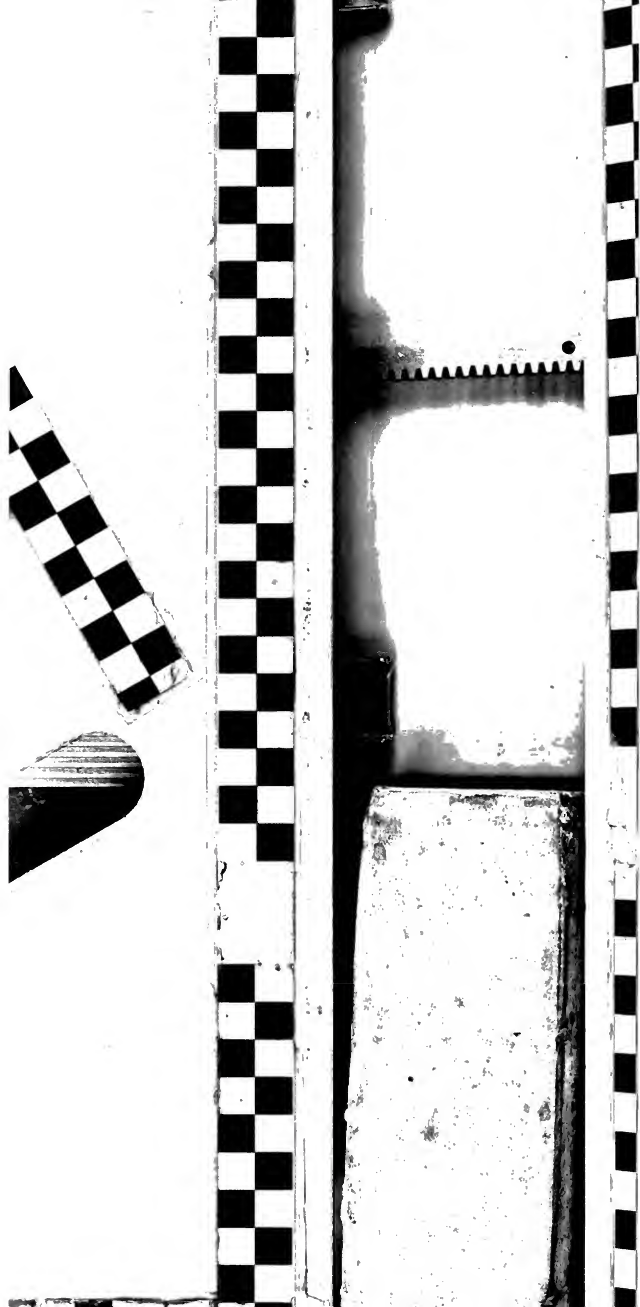

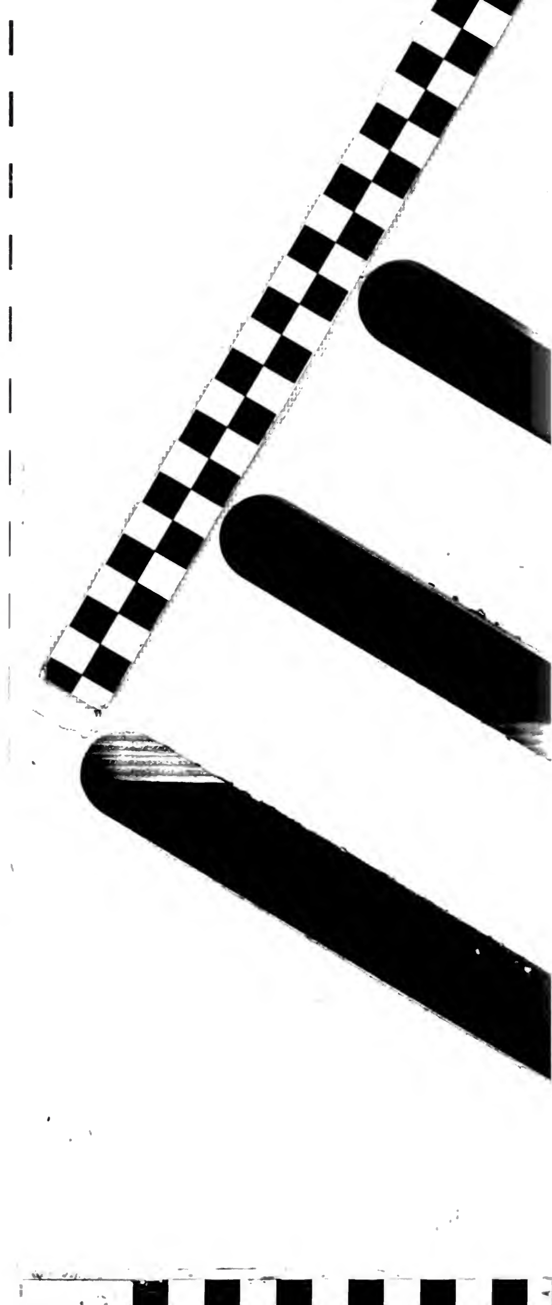

<36616424320015

M. AC

PLAV

EX FIDE

AVCTO

COMPLVRIVM LI

SCRIPTORVM OPERA

Monstroliensis emen

commentar

Adiecta sunt Plautina loca ex antiqu

rio antiquarum lectionum Iusti

illustrationes &

Nunc denuò plurimis quæ in priorem ed

multísque in locis in gratiam

Cum gemino Indice: priore verborum, locut

qua Commentarius D.

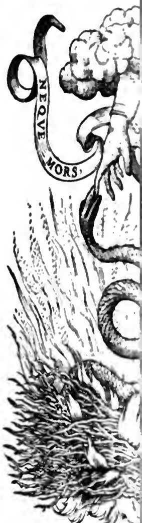

COLON

Ex officina Gulie

M. D. LX

M. ACCIVS
PLAVTVS
EX FIDE ATQVE AVCTORITATE

COMPLVRIVM LIBRORVM MANVSCRIPTORVM OPERA DIONYS. LAMBINI Monstroliensis emendatus: ab eodémque commentariis explicatus.

Adiecta sunt Plautina loca ex antiquis grammaticis collecta: & ex commentario antiquarum lectionum Iusti Lipsij multorum Plauti locorum illustrationes & emendationes.

Nunc denuò plurimis quæ in priorem editionem irrepserant mendis repurgatus, multísque in locis in gratiam antiquariorum illustratus.

Cum gemino Indice: priore verborum, locutionum & sententiarum: posteriore eorum quæ Commentariis D. *Lambini continentur.*

COLONIAE.
Ex officina Gulielmi Hertman.
M. D. LXXVII.

Claudij Albraij Triuncurianj:

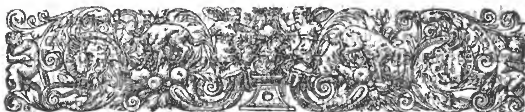

CLARISSIMO ET ERVDITISS. V. GERMANO VALENTI GVELLIO PP. SENATORI AMPLISS. GERMANVS LAMBINVS S. D.

ON ID AGO (vir clarissime) vt hac mea qualicumque epistola tantillum splendoris & ornamenti paternis vigiliis accedat. Vt enim hactenus in lucem emissæ, sic & hæ satis per se sufficient ad sui commendationem & gloriam. Tum quod is non sum, cui, vel ætas, vel Dei specialis quidam fauor, aliquid nominis inter æquales, ne dicam eruditos, attulerit: ac si quid nunc possem, vererer adhuc, ne ea in re nimis suspectum esset domesticum testimonium. Quinimo vt intelligas, me, si non doctrinæ, laboris, & tolerantię filium imitatorem relictum, obseruantiæ tamen & amoris in te certissimum esse monimentum. Igitur quę patri, etiam in ipso morbo qui vitę diem extremum attulit, in Plauti comœdias meditari licuit, ea, inquam, in agone apud matrem deposita, tibíque fortè iampridem consecrata, dicare volui: vt quantum in me esset, vel vota defuncti persoluerem, vel illius saltem optatis respondere conarer. Nec enim me latet qua beneuolentia, non vt litteratos cęteros, sed fraterna pene sis eum prosequutus: & vicissim, quo in pretio & honore, tùm propter tuam singularem doctrinam, tum ęqui obseruantiam, apud eum fueris: vt coniectare liceat, si eum Deus & mihi & Reipublicę diutius seruasset, nonnihil tuis auspiciis tentaturum fuisse. Accedit & illud quoddam quasi necessitatis vinculum, vt non immeritò laborum patris mei fructus consequaris, qui postquàm è fonte sacro me suscepisti, vices illius quodammodo geras. Debuerant autem, fateor, trita esse hęc commentaria: verum aliquandiu me sollicitum detinuit, communis vtilitatis alioqui cupidum, desiderata imprimis, vt videbatur, patris ἀκρίβεια, quam in aliis quibuscúmque libris euulgandis adhibere consueuerat: notę item ad postremas comœdias obiter & tamquam ab aliud agente conscriptę, quadã tenus à proposito reuocabant: donec vicerit & parentum auctoritas, & amicorum sincerius iudicium: quibus visum est, nil illic detrahendum, nil quoque hic expetendum esse, satísque fuisse patri, quod sibi ea in re temperarit: & si quid (vt morte pręuentus fuerat) aut abundaret, aut deesset, non

ideo temerè quidquam de scriptis illius immutandum. Suberat tamen eiusmodi nouissima cogitatio, commentariis istis æquè ac cęco cuidam proprióque lumine orbato, accidisse, cui iam nonnisi robustiori aliquo duce præeunte, iter ingredi tutum sit. Aduertens autem posteriori cuiusdam æui Maronem tuum grauitate & pondere præstantem ab omnibus dignè fuisse exceptum, nō dubitaui amplius, quin, qua gratia & auctoritate apud præstantes clarissimósque viros valet, eadem vtique patrem veteris latinitatis, etsi vulgatioris non minus venustæ tamen & politæ Plautum haberi faciat: atque, si forsan neruorum debilitate titubet, erigere: vel, quod est hoc tempore verendum magis si detrectantium morsibus appetatur, ab eis vindicare possit. Viuat ergo, probetur, ametur, horum certè omnium pars maxima per me tibi concedetur, quem etiam pater, si superesset, maiori, credo, munere non grauatus decoraret. Quod si minus quidpiam desiderio suo fuerim assecutus, id cæteris in rebus quibus & officium meum & dignitas tua postulabunt, compensare nitar. Vale Lutetiæ Parisiorum 17. Octobr.

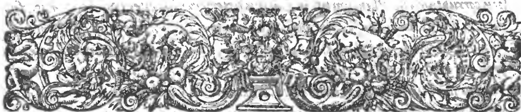

IACOBVS HELIAS GRAECARVM LITTERARVM DOCTOR REGIVS LECTORI. S. D.

IONYSIUS Lambinus Graecis & Latinis litteris in primis eruditus in illustranda lingua Latina, in quo ipse omnem fere ætatem consumsit, id spectasse videtur, vt quæ veteribus Grammaticis aliisque Latinis scriptoribus legendis & peruolutandis animaduertisset, quæ ad eam rem valere arbitraretur, ea statim ederet, sperās fore vt hac ratione non minorem gratiam iniret ab adolescētibus eius linguæ studiosis, quam à creditoribus debitores, qui cito, aut certè ad constitutam diem æs alienum dissoluunt. Multis enim nominibus se patriæ deuinctos esse cum omnes boni, tum ij qui in ea bonis artibus & disciplinis sunt instituti fatentur. tamen in tanto scribendi studio, tantáque celeritate multa nobis sæpè excidūt, quæ posteà minimè probamus: nōnulla omittuntur, quæ in summa diligentia nobis summam negligentiæ famam inurunt. quamobrem D. Lambini posteriores in Horatium & Lucretium commentarij prioribus longè accuratiores sunt & copiosiores. Nam vt scribit Euripides Hippolyto

—κἀν βροτοῖς αἱ δεύτεραί πως φροντίδες σοφώτεραι.

Eandem ferè ille rationem in interpretando Plauto secutus est, primum enim in omnes eius fabulas scripsit scholia, quæ non edidit, veritus reprehensionem eorum, qui hoc Horatij præceptum tenendum esse existimant,

—nonúmque prematur in annum,

deinde satis longo interuallo ea perpaulire & augere cœpit. cum vero ad decimam tertiam comœdiam venisset, incidit in morbum, qui ei & scribendi & viuendi finem attulit. eius enim corpus non tam senio quam assiduo labore confectum animam diutius continere non potuit. quantum enim subierit laboris in conquirendis vndique comparandísque vetustis libris, quorum magna est penuria præsertim bonorum: quantum operæ in his vno tempore non modo perlegendis, sed etiam inter se conferendis consumserit, intelligere non poteris, nisi sis aliquando in eodem genere versatus. Laborem difficultas augebat, quæ quanta sit in huius poetæ comœdiis vel emendandis vel explicandis malo in animo tuo relinquere, quam in oratione mea ponere. Hoc tamen attingam, perdifficile esse, valdéque periculosum in summa lectionum varietate, imo deformitate vel recta diiudicare, vel deprauata corrigere, suámque iis quoad eius fieri potest speciem restituere, aut eam certè adumbrare. sexcentis enim

locis corruptum esse Plautum nemo Latinis litteris mediocriter tinctus ignorat. Huius vero corruptionis causæ, quæ multæ sunt, non omnibus notæ. prima fuit librariorum descriptorum negligentia: quam Varro libris de Analogia notat. vbi quod non probaret quædam de Truculento Plauti in his librarij mendum accusat. Secunda videtur illa quæ in Italiam confluxit Gothorum & Vandalorum hominum Barbarorum perniciosa sentina: qua Latinam linguam contaminatam esse historici tradunt. Tertia, Latini & puri sermonis ignoratio, quæ fuit in illis, qui aliquot annis post pulsos Italia Barbaros Latinorum scriptorum reliquias aut descripserunt, aut interpretati sunt. quod enim ex illis non intelligebant, id mutabant, ad coniecturam que suam accommodabant. exempli caussa, cum incidissent in hunc Turpilij locum, qui citatur à Nonio, qui mea verba venatur pestis arcedat, & sermonem hinc subleget, *scripserunt,* ars cedat & sermonem hinc subleget. *ignorabant enim antiquos r, pro, d, vsos esse, vt in his verbis, aruocati, arfines, arfari: pro, aduocati, adfines, adfari. Illud quoque Virgilij ex libro quarto Æneidos ab eisdem malè acceptum est,* --est mollis flamma medullas mollis *enim ad* flammam *referebant. cum sit in accusandi casu plurali, & referendum ad medullas: vt nos in nostris in eum librum commentariis iamdiu ostendimus. Huius generis loca innumerabilia reperiuntur in Plauto: quorum emendationem & explicationem Ioachimo Camerario, Dionysio Lambino, & nonnullis aliis variarum lectionum scriptoribus acceptam referre oportet. Sunt quidam alij, quos ego noui, qui cum aliquem Plauti locum aut difficilem explicassent, aut corruptum emendassent, eum statim cum Lambino communicabant. In quibus est Germanus Valens Guellius Pimpontius vir amplissimus omnique genere litterarum ornatissimus: Renatus Marchalus Boismoræus vir omni liberali doctrina politissimus: Ioannes Pelerinus philosophiæ regius professor eruditissimus & acutissimus: Ioannes Passeratius Latinarum litterarum professor regius summo ingenio, summáque doctrina præditus. De me vero commemorare non verebor: Siquidem nihil à me arroganter dictum existimari volo: qui, vt omittam quædam Plauti loca corrupta, quæ emendaui & Lambino indicaui, quantum laboris & operæ in instituendis operis, à quis excusus est hic liber, posuerim, ex iis quæ sequuntur intelligere licet: Hi commentarij manu Lambini ita scripti erant, vt non codex sed aduersaria viderentur esse: multas lacunas habebant: quas expleuimus verbis eorum auctorum, quos Lambinus in promtu non habebat. Multa falsò citata restituimus: plurima adumbrata quæ ab operis legi non poterant, expressimus. in quo ipso non tam à litterarum obscuris notis, quàm à loci sententia adiuti sumus. operarum errata non omnia sed tantum grauiora in vnum locum collegimus, & emendauimus: duos indices copiosissimos, vnum verborum Plauti, alterum eorum quæ commentariis continentur, conficiendos curauimus: à quibus quælibet Plautinæ locutiones & sententiæ tibi promptæ sunt: quæ quantum afferat ad Latinæ* linguæ *cognitionem* πλεονέκτημα, *spero fore, vt intelligant qui ipsas inter se comparauerint. Adiunximus Plautina loca ex antiquis Grammaticis à Georgio Fabricio collecta, & à Petro Daniele Aurelio doctissimo viro quibusdam in locis correcta & aucta: & ex commentariis antiquarum lectionum Iusti Lypsij viri Latinis litteris eruditissimi ea omnia collegimus, quibus varia Plauti loca illustrantur aut emendantur. Hic non est silentio prætereundus Typographus qui tantos sumtus*

fecit

fecit in hanc Plauti editionem, vt in ea non tam rationibus suis quàm discentium commodis consuluisse videatur. Nam eo tempore quo Gallia bellis ciuilibus ardebat, litteræq́ frigebant, exemplum Lambini magno emit, incœpítque formis excudere. Itaque cum tot, tantíque viri ad perficiendum hoc opus (si modò perfectum sit id, cui aliquid semper addi potest) de suo aliquid attulerint, tuæ partes erunt Lector, si in numero illorum haberi vis, in erratis quæ inter legendum animaduerteris, potius excusandis, quàm reprehendendis elaborare. Vale, Lutetiæ XV. calend. Nouembr. Anno CIↃ.IↃ.LXXVI.

Εἰς τὸν Πλαῦτον

Διονυσίου Λαμβίνου Ἰω. Αὐρᾶτος, ποιητὴς βασιλικός.

Αὐσονίης πρόμος ὀρχήστρης ὁ Πλαῦτος ἐκεῖνος
  Χείλεσιν οὗ Πειθὼ φθέγξατ' ἐφεζομένη,
Οὗ γλώσσῃ Μοῦσαι Χάριτές τ' ἐχρῶντο λαλοῦσαι,
  Βαρβάρῳ εἰ φωνῇ χρῶντό κεν ἀμφοτέραι.
Ὦ Κῶμος καὶ Βάκχος, Ἔρως τε, καλή τ' Ἀφροδίτη
  Τέτταρ' ἐδωρήσαντ', δῶρον ἕκαστος ἑόν.
Κῶμος τὴν θυμέλην, Βάκχος στεφάνους ἀπὸ κισσοῦ,
  Φίλτρον Ἔρως, καλὴ τοὐπαφρόδιτον Ἀφρώ.
Τόσσα δὲ δῶρα θεῶν ὁρόων ἑνί γ' ἀνδρὶ δοθέντα
  Ὁ Χρόνος ὁ φθονερὸς θῆγεν ὀδόντα λυγρόν,
Ἔνσκηψεν δὲ βίβλοις συχνὸν δάκος, ἕλκεα πολλά,
  Ὥστε λόγον τὸ καλὸν πᾶν ἀφανιζέμεναι.
Αὐτὰρ ὁ Λαμβῖνος Διονύσιος ὡς ὁμόκλητον
  Τεχνίτην ἐλέων τὸν Διονυσιακόν,
Ὥσπερ Ὀδυσσέα Παλλὰς ἀϊστωθέντα δύῃσι,
  Χρισάμενος θῆκ' ἰδεῖν κάλλιον ἢ πρότερον.
Ἀψ δ' αὖθ' ὁ πανδαμάτωρ ἄφατον χόλον ὁ Χρόνος αὖτις,
  Φεῦ; εἰς Λαμβῖνον στρέψε, καὶ ἄνδρ' ἀφέλεν.
Ἀλλὰ θανών περ ὅμως, ὡς Τειρεσίας νεκρομάντης,
  Τὼς Λαμβῖνος ἔτι χρᾷ καὶ ἀπ' ἠλυσίων.

EIVSDEM VERSIO.

Romani Plautus princepsque decusque Theatri,
  Dicta sedens Pitho cuius in ore loqui.
Cuius Musa Charisque forent sermonibus vsæ,
  Vsus eis Latij si foret eloquij.
Quem Comus, Bacchusque, & Amor, formosa Venusque,
  Quatuor ornarunt munere quisque suo,
Comus dans Thymelen, hederæ de fronde coronam
  Bacchus, Amor veneres, deliciasque Venus.
Quæ tot dona deûm Tempus data dum videt vni
  Inuidet: & dentem protinus exacuens,
Vulnera sæua libris, tristis fera, multa Poëtæ
  Incutit: omnis vt huic iam periisset honos.
Sed pia Lambini Dionysi nomine iunctum
  Artificem miserans mens Dionysiacum,
Vt quondam ærumnis deformem Pallas Vlyssem
  Vnxit: in antiquum restituitque decus.
Nec mora cuncta domans Tempus conuertit in ipsum
  Ah Lambinum iram, tollit & ante diem.
Sed post fata tamen ceu Tiresias necromantes
  Vaticinatur adhuc hic quoque ab elysiis.

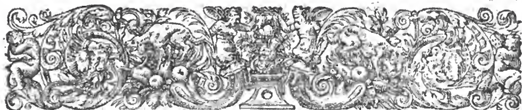

M. ACCII PLAVTI
COMICI AMPHITRVO.

A

ARGVMENTVM.

N faciem versus Amphitruonis Iuppiter,
Dum bellum gereret cum Telebois hostibus,
Alcmenam vxorem cepit vsurariam.
Mercurius formam Sosiæ serui gerit
Absentis:his Alcmena decipitur dolis.
Postquam rediere veri Amphitruo & Sosia,
Vterque luduntur dolis mirum in modum.
Hinc iurgium,tumultus,vxori & viro.
Donec cum tonitru voce missa ex æthere.
Adulterum se Iuppiter confessus est.

B IN FACIEM VERSVS AMPHITRVONIS.] In formam Amphitruonis mutatus, vt loquitur posteriore aurgumento. Idcirco dicetur postea Iupiter versipellis. Dicta autem est facies à faciendo, quia qui facit, faciem imponit: vt figura à fingendo, forma ab informando. Varro lib. 5. de lingua Latina. DVM BELLVM GERERET.] interea dum Amphitruo bellũ get. &c. bellũ gerere, ducis, seu imperatoris est. Et imperator (inquit Varro) qui dicitur res gerere, in eo neq; facit, neque agit. sed gerit i. sustinet. CVM TELEBOIS HOSTIB.] seu Cephaleniis, vel vt alij volũt, cum Taphiis. Est autẽ Taphus vna ex Echinadibus insulis, quã Teleboæ incoluerunt, à Teleboa vno ex Pterelæ regis filiis appellati. VSVRARIAM] vsurariã posuit [illegible]: significat enim, qua Iupiter vteretur ad aliquod tẽpus. Et vxor vsutaria dicitur, quæ est multorum communis, quáq; plures vtuntur: præterea vxorem quis habere dicitur vsurariam, eam quam sibi asciuit, non in perpetuum, neque vt sibi sit iusta vxor, sed vt ea vtatur, quandiu collibuerit. FORMAM SOSIAE SERVI GERIT] gerit formam dixit, vt gerit personam, colorem, vestem VERI AMPHITRVO ET SOSIA] rectè veri, nam Iupiter & Mercurius erant simulati, hoc est similes tantum. VTERQVE LVDVNTVR DOLIS.] Amphitruo & Sosia luditur, hoc est deluditur dolis Iouis, & Mercurij. Sic autem legendum, vt edidi *luduntur*, non, vt vulgò *deluduntur*. Nam deluduntur versum corrumpit, & nullo modo ferri potest. Credibile autem est ex annotatione natum esse. IVRGIVM] iurgium leuius est lite, vt docet Nonius. TVMVLTVS] tumultus, quasi timor multus. Cicero Philipp. 8. *Quid est enim aliud tumultus, nisi perturbatio tanta, vt maior timor oriatur? vnde etiam nomen ductum est tumultus.*

C

ALIVD.

Amore captus Alcumenas Iuppiter,
Mutauit sese in eius formam coniugis,
Pro patria Amphitruo dum cernit cum hostibus.
Habitu Mercurius ei subseruit Sosiæ.
Is aduenientis seruum & dominum frustra habet.
Turbas vxori ciet Amphitruo: atque inuicem
Raptant pro mœchis. Blepharo captus arbiter,
Vter sit non quit Amphitruo decernere.
Omnem rem noscunt: geminos Alcmena enititur.

D ALLCVMENAS] Id est Alcumenæ. patrius casus antiquus. Sic paterfamiliâs, & materfamiliâs, pro paterfamiliâs & materfamiliâs, quæ etiam posteriori ætati fuerant vsitata. illa obsoleta *pliu terras*, apud Næuium, & *mentionem escas*, apud Liuium, de quibus Prisc. lib. 6. EIVS] Alcmenæ. CONIVGIS] viri Amphitruonis. DVM CERNIT] dum pugnat, seu certat, sic loquebantur veteres. Accius, *Primores procerum reuocarent nomina, ni esset quis, qui armis secum vellet cernere.* Hinc illa nata sunt, cernere vitam, pro decernere de vita. Et cernere bellum, pro belli fortunam experiri Ennius. Ferro, non auro, vitam cernamus vtrique. Lucretius lib. 4. *Nauta cum ventu contractam cernere bellum.* Sic enim emẽdaui, cùm antea legeretur, partim *degere*, partim *gerere bellum.* Virgilius autem vsitatè dixit, decernere ferro, lib. 11. Æn. *ipsúmque iubent decernere ferro.* HABITV MERCVRIVS] ordo est, Mercurius habitu, id est ornatu, & cultu Sosiæ & subseruit. ADVENIENTIS] libri veteres habent *aduenientis*, sine vocali e, in vltima syllaba. sic omneis, parteis, igneis, & simil. pro omnes, partes, ignes, & simil. in accusandi casu. FRVSTRA HABET] fallit, frustratur, ludit. sic Plautus dicere solet, frustra esse, pro falli, ac decipi. *Mercatore*, Nũc mulier, ne tu frustra sis, mea nõ es. Idẽ Pseud. stulti, *haud scimus frustra vt simus.* TVRBAS VXORI CIET AMPHIT.] turbas vxori excitat Amphitruo vt adulteræ, atq; inuicẽ capt PRO MOECHIS.] & mutuò raptãt pro mœchis Iupiter & Amphitruo, Amphitruo enim se verũ Amphitruonẽ esse cõtendebat, Iouẽ esse Amphitruonẽ negabat: & ita Iouem adulterij ac-

cuſabat:cõtra Iupiter ſe Amphitruonem germanũ eſſe aſſeuerabat, Amphitruonẽ negabat. CAPTVS ARB.] arbiter ſumptus. Sic Terent. Heauton. *Mt cepere arbitrum.* Arbiter, iudex eſt petitoris, & eius à quo petitur, cõſenſu captus, non à prætore, aut lege datus: aut à prætore quidem datus, ſed non niſi volentibus. Itaque honorarius appellatur: quia honoris cauſa totius controuerſiæ arbitrium ei à litigatoribus vltrò mandatur, ac defertur. *διαιτηταὶ, & μεσῖται*, à Græcis appellatur. VTER SIT, NON QVIT, &c.] oratio implicata. nam rectus ordo talis eſt, Blepharo, captus arbiter, non quit decernere, vter ſit Amphitruo. non quit decernere, id eſt non poteſt arbitrari, ſtatuere, aut iudicare. REM NOSCVNT] id eſt tandem Amphitruo & Alcumena, & familiares, rem: hoc eſt rei veritatem, cognoſcunt. Sic autem delendum, non, vt vulgò, *Omnem rem cognoſcunt.* Nam vox *omnem* verſum corrumpit, & credibile eſt eam ex ora libri in contextum verborum irrepſiſſe. ENITITVR] nitendo parit: cum niſu totius corporis ex vtero edit. enixa (inquit Nonius) partu leuata. Virg. Æneid. lib. 3. *Triginta capitum fœtus enixa iacebit.* Terentius in And. eniti vſurpauit pro valde niti. *Corrigere mihi gnatum porrò enitere.* enitere (inquit Donatus) labora, quaſi conatu ſit opus. Sic M. Tullius pro Milone, At nunc P. Clodio remoto, vſitatis iam rebus, enitendum eſt Miloni vt tueatur dignitatem ſuam. A

PROLOGVS.

MERCVRIVS.

VT vos in voſtris voltis mercimoniis B
Emundis, vendundíſque me lætum lucris
Afficere, atque adiuuare in rebus omnibus;
Et vt res, rationéſque veſtrorum omnium
Bene expedire voltis, peregréque & domi,
Bonóque atque amplo auctare perpetuo lucro:
Quáſque incœpiſtis res, quáſque incœptabitis,
Et vti bonis vos, veſtróſque omneis nuntiis
Me efficere vultis: ea afferam, eáque vt nuntiem,
Quæ maximè in rem voſtram communem fient.
Nam vos quidem id iam ſcitis conceſſum & datum
Mihi eſſe ab diis aliis, nuntiis vt præſim & lucro. C
Hæc vt me voltis approbare, annitier,
Lucrum vt peremne vobis ſemper ſuppetat:
Ita huic facietis fabulæ ſilentium,
Itaque æqui & iuſti hic eritis omnes arbitri.
Nunc cuius iuſſu venio, & quamobrem venerim,
Dicam: ſimúlque ipſe eloquar nomen meum.
Iouis iuſſu venio, nomen Mercurij eſt mihi.
Pater huc me miſit ad vos oratum meus,
Tametſi pro imperio vobis quod dictum foret,
Scibat facturos, quippe qui intellexerat
Vereri vos ſe & metuere, ita vt æquum eſt Iouem: D
Verùm profectò hoc petere me precariò
A vobis iuſſit leniter dictis bonis.
Etenim ille, cuius huc iuſſu venio, Iuppiter,
Non minus quàm voſtrûm quiuis formidat malum,
Humana matre natus, humano patre,
Mirari non eſt æquum, ſibi ſi prætimet.
Atque ego quoque etiam, qui Iouis ſum filius,
Contagione meæ matris metuo malum,
Propterea pace aduenio, & pacem ad vos affero.
Iuſtam rem & facilem, eſſe oratam à vobis volo.
Nam iuſtè ab iuſtis iuſtus ſum orator datus. E
Nam iniuſta à iuſtis impetrare non decet:
Iuſta autem ab iniuſtis petere, inſipientia eſt:
Quippe illi iniqui ius ignorant, neque tenent.
Nunc iam huc animum omnes ea quæ loquar aduortite.
Debetis velle quæ velimus. meruimus
Et ego, & pater de vobis & republica.
Nam quid ego memorem, vt alios in Tragœdiis

Vidi

A Vidi Neptunum, Virtutem, Victoriam,
Martem, Bellonam, commemorare quæ bona
Vobis fecissent, quis benefactis meus pater
Deûm regnator, architectus omnibus.
Sed mos nunquam fuit illi patri meo,
Vt exprobraret quod bonis faceret boni.
Gratum arbitratur esse id à vobis sibi,
Meritóque vobis bona se facere quæ facit.
Nunc quam rem oratum huc veni, primùm proloquar:
Pòst argumentum huius eloquar Tragœdiæ.
Quid contraxistis frontem? quia Tragœdiam
B Dixi futuram hanc? deus sum: commutauero
Eandem hanc, si voltis: faciam ex Tragœdia,
Comœdia vt sit, omnibus iisdem versibus.
Vtrum sit, an non, vultis? sed ego stultior,
Quasi nesciam vos velle, qui Diuos siem.
Teneo quid animi vostri super hac re siet.
Faciam vt commista sit Tragico Comœdia.
Nam me perpetuò facere vt sit Comœdia,
Reges quò veniant & dij, non par arbitror.
Quid igitur? quoniam hic seruos quoque partis habet,
Faciam hanc proinde, vt dixi, Tragicocomediam.
C Nunc hoc me orare à vobis iussit Iuppiter,
Vt conquisitores singuli in subsellia
Eant. per totam caueam spectatoribus,
Si cui fautores delegatos viderint,
Vt his in cauea pignus capiantur togæ.
Siue etiam qui ambissent palmam histrionibus,
Seu qoipiam artifici, seu per scriptas litteras,
Siue qui ipsi ambissent, seu per internuntium:
Siue adeò ædiles perfidiosè cui duint,
Similem rem ipse in legem iussit esse Iuppiter,
Quasi magistratum sibi alterive ambiuerit.
D Virtute dixit, vos victores viuere,
Non ambitione, neque perfidia: qui minus
Eadem histrioni sit lex, quæ summo viro?
Virtute ambire oportet, non fauitoribus.
Sat habet fauitorum semper, qui rectè facit.
Si illis fides est, quibus est ea res in manu.
Hoc quoque etiam mihi in mandatis dedit,
Vt conquisitores fierent histrionibus,
Qui sibi mandassent, delegati vt plauderent,
Quíve quò placerent, alter fecisset minus,
E Eius ornamenta & corium vti conciderent.
Mirari nolim vos, quapropter Iuppiter
Nunc histriones curet ne miremini.
Ipse hanc acturust Iuppiter Comœdiam.
Quid admirati estis? quasi verò nouum
Nunc proferatur, Iouem facere Histrioniam.
Etiam histriones anno cùm in proscenio hîc
Iouem inuocarunt, venit: auxilio eis fuit.
Præterea certò prodit in Tragœdia.

Hanc fabulam,inquam,hic Iuppiter hodie ipse aget: A
Et ego vnà cum illo.nunc vos animum aduortite,
Dum huius argumentum eloquar Comœdiæ.
Hæc vrbs est Thebe:in illísce habitat ædibus
Amphitruo,natus Argis ex Argo patre,
Quicum Alcumena est nupta Electri filia.
Is nunc Amphitruo præfectust legionibus.
Nam cum Telebois bellum est Thebano poplo.
Is priusquam hinc abiit,ipsemet in exercitum,
Grauidam Alcumenem vxorem fecit suam.
Iam ego vos nouisse credo vt sit pater meus:
Quàm liber harum rerum multarum siet: B
Quantúsque amator siet, quod complacitum est semel.
Is amare occœpit Alcumenam clàm virum,
Vsurámque eius corporis cœpit sibi,
Et grauidam fecit is eam compressu suo.
Nunc,de Alcumena vt rem teneatis rectiùs,
Vtrinque est grauida,& ex viro,& ex summo Ioue.
Et meus pater nunc intus hic cum illa cubat,
Et hæc ob eam rem nox est facta longior,
Dum ille qua cum volt voluptatem capit.
Sed ita assimilauit se quasi Amphitruo siet.
Nunc ne hunc ornatum vos meum admiremini, C
Quod ego huc processi sic cum seruili schema.
Veterem atque antiquam rem nouam ad vos proferam,
Propterea ornatus in nouum incessi modum.
Nam meus pater intus nunc est,eccum,Iuppiter
In Amphitruonis vertit sese imaginem.
Omnésque eum esse censent serui,qui vident.
Ita versipellem se facit quando lubet.
Ego serui sumpsi Sosiæ mihi imaginem,
Qui cum Amphitruone abiuit hinc in exercitum,
Vt præseruire meo amanti possem patri:
Atque vt ne,qui essem,familiares quærerent,
Versari crebrò hîc quum viderent me domi. D
Nunc quum esse credent seruum,& conseruum suum,
Haud quisquam quæret qui siem:aut quid venerim.
Pater nunc intus suo animo morem gerit.
Cubat complexus,cuius cupiens maximè est.
Quæ illi ad legionem facta sunt,memorat pater
Meus Alcumenæ.at illa illum censet virum
Suum esse,quæ cum mœcho est.ibi nunc meus pater
Memorat legiones hostium vt fugauerit:
Quo pacto sit donis donatus plurimis.
Ea dona,quæ illic Amphitruoni sunt data, E
Abstulimus:facilè meus pater quod volt,facit.
Nunc hodie Amphitruo veniet huc ab exercitu:
Et Sosia seruos,cuius ego hanc fero imaginem.
Nunc internosse vt vos possitis facilius,
Ego has habebo hîc vsque in petaso pinnulas.
Tum meo patri autem torulus inerit aureus
Sub petaso:id signum Amphitruoni non erit.

Ea signa nemo horuncce familiarum
Videre poterit: verùm vos videbitis.
Sed Amphitruonis illic est seruus Sosia,
A portu illic nunc cum laterna huc aduenit.
Abigam iam ego illunc aduenientem ab ædibus.
Adest: ferit, operæpretium hîc spectantibus
Iouem atque Mercurium facere histrioniam.

VT VOS IN VOSTRIS VOLTIS] nonnulla hîc amphilogia est. sed hæc sententia, & hic ordo verborum est, vt vultis me lætum. hoc est propitiũ, afficere vos lucris, id est, vobis lucra offerre, in vestris mercimoniis. hoc est mercibus emundis, vend. &c. Omnino sic habent omnes libri &. vulg. & manuscr. sed mollior, & facilior esset ea lectio, quam amicus quidam meus, idémque doctiss. substituebat. *Vt vos in vostris voltis mercimoniis Emundis, vendundísque me lætos lucris Efficere atque adiuu.* &c. *Efficere vos lætos*, id est vno verbo vos lætificare: lucris,
A ex lucris, vel ob lucra. Lucrum enim cuiuis homini ferè dulce, & iucundum est. Ego hîc nihil ausim mutare contra librorum auctoritatem. ET VT RES, RATIONESQVE] per res, pecuniam, nummos, rem familiarem, negotia denique domestica significat: per rationes, nomina, & quæ in kalendariũ, quæque in codicẽ accepti, & expensi referũtur. VESTRORVM] antiquè pro vestrûm. BENE EXPENDIRE] & vt vultis me bene expedire res, & rationes vestras, impeditas scilicet, hoc est explicare, & facileis reddere: quod fit quũ expediũtur, ac dissoluũtur nomina, neq; plus debemus aliis, quàm alij nobis debẽt. Nã expeditæ rationes, sunt explicatæ, vel faciles ad explicãdũ, liquidæ, non conturbatæ: contrà, impeditæ, implicatæ, conturbatæ, vbi plus aliis debemus, quàm alij nobis debent: vel quæ sunt eiusmodi, vt nomina expedire, seu dissoluere non possumus, & soluẽdo non simus. Soluere autẽ, & expedire nomen, & similia, tracta sunt ab antiquo Romanorum more: quo creditoribus, suos debitores, qui soluẽdo non erat, neruo vinctos domum ducere, eósque tam diu domi retinere licebat, eorum operis vtendo, donec vel æs alienum dissoluissent, vel suis operis satisfecissent. Sic M. Tullius epistola ad Plancum lib. 10. *Video autem Planco Consule, etsi etiam sine eo expeditas rationes haberes*, &c. Idem lib. 16. epist. ad Attic. *Nomina per deos, expedi, exsolue.* BONOQVE ET AMPLO AVCTARE, &c.] idem ferè dicit, quod suprà. Quid enim aliud est, afficere lucris, quàm aucta perpetuo lucro? nisi forte hoc plus est. AVCTARE] locupletare, locupletiores reddere. Catullus ad Ianua. *Salue: téque bona Iupiter auctet ope.* QVASQVE INCOEPISTIS] id est & in iis rebus, quas instituistis, &
B in iis, quas instituetis. ET VT BONIS VOS, VESTROSQVE OMNEIS NVNTIIS &c.] Et vt vultis me, deorum nuntium, facere vt vos, & vestri omnes nunquã malos, aut tristeis nuntios audiatis, sed bonos, & optatos, &c. Sic dixit afficere bonis nuntiis, vt suprà, afficere lucris. EA AFFERAM, EAQVE VT NVNTIEM] ὑπεξήγησις. vt ea (inquit) afferam, eáque nuntiem, quæ maximè vtilia sint rei communi. NVNTIIS PRAESIM ET LVCRO.] Hæc sunt Mercurij munera, seu officia. Nã & διάκτορος, à poetis appellatur, quasi διάγων τὰς τῶν θεῶν ἀγγελίας. id est deorum sermones, & nuntios perferens, seu trãsferens. Sic Horat. od. 10. lib. 1. *Te canã magni Iouis, & deorum Nuntiũ.* & Mercurius à merce, seu mercatura dictus est à Latinis. & ἑρμαῖον appellant Græci, lucrũ insperatum: & mercatores re bene gesta domum reuersi æquè Mercurio, atque Neptuno gratias agũt. Plautus in Sticho. *Cùm re bene gesta saluos conuortor domum, Neptuno grates habeo, & tempestatib. simul Mercurio, qui me in mercimoniis iuuit*, &c. Postremò κερδῷος, à Græcis eadem ratione appellatur. HAEC VT ME VOLTIS APPRO.] propter longum hyperbaton, (pendet enim vsque à prologi principio, ad hunc locum sententia) vnico versu ferè colligit, & complectitur, quæ pluribus verbis dixerat, hoc modo, Hæc vt vultis approbare, hoc est vobis dare, & concedere, (nam quæ dij approbant, nobis optabilia sunt) & anniti, vt vobis eueniant, nempe vt perpetuum lucrum vobis suppetat: ita huic facietis &c. hic est ἀπόδοσις. Lucri autem dumtaxat in hac collectione mentionem fecit, non etiam boni nuntij quasi peremne lucrum sit optabilius hominibus, quàm boni nuntij, aut etiam quasi, cui lucra perpetua supperunt, ei non possunt non boni quoque nuntij vna eadémque opera euenire. Sed admonendus est le-
C ctor, versum illum, *Mihi esse ab diis aliis, &c.* aliter in nonnullis codicibus scriptum esse, quàm vulgò leguntur: nempe hoc modo, *Mihi ab diis aliis nuntiis vt præsim & lucro.* fortasse non malè. Quæ lectio si cui probabitur, facilè idem intelliget, *nuntiis* pronuntiandum esse δισυλλάβως. ITA HVIC FACIETIS FAB. SIL.] ita hanc fabulam cum silentio audietis. sic loquitur in Persa. *bene me mones, fac silentium.* ARBITRI] id est spectatores. sic in Milite glor. mihi quidem iam arbitri vicini sunt, meæ quid fiat domi. Horat. epist. ad Bullatium libr. 1. Non locus effusi latè maris arbiter. vel dic arbitri propriè vt suprà. NVNC CVIVS IVSSV VENIO] vsitatius ita loquimur, Nunc cuius iussu veniam, &c. sed tamen etiam hoc modo loquebãtur boni scriptores, ne quis fortè quidquam mutandum putet. NOMEN MERCVRII EST MIHI.] Sic habent omnes libri, & manuscr. & vulgati. quod eò dico, quòd reponendum censent, *nomen Mercurio est mihi.* Sic Horat. epist. iij. lib 1. *illi Tarco cognomẽ pinguis damus.* PRO IMPERIO VOBIS QVOD DICTVM FORET] id est quod vobis esset imperatum: quod vobis pro imperij iure dictum esset, cùm ius habeat imperandi, non autem necesse habeat orare. SCIRAT] sciebat. sic Plautus millies: VERERI VOS SE ET MET.] iterum hîc amphilogia est. sed eam sententia ipsa tollit. Hæc enim sentẽtia necessariò est, Scibat Iupiter vos clementiam, aut bonitatẽ suã vereri: potentiam, aut seueritatẽ suam metuere: vel vereri se, vt patrem, & beneficum: metuere, vt maximum, & potentissimũ. *Veretur liber*, inquit Donatus in And. *metuit seruus.* Apud Homerum in ω. Mercurius ad Priamum missus, vt eum ad Achillem deducat, adolescentis speciem gerens, & simulans se vnum esse ex famulis Achillis, dicit se illum metuere & vereri. τὸν μὲν ἐγὼ δείδοικα, καὶ
D αἰδέομαι αἰνὰ κατὰ θυμὸν Συλεύειν. IOVEM] vereri, & metuere: vereri propitium, metuere iratum. PETERE ME PRECARIO] petere precariò, hoc est precari, petere precibus, seu precando. Videtur esse Pleonasmus. nam petimus, (vt docet Donatus in And.) precariò, poscimus pro imperio, postulamus iure. DICTIS BONIS] blandis, seu bonis verbis: sine contumelia verborum, sine maledictis. Sic Catullus ad Furium & Aurel. *Pauca nuntiate meæ puellæ Non bona dicta.* Contrà, infesta dicta apud eundem de coma Beren. *Non si me infestis discerpant sidera dictis.* Videntur autem hæc ad disciplinam auguralem, seu ad religionem sacrorum Rom. esse referenda: in quibus mala verba loqui nefas erat. Iam verò alia sunt dicta meliora, quàm bona dicta. nam dicta meliora, sunt facetè, & salsè dicta. Plautus Capt. dico vnum ridiculũ dictũ, de dictis melioribus. Idẽ Sticho. Ibo intrò ad libros: & discã de dictis meliorib. ETENIM ILLE, CVIVS HVC IVSSV VENIO, IVP.] Sic omnes quidem habent libri. sed aduerbium *huc* videtur delendum, vt inane, & versum corrumpẽs. Facilè enim subintelligitur. Significatur autem histrio, qui Iouis parteis agit, quíq; Iouis personã sustinet: vt verba illa, quæ sequũtur, declarãt, *Humana matre natus.* &c. NON MINVS QVAM VOST. QVIVIS FORMIDAT MALVM] metuit malũ, vel vt histrio, ne à vobis exsibiletur, atq; explodatur, aut ne vos victoriã aliis histrionibus adiudicetis, gratia adducti: vel vt homo pe-

tius.sequitur enim deinceps.Humana matre natus,&c.vt suprà diximus. PRAETIMET] valde timet. ATQVI]
al.Atqui. CONTAGIONE MEAE MATRIS]meæ matris,videlicet Maiæ,quæ mortalis erat:& ita specta-
bitur Mercurij persona:vel meæ matris,eius mulieris,quæ me histrionẽ peperit.& ita spectabitur histrionis & ho-
minis persona,non dei.Nõnulli libri tamen habent,Contagione mei patris.PACE]hoc est bona vestra venia:seu
cum vestra gratia.ORATAM A VOBIS]petitam à vobis.Libri nonnulli veteres habẽt,*oratum*.sic loquitur in-
frà in eodẽ prologo,Nunc hoc me orare à vobis iussit Iupiter. AB IVSTIS]an ab iustis datis an orator ab iustis,
hoc est apud iustos?NAM INIVSTA AB IVSTIS IMP.]quia qui iustus est,nihil iniustum facere,aut alte-
ri dare neq; debet,neq; potest.Quidã legi volunt,impetrari, quibus fere assentior. IVSTA AVTEM AB IN-
IVST. PET. IVS.]quia cùm iniusti iustas actiones oderint,& iustitiæ sint expertes, & vt Plautus ipse subiicit,
ius ignorent neq; teneant,inanẽ operã sumit,qui iusta ab iniustis petit. Fruterius Burgẽsis hunc versum sic legebat,
(vtrùm cõiectura ductus,an alicuius veteris codicis auctoritate fretus,nescio.) Iusta abs iniustis petere autem insi-
pientia est.QVIPPE ILLI INIQVI,&c.]prouocabulum *illi* me suboffendit,vt supervacaneum.Itaq; putabam
legendum,Quippini?iniqui,&c.Quippini autem idem fere valet,quod,Quidni.*πῶς γὰρ οὔ*; Veruntamen nihil muto.
Nam etiam infrà non longè ita hoc idem prouocabulum posuit ibi. Sed mos nunquam fuit patri meo. Quoquam A
Fruterius vult ibi legi.Sed ille mos nunquã fuit patri meo.à quo dissentio. NVNC IAM HVC ANIMVM OM-
NIA,Q.L. ADVER.]aduertite animum ea,quæ loquar,dictũ antiquè,pro ad ea,quæ loquar.qua de re nos sæpe ali-
bi.Talia sunt illa,adigere arbitrum adigere iusiurandum, &c.de quibus Commentariis Lucr.Sed libri nonnulli ve-
teres habẽt: Nunc iam huc animum ad ea,quæ loquar,aduertite:quam scripturam probo,& ita restituendã censeo.
MERVIMVS.]subintell.ita. VT ALIOS]alios scilicet deos,quos statim cõmemorat,Neptunum, Virtutẽ,Vi-
ctoriam,&c.Nonnulli tamen legunt,aliàs. *vt* autem valet,*ὥσπερ*,quemadmodum. Sentẽtia autem hæc est, Nã quid
ego commemorem nostra in vos merita,quemadmodum alios deos vidi in tragœdiis cõmemorare; quæ beneficia
in vos contulissent?quæ tamen omnia à patre meo in vos profecta sunt,quorúmque ille verus auctor est. VIRTV-
TEM, VICTORIAM]M.Tul.lib.2.de Nat.deorum:Vides Virtutis templum,vides Honoris à Mar.Marcello
renouatum:quod multis antè annis erat bello Ligustico à Q.Maximo dedicatũ.Quid Opis?quid Salutis?quid Con-
cordiæ,Libertatis,Victoriæ?quarum omnium rerum,quia vis erat tanta, vt sine deo regi non posset,ipsa res deorum
nomen obtinuit.QVEIS BENEFACTIS MEVS P.D. R.]id est quorum benefactorum tamen omnium meus
pater,non humanus,& mortalis pater,sed Iupiter deorum rex auctor est,siue opifex.Sic M. Tullius vocem *archite-
ctus* vsurpare solet translatè.lib.1.de Finibus.*ab illo inuentore veritatis,& quasi architecto beatæ vitæ,&c.* Idem de cla-
ris orat.*Stoici architecti penè verborum.* Fortassis autem iocus est ex ambiguo in voce architectus : vt intelligamus,
eum histrionem qui Iouis parteis acturus est,architectum fuisse,ædificiisque ciuium describendis, designandis, & B
construendis præfuisse.Cui suspicioni aduersatur id,quod additum est,*deûm regnator*.Nam architectus, non potest
verè dici deorum regnator. *Iam queis benefactis*,seu *quis benefactis*.positum est,pro quorum benefactorum , datiuus,
pro generandi casu. Sic in Mil. glo. & postea. Qui probi homines essent, esset his annona vilior.id est,& postea,
qui probi essent, horum annona esset vilior.hoc est, & postea viri boni essent plures , neque tam rari & cari essent.
Nam quæ rara sunt,eadem & cara sunt.Non celabo autem lectorem,in nonnullis libris manuscriptis scriptum es-
se,*architector*. ex quo suspicabar legendum *architecton*:idque eo mihi credibilius, ac probabilius est , quod ea voce
alibi vtitur Plautus exempli causa, Mostell.*Nam sibi laudasse hasce ait architectonem Nescio quem.* Idem Pœnulo. *Me
quoque dolis iam superat architectonem.* VT EXPROBRARET QVOD BONIS.] Nam quod bonis benè
fit non interit.At beneficium non solùm exprobratum, verùm etiam commemoratum , perit.Assentior autem Fru-
terio Burgensi,qui legendum existimabat.*quod bonis faceres bene*, non,vt vulgò, *quod bonis faceret boni*.GNATVM
ARBITRATVR ESSE,&c.]id est arbitratur vos meruisse vt vobis benefaceret: vel sic, arbitratur se vestra pie-
tate prouocatum esse,vt ea beneficia,quibus vos afficit,in vos conferret.Cùm autem libri omnes & veteres, & ca-
lamo exarati haberent,*Gratum*,itáque Camerarius edidisset: vulgati autem nonnulli, *datum*: ego, gnatum reposui:
sine dubio rectè,& emendatè.dictum enim gnatum pro natum antiquè,vt gnauum, pro nauum: gnarum pro narũ,
& simil.Sic Plaut.Aulul.Tu me bos magis haud respicias,gnatus quàm si nusquam siem. Ibid.si me nouisti minus,
genere qui sim gnatus:hic mihi est Megadorus auunculus.idẽ Capt.Ego patri meo esse fateor summas diuitias do- C
mi,Méque summo genere gnatum. ibidem. Quid ais furcifer? tun' te gnatum memoras esse liberum? ibid. infrà.
Dij immortales: iterum gnatus videor,si vera autumas.Sic autem esse legendum, & hanc esse huius loci sententiã,
declarat versus, qui sequitur.Meritóque vobis,&c.nam meritò nihil aliud significat,quàm quia ita de me meremi-
ni.PROLOQVAR]palam loquar.QVID CONTRAXISTIS FRONTEM?]quamobrem frontis cõtra-
ctione tristitiam declarastis? an quia hanc fabulam tragœdiam,non comœdiam,futurã dixi? Contrahere frontem,
prouerbium olet.Sic M.Tull.in Cluent.*Hic ille planus improbissimus, quæstu iudiciario pastus,frontem contrahit.* Idem
valet,consulcare frontem.IISDEM VERSIBVS]iisdem versibus seruatis,neque aliis factis.VTRVM SIT,
AN NON,VOLTIS?]vtrum vultis esse,comœdiam,an tragicocomœdiam?Legendum puto,*vtrum sit,an nõ,vul-
tis*.TENEO QVID] scio qui sit animus vester hac de re:Scio quid sentiatis, aut quid velitis, teneo,hoc est scio. mil-
lies hoc verbo Plautus in hanc significationem vsus est. COMMIXTA]confusa, composita. NAM ME PERPETVO
F. VT SIT COM. REG. Q. V.] Nam non arbitror (inquit) par esse,id est conuenire , seu æquum esse,id est con-
uenire, seu æquum esse,me efficere,vt ea perpetuò,seu perpetua sit comœdia,in qua inducantur personæ claræ, at-
que illustres,vt dij & reges.Tales enim personæ,sunt tragicæ,non comicæ.PERPETVO]*διηνεκῶς*. quidam legũt,per-
petua.SERVOS] seruus,Sosia. PROINDE VT DIXI]ita vt dixi.ORARE A VOBIS]sic suprà,*oratam à vobis*.VT CON-
QVISITORES SINGVLI IN SVBSELLIA, &c.]vel legendum. Vt conquisitores singuli , &c. singuli pro singuli,
quemadmodum vinclum, periclum,sæclum,& simil.pro vinculum,periculum,sæculum,&c.vel detracta particula; D
Vt , *Conquisitores singuli in subsellia* , quod malo. Nam , quomodo vulgò hic versus scriptus est , versus vna syl-
laba redundat:licet etiam,seruata ea,quam dixi lectione,particulam, vt transferre in versum sequentem , hoc mo-
do,Conquisitores singuli in subsellia : Vt eant per totam caueam spectatoribus. Non desunt autem,qui sic legunt,
Vt cõquæstores singuli in subsellia Eant,&c.quã scripturam minus probo.Cõquisitores Ciceroni sunt ij, qui colli-
gendis militibus,& delectui habẽdo præpositi sunt.Pro Milone. Si Italiæ delectus,vt nonnulli cõquisitores tui di-
ctitant,cõtra Milonem armatus est,&c.Sed hic pro exploratoribus,seu potius speculatoribus intelligendi sunt. PER
TOTAM CAVEAM SPECT.] cauea,locus est,vnde populus spectat,seu vbi spectãdi gratia sedet.M. Tull.Cat.ma-
iore.vt Turpione Ambiuio magis delectatur qui in prima cauea spectat:(al. sedet) delectatur etiam qui in vlti-
ma:sic in adolescentia;&c.Seruius ad illum Virgilij locum libri Æn.8.*Nec procul hinc Romam,& raptas sine more Sa-
binas. Consessu caueæ,&c.Cauea est*,(vt inquit) *vbi populus spectat*.deinde hunc locũ profert,Vt cõquisitores,&c.Sen-
tentia autem totius huius loci hæc est,Nũc me Iupiter à vobis petere iussit,vt singuli speculatores,& quasi otacustæ
in subsellia spectatoribus additi,seu appositi per totam caueam eant,si cui histrioni fautores attributos,& (vt ità di-
cam) assignatos viderint , &c. Constat autem histriones inter se de victoria certasse , & ei,cui victoria adiudicata
esset,

esset,præmium tributum esse. Quæ victoria interdum non virtute,neque iure,sed ambitione, & fauore parabatur.
Hoc ne in hac fabula fiat,laborat prologus. Erat autem ædilium palmā adiudicare. SI QVOI FAVITORES
DELEGAT.} Fauitorem dixisse veteres pro fautorem testatur Nonius.profert Lucilij versum, Fauitorem me tibi, a-
micum,amatorem putes. Idem Nonius,tamen in verbo *delegare*,hunc Plauti versum proferens,videtur legisse. *Fau
tores*, si hoc loco emendatus est. Quod autem docet veteres posuisse delegare pro dispescere,& dispertire:vel dor
mitauit,atque adeò errauit Nonius: vel scripsit *dilegare*, & hîc apud Plautum legendum *dilegatos*, vt dilegatos fau-
tores,seu fauitores,interpretemur,distributos,& dispertitos. VT HIS IN CAVEA} vt his spectatoribus, alicui hi-
strioni fauentibus,vel vt iis, qui reperti sint histrionum fautores per caueam distributi,& dispertiti , togæ auferan-
tur in pignus,togæ capiantur pignus,hoc est in pignus,seu pro pignore. Nonnulli libri vet.habent,*capiatur* In nume
ro sing.quæ lectio ferri potest,vt togæ,sit generandi casus. SIVE ETIAM QVI AMBISSENT &c.} siue etiam aliqui
ambissent,&c. Legendum puto,quod & Fruterio videbatur,*ambissint*, id est ambiuerint. Sic enim respondebunt in-
ter se tempora, *viderint,ambissint,duint*. licet etiam legere in numero singulari *ambissit*. vt qui sit etiam numeri sin-
gularis,pro quis. SEV QVOIQVAM ARTIFICI} seu alicui artifici scenico. videtur idem dicere. Nam histriones,ar-
tifices κατ' ἐξοχὴν dicuntur. Festus artifices dicti,quod artem suam per artus exercent : siue quòd aptè opera inter
se artent,qua ex causa etiam artes appellatæ sunt. Histriones autem,vt idem docet, dicti, quòd primum ex Histria,
A seu Istria venerint. sic ferè & Plutarchus problem. SEV PER SCRIP. LIT.} modus aliquot enumerat , quibus pal-
ma ambitiosè quæri possit, per literas per internuntium,& sine literis , & internuntio,cùm ipsi histriones per se ex
composito & compacto palmam ad se deriuant. SIVE QVI IPSI AMBISSENT} legendum,vt suprà,ambissint. vel
vt Fruterius malebat,& vt ego in codicibus duobus manuscr. reperi. *siue qui ipse ambissit*. Præterea , ne versus clau-
dicet,videtur scribendum,seu qui ipsi ambissint, &c. siue, Seu qui ipse ambissit. licet etiam legere,siue ipse ambissit,
&c. PERFIDIOSE} iurabant enim ædiles,se ei,qui optimè egisse visus esset, palmam daturos. DVINT} dederint.
SIREMPSE LEGEM IVSSIT ESSE IVPITER,} id est similem re apse, seu re ipsa legem iussit esse Iupiter : anti-
quus sermo,quo vtebantur in legibus ferendis:vt docent Festus,& Carisius. Carisius, Sirempstantùm per nomina-
tiuū,& vocatiuū declinatur, sirempsab hac sirempse deinde interpretatur,similiter lex esto. Festus, Sirempsquasi
similis re ipsa. Cætera apud Festum sunt mutilata. lex antiqua extat huiusmodi. DE EO AGRO SIREMPS LEX
ESTO. altera. SIREMPSQVE EIS VIATORIBVS, DEQVE EIS VIATORIBVS, E. OMNIVM RERVM IVS, LEX-
QVE ESTO, QVAESI SEI EI VIATORES IN EAM DECVRIAM IN TRIBVS VIATORIBVS ANTEA LECTEI,
SVBLECTEI ESSENT, QVAM IN QVISQIE DECVRIAM EORVM EX HAC LEGE VIATOR LECTVS ERIT.
SIREMPSQVE EIS PRAECONIBVS, DEQVE EIS PRAECONIBVS, QVAESTORIBVS OMNIVM RERVM IVS
LEXQVE ESTO. Tria vt videre licet,verba copulata sunt *sireps*, nempe similis re ipsa,seu similis reapse. Sic autē
B esse legendum, vidit omnium primus Fruterius Burgensis, quem iam antea aliquoties commemoraui,iuuenis do-
ctiss.ab eo vsque die,à quo mihi notus esse cœpit,mihi,quandiu vixit,carissimus, & iucundissimus : qui sex ab hinc
annos Lutetiæ morte immatura diem suum obiit. QVASI MAGISTRO.} Quasi,pertinet ad sirempse.hoc modo,Iu
piter similem re ipsa histrionum legem iussit esse,quasi magistratum sibi,alteriue ambitu parauerit. Hoc est.qua pœ
na afficiuntur,qui magistratum largitione,& pacto aliquo adipiscuntur,eadem pœna affici voluit Iupiter & eum hi
strionem,qui sibi palmam ambiuerit,& eum spectatorem,qui histrioni palmam ambitione conciliarit. VIRTVTE
DIXIT VOS VICT.} assentatur prologus spectatori. sic in prologo Asinar. Vt vos item aliàs,pariter nunc Mars ad-
iuuet:& in prologo Captiuorum. Valete iudices iustissimi,Domíque,bellíque duellatores optimi & prologo Cassi-
næ. Tantum est. Valete:bene rem gerite,& vincite. Virtute vera:quod fecistis antidhac. NON AMBITIONE.} En-
nius. Nec mi aurum posco,nec mi pretium dederitis:nec cauponantes bellum,sed belligerantes,Ferro,non auro vi-
tam cernamus vtrique, &c. NEQVE PERFIDIA} huc pertinet notissima illa de Pyrrhi perfuga historia : qui cùm in
castra Fabricij venisset,eique pollicitus esset,si præmium sibi proposuisset,se,vt clam venisset,sic clam in Pyrrhi ca-
stra rediturum,& eum veneno necaturum:eum Fabricius ad Pyrrhum reducendum curauit:idque factum laudatū
est à senatu. QVI MINVS &c.} quamobrem minus,seu qua ratione minus,&c. SVMMO VIRO} præstanti alicui vi-
ro,qui magistratum aliquem petit. VIRTVTE AMBIRE OP.} γνώμη. SAT HABET FAVITORVM Q.R.F.} Si hic ver
C sus præ se legatur,& seorsum ab eo,qui sequitur,sententia est Stoica. significat enim virtutem nulli fauere , nullâq;
adeò re externa egere,& ipsam se ipsa esse contentam. Nam alioqui falsum est, homines homini semper fauere.
Imò plerumque virtus est inuisa,& odiosa populo:&,vt ait ille,durior est virtutis spectatæ conditio, quàm incogni
tæ.&,vt canit Flaccus, *Præsentem virtutem odimus, Sublatam ex oculis quærimus inuidi*. Denique ferè inuidia virtutis
est comes:quæ sola morte extinguitur. Hoc igitur dicit,eum,qui rectè facit,non egere fautoribus externis : sed sa-
tis fautorum habere,eo ipso,quòd virtutem habeat,quæ non pendet ex arbitrio popularis auræ, vt ait Flaccus, sed
suis ipsa viribus nititur, suísque opibus pollet. Sed hic versus coniunctim legendus, cum sequenti , vt intelligamus
sententiam esse hypotheticam,siue,vt ita dicam,conditionalem. hoc modo,Satis habet fautorum qui rectè facit, si
modò in iis fides est,penes quos est eius rei potestas:id est,si fidi sunt,seu,si fidem colunt,ac seruant ij, qui sunt iudi
ces,& arbitri:vt hîc ædiles,qui iurarunt se actori optimo victoriam adiudicaturos. vel si fidi & integri sunt alienæ
virtutis existimatores,ij qui dare possunt magistratus,vt populus Ro. Conditionem autem necessariò fuisse adden
dam facilè intelliget,qui meminerit plerumque plus fautorum habere locupletes homines , eosdémq; improbos,
quàm pauperes quantumuis probos. Porrò autem cùm hæc sententia verissima sit,intelligere licet eos esse perfidos
qui cùm habeant præmiorum,seu honorum tribuendorum potestatem, eos tribuunt improbis, & ignauis homini-
bus,&,quod multò grauius est,flagitiosis,aut sceleratis:quæ debentur bonis, fortibus,honestis,puris,& piis. Legē-
E dum autem est,Si in illis fides est, &c. addita præpositione in, quæ desideratur in libris vulgatis. QVIBVS EST PA
RES IN MANV} id est, penes quos eius rei potestas est :quorum est,magistratus, & præmia dare. Terent. Hecyra.
Tibi id in manu est ne fiat. HOC QVOQVE ETIAM MIHI IN MAND. D.} superiores conquisitores,adpositi,seu ap-
ponendi sunt spectatoribus,ne quid gratiæ causa histrionibus tribuant. HI VERO HISTRIONIBVS.} ne qui histrio
nes mandent aliquibus spectatoribus,pecunia scilicet,aut gratia corruptis,& delegatis,vel,vt quidam legunt, dile-
gatis,vt sibi plaudant,quasi palma dignis. Etiam lex xij. tabularum vetabat coronam virtutis ergò propositam , pa-
cto aliquo,aut pecunia ad se transferre. Verba legis hæc sunt, QVI CORONAM VIRTVTIS ERGO PROPOSITAM
PACIT: IPSE, PECVNIAQVE EIVS ARGVITOR. Iam *quoque etiam*, positum est ἐν παραλλήλῳ. VT CONQVIST-
TORES PIER. HISTR.} Fruterius hîc quoque detrahebat particulam *vt*, quemadmodum in illo versu, qui est su-
prà non admodum longè, *Vt conquisitores singuli in subsellia*. alij legunt,conquæstores,retenta particula *vt*. alij in Hi-
strionibus,faciunt συνίζησιν,seu synæresin,secundæ & tertiæ syllabæ *trio*,vt *Histrionibus*,quod est quinque syllabarū,
quatuor syllabis duntaxat pronuntietur. QVI SIBI MANDASS. DEL. VT PL.} legendum videtur, Qui mandas-
sent,sibi delegati vt plauderent. hoc est. qui mandassent certis spectatoribus hîc & illic dispositis, & dilegatis, seu
delegatis,id est ad eam rem data opera positis,& collocatis,vt illi delegati sibi plauderent. *sibi* videlicet, histrionib.
Quòd si quis nihil mutari volet:vt ego nihil muto , qui sciam Plautum talibus transmutationibus vti solere:at hæc

esse debebit, in explicanda sententia, ordinatio verborum, Qui mandassent, vt sibi delegati plauderent. Nonnulli denique sic legunt, Si qui mandassent, delegati vt pl. QVIVE QVO PLACERET ALTER, FECISSET MINVS} ordo est, quive fecisset, quominus alter placeret, hoc est, qui dolosis, & malitiosis consiliis perfecisset, ne alter histrio placeret. Mutauit numerum alioqui dicendum erat, *fecissent*: vt responderet illi verbo superiori, *mandassent*. Iam quid libri ferè omnes habent *placerent*, ferri non potest. Et fortassis hoc mendum tam manifestum argumento esse potest sic esse legendum, *Quive, quò placeret alter, fecissent minus.* vt seruetur idem numerus, legatúrque versu proximo, *Eu*, pro *eum*. EIVS ORNAMENTA, ET CORIVM CONC.} mandauit Iupiter vt conquisitores eius ornamenta, id est, vestimenta, & corium, hoc est pellem, & tergum conciderent, hoc est vt eum spoliarent, & nudum virgis cæderent. Malim hic legi, *Eu*, quod erit vnius syllabæ propter versum, & suprà *fecissent*. Veruntamen nihil ausim mutare. NE MIRAMINI.} facite vt ne miremini: vel coniunge cum iis quæ sequuntur, hoc modo, ne fortè miremini, seu vt desinatis mirari, Iupiter ipse hanc comœdiam acturus est: hoc est, Iupiter ipse histrio futurus est. Ex quo vos mirari non oportet, Iouem histriones curare. Eius enim interest rei histrionum communi consultum esse. ne igitur hic non est vetantis particula: dixisset enim potius, *Ne miremini*: sed alicuius rei gratia negantis: valet idem, quod, vt non, seu vt ne. qualia sunt illa apud Horat. *Ne fortè credas interitura, quæ*, &c. Od. 9. lib. 4. & , *Ne sit ancillæ tibi amor pudori*, &c. Od. 4. lib. 2. & apud Plautum infrà non longè, *Nunc ne hunc ornatum*, &c. QVID ADMIRATI ESTIS?} aliud, quod ma- A gis mirum videri possit. QVASI VERO NOVVM.} *κοινόν*. FACERE HISTRIONIAM} artem histrionicam exercere, facere artem histrionicam. sic dictum facere histrioniam, vt facere argentariam, facere piraticam, facere vnguentariam, facere vecturam, facere vellaturam, facere mercaturam, & quod vrbanè & facetè per quandam paronomasiã, dictum est à Cicerone, facere empencticam, seu empineticam, quasi diceret, embænenticã. ETIAM HISTR. ANNO} anno, hoc est anno superiore. Ordo & sententia est: Etiam anno superiore, seu anno antè, cùm histriones hic in proscenio Iouem inuocarunt, venit ille, & auxilio eis fuit. Proscenium locus ante scenam, seu pars anterior scenæ. vt cõtra, post scenium, pars scenæ posterior, vt docuimus in commentar. Lucretianis, ad lib. 4, non longè ab extr. quę vox in eo loco fuerat ab aliis deprauata. Quid hic significet, aut quid velit Plautus, non est facile, mihi quidem, diuinare. Sed coniicere licet in aliqua comœdia anno superiore acta, Iouem ab histrionibus vocatum, venisse, & in comœdia interfuisse, vt deum ex machina: quod non temerè fieri debet, vt docet Horat. Itaque fortasse Plautus, poetam illum, quisquis sit, obscurè notat. CERTO} sine controuersia, & sine cuiusquam reprehensione. At hæc fabula tragicocomœdia est: hoc est partim comœdia, partim tragœdia. NATVS ARGIS} Argi, quorum vrbs Peloponnesis, seu Argolidos: quæ tamen ipsa est in Peloponneso. Sed apud Nonium in voce *Argus*, legitur, *natus Argus, ex Argo patre*. HAEC VRBS EST THEBE} legendum Thebe, vt edendum curaui, in numero singulari, vt à Græcis appellatur *Θήβη*, non Thebæ. Est autem hæc Thebe Bœotia. EX ARGO PATRE} ex Argiuo patre: sic Nonius. QVICVM} cum quo. PRAEFECTVST. LEGIONIB.} amicus quidam meus, legit, *profectust legionibus*, & interpretatur, iuit ad legio- B nes, à quo dissentio. Dicta autem est legio, ab eo quòd milites viritim legi, id est eligi solerent. quæ continebat 10. cohortes: quinquaginta manipulos. manipulus autẽ 25. militib. constabat. Hæc ex Bosio. POPLO} populo. IS PRIVS QVAM H. AB. IPS.} sermo implicatus, qui sic explicandus est. Is Amphitruo scilicet, priusquam hinc abiit in exercitum, ipsemet Alcumenam vxorem suam grauidam fecit. ipsemet, emphasis, non Iupiter, neque alius quisquã. ALCVMENEN} sic legendum, non Alcumenam, vt vulgò. Nam hac lectione claudicat versus. IAM EGO VOS NOVISSE CR. VT SIT P.} Iam verò non dubito, quin vobis notum sit, qualis sit pater meus. *vt sit*, hoc est qualis sit. sic in Pseud. *vt voles me esse, ita ero*. Idem Mercat. quid? ea vt videtur mulier? Ch. non ædepol mala. Terent. Heautont. Non te ei dixi vt essem? eadem ratione, sic, pro quali vsurpatur. Idem Terent. Phorm. sic est ingeniũ. ibid. sic sum. QVAM LIBER HARVM R. MVLT.} Quàm liberè, & licenter mœchetur. quàm liber sit, & solutus in stupris, & adulteriis: quàm nullo metu deterreatur, quo minus liberè mœchetur. *harum rerum*, *ἀ...*, adulteria, & stupra significat. *multarum* autem, id est crebrarum, & vsitatarum, & quæ vulgò impunè factitantur. AMATOR} non dixit *amans*, sed *amator*. nam hoc ad habitum animi pertinet, & vitiosum est: illud ad affectum, neque vitiosum est. QVOD COMPL.} in eo, quod complacitum est semel, vel vt Simo Bosius explicat, si quid complacitum est semel. CLAM VIRVM} clã viro. sic in Casina. *Clam vxorem meam*. & item sæpe alibi. VSVRAMQVE CORP. CEPIT S.} hunc versum profert Nonius in voce *vsus*. vbi vsum ab vsura, genere tantùm, & inflexione differre ostẽdit. Hinc vsuraria vxor dicitur. EAM} C Fruterius legebat, *eampse*. quod nullis in libris reperi. COMPRESSV SVO.} Nonius compressum docet dici cum virgine admissum. deinde continuò etiam coitum cum meretrice compressum appellari ex Plauto ostendit, in Truculento. *Nam ad amicam decimo mense post Athenas Atticas Viso, quam grauidam hic reliqui meo compressu*, &c. Sic ex hoc loco demonstrari potest compressum etiam dici cum matrona concubitum. VT REM TENEATIS R.} vt rem sciatis melius. ET MEVS} *meus* hic vnius syllabæ est. ET HAIC OB EAM REM NOX EST F. L.} Hac de re extat Luciani facetissimus, vt cæteri, dialogus: cuius principium est, *ὦ Ἑρμῆ μὴ ἐλάσῃς τὴν σήμερον*, &c. DVM ILLE} *Dum ille* est iambus. nam *m* in dum non eliditur. QVA CVM} cum qua *ἀναστροφή*. ASSIMILAVIT SE} similem fecit se. Fruterius legebat *Seq. assimulauit ita, quasi Amphit. s.* ORNATVM} cultum corporis, vestitum, habitũ. Terent. Eunucho, *Quid istud ornati? inquam*. Plaut. infrà in hac comœd. *Ibo intrò, ornatum capiam, qui potis decet*. Idem Menæch. *Non te pudet prodire in conspectum meum, Flagitium hominis, cum istoc ornatu?* Idẽ Rudente, *Sapiens ornatus quid velim, indicium facit*. QVOD EGO HVC PROCESSI SIC CVM SERVILI SCHEMA.} sic habent libri omnes, & vulgati, & manuscr. sic grammatici veteres legunt. Probus Catholicis. Nam quod Plautus in Amphit. posuit, *cum seruili schema*, non neutri generis declinationem subuertit, sed genus. Priscianus li. 6. HAEC TAMEN NOMINA NEVTRA GRAECA TERTIAE DECLINATIONIS} antiquissimi secundum primam declinationem sæpe protulerunt, & generis fœminini, vt Plautus in Amphitruo. *Cùm seruili schema*, pro schemate. *Nunc ne ornatum hunc vos meum*, &c. Valerius in Phorm. *Quid hic cum* D *tragicis versibus & syrma facis*. pro syrmate. Iterũ Plautus in Persa. *theatrum lepida cum decorat schema*. Cæcilius in Hippol. *filius in me incedit satis hilari schema*. Pomponius in sat. *Cum suis leporis liber diademan dedit*. pro diadema. Laberius in Cancro. *Nec pythagoreã dogmam doctus*. Plautus in Milite glor. *glaucomam ob oculos obiiciemus*, &c. Nonius Marcellinus, *Schema generis fœminini vsurpari veterum declarat auctoritas*. Plautus Amphitruo. *Quod ego huc processi sic cum seruili schema*. Postremò Carisius lib. 1. Plautus schema pro schemate dixit, in Amphitruo. *Quod ego huc processi sic cum seruili schema*. Non est igitur dubium, quin hæc scriptura sit integra, & sincera tot testibus, atque argumentis eam cõfirmantibus: sed tamen hoc me commouet, quòd non solùm declinationem, & genus mutauit, verùm etiam syllabã natura longuam breuem fecit. Nam *schema* sine dubio priorem syllabam habet longuam, cùm scribatur à Græcis per *η*, vocalem longam. Itaque nisi tot grammaticorum testimonia, tótque librorum auctoritates obstarent, Plautũ scripsisse putarem, *Quod ego huc processi cum seruili schemate*. VETEREM, ATQVE ANTIQV. R. N. AD V. PR.} historiam de bello Thebano, & de Alcumena Amphitruonis vxore, à Ioue amata, & compressa, quæ vetus est, ita vobis narrabo, vt vobis noua videatur. PROPT. ORNATVS IN NOVVM INC. M.} Propter hanc causam processi in medium, cultus in seruilem modum, à deo alienum, & ita nouum, atque inusitatum. NAM MEVS P.} *meus*, vnius syllabæ est. IN AMPHITRVONIS VERTIT SESE IMAG.} Amphitruonis imaginem sumpsit, posita Iouis forma.

hinc

A hinc dicitur paulo post versipellis. CENSENT} existimant, putant. VERSIPELLEM} versa pelle. versipellem se facit: hoc est formam suam immutat: alios atque alios vultus sumit, tanquam Proteus quidam. Nonius Marcell. versipelles dicti sunt, in quodlibet genus se commutantes. Lucilius qui cum versipellis fio, & commuto omnia. Plautus Amphitr. *Versipellem se f.* &c. Versipellis translatè, versutum significat. Plautus Bacch. *Versipellem conuenit esse hominem pectus cui sapit.* Sic Seruius Comment. in lib. 6. Æneid. ad illum locum, Principio cælum, ac terras, &c. *Inde Afros, inquit, versipelleis, Graecos leueis, Gallos pigrioris videmus ingenii.* Plinius lib. 8. cap. 22. *Homines in lupos verti, rursúmque restitui sibi, falsum esse confidenter existimare debemus: aut credere omnia, quæ fabulosa tot sæculis comperimus. Vnde tamen ista vulgò infixa sit fama in tantum, vt in maledictis versipelleis habeat, indicabitur,* &c. Arnobius lib 5. aduersus genteis. *Quis edidit deos abscissos? quis exoletos? quis versipelles? quis fures? quis in vinculis habitos? quis in catenis? quis denique fulminibus appetitos? quis vulneratos? quis obiisse supremos dies? sepulturas etiam meruisse terrenas? non vos?* Versipellem etiam de capillo dixit Plautus in Persa. *Ne vbi capillus versipellis fiat, fœdus seruitus.* ABIVIT HIM IN EXERCITVM} sic legendũ. him autem, valet hinc, vt illim, i. inde, quorum innumerabilia sunt apud Plautum, Terentium, Ciceronem exẽpla. Plautus Capt. *Illic him abiit. mihi rem summam credidit cibariam.* In hoc versu autẽ. *Qui cum Amphitr. abiuit him in exerc.* sciendum est, *him*, non amittere *m*. post eniam suam literam: & *vit him in*, efficere tribrachum. AMANTI MEO} *meo*, est vnius syllabæ. QVI ESSEM} quis, seu qualis essem. ET CONSERVVM SVVM} Sosiam. SVO ANIMO

B MOREM GERIT} suo animo obsequitur, atque indulget. τῇ ψυχῇ φίλῃ χαρίζεται. suæ libidini seruit. Iterum Plautus infrà in hac comœdia. *Volo deludi illum, dum cum hac vsuraria vxore nunc mihi morigero.* Terentius Andr. *molestus certè ei fuero, atque animo morem gessero.* Donatus ad illum locum eiusdem, Adelph. *adolescenti morem gestum oportuit*, notat *morem gerere. propriè lenonis, & meretricis est.* Cui Donati scholio consentaneum est illud Suetonij in Tiberio. *Quare Parrhasii quoque tabulam, in qua Meleagro atalanta ore morigeratur, legatum sibi sub conditione, vt, si argumento offenderetur, decies pro ea IIS acciperet: non modò non prætulit, sed & in cubiculo dedicauit.* CVBAT COMPLEXVS, CVIVS. &c.} cubat complexus eam, cuius, &c. antecedẽs omissum est. sic millies loquitur Plautus. sic & Cornelius Nepos, siue Æmilius Probus, vt indicauimus suo loco. Sic iterũ Plautus infrà ibid. *vt apparentur, quibus opus est.* subintelligendũ, *ea*. Idem Curculione. *Ego illam reddidi, qui argentum ad te attulit.* subintell. *ei*. CVIVS CVPIENS MAX.} cuius cupidissimus est. Hîc participium *cupiens* instar nominis est, quoniam cum generandi casu iunctum est. Talia sunt illa, amans otij, fugitans litium, patiens laboris, perferens iniuriarum, &c. sic in Milite glor. *qua huius cupiens corporis est.* QVAE ILLI AD LEGIONEM FACTA SVNT M. P.} vel *illi* positum pro illic, vt apud Terentium Hecyra. *Itaque ineptus hodie dum illi sedeo,* &c. & Phorm. *Interea dum sedemus, illi interuenit adolescens,* &c. vel *illi* dictũ pro ab illo, Græcorum more: quod minus probo. ab illo autem, videlicet Amphitruone. Iudicet lector eruditus. CENSET} putat Alcumena Iouem, virum suum esse: quæ tamen cum Ioue est, mœcho, id est adultero, seu matrimo-

C nij corruptore. MEMORAT LEGIONES HOSTIVM VT FVG.} narrat Iupiter proinde ac si sit Amphitruo, quemadmodum legiones hostium in fugam verterit. QVO PACTO DONIS, &c.} & narrat, quo pacto donis, ac præmiis sit ornatus plurimis. ABSTVLIMVS.} ego, & Iupiter. CVIVS EGO HANC FERO IMAG.} cuius ego hanc formã gero. hanc δεικτικῶς. fortassis autem legendum *gero*, non fero. quanquam *fero*, non ausim reiicere. nam vt gerere & ferre personam: sic gerere & ferre colorem, rectè dici potest. Atqui Horatius dixit, personam ferre, in epist. ad Scæuam. *Personámque feret inconcinnus vterque.* INTERNOSSE} secernere me à Sosia, internosse me, & Sosiã. EGO HAS HABEBO HIC VSQVE IN PETASO PINNVLAS} petasus omni controuersia sublata, est tegmen capitis latè patens, quale solet esse viatorum, à verbo Græco πετάννυμι. quod valet extendo, dilato, tractum. Petaso autẽ vsum esse Mercurium, & idcirco petasatum scribi, & fingi constat. Arnobius lib. v. *Saturnus cum obunca falce, custos ruris. vt aliquis ramorum luxuriantium tonsor, cum petaso gnatus Maiæ, tanquam vias aggredi præparet, & solem pulueremque declinet.* Hyginus lib. 3. cap. de Perseo, Perseus missus à Polydecte Magnetis filio ad Gorgonas, à Mercurio, qui eum dilexisse existimatur, talaria, & petasum accepit. Apuleius in apologia, per pilei vmbraculũ, petasum significat. sic enim describitur apud eum Mercurius, *En vide, quàm facies eius decora, & succi plena sit, quàm hilaris dei vultus, vt decenter vtrinque lanugo deserpat, vt in capite crispatus capillus sub vno pilei vmbraculo appareat, quàm lepidè super tempora pares pinnulæ emineant,* &c. Petasum autem, fuisse tegmen capitis, tale quale diximus, à viatoribus, ac peregrè venientibus

D vsurpari, ac gestari solitum, declarat idem Plautus. sic enim in Pseudolo, enumerans ea, quæ homini peregrè venienti conueniunt: *Etiam opus est chlamyde, & machæra, & petaso.* Causiam appellat Milite glor. & in Persa, quem petasum in Pseudolo. sic in Persa, *Cape tunicam, atque Zonam: & chlamydem afferto, & causiam,* &c. sequitur mox quasi sit peregrinus. In milite, *Facito vt venias, ornatus huc ornatu nauclerico: Causiam habeas ferrugineam,* &c. M. Tullius in epist. ad C. Cassium lib. 15. *Præposteros habes tabellarios. & si me quidem non offendunt,* &c. *sed petasati veniunt comites ad portam expectare dicunt.* Denique petasus idem ferè significat, quod galerus, causia. A petaso herba dicta est *petasite*: cuius folium latissimum est, vt & colocasis: cuius folia Theophrastus ait pileo Thessalico esse similia. Suetonius in Augusto, *domi quoque non nisi petasatus sub dio spatiabatur.* PINNVLAS.} id est pennulas: paruas pennas, seu pinnas. Etiam pinnas Mercurio tribuebant pictores, & poetæ, non solùm in pedibus, verùm etiam in capite. vnde *Mercurius, pinnatus* dictus. Arnobius lib. 6. *Deûm mater cum tympano, cum tibiis: & cum psalteriis Musæ: Mercurius pinnatus, Argiphontes,* &c. D. August. lib. 7. de Ciuitate Dei. *Ideo alas Mercurio in capite, & pedibus ponunt, volentes significare volucrem fieri per aera sermonem,* &c. Apuleius libro decimo de Asino aur. *Adest luculentus puer nudus: nisi quòd ephebica chlamyda sinistrum tegebat humerum: flauis crinibus vsquequaque conspicuus, & inter comas eius aureæ pinnulæ cognatione simili sociatæ prominebant: quem caduceum, & virgula, Mercurium esse indicabant.* TORVLVS INERIT AVREVS} torus, præter vulgatam significationem, etiam significat carnem pulposam, atque, vt ita dicam, musculosam: ex quo torosus. Hinc per

E translationem tori in arboribus, & plantis. M. Tullius Tuscul. quæst. 2. O pectora, ò terga, ò lacertorum tori. Sunt etiam tori in coronis, partes quædam, seu nodi quidam eminentiores, tortiles. M. Tullius in Orat. perf. *aut addit aliquos, vt in corona, toros,* &c. Varro lib. 5. de ling. Lat. *torus à toruo. quòd is in promptu sit. ab hac similitudine torulus, in mulieris capite ornatus.* Torus autem in arboribus, & torulus, est materies quædam intorta, & veluti callum in sese conuolutum. Hîc verò torulum videtur mihi Plautus pro paruula torque, toruli eius, qui est in arboribus, speciem præbente, posuisse. aut pro funiculo aliquo retorto, aut pro paruo nodo. Nonnulli legunt *trochulus*. Ego nihil muto. SED AMPHITR. ILLIC EST SERVOS} *illic* pro *ille* positum. CVM LATERNA} quia noctu veniebat. Dicta autem est Laterna à latendo, quòd in ea ignis clausus, quasi lateat. FERIT.} pulsat foreis.

ACTVS PRIMVS.

SOSIA, MERCVRIVS.

SO. 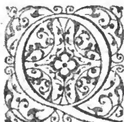VI me alter est audacior homo? aut qui me confidentior? A
Iuuẽtutis mores qui sciã:qui hoc noctis solus ambulẽ?
Quid faciã nũc,si tres viri me in carcerẽ cõpegerint?
Inde quasi è promtuaria cella depromar ad flagrum.
Nec caussam liceat dicere mihi:neque in hero quicquam auxilij siet?
Nec quisquam sit,quin me omnes esse dignum deputent?ita
Quasi incudem me miserum homines octo validi cædant?ita
Peregrè adueniens hospitio publicitus accipiar.
Hæc heri immodestia coegit me,qui hoc
Noctis à portu ingratis excitauit. B
Nónne idem hoc luci me mittere potuit?
Opulento homini hoc magis seruitus dura est,
Hoc magis miser est diuitis seruos.
Noctésque diésque assiduo satis supérque est
Quo facto,aut dicto adest opus,quietus ne sis.
Ipse dominus diues,operis & laboris expers,
Quodcunque homini accidit,liberè posse retur,
AEquum esse putat,non reputat laboris quid sit,
Nec æquum,an ne iniquum imperet,cogitabit.
Ergo in seruitute expetunt multa iniqua: C
Habendum & ferendum hoc onus est cum labore.
ME. Satius est me queri illo modo seruitutem hodie,
Qui fuerim liber,eum nunc potiuit pater
Seruitutis.hic,qui verna natus est,queritur.
Sum verò verna verbo. SO. nunc verò mihi in mentem fuit,
Dis aduenientem gratias pro meritis agere atque alloqui.
Næ illi ædepol,si merito meo referre studeant gratias,
Aliquem hominem allegent,qui mi aduenienti os occillet probè:
Quoniam bene quæ in me fecerunt,ingrata ea habui,atque irrita.
ME. Facit ille,quod vulgò haud solent,vt,quid se sit dignum,sciat.
SO. Quod nunquam opinatus fui:neque alius quisquam ciuium, D
Sibi euenturum id contigit,vt salui potiremur domum
Victores:victis hostibus legiones reueniunt domum.
Duello extincto maximo,atque internecatis hostibus,
Qui multa Thebano populo acerba obiecerunt funera.
Id vi & virtute militum victum atque expugnatum oppidum
Est,imperio atque auspicio heri mei Amphitruonis maximé.
Præda atque agro,adoreáque affecit populares suos,
Regíque Thebano Creonti regnum stabiliuit suum.
Me à portu præmisit domum,vt hæc nuntiem vxori suæ:
Vt gesserit rempublicam ductu,imperio,auspicio suo:
Ea nunc meditabor,quo modo illi dicam,quum illò aduenero. E
Si dixero mendacium,solens meo more fecero.
Nam cùm illi pugnabant maximè,ego tum fugiebam maximé.
Veruntamen quasi affuerim,simulabo,atque audita eloquar.
Sed,quo modo,& verbis quibus me deceat fabularier,
Prius ipse mecum etiam volo hîc meditari.sic hoc proloquar.
Principiò vt illò aduenimus,vbi primùm terram tetigimus,

Continuò

A Continuò Amphitruo delegit viros primorum principes.
Eos legat Telebois,iubet sententiam vt dicant suam.
Si sine vi & sine bello velint rapta & raptores tradere,
Si,quæ asportassent,redderent:se exercitum extemplò domum
Reducturum:abituros Argos Argiuos,pacem atque otium
Dare illis:sin aliter sient animati,neque dent quæ petat,
Sese igitur summa vi virísque eorum oppidum expugnassere.
Hæc vbi Telebois ordine iterarunt quos præfecerat
Amphitruo,magnanimi viri freti virtute & viribus
B Superbi nimis,ferociter legatos nostros increpant.
Respondent,bello se & suos tutari posse:proinde vti
Properè de finibus suis exercitus deducerent.
Hæc vbi legati pertulere,Amphitruo castris illicò
Producit omnem exercitum. contrà Teleboæ ex oppido
Legiones educunt suas nimis pulcris armis præditas.
Postquam vtrinque exitum est maxima copia,
Dispertiti viri, dispertiti ordines,
Nos nostras more nostro & modo instruximus
Legiones:item hostes contrà suas instruunt.
Deinde vtrique imperatores in medium exeunt.
C Extra turbam ordinum colloquuntur simul.
Cónuenit;victi vtri sint eo prælio,
Vrbem,agrum,aras,focos,séque vti dederent.
Postquam id actum est,tubæ vtrinque canunt:contrà
Consonat terra:clamorem vtrinque efferunt.
Imperator vtrinque hinc & illinc Ioui
Vota suscipere,hortari exercitum:
Pro se quisque,id quod quisque potest & valet,
Edit:ferro ferit:tela frangunt:boat
Cœlum fremitu virûm:ex spiritu & anhelitu
Nebula constat:cadunt vulneris vi & virium.
D Denique vt voluimus,nostra superat manus,
Hostes crebri cadunt:nostri contrà ingruunt.
Vicimus vi feroces.
Sed in fugam se nemo tamen conuortitur.
Nec recedit loco,quin statim rem gerat,
Animam amittunt,priusquam demigrent loco:
Iacet vbi steterat quisque,atque ordinē obtinet.
Hoc vbi Amphitruo herus conspicatus est meus,
Illico equites iubet dextra inuadere.
Equites citi parent:ab dextera maximo
Cum clamore inuolant,impetúque alacri
E Fœdant,& proterunt hostium copias iure iniustas.
ME. Nunquam etiam quicquam adhuc verborum est prolocutus perperam.
Nanque ego fui illic in re præsenti,& meus quum pugnatum est pater.
SO. Perduelles penetrant se in fugam,ibi nostris animus est additus.
Vortentibus Telebois telis complebantur corpora.
Ipsúsque Amphitruo regem Pterelam sua obtruncauit manu.
Hæc illi est pugnata pugna vsque à mane ad vesperum,
Hoc adeò hoc commemini magis,quia illo die impransus fui.
Sed prælium id tandem diremit nox interuentu suo.
Postridie in castra ex vrbe ad nos veniunt flentes principes:

Velatis manibus orant,ignoſcamus peccatum ſuum. A
Dedúntque ſe,diuina humanáque omnia,vrbem & liberos,
In ditionem atque in arbitratum,cuncti Thebano poplo.
Pòſt ob virtutem hero Amphitruoni patera donata aurea eſt,
Qui Pterela potitare rex ſolitus eſt.hæc ſic dicam heræ.
Nunc pergam heri imperium exſequi,& me domum capeſſere

ME. Atat illic huc iturus eſt:ibo ego illi obuiam.
Neque ego hunc hominem hodie ad ædis has ſinam vnquam accedere.
Quando imago eſt huius in me,certum eſt hominem eludere.
Et enimuero quoniam formam cœpi huius in me & ſtatum.
Decet & facta moréſque huius habere me ſimiles item.
Itaque me malum eſſe oportet,callidum,aſtutum admodum, B
Atque hunc telo ſuo ſibi malitia à foribus pellere.
Sed quid illuc eſt?cœlum aſpectat:obſeruabo quam rem agat.

SO. Certè ædepol ſcio,ſi aliud quicquam eſt quod credam,aut certò ſciam,
Credo ego hac noctu nocturnum obdormiuiſſe ebrium.
Nam neque ſe Septentriones quóquam in cœlo commouent,
Neque ſe luna quóquam mutat,atque vti exorta eſt ſemel.
Nec iugula,neque veſperrugo,neque virgiliæ occidunt.
Ita ſtatim ſtant ſigna,neque nox quoquam concedit die.

ME. Perge nox vt occœpiſti.gere patri morem meo,
Optumè optumo optumam operam das:datam pulcrè locas. C

SO. Neque ego hac nocte longiorem me vidiſſe cenſeo.
Niſi item vnam,verberatus quam pependi perpetem.
Eam quoque ædepol etiam multo hæc vicit longitudine.
Credo ædepol equidem dormire ſolem,atque appotum probè.
Mira ſunt,niſi inuitauit ſeſe in cœna pluſculum.

ME. Ain verò verbero?deos eſſe tui ſimilis putas?
Ego pol te iſtis tuis pro dictis & malefactis,furcifer,
Accipiam,modo ſis veni huc.inuenies infortunium.

SO. Vbi ſunt iſti ſcortatores,qui ſoli inuiti cubant?
Hæc nox ſcita eſt exercendo ſcorto conducto malè.

ME. Meus pater nunc,pro huius verbis rectè & ſapienter facit, D
Qui complexus cum Alcumena cubat amans,animo obſequens.

SO. Ibo,vt herus quod imperauit,Alcumenæ nunciem.
Sed quis eſt hic homo,quem ante ædis video hoc noctis?non placet.

ME. Nullus eſt hoc meticuloſus æqué. SO. quum in mentem venit,
Illic hoc homo denuò volt pallium detexere,

ME. Timet homo:deludam illum ego. SO. perij,dentes pruriunt.
Certè aduenientem me hîc hoſpitio pugnæ accepturus eſt.
Credo miſericors eſt,nunc propterea quòd me meus herus
Fecit vt vigilarem,hic pugnis faciet hodie vt dormiam.
Oppidò interij.obſecro herclè quantus & quàm validus eſt? E

ME. Clarè aduorſum fabulabor,hic auſcultet quæ loquar.
Igitur magis modum in maiorem in ſeſe concipiet metum.
Agite pugni,iam diu eſt quod ventri victum non datis.
Iampridem videtur factum,heri quòd homines quatuor
In ſoporem collocaſtis nudos. SO. formido malè,
Ne ego hîc nomen meum commutem,& Quintus fiam è Soſia.
Quatuor viros ſopori ſe dediſſe hic autumat,
Metuo ne numerum augeam illum. ME. hem,nunc iam ergo ſic volo.

SO. Cingitur,certè expedit ſe. ME. non feret,quin vapulet.

A Quis homo? ME. quisquis homo huc profectò venerit, pugnos edet.
SO. Apage, non placet me hoc noctis esse, cœnaui modò.
Proin tu istam cœnam largire, si sapis, esurientibus.
ME. Haud malum huic est pondus pugno. SO. perij, pugnos ponderat.
ME. Quid si ego illum tractim tangam vt dormiat? SO. seruaueris.
Nam continuas has treis nocteis peruigilaui. ME. pessimum est
Facinus, nequiter ferire malam malè discit manus.
Alia forma oportet esse quem tu pugno legeris.
SO. Illic homo me interpolabit, meúmque os finget denuó.
ME. Exossatum os esse oportet, quem probè percusseris.
SO. Mirum nisi hic me quasi murænam exossare cogitat.
B Vltrò istic qui exossat homines, perij, si me aspexerit.
ME. Olet homo quidem malo suo. SO. hei, númnam ego oboluì?
ME. Atque haud longè abesse oportet. SO. verùm longè hinc afuit,
Illic homo superstitiosust. ME. gestiunt pugni mihi.
SO. Si in me exerciturus, quæso in parietem vt primùm domes.
ME. Vox mihi ad aures aduolauit. SO. næ ego homo infelix fui,
Qui non alas interuelli: volucrem vocem gestito.
ME. Illic homo à me sibi malam rem arcessit iumento suo.
SO. Non equidem vllum habeo iumẽtum. ME. onerandus est pugnis probè.
SO. Lassus sum herclè è naui vt vectus huc sum, etiam nunc nauseo.
C Vix incedo inanis, ne ire posse cum onere existimes.
ME. Certè enim hic nescio quis loquitur. SO. saluus sum, non me videt.
Nescio quem loqui autumat: mihi certò nomen Sosia est.
ME. Hinc enim mihi dextera vox auris, vt videtur, verberat.
SO. Metuo vocis ne vice hodie hic vapulem, quæ hunc verberat.
ME. Optume eccum incedit ad me. SO. timeo: totus torpeo.
Non ædepol nunc vbi terrarum sim scio, si quis roget:
Neque miser me commouere possum præ formidine.
Illicet: mandata heri perierunt vnà & Sosia.
Verum certum est confidenter hominem contra colloqui,
Qui possim videri huic fortis, à me vt abstineat manum.
D ME. Quò ambulas tu, qui Vulcanum in cornu conclusum geris?
SO. Quid id exquiris tu, qui pugnis os exossas hominibus?
ME. Seruus ésne, an liber? SO. vtcunque animo collibitum est meo.
ME. Ain verò? SO. Aio enimuero ME. verbero. SO. mentiris nunc iam.
ME. At iam faciam vt verum discas dicere. SO. quid eo est opus?
ME. Possum scire quò profectus, cuius sis, aut quid veneris?
SO. Huc eo. heri mei sum seruus, nunquid nunc es certior?
ME. Ego tibi istam hodie scelestam comprimam linguam. SO. haud potes.
Bene pudicéque asseruatur. ME. pergin argutarier?
Quid apud hasce ædis negotij est tibi? SO. immò quid tibi est?
ME. Rex Creo vigiles nocturnos singulos semper locat.
E SO. Bene facit, quia nos eramus peregrè, tutatu'st domum.
At nunc abi sanè, aduenisse familiareis dicito.
ME. Nescio quam tu familiaris sis: nisi actutum hinc abis,
Familiaris accipiere faxo aut familiariter.
SO. Hic inquàm, habito ego, atque horũ sum seruus. ME. at scin' quomodo
Faciam ego hodie te superbum, ni hinc abis? SO. quónam modo?
ME. Auferre non abibis, si ego fustem sumpsero.
SO. Quin med huius esse familiæ familiarem prædico.
ME. Videsis, quàm mox vapulare vis, nisi actutum hinc abis.

SO. Tun' domo prohibere peregrè me aduenientem postulas? A
ME. Hæccine tua domust? SO. ita, inquam. ME. quis herus est igitur tibi?
SO. Amphitruò, qui nunc præfectu'st Thebanis legionibus,
Quicum nupta est Alcumena. ME. quid ais? quod nomen tibi est?
SO. Sosiam vocant Thebani, Dauo prognatum patre.
ME. Næ tu istic hodie malo tuo compositis mendaciis,
Aduenisti, audaciæ columen, consutis dolis.
SO. Immò equidem tunicis consutis huc aduenio, non dolis.
ME. At mentiris etiam. certò pedibus, non tunicis venis.
SO. Ita profectó. ME. nunc profectò vapula ob mendacium.
SO. Non ædepol volo profectó. ME. at pol profectò ingratiis.
Hoc quidem profectò certum est, non est arbitrarium. B
SO. Tuam fidem obsecro. ME. tun' te audes Sosiam esse dicere,
Qui ego sum? SO. perij. ME. parum etiam præ vt futurum est, prædicas.
Quoius nunc es? SO. tuus, nam pugnis vsu fecisti tuum,
Prò fidi Thebani ciues. ME. etiam clamas carnifex?
Eloquere, quid venisti? SO. vt esset quem tu pugnis cæderes.
ME. Cuius es? SO. Amphitruonis, inquam Sosia. ME. ergo istoc magis,
Quia vaniloquus, vapulabis: ego sum, non tu, Sosia.
SO. Ita dij faciant, vt tu potius sis, atque ego te vt verberem.
ME. Etiam mutis? SOS. iam tacebo. ME. quis tibi herust? SOS. quem tu voles.
C
ME. Quid igitur? quî nunc vocare? SO. nemo, nisi quem iusseris.
ME. Amphitruonis te esse aiebas Sosiam? SO. peccaueram.
Nam Amphitruonis sociennum me esse volui dicere.
ME. Sciebam equidem nullum esse nobis, nisi me, seruum Sosiam.
Fugit te ratio. SO. vtinam istuc pugni fecissent tui.
ME. Ego sum Sosia ille, quem tu dudum esse aiebas mihi.
SO. Obsecro vt per pacem liceat te alloqui, vt ne vapulem.
ME. Immò induciæ parumper fiant, si quid vis loqui.
SO. Non loquar nisi pace facta, quando pugnis plus vales.
ME. Dicito quiduis, non nocebo. SO. tuæ fidei credo? ME. meæ.
SO. Quid si falles? ME. tum Mercurius Sosiæ iratus siet. D
SO. Animum aduorte: nunc licet mihi liberè quiduis loqui.
Amphitruonis ego sum seruus Sosia. ME. etiam denuó?
SO. Pacem feci, fœdus feci, vera dico. ME. vapula.
SO. Vt libet, quod tibi libet fac: quoniam pugnis plus vales.
Verùm vtvt es facturus, hoc quidem herclè haud reticebo tamen.
Tu me viuus hodie nunquam facies, quin sim Sosia.
Certè ædepol tu me alienabis nunquam quin noster siem.
Nec nobis præter med alius quisquam est seruus Sosia.
Qui cum Amphitruone hinc vnà iui hero meo in exercitum.
ME. Hic homo sanus non est. SO. quod mihi prædicas vitium, id tibi est. E
Quid malum? non ego sum seruus Amphitruonis Sosia?
Nónne hac noctu nostra nauis huc ex portu Persico
Venit, quæ me aduexit? nónne me huc herus misit meus?
Nónne ego hunc hîc sto ante ædes nostras? non mi est laterna in manu?
Non loquor? non vigilo? nónne hic homo me pugnis contudit?
Fecit herclè: nam etiam misero nunc malæ dolent mihi.
Quid igitur ego dubito? aut cur non introeo in nostram domum?
ME. Quid domum vostram? SOS. ita enimuero. MER. quin quæ dixisti modò,

A Omnia ementitus,equidem Sosia Amphitruonis sum.
Nam noctu hac soluta est nauis nostra è portu Persico.
Et vbi Pterela rex regnauit,oppidum expugnauimus,
Et legiones Teleboarum vi pugnando cœpimus.
Et ipsus Amphitruo obtruncauit regem Pterelam in prælio.
SO. Egomet mihi non credo,quum illæc autumare illum audio,
Hic quidē certè , quæ illic sunt res gestæ, memorat memoriter.
Sed quid ais?quid Amphitruoni à Telebois datum est?.
ME. Pterela rex,qui potitare solitus est patera aurea.
SO. Elocutus est,vbi ea patera nunc est? ME. in cistula
Amphitruonis obsignata signo est. SO. signi dic quid est?
B ME. Cum quadrigis sol exoriens,quid me captas carnifex?
SO. Argumentis vincit,aliud nomen quærendum est mihi.
Nescio vnde hæc hic spectauit,iam ego hunc decipiam probè.
Nam quod egomet solus feci,nec quisquam alius affuit
In tabernaculo,id quidem hodie nunquam poterit dicere.
Si tu Sosia es,legiones quum pugnabant maximè:
Quid in tabernaculo fecisti?victus sum,si dixeris.
ME. Cadus erat vini:inde impleui hirneam. SO. ingressust viam.
ME. Eam ego vt matre fuerat natum,vini eduxi meri.
SO. Mira sunt,nisi latuit intus illic in illac hirnea.
Factum est illud,vt ego illic vini hirneam ebiberim meri.
C ME. Quid nunc? vincon'argumentis te non esse Sosiam?
SO. Tu negas med esse. ME. quid ego ni negem,qui egomet siem?
SO. Per Iouem iuro med esse:neque me falsum dicere.
ME. At ego per Mercurium iuro tibi Iouem non credere.
Nam iniurato scio plus credet mihi, quàm iurato tibi.
SO. Quis ego sum saltem,si non sum Sosia,te interrogo.
ME. Vbi ego Sosia iam nolim esse,tu esto sanè Sosia:
Nunc quando ego sum,vapulabis,ni hinc abis ignobilis.
SO. Certè ædepol quum illum contemplo,& formam cognosco meam,
Quemadmodum ego sæpè in speculum inspexi,nimis similist mei.
D Itidem habet petasum,ac vestitum,tam consimilist atque ego:
Sura,pes,statura,tonsus,oculi,nasum vel labra,
Malæ,mentum,barba,collum:totus,quid verbis opust?
Si tergum cicatricosum,nihil hoc simili est similius.
Sed quum cogito,equidem certò idem sum qui semper fui.
Noui herum,noui ædis nostras,sanè sapio & sentio,
Non ego illi obtempero quod loquitur,pultabo foris.
ME. Quò agis te? SO. domum. ME. quadrigas si nunc inscendas Iouis,
Atque hinc fugias,ita vix poteris effugere infortunium.
SO. Nónne heræ meæ nuntiare,quod herus meus iussit,licet?
ME. Tuæ si quid vis nuntiare:hanc nostram adire non sinam,
E Nam si me irritassis,hodie lumbifragium hinc auferes.
SO. Abeo potius:di immortales obsecro vostram fidem.
Vbi ego perij?vbi immutatus sum?vbi ego formam perdidi?
An egomet me illic reliqui si fortè oblitus fui?
Nam hic quidem omnem imaginem meā,quæ ante hac fuerat,possidet.
Viuo fit,quod nunquam quisquam mortuo faciet mihi.
Ibo ad portum,atque hæc vti sunt facta hero dicam meo.
Nisi etiam is quoque me ignorabit,quod ille faciat Iuppiter,
Vt ego hic hodie raso capite caluus capiam pileum.

VI ME ALTER, &c.] Quis me alter, &c. AVDACIOR HOMO?] Audacia (inquit Nonius) te-
meritatis est: audentia fortitudinis. Vide cætera apud Nonium. M. Tullius epistola ad Valerium A
iurisconsult. lib. 1. epist. in extr. *Cur enim tibi hoc non gratificer, nescio: præsertim cùm his temporibus au-
dacia pro sapientia liceat vti.* CONFIDENTIOR.] M. Tullius Tuscul. quæst. 3. Qui fortis est, idem
est fidens: quoniam confidens, mala consuetudine loquendi in vitio ponitur. Nonius in confiden-
tia, & fidentia. IVVENTVTIS MORES Q. SC.] qui sciam iuuenes esse perditis moribus, & totam
noctem per vrbem comissanteis vagari. HOC NOCTIS] hoc tẽpore noctis. sic infrà. *Sed quis est hic homo, quem ante
ædeis video hoc noctis?* TRESVIRI] tresuiri, seu triumuiri capitales, qui ius dicebant in facinorosos, & seruos: ii-
dem custodiæ carceris præfecti erant, eorúmque interuentu in maleficos animaduertebatur. Idem Plautus Asin.
Nam iam ego ex hoc loco ibo ego ad tres viros, vestráque ibi nomina faxo erunt. Capiti te perdam ego, & filiam. Idem Au-
lul. *quia ad tresuiros iam ego deferam tuum nomen.* Co. *quamobrem?* Eu. *quia cultrum habes.* Idem in Persa. *vt aqua parti
prodeant ad tresuiros.* Quidam tamen hic tresuiros nocturnos significari existimant: quorum erat nocturnis incẽdiis
subuenire. IN CARCEREM COMPEGERINT?] in carcerẽ contruserint, seu coniecerint. sic loquitur in Menæchmis
At ego te sacram coronam surripuisse Ioui scio, Et ob eam rem in carcerem te esse compactam scio. Idem in Rudente, *Nisne te
in carcerem compingier est æquum,* &c. INDE] è carcere. QVASI E PROMPTVARIA CELLA D.] inde, inquit, quasi
è cella, in qua conduntur res ad victum necessariæ, & ex qua depromuntur. depromar ad verbera. locus est seruilis,
quo alludit ad cellam penuariam, in qua cõditur penus, & ex qua depromitur ad vsum domesticũ, & quotidianum: B
comparátque carcerem, in quem coniiciuntur malefici, & facinorosi, vt damnati, & inde educti dent pœnas, cum cel-
la penuaria, in qua res ad victum vtiles, & necessariæ conduntur, & inde ad vescendum, cùm opus est, depromuntur.
AD FLAGRVM.] à flagris dicuntur serui flagriones, vt docet Nonius, quòd flagris subiecti sint, vt verberones à ver-
beribus. μαστιγίας appellant Græci. qua voce vtitur M. Tullius lib. epist. ad Attic. 4. epist. 6. *Scio te voluisse, & me masti-
giam germanum fuisse.* Sic enim habet mea editio. *ad flagrum* igitur, hoc est, vt flagro cædar. NEC CAVSAM LI-
CEAT DICERE MIHI] nec mihi liceat recusare, quominus flagris cædar? nec mihi liceat oratione me defendere,
ac purgare, quin flagris dignus sim? NEQVE IN HERO QVIDQ. AVXILII S.] neque herus mihi quidquam au-
xiliari possit? NEC QVISQVAM SIT, QVIN OMNES, &c.] lego *nec quidquam sit quin,* &c. hac sententia nec
quidquam causæ sit, quin me omnes flagris dignum deputent? DEPVTENT?] Terentius Hecyra. *Ædepol ne meam
herus esse operam deputat parui pretii.* QVASI INCVDEM] ἄκμων, vt incus malleis à fabris ferrariis tunditur: ita ego
ab octo viris validis cædar. OCTO VALIDI] validos dixit, quia grauiores plagas infligant, quàm si sint imbecil-
li: & octo homines, vt vicissim cædentes, minus fatigentur, sintque quasi recentes, & integri ad cædendum. ITA
PEREGRE ADVENIENS HOSP. PVBL. ACC.] alludit ad eos, qui peregrè venientes honoris causa hospitio pu-
blicè accipiũtur. Fortassis id quoque spectauit, quòd ciuibus peregre in patriam redeuntibus, cœna dabatur. In Pseu-
dolo, *Iam redis ex sulio. salue mi sodalis Eutyce. Vt valuisti? quid? parẽtes mei valent? cena dabitur. Bene vocas,* &c. in Pœnulo. C
Patruo aduenienti cœna curetur volo. Profert autem hunc locum Nonius in voce, *publicitus:* eámque interpretatur publi-
cè: vtitur & Terent. Phorm. *Nónne hoc publicitus scelus deportarier in solas terras?* HAEC HERI IMMOD.] heri im-
modestia, hoc est intemperantia, ἀκρασία, coëgit me hæc: hoc est, impulit me ad hæc, seu coëgit me hæc subire. Sic
Virgil. lib. 3. Æneid. *quid non mortalia pectora cogis Auri sacra fames?* INGRATIS] ingratis, seu ingratiis, hoc est inui-
tum, & contra meam voluntatem, vel aduerbium est, vel nomen, compositum ex propositione *in,* & *gratiis.* vtitur eo
Plautus, Terentius, Lucretius. Plautus Curcul. *Tamen est eundum, quo imperant, ingratiis.* Casina *Quin mihi ancillulam
ingratiis postulat, quæ mea est, Quæ meo educata sumptu est, villico suo dare.* Piget alia quamplurima exempla colligere.
Terentius Eunucho: *Opus faciam vt defatiger vsque, ingratiis vt dormiam.* Idem Heautont. *Ea coacta ingratiis Postilla
cœpit victum vulgo quærere.* Lucretius lib. 5. *At, nisi purgatum est pectus, quæ prælia nobis, atque pericula tunc ingratis insi-
nuandum?* Idem lib. 3. *at, quod scilicet, vt fit, Effugere haud potis est, ingratis hæret, & angit.* Ad quem locum plura. EX-
CITAVIT] excitauit me dormientem scilicet. NONNE IDEM HOC LVCI, &c.] id est, nónne herus meus pro-
pter hoc idem, seu propter eandem rem, propter quam me misit, luci, id est luce, me mittere potuit? Charisius hunc
locum proferens. Plautus in Amphitruo, *Nonne idem hoc luci.* vbi Sisenna, *Quæcunque nomina è litera ablatiuo singu-
lari terminantur, i. litera finita aduerbia fiunt, vt inani.* Nonnulli tamen hic legunt, lucu pro *luci.* Sic enim Terentius A-
delph. *cæterum rus cras cum filio Cum primo lucu ibo hinc.* Sed ibi lego *cum primo luci.* Sic enim Plautus Cistell. *Postea* D
autem cum primo luci nisi ambo occidero, &c. Idem Menæchm. *O facinus indignum, & malum. Epidamnij ciues herum meum
indignissimè hìc in pacato oppido luci deripier in via, qui liber ad vos venerit?* Præterea sequimur codices veteres, qui ha-
bent luci, non lucu. OPVLENTO HOMINI HOC MAGIS SERVITVS?] totius huius loci sententia est. sub opulen-
to homine hoc durior est seruitus, quàm sub paupere, hócque miserior est seruus diuitis, quàm pauperis, quòd dies
noctésque assiduè satis supérque seruo negotij est, in quo seruus occupetur, neque vnquam quiescat siue facto, siue
dicto opus sit. opulento homini seruitus, hoc est seruitus, quæ toleratur sub opulento homine, & quam quis opulen-
to hero seruit. ASSIDVO] id est assiduè. sic Capt. *Nam istoc me assiduo victu delectas domi.* Idem Mostell. *& postquàm
eius hinc pater sit profectus peregrè, perpotasse istic assiduò Tuo cum domino?* QVO FACTO, AVT DICTO ADEST OP.]
Quocunque facto, aut dicto opus est, quidquid faciendum aut dicendum est: vel sic: siue facto, siue dicto opus est.
vel illa, vel hæc sententia est: ideóque post *Quo,* distinctionis nota fortasse ponenda est: vt *Quo* pertineat ad ea, quæ
his interpositis sequuntur, *quietus ne sis:* hoc modo, *quo quietus ne sis:* id est propter quod quietus ne sis, tu, quisquis
seruis diuiti. Sed priorem explicationem malo. QVIETVS NE SIS] id est, quietus ne sit seruus hominis opulenti.
secunda persona, pro tertia incerta, & non definita: quod genus, bonis scriptoribus vsitatissimum est. Sic Plautus
idem Pœnulo. Qui benè volunt, benè vis item. id est omnes homines ferè pariter bene volunt eis, qui benè vo-
lunt. Idem Pœnulo. *At verò non iusta causa est quod curratur celeriter, vbi bibas, edas de alieno, quantum velis vsque af-
fatim,* &c. *vbi bibas, edas,* id est vbi quis bibat, edat, &c. Idem Sticho. *nimia voluptas est si diu affueris domo, domum si* E
redieris, si tibi nulla est ægritudo animo obuiam. Cicero epist. lib. 6. ad Torquatum, &c. *victoria acerbissima quæ aut inte-
ritum allatura esset, si victus esses, aut, si vicisses, seruitutem.* Idem pro Murena, *Nam cùm graue est verè accusari in ami-
citia, tum etiam si falsò accuseris, non est negligendum.* id est etiam si quis falsò accusetur. Idem pro Sylla. *tamen hoc na-
tura est insitum, vt, quem timueris, quicum de vita, fortunisque contenderis, cuius ex insidiis euaseris: hunc semper oderis.*
quem timueris, &c. id est quem quis timuerit, &c. innumerabilia sunt alia exempla. Pendent autem hæc, *quietus
ne sis,* ab illis. *satis supérque est,* subint. operis, aut negotij, seruo scilicet. OPERIS, ET LABORIS EXPERS] id est o-
peri & labori manum non admouens: ab opere, & labore immunis. QVODCVNQVE HOM. ACC. LIB. P. R.] di-
ues herus (inquit) quidquid in hominem cadit, & quidquid homini contingere potest, id arbitratur sibi posse libẽre,
hoc est placẽre. sic hunc versum legit, atque explicat Simeo Bosius: vt *libẽre* sit verbum infinitiui modi, ab indicatiuo
libeo, ex quo libido. cui assentior. alij *liberè* legunt, secunda breui, vt sit aduerbium: & subintelligunt, *se.* Quantum
ad sententiam attinet, non multum interest, vtro modo legas: sed quantùm ad elegantiam, & rationem, ac mensuram
versus, non parum refert. Omnino diuitem non est mirum existimare omnia se liberè posse, & omnia sibi collibere
posse.

A posse: habet enim pecunias & diuitias, quæ sunt agendarum rerum facultates, instrumenta atque adiumenta. EXPETVNT] id est accidunt. Sic Nonius: licet etiam sic interpretari, non longè tamen à Nonij mente eueniunt, euadunt, existunt. Sic infrà eadem comœdia, *Nequiter penè expetiuit prima parasitatio*, id est penè exitum nequam & infelicem habuit: nequiter contigit, infeliciter exstitit, seu euasit, & processit. Idem ibidem, *Quæ tu ego in tergo faxo ista expetant mendacia.* in tergo expetant, id est in tergo exitum habeant: seu in tergum euadant, atque erumpant. Idem ibidem, *Nam mea sit culpa quod egomet contraxerim, Id Alcumenæ si innocenti huic expetat.* Quos versus duos posteriores suo loco explicabimus, vt simus breuiores. HABENDVM ET FERENDVM, &c.] habendum onus, id est sustinendum, & gerendum onus. Sic loquitur & Marcus Tullius libro tertio Accus. *Atque hoc ego plus oneris habeo, quàm qui cæteros accusarunt*, &c. Sic enim legendum: & ita habent omnes libri veteres, non vt olim quibusdam amicis meis assensus, edideram, *subeo.* Nam qui habet onus, iam sustinet, & iam subiit: qui subit autem, nondum habet, neque sustinet: quod me admonuit Fanciscus Fabricius Marcoduranus Germanus. Itaque in secunda editione veram scripturam restituimus. SATIVS EST] præstat, melius est. QVERI ILLO MODO SERVITVT.] queri seruitutem, dictum antiquorum more. Sic enim Plautus Asinaria, *Verùm ego meas queror fortunas.* Marcus Tullius pro Flacco, *Non enim omnia, quæ dolemus, eadem iure queri possumus.* Idem pro Plancio, *queri iniquitatem legis.* libro 3. Accus. iniuriam queror, improbitatem coarguo. Cæsar libro primo, *abditi in tabernaculis, aut suum fatum querebantur, aut cum familiaribus suis commune periculum miserabantur.* Horatius epist. 17. lib. 1. *Qui queritur latebras, & iniquum frigus, & imbrem*, &c.

B QVI FVERIM LIBER EVM NVNC POT. P. S.] confert se, & conditionem suam cum Sosia, & Sosiæ fortuna: Ille nunquam liber fuit: & tamen queritur se seruum esse: ego, qui antea liber eram, nunc seruio patri meo. Qui fuerim liber (inquit) eum nunc pater potiuit seruitutis: id est me, qui fuerim liber, pater pro suo iure, fecit seruum: fecit me compotem seruitutis, me vi subegit, vt seruirem. sic dixit, *quæ (horia) in mari fluctuoso piscatu nouo me vberi compotiuit.* hoc tantum interest, quod verbum compositum iunxit cum septimo casu. Eadem ratione idem Plautus dicere solet, potiri hostium, & potitus hostium, pro venire in potestatem hostium, & qui venit in potestatem hostium. Captiu. *Nam postquam meus rex est potitus hostium.* Idem in Epidico, *ita gnata mea hostium est potita.* de quo genere suo loco plura. VERNA] vernæ (inquit Festus) *appellantur ex ancillis ciuiũ Romanorum vere nati: quòd tempus anni maximè naturale feturæ est.* Nonius, *vernas* (inquit) *veteres appellabant, qui vere sacro fuerant nati: & habebatur hoc nomen pro vitabili maledicto.* Deinceps profert hunc locum & alterum ex eadem comœdia. de vere sacro vide apud Festum. SVM VERO VERNA VERBO] ex nostris libris manuscriptis vnus habet verbero: alij verbo, vt vulgati ferè omnes: quam varietatem obseruauit & Camerarius. Omnino vtraque lectio probabilis est. Si legamus verbero: sic explicabo, sum verna verbero, hoc est, sum ipse quoque seruus domi natus, verberibus & flagris dignus, vt intelligamus, hunc histrionem, qui Mercurij parteis agit, seruum esse. Sin quis malit legi verbo, quod & ego malo, sic erit locus explicandus: sum verna, verbo tantùm, vt qui sim deus

C Mercurius, quanuis Sosiæ vernæ similitudinem geram, non re, vt Sosia. NVMERO MIHI IN MENTEM FVIT.] nonnulla est etiam hoc loco scripturæ dissimilitudo. Alij enim libri habent, *Numero mihi in mentem fuit, quomodo edidimus: alij, Nunc verò mihi in mentem fuit*, quam scripturam minus probo, vt suspectam & planè deprauatam. Illam igitur sequamur: quam & Nonius agnoscit, in voce numerum, vbi numero interpretatur, citó. Turpil. Lindia. *neque sat numero mihi videbar currere.* Varro de liberis educandis, qui citò quid se factutum ostendere volebat, dicebat numero id fore. licet etiam interpretari, subitó. Iam hoc, *in mentem fuit*, tale est, quale illud *in potestatem esse.* apud M. Tullium pro lege Manilia, notat Gellius libro primo capite septimo, & hunc locum profert. Mendosè autem opinor, pro *numerò*, apud eum legitur in exemplis vulgatis, partim non verò, partim nunc veró. ATQVE ALLOQVI] ac salutare deos προσαγορεύειν. REFERRE STVDEANT GRATIAS.] M. Tullius diceret, referre gratiam in numero singulari. ALLEGENT] ad me priuatim mittant. OS OCCILLET] os frangat, atque obtundat. Verbum *occillo* nonnulli volunt esse à verbo *occo* diminutum. occo autem dictum, quasi *occæco*, vt docet M. Tullius in Catone maiore: & refert Pompeius Festus in verbo occare: quod valet grandeis terræ globos, seu glebas frangere. Alij à simplici cillo cillas. hinc composita incillo, as, quo vtitur Lucretius, & occillo, as. Alij occillare ductum existimant à callo manuum, vt occillare sit manibus callosis, & duris cædere, pugnis contundere. INGRATA EA HABVI, ATQVE IRRITA] ingrata. id est non grata, ingrata ea habui, id est eorum

D nomine gratiam non habui. ea accepta non habui. Sic Catullus in ingratum, *Omnia sunt ingrata: nihil fecisse benignè, est.* habui irrita, id est fuerunt mihi inania, & nullius ponderis: vel eorum memor non fui. FACIT ILLE QVOD VVLGO, &c.] facit quod vulgus hominum facere non solet. Nam plerique se beneficio, & præmio dignos putant, cùm sint fortasse malo, & pœna digni. Homines enim ferè sunt sui amantes, seu vt Græci appellant, φίλαυτοι: sunt & ἀλαζόνες, pluráque sibi tribuunt atque arrogant, quàm merentur. Sosia autem scit, & fatetur se malo dignum esse. Vel sic, Facit Sosia quod pauci homines faciunt. Sosia enim se ipse nouit, & scit se esse nequam, atque idcirco malo dignum. At pauci se ipsi norunt, cùm hoc sit omnium difficillimum. VT SALVI POTIREMVR DOMVM] vt salui domus compotes essemus: sic autem legendum est, non vt habent vulgati codices, *potiremur hostium.* Atque editionem nostram confirmant nostri veteres codices omnes, Clericani, Tilianus Huraltinus, nisi quòd vnus habet *potiremur domi.* Quæ lectio etiam ferri potest: & eam comprobat Nonij Marcelli auctoritas: qui perspicuè & disertè sic legendum docet, capite de numeris & casibus mutatis. Postremò cùm sint hi versus tetrametri, quales qui sunt in principio scenæ, ferri non potest scriptura vulgata *hostium*: vt taceam, quòd eam & sententia ipsa respuit, & significatio verbi refellit. LEGIONES.] legiones, dictæ à legendo, vt suprà diximus: quæ decem cohortibus constabãt. REVENIVNT] redeunt. DVELLO EXTINCTO MAX.] bello confecto maximo. Duellum, inquit Nonius, bellum, videlicet quod duabus partibus de victoria contendentibus dimicatur. Hactenus Festus. Sic Duellonam dicebant veteres, quem recentiores Bellonam appellarunt: &, quem illi

E Duellium, hi Bellium. Iterum Festus: *duis* duas habet significationes. nam & pro bis ponebatur, & pro dederis. INTERNECATIS HOSTIBVS.] id est, interfectis hostibus. Hinc internecio: & odium internecinũ: quod ad internecionem progreditur. Sic & bellum internecinum, alia ratione dicitur: testamentum internecinum, seu internecinum potius, propter quod dominus eius necatus est. QVI MVLA THEB. POPVLO AC. OBIECT. FVN. qui multas cladeis, multásque cædeis acerbas, hoc est immaturas, vel tristeis & molestas, populo Thebano intulerunt. ET VIRTVTE MILITVM.] Sic sæpe loquitur Cæsar: exempli causa libro tertio, *Factum est opportunitate loci, hostium inscitia, ac defatigatione, virtute militum, & superiorum pugnarum exercitatione, vt ne vnum quidem nostrorum impetum ferrent, & statim terga verterent.* Idem libro 7. *militum virtus singularis.* VICTVM] sic habent omnes libri. Sed cur non dixit, *Captum?* IMPERIO, ATQVE AVSPICIO H. M. AMPH.] id est imperatore, & auspice hero meo Amphitruone: hæc duo non temerè sic coniunctim posita sunt. Nam interdum non iidem sunt auspices, qui belli duces: verbi gratia, bella multa sunt auspiciis Augusti, sed non eius ductu, aut imperio. PRAEDA, ATQVE AGRO, ADOREAQVE, &c.] præda locupletauit milites, quorum opera vsus est: iisque agros assignauit. Adorea, id est laude & gloria. Sic Festus, *Adoream* (inquit) *sine gloriam dicebant, quia gloriosum eum*

putabant esse, qui farris copia abundaret. Horatius Od. 4. lib. 4. *& pulcher fugatis Ille dies Latio tenebris, Qui primus al-* A
ma risit adorea, &c. POPVLARIS SVOS,] ciueis suos. CREONTI] sic habent nostri codices longè melius
quàm aliæ editiones, in quibus impressum est, Creoni. REGNVM STABILIVIT SVVM,] stabiliuit, stabile reddi-
dit, *ἐστήριξεν regnum suum*, id est regnum Creontis: pulchrè dictum, Creonti regnum stabiliuit suum. Sic enim *suum*
rectè, vt ita dicam, reciprocatur. sic infrà proximè, *vt hæc nuntiem vxori suæ*. nam etiam ibi *suæ* rectè reciprocatur ad
Creontem, qui præmisit. VT GESSERIT REMP.] quomodo rempublicam administrarit, &c. DVCTV.] sic infrà
eadem comœdia, *Eos auspicio meo, atque ductu, primo cœtu vicimus.* Cicero lib. 3. epist. *siquidem vt scribis, omnes vires ci-*
uitatis se ad Pompeij ductum applicauerunt. MEDITABOR] μελετήσω. Terent. Andr. *Venus meditatus alicunde ex solo loco*,
&c. SI DIXERO MENDACIVM, SOLENS MEO M. F.] si heræ meæ, inquit, falsa nuntiaro, nihil alienum à
mea consuetudine fecero. *solens*, id est, ita vt soleo. Contrà *insolens*. Terent. Andr. *Quid tu Athenas insolens?* Aliud est
autem mentiri, aliud mendacium dicere, vt docet Nigidius apud Nonium, *Qui mentitur, ipse non fallitur, alterum fallere*
conatur, qui mendacium dicit, ipse fallitur, quantum in se est vir bonus præstare debet, vt ne mentiatur: prudens ne mendacium
dicat. Ego pace Nigidij, & Nonij dixerim, mendacium dicere puto latius patêre, quàm mentiri: & hoc tantum inter
hæc duo interesse, quod quisquis mentitur, mendaciũ dicit: non autem quisquis mendacium dicit, mentitur: quia sci-
licet qui mentitur, sciens mendacium dicit: qui mendacium dicit verò potest errare, & imprudens falsa pro veris di-
cere: quo fit vt non mentiatur. Itaque Sosia, qui se mendacium dicere solere ait, fortassis eadem opera mentitur,
nempe si prudens & sciens mendacium dicit. NAM CVM ILLI PVG. M.] infrà paulò aliter. *Si tu Sosia es, legio-* B
nes cùm pugnabant maximè, Quid in tabernaculo fecisti? Nam si Sosia erat in tabernaculo cùm legiones pugnabant: non
fugit. si Sosia tum fugit, non fuit in tabernaculo. AVDITA EL.] quæ plerunque solent esse falsa. Virg. lib. 6. Æn.
Sit mihi fas audita loqui. Idem viij. *At Maiam (auditis si quidquam credimus) Atlas, Idem Atlas generat, cæli qui sidera*
tollit. Lucretius lib. 5. *Quandoquidem sapiunt alieno ex ore, petuntque Res ex auditis potius, quàm sensibus ipsis.* Plautus
Bacchid. *Quin ego cùm peribat, vidi, non ego ex audito arguo.* FABVLARIER,] fabulari, loqui, μυθεῖσθαι, fari, vt poëtæ
loquuntur. MEDITARI] suprà non longè, *Ea nunc meditabor, quo modo illi dicam*, &c. PROLOQVAR,] palàm loquar.
PRINCIPIO, VT ILLO ADVENIMVS, &c.] artificium poëtæ animaduertendum. Nam quia fabulæ recitantur
spectatorum causa: non solùm autem simplex & artis expers erat futurum, si hæc Alcmenæ à Sosia narrarentur in
proscenio, sed etiam inutile ad poëtæ consilium, fabulæque argumentum, quia prenderetur, ac tolleretur venustissi-
mæ & facetissimæ inter Sosiam & Mercurium rixæ occasio, Alcumenæ interuentu: multóque magis, si hæc eadem
Sosia Alcumenæ narraret, aut narrare intelligeretur in postscenio, seu post siparium, spectatoribus non audienti-
bus: idcirco poëta facit Sosiam hæc coram populo antequam ad Alcmenam perueniat, meditantem, audiente Mer-
curio, qui eodem tempore in proscenium processit. TERRAM TETIGIMVS] sic M. Tull. lib. 6. epist. ad Attic. epist. 1.
Itaque ego quo die tetigi prouinciam, cùm mihi Cyprij, &c. Idem lib. 1. Accus. *Verres simul ac tetigit prouinciam, statim Mes-*
sanam literas dedit, &c. Lucretius lib. 3. *Oscitat extemplò, tetigit cùm limina villæ* DELEGIT VIROS PRIMORVM C
PRINC.] legati legebantur, hoc est eligebantur. Hoc etiam ex M. Tull. intelligere licet. Sic hoc loco Amphitruo
legit non solum populi primores, aut primos, sed primorum principes, quos ad Theboas legatos mittat. Itaque prin
cipes delectos appellat. sic Virgil. lib. 3. Æneid. *Delectos populi ad proceres.* EOS LEGAT TELEB.] eos ad Tele-
boas legatos mittit. IVBET SENTENT. VT DICANT S.] iubet legatos Telebois exponere sententiam suam,
id est, Amphitruonis. Etiam hic rectè prouocabulum *suam*, ad Amphitruonem reciprocatur. iubet Amphitruo lega-
tos exponere, quæ sit ipsius Amphitruonis sententia. Teleboæ autem sunt Tapij, vt diximus. SI SINE VI, ET
SINE BELLO, &c.] solebant veteres, antequam belli fortunã experirentur, & manus consererent, res repetere. Quod
si, qui priore iniuriam fecissent, res iniuria ablatas, moniti non redderent: tum aut vtrinque concurrebatur, aut mu-
rus eorum qui iniuria lacessissent, ariete verberabatur. M. Tull. Offic. 1. *Ex quo intelligi potest, nullum bellum esse iustum,*
nisi quod aut rebus repetitis geratur, aut denuntiatum antè sit, & indictum. Sic apud Homer. Ἰλιάδ. η. Antenor censet He-
lenam, cum iis rebus omnibus quas Paris Troiam è Græcia auexit, Menelao reddendam, vt belli causa præcidatur.
Seruius ad illos Virgilij versus Æneid. 9. *En ait, & iaculum intorquens emisit in auras, Principium pugnæ*, &c. notat hoc è
Romana solennitate tractum esse. Quum enim vellent bellum indicere, pater patratus, hoc est princeps fetialium,
proficiscebatur ad hostium fineis, & præfatus quædam solennia, clara voce dicebat, se bellum indicere propter cer-
tas causas, aut quia socios læserant, aut quia nec abrepta animalia, nec obnoxios reddiderant. Et hæc clarigatio dice- D
batur à claritate vocis: pôstque clarigationem hasta in eorum fineis missa, indicebatur iam pugnæ principium. Ea-
dem ferè notat ad illum versum lib. 11. *Tum certare odiis, tum res rapuisse licebit*: vbi *res rapuisse*, sic explicat, clarigatio-
nem exercere, hoc est, *per fetialeis bellum indicere.* Arnob. lib. 2. aduers. gent. *Cum paratis bella, signum monstratis ex arce?*
aut fetialia iura tractatis? per clarigationem repetitis res raptas? Totum hunc morem rerum repetundarum, bellíque per
clarigationem indicendi, ab Anco Marcio institutum, multis verbis refert T. Liuius lib. 1. ab hoc loco, *Legatus vbi ad*
fineis eorum venit, vnde res repetuntur, capite velato (filum lanæ, velamen est) Audi Iupiter, inquit, audite fines, &c. RAPTO-
RES] quo Seruius obnoxios appellat. EXTEMPLO] continuò. Varro lib. 6. de lingua Latina, *Extemplò. est continuò,*
quòd omne templum debet esse circumseptum, nec plus, quàm vnum introitum habere. REDVCTVRVM] Amphitruonem.
al. deducturum, vt infrà eadem scena. ABITVROS AGROS ARGIVOS.] Argiuos in patriam Argos reuersuros, no-
stri libri ferè omnes manuscr. habent, *abituros agro Argiuos*. quæ lectio fortasse recta est. *agro* autem Teleboarum sci-
licet. Veruntamen alteram lectionem damnandã non putaui. PACEM ATQ. OTIVM D. ILL.] sic sæpe M. Tull.
hæc duo coniungit. vt de lege Agraria ad Pop. *nihil esse tam populare, quàm id quòd*, &c. *pacem, tranquillitatem, otium.*
SINT ALITER SECVT ANIM.] sin alio sint animo, sin aliter sint affecti, neque dent, quæ petat Amphitruo, &c.
Idem Capt. *hæc pater quãdo sciet, Tyndare, vt fueris animatus erga gnatum suum*, &c. Idem Pseud. *Nempe ita animati estis*
vos. Idem Trinummo, *Te animatum vt sis, video: subolet, sentio.* SESE IGITVR] igitur, id est, postea, vt interpretatur E
Nonius, hunc versum proferens: & item Festus, vel vt Donatus, in Eunucho ad illud, *Quid igitur faciam?* proinde,
deinde. *Sese* autem, Amphitruonem. Iubet Amphitruo, legatos dicere Telebois, ni reddant res ablatas & raptas, sese
summa vi, &c. reciprocatio bona. EXPVGNASSERE,] id est expugnaturum esse. infinitiuus antiquus ab antiquo fu-
turo expugnasso, pro expugnauero. sic impetrassere. pro impetraturum esse. Aulul. *Et istuc confido me à fratre impetras-*
sere. Idem Casina, *atque hoc credo me impetrassere.* Idem Milite glor. *credo te facilè impetrassere.* Idem in Sticho, *spero ab*
eo impetrassere, id est, spero me ab eo impetraturam. sic reconciliassere pro reconciliaturum esse. in Capt. *Nam illum*
confido domum in his diebus me reconciliassere. ITERARVNT,] Telebois retulerunt, seu renuntiarunt, vel eadem, vel
iisdem verbis, atque ab Amphitruone acceperant. QVOS PRAEFECERAT,] ij, quos præfecerat ei muneri Am-
phitruo: ij quibus id negotij mandarat: ij, quos ad Teleboas legatos miserat. MAGNANIMI VIRI,] Teleboæ με-
γαλόψυχοι FRETI.] confisi, πεποιθότες. FEROCITER,] superbè, arroganter, elatè. sic M. Tull. Philipp. 2. *respondisti pla-*
nè ferociter. Tit. Liu. lib. 24. annal. *legatisque Syracusanorum de cæde stationis Romanorum querentibus, ferociter responsum est.*
PERTVLERE,] ad Amphitruonem. al. *retulere.* PRODVCIT] foras educit. Galba ad Cic. lib. 10. epist. ad Plancum,
Antonius suas copias in aciem de vico produxit. NIMIS PVLCHRIS] valdè pulchris. sic Græci ἄγαν. VTRINQ.] ab
vtraque

A vtraque parte: vel ab vtrisque, nempe à Teleboïs, & Argiuis: & Teleboæ exierunt ex oppido: Argiui ex castris. DISPERTITI,] distributi, separatim positi & locati. IN MEDIVM EXEVNT.] in spatium medium inter duos exercitus μεταίχμιον appellant Græci. EXTRA TVRBAM ORDINVM COL.] sic apud Homer. ἰλιάδ. γ. Agamemnon & Hector colloquuntur: & inter eos conuenit, vter è prælio superior discesserit, siue Menelaus, siue Paris (qui singulare certamen inituri erant) is Helenam, & res cum ea asportatas domum auferat, domíue habeat. sic Homerus, Ὁππότερός κε νικήσῃ, κρείσσων τε γένηται, Κτήμαθ᾽ ἑλὼν εὖ πάντα, γυναῖκά τε οἴκαδ᾽ ἀγέσθω, &c. CONVENIT,] conuentio sit inter duces VRBEM, AGRVM, ARAS, F.] omnia enumerauit humana & diuina. FOCOS,] domos, ἑστίας lares patrios. DEDERENT] victoribus & superioribus. Hoc enim significat propriè *dedere*, potentiori, superiori, victori, domino, hosti dedere. Notat Donatus non semel apud Terent. TVBAE VTRINQVE CAN.] Virgil. 9. Æneid. *At tuba terribilem sonitum procul ære canoro Increpuit.* Cæsar lib. 2. de bell. Gall. *Cæsari omnia vno tempore erant agenda: vexillum proponendum, quod erat insigne cùm ad arma concurri oportebat: signum tuba dandum*, &c. Sallust. de coniurat. Catil. *Hæc vbi dixit, Paululum commoratus, signa canere iubet*, &c. CONTRA CONS. TERRA.] Virg. lib. 5. *Studiisque fauentem Consonat omne nemus.* Idem 8. *Consonat omne nemus strepitu, collésque resultant.* CLAMOREM VTRINQ. EFF. Horat. Satyra 9. lib. 1. in extr. *Clamor vtrinque, vndique concursus.* EFFERVNT,] tollunt. VOTA SVSCIPERE] vota nuncupabant. PRO SE QVISQ.] Virg. lib. 11. Æn. *Pro se quisque viri summa nituntur opum vi.* Idem 5. *Tum validis flexos incuruant viribus arcus Pro se quisque viri.* EDIT.] promit, vel facit. FERRO FERIT] quidam libri non habent vocem *ferro*, quam tamen retineo. TELA FRANGVNT.] Pius legit, franguntur, ego nihil muto. BOAT CAELVM FREM.

B V.] resonat cælum fremitu virorum. cælum virorum fremitum iterat, ac reiectat. Virgil. lib. 9. Æn. *sequitur clamor, cælúmque remugit.* Duorum exercituũ primùm concurrentium clamorem cum multis locis mirificè describit Homer. tum ἰλιάδ. δ. vbi clamorem illum cum sonitu torrentium è montibus in vallem præcipitãtium cõparat. Sic Homer. Ὡς δ᾽ ὅτε χείμαρροι ποταμοὶ κατ᾽ ὄρεσφι ῥέοντες Ἐς μισγάγκειαν συμβάλλετον ὄβριμον ὕδωρ Κρουνῶν ἐκ μεγάλων κοίλης ἔντοσθε χαράδρης, Τῶν δέ τε τηλόσε δοῦπον ἐν οὔρεσιν ἔκλυε ποιμήν. Ὣς τῶν μισγομένων γένετο ἰαχή τε φόβος τε. & ἰλιάδ. ξ. vbi cum fluctu maris à ventis comitati, & cum ignis syluam depascentis sonitu, & cum vento in quercus editas ingruente, confert. Sic Homerus, Οὔτε θαλάσσης κῦμα τόσον βοάᾳ ποτὶ χέρσον, Παντόθεν ὀρνύμενον πνοιῇ βορέω ἀλεγεινῇ, οὔτε πυρὸς τόσσος γε ποτὶ βρόμος αἰθομένοιο οὔρεος ἐν βήσσῃς, &c. Ὅσση ἄρα Τρώων ἔπλετο φωνή. EX SPIRITV ET ANHEL.] tantus erat virorum pugnantium conatus, & anhelitus, vt ex eorum flatibus nebula concreta videretur. Profert Nonius: videtúrque interpretari, erigitur. CREBRI,] densi, ἐπάλληλοι ἐπασσύτεροι ἐπήτριμοι πυκνοί. INGRVVNT,] irruunt, inuadunt. Sic Seruius ad illud Virgilij 2. Æneid. *armorúmque ingruit horror.* & libro 12. *Ingruit Æneas Italis*, natum verbum à gruibus, quæ ordine instructæ in alias oras deuolant. VICIMVS VI FEROCES,] fortasse legendum, *Vincimus*, vt respondeant inter se tempora. *feroces* in laude ponitur: vt notauimus ad Horatium, Od. 15 lib. 1. ibidem, *Ne quicquam Veneris præsidio ferox*, &c. SED FVGAM IN SE TAMEN N. CONVORT.] hoc est, vt Turnebus explicat libro Aduers. 4. cap. 15. fugam in se nemo conuersam inclinatámque habet. Ego hic puto esse ἀναστροφὴν, & *fugam*

C *in*, positum pro *in fugam*. Hoc modo, nemo se in fugam conuertitur, id est, conuertit, vt vult Nonius: cuius auctoritas refellit Turnebi sententiam, qui conuortitur, seu conuertitur, passiuè accipit, & poëticè dictum censet, vt illud, *Nuda genu, & lacrymis oculos suffusa nitentes.* Vel igitur ita, vt dico, hic versus explicandus est, vel sic legendus, vt sit trimeter. *Sed se in fugam tamen nemo conuortitur.* QVIN STATIM REM GERAT] statim, vt vult Nonius, priore syllaba producta, id est perseueranter, æqualiter, ἰσοταχῶς. Bosius, *rem gerat* autem, id est pugnet, hostem feriat: id agat quod expedit & quod oportet. Paulò aliter Horatius epist. ad Celsum libro octauo, *Post hæc, vt valeat: quo pacto rem gerat, & se.* ANIMAM AMITTVNT, &c.] sic legendum, *non animum*, vt vulgo. sic enim loquuntur Latini, *amittere animam*, pro amittere vitam, non autem, *amittere animum*. Sallustius de bello Catil. *Quòd si virtuti vestræ fortuna inuiderit, cauete ne inulti animam amittatis.* & item alibi, vt mox videre licebit. Cicero epist. ad Terentiam, *peccatum est nullum, nisi quòd non vnà cum ornamentis animam amisimus.* Æmilius Probus, seu Cornelius Nepos in Epaminonda, *At Epaminondas, cùm animaduerteret mortiferum se vulnus accepisse, simúlque, si ferrum, quod ex hastili in corpore remanserat, extraxisset, animam statim amissurum*, &c. sic proiicere & profundere animam dicunt iidem, non animum, Græci ἀφιέναι ψυχήν. PRIVSQVAM LOCO DEMIGRENT,] prius quàm locum relinquant, seu deserant. QVISQVE VTI STETERAT, IACET, OBTINETQVE ORDINEM.] Sic apud Sallustium de bello Catil. non longè ab extremitate, *Nam ferè quem quisque viuus pugnando locum ceperat, eum, amissa anima, corpore tegebat.* Sed videtur

D hic versus ita legendus, vt sit trimeter, *Iacet quisque vbi steterat quisque, atque ordinem obtinet.* vel sic, *Iacet vbi steterat quisque, atque ordinem obtinet.* quam posteriorem lectionem etiam Bosius ad oram libri sui adscripserat. DEXTRA INVADERE,] sic edendum curaui, à duobus codicibus manuscriptis admonitus, qui habent *inudere.* Vnde factum est *inducere*, quod est in plerisque vulgatis, & in aliis manuscriptis. Veneti & Florentini habent *irruere*: fortasse non malè, si geminetur u, & legatur *irruuere*, pro irruere; vt *fuuat*, pro fuat, *pluuit* pro pluit, & similia. *Fluuidum* pro fluidum apud Lucretium. Omnino *inducere* non placet. INVOLANT,] id est, irruunt. & ita Nonius. hic locus vincit suprà legendum *inuadere*, non *inducere*. Nam equites iussi ab Amphitruone inuadere, eiri parent, inquit, & inuolant. Videtur autem hoc verbum à volatu tractum, vel à vola, id est media manu, vt idem Nonius docet. Terent. Eunucho, *Vt ego vnguibus facilè illi in oculos inuolem venefico!* Cicero libro tertio de Oratore, *in quam homines quasi caducam & vacuam, abundantes otio nobis occupatis inuolauerunt.* FOEDANT ET PROTERVNT, &c.] Fœdant, hoc est, vulnerant, laniant, ac lacerant, αἰκίζουσι. Virgilius Æneid. 2. *Impulerat ferro Argolicas fœdare latebras.* Idem 3. *Obscœnas pelagi ferro fœdare volucreis.* & XI. *Pectora nunc fœdans pugnis nunc vnguibus ora.* Horatius sat. v. lib. 1. *at illi fœda cicatrix Setosam læui frontem turpauerat oris.* IVRE INIVSTAS,] ἀδίκως. PERPERAM,] praué, peruersé. Sic Seruius ad illud Terentij Phorm. *Verùm istoc de nomine eò perperam*, &c. NAMQVE EGO FVI ILLIC, &c.] vel legendum: *Nam ego f.* vt habent nonnulli libri vulgati, vel, si retineamus *Namque*, quod est in manuscr. legendum *illi* pro *illic*: vt seruetur lex carminis. Sunt enim octonarij acatalecti. IN RE PRAESENTI.] sic in Casina. *In re præsenti,*

E *ex copia piscaria Consulere potero.* Videtur natum à iurisconsultis, vel à consuetudine Romanorum, qui de agro aliquo ambigentes, vel gleba aliqua eius agri in ius allata, in ea tanquam in toto agro, & in re præsenti vindiciam faciebant: vel in agrum ipsum, hoc est in rem præsentem ibant. Gellius libro vicesimo capite nono. M. Tullius Offic. 1. *vt si constitueris te cuipiam aduocatum in rem præsentem esse venturum.* Idem pro Cæcina, *Placuit Cæcinæ de amicorum sententia diem constituere, quo die in rem præsentem veniretur*, &c. Idem libro 1. de Oratore ad Quintum fratrem, *An verò si de re ipsa, si de finibus, cùm in rem præsentem non venimus, si de tabulis, & perscriptionibus*, &c. PERDVELLES] hostes. Cicero de Offic. primo, *Illud animaduerto, quòd qui proprio nomine perduellis esset, is hostis vocaretur*, &c. Idem libro tertio, *pirata non est ex perduellium numero definitus*, &c. Plautus in prologo Cistell. *perduis perduelleis.* Festus, *duellum, bellum videlicet, quòd duabus partibus de victoria contendentibus dimicatur. Inde & perduellis, qui pertinaciter retinet bellum.* lex xij. tabul. *Qui perduellem concitauerit, quiue ciuem perduelli tradiderit, capite multator.* Caius. lib. 2. ad legem xij. tabul. de verb. signific. *Quos nos hosteis appellamus, eos veteres perduelleis appellabant, per eam adiectionem indicantes, cum quibus bellum esset.* PENETRANT SE IN FVGAM] cõiiciunt se penitus in fugã. verbũ *penetrare* vsurpauit ἐμφατικῶς. Sic Trinummo, *Quo illic homo foras se penetrauit ex ædibus?* aliàs absolutum est, *Vt quid ego metuam cogi-*

tas? homo adolescentulus Penetrare huiusmodi palæstram, &c. ANIMVS EST ADDITVS.] Cicero libro 7. ad Atticum, *Sed hac opinor, sunt in iis libris, quos tu laudando animos mihi addidisti* VERTENTIBVS] absolutè pro A tergiuersantibus, & terga dantibus, vel subintelligendum *terga*. IPSVSQVE AMPHITRVO REGEM PTER. S. OBTR. M.] Sic Romulus regẽ Acronem in prælio obtruncauit & spoliauit, vt narrat Titus Liuius libro primo, Cornelius Cossus Tolumnium, regem Veientium, vt refert Florus in epit. libro quarto, M. Marcellus Viridomarum Insubrium ducem, vt refert idem epit. libro vigesimo. Atque hæc spolia opima dicebantur à Romanis, vt tradunt illi, & pluribus verbis docet Festus in voce Opima. Sic Eumenes Cardianus, Neoptolemum in prælio interemit, armísque exuit, vt tradunt Plutarchus in Eumene, Diodorus Siculus libro decimo octauo, Cornelius Nepos in Eumene. OBTRVNCAT] occidit, quanquam obtruncare propriè est caput abscindere, & capite præciso, reliquum corpus, tãquam truncum efficere: vt Æneid. 2. de Priamo, *iacet ingens littore truncus.* de quo paulò antè dixit, *Natum ante ora patris: patrem qui obtruncat ad aras.* Plautus Milite glorioso, *quemque hic intus videro cum Philocomasio osculantem, eum ego obtruncabo ex templo.* Cistell. *Ne ego dem viuus, hodie suauium Silenio, nisi ego te, tuámque filiam, méque hodie obtruncauero.* Tit. Liuius libro primo de Romulo, *Regem in prælio obtruncat & spoliat, duce hostium occiso, vrbem primo impetu capit.* HAEC ILLI EST PVGNATA P.] illi pro illic pugnata, pugna autem Atticismus qualia sunt illa. apud Græcus, μάχην μάχεσθαι, πόλεμον πολεμεῖν, ... & alia sexcenta apud B Latinos, in his apud Plautum nostrum, *Currere cursum, somniare somnium, metere messem, ludere ludum & ludos*, &c. quæ suis locis indicabuntur. *pugnata pugna* autem etiam M. Tullius pro Murena, dixit. VSQVE A MANE.] Cicero epistola vltima libro 9. ad famil. *Cum ille, si quis quæreret, dixisset: Cunam te quærere à mane dixeris.* QVIA ILLO DIE IMPRANS. F.] Hæc quoque videntur pugnare cum illis, quæ sunt infra. *Si tu Sosia es, legiones cùm pugnabant maximè, quid in tabernaculo fecisti? victum sum, si dixero. M. Cadus erat vini*, &c. nam si impransus fuit, vt hic dicitur, non bibit, si bibit, non fuit impransus: nisi fortè impransus est is, qui bibit quidem, sed nihil comedit. DIREMIT NOX.] nox cum ad multas alias res inepta est, tum ad pugnam. Nam tum fortissimo cuique, ignauo esse licet. minor enim verecundia est: immò nulla. Itaque nox inuerecũda dici solet, pudor autem maximè in oculis habitat, quorum noctis interuentu, nullus vsus. Sic autem apud Homerum Ἰλιάδ. θ, Agamemnon ait Græcos pugnaturos, quoad nox prælium dirimat, neque ante noctis interuentum pugnãdi modum, aut finem facturos. Sic ille, ... & Ἰλιάδ. η nox prælium dirimit. ... id est Sol quidem occidit, finem autem fecerunt Græci pugnæ & prælij. Sallustius de bello Iugurt. *Ceteri quoquo modo potuere, pauci integri, magna pars confecti vulneribus abeunt. Denique vtrinque prælium nox diremit.* Titus Liu. libro 27. Annal. *Nouum atque atrox prælium, ex tam segni repentè exarsit, recentibus animis, corporibúsque. Sed nox incerta victoria, prælium diremit.* Idem Liuius libro septimo Annal. *Nec superfuissent multi, ni nox victoriam magis quàm prælium diremisset.* VELATIS MANIBVS.] Virgilius libro 11. Æ- C neid. *Velati ramis oleæ veniámque rogantes.* Ad quem locum Seruius, *non coronati*, inquit, *ramis oleæ* (*nec enim lugentes decebat*) *sed instructi atque ornati*, id est manibus oliuæ ramos ferentes. Sic Homerus, ... Idem Virgilius libro 7. *Centum oratores augusta ad mœnia regis Ire iubet, ramis velatos Palladis omnes.* Ibidem infrà, *ne temne quòd vltrò Præferimus manibus vittas & verba precantum.* sic ornati veniebant supplices, vittas & oleæ ramos præ se ferentes. Erant autem oleæ rami lana inuoluti: ἱκετηρίας appellant Græci, Harpocratio, ἱκετηρία ... ORANT, IGNOSCAMVS PECC. S.] profert Nonius, docens, accusatiuum hic esse positum pro datiuo. sed licet dicere, non esse positum casum pro casu. Sic enim loquuntur Latini, Ignosco tibi peccatum tuum, & ignosco peccato tuo. Itaque hic subintelligitur duntaxat *sibi*. M. Tullius libro epistolarum ad Atticum 4. *Id in quoniam Macronem tanti facis, ignoscas mihi velim.* DEDVNTQVE SE] vt victoribus & superioribus. DIVINA HVMANAQVE OMN.] quæ suprà nominatim enumerauit, vrbem, agrum, aras, focos. IN DITIONEM] in potestatem. IN ARBITRATVM] vt populus Thebanus suo arbitratu in ipsos vteretur, vt populus Thebanus suo arbitratu vel sæuiret in ipsos, vel propitium se præberet. Vel sic, vt populus Thebanus vel pœnas de ipsis sumeret, vel ipsis ignosceret. OB VIRTVTEM H. AMPHITR. P.] hoc est præmium virtutis, γέρας. QVI PTERELA POTITARE, &c.] id est qua patera rex Pterela, crebro potare consueuit. De hac patera, plura infrà ibi, *Nunc tibi hanc Pateram*. &c. ET ME DOMVM CAPESSERE] D id est, & me domum recipere. Sic Nonius, qui hunc locum sic profert, in verbo Capescere. *Nunc tamen heri imperium persequar, & me domum capessam.* ILLIC] ille. QVANDO IMAGO EST HVIVS] id est quoniam huius imaginem gero. CERTVM EST] decreui: stat sententia. ELVDERE.] Plautus Curculione, *elusi militem, inquam in alea.* Cicero pro Milone, *quibus si non adiuuantibus, at conniuentibus certè, sperasset se posse Rempublicam eludere.* STATVM] staturam, vt Nonius videtur velle. Sed Donatus sic in Eunucho statura corpori adscribitur: status ad habitum refertur. Ergo status est σχῆμα statura, longitudo corporis. ITEM] ὁμοίως, similiter. ATQVE TELO SVO SIBI SVVM MALO, &c. Et decet me à foribus hunc pellere malitia, id est astutia, & versutia. κακοήθεια, per appositionem suo tibi telo, id est suo ipsius telo. Sic loquitur millies Plautus, & alij boni scriptores. Asin. *cum suo sibi gnato, vnà ad amicam de die Potare.* Idem Prol. Capt. *Sed is quo pacto seruiat suo sibi patri*, &c. Ibidem prima scena, *Suo sibi succo viuunt.* Terentius Adelphis, *suo sibi hunc gladio iugulo.* Ad quem locum Donatus. Sic veteres loqui solent. *Malitia.* M. Tullius Tusculanarum quæstionum libro 4. *certi cuiusdam vitij nomen est, non ad quod Græci κακίαν appellant.* Idem libro tertio de Natura deorum, *est enim malitia versuta, & fallax nocendi ratio.* Idem de Offic. 3. *Quocirca astutiæ tollendæ sunt, eáque malitia, quæ vult illa quidem videri se esse prudentiam: sed abest ab ea, distátque plurimum.* HAEC NOCTV] hac nocte. NOCTVRNVM] Noctis deum. Deum, qui nocti præest. OBDORMIVISSE] somno correptum esse. Idem Plautus Rud *si imitare nos paulisper pergeres, ibidem obdormissemus.* M. Tull. Tusc. 1. *Endymion nescio quando in Latmo obdormiuit.* Vlpian. lib. 9. digest. tit. ad l. Aquil. *si fornacarius seruus coloni ad fornacem obdormisset, & villa fuisset exusta, Neratius scribit, ex locato*, &c. EBRIVM] vino grauem, E οἰνωθέντα. Itaque hoc totum, *obdormiuisse ebrium*, sic interpretor, somno, vinóque sepultum dormiuisse. Somnus autem ex cibo & vino, grauissimus, altissimus & arctissimus esse solet, sed ex vino maximé. Plaut. Aulul. *Homo ebriacus somno sanari solet.* SEPTEMTRIONES] septem stellas in vrsa maiore, quæ Helice à Græcis appellatur. Cic. lib. 4. Acad. *sed ad Helicem, & clarissimos septemtriones.* Idem lib 2. de Nat. deor. ex Arato Latino à se facto, *Altera dicitur esse Helice. Cuius quidem clarissimas stellas totis noctibus cernimus. Quas nostri soliti septem vocitare triones.* Eæ autem septem stellæ, semper nobis apparent, quia circa verticem semper nobis imminentem, quem arcticum appellant Græci, vnà cum cælo mouentur. NEQVE SE LVNA QVOQVAM M.] neque se luna in vllam aliam partem è suo loco mouet, (quod facere & debet & solet) quàm quo loco exorta est semel. quoquam, aliò subintel. atque, id est quàm Io. Passeratius legẽdum existimat *motat*, id est mouet, seu crebrò mouet. NEC IVGVLA.] Iugula, vt docet Varro de lin. Lat. hunc locum proferens, signum est quod Accius appellat Oriona: sic ferè & Festus. *Iugula* (inquit) *stella Orion, quod amplior sit cæteris, quasi nux iuglandis.* VESPERVGO.] Vesperugo, vt idem Varro docet eo. lib. stella est quæ vespere oritur. Latini Vesperum alio nomine, & vesperam appellant, Græci ἕσπερον. Sic & Fest. Vesperugo, vesper stella. Plautus,

ne-

A *nec Vesperugo*,&c. solet autem hæc stella post solem occidere, & ante solem oriri. sed cùm ante solem oritur, nomen mutat, φωσφόρος à Græcis, Lucifer à Latinis appellatur. Vitruuius Archit.lib.9. *Etiam stationibus propter eam circinationem morantur in spatiis signorum. Id autem ita esse, maximè cognoscitur ex Veneris stellà, quòd ea cùm solem sequatur, post occasum eius apparens in cælo, clarissiméque lucens, Vesperugo vocitatur: alijs autem temporibus eum antè currens, & oriens ante lucem, Lucifer appellatur.* NEQVE VIRGILIAE OCCIDVNT.] quæ nunc debent, & solent occidisse. has Græci pleiadas nominant. STATIM] perseueranter, æquabiliter, vt suprà ex Nonio. CONCEDIT] cedit. sic infrà eadem comœdia: *Nunc te nox, quæ me mansisti, mitto, vt cedas die.* DIE] id est diei. Vide Gell.lib.9.cap.14. GERE PATRI MOREM M.] χαρίζου morigerare, indulge patri meo. OPT. OPT. OPT.] tale illud in Capt. *amœnitate, amœna, amœnus*,&c. DATAM PVLCHRE LOCAS] operam quam das patri, bene ponis. non perit tibi opera, quam meo patri das: beneficium quod confers in patrem meum, bene collocas. Quemadmodum autem beneficia malè collocata sunt malefacta: ita benè collocata, sola beneficia debent appellari. Hoc igitur dixit operam tuam non perdis, sed apud eum operam, & beneficium locas, qui tibi mercedem præclaram persoluet. CENSEO] puto. sic millies hoc verbum vsurpat Plautus. NISI ITEM VNAM] præterquam vnam similiter, quam perpetem, id est perpetuam, seu continuam, verberatus hero, pependi. Festus, *perpetem, pro perpetuam dixerunt poetæ.* idem infrà ead.com. *Ibi cœnaui,*
B *atque ibi quieui in naui noctem perpetem.* serui qui herum grauius offenderant, pendentes verberabantur. Asin. *n. dus vinctus, centum pondo es, quando pendes per pedes.* Idem. *Facisne iniuriam mihi, an non?* Eucl. *facio, quia non pendes, maximam.* Casina. *si ego vnquam adeò posthac tale admisero, Nulla causa est, quin pendentem vxor virgis verberes*: id est quin me, tanquam seruuum nequam, verberes, & pœna seruili afficias. ATQVE APPOTVM PROBE] hysteron proteron. Nam eo quòd appotus est probè, dormit. Causæ autem suis effectis sunt priores. sic autem loquitur in Rud. *Vel ego amare vtrumuis possim, si probè appotus siem.* MIRA SVNT] mirũ est. sic loquitur millies, Casina. *Mira sunt, vera si prædicas.* Bacchid. *Mira sunt, ni Pistoclerus Lydum pugnis cõtudit.* NI INVITAVIT SE IN SE COENA PLVSC.] id est nisi bibit liberaliùs quàm satis sit, nisi plus æquo bibit. Idem Rud. *Neptunus poculis hac nocte eum inuitauit.* Ibidem, *si inuitare nos paulisper pergeres*,&c. Lucilius, *Scito etenim bene longinquum mortalibus morbum In vino esse, vbi qui inuitauit dapsilius se.* EGO POL TE ISTIS TVIS PRO DICTIS,&c.] Ego pol te, furcifer, pro vt tua ista maledicta factáque merentur tractabo. FVRCIFER] Donatus ad illud Terentij Andr. *tibi ego vt credam, furcifer.* Furciferi dicebantur, inquit, qui ob leue delictum cogebantur à dominis, ignominiæ magis, quàm supplicij causa, circa vicinos, furcam in collo ferre, subligatis ad eam manibus, & prædicare peccatum suum, simúlque monere cæteros, nequid simile admitterent. Plutarchus ἰδιωτικῶς paulò aliter, cuius verba non ponam, ne sim longior, sed ea Latinè reddam. Quamobrem eos seruos, qui in furando, aut similibus alijs seruilibus delictis sunt insanabiles, & desperati, furciferos ap-
C pellãt. Nam qui seruum suum compererat, aliquo vitio insanabili esse affectum, iubebat eum lignum duplex, quod curribus supponunt, tollentem, per viciniam in omnium oculis transire, vt ne ei fidem haberent, & vt sibi ab eo cauerent in posterum. Lignum autem tale nos quidem sterita, Romani autem furcam nominant, quare furcifer, qui hoc circumtulit, appellatur. MODO SIS VENI HVC.] id est veni huc si vis, *sis* pro si vis, millies vsurpat Plautus, & sæpenumero Terent. & item alij probati scriptores. exempla reperientur in indice. INVENIES INFORTVNIVM] εὑρήσεις ὃ καταλύσῃ αἰτοχίας: Sic Bacchid. *Sed etiam vnum hoc ex ingenio malo malum inueniunt suo.* SCORTATORES] Scortatores dicti sunt à scortando: scortari autem à scortis: id est meretricibus, quia vt pelliculæ subigantur, inquit Festus, omnia nanque ex pellibus facta, scortea appellantur. QVI SOLI INVITI CVBANT] qui nolunt soli cubare, qui non libenter soli cubant: qui iniquo animo ferant, si quando eos necesse sit solus cubare. Nolunt enim, scilicet, sine scorto aliquo, quod subigant, cubare. HAEC NOX SCITA EST EXERC. SC. COND. M.] hæc nox ita longa, lepida, & commoda est ad fatigandum, & subigendum scortum magna mercede conductum: quia scortatori, qui puellam impensa mercede conduxerit, liceat per noctis longitudinem tot operas ab illa exigere, totiésque eam subigere, vt nummos suos in ea conducenda non malè collocasse videatur. Donatus ad illum locum Terentij in Eunucho, *Fugitiue prodi, malè conciliate.* Notat, *malè magno significat.* vt Plautus Amphit. *Hæc nox scita est*, &c. PRO HVIVS VERBIS] prout hic loquitur: ex huius verbis: secundum huius verba. ANIMO OBSEQVENS] animo, id est libidini indulgens. COMPLEXVS CVM ALCVMENA CVBAT] cum Alcumena cubat, eam complexus. HIC
D NOCTIS] hoc tempore noctis. NVLLIVS EST HOC METIC. AEQ.] nullus est æquè meticulosus, atque hic aduerbio *æquè* tribuit ablatiuum, vt si esset comparatiuum, & quasi dixisset, nullus est magis hoc meticulosus, vel nullus est hoc meticulosior, quod item sæpe aliás. CVM IN MENTEM VENIT] cùm cogito. ἐν ὑπνῷ. ILLIC HOC MODO DEN. VOLT. PALL. DET.] id est, ille homo vult hoc pallium, quod gero, deintegro pertexere. Ex iis, quæ illum facere video, & vt eum video se componere, ac parare, suásque manus, ac sua brachia huc & illuc iactare, vult meum pallium iterum detexere, hoc est ad extremum texere. quæ verba hanc habent sententiam, vult me spoliare. DETEXERE] Vlpianus lib.digest.34.titulo de auro, argento, mundo,&c. *Vestimentũ id est, quod detextum est, & si defectum non est quod in tela est nondum detextum, contextũ appellatur. si quis igitur vestem legauerit: neque stamen neque subtemen legato continebitur.* Idem lib.32 tit.de legatis & fideicommi.3. *Lino autem legato, tum factum, quàm infectum continebitur, quódque netum, quodque in tela est, quod nondum est detextum.* Virgil. Eglog.2.in extr. *Quin tu aliquid saltem potius quorum indiget vsus, Viminibus, mollique paras detexere iunco?* vbi notat Seruius *detexere*, id est multum texere, finire, perficere, nam de, modò non minuentis est, sed augentis. M.Tullius lib. 2. de natura deorum, *ea reperiunt, quibus antè exorsa, vel potius detexta penè retexantur.* Fortassis autem significat Sosia, Mercurium, quem non nouit, ea gratia ibi stare, vt prætereunteis spoliet, quasi eorum pallia textoris opera adhuc egeant, ille autem vt textor, ea sit perfecturus. PRVRIVNT DENTES] dentes mei, vt auguror, pugnis probè contundentur: dentes mei, vt in-
E telligo, iam iam pugnis fricabuntur: nam mihi pruriunt. vel sic, ego esurio, dentes pruriunt, quia iampridem nullo cibo fricati sunt: sed mox, vt video fricabuntur pugnis. sequitur deinceps, *Certe aduenientem*, &c. Plautus Bacch. in extr. *caput prurit: perij. Vix negito.* Idem Milit. gloriosi. *Timeo, quid rerum gesserim: ita dorsus totus prurit.* Idem Persa. *Vah iam scapulæ pruriunt.* CERTE ADVENIENTEM,&c.] alludit ad morem illum antiquum, quo aduenientes peregrè hospitio, & cena accipiebantur. Est autem iocus παρὰ προσδοκίαν, in his verbis *hospitio pugnæ.* quasi ita dicat, accipiat non hospitio, aut cena aliqua, sed pugnis. pugna quin dicta sit à pugnis, neminem esse arbitror, qui dubitet. FECIT VT VIGILAREM] id est, fecit vigilare. HIC PVGNIS FACIET.] locus alius præter expectationem, qui vigilarunt, quique nocteis continuas aliquot insomneis traduxerunt, ij egent somno, magnique beneficij loco numerant, si fiat sibi dormiendi potestas: & misericordem se in eos præbere videtur, qui sinit eos dormire. misericors igitur in Sosiam, insomnia lassum, Mercurius futurus est, qui eum pugnis consopiet. OPPIDO] valde. Festus docet, hoc ortum esse ex sermone rusticorum inter se confabulantiũ, quantum quisque frugum colligeret, & conderet: qui significantes se magnam vim collegisse, respondebant, quantum vel oppido satis esset. Nonius, *oppido*, inquit, id est valde. deinde hunc locum profert. CLARE ADVORS. FAL.] clarè versus, id est conuersus in Sosiam loquar, vt facilius, quæ loquar, audiat aduorsum, seu aduorsus, ἄντικρυ. quædam legunt, Clarà voce fabulabor. ego nihil muto. IGITVR] postea, vel proinde, vt suprá. MAGIS MODVM IN M.] duæ comparatiuæ voces iunctæ.

CONCIPIET] accipiet. AGITE PVGNI.] Nunc incipit clarè loqui Mercurius facie in Sosiam conuersa. IAMDIV EST QVVM VENTRI V.] iampridem me dum otiosi estis, alere intermisistis: longum iam tempus abiit, ex quo neminem contudistis, quo prostrato & confecto ego spoliis eius auctus atque ornatus, victum pararem. significat audiente Sosia, se esse grassatorem, qui pugnis & plagis quibus contundat viatores, vitam tolleret. sic autem edendum curaui, iandiu est quom, &c. non vt vulgò, *Iam diu est quòd*: quæ scriptura fieri non potest. Idem infrà, *Iamdiu est factum, quum discessisti ab hero, atque abiisti ad forum.* Idem aliter Persa in extr. *Iamdiu factum est, postquam bibimus.* IN SOPOREM COLLOCASTIS NVDOS] spoliatos consopiuistis, *interemistis*, hoc est interfecistis, vel ita, prostrauistis ictibus & afflixistis, vt mortui viderentur, vel sic plagis malè multastis vt mortuorum similes iacerent. Nam somnus & mors, germani sunt. ex quo sunt illa apud poëtas Græcos, longus somnus, & χάλκεος ὕπνος, pro morte: & apud Homerum τανηλεγὴς θάνατος, mors longum somnum præbens, seu diu dormiendi potestatem faciens, seu vt verbis Plautinis vtar, in soporem longum collocans. Et Mars κοιμαστὴς παρὰ τὸ λέγειν τὸ κοιμᾶσθαι, quòd homines dormire faciat. Horatius od. 24. lib. 1. *Ergo Quinctilium perpetuus sopor Vrget?* ad quem locum hac de re plura. nudos autem, interpretor spoliatos & exutos. alij insepultos: vt apud Virgilium libro Æneid. 5. in extr. *Nudus in ignota Palinure iacebis arena.* FORMIDO MALE.] Cistell. *Qua in tergum meum ne veniat, male formido.* ET QVINTVS FIAM] ambiguum est in voce *Quintus*. Nam & Quintus prænomen est Romanum, & quintus est, qui ordine sequitur quartum. Referenda autem sunt hæc ad illa, quæ suprà dixerat Mercurius, se quatuor homines pugnis exanimasse, & spoliasse hoc modo. Male metuo, inquit Sosia, ne me ordine quintum in soporem nudum collocet: & ita nomen commutem, & ex Sosia fiam Quintus. Plenus est Plautus talium iocorum. QVATVOR VIROS SOPORI SE DED.] ἐπεξήγησις eorum quæ suprà obscurius dixerat. *Sopori dedisse*, id est collocasse in soporem, consopiuisse. AVTVMAT] dicit. Nonius: vel prædicat gloriatur. NE NVMERVM AVGEAM ILLVM] declaratio illius ioci, *ne Quintus fiam in Sosia*, hoc est ne quatuor illis consopitis addar Quintus. HEM NVNC IAM ERGO S. V.] Hem nunc ergo volo alium sic pugnis concisum sopori dare. vel sic, nunc ergo sic me volo parare atque expedire vt aliquem pugnis concidam & affligam. CINGITVR] id est ad pugnam paratur, seu ad bellum se parat. nam pugnaturi & ad bellum profecturi cingebantur, ex quo discincti, id est imbecilles atque ad pugnam inepti: & testamentum in procinctu, hoc est quod factum est à milite. Gellius lib. 1. cap. 11. & lib. 15. cap. 27. Cicero lib. 1. de Oratore. Plutarchus in Marcio Coriolano. Præterea qui gladium sibi accommodabant, cingi dicebantur. Virgilius lib. 2. Æneid. *Arma diu senior desueta trementibus æuo Circundat nequicquam humeris, & inutile ferrum cingitur.* Horatius epistola ad Pisonem: *Fingere cinctutis non exaudita Cethegis*, &c. EXPEDIT SE] parat se. NON FERET, QVIN VAPVLET.] non effugiet, seu non elabetur, neque euadet, quin vapulet: vel sic, non feret, id est non auferet hoc à me, neque obtinebit, quin vapulet. PVGNOS EDET] pugnos comedet. respondent hæc illis superioribus. *Certè aduenientem me hic hospitio pugneo accepturus est.* NON PLACET ME HOC N. C.] non libenter hoc noctis tempore comedo. ISTAM COENAM] illos pugnos. HAVD MALVM H. EST P. P.] hic pugnus, non est mali, hoc est parui ponderis. TRACTIM] id est diutinè & longo tractu. Nonius hunc locum proferens. Seruius ad illum Virgilij locum, Georgic. 4. *tractimque susurrant*, notat sine intermissione, iugiter. sed Carisius lib. 2. *tractim*. Plautus in Amphitruo. Vbi Sisenna pro *lenté*. non vt Maro, pro iugiter, 4. Georgic. *tractimque susurrant*, inquit. Ego & hic *tractim*, & apud Virgilium, longo tractu & sine intermissione & iugiter, assentiens Nonio & Seruio, interpretor. Sic apud Lucretium lib. 3. *Post inde per artus Ire alios tractim gelidi vestigia lethi.* PERVIGILAVI] perpetuò vigilaui. hinc *peruigilium*. PESSIMVM EST FACINVS] pessimè factum. NEQVITER FERIVE MALAM M. D. M.] manus mea non satis validè, neque acriter malum, hoc est maxillam, ferire discit. Simeo Bosius putabat verbum *ferire*, ad illum detexere quod suprà positum est, referendum esse: quia ferire dicantur textores, cùm telam pectinis dentibus feriunt. Varro lib 4. de lingua Latina, Densum, inquit, à dentibus pectinis quibus feritur. ALIA FORMA OPORTET ESSE] id est eum immutari oportet: eum nouam formam sumere oportet, &c. QVEM TV PVGNE LEGERIS] ô pugne, eum aliam formam sumere oportet, quem tu feriendũ susceperis, seu quem tu tibi feriẽdum proposueris, apostrophe ad pugnum. Sic autem legendum, *pugne legeris*: *non pugno læseris.* ILLIC HOMO ME INTERPOLABIT] ille homo mihi aliam formam dabit: vel meam veterem formam in nouam conuertet: vel ille homo nouam mihi formam è vetere finget. sic ferè Nonius, hunc locum proferens, docétque tractum esse ab arte Fullonia, qui poliendo diligenter vetera quæque, quasi in nouam speciem mutant. MEVMQVE OS FINGET D.] idem dicit aliis verbis aliam mihi oris formam de integro affinget, vetere deleta. EXOSSATVM OS, &c.] etiam nunc pugnum alloquitur, hoc modo, exossatum os eius sit oportet, id est ex os, & edulentum factum, concisum, contritum, edentatum, quem fortiter ferieris. Idem Pseudolo, *Exossabo ego illum similiter itidem, vt murenam coquus.* sic Menæchm. *atque hunc senem exossabo: dein dedolabo assulatim viscera.* Terentius Adelphis, *Congrum istum maximum in aqua sinito ludere paulisper. vbi ego venero, exossabitur.* exossare ἐξοστεΐζειν dicunt Græci. QVASI MVRENAM EXOSSARE COG.] in Pseudolo, *Exossabo illum similiter*, &c. nam iam suprà retulimus. VLTRO ISTIC, QVI EXOSSAT HOM.] hunc versum sic explicabam, perij, si iste, qui exossat homines, vltrò me aspexerit, vltrò, id est non appellatus, aut interpellatus: vel sic: perij, si iste, qui vltrò, id est non lacessitus, aut inuitatus, exossat homines, me aspexerit. Sim. Bosius, mutata interpunctione, sic: Vltrò istic, qui exossat homines. iste, qui dicit se exossare homines, vltrò istic. id est lõgè à me istic maneat. Ego sic malim: *Vltrò istic, qui exossas homines*: vt intelligamus, Sosiam hîc summissa voce, ita tamen, vt audiant spectatores, ad Pseudososiam verba sua dirigere, hoc modo: Tu, qui exossas homines, vltra, id est vltra, seu procul istic, vbi tu es, mane: neque ad me propiùs accede: quæ sequuntur autem, rursum ad tertiam personam reuocentur: & ad spectatores solos pertineant: *perij*, &c. OLET HOMO QVIDAM M. S.] olet, mihi subintellectu: id est eius odor ad me peruenit. Sic Milite glorioso. *Nescio vbi hic propè adest, quem expeto videre olet. profectò.* Idem Mostell. *Mulier rectè olet, vbi nihil olet.* MALO SVO] suo damno olet, inquit. Nam dabit mihi pœnas, quisquis in manus meas incidet. sic infrà, non longè, *Næ tu istic hodie malo tuo compositis mendaciis Aduenisti*, &c. NVMNAM OBOLVI?] num quidnam odorem aliquem è corpore meo, aut ex ore hominibus afflo? Idem Casina. *Dij me hercle cupiunt seruatum. iam oboluit Casina procul.* Idem Menæchmis, *oboleuit marsupium huic isthuc, quod habes.* Idem Mostella: iunxit cum quarto casu. *oboluisti allium: germana inluuies, rusticus, hircus, hara suis.* ATQVE HAVD LONGE ABESSE OPORTET] sermonem cœptum continuat Mercurius solus loquens, ita tamen vt spectatores audiant. Hoc modo debet ille non longè abesse quisquis est, quando eius odor nareis meas tetigit. *haud longè abesse*, subintelligo, eum qui mihi olet: seu quem olfacio. Alij quidam sic hunc locum explicant, in his Bosius. Atque haud longè ab eo malum abesse oportet: id est non longè ab eo malum abest: citò mihi ille dabit pœnas: citò fiet quod dico. A quibus dissentio. VERVM LONGE HINC AFVIT] at si nunc non longè absum, certè longè afui: tum scilicet, cùm in castris fui. *afuit* autem legendum quomodo edidi, & ita habent nostri ferè omnes libri veteres: non vt vulgati, abfuit. Qua de re nos plura in Commentariis Lucretij, & in notis Ciceronis. Nec pauca ante nos Muretus in suis ad Philippum scholiis. Verùm tamen non celabo lectorem, quosdam hîc legere *afuas* pro *afuis*, hæc sententia. Verùm vtinam Sosia hinc longè absit.

A absit, siquidem vapulaturus est. Ego, libris inuitis, hæc verba Mercurij esse puto, vt & superiora, hoc modo. At queis haud longè abesse debet: verùm longè hinc affuit: vt intelligamus Mercurium tanquam deum, scire Sosiam, qui nunc præstò sit longè hinc antea affuisse, & interfuisse bello Thebano. Et ita plana erunt, miréque conuenient, quæ deinceps sequuntur. ILLIC HOMO SVPESTITIOSVS T.] Id est homo est ariolus, qui sciat me longè hinc affuisse. Nam superstitiosus, præterquàm quod eum significat, qui nimiùm deos metuit, quod signum est deliramenti, vt scribit Donatus in Andriam, etiam fatidicum, & fanaticum, & vel futurorum augurem, vel præteritorum quæ humanitus scire non potuit, ariolum significat. quod genus hominum insanum & furiosum est. Sic vsurpat hanc vocem in Curculione, *Superstitiosus hic quidem est. vera prædicat.* Idem in Rudente, *Quid si aut superstitiosa, aut ariola est, atque omnia, quid insit, vera dicet?* Hæc igitur est vera huius loci explicatio, quidquid Alciatus & alij blaterent. Et cùm hæc multò antè scripsissem, animaduerti Simeonem Bosium idem ferè sentire. GESTIVNT.] gestit, inquit Festus, *qui subita felicitate exhilaratus, nimio corporis motu præter consuetudinem exsultat.* Est igitur hic translatio à re animata, & ratione prædita, ad inanimam. & *gestiunt*, valet hoc loco, ita ad pugnam soluti, atque expediti sunt, vt gestire videantur: pugni ferire aliquem cupiunt. SI IN ME EXERCITVRVS] subintellige, es pugnos tuos, ita ad feriendum paratos. Profert hunc versum Nonius in verbo exercere. DOMES] vt domes eos primùm in parietem, id est vt eos prius contra parietem mollias & subigas, quàm me percutias: vt eis mollioribus factis, minus grauiter me ferias, minúsve graueis plagas incutias. AD AVRIS AD-

B VOLAVIT] ad aureis celeriter peruenit, translatio est. Sic Lucretius libro sexto, *Denique per dissepta domorum saxea voces Peruolitant.* vox autem alicuius hominis scilicet, vel eius qui mihi olet. NAE EGO HOMO INF. F. Q.] iocus, cuius occasio nata est, ex verbo *aduolauit*. nam si quod volat, alas habeat necesse est: vox autem Sosiæ volat: ergo vox Sosiæ alas habet. Vrbanè igitur ægrè fert & queritur se voci suæ alas non interuellisse: ne ad alios aduolare posset. VOLVCREM] pinnatam, pinnigeram, πτερωτὰν, alis præditam, tanquam auem. Hoc quoque ad ioci rationem pertinet. GESTITO] frequentatiuum verbum à verbo gesto: quod verborum genere crebrò vtitur Plautus, quæ colligentur in indice. ILLIC HOMO A ME SIBI MALAM R. ARC. IVM. S.] id est ille homo malum sibi à me quærit, quod suo iumento, hoc est sibi imponat: seu quo suum iumentum, id est seipsum oneret: proinde ac si dicat, malum sibi à me quærit, quo ipse oneretur, & vrgeatur. suo igitur iumento ita accipiendum, vt sit dandi casus, & cohæreat cum prouocabulo sibi, [illegible] siue per appositionem, hoc modo, *sibi suo iumento*, id est sibi qui ipse suum iumentum erit: quia, quemadmodum iumentis nostris onera imponere solemus: ita malum, quod sibi à me arcessit, ipse geret, nempe pugnos, plagas, vibices. Licet etiam sic explicare, & fortasse melius. *illic homo malam rem sibi à me arcessit iumento suo*, id est ille homo malam rem sibi à me petitum mittit, sua impensa, vel sua opera & culpa: vt *suo iumento*, sit ablatiui casus. Nam superior explicatio violenta est. atque hanc explicationem confirmant ea quæ deinceps sequuntur. Iumentum autem alij à iungendo dictum volunt,

C vt refert Gellius libro vicesimo capite primo, & Nonius in voce *iumentum*. Alij à iuuando: cuius appellatione intelliguntur omnia animalia, quæ onera gerunt, aut quæ currus trahunt, bobus exceptis. Pomponius libro quinto Senatusconsult. &c. titulo De verborum & rerum significatione, scriptum reliquit, boues magis armentorum, quàm iumentorum nomine appellari. NON EQVIDEM VLLVM HAB. IVM.] nullum equidem habeo iumentum, quo scilicet dicis me malam rem arcescere. Iocus ex ambiguo. Nam Mercurius illud dixit prouerbialiter, & ἀλληγορικῶς: hic simpliciter & propriè accipit. LASSVS SVM] atque idcirco oneri ferundo impar. nam hoc eò spectat quod dixit Mercurius, Sosiam pugnis esse onerandum. E NAVI VT VECT.] postquàm è naui huc vectus sum, sed quo modo vectus dici potest, qui à portu, posteaquàm è naui exiit, pedibus in vrbem venit? respondeo vel per translationem sermonis, *vectus sum*, positum pro veni: vel legendum naui, vt vectus huc sum, detracto e, quod credibile est natum esse ex postrema vocali aduerbij herclé. NAVSEO] nausea laboro: nausea autem, est vomendi appetitus, ex nauigatione contractus. Cicero libro quinto epistolarum ad Atticum, epistola decima tertia, *nauigauimus sine timore, & sine nausea.* Plautus Mercurio, *Nausea edepol factum credo. verùm extemplò abscesserit.* VIX INCEDO INANIS] vix ingredi possum sine onere: nedum cum onere ire possim. NE IRE POSSE] ne me ire posse, &c. NESCIO QVEM] hominem ignotum, & quasi sine nomine. AVTVMAT] dicit, prædicat. HINC ENIM] vel legendum, *Him enim*, vt sit anapæstus: vel sic, *hinc enim* recta scriptura est, posterior syllaba vocis *enim*, breuis habenda est. VERBERAT] sic Lucretius libro sexto de aëre,

D *Semper enim circumpositus res verberat aer.* METVO, VOCIS NE VICE.] Metuo ne in locum vocis meæ, à qua ille suas aureis verberatas esse dicit, ego ipse vapulem. TIMEO, TOTVS TORPEO] sic in Truculento, *Lapideus sum. commouere me miser non audeo.* Ibidem infrà, *Neque vt hinc abeam, neque vt hunc adeam, scio. timore torpeo.* ILICET] sine dubio, Festus. Donatus verò ad illud *ilicet*, *Ne te admisce. nemo accusat Syre te*, &c. Heautontemorumenos notat, *Ilicet semper finem rei significat, vt actum est: & ilicet dictum est per syncopen, pro ire licet*, &c. Seruius libro sexto Æneidos, ilicet docet esse nouissimum verbum, quo vtebantur, consumpto cadauere, & collectis cineribus, eóque referendum illud esse scribit, *dixitque nouissima verba.* Plautus Captiuis, *Ilicet parasitica artis in maximam malam crucem.* Idem Cistella, *Actum est: ilicet, me infelicem, & scelestam.* CERTVM EST] decretum est, deliberatum est, stat sententia. HOMINEM CONTRA COLLOQVI] colloqui iunxit cum accusandi casu. licet tamen dicere, *hominem* regi à propositione contrà, vt fit ἀναστροφή: sed illo modo magis placet, vt cõtrà sit aduerbium, noteturque accentu graui in posteriore syllaba. QVI POSSIM VIDERI, &c.] quo possim, &c. A ME VT ABSTINEAT M.] ne me attingat, seu ne me verberet. QVI VVLCANVM IN CORNV, &c.] qui ignem in laterna cornea clausum geris? suprà Scena prima, *Sed Amphitruonis illic est seruus Sosia. A portu illic nunc cum laterna huc aduenit.* Lucretius libro secundo, *Præterea lumen per cornu transit.* QVI PVGNIS OS EXOSSAS H.] Suprà, *Exossatum os esse oportet*, &c. VTCVNQVE] legendum *vtruncunque*, non vt habent

E libri vulgati, *vtcunque*. Quòd autem libri nonnulli veteres habent *vtrumque*: id deprauatum est, ex *vtruncumque* & *vtcunque* factum postea est, ex *vtrumque*, *vtruncumque* autem esse legendum, etiam ratio vincit. Nam cùm duo sint posita, *seruus, liber*: necessariò *vtruncumque* quod de duobus dicitur, non *vtcumque* quod de pluribus subsequi debet. Hoc enim significat Sosia, se vel liberum, vel seruum esse, vtruncumque de duobus ei libeat. si quis tamen *vtcunque* probet: *vtcumque*, hoc est quomodocumque. quod minus mihi probatur. VERBERO] mastigia MENTIRIS NVNC IAM.] mentiris, qui dicas te verberare, cùm tamen neminem verberes. Sic Bosius, quasi iocus sit ex ambiguo positus in voce *verbero*: quæ vt vult ille, Mercurio quidem nomen est: sed à Sosia, ridiculi gratia pro verbo accipitur, verbero, as, at. Ego putabam hic nullum esse iocum: & hæc verba, *mentiris nunc iam*, esse Mercurij, & detrahendam hinc esse Sosiæ personam, vt ita legatur, *verbero, mentiris nunc iam. At iam faciam vt verum discas dicere.* quæ verba sic explico, verbero, mentiris nunc iam, qui dicas te esse vel liberum, vel seruum, vtruncumque animo tuo collibitum sit, cùm seruus sis, & qui seruus est, liber eodem tempore esse non possit, neque liber, seruus: at iam verberibus, plagis, docebo te vera loqui. AT IAM FACIAM, VT VERVM DISCAS DICERE] Bosius hæc sic explanat, Dicis me mentiri, quia non verberaris, seu quia te non verbero. At iam faciam, vt verum dicas, cùm scilicet à me verberaberis. tunc enim te verberari dices, & verum dices. Verùm hæc mihi non placere ex-

Plicatio. Nam vt omnia inter se cohæreant,& congruant, qui dicit alterum mentiri, debet idem dicere, At faciam vt verum discas dicere. Nunc autem absurdum est, eum qui ab altero mendacij arguitur, dicere illi à quo arguitur, A
se facturum, vt ille verum loqui discat. Maneo igitur in sententia, vt existimem id omne quod est ab illo loco, *verbero* vsque ad verbum *dicere*, esse Mercurij orationem. POSSVM SCIRE, QVO PROFECTVS?] id est possúmne ex te cognoscere, quò ire cogitaris, cùm profectus es? vel sic, possum scire, quò intenderis, ex eo loco, vbi eras, proficiscens? sic loquitur etiam alibi: vt Aulularia, *nunc, quò profectus sum, ibo.* Idem Trucul. *propè est, profecta quò sum.* subintelligendum autem est hoc loco, sis. vt sit, *profectus sis?* EGO TIBI ISTAM HODIE SCEL. COMP. L.] horum quidem verborum sententia, vt a seruo Sosia accipiuntur, obscœna & flagitiosa est, & castis auribus, atque animis indigna: sed tamen explicanda. Mercurius Sosiæ minatur, se loquacitatem & argutiam eius compressurum. At Sosia sic accipit, quasi Mercurius minetur se Sosiam irrumaturum. Itaque respondet Sosia: Non potes me irrumare: linguam enim habeo pudicam, non fallatricem, neque impudicam. Sic in Rud. *Si ille te comprimere solitus: hic noster nos non solet.* Iocus igitur est ex ambiguo. PERGIN ARGVTARIER?] id est pergísne argutè loqui? SINGVLOS] singulis noctibus vnum. LOCAT] collocat, ponit. ADVENISSE FAMILIARES DICITO] dicito Creonti aduenisse Amphitr. & eos, qui sunt ex eius familia. ACTVTVM] citò, Caritius. FAMILIARIS ACC. FAXO H. F.] tu qui familiarem te dicis, accipieris non vt familiaris, sed vt alienus & inimicus aut hostis. *Faxo accipietis*, locutio Plauto familiaris, & valde vsitata: quod genus in indice colligetur. Præterea in hoc genere loquendi, *familiaris, familiariter*, inest venustas non parua. HORVM] Amphitruonis & Alcmenæ. AT SIN QVOMODO EGO TE SVPERBVM, &c.] locus [illegible] B
simul & ex ambiguo: superbi sunt, elati, magnifici, opulenti, qui sublimes sunt in equo aut curru, aut rheda, aut qui à seruis portantur. Rursus, qui plagis contusi & debilitati sunt, & qui grauia vulnera acceperunt, ij quod pedibus ambulare nequeunt, auferantur sublimes necesse est: atque hac ratione superbi dici possunt. Sic igitur Mercurius, scísne quomodo te hodie superbum, id est elatum faciam, nisi hinc abis? Cui Sosia, *quomodo?* inquit: *auferêre*, inquit Mercurius, *non abibis, si ego fustem sumpsero.* Hæc est responsio præter expectationem. Sosia enim, aut ipsi spectatores expectabant, aliquid Mercurium responsurum, quo Sosia lætaretur. At ille præter omnium expectationem respondet, se Sosiam fuisse debilitaturum, vsque adeo, vt suis pedibus abire non possit, sed ab aliis auferendus sit. Sic in Curculione, *tu auferêre hinc à me si perges mihi Malè loqui, profectò: tui ego, nisi malum, nihil debeo.* Huc pertinet illud Ciceronis libro quinto accusationis, *Sic nunquam etiam res ad manus, atque ad pugnam veniebat. Iste enim, prætor seuerus ac diligens, qui populi Romani legibus nunquam paruisset illis legibus quæ in poculis ponebantur, diligenter obtemperabat. Itaque erant exitus eiusmodi, vt alius inter manus è conuiuio, tanquam è prælio auferretur: alius tanquam occisus, relinqueretur, &c.* Et illud Homeri, ἰλιάδ. ρ. non longè à principio, οὐδέ ἑ φημὶ πόδεσσί γε οἷσι κιόντα εὐφρῆναι ἄλοχόν τε φίλην, κεδνούς τε τοκῆας, id est & eum nego suis pedibus euntem, oblectaturum vxorem caram, & venerandos parentes. vel sic, & nego eum suis pedibus è prælio abiturum, sed ab aliis ablatũ mortuum, suæ vxori & parentibus iniucundum spectaculum præbiturum. Postremò φέρεσθαι, seu ferri sæpe locum habet, & verò propriè in mortuis, vt notat Eustatius ἰλιάδ. ς. ibi, [illegible], id est ferebant Patroclũ mortuum sodales, & socij. Sic igitur hunc locum explico. C
Sed Nonius in voce *superbos*, docet superbos à veteribus mortuos esse dictos. Deinde profert hæc Plauti verba: hoc tantum. Ex quo licet intelligere, Nonium ex hoc Plauti loco, existimasse superbum à veteribus positum esse interdum pro mortuo: & hîc superbum valere mortuum, propterea scilicet, quòd mortui in funere sublimes efferebantur. QVIN MED HVIVS FAM. &c.] Immo verò ego me ex hac familia familiarem esse dico. Med huius, pro me huius, vsitatum veteribus: solebant enim interponere literam d, inter duas vocales duarum vocum diuersarum: vt hic, & infrà non longè *præter med alius*, pro præter me alius, & *med erga* pro me erga, & alia sexcenta similia. VIDESIS] vide si vis. DOMO PROHIBERE.] Virgilius libro primo Æneidos, *hospitio prohibemur arenæ.* POSTVLAS?] æquum censes? ἀξιοῖς; PRAEFECTVS THEB. LEG.] præest Thebanis legionibus, Creontis iussu. QVI CVM] cum quo. MALO TVO] sic suprà, *Olet homo quidem malo suo.* COMPOSITIS MENT.] comparatis, & de industria structis mendacijs. Sic dixit, componere sycophantias, in Bacchid. *Nunc pater mi, proin tu ab eo vt caueas tibi, Sycophantias componit, aurum vt abs ted auferat.* Idem Pœnulo, *composita est fallacia.* AVDACIAE COLVMEN] hoc est homo omnium mortalium audacissimè, audacium princeps, ipsa audacia audacior. columen, eius rei, cuius est columen, validius ac firmius sit, necesse est. Sic Terentius Phormione, D
Ob bene custos salue, columen verò familiæ, &c. ad quem locum notat Donatus columen, vel culmen, vel columna. Idem ibidem, columen, sustentatio, vel decus. M. Tullius libro tertio Accus. *Timarchides autem, columen familiæ vestræ, premit fauces defensionis tuæ.* Idem pro Sext. *Vnum aliquem te ex barbatis illis, exemplum imperij veteris, imaginem antiquitatis, columen reipublicæ diceres intueri.* CONSVTIS DOLIS] sic loquitur Pseudolo, *Quid si hisce inter se consenserunt, Calipho, Aut de compacto faciunt consutis dolis?* Sic Græci ῥάπτειν δόλους μηχανάς. Dyonysius Halycarnasseus lib. 3. pag. 106. [illegible] id est graues enim machinæ, ô Tulle texũtur aduersus nos, & dolus ineuitabilis, siue inexplicabilis aduersus ambos consutus est. Idem ibidem, [illegible]. Euripides in Andromach. ψευδῶν ἄνακτες, μηχανορράφοι κακῶν. Sophocles in Oedippo tyranno de Tyresia, ὑφεὶς μάγον τοιόνδε μηχανορράφον. Homerus ὀδυσσ. Π. μάργε, τίη δὲ σὺ Τηλεμάχῳ θάνατόν τε μόρον τε ῥάπτεις, οὐδ' ἱκέτας ἐμπάζεαι, οἷσιν ἄρα Ζεὺς μάρτυρος; οὐδ' ὁσίη κακὰ ῥάπτειν ἀλλήλοισιν. id est stulte, quamobrem Telemacho mortem & diem extremum consuis, neque supplices reuereris, quibus Iupiter testis est? nam non est pium mala suere alterum alteri. IMMO QVIDEM TVNICIS CONS.] iocus ex nomine quæsitus. CERTE PEDIBVS NON TVNICIS] alius iocus ex interpunctionis, seu distinctionis mutatione natus. Dixerat enim Sosia, se aduenire, tunicis consutis, non dolis. Mercurius autem reprehendens, ait eum venire pedibus, non tunicis, quasi coniunctim dixerit, aduenio tunicis. INGRATIS] inuitus velis, nolis: de hoc suprà. NON ARBITRARIVM] id est non incertum, neque in sententia arbitri positum. Et fortasse spectauit differentiam arbi- E
trij & iudicij: quam sic M. Tullius explicat in oratione pro Quinto Roscio Comœdo, *Aliud est iudicium: aliud arbitrium. Iudicium, est pecuniæ certæ: arbitrium incertæ, ad iudicem hoc modo venimus, vt aut totam litem obtineamus, aut amittamus: ad arbitrum hoc animo adimus, vt neque nihil, neque tantum, quantum postulauimus, consequamur, &c.* Licet etiam sic hũc locum explicare. Hoc profectò certum est, quòd nunc vapulas: non arbitrarium, id est non in arbitrio tuo positum, non arbitrij tui. Omnino priorẽ explicationem malo. TVAM FIDEM OBS.] Sosia vapulans vel simul vt vapulans Mercurij fidem implorat, atque obsecrat. Videtur enim cõtra fidem suam facere, qui alterum immerentem verberat, aut iniuria afficit. Non potest autem dici, hic *fidem*, significare opem, & auxiliũ. vt apud Terent. Andr. ex sententia Donati ibi, *Nihilne esse proprium cuiquam! Dij vostram fidem.* ad quæ verba notat ille, fidem dixit, opem, & auxilium, vt *Tyrrhenámque fidem.* PRAE VT FVTVRVM EST] præ eo, quod futurũ est. Sic Mil. glor. *nihil hercle quidem hoc. Præut alia, quæ dicam.* Idẽ Mercat. *Pentheum diripuisse aiunt Bacchas: nugas maximas Fuisse credo, præut quo pacto ego diuorsus distrahor.* NAM PVGNIS VSV. F. T.] id est verberando, & cædendo pugnis, fecisti me tuum, vsu, id est vtendo me ad plagas accipiendas, pugnósque tuos perferendos. vsu facere suum, sic dictum, vt

vsucapere:

A vsucapere: ex quo vsucapio. PRO FIDI THEB. C.} Pro, vos inclamo, ciues Thebani, qui fidi estis. Nonnulli hic legunt, *Prò fidem*, & subintelligunt, *imploro vestram.* VT ESSET QVEM} vt esset tibi aliquis, quem tu, &c. ITA DII FACIANT VT TV P. S.} Ita dij faciant, inquit, vt tu potius quàm ego, sis Sosia: nempe, vt tu vapules, ego te verberem. ETIAM MVTIS?} etiam oe mu facere audes? etiámne mussas? mutire & mussare: dicta sunt à litera μῦ: quam solam, & nullam præterea, muti proferre possunt. Varro lib. 6. Plautus Bacchid. *impinge pugnum si muttiverit.* Idē Curcul. *non mutit cardo. est lepidus.* Idem Menæchm. *etiámne impudens Mutire vnum verbum audes, aut mecum loqui?* Terēt. Andr. itaque *Hercle nihil iam mutire audeo.* ad quem locum Don. Ennius: *nec dico, nec facio mu.* Vnde & mutos dicimus, quod Græci dicunt μύτας. Qui totus locus apud Donatum hodie in libris vulgatis corruptus est. Iterum Terēt. Hecyra, *Neque opus est adeò muttito.* muttito, inquit Donatus, id est, vel tenui dicto. NEMO, NISI Q.} sic apud Hom. Odyss. ι. Vlysses qui vocetur, rogatur, respondet, Οὖτις ἐμοί γ' ὄνομα· Οὖτιν δέ με κικλήσκουσι μήτηρ, ἠδὲ πατὴρ, ἠδ' ἄλλοι πάντες ἑταῖροι. sed alio consilio, & propter aliam causam. SOCIENNVM} socium. Idem in Aulul. Ibo intro, atq; illi socienno tuo iam interstringam gulam. sed hic versus, *nam Amphitruonis socienuum me esse volui, d,* claudicat; nisi legamus, Namque Amphitruonis, &c. SCIEBAM} legendum fortassis est, *Scibam*: aut *Sciebam* duarum syllabarum

B faciendum est. FVGIT TE RATIO} id est errasti. sic loquitur Catullus in Carm. de Var. scorto, *Istuc, quod modò dixeram me habere, fugit me ratio.* sumptum fortassis ab iis, qui in ratione ducenda erant, vel potius ab iis, qui non attendunt animum ad id, quod agitur: qui aliud agunt: quorum denique animus alibi est, quàm ibi, vbi corpus eorum est. idcirco aliud loquuntur, quàm quod sentiant, aut quod opus est. sic idem ferè dixit, Bacchid. *Vbi me fugiet memoria,* &c. & Milite glor. *At nemo solus sapit. nam ego multos sæpe vidi Regionem fugere consilij prius, quàm repertam habere.* VTINAM ISTVC PVGNI FECISS. T.} vtinam tui pugni me fugissent, & ita me non attingerent. vel vtinam te fugissent. id est vtinam pugnis careres. vtinam pugnos habere desisses. QVEM TV DVDVM ESSE AIEB. M.} vel legendum, *quem te d.* vel subintelligendum te. PER PACEM LICEAT} pace tua liceat: sine tua offensione liceat. INDVTIAE} induciæ sunt belli feriæ, inquit Varro lib. de bello, & pace, vel pax castrensis paucorum dierum, vt refert Gellius lib. 1. cap. 25. Idem Gellius indutias dictas esse arbitratur, quasi tu dicas, *inde vti iam. Pactum indutiarum eiusmodi est,* inquit, *vt in diem certum non pugnetur, nihilque incommodi detur: sed ex eo die postea, vti iam, omnia belli iure agantur. Quod dicitur dies certus præfinitus, pactúmque fit, vt ante eum diem ne pugnetur, atque is dies vbi venerit, inde vti iā pugnetur: idcirco ex iis, quibus dixi, vocibus, quasi per quendam coitum & copulam, nomen indutiarum connexum est.* Donatus apud Terent. Eunucho, *Indutiæ,* inquit, *sunt pax in paucos dies, vel quòd in diem dentur, vel quòd in dies otium præbeant.* Nonnulli alij ab initu indutias ductas esse volunt, quòd pactis indutiis, alteris ad alteros vltro, citróque sine pugna impunè ire liceat, ex quibus omnibus etymologiis intelligere licet, hoc nomen scribendum esse cum t. in ter-

C tia syllaba, non cum c. Indutias Græci ἐκεχειρίας appellant significantissimo vocabulo, à verbo ἔχω, & χείρ, quod per indutiarum dies abstineantur, seu contineantur manus à pugna. TVAE FIDEI CREDO?} possim ne tuto sine aliquo sponsore locuplete, tuam vnius fidem sequi, & me tuæ fidei committere? QVID SI FALLES?} me, vel fidem tuam. sed dic, *me,* potius. vt in illa antiquiss. iurandi formula, *si sciens fallo.* M. Tull. epist. ad Marium, *Is iurare cum cœpisset: vox eum defecit in illo loco. Si sciens fallo.* Propert. lib. 2. Eleg. 20. *Ossa tibi iuro per matris, & ossa parentis: Si fallo, cinis heu, sit mihi vterque grauis.* Idem lib. 4. eleg. ad Cinth. *Iuro ego fatorum nulli reuocabile carmen: Tergeminúsque canis sic mihi molle sonet: Me seruasse fidem. si fallo, vipera nostris Sibilet in tumulis, & super ossa cubet.* TVM MERCVRIVS SOSIAE IR.} tum, id est, si sciens fallo. Iocus. nam cùm sit ignotus Sosiæ Mercurius cúmque se Sosiam esse prædicet: malum sibi precari putatur à vero Sosia, si fallat: cùm re vera Mercurius malum ei precetur. proinde ac si ita dicat, tum ego tibi iratus sim, si fallam, scilicet: seu si fallo. Porrò autem deos sibi habere iratos vult nemo. Hinc illud loquendi genus antiquiss. *quin illi dij irati:* de quo suo loco. VT VT ES F.} id est quomodocunque es facturus. Donatus ad illud Terentij Andr. *Iam vbi vbi erit, inuentum tibi curabo,* &c. notat, *vbi vbi,* in prima parte vim suam tenet: in posteriore productionem: & est quemadmodum vt vt, qua qua, vnde vnde: pro vbicunque, vtcumque, quacumque, vndecunque. TV ME VIVVS HODIE N. F.} Tu viuus nunquam facias, vt non sim Sosia. Numquam me facies quin sim, dictum more Græcorum, & Comicorum, pro nunquam me facies non esse: id est, nunquam facies vt non sim. Sic autem legendum, vt edidi, & vt antè ediderat Camerarius, *Tu me viuus hodie nunquam,* &c. non, vt quidam

D volunt, *tu me viuo,* &c. quam lectionem, & versus ratio, & sententia respuunt. Adde quòd reclamant libri veteres, qui habent *viuus*: quibuscum congruunt omnes vulgati. Sententia autem in promptu est. tu viuus nunquam facies, &c. ergo multo minus mortuus. vel sic, tu excedes è vita, seu morière prius, quàm illuc facias. Quod autem alij nonnulli qui item legunt, *viuo,* pro *viuus,* volunt hæc esse verba Sosiæ, vsque ad, *Hic homo,* &c. non placet. sunt enim hæc Mercurij: & quæ deinceps sequuntur, Sosiæ, par pari Mercurio referentis. Quemadmodum enim Mercurius dixit, Tu quamdiu viues, nunquam efficies, vt non sim Sosia: ita Sosia, par referens, respondet; Certè nunquam me alienabis ab hac familia nostra, quin sim huius familiæ seruus, & familiaris. TV ME ALIENAVIS NVNQVAM} nunquam me, qui sum familiaris, & domesticus, alienum facies. NOSTER} è familia nostra, vel Amphitruonis, heri nostri, ternus. PRAETER MED ALIVS} præter me alius. QVOD MIHI PRAEDICAS VIT. &c.} qui me dicis insanum esse, tu ipse es. Iam insania, animi vitium est. MALVM} interiectio est hoc loco, malum: qua vtitur Plautus millies, infrà ead. comœd. *Quas malùm, nugas?* idem Captiu. *Nisi si meo aliquam corde machinor, astutiam.* Quā? malùm, quid machiner? cætera exempla collecta reperientur in indice. Terent. Eunucho, *Qui malùm alius?* ad quem locum Donatus, malùm, inquit, per parenthesin suauiter infertur. Plautus in Epidico; Quæ malùm hæc impudentia est? Et non interponitur, malum, nisi oculis conuersis ad eum, quid, quod reprehendimus, dixerit. Itaque *malùm,* nunc interiectio est. HAC NOCTV} hac nocte. Sic veteres loquebantur, vt refert Macrobius libro 1. cap. 4. tellem Ennium pro-

E ducens annalium, Qua Galli furtim noctu summa arcis adorti Mœnia concubia, vigilésque repentè cruentant. Idem annal. 5. *Hac noctu filo pendebit Etruria tota.* EX PORTV PERSICO} id est ex mari Euboico, quòd in eo steterit classis Persarum. Festus. NON VIGILO?} quasi dicat, non dormio, neque dormito. neque vigilans sterto; sed planè vigilo. MALAE} maxillæ. QVID IGITVR DVBITO?} domum introire? EMENTITVS} es subintell. quod est Plauto vsitatissimum. SOLVTA EST NAVIS.} Sic in Sticho. *Hodie soluta est nauis aliquantò prius.* Sic Horat. epod. od. x. *Mala soluta nauis exit alite:* & *soluere nauim,* dicunt Latini, plena, seu integra locutione. Plaut. Mil. glor. *Nisi eat, te soluturum esse nauim ventum operam dare.* Idem Merc. *ipse conscēdi in nauim soluimus.* Dicunt & *soluere* simpliciter, nec adiecta voce *nauim.* Cicer. lib. 7. epist. ad Att. *nos eo die cenati soluimus.* Idem lib. 3. de Off. *Si idem serat complures mercatores Alexandria soluisse,* &c. Idem pro Muræna. *Quòd si è portu soluentibus ii, qui in portum ex alto inuehuntur, præcipere summo studio solēt,* &c. Tacitus li. 2. *Nec Piso mordicus vltra nauem solui,* &c. ET VBI PTERELA REX REGNAVIT, &c.} & oppidū, in quo Pter. r. reg. exp. VI PVGNANDO} vi & virtute, nō pactione. Græci dicūt κατὰ κράτος: qd notarat Bosius. OBTRVNCAVIT} interemit. s de hoc verbo. AVT MEMORARE} dicere. Nonius: MEMORAT MEMORITER} aduerbiū & verbū cui adiungitur, eiusdē originis. talia sunt illa, *properè properas, sapienter sapit. memoriter meminisse,* quæ indicabuntur suis locis, & collecta sub vno quasi aspectu ponētur in indice. PTERELA REX QVI POTITARE, &c.} ordo est, datū est subintellige, vel ξένια ξενῶν, id, qui. i. quo Pterela rex potitare solitus est, videlicet patera aurea.

OBSIGNATA SIGNO EST} pleonasmus. CVM QVADRIGIS SOL EXOR.} sol exoriens cum curru à quatuor A
equis tracto: vel cum quatuor equis currui iunctis. Signis quibus obsignarent, vtebantur antiqui vel suis ipsorum
imaginibus, vt Plautus Curculione signum nosce? nostin? LY. quidni nouerim? Clypeatus elephantum vbi machæ-
ra diiicit. Pseud. *Ea causa miles hic reliquit symbolum, Expressam in cera ex annulo suam imaginem.* vel maiorum suorum.
Cicer. Catil. 3. *tum ostendi tabellas Lentulo, & quæsiui, cognosceréntne signum, annuit. Est verò, inquam signum quidem notum
imago aui tui, clarissimi viri, qui amauit vnicè patriam, & ciues suos: quæ quidem te à tanto scelere etiam muta reuocare de-
buit.* Vtebantur & imaginibus, quas arbitrio suo sumebant: vt ex Augusto intelligere licet: de quo sic Suetonius,
*In diplomatibus, libellisq; & epistolis signandis initio Sphinge vsus est: mox imagine Alexandri Magni, nouissimè sua, Dio-
scoridis manu sculpta: qua signare insecuti quoque Principes perseuerarunt.* Sic Amphitruo vtebatur pro signo, sole cum
quadrigis exoriente. QVID ME CAPTAS CARNIFEX?} quid me captas, id est, quid me capere conaris? quid mihi
insidiaris, vt me capias? Sic idem infrà ead. comœd. *Me captas, quia tute ab naui clanculum huc alia via Præcurristi,* &c.
ibidem, *Tu si me captas impudicitiæ, non potes capere.* Terent. Hecyra, *Insanum est autem vlcisci aduersarios? Aut qua via
capiunt te illi, eadem ipsos capi?* ARGVMENTIS VINCIT, &c.} hæc loquitur Sosia, ad spectatores versus. ALIVD NO-
MEN QVAERENDVM EST M.} quàm Sosiæ, scilicet. nam hic vincit, se Sosiam esse. LEGIONES CVM PVG. MA-
XIME.} suprà, *Nam cùm illi pugnabant maximè, ego tum fugiebam maximè.* INDE IMPLEVI CYRNEAM} Secutus sum
Nonium, qui ita legit, & codicem Huraltinum, in quo ita scriptum est, non *hirneam*, vt habent omnes libri vulgati, B
& nonnulli manuscripti. Est autem cyrnea, seu cirnea, vt docet Nonius, vas vinarium. Deinde profert hunc versum,
INGRESSV'ST VIAM} allegoria est, significat enim, eum non aberrare à recta regione, & via veritatis. Sic ferè in
Pseud. *is leno viam.* EAM EGO ITA VT MATRE FVERAT N. V. ED. M.} eam cyrneam vini meri, ita vt ma-
tre fuerat natum, id est ita vt ex vite, seu ex vua fuerat expressum, eduxi, id est ebibi, exhausi, exsiccaui. hæc verba
igitur, ita vt matre fuerat natum, valent, merum, non dilutum. nam vinum, cùm ex vua nascitur, merum est. educere
autem, hoc est ebibere: quemadmodum ducere, bibere. Horat. *ducere nectaris Succos.* od. 3. lib. 3. &, *sed pressum Cali-
bus ducere Liberum Sigestis,* &c. od. 12. lib. 4. & M. Tull. Tuscul. 1, *obduxit venenum, vt sitiens.* MIRA SVNT.} Mirum
est. Sic Plautus loquitur millies. EBIBERIM} eduxerim vt suprà, non longè. TV NEGAS MED. ESSE?} Tu negas
me esse? d. interpositum causa versus, vel vt vitetur hiatus, sic, non elideretur. QVID EGO NI N.} quid ni ego n.
NAM INIVRATO, SCIO, PLVS CR. M.} Sic M. Tull. Actione prima, *Nec tamen eo animo sum, vt eo iudice, quàm
prætore, hanc rem transigi malim: & iniurato suam, quàm iniurato aliorum tabellas committere.* Idem pro Roscio Comœdo,
Tibi verò, Pio, diu deliberandum, & concoquendùm est, vtrum potiùs Chæreæ iniurato, in sua lite, an Manilio, &
Luscio iuratis in alieno iudicio credas. SALTEM} saltem est quod barbari dicunt, ad minus, Itali *al manco*: Galli,
a tout le moins: Germani, *aller meinst.* Donatus ad illud Terentianum Andr. *vt aliquot saltem nuptiis prodat dies,* notat: sal-
tem desperatis rebus solam petentes salutem, hoc verbo vtimur. Ex quibus verbis intelligere licet, hanc vocem na- C
tam esse à re militari, atque adeò à captiuis, qui nihil aliud à victore, quàm salutem petant. quod ab eodem Dona-
to in Adelph. traditum est, ad illud, *Meum mihi reddat, saltem quanti empta est, Syre.* Sic crebrò apud Homerum victi
& capti illud vsurpant ζώγρει id est cape me viuum. noli me interimere, sed serua, vt me abs te prætio redimam.
IGNOBILIS} ignotus, & sine nomine: vt omnes homines te ignorent. Nam huc pertinet quod infrà dicitur, *Nisi
etiam is quoque me ignorabit.* sic in Pseud. *peregrina facies videtur.* CONTEMPLO} contemplor. Notat Nonius veteres
dixisse contemplo pro contemplor, profértque cùm alia ex aliis scriptoribus exempla, tum illud præterea ex Plau-
to in Asin. *meum caput contemples.* IN SPECVLVM INSPEXI} sic loquitur Terent. Adelph. *Postremò tanquam in spe-
culum, in patinas Demea Inspicere iubeo:* &c. SIMILIST} similis est. sic autem legendum, vt edidimus, non *simil' est*:
quamquam scio nonnullis hoc placere, simil' est, pro similis est, SVRA} sura pars tibiæ posterior, & crassior, pulpa cru-
ris. γαστροκνημίας nominant Græci, quasi tibiæ ventrem. Idem Plautus Pseud. *vbi suram adspicias, scias posse eum gerere
crassas compedes.* TONSVS} tonsus pro tonsura, vt docet Nonius, hunc locum proferens. profert & versum ex Accio,
Amph. *sed quanam hæc est mulier, funesta veste, tonsu lugubri?* NASVM} nasum in neutro genere dixisse veteres indi-
cat & Nonius, testem citans Lucilium lib. 7. *Queis oculi non sunt, neque nasum,* &c. idem lib. 22. *Nasum rectu' nunc homi-
ni'st, suraq; pedesq;.* DENS, LABRA} sic legendum, non vt vulgò, *vel labra.* Nam præter quàm ratio vulgatam lectio-
nem refellit, codicis Huraltini litura in hoc loco, scripturam, quam restitui, adiuuat. enumerantur autem hic omnia D
alia ἀσυνδέτως, vt dubium non sit, quin *vel labra,* mendosum sit. TOTVS} subintell. similis est mihi. CICATRICO-
SVM} ex verberibus. NOVI HERVM, &c.} sic in Menæchm. *Saluus saluos alios video, nouos homines, alloquor.* SANE
SAPIO, ET SENTIO} id est non desipio, non sum sensus expers. φρονῶ, καὶ αἰσθάνομαι. ἐν ἀφροσ· οὐδ' αἰσθάνεσθαι εἶναι.
sic in Mil. glor. *Mihi ego video, mihi ego sapio, mihi ego credo plurimum,* &c. PVLTABO} pulsabo. sic veteres. QVO AGIS
TE?} quò te confers? quò te capessis? QVADRIGAS SI NVNC INSCENDAS IOVIS, &c.} hyperbole. credibile
enim est Iouis quadrigas esse celerrimas. sic Asin. *Nam si huic occasioni tempus sese subterduxerit, Nunquam edepol qua-
drigis albis indipiscet postea,* & Aulul. *Quod iubeat, citis quadrigis citius properes persequi,* & Pænulo, *Nisi ego illum iubeo
quadrigis ad carnificem rapi* eodem pertinet illud Horat. sat. 7. lib. 1. *Sisennas, Barros vt equis præcurreret albis.* ITA VIX
POTERIS EFFV.} ita, id est etiam cùm inscenderis quadrigas Iouis, & iis vectus aufugeris. EFFVGERE} euadere.
TVAE SI QVID VIS, NVNTIARE: &c.} id est tuæ heræ, si quid vis, nuntiare te sinam: sed hanc nostram heram,
non tuam, adire non sinam. licet etiam ita explicare, *Tuæ heræ, si quid vis, nuntiare licet.* vt verbum *licet* repetatur à su-
periore. sed malo verbũ *sinam* sumi ἀπὸ κοινοῦ: vel bis positum intelligi. IRRITASSIS} irritaueris. LVMBIFRAGIVM
AVFERES} hoc est, lumborum fracturam, seu lumbos fractos auferes. lumbifragiũ, nomen est compositum, à Plauto
fictum. cuiusmodi sunt alia sexcenta, quæ collecta reperientur in indice, in voce nomina. VBI EGO PERII? VBI
I M M. &c.} sic Mil. glor. *Quid metuis?* SO. *enim ne nosmet perdiderimus vspiam.* VIVO FIT QVOD NVNQVAM Q. E
M. F. M.} id est mihi viuo, vel me viuo, imago mea præfertur, quod nunquam quisquam faciet, me mortuo. locus
ex imaginis mentione, & nomine quæsitus: & ad consuetudinem Romanorum referendus. solebant enim maiorum
imagines præferri in funeribus clarorum virorum. Cuius rei exemplum extat luculentum apud M. Tull. lib. 2. de
Oratore, posteaquam de Crassi facetiis locutus est ibi, *Quis est igitur, qui non fateatur, hoc lepore, atque his facetiis non
minus refutatum esse Brutum, quàm illis tragœdiis, quas egit idem, cùm casu in eadem causa funere efferretur anus Iunia?* se-
quitur paucis post, *Brute quid sedes? quid illam anum patri nuntiare vis tuo? quid illis omnibus, quorum imagines duci vides?
quid maioribus tuis?* Hoc igitur significat Sosia se viuo, præferri imaginem suam, cùm tamen ipso mortuo, quando ef-
feretur, nemo imaginem eius similem, funeris honestandi causa, sit laturus. Namque in seruorum funere nullæ præ-
ferri imagines solebant. Non dissimilis est huic ille locus in Mostell. *Ludos ego hodie viuo, præsenti hic serui Facià, quos
credo mortuo nunquam fore.* Nam in funere clarorum virorũ ludi funebres instituebantur. ME IGNORABIT} me nõ
cognoscet, seu agnoscet. sic idem infrà ead. comœd. *quem omnes mortales ignorant.* sic Terent. Heautont. *Et me
ignoras, Clitipho.* Idem Eunucho. *Quid? isti te ignorabant.* QVOD ILLE FACIAT IVPITER} *Ille* pronuntiandum
sublato cælum versus digito. faciat ille Iupiter, inquit, vt Amphitruo me ignoret. nam hoc si contingat, eadem
opera sim liber, scilicet. Itaque subiungit, quare id optet. VT EGO HIC HODIE RASO CAP. C. C.
&c.}

A &c.} id est vt fiam liber. Nonius, *Qui liberi fiebant, inquit, ea causa calui erant, quòd tempestatem seruitutis videbantur effugere, vt naufragio liberati solent.* Plautus Amphitruo, *vt ego hîc hodie, &c.* Plutarchus in Tito Flaminino, οἱ γὰρ ἄνδρες οὗτοι καθάπερ ἔθος ἐστὶ τοῖς οἰκέταις, ὅταν ἐλευθερωθῶσι, ξυράμενοι τὰς κεφαλὰς, καὶ πιλία φοροῦντες αὐτοί, τῷ Τίτῳ θριαμβεύοντι παρείποντο. id est, hi enim viri quemadmodum consueuerunt serui, vbi manu missi fuerint, rasis capitibus pileos gerere, ita ipsi ornati Tito triumphanti comites se præbuerunt. Appianus de bello Mithridat. de Prusia loquens, ἀπήντα τοῖς Ῥωμαίων στρατηγοῖς ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ ἀμπεχόμενος, ὃ καλοῦσι τήβεννον, καὶ ὑποδήματα ἔχων Ἰταλικὰ, τὴν κεφαλὴν ἐξυρημένος, καὶ πῖλον ἐπικείμενος, ὡς τόνῳ τινὲς φοροῦσι τῶν ἐν διαθήκαις ἐλευθερουμένων, &c. id est, Prusias obuiam processit Romanorum imperatoribus togatus, & Italico more calceatus, capite raso, & pileatus, quomodo ornati nonnulli prodeunt in publicum, eorum qui in testamentis libertate donati sunt. Suetonius in Tiberio, *ac primò Præneste, inde Neapolim euasit: seruisq; ad pileum frustra vocatis,* in Siciliam profugit. Idem in Nerone Claudio, *Obiit xxx. & secundo ætatis anno, quo die quondam Octauiam interemerat, tantumq; gaudium publicè præbuit, vt plebs pileata tota vrbe discurrerit.* Itaque Castor & Pollux, qui sotêres, id est seruatores, & liberatores Græciæ dicuntur, pileati fingebantur, quia pileus sit insigne libertatis: quamquam alij hanc eius rei causam afferunt, quòd essent Lacones: Lacedæmonij autem pileati pugnarent. Sic enim Festus, Pilea Castori, inquit. & Polluci dederunt antiqui, quia Laco-
B nes fuerunt, quibus pileatis pugnare mos est. Quid quòd Lares quoque pileati fingebantur? quod ego vidi nuper in nummo argenteo, quem mihi ostendit Clemens Teuenius, homo & sæpe antea à me honoris causa nominatus, & sæpe posthac nominandus. Sedent autem in eo, quem dixi, nummo, Lares, (percurram enim reliquum illius nummi argumentum, quamuis non admodum ad id, quod nobis in præsenti propositum est, pertineat) pelle canina amicti, canis circum pedes eorum stat. Vulcanus etiam pileatus, dimidiatus cum forcipe supra eorum capita positus est. In altera parte est Veiouis iratus, seu Appollo iaculator, & sagittam mittens. Quoniam autem Pilei mentio incidit ne hoc quidem adscribere me pigebit, quod etiam ex illo nummo didici, valde eos falli, qui putant pileum & petasum idem esse. Nam petasus, vt suprà diximus, latus, & amplus erat, vtpote ad ardorem solis, & imbrem defendêdum comparatus: pileus verò, non latior, quàm corporis figura, & magnitudo postulat. Seruius ad illũ versum Æn. 8. *Nascenti cui treis animas Feronia mater,* notat Feronia, Nympha Campaniæ, quam etiam suprà diximus. Hæc etiã libertorum dea est: in cuius templo, raso capite, pileum accipiebant, cuius rei etiam Plautus facit mentionem. *Quod vtinam ille faxit,* &c. Postremò, vt ad nummos redeam, memini me videre in nummis Clementis Teuenini, quem suprà commemoraui, quatuor in quibus expressa erat Bruti effigies pileata, cum pugiunculis: quod significat, Brutum liberasse populum Ro. tyranno interfecto. Ne hoc quidem prætereibo A. Gellium tradidisse lib. 7. cap. 4. seruos, quorum nomine venditor nihil præstaret, pileos venundari solitos. Tit. Liuius lib. 34. annalium, *Præbuerunt speciem triumpho capitibus rasis, qui seruitute exempti fuerant.*

C

MERCVRIVS.

BEne prosperéque hoc hodie operis processit mihi.
Amoui à foribus maximam molestiam:
Patri vt liceret tutò illam amplexarier.
Iam ille illuc ad herum quom Amphitruonem aduenerit,
Narrabit seruum hinc sese à foribus Sosiam
Amouisse: ille adeò illum mentiri sibi
Credet: neque credet huc profectum, vt iusserat.
D Erroris ambo ego illos & dementiæ
Complebo, atque omnem Amphitruonis familiam,
Adeò vsque satietatem dum capiet pater
Illius quam amat: igitur tum demum omnes scient,
Quæ facta, denique Alcumenam Iuppiter
Rediget antiquam coniugis in concordiam.
Nam Amphitruo actutum vxori turbas conciet,
Atque insimulabit eam probri: meus pater
Eam seditionem illi in tranquillum conferet:
Nunc de Alcumena dudum quod dixi minus,
Hodie illa pariet filios geminos duos,
E Alter decumo pòst mense nascetur puer,
Quàm seminatus, alter mense septumo.
Eorum Amphitruonis alter est, alter Iouis.
Verùm minori puero, maior est pater,
Minor maiori: iamne hoc scitis quid sciet?
Sed Alcumenæ huius honoris gratia,
Pater curauit vno vt fœtu fieret,
Vno vt labore absoluat ærumnas duas,
Et ne in suspicione ponatur stupri,
Et clandestina vt celeretur suspicio.

Quanquam,vt iamdudum dixi,rescifcet tamen A
Amphitruo rem omnem.quid igitur? nemo id probro
Profectò ducet Alcumenæ.nam deum
Non par videtur facere delictum suum,
Suámque culpam expetere in mortalem vt sinat.
Oratiónem comprimam,crepuit foris.
Amphitruo subditiuus eccum exit foras
Cum Alcumena vxore vsuraria.

BENE PROSPEREQVE HOC HODIE OP. PR.} Felicem hodie exitum habuit hoc operis,quod confeci in Sosia amouendo à foribus.sic loquitur Terent.Adelph.*meditor esse affabilis:& bene procedit.*& M.Tull.pro Rabirio Post.*cui bene quid processerit,cum multum vidisse,* AD HERVM QVOM AMPHITR.} quom ad herum Amphitr. aduen. NARRAVIT SERVVM HINC SESE,&c.} ἀμφιλογία,narrauit sese à seruo Sosia hinc à foribus esse amotum. ERRORIS} translatè posuit errorem,pro eo mentis,aut animi affectu,quo id credit,quod non est:non credit quod est.vt hic Amphitruo putat vxorem esse deliram,aut cum alio viro rem habere. Alcumena putat se cum Amphitruone rem habuisse,quæ cum Ioue habuerit, &c. ADEO VSQVE SATIET DVM} eò vsque dum pater libidinem suam explebit.Alcmenam complexus. CONCIET} commouebit,à verbo concio,cis.INSIMVLABIT.}Donatus ad illud Terentij Phorm.*si herum insimulabis auaritiæ,malè audies.*notat:insimulare,est crimen ingerere:insimulatio,est falsi & veri criminis incusatio.Cic.*nihil eorum,quæ Galli insimulabant,negarunt.*PROBRI} adulterij,turpitudinis, flagitij.Festus,*Probrum,stuprum.flagitium.*Cecilius,*Ea tum compressa parit huic puerum,sibi probrum,*EAM} eam,vnius syllabæ est. SEDITIONEM} στάσιν,διάστασιν,dissentionem,discordiam. IN TRANQVILLVM CONFERET} tranquillabit,sedabit,in tranquillitatem rediget.ALTER DEC.} Alter puer,Iphiclus. SEMINATVS} ἐσπαρμένος satus, ab Amphitruone scil. AMPHITRVONIS ALTER EST} Iphiclus. ALTER IOVIS} Hercules. MINORI} Herculi, qui septimo mense postquàm seminatus est à Ioue,nascetur. MAIOR P.} Iupiter.MINOR} minor pater, Amphitr. MAIORI} Iphiclo;qui decimo mense postquàm ab Amphitruone seminatus est,nascetur.SED ALCVMENAE HVIVS} postrema syllaba vocis Alcumenæ hic non eliditur. VNO VT FOETV} vt vno onere, vnáque vt ita dicam, C
grauidatione, & fœcundatione. FIERET} hic *fieret*, primam habet productam. VNO VT LABORE} vt vno labore vel grauidationis,vel partus. ABSOLVAT AERVMNAS DVAS} id est liberetur & soluatur ærumnis duabus,ærumnas appellat labores,& dolores partus,qui sunt graues,& onerosi.Festus, ærumnas à verbo Græco αἴρω quod valet tollo, dictas putat.Ideóque ærumnas,seu ærumnulas,docet esse furcillas, quibus viatores, aut geruli onera,& sarcina gerunt. Carisius verò docet per e solum scribi posse, quòd mentem eruat: vel per æ. quòd mœrorem nutriat. ET NE IN SVSP. PON. STVPRI.} & ne vocetur in suspicionem stupri. vocis *suspicione* syllaba secunda,longa est,quòd eò scripsi,quòd nonnulli,& apud Plautum, & apud Terentium, in locum vocis *suspicio*, & *suspicionis*, &c. suspectionis nomen substituunt, non rectè. ET CLANDESTINA, VT CEL. SVSP.} lego, Et clandestina vt celetur susceptio, vt per susceptionem clandestinam, intelligamus vel clandestinam Iouis receptionem,& intromissionem in domum Amphitruonis,ab Alcumena,vel secundam conceptionem, quam superfœtationem vulgò nominant.licet etiam per susceptionem,intelligere filij susceptionem,vt Latini dicunt,suscipere liberos.sed illud primo loco positum malo. RESCISCET TAMEN.} Gellius lib. 2. cap.19.*qui factum aliquod occultius,aut inopinatum insperatúmque cognoscit, is dicitur propriè rescire.* lege cætera apud Gellium. Donatus ad illud Terent. in Hecyra, *Hoc vbi senex resciuit,* &c. notat,*scimus quæ ad nos deferuntur : rescimus celata.* NAM DEVM NON PAR VIDETVR FACERE,&c.} ordo,& sententia est,nam non videtur æquum,deum facere,id est committere,vt sinat culpam suam expetere,id est recidere,erumpere,resilire,redundare,in mortalem,verbi gratia, in Alcumenam.sic ferè Nonius in verbo *expetere.* CREPVIT FORIS.} Propterea quòd Atheniis fores aperiebantur, & D
reuoluebantur publicam viam versus,idcirco qui domo exire volebat,antequam foreis aperiret, & ianuam,seu valuam in publicum retorqueret,sonitum aliquem vel manu,vel aliquo alio pacto edebat, ne ianua in aliquem prætereuntem non præmonitum irrueret. Sic apud Aristoph. ψοφεῖ τις ἔνδον, Id est sonitum edit aliquis intus. hoc est parat aliquis exire domo. Hoc pluribus verbis explicat Plutarchus in Poplicola : cuius verba non me pigebit huc adscribere,quamuis ea relata sint à Mureto lib.1.var.lect. cap. 17. Sic igitur Plutarchus, Τὰς δὲ ἑλληνικὰς θύρας πρότερον οὕτως ἔχειν ἁπάσας λέγουσιν, ἀπὸ τῶν κωμῳδιῶν λαμβάνοντες, ὅτι κόπτουσι, καὶ ψοφοῦσι τὰς ἑαυτῶν θύρας ἔνδοθεν οἱ προϊέναι μέλλοντες, ὅπως αἴσθησις ἔξω γίγνοιτο τοῖς παρερχομένοις, ἢ προεστῶσι καὶ μὴ καταλαμβάνοιντο προϊούσαις ταῖς κλεισιάσιν εἰς τὸν στενωπόν. Id est, Græcorum autem ianuas omnes antea taleis fuisse dicunt,à comœdiis hanc opinionem adepti,quia pulsant,& percutiunt ianuas suas intrinsecus ij qui sunt in publicum progressuri, vt ij,qui prætereunt, aut qui ante eas fores stant,extra præsentiant,& ne deprehendantur à valuis in angiportum proiectis. SVBDITIVVS} subditicius.in locum veri Amphitruonis subditus.ὑποβολιμαῖος. VSVRARIA} cuius habet vsum fructũ.suprà in Argumento, *Vxorem cœpit Alcmenam vsurariam.* E

IVPITER, ALCVMENA, MERCVRIVS.

IVP. Bene vale Alcumena,cura rem communem,quod facis.
Atque imperce,quæso,menses iam tibi esse actos vides.
Mihi necesse est ire hinc:verùm quod erit natum,tollito.
AL. Quid istuc est mi vir negotij,quòd tu tam subitò domo
Abeas? IVP. ædepol haud quòd tui me neque domi distædeat.
Sed vbi summus imperator non adest ad exercitum,
Citius quod non facto,est vsus fit,quàm quod facto est opus.

ME. Nimi-

A ME. Nimis hic scitust sycophanta, qui quidem meus sit pater.
Obseruato te, quàm blandè mulieri palpabitur.
AL. Ecastor te experior quanti facias vxorem tuam.
IVP. Satin habes si fœminarum nulla est, quam æquè diligam?
ME. AEdepol næ illa nisi fictis rebus te sciat operam dare,
Ego faxim te Amphitruonem esse malis, quàm Iouem.
AL. Experiri istuc mauellem me, quàm mi memorarier.
Prius abis, quàm lectus vbi cubuisti concaluit locus.
Here venisti media nocte, nunc abis. hoccine placet?
ME. Accedam, atque hanc appellabo, & supparasitabor patri.
B Nunquam ædepol quenquem mortalem credo ego vxorem suam
Sic efflictim amare, proinde vt hic te efflictim deperit.
IVP. Carnifex non ego te noui? abin è conspectu meo
Quid tibi hanc curatio est rem, verbero, aut mutitio?
Quem pol ego iam scipione. AL. ah noli. IVP. mutito modó.
ME. Nequiter penè expediuit prima parasitatio.
IVP. Verum quod tu dicis mea vxor, non te mi irasci decet.
Clanculum hinc abiui à legione, operam hanc surripui tibi:
Ex me primo prima scires rem vt gessissem publicam.
Ea tibi omnia enarraui: nisi te amarem plurimum,
Non facerem. ME. facitne vt dixi? timidam palpo percutit.
C IVP. Nuncne legio persentiscat, clàm illuc redeundum est mihi.
Ne me vxorem præuertisse dicant præ republica.
AL. Lacrumantem ex abitu concinnas tu tuam vxorem. IVP. tace,
Ne corrumpe oculos, redibo actutum. AL. id actutum diu est.
IVP. Non ego te hic lubens relinquo, neque abeo abs te. AL. sentio,
Nam qua nocte ad me venisti, eadem abis. IVP. cur me tenes?
Tempus est, exire ex vrbe priusquam lucescat volo.
Nunc tibi hanc pateram, quæ dono mi illic ob virtutem data est,
Pterela rex qui potitauit: quem ego mea occidi manu,
Alcumena tibi condono. AL. facis vt alias res soles.
D Ecastor condignum donum, qual'est qui donum dedit.
ME. Imò sic condignum donum, qualest qoi dono datum est.
IVP. Pergin' autem, nónne ego possum furcifer te perdere?
AL. Noli amabo Amphitruo irasci Sosiæ, causa mea.
IVP. Faciam ita vt vis. MER. ex amore hic admodum quàm sæuus est?
IVP. Nunquid vis? ALC. vt quum absim, me ames, me tuam absentem tamen.
ME. Eamus Amphitruo: lucescit hoc iam. IVP. abi præ Sosia,
Iam ego sequar, nunquid vis? AL. etiam vt actutum aduenias. IVP. licet.
Prius tua hic opinione adero. bonum animum habe modó.
E Nunc te nox quæ me mansisti, mitto, vt cedas die,
Vt mortalibus illucescas luce clara & candida.
Atque quantò nox fuisti longior hac proxima,
Tantò breuior vt dies fiat. faciam, vt æquè disparet.
Et dies è nocte accedat. ibo, & Mercurium subsequar.

CVRA REM COMM.} rem familiarem, & liberos. Nam inter virum, & vxorem omnia sunt communia. ATQVE IMPERCE, QVAESO} & tibi parce, quæso. caue plus nimio maiorem laborem suscipias, & ita vtero noceas, cùm sis ad pariendum vicina. vtitur hoc eodem verbo & in Casina ibi, *amabo, integræ, atque imperita huic impercito.* MENSES IAM TIBI ESSE ACTOS VIDES} menses tibi exactos vides, quibus maturescere partus solet. verbi gratia, menses decem, more veterum, apud quos menses erant nostris breuiores, vtpote 28. circiter diebus constantes. TOLLITO.} tollito humo, atque educato, neque exponito. Solebant parentes, quos

liberos in lucem primùm editos alere, nec exponere habebant in animo, iacenteis è terra tollere. ex quo tollere A
vsurpant Latini, pro alere, & educare. Terent. in Andria, *Quicquid peperisset, decreuerunt tollere.* ibidem, *Nam quod pe-
perisset, iussit tolli.* Idem Heautont. *Meministi me esse grauidam, & mihi te magnopere interminatum. Si puellam parerem,
nolle tolli? C. scio quid feceris: sustulisti.* Plautus in Trucul. *si, quod peperissem, id educarem, & tollerem.* Ex quibus exēplis
intelligere licet, sublationem filij communem esse patris & matris. DOMI} domus. DISTAEDEAT} valde tædeat.
SED VBI SVMMVS IMPERATOR NON ADEST AD EXER.} γνώμη vbi (inquit) summus imperator abest ab e-
xercitu, citius fit, quod factu non est vtile, quàm quod est vtile. SCITV'ST SYCOPHANTA} lepidus & venustus est
impostor. Sycophanta vox quidem Græca est, sed apud Græcos calumniatorem significat: apud Latinos vero impo
storem, & planum, & illusorem. PALPABITVR} blandietur, assentabitur. Idem Mercat. *Hoc si vide vt palpatur, nullus
est, cùm occepit, blandior.* Festus, palpari, blandiri. Propriè est molli, & leni manu mulcere. ÆDEPOL TE EXPERIOR
Q. F.} ædepol experior, quanti me facias, qui tam citò à me discedas. ironia igitur est, non serius sermo. SATIN'
HABES, SI, &c. satisne habes, &c. NAE ILLA SI ISTIS REB.} profectò si illa (Iuno) sciat te istis rebus, id est,
furtis & adulteriis, seu furtiuis rebus, & amoribus operam dare, & cum mortalibus fœminis commisceri, malis te
esse Amphitruonem, quàm Iouem: nam illa irata te malè accipiet verbis atque acriter obiurget. Hæc loquitur Mer
curius auersa facie à Ioue, & Alcumena, ad spectatores. Scio autem hos versus aliter vulgò legi. Sed hanc germanā B
scripturam esse arbitror. neq; mihi probatur illa lectio, neque eius sententia. *Ædepol ne illa.* scilicet, Alcmena, nisi
fictis rebus te sciat operam dare, id est nisi sciat te simulare quæ non sunt vera, faxim, id est faciam, seu fecerim, vt
te Amphitr. &c. id est vt tuas fortunas Iouis fortunis anteponas. Iam quod libri pleriq; veteres furtis, seu furtiuis re-
bus, glossæ sunt adscriptæ, primo ad oram libri, deinde in contextum translatæ. EXPERIRI ISTVC MAVELLEM,
&c.} Respondet his verbis Alcmena ad ea, quæ dixerat Iupiter, mauellem, id est, magis vellem, mallem, mauellem
me experiri, veterum consuetudine dictum, pro mauellem, seu mallem experiri. *Nam me ... mi memorarier.*
mi memorari, mihi dici. PRIVS ABIS, QVAM LECTVS, VBI CVBVISTI, CONC. L. *lectus*, generandi casus
est positum pro lecti. quod admonet Priscianus libro 6. hunc locum proferens. Prius abis, inquit Alcumena, quàm
lectus, in quo cubuisti, locus concaluerit. HERE} heri. SVPPARASITABOR PATRI} parasiti, & assentatoris parteis
agam in patris gratiam. parasiti, id est, assentatoris munere fungar patri inseruiens. parasiti sunt, qui pabuli causa, al
teri assentātur. itaque cum muribus comparat eos poëta noster in Persa, ibi veterem atque antiquum quæstum, &c.
sequitur, *Quasi mures, semper edère alienum cibum.* EFFLICTIM} valde, vsque donec effligatur. Sic Probus. Næuius.
Coroll. Nolo ego hunc adeo efflictim amare, diu viuat volo, vt mihi prodesse possit. Nonius non ferè aliter effli-
ctim, vehementer. Plautus Pænulo, *Earum hic adolescens alteram efflictim perit.* Apuleius lib. 3. Nunc etiam adolescē-
tem quendam Bœotium summè decorum efflictim deperit. QVID TIBI HANC CVRATIO, &c.} quid est quod
hanc rem cures? aut cur audes mutire? id est, quid est quamobrem vel mu facias? Verbalia in io regunt casum sui ver C
bi, cuius rei innumerabilia sunt apud Plautum, exempla: ex quibus vnum aut alterum colligamus. In Asinaria,
Quid tibi huc receptio ad te est meum virum? id est, quamobrem meum virum huc ad te recipis? In Aulul. Sed quid
tibi nos, mendice homo, tactio est? id est, sed quid tu nos tangis? Sic in Curgul. *quid istum tibi tactio est?* id est, quid tu
istum tangis? QVEM POL EGO IAM SCIPIONE} subintell. contundam, aut perdam, aut aliquid tale ...
quale est illud Virgil. lib. 1. *Quos ego. sed tantos præstat componere motus.* Plautus in Persa. Nisi ego illum hominem per-
do. Terent. quem quidem ego si sensero. Idem Heautont. qui se vidente amicam patiatur suam. Gestabat autem hic
falsus Amphitruo scipionem, siue sceptrum, vt imperator. MVLTO MODO} hiscito modò, proinde ac si dicat. & si ni-
hil præterea, aut nihil amplius quàm muties, tamen ego te ob istuc vnum te malè multabo. NEQVITER PENE EX-
PETIVIT, &c.} penè malè & infeliciter mihi euasit prima mea parasitatio. penè malum & infelicem exitum habuit
mea prima parasitatio. nequiter, id est malo, κακῶς. legendum autem *expetiuit*, quomodo edidi, non *expediuit*, vt ha-
bent libri vulgati. QVOD TV DICIS} de eo, quod tu dicis, vel quod attinet ad id, quod tu dicis. dixerat autem Al-
cumena, Amphitruonem nimis citò abire: eum media nocte venisse, nunc abire, &c. CLANCVLVM HVC ABIVI,
&c.} id est, furtim huc veni à legione, &c. Sic autem legendum, non vt vulgò, *Hinc abiui.* OPERAM HANC SVR-
RIP. TIBI.} operam hanc furtim sumpsi in tuā gratiam. operam significat, quam dat vir vxori, cùm fundum vxoriū
virili vomere colit, ac subigit, qua opera maximè delectantur mulieres. NON FACEREM} non fecissem, non enar- D
rassem tibi illa omnia. PALPO PERCVTIT.} id est, quasi blando, & leni manus plausu demulcet: quod valet, timi-
dè blanditur. Sic in Mercatore, *palpo percutis.* quem locum profert Nonius, mendosè tamen *percutit*, impressum est,
pro *percutis*, tractum est ab equis, quos magistri, & domitores, & domini, leniter manu tangentes atque attrectantes,
blandum quendam sonitum manu edunt: quem ..., seu ... Græci nominant. NE LEG. PERSEN-
TISCAT} ne legio rescisçat me huc venisse. Sic Terent. Heautont. *& ea gratia Secum adduxisse, ne tu id persentisceret.*
NE ME VXOR. PRAE.} ne dicant milites me vxorem pluris fecisse, quam remp. ne dicāt me vxorem reipub. an-
teposuisse, præuortisse præ. rep. dictum. pro præuertisse reip. profert hunc locum Nonius in *prævertere*. CONCIN-
NAS} facis. Nonius hunc locum proferens, vel dic, concinnas lacrymantem, id est, lacrymare facis, lacrymosam
reddis. ... Sic autem sæpenumero loquitur Plautus, exempli causa infrà eadem comœd.
Nulla res tam delirantes homines concinnat citò. Idem in Capt. *qui me insanum verbis concinnat suis.* NE CORRVMPE
OCVLOS} lacrymis, quibus oculi rubescunt, & turgescunt. Catulus, *Vestra nunc opera meæ puellæ Flendo turgiduli ru-
bent ocelli.* Ouid. lib. 1. de Arte am. *quid teneros lacrymis corrumpis ocellos?* Propertius in aliam sententiam. lib. 2. eleg. 6.
Illa puellarum ingenuos corrumpit ocellos. Nequitiaq; sua noluit esse rudeis. IO ACTVTVM, DIV EST} id breue tem
pus longum est mihi, tui cupidæ, & amanti. NON EGO TE HIC LVBENS} non lubēs, sed inuitus. CVR ME TE-
NES.} cur me retines abeuntem? Alcumena Iouem, Pseudamphitruonem abeuntem manu prehendens lasciniam, E
retinebat, ac retrahebat. PRIVSQVAM LVCISCAT} sic legendum, & ita habent etiam nostri veteres: quomodo &
Camerarius se in suis scriptum reperisse testatur. NVNC TIBI HANC PATERAM, &c.} Macrob. lib. 5. cap. 21. *Est
autem carchesium poculum Græcis tantùm notum. Meminit eius Pherecydes in libris historiarum, aitque Iouem Alcumenæ pre-
tium concubitus carchesium aureum dono dedisse. Sed Plautus insuetum nomen reliquit, aitque in fabula Amphitruone, pa-
teram datam, cùm longe vtriusque poculi figura diuersa sit. patera enim, vt & ipsum nomen indicio est, planum, ac patens est: car
chesium verò procerum, & circa mediam partem compressum, ansatum mediocriter, ansis à summo ad infimum pertingentibus.*
QVI POTITAVIT} qua crebrò potauit. qua potare solitus est. OCCIDI} obtruncaui suprá. CONDONO} dono.
CONDIGNVM} dignum eo, qui donat, vt declarant quæ deinceps dicuntur. QVALIST} qualis est, Amphitruo, qui do
num dedit. Nonius Marcell. legit hic. Cul'est, qui donum dedit, & docet, *cul' est*, positum esse pro qualis est,
neutrum pro mascul. Sed errat Nonius. nam à Plauto scriptum est, *qualist*, vel certè, *cualist*, pro qualis est. sic su-
prà non longè, *simli'st*, pro similis est. QVALIST QVOI. D. D.} qualis est Alcumena. NOLI AMABO, AMPITR.
IR. SOS. C. M.} id est, noli irasci Sosiæ propterea quòd de me locutus sit, vel noli irasci, hoc est, ignosce Sosiæ,
meis precibus adductus. hoc mihi gratificare, ne irascare Sosiæ. ADMODVM QVAM SAEVVS EST?} quàm val-
de iracundus est? NVNQVID VIS?} sermo, quo vtebantur iamiam ab aliquo discessuri. sic in Aulul.

A *ibo igitur, parabo, nunquid me vis?* Idem Capt. *nunquid vis?* Heg. *venias tempori.* Idem M. glor. *Nunquid nunc aliud me vis?* Donat. ad illud Terentij. Eunuc. *rogo nunquid velis.* notat, hoc est, significo me abire. nam abituri, ne id durè facerent, *nunquid vis*, dicebant iis, quibus cum constitissent. Idem ad illud Adelph. *Nunquid vis, quin abeam*, notat. *Hæc est plena locutio. Nam nunquid vis, desiderat supplementum, & hoc vis dicto discedentes solent.* sic Horatius Sat. 9. libri I. *nunquid vis? occupo.* VT, QVVM ABSIM, ME AMES, &c.] vt, quamuis, vel quando absim, me tamen tuam quantumuis absentem, ames, vel sic, vt quamuis absim, me tamen ames? & me, quamuis absentem, tamen tuam, ames. sic Terent. Eunuch. *egóne, quid velim? cum milite isto præsens, absens vt sies. Dies noctésque ames me: me desideres*, &c. Lucretius lib. 4. *Nam si abest quod ames, præstò simulacra tamen sunt. Illius, & nomen dulce obuersatur ad aureis.* Aristot. ἐπιτοπολὺ, καὶ οἱ ἐρῶντες, διαλεγόμενοι, καὶ γράφοντες, καὶ ποιοῦντες ἀεί τι περὶ τοῦ ἐρωμένου, χαίρουσιν. ἐν ἅπασι γὰρ τοῖς τοιούτοις μεμνημένοι, οἷον αἰσθάνεσθαι οἴονται τοῦ ἐρωμένου· καὶ ἀρχὴ ἔρωτος γίνεται αὕτη πᾶσιν, ὅταν μὴ μόνον παρόντος χαίρωσιν, ἀλλὰ καὶ ἀπόντος μεμνημένοι ἐρῶσι. διὸ καὶ ὅταν λυπηρὸς γένηται τῷ μὴ παρεῖναι. id est, & amantes cùm loquuntur, & scribunt, & faciũt aliquid de eo, qui amatur, semper gaudent. in his enim omnibus, quia memoriam quandam illius repetunt, putant se quodammodo id, quod amant sentire, atque hoc fit amoris principium omnibus, cùm iis qui amant, non solùm præsente eo qui amatur, gaudent, verùm cùm absentem recordantes, amant. Quapropter & cùm is, qui amatur, propter absentiam suã molestiam affert amanti, tum amor est. Idem. ἀρχὴ. ἐπεὶ μὴ δὴ προησθεὶς τῇ ἰδέᾳ ἐρᾷ. ὁ δὲ χαίρων τῇ ἰδέᾳ, οὐδὲν μᾶλλον ἐρᾷ: ἀλλ' ὅταν καὶ ἀπόντα ποθῇ, καὶ τῆς παρουσίας ἐπιθυμῇ. id est, nemo enim amore capitur, qui non fuerit antè specie de-

B lectatus. nec tamen is, qui specie delectatur, continuò amat, sed cùm & absentem desiderat, & præsentiam concupiscit. LVCISCIT HOC IAM] hoc sub. tempus, siue potius cælum. Sic Terentius Heautont. Luciscit hoc iam. sic iterum Plaut. Curcul. *Nam hoc quidem edepol haud multo pòst luce lucebit.* sic Lucret. lib. 5. *Denique iam tuere hoc circum, superáque quod omnem Continet amplexu terram.* ad quem locum notauimus, id est, denique aspice hoc cælum. sic Ennius, *Aspice hoc sublime candens*, &c. ABI PRAE, IAM EGO SEQVAR.] sic Terent. Andr. *i præ, sequar.* NVNQVID VIS?] discedentis sermo, vt suprá. PRIVS TVA HIC OPIN.] oratio implicata. Nam sic debuerat dicere, Prius tua opinione hic adero. id est, prius quàm opineris, hîc adero. BONVM ANIMVM HABE MODO.] sic in Epid. *ne fle mulier, intrò abi: habeto animum bonum.* Idem in Persa. *ego puerum volo Mittere ad amicam meam, vt habeat animum bonum.* NVNC TE NOX, &c.] Iupiter ab Alcmena digressus, noctem alloquitur. MANSISTI] expectasti, dum Alcmena pro meo arbitrio vterer, fruerer. MITTO] missam facio, dimitto, neque amplius teneo. CEDAS DIE] cedas diei. suprà, *neque nox quoquam concedit die.* VT MORTALIBVS INLVCESCAS, &c.] vt ex nocte fias dies, & mortalibus lucem claram & candidam ostendas. LVCE CLARA ET CANDIDA] duo epitheta luci conuenientiss. clara, & candida. de priore non est quod plura dicamus. de posteriore diximus in Commentariis Lucretianis lib. 4. ibi, *Cernitur in luce, & claro candore.* & ibi, *Vmbra videtur item nobis in sole moueri.* Passeratius existimat lucem dici, claram & candidam dici, vt distinguatur à luce lunæ, quam Virgil. malignam appellat lib. 6. Æneid. ibi, *Quale per incertam lunam sub luce maligna Est iter in syluis.* ATQVE QVANTO NOX FVISTI] videtur

C legendum, vt ne versus claudicet, vna syllaba breuior. *Atque nox quanto fuisti longior hacce proxima.* vel sic, *Atque quanto nox fuisti longior, quàm hæc proxima.* TANTO BREVIOR DIES VT F.] in voce *dies* i & e, coalescunt in vnam syllabam, ita vt dies sit vnius syllabæ. FACIAM, VT AEQVE DISPARET] faciam vt æquè dies breuis sit. vel sic, faciam vt tantum spatij de die decedat, quantum ad noctẽ accessit, vt æquè disparet, id est, vt æquè dispar sit. seu, vt æquè differat, dies scilicet. ET DIES E NOCTE ACCEDAT] & vt dies è nocte factus adueniat, id est, vt dies nocti succedens, seu noctem excipiens, veniat. Locus est aliquanto obscurior.

ACTVS SECVNDVS.

AMPHITRVO, SOSIA.

D

AM. AGE, i tu, secundum. SO. sequor, subsequor te.
AM. Scelestissimum te arbitror. SO. nam quamobrem?
AM. Quia id quod neque est, neque fuit, neque futurum est,
Mihi prædicas. SO. eccere: iam tuatim
Facis, vt tuis nulla apud te sit fides.
AM. Quid est? quo modo? iam quidem herclè ego tibi istam
Scelestam scelus linguam abscindam. SO. tuus sum.
Proinde vt commodum est & lubet, quicque facias:
Tamen, quin loquar hæc vti facta sunt hic,
Nunquam vllo modo me potes deterrere.
AM. Scelestissime, audes mihi prædicare id,
Domi te esse nunc, qui hic ades? SO. vera dico.
E AM. Malum, quod tibi dij dabunt, atque ego hodie dabo.
SO. Istuc tibi est in manu, nam tuus sum.
AM. Tu' me verbero audes herum ludificari?
Tun' id dicere audes? quod nemo vnquam homo antehac
Videt, nec potest fieri, tempore vno
Homo idem duobus locis vt simul sit.
SO. Profectò vt loquor, ita res est. AM. Iuppiter te perdat.

SO. Quid mali ſum here tua ex re promeritus? A
AM. Rogáſne improbe etiam,qui ludificas me?
SO. Meritò maledicas mihi,ſi id ita factum eſt.
Verùm haud mentior,réſque vti facta,dico.
AM. Homo hic ebrius eſt,vt opinor. SO. Vtinam ita eſſem.
AM. Optas quæ facta. SO. egóne? AM. tu iſtic,vbi bibiſti?
SO. Nuſquam equidem bibi. AM. quid hoc ſit hominis?
SO. Equidem decies dixi.
Domi ego ſum inquam,
Ecquid audis?& apud te aſſum Soſia idem.
Satin' hoc planè,
Satin diſertè,here nunc videor tibi locutus B
Eſſe? AM. vah,apage te à me. SO. quid eſt negotij?
AM. Peſtis te tenet. SO. nam cur iſtuc dicis?
Equidem valeo & ſaluos ſum rectè Amphitruo.
AM. At te ego faciam hodie,proinde ac meritus es,
Vt minus valeas,& miſer ſis,
Saluus domum ſi rediero iam.
Sequere ſis,herum qui ludificas dictis delirantibus:
Qui quoniam herus quod imperauit,neglexiſti perſequi,
Nunc venis etiam vltrò irriſum dominum.quæ neque fieri
Poſſunt,neque fando vnquam accepit quiſquam,profers carnifex.
Qoius ego hodie in tergo faxo iſta expetant mendacia. C
SO. Amphitruo miſerrima iſtæc miſeria eſt ſeruo bono.
Apud herum qui vera loquitur,ſi id vi verum vincitur.
AM. Quo id malum pacto poteſt (nam mecum argumentis puta)
Fieri,nunc vti tu hîc ſis & domi?id dici volo.
SO. Sum profectò & hîc & illic. hoc cuiuis mirari licet.
Neque tibi iſtuc mirum magis videtur,quàm mihi Amphitruo.
AM. Quo modo? SO. nihilo,inquam,mirum magis tibi iſtuc quàm mihi;
Neque,ita me dij ament,credebam primò mihimet Soſiæ,
Donec Soſia ille egomet fecit,ſibi vti crederem,
Ordine omne vti quicquid actum eſt,apud hoſtes dum ſedimus, D
Ediſſertauit,tum formam vnà abſtulit cum nomine.
Neque lac lacti magis eſt ſimile,quàm ille ergo ſimili'ſt mei.
Nam vt dudum ante lucem à portu me præmiſiſti domum.
AM. Quid igitur? SO. prius multò ante ædeis ſtabam quàm illò aduc-neram.
AM. Quas,malum,nugas? ſatin' tu ſanus es? SO. ſic ſum,vt vides.
AM. Huic homini neſcio quid eſt mali mala obiectum manu,
Poſtquàm à me abiit. SO. fateor.nam ſum obtuſus pugnis peſſumé.
AM. Quis te verberauit? SO. egomet memet,qui nunc ſum domi.
AM. Caue quicquam,niſi quod rogabo te,mihi reſponderis. E
Omnium primùm iſte qui ſit Soſia,hoc dici volo.
SO. Tuus eſt ſeruus. AM. mihi quidem vno te plus etiã eſt,quàm volo.
Neque poſtquam ſum natus,habui niſi te ſeruum Soſiam.
SO. At ego nunc Amphitruo dico,Soſiam ſeruum tuum.
Præter me,alterum inquam,aduenlens faciam vt offendas domi:
Dauo prognatum patre,eadem,qua ego ſum,forma,ætate item
Qua ego ſum.quid opuſt verbis?geminus Soſia hic factuſt tibi.
AM. Nimia memoras mira,ſed vidiſtin' vxorem meam?
SO. Quin introire in ædis nunquam licitum eſt. AM. quis te prohibuit?

A SO. Sosia ille,quem iamdudum dico,is qui me contudit.
AM. Quis istic Sosia? SO. ego,inquam,quoties dicendum est tibi?
AM. Sed quid ais?num obdormiuisti dudum? SO. nusquam gentium.
AM. Ibi fortè istum si vidisses quendam in somnis Sosiam.
SO. Non soleo ego somniculosè heri imperia persequi.
Vigilans vidi,vigilans nunc te video,vigilans fabulor,
Vigilantem ille me iamdudum vigilans pugnis contudit.
AM. Quis homo? SO. Sosia,inquam,ego ille,quæso númne intelligis?
AM. Quî malum, intelligere quisquam potis est,ita nugas blatis?
SO. Verùm actutum nosces. AM. quem? SO. illum nosces, seruum Sosiam.
B AM. Sequere hac igitur me:nam mi istuc primùm exquisito est opus.
Sed vide ex naui efferantur,quæ iam imperaui omnia.
SO. Et memor sum,& diligens,vt,quæ imperes,compareant.
Non ego cum vino simitu ebibi imperium tuum.
AM. Vtinam di faxint,infecta dicta re eueniant tua.

GE, I TV, SECVNDVM.]Sosia à foribus domini amotus,& repulsus,& malè mulctatus,figura κατ᾽ ... nunciauit Amphitruoni,quæ sibi acciderint,quæ viderit,quæ denique suo magno malo perpessus sit. Quæ quia Amphitruoni incredibilia,vt sunt,videntur,rixa inter eos oritur. Sic igitur Amphitruo, prodiens in scenam,loquitur, cùm tamẽ intelligendus sit multa alia iam antea cum seruo locutus esse. Age, i tu,secundum.id est, sequere me, vel i secundum me: id est post me.Nonnulli libri veteres sic habent,i tu secundus,sequor.Sos.*subsequor.* SCELESTISSIMVM]impurissimum,maximè impium.QVOD NEQVE EST, NEQVE FVIT, NEQVE F.]sic Homerus tria tempora complexus est Ἰλιάδ. α. de Calchante loquens. ... & Virgil. Georgicor.4. versum Homeri exprimere conatus, de Nereo verba faciens, *Grandæuus*
C *Nereus nouit nanque omnia vates.Quæ sunt, quæ fuerint, quæ mox ventura trahuntur.* Et Marc.Tull.epistol.ad D.Brutũ, libro vndecimo epist.ad famil. *Dij isti Seguleio malefaciant homini nequissimo omnium, qui sunt,qui fuerunt, qui futuri sunt.* ECCERE] Eccere,inquit Festus,iusiurandum est,ac si dicatur,per Cererem,vt æcastor,ædepol.alij eccere pro ecce positum accipiunt.Sic Terent.Phorm. Geta,*in te spes est.*Phor. *eccere.* Verùm, vt de hac voce dicam quod sentio,putauerim cùm est iusiurandum,scribendum æcere cum diphthongo in prima syllaba,cùm verò significat ecce, eccere,sine diphthongo,& cum vno e.IAM TVATIM FACIS]id est,iam tuo more facis. *tuatim* autem esse legendum,*non tu autem*, vt habent omnes libri vulgati,docet & vincit Nonius,hunc locum proferens in voce *tuatim.* VT TVIS NVLLA,&c.]videlicet,vt tuis seruis,aut familiaribus nulla apud te fides sit,id est,vt tuis seruis fidem non habeas,siue non credas.Sic Terent. loquitur Heautont. At mihi fides apud hunc est, nihil me istius facturum pater. QVOMODO?]quomodo fieri possunt,quæ tu mihi narras,mihi alium,quàm te Sosiam nomine, seruum esse? aut te & domi esse vno tempore,& hic mecum? VT COMMODVM EST, ET L.]vt tibi commodum est, & libet, hoc est,vt tibi videtur,& libet. vel vt tibi opportunum est, & libet. Commodum hoc loco, non significat vtile,vt nonnulli existimant, sed arbitrium animi,& voluntatem quandam cum opportunitate coniunctam. Cicero lib.1.accus. *iure,& legibus tradita eriperes,& cui tibi commodum esses condonares.* Idem lib.1.de diuinat.*qui (Thales) vt obiurgatores suos conuinceret, ostenderétque etiam philosophum, si ei commodum esset, pecuniam facere posse, omnem oleam antequam*
D *florere cœpisset,in agro Milesio coemisse dicitur.* Idem lib.3 de Oratore, *At Numerius, Furius noster familiaris cùm est cõmodum, cantat.* MALVM, QVOD TIBI D. D.]dicis malum, quod, &c. Simeo Bosius putat *malum* hîc esse interiectionem:& nihilominus tamen, relatiuum *quod* ad eam vocem, proinde ac si nomen sit, referri. Ego non puto. IN MANV]in potestate.Idem Asin.cui plus in manu sit, quàm tibi, id est,qui plus possit,quàm tu.Idem in Rud.*in manu non est mea, Vbi demisi retem, atque hamum.* Cætera colligentur in indice.sunt & aliæ in Commentariis nostris in Corneliũ Nep.seu Æmiliũ Probũ. LVDIFICAR I]ludificare, deludere,& quod idẽ duobus vocabulis dicere solet, *ludos facere*? TEMPORE VNO HOMO IDEM DVOBVS LOCIS,&c. Cõstat,& cõuenit inter philosophos omneis physicos, neque duo corpora in vno loco simul esse posse:neque vnum corpus in duobus diuersis locis esse posse. TVA EX RE PROMERITVS]promeritus hoc loco,id est, commeritus. quod notandum: quod & Nonius notat in verbo promeritum, atque hunc locum profert. Sic ille promeritum etiam in malam partem posuit Plautus in Amph. *Quid mali,*&c.Nam promerere, seu promereri vsitatius habet locum in bonis:commereri in malis. exempla sunt in promptu.Terent.in And.*Quid feci? quid commerui, aut peccaui pater?* Idem ibid.*Ego, Charine, neutiquam officium esse liberi puto,Cùm is nihil promereat, postulare id gratiæ apponi sibi?* Idem Adelph. *Verùm enim quando bene promeruit, fiat.suum ius postulat.* vbi notat Donatus, *promeruit, adiuuit.profuit:cui contrarium est,commeruit. Nam mereri,& promereri,est dare beneficium.* Virg.lib 6.Æneid. *Quique sui memores alios fecere merendo.* Ibid.lib.4. *Ego te,quæ plurima fando Enumerare vales nunquam,regina, negabo Promeritam,tua ex re* autem,id est,quod sit è re tua quid mali meritus
E sum quo à te affectus tibi sim vtilior. vel sic,tua ex re,id est,ex negotio tuo.vt sit hæc sententia, quid mali meritus sum,in negotio tuo gerendo,seu dum negotium tuum gero. Bosius sic explicabat, *è re tua*,id est,ex tuo commodo. Nam vtile tibi est,te seruum habere, qui duobus in locis vno tempore esse possit. Quæ explicatio mihi non probatur.Quòd autem apud Nonium legitur,*Quid mali sum,here, ex te tanta promeritus?* puto hîc mendosum esse Nonium.QVI LVDIFICAS ME?] libri nonnulli veteres, in his Huraltinus habent, *ludos facis me,ludos facere* aliquem autem pro *ludificare*,Plauto vsitatissimum est.SI ID ITA FACTVM EST]si te ludifico, si tibi mentior. Nonnulli libri,& maximè vulgati habent,*si non ita id factum est*,id est,si id quod tibi dixi non est factum.ego alteram scripturam magis probo: & verò eã solam amplector. RESQVE VTI FACTA, D.] id est,&,vt res facta est,ita dico. quod valet,verum dico.dico quod res est, ... QVAE FACTA] subintell. sunt. TV ISTIC,] tu iste, tu,quem alloquor. ECQVID AVDIS?] id est, nunquid audis? DISERTE] ..., vt notarat Bosius in suo codice. QVID EST NEGOTII?]cur me abs te abigis? quid est,quamobrem me abs te auferam? NAM CVR ISTVC DI-

CIS?] vel est ἀιαστροφὴ, & nam cur positum pro cur nam? vt apud Terentiũ. Quam in rem obsecro, exclusa est? T. nam quid ita? A Et Phorm. *Nam quæ hæc est anus examinata, à fratre quæ egressa est meo?* ibid. *Nam quod ego huic nunc subito exitio remedium inueniam miser?* vel *nam* positum pro autem, vel *deinde*. notat Donatus ad illud, *Nam quid ego nunc dicam de patre?* sic suprà iterum, Plautus noster, *nam quamobrem?* AT TE EGO FACIAM, &c.] *te faciam vt minus valeas, & miser sis.* genus loquendi Græcum, quo vtuntur & Comici: pro te faciam minus valere & miserum esse. de quo alibi plura. PROINDE AC MERITVS ES] ita vt meritus es. SEQVERE SIS] sequere si vis. DICTIS DELIRANTIBVS] dictis deliris, vel dictis homini deliranti conuenientibus. PERSEQVI] exequi. VLTRO] non prouocatus, antequam accuseris. NEQVE FANDO VNQVAM ACCEPIT QVISQVAM] neque vnquam quisquam altero dicente audiuit, *fando* passiuè accipiendum est, vt rectè animaduertit Bosius. qualia sunt illa apud Virg. Pharmac. *Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis*, & Georg. 3. *Carpit enim vires paulatim, vritque videndo Fœmina.* Sic M. Tull. pro Quinctio, *Non denique vlla vnquam intercessit postulatio, mitto æqua: verùm ante hoc tempus ne fando quidem audita.* Idem lib. 1. de Nat. deor. *At verò ne fando quidem auditum est, Crocodilum, aut ibim, aut felem violatũ ab Ægyptio.* QVOIVS EGO HODIE IN TERGO, &c. id est, cuius in tergum fecero hodie, vt euadant, seu recidant ista mendacia, legendum fortassis est *in tergum*. Veruntamen nihil muto. MISERRIMA ISTHAEC MISERIA EST] miserrima miseria, genus loquendi Plauto & Lucretio vsitatum: in quo nomen adiectiuum eiusdem originis est, atque substantiuum, cui adiungitur: qualia sunt illa, amœnitas amœna: pulchra pulchritudine, amissimam amicitiam, &c. quæ suis locis indicabuntur, & in indice sub vno aspectu ponentur. APVD HERVM QVI VERA LOQ.] qui apud herum vera loquitur. B SI ID VERVM, &c.] si id verum vi vincitur, id est, si dominus, qui plus valeat viribus, & potentior est, vi extorquet, & expugnat id verum. mutauit numerũ, nam debuerat dicere, *si ea vera vi vincuntur*, nisi dicamus in his verbis futuram fuisse ἀμφιβολίαν, legendum autem, *qui vera loquitur*, non qui verba loquitur, quamuis sic ediderit Camerarius, & ita habeant nonnulli libri veteres. nam & sententia vt *vera* legatur postulat, & alij libri æquè boni habent *vera*, & item vulgati, Aldini, & Florentini, & Lugdunenses, & Parisienses à Rob. Stephano impressi. MALVM] interiectio stomachantis, & indignantis, de qua suprà. PVTA] disputa. sic Nonius, & hunc locum profert. SOSIA ILLE EGOMET] Sosia ille, qui est ipse ego Sosia. VTI QVIDQVID ACTVM EST] id est, vt quicquid actum est. *quicquid* autẽ legẽdum, pro *quicque* vel *quidque*, non vt edidit Camer. *quicquã*, quamuis ita habeant nonnulli codices manuscr. Nam & alij manusc. & plerique vulgati, in his Veneti, & Parisienses, & Lugdunenses, habent *quicquid*. Florentini vero *quicque*. Omnino quicquam ferri non potest. APVD HOSTEIS DVM SEDIMVS] id est, quandiu apud hosteis constitimus, consedimus, morati sumus, mansimus. EDISSERTAVIT] planè, & disertè narrauit, exposuit. Idem in Casina. *Quid sit denique edisserta.* vtitur simplici Cato cum M. Cæcil. apud Festum in voce *citeria*, *Quid ego cum illo dissertem amplius, quem ego denique credo in pompa vectitatum iri ludis pro citeria*, &c. NEQVE LAC LACTI, &c. prouerbium seu hyperbole prouerbialis, de rebus maximè inter se similibus. tale est illud, *non tam ouũ ouo simile*. QVAM ILLI EGO SIMILIS SVM MEI] quàm ille, qui est ipse ego Sosia mei similis est. NAM VT DVDVM, &c.] nam postea quàm dudum me ante lucem, &c. QVID IGITVR?] Amphitruo iratus & moræ impatiẽs, C Sosiam in medio sermone interpellat, neque orationẽ inceptam terminare, aut claudere sinit. pendet enim etiamnum hîc sententia, *præmisisti domum*. postquam me à portu *præmisisti domũ*, inquit Sosia. Quid tum postea? vel, quid deinde? inquit Amphitruo interpellans. ILLO] domum. MALVM] interiectio, NVGAS?] subintell. mihi prædicas? mihi narras? SIC SVM, VT VIDES] talis sum qualem vides. HVIC HOMINI NESCIO QVID EST M. M. OB. M.] huic homini nescio quid veneni ab aliquo venefico obiectũ est, *mala manu*, id est, venefici manu. Nescio quis veneficus eius mentem, veneno porrecto, corrupit. sunt autem quædam venena, quæ non solùm interimunt animantem, verùm etiam mentem corrumpunt, ac deprauant. Ad hunc locum notauerat Sim. Bosius. Nam in veneficijs non tantùm carminibus locus est, sed etiam manibus. vt cùm obiiciunt herbæ noxiæ, ad mentem adimendam, aut corrumpẽdam valentes. Virg. lib. 7. Æneid. *Spargere qui somnos cantúque manúque solebat.* FATEOR, &c.] fateor inquit Sosia, mihi aliquid esse obiectum mali manu. nã pugnis pessimè cõtusus sum. locus ex eo, quod aliorsum accipit, quæ dicta sunt ab Amphitruone, quàm dixit ille: nam ille sentit, ab aliquo venefico mentem Sosiæ esse corruptam malo medicamento ei porrecto. Sosia responsionem alio deriuans, fatetur verum esse, aliquid mali mala manu sibi esse obiectum, quia pugnis à Mercurio Pseudososia sit contusus. EGOMET MEMET] ego ipse Sosia, me ipsum Sosiam verberaui. OMNIVM PRIMVM ISTE QVI SIT, SOSIA, &c.] primo loco mihi dici volo, quis, seu qualis sit iste Sosia, à quo te verberatum, & pugnis contusum esse dicis. MIHI QVIDEM VNO TE PL. &c.] mihi quidem plus etiam seruorum est, quàm volo, cùm te vnum Sosiam habeo. significat, Sosiam esse seruum D inutilem & nequam: & se facilè eo carere posse: atque adeò sibi optabile esse, vt eo careat. quo fit, vt multo minus velit duos habere Sosias. AT EGO NVNC AMPH. DICO SOS. S. T.] subintell. esse domi. OFFENDAS] reperias, καταλάβῃς. DAVO PROGN. P. EOD. QVO EGO, S.] legendum fortassis est hoc modo, *Dauo prognatum patre: eadem, qua ego sum, forma: ætate item, Qua ego sum*, SED QVID AIS?] ita loquebantur veteres cùm aliquid aliud, quàm quod antea dixerant, aut quæsierant, erant dicturi, aut quæsituri: vt in Asinar. *Quid ais!* LI. *Quid vis?* Idem Bacchid. *sed quid ais?* B. *quid est?* NVM OBDORMIVISTI DVD.] suprà, *Credo ego hac noctu Nocturnum obdormiuisse ebrium.* IBI FORTE ISTVM SI VIDISSES, &c.] ideo ex te quæro, num obdormieris vspiam, si fortè istum Sosiam, quem narras, vidisses in somnis, id est somniasses te vidisse. IN SOMNIS] ὄναρ. VIGILANS] ὕπαρ. MALVM] interiectio stomachantis. POTIS EST] potest. ITA NVGAS BLATIS.] Nonius, *blatis, & blateras*, inquit, *confingis, aut inconditè, & inaniter loqueris.* deinde hunc locum profert Festus, blaterare, *est stultè, & stolidè loqui: quod à Græco* βλάξ *originem ducit. Sed & camelos, cùm voces edunt, blaterare dicimus.* SED VIDE, EX NAVI EFFERANTVR.] Sed vide, vt ex n. exportentur, &c. COMPAREANT] extent, appareant, ne perierint. M. Tull. accus. lib. 1. *signa & dona comparare omnia.* SIMITV] simul. Nonius, & hunc locum profert: & præterea illum ex Mercat. Ita tres simitu res agendæ sunt, quando vnam occeperis.

E

ALCVMENA, AMPHITRVO, SOSIA, THESSALA.

AL. SAtin' parua est res voluptatum in vita,
Atque in ætate agunda,
Præ quàm quod molestum est? ita quoique comparatum
Est in ætate hominum,

A Ita dis placitum, voluptati vt mœror comes consequatur:
Quin incommodi plus malíque illico assit, boni si obtigit quid.
Nam ego id nunc experior de me, atque ipsa de me scio, cui voluptas
Parumper data'st, dum viri mei mihi potestas videndi fuit
Noctem vnam modò: atque is repentè abiit à me hinc ante lucem.
Sola hîc mihi nunc videor, quia ille hinc abest, quem ego amo præter omnes.
Plus ægri ex abitu viri, quàm ex aduentu voluptatis cœpi.
Sed hoc me beat saltem, quòd perduelles vicit, & domum
Laudis compos reuenit, id solatio est. Absit, dummodò
Laude parta domum recipiat se. feram & perferam vsque
B Abitum eius animo forti atque obfirmato: id modò si mercedis
Datur mihi, vt meus victor vir belli clueat, satis
Mihi esse dicam. Virtus præmium est optimum.
Virtus omnibus rebus anteit profectó.
Libertas, salus, vita, res, parentes,
Patria, & prognati tutantur, seruantur:
Virtus omnia in se habet, omnia assunt bona, quem penes est virtus.
AM. AEdepol me vxori exoptatum credo aduenturum domum,
Quæ me amat: quam contrà amo, præsertim re gesta bene.
Victis hostibus, quos nemo posse superari ratu'st:
C Eos auspicio meo atque ductu, primo cœtu vicimus.
Certè enim me illi expectatum optato venturum scio.
SO. Quid me? non rere expectatum amicæ venturum meæ?
AL. Meus vir hic quidem est. AM. sequere hac tu me. AL. nam quid ille reuertitur?
Qui dudum properare sese aiebat, an ille me tentat sciens?
Atque id si volt experiri, suum abitum vt desiderem,
Ecastor med haud inuita se domum recipit suam.
SO. Amphitruo redire ad nauem meliust nos. AM. qua gratia?
SO. Quia domi daturus nemo est prandium aduenientibus.
AM. Qui tibi istuc in mentem venit? SO. quia enim serò aduenimus.
D AM. Qui? SO. quia Alcumenam ante ædis stare saturam intelligo.
AM. Grauidam ego illanc hîc reliqui qom abeo. SO. hei perij miser.
AM. Quid tibi? SO. ad aquam præbendam commodum adueni domum,
Decumo post mense vt rationem te dictare intelligo.
AM. Bono animo es. SO. scin' quàm bono animo sim? si situlam cœpero,
Nunquam ædepol tu mihi diuini quicquam creduis post hunc diem.
Ni ego illi puteo, si occepso, animam omnem intertraxero.
AM. Sequere hâc me modò, alium ego isti rei alligabo, ne time.
AL. Magis nunc meum officium facere, si huic eam aduersum, arbitror.
AM. Amphitruo vxorem salutat lætus speratam suam;
Quam omnium Thebis vir vnam esse optimam diiudicat.
E Quámque adeò ciues Thebani vero rumificant probam.
Valuistin' vsque? expectatúsne aduenio? SO. haud vidi magis
Expectatum: eum salutat magis haud quisquam, quàm canem.
AM. Et cùm te grauidam, & cùm pulchrè plenam aspicio, gaudeo.
AL. Obsecrò ecastor quid tu me deridiculi gratia
Sic salutas, atque appellas, quasi dudum non videris?
Quasique nunc primùm recipias te domum huc ex hostibus?
Atque me nunc proinde appellas, quasi multo pòst videris?
AM. Immò equidem te, nisi nunc, hodie nusquam vidi gentium.

AL. Cur negas? AM. quia vera didici dicere. AL. haud æquum facit, A
Qui, quod didicit, id dediscit. an periclitamini
Quid animi habeam? sed quid huc vos reuortimini tam citó?
An te auspicium commoratum est, an tempestas continet?
Qui non abiisti ad legiones ita vti dudum dixeras?
AM. Quamdudum istuc factum est? AL. tentas, iamdudum, pridem, modó.
AM. Quî istuc potis est fieri quæso, vt dicis, iamdudum modó?
AL. Quid enim censes? te vt deludam contra lusorem meum,
Qui nunc primùm te aduenisse dicas, modò qui hinc abieris.
AM. Hæc quidem deliramenta loquitur. SO. paulisper mane,
Dum edormiscat vnum somnum. AM. quæ ne vigilans somniat? B
AL. Equidem ecastor vigilo, & vigilans id quod factum est, fabulor.
Nam dudum ante lucem & istunc & te vidi. AM. quo in loco?
AL. Hic in ædibus vbi tu habitas. AM. nunquam factum est. SO. non taces?
Quid si è portu nauis huc nos dormientis detulit?
AM. Etiam tu quoque assentaris huic? SO. quid vis fieri?
Non tu scis? bacchæ bacchanti si velis aduersarier,
Ex insana insaniorem facies, feriet sæpius.
Si obsequare, vna resoluas plaga. AM. at pol. AL. quin certa res
Est hanc obiurgare, quæ me hodie aduenientem domum
Noluerit salutare. SO. irritabis crabrones. AM. tace, C
Alcumena vnum rogare te volo. AL. quid vis, roga.
AM. Num tibi aut stultitia accessit, aut superat superbia?
AL. Qui istuc in mente est tibi, mi vir, percontarier?
AM. Quia salutare venientem me solebas antidhac
Appellare itidem vt pudicæ, suos viros, quæ sunt, solent:
Eo more expertem te factam aduenions offendi domi.
AL. Ecastor equidem te certò heri hîc aduenientem illico
Et salutaui, & valuissésne vsque, exquisiui simul,
Mi vir: & manum prehendi, & osculum tetuli tibi.
SO. Tun' heri hunc salutauisti? AL. & te quoque etiam Sosia.
SO. Amphitruo, speraui ego istam tibi parituram filium, D
Verùm non est puero grauida. AM. qui igitur? SO. insania.
AL. Equidem sana sum, & deos quæso vt salua pariam filium.
Verùm tu magnum malum habebis, si hic suum officium facit,
Ob istuc omen ominator capies quod te condecet.
SO. Enimuero prægnanti oportet & malum & malum dari,
Vt quod obrodat sit, animo si malè esse occœperit.
AM. Tu me heri hîc vidisti? AL. ego, inquam, si vis me decies dicere.
AM. In somnis fortasse. AL. Immò vigilans vigilantem. AM. væ misero mihi.
SO. Quid tibi est? AM. delirat vxor. SO. atra bili percita est.
Nulla res tam delirantis homines concinnat citó.
AM. Vbi primùm tibi sensisti mulier impliciscier? E
AL. Equidem ecastor sana & salua sum. AM. cur igitur prædicas,
Te heri me vidisse, qui hac noctu in portum aduecti sumus?
Ibi cœnaui, atque ibi quieui in naui noctem perpetem,
Neque meum pedem huc intuli etiam in ædis, vt cum exercitu
Hinc profectus sum ad Teleboas hostis, eósque vt vicimus.
AL. Immò mecum cœnauisti, & mecum cubuisti. AM. quid est?

A AL. Vera dico. AM. non quidem hercle de hac re, de aliis nescio.
AL. Primulo diluculo abiuisti ad legiones. AM. quo modo?
SO. Rectè dicit, vt commeminit, somnium narrat tibi.
Sed mulier, postquam experrecta es prodigiali Ioui,
Aut mola salsa hodie, aut thure comprecatam oportuit.
AL. Væ capiti tuo. SO. tua istuc refert, si curaueris.
AL. Iterum iam hîc in me inclementer dicit, atque id sine malo.
AM. Tace tu: tu dic, egóne abs te abij hinc hodie cum diluculo?
AL. Quis igitur nisi vos narrauit mihi illi vt fuerit prælium?
AM. An etiam id tu scis? AL. quippe quæ ex te audiui, vt vrbem maximã
Expugnauisses, regémque Pterelam tute occideris.
B AM. Egóne istuc dixi? AL. tute istic etiam astante hoc Sosia.
AM. Audistin' tu me narrare hoc hodie? SO. vbi ego audiuerim?
AM. Hanc roga. SO. me quidem præsente nunquam factũ est, quod sciam.
AL. Mirum quin te aduersus dicat. AM. Sosia, agè me huc aspice.
SO. Specto. AM. vera volo loqui te, nolo assentari mihi.
Audiuistin' tu hodie me illi dicere ea quæ illa autumat?
SO. Quæso ædepol num tu quoque etiam insanis, cùm id me interrogas?
Qui ipsus equidem nunc primum istanc tecum conspicio simul.
AM. Quin nunc mulier audin' illum? AL. Ego verò, ac falsum dicere.
AM. Neque tu illi, neque mi viro ipsi credis. AL. Eò fit, quia mihi
Plurimum credo, & scio isthæc facta, proinde vt proloquor.
C AM. Tun' me heri aduenisse dicis? AL. tun' te abisse hodie hinc negas?
AM. Ego enimuero, & me aduenire nunc primùm aio ad te domum.
AL. Obsecro etiámne hoc negabis? te auream pateram mihi
Dedisse dono hodie, qua te illic donatum esse dixeras?
AM. Neque ædepol dedi, neque dixi: verùm ita animatus fui,
Itaque nunc sum, vt ea te patera donem. sed quis istuc tibi
Dixit? AL. ego equidem ex te audiui, & ex tua accepi manu
Pateram. AM. mane, mane, obsecro te. nimis demiror Sosia,
Qui illæc illic me donatum esse aurea patera sciat,
Nisi tu dudum hanc conuenisti, & narrauisti hæc omnia.
D SO. Neque ædepol ego dixi, neque istam vidi, nisi tecum simul.
AM. Quid hoc sit hominis? AL. vin' proferri pateram? AM. proferri volo.
AL. Fiat, tu te Thessala intus pateram proferto foras,
Qua hodie meus vir donauit me. AM. secede huc tu Sosia.
Enimuero illud præter alia mira miror maximè,
Si hæc habet pateram illam. SO. an etiã id credis, quæ in hac cistellula
Tuo signo obsignata fertur? AM. saluum signum est. SO. inspice.
AM. Rectè ita est vt obsignaui. SO. quæso quin tu istanc iubes
Pro cerrita circumferri? AM. ædepol quin facto est opus.
Nam hæc quidem ædepol laruarum plena est. quid verbis est opus?
THES. Hem tibi pateram, eccam. AL. cedo mihi, agè aspice huc sis nunc iam
E Tu qui quæ facta inficiare, quem ego iam hîc conuincam palàm.
Estne hæc patera, qua donatus illic? AM. summe Iuppiter,
Quid ego video? hæc est ea profectò patera. perij Sosia.
SO. Aut pol hæc præstigiatrix mulier multò maxima est,
Aut pateram hîc inesse oportet. AM. agendum eam solue cistulam.
SO. Quid ego istam exoluam? obsignata st rectè, res gesta est bene.
Tu peperisti Amphitruonem, ego alium peperi Sosiam.
Nunc si pateram patera peperit, omnes congeminauimus.

AM. Certum est aperire, atque inspicere. SO. vide sis signi quid fiet, A
Ne posterius in me culpam transferas. AM. aperi modó.
Nam hæc quidem nos delirantes facere dictis postulat.
AL. Vnde hæc igitur est nisi abs te, quæ mihi dono data est?
AM. Opus mi est istuc exquisito. SO. Iuppiter, proh Iuppiter.
AM. Quid tibi est? SO. hîc patera nulla in cistula st. AM. quid ego audio?
SO. Id quod verum est. AM. At cum cruciatu iam ni apparet, tuo.
AL. Hæc quidem apparet. AM. quis igitur tibi dedit? AL. qui me rogat.
SO. Me captas, quia tute ab naui clanculum huc alia via
Præcucurristi: atque hinc pateram tute exemisti, atque eam
Huic dedisti, posthac rursus obsignasti clanculum. B
AM. Hei mihi, iam tu quoque huius adiuuas insaniam.
Ain heri nos aduenisse huc? AL. aio, aduenienśque illico
Me salutauisti, & ego te, & osculum tetuli tibi.
AM. Iam illud non placet principium de osculo. AL. pergam exequi.
Lauisti. AM. quid posteaquam laui? AL. accubuisti. SO. euge optime,
Nunc exquire. AM. ne interualla, perge porrò dicere.
AL. Cœna apposita est, cœnauisti mecum, ego accubui simul.
AM. In eodem lecto? AL. in eodem. SO. hei non placet conuiuium.
AM. Sine modò argumenta dicat, quid postquam cœnauimus?
AL. Te dormitare aiebas, mensa ablata est, cubitum hinc abiimus.
AM. Vbi tu cubuisti? AL. in eodem lecto tecum vnà in cubiculo. C
AM. Perdidisti. SO. quid tibi est? AM. hæc me modò ad mortem dedit.
AL. Quid iam amabo? AM. ne me appella. SO. quid tibi est? AM. perij miser.
Quia pudicitiæ huius vitium me hîc absente est additum.
AL. Obsecro Ecastor cur istuc mi vir ex ted audio?
AM. Vir ego tuus sim? ne me appella falsò falso nomine.
SO. Hæret hæc res: si quidem hic iam mulier factu'st ex viro.
AL. Quid ego feci, qua istæc propter dicta dicantur mihi?
AM. Tute edictas facta tua, ex me quæris quid deliqueris.
AL. Quid ego tibi deliqui? si, cui nupta sum, tecum fui?
AM. Tun' mecum fueris: quid illac impudente audacius? D
Saltem tute, si pudoris egeas, sumas mutuum.
AL. Istuc facinus quod tu insimulas, nostro generi non decet.
Tu si me impudicitiæ captas, non potes capere.
AM. Proh di immortales, cognoscin' tu me saltem Sosia?
SO. Propemodum. AM. cœnaui ego heri in naui in portu Persico?
AL. Mihi quoque assunt testes, qui illud quod ego dicam, assentiant.
AM. Qui testes? AL. testes. AM. quid testiculare? enim vno sat est.
Nec nobis præsente aliquis nisi seruus Sosia affuit.
SO. Nescio quid istuc negotij dicam, nisi quispiam est
Amphitruo alius, qui fortè te hîc absente sic tamen
Tuam rem curet, téque absente hîc munus fungatur tuum. E
Nanque de illo subditiuo Sosia mirum nimis est.
Certo de istoc Amphitruone iam alterum mirum est magis.
Nescio quis præstigiator hanc frustratur mulierem.
AL. Per supremi regis regnum iuro, & matremfamiliàs
Iunonem, quam me vereri & metuere est par maximè,
Vt mi extra vnum te mortalis nemo corpus corpore
Contigit, quo me impudicam faceret. AM. vera istæc velim.
AL. Vera dico, sed nequicquam: quoniam non vis credere.

A AM. Mulier es, audacter iuras. AL. quæ non deliquit, decet
Audacem esse confidenter pro se & proteruè loqui.
AM. Satis audacter. AL. vt pudicam decet. AM. tu verbis probas.
AL. Non ego illam mihi dotem duco esse, quæ dos dicitur:
Sed pudicitiam & pudorem, & sedatum cupidinem,
Deûm metum, parentum amorem, & cognatum concordiam.
Tibi morigera, atque vt munifica sim bonis, prosim probis.
SO. Næ ista ædepol, si hæc vera loquitur, examussim est optima.
AM. Delinitus sum profectò ita, vt me qui sim nesciam.
SO. Amphitruo es profectò, caue sis ne tu te vsu perduis.
Ita nunc homines immutantur, postquam peregrè aduenimus.
B AM. Mulier istam rem inquisitam certum est non amittere.
AL. AEdepol me libente facies. AM. quid ais? responde mihi,
Quid si adduco tuum cognatum huc à naui Naucratem,
Qui mecum vnà vectu'st vno naui: atque is si denegat
Facta, quæ tu facta dicis, quid tibi æquum est fieri?
Nunquid caussam dicis, quin te hoc multem matrimonio?
AL. Si deliqui, nulla caussa est. AM. conuenit. tu Sosia
Duc hos intrò, ego huc ab naui mecum abducam Naucratem.
SO. Nunc quidem præter nos nemo est, dic mihi verum seriò,
Ecquis alius Sosia intust qui mei similis fiet?
AL. Abin' hinc à me dignus domino seruus? SO. abeo, si iubes.
C AL. Nimis ecastor facinus mirum est, qui illi collibitum fiet
Meo miro, sic me insimulare falsum facinus tam malum.
Quicquid est, iam ex Naucrate cognato id cognoscam meo.

SATIN' PARVA EST.] *Satin*, interrogando affirmat, vt hîc & Casina, *satin' omnes res sunt aduersæ mihi?* id est, non potest fieri, vt mihi res omnes magis sint aduersæ. RES VOLVPTATVM] res voluptatum, more Græcorum dictum, pro ipsis voluptatibus. τὸ χρῆμα τῶν ἡδονῶν, vt notat Muretus libr. 6. variarum lectionum. Sic Eurip. Phœn. φιλόψογον δὲ χρῆμα θηλειῶν ἔφυ, id est, res mulierum, vituperandi cupida est natura. res mulierum, hoc est, mulieres. Xenophon libr. 2. Κύρου παιδείας: καὶ ἅρματα εἰς ἑκατὸν, καὶ σφενδονητῶν πάμπολύ τι χρῆμα, id est, & currus ad centum, & funditorum quàm plurima quædam res. Herod. libro tertio, πολλόν τι χρῆμα τῶν ὀφίων ἐκλέπουσι, id est, multam quandam vim serpentium deglubunt, seu pelle spoliant. Idem alibi, συὸς μέγα χρῆμα. & χρῆμα πολλὸν... & χρῆμα χειμῶνος ἀφόρητον. Aristophan. Pluto, πολὺ χρῆμα ταριχῶν, καὶ κρεῶν ὀπτημένων, id est, multa res, seu multa copia salsamentorum, & carnium assatarum. Hæc ex Mureto. Hoc igitur dicit Alcumena in hominum vita paucas & raras esse voluptates, si eum molestiis comparentur. Sic Philemon. Τοιοῦτος ὁ βίος ἐστὶν ἀνθρώπου γύναι, Εὐφραινόμεθα ἔλαττον, ἢ λυπούμεθα, id est, Talis est hominum vita, mulier, delectamur minus, quàm angimur.
D PRAE QVAM QVOD M.] præ eo, quod molestum est? comparatione facta ad id, quod molestum est? Idem Aulul. *Sed hoc etiam pulchrum est, præquam vbi sumptus petunt.* ITA COMPARATVM EST] ita est: ita destinatum est. Sic Terē. Phorm. *Quàm institutum inique comparatum est, ij, qui minus habent, vt semper aliquid addant ditioribus?* ITA DIIS PLACITVM.] Ita diis visum est. Horatius od. 33. lib. 1. *Sic visum Veneri, cui placet impares formas sub iuga ahenea Sæuo mittere cum ioco.* Virg. lib. 3. Æn. *Postquam Asiæ primique euertere gentem Immeritam visum superis.* VOLVPTATI VT MOEROR COMES CONSEQ.] Sic Plato in Phædone scribit, voluptatem, & dolorem, cùm simul esse non possint, tamen alterum alteri ita esse iunctum, vt alterum alteri continuò succedat. Lucret. lib. 4. *medio de fonte leporum, Surgit amari aliquid.* quatuor libri veteres, in his Huraltinus habet, *voluptatem vt m. c. conf.* QVIN INCOMMODI, &c. id est, immò verò plus incommodi, malíque illico adesse videas, si quid boni obtigit. EXPERIOR DE ME] nostri ferè omnes libri veteres habent, *experior domo.* ego nihil muto. PARVMPER] ad breue tempus. ATQ. IN REPENTE. &c.] fortasse hîc, *atque* significat celeriter statim, vt apud Virg. Georg. 1. *si brachia fortè remisit, Atque illum in præceps prono rapit alueus amni.* Nonius. PLVS AEGRI] plus ægritudinis, & molestiæ. ME BEATAS] me saltē beatam efficit. PERDVELLEIS] hosteis. LAVDIS COMPOS] laude parta: laudem adeptus, sic dictum laudis compos, vt virtutis, mentis, rationis, patriæ, &c. rerum compos. REVENIT] redit. ID SOLATIO EST.] id mihi solatio est, id me consolatur. DOMVM RECIPIAT SE] domum se referat. Sic in Aulul. *postidea domum, me rursum quantum
E potero, tantum recipiam.* ibid. *nescio vnde sese homo recipit domum.* & hæc eadem scena infrà non longè, *Ecastor med. haud inuita domum recipit suam.* OBFIRMATO.] Cic. ad Att. lib. 1. *voluntas in iracundia obfirmatior.* VT MEVS VICTOR VIR BELLI CLVEAT] vt meus vir in bello victor nominetur, & omnium sermone celebretur. *belli*, aduerbij loco est, vt domi, militiæ. VIRTVS PRAEMIVM EST OPTIMVM] virtus ipsa sibi est merces & præmium, neque vllam aliam mercedem foris petit, neque ab vllo alio externo præmio pendet. Sed videtur legendum, *opimum*, potius quàm optimum. Dicimus præmium magnum, amplum, præclarum, summum, eximium, & similia: non bonum, neque optimum. At opimum, id est magnificum, amplum, lautum, carum, pretiosum. Vide Festum in voce *opima.* VIRTVS OMNIBVS REBVS ANTEIT PROF.] *ea enim hominem iungit deo*, inquit M. Tull. Acad. quæst. *& eius tanta vis est, vt omnia si ex altera parte ponantur, ne appareant quidem.* PROGNATI] posteri progeniti, ἔκγονοι nepotes, pronepotes. TVTANTVR, SERVANTVR] à virtute scilicet, siue ab eo, qui virtutem habet: vel, tutantur ac seruantur virtute. Sallust. in proœmio belli Catil.

Quæ homines arant, nauigant, ædificant, virtuti omnia parent. tutantur posuit ἀντὶ τοῦ, QVEM PENES EST VIRTVS] id est, qui virtutis est compos, qui virtutem consecutus est. PRIMO COETV] primo coitu, prima coitione πρώτῃ συμβολῇ, primo concursu, non semel ostendimus in commentariis Lucretianis coëtum, & coitum idem A valere atque idem esse. Terent. Phorm. *Senex adest: vide quid agat, prima coitio est acerrima.* OPTATO] aduerbium, pro optatè vocalitatis causa vt docet Donatus, ad illum locum, in And. *continuò tibi dari verba censes. S. Falsò.* Terent. in Andr. *optatò aduenis.* Itaque *expectatum optatò* videntur ἐν παραλλήλῳ esse posita. NAM QVID ILLE REVERTITVR?] ἀναστροφὴ, pro quidnam ille reuertitur? vel *nam* positum pro *autem*, vt suprà notauimus. MED HAVD INVITA] me non inuita, me libente, vt sit λιτότης. AMPHITRVO RED. AD N. MELVIST NOS.] Ab hoc loco capit initium gradatio facetissima, qua gratia, quam ob causam? PRANDIVM] rectè prandium dixit, nam domum veniunt manè, solebat autem dari cœna peregrè venientibus. SERO] quomodo serò, si manè? nam serum est nouissimum seu vltimum diei tempus: manè principium diei, vt docet Varro. iam dicet ipse Sosia. SATVRAM] ex eo quod satura sit Alcumena, vult colligi Sosia ipsos serò venire, nemo enim manè satur esse consueuit, ex eo quòd sit grauida, autem, putat eam saturam, aut certè se putare simulat. AD AQVAM PRAEBENDAM] ad aquam è puteo hauriendam, & suppeditandam, vt puerpera lauet, seu lauetur, Terent. Andr. *Fac istæc vt lauet, istæc autem,* inquit Donatus, vel quæ ex puerperio sordent, vel ipsa puerpera. Menander, λούσατε αὐτήν. COMMODVM] opportunè. DECVMO POST MENSE] quo tempore partus sunt maturi, ex sententia veterum. Virg. Pollione, *Matri longa decem tulerunt fastidia menses.* Atqui hodie exa- B ctò nono mense ferè pariunt mulieres, & tum maturi sunt fœtus. Quid ita? Cùm decem menses ad partum maturandum opus esse dicuntur, menses lunares intelliguntur, qui nostris sunt breuiores, vt suprà diximus. VT RATIONEM TE DVCTARE INT.] vt intelligo te rationem ducere, seu ratiocinari: sic autem legendum, non vt vulgo, *rationem dictare.* Quòd si hanc scripturam, quam secutus sum, non comprobaret antiquorum librorum auctoritas, tamen sola veritas eam tueretur. Nunc autem codex Huraltinus, & nonnulli alij eam confirmant. Sic dictum autem ductare rationem pro ducere, vt ductare exercitum, pro ducere. SI SITVLAM COEPERO] cùm situlam ad aquam hauriendam cœpero. NVNQVAM AEDEPOL TV MIHI DIVINI, &c.] Nunquam, inquit, mihi quidquam diuini credideris, nisi cùm situlam cœpero illi puteo aquam omnem, quæ illi instar animæ est intertraxero, id est, exhausero. Hæc iurandi & detestandi quædam est formula. Sic in Asinar. *Neque diuini, neque mi humani posthac quidquam accreduas, Artemona, si huius rei me esse mendacem inueneris.* Idem Bacchid. *Nam mihi diuini nunquam quisquam creduat, ni ego illam exemplis plurimis planèque amo.* Idem ibid. *Nam neque Bellona mihi vnquam, neque Mars creduat ni illum,* &c. Idem in Trucul. *Nunquam ædepol mihi quidquam homo mortalis posthac duarum rerum creduit, ni ista ego vestra hero maiori facta denarrauero.* SI OCCEPSO] vbi semel occepero, seu cœpero. Sic Nonius in verbo occepso. ANIMAM OMNEM INTERTRAXERO] id est, aquam omnem exhausero. Sic Nonius, in voce *anima.* Quam explicationem, pace Nonij dixerim, non probo, in eo quòd animam existimat hoc loco significare aquam simpliciter, & propriè. Hoc enim fit per translationem quandam sermonis. Nā C quoniam viui lacus, & viui fontes & viua flumina dicuntur: viuunt autem animātes beneficio & opera animæ: idcirco aqua putei, à Plauto, verecunda translatione, anima putei dicta est. Significat igitur Plautus aquam omnem putei intertrahere, seu exhaurire, esse puteum exanimare, & puteo animam adimere quia puteo aqua sit loco animæ: & Sosia his verbis mortem puteo minatur. INTERTRAXERO] exhausero. ALLIGABO] adstringam: alligatum, atque adstrictum tenebo. Nonnulli libri habent, *allegabo,* quod si cui placebit, *allegabo* interpretabor, perficiā, destinabo, assignabo: vel isti rei allegabo, id est, ad istam rem agendam mittam. Omnino prior scriptura mihi magis probatur, *alium ego isti rei allegabo,* id est, alij ego istius rei onus imponam. FACERE] alij facerem. EAM. ADVERSVM] eam obuiam. SPERATAM SVAM.] Virgo priusquam petatur, sperata dicitur, inquit Nonius. Ego speratam interpretor, optatam, vel sponsam, vt alibi idem Nonius. OPTIMAM] pudicissimam. RVMIFICANT.] Nonius legit rumiferant, quod interpretatur, rumoribus ferunt, & hunc locum testem producit. Sed omnes libri, & manuscripti, & vulgari, quos quidem viderimus, habent, *rumificant.* HAVD VIDI M. EXP.] Alcumena, existimans se à viro derideri, & eundem ad se redire, qui paulò antè abierit: nihil viro respondet, neque eum resalutat, quod videns, & indignè ferens Sosia, ita loquitur, *haud vidi magis exp.* id est, nihil vnquam vidi magis expectatum, quàm herum meū, ironia est, significat minimè eum venire expectatum, quem nemo salutet magis, quàm canem. DERIDICVLI GRATIA] deridendæ mei causa, deridiculum, valde ridiculum, vel deridendum. Lucret. lib. 3. *denique connubia ad Veneris, partúsque ferarum Esse animas prestò deridiculum esse videtur.* QVASI MVLTO POST VIDERIS?] id est quasi longo interuallo videris? D HAVD AEQVVM F. Q. &c.] γνώμη, *quod didicit,* intellige rectum, & verum: nam si quid didiceris prauum & iniustum, id dediscere laudabile est. AN PERICLITAMINI Q. AN. H.] an periculum faciitis tu & Sosia, quo animo sim? an tentatum aduenitis quo pacto in virum meum animata sim? AVSPICIVM] auium adspectus, an te auspicium aliquod remoratum est, quo minus ad legiones reuerteteris? AN TEMPESTAS CONTINET] an te tempestas aduersa coercet, cohibet, retinet? *tempestas* mare ventis agitatum, venti aduersi. TENTAS] tentas me. POTIS EST] pote est, potest. IAMDVDVM, MODO?] hoc idem quærit, quia iamdudum aliquid factum esse, & modò factum esse, pugnant inter se. QVID ENIM CENSES?] nam quid existimas? vel sic, nam quare me ita respondere putas? videlicet, ita respondeo, vt te vicissim ludam, lusorem meum. LVSOREM MEVM] delusorem, & ludificatorem meum. TE VT DELVDAM CONTRA IVS. M.] videlicet, ea gratia, vt te qui me ludis, vicissim deludam. QVI NVNC PRIMVM, &c.] hæc est causa, quamobrem se à viro suo Amphitruone ludi existimet. DELIRAMENTA] delirorum verba. Idem Menæchm. *Audin' tu, vt deliramenta loquitur?* quid sit delirare, & vnde dictum sit, docet Nonius in verbo *delirare,* & Plinius lib. 18. capite 20. DVM EDORMISCAT VNVM SOMNVM] id est, dum vnum somnum dormiens absoluat, & vt in Mostell. loquitur, sepeliat, aliter vsurpauit ibidem, *vbi somnum sepeliui omnem, atque edormiui crapulam,* &c. edormire crapulam dixit pro dormiendo concoquere, vel depellere. Sic Terent. in Adelph. dixit *edormiscere vinum seu villum, interea in angulum aliquo habeam, atque edormiscam hoc villi.* Sic M. Tull. Philipp. 2. *edormi crapulam* E *inquam, & exhala.* Gell. lib 6. capite 10. *At nunc, inquit Taurus videre est philosophos vltrò currere, vt doceant ad fores iuuenum diuitum: eósque ibi sedere, atque operiri propè ad meridiem, donec discipuli nocturnum omne vinum edormiant.* Significat autem illam quasi dormientem somniare. QVAE NE VIGILANS SOMNIAT.] Hæc ad ea pertinent, quæ Sosia modò dixit, dicis ne, aut putasne illam dormientem somniare, quæ vigilans somniat? proinde ac si dicat, nō esset mirum si dormiens somniaret: plerumq; enim qui dormiūt, somniāt. Nunc autem cùm vigilans somniet, quis non miretur? Sic Lucret. lib. 3. *Et vigilans stertis, nec somnia cernere cessas.* & iterū Plautus ead. comœd. *vix apud me sum. Vigilans somnio, viuus & sanus interro.* vel sic, An ne opus est manere, id est, expectare, dum Alcumena vnum somniū edormiscat, quæ vigilans somniat? Bosius putat iocum esse ex ambiguo, in verbo somniare, quo *somniare* duo significet, vnum propriè, videlicet, somnium in somnis videre, alterum translatè, inania, & futilia loqui, & profert locū ex Menæch. *certè hæc mulier cantherino ritu adstās somniat.* NVNQVAM FACTVM EST.]

nonnulli

A nonnulli libri habent *nusquam factum est*. NON TACES? } verba Alcumenam obliquè,& vrbanè irridentis, quasi deliram,atque insanam. Nam dum Amphitruonem increpare,ac reprehendere: Alcumenæ autem assentiri,& fauere videtur, hanc acriter pungit, & vellicat. ETIAM TV QVOQVE } *in παρενθέσει* posita sunt. ASSENTIRIS HVIC? } sic legendum,non vt vulgò *assentaris*. cui rei argumento est verbum, quod infrà non longè posuit, vt contrarium,*aduersarier*. præterea non quæritur hic Amphitruo de Sosia,quòd Alcumenæ assentitur, sed quòd ei assentiatur, deliramenta fabulanti. postremò *assentari* semper malum & vitiosum est: assentiri tum demum vitiosum & vituperabile est, cùm assensus in rem per se malâ confertur, vt hic. BACCHAE BACCHANTI SI VELIS ADVERS. } aduersarier,id est,verbis aut factis repugnare. SI OBSEQVARE } si moram geras & assentiare. VNA RESOLVAS PLAGA } vna plaga illata, eius insaniam lenias, vno ictu incusso eius iracundiæ medearis. Non absimile est illud Terent. Adelph. *Cum feruit maximè,tam placidum, quàm ouem reddo.* & illud in Phorm. *loquárne? incendam?* AT POL. } verba sunt Alcumenæ, malum Sosiæ minantis, quòd se cum baccha insaniente compararit. est autem aposiopesis.voluit enim dicere Alcumena, at pol dabis pœnas istius dicti nomine,si Amphitruo suo munere fungi volet. vel cùm talia quædam dicere conaretur, eam interpellauit Amphitr. QVIN CERTA RES EST HANC OBIVRG. } quin certum est, inquit Amphitruo, Alcumenam obiurgare. QVAE ME, &c. } Sic autem legendum, vt edidi,& ita habent nostri libri veteres, *non certa res hanc est*:&c. IRRITABIS CRABRONES } obiurgando, Alcumenam ex insana insaniorem reddes,crabrones irritatos aiût infestiores,& sæuiores reddi. Plin.lib.11.cap. 21. *Ictus*

B *crabronum haud temerè sine febri est. Auctores sunt ter nouenis punctis interfici hominem.* Nonius in verbo *irritare*,profert hunc locum: & irritare interpretatur prouocare. NVM TIBI AVT STVLTITIA ACCESSIT, AVT SVP. SVPERB. } Nunquid aut stulta euasisti,quæ antea sapiebas,aut superbia in te redundat? superat, superest, *πλεονάζει*. IN MENTE EST TIBI } *ἐννοεῖς*,cogitas. PERCONTARIER? } diligenter inquirere? sic Nonius, hunc locum testem citans. Vide & Festum in voce *percunctatio*. ANTIDHAC } antehac. APPELLARE ITIDEM, VT PVDICE, SVOS VIROS Q. S. oratio implicata. Sic autem expedienda,& solebas me alloqui ad eum modum,quemadmodum fœminæ quæ pudicæ sunt,suos viros appellare, & alloqui solent. EO MORE EXPERTEM. } Eius moris expertem. expers interdum iungitur cum auferendi casu,vt hîc: similiter in Asinar. *Dono te ob istuc dictum, vt expers sis metu.* Idem in Persa, *ea res domo me expertem facit.*& apud Lucret.lib.6. *Lumina versarent oculorum expertia somno.* OFFENDI DOMI } *κατέλαβον οἴκοι*: reperi in domo. quidam libri habent,*domu*. ET MANVM PREHENDI } manum prehendere,gestus est alteri gratulantis & beneuolentiam erga eum suam declarantis. ET OSCVLVM TETVLI T. } & osculum vltrò obtuli tibi. tetuli,id est,tuli.nam tetuli antiquum. Nonius,ferre osculum solebant & vxores viris peregrè aduenientibus,vt hîc:& filiæ matribus,vt in Epidico, *Quis istaec est quam tu osculum mihi ferri iubes?* & filiæ maritæ patribus se inuisentibus: vt in Sticho, ferre aduorsum hominem occupemus osculum. QVI IGITVR? } sic legendum, non, vt vulgò, *quid igitur?* quam scripturam & ratio carminis, & sententia respuunt, *qui igitur*? autem, id est, quare igitur,subintell. grauida sum,si non sum puero grauida? Iam quod ad rationem carminis attinet, *qui i-*

C choreus est: *gitur in-* anapestus, *sani-* choreus. Omnino malim legi,*quinam igitur?* si veteres codices adiuuent. Porrò sic dictum à Plauto,*puero grauida*,vt à Virg. lib. 2. *Machina feta armis*, & ab eod. libr. 1. *loca feta furentibus austris.* VT SALVA PARIAM FILIVM. } Cicer. lib. 1. epist. ad Att. epist. 1. *Filiolo me auctum scito, salua Terentia.* Idem libr. 10. epist. 20. *Tullia mea peperit.* 14. Kal Ian. *puerum ἑπταμηνιαῖον, quòd ἐτέχθη, gaudebam. quod quidem est natum, perimbecillum est.* MAGNVM MALVM HABEBIS. } grauiter vapulabis. OB ISTHVC OMEN. } quia malè mihi,& Amphitruoni ominatus es,*ominatus es* cùm dixisti,me esse grauidam insania,quia mala nomina seu mala verba locutus es. QVOD TE CONDERET } quod te dignum est. OMINATOR. } tu qui nobis malè ominatus es. PRAEGNANTI } videtur Plautus, eandem appellans prægnantem, quam suprà grauidam dixit, non seruare eam differentiam horum nominum inter se,quam tradit Festus his verbis, *Grauida est,quæ iam grauatur conceptu: prægnas seu prægnas,quæ velut occupata est in generando,quod conceperit*,&c. MALVM, ET MALVM DARI,&c. } iocus est in verbo positus. oportet,inquit,malum,id est,*κακόν*,damnum incommodum prægnanti dari,& oportet malum probe longa *μῆλον* dari,malum aliquod scilicet Punicum, aut granatum, quod prægnas obrodat,&c. VT QVOD OBRODAT, SIT, } vt sit ei aliquid,quod obrodat,&c. ANIMO SI MALE ESSE COEPERIT } id est,si mulier ægritudine animi laborare cœperit. Sic ferè locutus est in Trucul. *Non edepol libere possum iam: ita animo malè est.* Idem in Mil. glor. *postquam abs te abii,animo malè factum est huic repentè miseræ.* Quidā,animo si malè esse cœperit, ita

D explicāt,si insanire & furere cœperit. IN SOMNIIS FORTASSE } subintell vidisti in *somnis* autē.i. dormiens,seu in quiete,somniasti te vidisse. DELIRAT VXOR } profert Nonius in verbo *delirare*. ATRA BILI PERCITA EST. } *μελαγχολᾷ*,insanit. NVLLA RES TAM DELIR. H. &c. } nulla res tam cito homines cōcinnat deliranteis,i. deliros facit subintell. quàm atra bilis. IMPLICISCIER? } i. implicari.inuolui,subintellige illā atram bile, seu insaniam. SANA ET SALVA SVM } his duobus respondet totidem altera, quibus vti solent latini in discessu, vale,& salue. TE HERI ME VIDISSE } me à te heri esse visum. QVI HAC NOCTV, &c. } mutat numerum,debuerat enim dicere,seruato numero, qui hac noctu in portum aduectus sum. subintelligendum fortasse est ibi *me vidisse*.& Sosiam: vel legendum *nos vidisse*. Ego nihil muto. *hac noctu* autem pro hac nocte, iam à nobis obseruatum. NOCTEM PERPETEM. } noctem perpetuam, suprà. Nisi item vnam,(noctem) verberatus quam pependi perpetem. NEQVE MEVM PEDEM HVC INTVLI ETIAM,&c. } id est,neque huc in ædeis etiam ingressus sum, postquam hinc cum exercitu profectus sum inferre pedem in possessionem dixit M. Tull. oratione pro Cecinna, *ferre pedem*. Plautus noster Menæchmis, *Propera Menæchme,fer pedem, confer gradum.* ibid. *Tu huc post hunc diem pedem intrò non feres, ne frustra sis.*& Virg. 1. Geor. *Ferte simul Faunique pedem, Dryadésque puellæ.* VT CVM EXERCITV, &c. } postquam cum exercitu,&c. NIHIL NE TE PVDET SCELESTVM,&c. } hic versus in suum locum restitutus est, cùm repertus esset in

E nonnullis codicib. antiquis,& à Nonio Marcello, vt Plautinus, & ex hac comœdia prolatus in verbo *ingredi*, quod ille interpretatur hoc loco *venire te ostendere*. Sic autem legendum vt edidimus, *Nihilne*, vt sit choreus, siue *Nilne*. SOMNIVM NARRAT T. } quod vidit in somnis narrat tibi: non rem gestam. PRODIGIALI } prodigiorum depulsori,qui prodigia amolitur *ἀποτροπαίῳ*. *prodigia*, inquit Nonius, *dicta sunt, quasi porro abigenda.* deinde hūc locum profert. AVT MOLA SALSA } farre tosto,qui sale sit conspersus. ex Festo in verbo immolare,quid sit mola salsa,intelligere licet. Sic autem ille. *Immolare, est mola, id est, farre molito, & sale hostiam perspersam sacrare.* COMPRECATAM OPORTVIT } oportuit te comprecatam esse Ioui prodigiali: id est, à Ioue prodigiali: vel Iouem prodigialem. Sic enim loquūtur Latini. cōprecari,& precari deos, non diis. dicunt etiam à diis precari. VAE CAPITI TVO } *væ capiti tuo, væ ætati tuæ*, vsitatæ Plauto malè precandi formulæ. *væ capiti tuo* enim, idem ferè valet, quod tibi eueniant mala: miser sis ætatem. dij tibi sint irati. TVA ISTVC REFERT, SI CVRAVERIS. } Respondet Alcumenæ Sosia plus nimio audaciter, vt seruus. istuc,quod mihi precaris è re tua est,& ad te pertinet potius, quàm ad me, si modò ea,quæ ad te attinent,curaueris. quod non solent facere insani, aut insanæ, qualis tu es. Alij quidam legūt, *nisi curaueris*,& hunc locum sic explicant: istuc,quod mihi precaris, tibi eueniet potius,quàm mihi,nisi curaueris: id est,nisi huic malo occurreris, & nisi tibi prospexeris. INCLEMENTER DICIT, } malè dicit. Sic sæpenumero lo-

quitur Plautus, vt in Pseud. *Cur inclementer dicis lepidis literis?* Idem in Rud. *Aut qui inclementer dicat homini libero.* SI- A
NE MALO] impunè. TACE TV] Tace tu Sosia. TV DIC.] tu Alcmena dic. CVM DILVCVLO?] sic lo-
quuntur interdum Latini, cum prima luce, cum diluculo, pro prima luce, & diluculo. M. Tull. de Off. 3.
Accurrisse Romam, & cum prima luce Pompony domum venisse dicitur. Idem lib. 4. epist. ad Att. *Metellus cum prima luce*
furtim in campum itineribus propè deuiis currebat. ILLI VT FVERIT PRAELIVM?] quomodo, vel quale illic fuerit
prælium? *illi* pro illic. quod & Camerarius notauit. alij libri tamen habent, *illud vt fuerit prælium.* id est, quale illud
fuerit prælium? TV TE ISTIC,] tu ipse isto in loco dixisti, &c. MIRVM QVIN TE ADVERS. D.] Ironia est. mi-
rum verò est, inquit, Sosiam non loqui aduersus te, qui herus eius sis, & qui eum malè mulcaris, si contra volunta-
tem tuam locutus sit. proinde ac si dicat, non est istud mirum. Sic autē sæpe loquitur. vt in Cistell. *Mirum quin grex*
venalium in cistella infuerit vnà. Idem in Aulul. *Mirum quin tua me causa faciat Iupiter Philippum regem, &c.* Idem in
Mercatore. *Mirum quin me subagitares.* AVTVMAT] dicit. QVOQVE ETIAM] ἐν παρέλκοντι σχήματι. TECVM CON-
SPICIO SIMVL] tecum simul. sic infrà non longè, *neque istum vidi, nisi tecum simul.* sic Horat. oda. 1. epod. *Non dulce*
ni tecum simul. QVIN NVNC M.] atqui nunc mulier, audisne illum? EGO VERO] ego verò audio illum, & falsum
dicere audio. EO FIT] ob id tibi non credo, quia, &c. PROINDE VT PR.] ita vt palàm loquor. VERVM ITA ANI-
MATVS FVI, ITAQVE N. S.] id est, eo animo fui, eóque nunc sum, vt eam pateram tibi dono dem. QVID HOC
SIT HOMINIS?] Hæc secum Amphitruo de Alcumena. Quid hoc sit hom. id est, quænam sit hæc mulier, quæ talia
loquatur? PROFERTO FORAS] pleonasmus, nam proferre, est foras ferre. QVIN TV IVBES ISTVM PRO CER- B
RITA CIRCVMFERRI?] cur non iubes Alcumenam, tanquam insanam, & à Cerere irata vexatam, lustrari & pur-
gari? Cerriti, inquit Nonius, & Laruati, malè sani, aut Cereris ira & laruarū incursione animo vexati. Festus, Cerri-
tus, furiosus. Cerritus autem, & Cerriti scribendum, duobus r r. dicti enim sunt Cerriti quasi cereriti. i. à Cere-
re percussi, & ita apud Horat. imprimendum curaui, sat. 3. li. 2. *Cerritus fuit, an cōmota crimine mentis Absolues hominē?*
M. Tull. li. epist. 8. ad Att. epist. 5. *Nunquā autē cerritior fuit, quàm in hoc negotio.* Sic enim legēdum esse vidit Simeon
Bosius, non vt vulgò, *certior fuit.* Circūferre autem pro lustrare, verbum est antiquū, & pontificale, vt notat Seruius
ad illum versum Virg. Æneid. 6. *Idem ter socios pura circumtulit vnda* ἁγνίζειν dicunt Græci. Qua de re legendus &
Macrob. lib. 3. cap. 1. ÆD. QVIN FACTO OPVS EST] ædepol, certè facto est opus. LARVARVM PLENA EST] lar-
uata est. idem in Aulul. *Laruæ hunc, atque intemperiæ, insaniæq; agitant senem* Idem Capt. *Laruæ simulant virum.* Laruæ,
sunt manes, qui corporibus delectati post mortem deprauantur in corporibus: & terrent imbecillos, atque alicuius
culpæ sibi conscios, alio nomine lemures appellantur. Aliter laruæ, sunt noxiæ inferorum vmbræ, seu animæ, quæ
& lemures appellantur. CEDO MIHI] da eam mihi. Thessalam alloquitur. AGE, ADSPICE HVC SIS]
nunc Amphitruonem affatur, age, inquit, adspice huc, si vis nunc iam. TV QVI, Q. F. INFIT] tu qui ex inficiaris,
quæ facta sunt. QVA DONATVS ILLIC?] qua donatus es illic? PRAESTIGIATRIX] præstigiatores dicti sunt à
præstigiis: præstigiæ, à præstingo: quòd præstigiatores, oculorum aciem spectatoribus præstingentes, id est, obscu-
rantes. atque, vt ita dicam, obtenebrantes, faciant vt ea videantur, quæ non sunt. Idem Aulul. *Ego edepol te, præstigia-* C
tor, miseris iam accipiam modis. Idem Pœn. *Præstigiator, hic quidem pœnus, probus est.* Est autem hic dilemma. sic enim
argumētatur Sosia, Aut hæc mulier præstigiatrix est, aut patera in hac cistula debet esse. SOLVE] resigna, erat enim
obsignata. in obsignationibus autem maximè tabellarum, seu epistolarum, linum adhibebatur. Cice. Cat. 3. *Ac ne*
longum sit, Quirites tabellas proferre iussimus, quæ à quoque dicebantur datæ. primùm ostendimus Cethego: *signum cognouit.*
nos linum incidimus, &c. Plaut. Bacchid. *atque affer citò.* PI. *Quid?* CH. *stilum, ceram & tabellas, & linum.* Suetonius in
Nerone, *Aduersus falsarios tunc primùm repertum ne tabulæ, nisi pertusæ, ac ter lino per foramina traiecto obsignarentur.* &
lib. Institut. iuris ciuilis 2. titul. de pupil. substitut. *Illam autem substitutionem, per quam si heres extiterit pupillus, & intra*
pubertatem decesserit, substitutus vocatur: separatim in inferioribus partibus scribere, eámque partem proprio lino, propriáque
cera consignare. RES GESTA EST BENE] hoc ad ea, quæ sequuntur pertinet, hoc modo, res bene gesta est: id est,
bene habet, & bene processit, quia ex simplicibus, gemini, & duplices facti sumus. CONGEMINAVIMVS] gemini
facti sumus. VIDESIS] vide si vis. DELIRANTEIS] deliros. POSTVLAT] ἀξιοῖ æquum putat. OPVS MI. EST
ISTVC EXEQ.] opus est me istuc, quod dicis, exquirere. non credam tibi ita esse, nisi re probaris. AT CVM CRV-
CIATV IAM, NI. APP.] at nisi patera comparet, non iam impunè feres: sed id fiet magno cum tuo malo. crucia-
beris iam nisi patera extat. QVI ME ROGAT.] is, qui me rogat, mihi dedit. ME CAPTAS] Tu Amphitruo, mihi
insidias comparas, me capere studes. TV QVOQVE] etiam tu Sosia. HVIVS] Alcumenæ. TETVLI] tuli. sic suprà
tetuli antiquum pro *tuli.* ACCVBVISTI] priusquam mensæ accumberent, lauabant veteres maximè peregrè ve- D
nientes. COENA APPOSITA EST] id est, dapes in cœnam appositæ sunt, sic in Trinummo, *Apposita sit cœna spo-*
cularem quam vocant. IN EODEM] responsio per tautologiam. sic in Capt. *meum gnatum?* ER. *tuum gnatum.* sic Te-
rent. Heauront. *solus?* M. *solus.* Cicero epist. ad Att. lib. 7. *Coronatus Quintus noster Parilibus? Parilibus* auctor Pria-
peior. *licet indignere ferámque. Propter olus, dicas, hoc ego? propter olus.* DORMITARI] dormire velle, seu potius semi-
somnem esse, & parum abesse, quin dormires. Hora. epist. ad Pisones, *Telephe, vel Peleu, malè si mandata loqueris, Aut*
dormitabo, aut ridebo. MENSA ABLATA EST] mensæ veteribus cœnatoris statuebantur: seu apponebātur vt in Asin.
pueri mensam apponite. cœnatis remouebātur. Virg. lib. 1. Æne. *Postquam exempta fames epulis mensæq; remotæ.* Hom.
ἐκ... δ' ἀπέλαχον ἐδωδῆς Ἔδων καὶ πίνων, ἔτι καὶ παρέκειτο τράπεζα, id est, modo desierat comesse, & bibere, etiam tunc
mensa erat apposita. AD MORTEM DEDIT] interemit sic dictum dare ad mortem, vt alibi ab eodem dare ad
languorem, dare ad cruciatum, dare ad carnificinam, & simil. Etiam M. Tullius in cruciatum dari dixit in oratione
pro Roscio Am. Virgil. lib. Georg. 4. *eum, ne prodigus obsit dede neci.* QVID IAM? AMABO] lego *qui iam? amabo.* NE
ME APPELLA] ne mecum loquere. Horat. sat. 3. lib. 1. *vt fortè legentem, Aut tacitum Appelles.* QVIA PVD. H. VI-
TIVM ME HIC ABS. EST ADD.] quia stuprum huic mulieri vxori meæ, me absente. Hîc est oblatum, quia
vxor mea me absente. Hic vitiata & impudicata est. EX TED AVDIO?] ex te audiò? VIR EGO TVVS SIM?]
libri duo veteres ex nostris habent, vir ego tuus sum? sic Terentius Hecyra, *Vir ego tuus sum? tu virum me, aut homi-*
nem deputas adeò esse? NE ME APPELLA FALSO N.] ne me appella virum tuum: quod cùm facis, falsò, & falso no- E
mine me appellas. HAERET HAEC RES] id est, hæc res expediri nō potest, hæc res inexplicabilis est. hæc res du-
bitandi, & stupendi, causam præbet ἀμήχανον ἄπορον, καὶ ... , siquidem, qui vir antea erat, factus est mulier
ex viro. Hoc eo dicit, quòd dixerat Amphitruo, ne me appella virum tuum falso nomine, quasi dixisset, noli me
appellare virum, sed fœminam. Sic locutus est in Pseudolo, *Nunc homo in medio luto est. Nomen nescit: hæret hæc res.*
SIQVIDEM HIC IAM MVLIER FACTV'ST EX VIRO.] Sic legendum, & ita habet vnus ex nostris libris ve-
teribus. Nam altera scriptura, *siquidem hic iam mulier facta est ex viro,* ferri non potest. Pertinent autem hæc ad ea,
quæ dixit Amphitruo, *vir ego tuus sum?* quæ ita seruus Sosia accipit, quasi Amphitruo dicere voluisset, se mulierem
esse, non virū, cùm hoc sensisset, se non esse coniugē Alcumenæ, quæ se cū alio viro corpus suū copulasse fateretur.
QVID EGO FECI, QVA ISTHAEC PROPTER, &c.] quid ego feci, propter quod ista dicta dicantur mihi abs te?
qua isthæc propter, tmesis pro quapropter isthæc. TVTE EDICTAS FACTA TVA] tu ipsa tua facta clarè dictas,
atque

A atque exponit. quidam legi volunt *dictas*, pro crebrò dicis. sed ego nihil muto. Nam & libri veteres sic habent, vt edidimus, & alibi eodem verbo ita vsus est. vt in Epid. *Rem tibi sum elocutus omnem Chæribule, atque admodum Meorum meritorum, atque amorum summam edictaui tibi.* QVID DELIQVERIS?} quid peccaris? *delinquere*, inquit Festus, *est prætermittere, quod non oportet præteriri. Hinc delinquia, & delicta.* TECVM FVI?} tecum rem habui? σοὶ συγγέγονα: cum viro esse dictum honestè & Græcorum more, pro cum viro commiscere, & rem habere, τῷ αἰδοῖ συνεῖναι. Hinc συνουσία: & συνουσιάζειν. SALTEM TVTE. SI PVD. EG. S. M.} qui pecunia, aut re aliqua, quæ pondere, numero, mensura cõstiter, egent eā sumere mutuò solent. Hac ratione Alcumenā significans Amphitruo esse impudentē, iubet pudorem, cuius indigeat, ab alia fœmina pudente & pudica, mutuū sumere. QVOD TV INSIMVLAS} quod tu me admisisse insimulas: cuius tu me arguis: cuius tu me accusas: quod tu mihi obiicis. de hoc verbo suprá. NOSTRO GENERI NON DECET} nostrū genus non decet. verbū *decet*, iunxit datiuo, more veterū, & Græcorū. Sic infrà eadē com. *ornatū capiā, qui potis decet.* i. qui potos decet. Sic Terent. An. *Hæc primùm vt fiant, deos quæso, vt vobis decet:* &c. vbi notat Donat. Græce dixit, ὑμῖν πρέπει. Idē Terēt. ib. *Immo hercle ita nobis decet.* vt notat idē Donat. *Antiqui si addebant statim verbum, nos decet dicere: nos decet dicere, dicebant: si non addebant, nobis decet.* A. Gellius, antiquitatis imitator, li. 9. cap. 15. *Introit adolescens, & præfatur arrogantius, & elatius, quàm ætati eius decebat.* IMPVDICITIAE CAPTAS,} impudicitiæ conuincere studes: in impudico facinore deprehendere conaris. COENAVI EGO, &c.} cœnauíne ego, vel an cœnaui ego

B .i. nónne cœnaui ego, &c. notandum hanc interrogationem *cœnauíne ego*, vel an cœnaui ego, postulare responsionem aientem. qua de re in commentariis Lucretianis, & item alibi. IN PORTV PERSICO?] suprá, *Nam noctu hac soluta est nauis nostra è portu Persico.* ASSENTIANT} approbent. QVID TESTICVLARE?} *testiculari*, inquit Festus, *est iumentis maribus fœminas, vel fœminas mares admouere.* Sed hoc loco testiculari aliud significat, & tamē iocus est ex ambiguo. Nam quia dixerat Alcumena se testes habere, qui approbarent, quod diceret. & eādem vocem iterarat, idcirco Amphitruo ludens in voce ancipiti, & ambigua *testes*, quæ interdum significat parteis virilitatis testeis, rogat eam, quid testiculetur, id est, quamobrem testiculos toties commemoret ac prædicet. ENIM VNO SAT EST] quid testeis mihi narras? quid testeis tibi adesse prædicas? nam si vnum testem habeas, sat est. etiam hic sermo ambiguus est, significat enim, vni fœminæ pudicæ, vnum virum satis esse. enim autem hic præponitur, quod non est nouum: & exempla in indice collecta reperientur. NEC NOBIS PRAESENTE, &c.} præsente & absente nobis dixerunt veteres, pro præsentibus, & absentibus nobis: vt docet Nonius in verbo *absente*, & hunc versum testem producit. Idem in verbo præsente, *Præsente*, inquit, id est, corám, vel præsentibus. Pomp. Syris, *Quidam apud forum præsentè testibus mihi vendidit.* Sic Terent. Eunucho. *Nescio quid profectò absentè nobis turbatum est domi.* vbi notat Donatus, *aut subdistinguendum est, & subaudiendum me, aut ἀρχαϊσμὸς figura est, absentè nobis, pro absentibus nobis.* Pompo. *sine ergo istuc præsente amicis interveniam.* Varro in Marc. *id præsente legatis omnibus, exercitu pronuntiat.* TVAM REM CVRET} vxorem tuā subigat.

C MVNVS FVNGATVR T.} tuas parteis agat, tuo munere fungatur, id est, vxorem tuam permolat. idem dicit fungi munus dixit non vno loco Plautus in Asin. munus adolescētuli fungare: in Cas. in extr. *Sed ecquis est, qui homo munus velit fungier pro me?* Terent. Heautōt. *proinde quasi nemo siet, ita tute attentè illorum officia fungere.* SVBDITIVO} subdititio, suprà Amphitruo subditiuus. eccum exit foras. FRVSTRATVR} in fraudem impellit, inducit, decipit, frustra habet, licet etiam interpretari, fascinat, βασκαίνει: quod & Simeoni Bosio videtur. SVPREMI} ὑπάτου. ET MATREM FAM. TVA.} quid intersit inter matronam, & matremfamilias, docent Nonius, & Seruius l. b. 11. Æneid. Porrò Iuno præest coniugiis. ex quo γαμήλιος dicitur notat Seruius ad illum locum Æneid. 4. *Diis equidem auspicibus reor, & Iunone secunda.* dicitur & iugalis eadem ratione, nempe propterea quòd iugum imponebatur viro, & fœminæ, matrimonio coniungendis. quò spectans dixit ibidem Virg. *Iunoni ante omneis, cui vincla iugalia curæ.* dicitur & pronuba, dicitur & Lucina, quia præest partubus. VERERI, ET METVERE} vereri vt matrem & propitiam: metuere, vt dominā. suprà in prologo, non longè à principio, *Vereri vos se, & metuere.* Non erit inutile legere de his vocabulis Platonem in Euthyphrone, vbi Socrates disputat aduersus Poëtā quendam, qui dixit, ἵνα γὰρ δέος ἔνθα καὶ αἰδώς. EXTRA VNVM TE} Præter vnum te. CONTIGIT} id est, attigit, contrectauit. ex quo contactus. IMPVDICAM FACERET} vno verbo, impudicaret. Festus, *impudicatus, stupratus, impudicus factus.* MVLIER ES AVDACTER IVRAS.} sic Propertius de puellis, lib. 2. eleg. 18. *Sed non tam ardoris culpa est, neque crimina cæli, Quàm toties sanctos non habuisse deos. Hoc perdit miseras,*

D *hoc perdidit antè puellas. Quidquid iurarunt, ventus & vnda rapit.* Sic Tibullus eleg. 4. lib. 1. *Nec iurare time Veneris periuria venti Irrita per terras, & freta summa ferunt.* DECET AVDAGEM ESSE CONFIDENTER, &c.} profert hunc locum Nonius in verbo *confido*. PROTERVE} contumaciter, perseueranter, peruicaciter, constanter. VERBIS} non factis. NON EGO ILLAM MIHI DOTEM, &c.} sic Horat od. 24. lib. 3. *Dos est magna parentium virtus, & metuens alterius viri Certo fœdere castitas.* Sic noster Plautus Aulul. *Dum modò morata rectè veniat, morata est satis.* ET SEDATVM CVPIDINEM} & compressam libidinem. TIBI MORIGERA, &c.} tibi obsequens. Sic Lucretius lib. 4. *Morigerisque modis, & mundo corporis cultu.* EXAMVSSIM} id est, examinatè ad regulam, vel coagmentum. Est enim amussis regula fabrorum, quam architecti cùm opus probant, rubrica illinunt. Sic Nonius & hunc locum profert. DELINITVS SVM PROF.} delinitus hoc loco, valet, mente alienatus, vt Nonius interpretatur, hunc locum proferens. profert & illud ex Titinnio, *verùm enim dotibus deliniti, vltrò etiam vxoribus ancillantur.* Sic θέλγειν, quod vulgo valet delectare, seu ἀφροδίζειν, interdum, vt apud Homerum, significat, decipere, & de statu mentis deturbare, & à recta ratione alienare. VT ME QVI SVM NESC.} id est, vt qui sim ego, nesciam. CAVE SIS NE TV TE VSV PERD} caue si vis, ne te vsu perdideris. sic dictum vsu perdere, vt vsu capere, & vsu facere suum: quod postremum suprà vsurpauit. Quemadmodum vsu quæruntur rerum dominia, ita & vsu amittuntur. Iocatur autem seruus ex eo, quòd Amphitruo se, qui sit, negarat scire. INQVISITAM} non quæsitam, non exquisitam ἀνεξέταστον, ἀνεξίχνευτον, inexploratam.

E AMITTERE} dimittere, omittere, relinquere. sic loquitur infrà eadem comœd, *Nam me, quàm illam quæstionem amittere mortuum satius est.* ME LIBENTE} me non repugnante, neque inuitò, sed voluptatem ex eo, quod facies, capiente. Cic. lib. epist. ad Att. x. *me libente eripies mihi hunc errorem.* Idem de lege Agraria, *quam dignitatem ego & si libente illo, tamen absente illo per vos consecutus sum.* Idem lib. 13. epist. ad famil. *tantum vt facilem ad te aditus habeat. quæ æqua postulabit, vt lubente te impetrèt,* &c. NVNQVID CAVSAM DICIS, &c.} num recusas, quin hoc matrimoniū soluatur, & dotem amittas? vel sic. num quam causam affers, quamobrem hoc matrimonium solui non debeat, & tu dotem perdere non debeas? NVLLA CAVSA EST} quin mulier matrimonio, & dotem amittam. CONVENIT} conuenit inter nos. pactum inter nos conuentum est, ὡμολόγηται. DVC HOS} duc hos captiuos intró. NVNC QVIDEM PRAETER N. N.} nunc quidem soli sumus. itaque licet tibi sine periculo, & sine metu arbitrorum, ac testium dicere. Hæc Sosia ad Alcumenā, metuens sibi fortassis à simulato illo Sosia, à quo malè mulcatus fuit. hunc locum profert Nonius in voce *seriò*. vbi serium interpretatur, triste, seuerum, & quasi sine risu, & ioco. ABEO} iocus ex ambiguo. nā qui manumittuntur, abire à dominis iubentur. ECQVIS} num quis. SIC ME INSIMVLARE FALSVM, &c.} subintelligendum fortassis est fecisse, aut admisisse. alioqui vsitatius erat ita loqui, sic me insimulare falsi facinoris mali. Licet etiam sic explicare, insimulare me, id est, insimulare in me, quod est, mihi obiicere, & in me confingere falsum facinus, tam malum. infrà in Aulul. *non istuc, quod tu insimulas.*

ACTVS TERTIVS. A

IVPITER.

Go ſum ille Amphitruo, cui eſt ſeruus Soſia,
Idem Mercurius qui fit, quando commodum'ſt,
In ſuperiore qui habito cœnaculo.
Qui interdum fio Iuppiter, quando lubet.
Huc autem qom extemplò aduentum apporto, illico
Amphitruo fio, & veſtitum immuto meum. B
Nunc huc honoris veſtri venio gratia,
Ne hanc inchoatam tranſigam comœdiam.
Simul Alcumenæ, quam vir inſontem probri
Amphitruo accuſat, veni vt auxilium feram.
Nam mea ſit culpa, quod egomet contraxerim,
Id Alcumenæ ſi innocenti huic expetat.
Nunc Amphitruonē memet, vt occœpi ſemel
Eſſe aſſimilabo, atque in horum familiam
Fruſtrationem hodie hic iniiciam maximam.
Pòſt igitur demum faciam res fiat palàm,
Atque Alcumenæ in tempore auxilium feram. C
Faciámq; vt vno fœtu, & quòd grauida eſt viro,
Et me quòd grauidaſt, pariat ſine doloribus.
Mercurium iuſſi me continuò conſequi,
Si quid vellem, imperarem: nunc hanc alloquar.

VANDO COMMODVM'ST} quando lubet: quando mihi videtur. de hoc ſuprá. IN SVPERIORE QVI HABITO COENACVLO.} locus ex ambiguo. Nam vel ad verū Iouem referri poteſt, quem in cælo Poëtæ dicunt habitare: quod hîc ſignificatur per ſuperius cœnaculum: vel ad hiſtrionem qui perſonam Iouis ſuſtinet: qui fortaſſis erat pauperculus, neque habebat domum ſuam, in qua habitaret, ſed alienam conducebat, & eius quidem partem ſuperiorem, tegulíſque proximam: talem locum ſolet appellare Homerus ὑπερώϊον, ſeu ὑπερῷον: hoc eſt poſtremum, vel ſupremum tabulatum. Turnebus refert ad hiſtrionem pauperculum tātùm, qui Iouis perſonam gerit. QVOM EXTEMPLO} id eſt, cùm primùm, ſimulatque. ADVENTVM APPORTO} aduenio. Sic Lucret. lib. 4. dixit, *adfigere adhæſum*, pro adhærere. NE HANC INCHOATAM TRANS. COM.] hoc eſt, vt quidam explicant, ne hanc comœdiam imperfectam relinquam. ſed melius hoc modo, ne hanc comœdiam nondum ſuis partibus abſolutam, & modò inceptam, finiam, atque abſoluam. ne ſtatim in principio comœdiam peragam. Nonnulli ſic legunt, N*e hanc inoratam tranſigam comœdiam*. ſed errant. nam, vt taceam, quòd id faciunt ex ingenio, ac libidine, verſus vitioſus eſt. INSONTEM} innocentem. PROBRI} ſtupri, flagitij. CONTRAXERIM} commiſerim. ID ALCVM. SI INNOCENTI HVIC EXPETAT.} ſi in hanc Alcumenam innocentem redundet, recidat, transferatur. ſic ſuprà non ſemel. FRVSTRATIONEM} errorem mentis. ſic dictum iniicere fruſtrationem, vt iniicere metum, telum, tragulam, vngulas, & ſimil. quæ ſuo loco cognoſcentur. FACIAM RES FIAT PALAM} faciam vt res pateat, ſeu pateſiat. VNO FOETV} vno fœtu. VIRO} à viro. nam aliter ſuprà dixit, *non eſt puero grauida, ſed inſania*. ET ME Q.} Et quòd à me gr. SINE DOLORIBVS} *ἀνωδίνως*. SI QVID VELLEM, IMPERAREM} id eſt, vt, ſi quid vellem, ei imperarem. legendum potius eſt, Si fortè aliquid vellem imperare. D

ALCVMENA, IVPITER.

AL. DVrare nequeo in ædibus, ita me probri, E
Stupri, dedecoris, à viro argutam meo?
Ea quæ ſunt facta, infecta refert, ac clamitat.
Quæ neque ſunt facta, neque ego in me admiſi, arguit.
Atque id me ſúſque déque eſſe habituram putat.
Non ædepol faciam, neque me perpetiar probri
Falsò inſimulatam: quin ego illum aut deſeram,
Aut ſatisfaciat mihi, atque adiuret inſuper
Nolle eſſe dicta quæ in me inſontem protulit.
IVP. Faciendum eſt mi illud, fieri quod illæc poſtulat,
Si me illam amantem ad ſe ſtudeam recipere.

Quando

A Quando ego quod feci,id factum Amphitruoni obfuit.
Atque ille dudum meus amor negotium
Insonti exhibuit:nunc autem insonti mihi
Illius ira in hanc & maledicta expetent.
AL. Et eccum video illum qui me miseram arguit
Stupri,dedecoris. IVP. Te volo vxor colloqui.
Quónam ted auertisti? AL. ita ingenium meum est,
Inimicos semper osa sum obtuerier.
IVP. Eia autem inimicós. AL. sic est,vera prædico,
Nisi etiam hoc falsò dici insimulaturus es.
B IVP. Nimis verecunda es. AL. Potin' vt abstineas manum?
Nam certò si sis sanus,aut sapias satis,
Quam tu impudicam esse arbitrare & prædicas,
Cum ea tu sermonem nec ioco,nec serio
Tibi habeas,nisi sis stultior stultissimo.
IVP. Si dixi,nihilo magis es,neque esse arbitror.
Et id huc reuorti,vti me purgarem tibi.
Nam nunquam quicquam meo animo fuit ægrius,
Quàm postquam audiui ted esse iratam mihi.
Cur dixisti?inquies,ego expediam tibi.
C Non ædepol quò te esse impudicam crederem:
Verùm periclitatus animum sum tuum,
Quid faceres,& quo pacto id ferre induceres.
Equidem ioco illa dixeram dudum tibi,
Ridiculi caussa,id hunc rogato Sosiam.
AL. Quin huc adducis meum cognatum Naucratem?
Testem quem dudum te adducturum dixeras
Te huc non venisse. IVP. si quid dictum est per iocum,
Non æquum est id te seriò præuortier.
AL. Ego illud scio quàm doluerit cordi meo.
IVP. Per dexteram tuam te Alcumena oro,obsecro,
D Da mihi hanc veniam,ignosce,irata ne sies.
AL. Ego istæc feci verba virtute irrita:
Nunc quando factis me impudicis abstines,
Ab impudicis dictis auorti volo.
Valeas,tibi habeas res tuas,reddas meas.
Iuben mi te comites? IVP. sanan es? AL. si non iubes,
Ibo egomet,comitem pudicitiam duxero.
IVP. Mane, arbitratu tuo iusiurandum dabo,
Me meam pudicam esse vxorem arbitrarier.
Id ego si fallo,tum te summe Iuppiter,
Quæso Amphitruoni vt semper iratus sies.
E AL. Ah propitius sit potius. IVP. confido fore.
Nam iusiurandum verum te aduersum dedi.
Iam nunc irata non es. AL. non sum. IVP. bene facis.
Nam in hominum ætate multa eueniunt huiusmodi
Capiunt voluptates,capiunt rursum miserias.
Iræ interueniunt,redeunt rursum in gratiam.
Verùm iræ si quæ fortè eueniunt huiusmodi
Inter eos,rursum si reuentum in gratiam est,
Bis tanto amici sunt inter se quàm prius.
AL. Primùm cauisse oportuit ne diceres,

Verùm eadem,si idem purgas,mihi patiunda sunt. A
IVP. Iube verò vasa pura adornari mihi,
Vt quæ apud legionem vota voui,si domum
Redissem saluus,ea ego exoluam omnia.
AL. Ego istuc curabo. IVP. euocate huc Sosiam
Gubernatorem,qui in mea naui fuit,
Blepharonem arcessat,qui nobiscum prandeat.
Is adeò impransus ludificabitur.
Quum ego Amphitruonem collo hinc obstricto traham.
AL. Mirum quid solus secum secretò ille agat.
Atque aperiuntur ædes,exit Sosia. B

DVRARE} *καρτερεῖν*. Terent.in Adelph.Non hercle hic quidem durare quisquam,si sic fit,potest.Plautus iterum Menæchm.*verùm viuere hîc non possum,neque durare vllo modo*.ITA ME PROBRI STVPRI, DED. &c.} subintellige patiar?vel par est?conuenit?verum est?æquum est?& simul.Quod loquendi genus vsurpari solet in conquestionibus,& indignationibus.Lucret.lib.2.*Nónne videre,Nil aliud sibi naturam latrare,nisi vt,cùm corpore seiunctus dolor absit, mente fruatur Iucundo sensu,cura semota,metúque?* Horatius epod.Od.8. *Rogare longo putidam te sæculo, Vireis quid eneruet meas?* Ad quem locum plura. ARGVTAM} accusatam,insimulatam.INFECTA REFERT,&c.}renuntiat,& clamitat ea non esse facta,quæ facta sunt.SVSQVE DEQVE HABITVRAM} leuiter laturam.pro nihilo habituram:neglecturam:*ἀδιαφορήσειν*. lege A.Gellium lib.16.cap.9.Festus tamen súsque déque interpretatur,plus minúsve. ATQVE ADIVRET INSVPER, NOLLE ESSE D.} Satisfactionis formula. Erat enim hoc in more positũ apud veteres illos Romanos,vt siquis alterum verbo aut facto læsisset,is iureiurando interposito,ei satisfaceret, hoc modo : indignum eum esse illa iniuria.& nolle se id quod fecerit,esse factum. sic Terent.Adelph *Ego vestra hæc noui,nollem factum:iusiurandum dabitur,esse te indignum iniuria hac*.POSTVLAT.} *ἀξιοῖ*.SI ME ILLAM AM. STVD. REC.}ordo est,si studeam illam recipere me amantem.id est,si velim me amantem ab illa recipi. NEGOTIVM INSONTI EXHIBVIT}*πρᾶγμα παρέσχεν τῷ ἀναιτίῳ*, negotium innocenti facessiuit, insonti autem, C
videlicet Amphitruoni.NVNC AVTEM INSONTI.} Nunc autem Amphitruonis ira, & maledicta in Alcumenã, mihi insonti expetent,id est in me,qui Alcumenæ non fui iratus,neque maledixi, recident & redundabunt, maledicta quæ Amphitruo coniecit in Alcumenam,facient vt Alcumena offensa,me,qui nihil dixi,quod eam moderet, recipere nolit.Quidam hîc legi volunt,*nunc autem fonti*,&c. Iouem fontem esse dicentes, quòd ab eo hæc omnia contracta sint.Ego nihil muto. TE VOLO VXOR CONLOQVI} tecum volo;vxor,loqui.te conloqui dictum, pro tecũ loqui,vel pro te alloqui.TED ADVERTISTI?}te aduertisti à me?subintell. ITA INGENIVM MEVM'ST} tale ingeniũ meũ est,tali ingenio sum.hac de re suprá.OSA SVM.}Nonius *osa sum,odi*.deinde profert hunc versum. profert & Priscianus lib.11.OBTVERIER}contrà intueri:rectis oculis aspicere. EIA AVTEM, INIMICOS} ecce verò,rectè factum,& rectè dictum,te semper odisse inimicos tuos obtueri. At ego non inimicus,sed vir tuus sum. VERA PRAEDICO}cùm dico me inimicos meos semper odisse obtueri:vel te inimicum esse meum. NIMIS VERECVNDA ES,}profert hunc locum Nonius in voce *verecundum*,& verecundam interpretatur confidentem,audacem.in quo eum falli puto:neque hoc mihi vllo modo probari potest: verecundus enim nunquam aliud significat,quàm quòd origo,& veritas nominis indicant,nempe pudentem,eúmque qui natura vereri, aut verecundari solet.Idcirco autem Iupiter Alcumenam nimis verecundam dicit,quòd,cùm se inimicos suos obtueri semper odisse dixisset,faciem à viro suo auertisset,tanquam ab inimico, aut alieno. Quòd si cui hoc minus placeat, reperiat aliquid D
melius.Omnino locus mihi quoque suspectus est:& aliquando legendum putaui,*Nimis iracunda es*.quamuis libri reclament.Veruntamen nihil ausim mutare. POTIN VT ABST. MAN.} potísne es, seu potésne facere, vt me non tangas? vt manum tuam procul à me contineas? Hic Iupiter blanda manu Alcumenam attrectarat, &, vt loquitur Plautus noster,palpo percusserat,quod iniquo animo fert Alcumena, vt Amphitruoni irata. SI DIXI NIHILO MAGIS ES: NEQVE ESSE ARB.} non continuò si dixi te esse impudicam, impudica es : neque te arbitror talem esse.vel sic,nõ propterea impudica es,quamuis te esse dixerim.ET ID HVC REVORTI,&c.} id est, Et propterea huc reuerti &c.*id*,id est,propter id.ÆGRIVS} molestius,*χαλεπώτερον*. TED ESSE IRATAM M.} te esse iratam mihi. EGO EXPEDIAM TIBI} ego id,de quo quæris,breui dissoluã.NON AEDEPOL QVO TE ESSE IMP.&c.} non ædepol eo dixi,quòd te impudicam esse crederem.sed periculum animi tui facere volui.quid factura esses,&c. experiri volui,quid animi haberes,& quid factura esses.animum tuum tentaui,quid facere parares, &c. ET QVO PACTO ID FERRE INDVC.} id est,& quo pacto id ferre animum induceres. RIDICVLI CAVSA} risus mouendi causa. QVIN H.}cur non huc add. SERIO PRAEVORTIER} seriò potius accipere,seriò ante capere,& præoccupare.QVAM DOLVERIT CORDI MEO} quantum dolorem animo meo incusserit. ex dolore cordis natum nomen cordolium:quo non semel vtitur noster Plautus. EGO ISTHAEC FACI VERBA VIRT. IRR.} ego ista maledicta mea temperantia refutaui, & inania reddidi.vel sic.ego pudicitia & temperantia perfeci,vt maledicta tua E
sint imbecilla.atque inania, neque quicquam me lædant. Tale est illud Ciceronis pro Q.Ros.comœdo, *Nónne vt ignis in aquam coniectus continuò restinguitur, & refrigeratur:sic falsum crimen in purissimam & castissimam vitam collatum statim concidit,& restinguitur?*& illud Horatij.sat.1.lib 2.*tamen me Cum magnis vixisse inuita fatebitur vsque Inuidia & fragili quærens illidere dentem, Offendet solido*. NVNC QVANDO FACTIS IMP. ABST.} id est,Nunc, quãdo me à factis impudicis abesse,& alienam esse confiteris,&c. AB IMP. DICTIS AVORTI V.} vt ab impudicis factis absum,quod fateris,ita ab impudicis dictis abesse volo.id est, nolo audire dicta impudica, quibus tu aureis meas verberasti,quandoquidem à flagitiis,& factis impudicis,pura & vacua sum. VALEAS, TIBI HAB. R. T.} verba quibus vtebantur vir & vxor cùm inter ipsos certa de causa soluebatur matrimonium, cúmque alter ab altero diuertebatur.Caius Iurisconsultus titulo de diuortiis & repudiis lib.xxiiij.digest.In repudiis, & renuntiationibus cõprobata sunt hæc verba,*Res tuas tibi habeto.item hac,tuas res tibi agito*.M.Tull.Philipp.2. *Mimam illam suam suas res sibi habere iussit ex xij.tabulis:Claueis ademit,exegit.al.forásque exegit*.lex xij.tabularum, *Si vir ab vxore diuortit, vxori res suas sibi habere iubeto, eique claueis adimito*. ARBITRATV TVO IVSIVRANDVM D.} dabo tibi iusiurandum, ita vt arbitraberis,id est,statues concipiendum.Crebrò vsurpatur à iurisconsultis,*arbitratu boni viri*. exempli causa. Celsus titulo de legatis 3.cap.41.*Si filia pater dotem arbitratu tutoris dari iussisset: Tubero proinde hoc habendum ait, ac si*

boni

boni viri arbitratu legatum sit. ID EGO SI FALLO,&c.} Iurisiurandi formula, *si sciens fallo*,&c. M.Tull.epist.1. li.7. A ad famil. *is iurare cùm cœpisset, vox eum defecit in illo loco, si sciens fallo*, suprá. *Quid si falles? M.Tum Mercurius Sosiæ iratus fiet.* AH PROPITIVS SIT POTIVS.} Plautus describit matronam pudicam, & viri amantem, seu φίλανδρον: quæ quanuis ei meritò irata sit, non vult tamen eum habere sibi Iouem iratum, sed propitium potius: & quæ paulò antè iracundia ardebat, nunc subitò placatur. IRAE INTERVENIVNT.} sic Terent. in Eunucho. *In amore hæc omnia insunt vitia: iniuriæ, Suspiciones, inimicitiæ, induciæ, Bellum, pax rursum.* SI REVENTVM IN GRATIAM EST} si reditum est in gratiam. BIS TANTO AMICI SVNT,&c.} id est duplo fiunt inter se amiciores, quàm priús. Sic Terent. Andr. *Amantium iræ, amoris redintegratio est.* Quanquam Plautus non de amantibus tantùm, verùm de omnibus loquitur, inter quos grauis aliqua simultas, aut certè ira interuenit, quo minus vera fortasse videri possit sententia. Nam amico in gratiam reuerso, sunt qui negant fidem habendam esse. Alij contrà ei qui in gratiam cum inimico redierit accuratè videndum esse existimant, ne parum candidè inimicitias posuisse videatur. In his verbis autem, *Bis tanto amici*,&c. subintelligendum est, magis. VERVM EADEM SI IDEM PVRG.} id est, verùm eadem maledicta erunt mihi iterum patienda, si tu idem te mihi purgabis: id est, si iurabis te dicta nolle. Quare caueto posthac, ne mihi falsum crimen inferas, ne tibi sit opus noua purgatione & satisfactione: atque ita res abeat in infinitum. VASA PVRA} Vasa munda, καθαρὰ, nullis sordibus inquinata, lota: vel vasa pura, id est purè lota. purè lota autem, id est, aqua pura lota, vt Festus explicat. alias vasa pura intelliguntur, quæ non sunt cælata, & quæ B sunt sine vllis emblematis: vt apud M.Tullium, *argentum purum*, lib. Accus. 4. *Cybiratæ fratres vocantur: pauca (vasa) improbant: quæ probarant, iis crustæ, aut emblemata detrahuntur. Sic Haluntini, excussis deliciis, cum argento puro domum reuertuntur.* Quemadmodum hìc vasa pura sibi iubet adornari falsus Amphitruo sacra facturus, & vota quæ fecit, exsoluturus: ita sacerdotes vestimenta pura ad sacrificium habebant, id est, non obsita, non fulgurita, non funesta, non maculosa, auctor Festus. QVAE APVD LEG. VOTA VOVI} *vota voui*, Atticismus, pro, vota nuncupaui. EA EGO EXSOLVAM OMNIA} tanquam damnatus votis: id est, compos votorum factus, quia victor, & saluus domũ redeo. ARCESSAT} euocet. COLLO HINC OBSTRICTO TR.} collo arctè circumuincto. obstringere, est fune aut vinculo aut laqueo arctè circum vincire. Plautus Aulular. *ex me vt vnam faciam litteram longuam, meum quando laqueo collum obstrinxero.* Idem Curcul. in extr. *Nihil agit: collum obstringe.* aliud est collo obtorto: de quo suo loco SECRETO} χωρὶς, seorsum, separatim.

SOSIA, IVPITER, ALCVMENA. C

SO. AMphitruo, assum, si quid opus est impera, imperium exequar.
IVP. Optumè aduenis. SO. iam pax est inter vos quæso duos?
Nam quia vos tranquillos video, gaudeo, & volupe est mihi.
Atque ita seruum par videtur frugi sese instituere,
Proinde heri vt sint, ipse item sit, vultum è vultu comparet:
Tristis sit, heri si tristes: hilarus sit, si gaudeant.
Sed agè responde, iam vos redistis in concordiam?
IVP. Derides, qui scis hæc dudum me dixisse per iocum.
SO. An id ioco dixisti? equidem seriò ac verò ratus. D
IVP. Habui expurgationem, facta pax est. SO. optumè est.
IVP. Ego rem diuinam intus faciam, vota quæ sunt. SO. censeo.
IVP. Tu gubernatorem à naui huc euoca verbis meis
Blepharonem, vt is, re diuina facta, mecum prandeat.
SO. Iam hìc ero, cùm illic censebis esse me. IVP. actutum huc redi.
AL. Nunquid vis quin abeam iam intrò, vt apparentur quibus opust?
IVP. I sanè, & quantum potes, parata fac sint omnia.
AL. Quin veni, quando vis intrò, faxo haud quicquam sit moræ.
Quando isthæc omnia exiurasti te mihi dixisse per iocum.
IVP. Rectè loquere, & proinde diligentem vt vxorem decet.
Iam hi ambo & seruus & hera frustra sunt duo, E
Qui me Amphitruonem rentur esse, errant probè.
Nunc tu diuine fac huc assis Sosia.
Audis quæ dico, tametsi præsens non ades.
Fac Amphitruonem iam aduenientem ab ædibus,
Vt abigas quouis pacto, fac commentus sies,
Volo deludi illum, dum cum hac vsuraria
Vxore nunc mihi morigero, hæc curata sint
Fac sis: proinde adeò, vt me velle intelligis,
Atque vt ministres mihi, mihi cùm sacrificem.

TRANQVILLOS} leneis,non iratos,non commotos,neque concitatos. ET VOLVP EST MIHI} & iucundum est mihi.legendum fortassis est,& volup est mihi,id est,& voluptas est mihi.sic Menæchm. *vt tibi ex me sit volup.* Terent.Phorm. *Venire saluum volup est.* vbi notat Donatus, *Hoc volup.nomen est, vt hoc facul.* Sic enim veteres per ἀποκοπὴν loquebantur.Nonius volup,pro voluptate,inquit.deinde profert versum ex Plauti nostri Asin. *hic senex si quid clàm vxorem suam fecit volup.* ATQ. ITA SERVVM VID.&c.} ordo est, Atque par videtur seruum frugi se se ita instituere. INSTITVERE} componere,parare,fingere.Terent.Adelph. *Vah, quemquámne hominem in animo instituere,aut parare,quod sit carius,quàm ipse est sibi?* VVLTVM E VVLTV COMPARET} vultum suum,è vultu heri, & heræ componat,fingat,conformet. RATVS} subintell.sum. HABVI EXPVRGATIONEM:} vsus sum expurgatione.Purgaui me Alcumenæ. VOTA QVAE SVNT.} mutat numerum, debuerat enim dicere, seruato numero, Ego rem diuinam intus faciam,vota quæ est.Sed & Plautus,& alij boni scriptores sic loqui solent, sic autem hic locus explicandus,faciam intus rem diuinam,& quæ diis immortalibus,si saluus in patriam redirem, à me vota sunt, ea persoluam. A NAVI} al.è naui. HVC EVOCA} huc arcesse. IAM HIC ERO, CVM ILLIC CENS.} Iam hic ero cùm putabis me illic esse.significatur summa celeritas & diligentia. NVNQVID VIS QVIN,&c.} nunquid vetas me abire intrò,vt ea parentur, quibus opus est ad rem diuinam faciendam? vel sic, nunquid est aliud, propter quod nolis me abire intrò,vt &c.vel sic,nunquid me aliud vis,propter quod intrò abire non debeam,vt,&c. VT APPARENTVR QVIBVS OPVS T?} vt adornentur ea,quibus opus est? ET QVANTVM POTES] al. & quantum potest. FAXO HAVD QVIDQV. S. M.} id est,nihil erit moræ.curabo vt nihil sit moræ. QVANDO ISTHAEC OMNIA EXIVRASTI TE MIHI DIXISSE PER IOCVM.} profert hunc versum, qui in libris vulgatis omnibus hoc loco desideratur. Nonius in verbo *exiurare*:quod ille interpretatur valde iurare. Deberi autem huic versui hanc sedem,& viri quidam doctiss.in his Bosius:quibus assensus sum,arbitrantur, & ea quæ antecedunt,cum sequentib. comparata, declarant. DILIGENTEM} vel amantem viri, φίλανδρον. propriè:vel strenuam, & vigilantem, translatè, vt vsitatius vsurpatur. IAM HI AMBO ET SERVVS,&c.} ab hoc versu vsque ad finem scenæ sunt omnes scenarij. FRVSTRA SVNT} luduntur,errant.sic sæpe alicubi,vt Merc. *Nunc mulier,ne tu frustra sis,mea non es.* Pseud. *Stulti haud scimus frustra vt simus.* DIVINE} diuine Sosia,id est,Mercuri, qui Sosiam simulas. TAMETSI.} libri nostri veteres habent, *tamen & si.* FAC AMPH. IAM ADVEN. AB AED.} ordo est,fac,vt abigas quouis pacto ab ædibus Amphitruonem aduenientem.profert hunc versum cum seq. Nonius in voce *commentus.* FAC COMMENTVS SIES} id est,fac commonitus fies.sic Nonius.sed videtur delenda particula *vt*, quæ facilè subintelligitur, alioqui versus vna syllaba plus quàm satis est,habebit. *Commentus* autem pro *commonitus*, concoquere non possum. malim sic hunc locum explicare,fac commentus fies,id est, fac callidè excogitaris quomodo Amphitruonem venientem abigas,sic enim accipi solet hoc verbum,& ita idem Plautus vsurpat in Epidico, *Quid ego iam, nisi te commentum nimis astutè intelligo.* VSVRARIA} quæ mea est vsufructu:vel qua ego ad tempus vtor,& fruor.vide supra. MIHI MORIGERO} mihi morem gero: animo meo obsequor. HAEC CVRATA SINT FAC SIS, &c.} fac si vis, vt hæc quæ dico,curata sint.ita vt me velle intelligis.

A B C

MERCVRIVS.

COncedite atque abscedite,omnes de via decedite.
Nec quisquam tam audax nunc fuat homo, qui obuiam obsistat mihi.
Nam mihi quidem herclè quî minus liceat Deo minitarier
Populo,ni decedat mihi,quàm seruulo in comœdiis?
Ille aut nauem saluam nunciat,aut irati aduentum senis. D
Ego sum Ioui dicto audiens,eius iussu nunc huc me affero.
Quamobrem mi magis par est via decedere,& concedere.
Pater vocat me,eum sequar,eius dicto imperio sum audiens:
Vt filium bonum patri esse oportet,itidem ego sum patri.
Amanti supparasitor,hortor,asto,admoneo,gaudeo.
Si quod patri volupest,voluptas ea mihi multo maxima est.
Amat,sapit,rectè facit,animo quando obsequitur suo.
Quod omnes homines facere oportet,dum id modò fiat bono.
Nunc Amphitruonem vult deludi meus pater,faxo probè
Iam hic deludatur spectatores,vobis spectantibus, E
Capiam coronam mi in caput,assimulabo med esse ebrium.
Atque illuc sursum ascendero,inde optumè,sic cispellam virum.
De supero, quum huc accesserit,faciam vt sit madidus sobrius.
Deinde ille actutum sufferet suus seruus pœnas Sosia.
Eum fecisse ille hodie arguet,quæ ego fecero hic,quid id mea?
Meo me æquum est morigerum patri,eius studio seruire addecet,
Sed eccum Amphitruonem aduenit,iam ille hic deludetur probè,
Siquidem vos vultis auscultando operam dare.
Ibo intrò,ornatum capiam,qui potis decet.
Dein sursum ascendam in tectum,vt illum hinc prohibeam.

CONCE-

A CONCEDITE] vnà cedite & locum date, hoc est vnà omnes secedite. Sic in Curcul. *Date viam mihi, noti atque ignoti, dum ego hic officium meum facio: fugite, omnes: abite, de via decedite.* FVAT] sit, vel fiat. Nonius, fuam, sim, vel fiam. exempla lege apud Nonium. Plautus quoque vsurpat & alibi non semel. vt in Aulul. *Neutrubi habeam stabile stabulum, si quid diuortij fuat.* Idem Capt. *si fuat occasio.* Lucretius lib. 4. *Vt quod aliis cibus est, aliis fuat acre venenum.* QVAM SERVVLO IN COMOEDIIS?] sic Achantio in Merc. currit ad herũ, vt ei nunciet puellã, quam ille sibi emerat, ab eius patre sene esse visam, ibi, *Ex summis opibus, viribúsque vsque experire, nitere,* &c. ILLE AVT NAVEM SALVAM NVNTIAT.] vt Dinacium in Sticho nuntiat heræ suæ Epignomum eius virum ex Asia venisse, eúmque in portu à se esse visum. AVT IRATI ADVENTVM SENIS] vt Tranio in Mostell. ibi, *Iupiter supremus summis opibus,* &c. vt apud Terentium in Phorm. Geta ibi, *Nullus es Geta, nisi aliquod iam tibi consilium celerè reperies.* EGO SVM IOVI DICTO AVDIENS] ego quod mihi à Ioue imperatur, celeriter & strenuè obeo & persequor. Nonnulli libri habent, *Ego sum Iouis dicto,* &c. sed nihil muto. Iterum Plautus in Menæchm. *Dicto me emit audientem, haud imperatorem sibi.* Idem valet, audiens sum imperio, seu imperij. Truculento, *tibi seruio, atque audiens sum imperij.* VT FILIVM BONVM P. ESSE. OP.] id est qualem esse oportet bonũ filium patri, talis ego sum patri meo. AMANTI SVPPARASITOR,] amanti patri tanquã parasitus seruio. suprà, Accedam, atque hanc appellabo, & supparasitabor patri. VOLVP EST] iucundum est, voluptatem affert: suprà, Nunc quia vos tranquillos video, gaudeo, & volup est mihi. AMAT: SAPIT: RECTE FACIT, &c.] sic Menæchm. *At enim ille hinc amat meretricem ex pro-*
B *ximo.* SE. *sanè sapit.* Horat. od. 11. lib. 1. *sapias: vina liques, & spatio breui Spem longam reseces.* ANIMO QVANDO OBSEQ.] quia animo suo morem gerit, atque indulget. DVM ID MODO FIAT BONO.] dum ne quid contra leges: dum modò id fiat consideratè, & sine cuiusquam iniuria. Idem dicitur pluribus verbis in Curculione, *Quod amas, amato testibus præsentibus.* PH. *Quid istuc est verbi?* PA. *cautè vt incedas via. Dum ne per fundum septum facias semitam: dum tete abstineas nupta, vidua, virgine, iuuentute, pueris liberis: ama quod lubet.* Sic M. Tull. pro Cœlio. *non omnia voluptatibus denegentur, non semper superet vera illa & directa ratio: vincat aliquando cupiditas, voluptásque rationem, dum mala in hoc genere præscriptio, moderatióque teneatur: parcat iuuentus pudicitiæ suæ, ne spoliet alienam, ne effundat patrimonium, ne fœnore trucidetur: ne incurrat in alterius domum, atque famam: ne probrum castis, labem integris, infamiam bonis inferat,* &c. CAPIAM CORONAM MI IN CAPVT:] coronam gestabant potantes, & ebrij. Plautus in Menæchm. *sed quid ego video? Menæchmum, Cum corona exit foras. Sublatum est conuiuium.* Ibidem, *Sed eccam, quam coronam habuit num mentior?* Ibidem, *Non ego te modò hîc antè ædeis cum corona florea vidi Adstare?* Aristoph. in Plut. de iuuene illo, qui amicam vetulã, diues factus aspernabatur. ἔοικε δ' ἐπὶ κῶμον βαδίζειν. φαίνεται. στέφανον γέ τοι καὶ δᾷδ' ἔχων βαδίζει. Itaque hic idem falsus Sosia, Mercurius, qui nunc loquitur, infrà eadem scena, coronam, ornatum potis decorum & conuenientem appellat: sic ille, capiam ornatum, qui potis decet. M. Tullius Catil. 2. *qui mihi accubantes in conuiuijs complexi mulieres impudicas, vino languidi, conferti cibo, sertis redimiti, vnguentis obliti, debilitati stupris, eructant*
C *sermonibus suis cædem bonorum, atque vrbis incendia.* Si quis plura de hoc more legere volet, legat quæ notauimus in commentariis Horatianis ibi, *Furtim posuisse coronas Fertur,* &c. sat. 3. lib. 2. & od. 11. lib. 4. ibi, *est in horto, Phylli, nectendis apium coronis: Est edera vis* MED ESSE EBRIVM] me esse potum, ac madidum. CISPELLAM] sic habent nostri libri veteres. & ita edidit Camerarius. Quæ scriptura si recta est, videtur positum cis pro vltra, vt cispellam, pro vltra, vt cispellam, pro vltra pellam accipiendum esse dicamus. Vide Nonium in particula *cis.* Omnino malim legi, *aspellam*: quod & Camerario videtur. Plautus, *neque adeò spes est, quæ mihi hunc aspellat metum.* Idem Trinummo, *Ille qui aspellit, is compellit: ille qui consuadet, vetat.* VT SIT MADIDVS, SOBRIVS] vt sit ebrius, qui sobrius est tamen. ILLI] Amphitruoni. SVFFERET] sustinebit, subibit. SVVS SERVVS] illi suus seruus. Bona reciprocatio. EVM] Sosiam. ILLE] Amphitruo. QVID ID MEA?] quid id mea refert? MORIGERVM] obsequentem, subintelligendum esse. ORNATVM CAPIAM, QVI POTIS DECET] coronam significat: quam suo capiti imponebant conuiuantes & compotantes, vt diximus. Sic autem legendum est, vel libris omnibus reclamantibus, non vt vulgò, *qui potius decet.* Natum mendum ex eo, quòd verbum decet antiquè, & minus vsitatè iunxit hic cum datiuo. Sic suprà tamen, *Istuc facinus, quod te insimulas nostro generi non decet.* Idem in Captiuis, *Ne patri, tametsi vnicus sum, decere videatur magis,* &c. in Persa, *Fateor ego profectò me esse, vt decet leonis familiæ.* Alia ex Terentio & Gellio exempla colligimus suprà ad illum locum, *nostro generi non decet.* Cùm hæc quatuor iam abhinc annos quasi in palimpsesto notassem, nuper Plauti editionem maturans. Ioannes Passeratius vir cum propter diuinum eius ingenium, egre-
D giámque doctrinam, tum maximè propter morum integritatem: ac suauitatem, mihi carissimus, cùm fortè in commentariis Lucretianis secundæ editionis huius loci mentionem factam reperisset, dixit mihi sibi hanc eandem coniecturam sibi nouem ab hinc annos in mentem venisse, continuóque mihi in suis coniecturarum libris, quos aliquando editurus est, hunc locum ita emendatum ostendit: addidítque se, vt quidem existimaret, mecum illo ipso tempore, quo tempore id excogitasset, mecum ea de re communicasse. quod fieri non memini. Verùm tamen, quando hoc idem amico meo, quod mihi, in mentem venisse intelligo, vel ei tota hæc restitutio adscribatur, vel, quia omnia amicorum sunt communia, mihi cum illo sit communis.

ACTVS QVARTVS.

AMPHITRVO.

E

NAucratem, quem conuenire volui, in naui non erat.
Neque domi, neque in vrbe inuenio quenquam, qui illum viderit.
Nam omnis plateas perreptaui, gymnasia, myropolia,
Apud emporium, atque in macello, in palæstra, atq; in foro,
In medicinis, in tonstrinis, apud omnis ædis sacras.
Sum defessus quæritando: nusquam inuenio Naucratem.
Nunc ibo domum, atque ex vxore hac rem pergam exquirere,

Quis fuerit, quem propter corpus suum stupri compleuerit. A
Nam me quàm illam quæstionem inquisitam hodie amittere,
Mortuum satius est: sed ædis occluserunt eugepæ.
Pariter hoc fit, atque vt alia facta sunt: feriam foris.
Aperite hoc: heus ecquis hic est? ecquis hoc aperit ostium?

NAVCRATEM, QVEM CONVENIRE VOLVI, &c.] id est, Naucrates, quem Naucratem conuenire volui, in naui non erat. Sic interdum loqui solent boni scriptores, & maximè Poetæ, & Epici, & Comici: antecedens priore loco positum, eiusdem casus sit, ac relatiuum. Virg. Æneid. *Vrbem quam statuo vestra est, subducite naues.* Terent. Eunuch. *Eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas dedit?* ad quem locum quæ Donatus notat, legere operæpretium est. Sic alibi Plaut. noster vt in Epid. *Sed istum, quem quæris Periphanem Platenium. Ego sum, si quid vis.* Idem in Bacch. *Nam ego has tabellas obsignatas, consignatas, quas fero. Non sunt tabellæ, sed equus,* &c. NAM OMNEIS PLATEAS PERREPTAVI, &c.] Sic ferè Terent. Adelph. *Defessus sum ambulando,* &c. *Perreptaui vsque omne oppidum, ad portam, ad lacum. Quò non?* &c. Sic Catul. in Camerium, *Te quæsiuimus in minore campo, Te in circo, te in omnibus tabernis, Te in templo superi Iouis sacrato, in Magni simul ambulatione,* &c. Iterum Plautus in Epid. *Vtinam conueniam domi Periphanem, per omnem vrbem quem sum defessus quærere, per medicinas, per tonstrinas, in gymnasio, atque in foro, Per myropolia, & lanienas, circúmque argentarias.* MYROPOLIA] myropolia, tabernæ, in quibus veneunt vnguenta. APVD EMPORIVM] subintell. fui. emporium autem, locus est in quem mercatores conueniunt mercium suarum vendendarum gratia. IN MACELLO] macellum, locus in quo vendunt carnes, pisces, &c. IN MEDICINIS] in medicorum officinis, ἐν τοῖς ἰατρείοις. SVM DEFESSVS QVAERITAND.] Sic Terent. Adelph. Defessus sum ambulando. QVEM PROPTER] propter quem ἀναστροφή. *propter quem* autem, id est cuius gratia, vel à quo capta, seu corrupta. NAM ME, QVAM ILLAM INQVIS, &c.] ordo & sententia est, nam satius est me mortuum esse, quàm quæstionē illam non exquisitam omittere, seu dimittere. Sic loquitur in Trucul. *Mortuum herclè me esse satius est.* EVGEPAE] eugepæ, interiectio est gaudentis & approbantis. Idem in Sticho, *Eugepæ. Quando adbibero, alludiabo: tum sum ridiculissimus.* Sed hic ironia est, proinde ac si diceret, bene factum, scilicet, quod ædeis occluserunt. B
PARITER HOC FIAT ATQVE VT ALIA F. S.] similiter hoc fit, vt alia facta sunt: nempè peruersè, prauè, pessimè, indignissimè. APERITE HOC] aperite ostium hoc, ἐλλειπτικῶς.

MERCVRIUS, AMPHITRVO. C

ME. QVis ad fores est? AM. ego sum. ME. quid ego sum? AM. ita loquor. ME. tibi Iupiter
Dìique omnes irati certò sunt, qui sic frangas fores.
AM. Quo modo? ME. eo modo, vt profectò viuas ætatem miser.
AM. Sosia. ME. ita sum Sosia, nisi me esse oblitum existimas.
Quid nunc vis? AM. scelesté, at etiam quid velim, id tu me rogas?
ME. Ita rogo, penè effregisti fatue foribus cardines,
An foris censebas nobis publicitus præberier?
Quid me aspectas stolide? quid nunc vis tibi? aut quis es tu homo?
AM. Verbero, etiam quis ego sim me rogitas? vlmorum acheruns? D
Quem pol ego hodie ob istæc dicta faciam feruentem flagris.
ME. Prodigum te fuisse oportet olim in adolescentia.
AM. Qui dum? ME. quia senecta in ætate à me mendicas malum.
AM. Cum cruciatu tuo istæc hodie verna verba funditas.
ME. Sacrufico ego tibi. AM. qui? ME. quia enim te macto infortunio.

TIBI IVPITER DIIQVE OMNES IRATI C. S. &c.] necesse est te Iouem, & deos omneis habere tibi iratos, id est necesse est te, quandiu victurus es, esse infelicē, & infortunatū, qui ita pulses foreis, quasi eas frangere velle videaris. ÆTATEM] quam diu victurus es, perpetuò, diutissimé. sic in Asinaria, *Vt tibi superstes, vxor ætatem siet.* Ibidem, *Aetatem velim seruire.* Idem in Curcul. *at tu ægrota, si lubet, per me ætatem quidem.* sic Terent. Heaut. *Quid? malum, me ætatem censes velle id assimularier?* Idem Hecyra, *Nam neque ille hoc animo erit ætatem, neque pol tu eadem isthac ætate.* vbi notat Donatus, ætatem, tam diu, quàm longa est ætas. sic Lucret. lib. 6. *Quod solis vapor ætatem non posse videtur Efficere, vsque adeò pollens feruore corusco.* NISI ME ESSE OBLITVM EXISTIMAS.] nisi fortè me mei nominis oblitum esse existimas. *Cardines,* quibus fores voluuntur huc & illuc. Virgil. lib. 1. Æneid. *foribus cardo stridebat ahenis.* vbi Seruius notat, cardinem dictum esse ἀπὸ τῆς καρδίας, quòd sit quasi cor domus, aut ianuæ. fores autem, vt ibidem notat ille, dictæ, quòd foris aperiantur, vt apud veteres, qua de re nos suprà. CENSEBAS] existimabas. PVBLICITVS] de publico. PRAEBERIER] παρέχεσθαι, suppeditari. VLMORVM ACHERVNS] in cuius tergo moriuntur vlmi? qui vlmos, dum virgis vlmeis cæderis, interimis? qui vlmos & virgas ex vlmo factas voras, vt Acheruns animas? FACIEM FERVENTEM FLAGRIS] flagris cædē vsque dum ferueas: feruentem faciam, pro feruidum faciam, seu feruefaciam. QVI DVM?] quo pacto? vtitur hoc genere non semel. exempli causa in Bacchid. *Nam illum meum malum promptare mauelim, quàm peculium.* PH. *Qui dum?* Idem in Rud. *Immò herclè insignitè, inquè.* D. *quidum?* GR. *quia si ostendero,* &c. QVIA SENECTA IN AETATE A ME MEDIC. M.] iocus παρὰ προσδοκίαν. Eius autem ratio in eo posita est, quòd qui prodigi in adolescentia fuerunt, mendicare in senectute solent. Qui mendicant autem, petunt, sed quid petunt? victum. Tum qui petunt, obtinere interdum solent. At Mercurius Amphitruonem dicit à se mēdicare malum. Significat igitur, se Amphitruoni daturum malum, quasi hoc petat ille, cùm malum E

nemo

A nemo petat, ſed bonum potius. SENECTA IN AETATE] id eſt in ſenecta, ſeu in ſenectute. Idem in Aulul. *quem ſenecta ætate ludos facias.* Lucret. lib 5. *Poſt vbi equum valide vires ætate ſenecta, Membráque deficiunt,* &c. Idem lib. 3. *Quidve foras ſibi volt membris exire ſenectus?* ad quem locum plura. CVM CRVCIATV TVO] cum tuo maximo malo & cum tali malo, quod te non continuò interimat, ſed diu cruciet. SIC VERBA FVNDITAS] verba crebrò fundis. ſic Terent. Adelph. *Eho, iam tu verba fundis hic ſapientia?* QVIA ENIM TE M. INF.] iocus alius κατ' ἀντίφρασιν, vel ex ambiguo. qui ſacrificant deos honore, victimis, & ſimilia mactant, id eſt magis augent. At Mercurius qui ſe Amphitruoni ſacrificare dicit, idem ſe eum mactare dicit nō victimis, neque aliqua re bona, ſed infortunio. ſic autem loquitur & alibi, vt in Bacchid. *ſi ero reprenſus, macto ego illum infortunio.* In Curcul. *Non ædepol nunc ego te mediocri macto infortunio.* Idem Moſtell. *Niſi te magna re mala mactari cupis.* Idem in Pœnulo, *Diuitem audacter ſolemus mactare infortunio.* Idem in Trinummo, *Ego ob hanc operam argentum accepi, te macto infortunio.*

* * * *

A M. *Tun' me mactes, carnufex? niſi formam dii hodie meam perduint.*
Faxo vt bubulis coriis onuſtus ſis Saturni hoſtia:
Ita ego te certò cruce & cruciatu mactabo. exi foras
B *Maſtigia.* *M E.* *larua vmbratilis, tu me minis territas?*
Niſi hinc actutum fugias, ſi denuò pultaueris:
Si minuſculo digito increpuerint fores, hac tegula
Tuum deminuam caput, vt cum dentibus linguam excrees.
A M. *Tun' furcifer meis me procul prohibeſsis ædibus,*
Tun' meas pultare foreis? haſce ilico toto demoliar cardine.
M E. *Pergin?* *A M.* *pergo.* *M E.* *accipe.* *A M.* *ſceleſte, in herū? ſi te hodie apprendero.*
Ad id redigam miſeriarum, vt ſemper ſis miſer.
M E. *Bacchanal te exercuiſſe oportuit ſenex.* *A M.* *qui dum?*
M E. *Quando tu me tuum ſeruum cenſes.* *A M.* *quid cenſeo?*
M E. *Malum tibi præter Amphitruonem, herum noui neminem.*
A M. *Num formam perdidi? mirum quin me norit Soſia.*
C *Scrutabor, eho dic mihi, quis videor? num ſatis Amphitruo?*
M E. *Amphitruo! ſanúſne es? nónne tibi prædictum ſenex,*
Bacchanal te exercuiſſe, quom qui ſis, alium rogites?
Abſcede moneo, moleſtus ne ſies, dum Amphitruo
Cum vxore modò ex hoſtibus aduenieus, voluptatem capit.
A M. *Qua vxore?* *M E R C.* *Alcmena.* *A M.* *quis homo?* *M E.* *quotiens vis dictum? Amphitruo*
Herus meus: moleſtus ne ſies. *A M.* *qui cum cubat?*
M E *Vide ne infortunium quæras, qui me ſic ludifices.*
A M. *Dic quæſo mi Soſia.* *M E.* *blandius cum Alcumena.* *A M.* *in eodémne*
Cubiculo? *M E* *imò vt arbitror, corpore corpus incubat.* *A M.* *væ miſero mihi.*
M E. *Lucri eſt, quod miſeriam deputat. nam vxorem vſurariam*
D *Perinde eſt præbere, ac ſi agrum ſterilem fodiendum loces.*
A M. *Soſia.* *M E.* *quid (malum) Soſia?* *A M.* *non me noniſti verbero.*
M E. *Noui te hominem moleſtum, quiue emas litigium.* *A M.* *adhuc*
Amplius, nónne ego herus ſum tuus amphitruo? *M E.* *tu Bacchus es,*
Haud Amphitruo. quoties tibi dictum vis? num denuò?
Meus Amphitruo vno cubiculo Alcmenam complexu tenet.
Si pergas eum hic ſiſtam, neque ſine tuo magno malo.
A M. *Cupio arceſſi, vtinam pro benefactis dii patriam,*
Aedis, vxorem, familiam, cum forma vna perduam.
M E. *Arceſſam equidem: ſed de foribus tu interea ſis vide.*
Credo iam quia volebat ſacruficia ad epulum conduxit:
Si moleſtus ſis, euades nunquam, quin te ſacruficem.

E TVN' ME MACTES, CARNVFEX?] Totus hic locus ab hoc verſu vſque a principium ſcenæ, *Vos inter vos partite,* &c. abeſt etiam à noſtris codicibus. Nos tamen ea omnia, quæ extant in vulgatis, ſuo ordine, & ſuo loco excudenda curauimus, ſdque aliis literarum elementis, vt, ſiue ſint Plauti, ſiue non ſint, ne quis iure queri poſſit, quaſi Plautum integrum non ediderim. Nam noſtrum eſſe non putamus hanc controuerſiā diiudicare. PERDVINT] perdiderint. SATVRNI HOSTIA] dignè, qui Saturno immoleris. Saturno hoſtiæ humanæ immolabantur. Macrob. lib. 1. cap. 7. ITA EGO TE CERTO CRVCE, ET CR. M.] hunc verſum profert Nonius in verbo *mactare,* & mactare hic interpretatur afficere. Sed licet dicere etiam hic ſignificare *magis augere.* Nam augentur homines, vt bonis ita & malis. Terent. Heaut. *ſi ſic eſt factum domna, ergo herus damno auctus eſt.* LARVA VMBRATILIS] non homo, ſed larua: deinde non larua ſolùm, ſed larua vmbratilis: id eſt, larua inanis tanquam vmbra. MINVSCVLO DIGITO.] minimo digito. VT CVM DENTIB. LINGVAM EX.] vt cum dentibus linguam ſcreando exſpuas. deinceps hunc verſum ſequi volunt nonnulli, *Ne tu poſtules matellam vnam tibi aqua infundi in caput.* quem profert Nonius in voce *Matella.* PROHIBES SIS] prohibueris. Sic apud Lucretium lib. 3. cohibeſſit, pro cohibuerit ibi, *Corpore qui noſtro rarus magis aut cohibeſsit.* DEMOLIAR] demouebo, deturbabo. ACCIPE] verbum comminus

pulsantis,& verberãtis,aut eminus percutientis. IN HERVM?] subintell. tegulas iacis? BACCHANAL TE EXERCVISSE] te insanum fuisse bacchantium ritu. MIRVM QVIN ME NORIT SOSIA,] id est, mirùm quòd me Sosia nouerit. Sic alibi Plautus, vt in Aulul. *Mirum quin tua me causa faciat Iupiter Philippum regem.* Idem in Merc. *Mirum quin me subagitaret.* CORPORE CORPVS INCVBAT] corpore suo in corpus Alcumenæ incumbit. LVCR'IST.] pro lucro est, seu lucrum est. NAM VXOREM VSVR. PRAEBERE,&c.] id est, nam vxoris vsum alteri præbere, simile est, vt si agrum sterilem fodiendum mercede tradas: sic mulier cum agro seu fundo comparatur in Asinaria. *Fundum alienum arat: incultum familiarem deserit.* loquitur de quodam marito, qui vxorem suam non tangebat, alias, & alienas subigebat. allegoria enim est. Sic Oedipus in Antig. *Ἀρώσιμοι δὲ χ' ἁτέρων εἰσὶν γύαι*: id est, arari & subigi possunt aliarum fœminarum arua seu iugera. Sed hac de re lege quæ notauimus ad illum locum Lucret. lib. 4. *Ficit enim sulci recta regione, viáque Vomerem atque locis auertit seminis ictum.* FODIENDVM LOCES] fodiendum mercede promissa tradas. QVI'NE EMAS LITIG.] quíne positum pro qui.ne enim παρέλκον & ornatus causa positum est: de quo plura in commentariis Lucretianis. ADHVC AMPLIVS] hoc mihi videtur parùm Latinè dictum. SED DE FORIB. TV INTEREA SIS VID.] id est, sed de foribus tu interea, si vis, discedas, vide. Malim legi sed à foribus. A

AMPHITRVO, BLEPHARO, SOSIA.

B

AM. DI vostram fidem, quæ intemperiæ nostram agunt familiam? quæ mira
Video, postquã aduenio peregrè? Nã verust quod olim est auditum
Fabularier, mutatos Atticos in Arcadia homines,
Et sæuas belluas mansitasse, nec vnquam deuuò parentibus
Cognitos. BLE. quid illuc Sosia? magna sunt, quæ mira prædicas.
Ain' tu alterum te reperisse domi consimilem Sosiam domi?
SO. Aio. sed heus tu, quum ego Sosiam, Amphitruonẽ Amphitruo qui scis an
Tu fortè alium Blepharonem parias? ô di faciant vt tu quoque
Concisus pugnis, & illisis dentibus, id impransus creduas.
Nam ego ille alter Sosia, qui illic sum, me malis mulcauit modis.
BLE. Mira profectò, sed gradus condecet grandire: nam vt video, C
Expectat Amphitruo: & vacuus mihi vẽter crepitat. AM. ecquid aliena
Fabulor? in nostro olim Thebano genere plusquam mira memorant.
Martigenam ille aggressus belluam magnus Europæ quæstor anguineo
Repentè hosteis peperit feminio: & pugnata illac pugna
Frater trudebat fratrem hasta, & galea. & nostræ autorem gentis,
Cum Veneris filia angueis repsisse tellus Epirotica
Vidit. de summo summus Iupiter sic statuit, sic fatum habet.
Optumi omnes nostrates pro claris factis, diris aguntur malis.
Fata istæc me premunt, pertolerarem vim tantam, cladésque
Exanclarem impatibiles. SO. Blepharo. BLE. quid est? SO. ne- D
scio quid mali suspicor.
BLE. Quid? SO. vides is, herus salutator oppessulatas ante foreis graditur.
BLE. Nihil est, famẽ exspectat obambulans. SO. curiosè quidẽ: foreis enim
Clausit, ne præuorteretur foras. BLE. oggãnis. SO. nec gãnio, nec latro.
Si me audias, obserues: nescio quid secum solus, puto,
Rationes colligit: quid memoret, hinc excipiam, ne propera.
AM. Vt metuo, ne victis hostibus di partam expungant gloriam:
Totam miris modis nostram video turbatam familiam.
Tum verò vxor vitio, stupro, dedecore me plena enicat.
Sed de patera mirust, erat tamen signum obsignatum probè.
Quid enim? pugnas pugnatas prolocuta, & Pterelam oppugnatum, E
Nostris occisum manibus fortiter. atat noui iam ludum:
Id Sosiæ factust opera, qui me hodie quoque præsentem ausit
Indignè præuortier. SO. de me locutus, & quæ velim minus.
Hominem ne congrediamur quæso, priusquam stomachum detexerit.
BLE. Vt lubet. AM. si illum datur hodie mastigiam apprehendere, ostendam quid sit
Herũ fallere, minis, & dolis incessere. SO. audin' tu illum? BLE. audio.
SO. Illæc machina meas onerat scapulas, compellemus sis hominem.

Scin'

A Scin' quid volgo dici solet? BLE. quid dicturus sis, nescio:
Quid tibi patiendum, ferè hariolor. SO. vetust adagiũ: fames & mora
Bilem in nasum conciunt. BLE. verum quidem, & loco compellemus
Alacre. Amphitruo. AM. Blepharonẽ audio, mirum quid ad me veniat.
Opportunè tamen se offert, vt vxoris facta conuincam turpia.
Quid huc ad me Blepharo? BLE. oblitus tam citò? quàm diluculo
Misisti ad nauim Sosiam, vt hodie tecum conuiuerem?
AM. Nusquã factum gentium: sed vbi illic scelestus? BLE. quis? AM. Sosia.
BLE. Eccum illum. AM. vbi? BLE. ante oculos, non vides? AM. vix
B video præ ira, adeò me istic
Hodie delirum fecit: ne te sacruficem, nunquam euades.
Sine me Blepharo. BLE. ausculta precor. AM. dic, ausculto, tu vapula.
SO. Qua de re? num satis tempori? non ocyus qui vi, si me
Dædaleis tulissem remigiis. BLE. abstine quæso non potuimus
Nostros gradius grandire gradus. AM. siue gralatorius, siue
Testudineus fuerit, certumst mihi hunc scelestum perdere.
En tectum, en tegulas, en obductas fores, en ludificatum herum,
En verborum scelus. BLE. quid mali fecit tibi? AM. rogas? ex illo
Tecto exclusum foribus, me deturbauit ædibus. SO. egóne?
AM. Tu: quid minitabas te facturum, si istas pepulissem fores?
Negas scelesto? SO. quin negem? en testis ampliter, qui-cum venio,
Missus sedulò, vt ad te vocatum ducerem. AM. quis te misit
Furcifer? SO. qui me rogat. AM. quando gentium? SO. dudum,
C iampridem, modò,
Vbi cum vxore domi redisti in gratiam. AM. Bacchus te irritassit.
SO. Nec Bacchum salutem hodie, nec Cererem: tu purgari iusseras
Vasa, vt rem diuinam faceres: & hunc me arcessitum mittis,
Vt tecum prandeat. AM. Blepharo, dispeream, si aut intus adhuc fui.
Aut si hunc miserim: dic, vbi me liquisti? SO. domi cum Alcumena
coniuge.
Ego à te abiens portum versus volito, hunc tuis verbis voco.
Venimus, nec te nisi nunc video postea. AM. scelestum caput, cum
vxore?
Nunquam abis, quin vapules. SO. Blepharo. BLE. Amphitruo mitte
D hunc mea gratia,
Et me audias. AM. en mitto, quid vis loquere. BLE. istic iam dudum mihi
Maxuma memorauit mira: præstigiator fortè, aut veneficus
Hanc excantat tibi familiam, inquire aliunde, vide quid fiet.
Nec ante hunc excruciatum, miserum facias, quàm rem intelligas.
AM. Rectè mones, eamus, te aduorsum vxori etiam aduocatum volo.

QVAE INTEMPERIAE N.] quæ furiæ, &c. FABVLARI E.] dici. MVTATOS ATTICOS IN ARC.] hac d: re legendus Plinius cap. 22. QVOM EGO SOSIAM, &c.] cum ego Sosiam alterum peperetim, Amphitruonem Amphitruo: qui scis, &c. ID IMPRANSVS CREDVAS] impransus credas te alterum Blepharonem peperisse.
E credas autem postquam tibi re & factis tibi persuasum fuerit. ME MALTS MVLCAVIT MODIS] me malè mulcauit: me fœdum in modum verberauit. De hoc verbo nos alibi plura. GRANDIRE] grandiores facere. Plautus in Aulul. *Testudineum istum tibi ego grandibo gradum.* CREPITAT] crebro crepat, latrat. IN NOSTRO ILLO THEB. G.] Cadmus, qui Thebanus fuit, serpẽtem illum interfecit, ex cuius dentibus disseminatis nati sunt homines armati. MARTIGENAM] Martiam: serpentem, qui Martios & armatos homines è dentibus suis genuit: quem postea Cadmus interemit. EVROPAE QVAESTOR.] Europæ quæsitor, hoc est, qui ad Europam quærendam ab Agenore missus est. ANGVINEO REPENTE HOSTEIS PEP. SEMINIO.] id est, repentè hosteis nactus est, è serpentis dentibus seminatis prognatos. NOSTRAE AVCTOREM GENTIS.] Cadmum, Thebarum conditorem. CVM VENERIS FILIA] cum Herminona, vxore sua. ANGVEIS REPSISSE] mutatos esse in angueis, vel sic, angueis ex hominibus factos, repsisse. PERTOLERAREM] vt pertolerarem, &c. Nonius in verbo exantlare, seu exanclare hunc locum profert: quo argumento vtuntur nonnulli ad probandum omneis eos versus, quos indicauimus, esse Plautinos. At licet respondere hoc ex illo non effici. Nam vel fieri potuit, vt qui hos versus fecit, versus vnum atque alterum apud Grammaticos veteres repertum suis admiscuerit, vt facilius fidem faceret, eos esse ger-

nianos,& veros,non adulterinos: vel dici poteſt hos verſus ante ætatem Nonij eſſe ſcriptos, & Plautinis amiſſis,in eorum locum ſubditos. EXANCLAREM] al. exantlarem. exantlarem autem,id eſt, exhaurirem, ſuſtinerem. Conſule Feſtum in verbo antlare, ſeu anclare,& Nonium in exanclare. OPPESSVLATAS] id eſt, peſſulo obdito clauſas. de peſſulo infrà. CVRIOSE Q. &c.] id eſt, & ſanè accuratè illud, quod dicis, feci. FORESIS ENIM CL. NE PRAEVORT. F.] locus. nam foreis clauſit, ne ſamos foras egreſſa eum anteuerteret. nonnulli ſic, foreis enim clauſit, ne, ſi domum introiſſet, à me eiiceretur foras, quàm ſua ſponte domo exiret: à quibus diſſentio. NEC GANNIO, NEC LATRO.] quia Blepharo Soſiam ſibi oggannire,& obloqui,& obſtrepere dixerat: gannire autem eſt vulpium non hominum, idcirco reſpondet Soſia ſe neque vt vulpes, gannire: neque vt canes, latrare. OBSERVES] Amphitruonem quid agat, aut quid loquatur. NESCIO QVID SECVM SOLVS] ſubintell. loquitur. EXCIPIAM.] quæ loquitur. EXPVNGANT] deleant. SIGNVM OBSIGNATVM PROBE] ſignum obſignatum videtur eſſe Atticiſmus, vt pugna pugnata, gaudere gaudium, & ſimilia. Præterea videtur eſſe hypallage, & dictum, *erat tamen ſignum obſignatum probè*, pro, erat tamen patera ſigno obſignata probè. PROLOCVTA] ſubintellige eſt. AVSIT] auſus eſt. PRAEVORTIER,] id eſt, anteuertere. LOCVTVS] ſubintell. eſt. HOMINEM NE CONGREDIAMVR Q.] antiquè dictum, pro, cum homine ne congrediamur. Sic ſolet Plautus dicere, *colloqui hominem*, pro, cum homine colloqui. Videntur ſuperiora vſque ad hunc locum, vendi poſſe pro Plautinis: quæ ſequuntur verò, non item. Sunt enim multa ex eis, aliunde mutuò ſumpta, imitata, & penè dicam, mendicata: nonnulla inconcinna, & Plauto indigna. MASTIGIAM] verberonem. OSTENDAM QVID SIT HERVM FALLERE.] Sic Terent. And. *Age nunc iam ego hodie ſi viuo, tibi oſtendam, herum quid ſit pericli fallere, & illi patrem.* MACHINA] translatio. COMPELLEMVS SIS H.] compellemus ſi vis hominem, compellemus ſodes hominem. VETVST. ADAG.] vetus eſt prouerbium. FAMES ET MORA BILEM IN NASVM CON. C.] naſus, bilis ſedes. Theocritus [illegible] ET IOCO] id eſt, & accommodatè, ſeu opportunè. ALACRE,] id eſt, alacriter. ſed malim legi, *Alacres.* SI ME DAEDALEIS TVLISSEM REMIG.] ſi volaſſem. Dædali remigiis, id eſt, Dædali pennis, ſiue alis, quas tamen nonnulli interpretantur remigia: nauigaſſe enim Dædalum, non volaſſe. Virgilius vtrumque coniunxit libro 1. Æneid. *volat ille per aëra magnum Remigio alarum.* & libro 6. *Redditus his primùm terris tibi, Phœbe, ſacrauit remigium alarum.* Lucret. libro 6. *Remigii oblita pennarum vela remittunt.* GRANDIRE GRADVS.] Græci dicunt [illegible] ſeu in Aoriſt. [illegible] Theoph. lib. [illegible] id eſt, dimiſſis manibus autē opus eſt taleis hominęs,& gradiantem gradus, qui vult febris expers eſſe, ſiue grallatorius. Varro apud Nonium. Grallatores, qui gradiuntur grallis, quæ ſunt perticæ ligneæ,&c. Feſtus autem, Grallatores, inquit, appellantur pantomimi, qui vt in ſaltatione imitarentur Ægipanas, adiectis perticis furculas habentibus atque in his ſuperſtantes, ad ſimilitudinem crurum eius generis gradiebantur, vtique propter difficultatem conſiſtendi. Plautus Pœnulo, *Vinceretis curſu ceruos, & grallatorem gradu.* Per grallatoriū gradum igitur, maximum; & ita celerrimum ſignificat: per teſtitudinem, tardiſſimum. QVID MINITABAS?] quid minitabaris, te ſ. Nonius, minitas pro minitaris, inquit: deinde profert hunc verſum. QVIN NEGEM?] quare non negem? quid cauſæ eſt, quamobrem non negem? MISSVS SEDVLO] ego miſſus à te ad eum ſedulò,&c. VT AD TE VOCATVM DVCEREM] vt eum vocatum, ad te ducerem. BACCHVS TE IRRITASSIT] Bacchus te irritauerit. NEC BACCHVM SALVTEM H.] Nec Bacchum hodie ſalutari potui, nec Cererem, qui nihil hodie nec comedi, nec bibi. INTVS] [illegible], domi. TE ADVERSVM VXOREM ETIAM ADVOC. V.] te mihi aduocatum aduerſus vxorem eſſe volo. aduocati qui ſint, alibi dictum: & infrà nonnihil dicetur.

IVPITER, AMPHITVO, SOSIA, BLEPHARO.

IVP. QVis tam vaſto impete has foreis toto conuolſit cardine?
Quis ante ædeis tantas tandiu turbas concitat? quem ſi comperero,
Teleboïs ſacruficabo manibus: nihil eſt, vt dici ſolet,
Quod hodie benè ſuccedat mihi; deſerui Blepharonem,& Soſiam,
Vt cognatum Naucratem conuenirem: hunc non reperi,& illos perdidi.
Sed eos video: ibo aduorſum, vt ſi quid habent, ſciſcitet. SO. Blepharo, illic qui
Ex ædibus, herus eſt; hic verò veneficus. BLE. proh Iuppiter,
Quid intueor? hic non eſt, ſed ille Amphitruo: iſtic ſi fuat,
Illum ſanè non eſſe oportuit, niſi quidem ſit geminus.
IVP. Eccum cum Blepharone Soſiam: compellabo hos prius. Soſia,
Tandem ad nos? eſurio. SO. dixin' tibi hunc veneficum?
AM. Immo hunc ego, Thebani ciues, qui domi vxorem meam
Impudicitia impediuit, per quem teneo theſaurum ſtupri.
SO. Here, ſi tu nunc eſuris, ego ſatur pugnis ad te volito.
AM. Pergin' maſtigia? SO. abi ad Acheruntem venefice. AM. men' veneficum?
Vapula. IVP. quæ hoſpes intemperiæ, vt tu meum verberes? AMPH. tuum? IVP. meum.
AM. Mentiris. IVP. Soſia, i intrò: dum hunc ſacrufico, fac paretur prandium.
SO. Ibo. Amphitruonem (arbitror) ita comiter Amphitruo
Accipiet, vt dudum memet ego ille alter Soſia Soſiam.

Interea

A Interea dum isti certant, in popinam deuortundunst mihi:
Lances detergam omneis, omneísque trullas hauriam. IVP. tun' me
Mentiri ais? AM. mentiris, inquam, meæ corruptor familiæ.
IVP. Ob istuc indignum dictum, te obstricto collo hac arripiam.
AM. Væ misero mihi. IVP. at id præcauisse oportuit. AM. Blepharo suppetias mihi.
BLE. Consimiles sunt adeò, vt vtri assim, nesciam: rixam tamen
Vt potest dirimam. Amphitruo noli Amphitruonem duello perdere.
Linque collum precor. IVP. hunc tu Amphitruonem dictitas?
BLE. Quid ni? vnus olim, nunc verò partus est geminus,
Dum tu vis esse, alter quoque esse forma non desinit.
B Interea quæso collum linque. IVP. linquo: sed dic mihi, videtúrne tibi
Istic Amphitruo? BLE. vterque quidem. AM. proh summe Iuppiter, vbi hodie
Mihi formam adimis? perge quærere: tun' Amphitruo? IVP. tu negas?
AM. Pernego, quando Thebis, præter me, nemo'st alter Amphitruo,
IVP. Immò, præter me, nemo: atque adeò, tu Blepharo iudex sies.
BLE. Faciam id si queo signis palàm, tu responde prius. AM. lubens.
BLE. Antequam cum Taphiis à te pugna sit inita, quid mandasti mihi?
AM. Parata naui, clauo hæreres sedulò.
IVP. Vt si nostri fugam facerent, illuc me tutò reciperem.
C AM. Item aliud, vt bene nummatum seruaretur marsupium.
IVP. Quæ pecuniæ? BLE. tace sis tu, meum'st quærere. scisti numerum?
IVP. Talenta quinquaginta Attica. BLE. hic examussim rem enarrat, & tu
Quot Philippei? AM. duo millia. IVP. oboli verò bis totidem. SO. vterque
Rem tenet probè: intus in crumena clausum alterum esse oportuit.
IVP. Attende sis, hac dextra (vt nosti) regem mactaui Pterelam,
Spolia ademi, & pateram, qua ille potare solitus est, in cistella
Pertuli: dono vxori meæ dedi, quicum hodie domi laui,
Sacrificaui, cubui. AM. hei mihi, quid audio? vix apud me sum,
Vigilans quippe dormio: vigilans somnio, viuos & sanus intereo.
D Ego idem ille sum Amphitruo Gorgophonis nepos, imperator Thebanorum:
Et Creontis vnicus, Teleboarum perduellis, qui Acarnanes
Et Taphios vi vici, & summa regem virtute bellica.
Illisce præfeci Cephalum, magni Deionei filium.
IVP. Ego idem latrones hostes bello & virtute contudi.
Electryonem perdiderant, nostræ & germanos coniugis,
Achaia, AEtoliam, Phocidem, per freta Ioninium & AEgeū & Creticum
Vagati, vi vortebant piratica. AM. di immortales mihimet
Non credo: ita omnia quæ facta sunt illic, examussim loquitur. Vide
Blepharo. BLE. vnum superest: id si fuat, Amphitruones sitote gemini.
E IVP. Quid dicas noui: cicatricem in dextro musculo ex illoc volnere
Quod mihi impegit Pterela. BLE. eam quidem. AM. apposite. IVP. viden'? en aspice.
BLE. Detegite, aspiciam. IVP. deteximus, vide. BLE. supreme Iuppiter.
Quid intueor? vtrique in musculo dextero, eodem in loco,
Signo eodem apparet probè, vt primùm coiuit cicatrix rufula.
Sublurida. Rationes iacent, iudicium silet, quid agam nescio.

TAM VASTO IMPETE] tam vasto impetu. TELEBOIS SACRIFICABO MANIBVS] Teleboarum interfectorum vmbris mactabo. ILLIC, QVI EX AEDIBVS, &c.] ille qui ex ædibus prodit, herus est. ISTIC SI FVAT ILL.] si iste, qui prope te stat, Amphitruo sit, illum, qui domo egreditur, non esse Amphitruonem necesse est.

DIXIN' TIBI HVNC VENEFICVM?] dixíne tibi, hunc, cum quo sumus, esse veneficium? IMMO HVNC EGO,] Immò hunc ego venificum esse dico, qui domo egreditur, qui, &c. QVI DOMI VX. M. IMP. IMP. THES. ST.] profert hunc locum Nonius in verbo *impediuit*, & in voce *thesaurus*. & impediuit interpretatur, sordidauit, & ad probrum duxit. ego impudicitia impediuit, translatè dictum puto; pro ad impudicitiam perpulit, impudicitia contaminauit, impudicam reddidit, impudicitiæ macula adspersit. PER QVAM TENEO THES.] apud Nonium in voce thesaurus, legitur, *quem teneo, thesaurum stupri*, sine præpositione *per*: quam si retinemus, hæc sententia est, per quem, domus mea, plena est stupri. Sin tollimus: hæc, quem teneo, hominem omni stuprorum copia affluentem. QVAE HOSPES, INTEMPERIAE, &c.] quæ te hospes intemperiæ agitant, vt tu meum seruum verberes? hospitem appellat, vt ignotum & non ciuem, nedum Amphitruonem. OMNESQVE TRVLLAS HAVRIAM.] trulla deminutum nomen est à trua: numeratúrque à quibusdam in vasis potoriis: quamuis Nonius idem esse dicat, atque polubrum, seu χέρνιβα quod est vas aquarium, seu vas ad aquam, dum manus lauantur, recipiendam. Varro trullam vult esse dictam, quòd ea trauolet aqua. Nonius à terendo scribit esse appellatam. Hoc loco trullam significare vas ad vsum bibendi natum, ac factum, perspicuum est. trullas haurire enim est trullas bibēdo exsiccare. OBSTRICTO COLLO] suprà, *Quem ego Amphitruonem collo hinc obstricto traham*. SVPPETIAS MIHI] subintell. *ferto*. VT POTEST,] vt potest: vt fieri potest. ALTER QVOQVE ESSE F.] id est, alter quoque Amphitruo esse non desinit, quod ad formã attinet. VIDETVRNE TIBI ISTIC AMPHITRVO?] videturne tibi iste, qui tibi adstat, esse Amphitruo? PERGE QVAERERE.] verba veri Amphitruonis ad Iouem, qui modo ex Blepharone quæsierat, videtúrne ei verus Amphitruo, Amphitruo. TVN' AMPHITRVO?] si hæc Amphitruonis veri verba sunt, dicendum est, Amphitruonem verum non exspectasse, dum Iupiter ex Blepharone quærere pergeret, sed ipsum dolore impulsum anteuertisse. Quòd si verba sunt Iouis ex Amphitruone quærentis, sitne ille Amphitruo, commutandæ sunt personæ, & his verbis proponendum est Amphitruonis nomen, & cetera deinceps sunt eædem ratione mutanda. CLAVO HAERERES SEDVLO.] mandaui tibi, vt sedulò gubernaculo affixus esses. MARSVPIVM.] sacculus, siue loculus in quo nummi conditi seruantur, crumena. TACE SIS, TV.] tace si vis tu. EXAMVSSIM] subtiliter, perfectè, ἀκριβῶς exactè, accuratè. QVOT PHILIPPEI?] quot nummi ex auro Philippeo? hac de re infrà. ATTENDE SIS] attende si vis. attende amabo. VIGILANS QVIPPE DORMIO, &c.] sic suprà, *quæ ne vigilans somniat?* VIVOS ET SANVS INTEREO.] viuus vidénsque pereo. PERDVELLIS,] hostis. LATRONES] milites conductos, quibus vtebantur hostes. VORTEBANT] euertebant. ID SI EVAT] id si sit. FITOTE] al. fite. CICATRICEM IN D.] dicis cicatricem, quæ est in dextro musculo. EAM QVIDEM] dico. IMPEGIT] intulit, inflixit. COIVIT] obducta est. SVBLVRIDA] aliquantum lurida, seu pallida, coloris luræ ὕποχρος subuirida. Lura autem est os culei. Vide quæ notauimus ad illud Lucret. lib. 4. *Lurida præterea fiunt, quæcunque tuentur Arquati*. RATIONES IACENT] rationes nihil valent, aut prosunt, rationes non liquent, sed conturbatæ sunt. rationibus hæc controuersia dirimi non potest. IVDICIVM SILET] iudices muti sunt in hac controuersia. Iudices quid pronuntient in hac controuersia, non habent. QVID AGAM NESCIO] vsque ad hunc locum, ab illo, quem suprà indicauimus, libri veteres muti sunt.

BLEPHARO, AMPHITRVO, IVPITER.

BLE. VOs inter vos partite, ego abeo, mihi negotium est.
Neque ego vnquam vsquam tanta mira me vidisse censeo.
AM. Blepharo quæso vt aduocatus mihi assis, néue abeas. BLE. vale,
Quid opust me aduocato? qui vtri sim aduocatus nescio.
IVP. Intrò ego hinc eo, Alcumena parturit. AM. perij miser,
Quid ago? quem aduocati iam omnes atque amici deserunt?
Nunquam ædepol me inultus istic ludificabit, quisquis est.
Nam iam ad regem rectà me ducam, résque vt facta, eloquar.
Ego pol illum vlciscar hodie Thessalum veneficum,
Qui peruersè perturbauit familiæ mentem meæ.
Sed vbi illest? intrò ædepol abiit, credo ad vxorem meam.
Qui me Thebis alter viuit miserior? quid nunc agam?
Quem omnes mortales ignorant & ludificant vt lubet.
Certumst introrumpam in ædis, vbi quenque hominem inspexero,
Siue ancillam, siue seruum, siue vxorem, siue adulterum:
Seu patrem, siue auum videbo, obtruncabo in ædibus.
Neque me Iupiter, neque di omnes id prohibebunt, si volunt,
Quin sic faciam vti constitui, pergam in ædis nunc iam.

VOS INTER VOS PARTITE.] Vos inter vos istam controuersiam decidite, ac dirimite. TANTA MIRA] tanta miracula. CENSEO] arbitror. VT ADVOCATVS MIHI ADSIS] aduocatus est, vt docet Asconius, qui ius alicui suggerit, aut qui præsentiam suam ei commodat. INVLTVS] passiuè accipiendum *inultus*. ME DVCAM] me conferam. Idem in Mostell. *Quò tu te agis?* C. Asinius Pollio ad Ciceronem lib. 10. epist. *duxit se à Gadibus*, &c. RESQVE VT FACTA EL.] & vt res facta est, eloquar. THESSALVM VENEF.] Thessali veneficiis & præstigiis, & magicis artibus infames. IGNORANT,] non nouerunt. PROHIBEANT] prohibere possint. SI VOLVNT] malim legi, si velint.

ACTVS

A

ACTVS QVINTVS

BROMIA ancilla, AMPHITRVO.

SPes atque opes vitæ meæ iacent sepultæ in pectore,
Neque vllast confidentia iam meo in corde,quin amiserim,
Ita mihi videntur omnia,mare,terra,cælum consequi,
Iam vt opprimar,vt enecer:me miseram,quid agam nescio.
Ita tanta mira in ædibus sunt facta:væ miseræ mihi,
Animo malest,aquam velim,corrupta sum,atque absumpta sum.
Caput dolet,neque audio,nec oculis prospicio satis,
Nec me miserior fœmina est,neque vlla videatur magis.
B Ita heræ meæ hodie contigit:nam vbi parturit,deos sibi inuocat.
Strepitus,crepitus,sonitus,tonitrus, vt subitò,vt properè,vt validè tonit?
Vbi quisque institerat,concidit crepitu:ibi nescio quis maxi.
Voce exclamat sic,Alcumena adest auxilium,ne time.
Et tibi & tuis propitius cæli cultor aduenit.
Exsurgite,inquit,qui terrore meo occidistis præ metu.
Vt iacui,exsurgo,ardere censui ædis,ita tum consulgebant.
Ibi me inclamat Alcumena,tum ea res me horrore afficit.
Herilis præuertit metus,ocyus acurro vt sciscam quid velit,
Atque illam geminos filios pueros peperisse conspicor.
C Neque nostrûm quisquam sensimus quum peperit,neque præuidimus.
Sed quid hoc?quis hic est senex,
Qui ante ædis nostras sic iacet? númnam hunc percussit Iupiter?
Credo ædepol,nam proh Iupiter sepultus est,quasi sit mortuus.
Ibo & cognoscam quisquis est.Amphitruo hic quidem est herus meus.
Auphitruo. AM. perij. BRO. surge. AM. interij. BRO. cedo manum. AM. quis me tenet?
BRO.Tua Bromia ancilla. AM. totus timeo,ita me increpuit Iupiter:
Nec secus est,quàm si ab Acherunte veniam:sed quid tu foras
Egressa es? BRO. eodem nos formido timidas terrore impulit:
In ædibus vbi tu habitas,nimia mira vidi: væ mihi
D Amphitruo,ita mihi animus etiam nunc abest. AM. age dum expedi,
Scin' me tuum esse herum Amphitruonem? BRO. Scio. AM. vide etiam nunc. BRO. scio.
AM. Hæc sola sanam mentem gestat mearum familiarium.
BRO.Immò omnes sani sunt profectó. AM. at me vxor insanum facit
Suis fœdis factis. BRO. at ego faciam tu idem aliter prædices
Amphitruo,piam & pudicam esse tuam vxorem vt scias.
De ea re signa atque argumenta paucis verbis eloquar.
Omnium primò Alcumena geminos peperit filios.
AM. Ain' tu geminos? BR. geminos. AM. di me seruant. BR.sine me dicere,
Vt scias tibi tuæque vxori deos esse omnes propitios.
E AM. Loquere. BRO. postquam parturire hodie vxor occœpit tua,
Vbi vtero exorti dolores,vt solent puerperæ,
Inuocat deos immortales,vt sibi auxilium ferant,
Manibus puris,capite operto.ibi continuò contonat
Sonitu maximo,ædes primò ruere rebamur tuas.
AEdes totæ consulgebant tuæ quasi essent aureæ.
AM. Quæso absoluito hinc me extemplò,quando satis deluseris.
Quid fit deinde? BRO. dum hæc aguntur,interea vxorem tuam
Neque gementem,neque plorantem nostrûm quisquam audiuimus;
Ita profectò sine dolore peperit. AM. iam istuc gaudeo,

Vtut erga me eſt merita. BRO. iſthæc mitte,atq; hæc,quæ dicã,accipe. A
Poſtquam peperit pueros,lauere iuſſit nos:occœpimus.
Sed puer ille quem ego laui,vt magnus eſt,& multum valet?
Neque eum quiſquam colligare quiuit in cunabulis.
AM. Nimia mira memoras,ſi iſthæc vera ſunt,diuinitus
Non metuo,quin meæ vxori latæ ſuppetiæ ſient.
BRO. Magis iam faxo mira dices:poſtquam in cunas conditu'ſt,
Deuolant angues iubati deorſum in impluuium duo,
Maximi,continuò extollunt ambo capita. AM. hei mihi.
BRO. Ne paue,ſed angues oculis omnis circumuiſere,
Poſtquam pueros conſpicati,pergunt ad cunas citi.
Ego cunas receſſim rurſum vorſum trahere & ducere B
Metuens pueris,mihi formidans:tantóque angues acrius
Perſequi:poſtquam conſpexit angueis ille alter puer,
Citus è cunis exſilit,facit rectà in anguis impetum.
Alterum altera apprehendit eos manu perniciter.
AM. Mira memoras,nimis formidoloſum facinus prædicas.
Nam mihi horror membra miſero percipit dictis tuis.
Quid fit deinde?porro loquere. BRO. puer ambo anguis enecat.
Dum hæc aguntur,voce clara exclamat vxorem tuam.
AM. Quis homo? BRO. ſummus imperator diuûm atque hominũ Iupiter.
Is ſe dixit cum Alcumena clàm conſuetum cubilibus.
Eúmque filium ſuum eſſe,qui illos angueis vicerit: C
Alterum eſſe tuum dixit puerum. AM. pol me haud pœnitet
Scilicet boni dimidium mihi diuidere cum Ioue.
Abi domum,iube vaſa pura actutum adornari mihi,
Vt Iouis ſupremi multis hoſtiis pacem expetam.
Ego Tireſiam coniectorem aduocabo,& conſulam
Quid faciendum cenſeat,ſimul hanc rem vt facta eſt eloquar.
Sed quid hoc?quàm validè tonit,di obſecro veſtram fidem.

IACENT SEPVLTAE,] mortuæ ſunt. CONFIDENTIA] pro fiducia hîc accipiendum eſt confidentiæ nomen,alioqui vitij nomen eſt. M.Tullius libro 3.Tuſcul.quæſt. *confidens mala conſuetudine loquendi (aliàs loquentium) in vitio ponitur.* Lege Nonium in voce *confidentia.* QVIN OMISERIM,] quam non amiſerim. CONSEQVI,] conuenire & concurrere,vel me ipſam conſequi,vt Paſſeratius mauult. ANIMO MALE'ST.] ſic in D Trucul. *Non ædepol bibere poſſum tam:ita animo male'ſt.* AQVAM VELIM] vt ea ſuffuſa, reficiar & recreer,quæ metu exanimata ſum. Nam aqua adſperſa iis, quorum animis malè factum eſt, quiue animis defecerunt, remedio eſt. exempli gratia, in Curculione, *Manè ſuffundam aquulam.* Idem in Truculento, *ah, adſperſiſti aquam, Iam redit animus.* CAPVT DOLET.] mihi ſubintell. κεφαλαλγῶ. STREPITVS CREP. SONITVS TONITRVS] profert hunc locum Nonius in voce *tonitrus.* VT VALIDE TONIT?] quàm validè tonuit? loquendum puto tonuit:vt ſit tempus præſens pro præterito. Cæli cultor] qui cælum colit, qui in cælo habitat. Iupiter. VT IACVI, EXSVRGO] id eſt poſtquam iacui,exſurrexi,vel ſic,vbi iacui,inde exſurrexi.ſed illo modo malo. ARDERE CENSVI AEDEIS] ædeis ardere exiſtimaui. ædes mihi ardere viſæ ſunt. ME INCLAMAT ALC.] me ſublato clamore vocat Alcum. TVM EA RES ME HORR.] tunc ea res mihi horrorem incutit. Alij libri habent, tam ea res,&c. ſed mendoſè opinor. Nonius videtur legiſſe, *tam mea res me*,&c. HERCLES PRAEVORT. METVS.] Nonius hunc locum proferens, *præuortit* interpretatur reuocat. Ego totum hunc locum ſic explico, inclamante hera Alcumena, tum mea res perterrefacit, & horrore perfundit. ſed heræ Alcumenæ metus plus apud me valet, quàm meus. VT SCISCAM,&c.] id eſt, vt ſciam, &c. Omnino apud Nonium legitur, vt ſciam, quid velit. CONSPICOR.] conſpicio. NEQVE NOSTRVM QVISQVAM SENSIMVS,] neque quiſquam noſtrûm ſenſit. QVIS HIC EST SENEX?] hic ancilla Amphitruonem metu perculſum & iacentem & exanimatum reperit. O, CEDO MANVM.] ò, da manum. INCREPVIT IVP] Horribili ſonitu & crepitu E percuſſit. AB ACHERVNTE VEN.] ab inferis ſiue ab orco veniam. ITA MIHI ANIMVS ETIAM N. AB.] ita ego etiam nunc examinata ſum. HAEC SOLA SARTAM M. G.] id eſt hæc ſola mearum ancillarum,mentem integram & ſanam gerit:cæteri & cæteræ familiares omnes mẽtem habent vitiatam & corruptam. Sic autem legendum mihi viſum eſt potius,quàm vt habent libri vulgati, *ſanam*:quanquam eadem ſententia eſt. Nam & ad veterem ſcripturam propius accedit,quæ eſt *ſarcam*, aut *ſarram.* & habet tranſlationem pereleganrem, ab ædificiis ſartis, vel ab ædificiorum ſartis tectis ductam: quæ & M. Tullius vſus eſt in epiſtola ad C. Memmium, &c. libro 13. *vt M. Curium,ſartum & tectum,vt aiunt, ab omníque incommodo. detrimento, moleſtia ſincerum, integrúmque conſerues*, licet etiam legere ſiccam: quod Camerarius non improbat, quanquam ſartam magis probat: in quo ei aſſentior. *ſagam* autem,quod mauult Turnebus,non placet,tum quòd nimis ab antiqua ſcriptura remotum eſt, tum quia per ſanam mentem aliud ſignificari videtur,quàm quòd Amphitruo Plautinus ſentit. *ſartam mentem* igitur, vt dixi, legendum potiſſimùm arbitror: *ſartam* autem, vt & Camerarius,integram, non læſam, non malè affectam, non labantem,neque vacillantem interpretor. PIAM] fidam in te, atque officioſam. GEMINOS.] reſponſio per

παντο-

A *ταυτολογίας*. Sic suprà, *in eodem lecto? AL. in eodem.* DOLORES] *ὠδῖνες*: dolores partus. VT SOLENT PVERP.] quales dolores exoriri solent puerperæ. MANIBVS PVRIS] manibus lotis. Horat. sat. 3. lib. 2. *Lautis manè senex manibus.* CAPITE OPERTO] capite velato deos oraturi, & sacra facturi manus lauabant, & inter orandum capita operta habebant. Plutarchus *ῥωμ.* ABSOLVITO HINC ME EXT.] conferto in pauca, quæ narrare cœpisti, vti hinc abeam. expedito rem paucis, vt mihi quamprimùm abire liceat. in Curcul. *sequere hac te absoluam, qua aduenisti gratia.* ITA PROFECTO SINE D.] Quidā legunt, *Itá perfectè.* Nonnulli libri habēt, *Ita perfectó.* VT VT] quomodocunque de me est merita. LAVERE] lauare pueros: profert hunc locum Nonius in verbo *Lauere.* ET MVLTVM VALET!] & multū validus est! IN CVNABVLIS] si legemus *in cunabulis*, duabus vocibus, cunabula dicemus idem esse quod cunas. Sin vna voce, *incunabulis*, quod ego malo, incunabula dicemus esse fascias, & inuolucra, hoc est pannos linteos, quibus pueri infantes inuoluuntur, vinciuntur & colligantur. In Trucul. *Fasciis opus est, puluinis, cunis, incunabulis.* DIVINITVS NON METVO QVIN, &c.] ordo est, non metuo, quin suppetiæ vxori meæ diuinitus latæ sint. MAGIS IAM FA.] Sic loquitur millies Plaut. *Faxo dices* autē, id est fecero, vt dicas, faciā vt dicas: & admonendus est lector, vtroque modo eum dicere solere, *faxo dices*, & *faxo dicas*, & ita de similibus. DEVOLANT] deorsum volant. ANGVES IVBATI.] Sic habent nostri libri veteres. Sed Nonius in voce *angues* legit *iubata*: vt probet *anguis* esse interdum fœminini generis. *iubati angues* autem, seu *iubata* dicuntur *crinita*, hoc est demissis è ceruice & collo crinibus hirsutæ: sic dicuntur & leones & equi iubati. Vig. lib. 3. Georg. *Densa iuba, & dextro iactata recumbit in*
B *armo.* & lib. 11. Æneid. *Ludúntque iuba per colla, per armos.* Plin. lib. 8, cap. 16. *Leonū præcipua generositas tunc cùm colla, armósque vestiunt iubæ.* de iubis anguium. Virg. lib. 2. Æneid. *Pectora quorum inter fluctus arrecta, iubæq́.* IN IMPLVVIVM] *impluuium*, vt docet Asconius, locus est sine tecto in ædibus, quà impluere in domum potest. Varro autem lib. 4. de lingua Latina, *Si relictus erat locus in medio, inquit, in lucem caperet deorsum, quà impluebat: impluuium dictum, & sursum, quà compluebat, compluuium*: vtrūque à pluuia. SED ANGVES OCVLIS OMN. CIRC.] sed angues omneis familiareis oculis circumspiciebant. CONSPICATÆ] subintell. sunt. RVRSVM PRORSVM] retrorsum. Passeratius legit *rursum prorsum.* ILLE ALTER PVER.] Hercules. ALTERVM ALTERA APPREH. &c.] apprehendit eos perniciter, id est celeriter, alterum altera, id est vnum dextra, alterum læua. Ouid. lib. 1. de Arte amandi, *Paruus erat, manibúsque suis Tirynthius angues Pressit, & in cunis iam Ioue dignus erat.* PERCIPIT] occupat, perfundit. Sic Lucret. lib. 3. *His tibi me rebus quædam diuina voluptas Percipit, atque horror.* PORRO LOQVERE] id est perge loqui. Porro tenus loquere. AMBO ANGVEIS] *ambo*, pro ambos, vt *duo* pro duos. Virg. lib. 11. Æn. *Si duo præterea tales Idæa tulisset Terra viros*, &c. hac de re in Commentariis Lucretij plura. CLAM CONSVETVM] clàm consuetum esse. clàm consueuisse & rem habuisse. SI LICET BONI DIMI.] si licet mihi, boni societate cum Ioue contracta, eius boni partem dimidiam obtinere, altera dimidia ei relicta & concessa. legēdum, *Si licet*, vt nos edidimus, non Scilicet, vt habent alij libri. VASA PVRA] suprà, *Iube verò vasa pura adornari mihi.* PACEM EXP. sic M. Tullius pro
C Rabirio perd. r. *ab Ioue opt. max. certísque diis, deabúsque immortalibus quorum ope*, &c. *pacē ac veniam peto, precórque*, &c. Idem pro M. Font. *illæ nationes in bellis gerendis ab diis immortalibus pacem ac veniam petunt.* Lucret. lib. 5. *Non diuûm pacem votis adit, & prece quæsit Ventorum pauidus paces, animásque secundas.* Iterum Plautus Pœnulo, *Sunt hic omnia, quæ ad deorum pacem oportet adesse?* Nihil autem aliud est, Iouis pacem expetere, quàm Iouem sibi propitium, placatum, & pacatum habere velle. TIRESIAM] de quo Homerus *Ὀδυσ. λ*. CONIECTOREM] *μάντιν*.

IVPITER.

BOno animo es, assum auxilio Amphitruo tibi & tuis,
Nihil est quod timeas: ariolos, haruspices,
Mitte omnis: quæ futura & quæ facta, eloquar.
Multò adeò melius, quàm illi, quum sim Iuppiter.
D Primùm omnium Alcumenæ vsuram corporis
Cœpi, & concubitu grauidam feci filio.
Tu grauidam item fecisti, quum in exercitum
Profectus, vno partu duos peperit simul.
Eorum alter nostro qui est susceptus semine,
Suis factis te immortali afficiet gloria.
Tu cum Alcumena vxore antiquam in gratiam
Redi. haud promeruit, quamobrem vitio verteres.
Mea vi subacta est facere. ego in cælum migro.

ALCMENAE VSVRAM CORP. C.] Alcmenæ corpore vsus sum. CONCVBITV] meo compressu. PROFECTVS] es subintell. EORVM ALTER] Hercules. HAVD PROMERVIT.] Haud com-
E meruit. SVBACTA EST] coacta est.

AMPHITRVO.

FAciam ita vt iubes, & te oro promissa vt serues tua.
Ibo ad vxorem intrò, missum faciam Tiresiam senem.
Nunc spectatores, Iouis summi caussa clarè plaudite.

PROMISSA VT SERVES TVA] promissa vt facias. MISSVM FACIAM] dimittam.

FINIS AMPHITRVONIS.

ASINARIA. A

DRAMATIS PERSONAE.

LIBANIVS seruos. PHILENIVM meretrix.
DEMENAETVS senex. DIABOLVS adolescens.
ARGVRIPPVS adolescens. PARASITVS.
CLEAERETA lena. ARTEMONA vxor.
LEONIDA seruus. GREX.

MERCATOR.

B

PROLOGVS.

HOc agite sultis spectatores nunc iam,
Quæ quidem mihi atque vobis res vertat benè,
Gregique huic, & domino, atque conductoribus.
Face iam tu præco nunc omnem auritum poplum.
Age nunc reside, caue modò ne gratiis.
Nunc quid processerim huc, & quid mihi voluerim,
Dicam: vt sciretis nomen huius fabulæ.
Nam quod ad argumentum attinet, sanè breue est. C
Nunc quod me dixi velle vobis dicere,
Dicam, huic nomen Græcè est Onagos fabulæ,
Demophilus scripsit, Marcus vortit barbaré.
Asinariam volt esse, si per vos licet.
Inest lepos, ludúsque in hac comœdiâ.
Ridicula res est: date benignè operam mihi,
Vt vos item aliàs, pariter nunc Mars adiuuet.

HOC AGITE, SVLTIS] Id est ad hoc quod agitur, animos aduertite, neque aliud agite. attentos animos ad hanc comœdiam præbete. De hac locutione, *hoc age*, plura diximus ad illud Horat. epist. 2. ad Loll. lib. 1. epist. *Hoc age, ne mutata retrorsum te ferat aura.* NVNC IAM] *iam* hîc est dissyllabũ. D VERTAT BENE] fausta sit & prospera: bene procedat. vertat in vtilitatem, vt loquitur Lucretius. Sic enim ille lib. 6. *Nil adeò posset cuiquam leue, tenuéque mẽbris Vertere in vtilitatem*, &c. GREGIQVE HVIC] comœdis. DOMINO] poëtæ. CONDVCTORIBVS] iis, qui conduxerunt ornamenta, ædilibus. AVRITVM] attentum. Horat. od 12. lib. 1. *Blandum & auritas fidibus canoris ducere quercus.* CAVE MODO, NE GRATIIS] sic legendum, hoc primum. *gratiis* autem, id est gratis, vt ingratis & ingratiis idem valent. Deinde significat, præcones nihil gratis agere, cùm linguam, seu vocem venalem habeant. M. Tull. in Quintiana, de Næuio præcone, *nec mirum si is, qui vocem venalem habuerat, ea quæ voce quæsierat, magno sibi quæstui fore putabat.* Hanc scripturam comprobat illud, quod est in prologo Pœnuli, *Exerce vocem, quam pro viuis & colis. Nam nisi clamabis, statim te obrepet fames. Age nunc reside, duplicem vt mercedem feras.* Dicit enim præconem duplicem mercedem laturum, alteram ob clamorem, alteram ob silentium. Sic hoc loco, *reside*, inquit, *& tace*, caue modò ne gratiis taceas, id est caue modò ne istuc facias sine mercede: proinde ac si dicat, non facies. Nam nihil gratis facere soletis, vos præcones, ne silere quidem. Non dissimulabo tamen, Riuium, virum sanè doctissimum legere hîc, *caue meis ne ingratiis*, loquentem de hac voce apud Terentium in Heaut. ibi *proterruisti hinc ea coacta ingratiis*, &c. Postremò, Passeratius putat legendum, *caue modò ne γρύξῃς*, vt sit hic Plauti sensus, caue ne etiam γρύξῃς, id est γρῦ facias, caue ne vel somnum minimum edas. Sed neque carminis lex hanc scripturam patitur, neque Latini sermonis consuetudo. Dixisset enim potius, caue ne γρύξῃς modó. VT SCIRETIS NOM. HVIVS F.] processi, vt huius fabulæ nomen ex me cognosceretis.

A ſceletis. HVIC NOMEN GR. EST ON.} huic fabulæ nomen eſt onagos Græco vocabulo. ſic legendum autem, non *onagros*, quomodo in omnibus libris & ſcriptum, & impreſſum eſt. quod vidit Adr. Turnebus. ὀναγὸς autem, ſeu ὀνηγὸς hoc eſt aſinorum ductor, aſinarius. BARBARE} Latinè, idem in captiuis, *Barbarica lege certum eſt ius meum omne perſequi*, id eſt, latina lege. in Mil. glor. *Poëtæ barbaro*, id eſt poëtæ Latino. Cur ita Plautus, ratio eſt in promptu. Hæ comœdiæ, palliatæ ſunt. At Græcis gentes omnes aliæ, erant barbaræ. Feſtus in voce *barbari* hunc locum profert, atque explicat his verbis, Barbari dicuntur antiquitus omnes gentes exceptis Græcis: vnde Plautus, Næuium poëtam Latinum, Barbarum dixit: & de ſe, cùm transferret fabulam ex Græco dixit, *Marcus vertit barbarè.* Idem in prouerbio, *Vapula Papiria*, profert hũc locum, qui ſequitur ex Plauti fœneratrice, *Heus tu, in barbaria, quod dixiſſe dicitur liberta ſuæ patronæ, id adeò dico liberta, ſalue, Vapula Papiria.* In Barbaria, inquit, id eſt, in Italia. RIDICVLA} riſus plena. VOS ITEM VT ALIAS, PARITER NVNC M. ADIV.} opto, vt vos Mars adiuuet, item vt alias adiuuit. deos quæſo vt vobis Mars faueat, vt item antea fuit. hoc eſt, vt vera virtute belli vincatis, non fraude, neque fallacia. Idem in Prologo Capt. *Abeo. Valete, iudices iuſtiſſimi: domi bellique duellatores optimi.* Idem Prol. Caſinæ, *Tantum eſt. Valete, bene rem gerite, & vincite. Virtute vera, quod feciſtis antidhac.* Idem in Prologo Ciſtell. *Hac res ſic geſta eſt. bene valete, & vincite Virtute vera, quod feciſtis antidhac.* Licet mihi alia exempla colligere. ſed hæc ſatis ſunt. Quod autem quidam vult legi, *ars adiuuet*: pro *Mars adiuuet*, fallitur.

B

ARGVMENTVM.

AManti argento filio auxiliarier,
Sub imperio viuens volt ſenex vxorio.
Itaque ob aſinos relatum precium Saureæ
Numerarier iuſſit ſeruo Leonidæ.
Ad amicam id fertur. cedit noctem filius.
Riuinus amens ob præreptam mulierem,
Is rem omnem vxori per paraſitum nunciat.
Accurrit vxor ac virum è luſtris rapit.

C AMANTI ARG. FIL. AVX.} ordo eſt, ſenex ſub imperio viuens vxorio volt auxiliarier amanti filio argento. FILIO} Argyrippo. SENEX} Demænetus. VXORIO} vxoris, Artemonæ. hoc totum autem, ſub imperio viuens vxorio, id eſt, γυναικοκρατούμενος. SAVREAE,} ſeruo atrienſi. NVMERARIER. IVSSIT S. L.} al. Numerari iuſsit ſeruulo Leonidæ. CEDIT NOCT. F.} cedit noctem filius patri ſuo Demæneto, id eſt, poteſtatem facit patri ſuo cubandi cum puella. RIVINVS} diabolus adoleſcens, riualis Argyrippi. VXOR} Artemona. VIRVM} Demænetum. RAPIT} al. trahit.

ACTVS PRIMVS.

LIBANVS ſeruus. DEMAENETVS ſenex.

SICVT tuum vis vnicum gnatum tuæ
Supereſſe vitæ, ſoſpitem & ſuperſtitem:
D Ita te obteſtor, tum per ſenectutem tuam,
Pérque illam quam tu metuis vxorem tuam,
Si quid med erga tu hodie falſum dixeris,
Vt tibi ſuperſtes vxor ætatem fiet:
Atque illa viua, viuus vt peſtem oppetas.
DE. Per deum fidium quæ quæris, iurato mihi,
Video neceſſe eſſe eloqui, quicquid roges.
Ita me obſtinatè aggreſſus, vt non audeam
Profectò percunctanti, quin promam omnia.
Proinde actutum iſtud quid ſit, quod ſcire expetis,
E Eloquere, vt ipſe ſcibo te faciam vt ſcias.
LI. Dic obſecro hercle ſeriò, quod te rogem.
Caue mihi mendacij quicquam. DE. quin tu ergo rogas?
LI. Num me illuc ducis vbi lapis lapidem terit?
DE. Quid iſtuc eſt? aut vbi eſt iſtuc terrarum loci?
LI. Vbi flent nequam homines, qui polentam pinſitant.
DE. Quid iſtuc ſit, aut vbi iſtuc ſit, nequeo noſcere:
Vbi flent nequam homines, qui polentam pinſitant.
LI. Apud fuſtitudinas, ferri crepinas inſulas.
Vbi viuos homines mortui incurſant boues.

DE. Modò pol percepi Libane,quid istuc sit loci: A
Vbi sit pollenta,te fortasse dicere. LI. ah.
Neque hercle ego istuc dico,nec dictum volo.
Teque obsecro hercle,vt quæ locutus despuas.
DE. Fiat, geratur mos tibi. LI. age,age,vsque excrea.
DE. Etiámne? LI. quæso hercle vsque ex penitis faucibus.
Etiam amplius. DE. nam quousque? LI. vsque ad mortem volo.
DE. Caue sis malam rem. LI. vxoris dico,non tuam.
DE. Dono te ob istuc dictum,vt expers sis metu.
LI. Di tibi dent quæcunque optes. DE. redde operam mihi
Cur hoc ego ex te quæram?aut cur miniter tibi, B
Propterea quòd me non scientem feceris,
Aut cur postremò filio succenseam,
Patres vt faciunt cæteri? LI. quid istuc noui est?
DE. Equidem scio.iam filius quòd amet meus,
Istanc meretricem è proximo Philenium.
Est-ne hoc vt dico Libane? LI. rectam instas viam,
Ea res est,sed eum morbus inuasit grauis.
DE. Quid morbi est? LI. quia non suppetunt dictis data.
DE. Túne es adiutor nunc amanti filio?
LI. Sum verò,& alter noster est Leonida.
DE. Bene hercle facitis,& à me initis gratiam. C
Verùm meam vxorem Libane nescis qualis sit?
LI. Tu primus sentis,nos tamen prænoscimus.
DE. Fateor eam esse importunam atque incommodam.
LI. Posterius istuc dicis,quàm credo tibi.
DE. Omnes parentes,Libane,liberis suis,
Qui mihi auscultabunt,facient obsequelam iam:
Quippe qui mage amico vtantur gnato & beneuolo,
Atque ego me id facere studeo.volo amari à meis,
Volo me patris mei similem,qui caussa mea
Nauclerico ipse ornatu per fallaciam D
Quam amabam,abduxit ab lenone mulierem.
Neque puduit eum id ætatis sycophantias
Struere,& beneficiis me emere gnatum suum sibi.
Eos me decretum est persequi mores patris.
Nam me hodie orauit Argyrippus filius,
Vti sibi amanti facerem argenti copiam.
Et id ego percupio obsequi gnato meo.
Volo amori obsecutum illius,volo amet me patrem.
Quanquam illum mater artè,contentéque habet,
Patres vt consueuerunt.ego mitto omnia hæc.
Præsertim quum is me dignum,quoi concrederet E
Habuit,me habere honorem eius ingenio decet,
Quom me adiit,vt pudentem gnatum æquum est,patrem.
Cupio esse amicæ quod det argentum suæ.
LI. Demiror quid sit,& quò euadat,sum in metu.
DE. Equidem scio iam,filium quòd amet meum.
LI. Cupis id,quod cupere te necquicquam intelligo.
Dotalem seruum Sauream vxor tua
Adduxit,cui plus in manu sit,quàm tibi.
DE. Argentum accepi,dote imperium vendidi.

Nunc

A Nunc verba in pauca conferam,quid te velim.
Viginti iam vſuſt filio argenti minis.
Face id vt paratum iam ſit. LI. vnde gentium?
DE. Me defraudato. LI. maximas nugas agis.
Nudo detradere veſtimenta me iubes.
Defrudem te ego? age ſis tu ſine pennis vola.
Téne ego defrudem? qoi ipſi nihil eſt in manu?
Niſi quid tu porrò vxorem defrudaueris.
DE. Quà me,quà vxorem,quà tu ſeruom Sauream
Potes circunduce,aufer,promitto tibi
B Tibi non offuturum,ſi id hodie effeceris.
LI. Iubeas vna opera me piſcari in aere,
Venari autem rete iaculo in medio mari.
DE. Tibi optionem ſumito Leonidam.
Fabricare quiduis,quiduis comminiſcere.
Perficito argentum hodie vt habeat filius,
Amicæ quod det. LI. quid ais tu Demænete?
Quid ſi forte inſidias deuenero?
Tu redimes me,ſi me hoſtes interceperint?
DE. Redimam. LI. tum tu igitur aliud cura quid lubet.
DE. Ego eo ad forum,niſi quid vis? LI. i,etiàmne ambulas?
C DE. Atque audin etiam? LI. ecce. DE. ſi quid te volam,vbi eris?
LI. Vbicunque libitum fuerit animo meo.
Profectò nemo eſt quem iam dehinc metuam mihi,
Ne quid nocere mihi poſſit,quum tu tua
Oratione omnem animum oſtendiſti tuum,
Quin te quoque ipſum facio haud magni,ſi hoc patro.
Pergam quò occœpi,atque ibi conſilia exordiar.
DE. Audin tu? apud Archibulum ego ero argentarium.
LI. Nempe in foro? DE. ibi,ſi quid opus fuerit. LI. meminero.
DE. Non eſſe ſeruus peior hoc quiſquam poteſt,
D Nec magis verſutus,nec quo ab caueas ægrius.
Eidem homini,ſi quid rectè curatum velis,
Mandes,moriri ſeſe miſerè mauolet,
Quàm non perfectum reddat quod promiſerit.
Nam ego illud argentum tam paratum filio
Scio eſſe,quàm me hunc ſcipionem contui.
Sed quid ego ceſſo ire ad forum,quò incœperam?
Ibo,atque ibi manebo apud argentarium.

SICVT TVVM VIS VNICVM, &c.} Hoc omnes patres exoptant. Sic Terent. Heaut. SOSTR. *miſeram me! hoccine quaſiſti,obſecro.Ita mihi,atque huic ſis ſuperſtes,vt ex me,atque hoc natus es.* Cic. li. 2. de nat. deor. *Nam qui totos dies precabantur,& immolabant,vt ſui liberi ſibi ſuperſtites eſſent,ſuperſtitioſi ſunt appellati:quod nomen poſtea latius patuit.* SOSPITEM,} ſaluũ. ITA TE OPTESTOR,} vt mihi verũ dicas. vel vt mihi ad ea,quæ ex te quærã verè reſpõdeas. MED ERGA} erga me, [illegible] erga me,autẽ.i. aduerſum me,apud me. VT TIBI SVPERSTES, &c.} ſubintell. precor,opto. E ÆTATEM} diutiſſimè annos triginta,& amplius. hac de re ſuprá. PESTEM OPPETAS} ſic dictum peſtem oppetas, vt mortem oppetas. profert autem hunc verſum Nonius in verbo *oppetere*, & interpretatur, *incidere*. PER DEVM FIDIVM} deum fidium,alij Iouis filium,Herculem,ſignificari volunt,alij, [illegible], id eſt, deum fidei præſidem, ac patronum. In vocabulario Latino-græco manuſcripto,ita ſcriptum eſt,diuus fidius, Διὸς υἱὸς ἡρακλῆς. Feſtus autem in *medius fidius*,& hanc & alias interpretationes refert. ſententia autem huius loci hæc mihi videtur eſſe, video mihi neceſſe eſſe eloqui,quæ ex me quæris per deum fidium,id eſt,quæ me ſanctiſſimè,& religioſiſſimè,& per res hominibus cariſſimas rogas. licet fortaſſe etiam ſic explicare, video mihi iurato,id eſt, qui iuraui per diuum fidium, neceſſe eſſe eloqui,quæ quæris. OBTINATE} obfirmatè, pertinaciter, &, vt ita dicam, inſtanter. AGGRESSVS,} ſubintell. es. VT NON AVDEAM PROFECTO PERCVNCTANTI.} id eſt, vt non audeam committere,quin tibi quærenti omnia eloquar, & expromam. VT IPSE SCIBO} vt ipſe ſciam. ſic efferre ſolet Plautus futura verborum quartæ coniugationis. TE FACIAM VT SCIAS} te faciam ſcire: faciam, vt tu ſcias. ſic ſuprà in Amphitr. *fecit me,vt vigilarem.* infrà in Aulul. *Nimis hercle illum coquum ad me*

veniat velim. CAVE MIHI MEND. Q.} subintell. dicas, seu dixeris. NVM ME ILLVC DVCIS, &c.} A pistrinum significat. Lucret.lib.1. *Conueniebat enim, fruges quoque sæpe minutas, Robore cum saxi franguntur, mittere signum, Sanguinis, aut aliûm, nostro quæ corpore aluntur. Cum lapidi lapidem terimus, manare cruorem.* NEQVAM HOMINES} serui improbi. QVI POLENTAM PRANSITANT.} sic habent omnes nostri libri veteres, & plerique vulgati, Veneti, Florentini, Parisienses, Lugdunenses. & probat Adr. Turneb. cui assentior. Nam vt ille refert, serui molitores in Græcia, non pane, sed polenta vesci solebant. Etiam sæpenumero cùm agentes, & trudentes molas esuriebant, furtim de hordei farina, vnde polenta fiebat, esitabant. Testatur autem Plinius lib.18.cap.8. tam ignotam Græciæ pultem fuisse, quàm Italiæ polentam. ex quo licet intelligere polentam cibum Græcorum fuisse, vt pultem Italorum. Alij quidam, in quibus est Camerarius, legi malunt *pinsitant.* pinsitant autem, id est, crebrò pinsunt. Nonius pinsere, tundere, vel molere. Varro, *Nec pistorem vllum nossent, nisi eum qui in pistrino pinseret farinam.* Omnino *pransitant.* probabilior est lectio, pransitant autem, id est, crebrò prandent, vel, vt Bosio placet, prandêre cupiunt. Erat autem machina quædam, vt ille mihi indicauit apud Iulium Pollucem, quæ παυσικάπη Græcè dicebatur, ea collo molientium seruorum inserebatur, ne inter molendum polentam comesse, néve manus ori admouere possent. Fiebat porrò hoc modo polenta: perfusum aqua hordeum siccabatur per vnius noctis spatium. postero die frigebatur B postremò molis tundebatur. APVD FVSTITVDINAS.} apud insulas, in quibus serui fustibus verberantur, ac tunduntur. nomen est à Plauto fictum, ridiculi gratia, & à fustibus, ac tundendo ductum. FERRI CREPINAS} in quibus ferreæ compedes, quibus serui constringebantur, crepant. hoc quoque nomen à Plauto eadem gratia fictum est. talia autem sexcenta, vt oculicrepidæ, ferriteri, virgidemiam, plagipatidæ, &c. quæ suis locis indicabuntur, & in indice collecta sub vno adspectu ponentur. VBI VIVOS HOMINES MORT. INCVR} vbi mortui boues, id est, lora bubula, vel ex pellibus bubulis facta incursant, id est, petunt, inuadunt, viuos homines, id est, seruos molitores. sententia est, vbi serui loris bubulis verberantur, *viuos homines, mortui boues,* antithesis. INCVRSANT} verbo vsus est significanti, & luculento, & bobus cornu petentibus perquàm conuenienti. trãslatè posuit in Pœnulo, *Is me autem porro verberat, incursat pugnis, calcibus.* sic in Rudente, *& pendentem incursabo pugnis.* AH, NEQVE HERCLE EGO ISTVC D.} abominatur seruus loci illius mentionem tanquam odiosi, atque inuisi. QVAE LOCVTVS.} id est, locutus es. DESPVAS} despuebant veteres, quæ abominabantur, ne nocerent, néve euenirent. Varro lib.1. de re rust. cap.2. *Hoc ter nouies cantare iubet, terram tangere, despuere, ieiunum cantare.* Nonnulli hîc legunt exspuas. EXCREA} screando, à pectore eiice. QVAESO HERCLE VSQVE EX PENITIS F.} vsque ex imis faucibus. hunc locum profert Prisc. lib 3. CAVE SIS MALAM REM} Caue si sapis, malum. caue si vis tibi à malo. proinde ac si dicat, si pergis immodestè loqui, & hero malè precari, dabis pœnas, nòli tibi malam rem arcessere inconsideratè, & immodestè loquendo. VXORIS DICO, NON T.} vxoris dico mortem, inquit, non tuam. interpretatur seruus, quod ambiguè locutus erat, ne herus de se, aut de sua morte dictum putet. OB ISTAM REM,} quia C te vsque ad mortem vxoris, intelligere dixissi. VT EXPERS SIS METV.} vt sis solutus verberum metu: vt securus sis à verberibus. *expers* eum ablatiuo iunxit, vt suprà, in Amphitr. *Ea more expertem te factam aduenens offendi domi.* DII TIBI DENT, QVAECVNQVE OPTET.} sic Horat. sat. vlt. lib.2. *Nasidiene ad hæc: tibi dij, quæcunque preceris, commoda dent.* Iterum Plautus infrà in ead. comœd. *Dij dabunt dij, quæ velitis, vobis.* Idem in Epid. princip. *Dij dent quæ velis.* REDDE OPERAM MIHI} nunc mihi da vicissim operam, & te attentum præbe. CVR HOC EX TE QVAERAM, &c.} παρέλκει τι. proinde ac si dicat, non debeo id ex te quærere, quod scio, videlicet, filium meũ amare: neque debeo tibi propterea minitari, quòd me certiorem non feceris: neque iustam mihi causam esse puto, quamobrem filio meo succenseam, quòd amet: quemadmodum cęteri patres faciunt, qui & quærunt ex seruis, quid agant filij, & minantur eis, quòd non facti sint ab eis certiores de libidinosa filiorum vita, & succensent filiis, quòd ament, quòd commissentur, quòd scortentur. EQVIDEM SCIO IAM FILIVM Q. AM. M.} id est, equidem scio iam filium meum amare. talia sunt illa, faciam te vt scias id est, faciam te scire. ILLVM VENIAT VELIM} id est, illum venire velim. & infrà septem post versibus, *Verum meam vxorem Libane, nescis qualis sit?* id est, verùm, nescis qualis vxor mea sit? & cętera similia sexcenta. sic autem vt edidimus legendum, non vt vulgò, *scio iam filius quòd amet meus.* quod corruptum est à sciolis. non enim solent ita loqui Latini. sed hoc modo, scio filium meum amare: & D scio filium meum, quod amet. quo posteriore tamen vtuntur maximè comici, à Græcis sumpto. sic enim illi, οἶδα τὸν υἱὸν ἐμὸν ὅτι ἐρᾷ. RECTAM INSTAS VIAM} rem ipsam eloqueris. dicis quod res est. non aberras à recta via. allegoria est. sic suprà in Amphitr. *ingressu'st viam.* EA RES EST.} ἐμφατικῶς. QVIA NON SVPPETVNT DICTIS DATA} quia non habet, quod det Philenio, cui se multa daturum dixit. vel sic, quia non habet, vnde præstare possit, quæ se daturum promisit. ET A ME INITIS GRATIAM,} & mihi gratum facitis, eiúsque facti nomine multum vobis debeo. TV PRIMVS SENTIS, NOS T. PR.} Tu primus omnium sentis incommoditatem, & importunitatem vxoris tuæ: sed nos omnium primi, seu ante omnes scimus. Ter. Adelph. *Primus sentio mala nostra, primúsque rescisco omnia.* POSTERIVS ISTVC DICIS, Q.} id est prius istud, quod dicis, credo tibi, quàm dixeris. Profert hunc versum Nonius in voce *posterius,* quam interpretatur, *tardius, vel secundò.* OMNES PARENTES LIBANE, &c.} ordo est. Omnes parentes Libane, qui mihi auscultabunt, facient obsequelam iam liberis suis. *facient obsequelam* autem, id est. obsequentur, indulgebunt. profert etiam hunc locum Nonius in voce *obsequela,* vbi ostendit, obsequelam & obsequium idem valere. *iam* autem. hîc est dissyllabum, vt & sæpe alias. QVIPPE QVI MAGE AMICO, &c.} id est, Quippe vt filio suo vtantur magis amico, & beneuolo: seu, quippe vt filium suum habeant sibi magis amicum, & beneuolum. *Quippe qui* autem, spondeus est. Sed videtur sic legendum potius, *Quippe qui mage amicis vtantur, & beneuolis.* vel sic, *Quippe mage amicis qui vtantur & beneuolis.* ATQVE EGO ME ID FACERE STVDEO.} *studeo me facere,* dictum antiquè. sic Salust. de coniur. Catil. *Omneis homines, qui sese student præstare cæteris animantibus, &c.* E VOLO ME MEI P. S.} volo me mei patris esse similem. NAVCLERICO IPSE ORNATV} nauclericus ornatus erat vestis cærulea, causia ferruginea, palliolum ferrugineum: brachium expapillatum. Vide in Milite glor. ibi, *Facitò, vt venias ornatus huc ornatu nauclerico.* ID AETATIS} ea ætate. SYCOPHANTIAS STRVERE,} fallacias machinari. sycophantias componere. In Bacchid. *nunc pater mi, proin tu vt caueas tibi, Sycophantias componi,* &c. ET BENEFICIIS ME EMERE GN. &c.} & beneficiis me filium suum sibi conciliare, deuincire, atque obligare. Virgil. Georg. lib.1. *Téque sibi generum Thetis emat, emat omnibus vndis.* Idem lib.9. Æneid. *Qui vita bene credat emi, quam credis honorem.* DECRETVM EST} certum est, stat sententia. PERSEQVI} imitari. ET ID EGO PERC.} id ἐν τούτῳ in eo, seu in hoc. profert hunc locum Nonius in voce *obsequiæ,* paulo aliter quàm hodie legitur: nempe hoc modo, *Ego sanè cupio obsequi,* &c. Quòd si *percupio* pro cupio scriberetur, tollerabilis esset lectio, alioqui ferri non potest. OBSECVTVM} subintell. esse à me. nam *obsecutum,* accipiendum est παθητικῶς pro obsecundatum, inseruitum, indultum. ARCTE, CONTENTEQVE HABET} angustè, & illiberaliter ei sumptum suppeditat. Nonius hunc versum profert, & *contentè,* interpretatur *parcè,* & *continenter.* Ego contentum arbitror opponi laxo. Quare *contentè* valet malignè, angustè, γλίσχρως. *habet* autem, id est, tractat. PATRES VT CONSVEVERVNT,} patres enim solent esse in filios suos duriores, & tenaciores: matres contrà mitiores, & liberaliores,

A HABERE HONOREM EIVS INGENIO} eius ingenio morem gerere, & indulgere. CVPIO ESSE} Cupio ei esse, cupio eum habere. ET QVO EVADAT, S. IN. M.} & metuo, quo eius oratio cadat, vel sic, & metuo quæ sit eius orationis clausula. Hæc secum loquitur seruus Libanius. hunc locum profert Nonius in verbo *euadere*, & *euadat* hic interpretatur *exeat, tendat*. CVPIS ID, Q.} Cupis amanti filio argenti copiam facere. NE QVICQVAM} frustrà. ADDVXIT} domum tuam. CVI PLVS IN MANV SIT, Q. T.} qui plus possit, quàm tu: quoniam videlicet vxor amplissimam dotem domum tuam attulit: quam ille tractat. ARGENTVM ACCEPI, D. IMP. VEND.} dotata vxore ducta libertatem amisi, & seruus vxoris factus sum. in Aulul. Nam quæ indotata est, ea in potestate est viri. Dotatæ mactant & malo, & damno viros. Item in Epidico, *pulcra Ædepol dos pecunia'st*. PER. *quæ quidem non maritata'st*. VSV'ST} opus est. ME DEFRAVDATO} per fraudem pecuniam à me auferto. al. *defrudato*. De hoc verbo mox plura. NVGAS AGIS} id est nugaris. sic in Aulul. *ah nugas agis*. Idem in Capt. *enimuero non fuit, nugas agis*. NVDO DETR. VEST. ME IVB.} significat hunc senem esse nudum, & inanem. quare fieri non posse, vt vlla pecunia ab eo auferatur. AGE SIS} age si vis. TV SINE PENNIS V.} proinde ac si diceret, si volare potes sine pennis, ego etiam potero pecuniam abs te sumere. TENE EGO DEFRVDEM?} profert hunc versum Nonius in verbo *defrudare*, vbi docet, *defrudare*, esse fructum minuere, vel per fraudem aliquid eximere. QVA ME, B QVA VX. &c.} Quacunque via me, quacunque vxorem, quacunque seruum Sauream circunducere potes, circunduce. CIRCVNDVCE,} circunueni, decipe. NON OBFVTVRVM,} promitto tibi id non offuturum, id est, non nociturum, &c. vel promitto tibi me tibi non offuturum, id est, non obstiturum, &c. Ego superiore modo malo. PISCARI IN AERE} piscari in aëre, & quod deinceps sequitur, venari in medio mari, prouerbiorum locum obtinent & significant, inanem operam sumere. VENARI AVTEM RETE IACVLO.} Sic legendum, non, vt vulgò, te te iaculo. quod deprauatũ est à scholis, quibus rete iaculum, inauditum esset, aut qui rete in septimo casu pro *reti* positum esse non viderent. est autem rete iaculum, retis genus dictum à iaciendo: quod & funda dicitur à fundendo, vt docet Seruius ad illud Virgil. lib. 1. Georg. *Atque alius latum funda cùm verberat amnem* βίλον à Græcis eadem ratione appellatur. legendum autem apud Seruium. rete iaculum, non retiaculum, vt in vulgatis impressum est. Vtitur hac voce & in Trucul. *Quasi in piscinam rete qui iaculum parat*. OPTIONEM} adiutorẽ, vicarium, successorẽ. Optio, vt docet Festus, hunc locum proferens. in re militari appellatur is, quem Decurio, aut Centurio optat sibi rerum priuatarum ministrum, quò facilius officia publica obeat. Nonius, *Optiones in cohortibus, qui sunt honestis gradus, vt optatos, quod est electos: & adoptatos, quod adscitos*. Varro de vita populi R. lib. 3. *existimat appellatos*. *Referentibus centurionibus adoptati in cohortes subibant, vt semper plenæ essent legiones: à quo optiones in turmis decurionum, & in cohortibus centurionum appellati*. Vegetius lib. 2. cap. 7. *Optiones ab optando appellati, quòd antecedentibus ægritudine præpeditis, hi tanquã adoptati in eorum locum, & vicarij solent vniuersa curare*. FABRICARE QVID VIS COMM.} trãslatio est in verbo *fa*-C *bricare*. profert autem hunc locum Nonius, in verbo *fabricantur*. DEVENERO:} incidero. TV REDIMES ME,} Tūne me liberabis. INTERCEPERINT?} in medio cursu ceperint? antequam rem susceptam ad exitum perduxerim, ceperint? sic dicimus literas interceptas, quæ antequam ad eum ad quem scriptæ & datæ sunt, peruenerint, captæ sunt. Interdum tamen intercipere, vt vult Donatus, est totum capere. ibi, in Eunucho, *Nam quod nos capere oportet, hæc intercipit*. TVM TV IGITVR ALIVD CVRA QVID LVBET} id est, sinito igitur me hoc curare: tu, quod ad hanc rem attinet, ne labora: ego effectam dabo: ego in me recipio: tu dormi in vtramque aurem, aut alias res cura. Sic in Casina. *Abi, & aliud cura*. Idem in Merc. *Potin' vt aliud cures*? Idem in Pseud. *Potin' aliam rem vt cures*? Sic apud Homerum in Σ. Vulcanus Thetidi respondet, *Θάρσει μή τοι ταῦτα μετὰ φρεσὶ σῇσι μελόντων*, *Tum tu igitur* autem, id est, Tu ergo igitur. nam tum valet ergo, ergo igitur autem *χρῆμα ἐκπαραλλήλου*. NISI QVID VIS.} verba discedentiũ. ETIAMNE AMBVLAS?} quid cessas? quin properas? quin ambulas? Sic loquitur. in Curcul. etiam tu taces? id est, quin tu taces? OSTENDISTI} aperuisti. FACIO HAVD MAGNI.} contemno, non metuo. SI HOC PATRO,} si hoc efficio. ARGENTARIVM} argentarij, trapezitæ erant seu mensarij, apud quos depositæ erant ab iis pecuniæ, qui eas occupare & exercere volebant. inde enim fœnori sumebantur. Eorum officium, vt ait Iurisconsult. publicam habet causam, itaque rationes conficiunt. nam ad eorum tabernas auctiones fiebant, &, vt cuique res addicta erat, ei argentarij pecuniam expensam referebant: & ferè de mensa soluebant, qui alicui debebant. Hęc reperi adscripta ad hunc D locum, in codice Bosij. QVO AB.} à quo *ἀναστροφή*. ÆGRIVS} difficilius. CVRATVM} procuratum administratum. MORIRI} mori quàm me hunc scip. contui. scipionem gestabant senes, quo niterentur inter eundum. *contui* autem, id est, contueri, cernere.

ARGYRIPPVS adolescens.

SIccine hoc fit, foras ædibus me eiici?
Promerenti optumè, hoccine pretij redditur?
Bene merenti mala es, malè merenti bona es.
At malo cum tuo. nam iam ex hoc loco
Ibo ego ad tres viros, vestráque ibi nomina
Faxo erunt, capitis te perdam ego & filiam:
E Perlecebræ, pernicies, adolescentum exitium.
Nam mare haud est mare, vos mare acerrimum.
Nam in mari repperi, hic elaui bonis.
Ingrata atque irrita esse omnia intellego
Quæ dedi, & quod benefeci: ac posthac tibi,
Malè quod potero facere faciam, meritóque id faciam tuo.
Ego pol te redigam eodem vnde orta es, ad egestatis terminos.
Ego ædepol te faciam, vt quæ sis nunc, & quæ fueris, scias,
Quæ priusquam istam adij, atque amans ego animum meum isti dedi,
Sordido vitam oblectabas pane, in pannis, inopia.

Atque ea si erant, magnas habebas omnibus dis gratias. A
Eadem nunc quum est melius, me, cuius opera est, ignoras mala.
Reddam ego te ex fera fame mansuetem, me specta modó.
Nam isti quid succenseam ipsi, nihil quicquam meret.
Tuo facit iussu, tuo imperio paret, mater tu, eadem hera es.
Te ego vlciscar, te ego, vt digna es, perdam, atque vt de me meres.
At scelesta viden' vt ne id quidem me dignum esse existumat,
Quem adeat, quem colloquatur, cuíque irato supplicet,
Atque eccam illecebra exit tandem, opinor hic ante ostium.
Meo modo loquar quæ volam, quoniam intus non licitum est mihi.

B

FORAS AEDIBVS ME EIICI?} subintell. oportet? æquum est? & simil. hocine pretij redditur? hocine mercedis persoluitur? hocine præmij tribuitur? Hæc loquitur Argyrippus eiectus ad lenam, quæ domi est. nondum enim in proscenium prodiit. BENE MERENTI M.} *ἀντὶ δόσεως*. EX HOC LOCO} è vestigio. AD TREIS VIROS:} ad triumuiros, seu treuiros, capitaleis scilicet. VESTRAQVE NOMINA IBI. F.} & fecero, vti vestra nomina apud eos relata sint inter reos. de *treuiros* suprà in Amphitr. CAPITIS} crimine capitali, ob crimen capitale. legendum autem coniunctè *capitis* cum superioribus non cum verbo *perdam*. PELLECEBRAE.} Sic dictæ perlecebræ, seu pellecebræ, vt illecebræ. nam vt hæ ab illiciendo, sic illæ à perliciendo, seu pelliciendo. Perlecebras igitur appellat, quia perliciunt adolescenteis in fraudem & insidias. Festus pellexit, id est, in fraudem induxit. NAM MARE HAVD EST MARE} mare præ vobis non est mare. estis mari iracundiores, auariores, rapaciores. Sic Horat. de quadam Myrtale libertina, Od. 33. lib. 1. *fretis acrior Adriæ Curuantis Calabros sinus.* REPPERI} rem quæsiui, & parauit in mari autem, id est, mercatura facienda. HIC ELAVI BONIS} apud vos mea omnia bona consumpsi, ac perdidi. Sic loquitur in Rud. *eho, an te pœnitet, in mari, quòd elaui, nisi hîc in terra iterum eluam?* ibid. *hac proxima nocte in mari elaui. nam Confracta est nauis.* Perdidi quicquid erat, miser, ibi omne. Est autem hoc genus loquendi tractum ab iis, qui in balneis, dum lauant, aquam omnem consumunt. ex quo illud apertius in Sticho, *volo eluamus hodie peregrina omnia. Relinque*, eluamus, id est, perfundamus, absumamus, in cinerem vertamus. & illud apertissimum in Trin. *comesum, expotum, exutum, elotum in balneis.* INGRATA,} id est, non grata, vel quorum gratia nulla mihi abs te relata est. sic Catul. Omnia sunt ingrata: nihil fecisse benigne est. IRRITA} inania, nullius apud te ponderis. AD EGESTATIS TERMINOS} ad extremam egestatem, id est, ad summam, & maximam. sic dicimus extremum supplicium. sic Arist. lib. 3. polit. *ἐσχάτη ἀδικία*. EGO AEDEPOL TE FACIAM, VT, QVAE SIS NVNC, &c.} id est, ego ædepol faciam te scire, quæ sis nunc, & quæ fueris olim. vel sic, faciam vt scias, quæ sis nunc, &c. Et notauimus suprà hoc loquendi genus, & sæpe occurret. ISTAM} Philenium. SORDIDO} atro cibario. Terent. Eunucho, *Quo pacto ex iure hesterno panem atrum vorent.* IN PANNIS INOPIA} aliàs, *in pannis inopia.* Sed hæc scriptura, quam secuti sumus, antiquorum omnium auctoritate confirmatur: eamque ipsam scripturam Camerarius in suis videtur reperisse. Iam verò, *inopia* septimi casus est: valétque propter inopiam, vel inopia coacta. MAGNAS HAB. OMN. D. GR.} præclare tecum agi ducebas *πάνυ ἀγαπητὸν εἶναι* [illegible] vsitatius erat, magnam habebas omnibus d. gratiam. CVIVS OPERA EST} tibi melius. IGNORAS} non nouisti. REDDAM EGO TE EX FERA FAME M.} sic edendum curauimus: & tamen, si Nonio credimus, legendum *mansuetem*, qui testatur ita scriptum esse à Plauto, vt rectius sit mansues pro mansuetus, a, um. quod & à Festo traditum est. Sed quod ad rem attinet, hæc est certissima ratio domandi feras, vt Plinius narrat quodam loco: & significat Cicero in oratione pro Cluentio, ibi, *Iam hoc non ignoratis, iudices, vt etiam bestiæ fame domitæ, plerunque ad eum locum, vbi pastæ aliquando sint, reuertantur.* Sic enim docti quidam apud Ciceronem legunt, non vt vulgò, *fame dominante.* Contrà, fames bestias accendit, vt testatur Liuius. Sic ille lib. 25. Annal. *ob id castigatus ab Hannone, quòd ne fames quidem, quæ mutas accenderet bestias, curam eorum stimulare posset,* &c. ISTI} Philenio, NIHIL EST} nihil causæ est} NIHIL QVICQVAM MERET} nullam culpam admisit, nullam pœnam meretur. nihil commeruit. QVEM COLLOCATVR,} quem alloquatur. sic sæpe Plautus, & antiquè dictum. MEO MODO} meo arbitratu. Terent. Andr. *sine me meo viuere interea modo.* C D

LENA Clearcta. ARGYRIPPVS adolescens.

VNumquodque istorum verbum nummis Philippeis aureis
Non potest auferre hinc à me, si quis emptor venerit.
Nec rectè quæ tu in nos dicis, aurum atque argentum merumst.
Fixus hic apud nos est animus tuus clauo Cupidinis.
Remigio, velóque quantum poteris, festina & fuge. E
Quàm magis te in altum capessis, tam æstus te in portum refert.
AR. Ego pol istum portitorem priuabo portorio.
Ego te dehinc vt merita es de me, & mea re, tractare exequar.
Qom tu me, vt meritus sum, non tractas, quin? eiicis domo.
LE. Magis istuc percipimus lingua dici, quàm factis fore.
AR. Solus solitudine ego ted atque ab egestate abstuli.
Solus si ductem, referre gratiam nunquam potes.
LE. Solus ductato, si semper solus quæ poscam, dabis.
Semper tibi promissum habeto hac lege dum superes datis.

AR.

A AR. Qui modus dandi? nam nunquam tu quidem expleri potes.
Modò quidem accepisti: haud multò aliquid pòst quod poscas, paras.
LE. Quid modist? ductando, amando, nunquámne expleri potes?
Modò remisisti, continuò iam vt remittam ad te rogas.
AR. Dedi equidem quod mecum egisti. LE. & tibi ego misi mulierem,
Par pari datum, hostimentust, opera pro pecunia.
AR. Malè agis mecum. LE. quid me accusas, si facio officium meum?
Nam neque vsquam fictum, neq; pictum, neque scriptum in poematis,
Vbi lena bene agat cum quiquam amante, quæ frugi esse volt.
AR. Mihi quidem te parcere æquum est tandem, vt tibi durem diu.
LE. Non tu scis? quæ amanti parcet, eadem sibi parcet parum.
B Quasi piscis, itidem est amator lenæ. nequam est, nisi recens
Is habet succum, is suauitatem: eum quouis pacto condias:
Vel patinarium, vel assum, verses quo pacto lubet.
Is dare volt, is se aliquid posci. nam vbi de pleno promitur,
Neque ille scit quid det, quid damni faciat: illi rei studet.
Volt placere sese amicæ, volt mihi, volt pedisequæ,
Volt famulis, volt etiam ancillis, & quoque catulo meo
Sublanditur nouos amator, se vt quum videat, gaudeat.
Vera dico, ad suum quemque hominem questum esse æquum est callidum,
AR. Perdidici istæc esse vera, damno cum magno meo.
C LE. Si ecastor nunc habeas quod des, alia verba perhibeas:
Nunc quia nihil habes, maledictis tu eam ductare postulas.
AR. Non meum est. LE. nec meum quidem ædepol, ad te vt mittam gratiis.
Verùm ætatis atque honoris gratia hoc fiet tui.
Quia nobis lucro fuisti potius, quàm decori tibi.
Si mihi dantur duo talenta argenti numerata in manum,
Hanc tibi noctem honoris causa gratiis dono dabo.
AR. Quid si non est? LE. tibi non esse credam: illa aliò ibit tamen.
AR. Vbi illæ quæ dedi antè? LE. abusa. nam si ea durarent mihi,
Mulier mitteretur ad te, nunquam quicquam poscerem.
D Diem, aquam, solem, lunam, noctem, hæc argento non emo:
Cætera quæ quæ volumus vti Græca mercamur fide.
Quum à pistore panem petimus, vinum ex œnopolio,
Si æs habent, dant mercem. eadem nos disciplina vtimur,
Semper oculatæ nostræ sunt manus, credunt quod vident.
Vetus est, nihili coctio est, scis, cuius? non dico amplius.
AR. Aliam nunc orationem despoliatio prædicas:
Longè aliam mihi præbes, inquam, nunc atque olim quom dabam.
Aliam atque olim quom illiciebas me ad te blandè ac benedicè:
Tum mihi ædes quoque arridebant, quom ad te veniebam, tuæ.
Me vnicè vnum ex omnibus te atque illam amare aiebas mihi.
E Vbi quid dederam, quasi columbæ pulli in ore ambæ meo.
Vsque eratis, meo de studio studia erant vestra omnia.
Vsque adhærebatis: quod ego iusseram, quod volueram
Faciebatis: quod nolebam ac vetueram, de industria
Fugiebatis, neque conari id facere audebatis prius.
Nunc neque quid velim, neque nolim, facitis magni pessumæ.
LE. Non tu scis? hic noster questus aucupij simillimust.
Auceps quando concinnauit aream, offundit cibum:

Aues assuescunt: necesse est facere sumptum, qui quærit lucrum. A
Sæpe edunt, semel si sunt captæ, rem soluunt aucupi.
Itidem hîc apud nos. ædis nobis area est, auceps sum ego
Esca est meretrix, lectus illix est, amatores aues.
Bene salutando consuescunt, compellando blanditer,
Osculando, oratione vinula venustula.
Si papillam pertractauit, haud id est ab re aucupis.
Suauium si sumpsit, sumere eum licet sine retibus.
Hæccine te esse oblitum, in ludo qui fuisti tamdiu?
AR. Tua ista culpa est, quæ discipulum semidoctum abs te amoues.
LE. Remeato audacter, mercedem vbi eris nactus: nunc abi. B
AR. Mane, mane, audi, dic quid me æquum censes pro illa tibi dare,
Annum hunc ne cum quiquam alio sit? LE. téne? viginti minas.
Atque ea lege, si alius ad me prius attulerit, tu vale.
AR. At ego, est etiam priusquam abis, quod volo loqui. LE. dic quod lubet.
AR. Non omnino iam perij, est reliquum quod peream magis.
Habeo vnde istuc tibi quod poscis dem: sed in leges meas
Dabo, vti scire possis, perpetuum annum hunc mihi vti seruiat,
Nec quenquam interea alium admittat prorsus, quàm me, ad se virum.
LE. Quin si tu voles, domi serui qui sunt castrabo viros.
Postremò vt voles nos esse, singrapham facito afferas.
Vt voles, vt tibi lubebit, nos legem imponito. C
Modò tecum vnà argentum afferto, facilè patiar cætera.
Portitorum simillimæ sunt ianuæ lenoniæ:
Si affers, tum patent: si non est quod des, ædes non patent..
AR. Interij, si non innuenio ego illas viginti minas.
Et profectò, nisi illud perdo argentum, pereundum est mihi.
Nunc pergam ad forum, atque experiar opibus, omni copia.
Supplicabo, exobsecrabo, vt quenque amicum videro.
Dignos, indignos adire atque experiri certum est mihi.
Nam si mutuas non potero, certum est sumam fœnore.

VNVMQVODQVE ISTORVM VERBVM, &c.] *verbum* positum pro verborum: vel coniunge cum *vnumquodque* hoc modo, vnumquodque verbum istorum verborum, &c. significat lena maledicta irati Argyrippi sibi magnum & vberem quæstum allatura, propterea quòd ille nullam iacturam facere sit dubitaturus, vt cum Philenio in gratiam redeat. NVMMIS PHILIPP. N. P. AVF.] si quis emptor ad me venerit, & vnumquodque istorum verborum singulis Philippeis nummis emere voluerit, nolim ei vendere. quid ita? quia spero me tibi pluris vendituram: quia tu ipse pluris redimes. NEC-RECTE QVAE TV IN NOS DICIS] quæ tu nobis maledicis, sic loquitur in Asin. *Malo hercle iā magne tuo nūc isti nec-rectè dicis*. Idē in Bacchid. *Tu dūs, nec rectè dicis nō æquum facis*. Turpilius, *nec-rectè dici mihi iamdudum audio*. Festus in Nec. MERVM ST] purū est. Nonius, merum solum, & hunc versum cum seq. profert. Festus, Merū antiqui dicebāt solū, vnde & auis merula nomē accepit, quòd soliuaga est, & solitaria pascitur. at nunc merum putum appellamus. CLAVO CVPIDINIS] vinculo solidissimo, & planè adamantino. Plato, [illegible], id est, amatoriæ necessitates acriores sunt ad fidem faciendam, & ad trahendum magnum populum. Orat. Od. 33. lib. 1. *iuga ahenea* D
REMIGIO VELOQVE] prouerbium, quo significatur summa celeritas. idem valet, *remis velisque*. tale illud apud M. Tull. lib. 12. epist. ad famil. *Atque inde ventis remisque in patriam omni festinatione properaui*. Profert autem hunc versum Nonius in voce *fuga*. QVAM MAGIS TE IN ALTVM CAP.] profert hunc versum Nonius, & in verbo *capessit*, & in voce *æstus*, & *capessit* interpretatur *immittit*. æstum autem hîc vult significare marinam commotionem, *in altum* autem, idest. in medium, & profundum mare procul à litore. *Quàm magis, tam magis* vsitata est bonis & antiquis scriptoribus locutio: de qua in commentariis Lucretianis, ad illum locum lib. 1. *Et quàm quæque magis cohibet res intus inane, Tam magis*, &c. REFERT] rescribet EGO POL ISTVM PORT.] quia lena, allegoria vsa est à mari ducta, & nauigatione: eandem allegoriam seruat & Argyrippus, his verbis: Ego pol, &c. per portitorem, lenam significans, propterea quòd quemadmodum portitores, quos Græci [illegible] appellant, vectores trauehunt à litore in litus per medium mare, ita lenæ traiiciunt amanteis à limine domus meretriciæ ad egestatem, per domum, & consuetudinem meretriciam. Portitores, inquit Nonius, dicuntur telonarij, qui portum obsidentes, omnia sciscitantur, vt ex eis vectigal accipiant. M. Tull. de rep. lib. 4. *Nolo enim eundem populum imperatorem & portitorem esse terrarum*. Deinde non longè profert hunc versum. PRIVABO PORTORIO] portorium, est merces quæ datur portitori trauectionis nomine. TRACTARE EXEQVAR.] tractare pergam. SOLVS SOLITVDINE EGO TED ATQVE AB EG.] ordo est, solus ego te à solitudine, atque ab egestate abstuli, id est, ego solus, cùm antea deserta & sola & egens esses, te ab ista solitudine, & egestate vindicaui. SOLVS SI DVCTEM:] si solus te potiar: si solus te E
habeam,

A habeam,&c. ductare scortum, vsitatè & propriè dictum. sic infra ead. comœd. *Potet vnà atque vnà amicā ductet senex.* Idem in Pœnulo, *Neque triobulum vllum amicæ das, & ductas gratiis?* Terent. in Phorm. *Vt Phaleratis dictis ducas me, & meam ductes gratiis?* Itaque reprehenditur Salustius, quòd ductare exercitum in historiis suis vsurparit, pro *ducere exercitum.* DVM SVPERES DATIS.] vel dum superes alios datis: vel vt mauult Bosius, dum abundas datis. vt Virgil. lib. I. Georg. *Si superant fœtus, pariter frumenta sequentur.* MODO QVIDEM ACCEPISTI.] al. modò quid accepisti. MODO REMISISTI] Philenium ad me. QVOD MECVM EGISTI] de quo mecum locuta es, vt id tibi darem, quod à me petisti. HOSTIMENTVM EST OPERA PRO PEC.] *hostimentum,* inquit Festus, *beneficij pensatio.* Idem in verbo *redhostire,* Rhedhostire, inquit, est referre gratiam, & Paulus ibidem, *nam & hostire prò æquare posuerunt.* vide & in *Status dies.* Nonius, *hostimentum, est æquamentum: vnde hostes dicti sunt, qui ex æqua causa pugnam ineunt,* deinde profert hunc versum, profert & alterum ex ead. comœd. infrà, *Quin promitto, inquam, hostire contrà,* &c. Idem alibi hostire, est comprimere, retundere. Pacuu. Teucro, *Nisi coerceo proteruitatem, hostio ferociam.* Bosius notat hostimentum αἰποίχωον à Græcis dici. MALE AGIS MECVM.] trāslatio à re forensi, & ab actionibus iudicialibus: quarum aliæ sunt mitiores, aliæ duriores. Malè agis mecum, id est, tractas me, asperè atque inhumaniter. te in me iniquam, duram, atque inhumanam præbes. FICTVM] formatum, effigiatum, sic Nonius in verbo *fingere*: vbi hūc locum profert. PICTVM] à pictore aliquo, in tabula picta. CVM QVIQVAM] cum quoquam. QVAE FRVGI ESSE VOLT] lena, quæ modò suis rationibus consulit, lena quæ modò rem suam bene gerere vult. MIHI QVIDEM

B TE PARCERE, &c.] te contentam esse modicis æquum est. æquum est te omnia simul mihi auferre, & ad vos trāsferre. QVAE AMANTI PARCET, CAD. S. P. P.] quæ amantē parcè & timidè poscet: ea sibi ipsa erit damnosa. QVASI PISCIS, &c.] amator, lenæ est, vt piscis, subintell. conuiuæ. Comparat amatorem cum pisce, in eo quòd vterque nisi recens, inutilis & malus est: piscis conuiuæ inutilis: amator lenæ. sic autem locus est explicandus, amator est item lenæ, vt piscis conuiuæ. Nam *lenæ*, est dandi casus. Quod autem ad sententiam attinet, sic ferè in Truculento ancilla Astaphium dicit, amatorem hostilis oppidi similem esse, quia expediat amicæ amatorem quamprimùm spoliari atque expugnari, cui respondet Dinarchus adolescens amicum veterrimum quenque esse optimum, non item vt amatorem, qui nisi recens, nequam est. CONDIAS] condire possis. VEL PATINARIVM, VEL ASS.] patinarius piscis, est qui in patina cum iure apponitur: assus, qui assatus sine iure apponitur. Horat. sat. 3. lib. I. *Si quis eum seruum, patinam qui tollere iussus, Semesos pisceis tepidúmque ligurierit ius, In cruce suffigat, &c.* sat. 4. lib. 2. *Nec satis est cara pisceis auerrere mensa, Ignarum quibus est ius aptius, & quibus assis Languidus in cubitum sese conuiua reponet.* Patina autem vasis genus est, & coquinarij, in quo cibi coquuntur, atque elixantur, & mensarij, in quo dapes elixæ, & iurulentæ in mensis apponuntur: ab hoc patinarius piscis dictus est. legito, si plura de patina cognoscere voles, Apicium lib. 4. cap. 2. VERSES QVO PACTO LVBET] id est, versare possis recentem amatorem, tanquam piscem qui assatur, quomodo lubet: vel tanquam quiduis aliud in animum, atque sensus expers, modò sit leue ac tractabile. Idē in Cistell. *mihi istum hominem vellem dari. Vt ego illum vorsarem?* &

C Bacchid. *Versabo illunc hodie, si viuo probé.* M. Tull. in Lælio, ex Cæcilio, *Hodie me ante omneis comicos stultos senes Versaris, atque luseris lautissimé.* IS] amator recens. NAM VBI DE PLENO PROM.] vbi amator etiamnum plenus, neque dum exhaustus, & spoliatus est. VOLT PLACERE SESE AM.] antiquè dictum, volt sese placere, pro volt, seu vult placere. de quo genere alibi. VOLT PEDISEQVAE, VOLT FAMVLIS.] Terent. Eun. *Nam disciplina est eisdem, munerarier Ancillas primùm, ad dominas qui affectant viam.* SE VT QVOM VIDEAT, GAVDEAT] amator subblanditur etiam catulo meo, vt cùm catulus se, id est, amatorem, videat, gaudeat. reciprocatio bona est. AD SVVM QVENQVE HOMINEM, &c.] ordo est æquum est, quenque, id est, vnumquenque hominem, callidum esse ad suum questum. eadem sententia, & verò iisdem ferè verbis, ponitur in Trucul. circiter med. *Ad suum quenque æquum est questum esse callidum.* & iterum ibid. in extr. *Omnes homines ad suum questum callent, & fastidiunt,* vbi vulgò legitur, & fastidiunt. Eodem pertinet illud, quod est infrà non longè admodum, *nihili cocio est, si est cæcus.* qui locus in libris omnibus vulg. corruptus est: si est cæcus, id est, si nihil videt: si non videt quod è re sua est. PERHIBEAS.] loquaris, alij legūt præhibeas seu præbeas. MALEDICTIS.] nō datis. POSTVLAS.] ἀξιοῖς. NON MEVM EST] proinde ac si dicat, non cōsueui ductare Phileniū maledictis, sed multis & magnis muneribus. sic Lucilius, *Homini amico, & familiari non est mentiri meum.* ex Lactantio lib 6. cap. 18. Plautus in Milit. glor. *si forte liber fieri occepero, nuntium ad te, ne me deseras.* PYR. *non est meum.* Horat. Od. 29. lib. 3. *Non est meum, si mugiat Africis Malus procellis, ad miseras preces Decurrere,* &c. GRATIIS.] sine pretio, aut mercede gratis. Simonides dicere solebat, duas se capsas

D habere: vnam gratiarum, alteram mercedum. capsam gratiarum, cùm aliquid emere necesse haberet, & pecuniam promere alicunde vellet, inanem se reperire, & vacuam: mercedum verò capsam, plenam, ac refertam. IN MANVM] vel numerata in manum, vel dantur in manum. NOCTEM H. C. GR. D. D.] noctem dabo, potestatem faciam cum Philenio dormiendi. Horat. Od. 15. epod. *Non feret assiduas potiori te dare nocteis,* &c. ILLAEC] illa al. illhæc. ABVSA] vtendo, vel in vsum consumpta. sic Nonius in *abusa*, vbi hunc locum profert. QVAEQVAE VOLVMVS VTI,] quæcunque volumus vti, antiquè dictum, pro quibus, id est, quibuscunque volumus vti. GRAECA MERCAMVR FIDE,] id est, præsenti, seu repræsentata, & soluta non credita pecunia emimus, numerato & tradito in manus pretio emimus. Græcis enim vt leuibus, & dubiæ fidei, nihil creditur: neque Græci inter se pecuniam credunt, sed præsenti pecunia res omneis contrahunt. legendus. M. Tull. in oratione de Græcorum leuitate, & infido ingenio. SI AES HABENT] id est, si æs accipiunt, vel si æs eis datur. MERCEM.] videlicet panem, vinum & simil. SEMPER OCVLATAE NOSTRAE S. M. CR. Q. V.] significat lena, se & cæteras lenas ac meretriceis, nullius fidei credere, nulliúsque fidem sequi, sed numeratā & præsentem pecuniam accipere velle. nostræ manus, *inquit,* semper oculatæ sunt: id est, volunt videre, quod datur: & credunt sibi aliquid dari, cùm id vident, & tangunt, sic ferè oculatā diem dixit in Pseud. *Eme die cæca hercle oliuum, id vendito oculata die.* Festus oculatū pro præsenti posuit Plautus, inquit, cùm dixit, *oculata die, & oculatus testis,* qui id se vidisse dicat, de quo testatur, legendū autem videtur, vt versus constet, *Semper oculatæ nostræ manus sunt.* NIHILI COCIO EST, SI EST CAECVS.] sic hunc locum re-

E stitui, qui antea erat corruptissimus, atque idcirco inexplicabilis. Quòd autem Turnebus, vir, quandiu vixit, mihi amicissimus, cuius mortui memoria viuit apud me immortalis ac sempiterna, legit coactio, ea verò lectio neque eius explicatio ferri potest: sic enim ille, *præsenti est mihi opus pecunia,* inquit, *nihil moror coactorem, qui pecuniam mihi promissam ac debitam postea redigat, præsentariis nummis opus est, non in diem.* Legendum igitur est, vel vt edidimus, cocio, vel vt edidit Camerarius, *coctio.* Gellius lib. 16. cap. 7. Item in Necromantia, *Cocionem* peruulgatè dicit Laberius, quem veteres arilatorem dixerunt. Festus. Coctiones dicti videntur à cunctatione, quòd in emendis, vendendísque mercibus tardè perueniant ad iusti pretij finem. Itaque apud antiquos prima syllaba per u. literam scribebatur. Idem, *Arilator, qui etiam cocio (al. coctio) appellatur, dictus videtur à voce Græca Ζει. id est, selle: quia sequitur merceis, ex quibus quid cadens lucelli possit tollere.* Auctor lexici Græcolatini. cocio. μεταβολεύς. Hunc igitur locum sic explico, vetus prouerbiū est cocio, seu coctio, seu arilator, si cæcus est, nihili est, id est, nequā. improbus. atque inutilis est, cur ita? quia lucrum, quod ante pedes erit videre non poterit, quemadmodū igitur arilator, seu cocio, oculatus,

& perspicax sit, necesse est: ita lena ad suum questum oculata esse debet, si modò strenua, & proba est. nã nisi ocu- A
lata erit: questum suum negliget ac præteribit, & ita rem suam malè geret, & egestate laborabit. Hoc igitur signi-
ficat, quod antea dixit aliis verbis, se habere manus oculatas: hoc est, quæ nummos præsenteis videre, non in diem
collatos, & promissos expectare velint, quòd si manus nihil videant, aut cæcæ sint: hoc est, si nummi præsentes non
numerentur: eas manus sibi inutileis futuras, nihilque, quo familia alatur, allaturas: & se, ac domesticos omneis esu-
rituros fatis. Hæc huius loci sententia est, quidquid alij scribant. LONGE ALIAM TE PRAEBES, INQ. NVNC,
&c. Vulgò sic legitur, longè aliam, inquam, præbes, &c. libri veteres sic habent, & ita Camer. edidit, *Longè aliam
præbes, inquam, nunc, atque*, &c. quarum lectionum neutra ferri potest, salua versus lege. Sic igitur legendum arbitror,
vt edidi, *Longè aliam te præbes, inquam*, &c. vt *aliam* referatur ad personam, nempe lenam, non ad orationem, vt in
superiore versu. Quòd si quis contendat in *aliam*, etiam hîc, & in sequente versu, subintelligendum, orationem: le-
gendum erit potius, *longè aliam mihi perhibes, inquam, nunc atque olim, quem dabam*. BENEDICE.] εὐφήμως, bonis, &
lenibus verbis. TVM MIHI QVOQVE AEDES ARRID.] id est, etiam ædes ipse tum se meo aduentu quasi gaude-
re ostendebant. ædes ipsæ se mihi hilaras præbebant, & veluti risu propter meum aduentum diffundeban-
tur. Simile quiddam scribit Cicero de ædibus nobilium, Verri patentibus lib. 3. Accus. *Huic homini si cuius domus pa-
tet, vtrum ea patère, an hiare, ac poscere aliquid videtur? hunc vestes ianitores, hunc cubicularij diligunt: hunc liberis vestris,
hunc serui ancillæq; amant: hic cùm venit, extra ordinem vocatur: hic solus introducitur, cæteri sæpe frugalissimi homines exclu-* B
duntur. QVASI COLVMBAE PVLLI, &c.] εἰκών. nota est columborum in osculando improbitas & lasciuia: quam
& Catullus notauit, carmine ad Manlium, *Nec tantum niueo gauisa est vlla columbo Compar, seu quidquam dicitur im-
probius. Oscula mordenti semper decerpere rostro*, &c. & Propertius libro 2. eleg. 15. *Exemplo iunctæ tibi sint in amore co-
lumbæ, Masculus & totum fœmina coniugium*. Hinc *columbatim*, aduerbium à Mateo factum, id est, columborum ritu
mutuò osculantium. sic ille, *Sinúque amicam refero frigidam caldo: Columbatímque labra conferens labiis*. MEO DE
STVD. STVDIA ER. V. OM.] ea sola studia colebatis, quæ me colere videbatis. vestra studia ex meo comparabatis
cõponebatis. DE INDVSTRIA] data opera: accuratè. NEQVE NOLIM,] id est, neq; quid nolim. FACITIS MAGNI,]
magnopere laboratis. NON TV SCIS?] sic suprà, *Non tu scis? quæ amanti parcet, eadem sibi parcet parum*. CONCIN-
NAVIT AREAM.] parauit locum æquabilem, & planum. Profert hunc versum Nonius in verbo *concinno*. OFFVN-
DIT CIB.] circum eam aream spargit cibum, quo capiantur aues. escam mox appellat vsitatiore nomine: quo &
Cicero vtitur in Catone, δέλεαρ nominant Græci. NECESSE EST FACERE SVMPT. Q. Q. LVCR.] necesse est,
eum, qui quærit lucrum, facere sumptum. ITIDEM HIC APVD N.] ἀνταπόδοσις. LECTVS ILLEX EST.] Sic
edendũ curaui Noniũ secutus: cuius hæc verba sunt, *Illix & illex sic discernuntur. ab illiciẽdo fit illix: illex verò est, à quo
lex non seruatur*. Deinde profert hunc locum ex Pœnulo, *Quis illi tantæ res fuimus illices*. BENE SALVTANDO] id est,
dum blandè salutantur. Sic suprà, *neque fundo vnquam accepit quisquam*. COMPELLANDO BL.] dum blandè appel-
latur. VINNVLA] id est, molli, illecebrosa, & ad sensus permanente, vt vinum in venas. In nostris codicibus scri- C
bitur *vinula*, vnico n. quos secuti sumus, adiuuat hanc scripturam & ratio. Nam vinulus, a, um, à vino videtur es-
se natum, per deminutionem quandam, quod & Turnebo videbatur. Apud Nonium tamen scriptum est *vinnulum*, &
vinnula cum duplici n. n. vinullúmque interpretatur ille, sensiloquum, illecebrum, & profert hunc locum. SI PA-
PILLAM PERTRACTAVIT.] Idem in Bacchid. *Nullon' pacto res mandata potest agi, nisi identidem Manus ferat ad
papillas?* AB RE] longè ab re. EVM] amatorẽ. HAECCINE TE ESSE OBLITVM, &c.] verúmne est. seu rectúmne
est te hæc esse oblitũ, qui tam diu in discẽdi ludo versatus es? allegoria est à discipulis. IN LVDO] in schola, in ludo
discẽdi, seu literarũ: sed per ludũ literarum significatur domus lenæ, & meretricis. REMEATO] redito, in ludum sci-
licet. CVM QVIQVAM ALIO] cum quoquam alio. ATQVE EA LEGE, SI ALIVS AD ME PRIVS ATTVLE-
RIT,] id est, atque ea lege annum hunc tecum erit neque cum alio quoquam, si has quas dixi, xx. minas continuò
attuleris. nã si alius ad me prius attulerit, tibi dico vale, iubeo te valere, id est, abi. πολλὰ σε χαίρειν κελεύω. AT
EGO, EST ETIAM, &c.] ordo est, at etiam est quod ego loqui & tecum volo priusquam abis. EST RELIQVVM,
QVOD P.] reliquum mihi est aliquid propter quod percã magis, quàm adhuc perij, id est. aliquid mihi restat quod
perdam, id est, quod tibi dem, præterea quæ perdidi, id est, quæ tibi dedi, nonnulli libri sic habent, *est reliquum, quo
peream magis*. quæ scriptura consuetudini Latini sermonis magis consentanea est. nam illa, quam secuti sumus, Græ-
cam locutionem olet, vt à Camerario notatum est. HABEO VNDE, &c.] ἐπανόρθωσις. dicit enim aliis verbis idem, quod
proximè dixit. SED IN LEGES MEAS DABO,] sed quod poscis, dabo meis legibus, id est, meis conditionibus D
& pactis. *in leges meas*, id est, secundum leges meas. Lex autem hîc pactum & conditionem significat: Sic Horat.
epist. 2. lib. 2. *dicta tibi est lex*. Idem Sat. 3. lib. 1. *hac lege in trutina ponetur eadem*. Cicer. Philipp. 12. *leges inter se condi-
tionésque tulerunt*. VTI SCIRE POSSES,] vt scire possis, quæ te mihi præstare velim. al. *vti scire possim*. ADMIT-
TAT,] recipiat. SYNGRAPHAM FACITO AFFERAS,] tabulas in quibus perscribamus, quæ à nobis stipulaberis,
quæque tibi promittemus. NOBIS LEGEM IMPONITO,] legem priuatam significat, vt suprà, hoc est pactũ, con-
ditionem. PORTITORVM SIMILLVMAE, &c.] non debet hîc præponi nomen Argyrippi. sunt enim etiam lenæ
verba. INTERII,] hæc verba sunt Argyrippi. Atque hoc eo adscripsi, quod in aliis libris peruersè positum est Ar-
gyrippi nomen è regione versus, *Portitorum simillume*, &c. PERDO,] de lenæ. PEREVNDVM EST MIHI,] perire
sibi videtur amator, cùm eo quod amat, potiri non potest. perit & cùm pecuniam dat amicæ, vt ea potiatur. perit
enim, qui rem suam profundit. ita siue det, siue non det, vtrouis modo perit. Sic infrà ead. com. *Videtin' viginti minæ
quid pollent quidue possunt? Ille qui illas perdit, saluus est: ego qui non perdo, pereo*. OPIBVS,] potestate & facultate mea.
EXOBSECRABO,] exquisitè & accuratè obsecrabo. DIGNOS, INDIGNOS ADIRE CERTVM EST,] id est,
omneis adire certum est. genus loquendi vsitatum bonis scriptoribus, cùm per cõtrariorum complexionem omnes
& omnia intelliguntur. Exempla hîc pauca colligam: cætera in indice ponentur. Demosth. de Philippo Olynth.
λέγων, κύριος ἐστι πῶς καὶ δοκιμάζων. Idem, κατ' ἰδίαν, ἀπορεύσεται ἐμοὶ συμφέρει μικρὰ καὶ μείζω. Cicer. lib. 1. Accus. omnes no-
ti ignotique. Sic Plautus ipse in Curcul. *Date viam mihi, noti atque ignoti*, &c. Iterum Cic. epist. ad Quint. fratr. lib. 3. E
omnia minima maxima. Terẽt. Andr. *quo iure, quáque iniuria*. ad quod notat Donatus, huiusmodi fermè figuræ omnes,
quæ cõstant ex contrariis, prouerbiales existimãtur. quod genus sunt fanda atque infanda: facta atq; infecta: digna
atque indigna. Virgil. lib. 9. Æn. *Digna atque indigna relatu vociferans*. Plautus in Captiuis, *Indigna, digna habenda
sunt herus quæ facit. quo iure, quáque iniuria: iuuenésque senésque*. Terent iterum in Eunucho, *præsente, absente*. vbi Do-
natus, prouerbiale est, inquit, *præsente, absente, vt sursum, deorsum, vltrò & citrò*, & cætera eiusmodi. Sic Græci, ἄνω κά-
τω. Talia sunt illa, *terra, mari: factis dictis: dextra, sinistra: iusta, iniusta*. ATQVE EXPERIRI.] profert hunc versum No-
nius in verbo *experiri*. NON POTERO,] subintell. sumere: *mutuas* autem intellige, sine fœnore.

ACTVS

A ACTVS SECVNDVS.

LIBANVS seruus.

HERCLE verò Libane nũc te meliust expergiscier.
Atque argento comparando fingere te fallaciam.
Iam diu est factum qom discesti ab hero, atque abiisti ad forum.
Igitur inueniundo argento vt fingeres fallaciam,
Ibi tu ad hoc diei tempus dormitasti in otio.
Quin tu abs te socordiam omnem reice, is segnitiem amoue.
B Atque ad ingenium vetus versutum te recipis tuum?
Serua herum, caue tu idem faxis alij quod serui solent,
Qui ad heri fraudationem callidum ingenium gerunt.
Vnde sumam? quem interuortam? quò hanc celocem conferam?
Impetritum, inauguratumst, quouis ammittunt aues.
Picus, cornix est ab læua, coruos, parra ab dextera.
Consuadent, certum hercle est vestram consequi sententiam.
Sed quid hoc quod picus vlmum tundit? non temerariumst.
Certè hercle ego quantum ex augurio auspicij intelligo,
Aut mihi in mundo sunt virgæ, aut atriensi Saureæ.
C Sed quid illuc quòd exanimatus currit huc Leonida?
Metuo, quòd illic obscæuauit meæ falsæ fallaciæ.

HERCLE VERO.] Se ipse hortatur, & suscitat Libanus. TE MELIVST EXPERGISCIER] præstat te expergisci, qui videris dormire. IAM DIV EST FACTVM QVOM, &c.] Sic solet loqui Plautus, vt suprà admonuimus, ibi, *Agite pugni, iamdiu est quom ventri victum non datis.* IGITVR,] id est, ea gratia, vel idcirco. QVIN TV ABS TE, &c.] Cur non tu abs te socordiam omnem repellis, & segnitiem aufers? legendum autem *reicis, amoues*, vt edidimus: non vt vulgò, *reice, amoue*. SOCORDIAM,] ignauiam, ῥᾳθυμίαν. VERSVTVM.] ad malitiam callidum, interdum recti peritum, Nonius. M. Tullius. lib. 3. de nat. deor. *versutos eos appello, quorum mens celeriter versatur.* Plautus in Epid. *versutior es, quàm rota figularis.* FAXIS,] feceris. AD HERI FRAVDATIONEM,] ad eum fraudandum. CALL. INGEN. G.] callido ingenio sunt, callidi & ingeniosi sunt. Sic idem Plautus in Bacchid. dixit animum gerere. *Sed satin' ego animum mente sincera gero?* Et Terent. in Hecyra, *quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.* Hoc igitur dicit, Caue feceris quod alij serui solent, qui callidi & versuti sunt, ad herum
D suum fallendum: quin potius ad herum seruandum callidus, vafer & astutus esto. VNDE SVMAM?] has viginti minas? INTERVORTAM?] dolis circunueniam? interuortere est peruertere, euertere, & (vt significantius dicam) totum vertere. Itaque hic translatè positum est. vel dic interuertere, seu interuortere esse pecuniam, aut rem alienam, & alij debitam ad se. QVO HANC CELOCEM CONFERAM?] quem in portum, seu quas in oras hanc nauim cõferam, conuertam, impellam? quò mea cõsilia referam? allegoria est. celox nauigium breue est, à Græca voce κέλης, ητος appellatum. Sed Nonius vult esse dictum à celeritudine, in voce celox, vbi hunc locũ profert. IMPETRITVM,] id est impetratum. Festus, verbum antiquum ex Etruscorũ disciplina. M. Tull. lib. 1. de Diuinat. *vt nunc extis, (quanquam id ipsum aliquantò minus, quàm olim) sic tum auibus magnæ res impetriri solebant.* Idem libr. 2. *Qui fit ut is, qui impetrire velit, conuenientem hostiam rebus suis immolet?* Sic autem legendum esse vtrobique admonuimus in notis nostris ad Ciceronem: itaque edi iusseramus: quamquam operarij nobis non paruerunt. INAVGVRATVMST,] augurium actum, & consultum est. T. Liuius lib. 1. *Palatinum Romulus, Remus Auentinum ad inaugurandum, templa capiunt.* Idem eod. lib. *Ex eo ira regi mota, eludénsque artem, vt ferunt, Agedum,* inquit, *diuine tu, inaugura, fieríne possit quod nũc ego mente concipio.* Varro lib. 4. de ling. Latina, *quod hinc oritur caput sacræ viæ: qua sacra quod mensibus feruntur in arcem & per quam augures profecti solent inaugurare.* Iam augurium ab auium garritu dictum est, vt scribit Festus. Illud penè præterij, quod auctor vocabularij Latino Græci notat inauguratus, ἐξοιωνισθείς. QVOVIS AMMITTVNT AVES,] in quamuis partem admittunt, seu addicunt aues, & consilium suo garritu, aut volatu approbant, & faciunt ratum. Tit. Liuius lib. 1. *negare Attus Nauius inclytus ea tempestate augur, neque mutari, neque nouum constitui, nisi aues addixissent, posse.* Tacitus lib. 1. Auctus omine, addicentibus auspiciis, vocat concionem. Hinc admissiuæ aues, vt docet Fe-
E stus, dictæ ab auguribus, quæ consulentem iuuarent, seu iuberent. PICVS, CORNIX EST AB L.] M. Tull. lib. 1. de diuinat. *Quid habet augur, cur à dextra coruus: à sinistra cornix faciat ratum?* Virg. I. *Sæpe sinistra caua prædixit ab ilice cornix.* CORVOS, PARRA A DEXTRA.] Coruus ab dextra facit ratum, vt etiam ex M. Tull. verbis, quæ suprà retuli, apparet: contrà ab læua dissuadet. Orat. Od. 27. lib. 3. *ego, cui timebo. Prouidus auspex, Antequam stantes repetat paludes Imbrium diuina auis imminentum. Oscinem coruum prece suscitabo Solis ab ortu.* Iterum Plautus in Aulul. *Non temerè est, quòd coruus cantet mihi nunc ab læua manu. Simul radebat pedibus terram, & voce crocitabat sua.* Parra autem, auis infelicis augurij, & inauspicata. Horat. Od. suprà commemorata. *Impios parræ recinentis omen Ducat,* &c. Sic autem edidimus, libros veteres secuti: quo modo & Camerarius. Nam alij habent, *cornos porrò ab dextera.* VLMVM,] arborem, vnde virgæ fieri solebant, quibus serui cædebantur. NON TEMERARIVMST] non temerè fit: non est sine ratione: οὐκ ἔστιν ἄλογον. Sed dissimulandũ non est, Noniũ legisse, *haud temerarium est*, in voce *temerarium*: vbi hunc locum profert. Quòd autem ille *temerarium* hîc putat valere metuendum, & sollicitum, errat. IN MVNDO SVNT,]

paratæ sunt: in expedito sunt. sic Carisius. Iterum Plautus in Casina, *Stultitia magna est, mea quidem sententia, Hominem amatorem vllum ad forum procedere, cui quod amet, in mundo siet.* Idem Pseud. *Pistrinum in mundo scibam si id faxem mihi.* AVT ATRIENSI SAVREAE.] serui atrienses, serui erant totius domus honoratissimi & potentissimi, & quasi columina seu columelæ quædam: id quod maximè intelligitur ex hoc seruo Saurea. Seruius ad illum locum Virg. Æneid. 9 *Fidúsque ad limina custos*, notat, æditimus fuit. quod apud maiores ingenti honore fuit. illic enim epulabantur: & deos colebant. census etiam omnis illis seruabatur. quod & Plautus docet in Asinaria: in qua inducit Sauream seruum atriensem in toto familia plurimum posse. EXANIMATVS,] vel metu exanimatus: vel propter cursum vix spiritum ducens. ILLIC OBSCAEVAVIT,] ille malam scænam obiecit: malum omen obtulit. sic ferè Nonius in verbo *obscæuauit*. vbi hunc versum profert, *scæua autem, & bona, & mala dicitur. bona scæua, bonum omen: mala scæua, malum omen.* Plautus in Casin. *Cantnam scæuam spero meliorem fore.* Idem in Pseudolo, *Bene ego ab hoc prædatus ibo. noui, bona scæua est mihi.* Quod autem libri veteres habent *obscænauit*, & ita edidit Ioach. Camerarius, non placet, quamuis non damnem, vt sit verbum factum à nomine *obscænus*: quod interdum significat mali & diri ominis, ominosum, δύσφημον. Accius Oenomao, *vt omnes qui Arpinam, Asiámque accolunt ciues, ominibus faustis adhibeant fauentiam, ore obscæna dicta segregent.* Virgilius Æneidos 12. *ne me terrete timentem Obscænæ volucres.* Omnino obscæuauit magis probo, tum Nonij auctoritate adductus, tum verbi *obscænauit* nouitate, & insolentia suboffensus. Licet autem aut hoc ordine verborum hunc locum explicare: Metuo meæ fallaciæ, propterea quòd ille obscæuauit. subintell. mihi. vel repete *χοινῶς* meæ fallaciæ: aut hoc ordine, Metuo, propterea quòd illic, id est ille obscæuauit meæ fallaciæ.

LEONIDA, LIBANVS seruus.

VBI ego nunc Libanum requiram, aut familiarem filium?
Vti ego illos lubentiores faciam, quàm Lubentia st?
Maximam prædam & triumphum eis adfero aduentu meo.
Quando mecum pariter potant, pariter scortari solent:
Hanc quidem quam nactus prædam, pariter cum illis partiam.
LI. Illic homo ædis compilauit, more si fecit suo.
Væ illi qui tam indiligenter obserrauit ianuam.
LE. AEtatem velim seruire, Libanum vt conueniam modó.
LI. Mea quidem hercle opera liber nunquam fies ocyús.
LE. Etiam de tergo ducentas plagas prægnantis dabo.
LI. Largitur peculium omne, in tergo thesaurum gerit.
LE. Nam si huic occasioni tempus sese subterduxerit,
Nunquam ædepol quadrigis albis indipiscet postea.
Herum in obsidione linquet, inimicûm animos auxerit.
Sed si mecum occasionem opprimere hanc, quæ obuenit, studet,
Maximas opimitates gaudio effertissimas
Suis heris ille vnà mecum pariet, gnatóque & patri.
Adeò vt ætatem ambo, ambobus nobis sint obnoxij,
Nostro deuincti beneficio. LI. vinctos nescio quos ait,
Non placet. metuo in commune ne quam fraudem frausus sit.
LE. Perij ego oppidò, nisi Libanum inuenio, iam vbi vbi est gentium.
LI. Illic homo socium ad malam rem quærit, quem adiungat sibi.
Non placet, pro monstro extemplò est, quando qui sudat, tremit.
LE. Sed quid ego hìc properans concesso pedibus, lingua largior?
Quin ego hanc iubeo tacere, quæ loquens lacerat diem?
LI. Eu ædepol hominem infelicem, qui patronam comprimat.
Nam si quid sceleste fecit lingua pro illo peierat.
LE. Approperabo, ne post tempus prædæ præsidium parem.
LI. Quæ illæc præda est? ibo aduorsum, atque electabo quicquid
Iubeo te saluere voce summa, quo ad vires valent.
LE. Gymnasium flagri, salueto. LI. quid agis custos carceris?
LE. O catenarum colone. LI. ó virgarum lasciuia.
LE. Quot pondo ted esse censes nudum? LI. non ædepo scio.
LE. Scibam ego te nescire, at pol ego qui te expendi scio.
Nudus vinctus centum pondo es, quando pendes per pedes.
LI. Quo argumento istuc? LE. ego dicam quo argumēto & quomodo.
Ad pedes quando alligatum est equum centupondium,

Vbi

A Vbi manus manicæ complexæ sunt, atque adductæ ad trabem,
Nec dependes, nec propendes, quin malus nequámque sis.
LI. Væ tibi. LE. hocce testamento seruitus legat tibi.
LI. Verbis velitationem fieri compendi volo.
Quid istud negotij est? LE. certum est credere. LI. audacter. LE. licet.
Sis amanti subuenire familiari filio,
Tantum adest boni improuiso, verùm commixtum malo.
Omnes de nobis carnificum concelebrabuntur dies.
Libane nunc audacia vsust nobis inuenta & dolis.
Tantum facinus inueni modò ego, vt nos dicamur duo
Omnium dignissimi esse, quò cruciatus confluant.
B LI. Ergo mirabar quòd dudum scapulæ gestibant mihi,
Ariolari quæ occœperunt sibi esse in mundo malum.
LI. Quicquid est, eloquere. LE. magna est præda cum magno malo.
Siquidem omnes coniurati cruciamenta conferant,
Habeo, opinor, familiare tergum, ne quæram foris.
LE. Si istam firmitudinem obtines animi, salui sumus.
LI. Quin si tergo res soluenda est, rapere cupio publicum.
Pernegabo, atque obdurabo, periurabo denique.
LE. Hem ista virtus est, quando vsust, qui malum fert fortiter.
Fortiter malum qui patitur, idem pòst potitur bonum.
LI. Quin rem actutum edisseris? cupio malum nanciscier.
C LE. Placidè ergo vnumquidque rogita, vt acquiescam, non vides
Me ex cursura anlitum etiam ducere? LI. agè agè, mansero.
Tuo arbitratu, vel adeò vsque dum peris. LE. Vbinam est herus?
LI. Maior apud forumst, minor hîc est intus. LE. iam satis est mihi.
LI. Tum tu igitur es diues factus. LE. mitte ridicularia.
LI. Mitto istud, quod affers, aures exspectant meæ.
LE. Animum aduerte, vt æquè mecum hæc scias. LI. taceo. LE. beas.
Meministin' asinos Arcadicos mercatori Pelleo,
Nostrum vendere atriensem. LI. memini, quid tum postea?
LE. Hem ergo is argentum huc remisit, quod daretur Saureæ
Pro asinis. adolescens venit modò, qui id argentum attulit.
D LI. Vbi is homost? LE. iam deuorandum censes, si conspexeris.
LI. Ita enim verò, sed tamen tu nempe eos asinos prædicas
Vetulos, claudos, quibus subtritæ ad femina iam erant vngulæ.
LE. Ipsos, qui tibi subuectabant rure huc virgas vlmeas.
LI. Teneo, atque iidem te hinc vexerunt vinctum rus. LE. memores probè.
Verùm in tonstrina vt sedebam, me infit percontarier:
Ecquem, filium Stratonis nouerim Demænetum?
Dico me nouisse extemplò & me eius seruum prædico
Esse, & ædis demonstraui nostras. LI. quid tum postea?
LE. Ait se ob asinos ferre argentum atriensi Saureæ.
Viginti minas, sed eum sese non nouisse hominem qui siet,
E Quom iam ille elocutus hæc sit. LI. quid tum? LE. ausculta ergo, scies
Extemplò facio facetum me atque magnificum virum,
Ipsum verò se nouisse callidè Demænetum.
Dico med esse atriensem. sic hoc respondit mihi:
Ego pol Sauream non noui, neque qua facie sit, scio.
Te non æquum mi est succensere. si herum vis Demænetum,
Quem ego noui, adduce: argentum non morabor quin feras.
Ego me dixeram adducturum, & me domi præstò fore.
Ille in balneas iturust, inde huc veniet postea.

Quid nunc consilij captandum censes? dic. L I. hem istuc ago. A
Quomodo argentum interuortam, & aduentorem & Sauream.
Iam hoc opus est exasceatum. nam si ille argentum prius
Hospes huc affert, continuò nos ambo exclusi sumus.
Nam me hodie senex seduxit solùm, seorsum ab ædibus,
Mihi tibíque interminatust nos futuros vlmeos.
Nisi hodie Argyrippo viginti essent argenti minæ.
Iussit vel nos atriensem, vel nos vxorem suam
Defraudare, dixit operam sese promissam dare.
Nunc tu abi ad forum, ádque herum, & narra hæc vt acturi sumus.
Te ex Leonida futurum esse atriensem Sauream,
Dum argentum afferat mercator pro asinis. L E. faciam vti iubes.
L I. Ego illum interea hîc oblectabo prius, si fortè aduenerit. B
L E. Quid ais? L I. quid vis? L E. pugno malam si tibi percussero.
Mox cùm Sauream imitabor, caueto ne succenseas.
L I. Hercle verò tu cauebis, ne me attingas, si sapis.
Ne hodie malo cum auspicio nomen commutaueris.
L E. Quæso æquo animo patitor. L I. patitor tu idem, cùm ego te referiam.
L E. Dico vt vsus fieri. L I. dico hercle ego quoque vt facturus sum.
L E. Ne nega. L I. quin promitto, inquam, hostire contrà vt merueris.
L E. Ego abeo. tu iam, scio, patiere. sed quis hîc est? is est,
Ille est ipsus: iam ego recurro huc, tu hunc interea hîc tene,
Volo seni narrare. L I. quin tuum officium facis ergo, ac fugis? C

LVBENTIORES,] hilariores, lætiores. LVBENTIA,] hilaritatis dea, Venus lubentina. PRAEDAM,] translatio est à re militari. QVANDO,] quoniam, ἐπειδή. NACTVS,] sabiatelli sum. PARITER CVM ILLIS PARTIAM,] illis impertiam. ILLIC HOMO,] ille homo. COMPILAVIT,] spoliauit. Horat. sat. 1. lib. 1. *Formidare malos fures, incendia, seruos. Ne te compilent fugientes.* compilati dicuntur furtum passi, inquit Nonius in suppilare. VAE ILLI,] O infelicem illum, cuius ædeis compilauit Leonida. QVI TAM INDILIGENTER OBSERAVIT IANVAM.] sic malo legi, quàm quo modo vulgò *obseruauit*. Et verò idem & Camerario iam antea visum erat. Est autem obserare, sera claudere. Catull. ad Ipsithillam, *Quod si iusseris, illud adiubeto, Ne quis liminis obseret tabellam.* ÆTATEM VELIM SERVIRE,] id est, diutissimè velim seruire: æternum velim seruus esse. Profert Nonius hunc versum, in voce *ætatem*. MEA QVIDEM HERCLE OPERA, &c.] Equidem operam tibi nullam dabo, vt citius liber fias. Sed per me ætatem seruias licet. ETIAM DETERGO D. PL.] iocus, quasi magnum quiddam largiturus sit, ita ei promittit plagas ducentas tumenteis, quas in tergo suo gerit. PRAEGNANTEIS,] tumidas, turgidas. translatio à mulieribus prægnantibus. LARGITVR PER. OMNE, &c.] peculium est pecunia seruilis, propriè. significat autem seruus Litanus seu Libanus, Leonidam conseruum nihil habere paratius quod largiatur, quàm tergum plagis refertum, seu plagas tergo illatas. THESAVRVM GERIT.] thesaurum plagatum, vt dicimus thesaurum mali. NAM, SI HVIC OCCASIONI, &c.] Id est, Nam si hæc occasio elapsa sit è manibus, & non continuò à Libano arrepta fuerit: nunquam eam postea, quantumuis celeriter currat, adipisci poterit. QVADRIGIS ALBIS,] quadrigis celeritate præstantibus, quales sunt quadrigæ Iouis, quadrigis ipsius Iouis, vt Turnebo placet. Horatius satyr. 7. libr. 1. *Sisennas Barros vt equis præcurreret albis.* Hyperbole est, prouerbium olet. INDIPISCET,] adipiscetur, assequetur apprehendet. sic ferè Festus in verbo indipisci κεχόσει, καταλήψεται. HERVM IN OBSIDIONE LINQVET INIM.] allegoria à re militari. INIMICVM] inimicorum occasionem. OPPRIMERE] occasionem occupare, & ita subitò arripere, vt elabi aut effugere non possit. Iterum Plautus Rudente, *Sed quid ego cesso fugere in fanum, ac dicere hæc Palestræ, in aram vti confugiamus prius quam huc scelestus leno veniat, nósque hîc opprimat?* Quidam opprimere interpretantur vrgere, quod minus probo. QVAE OBVENIT,] quæ oblata est. OPIMITATES,] copias, res secundas, prosperitates. *opimitas*, inquit Nonius, ab *opimo*. deinde profert hunc versum: & prætera illum qui est in Capt. *Maximas opimitates, opiparásque offers mihi.* EFFERTISSIMAS] refertissimas. ÆTATEM] æternùm, perpetuò, diutissimè. NOBIS SINT OBNOXII,] nobis sint obligati: nobis debeant. sic in Capt. *obnoxij ambo vobis sumus propter hanc rem, &c.* METVO IN COMM. NE Q. FR. FRAVSVS SIT.] frausus, inquit Nonius, pro fraudatus, frausus sit, id est, ad fraudis fructum venerit. deinde hunc locum profert. Ego sic potius, *ne quam fraudem frausus sit*, id est, ne quam fraudem commiserit. & ita Festus in voce *frausus*, apud quem legendum est, *fraudem frausus sit*, fraudem commiserit. OPPIDO,] valde. VBI VBI EST] vbicunque est gentium. ILLIC HOMO,] Ille homo. PRO MONSTRO] portenti loco, portenti simile: ἀντὶ τέρατος. EXTEMPLO,] statim, continuò, illico. verbum augurale, hinc natum quòd augures, augurio viso, extemplò surgebant, id est, ex ea cæli parte quam designarent. QVANDO QVI SVDAT, TREMIT.] Hippocr. ἐπὶ ἱδρῶτι ῥῖγος ἐπιγενόμενον οὐ χρηστόν: id est, sub sudorem horror non est bonum. CONCESSO P.] cesso pedibus: parco meis pedibus: parcus sum pedibus. Simeo Bosius sic legendum putat, *Sed quid ego hîc properans, cùm cesso pedibus, lingua largior?* id est, quamobrem lingua largus sum, cùm interea pedibus meis parco? ego nihil muto. LARGIOR?] largus sum? largior, vel vt sit verbum accipi potest: vel vt sit nomen comparatiuum, pro nimis largus, vt subintelligatur ὤν. sed illud malo. HANC] linguam. LACERAT DIEM?] conterit diem? Idem in Sticho, *Ite hâc secundum vos me. ego hunc lacero diem.* Idem Casina, *contriui diem. Dum adsto aduocatus cuidam cognato meo.* HEV.] sic puto scribendum, vt sit dolentis interiectio: interdum geminatur Heu heu. QVI PATRONAM COMPRIMAT,] linguam, patronam suam comprimat. iocus ex ambiguo verbo, *comprimat*. nam comprimere linguã est coercere, & cõtinere, ne loquatur quod ad id pertinet, quod suprà proxime dixit. Quin ego hãc iubeo tacere. & cõprimere patronã intelligitur is qui patronã suã subigit. prætera cõprimere linguã suprà in Amphitr. ambiguè posuit ibi, Ego tibi istã hodie scelestã cõprimã linguam. Cur autem eius linguam patronã dicat, rationem subicit. NAM, SI QVID SC. F. L. PRO ILLO P.] nã si quid sceleratè fecit inquit,

A quit, iurat se non fecisse, & ita linguæ suæ beneficio, hoc est periurio absoluitur, quo fit, vt lingua sit ei tanquam patrona, dum huius opera crimine liberatur, ne verberetur. NE POST TEMPVS, PR. PR.] ne post bellum suppetias. ELECTABO,] eliciam. sic Festus, sine dubio hunc locum spectans, quamuis eum non proferat. GYMNASIVM FLAGRI,] verbero, flagrio: homo in quo verberando assiduè se exercet dominus, seu potius exercentur flagra & virgæ. CVSTOS CARCERIS?] qui à carcere nunquam discedis: qui assiduè in carcere versaris, quasi carceris custos. O CATENARVM COLONE,] qui assiduè catenas colis, vt colonus agrum, id est, qui assiduè catenis vinctus es. Profert hunc locum Nonius in verbo colere. O VIRGARVM LASCIVIA,] in cuius corpore seu tergo lasciuire & exsultare solent virgæ. QVOT PONDO,] quot librarum, hoc eò pertinet, quòd serui dum verberabantur, pendebant: idque & ex eo quod sequitur, & ex aliis locis intelligere licet. Horat. epist. 2. lib. 2. *In scalis latuit metuens pendentis habenæ.* Iterum Plautus infrà ead. comœd. *Vbi sæpe causam dixeris pendens aduersus octo Artitos audaceis viros,* &c. Idem in Amphitr. *Nisi item vnam, verberatus quàm perpendi perpetem.* SCIBAM,] sciebam. QVI TE EXPENDI,] qui te ponderaui, vel qui te iussu heri, ex trabe pependi. PER PEDES,] in pedes, ita vt pedes terræ appropinquent. AD PEDES QVANDO ALL.] alligabatur ad pedes seruorum pendentium pondus aliquod, ne inter vapulandum calcitrarent, néue pedibus aut calcibus eos, à quibus verberabantur, peterent. Hæc ascripserat ad hunc locum Bosius. ÆQVVM CENTVPODIVM,] pondus centum librarum iustum. MANICAE,] vincula, quibus manus vinciuntur. profert Nonius in voce *manicæ*. ATQVE ADDV-

B CTAE AD TRABEM,] ad trabem adstrictæ manicæ scilicet. NEC DEPENDES, NEC PROP.] nec deorsum pendes, nec vllam partem versus pendes, quin improbus & nihili sis, id est, nihil tibi neque superest, neque deest, quin improbus & inutilis sis. planè improbus & nequam es. NEQVAMQVE,] inutilisque. sic Caper, vetus Grammaticus. VAE TIBI,] miser esto, dij te infelicitent. HOC E TESTAM. SERVITVS L. T.] seruitus hoc tibi ex testamento legat. *hoc* nempe væ, hoc est, vt sis miser. seruitus tibi tanquam legatum quoddam ex testamento relinquit miseriam. significat, omnem seruum miserum esse, eo ipso quòd seruus sit. VERBIS VELIT FIERI COMP. V.] contentionem per verba, λογομαχίας. *Velitatio,* inquit Nonius, *leuis contentio, dicta ex congressione velitum.* Velites sunt equites leuiter armati, quasi volites. Turnebus hunc locum explicare conatus est lib. 4. Aduers. cap. 13. sed ita, vt sit opus alio explicatore, sic enim ille facere compendi, vt facere lucr. Plautus dicit. Itaque facere compendi velitationem verbis volo, est. volo hoc verbis commodum, lucrúmque afferre, ne in velitationem altercationémque de suo quidquam impendant. Non enim sine eorum impendio fieri potest. Hactenus ille. significat autem ille (nam obscurè admodum, vt nonnulla alia, hæc scripsit) hanc esse Plauti sententiam, volo velitationem verba lucrifacere: volo verbis lucrum ex hoc quæri, ne verbis contendamus inter nos, velitando enim, & altercando verbis, verba impendimus & insumimus. Contendere igitur verbis desinamus, vt hoc lucri verbis afferamus. Hæc ille dicere voluit Sed ego sic explico, & longè, mea quidem sententia, planius. *Verbis velitationem*, id est, hanc ipsam velitationem & contentionem nostram, quæ fit verbis, volo compendi fieri. id est, volo lucrifieri: quod valet, volo non adhiberi, non vsurpari, volo nos desinere verbis velitari. Dicitur quis rē

C aliquam lucrifacere, qua non abuti ei licet, & cui parcere potest. Turnebum induxit, quòd putauit datiuum *verbis*, cohærere cum *compendi fieri*, & ab eo regi: quod non ita est, nam *verbis* cohærere debet cum *velitationem*, vt intelligamus, *verbis velitationem* dictum pro verborum velitationem, quam λογομαχίας Græci appellant, vt diximus. Sic loquitur in Mostell. *Orationis operam compendi face,* &c. Idem in Persa. *Quisquis es adolescens, operam fac compendi quærere.* idem in Bacchid. *compendi verba multa iam faciam tibi.* Idem in Pseu. *Quisquis es, compendium ego te facere compendi volo.* QVID ISTVD NEGOTII EST?] quid rei habes, quam mecum communices? *Quid* hic disyllabum est. CERTVM EST CREDERE.] decreui tuæ fidei committere. AVDACTER,] subintell. credito. LICET SIS AMANTI SVBVENI,] id est, licet si vis amanti filio subuenire. Sic autem hunc versum restitui ex codicibus nostris veteribus Nam & *sis* in extremo versu: & *si vis*, in principio versu, versum corrumpebant. nunc autem integri & perfecti sunt trochaici tetrametri, catalectici, licet sis autem, id est, licet si vis. Præterea personarum nomina erant perturbato, & peruerso ordine locata: quæ nos in suum ordinem restituimus. VERVM COMMIXTVM MALO.] sed hoc tantum boni cum malo coniunctum est. hoc tantum boni, inquit, non est liquidum, neque sincerum, neque omnino mali expers: sed aliquid incommodi admixtum habet. OMNES DE NOBIS CARNIF. CONC.] hoc illud est mali, cum quo tantum boni commixtum esse dixit. omnes, inquit, carnificum dies, de nobis erunt celebres: quia carnifices in nobis excruciandis, ob facinus tam audax, quod nobis faciendum est, erunt occupati. NVNC AVDACIA VSV'ST N. INVENTA,] id est, nunc opus est inueniri, atque adeò inuentam à nobis esse audaciam: & inuentos dolos. QVO,] ad quos significat, magnum & audax, grauisque supplicio di-

D gnum facinus sibi esse suscipiendum, & audendum. GESTIBANT,] gestiebant, exultabant. quasi præsagientes, ac præsentientes plagas sibi imminenteis: vel, vt ipse subiicit, quasi ariolantes sibi esse in mundo malum. ARIOLARI QVAE OCC. SIBI ESSE] quæ ariolari, hoc est diuinare, cœperunt sibi esse paratum malum. CONIVRATI.] coniuratione facta in caput nostrum. CRVCIAMENTA,] cruciatus. CONFERANT,] congerant, coniiciant. HABEO, OPINOR, FAMILIAREM, TE NE Q. F.] id est, habeo domesticum. seu domi tergum: neque mihi quærendum est foris. quod valet, ad verbera paratus sum: neque recuso quo minus vapulem, si quod facinus audax fecero. sic sæpe loqui solet Plautus: vt in Bacchid. *Regias copias aureásque obtuli. vt domo sumeres, neu foris quæreres.* Idem Mil. glor. *Nam mulier holitori nunquam supplicat, si qua est mala: Domi habet ortum, & condimenta ad omneis mores maleficos.* Idem ibidem, *quid opu'st nota noscere. Quom apud te exemplum experiendi habeas ne petas foris.* Idem in Pseud. *Quid minitare? habeo tergum.* Tale ferè est illud Catulli, carm. ad Ianuam, *Sed pater illius nati violasse cubile Dicitur, & miseram conscelerasse domum, siue quòd,* &c. *Seu quod iners sterili semine natus erat: Ne quærendum aliunde foret neruosius illud. Quod posset zonam soluere virgineam. Familiarem tergum* autem edidi, auctoritatem Nonij secutus, qui, vt probet veteres etiam tergus, gi, vsurpasse in masculino genere, huius loci testimonio vtitur. Tale etiam illud est Ciceronis, *domi nobis ista nascuntur.* Acad. quæst. lib. 4. qui inscribitur Lucullus. Idem lib. 9. epist. ad Varr. *Sed quid ego hæc ad te, cuius domi nascuntur?* Idem lib. 1. ad Att. *Quid enim ego aliorum in me ἐπιτευκτικὰ exspectem, cùm hæc domi nascantur?* Idem lib. Accusationis 3. *Non circumspiciam: non quæram foris. habeo iudices principes ciuitatis, P. Seruilium, Q. Catulum,* &c. Idem ibidem aliquot verb. post, *Sed in ipsa Sicilia non quæ-*

E *ram exemplum foris: hoc ipso ex consilio vtar exemplo,* &c. SI ISTAM FIRMIT. OBT. AN. S. S.] si in ista animi constantia permanes, salui sumus. Significat eum qui aliquid magni suscipit, periculum extimescere non oportere. Nam qui periculum extimescit, non potest omni animi cura in eam rem quam aggredi parat incumbere. contrà, qui omni metu solutus ac vacuus negotium aliquod in manus sumit, toto pectore agit quod agit, neque vlla grauiore cura ab agendo retrahitur aut reuocatur. Profert autem hunc versum Nonius in voce *firmitudo*. Quanquam non dissimulabo nonnullos hîc legere, *fortitudinem*. QVIN SI TERGO, &c.] Immò adeò, inquit Libanus, vt intelligas, me verbera contemnere, neque vllo pacto extimescere, si, posteaquam facinus aliquod audax fecero, tergo dependendum & corpore luendum est, publicam pecuniam rapere cupio. PVBLICVM,] pecuniam publicam PERIVRABO.] peierabo. HEM ISTA VIRT. EST, &c.] Ordo & sententia est, Hem ista virtus est, eius subintell. qui, quando vsu'st, id est, quando opus est, malum fert fortiter. Sic ferè M. Tull. Philipp. xj. *nisi quòd in te ferta, & pluribus verbis. Magna laus, meóque iudicio, omnium maxima. Est enim sapientis, quidquid homini accidere possit, id præmeditari ferendū omnino modicè esse, si euenerit. maioris omnino est consilij, prouidere ne quid tale accidat: sed animi non minoris fortiter ferre, si euenerit.* Sic Pitacus, Συνετῶν ἀνδρῶν ἐστὶ, πρὶν γενέσθαι τὰ δυσχερῆ, προνοῆσαι μὴ γένηται· ἀνδρείων δὲ, γενόμενα εὖ θέσθαι: id est, intelligentiū virorum est, prius quàm eueniant incommoda, prouidere ne eueniant; fortium, si euenerit, compositè & moderatè ferre. FORT. MAL. QVI PAT.

IDEM P. P. B.] Sic legi malò, *potitur bonum*, inquam, quàm, quo modo alij libri habent, *patitur bonum*. Est verò perele- A gans cum paranomasia iuncta *ai* [illegible] *patitur malum: potitur bonum*. Præterea *pati* semper de malo dicitur. Quod enim Cic. dixit Philipp. *pacémque patiamur*: pacem illam habet in malis, quia turpis sit. idcirco dixit, *pacémque patiamur*. & ita legendum, non, vt vulgò legebatur, potiamur. EDISSERIS,] exponis? NANCISCIER,] inuenire. EXCVRSVRA ANHELITVM ETIAM DVCERE?] ex cursu animam ægrè trahere & alia ducere? suprà *exanimatus currit*. MANSERO,] exspectauero. VEL ADEO VSQVE] etiam vsque eò dum interis. MAIOR] pater Demænetus. MINOR] filius Argyrippus. INTVS] *intus* domi. TAM TV IGITVR ES D. F.] iocus, ex eo quod dixerat Leonidas sibi iam satis esse: quibus verbis significabat, satis verborum sibi esse, ex quibus cognouerit vbi sit vterque herus. At Litanus id in aliam sententiam accipit, quasi Leonidas dixerit, se bonis suis contentum esse, & se satis bonorũ fortunæ habere: quod quibus contigit, ij sunt diuites. MITTE RIDICVLARIA,] missa fac ridicula, & iocosa, & veni ad seria. ÆQVE MECVM] iuxta mecum. BEAS] beas me, quod taces. PELLEO] ex Pella, vrbe Macedoniæ: in qua natus Alexander magnus. IS] adolescens à mercatore Pelleo missus. ATRIENSEM] seruum atriensem, Sauream. IAM DEVORANDVM C. S. C.] hoc eò pertinet, quòd Litanus quæsierat, vbi is homo esset: quasi in eum impetum facturus, cùm primùm conspexisset, eúmque non solùm spoliaturus, verùm etiam tanquam fera aliqua, deuoraturus. TE HINC VEXERVNT VINCT. R.] nempe ad opus rusticum faciendum. QVIBVS SVBTRITAE AD FEM.] hyperbolicῶs dictum. non potest enim fieri vt iumento vngulæ subtritæ sint vsque ad femina, seu femora. sed hoc tamen significat, horum asinorum vngulas ferè vsque ad vinum fuisse subtritas. quod magnum est vitium in iumentis. Quòd autẽ quidam hîc legunt *femina*, qua voce Plau- B tus alibi vtitur, & de qua Festus: errant. TIBI] quibus cæderetis. VT SEDEBAM,] cùm fortè sederem. INFIT] incipit. sic Aulul. *Infit ibi postulare plorans, eiulans, &c.* & sæpe alibi. sic & Lucretius non semel. exempli gratia. lib. 3. *Commutare animum quicunque adoritur, & infit*. ECQVEM] num quem: vel num quendam. OB ASINOS] pro asinis, vt suprà locutus est, ibi, *Hem tergo ii argentum huc remisit, quod daretur Saureæ, Pro asinis*, &c. EVM] Sauream. QVI SIET] quis, seu qualis sit. QVOM IAM ELOCVTVS H. S.] sic legendum, non, vt vulgò, *Quoniam eloc.* sententia est aperta. Cùm iam, inquit, hæc elocutus sit, &c. vel sic, vbi iam hæc dixerit, seu dixisset. hic cùm esset reliqua additurus, interpellatur à Litano cætera cognoscendi cupido, &, vt fit, moram non facilè ferenti. CALLIDE] peritè, planè. FACIO] fingo. & est tempus pro tempore: facio, pro faciebam. sic autem in Milit. glor. dixit, *Dum te fidelem facere hero voluisti*, &c. ibid. *Magnum me faciam nunc, quoniam illhæc me collaudat*. in Pseudolo, *Atque ego nunc me gloriosum faciam, & cops pectore*. MED ESSE] me esse. TE NON AEQVVM MIHI EST SVCC.] Te non æquum est mi succensere. SI HERVM VIS DEMAENETVM] subintell. adducere. QVIN FERAS] quin accipias, seu auferas. ITVRV'ST.] iturus est. QVID NVNC CONS. CAPT.] Quid nunc consilij quærendum, & capere studendum existimas? ISTVC AGO] ad istam rem animum attendo: in isto sum vt consilium aliquod reperiam, seu vt aliquam fabricer fallaciam & sycophantiam, qua illas 20. minas interuertamus, & ad nos transferamus. ET ADVENTOREM] adolescentem qui aduenit. repete [illegible] interuortam, id est, circumueniam. interuortam argentum autem. id est, ad nos è medio cursu transferam, antequam ad atriensem perueniat. IAM HOC OPVS EST EXASCIATVM,] id est, iam hoc negotium inceptum, & exor- C sum est. translatio est à fabris, qui ligna primùm dolant & exasciant: deinde læuigant & poliunt. exasciare autem, est ascia siue securi parare, & rudiore quasi opera præparare. Ascia verò, ferramentum fabrorum materiariorum: quod aiunt à Dædalo repertum. Vitruuius lib. 7. cap. 2. *sumatur ascia, & quemadmodum materia dolatur, sic calx in lacu macerata ascietur. Si ad asciam offenderint calculi; non erit temperata*. Hoc igitur significat, opus adhuc esse rude impolitum & imperfectum: sed tamen inibi esse, vt mox perfici & perpoliri possit. SEDVXIT] seorsum ab aliis duxit. M. Tull. lib. 5. epist. ad Att. *Cùm hæc disseruissem, seducit me Scaptius*. Plautus Aulul. *Eò nunc ego secreti te huc foras seduxi*. Idem in Curcul. *Prehendit dextram, seducit: rogat, quid venerim in Cariam* NOS FVTVROS VLMEOS] nos virgis vlmeis opertum iri, vsque adeò vt toti vlmei esse videamur. DIXIT SESE OPERAM PROMISSAM DARE] dixit sese operam nobis dare, & daturum quam operam promisit, vel sic, dixit se nobis adiutorem fore vt promisit. DVM ARGENTVM AFF.] tantisper te atriensem fore, dum mercator argentum affert pro asinis. OBLECTABO] deliniam, θέλξω. blandis verbis lactabo & retinebo. QVID AIS?] interrogatio eius, qui aliud præterea, quæ dicta sunt, quæsiturus est. in Bacchid. *Et pol ego scio, quid metuo. sed quid ais?* BA. *quid est?* PVGNO MALVM SI TIBI PERCVSSERO:] si colaphum tibi infregero, quod poterant Atrienses. TV CAVEBIS, NE ME ATTINGAS.] Terent. Andr. *Ne me attingas sceleste*. NE HOD. M. C. AVSP. N. C.] ne inauspicatò, & malis auibus nomen Saureæ pro Leonida sumpseris. vel sic, ne nomi- D nis commutatio infelix infaustáque fuerit. *Auspicium*, inquit Nonius, *auium inspectio, quæ & ex volatu auium, & ex vocibus significatur*. VT VSV'ST FIERI] vt vsus est fieri, vt opus est fieri. HOSTIRE CONTRA,] redhostire, par pari referre: vide suprà, *Hostimentum est, opera pro pecunia*. QVIN TVVM OFF.] cur igitur tuum officium non facis, atque ad senem curris? Dixit *fugi* autem, significans eum esse fugitiuum, & solere fugere.

MERCATOR, LIBANVS.

VT demonstratæ sunt mihi, illasce ædis esse oportet,
Demænetus vbi dicitur habitare. I puere, pulta,
Atque Atriensem Sauream, si est intus, euocato huc.
LI. Quis nostras sic frangit fores? Ohe inquam, si quid audis.
ME. Nemo etiam tetigit, sanúsne es tu? LI. at censebam attigisse,
Propterea huc quia habebas iter: nolo ego fores, conseruas meas E
A te verberarier, sanè ego sum amicus nostris ædibus.
ME. Pol haud pericum est, cardines ne foribus effringantur.
Si istoc exemplo tu omnibus qui quærunt respondebis.
LI. Ita hæc morata ianua est: extemplò ianitorem
Clamat, procul si quem videt ire ad sese calcitronem.
Sed quid venis? quid quæritas? ME. Demænetum volebam.
LI. Si sit domi, dicam tibi non est. ME. quid? eius Atriensis?
LI. Nihilo magis intus est. ME. Vbi est? LI. ad tonsorem ire dixit.

ME. Quum

ME. Quum venisset, pòst non rediit? LI. non ædepol. quid volebas?

A ME. Argenti viginti minas, si adesset, accepisset.

LI. Qui pro istuc? ME. asinos vendidit Pelléo mercatori
Mercatu. LI. scio, tu id nunc refers. iam hîc credo eum affuturum.

ME. Qua facie noster Saurea est, si is est, iam scire potero.

LI. Macilentis malis, rufulus: aliquantum ventriosus,
Truculentis oculis, commoda statura, tristi fronte.

ME. Non potuit pictor rectius describere eius formam.
Atque hercle ipsum adeò contuor, quassanti capite incedit.

LI. Quiqui obuiam huic hîc occesserit irato, vapulabit.

ME. Siquidem hercle AEacidinis minis expletus, animísque incedit,
Si me iratus tetigerit, hic iratus vapulabit.

B

DEMAENETVS VBI D. H.] in quibus Demænetus dicitur habitare. I PVERE, P.] i puer, pulsa foreis. *puere*, antiquum. FRANGIT] nimis acriter pultat. OHE,] ohe, interiectio satis aliquid esse dictum, aut factum, monentis. CENSEBAM] putabam te attigisse. PROPT. HVC Q. H.] propterea quia huc habebas iter. CONSERVAS M.] conseruas appellat, quia eidem domino seruiunt. Sic apud Catullum, ianua Balbo seruisse dicitur. *Ianua quam Balbo dicunt seruisse benignè Olim cùm sedes ipse tenuit*, &c. ISTOC EXEMPLO] isto modo. ITA HAEC MOR. EST IAN.] his moribus prædita, ianua est. CLAMAT,] vocat. CALCITRONEM] hominem, qui calcibus foreis alienas verberare soleat. calcitrationes, inquit Nonius, qui infestant calcibus. deinde profert hunc versum. SI SIT DOMI, DICAM TIBI] id est, si esset domi, non te celarem. sed non est domi. In nonnullis libris adscriptæ reperiuntur post *tibi*, duæ hæ voces, *non est*. NIHILO MAGIS INTVS EST.] Nihilo magis domi est seruus atriensis Saurea, quàm Demænetus. vt herus Demænetus, non est domi, ita neque Saurea atriensis, domi est. IRE] fabinteii. fe: QVOM ABIISSET, POST NON REDIIT?] id est postquam abiit, an non rediit? Sic autem edendum curaui, cum libri veteres alij haberent, *Quom venisset*: alij, *Quom auisset*. Nam *auisset* deprauatum st. pro b. hinc factum *venisset*. Vulgati autem habent *iuisset*: quod malim, quàm *venisset*. QVI. PRO ISTVC?] qui pro? pro qui, id est, pro quo, seu pro qua re, [illegible]. MERCATV,] id est, in mercatu. Nonius, *Mercatus*, locus est in quo fit mercatura. Varro, *Forum contra habebant, ibi nunc fit mercatus*. NOSTER SAVREA] legendum fortassis est, *vester*. MACILENTIS MALIS] descriptio

C formæ. VENTRIOSVS,] ventre prominente. TRVCVLENTIS OCVLIS] [illegible], seu [illegible]. COMMODA] mediocri, tolerabili. NON POTVIT PICTOR] hyperbole. CASANTI CAPITE] capite nutante & cadente: vultu demisso ac deiecto, [illegible]. Idem Bacchid. *Subducunt lembum capitibus casantibus*. Macrob. lib. 5. Satur. cap. 21. *Herculem verò fictores veteres non sine causa cum poculo fecerunt, & nonnunquam casabundum, & ebrium: non solum quod is heros bibax fuisse perhibetur*, &c. Varro lib. 6. Apud Næuium, *Risi egomet casabundum ire ebrium. Casabundum*, inquit, *à cadendo*. Sic autem hunc locum restitui, cùm in omnibus libris legatur *quassanti capite*, sine dubio mendosè. Nam primùm quassare caput est minantis. hîc autem tristitia significatur capitis deiectione. Deinde *quassanti capite* dici Latinè non potest, cùm *quasso, as*, sit verbum actiuum, & Latini dicant *aliquem quassare caput*, actiuè: non *aliquem esse quassante capite*. Postremò exempla à nobis collecta, perspicuè declarant, legendum *casanti capite*. à verbo *caso, as*, quod est à cado, is. vt docet Varro: quanquam apud Varronem mendosè legitur *cassabundum*, pro *casabundum* [illegible] autem vultus & capitis demissione significari, declarant multis locis poetæ, & historici, & alij scriptores: sed paucis exemplis contenti simus. Homerus *Iliad*. ρ. de equis Achillis, mœstis Patrocli morte, [illegible] id est, sic manebant [illegible] currum tenentes, Terræ capitibus defixis: Lacrymæ autem eis calidæ è palpebris in terram manabant [illegible]. Idem lib. 4. de iisdem, [illegible] id est [illegible] fugiebant porrò ter-

D ræ eis infixæ erant iubæ: ipsi verò stabant animo mœrentes. Plato in Alcib. a lo secundo principio [illegible] id est, videris sanè vultu mœsto esse, & terram intueri, vt aliquis in aliena cogitatione defixus. Plautus in Bacchid. *Subducunt lembum capitibus casantibus*. Idem ibid. *num qui nummi exciderunt, here, tibi quòd sic terram obtuere? quid vos mœstos, támque tristeis esse conspicor?* Cæsar lib. 1. de bello Gallico, *Animaduertit Cæsar, vnos ex omnibus Sequanos nihil earum rerum facere, quas cæteri facerent: sed tristeis capite demisso terrā intueri*. Virg. lib. 7. Æn. *sed frons læta parum, & deiecto lumina vultu*. Lucret. lib. 4. *oculis, nutúque cadenti*. ad quem locum quæ notauimus, legere licet. Quod autem apud Apuleium lib. 2. vulgo impressum est, *Tunc illa capite quassanti, abi*, inquit, *fatue: qui in domo funesta cœnas & partes requiris. in qua tot iugis iam diebus ne fumus quidem visus est vllus*. legendum, *capite casanti*, id est, capite crebrò cadenti & nutanti. & lib. 8. ibi, *At ille diu capite quassanti: vos autem*. inquit, *de cibo vel poculo, vel omnino vlla refectione nunc cogitatis? an nulli scitis, quo loco consederitis?* emendandū, *capite casanti*. Adde superioribus exemplis hoc ex Sophocle. in Antig. [illegible]: QVIQVI] id est, quisquis. OCCESSERIT] contrà venerit, occurrerit. SI QVIDEM HERCLE AEACIDINIS] quamuis Achilleis minis, animísque oppletus incedat: tamen si me iratus vel summis digitis attigerit, vapulabit. Achillis iracundia, nota. Homer. *Iliad*. α. [illegible], &c. Horat. epist. ad Pison. de Achille, *Impiger, iracundus, inexorabilis, acer*. Idem epist. 2. lib. 2. *Romæ nutriri mihi contigit, atque doceri, Iratus Graiis quantum nocuisset Achilles*. Achillem autem, Æacidam dicunt Græ-

E ci ab auo Æaco: Peliden, à patre Péleo.

LEONIDA, MERCATOR, LIBANVS.

QVid hoc est negotij? neminem meum dictum magnifacere?
Libanum in tonstrinam vt iusseram venire, is nullus venit.
Næ ille ædepol tergo & cruribus consuluit haud decorè.

ME. Nimis imperiosus est. LI. væ mihi hodie. LE. saluere iussi.

Libanum libertum.iam manúne emissus? LI. obsecro te? A
LE. Næ tu hercle cum magno malo mihi obuiam occessisti.
Cur non venisti,vt iusseram,in tonstrinam? LI. hic me moratust.
LE. Siquidem hercle nunc summum Iouem te dicas detenuisse,
Atque is precator assiet, malam rem effugies nunquam.
Tu verbero,imperium meum contempsisti? LI. perij,hospes.
ME. Quæso hercle noli Saurea mea caussa hunc verberare.
LE. Vtinam nunc stimulus in manu mihi sit. ME. quiesce,quæso.
LE. Qui latera conteram tua, quæ occalluere plagis.
Abscede,& sine me hunc perdere,qui semper me incendit ira,
Cui nunquam vnam rem me licet semel præcipere furi,
Quin centies eadem imperem,atque oggänniam.itaque iam hercle B
Clamore ac stomacho,non queo labori suppeditare.
Iussin' scelefte,ab ianua hoc stercus hinc auferri?
Iussin columnis deiicier operas aranearum?
Iusśine in splendorem dari bullas has foribus nostris?
Nihil est tanquam si claudus sim,cum fusti est ambulandum.
Quia triduum hoc vnum modò foro operam assiduam dedi absens,
Dum reperiam qui quæritent argentum in fœnus,hîc vos
Dormitis interea domi, atque herus in hara,haud ædibus habitat.
Hem ergo hoc tibi. LI. hospes te obsecro defende. ME. Saurea oro
Mea caussa,vt mittas. LE. eho,ecquis pro vectura oliui
Resoluit? LI. resoluit. LE. cui datum est? LI. Sticho vicario ipsi C
Tuo. LE. vah delinire apparas. scio mihi vicarium esse,
Neque eo esse seruom in ædibus heri qui sit pluris, quàm ille est.
Sed vina heri quæ vendidi vinario Exareambo
Iam pro his satisfecit Sticho? LI. fecisse satis opinor.
Nam vidi huc ipsum adducere ad trapezitam,Exareambum.
LE. Sic dedero prius,quàm credidi,vix anno pòst exegi.
Nunc satagit,adducit domum,etiam vltrò & rescribit nummos.
Dromo mercedem retulit. LI. dimidio minus opinor.
LE. Quid reliquom? LI. aiebat reddere quom extemplò redditum esset.
Nam retineri,vt quod sit sibi operis efficeret,locatum.
LE. Scyphos quos vtendos dedi Philodamo,retulitne? D
LI. Non etiam. LE. hem non?si velis da,commoda homini amico.
ME. Perij hercle.iam hic me abegerit suo odio. LI. heus iam satis tu,
Audin' quæ loquitur? LE. audio,& quiesco. ME. tandem opinor
Conticuit. nunc eadem optimum est,priusquam incipit tinnire,
Quàm mox mihi operam das? LE. ehem optume, quamdudum tu aduenisti?
Non hercle te prouideram, quæso ne vitio vortas.
Ita iracundia obstitit oculis. ME. non mirum factum est.
Sed si domi est,Demænetum volebam. LE. negat esse intus.
Verùm istuc argentum tamen mihi si vis denumerare,
Repromittam istoc tibi nomine solutam rem futuram. E
ME. Sic potius,vt Demæneto tibi hæro præsente reddam.
LI. Herus istunc nouit,atque herum hic. ME. hero huic præsente reddam.
LI. Da modò meo periculo,rem saluam ego exhibebo.
Nam si sciat noster senex fidem non esse huic habitam,
Succenseat,cui omnium summam rerum ipsus,semper credit.
LE. Non magni pendo,ne duit,si non vult, sic sine adstet.
LI. Da inquam, vah formido miser ne hic me tibi arbitretur
Suasisse, sibi ne crederes.da quæso,ac ne formida.

Saluum hercle erit. ME. credam fore,dum quidem ipse in manu habebo.
A Peregrinus ego sum,Sauream non noui. LI. at nosce sanè.
ME. Sit,non sit,non ædepol scio.si is est,eum esse oportet.
Ego certè me incerto scio hoc daturum nemini homini.
LE. Hercle istum di omnes perduint,verbo caue supplicassis.
Ferox est,viginti minas meas trăctare sese.
Nemo accipit,aufer te domum,abscede hinc,molestus ne sis.
ME. Nimis iracundè,non decet superbum esse hominem seruum.
LI. Malo hercle iam magno tuo,nunc isti nec rectè dicis.
Impure,nihili,non vides irasci? LE. perge porrò.
LI. Flagitium hominis:da,obsecro,argentum huic ne malè loquatur.
B ME. Malum hercle vobis quæritis. LE. crura hercle diffringentur,
Age impudice,ni istum impudicum percies. LI. perij hercle.
Scelestè non audes mihi scelesto subuenire?
LE. Pergin precari pessimo? ME. quæ res?tun' libero homini
Malè seruos loquere? LE. vapula. ME. id quidem tibi hercle fiet
Vt vapules,Demænetum simulac conspexero hodie.
In ius voco te. LE. non eo. ME. non is?memento. LE. memini.
ME. Dabitur pol supplicium mihi de tergo vestro. LE. væ,
Tibi quidem supplicium tibi carnifex de nobis detur?
ME. Atque etiam pro vestris maledictis pœnæ pendentur mihi hodie?
LE. Quid verbero?ain tu furcifer?herum nosmet fugitare censes?
C I nunc iam ad herum,quò vocas iamdudum,quò volebas.
ME. Nunc demum tamen nunquam hinc feres argenti nummum,nisi me
Dare iusserit Demænetus. LE. ita facito,age ambula ergo.
Tu contumeliam alteri facias,tibi non dicatur?
Tam ego homo sum,quàm tu. ME. scilicet ita res est. LE. sequerè
hàc ergo,
Proficiscin.hoc nunc dixerim,nemo etiam me accusauit
Merito meo,neque me Athenis est alter hodie quisquam
Cui credi rectè æquè putent. ME. fortassis.sed tamen me
Nunquam hodie induces vt tibi credam hoc argentum ignoto.
D Lupus est homo homini,non homo,quom qualis sit,non nouit.
LE. Iam nunc secunda mihi facis.scibam huic te capitulo hodie
Factum fatis pro iniuria:quanquam ego sum sordidatus,
Frugi tamen sum,nec potest peculium enumerari.
ME. Fortasse. LE. etiam nunc dico:Periphanes Rhodo mercator
Diues,absente hero solus mihi talentum argenti
Soli annumerauit,& mihi credidit,neque deceptus in eo.
ME. Fortasse. LE. atque etiam tu quoque ipse si esses percunctatus
Me ex aliis,scio pol crederes,nunc quod fers. ME. haud negassim.

QVID HOC NEGOTII?} Hîc Leonida mirè seruum atriensem Sauream simulat:atque ex iis,quæ simulat,& quæ loquitur,quæ sint serui atriensis partes cognoscere licet.libet autem huc etiam Columelæ verba adscribere de ser-
E uo atriensi,ex libro 12. cap.3.*tum insistere atriensibus,vt suppellectilem exponant,& ferramenta detersa nitidentur atque rubigine liberetur,cateráque si refectionem desiderent,fabris concinnanda tradantur.* Erat igitur seruus atriensis seruus maior,seruus imperium habens in alios,columen familiæ,seruus denique alios seruos in officio retinens. NVLLVS VENIT} non venit.sic Terent.And.*Liberatus sum,Daue,hodie tua opera.D.At nullus quidem.*vbi notat Donatus, nullus pro non.Idem Eunuch.*Nemini,tametsi nullus moneas.*Idem Hecyra,*si quæret me,vti tum dicas:si non quæret,nullus dixeris.*Plautus Cas.*Qui amat tamen hercle,& si esurit,nullus esurit.*Idem Bacchid.*tu nullus affueris.si non lubet.* Idem Rudente, *Ille qui vorauit,nullus venit.*Apuleius lib.8.*an nulli scitis,quo loco consederitis*?id est,an non scitis,&c.NAE ILLE AED. TERGO ET CR. CONS. H. D.}næ ille haud bene prospexit tergo suo & crurib. quia tergum quidem eius plagis variabitur multis:crura autem compedibus ferreis impedientur,& constringentur.NIMIS IMPERIOSVS EST}imperiosus,per se vitium sonat,vt imperiosus dominus,imperiosa Lacedæmoniorum maiestas apud Æmiliū Probum, imperiosa Proserpina,& imperiosius æquor apud Horatium. SALVERE IVSSI LIBANVM LIBERTVM.} verba sunt Leonidæ. Est autem ironia,qua significat Libanum gerere se vt libertum.IAM MANVNE EMISSVS?} iámne liber es, qui mihi dicto audiens non sis?iámne libertate donatus es,qui imperium meum contemnas? OBSECRO TE,}oratio eorum, qui vapulātes deprecātur.sic Terēt.Eunuc.*Fugitiue prodi,malè conciliate.* DO.*obsecro.*PH.*oh.Illud vide os vt sibi distorsit carnifex.* OBVIAM OCCESSISTI} obuiā occurristi.sic suprà proximé.SIQVIDEM HERCLE NVNC SVMM. I.&c.} *ἀμφιλογία,*

quæ ſic tollitur,ſi dicas hercle te à ſummo Ioue detentum eſſe,&c. ATQVE IS PRAECATOR ASS.& ſi is quem dixi, A
Iupiter aſſit tibi deprecator,ne vapules,&c. MALAM REM} verbera,plagas,ſupplicium. EFFVGIIS} euades. PERII,
HOSPES} Libanus vapulans à Leonida,opem mercatoris implorat. QVI LATERA CONT.} quo ſtimulo latera confo-
diam,& comminuam tua. QVAE OCCALLVERE PL.} quæ callum contraxere,quæ obduruere verberibus,ſiue ictibus.
Cicer.lib.2.epiſt.ad Att. *De Statio manumiſſo,& nonnullis alijs rebus angor equidem:ſed iam prorſus occallui.* Cornelius Cel-
ſus lib.7.cap.18. *Atque eius humoris ſpecies duæ ſunt. Nam vel inter tunicas is increſcit,vel in membranis, quæ ibi circa venas &*
arterias ſunt,vbi hæ granatæ occalluerunt. PERDERE.} διαφθείρειν interimere. INCENDIT IRA.} Cicero de nat.Deor.Te-
rent.Hecyr. *Quamobrem incendor ira, eſſe auſam facere hæc iniuſſu meo.* CVI NVNQVAM VNAM REM, &c.} ſemper ne-
ceſſe habeo vnam rem ſemel atque iterum huic furi præcipere. PRAECIPERE} quid ſit præcipere,docuimus in com-
mentar.Horat.furi.ſeruo furaci. Virg.in Palæmone, *Quid domini facient,audent cùm talia fures?* ATQVE OGGANNIAM}
atque obſtrepam,ſeu occlamem,gannire vulpium eſt. SVPPEDITARE,} ἱκανῶς ſatis eſſe,par eſſe.nam abſolutè acci-
piendum. IVSSIN', SCEL.} Iuſsine,ô ſceleſte,&c. Iuſsine,dictum,pro nónne iuſſi.de quo genere alibi diximus:& ex-
tant exempla apud Lucret.complura,vt, *Támne vides igitur,paulò quod diximus antè, &c.* libro primo. OPERAS ARA-
NEARVM?} aranearum labores,id eſt,telas?interdum tales telæ etiam araneæ appellantur.Catull.ad Fabullum, *nam tui*
Catulli Plenus ſacculus eſt aranearum. Afranius apud Feſtum,in particula *Támne, Támne arcula tua plena eſt aranearum?* &
à Græcis ἀράχνια. Homer. Ὀδυσ.θ. Ὀδυσσῆος δήπου ἐνὶ λέκτρα ἐνεύναια κεῖται ἀράχνια λοιπὰ ἔχοντα. Propert.libro 3.eleg.4. B
Putris & in vacuo texetur aranea lecto. Iterum Plautus Sticho, *effer huc ſcopas ſimúlque arundinem, Vt operam omnem ara-*
neorum perdam,& texturam improbam. vbi notat Nonius,vſurpatum eſſe *araneorum* in maſculino genere à Plauto. Quin,
nequid diſſimulèm etiam hoc loco,legit ille, *operas araneorum.* IN SPLENDOREM DARI} ſplendidas fieri perfricá-
do. BVLLAS} bullæ ſunt ornamenta quædam valuarum,& forium,dictæ à ſimilitudine tumorum paruorum, & fragi-
lium,qui oriuntur ſubitò in aquis,& occidunt.fortaſſe claui argentei,vel aurei,ſcutulati aut rotundi. M.Tull.lib.4.Ac-
cuſ. *Nam bullas omneis aureas ex his valuis,quæ erant multæ,& graues,non dubitauit auferre.* CVM FVSTI,} cum ſcipione,
quo nitar,ſi claudus ſim.ſed ſignificat tibi fuſtem ſemper eſſe gerendum,quo conſeruos improbos verberet. Claudi au-
tem fuſtem geſtare ſolent , quo nitantur , propter imbecillitatem tibiarum. DVM REPERIAM QVI QVAE. ARG.}
hæ quoque erant ſerui atrienſis partes,pecuniam herilem fœnori dare. IN HARA} in ſtabulo porcorum. M.Tull Or.
in Piſon. *Epicure noſter,ex hara producte,non ex ſchola.* Varro lib.2.de re ruſt cap.4. *In haris oſtium eſſe oportet, & limen in-*
ferius altum palmipedale,ne porci ex hara,cùm mater prodit,tranſilire poſſint. HAVD AEDIBVS} non dixit haud in ædibus,
ſed *haud ædibus,* vt ſit hæc ſententia,tam immundæ ſunt ædes,vt hara videantur eſſe,non ædes. HEM ERGO HOC TI-
BI.} Hic iterum Libanus vapulat.nam hæc verba ſunt verberantis:ſic in Caſin. *Hem tibi.* CL. *Quid iſtunc tibi factio eſt?* alij
legunt vtrobique *en,* non *hem.* ECQVIS PROVECTVRA OL. RESOLVIT} nunquis creditor id quod debet pro ve-
ctura olim,reddidit ac renumerauit?reſoluere,eſt id quod debetur,& quod creditum eſt,reddere. Quod autem Turne- C
bus vult legi, *rem ſoluit,* fallitur. Plautus iterum Epidico, *Nam leno omne argentum abſtulit pro fidicina: ego reſolui Manibus*
his dinumerans. Idem Menæchm. *Perdormiſco,ſi reſolui argentum cui debeo.* VICARIO IPSI TVO.} vicarius ſeruus eſt ſer-
ui ordinarij ſeruus. DELENIRE,} θέλγειν, demulcere, blandis verbis capere. SED VINA HERI QVAE VEND. &c.}
ordo eſt,ſed iámne pro iis vinis Sticho ſatisfecit Exaræambus vinarius, quæ vina heri Exaræambo illi vendidi? VINA-
RIO} οἰνοπώλῃ. NAM VIDI HVC IPSVM,&c.} nam vidi Exaræambum huc adducere ipſum(Stichum) ad trapezitã,
vt ſcilicet Exaræambus ſeſe apud trapezitam obligaret,& datis ſponſoribus in diem certum caueret,nominibus in co-
dice argentarij perſcriptis,pecuniam Sticho ab argentario ſolutum iri.vel ſic,vidi Exaræambum adducere Stichum ad
argentarium,vt apud eum Sticho ſolueret,nempe per nouationem,& delegationem. Soluebant enim olim apud argen-
tarios factis nominibus,ſine pecuniæ illius interuentu. NIC DEDERO PRIVS} malim dare, quàm hac conditione,
atque hoc pacto credere,nempè vt tanto poſt quàm credita à me pecunia eſt,exigam. Camerarius ſic,ſic dedero prius,
quàm vendidero. NVM SATAGIT.} nunc curat nummos reddendos nunc demum per argentarium ſatisfacit. AD-
DVCIT DOMVM ETIAM VLTRO,} proinde ac ſi dicat,mirum eſt illum vltrò per argentarium ſoluere, & non ſæpe
appellatum,atque adeo flagitatum magnum facit,quod vltrò per trapezitam reſoluit. RESCRIBIT NVMMOS,} per
trapezitam reſoluit,non pecunia numerata. Terent.Hecyra, *Sed tranſi ſodes ad forum,atque illud mihi argentum iube rurſum*
reſcribi Phormio. Horat.ſat.3.lib.2. *Putidius multo cerebrum eſt,mihi crede Perilli, Dictantis quod tu nunquam reſcribere poſſis.* D
ad quem locum plura. DROMO MERCEDEM RETTVLIT?} Dromo inquilinus, qui conduxit ædeis, ſeu ædium par-
tem,ſeu tabernam aliquam,mercedémne ædium ſeu tabernæ retulit? QVID RELIQVOM?} quid?reliquom dimidium
quando afferet? AIEBAT REDDERE QVOM EXTEMPLO REDD.} aiebat ſe mercedem redditurum,ſeu relaturum,
cùm primùm pro opere quod ſibi faciendum locatum. id eſt,traditum eſſet, pecunia reddita eſſet. NAM RETINERI,
VT, QVOD SIT SIBI OPERIS EFF. LOC.} nam dicebat ſe retineri,id eſt,impediri ſeu prohiberi,quominus reliquum
dimidium debitæ mercedis redderet,vt efficeret id operis,quod ſibi faciendum locatum eſſet.vel dicebam, ſibi retine-
ri,neque reddi quod ſibi deberetur pro opere, quod faciendum mercede pacta ſuſcepiſſet, vt opus ſibi locatum,nondũ
à ſe perfectum,efficeret.licet etiam intelligere hunc Dromonem fuiſſe ſeruum Demæneti,aut eius vxoris,eundémque
opificem,eiúſque operas alicui fuiſſe à ſeruo atrienſi locatas certa mercede:totam autem mercedem ſeruo atrienſi eũ
nondum retuliſſe,quia totum opus,quod faciendum ſuſcepiſſet , nondum effeciſſet. VT, QVOD SIT SIBI OP. EFF.
LOC.} oratio implicata. hic enim ordo eſt,vt,quod ſit ſibi operis locatum,efficeret. SCYPHOS QVOS VTENDOS D.}
ordo eſt,quos ſcyphos vtendos dedi Philodamo,eos ſcyphos retulítne?vel ſic:Philodamus eóſne ſcyphos retulit, quos
ei Philodamo vtendos dedi? *vtendos dedi,* id eſt,commodaui,ſeu commodatò dedi. NON ETIAM} id eſt,nondum, non
etiam nunc. SI VELIS, DA: COMMODA HOM. A.} ironia eſt,proinde ac ſi ita dicat, i nunc, & ſi velis, da vtendũ,
commoda homini amico.ſignificat non eſſe commodandum amicis,quando ita ſunt in reddendo negligentes ſed vide-
tur legendum, *ſi velis dare,commoda homini amico.* vt ſit hæc ſententia.quiſquis commodaturus eſt amico, hoc ſtatuat,ni- E
hil eſſe commodandum amico,quod ei nolit dare : quia amici,quod ſibi vtendum datur, proinde accipiunt ac ſi dona-
tum ſibi ſit. SVO ODIO} ſua multa, & odioſa loquacitate,ſua moleſtia atque vt ita dicam,importunitate. Teren. He-
cyra, *Tundendo atque odio denique effecit ſenex.* Idem Phorm. *Pergis hercle:tu nunquam tuo odio vinces me.* Plautus Curcul.
de lenonibus, *vti muſcæq́;,culicéſque,pedéſque,pulicéſque, Odio,& malo, & moleſtiæ:bono vſui, eſtis nulli.* TINNIRE} ſtre-
pere,garrire indeſinenter & clarè loqui. Translatio eſt à metallis, & maximè ab ære,quod dicitur tinnire, cùm pulſatũ
ſonat. Ex quo tintinnabulum. Iterum Plautus in Caſin. *Obſe iam ſatis vxor, eſt.comprime te:nimium tinnis.* Prologo Pœnuli,
Matronæ tacitæ ſpectent,tacitæ rideant: Canora hîc voce ſua tinnire temperent. QVAM MOX MIHI OP. D.?} Quàm mox
mihi aureis vacuas præbes?quando tandem me loquentem audies? PROVIDEREM} præuiderem. NE VITIO VOR-
TAS} Ne adſcribas contumaciæ,aut ſuperbiæ. ITA IRACVND. OBSTIT. OC.} vt metus,ita & ira, & verò multò
magis turbat oculos,eíſque impedimento eſt quominus acutè cernant. NEGAT ESSE INTVS.} negat Libanus eum
eſſe domi. DINVMERARI.} diſſoluere. REPR. ISTOC TIBI N. SOLVT. R. F.} repromittam tibi neminem
amplius iſto nomine petiturum,téque omni obligatione liberum,ac ſolutum præſtabo. Idem in Curcul. *Ego habeo tibi*
res ſoluta'ſt rectè bellator vale. Cicero ad Atticum lib.6. *Igitur meo decreto ſoluta re Scaptio,ſtatim, quàm id decretum rectũ ſit,*
tu iudicabis. MEO PERICVLO} ea lege vt periculum ſubeam,ſi minus rectè ei ſolueris. OMNIVM SVMMAM RE-
RVM.} totam rem domeſticam:omneis rationes rei familiaris. NE DVIT} ne dederit. Feſtus, *duis duas habet ſignificatio-*
nes,nam

A *nes, nam & pro his ponebatur, & pro dederis.* SALVVM HERCLE ERIT} quod Leonidæ numeraueris rectè, solutũ erit: neque periculum est ne abs te repeti possit. CREDAM FORE, &c.} credam fore saluum, &c. Animaduerte Plautum non facere homines planè stolidos & hebetes: nam stolidus, & valde pinguis fuisset hic mercator, seu mercatoris seruus si continuò, & primo aduentu pecuniam Leonidæ numerasset. ME INCERTO} dum incertus & ignarus ero. me incerto sunt ablatiui casus absolutè positi. PERDVINT} perdiderint. SVPPLICASSIS:} supplicaueris. FEROX EST, VIGINTI M.} eò ferox, id est, superbus, & elato animo est quòd xx. minas, quæ meæ sunt, ipse tractat. Sed cur suas esse dicit? quia seruus dotalis est, aut certè, quia se Sauream esse simulat. Saurea enim seruus dotalis erat, eique hæ viginti minæ numerari debebant. NEMO ACCIPIT, &c.} nunc Leonidas simulat se non accepturum, etiam si tibi dentur. AVFER TE DOM.} abi hinc domum. ISTI NEC RECTE DICIS.} isti maledicis: sic suprà & item sæpè. NON VIDES IRASCI?} non vides eum irasci?. PERGE PORRÒ.} Hæc loquitur Leonidas, ita vt audiat Libanus & spectatores, non mercator. FLAGITIVM HOMINIS.} homo turpissime, & inhonestissime. CRVRA HERCLE DIFFR.} subintell. tibi minatur Libano, se ei crura diffracturum, ni mercatorem percutiet. IMPI DICE} Libane. ISTVM} hospitem. PERCVTIES} sic habent nostri ferè omnes libri veteres, & omnes vulgati, Veneti, Florentini, Parisienses, Lugdunenses. nonnulli veteres, vt edidit Camerarius, *percies.* quod equidem non improbo: sed hæc scriptura probabilis est. Quod si quis *percies* malet: intelligemus sententiam obscœnam subesse; hoc modo, *nisi percies*: id est, nisi subigis. Licet etiam

B punctum collocare post diffringentur, eadem scriptura seruata, vt sit ἀποσιώπησις, & aliquid subintelligatur. NON AVDES.} οὐχ ὑπομένει, οὐ τολμᾷ. MIHI SCELESTO} mihi infelici, cui dij sunt irati, vt scelesto. QVAE RES?} quænam hæc res est? quid hoc tibi vult? TVN' LIB. H. M. SERVOS LOQ?} tune seruus homo maledicis homini libero? NON EO.} serui non eunt in ius: sed licet eum eorum dominis agere, & ius suum noxali persequi actione. MEMENTO} aurem tibi vello, seu prehendo, vt memineris. DABITVR POL SVPPL. MI DE T. V.} mihi profectò pœnas dabitis de tergo vestro. VAE TE TIBI Q. SVPPL. &c.} sic legendum arbitror. *væ tibi. Quid enim supplicium tibi carnufex, de nobis detur?* PENDENTVR} soluentur, luentur. HERVM NOSM. F. C.} putas nos herum fugere, aut extimescere? proinde quasi dicat: herum neque fugimus, neque timemus. AMBVLA ERGO.} ad herum. TV CONTVM. ALT. F. TIBI NON DICATVR?} duo sunt, vt ex hoc loco intelligere licet, contumeliam facere, & contumeliam dicere. hoc in verbo, illud in facto positum est. contumeliosus autem facto est is, qui liberum verberat: quo modo hic mercator adolescens à seruo verberatus est. PRAEFISCINE HOC NVNC DIXERIM:} id est, præfatus, vt absit verbo inuidia: præfatus aliquid, quo depellam à me fascinum. Dicitur autem præfiscini, & præfiscine, vt docet Carisius Titinius in Setina. *Paula mea, amabo, pol tu ad laudem addito præfiscini, ne puella fascinetur.* Præfiscine Afranius in consobrinis, *Scis habitum. ita, vt nunc est, præfisciné.* Natum autem ex eo, quòd veteres existimabant, laudes immodicas habere vim fascinandi, nisi, qui laudabatur, aliquo amuleto præmunitus, & quasi præcinctus esset. Hinc illud Virgilij in Mœlibus. *Aut si vltra placitum laudarit, baccare frontem Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.* Dictum autem præfisciné quasi præfasciné. Nam qui a-

C liquid magni vel de se, vel de altero, quem amabant, locuturi erant, inuidiam & fascinum sibi, aut illi metuentes, & sese, aut illum ab illis malis præmunientes, vel in sinum suum despuebant, vel aliquid simile faciebant, vel alia quædam præfabantur, præfiscine hoc nunc dixerim: absit verbo inuidia. vtitur eadem hac voce in Rudente, *vt sine labore hanc extraxi præfiscine?* præfiscine igitur, seu præfiscini, id est, præposito, seu prius inuocato Fascino fascini deo, ad depellendum fascinum: vel præstò sit Fascinus, qui fascinum depellat. Sed hac de re plura in commentariis Horatianis ad illum locum, Od. 8. epod. *Minúsve languet fascinum?* Sic autem hic esse legendum vidit Adr. Turneb. & primus omnium docuit Aduer. libro 24. cap. 31. INDVCES} *inuenies*, adduces. LVPVS EST HOMO HOMINI, &c.} homo homini infestus, inimicus, & ferus est, non amicus, neque humanus, cùm est ignotus. Prouerbij locum obtinet, *homo homini lupus*: cui aduersatur illud, *homo homini deus.* IAM NVNC SECVNDA MIHI F.} iam nunc, me ista secunda oratione placas, & mihi satisfacis. allegoria est à sacrificantium more sumpta: qui, si prima hostia non litassent, secundam adhibebant, quæ succidanea dicebatur. Sic enim Festus, *Succidanea hostia* inquit, *hostia dicebatur quæ secundo loco cædebatur, sic appellata à succidendo.* commemorat & Seruius succidaneam hostiam, ad illum locum lib. 8. Æneid. *& cæsa iungebant fœdera porca.* In his autē verbis *secunda mihi facis.* Vox *secunda*, est septim. casus: & subintelligitur *hostia*. Porrò autem totus hic locus ironia vrbanitatis Plautinæ plena tectus est. Significat enim seruus, mercatorem non contentum prioribus iniuriis, & contumeliis, nouas sibi alias facere, & dicere. SCIBAM.} sciebam. HVIC TE CAPITVLO, &c.} te huic seruulo satisfacturum.

D SORDIDATVS} veste sordida & pannosa amictus. NEC POTEST PECVL. ENVM.} & peculium meum est innumerabile. ἀμφιβολία. Nam intelligi potest vtrunque & nullum ei suppetere peculium. Num quod nullum, aut nihil est, numerari non potest: & multum: nam quod est multum, ægrè numerari potest. NEQVE DECEPTVST IN EO} neque in eo deceptus est. SCIO POL CREDERES, N. Q. F.} scio, profectò mihi crederes, id est, meæ fidei committeres id, quod nunc fers. HAVD NEGASSIM} haud negauerim.

ACTVS TERTIVS.

CLEAERETA lena. PHILENIVM meretrix.

E NEQVEON' ego te interdictis facere mansuetam meis?
An ita tu es animata, vt qui expers matris imperij sies?
PHI. Vbi piem Pietatem, si isto more moratam tibi
Postulem placere mater, mihi quo pacto præcipis?
CLE. An decorum est aduersari meis te præceptis? PHI. quid est?
CLE. Hoccine est pietatem colere, matris imperium minuere?
PHI. Neque quæ rectè faciunt culpo, neque quæ delinquunt, amo.
CLE. Satis dicacula es amatrix. PHI. mater is quæstust. mihi,
Lingua poscit, corpus quærit, animus orat, res monet.
CLE. Ego te volui castigare, tu mi accusatrix ades.
PHI. Neque edepol te accuso, neque me id facere fas existimo.

Verùm ego meas queror fortunas,quum illo,quem amo,prohibeor. A
CLE. Ergo vna pars orationis de die dabitur mihi.
PHI. Et meam partem loquendi,& tuam trado tibi.
Ad loquendum,atque ad tacendum,tu te habeas portiſculum.
Quin pol ſi reposiui remum ſola ego in caſteria
Vbi quieſco,omnis familiæ cauſſa conſiſtit tibi.
CLE. Quid ais tu,quam ego vnam vidi mulierem audaciſſimam?
Quoties te vetui Argyrippum filium Demæneti
Compellare,aut contrectare:colloquíue,aut contui?
Quid dedit?quid deportari iuſſit ad nos?an tu tibi
Verba blanda eſſe aurum rere?dicta docta pro datis? B
Vltrò amas,vltrò expetiſſis,vltrò ad te arceſſi iubes.
Illos qui dant,derides:eos qui deludunt,deperis.
Ante id exſpectare oportet,ſi quis promittat tibi,
Te facturum diuitem,ſi moriatur mater ſua?
Ecaſtor nobis periculum magnum & familiæ portenditur,
Dum eius exſpectamus mortem,ne nos moriamur fame.
Nunc adeò niſi mihi huc argenti affert viginti minas,
Næ ille ecaſtor hinc trudetur largus lacrymarum foras.
Hic dies ſummuſt apud me inopiæ excuſatio.
PHI. Patiar,ſi cibo carere me iubeas mater mea.
CLE. Non veto te damare qui dant,qui amentur gratia. C
PHI. Quid ſi hîc animus occupatuſt mater ? quid faciam ? mone. CLE. hem
Meum caput contemples,ſi quidem ex re conſultas tua.
PHI. Etiam opilio qui paſcit,mater,alienas ouis
Aliquam habet peculiarem,qui ſpem ſoletur ſuam.
Sine me amare vnum Argyrippum animi cauſſa quem volo.
CLE. Intrò abi,nam te quidem ædepol nihil eſt impudentius.
PHI. Audientem dicto mater produxiſti filiam.

NEQVEON' EGO TE INTERDICTIS.} Interdictum ab interdicendo factum, vt edictum ab edicendo. D interdico autem,idem ferè valet quod veto:edico idem ferè quod iubeo: vnde edicta & interdicta prætorum. Terentius Hecyra, *Interdico,ne extuliſſe extra ædeis puerum vſquam velis.* ad quem locum Donatus. Alij interdicta dicta volunt ab interim dico,ſed videtur legendum, *ted interdictu*, vt conſtet verſus. Camerarius lectionem receptam ſeruat.ita tamen, vt *te* maneat integrum, neque patiatur *συναλοιφὴν* à vocali ſequente exceptum. FACERE MANSVETVM} manſuefacere, domare. AN ITA TV ES ANIMATA, VT} an ita affecta es,vt quæ matris imperio non parcas?vt qui,pro vt quæ. Hæc autem idcirco dicuntur à lena matre,quòd filium vetuerat Argyrippũ, quem illa ex animo amabat,& cui gratis ſe commodare volebat,domum intromittere. VBI PIEM PIETATEM, &c.} id eſt,qua in re pietatem colam,ſi poſtulem me iſto modo quo modo præcipis,moratam tibi placere? Ita ferè Nonius in verbo *piem*,quod interpretatur colam.& hunc locum profert.ſed licet etiam ſic hunc locum explicare, vbi propitiam reddam,& placem pietatis deam pietatem,ſi poſtulem,&c.vt ſuprà.ſignificat autem Phileniam ſe piam eſſe, & piè facere non poſſe,ſi matri obtemperans Argyrippum eiiciat. POSTVLEM PLACERE.} ſubintel.me. *poſtulem* autem, id eſt, æquum exiſtimem: *ἀξιοῖμι.* non enim aſſentior Nonio, qui in verbo *poſtulare* hunc verſum proferens, interpretatur, *velim*, quanquam non longè abeſt à ſententia. PIETATEM COLERE.} videtur interpretari quod à filia dictum eſt, *piem pietatem*. MATRIS IMPERIVM MIN.} matris imperium negligere. NEQVE QVAE RECTE F.} ſignificat tum demum eſſe parentibus obtemperandum,ſi recta imperent,& ſi rectè præcipiant. DIACVLA} dicaces, inquit Donatus, ad prologum Eun. dicti,qui ſalibus iocoſis maledicunt. hinc dicacula. Filiam autem mater amatricem appellat,dicacitatem E eius retundens.eſt enim indecorum meretrici,quam amatores expetere debeant,eſſe amatricem,& viros vltrò amare. MATER IS QVESTV'ST. M.} mater,is queſtus eſt mihi me dicaculam eſſe.vel ſic,dicacitas mihi queſtuoſa eſt.vel ſic, id mihi queſtuoſum eſt,amatores amando & blandiendo quærere.nullo alio queſtu vitam tolerare poſſum,niſi mihi amatores conciliem & alliciam. TV ME ACCVSATRIX' ADES.} hæc eo dicit mater,quòd filia ſuprà dixerat, neque quæ delinquunt,amo.ſignificabat enim,matrem delinquere quæ Argyrippum adoleſcentem bene de ſe meritum eieciſſet. MEAS QVEROR FORTVNAS.} meam vicem queror:meam ſortem deploro. verbum *queror* iunxit cum accuſandi caſu.vt ſuprà in Amphit. *queri ſeruitutem*.& item ſæpe alij boni ſcriptores. QVOM ILLO QVEM AMO PROHIB.} Virgil. Æneid. *hoſpitio prohibemur arenæ.* Cæſar lib. 4. de Bello Gallico, *agricultura prohiberi.* Idem ibidem, *petebant vti ad eos equites,qui agmen anteceſſiſſent,præmitteret.eóſque pugna prohiberet.* ERGO VNA PARS OR.} Si tu aſſiduè & continenter iſto modo loqueris:ergo mihi vſque ab initio diei ſemel duntaxat loqui licebit. DE DIE} ab initio diei. Catul. ad Portium, & Sorr. *Vos conuiuia lauta ſumptuosè de die facitis.* ET MEAM PARTEM LOQ.} non ſolùm tuam loquendi partem tibi relinquo,verùm etiam meam tibi cedo. AD LOQVENDVM ATQVE AD T.} idem ferè dicit aliis verbis.hæc enim ſententia eſt.tu ipſa ius ac poteſtatem habeas,& orationis imperandæ,& ſilentij indicendi. Portiſculus, vt docet Feſtus ex Ælio Stilone,eſt qui in portu modum dat claſſi.id autem eſt malleus,cuius meminit Cato in diſſuaſione de rege Attalo,& vectigalibus Aſiæ. *C. Licinio pratore,remiges ſcripti ciues Romani ſub portiſculum,ſub flagrum conſcripti, venêre paſſim.*

Nonius

A Nonius autem, *portisculus*, inquit, *proprie est hortator remigum*, id est, *qui cum perticam tenet, quæ portisculus dicitur: quæ excursum & exhortamenta moderatur*. deinde hunc versum cum superiore profert. QVIN, POL, SI REPOSIVI REMVM, &c.} allegoria est etiam à re nautica, qua significat Philenia cùm quæstum corpore facere desinit, cùmque vel sola quiescit & cessat, totam familiæ rem & rationem quiescere, ac cessare: & non esse iam, vnde familia alatur. *repôsui* autem, antiquè dictum, pro reposui. sic Catullus in carmine seculari, *Quam mater prope Deleam Deposiuit oliuam*. Plautus millies. vnum & alterum exemplum ponam in Curcul. *triginta minas, Quas ego apud te deposiui*. in Mostell. *Ecce autem hic deposiuit caput*. in Mil. glor. *de meo nihil his nouum apposiui*. IN CASTERIA.} Casteria, vt docet Nonius, locus est, vbi cùm nauigatio conquiescit, remi & gubernacula conquiescũt. Deinde profert hunc locum. Putant quidam scribendum schasteria: vt sit Græca vox. σχαστηρία autem, funis est vel trochlea qua aliquid vel intendendo attollitur, vel laxando demittitur. COMPELLARE.} alloqui. VERBA BLANDA.} quæ Argyrippus, scilicet. DICTA DOCTA PRO D.} dicta docta, id est dicta lepida, erudita & vrbana, pro datis habes? Idem Menæchm. *Dictum facessat doctum, & discautum mihi*. Ennius, *Haud doctis dictis certantes, sed maledictis*. VLTRO AMAS.} eo suprà appellauit eam amatricem. vltro amare autem non ex disciplina meretricia, debent enim potius amorem simulare, & interdum non amando amatores irritare, & excruciare. ILLOS QVI DANT} diabolum, adolescentem. EOS, QVI DEL. VD.} Argyrippum. DEPERIS} perdite amas, vsque ad interitum amas. AN TE ID EXSPECT. OP. SI QVIS PR.} sententia est, Auro expectare oportet, subintell. dum fiat, si

B quis promittat tibi te locupletaturum, vbi mater sua diem suum obierit? significatur Argyrippus, qui magna & multa Philenio pollicitus erat, si sibi mater aut pater moreretur. PORTENDITVR} porrò ostenditur, hinc dicta portenta. DVM EIVS EXSPECT. M.} quidam libri habent, Demæneti si expectemus mortem. LARGVS LACRYMARVM.} qui nihil largitur præter lacrymas. Virgil. Æneid. xj, *Largus opum*. talia sunt illa, *prodigus æris, animæ prodigus*. apud Horat. *& alieni appetens, sui profusus*. apud Salust. infrà non longe, idem nomen iunxit cum sexto casu, ibi, *vt opera largus est nocturna?* HIC DIES SVMMVS'T, &c.} sic hunc versum explico. inopiæ excusatio, apud me dies hic est supremus, & vltimus: hoc est, mortis instar est qui mihi inopiam suam excusat, quíque negat se nobis quidquam dare posse propter inopiam, is mihi quodammodo mortem denuntiat. Alij quidam sic, qui mihi inopiam excusat, ei hic dies postremus erit, quo me conueniat, vel quo eum salutatione dignum putem. PATIAR SI CIBO, &c.} non solum id patiar, si me Argyrippo, quem amo, carere iubeas, sed etiam si cibo. TED AMARE} te amare. QVI DANT, QVA (AM) GR.} qui dant ea, propter quæ digni sint qui amentur. qui tantum dant, vt digni sint quamobrem ametur. qua gratia, id est propter quam causam. HIC} in Argyrippo. OCCVPATV'ST} amore. MEVM CAPVT CONTEMPLES,} meum caput fac contempleris, quod canum est: & fac cogites, fore vt tu quoque canescas & senescas, quare dum ætate integra es, tuis rationibus consule, & rem tuam bene gere. Profert hunc locum Nonius in verbo *contemplo*. CONSVLTAS.} deliberas, consilium quæris. OPILIO} ouium pastor. Virgil. Gallo, *Venit & opilio, tardi venere bubulci*. Varro lib 2. de re rust. princip. *ignoran-*

C *tes non idem esse agriculturam & pastionem. alius enim opilio, & arator*. PECVLIAREM.} eximiam, immò die, propriam, & quæ sit in eius peculio. sic infrà in Aulul. *gallus gallinaceus, qui erat anui peculiaris*. QVI SPEM SOLETVR S.} qua spem suam sustentet, pascat, fallat. sic Terent. Hecyra, *Ergo propterea te sedulò Et moneo, & hortor, ne cuiusquam te misereat, Quin spolies, mutiles, laceres, quemquem nacta sis. P. vtin' eximium neminem habeam?* ANIMI CAVSA} libidinis causa. AVDIENTEM DICTO} obedientem. PRODVXISTI FIL.} in verbo *produxisti*, inest ἀμφιβολία. nam producere dicuntur lenones: hinc productores appellantur, quos Græci προαγωγοὺς appellant. & producere liberos dicuntur parentes, qui suscipiunt & efferunt in luminis oras. Est etiam producere foras, & palàm, & in medium ducere: vt producere testem & producere histrionem in proscenium.

LEONIDA, serui duo. LIBANVS.

PErfidiæ laudes gratiásque habemus meritò magnas,
Quum nostris sycophantiis, dolis, astutiisque,
D Scapularum confidentia, virtute vlmorum freti,
Aduorsum stimulos, laminas, crucésque compedésque,
Neruos, catenas, carceris, numellas, pedicas, boias,
In doctorésque acerrimos, gnarósque nostri tergi
Qui sæpe antè in nostras scapulas cicatrices indiderunt,
Es nunc legiones, copiæ, exercitúsque eorum
Vi pugnando, periuriis nostris, euge, potiti.
Id virtute huius collegæ, meáque comitate,
Factum est. LI. qui me vir fortior est ad sufferendas plagas?
LE. AEdepol virtutes qui tuas nunc possit collaudare,
Sicut ego possum, quæ domi duellíque malè fecisti,
E Næ illa ædepol pro merito nunc tuo memorari multa possint.
Vbi fidentem fraudaueris, vbi hero infidelis fueris:
Vbi verbis conceptis sciens libenter periuraris.
Vbi parietes perfoderis, in furto vbi sis prehensus,
Vbi sæpe caussam dixeris pendens aduersus octo,
Artitos, audacis viros, valentis, virgatores.
LI. Fateor profectò vt prædicas, Leonidas, esse vera.
Verùm ædepol næ tua etiam quoque malefacta iterari multa
Et verò possunt, vbi sciens fideli infidus fueris:
Vbi prehensus in furto sies, & manifestò verberatus,
Vbi periuraris, vbi sacro manus sis admolitus,

Vbi heris damno,molestiæ,& dedecori sæpe fueris. A
Vbi creditum tibi quod sit,tibi datum esse pernegaris.
Vbi amicæ,quàm amico tuo fueris magis fidelis.
Vbi sæpe ad languorem tua duritia dederis octo
Validos lictores vlmeis affectos lentis virgis,
Num malè relata est gratia?vt collegam collaudaui?
L E. Vt mêque têque maximè,atque ingenio nostro decuit.
L I. Iam omitte ista,atque hoc quod rogo responde. L E. rogita quoduis.
L I. Argenti viginti minas habêsne? L E. ariolare.
AEdepol senem Demænetum lepidum fuisse nobis,
Vt assimulabat Sauream med esse:quàm facete?
AEgrè nimis risum continui,vbi hospitem inclamauit, B
Quòd se absente mihi fidem habere noluisset,
Vt memoriter me Sauream vocabat atriensem!
L I. Manedum. L E. quid est? L I. Philenium êstne hæc quæ intus exit?
Atque Argyrippus vnà. L E. os opprime,is est,subauscultemus.
Lacrymantem lacinia tenet lacrimas. quidnam esse dicam?
Tacitè auscultemus. L I. atat modò enim hercle in mentem venit.
Nimis vellem habere perticam. L E. qoi rei? L I. qui verberarem,
Asinos,si fortè occœperint clamare hinc ex crumena.

PERFIDIAE LAVDES.} Decepto mercatore, præda onusti Leonidas & Libanus, perfidiæ gratiam habent suásque virtutes prædicant. *Perfidiæ* dandi casus est. SCAPVLARVM CONFIDENTIA,} id est, scapularum fiducia :vel,vt Nonius hunc versum proferens,scapularum patientia,& duritia.sume ἀπὸ κοινοῦ, freti. VIRTVTE HVMERORVM FRETI,} & freti virtute humerorum.hæc ideò dicit quòd tantum facinus ausi sunt,etiam virgarum & plagarum ante oculos proposito periculo:quas scapulis atque humeris suis tolerare , ac perferre parati sint. Sic autem legendum , non vt vulgò virtute *vlmorum*:quod cùm mihi iampridem venisset in mentem,magna voluptate affectus sum,cùm Simeonem Bosium in eadem sententia fuisse,eandem coniecturam fecisse cognoui.*Vlmorum* autem ferri non potest.quid est enim *virtute vlmorum freti*? nempe virtute virgarum ex vlmis factarum freti.Atqui non sunt ausi tantum,ac tale facinus hi serui virgarum virtute freti,sed suarum scapularum suorúmque humerorum,quibus virgas,& verbera, & flagra forti animo perferre poterunt.licet tamen etiam legere,*virtute armorum*, vt armorum sit patrij casus à recto numeri multitudinis,*armi*, id est,humeri:vnde dicta sunt arma,vt docet Festus.sic enim ille.*Arma propriè dicuntur ab armis, id est,humeris, dependentia*. Animaduertendum est autem sententiam ab hoc loco suspensam esse. vsque ad *potiti*. in quo subintell.*sunt*, vel esse ἀνακόλουθον. vt postea pluribus verbis docebimus. QVOM ADVERSVM STIMVLOS,} quibus fodiemur. enumerat hic multa cruciamentorum & tormentorum genera,quibus serui improbi,& liberi malefici torquebantur. Sic autẽ legendum est,non vt vulgò,*Qui aduersum*,vel *Qui*,siue *Quom* delendum,vel Quî pro quo modo accipiendum,vt Bosio videbatur. LAMINAS} candenteis,quibus vremur.Laminæ,tenues æris seu ferri tabulæ,quæ calefactæ, & candentes corporibus maleficorum admouebantur.M.Tull.de suppliciis, *Quid cùm ignes candentésque laminæ, cæteríque cruciatus admouebantur*? Lucret.lib.3 *Verbera,carnifices,robur,pix,lamina,tedæ*.NVMELLAS.} Nonius, *numellæ*, inquit, *machinæ genus ligneum ad discruciandos noxios paratum:quò & collum & pedes immittunt*.deinde hunc locum profert Festus , *Numella*, inquit,*genus vinculi,quo quadrupedes deligantur*. PEDICAS} pedum vincula,compedes. BOIAS,} Festus, *boiæ,genus vinculorum, tam ligneorum,quàm ferreorum*. IN DOCTORESQVE ACERR.} & aduersus doctores acerrimos. significat lorarios & virgatores,qui seruos in maleficio,aut facinore aliquo deprehensos,loris aut flagris,aut virgis cædebant:quos Plautus facetè & vrbanè doctores appellauit,quia periti erant verberandi, & quia,vt subiicit, horum seruorum terga probè norant,quippe quæ sæpenumerò verberarant. Turnebus lib.24 Aduers.cap.31. doctores existimat esse à Plauto dictos propterea,quia doctores,maximè ij qui sunt sæuiores & plagosiores,discipulos suos virgis cædere solent.Camerarius verò *indoctores*.vno vocabulo legendum suspicatur:& per indoctores,verberatores significari existimat,à verberum strepitu,quem Græci κτύπον appellant, de qua scriptura iudicet lector. Ego *doctores* magis probo, ea quam dixi, sententia.doctoribus autem acerrimis opponuntur blandi doctores,quos commemorat Horatius. GNAROSQVE NOSTRI TERGI} & quibus nostrum tergum est notum,quippe quòd sæpe illi ceciderunt,& consciderunt loris : vel qui, vt statim subiicit,sæpe antea in nostras scapulas plagas intulerunt,atque inflixerunt:ex quibus cicatrices obductæ extiterunt,& diu remanserunt. CICATRICES} vibicum,quæ consanuerunt, notas,vel cicatrices pro vibicibus vsurpauit. EAE NVNC LEGIONES COPIAE, EXERCITVSQVE EORVM,&c.} hîc est ἀνακόλουθον. nam cùm antecedant nominatiui numeri multitudinis,ideóque debeat subsequi verbum tertiæ personæ,numeri eiusdem:perturbata orationis forma,infert præterea alios nominatiuos pluraleis, *Ex nunc legiones*,&c.qui totam orationem obscurant. Quod arbitror à Plauto de industria factum,vt exprimat affectum serui lætitia elati,quod Mercatore circumuento,& pecunia interuersa,id quod volebat,consecutus sit.Sed vt nunc ad huius loci explicationem veniamus, legiones, & copias appellat, stimulos,laminas,cruces,&c.suprà enumerata,eæque nunc legiones,inquit,copiæ exercitúsque eorum doctorum,potiti, subintellige,sunt,id est,in nostram potestatem,ditionémque venerunt,vi pugnando periuriis nostris:vt eorum omnium cruciamentorum compotes sumus.Omnino malim leg.*exercitúsque nostrum*.vt *potiti* cohæreat cum patrio casu *nostrum*. sic enim loqui solet Plautus.*potitus est hostium*,id est,in hostium potestatem peruenit. Quidam doctus, idémque amicus meus putabat legendum,sublato anacolutho,*Eas nunc legiones,copias,exercitúsque eorum,vi pug*.&c.hac sententia, *Quom nostris sycophantiis*,&c.*Scapularum confidentia,virtute humerorum freti*,&c.nunc eas legiones copias,exercitus eorũ,vi pugnando periuriis nostris potiti sumus,id est,expugnauimus & cepimus. EVGE} interiectio lætitiam indicans interposita. MEAQVE COMITATE} meáq; opera,dum me comem & facilem præbeo. QVI ME VER F.} *qui* pro quis. DOMI DVELLIQVE.} domi,belliq;. NAE ILLA AEDEPOL PRO M. N.T. M. M. P.} legendũ censeo,*Næ ille adepol pro merito nunc tuo memorare multa possis*.aloquin oratio est anacoluthos.Nã nullũ verbũ est cũ quo cohærere possit nomen, seu pro

C D E

A seu pronomen, antecedens relatiuum *qui*. nisi fortè aliquis dicat *qui*, positum esse pro *quis*, & hæc esse legenda interrogando hoc modo, *virtutes quis tuas nunc possit collaudare, sicut ego possum, quæ domi, bellique fecisti? Næ illa, &c.* Alij *qui* pro *si quis* positum volunt: quod mihi valde inusitatum videtur. Tunc autem sic poterit hic locus explicari, *Aedepol si quis est, qui tuas virtutes nunc collaudare possit, sicut ego possum, quæ domi, belliqué fecisti, collaudare: næ illa, abi te domi, belliqué abs te fortiter facta, pro tuo merito multa nunc commemorare possint.* FIDENTEM] fidem tibi habentem, tibi credentem. VERBIS CONCEPTIS SCIENS LIB. PEIER.] verbis conceptis iurare, est alio præeunte & iusiurandum dictante secundum visitatam verborum formulam, quæ talis erat, ex animi mei sententia, iuro, hoc est, iusiurandum qui seruat, religiosus & pius est, hoc est εὐορκεῖ, qui non seruat, conceptis verbis pejerat, ἐπιορκεῖ. M. Tullius Offic. 3. *non enim falsum iurare, periurare est, sed quod ex animi tui sententia, sicut verbis concipitur more nostro, id non facere, periurium est.* Idem in Cluent. P. Affricanus *cum esset censor, & in equitum censu C. Licinius Sacerdos prodisset clara voce, vt omnis concio audire posset, dixit, se scire illum verbis conceptis peierasse.* Auctor incertus, qui scripsit ludum in mortem Claudij Cæsaris, *Nam postquam in senatu iurauit se Drusillam vidisse cælum ascendentem, & illi pro tam bono nuntio nemo credidit, quod viderit verbis conceptis affirmauit, se non indicaturum, etiam si in medio foro vidisset occisum.* Plautus Bacchid. *Ego iusiurandum verbis conceptis dedi, &c.* Idem in Mercatore, *conceptis verbis iam iusiurandum dabo, Me nunquam quicquam cum illa.* Idem Pseud. *Iurasin' te illam nulli venditurum, nisi mihi? BA. Fateor. CA. nempe conceptis verbis.* VBI PARIETES PERFOD.] Cic. in Vatinium, *Licet impunè per me parietes in adolescentia perfoderis, vicinos compilaris, matrem verberaris.* Τοιχωρυχεῖν, dicut vno verbo Græci per-
B fodere parietes, & τοιχωρύχοι vno vocabulo, parietum perfossores. CAVSAM DIXERIS PRO VERBIS, defenderis, poteris dixeris: accusatus respondens. Nam reorum est postquam accusati sunt, causam dicere, vt crimina sibi illata diluant. PENDENS] pendens per pedes, vt supra, *Nudus, vinctus, centum pondo es, quando pendes per pedes.* ADVERSVS OCTO ARTITOS, &c.] Sic legendum est, vt rectè emendauit Adr. Turnebus lib. 24. Aduersar. cap. 31. *artitos* autem, vt idem explicat, id est, omnibus artibus instructos, πανούργους, δεινούς, vel dic potius, artitos virgatores, id est, peritos virgatores, vel artitos viros, huius artis peritos viros, quæ ad cædendum, & verberandum pertinet, viros arte verberandi instructos, atque ornatos. Festus, *artitus, bonis artibus instructus.* VIRGATORES] lorarios, qui virgis cædunt. ETIAM QVOQVE] ἐκ παραλλήλου. ET VERO] & verè. ET MANIFESTÈ VERBERATVS] iocus. proinde ac si dicat, non obscurè, sed manifestò verberatus. Et fortasse cùm dicturus fuisset, *vbi prehensus in furto fies manifesto*, per metathesim quandam aut palillogiam dixit, vbi prehensus in furto fies, (subintell. manifesto) & manifestò deprehensus. VBI SACRO MANVS SIS AMOLITVS.] vbi rei sacræ manus admoueris. vbi rem sacram contrectaris; & sustuleris. TIBI DATVM ESSE PERNEGARIS] abiuraris, abnegaris. VBI SAEPE AD LANGVOREM TVA DVR. DEDERIS, &c.] ad languorem dederis, id est, defatigaris, languidos reddideris. TVA DVRITIE] ἐν παρόδῳ, vt dicam [illegible], tui tergi duritie, qua fretus plagis non cedis. VIMEIS AFFECTOS ET NIS VIRGIS.] sic habent omnes libri & vulgati, & manuscripti. quæ scriptura si recta est, sic videtur explicanda, *affectos virgis*, id est, instructos virgis, tenentes virgas, vel
C onustos virgis. Sed assentior Simeoni Bosio, qui legendum censet, *vimeis affectus lentis virgis*: vt sit hæc sententia, vbi sæpe tui tergi duritia ad languorem dederis octo validos lictores, affectus virgis, id est, cæsus virgis, &c. sic dictum scilicet affectus virgis, vt affectus ærumnis, morbo, molestia, difficultatibus, iniuria, & similibus. LENTIS] mollibus, flexibus. Sic Virgil. dixit lentam salicem, lentum vimen, &, quod magis ad hunc locum pertinet, lentum flagellum, lib. 7. AEneid. ibi, *sed hæc lento mos est aptare flagello.* NVM MALE RE. EST GRATIA?] nonne præclare par pari retuli? ATQ. INGEN. NOSTRO D.] Puto legendum *atque ingenium nostrum decuisti*, vt habent nonnulli libri etiam veteres *ingenio nostro*. nam copulationis particula postulat similem casum. Cùm igitur antecesserint accusatiui, *meque, teque*, debet necessariò sequi accusatiuus, & ita legi, *vt meque teque atque ingenium nostrum decuit.* Nisi dicamus, per metalepsin dictum esse à Plauto, *vt meque teque atque ingenio nostro decuit*, id est, dignum fuit: vt intelligamus, *meque teque*, esse ablatiui casus, & item, *ingenio nostro*. Quoniam igitur Latinè dicimus *dignum fuit me, & te, & ingenio nostro. decuit me autem, & te, & ingenium nostrum*, tantum valet, quantum illud superius, *dignum fuit me & te & ingenio nostro*: per metalepsin, vt dixi, causam, quem postulabat, *dignum fuit*, tribuit verbo *decuit*. Hac vna, vt arbitror, ratione hæc lectio defendi potest. Alioqui legendum, *atque ingenium nostrum decuit*. Taleis autem metalepseis apud scriptores reperiri constat. vno & altero exemplo contentus erit lector, quæ à Cicerone sumam. Sic igitur ille lib. 2. de Finibus, loquens de Aristippo, & Cyrenaicis, *quos non est veritum* inquit, *in ea voluptate, quæ maxime voluptate sensum moueret, summum bonum*
D *ponere.* En tibi, quis non videt Ciceronem dixisse *quos non est veritum*, pro *quos non puduit*, vel *quibus non est puditum*? Idem in Lucullo, *Talia autem neque esse, neque videri possunt, eorum ratione, qui illa vis[a] e quibus omnia decreta sunt nata, negant quidquam à falsis interesse.* Perspicue per metalepsin dixit *à falsis interesse*, pro *à falsis differre*. HAEC SATIS EST, nonne habes? vt intelligamus subiiciendam responsionem aientem. ARIOLARE.] ariolaris, diuinas, ariolus es. ÆDEPOL SENEM DARM. &c.] subintelligendum verbum aliquod, apparet, videmus, aut videre licet, perspicuum est, & similia. VT ASSIMVLABAT SAVREAM ME ESSE!] quàm pulchrè simulabat me Sauream, seruum atriensem esse! ÆGRE NIMIS] nimis ægrè, valdè ægrè. INCLAMAVIT] conuiciis & maledictis insectatus est. Sic Festus in verbo inclamare, sine dubio hunc locum Plautinum spectans, vt sæpè aliás. INTVS EXIT] domo exit. OBSERVEMVS.] tace. SVBAVSCVLTEMVS] ex occulto loco auscultemus. LACINIA TENET LACI.] tenet Argyrippe abeuntem, per laciniam, id est, partem vestis flexuosam, sinuosam, apertam, & quasi laceram. Lacinia dicta est à lacerando, teste Festo, in verbo *lacerare*. M. Tullius filius Tironi, *Videor enim videre ementem te rusticas res, cum villico loquentem, in lacinia seruantem ex secunda mensa semina.* M. Tullius lib. 3. de Orat. *Nam illud alterum genus, quod est temporibus locis, reti defunctum, obtinent, atque id ipsum Lacinia.* Plautus Mercat. *atque tu Edepol sume laciniam, atque absterge sudorem tibi.* QVI] qua. ASINOS] nummos pro asinis solutos. Iocus. CLAM ABI] rudere.

E

ARGYRIPPVS, PHILENIVM, LIBANVS, LEONIDA.

AR. Vr me retentas nunc? PHI. quia tui amans abeuntis egeo.
AR. Vale. PHI. aliquantò amplius valerem ego, si tu hic maneres.
AR. Salue. PHI. saluere me iubes, quoi tu abiens affers morbum?
AR. Mater mihi supremum tua dixit, domum ire iussit.
PH. Acerbum funus filiæ facit, si te carendum est.
LI. Homo hercle hinc extrusust foras. LE. ita res est. AR. mitte quæso.
PH. Quò nunc abis? quin tu hic manes? AR. mox, si voles, manebo.

LI. Audin' tu hunc?opera vt largus est nocturna?nunc enim hic est, A
Negotiosus interdius.videlicet Solon est,
Leges vt conscribat quibus se populus teneat.gerræ,
Qui sese parêre apparent huius legibus,profectò
Nunquam bonæ frugi fient,dies noctésque potent.
LE. Næ iste hercle ab ista non pedem discedat,si licessit,
Qui nunc festinat,atque ab hac minatur sese abire.
LI. Sermoni iam finem face tuo,huius sermonem accipiam.
AR. Vale. PHI. quò nunc properas? AR. bene vale,apud Orcum te videbo.
Nam equidem me iam quantum potest,à vita abiudicabo.
PH. Cur tu obsecro immerito meo me morti dedere optas? B
AR. Ego te?quam si intelligam deficere vita,iam ipse
Vitam meam tibi largiar,& de mea ad tuam addam.
PH. Cur ergo minitaris tibi te vitam esse amissurum?
Nam quid me facturum putas,si istuc quod dicis,faxis?
Mihi certum est,efficere in me omnia eadem quæ tu in te faxis.
AR. O melle dulci dulcior mihi tu es. PHI. certè enim tu vita es
Mihi,complectere. AR. facio lubens. PHI. vtinam sic efferamur.
LE. O Libane,Libane,vt miser est homo qui amat! LI. imò hercle verò
Qui pendet,multo est miserior. LE. scio qui periculum feci.
Circumsistamus alter hinc,hinc alter appellemus.
Li. Here salue. LE. sed num fumus est hæc mulier quam amplexare? C
AR. Quidum? LI. quia oculi sunt tibi lacrymantes,ego rogaui.
AR. Patronus qui vobis fuit futurus,perdidistis.
LI. Equidem hercle nullum perdidi,ideo quia nunquam vllum habui.
LE. Philenium salue. PHI. dabunt di quæ velitis vobis.
LI. Noctem tuam & vini cadum velim,si optata fiant:
AR. Verbum caue faxis verbero. LI. tibi equidem,non mihi opto.
AR. Tum tu igitur loquere quod lubet. LI. hunc hercle verberare.
LE. Quísnam istuc accredat tibi,cinæde calamistrate?
Tun' verberes,qui pro cibo habeas te verberari?
AR. Vt vestræ fortunæ meis præcedunt Libane longè
Hodie qui nunquam ad vesperum viuam. LI. quapropter quæso? D
AR. Quia ego hanc amo, & hæc me amat: huic quod ego dem, nusquam quicquam est.
Hinc med amantem ex ædibus deiecit huius mater.
Argenti viginti minæ me modò ad mortem appulerunt,
Quas hodie adolescens Diabolus ipsi se daturum dixit.
Vt hanc ne quóquam mitteret,nisi ad se,hunc annum totum.
Videtin viginti minæ quid pollent,quídve possunt?
Ille qui illas perdit,saluus est:ego qui non perdo,pereo.
LI. Iam dedit argentum? ARG. non dedit. LIB. bono animo es, ne formida.
LE. Secede huc Libane,te volo. LI. si quid vis. AR. obsecro vos. E
Eadem istac opera suauius est complexos fabulari.
LI. Non omnia eadem æquè omnibus here suauia esse scito.
Vobis est suaue amantibus complexos fabulari.
Ego complexum huius nihil moror,meum autem hic aspernatur.
Proinde istud facias ipse,quod faciamus nobis suades.
AR. Ego verò & quidem edepol lubens,interea si videtur,
Concedite istuc. LE. vin' herum deludi? LI. dignum'st sanè.
LE. Vin faciam vt me Philenium præsente hoc amplexetur?
LI. Cupio hercle. LE. sequere hâc. AR. ecquid est salutis?satis locuti?

LI. Auscul-

A LI. Auſcultate,atque operam date,& mea dicta deuorate,
Primùm omnium ſeruos tuos nos eſſe non negamus:
Sed ſi tibi minæ viginti argenti proferentur,
Quo nos vocabis nomine? AR. libertos. LE. non patronos?
AR. Id potius. LE. viginti minæ hîc inſunt in hac crumena,
Has ego,ſi vis tibi dabo. AR. di te ſeruaſſint ſemper,
Cuſtos herilis,decus popli,theſaurus copiarum,
Salus interioris corporis amoríſque imperator:
Hîc pone,hîc iſtam colloca cruminam in collo plané.
LE. Nolo ego te,qui herus ſis,mihi onus iſtuc ſuſtinere.
AR. Quin tu labore liberas te,atque iſtam ponis in me.
B LE. Ego baiulabo:tu,vt decet dominum,ante me ito inanis.
AR. Quid nunc?quid eſt?quin tradis huc cruminam ære preſſatam?
LE. Hanc cui daturus,hanc iube petere atque orare mecum.
Nam iſtuc procliue eſt,quod iubes,me planè collocare.
PHI. Da meus ocellus,da mea roſa,da mi anime,da mea voluptas
Leonida,argentum mihi:ne nos deiunge amantis.
LE. Dic igitur me tuum paſſerculum,gallinam,coturnicem,
Agnellum,hœdillum me tuum dic eſſe,vel vitellum.
Prehende auriculis,compara labella cum labellis.
AR. Ten oſculetur verbero? LE. quàm verò indignum viſum eſt?
Atqui pol hodie non feres,ni genua confricantur.
C AR. Quid vis? egeſtas imperat,fricentur,da nunc quod oro.
PHI. Age mi Leonida,obſecro fer amanti hero ſalutem.
Redime iſtoc beneficio te ab hoc,& tibi eme hunc iſto argento.
LE. Nimis bella es atque amabilis:& ſi hoc eſſet meum,hodie
Nunquam me orares quin darem:nunc illum te orare meliu'ſt.
Illi hanc mihi ſeruandam dedit. I ſanè bella belle.
Cape hoc ſis Libane. AR. furcifer etiam me deluſiſti?
LE. Nunquam hercle facerem,genua ni tam nequiter fricares,
Ageſis,tu in partem nunc iam hunc delude,atque hanc amplexare.
LI. Taceas,me ſpectes. AR. quin ad hunc,Philenium,aggredimur:
Virum quidem pol optimum,& non ſimilem furis huius.
D LI. Inambulandum eſt:nunc mihi viciſſim ſupplicabunt.
AR. Quæſo hercle Libane ſis,herum tuis factis ſine ſupitari.
Da mihi iſtas viginti minas,vides me amantem egere.
LI. Videbitur,factum volo,redito huc conticinio.
Nunc iſtanc tantiſper iube petere atque orare mecum.
PHI. Amandóne exorarier te vis,an oſculando?
LI. Immò verò vtrunque. PHI. ergo obſecro te,& vtrunque noſtrûm ſerua.
AR. O Libane mi patrone, mihi trade iſtuc.magis decoruſt
Libertum potius quàm patronum onus in via portare,
PHI. O Libane ocellus aureus donum,decúſque amoris.
E Amabo,faciam quod voles,da iſtuc argentum nobis.
LI. Dic igitur me tibi anaticulam,columbam,vel catellum,
Hirundinem,monedulam,paſſerculum puſillum.
Fac pro ſerpentem beſtiam me duplicem vt habeam linguam.
Circundatóque me brachiis,meum collum circumplecte.
AR. Ten' complectatur carnifex? LI. quàm verò indignus videor?
Ne iſtuc,ne quicquam dixeris tam indignum dictum tu in me,
Vehes pol hodie me,ſi quidem hoc argentum ferre ſperes.
AR. Ten' ego veham? LI. tun' hoc feras argentum hinc aliter à me?
AR. Perij hercle.verùm ſiquidem eſt decorum herum vehere ſeruom,

Inſcende. L I. ſic iſti ſolent ſuperbi ſubdomari. A
Adſta igitur,vt conſuetus es puer olim,ſcis vt dicam?
Hem ſic,abi,laudo.nec te equo magis eſt equus vllus ſapiens.
A R. Inſcende actutum. L I. ego fecero,hem quid iſtuc eſt?vt tu incedis,
Demam hercle iam tibi de ordeo.tolutim ni badiſſas.
A R. Amabo Libane,iam ſat eſt. L I. nunquam hercle hodie exorabis.
Nam iam calcari quadrupedem agitabo aduorſum cliuum,
Tum poſtea ad piſtores dabo,vt ibi cruciere currens.
Aſta,vt deſcendam nunc iam in procliui,quanquam nequam es.
A R. Quid nunc quoniam ambo,vt eſt libitum,nos deluſiſtis,
Datíſne argentum? L I. ſiquidem mihi ſtatuam & aram ſtatuis,
Atque vt Deo mihi hîc immolas bouem:nam ego tibi ſalus ſum. B
L E. Etiam tu here iſtunc amoues abſte,atque ipſe me aggredire?
Atque illa,ſibi quæ hîc iuſſerat,mihi ſtatuis nunc ſupplicáſque.
A R. Quem te autem nominem deum? L E. Fortunam atque obſequelam.
A R. Iam iſtoc es melior. L I. an quid eſt homini ſalute melius?
A R. Licet laudem fortunam,tamen vt ne ſalutem culpem.
P H I. Ecaſtor ambæ ſunt bonæ. . A R. ſciam,vbi boni quid dederint.
L E. Opta id quod vt contingat tibi vis. A R. quid ſi optaro? L E. eueniet.
A R. Opto annum hunc perpetuum mihi huius operas. L E. impetraſti.
A R. Ain veró? L E. certè,inquam. L I. ad me adi viciſſim atque experire.
Exopta id quod vis maximè tibi euenire,fiet. C
A R. Quid ego aliud exoptem amplius,niſi aliud cuius inopiaſt?
Viginti argenti commodas minas,huius quas dem matri?
L I. Dabuntur,animo ſis bono,facilè exoptata obtingent.
A R. Vt conſueuere,homines ſalus fruſtratur & fortuna.
L E. Ego caput huic argento fui hodie reperiundo.
L I. Ego pes fui. A R. qui nec caput,nec pes ſermonum apparet.
Nec quid dicatis,nec me cur ludatis ſcire poſſum.
L I. Satis iam deluſum cenſeo,rem vt eſt,nunc eloquamur.
Animum Argyrippe aduorte ſis,pater nos ferre hoc iuſſit
Argentum ad te A R. vt tempore,oportunéque attuliſtis?
L I. Hîc inerunt viginti minæ bonæ,mala opera partæ. D
Has tibi nos pactis legibus dare iuſſit. A R. quid id eſt,quæſo?
L I. Noctem huius & cœnam ſibi vt dares. A R. iube aduenire quæſo:
Meritiſſimo eius quæ volet faciemus,qui hoſce amores
Noſtros diſpulſos compulit. L E. patieris Argyrippe
Patrem hanc amplexari tuum? A R. hæc facilè faciet,vt patiar.
Leonida cure,obſecro,patrem huc orator vt veniat.
L I. Iamdudum eſt intus.hàc quidem non venit,angiporto
Illac per hortum circuit clàm,ne quis ſe videret
Huic ire familiarium, ne vxor reſciſcat,metuit.
De argento enim ſi mater tua ſciet vt ſit factum. A R. eia,
Benedicite,ite intrò citò,valete. L E. & vos amate. E

ALIQVANTO AMPL. VAL. EGO SI TV HIC M.] Profert Nonius in verbo *manere*. SALVE] vale, & ſalue dicebant in diſceſſu. ABIENS] tuo abitu,ſeu diſceſſu. AFFERS MORBVM?] creas morbum? SVPREMVM] ſupremum,id eſt vltimum, ſubintell. vale hoc modo.mater tua mihi ſupremum vale dixit. Alij referunt hoc ad ea quæ ſcripſit Varro lib 5.De lingua Latina his verbis,Suprema,ſummum diei.hoc tempus duodecim tabulæ,dicunt eſſe occaſum ſolis: ſed poſtea lex prætoria id quoque tempus iubet eſſe ſupremum , quo prætor in comitio ſupremam pronuntiauit populo. ACERBVM FVNVS FF.] immaturum funus filiæ facit. Virg.lib.6. Æn. *Quos dulcis vitæ exſortes, & ab vbere raptos Abſtulit atra dies,& funere merſit acerbo.* facere funus autem dixit etiam in Menech. quanquam tranſlatè , *feciſti funus,abſente me, prandio.* EXTRVSVST FORAS] extruſus eſt foras.Sic autē legendum,non vt vulgò,*excluſuſt foras.* Sic ſuprà ,*Na ille ecaſtor hinc trudetur largus lacrymarum foras.* Idem in Caſin. fit quod futurum dixi, incœnatum ſenem foras extrudunt mulieres.Idem in Mil.glor.*Hercle lepidam occaſionem, vt mulierem extrudam foras.* In Pœnulo , *ita me dij amabunt,vt ego,ſi ſim Iuppiter,iam hercle ego illam vxorem ducam, & Iunonem extrudam foras.* MOX] paulò pòſt : veſperi, noctu.Et verò quidā legi volunt,*noctu*,&c.alij,ne tam longè diſcedant à ſcriptura recepta,*nox.ſi voles*, &c. *Nox* autem dixerunt veteres pro noctu.exempla petat,qui volet è legibus 12.tab. AVDIN' TV HVNC, VT OP. LARG. EST. N] hoc

A dicit Libanus de Argyrippo, quod Philinio dixerat se mox, vel noctu apud eam mansurum, quasi nunc interdiu esset occupatus: noctu autem vacuus. audin' tu Leonida, inquit Libanus, quàm sit largus, id est, profusus operæ nocturnæ Argyrippus? id est, quàm non parcat operæ suæ nocturnæ? iocus est in Argyrippum, qui à Philenio noctem, & concubitum præcipuè expetit. Iam serui Leonidas, & Libanus, cùm audiant & videant Argyrippum, ab eo neque videntur neque loquentes audiuntur. NVNC ENIM HIC EST NEGOT. INTER.] ironia est, nunc enim, interdius, id est, interdiu, hic Argyrippus negotiosus est, id est, occupatus & negotiis impeditus est. VIDELICET SOLON EST,] scilicet Argyrippus, non est Argyrippus, sed Solon Atheniensium legislator. Interdiu igitur negotiosus est, vt leges conscribat. ironia est mera. QVIBVS SE POPVLVS TENEAT.] quibus populus contineatur & coërceatur. GERRAE] Festus, Gerræ, crates vimineæ sunt. Athenienses cùm Syracusas obsiderent, & crebrò gerras poscerent: irridentes Siculi gerras clamitabant. Inde factum est, vt gerræ pro nugis & rebus contemptis dicantur. QVI SESE PARERE APP.] antiquè dictum, pro, qui parêre apparent, id est, párent. HVIVS] Argyrippi, quem suprà iocans Solonem appellauit. NVNQ. BONAE FR. S.] si legislator nequam est, leges quoque eius nequam & malæ sint necesse est. quare qui talibus legibus parere studeat, nunquam frugis sit, sed nequam & improbus, nempe gerr. oganeo, vinosus, &c. NON PEDEM DISCEDAT.] hyperbole, non pedem, ne pedem quidem. id est, ne minimum quidem interuallum. SI LICESSIT] si licuerit. QVI NVNC FESTINAT, &c.] ostendit amantium leuitatem, qui modo minantes se in perpetuum amicas suas relicturos, continuo ad eas quasi adamantinis vinculis retracti, reuertuntur. Sic Horatius Od. xj. epod. *Vbi*

B *hæc seuerus te palàm laudaueram, iussus abire domum: ferebar incerto pede Ad non amicos heu. mihi posteis, & heu, Limina dura,* &c. exemplo est & ille Phædria, apud Terent. in Eunucho, & Propert. lib. 2. eleg. 25. *Sed tamen obscura teritur rubigine mucro Ferreus, & paruo sæpe liquore silex: At nullo dominæ teritur sub limine amator. Restat & immerita sustinet aure minas. Vltrò contemptus rogat, & peccasse fatetur Læsus, & inuitis ipse redit pedibus.* APVD ORCVM TE VIDEBO] apud inferos te videbo. Hæc dicit, quasi primo quoque tempore sibi manus allaturus, & se ipse exanimaturus, quemadmodum deinceps subiicit. QVANTVM POTE'ST] quàm primùm, quàm citissimè fieri potest. A VITA ABIVDICABO] à vita separabo & segregabo, translatio à iudicis, aut iudicum sententiis, quibus adiudicant, abiudicant. M. Tullius Or. de lege Agraria contra Rull. ad populum; *Iudicabit Alexandriam regis esse: à populo Romano abiudicabit.* Idem lib. 1. Accus. *Neque tanto fortunis omnium pernicies potest accidere, quàm opinione populi Romani rationem veritatis, integritatis, fidei, religionis, ab hoc ordine abiudicari.* IMMERITO MEO] præter meritum meum. Sic dictum, immerito, vt iniussu, & incultu, & similia. Sallustius de bello Iugurt. *Cæterùm ingenium, quo neque melius, neque amplius aliud in natura mortalium est, incultu atque socordia torpescere sinunt.* MORTI DEDERE] Virgil. Georgic. 4. *dede neci.* EGO TE] Ego te dedere neci opto? non est ita. DEFICERE VITA] λειποψυχεῖν. IAM IPSE VITAM MEAM TIBI LARG.] quod fecit Alcestis Admeto viro suo, & fratrem Pollux alterna morte redemit, vt ait Vergil. TE VITAM ESSE AMISSVRVM?] te vitam esse profusurum, ac proiecturum? Horatius Sat. 1. lib. 1. *is neque limo Turbatam haurit aquam, neque vitam amittit in vndis.*

C FAXIS] feceris MELLE DVLCI DVLCIOR M. T.] hyperbole. Homerus ἰλιάδ. α. τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή. VTINAM SIC EFFERAMVR] in rogum. Terent. Andr. *Effertur: imus.* M. Tullius in oratore pro Flacco, *atque hic Dorylensis nuper cùm efferretur magna frequentia, concessúque vestro, mortis illius inuidiam in L. Flaccum Lælius conferebat.* lib. 3. de Natura deorum, *Cur Maximus filium extulit cõsularem?* sic autem nempe inter nos complexi. Tale quidam optat Propertius lib. 2. eleg. 15. *Atque vtinam hærentes sic nos vincere catena Velles, vt nunquam solueret vlla dies.* QVI PENDET] seruus qui pendet, manibus ad trabem adstrictis, & ita vapulat. suprá. QVI PERICVLVM FECI] qui expertus sum. CIRCVMSISTAMVS: ALTER HINC ABT.] sic debent hæc interpunctione distingui. circumsistamus: comma: alter hinc, distinctionis nota: appellemus. QVIDVM?] qua ratione istuc rogas? QVIA OCVLI SVNT TIBI LACRYMANTES] locus παρὰ προσδοκίαν: nam aliud responsum expectabat Argyrippus, aliud respondet Libanus. Ioci autem ratio ex eo nata, quòd fumus lacrymas commouet. Horatius Satyra 5. lib. 1. *lacrymoso non sine fumo.* PATRONVS, QVI VOBIS FVIT FVTVR. PERD.] ordo est, eum perdidistis qui vobis patronus fuit futurus. id est, qui vos libertate donaturus fuit. Hîc antecedens congruit cum relatiuo, vt fieri solet apud Plautum, qua de re aliás. EQVIDEM HERCLE NVLLVM PERDIDI, &c.] locus ex ambiguo, patronus enim & eum significat qui altera ex parte respondet libertino, quomodo Libanus accipit: & eum qui clienti, quo modo Argyrippus accipiebat. Negat igitur Libanus se vllum patronum amisisse, quippe qui nullum habuerit: nullum autem habuit qui semper seruus fuit, neque vnquam manumissus fuit. Licet tamen dicere iocum, si quis hîc iocus est, in eo consistere, quòd Argyrippus se patronum his seruis

D futurum fuisse, atque idcirco eos patronum perdidisse dicit: Libanus autem negat se perdidisse quod nunquam habuit, quasi ea sola perdamus quæ habemus, non quæ habituri sumus. HABVI.] legendum fortassis est *habuus*, pro *habui*, vt ne versus claudicet. DABVNT, DI QVAE VELITIS, VOBIS] verba bene precantis. NOCTEM TVAM,] concubitum tuum. Sic infrà non longè, *Noctem huius, & cœnam sibi vt dares.* Idem in Trinummo, *nox datur: ducitur familia tota.* Horatius epod. Od. 15. *Nec feret assiduas potiori te dare noctes,* &c. Propertius. lib. 2. eleg 17. *Mentiri noctem, promissis ducere amantem.* &c. VERBVM CAVE FAXIS.] caue, verbum vnum feceris, caue mutias. HVNC HERCLE VERB.] repete καὶ νῦν libet. ACCREDAT] credat. Horatius epist. ad Vuallam, lib. 1. *Scribere te nobis, tibi nos accedere par est.* CINAEDE] Cinædi, inquit Nonius, dicti sunt apud veteres saltatores, vel pantomimi, ἀπὸ τοῦ κινεῖν τὸ σῶμα. al. τὰ κῶλα. Deinde profert hunc locum ex Aulularia, *Ita fustibus sum mollior magis, quàm vllus cinædus.* Veruntamen etiam pueri molles & impudici, cinædi appellantur, παρὰ τὸ κινεῖν τὰ αἰδοῖα. Catullus ad Thallum, *Cinæde Thalle, mollior cuniculi capillo, Vel anseris medullula, vel imula tenella, Vel penè languido senis, situque araneoso,* &c. Atque ita accipi arbitror. CALAMISTRATE,] Calamistris inuste, & crispate. *Calamistrum*, inquit Nonius, *Fistula breuis, qua cirri continentur.* Immo calamistra acus sunt, quibus calefactis capilli crispantur. M. Tullius de Cæsare in Bruto, *Sed dum voluit habere parata, vnde sumerent, qui vellent scribere historiam, ineptis gratum fortasse fecit, qui volent illa calamistris inurere:* & idem in Oratore, *Tum remouebitur omnis insignis ornatus, quasi margaritarum: ne calamistri quidem adhibebuntur.* Hinc Ca-

E lamistratus. Idem pro Sextio, *Alter vnguentis affluens, calamistrata coma,* &c. Idem post reditum in Senatu, *Cur in lustris & helluationibus huius calamistrati saltatoris tam eximia virtus tandiu cessauit?* QVI PRO CIBO HABEAS TE VERBERARI?] cui instar cibi sit verberari? qui pascaris verberibus pro cibo? *verberari* autem quidam hîc accipiunt, pro præcidi, & prædicari: quemadmodum & suprà *verberare* fortassis pro præcidere accipiendum est. VT VESTRAE F.] Vt, id est quàm, *sic* legendum admiratiuè. HINC MEDAMANTEM EX AEDIB.] Hinc, ex ædibus, idem valent, sed hoc notius: *medamantem* autem, pro me autem, & similia sexcenta à Plauto vsurpata sunt. DEIFECIT] al. disiecit, al. eiecit. libri veteres habent *delegit*: planè, vt opinor, mendosé. AD MORTEM APPVLERVNT,] ad mortem adegerunt. IPSI] Philenij matri. VT HANC NE Q. M.] Hac lege, vt mater ne vllum in locum, aut ad vllum hominem mitteret, nisi ad se. QVID POLLENT?] quantum vitium habent! QVI HAS PERDIT,] qui has profundit & largitur lenæ, diabolus. SALVVS EST:] quia fruetur Philenio. sic suprà, *Et profectò nisi illud perdo argentum, pereundum est mihi.* BONO ANIMO ES.] bono animo esto. *es* hîc est imperatiui modi, præsentis temporis, nam *esto* est futuri. Notat Donatus ad illud simile, immo planè idem Terent. in Adelph. *Bono animo es, duce vxorem hanc.* SI QVID VIS] subintell. ad te eo, & secedo, vt audiam quæ me vis. verba sunt ad audiendum, & consistendum parati. contrà *nunquid vis?* & *nisi quid vis*, abeuntis seu abire volentis. OBSECRO VOS] sermo hominis aliquid mirantis, atque etiam improbantis. EADEM ISTAC OPERA.] Hoc eo dicit, quòd Leonidas & Libanus, collatis capitibus

colloquebantur. Dicit igitur Argyrippus, eos debuisse vnà eadémque opera complexos, inter se confabulari, & id eis A
suauius futurum, cùm capita inter se ita collata haberent, vt viderentur inter se osculari. VOBIS] tibi & Philenio, a-
mantibus, qui amatis inter vos. NIHIL MOROR] non curo, negligo: vel nihili facio. Horat. epod. 15. lib. 1. *nam vna ni-
hil moror illius ora.* QVOD FACIAMVS, NOBIS SVADES,] quod vt faciamus, nobis suades. HERVM] herum mi-
norem, Argyrippum. hæc dicuntur à seruo suppressa voce, ne Argyrippus exaudiat, ita tamen vt spectatores audiant.
ECQVID EST SALVTIS?] num qua salus est? num aliquid salutis est? SATIS LOCVTI] subintell. *estis.* ET MEA
DICTA DEVORATE] mea dicta auidè audite, & attentis animis accipite, translatio est, sic in Pœn. *Quàm orationem hanc
aures dulce deuorant?* eiusdem generis sunt illa, *edere sermonem.* in Aulul. *Nimiū lubenter edi sermonem tuum.* & *gustare ser-
monem.* In Mostell. Sic Horat. Od. 13. lib. 2. *Sed magis pugnas, & exactos tyrãnos Densum humeris bibit aure vulgus.* Nonius,
deuorare, inquit, *non solùm cibus gutture, sed & vox auribus audire potest.* Plaut. Asin. *Auscultate,* &c. LIBERTOS] non iam
seruos, sed libertos, vt manumissos. IN HAC CRVMINA] Festus, *crumina, sacculi genus.* Nonius, *Bulga, est folliculus o-
mnis, quam & cruminam veteres appellarunt: & est sacculus è brachio pendens.* Ex his Nonij verbis, licet dicere cruminam,
seu erumenam, ἀπὸ τοῦ κρεμᾶν, id est, pendêre, dictum esse, quod & Simeoni Bosio videbatur. DII TE SERVASSINT
S.] bene precantis oratio. *seruassint* autem, id est seruauerunt. CVSTOS HERILIS] Custos heri. SALVS INTERIO-
RIS CORP.] salus earum corporis partium quibus vita continetur. salus animæ & vitæ. PLANE] ambiguè dictum. B
nam planè vel in loco plano significat: quo modo non intelligit Argyrippus: collum enim non est in loco plano, neque
locus planus: vel apertè, perspicuè: quomodo intelligit. SVSTINERE] sufferre. ISTAM] cruminam. PONIS IN ME?]
mihi imponis? EGO BAIVLABO.] ego geram. baiulo, as, id est, porto, & gero humeris. & baiulus, qui humeris gerit.
M. Tullius lib. 3. de orat. *Remigem aliquem, aut baiulum nobis oratorem descripseris.* Festus, *Baiulos dicebant antiqui, quos nunc
dicimus operarios. vnde adhuc baiulare dicitur.* profert Nonius in voce baiulus, quā tamen nō interpretatur. INANIS] sine
onere. ÆRE PRESSATAM.] sic legendum, nō *herum pressatū*, vt habēt alij libri. hoc primùm. Deinde *ære pressatā*, hoc est,
ære, seu nummis refertam ac distentam. ISTHANC CVI DATVRV'S, HANC IVBE PET.] ordo est, iube istam, nem-
pe Philenium, cui tu daturus es erumenam, petere hanc crumenam à me. ORARE MECVM] antiquè dictum: de quo
genere alibi. Vtitur autem eo Plautus millies. NAM ISTVC PROCL. Q. IVB.] iocus in vocibus procliuè & planè.
Iubes, inquit, me planè collocare hanc crumenam in collo tuo. Atqui collum tuum non est planum, sed procliue, id est,
pronum & propensum. Procliue, significat etiam facile, ab eo, quod est procliue, non arduum. MEVS OCELLVS] id
est, mi ocelle, rectus pro vocatiuo. vel tu, qui meus ocellus es. DEIVNGE] deiuga. Nonius, *Deiugare, deiungere, separare,
dissociare.* deiugare & deiungere, verba sunt quæ propriè locum habent in bobus à iugo remotis. Horatius epist. ad Vil-
licum, *bouem deiunctum caras, & strictis frondibus exples.* sic legendum apud Horatium, & ita edendum curaui: non *disiun-
ctum*, vt habent aliæ æditiones. HOEDILLVM] paruum hœdum. VITELLVM] paruum vitulum. aliàs vitellus pars
est oui media, subrubri aut crocei coloris. PREHENDE AVRICVLIS.] subintell. me. modus est osculandi, quo amantes
prehensis mutuò auriculis inter se osculabantur: quod osculum χύτραν appellant, à similitudine ollæ ansatæ, quæ prendi-
tur per ansas. Commemorat Theocrit. εἰδ. ε. Οὐκ ἔραμ' Ἀλκίππας, ὅτι με πρὰν οὐκ ἐφίλασε Τῶν ὤτων καθελοῖσ' ὅκα οἱ τὰν φάσσαν
ἔδωκα. id est, non amo Alcippen, quoniam me antea non osculata est prehensum auribus, cùm ei palumbem dedi. Et C
Plutarchus περὶ τοῦ ἀκούειν, ibi, εἰ τι πολλοὶ τὰ μικρὰ παιδία καταφιλοῦντες, αὐτοὶ τῶν ὤτων ἅπτονται, κἀκεῖνα τοῦτο ποιεῖν κελεύουσιν,
αἰνιττόμενοι μετὰ παιδιᾶς, ὅτι δεῖ φιλεῖν μάλιστα τοὺς διὰ τῶν ὤτων ὠφελοῦντας. id est, vulgúsque cùm paruulos pueros osculatur, &
ipsum auriculas eorum tangit, & hos idem facere iubet, obscurè significans cum ludo ac ioco eos maximè amare opor-
tere, qui per aureis prosunt. Plautus iterum in Pœnulo, *Sine te exorem, sine te prendam auriculis, sine dem suauium.* Nonnul-
li libri hic habent, *prehende auriculas.* COMPARA LAB. CVM LAB. V.] compone & coniunge labella tua cum meis.
QVAM AERO INDIG.] proinde ac si dicat, non est causa, quare tibi tam indignum videatur, Philenium mihi prehen-
dere auriculas, & labella cum labellis comparare? NON FERES,] non auferes, non accipies à me crumenam. vel sic,
non baiulabis, seu non portabis erumenam ni genua confricare, maioris adulationis, atque amoris est, quàm auriculis
aliquem prendere. Quin videtur esse supplicantis. Nam qui supplicabant, genua tangebant eorum quibus suppli-
cabant. Homerus ἰλιάδ. α, Καί ῥα πάροιθ' αὐτοῖο καθέζετο, καὶ λάβε γούνων, &c. Piget alia & ex hoc poëta, & ex aliis colli-
gere exempla. EGESTAS IMPERAT] ingens telum, necessitas. Virgilius Georgic. 1. *Et duris vrgens in rebus egestas.*
FER AMANTI H. SALVT.] fer salutem, id est, affer salutem. Sic dictum fer salutem, vt fer auxilium. REDIME
ISTOC BEN. L.] isto beneficio te ab hero tuo Argyrippo libera: id est, isto beneficio consequere ab hoc libertatem.
ET TIBI EME HVNC IST.] & tibi hunc ista pecunia obligatum, deuinctum, obnoxium redde. Sic suprà eadem
comœdia non longe à principio, & beneficiis me emere gnatum suum sibi. NVNQVAM M' ORARES, Q.] non-
nulli libri manuscripti habent, *nunquam morarer, quin d.* ILLVM] Libanum. ILLIC] ille Libanus. CAPE HOC D
SI LIBET] cape hoc si vis Libane, sis, blandientis particula, quæ significat, si vis, eam addebant veteres verbis impe-
ratiui modi, quia, vt ait Donatus, ea sunt contumeliosa. NVNQVAM HERCLE FACER. GEN. NI. T. N.] nun-
quam hercle te deluderem, nisi tam remissè & languidè mihi genua fricares, tam nequiter, tam malé. AGE SIS TV
IN PARTEM, &c.] Alloquitur Libanum Leonida, fortasse summissa voce, & hortatur vt vicissim ipse quoque Argy-
rippum ludat. IN PARTEM] pro tua parte. Bosius, κατὰ μέρος, ἐν μέρει. HANC] Philenium. AD HVNC] Libanum.
FVRIS HVIVS] Leonidæ, serui furacis, vel simpliciter, serui, vt intelligamus seruos omneis esse fures. Vide suprà ibi,
Cui nunquam vnam rem me licet præcipere furi. SVPPLICABVNT] Argyrippus & Philenium. LIBANE SIS], Libane si
vis. *sis*, particula blandientis, pro si vis. Sed videtur hinc delenda, vt mox dicemus. HERVM TVIS FACTIS SINE
SOSPITARI] herum me sine tuis factis sospitari, id est, seruari, saluum & sospitem fieri. Sic autem legendum, vt edi-
dimus, nostros veteres codices secuti. Nam verbum *sine* abest à vulgatis. quo sublato, huius verbis sententia nec in-
tegra nec plana esse potest. Sed rursus, hoc verbo recepto, vel in voce *herum m.* eliditur, & *tuis* erit vnius syllabæ, vt *he-
rum tuis* efficiant anapæstum, aut particula *sis* erit delenda, & tunc versus sua mensura sine vllo negotio constabit. CON-
TICINIO] *Conticinium*, vt docet Nonius, *est primum noctis tempus: quo omnia quiescendi gratia conticescunt.* ISTHANC E
Philenium, vt suprà, *Isthanc, cui daturu's, hanc iube petere.* PETERE] à me. ORARE MECVM.] Sic suprà, ibidem. IM-
MO VERO VTRVNQVE] legendum arbitror, *Immò verò vtroque.* ET VTRVNQVE NOSTRVM SERVA.] sic legen-
dum. Nam in vulgatis mendosè legitur, *& tu vtrunque nostrum serua.* LIBERTVM POTIVS, QVAM P.] magis de-
corum est, me, qui sum libertus tuus, quàm te, qui patronus es, onus in via ferre. OCELLVS AVREVS,] ocelle auree.
vel, qui ocellus aureus es. aureus autem, id est, carissimus, carus instar auri. Ita duas res carissimas inter se coniunxit,
oculum & aurum. Oculis nihil est nobis carius secundum vitam: aurum omnium metallorum carissimum. Pindarus,
ἄριστον μὲν ὕδωρ, ὁ δὲ χρυσός, &c. Notissimi enim sunt versus. ANATICVLA] anaticula, diminutiuum nomen ab anate.
Marcus Tullius libro quinto de Finibus, *serpere anguiculos, nare anaticulas, euolare merulas*, &c. CATELLVM] paruum
catulum. MONEDVLAM] monedula auis mirè furax, cùm omnium metallorum, tum maximè auri & argenti, vt te-
statur Plinius libro decimo capite 29. M. Tullius in oratione pro Flacco, *Cùm verò coronam auream literis imponebant:
re vera non plus aurum tibi, quàm monedulæ committebant.* Propterea autem hæ aues hic commemorantur, tanquam mol-
les & iucundæ, quia eæ, & aliæ id genus, pueris patriciis erant in deliciis & ludicris. Plautus in Captiuis, *Nam vbi illò
aduenis, quasi patriciis pueris, aut monedulæ, aut anates, aut coturnices dantur, quicum lusitent. Itidem hæc mihi aduenienti vpupa
qua me delectas, data est.* Plinius lib. 4. epist. *Habebat puer mannulos multos & iunctos & solutos, habebat canes maiores, mino-
résque*

A *résque habebat luscinias, psittacos, merulas. omnem Regulus (pater) trucidauit. nec dolor erat ille, sed ostentatio doloris.* PASSERCVLVM PVSILLVM] vox *putillum*, ante *passerculum* putillum, nam & corrūpit versum, & superuacanea est, & non reperitur in plerisque libris. FAC PROSERPENTEM BESTIAM ME,] compone linguam tuam cum mea interosculandum, quo facto similis ero proserpenti bestiæ, id est, angui. Nam anguis duplicem & bisulcam linguam habet: vel, vt alij auctores volunt, triplicem, & trisulcam. qua de re mox plura. Sic Pœnulo, *Qui huc aduenisti nos captatum migdilybs Bisulca lingua, quasi proserpens bestia.* Idem in Pseudolo, *vbi alter alterum bilingui (al. bilingues) manifesto inter se prehendunt.* Idem in Sticho, *Suffla celeriter tibi buccas, quasi proserpens bestia.* ANGVEM] proserpentem bestiam, quasi serpendo progreditur & procedit. Proserpere enim valet porrò serpere, id est, serpendo procedere. DVPLICEM VT HABEAM LINGVAM.] vt habeam linguam bisulcam. Aristoteles libro secundo de partibus animalium capite decimo septimo, de lingua: narrat angueis linguas habere duplices, seu bisulcas & bifidas. Sic enim ille, εἰσὶ δέ τινες, καὶ οἱ σαῦροι μακρὰν καὶ δικρόαν γλῶτταν ἔχουσι, οἱ μὲν ὄφεις οὕτω μακράν, ὥστ' ἐκτείνεσθαι ἐκ μικροῦ ἐπὶ πολύ. δικρόας δέ, καὶ τὸ ἔσχατον, λεπτὸν καὶ τριχῶδες διὰ τὸ λίχνον τῆς φύσεως. διπλῆν δ' ἡδονὴν καρποῦνται τῶν χυμῶν, ὥσπερ διπλῆν ἔχοντα τὴν τῆς γεύσεως αἴσθησιν. id est, angues, siue serpentes, & lacerti, longam & bifidam, seu bisulcam linguam habent, & serpentes quidem ita longam, vt ex paruo in longum protrahi, atque extendi possint: bisulcam verò, & eius extremam partem, tenuem & pilosam propter naturæ auiditatem. Duplicem enim voluptatem percipiunt, tanquam duplicem gustatus sensum habentia. At Plinius libro vndecimo capite 37. *Tenuissima*, inquit, *lingua serpentibus & trisulca, vibrans, atri coloris, & si extrahas, prolonga: lacertis, bifida & pilosa*, &c. Sic Virgilius tertio Georgicorum, *Cum positis nouus exuuiis, nitidúsque iuuenta Voluitur, aut catulos tectis, aut oua relinquens Arduus ad solem, & linguis micat ore trisulcis.*

B CIRCVNDATOQVE ME BRACHIIS,] amplectitor me, ambito me brachiis. Nam hæc conuertuntur inter se, & reciprocantur. Horatius Od. 36. lib. 1. *Lasciuis hederis ambitiosior.* Marcus Tullius pro Milone, *Qui annona leuanda, iacturisque rei familiaris, quia nimis amplecti plebem putabatur, in suspicionem incidit regni appetendi.* CIRCVMPLECTE] complectere. QVAM VERO INDIGNVS VIDEOR?] sic suprà, quàm verò indignum visum est? NE ISTVC NE QVICQVAM DIXERIS, &c.] vt ne istuc quod in me dixisti, tam indignum, frustrà, id est, impunè dixeris: tu pol hodie me vehes, vt equus equitem, &c. vel sic, vt ne istuc, quod in me tam indignum dixisti, sine pretio & sine tuo malo dixeris: tu profectò hodie instar equi me vehes, &c. vel sic, has mihi profectò pœnas istius dicti dabis, quòd mihi eris hodie pro vehiculo, &c. PERII HERCLE] sic suprà eadem comœdia, *Perij hercle. iam hic me abegerit suo odio.* VERVM SIQVIDEM EST DECORVM HERVM VEHERE] sic legendum, non vt habent libri vulgati, *verùm si decorum est quidem*, &c. quanquam probabilis lectio est, neque vt plerique manuscript. *si verùm est quidem decorum.* &c. quæ scriptura ferri nullo pacto potest. SIC ISTI SOLENT SVPERBI SVBDOMARI.] isti superbi, id est, tui similes superbi, sic hoc est, equitem vehendo, subdomari solent, id est eorum ferocia minui solet. ADSTA IGITVR VT CONSVETVS ES PVER OLIM, &c] versus quidem est obscœnus, sed tamen Plautinus. namque eum reperi in nostris libris manuscriptis, & in omnibus impressis. Sustu-

C lit eum Camerarius, vt plerosque alios, turpitudine scilicet offensus, & pudori lectoris consulens ac seruiens. Ignosco Camerario. Sed non placet, scriptores veteres castrari, hoc est mutilari. Nam si hoc licet, cur non fit in Aristophane, in Platone, in Aristotele, in Plutarcho, in Cicerone, denique in omnibus? Cur non mares omnes castramus? nam quis neget ex pusillis mentibus, & rimis muliebribus horribilia, & innumerabilia flagitia ac scelera proficisci? Atqui stultum, atque adeò impium est, consilium Dei reprehendere, eiúsque opificium corrigere velle, & plus sapere postulare, quàm sapientiæ caput, & fontem perennem. Sed hac de re plura aliás. Ad Plautum redeo. Adsta igitur, inquit, vt consueuisti olim puer, cùm scilicet alienæ libidini auersus morem gerebas. VT TV INCEDIS?] quomodo incedis? DEMAM] detraham, deminuam. Iocatur seruus in herum, minans se ei de hordeo detracturum, quasi sit equus. TOLVTIM NI BADISSAS] ni incedis volubiliter, & vt ita dicam, glomeratim. Nonius tolutim, *inquit* dicitur quasi volutim, vel volubiliter. Deinde profert hunc locum. & hoc Varronis, *Vt equus, qui ad vehendum est natus, tamen hic traditur magistro, vt equitare doceat tolutim*, &c. debet autem scribi vnico l. Nam prima syllaba corripitur. Lucill. *Si omne iter euadit, stadiúmque actiue tolutim.* ego arbitror, *gressus glomerare superbos.* Virgil. lib. 3. Georg. aliis verbis idem esse, quod *ingredi tolutim.* Iam *badissas*, vox Græca est, βαδίζω, ζεις, hoc est, vado, incedo, QVADRVPEDEM] te equum. Virg. lib. xj. Æn. *Quadrupedémque citum ferrata calce fatigat.* AGITABO] Virg. lib. 11. Æn. *Spumantémque agitabat equum.* & Horat. Sat. 7. quanuis per translationem perpetuam, *clunibus aut agitauit equum lasciua supinum.* hinc agitator, id est, auriga, aut qui equum aliúmve quadrupedem stimulat. M. Tullius in Lucullo, *Ego enim, vt agitator callidus, prius*

D *quàm ad finem veniā, equos sustinebo, eóque magis si locus is, quo ferentur equi, præceps erit.* Virgil. lib. 2. .lib. 1. Georg. *Sæpe oleo tardi costas agitator aselli, Vilibus aut onerat pomis.* ADVERSVM CLIVVM] in loco accliui, atque arduo. AD PISTORES DABO,] in pistrinum dedam. IN PROCLIVI] in loco prono & decliui, qui contrarius est accliui & arduo. IMMOLAS BOVEM.] sacrificas bouem. Festus, immolare, est mola, id est farre molito, & sale perspersam hostiam sacrare. Marcus Tullius libro tertio de Natura deorum, *Quanquam Pythagoras, cùm in Geometria quiddam noui inuenisset, Musis bouem immolasse dicitur.* Horatius Satyra tertia libro secundo, *immolet æquis Hic porcum laribus.* TIBI SALVS SVM] tibi Deus quidam seruator, & salutis dator. AGGREDIRE?] aggrederis? id est, aggrediris? hic vsurpauit verbum aggredior in quarta coniugatione, sic dixit *moriri*, pro mori in Captiuis, *progrediri*, in Casina pro progredi. *fodiri*, in Milite glorioso. ATQVE ILLA,] statuam, & aram. FORTVNAM,] dominam rerum & externarum, & ad corpus pertinentium, vt ait Marcus Tullius libro quinto Tusculanarum. Cui non vnum templum cæca veterum Romanorum religio consecrauit, sed complura, vt refert Plutarchus. OBSEQVELAM] deam, quæ tibi arbitratu tuo obsequitur. AN QVID EST HOMINI SALVTE MELIVS?] hoc idcirco quærit, quia suprà dixerat, se Argyrippo salutem esse. LICET LAVDEM FORTVNAM, TAMEN VT NE SALVTEM] ita mihi laudare fortunam licet, vt tamen salutem non vituperem. AMBAE] fortuna & saluus. VBI BONI QVID DEDERINT.] cùm mihi aliquid boni dederint. HVIVS OPERAS.] Philenij noctes; Philenium mihi obsequentem, & operas dantem. scorta

E conducuntur, & suas operas amantibus locant, & suarum operarum mercedem ab his accipiunt, aut certè postulant, atque adeò flagitant: sæpe etiam antequam vllam dent operam, capiunt. CVIVS INOPI AST, &c.] cuius indigeo. VIGINTI ARGENTI COMMODAS MINAS, &c.] id est, viginti argenti minas totas atque integras. Sic Nonius in voce commodum, vbi hunc versum profert. Sic iterum Plautus in Mercatore, *Nunquam ædepol me vinces hodie, commodis poscet pater.* subintelligendum, septem minis, hoc est, vult sibi puellam illam vendi septem commodis minis. Idem in Pseudolo, *At me viginti commodis multauit minis.* Idem in Rudente, *talentum argenti commodum magnum inerat in crumena.* VT CONSVEVERE] salus & fortuna. FRVSTRATVR] fallit, destituit. EGO CAPVT HVIC, &c.] id est, ego præcipuam operam ad hoc argentum hodie reperiendum nauaui. vel sic, ego maior, & potior pars ad hoc argentum hodie reperiendum fui. Virgil. Æneid. 2. *Et quorum pars magna fui.* Terentius Andr. *Nam si hic mali est quidquam, hem illic est huic rei caput.* Vbi notat Donatus, Caput, id est, origo & summa vniuscuiusque rei vt Virgil. Æneid. xj. *ô Latio caput horum & causa malorum.* EGO PES FVI] iocus in verbo. caput & pes, opponuntur. hinc statim subiicit Argyrippus. QVIN NEC CAPVT, NEC PES. &c.] id est immò verò nulla pars sermonum vestrorum apparet. vel sic, nec principium nec finis sermonum vestrorum extat. prouerbium olet, quod significat rem esse inchoatam atque imperfectam. Vtitur eo Marcus Tullius libro septimo epist. ad famil. epistola ad Curium, *Sulpitij tibi operam intelligo ex tuis literis non multum opus fuisse propter res tuas ita contractas, vt, quemadmodum scribis, nec caput, nec*

pedes. Iterum Plautus in Captiuis, *Garries, quòd neque pes vsquam, neque caput compareat.* Eodem pertinet illud Horatij epist. ad Pisones, *cuius, velut ægri somnia vanæ Fingentur species, vt nec pes nec caput vni reddatur formæ.* Non admodum dissimile illud eiusdem epistolæ ad Iulium Florum, libro secundo, *Candidus & talos à vertice pulcher ad imos.* A SATIS IAM DELVSVM CENSEO.] Satis iam delusum esse Argyrippum censeo. REM VT EST, NVNC ELOQVAMVR.] nunc rem eloquamur & narremus Argyrippo, ita vt est. SIS] si vis. BONAE,] bonas fortasse hic dicit quas paulò antè, commodas. Veruntamen sequamur quod ad illum superiorem locum attinet Nonium, & dicamus per bonas hic significari probas, & minimè falsas, neque adulterinas. BONAE, MALA OPERA PARTAE.] antithesis, *mala opera* autem, id est per, sycophantiam, & fallaciam, & dolum malum. PARTIS LEGIBVS] latis & acceptis conditionibus. NOCTEM HVIVS ET COENAM] his legibus, seu hac lege, vt sincerè Philenium vnà secum cœnare & dormire. MERITISSIMO EIVS,] superlatiuum nomen ex substantiuo factum. Nam cùm dicimus *merito eius*, non dubium quin *merito* sit nomen substantiuum. Quomodo igitur ex hoc tali nomine *meritissimo* fieri potest? quomodo rursus *meritissimo* substantiuum esse potest, si superlatiuum est? nam substantiua nomina, neque comparationem, neque superlationem recipiunt. Atqui substantiuum sit necesse est, quando patrius casus ei subiungitur, proinde ac si dixisset, maximo eius merito. Notetur igitur hic locus. Iam apud Terentium in Phormione, immeritò & immeritissimò aduerbia sunt. Sic ille, *Iam dudum te omneis nos accusare audio Immeritò. & me omnium horum immeritissimò.* DISPVLSOS COMPVLIT] bella antithesis. videtur autem esse translatio à pecore, seu armento. Dispellere, est in diuersas parteis pellere: compellere, in vnum locum pellere. B Marcus Tullius in Pisonem, *Quid? illam amorum officinam ecquid recordaris, cùm omni totius prouinciæ pecore compulso, omnem quæstum illum domesticum paternúmque renouasti?* Virgilius in Melibæo, *Compulerántque greges Corydon & Thyrsis in vnum.* Marcus Tullius libro septimo epist. ad Atticum, *Quid ergo, inquis, acturus es?* Idem, *quòd pecudes, quæ dispulsæ sui generis sequuntur greges. vt bos armenta, sic ego bonos viros, aut eos quicunque dicentur boni, sequar, etiam si ruent.* HAEC FACILE FACIET VT PATIAR,] id est, propter hanc Philenium, qua hoc pacto mihi annum perpetuum frui licebit, facilè patiar vt pater eam amplexetur noctem vnam. ANGIPORTO] per angiportum. Idem Mostell. *Abij illà per angiportum ad hortum nostrum clanculum.* Festus, *Angiportus, iter compendiarium in oppido, eò quòd sit angustus portus, id est, aditus in portum.* Angiportus autem in masculino & angiportum in neutro genere, veteres vsurparunt, vt indicat Nonius. Iterum Plautus in Cistell. *paruolam Puellam, proiectam, ex angiportu sustuli.* Idem in Pseudolo, *Habui numerum sedulò, hoc est sextum à porta proximum angiportum. in id angiportum me diuorti iusseras.* NE QVIS SE VIDERET HVC IRE FAMILIARIVM] ordo est, ne quis familiarium videret se huc ire, id est venire RESCISCAT,] quod occultum fuerit, cognoscat. Gellius libro secundo cap. 29. VT SIT FACTVM,] quomodo sit factum. EIA, BENEDICITE.] cùm Libanus aliquid tale esset additurus, patrem tuum, te & nos, miseros habebit: vel hoc tale, nos omneis miris modis cruciabit. Argyrippus interloquens, & interpellans, vetat illum aliquod verbum tristius, & mali ominis proferre, & *eia, benedicite,* inquit, id est, fauete linguis, seu bona verba dicite, εὐφημεῖτε. Sic solebant mala nomina vitare & auersari veteres. C

ACTVS QVARTVS.

DIABOLVS adolescens, PARASITVS.

Gedum istum ostende quem conscripsisti syngraphum,
Inter me & amicam & lenam. Leges perlege. D
Nam tu poeta es prorsus ad eam rem vnicus.
Horrescet saxo lena, leges quum audiet.
Age quæso mi hercle translege. PA. Audin'? DI. audio.
PA. Diabolus Glauci filius Clearetæ
Lænæ dedit dono argenti viginti minas,
Philenium vt secum esset nocteis & dies
Hunc annum totum. DI. neque cum quiquam alio quidem.
PA. Addóne? DI. adde: vt scribas, vide planè & probé.
PA. Hominem alienúmque intromittat neminem,
Quòd illa aut amicum suum, aut patronum nominet, E
Aut quòd illa amicam suam aut sororem prædicet,
Fores occlusæ omnibus fient, nisi tibi.
In foribus scribat, occupatam esse se,
Aut quòd illa dicat peregrè allatam epistolam,
Ne epistola quidem vlla vspiam sit in ædibus.
Nec cerata adeò tabula. & si qua inutilis
Pictura sit, eam vendat, ni quatriduò
Abalienarit, quo ex te argentum acceperit,
Tuus arbitratus sit, comburas, si velis:

Ne isti

A Ne illi sit cera vbi facere possit litteras.
Vocet conuiuam neminem,illam tu voces.
Ad eorum ne quem illa oculos adiiciat suos.
Si quem alium aspexit,cæca continuò fiet.
Tecum vna postea æquè pocula potitet.
Absted accipiat,tibi propinet,tu bibas.
Ne illa minus aut plus quàm tu,sapiat. DI. satis placet.
PA. Suspiciones omnes ab se segreget.
Neque illæc vlli suo pede pedem homini premat.
Cùm surgat,non in lectum inscendat proximum,
Neque cùm descendat inde, det cuiquam manum:
B Spectandum ne cui annulum det,neque roget.
Talos ne quiquam homini admoueat nisi tibi.
Quum iaciot,te ne dicat,nomen nominet.
Deam sibi inuocet quam libebit propitiam,
Deùm nullum.si magis religiosa fuerit,
Tibi dicat,tu pro illa ores vt sit propitius.
Neque illa vlli homini nutet,nictet,annuat.
Pòst si lucerna extincta sit,ne quid sui
Membri commoueat quicquam in tenebris. DI. optimum est.
Ita scilicet facturam:verùm in cubiculo
C Deme istuc,equidem illam moueri gestio.
Nolo habere illam caussam,& votitam dicere.
PA. Scio,captiones metuis. DI. verúm. PA. ergo vtiubes,
Tollam. DI. quid ni? PA. audi reliqua. DI. loquere,audio.
PA. Neque vllum verbum faciat perplexabile.
Neque vlla lingua sciat loqui nisi Attica.
Fortè si tussire occœpsit,ne sic tussiat
Vt quoiquam linquam in tussiendo proferat,
Quòd illa autem simulet quasi grauedo profluat.
Hoc ne sic faciat:tu labellum abstergeas
Potius,quàm cuiquam sauium faciat palàm.
D Nec mater læna ad vinum accedat interim,
Nec vlli verbo malè dicat.si dixerit,
Hæc multa ei esto,vino viginti dies
Vt careat. DI. pulchè scripsti,scitum syngraphum.
PA. Tum si coronas,serta,vnguenta,iusserit
Ancillam ferre suam Veneri aut Cupidini,
Tuus seruus seruet,Venerine eas det an viro.
Si fortè purè velle habere dixerit,
Tot reddat spurcas quot puras habuuerit.
Hæc sunt non nugæ,non enim mortualia.
DI. Placent profectò leges.sequere intró. PA. sequor.

E SYNGRAPHVM.] Profert hunc versum Nonius,vt probet veteres dixisse syngrapham in genere fœminino, & syngraphum in masculino.in syngrapho autem siue syngrapha perscribebãtur leges, hoc est,pacta,conuenta priuata , quæ pasciscentes seruari volebant. LEGES] pacta, conuenta , conditiones , conuentiones. POETA] opifex , artifex. VNICVS] singularis , singulariter , & vnicè idoneus. HORRESCET FAXO LENA] *faxo* iunctum cum futuro. licebat etiam ita dicere , *Horrescat faxo lena.* nam vtrique modo loqui solet Plautus: sed illo potius. MI] mibi. TRANSLEGE] ita vt exaudiam,lege.per lectionem transfer ad me. NEQVE CVM QVIQVAM AL.] neque cum quoquam alio q. VT SCRIBAS , VIDE PLANE ET PR.] oratio est implicata, nam hic ordo verborum est , vide vt planè & probè scribas. QVOD ILLA AVT AMICVM SVVM AVT PATRONVM NOM.] antiqua locutio,quæ vel sic explicanda est, *Quòd illa aut amicum, aut patr. nominet,* subintelligendum non est. deinde sequitur , *Fores occlusæ omnibus fient,*&c. vel sic potiùs,quòd illa aut amicum,aut patronum nominet : id est, quantum ad id attinet,quòd illa nominare possit,aut amicum suum,aut patronum:illi prætexto & causæ hoc oppono,Fores occlusæ omnibus fient. Hæc est vera talium locutionum explicatio. libet autem mihi hic aliquot earum exempla & ex poëta nostro,& ex aliis scriptoribus colligere. Sic igitur in Aulularia, *Quòd quispiam ignem quærat,extingui volo.* id est,Quòd ad id attinet quòd fortasse aliquis ignem quærat,huic causæ,propter quam alicui ianuam aperire debeas , hoc oppono: extingui ignem volo,vt iustam causam habeas neminem intromittendi. Idem infrà eadem scena, *Quòd illa autem simu-*

let,quasi grauedo profluat: *Hoc ne sic faciat,in labellum abstergeat.* Idem in Milite glorioso, *Quòd ille gallinam aut columbam* A
se sectari, aut simiam dicat: disperii,ni vsque ad mortem malè mulcasti. Terentius in Eunucho, *Sane quòd tibi nunc vir vi-*
deatur esse hic,nebulo magnus est. Idem in eadem comœdia infrà, *Si te in platea offendero hac post vnquam:quòd dicas mihi,*
alium quærebam:iter hac habui,periisti. Ad quem locum Donatus corruptus est. Idem Adelph. *vt id ostenderem,quòd te isti*
facilem & festiuum putant,id non fieri ex vera vita. Sic M. Tullius Accus. lib. 5. *Quòd enim te liberatum iam existimationis*
metu,defunctum honoribus,designatum consulem cernes: mihi crede, ornamenta ista, & beneficia populi Romani non minore ne-
gotio retinentur,quàm comparantur. Idem in Pisonem, *Nam quòd vobis iste tantummodo improbus, crudelis, olim furunculus,*
nunc verò etiam rapax: quòd sordidus,quòd contumax,quòd superbus, quòd fallax, quòd perfidiosus, quòd impudens, quòd audax
esse videatur: nihil scitote esse luxuriosius, nihil libidinosius, nihil proteruius, nihil nequius. Virg. lib. 2. Æneid. *Et nunc,quòd pa-*
trias vento petiere Mycenas: arma deósque parant comites, pelagóque remenso Improuisi aderunt. PEREGRE ALLATAM EP.]
ex longinquo loco allatam ep. NE CERATA ADEO T.] ne sit quidem cerata tabula, ad scribenda comparata. Vte-
bantur tabellis ceratis veteres chartæ loco. Ouidius lib. 1. de Arte amandi, Ceram rasis tabellis infusam appellat. sic il-[
le, *Cera vadum tentet rasis infusa tabellis: Cera tuæ primum conscia mentis erit.* quanquam etiam chartam ad eundem vsum ad-
hibebant. INVTILIS P.] pictura mali exempli, qualis illa apud Terentium in Eunucho, *Suspectans tabulam quandam*
pictã, vbi inerat pictura hæc, Iouem Quo pacto Danaæ misisse aiunt quondam imbrem aureum. Propertius lib. 2. eleg. 6. *Quæ ma-*
nus obscœnas depinxit prima tabellas, Et posuit castâ turpia visa domo, Illa puellarum ingenuos corrupit ocellos, Nequitiæq; suæ no- B
luit esse rudes. ABALIENARIT] vel donando, vel vendendo. TVVS ARBITRATVS SIT.] in tuo arbitrio positum sit:
penes arbitrium tuum sit: tui iudicij tuæque potestatis sit: profert hunc locum Nonius in voce *arbitrium.* FACERE
POSSIT LITT.] facere litteras, id est scribere litteras. Sic dixit in Asin. facere literas longas. VOCET CONVIVAM]
vocet ad prandium, aut ad cœnam. vocare locum habet eleganter in conuiuis vocandis. exempla sunt innumerabilia a-
pud Plautum, & probatos scriptores. hinc *vocatio.* Catull. ad Porcium, & Socrat. *Vos conuiuia lauta sumptuose De die faci-*
tis: mei sodales Quærunt in triuio vocationes. AD EORVM NE QVEM ILLA OCVLOS ADIICIAT.] adiicere oculos ad,
dixit & M. Tullius vt lib. 2. Accus. *partim planè videbant oculum adiectum esse hereditati.* Idem de lege Agraria contra Rul-
lum Ad populum, *Cùm ad omnia vestra pauci homines cupiditatis oculos adiecissent,* &c. Non multò secus dixit iterum Plau-
tus, *militis animum adieceris,* in Milite glorioso, *& ad illam animum adiecisse,* in Mercatore. POCVLO POTITET] è pocu-
lis vinum crebrò potet. ABS TED ACCIPIAT:] abs te pocula accipiat. TIBI PROPINET:] tibi poculum præbeat,
cùm te ad bibendum prouocarit. *Propinare,* inquit Nonius, à Græco tractum est, προπίνειν quod est poculum è quo antè
potatum est, alteri tradere. SVSPICIONES OMN.] vox *suspiciónes,* syllabam secundam longam habet. SEGREGET]
se moueat, auferat, nulli suspicioni det locum. NEQVE ILLAEC VLLI S. P. PEDEM HOM. P.] Ouid. lib. 1. de Arte
amandi, *Velle latus digito, & pede tange pedem.* CVM SVRGAT,] è lecto discubitorio, seu tricliniari. NON IN LE-
CTVM INSCR. PR.] erant enim plures lecti in vno triclinio, tres ad summum. SPECTANDVM NE CVI HOM. D.]
Tibull. lib. 1. eleg. 6. *Sæpe velut gemmas eius, signúmque probarem, Per causam memini me tetigisse manum.* Nonius hunc ver- C
sum profert, & spectandum hic interpretatus inspiciẽdum. TALOS] lusorios. ἀστραγάλους in quibus felicissimus erat Ve-
neris iactus. Nam Venerius iactus, summum numerum continebat, vt docet Porphirio ad illud Horat. Od. 7. lib. 2. *quem*
Venus arbitrum Dicet bibendi? Idque licet intelligere ex Suetonio in Augusto, ibi, *Talis enim iactis, vt quisque canem, aut*
senionem miserat, in singulos talos singulos denarios in medium conferebat: quos tollebat vniuersos, qui Venerem iecerat. Ex eodem
loco videre licet, canem fuisse infelicem. Et præterea ex Ouid. lib. 2. de Art. am. *Seu talos iacies, victam ne pœna sequatur,*
Damnosi facito stent tibi sæpe canes. Propert. lib. 4. ele. 9. *Me quoque per talos Venerem quærente secundos, Semper damnosi subsi-*
luere canes. CVM IACIET TE, NE DICAT: NOM. N.] Cùm iaciet talos, inquit, ne dicat te, id est, ne dicat hoc mo-
do, te inuoco: nullo nomine certo edito, sed nominatim te appellet hoc modo, Diabole. Hoc eò pertinet, quòd solebant
adolescentes amantes & amicæ, amicarum & amantium suorum nomina inter ludendum, & in iaciendis talis edere. A-
micus quidam meus idémque sanè valdè eruditus, sic explicat, Cùm iaciet talos, *tene, dicat,* &c. id est, dicat hoc modo,
tene subintell. talos, id est, tolle vel accipe talos, & te nominatim appellet: sed fallitur. DEVM NVLLVM.] Propertius
lib. 2. eleg. 34. *Riualem possum non ego ferre Iouem.* SI MAGIS RELIG. F.] si aliquantò religiosior fuerit: tibi negotium
det. Si plus nimio religiosa fuerit, ne: quæ satis habeat deas fœminas inuocare & colere, sed etiam deos mares sibi putet
esse inuocandos, venerãdos, colendos & propitiandos: ne ipsa colat, neque inuocet, sed te vicarium supponat qui pro ea
Deum, quem velit, inuoces & colas. NVTET, NICTET, ANNVAT.] Nonius, inquit, *Inter nutare, annuere & nictare ve-* D
teres hoc interesse voluerunt, quòd nutare, capitis: annuere, vel innuere narium, vel labrorum: nictare, oculorum significatiuam esse de-
creuerunt. deinde hũc versum testem producit. Sed non addit ille quod magnopere ad rem pertinet, annuere & innuere
rursum inter se eò differre, quòd annuere est nutu capitis (non labrorum neque narium, vt vult ille) aliquid alteri con-
cedere aut assentiri: innuere verò, nutu capitis alteri quid fieri velis, significare: vt sine dubio legendum hic sit, innuat,
non inuuat. non enim vetat Diabolus adolescens per syngrapham ne illa nutu capitis alteri assentiatur: sed ne quid al-
teri significet nutu capitis, quod fieri velit, quemadmodum & ne quid oculis. sic Terent. Eunu. *Nihil, dixit tum, vt seque-*
re sese? C. *nihil, nisi abiens mihi innuit.* Idem Adelph. *Ne mora sit, si innuerim, quin pugnus continuò in mala hæreat.* Per nutus
autem, & talia signa loqui inter se amanteis, testatur Ouid. lib. 1. de Arte, *Nil opus est digitis per quos arcana loquaris: Nec*
tibi per nutus accipienda nota est. Et Næuius in Tarent. idque pluribus verbis: quæ toto hoc loco Plautino iuuabit compa-
rare. *quasi in foro pila ludens datatim, dat se, & communem facit. Alium tenet, alij adnictat, alibi manus Est occupata: ast alij per-*
cellit pedem. Alij dat annulum spectandum de labris. Alium inuocat, cúmque alio cantat, deinque Aliis dat digito litteras. ITA
SCILICET FACTVRAM,] id est, scire licet esse facturam. vel sic, ita certum est esse facturam. Sic vsurpat vocẽ *scilicet*
Lucretius, vt indicauimus in Comm. Lucret. Idem valet & videlicet, vt alibi cognoscemus. DEME IST] tolle seu detra-
he istuc. EQVID ILLAM M. G.] equidem illam in cubiculo mouere gestio: id est, cupio. Lucretius ait lib. 4. scorta moue-
ri partim sua, partim amantium causa, nempe vt Venus sit concinnior, hoc est vt voluptas tali motu efficiatur suauior. sic
Lucret. *Nec molles opu' sunt nostris vxoribus hilum. Nam mulier prohibet se concipere atque repugnat, Clunibus ipsa viri Venerem* E
si læta retractet, Eicit enim, &c. sequitur mox, *Idq; sua causa consuerunt scorta mouere, Ne complerẽtur crebrò, grauidæq; iacerent:*
Et simul ipsa viris Venus vt concinnior esset: Coniugibus quòd nil nostris opus esse videtur. NOLO HABERE ILL. C.] nolo il-
lam Philenium, habere causam, id est, prætextum, seu excusationem quamobrem non moueatur nempe se voto prohibi-
tam esse quo minus moueatur, ὡς ἐν ὑποκρίσει. Nonius, *Votitum veteres,* inquit, *religione aliqua prohibitum vel interdictum*
dici voluerunt. deinde hunc versum profert. Sed tamen testor, in omnibus nostris libris veteribus scriptum esse, *vetitam,*
atque hæc scriptura videtur esse recta, & falli Nonius. Non enim hîc de voto quæritur, sed hoc sentit & dicit Diabolus,
quia parasitus scripserat in syngrapha, ne quid sui membri commoueret Philenium in tenebris, sibi quidem placere, hoc
ratum esse, & seruari in triclinio: sed in cubiculo non item. velle enim eam in cubiculo moueri: & nolle, illam hanc præ-
texere aut opponere causam, quare non moueatur, quòd per leges in syngrapha scriptas moueri vetita sit disertè & dilu-
cidè. Præterea mensura carminis postulat, vt legatur *vetitam,* non *votitam.* Veruntamen nolui hîc discedere ab editione
Cameriana: quam & libri omnes vulgati comprobant. SCIO CAPTIONIS METVIS] itelligo quid dicas: verborum
fallacias metuis. captiones in verbis positæ sunt. hinc captiones dialecticæ, apud M. Tullium libro 2. de Finibus. & re-
fellere captiones, libro de Fato. & apud eundem, captiosum genus interrogationis libro quarto Academ. siue Lucul-
lo. & ibidem suprà, fallacias, & captiosas interrogationes dissoluere. Plautus in Epid. *Verùm si plus dederis, referam.*

nulla

A *nulla in ea re captio est.* Idem in Mostella, *At enim ne quid captioni mihi sit, si dederim tibi.* PERPLEXABILE] ambiguum, anceps, inuersum. Terent. in Eunucho, *Pergin' scelesta mecum perplexè loqui?* Nonius, *perplexabile,* inquit, *figuratum, quòd aliud audiatur, aliud sentiatur.* deinde hunc versum profert. Iterum Plautus in Milit. glor. *quæ te intemperiæ tenent, Qui me perperam perplexo nomine appelles?* Idem in Sticho, *Vtrùm ego perplexim lacessam oratione ad hunc modum.* VT CVIQVAM LINGVAM IN TVSS.] ne lingua prolata videatur aliquam ad basiandum inuitare, vel alicui osculum lingua in eius os inserta, ferre velle. basiant enim interdum & osculantur animantes, commissis & compositis inter se linguis, vt suprà indicatum est, ibi, *Fac pro serpentem bestiam me,* &c. & huiusmodi linguæ prolatio, orísque figuratio, suauium, seu vt alij scribi volunt, suauium infrà non longè ab eodem appellatur, quòd tale osculum sit longe omnium suauissimum. Suauium enim à suauitate dictum esse constat, & hoc docet Nonius in vocibus *suauium & osculum.* QVOD ILLA AVTEM SIMVLET, &c] id est, quòd attinet autem ad hoc, quòd illa simulet, se grauedine laborare, & idcirco inter tussiendum linguam proferre, &c. GRAVEDO] κόρυζα, pituita, κατάῤῥους defluxio humoris frigidi ex capite. Cornelius Celsus lib. 4. cap. De distillatione & grauedine, *Grauedo nareis claudit, vocem obtundit, tussim siccam mouet, sub eadem salsa est saliua, sonant aures, venæ mouentur in capite, turbida vrina est. Hæc omnia κορύζας Hippocrates nominat.* Catull. ad Fundum, *Hic me grauedo frigida, & frequens tussis Quassauit vsque, dum in tuum sinum fugi: Et me recurauit ocymóque & vrtica.* Grauedinosi appellantur, qui hoc morbo affecti sunt, aut qui ad hunc morbum natura procliues sunt. M. Tullius Tuscul. 4. *Itaque dicimus grauedinosos quosdam, quosdam torminosos.* HOC NE SIC FACIAT] ne sic linguam proferat. QVAM

B CVIQVAM SVAVIVM FACIAT PALAM] quàm cuiquam suauium, id est, osculum linguæ prolatione dulcius & iucundius factum, in promptu habeat, atque ostendat. AD VINVM] ad mensam, ad pocula. Vel sic, ne tum veniat mater lena, cùm ad mensam accumbentes compotemus. Cicero pro Cælio, *quam volent in conuiuiis faceti, dicaces, nonnunquam etiam ad vinum diserti sint.* Catul. ad Asinium, *Inter cœnam Asini, manu sinistra Non belle vteris in ioco atque vino.* Terent. Heaut. *Vel here in vino quàm immodestus fuisti?* VERBO] pleonasmus. Nam *verbo* est septimi casus. VENERI ET CVPIDINI: quasi Veneri & cupidini donata vota & consecrata. SERVET,] obseruet AN VIRO.] an alicui viro. SI FORTE PVRE VELLE HAB. D.] si fortè dixerit se velle puram esse, neque cum quoquam viro rem habere, &c. fortasse legendum est, *velle se habere d.* neque versus repugnat. erit enim anapæstus. TOT REDDAT SPVRCAS, Q. P. HABVVERIT.] id est, tot nocteis tecum cubet, corpúsque suum cum tuo commisceat & copulet, quot nocteis seorsum abs te cubuerit, *habuuerit,* autem legendum esse, pro *habuerit,* vt producatur secunda syllaba, quæ alioqui corriperetur: quo facto, versus corrumperetur, admonuit Adrian. Turnebus. Spurcum puro opponitur. Iam semen, & sanguis inquinant & conspurcant. Itaque cœlibum & viduarum noctes, puræ: maritorum & maritarum: amantium & puellarum cum amantibus dormientium, spurcæ intelliguntur, atque appellantur. Secubabant autem à viris matronæ & meretrices diebus festis Isidis & Cereris, quod Tit. Liuius per decem dies obseruari solitum esse tradit. Hinc Propert lib. 2 eleg. 32. *Tristia iam redeunt, iterum solemnia nobis. Cinthia iam noctem est operata decem.* Quæ postrema ad oram sui libri adscripserat Bosius. NON ENIM MORTVALIA] ratio, quare non sint nugæ. Quoniam, inquit, non sunt carmina inepta

C atque inania, quæ mortuis canuntur à præficis in funeribus, quæ vno verbo næniæ dicuntur. De nænia alibi, & suo loco dicemus. Hæc negotia, inquit, non sunt nugæ. essent autem nugæ si essent mortualia. At non sunt mortualia, quia amor & res amatoriæ nihil ad mortuos pertinent, vt qui neque amore, neque vlla re alia quæ viuos solicitat ac macerat, omnino tangantur. Hoc igitur significat ea quæ scripta sunt in syngrapha, res esse serias, & quæ ad viuos pertineant non ad mortuos, qui iam nihil sunt (loquor ex Plauti & nonnullorum aliorum veterum sensu) neque verò ad viuos pertineant solùm, sed ad ætatem florenteis, firmos ac validos: quibus nihil iam graue aut serium est, quàm res amatoriæ & veneriæ. Contrà quæcunque in funeribus fiunt, & mortuorum causa fiunt, cùm illi iam vt ex Plauti sententia diximus, nihil sint præter ossa & cineres: ea videntur esse leuia, vana & inania. Non est fortasse his admodum dissimile illud quod est in Milite glorioso, *edepol huius sermones haud cinerem quæritant.* quæ verba suo loco explicabimus.

DIABOLVS, PARASITVS.

SEquere hac. egon' hæc patiar? aut taceam? emori
Me malim, quàm hæc non eius vxori indicem.
D Ain tu apud amicam? munus adolescentuli
Fungare, vxori excuses te & dicas senem,
Præripias scortum amanti? atque argentum obicias
Lenæ? suppiles clàm domi vxorem tuam?
Suspendas potius me, quàm tacita hæc auferas.
Iam quidem hercle ad illam hinc ibo, quam tu propediem.
Nisi quidem illa antè occupassit te, affliges scio,
Luxuriæ sumtus suppeditare vt possies.
Ego sic faciendum censeo, me honestiust
Quàm te palàm hanc rem facere, ne illa existimet
E Amoris caussa percitum id fecisse te,
Magis quàm sua caussa. DI. at pol quin dixti rectius.
Tu ergo fac vt illi turbas, liteis concias,
Cum suo sibi gnato vnà ad amicam de die
Potare, illam expilare iam. PA. ne me mone.
Ego istud curabo. DI. at ego te opperiar domi.

SEQVERE HAC.] Cognouit Diabolus ex parasito, quem ad lenam Philenij matrem cum syngrapha miserat, Philenium ab Argyrippo esse occupatam, & simul qua via pecuniam, quam lenæ daret, nactus sit: postremò patrem vnà cum filio scortari & potare. Idcirco stomachatur, & minatur se rem omnem, vt se habeat, Artemonæ Demæneti vxori indicaturum, & palàm facturum. EMORI ME MALIM.] sic Terent. Eunucho, *sine modò, Mori me malim: sentiet, qui vir siem.* AIN TV?] ain tu? percontantis sermo, ex quo intelligit auditor, multa ei qui ita percunctatur, ab altero esse dicta. Sic apud Terent. in Heaut. *Ain' tu? D. sic est. S. Verum interea dum sermones cædimus,* &c. Ibidem *subditum? ain' tu? S. certè inquam mi vir.* In Hecyra, *Ain' tu tibi hoc incommodum euenisse iter? S. Non hercle Parmeno verbis dici potest*

Tantum quàm reipsa nauigare incommodum'st. Iterum Plautus eadem comœd. infrà non longè, *Ain' tu meum virum hîc potare, obsecro, cum filio?* APVD AMICAM.] ita ne est? hocine oportet, aut fieri potest, Demænetum senem apud amicam potare? MVNVS ADOLESCENTI FVNGARE?] Συνεργοὶ ad Demænetum tum Demænete adolescentis munere fungi debes? id est, ea facere quæ adolescenti conueniunt? VXORI EXCVSES TE, ET. D. S.] vxori complexum tuum exoptanti & expetenti, excusationem hanc afferas, quòd sis senex, atque idcirco ad Venerem tardior atque ineptior? PRAERIP. SCORT. AM.] prior eripias scortum amanti Argyrippo filio tuo? vel potius, mihi? OBICIAS LENAE?] vltrò in manum des? SVPPILES CL.] furtim & clàm compiles, &c. *suppiles clàm*, pleonasmos. Quamquam suppilare Nonius scribit esse inuolare, & rapere, à pilorum raptu, vnde & furtum passi compilari dicũtur. Ex quibus verbis licet intelligere, suppilare & compilare idem valere. QVÀM TACITA HAEC AVF.] quàm ego hæc taceam: vel quàm hæc à me taceantur. sic loquitur Cicero lib. 2. ad Atticum epist. 3 *Cætera si reprehenderis, non feres tacitum*, &c. Hîc *tacita* passiuè accipiendum est, à tacitus, a, um, particip. passiuo verbi taceor. Nam aliàs tacitus actiuam significationẽ habet. vt pro Roscio Comœdo, *Tacita corporis figura.* & pro Cluentio, *Tacita vestra expectatio.* & pro Quinctio, *tacito ipso studio, quod habebat ergà propinquum suum, quemuis commoneret.* NISI ANTÈ OCCVPASSIT TE,] id est, nisi te anteuerterit: nisi te occupauerit: *antè occupassit*, pleonasmos. nam occupare, per se est anteuertere. Cicero de Senect. *C. Seruilius Ahala Sp. Melium regnum appetentem, occupatum interemit.* Idem lib. 3. de rep. in Fragm. *Si vita eius in periculum veniet, vt eum aliquando necess. sit aut occupare aut mori, Quid facies?* Virgil. Georg. 4. *Cum clamore ruit magno, manicisque iacentem Occupat.* B
Idem Æn. 9. *Sociósque vocãtem Vibranti gladio conixus ab aggere dexter Occupat.* Quinctus Curtius lib. 3. *Cùm deinde Darium regem vbicunque esset occupare statuisset, vt à tergo tuta relinqueret,* &c. Idem ibidem Fatigit. Nihilo minus tamen dicunt Latini *antè occupare, & præoccupare.* M. Tullius ad Quintum Fratrem epist. lib. 1. *Sed te illud admoneo, vt si hoc plenè vitare non potes, quod antè occupatur animus ab iracundia, quam prouidere ratio potuit, ne occuparetur, te antè compares,* &c. Cornelius Nepos in Dione, *ne cùm inter se timerent alteruter alterum præoccuparet.* AFFLIGES] sumptibus ad terrã deiicies, id est, spoliabis, & ad egestatatem rediges. translatio est. LVXVRIAE SVMPTVS SVPP.] id est, vt possis luxui, & nequitiæ tuæ sumptus suggerere, ac subministrare. PERCITVM] permotum, compulsum. AT POL. QVIN DIXI R.] at pol. subintellige ego ipse rem palàm facere volo, ego ipse flagitium Demæneti vxori eius indicare volo, est ἔλλειψις, vel ἀποσιώπησις, sequitur deinceps correctio, quæ sermonem inceptum interrumpit quin dixti r. id est, immò verò dixisti rectius. licet etiam sic explicare, vt continuata sit oratio, hoc modo: at pol quia dixisti rectius, id est, at per Pollucem tu verò dixisti rectius. TVRBAS LITEIS CONCIAS] turbas & liteis excites. turbas liteis, ἀσυνδέτως posita sunt. CVM SVO SIBI GNATO] subintellige dicas, vel dicens eius vxori cum, &c. *Cum suo sibi gnato ad amic.* &c. id est, vnà cum suo ipsius gnato apud amicam potare. notauimus hoc locutionis genus suprà in Amphitruone ibi, *Atque hunc telo suo sibi.* &c. DE DIE,] id est, à prima parte diei. Sic Cæsar lib. 1. de bello Gallico, *De tertia vigilia T. Labienum legatum properè cum duabus legionibus & iisdem ducibus, qui iter cognouerant, summum iugum montis ascendere iubet.* Catull. Ad Porc. & Socr. *Vos conuiuia lauta sumptuosè De die facitis.* Horat. epist. 2. lib. 1. *Vt iugulent homines surgunt de nocte latrones.* M. T. pro Murena, *Vigilas tu de nocte, vt consultoribus tuis respondeas.* Plaut. *de nocte qui abiit piscatũ ad mare.* EXPILARE IAM] spoliare iam, & compilare. Expilare & compilare, est ita furto fraudare, vt docet Asconius, vt ne pili quidem in corpore relinquantur. Extat hic titulus ordine 19. lib. 47. Pandect. *de crimine expilatæ hereditatis.* Vlpian. tit. 18. eiusd. libri, expilatores ait esse atrociores fures. Alexander in quadam constitutione, tit. *De causis ex quibus infam. alt. irrog.* expilatorem C
furem improbiorem appellat. Festus, compilare, inquit, est in vnum cogere. NE ME MONE] proinde ac si dicat, memorem mones. OPPERIAR] exspectabo.

ACTVS QVINTVS.

ARGYRIPPVS adolescens, DEMAENETVS senex.

AR. Agedum, decumbamus sis pater. DE. vt iusseris,
Mi gnate, ita fiet. AR. pueri mensam apponite.
Nunquid nam tibi molestum est gnate mi, si hæc nunc mecum
DE. accubat? D
AR. Pietas pater oculis dolorem prohibet, quãquam ego istam amo.
Possum equidem inducere animum, ne ægrè patiar quia tecum accubat.
DE. Decet verecundum esse adolescentem Argyrippe. AR. ædepol pater,
Merito tuo facere possum. DE. age ergo hoc agitemus conuiuium
Vino & sermone suaui. nolo ego metui, amari mauolo
Mi gnate me abs te. AR. pol ego vtrunque facio, vt æquum est filium.
DE. Credam istuc, si esse te hilarum videro. AR. an tu esse me tristẽ putas?
DE. Putem ego? quem videam æquè esse mœstum, quasi dies si dicta sit.
AR. Ne dixis istuc. DE. ne sic fueris, illicò ego non dixero.
AR. Hem aspecta, rideo. DE. vtinã malè qui mihi volunt, sic rideant. E
AR. Scio equidem quamobrem me pater tu tristem credas nunc tibi.
Quia ista'st tecum. atque ego quidem hercle vt verum tibi dicam pater,
Ea res me malè habet: at non eo quin tibi non cupiam quæ velis.
Verùm istam amo, aliam tecũ esse equidem facilè possim perpeti.
DE. At ego hanc volo. AR. ergo sunt quæ exoptas. mihi quæ ego exoptẽ volo.
DE. Vnum hunc diem perpetere, quoniam tibi potestatem dedi,
Cum hac annum vt esses, atque amanti argenti feci copiam.
AR. Hem istoc me facto tibi deuinxti. DE. quin te ergo hilarum das mihi?

Cum

A Cum hac annum vt esses, atque amanti argenti feci copiam.
ART. Hem istoc me facto tibi deuinxti. DE. quin te ergo hilarum das mihi?

AGEDVM DECVMBAMVS SIS,} decumbamus, si vis, p. *decumbere*, videtur esse ægrotorum potius, quàm conuiuantium & compotantium. Itaque putabam legendum: *discumbamus sis, p.* Verumtamen nihil mutare ausus sum. Nam & Terentius in Hecyra de conuiua *decumbere* vsurpauit. sic enim ille, *illi ringatur, tu decumbas: Prior bibas, prior decumbas, cœna dubia apponitur?* MENSAM APPONITE} mensæ apponebantur apud veteres, & remouebantur. apponebantur cibum capturis, & epulaturis: remouebantur vbi edendi & bibendi finem fecerant. Suprà in Amphitr. *Te dormitare aiebas: mensa ablata'st: cubitum hinc abiimus.* NVNQVIDNAM TIBI MOL.} ab hoc versu, incipiunt esse versus octonarij ian. bei. OCVLIS.} ab oculis. INDVCERE ANIMVM,} mihi persuadere: vincere animum meum, à me impetrare. Terentius Hecyra, *quod ego nunquam credidi fore, vt hac ille vita posset animum inducere, Vxorem habere.* vbi notat Donatus, quasi rem duram, & inmanem. Horat. Sat. *Vt nunquam inducant animum cantare rogati: Iniussi, nunquam desistant.* DECET VERECVNDVM ESSE ADOL.} honesta oratio: sed hic senex, qui tam pulcrè loquitur: quique graui & speciosa oratione filium ad verecundiam & pudorem vocat: factis inhonestis, & vita turpi eum impudenter & immodestè viuere docet. B M. Tullius lib. 1. De officiis, *luxuria verò cum omni ætati turpis, tum senectuti fœdissima est: sin autem etiam libidinum intemperantia accesserit, duplex malum est, quòd & ipsa senectus dedecus concipit, & facit adolescentium impudentiorem intemperantiam.* HOC AGITEMVS CONVIVIVM.} sic Terent. Hecyra, *antiqua vt consuetudine Agitarem inter vos liberè conuiuiũ.* ET SERMONE SVAM.} sermone bono, & iucundo: qualis conuiuia decet. Lucilius, *cocto condito, sermone bono: si quæris libenter.* NOLO EGO METVI, AMARI MAVOLO.} amat filius, metuit seruus. SI ESSE TE HILARVM VIDERO.} sic habent omnes nostri libri veteres, quos sequimur. alij *hilarem*, quod tamen non damno, sed hilarum magis probo, vt antiquitatem magis redolens. Hinc *hilarè*. PVTEM EGO?} nihil hic opus est putare aut existimare. Nam res ipsa loquitur, te non esse hilarum. QVASI DIES SI DICTA SIT.} subintell. tibi. id est, quasi causa tibi dicenda sit. aut quasi capitis reus sis. M. Tullius in Sextiana princip. *mæstos, sordidatos, reos, de capite, de fama, de ciuitate, de fortunis, de liberis dimicantes.* Horat. lib. 2. Od. 1. *Insigne mæstis præsidium reis.* Idem lib. 4. Od. 1 *Namque & nobilis, & decens, Et pro sollicitis non tacitus reis.* Mendosè autem habent nonnullæ editiones, *vt quasi dies*, &c. Nam particula *vt*, delenda est, propterea quòd sententiam simul & versum corrumpit. Adde quòd, Latini sermonis nec ratio, nec cõsuetudo eam ferre possunt. NE DIXIS IST.} Ne dixeris istuc, scilicet, me esse mœstum. RIDEO.} hic Argyrippus, labris diductis, & dentibus nudatis, risum simulauit, neque ex animo risit. SIC RIDEANT.} ringantur, rideant labris diductis, & dentibus albis, non ex animo hilaritatem nudatis dentibus præ se ferant, intimis sensibus angantur. Mala inimicis optamus. Hoc igitur Demænetus inimicis optat, vt malum. C Huc pertinet illud Horat. epist. 2. lib. 2. *Prætulerim scriptor delirus, inérsque videri, Dum mea delectent mala me, vel denique fallant, Quàm sapere, & ringi.* & illud Plauti in Captiuis, *Ne canem quidem irritatam voluit quisquam imitari, Saltem, si non arriderent, dentes, vt distringerent.* Græci dicunt σεσηρέναι, & τὸν χείλεσι γελᾶν. Sed plura hac de re à nobis dicta sunt ad Odam 27. lib. 3. QVIA ISTAST TECVM, &c.} sic legendum, non vt vulgò, Quia isthæc est tecum. EA RES ME MALE HABET.} ea res me angit, & mihi molesta est. AT NON EO QVIN TIBI, &c.} id est, at non ob id, quòd tibi nõ cupiam omnia ex animi sententia euenire. ERGO SVNT, QVAE EX OPT.} ergo sunt tibi quæ exoptas: ergo habeas quæ exoptas. DEVINXTI.} deuinxisti. HILAREM DAS MIHI?} al. *hilarum*.

ARTEMONA mulier, PARASITVS, DEMAENETVS, ARGYRIPPVS, PHILENIVM meretrix.

ART. AN tu meum virum hic potare, obsecro, cum filio?
D Et ad amicam detulisse argenti viginti minas?
Meóque filio sciente id facere flagitium patrem?
PA. Neque diuini, neque mi humani posthac quicquam accreduas
Artemona, si huius rei me essemendacem inueneris.
ART. At scelesta ego præter alias meum virum fui rata
Siccum, frugi, continentem, amantem, vxoris maximè.
PA. At nunc dehinc scito illum ante omnes minimi mortales preçi,
Madidum, nihili incontinentem, atque osorem vxoris suæ.
ART. Pol ni vera ista essent, nunquam faceret ea quæ nunc facit.
PA. Ego quoque hercle illum antehac hominem semper sum frugi ratus.
Verùm hoc facto sese ostendit, qui quidem cum filio
E Potet vnà, atque vnà amicam ductet decrepitus senex.
ART. Hoc ecastor est quòd ille it ad cœnam cotidie,
Ait sese ire ad Archidemum, Chæream, Chærestratum,
Cliniam, Chremem, Cratinum, Dineam, Demosthenem,
Is apud scortum corruptelæ, & liberis lustris studet.
PA. Quin tu illum iubes ancillas rapere sublimem domum?
ART. Tace modò, næ illum mecastor miserum habebo. PA. ego istuc scio
Ita fore illi, dum quidem cum illo nupta eris. ART. ego censeo
Eum etiam hominem aut in senatu dare operam, aut clientibus.
Ibi labore delassatum, noctem totam stertere,
Ille opere foris faciendo lassus noctu aduenit.

Fundum alienum arat,incultum familiarem deserit. A
Is etiam corruptus,porrò suum corrumpit filium.
P A. Sequere hâc me modò, iam faxo ipsum hominem manifestò opprimas.
ART.Nihil ecastor est quod facere mauelim. P A. mane dum. ART. quid est?
P A. Possis,si fortè accubantem tuum virum conspexeris,
Cum corona amplexum amicam si videas,cognoscere?
ART.Possum ecastor. P A R. hem tibi hominē. A R. perij. PAR. paulisper mane.
Aucupemus ex insidiis clanculum quàm rem gerant.
ART.Quid modi pater amplexandi facies? D E. fateor gnate mi.
ART.Quid fatere? DE. me ex amore huius corruptum esse oppidò.
P A. Audin' quid ait? ART. audio. D E. egon' vt non domo vxori meæ B
Surripiam,in deliciis pallam quam habet,atque ad te deferam?
Non edepol conduci possim vita vxoris annua.
P A. Censen tu illunc hodie primum ire assuetum esse in ganeum?
ART.Ille ecastor suppilabat me,quod ancillas meas
Suspicabar,atque insontis miseras cruciabam. A R. pater
Iube dare vinum,iamdudum factum est,quum primùm bibi.
D E. Da puere ab summo.age tu interibi ab infimo da suauium.
ART.Perij misera,vt osculatur carnufex,capuli decus.
D E. Edepol animam suauiorem aliquantò quàm vxoris meæ.
P H I. Dic amabo,an fœtet anima vxoris tuæ? D E. nauteam,
Bibere malim,si necessum est,quàm illanc oscularier. C
ART.Miser ecastor es. PA. mecastor dignus est. A R. quid ais pater?
ART.Ain tandem?Edepol næ tu istuc cum magno malo tuo
Dixisti in me,sine venias modò domum,faxo vt scias,
Quid pericli sit dotatæ vxori conuicium dicere.
ART.Ecquid matrem amas? D E. egóne?illam nunc amo,quia non adest.
ART.Quid qom adest? D E. perisse cupio. P A. amat homo te hic, vt prædicat.
ART.Næ ille ecastor fœneratò funditat,nam si domum
Redierit hodie,osculando ego vlciscar potissimum.
ART.Iace pater talos, vt porrò nos iaciamus. D E. maxumé.
Te Philenium mihi atque vxori mortem. hoc Venerium est. D
Pueri plaudite,& mihi ob iactum cantharo mulsum date.
ART.Non queo durare. P A. si non didicisti fullonicam,
Non est mirandum.in oculos inuadi nunc est optimum.
ART.Ego pol viuam,& tu isthæc hodie cum tuo magno malo
Inuocauisti. P A. ecquis currit pollinctorem arcessere?
ART.Mater salue. ART. sat salutist. P A. Mortust Demænetus,
Tempus est subducere hinc me pulcrè,hoc gliscit prælium.
Ibo ad Diabolum,mandata dicam facta vt voluerit.
Atque interea vt discumbamus suadebo,hi dum litigant.
Post ea domum huc cras adducam ad lenam,vt viginti minas
Ei det,in parte,hac amanti vt liceat ei potirier. E
Argyrippus exorari spero,poterit,vt sinat
Sese alternas cum illo noctes hac frui.nam ni impetro,
Regem perdidi,ex amore tantum est homini incendium.
ART.Quid tibi huc receptio ad te est meum virum? P H. pol me quidem
Miseram odio enecauit. A R T. agè,surge amator,i domum.
D E. Nullus sum. A R T. Immò es,ne negato,omniū pol nequissimus.
At etiam cubat cucullus.surge amator,i domum.
D E. Væ mihi. A R T. vera ariolare,surge amator,i domum.
D E. Abscede ergo paululum istuc. A R T. surge amator, i domum.
D E. Iam obsecro vxor. A R T. nunc vxorem me esse meministi tuam?

Modò

A Modò quom dicta in me ingerebas, odium, non vxor eam.
DE. Totus perij. ART. quid tandem, anima fœtét ne vxoris tuæ?
DE. Murrham olet. ART. iam surripuisti pallam, quam scorto dares?
AR. Ecastor quin furrepturum pallam promisit tibi.
AR. Non taces? AR. ego dissuadebam mater. ART. bellum filium,
Istoscine patrem æquum mores est liberis largirier?
Nihilne te pudet? DE. pol si aliud nihil sit, tui me vxor pudet.
AR. Cano capite te cucullum vxor ex lustris domum rapit.
DE. Non licet manere (cena coquitur,) dum cenem modó?
AR. Ecastor cenabis hodie, vt te dignum est, magnum malum.
B DE. Malè cubandum st, iudicatum me vxor adducit domum.
AR. Dicebam pater tibi, ne matri consuleres malé.
PHI. De palla memento amabo. DE. iuben' hanc hinc abscedere?
PHI. Immò intus potius sequere hàc me mi anime. DE. ego sequor.
AR. I domum. PHI. da suauium etiam prius quàm abeas. DE. malã crucẽ.

AIN' TV MEVM VIRVM HIC P.} sic suprà, *ain' tu apud amicam*? Rescinit hic Artemonæ parasiti indicio virum suum cum filio scortari & potare, &c. FACERE FLAGITIVM} facere rem turpem, & dedecoris plenam. sic sæpe alibi loquitur, vt in Cas. *flagitium maximum fecit miser.* & in Bacchid. *Quam propter tantum damni feci & flagitii.* Terent. in Eunuch. *ah, flagitium facimus.* NEQVE DIVINI NEQVE MI HVM.} id est, prorsus nihil mihi posthac credideris, nisi me tibi verum dixisse compereris. suprà in Amphitr. *Nunquam edepol tu mihi diuini quidquã creduis post hunc diem, Ni ego,* &c. SCELESTA} ego scelesta, ego infelix & scelerata. SICCVM,} sobrium. siccus opponitur madido. FRVGI,} homo frugi, opponitur homini nihili, & nequam. AMANTEM VXORIS S.} φιλογύναιον. vel φιλογύνην. quanquam etiam C hæc Græca nomina interdum aliud significant. MADIDVM,} βεβρεγμένον, ebrium potum, vuidum. madido opponitur siccus. Idem in Aulul. *Ego te hodie reddam madidum si viuo, probé.* NIHILI} nullius pretij, cui opponitur homo frugi. OSOREM VXORIS SVAE.} μισογύνην. profert hunc versum Priscianus lib. xj. SESE OSTENDIT,} sese aperuit. DVCTET,} ductare amicam, ductare scortum vsitatè dici solet à Latinis. suprà eadem comœd. *solus si ductem, referre gratiã nunquam potes.* ad quem locum plura. DECREPITVS SENEX.} Capuli decus, silicernium, τυμβογέρων. decrepitus senex & crudus senex inter se opponuntur. vt apud Græcos, [illegible] opponuntur. Nonius. decrepiti senes, inquit, in dubio vitæ statu constituti, id est, qui ita ætate confecti sunt, vt dubium sit, viuántne, an mortui sint. Deinde hunc locum profert. HOC ECASTOR EST QVOD ILLE IT AD C.} Hæc est profectò causa quamobrem ille ad cœnam eat quotidie. CORRVPTELAE,} corruptionis enim actionem significat vox *corruptela.* LIBERIS LVSTRIS} locis, in quibus liberè scortari licet. fornicibus, ganeis, lupanaribus. Nonius, *lustra,* inquit, *etiam lupanaria dicuntur.* deinde hunc versum profert. RAPERE SVBLIMEM} ita sublatum rapere, vt pedibus terram non tangat, sed portetur. Terent. Andr. *Sublimem hunc intrò rape, quantum potes.* MISERVM HABEBO,} torquebo, macerabo, cruciabo. sic in Casin. *quot te modis, Si viuo, habebo in nuptiis miserum meis*? EGO ISTVC SCIO. ITA F. ILLI,} ego scio te illum miserum habituram, quamdiu quidem eum illo nupta eris. EGO CENSEO,} ego puto. IN SENATV} in curia, ἐν βουλευτηρίῳ. IBI,} in senatu, aut in negotio clientium, hoc est in foro. LABORE DELASSATVM,} legenda sunt hæc coniunctim, *Ibi labore delassatum,* hac sententia, ego puto virum meum delassatum labore ibi, id est defessum diurno labore, quem in senatu, & in foro cepit ac pertulit, noctem totam in lecto continuam in D vtramque aurem dormire. vel sic, ego arbitror virum meum idcirco noctem totam domi stertere, quia diurno labore, quem in negotiis publicis, & amicorum aut clientium procurandis susceperit, delassatus sit. ILLE OPERE FORIS FACIENDO, &c.} At ille alienis mulieribus subigendis atque exercendis defessus, noctu domum aduenit, ita vt non possit mihi operam dare. FVNDVM ALIENVM ARAT, &c.} Allegoria est, qua hoc significat, fœminas alienas fodit, colit, ac subigit: suam incultam atque intactam relinquit. vide quæ suprà hac de re scripsimus, ibi, *nam vxorem vsurarium Proinde est præbere, ac si agrum sterilem fodiendum loces.* quibus adde Theognidis versus, quos Simeo Bosius mihi penè oblito in memoriam redegit, quamquam Baptista Pius non prætermisit, homo alioqui non admodum subtilis iudicij. *Ἐχθαίρω δὲ γυναῖκα περίδρομον, ἄνδρα δὲ μάργον: Ὃς τὴν ἀλλοτρίην βούλετ' ἄρουραν ἀροῦν.* id est, (vt quidem vertimus) fœmina mi est odio circumuaga, virque proteruus, Cui dulce est alienum excoluisse solum. Quemadmodum hic Plautus comparat eos qui suas vxores relinquunt intactas, sectantur & amplexantur alienas, cum iis qui suos agros negligunt, alienos arant: ita Sostratus ille, tibicen, eos qui fratribus omissis alios amicos quærunt. Verba Græca adscribam, *Οἱ ἀδελφοὺς παρέντες καὶ ἄλλους φίλους ζητοῦντες παραπλήσιοί εἰσι τοῖς τὴν ἑαυτῶν γῆν ἐῶσι, τὴν δὲ ἀλλοτρίαν γεωργοῦσι.* FAMILIAREM DESERIT.} agrum domesticum, & suum negligit & relinquit incultum. Familiarem opposuit alieno. PORRO} id est præterea, porrò tenus. IAM FANO IPSVM H. M. OPPR.} iam fecero, vt virum tuum in ipso furto deprehendas. CVM E CORONA,} hic erat ornatus potantium & potorum suprà in Amph. *capiam ornatum qui potis decet.* POSSVM ECASTOR.} subintell. cognoscere. malim legi *Possim.* HEM TIBI H. malim legi, *an tibi hominem.* AVCVPEMVS EX INSID.} excipiamus, vel captemus auribus ex occulto loco quid agant. demus operam, vt videamus, audiamus, sciamus denique quid agant. translatio est. Præterea *aucupemus,* dictum, pro aucupemur, antiqué. Nonius, *aucupaui* actiuum, positum pro passiuo, seu deponenti potius. deinde profert hunc versum ex Trucul. *Lepidè ecastor aucupaui atque è mea sententia.* & ex Menæchm. *vt concedamus, ex insidijs aucupa.* QVID MODI P. AMPLIAS F?} ex his verbis intelligimus, Demænetum hic præter modum, & sine intermissione Philenium amplexari. CORRVPTVM} improbum & nequam factum, deprauatum. OPPIDO} valde, admodum. lege Festum suprà in Amphitr. *Oppido interii. obsecro hercle, quantus & quàm validus est?* EGON' VT NON DOMO VXORI M. &c.} egóne fieri sinam, vt non surripiam domo vxori meæ pallam, quam inter suas delicias habet, atque ad te deferam? vel sic, egóne committam, vt non surripiam domo vx. m. pall. plurimùm delectatur, atque ad te deferam? *Palla,* inquit Nonius, *est honestæ mulieris vestimentum.* Seruius ad illud virgil. xj. Æneid. *pro longæ tegmine pallæ* notat, *Palla propriè est muliebris vestis, deducta vsque ad vestigia, vnde ait longæ.* NON AEDEP. C. &c.} id est, si quis mihi mercedem promittat, vitam vxoris annuam, ea lege, ne pallam vxori meæ surripiã, & ad te deferam, nolim. vel sic, non meream vitam vxoris annuam, vt non surripiam pallam vxori meæ, &c. vel sic, si quis mihi promittat vxorem meam post annum exactum morituram, modò ne vxori meæ pallam surripiam, &c.

quamuis hæc merces ampla sit & optata, tamen eam recusem, vel sic, & planius, si quis mihi ita dicat, Demænete, si pal- A
lam vxori tuæ non surripies, neque ad Philenium deferes, hanc tibi eius rei mercedem promitto, quòd vxor tua non
plus anno victura est: conditionem nô accipiam. Sic iterum Plautus loquitur in Cas. *Tribus non conduci possum libertatibus,*
Quin ego illis hodie comparem magnum malum. Solet autem Plautus viros facere ab vxoribus suis alienos, & earum mortê
optanteis, vt in Asin. *Non adepol conduci possum vita vxoris annua.* Idem pluribus verbis in Trin. non longè à princip. Sce-
na, cuius principium est, Larem corona nostrum. Sic Pomponius in Ansit. *Noli, quæso, irascere more fit, moriti suam quisque*
vxorem, vt velit. CENSEB. TV ILLVM, &c.} putásne tu illum, &c. IRE ASSVETVM ESSE} ire assueuisse. IN GA-
NEVM} ganeum, inquit Festus, locum abditum, ac velut sub terra dixerunt. Deinde profert locum illum Terentij ex
Adelph. *Vbi ego illum quæram? credo abductum in ganeum Aliquo?* ad quem notat Donatus, *Veteres ganeum meretricum taber*
nam dixerunt, ἀπὸ τοῦ γᾶς, τοῦτ᾽ ἐστὶ γῆς, *quòd ea sint in terra, non vt cenacula, suprà.* SVPPILABAT ME.} furtim compilabat
me. QVOD ANCILLAS M. SVSP.} quod suspicabar ancillas meas facere. IAMDVDVM FACT. EST Q. PR.}
Iampridem non bibi. DA PVERE AB SVMMO} da puer vinum, seu potum, initium faciens ab summo loco ad imum,
vt omnes suo quisque ordine bibant. Hoc referendum est ad morem antiquorum Romanorum, qui ita discumbebant
in lectis, vt alij essent summi, alij medij, alij imi. Idem in Stic. *Haud postulo equidem summo in lecto accumbere. Scitis nihil esse*
imi subsellij virum. ibi, paulò post, *Ergo oratores populi, summates viri Summi accumbent: ego infimatis infimus.* TV} Philenium,
INTERIBI} interea. Cato, in originibus apud A. Gell. lib. 3. cap. 7. *Consul interibi dum ea pugna fit, se in loces tutos, atque* B
editos subducit. Plautus in Captiuis, *Vos lanate interibi.* CAPVLI DECVS,} capuli ornamentum, id est, senex capularis:
sene Acheruntico τυμβογέρων. Capulus, seu capulum à capiendo dictum, inquit, Nonius. Nam sarcophagum, id est, sepul-
chrum veteres capulum dici voluerunt, quòd corpora capiat. deinde profert hunc locum, *Perij misera, vt osculatur carni-*
fex, &c. Festus autem, *Capulum,* inquit, *& manubrium gladij vocatur, & id quo mortui efferuntur: vtrumque à capiendo dictum*
sane à capulo sit capularis. Significat igitur huic seni magis conuenire capulum, id est, sepulchrum, aut pheretrum, quàm
lustra seu ganea. ÆDEPOL ANIMAM SVAV. AL.} ô animã. i. halitũ, seu spiritũ, seu flatũ, suauiorê aliquã multo quàm
vx. m. EM FOETET ANIMA VX. T.} an vxoris tuæ flatus malè olet? an vxoris tuæ anima fœtida est? Titinius Fullo-
nib. ex Nonio, *Interea fœtida anima nasum oppugnat.* ibidê et ã hunc locũ profert. NAVTEAM BIB. M.} nautea, vt docet
Nonius, *est aqua de corijs, vel quod est verius, aqua de sentina, dicta à nautis.* Plautus in Curcul. *Nam omnium vnguentûm odor,*
præ tuo nautea est. deinde hunc quoque locum profert Festus autem ait esse herbam grauis nigris, qua coriarij vtuntur, à
naue ductum nomen, quia nauseam facit, permutatione litt. Idem Plautus in Casina extr. versu, *Et supponetur hircus vn-*
ctus nautea. MISER ECASTOR ES} id est, miserum te habebo. vel miser es, quia mihi pœnas meritas dabis ob ista quæ
loqueris & facis. AEDEPOL NAE TV ISTVC, &c.} en quamobrem miser sit, aut futurus sit Demænetus. SINE VE-
NIAS M.} sine, minantis est. Idem in Aulul. *Sine at hercle cum magno malo tuo.* Idem in Bacchid. *Egomet tabellas detuli vt*
vincirer? sine. FAXO VT SCIAS,} solet aliàs dicere sine particula, vt faxo scias: & faxo scies. DOTATAE VXORI} non C
temerè dixit, *dotata.* nam dotatæ vxores volunt, & postulant viris imperare, nedum sibi viros conuiciari æquo animo fer
re queant. De dotatis vxoribus alibi dicetur. CONVICIVM DICERE} conuiciari, maledicere. *Conuicium,* inquit Fe-
stus, *à vicis, in quibus prius habitatum est, videtur dictum, vel immutata litera, quasi conuocium.* Vlpianus lib. 47. Digest. titulo
x. cap. legis 15 *Conuicium autem,* inquit, *iniuriam esse Labeo ait: conuicium dicitur vel à concitatione, vel à consensu, hoc est, à*
collatione vocum. Cùm enim in vnum complures voces conferuntur, conuicium appellatur, quasi conuocium. Idem eodem libro ca-
pite tertio sic loquitur, vt hic Plautus, his verbis, *Cùm enim iniuria ex affectu facientis consistat: consequens erit dicere, hos (fu-*
riosum & impuberem) siue pulsent, siue conuicium dicant, iniuriam fecisse non videri. ECQVID MATREM AMAS?} numquid
matrem amas? AMAT HOMO TE HIC, VT PR.} hic homo, id est, Demænetus, te amat, vt palàm dicit. εἰρωνεία est.
NAE ILLE FOENERATO FVNDITAT,} id est næ ille magno eum fœnore verba illa profundit. Proinde ac si dicat,
mercedem & fœnus soluet eorum, quæ in me nec rectè dicit vel sic, verba illa, quæ ille loquitur & profundit, magno ei
constabant: translatio est ab iis qui fœnori pecuniam accipiunt. Nam vt hi initio cùm pecuniam acceperunt, gaudet sibi
nummorum copiam suppetere, & profundendi facultatem datam esse: posteaquam autem nummos fœnori acceptos
consumpserant, & iam fœnus soluendum est, molestia afficiuntur. Sic Demænetus nunc non sine voluptate vxori conui
ciatur, quam non audire putat, beatúsque sibi videtur, quòd Philenium osculetur: sed cùm ab vxore opprimetur, & in tali
flagitio deprehendetur, magnam præteritæ voluptatis mercedem soluere cogetur. Tale est illud apud Propert. libro 1.
eleg. 7. *Sæpe venit magno fœnore tardus amor.* Nonius in verbo *fundere,* profert hunc locum: sed videtur legisse *fundit,* nô D
funditat. nisi fortè legit *fundit hæc.* OSCVLANDO VLCISCAR POT. S.} quia animam meam fœtere, & se nauteam bi
bere malle, quàm me osculari, dixit, ego de illo has potissimum pœnas sumam, vt eum assiduè osculer. VT PORRO
NOS IACIAMVS.} id est, vt deinde & porrotenus nos iaciamus. TE PHILENIVM MIHI ATQ. VX. M.} hoc vtrũ-
que optat Demænetus talos iaciens, nempe Philenium sibi, mortem vxori. Solebant autem amatores talos iacientes,
puellas quas amabant, inuocare. vt in Capt. in princip. *Nam in conuiuio sibi Amator talos cùm iacit, scortum inuocat.* HOC
VENERIVM EST.} diximus suprà, Venerium iactum, felicem fuisse: canem verò, infelicem. Erat autem tum iactus
Venerius, cùm quatuor tali iacti, dissimiliter ceciderant, dissimilique situ constiterant: canis verò, cùm omnes eadem fa
cie, eodémque situ constiterant. Erant reliqui duo Basilicus, seu Regius, id est, Hercules idem fortasse qui senio, & vul-
turius, inter duos illos medij. sed horum mediorum, vulturius deterior: cane omnium quatuor deterrimo, atque infeli-
cissimo, melior ac felicior. Itaque infrà in Curcul. miles qui iacit quatuor voltorius, vincitur: Curculio, qui iacit Hercu-
lem Basilicum, vincit. OBIACTVM} Venerium. CANTHARO} è cantharo. Cantharus poculi genus. Virg. Sileno, *Et gra-*
uis attrita pendebat cantharus ansa. MVLSVM} vinum melle conditum. οἰνόμελι. DVRARE} καρτερεῖν suprà in Amph. *Dura-*
re nequeo in ædibus. SI NON DIDICISTI, FVLL. NON EST M.} iocus in verbo *durare.* Non est, inquit, mirandum si
non potes durare, siquidem non didicisti artem fullonicam. quam qui didicerunt, propter consuetudinem facilè ferre
possunt odorem illum grauissimum, & teterrimũ, qui ex aqua fullonia existit. vel dic hôc modo, non est mirum te non E
posse durare, siquidem non didicisti artem fullonicam: quam qui tenent, vestes veteres ita interpolant, lauant & po-
liunt, vt pristinam faciem immutent, & propemodum nouas faciant. Vlpianus digestis tit De furtis lib. 47 *Fullo,* inquit,
qui curanda poliendáque vestimenta accepit, semper agit. videlicet in furem. Nonius in verbo *interpolare,* posteaquam docuit,
interpolare, esse nouam formam è vetere fingere, addit, *tractum ab arte fullonia, qui poliendo diligenter vetera quæque quasi in*
nouam speciem mutant. ex quibus verbis intelligere licet, fullones lauando, poliendo, interpolando, facere vt vestes alio-
qui veteres, diu durent. hinc iocus Plautinus. proinde ac si ita dicat, non est mirum te non posse durare, quia fullonicam
artem ignorans, te non interpolas. quòd si faceres, diu durare posses. IN OCVLOS MV. NVNC EST OPT.}
nunc est opportunissimum, impetum abs te fieri in Demænetum. neque id à tergo, sed à fronte, quod longè illo hor-
ribilius, & tumultuosius est. EGO POL VIVAM, &c.} hoc Artemona dicit propter illa tria quæ suprà à
Demæneto dicta sunt, quorum primum est illud, *Non ædepol conduci possum vita vxoris annua.* secundum, *perisse cu-*
pio. tertium, *Te Philenium mihi atque vxoris mortem.* ISTHAEC.} Philenium sibi, & mihi vxori tuæ mortem. ECQVIS
CVRRIT POLLINCT. ARC.?} significat Demænetum, visa vxore, & eius minis auditis, metu esse exani-
matum, & penè mortuum, ita vt arcessendus sit pollinctor, qui eum sepeliendum curet. Tale est illud Terentij in
Phorm. *Exequias Chremeti, quibus est commodum ire iam tempus est.* Pollinctores, inquit Nonius, sunt qui mortuos curant.

Deinde

A Deinde hunc locum profert. Varro Cosmotoryne. *Propter cunam capulum positum nutrix tradit pollinctori.* Arnobius lib. 3. aduers. genteis. *Nunc sunt è nobis, qui redire in corpora iamdudum animas praecipiebant efflatas è prodire ab a .. geribus conditos? & post diem funeris tertium pollinctorum velaminibus expedire?* Itecum Plautus in Prologo Poenuli, *Quod mihi pollinctor dixit, qui eum pollinxerat.* Auctor vocabularij Latino-graeci, quod mihi vtendum dedit Cl. Puteanus, *pollinctorem* interpretatur, νεκροθάπτης, νεκροφόρος. Vlpianus lib. Digest. 14. tit. de instit. act. *Idem (Labeo) ait: si libitinarius, quem Graeci νεκροθάπτην vocant, seruum pollinctorem habuerit, isque mortuum spoliauerit: dandum in eum quasi institoriam actionem, quamuis & furti, & iniuriarum actio competeret.* Dicti autem sunt pollinctores à verbo pollincere: quod est mortuum, seu cadauer curare. Aliúdque est pollucere, aliud pollincere. Nam pollucere quidem, est Herculi sacrificium facere: ex quo pollucibilis coena, pro opipara: & pollucibiliter pro opiparé. Pollincere verò, id quod diximus. ARCESSERE.} dictum Graecorum more, *currit arcessere.* pro currit ad arcessendum, seu currit, vt arcessat. Iam *arcessere* scribendum, non, vt vulgò, *accersere.* SVBDVCERE, HINC ME} hinc me furtim auferre. PVLCHRE} Terent. Phorm. immò verò pulchrè discedo, & probè, & praeter spem. GLISCIT} crescit. Lucret. lib. 3. *Clamor, singultus, iurgia gliscunt.* VT DECVMBAMVS, S.} al. vt discumbamus, suadebo. HI DVM LIT.} interea dum Demaen. & Artem. Philenium inter se litigant. DOMVM HVC CR. ADD. AD LEN.} domum, huc ad lenam, idem valent: sed tamen singula aliquid ponderis habent. ADDVCAM} diabolum. EI} lenae. IN PARTEM} εἰς μέρος. legendum autem *in partem*, non vt vulgò *in parte.* HAC} Philenio. AMANTI} Diabolo.

B ALTERNAS C. I. N.} *alternas noctem*, id est, communiter cum illo Philenio frui, ita vt cùm Argyrippus noctem vnâ Philenio fructus fuerit, Diabolus noctem proximam fruatur. Virgil. lib. 6. Æneid. *Si fratrem pollux alterna morte redemit.* REGEM} potentiorē amicū, qui me alit. Horat. epist. 7. lib. 1. *Saepe verecundū laudasti, rexque paterq; Audisti coràm, nec verbo parcius absens.* PERDIDI} amisi. EX AM. TANT. EST H. INC.} declamatio. ita, inquit, autore Philenij homo incensus est. QVID ISTI. H. RECEPTIO EST, &c.} id est, quamobrem virum meum huc ad te recipis? *receptio* verbale more suo cum accusandi casu iunxit. Sic suprà, *Quid tibi hanc curatio'st rem?* POL ME Q. M. ODIO ENECAVIT} Pol mihi quidem ita molestus fuit, vt me propemodum enecarit. *odio*, id est, suis molestis & odiosis dictis ac factis. vel sic, Pol mihi quidem fuit odiosissimus, ac molestissimus. NVLLVS SVM} perij funditus. AT ETIAM CVBAT CVCVLL.} At adhuc in lecto cubat, neque surgere properat cucullus. Cucullus auis est, quae in nido alieno parit, auctor Aristotel. lib 6. de Nat. anim. cap. 7. hoc nomine autem hic cucullus appellatur Demaenetus, quòd spreta vxore, alias mulieres cōsectetur. alia ratione vinitor aut cultor agri, cucullus à viatore appellatur apud Horat. Sat. 7. lib. 1. ad quem locum, si tibi commodum est, lege quae notauimus. VAE MIHI.} ô me infelicem. VERA ARIOLARE.} vera diuinas, qui te infelicē praedicas. Nam ego te, dum viues, miserum reddam, miserísque modis tractabo. QVOM DICTA IN ME INGER.} cùm mihi maledicebas. Terent. Andr. *Ingeram mala multa.* MVRRHAM OLET} Lucret. lib. 2. *Et contemptus odor myrrhae mellisque sapores.* Propert. lib. 3. *Et crocino nareis myrrheus vngat onyx.* Nonnulli libri habent, *Smyrnam olet*, nō placet. PRO-

C MISIT.} promisit, id est, minatus est, seu palàm dixit. pronomen *tibi* cohaeret cum particip. surrepturum. NON TACES?} vetat ea loqui quae loquatur Argyrippum filium pater. Sic Chremes in Phormione, *Non taces?* Act 5. scena vltima, & ea quae vltimam antecedit. EGO DISSVAD. M.} ego autem, mater dissuadebam patri, ne tibi pallam surriperet. ISTOSCINE PATREM AEQVVM, &c.} plena locutio. Nam licebat ita loqui, & solent saepius ita loqui boni scriptores, Istoscine patrem mores liberis largirier? vt subintell. *aequum est? oportet?* aut aliquid tale. LARGIRIER?} largè suppeditare? Hic pater eo grauius peccat, quòd non solùm ipse suo facto culpam contrahit & flagitium facit, sed etiam exemplum nequitiae filio praebet: quem debebat laudabilibus ac praeclaris artibus erudire, & bonis moribus ac virtutibus ornare. CANO CAPITE TE} te senem. Tibull. lib. 1. Eleg. 1. *nec amare decebit, dicere nec cano delicias capite* al. *capiti.* CVCVLVM} nido tuo relicto, alienos sectantem, & in alienis cubantem. (COENA COQVITVR)} hoc totum legendum est ἐν παρενθέσει. DVM CENEM MODO?} vsque eo modò dum cenē? vel tantisper modò dum cenem? CENABIS, VT TE D. E. M. M.} cenabis magnum malum. verbum cenandi iunxit cum accus. sic Horat. Sat. 2. lib. 2. *Nos, inquam, cenamus aueis.* & epist. 2. lib. 2. *Emptum cenat olus.* Hoc igitur significas, non cenabis: aut, si cenabis, nihil cenabis, quod tibi suaue, aut iucundum futurum sit. Nam tibi pro cibo & vino ingerentur à me mala multa, vt meritus es. IVDICATVM} damnatum. sic lib. 2. de Orat. *videtur esse misericors ille, qui iudicatum duci videns, percunctatur ita. Quanti addictus?* &c. contra lib. 1. Accus. iudicari, vt docet Asconius, positum pro absolui ibi, *antea vel iudicari primò poteret, vel amplius pronuntiari.* Sed puto falli Asconium, nam *iudicari*, ibi significat damnari, aut absolui. hoc loco igitur *iudicatum* valet damnatum, manifestò

D deprehensum & conuictum. NE MATRI CONSVLERES MALE,} id est, ne matri iniuriam faceres. DE PALLA MEMENTO, AMABO.} Nunc deludit, & deridet senem meretrix Philenium. MALAM CRVCEM} repete ἀπὸ κοινοῦ, tibi dabo. vel malam crucem dictum intellige pro, *in malam crucem*: vt subintelligatur, id est, Ego illud malo.

GREX.

HIC senex si quid clàm vxorem suo animo fecit volup,
Neque nouum, neque mirum fecit, nec secus quàm alii solent.
Nec quisquam est tam ingenio duro, nec tam firmo pectore,
Quin vbi quicquam occasionis sit, sibi faciat bene.
Nunc si voltis deprecari huic seni ne vapulet,
Remur impetrari posse, si plausum clarum datis.

E

CLAM VXOREM} clàm vxore. SVO ANIMO FECIT VOLVP.} fecit quod suo animo iucundum esset. Nonius hunc locum profert, & *volup* interpretatur *voluptatem*, vt hoc totum, *si quid clàm vxorem suo animo f. v.* videatur de eius sententia sic explicandum, si quid clàm vxore sua fecit quod animo suo voluptati esset: & vt haec verba, *si quid volup*, idem valeant, quod si quid voluptatis. TAM INGENIO DVRO} ingenio tam tristi, seuero & à voluptatibus alieno. Cicero in Bruto, *vt vita, sic oratione durus, incultus, horridus.* Idem pro domo sua, *eámque animi duritiam, sicut corporis, quòd quum vritur, non sentit stuporem potius, quàm virtutem putarem.* Horat. epist. 7. lib. 1. *durus, ait, Vultei nimis attentúsque videris Esse mihi.* SIBI FACIAT BENE.} suo animo obsequatur: viuat hilariter & iucundè, suae libidini indulgeat. notauimus hoc loquendi genus in cōmentariis Horatianis. HVIC SENI,} pro hoc sene. NE VAPVLET,} ne verberetur ab vxore.

AVLVLARIA.

A

DRAMATIS PERSONAE.

LAR	Prologus.
EVCLIO	Senex.
STAPHYLA	Anus.
EVNOMIA	Mulier.
MEGADORVS	Senex.
STROBILVS	Geminus seruus. B
ANTHRAX	Coquus.
CONGRIO	Coquus.
PYTHODICVS	Seruos.
LYCONIDES	Adolescens.
PHAEDRA	Puella.

ARGVMENTVM.

ENEX auarus vix sibi credens Euclio,
Domi suæ defossam multis cum opibus,
Aulam inuenit, rursúmque penitus conditam
Exsanguis, amens, seruat. eius filiam C
Lyconides vitiarat: interea senex
Megadorus à sorore suasus ducere
Vxorem, auari gnatam deposcit sibi.
Durus senex vix promittit, atque aulæ timens,
Domo sublatam variis abstrudit locis.
Insidias seruos facit huius Lyconidis,
Qui virginem vitiarat, atque ipse obsecrat
Auunculum Megadorum sibimet cedere
Vxorem amanti. per dolum mox Euclio
Quum perdidisset aulam, insperatò inuenit,
Lætúsque natam collocat Lyconidi. D

VIX SIBI CRIDENS} sibi diffidens. DEFOSSAM} in terra, seu in fossa conditam, deorsum & in loco fosso positam: in terra abditam, defossam autem à patre suo. MVLTIS CVM OPIBVS} multo cum auro: seu multi auri plenam. AVLAM} ollam, antiquè dictum. Nonius, aula, inquit, vel ola, *quam nos ollam dicimus, capacissimum vas.* deinde hunc profert versum ex Amphitruone, qui hodie non reperitur, *Iure infringatur aula cineris in caput.* PENITVS CONDITAM,} intrò, & sub terra valde altè abditam. EXSANGVIS} ob metum amittendi, & curam seruandi. SVASVS DVCERE,} suasus participium pass. à verbo *suadeor.* AVARI GNATAM} Euclionis filiã. DEPOSCIT} valde poscit, vxorem subintell. poscere vxorem autem propriè & vsitatè dicunt Latini. procorum enim est poscere. proci autem à procando, id est, poscendo dicti. DVRVS} inhumanus, ferreus, ab omni liberali voluptate abhorrens. ABSTRVDIT} abscondit. SERVOS} Strobilus Lyconidis, qui Euclionis filiam vitiarat, seruus. IPSE} Lyconides. PER DOLVM} serui Strobili. COLLOCAT} in matrimonium.

ARGVMENTVM ALIVD.

AVLAM repertam auri plenam domi Euclio,
AVi summa seruat, miseris affectus modis.

Lyconides istius vitiat filiam.
A Volt hanc Megadorus indotatam ducere.
Lubénsque vt faciat, dat coquos cum obsonio.
Auro formidat Euclio, abstrudit foris.
Réque omni inspecta, compressoris seruolus
Id surpit, illic Euclioni rem refert.
Ab eo donatur auro, vxore & filio.

VI SVMMA] summo studio. LVBENSQVE VT F.] vt Euclio lubenter filiam suam vxorem despondeat Megadoro. AVRO FORMIDAT] auro timet. COMPRESSORIS] Lyconidæ, qui Euclionis filiam compresserat. ID SVRPIT.] aurum surripit. ILLIC] ille, filiæ Euclionis compressor, Lyconides. AB EO] Euclione. DONATVR] Lyconides. ET FILIO] cuius ipse Lyconides pater erat: & quem Eucleonis filia ab ipso compressa pepererat.

LAR familiaris, PROLOGVS.

B NE quis miretur qui sim, paucis eloquar,
Ego Lar sum familiaris, ex hac familia,
Vnde exeuntem me aspexistis. hanc domum
Iam multos annos est cùm possideó, & colo
Patríque auóque iam huius, qui nunc hic habet:
Sed mihi auus huius obsecrans concredidit
Auri thesaurum clàm omneis, in medio foco
Defodit, venerans me, vt id seruarem sibi.
Is quoniam moritur (ita auido ingenio fuit)
Nunquam indicare id filio voluit suo:
C Inopémque optauit potius eum relinquere,
Quàm cum thesaurum commonstraret filio.
Agri reliquit eij non magnum modum,
Quo cum labore magno, & miserè viueret.
Vbi is obiit mortem, qui mihi id aurum credidit,
Cœpi obseruare, ecquid maiorem filius
Mihi honorem haberet, quàm eius habuisset pater.
Atque ille verò minus, minúsque impendio
Curare, minúsque me impertire honoribus.
Item à me contrà factum est: nam item obiit diem.
Is ex se hunc reliquit, qui hic nunc habitat, filium
D Pariter moratum, vt pater auúsque huius fuit.
Huic filia vna est: ea mihi cotidie
Aut ture, aut vino, aut aliqui semper supplicat,
Dat mihi coronas, eius honoris gratia
Feci thesaurum vt hic reperiret Euclio,
Quò eam facilius nuptum, si vellet, daret,
Nam compressit eam de summo adolescens loco,
Is scit adolescens quæ sit quam compresserit.
Illa illum nescit, neque compressam autem pater.
Eam ego hodie faciam vt hic senex de proximo
E Sibi vxorem poscat. id ea faciam gratia,
Quò ille eam facilius ducat qui compresserat.
Et hic, qui poscet eam sibi vxorem senex,
Is adolescentis illius est auunculus:
Qui illam stuprauit noctu Cereris vigiliis.
Sed hic senex iam clamat intus vt solet,
Anum foras extrudit, ne sit conscia.
Credo, aurum inspicere volt, ne surreptum siet.

NE QVIS MIRETVR, &c.] Donatus ad illud Terentij in Andr. scena 5. actus 4. *miror unde sit*, notat: Veteres miror cùm vnde pro nescio ponebant. Nã admiratio ab ignorantia proficiscitur. Plautus, Ne *quis miretur qui sim*, &c.]

QVI SIM,]quis sim. EGO LAR SVM EAM.]Apuleius de deo Socr. *Lar*, inquit, *dicitur familiaris qui ex Lemuribus po-* A
sterorum suorum curam sortitus, pacato, & quieto numine domum possidet. Arnob. lib. 3. aduersus genteis, *Possumus, si videtur,*
summatim aliquid & de laribus dicere: quos arbitratur vulgus vicorum atque itinerum deos esse, ex eo quod Græci vicos cognomi-
nant λαύρας. In diuersis Nigidius scriptis modò tectorum, domuumque custodes, modo Curetas illos, qui occultasse perhibentur
Iouis axibus aliquando vagitum, indigetes Samothracios, quos quinque indicant Græci Idæos dactylos nuncupari. Varro similiter
hæsitans, nunc esse illos manes & ideò Maniam matrem cognominatam esse Larum: nunc aërios rursus deos, & heroas pronuntiat
appellari. nunc antiquorum sententias sequens Laruas esse dicit Lares, quasi quosdam Genios defunctorum animis
mortuorum. Idem lib. 5. Lares grunduleis esse appellatos indicat. Lege, si tibi commodum est, quæ de Laribus diximus
in comment. Horat. ibi, *immolet æquis Hic porcum Laribus.* Sat. 3. lib. 2. & præterea alibi Nonnulli, in his Ouidius, Lares
à quadam Nympha nomine Lara, tradunt esse appellatos, atque adeò natos, à Mercurio compressa. Auctor vocabula-
rij Latino-græci, *Lares*, inquit θεοὶ χαμαίζηλοι. In hac comœd. autem deus adhibetur, quia quæ hic à Lare dicuntur, nonnisi
à deo sciri poterant. Quod cùm accidit, auctore Aristotele, licet deum maximè in tragœdia, adhibere, sed interdum
etiam in comœdia. Horat. in epist. ad Pisones, *Nec Deus intersit, nisi nodus vindice dignus Inciderit.* HANC DOMVM
IAM MVLTOS ANNOS EST CVM POSS.] mirum & ferè inusitatum loquendi genus. Nam videbatur Plautus ita
potius dicere debuisse *hanc domum Iam multi anni sunt, quum possideo & colo*, vel sic, *hanc domum Iam diu factum'st, quom*
possideo & colo. In quarum lectionum vtraque si *iam* dissyllabum facias, constabit sua carmini ratio. Licebat & hoc mo-
do, *hanc domum Iam multos annos ego possideo, & colo.* in qua etiam scriptura *iam* dissyllabos erit pronũtiandum: censeo ta- B
men nihil mutandum contra omnium librorum auctoritatem, & receptam scripturam sic defendi posse, vt dicamus
Plautum duas loquendi formas diuersas confudisse & permiscuisse, vt, cùm dixit in Amphitr. *fecit vt me vigilarem.* Nã
in ea locutione, duæ quodammodo insunt per confusionem, & mixturam quandam, nempe hæ: *fecit me vigilare*: & *fecit*
vt ego vigilarem. tale est illud apud Cic. epist. ad Q. Fr. lib. 2. *hæc me vt confidam, faciunt.* Nam hîc quoque hæ duæ locutio-
nes potestate quadam insunt, *hæc me faciunt confidere*: & *hæc faciunt, vt ego confidam.* Idem de similibus sentiendũ. Sic igi-
tur & hoc loco videtur duas loquendi formulas confudisse Plautus, vnam Iam multi anni sunt cùm ego hanc domum
possideo & colo, &c. alteram, Iam multos annos ego hanc domũ possideo & colo. Hæc igitur mea est de hoc loco sen-
tẽtia. Sed Simeo Bosius putat legendũ esse, *Iam multus annus est, quom*, &c. vel *multos annos* scriptũ esse pro *multus annus*:
multus annus est, autẽ dictũ esse à Plauto, pro multi anni sunt, de qua cõiectura iudicẽt eruditi. Ego & interea hoc assene
rabo, *multos annos* pro *multus annus*, scribi nullo modo posse: *multus annus est*, pro *multi anni sunt*. Latinè fortasse à poeta
dici posse. Postremò admonẽdus est lector, Noniũ hunc locũ proferre in voce colo, viderique legisse. *vt possideo & colo*, nõ
vt habẽt omnes libri, & manusc. quos vidi, & impressi, *cũ poss. & colo.* PATRIQVE, AVOQVE IAM HVIVS, &c.] Hæc est
antiqua scriptura, quã & Camerarius secutus est, & nos in nostris veteribus libris repertã integrã retinendã putauimus.
quæ si recta est, vt fortassis est, post verbũ *colo* nulla debet interpunctionis, aut distinctionis nota locari: vt hæc sit verbo-
rũ sententia, Multi iam anni sunt cùm hanc domũ, huius (Euclionis) qui hic habitat, patri & auo possideo, & colo. id est,
cùm hanc domum possideo, & colo pro patre & auo Euclionis, qui hîc habitat: vel in vsum patris & aui Euclionis, qui C
hîc habitat. Omnino videtur mihi hæc scriptura aliter explicari non posse. Quare verum sit recta nécne, quærẽdum est.
non enim semper fortasse librorum veterum auctoritas sequenda est, neque semper libri veteres incorrupti aut integri
sunt: sed interdum deprauati & contaminati. Primum igitur libri omnes vulgati Veneti, Florentini, Parisienses, Lug-
dunenses, habent partim, *Patrique auòque amicus huius*, &c. partim. *Patri, auòque amicus huius*, &c. quarum alteram, illam
dico, *patrique auòque am. h.* versus respuit: alteram recipit. sententia verò ferre non potest: quam ex iis quæ sequuntur in-
telligere licet, Larem non fuisse amicum Euclionis neque auo, neque patri. nemo enim amicus est eis, à quibus se læ-
sum esse queritur, aut à quibus sibi honorem habitum esse negat. quod vtrũque fit à Lare, ibi. *Capi obseruare, ecquid ma-*
iorem filius Mihi honorem haberet, quàm eius habuisset pater, &c. Itaque vulgata lectio ferri nullo modo potest. Quod si &
antiqua scriptura suspecta est, & vulgata non ferenda, quò nos vertemus? Omnino ad antiquam redeundũ est, vt mi-
nus contaminatam, & ex ea, vera lectio, si fieri potest, elicienda. Ea igitur sic habet, vt & diximus, & edidimus: neque
multò secus legitur apud Nonium, qui hunc versum profert in verbo *habet.* sic autem legitur, *Patri, auóue huius, qui nunc*
hic habet. quæ scriptura eo discrepat ab ea, quam secuti sumus, quod habet *auóue*, pro *auòque*: & quod non habet particu-
lam *iam*: quæ est in antiquis codicibus, à vulgata autẽ similiter, atq; nostra editio, eo dissentit, quod non habet vocẽ *amicus*.
Suspicor igitur, & ex Nonio & ex antiqua scriptura, &, quod caput est, ex sententia, vocẽ aliquã deesse, per quam signifi-
cet Lar, se alieno animo esse, & fuisse ab auo, & patre Euclionis, quòd sibi honorem non habuerint. quam vocem? dicet D
aliquis, non possum diuinare. sed si quis me vrgeat, & à me odiosè flagitet, vt, quo modo legendum putem, & promam:
sic eo defungar. Puto legendum, vel hoc modo, *Patri auòque inimicus huius, qui nunc hîc habet.* vel hoc, *Patri auòque in-*
fensus huius, &c. vel hoc, *Patri, auòque offensus huius*, &c. HABET.] id est, habitat. sic Nonius in verbo *habere.* vbi etiam
hunc versum profert, vt diximus. CONCREDIDIT] meæ fidei commisit, mihi credidit. CLAM OMNIS] clàm omni-
bus. IN MEDIO FOCO DEF.] in foco, qui medius erat totius domus locus, & Laris ipsius sedes, vt & Vestæ, quàm
ἑστίαν appellant Græci: quo in loco, accendebatur, & seruabatur ignis: vel dic in medio foco, in media parte foci. *defodit*
autem, id est, penitus abdidit. VENERANS ME] orans me. Horat. Sat. lib. 2. *Et venerata Ceres, vt culmo surgeret alto.* vbi
venerata interpretamur orata & rectè. Sic Plaut. in Rud. *Venus veneror te, vt omnes miseri lenones sient.* Idem Trinum. *La-*
rem corona nostrum decorari volo. vxor venerare, vt nobis hæc habitatio, bona, fausta, felix, fortunatáque eueniat. Plura exempla
collegimus ad illum locum Horatij, si quis plura desiderabit. VT EVM SERVAREM] vt auri thesaurum seruarem
sibi. sic autem legendum, non vt habent omnes ferè libri, vt id ser. sibi, nam hanc lectionem carminis ratio ferre non
potest. Thesaurum auri autem, id est, interpretor, aurum in terra conditum & defossum. IS QVONIAM MORI.] id est,
postquam is moritur, &c. sic Donatus in prolog. Adelph. statim à princip. ibi. Postquam poeta sensit script. *postquam*, in-
quit, pro *quoniam. cuius reciprocum quoniam, pro postquam.* Quòd nisi obstaret Donati auctoritas, legendum putarem. *Is*
quom iam moritur, &c. deinde profert hunc versum, *Is quoniam moritur*, &c. (ITA AVIDO INGENIO FVIT.)] hæc sunt legenda per interpositionem. *auido* autem, id est, auaro. OPTAVIT POTIVS] ma-
luit. ᾑρέσατο. COMMOSTRARE] sic legendum, & ita habent ferè omnes nostri libri veteres. Nam vulga-
ti habent *commonstraret*, quod minus probo: quamuis non negem vnum atque alterum librum manuscrip. sic habe- E
re: & aliquo pacto possit ea lectio defendi, & sic explicari, *quàm commonstraret*: id est, quàm vt commonstraret. Omni-
no commõstrare mihi magis placet. CREDIDIT,] commisit, vel seruandum commendauit, vt interpretatur Nonius,
hoc loco prolato. profert eundem in verbo *obseruare*, ibique errat. NON MAGNVM MODVM] non magnum agri spa-
tium. Sic Horat. Sat. 6. lib. 2. *Hoc erat in votis. modus agri non ita magnus*, &c. Lucret. lib. 2. in extr. *Cùm modus esset agri*
multo minor antè viritim, &c. Extat titulus in Pandectis, lib. xj. *Si mensor falsum modum dixerit.* Vbi modus, mensuram si-
gnificat. CVM LABORE MAGNO, ET MIS.] ταλαιπώρως, καὶ κακοπαθῶς laboriosè & ærumnosè. ECQVID] nũquid.
MAIOREM FILIVS MIHI HONOREM HAB.] profert hunc locum Nonius in voce *honos*, & interpretatur hic ho-
norem sacrificium. MINVS, MINVSQVE INPENDIO] minus, minúsque multo. sic Nonius, quamquam in libris vul-
gatis mendosè impressum est, *impendio pro magis*, nam legendum *impendio pro multo.* Deinde profert hunc locum. CV-
RARE,] curabat. INPERTIRE] impertiebat. ITEM A ME CONTRA F.] similiter contrà à me factum est, id est, simili-
ter ei à me relata gratia est. NAM ITEM] nã similiter. PARITER MORATVM, VT P.] similibus moribus atque pater
auúsque

A auúsque eius fuit, præditum: hoc est, auidum atque auarum. AVT TVRE, AVT VINO, &c.] Neque Genio, neque Laribus quicquam animatum immolabatur: Genio, quia deo rerum gignẽdarum, nefas esse putabant veteres quidquam, cui vitam ademissent, immolare, & quo die lucem intueri & animam ducere cœpissent, eo die (eo autem die Genio sacrificabant) aliquod animal anima priuare laribus: vel quia eosdem deos esse Lares & Genios existimabant: vel quia si dissimiles erant Lares, vitæ patrisfamiliâs, & matrisfamiliâs, & familiarum custodes habebantur: diis autem vitæ custodibus sacrificanteis, manus suas sanguine cruentare, & animali vitam adimere, nefas arbitrabantur. Laribus autem supplicare solebant Kalendis, Idibus, Nonis, cùm Festus dies erat. Cato De re rustica. cap. 143. *villica focum purum, circumuersum quotidie priusquam cubitum eat, habeat. Kalendis, Idibus, Nonis, festus dies cùm erit, coronam in focum indat: per eósque dies Lari familiari pro copia supplicet.* Persius Sat. 2. *Funde merum Genio.* AVT ALIQVI] id est, aut aliquo, seu aliqua re. DAT MIHI CORONAS] vel meo capiti coronas imponit: vel, vt vult Cato, coronas in focum indit. NVPTVM, SI VELL. D.] nuptum daret, id est, in matrimonio collocaret. Terent. Andr. *Datúrne illa hodie Pamphilo nuptum?* Idẽ Hecyra, *Pern, vnde censes, nisi ex illo cui data'st nuptum? obsecro.* DE SVMMO ADOL.] adolescens summo loco natus. IS SCIT. ADOL. Q. SIT. Q. COMP.] ordo est. Is adolescens scit quæ sit ea puella quam compresserit. ILLA ILLVM NESCIT.] Illa puella illum ignorat, id est, illum non nouit. NEQ. COMPR. AVTEM. P.] neque autem scit pater eam esse compressam. SENEX] Megadorus. SENEX DE PROXIMO] senex proximus vicinus: senex de proxima vi-
B cinia. DVCAT] vxorem. QVI COMPRESSERAT] qui eam vitiarat, nempe Lyconides. SENEX] Megadorus. IS] senex, Megadorus. QVI] illius adolescentis, qui eam stupr. &c. CERERIS VIGILIIS] sacris nocturnis. Hoc spectans Cicero lib. 2. de legibus scripsit. *Quid autem mihi displiceat in sacris nocturnis, poetæ indicant comici.* significat enim Cicero, sacra nocturna, & peruigilationes nocturnas maximã & latissimã ad stupra patefacere fenestram, & apud poetas comicos multarũ comœdiarũ argumenta esse, virgines Cereris vigiliis stupratas. FORAS EXTRVDIT,] animaduertat lector scriptũ esse, *foras extrudit*, nõ *foras excludit*: quæ animaduersio erit ei ad alios locos similes inquinatos emẽdãdos perutilis.

Senex EVCLIO, STAPHYLA anus.

EV. EXI, inquam, agè exi, excundum hercle tibi hinc est foras,
Circunspectatrix cum oculis emissitiis.
ST. Nam cur me miseram verberas? EV. vt misera sis,
Atque vt te dignam mala malam ætatem exigas.
C ST. Nam me qua nunc caussa extrusisti ex ædibus?
EV. Tibi ego rationem reddam stimulorum seges?
Illuc regredere ab ostio, illuc sis vide, vt
Incedit. at scin' quo modo tibi res se habet?
Si hodie hercle fustem cepero, aut stimulum in manum,
Testudinem istum tibi ego grandibo gradum.
ST. Vtinam me diui adaxint ad suspendium
Potius quidem quàm hoc pacto apud te seruiam.
EV. At vt scelesta sola secum murmurat?
Oculos hercle ego istos improba effodiam tibi,
Ne me obseruare possis, quid rerum geram.
D Abscede etiam nunc, etiam nunc, etiam ohe nunc.
Istic adesto, si hercle tu ex isto loco
Digitum transuersum, aut vnguem latum excesseris,
Aut si respexis donicum ego te iussero,
Continuò hercle ego te dedam discipulam cruci.
Scelestiorem me hac ani certè scio
Vidisse nunquam, nimísque ego hanc metuo malè,
Ne mihi ex insidiis verba imprudenti duit,
Neu persentiscat, aurum vbi est absconditum.
Quæ in occipitio quoque habet oculos pessima.
Nunc ibo vt visam, sítne ita aurum vt condidi,
E Quod me sollicitat plurimis miserum modis.
STA. Nec nunc mecastor quid hero ego dicam meo
Malæ rei euenisse quámve insaniam,
Queo comminisci: ita miseram me ad hunc modum
Decies die vno sæpe extrudit ædibus.
Nescio pol quæ illunc hominem intemperiæ tenent:
Peruigilat noctes totas, tum autem interdius
Quasi claudus sutor domi sedet totos dies.
Neque iam quo pacto celem herilis filiæ
Probrum, propinqua partitudo cui appetit,

Queo

Queo comminisci. neque quicquam melius est mihi, A
Vt opinor, quàm ex me vt vnam faciam literam
Longam, meum laqueo collum quando obstrinxero.

EXI, INQVAM.] Inducitur senex Euclio, insignitè miser, dum eum auri & custodiendi cura assiduè sollicitat, & amittendi metus quotidie macerat. CIRCVMSPECTATRIX] quæ perpetuò in hanc & illam partem circumspectas. suspicatur videlicet senex anum circumspicere vbi aurum sit conditum, quasi illa aliquid de eo senserit. Idcirco eam extrudit ex ædibus. CVM OCVLIS EMISSITIIS] cum oculis, qui videntur emissi ad explorandum, quid in quoque loco positum, & reconditum sit. alij emissitios oculos interpretantur eminenteis, & quasi extra positos: quod minus probo. vox est nata ab emittendo, vt & *emissarius*. NAM CVR ME M.] vel, *Nam cur* positum pro cur nam: vel nam pro autem accipiendum, vel aliquid aliud ab anu dictum esse intelligendum: verbi causa, *facis mihi iniuriam.* aut, *non satis sanus es*: vt deinceps sequatur. *Nam cur*, &c. lege Donatum ad illud Terent. Andr. *Nam quid ego dicam de patre?* & præterea alibi. Terent. Eun. *Nam quid ita?* P. *rogitas?* Idem in Phorm. *Nam quæ hæc est anus exanimata, à fratre quæ egressa'st meo?* Horat. epist. 2. lib. 1. *nam cur Quæ lædunt oculos, festinas demere*, &c. Plautus suprà in Amphitr. *Scelestissimum te arbitror.* So. *nam quamobrem?* ad quem locum similiter nonnulla. VERBERAS?] Nonius, *verberare*, inquit, *non solùm à verberibus dictum, sed etiam à verbis*. Deinde profert hunc versum Plauti. Ex quo perspicuum est Nonium existimare, *verberare*, hic positum esse à Plauto pro obiurgare, & verbis increpare. At ego arbitror anum, dum extruditur ex ædibus, à sese verberatam & pulsatam, aut saltem pulsam esse. Quin nemo extrudi ex aliquo loco potest sine aliquo pulsu. TIBI EGO RATIONEM REDD. ST. F.] Nonius hunc versum profert in verbo reddere: & reddere hîc interpretatur, dare, edere. STIMVLORVM SEGES?] id est, digna quæ assiduè stimulis fodiaris, digna, in cuius corpore stimuli perpetuò sati, & defixi stent, vt in segete spicæ? sic M. Tull. Clodium segetem gloriæ Milonis appellat, quia gloria Milonis, in Clodio, quasi in segete, consistat. Nonius in voce *seges*. Segetem etiam ipsam terram dicimus. deinde profert hunc Virgilij versum Georg. 4. *Nec pecori opportuna seges, nec commoda Baccho*. & Æneid. lib. 3. *Arebant herbæ*. Adr. Turneb. sic explicat, in qua veluti segete, se stimuli cædunda & verberanda, vt in segete se messores exercent. Obscurè & perplexè dictum, quod fuit in illo viro, alioqui doctiss. & mihi amiciss. vitiosum. sed hoc sentit ille (quandoquidem eius verba egent explicatore, & interprete) in qua verberanda stimuli exercentur, vt in segete metenda messores, non placet. Cùm hæc scripsissem, Simeo Bosius, cuius ingenium & doctrinam non vno loco meritò prædicaui, & dum viuam, prædicabo libenter, hunc locum sic mihi in suo libro ostendit à se explicatum. in cuius tergo, siue dorso serere oporteat stimulos, quæ explicatio, breuis est, & acuta & plana, & meæ consentanea. REGREDERE] retro cede, retrò gradere. ILLVC SIS VIDE, VT INC.] vide, si vis, illud, quo pacto incedat. oratio ad spectatorem versa. SI HODIE HERCLE FVSTEM CEPERO, &c.] Sic suprà locutus est in Amph. *scin' quàm bono animo sim? si situlam repero*, &c. TESTVDINEVM] tardum, qualis est testitudinis. GRANDIBO] grandem faciam. Sic Nonius in verbo *grandire*: & hunc versum profert. profert & illud Varronis ex lib. 1. rerum human. *Cùm aut humus seminari incipere non possit, aut recepta non reddat, aut edita* (al. *reddita*) *grandire nequeat*. ADAXINT] adegerint: quanquam Nonius interpretatur *adigant*, hunc locum proferens. Terent. Adelph. *Pro Iupiter, tu homo adiges me ad insaniam*. OCVLOS H. E. IST. IMPO. EFFODIAM T.] Sic infrà ead. com. non longè, *Cui ego iam linguam prædiram, atque oculos effodiam domi*. Idem Capt. *Nam hercle ego huic dies, si liceat, oculos effodiam libens*, &c. Sic Terent. Eun. *atqui si illâ digito attigeris vno, oculi illico Effodientur*. Catullus in Cominium; *Effossos oculos voret atro corpore coruus*. NE ME OBSERVARE P.] ne me aucupari, & speculari possis, quid agam. SI HERCLE TV EX ISTO L. DIGIT. TRANSVER. AVT VNGVEM L.] prouerbij locum hæ locutiones obtinent propter hyperbolem. Itaque appellari solent vel prouerbia hyperbolica, vel hyperbolæ prouerbiales. AVT SI RESPEXIS] aut si respexeris, id est, retrò aspexeris. DONICVM] donec donicum pro donec, antiquũ, quo vtitur sæpe Lucretius, & item Plautus. piget exẽpla referre: & aliquot in comment. Lucretianis collecta sunt. TE DEDAM DISCIPVLAM CRVCI.] te cruci suffigam. dedam te cruci, id est, tradam te in potestatem crucis. Nam qui deditur, eo cui deditur, inferior est. addidit autem *discipulam*, vt significet, eam sic affixam cruci permansuram, vt discipulus assiduè magistro docenti affixus est, proinde ac si dicat, ita cruci affixa seu suffixa adhærebis, vt discipulus magistro affixus esse consueuit. vel sic, ego te in crucem agam, & discipulam crucis faciam, vt doceat te facere ex te literam longuam, vt infrà docet ipsa anus. SCELESTIOREM ME H.] hæc secum senex, ad spectatores versus. EX INSIDIIS] insidiosè. DVIT, dederit. PERSENTISCAT,] cognoscat, intelligat. IN OCCIPITIO] quod fieri non potest, neque quisquam vnquam in occipitio, quæ pars capitis est posterior, oculos habuit: nisi quis aliquando Iani bifrontis similis extitit. Pers. Sat. 1. *quoi viuere fas est Occipiti cæco*. significat igitur hanc anum esse oculatissimam. SOLLICITAT] sollicitum habet. *sollicitare*, vt docet Festus, *est solo citare, id est, solo mouere*. QVEO COMMINISCI:] possum excogitare. INTEMPERIAE] animi angores, & ægritudines: vel impotẽtes animi motus. suprà Amphitr. *Quæ intemperiæ nostram agunt familiam*. Idem eadem comœd. infrà, *Laruæ hunc atque intemperiæ, insaniæq; agitant senem*. Idem in Epid. *quæ intemperiæ te tenent?* PERVIGILAT N. T.] peruigilio, & insomnio vexatur, vt totas nocteis somnum oculis non videat suis, vt inquit ille. INTERDIVS] interdiu. *μεθ' ἡμέραν*. QVASI CLAVDVS SVTOR,] sutores haud temerè domo exeunt: coguntur enim operis faciundi caùsa domi se continere: sed multò rarius, aut difficilius in publicum prodeunt, si claudi sint. PROBRVM,] stuprum, seu vitium, herili filiæ oblatum. PROP. PART. CVI APP.] cui partus appropinquat. videtur esse pleonasmus. nam apperere absolutè positum significat appropinquare. T. Liuius lib. 5. Annal. *Iam ex lacu Albano aqua emissa, Veiorum fata appetebant*. Q. Curtius lib. 3. *Rex, qui diu Darium persequendo fatigatus erat, posteaquam & nox appetebat, & eum assequendi spes erat, in castra paulò antè à suis capta peruenit*. Plinius epist. lib. 5. epist. ad Seuerum. *Appetebat iudicij dies*. QVAM EX ME VT VNAM FACIAM LITERAM LONGAM,] quid significat Plautus, ipse declarat proximis verbis, *meum laqueum collo quando obstrinxero*. id est, cùm mihi spiritum collo obstricto interclusero. sed cur ex se facere vnam litteram longã sit, *se suspendere*, & laqueo vitam finire, & quid sit propriè, facere litterã lõguam: video ab omnibus quæri à nemine probabiliter explicari. Dico igitur, facere litteram longuam, nihil aliud esse, nisi scribere litteram maiorem & longiorem, quàm quæ scribi solet: euiusmodi debent esse litteræ, quæ proponuntur in publico, vt ab omnibus de plano legi possint: siue sit A, siue B, siue C, siue aliqua alia. Nam quòd plerique putant per litteram longam, intelligi L, vehementer errant. Apud Romanos enim non erat L littera aliis longior, cùm litteræ omnes quæ in eadem cera siue charta ab eodem scriptore scribebantur, longitudine inter se pares scriberentur. Vtebantur enim litterarum elementis, quæ nunc appellant typographi nostri capitalia, id est, principalia, quòd soleant nominibus proprijs virorum, aut mulierum, aut vrbium, & prænominon qualibus hodie in scribendo vtimur, quæ planè veteribus illis Romanis erant incognita atque inusitata. quòd si litteræ omnes, quibus aliquod scriptum constabat quoad eius fieri poterat, erant inter se æquales, dicere per litteram longam L, significari, desipere est. præterea exemplis cùm ex ipso Plauto, tùm ex M. Tullio sumptis licet intelligere, per litteram longam non significari L, aut aliam certam, sed quamlibet, & vnamquamque. Plautus in Pœnulo, *Ibi tu videas litteratas fictileis epistolas, Pice signatas. nomina insunt cubitum longis litteris*. Idem in Rud. *Cubitum hercle longis litteris signabo iam vsquequaque*.

Si quis

A *Si quis perdiderit vidulum cum auro, atque argento multo, Ad Gripum vt veniat*, &c. Quas Plautus litteras cubitum longas dicit, eas M. Tull. maximas appellat lib. 2. Accus. sic ille, *Huic enim Romæ videmus in basi statuarum, maximis litteris incisum, à communi Siciliæ datas*. Idem grandeis appellat lib. 4. sic enim ille, *Hæc erat posita Segestæ sanè excelsa in basi: in qua grandibus litteris P. Africani nomen erat incisum*, &c. Contrà minutulas litteras dixit idem eodem libro, quæ opponuntur maximis, & grandibus. sic ille, *signum Apollinis pulcherrimum, cuius in femine litterulis minutis argenteis nomen Myronis erat inscriptum*. MEVM LAQVEO COLLVM QVANDO OBSTR.] nostri libri veteres ferè omnes habent, *mi laqueo collum q. obstr.* nulli habent *meum*, sed omnes habent vel mi, vel neutrum. OBSTRINXERO] suprà in Amphitr: *Quum ego Amphitryonem collo hinc obstricto traham.*

EVCLIO, senex, STAPHILA anus.

EV. NVnc defæcato demum animo egredior domo,
Postquam perspexi salua esse intus omnia.
Redi nunc iam intrò, atque intus serua. STA. Quippini.
B Ego intus seruem, anne quis ædeis auferat?
Nam hîc apud nos nihil est aliud quæsti furibus.
Ita inaniis sunt oppletæ atque araneis.
EV. Mirum quîn tua me caussa faciat Iuppiter
Philippum regem, aut Darium, triuenefica.
Araneas mihi ego illas seruari volo.
Pauper sum fateor, patior: quod di dant, fero.
Abi intrò, occlude ianuam, iam ego hîc ero,
Caue quenquam alienum in ædis intromiseris.
Quod quispiam ignem quærat, exstingui volo,
C Ne caussæ quid sit, quod te quisquam quæriter.
Nam si ignis viuet, tu extinguere extempulo.
Tum aquam aufugisse dicito, si quis petet.
Cultrum, securim, pistillum, mortarium,
Quæ vtenda vasa semper vicini rogant,
Fures venisse, atque abstulisse dicito.
Profectò in ædeis meas me absente neminem
Volo intromitti, atque etiam hoc prædico tibi,
Si bona fortuna veniat, ne intromiseris.
STA. Pol ea, ipsa credo ne intromittatur cauet,
Nam ad ædis nostras nusquam adiit, quanquam propè est.
EV. Tace, atque abi intró. STA. Taceo, atque abeo. EV. occlude sis.
D Fores ambobus pessulis. iam ego hîc ero.
Discrucior animi, quia ab domo abeundum est mihi.
Nimis hercle inuitus abeo, si, quid agam, scio.
Nam noster nostræ qui est magister curiæ,
Diuidere argenti dixit nummos in viros.
Id si relinquo, ac non peto, omnes illico
Me suspicentur, credo abere aurum domi.
Nam non est verisimile hominem pauperem
Pauxillum parui facere, quin nummum petat.
Nam nunc quum celo sedulò omneis, ne sciant,
Omnes videntur scire, & me benignius
E Omnes salutant, quàm salutabant prius.
Adeunt, consistunt, copulantur dexteras.
Rogitant me vt valeam, quid agam, quid rerum geram?
Nunc quò profectus sum, ibo. post idea domum
Me rursum quantum potero, tantum recipiam.

NVNC DEFAECATO, &c.] Senex Euclio, anu foras extrusa, domum intrauit, vt viseret esse'tne aurum saluum: quo facto postquam cognouit salua esse omnia, iterum domo egreditur, animo tranquillo & soluto. defæcato, id est, liquido, miniméque turbido. translatio est à vino percolato. seu per colum vinarium transmisso, vt liquidius reddatur, fæce seclusa. Nonius, defæcata, inquit, omnia pura & inturbida, & sine sordibus possumus dicere, vt vinũ sine fæ-

cibus.deinde profert hunc versum. QVIPPINI EGO INTVS SERVEM?] id est, quidni ego intus seruem? vel, quam- A
obrem ego intus non seruem? proinde ac si dicat, magna verò & iusta causa est, quare ego intus seruem. ironia est: sentit
enim anus nihil esse causæ quamobrem intus seruet, quia domi nihil sit quod ibi seruetur, aut quod inde auferatur. AN
NE QVIS AEDEIS AVFERAT?] hæc verba satis declarant; superiorem anus interrogationem ironicam esse, & in
contrarium sensum accipiédam, nempe quasi ita locuta sit, quid causæ est quamobrē intus obseruem? an, ne quis ædeis
auferat? NAM HIC APVD NOS NIHIL EST Q. FVRIB.] id est, nam domi nostræ nihil est, quod fures subripiant,
nihílque quo subrepto quæstum facere possint, præter ipsam domum. vel sic, nihil est domi nostræ quod prodesse pos-
sit furibus, præter ipsam domum. Horat. epist. 6. lib. 1. *Exilis domus est, vbi non & multa supersunt, Et dominum fallunt, &*
prosunt furibus. QVAESTI] quæsti pro quæstus. dicebant, & quæstus in generandi casu veteres. Notat Nonius, & hūc
versum profert. sic Terent. Hecyra, *Nunquam animum quæsti gratia ad malas adducam partem.* INANIIS] id est, inanitati-
bus seu inanitate. Ita Nonius, qui hunc versum profert. OPPLETAE.] ædes. ATQ. ARANEIS] Catull. ad Fabull. *nam*
tui Catulli Plenus sacculus est aranearum. MIRVM, QVIN TVA M. C.] id est, mirum quare non me tua causa Iuppiter
Philippum, aut Darium regem faciat. Cum stomacho pronuntiandum, vt à stomachante sene dictum est: proinde ac si ita
diceret, egestatem & inanitatem mihi obiicis. mirum verò est me non esse Philippum, aut Darium à Ioue tua
causa factum, vt, cùm rex essem, tum lautè & opiparè viueres. *mirum quin* valet, mirum quare non, seu mirum quòd
non. supra in Amphitr. *Mirum quin te aduersus dicat.* Idem in Cistell. *Mirum quin grex venalium in cistella infuerit vná.* Phi-
lippum Macedonum regem, Amyntæ filium, Alexandri Magni patrem: Darium, Xerxis patrem accipio. TRIVENE- B
FICA] teruenefica, veneficarum maxima. Idem in Bacchid. *Vt pergraecetur tecum teruenefice.* ARANEAS MIHI ILLAS,
&c.] Hoc eò pertinet, quod anus dixerat, nihil esse præter ædeis, quod seruaretur: quia inanitatibus & araneis essent
refertæ. Araneas, inquit senex, eas ipsas quibus ædeis nostras oppletas esse dicis, seruari volo. PATIOR.] laudabilis se-
nex, & magni animi vir, siquidem vera prædicet, & si ex animi sententia loquatur. Quis enim non laudat Calatinos,
Acidinos, Curios illos homines non solùm honoribus populi rebúsque gestis, verùm etiam (vt ait M. Tullius orat. de
lege Agr.) patientia paupertatis ornatos. QVOD DI DANT, FERO.] significat, paupertatem dari á diis, & deorum do-
num esse, quod ab Hesiodo multis antè seculis dictum erat. sic enim ille, Ἔργ. καὶ Ἡμ. Μηδέ ποτ' οὐλομένην πενίην θυμοφθόρον ἀνδρὶ
Τέτλαθ' ὀνειδίζειν, μακάρων δόσιν αἰὲν ἐόντων. id est, ne cui pauperiem sæuam, pestémque animorū Obiicito, vt pro-
brum. namque est donum illa deorum. OCCLVDE IANVAM.] obsera ianuam. QVOD QVISQVAM IGN. Q. EX ST-
V.] id est, quantum ad hoc attinet, quòd aliquis ignem quærat, & idcirco, id est, per causam ignis quærendi introire
domum postulet: vt omnis ei introeundi causa & occasio præcisa sit, & vt liquidò negare possis ignem non esse domi,
ignem extingui volo. De hoc loquendi genere satis multa diximus in Asin. NE CAVSAE QVID SIT, QVOD, &c.]
ne vlla causa relinquatur, propter quam te quærites, & domum introire velit. NAM SI IGNIS VIVET, EXSTIN-
GVITO TV EXTEMP.] Enimuero, si ignis viuet, tu continuò exstinguito. viuere ignem, exstingui, id est, interimi, seu
vita priuari ignem, opponuntur. quæ duo vsitatè de igni, vt de animante dicuntur. Horat. Od. 21. lib. 3. *Viuaq; produ-*
cent lucernæ, Dum rediens, &c. Lucret. lib. 1. *& viuant labentes ætheris ignes* AVFVGISSE] effluxisse. sic Lucret. de fulmi- C
ne disputans, dixit lib. 6. vina diffugere, vasis integris. sic ille, *Curat item, vt vasis integris, vina repentè Diffugiant.* SI QVIS
PETET.] Putauerit hîc aliquis incautus, & linguæ Latinæ minus peritus, Plautum vsurpasse verbum pe-
tendi & verbum quærendi pro eodem, quod non est ita. Nam, vt ostendi in quadam oratione, Lutetiæ habita,
anno & paucis post diebus edita, qui petit vult obtinere: qui quærit vult scire, aut inuenire, sic igitur hoc loco cùm di-
citur quis ignem quærere, intelligendus est ignem reperire cupere: cùm petere: obtinere. Memini autē cùm ea, quam
dixi, oratio, edita esset, statímque quosdam ludimagistros barbaros, atque indoctos pupugisset, atque offendisset, in his
quendam omnium deterrimum, & leuissimum, & vix dignum, qui pueros in pergulis, & compitis prima elementa do-
ceat, ad me venire, &, cùm multa ineptissima, suo more, blaterasset, hoc ad extremum effutiisse, Virgilium perspicuè
vsurpasse verbum petere, pro quærere in eo versu, *Euandrum petimus.* Nam dubitari non potest, inquit ille, quin Virgi-
lius dixerit, *Euandrum petimus* pro *Euandrum quærimus* Quod cùm audissem, vix risum potui continere: quin risu satis
diu compresso, tandem cachinnum inuitus sustuli. cuius causam cùm ille quæsiuisset, quoniam inquam, vt poeta ineptus
& ridiculus, ita grammaticus bardus & stolidus es. Nō vides, inquam, diis inimice senex, illud apud Virgilium, *Euan-*
drum petimus, non id significare, *Euandrū quærimus*, sed id potius, *Euandrum adimus? Euandrum conuenire & alloqui volu-*
mus. Quod ostendunt ac declarant ea quæ sequuntur, quæque à Pallante respondentur: *Egredere, ô, quicunque es, ait, co-*
rámque parentem Alloquere, &c. Ille homo aliòqui loquacissimus, & confidentissimus mutus & elinguis hærere. sic ho- D
minis indoctissimi confidentiam repressi, & eum obstupefactum valere iussi. Sed nimis multa de nugis, ad rem igitur
adeamus. PISTILLVM,] lignum teres, quo aliquid in mortario pinsitur, id est, tunditur. Ex quo & nonnulli tunsillum,
seu tusillum vocāt. Nonius docet *pistillum* in mascul. & *pistillum* in neutro genere dixisse veteres. VTENDA ROGANT,]
rogant cōmodatò, vt eis vti possint. Cato De re rustica, *duas aut tres familias habeat, vnde vtenda roget, & quibus det: præ-*
terea nemini. M. Tullius lib. 1. de Offic. *Quòd si ea quæ vtenda acceperis maiore mensura, modò possis, reddere iubet Hesiodus,*
&c. Iterum Plautus ead. comœd. infrà, *Famen hercle vtendam si roges, nunquam vtendam dabit.* SI BONA FORTVNA
VENIAT.] M. Tull. lib. Accus. 4. non longè à principio, *Nullum vnquam horum signorum reliquit: neque aliud vllum tamen,*
præter vnum peruetus ligneum, Bonam Fortunam, vt opinor eam iste domi suæ habere noluit. CAVET.] vel dic propriè cauet,
id est cautionē adhibet: vel cauet, id est, metuit, vt cōtrà notauimus in cōmētariis Horatianis vsurpari interdum à scri-
ptoribus metuere pro cauere Od. 2. lib. 2. ibid. *Illum aget penna metuente solui Fama superstes.* QVANQVAM PROPE
EST.] fortasse prope ædeis Euclionis templum, aut signum erat bonæ Fortunæ. OCCLVDE SIS F.] occlude si vis
foreis. PESSVLIS] pessulus, inquit auctor vocabularij Latino-græci, κλεῖθρον, χελώνιον. pessuli sunt, quibus clauduntur
fores, dicti fortassis à pessis, medicamenteis quibusdam, digiti humani figuram præbētibus, molli lana exceptis, quæ
in parteis muliebreis induntur ad menstruas purgationes ciendas. Terent. Heaut. *Anus foribus obdit pessulum.* Idem in
Eunuch. *pessulum ostio obdo.* Plautus Curcul: *Pessuli, heus pessuli: vos saluto lubens.* Idem in Cistell. *vbi estis serui? occludite ædeis* E
pessulis, repagulis. Apuleius lib. 1. *Ego verò adducta fore, pessulisque firmatis, grabatulo etiam penè cardinem supposito, & probè ag-*
gesto, super eum me recipio. DISCRVCIOR ANIMI,] sic loquebātur veteres, discrucior, angor, pendeo, &c. animi. &
discrucior, angor, pendeo, &c animo. SI QVID AGAM, SCIO] id est, si quidem, quid agam abeundo domo, scio.
quasi dicat, quippe qui scio me abeundo domo, aurum relinquere tollendum furibus, vel sic, si modò quid agam, scio:
proinde ac si dicat, cùm præsertim nesciam, quid mihi hæc domo abitio profutura sit. MAGISTER CVRIAE] curiam
φρατρίαν appellant Græci. Iam verò legitimos singularum tribuum, & curiarum diuisores, magistros curiæ à Plauto ap-
pellari testatur Asconius, ad illum locum Cicer. Actionis primæ in Verr. diuisores omnium tribuum: vbi hunc locū pro-
fert. Camerarius tamen cui assentitur Turnebus, egóque item assentior, magistrum curiæ eum esse putat, quem Græci
φρατρίαρχον appellant, quia, vt curia pars erat tribus apud Romanos, ita φρατρία pars φυλῆς apud Græcos. Omnino vel ex
ipso Plauto infrà non longè admodum intelligere licet, magistros curiæ eosdem fuisse atque diuisores: vel singulas
curias suos habuisse diuisores. Sic Plautus, *Nam neque quisquam curialium venit neque magister, quem diuidere argentum*
oportuit. IN VIROS.] viritim, κατ' ἄνδρα. CELO SEDVLO OMN.] me auri thesaurum reperisse domi. OMNES VIDEN-
TVR SCIRE,] id suspicatur senex auarus, pauidus, & miser auri custos verius, quàm dominus aut possessor. BENI-
GNIVS] liberalius. COPVLANTVR DEXTERAS.] τὰς δεξιὰς συμβάλλουσι, copulantur, inquit Nonius, pro copulant,

A passiuum pro actiuo. Plautus Aulul. *Adeunt, consistunt, copulantur dexteras.* Idem paucis paginis post, copulantur pro coniungunt, inquit: deinde eundem versum iterum profert. NVNC QVO PROFECTVS SVM, IBO.] id est Nunc ibi, quò vt proficiscerer, domo abij. Sic suprà in Amphit. *Possum scire quo profectu's, cuius sis,* &c. POSTIDEA] postea. QVANTVM POTERO] quantum valebo, quoad pedes valebunt. RECIPIAM] recipere se domum, pro reddire domum, vsitatum Plauto, & aliis bonis scriptoribus loquendi genus.

EVNOMIA, MEGADORVS senex.

EV. VElim te arbitrari me hæc verba frater
Meæ fidei, tuæque re caussa
Facere, ita vt æquum est germanam sororem.
Quanquam haud falsa sum, nos odiosas haberi.
Nam multum loquaces meritò omnes habemur.
Nec mutam profectò repertam vllam esse
B Hodie dicunt mulierem vllo in sæclo.
Verùm hoc frater vnum tamen cogitato,
Tibi proximam me, mihíque item esse te.
Ita æquum est, quod in rem esse vtrique arbitremur,
Et mihi te, & tibi me consulere & monere,
Neque occultum id haberi, neque per metum mussari
Quin participem pariter ego te, & tu me facias.
Eo nunc ego secretò te huc foras seduxi,
Vt tuam rem ego tecum hîc loquerer familiarem.
ME. Da mihi optuma fœmina manum. EV. vbi ea est? quis ea?
Estnam optuma? ME. tu. EV. túne ais? ME. si negas,
C Nego. EV. Decet te quidem vera proloqui,
Nam optuma nulla potest eligi: alia alia
Peior, frater est. ME. idem ego arbitror. nec tibi
Aduersari certum est de istac re vnquam, soror.
EV. Da mihi operam amabo. ME. tua est, vtere
Atque impera, si quid vis. EV. id quod in rem tuam
Optumum esse arbitror, te id admonitum aduento.
ME. Soror more tuo facis. EV. factum volo. ME. quid est id,
Soror? EV. quod tibi sempiternùm salutare
Sit, liberis procreandis. ME. ita di faxint.
D EV. Volo te vxorem domum ducere. ME. hei, occidi.
EV. Quid ita? ME. Quia mihi misero cerebrum excutiunt
Tua dicta soror, lapides loqueris. EV. eia hoc face,
Quod te iubet soror. ME. si iubeat, faciam. EV. in rem
Hoc tuam est. ME. vt quidem emoriar, priusquam ducam.
Sed his legibus, si, quam dare vis, ducam: quæ
Cras veniat, perendie foras feratur, soror.
His legibus quam dare vis, cedò, nuptias adorna.
EV. Quàm maxima possum tibi, frater, dare dote.
Sed est grandior natu, media est mulieris ætas.
E Eam si iubes frater tibi me poscere poscam,
ME. Num non vis me interrogare te? EV. immò si quid vis, roga.
ME. Post mediam ætatem, qui mediam ducit vxorem domum,
Si eam senex anum prægnantem fortuitò fecerit,
Quid dubitas, quin sit paratum nomen puero postumus?
Nunc ego istum soror laborem demam, & diminuam tibi.
Ego virtute deûm & maiorum nostrorum diues sum satis.
Istas magnas factiones, animos, dotes, dapsileis,
Clamores, imperia, eburata vehicula, pallas, purpuram,
Nihil moror, quæ in seruitutem sumptibus redigunt viros.
EV. Dic mihi quæso, quis ea est, quam vis ducere vxorem? ME. eloquar.

Nouisti hunc senem Euclionem ex proximo pauperculum? A
EV. Noui hominem haud malum mecastor. ME. eius cupio filiam
Virginem mihi desponderi. verba ne facias soror.
Scio quid dictura es, hanc esse pauperem. hæc pauper placet.
EV. Di bene vertant. ME. idem ego spero. EV. quid me nunc quid vis?
ME. vale.
EV. Et tu frater. ME. ego conueniam Euclionem, si domi
Est. sed eccum, nescio vnde sese homo recipit domum.

TVAEQVE REI CAVSA.] Nonnulli libri habent, tuæque re causa, quod idem valet. Nam veteres nominum quintæ declinationis casum generandi quatuor modis formarunt, rei, res, re, reij. GERMANAM SOROREM] γνησίαν ἀδελφὴν, ex eodem parente vtroque natam. HAVD FALSA SVM,] haud ignara sum, haud me fugit. NAM MVLTVM LOQVACES] hoc vitium est inter mulierum vitia non minimum: vt contrà silentium mulieri non minimæ laudis locum obtinet: ex quo illud Menandri, γυναικὶ πάσῃ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει, hoc est, omni mulieri ornamento est silentiū. B cum quo congruit illud Plautinum in Rud. *Eò tacens, quia tam a bona st mulier semper, quàm loquens.* & illud in Pœnulo, *Tace, atque parce muliebri supellectili.* Nam ibi per muliebrem supellectilem, significatur garrulitas & clamor. NEC MVTAM REPERTAM, &c.] Ego tamen, qui, cùm hæc scriberem, annum ætatis agebam quinquagesimum sextum, duas mutas mulieres vidi. ITA AEQVVM EST, &c.] Itaque æquum est, inquit, & mihi te, & tibi me consulere, quod nos arbitremur alter alteri esse vtile. NEQVE PER METVM MVSSARI.] id est, neque propter metum taceri, seu reticeri, *Mussare*, inquit Nonius, *est hominum occul. & depressa voce loquentium, quod celatum velint.* Virgil. xj. Æn. *Cunctis se scire fatentur, Quid fortuna ferat populi, sed dicere mussant.* ibid. *flent mæsti, mussantq; patres.* Idem lib. 12. *Mussat rex ipse Latinus, Quos generos vocet, aut quæ sese ad fœdera flectat.* Terent. Adelph. *Accipiunda & mussitanda iniuria adolescentium est.* ad quem locum legendus Donatus. Lucret lib. I. *Sed quia multa sibi cernunt, contraria mussant* ad quem locum, lege, si tibi commodum est, quæ notauimus. Plautus in Casin. *Ita omnes sub arcis, sub lectis latentes, metu mussitant.* QVIN PARTICIP. EGO TE, &c.] pendent hæc, & apta sunt ex superioribus, hoc modo, neque æquum est per metū reticeri, quod est vtrique nostrum vtile, quin & ego te participem, subintell. eius, &c. id est, vt non & ego te eius participem faciam, & tu me facias. SECRETO] χωρὶς, seorsum ab aliis. SEDVXI.] id est seorsum duxi. Itaque secretò seduxi est pleonasmus. VT TVAM REM EGO, &c.] vt tecum loquerer de tua re familiari. OPTVMA FOEMINA.] sic in Cistellaria, *Bona fœmina.* VBI EA EST?] vbi est, inquit, optima fœmina, atque adeo bona? Nam si omnes mulieres malæ sunt, nulla C bona est, nedum optima, omneis autem esse malas significat Plautus illis versibus, quorum sententiam indicat à vetere poeta natam, in Curcul. *Antiquom poëtam audiui scripsisse in tragœdia, Mulieres duas peiores esse quàm vnam.* QVIS EA NAM EST OPT.] quænam ea est optima? TVNE AIS?] túne asseueras me esse optimam? debet autem scribi hoc verbum, *aio*, in secunda persona, ais, & in tertia ait. Nam si in præsenti, est i ante o, & o in secunda persona vertitur in is, & si tertia it, fit ex secunda is: necessariò dicendum est, aio, ais, ait, aiimus, &c. Interdum tamen poetæ detrahunt alterum i, vt corripiatur prima syllaba vt apud Terent. in Andr. *Quid ais Byrrhia?* Hic autem debeátne esse longa: idcóque scribi, hoc modo *aiis*, an *ais* mihi incertum est, quia versus sunt cōfusi, neque omnes vniusmodi. TVA'ST VTERE,] opera mea, tua est: ea vtere, id est, operam tibi do, vt ea vtaris, & mihi imperes, si quid velis. TE ADMONITVM ADVENTO] te admonitum vltro & cupidè aduenio. Sic habent etiam nostri libri veteres. nam vulgati habent, *te admonitum volo.* MORE TVO FACIS] nihil alienum à tuo more facis, cùm istuc facis, solens facis. QVOD TIBI SEMPIT. SALVT.] sic solebant initio sermonis, & rei gerendæ præfari, bene ominandi causa. Tale est illud crebrum apud historicos. Quod faustum, felix, fortunatúmque sit, &c. sed non celabo lectorem in duobus libris nostris veteribus desiderari vocem *salutare*, quæ tamen necessario inesse debet. Præterea legendū est, *sempiternum salutare*, αἰωνίως. nam *sempiternum* aduerbium est, & valet in sempiternum. VOLO TE VXOREM DOM. D.] integra locutio, vxorem domum ducere. Nam interdum Latini dicunt, omissa voce domum, *vxorem ducere.* Sed videtur totus hic locus sic legendus, *quod tibi sempiternum salutare sit.* ME. *ita faxint* EV. *Liberis procreandis Volo te vx. domum ducere.* MIHI MISERO CEREBRVM EXCVTIVNT.] Id est, mihi miseri bonam mentem auferunt. vel me miserum grauiter offendunt, D seu magna molestia afficiunt. vel dic, me miserum occidunt. In Pœnulo eadem ferè sententia dixit, *id his cerebrum vritur.* Non celabo lectorem nonnullos è libris nostris veteribus habere, *mihi misero cerebrum excruciant.* LAPIDES LOQVERIS.] loqueris quæ mihi dura & aspera sunt instar lapidum. De incommodis matrimonij dicere, & quàm graue sit onus, vxor exponere si quis conetur, is magnum opus moliatur, difficiléque negotium suscipiat. Præterea sententiæ veterum hac de re sunt in promptu positæ, vt cuiuis eas ex Stobæo & similibus colligere liceat, vnam tamen atque alteram antiquorum auctoritatem ponam. Sic Philetær, [illegible] hoc est, Viuis beatè, vxor tibi si non sit domi. Theodectes, [illegible] id est, Affinia sunt senectus, atque vinculum iugale. vtrumque enim studemus consequi. sed consecutis, sunt molesta postea. SED HIS LEG. Q. V. D.] id est, sed his pactis & conditionibus ducam vxorem, quam mihi dare vis: si ea vxor, quæ cras domum veniet perendie, id est, post diem crastinum, seu die abhinc tertio, foras feretur, id est, mortua efferetur. Cum his Plautinis congruit illud Hipponactis, [illegible] id est, dies duo sunt coniugis suauissimi: Quo nubit illa, quoque fertur in rogum. & illud Chæremonis, [illegible] id est, Sepelire præstat vxorem, quàm ducere. QVOD TE IVBET SOROR] id est quod tibi suadet soror, nam verbum *iubet* hic non vim aut imperium potentioris, sed consilium duntaxat & suasionem continet, vt apud Hom. sæpe κέλευσε & κελεύω. HIS LEGIBVS, QVAM D. V. C.] epanalepsis. his, inquam, legibus & pactis da mihi eam quam dare vis, vxorem cedo, id est, da. NVPTIAS ADORNA.] nuptias appara. E QVAM MAXIMA POSSVM TIBI FRATER,] vel sic, adornabo nuptias, quàm maxima dote possum, ô frater, eam vxorem tibi dare. vel sic, Possum tibi dare quàm maxima dote. GRANDIOR NATV:] πρεσβυτέρα. MEDIA EST MVLIERIS AETAS.] Marc. Tull. in Catone, *sunt & ineuntis adolescentiæ certa studia: num ea iam constans requirit ætas quæ dicitur media?* POSCERE, verbum procis conueniens, & pronubis, vt suprà diximus. POST MEDIAM AETATEM QVI MED. &c.] hunc versum & duos qui deinceps sequuntur, profert Festus in voce *postumus.* FORTVITV] apud Festum legitur, *fortuito.* QVIN SIT PARATVM NOMEN PVERO POSTVMVS?] nihil vitij videtur esse in hac scriptura: & eam libri veteres comprobant. sed apud Festum sic legitur, *quin sit paratum nomen puero Postumi?* quam lectionem puto rectam, & germanam Plautinam. quanquam illam alteram non damno. Dicti sunt autem postumi à præpositione post, quia post patrem mortuum nascuntur, non à post & humo, quasi post patrem humatum nascantur. Itaque debet scribi hoc nomen sine adspirationis nota *Postumus*, non *posthumus.* NVNC EGO ISTVM SOROR LABOREM DEMAM, &c.] demam, id est, detraham, demo & addo opponuntur inter se. M. Tull. in Lucullo, *captiosissimo genere*

A *genere interrogationis vtuntur: quod genus minimè in philosophia probari solet, cùm aliquid minutatim & gradatim aut additur, aut demitur. Sorites hos vocant, quia aceruum efficiunt, vno addito grano.* Sic autem habent omnes libri nostri manuscripti, & item ij quibus Camerarius vsus est. Sed Nonius legit *degam*, quod similiter interpretatur mineam. Idémque profert alium Plauti locum Epid. *Degetur corium de tergo meo*. degetur autem interpretatur, detrahetur. Ego hic *demam* rectam lectionem esse arbitror. EGO VIRTVTE DEVM, &c.] Sic loquebatur veteres, vitandæ offensionis, & deorum indignationis causa, & vt viderentur deorum beneficia erga se agnoscere, bonáque quæ sibi euenissent, deorum benignitati non suæ virtuti adscribere. Sic in Trinum. *Deûm virtute dicam, pater, & maiorum, & tua, Multa bona bene parta habemus.* Videtur autem in hoc loquendi genere quædam inesse nominum hypallage, siue commutatio. Nam cùm dicturus esset is, qui loquitur, *virtute mea viuere* metuens, dicit, *virtute deûm*, ne deos, qui arrogantes, & plus nimio sibi tribuenteis oderunt, irritet atque offendat. FACTIONES,] *factio*, inquit Nonius, *dicitur malorum consensus, & conspiratio*, Sall. bello Iugur. *inter bonos amicitia, inter malos factio*. factio item significat opulentiā, abundātiā & nobilitatem. Plautus in Aulul. *Istas magnas factiones*, &c. DAPSILEIS,) largas, amplas. dapsilis, nomen Latinum factum ex Græco *δαψιλὲς*, hoc est, largus, abundans, copiosus. EBVRATA] ebore ornata, seu obducta. nonnulli libri habent eborata. NIHIL MOROR.] non curo, nihil æstimo. SVMPTIBVS] ob sumptus. REDIGVNT VIROS.] quia dotatas vxores domum ducentes, eadem opera libertatem amittunt, & imperium perdunt. sic idem suprà Asin. *Argentum accepi: dote* B *imperium vendidi.* QVIS EA EST?] quæ ea est? DESPONDERIS] à patre Euclione. VERBA NE FACIAS.] *πρόληψις*, qua occurrit obiectioni, eáque quæ soror dictura erat, occupat. HAEC PAVPER PLACET.] hæc est solutio. nam satis est si suo regi sua placet regina. DII BENE VORTANT.] oratio bene precantis. dij consilium tuum fortunent. QVID ME NVNQVID VIS?] sermo discedentis.

EVCLIO, MEGADORVS senes.

PRæsagibat mi animus, frustra me ire quum exibam domo,
Itaque abibam inuitus. nam neque quisquam curialium
Venit, neque magister, quem diuidere argentum oportuit.
Nunc domum properare propero: nam egomet sum hîc, animus domi est.
ME. Saluus atque fortunatus Euclio semper sies.
C EV. Di te ament Megadore. ME. quid tu? recten' atque vt vis vales?
EV. Non temerarium est, vbi diues blandè appellat pauperem.
Iam illic homo aurum me scit habere, eò me salutat blandius.
ME. Ain' tu valere? EV. Pol ego haud à pecunia perbene.
ME. Pol si animus est æquus tibi, satis habes, qui bene vitam colas:
EV. Anus hercle huic indicium fecit de auro, perspicuè palàm est.
Cui ego iam linguam præcidam, atque oculos effodiam domi.
ME. Quid tu solus tecum loquere? EV. meam pauperiem conqueror.
Virginem habeo grandem, dote cassam atque inlocabilem,
Neque eam queo locare cuiquam. ME. tace, bonum habe animum Euclio,
D Dabitur, adiuuabere à me, dic si quid opus est, impera.
EV. Nunc petit quum pollicetur, inhiat aurum vt deuoret.
Altera manu fert lapidem, panem ostentat altera.
Nemini credo, qui largè blandus est. diues pauperi,
Vbi manum iniicit benignè, ibi onerat aliquam zamiam.
Ego istos noui polypos, qui vbi quid tetigerint, tenent.
ME. Da mihi operam parumper, paucis Euclio est quod te volo,
De communi re appellare, mea & tua. EV. hei misero mihi,
Aurum mihi intus harpagatum est. nunc hic eam rem volt, scio,
Mecum adire ad pactionem. verùm interuisam domum.
ME. Quo abis? EV. Iam ad te reuortar. nam est quod visam domum.
E ME. Credo ædepol, vbi mentionem ego fecero de filia,
Mihi vt despondeat, sese à me derideri rebitur.
Neque illo quisquam est alter hodie ex paupertate parcior.
EV. Di me seruant, salua res est. saluum est, si quid non perit.
Nimis malè timui, priusquam intrò redij, exanimatus fui,
Redeo ad te Megadore, si quid me vis. ME habeo gratiam.
Quæso quod te percontabor ne id te pigeat proloqui.
EV. Dum quidem ne quid perconteris quod mihi non lubeat loqui.
ME. Dic mihi, quali me arbitrare genere prognatum? EV. bono.
ME. Quid fide? EV. bona. ME. quid factis? EV. neque malis, neq; improbis.

ME. AEtatem meam ſcis? EV. ſcio eſſe grandem itidem vt pecuniam. A
ME. Certè ædepol equidem te ciuem ſine mala omni malitia
Semper ſum arbitratus,& nunc arbitror. EV. aurum huic olet.
Quid nunc me vis? ME. quoniam tu me,& ego te qualis ſis,ſcio:
Quæ res rectè vortat,mihíque,tibíque,tuæque filiæ,
Filiam tuam mihi vxorem poſco,promitte hoc fore.
EV. Hei Megadore,haud decorum facinus tuis factis facis,
Vt inopem atque innoxium abs te atque abs tuis me irrideas.
Nam de te neque re,neque verbis merui,vt faceres quod facis.
ME. Neque ædepol ego te deriſum venio neque derideo,
Neque dignum arbitror. EV. cur igitur poſcis meam gnatam tibi?
ME. Vt propter me tibi ſit melius,mihíque propter te & tuos. B
EV. Venit hoc mihi in mentem Megadore,te eſſe hominem diuitem,
Factioſum:me item eſſe hominem pauperum pauperrimum.
Nunc ſi filiam locaſſim meam tibi,in mentem venit.
Te bouem eſſe,& me eſſe aſellum.vbi tecum coniunctus ſiem,
Vbi onus nequeam ferre pariter,iaceam ego aſinus in luto.
Tu me bos magis haud reſpicias,gnatus quaſi nunquam ſiem.
Et te vtar iniquiore,& meus me ordo irrideat.
Neutrubi habeam ſtabile ſtabulum,ſi quid deuortij fuat.
Aſini me mordicibus ſcindant,boues incurſent cornibus.
Hoc magnum eſt periculum,ab aſinis ad boues tranſcendere.
ME. Quàm ad probos propinquitate proximè te adiunxeris, C
Tam optimum eſt.tu conditionem hanc accipe,auſculta mihi.
At eam deſponde mihi. EV. at nihil eſt dotis quod dem. ME. ne duis
Dum modò morata rectè veniat,dotata eſt ſatis.
EV. Eò dico,ne me theſauros reperiſſe cenſeas.
ME. Noui,ne doceas deſponde. EV. fiat.ſed,prò Iuppiter.
Non ego diſperij? ME. quid tibi eſt? EV. quid?crepuit quaſi ferrum modó.
ME. Hîc apud me hortum confodere iuſſi.ſed vbi hic eſt homo?
Abiit,neque me certiorem fecit faſtidit mei.
Quia videt me ſuam amicitiam velle,more hominum facit.
Nam ſi opulentus it petitum pauperioris gratiam, D
Pauper metuit congredi,per metum malè rem gerit:
Idem quando illæc occaſio periit,pòſt ſerò cupit.
EV. Si hercle ego te non elinguandam dedero vſque ab radicibus,
Impero,auctórque ſum,vt tu me cuiuis caſtrandum loces.
ME. Video hercle ego te me arbitrari Euclio hominem idoneum,
Quem ſenecta ætate ludos facias,haud merito meo.
EV. Neque ædepol Megadore facio,neque ſi cupiam, copia eſt.
ME. Quid?nunc etiam mihi deſpondes filiam? EV. illis legibus,
Cum illa dote quam tibi dixi. ME. ſponden' ergo? EV. ſpondeo.
Iſtuc di bene vortant. ME. ita faxint. EV. illud facito vt memineris
Conueniſſe,vt ne quid dotis mea ad te afferret filia. E
ME. Memini. EV. at ſcio,quo vos pacto ſoleatis perplexarier.
Pactum non pactum eſt,non pactum pactum eſt,quod vobis lubet.
ME. Nulla controuerſia mihi tecum erit.ſed nuptias
Hodie quin facimus? num quæ cauſa eſt? EV. immò ædepol optumé.
ME. Ibo igitur,parabo,numquid me vis? EV. iſtuc fiet,vale.
ME. Heus Strobile,ſequere properè me ad macellum ſtrenuè.
EV. Illic hinc abiit.di immortales, obſecro aurum quid valet?
Credo ego iam illum inaudiiſſe,mihi eſſe theſaurum domi:

Id inhiat.

A Id inhiat, ea affinitatem hanc obstinauit gratia.

PRAESAGIBAT MIHI AN.] Præsentiebam, diuinabam, augurabar, præcognoscebam. Terent. Heaut. *sed nescio quid profectò mihi animus præsagit mali.* Virg. lib. 10. *Et linguæ volucrum, & præsagi fulminis ignes.* Idem ibid. *Agnouit longè gemitum præsaga mali mens.* M. Tull. lib. 1. De diuin. hunc versum profert. & quid sit præsagire, docet his verbis, *Neque enim illud verbum temerè consuetudo approbauisset, si ea res nulla esset omnino. Præsagibat mi animus frustra me ire, cùm exibam domo. Sagire enim, sentire acutè est: ex quo sagæ anus, quia multa scire volunt: & sagaces dicti canes. Is igitur, qui antè sagit, quàm oblata res est, dicitur præsagire, id est futura antè sentire. Inest igitur in animis præsagitio extrinsecùs iniecta, atque inclusa diuinitus,* &c. Festus, *præsagire*, inquit, *est prædiuinare præsipere. sagax enim est acutus & solers.* NEQVE MAGISTER, QVEM DIVI.] ex hoc apparet per magistrum curiæ, diuisorem significari, cui curialibus nummos diuidebat. dicuntur autem curiales à curia, qui sunt eiusdem curiæ, vt tribules à tribu, qui sunt eiusdē tribus. Porrò latiùs patet tribus, quàm curia. PROPERARE PROPERO.] sic loquuntur Græci, in primis Homerus, apud quē crebrum est, βῆ δ' ἰέναι. Sic iterum Plautus Capt. *meminisse, vt memineris.* NAM EGOMET SVM HIC DOMI'S T.] vbi est id, quod ames & cures, cuiusque amore & studio tenearis, ibi animus tuus est. Plautus Pseud. *Aduortito animum.* CA. *non adest.* PA. *at tu cita. Immò ego tacebo, tu hunc eum ex cera cita. Nam istic meus animus nunc est, non in pectore.* Idem in Persa, *nam animus in nauist meus.* Idem Menæch. *mens est in querela.* Terent. in Eunuch. *Iamdudum est animus in patinis.* Quod videtur ex Alexide expressum, cuius extat hic versus apud Athen. lib. ... M. Tull. lib. 15. epist. ad Att. *nauigia colligebat, erat animus in cursu.* Horat. Od. 5. lib. 2. *Circa virentem est animus tuæ campos iuuencæ.* Sic igitur Euclio dicit animum suum domi esse, non ibi, vbi corpus est: propter thesaurum scilicet. NON TEMERARIVM EST.] οὐκ ἀλόγως ... non sine ratione fit. VBI DIVES BLANDE APP.] Non temerè fit, inquit, cùm diues eum qui antea pauper erat, solito blandius salutat. Nam videtur eò facere, quòd suspicetur, aut etiam sciat illum auri thesauro aliquo reperto, diuitē esse repentè factum. Hæc autem secum loquitur Euclio ad spectatores versus, à Megadoro auersus. ILLIC HOMO] ille homo. AIN'TV TE VALERE?] sic habent nostri libri veteres. HAVD A PECVN. PERR.] à pecunia, id est, quod ad pecuniam attinet, vel ab ea parte, quæ ad rem nummariam pertinet, non perbene valeo. POL SI ANIMVS EST AEQ. &c.] γνώμη. Pol, inquit, si animus tibi trāquillus, & ab angoribus, & perturbationibus animi vacuus est, satis amplam pecuniam habes, vnde bene beatéque viuas. Lucret. lib. 5. *Diuitiæ grandes homini sunt, viuere parcè Æquo animo.* INDICIVM FECIT, indicauit. Hoc totum autem ab hoc versu Anus hercle, &c. vsque ad extremum sequentis, loquitur solus Euclio. LINGVAM PRAECIDAM] primorem linguam exsecabo. ATQVE OCVLOS EFFODIAM D.] sic suprà, *Oculos hercle ego istos improba effodiam tibi.* cur minatur se linguam anui præcisurum? quia indicauit atque annuntiauit. cur oculos effossurum? quia vidit. MEAM PAVPERIEM CONQV.] verbum *conqueror* iunxit cum quarto casu, vt suprà verbum queror, in Amphitr. *queri senectutem.* GRANDEM] grandem natu, atque idcirco maturam viro, &, vt ait Maro, plenis annis nubilem. DOTE CASSAM,] dote vacuam & inanem, siue carentem: id est, in vno verbo, indotatam. ἄπροικον. Nonius profert hunc versum in voce *cassum.* Lucret. lib. 3. *nec autem Cassum anima corpus, durare, & sensibus vti.* Idem lib. 4. *Nam nihil esse potest aliud, nisi lumine cassus Aer, id, quod nos vmbram perhibere solemus.* M. Tull. *cassum* sine casu ablatiuo posuit lib. 1. Tuscul. 4. in extr. *omne, quod honestum nos, & laudabile esse dicimus, id illi cassum quiddam, & inanis vocis sono decoratum esse dicunt.* & similiter Lucret. lib. 3. *Tantalus, vt fama'st, cassa formidine torpens.* Pacuuius apud M. Tull. lib. 2. De diuin. *Tardigradam, herbigenam, domiportam, sanguine cassam.* ATQVE INLOCABILEM.] id est, & quæ in matrimonio collocari non potest. seu, & quæ viro nuptum dari non potest. ἀνέκδοτον. profert hunc locum Nonius in verbo *locare*, quod interpretatur, viro tradere, marito dare. NVNC PETIT CVM POLL.] Hæc omnia secum loquitur Euclio, vsque ad ea quæ palàm & clarè loquitur Megadorus. INHIAT AVRVM,] sic in Mil. glor. *Bona mea inhiant.* translatio est ab animalibus rapacibus & voracibus, quæ ore hiante & patente prædæ imminent. Dicunt etiam Latini, inhiare auro, seu ad aurum. ALTERA MANV F. LAP. P. OST. ALT.] prouerbium olet, quo significatur quis specie & frōte benignus ac beneficus esse: re vera perniciem & calamitatem insidiosè, atque occultè moliri. sumptum videtur ab iis qui canem, pane ostentato alliciunt, vt hac inani spe lactatum, facilius lapide, aut fuste percutiant. NEMINI CREDO, QVI A. BL.] sententia non negligenda, quæ vtilis præcepti ac documenti loco esse potest. Ferè fit enim vt blandi homines, sint fallaces ac pellaces. DIVES PAVP. VBI MAN. INICIT B.] vbi diues pauperi benignè, id est, liberaliter, manum iniicit, manúmque cum manu copulat, ibi aliquod, damnum parat. IBI ALIQVAM ONERAT ZAMIAM.] Si recta
D hæc scriptura, quam in omnibus ferè codicibus manuscr. reperi, dicēdum est, hic esse hypallagen, & *onerat aliquam zamiam pauperi*, vsurpatum esse, pro onerat pauperem aliqua zamia. quod non est bonis scriptoribus inusitatum, tale est illud apud Horat. epist. ad Pisones, *siue receptus Terra Neptunus classes Aquilonibus arcet.* quod positum est, pro à classibus Aquilones arcet. Sed Simeo Bosius putabat legendum ornat, pro onerat, vt *ornat* intelligamus valere, instruit, parat, comparat, quæ verbi significatio non est viris Latinè doctis inaudita. Sic dicimus, nomen ornatum, prouinciā ornatam: & vt propius ad huius loci sententiam accedam, *fugam ornare*, quod à Terentio positum est in Eunuch. profugam parare. Iam zamia Græcum nomen est ζημία. Zamia versum est η, in α. Doricé. POLYPOS.] polypus, piscis, quidquid suis fibris, & branchiis adeptus & amplexus est, quæ sunt illi loco manuum & pedum, id firmissimè tenet. per polypos igitur, rapaceis & tenaceis homines significat, qui polyporum instar, quidquid concupiuerunt, id corripiunt & retinent. PAVCIS EVCL. EST Q. TE V.] ordo & sententia hæc est, est aliquid propter quod te volo paucis appellare de re communi, mea, & tua. DE COMM. RE.] Horat. Sat. 6. lib. 2. *de re communi scribæ magna, atque noua, te Orabant,* &c. HARPAGATVM EST.] raptum & quasi harpagone ablatum est. Harpago, as, verbum, vel ab ἁρπάζω Græco, vel ab harpagone tractum. Est autem harpago, nis, instrumenti vnci genus, ad corripiendum quicquid incidit, comparatum: quo nomine vtitur & Cæsar lib. 7. De bello Gall. non longè admodum ab extremo, ibi, *Vno die intermisso, Galli, atque hoc spatio, magno cratium, scalarum, harpagonum numero effecto, media nocte silentio ex castris egressi ad campestreis munitiones accedunt.* EAM REM] ob eam rem. VERVM INTERVISA D.] verum interim, visam domum. EST QVOD] est propter quod. est aliqua causa, propter quam. DOMVM] ad domum, ad ædes. REBITVR.] opinabitur, existimabit. EX PAVPERTATE] id est, ex angustiis rei familiaris. è re tenui. sunt enim nonnulli etiam in re lauta & copiosa parci & illibera-
E les: nonnulli alij etiam in re tenui & angusta prolixi & liberales. Alij sic explicant, ex paupertate, id est ex ordine & numero pauperum. & ita Camerarius. DII ME SERVANT.] redit domo Euclio hilarior, quòd thesaurum suum intactū, & integrum repererit. quo cognito, se à diis seruatum, id est ab interitu ereptum ac vindicatū, dicit. Horat. epist. 9. lib. 1. *Sic me seruauit Apollo.* SALVA RES EST.] aurum saluum est. INTROR.] domum iedij, vt viderem, saluáne res esset. EXANIMATVS FVI.] metu. PROLOQVI.] palàm, & clara voce loqui. QVID? FIDE?] quid? qua me fide esse putas? SINE MALA OMNI MALITIA.] sine omni malo dolo: sed videtur hîc esse pleonasmus. Nam dolus quidem alius bonus est: alius malus. sed malitia omnis, mala est: nulla bona. vel dicamus, hic *malitiæ* nomen, pro solertia & calliditate quadam esse positum. Nam, vt ait M. Tull. in partitionibus Orat. *& prudentiam malitia, & temperantiā immanitas in voluptatibus aspernandis, & magnitudinē animi superbia in animis extollendis, & vera gloriæ, laudisque studium despicientia in contemnendis honoribus, & liberalitatem effusio, & fortitudinem audacia imitatur.* Idem lib. 9. epist. *Tamen à malitia non recedit: tenuiculo apparatu significat Balbum fuisse contentum. Hoc videris dicere cùm reges tam sint continentes, malitiosos magis consulares esse oportere.* ex quo per homines minimè malos, stultos, &, vt Græci loquuntur, εὐήθεις, significamus. Sed Nonius, si cum

anctorem sequimur, omnem dubitationem tollit, qui docet, malitiam veteres, vt dolum, mediam ponendam duxisse, A
quasi sit & aliqua bona. & hunc locum testem producit. *adeò, inquit, vt improbum postposuerit malo quod grauius putatur.* in
eadem comœdia, *Quid factu?* E V. *neque malis, neque improbu.* AVRVM HVIC OLET.] id est, hic aurum odoratur. vel
hic me aurum habere sentit. translatio est. & admonendus est lector minus callidus, Euclionē hæc secum loqui. QVAE
RES RECTE VORTAT, &c.] præfatio veterum bene ominandi gratia. PROMITTE HOC FORE] id est, desponde mi-
hi filiam tuam in posterum, seu in futurum. INNOXIVM ABS TE ATQ. ABS TVIS] qui nec tibi nec tuis nocuit. vel
sic, qui innoxius, seu innocens est, quod ad te & ad tuos attinet. NEQVE DIGNVM ARB.] neque te dignum arbi-
tror qui derideas. Cicer. Philipp. 3. *Primùm quid est dignus?* Nam etiam malo digni multi, sicut ipse. Idem de voce *in-
dignus.* nam indignus malo interdum dicitur. vt apud Horatium Sat. 2. lib. 2. *Cur eget indignus quisquam te diuite?* FA-
CTIOSVM,] opulentum, copiosum, bonis omnibus fortunæ affluentem. PAVPERVM PAVPERRIMVM, paupertatem
extremam sibi sumit, ac tribuit, vt suspicionem omnem thesauri, quem habet apud se, remoueat ac repellat. LO-
CASSIM] locauerim. quid sit locare filiam, suprà dictum est, ibi, inlocabilem. TE BOVEM ESSE, ET ME ESSE AS-
SEL.] bos & asinus, animalia sunt imparia, & ad iugum pariter subeundum, vehiculúmque trahendum, & onus feren-
dum inepta. bos enim, & maior & validior asino est natura, & multò magis asello. Hinc prouerbium ab asinis ad boues,
cui non dissimile est ab equis ad asinos. Allegoria igitur est, qua se quidem, vt pauperrimum asellum: Megadorum ve-
ro, vt ditissimum bouem facit. CONIVNCTVS] coniunctum intellige explicata allegoria, coniunctum per affinitatem, B
& per filiæ nuptias tecum contractas. *coniunctum* tamen hic, vt allegoriam seruemus, valet quoque idem iugum ferens,
coniugatus, eidem iugo subiunctus. EGO ASINVS,] vt imbecillus, & inualidus, hoc est, explicata allegoria, ego pau-
perrimus. TV ME BOS MAGIS HAVD RESP.] id est, tu diues nihilo magis mihi subuenias, aut auxiliu feras, quàm si
nunquam natus sim. GNATVS QVAM SI NVNQ.] id est, quàm si nunquam natus sim. gnatus dixit, pro natus, vt su-
prà in prologo Amphitr. *Gnatum arbitratur esse id à vobis sibi.* plus est autem nunquam natum esse, quàm mortuum esse.
Nam quamuis mortui à plerisque contemnantur & negligantur, valet tamen apud bonos eorum memoria, præsertim
si qua virtutis laude floruerint: qui nunquam nati sunt vero, cùm in natura rerum fuerint nunquam, ne in mentem qui-
dem nobis veniunt, neque vlla cogitatione à nobis informari possunt. ET TE VTAR INIQ.] id est, & te experiar mi-
hi infestiorem, atque inimiciorem. ET MEVS ME ORDO] id est, & pauperes, qui sunt mei ordinis, &c. Terent. in
Eunuch. *Conueni hodie aduenient quendam mei loci hinc atque ordinis.* NEVTRVBI.] neutro in ordine: siue apud neutros,
id est, neque apud diuites, neque apud pauperes. STABILE STABVLVM] in allegoria manet. Nam stabulum locus est
in quo stare solent feræ & pecora. stabile stabulum autem, id est, firmum, & certum stabulum. & est paronomasia. SI
QVID DEVORTII FVAT.] si quid discidij fiat. si remissas nuntium filiæ meæ? si filiam meam res suas sibi habere iu-
beas. vel si quo alio modo soluatur matrimonio. ASINI ME MORDICVS SCIND.] id est, Asini me morsibus, seu mor-
dendo conscindant. sic autem esse legendum, & iam antè censuit Adr. Turnebus, reclamante Nonio, & ego, consultis
libris veteribus, ita emendandum curaui, cùm libri omnes vulgati, habeat *mordicibus*: itaque Nonius legerit: cuius hæc C
verba sunt, *Mordicibus, & mordicus pro morsu, pro morsibus.* Plautus Aulul. *Asini me mordicibus*, &c. Nam hæc lectio pri-
mùm inepta est: deinde versus eam ferre non potest. De libris veteribus autem, hoc liquidò assevero, in iis omnibus
quibus vsus sum (octo autem numero fuerunt) reperisse scriptum, *mordicus*, vno excepto. in quo scriptum est, *morsibus*:
qui erat alter ex libris Claudij Puteani. Atque hinc fortasse nata est scriptura illa deprauata, *mordicibus*. nam cùm ini-
tio scriptum esset *mordicus*, itaque Plautus scripserit: adscripsit aliquis explicator *morsibus*, posteà scriptores librarij alij
scripserunt, morsibus simpliciter, alij dubitanter mordicus, & morsibus hinc factum mordicibus, vox portentosa, vt
hippocentaurus, ex homine & equo. Omnino *morsibus* quod in vno, vt dixi, codice reperi, malim quàm *mordicibus*, sed
mordicus vocem germanam Plautinam esse arbitror. INCVRSENT CORNIBVS] petant & inuadant cornibus. suprà
in Asinaria, *Vbi viuos homines mortui incursant boues.* AB ASINIS AD BOVES TRANSCENDERE.] prouerbium est,
vt dixi, quo significat Euclio periculosum esse à pauperum atque humilium ordine & familia, ad ordinem & familiam
diuitum ac potentium ascendere. Periculum est enim ne pauperes & humiliores à diuitibus petantur cornibus. No-
tum illud, Fœnum habet in cornu: quod conuenit in potentes & factiosos: & in Crassum coniectum est. qua de re plu-
ra in comment. Horatianis ad illum locum, *Fœnum habet in cornu.* Satyra 4. libri primi. QVAM AD PROBOS PRO-
PINQVITATE, &c.] ordo est, quàm proximè te ad probos adiunxeris propinquitate, id est, propinquum reddideris:
tam optimum est. vt Latini dicunt, *quàm magis, tam magis*: de quo satis multa diximus in commentar. Lucret. Sic, quam
maximè, tam maximè, & simil. TV CONDICIONEM HANC ACC.] condicio sæpe de re vxoria dicitur, vt hic, & D
infrà eadem comœd. ibi, *Narraui amicis multis consilium meum de condicione hac.* Cicero in Lælio addidit voci *condicio* vo-
cem hanc ipsam *vxoria*, verba eius hæc sunt, *sin autem ad adolescentiam perduxissent: dirimi tamen interdum contentione vel
commodi alicuius. quod idem adipisci vterque non posset.* Sic autem & legendum esse docuimus & edendum curauimus.
Nam libri ante meam editionem vulgati, habebant, *vel luxuria condicione*, aut non longè secus. AT EAM DESPON-
DE MIHI] omnes libri veteres, quos adhibui, quibúsque vsus sum, habent, vt plerique vulgati, *Atque eam desp. m.
neq.*: neque video quamobrem hanc scripturam immutarit Camerarius: nisi forte libros aliquos veteres duces secutus
est. Potest tamen ferri editio Camerariana, vt punctum ponatur ante *At desp.* & intelligamus *at*, positum pro interie-
ctione vrgentis & instantis. Omnino malim legi *atque*, vel *&*, vt antecedat distinctionis nota duntaxat. AT NIHIL
EST DOTIS, QVOD DEM.] quatuor ex nostris libris veteribus habent, *at nihil est dotis quidem.* NE DVIS.] ne dederis
DVM MODO MOR. B. VEN. D. EST S.] γνώμη. Sic Horat. Od. 24. lib. 3. *Dos est magna. parentium Virtus, & metuens
alterius viri Certo fœdere, castitas.* Tale ferè illud Menandri, γυναικὶ κόσμος ὁ τρόπος, κ' οὐ χρυσία. id est, Virtus puellas ornat,
haud pecunia vel sic, *Non fœminam ornat aurum, sed mores probi.* Sic Antipater Thessal. [illegible]
[illegible] id
est, *O virgo pulchro ore nitens, mea filia, plenam Sume colum. Hac vitam nam tolerare potes. Si nubas: castos cole mores matris A-
chinæ. Hæc erit ampla viro dos stabilísque tuo.* Sic noster Plautus suprà in Amphitr. *Non ego illam dotem mihi duco esse, quæ dos
dicitur, Sed pudicitiam & pudorem*, &c. EO DICO, NE ME THES. R. C.] omnes libri nostri veteres habent *thesau-* E
ros in numero multitudinis, quos sequor. Nam vulgati habent *thesaurum*, in singul. homo suspiciosus tacere non potest,
quod tantopere celatum cupit. CENSEAS] existimes. QVID? CREPVIT Q.] quid sit, rogas? aliquid crepuit instar
ferri. HIC APVD ME] Hic domi meæ. Hæc eo à Megadoro dicuntur, vt Euclio omni suspicione liberetur. sed frustrà.
nam continuò se domum corripit, vt videat aurum [illegible]. FASTIDIT MEI.] Nonius, fastidit mei, inquit, pro
fastidit me. profert & hunc Lucilij versum Sat. lib. 7. *Tristes, difficiles sumus, fastidimus bonorum.* PER METVM MALE
REM. G.] Horat. de sene, in epist. ad Pison. *res omneis timidè, gelidéque ministrat.* ELINGVANDAM] lingua priuandam:
elinguem faciendam. VSQVE AB RADICIB.] Lucret. lib. 6. *quom tamen alta Arbusta euoluens radicibus haurit ab imis.*
AVCTOR Q. SVM.] & suasor, ea lege, vt periculo meo fiat, & damnum præstem. auctor est qui aliquid iubet agi, aut
fieri suo periculo. Hinc auctoritas, quam scriptor vocabularij Latino-gallici interpretatur, *garentie*. LOCES] mercede
pacta, & promissa tradas. SENECTA AETATE] ætate senio confecta. Lucret. lib. 3. *Quidue foras sibi volt membris exire
senectus?* Idem lib. 5. *Post vbi equum validè vires ætate senecta Membráque deficiunt*, &c. Plautus supra in Amphitr. *quia se-
necta in ætate mendicas malum.* LVDOS FACIAS.] deludas, ludifices. Loquitur hoc modo millies Plautus exempli causa,
Epid. in extr. *Quo modo me ludos fecisti de illa conductitia Fidicina?* Idem in Bacchid. *Me hoc ætate ludificas: immò edepol sic*
ludos

A *ludos factum Cano capite*,&c. NEQVE SI CVPIAM, COPIA'ST.] neque si velim, possim. ILLIS LEGIB.] illis condicionibus,quas dixi,& tuli tibi. SOLEATIS.] vos diuites. PERPLEXABIER.] perplexè loqui, perplexo & inexplicabili sermone vti. PACTVM NON PACTVM EST: NON PACTVM, P.] tale illud Therent. in Phorm. *Quid vos malum ergo me sic ludificamini inepti vestra puerili sententia? Nolo, volo: volo nolo rursum cedo. cape. Quod dictum, indictum est: quod modo erat ratum irritum est.* NVLLA CONTROVERSIA] [illegible] quin facimus? cur non facimus? NVM QVAE CAVSA'ST] num aliqua causa est, quare hodie nuptias non faciamus? NVNQVID ME VIS?] sermo abire volentis,aut parantis. STRENVE] [illegible], diligenter,properè. ILLIC] ille. AVRVM QVID VALET?] quantam vim habet aurum? CREDO EGO IAM ILLVM INAVD.] profert hunc locum Nonius, vbi loquitur de numeris & casibus immutatis:& maximè vbi docet nominatiuum pro datiuo poni,quasi in *id inhiat. id*, sit nominatiui casus,pro ei inhiat. Ego Nonium falli puto. Nam hic *id*, est accusandi casus: cum quo casu non semel iunxit Plautus hoc verbum. vt in Milit.glor. *Bona mea inhiant*,&c.& in Sticho, *Nam illic homo tuam hereditatem inhiat, quasi esuriens lupus.* Iam *inaudisse*, positum pro audisse, vsitaté. sic Mostel. *Metuo, ne de hac re quippiam inaudiuerit*, idem Milit.glor. *His sororem inaudiui esse.eam veni quæsitum.* M. Tull.lib 9. epist. ad Pætum, *Aquini & Fabrateriæ consilia sunt inita de me:quæ te video inaudisse.* Nonius,inaudire,audire.M.Tull.ad Paulam 1. *Quorum erupit illa vox, ille quia ego ex te primum quiddam inaudieram.* Illud me fugerat admonere lectorem, ex hoc loco videri posse, thesaurum esse masculini & neutri generis. Nam *id inhiat*, aliter explicari non potest,nisi thesaurum inhiat. DA AFFIN. H. OBST.] ea gratia; id est,ob eam causam, obstinauit,hoc est,obstinatè,pertinaciter,& obfirmatè experiuit hanc affinitatem. Terentiu Andr. *Itane obstinate operam das, vt me à Glycerio miserum abstrahat?* Festus, obstinat,obfirmat.

B

EVCLIO senex, STAPHYLA anus.

EV. VBi tu es quæ deblaterasti iam vicinis omnibus,
Meæ me filiæ daturum dotem? heus Staphyla te voco,
Ecquid audis? vascula intus purè propera,atque elue.
Filiam despondi ego hodie,huic nuptum Megadoro dabo.
STA. Di bene vortant.verùm ecastor non potest,subitum est nimis.
EV. Tace atque abi, curata fac sint quum à foro redeam domum.
C Atque occlude ædes:iam ego hic adero. ST. quid ego nunc agam?
Nunc nobis propè ad exitium,mihi atque herili filiæ.
Nam probrum atque pertitudo propè adest:vt fiat palàm.
Quod celatum est,atque occultatum vsque adhuc,nunc non potest.
Ibo intrò,vt hæc,quæ imparauit,facta,cùm veniat,sient.
Nam ecastor malum mœrorem metuo ne mistum bibam.

QVAE DEBLATERASTI,&c.] Blaterare,est inaniter & incondite loqui,inquit Nonius:confingere,blatire. deinde profert illud ex Amph. *Qui, malum, intelligere quisquam potis est? ita nugas blatis.* profert & hunc versum, *Vbi tu es*, &c. *de* autem in compositione plerunque auget, vt in denarrare, desæuire, deamare, &c. PVRE PROPERA, ATQVE ELVE.] id est,aqua pura lauare propera,& totam aquam in eis lauandis absume. Festus, purè lautum, aqua pura lauatum. Vel sic:fac,vt citò pura,munda,& lota sint. alij sic, vasa pura, & lota properè expedi, ac deprome. Turnebus sic, Tu ipsa antè purè laua, vasa properè expedi & elue. SVBITVM EST NIMIS.] nimis breue & angustum tempus est
D ad apparandas nuptias. Marcus Tullius epistola secunda libro decimo tertio epistolarum, *Nam propter opera instituta multa multorum subitum est ei demigrare kalend. Quinctil.* PROPE ADEST,&c.] imminet exitium. NAM PROBRVM, ATQVE PART.] id est,tempus appropinquat & instat,cùm probrum,id est stuprum herili filiæ oblatum, & partitudo, id est, partio seu partus, fiat palàm, id est, exeat & emanet in vulgus, vulgò patefiat. VSQVE ADHVC] vsque ad hoc tempus. MALVM MOERORE M] *malum* epithetum perpetuum, vt cùm dicunt poetæ Græci [illegible], & Latini absintium amarum,& mel dulce,&c. MALVM MOERORE M M. N. MIST. BIB.] allegoria ducta ab iis qui potionem aliquam mistam minus iucundam bibunt, vt qui potionem absintio temperatam, aut aliquid simile, immò potius qui liquorem aliquem lethalem & mortiferum bibere iubentur. Plautus in Casin. *vt senex hoc eodem poculo, quo ego bibi, biberet.* Terent. Phorm. *tu te hoc intristi. tibi omne est exedendum.* eiusdem generis sunt illa, deuorare, & exsorbere molestiam. Præterea miscere vinum,& poculum seu potum,pro parare,vt Græci [illegible], dicunt Latini.

STROBILVS seruus. ANTHRAX, CONGRIO, coqui.

E STR. POstquam obsonauit herus,& conduxit coquos.
Tibicinasque hasce apud forum,edixit mihi,
Vt dispertirem obsonium hîc bifariàm.
CO. Me tu quidem hercle (dicam palàm) non diuides.
Si quò tu totum me ire vis,operam dabo.
STR. Bellum & pudicum verò prostibulum popli.
Post si quis vellet,te haud non velles diuidi.
Atqui ego istuc Anthrax aliouorsum dixeram,
Non istuc quod tu insimulas.sed herus nuptias
Meus hodie faciet. COC. cuius ducit filiam?

STR. Vicini huius Euclionis senis è proximo. A
Ei adeò obsonij hinc dimidium iussit dari,
Cocum alterum, itidémque alteram tibicinam.
COC. Nempe huic dimidium ducis, dimidium domi?
STR. Sicut dicis. COC. quid hic non poterat de suo
Senex obsonari filiæ in nuptiis?
STR. Vah. COC. quid negotij est? STR. quid negotij sit rogas?
Pumex non æquè est aridus, atque hic est senex.
COC. Ain' tandem ita esse vt dicis? STR. tute existima.
Suam rem periisse, seque eradicarier,
Quin diuûm atque hominum clama continuò fidem, B
De suo tigillo fumus, si qua exit foras.
Quin quum id dormitum, follem obstringit ob gulam.
COC. Cur? STR. ne quid animæ fortè amittat dormiens.
COC. Etiámne obturat inferiorem gutturem,
Sibi ne quid animæ fortè amittat dormiens?
STR. Hæc te mihi, sicut tibi me, æquum est credere.
COC. Immò equidem credo. STR. at scin' etiam quo modo?
Aquam hercle plorat, quum lauat, profundere.
COC. Censen' talentum magnum exorari potest,
Ab istoc sene vt det, qui fiamus liberi? C
STR. Famem hercle vtendam, si roges, nunquam dabit.
Quin ipsi pridem tonsor vngues demiserat,
Collegit & omnia, abstulit præsegmina.
COC. Edepol mortalem parcè parcum prædicas.
Censen' verò adeò esse parcum, & miserè viuere?
STR. Pulmentum pridem eidem eripuit miluius,
Homo ad prætorem plorabundus deuenit,
Infit ibi postulare plorans, eiulans,
Vt sibi liceret miluium vadarier.
Sexcenta sunt, quæ memorem, si sit otium.
Sed vter vestrorum est celerior? memora mihi. D
CON. Ego, vt multò melior. STR. cocum ego, non furem rogo.
CON. Cocum ego dico. AN. quid tu ais? CON. sic sum vt vides.
AN. Cocus ille nundinalis'st, in nonum diem
Solet ire coctum. CON. tu trium litterarum homo
Me vituperas fur? AN. etiam fur trifurcifer.

POSTQVAM OBSONAVIT H.} Obsonauit, id est, obsonium emit. obsonare, & obsonari idem valent, significántque obsonium parare. Terent, Adelph. *Obsonat? potat? olet vnguenta? de meo.* Idem Andr. *Vix,* inquit, *drachmis obsonatus est decem.* Plautus Casina. *Argẽto parci nolo. obsonato ampliter.* Idem in Mercat. *Decem vocasset si ad cenam summos viros, Nimium obsonauit.* Idem hac eadem comœd. non longè, *hic non poterat de suo Senex obsonari filiæ in nuptiis?* ET CONDVXIT COCOS:} priuatæ personæ, quæ coquos non habebant familiareis, ac domesticos coquos in foro conducebant. Idem in Mercat. *egomet conduxi coquum. Sed eum demiror non venire, vt iusseram.* Idem Pseud. COQ. *si me arbitrabare isto pacto, vt prædicas, Cur conducebas?* Plinius lib. 18. cap. 12. *nec cocos verò habebant in seruitiis, eósque ex macello conducebant.* ME TV QVIDEM H.} proinde ac si dicat, Obsonium quidem tuo arbitratu diuidas licet: sed me non diuides. Iam hoc non diuides, vt ambiguè dictum, ita duobus modis accipere licet, vel propriè pro non secabis me in duas parteis dimidias, vel non præcides, seu non pædicabis. M. Tull. epist. ad Pætum lib. 9. *Quid? non honestum verbum est diuisio? (al. diuido?) cui respondet intercapedo.* BELLVM ET PVDICVM, &c.} respondet seruus Strobilus ad id quod se sentire ostenderat alter ex cocis, hoc modo, O hominem elegantem & pudicum, & ab omni flagitio & probro abhorrentem. *εἰρωνεία* est. significat enim illum vniuersi populi libidini esse expositum, & esse vulgare scortum. Nonius, inter meretricem & prostibulã, inquit, hoc interest, quòd meretrix honestioris loci est, & quæstus. Nam meretrices à merendo dictæ sunt, quòd copiam sui tantummodò noctu faciant: prostibulæ, quòd ante stabulum stent, quæstus diurni & nocturni causa. deinceps profert versum ex Cistell. qui hodie nõ reperitur in ea comœd. *Intrò ad bonam meretricem: adstat hæc in via sola. prostibulum san' est.* licebat proferre alium ex Sticho in extr. *Prostibuli'st autem stantem stanti suauium Dare amicum amicæ.* POST SI QVIS VELLET.} sententia est hæc, simulas, inquit, te pudicum esse, & ab impudicitia abhorrere. sed, si quis te vellet præcidere, non nolles te præcidi, pòst, hoc est, deinde postea tamen, *ἔπειτα.* ALIOVORSVM} aliorsum, in aliam sententiam, quàm tu interpretatus es. NON ISTVC, QVOD TV INSIM.} non istuc dixeram, quod te me dixisse insimulas, id est, arguis. Insimulare, inquit Festus, crimen in aliquem confingere. EI ADEO OBSONII HINC DIMIDIVM, &c.} A. Gell. lib. 3. cap. 14. profert hunc versum, docens quid intersit inter dimidium & dimidiatum. Sic autem ille. Idem in Au- E

Aul-

A lul. dimidium obsonij, non dimidiatum obsonium, in hoc versu. *Ei adeò obsonij hinc iussit dimidium dari.* NEMPE HVIC DIMIDIVM DVCIS, &c.} sic habent omnes libri nostri veteres, & ita edidit Camerarius. Nam vulgati habent, *dimidium dicis.* fortasse non malè. sed antiquam scripturam vulgatæ antepono: quamuis illa sit aliquantò obscurior. *ducis* autem interpretor, quasi pompam agis, seu producis, *minuis*, vel simpliciter *ducis*, refertur ad coquos, qui ducuntur: non portantur, vt neque res vllæ animatæ. DE SVO} de suis nummis. OBSONARI} obsonium parare, seu emere. vt suprà diximus. PVMEX NON AEQVE EST AR.} prouerbium olet. sic in Persa, *Nam tu aquam è pumice nunc postulas, Qui ipsus sitiat.* non est dissimile illud in Pseud. *Pumiceos oculos habeo, non queo Lachrymam exorare vt expuant vnam modo.* Scriptor obscœnorum versuum, *Quæ succo caret, vt bibax arena, Vt flauens stipula, vt putris q; pumex.* Plinius lib 36 cap. 20. *sed & ij pumices, qui sunt in vsu corporum leuigandorum fœminis, iam quidem & viris, atque vt ait Catull. libris laudatissimi sunt in Melo, & Scyro, & Æoliis insulis. Probatio in candore minimoq; pondere, & vt quàm maximè spongiosi aridiq; sint, ac teri faciles, nec arenosi infricando.* ARIDVS} senes præparci, & supra modum illiberales ac tenaces, per translationem dicuntur aridi. Terent. Heaut. *Sed habet patrem quendam auidum, miserum, atque aridum.* & vita, quæ præparcè & valde tenuiter agitur, arida. Cicero pro Quinctio, *contrà sibi officium fidem, diligentiam, vitam omnino semper horridam, atque aridam cordi fuisse.* TV TE EXISTIMA.} tu ipse ex iis quæ dicturus sum, iudica, seu arbitrare. EXRADICARIER} funditus, & radicitus è medio sublatum & perditum esse. translatio est ab arboribus eradicatis, quæ nunquam reuiuiscunt postea, nisi transplantentur.

B Terent. Andr. *Dij te eradicent, ita me miseram territas.* CLAMAT} inclamat, inuocat, implorat, vel sic, clamat, dij vestrâ fidem! homines vestram fidem! hoc est, magnam sibi iniuriam fieri queritur, cum ex pusillo ligno in focum coniecto fumus exit foras. DE SVO TIGILLO FVMVS SIQ. &c.} id est, si quando lignum pusillum, quod est in eius foco, fumum emittat. proinde quasi dicat, non solùm ægrè fert lignum suum vri, sed etiam fumum è ligno exire: & cum fumus è ligno pusillo exit, putat se in eo iacturam facere, quasi magnum quiddam amittat, cùm fumus exit foras, hoc & multa alia similia, quæ de Euclione dicuntur, ad significandam eius inauditam auaritiam, insigneis habent hyperbolas: quæ inter Plautinas virtutes non minimum locum obtinent. Libris autem omnibus reclamantibus legendum censeo, *De suo ligillo*, non *de suo tigillo.* Quod & Simeoni Bosio, viro doctissimo, & sagacissimo videbatur. ligilli autem diminutiuũ est, à ligno, vt tigillum, à tigno, sigillum à signo. fumum autem è tigno, seu tigillo exire, non quadrat, neque conuenit: è ligno, aut ligillo, maximè, ligilli nomen autem vsurpauit Plautus ad exprimendam incredibilem Euclionis parsimoniam, qui non lignum in foco ponat, sed ligillum: id est, lignum tenuissimum & minutissimum. Quod autem Nonius hic legit *ligello*, non *tigillo*, neque *ligillo*, interpretatque ligellum, tuguriolum & domicilium breue: erat. Quod alij nõnulli ligellum dicunt esse spiraculum qua fumus exit foras, à voce Græca λιγνύς, quæ fuliginem significat, nihilo magis placet. Malim si quis coniecturæ locus sit, &, si non placeat coniectura nostra superiori, legi, tegillum. vt sit nomen deminutum à *tegulo*, quod valet tegmen, quomodo fortasse legit Nonius. FOLLEM OBSTRINGIT OB GVL.} hyperbole

C penè dicam inexsuperabilis cùm Euclio, inquit Strobilus, it dormitum, follis, quo ignis accendi solet, gulam, id est fistulam, & foramen follis, per quod spiritus seu anima efflatur, arcto aliquo vinculo constrictum obturat, ne quam animã, id est, ne quem ventum, siue spiritum amittat ipse inter dormiendum. AMITTAT} Euclio. DORMIENS} inter dormiẽdum. ETIAMNE OBTVRAT INF. GVTT.} iocus ex superiore hyperbola natus. cuius hæc sententia est, quemadmodum Euclio dormitum iens, follis gulam obturat, ne quid spiritus, aut venti inter dormiendum amittat, verum similiter operculo aliquo sibi claudit anum siue podicem, ne fortè inter dormiendum flatum, aut crepitum aliquem ventris emittat? INFERIOREM GVTTVREM,} id est, inferius guttur, per quod ioco seruili podicem significat. Hunc locum profert Nonius, docens veteribus vsitatum fuisse hic guttur, gutturis, in gen. mascul. & hoc guttur, in neutro. Et Priscianus lib. 4. AQVAM HERCLE PLORAT, CVM L. PROF.} cùm lauat, inquit, plorat, id est, ægrè fert, ita vt ploret se aquam profundere. vel sic, cùm lauat granatè, & inuitus aquam profundit. Sic loquitur Horat. Od. 10. lib. 3. *me tamen asperas Porrectum ante fores obijcere incolis Plorares Aquilonibus.* CENSEN' TAL. M. EXOR. POTESSE, &c.} id est, putasne posse ab isto sene impetrari vt det talentum magnum, quo fiamus liberi? secutus sum autem libros vulgatos, quibuscum congruunt duo libri veteres, qui habent *potesse.* Nam alij habent, *potest*, quo modo edidit Camerarius. Infinitiui verbi *potesse* autem pertinet ad versum sequentem: quod non est inusitatum. Hom. ἰλ. α, Πάσθε καὶ γαμβροὶ τὼ δ' ἐκ κάθεν ... Virg. lib. Æneid. 7. *Iámque iter emensi, turreis ac tecta Latinorum Ardua cernebant*,

D &c. sic contrà apud Terent. in Eunuch. principium versus sequentis, pertinet ad finem antecedentis, ibi, Vbi nominabit Phædriam, tu Pamphilam continuò, si quando illa dicet, Phædriam intromittamus comissatum, tu Pamphilam Cantatũ prouocemus. Nam prima syllaba verbi, *Intromittamus*, pertinet ad extremum versum superiorem, ita vt si metiri velis, versus sequens, initium capiat à, *Tromittamus.* FAMEM HERCLE VTENDAM SI ROGES,} hyperbole alia, quæ etiã videtur superari non posse. Nam quis vnquam famem vtendam rogauit, aut cùm ab aliquo rogatus esset, negauit? DEMSERAT,} detraxerat, purgarat, vt Horatius loquitur epist 7. lib. 1. *Cultello proprios purgantem leniter vngues.* PRAESEGMINA.} Nonius, propriè, inquit, Plautus præsegmina ea dici voluit in Aulul. quæ vnguibus eminulis præsecantur. deinde profert hunc locum. Fulgentius, *præsegmina*, inquit, *sunt partes corporis incisa, vt Tages in Haruspicina ait præsegminibus amputatis.* auctor vocabularij Latino græci, præsegmina interpretatur ἀπονύχισμα, Horat. epist. ad Pison. *Præsectum decies non castigauit ad vnguem.* PARCE, PARC.} aduerbium iunctum cum adiectiuo eiusdem originis. sic in Cistellaria, *Vtrobique me metus agitat. Illo sunt homines miserè Miseri.* PVLMENTVM PRID.} Pulmentum, vnde pulmentarium, cibus est ad modum pultis factus, & à pulte sic appellatus. Puls autem, cibus est, ex farre in farinam comminuto redactus: quo diu veteres Romani pro pane vsi sunt. ex quo Plautus Romanos pultifagos nominat. aliud est pulpamentum, hoc enim à pulpa dictum est. Terent. Eunuch. *Lepus tute es, & pulpamentum quæris.* Vbi Donatus, *Pulpa*, inquit, *caro, quæ manducatur. dicta à pulsando. quod pulsetur & consemdatur.* Varro quoque lib. 4. De lingua Lat. d. fertè pulmentum docet à pulte esse nominatum. M. Tull. Tuscul. lib 5. *Mihi amictus est Scythicum tegmen: calciamentum, solorum callum: cubile, terra: pulmentum, fames.* Horat. Sat. 2. lib. 2. *tu pulmentaria quære Sudando.* Idem epist. ad Loll. 2. lib 1. *Cenet vt pariter pulmenta laboribus*

E *empta.* auctor vocabularij Latino græci pulmentarium interpretatur ὀψοφάγιον. MILVVS} omnes nostri libri veteres sic habent: *miluus*, inquam, non vt vulgati *miluius*, miluus autem legendum trisyllabos, miluus, per διαίρεσιν. AD PRAETOREM} cuius erat ius dicere, & actionem ac iudices dare. PLORABVNDVS} plorans. Nonius hunc locum profert, legitque *deplorabundus*, malè omnino. Nam versus ferre non potest. INEIT} incipit sic Lucretius lib. 3. *Commutare animum quicunque adoritur & infit.* ad quem locum plura. POSTVLARE}, nam prætor, vt diximus, dabat actionem, & iudices. MILVVM VADARIER} id est, miluum in iudicium vocare, acceptis vadibus, qui promitterent se eum in iudicio sisturos. Horat. Sat. 1. lib. 1. *Ille datis vadibus, qui rure extractus in vrbem est*, &c. MEMORA MIHI} dic mihi. SIC SVM, VT VIDES.} id est talis sum, qualem vides. COCVS ILLE NVNDINALIS EST, &c.} alludit ad nomen nundinarum. quæ à nono die, seu à nouem diebus dictæ sunt, propterea quòd cùm rustici dies octo rure in opere faciendo versati essent, nono in vrbem veniebant ad leges cognoscendas, quæ promulgatæ erant, & ad mercatum. significat autem hunc coquũ vt quidam volunt, esse tardum. sed ego puto significari, esse malum & imperitum, & ignobilem, vt iam planius ostẽdam. IN NONVM DIEM SOLET IRE C.} id est, ex nouem diebus vno die duntaxat conduci solet. non quotidie cõducitur, vt coci nobiles, & vsu periti, sed nono quoque die, quasi imperitus, & indoctus cocus. COCTVM} ad coquendũ. sic Nonius, hunc locum proferens. TV TRIVM LITTERARVM H.} per hominem trium litterarum, significatur fur, quod nomen tribus litteris scribitur. & verò declarat ipse Plautus, vt non sit opus alio interprete aut explicatore. FVR

TRIFVRCIFER.} videtur esse iocus ex ambiguo, quod inest in nomine *trifurcifer*. nam potest aliquis sic accipere, vt dicatur, *fur trifur*, id est fur omnium furum maximus: deinde, repetita syllaba *fur* eiusdem vocis, proinde accipiatur, quasi dictum sit, *fur trifur, furcifer*. A

STROBILVS, ANTHRAX, CONGRIO COCI.

STR. TAce nunc iam tu, atque agnum horum vter est pinguior,
AN. Licet. STR. tu congrio cum sume actutum tibi,
Atque intrò abi illuc, & vos illum sequimini,
Vos cæteri illuc ad nos. CO. Aut hercle iniuria
Dispertiuisti. pinguiorem agnum isti habent. B
STR. At nunc tibi dabitur pinguior tibicina.
I sanè cum illo phrygia, tu autem Eleusium
Huc intrò, abi ad nos. CON. ô Strobile subdole,
Huccine detrusisti me ad senem parcissimum?
Vbi si quid poscas, ad rauim poscas prius,
Quàm quicquam detur, STR. stultus & sine gratia es.
Tibi rectè facere, quando quod facias perit?
CON. Qui verò? STR. cogitas? iam principio in ædibus
Turba istuc nulla tibi erit. siqui vti voles,
Domo abs te afferto, ne operam perdas poscere.
Hic apud nos magna turba, ac magna familia est. C
Suppellex, aurum, vestes, vasa argentea:
Vbi si periuerit quippiam (quod te scio
Facilè abstinere posse, si nihil obuiam est)
Dicant, coci abstulerunt: comprehendite,
Vincite, verberate, in puteum condite.
Horum tibi istic nihil eueniet, quippe qui
Vbi quid surripias, nihil est. sequere hac me. CON. sequor.

TACE NVNC IAM TV, &c.} Hæc quæ sequuntur, in quibusdam libris veteribus coniunctè scripta sunt cum superiore scena: in aliis, & ver[o] pluribus, vt in vulgatis, separatim: quos secuti sumus, quamuis personæ sint exdem. Hæc verba autem ad Anthracem, quem dico, fiunt, hoc modo, Tace tu, Anthrax, inquit Strobilus, & dic mihi tantùm, vter horum duorum agnorum sit pinguior. agnûm positum pro agnorum, subintelligendum autem, dic. LICET.} respondet Anthrax, licet, id est, facile est mihi tacere, in eo quod vetas, & loqui in eo quod iubes. vel sic, licet mihi dicere vter agnorum sit pinguior. possum dicere, &c. EVM} pinguiorem. ILLVC} Euclionis domum. AD NOS} in ædeis Megadori. INIVRIA} contra ius, iniustè. DISPERTIVISTI.} distribuisti. PHRYGIA.} tibicinæ aptum nomen. Nam tibiæ in Phrygia inuentæ, & è Phrygia profectæ sunt. Virgil. in Culice, *Nam turba iocosa Obstrepit, & Phrygio tibia curua sono.* Catull. in Galliam, ibi de Berecynthia, & Ait. *Tibicem vbi canit Phryx curuo graue calamo.* Non celabò lectorem autem in plerisque libris veteribus scriptum esse: *Frugia* cum F. & u. AD RAVIM} id est, ad raucitatem. sic enim Nonius, rauis, est raucitas. deinde profert hunc versum Plauti. Festus, Rauim, inquit, antiqui pro raucitate dixerunt. deinde hunc versum profert, mutilum & lacerum, sed mendosé. sic enim apud eum scriptus est, *Vbi si quid poscamus, ad rauim poscamus prius.* legendum enim vt edidimus, & vt habent omnes libri & vulg. & manuscripti, vtrobique *poscas*. Iam *poscas*, secunda persona est, pro tertia *poscat*, adiuncto nomine *aliquis*. de quo genere alibi dictū est. SINE GRATIA.} inuenustus, illepidus, ἄχαρις. immò verò sine gratia es, videtur posuisse pro ingratus es, ἀχάριστε εἶ, idque ex iis quæ deinceps sequuntur, intelligere licet. TIBI RECTE F. Q. Q. F. P} oratio est præcisa: quæ sic integra esset, Tibi rectè facere quisquam debeat, quando, quod facias, subintell, rectè perit? id est, cùm id quod tibi quis faciat bene, perit? vel sic, Tibi rectè facere quemquam oporteat, cùm quod tibi quis rectè faciat, perit? id est, cùm eius quod tibi bene factum sit, gratia apud te perit? cùm eius beneficij, quod ab aliquo acceperis, gratiam non habes, nedum refers? Tales autem præcisiones locum habent in indignationibus, expostulationibus, obiurgationibus, & similibus. IN AEDIBVS}. Euclionis. SI QVI} si quare. DOMO ABS TE AFFERTO.} afferto domo tua abs te, pleonasmus: nisi dicamus *abs te*, valere, de tuis bonis. NE OPERAM PERDAS POSC.} ne operam perdas in poscendo. QVOD TE SCIO FACILE ABSTIN. POSS. &c} hæc legenda sunt κατ' παρένθεσιν. est autem iocus vrbanus, per ironiam: quo significat, hunc cocum ea sola non furaturum, quæ ei non patuerint, quæque in eius manus non inciderint. IN PVTEVM CONDITE} hæc erat pœna coquorum in furto, aut aliquo alio facinore deprehensorum. Puteus autem hic intelligendus est (quod & Adr. Turnebo videbatur) non in quo sit aqua perennis, sed locus subterraneus & suffossus, & quasi barathrum quoddam. Coniiciebant in puteum etiam cocos eos, à quibus sibi cauendum esse, ne quid furarentur, existimabant, quibusque nihil committendum esse arbitrabantur. vt infrà, ea scena, quæ sequitur proximam princip. *Curate, ego interuisam, quid faciant coqui,* &c. sequitur, *Nisi vnum hoc faciam, vt in puteo cœnam coquant.* QVIPPE VBI QVOD SVRRIPIAS, NIHIL EST.} quippe vbi nihil est, quod surripere possis. Nam suprà Euclionis ancilla dixit eius ædeis inaniis & araneis oppletas esse, nihilque in eis quæstus esse furibus.

Margin letters beside the commentary: D, E

HEVS

STROBILVS STAPHYLA.

A STR. HEus Staphyla prodi atque ostium aperi. STA. qui vocat?
STR. Strobilus. STA. quid vis? STR. hos vt accipias cocos,
Tibicinámque, obsoniúmque in nuptias.
Megadorus iussit Euclioni hæc mittere.
STA. Cererin' Strobile istas facturi nuptias?
STR. Qui? STA. quia temeti nihil allatum intelligo.
STR. At iam afferetur, si à foro ipsus redierit.
STA. Ligna hîc apud nos nulla sunt. STR. sunt asseres?
STA. Sunt pol. STR. sunt igitur ligna, ne quæras foris.
B STA. Quid impurate, quanquam Vulcano studes,
Cenæne caussa, aut tuæ mercedis gratia,
Nos nostras ædeis postulas comburere?
STR. Haud postulo, duc istos intró. STA. sequimini.

QVI VOCAT?} Quis me vocat? CERERINE STROB. ISTAS FACT. N.} in sacrificiis Cereris vinum non adhibebatur. Macrob. lib. 3. Saturnal. cap. xj. vbi hunc locum profert: sed contrà Cato lib. De re rust. cap. 134. in extr. *postea Cereri exta, & vinum dato.* nodus mihi inexplicabilis, nisi dicamus alium in hac re fuisse Græcorum ritum, quàm Romanorum. Nam Θεσμοφορίοις, id est, Cerealibus, seu festis diebus Cereris, vini vsu interdictum erat, neque vinum libabatur, neque vinum in sacris adhibebatur. ex quo θυσίαι νηφάλιαι sunt dictæ. Tum mulieres ea sacra tractabant, atque administrabant: quæ perpetuò apud Romanos, temeto carebant: apud Græcos verò saltem iis diebus, sese à vino abstinebant. Nonnulli sic soluunt, vt dicant Cererem eandem esse atque Vestam, seu potius Terram. FACTVRI} subintell. sumus? non celabo lectorem tamen apud Macrob. legi, *hi sunt fact. nupt.* TEMETI.} vini. Festus, *temetum*, inquit, *vinum*: deinde
C profert hunc locum Nonius, Temulenta, inquit, dicta est ebriosa: à temeto, quod est vinum, quòd attentet mentem. deinde profert is quoque hunc locum, & alterum, qui est in Truculent. *Sine adeò caret temeto: tamen ab ingenio est improbus.* ASSERES?} asseres, tabulæ sunt ligneæ, longæ, tenues. IMPVRATE.} scelerate, sanguine contaminate: nam sanguis inquinat. vel dic impudicate, stuprate, idque à sanctissima corporis parte. Nam semen quoque contaminat, atque impurū reddit. QVAMQVAM VVLCANO ST.} quamquam in eo quod dicis, Vulcano consulis, qui sine ligno aliáque simili materia, coli non potest, vel quamquam assiduè igni accendendo das operam. vel quamquam in eo Vulcano studes, quòd coquos domum nostram adducis. vel quamquam igne tibi opus est, & ignis accendendus est ad coquendam cœnam. Nonnulli legi volunt, *quoniam Vulcano studes* fortasse non malè. Propterea autem Homerus & cæteri poëtæ, Vulcanum claudum faciunt, quòd ignis noster purus non est, neque sine materia constare potest, sed pabulo aliquo alatur, necesse est. TVAE MERCEDIS GRATIA} vt incendium ædium nostrarum sit tibi pro mercede.

PYTHODICVS seruus.

CVrate, ego interuisam quid faciant coqui,
Quos pol vt ego hodie seruem, cura maxima est:
D Nisi vnum hoc faciam, vt in puteo cœnam coquant,
Coctam inde sursum subducemus corbulis.
Si autem deorsum comedent, si quid coxerint,
Superi incœnati sint, & cœnati inferi.
Sic verba hic facio, quasi negotij nihil fiet,
Rapacidarum vbi tantum fiet in ædibus.

EGO INTERVISAM,} ego interea visam. SERVEM,} obseruem. IN PVTEO} in loco suffosso, & subterraneo, vt suprà diximus. SVBDVCEMVS CORBVLIS.} seorsum ducemus paruis corbibus. Nonius ex Varrone, Cogit aliquot corbulas vuarum, & frondem iucundissimam ministrat ouibus. Idem Varro lib. 4. de Lingua Lat. *Corbes ab eo, quòd spicas aliúdve quid corruebant: hinc minores corbulæ dictæ.* SIN AVTEM DEORSVM COMEDENT, &c.} si autem coqui in loco inferiore comedent, quod coxerint: eueniet vt ij, qui in loco superiore remanserint, incœnati sint, & ij soli qui in lo-
E cum inferiorem conditi fuerint, cœnati sint. *deorsum* hoc loco, non significat motum, sed quietem. Sic apud Varronem lib. 1. De re rust. cap. 6. *Qui colunt deorsum, magis æstate laborant: qui sursum, magis hieme.* RAPACIDARVM VBI T.} Rapacidarum, sic dictum, vt Priamidarum, Dardanidarum, Æacidarum, Tantalidarum, Pelopidarum, &c. finxit nomen patronymicum Plautus à voce *rapax*, vt Priamides fit à Priamo, &c. Per rapacidas igitur significat, furum & rapacium hominum filios: hoc est rapaceis. Nam filij tales esse solent quales patres, & sæpe deteriores ac peiores: rarò admodum meliores, vt ait Hom. ἰλ. Οἱ πλέονες κακίους, παῦροι δέ τε πατρὸς ἀρείους.

EVCLIO, CONGRIO.

VOlui animum tandem confirmare hodie meum,
Vt bene haberem meæ me filiæ in nuptiis.
Venio ad macellum, rogito pisces, indicant
Caros, agninam caram, caram bubulam,
Vitulinam, cetum, porcinam, cara omnia:

Atque eo fuerunt cariora,æs non erat. A
Abeo illinc iratus,quoniam nihil est qui emam.
Ita illis impuris omnibus adij manum.
Deinde egomet mecum cogitare inter vias
Occepi,festo die si quid prodegeris,
Profesto egere liceat,nisi peperceris.
Postquam hanc rationem cordi ventríque edidi,
Accessit animus ad meam sententiam,
Quàm minimo sumptu filiam vt nuptum darem.
Nunc tusculum emi,& hasce coronas floreas,
Hæc imponentur in foco nostrò lari, B
Vt fortunatas faciat natæ nuptias.
Sed quid ego apertas ædes nostras conspicor!
Et strepitus est intus,númnam compilor miser?
CON. Aulam maiorem si potes à vicina
Pete:hæc est parua,capere non quit. EV. hei mihi.
Perij hercule,aurum rapitur,aula quæritur.
Nimirum occidor,nisi egò huc propero currere.
Apollo quæso subueni mihi,atque adiuua,
Confige sagittis fures thesaurarios.
Cui in re tali iam subuenisti antidhac.
Sed cesso prius,quàm prorsus perij currere? C

VOLVI ANIMVM TAND. CONF. H. M. &c.} Volui tandem in animum hodie inducere vt hilarum & liberalem me facerem,ac præberem in filiæ meæ nuptiis.vel sic,volui tandem mihi animum obfirmare, vt hilarus essem,& liberaliter & molliter me curarem in fil. m.nupt. ROGITO PISCEIS.} rogito,quanti vendant pisceis,seu quanti sint pisces. INDICANT CAROS.} carum pretium piscibus constituunt. AGNINAM CARAM} agninam , subintell. carnem. ÆS NON ERAT.} pecunia non suppetebat, vnde pisceis emerem. Nummi deerant quibus pisceis pararem. Veteres Romani nummis æreis vtebantur,ex quo illa.æs alienum:ære diruti:tribuni ærarij:ærarium. & Horat, epist.6.lib.1. *Mancipiis locuples eget, æris Cappadocum rex.* ABEO ILLINC IR. Q. &c.} tempus præsens pro præterito abeo pro abij:non est,pro non erat,vel non fuit.qui emam,pro vnde emerem.Sic sæpe loquuntur scriptores & Græci,& Latini. ITA ILLIS IMPVRIS OMNIBVS ADII. MANVM.} id est, ita cum illis sceleratis congressus sum, & ita ab illis discessi scilicet,vel ita illos impuros tractaui. Quid sit adire manum alicui, ex aliis exemplis cognoscere licebit.Sic igitur idem Plautus in Casin. *Quid nunc?satin' lepidè adita'st vobis manus meritò?* id est, *Quid nunc?satisne lepidè tractati à nobis estis?* Idem in Pœn. *Eo pacto auara Veneri pulchrè adij manum.* id est,eo pacto auaram Venerem pulchrè tractaui. οὕτω τῇ φιλαργύρῳ Ἀφροδίτῃ καλῶς ἀπήλλαξα οὕτω τῇ φιλαργύρῳ Ἀφροδίτῃ καλῶς ἐχρησάμην. Idem in Persa, *Vt me in tricas coniecisti?quomodo de Persa manus mihi adita'st?* Quidam existimant,adire manum,esse supplicare,apud Plautum.sed hæc interpretatio non bene procedit in omnibus locis. FESTO DIE SI QVID PRODEGE. PROFESTO EGERE LICEAT, &c.} sententia est,vtilis quidē illa,ei,qui rectè interpretatur , & qui ab auaritia incorruptum gerat animū: D
auido vero atque auaro,qualis est Euclio,qui,quod preclarè & vtiliter dictum est, ad sensum animi deprauatum trahit, inutilis,atque adeò perniciosa.significat autem eum,qui festo die magnum sumptum fecerit, & aliquid profuderit:nisi aliquid in loculis,aut capsis intactum reliquerit,fore vt profesto die egeat atque esuriat. Quid hac sententia veriús? Sed eam Euclio ad auaritiam suam accommodat,& sic interpretatur,vt die festo nihil prorsus insumendum sit.atque adeò, vt nunquam sibi faciendum sit bene. PRODEGERIS } profuderis. PROFESTO.} dies profesti, festis opponuntur:cōcessi autem sunt ad opus faciendum,& rusticum & vrbanum:domesticum,& forense. Horat. Sat.3.lib.2. *Qui Veientanū festis potare diebus Campana solitus trulla,vappámque profestis.* NISI PEPERCERIS.} nisi aliquid in posterum seruaris,quod non prodigas. CORDI,} animo menti. EDIDI:} quid sit edere rationem & rationes,licet ex iurisconsultis intelligere.lib.2.Pandect.titul de edendo.Omnino edere rationes.nihil aliud est,quàm ostendere ac proferre,eārúmque copiam alteri facere. ACCESSIT ANIMIS AD MEAM S.} assensus sum huic meæ sententiæ. hanc meam sententiam approbaui. NVNC TVSCVLVM EMI. &c.} sic legendum,non tustulum,vt edidit Camerarius:neque tutulum,quod est flaminicarum capitis ornamentum,vt quidam volunt:sed tusculum,nomen deminutum,à tus,ris.hoc primum : deinde sic legendum esse,pertinent libri omnes veteres,qui.sic habent sine vlla varietate,aut litura. CORONAS FLOREAS.} E
coronas ex floribus.Tibull.dixit serta florea,Eleg 1.lib.1. *Nam veneror,seu stipes habet desertus in agris, Seu vetus in triuio florea serta lapis.* Idem in 2 Eleg *Te meminisse decet,quæ plurima voce peregi Supplice, cùm postis florea serta darem.* HAEC IMPONENTVR IN FOCO NOSTRO LARI.} sic suprà,in prologo,*ea mihi quotidie Aut ture, aut vino, aut aliqui semper supplicat. Dat mihi coronas,* VT FORTVNATAS FACIAT.} vt fortunet. NVMNAM COMPILOR M.} nunquīdnā à furibus spolior? AVLAM M.} ollam m. SI POTE, EX VICINIA P.} ollam maiorē pete ex vicinia.i.à vicinis.si pote.i.si fieri potest. εἰ δυνατόν ἐστι. Cùm libri veterés habeant partim *vicinia*.partim *viciniam*. vel sic omnino legendū,vt edidi:vel si cui fortè placeat magis , *Aulam maiorem,si potest,viciniam Pete*.quod mihi minus placet. CAPERE NON Q.} non potest concipere,quod coquendum est ἢ δυνάται χωρεῖν,seu δέχεσθαι. NISI EGO INTRO HVC PROP. CVRR.} Videtur delenda particula *intrò*.vt constet versus:aut legendum *ni ego intrò huc pr.c.* APOLLO,} Apollinem inuocat, vt ἀλεξίκακον, hoc est malorum depulsorem. CONFIGE SAGITTIS.} Est enim sagittarius & iaculator Apollo: & ita à Poëtis Græcis appellatur ἑκηβόλος, & ἑκατηβελέτης, & ἕκατος, ἑκάεργος. Sic Niobes filios duodecim confixit, & Diana soror. iaculatrix, ac venatrix totidem eius filias. & Brennum, Gallorum ducem , templum Delphicum spoliantem,ac diripientem, cum toto exercitu,grandine contriuit. ANTIDHAC.} antea,seu antehac.

ANTRAX.

A ANTRAX.

DRomo desquama pisceis,tu Machærio
Congrum, murænam,exdorsua quantum potes,
Atque omnia dum absum hinc exossata fac sient.
Ego hinc artoptam ex proximo vtendam petò
A congrione:tu istum gallum,si sapis,
Glabriorem reddes mihi,quàm volsus ludius est.
Sed quid clamoris oritur hinc ex proximo?
Coqui hercle,credo,faciunt officium suum.
Fugiam intrò,ne quid hîc turbæ fiat itidem.

B DESQVAMA P.] piscibus squammas detrahe,pisceis squammis spolia.sic Nonius,hunc locum proferens.profert & hæc ex Lucil.Satyr.lib.7. *Sapor,subbellor,desquamor,pumicor,ornor.* EXDORSVA,] exdorsuare,dorso nudare.Sic Nonius,deinde hunc locum profert. Festus,*exdorsua*, inquit,*dorsum confringe*;alij eximie. EXOSSATA FAC SIENT.] exossare,est ossa detrahere,& ossibus detractis purgare. Terent.Adelph *pisceis ceteros, Dromo. Congrum istum maximum in aqua sinito ludere paulisper: vbi ego venero,exossabitur. Prius nolo.* Plautus in Pseud. *Exossabo ego illum similiter,itidem,vt murænam coquus.* Exossabantur autem pisces nonnulli,vt ex iis comminutis,& in minutas partes concisis,fierent quædam velut tuceta,quod & hodie fit. ARTOPTAM] artopta,vas erat in quo panis torrebatur. Plin. lib.18. cap.11. loquens de panis confectione,*Pistores Romæ non fuerunt ad Persicum vsque bellum, annis ab vrbe condita super* IↃLXXX. *Ipsi panem faciebant Quirites:mulierúmque id opus erat,sicut etiam nunc in plurimis gentium. Artoptam Plautus appellat in fabula, quam Aululariam scripsit:magna ob id concertatione eruditorum, an is versus poetæ sit illius, certúmque fit Attei Capitonis sententia, coctum panem lautioribus coquere solitos, pistorésque tantùm eos, qui far pinsebant, nominatos.* EX PROXIMO] domo Megadori. CONGRIONE] qui coquebat apud Megadorum. GLABRIOREM REDDES, &c.] læuiorem, atque, vt ita dicam, implumiorem,&c. Apuleius lib.5.de Asino aur. *At ego misera,primùm patre meo seniorem maritum sortita sum: dein cucurbita glabriorem,& quouis puero pumiliorem.* QVAM VOLSVS LVDIVS EST.] Ludij,adolescentes erant imberbes,impuberes,glabri,& depiles,tunicis amicti insignibus,galeas,palmas,gladios gestantes: qui in pompis theatralibus ordinatim incedebant,& in numerũ,tanquam Salij,saltitabant:à Lydis,vt putat Dionysius Halicarnasseus,appellati;de iis Nonius,

C ex Varrone de vita populi Romani,& hunc locum profert, T.Liuius lib.7. Annal.*Cæterùm parua quoque (vt ferme principia omnia) & ea ipsa peregrina res fuit: sine carmine vllo, sine imitandorum carminum actu ludiones ex Etruria acciti ad tibicinis modos saltantes,haud indecoros motus more Tusco dabant. imitari deinde eos iuuentus simul inconditis inter se iocularia fundentes versibus cœpere,&c.* Plautus Curcul. Finite causa mea Lydij barbari,id est saltate. M.Tullius orat.de harusp.resp. *An si ludius constitit,aut tibicen repentè conticuit,&c. ludi non sunt ritè facti,&c.* Idem in Sextiana, *Ipse ille maximè Ludius, non solùm spectator,sed actor & acroama,&c.* Suetonius in Augusto, *Nam & ad communionem sermonis tacentem, vel submisse fabulantem prouocabat, & aut acroamata, & histriones, aut etiam triuiales ex circo ludios interponebat, ac frequentissimè aretalogos.* VOLSVS] id est,euulsis pilis,læuis & glaber factus, FACIVNT OFFICIVM SVVM.] id est coquunt, vel, vt sentit Euclio,furantur. HIC] domi nostræ. TVRBAE] id est,turbationis.sic Nonius,hoc loco prolato.

CONGRIO.

OPtati ciues,populares,incolæ,accolæ,aduenæ omnes,
Date viam,qua fugere liceat,facite totæ plateæ pateant.
D Neque ego vnquam, nisi hodie, ad Bacchas veni in bacchanal coquinatum,
Ita me miserum & meos discipulos fustibus malè contuderunt.
Totus doleo,atque oppidò perij,ita me iste habuit senex gymnasium.
Atat,perij hercle ego miser,aperitur bacchanal,adest.
Sequitur,scio quam rem geram.hoc ipsus magister me docuit.
Neque ligna ego vsquam gentium præberi vidi pulchrius,
Itaque omnis exegit foras,me atque hos onustos fustibus.

OPTATI CIVES,] cari ciues:vel dic,optati,id est,à me inuocati & implorati, in rebus meis dubiis & aduersis. O ciues,quos ego in meis difficilibus temporibus inuocare & optare debeo, vel optati ciues,id est, lecti ciues. POPVLARES.] δημόται. ex eodem oppido ἐκ τοῦ αὐτοῦ δήμου. Sic loquuntur in comœdiis palliatis. Terent.Phorm.amicus summus meus, & popularis Geta. AD BACCHAS] ad homines Baccharum similes,ad homines furiosos. eò dicit, quia ab Euclione fustibus verberatus, & malè mulcatus fuit. IN BACCHANAL.] in locum, seu domicilium baccharum.

E COQVINATVM.] coctum,siue vt Nonius interpretatur,hoc loco prolato,ad coquendum. coquinare, est in coquina, id est, colina, seu culina, coquere. Idem Plautus in Pseud. *Quanti coquinatum istuc me vnum perdoces?* ITA ME ISTE HAB. SEN. GYMN.] id est, ita senex iste sese in me verberando exercuit: vel sic, ita ego illi seni pro gymnasio fui, in quo se exerceret. ATAT.] Senem domo exeuntem videns coquus, eius sæuitiam re expertus, exclamat hoc modo, atat,&c. Iam *atat*,interiectio est pauentis. Carisius,*atat tata*. APERITVR BACCHANAL.] id est, patescit baccharum locus, & inde effunditur baccharum cohors. significatur autem Euclio, quem baccharum instar esse autumat. SCIO, QVAM REM GERAM.] scio, quid agam. HOC IPSVS MAG. ME. D.] quid agere debeam, docuit me ipse Euclio, fusteis manibus tenens,& fustibus me,& meos insectãs,ac verberans. NEQVE LIGNA EGO VSQVAM GENTIVM PRAEBERI VIDI PVLCHRIVS,] locus ex ambiguo. Nam ligna præbentur & ad coquendum, & ad verberandum. Hoc loco igitur coquus, cùm ligna pulcherrimè, id est largissimè præbita dicit, non hoc sentit, ea sibi esse ad coquendum præbita,sed ad verberandum.Præbere ligna autem,sic dicunt Latini,vt præbere salem,oleum,fanum,&c. παρέχειν, παρέχεσθαι. ex quo πάρεχοι.Hoc igitur sentit cocus.querebar antea ligna mihi ad coquendum obsonium non præberi:ligna ad rauim vsque poscebam.sed aduenit tandem senex,qui ligna largissimè præbuit,méque & discipulos meos lignis,

id est, fustibus contusos, ex ædibus eiecit. Itaque per ligna significantur fustes, quibus coquus contusus est, non ea ligna quæ in foco posita sint, & quibus in focum coniectis, obsonia coquerentur. EXEGIT FORAS.] eiecit foras. Nonius hunc locum proferens, exigere interpretatur excludere: sed errat Nonius. aliud est enim eiicere, aliud excludere. eiicitur is, qui cùm intus est expellitur: excluditur, qui foris ad ostium stans, & ingredi volens, non recipitur, neque intromittitur. ONVSTOS FVSTIBVS.] oneratos fustibus. A

EVCLIO senex, CONGRIO.

EV. Redi, quo fugis nunc? tene, tene. CON. quid stolide clamas?
EV. Quia ad treisuiros iam ego deferã tuum nomen. CON. quamobrem?
EV. Quia cultrum habes. CON. cocum decet. EV. quid comminatu's
Mihi? CON. istuc malefactum arbitror, quia non latus fodi. B
EV. Homo nullus est te scelestior qui viuat hodie,
Neque cui ego de industria amplius malè plus lubens faxim.
CON. Pol etsi taceas, palàm id quidem est, res ipsa testis est.
Ita fustibus sum mollior, miser, magis quàm vllus cinædus.
Sed quid tibi nos mendice homo tactio est? quæ res est?
EV. Etiam rogitas? an quia minus quàm æquum erat, feci?
CON. Sine, at hercle cum malo magno tuo, si hocce caput sentit.
EV. Pol ego haud scio quid pòst fiat, tuum nunc caput sentit.
Sed in ædibus quid tibi meis nam erat negotij
Me absente? nisi ego iusseram, volo scire. CON. tace ergo.
Quia venimus coctum ad nuptias. EV. quid tu, malùm, curas,
Vtrum crudum, an coctum edim? nisi tu mihi es tutor.
CON. Volo scire, sinas, an non sinas nos coquere hîc cœnam.
EV. Volo scire item ego, meæ domi meáne salua futura? C
CON. Vtinam mea mihi modò auferam, quæ attuli, salua.
EV. Me haud pœnitet, tuáne expetam? CON. scio: ne doce, noui.
Quid est, qua prohibeas nunc gratia nos coquere hîc cœnam?
Quid fecimus? quid diximus tibi secus, quàm velles?
EV. Etiam rogitas, scelestè homo, qui angulos hîc omneis
Mearum ædium, & conclauium mihi peruiam facitis?
Id vti tibi erat negotium, ad focum si adesses,
Non fissile haberes caput, meritò id tibi factum est.
Adeò vt tu meam sententiam iamiam noscere possis:
Si ad ianuam huc accesseris, nisi iussero, propius: D
Ego te faciam miserrimus mortalium vti sis.
Scis iam meam sententiam? quò abis? redi rursum.
CON. Ita me bene amet Lauerna, te, iam nisi reddi
Mihi vasa iubes, pipulo hîc differam te ante ædis.
Quid ego nunc agam? næ ego edepol veni huc auspicio malo.
Nummo sum conductus, plus iam medico mercede opus est.

TENE, TENE.] Alloquitur quẽuis ex iis qui sunt in scena, aut etiam in cauea, & hortatur, vt coquũ fugientẽ teneat. AD TREIS VIROS] ad treuiros, seu treuiros capitaleis, de quibus suprà in Amphitr. DEFERAM TVVM NOMEN] nomen tuum apud treis viros capitaleis inscribendum curabo, quo facto, te reum capitis faciam. QVID COMMINATV'S MIHI?] quid mihi comminatus es? ISTVC MALEF. ARB. QVIA NON LAT. F.] istud arbitror à me malè factum, quod tibi hoc cultro latus non transfixi, seu transuerberaui. Latus fodere aliàs non pro latus aperire, & transfodere, vt hîc, sed pro látere grauius pulso, monere vsurpatur. Horatius epist. 6. lib. I. *Mercemur seruum, qui dictet nomina: læuum Qui fodiat latus, & cogat trans pondera dextram Porrigere.* sic Terent. in Hecyra, *Heri Philumenam ad se arcessi hic iussit. dic iussisse te.* PH. *Noli fodere, iussi.* DE INDVSTRIA] consultò, data opera. ITA FVSTIBVS SVM MOLLIOR MISER MAGIS, &c.] pleonasmus *mollior magis.* QVAM VLLVS CINAEDVS] Cinædi, inquit, Nonius, dicti sunt apud veteres, saltatores, vel pantomimi, ἀπὸ τοῦ κινεῖν τὸ κῶλον. al. τὸ σῶμα. deinde profert hunc versum. Propriè cinædus mollem significat, & impudicum. Idem Plautus in Sticho, Qui Ionicus aut cinædicus, qui hoc tale facere possit? Cinædica cantio apud eundem ibidem, lasciuam, mollem, & libidinosam significat. SED QVID TIBI NOS, MENDICE HOMO, TACTIO'ST?] quid tibi nos tactio est, id est, quamobrem nos tangis? mendicum autem Euclionem appellat, propter insignem hominis auaritiam, quæ ab egestate, & mendicitate parum distat. SINE] minantis verbum. SI HOCCE CAPVT SENTIT.] si quid ego sapio: si quid in me sensus, & mentis est, non sine magno tuo malo me verberasti. hæc coci verba, statim Euclio in aliam sententiam detorquet. POL EGO HAVD SCIO QVID P. FIAT TVVM NVNC CAP. S.] Pol ego, inquit, Euclio, nescio, quid postea futurum sit: tuum quidem caput, quod ego fustibus dolaui & cõtudi, sentit, opinor, dolorem ex ictibus proficiscentem. SED IN AEDIBVS QVIS TIBI MEIS NAM, &c.] E

ordo

A ordo est, Sed quidnam tibi in meis ædibus erat negotij, me absente, nisi ego iusseram? TACE ERGO] si vis me tibi dicere, aut si vis scire, tace ergo. tum ego dicam. MALVM,] interiectio indignantis, seu stomachantis. VTRVM COCTVM AN CRVDVM EDIM?] vtrum cibos coctos, an crudos comedam? vtrum ego cibis crudis, an coctis vescar? *edim* autem legendum est, & ita habent omnes nostri libri veteres, non vt vulg. *edam*. NISI TV MIHI ES T.] nisi fortè tu mihi tutor datus es, quasi pueto impuberi & paruulo. MEANE SALVA FVTVRA.] subintell. sint. ME HAVD POENITET.] meorum me non pœnitet, inquit Euclio, id est, meis bonis contentus sum, mea bona mihi non videntur æquo minora. Camerarius legendum suspicatur, *Meum haud pœnitet*. fortasse non malè, vt subintelligatur me, hoc modo, Meûm, id est, meorum, haud me pœnitet. TVANE EXPETAM?] cohærent, & consentanea sunt hæc cum superioribus. Mea satis mihi sunt, meisque contentus sum: neque tua expeto, tuáne expetam? id est, itáne mea, mihi angusta, & parua sunt, vt tua expetam? QVID EST, QVA PROH. N. GR.] quid est, qua gratia: id est, quid est quare nos prohibeas nunc hîc cœnam coquere? PERVIAM FACTIS?] peruiam, aduerbium est, vt iam antè admonuit Turnebus, & sic dictum, vt *obuiam*. Neque est, quòd quisquam locum mendosum esse existimet. Nam ita habet omnes libri veteres, vno excepto, in quo est, *peruios*. Hoc igitur totum, angulos omneis mearū ædium, &c. peruiam facitis? valet, angulos omneis mearum ædium peruios facitis? id est, aperitis? scrutamini? Si quis tamen legi malit, *peruios*, pugnare nolo. ID VBI TIBI ERAT NEGOT. AD FOCVM SI ADES, S.] ordo & sententia horum verborum est, Si ad focum assiduè stares, vbi tibi erat negotium: & si omnes mearum ædium angulos non scrutareris peruiósque faceres, non haberes caput pla-

B gis contusum, & concisum. Sed Camerarius hoc modo edidit, *Id. vbi t. e. n. ad focum sic adesses*, &c. quam scripturam nullo in codice ex nostris reperi. Eius tamen aliqua & sententia, & ratio est: nimirum talis ad focum, vbi tibi erat negotium, adesses, id est adesse deberes, seu debebas, quod si faceres: caput fustibus concisum ac fissum non haberes. Porrò autem *fissile* posuit pro *fissum*. alioqui *fissile*, propriè est, quod fundi potest. Virgil. lib. Georg. 1. *Nam primi cuneis scindebant fissile lignum*. Sed non dissimulabo, mihi videri legendum, Ibi, vbi tibi erat negotium, ad foc. &c. Nam hæc lectio longè esset & planior, & vsitatior. Veruntamen nihil mutare ausim. MERITO ID TIBI FACTVM'ST.] quidam libri habent, merito id tuo factum'st. ego nihil muto. ADEO, VT TV MEAM S. &c.] tale est illud apud Terentium in Andr. *Nempe ergo apertè vis quæ restant, me loqui*. DA. *Sanè quidem*. SI. *si sensero*, &c. Sed huic simillimum, & planè genuinum illud etiam Plautinum in Rud. *nunc adeò vt scias meam sententiam, Occipito modò illis afferre vim ioco pauxillum. Ita hunc ego te ornatum amittam, tu ipsius te vt non noueris*. EGO TE FACIAM MISERRIMVS MORTALIVM VTI SIS.] locutio duplex permixta, quæ sic distinguitur, ac secernitur. ego te faciam mortalium omnium esse miserrimum. ego faciam, vt tu sis omnium mortalium miserrimus. LAVERNA,] dea furum. significat coquos omneis fures esse: quippe quorum dea sit Lauerna, non enim deam sibi propitiam esse optaret coquus, nisi ea potestatem in fures præcipuam obtineret. PIPVLO HIC DIFFERAM ANTE AED.] id est, conuicio hic ante ædes tuas te nobilitabo, & diuulgabo, & infamabo. *Differre*, inquit Nonius, valet interdum *diffamare*. Lucill. *Gaudes, cùm de me ista foris sermonibus differs*. Idem, *Et maledicen-*

C *do multis sermonibus differs*. Plautus in Aulul. *Nisi reddi mihi vasa iub. pip. te diff.* Nonius, pipulo, inquit, id est conuicio. deinde profert hunc & superiorem versum. Varro lib. 6. de lingua Latina, *in Aulularia, pipulo te differam. id est conuicio declinatum à pipatu pullorum*. Hoc autem se facturum minatur coquus, quia eum testibus probare non possit se vasa in eius fideis intulisse, quæ Euclio sibi reddere nolit: ea iudicio repetere non poterat. Quia igitur iniquum erat, rem suam quæ exstaret, domino vindicare, aut auferre non licere: lex 12. tabularum, ei, cui testes, quibus rem suam domi alienæ esse probaret, deessent, permittebat ad portum, id est ob domum eius, qui semel atque iterum admonitus, ac rogatus, rem alienam reddere nolebat, obuagulatum ire, id est conuiciatum ire, seu cum conuicio repetitum ire. Festus in voce *portus*. Portum in 12. pro domo positum omnes fere consentiunt. cui testimonium defuerit, is tertiis diebus ob portum obuagulatum ito. Idem Festus in voce *Vagulatio*. Vagulatio, inquit, in lege 12. tabularum significat quæstionem cum conuicio. Deinde profert eadem illa verba 12. tabularum. Non sum nescius tamen, verbum obuagulari & vagulari, ab aliis quibusdam aliter explicari, neque iis Festi interpretationem nimiùm probari. Sed, vt ad pipulum redeam, Simeo Bosius, putabat ab hac voce, verbum pipulare, quo verbo vsus est Catullus carm. ad Lesbiam, deriuatum esse: & pipulum dicebat esse garritum passeris, & similium auium. Ego autem ei assentiebar, & vt eius sententiam confirmarem, dicebam mihi legendum videri apud Varronem in iis, quæ supr à retulimus, *declinatum à pipulatu pullorum*, pro *declin. à pipatu pullorum*. Catulli versus autē, in quo hoc verbo vsus est, hic est, *Ad solam dominam vsque pipulabat*. sic enim ille legendū cen-

D sebat, non vt alij, *pipiebat*, neque vt alij pipulabat, & verò eius coniecturam libri veteres adiuuant. Nam habent partem *piplabat*, partim *pipillabat* partim *pupulabat*. NAE EGO AEDEPOL VINI H.] sic edendum curaui, quinque libros manuscriptos, quibuscum consentiunt omnes ferè vulgati, secutus. quod eò adscripsi, ne quis dicat, me pro meo iure sine librorum veterum auctoritate reposuisse, ea sola ratione adductum, quòd *ne*, siue *ne*, (sic enim scribitur hæc particula affirm. in libris veteribus sine diphthongo) soleat semper habere ante se aliquem pronomen, verbi gratia, ego, tu, ille iste, Ne quis igitur hoc suspicetur, hoc confirmat, sic esse scriptum, vt edidi in quinque libris manuscript. AVSPICIO MALO] mala aui. NVMMO SVM CONDVCTVS.] nummum hic accipe, non sestertium, sed nummum aureum, qui valebat aliquantò plus duobus aureis nostris, vt ego, & Clemens Teneuinus, qui mihi aliquot ostendit, ex pondere existimauimus. PLVS IAM MEDICO MERC. OP. E.] plus iam opus est medico, id est, plus mihi opus est, quod dem medico, qui me sanabit, quàm accepturus sum à Megadoro mercedis nomine, à quo Megadoro conductus sum certa mercede pacta, id est, nummo aureo.

EVCLIO. CONGRIO.

E EV. HOc quidem herclè quoquo ibo nunc, mecum erit, mecum feram.
Neque istuc in tantis periclis vnquam committam vt siet.
Ite sanè nunc iam intrò omnes, & coqui & tibicinæ.
Etiam huc introduce, si vis, vel gregem venalium.
Coquite, facite, festinate nunc iam quantum lubet.
CON. Temperi: postquam impleuisti fustibus istorum caput.
EV. Intrò abi. opera huc est conducta vestra, non oratio.
CON. Heu senex, pro vapulando hercle ego abs te mercedem petam.
Coctum ego, non vapulatum dudum conductus fui.
EV. Lege agito mecum, molestus ne sis, i & cœnam coque,
Aut abi in malum cruciatum abs ædibus. CON. abi tu modó.

HOC QVIDEM H.] Senex ollam auri effossam, metuens ne vel à cocis, vel ab aliquo alio auferatur, secum circumfert, neque audet eam ne domi quidem relinquere. *Hoc* igitur, id est aula, seu olla auri: vel *hoc*, id est, aurum in olla conditum. NEQVE ISTVC IN TANTIS, &c.] ordo & sententia est, neque vnquam committam, vt illuc in tantis periculis versetur, neque vnquam committam, id est, neque faciam, seu neque sinam. VEL GREGEM VENALIVM.] id est, etiam multitudinem seruorum, quos dominus vendere velit. Horat. Sat.1.lib.1. *Non tuus hoc capiet venter plus, quàm meus: vt si Reticulum panis venaleis inter, onusto Fortè vehas humero*, &c. vel dic gregem seruorum simpliciter: qui plerunque fures sunt. FESTINATE N.] festinate nunc iam domi, & illuc currite. Horat. Od.xj. lib 4. *Cuncta festinat manus: huc & illuc Cursitant mistæ pueris puellæ.* TEMPERI, POSTQ. IMPL. FVSTIB. &c.] Temperi, id est tempori, inquit coquus, iubes nos coquere & festinare, postquam nobis caput fustibus obruisti. OPERA HVC EST COND. VESTRA NON OR.] conducti estis, vt operam obsoniis coquẽdis daretis, non vt loqueremini. HVC] domum meam. PRO VAPVLANDO] pro eo quòd vapulaui, quasi ita dicat, non pro coquendo mercedem petam, sed pro vapulando. LEGE AGITO MECVM.] si quid tibi à me iniuriæ factum esse putas, ius tuum experire, & me in ius voca ex lege. Lege agere, est actionem aliquam intendere, ex lege 12. tabul. Pomponius de orig. iuris, *Et ita eodem penè tempore tria hæc iura nata sunt: leges 12. tabul. ex his fluere cœpit ius ciuile: ex iisdem legis actiones.* Idem Plaut. in Mil. glor. *lege agito te nusquam mittam, nisi das firmatam fidem.* IN MALVM CRVCIATVM] in malam crucem. B

EVCLIO.

EV. ILlic hinc abiit. Di immortales, facinus audax incipit.
Qui cum opulento pauper homine cœpit habere negotium,
Aut rem: velut Megadorus tentat me omnibus miserum modis:
Qui simulauit mei honoris mittere huc caussa coquos,
Is ea caussa misit, hoc qui surriperent misero mihi.
Condignè etiam meus me intus gallus gallinaceus,
Qui erat anui peculiaris, perdidit penissimè
Vbi erat hæc defossa, occœpit ibi scalpulrire vngulis
Circumcirca: quid opus est verbis? ita mihi pectus peracuit.
Capio fustem, obtrunco gallum, furem manifestarium.
Credo ego edepol illi mercedem gallo pollicitos coqos, C
Si id palàm fecisset. exemi ex manu manubrium.
Quid opus est verbis? facta est pugna in gallo gallinaceo.
Sed Megadorus meus affinis, eccum incedit à foro,
Iam hunc non ausim præterire, quin consistam & colloquar.

ILLIC HINC ABIIT.] Ille, coquus, hinc abiit. proinde ac si dicat, nunc solus sum, nunc mihi quidquid libet, dicere licet, quando nullus est meorum verborum arbiter. AVT REM] res latiùs patet, quàm negotium. MITTERE] subintell. se. IS EA CAVSA MIHI, HOC QVI, &c.] id est, is ea causa misit, vt mihi misero hoc surriperent. *qui*, id est, quo, vel vt, vel dic hoc modo, is ea causa misit coquos, qui coqui hoc aurum mihi misero hoc surriperent. Ego illo modo mâlo. CONDIGNE] dignè, ἀξίως. INTVS] domi, ἔνδον. QVI ERAT ANVI PECVLIARIS] Qui erat in peculio meæ ancillæ Staphylæ. sic suprà in Asinaria, *Etiam opilio, qui pascit mater, alienas oueis, Aliquam habet peculiarem, qui spem soletur suam.* PENISSIME[*penissimè* dictum, pro penitissime. VBI ERAT HAEC DEFOSSA, &c.] vbi hæc olla, quam gero, sub terra abscondita erat, ibi gallus cœpit, &c. SCALPVRIRE] scalpere. ita Nonius, hunc locum proferens, paulò aliter tamen quàm hodie legitur, & quàm edidimus. nam apud Nonium impressum est, *vnguibus*. At libri omnes, & manuscripti & impressi habent vngulis, PERACVIT.] peracuit, præteriti temporis est, à verbo peracesco. valet autem, propriè peracre, seu peracidum factum est. translatè, valde irritatum, & ita acerrima incensum est. OBTRVNCO GALLVM,] gallum interimo. FVREM MANIFESTARIVM.] furem in furto manifesto deprehensum. POLLICITOS] subintell. esse. SI ID PALAM FECISSET.] si gallus scalpendo aurũ palàm fecisset, id est, in omnium conspectu posuisset, seu indicasset, seu patefecisset. EXEMI EX MANV MANVBRIVM.] fustem, qui mihi erat instar manubrij, emisi è manu in gallum, & ita gallum necaui. non placet hæc explicatio. nam prouerb. est, quo significat, se gallo ademisse occasionem indicãdi thesauri, Natum autem hinc prouerbium est, quòd ei, cui manubrium alicuius rei adimimus occasionem, & facultatem rei gerendæ auferimus. Hæc igitur sententia est, coci fortasse gallo mercedem polliciti erant, si aurum indicasset. at ego & cocorum, & galli inceptum disturbaui, omnémque rei gerẽdæ facultatem, ac potestatem eis eripui. MEVS AFFINIS.] meus gener. D

MEGADORVS EVCLIO. E

NArraui amicis multis consilium meum
De conditione hac. Euclionis filiam
Laudant, sapienter factum & consilio bono,
Nam meo quidem animo si idem faciant ceteri:
Opulentiores pauperiorum filias
Vt indotatas ducant vxores domum,
Et multò fiat ciuitas concordior,
Et inuidia nos minore vtamur quàm vtimur,
Et illæ malam rem metuant, quàm metuunt, magis.

Et nos

A Et nos minore sumptu simus, quàm sumus.
In maximam illuc populi partem est optimum.
In potiores auidos altercatio est.
Quorum animis auidis, atque insatietatibus
Neque lex, neque tutor capere, est qui possit, modum:
Namque hoc qui dicat, quo illæ nubent diuites
Dotatæ, si istud ius pauperibus ponitur?
Quo lubeat, nubant, dum dos ne fiat comes:
Hoc ita si fiat, mores meliores sibi
Pârent, pro dote quos ferant, quàm nunc ferunt.
Ego faxim muli, precio qui superant equos
B Sient viliores gallicis canteriis.
EV. Ita me di amabunt, vt ego hunc ausculto lubens.
Nimis lepidè fecit verba ad parsimoniam.
ME. Nulla ergo dicat, equidem dotem ad te attuli
Maiorem multò, quàm tibi erat pecunia.
Enim mihi quidem æquum est purpuram atque aurum dari,
Ancillas, mulos, muliones, pedissequas:
Salutigerulos pueros, vehicula, qui vehar.
EV. Vt matronarum hic facta pernouit probè.
Moribus præfectum mulierum hunc factum velim.
C ME. Nunc quóquo venias, plus plaustrorum in ædibus
Videas, quàm ruri, quando ad villam veneris.
Sed hoc etiam pulchrum est, præ quàm vbi sumptus petunt.
Stat fullo, phrygio, aurifex, lanarius,
Caupones, patagiarij, indusiarij,
Flamearij, violarij, carinarij,
Aut manulearij, aut murobathrarij,
Propolæ, linteones, calceolarij,
Sedentarij, sutores, diabathrarij,
Solearij astant, astant molochinarij,
Petunt fullones, sarcinatores petunt.
Strophiarij astant, astant semizonarij.
D Iam hosce absolutos censeas, cedunt, petunt.
Trecenti cùm stant phylacistæ in atriis,
Textores, limbolarij, arcularij, ducuntur, datur
Aes, iámque hosce absolutos censeas,
Cùm incedunt infectores crocotarij,
Aut aliqua mala crux semper est quæ aliquid petat.
EV. Compellarem ego illum, ni metuam, ne desinat
Memorare mores mulierum, nunc sic sinam.
ME. Vbi nugigerulis res soluta est omnibus,
Ibi aut postremum cedit miles, æs petit.
E Itur, putatur ratio cum argentario,
Impransus miles astat, æs censet dari.
Vbi disputata est ratio cum argentario,
Etiam ipsus vltrò debet argentario,
Spes prorogatur militi in alium diem.
Hæ sunt atque aliæ multæ in magnis dotibus
Incommoditates, sumptúsque intolerabiles.
Nam quæ indotata est, ea in potestate est viri.
Dotatæ mactant & malo damno viros.
Sed eccum affinem ante ædeis. quid ais Euclio?

DE CONDITIONE HAC] vxoria. EVCLIONIS FILIAM L.] docti quidem sic distinguunt. de conditione hac: Euclionis filiam. Laudant: sap.f.vt sit hæc sententia, me consilium cepisse ducendæ vxoris Euclionis filiæ, id laudant:& sapienter factum,& consilio bono dicunt.vel, me poposcisse vxorem, Euclionis filiam,& eam hodie domum ducturum, id laudant, &c. PAVPERIORVM FILIAS VT INDOT. VX: D. D.] Sic Plato lib.6. de legibus, [illegible] &c.id est, Rectè dicis fili.Dicamus igitur ei,qui ex bonis patribus natus sit, sapienteis suasuros, vt eas nuptias consectetur, de quibus prudentes bene existiment,& neque pauperum affinitatem fugiat,neque diuitum nimium persequatur:sed,si cætera sint æqualia,semper eum,qui sit inferiore loco,pluris faciens societatem cum eo contrahat.Nam & ciuitati hoc expedierit, & focis,familiisque in vnum conductis. Nam quod est æquabile & moderatum, infinitis partibus eo quod merum est, ad virtutem vtilius est. ET INVIDIA NOS MIN. V.] & minus inuidiosi simus,quàm sumus. ET ILLAE MALAM REM M.] & vxores pauperes,nec dotatæ, minus audeant pudorem, pudicitiámque violare. magis nefas sibi esse putent cum altero viro rem habere,& adulterium committere. Secuti autem sumus libros omneis manuscriptos & vulgatos,quibus vsi sumus,vno excepto,in quo scriptum reperimus, *Et illæ malam rem met q. met.minus.* cùm cæteri,quos secuti sumus,habent, *metuant, quàm metuunt, magis.* Quòd si cui illa scriptura placeat magis(non enim caret ratione)eam sic explicabo, Et illæ, vxores indotatæ, malam rem, id est pœnam flagitij, metuant minus, quia videlicet non peccarent,qui non peccant autem,pœnam non extimescunt:vt contrà qui peccant, & qui peccarunt, conscientia malefactorum suorum,quæ admiserunt,cruciati,conquiescere nequeunt. ET NOS MINORE SVMPTV S.&c.] & nos viri,minorem sumptum faciamus,cùm vxores nostræ minùs essent sumptuosæ. IN MAX. ILLVC. POP. PART.] illuc, hoc est,illud,nempe diuiteis,& copiosos indotatas & pauperes vxores domum ducere,maximæ populi parti est vtilissimum: quia scilicet multò ferè plures sunt in omni ciuitate pauperes, quàm diuites. IN PAVCIORES AVIDOS ALT.] sententia hæc est,non est dubium,quin si fiat quod dico, maior pars populi probatura sit. restant nunc pauci locupletes & auari, quibus cum mihi controuersia futura est, qui hoc non probabunt. QVORVM ANIMIS ATQVE INSAT.] sententia est,quorum animis diuitiarum amore flagrantibus,& cupiditatibus, inexplebilibus, neque lex est, neque tutor,qui modum constituere possit. INSATIETATIBVS] nomen substantiuum compositum ex simplici *satietas*,& particula *in*,negationem significante,quod rarius est: tale est apud eundem, *in consultu meo*, in Trinummo. tale apud Lucretium, *intactus*, lib.1. *Tactus corporibus cunctis, intactus inanis.* Tale apud Sallustium de bello Iugurthino, *incultus,tus,tui.* tale apud omneis *iniussu meo.* CAPERE] malim legi *facere.* nam legis & tutoris est facere,aut figere modum cupiditatibus,& libidinibus hominum:hominum verò qui à legibus coërcentur,& comprimuntur,capere: capere modum enim translatè dictum videtur à vase, quod capere id est χωρεῖν, seu δέχεσθαι dicitur. NAM QVOD QVI DICAT, QVO ILLAE NVBENT, &c.] locus obscurus, & fortasse mendosus. Omnino variè in libris veteribus scriptus est. Alij enim habent, *Namque hoc qui dicat,* &c. Alij, *Neque hoc qui dicat,* &c.quarum lectionum vtraque difficilis est explicatu. Priorem tamen sic explicare licet. Nam hoc si quis dicat,id est,nam si quis hoc obiiciat, quò nubent diuites puellæ dotatæ?&c. alterum sic,Neque verò quisquam mihi hoc dicat, *quò nubent,* &c. Vides,lector,quàm duræ sint hæ locutiones, & earum explicationes. Quare sic edendum curaui, Nam quòd qui dicat,&c. longè & facilius, & Plauto,cæterisque bonis scriptoribus vsitatius.de quo genere suprà multa dicta sunt ad illum locum, *Quòd illa aut amicum suum.* SI ISTVD IVS PAVPERIBVS PONITVR?] si ius istud constituitur, vt viri diuites ducant puellas pauperes, & indotatas vxores domum? QVO LVBEAT NVBANT, D.] solutio obiectionis,seu responsio ad obiectionem.nubant,inquit,quò libet, seu quo libeat,id est,in quamlibet familiam,dum modò dos eas ne comitetur. proinde ac si dicat: dotatæ vxores, dote fretæ, viris imperare volunt, neque aliud interea afferre curant, quo viris probentur; & catæ sint. HOC ITA SI FIAT: MORES MELIORES S. PARENT,&c.] id est,Hoc ita si fiat,vxores,seu puellæ, quæ nubere volunt, meliores mores sibi comparent, quos in locum dotis ad viros afferant, quàm hodie afferre solent. EGO FAXIM, MVLI PRETIO,&c.] id est, ego receperim in me, seu, ego spoponderim, fore, vt muli, qui nunc equos pretio superant,propterea,quòd vxores dotatæ, sumptuosæ & delicatæ, pilentis & similibus vehiculis vehi volunt, quæ à mulis, seu mulabus trahuntur,viliores sint Gallicis cantheriis. Cantherij,equi sunt castrati. Festus:cantherius hoc distat ab equo,quo maialis à verre, capus à gallo, veruex ab ariete. est enim cantherius equus cui testiculi amputati sunt. licet & sic hunc locum explicare,certum est,si hoc,quod dico fiat,mulos,qui propter mulierum maritarum, ac dotatarum luxuriam equis sunt cariores,Gallicis cantheriis futuros viliores. Ego faxim muli sint cantheriis viliores, id est, non est dubitandum,quin muli cantheriis futuri sint viliores. Nonnulli hîc per mulos,pisces significari volunt: à quibus dissentio. Equi Gallici autem haud magni tum pretij erant. multò igitur viliores cantherij. Nam equi semper cantheriis sunt meliores,animosiores, ferociores. NIMIS LEPIDE F. V.] valde lepidè sermonem suum ad parsimoniam retulit. Hæc loquitur Euclio,ad spectatores versus,à Megadoro nondum visus. NVLLA ERGO DICAT, &c.] repete [illegible]. Si hoc ita fiat equidem. DOTEM AD TE ATTVLI, &c.] verba vxoris dotatæ, ad virum. ENIM MIHI QVIDEM, &c.] enim propositum,notandum,sic tamen & alibi.vt in Mostell. *enim istæc captio est;* In Milite glorioso, *enim ne nosmet perdiderimus vspiam.* SALVTIGERVLOS P.] pueri sunt,qui salutem gerunt, id est, perferunt, ad aliquem,siue ad aliquam. QVI VEHAR] vt vehar. Nonnulli libri veteres habent, *qui vehar.* quemadmodum plerique vulgati. MORIBVS PRAEFECTOS MVLIERVM] γυναικονόμους appellant Græci, magistratus, mulierum moribus præfectos: qui in mulieres parùm modestas animaduertebant,erant autem numero viginti. M.Tullius lib.4.de Republica,ex Nonio, *Nec verò mulieribus præfectus præponatur, qui apud Græcos creari solet: sed sit censor,qui viros doceat moderari vxoribus.* SED HOC ETIAM PVLCHRVM EST, QVAE QVAM,&c.] sed hoc, inquit, bellum, & pulchrum est, si comparetur cum sumptuum repetitione,aut cum eo tempore, quo tempore creditores, aut artifices pecuniam tibi pactam, aut debitam petunt. *præ quàm,* id est,præ eo quod est.seu præ eo quod fit.suprà in Amphitruone, *Satin' parua est,res voluptatum in vita, Præquam molestum'st?* PHRYGIO] Nonius, *phrygia vestis picta est, eius artifices, phrygiones sunt appellati.* Plautus Menæchm. *pallam ad Phrygionem fert,confecto prandio.* Seruius ad illud Virgil.lib.3.Æneid. *Et Phrygiam Ascanio chlamydem,* &c.notat. *aut acu pictam:huius enim artis peritos,Phrygiones dicimus secundum Plautum:aut ob hoc addidit Phrygiam, quasi per quam patriæ memoria retinetur.* taleis vesteis significat Virgilius eodem libro superiore versu, *Fert picturatas auri subtemine vesteis.* LANARIVS.] qui lanam conficit, ἐριουργός. CAVPONES, P.] Caupones non sunt hîc, meo iudicio, qui vinum vendunt,sed qui rem quamlibet,quam emerunt,pluris reuendunt,quos [illegible],& [illegible] Græci appellant. Itaque ego,caupones patagiarij, [illegible],id est,qui patagia vendunt.patagium autem,est aureus clauus,qui(al.aurea chlamys,quæ) pretiosis vestibus immitti solet,vt docet Nonius. Plautus Epid.indusiatam,patagiatam. Apuleius lib.2. *sensimque sinuoto patagio residenteis.* INDVSIARII.] *indusium*, vt docet Nonius, *vestimentum est, quod corpori intra plurimas vestes adhæret:quasi intusium* FLAMEARII.] Flammeus,seu flammeus, vestis,seu potius tegmen quo matronæ capita tegunt,inquit Nonius:& profert hunc locum.erat autem lutei coloris. VIOLARII,] qui vesteis violæ colore inficiunt. Nonius,violacia,seu violacea,à violæ colore,inquit,deinde profert hunc locum. CERINARII] sic legendum esse omnium primus vidit Baptista Pius,quem secutus est Adrianus Turnebus.cerinum autem genus vestis muliebris. Plautus in Epidocle, *Cumatile,aut plumatile,cerinum,aut melinum,gerræ maximæ.* Cerinum, inquit Nonius, à ceræ colore. vnus

A liber manuscr. habet calthularij. calthula autē à colore calthæ dicta. Virg. *Mollia luteola pingit caltha.* Omnino *cerinarij*, magis placet. Ouid. lib. 3. de Arte amandi, *Et sua velleribus nomina cera dedit.* MANVLEARII,] manulearij, qui manuleas vendunt. Sunt autem manuleæ, tunicarum manicæ. vnde tunicæ manuleatæ. Plaut. in Pseud. *Manuleatam tunicam habere hominem addecet.* dicuntur & manicatæ. Cic. Catil. 2. *manicatis, ac talaribus tunicis.* MYROBATHRARII.] sic ferè habēt nostri libri veteres. myrobathrarij autem videntur fuisse (quod & Turnebo videbatur) qui calceamenta muliebria vt odorata essent, & vt bene olerent vnguentis, aut gratis odoribus, ac suffimentis imbuebant. Atque hanc lectionem probauit ille in notis ad Theophrast. de odoribus. Idem Turnebus mutata sententia, lib. Aduers. 6. cap. 24. legendum suspicatur, *aromatarij*. id est, qui aromata vendunt. Nonnulli legunt, *myrobrecharij*, quæ vox significat eos, qui vnguento perfundunt, & madefaciunt. putaui aliquando legendum malobathrarij, id est vnguentarij, qui malobathrum vendunt. Horat. Od. 7. lib. 2. *coronatus nitenteis Malobathro Syrio capillos.* PROPALAE.] qui merceis palàm, & veluti ante palum, seu de palo pendenteis vēdunt. Sic Turnebus Aduers. 1. cap. 1. Lucul. lib. 1. *Sicuti cùm primos ficus propola recentes Protulit, & pretio ingenti dat primitu' paucos.* LINTEONES.] qui lintea vendunt, seu conficiunt. SEDENTARII, SVTORES,] legendū fortasse est asyndetos, *sedentarij sutores*, nam sutorū ars, sedentaria est. Sed non celabo lectorē nonnullos ex nostris libris veteribus habere, vt vulgatos *sedentarij sutates*, vnde quidam faciunt *Sedentarij sutantes*, vt *sutantes* particip. sit à verbo suto, as, quod valet assiduè suo. DIABATHRARII,] *diabathra*, inquit Festus, *genus solearū græcanicarū*. hinc diabathrarij, qui huiusmodi soleas faciunt & vēdunt. SOLEARII] qui soleas faciunt. MOLOCHINARII.] Nonius. Molochinū, à Græco, color est B flori similis maluæ. Cæcil. Carbasina, ampelina, molochina. Plaut. Aul. *infectores molochini coloris, molochinarios appellauit.* SARCINATORES P.] sarcinator, inquit Nonius, sutor, à sarcina, vt ait idē in voce sarcinatrix, quia plurimū vestiu sumāt. STROPHIARII ADST.] *strophium*, inquit Nonius, *fascia breuis, quæ virginalē tumorem cohibet papillarū*. hinc strophiarij, earū fasciarū opifices. Catull. Carmine de nuptiis Pelei, & Thet. *Non contecta leui velatū pectus amictu, Non tereti strophio lactanteis vincta papillas.* M. Tull. de harusp. resp. P. Clodius à crocóta, à mitra, à muliebribus soleis purpureisque fasciolis, à strophio, à psaltrio, à flagitio, à stupro est factus repentè popularis. SEMIZONARII,] qui conficiunt semizonas, id est, vt ita dicam, semicingula. IAM HOSCE ABSOL. CENS.] iam hos, qui suprà enumerati sunt, dimissos & expeditos putes. CEDVNT, PETVNT, TRECENTI CVM STAT, &c.] locus implicatus & obscurus. quem sic putabam explicandum ac declarandum. Iam hosce existimare possis esse dimissos, & pecunia eis curata, domum reuersos, cùm alij trecenti flagitatores accedunt, seu incedunt, & pecuniam petunt, & stant in atriis. Si delerentur hæ duæ voces, *cedunt, petunt*, nulla in hoc loco inesset obscuritas, nulla difficultas. Sic enim sententia procederet. Iam hosce absolutos censeas, cùm trecenti quasi custodes carceris, seu flagitatores molesti, & in carcerem trahere parantes, stant in atriis pecuniam petentes. Nunc autem hæc duo verba totam huius loci sententiam obscurant. PHYLACISTAE] φυλακὴ, est carcer, & custodia. φυλακίζειν est in carcerem trahere, seu ducere φυλακιστὴς, qui aliquem in carcerem trahit. hic translatè phylacistæ positum est, pro flagitatore odioso & assiduo, qui debitorem quiescere non sinunt, donec pecuniam sibi debitam C abstulerint. LIMBVLARII] limbus, ora vestimenti: quæ plerunque purpurea erat. hinc limbulus, hinc limbularius. Nonius autem, *limbus*, inquit, *muliebre vestimentum, quod purpuram in imo habet.* deinde profert hunc locum: quanquam apud eum legitur, *limborarij*, non *limbularij*, aut *limbolarij*. ARCVLARII,] qui arculas conficiunt & vendunt. HIS DATVR AES] Sic restitui, scripturæ veteris vestigia secutus: & è superiore versu verbum *ducuntur*, quod fuerat foris illatum, versúmque corrumpebat, sustuli. INFECTORES CROCOTARII] qui crocotas inficiunt. crocota, genus vestis crocei coloris, vt docet Nonius, hunc locum proferens. AVT ALIQVA MALA CRVX, &c.] aut aliquis flagitator, qui instar crucis, virū cruciet. NVGIGERVLIS] iis, qui res muliebreis ad vxorem attulerunt, eísque vendiderunt. nugigerulos appellat illos omneis quos suprà commemorauit deliciarum muliebrium ministros. Sed videtur legendum, vt habēt duo ex nostris libris veteribus, *Vbi nugiendulis res soluta'st omnibus*, vel leui mutatione facta; quia versus hanc lectionē ferre non potest, *vbi nugiuendis res soluta'st omnibus*. quomodo legitur in plerisque vulgatis, & vt videtur legisse Nonius, qui hunc versum profert in voce *Nugiuendos*, docens *nugiuendos* Plaut. voluisse dici eos omneis qui aliquid mulieribus vendant. Nam omnia, inquit ille, quibus matronæ vtuntur, nugas voluit appellari. AD POSTERVM] ad extremum. CEDIT MILES] procedit, seu accedit miles, qui pecuniam poscit, videlicet. Hunc locum declarat Varro lib. 4. de ling. Lat. his verbis, *tributum dictum à tribus, quòd ea pecunia, quæ à populo imperata erat, tributim à singulis pro portione census exigebatur. ab hoc ea quæ adsignata erat, attributum dictum; ab eo quoque, quibus attributa erat pecunia, vt militi redderent, tribuni ærarij dicti,* D *id quod attributum erat, æs militare. Hoc est, quod Plautus ait, cedit miles, æs petit*, &c. Ex his verbis Varronis cognoscere licet, eum virum, ad quem venit miles flagitatum æs, quod ei debetur, forte fortuna fuisse tribunum ærarium. alioqui non peteret ab eo pecuniam miles. IT AD VIR, &c.] vir, à quo miles æs petit, adit argentarium, apud quem scilicet pecuniam olim collocarat, vt eum iubeat militi, quod ei debetur, numerare. argentarius autem negat pecuniam vllam viri apud se esse reliquam: atque se quantam pecuniam ab eo accepit, tantam eius creditoribus dissoluisse, atque adeò plus expendisse, quàm accepisse. subducitur ratio, inquit, cum argentario. Interea miles impransus stans exspectat, posteaquam vltrò citróque ratio cum argentario subducta est: reperitur vir vltrò argentario debere qui argentarium sibi debere arbitrabatur. miles alio die reuerti iubetur. Hæc est huius totius loci sententia. PVTATVR RATIO] *ratio putari dicitur*, inquit Varro lib. 5 De ling. Lat. *in qua summa fit pura.* CENSET.] putat sibi æs datum iri, sperat se æs accepturum. VBI DISPVTATA'ST R.] vbi ratio est liquida facta, ita vt nihil confusum, aut conturbatum sit, &c. ETIAM IPSVS VLTRO DEBET ARGENTARIO] hunc versum in nostris libris manuscr. ferè omnibus & in omnibus vulgatis repertum, à Camerario deletum, restitui, cum eum iudicassem Plautinum, eiúsque sententiam non ineptam, neque ab iis de quibus agitur, alienam. voculam *plus* autem deleui, vt natam ex voce *ipsus*, & non Plautinam, sed foris illatam & superuacaneam, & versum corrumpentem. SPES PROROGATVR MILITI IN AL. D.] spes prorogatur, quod valet, producitur militi in alium diē. id est, miles, qui existimabat & confidebat se ea ipsa hora ad nummos peruenturum, & pecunia accepta domum abiturum, alio die iubetur venire, & spes quam iam rem certam fore, & spem esse desituram existimabat, ei fit E longior, ita vt pro ære nihil præter spem meram, eámque longiorem factam, referat. EA IN POTESTATE EST V.] ea viro morem gerit, & imperio viri pàret, & à viro ex eius arbitrio & voluntate regitur, neque vnquam ei aduersatur: vt contrà dotata regit virum & imperat viro. MACTANT MALO ET DAMNO] mactant, id est afficiunt, augēt. Nonius, *mactare*, inquit, *interdum est afficere*, Plaut. Amphitr. *At ego te certè cruce, & cruciatu mactabo*, &c. deinde profert hunc versum. Ego, seruata propria verbi mactare significatione, sic hunc versum explico, dotatæ vxores magis augent, vel augēt viros malo, & damno: malo, quia viris imperare volunt, & viros in seruitutem redigunt: dāno, quia sunt sumptuosæ. augere damno autem Latinè dici fidem facit Terent. Heaut. ibi, *si hoc est factum, domina, ergo herus damno auctus est.*

EVCLIO, MEGADORVS.

EV. Nimium lubenter edi sermonem tuum.
ME. An audiuisti? EV. vsque à principio omnia.
ME. Tamen è meo quidem animo, aliquantò facias rectius.

Si nitidior sies in filiæ nuptiis. A
EV. Pro re nitorem,& gloriam pro copia:
Qui habent,meminerint sese vnde oriundi sient.
Neque pol Megadore mihi,neque cuiquam pauperi,
Opinione melius res structa est domi.
ME. Immò est,& dij faciant vti siet diu,
Plus plúsque sospitent istuc quod nunc habes.
EV. Tam hic scit me habere,quàm egomet.anus fecit palàm.
ME. Quid tu te solus de senatu seuocas?
EV. Pol ego te vt accusem meritò meditabar. ME. Quid est?
EV. Quid sit me rogitas? qui mihi omnis angulos
Furum impleuisti in ædibus misero mihi, B
Qui mihi intromisisti in ædes quingentos coqos,
Cum senis manibus,genere Geryonaceo.
Quos si Argus seruet,qui oculeus totus fuit,
Quem quondam Ioni Iuno custodem addidit,
Is nunquam seruet.præterea tibicinam,
Quæ mihi interbibere sola,si vino scatat,
Corinthiensem fontem Pirenem potest.
Tum obsonium autem. ME. pol vel legioni sat est,
Etiam agnum misi. EV. Quo quidem agno sat scio
Magis curiosam nusquam esse vllam belluam.
ME. Volo ex te ego scire qui sit agnus curio. C
EV. Qui ossa atque pellis totus'st,ita cura macet.
Quin exta inspicere in sole etiam viuo licet,
Ita is pellucet quasi laterna Punica.
Cedundum illum ego conduxi. EV. tum idem optimum'st
Loces efferendum:nam iam mortuus'st.
ME. Credo.potare ego tecum hodie Euclio volo.
EV. Non potem ego quidem me hercle. ME. At ego iussero,
Cadum vnum vini veteris à me afferrier.
EV. Nolo hercle:nam mihi bibere decretum est aquam.
ME. Ego te hodie reddam madidum,si viuo,probè, D
Tibi cui decretum est bibere aquam. EV. Scio quam rem agat.
Vt me desponat vino,eam affectat viam.
Pòst hoc quod habeo vt commutet coloniam.
Ego id cauebo.nam alicubi abstrudam foris,
Ego faxo & operam & vinum perdiderit simul.
ME Ego nisi quid me vis,eo lauatum vt sacruficem,
EV. Edepol næ tu aula multos inimicos habes.
Atque istuc aurum,quod tibi concreditum est.
Nunc hoc mihi factu est optumum,vt ted auferam
Aula in Fidei phanum,ibi abstrudam probè.
Fides nouisti me,& ego te:caue sis tibi
Ne tu in me mutassis nomen,si hoc concreduo.
Ibo ad te fretus tua Fides fiducia. E

NIMIVM LIBENTER EDI SERM.] edere,seu esse sermonem,pro attentè audire,translatè dictum est.Eiusdem generis sunt hæc,gustare sermonē.in Mostell.*gustare eius sermonem volo*:deuorare sermonē.in Pœnulo,*Quàm orationem hanc dulcè deuorant?* non dissimile est illud in Cistell. *Istuc ago,atque iste mihi cibus est, quod fabulare.* sic suprà in Asin. *& mea dicta deuorate.* ad quem locum plura. AN AVDIVISTI? versus claudicat. itaque legendum, vt versus recto atque integro stet talo,*An audiuisti tu.* vel,*an verò audiuisti?* deinde. EV. vsque,&c. Immo verò sic potius,vt habet vnus ex nostris codicibus.*An audisti?* EV. *vsque à principio omnia.* ME. *tamen*,&c. vt in voce *tamen* versus desinat,& versus sequens initium ducat à, *Meo quidem animo*,&c. MEO QVIDEM ANIMO] id est, mea quidem sententia: seu, meo quidem iudicio. SI NITIDIOR SIES,&c.] si mundior, & elegantior sis. Si mundiore cultu & ornatu vtare.

Nam

A Nam nunc quidem horrido & squalido vestitu veteris. nitidum, squalido opponitur. PRO RE NITOREM, ET GLOR. PRO COP.] ἐλλειπῶς aliquid enim subintelligendum est, puta quærere, vel esse oportet, vel aliquid tale. Oportet, inquit Euclio, vnumquemque minorem quærere & sectari, vel vnicuique nitorem esse pro re, id est, pro facultatibus: & oportet vnumquemque gloriam ex cultu & vestitu quærere, pro copia, id est, pro copiis rei familiaris. QVI HABENT, MEMINERINT VNDE ORIVNDI SIENT.] Qui locupletes, & copiosi sint, inquit, meminerint vnde ipsi originem traxerint. proinde ac si dicat, quantumuis diuites, & locupletes homines, meminisse debent se esse homines, & ex hominibus natos. Fortasse etiam eò spectauit, quòd nemo est hodie tam tenui re, cuius maiores aut aliquem ex vltimis maioribus incredibile sit fuisse locupletissimum, atque adeò regem: neque rursus quisquam hodie est tam locuples, & tam lauta re familiari, cuius aliquem ex maioribus sit ἀδύνατον, de infima plebe fuisse. Iam verò illud meminerint sese, vnde oriundi sient, Græcorum more dictum est, pro meminerint, vnde ipsi oriundi sient. de quo genere & suprà dicta sunt plura, & infrà fortasse nonnulla dicentur. NEQVE POL MEGADORE MIHI, NEQVE CVIQVAM PAVPERI, &c.] horum verborum hæc sententia est, Neque ego, neque quisquam, qui vulgò habetur pauper, rem familiarem habet domi ampliorem, aut lautiorem, quàm vulgi opinio. vel sic; qualis est hominum de me & cæteris pauperibus opinio, tales sumus, hoc est, planè pauperes & inanes. Hæc autem eò dicuntur ab Euclione, quòd vult se pauperem existimari, veretúrque ne Megadorus, aut quisquam alius suspicetur eum thesaurum domi reperisse, atque idcirco diuitem esse. MELIVS RES STRICTA] res magis extructa, exaggerata: vel res melius constructa, composi-

B ta, collocata, congesta, coaceruata. SOSPITENT,] fortunent, seruent. His verbis auget Euclioni suspicionem & scrupulum iniicit. TAM HIC SCIT ME HABERE,] hæc solus, & secum loquitur Euclio. DE SENATV SEVOCAS?] de cœtu & conuentu seducis? translatio est. FVRVM] cocorum, qui fures sunt. QVINGENTOS] hyperbole. CVM SENIS MANIBVS,] singulos cum senis manibus. GENERE GERYONACEO,] cocos generis Geryonacei, quia singuli sunt quasi triplices & tricorpores, habentes terna capita, senas manus, senos pedes, &c. qualis fuisse dicitur Geryon, Hispaniarum rex: quod fabulosum & falsum est. Nam reuera Geryon duos fratres habuit, qui cum eo, & inter se coniunctissimè & cõcordissimè vixerunt. Idcirco talis de Geryone fuit opinio, talisque de eo conficta & tradita fabula est. ARGVS SERVET, QVI OCVLEVS TOTVS FVIT] Argum centum oculis præditum, à Iunone Ioni, Inachi filiæ custodem appositum interfecit Mercurius: ex quo Ἀργειφόντης à Græcis dictus est. quanquam huius nominis aliam interpretationem nonnulli afferunt. Hanc fabulam narrat Ouidius lib. 1. Metamorph. Apuleius lib. 2. *Vides hominem ferreum, & insomnem, certè perspicaciorem ipso Lynceo, vel Argo, & oculeum totum.* seruet autem, id est, custodiat. QVEM QVONDAM IVNO IONI CVST. ADD.] Ouidius lib. 1. Metamorph. *Pellice donata, non protinus exuit omnem Diua metum: timuitque Iouem, & fuit anxia furti, Donec Aristoridæ seruandum tradidit Argo.* Ioni autem casus est dandi à recto Io, inflexione Latina, Io, Ionis, Ioni, Ionem, vt Calypso, Calypsonis, &c. qua de re sic Priscianus lib. vj. in o, productum desinentia, Græca sunt, fœminina, & vel Græcè declinantur, vt Manto, Mantus, &c. vel addita syllaba *nis*, faciunt

C genitiuum, vt Dido, Didonis, &c. idque vsus antiquorum comprobat. Actius in Ione, *Custodem assiduum Ioni apposuit virgini,* &c. Plautus in Aulularia, *Quòd si Argus seruet,* &c. CVSTODEM ADDIDIT.] id est, custodem apposuit. vtroque autem modo loquebantur veteres. Horatius Od. 4. lib. 3. *Incontinentis nec Tityi iecur relinquit ales, nequitiæ additus Custos.* Virgilius lib. 6. *nec Teucris addita Iuno Vsquam aberit.* Iterum Plautus in Captiuis, *Quos me custodem addiderat herus maior meus.* Idem in Mil. glor. *Quem concubinæ miles custodem addidit.* M. Tullius de Diuinatione in Cæcilium, *custodem,* inquit, *Tullio me apposuit.* PRAETEREA TIBICINAM,] repete ἀπὸ κοινοῦ, intromisisti. INTERBIBERE] totum bibere. SI VINO SCATAT,] scatat, id est, scateat, ab indicatiuo scato, is, it. & sic Lucretius lib. 5. *Et partim plenos scatere atque erumpere campos,* &c. sic autem legendum est, non *scateat,* vt est in libris vulgatis neque scatit, vt vult Turnebus lib. 13. Aduers. cap. 5. CORINTHIENSEM FONTEM PIRENEM, P.] hyperbole. Hæc tibicina, inquit Euclio, ita vinosa est, vt Pirenem fontem Corinthium si vino scateat, sola interbibere, id est, exhaurire, & exsiccare bibendo possit. Etiam hic versus ita scribendus, vt edidi, non vt Camerarius, Corinthiensem fontem & Pirenem. TVM OBSONIVM AVTEM.] Tum obsonium autem, inquit Euclio, intromisisti in ædeis meas, plus nimio, quàm par sit. POL VEL LEGIONI SAT EST.] Megadorus, extenuans id quod misit obsonij, per ironiam, & significare volens se non multum misisse, quid tu mihi, inquit, de obsonio quæreris, quasi multum miserim? nisi scilicet, quantum legioni sat est. hoccine dices? proinde quasi dicat, longè aliter est: quippe qui agnum duntaxat miserim: quo nihil potui mittere vilius aut minus. MAGIS CVRIOSAM] ambiguè dictum, & obscurè dictum. itaque eius interpretationem quærit Megadorus. Nam curiosa bel-

D lua accipi potest, vel macilenta, & quasi curis confecta, vt sunt curiosi: quo modo vult accipi Euclio: vel propriè nimis multa, & aliena, & non necessaria curans. AGNVS CVRIO.] agnus cura confectus, agnus curiosus. Sic Nonius, hunc locum proferens. QVI OSSA ATQVE PELLES TOTVS EST.] sic in Captiuis, Ossa, atque pellis sum misera macritudine. sic Theocr. eid. δ. Τήνως μὰν ὅστ᾽ ἐστὶ πάλαι τώς ὁ πὺρ μὲ αὐτοῖ λελειγμένα ... quod Virgilius expressit in Palæm. *Vix ossibus hærent.* MACET] macer est: macie confectus est: macilentus est. & ita Nonius, hunc locum proferens. QVIN EXTA INSPICERE ETIAM V. L.] hyperbole, exta non nisi mactatis animalibus inspiciebantur, aut inspici poterant ab extispicis & sacerdotibus. At hunc agnum Euclio ita macrum esse dicit, vt etiam ei viuo exta inspicere liceat in sole. PELLVCET,] transslucet. διαφαίνεται, pellucidus est instar laternæ Punicæ. dictum autem *pellucet* pro perlucet. talia sunt, *pellicere, pellegere,* &c. nam veteres r ante l, mutabant in l, vt docet Priscianus. QVASI LATERNA PVNICA] tanquam laterna Africana: laternæ Punicæ erant supra alias pellucidæ. CAEDVNDVM] id est mactandum, immolandum, & ita Nonius hunc locum proferens. CONDVXI] legendum videtur *locaui.* nam Megadorus tradidit eum coco cædendum. cocus autem conduxit à Megadoro cædendum. Omnino ita scriptum à Plauto esse arbitror. & verò hanc emendationem id, quod respondetur ab Euclione, confirmat. Neque me mouet Nonius, qui *conducere* hoc loco interpretatur, *emere.* TVM TV IDEM OPTA'ST LOCET VT EFF.] sententia hæc est: dicis te agnum illum coco locasse cædundum. at optimum est eadem opera, vt eum loces efferendum. Nam iam credo, mortuus est. Hoc eò

E pertinet, quòd mortui efferri, id est foras ferri, & in rogum imponi, & humari solent. Hæc Euclionis responsio, vt dicebam, facilè declarat legendum suprà, *locaui,* non enim conueniret id quod ab eo respondetur, ad id quod dixerat Megadorus. si Megadorus dixisset se conduxisse mactandum, Euclio autem responderet, illum eadem opera debuisse locare efferendum. NON POTEM, &c.] non ausim, vel non possim, vel nolim potare. VINI VETERIS] vetustas vinum commendat. A MI] domo mea. MADIDVM] potum, vuidum, ἐκβεβρεγμένον madido opponitur siccus. suprà in Asinaria, *Madidum, nihili incontinentem,* &c. TIBI, CVI DECRETVM] id est, tibi dico, qui dicis tibi decretum esse bibere aquam. vel, *tibi cui* intellige positum esse pro cui tibi, hoc modo, te madidum hodie reddam, cui tibi decretum est aquam bibere, qualia sunt, *vrbem quam statuo, vestra est:* &. *Eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas fecit?* & alia huius generis sexcenta: quo in genere relatiuum & antecedens, sunt eiusdem casus, & antecedens priore loco ponitur. VT ME DEPONAT VINO, EAM AFFECTAT VIAM.] id est, vt me vino ad somnum dedat: vt me somno quasi sepeliat ebrium factum, eò intendit, ductum à mortuis qui depositi dicuntur, id est, quasi deplorati. Turnebus putat translationem esse ab oneribus quæ deponuntur: à quo dissentio. Mortuos autem depositos à veteribus dici, fidem facient aliquot exempla. Lucillius Sat. lib. 3. *Symmachu' præterea iam tum depositu' bubulcus, Exhalans animam pulmonibus æger agebat.* Virgil. lib. 12. Æneid. *Ille vt depositi proferret fata parentis.* M. Tulli. procem. actionis primæ, *Itaque mihi videor iudices, magnam & maximè ægram, & prope depositam reipublicæ partem suscepisse.* Vbi notat Asconius: depositam desperatæ

ſalutis. Fortaſſe eadem ratione dictum eſt illud in Curcul. *popino magnum poculum. ille ebibit. Caput deponit : condormiſcit.* A Quid autem Nonius in verbo *demere* putat deponere hoc loco idem valere, quod alienare, non placet. EAM AFFECTAT VIAM.] id agit, eò tendit ſeu intendit, eò ſuos conatus confert. *affectare viam*, plena locutio eſt : qua vtitur & in Mænechm. *Quid commiſi: vt ne diudes, ad eam rem affectas viam*: vtitur & Terentius Phorm. *Hi gladiatorio animo ad me affectant viam.* vbi notat Donatus, *affectant viam*, plenum : quod nos dicimus ἰδιωτισμῶς, *affectant.* Idem Heauton. *Nam diſciplina eſt eiſdem, munerarier Ancillas primùm ad dominas qui affectant viam.* Virg. lib. 4. Georg. *viámque affectat Olympo.* Cic. pro Roſc. Amer. *nunc verò quam viam mitet, quo iter affectet, videris.* Idem de lege Agraria in ſen. *Videte nunc, quo affectarit iter, apertius, quàm antea.* POST HOC, QVOD HABEO VT COMM. COL.] ordo eſt, vt hoc quod habeo, pòſt comm. col. vel die, Pòſt, id eſt, poſtquam ſomno ſepultus fuero, vt id aurum quod habeo, commutet coloniam, quod valet, commutet locum, alióque trasferatur. translatio eſt, à coloniarum deducendarum conſuetudine : vt cùm verbi gratia, aliquot ciuium Romanorum millia, deducebantur in aliquam vrbem vel Italiæ, vel Galliæ, vel Germaniæ. ABSTRVDAM] abſcondam. EGO FAXO ET OPERAM, ET VINVM PERD.] alludit ad prouerbium *oleum & operam perdere.* ego faxo, inquit, id eſt, ego fecero, quod valet, ego hoc aſſecutus fuero, vt operam & vinum, quo me deponere, id eſt, ſopire, & quaſi ſepelire cogitat, perdiderit. NISI QVID ME VIS,] oratio diſcedere volentis. EO LAVATVM, VT SACR.] ſacrificaturi lauabāt: & vaſa pura adhibebant. infrà eadem comœdia, ſcena quæ ſequitur proximam, *Nunc lauabo vt rem diuinam faciam*, &c. NAE TV AVLA] ἀποστροφὴ ad ollam. ATQVE ISTVC AVRVM, Q.] Quidam Philoſophus interrogatus, cur aurum palleret (hoc eſt, quod Græci dicūt ὠχριᾶν) reſpondit, quia multos haberet inſidiatores. QVOD TIBI CONCREDITVM EST.] quod tuæ cuſtodiæ, tuæque quaſi fidei commiſſum eſt. FACTV'ST OPTIMVM.] nonnulli ex noſtris libris veteribus habent, *factum eſt optimum.* VT TED AVFERAM.] vt te auferam domo, & foras in alium locum feram, nempe in fanum Fidei : ibi te diligenter abſcondam. CAVE SIS TIBI.] caue ſi vis, tibi, &c. NE TV IN ME MVTASSIS.] ne tu in me nomen mutaueris, & fias in me infidelis, vel pro Fidei nomine, quo appellaris perfidiæ, aut infidelitatis tibi nomen ſit imponendum. SI HOC CONCREDVO.] ſi hoc aurum tibi concredidero. FRETVS TVA FID.] te confiſus. B

STROBILVS ſeruus Lyconidis.

STR. HOc eſt ſerui facinus frugi, facere quod ego perſequor,
Ne moræ moleſtiæque imperium herile habeat ſibi.
Nam qui hero ex ſententia ſeruire ſeruos poſtulat,
In herum matura, in ſe ſera condecet capeſſere.
Sin dormitet, ita dormitet ſeruum ſeſe vt cogitet.
Nam qui amanti hero ſeruitutem ſeruit, quaſi ego ſeruio, C
Si herum videt ſuperare amorem, hoc ſerui eſſe officium reor,
Retinere ad ſalutem: non eum quò incumbat, eò impellere:
Quaſi pueris qui nare diſcunt, ſcirpea induitur ratis,
Qui laborent minus, facilius vt nent, & moueant manus:
Eodem modo ſeruum ratem eſſe amanti hero æquum cenſeo,
Vt toleret, ne peſſum abeat tanquam catapirates maris.
Herile imperium ediſcat, vt quos frons velit, oculi ſciant.
Quod iubeat, citis quadrigis citius properet perſequi.
Qui ea curabit, abſtinebit cenſione bubula. D
Nec ſua opera rediget vnquam in ſplendorem compedes.
Nunc herus meus amat filiam huius Euclionis pauperis.
Eam hero nunc renuntiatum eſt, nuptum huic Megadoro dari.
Is ſpeculatum huc miſit me, vt quæ fierent, fieret particeps.
Nunc ſine omni ſuſpicione, in ara hîc aſſidam ſacra.
Hinc ego huc & illuc potero, quid agant, arbitrarier.

FACINVS] Factū, officium. *facinus* vocabulū μέσον. Nonius profert hunc locum in voce *facinus.* ſed vel aliud agebat Nonius, cùm id ſcripſit quod ſcripſit, *Facinus rurſus*, inquit ille, *ſcelus.* deinde profert hunc locū, *Hoc eſt ſerui facinus.* vel mendoſus eſt eo loco Nonius, & Plautina verba alieno loco poſita ſunt. Nam ſine dubio, *facinus* hoc loco laudis nomen eſt. NE MORAE MOLESTIAEQVE IMPERIVM HERILE HABEAT SIBI.] Ne habeat herile imperium ſibi pro mora ac moleſtia: vel ſic protinus, ne cunctetur, neue longus ſit in herili imperio obeundo, & ne imperium herile iniucundè & cum animi moleſtia obeat. EX SENTENTIA] heri. POSTVLAT,] ἀξιοῖ: dignum ſeu æquum iudicat. IN HERVM MATVRA, IN SE SERA CONDECET CAPESSERE.] id eſt, decet eum ſeruum in negotiis herilibus maturare & diligentem eſſe: in ſuis, cunctari & tardum eſſe. Nonius profert hunc locum in verbo capeſſere. Animaduertat autem lector hîc Plautum ſera & matura inter ſe oppoſuiſſe. SIN DORMITET, ITA DORMITET, &c.] id eſt, ſi autem negligentior aut tardior ſit in negotiis domini curandis, ita ſit negligens tamen, vt meminerit ſe eſſe ſeruum: hoc eſt, vt qui negligentia aut mora culpæ contractum eſt, id vigilantia, aut celeritate corrigat ac ſarciat. SERVITVTEM SERVIT.] Atticiſmus omnibus quidem ferè bonis ſcriptoribus Latinis vſitatus : ſed iuriſconſultorum maximè proprius. M. Tullius Topic. *quorum maiorum nemo ſeruitutem ſeruiuit.* dicuntur autem propriè ſeruitutem ſeruire ſerui: vt licet ex ſuperiore Ciceronis exemplo, & hoc Plauti cognoſcere. Iterum Plautus in Menæchm. *Me hîc valere, & ſeruitutem ſeruire huic homini optimo.* Idem in Milite glorioſo, *Satin' abiit ille? neque herile negotium Plus curat, quàm ſi ſeruitutem haud ſeruiat?* QVASI] id eſt, quemadmodum: quo modo: vt. ſic Lucretius libro ſecundo, *Sed quaſi naufragiis magnis, multiſque cohortis, Diſiectare ſolet magnum mare tranſtra, guberna*, &c. *Sic tibi ſi finita*, &c. Idem lib. 3. *Et quaſi cum caput, atque oculus tentante dolore Læditur in nobis, non omni cruciamur Corpore : ſic animus*, &c. Iterum Plautus infrà eadem ſcena, *Quaſi pueris*, &c. SI HERVM VIDET SVPERARE AM.] Si videt amorem plus poſſe, quàm herum. ſi videt, amorem hero eſſe validiorē ac potentiorem, ita vt herus vincatur, ac ſuccumbat, &c. Ineſt in hac locutione amphibolia: E

ſed

A sed hæc est sententia, quam diximus. NON SVM, QVO INCVMBAT, EO IMPELLERE.] id est, non eius morbum, & amentiam adiuuare atque augere. allegoria est ducta ab iis, qui casabundi, seu iamiam casuri, ab aliquo in eam partem, in quam procumbunt, manu impelluntur, ita vt affligantur in terram. Tale fere est illud apud M. Tullium in oratione pro Cornelio Balbo non longe à principio, *Satis est homines imprudentia lapsos non erigere: vrgere verò iacentem, aut præcipitantem impellere, certè est inhumanum*, &c. QVASI PVERIS, &c.] id est, Quemadmodum pueris, &c. simile est, à pueris natare primùm discentibus. SCIRPEA INDVITVR RATIS.] ratis ex scirpo facta subiicitur, aut circundatur. induitur & cortex, seu suber. Horatius Sat. 4. lib. 1. *simul ac durauerit ætas Membra, animùmque tuum, nabis sine cortice.* Scirpus iunci genus leuissimum, & enode. Terentius Andr. *Nodum in scirpo quæris.* legendum autem *induitur*, & ita legit Donatus, hunc locum proferens, ad illud Terentij: sic & Festus, in voce scirpus, cuius verba adscribam, *Scirpus*, inquit, *est id quod in palustribus locis nascitur, leue & procerum: vnde tegetes fiunt. inde prouerbium est in eas natum res, quæ nullius impedimenti sunt, in scirpo nodum quærere.* Ennius, *Quærunt in scirpo, soliti quod dicere, nodum.* & Plautus in Aulularia, *quasi pueris, qui nare discunt, scirpea induitur ratis.* Non dissimulabo tamen & apud Donatum, & apud Festum reperiri in exemplis editis & vulgatis, *scirro ratis* pro *scirpea ratis*; quo modo hodie habet libri, & manuscripti & vulgati. Ego sequor scripturam vulgatam ac receptam: sed tamen non magnopere cum eo pugnarim, qui Festi & Donati auctoritate commotus, legendum existimet, *è scirpo induitur ratis.* QVI LABORANT MINVS,] vt laborent minus. ET MOVEANT M.] & vt facilius moueant manus. EODEM MODO, &c.] RATEM ESSE AM.] ratis esse am. h. vel sic, ratis
B vicem vsúmque præbere, &c. VT TOLERET,] vt herum casantem aut pessum euntem, sustineat. PESSVM] aduerbium, quod valet in locum imum, & quasi sub pedes. Forasse verò *pessum*, dictum quasi ἐς βυσσὸν, id est, in fundum. mutato b in p, & u in e, bussum, pessum. vel ἐπὶ τὸ πεσεῖν. Ego prius illud mâlo, & ita ferè auctor vocabularij Latinogræci. crebrò vtitur eo Plautus exempli causa in Cistell. *neque nisi, quia miser non eo pessum, Mihi vlla abest perdito permicies.* Idem in Mostell. *Aliud quiduis impetrari à me facilius perferam, Quàm vt non ego istum pro suis factis pessumus pessum premam.* TANQVAM CATAPIRATES MARIS] hic est lacuna in omnibus libris & manuscriptis & vulgatis, quam ego expleui verissima & certissima coniectura ductus. nam & versus meam emendationem recipit, & sententia postulat, & Plautina loquendi consuetudo approbat, & Isidori auctoritas adiuuat: qui quamuis hunc Plauti locum non proferat, tamen eo ipso, quòd vocem *catapirates* interpretatur atque explicat, satis indicat eam ab antiquis scriptoribus Latinis esse vsurpatam, neque solùm à Lucilio, cuius versus duos profert, sed & ab aliis, quorum verba prætermittit. Lucilij autem versus sunt hi, non satis emēdati, *Hinc catapiraten puer eodem deferet vncum Plumbi pauxillum, rodus, linique metaxam.* Posteriorē etiam Festus profert in voce *Rodus.* Docet igitur Isidorus, Catapiraten, esse lineā cum massa plumbea, qua maris altitudo tentatur. Porrò quid potuit sumere Plautus illustrius & conuenientius, quo significaret amantem, nisi à seruo regatur & retineatur, pessum abiturum, quàm tale instrumentum, quo maris altitudo à nautis exploratur? cum qua re potuit aptius hominem pessum euntem, & deorsum præcipitantem, quàm cum fune illo & plumbo nautico,
C comparare? iam Plautum libenter vti Græcis vocabulis constat, idque sciunt ij, qui eum diu legendo triuerunt. Adde quod nulla vox extat Latina, quod sciam, quæ Græcæ respondeat vt non tam sua voluntate, quàm necessariò voce Græca vsus esse videatur. Nihil igitur meo iudicio, ad hanc lacunam explendam, accommodatius reperiri potest. Quin hoc dico, nihil aliud in hoc inani spatio, antequàm inane spatium esset, scriptum fuisse: nisi fortè hanc, quæ idem valet, *Catapirateriam*, quam item facilè recipiam, vt vox *maris* scilicet non addatur. Est enim Catapirateria instrumētum nauticum, quo maris altitudinem nautæ exquirunt & explorant. quo nomine vtitur Herodotus in Eutrope, non longè à principio, verba eius ascribam, πρῶτον μὲν ἔτι καὶ ἡμέρης δρόμον ἀπέχων ἀπὸ γῆς, κατεὶς καταπειρητηρίην, πηλόν τε ἀνοίσεις καὶ ἐν ἕνδεκα ὀργυιῇσι ἔσεαι. id est, Primùm quidem etiam vltrà nauigans, & vnius diei cursum à terra distans, demissa catapirateria, & cœnum sursum efferes, & eris in mari vndecim vlnas alto. Idem infrà, Οὕτω μὲν δὴ ὁ γραμματιστὴς, εἰ ἄρα ταῦτα γινόμενα ἔλεγε, ἀπέφαινε, ὡς ἐμὲ κατανοέειν δίνας ταύτῃ ἐούσας ἰσχυρὰς, καὶ παλιρροίην, οἷα δὲ ἐμβάλλοντος τοῦ ὕδατος τοῖσι ὄρεσι μὴ δύνασθαι καταπειρητηρίην κατιεμένην ἐς βυσσὸν ἰέναι. id est, sic igitur grammatista ille (si quidem vera narrabat) pronuntiabat, vt intelligerem ingenteis quosdam aquarum vortices, & æstus maris reciprocos in his locis esse: tanquam autem in monteis irruente aqua non posse catapirateriam demissam in fundum peruenire. Vel igitur sic legendum vt edidimus, *ne pessum abeat, tanquam catapirates maris.* vel sic, *ne pessum abeat tanquam catapirateria.* versus autem huius scenæ, trochaici sunt catalectici, tetrametri. Cuius generis reperietur hic versus, si quis eum digitis metietur, siue ita legat, *Vt toleret, ne pessum abeat tanquam catapirates maris.* siue ita, *Vt tolleret ne pessum abeat, tanquam catapirateria.* Porrò, vt videat lector,
D quàm sit diues & copiosa lingua Græca præ Latina, alio nomine Græci βολίδα nominant. VT, QVOD FRONS VELIT, OCVLI SCIANT] id est, vt heri voluntatem & sententiam ex fronte & vultu intelligat. vt heri frontem, & nutum intueatur, ex iisque, quid ille velit cognoscat. Terent. Adelph. *Caue nunc iam oculos à meis oculis quoquam demoueas tuos, Ne mora sit, si innuerim, quin pugnus continuò in mala hæreat.* CITIS QVADRIGIS CITIVS PROP. PERS.] hyperbole, & ex hyperbole, natum prouerbium, quo summa celeritas significatur. Videtur autem sumptum à ludis Circēsibus suprà in Amphitr. *quadrigas si nunc inscendas Iouis, Atque hinc fugias, ita vix poteris effugere infortunium.* & in Asin. *Nunquam edepol quadrigis albis indipiscet postea.* ABSTINEBIT CENSIONE BVB.] id est, non cædetur loris bubulis, non subibit, neque sufferat pœnam lorariam, qua serui nequam afficiuntur. Alludit ad censoriam animaduersionem: & per censionem, id est, animaduersionem bubulam, verbera significat, quæ loris bubulis seruorum improborum tergo incutiuntur. quæ censio, longè ab animaduersione, seu notatione censoria differt. Censores enim, tantùm ignominia eos notabant, in quos animaduertebant. censio bubula verò, loris bubulis constat, & plagas infligit. Festus in voce Censio, *Censionem facere* dicebatur, inquit, cùm multam equiti irrogabat. NEQVE SVA OPERA REDIGET VNQVAM IN SPLEND. COMP.] id est, neque vnquam compedibus vincietur. ex consequente intelligendum antecedens. nam quorum pedes compedibus vinciuntur, ij compedes quantumuis rubiginosas, & rubigine squalidas, quotidiana gestatione & assiduo vsu splendidas reddunt. SPECVLATVM H. M.] obseruatum huc misit me, vt hinc prospiciam, tanquam è
E specula. VT QVAE FIERENT, FIERET PART.] vt eorum quæ fierent, fieret à me particeps. HINC] ex hac ara. ARBITRARIER.] id est, tanquam arbiter, iudicare, aut prospectare. Nam arbiter interdum, speculatorem & arbitrium, prospectum, & arbitrari prospicere ac speculari significat. Horatius epistola ad Bullatium lib. 1. in extr. *Non locus effusi latè maris arbiter, aufert.* Apuleius lib. 2. *Nam & pueris extra limen, credo, vt arbitri nocturni gannitus procul ablegarentur, humi distrata fuerant grabatula*, &c. arbitri nocturni gannitus, id est speculatores, & spectatores nocturnæ summissæ confabulationis. Idem lib. 3. *Ipsáque per rimam ostiorum quampiam iubet arbitrari*, &c. arbitrari, id est, spectare. Idem eodem lib. infrà, *præsertim domus atque, quam dixeras illa, fortunas arbitraturus.* Plautus in Captiuis, *Ne arbitri dicta nostra arbitrari queant.* Idem in Mil. glor. *Mihi quidem iam arbitri vicini sunt, meæ quid fiat domi.*

EVCLIO senex, STROBILVS seruus.

TV modò caue cuiquam indicassis aurum meum esse istic, Fides,
Non metuo ne quisquam inueniat, ita probè in latebris situm est.

Edepol næ illic pulchram prædam agat,si quis illam inuenerit A
Aulam onustam auri,verùm id te quæso vt prohibessis,Fides.
Nunc lauabo,vt rem diuinam faciam,ne affinem morer,
Quin vbi arcessat me,meam extemplò filiam ducat domum.
Vide Fides etiam atque etiam,nunc saluam vt aulam abs te auferam.
Tuæ fidei concredidi aurum,in tuo luco & fano modò est situm.
STR. Di immortales,quod ego hunc hominem facinus audio loqui?
Se aulam onustam auri abstrusisse hîc intus in fano Fidei.
Caue tu illi fidelis quæso potius fueris,quàm mihi.
Atque hic pater est,vt ego opinor,hujus,herus meus quam amat.
Ibo hinc intrò,perscrutabor fanum,si inueniam vspiam
Aurum,dum hic est occupatus:sed si repperero,ô Fides, B
Mulsi congialem plenam faciam tibi fideliam.
Id adeò tibi faciam,verùm ego mihi bibam, vbi id fecero.

INDICASSIS,] indicaueris. Fidem alloquitur, in cuius fano auri ollam abstrusit. NAE ILLIC] næ ille. PVLCHRAM PRAEDAM AGAT.] sic loquitur Cornelius Nepos in Datame, *regis prouinciam expugnat, castella expugnat, magnas prædas agit.* Sic & Cæsar, vt libro 6. *præda ex omnibus locis agebatur.* [Greek] dicunt Græci. VT PROHIBESSIS.] vt prohibueris. NVNC LAVABO, VT REM DIVINAM FACIAM,] sacrificaturi lauabant, vt puri deos venerarentur, & colerent. VT REM DIVINAM FACIAM,] vt sacrificem. AFFINEM.] generum. MORER.] remorer, tardem. Terentius Heaut. *egomet conuiuas moror.* Horatius epist. 1. lib. 2. *Si longo sermone morer tua tempora Cæsar.* DVCAT DOMVM] ducat vxorem domum, sponsus sponsam suam, domum suam ducebat. hinc natum, *vxorem ducere.* in quo subintelligitur *domum.* VIDE FIDES,] in verbo *vide*, de, posterior syllaba breuis est. Sic apud Horatium epistola 13. lib. 1. *Vade, vale, caue, ne titubes mandataque frangas.* in verbo *caue,ne,* breue est. ONVSTAM AVRI,] plenam auri, onustam auro. HVIVS.] huius puellæ, quam herus meus amat. CONGIALEM] congij capacem, vel congio æqualem. Congius autem sextarios sex capit. FACIAM TIBI] sacrificabo tibi. FIDELIAM.] fidelia, inquit Nonius, Samium vas ad vsus plurimos. deinde hunc versum profert, profert & in verbo *facere.* licebat & ita loqui, *Mulsi congiali plena faciam tibi fidelia.* vt Virgilius in Palæm. *Cum faciam vitula pro frugibus ipse venito.* Fideliam autem, vas etiam fuisse, quo vtebantur, qui parietes dealbabant, licet vel ex illo prouerbio vulgatissimo quod & M. Curius vsurpauit in epistola quadam ad Ciceronem lib. 7. cognoscere: *duos parietes de eadem fidelia dealbare.* Apud Persium verò videtur esse vas fictile, quo salsamenta, & cætera, quæ numerantur in penu seruantur. Sic ille Sat. 3. *Disce, nec inuideas quòd multa fidelia putet In locuplete penu defensis pinguibus Vmbris.* ID ADEO TIBI FACIAM, VERVM EGO M.] iocus seruilis. C

EVCLIO.

NOn temerè est quòd coruos cantat mihi nunc ab læua manu,
Simul radebat pedibus terram,& voce crocibat sua, D
Continuò meum cor cœpit artem facere ludicram,
Atque in pectus emicare,sed ego cesso currere?

NON TEMERE EST,] non temerarium est: non absque ratione est. QVOD CORVOS CANTAT MIHI, &c.] malum, & inauspicatum auspicium. Nam auspicia coruorum, à dextra, fausta: à læua, infausta & infelicia habebantur. M. Tullius libro primo de diuinatione, *Cur à dextra coruus, à sinistra cornix faciat ratum?* Horatius Od. 27. lib. 3. *Oscinem Coruum prece suscitabo Solis ab ortu.* Profert autem hunc versum Nonius, in verbo *Crocire*, his verbis, Crocire cùm sit coruorum, Plautus in Aulularia cantare eos dixit. Hæc Nonius: quem miror non vidisse eadem opera versum sequentem, in quo Plautus id verbum, quod ait ille proprium esse coruorum, de coruo vsurpauit. Sed quod hic non attendit Nonius, notauit in voce *crocitum.* SIMVL] sic legendum: & ita habent duo ex nostris libris veteribus & omnes ferè vulgati. & ita videtur legisse Nonius, vt mox dicemus. ET VOCE CROCIBAT SVA.] Nonius in voce *crocitum* scribit, Crocitum propriam coruorum vocem esse veteres voluerunt. Plautus Aulularia, Simul. rad. ped. terr. & voce croc. scilicet, *crocibat* autem edendum curaui, quòd ita habeant omnes ferè nostri libri veteres, nisi quòd aliquod habent *crocitabat.* Apud Nonium quidem planè impressum est *crocibat.* ARTEM FACERE LVDICRAM] trepidare, tremere, palpitare. [Greek] Turnebus sic explicat, gestire, gestum facere: non rectè. Nam quamuis ab histrionibus sumptum sit, qui gestum agentes crebrò mouentur, tamen non potest hîc nec verè, nec aptè dici cor Euclionis, cantu, seu crocitu corui audito gestisse: quod lætitiam significat, atque indicat. Gestire enim est lætitiam animi, corporis motu, præ se ferre, vt docet Nonius: & profert Terentij verba ex Eunucho, *Cherea, quid est, quòd sic gestis?* ATQVE IN PECTVS EMICARE.] [Greek], seu [Greek]. nam idem dicit, quod suprà proximè alijs verbis. salire cor enim, & palpitare, & in pectus emicare dicitur, cùm trepidat ob metum. E

EVCLIO, STROBILVS.

FOràs, foràs, lumbrice, qui sub terra erepsisti modò,
Qui modò nusquam comparebas, nunc quum compâres, peris.

A Ego edepol te præstigiator miseris iam accipiam modis.
STR. Quæ te mala crux agitat? quid tibi mecum est commercij senex?
Quid me afflictas? quid me raptas? qua me caussa verberas?
EV. Verberabilissime, etiam rogitas? non fur, sed trifur?
STR. Quid tibi subripui? EV. redde huc sis. STR. quid tibi vis reddam? EV. rogas?
STR. Nihil equidem tibi abstuli. EV. at illud, quod tibi abstuleras, cedó.
STR. Hem quid agis? EV. quid agam? auferre non potes. STR. quid vis tibi?
EV. Pone hoc sis, aufer cauillum, non ego nunc nugas ago.
STR. Quid ego ponam? quin tu eloquere, quicquid est, suo nomine.
Non hercle equidẽ quicquam sumpsi, nec tetigi. EV. ostende huc manus
B STR. Hem tibi ostendi. eccas. EV. video, agè ostende etiam tertiam.
STR. Laruæ hunc atque intemperiæ insaniæque agitant senem.
Facísne iniuriam mihi, ánnon? EV. fateor quia non pedes, maximam.
Atque id quoque iam fiet, nisi fatere; STR. quid fatear tibi?
EV. Quid abstulisti hinc? STR. Di me perdant, si ego tui quicquam abstuli.
Níue adeò abstulisse vellem. EV. agedum excutedum pallium.
STR. Tuo arbitratu. EV. ne inter tunicas habeas. STR. tenta quà lubet.
EV. Vah scelestus, quàm benignè, vt ne abstulisse intelligam.
Noui sycophantias. agè rursum, ostende huc manum
Dexteram. STR. hem. EV. nunc læuam ostende. STR. equidem ambas
C profero.
EV. Iam scrutari mitto, redde huc. STR. quid reddam? EV. ah nugas agis.
Certè habes. STR. habeo ego? quid habeo? EV. non dico, audire expetis.
Id meum quicquid habes redde. STR. insanis, perscrutatus es
Tuo arbitratu, neque tui me quicquam inuenisti penes.
EV. Mane, mane, quis illic est, qui hic intus alter erat tecum simul?
Perii hercle, ille nunc intus turbat, hunc si omitto, hic abierit.
Postremò iam hunc perscrutaui, hic nil habet, abi quò lubet.
Iuppiter te díque omnes perdant. STR. haud malè agit gratias.
EV. Ibo intrò, atque illi socienno tuo iam interstringam gulam.
Fugin' hinc ab oculis? abin' hinc ánnon? STR. abeo. EV. caue sis te videam.

D FORAS, FORAS,} Subintell. exi. Sic autem edidit Camerarius. sed legendum videtur, I foras lumbrice, &c vt sit trochaicus, tetram. catalect. quales sunt alij. LVMBRICE,} Strobilum seruum, lumbricum appellat, quod, vt vermis seu lumbricus repentè è terra rependo existere solet: ita ille non antea in illo loco ab eo visus, ex ara de subitò emerserit, in qua assidebat. Non habent oculos lumbrici, nec vllum vermium genus, vt narrat Plin. lib. 11. cap. 37. NVSQVAM COMPAREBAS.} nullo in loco apparebas. PRAESTIGIATOR,} qui veluti præstigiis quibusdam homines fallis, & in fraudem impellis. Præstigiatores dicti sunt à præstigiis. præstigiæ, à præstinguendo, quod valet, tenebras offundere, & à præstinguendis oculis. qua de re plura in comment. Horatianis. ACCIPIAM} tractabo, inuitabo. translatio est. propriè vsurpauit Virg. lib. 3. Æneid. *Illos porticibus rex accipiebat in amplis.* & M. Tull. lib. 6. De repub. *post autem regio apparatu accepti, sermonem in multam noctem produximus.* AFFLICTAS?} in terram crebrò affligis? VERBERABILISSIME,} verberibus dignissimè, maximè verberande. REDDE HVC SIS.} redde mihi si vis, quæ subripuisti. QVOD TIBI ABSTVLERAS,} homo suspiciosissimus, putans Strobilum ambiguè de industria esse locutum, &, cùm ita dixit, *nihil equidem tibi abstuli,* sic sensisse, nihil abstuli in vsum tuum, seu quod in vsum tuum verteretur: hac sententia arrepta, vt hoc pacto omnem calumniam & cauillum auferat: iubet eum omnino reddere, quod ea gratia abstulit, vt eo vteretur ac frueretur. hoc modo, at redde, inquit, illud, quod tibi, id est tui vsus gratia, abstuleras. PONE HOC SIS.} pone hoc si vis,
E de manibus scilicet, pone, id est, depone. Horat. epist. 16. lib. 1. *Pone, meum est,* inquit, *pono tristisque recedo.* AVFER CAVILLVM.} omitte iocularem, & ludicram fallaciam. *Cauillatio est iocosa calumniatio,* inquit Festus. idem, *Cauillum, cauillatio, est irrisio.* Nonius, cauillantur, quod est apud Ciceronem lib. 3. De oratore, interpretatur, iocantur. QVIN TV ELOQ. QVIDQ. EST S. N.} immò verò, clarè appella, quidquid tibi ablatum esse arguis, suo nomine. licet etiam legere cum interrogatione, vt *eloquere* sit indicatiui modi, pro eloqueris, & *quin,* positum intelligamus pro cur non. sed illo altero modo malo. TERTIAM} ridiculum, postulare sibi ostendi manum tertiam ab eo, qui ambas ostenderit, & ita satis probarit, nisi obstaret Euclionis animus diffidentiæ, & suspicionis plenus, se nihil alieni tetigisse. Sed hîc ostendit Plautus, quàm miser sit auarus, qui auri & seruandi cura, & amittendi metu perturbatus, ne oculis quidem suis credit. LARVAE,} lemures, Maniæ [illegible], seu [illegible]. hinc laruati, malè sani: qui laruarum incursatione vexantur. ATQ. INTEMPERIAE,} suprà ead. comœd. in princip. *Nescio pol, quæ illum hominem intemperiæ tenent.* FATEOR, QVIA NON PENDES, M.} fateor me tibi iniuriam facere maximam, qui non pendes, & pendens vapulas. Serui, qui virgis aut loris cædebantur, pendebant è trabe aliqua. qua de re suprà sat multa dicta sunt, in Amphitr. ibi, *Neque ego hac nocte longiorem me vidisse censeo. Nisi item vnam, verberatus, quam pependi perpetem.* & in Asin. ibi, *Nudus vinctus centum pondo es, quando pendes per pedes.* ATQ. ID QVOQVE IAM FIET, &c.} subint. tibi, id est, pendebis, & pendens vapulabis. NISI FATERE.} nisi fateris, te mihi ollam auri abstulisse. TVO ARBITRATV.} id est ita, vt arbitraberis, ita vt voles. NE INTER TVM. HAB.} pendent & apta sunt hæc ex superioribus illis, *excute dum pallium,* debéntque

connecti cum illis, & coniunctè legi, in explicando & interpretando: quamuis Strobilus interposuerit hæc, *tuo arbitratu*. Hæc enim orationis est series *agedum, exute dum pallium, ne inter tunicas habeas*. Sed cur dixit *inter tunicas*, & non *inter tunicam*? vnam enim tunicam gerebant, non duas. an numerum multitudinis vsurpauit pro singulari, Græcorum more, vt [illegible] pro [illegible]. an hoc referendum ad Euclionis personam, qui non putat vnam tunicam seruū Strobilum habere, sed plureis? vt suprà non duas manus tantùm, sed plureis in eo quærebat? Porro pallium fuisse Græcorum vestem exteriorem, tunicam verò, interiorem: & illud, [illegible] hæc [illegible] dictam esse constat: quod si aliter esset, possem hoc ex Demosthene, & aliis oratoribus: ex Homero, ex aliis poëtis, & omnibus denique historicis docere. QVAM BENIGNE.} id est, quàm liberaliter, subintellige, potestatem facit exquirendi, perscrutandi & excutiendi, vt ne, &c. ABSTVLISSE} subintellige, eum. SYCOPHANTIAS} fallacias. AVDIRE EXPETIS.} cupis audire, quid amiserim, aut etiam quid hic abstruserim. NEQ. TVI ME QVIDQ. INVENTI.} ordo & sententia est, neque quidquam tui penes me inueniti. QVIS ILLIC EST, &c.} quis ille est, &c. Nemo erat omnino, præter Strobilum: sed quasi aliquis alius esset, ita quærit homo omnia tuta timens, & sibi ipse non credens, & vmbram suam horrés. PERSCRVTAVI.} perscrutatus sum. profert Nonius in verbo *scruto* titulo *de contrariis generibus verborum*. SOCIENNO TVO} socio tuo: Profert hunc versum Nonius. vtitur eodem nomine, & suprà, in Amphitr. *Nam Amphitruonis socienum me esse volui dicere*. INTERSTRINGAM} interprimam, sic enim loquitur in Rud. *Qui sacerdoti scelestus fauces interpresserit*: idem valet, *obstringere collum laqueo*: quo genere vsus est suprà in eadē com. in princip. & in Amphitr. ibi, *Quom ego Amphitruonem* B
collo hinc obstricto traham. FVGIN' AB OCVLIS?} Fugis ne à conspectu meo? CAVE SIS TE VIDEAM.} caue, si vis, te videā.

STROBILVS.

EMortuum ego me mauelim leto malo,
Quàm non ego illi dem hodie insidias seni.
Nanque hic iam non audebit aurum abstrudere.
Credo refert iam secum, mutabit locum.
Atat foris crepuit, senex eccum aurum effert foras.
Tantisper hîc ego ad ianuam concessero.

EMORTVVM EGO ME} simul vt vidit Strobilus, Euclionem aurum ex Fidei fano effodere, hæc secum loquitur, C
& minatur se illi insidiaturum, magnúmque malum daturum. LETO MALO.} mala morte. QVAM NON EGO ILLI DEM INSIDIAS.} Quam non ego illi seni insidias comparem, seu insidier. sic loquitur in Bacchid. *Is nostræ naui lembus insidias dabat*. & in Casin. *hisce ego insidias dabo*. HIC} in Fidei fano. FORIS CREP.} fores fani crepuerunt. Ex forium crepitu autem, senem è fano exiturum cognoscit. FORAS.} extra fanum. TANTISPER} interea dum aurum effert foras. HIC} videtur legendum huc. CONCESSERO.} iuero. Terent. Heaut. *at certè concedas aliquò ab eorum ore aliquantisper*.

EVCLIO, STROBILVS.

EV. FIdei censebam maximam multo fidem
Esse, ea subleuit os mihi penissimè.
Ni subuenisset coruus, perissem miser.
Nimis hercle ego illum coruum ad me veniat velim, D
Qui indicium fecit, vt ego illi aliquid boni
Dicam. nam quod edit, tam duim, quàm perduim.
Nunc hoc vbi abstrudam, cogito solùm locum.
Siluani lucus extra murum est auius,
Crebro salicto oppletus, ibi sumam locum.
Certum est, Siluano potius credam, quàm Fidei.
STR. Euge, euge, dij me saluum & seruatum volunt.
Iam ego illuc præcurram, atque inscendam aliquam in arborem,
Indéque obseruabo, aurum vbi abstrudat senex.
Quanquam hîc manere herus me sese iusserat.
Certum est, malam rem potius quæram cum lucro. E

CENSEBAM} existimabam. EA SVBLEVIT OS MIHI PENISS.} ea mihi prorsus fucum fecit. ea me planissimè irrisit, illusit, ludibrio habuit, ea me decepit, ac fefellit. vtitur hac locutione sæpè Plautus, exempli gratia, in Capt. *Ita mihi stolido sursum vorsum os subleuere offuciis*. ibid. infrà, *Ad illum modum sublitum mihi os esse Hodie mihi?* in argum. Epid. *mox compressa, ac miluis Cognoscit opera sibi senex os sublitum*. tractum à mulieribus, quæ fucum faciunt, hoc est, quæ se ipsæ fuco linunt vt suas rugas tegant, & amatores capiant, vt fucum facere, & os sublinere idem valeant: vel ab iis qui alteri fortasse dormienti, aut alioqui imprudenti os colore aliquo fœdo & tetro inficiunt, vt ille aliis eum videntibus ridiculus sit, & ita ferè Nonius: cuius hæc verba sunt, *subleuit os, significat illusit, & pro ridiculo habuit. tractum à genere ludi, quo dormientibus ora pinguntur*. Plaut. Aulul. *Fidei censebam*, &c. NIMIS HERCVLE ILLVM CORVVM, &c.} id est, valde hercle illum coruum ad me venire velim. vel valde hercle velim, coruus ille ad me veniat. genus est loquendi permixtum, & confusum è duobus, vt suprà docuimus: quo crebro vtitur Plautus, & cæteri comici, sed maximè Græci. QVI INDICIVM F.} qui indicauit mihi furem auro imminentē. vel qui me præmonuit suo crocitu, vt mihi à furibus cauerē. vel sic, qui mihi patefecit insidias, quæ auro cōparabātur. DICAM.} non dicit, donē, aut largiar, aut faciā. nam senex tenacissimus, nihil cuiquam donare aut benefacere potest, sumptum peius morte horrens, bene dicere facilè potest, quia id fit sine sumptu. NAM QVOD EDIT, TAM DVIM, &c.} rationem subiicit senex, quare dixerit,

se libenter

A se libenter aliquid boni coruo dicturum, non autem facturum: quia, inquit, nolim quidquam perdere. dare autem coruo quod edit, id est, quod edat, perdere interpretor, & perdere appello. *edim, edu, edit,* coniunctiui modi, à verbo edo, es, est: qua de re satis multa à nobis in comment. Horat. dicta sunt. sic autem hunc locum, vt & alios innumerabileis, iampridē ex librorum veterum auctoritate restituit Camerarius: & verò ita habent etiam nostri libri manuscr. Quod cùm ita sit, tamen Adr. Turneb. vir optimus idémque doctiss. &, quandiu vixit, atque adeò etiam nunc mihi carissimus, Aduersariorum libro 6. cap. 26. quasi hic locus tum cùm Aduersaria sua scribit, & componit, sit adhuc mendosus, & inexplicabilis, & propè desperatus, & quasi hic nodus, non nisi Tenedia bipenni, alióve ferramento secari possit, iuueniliter exsultat, & gaudio triumphat, tanquam hoc loco à se emendato, dissoluto, atque explicato. Ita autem legebatur in aliis libris vulgatis, *Nam quod dedit, tamdiu, quàm perdium.* in aliis, *Nam quod edim, tamdiu quàm perdinst.* planè mendosè, quis negat? sed quid magni facit is, qui, quod 12. annis antè ab alio, vt hic locus à Camerario, fuit emendatum, atque explicatum, id restituit, atque aperit? Dicet, aliquis, quid? Túne Lambine, Turnebum tuum, furti arguis? tu, vt Camerarij gloriam augeas, de Turnebi laudibus demis? Non est ita. sed suum cuique reddi oportere contendo, & lectorem errare nolo: simúlque Turnebum omni tali suspicione, non solùm crimine, liberare cupio. Dico igitur, nullam hic Turnebi esse culpam: aut, si qua culpa est, ita leuem esse, vt nullum ei furti crimen inferri debeat. Quo argumento? quidquid enim fecit, imprudens fecit. Cuius imprudentiæ hæc origo est. Cùm ille quippiam ingeniosè ac præclarè excogitarat, in suo codice perscribebat. Cùm aliquid item ab altero ingeniosè, & eruditè inuentum repererat, id in suum codicem referebat, B tacito interdum autoris nomine, quòd properaret, non quòd quemquam sua laude fraudare vellet. Ita cùm longo pòst editionem Plautinam à Camerario confectam tempore, Aduersaria sua conscribere cœpisset: factum est, vt & aliena imprudens suo nomini adscriberet, & sua quidem, sed ab aliis occupata, id est, prius in vulgus edita, tanquam inaudita, & ignota ederet. Cuiusmodi plurima esse animaduerti in iis quæ in M. Tullij scriptis restituisse videri vult, quinetiam digito indicaui, illum ea interdum emendare conatum esse quæ emendatione non egebant, quæque in exemplis vel à Colinæo, vel à Roberto Stephano 20. ferè abhinc annos editis, emendatè sunt impressa. Cuius rei hæc causa est, quòd ille antiquis editionibus contentus, nouas parare non magnopere curabat. Hinc sæpe factum est, vt, quæ fuerint ab aliis emendata, atque occupata, quod ille ignoraret, propterea quia exempla recentiora non vidisset, posterius à se emendata ederet, cùm sibi eam emendationem ante alios omnes in mentem venisse, & à se in vulgus editam esse existimaret. Sed ad rem. Hæc igitur loci huius sententia est. Nam quod edit, id est, edat coruus, tam duim, id est, tam dederim, quàm perduim, id est, quàm perdiderim. nihilo plus velim dare coruo, quod edit, seu quod edat, quàm perdere, quod enim ei comedendum dederim, proinde sit ac si perdiderim. perdere autem, non est meum. Itaque vt ei boni aliquid dicam, veniat ad me, velim: vt donem autem, aut vt benefaciam, nihilo facilius adduci possim, quàm vt perdam. NVNC HOC VBI ABSTR. COG. SOLVM L.} Nunc cogito, id est, apud me quæro, locum solum, id est, desertum, & ab arbitris liberū, ἔρημον. vbi hoc aurum abscondam. SILVANI LVCVS} Siluanus, siluarum deus. Horatius epist. ad August. *Tellurem* C *porco, siluanum lacte piabant.* EXTRA MVRVM} in suburbio. AVIVS} auius est: quia siluano sacer est. hominum pedibus non tritus. Lucret. lib. 1. & principio quarti, *Auia Pieridum peragro loca, nullius antè Trita solo.* CERTVM EST.} decretum est, fixum & stabile est: stat sententia. INDEQVE.} & ex illa arbore, in quam inscendero. OBSERVABO.} speculabor, arbitrabor. QVAMQVAM HIC MANERE HERVS ME SESE, &c.} amphilogia, seu amphibolia, sed non dubium est quin hoc sentiat seruus, quamquam herus iusserat, vt hic sese exspectarem. MALAM REM} plagas, & verbera, propterea quòd heri imperium neglexerim. CVM LVCRO.} auro Euclionis ablato.

LYCONIDES adolescens, EVNOMIA mulier, VIRGO.

LY. Dixi tibi mater, iuxtà rem mecum tenes,
Super Euclionis filia. nunc te obsecro
Fac mentionem cum auunculo mater mea,
D Resecróque mater quod dudum obsecraueram.
EV. Scis tute, facta velle me, quæ tu velis.
Et istuc confido à fratre me impetrassere.
Et caussa iusta est, siquidem ita est vt prædicas,
Te eam compressisse vinolentum, virginem.
LY. Egóne vt te aduorsum mentiar mater mea?
VIR. Perii mea nutrix. obsecro te, vterum dolet,
Iuno Lucina tuam fidem. LY. hem mater mea,
Tibi rem potiorem video, clamat, parturit.
EV. I hac intrò mecum gnate mi ad fratrem meum,
Vt istuc quod tu me oras, efficiam tibi,
E Vt istuc quod me oras, impetratum ab eo auferam.
LY. I, iam sequor te mater, sed seruum meum
Strobilum miror vbi sit, quem ego me iusseram
Illic opperiri. nunc ego mecum cogito,
Si mihi dat operam, me illi irasci iniurium est.
Ibo intrò, vbi de capite meo sunt comitia.

DIXI TIBI MATER,} Euclionis filiam à me esse compressam Cereris vigiliis, méque velle eam mihi vxorem dari. IVXTA REM MECVM T.} iuxta, id est, æquè, similiter. sic Nonius: deinde hunc locum profert. NVNC TE OBSECRO,} nunc te per sacra rogo, & hac rogatione obligo. FAC MENTIONEM CVM AVVNCVLO MATER.} id est, age cum auunculo meo, Megadoro, fratre tuo. RESECROQVE MATER QVOD DVDVM OBSECRAVERAM} & te, mater, obligatione obsecrationis huius libero, vt tibi vtrum velis, liceat. proinde ac si ita dicat: te per

omnia sacra oro, atque obtestor, vt auunculum meum conuenias de Euclionis filia, quam sibi vxorem destinauit mihi cedenda. & tamen te, si fortè hoc facere noles, iurisiurandi religione soluo ac libero. Solebant enim, qui alterum obsecrarant, si essent eo quem obsecrarant, inferiores aut humiliores, atque idcirco eum vereri, & pudore prosequi deberet, statim vt illum obsecrarant, id est, sacramento & religione obstrinxerant. resecrare, id est, religione liberare, ne ei vim afferre viderentur, sed potius permittere, vt suo arbitratu vteretur, &, vtrum vellet, faceret. Quin cùm reus populum comitiis per deos orauerat, id est, obsecrauerat, vt eo periculo se liberaret, iubebat illum magistratus populum resecrare, id est, religione soluere, vt scribit Festus, in verbo resecrare. deinde hunc locum profert. Idem obsecrare interpretatur, opem à sacris petere. Iterum Plautus in Persa, *Obsecro te: resecro: operam da hanc mihi fidelem.* Cornelius Nepos in Alcibiade, *Iidémque illi Eumolpidæ ac Ceryces rursus resecrare sunt coacti, qui eum deuouerant.* SCIS TVTE, FACTA VELLE ME Q. V.} scis tu ipse, me velle tibi contingere, quæ velis. Horat. Sat. 9. lib. 1. *cupio omnia quæ vis.* IMPETRASSERE.} impetraturam. EGONE VT ADVORS. M.} egóne ita amens sim, vt te audiente & præsente mentiar? VTERVM DOLET.} vterus dolet. Nonius, vterus, inquit, masculino genere dicitur, & vterum neutro. Deinde hunc locum profert. & illud ex Turpil. Philop. *Dispereij misera, vterum cruciatur mihi.* IVNO LVCINA, TVAM FIDEM.} subintell. imploro. tuam fidem autem, id est, tuum auxilium. Iunonem Lucinam inuocabant mulieres parturientes: quæ eadem est Diana, Ilithyia, & Genitalis. Lucina autem dicta, quòd eius opera ac beneficio partus in lucem prodeant, & lumen solis intueri incipiant. Terent. in Andr. *Iuno Lucina, fer opem: serua me, obsecro.* vbi notat Donatus, Iuno Lucina Iunonis filia, Græcè Εἰλείθυια dicitur: Latinè Iuno à iuuando dicta, Lucina ab eo quòd in lucem producat. & gemina vota sunt, vt & partus & pariens seruetur. nam fer opem, propter partum: serua me, propter parientem dicitur. Festus in voce supercilia, ita scribit, Supercilia in Iunonis tutela esse putabant, quòd iis protegantur oculi, per quos luce fruimur: quam tribuere putabãt Iunonem. vnde & Lucina dicta est. Idem, Opigenam, inquit, Iunonem matronæ colebant, quòd eam ferre opem in partu laborantibus credebant. Sed de Iunone Lucina plura diximus in comment. Horatianis, ad Odam 22. lib. 3. ibi, *Quæ laboranteis vtero puellas*, &c. TIBI REM POTIOREM VIDEO.} Video rem faciliorem esse factam ex eo, quòd puella parturiat. vel sic, video te maiorem impetrandi facultatem habiturã ex eo, quòd puella iamiam paritura sit. I HAC INTRO, &c.} veni hac mecum in ædeis fratris mei. ILLIC OPPERIRE.} illic exspectare. iterum hîc amphibolia est. sed perspicuum est, quid velit Lyconides. INIVRIVM'ST.} iniustum est. VBI DE CAPITE MEO SVNT COMITIA.} id est, vbi de fama & vita mea agitur. vbi de salute mea consilia ineuntur, & verba fiunt. tractum à populi R. comitiis. Comitia autem dicta esse à comeundo, seu comitando, id est, simul itando, constat.

STROBILVS.

Picos diuitiis, qui aureos montis colunt,
Ego solus supero. nam istos reges cæteros
Memorare nolo, hominum mendicabula.
Ego sum ille rex Philippus. ô lepidum diem.
Nam vt dudum hinc abii, multo illò adueni prior,
Multóque prius me collocaui in arborem,
Inde exspectabam vbi aurum abstrudebat senex.
Vbi ille abiit, ego me deorsum duco de arbore.
Effodio aulam auri plenam: inde ex eo loco
Video recipere se senem, ille me non videt.
Nam ego modò declinaui paulùm me extra viam.
Atat senem eccum ipsum, ibo vt hoc condam, domum.

PICOS DIVITIIS, &c.} Picos, id est, gryphos, seu γρῦπας, id est, gryphas, de quibus sic Pomponius Mela lib. 2. cap. 1. de Scythia Europæa, qua parte Ripæis montibus est proxima, *Deinde,* inquit, *est regio ditis admodum soli, inhabitabilis tamen, quia Gryphi, sæuum & pertinax ferarum genus, aurum terra penitus egestum mirè amant, miréque custodiunt, & sunt infesti attingentibus.* de iisdem sic Nonius, *Picos,* inquit, *veteres esse voluerunt, quos Græci γρῦπας appellant.* deinde hunc locum profert Seruius ad illum Virgilij versum Pharmaceutr. *Iungentur iam grypes equis.* notat, *hoc genus ferarum in hyperboreis montibus nascitur, omni parte leones sunt: alis & facie aquilis similes: equis vehementer infestæ, Apollini consecrata.* Plinius lib. 7. cap. 1. *Arimaspi, quos diximus, vno oculo in fronte media insignes, quibus assiduè bellum esse circa metalla cum gryphis, ferarum volucri genere. quale vulgò traditur, eruente ex cuniculis aurum, mira cupiditate & feris custodientibus, & Arimaspis rapientibus, multi sed maximè illustres, Herodotus, & Aristeas Proconnesius scribunt.* Idem lib. 10. cap. 49. *Pegasos,* inquit, *equino capite volucreis, & gryphas aurita aduncitate rostri, fabulosos reor: illos in Scythia, hos in Æthiopia.* Tale est quod narrat Herodotus in Thalia, de formicis Indicis, quæ aurum custodiunt in India. quo referendum est illud Sophoclis in Antigona, Κερδαίνετε, ἐμπολᾶτε τὸν πρὸς Σάρδεων ἤλεκτρον, εἰ βούλεσθε, καὶ τὸν Ἰνδικὸν χρυσόν. NAM ISTOS REGES CAETEROS MEMORARE NOLO, &c.} ratio ante propositionem. hic enim ordo est, Ego sum ille rex Philippus. nam istos reges memorare, &c. cuiusmodi sermonis exempla possum colligere quàm plurima. HOMINVM MENDICABVLA.} mendicabulum, inquit Nonius, pro mendicatione. deinde profert hunc versum. hominum mendicabula interpretor, homines mendicos. vt intelligamus, sic dictum, mendicabula hominum, vt scelera hominum, flagitia hominum. EGO SVM ILLE REX PHILIPPVS.} Philippum regem Macedonum, Amyntæ filium, Alexandri Magni patrem intelligit: qui plureis vrbeis cœpit auro, quàm ferro: quíque solitus erat dicere, nullum castellum esse inexpugnabile, in quod asinus auro onustus posset ascendere: à quo dictum est aurum Philippeum: quod Plautus noster sæpe commemorat. Ille autem positum ἐμφατικῶς. vt in Amphit. *quod ille faciat Iupiter.* Ordo autem, vt diximus, talis est, in explicando, Ego sum ille rex Philippus. Nam istos reges cæteros, mendicos & egenteis commemorare nolo. NAM VT DVDVM, &c.} id est, postquam dudum hinc abij, &c. ILLO} in Siluani lucum: in quo senex dicebat se aulam auri abstrusurum. PRIOR:} prior quàm Euclio. PRIVS} quàm senex in lucum veniret. COLLOCAVI IN ARBOREM.} *collocaui in arborem.* dixit potius quàm in arbore, quia collocaui hic significat motum. VBI ILLE.} in prouocabulo *ille* alterum l. exteritur. EGO ME DEORSVM DVCO DE ARB.} ego descendo, vel me demitto, sensim ex arbore. Sic autem explicat Nonius in verbo *ducere.* Sic locutus est in Curcul. *deduco pedes de lecto clàm, ne miles sentiat.* INDE SPECTABAM VBI AVR.} Sic legendum, vel inuitis libris omnibus, non *inde exspectabam*, quod Latini sermonis consuetudo re-

A do respuit. Nam *illic exspectabam*: seu *ibi exspectabam* dicendum esset, si *exspectandum* retineretur. EFFODIO} è terra à me fossa extraho. Nonnulli libri habent, *ecfodio*. INDE.} id est, ex eo loco. EX EO LOCO VIDEO R. S. S.} secutus sum libros omneis & vulgatos & manuscr. Sed non possum non valde probare Simeonis Bosij coniecturam, planè probabilem. Hæc enim videtur esse totjus huius loci sententia. *inde*, hoc est, ex eo loco, ex quo loco video senem redire domum suam, ego effodio ollam auri plenam. Vulgata autem, & recepta lectio, inde ex eo loco vix ferri posse videtur, propter tautologiam. quid enim aliud est inde, quàm ex eo loco? veruntamen ita explicari potest, inde, ex eo loco. inquam, (ad maiorem rei expressionem) in quo loco scilicet senex ollam auri plenam abstrusit. video senem se recipere domum. ille autem me non videt. Vulgata hac lectione probata, interpunctionis nota post *plenam* locanda est. Quòd si quis Simeonis coniecturam probet, aliter erit distinguendum, atque interpungendum: nempe hoc modo, *Effodio aulam auri plenam inde, ex quo loco Video recipere se senem. ille me non videt.* DECLINAVI PAVLVM ME EXTR. V.} declinaui, seu deflexi paulùm de via. Cum verbo *declino* iunxit in accusandi casu prouocabulum *me*. Sic Lucret. dixit de atomis, *declinare se se*. Sic ille lib. 2. *Sed, nihil omnino recta regione viaï Declinare, quis est, qui posset cernere, sese?* quorum versuum hunc ordinem esse docuimus in commentariis nostris. Sed quis est qui posset cernere, corpora prima nihil omnino declinare sese recta regione viai? Sic Virgil. dixit lib. 4. Æneid. *nec dulci declinat lumina somno*. IBO, VT HOC COND. DOM.} ordo est, ibo domum, vt hoc condam, domi scilicet. Itaque debet distinctionis nota scribi post *condam*.

B

EVCLIO senex, LYCONIDES adolescens.

EV. PErij, interij, óccidi, quò curram? quò non curram?
Tene, tene, quem? quis? nescio, nihil video, cæcus eo, atque
Equidem quò eam, aut vbi sim, aut qui sim, nequeo cum animo
Certum inuestigare. obsecro vos ego, mihi auxilio,
Oro, obtestor, sitis, & hominem demonstretis, qui eam abstulerit.
Qui vestitu & creta occultant sese, atque sedent, quasi sint frugi.
Quid ais tu? tibi credere certum est. nam esse bonum è vultu cognosco.
Quid est? quid ridetis? noui omneis, scio fures esse hîc complureis,
C Hem nemo habet horum? occidisti. dic igitur, quis habet? nescis?
Heu me miserum, miserè perij. malè perditus, pessimè ornatus eo.
Tantum gemiti & mali mœstitiæque hic dies mihi obtulit,
Famem & pauperiem. perditissimus ego sum omnium in terra.
Nam quid mihi opus est vita, qui tantum auri perdidi?
Quod custodiui sedulò: egomet me defraudaui,
Animúmque meum geniúmque meum: nunc eo alii lætificantur
Meo malo & damno, pati nequeo.
LY. Quidnam homo hic ante ædis nostras eiulans conqueritur mœrens?
Atque hic quidem Euclio est. est, opinor: oppidò ego interii, palàm est res.
Scit peperisse iam, vt ego opinor, filiam suam. nunc mihi incertum est
D Quid agam, abeam, an maneam? an adeam, an fugiam? quid agam, edepol nescio,

PERII, INTERII, &c.} Inducitur Euclio, posteaquam ollam auri sublatam esse cognouit, mirè conturbatus, exanimatus, & de gradu mentis, vt aiunt, deiectus. TENE, TENE,} subintell furem. Alloquitur quemuis ex iis qui adsunt. QVEM?} quem iubeo, aut postulo teneri? vel, quem tenebitis? QVIS?} quis ollam auri abstulit? NIHIL VIDEO, CAECVS EO:} idem dicitur aliis verbis, nam qui nihil videt luce clara. cæcus est. INVESTIGARE} vestigando inuenire. Sic Terentius in Heaut. *Nihil tam difficile, quin quærendo inuestigari possit.* Plautus in Mercat. *Non concedam, neque quiescam vsquam noctu, neque interdiu, Priusquam aut amicam, aut mortem inuestigauero.* aliàs inuestigare, valet vestigiis quærere. Idem Terent. Eunuch. *vbi quæram? vbi inuestigem? quem percontor?* QVI VESTITV ET CRETA OCCVLTANT S.} qui vestitu obsoleto, neque sumptuoso, & facie cretata, seu fuco alio candefacta, simulant se esse viros bonos & frugi. alij sic vestitu candido, seu toga candida, simulant se esse viros bonos & fortes, & iccirco honore & magistratu dignos Nam magistratus, & honores petebant Romani in veste candida. al. sic, qui cum sint nigri, id est, improbi & scelerati, simulant se esse candidos, id est, bonos atque integros. Horat. Satyra 3. lib. 2. *creta, an carbone notandi.* TANTVM GEMITI, ET MALI, MOESTITIAEQVE HIC D. OBT.} Sic edidimus. Nam vulgati quidem alij sic habet, *Tantum gemiti, & mali mœstitiæ hic d.* &c. & ita Florent alij vt Aldini, & Lugd. sic; *Tantum gemiti, & mala mœstitia.* &c.
E manuscript. nostri sic ferè, vt Florentini, *Tantum gemiti & mali, mœstitiæ hic d.* &c. Nonius porrò in voce *gemiti*, docens *gemiti* positum esse pro *gemitus*, antiquè legit. *Tantum gemiti mali, molestiæq; hic d. m. obt.* quæ scriptura mihi non satis probatur, eámque planè corruptam, ac deprauatam esse arbitror. quamquam eam Camerarius secutus est. Priscianus lib 6. eiusdem rei exemplum afferens, sic legit. *Tantum gemiti, & mala mœstitiæ hic dies mihi obtulit.* EGOMET ME DEFRAVDAVI, &c.} sic Terent. Phorm. *Quod ille vnciatim, vix de demenso suo, Suum defrudans Genium, compar sit miser.* suprà in Asinaria. *Defrudem te ego?* ad quem locum plura. defraudare autem, seu defrudare Genium suum, & indulgere Genio, inter se opponuntur. similiter defrudare animum suum, & obsequi, seu morem gerere animo suo, inter se pugnant. NVNC EO LAETIFICANTVR.} nunc alij eo auro læti fiunt. vel sic, nunc alij ex eo auro lætitiam, & voluptatem capiunt. EIVLANS.} eiulare est vocem tristem, & lugubrem mittere, quod muliebre est. M. Tull. Tusc. quæst. lib. 2. *Ingemiscere nonnunquam viro concessum est, idque raro: eiulare ne mulieri quidem. & hic nimirum est fletus, quem 12. tabulæ in funeribus adhiberi vetuerunt.* Horat. Od. 10. Epod. *Et illa non virilis eiulatio.* Apuleius lib. 3. princip. *Hæc identidem mecum replicans fortunas meas eiulabam.* Idem lib. 4. *Nec tamen puella quiuit vllis aniculæ sermonibus, ab inceptis fletibus auocari: sed altius eiulans, & assiduis singultibus illa quatiens, mihi etiam lacrymas excussit.* Lessum appellant 12. tab. talē eiulationem. PALAM EST RES.} Lyconides audiens Euclionem lamentantem, & eiulantem, suspicatur propter partum filiæ lamentari, non propter ollæ iacturam, quàm fecit ille, qua de re nihil audierat Lyconides.

EVCLIO senex, LYCONIDES adolescens. A

QVis homo hic loquitur? LY. ego sum. EV. immò ego sum miser,& miserè perditus,
Quoi tanta mala,mœstitudóque obtigit. LY. animo bono es.
EV. Quo obsecro pacto esse possum? LY. quia istuc facinus quod tuum
Sollicitat animum,id ego feci & fateor. EV. quid ego ex te audio?
LY. Id quod verum est. EV. quid ego de te merui adolescens mali,
Quamobrem ita faceres,méque meósque perditum ires liberos?
LY. Deus mihi impulsor fuit:is me ad illam illexit. EV. quo modo?
LY. Fateor me peccauisse,& me hanc culpam commeritum scio.
Id adeò te oratum aduenio,vt animo æquo ignoscas mihi. B
EV. Cur id ausu's facere vt id,quod non tuum esset,tangeres?
LY. Quid vis fieri? factum est illud,fieri infectum non potest.
Deos credo voluisse.nam ni vellent,non fieret scio.
EV. At ego deos credo voluisse,vt apud te me in neruo enecem.
LY. Ne istuc dixis. EV. quid tibi ergo meam me inuito tactio est?
LY. Quia vini vitio atque amoris feci. EV. homo audacissime,
Cum istácne te oratione huc ad me adire ausum,impudens?
Nam si istuc ius est,vt sic tu istuc excusare possies,
Luce claro deripiamus aurum matronis palàm,
Pòst id si prehensi simus,excusemus ebrios C
Nos fecisse,amoris caussa.nimis vile'st vinum atque amor,
Si ebrio atque amanti impunè facere quod lubeat,licet.
LY. Quin tibi vltrò supplicatum aduenio,ob stultitiam meam.
EV. Non mihi homines placent,qui,quando malefecerunt,purgitant.
Tu illam scibas non tuam esse,non attactam oportuit.
LY. Ergo quia sum tangere ausus,haud caussificor,quin eam
Ego habeam potissimum. EV. tu'n habeas me inuito meam?
LY. Haud te inuito,postulo,sed meam esse oportere arbitror.
Quin tu eam inuenies,inquam,meam illam esse oportere Euclio.
EV. Nisi refers. LY. quid tibi ego referam? EV. quod surripuisti meum. D
Iam quidem ad prætorem hercle te rapiam,& tibi scribam dicam.
LY. Surripui ego tuum:vnde aut quid id est? EV. ita te amabit Iuppiter
Vt tu nescis. LY. nisi quidem tu mihi quid quæras,dixeris.
EV. Aulam auri,inquam,te reposco,quam tu confessus mihi,
Te abstulisse. LY. neque edepol ego dixi,neque feci. EV. negas?
LY. Pernego,immò neque ego aurum,neque ista aula quæ siet,
Scio,nec noui. EV. illam ex Siluani luco quam abstuleras:cedo,
I refer,dimidiam tecum potius partem diuidam.
Tametsi fur mihi es,molestus non ero.i verò,refer.
LY. Sanus tu non es,qui furem me voces.ego te Euclio
De alia re resciuisse censui,quod ad me attinet. E
Magna est res,quam ego tecum otiosè,si otium est,cupio loqui.
EV. Dic bona fide,tu id aurum non surripuisti? LY. bona.
EV. Neque scis quis abstulerit? LY. istuc quoque bona. EV. atque id si scies,
Qui abstulerit, mihi indicabis? LY. faciam. EV. neque partem tibi
Ab eo quiqui est,inde posces,neque furem excipies? LY. ita.
EV. Quid si fallis? LY. tum me faciat quod volt,magnus Iuppiter,
EV. Sat habeo,age nunc,loquere quid-vis. LY. si me nouisti minus,
Genere qui sum gnatus,hic mihi est Megadorus auunculus.
Meus fuit pater Antimachus:ego vocor Lyconides:
Mater est Eunomia. EV. noui genus.nunc quid vis?id volo

A Noscere. LY. filiam ex te tu habes. EV. immò eccillam domi.
LY. Eam tu despondisti, opinor, meo auunculo. EV. omnem rem tenes.
LY. Is me nunc renuntiare repudium iussit tibi.
EV. Repudium rebus paratis, atque exornatis nuptiis?
Vt illum di immortales omnes deæque, quantum est, perduint,
Quem propter hodie auri tantum perdidi infelix miser.
LY. Bono animo es, & benedice. nunc, quæ res tibi & gnatæ tuæ
Bene feliciterque vortat, ita di faxint, inquito.
EV. Ita di faciant. LY. & mihi ita di faciant. audi nunc iam.
Qui homo culpam admisit in se, nullus est tam parui pretij,
Quin pudeat, quin purget sese. nunc te obtestor Euclio,
B Si quid ego erga te imprudens peccaui, aut gnatam tuam,
Vt mihi ignoscas, eámque vxorem mihi des, vt leges iubent.
Ego me iniuriam fecisse filiæ fateor tuæ,
Cereris vigiliis per vinum, atque impulsu adolescentiæ.
EV. Hei mihi, quod facinus ego ex te audio? LY. cur eiulas?
Quem hodie ego auum feci iam vt esses filiæ nuptiis.
Nam tua gnata peperit, decumo mense pòst, numerum cape.
Ea re repudium remisit auunculus caussa mea.
I intrò, exquire sítne ita, vt ego prædico. EV. perij oppidò,
Ita mihi ad malum malæ res plurimæ se agglutinant.
Ibo intrò, vt quid huius veri sit, sciam. LY. iam te sequor.
C Hæc propemodum iam esse in vado salutis res videtur.
Nunc seruum esse vbi dicam meum Strobilum, non reperio,
Nisi etiam hîc opperiar tamen paulisper, postea intrò
Hunc subsequar. nunc interim spatium ei dabo exquirendi
Meum factum, ex gnatæ pedisequa, nutrice, anu: ea rem nouit.

QVOI TANTA MALA, MOESTITVDOQVE OBTIGIT.] Sic habent & nostri libri veteres. nam vulgati habēt tanta mala mœstitudo obtigit sine copulatione, planè mendosé. Adiuuat hanc lectionem & Nonius, apud quem ita impressum & scriptū est in voce *mæstitudo*, quod pro mœstitia positum docet, & hunc locum profert. ANIMO BONO ES] *es* imperatiui modi est, præsentis temporis à verbo sum. QVIA ISTVC FACINVS, &c.] ab hoc loco error vtrique obiicitur, dum Euclio putat Lyconidem sibi ollam auri subripuisse, idque eum fateri; Lyconides autem per facinus, quod se fecisse fatetur, oblatum à se filiæ Euchonis stuprum intelligit. Errant igitur Euclio & Lyconides. facinus quod se fatetur fecisse, vult intelligi, Euchonis filiam à se compressam: Euclio vero sic accipit, quasi fateatur ille, ollam auri à se esse ablatam. SOLLICITAT] de sede mouet, & de statu deiicit. Festus, *sollicitare, inquit, est solo citare, & ex suo loco mouere.* DEVS MIHI IMPVLSOR F.] significat se à Cupidine impulsum esse ad eius filiæ amorem, & ad illam corrumpendam. ET ME HANC CVLPAM COMMERITVM SC.] id est, & me hanc culpam commeruisse, seu commisisse scio. ID ADEO, &c.] id est, propter id adeò, seu propter eam adeò causam. ANIMO AEQVO] animo propitio, leni & tranquillo. AVSV'S] ausus es. FIERI INFECTVM NON POTEST] Arist. lib. 6. de Moribus, ad Nicom. τὸ δὲ γεγονὸς οὐκ ἐνδέχεται μὴ γενέσθαι. διὸ ὀρθῶς Ἀγάθων, Μόνου γὰρ αὐτοῦ καὶ θεὸς στερίσκεται, Ἀγένητα ποιεῖν ἅσσ' ἂν ᾖ πεπραγμένα. id est, vt nos quidem olim vertimus. Quod factum est autem, id vt sit infectum, contingere non potest. Itaque rectè Agatho. Hoc namque duntaxat negatum est Deo. Quæ facta sunt, infecta posse reddere. VT APVD TE ME IN NERVO ENECEM] id est, vt apud te mihi laqueo seu potius ferreo vinculo, interstringam gulam. Festus, *neruum, inquit, appellamus ferreum vinculum, quo pedes impediuntur: quamquam Plautus eo etiam vinciri ceruices ait.* NE ISTVD DIXIS] ne istud dixeris. QVID TIBI ERGO MEAM, ME INVITO TACTIO EST?] quod ius tibi est meæ tangendæ, me inuito? vel sic, quamobrem meam tangis me inuito? vel sic quo iure meam me inuito tangis, seu tetigisti? Iam tangere, ambiguum est. nam & tangere rem alienam inanimam, pro tollere, seu auferre. vnde tagaces, fures. & tāgere mulierem, pro rem cum muliere habere dicunt Latini. Horat. Sat. 2. libr. 1. *matronam nullam ego tango.* Catull. ad Aurel. *Tangam te prius irrumatione meam,* subintell. ollam, vt quidem sentit, & accipit Euclio. sed Lyconides filiam ipsius Euclionis significari putat. Animaduertat autem lector, nomina verbalia regere casum sui verbi. QVIA VINI VITIO, ET AM. F.] quia, inquit, vini culpa, & amoris feci. Lyconides in vinum, & amorem culpam confert. sic ille apud Terent. in Adelph. *Nam hoc quidem ferundum aliquo modo est. Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia. Humanum est.* Sic Demosthenes in oratione, κατὰ μειδίου, purgans quendam, qui thesmothetam percusserat, dicit, eum treis habuisse defensiones probabileis, quibus crimen sibi illatum diluere posset, μέθην, ἔρωτα, ἄγνοιαν: id est, ebrietatem, amorem, ignorationem. Sic Philemon, Ἅπας πονηρὸς οἶνος ὁ πολύς ἐστ' ἀεί. Ἐμέθυσεν, ἱκανὴ πρόφασις εἰς τὸ ἁμαρτάνειν. id est, Vinum omne multum semper est malum. Sat magna peccandi ebrio causa in manu est. sed melius philosophus ille, qui in reum hoc vno se defendentem, quod vini vitio peccasset, duplicem pœnam constituebat. cuius rationem hanc affert Aristot. lib. 3. de Morib. ad Nic. principium enim actionis, inquit, est in ipso. erat enim in eius potestate situm cauere, ne ebrius fieret. verba Aristotel. sunt hæc, τοῖς μεθύουσι διπλᾶ τὰ ἐπιτίμια. ἡ γὰρ ἀρχὴ ἐν αὐτῷ. κύριος γὰρ τοῦ μὴ μεθυσθῆναι. CVM ISTACNE OR. H. AD ME AD. AVS?] subintellige par est, æquum est, aut aliquid tale. oratio enim est præcisa. LVCI CLARO D.] argumentum ab absurdo & improbabili consequenti. Sic autem legendum, nō vt vulgo, *luce clara*, & vero hāc lectionem tuetur Nonius in voce *lux*, hunc locum proferens. Sic M. Tull. lib. 3. de Off. *luce claro in foro saltet.* NIMIS VILE'ST VINVM ATQ. AMOR, &c.] id est, non potest satis magno emi vinum, atque amor, siquidem vinum ebrio, amor amanti dant omnium

D

E

facinorum malorum licentiam atque impunitatem, sed non est ita, vt suprà diximus. quin qui vini impulsu, & ebrietate A peccat, pœnam duplicem sufferre debet, quia bis peccauit: semel, quod ebrius factus est, iterum, quod ab ebrietate ad facinus impulsus est. PVRGITANT.] crebro purgant. subintell. se ILLAM] ollam auri. hanc enim sentit Euclio. sed Lyconides putat eum de sua filia compressa queri. SCIBAS.] sciebas. HAVD CAVSSIFICOR] non dico causam, non recuso, ἀπαραιτήτως. QVIA EAM EGO HAB. POTISS. quin illam tuam vxorẽ ducã ante alios omneis procos. MEAM?] ollam auri. POSTVLO.] ἐξαιτῶ. QVIN TV EAM INVENIES, INQVAM, &c. Quin tu inuenies, inquam, filiam tuam, meam vxorem esse oportere. Errat vterque, vt sæpius iam dixi, è verbis alterius: atque ex hoc errore spectatores incredibili voluptate fuisse perfusos, probabile est. NISI REFERS] ἀποσιώπησις, quæ conuenit minanti. Nisi refers ollã, inquit Euclio, ego te in ius rapiam, vel ego de te pœnas meritas sumam, vel aliquid tale subintelligendum est. Quamquam videtur Euclio fuisse orationẽ inceptam absoluturus. & illud, quod sequitur, *ad prætorem te rapiam*, additurus nisi eum loquentem interpellasset Lyconides, his verbis, *qui tibi ego referam?* IAM QVIDEM AD PRAETOREM HERCLE TE RAP.] dixit, vt iratus, & perturbatus. nam ad prætorem ducere, & in ius vocare licebat: rapere non licebat, nisi ei, qui antestatus esset. Horat. Sat. 9. lib. 1. *rapit in ius: clamor vtrinque.* ET TIBI SCRIBAM DICAM.] Græcorum more dictum, καὶ σοὶ γράψω δίκην. id est, & tibi litem intendam. Terent. Phorm. *Ego te cognatum dicam, & tibi scribam dicam.* ibid. *Sexcentas proinde potius scribito iam mihi dicas.* ITA TE AMABIT IVP. VT TE N.] erat hæc iurisiurandi formula, *Ita me amabit Iupiter, vt, &c. Ita me dij amabunt vt, &c.* Hanc igitur Euclio iurisiurandi formulam Lyconidi præscribit, vt per eam iuret, se nescire, quid Euclioni surreptum sit. NISI QVIDEM TV M. Q. Q. DIXERIS.] subintell. B *nescio.* vel *ita me Iuppiter amabit, vt ego nescio.* CONFESSV'S M.] confessus es mihi, &c. CEDO] da. DIMID. T. P. P. D.] dimidiam potius partem totius auri in duas parteis æqualeis diuisi, tibi dabo. CENSVI] putaui. QVI QVI EST.] quisquis est. INDIPISCES?] sumes? vsurpabis? auferes? Sic autem legendum esse, & aliquot è nostris libris veteribus, quibus cùm congruunt omnes vulgati, peruincunt, & Nonius confirmat, hunc locum proferens. quamquã idem Nonius hunc eundem locum proferens in verbo *excipere* legisse videtur, *inde posces*, vt alij legunt, vtitur autem & alibi hoc verbo Plautus tum in eadem voce, tum in passiua. in eadem, vt suprà, in Asin. *Nunquam edepol quadrigis albis indipiscet postea.* in pass. Epid. *nempe quem in adolescentia Memorant apud reges armis arte duellica, Diuitias magnas indeptum*: Si quis tamen alteram lectionem, quæ etiam in nonnullis libris manuscript. reperitur *inde posces*, magis probabit, non magnopere pugnabo, præsertim cùm se in suo libro ita scriptum reperisse testetur vir doctiss. Camerarius. Dicam interea, & iam antea dixi quod sentio: hanc, quam secuti sumus, mihi videri veram & germanam Plautinam. NEQ. FVREM EXCIPIES?] id est, neque furem recipies ad te, & celabis? sic ferè Nonius in verbo excipere. Extat autem titulus in Pandect. iuris ciuilis de receptoribus lib. 47. vbi Martianus, *Pessimum*, inquit, *genus est receptorum, sine quibus latere diu nemo potest*, &c. quamquam videntur iurisconsulti de iis receptoribus verba facere, qui latrones recipiunt, non de iis, qui fures. QVID SI FALLIS? LYC. TVM ME, &c.] sic supra in Amph. *Quid fallis?* MERC. *tum Mercurius Sosiæ iratus fiet.* ad quem locum plura. Hoc autem, *tum me faciat*, &c. dictum est εὐφήμως, pro tum magnus me perdat Iupiter, quæ C est diræ precationis formula. SI ME NOVISTI MINVS, GENERE QVI SIM GN.] Si minus nosti quo ego sim genere natus, &c. TENES] scis, cognitum habes. RENVNTIARE REPVDIVM.] remisit tibi per me repudium, vt infrà non longè idem loquitur, vel remisit per nuntium, vt loquitur M. Tull. quanquã hoc potius vsurpatur in diuortio. nam vt docet Paulus titul. de Verborum & Rerum signification. *inter diuortium & repudium hoc interest, quòd repudiari etiam futurum matrimonium potest: non rectè autem sponsa diuertisse dicitur, quod diuortium ex eo dictum est, quòd in diuersas parteis eunt qui discedunt.* Modestinus quoque lib. 8. differentiarum, eodem titulo postea quam docuit quid intersit inter stuprum & adulterium: *diuortium*, inquit, *inter virum & vxorem fieri dicitur: repudium verò sponsæ remitti videtur: quod & in vxoris personam non absurdè cadit.* al. *quod in vxoris personam non cadit.* REPVDIVM, REN. PAR. &c.] stomachosè & vultuosè pronuntiandum. Est autem ἔλλειψις. subintelligitur enim hoc totũ, *mihi iussit remitti?* VT ILLVM DII IMM.] malè precantis oratio. QVANTVM 'ST] deorum ac dearum. PERDVINT] perdiderint. QVEM PROPTER] propter quem ἀναστροφή. propter quem autem, id est, cuius causa, aut culpa. ET BENEDICE] & bona verba loquere εὐφήμει. Sic in Casin. *Quod si fors aliter quàm voles, euenerit?* STA. *Benedice.* QVAE RES TIBI GNATAE TVAE, &c.] Fausta precatio, qua vtebantur initio rei cuiuslibet gerendæ negotijque contrahendi. BENE FELICITER VORTAT:] bene feliciterque eueniat. ITA DII FAXINT, INQVITO.] præit Euclioni Lyconides voce. *inquito* autem imperatiui modi, futuri temporis, rarum & notandum. Sic Terentius vsurpauit, *inque* præsentis, in Heaut. scena 7. actus 4. *Vbi Clitipho* D *nunc est? S. ecum me, inque.* QVIN PVDEAT?] quin eum pudeat. VT LEGES IVBENT.] iubent enim leges eum, qui virginẽ vitiarit, eam virginẽ aut dotare aut vxorẽ ducere. CERERIS VIGILIIS.] Θεσμοφορίοις die festo Cereris, qui noctu agitabatur, de quo suprà in argumento. CVR EIVLAS?] cur muliebriter ploras? QVEM HODIE EGO AVVM FECI VT ESSES, &c.] genus loquendi permixtum, & duplex: cuiusmodi alia multa antea notauimus. Duo enim illa hoc continentur vnum. *Quem hodie ego auum feci esse in filiæ nuptijs*: alterum. Qui vt esses hodie auus in filiæ nuptiis, ego effeci. DECVMO MENSE POST.] decimo mense post Cereris vigilias: quo die, seu qua nocte filiam tuam compressi. Quo modo autem decimus mensis hîc accipiendus sit, dictum est suprà. NVMERVM CAPE.] id est, numerum accipe. Sic Nonius, hunc versum proferens. eadem ratione dictum est ab eodem capere rationem, in Pseud. ibi, *vt ego oculis rationem capio.* EA RE] ob eam rem. I INTRO, EXQVIRE, SITNE ITA, &c.] Profert hunc versum Priscia. lib. 1. his verbis, æ, inquit, transit in i. productam, vt quæro inquiro: exquiro, quanquam exquæro Plautus dixit in Aulularia. I, intrò: exquære, sitne ita, vt ego prædico. SE AGGLVTINANT.] se adiungunt, & illi malo adiunctæ, sic adhærent, vt magnam malorum mollem faciant. translatio est. IN VADO SALVTIS.] id est, in salute explorata, & certa. Sic Terent. in Andr. *Omnis res est iam in vado.* vbi notat Donatus, in vado, id est in securitate: nam vt in profundo periculum est, ita in vado securitas. EX GNATAE PEDISEQVA, NVTR.] ex Staphila.

STROBILVS, LYCONIDES. E

DI immortales, quibus & quantis me donatis gaudiis?
Quadrilibrem aulam auro onustam habeo. quis me est ditior?
Quis me Athenis nunc magis quisquam est homo, cui di sint propitij?

LY. Certò enim ego vocem hic loquentis modò me audire visus sum.

STR. Herúmne ego aspicio meum? LY. video ego hunc Strobilum seruum meum.

STR. Ipsus est. LY. haud alius est. STR. congrediar. LY. contollam gradum.

Credo

A Credo ego, illum, vt iussi, eampse anum edisse, huius nutricem virginis.
STR. Quin ego illi me inuenisse dico hanc prædam, atque eloquor?
Igitur orabo vt manu me mittat. ibo atque eloquar.
Repperi. LY. quid reperisti? STR. non quod pueri clamitant
In faba se reperisse. LY. iámne autem vt soles me ludis?
STR. Here mane, eloquar, iam ausculta. LY. agè ergo loquere. STR. reperi hodie
Here, diuitias nimias. LY. vbínam? STR. quadrilibrem, inquam, aulam auri plenam.
LY. Quod ego facinus audio ex te? STR. Euclioni huic seni surripui.
B LY. Vbi id est aurum? STR. in arca apud me, num volo me emitti manu.
LY. Egóne te emittam manu scelerum cumulatissime? STR. abi here, scio
Quam rem geras, lepidè hercle animum tuum tentaui, iam
Vt eriperes, apparabas. quid faceres, si reperissem?
LY. Non potes probasse nugas. i, redde aurum. STR. reddam ego aurum?
LY. Redde inquam, vt huic reddatur. STR. ah vnde? LY. quod modò fassus es esse
In arca. STR. Soleo hercle ego garrire nugas, ita loquor. LY. at scin
Quomodo? STR. vel hercle enica, nunquam hinc feres à me.

QVADRILIBREM AVL.] quatuor librarum. AVRO ONVSTAM.] auri plenam. DIVITIOR?] ditior? QVIS ME ATH. NVNC M. Q. EST. Q.] Quis est quisquam homo Ath. pleonasmus. ME AVDIRE VISVS SVM.] *visus sum me audire*, pro visus sum audire antiquè dictum. HERVMNE EGO AD SP.] id est, nónne ego herum
C meum adspicio. nam talem interrogationem, *Herúmne ego*, &c. constat vim habere affirmationis. VIDEO EGO HVNC STR.] idem dicit seruus de hero suo, quod herus de seruo antè dixerat. Nonnulli libri habent, *Videon' ego hunc Str.* sed carminis lex & modus hanc scripturam respuunt. HAVD ALIVS EST.] hoc est, ipsus est, seu ipse est. CONTOLLAM GRADVM:] id est, congrediar, conferam gradum. Profert Nonius in verbo *contollere* quod interpretatur, contrà tollere: à quo dissentio. nam contollere, idem valet, quod conferre: vt protollere, idem quod *proferre*. EAMPSE] eam ipsam. sic Festus. MANV ME MITTAT] me liberat: me libertate donet. Festus, *Manumitti seruus dicebatur*, inquit, *cùm dominus eius aut caput eius serui, aut aliud membrum tenens, dicebat: hunc hominem, liberum esse volo: & emittebat eum manu.* QVOD PVERI CLAM. IN F. SE R.] puta Curculionem aliquem, potius vermiculum, quem midam vocant, reperi, inquit, non aliquid puerile, leue, vile, nugatorium, contemptum: sed quiddam carum, & magni ponderis, magnique pretij. IAMNE AVTEM, VT SOLES, ME LVDIS?] nonnulli ex libris nostris veteribus habent *deludis*. ego, si versus est superioribus par, & similis, putarim legendum, *me lamberas*. SCELERVM CVMVLATISSIME?] sceleribus coopertissime? sceleratissime? IAM VT ERIPERES, APPARABAS.] iam te eripiendum comparabas, iam eripere parabas. NON POTES PROBASSE NVGAS.] non potes efficere, vt mihi persuadeas nugas. GARRIRE NVGAS.] effutire nugas, nugari. FERES] auferes. Fabula hæc imperfecta est, vt & nonnullæ aliæ.

D

C A P T E I V E I.

D R A M A T I S P E R S O N AE.

E R G A S I L V S parasitus	H E G I O senex.
A R I S T O P H O N T E S	L O R A R I V S.
H E G I O N I S puer	P H I L O C R A T E S captiui.
P H I L O P O L E M V S	T Y N D A R V S.
S T A L A G M V S	G R E X.

A R G V M E N T V M.

A P T V S fuit in pugna Hegionis filius, A
Alium quadrimum fugiens seruos vendidit.
Pater capteiuos commercatur Alios,
Tantum studens vti natum suum recuperet.
Et interibi emit olim amissum filium.
Is suo cum domino veste vorsa ac nomine,
Vt amittatur, fecit: ipsus plectitur.
Et is reduxit, captum & fugitiuum simul,
Indicio cuius alium agnoscit filium. B

EGIONIS FILIVS,] Philoptolemus. ALIVM QVADR.] alium Hegionis filium, quatuor annos natum, Pægnium nomine: qui postea Tyndarus dictus est. alium dixit, pro alterum. FVGIENS SERVOS] seruus Hegionis Stalagnius, dum fugit. PATER] Hegio. ALIOS] Elios, ab vrbe Elide, videlicet, Philocratem Theodoromedis filium, Elium, & vnà cum eo Pægnium, eundémque Tyndarum, filium suum, qui seruitutem seruiebat Philocrati. GNATVM SVVM] Philoptolemum. prouocabulum *suum*, hîc vna syllaba pronuntiari debet. RECVPERET.] scilicet permutatione facta, rectè autem recuperet. Nam recuperari dicuntur amissa, cùm ad eũ, qui amisit, salua redeunt. ET INTERIBI] Et interea. EMIT OLIM AMICISS. FIL.] Hegio emit imprudens eũ filium, quem olim amiserat, nomine Pægnium, sed postea Tyndarum appellatum. IS] Tyndarus, qui seruitutem seruiebat Philocrati Elio, Theodoromedis filio. CVM DOMINO VESTE VORSA, AC NOM.] commutata veste, & commutato nomine cum domino Philocrate, id est sumpta veste domini sui Philocratis, & eiusdem nomine sibi imposito, vt dicatur Philocrates, qui est Tyndarus, idémque Pægnium, seu Pegnius. & contrà Tyndarus appelletur, qui est Philocrates. VT AMITTATVR, FECIT.] fecit vt dominus suus amittatur, hoc est, abire sinatur, Tyndari nomine ei imposito, cùm esset Philocrates. amittitur autem, ea gratia Pseudotyndarus, vt Philoptolemum captiuum ad Hegionem patrem reducat. IPSVS PLECTITVR.] ipsus, verus Tyndarus, qui sumpserat nomen Philocratis, plectitur ab Hegione patre, hunc Tyndarum, filium suum esse nesciente. IS] Philocrates, Pseudotyndarus. CAPTVM,] Philoptolemum, Hegionis filium, bello captum. ET FVGITIVVM SIMVL.] & vnà cum eo seruum Stalagnium, qui fugiens Pægnium quadrimum, qui postea Tyndarus appellatus est, Theodoromedi Philocratis patri vendiderat. INDICIO CVIVS] cuius Philocratis indicio. ALIVM] Tyndarum, eundémque Pægnium quem putabat esse seruum. C

P R O L O G V S.

Os, quos videtis stare hîc, capteiuos duos,
Illic qui astant: ij stant ambo, non sedent.
(Vos vos mihi testes estis, me verum loqui.)
Senex qui hîc habitat, Hegio, est huius pater.
Sed is quo pacto seruiat suo sibi patri,
Id ego hîc apud vos proloquar, si operam datis. D
Seni huic fuerunt filij nati duo,

Alterum

A Alterum quadrimum puerum seruos surpuit,
Eúmque hinc profugiens vendidit in Alide
Patri huiusce. Iam hoc tenetis, optimum est.
Negat hercle ille vltimus, accedito.
Si non, vbi sedeas, locus est, est vbi ambules,
Quando histrionem cogis mendicarier.
Ego me, tua caussa, ne erres, non rupturus sum.
Vos qui potestis ope vestra censetier,
Accipite reliquom: alieno vti nihil moror.
Fugitiuus ille, vt dixeram antè, huius patri,
Domo quem profugiens dominum abstulerat, vendidit.
B Hic postquam hunc emit, dedit eum gnato suo
Peculiarem, quia quasi vna ætas erat.
Hic nunc domi seruit suo patri, nec scit pater.
Enimuero di nos quasi pilas homines habent.
Rationem habetis quomodo vnum amiserit.
Postquam belligerant AEtoli cum aliis,
Vt in bello fit, capitur alter filius.
Medicus Menarchus emit ibidem in Alide.
Cœpit captiuos commercari hic Alios,
Si quem reperire posset, cum quo mutet suum
Illum captiuum. hunc suum esse nescit, qui domi est.
Et quoniam heri inde audiuit, de summo loco,
C Summóque genere captum, etiam equitem Alium,
Nihil pretio parsit, filio dum parceret,
Reconciliare vt faciliùs posset domum,
Emit hosce de præda ambos de quæstoribus.
Hice autem inter sese hunc confixerunt dolum,
Quo pacto hic seruos suum herum hinc amittat domum.
Itaque inter se commutant vestem & nomina.
Illic vocatur Philocrates, hic Tyndarus:
Huius illic, hic illius hodie fert imaginem,
Et hic hodie expediet hanc doctè fallaciam,
Et suum herum faciet libertatis compotem,
D Eodémque pacto fratrem seruabit suum.
Reducémque faciet liberum in patriam ad patrem
Imprudens, itidem vt sæpe iam in multis locis
Plus insciens quis fecit, quàm sciens, boni.
Sed inscientes sua sibi fallacia,
Ita compararunt & confixerunt dolum:
Itaque hi commenti de sua sententia,
Vt in seruitute hic ad suum maneat patrem,
Ita nunc ignorans suo sibi seruit patre.
Homunculi quanti sunt, cùm recogito,
E Hæc res agetur nobis, vobis fabula.
Sed etiam est paucis quod monitos vos voluerim.
Profectò expediet fabulæ huic operam dare.
Non pertractatè facta est, neque item vt cæteræ,
Neque spurcidici insunt versus, immemorabiles.
Hic neque periurus leno est, nec meretrix mala,
Neque miles gloriosus. Etiámne vereamini,
Quia bellum AEtolis esse dixi cum Aliis,
Foris illic extra scenam fient prœlia.

Nam hoc penè iniquum est comico choragio, A
Conari desubitò nos agère tragœdiam.
Proin' siquis pugnam exspectat: liteis contrahat.
Valentiorem nactus aduersarium
Si erit, ego faciam vt pugnam inspectet non bonam,
Adeò vt spectate postea omneis oderit.
Abeo, valete iudices iustissimi,
Domi bellique duellatores optumi.

HOS QVOS VIDETIS ST.] *Hos quos*, dictum more Plautino, apud quem sæpe antecedens eiusdem casus est, atque relatiuum. Debuerat autem ita loqui, si vsitato more dicere voluisset: & qui hunc locum explicare velit, ita dicat: Horum, quos videtis hic stare, captiuos duos, seu captiuorum duorum, (quorum alter est Philocrates, alter Tyndarus) alterius, nempe huius, quem ostendo, Tyndari, Hegio senex, qui hic habitat, pater est, neque id scit tamen, sed existimat, eum seruire seruitutem Philocrati captiuo Theodoromedis filio. B ILLI QVI ADSTANT,] qui illic astant: *illi* pro illic positum, non inusitaté. II STANT AMBO, NON SED.] iteratio ad maiorem eius, quod dictum est, affirmationem. SENEX, QVI HIC HAB. HEG.] hic ordo est, vt diximus. Senex Hegio, qui hic habitat, horum duorum captiuorum, seu ex his duobus captiuis, qui hic adstant, huius, quem digito vobis ostendo, Tyndari pater est. Emerat autem hos duos captiuos ex hostium Eleorum manubiis Hegio Ætolus, vt horum altero vel vtroque dato filium suum Philoptolemum ab hostibus Eleis captum recuperaret. SED IS] sed is Tyndarus. SVO SIBI PATRI] suo vero patri: vel suo ipsius patri. genus loquendi à nobis alibi notatum: millies à Plauto, & ab aliis scriptoribus vsurpatum. SI OPERAM DATIS.] si operam mihi auribus datis. id est, si attenditis. SENI HVIC] Hegioni. FILII NATI DVO.] Pægnius & Philoptolemus. ALTERVM.] Pægnium, qui postea ab emptore Tyndarus appellatus est. SERVOS] seruus Stalagmus. IN ALIDE.] in Elide. Elis Achaiæ oppidum. Sic autē Adr. T. restituit Aduers. lib. 23. cap. 27. atque hæc restitutio porrigenda est ad omneis locos, in quibus legitur Aulidi. Alij Aulidis, pro quibus legendum Alidi, Elij, Alidis, hoc est, Elidis, Eléi, Elidis. PATRI HVIVSCE] patri Philocratis, Theodoromedi, Eleo, seu Elio: qui Philocrates, postea captus est ab Ætolis: quem modò emit Hegio ex manubiis hostium Eleorum, vt diximus. TENETIS.] scitis. NEGAT HERCLE ILLE VLTIMVS.] negat se scire ille vltimus. spectatorem quendam significat, qui neque sedebat; neque attendebat: sed histriones obstrependo interturbabat, & fortasse actorem interpellabat. ita autem longè à scena aberat, vt actores exaudire non posset. ACCEDITO] alloquitur spectatorem C illum odiosum ac molestum: & iubet illum accedere propius, vt exaudire possit. SI NON VBI SEDEAS LOC. &c.] si non est locus in cauea, vbi sedeas: alius locus est extra caueā, vbi ambules. Proinde ac si dicat, si tibi non licet sedere: at tibi licet ambulare. Sed quæret aliquis, qui fiat, vt huic nō sit locus, vbi sedeas. Respōdeo, quia vel seruus est, vel sedes omnes sunt occupatæ. COGIS MENDICARIER.] cogis mēdicare, histrio, qui attentè nō auditur, & cui obstrepitur, atq; obganniitur, vocem plerunque obtundit clamando, voce obtusa autem, & raui contracta, eiicitur aut exsibilatur. Ita mendicare cogitur. alij sic, cogis mendicarier, id est, cogis clarè proloqui, & vocem contendere. vt faciunt mendici, licet etiam sic explicare. Cogis mendicarier, id est, cogis artem desinere ludicram seu histrionicam, & tacere, & ita mendicare. Nam histrio, & quiuis alius artifex, arte sua vti prohibitus, mendicet necesse est. Ego primam explicationem magis probo, quàm secundam: tertiam æquè, vt primam. Sic Terent. prologo Hecyræ, *Ille ad famem hunc ab Studio Studuit reiicere.* Nonius, Mendicarier, inquit, pro mendicare. Plaut. Vidularia, *Malim moriri meos, quàm mendicarier.* EGO ME TVA C. NE CIR. NON R. S.] ego me tua causa, id est, propter strepitum & clamorem tuum, ne forte erres, id est, ne fortè hoc existimes: quod si faceres, errares: non sum ruptusus, videlicet clamorem tollendo, & vocem contendendo. Periculum est enim, ne qui vocem nimis contendit, dirumpatur. M. Tull. lib. 7. epistol. *dirupi penè me in iudicio Galli Caninij, familiaris tui.* Horat. epist. 9. lib. 1. *Rupit Hiarbitam Timagenis æmula lingua, Dum studet vrbanus, tenditque disertus haberi.* VOS, QVI POST OPB. VESTRA C.] vos, qui equites R. estis, vel alioqui lauta & copiosa D re familiari. vos, qui sat amplum censum habetis, vel sic, vos, qui tantum censum habetis vt censeri possitis, & ciues Romani sitis. Nam qui nullum censum habebant, ciues Romani non erant, neque à censoribus quinto quoque anno censeri poterant. ALIENO VTI NIHIL MOROR.] non curo eius opera, & fauore vti, qui à me alienus est. eum fautorem mihi habere non curo, qui maleuolo in me est animo, seu, qui me non amat: quali animo eum esse apparet, qui nos attentè non audit, qui nobis obstrepit, neque lingua fauet. FVGITIVVS ILLE, &c.] redit ad institutum sermonem: fugitiuus igitur ille, inquit, id est, seruus Stalagmus, puerum quadrimum Pægnium dominum suum, id est, domini sui filium, & ita dominum, siue herum minorem, quem domo profugiens abstulerat, vendidit huius Philocratis patri, Theodoromedi. DOMO QVEM PROF.] in hoc versu, *profugiens*, trium syllabarum sit duntaxat, in metiendo versu, necesse est. HIC] Theodoromedes. HINC] Pægnium, qui nunc Tyndarus dicitur. EMIT] à seruo fugitiuo Stalagmo. GNATO SVO] Philocrati. PECVLIAREM.] vt esset in eius peculio. Nam vt seruo, sic & filio peculium habere iure ciuili licebat. Vlpianus libro 29. ad edictum. lib. Digest. 15. cap. legis, *Quam Tuberonis*, &c. *Tam autem pupillum filium*, inquit, *quàm seruum, peculiū habere posse.* Pedibs lib. 15. scribit: *cùm hoc*, inquit, *totum ex domini constitutione pēdeat. Ergo & si furere cœperit seruus, vel filius, retinebunt peculium.* suprà in Aulul. *gallus gallinaceus, qui erat anus peculiaris.* & in Asin. *Etiam opilio, qui pascit mater alienas oues, Aliquā habet peculiarem, qui spem soletur suam.* QVIA QVASI VNA AET. ER.] quia veluti, seu quodammodo eadem ætas erat. id est, quia erant quodammodo æquales. HIC NVNC] Hic Tyndarus, E qui olim dicebatur Pægnius, seu Pægnium. SERVIT SVO P.] seruit seruitutem suo patri Hegioni. & ita seruus est & filius eidem personæ, sed non eadem ratione seruus Hegionis est, quia ab eo emptus est: filius est, quia ab eo procreatus est. NEC SCIT PATER.] nec scit pater Hegio Tyndarum esse filium suum. ENIMVERO DI NOS QVASI PILAS, H.] digressiuncula breuissima, qua significat, homines huc & illuc arbitrio deorū iactari, tanquam pilas. Enimuero, inquit, nos homines diis, pilarum loco sumus, quibus ludant. Dij nobis ludunt, nobisque sese oblectant, & exercent tanquam pilis. Dij nos homines iactant pilarum in morem: & modò seruos ex liberis, modò liberos ex seruis efficiunt: modò diuites, modò mendicos, modò reges, modò priuatos sumus deorum ludibria. sic Græci θεῶν παίγνια ἄνθρωποι, quod notauerat & Bosius. RATIONEM HABETIS,] id est, cognouistis, qua ratione vnum ex filiis amiserit Hegio. BELLIGERANT] bellant, bellum gerunt, πολεμίζουσι. CVM ALIIS.] cum Eliis. ALTER FILIVS.] alter Hegionis filius, Philoptolemus. EMIT] Philoptolemum. HIC] Hegio. ALIOS] Eleos. SI QVEM] Eleum. SVVM ILLVM CAPT.] suum filium Philoptolemum, bello captum, quem emerat Menarchus Eleus. HVNC SVVM ESSE N.] hunc Tyndarum, qui domi est, suum filium esse nescit. QVI DOMI ST.] alter autem filius Philoptolemus, domi nō est. INDE] ex Elide. NIHIL PRETIO PAR SIT, &c.] non dubitauit captiuos Elios vel impenso pretio emere, dummodò filium suum re cuperare posset, dummodo suo filio cōsuleret, & è seruitute in libertatem pristinam restitueret ac vindicaret.

A vindicaret. RECONCILIARE, VT FACILIVS POSSET D.] vt facilius filiũ suum suis penatibus restituere: seu, vt facilius filium suũ reparare, & recuperare, & domũ reducere posset, &c. alij sic, vt facilius posset domũ suã filiorum amissione disiunctã, discissam ac dissipatã, de integro coniũgere seu redintegrare, & ad vitæ societatẽ redigere. hæc nõ placet prior explicatio, quæ mea est, magis placet. Sic.n. eadẽ com. infrà, *Habe modò bonum animum nam illum confido domum In his diebus me reconciliassere.* HOSCE] Philocratem, & Tyndarum: quem filium suum esse nescit, quẽmque putat seruum esse natum. DE QVAESTORIBVS] à quæstoribus. quæstores eos dicit, qui pecuniam publicam tractabãt: non eos, qui quæstionibus & iudiciis publicis præerant: qui quæstores potius appellabantur & prætores, quàm quæstores. Illi autem iidem, quos suprà dixi, quæstores, etiam manubias hostium, prædásque vendebant. M. Tull. lib. 2. epist. ad famil. *De præda mea, præter quæstores vrb. id est, populum Romanum, nec attigit, nec tacturus est quisquam.* HISCE AVTEM,] Philocrates Eleus Theodoremedis fil. & Tyndarus, qui seruit ei seruitutem: quem Hegio nescit esse filium suum. HIC SERVOS] Tyndarus. SVVM HERVM] Philocratem. ITAQ. INTER SE COMMVTANT VESTEM,] Horat. Od. 35. lib. 1. *Vtcunque mutata potentes Veste domos inimica linquis.* ET NOMINA] Idẽ Horat. Sat. 1. lib. 1. *mutato nomine de te Fabula narratur.* ILLIC] ille, qui est Tyndarus, Pægnius. Hegionis filius, à patre ignoratus. HIC TYND.] hic qui est Philocrates. Theodoromedis filius. HVIVS ILLIC] ille, qui est Philocrates, huius qui est Tyndarus, fert imaginẽ: &c. FERT IMAGINEM.] sic loquitur in Amphitr. Et Sosia seruos, cuius ego hanc fero imaginem. ET HIC] Tyndarus, qui nomen & vestem sumpsit Philocratis. EXPEDIET] explicabit, ad exitum perducet. SVVM HERVM,] Philocratem, qui nũc vo-

B catur Tyndarus. LIBERTATIS COMPOTEM] liberum. FRATREM] Philoptolemum, captiuum Elide. REDVCEM FACIET] reducem, seu reducendum curabit. sic infrà ead. comœd. *vt huius reducem facias filium.* redux, qui reducitur in patriam ex alieno & longinquo solo. M. Tull. pro Milone, *Quid me reducem esse voluistis?* Terent. *Egóne, qui ab Orco mortuum me reducem in lucem feceris?* IIDEM, VT SAEPE IAM IN MVLTIS LOCIS PL. INSCR. Q. F.] sic Terent. in Phorm. extr. versu. *equidem plus hodie boni Feci imprudens, quàm sciens ante hunc diem vnquam.* SVA, SIBI FALLACIA] id est, sua ipsorum fallacia. ITAQ. HI COMMENTI] subintell. sunt. DE SVA SENTENTIA] sic loquuntur boni scriptores. de consilij sententia, de amicorum sententia, &c. hoc est, ex consilij sententia ex amicorum sententia. VT IN SERVITVTE HIC AD S. M. P.] sententia est, ita dolum confixerunt, & ita commenti sunt ex sua ipsorum sententia, id est, nullis aliis consultis, aut adhibitis, vt hic, videlicet Tyndarus, maneat in seruitute ad suum patrem. ITA NVNC IGNORANS S. S. S. P.] Ita nunc Tyndarus ignorans, & insciens suo ipsius seruit patri. HOMVNC. Q. SVNT, CVM RECOG.] exclamatio breuis, in miseriam humanam. Homunculi, inquit, quanti, id est, quàm parui pretij sunt, cùm iterum atque iterum cogito? HAEC RES AGETVR N. V. F.] *μεταφορά*, hæc res à nobis agetur: & hæc erit nobis res quam agere debeamus: vobis verò erit fabula, quàm attentè audire & spectare debeatis. vel sic, Hanc rem agemus, & vobis, vt rem gestam exponemus, atque oculis vestris ita subi ciemus, vt rem gestam vobis cernere videamini: vobis erit fabula: id est, vobis autem erit res ficta, ludicra & comica: quæ tamen res ludicra & fabulosa ad vos pertinere videatur, mutatis nominibus. vt Horat. Sat. 1. lib. 1. *mutato nomine, de te Fabula*

C *narratur.* EXPEDIET] vtile erit. OPERAM DARE.] aures attentas & vacuas præbere. NON PERTRACTATE F. EST.] non vsitato neque vulgato more. non quo modo aliæ fabulæ tractari & fieri solent. nouo & singulari, & eximio, & exquisito quodam modo hæc fabula facta est. quæ pertractantur, id est, valdè, & ab omnibus tractantur, non sunt noua, neque nitida, neque munda: sed obsoleta, squalida, immunda, & inquinata. NEQ. ITEM, VT CETERAE.] *ἐπεξήγησις*. Nam idem dicit, quod suprà, sed planius. NEQ. SPVRCIDICI INS. V.] neque in hac fabula insunt versus spurciloqui: id est, obscœni. spurca opponuntur puris, vt suprà in Asin. *spurcæ noctes*, puris altera ex parte respondent. & spurca sunt, quæ stercore cœno, tabo, semine, & similibus conspersa & perfusa sunt, & spurci sermones, aut versus, quibus res Venereæ impudenter, apertè & inuerecundè tractantur. hinc spurco, as; hinc spurcities. IMMEMORABILES.] non memorandi, memoratu indigni, infandi. NEQ. PERIVRVS LENO:] vt in Cistel. & Pseud. NEQ. MERETRIX MALA,] vt in Bacch. NEQ. MILES GLOR.] vt in Epidico, & in Milite glor. & apud Terent. in Eunuch. NE VEREAMINI,] ne fortè vereamini, quia, &c. CVM ALIIS.] cum Eliis. COMICO CHORAGIO,] id est, comico instrumento scenico. Ita ferè Festus. sententia autem huius loci, hæc est. Nam hoc penè iniquum est, nos conari de subitò agere tragœdiam instrumento scenico, quod sit comicum. tragœdiæ enim aguntur choragio tragico: comœdiæ, comico. PROIN' SI QVIS PVG. EXS.] Proinde si quis pugnam spectare cupit, &c. LITEIS CONTRACTAS.] liteis vltro serat, & aliquem lacessat, atque irritet, vt habeat cum quo litiget, & concertet,

D si tantopere pugnandi cupidus est, liteis contractas dixit & M. Tull. lib. 3. de legibus non longè à princip. ibi, *contractæ litem iudicanto.* VALENTIOREM NACTVS ADVERS. SI ERIT, E. F. VT P. IN SP. N. B.] si nactus erit aduersarium robustiorem, ac validiorem, pugnam spectabit non bonam, quia victus discedet, scilicet. Totius huius loci hæc sententia est. Proinde si quis pugnæ spectandæ cupidus est: aliquem sibi aduersarium paret, hoc est, aliquem iniuria lacessat. Si is, quem lacessierit, & cum quo litẽ contraxerit, viribus valẽtior, & robustior fuerit, spectator erit pugnæ sibi tristis ac molestæ, id est, malè ab aduersario mulcatus, ex ea pugna discedet. EGO FACIAM, VT PVGNAM INSP. NON B.] id est, pugnam inspectabit infelicem: vel confirmo fore, vt pugnam inspectet non bonam. indicauimus alibi hoc genus loquendi suprà, nisi fallor, in Asinaria. *Faxo, vt scias, quid pericli sit dotatæ vxori conuiciũ dicere.* INSPECTET] sic habent omnes libri & vulg. & manuscr. neque hæc scriptura quidquam videtur habere vitij: sed Simeo Bosius existimabat, scriptum esse Plauto, *ego faciam, vt pugnam cernat non bonam*: & fortasse ita esse restituendum, vt intelligamus *cernere pugnam* dictum esse à Plauto, ambiguè, & ex ambiguo dicto iocum quæsisse: quod antiqui dicere soliti sunt *cernere pugnam*, pro committere pugnam, vt cernere bellum: & cernere pugnam, præterea significare possit, spectare pugnam. qua de cõiectura hominis eruditiss. & ingeniosi. iudicet lector item eruditus, atque acutus. Ego nihil immutare ausus sum, libris omnibus repugnantibus. ADEO VT SPECTARE POSTEA OMN. OD.] omneis, subintell. pugnas. tale est illud Ciceronis in Roscios Sext. Roscij aduersarios. *sed, si ego hos bene noui litteram illam, cui vos vsque eò inimici estis, vt etiam alias omnes oderitis, ita vehementer ad caput affigent, vt*, &c. DOMI, BELLIQ.] legendum fortassis

E est, *domi duellique.* DVELLATORES] bellatores.

ERGASILVS, PARASITVS.

IVVENTVS nomen indidit scorto mihi,
Eò quia inuocatus soleo esse in conuiuio.
Scio absurdè dictum hoc derisores dicere,
At ego aio rectè. Nam in conuiuio sibi
Amator talos cùm iacit, scortum inuocat.
Estne inuocatum, án non est? est planissumè.
Verùm hercle: verùm nos parasiti planius,
Quos nunquam quisquam neque vocat, neque inuocat,

Quasi mures semper edimus alienum cibum. A
Vbi res prolatæ sunt,cùm rus homines eunt,
Simul prolatæ res sunt nostris dentibus.
Quasi cùm caletur,cochleæ in occulto latent,
Suo sibi succo viuunt,ros si non cadit:
Item parasiti rebus prolatis latent
In occulto miseri victitant succo suo:
Dum ruri rurant homines,quos ligurriant.
Prolatis rebus parasiti,venatici
Sumus quando res redierunt,molossici
Odiosicique,multum incommodistici.
Et hîc quidem hercle,nisi qui colaphos perpeti B
Potis parasitus,frangíque aulas in caput,
Vel extra portam ire trigeminam ad saccum licet.
Quod mihi ne eueniat,nonnullum periculum est
Nunc postquam meus rex est potitus hostium,
Ita nunc belligerant AEtoli cum Aliis.
Nam AEtolia hæc est,illic captu'st in Alide
Philopolemus huius Hegionis filius
Senis,qui hîc habitat,quæ ædes lamentariæ
Mihi sunt quas quotiescunque conspicio,fleo.
Nunc hic occœpit questum hunc filij gratiæ
Inhonestum,maximè alienum ingenio suo. C
Homines captiuos commercatur,si queat
Aliquem inuenire,suum quicum mutet filium.
Nunc ad eum pergam,sed aperitur ostium,
Vnde saturitate sæpè ego exij ebrius.

NOMEN INDIDIT SC.]nomen imposuit. sic autem sæpe loquitur Plaut. vt infrà ead. com. *sexcentoplago nomen indetur tibi.* in Menech. *Illius nomen indit illi, qui domi'st.* INVOCATVS] ambiguè dictum, *inuocatus.* Nam *inuocatus* significat & eum qui non vocatus est. Hic igitur parasitus, quia non vocatus, solet in conuiuio præstò esse, nō vocatus autem, & inuocatus idem interdum valent: amator autem cùm talos iacit, scortū, seu puellā quam amat, inuocat: facetè & vrbanè à iuuenibus hic parasitus, scortum nominatus est: cùm is, qui in conuiuio interest, inuocatus, id est, non vocatus: longè alia ratione dicatur inuocatus, quàm scortum, quod amator talos iaciens, inuocat. scortum enim inuocat, id est, vocat amator talos iaciens, atque hac ratione scortū dici potest inuocatum. parasitum verò nemo ferè ad conuiuium vocat, sed ille inuocatus, hoc est, non vocatus, vltrò, & αὐτόματος καὶ αὐτόκλητος venit. & hac ratione dici potest inuocatus. Sciendum est autem, parasitos propter aliam rationē scorta dici solitos. Plaut. Trucul. *Vel amare possum, vel iam scortum ducere.* AST. *Lepidè mecastor, nuncias, sed dic mihi: ain' paratum te potesse ducere?* STR. *Intellexisti lepidè, quid ego dicerem.* NAM IN CONVIVIO SIBI. AM. TALOS C. IAC. &c.] suprà in Asin. *Iace pater talos, vt porrò nos iaciamus.* DE. *maximè. Te Philenium mihi atque vxori mortem. hoc Venerium est.* idem in Curcul. *Ille annulum suum opposiuit: inuocat Planesium.* EST PLANISSIME] est, inquit, planissimè inuocatum scortum, siquidem ab amatore talos iaciente inuocatur. at ego inuocatus cōuiuio intersum. Iure ergo, & meritò scortum nominor. syllogismus est fallax, &, vt Græci appellant παραλογισμός. QVASI MVRES SEMPER ED.] sic in Persa, *Pater, auos, proauos, abauos, atauos, tritauos, Quasi mures, semper edere alienum cibum.* Terent. in Eun. *viden' os suum, & cibus quid faciat alienus?* loquens de parasito. Itaque facetè, vt multa alia Diogenes Cynicus, qui cùm videret mures ad mensam suam subrepenteis, En tibi, inquit, etiam Diogenes parasitos alit. Græcè sic, Πρὸς τοὺς ἐπιτρέχοντας ἐπὶ τὴν τράπεζαν μῦς, ἰδοὺ, φησί, καὶ Διογένης παρασίτους τρέφει. VBI RES P. S. &c.] vbi res forenses, & iudiciales productæ & in aliud tēpus reiectæ sunt. Vbi iustitiū indictū est, vbi rerū forensiū & iudicialium intermissio, & in aliud tempus prolatio facta est, vel propter bella, vel propter ludos, vel propter ferias, & vt liceat agricolis in opere rustico versari, & rebus rusticis operā dare M. Tull. pro Murena, *Sapiēs existimari nemo potest in ea prudētia, quæ neque extra Romam vsquā, neque Romæ, rebus prolatis quidquā valet.* Idē lib. 7. epist. ad Attic. *Nam istum quidem, cuius φαλάκρωμα times, omnia teterrimè facturum puto: nec eum rerum prolatio, nec senatus, magistratuúmque discessus, nec ærarium clausum tardabit.* Idem lib. 14. epist. 5. *meam Tulliam verecundiam, quæ legari noluerim ante res prolatas, ne deserere videret hunc rerū tumorē,* &c. Idē lib. 3. epist. ad Q. Fratr. epist. vlt. *Staurū autem iampridē Pōpeius abiecit: res prolatæ: ad interregnū comitia adducta.* CVM RVS H. E.] ἐπεξήγησις. SIMVL P. R. N D.] eodē tēpore, inquit, quo res forenses, & iudiciales intermittuntur, cessant, & proferuntur, nostris quoque dentibus cessatio, & otium indicitur. QVASI CVM C. &c.] simile, quo parasitos cum cochleis comparat. Quemadmodum, inquit, cùm tempus anni feruidum & æstuosum est, seu cùm agri solis ardore torrentur, homines autē calore & æstu laborant, tum cochleæ in occulto delitescunt, suóque ipsarū succo viuunt, nisi fortè aliquid roris è cælo ceciderit, ita, &c. cochleis nimiū solis ardorē inimicū esse, & cōtrà rorē, & modicū imbrē, gratū atq; amicū docet Varro lib. 3. De re rust. ca. 14. cuius hæc tātùm verba adscribā, *Locus is melior, quē & nō coquit sol, & tangit ros.* sic autē dictū *caletur,* vt statur, curritur, titubatur, laboratur, sudatur, &c. impersonaliter scilicet, pro, stant homines, currūt, titubāt, laborāt, sudāt, &c. COCHLEAE.] Cic. li. 2. De Diu. *vt si quis medicus ægroto imperet, vt sumat terrigenā, herbigradā, domiportā sanguine cassam, potius, quàm hominū more, cochleā.* Est autē alia cochlea, à testudine. nā testudo est quadrupes, cùm cochlea pedib. careat: & testudo lōgè maior cochlea est. deniq; cochleā alio nomine limacē nōnulli scriptores Latini non mali appellāt, à limo, vt testatur Fest. SVO SIBI SVCCO] suo ipsarum succo. ITEM PARASITI, &c.] sic parasiti, &c. ἀπόδοσις. DVM RVRI R.] dum rusticantur homines ij, quos parasiti molliter & delicatè comedant, seu comedint. Profert autem hunc versum Non. in verbo *rurant.* D E

A bo *turant.* LIGVRRIANT]Nonius ligurrire interpretatur degustare,& profert Horat.versum ex Sat.3. lib.1. *Semesos pisces tepidúmque ligurrierit ius*,&c.ad quem locum nos de hoc verbo plura. VENATICI] veluti canes venatici, hoc est, tenues,graciles,macri, & ad cibum quærendum expediti.QVANDO RES R.]id est, quando res, quæ pridem erant de integro agi cœptæ sunt. Nonnulli hic legi volunt,*quando ad res redierunt* ex verb.Cic. in orat.pro Sext. sub extr. vbi sic vulgò legitur, *Decreuit eodem tempore senatum, vt ijs,qui ex tota Italia salutis meæ causa conuenerant,agerentur gratiæ: atque vt ijdem ad res redeuntes, vt venirent,rogarentur.* Sed falluntur.Nam locus ille Cicer.est mendosus,& sic emendandus; *atque vt ijdem, ad illam rogarentur.* Sed falluntur. Nam locus ille Cicer. est mendosus,& sic emendandus, *atque vt ijdem,ad illam diem, res cùm rediissent,vt venirent rogarentur.* Sic in orat. post red.in Sen.*quid quod, vt ad illam diem res cùm rediissent, rogarentur,vt pari studio conuenirent?* MOLOSSICI] sumus canes Molossi,pingues,obesi, proceri, mordaces. Molossi canes dicti sunt à loco vbi nascuntur,& vnde proficiscuntur,sunt autē Molossi in Epiro.Iam *Molossici* dictum à Plauto quæsito risu ab homœoteleuto,vt quia dixerat venatici,sequeretur similiter desinens *Molossici*, & pari ratione,*odiosici & incommodistici*. quæ non sunt Latina nomina,sed à Plaut.vt dixi,sub persona parasiti,risus mouendi causa,ita producta. Nonnulli legunt,*Odiosidici*,que Lucr.*Inritata canum quom prima magna Molossûm Mollia ricta fremunt duros nudantia denteis*,&c.Virg.lib.3.Georg.*Velocem Spartæ catulos acrémque Molossum Pasce sero pingui.* ODIOSICIQ] id est, odiosique. ET MVLTVM INCOMM.]& multum incommodi. NISI QVI COLAPHOS] colaphi dicti à verb. Græco κολάπτειν,
2 quod est cudere,sculpere,tundere,vel,vt mauult Eustath. [illegible] quod fit magnus tactus. Est enim colaphus ictus manu contracta & compressa, hoc est, pugno, in caput vel in os illisus. Terent. in Adelp. *Homini*
B *misero plus quingentos colaphos infregit mihi.* Plaut.in Rud.*Verbum adde etiā vnum,iam in cerebro colaphos abstrudam tuo.* sententia autem huius loci hæc est,licet parasito mendicatum ire, nisi ei, qui colaphos, & ollas in caput frangi perpeti potest.sic Ter.in Eun. *At ego infelix neque ridiculus esse,neque plagas pati Possum.* POTIS]subintell.sum. AVLAS IN C.] ollas,id est,aulas.Plaut.in Amph.vt profert Nonius sed hodie nō reperitur,*optimo iure infringatur aula cineris in caput.* VEL EXTR. PORTAM IRE TRIG. AD S. L.]id est,vel mendicatum ire licet, quā longissimè extra portā tergeminā cum aliis mendicis,quando hic homines frigent,& alendo parasito alieni,atque auersi sunt. Extra portam trigeminam, seu tergeminam,quæ eadem est Ostiensis,stabant,aut sedebant tenues & egentes homines, ibíque stipem petebant, saccum manu tenentes. quod vel ex Plin intelligere licet , lib. 34. capit.5. *Item P. Minutio præfecto annonæ extra portam trigeminam vnciaria stipe collata*,&c.Dicta autem porta trigemina,seu tergemina est à tergeminis Horatiis & Curiatiis: Ostiensis ex eo,quod per eam iretur Ostiam. AD SACCVM] saccum,id est,sacculum, seu loculum,seu crumenam,in quā mendici stipem condebant.Catul ad Fabul.*Plenus sacculus est aranearum.* NVNC, POSQ &c.] sic legendum videtur. *Nunc postquam*:non vt vulgò,Nam postquam, &c. & debet cohærere extremum versus superioris cum aduerbio nunc, hoc modo,*periculum est nunc*,&c.MEVS REX] rex hic eum significat,qui alit, Hor.ep.17.l.1.*equus me portet,alat rex.* Plau.
3 sup.in Asin.*Nam ni impetro, Regem perdidi: ex amore tantum est homini incendium.* EST POTITVS HOSTIVM,] venit in potestatem hostium : vel captus est ab hostibus. sic sæpe loquitur Plaut. vt supr. notauimus. ÆTOLI CVM ALIIS.] Ætoli cū Eliis. ILLIC,]ille Philoptolemus,rex meus qui me pascebat. HIC]in his ædibus,quas demonstro LAMEN-
C TARIAE]lamentorum effectrices:vel lamētorum materiam mihi præbentes. HIC]Hegio senex,Philoptolemi pater. COMMERCATVR.]coemit. SATVRITATE S. E. PATI TER.]saturitate,ebrius,id est,satur,vel præ saturitate nimia lætitia elatus.infrà eadem com.*Ita me amabit sancta saturitas, Hegio*,&c.sic autem dictum à Plauto, saturitate ebrius, vt ab Horat.*fortuna dulci ebrius.*

HEGIO senex. LORARIVS. PARASITVS. ERGASILVS.

ADuorte animum sis tū,istos captiuos duos,
Here quos emi de præda,de quæstoribus,
His indito catenas singularias:
Istas maiores,quibus sunt vincti,demito.
3 Sinito ambulare,si foris,si intus volent.
Sed vti asseruentur magna diligentia.
D Liber captiuus auis ferè consimilis est.
Semel fugiendi si data est occasio,
Satis est,nunquam post illa possis prendere.
LOR.Omnes profectò liberi lubentius
Sumus,quàm seruimus. HE. non videre ita tu quidem.
LOR.Si non est quod dem, méne vis dem ipse in pedes?
HEG.Si dederis,erit extemplò mihi,quod dem tibi.
LOR.Auis me ferè consimilem faciam,vt prædicas.
HEG.Ita vt dicis.nam si faxis,te in caueam dabo.
4 Sed satis verborum est,cura quæ iussi,atque abi.
PAR.Quod ego quidem nimis quàm cupio,vt impetret.
E Nam ni illum recipit,nihil est quò me recipiam.
Nulla est iuuentutis spes,sese omnes amant.
Ille demum antiquis est adolescens moribus,
Cuius nunquam voltum tranquillaui gratiis.
Condignè est pater eius moratus moribus.
HEG.Ego ibo ad fratrem,ad alios captiuos meos,
Visam,ne nocte hac quippiam turbauerint,
Inde me continuò recipiam rursum domum.
PAR. AEgrè est mihi hunc facere questum carcerarium,

Propter sui gnati miseriam, miserum senem. A
Sed si vllo pacto ille huc conciliari potest,
Vel carnificinam hunc facere, possum perpeti.
HEG. Quis hic loquitur? PAR. ego qui tuo mœrore maceror.
Macesco, consenesco & tabesco miser.
Ossa atque pellis sum misera macritudine.
Neque vnquam quicquam me iuuat quod edo domi.
Foris aliquantillum etiam quod gusto, id beat.
HEG. Ergasile salue. PAR. di te bene ament Hegio.
HEG. Ne fle. PAR. egóne illum non fleam? egóne non defleam
Talem adolescentem? HEG. semper sensi filio B
Meo te esse amicum, & illum intellexi tibi.
PAR. Tum denique homines nostra intelligimus bona,
Cùm quæ in potestate habuimus, ea amisimus.
Ego postquam gnatus tuus potitu'st hostium,
Expertus quanti fuerit nunc desidero.
HEG. Alienus cùm eius incommodum tam ægrè feras,
Quid me patrem par facere est, cui ille est vnicus?
PAR. Alienus ego? alienus ille? ah Hegio,
Nunquam istuc dixis, neque animum induxis tuum.
Tibi ille vnicu'st, mihi est vnico magis vnicus.
HEG. Laudo malum cùm amici tuum ducis malum. C
Nunc habe animum bonum. PA. eheu HEG. huic illud dolet,
Quia nunc remissus est edendi exercitus.
Nullúmne interea nactu's, qui posset tibi,
Remissum quem dixti, imperare exercitum?
PAR. Quid credis? fugitant omnes hanc prouinciam,
Postequam captus est Philopolemus tuus.
HEG. Non pol mirandum est, fugitare hanc prouinciam,
Multis & multigeneribus opus est tibi
Militibus, primùm dum opus est pistoriensibus.
Eorum sunt genera aliquot pistoriensium.
Opus paniceis, opus placentinis quoque, D
Opus turdetanis, opus est ficudulensibus.
Iam maritumi omnes milites opus sunt tibi.
PAR. Vt sæpe summa ingenia in occulto latent!
Hic qualis imperator, nunc priuatus est.
HEG. Habe modò bonum animum, nam illum confido domum
In his diebus me reconciliassere.
Nam eccum captiuum hic adolescentem habeo Alium,
Prognatum genere summo, & summis diuitiis.
Hoc illum me mutare confido fore.
PAR. Ita deæque faxint. HE. sed num quò foras
Vocatus es ad cenam? PAR. nusquam equidem quod sciam. E
Sed quid tu id quæris? HEG. quia mihi natalis't dies.
Propterea te vocarier ad cœnam volo.
PAR. Facetè dictum. HEG. sed si pauxillo potes
Contentus esse. PAR. ne perpauxillum modò.
Nam istoc me assiduò victu delecto domi.
PAR. Age, sis roga. HEG. emptum, nisi qui meliorem afferet.
PAR. Quæ mihi atque amicis placeat conditio magis?
Quasi fundum vendens meis me addicam legibus.
HEG. Profundum vendis tu quidem, haud fundum mihi.

Sed

A Sed si venturus, tempori. PA. hem, vel iam otium est.
HEG. I modò, venare leporem. nunc i, rem tenes.
Non meus scrupoſam victus commeat viam.
PAR. Nunquam istoc vinces me Hegio, ne postules.
Cum calceatis dentibus veniam tamen.
HEG. Aſper meus victus ſanè eſt. PAR. ſentiſne eſitas?
HEG. Terreſtris cœna eſt. PAR. ſus, terreſtris beſtia eſt.
HEG. Multis oleribus. PAR. curato ægrotos domi.
Nunquid vis? HEG. venias tempori. PAR. memorem mones.
HEG. Ibo intrò, atque intus ſubducam ratiunculam,
Quantillum argenti mihi apud trapezitam ſiet.
Ad fratrem quò ire dixeram, mox iuero.
B

ADVERTE ANIMVM SIS, TV,] animaduerte animum ſi vis, tu Lorarie, &c. ISTOS CAPTIVOS DVOS, &c.] relatiuum & antecedens hic in eodem caſu ponuntur, more Plautino. debuerat autem ita loqui, ſi, quomodo M. Tull. loqui ſolet, loqui voluiſſet, quos captiuos duos heri de quæſtoribus emi, his indito catenas ſingul. licebat etiam ſic dicere, iſtis captiuis duobus quos heri de quæſtoribus emi, his, inquã, indito caten. ſingul. Sed Plautus ſuum ius tenuit. ſic Terent. in Eun. *Eunuchum, quem dediſti nobis, quas turbas fecit?* & Virgil. lib. 1. Æneid. *Vrbem quam ſtatuo, veſtra eſt. ſubducite naueis.* HIS INDITO CATENAS SINGVL.] his indito catenas ſingularias, id eſt, his iniicito catenas ſingulareis. Nonius, *ſingularia pro ſingulari.* Turpil. Demetr. *homo vnica eſt natura & ſingularia.* ſingulareis autẽ hic accipio pro ſimpliceis, minores, & leuiores: idque ex eo, quod ſequitur, intelligere licet: Iſtas maiores, &c. Nam perſpicuè ſingulareis catenas oppoſuit maioribus. Adr. Turneb. ſingularias catenas interpretatur, vnius libræ. Alij ſingularias ſeu ſingulareis interpretantur ſingulas, hac ſententia, his ſingulis duobus captiuis indito ſingulas catenas, proinde ac ſi dicat, non binas, ſed ſingulas. DEMITO.] detrahito. SED VTI ASSERVENTVR, &c.] id eſt, ſed ita, vt aſſeruentur quàm diligentiſſimé. vel ſic, ſed vide, vt aſſeruentur quàm diligentiſſ. LIBER CAPTIVVS AVIS FERAE CONSIM.] non temerè dixit, *auis fera*. aliquæ enim ſunt aues non feræ, verbi cauſa, gallinæ, & anſeres. Sic enim libro 2. inſtitut. iuris Ciuilis. *Gallinarum autem, & anſerum non eſt fera natura*, &c. De pauonibus & columbis quæſitum eſt: ſed reſponſum eſt, pauones & columbos, aues eſſe feras. nec ad rem pertinet, inquit iuriſcon. quod ex conſuetudine euolare & reuolare ſolent. Nam & apes idem faciunt: quarum naturam feram eſſe conſtat. Ceruos quoque quidam ita manſuetos habent, vt in ſiluam ire, & redire ſoleant: quorum & ipſorum feram eſſe naturã nemo negat. Sic autem legendum, vt nos edendum curauimus, non vt habent omnes libri vulgati, neque aliter edidit Camerarius, *auis ferè conſim.* POSTILLA.] id eſt, poſtea. ſic autem legendum, non vt habent alij libri, *pòſt illa.* ſententia enim hæc eſt, nunquam poſtea auẽ, quæ aufugerit, prẽdere queas. OMNES PROF. LIBERI LIB. S. Q. S.] ſeruitus enim eſt præter naturam, vt volunt iuriſconſulti, cùm omnes homines liberi ſint natura, eorum ſententia. Nam Ariſtoteles contrà, probat in primo lib de rep. nonnullos eſſe ſeruos natura: verbi gratia, qui ſunt ingenio tardo, & pingui, & qui ſibi ſuopte marte conſulere, & proſpicere non poſſunt: ſed opus eſt eis aliquo prudentiore, & ſolertiore, qui eos regere queat. NON VIDERE TV Q.] non videris, inquit Hegio, malle liber eſſe, quàm ſeruire. nam ſi ita eſſet, tu te à me, pretio dato, redimeres. SI NON EST, QVOD DEM, &c.] ſignificat Lorarius, ſibi nihil eſſe quod det domino, vt ſeſe ab eo redimat, idque proinde habendum eſt, ac ſi ab eo dictũ eſſet. ſed mirus orationis lepos ineſt in hoc nihil poſſe dare, & ſe poſſe in pedes dare. ſic igitur Lorarius, ſi nõ eſt quod dẽ, id eſt, ſi nũmos non habeo quos tibi dẽ, vt me manumittas, ſeu, quibus datis me abs te redimã. MENE VIS DEM IPSE IN PEDES?] id eſt, mène ſinis aufugere? vel mihiſne permittis vt aufugiam? vel mihiſne aufugiendi copiam & poteſtatẽ facis? dare ſe in pedes, coniicere ſe in pedes, dare ſe in fugam, vſitata loquendi genera bonis ſcriptoribus. Terent. Eun. *vbi vidi, ego me in pedes, quantum queo.* ſub dedi, aut conieci. Idem in Phormione, *Aliquid conuaſaſſem. atque hinc me conijcerem, protinam in pedes.* Plautus in Caſin. extr. *hac dabo me protinam in fugam.* ERIT EXTEMPLO, QVOD DEM TIBI] ſignificat plagas, & verbera, ſeu cõpedes, & magnum malum. AVIS ME FERAE CONS. F.] id eſt, aufugiam, ſeu euolabo. TE IN CAVEAM DABO.] ne euoles. nam aues feræ in caueam coniici ſolent, ne euolent. Videtur legendum, *Ita dicis, nam ne faxis, te in caueam dabo.* ſignificat autem ſe iniecturum ei manicas & cõpedes, ne aufugere poſſit. vel ſe coniecturum in aliquam cuſtodiam priuatam. QVOD EGO QVIDEM N. Q. C. &c.] referendum ad illa ſuperiora, quæ dixerat paraſitus, Hegionem cœpiſſe captiuos commercari, id eſt, coemere, ſi forcè queat aliquem captiuum inuenire, quocum filium ſuum permutet. quod ego quidem, inquit paraſitus, valde cupio, vt impetret. id eſt, vt conficiat. RECIPIT] reciperat, ſeu recuperat. NIHIL EST QVO ME RECIPIAM.] id eſt, nullum habeo receptum, nullum habeo, quo me recipiam, locum. ILLE DEMVM, &c.] ille locus, nempe Philopolemus. ANTIQ. EST ADOL. MOR.] id eſt, bonis & probis eſt moribus: qualib. moribus antiqui fuiſſe dicũtur. ex quo illud M. Tulij pro Roſc. Amer. *homines antiqui, qui ex ſua natura cæteros fingerent.* ibid. inſrà non longè, *in qua muliere, iud. etiam nunc, id quod omnes ſemper exiſtimauerunt, quaſi exempli cauſa, veſtigia antiqui officij remanent.* Terent. in Andr. *Optimè, hoſpes, pol Crito antiquum obtines.* CVIVS NVNQ. VOLTVM TRANQ. GR.] cui nunquam riſum moui, ſine magna mea mercede. vel ſic, quem nunquam, dicto aliquo vrbano, ac ridiculo, exhilaraui, quin facti mei fructum tulerim. CONDIGNE EST PATER, &c.] pater Hegio moratus eſt conuenienter & congruenter filij moribus. vel ſic, pater eſt conſimilibus atque filius moribus NE N. HAC QVIPPIAM TVRBAVERINT.] nequid hac nocte turbæ fecerint, nequid tumultuati ſint, ne quid noui deſignatint, vnde mihi turba naſcatur. ÆGRE'ST MIHI,] ego ægrè fero, vel dolet mihi, &c. QVAESTVM FACERE CARCERARIVM.] queſtum facere ex captiuis in vincula & carcerem coniectis. HVC CONCILIARI,] huc reduci, & recuperari, & vt ſuprà locutus eſt, reconciliari. VEL CARNIF. HVNC F. P. P.] poſſum perpeti, & æquo animo ferre, Hegionem etiam carnificinam factitare, id eſt, carnificem eſſe homines excarnificare, & ex carnificina queſtum facere. MACESCO,] macer, ſeu macilentus fio. TABESCO] τήκομαι, tabidus fio, tabe conficior, & conſumor. OSSA ATQ. PELLIS S.] hyperbole, per quam ſignificatur extrema macies, ſeu macritudo. ſic ſuprà in Aulul. de agno, *Qui oſſa atque pellis totu'ſt, ita cura macet.* ME IVVAT,] mihi prodeſt: μὴ ὄνειον: hinc cibus ὄνειαρ appellatur à Græcis, eò quòd iuuet. Notus eſt verſus ab Homero non ſemel neque vno loco vſurpatus, Οἱ δ' ἐπ' ὀνείαθ' ἑτοῖμα προκείμενα χεῖρας ἴαλλον. QVOD EDO DOMI] nam paraſiti non eſt domi ſuæ comeſſe: qui, vt mures, alienum cibum reddere ſolet. Itaque huius verſus, *Neque vnquam quidquam me iuuat, quod edo domi,* hanc ſententiam eſſe quidam putant nihil habeo domi, quod edim. ita nihil me iuuat, quod edo domi. FORIS] domi alienæ. Ordo autem hic eſt, quod guſto foris, id etiam aliquantillum beat. ID BEAT] id iuuat. DEFLEAM] valde fleam. TVM DENIQVE HOM. H. IN-

TELL. B.] γνώμη.quam & Horatius expressit Od.23.lib.3. *Clarus post genitis: quatinus,heu nefas, Virtutem incolumem odimus: Sublatam ex oculis quærimus inuidi.* sic M. Tull.orat.ad Quirit.post red.dicit,se carendo magis, quàm fruendo,quid haberent voluptatis illa quæ enumerat bona intellexisse. POTITV'ST HOSTIVM:id est, in potestatem hostium venit. EXPERTVS] ego. QVANTI FVERIT] quanti pretij ille fuerit. ALIENVS] qui non es pater nec alioqui propinquus aut affinis. QVID ME PATREM PAR. F. EST?] quid me æquum est facere,qui pater sum? tale ferè est illud Terent. in Andria, *quid mihi hic faciet patri?* CVI ILLE EST VNICVS?] amplificatio.nã patri filius vnicus carior est quàm qui fratrem,aut fratres habet. Itaque vnicum filium Græci ἀγαπητὸν dicunt,ex quo apud eos ἀγαπητὸν interdum idem valet, quod vnicum & solum. ALIENVS EGO? ALIEN. ILLE] Túne alienum filio tuo dicis? illum mihi alienum? AH, NE ISTVC DIXIS.] ah, ne istuc dixeris. INDVXIS] induxeris. HVIC ILLVD DOLET,&c. hæc Hegio,versus ad spectatores:ita tamen vt parasitus quoque exaudiat.huic parasito,inquit,illud dolet,videlicet filium meum captiuum esse apud hosteis,quia,&c. QVIA NVNC REMISSVS EST EDENDI EXERC.] id est,quia nunc epularum,& dapum apparatus,quem ei suppeditabat filius meus Philoptolemus,eum deficit: vel sic, quia nunc non habet,cuius domi comedat,seu comedit,& quasi dentibus pugnat. Nam hæc pugna,de qua Hegio agit,dentibus, non manibus pugnatur. allegoria est à re militari, nempe ab exercitu remisso,ac demisso. Præterea videtur dixisse remissum exercitu vt remissum arcũ:cui opponitur arcus intentus. Ego tamẽ remissum exercitũ,positũ esse puto,pro demissum exercitu. Alij exercitũ positum esse putant, pro exercitatione: à quibus dissentio:& mecum facit id quod subsequitur. NACTV'S.] nactus es. QVI POSSET TIBI REMISS. Q. D. IMP. EXERC.] manet in eadem allegoria:cuius hæc sententia est: nullúmne interea alium adolescentem nactus es,qui posset epularum copias, quas dicis esse dissolutas, de integro tanquam imperator,cogere,& te domi suæ liberaliter inuitare? id est,qui posset solitum epularum apparatum tibi instaurare? QVEM DIXTI] atqui nihil dixit de remisso edendi exercitu parasitus, sed Hegio. quomodo igitur hæc cohærere possunt? respondeo,quanuis parasitus his ipsis verbis non sit vsus,tamen re & sententia idem dixisse. vel,si hoc non placet,vt nec mihi nimis placet,dicamus legendum, *dixi.* Porro personas,quæ hic fuerant confusæ,& perturbatæ,ego aliquot librorum antiquorum, quibus vsi sumus, auctoritatem secutus, in suum locum atque ordinem restitui. QVID CREDIS?] Quid censes? quid existimas? verba sunt parasiti. OMNES FVG. H. PROVINC. QVOI OBT.] videtur parum Latinè dictum, *omnes,cui,* sed nomen collectiuum *omnes,* traducendum est ad particulare, *quisque* hoc modo, Omnes quisque suo loco,cui prouincia obtigerat,seu obtigerit imperandi exercitui, seu exercitus, postquam filius tuus captus est, fugitat prouinciam. NON POL MIR. EST FVG. H. PR.] pol, inquit Hegio, non est mirandum vnumquemque hãc prouinciam imperandi exercitus,fugitare. Vario enim militum genere opus est. Iocatur senex cum parasito. Enumerat autem genera militum, quibus constat edendi exercitus, id est,apparatus,manens in allegoria superiore. PISTORIENSIB.] Pistorium, oppidum est Italiæ. Nihilominus tamen pistores significat. EORVM GENERA] subdiuisio. PANICEIS] qui panes conficiunt. PLACENTINOS] eos qui placentas conficiunt, intelligit. & tamen ad ciueis Placentinos alludit. TVRDETANIS.] per Turdetanos significat eos,qui turdos vendunt. Verùm Turdetani,populi sunt non lõgè admodum à Gadibus. FICEDVLENSIBVS] Ficedulæ,vicus Romanus,sed iocans significat eos, qui vendunt ficedulas. MARITIMI OMNES] piscatores: quorum multa sunt genera. OPVS SVNT TIBI.] necessarij sunt tibi. VT SAEPE SVMMA ING. IN OCC.] legendum cum admiratione. Quo pacto,inquit summa ingenia sæpe vulgò incognita & obscura sunt. & verba sunt parasiti,non Hegionis.significat autem parasitus,Hegionem virum esse,cœnarum apparandarum,& epularum instruendarum valde peritum:& posse magna cum laude huic muneri præesse, si tale imperium ei decernatur:sed priuatum esse,id est,sine imperio atque idcirco eius ingenium, ac scientiam in occulto latere. Non admodum autem huic parasiti verbo dissimile est illud Cæcilianum,quod refert Marcus Tullius lib.3. Tusculanarum, *Sæpe est etiam sub palliolo sordido sapientia.* Præterea quemadmodum hic Plautus conuiuatorem comparat cum imperatore sic & Horatius in Satyra vlt.lib.2 *Sed conuiuatoris, vti ducis,ingenium,res Aduersæ nudare solent,celare secundæ.* NVNC PRIVATVS EST.] id est,nunc non habet imperium. Sic hist. Diodorus, Æmilius Probus, seu Cor. Nepos tradiderunt, Epaminondam, virum imperio dignissimum, & antea summa cum sua laude, & patriæ vtilitate imperio functum fuisse aliquando,inimicorum suorum & inuidorum opera in exercitu priuatum, & militem manipularem & gregalem.qua de re plura cognosces in Commentar. nostris in Æmilium Probum: imperatorem priuato Plautus opposuit, vt Horatius regem,Sat.3.lib.1.versu vlt. *Priuatúsque magis viuam te rege beatus.* HABE BONVM AN.] verba Hegionis,non parasiti:quem consolatus ille,& bonum ac fortem animum habere iubet hac spe erectum fore,vt Philoptolemus prope diem domum reducatur. NAM ILLVM CONF. D. IN HIS ME RECONCIL.] nam confido,inquit Hegio,me illum intra hos dies paucos, domum reducturum, & in patrias sedes restituturum. ex hoc loco intelligere licet, *Nos reconciliare domum.* suprà in prologo rectè explicasse, domum reuocare, reducem facere & restituere. Est autem *reconciliassere* infinitiui modi antiqui, futuri temporis. Talia sunt hæc, *expugnassere*, quo in Amphitr. vtitur: *impetrassere,* quo in Aulul.& in Casin. ALIVM.] id est, Eleum, seu Elium, hoc est, in Elide natum. HOC ILLVM ME M. CONF. F.] id est, confido futurum, vt hoc Elio suis reddito & liberato,meum recuperem,permutatione captiuorum facta. ITA DII DEAEQ. FAX.] optantis oratio,faxint,id est,fecerint. SED QVID TV ID. Q.] quid? τί δαὶ τι,id est, propter quid? propter quam causam? Comicum. NATALI'ST DIES] hodiernus, se licet, quo die veteres cœnam natalitiam dabant. PAVXILLO] sic edendum curaui, nostros libros veteres plerósque secutus, & ita sine dubio legendũ est. nam vulgati habent,pauxillum,neque aliter edidit Camerarius. NE PER PAVXILLVM MODO] proinde acsi dicat,pauxillo contentus esse possum: sed non perpauxillo. vel sic pauxillum apponas licet. & conditio placet,dum modò ne per pauxillum sit, quod tu appones. NAM ISTOC ME] nam,inquit, idem,isto victu, videlicet perpauxillo,me assiduè delecto domi. Itaque domi quidem,velim,nolim,perpauxillo contentus sum:sed foris,alio animo sum,& copiosius atque vnctius quiddam requiro. Tale ferè est illud Horat.epist.15.lib.1. *Rure ego possum quiduis perferre patique. Ad mare cùm veni,generosum,& lene requiro,*&c. AGE SIS, ROGA] Age,si vis,roga me simne hodie tecum cœnaturus, vt ego tibi promittam:& ita stipulatio inter nos contracta sit: quæ constat ex interrogatione & responsione: atque hæc obligatio,iure ciuili firmissima est. EMPTVM, NISI QVI M. C. A.] Hegio iocans,cùm parasitus vellet se ad cœnam ab eo vocari & interrogari,promitteretne,se venturum,vt responderet, promitto atque hoc modo stipulatio contraheretur.alio orationem suam deriuauit,& pro stipulatione,veluti emptionẽ induxit. Nam pro stipulationis formula,quæ ex interrogatione & responsione constat,emptionis formulam vsurpauit: & se quidem emptorem,parasitum verò venditorem fecit.solebat autem emptor in auctionibus cùm ex præcone rei venalis pretium audierat, clarè pronuntiare, *emptum,* nisi quis meliorem conditionem afferret, quæ formula simile quiddam habet addictioni in diem. quæ, vt ait Paulus lib.5.ad Sabinum,& extant hodie eius verba lib.18.Digest.tit. de in diem addictione,ita fiebat. *Ille fundus centum esto tibi emptus:nisi si quis intra Kalendas Ianuarias proximas meliorem cõditionem fecerit,seu attulerit,quo res à domino abeat.* Itaque hæc licet etiam referre ad morem & formulam addictionum in diem: quæ tum valebant, si antè dictam, nulla melior conditio afferretur:id est,si pretium maius non offerretur,sed priore modo mãlo. Hoc igitur sentit Hegio, hoc dicit:voco te ad cœnam, nisi quis te ad cœnam. vnctiorem & lautiorem vocabit. Iam verbo addicendi vti consueuisse Romanos etiam in actionibus constat. M. Tull. in oratione pro Cæcinna, Adest ad tabulam, licetur Æbutius: deterrentur emptores multi partim gratia Cesenniæ, partim pretio,fundus addicitur Æbutio. Idem pro C. Rab. Postum. Ecquis est ex tanto populo,qui bona C.Rabirij Postumi nummo sestertio sibi addici velit? MELIOREM] subintell.conditionem

A tionem. QVASI FVNDVM VENDENS, &c.} manet in eadem allegoria parasitus. hoc modo, Quemadmodum, inquit, qui fundum vendit, eum addicit licitatori suis legibus & suis pactis, & suo arbitratu. Sic ego me tibi quodammodo vendens, addicaui me tibi meis conditionibus & pactis. PROFVNDVM VENDIS TV Q.} id est, tu verò mihi voraginem quandam, & ventrem tuum inexplebilem, non fundum, vendis. Caper Grammaticus vetus, *In profundum*, inquit, *nummi, vel in arcam conduntur*. in profundum, hoc est, in ventrem. Atque hæc fuerant iam ab Adrian. Turneb. animaduersa. Festus autem, *profundum*, inquit, *quod longè habet fundum*. Quare profundum rectè hoc loco pro ventre auido, & insatiabili accipitur. neque verò est inconcinna [illegible], *in fundum profundum*. SED, SI VENTVRVS TEMPORI.} sed si venturus, tempori maturè, & tempestiuè venito. vnum est de pluribus, & fortasse primum, quod tenere debet conuiua, vt neque sit præproperus, neque tardus. qui præproperè venit, molestus est conuiuatori: qui tardior est, vel claudus est, vel non vult conferre symbolas. sic autem debent collocari personæ, vt collocauimus. neque me mouent quidam docti, qui aliter collocant, & aliter superiora illa explicant. Nam eos falli scio. HEM, VEL IAM OTIVM ST.} Hem etiam hoc ipso temporis puncto vacuus sum, mihique nunc per otium ad cœnam ire licet. non sum occupatus. Quod autem in nonnullis libr. manuscr. ita scriptum est, *emulis iam* otium 'st, atque hanc scripturam quidam docti probant, in his Turnebus noster: ea verò ferri non potest, respuit enim eam & lex carminis, & sententia. Nata autem est hæc deprauata scriptura ex hac *emul*, quæ valet em: vel ex *emul iam* factum emuliiam, geminato i, vt solebat sæpe fieri. deinde adie-
B ctum est s, à semidocto aliquo hinc factum emulis. I MODO VENARE LEPOREM NVNC IRIM TEN.} I modò, inquit Hegio, venare, & capta cœnam aliquam vnctiorem, & lautiorem mea. nunc habes tibi cœnam minimè sumptuosam, parabilem & vilem, seu parui pretij. vel sic, nunc habes cœnæ condimentum. Iris herba est odorata, & aromatica ad cibum commendandum, & condiendum vtilis. Camerarius edidit, *nunc i, rem tenes*. non malè ille quidem: sed libros veteres plerósque secutus sum, qui sic habent. Accedit Adriani Turnebi auctoritas, qui hanc lectionem cæteris anteponit, eámque eruditè, vt cætera solet explicat, Aduers. lib. 14. cap. 7. NON MEVS SCRVPOSAM V. COM. V.} meus victus non constat ex difficilibus, & caris obsoniis, sed parabilibus, facilibus, & vilibus. scruposa via, hoc est, difficilis, lapidosa, & salebrosa. Lucret. lib. 4. *haud quaquam ratii scruposa relicta 'st*. NE VOS TV LES.} ne illuc æquum censeas. ne fortè postules. vel vide ne postules. CVM CALCEATIS DENTIB. V. T.} veniā tamen cum dentibus ad comedenda cara & sumptuosa obsonia paratis atque instructis, quamuis significes te mihi nihil tale appositurum. Calceatos denteis dixit parasitus, se ad cœnam allaturum, quia Hegio dixerat victum suum non ire viam scruposam & lapidosam: id est non esse paratu difficilem, vt leporem, & simil. ASPER MEVS V. S. EST} asper victus alius est ab eo, qui scruposam viam commeat. hic victus enim, est paratu difficilis, & constat ex leporinis ac ferinis carnibus; & hoc victu negat se vti Hegio: ille verò, parabilis est, & constat ex oleribus, & cæteris terra natis: & illo victu ait se vti Hegio. SENTEISNE ESITAS?} id est, spinásue comesse soles? locus ex eo natus, quòd Hegio victum suum asperum esse dixerat. quod sic in-
C terpretatur parasitus, vt quærat ex eo, senteis, id est spinasue, esitet. quid enim sentibus asperius fingi potest? TERRESTRIS COENA 'ST.} Interpretatur id, quod obscurius dixerat, Hegio: hoc modo, *Terrestris cœna 'st*. significans eam constare ex terra natis. quam dicunt Græci cœnam sine sanguine, [illegible] vno verbo [illegible]. Sed parasitus iterū hoc ipsum in aliam sententiam detorquet. SVS TERRESTRIS BESTIA 'ST.} quid appellas, inquit parasitus, terrestrem cœnam? an quæ constat ex Suilla, aut aprina, seu aprugna carne? sus enim terrestris bestia est. MVLTIS OLERIBVS.} Nunc demum planè & dilucidè aperit ac declarat sententiam suam Hegio his verbis: vt non sit iam cauillationi locus. CVRATO AEG. D.} si cœnam istam parare cogitas: eam ægris apponito, qui tenui & parco victu alendi sunt. NVMQVID VIS?} discedentis oratio. VENIAS TEMP.} vt ad tempus adsis, & neque moreris alios conuiuas, neque anteuertas. MEMOREM MONES.} mones eum qui non eget monitore. prouerbium olet. Sic idem in Sticho, *Capti consilij memorem mones*. Lucret. lib. 3. in extr. *Admonuit memorem motus languescere mentis*. Sic enim apud Lucretium legendum esse docuimus in Commentar. nostris, cum libris aliis repugnantibus, in quibus impressum est, *memores*, cum reclamante quodam improbissimo, & petulantiss. thrasone, qui meas vindemiolas partim in apothecas suas congesserat & conuexerat: partim conspurcarat & contaminarat. SVBDVC. RATIVNCVLAM.} Sic loquitur in Curcul. *Beatus videor, subduxi ratiunculam*, &c. subducere rationem, est digitis seorsum, & secretò putare rationem, vt videamus, quid nobis debeatur, quid nos aliis debeamus. *ratiunculam* dixit nomine deminutiuo, extenuandi gratia: & sequenti versu conuenienter
D subiunxit, *quantillum argenti*. Sic Terent. Phorm. princ. *erat ei de ratiuncula iampridem apud me reliquum pauxillulum Nummorum*, &c. APVD TRAPEZITAM IS.} apud trapezitas pecunias suas habebant antiqui collocatas: ex quo rescribere & transcribere. Iam trapezitæ sunt, quos Latini mensarios, & nummularios appellant.

LORARII, PHILOCRATES,
TYNDARVS, captiui.

LOR. SI di immortales id voluere vos hanc ærumnam exsequi,
Decet id pati æquo animo: si id facietis, leuior labos erit.
Domi fuistis credo liberi.
Nunc seruitus si euénit, ei vos morigerari mos bonu'st,
E Eámque herili imperio ingeniis vestris lenem reddere.
Indigna digna habenda sunt herus quæ facit. CAP. oho, oho.
LOR. Eiulatione haud opu'st, oculis multam miseriam additis.
In re mala animo si bono vtare, adiuuat.
CAP. At nos pudet, quia cum cathenis sumus. LOR. at pigeat postea
Herum nostrum, si vos eximat è vinculis,
Aut solutos sinat, quos argento emerit.
CAP. Quid à nobis metuit? scimus nos
Nostrum officium quod est, si solutos sinat.
LOR. At fugam fingitis, sentio quam rem agitis.
CAP. Nos fugiamus? quò fugiamus? LOR. in patriam. CAP. apage haud nos
id deceat.

Fugitiuos imitari. LOR. imò edepol si erit occasio, non dehortor. A
CAP. Vnum exorare vos finite nos. LOR. quídnam id est? CAP. vt sine his arbitris
Atque vobis, nobis detis locum loquendi.
LOR. Fiat, abscedite hinc, nos concedamus huc. Sed breuem orationem incipesse.
PHI. Hem istuc mihi certum erat, concedo huc. LOR. abite ab istis. PHI. obnoxij ambo.
Vobis sumus propter hanc rem, quom quod volumus nos,
Copia'st, & facitis eius nos compotes.
Secede huc nunc iam si videtur procul,
Ne arbitri dicta nostra arbitrari queant:
Néve permânet palàm hæc nostra fallacia. B
Nam doli non doli sunt, nisi astu colas:
Sed malum maximum, si id palàm prouenit.
Nam si herus mihi es tu, atque ego me tuum esse seruum assimilo:
Tamen viso opu'st, cauto est opus, vt hoc sobriè sine arbitris
Accuratè hoc agatur, doctè & diligenter.
Tanta inepta res est, haud somniculosè hoc
Agendum est. TYN. ero vt me voles esse. PHI. spero.
TYN. Nam tu me vides pro tuo caro capite,
Carum offerre meum caput vilitati.
PHI. Scio. TYN. at scire memento, quando id quod voles, habebis:
Nam ferè maxima pars morem hunc homines habent: quòd sibi volunt, C
Dum id impetrant, boni sunt: sed id vbi iam penes sese habent,
Ex bonis pessumi & fraudulentissimi
Sunt. nunc vt te mihi esse volo, esse autumo.
Quod tibi suadeo, suadeam meo patri.
PHI. Pol ego si te audeam, meum patrem nominem.
Eam secundùm patrem tu es pater proximus.
TYN. Audio. PHI. & propterea sæpius te vt memineris, moneo.
Non ego herus tibi, sed seruus sum. nunc obsecro te hoc vnum,
Quoniam di immortales animum ostenderunt suum,
Vt qui herum me tibi fuisse atque esse conseruum velint.
Quod ante hac iure imperitabam meo, nunc oro per precem, D
Per fortunam incertam, & per mei te erga bonitatem patris,
Pérque conseruitium commune, quod hostica euenit manu,
Ne me secus honore honestes, quàm cum seruibas mihi.
Atque vt qui fueris, & qui nunc sis, meminisse vt memineris.
TYN. Scio quidem me te esse nunc, & te esse me. PHI. hem istuc si potes.
Memoriter meminisse, inest spes nobis in hac astutia.

EXSEQVI,} sufferre, sustinere. ÆQVO ANIMO,} placido & tranquillo animo. SI ID FACIETIS, LEVIOR LAB.} si æquo animo vestram ærumnam sufferetis, leuior, id est, tolerabilior, & minus grauis vester labor erit. Nam, vt ait Flaccus Od. 24. lib. 1. *Durum, sed leuius fit patientia, Quidquid corrigere est nefas.* Et Virg. lib. 5. Æn. *Nate dea, quò fata trahunt retrahúntque, sequamur. Quidquid erit superanda omnis fortuna ferendo est.* labos autem dictum pro labor, antiquè, vt colos, odos, vapos, & simil. à Lucret. NVNC SERVITVS SI EVENIT, &c.} rectè, *euenit.* Nam seruitus, seu seruitium, libertas, diuitiæ, &c. euenta à Lucret. appellantur. Sic ille lib. 2. *Seruitium contrà libertas, diuitiæq́; Paupertas, bellum, concordia, cætera, quorum Aduentu manet incolumis natura, abitúq́; Hæc soliti sumus, vt par est, euenta vocare.* MORIGERARI,} morem gerere, obsecundare. MOS BONV'ST,} id est, æquum est. EAMQVE HERILI IMP. ING. V. L. R.} locus obscurus, & ad explicandum difficilis, & meo iudicio, mendosus. potest tamen sic explicari, & mos bonus est lenem reddere, hoc est placidam & tranquillam reddere, & vno verbo, lenire seruitutem, ingeniis vestris, (in dandi casu) herili imperio. id est, per herile imperium: vt sententia hæc sit, æquum est vos efficere; vt herus vester se lenem & clementem dominum ingeniis vestris præbeat: vel sic, æquum est, vos operam dare bene seruiendo, & libenter patendo, vt herus vester lenem se in vos præbeat. Sic in Andria fortasse dixit Terent. *iusta & clemens seruitus.* vt hic Plautus, *seruitutem lenem reddere.* Sed, vt dicam quod sentio, suspectus est mihi hic locus, cùm propter obscuritatem, tum proptérea quòd omnes nostri libri veteres habent, *Eamq́; & herili imperio,* &c. Ego cùm me in omnem partem cogitando vertissem, sic tandem arbitratus sum hunc locum esse legendum, & emendandum, *Atque herile imperium, seu imperium, ingeniis vestris lene reddere,* id est, atque lenire imperium herile per ingenia vestra, vt sit hæc sententia, & bene seruiendo, ac mo- E

rem

A rem gerendo domino efficere, vt dominus clementer & leniter vobis imperet: neque sit in vos sæuus, & inclemens: quia plerunque sæui & implacidi sunt domini propter seruorum negligentiam & nequitiam. Licet fortasse etiam hoc modo legere, minore mutatione facta, *Eámque, & herile imperium ingenijs vestris*, &c. hac sententia, & mos bonus est lenem reddere eam seruitutem, & herile imperium lene reddere ingenijs vestris, id est, per ingenia vestra, quod valet, diligenter, & fideliter seruiendo, libentérque parendo. Est enim serui prudentis & ingeniosi, cogitare se seruum esse, & ei, qui ius habet imperandi, parere oportere. INDIGNA DIGNA H.} non debet seruus indignari, aut indignè ferre, quæ sibi à domino imperantur, qualiacúmque imperentur. nam quæ dominus facit, quantumuis inepta, absurda, difficilia, grauia, dura, inhumana sint, contraria habenda sunt. indigna, digna, prouerbialiter dictum, vt suprà alibi, in Asinaria, opinor, actu primo in extr. notauimus talia sunt illa, *quo iure, quáque iniuria: velis, nolis: fas, nefas: noti, ignoti: dignos, indignos adire*, &c. quæ illo, quem indicaui, loco collegimus. EIVLATIONE HAVD OPVS EST. OCVLIS MVLTAM MISERIAM ADDITIS.} sic edendum curaui, optima sententia, optimis numeris, est enim trochaicus catalecticus. quamquam scio versus in hac scena esse confusos, & permixtos. nam qui proximè sequitur, senarius est. Propterea secutus sum editionem Camerariam, nisi quòd vocem *multa* sustuli, quam non habent vulgati, & credibile est à scriptore librario errante frustrà esse additam, propter eandem vocem, quæ postea suo loco posita est. Quod autem nonnulli libri manuscripti habent, *oculis multa misera cudetis*, vt omnes vulgati, non probo. quamquam non ausim damnare. liberum sit hac

B de re lectoris iudicium. Magis placet ea quam secutus sum. cuius sententia plana est. nam miseriam oculis addere, nihil aliud esse puto, quàm quod in Amphitr. & in mercatore dixit, *oculos corrumpere*. IN RE MALA ANIMO SI B. V.} γνώμη. cum qua concinit & congruit illa quæ est in Pseud. *Bonus animus in mala re dimidium'st mali.* & illa, *Animus æquus optimum ærumnæ condimentum*. bono animo vti autem, id est, fortè animum habere, seu præbere. NOSTRVM OFFICIVM Q.} quod sit nostrum officium: id est, quid nos efficere oporteat: videlicet, non fugere, sed domino morem gerere, & parère. officium dictum ab efficiendo, inquit Donatus, ab eo, quod quæritur, quid efficere vnumquemque conueniat pro conditione personæ. Et Festus, *officiosus*, inquit, *ab officio dictus*. FINGITIS.} paratis. SINE HIS ARBITRIS,} sine his, captiuis, qui arbitrantur, id est, spectant, quod agimus. longè ab his arbitris. SED BREVEM ORATIONEM INCIPESSE.} id est, sed breuis orationis exordium sume. *incipesse*. incipe. nonnulli libri habent *incipisse*. QVONIAM AMBO VOBIS SVMVS, &c.} debet hic nomen Philocratis præscribi. QVOM, QVOD VOLVMVS NOS, COPIA'ST, &c.} locus hic variè scriptus est in libris manuscr. Alij enim sic habent, *cùm quæ volumus, copia'st, ea facitis nos compotes*. alij sic, *cum quod volumus nos, copia'st, & facitis nos compotes*. Vulg. sic, *Cum quæ volumus, copia'st, atque ea facitis nos compotes*. Ego sic edendum curaui, *quom quod volumus nos, copia'st, vt facitis eius nos compotes*. quam scripturam sic explico, quoniam, quod volumus nos, eius nobis copia est, & eius facitis nos compotes, hoc est, & eius nobis facitis potestatem. sunt autem verba Philocratis ab illo loco, *quoniam ambo vobis sumus*, &c. non Tyndari, vt diximus. NE ARBITRI DICTA N. ARB.

C Q.} ne vlli præsentes possint audire, quæ loquemur. arbitrari, id est spectare, auribus excipere, oculis cernere. suprà de hoc verbo sat multa. *Hinc ego huc & illuc potero, quid agant, arbitrarier*. NEVE PERMANET PALAM HAEC N. FALL.} néue hæc nostra fallacia perueniat in vulgus. permánet à verbo permano, as. Quidam legi volunt, *promenet*, quemadmodum infrà scriptum est, *prouenit*. Ego in omnibus libris scriptum reperi, *permanet*. Præterea vocem *palam*, quæ est in omnibus ferè libris & vulgatis, & manuscr. delendam censeo, vt inculcatam alienam, minimèque Plautinam. denique vt ex ora libri in contextum translatam. Nam nec quidquam ad sententiam affert, & carminis legem corrumpit. Versus enim hi ab illo versu, cuius principium est, *Copia'st* vsque ad illum, *Sed malum*, &c. constant pedibus creticis. Nam quod ad secundum versum attinet, qui initium capit à *Secede* particula *tam* διαλελυμένως legenda est. Tales sunt & versus qui sunt infrà, quinque, vsque ab hoc, *Ex bonis pessimi, & fraudulentissimi*. NAM DOLI NON DOLI S. N. ASTV. C.} quidam libri hab. *non sunt doli*, &c. pro, *non doli sunt*, &c. sed parum interest. sententia autem facilis, & in promptu posita est. significat autem dolos, non esse dolos, nisi astutè & callidè tractentur, nisique ita occultentur, vt eos ignorent aduersarij: sed perniciem maximam. NAM SI HERVS MIHI ES TV, &c.} id est, Nam si tu Tyndare, qui mihi seruus peculiaris à patre meo datus, atque attributus es, herus meus, temporis causa assimulatis, & ego me seruum tuum esse simulo: videndum & cauendum est, &c. SOBRIE} νηφαλίως, prudenter, consideraté. SINE ARBITRIS} sine spectatoribus, testibus & consciis. HAVD SOMNICVLOSE} idem dicit quod suprà, sed aliis verbis. Nam sobriè aut somniculosè idem

D valent. Qui enim sicci & sobrij sunt, idem vigilantes sunt & diligentes, minimèque somniculosi: contrà, qui madidi, & ebrij esse consueuerunt, somniculosi, & dormitatores. Ebrietas enim, morbus quidam est, qui somno potissimum curatur, & depellitur. Atque hac de re alibi dicemus. ERO, AT ME VOLES ESSE.} ero qualem me voles esse. NAM TV ME VID} verba sunt Tyndari. itaque hic debet eius nomen præscribi. sententia autem eorum hæc est: debes sperare me talem fore, qualem me voles esse. Nam tu vides, me caput meum, id est, vitam, ac salutem meam offerre vilitati, id est, minimi æstimare, flocci facere: pro tuo caro capite, id est, pro tua vita ac salute. vel dic planius & melius: Nam tu me vides hoc facto efficere, & assequi, vt vile mancipium ab hero habear, & vt Hegio, propter hanc fallaciam, vbi me seruum esse cognouerit, non liberum, id est, vbi rescierit me esse Tyndarum, non Philocratem, pessimis modis accipiat, & fortasse necet, quasi seruus nihili sim, quasique paruam admodum iacturam facturus sit, si me necarit. carum caput dixit, Græcorum more, φίλη κεφαλή, vel τιμία κεφαλή. QVANDO ID, QVOD VOLES HAB.} quando tuis redditus eris, quando libertate, & patria tua recuperata, apud tuos eris. NAM FERE MAXIMA P. H. H. HOMIN.} maxima pars hominem: id est, homines, maxima eorum pars. vel maxima pars, homines, id est, plerique homines. Horat. Sat. 3. lib. 2. *Maxima pars hominum morbo iactatur eodem*. Idem epist. ad Pison. *Maxima pars vatum*, &c. Sententia hæc verissima est: & id quotidie experiendo & vsu discimus: neque opus est colligere exempla, quæ cuiuis in promptu posita sunt, & veniunt in mentem. Cùm sint igitur tot in hominum animis latebræ, tot recessus, tot dissimulationum integumenta, atque inuolucra: inconsideratè & temerè facimus, qui ex paucorum dierum consuetudine & conuictu, quamuis antea nobis ignotum,

E virum bonum, & dignum, cui omnia nostra credamus, iudicamus, quod non debet fieri. Nam, vt præclarè Sophocles in Oedipo tyr. lõgo tempore opus est ad cognoscendũ, sitne aliquis vir bonus, & fide atque amicitia nostra dignus, improbus verò, vel vno die perspici, deprehendi, & cognosci potest. Sic Sophocles, Χρόνος δίκαιον ἄνδρα δείκνυσιν μόνος. Κακὸν δὲ κἂν ἐν ἡμέρᾳ γνοίης μιᾷ. Sed huius Plautinæ sententiæ vis latissimè patet: neque in amicitiis tantùm locum habet, sed etiam in sacerdotiis, imperiis, bonis denique omnibus externis, quæ quis consequi velit, siue illa sint vtilia, siue iucunda, locum habet. M. Tull. pro Murena in princip. taleis homines, astutos & ingratos nominat, his verbis, *Neque enim iam mihi licet, neque est integrum vt meum laborem hominum periculis sublevandis non impertiam. Nam cùm præmia mihi tanta pro hac industria sint data, quanta antea nemini labores per quos ea ceperis, cùm adeptus sis, deponere esset hominis & astuti & ingrati*. Eodem pertinet illud Catulli in carmine de Pelei & Thet. nuptiis, *Nunc iam nulla viro iuranti fœmina credat. Nulla viri speret sermones esse fideleis: Qui dum aliquid cupiens animus prægestit apisci, Nil metuunt iurare, nihil promittere parcunt: Sed simulac cupidæ mentis satiata libido est: Dicta nihil metuêre nihil periuria curant*. DVM IMPETRANT.} interea dum impetrare conantur. PENES SESE H.} habent in sua potestate id, quod expetebant: compotes facti sunt eius quod petebant. NVNC VT TE MIHI ESSE VOLO, ESSE AVTVMO.} id est, nunc te, qualem mihi esse volo, esse dico. Sic autem legendum est, vt edidimus. Nam alij libri habent, *nunc vt te mihi volo esse, autumo*. mendosè, debet enim bis scribi, *esse*. SVADEAM MEO P.} *meo* vnius syllabæ faciendum est in metiendo versu: sicque *suadeam*, vt in proximo sequente. *audeam*, duarum syllabarum debet esse, & *meum*, vnius. ANIMVM OSTENDERVNT SVVM.} suam voluntatem aperuerunt ac decla-

rarunt. VT QVI} vt potè qui. IVRE IMPERITAB.} iure meo, id est, iure herili: quod latissimè patet in seruũ. ORO PER PRECEM} quid est orare per precem? verũ orare precando, vel prece, vt Horatius dixit, *oratus multa prece* epist. ad Vinniũ Asel. lib. 1. *an orare per precem, tanquam Iouis filiam?* Nã Homerus [illegible] hoc est, Preces Iouis filias facit. lib. [illegible] Sic enim Hom. [illegible], &c. Solebant autem veteres orare per deos, per sacra, per liberos, per fortunas, denique per res carissimas. PER FORTVNAM INCERTAM.} incertã, id est, instabilẽ, mobilẽ, mutabilem, infidã: vel cuiusmodi est nostra. vel cuiusmodi est fortuna per se, & sua vi. CONSERVITIVM C.} conserui enim sunt nunc, posteaquam simul bello capti sunt, & eiusdem domini potestatem venerunt. HOSTICA.} hostili. Horat. Od. 2. lib. 3. *ex moenibus hosticis.* idem Sat 9. lib. 1. *Hunc neque dira venena, neque hosticus auferet ensis.* HONORE HONESTES.} Sic locutus est infrà eadem comed. *Cùm me tanto honore honestas, cúmque ex vinclis eximis.* SERVIBAS} seruiebas. MEMINISSE MEMINERIS.} Sic videtur dictum, vt illud Aulul. *Nunc domum properare propero.* MEMORITER MEMINISSE,} Sic Afranius in Vopisco loquitur, *memoriter meminit,* ex Sosipatro. Talia sunt hæc etiã Plautina, *properè properas.* in Curcul. *sapienter sapit.* in Pœnulo, *madidè madeam.* in Pseud. *Valide valet,* in Persa. A

HEGIO, PHILOCRATES, TYNDARVS. B

HEG. IAm ego reuertar, intus si ex his quæ volo inquisiuero.
Vbi sunt isti quos ante ædeis iussi huc produci foras?
PHI. Edepol tibi ne in quæstione essemus cautum intelligo,
Ita vinclis custodiisque circum mœniti sumus.
HEG. Qui cauet ne decipiatur, vix cauet cùm etiam cauet.
Etiam cùm cauisse ratus, sæpe is cautor captus est.
An verò non iusta caussa est, cur vos seruem sedulò,
Quos tam grandi sim mercatus præsenti pecunia?
PHI. Neque pol tibi nos, quia nos seruas, æquom est vitio vortere:
Neque te nobis, si abeamus hinc, si fuat occasio. C
HEG. Vt vos hîc, itidem illic vos meus seruatur filius.
PHI. Captus est? HEG. Ita. PHI. non igitur nos soli ignaui fuimus.
HEG. Secede huc: nam sunt ex te quæ solo scitari volo,
Quarum rerum te falsiloquum mihi esse nolo. PHI. non ero,
Quod sciam. si quid nesciui, id nescium tradam tibi.
TYN. Nunc senex est in tonstrina, nunc iam cultros attinet.
Ne id quidem inuolucre iniicere voluit, vestem vt ne inquinet,
Sed vtrum strictímne attonsurum dicam esse, an per pectinem,
Nescio verùm si frugi est, vsque admutilabit probè.
HEG. Quid tu? seruus ne esse, an liber, mauelis, memora mihi. D
PHI. Proximum quod si bono, quódque à malo longissimè,
Id volo. quanquam non multum fuit molesta seruitus:
Nec mi secus erat, quàm si essem familiaris filius.
TYN. Euge, pol Thalem talento non emam Milesium.
Nam ad sapientiam huius ille nimius nugator fuit.
Vt facetè orationem ad seruitutem contulit?
HEG. Quo de genere natu'st illic Philocrates. PHI. Polypusio,
Quod genus illic vnum est pollens atque honoratissimum.
HEG. Quid ipsus hic? quo honore est illic? PHI. summo, atque à summis viris.
HEG. Tum igitur ei cùm in aliis tanta gratia est, vt prædicas, E
Quid diuitiæ? súntne opimæ? PHI. vnde excoquat sebum senex.
HEG. Quid pater, viuítne? PHI. viuum, cùm inde abiimus, liquimus.
At nunc viuat, nécne, id orcum scire oportet scilicet.
TYN. Salua res est, philosophatur quoque. non mendax modò est.
HEG. Quod erat ei nomen? PHI. Thesaurochrysonicochrysides.
HEG. Videlicet propter diuitias inditum id nomen quasi est.
PHI. Immò edepol propter auaritiam ipsius, atque audaciam.
Nam ille quidem Theodoromedes fuit germano nomine.
HEG. Quid tu ais, tenáxne pater eius'st? PHI. imò edepol pertinax.
Quin etiam vt magis noscas, genio suo vbi quando sacrufi cat,

Ad rem

A Ad rem diuinam quibus est opus Samiis vasis vtitur,
Ne ipse Genius surripiat. proinde aliis vt credat vide.
HEG. Sequere hàc me igitur. eadem ego ex hoc quæ volo exquæsiuero.
Philocrates, hic fecit, hominem frugi vt facere oportuit.
Nam ego ex hoc quo genere natus sis, scio, hic fassu'st mihi.
Hæc tu eadem si confiteri vis, tua è re feceris.
Quæ tamen scito scire me ex hoc. TYN. fecit officium hic suum
Cùm tibi est confessus verum. quanquam volui sedulò
Meam nobilitatem occultare, & genus & diuitias meas,
Hegio, quando patriam & libertatem perdidi,
B Non ego istunc me potius, quàm te metuere æquum censeo.
Vis hostilis cum istoc fecit meas opes æquabileis.
Memini cum dicto haud audebat, facto nunc lædat licet.
Sed viden'? fortuna humana fingit artátque vt lubet.
Me, qui liber fueram, seruum fecit, è summo infimum.
Qui imperare insueueram, nunc alterius imperio obsequor.
Et quidem si proinde vt ipse fui imperator familiæ,
Habeam dominum, non verear ne iniustè aut grauiter mihi imperet.
Hoc te monitum, nisi fortè ipse non vis, volueram.
HEG. Loquere audacter. TY. tam ego fui antè liber, quàm natus tuus.
Tam mihi, quàm illi libertatem hostilis eripuit manus.
C Tam ille apud nos seruit, quàm ego nunc hîc apud te seruio.
Est profectò Deus, qui quæ nos gerimus, auditque & videt.
Is vti tu me hîc habueris, proinde illum illic curauerit.
Bene merenti bene profuerit, malè merenti par erit.
Quàm tu filium tuum, tam pater me meus desiderat.
HEG. Memini ego istoc. sed faterin' eadem, quæ hic fassu'st mihi?
TYN. Ego patri meo esse fateor summas diuitias domi,
Méque summo genere gnatum. sed te obtestor Hegio,
Ne tuum animum auariorem faxint diuitiæ meæ:
Ne patri, tametsi vnicus sum, decere videatur magis,
D Me saturum seruire apud te sumptu & vestitu tuo,
Potius quàm illi vbi minimè honestum est, mendicantem viuere.
HEG. Ego virtute deûm & maiorum nostrûm diues sum satis.
Non ego omnino lucrum omne esse vtile homini existimo.
Scio ego: multos iam lucrum luculentos homines reddidit.
Est etiam vbi profectò damnum præstet facere, quàm lucrum.
Odi ego aurum, multa multis sæpe suasit perperam.
Nunc hoc animum aduortito, vt ea, quæ sentio, pariter scias.
Filius meus illic apud vos seruit captus Alide,
Eum si reddis mihi, præterea vnum nummum ne duis.
Et te, & hunc amittam hinc, alio pacto abire hinc non potes.
E TYN. Optumum & æquissimum oras, optumúsque hominum es homo.
Sed is priuatam seruitutem seruit illi, an publicam?
HEG. Priuatam medici Menarchi. PHI. pol hic quidem huius est cliens.
Tam hoc quidem tibi in procliui'st, quàm imber est, quando pluit.
HEG. Facis homo vt redimatur? TYN. Faciam, sed te id oro ego Hegio.
HEG. Quid vis dum ab re ne quid ores, faciam. TYN. ausculta, tum scies.
Ego me amitti donicum ille huc redierit, non postulo:
Verùm quæso te, vt æstimatum hunc mihi des, quem mittam ad patrem,
Vt is homo redimatur illi. HEG. immò alium potius misero
Hinc, vbi erunt induciæ, illuc, tuum qui conueniat patrem:
Qui tua quæ tu miseris mandata, ita vt velis, perferat.

TYN. At nihil est, ignotum ad illum mittere, operam luseris. A
Hunc mitte, hic omne transactum reddet. si illuc venerit.
Nec quenquam fideliorem, neque cui plus credat, potes
Mittere ad eum, nec qui magis sit seruos ex sententia:
Neque adeò quoi suum concredat filium hodie audacius.
Ne vereare, meo periculo huius ego experiar fidem,
Fretus ingenio eius, quòd me esse scit erga se beneuolum.
HEG. Mittam equidem istunc æstimatum, tua fide, si vis. TYN. volo.
Quàm citissimè potest, tam hoc cedere ad factum volo.
HEG. Num qua caussa est, quin si ille huc non redeat, viginti minas
Mihi des pro illo? TYN. optima, imó. HEG. soluite istum nunc iam.
Atque vtrumque. TYN. di tibi omnes omnia optata afferant, B
Cùm me tanto honore honestas, cùmque ex vinclis eximis.
Hoc quidem haud molestum est, quòd collus collaria caret.
HEG. Quod bonis benefit beneficium, gratia ea grauida est bonis.
Nunc tu, illum si illò es missurus, dice, monstra, præcipe,
Quæ ad patrem vis nuntiari. vin' vocem hunc ad te? TYN. voca.

EXQVISIVERO.} Sic nostri omnes libri habent, cum vulgatis consentientes. Camerarius verò edidit, *inquisiuero*. TIBI NE IN QVAESTIONE ESSEMVS,} ne quærendi essemus, cautum abs te esse intelligo. vel sic, ne cui laborandum esset in nobis quærendis, te cauisse video. CIRCVMMOENITI SVMVS.} id est circummuniti sumus. antiquè dictum, vt mœri, pro muri, mœnera, pro munera, Pœnica pro punica, cœra pro cura, œlus pro vsus, &c. quæ sunt vsurpata à Lucretio, & M. Tullio in libris de legib. de quibus plura in comment. Lucretianis. QVI CAVET, NE DECIP.} significat, nunquam quemquam nimis cauere posse ne decipiatur, propterea quòd plena fallaciarum & insidiarum sunt omnia. quod Horatius præclarè ostendit Sat. 3. lib. 1. *hic fugit omnes Insidias? nullíq; malo latus obdit opertum. Cùm genus hoc inter vitæ versetur, vbi acris Inuidia, atque viget vbi crimina? pro bene sano, Ac non incauto, fictũ, astutumq; vocamus.* RATVS ST.} ratus est. AN VERO NON IVSTA C. ST. CVR. N.} Sic legendum, *Cur vos seruem*, inquam, non vt habent ferè libri, *vt vos seruem*, &c. Sic enim loquuntur Latini, causa est cur faciam, & simil. non causa est, vt faciam. C PRAESENTI PECVNIA.} lib. 1. Accusation. ex edicto prætoris *pecunia præsens soluatur*, præsenti pecunia quis emere, seu mercari dicitur, cùm pretium soluit simul, & mercem accipit, neque solutionem in alium diem confert. NEQ. POL TIBI NOS, QVIA NOS SERV.} sententia est hæc, neque pol nos te reprehendere, aut vituperare debemus, quia nos diligenter custodis: neque tu nos, si aufugiamus, occasione oblata. SI FVAT OCCASIO} si sit occasio. MEVS SERVATVR FIL.} Philocrates. NON IGITVR NOS S. IGN. S.} Videtur esse ignauus, qui in prælio capitur potius, quàm necatur: & voces illæ apud Homerum *ζωγρει* sunt ignauorum. pacem enim cum bello miscent qui se capi patiuntur, & qui se hostibus dedũt, vitæ retinendæ cupiditate ducti, &, vt Græci dicunt, *[illegible]*, quod simile est, vt si quis aquã cum igni misceat, quod fieri non debet. nam & bellũ, dũ bellum est, strenuè atque acriter geri debet: & pax, dum pax est, sanctè atque inuiolatè colenda, ac retinenda est. SECEDE HVC.} seorsum ab aliis huc veni. FALSILOQVVM.} mendacem. ID NESCIVM TR. T.} id ignoratum & incognitum dicam tibi. quidam amicus meus putabat legendum, *id nescius tradam tibi*, alius id nescitum trad. tibi. ego nihil muto: quemadmodum *ignotus* significat & eum qui non est notus, & eum qui non nouit: ita & nescius potest significare & eum qui nescit, & eum qui nescitur. NVNC SENEX EST IN TONSTR.} allegoria est, significat autem senem inibi esse, vt à Philocrate decipiatur, & probè quasi à tonsore attondeatur. Est enim allegoria ducta à tonsore. NVNC IAM CVLTR. ATT.} nunc iam, inquit Tyndarus, cultros tenet Philocrates, vt forficem, & nouaculam, D quibus senem attondeat. id est, Nunc iam Philocrates habet omnia parata, quibus Hegionem decipiat. NE IS QVIDEM INVOLVCRE INIICERE VOL.} manet in allegoria. Solent tonsores eorum quos tonsuri sunt humeris inuoluere, seu inuolucrum iniicere, ne pilorum putaminibus inquinentur. Hoc igitur dicit Tyndarus, ne voluit quidem Philocrates Hegionis humeris inuoluere iniicere, hoc est, Philocrates sine vlla accurata obseruantia, & sine vllo pudore, aut metu Hegionem decepturus, atque inducturus est. Inuolucre, seu inuolucrum, est linteum quod iniiciunt tonsores eorum, quos tonsuri sunt, humeris, ne eorum vestẽ pilis præsectis inquinent. *[illegible]* appellant Græci. SED, VTRVM STRICTIMNE, &c.} manet in allegoria. attondere strictim, est nouacula tondere, seu radere potius, quod Græci dicũt *ἐν χρῷ*. hoc est, vsque ad viuam cutem. Idem Plautus in Bacchid. *atque tondebo auro vsque ad viuam cutem*. ibid. *Is me scelus vsque attondit dolis doctis indoctum, vt libitum est.* AN PER PECTINEM,} tondere per pectinem, est tondere pectine interposito, longius scilicet à cute: quod fit forfice. SI FRVGI EST,} si probus est. ADMVTILABIT PR.} non solùm tondebit, sed etiam mutilabit vsque, id est non leniter eum decipiet, sed prorsus & funditus. mutilare, est mutilum reddere. mutili autem dicuntur boues, qui carent cornibus. MAVELIS,} malis. MEMORA MIHI.} dic mihi. Virgil. lib. 1. *Musa mihi causas memora, &c.* PROXIMVM QVOD SIT B. Q. Q. A M. E.} quod tale est boni speciem habet, & rationem obtinet. EVGE, POL THALEM TAL. NON EM.} verba sunt Tyndari apud se longè ab Hegione, & summissa voce, ita duntaxat, vt à spectatoribus exaudiatur loquentis, & Philocratis ingenium prudentiamque laudantis: qui tam bellè se seruum antequam caperetur, fuisse simulet, Euge, inquit Tyndarus, Thalem Milesium, vnum è septem, præ E hoc contemnam, & eum talento mihi addictũ emere nolim: quia Philocrates cum Thale comparandus, atque adeò ei anteponendus est. NAM AD SAPIENTIAM HVIVS, &c.} id est, nam si Thaletis sapiẽtia cum huius sapientia compararetur, ille maximus nugator fuit. *ad* interdum comparationem significat, vt hic, & apud Terent. in Eunuc. *at nihil ad nostram hanc*. M. Tull. pro Deiot. *nihil ad tuum equitatum*. Idem lib. 2. de Oratore, *nihil ad Persium*. ILLIC PHILOCRATES?} ille Philocrates? sic eum appellat senex, errans, cùm sit Tyndarus. POLYPLVSIO.} nomen confictum. nam *[illegible]* vox Græca est, quæ significat valde diuitem, & magnopere locupletem. IPSVS HIC.} hic ipse Polycrates. nam de eius genere tantùm antea locutus est. ATQVE A SVMMIS VIRIS.} non temere additum. nam ille demum honos est, si à bonis, & magnis & notis habitus, aut delatus est. TVM IGITVR, &c.} Tum deinde. seu Tum postea, &c. EI} Philocrati. IN ALIIS} in aliis rebus. TANTA GRATIA EST,} tam valet gratia Philocrates, tam honoratus, & gratiosus est apud ciueis suos, &c. SVNTNE OPIMAE?} diuitiæ suntne ei opimæ? id est. amplæ, &, vt ita dicam, pingues? sic autem legendum est, non, vt vulgò, optimæ. atque hãc meam emendationem, si nihil aliud probat Philocrates, quem Tyndarum esse putat senex Hegio, respõsio. VNDE EXCOQ. SEB. SENEX.} ita sunt, inquit, optimæ Philocrati diuitiæ, vt senex eius pa-

ter,

A ter, ex eis coctis, multum sebum elicere, atque exprimere queas: *sebum*, inquit Nonius, *fit ex adipe ruminantium*. Hinc quidam putant significari, Philocratis patrem pecore abundare, & eius diuitias in re pecuaria esse positas. ID ORCVM SCIRE OPORTET. SCIL.} id Orcus scire debet scilicet. Nam is deus omneis mortaleis viget: & quidquid mortuum est, apud Orcum est. SALVA RES EST.} fortasse alludit ad illud Salua res est, saltat senex. THESAVROCHRYSONICOCHRYSIDES} nomen proprium, fictum: iunctum ex thesauro, chryso, id est auro, nice, id est victoria, & iterum chryso. Quòd si legamus, Thesaurochrysonichochrysides, erit iunctum ex thesauro chryso, onyche, id est vngue, &c. INDITVM} impositum. GERMANO NOM.} vero nomine. PERTINAX} valde tenax. aliàs pertinax significat eum qui est obfirmato animo in malis rebus, vt vult Nonius: qui opponit eum peruicaci. Peruicacem enim vult esse interdum bonarum rerum. GENIO SVO QVANDO SACR.} si quando rem diuinam facit Genio, vt posteaquam Genium placauit ac plauit, Genio indulgeat, & animo suo morem gerat, epuletur, & genialiter viuat, &c. AD REM DIVINAM QVIBVS EST OP. SAM. X. VTI.} ordo est, Samiis vasis vtitur, iis, quibus ad rem diuinam opus est. Samia vasa erant testea & & fictilia. Ausonius, *Fama est fictilibus cenasse Agathoclea regem, Et mensam Samio sæpe onerasse luto*. M. Tull. lib. 6. de repub. *Samia capedines*. Idem pro Murena, *& exposuit vasa Samia*. Plautus noster infrà in Menæch. *ne Samia fores fient*. ALIIS VT CREDAT, V.} si non credit vasa aurea Genio, multo minus aliis credat. EADEM} eadem opera. EXQVAESIVERO.} id est, exquisiuero. PHILOCRATES,} ô Philocrates. Philocratem nominat, qui est Tyndarus, sed hic erat re vera

B Philocrates, cùm Tyndarus esse ab Hegione existimaretur. QVO GENERE GNATVS SIS,} quo genere natus sis, scio. NON EGO ISTVNC ME POTIVS, &c. ordo & sententia est, non postulo, seu non æquum censeo, vt iste Pseudotyndarus, me potius, quam te, communem vtriusque dominum metuat: cùm præsertim ego quoque iam seruus sim, neque amplius liber. Sic enim loquitur Tyndarus, quasi sit Philocrates, & vt si antequam caperetur, liber esset. quòd contrà seruus erat. Quanquam liber natus erat, siquidem Hegionis filius erat, vt diximus. Sed hoc nihil ad hanc rem pertinet. VIS HOSTILIS CVM ISTHOC FECIT M. OP. AEQ.} vis hostium, qui plus potuerant, quàm Elei, fecit meas opes istius fortunæ pareis. MEMINI CVM DICTO HAVD. AVD.} Memini tempus esse, quo tempore ne dicto quidem me lædere audebat: nunc etiam facto lædat, licet. FORTVNA H. F.} sententia, siue γνώμη. fortuna, inquit, res humanas fingit ac format pro sua libidine, & in angustum redigit. E SVMMO INFIM.} fecit me è summo infimum. verbum *fecit*, bis sumendum: hoc modo, me, qui liber fueram, seruum fecit, id est, fecit me ex libero seruum, & fecit me ex summo infimum. Sic Sophocles in Antig. τύχη γὰρ ὀρθοῖ, καὶ τύχη καταρρέπει, τὸν εὐτυχοῦντα, τόν τε δυστυχοῦντ' ἀεί. Sic Horat. Od. 35. lib. 1. *O Diua, gratum, quæ regis Antium, Præsens vel imo tollere de gradu Mortale corpus, vel superbos, Vertere funeribus triumphos*. quidam sic explicant, & coniungunt: me qui liber fueram, fecit è summo seruum infimum, à quib. dissentio. ET QVIDEM SI PROINDE VT IPSE FVI, &c.} Et verò si talem, qualis ipse fui familiæ imperator, habeam dominum, &c. id est, si habeam dominum iustum, & clementem, & facilem, qualis ego fui, &c. NON VEREAR, NE INIVSTE, AVT GR. IN. IMP.} non debeam vereri, ne se in me iniustum, hoc est iniquum, aut

C grauem, hoc est sæuum, & intolerabilem dominum præbeat. HOSTILIS ERIP. MANVS.} suprà scena superiore, *Pérque conseruitium commune, quod hostica euenit manu*. EST PROFECTO DEVS, QVI, &c.} Sic Sophocles in Electra, Ἔτι μέγας οὐρανῷ Ζεύς, ὃς ἐφορᾷ πάντα καὶ κρατύνει, id est, est magnus in cælo Iupiter, qui omnia intuetur, & potentia sua regit. HABVERIS.} tractaueris. PROINDE ILL. C.} ita illum curauerit. FATERIN' EADEM, Q.} fatearisne eadem, quæ hic (Pseudotyndarus) fassus est mihi? NE PATRI, T. V. S. DECERE} *decere* iunxit cum dandi casu, vt in Amphitruone: *capiam ornatum qui potis decet*. Sententia autem horum trium versuum sequentium, hæc est, te obtestor, Hegio, ne meæ diuitiæ te faciant pecuniæ auidiorem, atque ad quæstum attentiorem, hoc est, ne pretium à patre meo pro meo capite maius exigas, quàm par sit: vt ne, si ita feceris, patrem meum decere videatur, tametsi vnicus ei sim filius, relinquere me apud te in seruitute, suo sumptu copiosè viuentem potius, quàm impenso pretio abs te redimere, vt illic, vbi minimè honestum est, nempe in patria, & apud notos, mendicus & egens viuam. ILLI, VBI} id est, illic, vbi, &c. EGO VIRTVTE DEVM, &c.} sic loquebantur veteres, vitandæ iustæ deorum iræ, & indignationis gratia, quasi res suas secundas, & bona parta diis accepta referentes, tametsi ea bona suo labore, sua industria, sua virtute, denique reperissent ac peperissent. Sic suprà in Aulul. *Ego virtute deum, & maiorum nostrorum diues sum satis*. SCIO EGO MVLTOS IAM LVCR. LVCVLENTOS H. R.} sic habent omnes nostri libri veteres, à vulgatis non discrepantes, optima & planissima sententia. Est enim ὑποφορά, seu tacitæ obiectio-

D nis occupatio. Scio ego dicturum mihi aliquem: vel scio ego, quamuis nemo mihi dicat id, quod sequitur. Multi ex lucro clari, & illustres euaserunt. Per luculentos, claros & illustreis significat: sed huic scripturæ obstare videtur carminis lex, & mensura, nisi in voce *lucrum* elidatur m, vel in hac ipsa voce luculentos, fiat συνίζησις extrita l, & pro luculentos, legatur lucentos, vt vinclum sæclum, &c. pro vinculum seculum, &c. vel in *scio* fiat συνίζησις, & legatur *scio* μονοσυλλάβως. EST ETIAM VBI PROF.} solutio à contrario. Est etiam tempus vel locus, inquit, in quo tempore, vel loco, &c. vel, Est etiam negotium aliquod in quo, &c. ego illo modo malo. Sic Terent. Adelph. *Pecuniam in loco negligere, maximum interdum est lucrum*. MVLTA MVLTIS S. S. P.} Virgil. lib. 3. Æneid. *Quid non mortalia pectora cogis Auri sacra fames?* SVASIT PERPERAM.} Virgil. lib. 6. Æneid. *& malesuada fames*. PRAETEREA VNVM NVMMVM NE DVIS.} præter filium meum, ne mihi vnum nummum dederis. AMITTAM HINC.} hinc abire sinam, hinc dimittam, seu missum faciam. SED IS PRIVATAM SERVIT. S. AN PVBLIC.} verùm dic mihi: éstne seruus priuati alicuius hominis, an ciuitatis, seu reip. éstne seruus priuatus, an publicus? IN PROCLIVI'ST,} procliue est: facile est. QVAM IMBER EST, Q. PL.} hyperbole quædam est prouerbium olens. quid enim procliuius esse potest imbri, è nubibus decidente? FACIS HOMO VT RED.} facturus ne es vt filius meus liberetur? DONICVM ILLE H. RED.} donec ille huc redierit. *donicum* antiquum, pro donec, quo & Lucretius vsus est non semel, vno exemplo contentus ero, ex libro 2. *Donicum ad extremum crescendi perfica finem, Omnia perduxit rerum natura creatrix*. VT AE-

E STIMATVM HVNC MIHI DES, Q. M.} rei, aut personæ æstimatio hoc affert, quod res, aut persona æstimata petit periculo eius cui data est: verbi gratia, fundus dotalis æstimatus, ab vxore marito datus, eius periculo perit. Quin Hermogenianus iurisconsultus lib. 2. iuris ἐπιτομῶν scribit, & ea hodie leguntur lib. 24. Digest. titulo *soluto matrimonio*, &c. Æstimatas res etiam vsu mulieris, periculo mulieris deteriores fieri. Piget responsa aliorum iurisconsultorum colligere, in quibus fit mentio prædiorum æstimatorum, & fundi æstimati, & simil. quæ extant hodie, cùm in aliis libris Digest. tum in lib. 23. titulo de pactis dotalibus. Postulat igitur hic Pseudophilocrates Pseudotyndarum sibi dari æstimatum, vt si in Elidem missus Philoptolemi redimendi gratia, non redierit, soluat ipse Hegioni, quanti fuerit æstimatus: nempe xx. minas: tanti etiam æstimabitur. Hoc enim postulat, vt omnem à se fallaciæ suspicionem remoueat. VT IS HOMO RED. ILLI.} vt filius tuus illic redimatur. INDVTIAE} de induciis satis multa diximus suprà, in Amphitr. ibi, *Immò induciæ parumper fiant*. AT NIHIL EST, IG.} id est, at nihil proderit, ignotum hominem ad patrem mittere. vel sic, At inanis, & inutilis labor est, ignotum hominem ad patrem mittere. OPERAM LVSERIS.} inanem operam sumpseris. frustrà miseris. HVNC MITTE} mitte hunc, nempe, Tyndarum. hoc est, eum, qui Tyndari vestitum, & nomen gerit, & quem Tyndarum putat esse Hegio, qui non est Tyndarus, sed Philocrates. TRANSACTVM REDDET.} confectum reddet. NEC QVI MAGIS SIT SERVVS EX S.} nec quemquam qui sit seruus ei gratior atque acceptior. NE VEREARE, MEO PERIC. &c.} vel sic licet explicare, quæso ne verearis meo peric. &c. vel sic, Ne fortè verearis, meo periculo huius fidem experiar. MEO PERIC. H. FIDEM EXP.} id est,

committam hoc negotium,huius fidei,ea lege,vt,si fidem non seruet,periculum præstem,& tantum, quanti à te æstimabitur,tibi soluam. FRETVS INGENIO EIVS.}confisus eius naturæ bonitate. TVA FIDE,}te sponsore, siue fideiussore,vt vulgò loquimur. CEDERE AD FACTVM}id est,fieri,seu perduci ad effectum,seu à verbis ad factum procedere,ac peruenire. NVM QVA CAVSA'ST, QVIN SI ILLE, &c.} hic contrahitur verborum obligatio, quæ stipulatio appellatur. VIGINTI MINAS}viginti minis igitur æstimatur Philocrates,quem putat seruum esse, & Tyndarum appellari senex Hegio. OPTIME.} sic legendum: & ita habent nostri ferè omnes libri manuscript. cum vulgatis consentientes. *optumè*,subintell.dicis. Nulla causa est, quin dem 20. minas pro illo, quem ad patrem missurus es, si non reuertatur. IMMO.} aliquid aliud erat dicturus Tyndarus, seu Pseudophilocrates, nisi interpellasset Hegio. QVOD COLLVS COLLARIA CARET.} Nonius collum neutri generis esse Virgilus docet, *Et colla comantia pectunt.* esse mascul. Accius Epigono, *Quid cesso ire ad eam? hem præsto est. camo collum grauem* Næuius in Col. *Vtrùm scapulæ plus, an collus calli habeat, nescio.* Profert & illud, quod est in Amphitr. *Malæ, mentum, barba, collus*, &c. vbi tamen vulgò, & in manuscript. legitur *collum*. COLLARIA CARET}collaria, seu collare, vinculum, quo collum vincitur. Nonnulli *collario* legunt. sed libri manuscr. omnes habent *collaria*. Lucilius lib. 29. *Cum manicis, catulo, collarique vt fugitiuum Deportem.* QVOD BONIS BENEFIT. BENEF. GRATIA EA GR. EST B.}ordo & sententia huius sententiæ hæc est, beneficiũ, quod benefit bonis, id est, quod confertur in bonos, ea gratia, id est, id beneficium, grauida est bonis, id est, refertum est bonis, & bona parit, ei scilicet, qui beneficium illud contulit. *beneficium benefit.* est Atticismus. qualia sunt illa: currere cursum, machinari machinam, nomen nominare, militiam militare, pugnam pugnare, &c. apud Græcos νίκην νικᾶν, πλοῦτον πλουτεῖν, ἱερᾶν ἱεράσθαι, τάξιν τάττειν, &c. Ne quis autem miretur, Plautum, cùm vsus esset nomine beneficij, cúmque deberet id nomen retinere, aliud sumpsisse, idque dissimilis generis: (sic enim videbatur loqui debuisse,) Quod bonis benefit beneficiũ, id beneficiũ grauidum est bonis: dico Plautũ sumpsisse nomẽ, quod idẽ significaret: idque ei satis fuisse. nam gratia hoc loco, est quam Græci χάριν appellant: quæ vox interdum εὐεργεσίαν, id est, beneficium significat. DICE} dic ei, quæ velis ad patrem tuum ab eo perferri. MONSTRA,}præmonstra, doce. PRAECIPE.}præscribe, à præcipiendo, præceptores dicti, quorum est discipulum instituere, & docere, & voce præire.

HEGIO, PHILOCRATES, TYNDARVS.

HEG. QVæ res bene vortat mihi, meóque filio,
Vobísque, volt nouus herus operam dare
Tuo veteri domino, quód is velit, fideliter. C
Nam ego te æstumatum huic dedi viginti minis,
Hic autem te ait mittere hinc velle ad patrem,
Meum vt illic redimat filium, mutatio
Inter me atque illum vt nostris fiat filiis.
PHI. Vtroque vorsum rectum est ingenium meum.
Ad te, atque ad illum pro rota vti me licet.
Vel ego huc, vel illuc vortar, quò imperabitis.
HEG. Tute tibi ea tuopte ingenio prodes plurimùm,
Cùm seruitutem ita fers, vti ferri decet.
Sequere hàc, hem tibi hominem. TYN. gratiam habeo tibi,
Quom copiam istam mihi & potestatem facis: D
Vt ego ad parenteis hunc remittam nuntium,
Qui me quid rerum hîc agitem, & quid fieri velim,
Patri meo ordine omnem rem illuc perferat.
Nunc ita conuênit inter me atque hunc, Tyndare,
Vt te æstumatum in Alidem mittam ad patrem.
Si non rebitas huc, vt viginti minas
Dem pro te. PHI. rectè conuenisse sentio.
Nam pater exspectat aut me, aut aliquem nuntium,
Qui hinc ad se veniat. TYN. Ergo animum aduortas volo,
Que nuntiare hinc te volo in patriam ad patrem. E
PHI. Philocrates vt adhuc locorum feci, faciam sedulò.
Vt potissimùm quod in rem rectè conducat tuam,
Id petam, idque persequar corde & animo, atque viribus.
TYN. Facis ita vt te facere oportet. Nunc animum aduortas volo,
Omnium primùm salutem dicito matri ac patri,
Et cognatis, & si quem alium beneuolentem videris.
Me hîc valere & seruitutem seruire huic homini optumo,
Qui me honore honestiorem semper fecit & facit.
PHI. Istuc ne præcipias, facile memoria memini. TYN. tamen.
Nam equidem nisi quòd custodem habeo, liberum me esse arbitror.
Dicito patri, quo pacto mihi cum hoc conuenerit,

A De huius filio. PHI. quæ memini,mora mera,est monerier.
TYN. Vt eum redimat,& remittat nostrûm huc amborum vicem.
PHI. Meminero. HEG. at quamprimùm poteris, tam in rē vtrique est maxumē.
PHI. Non tuum tu magis videre,quàm ille suum gnatum cupit.
HEG. Meus mihi,suus cuique est carus. PHI. nunquid aliud vis patri
Nuntiari? TYN. Me hîc valere,& tute audacter dicito,
Tyndare,inter nos fuisse ingenio haud discordabili,
Neque te commeruisse culpam,neque me aduersatum tibi,
Benéque hero gessisse morem in tantis ærumnis tamen.
Neque medunquam deseruisse te neque factis,neque fide,
B Rebus in dubiis,egenis.hæc pater quando sciet,
Tyndare,vt fueris animatus erga suum gnatum atque se,
Nunquam erit tam auarus,quin te gratiis emittat manu.
Et mea opera, si hinc rebito,faciam,vt faciat faciliús.
Nam tua opera,& comitate,& virtute,& sapientia,
Fecisti vt redire liceat ad parenteis denuò,
Cùm apud hunc confessus es & genus & diuitias meas.
Quo pacto exemisti è vinclis tuum herum,tua sapientia.
PHI. Feci ego ista vt commemoras:& te meminisse,id gratum est mihi.
Meritò tibi ea euenerunt à me.nam nunc Philocrates,
Si ego item memorem quæ mederga multa fecisti bene,
C Nox diem adimat.nam si seruus meus esses,nihilo secius
Obsequiosus mihi semper fuisti. HEG. di vostram fidem,
Hominum ingenium liberale,vt lacrymas excutiunt mihi.
Videas corde amare inter se.quantis laudibus suum herum
Seruus collaudauit? PHI. pol istic haud me centesimam
Partem laudat,quàm ipse meritus'st,vt laudetur laudibus.
HEG. Ergo cum optimè fecisti,nunc adest occasio,
Benefacta cumulare,vt erga hunc rem geras fideliter.
PHI. Magis non factum possum velle,quàm opera experiar persequi.
Id vt scias,Iouem supremum testem laudo Hegio,
D Me infidelem non futurum Philocrati. HEG. probus es homo.
PHI. Nec me secus vnquam ei facturum quicquam,quàm memet mihi.
TYN. Istæc dicta te experiri & operis & factis volo.
Et quò minus dixi de te,quàm volo,animum aduertas volo.
Atque horunc verborum caussa,caueto,mihi iratus fuas.
Sed te,quæso,cogitato,hinc mea fide mitti domum,
Te æstimatum,& meam esse vitam hic pro te positam pignori.
Ne tu me ignores,cùm extemplò meo è conspectu abscesseris:
Quom me seruom in seruitute pro te hîc dereliqueris:
Túque te pro libero esse ducas,pignus deseras.
Neque des operam pro met,vt huius reducem facias filium.
E Scito te hinc minis viginti æstimatum mittier.
Fac fidelis sis fideli,caue fidem fluxam geras.
Nam pater,scio,faciet,quæ illum facere oportet omnia.
Serua in perpetuum tibi amicum me,atque hunc inuentum inueni.
Hæc per dexteram tuàm te dextera retinens manu
Obsecro,infidelior mihi ne fuas,quàm ego sum tibi.
Tu hoc age,tu mihi nunc herus es,tu patronus,tu pater.
Tibi commendo spes,opésque meas. PHI. mandauisti satis.
Satin' habes,mandata quæ sunt,facta si refero? TYN. satis.
PHI. Et tua,& tua,huc ornatus reueniam ex sententia.
Nunquid aliud? TYN. vt quamprimùm possis,redeas. PHI. res monet.

O.ij.

HEG. Sequere me viaticum vt dem hinc à trapezita tibi, A
Eadem opera à prætore ſumam ſyngraphum. TYN. quem ſyngraphum?
HEG. Quem hic ferat ſecum ad legionem, hinc ire huic vt liceat domum.
Tu intrò abi. TYN. bene ambulato. PHI. bene vale. HEG. edepol rem meam.
Conſtabiliui, cùm illos emi de præda à quæſtoribus.
Expediui ex ſeruitute filium, ſi dis placet.
At etiam dubitaui hos homines emerem, an non emerem diu.
Seruate iſtum ſultis intus ſerui, ne qu óquam pedem
Efferat ſine cuſtode. iam ego apparebo domi.
Ad fratrem modò capteiuos alios inuiſo meos.
Eadem percontabor, ecqui s hunc adoleſcentem nouerit. B
Sequere tu, te vt amittam. ei rei primùm præuorti volo.

QVAE RES BENE VORTAT, &c.} Bene ominandi cauſa. Sic loquebantur veteres initio rei gerendæ. tale eſt illud, quod omnibus rebus agendis præfabantur, *Quod bonum, fauſtum, felix, fortunatúmque ſit.* NOVVS HERVS} ego Hegio. de ſe loquitur in tertia perſona. TVO VETERI DOMINO, } Philocrati. Nam quamuis alloquatur Philocratem, tamen eum putat eſſe Tyndarum ſeruum, & Tyndarum eſſe Philocratem. HVIC} Philocrati, vt quidem exiſtimat Hegio. AD PATREM} ſuum. MVTATIO INTER ME ATQ. ILL. VT N. F. F.} id eſt, vt ego & ille permutemus inter nos filios noſtros: ego, eius filio liberato, meum reciperem: ille, meo dimiſſo, ſuum. ATQVE ILLVM} & illum, patrem Philocratis. VTROQ. VORSVM RECT. ING. M.} ingenio ſum in vtramque partem idoneo, & habili. profert hunc verſum Priſcianus lib. 15. PRO ROTA} vice rotæ, tanquam rota quæ in quamlibet partem verti poteſt. ſignificat ſe eſſe verſutum, & verſatilem inſtar rotæ. EA.} ea ratione: ſeu ob eam cauſam. TVOPTE INGENIO} tuopte ingenio, dandi caſus eſt. HVNC REMIT. NVNCIVM.} remittam hunc, nempe Tyndarum falſo nomine, qui re vera eſt Philocrates. QVI ME QVID RERVM, &c.} Helleniſmus. Nam Latino more dixiſſet, Qui quid ego rerum hic agitem, & quid fieri velim, omnem rem patri meo illuc ordine perferat. TYNDARE.} Sic appellat Tyndarus ipſe Philocratem, quem Tyndarum eſſe putat Hegio. SI NON REBITAS HVC} Si non redeas huc. *betere* antiquum, hoc C eſt ire. tunc rebitere, perbitere, præterbitere, hoc eſt, redire, perire, præterire. Pacuuius in Nipreis, *Vos hinc defenſum patriam in pugnam betite.* Idem in Medo, *ſi reſto, pergit ſtertiam ſi ire conor, prohibet betere.* Liuius Tereo. *Ego puerum interea ancillæ ſubdam lactantem mea, Ne fame perbites.* Ennius in Hecuba, *Nunquam ſcrip ſiſtis, qui parentem, aut hoſpitem necaſſet, quo quis cruciatu perbiteret.* Hæc ex Nonio in *Betere*, & *perbitere*. Plautus Curcul. *qui me in terra æquè Fortunatus erit, ſi illa ad me betet, Palinure? betet* id eſt, ibit. Idem in Trucul. *mortere ocius, ſi viam beteris.* Idem infrà ead. comœd. *Qui per virtutem perbitat, non interit.* NAM PATER EXSP.} pater tuus, vt vult intelligi ab Hegione. PHILOCRATES} Philocratem appellat eum, qui eſt Tyndarus, cùm ſit ipſe Philocrates: de quo ſæpe lectorem admonemus, vt magis meminerit. VT ADHVC LOCORVM F.} vt vſque ad hoc tempus. BENEVOLENTEM} beneuolum. Vſitata vox Plauto. ſic Ciſtell. *ſed ſe quandam agebat mulierem Suam beneuolentem conuenire etiam prius.* Idem in Bacchid. *Nam ille amico, & beneuolenti ſuo ſodali ſedulò Rem mandatam exſequitur.* Terent. Phorm. actus 1. ſcena 2. *Ea ſita erat ex aduerſo. neque ei beneuolens, Neque noſtus, neque cognatus, extra vnam aniculam,* &c. Hoc totum autem. & ſi quem alium beneuolentem videris, valet, &, quemcunque alium beneuolentem videris. HOMINI OPTIMO.} Hegioni. homini optimo autem notandum, nam rarius dicitur, quàm viro optimo. ſic tamen infrà eadem fab. *Propter meum caput labores homini eueniſſe optimo.* QVI ME HONORE HONESTIOREM. S. F.} qui me honore magis, ac magis honeſtauit, atque honeſtat. ISTVC ME PRAECIPIAS.} quæſo, ne mihi iſtuc præmonſtres, néve me doceas: quia memoria teneo. MEMORIA MEMINI.} genus loquendi Plautinum, & iam antea à nobis indicatum, quo nomen cum verbo, ſeu participio iungitur eiuſdem originis: quale eſt illud, D quod eſt ſuprà, *honore honeſtare*, & infrà ead ſcena, *laudetur laudibus*. & in Curcul. *iratus iracundia*, &c. TAMEN.} quamuis probè memineris, præcipiam tibi tamen. NAM EQVIDEM; NISI QVOD CVST.} ſic eſſe legendum, & Latini ſermonis conſuetudo, & carminis lex peruincunt. Nam vulgò ſic legitur mendosé. *Nam quidem*, &c. CVSTODEM} φύλακα, cuſtodem mihi additum, ſeu appoſitum. QVAE MEMINI, MORA M. EST NON.} memorem mones. qui autem memorem monet, moratur eum quem monet, & tempus fruſtra conterit. AT, QVAM PRIMVM POTERIS, TAM IN REM VTRIQ. EST M.} ſic reſtitui, ſecutus partim vulgatos codices, partim manuſcr. ſententia autem plana eſt. hoc enim ſignificat, quo citius hoc confeceris, eo magis vtrique profueris. quàm primùm, tam maximé. ſic dicunt Latini, vt, quàm magis, tam magis. ſic autem habent omnes ferè libri manuſcr. *at quamprimum poteris iſtuc in rem vtrique eſt max.* quæ ſcriptura ſine dubio mendoſa eſt. nam, vt de ſententia, & Latini ſermonis ratione nihil dicam, verſum corrumpit. vox *iſtuc* autem, nata eſt, vt arbitror, ex poſtrema ſyllaba vocis *poteris*, & ſequente particula *tam*. Ita hic verſus corruptus fuit. Iam vulgata lectio, à qua abeſt verbum *poteris*, ferri non poteſt. MEVS MIHI, SVVS CVIQ. EST CARVS} etiam ſui ſimiæ catuli, pulcherrimi, & cariſſimi ſunt. *Quin ſua cuique ſponſa*, inquit M. Tull. lib. 15 epiſt. ad Attic. *placet, mihi mea: ſuus cuique amor, mihi meus*: Eodem pertinet illud Ariſtotelis, aduerſus communitatem vxorum, & liberorum, & bonorum Socraticam diſputantis, lib. 2. politic cap. 3. *Præterea* (mea enim Latina ponam) *nemo dicendo conſequi poſſit, quantum referat ad voluptatem, exiſtimare aliquid eſſe propriè ſuum. non enim fruſtrà ipſe erga ſe amicitiam vnuſquiſque gerit: ſed hoc à natura eſt inſitum* ET TVTE AVD. DICITO. T.} & tu ipſe ne dubitato dicere, nos inter nos fuiſſe ingenio concordi, ſeu concordiam inter nos coluiſſe. HAVD DISCORDABILI.} haud diſcordi. BENEQ. HERO GESS. M.} & te bene geſ- E ſiſſe mihi hero tuo etiam in tantis ærumnis. IN TANTVM AERVMNIS TAMEN.} id eſt, mihi quamuis in tantis ærumnis conſtituto, non defuiſſe tamen. NEQ. MED. VNQVAM DEST. TE NEQ. F. &c} ὑποψελλία. ſed hæc ſententia eſt, & dicito te nunquam me deſeruiſſe, ſeu nunquam à me receſsiſſe, ſeu nunquam mihi defuiſſe, neque re, neque fide: dicito me nunquam à me deſertum eſſe, neque re, neque fidelitate. *Iam med vnquam*, pro me vnquam etiam vſitatè dictum. d, interpoſito inter duas vocales duarum vocum. REBVS IN DVB. EGENIS} ἀσυνδέτως. in rebus dubiis & egenis, id eſt, in periculis, & in temporibus difficilibus, ac neceſſariis, quibus temporibus maximè explorantur, & ſpectantur amici veri, ac falſi. Ennius, *Amicus certus in re incerta cernitur.* VT FVERIS ANIMATVS, &c.} quo animo fueris erga ſuum gnatum, & erga ſe, &c. GRATIIS} ſine vllo pretio. EMITTAT MANV.} liberet, manumittat. SI HINC REBITO} ſi hinc patriam redeo. REDIRE LICEAT AD PAR. DEN.} *redire denuò*, pleonaſmus. QVO FACTO EXEMISTI E VINCLIS} malim legi, *Quo facto*: atque ita prorſus legendum arbitror. Quo facto, inquit, exemiſti, id eſt eripuiſti, è vinclis tuum herum, me ſcilicet, &c. *exemiſti* autem edendum curaui, vnius libri veteris

auctoritatem

A auctoritatem secutus: quam adiuuāt exempla. sic enim suprà eadem comœd. scena superiore, *cúmque vinclis eximis*, &c. & scena quæ incipit, *Si dy immortales*, &c. ibi, *Si vos eximat è vinculis*, &c. MEDERCA.} erga me *εἰς ἐμοί*. NOX DIEM ADIMAT.} dies me deficiat, vt loquitur Cicero. Virgil. autem sic lib. 1. Æn. *Ante diem clauso componet vesper Olympo*. OBSEQVIOSVS.} morigerus, ad obsequendum promptus, ac paratus. VT LACRYMAS EXCVTIVNT MIHI?} quo modo me vel inuitum lacrymare cogunt? sic loquitur & Terent in Heaut. *Lacrymas excussit mihi, Miseréτque me eius*. VIDEAS CORDE AM.?} videre possis, eos amare inter se ex animo, corde, *τῇ καρδίᾳ κἀκεῖ*. ISTIC} istic. CENTESIMAM PARTEM} ex centesima parte. QVAM MERITV'ST, &c.} notandum loquendi genus: *haud me centesimam partem laudat, quàm vt meritus est*, hoc est, centum partibus magis à me laudari meritus est, quàm ego ab eo laudor, seu laudatus sum. LAVDETVR LAVDIBVS} etiam de hoc genere lectorem admonuimus. BENE FACTA CVMVLARE} beneficia augere, & amplificare: bene factis superioribus alia addere. MAGIS NON FACTVM P. V.} ordo est, Non magis possum f. v. id est, non magis possum cupere id effectum reddere, quod dico, quam te enitar, vt fiat. TESTEM LAVDO} testem appello, seu nomino. & ita Nonius, qui hunc locum profert. Et Gellius lib. 2. cap. 6. quo loco Virgilium defendit aduersus Grammaticos quosdam, qui reprehendebant illud, *Aut illaudati nescit Busiridis aras? Laudare*, inquit, *significat prisca lingua nominare, appellaréque. Sic in actionibus ciuilibus laudari id dicitur, quod est nominari. illaudatus enim est, quasi illaudabilis & innominabilis: qui neque mentione, aut memoria vlla dignus, neque vnquam nominandus est*, &c. Hæc eadem ferè Macrobius posuit lib. 6. Saturnalium cap. 7. *Herennius Modestinus* lib. 5. responsorū (quæ verba relata sunt in

B librum 21. Digestorum de euict. & dupl. stipul.) *Caia Seia fundum à L. Titio emerat, & quæstione mota, fisci nomine, auctorem laudauerat: & euictione secuta, fundus ablatus, & fisco adiudicatus est, venditore præsente, quæritur*, &c. Ad quem locum Budęus in annot. in Pandect. ISTHAEC DICTA TE EXPERIRI, &c.} sic habent nostri libri veteres omnes: sic edidit Camer. quæ scriptura, si recta, & incorrupta est, verba sunt veri Tyndari ad Hegionem: sed malim legi, *Isthæc dicta me exper.* &c. *volo me experier* autem antiquè dictum, pro *volo experiri*: de quo alibi. libri vulgati neutrum habent, neque *te*, neque *me*. OPERIS, ET F.} operis & numeri multitudinis, septimi casus à recto singul. *opera, æ*. IRATVS} iis. MEA FIDE} me sponsore, seu fideiussore. sponsor enim & fideiussor pro te intercessi. TE AESTIMATVM,} subintellige, aut repete *ἀπὸ κοινοῦ* esse. MEAM VITAM} supra meum caput. POSITAM PIGNORI,} oppignueraram, pignori oppositam: ita vt si non redeas, ego domino minas xx. quanti æstimatus es, debeam. NE TV ME IGNORES} fac, vel vide, vel quæso, ne tu me quasi ignotum, negligas. CVM EXTEMPLO MEO E C.} simulátque è meo conspectu discesseris. TVQ. TE PRO LIB.} & ne tu te pro libero, id est, tanquam liberum esse ducas: vel ne tu te pro libero geras, qui liber non es, & me, qui pro te pignori oppositus sum, deseras. NEQ. DES OPERAM, &c.} pendet & hic, & superior versus ab illo, *Ne tu me ignor.* Itaque repetita *nè* particula, sic locus explicandus. & vide, ne non des operam pro me, vt huius filium reducas. FAC FIDELIS SIS FIDELI}} sic habent omnes libri nostri veteres. Nonius tamen legit, *Fac fidele*, & *fidele* ait positum pro *fideliter*, hunc locum proferens. Ego Nonium falli puto, vt in multis. Ex eo tamen, quod ita legit Nonius,

C puto scriptum esse à Plauto, mutato verborum ordine, *Fac fidelis sis fidelis*: Sed hoc leue est. CAVE FIDEM FLVXAM G.} fluxam, id est, incertam, mutabilem, infirmam, & instabilem. translatio est à liquoribus. fluxum enim propriè *ῥέον*. Hoc est, quod natura fluit, qualis est aqua. hinc *belli fortuna fluxa*, dicta à M. Tullio in epist. ad Brutum libro singul. & à Sallustio in procem. hist. coniurat. Catilin. *diuitiarum & formæ gloria fluxa atque fragilis*. SERVA IN PERPETVVM TIBI} Nihil hic mutaui præter verborum ordinem. Nam libri vulgat. sic habent, *Serua tibi in perpet.* &c. quam lectionem lex carminis respuit. ATQ. HVNC INVENTVM INVENI} atque inueni hunc Hegionem, iam inuentum, id est, & para tibi amicum Hegionem iam paratum, & quæsitum, si officium tuum facies, & si fidem seruabis. PER DEXTERAM T.} dextera fidei sedes. Homer. *ιλ. ω*, *Ἔσται τοι καὶ ταῦτα γέρον Πρίαμ', ὡς σὺ κελεύεις· Σχήσω γὰρ τόσσον πόλεμον χρόνον, ὅσσον ἄνωγας. Ὣς ἄρα φωνήσας ἐπὶ καρπῷ χεῖρα γέροντος Ἔλλαβε δεξιτερήν, μή πως δείσει᾽ ἐνὶ θυμῷ*. hoc est, Hæc tibi senex Priame, vt postulas, contingent, inquit Achilles: bellum enim tandiu morabor, & intermittam, quandiu à me petiuisti. Sic locutus Achilles manum senis dextram ad iuncturam prehendit, ne quo pacto in animo metueret. Virgil. lib. 3. Æn. *Ipse pater dextram Anchises haud multa moratus, Dat iuueni, atque animum præsenti pignore firmat*. qua de re Seruius ibidem, paulo antè, ibi, *Dixerat: & genua amplexus, genibúsque volutans Hærebat*, &c. NE FVAS} ne sis. TV HOC AGE.} Tu hoc negotium, quod tibi mandaui, diligenter cura, & in eo conficiendo totus esto. SATIN' HABES, MANDATA, QVAE SVNT, F. SI REF.} Satísne habes. i. eóne contentus eris, si ea refero confecta, quæ mihi mandasti? ET TVA, ET TVA} & tua Hegio-

D nis, & tua Philocratis. ORNATVS} instructus. nempe Philoptolemum reducens pro Philocrate. NVNQVID ALIVD?} subintelligendum vis? vox abeuntis, aut abire parantis. VT QVAMPRIMVM POSSES, RED.} putabam olim legendum, *vt cùm primùm posses*: sed nunc aliud sentio. Nam quàm primùm possis, ita dictum, vt illa, quàm citissimè possis, quàm celerrimè possis, &c. SYNGRAPHVM.} Diploma significat, per quod liceat Pseudotyndaro tempore belli ire in Elidem. ÆDEPOL REM MEAM CONSTABILIVI, &c.} sic loquitur Terentius Adelphis, *Dis quidem esses, Demea, ac rem tuam constabilisses*. EXPEDIVI} eripui, exemi, impeditum liberaui. SI DIIS PLACET.} si dij approbant, si dij volunt, diis volentibus. Interdum, si diis placet *εἰρωνικῶς* vsurpatur. AT ETIAM DVBITAVI HOS HOM.} proinde ac si dicat, stultus fui, qui dubitaui. Nullo enim pacto dubitare debui: hos captiuos emerem, an non emerem. SVLTIS,} si voltis. NE QVOQVAM PEDEM EFFERAT,} ne quò exeat. Cicero lib. 7. epist. ad Attic. de Bibulo loquens: *illum qui pedem porta, quoad hostis cis Euphratem fuit, non extulit*, &c. APPAREBO DOMI.} præstò ero domi, comparebo domi. Hinc dicuntur apparitores, quia semper apparent Prætoribus, & consulibus. EADEM PERC.} eadem opera percontabor, &c. ECQVIS} num quis. HVNC ADOLESC.} quem Hegio putat esse Philocratem, cùm sit Tyndarus Philocratis seruus, idémque ipsius Hegionis filius. TE VT AMITTAM,} te vt absoluam, & expediam, sumpta à trapezita pecunia, quam tibi dem viaticum. EI REI PRIMVM PRAEVERTI V.} eam rem primùm transigere volo, ante alias res omneis, te primùm omnium rerum amittere volo.

E ## ERGASILVS PARASITVS.

MIser homo est, qui ipse sibi quod edit, quærit, & id ægrè inuenit.
Sed ille est miserior, qui & ægrè quærit, & nihil inuenit.
Ille miserrimus est, qui cùm esse cupit, quod edit, non habet.
Nam hercle ego huic diei si liceat oculos effodiam libens,
Ita malignitate onerauit omneis mortales mihi.
Neque ieiuniosiorem, neque magis effertum fame
Vidi: nec cui minus procedat, quicquid facere occeperit.
Itaque venter guttúrque resident esuriales ferias.
Ilicet parasiticæ arti in maxumam malam crucem,
Ita inuentus iam ridiculos inopinésque ab se segregat.

Nihil morantur iam Laconas imi subsellij viros, A
Plagipatidas, quibus sunt verba sine penu & pecunia.
Eos requirunt, qui libenter cùm ederint, reddant domi.
Ipsi obsonant, quæ parasitorum antè erat prouincia.
Ipsi de foro tam aperto capite ad lenones eunt,
In tribu quàm aperto capite sonteis condemnant reos.
Neque ridiculos iam teruncij faciunt: sese omnes amant.
Nam vt dudum hinc abij, accessi ad adolescenteis in foro:
Saluete, inquam, Quò imus vnà, inquam, ad prandium? atque illi tacent.
Quis ait hoc, aut quis profitetur, inquam? quasi muti silent.
Neque me rident, vbi cœnamus, inquam? atque illi abnuunt. B
Dico vnum ridiculum dictum, de dictis melioribus,
Quibus solebam menstrualeis epulas antè adipiscier.
Nemo ridet. sciui extemplò rem de compacto geri.
Ne canem quidem irritatam voluit quisquam imitarier.
Saltem si non arriderent, denteis vt restringerent.
Abeo ab illis, postquam video me sic ludificarier.
Pergo ad alios, venio ad alios, deinde ad alios: vna res.
Omnes compacto rem agunt, quasi in velabro olearij.
Nunc redeo inde, quoniam me ibi video ludificarier.
Item alij parasiti frustra obambulabant in foro.
Nunc barbarica lege certum est ius meum omne persequi. C
Qui concilium iniere, quo nos victu & vita prohibeant,
His diem dicam, irrogabo multam, vt mihi cœnas decem
Meo arbitratu dent, cùm cara annona sit. sic egero.
Nunc ibo ad portum hinc. Est illic mihi vna spes cenatica.
Si ea decollabit, redibo huc ad senem, ad cenam asperam.

QVOD EDIT,} quod comedat. edit modi coniunctiui: *edim, edis, edit.* SED ILLE EST MISERIOR, &c.} climax. CVM ESSE CVPIT,} cùm comesse cupit, cùm esurit. In hoc ipso inest miseria extrema, si quis non habeat, quod edat, seu edit, cùm esurit. Nam superiores duo quærunt: atque eorum alter ægrè inuenit: alter nihil inuenit, posteaquam diu quæsiuit, sed non quo tempore esurit. OCVLOS EFFODIAM LIB.} libenter lucem eripiam: translatio est. libenter, inquit, hunc diem luce priuem, quia hodie neminem nactus sum, qui me pasceret, aut qui me ad cenam vocaret. ITA MALIG. ONER. OMN. M. M.} ita omneis homines reddidit in me illiberaleis, ac malignos. NEQ. IEIVNIOSIOREM, &c.. neque vidi diem ieiunij pleniorem, neque fame refertiorem: quia totum hunc diem, quod mihi nunquam antea contigit, ieiunus, ac famelicus fui. RESIDENT ESVRIALEIS FERIAS} residêre, & sedêre interdum est quiescere, & opus intermittere, & à rebus agendis supersedere: quod feriis, & festis diebus licebat. hinc resides. Varro lib. 5. de lingua Latina. Liberalia dicta, quod per totum oppidum eo die sacerdotes liberi, hedera coronatæ anus cum libis, & foculo pro re p. sacrificantes. resident igitur, esurialeis ferias dixit Plautus pro eo quod est, agitant ferias, quæ esuritioni, seu esuriei dicatæ sunt: quod nihil aliud est, quàm quiescunt, & cessant ab edendo, & bibendo. esurialeis autem ferias dixit, ficto ab esuriæ vocabulo. Sic ferè hunc locum explicat Adr. Turneb. comment. lib. 1. de legib. Illud præterea animaduertendum est, resident ferias: esse Atticismum, quasi dictum sit feriantur ferias. ILICET PARASITICAE ARTI IN MAX. M. CR.} id est, abeat ars parasitica in maximam malam crucem, valeat ars parasitica, atque adeò dij eam malè perdant. *Ilicet*, vox, quam vsurpabat præco, cùm vel de consilio iudices, vel de concilio populus dimittebatur, re scilicet transacta, ac terminata. Itaque finem rei significat, quemadmodum & actum est. RIDICVLOS,} eos, qui risum mouent: & qui risu mouendo cibum quærunt, parasitos. NIHIL MORANTVR IAM LACONAS, &c.} nihil iam curant parasitos, Parasitos appellat Laconas, quia, vt pueri Lacedæmonij, sic & parasiti plagas, & verbera perferre assuescunt. Itaque infrà non longè, hos plagipatidas appellat, id est, plagarum patienteis, seu perferenteis: quod & Lacedæmoniis, & parasitis conuenit. Horat. oda 7. lib. 1. *Me nec tam patiens Lacedæmon,* &c. ad quem locum hac de re plura. IMI SVBSELLII VIROS.} qui accumbunt in imo subsellio. Sic loquitur in Sticho, *Scis tu med esse imi subsellij virum.* Horat. Sat. 8 lib. 2. *secutis omnibus imis.* Idem epist. 18. lib. 1. *Alter in obsequium plus æquo pronus, & imi Derisor lecti,* &c. Vbi nos hac de re sat multa. Accumbebant autem plerunque parasiti in imis lectis, & minus honoratis locis. PLAGIPATIDAS} nomen à Plauto factum. qui nihil habent præter verba: & qui eos vicissim ad cœnam vocare non solent, à quibus antè vocati & bene accepti sunt. Quid sit penus, & quid appellatione penus, seu penoris contineatur, docent Iurisconsulti lib. 33. Digest. tit. de penu legata. & A. Gell. lib. 4 cap. 1. EOS REQVIRVNT,} eos ad cœnam vocant. QVI LIBENTER CVM EDERINT,} qui cùm iucundè comederint, & bene accepti fuerint, vocent vicissim eos, apud quos iucundè epulati fuerunt, domum suam M. Tull. lib. 2. de Finib. *Et tamen non negat libenter vnquam cenasse Gallonium (mentiretur enim) sed bene. Ita grauiter, & seuerè voluptatem secernit à bono. Ex quo illud efficitur, qui bene cenent, omneis libenter cenare: qui libenter, non continuò bene.* Lucilius, *quod bene coctu, Condito, sermone bono: si queris libenter.* IPSI OBSONANT:} ipsi obsonium parant, seu emunt. TAM APERTO CAPITE,} id est tam sine pudore: tam confidenter, tam deposito omni pudore: contrà, operto capite, id est, vt Græci dicunt, [illegible]. Horat. Sat. 3. lib. 2. *Nam malè gesta cùm vellem mittere aperto Me capite in flumen,* &c. Plautus Mostellaria, *caue respexis. fuge, atque operi caput.* Operiebant caput, qui mortem sibi consciscere volebant, & quos alicuius speciei, aut dicti factive pudebat. NEQ. RIDICVLOS IAM TERVNCII FACIVNT.} neque eos, qui risum mouent, hoc est, parasitos iam flocci faciunt. Teruncius à tribus vnciis dictus, inquit Varro lib. 5. de ling. Latin. M. Tull. lib. 3. de Finib. *Vt interit magnitudine maris Ægæi*

stilla

A *stilla muria, & vt in diuitijs Crœsi teruncij accessio, & gradus vnus in ea via, quæ est hinc in Indiam,* &c. sic autem ferè loquitur Catullus ad Lesb. *Rumorésque senum seueriorum omneis vnius æstimemus assis.* Idem de Acm. *Non assis facis oblitum lupanar: At si perditum potest quod esse.* auctor Priapeior ad matronas, *Non assis faciũt, euntque rectè.* SESE OMNES AMANT] omnes sunt φίλαυτοι. ATQVE ILLI TACENT.] illi verò statim tacent. atque videtur hoc loco valere, statim, siue celeriter. vt apud Virg l. *Si brachia fortè remisit: Atque illum in præceps prono rapit alueus amni.* Nonius. QVIS AIT HOC? INQ.] quis ait, eamus, inquam? ATQ. ILLI ABNVVNT.] id est, continuò illi nutu capitis significant se nusquam cenarunt ire. DICTVM,] salsum aliquod, & facetum verbum. M. Tull. lib. 2. de Oratore, *Dicere enim aiunt Ennium flammam à sapiente faciliùs ore in ardente opprimi, quàm bona dicta teneat, quæ salsa sint.* Nam ea dicta appellantur proprio iam nomine. DE DICTIS MELIORIBVS.] Sic in Sticho, *Ibo intrò ad libros, & discam de dictis melioribus.* MENSTRVALEIS] quæ mihi in vnum mensem satis essent. REM DE COMPACTO GERI.] id est adolescenteis vnà inter se pactos esse, vt parasitos, & vrbanos, & scurras omneis nihili facerent: vt esurire, atque adeò fame tabescere sinerent. Compactum. pactũ inter plureis factum Profert hunc locum Sosipater. NE CANEM QVIDEM INRITATAM VOLVIT Q. IMIT.] ne ringi quidem voluit. ringi dicitur canis. cùm irritatus rictum diducit, & denteis nudat cum stridore. Hoc igitur significat: adolescentes illi ne ringi quidem animum induxerunt: ne denteis quidem nudarunt, vt saltem se ridere simularent, & more canum ringerentur. Lucret. lib. 5. *Inritata canum cùm primùm magna Molossũm Mollia ricta tremunt (al. fremunt) duros nudantia denteis,* &c. SI NON ARRIDERENT,] si non mihi, risum mouenti, risu gratificarentur. DENTEIS VT RESTRINGERENT.] denteis vt nudarent vt rictum diducerent. VNA RES.] vna & eadem res subintell. est, hoc est,

B alij omnes, ad quos iui postea, ita, vt illi sese in me gesserunt: vel taleis se qualeis illi, in me præbuerunt. COMPACTO] de compacto, ex communi pacto: quasi communiter inter se pacti sint, se parasitos longum valere iussuros. Sosipater. *Compacto.* Affranius in Emancipato, *Te facere compacto omnia.* QVASI IN VELABRO OL.] vt in velabro olearij, id est, qui oleum vendunt, communi pacto oleum vendunt impenso, & vno eodémque pretio. *Velabrum locus Romæ, iuxta montem Auentinum, à vehendo dictus.* Horat. Sat. 3. lib. 2. *cum velabro omne macellũ.* de velabro nonnulla Varro lib. 4. de lingua Latina. sed illa non satis emendata sunt. Propertius lib. 4. in extr. de Hercule, *Venit ad inuictos pecorosa Palatia monteis, Et statuit fessos, fessus & ipse boues: Qua velabra suo stagnabant flumine, quáque Nauta per vrbanas velificabat aquas.* Idẽ, *At, qua velabri regio patet, ire solebat Cæruleus pulsa per vada linter aqua.* BARBARICA] Latina, seu Romana, de collegiis, & conciliis, seu coitionibus illicitis, vt indicat Camerarius. extat titulus 22. lib. 48. Digest. de corporibus, & collegiis illicitis. Commemorantur & leges, Dulia Menia de coitionibus: Clodia, de collegiis restitutis, quæ prioribus legibus vetita fuerãt. Nõnulli, in his Iacobus Capellus, consiliarius Regius, vir doctus, & acutus existimauit significari legẽ Variam, à Quinto Vario Hibrida latam, vt quæreretur de iis, quorum opera consiliõve socij contra populum Rom. arma sumpsissent, & ciues Rom. victu prohiberentur. QVI CONCILIVM INIERE] Qui coierunt. Marc. Tull. in Cluẽt. ex lege quadam, *Qui coijt, coierit, conuenit, conuenerit, quo quis iudicio publico condemnaretur,* &c. HIS DIEM DICAM.] suprà in Asin. *quem videam æquè esse mæstum, quasi dies si dicta sit.* SPES CENATICA.] spes cenæ. SI EA DECOLLABIT.]

C id est, si ea fallet, & decipiet, seu deficiet: atque ita ferè Diomedes libro 1. Alij, si ea delabetur, & quasi de collo decidet. Vtitur eodem verbo in Casina, vtitur & Varro lib. 1. de re Rustic. *Duo in primis spectasse videntur Italici homines, colendo possentne fructus pro impensa ac labore redire: & vtrùm saluber locus esset, an non: quorũ si alterutrũ decollãt, & nihilominus quis vult colere, mente est captus, atque ad agnatos & gentileis est deducendus.* Nõnulli sic explicãt, si ea malè procedet: & putant esse translationem à liquoribus, aut à sortibus, & volunt scribi cum vno l, *decolabit.* Aliàs decollare, est de collo deponere, vt docet Nonius. AD CENAM ASPERAM] ad olera, & terra nata: ad cenam terrestrem.

HEGIO.

Qvid est suauius, quàm bene rem gerere bono publico? sicut ego feci heri,
Cùm emi hosce homines. vbi quisque vident, eunt obuiam,
Gratulantúrque eam rem: ita me miserum restitando,
D Retinendóque lassum reddiderunt.
Vix ex gratulando miser iam eminebam:
Tandem abij ad prætorem, ibi vix requieui: rogo syngraphum:
Datur mihi, ilico dedi Tyndaro: ille abiit domum.
Inde illico reuortor domum. postquam id actum est, eo
Protinus ad fratrem. inde abij, mei vbi sunt alij captiui.
Rogo, Philocratem ex Alide ecquis omnium nouerit?
Tandem hic exclamat, eum sibi esse sodalem. dico esse eum
Apud me. hic extemplò, orat, obsecrátque eum sibi vt liceat
Videre. iussi ilico hunc exsolui. nunc tu sequere me,
Vt quod me orauisti, impetres, hominem vt conuenias.

E QVID EST SVAVIVS, QVAM, &c.] Errat Hegio, vt paulò pòst intelliget. BENE REM G.] bene rem suam gerere, quod Græci dicunt εὖ πράττειν: & hoc apprecantur initio litterarum, quas ad alterum mittunt. Horat. epist. ad Celsum lib. 1. *Celso gaudere, & bene rem gerere Albinouano.* BONO PVB.] cum bono publico. Hoc eo dicit, quia audierat Philocratem esse honestissimo & summo loco natum, & idcirco non solùm sua, sed etiam reip. interesse, eum suis reddi: neque sciebat eum ipsum dimissum esse, retento Tyndaro: sed contrà existimabat missum esse Tyndarum, illo retento. GRATVLANTVRQVE EAM REM.] subintell. mihi. RESTITANDO,] dum ipsi crebrò restant seu resistunt, id est, consistunt. Terent. Andr. *Daue, ades, resiste.* Plautus Casina. *dabo. μέγα κακόν, nisi resistis.* RETINENDOQ.] & dum me retinent. LASSVM REDDIDERVNT.] delassarunt, defatigarũt. EMINEBAM:] emergebam, euadebam: hoc dicit quasi à gratulatoribus obrutus, & penè oppressus fuerit. ROGO SYNGRAPHVM.] peto à prætore diploma. quo impunè per terram hostilem belli tempore, Tyndaro ire, & redire pseudo liceat. TYNDARO.] Pseudotyndaro, id est, Philocrati, qui simulat se esse Tyndarũ. ROGO,] rogo meos alios Captiuos. ECQVIS OMNIVM] nunquis ex omnibus meis Captiuis, &c. HIC] vnus ex captiuis meis, Aristophontes nomine.

TYNDARVS. A

NVnc illud est,cùm me fuisse,quàm esse,nimio mauelim.
Nunc spes,opes,auxiliáque à me segregant,spernúntque me.
Hic ille est dies,cùm nulla vitæ meæ salus sperabilis'st.
Neque exsulium,neque adeò spes est,quæ mihi hunc aspellat metum.
Nec subdolis mendaciis vsquam mihi integumentum est meis.
Nec sycophantiis nec fucis vllum mantellum obuiam est.
Neque deprecatio perfidiis meis,nec malefactis fuga est.
Nec confidentiæ vsquam hospitium est,nec deuerticulum dolis.
Operta quæ fuere,aperta sunt:patent præstigiæ.
Omnis res palàm est:neque de hac re negotium est,quin malè B
Occidam,oppetámque pestem heri vicem,meámque.
Perdidit me Aristophontes hic,qui intrò venit modò.
Is me nouit,is sodalis Philocrati & cognatus est.
Neque iam seruare Salus,si volt,me potest:nec copia est,
Nisi meo aliquam corde machinor astutiam.
Quam? malum:quid machiner? quid comminiscar?maximas
Nugas,ineptiásque incipisso,hæreo.

CVM ME FVISSE] id est,cùm me vixisse.hoc est, cùm me mortuum esse , &c. sic Bacchid. *Vixisse nimio satius est, quàm viuere.* Idem in Pseud. *mortuus est qui fuit.* Idem in Persa, *Omne ego pro nihilo esse ducto, quod fuit , quando fuit.* Idem in Trucul. *Ita sibi penè fuit Phronesium.* Virgil.lib.2.Æneid. *fuimus Troes,fuit Ilium,& ingēs Gloria Teucrorum.* Idem lib.4. *Vixi,& ,quem dederat cursum fortuna,peregi.* Plutarch.in Cicerone, ὁρῶν δὲ πολλοὺς ἔτι τῶν συνωμοτῶν ἐν ἀγορᾷ συνεστῶτας ἀθρόους καὶ τὴν μὲν πρᾶξιν ἀγνοοῦντας, τὴν δὲ νύκτα προσδεχομένους, ὡς ἔτι ζώντων τῶν ἀνδρῶν καὶ δυναμένων ἐξαρπασθῆναι, φθεγξάμενος μέγα πρὸς αὐτούς, ἔζησαν, εἶπεν. deinde subiicit, οὕτω δὲ Ῥωμαίων οἱ δυσφημεῖν μὴ βουλόμενοι, τὸ τεθνάναι σημαίνουσιν. id est, Videns autem Cicero multos etiam de coniuratis,in foro,denso agmine simul stanteis,& quid actum ab eo esset, ignoranteis, noctem autem expectanteis.tanquam illis etiámnum viuentibus,& quasi per vim eripi possent,voce sublata,& ad eos conuersa,vixerunt,inquit.Sic autem Romani ij,qui mali ominis verbum loqui nolunt,mori significant. Tale ferè illud Terētij est in Heaut. *filium vnicum adolescentulum Habeo. ah,quid dixi?habere me? immò habui Chreme,Nūc habeam,néc ne, incertum est.* NVNC SPES, OPES, SE AVXIL. &c.] sententia plana est, nunc spes , opes , auxiliáque se à me segregant , id est, à me discedunt , & me deserunt. Aberat à libris vulgatis prouocabulum *se* , quod restitui ex duobus nostris libris manuscr. SPES, OPES,]sic suprà non longè hæc duo coniunctè posuit. *Tibi cōmendo spes,opésque meas.* NEQVE EXSILIVM EXITIO'ST.] id est , neque vllus mihi locus est , quò profugiens possim exitium , & perniciem declinare, ac vitare. M. Tull.pro Cæcina, *exsulium enim non supplicium est, sed perfugium , portúsque supplicij. Nam qui volunt pœnam aliquam subterfugere,aut calamitatem, eo solum vertunt,hoc est,sedem ac locum mutant. Itaque nulla in lege nostra reperietur,vt apud cæteras ciuitates maleficium vllum exsulio esse mulctatum. sed cùm homines vincula neces , ignominiasque vitant,quæ sunt legibus constituta , confugiunt quasi ad aram in exsulium,* &c. superiora illa Ciceronis verba hunc Plauti locum declarant, atque illustrant. Postremò hanc scripturam confirmat versus,qui sequitur non longo post interuallo, *Nec deprecatio perfidijs meis,nec malefactis fuga'st.* Quid enim illud est fuga,præsertim apud Græcos φυγή,quàm exsilium?Iam vocem *exitio*,quam sustulerat Camerarius , ego in omnibus libris & vulgatis , & manuscr.repertam restitui. ASPELLAT M.] longè à me pellat m. NEC SVBDOLIS MENDACIIS VSQVAM MIHI INTEGVMENTVM EST MEIS] sic hunc versum restitui , qui mendosus erat in omnibus libris , præterquam in vno , qui fuerat mihi ab Io. Tilio olim episcopo Meldensi nuper mortuo commodatus. Omnino cùm hic versus ita legatur in omnibus alijs libris, *Nec mendacijs subdolis mihi vsquam mantellum'st meis*,& contra carminis legem (sunt enim hi versus magnam partem trochaici, octonarij, acatalecti.) & præter decorum ob eiusdem vocis iterationem in duobus versibus inter se propinquis:putabam eum non esse Plautinum,sed ex annotatione aliqua, aut ex sequente versu natum.Nunc hac scripturæ dissimilitudine in illo libro reperta, sententiam ego quidem planè non mutaui , sed tamen eum , vt nunc edidi, minus longè abesse ab elegantia Plautina existimo. MANTELLVM] tegmen , seu tegmentum , quo meæ sycophantiæ mesque doli tegantur: vel quæ sycophantiis & fucis meis opponantur seu obiiciantur. Idem ferè dicit quod superiore dictum est.Hunc autem versum esse Plautinum germanum testatur Seruius , qui eum profert in Commentationibus in lib.4.Georg.ibi, *tonsisque ferunt mantilia villis.* sic autem Seruius , Varro appellat mantelia seu mantella , quasi manuteria.Cæterùm Plautus huius singulare mantellum posuit in Captiuis , *Nec sycophantijs , nec fucis vllum mantellum obuiam'st.* Lucilius autem mantella dixit,mappas,mantella,merúmque quæ Græci μάκτρα vocant. Hæc Seruius. NEQ. DEPRECATIO PERFIDIIS MEIS,&c.id est,neque est,quod deprecatorem mihi parem,qui pro me causam dicēs, seu potius deprecatione vtēs,meis perfidiis veniam impetret. Terent. Heaut. *Ne te admisse.nemo accusat.Syre,te. nec tu aram tibi,Neque precatorem pararis.* vel sic, neque est quod ego deprecando sperem me mearum perfidiarum aut culpa solutum,aut pœna liberatum iri.NEC MALEFACTIS FVGA'ST]id est,nec malefactis meis effugium est , id est , malefacta meæ effugere non possunt , quin teneantur , & deprehendantur. PATENT PRAESTIGIAE.]aperti sunt doli,quibus quodammodo seni oculorum aciem præstinxi, OPPETAMQVE PESTEM , id est, mortem oppetas.sic suprà Asin. princip. *Atque illa viua viuus vt pestem oppetas.* HERI VICEM, MEAMQ.] id est, pro hero,& pro me. NEQVE IAM SERVARE SALVS,&c.] hyporbole. Sic Terent. Adelph. *Ipsa si cupiat Salus , Seruare prorsus non potest hanc familiam.* M. Tull. *ecquod iudicium Romæ tam dissolutum tam perditum tam nummarium fore putasti, quo ex iudicio te vlla salus seruare posset:cùm,*&c. Idem pro M.Fonteio, *Hîc si ingeniosi & periti,& æqui iudices has parteis esse existimatis, vt,quoniam quidem testes dicunt,sine vlla dubitatione credendum sit: salus ipsa virorum fortium innocentiam tueri non potest.* NEC COPIA'ST] nec facultas est mei seruandi,ἀμήχανόν ἐστι ἐμὲ σώζεσθαι, καὶ ἄπορον. QVAM MALVM] Quam, malùm, astutiā machinari possim?malum,interiectio est,vt alibi indicauimus.sic Terent.Heaut. *Quas malum,ambages mihi narrare occipis?* INCIPISSO:]incipiò.al.incipesso.sed incipisso,mále,de quo suprà.HAEREO] ἀπορῶ.quò me vertam, aut quid agam, nescio. Neque progredi, neque regredi possum.interclusus est mihi quoquo vorsum exitus.

C D E

HEGIO,

A HEGIO, TYNDARVS, ARISTOPHONTES.

HEG. QVò illum nunc hominem proripuisse foràs se dicam ex ædibus.
TYN. Nunc enimuerò ego óccidi: eunt ad te hostes. Tyndare, quid loquar?
Quid fabulabor? quid negabo? aut quid fatebor? mihi
Res omnis in incerto sita est. quid rebus confidam meis?
Vtinam te di prius perderent, quàm periisti è patria tua
Aristophontes, qui ex parata re imparatam omnem facis.
Occisa est hæc res, nisi reperio atrocem mihi aliquam astutiam.
HEG. Sequere, hem tibi hominem. adi, atque alloquere. TYND. quis homo est me hominum miserior?
B AR. Quid istuc est, quod meos te oculos dicam fugitare Tyndare?
Próque ignoto me aspernari, quasi me nunquam noueris?
Equidem tam sum seruus, quam tu. etsi ego domi liber fui,
Tu vsque à puero seruitutem seruiuisti in Alide.
HEG. AEdepol minimè miror, si te fugitat, aut oculos tuos,
Aut si te odit qui istum appelles Tyndarum pro Philocrate.
TYN. Hegio hic homo rabiosus habitus est in Alide,
Ne tu quod istic fabuletur, aureis immittas tuas.
Nam istic hastis insectatus est domi matrem & patrem.
Et illic isti qui sputatur morbus interdum venit.
Proin tu ab istoc procul recedas. HEG. vltro istum à me. AR. ain verbero?
C Me rabiosum? atque insectatum esse hastis meum memoras patrem?
Et eum morbum mihi esse, vt qui me opus sit insputarier?
HEG. Ne verere, multos iste morbus homines macerat,
Quibus insputari saluti fuit, atque aliis profuit.
AR. Quid tu autem, etiam huic credis? HEG. quid ego credam huic. AR. insanum esse me.
TYN. Viden' tu hunc, quàm inimico voltu intuetur? concedi optumum est.
Hegio, fit quod ego tibi dixi: gliscit rabies, caue tibi.
HEG. Credidi esse insanum extemplò, vbi te appellauit Tyndarum.
TYN. Quia suum ipse interdum ignorat nomen, neque scit qui siet.
D HEG. At etiam te suum sodalem esse aiebat. TYN. haud vidi magis.
Et quidem Alcmæo atque Orestes & Lycurgus postea,
Vna opera mihi sunt sodales, qua iste. AR. at etiam furcifer
Malè mihi loqui audes? non ego te noui? HEG. pol planum id quidē est
Non nouisse, qui istum appelles Tyndarum pro Philocrate.
Quem vides, eum ignoras: illum nominas, quem non vides.
AR. Immò iste eum sese ait, qui non est, esse: & qui verò est, negat.
TYN. Tu repertu's enim, Philocratem qui superes veriuerbio.
AR. Pol ego vt rem video, tu inuentus, vera vanitudine
Qui conuincas, sed quæso hercle agedum aspice ad me. TYN. hem. AR. dic modò,
E Te negas Tyndarum esse? TYN. nego inquam. AR. tun' te Philocratē esse ais?
TYN. Ego inquam. AR. túne huic credis? HEG. plus quidem, quàm tibi, aut mihi.
Nam ille quidem, quem tu hunc memoras esse, hodie hinc abiit Alidem.
Ad patrem huius. AR. quem patrem, qui seruus est? TYN. & tu quidē
Seruus, & liber fuisti, & ego me confido fore,
Si huius huc reconciliasso in libertatem filium.
AR. Quid ais furcifer, tun' te gnatum memoras esse liberum?

TYN. Non equidem me liberum, sed Philocratem esse aio. AR. quid est? A
Vt scelestus Hegio nunc iste ludos hic facit!
Nam is est seruus ipse, neque præter se vnquam ei seruus fuit.
TYN. Quia tute ipse eges in patria, nec tibi qui viuas domi est,
Omneis inueniri simileis tibi vis. non mirum facis.
Est miserorum, vt maleuolentes sint, atque inuideant bonis.
AR. Hegio vide sis, ne quid tu huic temerè insistas credere.
Atque vt perspicio, profectò iam aliquid pugnæ edidir.
Filium tuum quod redimere se ait, id neutiquam mihi placet.
TYN. Scio te id nolle fieri: efficiam tamen id ego, si di adiuuant.
Illum restitu[illegible]m huic: hic autem in Alidem me meo patri
Propterea a[illegible] patrem hinc amisi Tyndarum. AR. quin tute is es. B
Neque præter te in Alide vllus seruus istoc nomine est.
TYN. Pergin' seruum me exprobrare esse, id quod vi hostili obtigit?
AR. Enimuerò iam nequeo contineri. TYN. heus audin' quod ait? quin fugis.
Iam illic hic nos insectabit lapidibus, nisi illum iubes
Comprehendi. AR. crucior. TYN. ardent oculi, fit opus Hegio.
Viden' tu illi maculari corpus totum maculis luridis?
Atra bilis agitat hominem. AR. at pol te, si hic sapiat senex,
Atra pix agitet apud carnificem, tuóque capiti illuceat.
TYN. Iam deliramenta loquitur, laruæ stimulant virum.
HEG. Quid? quid si hunc comprehendi iusserim? TYN. Sapias magis.
AR. Crucior, lapidem non habere me, vt illi mastigiæ C
Cerebrum excutiam, qui me insanum verbis concinnat suis.
TYN. Audin' lapidem quæritare? AR. solus te solum volo
Hegeo. HEG. istinc loquere si quid vis, procul tamen audiam.
TYN. Nanque ædepol si adbites propius, os denasabit tibi
Mordicus. AR. neque pol me insanum, Hegio, esse creduis,
Neque fuisse vnquam, neque esse morbum, quem istic autumat.
Verùm si quid metuis à me, iube me vinciri: volo,
Dum istic itidem vinciatur. TYN. immò enimuero, Hegio,
Istic, qui volt, vinciatur. AR. tace modò, ego te, Philocrates
False, faciam, vt verus hodie reperiare Tyndarus.
HEG. Quid mi abnutas? TYN. tibi ego abnuto? quid agat, si absis longius? D
Quid ais? quid si adeam hunc insanum? TYND. nugas ludificabitur.
Garriet quò neque pes vnquam, neque caput compareat.
Ornamenta absunt: Aiacem, hunc cùm vides, ipsum vides.
HEG. Nihil facio, tamen adibo. TYN. nunc ego omnino óccidi.
Nunc ego inter sacrum, saxúmque sto, nec quid faciam, scio.
HEG. Do tibi operam Aristophontes, si quid est quod me velis.
AR. Ex me audibis vera, quæ nunc falsa opinare Hegio.
Sed hoc primùm me expurgare tibi volo, me insaniam
Neque tenere, neque mihi esse morbum, nisi quòd seruio. E
At ita me rex deorum atque hominum faxit patriæ compotem.
Vt istic Philocrates non magis est, quàm aut ego aut tu. HEG. eho dic mihi.
Quis illic igitur est? AR. Quem dudum dixi à principio tibi.
Hoc si secus reperies, nullam caussam dico, quin mihi
Et parentum & libertatis apud te deliquio fiet.
HEG. Quid tu ais? TYN. me tuum esse seruum, & te meum herum. HEG. haud istuc rogo.
Fuistin' liber? TYN. fui. AR. enimuero non fuit, nugas agit.
TYN. Quî tu scis? an tu fortasse fuisti meæ matri obstetrix,

Qui

A Qui id tam audacter dicere audes? AR. puerum te vidi puer.
TYN. At ego te video maior maiorem. hem rursum tibi:
Meam rem non cures, si rectè facias. num ego curo tuam?
HEG. Fuitne huic pater thesaurochrysonicochrysides?
AR. Non fuit, neque ego istuc nomen vnquam audiui ante hunc diem.
Philocrati Theodoromedes fuit pater. TYN. pereo probè.
Quin quiesce tu directum cor meum, ac suspende te.
Tu sussultas, ego miser vix asto præ formidine.
HEG. Satin' istuc mihi exquisitum est fuisse hunc seruum in Alide?
Neque esse hunc Philocratem? AR. tam satis, quàm nunquam hoc inuenies secus.
B Sed vbi is nunc est? HEG. vbi ego minimè, atque ipsus se volt maximè.
Tum igitur ego deruncinatus deartuatus sum miser
Huius scelesti technis, qui me, vt lubitum est, ductauit dolis.
Sed vide sis. AR. Quin exploratum dico & prouisum hoc tibi.
HEG. Certon'? AR. Quin nihil vnquam inuenies magis hoc certo certius.
Philocrates iam inde vsque amicus fuit mihi à puero puer.
HEG. Sed qua facie est tuus sodalis Philocrates? AR. dicam tibi.
Macilento ore, naso acuto, corpore albo, & oculis nigris,
Subrufus, aliquantum crispus, cincinnatus. HEG. conuenit.
TYN. Vt quidem hercle in medium ego hodie pessimè processerim.
Væ illis virgis miseris, quæ hodie in tergo morientur meo.
C HEG. Verba mihi data esse video. TYN. quid cessatis compedes
Currere ad me? meáque amplecti crura, vt vos custodiam?
HEG. Satin' me illi hodie scelesti captiui cæperunt dolo?
Illic seruum se assimulabat, hic sese autem liberum.
Nucleum amisi, reliquit pigneri putamina.
Ita mihi stolido sursum versum os subleuere offuciis.
Hic quidem me nunquam irridebit. Colaphe, Cordalio, Corax,
Ite istuc, atque efferte lora. LO. num lignatum mittimur?

ILLVM NVNC HOM.] Philocratem, vt putat Hegio. Nam Tyndarus est. PRORIPVISSE FORMAS SE, &c.] Sic Virgil. Palæm. *quò nunc se proripit ille?* Idem libr. 6. Æneid. *Tandem proripuit sese.* Intelligit hic spectator, Tyndarum Aristophontis, cui notus erat, conspectum fugere, neque se audere ei visendum præbere. IN INCERTO.] in dubio. D QVAM PERIISTI E P. T.] quàm patriam amisisti, & in hostium potestatem venisti. OCCISA'ST HAEC RES.] id est interiit & desperata est hæc res. Sic idem in Menæch. *Occisa'st hæc res, non ego te indutum foras Exire vidi palla?* Profert hunc locum Nonius in verbis *interfici, & occidi.* ATROCEM ALIQ. AST.] astutiam aliquam audacem, & animo atroci, id est, intrepido, & timoris experti dignam. Atroces, inquit Festus, appellantur ex Græco: quia illi atrocia appellant, quæ cruda sunt. siue atrox dicitur ab eo, quòd nihil timeat, τρεῖν enim Græci dicunt timere. sic Horat. Od. 1. lib. 2. *Et cuncta terrarum subacta, Præter atrocem animum Catonis.* Atrocem igitur astutiā dicit, quæ non cadet in aliquem animum timidum, & meticulosum: sed quæ sit hominis audacis, confidentis, callidi, id est, δημιούργου, & μηχανηματοποιοῦ propria. IN ALIDE] in Elide. HEGIO, HIC HOMO, &c.] Hæc à Tyndaro impudenter & confidenter confecta sunt, vt ne Hegio Aristophonti fidem haberet. RABIOSVS] furiosus, insanus, rabidus. NE TV, QVOD ISTIC FABVLETVR, AVREIS IMM.] hoc eo tibi prædico, ne tu in aureis immittas tuas, quod loquatur, hoc est, ne aures tuæ eius sermonibus, seu dictis pareant. INSECTATVS EST] insectatus est. ET ILLIC ISTI, QVI SP. M.] ordo est & isti, Aristophonti, morbus illic, id est, morbus ille, qui sputatur, interdum venit. morbus comitialis, seu Herculanus significatur: qui oris saliua, & sputo aliquando leuatur: immò potius, cuius contagium sputando prohibetur, atque arcetur. Plinius lib. 10. cap. 23. *Coturnicibus veratri semen gratissimus cibus: quam ob causam eas damnauere mensæ, simúlque comitialem propter morbum, despui suetum: quem solæ animalium sentiunt, præter hominem.* Idem libr. 28. cap. 4. *Despuimus comitiales morbos, hoc est, contagia regerimus.* Ex aliis tamen Plauti verbis, quæ infrà leguntur non longè E videtur hoc intelligi posse, morbum comitialem, aut morbo comitiali laborātem sputari solitum esse, & sputo leuari creditum esse: quæ verba suo loco indicabuntur, & explicabuntur. Huc eodem pertinent verba Apuleij Apologia prima, quo loco de morbo comitiali loquitur, *Immò enim, si verum audire velis, Æmiliane, tu potiùs caducus, qui iam tot calumnijs cecidisti, neque enim grauius est corpore, quàm corde collabi: pede potiùs, quàm mente corruere: in cubiculo despui, quàm in splendidissimo cœtu detestari.* VLTRO ISTVM A ME] eclipsis. subintelligendū enim verbū aliquod, puta, remouere, auferte, aut aliquod tale. MEMORAS] dicis. ET EVM MIHI MORBVM ESSE, VT QVI, &c.] id est, & dicis me eo me morbo affectum esse, propter quem opus sit me insputari? vel sic, vt propterea opus sit me insputari? MACERAT.] liquefacit, tabefacit, vexat. QVIBVS INSP. SALVT. F. ET ALIIS PR.] ex his verbis Intelligimus, sputum, & ipsis morbo comitiali laborantibus salutare fuisse, & aliis, ne eo ex contactu corriperentur, profuisse. multos inquit Hegio, morbus iste absumit & conficit, quibus insputari salutem attulit, id est, quos insputatio morbo leuauit, atque adeò liberauit, & aliis eadem insputatio vtilis fuit, quia scilicet, ne eo morbo ex contagione corriperentur, prohibuit. VIDEN' TV HVNC Q. INIM. V. INT.] viden' tu, quàm infestis & inimicis oculis nos intuetur? CONCEDI OPT. EST.] tutissimum est ei cedi, vtpote insano, aut insanire incipienti. GLISCIT RABIES.] colligitur, ignescit, crescit, atque augescit rabies. Idem suprà Asinar. *Tempus est subducere hinc me. pulcrè hoc gliscit prælium.* Lucret. libr. 4. *Inq;*

dies gliscit furor, atque ærumna grauescit. Idem lib. 3. *Nam oculi? clamor singultus, iurgia gliscunt?* Consule Festum, & No- A
nium. HAVD VIDI MAGIS.] ironia est. Significat autem falsum esse quod Hegio ait Antiphontem dixisse. proin-
de ac si diceret, nihil minus verum est, quàm quod ait Antiphontes, me suum sodalem esse. Sic in Amphit. *exaspectatus sœ*
aduenio? SOS. *haud vidi magis Exspectatum. eum salutat magis aut quisquam, quàm canem.* ET QVIDEM ALC. OR. ET
L.] Treis insanos nobilissimos commemorauit: quos æquè suos sodaleis esse dicit, atque Antiphontem, significans
Antiphontem in eundem numerum, atque ordinem esse referendum. Alcmæo Amphiarai, & Eriphilæ filius, matrem
interemit mandatu patris. quo facto ad insaniam adactus est. Orestes, Agamemnonis, & Clytemnestræ filius, matrem
necauit, Apolline approbante, vt patris mortem vlcisceretur, quem Clytemnestra Ægisto adultero adiutore fe-
ta interfecerat. Lycurgus Thracius, quia vitibus omnibus excisis Bacchum offenderat, & è Thracia exegerat, non effu-
git iustas & meritas à Deo irato irrogatas pœnas. Horat. Od. 19. lib. 2. *tectáque Penthei Disiecta non leni ruina, Thracis*
& exitium Lycurgi. Sed de his tribus plura in commentariis Horatianis. VNA OPERA MIHI S. SOD. Q. I.] æquè
mihi sunt sodales, atque iste, vel sic, eodem modo mihi sunt sodales, atque iste. At illi nullo modo mihi sunt sodales, ne-
que igitur iste. MALE MIHI LOQVI] male dicere mihi. NON EGO TE NOVI?] Sic in Amphitr. *Carnifex, non ego*
te noui? abin' è conspectu meo? NON NOVISSE.] te non nouisse illum. QVEM VIDES, EVM IGN. ILL. NOM. Q.
N. V.] Philocratem, quem vides eum non nosti: Tyndarum nominas, qui abest, & quem non vides. Hæc verba sic ex-
plicanda sunt ex opinione Hegionis. nam putat eum qui adest, esse Philocratem: eum qui abest, Tyndarum: cum ille
qui abiit, sit Philocrates, hic, qui remansit, Tyndarus. REPERTVS,] repertus es. PHILOCRATEM, QVI SVPERES
VERIVERB.] tu inquit Tyndarus, repertus es, qui tui nominis veriuerbio, id est, veriloquio (sic enim ἐτυμολογίαν inter- B
pretatur M. Tull.) Philocratem superes: sententia est. Philocratis ἐτυμολογία, seu veriloquium, est potentiæ amore af-
fectus, seu potentiæ studiosus: Aristophontis veriloquium, est optimi viri interfector. Tu igitur Aristophontes tuis fa-
ctis tuo nomini respondes, & me virum optimum occidis: & ita tu factis, & re vera magis es Aristophontes, quàm Phi-
locrates, TV INVENTVS, VERA VANIT. QVI CONVINC.] id est tu inuentus es, qui ea, quæ vera
sunt conuincas, ac refellas, vanitate hoc est, dictis vanis ac falsis. profert hunc versum Nonius, in voce *vanitudo.* NAM
ILLE QVIDEM, &c.] ille Tyndarus, vt errans, putat Hegio. QVEM PATREM, Q. S. EST?] ad quem patrem abiit,
qui seruus natus est, & qui nunquam liber fuit? Hoc eò pertinet, quòd iure ciuili nulla est seruilis cognatio. RECON-
CILIASSO IN LIBERTATEM] id est, recuperaro, redemero, domum reduxero, permutatione facta in libertatem re-
stituero. suprà in prologo: *Reconciliare vt facilius posset domum.* Reconciliasso, antiquum, pro reconciliaro. GNATVM
MEM. ESSE LIB.] natum dicis esse liberum? Sic suprà in prologo Amphitr. *Gnatum arbitratus esse id à vobis sibi.* NE-
QVE PRAETER SE VNQ. EI SERVVS F.] neque ei seruus vnquam fuit, præter ipsum se. *ei præter se*, bona recipro-
catio, & vsitata. NEC TIBI QVI VIVAS, &c.] nec tibi domi est, vnde viuas, &c. SIMILEIS TIBI] seruos & egen-
teis. BONIS.] diuitibus. VIDE SIS;] vide si vis. INSISTAS CR.] pergas, perseueres cr. ALIQVID PVGNAE EDID.]
aliquam pugnam edidit; id est, aliquam fallaciam tibi damnosam, & molestam futuram machinatus est. ID NEV-
TIQ. MIHI PL.] id mihi non placet. id mihi molestum est. suspicor enim eum aliquas insidias tibi comparasse. EX- C
PROBRARE] ὀνειδίζειν maledicti loco obiicere. ID QVOD MIHI VI HOST. OBT.] quod mihi contigit vi belli, & ab
hostibus. quod scilicet, me seruum esse. ILLIC] ille. INSECTABIT LAP.] insectabitur lap. ARDENT OCVLI.] An-
tiphonti ira incenso ardebant oculi. Virg. de Turno lib. 12. Æneid. *Ardenteis oculorum orbeis ad mœnia torsit turbidus*, &c.
hunc oculorum ardorem ex iracundia natum, attribuit insaniæ Tyndarus. Nam, vt iratis, ita & insanis ardere oculi so-
lent. nec mirum, cùm ira sit furor breuis. FIT OPVS] fit quod dico, insanit homo. MACVLIS LVRIDIS?] maculis
croceis, seu luteis & pallidis, qualis est luræ color. est autem lura, pellis non tincta. Talis autem describitur à Virg. Di-
do, moritura. libr. 4. Æneid. *At trepida & cœptis immanibus effera Dido, Sanguineam voluens aciem, maculisque trementeis*
Interfusa genas, & pallida morte futura, &c. ATRA BILIS AG. H.] Atra bili homo agitatur, μελαγχολᾷ, atra bilis, με-
λαγχολία, qua qui laborant, insani sunt, & eis opus est elleboro. ATRA PIX.] qua cruciabantur sontes & malefici.
Lucret. lib. 3. *Verbera, carnifices, robur pix, lamina, tedæ.* TVOQVE CAPITI ILLVCEAT.] id est, & tuo capiti impo-
sita, deinde accensa, lucem in tuo capite emittat. DELIRAMENTA] verba delira, seu deliro conuenientia. suprà in
Amphitr. *Hæc quidem deliramenta loquitur.* LARVAE STIM.] lemures, mali dæmones, furiæ. vnde laruati, furiosi &
mente moti, seu mente capti: & quasi laruis exterriti: lege Festum. suprà, Amphitr. *Nam hæc quidem edepol laruarum ple-*
na'st. in Aulul. *Laruæ hunc, atque intemperiæ, insaniæq; agitant senem.* MASTIGIAE] verberoni. CONCINNAT] facit
παρασκευάζει. suprà in Amphitr. *Nulla res tam delirantes homines concinnat citò.* SOLVS TE SOLVM VOLO HEG.]
Subintelligendum verbum, alloqui, aut conuenire, aut aliquid tale. PROCVL TAMEN AVD.] nihilominus, quam- D
uis procul sim abs te, te audiam. NAMQ. AEDEPOL, SI ADB.] rectè tibi consulis, & consideratè facis, qui ad eum ac-
cedere nolis. nam si ad eum propius accedes: os tibi mordicus naso priuabit, nasum tibi dentibus euellet, ita vt os tuum
naso careat. verbum à Plauto cusum. ADBITES.] accedes: adbito, is. id est, aduenio, accedo. CREDVIS,] credide-
ris. QVEM ISTIC AVTVMAT.] quem iste prædicat. DVM ISTIC ITIDEM VINC.] dum modò iste similiter
vinciatur. EGO TE PHILOCRATES FALSE, FACIAM, &c.] locutio permixta: quæ in has duas resoluitur, ego
te Philocrates false faciam verum Tyndarum hodie reperiri. & ego Philocrates false faciam, vt tu verus Tyndarus ho-
die reperiare. PHILOCRATES FALSE,] Pseudophilocrates. VT VERVS HOD. REP. TYND.] vt vapules, quem-
admodum serui vapulare solent. QVID MI ABNVTAS?] Festus. *Abnutare, sæpe abnuere.* QVID AGAT, SI ABSI-
LONGIVS?] quid agat Aristophontes, qui tu Hegio absis longius, qui te præsente dicat, me sibi abnutare? NVGAS
LVDIFICABITVR.] nugas nugabitur. Atticismus ex sententia, non ex verbis. Sunt autem Tyndari verba.
GARRIET QVO NEC PES, &c.] Gariet, inquit Tyndarus, id, in quo neque pes, neque caput appareat, loque-
tur absurda, & monstri similia. ORNAMENTA ABS. AIACEM, &c.] id est, excepto, quòd arma Aiacis, clypeum
Aiacis, vestitum & cultum Aiacis non gerit, Aiax merus est. hoc est, insania Aiax est, seu Aiacem refert. tantùm ei Aia-
cis ornamenta absunt, verus & germanus Aiax est, nisi quòd ornatus non est Aiacis in morem. Ornamenta accipio,
cultum, vestitum, & arma, vt dixi. NIHILI FACIO.] esto insanus, vt lubet: non laboro, seu nihili æstimo, seu nihil
moror. NVNC EGO INTER SACRVM, SAX.] id est, nunc in summo, atque extremo discrimine sum, inquit Tyn- E
darus. prouerbium est ductum à victimis, nempe porcis, quæ à sacerdote in fœderibus faciendis saxo feriebantur, ex
quo ferire, & percutere, & icere fœdus. Talia autem quædam loquebatur sacerdos, porcam feriens: vt ego hanc por-
cam saxo ferio, sic eum, qui prior fœdus violarit, Iupiter fulmine percutiat. Virgil. Æneid. 8. *Armati Iouis ante aras pa-*
terásque tenentes Stabant, & cæsa iungebãt fœdera porca. Festus, *Porci effigies inter militaria signa quintũ locum obtinebat: quia*
cõfecto bello, inter quos pax fieret cæsa porca fœdus firmari solebat. AVDIBIS] audies. Sic ferè Plautus figurare solet futura
verborum quartæ coniug. conuenibo, scibo, subuenibo, dormibo, expedibo, aperibo, obedibo, &c. quæ suis locis indica-
buntur. Sic Horat. Od. 23. lib. 3. *Immunis aram si tetigit manus, Non sumptuosa blandior hostia Molibit auersos penateis Farre*
pio, & saliente mica. MI INSANIAM NEQ. TENERE, NEQ. M.] ordo est, neque insaniam me tenere, neque mi-
hi esse morbũ, &c. hoc neque me insania correptum esse, neque morbo affectum, &c. sic dixit hîc, tenet me insania, vt
in Menæch. *Num eum veternus, aut aqua intercus, aut aqua intercus tenet?* AT ITA ME REX. D.] iurisiurandi formula.
REX DEORVM, ATQ. HOMINVM.] Iupiter. periphrasis. Sic Virg. 1. Æn. *namque tibi diuũm pater, atque ho-*
minum rex, &c. & libr. 2. *ex quo me diuũm pater, atque hominum rex Fulminis afflauit ventis.* ISTIC.] iste. ILLIC,
ille.

A ille. NVLLAM CAVSAM DICO,] non recuso. QVIN MIHI ET PARENTVM, ET LIB. AP. TE DELIQVIO S.] id est, quin tibi perpetuò seruitutem seruiam sine spe redeundi aliquando ad parenteis meos, & recuperandæ vnquam libertatis. deliquio, nis, vt contagio, nis, id est, ἔλλειψις, defectus. FVI.] verum dicit impruděs. Est enim Hegionis filius. NVGAS AGIT] nugas loquitur, nugatur. suprà in Aulularia, *non ego nunc nugas ago.* OBSTETRIX.] *obstetrix.* dictà quasi obstetrix, ob, pro ad antiqué. obstetrix autem pro obstitrix, vt meretrix, genetrix, pro meritrix, genitrix, etiam antiqué. Sunt autem obstetrices, mulieres quæ præsto sunt parturientibus, vt eis opem ferant. MEAM REM NON CVRES, SI RECTE F.] id est, meam rem non curare, si rectè faceres: non rectè facis, qui rem alienam, hoc est, non tuam, cures. Sic sunt intelligenda illa Ciceronis in oratione pro Rosc. Amer. *In minimis, priuatisque rebus etiam negligentia in crimen, iudiciúmque infame vocatur, propterea quòd si rectè fiat, illum negligere oporteat, qui mandarit, non illum qui mandatum receperit.* verba illa, *si rectè fiat,* hoc significant, si officio fungatur vterque & is qui mandatum recepit, &c. nam qui mandauit aliquid alteri, rectè facit, si non curat id quod iam alteri mandauit: & is, qui mandatum recepit, non rectè facit, si non curat id quod iam alteri mandauit: & is, qui mandatum recepit, non rectè facit, si negligit id quod sibi mandatum est. PEREO PROBE] pereo plané. QVIN QVIESCE DIRECT. COR M.] cor suum alloquitur, quod nunc palpitat & trepidat, propter periculi in quo versatur, magnitudinem. sententia est: At verò agè, quiesce, cor meum, directum, ac suspende te. Directi dicuntur, in crucem acti, quasi ad diem erecti, vt docet Nonius. Festus verò, directum vult esse dictum per antiphrasin, quasi diem rectum & infelicem. Ego Nonium sequor. TV SVBSVLTAS.] id est tu sursum saltas: tu facis artem ludicram, vt alibi loquitur. id est, tu trepidas ac palpitas. EXQVISITVM EST, &c.] Exploratum est.

B IS] Philocrates. VBI EGO] in patria sua, nempe in Elide. TVM IGITVR EGO DERVNCINATVS SVM, &c.] Diu me hic locus exercuit, cùm in libris omnibus legatur partim *erumnatus*, partim *erumnatus*, planè mendosé. Itaque olim antequam Adr. Turneb. Aduersaria exiissent in vulgus, existimaram sic esse legendum, *Tum igitur ego eruncatus, deartuatus sum miser.* eruncatus verò valet, runca euulsus, seu eradicatus. Est enim runca ferramenti genus, quo noxias herbas vellunt rustici, hinc runcare, quod Græci dicunt βοτανίζειν. Sed postquam Adrian. Turnebus docuit in Aduersariis, legendum esse, *deruncinatus*, continuò ei assensus sum. Est autem *deruncinare*, runcina lacerare. nam runcina, præterquam quòd significat instrumentũ fabrile, quo ligna aspera læuigãtur, & poliuntur (quod ex Arnobio cognosci potest, de simulacris loquente lib. 6. cuius hæc verba sunt, *asceis secta, dolata, effossa, terebrorum excauata vertigine, runcinarum læuigata de planis.*) Præter hanc igitur significationem etiam in instrumentis sæuitiæ à Tertulliano numeratur. DEARTVATVS SVM,] in artus dissectus, seu discerptus. vel vt Nonius hunc locum proferens, interpretatur, per artus concisus. Idem alibi, deartuatum interpretatur, per artus discissum, in verbo *delibratum*. Simeo Bosius verbo Græco eruditè interpretabatur διαμελιχθῶν. DVCAVIT DOLIS.] lactauit, seu pellexit dolis. SED VIDE SIS.] sed vide si vis, sitne hoc exploratum & certum. MAGIS HOC CERTO CERTIVS.] pleonasmus. MACILENTO ORI, NASO ACVTO, &c.] formæ descriptio. NASO ACVTO,] Lucret. lib. 6. in extr. *nasi primoris acumen.* Horatius Sat. 3. lib. 1. *minus aptus acutis Na-*

C *ribus horum hominum*, &c. ET OCVLIS NIGRIS,] Horat. Od. 32. lib. 1. *Et Lycum nigris oculis, nigróque Crine decorum.* Idem in epist. ad Pison. de Art. poët. *Visendum nigris oculis, nigróque capillo.* SVBRVFVS,] Terent. Phorm. *Si quis me quæret rufus.* CRISPVS,] M. Tullius epist. Accus. lib. 2. *Videtis illum sub crispo capillo, nigrum, qui eo vultu nos intuetur, vt sibi ipse peracutus esse videatur?* CINCINNATVS.] M. Tullius Cicero post reditum in Senatu: *cincinnatus ganeo.* Idem pro Sextio, *cùm flens vniuersus ordo cincinnatum consulem orabat.* cincinni, capilli intorti βόστρυχοι, vel βόστρυχοι, appellantur à Græcis. Plautus Trucul. *Iam ego istos fictos, compositos, crispos cincinnos tuos, Vnguentatos vsque ex cerebro exuellam.* Ibidem, *mœchum malacum, cincinnatum, vmbraticolam, tympanotribam.* CONVENIT] Conuenit ista formæ descriptio cum forma Philocratis. VT QVIDEM HERCLE, &c.] subintell. ita. VAE ILLIS VIRGIS, QVAE HODIE IN T. M.] O miseras illas virgas, quæ hodie in tergo meo absumentur & interibunt. Eadem ferè ratione Amphitruo Pseudolosiam, vlmorum Acheruntem appellat, significans scilicet in eius tergo virga mori solere. QVID CESSATIS COMP.] facetè alloquitur compedes, vt res animatas, & rationis participeis, significans iamiam tempus adesse, cùm compedibus vinciatur. SATIN' ME ILLI HODIE SCEL.] hæc interrogatio affirmationem valet. CEPERVNT DOLO.] Ouid. *Mulciberi capti Mársque Venúsque dolis.* ILLIC.] Philocrates. HIC] Tyndarus. NVCLEVM AMISI, RELIQVIT PIGN. PVTAM.] allegoria est: qua hoc significat, se amisisse Philocratem, à Philocrate sibi relictum esse Tyndarum seruum. *Putamina*, inquit Nonius, *non solùm arborum sunt, verùm omnia rerum purgamenta. nam quicquid ex quaque re proiicitur, putamen appellatur.* Hactenus ille: deinde hunc versum profert, ita, vt edidimus, non vt vulgò, *pignori putamina.* & Do-

D natus ad illud Terent. *rem ipsam putemus.* in Adelph. *putemus*, inquit, id est, purgemus. nam & hinc putamina, purgamẽta dicta sunt, vt Plaut. in Capt. ait, *Nucleum amisi*, &c. SVRSVM VORSVM,] ἄνω κάτω. MIHI ST. S. V. OS SVBLEVERE OFFVCIIS.] me stolidum planè ludificati sunt, vel ludibrio habuerũt fallaciis suis: vel sic, me planè deceperunt fallaciis suis. Festus *offucias fallacias.* COLAPHE, CORD. CORAX] nomina seruorũ lorariorum. NVM LIGNATVM MITT.] nunquid in siluam mittimus petitum lignum? quia loris lignorum fasciculi vinciuntur, idcirco vrbanè quærunt lorarij, num lignatum mittantur. Nonius, *Copiantur*, inquit, *à copia honestè positum, vt lignantur, pabulantur.* Claud. Quadr. lib. 1. *multis armis, & magno cõmeatu, prædáque ingenti copiantur.* Virg. lib. 4. Geor. *sub mœnibus vrbis aquantur.* Hactenus Nonius. Cæsar lib. 1. de bel. ciu. *his pontibus pabulatum mittebat, quid ea, quæ circa flumen fuerant, superioribus diebus consumserat.*

HEGIO, TYNDARVS, ARISTOPHONTES.

HE. INiicite huic actutum manicas mastigiæ.
TY. Quid hoc est negotij? quid ego deliqui? HEG. rogas?
Sator, sartórque scelerum, & messor maxume.
E TY. Non occatorem dicere audebas prius?
Nam semper occant prius quàm sariunt rustici.
HE. At vt confidenter mihi contrà astitit?
TY. Decet innocentem seruum atque innoxium,
Confidentem esse, suum apud herum potissumum.
HE. Astringite isti sultis vehementer manus.
TY. Tuus sum, tuas quidem vel præcidi iube.
Sed quid negotij est! quamobrem succenses mihi?
HE. Quia me, meámque rem, quod in te vno fuit,
Tuis scelestis falsi dicis fallaciis
Delacerauisti, deartuauistíque opes.

Confecisti omneis res ac rationes meas. A
Ita mi exemisti Philocratem fallaciis.
Illum esse seruom credidi, te liberum.
Ita vosmet aiebatis, itáque nomina
Inter vos permutastis. TYN. fateor, omnia
Facta esse ita, vt tu dicis, & fallaciis
Abiisse eum abs te mea opera, atque astutia.
An, obsecro hercle te, id nunc succenses mihi?
HE. At cum cruciatu maximo id factum est tuo.
TY. Dum ne ob malefacta peream, parui id æstimo. B
Si ego hîc peribo, & ille vt dixit, non redit:
At erit mihi factum hoc mortuo memorabile,
Meum herum captiuum ex seruitute atque hostibus
Reducem fecisse liberum in patriam ad patrem,
Meúmque me potius caput in periculo
Præoptauisse, quàm is periret, ponere.
HE. Facito ergo tu vt Acherunti clueas gloria.
TY. Qui per virtutem perbitat, non interit.
HE. Quando ego te exemplis excruciauero pessumis,
Atque obsutelas tuas te morti misero,
Vel te interisse, vel periisse prædicent.
Dum pereas, nihil interdico, dicant viuere.
TY. Pol si istuc faxis, haud sine pœna feceris,
Si ille huc redibit, sicut confido affore. C
AR. Prò di immortales, nunc ego teneo, nunc scio
Quid sit hoc negotij. meus sodalis Philocrates
In libertate est ad patrem, in patria. bene est:
Nec est quisquam mihi, æquè melius cui velim.
Sed hoc mihi ægrè est, me huic dedisse operam malam.
Qui nunc propter me, meáque verba vinctus est.
HE. Vetuin' te quicquam hodie mihi falsum proloqui?
TY. Vetuisti. HEG. cur es ausus mentiri mihi?
TY. Quia vera obessent illi, cui operam dabam,
Nunc falsa prosunt. HEG. at tibi oberunt. TYN. optimè est. D
At herum seruaui, quem seruatum gaudeo:
Cui me custodem addiderat herus maior meus.
Sed maléne id arbitrare factum? HEG. pessumè.
TY. At ego aio rectè, qui abs te seorsum sentio.
Nam cogitato, si quis hoc gnato tuo
Tuus seruus faxit, qualem haberes gratiam?
Emitterésne, nécne, cum seruum manu?
Essétne apud te is seruus acceptissimus?
Responde. HEG. opinor. TYN. cur ergo iratus mihi es?
HE. Quia illi fuisti, quàm mihi, fidelior. E
TY. Quid? tu vnà nocte postulauisti & die,
Recens captum hominem nuperum & nouitium,
Te perdocere, vt melius consulerem tibi,
Quàm illi, qui-cum vnà puero ætatem exegeram.
HE. Ergo ab eo petito gratiam istam, ducite,
Vbi ponderosas, crassas capiat compedes.
Inde ibis porrò in latomias lapidarias.
Ibi quom octonos alij lapides effoderint,
Nisi cotidianum sesquipedos confeceris,

A Sexcento plago nomen indetur tibi.
AR. Per deos atque homines ego te obtestor Hegio,
Ne tu istunc hominem perduis. HE. curabitur.
Nam noctu neruo vinctus custodibitur,
Interdius sub terra lapides eximet.
Diu ego hunc cruciabo, non vno absoluam die.
AR. Certúmne est tibi istuc? HE. non moriri certiu'st.
Abducite istum actutum ad Hippolytum fabrum,
Iubete huic crassas compedes impingier.
Inde extra portam ad meum libertum Cordalum,
In lapidicinas facite deductus fiet.
B Atque hunc ita velle me dicite curarier,
Ne qui deterius huic sit, quàm cui pessumè est.
TY. Cur ergo te inuito me esse saluum postulem?
Periculum vitæ meæ, stat tuo periculo.
Post mortem in morte nihil est, quod metuam mali.
Etsi peruiuo vsque ad summam ætatem, tamen
Breue spacium'st perferundi quæ minitas mihi.
Vale atque salue, etsi aliter vt dicam, meres.
Tu Aristophontes, de me vt meruisti, ita vale.
Nanque mihi propter te hoc obtigit. HE. abducite.
C TY. At vnum hoc quæso, si huc rebitet Philocrates,
Vt mihi eius facias conueniundi copiam.
HE. Periistis, nisi hunc iam è conspectu abducitis.
TY. Vis hæc quidem hercle est, & trahi & trudi simul.
HE. Illic abductu'st rectà in Phylacam, vt dignus est.
Ego illis captiuis aliis documentum dabo,
Ne tale quisquam facinus incipere audeat.
Quod absque hoc esset, qui mihi hoc fecit palàm:
Vsque offerre natum, suis me ductarent dolis.
Nunc certum est nulli post hæc quicquam credere.
Satis sum semel deceptus. speraui miser
D Ex seruitute me exemisse filium:
Ea spes elapsa est, perdidi vnum filium
Puerum quadrimum, quem mihi seruus surripuit.
Neque eum seruum vnquam repperi, neque filium.
Maior potitus hostium est. quod hoc est scelus?
Quasi in orbitatem liberos produxerim.
Sequere hàc, reducam te vbi fuisti. neminis
Misereri certum est, quia mei miseret neminem.
AR. Exauspicati ex vinclis. nunc intelligo
Redauspicandum esse in cathenas denuó.

E INIICITE HVIC ACTVTVM MANICAS.] Sic. Virgil. Sileno, *iniiciunt ipsi ex vincula sertis.* MANICAS] manuum vincula. suprà, vbi *manus manicæ complexæ sunt.* SARTORQVE SCELERVM,] sartores dici non solum à sarciendo, verumetiam à sarriendo, Plautus in Captiuis. ostendit, inquit Nonius, *Sartor, satórque scel.* &c. Animaduertat autem lector, apud Nonium, huius versus verba alio ordine legi, quàm in exemplis Plautinis. Sic enim habent omnes libri, quos quidem viderim, *Sator, sartórque scel. mess. q. m.* quo modo videtur legẽdum potius, quàm vt est apud Nonium, *Sator satórque scel.* &c. nam serunt primum rustici, deinde, sarriunt: immò, vt postea dicet Tyndarus, serunt primùm rustici, deinde occant, deinde sarriunt. Iam sarrire, seu potiùs sarire, videtur habere locum propriè in segetibus, idque licet ex Varrone, & Columella intelligere. est autem sarrire, sarculo purgare, herbásque inutileis & noxias euellere. NON OCCATOREM,] locut è re rustica sumptus. est autem occare, glebas comminuere. Varro lib. I. de re rust. cap. 31. *Tertio interuallo inter vigilantiarum exortum, & solstitium hæc fieri debent. Vineas nouellas fodere, aut arare, & postea occare, id est, comminuere, ne sit gleba: quod ita occidunt, occare dicunt.* Hactenus Varro. Sed M. Tullius. idque testatur Festus, cuius verba mox adscribam, occare vult ab obcæcando esse dictum. Verba Festi hæc sunt. *Occare, & occatorem Verrius putat dictum ab occaedendo: quod cadat grandeis globos (aliàs glebas) terræ: cum Cicero venustissimè dicat, ab obcæcando fruges satas.* Verba Ciceronis hæc sunt in Catone maiore, *quæ cum, gremio mollito, ac subacto sparsum semen excepit, primum id occæcatum cohibet: ex quo occatio, quæ hoc efficit, nominata est.* In nonnullis libris scriptum est. *Non occatorem dicere debebas peius: quæ scriptura pla-*

nior est. ATQVE INNOXIVM] innoxium,id est, innoxia, seu noxa carentem, qui nulla in te nocuit. Sic suprà Aulula- A
ria, *Vt inopem,atque innoxium abs te,atque abs tuis, me irrideas.* SVLTIS] Si vultis. TVVS SVM] spectator, seu auditor
hic commouetur. Nam intelligit,quod ignorabat Hegio, atque adeò Tyndarus ipse, Hegionem seruire in filium suum
Tyndarum,eundémque seruum. DELACERAVISTI] aliàs dilaceravisti. DEARTVAVISTIQVE] & in articulos dis-
secuisti, comminuisti. [illegible], vt interpretabatur Simeo Bosius: qui eiusdem originis verbo putat vsum esse Cicero-
nem in epist.2.lib.7.epist.ad Attic.ibi, *Eius testamentum deterrimum, Ciceronum signis obsignatum,cohortisque pratoria. Fe-
cit palàm te exlibratum: me exartuatum.* Sic enim legendum videtur ex antiquæ scripturæ vestigiis, vt docuimus in se-
cunda nostri Ciceronis editione. CONFECISTI] perdidisti. EXEMISTI] è seruitute. IN] ob id. AT CVM CRV-
CIAIV M. ID F. EST T.] cruciabo enim te ob illud factum. PRAEOPTAVISSE.] maluisse. ACHERVNTI] Ache-
runti,id est,apud inferos,seu apud Acheruntem,& apud Orchum,aduerbium est. Sic infrà eadem Comœdia, *Vidi ego
multa sæpe picta, quæ Archerontis fierent, cruciamenta,* &c. vel sic dictum Archerunti, vt Karthagini,pro Acherunte Kar-
thagine. CLVEAS GLORIA] clarus & nominatus, & memorabilis sis gloria, sententia autem huius versus, hæc est,
facito ergo tu vt mortuus,nominis gloria sempiterna clarus sis. QVI PER VIRTVTEM PERBITAT, NON INT.] Qui
per virtutem pereat,is non interit. Sic autem legendum est, quod prior vidit Camerarius,non vt Nonius legit, *Qui per
virtutem perit,at non interit.* in quo ille fœdissimè labitur: nec lex carminis eam scripturam ferre potest, perbitere por-
rò ab antiquis dictum esse pro perire:& betere,pro ire,docet idem Nonius: quod & nos suprà indicauimus. QVANDO
EGO TE EXEMPL.] posteaquam ego te pessimis modis excruciauero. OB SVTELAS TVAS,] ob dolos abs te quasi B
consutos: vel sic,ob tuas dolosas astutias,à similitudine suentium dicta. Festus, in voce, *Sutela.* MORTI MISERO:]
necauero: ac necem dedero. NIHIL INTERDICO:] non veto. interdicere, est prætoris. HVNC EGO TENEO.]
nunc ego intelligo. NEC EST QVISQVAM MIHI AEQVE, CVI MELIVS V.] vel sic distinguendum, nec est
quisquam mihi æquè, melius cui velim, id est, nec quenquam habeo æque mihi amicum, nec cui melius velim.vel sic,
potius distingue,& sic explica, *Nec est quisquam mihi,æquè cui melius velim,* id est, nec habeo quemquam cui æquè bene
velim,nec cui melius velim. SED HOC MIHI AEGRE EST.] Sed hoc mihi molestum est. CVI ME CVSTODEM
ADDIDERAT,&c.] cui me custodem apposuerat herus maior Theodoromedes, Philocratis pater. Sic autem loque-
bantur veteres, custodem alicui addere, seu apponere: idque suprà indicauimus ad illum locum, *Quem quondam Ioni
Iuno custodem addidit*: & plura hac de re scripsimus in commentariis Horatianis, ad Odam 4. lib. 3. ibi, *Incontinentis nec
Tityi iecur Relinquit ales, nequitiæ additus Custos.* Atque hic locus me admonet, vt Cornelium Tacitum corruptum
princip.lib.1.emendem: vbi hanc locutionem vsurpauit. Sic autem legendum censeo, *Patris iussa simulabat, quibus præ-
scripsisset tribuno custodi ei apposito,ne cunctaretur Agrippam morte afficere, quandocunque ipse supremum diem explevisset.* vul-
gò autem legitur, *tribuno custodiæ apposito.* custos, hoc loco, id est, pædagogus. Sic apud Horatium Sat. 4. lib. 1. *ināmque,
Dum custodis eges, vitam, famámque tueri Incolumem possim,* &c. Idem Satyra sexta eiusdem lib. *Ipse mihi custos incorru-
ptissimus, omnes Circum doctores aderat.* QVI ABS TE SEORSVM SENT.] id est, qui abs te dissentio. EMITTE-
RESNE, NECNE,&c.] proinde ac si dicat, eum emitteres manu, id est liberares, seu è seruitute eximeres. ESSETNE
APVD TE IS SERVVS A.] id est, nónne is seruus tibi esset acceptissimus, hoc est probatissimus & gratissimus? RE- C
CENS CAPTVM,] modò, & recenter captum. Sic Virgilius lib. 3. Georgic. *armentáque pasces Sole recens orto.* Et Lu-
cretius lib. 2. *Et cùm scena croco Cilici perfusa recens est.* NVPERVM,] nuperum, inquit Nonius, pro recenti positum, ab
eo,quod est nuper,antè non multum temporis.deinde profert hos duos versus, *Quid? iu vna postul. & d. Recens cap, hom.
nup.& nouit.* Sic(vt quidam nonnulli legunt) apud Terentium Heaut.actus primus scena prima in princip. *Quanquam
hac inter nos nupera notitia admodum est,* &c. Priscianus libro tertio,nuperrimè superlatiuus magis ab aduerbio in er de-
finente, videtur nasci. nomen enim positiuum, in us definit, vt Capro videtur nuperus, cuius accusatiuum protulit
Plautus in Captiuis, Recèns captum,&c. & bene: vt enim superus, sic nuperus debet esse. ET NOVITIVM] seruus
nouitius,est seruus rudis,& ministrorum omnium seruilium imperitus, qui opponitur veteratori. Vulpianus libro pri-
mo ad edictum ædilium curul.lib.21.Digest.titul.de ædil.edicto, *Præcipiunt ædiles, ne veterator pro nouitio veneat, & hoc
edictum fallaciis venditorum occurrit, Vbique enim curant ædiles, ne emptores à venditoribus circumueniantur, vt ecce plerique
solent mancipia quæ nouitia non sunt, quasi nouitia distrahere, ad hoc scilicet, vt pluris vendant. præsumptum est enim,ea mancipia,
quæ rudia sunt, simpliciora esse, & ad ministeria aptiora & dociliora: trita verò, & veterana, difficile esse reformare. quia igitur
venalitiarij sciunt facilè decurri ad nouitiorum emptionem,ideirco interpellant veteratores, & pro nouitiis vendunt,*&c. M.Tul-
lius in Pisonem, *Syrum nescio quem de grege nouitiorum,*&c. TE PERDOCERE,&c.] ordo & sententia est, tu postulaui-
sti, te perdocere vna nocte, & vno die me hominem recèns captum, nuperum, nouitium, vt melius consulerem.&c. D
hoc est,túne postulauisti,vt me seruum rudem & nouitium, & nuper emptum, vna nocte & vno die docendo adduce-
res,vt tibi melius consulerem quàm illi, &c. vel, te perdocere me hominem,&c. id est, te persuadere me homini, &c.
ERGO AB EO PETITO GRATIAM] Ergo quia tibi tanti fuit diuturna Philocratis consuetudo, ab eo gratiam be-
neficij, quod in eum contulisti, repetito. CRASSAS] densas, dupliceis & geminas, non simpliceis. IN LATOMIAS
LAPIDARIAS.] Si latomias dixisset sine adiectione,carcer intelligeretur, à Latomiis Syracusanis. nunc adiecto nomi-
ne, *lapidarias,* locus intelligitur,vnde lapides effodiuntur. Iam qui in opus metalli damnabantur, etiam ad Latomias
mittebantur. Sunt autem Latomiæ Græco nomine lapicidinæ, Latino [illegible] lapis, [illegible], cædo. NISI QVOTIDIANVM
SESQVIOPVS CONFECERIS,] id est, nisi quotidie opus integrum & dimidiū confeceris: hoc est, nisi singulis diebus
octonos lapides,& quaternos effoderis,&c. SEXCENTOPLAGO NOMEN INDETVR TIBI.] sexcentoplagus nomi-
naberis, ex re, quia sexcentas plagas quotidie accipies. PERDVIS] perdideris. NERVO VINCTVS] compede
ferrea vinctus: neruus hic pro vinculo aut compede ponitur. CVSTODIBITVR.] custodietur. INTERDIVS]
interdiu. DIV EGO HVNC CRVCIABO, NON VNO ABSOLVAM DIE.] cui moriendum est, o-
ptabile est breuissimo tempore, & celerrimè, & sine cruciatu mori. Hinc illa apud Ciceronem libro Accus. 5. *quid, vt
vno ictu securis afferam mortem filio tuo, quid dabis, ne diu crucietur? ne sæpius feriatur? ne cum sensu doloris aliquo, aut cru-
ciatu spiritus auferatur? etiam ob hanc causam pecunia lictori dabatur. O magnum atque intolerandum dolorem! O grauem, acer-
bámque fortunam. non vitam liberùm, sed mortis celeritatem pretio redimere cogebantur parentes,*&c. MORIRI] moriri in E
quarta coniugatione,pro mori in tertia. IMPINGIER.] iniici, infligi. Cælius lib. 8. epist. *quid si filius meus fustem
mihi impingere volet?* NE QVI DETERIVS HVIC SIT, QVAM CVI P.] id est ne quo, seu neu qua re
minus malè sit huic Tyndaro, quàm cui est pessimè. vel sic, planius: ne qua re hic Tyndarus minus malè habeatur, &
tractetur, quàm qui pessimè. PERICVLVM VITAE MEAE STAT T. P.] vitæ meæ periculum cum pericu-
lo tuo coniunctum est. hoc eo dicit, quòd seruus periculo domini moritur. POST MORTEM, IN MORTE
N.] sententia vulgatissima, quam probant ij, quibus erat persuasum omnia morte deleri. Aristoteles lib. 3. de moribus
ad Nicom. [illegible] id est, terribilissimum au-
tem quiddam mors est. est enim extremus, & nihil amplius mortuo videtur neque bonum, neque malum. Horatius
epist. 16. libro primo, *Mors vltima linea rerum est.* Multis versibus libri tertij in extremis, ostendere conatur nihil
esse horribile post mortem. VSQVE AD SVMMAM AETATEM,] vsque ad extremam ætatem. Martialis,
Summum nec metuas diem, nec optes. BREVE SPATIVM EST] breue est, si conferatur cum æternitate. nihil est enim
in hac vita diuturnum. MINITAS] minitaris. suprà in Amphitruone, *Quid minitabas te facturum, si istas pepulissem fores?*

A VALE, ATQVE SALVE] sic coniungebant vtrúque veteres, discedentes ab iis, quos nunquam visuri essent. In Curcul. *Vale, atque salue. Nam & operam, & pecuniam benignè præbuisti.* In Cistell. *Quando ita tibi lubet, vale, atque salue.* In Mercat. *Limen superum, inferúmque salue, simul autem vale.* Quin ita saluere, & valere iubebant mortuos. Virgil. lib. II. Æneidos, *salue æternum mihi maxime Palla. Æternúmque vale.* ad quem locum legendus Seruius. SI HVC REDIBIT P.] si huc redibit Phil. VIS HAEC QVIDEN HERCLE'ST.] Sic C. Iulius Cæsar, peti se videns pugionibus, *Ista quidem vis est,* inquit, vt refert Suetonius in C. Iulio. ET TRAHI, ET TRVDI SIMVL,] ἕλκεσθαί τε, καὶ ὠθεῖσθαι. IN PHYLACAM,] in custodiam, in carcerem. φυλακὴ, vox Græca. Hinc Phylacistæ suprà in Aulul. ibi, *Trecenti cùm stant phylacistæ in atrio.* EGO ILL. CAPT. AL. DOCVMENT. D.] id est, Ego illos captiuos alios docebo. dare documentū dixit, & M. Tullius pro Milone, *dederas enim, quàm contemneres populares insanias, iam ab adolescentia, documenta maxima.* QVOD ABSQVE HOC ESSET, &c.] id est, quod nisi hic esset, videlicet Aristophontes, qui, &c. Sic sæpe loqui solent comici, In Bacchid. *Nam absque te esset, ego illum haberem rectum ad ingenium bonum.* In Mænechm. *Nam absque te esset, hodie nunquam ad solem occasum viuerem.* Idem in Trinummo, *nam absque foret te, sat scio in alto Distraxissent, disque tulissent satellites tui me miserum foedé.* Terent. Phorm. *Nam absque eo esset; Rectè ego mihi vidissem, & senis essem vltus iracundiam.* QVI MIHI HOC FECIL PALAM,] qui mihi patefecit Tyndari, & Philocratis fallacias. VSQVE OFFERRE NATVM SVIS ME D. D.] syllaba *vs.* pertinet ad syllabam versus superioris. hoc primum, deinde ad sententiam veniamus. quam talem esse puto, quòd nisi hic Aristophontes esset, qui mihi aperuit rem omnem, mei captiui me suis dolis lactarent, subintellige di-

B centes, vsque se filium meum mihi offerre, hoc est, inuenire, seu ostendere, seu adducere. NVNC CERTVM'ST N. CR.] nunc decretum mihi est nulli quidquam credere. EX SPES ELAPSA'ST.] ea spes euanuit. ea spes effugit è manibus. VNVM FILIVM, &c.] Pægniam: qui nunc appellatur Tyndarus: & patri suo seruitutem seruit, insciens inscienti. MAIOR POTITVS H.] Philoptolemus in hostium potestatem peruenit, vel captus est ab hostibus. QVASI IN ORB.] sic mihi omnes liberi mei pereunt, quasi eos produxerim non vt essem liberis auctior, munitior, beatior, sed vt orbus viuerem. NEMINIS MISE CRET.] decreui nullius captiui misereri. quia mei nemo miseretur. profert hunc locum Diomedes lib. I cap. 3. aduersus eos qui negabant pronomen *nemo* habere genitiuū. sic ille in extremo capite, *Conuincitur verò hæc opinio auctoritate Plauti, qui ita dixit in Captiuis. Neminis misereri certum'st.* at Priscian. lib. 6. *nemo conuertit o in i, in genitiuo,* inquit, *vt nemo, neminis.* Lucil. *Neminis ingenio quenquam confidere oportet.* deinde profert hunc locum. EXAVSPICAVI EX VINC. NVNC INTELL. REDAVSP.] sententia hæc est, iter huc feci, egressus è vinculis: itaque denuo mihi in vincula, vnde egressus eram, redeundum est. allegoria est ab auspiciorum more ducta. Auspicium, inquit, itineris huc faciendi mihi è vinculis ductum est: & ita malo auspicio huc veni. Quare mihi ad vincula meritò redeundum est. vel sic, malè auspicatus sum, cùm vinculis solutus huc veni: quare mihi deintegro ad catenas, seu ad vincula redeundum est, vt denuò auspicer. locus est ab auspiciis tractus.

C

ERGASILVS PARASITVS.

ER. IVppiter supreme seruas me, meásque auges opes.
Maximas opimitates, opiparásque offers mihi:
Laudem, lucrum, ludum, iocum, festiuitatem, ferias,
Pompam, penum, potationes, saturitatem, gaudium.
Nec cuiquam homini supplicare nunc certum est mihi.
Nam vel prodesse amico possum, vel inimicum perdere,
Ita hic me amœnitate amœna amœnus onerauit dies.
Sine sacris hæreditatem sum aptus effertissimam.
D Nunc cursum ad senem capessam hunc Hegionem, cui boni
Tantum affero, quantum ipse adipisci optat, atque etiam amplius.
Nunc res certa est eodem pacto, vt comici serui solent,
Coniiciam in collum pallium, primò ex me hanc rem vt audiat.
Speróque me ob hunc nuntium æternum adepturum cibum.

IVPPITER SVPR.] Ergasilus parasitus Philoptolemo Hegionis filio, lætitiam elatus, id nuntiatum venit patri, mœrore tabescenti. OPIMITATES] opimitas ab opimo, inquit Nonius, deinde profert illud ex Asinaria, *Maximas opimitates, & gaudio effertissimas:* & hoc, *Maximas opimitates.* OPIPARASQVE.] Festus opiparum, id est magnarum opum apparatum. itaque opimitates opiparas intelligere debemus, opimitates opum magnarum apparatu dignas. Rebus egenis & inopinosis consilij opposuit opiparas in Pœnulo: id est, quasi opulentas. NEC CVIQVAM HOMINI SVPPLICARE] supplicare alteri, est egentis, & imbecilli & impotentis. parasitus igitur, qui sibi nunc videtur abundans &

E potens, Philoptolemo in patriam & libertatem restituto, negat se decreuisse cuiquam supplicare, id est, à quoquam petere, aut mendicare, quippe qui satis supérque habet domi, id est, apud regem suum, à quo pascitur. Plautus in Milite gloriante, *Nam mulier olitori nunquam supplicat, si qua est mala, Domi habet hortum & condimenta ad omnes mores maleficos.* Terentius in Phormione, *Et Phædriæ curam adimere argentariam, ne cuiquam suorum æqualium supplex siet.* NAM VEL PRODESSE AMICO POSSVM, VEL INIMICVM PERDERE,] potentis hominis est, vtrunque efficere posse, & amicis prodesse & inimicis obesse: quemadmodum cuique captabile est, bene merito parem gratiā, & malè merito parem iniuriam referre posse. Ex quo Socrates cùm interrogaretur, cur ad Archelaum non proficisceretur: quia, inquit, contumeliosus in me futurus sit Archelaus, si bene merenti par pari referre non possim, vt & malè merenti: auctor Aristot. lib. 2. de Arte dicendi, *Verùm, prodesse amico, perdere inimicum,* non satis videntur inter se opponi: sed potius, seruare amicum, perdere inimicum: vel prodesse amico, obesse inimico. Notum illud, *Seruare potui: perdere an possim, rogas?* AMOENITATE AMOENA AMOEN.] *amœnitate amœna,* sic dictum, vt *nitoribus nitidus.* in Casina: & *pretio pretioso* in Epidico: *& pulchram pulchritudinem,* in Mil. glor. & cætera eiusd. generis, quæ indicabuntur suo loco. Sic apud Lucret. lib. I. *fremitu fonanti, & ludo iocanti.* Rursus autem hæc triplicata earundem syllabarum iteratio, non est inuenusta, *amœnitate amœna amœnus onerauit dies,* cui non dissimilis est illa in Amphitruone, *Optumè optumo optumam operam das.* SINE SACRIS HER. SVM APTVS EFF.] adeptus sum hæreditatem plenissimam, vberrimam & refertissimam, sine sumptu & onere

P. iij.

adeptus sum copias meras, nullo sumptu admixto, aut adiuncto, adeptus sum magnum commodum, & emolumentum sine vllo detrimento. Huius explicationis & sententiæ ratio est: Sacra familiaria pecuniam sequebantur, id est, eos ad quos pecunia testatoris peruenerat, puta heredem bonorum possessorem, legatarium aliumue successorem, si non exstabat heres. At sacra sine sumptu fieri non poterant, vt neque hodie fiunt. Itaque hereditatem minuebant, alia magis, alia minus. Qui igitur hæreditatem præsertim opimam, adeptus erat sine sacris, is iure lætari poterat: quia magnum lucrum fecisset sine vllo intertrimento. Sed vt hunc locum pleniorem faciamus, libet verba Ciceronis ex lib. 2. De legibus, valde ad eum illustrandum accommodata, adscribere. Sic igitur ille: *De sacris autem, qui locus patet latius, hæc sit vna sententia, vt conseruentur semper, & deinceps familiis prodantur, & vt in lege posui, perpetua sint sacra. Hoc posito, hæc iura pontificum auctoritate consecuta sunt, ne morte patrisfamilias sacrorum memoria occideret, & vt iis essent ea adiuncta, ad quos eiusdem morte pecunia venerit. Hoc vno posito, quod est ad cognitionem disciplinæ satis, innumerabilia nascuntur, quibus implentur iurisconsultorum libri. Quæruntur enim, qui adstringantur sacris. Heredum causa iustissima est: nulla est enim persona quæ ad vicem eius, qui e vita emigrauerit, propius accedat. Deinde, qui morte testamentoue eius tantundem capiat, quantum omnes heredes: id quoque ordine, est enim ad id quod propositum est, accommodatum. Tertio loco, si nemo sit heres, is qui de bonis, quæ eius fuerint, cum moritur, vsu ceperit plurimum possidendo. Quarto, si nemo sit, qui vllam rem ceperit, de creditoribus eius qui plurimum seruet. Extrema illa persona est, vt is, qui ei qui mortuus sit, pecuniam debuerit, neminique eam soluerit, proinde habeatur quasi eam pecuniam ceperit. Hæc nos a Scæuola didicimus, non ita descripta sunt ab antiquis. Nam illi quidem his verbis docebant: tribus modis sacris adstringi: hereditate: aut si maiorem partem pecuniæ capiat: aut si maior pars pecuniæ legata sit: aut si inde quippiam ceperit.* SVM APTVS] sum adeptus, apiscor simplex: adipiscor, compositum. Lucretius lib. 1. *Nec ratione animi quam quisquam possit apisci.* EFFERTISSIMAM] plenissimam, vberrimam, amplissimam, fructuosissimam. Nonnulli legunt *effertissumam*. NVNC CVRSVM AD SEN. CAPESS.] cursum, vel currere incipiam ad senem. VT COMICI SERVI] comici serui, comici senes, testes comici, aurum comicum, & simil. crebro commemorantur apud scriptores, atque adeo apud ipsos poëtas comicos. Cæcilius in Epiclero, *Hodie me ante omnes comicos stultos senes versaris, atque lusseris lautissime.* quos versus refert M. Tullius in Lælio. Idem in Catone maiore, *Nam quos ait Cæcilius comicos stultos senes, hos significat credulos, obliuiosos, dissolutos* [illegible]: apud M. Tullium in epistola quadam ad M. Cælium Ædil. lib. 2. epist. & aurum comicum in Pœnulo. CONICIAM IN COLLVM PALLIVM.] Sic in Epid. *Age, nunc iam orna te, Epidice, & palliolum in collum conice.* Terentius in Phorm. *Sed ego nunc mihi cesso, qui non humerum hunc onero pallio atque hominem propere inuenire, vt hæc quæ contigerint, sciat?*

HEGIO senex. ERGASILVS parasitus.

HEG. QVanto in pectore hanc rem meo magis voluto,
Tanto mihi ægritudo auctior est in animo.
Ad illum modum sublitum mihi os esse
Hodie mihi? neque id perspicere quiui?
Quod cùm scibitur, per vrbem irridebor.
Cùm extemplò ad forum aduenero, omnes loquentur:
Hic ille est senex ductus, qui verba data sunt.
Sed Ergasilus éstne hic procul quem video?
Collecto quidem est pallio, quidnam acturu'st?
ER. Moue abs te moram, atque Ergasile age hanc rem.
Eminor, interminórque, ne quis mi obstiterit obuiam:
Nisi quis sat diu vixisse sese homo arbitrabitur.
Nam qui obstiterit, ore sistet. HE. hic homo pugillatũ incipit.
ER. Facere certum est. proinde vt omnes itinera insistant sua,
Ne quis in hac platea negotij conferat quicquam sui.
Nam meus est balista pugnus, cubitus catapulta est mihi.
Humerus aries: tum genu vt quemque icero, ad terram dabo.
Dentilegos omnes mortales faciam, quemquem offendero.
HE. Quæ illæc eminatio est? nam nequeo mirari satis.
ER. Faciam vt eius diei, locique meique semper meminerit.
Qui mihi in cursu obstiterit, faxo vitæ is extemplò obstiterit suæ.
HE. Quid hic homo tantum incipissit facere cum tantis minis?
ER. Prius edico, ne quis propter culpam capiatur suam.
Continete vos domi, prohibete à vobis vim meam.
HE. Mira ædepol sunt. ni hic in ventrem sumsit confidentiam.
Væ misero illi, cuius cibo iste factu'st imperiosior.
ER. Tum pistores scrophipasci qui alunt furfuri sues,
Quarum odore præterire nemo pistrinum potest.
Eorum si quoiusquam scropham in publico conspexero,
Ex ipsis dominis meis pugnis exculcabo furfures.
HE. Basilicas edictiones atque imperiosas habet.
Satur homo est, habet profectò in ventre confidentiam.

A ER. Tum piscatores,qui præbent populo pisces fœtidos,
Qui aduehuntur quadrupedanti crucianti canterio,
Quorum odos subbasilicanos omneis abigit in forum:
Eis ego ora verberabo sirpiculis piscariis,
Vt sciant alieno naso quam exhibeant molestiam.
Tum lanij autem qui concinnant liberis orbas oueis,
Qui locant cædundos agnos,& duplam agninam danunt.
Qui patroni nomen indunt verueci sectario,
Eum ego si in via petronem publica conspexero.
Et petronem & dominum reddam mortaleis miserrimos.
HE. Euge dictiones ædilitias hic habet quidem.
B Mirumque adeò est,ni hunc fecere sibi Aetoli agoranomum.
ER. Non ego nunc parasitus sum,sed regum rex regalior,
Tantus ventri commeatus meo adest in portu cibus.
Sed ego cesso hunc Hegionem onerare lætitia senem?
Qui homine hominum adæquè nemo viuit fortunatior.
HE. Quæ illæc est lætitia,quam hic lætus largitur mihi?
ER. Heus vbi estis vos? Ecquis hoc aperit ostium? HE. hic homo
Ad cœnam recipit se ad me. ER. aperite hasce ambas foreis,
Priusquam pultando assulatim foribus exitium affero.
HE. Perlubet hunc hominem colloqui,Ergasile. ER. Ergasilem quid vocat?
C HE. Respice. ER. fortuna quod tibi nec faciet,nec facit,
Hoc me iubes.sed quid est? HE. respice ad me,Hegio sum. ER. oh mihi.
Quantum est hominum optumorum,optumè in tempore aduenis.
HE. Nescio quem ad portum nactus es vbi cenes,eò fastidis.
ER. Cedo manum. HE. manum? ER. manum,inquam,cedo tuam actutum. HEG. tene.
ER. Gaude. HE. quid ego gaudeã? ER. quia ego impero. age gaude modò.
HE. Pol mœrores mi anteuortunt gaudiis. ER. noli irascier,
Iam ego ex corpore exigo omnes maculas mœrorum tibi.
Gaude audacter. HE. gaudeo,etsi nihil scio,quod gaudeam.
ER. Bene facis,iube. HE. quid iubeam? ER. ignem ingentem fieri.
D HE. Ignem ingentem? ERG. ita dico,magnus vt sit. HEG. quid in eo volt vrier?
Tuan' caussa me ædeis incensurum censes? ER. noli irascier.
Iuben',an non iubes astitui aulas? patinas elui?
Laridum atque epulas foueri foculis feruentibus?
Alium pisces præstinatum abire? HE. hic vigilans somniat.
ER. Alium porcinam,atque agninam,& pullos gallinaceos?
HE. Scis bene esse,si sit vnde. ER. pernam atque ophthalmiam,
Horæum,scombrum,& trigonum,& cetum,& mollem caseum,
HE. Nominandi istorum tibi erit magis,quàm edundi copia,
Hic apud me Ergasile. ER. mean' me caussa hoc censes dicere?
E HE. Nec nihil hodie,nec multò plus tu hic edes,ne frustra sies.
Proin' tu tui quotidiani victi ventrem ad me afferas.
ER. Quin ita faciam,vt te cupias facere sumptum,etsi ego vetem.
HE. Eone? ERG. tute. HEG. tum tu mihi igitur herus es. ERG. imò bene volens.
Vin' te faciam fortunatum? HE. malim,quàm miserum quidem.
ER. Cedo manum. HEG. hem manum. ERG. di te omnes adiuuant. HEG. nihil sentio.
ER. Non enim es in senticeto,eò non sentis. sed iube
Vasa tibi pura appararier ad rem diuinam citò,

Atque agnum afferri proprium, pinguem. HE G. cur? ER G. vt sacrufices.
HE. Cui deorum? ER. mihi hercle. nam ego tibi nunc sum summus Iuppiter.
Idem ego sum salus, fortuna, lux, lætitia, gaudium,
Proin tu deum hucce saturnitate facias tranquillum tibi.
HE. Esurire mihi videre. ER. mihi quidem esurio, non tibi.
HE. Iuppiter te dique perdant. ER. te hercle mihi æquum est gratias A
Agere ob nuntium. tantum ego nunc porto à portu tibi boni.
Nunc tu mihi places. HE. abi stultus, post tempus venis.
ER. Igitur olim si aduenissem, magis tutum istuc diceres. B
Nunc hanc lætitiam accipe à me, quam foro. nam filium
Tuum modò in portu Philopolemum viuum, saluum, & sospitem
Vidi in publica celoce, ibidémque illum adolescentulum
Alium vnà, & tuum Stalagmum seruum, qui aufugit domo,
Qui tibi surripuit quadrimum puerum filiolum tuum.
HE. I in malam rem. ludis me. ER. ita me amabit sancta saturitas,
Hegio, itáque suo me semper condecoret cognomine,
Vt ego vidi. HE G. meum gnatum? ER G. tuum gnatum, & genium meum.
HE. Et captiuum illum Alidensem? ER. μὰ τὸν Ἀπόλλω. HE. & seruolum
Meum Stalagmum, meum qui gnatum surripuit? ER. νὴ τὰν κόραν.
HE. Iamdiu? ER. νὴ τὰν Πραινέστην. HE. venit. ER. νὴ τὰν σιγνίαν.
HE. Certon'. ER. νὴ τὸν φρουσινῶνα. HE. Vide sis. ER. νὴ τὸν ἀλάτριον.
HE. Quid tu per barbaricas vrbes iuras? ER. quia enim item asperæ C
Sunt, vt tuum victum autumabas esse. HE. væ ætati tuæ.
ER. Quippe quando mihi nihil credis, quod ego dico seduló.
Sed Stalagmus quoius erat tunc nationis, cùm hinc abiit?
HE. Siculus. ER. at nunc Siculus non est, Boius est, Boiam terit,
Liberorum quærundorum caussa ei, credo, vxor data est.
HE. Dic, bonan' fide tu mihi istæc verba dixisti? ER. bona.
HE. Di immortales: iterum natus videor, si vera autumas.
ER. An tu dubium habebis, etiam sanctè cum iurem tibi?
Postremò Hegio, si parua iuriiurando est fides,
Vise ad portum. HE. facere certum est, tu intus cura quod opus est. D
Sume, posce, prome quiduis, te facio cællarium.
ER. Nam hercle nisi mantiscinatus probè ero, fusti plectito.
HE. AEternum tibi dapinabo cibum, si vera autumas.
ER. Vnde id? HE G. à me, meóque gnato. ER G. sponden' tu istud? HE. spondeo.
ER. At ego tuum tibi aduenisse filium respondeo.
HE. Cura quàm optumè potes. ER. bene ambula & redambula.

QVANDO IN PECT. H. R. N. M. VOLVTO.] Virg. Æneid. 4. *Sic adeò insistit, secúmque ita corde volutat.* Idem 6. *Atque hæc ipse suo tristi cum corde volutat.* Lucretius lib. 3. *Sensiferos motus, quædam, qui corde volutent.* AVCTIOR] maior. AD ILLVM MODVM SVBL. M. OS ESSE HODIE MIHI?] subintell. decet, par est? honestum est? mihi os sublitū esse, autem, id est, me esse ludibrio habitum? me esse ludos factum? me esse illusum, vel deceptum? SCIBITVR,] scietur. HIC ILLE'ST SENEX DVCTVS] id est, hic ille'st, qui inani spe ductus est, vel qui verbis inanibus, & vanis inductus, ac deceptus est. quidam legunt hoc modo, *Hic ille'st senex doctus: quoi verba data sunt.* ego nihil muto, & ita interpretor, vt dixi, nempe vt senex ductus & senex, quoi verba data sunt, vnum sint, per quādam ἐπεξήγησιν. CONLECTO QVIDEM'ST PALLIO.] id est, colligit pallium, & in collum coniecit. MOVE ABS TE MORAM:] remoue abs te moram. Virg. Georg. 2. *en agè, segnes Rumpe moras.* & lib. 4. Æn. *Eia agè, rumpe moras.* AGE HANC REM] E hoc vnum age & cura, vt aduentum filij Hegioni nuntiare properes. EMINOR,] palàm, vel pro meo iure minor. sic dictum eminor, vt edico. NISI QVIS SAT DIV VIXISSE SESE H. ARB.] id est, nisi quis homo volet mortem mea manu oppetere. Nonnulli legunt, *Nisi qui homo*, quo modo habent quidam libri. ORE SISTET.] id est, sacebit pronus in caput. nō sistet pedibus, sed ore. cadet in os, à me validè pugnis pulsatus. PVGILATVM INCIPIT.] pugnos suos expedit, quasi pugilatu certaturus, se ad pugilatum parat. ITINERA INSISTANT SVA.] sic dixit instare viam in Asinaria non longè à principio. NAM MEVS EST BALL.] commemorat aliquot tela, & machinamenta antiqua, quibus pugnum, brachium, humerum suum assimilat. ballista à verbo Græco βάλλω, dicta est. idcirco debet scribi cum

gemino

A gemino ll. Est autem ballista machinæ genus, quo grandia saxa, aut tela iaciuntur & torquentur. catapulta, iaculum ce-
lere, inquit Nonius, vel sagitta. Plaut. Curcul. *Atque ita te neruo torquebo, vt catapultæ solent*, deinde profert hunc lo-
cum. vox Græca est leuiter immutata καταπέλτης. ARIES] aries machinæ genus, arietis animalis instar, qua muri olim
verberabantur. Virg. lib. 2. Æneid. *Labat ariete crebrò Ianua, & emoto procumbunt cardine postes.* Idem lib. 12. *quique imos pul-
sabant ariete muros.* M. Tullius Offic. 1. *Tum qui armis positis ad imperatorum fidem confugiunt, quamuis murum aries percusse-
rit, recipiendi.* Idem Topic. *Ex quo aries ille subiicitur in vestris actionibus, Si telum manu fugit magis, quàm iecit.* AD TER-
RAM DABO.] affligam, prosternam. DENTILEGOS OMNEIS MORT. F.] id est, iis omnibus hominibus, quos of-
fendero, id est, in quos incurrero, seu quos obuiam inuenero, denteis ex ore excutiam, ita vt denteis suos in terram de-
cussos è terra tollere & legere necesse habeant. QVENQVEM OFFENDERO.] quemcunque offendero. FAXO VI-
TAE IS EXTR. OBST. S.] qui mihi (inquit) currenti obstiterit, eadem opera vitæ suæ obstabit: id est, mortem oppetet:
cum pugnis contusum obtruncabo. NE QVIS PROPT. CVLPAM CAP. S.] ne quis culpa sua in fraudem incidat.
IN VENTREM SVMIT CONFID.] ad ventrem inanem explendum tantum confidentiæ sibi asciuit. vel potiùs, ven-
trem inanem expleuit: & ita factus est confidentior. VAE MISERO ILLI, CVIVS CIBO, &c.] ô illum miserum, per
cuius cibum iste factus est in imperando insolentior & immodestior. propterea scilicet, quia edax conuiua magnam vim
cibi & vini absumpsit. SCROF. PASCI,] scrofas pascentes. scrofa sus fœmina. FVRFVRI] furfure. furfur, farinæ ex-
crementum. EXCVLCABO FVRFVRES] calcibus excutiam furfures, id est capitis sordeis, & cutis purgamenta. BASI-
B LICAS ED.] regias quasdam edicendi rationes & formulas. sic infra non longe, *Euge edictiones aedilitias sic habet qui-
dem.* PRAEBENT] παρέχουσι, πορίζουσι. FAETIDOS,] putidos. QVADRVPEDANTI] Virgil. lib. 8. *Quadrupedante pu-
trem sonitu quatit vngula campum.* CRVCIANTI] sessorem succussante, qui cruciat equitem, seu sessorem succussatio-
ne & agitatione immodica. CANTERIO] suprà Aulul. Sint viliores Gallicis canteriis. ODOS] odos, antiquè, pro o-
dor. Notat Priscianus lib. 1. & hunc locum profert. SVBBASILICANOS] negotiatores, immò otiosos homines po-
tius, qui sub basilica solebant deambulare. Sic M. Cælius libro octauo epist. ad Marcum Tullium, *subrostranos dixit,*
qui sub Rostris sedere, aut deambulare consueuerant. Sic ille. *Te a. d. 9. Calend. Iun. subrostrani (quod illorum capiti sit)
dissiparant, periisse,* &c. Sed dicamus tandem, subbasilicanos, eos esse intelligendos, qui commemorantur in Curculione,
ibi, *Diteis damnosos maritos sub basilica quærito. Ibidem erunt scorta exoleta, quique stipulari solent.* EIS EGO ORA VERBE-
RABO SIRPICVLIS P.] sirpicula, vel sirpiculum, canistri genus est à sirpando, id est, alligando appellatum. Sirpiculæ
inquit Varro lib. 4. de lingua Latina, vocatæ à sirpando, id est, alligando. Propertius lib. 4. *Pastorem ad baculum possum cu-
rare: vel idem Sirpiculis medio puluere ferre rosam.* Colum. lib. 10. *Et vos agrestes, duro qui pollice molleis Demetitis flores, cano
iam vimine textum Sirpiculum ferrugineis cumulate hyacinthis.* VT SCIANT ALIENO N. Q. EXHIB. M.] vt sciant, quàm
valde nasum aliorum offendant fœtidorum piscium odore. QVI CONCINNANT LIBERIS ORB. OVEIS.] id est, qui
oueis orbant agnis: concinnant orbas, id est reddunt orbas: liberis, hoc est agnis: ἄρνων. ET DVPLAM AGNINAM
C DANVNT] id est, & dant carnem agninam ouilla duplicatam, vt ouilla caro videatur emptoribus agnina; tanquam ea
quæ re vera est agnina: vendúntque ouillam pro agnina. QVI PETRONI NOMEN IND. VERVECI SECT.] qui
petronem, hoc est arietem, veruecem appellant. Porrò carnem veruecinam arietinæ anteponendam esse constat. ver-
uecem, sectarium dixit Plautus, quòd ei secti sint testiculi: arietem autem, petronem, à duritie & asperitate. Nam Festus
rusticos ait petrones esse dictos, à petrarum asperitate & duritia. EDICTIONES AEDILITIAS.] edicendi formulas
ædilium minorum, id est ædilium plebis proprias. erant enim alij ædiles, qui maiores, & curules nominantur. ad priorem
ædilitatem referendus est titulus de ædilio edicto, lib. 21. Digestorum. de eadem & Iuuenalis Sat. *Et de mensura ius dicere
vasa minora frangere pannosus vacuis pannosas volubris.* Taleis ædileis ἀγορανόμους nominant Græci, vt significat ipse Plautus
vers. proximo. de altera M. Tullius lib. 2. de Legibus, *Suntóque ædiles curatores vrbis, annonæ, ludorúmque sollemnium: ollisque
ad honoris amplioris gradum is primus ascensus esto.* Iam plura lib. 5. Accusat. in principio, ibi, *Nunc sum designatus ædilis. ha-
beo rationem, quid à populo Romano acceperim. Mihi ludos sanctissimos maxima cum cerimonia Cereri, Libero, Liberæque faciun-
dos,* &c. AGORANOMVM] ædilium plebis annonæ, rebúsque forensibus, & venalibus præfectum. REGVM REX RE-
GALIOR.] παμβασιλεύς, βασιλεὺς βασιλέων, vt Agamemnon in exercitu Græcorum. TANTVS VENTRI COMMEATVS
MEO ADEST IN P. C.] *cibus* hic generandi casus est, vt in Amphitruone, *lectus*, ibi, *Quàm lectus, vbi cubuisti, concaluit
locus.* Priscianus lib. 6. *venus venus; cibus cibi: quamuis & huius cibus antiqui protulisse inueniuntur.* Plaut. Capt. *tantus ventri,*
&c. QVI HOMINEM ADAEQ. V. F.] Quo homine nemo viuit fortunatior, neque æquè fortunatus; iunxit aduer-
D bium, *adæquè*, cum comparatiuo, vt suprà, *Nec est quisquam mihi, æquè cui melius velim.* quem versum sic explicandum
puto. Nec est quisquam mihi cui æquè bene velim, nec cui melius velim. PRIVSQVAM PVLTANDO ASSVLATIM,
&c.] id est, priusquam foreis pulsando minutatim effringo, vel in minutas particulas disseco. Nonius assulatim, id est
minutatim, inquit, deinde hunc versum profert, & illum ex Menæchm. *Deinde dolabo assulatim viscera.* Iam illud; *foribus
exitium affero,* dictum est translatè, pro foreis effringo. Quanquam non celabo lectorem, apud Nonium legi, *assulatim
dabo:* quam lectionem reiicio. HVNC HOMINEM COLLOQVI.] sic solet loqui Plautus. RESPICE.] retro aspice: o-
culos ad me reflecte. faciem à me auersam, ad me converte. FORTVNA QVOD TIBI NEC F. &c.] id est, Fortuna ti-
bi propitia non est, qui sic me moraris, iubes me ad te respicere, & ita me properantem moraris. At te Fortuna non re-
spicit, neque respiciet. id est, at tu infortunatus & es & eris. Alludit autem ad ædem Fortunæ respicientis, quæ fuit Ro-
mæ iuxta templum Iouis victoris: quam commemorat M. Tullius lib. 2. de Legibus his verbis, *Rectè etiam à Calatino
Spes consecrata est: Fortunáque sit vel huius diei: nam valet in omneis dies: vel respiciens, ad opem ferendam: vel fors,* &c. & Plu-
tarchus, Ῥωμαϊκοῖς, *Οὐ δὴ μόνον τύχης ἱδρύσατο, καὶ ἀποτροπαίου, καὶ μειλιχίας, καὶ πρωτογενείας, καὶ ἄρρενος ἱερὰ κατεσκεύασεν, ἀλλὰ καὶ
ἰδίας τύχης ἱερὸν, ὅπερ ἐπιστρεφομένην, &c.* Ludit igitur hîc Plautus in verbo ancipiti & ambiguo *respicere*. Nam respicere,
& retro aspicere. quomodo accipit Hegio, & quasi retro aspiciendo fauere significat. Sumtum ab iis, qui cùm opitulari,
& subuenire nobis possint, principio nos auersantes, prætereunt ac deserunt: deinde aliquando tandem ad nos respi-
E ciunt, & mente mutata, nobis opitulantur. Iubes, inquit, tu me ad te respicere, quisquis es: quod Fortuna tibi non fa-
ciet, nec facit. nam tibi, qui me properantem moraris, Fortuna non fauebit, neque fauet: sed contra iniqua, atque irata
est, quia tibi pugnis, cubito, humeris, & membris omnibus caput comminuam, & denteis ex ore decutiam. Fortuna, aut
Deus eos respicere dicitur, quibus aliquando, posteaquam eis inimica, & infesta fuit, placatur, & propitia fit, & ridet. Vir-
gilius in Tytiro, *Libertas, quæ sera tamen respexit inertem, Candidior postquam tond. barba cad. Respexit tamen, & longo post
tempore venit.* Terent. in Andr. *Charine & me, & te imprudens, nisi quid dij respiciunt, perdidi.* Idem ibidem in exit. *age, me in
tuis secundis rebus respice.* Idem Adelph. *Nam is nostro Simulo fuit summus, & nos coluit maximè.* CAN. *Nam hercle alius
nemo respexit nos.* Plautus Bacchid. *Tace modò, Deus respiciet nos aliquis.* Horatius Od. 2. lib. 1. *Siue neglectum genus, & ne-
potes respicis auctor.* Propriæ autem huius verbi significationis exempla sunt innumerabilia, sed vnum commemorabo
luculentum. continet enim notum illum Augusti iocum in quendam iactabundum: qui iocus refertur à Macrobio lib. 2.
Saturnal. cap. 4. Saxo in expeditione percussum, atque insigni cicatrice in fronte deformem, nimium tamen sua opera
iactantem, sic leuiter castigauit, *At tu cùm fugies, nunquam post te respexeris.* OH MIHI QVANTVM EST HOMINVM
OPT. OPTVME] oh, optime hominum, quantum est hominum optimorum. Sic Catull. ad Verannium, *O quantum est
hominum beatiorum.* EO FASTIDIS] eò fastidiosus es. vel eò me, & alios inter omneis obuios fastidis atque asperna-
ris. CEDO MANVM,] salutantium, & gratulantium sermo. Idem Mercatore, *Vxor tibi placida, & placata it. cede*

dextras, nunc iam. POL MOERORES MI ANTEVORTVNT G.] id est, pol, plus habeo mœrorum, quàm gaudiorum. A
vel sic, pol mœrores mihi gaudia superant. IAM EGO EX CORPORE EXIGO OMNEIS MAC. MOER.] Iam ego
ex corpore meo omneis mœrorum notas deleo. Sed cur dixit, ex corpore, & non ex animo? Quemadmodum morbi
corporum ad animos interdum perueniunt: ita contrà morbi animorum ad corpora nonnunquam transmeant. Itaque vi-
demus plerunque homines animi ægritudine confici, & contabescere, & in corporibus hominum mœstorum notas mœ
rorum sæpe agnoscimus, vt maciem, pallorem, truceis oculos, squalorem corporis, & similia. ETSI NIHIL SCIO
QVOD GAVDEAM.] etsi nihil scio, propter quod gaudeam. QVID IN EO VOLT VTIER?] Hæc secum lo-
quitur Hegio, ad spectatores versus. CENSES?] putas. ASSITVI AVLAS?] ollas ad ignem admoueri:
ollas iuxta ignem locari? FOVERE FOCVLIS FERVENTIBVS] calefieri, & feruefieri paruis focis luculentis, & igne
multo quasi feruentibus? Sed quid si dicamus, hic non foculos, id est, paruos focos, sed focula significari? Focula autem,
vt docet Nonius, sunt nutrimenta. Vnde & focilare dicitur, vt fouere. Plautus Persa, *vt ædes. Nam iam intus fumant fo-
cula.* Ego tamen malim neque foculos, id est, paruos focos intelligi, neque focula, id est, nutrimenta, sed ænea vascula,
& ita legi *coculis.* ad coquendum apta. ALIVM PISC. PRAES. ABIRE?] alium aliquem è familiaribus, aut famulis
tuis emptum pisceis ire? Festus, *Præstinare*, inquit, *apud Plautum emere est.* id est, *emendo tenere.* HIC VIGILANS SO-
MNIAT.] Lucret. lib. 3. *Et vigilans stertis.* Terent. Andr. *num ille somniat, quæ vigilans voluit?* PORCINAM,] carnem sub-
intell. SCIS BENE ESSE, SI SIT VNDE.] id est, scis tibi benè facere: scis lautè, & opiparè te accipere, si habeas,
vnde sumptum facias. *esse* hic, à verbo sum, es, est: non à verbo edo, es, est. Sic in Menæchm. *Quid multis verbis opus est? in-* B
nore nunquam bene fuit dispendio. Plura colligimus huius locutionis exempla in commentariis Lucretianis, ad illum lo-
cum, *bene erat, non piscibus vrbe petitis*, &c. Sat. 2. lib. 2. PERNAM,] perna à pede, inquit Varro lib. 4. de lingua Latina,
de pernarum salsura legendus Cato libro de Re rustica in extr. de coquendi ratione. Apicius lib. 7. cap. 9. OPHTHAL-
MIAM,] piscem ab oculorum magnitudine dictum: quem oculatum dicunt Latini, alij ophthalmiam interpretantur car
nem oculis vicinam, & oculos ipsos certo modo conditos. Præterea alij ophthalmia legunt numero multitudinis: alij
optaleam. HORAEVM,] horæum salsamenti genus est ex pelamide pisce. cui quod ius sit aptum docet Apicius lib. 10.
cap. 5. de horæo autem sic Athen. lib. 3. [Greek text illegible], &c. id est, Diocles au-
tem Caristius in iis libris, qui de Salubritate inscribuntur, ait salsamentorum eorum, quæ pinguia non sunt, esse optima
horæa: eorum vero quæ pinguia sunt, thunnia: Hicesius verò narrat neque Pelamidas, neque horæa ventribus ad ege-
rendum esse facilia, &c. ex quibus verbis præter alia, hoc quoque intelligimus, horæum, quod initio dixi, salsamen-
tum fuisse ex pelamide, vt thynniam ex thynno. SCOMBRVM] piscis notus est, ex quo garum optimum fiebat. Pers.
Sat. 1. *Nec scombros metuentia carmina, nec thus.* ET TRICONVM] piscem à figura triquetra, vt quidam volunt: sed ego
legendum censeo, trygonum, per y Græcam litteram: seu trygona. Est autem τρύγων, auis & piscis, quem turturem, seu
potius pastinacam Latini appellant, nomen. CETVM] cete, κήτη. maiores pisces, cete appellant Græci & Latini. ET C
MOLLEM CASEVM,] caseum recentem. Sic Virgilius dixit, castaneas molleis, teste Nonio, vel dic, pinguem. Virgil.
Tityro, *Pinguis & ingratæ premeretur caseus vrbi.* NOMINANDI ISTORVM, &c.] Nominandi istorum, dixit, pro nomi-
nandorum istorum: & edendorum: & ita sæpe loquebantur veteres. Lucretius lib. 5 *Ne quod ob admissum fœdè, dictùmque
superbè, Pœnarum graue sit soluendi tempus adactum.* Terentius prologo Heaut. *dato crescendi copiam, Nouarum qui spectandi
faciunt copiam sine vitiis.* Plura exempla colligimus ad illum locum, si quis plura quæret. NE FRVSTRA SIES.] nè
forte frustreris. PROIN TVI QVOTIDIANI VICTI, &c.] Priscianus lib 6. hic victus, huius victi, inquit. Deinde
hunc versum profert. profert & Nonius: sententia autem hæc est, affer ad me ventrem, victu tuo quotidiano contentum,
non cibos sumptuosos, & dapes opiparas appetentem & desiderantem. TVM TV IGITVR, &c.] tum pro ergo, vt sæ-
pe alias, vt sit [Greek illegible]. BENE VOLENS] beneuolus. sic suprà, eadem comœdia, *Omnium primum salutem dicito
matri ac patri, Et cognatis, & si quem alium beneuolentem videris.* NIHIL SENTIO.] nihil sentio, quamobrem me fortu-
natum dicere debeam. NON ENIM ES IN SENTICETO.] non est mirum, inquit parasitus, te nihil sentire. non e-
nim es in loco sentibus obsito. SED IVBE VASA PVRA, &c. sic suprà in Amphitruone, *Iube vasa pura adornari mihi*,
&c. ad quem locum satis multa, quæ ad hanc rem pertineant, diximus. PROPRIVM,] tuum. Nam aliena diis immola-
re nefas est. PINGVEM.] quales victimæ debent diis immolari. ex quo pingues aræ. Virgilius lib. 7. *pinguis vbi, & pla-
cabilis ara Dianæ.* & eximiæ pecudes, quæ de grege exemptæ sunt, vt plenius pastæ & saginatæ, immolentur. SALVS,]
M. Tullius lib. 5. Accusationis: *& cum multis facibus mihi obuiam venit: & ita me suam salutem appellat, te suum carnificem no-* D
minans, mihi ad pedes misera iacuit. LVX,] Cicero Terent. libit 4. epist. *Hem mea lux, meum desiderium.* Homerus Ιλιάδ. ϛ,
[Greek illegible], &c. Idem Ιλιάδ. θ, [Greek illegible]. Virgilius lib. 2.
O lux Dardaniæ, spes ô fidissima Teucrûm. SATVRITATE] suprà eadem comœdia, *Vnde saturitate sæpe ego exij ebrius.* in-
frà eadem scena, *ita me amabit sancta saturitas.* FACIAS TRANQVILLVM TIBI.] propitiés, lenias, lenem reddas, pla-
ces tibi. MIHI QVIDEM ESVRIO, N. T.] iocus ex eo quod senex dixerat, quæsitus: *Esurire mihi videre.* cuius sen-
tentia plana est, hoc enim significat, tu speciem mihi præbes hominis esurientis. vt *mihi* cohereat cum *videre.* At para-
situs sic accipiet, quasi senex dixisset, parasitum videri esurire Hegioni, vt *mihi* cohæreat cum *esurire.* CREDO.] credo
te tibi esurire. TVO ARBITRATV.] esurito, vt lubet. FACILE PATIOR] facilè patior, te esurire, scilicet. hic Hegio-
nis sensus est. sed parasitus in sensum obscœnum & spurcum detorquet, quasi ille dixerit, se facilè pati alterius in corpo-
re suo libidinem, & sic facilè alterius animo & libidini morigerari. CONSVETVS PVER.] non est mirum, inquit, te
facilè pati subagitatorem, aut stupratorem. tu enim puer consueuisti. Hunc versum, quem quidam delerant, restituimus,
non quòd hæ sententiæ, tam spurcæ, nobis probentur, aut placeant. quæ contrà vehementer displicent: sed quod Plau-
tum integrum, & suis membris ac partibus absolutum, quoad eius fieri potest, & quantum in nobis situm est, non muti-
latum, neque castratum, vt isti foris & palàm seueri: domi, & in operto dissoluti, volunt, edendum esse existimemus. IV-
PITER TE, DIQVE P.] propter istud dictum tam proteruum ac flagitiosum. ABI STVLTVS POST TEMP. V.] E
id est, abi tu, qui stultus es. vel, posita distinctionis nota post verbum, *abi*, & deleta post vocem *stultus* sic explica: abi: stul
tus post tempus venis: id est, nimis serò ad cœnam venis. ego autem iusseram te tempori venire. IGITVR OLIM SI
ADVENISSEM, MAGIS TV TVM ISTVD DICERES.] sententia huius versus est, multò igitur mihi tum diceres, ne
post tempus venire, ne apud te cœnarem, si olim aduenissem. talem nuncium scilicet, qualem nunc affero, tibi non affe-
rens: cùm mihi tam lætum nuntium scilicet, qualem nunc afferenti, istud dicas. Proinde ac si dicat: siquando istud mihi
dicere potuisti: nunc non potes, aut certè non debes. IN PVBLICA CELOCE.] celox, inquit Nonius, nauigium bre-
ue dictum à celeritudine: deinde hunc locum profert, & alterum illum ex Asinaria, *Vnde sumam? quem intervortam? quo
hanc celocem conferam?* Et tertium ex Pœnulo. Fulgentius, *Celocem*, inquit, *genus nauiculæ modicum, quod lembum dicimus.*
ALIVM] Eleum. QVADRIMVM PVERVM,] Pægnium: qui nunc Tyndarus nominatur. ITA ME AMABIT S. SA-
TVRITAS] iusiurandum parasito dignum. Nam saturitas parasito edaci omnium deorum, deorumque instar est. ITA-
QVE SVO ME SEMPER COND. COGN.] id est, & ita me semper saturum faciat. MEVM GNATVM?] sic rogare
solent, qui non credunt, quod sibi nuntiatur aut dicitur. quamuis esse verum. ET GENIVM MEVM.] qui mihi Genij
instar est. Genius autem, rerum omnium gignendarum Deus est. ET CAPTIVVM ILLVM ALIDENSEM?] & Po-
lycratem Elide natum? μὰ τὸν Ἀπόλλω] per Apollinem. νὴ τὴν Σώραν] per Soram. Sora, Colonia populi Romani in Cam-

A pania. ex qua Valerius Soranus, qui ausus aliud Romæ nomen, optima (vt ait Plinius lib.3.cap.5.) & salutari fide abolitum enuntiare, luit pœnas. *ἐν τοῖς πραινεστίνοις.*] per Prænesten, seu potius præneste. Præneste, Campaniæ oppidum: à quo sortes Prænestinæ. M. Tullius lib.2. de Diuin. *Fani pulchritudo & vetustas Prænestinarum etiam nunc fortium retinet nomen, atque id in vulgus. quis enim magistratus, aut quis vir illustrior vtitur sortibus,* &c. Sequitur paucis verbis post, *quod Carneadem Clitomachus scribit dicere solitum, nusquam se fortunatiorem, quàm Præneste, vidisse fortunam.* Horatius epist. ad Loll. I. lib.1. *Troiani belli scriptorem, maxime Lolli, dum tu declamas Romæ, Præneste relegi.* *ἐν τοῖς σιγνίνοις.*] per Signiam. Signini etiam in Campania sunt. *ἐν τοῖς φρουσινῶσι.*] per Frusinonem. Plinius lib.3. cap.5. *Ex falerno,* inquit, *Frusinates, Ferentinates, Freginates,* &c. *ἐν τοῖς ἀλετρινοῖς.*] per Aletrinum. Aletrinum etiam Campaniæ oppidum: vnde Aletrinates. PER BARBARICAS] Italicas. VT TVVM VICTVM AVTVMABAS ESSE.] vt tuum victum dicebas esse, suprà, *Asper meus sane victus est.* VAE AETATI TVAE.] ætatem tuam miser viuas. SEDVLO] bona fide, sedulo, inquit Nonius, significat sine dolo. BOIVS EST, BOIAM TERIT.] Boij Galliæ transalpinæ, immò Cisalpinæ, habita ratione loci, in quo hæc scribimus, populi, quos in illo tractu interiisse scribit Plinius lib.3. cap.15. Fuerut etiam populi Transrhenani: & postea in alias atque alias sedes translati: nunc partim Sequanis, partim Heluetiis finitimi. Est etiam Boia Græciæ oppidum in Peloponneso, non longè à Cyparissia: de qua Strabo lib.8. Est autem hic iocus in verbo ambiguo. Nam Boia, & fœmina Boia est, & vinculi genus tam ligneum quàm ferreum, vt docet Festus. suprà in Asinaria, *neruos, catenas, carceres, numellas, pedicas, boias.* Significare igitur volens Parasitus, Stalagmum vinctum esse, & vinculum, quo astrictus est, terere, ait
B eum Boiam terere, & Boiam ei vxorem esse datam, liberorum procreandorum causa. ambiguum autem maximè consistit in hoc, *boiam terit.* Nam & qui arte vincti sunt, dicuntur vincula, quibus adstricti sunt, terere: & qui cum muliere aliqua crebrò rem habent, eam terere: & est mulier trita. Propertius lib.3. eleg 9. de Cleopatra, *Et famulos inter fœmina trita suos.* LIBERORVM QVAER. C.] id est, filiorum suscipiendorum gratia. *liberorum.* dictum est in proprie. Nam seruorum liberi esse non possunt, cùm seruorum nuptiæ iure ciuili non sint, cùmque ex seruo & ancilla liber nasci non posset, dixi ex ancilla: nam si mater esset libera, quod nasceretur, liberum esset. partus enim sequitur ventrem. DIC BONAS FIDE TV M. &c.] non credit Hegio parasito, quamuis iurato. iurauerat enim ille per Apollinem. ITERVM GNATVS VID.] iterum natus videor. suprà in prologo Amphitr. *Gnatum arbitratur esse id à rebus sibi.* SI VERA AVTVMAS.] Si vera dicis. VISE AD PORTVM.] visere ad portum, visere ad agros, & similia vsitatum loquendi genus bonis scriptoribus. Lucretius lib. 2. *Nam cuicunque suos fugitabant visere ad agros.* &c. ad quem locum exempla collegimus ex aliis scriptoribus non pauca. CELLARIVM] cellæ præfectum, vel cellæ curatorem. NAM HERCLE, NISI PROBE MANTISC.] *mantiscinatus* vox vrbanè, & facetè à Plauto facta, à Græco nomine *μάντις*, id est, vates, & cano, videlicet ad exemplum vocis *vaticinatus*. sententia autem hæc est, Enimuero nisi repertus abs te fuero verus vates, etiam fuste castigato. Enimuero nisi comperteris me verè tibi vaticinatum esse, non recuso, quin me vel fuste plectas. *mantiscinatus* igitur dixit pro *vaticinatus*. inest tamen in *mantiscinatus*, fortasse aliquid ambigui, vt hoc intelligat, se pro-
C bè manticam, id est ventrem suum expletum atque oneratum: nam quòd nonnulli putant parasitum dicere, se furaturum, à manticulis, & manticulando, de quo Festus, errant. magis mihi placet superior sententia. Verumtamen ego hac de re nihil affirmo, iudicent eruditi. Sed non celabo lectorem, aliquot libros manuscriptos habere, *manticinatus*, sine consonante s, in media voce. FVSTI.] fuste. Sic apud Lucretium, colli pro colle, parti, contagi, voci, &c. pro parte, contage, voce, &c. Sic ille lib.2. *Sæpe etiam in collis vndantes pabula læta,* &c. DAPINABO CIBO.] aliud verbum à Plauro fabricatum ad similitudinem verbi *propinabo*: dapinabo autem, id est, dapes præbebo. *dapinabo cibum* verò sic dictum, vt ædificare ædeis, & *οἰκοδομεῖν οἶκον* seu *δεῖπνον* & similia. Nec hoc quidem dissimulabo, me reperisse scriptum in omnibus ferè nostris libris manuscriptis, *æternum tibi dapinabo victum*, quo modo impressum est in omnibus vulgatis: quam scripturam reieci, quia contra carminis legem facit, & versum corrumpit. Nam nisi legatur, *dapinabo cibum*, quemadmodum edidit Camerarius, vt *bo cibum* sit anapæstus, superuacanea erit vna syllaba. SPONDEN' TV ISTVD? HEG. SPONDEO.] En stipulatio. RESPONDEO.] iocus in verbo. Nam respondeo valet, iterum respondeo, & responsum do.

ERGASILVS.

D ILlic hinc abiit, mihi rem summam credidit cibariam.
Di immortales, iam vt ego collos prætruncabo tergoribus!
Quanta pernis pestis veniet? quanta labes larido?
Quanta sumini absumedo? quanta callo calamitas?
Quanta laniis lassitudo? quanta porcinariis?
Nam si alia memorem, quæ ad ventris victum conducunt, mora est.
Nunc ibo ad meam præfecturam, vt ius dicam larido,
Et quæ pendent indemnatæ pernæ, eis auxilium vt feram.

ILLIC HINC ABIIT,] id est, ille hinc abiit: sed videtur legendũ, illic him abiit. alioqui versus sua mensura non constabit. nisi dicamus, in aduerbio *illic*. exteri alterum l, quod non est Plauto inusitatum, ne Terentio quidem. sunt enim trochaici. Him autem, & istim, & illim, dixisse veteres pro hinc, istinc, illinc, constat. REM SVMMAM CIB.] rem
E summam cibariam, ita dixit, vt sæpe M Tullius, *rem summam publicam*. IAM VT EGO COLLOS PRAETRVNCABO TERGORIBVS?] quomodo iam ego colla præcidam tergoribus suum, & aliorum pecorum? *Collus* dixisse veteres in genere masculino, admonet Nonius, exemplis aliquot collectis. Cæcilius in Synepheb. *Ad restim res redit. immò collus, non res: nam ille argentum habet.* Cato Sete. *Accipite si vultis, hoc onus in vestros collos.* Næuius in Colace. vtrùm scapulæ plus, ah collus calli habeat. Plaut. Amphitr. *Malæ mentum, barba, collus.* &c. Secutus sum autem in hoc loco restituendo Adr. Turnebi, viri doctiss. coniecturam, qui pro *tergoribus*, quod in omnibus libris reperitur, versu repugnante, *tegoribus* reponendum censuit. lib. Aduers. 22. cap. 6. Atque hanc emendationem tuetur ille Varronis auctoritate, cuius hæc verba sunt. lib. 4. de ling. Lat. vt quidem ille legit, *Tegus suis, ab eo, quòd tegit. vt perna à pede,* &c. Nam in libris scriptum est, *tergus suis*. Sed huic lectioni aduersatur vox *collos*: nam conuenienter, aut verè dici non potest, pertruncare collos, seu colla tergoribus animalium. Tergora enim, partes sunt animalium à collis distinctæ, & quæ sine collis constare possunt. Præterea veteres dixisse *tegus*, pro *tergus*. non satis liquet. Præterea tergus, corium significat, vt docet Nonius, & probat Virgilij testimonio. sic enim lib.1. *Tergora diripiunt costis.* Quòd si quis dicat, nonnullos legere *callos*, vt per callos intelligamus partes tergoris densiores ac solidiores, vt *callum aprugnum*: primùm omnes libri habent, *collos*: deinde *callum* dicitur potius in genere neutro, quàm *callus*: aut si *callus* quoque dicitur in numero singulari, non continuò *calli* in numero multitudinis reperitur. Omnino hic locus non caret difficultate, quem olim putabam tolli posse, si legamus, *Dij immortales:*

iam vt ego collos prætruncabo pecoribus? de qua coniectura iudicent lectores sagaces & eruditi. Eamquidem adiuuat laniorum facta infrà non longè mentio. laniis enim opus non est, si nulla animalia iugulantur, pernæque tantùm & laridum, & sumen & similia parantur. ego interea scripturam antiquam & receptam, excepto quòd cum Turnebo *tegoribus* edidi, quia *tergoribus*, ferri non potest, retinendā putaui. QVANTA PERNIS PESTIS VENIET?] pernis magna pestis veniet, quia coctæ apponentur & comedentur. QVANTA LABES LARIDO!] videtur ex paranomasiis leporem sermonis quæsisse *pernis pestis. labes larido: suminis absumedo: callo calamitas: laniis lassitudo.* QVANTA SVMINI ABSVMEDO?] vocem finxit à verbo *absumo*, non multùm à sumine discrepantem, paronomasiam quærens: qua significat absumptionem. est autem sumen, mamma suilla cum lacte suo iam abdito, & in aliam naturam verso, vel siccato. Martialis lib. 13. *Esse putes nondum sumen. sic vbere largo Effluit, & viuo lacte papilla tumet.* QVANTA CALLO CALAMITAS?] callum seu callus, caro durata & densata, vt diximus in Pœnulo, *callum aprugnum calere æquè non sinam.* Idem in Persa, *magis calleo, quàm aprugnum callum callet:* significat etiam abdomen & carnem pinguem, & quasi callosam: quanta callo, inquit, calamitas, id est, quanta callorum suillorum vis, & copia exedetur? Terent. Heaut. de Bacchid. *Fundi nostri calamitas.* QVANTA LANIIS LASSITVDO?] lassi erant lanij pecoribus mactandis & iugulandis, & in frusta secandis: hic locus meam illam coniecturam adiuuat, vt dixi, quæ legendum suspicor suprà, *prætruncabo pecoribus?* PORCINARII?] iis qui porcinæ carni præfecti sunt. NVNC IBO AD M. PRAEF. VT IVS D. L.] allegoria est ducta à præfecturarum ratione, & præfectorum consuetudine. solebant enim præfecti in suis præfecturis ius dicere. ad eorum igitur exemplum ait parasitus se ire ad præfecturam suam, vt ius dicat larido. ET QVAE PENDENT INDEMN. P. EIS VT AVX. F.] pergit iocari parasitus. Pernæ posteaquam multo sale, idque per aliquot dies maceratæ sunt, suspenduntur in carnario, quod fit non pœnæ, sed rationis domesticæ, & prouidendi in posterum alimenti penorisque gratia. Quod igitur fit vtilitatis causa, & ex ratione rei familiaris tuendæ, id quasi nomine pœnæ factum accipit. Sic in Trinummo seruus Stasimus queritur, leges ad parietem fixas esse clauis ferreis; vbi malos mores, inquit, affigi nimio fuerit æquius: cùm tamen leges non pœnæ nomine, sed vt in publico propositæ ab omnibus cognosci possent, clauis affigi solerent. De pernis autem salliendis, & posteaquam accuratè sallitæ sunt, suspendendis, multa præcipit Cato cap. 162. Sed hæc pauca de multis adscribam, *Vbi iam dies quinque in sale fuerint: eximito omneis cum suo sale Quæ tum summæ fuerint, imas facito: eodémque modo obruito, & componito. Post diem omnino duodecimum pernas eximito, & salem omnem detergito, & suspendito in vento biduum. Die tertio extergeto spongia bene, perunguito oleo. suspendito in fumo biduum. Tertio die demito. Perunguito oleo & aceto commixto: suspendito in carnario,* &c. Iam serui pendentes vapulabant, vt suprà diximus. Præterea malefici damnati, in crucem tollebantur. Pernis igitur, quæ pendent indemnatæ, auxilium se ferre velle ostendit parasitus, cùm hoc & sentiat, & significare velit, se pernas, quæ in carnario pendent, tollere & depromere velle, vt eas coquendas curet, & coctas apponat.

PVER HEGIONIS.

Diespiter te, dique, Ergasile, perdant, & ventrem tuum,
Parasitósque omneis, & qui posthac cœnam parasitis dabit.
Clades calamitásque, intemperiésque modò in nostram aduenit domum.
Quasi lupus esuriens, metui ne in me quoque faceret impetum.
Nimis hercle ego illum malè formidabam, ita frendebat dentibus.
Aduenien deturbauit totum cum carne carnarium.
Arripuit gladium, prætruncauit tribus tegoribus glandia.
Aulas, calicésque omneis confregit, nisi quæ modiales erant.
Cocum percontabatur, possentne seriæ feruescere?
Cællas refregit omneis intus, reclusitque armarium.
Asseruate istunc sultis serui, ego ibo vt conueniam senem.
Dicam vt sibi penum aliud ornet, siquidem sese vti volet.
Nam hic quidem vt adornat, aut iam nihil est, aut iam nihil erit.

DIESPITER] diespiter, Iupiter diei pater, æther, aër. Puer Hegionis hîc inducitur, vt narraret spectatoribus, quæ intus facta sint à parasito. Versus autem huius scenæ sunt iambici, tetrametri non trochaici, vt alij existimant. QVASI LVPVS ESVRIENS,] Horat. epist. 2. lib. 2. *post hæc vehemens lupus: & sibi, & hosti Iratus pariter, ieiunis dentibus acer.* ITA FRENDEBAT DENTIBVS] Idem Truculento, *hoc vide dentibus Frendit: icit femur.* Virgil. lib. 3. Æneid. *dentibus infrendens gemitu.* Idem 8. *huc ora ferebat, & illuc Dentibus infrendens.* lege Nonium in fremere, & frendere. TRIBVS TEGORIBVS] lego etiam hic tribus pecoribus. GLANDIA] glandula, quæ sunt in ceruicibus. itaque ex parte totum intellige: & per glandia seu glandulas, iugula aut ceruices significari puta. Plinius lib. 11. cap. 37. *Tonsillæ in homine, in sue glandulæ.* AVLAS] ollas. Nonnulli sic legunt hunc versum, probabili quidem coniectura, sed reclamantibus libris omnibus, *Calices. phialásque omneis confregit, nisi quæ modiales erant.* MODIALES] ollæ modiales, quæ sunt modij capaces: quæ modij mensura capiunt. COCVM PERCONTABATVR.] in voce *cocum* m, eliditur, alioqui versus vna syllaba redundaret. POSSENTNE SERIAE] seriæ, vasa fictilia, in quibus carnes salsæ conditæ seruabantur. Cato cap. 162. *pernas salire sic oportet, in dolio, aut in seria.* sunt etiam vasa vinaria. Terentius Heaut. *Relevi dolia omnia, omneis serias.* Persius Sat. 4. *Seriolæ veteris metuens detrahere limum.* Sunt & vasa, æs, aut argētum, aut aliquid simile, continentia. Persius Sat. 2. *si sub rostro crepet argenti mihi seria, dextro Hercule.* Hic parasitus, inquit puer, non satis habebat carnes in seriis conditas depromere, & cocis coquendas dare, sed ipsas quoque serias penè dicam coqui, & feruescere volebat. Epitasis autem huc pertinet, quòd veteres illi heluones & lurcones, ita delectabantur calidis, vt quidam œsophagus, chirothecis inter edendum vteretur, ne manus sibi adureret cibos feruidos sumens, cùm tamen eos sine cunctatione in os coniiceret, manderet ac deuoraret. CAELLAS REFREGIT OMNEIS INT.] cællas penarias, quarum sunt multa genera. sunt enim oleariæ, vinariæ, &c. RECLVSITQVE] aperuitque. ARMARIVM.] armarium significat interdum locum in quo nummi reconduntur, vt hic. sic & apud M. Tullium pro Cælio, *Túne aurum ex armario tuo promere ausa es?* Idem pro Cluentio, *Cùm esset in ædibus armarium, in quo sciret esse nummorum aliquantum, & auri: noctu duos conseruos dormientes occidit.* Plaut. Epid. *Quin ex occluso, atque obsignato armario Decutio argenti tantum, quantū mihi lubet.* ASSERVATE

ISTVNC

A ISTVNC SVLTIS,] obseruate, si vultis, quò iste progrediatur, & quid agat. PENVM ALIVD ORNET,] Paulus titulo de penu legata lib. Digest. 33. *Non autem penus*, inquit, *mihi traditum est omnibus generibus dictum*. sic Priscian. lib. 5. *hic & hæc & hoc penus: & hoc penum*, inquit: deinde cum ali s exemplis, siue testimoniis, etiam hoc profert: sed aliter, quàm hodie legitur. sic enim apud Prisc. legitur, *Dicam seni, caret sibi aliud penus*. SIQVIDEM SESE VTI VOLET.] id est, si volet se vti, *penu*, subintell. vt intelligamus antiquè dictum, si volet se vti penu, pro si volet vti penu. vel dic, siquidem volet sese vti. nulla re subintellecta, id est, siquidem volet vti se ipso: quod est, siquidem volet esse sibi frugi, & vtilis, siue vtibilis. Nam qui nullam habet penum, nullásque facultates rei familiaris, quid se faciat, nô habet: sibique & aliis inutilis est: denique quantus quantus est, nullus est. NAM HIC QVIDEM VT ADORNAT, &c. id est, nam vt quidem hic parasitus facere instituit, & parat, aut iam nihil est, aut breui nihil erit.

HEGIO, PHILOPOLEMVS, PHILOCRATES STALAGMVS.

HE. IOui diisque ago gratias meritò magnas,
B Quom te reducem tuo patri reddiderunt,
Quómque ex miseriis plurimis me exemerunt,
Quæ adhuc te carens, dum hîc fui, sustentabam.
Quómque hunc conspicio in potestate nostra,
Quómque hæc reperta est fides, firma nobis.
Satis iam dolui ex animo, & cura me sat
Et lacrymis maceraui. satis iam audiui
Tuas ærumnas, ad portum mihi quas memorasti.
Hoc agamus. PHILOC. quid nunc quoniam tecum seruaui fidem,
Tibíque hunc reducem in libertatem feci? HE. fecisti vt tibi,
Philocrates, nunquam referre gratiam possim satis,
C Proinde vt tu promeritus de me & filio meo. PHILOP. immò potes
Pater, & poteris, & ego potero, & dî eam potestatem dabunt,
Vt beneficium benemerenti nostro meritò muneres,
Sicut tu huic potes pater mi, facere meritò maxumè.
HE. Quid opu'st verbis? lingua est, qua negem quicquid roges.
PHI. Postulo abs te, vt mihi illum reddas seruom, quem hîc reliqueram
Pignus pro me, qui mihi melior, quàm sibi semper fuit.
Pro benefactis eius vti ei pretium possim reddere.
HE. Quod benefecisti, referetur gratia, id quod postulas.
Et id, & aliud, quod me orabis, impetrabis, atque te
Nolim succensere, quod ego iratus ei feci malè.
D PHI. Quid fecisti? HE. in lapicidinas compeditum condidi,
Vbi resciui mihi data esse verba. PHILOC. væ misero mihi,
Propter meum caput labores homini euenisse optumo.
HE. At ob eam mihi libellam pro eo argenti ne duis.
Gratis à me, vt sit liber, tecum abducito. PHIL. ædepol Hegio
Facis benignè. sed quæso hominem vt iubeas arcessi. HE. licet.
Vbi estis vos: ite actutum, Tyndarum huc arcessite.
Vos ite intró. interibi ego ex hac statua verberea volo
Rogitando scire meo minore quid sit factum filio.
Vos interibi lauate. PHILOP. sequere hàc Philocrates me intrò
PHI. sequor.
E HE. Age tu illuc procede bone vir, lepidum mancupium meum.
STA. Quid me oportet facere, vbi tu talis vir fa[illegible]m autumas?
Fui ego bellus, lepidus, bonus vir nunquam, neque frugi bonæ,
Neque ero vnquam, ne tu spem ponas me bonæ frugi fore.
HE. Propemodum vbi loci fortunæ tuæ sint facilè intelligis.
Si eris verax, tua ex re facies, ex mala meliusculam.
Recta & vera mihi loquere, sed neque verè, neque rectè adhuc
Fecisti vnquam. STA. quid ego fatear, credin' pudeat cum tu autumes?
HE. At ego faciam vt pudeat: nam in ruborem te totum dabo.

STA. Eia credo ego imperito plagas minitaris mihi. A
Tandem ista aufer, dicque quid fers, vt feras hinc quod petis.
HE. Satis facundu's. sed fieri dictis compendium volo.
STA. Vt vis fiat. HE. bene morigerus fuit puer, nunc non decet.
Hoc agamus, iam animum aduorte, ac mihi quæ dicam edissere
Si eris verax, è tuis rebus feceris meliusculas.
STA. Nugæ istæc sunt, non me censes scire quid dignus siem?
HE. At ea subterfugere potis es pauca, si non omnia.
STA. Pauca effugiam scio. nam multa euenient, & merito meo.
Quia & fugi, & tibi surripui filium, & eum vendidi.
HE. Cui homini? STA. Theodoromedi in Alide Polyplusio
Sex minis. HEG. prò dij immortales: is quidem huius est pater B
Philocratis. STA. quin melius noui, quàm te, & vidi sæpius.
HE. Serua Iuppiter supreme & me, meum gnatum mihi.
Philocrates, per tuum te genium obsecro, exi, te volo.

QVAE ADHVC, TE CARENS,] *Quæ* neutri generis est accusandi casu. Itaque videbatur dicere debuisse. *Quas*, videlicet miserias: sed nihil mutandum, & *quæ* interpretandum, quas res, vel quæ mala, hoc est, quas miserias. SVSTENTARAM.] tolerabam. HVNC] Philocratem. MACERAVI.] tabefeci, cor sumpsi, confeci. HOC AGAMVS.] agamus quod est in manibus, & quod instat. curemus præsentia, & præterita missa faciamus. QVONIAM TECVM SERV. F.] quoniam tibi seruaui fidem. PROINDE VT TV PROMERITV'S DE, &c.] hæc sunt coniungenda cum superioribus, hoc modo, fecisti, vt nunquam tibi satis possis gratiam referre, ita vt tu de me & de filio meo promeritus es. id est, fecisti, vt nunquam tibi satis magnam gratiam referre possim pro tuis in me, & filium meum promeritis. BENEMERENTI NOSTRO.] εὐεργέτῃ ἡμῶν, seu εὐεργετηθέντι id est, homini bene de nobis merito. MVNERES.] muneretis, remunereris, seu remuneres. Nonius, *munerat*, inquit, pro *muneratur*. Turpil. Thrasyleonte. *Dat vltrò, ac munerat, quod ab illo abstulit.* ILLVM] Tyndarum. PRETIVM.] mercedem, parem gratiam. sic suprà in Asinaria, *Promerenti optimè hoccine pretij redditur?* Terent. Andr. *Ergo pretium ob stultitiam fero*, id est, pretium seu mercedem stultitiæ. COMPEDITVM] compedibus vinctum. CONDIDI] conieci. PROPTER MEVM CAPVT LABORES H. E. OPT.] legendum cum interrogatione, vt subintelligamus, par est, verum est, oportet, hoc modo, verúmne est, propter meum caput, id est, propter meam vitam, & salutẽ, homini optimo labores atque ærumnas euenisse? vel sine interrogatione, hoc modo, væ misero mihi, ô me miserũ, qui cõmiserim, vt vir optimus propter meũ caput tot laboribus cõficiatur, & tot ærumnas perferat. notetur locus, *homini optimo*. Nã *viro optimo* vsitatius erat. quamquã illo quoq; altero interdũ vti solẽt Latini sermonis auctores. sic suprà eadem fab. *Me sic vallere, & seruitutẽ seruire huic homini optimo.* LIBELLAM PRO EO ARGENTI] libellam argenti, id est, assem. sic M. Tull. Accusationis libr. 4. *ecquis Volcatio, si sua sponte venisset, vnam libellam argenti dedisset?* Idem pro Rosc. Comœd. *hic nisi planum facit*, HS. ꟾↃↃↃ. *ad libellam sibi deberi, causam perdit.* Dixit M. Tull. *ad libellam* quòd Horat. *ad assem.* Sic Horat. epist. 2. libr. 2. *Luculli miles collecta viatica multis Ærumnis lassus; dum noctu stertit ad assem Perdiderat.* NE DVIS] ne dederis. TECVM ABDVCITO.] sic erat emendatum in vno ex nostris codicibus manu scriptis, vel ab eodem scriptore, vt manus similitudo declarat, vel ab aliquo erudito. Nam versus, vt ita legatur, postulat, cum in vulgatis, & aliis manuscr. vox *tecum* desideretur. FACIS BENIGNE.] facis liberaliter. INTERIBI] interea. EX HAC STATVA VERBEREA] ex Stalagmo, homine assiduis, & perpetuis verberibus digno: vel qui ita verberibus assuefactus est, vt, quantus quantus est, ex verberibus concretus, & conflatus esse videatur. sic in Pseud. *Sed eccum video verbeream statuam, vt magnificè infert sese?* FALSVM AVTVMAS?] falsum dicis? NE TV SPEM PONAS, &c.] ne tu spem in hoc positum habeas, videlicet, me bonæ frugi fore. vel sic, ne tu speres me bonæ fr. f. *spem ponere*, ita positum, sine hac adiectione, in eo, seu in ea re, videtur esse insolentius. VBI LOCI] quo in loco. TVA EX RE FACIES:] tuo ex vsu facies. facies, quod tibi expedit. EX MALA MELIVSCVLAM.] facies ex mala re, tua scilicet, meliusculã. QVOD EGO FATEAR CREDIN' PVD. CVM TV AVTVMES?] id est credisne fore, vt me pudeat eius quod fatear, videlicet, me neque rectè, neque verè vsque ad hoc tempus vnquam fecisse, cùm tu id dicas? NAM IN RVBOREM TE TOT D] iocus ex verbo. quos pudet, ij erubescũt, qui virgis, aut loris vapulant, iis corium sanguine rubet. Sic igitur Hegio, negas esse credibile, fore vt te pudeat tua mala facinora confiteri. id est, vt erubescas, cùm tua mala facinora fateberis. at ego abs te vel inuito ruborem exprimam: id est, at ego faciam, vt vel inuitus rubeas. Nam ego tibi tergum verberibus rubore perfundam, seu rubrum reddam. *dare in ruborem*, sic dictum, vt dare in splendorem, dare ad mortem, dare ad langorem. & simil. quæ suis locis indicabuntur. EIA CREDO EGÓ, IMPERITO MINIT. M.] ironia. proinde quasi ita dicat. Eia, scilicet tu mihi plagarum imperito plagas minitaris. non est ita. ego enim vsu didici, quàm sis plagosus; & plagarum sum peritissimus, quippe qui abs te toties verberatus fui. ISTA AVFER.] ista omitte. DICQVE QVID FERS] & dic, quid me velis. vel sic, & dic quid in animo habeas. VT FERAS HINC Q. P.] lusit etiam hic in *ferre*: hoc modo, *quid fers, quid habes in animo, vt feras*, id est, vt auferas. seu accipias. *hinc*, hoc est, à me id. quod petis. SATIS FACVNDVS.] satis facundus es. sat disertus es. SED FIERI DICTIS COMP. V.] sed te volo rem paucis complecti: sed te pauca verba facere volo: sed te volo breuẽ esse. hoc loquẽdi genus hinc natum est, quòd qui rem aliquam non insumit, is lucrũ, seu compendium facere videtur: ita qui pauca verba facit, is ea verba, quæ non loquitur, lucrifacere videtur. vtroque autem modo Plautus loqui solet. & hoc, *verba compendij facere*: vt in Asin. *Verbis velitationem fieri cõpendi volo*: & hoc, verborũ, seu verbis compendium facere, vt hîc. VT VIS FIAT.] Ita fiat, vt vis. id est. non recuso, quin tuo arbitratu paucissimis verbis rem eloquar. Sed hæc Stalagmi verba, in aliam sententiam torquet Hegio, vt mox dicemus. BENE MORIGERVS FVIT PVER, NVNC NON DECET.] hæc loquitur senex ad spectatores versus, Stalagmi responsionem in aliam partem accipiens, atque ille sentiebat hoc modo. Stalagmus. inquit Hegio, dum puer fuit, facilè morem gessit roganti, id est, fuit impudicus, & aliorum libidini obsecutus est. sed nunc exoletum, & grandem natu non decet. spurcities inest in sententia, non in verbis. Nam primùm responsionem Stalagmi aliter interpretatur, atque ille volebat: deinde in voce *morigerus* nonnihil ambigui inest, quòd significat & eum, qui est moribus cõmodis, & morẽ gerit alteri in re honesta: & eum, qui alterius libidini se facilem præbet, & facilè morẽ gerit. HOC AGAMVS.] In hoc negotio toti simus: ad hoc negotiũ toti incumbamus: toto animo, ac toto pectore in hoc negotio, quod est in manibus,

occupati

A occupati simus. EDISSERE.] expone, eloquere. E TVIS REBVS FEC. MELIVSC.] id est, è rebus malis, quales tuæ sunt, feceris paullò meliores. vel sic, è rebus tuis, quæ malæ sunt, feceris paullò meliores. NVGAE ISTAEC SVNT.] istæc, seu ista, quæ loqueris, nugæ sunt. NON ME CENSES SCIRE Q. D. S.] non me putas scire, quid mereas? *quid dignus siem?* subintellige sufferre, seu perpeti. vel legendum fortassis est, *qui dignus siem?* id est, quo dignus siem? AT EA SVBTERF. POTIS ES P.] at potes ea pauca, quæ mereris effugere & vitare, si non omnia. PAVCA EFF. SCIO. NAM M.] Seruus acutus & argutus, &, quod caput est, multorum delictorum sibi conscius, verba domini Hegionis, quæ fortasse simpliciter, & ἀφελῶς locutus erat, improbius interpretatur: hoc modo: rectè dicis, inquit: vel scio ita esse, vt dicis pauca mala effugiam: sed multò maior eorum pars mihi eueniet, ídque merito meo. FILIVM] Pægnium, cui nunc Tyndaro nomen est. EXI.] exi domo. Nam domum introiuerat Philocrates vnà cum Philopolemo, vt lauarent.

PHILOCRATES, HEGIO, STALA.

B HEgio assum, si quid me vis impera. HE. hic gnatum meum
Tuo patri ait se vendidisse sex minis in Alide.
PHI. Quàm diu id factum est? STA. hic annus incipit vicesimus.
PHI. Falsa memorat. STA. aut ego, aut tu. nam tibi quadrimulum
Tuus pater peculiarem paruulum puero dedit.
PHI. Quod erat ei nomen? si vera dicis, memora dum mihi.
STA. Pægnium vocitatu'st, pòst vos indidistis Tyndaro.
PHI. Cur ego te non noui? STA. quia mos est obliuisci hominibus,
Neque nouisse, cuius nihil sit faciunda gratia.
PHI. Dic mihi, ísne istic fuit, quem vendidisti meò patri,
Qui mihi peculiaris datus est huius filius?
HE. Viuítne is homo? STALA. argentum accepi, nihil curaui cæterum.
C HE. Quid tu ais? PHI. quin istic ipsu'st Tyndarus tuus filius?
Vt quidem hic argumenta loquitur. nam is mecum à puero puer
Bene pudicéque educatu'st vsque ad adolescentiam.
HE. Et miser sum & fortunatus, si vos vera dicitis.
Eò miser sum, quia malè illi feci, si gnatus meus'st.
Eheu quur ego plus, minúsque feci, quàm equom fuit.
Quòd malè feci, crucior modò, si infectum fieri possiet.
Sed eccum incedit huc ornatus, audax suis virtutibus.

PECVLIAREM.] qui esset in peculio tuo. sic suprà in Aulul. *gallus gallinaceus*, *Qui erat anni peculiaris*, &c. Idem in Mercat. *Quin etiam tibi ancillam dabo, natam annos sexaginta, Peculiarem.* POST VOS INDID. TYNDARO.] subintell. D ei nomen. NEQVE NOVISSE,] subintellige *eum*. BENE PVDICEQVE EDVCATV'ST.] sic infrà in Curcul. *Frater obsecro te: noli hunc condemnatum perdere. Bene, & pudicè me domi habuit.* PLVS MINVSQVE FECI, &c.] plus mali, minus boni, &c. CRVCIOR, MODO S. INF.] proinde ac si dicat, crucior. sed frustrà, quia quod factum est, infectum reddi non potest. ORNATVS, AVDAX SVIS VIRTVTIBVS.] *ornatus, audax*, posita sunt ἀσυνδέτως. nam hæc sententia est, incedit huc Tyndarus, ornatus videlicet suis virtutibus, & audax, id est, fretus, seu ferox & confisus suis virtutibus. Licet tamen fortassis etiã sic explicare. ornatus malleo, compedibus, manicis, boiis: & audax, id est, fretus suis virtutibus.

TYNDARVS, HEGIO, PHILOCRATES, STALAGMVS.

VIdi ego multa sæpe picta, quæ Acherunti fierent
Cruciamenta: verùm enimuerò nulla adæquè est Atheruns,
E Atque vbi ego fui, in lapicidinis, illic demum est locus,
Vbi labore lassitudo omnis'st exigunda ex corpore.
Nam vbi illò adueni, quasi patriciis pueris aut monedulæ,
Aut anates, aut cothurnices dantur, qui cum lusitent,
Itidem hæc mi aduenienti vpupa, qui me delectet, data est.
Sed herus, eccum ante ostium, & herus alter eccum ex Alide
Rediit. HE. salue exoptate gnate mi. TYN. hem quid gnate mi?
Atat scio cur te patrem assimiles esse, & me filium,
Quia mihi item vt parentes, lucis das tuendæ copiam.
PHI. Salue Tyndare. TYN. & tu quoius caussa hanc ærumnam exigo.

PHI. At nunc liber in diuitias faxo venies. nam tibi A
Pater hic est, hic seruus, qui te huic hinc quadrimum surpuit,
Vendidítque patri meo te sex nimis. is te mihi
Paruolum peculiarem paruulo puero dedit.
Illic indicium fecit. nam hunc ex Alide huc reducimus.
TYN. Quin huius filium? PH. intus eccum fratrem germanum tuum.
TYN. Quid tu ais? adduxtin' illum huius captiuum filium?
PHI. Quin, inquam, intus hic est. TYN. fecisti ædepol & rectè & bene.
PHI. Nunc tibi pater hic est, hic fur est tuus, qui paruum hinc te abstulit.
TYN. At ego hunc grandis grandem natu ob furtum ad carnificem dabo.
PHI. Meritus est. TYN. ergo ædepol huic meritam mercedem dabo.
Sed dic oro, pater meus túne es? HEG. ego sum, gnate mi. B
TYN. Nunc ego demum in memoriam redeo, cùm mecum cogito,
Nunc ædepol demum in memoriam regredior, audisse me,
Quasi per nebulam, Hegionem patrem meum nominarier.
HEG. Ego sum. PHI. compedibus quæso vt tibi sit leuior filius.
Atque hic grauior seruus. HEG. certum est principiò id præuortier.
Eamus intrò, vt arcessatur faber, vt istas compedes
Tibi adimam, huic dem. ST. cui peculij nihil est, rectè feceris.

QVAE ACHERVNTI F.] quæ apud Orcum, seu apud inferos, fierent. Acherunti, loco aduerbij est. sic suprà eadem Comœd. *Facito ergo tu, vt Acherunti clueas gloria.* NVLLA ADAEQVE EST ACHERVNS, &c.] producit hunc locum quasi testem Nonius, vt probet, *Acheruns*, etiam fœminini generis esse, nō solùm mascul. vt apud Virgil. libr. 6. *Et tenebrosa palus Acherunte refuso.* EXIGVNDA] eiicienda. QVASI PATRICIIS PVERIS, AVT MONEDVLAE, &c.] monetulæ, dictæ sunt à moneta tollenda: de quibus suprà in Asinar. Quod autem ad rem attinet, pueris ingenuis, & patriciis, tum apud Græcos, tum apud Ro. aues dari solebant, quibuscum lusitarent, vt passeres, cōthurnices, anates, monedulæ, galli gallinacei, & similes. Plin. lib. 4. epistolarum, epistola ad Clementem, *Habebat puer mannulos multos, iunctos, & solutos: habebat canes maiores, minorésque: habebat luscinias, psitacos, merulas.* Erant & puellarum deliciæ res tales, vt passer Lesbiæ apud Catullum, *Passer, deliciæ meæ puellæ, Qui cum ludere, quem in sinu tenere, Cui primum digitum dare appetenti, Et acreis solet incitare morsus.* Ouid. 10. Metam. de Pygmalione, qui statuam eburneam virginali habitu & figura, amabat. *Et modò blanditias adhibet, modò grata puellis Munera fert illi, conchas, teretelsque lapillos, Et paruos volucreis, & flores mille colorū.* AVT COTHVRNICES.] cothurnices fuisse pueris in deliciis, vt & gallos gallinaceos declarat locus Æschinis in oratione contra Tyndarum, καὶ τοὺς ὄρτυγας, καὶ τοὺς ἀλεκτρυόνας οὓς ἠγάπα ὁ τρισκακοδαίμων ἄνθρωπος, ἀπέκτειναν. id est, & cothurnices, & gallos gallinaceos quos infelicissimus homo amabat, necauerunt. Quanquam cothurnices in oratione illa adhibebantur ad ludum quendam talem, in quo cothurnicum in circulo inclusarum, is, qui vnam circa caput percusserat, illam ipsam & reliquas quas poterat prendere, auferebat: qui aberrarat, cedebat alteri percutiendi ius. QVISCVM] quibus cum. VPVPA] Vpupa, inquit Plinius lib. 10. cap. 29. *Obscœna pastu auis, crista visenda plicatili, contrahens eam, subrigénsque per longitudinem capitis.* Hic vrbanè malleum, quo lapides cædebat, appellat vpupam Tyndarus, tanquam auem obscœuam & inauspicatam, licet etiam fortasse dicere, nōnullam similitudinem esse malleo cum vpupa, quòd malleus cristam quandam in dorso gerat, & rostro sit adunco, vt vpupa. D
QVI ME DELECTET.] vel legendum, qui me delectem: id est, qua me delectem: vel spectatur, quod intelligitur, videlicet, malleus: non quod dicitur, *vpupa.* QVIA MIHI ITEM VT PARENTES LVCIS D. T. COP.] quia me viuere finis, vt parentes filios: quia mihi per te viuere licet, vt per parenteis filiis: vel sic potius, quia vt parenteis filiis lucis videndæ potestatem faciunt, cùm eos in luminis oras producunt, ita me, quem necare potes, viuere finis. TVENDAE] intuendæ. M. Tull. pro Milone, *Negant intueri lucem esse fas ei, qui à se hominem occisum fateatur.* Lucret. lib. 3. *Et sæpe vsque adeò mortis formidine vitæ, Percipit humanos odium, lucísque videndæ? Vt sibi consciscant mœrenti pectore lethum,* &c. Virgil. lib 6. *lucémque perosi.* HANC AERVMNAM EXIGO.] hanc ærumnam suffero, ac tolero. Nonius exigere, inquit interdum significat agere, vt Plaut. Capt. *Salue Tyndare.* TYND. *& tu, quoius causa hanc ærumnam exigo.* FAXO, VENIES.] faxo, id est, fecero vt venias. mea opera certo venies: & sine dubio venies. SVRPVIT.] surripuit. ILLIC] Ille, Stalagmus. IN MEMORIAM REGREDIOR] in memoriā redeo, vt suprà, recordor: memoria repeto. QVASI PER NEBVLAM] hoc est, obscurè, & nō satis planè, neq; apertè. translatum ab iis, qui per nebulā aliquid cernere conantur. ita translatio est à sensu videndi, ad sensum audiendi. Sic M. Tull. dixit 12. Philippica, per caliginē, & eadē sententia. sic ille. *Decepti, decepti, inquā, sumus, patres conscripti, Antonij est acta causa ab amicis eius, non publica. quod videbā equidē, sed quasi per caliginē præstrinxerat aciem animi D. Bruti salus.* Sic autē edidimus in vtraq; editione nostri Ciceronis, & ita legendū, non vt vulgò, *præstrinxerat*, neque *perstrinxerat*, quod quamuis videam nonnullis linguæ Latinæ imperitis, iisdémque arrogantissimis, persuaderi non posse: tamen dirumpantur licet, ita legendum esse contendo, ídque me scire dico, quod in his Cōmētariis infrà suo loco pluribus verbis demōstrabo. Siquidē Plau. in Pseud *Sūt, quæ te volumus percontari: quæ quasi per nebulam nosmet scimus, atque audiuimus.* VT TIBI SIT LEVIOR FILIVS.] vt tibi leuetur filius. ATQVE HIC GRAVIOR SERVOS] & hic seruus, nēpe Stalagmus, iisdē cōpedibus sit grauior: id est, graueur, & oneretur. CERTVM'ST PRINCIPIO ID PRAEVORTIER.] stat sententia primùm omniū id facere, vt filius meus cōpedibus leuetur, & Stalagmus iisdem vrgeatur & constringatur. CVI PECVLII NIHIL EST, RECTE F.] locatur seruus etiam in malis, mihi inquit, qui peculiū nullum habeo, quid dederis, rectè feceris. vel sic, faciens tu id, quod dicis, id est, dās mihi aliquid, quod alij ademptū sit, mihi nullum peculium habenti, benefeceris. ego priorem explicationem magis probo: neque tamen hanc posteriorem damno, si cui fortè ea magis arrideat.

GREX.

SPectatores ad pudicos mores facta hæc fabula est.
Neque in hac subagitationes sunt, neque nulla amatio.

A Nec pueri ſuppoſitio,nec argenti circumductio,
Neque vbi amans adoleſcens ſcortum liberet clam patrem ſuum.
Huiuſmodi paucas poetæ reperiunt comœdias,
Vbi boni meliores fiant.nunc vos,ſi vobis placet,
Etſi placuimus,neque odio fuimus,ſignum hoc mittite:
Qui pudicitiæ eſſe voltis præmium,plauſum date.

SVBAGITATIONES] Terentius in Heautont. *Nam iſthæc quidem contumelia'ſt, Hominem amicũ recipere ad te, atque eius amicam ſubagitare.* Plaut. Mil.Glor. *Neque ego vnquam alienum ſcortum ſubagito in conuiuio.* Idem ibid. in extr. *Cur es auſus ſubagitare alienam vxorem, impudens?* Ex his locis intelligere licet, ſubagitare mulierem, nihil aliud eſſe, quàm incontinenter, & laſciuè, & molliter eam attrectare: & ſubagitationes nihil aliud eſſe, quàm attrectationes intemperatas, molleis, & libidinoſas. NEC VLLA AMATIO:] vt in Aſinar. Caſina, Amphitr. NEC PVERI SVPPOSITIO:] vt in Truculento Plauti, in ſubditiuo Cæcilij. puerum ſupponere dicuntur mulieres, quæ fœtum non ſuum, id eſt alie-
B num, pro ſuo alunt, ac fouent. hinc pueri ſuppoſiti, id eſt ſubditi. NEC ARGENTI CIRCVNDVCTIO,] id eſt nec fallacia, per quam pater aliquis argento emunctus ſit, vel nec argenti interuerſio, vt in Aſinar. & Pſeud. apud Plautum, & in Heautont. apud Terent. REPERIVNT] inueniunt, excogitant. SIGNVM HOC MITTITE.] hoc ſignum date, quod iam dicturus ſum: nempe plauſum date. QVI PVDICITIAE ESSE VOLTIS PRAEMIVM.] Qui pudicitiæ præmium tribui vultis. hoc eſt, qui pudici eſtis, & idcirco pudicitiam præmio affici vultis.

FINIS CAPTEIVEI.

C
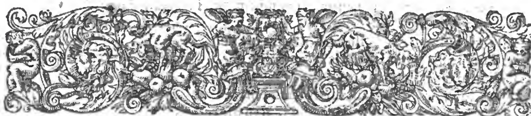

CVRCVLIO.

DRAMATIS PERSONAE.

PALINVRVS	ſeruos.
PHAEDROMVS	adoleſcens.
LENA	anus.
D PLANESIVM	virgo.
CAPPADOX	leno.
COQVS.	
CVRCVLIO	paraſitus.
LYCO	trapezita.
CHORAGVS.	
THERAPONTIGONVS.	miles.

ARGVMENTVM.

E CVRCVLIO miſſus à Phædromo it in Cariam,
Vt petat argentum. ibi ille eludit annulo
Riualem. ſcribit atque obſignat litteras.
Cognoſcit ſignum Lyco, vbi vidit, militis.
Vt amicam mittat, pretium lenoni dedit.
Lyconem miles ac lenonem in ius rapit.
Ipſus ſororem quam peribat repperit,
Oratu cuius Phædromo nuptum locat.

CVRCVLIO] Phædromi paraſitus. VT PETAT ARGENTVM.] à quodam Phædromi ſodali & amico, aut aliunde alicunde. ELVDIT ANNVLO RIVALEM] de militis, Phædromi riualis, Therapontigoni digito furtim annulum detrahit per dolum, interea dum ille dormit. SCRIBIT ATQVE OBSIGNAT LITTERAS.] ſcribit litteras ad Lyconem Trapezitam, vt pecuniam curet Cappadoci lenoni, penes quem erat

Planesium, quam deperibat Phædromus,& scribit militis nomine,& obsignat annulo militis. COGNOSCIT SIGNVM LYCO, VBI VIDIT, MIL.] Lyco signum militis cognoscit, vbi id vidit. signum autem erat, imago militis clipeati, elephantum machæra dissecantis. LYCO] trapezita. VT AMICAM MITTAT,] vt leno Cappadox Planesium, amicam militis mittat, id est, missam faciat, seu dimittat, Lyco trapezita pretium lenoni dedit. MILES,] miles postea, rerum illarum ignarus, Planesium à lenone, pecuniam à trapezita repetit. Vtrumque recusantem,& id, quod gestum erat, narrantem, rapit in ius. IPSVS] ipse miles, reperit, Planesium, quam deperibat, suam sororem esse. ORATV CVIVS, PHAEDROMO N.] à qua oratus, eam Phædromo, suo æmulo, dat vxorem ducendam. NVPTVM LOCAT.] nuptum dat. A

ACTVS PRIMVS

PALINVRVS seruus, PHAEDROMVS adolescens. B

PA. QVO ted hoc noctis dicam proficisci foràs,
Cum istoc ornatu; cúmque hac pompa Phædrome?
PH. Quò Venus, Cupidóque imperat, suadétque amor.
Si media nox est, siue est prima vespera:
Si status, condictus cum hoste intercedit dies,
Tamen est eundum quò imperant, ingratiis.
PA. At tandem tandem. PH. tandem es odiosus mihi.
PA. Istuc quidem nec bellum est, nec memorabile,
Tute tibi puer es lautus. luces cereum.
PH. Egon' apicularum opera congestum non feram,
Ex dulci oriundum, melliculo dulci meo? C
PA. Nam quò te dicam ego ire? PH. si tu me roges,
Dicam, vt scias. PA. si rogitem, quid respondeas?
PH. Hoc AEsculapij fanum est. PA. plus iam anno scio.
PH. Huic proximum illud ostium oculeissimum
Salue, valuistin' ostium oculeissimum?
PA. Caruítne febris te here, vel nudiustertius?
Et heri cenauistíne? PH. deridésne me?
PA. Quid tu ergo insane rogitas, valeátne ostium?
PH. Bellissimum hercle vidi,& taciturnissimum.
Nunquam vllum verbum muttit, quum aperitur, tacet:
Cúmque illa noctu clanculum ad me exit, tacet.
PA. Nunquid tu, quod te, aut genere indignum sit tuo, D
Facis, aut inceptas facinus facere, Phædrome?
Num tu pudicæ cuipiam insidias locas?
Aut quam pudicam oportet esse? PH. nemini.
Nec me ille sinit Iuppiter. PA. ego item volo.
Ita tuum conferto amare semper, si sapis,
Ne id quod ames, populus si sciat, tibi sit probro.
Semper curato ne sis intestabilis.
Quod amas, amato testibus præsentibus.
PH. Quid istuc est verbi? PA. cautè vt incedas via.
PH. Quin leno hîc habitat. PA. nemo hîc prohibet, nec vetat, E
Quin quod palàm est venale, si argentum est, emas.
Nemo ire quenquam publica prohibet via,
Dum ne per fundum septum facias semitam,
Dum tete abstineas nupta, vidua, virgine,
Iuuentute, pueris, liberis: ama quidlubet.
PH. Lenonis hæ sunt ædes. PA. malè istis eueniat.
PH. Qui? PA. Quia scelestam seruitutem seruiunt.
PH. Oblóquere. PA. fiat maximè. PH. etiam tu taces?

PA. Nempe

A PA. Nempe obloqui me iusseras. PH. at nunc veto,
Id vti occœpi dicere, ei ancillula est.
PA. Nempe huic lenoni, qui hîc habitat? PH. rectè tenes.
PA. Nimis formido ne exedat. PH. odiosus es.
Eam volt meretricem facere: ea me deperit:
Ego autem cum illa facere nolo mutuum.
PA. Quid ita? PH. quia proprium facio, amo pariter simul.
PA. Malus clandestinus est amor, damnum'st merum.
PH. Est hercle ita vt tu dicis. PA. iam ne ea fert iugum?
PH. Tam à me pudica est, quasi soror mea sit, nisi
B Si est osculando quippiam impudicior.
PA. Semper, tu scito, flamma fumo est proxima.
Fumo comburi nihil potest, flamma potest.
Qui è nuce nucleum esse volt, frangit nucem.
Qui volt cubare, pangit saltem suauium.
PH. At illa est pudica, neque dum cubitat cum viris.
PA. Credam, pudor si cuiquam lenoni siet.
PH. Immò quid censes? vt quæque illi occasio est
Surripere se ad me, vbi sauium oppegit, fugit.
Id eò fit, quia hic leno ægrotus incubat,
In AEsculapij fano. is me excruciat. PA. quid est?
C PH. Aliàs me poscit pro illa triginta minas,
Aliàs talentum magnum, neque quicquam queo
AEqui boníque ab eo impetrare. PA. iniuriu's:
Qui quod lenoni nullist, id ab eo petas.
PH. Nunc hinc parasitum in Cariam misi meum,
Petitum argentum à meo sodali mutuum:
Quod si non affert, quò me vortam nescio.
PA. Si deos salutas, dextrouorsum censeo.
PH. Nunc ara Veneris hæc est ante horum fores,
Me inferre Veneri voui iam ientaculum.
D PA. Quid antepones Veneri ientaculo?
PH. Me, te, atque hosce omnes. PA. tum tu venerem vomere vis?
PH. Cedo puere sinum. PA. Quid facturus? PH. iam scies.
Anus hîc solet cubitare custos ianitrix.
Nomen ei est lenæ, Multibiba atque Merobiba.
PA. Quasi tu lagenam dicas, vbi vinum solet
Chium esse. PH. Quid opu'st verbis? vinosissima est.
Eaque extempulo vbi vino has conspersi foreis,
De odore adesse me scit, aperit illico.
PA. Eine hic cum vino sinus fertur? PH. nisi neuis.
PA. Nolo hercle. nam istunc qui fert, afflictum velim,
E Ego nobis afferri censui. PH. Quin tu taces?
Si quid super illi fuerit, id nobis sat est.
PA. Quisnam istic fluuius est, quem non recipiat mare?
PH. Sequere hac Palinure me ad foreis, si mi obsequens.
PA. Ita faciam. PH. agite, bibite, festiuæ fores,
Potate, si te mihi volentes, propitiæ.
PA. Voltísne oliuas, aut pulpamentum, aut capparim?
PH. Exsuscitate vostram huc custodem mihi.
PA. Profundis vinum. quæ te res agitant? PH. sine,
Viden' vt aperiuntur ædes festiuissimæ?
Non mutit cardo. est lepidus. PA. quin das sauium?

PH. Tace,occultemus lumen & vocem. PA. licet. A

QVo TE HOC NOCTIS D. PR.}quò te proficisci dicam hoc noctis tépore?*hoc noctis*,id est,hac parte noctis hoc noctis tempore. Sic suprà in Amphitr.*qui hoc noctis solus ambulem*.& ibidem iterum atque iterum. CVM ISTHOC ORNATV}cum cereo funali in manu, & cetero instrumento amatorum proprio.est enim suus amatorum ornatus,vt peregrinorum nautarum, potorum.CVMQVE HAC POMPA,}cum aliis seruis,qui vinum,& ientaculum Veneris gerunt.SIVE'ST PRIMA VESPERA.}siue est prima vesperæ pars. Sic dictum prima vespera, vt prima luce, primo crepusculo.SI STATVS CONDICTVS CVM HOSTE INTER D.}id est,siue constitutus cum peregrino, & denuntiatus peregrino intercedit diés.hostem antiqui pro peregrino vsurparunt.verba autem sunt 12.tabul. *aut status dies cum hoste*.quæ profert M.Tull.lib.1.de Off.ostendens id,quod diximus,hostem apud maiores vsurpatum esse pro eo, quem sua ætate peregrinum dicebant.Festus,*Status dies*,inquit,*vocatur, qui iudicij causa est constitutus cum peregrino*. eius enim generis ab antiquis hostes appellabantur,quòd erant pari iure cum pop. R. atque hostire ponebant pro æquare. deinde profert hos duos versus Plauti,*Si status condictus*,&c.Stata sacrificia, dicuntur certis diebus fieri solita. CONDICTVS} communiter dictus,denuntiatus.*Condicere*,inquiunt iurisconsulti,*denuntiare est,prisca lingua*.INGRATIIS.}inuité. AT TANDEM T.}At tandem,tandem intelligo te amare, ..., seu potius ....vel dic, At tandem, tandem desine insanire. At tandem,tandem resipisce,& ad sanitatem reuertere.NEC MEMORABILE.}id est,nec laudabile.vt contrà, illaudatum dicitur,quod non est nominandum, aut memorandum.TV TE TIBI PVER ES LAVTVS,&c.}Tu non habes puerum mollem,& delicatum,qui lumen tibi præferat:sed tute tibi minister,& puer delicatus es.tu es αὐτουργὸς, αὐτοδιάκονος.tu es tibi dux,& comes.LVCES CEREVM}tu tibi lumen præfers tu tibi præluces, cereum manu gestans. ... Sic dictum luces cereum,vt lucere facem:in Casina: Primùm omnium huic lucebis nouæ nuptæ facem.EGON'APICVLARVM OPERA CONG.&c.Egóne non feram cereum apicularum labore constructum, & conflatum,& ex dulci melliculo meo oriundum?NAM QVOD TE DICAM IRE?}...:quónam te dicam ire?vel nam pro At,vel sed,vel autem. Sed quo te dicam ire? OCVLEISSIMVM,}id est,æque atque oculi,carum,carissimum. Sic ferè Festus: & hunc locum profert.Sed mendosè apud Festum legitur *oculissimum*.nam & ratio Latini sermonis,& lex carminis postulant,vt legatur *oculeissimum*. Quòd autem libri quidem vulgati habent, *oclissimum*,ferri non potest. CARVITNE FEBRIS TE,&c.}significat seruus, absurda interrogando.herum absurdè quærere ... ostio, vtrùm valuerit, néc ne. Dicimus enim aliquem febri carere: non febrem aliquo homine carere. vel dic non eò esse ineptam, aut absurdam interrogationem, quòd ita quærat ex Phædromo *caruitne te febris*:sed quòd caruitne te febris heri, vel nudiustertius? nam debet quisque scire,valuerit heri & nudiustertius,néc ne.HERI}heri.ET TACITVRNISSIMVM.} Hoc eò B pertinet,quòd optant amatores,qui difficileis Veneres sectantur,& captant,vt ianuæ puellarum,quas amant, sine strepitu,& stridore pateant.Tibullus lib.1.Eleg.2. *Ianua difficilis dominæ,te verberet imber:Te Iouis imperio fulmina missa petant. Ianua,iam pateas vni mihi,victa querelis:Nec furtim,verso cardine,aperta sones*.NVNQVAM VLLVM VERBVM MVTIT} C id est,ne mutit quidem.planè mutum est.ne μῦ quidem facit:mutit verbum,translatio est,nam ostia non loquuntur.satis igitur erat dixisse,nunquam vel mutit.NVM TV PVDICAE CVIPIAM INS.LOCAS?}M. Tull. pro Cælio. parcat iuuentus pudicitiæ suæ,ne spoliet alienum,&c.ibidem,paucis post:ne incurrat in alterius domum, atque famam ne probrum castis,labem integris,infamiam bonis inferat.AVT QVAM PVD. OP. ESSE?}etiam si non sit.NEC ME ILLE SINIT IVP.id est,& dij vetant.Sic Virgil.lib.2.Æneid.*haud ille sinit superi regnator Olympi*.quidam legunt, *Nec me ille sinat Iup*.hoc est,& dij prohibeant.Iam ille ... positum est,& vna opera ... ille, scilicet,qui in cælo habitat. ITA TVVM CONF. AMARE S.}Ita tuum conferto amorem,seu amationem, &c. Græcorum more dictum est. Sic enim apud illos τὸ ἐρᾶν ponitur pro eo,quod est ὁ ἔρως:& τὸ ... pro eo quod est, ... : & cetera sexcenta similia. Idem Plautus in Bacchid *hic vereri perdidit*.vereri,id est, ... pudorem.Sic Lucret.lib.4. *Præterea meminisse iacet,languétque sopore*.ad quem locum plura collecta sunt exempla. NE SIS INTESTABILIS.} id est, ne sis infamiæ nota inustus:& ita nec tu testimonium dicere alteri possis, nec tibi alter. Intestabilis est cui nemo testimonium dicere cogitur,nec ipse testamenti factionem habet,nec ad alterius testamentum testis adhibere potest.Vlpianus lib.28. Digest.titul.1. *Si quis ob carmen famosum damnetur: senatusconsulto expressum est,vt intestabilis sit. ergo nec testamentum facere poterit,nec ad testamentum testis adhiberi*.Horat.Sat.3.lib.2.*vter ædilis,fueritue Vestrum prætor is intestabilis, & sacer esto*. ad qué D locum legito, si vacas,quæ notauimus,in commentariis Horatianis. Sed vt redeam ad hunc locum, iocus est ex ambiguo. nam *intestabilis* significat eum,vt dixi,cui testimonij dictione,& testimonij factione interdictum est: qui est quasi sine testibus esse sine testibus rursum,ambiguum est. nam vel intelligi potest is,qui is particulis caret, quibus vir à fœmina distinguitur,vel is,cui testeis adhibere in suis negotiis non licet. Itaque iocus est in verbo positus. Constat autem, iis qui veneres legibus vetitas sectarentur,vt qui matronis, aut virginibus insidiarentur, sæpe caudas salaceis vnà cum testiculis ferro demessas esse. Horat.Sat.lib.1.*quin etiam illud Accidit,vt cuidam testeis, caudámque salacem, Demeterct ferrum*.AMATO TESTIBVS PRAESENTIBVS.}etiam hoc ambiguè dictum,quod non eget interpretatione.CAVTE VT INCEDAS VIA.}vt per viam publicam iter facias.via, ... Lucret. lib.4: *Volgiuagáque vagus Venere antè recentia cures*.Iterum Plautus infrà non longè,*Nemo ne quenquam publica prohibet via*.NEMO HIC PROH. NEC VET.&c.} ordo est,Nemo prohibet,nec vetat,quin hic,id est,in domo lenonis,aut lenæ,emas.id est,quod palàm est venale.Horat. Sat. 2.lib.1.loquens de meretrice,*Adde huc,quod mercem sine fucis gestat:apertè, Quod venale habet,ostendit*,&c. Iam quod attinet ad hæc duo verba,*prohibere vetare*:prohibere,est factis:vetare, est verbis. NEMO IRE QVEMQVAM PVBLICA PROH. VIA.}publica via, ... Viarum, inquit iurisconsultus lib. 43. Digest. titul. 8. *quædam publicæ sunt, quædam priuatæ,quædam vicinales. Publicas vias dicimus,quas Græci ..., nostri prætorias,alij consulares appellant*. allegoria autem est,qua significat,neminem prohibere,quin suo quisque arbitratu meretrices consectetur. DVM NE PER FVNDVM SAEPTVM}in allegoria manet:quam mox declarat.nam per fundum sæptum, siue sæpe circumdatum, ac munitum,mulieres nuptas,seu matronas,virgines,viduas,pueros ingenuos significat:quia lex taleis personas tangere vetat. DVM TETE ABST. N. V. V.} hæc est interpretatio superioris allegoriæ. Atque hanc eandem sententiam pluribus E verbis tractat M.Tull.in oratione pro Cælio,quem locum iam antè indicauimus.QVIA SCELESTEM SERVITVTEM SERVIVNT}scilicet,dum lenoni seruiunt:dum lenonem dominum habent.scelesta autem ædium seruitus est, quia earũ dominus scelestus est.OBLOQVERE}obloquere,ambiguum est.nam vel ita accipere licet vt sit imperatiui modi:vel ita, vt indicatiui,pro obloqueris.quomodo Phædromus vult accipi. at seruus ita audit, quasi à Phædromo obloqui iubeatur.FIAT MAXIME}tu me obloqui iubes,fiat non recuso,quin obloquar.ID VTI OCCOEPI,&c.}*Id*, superuacaneum & fortasse legendum,*Ita vti occœpi dicere*:verumtamen nihil muto.nam etiam alibi ita locutum esse suo loco indicabo. RECTE TENES}vel cum distinctione legendum,rectè:tenes,id est,rectè:subintell.dicis.intelligis. vel sine distinctione rectè tenes:id est,rectè intelligis,vt quidem vult accipi Phædromus.Sed Palinurus sic accipit,quasi ille propriè posuerit, rectè tenes,pro firmiter tenes dextra.vt iam ostendemus.NIMIS FORMIDO, NE EXCIDAT.} locus difficilis & obscurus,& in codicibus antiquis ac recentibus variè scriptus,atque impressus.Nam alij manuscr.habent, *Nimis formido, ne exedat*.vt duo Clericani,& alter è Puteaninis: quomodo Veneti,& Florentini,& Parisienses,& Lugdunenses. alij *ne excat*,vt codex Tilianus:alij *ne excedat*,vt Huraltinus,& alter è Puteaninis,& is,quem mihi vtendum dedit Vascosanus.

quam

A quam scripturam leuiter immutatam amplector. nam *excedat* quidam ferri non potest. sed si e. secundæ syllabæ vertatur in i. fiet *excidat*. quam scripturam rectam esse puto: idque continuò ostendam. sed mihi prius aliæ res scripturæ considerandæ, & spectandæ sunt. quòd si probabiles sint, retinendæ: sin absurdæ & ineptæ, reiiciendæ. Atque *excedas* quidem ferri non potest: quia sententia hanc respuit. nam si dicamus, sic explicari posse, *Nimis formido ne* subintell. leno *excedat*. hoc est, ne domo egrediatur, & ne effugiat. idcirco ego rectè teneo. nam quæ rectè tenemus, non ita facilè nobis de manibus elabuntur: sententia à verbis, & incepto sermone aliena erit: idémque de verbo *exeat*, sentiendum. restat tertia *exedat*, quam quidam sic explicant. nimis formido, ne me hîc leno exedat, tanquam bestia quædam immanis. Idcirco iidem legi volunt suprà proximè, *Nempe huic leoni, qui h. hab.* quasi eum sic appellarit Phædromus, propterea quia lenonem istum, leonis instar, sæuum & immitem, & inhumanum in se experiatur. Hanc igitur tertiam scripturam, quæ se tueri non potest, nisi *leoni*, pro *lenoni*, vt habent omnes libri, scribatur, quis probabilem iudicet? Restat, vt cùm hæ tres scripturæ partim ferri non possint, partim, reiiciendæ sint, *excidat* recipiamus, cùm præsertim & ab antiqua scriptura *excedat* parum deflectat, & sententiam contineat huic toti loco accommodatissimam, & Plautino ingenio dignissimam. hanc igitur scripturam sic explico. Dixerat Phædromus, cùm respondisset Palinurus, Nempe huic lenoni, qui hîc habitat dicis ancillam esse: *rectè tenes.* sic sentiens rectè intelligis. At seruus, ioco seruili, illud rectè tenes accipit, pro *firmiter tenes*, scilicet penem. Itaque sic respondet, non est mirum me penem meum firmiter tenere. timeo enim ne excidat.
B significans se esse probè mentulatum: & propter pondus ac magnitudinem se metuere, ne, cùm careat subligaculo, grauis illa supellex sibi ex inguine excidat. Talis est iocus ille in Pœnulo, *tenetis rem.* ADVOC. *Vox quidem hercle: ita pauxilla est, digitulis primoribus.* In eandem enim sententiam ibi accipiunt aduocati, *tenetis rem*, atque hîc seruus Palæstrio *rectè tenes.* Si quis tamen contendat, etiam *exeat* legi posse, salua eiusdem ioci sententia, aut certè non admodum immutata, hoc modo, nimis metuo, ne cauda mea propterea quòd valde est inflata, & expedita ad Venerem, exeat è sedibus suis: non magnopere pugnabo. Ne cui autem durius, aut inusitatius dictum videatur, *rectè tenes*, pro firmiter tenes, (sic enim accipit seruus, & hæc est altera ambigui pars) sic locutus etiam Terent. est, cùm is quoque ambiguo luderet in Andr. ibi, *Dauo istuc dedam iam negotij. SI. non potest. P. Qui? SI. quia habet aliud magis ex se, & maius. P. quidnam? vinctus est. P. Pater, non rectè vinctus est. SI haud ita iussi.* Nam Pamphilus: illud non rectè vinctus est, sic audiri vult, non iure vinctus est, sed pater sic accipit, non astrictè, nec firmiter vinctus est. itaque respondet, non ita iussi, non iussi, vt inualidè & minus firmiter vinciretur: sed contrà, vt quadrupes constringeretur. EA ME DEPERIT.} id est ea me perditè amat. EGO AVTEM CVM ILLA FACERE NOLO MVT.} iocus præter exspectationem, seu παρὰ προσδοκίαν, & ex ambiguo. Nam cùm seruus & spectatores expectarent, vt diceret, se velle cum ea facere mutuum, id est, se velle eam mutuò amare, vel ei in amore respondere: dicit præter exspectationem omnium se nolle cum ea facere mutuum: in quo alter iocus est, sed ex ambiguo. Nam, cùm *facere cum illa mutuum*, primo aspectu, atque adeò re vera hoc significare debeat, pariter illi in amore respondere, Phædromus longè alio modo vult accipi, vt ipse postea declarat, videlicet, se nolle eam
C sibi dari mutuò, sed emptione propriam fieri. Nam quas res mutuò accipimus, tametsi eæ nostræ fiant, & idcirco nostro periculo pereant, tamen cogimur earum rerum si non eandem speciem, at idem genus reddere. quas verò emimus, eas mancipio accipere solemus, earúmque dominium in nos ita transfertur, vt neque eas, neque earum æstimationem, neque quidquam omnino venditori earum nomine debeamus. verbi gratia, si quis mihi centum aureos mutuos dederit: ij, mei quidem fiunt, & meo periculo pereunt: sed natura huius contractus talis est, vt quamuis non eosdem numero, aut specie centum aureos. eosdem genere tamen creditori reddere debeam. Itaque qui dat mutuum, facit is quidem, quod dat, quodammodo proprium debitoris, sed non omnibus modis, neque omni ex parte: quia id quod dedit, aliquando recepturus est, aut certè repetendi ac recuperandi ius habet, nempe quo tempore conuenit: verùm, vt dixi, non idem numero, hoc est, non eos ipsos nummos, quos dedit mutuos: sed alios æquè probos, & eiusdem generis. Hoc igitur dicit Phædromus, nolle se hac lege Planesium accipere à lenone, vt eam aliquando reddere cogatur: quod eueniret, si mutuum contraheret: sed velle propriam facere, vt perpetuò ea potiatur, & fruatur. Hinc fit, vt proprium à Latinis pro perpetuò vsurpetur. Virgil. lib. 6. *propria hæc si dona fuissent.* Horat. epist. 2. lib. 2. *tanquam sit proprium quidquam puncto quod mobilis horæ.* &c ad quem locum plura quidem exempla collegimus, sed tamen illud ex Terentio huc adscribemus in Andr. *Nihilne esse proprium cuiquam?* vbi notat Donatus, *omne quod habemus, aut mutuum'st aut proprium. Ergo proprium,* &c. MALVS CLANDEST. EST AMOR.} ordo est, clandestinus amor malus est QVIA PROPRIVM
D FACIO: AMO P. S.} declarat ambiguè dictum. nolo, inquit, facere mutuum, quia proprium facio, id est, nolo mihi necesse esse eam reddere, sed contrà volo eam perpetuò meam manere: & tamen in hanc sententiam facere volo cum ea mutuum, quod eam amo pariter simul. IAM NE EA FERT IVGVM?} id est, iámne ea maribus subsidit?: ámne ea à te, aut ab alio viro subacta est? iamne ea, vt infrà loquitur, cubitat cum viris? sic Horat. Oda 5. lib. 2. *Nondum subacta ferre iugum valet Ceruice: nondum munia comparis Æquare: nec tauri ruentis in venerem, tolerare pondus.* SEMPER TV SCITO, FLAMMA F. PR.} significat complexum, & concubitum osculis esse proximum. QVI E NVCE NVCL. ESSE VOLT. FR. N.} allegoria est, per quam significat, ei qui aliquid efficere aut consequi studet, eos labores suscipiendos, eámque viam ac rationem ineundam esse, qua possit ac soleat ad id perueniri. Ita qui vult alicuius puellæ complexu potiri, primò alloquitur, & blandis verbis allicit, & promissis conciliat, deinde osculatur: postremò, complexu venerio & concubitu fruitur. QVI VOLT CVBARE, &c.} allegoriæ explicatio. PANGIT SALTEM S.} saltem osculatur. PANGIT.} figit. Virgil. lib. 1. Æneid. *Cùm dabit amplexus, atque oscula dulcia figet.* CREDAM PVDOR SIC.} Non est credibile, eam puellam esse pudicam, quæ penes lenonem sit: cùm lenones omnes pudore careant. legendum autem *si cuiquam*, non *si cupiam*. NEQ. DVM DVBITAT CVM V.} neque dum fert iugum. IMMO QVID CENSES?} Immò quid arbitraris? Sic autem legendum, non vt vulgò, *vt illam censes*: neque vt edidit Camerarius, *vt illum censes?* VT QVAEQ. ILLI OCCASIO'ST, SVRR. SE, &c.} id est, quamcumque occasionem nacta est surripiendi se ad me suauium mihi figit: & simulatque id fecit, fugit. Virgil. in Palæm. *Et fugit ad salices, & se cupit antè videri.* Prisc. lib. 10. *Pango etiam pegi. & ex eo compositum, impingo, impegi facit.* Pacuuius in Medo, T*onsilla pegi læuo in litore*, &c. simplex tamen pango etiam pepigi facit secundum Carisium, & panxi. Sed antiqui pago quoque dicebant pro paciscor. *oppegit* igitur interpretor, firmiter obtulit, ori meo contrà affixit. HIC} in fano Æsculapij. INCVBAT.} qui à diis aliquid petere cogitabant, cubabant in eorum deorum, quorum ope egebant, fanis aut templis, tanquam responsa ab iis vel vigilantes, vel in somnis accepturi. Notat Seruius ad illud Virgil. Æneid. 7. *& cæsarum ouium sub nocte silenti Pellibus incubuit stratis, somnósque petiuit.* M. Tull. lib 1. de Diuinat. *Atque etiam qui præerant Lacedæmonijs non contenti vigilantibus curis, in Pasiphaæ fano, quod est in agro propter vrbem, somniandi causa excubabant*, alias, *incubabant*, *quia vera quietis oracula ducebant.* Eodem pertinent illa Strabonis, lib. 16. vbi de Mose loquitur, ἀλλ' ἐᾶν δεῖν πᾶσαν ξοανοποιΐαν, καὶ τέμενος ἀφορίσαντας, καὶ σηκὸν ἀξιόλογον τιμᾶν ἕδους χωρίς, ἐγκοιμᾶσθαι δὲ καὶ αὐτοὺς ὑπὲρ ἑαυτῶν τε, καὶ ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἄλλους τοὺς εὐονείρους· καὶ προσδοκᾶν δεῖν παρὰ τοῦ θεοῦ καὶ δῶρον ἀεί τι καὶ σημεῖον τοὺς σωφρόνως ζῶντας, καὶ μετὰ δικαιοσύνης, τοὺς δ' ἄλλους μὴ προσδοκᾶν. id est, Sed docebat ille, omnem statuarum fabricationem omittere oportere, & fano, ac templo augusto certis finibus circumscripto. quod Deo consecraretur, eum Deum colendum: & in eo templo vel pro se quemque, vel alios, qui essent ad bene somniandum apti natura, pro aliis incubare oportere: & ijs, qui temperanter, & iustè viuunt à Deo donum aliquod, aut signum esse exspectandum: aliis verò nihil tale exspectandum, &c. Sic igitur ægri in templis Æsculapij incubabant, vt saltem in somnis moniti, aliquod morbi laxamentum, ac leuamentum ab eo consequerentu

ALIAS TALENTVM MAGNVM.} talentum magnum valet centum minas. minæ autem singulæ drachmas centenas, quamquam alij singulis minis 75. drachmas tantùm contineri volunt. Idem Plautus Mostell. *Si hercle nunc ferat sex talenta magna argenti præsentaria, nunquam accipiet.* ad quem locum de talento nonnulla præterea dicentur. Terentius in Phorm. *cedò, quid postulas?* G. *Quid? nimium, quantum libuit.* C. *Dic.* G. *si quis daret talentum magnum.* Festus, *Talentorum*, inquit, *non vnum genus. Atticum est mille denarium*, &c. Lege & Priscianum de talento. Sed instar omnium erit vnus Budæus in libro de asse. ÆQVI, BONIQVE.} moderati, μετρίου. INIVRIVS, QVI, QVOD LEN. NVLLI'S T, &c.} iniurius es, inquit, qui, quod nullus leno habet, scilicet, æquum, & bonum, id ab eo peras. QVO ME VERTAM, NESCIO} sermo hominis inopia consilij laborantis. sed hæc verba aliter accipit seruus, vt iam cognoscemus. SI DEOS SALVTAS, DEXTROVORSVM.} iocatur seruus. Phædromi verba, in aliam sententiam, atque ille volebat, torquens. Nam cùm ille significans, se nescire quid se faciat, & quid consilij capiat, ita locutus esset, *quò me vertam, nescio:* seruus aliter accipiens, subiicit, *Si deos salutas, dextrouersum.* id est, si deos salutas, verte te dextram partem versus. Qui deos salutabant, ac venerabantur, circumagebant se dextram partem versus. T. Liuius lib. 5. Annal. *Dicitur manus ad cælum tollens precatus esse, vt, si cui deorum, hominúmque nimia sua fortuna, populiq; R. videretur: vt eam inuidiam lenire quam minimo suo priuato incommodo, publicoq; Romani populi liceret. conuertentem se inter hanc venerationem, traditur memoriæ, prolapsum cecidisse.* Hoc idem Plutarchus narrat planius, & vberius, his verbis, αἴρων τὰς χεῖρας τοῖς θεοῖς, καὶ προσευχόμενος εἶπεν, Ζεῦ μέγιστε, καὶ θεοὶ χρηστῶν ἐπίσκοποι, καὶ πονηρῶν ἔργων, αὐτοί που σύνιστε Ῥωμαίοις, ὡς οὐ παρὰ δίκην, ἀλλὰ κατ' ἀνάγκην ἀμυνόμενοι μετερχόμεθα δυσμενῶν ἀνδρῶν καὶ παρανόμων πόλιν. εἰ δ' ἄρα τις ἡμῖν καὶ ἀντίστροφος ὀφείλεται τῆς παρούσης νέμεσις εὐπραξίας, εὔχομαι ταύτην ὑπέρ τε πόλεως, καὶ στρατοῦ Ῥωμαίων, εἰς ἐμαυτὸν ἐλαχίστῳ κακῷ τελευτῆσαι. ταῦτ' εἰπών, καθάπερ ἐστὶ Ῥωμαίοις ἔθος, ἐπευξαμένοις, καὶ προσκυνήσασιν ἐπὶ δεξιὰ ἐξελίττειν, ἐσφάλη περιστρεφόμενος. id est, manus in cœlum ad eos superos sustulit Camillus, & precans, Iupiter magne, inquit, & vos dij bonorum & malorum facinorum inspectores, vos ipsi scilicet iuxtà atque Romani scitis, nos non contra ius, sed necessitate coactos, & iniuriam acceptam referenteis, hominum maleuolorum, & iura, legésque negligentium vrbem vlcisci. Quòd si qua etiam nobis reciproca, & vicissim rediens præsentis felicitatis vltrix iustitia debetur, precor, & pro ciuitate, & pro exercitu Romanorum, posteaquam precati, & venerati sunt, se dextram partem versus vertere, interea dum se circumagit, prolapsus est. Sueton. in Vitellio, de Lucio Vitellij imperatoris patre, *Idem miri in adulando ingenij, primus C. Cæsarem adorare instituit, cùm reuersus ex Syria non aliter adire ausus esset, quàm capite velato, circumuertensq; se, deinde procumbens.* Lucret. lib. 5. *Nec pietas vlla'st, velatum sæpe videri Vertier ad lapidem, atque omneis accedere ad aras.* ad quem locum licet legere, quæ à nobis annotata sunt in comment. Lucret. ANTE HORVM FOR.} ante foreis lenonis, lenæ, & puellæ. ME INFERRE VEN. V. I. L.} Voui me Veneri prima luce sacra facturum: quo tempore ientant pueri, vel vt Simeo Bosius, quo tempore ientacula venduntur: quam explicationem possum adiuuare Martialis epigrammate, quod est libri vltimi vltimum. *Surgite iam: vendit pueris ientacula pistor. Cristatæq; sonant vndique lucis aues.* Licet etiam hoc modo explicare, vt Simeoni Bosio videbatur: Voui me ante alios omneis Veneri sacra facturum, quæ sint ei pro ientaculo. QVID ANTEPONES VENERIO IENTACVLO?} non putaui me culpam vllam contracturum, aut quidquam temerè facturum, si secutus essem antiquam scripturam, in altero ex codicibus Puteani sine vlla litura expressam, *Quid antepones Veneri pro ientaculo?* Nam alij omnes habent, vt vulgati, *Quid antepones Veneri à ientaculo.* quam scripturam & sententia, & lex carminis respuunt. Andr. Turnebus cùm animaduertisset, hunc locum esse in libris vulgatis & plerisque aliis mendosum, coniecit legendum, *Quid antep. Venerio ientaculo.* fortasse non malè, vt ita explicetur. Quid antepones subintell. Veneri, in Venerium ientaculum? Præterea Nonius in verbo *ientare*, mendosè hunc versum profert, hoc modo, *Quid antepones Veneri ientaculi?* quamuis enim non absurda sit huius lectionis sententia, nempe talis, Quid ientaculi, id est, quod ientaculum, Veneri antepones? id est ante Venerem pones? seu Veneri appones? tamen versus hanc lectionem ferre non potest. acquiescamus igitur vel in Adriani Turnebi coniectura: quæ sic explicanda est, Quid antepones, inquit, seruus, Venerio ientaculo? id est, vt sentit seruus, quid appones Veneri in ientaculum? vel antiqua scriptura, quam secuti sumus: quod tutius esse puto. Sic loquitur in Menæchm. *Bonum anteponam prandium pransoribus.* Ita autem quærit seruus, quia nihil præter vinum videt. ientaculum autem est cibus matutinus, aut matutina cibi degustatio, vt veteres quidã Grammatici volunt. At Phædromus verba serui in aliam sententiam accipit aut detorquet, talem scilicet, proinde quasi quæ sierit, quos conuiuas adhibiturus, seu vocaturus esset ad ientaculum venerium. Itaque sic respondet, *Me, te,* &c. TVM TV VENEREM VOM. VIS.} seruus eandem verborum sententiam, quam initio esse voluerat, retinens, & Phædromi sensum dissimulans, qui de vocandis conuiuiis acceperat. Ergo, inquit, Venerem vomere vis? proinde ac si ita dicat, si tale quale dicis, ientaculum apponere cogitas, nempe, me, te, hosce omneis, videris tali facto assequi velle, vt Venus vomat. Nam simul atque nos ientauerit, reuomere cogetur. Licet autem legere etiam sine interrogatione. CEDO PVERE SINVM.} da puer sinum. Nonius *sinus & galeola*, inquit, *vasa sinuosa.* Virgil. Melibœo, *Sinum lactis, & hæc tibi liba, Priape, quotannis Exspectare sat est.* vbi Seruius, sinus, genus vasis: quod cùm significamus, *si*, producitur: cùm vero gremium, *si*, corripitur. Iam *puere* antiquum pro *puer* à recto *puerus.* QVID FACTVRV'S?} quid facturus es? MVLTIBIBA ATQVE MEROB.} à re ipsa scilicet: quia multum bibit & merum bibit. QVASI TV LAGENAM DICAS, VBI, &c. hoc pertinet ad id, quod posteriore loco positum est, *Merobiba.* anum istam, inquit, significas esse lagenæ, in qua vinum Chium solet inesse similem. Vinum Chium non solebat aqua marina perfundi, vt cetera vina Græca: sed oportebat esse merum, & maris expers. Horat. Sat. 2. lib. 2. *procedit fuscus Hydaspes Cæcuba vina ferens: Alcon Chium maris expers.* ad quem locum legere, quæ notauimus, fortasse lectorem iuuabit. Iam lagenam fuisse vasculum ad vinum capiendum, & continendum accommodatum, constat, &, si qua controuersia esset, eam tolleret iocus ille notissimus. immò nisi lagena nos defecisset, occidissemus te. EXTEMPLO VBI} simulátque, simul vt. DE ODORE,} ex odore. NISI NEVIS.} nisi non vis. subintell. fertur: hoc modo, quæris, an feratur ei, hic suus vini. respondeo tibi, ferri, nisi non vis. *neuis*, secunda persona est à verbo *nolo.* *ne* pro *non* antiquè. NAM ISTVNC, QVI FERT, AFFL.} nam istum, qui fert sinum vini plenum, velim ad terram afflictum esse, id est, velim graui casu in terram deiectum esse, si putem isti anui ferri. CENSVI.} putaui. SI QVID SVPER ILLI FVERIT:} si quid illi superfuerit. QVISNAM ISTIC FLVVIVS EST, &c.} allegoria est: quæ hoc significat, quódnam istuc vinum est, quod anus non ebibat, cum mari, anum: cum fluuio vinum comparat. Sic ferè in Truculento, meretricem cum mari: quæ dantur meretrici, cum fluuiis in mare decurrentibus confert. fluuios autem omneis in mare delabi constat: & hac de re diximus in Comment. Lucret. lib 6. ibi, *Principiò mare mirantur non reddere maius Naturam, quo tantu' fiat decursus aquarum: Omnia quò veniant ex omni flumina parte,* &c. FI MI OBSEQVENS.} mihi obsequere. *fi*, imperatiui modi præsentis temporis, numeri singul. à verbo *fio.* vsus est eadem & Horat lib. 2. Sat. 5. ibi, *fi cognitor ipse.* ad quem locum plura. vtitur mox plurali, *fite mihi volentes, prop.* FITE MIHI VOLENTES,} fite mihi beniuolæ: vel sic, fite mihi faciles, & libentes, seu voluntariæ. VOLTISNE OLIV. &c.} iocatur seruus, & dominum suum vrbanè irridet. Oliuas, seu oleas fuisse etiam veteribus in mensis vsui, vel ex his Horat. versib. intelligere licet. Sat. 2. lib. 2. *Nec dum omnis abacta Pauperies epulis regum. nam vilibus ouis Nigrísque est oleis hodie locus.* AVT PVLPAMENTVM,} pulpamentum, cibus est, qui fit ex pulpa léporis. quod declarat iocus ille militis apud Terent. in Eunuch. *Tute lepus es: & pulpamentum quæris.* aliud est pulmentum, seu pulmentarium. Nam cibus est admodum

pulcis

A pultis factus: quod ex Plinio cognoscere licet: cuius hæc verba sunt lib. 18. cap 8. *Pulte autem, non pane, vixisse longo tempore Romanos manifestum: quoniam inde & pulmentaria hodiéque dicuntur, siue puls ipsa, siue quiduis aliud, quod inter cibos admodum pulsi factum sumitur*, &c. AVT CAPPARIM?} *Capparis*, inquit Plinius libro 13. cap. 23. *firmioris ligni frutex, seminisque & cibi vulgati, caule quoque vnà plerunque decerpto*. De cappari planius & plenius Diosc. lib. 2. cap. 204. Sed legendum sic potius hunc versum puto, *Voltis ne oliuas, an pulpamentum, an capparim?* NON MVTIT CARDO.} cardo nullum stridorē mittit. nullum sonitum edit: ne mu quidem facit. QVIN DAS SVAVIVM?} si cardo est lepidus, vt dicis, quin dàs ei sauium?

LENA anus, PHAEDROMVS, PALINVRVS.

FLos veteris vini meis naribus obiectus est.
Eius amos cupidam me huc prolicit per tenebras.
Vbi vbi est, prope me est, euax habeo: Salue anime mi,
Liberi lepos. vt veteris vetusti cupida sum:
B Nam omnium vnguentûm odor præ tuo nautea est.
Tu mihi stacte, tu cinnamomum, tu rosa,
Tu crocum, & cassia es, tu bdellium. nam vbi
Tu profusus, ibi ego me peruelim sepultam.
Sed quum adhuc naso odos obsecutus est meo,
Da vicissim meo gutturi gaudium.
Nihil ago tecum. vbi est ipsus? ipsum expeto
Tangere, inuergere in me liquores tuos
Sino ductim. sed hâc abiit, hâc persequar.
PH. Sitit hæc anus. PA. quantulum sitit? PH. modica est,
C Capit quadrantal. PA. pol, vt tu prædicas,
Vindemia hæc huic anui non satis est soli.
Canem esse hanc quidem magis par fuit: sagax
Nasum habet. AN. amabo, cuia vox sonat procul?
PH. Censeo hanc appellandam anum. Adibo, redi,
Et respice ad me huc lena. AN. imperator quis est?
PH. Vini pollens, lepidus Liber,
Tibi qui screanti, siccæ, semisomnæ,
Affert potionem, & sitim sedatum it.
AN. Quàm longè abest à me? PH. lumen hoc vide.
Grandiorem gradum ergo fac ad me obsecro.
D Salue. AN. egon' salua sim? quæ siti sicca sum?
PH. At iam bibes. AN. diu fit. PH. hem tibi, anus lepida.
AN. Salue oculeissime homo. PA. agè effunde hoc citò
In baratrum, propere, prolue cloacam. PH. tace.
Nolo huic maledici. PA. faciam igitur malè potius.
AN. Venus de paulo, paululum hoc tibi dabo,
Haud libenter. nam tibi amantes propinantes,
Vinum potantes dant omnes, mihi haud sæpe
Eueniunt tales hereditates. PA. hoc vide, vt
Ingurgitat impura in se merum auariter,
E Faucibus plenis. PH. perij hercle, huic quid primùm dicam
Nescio. PA. hem istuc. quod mihi dixti. PH. quid id est?
PA. Periisse vt te dicas. PH. malè tibi di faciant.
PA. Dic isti. AN. ah. PA. quid est? ecquid lubet? AN. lubet.
PA. Etiam mihi quoque stimulo fodere lubet te.
PH. Tace, noli. PA. taceo. ecce autem bibit arcus, pluet,
Credo hercle hodie. PH. iámne ego huic dico? PA. quid dices?
PH. Me periisse. PA. agè dice. PH. anus audi. hoc volo
Scire te, perditus sum miser. AN. at pol ego oppidò
Seruata. sed quid est? quid lubet perditum
Dicere te esse? PH. quia, id quod amo, careo.
AN. Phædrome mi, ne plora, amabo. tu me

Curato ne sitiam:ego tibi quod amas,iam huc adducam. A
PH. Tibi næ ego,si fidem seruas mecum,
Vineam pro aurea statua statuam,quæ tuo
Gutturi sit monumentum.qui me in terra æquè
Fortunatus erit,si illa ad me bitet
Palinure? PA.edepol qui amat,si eget,misera afficitur
AErumna. PH. non ita res est:nam confido
Parasitum hodie aduenturum cum argento ad me.
PA. Magnum inceptas,si id exspectas,quod nusquam'st.
PH. Quid si adeam ad fores,atque occentem? PA. si lubet,
Neque veto,neque iubeo,quando ego te video
Immutatis moribus esse here,atque ingenio. B
PH. Pessuli,heus pessuli,vos saluto lubens,
Vos amo,vos volo,vos peto,atque obsecro,
Gerite amanti mihi morem amœnissimi.
Fite caussa mea Lydij barbari,
Sussilite obsecro,& mittite istanc foras,
Quæ mihi misero amanti ebibit sanguinem.
Hoc vide vt dormiunt pessuli pessumi,
Nec mea gratia commouent se ocyus,
Perspicio nihili meam vos gratiam facere.
Sed tace,tace. PA. taceo Hercle,quid est? PH. sentio sonitum.
Tandem edepol mihi morigeri pessuli fiunt. C

FLOS VETERIS VINI M. N.} id est,vinum vetus præstantissimum,vel fragrantissimi odoris, *ἀνθοσμίας οἶνος*. Idem in Casina, *quid istꝰ nisi hæc meraclo Se vspiam percussit flore Libyco*. Idem in Citellaria, *Quiáque adeò me compleui flore Liberi*. Ennius Alcestide, *Hæc anus admodum frigutit, nimirum se sauciauit flore Liberi*. EIVS AMOS} eius amor,&c. amos antiquè dictum, vt colos,vapos,nidos,& simil. pro color,vapor,nidor,&c. PROLICIT} foras allicit, prouocat, prolectat. EVAX,} lætantis interiectio.sic in Bacchid. *euax, aspersisti aquam.* quem locum profert Sosipater. VT VETERIS VETVSTI CVPIDA SVM?} quàm cupida sum vini veteris,& vetusti? *veteris vetusti* dictum est, *κατὰ χῦμα ἐν συγκόλλῳ*. OMNIVM VNGVENTVM OD.} omnium vnguentorum odor. PRAE TVO NAVTA'ST.} præ tuo odore, mihi nauteæ instar est.nautea,aqua est fœtida ex sentina maris.suprà in Asinaria, *Nauteam bibere malim,quàm illam oscularier.* TV MIHI STACTE,} stacte, flos myrrhæ: vel, vt alij volunt, pinguitudo & stilia, seu gutta prima recentis myrrhæ,antequam incidatur sudantis. TV CINNAM.} de cinnamomo. Diosc. lib.1.cap.13. ET CASSIA ES} de cassia legendus Diosc.lib.1.cap.12. BDELLIVM,} de bdellio lege Plin.lib.12.cap.9.& Diosc.lib.1.cap.81. PROFVSVS} profusus es. QVVM ADHVC.} quoniam adhuc,&c. *ἐπειδὴ μέχρι τοῦ νῦν*. ODOS} odos antiquè pro odor. Lucret.lib.6. *permanet odos, frigúsque vaposq; Ignis*,&c. NIHIL AGO T.E.C.} inanem tecum operam sumo, si nareis solus odore delectas, nec etiam gutturi voluptatem præbes. vel sic,nihil ago tecum ô odor, id est,nihil te moror, nihil te facio, nisi scilicet, vinum mihi bibere liceat. Simeo Bosius cum interrogatione legebat, hoc modo, & hoc sensu: nihil ago tecum? id est nihilne abs te impetrare possum? an frustra abs te peto, vt guttur meum voluptate perfundas? IPSVS?} ipse flos Liberi? vel ipse lepos Liberi? id est, ipsum vinum fragrantissimum & lepidissimum? INVERGERE} infundere. Virgil. lib. 6. *inuergit vina sacerdos*. Lucret.lib.5. *Illi imprudentes ipsi sibi sæpe venenum Vergebant; nunc dant aliis solertius ipsi.* SINO} è sino. DVCTIM} haustim, tractim, ducens è sino. ductim ab eo, quod est ducere, pro bibendo trahere, vt apud Horat. *ducere nectaris succos*, Oda 3. lib.3. MODICA EST.} non admodum ampla est, aut capax, sed modicè & mediocriter loquitur de anu, vt de vase. ironia autem est. CAPIT QVADRANTAL.} capit octo & quadraginta sextarios quadrantal, vt docet Festus, vas pedis quadrati, quod octo, & quadraginta sextarios capit. amphoram dicunt Græci. deinde hunc locum profert. VINDEMIA HAEC} hæc vini copia, tralatio est. CANEM ESSE HANC Q. N. P. F.} canes sunt sagaces natura. M. Tull. libro primo de Diuinatione, *Sagire, sentire acutè est: ex quo sagæ anus, quia multa scire volunt, & sagaces dicti canes.* Idem lib.2. de Nat. Deor. *nos elefantorum acutissimis sensibus, nos sagacitate canum ad vtilitatem nostram abutimur.* Plin. lib 8. cap. 21. Plurima alia in his quoque vita inuenit; sed in venatu solertia, & sagacitas præcipua est. ex quo illud Virgil. lib.4. Æneid. *& odora canum vis.* Lucret. lib.1. *Namque canes vt montiuagæ persæpe feraï Naribus inueniunt intectas frunde quietes, Cùm semel instituerunt vestigia certa viaï.* SAGAX NASVM HABET.} nasum dixisse veteres etiam in genere neutro testatur Nonius, & profert Lucilij versum ex lib. 7. *Queis oculi non sunt, neque nasum, & celsa fronte.* IMPERATOR QVIS EST.} quis est, qui ita mihi imperat? VINI POLLENS,} vini potens, id est, qui vini robore fretus est: vel, qui vini copia instructus est nempe Bacchus ipse. LEPIDVS LIBER.} Sic legendum, sine copulatione interposita, & nomine liber, maiuscula littera scripta, vt intelligamus esse nomen proprium. SEMISOMNAE,} somnolentæ, dormitabundæ. Ebriosum esse, & somnolentum consentanea sunt. ebrietas enim somno curatur & leuatur. qua de re, aliás. SICCAE,} ieiunæ, sitibundæ, non madidæ. QVAE SITI SICCA SVM!} quæ siti arida sum! DIV FIT} hoc sit longum, cùm me bibituram dicis. HEM TIBI, ANVS L. malim legi, *en tibi anus lepida.* vt sit hic Phædromi sensus, seu tibi, quod bibas, anus lepida. OCVLEISSIME H.} homo carissime. Sic suprà, ostium dixit oculeissimum. IN BARATHRVM.} in ventrem istius anus barathri instar profundum. PROLVE CLOACAM.} omni ex parte & porro tenus laua ventrem eiusdem, instar cloacæ fœtidum, spurcique ac tætri odoris. Virgil. lib.3. Georg. *fœdissima ventris Proluuies.* VENVS, DE PAVLO P. H. T. D.} hîc anus paululum vini in terram, seu potius in aram Veneris de pleno sino effundit: quod est libare. *de paulo* autem dicit, quia quantumuis plenum vas esset, paruum tamen videbatur anui vinosæ, sitibundæ, & multibibæ. DABO.} libabo. DANT} libant. TALES HEREDITATES.} talia commoda, tales fructus. INGVRGITANT

D

E

A AGITANT INPVRA IN SE MERVM AVAR.] in se, tanquam in gurgitem, infundit merum auidè. aliter vsurpat Cicero verbum *ingurgitare*, aut certè aliam structuram ei attribuit. Sic enim ille lib. 2. de Finib. bon. & mal. *qui in mensam vomant, & qui de conuiuijs auferantur, crudique postridie se rursus ingurgitent*: & rursus aliter oratione in Pison. *nunquam te in tot vitia ingurgitasses*. Sic in 2. Philip. *In eius igitur copias cum se subitò ingurgitasset, exsultabat gaudio, persona de mimo*, &c. AVARITER.] auidè profert hunc versum Nonius in aduerbio *auariter*. FAVCIBVS PLENIS.] faucibus patentibus ore hiante, quod Græci dicunt χανδὸν, à verbo χαίνω, quod valet hio. Sic dixit in Sticho, nisi quod figuratè, & facetè, *Propino tibi salutem plenis faucibus*. DIC ISTI.] dic isti, vt ei dij malè faciant. EQVID LVBET?] nunquid tibi lubet isti malè precari? STIMVLO FOD.] Sic M. Tull. Philip. 2. *Num exspectas, dum te stimulis fodiam?* BIBIT ARCVS.] bibit iris. arcui, seu arco cælesti assimilat anum bibacem, & vinolentam. bibit anus, inquit, tanquam arquus, seu arcus cælestis: ex quo licet suspicari mox pluuiam è nubibus casuram. Virgil. lib. 1. Georg. *& bibit ingens Arquus, & è pastu decedens agmine magno*, &c. Lucr. 6. *Tum color è nigris exsistit nubibus arqui*. ad quem locum plura de arcu, seu arquo cælesti. DICO?] dicam tempus pro tempore, vel dicere debeo. NAM POL EGO OPP. SERVATA.] quia bibi. QVID ID LVBET, &c.] quid, id est, propter quid, διὰ τί, quamobrem? QVIA ID Q. AMO, &c.] quia quod ego eo careo. TV ME CVRATO, NE SITIAM.] tu curato, ne ego sitiam. vel curato, me non sitire. locutio est ex duobus generibus permixta, vt iam sæpe admonuimus. TIBI NAE EGO, SI FID. SERVAS, M. VINEAM, &c.] ordo est, nae ego si mihi fidem

B seruas, vineam statuam pro aurea tibi statuam, &c. statuam vineam, id est, statuam ex vino, vt auream ex auro dona & sacrificia debent esse dijs, quibus dantur & fiunt apta. Sic igitur Phædromus se huic anui statuam non auream, sed vineam, positurum esse dicit: quippe quæ longè magis delectatur vino, quàm auro. QVAE TVAE GVTT. SIT MON.] quæ tuæ bibacitatis monumentum sit sempiternum. QVI ME IN TERRA, &c.] quis me, &c. BETET.] eat. SI EGET.] si non habet, quod det lenoni, aut meretrici: & ita potiri non potest. sic ferè infrà, eadem scena, *Ipsus se excruciat qui homo, quod amat, videt nec potitur, dum licet*. MAGNVM INCEPTAS.] magnum quoddam opus aggrederis, ac suscipis, si, &c. ATQVE OCCENTEM.] ob fores cantem? occentare tamen veteres pro conuitiari, vsurparunt, vt testatur Festus, & ita Plautus ipse in Mercat. *Vellicent, vocent, molesti sint, occentent ostium* PESSVLI, HEVS PESSVLI] pessuli vectes erant breues, & parui, vel lignei, vel ferrei, quibus fores intrinsecus claudebantur. FITE CAVSA MEA LVDII BARBARI.] id est, vt mox ipse declarat, subsilite. ludij erant pueri, seu adolescentuli imberbes, & impuberes, saltatores, olim ex Etruria acciti, qui ad numerum saltabant. *Barbari* autem, id est, Italici, seu Latini. lam verò ludij seu lydij legendum, [illegible], vt sit pes creticus: quod vidit & Adr. Turnebus. Constat enim omnes hi versus octo, numerandi ab illo, *Pessuli, heus pessuli*, &c. constant pedibus creticis singuli quaternis, hoc modo. Pessuli, heus pessuli vos saluto libens [illegible] & ita de reliquis septem deinceps sequentibus sentiendum. Fite autem imperatiui modi est, à verbo fio, vt suprà diximus. SVSSILITE] sursum salite. Nam sussum pro

C sursum dixerunt veteres. ISTANC] Planesium. QVAE MIHI MISERO AMAB. BIBAT.] quæ me exsanguem reddit. Sic apud Theocr. in Pharmac. puella illa queritur amorem, tanquam hirudinem affixum, sibi sanguinem omnem ebibisse. Αἰαῖ ἔρως ἀνιαρέ, τί μευ μέλαν ἐκ χροὸς αἷμα Ἐμφὺς ὡς λιμνᾶτις ἅπαν ἐκ βδέλλα πέπωκας; id est, vt quidem vertimus, O mihi tristis amor, quid nigrum è corpore sanguinem, Omne mihi absum'st æque bibisti, hærens vt hirudo? Ne dissimile illud quidem est, quod est apud Sophoclem in Electra. vbi Clytemnestra dicit se omni metu liberatã esse ex vtraque parte, & ex ea parte, qua Electram inuita viuam quotidie videbat: & ex ea, qua Orestem necis paternæ vltorem nocteis diésque horrebat. sic illa, [illegible] id est; Nunc autem hodie metu liberata sum, & ex Electræ parte, & ex Orestis. Hæc enim maior pernicies mecum habitabat, mihíque contubernalis erat, meum semper ebibens merum animæ sanguinem. VT DORMIVNT] vt quiescunt, neque se commouent loco, vt recludantur & pateant fores. PERSPICIO NIHILI MEAM, &c.] planè cerno vos non magnopere laborare, vtrum vobis amicus an inimicus sim. ST, TACE, TACE.] sic legendum, non *sed tace*, vt omnes libri habent. hoc primum, deinde, cur ita ediderim, libris omnibus reclamantibus, exponenda ratio est. Non longum faciam: ratio ipsa, & veritas hanc emendationem postulant. sic enim, qui silentium indicunt, loqui solent Latinè, *St, tace*, vel *tacete*. non *sed tace*. vel *tacete*. constat enim *St* silentij indicti, vel

D indicendi notam esse. Næuius in Coroll. *St, tale verbum ne fuxis*, ex Sosipatro. apud Cic. lib. 2. de Orat. ad Q. Fratr. ex antiquo aliquo poëta, *St, tacete. quid hoc clamoris? quibus nec mater, nec pater*. Itaque quemadmodum hîc vel scioli, vel librarij ex *St* fecerunt *sed*: ita in Calin. ex *St* fecerunt *Ita*, ibi, *St, tacete, atque abi, neque paro neque hodie Coquetur*. Itaque ego ita restitui, *St, tace, atque abi*, &c. SENTIO SONITVM] sic dictum à Plauto *sentio sonitum*, vt à Lucretio *sentire sonorem* lib. 4. & lib. 6.

ANVS, PLANESIVM virgo, PHAEDROMVS, PALINVRVS.

PLacidè egredere, & sonitum prohibe forum, & crepitum cardinum:
Ne quod hîc agimus, herus percipiat fieri mea Planesium,
Mane, suffundam aquulam. PA. viden' vt anus tremula medicinam facit?
Eapse merum condidicit bibere; foribus dat aquam quam bibant.
E PLA. Vbi tu es? qui me conuadatu's Venerijs vadimonijs?
Vbi tu es? qui me libello Venerio citauisti, ecce me.
Sisto ego tibi me, & mihi contrà itidem te vt sistas suadeo.
PH. Assum. nam si absim, haud recusem quin mihi malè sit mel meum.
PLA. Anime mi procul quidem amantem abesse haud consentaneum est.
PH. Palinure, Palinure. PA. eloquere, quid est quòd Palinurum voces?
PH. Est lepida? PA. nimis lepida. PH. sum Deus. PA. immò homo haud magni preti.
PH. Quid vidisti, aut quid videbis magis diis æquiparabile?
PA. Malè valere te, quod mihi ægrè est. PH. malè mihi morigerus, tace.
PA. Ipsus se excruciat, qui homo quod amat, videt, nec potitur dum licet.

PH. Rectè obiurgat. sanè haud quicquam'st, magis quod cupiam tandiu. A
PL. Tene me, amplectere ergo. PH. hoc etiam est quamobrem cupiam viuere,
Quia te prohibet herus, clàm hero potior. PL. prohibet, nec prohibere quit:
Nec prohibebit, nisi mors meum animum abs te abalienauerit.
PA. Enimuero nequeo durare, quin ego herum accusem meum:
Nam bonum est pauxillum amare sanè, insanè non bonum est.
Verùm totum insanum amare, hoc est, quod meus herus facit.
PL. Sibi sua habeant regna reges, sibi diuitias diuites:
Sibi honores, sibi virtutes, sibi pugnas, sibi prælia, B
Dum mihi abstineant inuidere, sibi quisque habeant quod suum est.
PA. Quid tu Veneri peruigilare te vouisti Phædrome?
Nam hoc quidem edepol haud multo pòst luce lucebit. PH. tace.
PA. Quid taceam, quin tu is dormitum? PH. dormio, ne occlamites.
PA. Tu quidem vigilas. PH. at meo more dormio, hic somnu'st mihi.
PA. Heus tu mulier, malè mereri de immerente inscitia est.
PL. Irascare, si te edentem hîc à cibo abigat. PA. ilicet.
Pariter hos perire amando video, vterque insaniunt.
Viden' vt miserè moliuntur, nec queunt complecti satis?
Etiam dispertimini. PL. nulli est homini perpetuum bonum.
Iam huic voluptati hoc adiunctum est odium. PA. quid ais propudium? C
Tun' etiam cum noctuinis oculis, odium me vocas?
Ebriola persolæ nugæ. PH. Tun' meam Venerem vituperas?
PL. Quod quidem mihi polluctus virgis seruus sermonem serat.
At næ tu hercle cum cruciatu magno dixisti id tuo.
En tibi maledictis pro istis, dictis moderari vt queas.
PA. Tuam fidem Venus noctuuigila. PH. Pergin' etiam verbero?
PL. Noli amabo verberare lapidem, ne perdas manum.
PA. Magnum flagitium probrúmque Phædrome expergefacis.
Bene monstrantem pugnis cædis, hanc amas, nugas meras.
Hoccine fieri, vt immodestis te hîc moderere moribus? D
PH. Auro contra cedo modestum amatorem, à me aurum accipe.
PA. Cedo mihi contra orichalco cui ego sano seruiam.
PL. Bene vale ocule mi. nam sonitum & crepitum claustrorum audio.
AEdituum aperire fanum: quousque quæso ad hunc modum
Inter nos vtimus amore semper surreptitio?
PH. Minimè. nam Parasitum misi nudiusquartus Cariam,
Petere argentum, is hodie hîc aderit. PL. nimium consultas diu.
PH. Ita me Venus amet, vt ego te hoc triduum nunquam finam
In domo esse istac, quin ego te liberalem liberem.
PL. Facito vt memineris, tene etiam priusquam hinc abeo sauium.
PH. Si quidem hercle mihi regnum detur, nunquam id potius persequar, E
Quando ego te videbo. PL. Ehem istoc verbo vindictam para:
Si amas, eme: ne rogites: facito vti pretio peruincas tuo.
Bene vale. PH. iámne ego relinquor? pulchrè Palinure occidi.
PA. Ego quidem, qui & vapulando & somno pereo. PH. sequere me.

ET SONITVM PROHIBE FORVM.} & caue ne fores sonitum edant: *forum* posuit pro forium. HERVS} leno Cappadox. PERCIPIAT.} animaduertat, cognoscat, sentiat. SVFFVNDAM AQVVLAM.} subintell. foribus & cardinibus, ne scilicet fores & cardines sonitum edant. MEDICINAM FACIT?} medetur, subintell. foribus & cardinibus. EAPSE} ea ipsa. CONDIDICIT BIBERE:} sic legendum est, non vt vulgò, *quom didicit.* condisco autem, solent vsurpare scriptores pro simplici *disco.* vt Horat. Oda 2 lib. 3. *Angustam, amici, pauperiem pati Robustus acri militia puer Condiscat,* &c. QVI ME CONVADATV'S VENER. VADIM.} id est, qui quasi vadibus à me acceptis me in ius vocasti? vel sic, cui quasi datis vadibus promisi memet in iudicio stiturū? vel sic, qui me quasi vadimoniis Veneriis

A neriis obstrictam cogis me tibi quasi in iudicio sistere? Idem, *vadatum amore* dixit passiuè in Bacchid. *Itaque me vadatum amore, vinclúmque attines.* actiuè autem *vadato* dixit Horat. Sat. 9. lib. 1. vt Plautus, *conuadatus.* sic Horat. *& respondere vadato Debebat: quod ni fecisset, perdere litem.* VBI TV ES, QVI ME LIB. VEN. CITAVISTI?} Idem ferè dicit, quod superiore versu. Tractum est autem vtrumque genus à iudiciorum more, & formulis. qua de re plura diximus in commentariis Horatianis, ibi, *Ille, datis vadibus, qui rure extractus in vrbem est.* Sat. 1. lib. 2. Iam qui in ius vocabat, libellum prætori dabat. ex quo illa quæstio, vtrum libertus, cui per edictum præt. non licebat patronum in ius vocare, si libellum principi aduersus patronum dedisset, patronum in ius vocasse contra prætoris dictum videatur. quod negat Paulus lib. 1. quæstionũ: & positũ est hoc caput lib. 2. Digest. titul. *de in ius vocando.* Cuius capitis initium est, *Libertus aduersus patronũ,* &c. SISTO EGO TIBI ME.} sisto vadimoniũ, obeo vadimoniũ. PROCVL QVIDEM AMANTEM, &c.} amans non debet longè abesse ab eo, quod amat. immò amantis animus in eo quod amat, habitat. SVM DEVS} sic Propert. lib. 2. Eleg. 15. *Si dabis hæc multas, fiam immortalis in illis. Nocte vna quiuis vel deus esse potest.* MALE VALERE TE, QVOD MIHI AEGRE EST.} locus obscurus. Nam primùm non videtur Palinurus ad interrogatum respondere. Deinde falsum respondet. Ita enim rogauit Phędromus, quid vidisti, aut quid videbis magis diis æquiparandum? respondet Palinurus, *Malè valere te.* atqui dij non valent malè. quare neque qui malè valet, eò quod malè valet, cùm diis comparandus est, neque malè valere diis, aut deorum naturæ æquiparabile est. Nam quòd quidam sic explicant, *malè valere te,* subintellige, video, aut **B** vidi, non effugiunt illud absurdum, & incommodum quod diximus, quódque ex tali responsione efficitur, nempe, malè valere aliquem esse diis, aut deorum fortunæ æquiparabile. Quid igitur dicendum? nihil mihi in mentem venit, quod dicam, nisi mihi videri locum esse corruptum. & verò tres ex nostris libri manuscripti habent, *Malè valere te quidem mihi ægre'st.* quæ lectio mihi multo videtur vulgata, & recepta tolerabilior. neque versus repugnat, si modo in particula *quidem*, m, exteretur: quod non est inusitatum. sententia autem huius scripturæ plana est: quamuis enim ne sic quidem Palinurus ad interrogatum respondeat, nihil tamen absurdi, aut falsi respondet: sed hoc significat interrogationem Phædromi, esse responsione indignam, tanquam à malè sano factam: cùm dicit se molestè ferre dominum suum mentis esse malè sanæ. proinde ac si dicat, nihil habeo quod ad id, quod me rogas, respondeam: sed hoc tantùm dicere possum, mihi molestum esse, seu me grauiter & molestè ferre, te malè valere, animo scilicet. Nam ni ita esses, talia neque faceres, neque quæreres. MALE MIHI MORIGERV'S.} malè mihi es obsequens: mihi parùm obsequeris. IPSVS SE EXCRVCIAT, &c.} his verbis hortatur herum suum Palinurus, vt dum licet, potiatur eo quod amat. MAGIS QVOD CVPIAM TANDIV} quàm Planesio potiri. PROHIBET NEC PROHIBERE QVIT.} prohibet quidem quod in se est: vel omnia quidem facit, vt prohibeat: sed re vera prohibere non potest: quia clàm potimur alter altero. vel sic, prohibet quidem, ne palàm, & liberè potiamur: sed prohibere non potest, ne clàm potiamur. NISI MORS MEVM ANIM. ABS TE ABAL.} quæ sola abalienare poterit. nam quam- **C** diu anima mea spirabo, te ex animo amabo, téque toto pectore persequar, exspectam atque amplectar. DVRARE,} karterein, me continere, mihi temperare. NAM BONVM'ST PAVXILLVM AM. S. &c.} hoc dicit bonum est pauxillum amare, ita vt animi sanitatem non amittas: insanè amare quantumuis pauxillum, non bonum'st: verùm totum, hoc est, omni ex parte, & prorsus insanè amare, quod herus facit meus, pessimum est. INSANVM AMARE,} insanè amare. insanùm pro insanè dixit. & alibi Plautus teste Nonio, vt in Neruo, *Insanùm valde vterque deamat.* SIBI SVA HABEANT REGNA, &c.} significat se nihil neque regibus, neque diuitibus, neque omnino vllis beatis fortuna concedere: hócque vnum vereri, ne sibi inuideant, vt longè mortalium omnium fortunatissimo. DVM MIHI ABSTINEANT INVIDERE.} dum modò ne mihi inuideant. QVID TV? VENERIN' PERVIGILARE, &c.} Quid tu Phædrome, nunquid vouisti Veneri, te totam noctem vigilaturum? hoc ideo quærit, quòd magna iam noctis parte præterita & transacta, domum se non recipiat: alludítque ad peruigilia Cereris, & sacra nocturna, de quibus suprà. NAM HOC QVIDEM AEDEPOL H. M. P. L. L.} hoc deiktikos, accipiendum est, vt apud Terent. in Heaut. *Luciscit hoc.* Nam cælum demonstrat, & significat. sic suprà in Amphitr. *Eamus Amphitruo. Lucescit hoc iam.* sic Lucret. lib 5. *Denique iam tuere hoc circum, supráque quod omnem Continet amplexu terram.* LVCE LVCEBIT} sic in Amphitr. nisi quòd addit nomen adiect. *Nunc te nox quæ me mansisti, mitto, vt cedas die: Vt mortalibus illucescas luce clara, & candida.* AT MEO MORE DORMIO.} id est, at sic soleo dormire. HEVS TV MVLIER, MALE M. DE IMM.} malè facere ei, qui non est malè **D** meritus, stultitia est. inscitia differt ab inscientia: quod vulgus non putat. nam inscitia, stultitiam, & inelegantiam significat: inscientia verò, ignorationem seu ignorantiam, quæ scientiæ opponitur. Festus, inscitia, stultitia. IRASCARE, SI TE IDENTEM, &c.} facis alteri (inquit Planesium) quod tibi fieri nolis. nam si Phædromus te comedentem à cibo abigat, & cibum capere prohibeat, irascaris, at cùm eum à me abigis, à cibo abigere comedentem & esurientem videris. ILICET.} actum est: ire licet sumptum à iudiciis, in quibus cùm dimittebatur consilium re iudicata, præco clamabat *ilicet.* AMANDO,} id est, dum amant, en tô eran. nam hic actionem significat. VIDEN' VT MISERE MOLIVNTVR?} vidésne, vt miserè laborant. vidésne, vt laboriosè agunt, quod agunt? siue osculentur, siue quid aliud iucundius. Exprimit amantium insaniam, & rabiem miserabilem, vel in ipso potiundi tempore vigentem: quam luculentis versibus persequitur Lucretius lib. 4 non longè ab extr. ab illo loco, *etenim potiundi tempore in ipso Fluctuat incertis erroribus ardor amantum. Nec constat, quid primum oculis, manibúsque fruantur,* &c. ETIAM DISPERTIMINI?} tandémne aliquando alter ab altero discedetis, & disiungemini? vel sic, an nondum etiam digredimini, & separamini alter ab altero? perpetuóne coniuncti & copulati cohærebitis? significat, eos inter se cohærere complexos. NVLLI'ST HOMINI PERPETVVM BONVM.} Terent. in Andr. *nihilne esse proprium cuiquam?* vbi notat Donatus, *omne, quod habemus, aut mutuum est, aut proprium. Ergo, proprium perpetuum.* Horat. Oda 16. lib. 2. *nihil est ab omni Parte beatum.* ad quem locum in commentariis nostris plura notata sunt. PERPETVVM} vel purum, liquidum, sincerum, vel nulla molestia interruptum: vel **E** proprium. IAM HVC VOLVP.} vel est declaratio eius, quod proximè dixit, vel ratio. HOC ADIVNCTVM'ST ODIVM.} id est, hæc adiuncta est molestia: nempe Palinurus, homo odiosissimus, ac molestissimus, qui voluptatem nostrã interpellat neque liquidam, & perpetuam esse sinit. PROPVDVM?} fœmina pudoris expers? probri & dedecoris plena? *Propudium dicebant,* inquit Festus, *quando cum maledicto nudare turpitudinem volebant, quasi porrò pudendum. quidam propudium dici putant, à quo pudor, & pudicitia procul sint.* TVN' ETIAM CVM NOCTVINIS OCVLIS, &c.} Túnc etiam noctuinis oculis prædita, odium me vocas? sed cur Planesio noctuinos oculos maledicti loco obiicit, cùm Pallas ab Homer. laudis causa glaukôpis, epitheto ferè perpetuò apelletur? an aliud est glaukôpis aliud cum noctuinis oculis? vt cùm Homer. glaukôpida Mineruam dicit, intelligamus ab Homero glaucos oculos in Pallade laudari: cùm Palinurus Planesium noctuinis oculis esse præditam dicit intelligamus, Planesio noctuæ, auis deformis, & obscœnæ, oculos à Palinuro vituperationis causa attribui? an, vt habent omnes libri vulgati, & plerique manuscr. *nocturnis oculis* reponendum censebimus? quam scripturam probat Adr. Turnebus lib. Aduers. 11. cap. 7. & nocturnos oculos interpretatur deformeis, noctúque potiùs, quàm interdiu visendos, aut ostendẽdos: quemadmodum *ora nocturna* dixit idem Plautus in Pœnulo, deformia significans, sed huic lectioni obstat carminis lex. Nam claudicabit versus vno pede defectus, hac scriptura approbata: nisi quis addat prouocabulum *istis*, vt hoc modo legatur, *Tun' etiam cum istis nocturnis oculis,* &c. Omnino editionem & lectionem Camerarij magis probo: siue noctuinos oculos ita interpretemur, vt diximus, deformes, & noctuarũ oculis simileis, siue noctuinos accipiamus pro nocturnos, quia noctua sit auis nocturna, siue noctuinos Planesij oculos à Palinuro dictos intelligamus accusatoriè, & per calumniam pro glaucos, cùm re vera essent glauci, & ita pulchri, fer-

uum autem à puella lacessitum & iratum, rei natura pulchræ turpe nomen imposuisse: vt accusatores liberalitatem di- A
cere solent esse profusionem, & parcimoniam, auaritiam. EBRIOLA,} Ebriola, deminutiuum ab ebria. PERSOLAE NV-
GAE} meræ nugæ, valde solæ nugæ. quanta, quanta es nugatrix, nihil præterea. Idem Menæchmis, *Persolum effodito ocu-*
lum Mihi Menæchme, si vllum verbum faxo, nisi quod iusseris. MEAM VENEREM.} meã amicam. sic Lucr. lib. 4. *Nec Veneres*
nostras hoc fallit: quo magis ipsæ, Omnia summopere hos vitæ postscænia celãt, Quos retinere volũt, adstrictósque esse in amore. Virg.
Palemone, *parta meæ Veneri sunt munera.* QVOD QVIDEM MIHI POL. VIRG. S. SERM. S.} verba sunt Planesij. hoc
primũ: deinde legendum, *Quem*, vt habent duo ex nostris codicibus manuscript. nõ *Quod*. Referri autem debent ad pro-
xima Phædromi verba, *Tun' meam Ven. vituperas?* quæ sic à Planesio excipiuntur. Quem quidem sermonem, id est,
quam quidem vituperationem mihi seruus virgis coopertus ferat. proinde ac si dicat, si quis liber me vituperaret, & ma-
ledictis insequi auderet, æquo animo fortasse mihi ferendum esset. nunc autem cùm seruus plagis, & verberibus nota-
tus, ac variatus me contumeliis lacerare audeat, ferri nec potest, nec debet. sic igitur explico, quem quidem sermonem,
vituperationis & contumeliæ plenum scilicet, seruus Palinurus, virgarũ Acheruns, spargat. Quasi dicat, tam indignum
facinus ferri non potest. vel sic tanta serui audacia & indignè ferenda, & coercenda est. POLLVCTVS VIRGIS.} pollu-
cere, est Herculi sacrificare. Herculi autem, non vt aliis diis, certa, verbi gratia, Mercurio, far, polenta, vinum, panis fer-
mentatus, &c. quæ enumerantur à Festo, in verbo *Pollucere* (vbi pro *merces*, *Mercurio*, legendum est, vt rectè coniecit An-
tonius Augustinus) sed omnia esculenta, & potulenta sacrificabantur. Itaque tale sacrificium, erat sumptuosum opipa-
rum, splendidum apparatum: ex quo *pollucibiliter*, à Plauto nostro in Mostell. pro opiparè vsurpatum est: & à Macrobio B
cena pollucibilis, pro opipara, & sumptuosa. Quoniam autem talis cena erat publica, & omnibus exposita, ex eo fit, vt pol-
luctus pro expositus à Plauto vsurpetur: & *polluctus virgis* à Plauto dictum esse intelligere debeamus, pro expositus &
obiectus virgis. sic in Rudente puella illa dicit se non esse polluctam pago. Licet tamen etiam *polluctus virgis* interpre-
tari, vt vult Camerarius, cumulatus, & onustus virgis, hac ratione, quod Herculis ara omni esculentorum & potulento-
rum genere onerabatur & cumulabatur. Varro lib. 5. de lingua Latina, huius verbi originem videtur à porriciendo duce-
re. Ne hoc quidem celabo lectorem, pollucere, etiam ad aliorum deorum sacrificia interdum transferri, vt apud Catonẽ
lib. de re rust. cap. 132. EN TIBI.} sic edendum curaui, libros aliquot manuscr. secutus, in quibus scriptum est, *Hem tibi*.
Nam sæpe animaduerti, in libris manuscriptis adspirationis notam esse inanem & superuacaneam. *En tibi* autem, sermo
est verberantis. ex quo intelligit auditor (nam spectator oculis cernebat) Palinurum à Phædromo pugnis cædi: sic suprà
in Asin. *En ergo hoc tibi.* quanquam & hic, & aliis in locis, quidam legunt, *Hem*, pro *En*. Sic in Casina. *Hem tibi.* seu, *En tibi*,
CLE. *Quid tibi istunc tactio'st.* TVAM FIDEM V. NOCTVVIGILA.} [illegible], subintelligitur enim imploro, aut obsecro,
aut aliquod aliud verbum tale. Venerem autem noctuuigilam appellat ridiculè, quia Phædromus dum Veneri studet,
dúmque amore constrictus tenetur, totas nocteis insomneis dicit, & peruigilat. Itaque suprà Phædromum sic interro-
gabat, *Quid? tu Veneri peruigilare te vouisti, Phædrome?* LAPIDEM,} hominem, qui lapidis instar, ad plagas obduruit, qui
plagas contemnit, vt si lapis esset. NE PERDAS MANVM.} vt ne manum corrumpas, dum eum manu verberas. MA-
GNVM FLAGITIVM, PROBR} rem insignitè turpem, & flagris dignam. vocabulum est militare. nam flagitium face- C
re dicitur miles, qui fugit, qui arma abiicit, & simil. Præterea flagitium veteres posuerunt prò vitio virgini oblato. EX-
PERGEFACIS.} excitas. BENE MONSTRANTEM.} bene docentem, & præcipientem. sic infra eadem Comœd. *Rectè*
hic monstras. In Casina. ST. *Quæ res?* OL. *mala mala malè monstrant.* MERAS NVGAS.} suprà *ebriola, persolæ nugæ.* HOCCI-
NE FIERI,} subintell. par est, seu oportet? VT IMMOD. TE MOD. MORIB.} ἀμετροεπέα. MODERERI} regas,
gubernes, geras. AVRO CONTRA CEDO MOD. AM.} id est, profer, aut exhibe mihi modestum aliquem amato-
rem: & ego, si id facias, tantundem tibi auri dabo. vel sic certemus inter nos his legibus, vt tu ostendas, seu exhibeas mi-
hi ex infinita hominum multitudine modestum aliquem amatorem: & ego tibi aurum æquo, paríque pondere in ma-
nus dare paratus sum. Proinde quasi dicat, nunquam mihi quemquam modestum amatorem ostendere poteris. Sic ali-
bi loqui solet Plautus, vt in Epid. *Non carus est auro.* contrà, si auro sit emptus, non est carus. In Milite Glor. *Cedo treis*
mihi homines orichalco contra cum istis moribus, id est, exhibe mihi treis homines ita moratos, & ego paratus sum tibi ori-
chalcum magni ponderis rependere. Idem in Pseud. *Dij immortales, orichalco contra non carum fuit Meum mendacium, hic*
modò quod subitò commentus fui. CEDO MIHI CONTRA ORICHALCO, &c.} id est, ostende mihi, & proba, eum, cui
sermo, sanæ mentis esse: &, hoc si feceris, æqui ponderis orichalcum à me accipe. Quia non potuit nodum sibi obie-
ctum dissoluere, alium non minus difficilem illi opponit. Tale est illud apud Virgil. in Palem. *Dic quibus in terris, & eris* D
mihi m. Ap. &c. *Dic quibus in terris inscripti nomina reg.* &c. Sciendum est autem, seruos orichalco certare solitos, liberos
auro, aut argento. Orichalcum, inquit Festus, in voce *aurichalcum* quidam putant compositum ex ære & auro, siue quod
colorem habet aureum. Orichalcum sanè dicitur, quod in montuosis locis inuenitur. Mons enim Græcè ὄρος appella-
tur. Seruius ad illum versum Virgilij lib. 12. Æneid. *Ipse dehinc auro squalentem, albóque orichalco*, &c. notat, *auri scilicet*
comparatione. nam album non est. Apud maiores Orichalcum pretiosius omnibus metallis fuit. námque sicut Lucretius dicit, cùm pri-
mùm homines siluas incendissent, nullarum adhuc rerum periti, terra casu fertilis omnium, desudauit metalla: inter quæ orichalcum
pretiosius visum est, quod & auri splendorem, & æris duritiem possideret. Nam primùm ex auro securis facta displicuit causa mol-
litiei. simili ratione & argenti contemtus est vsus. mox orichalcum placuit, donec veniretur ad ferrum. vnde dicuntur secula ita fuisse
diuisa. Orichalcum autem etiam fuisse pretiosum Plautus docet, qui ait in Milite glor. Ego istos mores aurichalco comparem. Hacte-
nus Seruius. Horat. in epist. ad Pison. *Tibia non vt nunc, orichalco vincta, &c.* Vtrum autem orichalcum, genus aliquod sit
metalli fossilis & natiui, præter id, quod est omnibus notum, & factitium: an nullum fuerit vnquam, nec hodie sit ori-
chalcum fossile, quæritur. Ex superioribus Seruij verbis, apparet, orichalcum aliquod esse fossile & natiuũ, siquidem ex
visceribus terræ incendio siluarum calefactæ, ita exstitit, vt cætera metalla, æs, aurum, argentum, &c. Quamquam vide-
tur Seruius orichalcum idem esse, quod æs, existimasse. Nam omnino apud Lucretium lib. 5. vbi hæc tractantur, nulla
orichalci fit mentio. Sic enim, *Quod superest, æs, atque aurum, ferrúmque repertum'st, Et simul argẽti pondus, plumbique potestas,*
Ignis vbi ingenteis siluas ardore cremarat, &c. Sequitur aliquot post versibus, *Nam fuit in pretio magis æs, aurumq; iacebat, Pro-*
pter inutilitatem hebeti mucrone retusum, &c. Rursus, ex Festi verbis in voce *Cadmea*, contrarium colligitur. Sic enim Fe-
stus, *Cadméa terra, quæ in æs cõiicitur, vt fiat orichalcum.* Iam *orichalcum* debere scribi per vocalem breuem O. non *auri-*
chalcum per dipthongum au. Vincit ratio, & ipsa nominis veritas, quam ἐτυμολογίαν Græci nominant. OCVLE MI.} ho- E
mo mihi carissime. ÆDITVVM APERIRI} repete ἀπὸ κοινοῦ, audio. æditTuus ab æde tuenda dictus est, vt declarat Varro
lib. 7. De lingua Latina. & A. Gell. lib. 12. cap. 10. Fanum autem Æsculapij, intellige: in quo leno incubabat. SVRREPTI-
TIO?} furtiuo? clandestino? MINIME.} minimè, subintell. semper vtemur. PETERE ARGENTVM,} dictum Græcorum
more, missi petere argentum. ἔπεμψα παῖδα τ' ἀργύριον αἰτεῖν. LIBERALEM LIBEREM.} παρονομασία. liberalem autem, id
est, quæ in me tam liberalis es, vel quæ libertate digna es. vel quæ tam liberali facie, & ingenio es. vel in qua omnia in-
sunt liberalia. TENE ETIAM, PRIVSQVAM} tene etiã suauium. priùs quàm abs te discedo. *tenere suauium* videtur ine-
leganter, & vix Latinè dictum, si quis accipiat pro tolle, vel sume suauium. Itaque putaui aliquando hic reponendum
tolle, & eiiciendum, *tene*, quasi natum ex annotatione, seu, vt vocant, glossa. Ego tamen nihil sum ausus mutare libris in-
uitis. satis habui lectorem emunctæ naris, & Latini sermonis peritum, admonere. Quid si quis dicet, *tene suauium*, di-
ctum esse à Plauto non pro *tolle suauium*, sed pro, noli suauium, quod tibi præbeo, dimittere, sed os ori firmiter, & diu
affixũ habe: repugnabit huic sententiæ temporis breuitas, & Planesij metus. nam cùm audito claustrorũ sonitu, intelligat
sibi in

A fibi in fanum iam iam esse redeundum, consentanea est properanti talis oratio potius.tolle etiam hoc signium, atque adeò, rape etiam hoc suauium, quàm hæc, suauiare me, & suauium semel commissum noli dirimere. NVNQVAM ID POTIVS PERS.} nunquam regnum mihi oblatum potius experam, aut accipiam, quàm te. EHEM ISTHOC VERBO VIND. P.} id est, si istud dixisti ex animo, & si me breui liberè videre cupis, para tibi vindictam, qua me liberes, tanquam prætor. id est, viam, & rationem reperi, qua me liberare possis. vindicta, virga prætoria, qua serui contacti manu mittebantur. SI AMAS, EME: NE ROGITES, &c.} ἑρμηνεία, per quam declarat, quod obscurius dixisse videbatur, si me amas, & si me iterum tuo arbitratu videre cupis, eme: neque pretio parce, sed quemuis alium emtorem, pretio vt peruincas, facito, ne necesse habeas rogitare, quando me visurus sis. PVLCHRE PALIN. OCCIDI} pulcrè amantis affectum describit, qui simul vt ab eo quod amat, relictus est, ipse se excruciat. Est præterea fortasse & aliud, quamobrē se occidisse dicat Phædromus: nempe, quia metuat, ne seruus, quem in Cariam ad sodalem suum misit, pecuniam petitum, inanis reuertatur: & ita Planesium liberare non possit. EGO QVIDEM. QVI ET VAP. ET S. P.} Ego quidem pulcrè óccidi: qui & pugnis, quibus à te cæsus sum, & somno, quo vrgeor, pereo. Sed cur non dixit; *qui & vapulando, & vigilando pereo?* respondeo, eandem esse sententiam. nam qui nocteis aliquot peruigilarunt, vt hic seruus, dormitent, & dormituriant, & graui somno premantur, necesse est. Tali igitur somni mēbra omnia occupantis grauitate dicit se perire Palinurus.

B

ACTVS SECVNDVS.

CAPPADOX leno, PALINVRVS seruus.

Igrare certum'st iam nunc è fano foras
Quando AEsculapij ita sentio sententiam:
Vt qui me nihil faciat, nec saluom velit.
Valetudo decrescit, accrescit labor.
Nam iam quasi zona liene cinctus ambulo.
Geminos in ventre habere videor filios.
C Nihil metuo, nisi ne medius disrumpar miser.
PAL. Si rectè facias Phædrome, auscultes mihi,
Atque istam exturbes ex animo ægritudinem.
Paues, parasitus quia non rediit Caria.
Afferre argentum credo. nam si non ferat,
Tormento non retineri potuit ferreo,
Quin reciperet se huc esum ad præsepim suam.
CA. Quis hic est, qui loquitur? PAL. quoiam vocem audio?
CA. Estne hic Palinurus Phædromi? PAL. Qui hìc est homo
Cum conlatiuo ventre, atque oculis herbeis?
D De forma noui, de colore non queo
Nouisse. iam iam noui, leno est Cappadox,
Congrediar. CAP. salue Palinure. PAL. ô scelerum caput,
Salueto. quid agis? CAP. viuo. PAL. nempe vt dignus es.
Sed quid tibi est? CAP. lien necat, renes dolent,
Pulmones distrahuntur, cruciatur iecur.
Radices cordis pereunt. hiræ omnes dolent.
PA. Tum te igitur morbus agitat hepatarius.
CA. Facile'st miserum irridere. PAL. quin tu aliquot dies
Perdura, dum intestina exputrescunt tibi.
Nunc dum salsura sat bona'st, si id feceris,
E Venire poteris intestinis vilius.
CA. Lien directu'st. PA. ambula id lieni optumum'st.
CA. Aufer istæc, quæso, atque hoc responde quod rogo.
Potin' coniecturam facere, si narrem tibi
Hac nocte quod ego somniaui dormiens?
PA. Vah, solus hic homo'st, qui sciat diuinitus.
Quin coniectores à me consilium petunt:
Quod eis respondi, ea omnes stant sententia.

CERTVM'ST} decretum est. E FANO} Æsculapij, in fano Æsculapij solitos olim esse ægrotos ac debileis pernoctare, vel ex Arnobio cognoscere licet: cuius hæc verba sunt lib. I. *Et, quoniam beneficia salutis datæ aliorum numinum comparatis, & Christi: quot millia vultis à nobis debiliū vobis ostendi, quot tabificis affectos morbis, nulla omnino retulisse medicinā,*

cùm per omnia supplices irent templa? cùm deorum ante ora prostrati, limina ipsa converrerent osculis? cum Æsculapium ipsum dato vem, vt prædicant, sanitatis, quoad illis superfuit vita, & precibus fatigarent, & miserrimus votis innitarent? Nónne alios scimus malis suis commortuos? cruciatibus alios confirmasse morborum? perniciosius alios sese habere cœpisse, postquam dies noctésque in continuis precibus & sanitatis exspectatione triuerunt? Quid ergo prodest ostendere, vnum, aut alterum fortasse curatos, cùm tot millibus subuenerit nemo, & plena sint omnia miserorum, infeliciumq; delubra? A QVANDO AESCVL. ITA SENTIO S.} id est, quoniã talem Æsculapij sententiam esse intelligo, me ab eo nihili fieri, contemni. *sentio sententiam*, dictum est, vt obsonare obsonium, metere messem, ludere ludum, & similia innumerabilia, quibus & Plautus, & ceteri Latini vti solent, sed maximè Græci. VALET DECR. ACCR. L.} antithesis perfecta: nam vt verbum verbo, ita nomen nomini opponitur. neque miretur, & animaduertat lector, Plautum valetudini laborem opposuisse: neque id miretur. nam more Græcorum, apud quos πόνος dolorem interdum significat, laborem pro dolore posuit. Valetudini autem quin corporis dolor rectè opponatur, dubitari non debet. NAM IAM QVASI ZONA, LIENE CINCTVS AMB.} significat se lienosum esse, hoc est, lienem sibi intumuisse, induruisse, increuisse. nam cùm lien sit mollis, & rarus, & longitudinis, crassitudinísque modicæ natura: si malè affectus est, intumuit, simúlque cum eo pars sinistra, eáque dura est, & prementi renititur: venter quoque intentus est. GEMINOS IN VENTRE HAB. V. H. F.} quia vtrinque & à dextra & à læua, cingit me liẽ, ventérque, eò tumidiore & maiore facto, mihi distenditur, proinde ac si geminos in vtero filios geram. MEDIVS } per ventrem. EXTVRBES } excutias, eiicias. PAVES, } times. Terent. Andr. *Id paues, ne ducas tu illam: tu autem, vt ducas.* NAM B SI NON FERAT. TORM. NON RET. P. F.} sic probat Palinurus seruus parasitum argentum afferre, hoc modo. Si videret Parasitus nullam reperiendi argenti facultatem, aut spem esse iam pridem è Caria, quò missus est, rediisset. non rediit. ergo argentum affert. AFFERRE } eum. NAM SI NON FERAT, &c.} nam si non esset argentum allaturus, nullis catenis, vinculis, tormentis retineri potuit, quin se ad præsepim suam reciperet, vt solent pecudes, & iumenta. *ferat* positum pro, afferat. TORMENTO FERR.} fune torto ferreo. Catena ferrea funibus magnis, & crassis vtebantur ad torquendas catapultas, arietes, & similia, quibus vrbium muros verberabant. Tormentum hîc videtur vsurpasse pro eo, quo aliquid intorquetur, non pro eo quod intorquetur. ESVM } supinum, à verbo Edo, es, est. AD PRAESEPIM S.} vt iumenta. In Prologo Casinæ, *Futurum, quod amat, intra præsepis suas.* Sic autem legendum, vt edidimus, *ad præsepim suam*. quamuis nonnulla exemplaria repugnent, & Nonius ipse reclamet, qui hunc locum proferens, legit *ad præsepiam suam*, contra legem carminis. Sed errat Nonius, & in hoc loco, & in altero, quem profert ex Rudente. Sic autem vt edidimus, & codex Clericanus, habet, & Bellaqueensis, & Huraltinus: postremò ita edidit & Camerarius. QVOIAM VOCEM AVD.} quoius vocem audio? QVI HIC EST HOMO. Q.} Quis hic est homo, qui, &c. CVM CONLATIVO VENTRE, } Festus. *conlatiuum ventrem magnum & turgidum dixit Plautus, quia in eum omnia edulia conferuntur.* Idem conlatiuum sacrificium dictum esse scribit, quod ex conlatione offertur. Ego puto lenonis ventrem, (ignoscant mihi Festi manes) conlatiuum à Plauto eò esse dictum, quòd propter vitium corporis, & viscerum, omne alimentum, quod deberet in omne corpus distribui. in eum conferatur: & hoc pacto visceribus omnibus vitiatis C venter intumescat. HERBEIS.} viridibus, luridis, χλωροῖς, oculi virides, morbum indicant. DE FORMA N.} quia forma integra est, neque immutata est. DE COLORE } quia colore est lurido & viridi. CONGREDIAR.} conferam gradum. O SCELERVM CAPVT.} ô homo sceleratissime. VIVO.} viuo tantùm, non valeo. nam ægroti, aut debiles viuunt quidem, sed miseri viuunt, propter morbum, aut debilitatem corporis. LIEN NECAT.} lien turgidus, & plus nimio auctus, & ventrem distendens, me dolore necat. Varr. lib. 6. De lingua Lat. legit *lienes necant*. PVLMONES DISTR.} distrahuntur, id est, diuelluntur. Pulmonẽ dicimus numero singulari, & pulmones numero multitudinis, propterea quòd quãuis pulmo, qui spongiosus est natura, ideóq; spiritus capax, tamen in duas fibras, vngulæ bibulæ modo, diuiditur. auctor Celsus lib. 4. cap. 1. M. Tull. lib. 2. de Nat. deor. *In pulmonibus autem inest raritas quædam, & assimilis spongijs mollitudo, ad hauriendum spiritum aptissima: qui tum se contrahunt adspirantes, tum respirantes dilatant, vt frequenter ducatur cibus animalis, quo maximè aluntur animantes.* Varro lib. 6. De lingua Latina hos versus profert, in voce *diuidiam*, docens diuidiam à diuidendo esse dictam, quod diuisio, & distractio, inquit, est doloris. itaque, inquit, in Curcul. ait Plautus. *sed quid tibi est?* CA. *lienes necant, renes dolent, Pulmones distrahuntur, cruciatur iecur.* RADICES CORDIS PEREVNT.} hæc sunt inter se consentanea pulmones distrahuntur: at cor, quod est musculosum natura, & in pectore, sub sinisteriore mamma situm, pulmonibus annexum est ergo pulmonibus distractis, cordis radices quodammodo pereunt: id est, cor radicitus perit: vel cor non habet, quo contineatur, aut cui adhæreat. D HIRAE OMNES DOLENT.} sic edendum curaui, Turnebi coniecturam meo iudicio, certam ac veram secutus, qui sic legendum arbitratur libro Aduers. 11. cap. 7. Hira autem, intestinum est, propriè ieiunum, vt docet Festus, sed etiam pro aliis intestinis vsurpatur, vnde hillæ apud Horat. Sat. 4. lib. 2. ibi, *perna magis ac magis hillis Postulat in morsus refici.* Macrob. lib. 1. in Somn. Scip. *intestina principalia tria: quorum vnum dissepium vocatur, quod ventrem, & cetera intestina secernit. alterum, quod Græci μεσέντερον dicunt: tertium, quod hiram vocauerunt, habetúrque præcipuum intestinorum omnium, & cibi recrementa deducit.* Nonius hilas intestina veteres esse dixerunt, vnde Bohilla, oppidum in Italia, quòd eò bos intestina vulnere trahens aduenerit. Laber. Lambit item illam cocus, si lumbum adduxit, flagris cæditur. TVM TE IGITVR.} Tum igitur, pro igitur. videtur autem σχῆμα ἐκ παρέλκοντος. nam *tum* interdum per se valet *igitur*. MORBVS AGITAT HEP.} morbus hepatarius, hoc est, morbus hepatis, seu iecoris, agitat: hoc est, vexat. sed hic iocum aliquem subesse puto: idque coniicio ex lenonis responsione. nam si nulla alia horum verborum sententia esset, quàm hæc: tu igitur morbo iecoris affectus es: non responderet leno, *facile'st miserum irridere.* quæ enim irrisio est in eo, quod dicat aliquis. quempiam hepatis morbo tentari? QVIN TV AL. D. P.} imò verò tu dies aliquot morbum & dolorem perfer, & vsque tolera, διακαρτέρει. DVM INTEST. EXPVTRESCVNT T.} perdura inquit, & dolorem perfer aliquot dies, vsq; eo dum intestina tibi putrorem contrahant. *exputrescunt* autem edendũ curauimus, libros nostros omneis manuscr. vno excepto, & omneis vulgatos secuti, ea reiecta, quam habet editio Camerarij: perspicuè enim opinor *exputrescunt* E legendum, non *exputescunt*, aut exputiscunt, cùm sentiat hoc Palinurus, debere perdurare lenonem vsque eò dum intestina eius putrorem contrahant, non autem, dum fœtorem: quippe quæ hoc ipso tempore puteant, seu fœteant. Verùm si quis *exputiscunt*, seu *exputrescunt*, malit, non pugnabo. NVNC DVM SALSVRA SAT BONA'ST.} nunc dum, id est, nunc etiam vel dic, dum περισσεύειν, seu redundare. sententia igitur hæc est, nunc, nondum putrefactis tuis intestinis, salsura sat bona est, id est, ex tuis intestinis sale conditis, & maceratis sat bona salsamenta confici possunt: vel sic, nunc tua intestina sale condiri possunt, vt ex eis fiant salsamenta, tuceta, insicia, & similia. SI ID FECERIS: VENIRE POT.} si perduraueris vsque eò, dum tua intestina exputrescant, seu exputiscant: detractis è ventre tuo intestinis putrore corruptis, seu putrefactis, vendi tamen poteris tantò minoris, quanti essent intestina tua, si cum reliquo tuo corpore integra venderentur. LIEN DIERECTV'ST.} id est, lien ita distractus, tumidus, ac distentus est, vt videatur esse in crucem actus ac diuaricatus. dierecti propriè dicuntur in crucem sublati. suprà in Captiuis, *Quin quiesce dierectum cor meum, ac suspende te.* Non dissimulabo tamen, in nostris libris aliquot scriptum esse, *Lien diruptus'st*, vt est in vulgatis, fortasse non malé. Veruntamen non discedo ab editione Camerariana. AMBVLA ID LIENI OPT.} ambulationem & exercitationem lienis morbo esse vtilem, argumento est, quod narrant, quendam lienosum. cùm ei à medicis præceptum, & præscriptum esset, vt si morbo leuari vellet, crebra, & contenta ambulatione vteretur, vsque adeò primùm ambulando, deinde tandem currendo leuatum esse, vt præstantissimus cursor euaserit. Fuit autem ei nomẽ Laomedõti:

quem

A quem commemorat Plutarchus in Demosthene, non longè admodum in princip. his verbis: καὶ καθάπερ Λαομέδοντα τὸν Ὀρχομένιον λέγουσι, καχεξίαν τινὰ σπληνὸς ἀμυνόμενον, δρόμοις μακροῖς χρῆσθαι τῶν ἰατρῶν κελευσάντων· εἶθ' οὕτω διαπονήσαντα τὴν ἕξιν, ὑποδῦναι τοὺς στεφανίτας ἀγῶνας, καὶ τῶν ἄκρων γενέσθαι δολιχοδρόμων· οὕτω τῷ Δημοσθένει συνέβη, &c.id eſt, Et quemadmodū Laomedonte Orchomenium ferunt, malum quendam ſplenis, ſeu lienis habitum, ſiue affectum repellere conantem, de medicorum ſententia longis curſibus vſum eſſe: deinde ita depulſo lienis morbo, & corpore exercitato, auſum eſſe ad certamina illa, in quibus corona donantur victores, aggredi, & curſorem ſummum euaſiſſe: ita Demoſtheni contigit, &c. Iam Celſus lib.4.cap.9. ſcribit, vitium lienis, quiete augeri, exercitatione & labore minui. CONIECTVRAM FACERE,] interpretari ſomnium meum conücere, quid ſignificet. Hinc coniectores, & interpretes ſomniorum dicantur, qui ex ſomnijs diuinant, quíque ea interpretantur, & coniiciunt. SOMNIAVI DORMIENS?] quid ſibi vult hoc, dicet aliquis, *ſomniaui dormiens?* nónne omnes qui ſomniant, dormiunt? ex vulgi opinione, & ex vſitata loquendi conſuetudine dormiunt. ſed tranſlatione quadam ſermonis, & de Philoſophorum ſententia, dicimus nonnullos etiam vigilanteis ſomniare, videlicet eos, qui non aduertunt animum ad id, quod agunt, & qui inconſideratè & inconſultè aliquid faciunt. Lucret. lib.3. in extr. *Et vigilans stertis, nec ſomnia cernere ceſſas.* SOLVS HIC HOMO'ST, &c.] ego ſolus ſum, &c. *hic,* δεικτικῶς. PALINVRVS.] ego Palinurus. QVI SCIAT DIVINITVS] repete ἀπὸ κοινοῦ, coniecturam facere ſententia eſt: ego ſcio coniecturam facere de ſomniis, & ſomnia interpretari, non humanitùs, neque arte humana, neque ex diſciplina, vt nonnulli, ſed diuinitùs, id eſt, afflatu diuino, vt vates. A ME CONSILIVM PETVNT.] me conſulunt.
B QVOD EIS RESP. EA OMN. ST. SENT.] quicquid eis reſpondi conſulentibus, id ſequuntur, & probant, neque vnquam à me in eo, quod iis reſpondi, diſſentiunt. omnes in meam ſententiam pedibus eunt, neque aliò diſcedunt.

COQVS, CAPPADOX, PALINVRVS, PHAEDROMVS.

CO. PAlinure quid ſtas? quin depromuntur mihi
Quæ opu' ſunt, paraſito vt ſit paratum prandium,
Qom veniat? PAL. mane ſis dum huic coniicio ſomnium.
CO. Tute ipſe, ſi quid ſomniaſti, ad me refers.
PAL. Fateor. COQ. abi depróme. PA. Age, tu interea huic ſomnium
C Narra meliorem, quàm ego ſum, ſuppono tibi.
Nam quod ſcio, omne ex hoc ſcio. CAP. operam vt det. PAL. dabit.
CA. Facit hic quod pauci, vt ſit magiſtro ſuo obſequens.
Da mihi igitur operam. COQ. tametſi non noui, dabo.
CA. Hac nocte in ſomnis viſus ſum tuerier
Procul ſedere longè à me AEſculapium,
Neque eum ad me adire, neque me magnipendere
Viſu'ſt. COQ. item alios deos facturos ſcilicet.
Sanè illi inter ſe congruunt concorditer.
Nihil eſt mirandum melius ſi nihil ſit tibi.
D Nanque incubare ſatius te fuerat Ioui,
Tibi qui auxilium in iureiurando tulit.
CA. Siquidem incubare velint, qui periurauerint,
Locus non præberi potis eſt in Capitolio.
CO. Hoc animum, aduorte, pacem ab AEſculapio
Petas, ne fortè tibi eueniat magnum malum,
Quod in quiete tibi portentum'ſt. CAP. bene facis.
Ibo atque orabo. COQ. quæ res malè vortat tibi.
Prò di immortales quem conſpicio, qui illic eſt?
Eſtne hic paraſitus, qui miſſu'ſt in Cariam?
Heus exi Phædrome, exi, exi: exi, inquam, ocyús.
E PH. Qui iſtic clamorem tollis? COQ. paraſitum tuum
Video currentem, ellum vſque in platea vltima.
Hinc auſcultemus quid agat. PH. ſanè cenſco.

QVIN DEPROMVNTVR, &c.] cur non mihi depromis è cella penuaria, quæ opus ſunt, &c. MANE SIS, D.] mane ſi vis, vſque eò dum huic lenoni ſomnium interpretor, coniectura ductus. TVTE IPSE, &c.] ſignificat, ſe eſſe meliorem Palinuro, ſomniorum coniectorem. AD ME REFERS.] me conſulis, vt peritiorem: mihi permittis, vt doctiori, & meliori. ſic ſæpe loquuntur boni ſcriptores. M. Tullius de Diuinat. lib. 2. *Párere quadam matrona cupiens, dubitans eſſétne pragnans, viſa eſt in quiete obſignatam habere naturam. ad coniectorem retulit.* Idem lib. 1. *Pater autem Roſcij retulit ad haruſpices.* Idem pro Flacco, *retulit ad iuriſconſultos.* DEPROME] deprome è cella penuaria, quæ opus ſunt, &c. TV] leno. HVIC] coco: qui melior eſt coniector ſomniorum, quàm ego. MELIOREM,] peritiorem. SVPPONO TIBI.] in locum meum ſubſtituo, vt tibi operam det, & ſomnium tuum coniiciat. TIBI] ad vſum tuum, vt tibi operam det. NAM QVOD SCIO, OMNE HOC SCIO.] tanquā diſcipulus, ex magiſtro. OPERAM VT DET] ſubintellige videat. vt det operam mihi. vel ſic, videas, vt me attentè audiat, meum ſomnium narrantem videas, vt ſe mihi attentū præbeat,

somnium meum narranti. VT SIT MAGISTRO TVO OBSEQ.] vt sit magistro suo morigerus. iocus est obscœnus: A
dicuntur enim interdum morigeri ij, qui parati sunt turpiter perpeti. DA MIHI IGITVR OPERAM] id est, aureis igitur atteutas mihi præbe. VISVS SVM TVERIER.] id est, visus sum tueri, seu videre. sic autem restitui, scripturæ veteris obscura vestigia secutus. Nam vulgata, *viderier*, ferri non potest, quamuis in nonnullis codicibus manuscr. reperiatur. nam clamat se esse corruptam, ex vera & recta, *tuerier*. NEQVE EVM AD ME ADIRE,] repete ἀπὸ κοινοῦ, visus sum tueri. ITEM.] similiter. SCILICET.] scire licet. Perspicuum est, intelligere licet, sic sæpe Lucretius vsurpat, vt docuimus in commentariis. CONGRVVNT CONCORDITER.] consentiunt, vt ita dicam, vnanimiter. NANQVE INCVBARE, &c.] id est, enimuerò satius fuerat te in Capitolio, seu in templo Iouis Capitolini, dormire, ad accipiendum responsum super eo, quod quæreres. Iupiter enim quem sæpe periurio tuo læsisti, tamen in iureiurando tibi auxilium tulit, & sese in te placabilem ac lenem præbuit. Quid sit incubare alicui deo, aut in aliquo fano, suprà diximus ibi, *Ideò fit, quia hic leno ægrotus incubat In Aesculapij fano.* TIBI QVI AVXIL. IN IVREIVR. T.] id est, qui tibi in tuis periuriis propitius, & placabilis fuit, neque te fulmine, vt meritus es, percussit. QVI PERIVRAVERINT.] qui peierauerint. peierare & periurare vtrumque Latinis vsitatum. Horat. Sat. 3. lib. 2. *quare, Si quiduis satis est, periuras, surripis, aufers?* LOCVS PRAEBERI NON POTIS EST IN CAP.] capitolium non est capax periurorum, si Ioui Capitolino incubare velint: tanta eorum multitudo est. POTIS EST] potest. PACEM AB AESCVLAPIO PETAS.] id est, Æsculapium propities, seu propitium tibi reddas. Sic M. Tullius pro C. Rabirio perd. reo, *ab Ioue opt. max. cæterisque dijs, deabúsque immortalibus, quorum ope,* &c. *pacem, ac veniam peto,* &c. Iterum Plautus in Amphitr. in extr. *Vt Iouis supremi multis hostijs pacem* B
expetam. ad quem locum plura. IN QVIETE.] in somnis. κατ᾽ ὄναρ. sic M. Tullius, lib. 2. de Diuinat. *Visa est in quiete obsignatam habere naturam.* Idem lib. I. *easdémque causas verisimile est cerni ab ijs, qui aut per furorem eas, aut in quiete videant.* PORTENTVM 'ST.] portentum hoc loco, participium est passiuum à verbo portendor. portendere autem est, aliquid periculi, seu mali imminere, longè significare, & portenta sunt quibus aliquid periculi imminere, longè, & porrò significatur. MALE VORTAT TIBI.] infeliciter tibi euadat. infelicem exitum afferat. QVI ISTIC CLAMOREM TOLLIS?] quis istic clamorem tollis? id est, quis tu es, qui istic clamorem tollis? vel qui, id est qua ratione, seu quam ob causam istic clamorem tollis? ELLVM] en illum. VSQVE IN PLATEA VLT.] videtur legendum, *vsque à platea vlt.* non, vt habent libri omnes & vulg. & manuscr. *vsque in platea vltima.*

CVRCVLIO, PHAEDROMVS, PALINVRVS seruus.

DAte viam mihi noti atque ignoti, dum ego hîc officium meum
Facio. fugite omnes, abite, & de via secedite. C
Ne quem in cursu capite, aut cubito, aut pectore offendam, aut genu.
Ita nunc subitò, properè, & celere obiectum'st mihi negotium.
Nec quisquam sit tam opulentus, qui mihi obsistat in via,
Nec strategus, nec tyrannus quisquam, nec agoranomus,
Nec demarchus, nec comarchus, nec cum tanta gloria,
Quin cadat, quin capite sistat in via de semita.
Tum isti Græci palliati, capite operto qui ambulant.
Qui incedunt suffarcinati cum libris, cum sportulis,
Constant, conferunt sermones inter sese drapetæ.
Obstant, obsistunt, incedunt cum suis sententiis,
Quos semper videas bibenteis esse in thermopolio. D
Vbi quid surripuere, operto capitulo calidum bibunt:
Tristes atque ebrioli incedunt: eos ego si offendero,
Ex vno quoque eorum excutiam crepitum polentarium.
Tum isti qui ludunt datatim serui scurrarum in via,
Et datores, & factores omneis subdam sub solum.
Proinde se domi contineant, vitent infortunia
PH. Rectè hic monstrat, si imperare possit. nam ita nunc mos viget,
Ita nunc seruitium'st. profectò modus haberi non potest.
CV. Ecquis est, qui mihi commostret Phædromum, Genium meum? E
Ita res subita, celeriter mihi hoc homine conuento est opus.
PA. Te ille quærit. PH. quid si adeamus? heus Curgulio, te volo.
CV. Quis vocat? quis nominat me? PH. qui te conuentum cupit.
CV. Haud magis cupis, quàm ego te cupio. PH. ô mea opportunitas,
Curgulio exoptate, Salue. CV. Salue. PH. Saluum gaudeo
Te aduenire. cedò tuam mihi dexteram. vbi sunt spes meæ?
Eloquere obsecro hercle. CV. eloquere ted obsecro, vbi sunt meæ?
PH. Quid tibi est? CV. tenebræ oboriuntur, genua inedia succidunt.
PH. Lassitudine hercle credo. CV. retine, retine me, obsecro.
PH. Viden' vt expalluit? datin' isti sellam, vbi assidat, citò,

A Et aqualem cum aqua? properatin' ocyus? CV. animo malè est.
PH. Vin' aquam? CV. si frustulenta est, da obsecro hercle, obsorbeam.
PH. Væ capiti tuo. CV. obsecro hercle facite ventum vt gaudeam.
PH. Maximé. CV. quid facitis quæso? PA. ventum. CV. nolo equidem mihi
Fieri ventulum. PHI. quid igitur vis? CV. esse, vt ventum gaudeam.
PH. Iuppiter te, díque perdant. CV. perij, prospicio parum:
Os amarum habeo, denteis plenos, lippiunt fauces fame,
Ita cibi vaciuitate venio lassis lactibus.
B PH. Iam edes aliquid. CV. nolo hercle aliquid, certum quàm aliquid mauolo.
PH. Immò si scias, reliquiæ quæ sint. CV. scire nimis lubet
Vbi sient: nam illis conuentis sanè opus est meis dentibus.
PH. Pernam, abdomen, sumen, suis glandium. CV. ain' tu? omnia hæc?
In carnario fortasse dicis. PH. immò in lancibus,
Quæ tibi sunt parata; postquàm scimus venturum. CV. vide.
Ne me ludas. PHI. ita me amabit, quam ego amo, vt ego haud mentior.
Sed quò te misi, nihilo sum certior. CV. nihil attuli.
PH. Perdidisti me. CV. inuenire possim, si mihi operam datis.
C Postquam tuo iussu profectus sum, peruenit in Cariam.
Video tuum sodalem argenti rogo vti faciat copiam.
Scires velle gratiam tuam: noluit frustrarier,
Vt decet velle hominem amicum amico, atque opitularier.
Respondit mihi paucis verbis, atque adeò fideliter,
Quod tibi est, item sibi esse magnam argenti inopiam.
PH. Perdis me tuis dictis. CV. immò seruo, & seruatum volo.
Postquam mihi responsum est, abeo ab illo mœstus ad forum,
Me illò frustrà deuenisse. fortè aspicio militem.
Aggredior hominem, saluto adueniens. salue, inquit mihi.
Prehendit dextram, seducit, rogat quid veniam Cariam?
D Dico me illò aduenisse animi caussa. ibi me interrogat,
Ecquem in Epidauro Lyconem trapezitam nouerim.
Dico me nouisse. quid lenonem Cappadocem? annuo
Visitasse. sed quid eum vis? quia de illo emi virginem
Triginta minis. vestem, aurum: & pro iis decem coaccedunt minæ.
Dedisti tu argentum? inquam, immò apud trapezitam situm est,
Illum quem dixi Lyconem: atque ei mandaui, qui annulo meo
Tabulas obsignatas attulisset, vt daret operam,
Vt mulierem ille à lenone cum auro & veste abduceret.
Postquam hoc mihi narrauit, abeo ab illo. reuocat me illicò.
Vocat ad cenam: religio fuit, denegare nolui.
E Quid si adeamus, ac decumbamus? inquit, consilium placet:
Neque diem decet me morari, neque nocti nocerier.
Omnis res parata'st, & nos quibus paratum est, assumus.
Postquam cenati, atque appoti, talos poscit sibi in manum.
Prouocat me in aleam, vt ego ludam: pono pallium.
Ille suum annulum opposiuit, inuocat Planesium.
PH. Meósne amores? CV. tace parumper, iacit voltorios quattuor.
Talos arripio, inuoco almam meam nutricem. Herculem
Iacto basilicum. propino magnum poculum, ille ebibit.
Caput deponit, condormiscit. ego ei subduco annulum.

Deduco pedes de lecto clàm, ne miles sentiat. A
Rogitant me serui, quò eam? me dico ire quò saturi solent.
Ostium vbi conspexi, exinde me illico protinam dedi.
PH. Laudo. CV. laudato, quando illud quod cupis, effecero.
Eamus nunc intrò, vt tabellas consignemus. PH. non moror.
CV. Atque aliquid prius obtrudamus, pernam, sumen, glandium.
Hæc sunt ventri stabilimenta, panem & assa bubula.
Poculum grande, aula magna, vt sat consilia suppetant.
Tute tabellas consignato: hic mihi ministrabit, ego edam.
Dicam quemadmodum conscribas. sequere me hàc intró. PH. sequor.

DATE VIAM MIHI NOTI, &c.] sic suprà parasitus Ergasilus minatur omnibus, qui sibi obstituri sunt malum,
in Captiuis, in scena, cuius principium est, Quanto in pectore, &c. Sic in Amphitr. Mercurius, ibi, concedite, &c. B
OBSISTAT. obstet. NEC STRATEGVS,] nec dux exercitus, seu imperator. prætorem appellat Æmilius Probus,
viris clarorum Græciæ imper. AGORANOMVS,] ædilis rerum venalium, præfectus foro rerum venalium,
& annonæ. DEMARCHVS.] tribunus Pl. præfectus populo. COMARCHVS,] præfectus vico, seu vici magister. QVIN
CAPITE SISTAT.] id est, non in caput cadat in via: quam isti omnes suprà enumerati efficiunt semitam ex via, id
est, reddunt angustam instar semitæ. isti omnes, si mihi obuiam fient, à me capite, aut cubito, aut pectore, aut genu dum
curro, percussi, cadent in via, quæ nunc est semita propter angustias: atque ibi à me perculsi, ac prostrati fuerint ea, quæ
nunc semita est, erit via: seu quæ nunc angusta via est, erit via: seu quæ nunc angusta via est, erit lata. Adr. Turnebus ad-
monet, in quibusdam libris manuscr. legi, *de via in semita*. quæ scriptura si cui probabitur, eius erit hæc sententia: cadent
in via, quam reddunt ex lata angustam. Quemadmodum hic dicit, *capite sistat*, pro capite terram tangat, ita suprà in
Capt. *Nam qui obstiterit, ore sistet*. GRAECI PALLIATI] quamuis hæc comœdia palliata, vt cæteræ omnes Plautinæ: ta-
men quia Romæ recitatur, de Græcis, vt peregrinis, verba fiunt. Iam quin pallium sit Græcorum vestimentum, non est
dubium. CAPITE APERTO, QVI AMB.] Cur capite operto? an quia Græcorum est caput operire? an potiùs, quòd hi
se occultant, & cognosci nolunt? SVBSARCINATI] id est, obesi & crassi, seu potius, pannis obsiti, & vestibus quasi sar-
cinis suffarti atque onusti. Terent. Andr. *verùm Cantharam vidi subsarcinatam*. sic enim lege apud Terentium, non vt
vulgò, *suffarcinatã*. & hic, *subsarcinati*, non vt habent libri omnes, *suffarcinati*. Nam *suffarcinatum* vox Latina non est, neq. C
eius origo, aut ratio vllo modo explicari potest. neque enim à farcio, neque à farcimine, eam dicere licet. Farcinare
porrò aut farcina, non sunt Latina. relinquitur, vt sarcina originem ducat, & scribendum sit *subsarcinatus*. Est autem sar-
cina, vt docet Fronto, propriè hominum, vt onus, nauium. Hinc sarcinatus, sarcina onustus. & subsarcinatus occulta sar-
cina onustus & occultè sarcinatus: vt Canthara illa apud Terentium puerum, quem supponerent, sub veste tanquam
sarcinam gerens. CVM SPORTVLIS,] sportæ, & sportulæ, vel à sparto dictæ sunt, vt docet Nonius, quod ex sparto fie-
rent, vel ab asportando. in eis enim portabant edulia, vt panem, & opsonium, & cætera ad vescendum parata. ex quo
apud posteriores Romanos dictæ sunt sportulæ, cenæ, quas dabant diuites tenuioribus, in sportulis gerendas: quæ
opponuntur rectis. CONSTANT,] simul stant. DRAPETAE] fugitiui. Sed cur Græcos fugitiuos appellat? an
tanquam seruos, ab iis, quibus mercenarias operas dabant, fugitiuos: an sectæ, quam initio probabant, desertores? ES-
SE IN THERMOPOLIO] sic edendum curaui libris omnibus inuitis. perspicuè enim Plautus scripsit *thermopolio*, non
hermopolio, vt habent omnes ferè libri. Cui rei argumento est id, quod statim sequitur, *operto capitulo calidum bibunt*. &
illud, quod est in Rud. ibi, *Ne thermopolium quidem vllum ille instruit: Ita salsam prabet potionem, & frigidam*. Thermopo-
lium autem esse tabernam, seu popinam, in qua veneunt calidi cibi, aut calidæ potiones, constat: hoc quoque cõstat,
lurcones illos, & heluones Græcos & Romanos, calidis & iuribus & potionibus esse delectatos. OPERTO CAPITV-
LO,] se occultantes, vel caput occultantes. *capitulo* dixit, nomine deminutiuo ad contemptum Græcorum, quos leuita-
tis infamia apud Romanos, & multas alias nationes laborasse, nemo ignorat. TRISTES ATQVE EBRIOLI INCED.] D
Tristes, id est, capite demisso, &, vt alibi, casante: ebrioli autem, id est, aliquantum ebrij: vel dic, ebriolos dici Græ-
cos, non spectato vini, quod biberint, modo, sed spectatis Græcis, qui leues sunt, & contempti. sic suprà dixit *operto ca-
pitulo*, pro operto capite. Simile igitur est, vt si dixisset, *Græculi ebrij*. SI OFFENDERO:] si reperero: si in eos incidero.
ἐὰν αὐτοὺς καταλάβω. EX VNOQVE EORVM EXC. CR. POL.] vnumquemque eorum ita grauiter percussum in terrã
affligam, vt quisque ventris crepitum polentarium sit editurus, seu emissurus. POLENTARIVM.] ex polenta, quam co-
mederunt, natum: vel qui polentam, quam ederunt, oleat. Polenta Græcorum cibus: vt puls Romanorum: quod & a-
libi, à nobis ex Plinio relatum est. QVI LVDVNT DATATIM,] qui pila, vel folle ludunt dando inuicem. Sic Nonius
hunc locum proferens in voce *datatim* profert & hunc ex Nonio in Exodio, *In meis non ludam raptim pila datatim mor-
so?* Erant enim alij qui pilam dabant, & hi datores dicebantur: alij, qui excipiebant, & pulsabant, & hi factores appella-
bantur. Sed fortasse hic significatur aliqua obscenitas, non ludus pilæ. qua de re mox plura. Ludebant autem olim pila,
datatim, raptim, expulsim. Varro, *Purgatum scito, quia videbis Romæ in foro ante Lanienas pueros pila expulsim ludere*. SER-
VI SCVRRARVM] pueri serui hominũ vrbanorũ & otiosorũ, qui gratiosi sunt apud locupleteis, & qui dictis salsis, ac fa-
cetis diuiteis ac beatos oblectãt. ET DATORES, ET FACTORES OMNEIS,] & eos, qui dant pilã, & eos, qui excipiũt, ac
pulsant. Sed videtur in his verbis inesse obscænitas, vt sermo iam traducatur a lusu seruorũ, ad eos, qui morẽ gerunt a-
lienæ libidini, & eos, qui suã libidinẽ explent. Dare enim dicuntur impudicè, & impudicè facere, qui stuprant. SVBDAM
SVB SOLVM.] conculcabo, calcibus, seu pedibus proterã. solũ, pro solea calceorum, siue soccorum posuit. sic Bacchid. E
Qui soccis habeat auro suppactum solum. Lucret. lib. 4. princ. *Auia Pieridum peragro loca, nullius antè Trita solo*. MONSTRAT,]
docet, monet. SI IMPERARE POSSIT,] si imperando assequi possit, vt quod monstrat, fiat. sed legendum videtur, *si
impetrare possit*, id est, si quod monstrat, obtinere, & effectum reddere queat. Atque hanc veram lectionem esse arbi-
tror. ITA NVNC SERVITIVM'ST,] ita nunc sunt serui. tales nunc serui sunt. GENIVM MEVM?] eum, qui me alit.
eum qui me retinet in vita: eum denique qui me genuisse quodãmodo videtur. sic Bacchid. *teneo dextera Genium meum*.
ITA RES SVBITA, CELERITER MIHI, &c.] ordo est, celeriter mihi hoc homine conuento 'st opus: ita res subita.
sententia est, opus est me hunc hominem celeriter à me conueniri, seu conuentum est. vsque adeo res quædam subita
euênit, quamobrem opus sit eum celeriter à me conueniri. O MEA OPPORTVNITAS.] ô, qui dea ipsa Opportunita-
te mihi magis opportunus es. SALVVM GAVDEO TE ADVEN.] seruo peregrè aduenienteis salutantium, eisque re-
ditum gratulantium. CEDO TVAM MIHI DEXT.] da mihi tuam dexteram. VBI SVNT SPES MEAE?] quo loco
sunt spes meæ? vtrum spes meæ firmæ, & ratæ sunt, an fallaces, atque irritæ? TED OBSECRO,] te obsecro. SPES
MEAE?] cibariæ. TENEBRAE OBORIVNT,] caligant oculi. SVCCIDVNT] sic Lucret. libr. 3. *Caligare oculos, sonere au-
res*,

A *vis, succidere artus.* Virg. lib. 5. *sed tarda trementi, Genua labant.* DATIN'.] datisne. AQVALEM CVM AQVA.] aqualis, vas aquarium. aquam autem poscit, vt quasi exanimato aquam suffundat, parteisque animi dissipatas aqua offusa colligat. vt in Trucul. *ah, aspersisti aquam. Iam redijt animus.* ANIMO MALE'ST.] animo deficior, λειποψυχῶ. SI FRVSTVLENTA'ST,] si insunt in aqua frusta carnium, da aquam, vt totam sorbeam. Sic autem libri omnes habent: veruntamen quidam legi volunt, *si turulenta'st.* id est, si ea aqua, ius est carnium, aut piscium. FACITE, VENTVM VT GAVD.] facite, vt gaudeam me venisse. ventum, subintellige, esse à verbo impersonali, *venitur.* sed Phædromus aliter accipit, vt iam dicemus. VENTVM] Curculionis verba superiora, facite, ventum vt gaudeam. sic accipiunt Phædromus & Palinurus, quasi ita dixerit, facite ventum vt gaudeam, nulla interspiratione facta inter *facite* & *ventum.* hac sententia, facite mihi ventulum, vt animam recipiam, & dissipatas animi parteis colligam, vel vt refrigerer. vt apud Terent. in Eunuch. *cape hoc flabellum, & ventulum huic facito.* Itaque iocus ex amphibolia, seu ex ambiguo. ESSE, VT VENTVM GAVDEAM.] nunc sententiam verborum superiorum explicat, atque explanat, hoc modo: esse, id est comesse, volo, vt me venisse gaudeam. Itaque suprà hoc sentiebat, date mihi, quod comedim, vt me venisse gaudeam: non id, quod vrbanè calumniatus est Phædromus, facite mihi ventulum, &c. PROSPICIO PARVM] suprà, *tenebræ oboriuntur.* OS AMARVM HABEO,] os mihi inamarescit inedia, felle scilicet è vase, quod χολὴν χοληδόχον appellant Græci, effuso, propter inediam. DENTEIS PLENOS,] quid sit habere denteis plenos, aut quid significent dentes pleni, quæro. An denteis plenos dicit, pituitæ plenos? an saliuæ? an pulueris? an bilis effusæ, quæ in os redundarit? an in voce *plenos* subest aliquid mendi, & legendum est, *lippos*? vt sit translatio à morbo oculorum, ad morbum dentium: denteis autem

B ei ægrotare intelligamus, qui esurit, & qui longa inedia cruciatus est. sic deinceps dixit fauceis lippire fame. LIPPIVNT FAVCES FAME.] qui morbus est oculorum, transtulit ad fauceis. CIBI VACIVITATE.] cibi vacuitate. hoc est, inedia; fame. vacivum, pro vacuum, & vacivitas, pro vacuitas, dixerunt veteres. in Casin. *vbi bene vacivas adeis fecisti mihi?* LASSIS LACTIBVS.] Lactes, inquit Nonius, dicuntur intestina. deinde profert hunc versum: sed videtur legisse, *laxis lactibus,* & verò ita apud Nonium scriptum est, fortasse non malè, vt per laxas, intelligamus inaneis, non plenas, non refertas, non distentas: qualia sunt ieiunorum & esurientium intestina. *lassis* tamen retinere licet, vt *lassæ* intelligantur inedia laborantes, & fatigatæ, per translationem quandam sermonis. Profert idem Nonius in Pseud. *Vna opera alligem fugitiuam canem agninis lactibus.* NOLO HERCLE ALIQVID.] nolo rem incertam. aliquid incertum est. quiddam certum. IMMO SI SCIAS, &c.] subintell. gaudeas: mihi gratias agas: me laudes: & simul [illegible], seu [illegible]. NAM ILLIS CONVENTIS SANE OPVS EST M. D.] id est, nam dentibus meis ex vsu est, seu vtile est, reliquias illas conuenire. translatio sermonis. dentes enim non loquuntur. PERNAM, ABD. &c.] hæ sunt reliquiæ. quid sit abdomen, perna, sumen, suis glandium, dictum est suprà in Captiuis. Præter ea autem, quæ diximus de abdomine, abdomen quidem, & sumen, sæpe pro eodem vsurpantur, vt etiam ex Plinio intelligere licet lib. 8. cap. 51. *Hinc Censoriarum legum pagina, interdictáque cœnis abdomina, glandia, testiculi, vuluæ, sincipita verrina, vt tamen Publij mimorũ poetæ cœna, postquam seruitutem exuerat, nulla memoretur sine abdomine, etiam vocabulo suminis imposito:* sed tamen hoc interest, quòd abdomen quidem, venter est quadrupedum, qua parte pinguior est: sumen verò, vber quadrupedum fœminarum, vnà cum

C lacte densato, glandium suis verò, suis iugulum. ITA ME AMABIT QVAM E. A.] ita me amet Planesium, vt ego non mentior. SED QVO TE MISI, NIHILO SVM CERTIOR] sed nihilo me facis certiorem de ea re, cuius rei gratia te in Cariam misi. vel sic, sed nihilo certior abs te fio de Caria, quò te argentum petitum misi. INVENIRE POSSIM] subintell. argentum. SI MIHI OPERAM DATIS] si opera vestra me adiuuatis. PROFECTVS SVM] à vobis discessi. SCIRES VELLE GRA. TVAM] id est, facile cognoscere posses, eum tuam gratiam plurimi facere, & in amicitia tua permanere velle. ironiam quidam esse putant, à quibus dissentio. Laudat enim hunc Phædromi sodalem, quisquis sit, qui Phædromum vanis promissis, aut vana spe non produxerit, neque frustrari voluerit, sed ingenuè responderit, sibi voluntatẽ quidẽ amico Phædromo cõmodandi, non deesse: facultatẽ deesse. Sed nonnulli, sic hæc distingunt. *Scires velle: gratiã noluit frustrarier, Vt decet,* &c. hac sententia: Scires velle, id est, scire posses eũ velle tibi argenti copiã facere, si posset. sed gratiam tuã noluit destituere, aut fallere, aut inani spe lactare. vt decet velle hominẽ, qui amico in amore respondet: videlicet, velle non frustrari gratiam amici sui, & velle ei opitulari. quæ sententia mihi quidem probatur, & cum Plauti sensu consentanea est, sed hæc explicatio & duriuscula, & aliquantum violenta est. Præterea scrupulus mihi inest in hac lectione, Scires velle gratiam tuam, & fortasse debet legi, *Scires velle tua gratia.* sic enim loqui solent Latini, volo tua causa. M. Tull. libr. 9. epist. ad Varronem epist. 13. *Volo ipsorum causa.* Idem libr. 13. epist. ad Attic. epist. 47. *Sed Phameæ causa volebã.* Veruntamẽ hic nihil muto. nam aliud fortassis est, volo tua gratia, seu tua causa: aliud, volo tuam gratiam. qua de re infrà dicemus, non longè. VT DECET VELLE HOMINEM AMICVM

D AM. &c.] referendum est ad illud prius, Scires velle gr. t. &c. hoc modo: vt decet velle hominem, qui amicus est amico, quidnam illum decet velle? gratiam amici sui, & ei opitulari. vel sic, gratiam amici non frustrari, atque ei opitulari. ME ILLO FRVSTRA DEVEN.] coniunge hæc cum voce *mæstus.* hoc modo. Mœstus me in Cariam frustrà deuenisse. PREHENDIT DEXTRAM:] comitatis, & beneuolentiæ indicium, maximè apud Græcos. SEDVCIT] seorsum ducit. ANIMI CAVSA] animo meo morigerandi gratia: nullius rei necessariæ causa: oblectandi animi gratia tantùm. sic sæpe loquuntur boni scriptores, Plautus, M. Tullius, ceteri. In Epidico, *Cur eam emit?* TH. *animi causa.* ibid. *Quasi tu cupias liberare fidicinam animi gratia.* Idem Merc. *Miser amicam mihi paraui animi causa pretio.* M. Tull. libr. 7. epist. ad Mar. *Hic simulat animi causa me, in quem inueheretur, delegerat.* ECQVEM] numquem, seu num aliquem. ANNVO VISITASSE.] significo capitis nutu me sæpe vidisse. SED QVID EVM VIS?] subintell. inquam. QVIA DE ILLO, &c.] subintell. inquit miles. PRO IIS] pro veste, & auro. COACCEDVNT] ad triginta minas vnà accedunt. IMMO APVD TRAPEZITAM] subintell. inquit miles. Solebant veteres nummos suos, non eos solum, quos aliis debebant, sed & quos nulli debebant, apud trapezitas collocare: quod & alibi admonuimus. RELIGIO FVIT] religio mihi fuit nefas mihi esse duxi: religioni verti, religione deterritus sum. Religio hoc loco, significat nimium quendam pudorem, aut deorum metum. sic apud Terent. Heaut. *nam nihil esse, mihi religio est dicere.* Plautus in Merc. *Religionem illic obiecit.* QVID SI ABEAMVS, &c.] Quid si abeamus hinc, domum scilicet, ac decumbamus? inquit miles. NEQVE DIEM DECET ME M. &c.] id est, neque decet diem mihi afferre moram, quo minus luce & ante noctem cenem: neque de-

E cet nocti noceri, multa iam nocte, & nimis serò cenando. Nocti nocet, qui non recipit se domum ante noctem. vt cenet, quique multa iam nocte foris manet. cui opponitur cedere aut decedere nocti; quod vsurpauit Virgil. in Pharmaceutr. *nec seræ meminit decedere nocti.* & 3. Georg. *& seræ solam decedere nocti.* Nonnulli volunt hic legi *remorari,* pro *moræ* morari. ego nihil mutandum censeo Cõsueuisse autem veteres sub vesperum cenare, constat. Horat. epist. ad Torquat. lib. 1. *supremo te sole domi, Torquate, manebo.* POSTQVAM CENATI, &c.] postquam cenati & appoti sumus, vel fuimus. VT EGO LVDAM, PONO PALL.] vt ego à milite prouocatus, ludere possim, (fortasse quia nummos non habebat) pono, id est, depono pallium, tanquam pignus. Virgil. in Palæm. *ego hanc vitulam (ne fortè recuses, Bis venit,* &c.) *Depono. dic tu, mecum quo pignore certes.* sequitur deinceps, *De grege non ausim quidquam deponere tecum.* Sed hic non certari hic nummis, sed poculis. infrà *propino magnum poculum.* OPPOSIVIT,] opposuit pignori, oppignerauit. *opposiuit* autem dictũ antiquè, pro opposuit. sic *deposiuit, reposiuit,* &c. de quibus alibi. INVOCAT PLANESIVM.] solebant amantes, talis ludentes, & talos iacturi, puellas suas inuocare. suprà in Capt. princip. *Nã in conuiuio sibi Amator, talos cum iacit, scortum inuocat.* MEOSNE AMORES?] meásne delicias? [illegible] VOLTORIOS QVATTVOR.] qui iactus erat infelix, aut

certè paullò infelicior, quàm canis, vt suprà diximus. ARRIPIO.] properè sumo. ALMAM MEAM NVTRICEM.] saturitatem. suprà, Capt. *Ita me amabit sancta saturitas, Hegio, itáque me suo semper condécorat cognomine, Vt ego vidi.* vel dic potius significari, artē parasiticā. Hæc.n. est parasitorū nutrix. HERCVLEM I.B.] Herculē regium: qui iactus, felix erat, cùm Volturio cōparatus. erat tamē minus felix, quàm Venerius. Sic autem hic iactus appellatur ab Hercule duodecim illis laboribus, ærumnis perfuncto. & fortassis in vna aliqua tali parte, regia Herculis imago picta, aut incisa erat. PROPINO M. P.] porrigo, seu trado magnum poculum, quod ebibat. quæ erat pœna, seu multa victi. propinare, inquit Nonius, à Græco tractum est, προπίνειν post potum tradere. CAPVT DEPONIT.] Caput deponit, somno, & vino oppressus scilicet suprà, Aulul. *Vt me deponat vino, eam affectat viam.* CONDORMISCIT.] alias, *obdormiscit*. SVBDVCO ANNVLVM.] substraho annulum, clàm aufero, seu detraho annulum. DEDVCO PEDES DE LECTO] descendo de lecto. DE LECTO.] in quo accumbebat vnà cum milite. QVO SATVRI, SOLENT.] ad requisita naturæ, ad exonerandam aluum, seu vesicam. EXINDE ME ILLICO PROTENAM D.] ex ostio me continuò in fugam dedi, seu in pedes conieci. protinam, antiquum, id est, protinus, idem in Casina, *hic dabo protinam me in fugam.* Terent. Phorm. *atque hinc me conjicerem protinam in pedes.* Profert hunc locum Nonius in voce *protinam*: vbi videtur legisse aliter, quàm hodie in omnibus libris scriptum est. Sic enim ille. Idem Curcul. præpositione addita, *Ostium vbi prospexi, exinde me illico protenam dedi, quasi in longam fugam.* Sed ego Nonium corruptum esse puto, & illud totum, *præpositione addita*, delendum: & verba illa, *quasi in longam fugam*, esse interpretationem vocis *protenam*. QVOD CVPIS.] in verbo *cupis* secunda syllaba producitur, proinde ac si sit quartæ coniugationis: vt est apud Lucret. lib. I. ibi, *confringere vt arcta Naturæ primus portarum claustra cupiret.* ATQ. ALIQVID PRIVS OBTRVNDAMVS] Sic edendum curaui. Festum secutus, cuius hæc verba sunt, non satis integra: *obstrundant, obsaturent, ab auidè trundendo gulam, in sumendo cibum, vnde & obstrundulentum.* dixit Titinnius, *obstrundulenti aliquid, quod pectam sedens*, &c. Adscribit deinceps Paulus: *obstrundant*, auidè trundant. Ex his laceris Festi verbis coniicio, obstrundo esse antiquum verbum, quod valet auidè in fauceis, & in ventrem intromitto idque vt magis credam, altero Plauti loco adducor, qui est in Sticho, non admodum longè ab extr. ibi, *Quin sic stans obstrunsero aliquid strenuè.* ad quem locum plura. Sic igitur hunc locum explico, *Atque aliquid prius obstrundamus*, id est, & vt, prius quàm tabellas consignemus, quasi à milite ad lenonem missæ, aliquid auidè comedamus, & voremus. HAEC SVNT VENTRI STAB. PANE. &c.] profert ita scriptum hunc versum Nonius in voce *panis*, docens, veteres, dixisse & *panis* in genere mascul. & *pane* in neutro. *pane* igitur hîc neutri generis est, recti casus, pro *panis*. stabilimenta, autem, id est, fulcimenta, firmamenta. AVLA MAGNA.] olla magna. ET SAT CONSILIA SVNT.] sic legi malo, quàm quomodo habent libri omnes vulgati & nonnulli manuscr. & satis cons. sup. quamuis enim etiam hæc lectio ferri possit, elisa littera s, in voce *satis* tamen facilior est ea, quam secutus sum. TVTE.] tuipse. HIC MIHI MINISTR.] hic puer mihi comedenti ministrabit. DICAM QVEMADM. CONSCR.] dictabo litteras.

ACTVS TERTIVS.

LYCO, CVRCVLIO, CAPPADOX, leno.

LY. BEATVS videor, subduxi ratiunculam,
Quantum æris mihi sit, quantúmque alieni siet.
Diues sum, si non reddo eis quibus debeo:
Si reddo illis, quibus debeo, plus alieni inest.
Verùm hercle verò cùm verè recogito,
Si magis me instabunt, ad prætorem sufferam.
Habent hunc morem plerique argentarij,
Vt alius alium poscant, reddant nemini.
Pugnis rem soluant, si quis poscat durius.
Qui homo maturè quæsiuit pecuniam,
Nisi eam maturè parsit, maturè esurit.
Cupio aliquem emere puerum, qui vsurarius
Nunc mihi quæratur. vsus 'st & pecunia.
CV. Nil tu me saturum monueris. memini & scio.
Ego hoc effectum lepidè tibi tradam. tace.
AEdepol næ ego hîc med intus expleui probè,
Et quidem reliqui in ventre cællæ vni locum,
Vbi reliquiarum reliquias reconderem.
Quis hîc est, qui operto capite AEsculapium
Salutat? At at, quem quærebam. sequere me.
Simulabo quasi non nouerim. heus tu, te volo.
LY. Vnocule salue. CV. quæso, deridésne me?
LY. De coclitum prosapia te esse arbitror:
Nam ij sunt vnoculi. CV. Catapulta hoc ictum est mihi
Apud Sicyonem. LY. nam quid id refert mea,
An aula quassa cum cinere effossus fiet?

Superstitio-

CV. Superstitiosus hic quidem est,vera prædicat.
Nam illæce catapultæ ad me crebrò commeant.
Adolescens ob rempublicam hoc intus mihi
Quod insigne habeo,quæso ne me incomities.
LY. Licétne inforare,si incomitiare non licet?
CV. Non inforabis me quidem.non mihi placet
Tuum profectò neque forum,nec comitium.
Sed hunc quem quæro,commonstrare si potes;
Inibis à me solidam & grandem gratiam.
B Lyconem quæro trapezitam. LY. dic mihi;
Quid eum nunc quæris,aut cuiatis? CV. eloquar;
Ab Therapontigono Platagidoro milite.
LY. Noui ædepol nomen.nam mihi istoc nomine,
Dum scribo, expleui totas ceras quattuor.
Sed quid Lyconem quæris? CV. mandatum'st mihi
Vt has tabellas ad eum ferrem. LY. quis tu homo es?
CV. Libertus illius,quem omnes Summanum vocant.
LY. Summane salue:qui Summanus? fac sciam.
CV. Quia vestimenta,vbi obdormiuit ebrius,
Summano,ob eam rem me omnes Summanum vocant.
LY. Alibi te meliust quærere hospitium tibi:
Apud me profectò nihil est Summano loci:
Sed istum,quem quæris, ego sum. CV. quæso túne is es
C Lyco trapezita? LY. ego sum. CV. multam me tibi
Salutem iussit Therapontigonus dicere,
Et has tabellas dare me iussit. LY. mihin'? CV. ita.
Cape,signum nosce,nostin'? LY. quid ni nouerim?
Clypeatus elephantum vbi machæra dissicit.
CV. Quod istic scriptum est,id te orare iusserat,
Profectò vt faceres,suam si velles gratiam.
LY. Concede,inspiciam quid sit scriptum. CV. maximè,
Tuo arbitratu,dum auferam abs te id quod peto.
LY. Miles Lyconi in Epidauro hospiti suo,
Therapontigonus Platagidorus plurimam
D Salutem dicit. CV. Meus hic est, hamum vorat.
LY. Tecum oro,& quæso,qui has tabellas afferet
Tibi,vt ei detur,quam istic emi virginem,
Quod te præsente istic egi,téque interprete,
Et aurum,& vestem:iam scis,vt conuenerit.
Argentum des lenoni,huic des virginem.
LY. Vbi ipsus? cur non venit? CV. ego dicam tibi,
Quia nudiusquartus venimus in Cariam
Ex India:Ibi nunc statuam volt dare auream,
E Solidam faciundam,ex auro Philippeo,quæ fiet
Septempedalis,factis monumentum suis.
LY. Quamobrem istuc? CV. dicam,quia enim Persas,Paphlagonas,
Sinopeas, Arabas,Caras,Cretanos,Syros,
Rhodiam atque Lyciam,Perediam & Perbibesiam,
Centauromachiam, Elatiam,Vnomammiam,
Libyámque & oram omnem Conterebromniam,
Dimidiam partem nationum vsque omnium,
Subegit solus intra viginti dies.
LY. Vah! CV. quid mirare? LY. quia enim in cauea si forent,

Conclusi,itidem vti pulli gallinacei, A
Ita non potuere vno anno circumirier.
Credo hercle te esse ab illo. nam ita nugas blatis.
CV. Immò etiam porrò (si vis) dicam. LY. nihil moror,
Sequere hàc, te absoluam, qua aduenisti gratia.
Atque eccum video, leno salue. CAP. Di te ament.
LY. Quid hoc, quòd ad te venio? CAP. dicas quid velis.
LY. Argentum accipias, cum illo mittas virginem.
CA. Quid quòd iuratus sum? LY. Quid id refert tua,
Dum argentum accipias? CAP. qui monet, quasi adiuuat.
Sequimini. CV. leno caue in te sit mihi mora.

BEATVS VIDEOR] diues videor. SVBDVXI RATIVNCVLAM] suprà in Capt. *Ibo intrò, atque intus sub-* B
ducam ratiunculam. QVANTVM AERIS MIHI SIT.] Quantum æris mei sit, & quantum alieni. æs
meum, quod mihi debetur, aut quod mihi proprium est, & penes me habeo: æs alienum, quod ego a-
liis debeo. Itaque si qui libri haberent, *Quantum æris mei sit:* valde probarem. nam versus non respueret,
cùm *mei* possit esse vnius syllabæ. RECOGITO,] iterum atque iterum cogito: reputo. SI MAGIS
ME INSTABVNT.] si magis vrgebunt. si magis mihi instabunt. malim legi *mi instabunt*, vt censet Came-
rarius, verùm nihil mutare ausus sum. AD PRAETOREM SVFFERAM] subintelligēdum, trahi, rapi, duci, vocari, & si-
mil. si magis instabunt creditores, ad prætorem me rapi patiar. VT ALIVS ALIVM POSCANT, S. N.] vt hic argen-
tarius hunc poscat quod sibi debetur ille illum? sed nemini, quod debent, reddant. REM SOLVANT,] *rem soluere*, ge-
nus loquendi Plauto, & aliis bonis scriptoribus vsitatum. infrà, *Tibi soluta'st rectè: bellator vale.* Idem suprà, Asinaria, *Re-*
promittam istoc tibi nomine solutā rem futuram. DVRIVS] molestius, asperius, odiosius. QVI HOMO MAT. QVAES. PEC.]
Profert hunc locum Sosipater Carisius lib. 2. instit. Gramm. in voce *maturè*: & ita explicat, Qui homo tardè. i. vix & ægrè
quæsiit pecuniā, Nisi ei citò parsit, citò esurit. Sic enim ille, Maturè duo significat, citò & tardè. Itaq; ex sententia Carisij,
maturè quæsiit, valet, tardè quæsiit: maturè parsit, & mature esurit: valent, citò pepercerit, & citò esurit. PARSIT,] pe-
percerit. verbi parco duo sunt præterita, parsi & peperci. Ennius, *Quorum virtuti belli fortuna pepercit*, &c. eam parsit autem C
dictum est antiquè, pro ei parsit. Nam quod apud Sosipatrum impressum est, *nisi causa maturè parsit*, mendosus est ibi
Sosipater. Ex illo modo tamen suspicatus aliquando sum, apud Plautum legendum, *Nisi ea maturè parsit*, vt *ea* sit dandi
casus pro ei, vt alteræ & illæ & similia, pro alteri & illi, datiui, & simil. VSVRARIVS.] vt eo vtar: ad vsum meum. sic
Amphitruone, *vsuraria vxor*, qua Iupiter vtitur vsque ad certum tempus. VSVS'ST ET PECVNIA.] pecunia quoque
mihi opus est. NIL TV ME SATVRVM, MON.] proinde ac si dicat, si satur non essem, me monere deberes, & for-
tasse frustrà moneres, quia venter non habet aureis. nunc autem, cùm satur sim, non est, quòd me moneas. nam memo-
rem mones, cùm me saturum mones. MED INTVS EXPL. PR.] me intus saturaui præclarè. ET QVIDEM RELIQVI
IN V. CAELLAE V. L.] Et tamen in ventre reliqui cællam vnam vacuam, in quos cibos alios condam. Habeo etiam
in ventre locum vnum reliquum vacuum, in quem alias dapes, & reliquiarum reliquias tanquam in cællam, abstrudam.
OPERTO CAPITE] velato capite. qui deos salutabant, aut venerabantur, & orabant, opertò capite erant. cuius rei ra-
tionem explicat Plutarchus in quæst. Rom. & scribit, ex multis hanc quoque vnam fuisse, ne scilicet inter orandum ali-
quid aut viderent, aut audirent tristius, quod eis dirum aliquod omen obiiceret. DE COCLITVM PROS. TE DESSE
ARB.] de Coclitum Romanorum stirpe, seu genere esse puto. fuerunt enim apud Romanos Horatij Coclites, sic à re
appellati, quòd huius cognominis auctor, Luscus, seu vnoculus, seu cocles fuerit. Varro lib. 6. de lingua Latina, *Ab oculo*
cocles, inquit, *quasi ocles dictus, qui vnum haberet oculum: quocirca in Curculione est, De coclitum prosapia tedesse arbitror. Nam*, D
&c. Sed licet etiam sic explicare, arbitror te esse ab Arimaspis, qui sunt vnoculi oriundum & prognatum. quo modo ma-
uult Adrianus Turnebus. CATAPVLTA HOC ICTVM EST, &c.] hic locus, in quo erat alter oculus, catapulta mihi
percussus est: & ita mihi oculus effossus, vel corruptus est. Catapulta, genus fuit iaculi celerrimi: quo reperto dixit ille
Laco, ἀπόλωλεν ἀνδρῶν ἀρετή, id est, periit virorum virtus. NAM QVID ID REF. M.] nam quid, ἀντὶ τοῦ τί, pro quidnam.
sententia autem hæc est, quidnam ad me attinet, vtrum oculus tibi catapulta, an olla fracta cum cinere effossus fuerit?
SVPERSTITIOSVS HIC QVIDEM EST.] id est, hic quidem ariolus est, qui diuinet mihi oculum effossum esse olla
cineris potius, quàm catapulta. superstitiosum pro hariolo solet vsurpare Plautus: vt suprà in Amphitruone, *Illic homo su-*
perstitiosus est. & Rudēte, *Quid si ista aut superstitiosa, aut hariola'st*, &c. NAM ILLAE CATAPVLTAE, &c.] nā ollæ
cineris, crebrò in me coniiciuntur. Loquitur autem hæc summissa voce, à Curculione auersus & ad spectatores versus.
QVOD INSIGNE. H.] propterea quia notam insignem habeo, accepto vulnere reipublicæ causa, ne mihi, quæso, ma-
ledicas. QVAESO, NE ME INCOMIT.] quæso ne mihi conuiciere. Incomitiare (inquit Festus) significat tale conui-
cium facere, pro quo necesse sit in comitium, hoc est, in conuentum venire. deinde profert hunc locum. LICETNE IN-
FORARE, SI INCOMITIARE NON LICET?] locus spurcus ex ambiguo. alludit autem ad forum & comitium, &
quemadmodum à comitio factum est, *incomitiare* verbum antiquis vsitatum, ita à foro fabricatur hîc Plautus *inforare*: sed
vult tamen *inforare* ab auditore in aliam partem accipi, nempe pro *perforare*, hoc est, præcedere, seu prædicare. Itaque
respondet Curculio, vt intelligat spectator, huius ambiguè dicti interpretationem hanc fieri posse, *non inforabis me qui-* E
dem, hoc est, & vt dixi, tu quidem me non prædices. vel sic. Quia parasitus Curculio argentarium Lyconem orauerat, ne
se incomitiaret, propterea quòd esset cocles, iocans argentarius in nominibus Comitij, & fori, quærit, liceátne Curcu-
lionem inforare, quando non liceat incomitiare. & obscenè interea vult in verbo inforandi inesse nonnullam obscœni-
tatem. INIBIS A ME SOLIDAM, &c.] gratissimum mihi facies, tuíque istius beneficij diuturnitatem memoriam
conseruabo. AVT CVIATI'S?] aut cuiatis es? *cuiatis* & *cuias* dixerunt veteres, pro in quibus locis, seu terris natus es?
NAM MIHI ISTOC N. DVM. SCR. EXP. TO. &c.] nam tabulas ceratas quatuor totas isto nomine impleui, dum
scribo, me ab eo quadraginta minas accepisse, quas ei darē, qui litteras eius annulo obsignatas ad me afferret, &c. vel
simplicius, dum me pecuniā scribo ab illo accepisse, & ei per syngraphā caueo. Horatius Sat. 3. *Scribe, decem à Nerio.* Et
ita Simeo Bosius malebat: cui assentior. Solitos autem esse veteres in tabellis ceratis scribere, notum est vel pueris.
SVMMANVM VOCANT.] Summanus, manium deus est, qui & Orcus dicitur, omnia rapiens ac deuorans. Vnde ver-
bum summanare finxit Plautus, pro auferre & rapere. Martianus Capella lib. 2. *Denique hæc omnis aëris à Luna diffusio*
sub Plutonis potestate consistit: qui etiam summanus dicitur, quasi summus manium. Arnobius lib. 5. aduersus genteis, quo loco
de Cerere & Proserpina loquitur, *In nemore, inquit, Ennensi, quondam flores Proserpina lectitabat. Integrum adhuc istud est,*
& rectâ pronuntiatione prolatum. Nam & nemus & flores, quid sint, quid Proserpina, quid virago, cunctis indubitabiliter notum

est

A *est. Emicuit Summanus è terris curru quadriiugo vectitatus. simplex ex hoc aquè est. Nam quadriga, currus, & Summanus interpretationem desiderant nullam. Improuisus Proserpinam rapuit, & sub terras secum anexit. feminis, inquit, abstrusio raptione in Proserpinæ nuncupatur,* &c. Plin. lib. 2. cap. 52. *Romani duo tantùm ex iis seruare, diurna attribuentes Ioui, nocturna Summano.* Idem lib. 29. cap. 4. *Eadem de causa supplicia annua canes pendunt, inter ædem Iuuentutis & Summani.* M. Tull. lib. 1. de Diuin. *Cùm Summanus in fastigio Iouis opt. Max. qui tùm erat fictilis, de cælo ictus esset, nec vsquam eius simulacri caput inueniretur,* &c. Summanum igitur se ab omnibus vocari dicit Curculio, quòd ad exemplum Summani, omnia quæ incidant, rapiat. VBI OBDORM. EBR.] vbi quis ebrius somno oppressus est, &c. SVMMANO,] id est, rapio, tanquam Summanus, qui omnia rapit. OB EAM REM ME OMN. SVMM. V.] ob id quòd vestimenta ebriorum, qui poti obdormiunt, rapio, seu summano, me Summanum vocant, id est, raptorem. SED ISTVM QVEM QVAERIS, EGO SVM,] sed ego iste sum, quem quæris. vides antecedens priori loco poni, & cum relatiuo congruere in casu. CLYPEATVS ELEPHANTVM VBI MACH. DISSICIT.] sic habent planè sex nostri libri veteres, sine vlla dissimilitudine ac varietate: neque multo secus in suo codice scriptum esse testatur Camerarius: ait enim in eo scriptum esse *dessicit*, paruo discrimine. Ego igitur *dissicit* planè hîc legendum sentio ac censeo: quam meam sententiam iam olim Cl. Puteano ostendi: qui de hoc verbo pluribus verbis disputauit in Aduersariis suis, quæ sibi & suis, non populo, comparauit: eiúsque loci mihi copiam vltrò fecit, vt si vellem, in aliquem locum meorum scriptorum includerem, quod lubenter & bona fide feci: curauíque vt quæ ille diligenter & accuratè collegit ad hanc disputationem pertinentia, ad verba illa, quæ videntur esse veteris cu-
B iusdam poëtæ, & ponuntur à M. Tull. in Oratione pro Cœlio, *dede te ac dissice: per me licebit,* &c. adglutinarentur. Ad ea si plura de hoc verbo lector cognoscere volet, sese conferat, ne necesse habeam ταυτολογεῖν. Hæc tantùm huc adscribam, quæ quinque abhinc annos, postquam has commentationes Plautinas adumbrare cœpi, in palimpsesto notaui, idem valere, dissico, cis, cit, quod dissecо, as, at. nam seco in compositis apud veteres mutabat, e, in i, vt præsico, resico, desico: & præterea transibat in tertiam coniugationem à prima: vt do, as, condo, is, reddo, is, &c. Quin etiam seco, cis, simplex vsurpatum esse ab antiquis pro seco, cas, nonnulli Grammatici tradiderunt. Porro vt ad hunc locum redeam, malim legi *desicit*, pro desecat, quàm *dissicit*, pro dissecat. neque ab illa scriptura longè abest codex Camerarij, in quo scriptum esse testatur, *dessicit*. veruntamen *dissicit* probo ac teneo. Quod autem Nonius in verbo *diligere*, legit hic *diligit*, hunc versum proferens, & interpretatur, *diuidit*, labitur: & fortassis vsus est corruptis codicibus. Errat & Festus in verbo *dirigere*, qui videtur legisse *dirigit*. Sic enim ille *dirigere*, inquit hunc locum spectans, *apud Plautum inuenitur pro discindere.* Postremò animaduertat lector, veteres signis & annulis varias imagines expressas præ se ferentibus obsignare tabellas solitos. qua de re plura ad illud Amphitr. *signi dic quid est.* MER. *Cum quadrigis sol exoriens.* PROFECTO VT FACERES] vt cum profectu, & sine frustratione faceres. SVAM SI VELLES GRATIAM.] si velles sibi gratum facere, si gratiam suam promereri velles, si gratiam suam magni faceres. Suprà, *Scires velle gratiam tuam.* CONCEDE] secede aliquantùm à me, vt inspiciam quid sit in tabellis scriptum. DVM AVFERAM, &c.] dum modò auferam
C abs te id quod peto. MEVS HIC EST. HAM. V.] hæc loquitur Curculio à Lycone auersus. HAMVM VORAT] hamum vorat, quo capiatur, vt piscis. tabellæ, quas legit, sunt ei pro hamo. TECVM ORO, ET Q.] sic loquebantur veteres, vt sæpe iam admonuimus. suprà Asin. *Nunc isthanc tantisper iube petere, atque orare mecum.* TEQVE INTERPRETE] id est, & te adiutore, & tuam in ea re operam interponente, *vel μεσίτῃ* te interueniente, atque (vt ita dicam) mediatore. idem infrà, *Quasíq; res per me interpretem & tuam ancillam geratur.* IBI NVNC STATVAM VOLT DARE AVREAM. SOLID. F.] in Caria nunc volt locare faciundam statuam auream solidam. EX AVRO PHILIPP. QVAE SIT.] quod aurum erat longè optimum, à Philippo Macedone sic appellatum: à quo eodem & Philippei nummi dicti sunt, & Philippi simpliciter. Horatius epist. ad Augustum, lib. 2. *incultis qui versibus & malè natis Rettulit acceptos regale numisma Philippos.* Plautus Asinaria, *Vnumquódque istorum verbûm nummis Philippeis aureis Non potes auferre hinc à me.* Idem Bacchid. *Nam istic fortasse auro opus est.* PIST. *Philippeo quidem.* SEPTEMPEDALIS] septem pedum longitudine. ARABAS] al. Arabos. al. Arabes. PEREDIAM ATQVE PERBIBESIAM,] nomina regionum, quæ nusquam sunt à parasito ficta, & à *peredo*, & *perbibo* facta. Paulus apud Festum. Perediam & perbibesiam Plautus cùm dixit, intelligi voluit cupiditatem edendi & bibendi. Festus, Perediam & perbibesiam Plautus finxit sua consuetudine, cùm intelligi voluit cupiditatem edendi & bibendi. CENTAVROMACHIAM] Phlegræam regionem. ELATIAM,] sic legendum potius, quàm vt habent libri manuscripti, *& Clasiam.* VNOMAMMIAM] aliud nomen loci confictum. significat for-
D tasse Amazonum regionem: quæ dextram mammam sibi exurendam curabant, vt expeditiores ad pugnam esse possent. Atque ob eam causam Titianus Amazonas vnimammas vocat, vt scribit Seruius ad illud Virgilij, *At medias inter cædes exsultat Amazon, Vnum exserta latus pugnæ,* &c. lib. 11. Æneid. ET ORAM OMNEM CONTEREBROMNIAM] aliud nomen fictum: quod quid significet, quærere distuli. NAM ITA NVGAS BLATIS] ex eo, quòd istas nugas loqueris, credo te esse illius libertum. blatire & blaterare, significant ineptè & inaniter loqui. PORRO] porrotenus vltrà. TE ABSOLVAM] faciam, quæ vis, vt primo quoque tempore ad militem reuerti possis. faciam id cuius gratia venisti, vt nulla in te mora sit, quominus ad militem quamprimùm reuertare. QVID QVOD IVRATVS SVM?] quid quod iuraui, me virginem Phædromo traditurum? QVID ID REFERT T.] quid id ad te attinet, dum modò nummos accipias? QVI MONET, QVAS ADIVV.] rectè mones; & dum me mones, adiuuas. Nam qui monet alterum, eum quodammodo adiuuat.

ACTVS QVARTVS.

E

CHORAGVS.

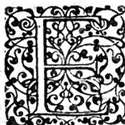

DEPOL nugatorem lepidum, lepidè hunc nactu'st Phædromus.
Halophantam, an sycophantam, hunc magis esse dicam nescio.
Ornamenta, quæ locaui metuo vt possim recipere.
Quamquam cum istoc mihi negotij nihil est: ipsi Phædromo
Credidi. tamen asseruabo. sed dum hic egreditur foras,
Commonstrabo, quo in quemque hominem facilè inueniatis loco.

Ne nimio opere sumat operam, si quem conuentum velit, A
Vel vitiosum, vel sine vitio: vel probum, vel improbum.
Qui periurum conuenire vult hominem, mitto in Comitium.
Qui mendacem, & gloriosum, apud Cloacinæ sacrum.
Ditis damnosos maritos sub basilica quærito.
Ibidem erunt scorta exoleta, quíque stipulari solent.
Symbolarum collatores apud forum piscarium.
In foro infimo boni homines, atque dites ambulant.
In medio propter canalem ibi ostentatores meri.
Confidentes, garrulíque, & maleuoli supra lacum, B
Qui alteri de nihilo audacter dicunt contumeliam,
Et qui ipsi sat habent, quod ipsis possit verè dicier.
Sub veteribus, ibi sunt qui dant, quíque accipiunt fœnore.
Ponè ædem Castoris, ibi sunt, subitò quibus credas malè.
In Tusco vico, ibi sunt homines, qui ipsi sese venditant.
In Velabro vel pistorem, vel lanium, vel haruspicem,
Vel qui ipsi vorsant, vel qui aliis subuertendos præbeant.
Diteis damnosos maritos apud Leucadiam Oppiam.
Sed interim fores crepuere, linguæ moderandum'st mihi.

EDEPOL NVGATOREM LEP.] Curculionem, qui simulat se à milite esse missum, & eius esse libertum. HALOPHANTAM, AN MAGIS SYCOPHANTAM, &c.] versus est primùm variè scriptus, & in libris manuscriptis, & apud veteres Grammaticos: deinde valde obscurus, & variè à doctis explicatus. Nam alij libri habent *Kalophantam, an sycoph.* &c. Alij *Kolophantam an sycoph.* alij *Helcophantam*, alij, vt edidi, *Halophantam.* Festus legit, *Halapantam*, & interpretatur, omnia mentientem, πάντα τὰ ἄλλα hoc est, πλάνας & ἀπάτας, omnia. sed errat Festus. Nonius *Halophantam* quidem legit, vt nos edendum curauimus, & hunc versum profert, sed non explicat. tantùm scribit, halophantam, & sycophantam esse genus hominum nequam. Camerarius qui hanc eandem similiter lectionem secutus est, putat halophantam dictum esse à Plauto eadem ratione, qua sycophantam, vt quemadmodum sycophanta dictus est ab ostendendis ficubus, ita halophanta dictus sit à sale, quod non probo, quanquam ille non longè admodum aberrat à scopo. Turnebus autem existimat, nescio, quibus hominibus assentiens, legendum holophantam, quasi in tota re, aut prorsus fallacem, aut omnibus in rebus impostorem, quod nihilo magis probare possum. Alciatus autem παρέργ. lib. 11. cap. 4. nonnullos libros manuscriptos secutus, legit *Kalophantam.* & interpretatur χρηστολόγον, id est, qui vtilia quidem & honesta loquitur, & cuius honesta oratio est, sed facta ab oratione discrepant. multò minus mihi hæc probantur. quid igitur nobis videatur, nunc exponamus. primum halophantam, vt iam diximus, legendum esse arbitramur. Deinde huius versus sententiam hanc esse dicimus: Ornatus erat Curculio vestitu nauclerico, hoc est, palliolo ferrugineo (qui color thalassicus, id est, marinus est) tanquam ex Caria Epidaurum naui aduectus, & modò è naui egressus. Hunc igitur videns Choragus, cuius erat actoribus vestitum, & cetera necessaria ornamenta præbere, & non ignorans eum à Phædromo subornatum esse ac submissum, vt Trapezita, & lenone delusis ac deceptis, virginem abduceret: ait se nescire, vtrum eum dicat halophantam, an potius sycophantam. Cur sycophantam esse dicere debeat, id est, apud Latinos impostorem, apud Græcos calumniatorem; causa est, quòd perspicuè sit à Phædromo subornatus, non à milite missus, & quod litteras falsas, pro veris Trapezitæ dederit. (Sycophantæ autem nomen apud Græcos, à tali origine, & causa natum est, vt docet Festus. Atticos quosdam iuuenes solitos esse aiunt, in hortos irrumpere, ficósque legere. quam ob causam lege est constitutum, vt qui id fecisset, capite truncaretur. Hanc pœnam qui persequebantur ob paruula detrimenta, & vt crimen probarent, ficus lectas & ablatas ostendebant, Sycophantæ sunt appellati. Eadem ferè apud Athenæum & Suidam de sycophantarum appellatione scripta sunt. Hinc sycophantæ dicti sunt etiam impostores, & qui fucum faciunt, & qui simulantes quæ non sunt, alterum decipiunt, & circumscribunt) hic igitur Curculio, quia Lyconem falsis tabellis decipit, non immeritò sycophanta, id est, impostor, & penè dicam calumniator, dici debet. Rursus quia eundem Lyconem falso, & ementito vestitu, qui marini coloris erat, quasi è naui iam egressus, inducit, atque in fraudem impellit, videtur non iniuria halophanta nominandus. Halophanta autem vox est, à Plauto, opinor, conficta, à nomine Græco, ἡ ἅλς ἁλὸς, quod mare significat, & verbo Græco φαίνω quod valet ostendo immò halophanta quidem idcirco videtur appellandus, quia vestium coloris marini gerit, & colorem marinum ornatu, ac vestitu præ se fert, atque ostendit: Sycophanta verò, quia Lyconi fucum facit, verba dat, atque imponit. In hac autem nominum affinitate, & quasi annominatione iocus inest Plauto dignus. Cùm hæc iam olim in his commentariis quasi adumbrassem, cognoui aliquanto pòst, idem ferè Gul. Cantero Vitraiectino, viro docto, in mentem venisse, nisi quòd ille ioci Plautini rationem, quæ in horum vocabulorum similitudine inest, non satis explicat. Veruntamen laus ei quoque sua debetur, eáque non parua. sed restat scrupulus de numeris & lege versus. Nam vt suis numeris constet, vel sic legendus: *Halophantam hunc, an sycophantam esse magis d. n.* vel sic. *hunc halophantam, an sycophantam esse magis d. n.* METVO VT POSSIM RECIPERE.] metuo ne non possim recuperare, quia sycophanta est. vereor, ne ornamenta quæ ei præbui, intercipiat, atque interuertat. Choragus autem, vt suprà diximus ornamenta hystrionibus suppeditabat, ac præbebat. CREDIDI] etiam qui locat credit, non solùm qui mutuum dat, aut commodat, aut deponit, &c. *Credendi enim generalis appellatio est*, vt scripsit Celsus lib. 1. quæstionum: quod refert Vlpianus lib. 26. ad edictum, & exstat hodie sub titulo de Rebus creditis, si certum petatur condictione. *Ideo*, inquit ille, *sub hoc titulo prætor, & de commodato, & de pignore edixit. Nam cuicunque rei assentimur, alienam fidem secuti, mox recepturi, quid ex eo contractu, credere dicimur.* QVO IN] in quo. ἀναστροφή. NIMIO OPERE] nimiopere, nimis. SVMAT OPERAM,] laboret. IN COMITIVM] locum in quem populus Romanus conuenire, seu coire solebat, vel magistratuum creandorum, vel legum iubendarum, aut vetandarum gratia. significat autem sæpè contra fidem, & iusiurandum ferri suffragia. APVD CLOACINAE SACRVM] apud ædem Cloacinæ deæ, apud Cloacinæ fanum. Cloacinæ, seu Cluacinæ, simulacrum in cloaca repertum Tatius consecrauit. quia autem eius esset effigies, ignorabat, ei nomen ex loco, in quo reperta fuerat imposuit. vt scribit Lactantius Firmianus libro 1.

C D E

de Falsa

A de falsa religione cap.20.& Minucius in Octauio, *Cloacinam*, inquit, *inuenit Tacitus & coluit.* DITEIS DAMN. MARI-
TOS] maritos locupleteis, sumptuosos, & profusos, qui potant, scortantur, amant, quamuis habeant vxores domi non
deformeis, neque inuenustas. SVB BASILICA QVAER.] hinc dicti subbasilicani: qua voce vtitur in Captiuis, ibi,
Quorum odos subbasilicanos omnes abigit in forum. SCORTA EXOLETA.] exoletus, inquit Festus, qui olescere, id est, cre-
scere desiit. Idem in verbo adolescit, exoletus, qui excessit olescendi, id est, crescendi modum. QVIQVE STIPVLARI
SOLENT] stipulatio constat ex interrogatione & responsione. vt spondes? spondeo. centum dabis? centum dabo. stipu-
lari tamen dicuntur, qui interrogant, & quibus respondetur. Passeratius existimat esse hîc legendum, *quique adstipulari
solent.* adstipulari autem, est alteri stipulanti præstò esse, seu cum stipulante stipulari, seu pro altero stipulari. hinc adsti-
pulatores, quasi stipulantium assessores, & socij. SYMBOLARVM COLLATORES APP. F.] qui conferunt symbolas,
id est, collectas. symbolæ, sunt portiones, quas pro sua quisque parte profert in cœnam communem. Terent. Andr. *eho,
quid Pamphilus? quid? symbolam dedit.* Plautus in Sticho, *eadem symbolam dabo, & iubebo ad Sagarinum cœnam coqui.* vox
Græca est συμβολή. quare, quin symbolam apud Terentium legi debeat, non, vt habent libri vulgati, nemo iam dubitat,
nisi in litteris hospes. IN FORO INFIMO] in infima fori parte. Sic apud Horatium *Ianus summus.* epistola I. lib.1. &
ima cera, prima cera, media cera, apud scriptores Latinos. BONI HOMINES ATQVE DITES AMB.] diuites, qui
boni viri habentur, & eos ita sæpe appellat M. Tullius in epist. ad Atticum. Animaduerte hic dici à Plauto quod ra-
riusculum est, *boni homines.* IN MEDIO] in medio foro. PROPTER CANALEM] prope canalem. Festus, canalico-
B læ forenses, homines pauperes dicti, quòd circa canaleis fori consisterent. SVPRA LACVM] non lacum Curtium, qui
fuerat olim in foro, sed hoc tempore aqua absumpta, aut aliò deriuata, in eodem loco factæ erant cloacæ, vt testatur
Varro lib.4. de lingua Latina, & Ouidius lib.6. Fastorum, *Curtius ille locus, siccas qui sustinet aras, Nunc solida est tellus, sed
lacus antè fuit.* quem igitur? fortasse Lucrinum, sed potius Seruilium. DICVNT CONTVM.] aliud esse contumeliam
facere, aliud dicere, declarat illud in Asinar. *Tu cõtumeliam alteri facias: tibi non dicatur?* Bacchid. *Quotque innocenti ei di-
xit contumelias?* SVB VETERIBVS IBI SVNT, &c.] sub veteribus, subintellige, tabernis, sunt & fœnatores, & qui
fœnori accipiunt. sic dictum sub veteribus, vt sub nouis. M. Tullius lib.2. de Oratore, *demonstrans digito pictum Gallum
in Mariano scuto Cimbrico, sub nouis distortum, eiecta lingua, buccis fluentibus.* Varro lib.5. de lingua Latina, *& sub nouis, dicta
pars in foro, ædificiorum: quod vocabulum eius peruetustum, vt noua via: quæ via iam diu vetus.* Suetonius in Augusto, de Aug.
bifariam laudatus est: pro æde diui Iulij à Tiberio pro Rostris, sub veteribus à Druso Tiberij filio. Erat autem is locus circa la-
num medium. Iam hoc sic positum, *sub veteribus ibi sunt*, videtur esse pleonasmus. Nam *ibi* superuacaneum est, nisi di-
camus esse additum, maioris declarationis gratia: hoc modo: sub veteribus verò ibi sunt, &c. sic infrà loquitur non lon-
gè, *Ponè ædem Castoris: ibi sunt*, &c. PONE AEDEM CASTORIS.] Etiam ædes Castoris & Pollucis erat in foro Ro-
mano: quos significat Catullus carmine illo, quod scripsit ad contabernaculeis, *Salax taberno, vósque contubernales, A pi-
leatis nona fratribus pila*, &c. IBI SVNT, SVBITO QVIBVS CR. M.] ibi sunt homines decoctores & inficiatores
C lenti: quibus si quid mutuò des, frustrà repetas. IN TVSCO VICO, IBI SVNT HOMINES, QVI, &c.] In tusco vi-
co sunt lenones, & scorta mascula, & puellæ meretrices. Horatius Sat 3. lib.2. *Tusci turba impia vici.* Plautus Cistell. *non
enim hîc es, vbi ex Tusco modo Tute tibi indignè dotem quæras corpore.* QVI IPSI SESE VENDITABANT] qui quæ-
stum corpore faciunt. IN VELABRO] de velabro suprà dictum est, in Captiuis, ibi, *Omnes compacto rem agunt, quasi in
velabro olearij.* IN VELABRO, VEL PIST. VEL LAN. VEL HAR. VEL QVI IPSI VORT. VEL QVI ALIIS
SVBVERTENDOS PRAEB.] ordo est, in velabro sunt, qui vel ipsi vortant vel pistorem, vel lanium, vel haruspicem, vel
qui aliis subuertendos præbeant, id est, in velabro sunt, qui vel ipsi fraudant pistorem, vel lanium, vel haruspicem, vel
eos aliis fraudandos tradant. Adrianus Turnebus lib. xj. Aduersar. cap.7. sic explicat. qui vel ipsi fallant, vel qui aliis
fallendos præbeant, & putat esse ductum à piscibus, qui dum assantur, vertuntur, & profert illud ex Asinaria, *verses quo
pacto lubet.* Ego à Turnebo dissentiens, primùm sic explico, vt ostendi, longè scilicet aliter, quàm ille, si fraudare aliud
est, quàm fallere: deinde non existimo esse ductum à piscibus, qui dum assantur, versantur, seu vertuntur: sed vertere, po
situm esse puto, pro euertere: & subuertere, pro impellere aliquem ita grauiter, vt cadat: percellere, & prosternere: hoc
est, per translationem, bonis euertere, & spoliare. Sic Virgil. lib. I. Æneid. *Tyrias olim quæ verteret arces.* Sic Horatius
epist. lib. I. epist.10. *vt calceus olim si pede maior erit, subuertet: si minor, vret.* Quod autem ad Turnebi explicationem atti-
net, quamuis dissolutione, aut refutatione non eget, hoc tamen dicam, libros omnes habere *vortant*: quomodo & ille le-
git, non *vorsent*, vt legendum esset, si esse tralatio à piscibus: quod ostendimus ad illum locum, *verses quo pacto lubet.*
D Nam vbi hac translatione vtitur, eo verbo vti solet. Sic Cistellaria, *Mihi istum hominem vellem dari, vt ego illum versarem.*
In reliqua parte versus, libros vulgatos secuti sumus: qui partim *suadendos*, partim *subuertendos* habent. Nam manuscri-
pti perspicuè hîc corrupti sunt, in quibus scriptum est, *subuersentur*, planè mendosè. Itaque nec Turnebus eos secutus
est, sed ille legit *subuersandos*, vt dixi: ego *subuertendos*, quod magis respondet superiori verbo, *vertant.* DITEIS DAM-
NOSOS MARITOS, &c.] hunc versum, vt alienum, minimèque Plautinum delendum arbitror. quanquam & in omni-
bus libris reperitur, & Camerarius eum retinuit, & Turnebus, vt Plautinum explicare conatur. Cur ita credam, primùm
facit versus ille suprà positus, ab iisdem tribus vocibus initium capiens. *dites damnosos maritos sub bas. quær.* ex eo enim
hunc natum esse puto: & illo recepto, hic eiiciendus est: deinde huius ipsius versus, vno pede, aut vna syllaba claudican-
tis vitium. Nam quod Turnebus legit *operiam*, pro opiam, & ita se in libris manuscriptis scriptum reperisse testatur, e-
go contrà, in omnibus nostris septem, *oppiam* reperi. in vno duntaxat *opiam* cum simplici p. in nullo *operiam*: quæ vox
quid valeat, eruditi viderint. *operariam* fortasse voluit scriptum esse. LINGVAE MODERANDVM'ST M.] lingua mihi
continenda est, linguæ me temperare oportet.

CVRCVLIO, CAPPADOX, LYCO.

E CV. I, Tu præ virgo: non queo quod ponè me est seruare.
Et aurum, & vestem omnem suam aiebat, quicquid hæc haberet.
CA. Nemo it inficias. LY. attamen meliusculum est monere.
Memento promisisse te, si quisquam hanc liberali
Caussa manu assereret, mihi omne argentum redditum iri,
Minas triginta. CAP. meminero. de istoc quietus esto.
Et nunc idem dico. LY. & commeminisse hæc ego volam te.
CA. Memini, & mancipio tibi dabo. CVR. egon' vt ab eo leone quicquam
Mancipio accipiam? quibus sui nihil est, nisi vna lingua
Qui abiurant, si quid creditum est. alienos mancupatis,

Alienos manu mittitis,alienísque imperatis. A
Nec vobis auctor vllus est,nec vosmet estis vlli.
Item genus est lenonum inter homines,meo quidem animo,
Vti muscæque culicésque,pedésque,pulicésque.
Odio & malo & molestiæ:bono,vsui estis nulli.
Nec nobiscum quisquam in foro frugi cosistere audet.
Qui constitit,culpant eum,conspuitur,vituperatur:
Eum rem,fidémque perdere,tametsi nihil fecit,aiunt.
LY. Edepol leones meo animo nouisti lusce lepide.
CV. Eodem hercle vos pono & paro.parissimi estis hibus. B
Hi saltem in occultis locis prostant,vos in foro ipso.
Vos fœnore,hi malè suadendo,& lustris lacerant homines.
Rogitationes plurimas propter vos populus sciuit,
Quas vos rogatas rumpitis,aliquam reperitis rimam.
Quasi aquam feruentem.frigidam esse,ita vos putatis leges.
LY. Tacuisse mauellem. CAP. hau,malè meditate,malè dicax es.
CV. Indignis si malè dicitur,maledictum id esse dico:
Verùm si dignis dicitur,benedictum'st meo quidem animo.
Ego mancipem te nihil moror,nec lenonem alium quenquam.
Lyco nunquid vis? LYC. bene vale. CVR. vale. CAP. heus tu, tibi ego dico.
CV. Eloquere,quid vis? CAP. quæso vt hanc cures,bene vt sit isti,
Bene ego istam eduxi meæ domi & pudicè. CVR. si huius miseret,
Ecquid das, qui bene sit? CAP. malum. CVRC. tibi opus est hoc, qui te procures. C
CA. Quid stulta ploras? ne time,bene hercle vendidi ego te.
Fac sis bonæ frugi sies.sequere istum bella belle.
LY. Summane nunquid nunc iam me vis? CVRC. Vale atque salue:
Nam & operam & pecuniam benignè præbuisti.
LY. Salutem multam dicito patrono. CVRC. nuntiabo.
LY. Nunquid vis leno? CAP. istas minas decem,qui me procurem
Dum melius sit mihi, des. CVRC. dabuntur.cras peti iubeto.
CA. Quando bene gessi rem,volo hîc in fano supplicare.
Nam illis minis olim decem puellam,paruolam emi.
Sed eum,qui mihi vendidit illam,nunquam post-illa vidi: D
Periisse credo.quid id mea refert?ego argentum habeo.
Quoi homini dei sunt propitij,lucrum ei profectò obiiciunt.
Nunc rei diuinæ operam dabo:certum est bene me curare.

NON QVEO, QVOD PONE ME EST] non possum,quod mihi à tergo est,seruare,id est,custodire.custodiæ enim oculis opus est. at natura oculos in tergo nobis nullos affinxit. ET AVRVM ET VEST. OMNEM, &c.] aiebat miles conuenisse inter vos,vt secum afferret aurum,& vestem,& quidquid haberet. NEMO ID INFITIAS] nemo inficiatur:ego non inficior. SI QVISQVAM HANC LIB. CAVSA M. ASS.] si quis hanc in iudicio, seu actione libertatis in libertatem assereret,seu vindicaret.Donatus ad illa verba Terent. Adelph. *Nam ego illam liberali assero causa manu:*notat,ordo est,nam ego illam liberali causa manu assero. Et sunt imis verba à quibus etiam assertores dicuntur vindices alienæ libertatis. Nam & causa ipsa liberalis dicitur, quæ actionem in se continet libertatis. Varro lib 5.de ling. Latina.*hinc adsere manu in libertatem,cum prehendimus.* QVIETVS ESTO] otiosus esto,securus esto,ne laborato. ET MANCIPIO TIBI DABO] mancipio dare,est promittere,& recipere,se eius rei,quam vendit,& tradit,esse dominum, seu,vt nunc loquimur,habere dominium,vt si fortè ea res euincatur, venditor præstandæ euictionis iudicium, & periculum non recuset.vel sic breuius, mancipio dare, est periculum euictionis in se recipere. & ita Bosius. QVIBVS SVI NIHIL EST, NISI VNA LINGVA.] itaque suprà in Asinaria,leonis linguam,eius petronam appellat, subiicitque hanc rationem,*Nam si quid sceleste fecit,lingua pro illo pererat.*& in Persa,non multo secus. Sic enim Dordalus leno, *Rerunde ego habeo linguam natam gratiæ. Eodem mihi pretio sal præbetur. quo tibi:Nisi me hæc defendet, nunquam delinget salem.* QVI ABIVRANT,&c.] qui lenones iurati negant se accepisse,quod sibi creditum est,id est, quæ suæ fidei commissum est. Virgil.Æneid.8. *Abstractæque boues,abiurataque rapinæ.* vbi Seruius notat,*abiurare,* est rem creditam periurio negare. Deinde hunc locum profert: mox subiicit,sed hoc illi loco non congruit. Vndè nunc abiuratas rapinas, contra ius creditas intelligamus.hactenus Seruius. Ego,ne sit necesse pluribus modis quid sit abiurare, definire, seu describere,sic describo:abiurare,est rem alienam periurio negare. Porrò quod ad principium versus attinet, licet ita quoque explicare, Qui,id est,qui lingua abiurant,&c. ALIENOS MANCVPATIS] alienos manu capitis, seu accipitis, à venditore, scilicet. ALIENOS MANVMITT.] alienos liberatis. ALIENIS IMPER.] exornatio est hic Rhetorica,qua ab eodem E

verbo

A verbo initium capiunt plura orationis membra. NEC VOBIS AVCTOR VLL.] auctor is est, qui rem suo periculo vendit. Vnde auctoritas pro euictione apud Venulcium iurisconsultum lib.17.stipulationum lib.digest.21. titulo de euictione, capite vltimo. Cuius hæc verba sunt; *Si alienam rem mihi tradideris, & eandem pro derelicto habuero, amittis auctoritatem, id est, actionem pro euictione, placet.* Admonuit me Simeo Bosius, etiam apud Paulum iurisconsultum, auctoritatem ita vsurpari. Quin & M. Tullius ita vsurpat in oratione de Harusp. resp. his verbis, *Multa sunt domus in hac vrbe, patres conscripti, atque haud scio, an penè cunctæ, iure optimo, sed tamen iure priuato, iure hereditario, iure auctoritatis, iure mancipi, iure nexi.* Quanquam dicere licet, apud M. Tullium, in illa oratione, auctoritatem accipi debere potiùs pro iure vsucapionis, quod emptori quæ tum est, ab auctore suo: id est, à venditore, qui mancipio dedit. Præterea vt magis intelligamus, venditorem dici auctorem: Vlpianus lib.15. ad Sabinum digest. lib. eod. tit. eod. fideiussorem scribit vulgò auctorem secundum vocari. sic ille, *Illud quæritur, an is, qui mancipium vendidit, debeat fideiussorem ob euictionem dare, quem vulgò auctorem secundum vocant.* ITEM GENVS EST LENON.] id est, lenonum genus, inter homines, ita est, vt muscæ, &c. vel simile est muscis, &c. PEDESQVI] id est, pediculique. ODIO ET MALO, ET MOLEST.] id est, odiosi & incommodi, & molesti estis omnibus, vt muscæ, & culices, &c. nulli estis vtiles, nec commodi. CVLPANT EVM,] homines eum culpant, qui cum leone consistit, aut congreditur. CONSPVITVR,] conspuitur, vt tæter, spurcus, turpis & detestandus. LVSCE,] cocles erat Curculio, & vnoculus. suprà, *vnocule salue.* EODEM HERCLE VOS PONO ET P.] in eundem numerum hercle vos trapezitas, repono, & refero. PARISSIMI ESTIS HIBVS] maximè pares estis leonibus, *hibus*,
B pro his, antiquum. Notant Grammatici veteres, in his Priscianus, lib.13. quamuis, inquit ille, & hibus pro his antiqui protulerunt. Plaut. in Curcul. *Eodem hercle vos pono*, &c. & Carisius lib.1. Plaut. in Curcul. *hibus.* & Nonius *ibus pro iis*, inquit, *minus Latinum putat consuetudo, cùm veterum auctoritate plurimùm valeat.* Plautus Mil. *ibus dinumerem stipendium.* HI SALTEM, &c.] lenones, & meritorij pueri, & meretrices. PROSTANT] venales stant. LVSTRIS] ganeis lupanaribus. vel dic stupris, & factis spurcis, ac libidinosis, vt intelligamus positum esse id, quod continet, pro eo, quod continetur. ROGITATIONES PLVR. PROPTER V. POP. SCIVIT, &c.] leges plurimas propter vestra flagitiosa facta plebs sciuit, vel populus iussit. quas vos perfringitis, & rimam aliquam, qua vos elabamini, reperitis. leges appellant Romani Rogationes, quia qui legem aliquam populo Romano suadebat, Quirites rogabat, vellent, iuberent, legem, quam proponeret, ferri: his enim verbis vtebatur, *velitis, iubeatis*, &c. Interesse tamen nonnihil inter legem, & rogationem docet Festus ex Ælio Gallo, his verbis: quæ verba, quia mendosa sunt, eadem opera emendabo, *Inter legem, & Rogationem, hoc interest. Rogatio, est genus legis, quæ non continuò lex est, sed rogatio est: lex non potest non esse lex, si modò iussu comitiis rogata est.* Præterea cùm aliæ leges fuerint Tribunitiæ, hoc est, à Tribunis rogatæ: quæ plebiscita propriè dicebatur: aliæ consulares, hoc est, à consulibus: videtur hic Plautus significare per Rogationes, quas populus sciuit, plebiscita, & leges tribunitias. Nam si leges Consulareis intelligi voluisset, dixisset, opinor, populus iussit. RIMAM] qua euadatis, & elabamini. QVASI AQVAM FERVENTEM FRIG. ESSE. ITA V. P. L.] putatis leges esse instar aquæ, modò feruentis,
C nunc frigidæ. Quemadmodum enim aquam feruentem, quandiu feruet, nemo gustare, aut tangere audet: vbi refrixit, nemo tangere dubitat: ita leges initio, & cùm primùm latæ sunt, valent, & ratæ sunt, & metuuntur: spatio longiore interposito, obsolescunt, contemnuntur, & negliguntur. TACVISSE MAVELLEM,] tacuisse mallem. AV, MALE MEDITATE, MALE DICAX ES] sic edendum curaui, hac potissimùm scriptura probata. Nam libri manuscripti partim sic habent, vt edidi: partim sic, *hau, malè meditare, malediceres.* partim sic, *haud vel in malè meditatem maledicax es.* quæ duæ posteriores scripturæ corruptissimæ sunt. sic igitur hanc, quam secutus sum, explico. *au*, interiectio est increpantis & obiurgantis: *malè meditate*: id est, homo, qui in maledicendo exercitatus es: vel homo, qui maledicta meditatus es, *maledicax es*, id est, dicax es odiosè, & contumeliosè: sunt enim nonnulli dicaces: sed sine contumelia. tua autem dicacitas, molesta & odiosa est iis, in quos dicis. De interiectione *au*, ne quis dubitare possit, sic Carisius lib.2 in extr. *Au.* Afranius in emancipato, *Au, mi homo immò edepol, vos supremum meum concelebretis diem.* Licet etiam hoc modo legere *au, in malè meditatem maledicax es*. id est, au, in hominem imparatum, & non exercitatum in maledicendo, maledicus, vel maledicax es. vel sic, au, in malè meditatum maledicax es. INDIGNIS SI MALEDICITVR, &c.] si maledicitur iis, qui sunt indigni maledicto, id est, qui sunt boni viri: maledictum id esse d. DICO] legendum fortasse est, *duco.* VERVM SI DIGNIS] at si improbis maledicitur, quia sunt maledicto digni, non est id maledictum, sed benedictum, meo quidem iudicio, seu mea quidem sententia, huc pertinet illud Ciceronis in Antonium Philipp.2. qui ita edixerat *nulla contumelia*
D *est, quam facit dignus*, &c. quod cùm multis modis exagitat Cicero, tum etiam hoc, *primùm, quid est dignus? Nam etiam male digni multi, sicut ipse*, &c. EGO MANCIPEM, TE NIHIL MOROR, &c.] ego te mancipem mihi esse nolo. mancipem, id est, prædem, seu fideiussorem, nolo te mihi promittere, te periculum præstiturum. tractum à mancipibus, qui conducebant, aut emebant aliquid à populo, & manu sublata digitóve sublato, significabant se emptores esse: qui iidem prædes dicebantur, quia æquè præstabant populo periculum, atque qui prædes pro iis facti erant. BENE VT SIT ISTI] vt ista virgo liberaliter tractetur, vel dic potius, vt hæc virgo, isti, id est, istic bene tractetur. Non enim dixisset Plautus, cura hanc virginem, vt isti virgini bene sit: sed potius, vt huic virgini, &c. EDVXI] educaui; quanquam aliud est educere, aliud educare. Terent. Adelph. *Eduxi à paruulo, habui, amaui pro meo.* Idem Andr. *Bene, & pudicè eius doctum, atque eductum sinam Coactum egestate ingenium immutarier?* Plautus Menæchm. *Nam illic homo homines non alit, verùm educat.* ex iis intelligimus educare ad corpus duntaxat pertinere, & saturitatem quandam includere: educere verò, ad ingenium magis, quàm ad corpus referri. SI HVIVS MISERET, ECQVID D. Q. B. S?] si huius virginis te miseret, & si ei bene consultum vis, & simulas, ac prædicas, num tu ei aliquid das, vnde bene & prolixè tractetur, & beatè viuat? proinde ac si dicat: tu verbo eius misereris, re nihil das, vnde bene & beatè viuat. MALVM.] quæris, num quid tibi dem, quo Planesio bene sit. malum tibi dabo, si accipere voles. TIBI OPVS EST HOC, QVI TE PR.] tibi opus est malo, seu malum, quo te bene cures. BENE HERCLE VEND.] id est, carè te vendidi. Itaque in te vendenda, rem meam bene gessi. FAC SIS, &c.] fac si vis, &c. VALE ATQVE SALVE] sic eis precamur, quos nunquam postea visuri sumus,
E aut certè ita existimamus. BENIGNE] liberaliter, & prolixè. NVNQVID VIS LENO?] sermo abeuntis. ISTAS MINAS DECEM, &c.] triginta minas dederat trapezita Lyco leoni pro virgine. restabant decem pro auro, & veste: suprà, *quia de illo emi virginem Triginta minis: vestem, aurum: & pro iis decem coaccedunt minæ.* QVI ME PROC.] vnde me bene curem. DVM MELIVS SIT MIHI] dum melius habeam, dum conualescam. POST-ILLA] postea. QVOI HOMINI DEI SVNT PROP. &c.] sententia leone digna. Cui homini, inquit, dij sunt æqui & amici, minimèque irati, ei homini lucrum vltrò dant in manum. CERTVM EST BENE ME CVR.] deliberatum mihi est: stat sententia, liberaliter, & molliter me tractare.

MILES THERAPONTIGONVS, LYCO trapezita.

MY. NOn ego nunc mediocri incedo iratus iracundia,
Sed elapse illa, qua exscidionem facere condidici oppidis.
Nunc nisi tu mihi properè properas dare iam triginta minas,

Quas ego apud te depoſui,vitam propera ponere. A
LY. Non ædepol nunc ego te mediocri macto infortunio,
Sed eopſe illo,quo mactare ſoleo,quoi nihil debeo.
Nec te mi facias ferocem,aut ſupplicare cenſeas.
Nec tu me quidem vnquam ſubiges,redditum vt reddam tibi,
Nec daturus ſum. MIL. idem ego iſtuc quum credebam,credidi,
Te nihil eſſe redditurum. TRA. quur nunc à me igitur petis?
MI. Scire volo quoi reddidiſti. TRA. Luſco liberto tuo,
Is Summanum ſe vocari dixit,eij reddidi,
Qui has tabellas obſignatas attulit. MIL. quas tu tabulas:
Quos tu mihi Luſcos libertos,quos Summanos ſomnias?
Nec mihi quidem libertu'ſt vllus. TRA. facis ſapientius, B
Quàm pars lenonum,libertos qui habent,& eos deſerunt.
MI. Quid feciſti? LY. Quod mandaſti,feci,tui honoris gratia,
Tuum qui ſignum ad me attuliſſet,nuntium ne ſpernerem.
MI. Stultior ſtulto fuiſti,qui iis tabellis crederes.
LY. Quis reſpublica & priuata geritur,nónne iis crederem?
Ego abeo.tibi res ſoluta'ſt rectè. bellator vale.
MI. Quid valeam? TRAP. at tu ægrota,ſi lubet,per me,ætatem quidem.
MI. Quid ego nunc faciam?quid réfert me feciſſe regibus,
Vt mihi obedirent,ſi hic me hodiè vmbraticus deriſerit?

NON EGO NVNC MED INCEDO IRATVS IRAC.] *iratus iracundia*, videtur eſſe Atticiſmus. ſic loquebantur tamen & Romani illi veteres. Sic Cato,dierum dict.de conſulatu ſuo,apud Caiſ. *Laudant me maximis laudibus.* Et Plautus ipſe ſuprà in Captiuis, *pol iſthic me haud centeſimam partem laudat, quam ipſe meritu'ſt, vt laudetur laudibus.* SED EAPSE ILLA,&c.] ſed ea ipſa illa iracundia incenſus,qua oppida exſcindere condidici, id eſt, conſueui. EXSCIDIONEM F.] exſcidium inferre,exſcidium,dij,& exſcidio,nis,à Latinis dicitur, vt contagium, contagij, & contagio, nis, conſortium, tij, & conſortio, nis. exſcidium autem, & exſcidionem, orti à verbo exſcindo, non à verbo cado, vt putat vulgus,neque à cædo,vt putat Feſtus,(niſi fortè mendoſè apud eum legitur à *cædendo*,pro à *ſcindendo*. Nam perſpicuè falſum eſt,cùm exſcidium, & exſcidio,habeāt ſecundam ſyllabam breuem,& ſcribi debeant cum ſ & c,ante vocalem i) pluribus verbis oſtendimus in commentariis noſtris Horatianis. PROPERE PROPERAS,] *properè properat*, ſic dictum vt illa, *memoriter meminiſſe,ſapienter ſapit,madidè madeam,validè valet*,quæ ſuis locis notabuntur. DEPOSIVI] depoſui,antiquè dictum. Sic Catullus in Carmine ſæculari ad Dianam, *Quàm mater propè Deliam Depoſiuit oliuam.* VITAM PROPERA PON.] vitam propera depone,ſeu amittere.hoc eſt,duobus verbis,propera mori. Sic M.Tullius dixit ponere vitam,pro deponere,epiſt.ad M.Varr.lib.9.epiſt.24.in extr. *Hoc denique animo ſum, vt ſi in hac cura,atque adminiſtratione vita mihi ponenda ſit,præclarè actum mecum putem.* Sic Latini dicunt,*ponere gladium.* & ita Plautus in Caſin. *ponere pallium*,idem ſuprà hac eadem comœdia,*& ponere perſonam.* M. Tullius Offic.3. & *ponere tunicam.* Idem lib.5. Tuſculanarum. MACTO INFORT.] augeo infortunio. Sic ſuprà in Amphitruone,*quia enim te macto infortunio.* Idem Moſtell. *Niſi te mala re magna mactare cupis.* EOPSE ILLO] eo ipſo illo. FEROCEM,] ſuperbum, elatum,animoſum,magni animi. Sic apud Horatium,*ferox Hector & ferox Latium*,& ſimil. apud T. Liuium, *Feroces iuuenes*,&c. quæ notauimus in commentariis Horatianis ad refellendam vulgi opinionem,qui putat,*ferocem*,idem valere quod crudelem. AVT SVPPLIC. CENSEAS] aut ne me tibi ſupplicare putes. SVBIGES,] coges. IDEM EGO ISTVC, QVVM CREDEBAM, CRED.] quum tibi credebam,cùm tuæ fidei committebam. credidi,id eſt, mihi perſuaſum habui, te nihil redditurum. Iocus eſt ex ambiguo. QVOS TV MIHI LVSCOS LIBERTOS,&c.] vſus erat Lyco numero ſingulari,in his nominibus,*Luſco liberto tuo,Is ſummanum*,&c. miles autem reſponſionem ſubiiciens,eadem nomina ponit in numero multitudinis. Notat hoc Donatus,ad illud Terentij Adelph. *turbas,lampadas,ubicinat*, his verbis, *Bene totum pluraliter, vt qui reprehendit.* Sic Plautus multa,*Quos tu mihi paraſitos luſcos,quos ſummanos ſomnias?* Vbi animaduertat lector, Donatum non fideliter Plauti verba retuliſſe. quod ſæpe fit à Grammaticis, vel memoriæ ſuæ fidentibus, vel ſententiam, non verba ſpectantibus. NEC MIHI QVIDEM,&c.] ordo eſt,nec vllus mihi quidem libertus eſt.alioqui ſcribendum eſſet, *Ne mihi quidem libertu'ſt*, &c. Iam hoc totum, *Nec mihi quidem*, ſiue, *Ne mihi quidem*,eſt choreus & anapæſtus, *nec mi-*choreus:*-hi quidem*,anapæſtus. quod idcirco admonui, ne quis putaret eſſe dactylum, & iambum. QVAM PARS LENONVM] puto legendum,quàm pars militum,non vt habent omnes libri,*quàm pars lenonum.* Nam hanc lectionem,ſententia ipſa redarguit ac refellit. Nam cùm miles ſit is,qui negaunt ſibi libertum vllum eſſe, & cùm duæ perſonæ duntaxat in hac ſcena videlicet miles & trapezita,loquentes inducantur,abſurdum eſſet, Lyconem trapezitam ſubiicere talem reſponſionem,*facis ſapientius,quàm pars lenonum.* hæc enim reſponſio,ſi leno locutus eſſet,conueniret.nunc cùm miles locutus ſit,& negarit ſe libertum vllum habere,debet hoc reſpondere trapezita,*facis ſapientius, quàm pars militum*:proinde ac ſi ita diceret,negas tibi libertum vllum eſſe: ſapientius facis, quàm alij milites, qui libertos habent, & eos deſerunt. TVI HONORIS GRATIA]vt tibi honorem haberem. STVLTIOR STVLT. FVISTI] Sic in Amphitr. *niſi ſit ſtultior ſtultiſſimo.* TVVM, QVI SIGNVM AD ME ATTVLISSET, N. NE SP.] ordo & ſententia eſt, feci tui honoris gratia, quod mihi mandaſti, ne eum nuntium ſpernerem, qui mihi tuum ſignum attuliſſet. QVOIS RESP. ET PRIVATA GER.&c.] poſſémne facere vt non crederem tabulis,ſeu tabellis obſignatis,quibus reſpublica,& priuata adminiſtratur? proinde ac ſi dicat,non potui aliter facere. TIBI RES SOLVTA'ST RECTE] tibi quod debebam, rectè,id eſt,bona fide,& ſine dolo malo,& ita,vt leges iubent,ſolutum eſt.obligatus ante a tibi eram:nunc ſolus ſum,quando tibi ea pecunia,quam meæ fidei credideras,ſoluta eſt. AT TV AEGROTA SI L. P. ME AETAT.] ſi non vis valere, ægrotare tibi per me,ſi lubet,licet & quidem quandiu viues. ÆTATEM QVIDEM.] ægrota & quidem ætatem,id eſt,quàm diutiſſimè, annos triginta,quandiu viues,ſic ſæpe loquuntur boni ſcriptores. Plautus in Amphitr. *eo modo,vt profectò viuat ætatem miſer.* ad quem locum plura de eodem,& in commentariis Lucret. ſcripſimus nonnihil lib.6.ibi, *Quod ſolis vapor* C D E

ætatem

A *etatem non posse videtur efficere*,&c. VMBRATICVS] homo in vmbra educatus & vmbraticola, vt loquitur in Truculento.homo imbellis,& ignauus:non,vt ego sub dio viuere consuetus, & militaris nauus ac fortis: vel dic, vmbraticus, id est,vmbra hominis,non homo:homo nihili.priorem explicationem mâlo.

CAPPADOX leno, MILES.

QVoi homini dij sunt propitij,ei non esse iratos puto.
Postquàm rem diuinam feci,venit in mentem mihi,
Ne trapezita exsulatum abierit,argentum vt petam.
Vt ego potius comedim,quàm ille. MIL. iusseram saluere te.
CA. Therapontigone platagidore:salue,saluus,quom aduenis
In Epidaurum.hîc hodie apud me nunquam diliges salem.
B MI. Bene vocas,verùm vocata res est,vt sit malè tibi.
Sed quid agit meum mercimonium apud te? CAPP. nihil apud me quidem.
Ne facias testis,neque equidem debeo quidquam. MI. quid est.
CA. Quod fui iuratus feci. MIL. reddin',an non,virginem,
Priusquam te huic mea meæ machæræ obiicio mastigia?
CA. Vapulare ego te vehementer iubeo.ne me territes,
Illa abducta est.tu auferere hinc à me,si perges mihi
Malè loqui,profectò,cui ego nisi malum,nihil debeo.
MI. Mihin' malum minitare? CAP. atque ædepol non minitabor,sed dabo,
Mihi si pergis molestus esse. MI. leno minitatur mihi:
C Meæque pugnæ prœliares,plurimæ obtritæ iacent,
At ita me machæra & clypeus * *
Bene iuuent pugnantem in acie,nisi mihi virgo reddit:
Iam ego te faciam vt hîc formicæ frustillatim differant.
CA. At ita me volsellæ,pecten,speculum,calamistrum meum
Bene me amassint,meáque excutia,linteúmque extersum,
Vti ego tua magnifica verba,neque tuas istas magnas minas
Non pluris facio,quam ancillam meam,quæ latrinam lauat.
Ego illam reddidi,qui argentum à te attulit. MI. quis is est homo?
CA. Tuum libertum sese aiebat esse Summanum. MI. meum?
D Atat,Curculio hercle verba mihi dedit,quum cogito.
Is mihi annulum surripuit. CAP. perdidistin' tu annulum?
Miles pulcrè centuriatus est expuncto in manipulo.
MI. Vbi nunc Curculionem inueniam? CAP. in tritico facillimè
Vel quingentos curculiones pro vno faxo reperias.
Ego abeo.vale atque salue. MI. malè vale,malè sit tibi.
Quid ego faciam,maneam an abeam,sícine esse mihi os oblitum?
Cupio dare mercedem,qui illunc vbi sit commonstret mihi.

QVOI HOMINI DII S. P.] argumentum est à contrariis. Cui homini dij propitij sunt, ei homini dij non sunt irati. At deos ei homini cui lucrum obiiciunt, esse propitios, inter leones & leonum simileis constat: & mihi lucrum dij obiecerunt,qui virginem olim decem minis mihi venditam,triginta vendidi:ergo dij mihi non sunt irati. ergo Æsculapius mihi non est iratus. EXSVLATVM ABIERIT] aufugerit,profugerit. ARGENTVM VT PET.] coniunge cum illis superioribus,*venit in mentem mihi*,hoc modo,venit in mentem mihi, vt petam argentum, id est, venit mihi in E mentem argentum vt peterem,videlicet decem minas,pro auro & veste. VT EGO POTIVS COMEDIN] vt ego potiùs comedam quam ille.sic loquebantur veteres:id quod notauimus in commentariis Horatianis ad Odam 3.epod.ibi, *Edit cicutis allium nocentius.* SALVVS QVOM ADVEN. IN EPID.] ἔλλειψις. abest enim, seu deest verbum *gaudeo*. his enim verbis solebant peregrè aduenientibus gratulari.saluum te aduenisse gaudeo:vel his,cùm saluus aduenis,gaudeo. HIC HODIE APVD ME N. D. S.] hæc eo dicuntur ab liberali & sordido leone, quod solebant peregrè aduenientibus amicis cœnam dare. in Sticho, *Propino tibi salutem plenis faucibus. Cœnabis apud me, quoniam saluus aduenis.* hanc spem,si fortè speraret miles,ei præcídens,præcludens Cappadox leno,non cœnabis,inquit,hodie apud me,quanquam plus etiam dicit,quàm quod diximus.non enim eum apud se cœnaturum,sed salem delincturum esse negat, quod longè minus est,quàm cibum capere,aut cœnare. Nam fieri potest,vt quis non cœnet quidem,salrem tamen lingat,seu delingat.Salem autem esse pauperum obsonium,& omnium rerum,quæ apponantur, primum, atque idcirco ex communione salis sæpe intelligi cibi communionem apud scriptores,nemini litterato ignotum esse puto. & verò hac de re satis multa à nobis dicta sunt in commentariis Horatianis Od.16.lib.1.Ibi, *Viuitur paruo bene, cui paternum Splendet in mensa tenui salinum*,&c. Iam delingere salem iterum dixit in Persa, *Referundæ ego habeo linguam natam gratiæ. Eodem mihi pretio*

sal prabetur, quo tibi, Nisi me hac defendet, nunquam delinget salem. BENE VOCAS.] itonia est. benignè & liberaliter me ad
cenã vocas, inquit miles. VERVM VOCATA RES EST, VT S. M.] verùm vocatus es non ad cenã, sed ad malũ & mi- A
seriã, vt perpetuò miser & calamitosus sis. alludit ad morem vocandi ad cenam. Sic ferè in Sticho: *Cenabis apud me, quo-*
niam saluus aduenis. EP. *Vocata est opera.* SED QVID AGIT M. M. APVD TE.] sed quid agit apud te puella, quam à te
mercatus sum? NE FACIAS TESTEIS] dico tibi liquidò & clarè, nihil tuum esse apud me, ne si dicerem puellam illam
esse apud me, testibus, qui hoc de me audissent, me oppugnares. QVOD FVI IVR. F.] quod me facturũ iuraui, feci. iura
ui autem me ei, qui literas abs te, & tuo annulo obsignatas ad me afferret, & triginta minas mihi daret, virginem traditu
rũ. HVIC MEAE MACHAERAE] huic meo gladio. VIRGINEM,] Festus legit hic *mulierem* hunc locũ proferẽs in *Va-*
pula Papiria. MASTIGIA?] verbero? flagrio? digne, qui flagris seu flagellis assiduè cedare? vel homo, cuius tergum & la-
tus flagellis cõtusa, & contrita sunt? VAPVLARE EGO TE VEHEMENTER] id est, plorare te iubeo, vt loquuntur Græ
ci, οἰμώζειν κελεύω, iubeo te miserum esse. Horat. Sat. 10. lib. 1. *Demetri, téque Tigelli, Discipulorum inter iubeo plorare cathedras.*
Idem Sat. 1. lib. 2. *Flebit & insignis tota cantabitur vrbe.* ad quæ loca leget qui volet, quæ notauimus in commentariis no-
stris Horatianis. Ne illud quidem eiusdem his admodum dissimile est. Sat. 1. lib. 1. *Quid facias illi? iubeas miserum esse, li-*
benter Quatinus id facit. Profert autem hunc locum Festus in *Vapula Papiria.* his verbis, *Vapula Papiria in prouerbio anti-*
quis fuit. de quo Sinnius Capito sic refert, *tum dici solitum esse, cum vellent minantibus significare se eos neglegere, & non cu-*
rare, fretos iure libertatis, &c. Sequitur mox. *AElius hoc loco vapula positum esse ait, pro dole.* Varro, *pro peri,* &c. Postre-
mò profert hunc locum. TV AVFERERE HINC A ME, &c] ita te malè mulcabo, & verberibus contundam, vt tuis
pedibus abire non possis, sed te sublimem auferri necesse sit. sic suprà in Amphitr. *Auferere non abibis, si ego fustem sum-* B
sero. CVI EGO, NISI MALVM, NIHIL DEBEO] cui ego nihil debeo, nisi malum, quod malum ego tibi larga ma-
nu persoluam, si odiosus esse perges. MIHI SI PERGIS MOL. ESSE TV.] Camerarius ita edidit, *Mihi si pergis mo-*
lest. esse tu. nostri libri non habent, *tu,* & rectè. est enim superuacaneum, & præterea corrumpit versum, qui, hoc pronomi-
ne sublato, suis numeris constat. in verbo *pergis,* autem s, eliditur, vt hoc ὡς μικρὸν dicam. MEAEQVE PVGNAE PRAE-
LIARES PLVR. OBTR. IAC.] sic habent omnes nostri codices manuscripti hunc versum scriptum: & rectè, quos se-
quimur. Nam & versus trochaicus est optimus, & sententia est optima, & meæ inquit pugnæ magnificæ plurimæ iacent
obtritæ, id est, contemtæ sunt, & inanes, & nullius pretij. *Pugnæ praliares,* tamen mihi suspectum est: quamuis Camera-
rius *pugnas praliares* dictas esse putet, militariter & gloriosè. At cur præliares dicantur potiùs, quàm præclaræ aut ma-
gnificæ, aut simili aliquo nomine? Videant igitur eruditi. Ego putaui aliquando legi debere potius, hoc modo, non lon-
gè ab antiqua scriptura, *Meæq; pugnæ & pralia, & res plurimæ obtritæ iacent.* AT ITA ME MACH. ET CLYP.] hic versus
non est integer. debet enim esse trochaicus, vt ceteri. perfici autẽ, atque integrari posset, si ita legatur, *At ita me machæra*
& clypeus, & lorica, & cassida Bene iuuent pugnantem, &c. *Cassida, da,* enim dixerunt in prima declinatione, pro *cassis, cassi-*
dis, tertiæ: vt *chlamyda, dæ,* pro *chlamys, chlamydis,* & similia non pauca. FRVSTILLATIM DIFFER.] per frustra par-
uula diuersum ferant, vel in paruula frusta comminutum & concisum diuersum ferant & distrahant. AT ITA ME
VOLSELLAE, &c.] quemadmodum modò miles arma sua enumerauit, & per ea deierauit, ita hic leno sua & meretri- C
cia, id est, muliebria enumerat, & per eadem deierat. Sunt autem volsellæ, id est, forfices, quibus pilos superuacaneos
auellunt sibi mulieres. quæ omnia mundi appellatione continentur: mundus autem muliebris est, vt ait Vlpianus, quo
mulier mundior fit: continentur eo, inquit, specula, matulæ, vnguenta, vasa vnguentaria, & si qua similia dici possunt,
veluti alabastrus. Titus Liuius lib. 44. Annalium, *Non magistratus, nec sacerdotia, nec triumphi, nec insignia, nec dona aut*
spolia bellica his (mulieribus) contingere possunt. Munditia & ornatus, & cultus, hac fæminarum insignia sunt: his gaudent & glo-
riantur: hunc mundum muliebrem appellarunt maiores nostri. CALAMISTRVM M.] acus longa, seu calamus, quo calefacto
mulieres crineis suos crispant, & intorquent, vt fiant cincinni, & sint ipsæ cincinnatæ. profert hunc locum Carisius in vo-
ce *calamistrum,* lib 1. his verbis, *Calamistros Cicero in Oratore masculinè dixit, & Varro de scenicis originibus hunc calamistrum.*
sed idem in Trifallo, *calamistra.* & Plaut. Curc. *pectẽn, speculum, calamistrum, meum.* AMASSINT] amauerint. MEAQVE
EXCVTIA,] sic lego, reiecta vulgata scriptura, *axitia,* quæ vox non est Latina, nihilq; significat. nostris libris autem du-
cibus & auctoribus sic restitui, in quibus est partim *exitia,* partim *excutia.* vnde facio *excutia.* sunt autem *excutia,* paruæ
scopæ, quibus excutitur puluis è vestibus, vt sint mundæ: licet autem accipere, vt sit numeri multitudinis, *excutia, excu-*
tiorum, in neutro: vel numeri singularis in fœminino, *excutia, æ,* quod videtur probabilius. LINTEVMQVE EXTERSVM]
linteum tersum, quod iniiciunt humeris mulieres, cùm comam pectunt, ne vestem inquinent. inuolucre appellat in Ca-
ptiuis, ibi, *Ne is quidem inuolucre inicere voluit, vestem vt ne inquinet.* vel dic, per linteum tersum significari linteum, quo
tergentur manus, quod probabilius videtur. QVAM ANCILLAM M. Q. LATR. L.] quàm ancillam contemtissi- D
mam, quæ latrinæ lauandæ, tergendæ, & purgandæ præfecta est: quæ stercori, quod est in latrina, tollendo præest. EGO
ILLAM REDDIDI, QVI, &c.] ego illam virginem reddidi ei, qui, &c. MILES PVLCHRE CENTVR. &c.] centuriati
dicuntur milites qui sunt in aliquam centuriam adscripti seu conscripti. expuncti, qui è militia eiecti: manipulus milita-
ris, decem milites continebat. centuria decem manipulos: hoc est, centum milites. His igitur autè expositis, hoc dicit le-
no Cappadox, militem irridens, miles pulchrè centuriatus est, in expuncto manipulo: proinde quasi dicat, pessimè cum
milite actum est, siquidem è militia eiectus est. nam cùm centuria ex manipulis constet: manipulus autem, quo in ma-
nipulo miles Therapontigonus numeratur, quique manipulus, decima pars centuriæ est, in quam miles adscriptus erat,
expunctus sit: dici aliter non potest, quin miles pessimè centuriatus, immò planè è centuria, atque adeò è militia eiectus
sit. Significat res ac rationes militis pessimo esse loco, valdéque esse conturbatas, quòd annulum suum amiserit. IN
TRITICO FACILL.] alludit ad Curculionis vocem, quæ vermem significat, triticum rodentem. Virgil. Georg. 1. *popu-*
látque ingentem farris aceruum Curculio, atque inopi metuens formica senecta. FAXO REPERIAS] aliàs faxo reperies. sed ni-
hil refert, nam vtroque modo loquitur Plautus. *faxo reperias* autem, seu *faxo reperies,* id est, præstabo te reperturum. tibi
confirmo, & in me recipio, te reperturum. VALE ATQVE SALVE,] sic eos salutabant, quos se nunquam iterum visu-
ros sperabant. SICINE ESSE MIHI OS OBLITVM?] ferendúmne est, honestúmne mihi est, &c. me hoc pacto à
Curculione esse derisum ac delusum. nonnulli libri habent *os sublitum?* quod idem valet. E

A

ACTVS QVINTVS.

CVRCVLIO Parasitus.

Antiquom poetam audiui scripsisse in tragœdia,
Mulieres duas peiores esse, quàm vnam. res ita est.
Verùm mulierem peiorē, quàm hæc amica est Phædromi,
Non vidi, neque audiui, neque pol dici, nec fingi potest
Peior, quàm hæc est, quæ vbi me hunc habere conspicata est annulum,
Rogat vnde habeam. quid id tu quæris? quia mihi quæsito'st opus.
B Nego me dicere. vt eum eriperet, manum arripuit mordicus.
Vix forâs me abripui, atque effugi. appage istanc caniculam.

ANTIQVOM POETAM] quis sit hic antiquus poëta, qui hoc scripsit, obscurum. mihi quidem incognitum est. MVLIERES DVAS, PEIORES ESSE Q. VN.] Quicunque hoc scripsit, significauit, mulierem omnem esse per se, & suaptè vi ac natura malam. Cuius ratio ex philosophia sumenda est. Duo mala simul iuncta, sunt peiora vno. verbi gratia, morbus per se malum est, duo morbi sunt peiores vno. exsiliū, malum est, paupertas malū est, exsiliū & paupertas simul iuncta, grauiora mala sunt, quàm alterutrū. Contrà se res habet in bonis, vas aureum centum pondo bonū est, duo vasa aurea, quæ singula sint centenûm pondo vno sunt meliora. amicus, bonum est, duo amici meliores sunt vno. Cùm igitur dicimus mulieres duas esse peiores vna, hoc significamus mulierem esse malū, per se, & mulieres omnes malas esse. nam si mulier bonum esset, duæ mulieres essent vna meliores, quemadmodum duæ vestes sunt meliores vna. de mulieribus innumerabilia in hanc sententiam exempla colligere licet. sed hæc pauca satis sint. Menāder, Οὐδὲν γυναικὸς χεῖρον, οὐδὲ τῆς καλῆς: id est, nihil est muliere peius, ne formosa quidē. Idem, φύσει γυνὴ δυσνίκητόν ἐστι καὶ πικρόν: id est, mulier ægrè regi potest, & amara est natura. Idem, βίου σπάνις τ' ἀνδράσιν γυνή. id est, victus & vitæ egestas est mulier viris natura. Idem, χειμὼν κατ' οἶκον ἐστὶν ἀνδράσιν γυνή. id est, tempestas, & hyems domi est viris mulier. C & epigram. Palladæ ex li. I. Πᾶσαν Ὅμηρος ἔδειξε κακήν, σφαλερήν τε γυναῖκα Σώφρονα καὶ πόρνην, ἀμφοτέρας ὄλεθρον, &c. id est, omnis monstrata est dubia, & mala fœmina Homero, & casta, & meretrix vtraque pernicies. RES ITA EST.] videlicet, omnes mulieres malas esse. QVAE VBI ME HVNC HAB. CONSP.] ab hoc loco initium capit ἀναγνωρισμός. id est, agnitio. QVID ID TV QVAERIS?] inquam. QVIA MIHI QVAESITO'ST OPVS] quia opus est me quærere, inquit Planesium. CANICVLAM] Planesium, quæ mordet instar caniculæ.

PLANESIVM virgo, PHAEDROMVS adolescens, CVRCVLIO, MILES.

PHædrome propera. PH. quid properem? PL. parasitum ne amiseris.
Magna res est. PH. nulla est mihi. nam quam habui, absumpsi celeriter.
PL. Tene. PH. quid negotij est? PL. rogita vnde istunc habeat annulum:
D Pater istum meus gestauit. CVR. at mea matertera.
PL. Mater ei vtendum dederat. CVR. pater tuus rursum tibi.
PL. Nugas garris. CVR. soleo. nam propter eas viuo facilius.
Quid nunc? PL. obsecro, parenteisne meos mihi prohibeas?
CV. Quid? ego sub gemman' abstrusos habeo tuam matrem & patrem?
PL. Libera ego sum nata. CVR. & alij multi, qui nunc seruiunt.
PL. Enimuero irascor. CVR. dixi equidem tibi, vnde ad me hic peruenerit.
Quoties dicendum est? clusi militem, inquam, in alea
MI. Saluos sum, eccom, quem quærebam. quid ais bone vir? CVR. audio,
Si vis tribus bolis, vel in chlamydem. MIL. quin tu is in malam crucem
Cum boletis, cum bulbis. redde etiam argentum, aut virginem.
E PH. Quod argentum, quas tu mihi tricas narras? quam tu virginem
Me reposcis? MI. quam ab lenone abduxsti hodie, scelus viri.
PH. Nullam abduxi. MI. certè eccistam video. PH. virgo hæc libera est.
MI. Mean' ancilla libera vt sit, quam ego nunquam emisi manu?
PH. Quis tibi hanc dedit mancipio, aut vnde emisti? fac sciam.
MI. Ego quidem pro istac rem solui ab trapezita meo.
Quam ego pecuniam quadruplicem abs te & lenone auferam.
PH. Qui scias mercari furtiuas atque ingenuas virgines,
Ambula in ius. MI. non eo. PH. licet antestari? MI. non licet.
PH. Iuppiter te, te malè perdat. intestatus viuito.

MI. At ego quem licet,te. PHAE. accede huc. CVRC. seruum antestari? vide. A
MI. Hem,vt scias me liberum esse,ergo ambula in ius.hem tibi.
CV. O ciues,ciues. MI. quid clamas? PH. quid istum tibi tactio est?
MI. Quia mihi libitum est. PH. accede huc,tu:ego illum tibi dedam:tace.
CV. Phædrome,obsecro,serua me. PH. tanquam met Genium meum.
Miles,quæso vt mihi dicas,vnde illunc habeas annulum,
Quem parasitus hic te elusit. PL. per tua genua te obsecro,
Vt nos facias certiores. MI. quid istuc ad vos attinet?
Quæratis chlamydem,& machæram hanc,vnde ad me peruenerit.
CV. Vt fastidit gloriosus. MI. mitte istum,ego dicam omnia.
CV. Nihil est quicquid ille dicit. PL. fac me certiorem,obsecro. B
MI. Ego dicam,surge:hanc rem agite,atque animum aduortite.
Pater meus habuit Periphanes,Planesium,
Is priusquam moritur,mihi dedit tanquam suo,
Vt æquum fuerat,filio. PL. prô Iuppiter!
MI. Et iste me heredem fecit. PL. pietas mea,
Serua me,quando ego te seruaui sedulò.
Frater mi salue. MI. quî credam istuc ego?cedò,
Si vera memoras,quæ fuit mater tua?
PL. Cleobula. MI. nutrix quæ fuit? PL. Archestrata.
Ea me spectatum tulerat per Dionysia.
Postquàm illò ventum est,iam vt me collocauerat, C
Exoritur ventus turbo.spectacula ibi ruunt.
Ego pertimesco:tum ibi me nescio quis arripit
Timidam atque pauidam,nec viuam nec mortuam.
Nec,quo me pacto abstulerit,possum dicere.
MI. Meministi hanc turbam fieri?sed tu dic mihi vbi
Is est homo,qui te surripuit? PL. nescio.
Verùm hunc seruaui semper mecum vnà annulum.
Cum hoc olim perij. MI. cedò vt inspiciam. PH.sanan' es,
Quæ isti committas? PL. sine modó. MI. proh Iuppiter,
Hic est,quem ego tibi misi natali die.
Tam facilè noui,quàm me.salue mea soror. D
PL. Frater mi salue. PH. deos volo bene vortere
Istam rem vobis. CV. & ego nobis omnibus,
Tu vt hodie aduenicns cenam des sororiam.
Hic nuptialem cras dabit. PH. promittimus.
MI. Tace tu. CVRC. non taceo,quando res vortit bene.
Tu istanc desponde huic miles,ego dotem dabo.
PH. Quid dotis? CVRC. egóne? vt semper dum viuat,med alat.
MI. Verùm hercle dico,me lubente feceris.
Et leno hic debet nobis triginta minas.
PH. Quamobrem istuc? MI. quia ille repromisit mihi,
Si quisquam hanc liberali asseruisset manu, E
Sine controuersia omne argentum redderet.
PH. Nunc eamus ad lenonem. MI. laudo. PH. hîc prius volo
Meam rem agere. MI. quid id est? PH. vt mihi hanc despondeas.
CV. Quid cessas miles hanc huic vxorem dare?
MI. Si hæc volt. PL. mi frater cupio. MI. fiat. CVR. bene facis.
PH. Spondésne miles mihi hanc vxorem? MI. spondeo.
CV. Et ego hoc idem vnum spondeo. MI. lepidè facis.
Sed eccum lenonem,incedit,thesaurum meum.

A NE AMISERIS.] ne abire siueris. NVLLA'ST MIHI] iocus ex ambiguo. dixerat Planesium, magna res est, id est,
negotium magni momenti est. At Phædromus rei nomen aliter accipit, nempe pro fortunis, & facultatibus rei fa-
miliaris: hoc modo, at mihi nulla res familiaris est, inquit. nam quam rem habui, eam celeriter absumsi. TENE] tene
Curculionem, ne aufugiat cum annulo. GESTAVIT] in digito. MATERTERA] meæ matris soror. VTENDVM DE-
DERAT.] commodarat. NVGAS GARRIS] nugaris, nugas blatis. SVB GEMMAN' ABSTRVSOS, &c.] sub gem-
mâne absconditos, &c. sic in Ruden. *ô mei parentes hîc vos conclusos gero.* ELVSI MILITEM INQ.] fefelli militem in
alea. TRIBVS BOLIS,] tribus talorum iactibus. VEL IN CHLAMYDEM] subintell. Iudam. QVIN TV IS IN MA-
LAM CRVCEM.] cur non is tu in malum cruciatum, &c. sermo malè precantis. CVM BOLETIS, CVM BVLBIS] io-
cus stomachantis militis ex annominatione, seu paronomasia. Nam bolus, boletus, affinia inter se nomina sunt. *bulbis*
autem subiunxit voci boletis, propterea quòd res sunt affines boleti & bulbi. Nam boleti, in genere fungorum sunt, de
bulbis Dioscorides legendus lib. 2. cap. 200. TRICAS N.] tricæ, inquit Nonius, dictæ quasi tericæ, quòd gallorum
gallinaceorum pedibus implicatæ, eos inuoluant, atque impediant. profert hunc versum Nonius. ABDVXTI] abduxi-
sti. SCELVS VIRI] vir scelerate. ECCISTAM] ecce istam. QVAM EGO NVNQ. EMIS. M.] potéstne fieri, vt mea
ancilla libera sit, quam ego nunquam liberaui? Nam dominus seruum, & ancillam suam vindicta liberare potest. in-
uito, aut inconsulto, aut insciente domino, seruus eius liber esse non potest. QVIS TIBI HANC DEDIT MANCIP.
EVIC. &c.] quis tibi hanc vendidit, & dominium in te transtulit? vel quis se euictionis periculum præstiturum recepit?
B REM SOLVI] pecuniam solui, pecunia à trapezita sumpta. QVADRVPLICEM] actione furti manifesti, qua perse-
quimur quadrupli pœnam. FVRTIVAS] furtim abductas. LICET ANTESTARI?] licétne mihi aliquem eorum
qui hic adsunt, testem facere aut sumere? licétne aliquem ex iis, qui hic adsunt, monere, auricula prehensa, vt mihi te-
stificetur, me militem in ius vocasse? qui aliquem in ius vocaturus erat, si ille ire nollet, is, qui vocabat, manu iniecta
illum in ius vel rapere poterat, si modò antestatus esset, id est, si eui eorum qui aderant, auriculam prehendisset: quo
significabat, se eum monere, vt eius rei, id est, suæ in ius vocationis memor esset. Quòd si ei manum iniecisset, neque
antestatus esset, tenebatur iniuriarũ. Horat. Sat. 9. lib. 1. *casu venit obuius illi Aduersarius, & quò turpissime? magna Excla-
mat voce, & licet antestari? ego verò Oppono auriculã. rapit in ius,* &c. vtitur eodẽ verbo Plautus etiam in Pœn. & M. Tullius
in Miloniana, his verbis, *Ne iste haud dubitans cessisset patria, is, qui ita natus est, & ita consueuit, te Magne tamen antestare-
tur, quod nunc etiam facit,* &c. Plinius lib. 11. cap. 45. *Est in aure ima memoriæ locus, quem tangentes, antestamur.* sed de antesta-
tione, & antestandi more dicemus infrà in Persa. NON LICET] respondet miles ipse non licere Phædromo quem-
quam antestari, quia nemo liber adsit, cui auriculam prehendat, quíque testis esse possit. seruus enim testis esse non po-
terat. Curculio autem, qui liber quidem erat, sed quasi familiaris & domesticus erat Phædromi: testis erat domesticus,
ergo non grauis, neque locuples. TE, TE] te, te dictum est κατ' ἐπανάληψιν, ad maiorem acrimoniam. INTESTA-
TVS] ambiguum. Nam intestatus significat & eum, qui sine testamento moritur, & cui testem suis rebus gerendis
C adhibere non licet. vt intestabilis. vide suprà quæ notata sunt ad illum versum principio huius fabulæ, *semper curato,
ne sis intestabilis.* AT EGO, QVEM LICET TE.] at ego te, Phædrome, quem antestari licet, antestor, & moneo, vt
memineris mihi testis esse aduersus Curculionem, quem in ius voco. Quidam sic, At ego te, Curculio in ius voco, quem
mihi licet in ius rapere, Phædromi auricula prehensa, hoc est Phædromo teste facto, siue sumto. Ego priorem expli-
cationem mâlo. ACCEDE HVC] accede huc miles, inquit Phædromus, vt mihi auriculam prehendas, si audes: proin-
de ac si dicat, si accedes, feres infortunium, male accipieris, vapulabis. SERVVM ANTESTARI?] oratio præcisa, qua-
lis esse solet indignantium. Itáne est, verúmne est, æquúmne est, seruum hominem qualis es tu miles, cuiquam ho-
mini libero auriculam prehendere audere? VIDE] vide, quò progrediaris: vide, quid agas, considera prius-
quàm audeas, quid acturus sis, caue. HEM] particula, seu interiectio stomachantis & irascentis: iniquo enim fert
animo Therapontigonus miles, quod seruus à Curculione dicatur. HEM TIBI] sermo pulsantis, seu verberan-
tis. Sic in Asinaria, *Hem ergo hoc tibi.* O CIVES, CIVES] Curculio liber, & ciuis, à milite pulsatus, cùm ab eo-
dem in ius raperetur, ciuium fidem implorat. QVID ISTVM TIBI T.] quid istum tangis? quo iure aut qua pote-
state fretus istum tangere audes? tactio nomen verbale est, à verbo tango. verbalia autem nomina suprà diximus apud
Plautum, regere casum sui verbi. ACCEDE HVC TV. EGO ILLVM TIBI DED.] accede huc, tu miles. ego
Curculionem tibi dedam, id est, in potestatem tradam, vt tuo arbitratu eum in ius rapere possis. Liceat modò vnum
D ex te scire, quòd volo: nempe vnde illum annulum nactus sis, quem tibi Curculio in ludo subripuit. TACE.] tace
miles, audi quid te velim. vel tace Curculio. sine me nonnulla ex milite, quæ volo, quærere. TANQVAM MET GEN.
M.] tanquam Genium meum met: meum met, id est, meum ipsius, subintell. te seruabo. QVEM PARASITVS
HIC TE FL.] id est, quem hic parasitus tibi dormienti, & eluso clam ademit: vel sic, quem tibi ludo talario victo
surripuit. videbatur ita dicere debuisse, *quo parasitus hic te elusit.* Sic enim loquitur in argumento, ibi, *ille eludit annulo
riualem.* PER TVA GENVA TE OBSECR.] mos obsecrandi antiquissimus. orabant enim per res ei, quem orabant,
carissimas, vt per caput, per Genium, per oculos, per genua, per fortunas, per liberos, &c. suprà in Capt. *Philocra-
tes, per tuum te Genium obsecro, exi: te volo.* Iam cùm in genibus præcipua vis corporis insit, ea carissima sunt. Præterea
supplices orantes, & supplicantes, eorum, quibus supplicabant, genua tangebant, vt hic Planesium militis genua tan-
git: cuius rei innumerabilia sunt apud Homer. Sophoclẽ, Euripidem, Virgil. &c. exempla. QVAERATIS CHLAMY-
DEM, ET M.] proinde ac si dicat, eadẽ opera quærere debeatis aut possitis, inquit miles, vnde chlamys & machæra
hæc ad me peruenerint. Iã hoc loquẽdi genus, quæratis chlamydẽ & machærã hãc, vnde ad me peruen. pro quæratis
vnde chlamys & machæra hæc, ad me peruenerit, Græcorũ proprium est: quod tamen & comici Latini asciuerunt. Anti-
ptosin quidã esse dicunt. VT FAST. GLORIOSVS?] quàm fastidiosus est homo gloriosus? quàm contumax est? MITTE
ISTVM.] omitte Curculionẽ. Phædromus .n. Curculionẽ, quẽ miles in ius rapere conabatur, retinebat. NIHIL EST,
QVIDQVID, &c. noli credere militi Phædrome: neque me omitte: sed firmiter retine. Nam quod promittit se dicturum
E omnia, quæ de annulo scire vultis, nugatur, & verba dat. FAC ME CERT. OBS.] Planesij verba militi per genua suppli-
cantis, atque adeò in eius genua, vt ex iis quæ deinceps dicũtur à milite, appâret, incumbentis. EGO DICAM: SVRGE.]
militis ad Planesiũ supplicem, & ad eius genua prouolutam atque abiectã oratio. HANC REM AGITE] hoc attendi-
te, vestros animos attentos in his quæ dicturus sum, audiendis præbete, ne vestræ aures peregrinentur, cauete. PA-
TER MEVS HABVIT PERIPH.] hic est *αἰνιγματισμός*. MIHI DEDIT,] subintell. annulum. libri ferè omnes vul-
gati habent, *hunc mihi dedit.* in manuscriptis, nullum est prouocabuli, *hunc*, vestigium. Quod si quis ei locus esset, debe-
ret post *mihi* collocari, hoc modo, *mihi hunc dedit.* Nam vt est in vulgatis, corrumpit versum. SERVA ME.] da mihi
salutem, quæ nunc periisse videor, ancilla facta: fac vt salua sim, vt libera reperiar, vt reperiam propinquos,
& cognatos meos, vt sciam, qui mei parentes fuerint. QVANDO] quoniam. SERVAVI] colui. CEDO] dic. SI VE-
RA MEMORAS.] si vera dicis. DIONYSIA] festos dies Dionysi, seu Liberi. SPECTATVM] ludos, subintell. TV-
LERAT] ex hoc intelligimus Planesium fuisse tum paruulam, quòd à nutrice ferretur, non suis pedibus iret. ILLO] ad
spectacula. IAM VT ME COLLOCAVERAT,] cùm iam me ad spectandum collocasset: vbi me iam collocauerat spe-
ctandi gratia. VENTVS TVRB.] ventus turbulentus, &, vt libr. vj. appellat Lucretius, *versabundus.* posuit priore loco
genus: posteriore speciem. Est enim turbo, ventus, seu flatus è nube sine igne erumpens, & in aliam nubem incidens,
& cum stridore acuto eam circumagens, & circumuersans, atque in terram circumuersando detrudens. SPECTACV-
LA IBI R.] tum aulæa, & vela, & cætera instrumenta scenica ad spectandum apparata ruunt. ARRIPIT] fortè legen-

dum *abripit*. Verumtamen *arripit* non damno. NEC VIVAM NEC MORT.] semimortuam, semiuiuam, semianimā, A seu semianimem. VERVM HVNC SERVAVI, &c.] alium annulum ab eo quem parasitus militi subripuit. PERII] in potestatem alienam perueni, & serua facta sum. CEDO] da. SANAN' ES, QVAE I. C.] proinde ac si dicat Phædromus, non sapis, vel insana es, quæ annulum tuum militis fidei committas. DEOS VOLO BENE VERT. IST. R. V.] opto, vt dij istam rem fortunent, & ad lætum exitum perducant. *Vertere*, hoc loco, est ἀποβαίνειν, sic in Trinummo, *Quin fabulare, dij bene vertant, spondeo?* Idem in Aulularia, *Dij bene vertant.* MEG. *Idem ego spero.* Terent. Adelph. MIT. *Puer natus est.* DE. *Dij bene vortant* vbi notat Donatus in omnibus, quæ cupitè venerint, *dij bene vertant*, dici solet, quia sæpe homines ea optauerunt, quæ aliter atque expectauerunt, contigissent. quam potestatem rerum vertentium sese in vtranque partem, Vertumno deo superesse veteres existimauerunt. al. est absolutum, vt in Trin. *Nunc tuam sororem filio posco meo. Quæ res bene vortat.* Idem suprà in Capt. *quæ res bene vortat mihi, meoque filio, Vobisque volt te nouos herus operam dare*, &c. suprà in prologo Asinar. *Quæ quidem mihi atque vobis res vertat bene.* In Aulul. *Quæ res rectè vortat mihique, tibique, tuæq; filiæ. Filiam tuam mihi vxorem posco.* Idem infrà eadem Fabula, non longè, *non taceo, quando res vertit bene.* TV VT HODIE ADVEN.] subintellige, vide, aut fac, aut cura, aut aliquod verb. simile. CENAM DES SOROR.] cœnam ob repertam sororem. TV ISTHANC DESPONDE HVIC M.] rectè hîc rogatur miles, vt sororem suam viro despondeat. Nam patre mortuo sororis impuberis, & pupillæ tutor legitimus est. Quare patre mortuo, quod pater viuus faceret, sororem suam Phædromo despondet: & eo auctore fiunt nuptiæ, alioqui, quod cum puella orba contraheretur, sine auctore, ratum non esset. Quin etiam matronæ, & mulieri nuptæ, opus est viri sui auctoritate ad aliquid contrahendum, & quod matrona viro suo non auctore contrahit, irritum est. MED ALAT.] me alat. REPROMISIT B MIHI.] repromittere, est stipulanti promittere, hoc modo, spondes? spondeo. promittis? promitto. suprà, Asin. *Repromittam istoc tibi nomine solutam rem futuram.* Qui autem interrogatione alterius non antegressa promittit, non dicitur repromittere, sed promittere simpliciter. Sed quid de sponsore, seu fideiussore qui pro alio spondet? numquid posteaquam stipulanti promisit, repromisisse dicitur? minimè. Nam qui suo demum nomine stipulanti promittit, repromittere dicitur, non qui alieno. LIBERALI] subintell. causa. causa liberalis est, in qua de libertate cōtrouersia est. Extat titul. de liberali causa, lib. 40. *ff.* ASSERVISSET] vindicasset. hinc assertores, alienæ libertatis vindices. Terent. Adelph. *Nam ego illam liberali assero causa manu.* Plautus Pœnulo, *manu eas asserat suas populareis liberali causa.* Idem suprà eadem comœd. *Memento promisisse te, si quisquam hanc liberali causa manu assereret.* ad quem locum plura. MI FRATER CVPIO.] animaduertenda hæc Planesij puellæ responsio est. nam cùm ita dixisset miles, eius frater, *si hæc volt*, respondit puella, *cupio.* quod plus est quàm volo. SPONDESNE MILES, &c.] sic fiebant sponsalia, antegrediente, scilicet, interrogatione, & subsequente responsione. Sic & sponsiones & stipulationes. tum demum enim valet promissio, ex eáque actio nascitur ex stipulatu, alioqui nudum pactum est. *Stipulatio autem*, vt definit Pomponius lib. 45. Digest. titul. de verborum oblig. *est verborum conceptio, quibus is, qui interrogatur, daturum, facturúmve se, quod interrogatus est, respondet.* Dicta autem stipulatio est à stipe potius quàm à stipite, aut stipulo: quamuis aliter sentiat Theophilus, seu Iustinianus. THESAVRVM MEVM] referendum ad vocem *lenonem*: quæ est accusandi casus, non ad verbum *incedit.* alioqui C dictum esset, *thesaurus meus*, non vt est *thesaurum meum.* Ordo autem est hic, *Sed eccum lenonem, thesaurum meum, incedit.* Iam hoc thesaurum meum, vel sic interpretor simpliciter, apud quem deposui triginta minas: vel vnde tanquam ex thesauro quodam, depromam nummorum quantum volam.

CAPPADOX leno, MILES, PHAEDROMVS, PLANESIVM.

CA. ARGENTARIIS malè credi qui aiunt, nugas prædicant.
Nam & bene & malè credi dico. id adeò hodie ego expertus sum.
Non malè creditur, qui nunquam reddunt, sed prorsus perit.
Vel decem minas dum hic soluit, omnis mensas transiit. D
Postquam nihil fit, clamore hominem posco. ille in ius vocat.
Pessumè metui, ne mihi hodie apud prætorem solueret.
Verùm amici compulerunt, reddit argentum domo.
Nunc domum properare certum'st. MI. heus tu leno, te volo.
PH. Et ego te volo. CA. at ego vos volo ambos. MI. sta sis illico.
Atque argentum properè propera vomere. CA. quid mecum est tibi?
Aut tecum? aut. MI. quia ego ex te faciam pilum catapultarium.
Atque ita te neruo torquebo, itidem vti catapultæ solent,
Delicatum te hodie faciam cum catello vt accubes,
Ferreo ego dico. CA. at ego vos ambo in robusto carcere E
Vt pereatis. MI. collum obstringe, abduce istum in malam crucem.
PH. Quicquid est, ipse ibit potius. CA. prò deûm atque hominum fidem!
Hoccine pacto indemnatum atque intestatum me arripi?
Obsecro Planesium, & te Phædrome, auxilium vt feras.
PLA. Frater obsecro te, noli hunc condemnatum perdere,
Bene & pudicè me domi habuit. MI. haud voluntate id sua.
AEsculapio huic habeto, quòd pudica es, gratiam.
Nam si valuisset, iampridem, quoquò posset, mitteret.
PH. Animaduortite, si potis sum hoc inter vos componere.
Mitte istunc. accede huc leno, dicam meam sententiam,

Si qui-

A Siquidem vultis,quod decrero,facere. CA. tibi permittimus,
Dum quidem hercle ita iudices, ne quisquam à me argentum auferat,
MIL. Quódne promisisti? CA. quî promisi? PH. lingua. CA. eadem nunc nego.
Dicendi,non rem perdendi,hæc gratia nata est mihi,
MIL. Nihil agit,collum obstringe homini. PH. iamiam faciam vt iusseris.
MIL. Quando vir bonus es,responde quod rogo. CA. roga quod lubet.
MIL. Promisistin',si liberali quisquam hanc assereret manu,
Te omne argentum redditurum? CA. non commemini dicere.
MIL. Quid? negas? CA. nego hercle veró.quo præsente?quo in loco?
B MIL. Me ipso præsente,& Lycone trapezita. CA. non taces?
MIL. Non taceo. CA. non ego te flocci facio,ne me territes.
MIL. Meipso præsente,& Lycone factum est. PH. satis credo tibi.
Nunc adeò,vt tu scire possis leno meam sententiam,
Libera hæc est.hic huius frater est,hæc autem illius soror.
Hæc mihi nubet,tu huic argentum redde.hoc iudicium meum est.
MIL. Tu autem in neruo iam iacebis,nisi mihi argentum redditur.
CA. Hercle istam rem iudicasti perfidiosè Phædrome.
Et tibi oberit,& te miles di deæque perduint.
Tu me sequere. MI. quò sequar ego te? CA. ad trapezitam meum,
Ad prætorem.nam inde rem soluo omnibus,quibus debeo.
C MIL. Ego te in neruom,haud ad prætorem hinc rapiam,ni argentum refers.
CA. Ego te vehementer perire cupio,ne tu me nescias.
MIL. Itáne veró? CA. ita hercle veró. MIL. noui ego hos pugnos meos.
CA. Quid tum? MIL. quid tum rogitas? hisce ego,si tu me irritaueris,
Placidum ted hodie reddam. CA. ergo age recipe actutum. PH. licet.
Tu miles apud me cenabis,,hodie fient nuptiæ.
MIL. Quæ res bene vortat mihi & vobis, spectatores,plaudite.

ARGENTARIIS] trapezitis,nummulariis. MALE CREDI] credere alteri, est eius fidei committere. NVGAS PRAEDICANT] nugas loquuntur. NAM ET BENE ET MALE, &c.] videtur legendum *nam nec bene nec malè credi dico.* & sententia talem lectionem postulat, nisi fallor, nec versus eam respuit. NON MALE CRED. QVI NVNQ.] non malè creditur pecunia iis,qui nunquam reddunt,sed prorsus perit.hoc significat leno.credere pecuniam argentariis, non est malè credere, vt nonnulli dicunt. Nam qui malè credit alicui pecuniam, spem tamen habet ali-
D quam recuperandi:neque prorsus perdit, at qui argentariis credit,prorsus perdit. ergo nugantur, qui aiunt argentariis malè credi. VEL DECEM MINAS DVM SOLVIT,&c.] Dum Lyco decē minas duntaxat mihi soluit,mensas omneis transiit.mensas aliorum argentariorum scilicet,ex quibus has decem minas corrogauit,quia domi non habebat, aut se habere dissimulabat.Nonnulli libri habent,*mensis omnis transut,* mendosé. NE MIHI HODIE APVD PRAET. SOL.] per cessionem bonorum. quamquam etiam extra ius,id est, non apud prætorem hodie bonis cedi potest,vt respondet Marcianus.Sic ille lib.42. Digest. tit. 3. *Bonis cedi,non tantum in iure, sed etiam extra ius potest.sufficit & per nuntium, vel per epistolam id declarari.* VERVM AMICI COMPVL.] verùm amici cōmunes tandem eum compulerunt,vt mihi pecuniam debitam dissolueret.REDDIT ARG. D.] tandem argentarius Lyco reddit argentum domo depromtum, non ex alienis mensis peritum. STASIS ILLICO] sta si vis illico. PROPERE PROPERA] aduerbium iunctum cum verbo eiusdem originis. sic suprà ead. comœd. *Nunc nisi tu mihi properè properas dare iam triginta minas,* &c. VOMERE] reddere, resoluere,rescribere.translatio est à cibo, quem ventriculus ferre.aut coquere non potest, sed reuomere necesse habet.QVID MECVM EST TIBI?] quid tibi mecum rei est,miles? AVT TECVM, AVT] additurus erat,*tecum mihi?* sed miles interpellauit. sententia enim verborum lenonis talis est.quid tibi rei mecum est, miles, aut mihi tecum? aut quid mihi tecum Phædrome, aut tibi mecum est? QVIA EGO EX TE FACIAM PIL. CATAP.] pilum catapultarium,iaculum est, quod è catapulta mittitur.Catapulta enim,& iaculum quod catapulta mittitur,significat & tormentum, quo iaculum mittitur, ac torquetur. Significat igitur miles, se lenonem arreptum instar pili catapultarij proie-
E cturum. Declarat autem, quid sentiat, versu proximo, [illegible]. ATQ. ITA TE NERVO TORQ.&c.] explanat & declarat,quod obscurius fortasse dixerat,atque ita te, inquit, fune torto torquebo, id est, iaciam & iaculabor, vt catapultæ neruo torqueri solent. Profert hunc versum Nonius. DELICATVM TE HODIE FACIAM] faciam te hodie mollem,& voluptuarium. declarat quomodo id sit facturus. Est autem iocus ex ambiguo simul, & præter exspectationem, vt iam docebimus. Licét etiam sic explicare,& meliùs, faciam te hodie delicatum cum catello accubare, ferreo,inquam:vel quod idem valet,faciam,vt hodie delicatus cum catello cubes. Est enim hoc genus loquendi permistum & constatum ex duobus, faciam te hodie delicatum cubare:faciam, vt hodie delicatus cubes. qua de re alibi diximus. Nam cùm initium sermonis fecisset à priore genere,faciam te hodie delicatum cum catello cubare, transiit ad alterum in medio cursu, & posteriorem partem posterioris generis, quod est, faciam, vt hodie delicatus cum catello cubes,cum priore parte prioris generis confudit & commiscuit,hoc modo,faciam te delicatum hodie, vt cum catello cubes.Hæc pluribus verbis hoc loco exposuimus,vt quia Plautus hoc loquēdi genus crebrò vsurpat,in aliis simus breuiores,& lectorem admonere tantùm satis habeamus, cùm præsertim iam antè alibi id notauimus, nisi fallor, in Amphitr.ibi,*nunc propterea quòd meus herus Fecit, vt vigilarem,* &c. venio nunc ad vocem *catello,* quæ est anceps & ambigua. Nam *catellum* in neutro paruulam catenam significat.*catellus* in masculino paruum catulum.Nonius,*Catella,* inquit,di-

minutiuum est catenatum:& dicuntur gen. fæm. catellum neutrum à catenis similiter diminutum. Plautus Curculione. *Delicatum* A
te hodie f. & Festus, *catulus*, inquit, *genus quoddam vinculi quod interdum canis appellatur.* Lucilius lib. 20. *cum manicis, catulo,*
collarique vt fugitiuum Deportem. CVM CATELLO VT ACCVBES] delicati homines, & ἄσωτοι, solent habere catel-
los, id est paruos catulos, quos secum cubare faciant. hoc igitur dicit, faciam te delicatum ac beatum, vt cum catello cu-
bes, delicatorum hominum more. vel faciam vt delicatus ac beatus cum catello cubes, &c. Quia autem *catello*, ambi-
guum nomen est (significat enim catellus paruum catulum, quales sunt catuli Melitæi: catellum verò in neutro
vinculi genus est, quod & canis appellatur, vt docent Festus & Nonius, quamquam Festus etiam in masculino ca-
tulum esse ait vinculi genus) subiicit, *ferrea ego dico*, & ita fit iocus παρὰ προσδοκίαν, seu præter exspectationem,
qui modo positus erat in amphibolia. AT EGO VOS AMBO IN ROBVS. CARC. VT P.] at ego,
inquit leno, faciam vos ambos in robusto carcere perire: vel quod idem valet; at ego faciam, vt ambo in ro-
busto carcere pereatis: *vos ambo*, sic accipio, vt sit accusandi casus, & *ambo* positum sit pro *ambos*, vt apud Horat. Sat. 3.
lib. 2. *præterea ne vos titillet gloria iureiurando obstringam ambo, vter ædilis fueritis, vel vestrum prætor, is intestabilis, & sacer*
esto. Est enim hîc quoque genus locutionis commistum: vt suprà, & subintelligendum *faciam*, seu potius repetendum
è superioribus: hoc modo, faciam vos ambos in robusto carcere vt pereatis, pro, faciam vos ambos in robusto carcere
perire. vel faciam, vt vos ambo in robusto carcere pereatis. dixit autem *in robusto carcere* vel pro, in valido carcere, &
qui non facilè effringi possit, vt apud Horatium, *Robustæ fores.* Od. 16. lib. 3. vel pro, in robore: erat autem robur, vt docet
Festus, locus in carcere, lignis seu tabulis robusteis septus; in quem malefici præcipites agebantur. Apuleius Apolog. B
2. *O mirum commentum! O subtilitas digna carcere, & robore!* Valer. lib. 6. cap. de Seueritate, *Supremúsque humanæ conste-*
rnationis honor filijs Gracchi, & nepotibus Africani defuit. Quinetiam familiares eorum, ne quis reip. inimicis amicus esse vellet, de
robore præcipitati sunt. T. Lucretius Carus de rer. nat. lib. 4. *Verbera, carnifices, robur, pix, lamina, tædæ,* &c. ad quem lo-
cum lectorem fortasse legere iuuabit, quæ notauimus in Comment. Lucret. Itaque legendum fortasse est, *in robusteo*
carcere. neque est quod quemquam moueat syllabarum numerus auctus. Nam *eo* potest esse vnius syllabæ: quem ad-
modum & in aliis nominibus. sic tuum & tuam, &c. sæpe vnius syllabæ fit, & *certior* duarum. COLLVM OBSTR.] suprà
in Amphitr. *Cùm ego Amphitruonem collo hinc obstricto traham.* IPSE IBIT POTIVS] subintell. quàm eum abducam,
seu abripiam. INTESTATVM] id est, sine testibus. ME ABRIPI?] legendum fortassis est *me abripi?* immò verò *med abri-*
pi? pro me abripi? propter versum. NOLI HVNC CONDEM. PERD] quo modo potest esse condemnatus & indemna-
tus? Nam suprà dixit Cappadox se esse indemnatum. Respondeo, Planesium non dicere Cappadocem esse côdemna-
tum, sed rogare fratrem militem, ne Cappadocem ad prætorem rapiat, vt ibi condemnatus à prætore grauiter multe-
tur. ÆSCVLAPIO HVIC HABETO, &c.] qui eum non ieiunauit morbo. COMPONERE] sedare. Virg. Pal. *Non nostrum inter*
vos tantas componere lites. QVOD DECRERO] quod pronunciauero tanquam iudex, aut quod pronunciauero, tanquam
prætor. HABVIT] exhibuit, eduxit seu educauit. TIBI PERMITTIMVS] ad te referimus, te iudicem sumimus aut
probamus. DVM QVIDEM, &c.] dum modo quidem, &c. QVODNE PROMISISTI?] non auferatur abs te argentum C
quod promisisti? QVI PROMISI?] qui, id est, quo instrumento, seu quomodo promisi? sic autem habent quinque li-
bri manuscripti, non vt libri vulgati, quod promisi, &c. nam *quod promisi*, quomodo edidit Camerarius, etiam eam le-
ctionem reieci. LINGVA] respondet Phædromus, lingua, subintell. promisisti. EADEM NVNC NEGO] eadem lingua,
qua promisi, nunc nego. hunc locum qui mendosus erat in omnibus aliis editionibus, felicissimè restituimus, libris no-
stris manuscriptis ducibus atque auctoribus. DICENDI NON REM PERD. HAEC GR. N. EST M.] ordo est,
hæc (lingua) nata est mihi, dicendi, id est, loquendi, non rem perdendi gratia. NIHIL AGIT.] id est, nihil promouet,
nugatur. Pius Bononiensis mauult hîc legi *dicendi, non rem perd.* &c. Sed nihil mutandum, & lectionem illam latini ser-
monis consuetudo ferre non potest. PROMISISTIN', SI LIBERALI, &c.] nónne promisisti, si quis hanc puellam libe-
rali causa manu assereret, te omnem pecuniam redditurum? NON EGO TE FLOCCI FACIO.] hyperbolicôs dictum,
ne flocci quidem te facio. TV AVTEM IN NERVO, &c.] neruum appellamus, inquit Festus, etiam ferreum vincu-
lum, quo pedes impediuntur, quamquam Plautus eo etiam ceruices vinciri facit. Hoc igitur dicit miles. tu autem leno
nisi mihi pecuniam quam debes, soluis, vincieris. Hæc autem eò referenda sunt, quòd qui pecuniam alteri debebant,
& se debere confessi erant, aut iudicati fuerant, nisi intra triginta dies soluissent, neq. quisquam pro eis soluisset, à cre-
ditore duci & vinciri poterant, quod ex Aul. Gell. lib. 20. cap. 1. intelligere licet, qui hanc legem ex 12. tabulis profert,
Æris confessi debitique iudicatis 30. dies sunto, post 30. dies manus endo iacito in ius ducito. ni iudicatum faxit, aut quips em en- D
do iure vindicit, secum ducito, vincito aut neruo, aut compedibus quindecim pondo: ne minore, aut si volet, maiore vincito. si volet,
de suo viuito. ni de suo viuit, qui em vinctum habebit, libram farris endo die dato. si volet, plus dato, &c. Nam quæ retulimus, sa-
tis sunt ad id de quo agitur. Quin ne superiora quidem illa posuissemus, sed lectorem ad A. Gell. & ad eos, qui leges 12.
tabul. collegerunt, reiecissemus, nisi apud illos mendosissimè scripta esse, compertum haberemus. si quis forte autem
horum verborum explicationem requiret, non pigebit me difficillima quæq; explicare. manus endo iacito, id est, ma-
nus iniicito. faxit, id est, fecerit. quips, id est, quispiam. em, id est eum. endo iure, id est, in iure. vindicit, id est, vindicarit,
seu vindicat. cetera nota & plana sunt homini non tardissimo. Eodem pertinent hæc T. Liuij ex lib. 6. Annal. *An place-*
ret fœnore circumuentam plebem, ni potius, quàm sortem, creditum soluat, corpus in neruum ac supplicia dare? & gregatim quoti-
die de foro addictos duci? & repleri vinctis nobilium domos? & vbicumque patricius habitet, ibi carcerem priuatum esse? PER-
DVINT] perdiderint, optatiui modi. AD TRAPEZITAM MEVM, AD PRAET.] ad prætorem, qui mihi trapezitæ instar
est: quia creditoribus meis à prætore soluo: hoc est, patior me, à creditoribus meis in ius, seu ad prætorem vocari. prætor
autem me absoluere solet, cùm iis, qui à me petunt actionem, negat. Nam prætor neque actionem neque iudices da-
bat iis quibus ob turpem causam debebatur: vel dic, à prætore soluo tanquam à trapezita, quia in ius vocatus, id est, ad
prætorem, cedo bonis. cessio autem bonorum, erat iuris prætorij. Atque ita hunc locum mauult explicare Simeo Bo-
sius Lemouix, quomodo & illum superiorem, *Pessimè metuo ne mihi hodie apud prætorem solueret:* quomodo etiam nos ex-
plicauimus. NE TV ME NESCIAS] ne tu me ignores. PLACIDVM TE HO. R.] sic in Milit. glor. *mitis sum equidem* E
fustibus. Sed videtur legendum *sed hodie*, aut vocalis prouocabuli *te*, non eliditur à vocali sequente. RECIPE] recupera,
Tu Phædrome, omnem pecuniam actutum recipe.

FINIS CVRCVLIONIS.

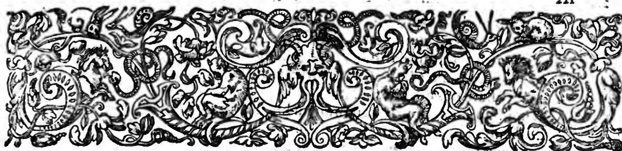

CASINA.

DRAMATIS PERSONAE.

PROLOGVS.	
CHALINVS	seruos.
OLYMPIO	villicus.
CLEOSTRATA	vxor.
PARDALISCA	ancilla.
MVRRHINA	mulier.
STALENO	senex.
ALCESIMVS.	senex.
COQVS.	ANCILLAE.

GREX.

ARGVMENTVM CASINAE.

A CONSERVAM vxorem conserui duo expetunt.
Alium senex allegat, alium filius.
Sors adiuuat senem, verùm decipitur dolis,
Ita ei subiicitur pro puella, seruulus
Nequam, qui dominum mulcat, atque villicum.
Adolescens ducit ciuem Casinam cognitam.

B CONSERVAM] Casinam. CONSERVI DVO.] Chalinus & Olympio. ALIVM SENEX ALLEG.] senex Staleno, qui Casinam amabat, seruum Olympionem mittit, & subornat, qui Casinam vxorem poscat. ALLEGAT] ad vxorem mittit. FILIVS.] Euthynicus, qui est muta persona, seu κωφὸν πρόσωπον, amans pariter Casinam, Chalinum seruum ad matrem mittit, qui Casinam itidem vxorem poscat. SENEM,] Stalenonem. DECIPITVR.] ab vxore Cleostrata, & ancilla Pardalisca, & Myrrhina vicina. PRO PVELLA.] pro Casina. SERVOLVS.] Chalinus. MVLCAT,] verberat. VILLICVM] Olympionem. ADOLESCENS] Euthynicus.

PROLOGVS.

SALVERE iubeo spectatores optumos,
Fidem qui maximi facitis, & quos fides.
Si verum dixi, signum clarum date mihi,
Vt vos mihi æquos iam indè à principio sciam.
Qui vtuntur vino vetere, sapienteis puto,
Et qui libenter veteres spectant fabulas.
C Antiqua opera, & verba qum vobis placent,
AEquum placere est antè veteres fabulas.
Nam nunc nouæ quæ prodeunt comœdiæ,
Multo sunt nequiores, quàm nummi noui.
Nos postquam populi rumorem intelleximus,
Studiosè expetere vos Plautinas fabulas.
Antiquam illius edimus comœdiam,

Quam vos probaſtis, qui eſtis in ſenioribus. A
Nam iuniorum qui ſunt, non norunt, ſcio.
Verùm vt cognoſcant, dabimus operam ſedulò.
Hæc quum primùm acta eſt, vicit omneis fabulas.
Ea tempeſtate flos poetarum fuit,
Qui nunc abierunt hinc in communem locum,
Sed abſentes tamen proſunt præſentibus.
Vos omnes opere magno eſſe oratos volo,
Benignè vt operam detis ad noſtrum gregem.
Eiicite ex animo curam atque alienum æs,
Ne quis formidet flagitatorem ſuum.
Ludi ſunt, ludus datu'ſt argentariis. B
Tranquillum'ſt, Alcedonia ſunt in foro.
Ratione vtuntur, ludis poſcunt neminem,
Secundùm ludos reddunt autem nemini.
Aures vaciuæ ſi ſunt, animum aduortite,
Comœdiæ iam nomen dare vobis volo:
Clerumenoe vocatur hæc comœdia
Græcè, Latinè Sortientes. Diphilus
Hanc Græcè ſcripſit, pòſt id rurſum denuò
Latinè Plautus cum latranti nomine.
Senex hîc maritus habitat, eij'ſt filius.
Is vnà cum patre in illiſce habitat ædibus. C
Eſt ei quidam ſeruos, qui in morbo cubat,
Immò hercle verò in lecto, ne quid mentiar.
Is ſeruos, ſed abhinc annos factum eſt ſedecim,
Quum conſpicatus eſt primo crepuſculo
Puellam exponi, adit extemplo ad mulierem
Quæ illam exponebat: orat vt eam det ſibi.
Exorat, aufert, detulit rectà domum.
Dat heræ ſuæ, orat vt eam curet, educet.
Hera facit, educauit magna induſtria,
Quaſi ſi eſſet ex ſe nata, non multo ſecus.
Poſteaquam adoleuit ad eam ætatem, vti viris D
Placere poſſet: at puellam eam hic ſenex
Efflictim amat, & item huius contrà filius.
Sibi nunc vterque contrà legiones parat,
Paterque, filiúſque, clam alter alterum.
Pater allegauit villicum qui poſceret
Sibi iſtam vxorem: is ſperat, ſi ei ſit data,
Sibi fore paratas clam vxorem excubias foris.
Filius autem armigerum allegauit ſuum,
Qui ſibi eam vxorem poſcat. ſcit, ſi id impetret,
Futurum quod amat, intra præſepeis ſuas. E
Vxor ſenis ſenſit virum amori operam dare,
Propterea ea vnà conſentit cum filio.
Ille autem poſtquam ſenſit, filium ſuum
Eandem illam amare, & eſſe impedimento ſibi,
Hinc adoleſcentem peregrè ablegauit pater.
Sciens eius mater, ei dat operam abſenti tamen.
Is, ne exſpectetis, hodie in hac comœdia
In vrbem non redibit, Plautus noluit:
Interrupit pontem, qui erat ei in itinere.

A Sunt hîc quos credo nunc inter se dicere:
Quæso hercle quid istuc est?seruiles nuptiæ,
Seruíne vxorem ducent? aut poscent sibi?
Nouum attulerunt,quod fit nusquam gentium.
At ego aio hoc fieri in Græcia & Karthagini,
Et hîc in nostra terra etiam in Apullia.
Maioréque opera ibi seruiles nuptiæ,
Quàm liberales etiam,curari solent.
Id ni fit,mecum pignus,si quis volt,dato,
In vrnam mulsi,Pœnus dum iudex fiet,
B Vel Græcus adeò,vel mea caussa Appulus.
Quid nunc? nihil agitis sentio,nemo sitit.
Reuortar ad illam puellam expositit iam,
Quam serui summa vi sibi vxorem expetunt.
Ea inuenietur & pudica & libera
Ingenua Atheniensis:neque quicquam stupri
Faciet profectò in hac quidem comœdia.
Mox hercle verò pòst,transacta fabula
Argentum si quis dederit,vt ego suspicor,
Vltrò ibit nuptum,non manebit auspices.
C Tantum est,valete,bene rem gerite,& vincite
Virtute vera,quod fecistis antidhac.

MAXIMI FACITIS,} plurimi facitis. ET QVOS FIDES.} sic legendum,non vt vulgò, *& vos fides*. SIGNVM CLAR. D. M.} claro applausu significate me verum dixisse. ÆQVOS} beneuolos, propitios. QVI VTVNTVR VINO VETERE SAPIENT. PVTO, ET QVI LIB.} Horatius in epist. ad August. multis & bonis versibus docet,non,vt vina,sic & poëmata,quæ sint antiquissima,esse optima. sic ille, *Si meliora dies,vt vina,poëmata reddit: Scire velim pretium chartis quotus arroget annus*, &c. ad quem locum notauimus in commentariis Horatianis, Pindarum, Olymp. carm. 9. contrà in hac sententia fuisse,vinum vetus esse laudandum,& noua carmina. sic ille, [illegible]. Sic Dinarchus in Truculento, cùm dixisset ancilla Astaphium, amatorem esse oppidi hostilis similem, quia optimum sit amicæ eum quàm primùm expugnari, ac spoliari,respondet, multùm interesse inter amicum & amatorem, quia quàm vetertimus amicus homini est optimus: cùm amator contrà,quasi piscis, nusquam sit, nisi recens,vt ait lena illa in Asinaria. ANTIQVA OPERA, ET VERBA, &c.} At qui monebat vt moribus antiquis, verbis præsentibus vtamur. NEQVIORES} improbiores, peiores, deteriores. NVMMI NOVI.} qui plerumque sunt improbi & falsi. QVI ESTIS IN SENIORIBVS.} qui numeramini in senioribus. NAM IVNIORVM, QVI SVNT} id
D est,nam qui sunt è numero iuniorum. sic autem habent libri & manuscripti, & impressi: neque quidquam mutandum, vt existimat quidam amicus meus,vir doctus,qui vult legi, *Nam iuniores qui sunt*, &c. quamuis enim hæc scriptura sit facilior,ac planior,recepta tamen est anteponēda est,nec inusitata est: *iuniorum* autem,patrius casus est diuisionis. FLOS POETARVM FVIT.} Græci [illegible]. Theocr. [illegible]. Catull. de & Cœlio,& Quinctio, *Cælius Aufilenum,& Quinctius Aufilenam Flos Veronensium depereunt iuuenum*. M. Tull. pro Flacco, *flos legatorum*. Idem pro Plancio, *flos equitum Romanorum*. Idem Philipp 2 *flos nobilitatis,& iuuentutis*. Idem de Claris oratoribus, *flos populi*. verùm significat prologus, mea quidem sententia,non,vt quidam putant,Plautum eo tempore poëtarum florem, id est,præstantissimum fuisse,quod tamen verū est,sed eo tēpore poëtas optimos vixisse. QVI NVNC ABIER. HINC IN COMM. L.} qui nunc mortui sunt,&,vt alibi loquitur,qui ad pluris abierunt. communis omnium locus, & commune omnium mortalium,vt appellat Lucret. 5. *sepulcrum terra est*. vel per cōmunem locum domū Plutonis significat,Orci tenebras, inferos, Acheruntē. SED ABSENTES TAMEN PROSVNT PRAES.} sed tamen poëtæ illi,qui mortui sunt,& qui absunt à nobis,nobis,qui viuimus,prosunt. Horat. in Epist. ad Pisonē, *Aut prodesse volunt,aut delectare poëtæ: Aut simul & iucunda & idonea dicere vitæ*. Sic omnes scriptores,quorum monumenta ad nos peruenerunt, nobis etiam absentes prosunt,aut certè nos delectant. nonnulli vtrumque præstant. Sed Simeo Bosius hunc locum sic explicat, Sed absentes tamen sunt pro præsentibus, hoc est. proinde est,ac si præsentes essent. vt sit [illegible] AD NOSTRVM GREGEM} ad gregem comicum, comœdos seu actores huius Comœdiæ. CVRAM ATQVE ALIENVM AES.} vel curam æris alieni: vel curam omnem
E generaliter,& curam,seu cogitationem æris alieni. quæ cura viros bonos, & suæ bonæ existimationis retinendæ cupidos valdè sollicitat, & sæpe ex somno exsuscitat. Hinc Augusti iocus in quendam equitem Romanum mortuum, qui viuus H-S ducenties debuerat. & amplius: idque æs alienum celauerat. & nihilominus tranquillo solutóque animo vixerat. Cùm igitur is diem suum obiisset,eáque æris alieni magnitudo apparuisset: Augustus culcitam eius cubicularem in eius auctione sibi emi iussit: & iussum eius mirantibus,causámque quærentibus: vt in ea culcita cubans,inquit,in qua ille tantum debens dormire potuit, ego quoque securè dormire possim. Ad hunc locum pertinet ille In Menæchmis, *Facilin' tu dormis curans?* MEN *perdormisco. si resolui argentum cui debeo*. NE QVIS FORMIDET FLAGITATOREM SVVM.} ne quis creditorem suum acriter ac odiosè pecuniam sibi debitam flagitantem pertimescat. flagitatorem posuit, pro creditore molesto,atque importuno. Sic in Mostellaria,quanquam translatè, *Sol semper hîc est vsque à mane ad vesperum: Quasi flagitator adstans vsque ad ostium*. LVDI SVNT.} in quibus spectandis populus Romanus occupatus est. LVDVS DATVS'T ARGENTARIIS} vt neque à quoquam quod sibi debetur,flagitent: neque quisquam,quod debent,ab eis flagitet. Argentariis otiosis esse, & ludere licet. argentariis data est otiandi ac ludendi facultas. TRANQVILLVM'ST.} tralatio est. non enim significat cælum esse tranquillum,& sudum: (quanquam hoc quoque fortassis ita ceciderat) sed res esse tranquillas,quia creditores hoc tempore suis debitoribus molesti non sint. & quia in foro sit otium, & silentium. ALCEDONIA SVNT IN FORO} idem ferè dicit aliis verbis. Alcedonia,id est,dies Halcyonij. Alcedo enim,vt docet Festus,dicebatur ab antiquis,Halcyone,seu Halcyon,auis marina ex eo appellata, quòd in littore maris

oua parit. Var.lib.6.De ling.Lat.apud Pacuuium,inquit,Halcyonis ritu litus peruolgās feror.Hæc enim auis Græcè dicitur ἀλκυών,à nostris halcedo. quoniam hæc hieme pullos dicitur tranquillo mari facere. eos dies halcyonios appel- A lant.De diebus Halcyoniis sic Suidas,αἱ δὲ ἡμέραι,καὶ γαλήνην ἔχουσαι ἡμέραι,ἀλκυονίδες, ... id est, dies à ventis quieti & tranquilli Halcyonij appellantur.Exstat de hac aui,& de diebus Halcyoniis dialogus Luciani venustissimus,hac inscriptione,ἀλκυὼν,ἢ περὶ μεταμορφώσεως.Plinius lib.10.cap.32. *Eo maximè sunt insignes Halcyones. Dies earum partus,maria,quique nauigant,nouere.Ipsa auis paulò amplior passere,colore cyaneo ex parte maiore,tantùm purpureis & candidis admistis pennis,collo gracili,& procero.*sequitur paucis versibus interpositis,*Fœtificant bruma, qui dies Halcyonides vocantur,placido mari per eos dies,& nauigabili,Siculo maximè.*Idem lib.2.cap.46.*Ante brumam autem septem diebus,totidémque postea sternitur mare Halcyonum fœturæ.vnde nomen hi dies traxere.reliquum tempus hyemat.* Ælianus lib.1. cap.36. ... id est,porro autem pariente Halcedine, sternuntur quidem maria.pacem verò & amicitiam colunt venti.quamuis autem media hieme pariat,dat ei salutem tamen cæli tranquillitas:& tum temporis dies Halcyonios agitamus. Idem lib.9.capit. 17. narrat ac describit mirabilem huius auis nidificandi rationem. Aristoteles libro quinto, capite octauo, de historia animalium, ἡ δὲ ἀλκυὼν τίκτει περὶ τροπὰς χειμερινάς, διὸ καὶ καλοῦνται,ὅταν εὐδιειναὶ γένωνται αἱ τροπαὶ,ἀλκυονίδες ἡμέραι ἑπτὰ μὲν πρὸ τροπῶν,ἑπτὰ δὲ μετὰ τροπάς, καθάπερ καὶ Σιμωνίδης ἐποίησεν, &c.id est,Halcyon circa solstitium brumale, hoc est circa brumam parit. quapropter cùm bruma serena & tranquilla est, dies Halcyonij appellantur, septem ante brumam, septem secundum brumam, quemadmodum etiam Simonides B cecinit,&c.Seruius ad illud Virgil.lib.1.Georg. Dilectæ Thetidi Halcyones, notat: hæ aues nidos faciunt in mari media hieme: quibus diebus tanta est tranquillitas, vt prorsus nihil in mari moueri possit:vnde dies Halcyonij vocantur, Plautus in Pœn.*Iam hercle tu peristi, nisi illam mihi tam tranquillam facis, quàm mare est olim, cùm ibi Halcedo pullos educit suos.*RATIONE VTVNTVR: LVDIS POSC. NEM.}argentarij rationem in hoc sequuntur,quòd ludis poscunt neminem pecuniam,aut fœnus sibi debitum.Nam si ludorum diebus poscerent, ratione non vterentur. vel sic, nunc ludorum diebus ratione vtuntur,cùm pecuniam neminem poscunt.proindè ac si dicat.cùm pecuniam poscunt, ratione non vtuntur:vel sic,& verò acutè,vt intelligamus Prologum iocari,& sales Plautinos imitari: *Argentarij ratione vtuntur,* id est, seriò poscunt: ludis neminem poscunt:id est, ioco neminem poscunt. non iocantur argentarij, cùm pecuniam poscunt,sed res serias agunt,& seriò poscunt. Quæ explicatio,Simeonis Bosij est, ingeniosi & eruditi viri. Ego tamen simpliciter sic explicari malo,vt suprà dixi,argentarij nunc ratione vtuntur, quia his ludorum diebus pecuniam à suis debitoribus non flagitant.quòd si aliter facerent,ratione non vterentur. SECVND. LVD. REDD. AVTEM N.} iocus in argentarios,qui sunt acres & molesti in poscendo: tricones, & lenti in reddendo. AVRES VACIVAE SI SVNT, &c.si sunt aures vacuæ,&c.Sic autem autem legendum esse iam decem abhinc annos conieci, partim ex ipsa sententia, partim ex vetusta loquendi consuetudine.vaciuum enim dicebant veteres,pro vacuum,& vaciuitas,pro vacuitas. sic infrà eadem Comœd *Vt bene vaciuas ædeis fecisti mihi?*& in Pseud.*Fac sis vaciuas, Pseudole, ædeis aurium.*vulgata autem lectio,quæ etiam in libris manuscriptis reperitur,ferri non potest. CLERVMENOE VOC.} sic legendum,non *clerumene.* C Clerumenoë autem litteris Latinis est κληρούμενοι, Græcis,id est,sortientes.sic Canephoroë apud Ciceronem lib.4.Accus.Canephoroe ipsæ vocabantur.sic enim edendum curauimus. PLAVTVS CVM LATRANTI NOMINE} id est, Plautus cum suo canino nomine,Plauti,scilicet.Nam Planti,vt docet Festus,appellantur canes,quorum aures languidæ sunt,ac flaccidæ,& latius videntur patere. Non assentior autem ijs, qui sic explicant, Plautus cum latranti nomine, id est cum Marci nomine,seu prænomine:vel cum barbaro,id est,Latino,seu Romano nomine Marci.Quamuis enim fatear,Marci prænomen esse nomen Romanum,non continuò tamen fatebor etiam per nomen latrans significari nomē Romanum,propterea quòd in voce *barbarus*,sunt duæ litteræ, r, r. nam hoc valde ridiculum est: & miror illis hoc vnquam in mentem venire potuisse. dicamus igitur per nomen *latrans* significari nomen, seu cognomen Plauti, propter eam causam,quam exposuimus.Quid est enim aliud,ita dicere, Plautus cum latranti nomine, quàm Plautus, cui nomen,seu cognomen est animalis latrantis,id est, canis? Quòd autem quidam alij nomen *latrans* referri volunt ad nomen Casinæ,quia Casina & canis habeant eandem primam syllabam: minimè omnium probo. dicerem cur, nisi res in promtu esset.SENEX HIC M. HAB.}hoc in loco senex Stalino vir Cleostratæ habitat. EI EST FILIVS.} ei seni filius est,nomine Euthynicus.QVIDAM SERVOS,}quidam seruus. IN MORBO CVBAT.} morbo affectus decumbit. IS SERVOS SED ABHINC A. F. EST SEDECIM}ordo est,sed factū est abhinc annos sedecim,cùm is seruus con- D spicatus est primo crepusculo puellam exp.CONSPICATVS EST}conspexit.PRIMO CREPVSCVLO}crepusculum, lux dubia.primo crepusculo,primâ vespera,prima luce dubia vespertina, ... creperus, dubius.Lucret.lib.5. *Ex æquatâque sunt creperi certamina belli.*PVELLAM EXPONI.}puellam Casinam exponi: à qua hæc comœdia dicta, & inscripta.Festus.Casinam fabulam Plautus inscripsit ab ancillæ nomine Casina. quam amari à sene introduxit. EXPONI} extra ædeis poni, ad incertum mortis,& vitæ casum:quod faciebant,qui pueros natos alere,seu tollere nolebant. Terent.Heautont.*Nisi me animus fallit,hic profectò est annulus,quem ego suspicor,Is,quicum exposita'st gnata.* Idem Hecyra, *Continuò exponetur.*ad quod annotat Donatus,*ad mortem scilicet.*HERAE SVAE} Cleostratæ. MAGNA INDVSTRIA} φιλοπόνως.accuratè,magno labore. QVASI ESSET EX SE N.}tanquam si esset è se nata:proindè ac si esset è se nata. POSTEAQVAM ADOL. AD EAM AET.} posteaquam ad ætatem maturam peruenit, posteaquam matura viro facta est. adoleuit,id est,creuit.olesco.cresco.hinc suboles,& indoles. HIC SENEX} Stalino. EFFLICTIM AMAT} efflictim, id est,vsque eò dum effligatur. Sic Probus,teste Carisio,suprà in Amphitrione,*Nunquam ædepol quemquam mortalem credo ego vxorem suam Sic efflictim amare, proinde vt hic te efflictim deperit.* SIBI NVNC VTERQVE CONTRA LEG. P.} allegoria à re militari.significat vtrumque omnes vndique copias, & fallacias colligere atque aduocare, quibus Casinæ nuptias expugnare possit.PATER ALLEGAVIT VILL. QVI POSC.} pater Stalino misit Olympionem villicum ad vxorem,qui ab ea Casinam sibi vxorem posceret.ALLEGAVIT} priuatim misit. IS} senex Stalino.EI}Olympioni. CLAM VXOREM}al.clam vxore.EXCVBIAS FORIS.}locum,vbi foris excubet.significat,si hoc contingat, vt Olympioni villico detur Casina,fore,vt cum ea,inscia vxore,liberè cubare possit.FILIVS AVTEM}Euthynicus. ARMIGERVM}Chalinum.INTRA PRAESEPEIS SVAS,}in promtu paratum.in sua potestate.translatio,seu potius allegoria est à iumentis,quæ quod habent intra præsepeis suas,eo liberè fruuntur. VXOR SENIS.}Cleostrata. ILLE AVTEM.} senex E autem,&c. ET DAT OPERAM ABS. T.}ei quamuis absenti dat operam tamen.ALLEGAVIT}amandauit.procul à domo misit. INTERRVPIT PONTEM,}interclusit ei reditum.ademit ei redeundi in vrbem facultatem,veluti interrupto ponte.allegoria est,ducta à re militari.Cæsar lib.1.de bello Gall.*Pontem qui erat ad Geneuam,iubet rescindi.*T.Liuius lib.26.Annal.*vbi intercisum pontem à Fregellanis morandi itineris causa inuenit.*SVNT HIC, QVOS,&c.} occupat tacitam obiectionem.SERVILES NVPTIAE.&c.}serui matrimonium contrahere non possunt, iure ciuili, neque sunt iustæ nuptiæ,neque seruorum mulieres dicuntur vxores,sed coniunctæ.vt apud Varronem lib 1.De re rust.cap.17.neque qui ex seruilibus nuptiis nascuntur,liberi sunt.AT EGO AIO HOC} solutio.ET KARTHAGINI} datiuus est,instar aduerbij, quietem in loco significans.Licebat etiam dicere,*&* *Karthagine.* notauimus in commentariis in Cornelium Nepotem, de vitis clarorum Græciæ Imperatorum. ET HIC IN NOSTRA TERRA.} in qua terra?in Appulia,vt subiicit. QVAM LIBERALES.&c.}quàm nuptiæ liberarum personarum.MECVM PIGNVS, SIQVIS VOLT, D.} mecum, siquis volt,pignore certato. MVLSI}vini melle conditi. POENVS DVM IVD. S.}significat Pœnos esse bibaces, similitérque

A militérque Græcos & Appulos. ideóque se iudicem ex aliqua harum nationum optare. NIHIL AGITIS.} mecum, pignore dato, non certatis. NEMO SITIT} nemo vult vrnam mulsi à me ablatam bibere. QVAM SERVI SVMMA VI, &c.} quam serui summo studio, summáque cōtentione sibi vxorem poscunt. non tamen suo nomine, sed alieno. nam Olympio, patri: Chalinus, filio operā dat. ET PVDICA, &c.} pudica, quia, vt mox subiicit, nihil faciet stupri; neque ei vitium offeretur. TRANSACTA FABVLA,} peracta comœdia. ARGENTVM SIQVIS DEDERIT,} si quis Casinæ pecuniam dederit, vt iam sit dotata, &c. NON MANEBIT AVSPICES.} non exspectabit auspices: sed sine auspicibus, vltrò nubet. vltrò, id est maritum appetens, non appetita. Solitos esse adhiberi auspices in nuptiis declarant vel illa ex Cluentiana: *Nubit genero socrus: nullis auspicibus, nullis auctoribus, funestis ominibus omnium.* Virgil. lib. 3. Æneid. princip. *Sacra Dioneæ matri, Diuísque ferebam, Auspicibus cœptorum operum.* VIRTVTE VERA:} aperto Marte, vel potius virtute, id est vera fortitudine, non fallacia & dolo malo. ANTIDHAC} antehac.

ACTVS PRIMVS.

B

CHALINVS. OLYMPIO.

ON mihi licere meam rem me solum, vt volo,
Loqui atque cogitare, sine te d arbitro?
Quid tu (malum) me sequere? OL. quia certum'st mihi
Quasi vmbræ quoquò ibis tu, te persequi.
Quin edepol etiam, si in crucem vis pergere,
Sequi decretum est: dehinc conicito ceterum,
Possísne, nécne, clam me sutelis tuis
C Præripere Casinam vxorem, proinde vt postulas.
CH. Quid tibi negotij mecum est? OL. quid ais impudens?
CH. Quid in vrbe restas villice hîc magni pretij?
OL. Liber. CH. quin ruri es in præfectura tua?
Quin potius quod legatum'st tibi negotium,
Id curas, atque vrbanis rebus te abstines?
Quid huc venisti sponsam præreptum meam?
Abi rus, abi dierectus tuam in prouinciam.
OL. Chaline, non sum oblitus officium meum.
Præfeci rure rectè qui curet. tamen
D Ego huc quod veni in vrbem, vbi impetraro,
Vxorem vt istanc ducam, quam tu deperis,
Bellam & tenellam Casinam, conseruam tuam:
Quando ego eam mecum rus vxorem abduxero,
Rure incubabo vsque in præfectura mea.
CH. Tun' illam ducas? hercle me suspendio,
Quàm tu eius potitor fias, satius est mortuum.
OL. Mea præda'st illa, proin' tu te in laqueum induas.
CH. Ex sterquilinio effosse, tua illæc præda sit?
E OL. Scies hoc ita esse. CH. væ tibi. OL. quot te modis,
Si viuo, habebo in nuptiis miserum meis?
CH. Quid tu mihi facies? OL. egóne quid faciam tibi?
Primum omnium huic lucebis nouæ nuptæ facem.
Post-illa vt semper improbus, nihilique sis.
Post id locorum, quando ad villam veneris,
Dabitur tibi amphora vna, & vna semita,
Fons vnus, vnum ahenum, & octo dolia:
Quæ nisi erunt semper plena, ego te implebo flagris.
Ita te aggerunda curuum aqua faciam probè,
Vt postilena possit ex te fieri.
Post autem nisi ruri tu eruom comederis,
Aut quasi lumbricus terram, quod te postules

Gustare quicquam:nunquam edepol iciunium A
Iciunium est æquè,atque ego ruri reddibo te.
Post id qum lassus fueris & famelicus,
Noctu vt condignè te cubes,curabitur.
CH. Quid facies? OL. concludere in fenestram firmiter,
Vnde auscultare possis,quum ego illanc osculer,
Quum mihi illa dicet,mi animule,mi Olympio,
Mea vita,mea medulla, mea festiuitas,
Sine tuos ocellos deosculer voluptas mea,
Sine amabo ted amari,meus festus dies,
Meus pullus passer,mea columba,mi lepus. B
Quum mihi hæc dicentur dicta,tum tu furcifer,
Quasi mus in medio pariete versabere.
CH. Nunc ne tute mihi respondere postules,
Abeo intrò:tædet sermonis tui. OL. te sequor
Hic quidem pol. certo nihil ages sine me arbitro.

NON MIHI LICERE MEAM REM ME S.}cum indignatione pronuntiandum:& subintelligendum,ferendúmne est?aut par est?aut aliquid simile. Est enim præcisa locutio. quod genus loquendi suprà notauimus in Amphitr.*ita me probri, Stupri,dedecoris,à viro argutam meo?*& præterea a.ibi.SINE TED ARBITRO?} sine te arbitro?te non arbitrante?id est,non spectante?notauimus enim suprà in Aulul.ibi,*Hinc ego huc & illuc potero,quid agant, arbitrarier.*arbitrum interdum vsurpari, pro eo,qui testis est rei quæ geritur , quíque eam spectat:
& arbitrari pro spectare & prospicere. (MALVM.) } interiectio indignationem,aut stomachum significans.Terentius C
Heaut.*quas malùm,ambages mihi narrare occipis?* QVASI VMBRAE,} sic legendum,non,vt vulgò,*quasi vmbra.*Ordo enim est hic,*quia certum'st mihi,quasi vmbræ,te quoquò ibis persequi.*CONIECTO CETERVM,&c.}diuinato cetera,vtrum possis,&c.SVTELIS TVIS,}fallaciis tuis,astutiis tuis. suprà in Amphitr.*consutis dolis.* ad quem locum notauimus, quæ ad hoc pertinent.PROINDE VT POSTVLAS}ita vt postulas.QVID IN VRBE RESTAS VILL. &c. } quamobrem hic in vrbe remanes & cunctaris villice contemtissime?legendum autem est *restas* , & ita habent omnes libri & manuscripti & vulgati,præter eos qui editi sunt à Camerario : qui habent *reptas* , quam scripturam minus probo. nam primùm si *reptas* probaremus, vt sit tralatio, pro tardo ingressu venis,ab animalibus reptilibus,legendum esset *in vrbem.* Deinde verbum *reptas* non conuenit adolescenti aut iuueni,sed potius seni,aut homini otioso, & leniter ac placidè deambulanti,vt apud Horat.epist.4.lib.1.*Aut tacitum siluas inter reptare salubreis?* magni preti autem, ironia est. IN PRAEFECTVRA TVA?}in eo loco,cui præfectus es?in statione tua?in prouincia tua?tralatio est.sic suprà in Capt. *Nunc ibo ad meam præfecturam.* Varro lib.1.De re rust.*Ad iniiciendam his voluptatem præfecturæ honore aliquo habendi sunt,* &c. LEGATVM'ST} mandatum est.ABI DIERECTVS,&c.}abi cruciatus & distractus, & quasi in crucem actus , in prouinciam tuam. suprà in Curcul.*iam dierectu'st?*& in Capt.*Quin quiesce dierectum cor meum,& suspende te.*ad quem locum de hac voce satis multa.PRAEFECI RVRE, RECTEQVE}præfeci alium rure, negotio,aut muneri,quod mihi mandatum est , scilicer, qui
rectè curet.TAMEN EGO HVC QVOD VENI,&c.}ordo & sententia est, veruntamen,vbi seu posteaquam id , pro- D
pter quod huc in vrbem veni,impetraro,id est,obtinuero,seu potius confecero,nempe vt Casinam vxorem ducam:tum me rure continebo & cubabo,neque in vrbe restabo,aut pernoctabo.VBI IMPETRARO}vbi confecero.sic sæpe Plautus,exempli causa suprà in Capt.princip. *Quod ego quidem nimis quàm cupio,vt impetres.*RVRE INCVBABO,&c.}rure cubabo,&c.HERCLE ME SVSP.}sententia est.id est, satius mehercule est, me suspendio vitam finisse , quàm committere,vt tu eius compos fias,seu vt tu ea potiaris.EIVS POTITOR,}eius compos.αὐτῆς ἐγκρατής.potitor,oris, nomen verbale à verbo potior.MEA PRAIDA'ST ILLA}tralatio est. PROIN TV TE IN LAQ. IND.} quare fac vt te suspendas,doloris impatientia,scilicet,quod ea tibi præcepta sit.TE IN LAQVEVM INDVAS} collum in laqueum inferas.sic M.Tull.lib.2.Accus.*Hic videte , in quos laqueos se induerit.* non dissimulabo tamen in nonnullis libris manuscriptis , scriptum esse,*in laqueum duas.* fortasse non malè, vt *duas* valere intelligamus, *des.*vt *duis*,dederis.ego nihil muto. EX STERQVILINIO EFFOSSE,}homo turpissime,homo spurcissime, vel homo ex inhonestissimo loco orte. HABEBO , MISERVM}vexabo,cruciabo,torquebo,angam.EGONE QVID FACIAM TIBI?}tu ne me rogas quid ego faciam tibi?HVIC LVCEBIS NOVAE N. F.} huic puellæ Casinæ nouæ nuptæ facem præferes. δᾳδουχήσεις. suprà in Curcul. princip. *Tute tibi puer es lautus luces cereum.*M.Tull.Catilin.1.*cui tu adolescentulo,quem corruptelarum illecebris irretisses,non aut ad audaciam ferrum,aut ad libidinem facem prætulisti?* Pro Sylla,*vos denique in tantis tenebris erroris , & inscientiæ clarissimum lumen menti meæ prætulistis.*sic Lucret.lib.1.*præpandere lumina menti.*Iam nouis nuptis faceis præferri solitas esse no-
tum est.hinc faces nuptiales apud M.Tullium in Cluentiana,& apud Virg.lib.4.*Si non pertæsum thalami tædæq; fuisset.*Idē E
in Pharmac.*Mopse nouas incide faceis.*ad quem locum Seruius notat quæ solent præire nubenteis puellas.Sanè Varro dicit,in nuptiis ideo faceis præire,quod antea nō nisi per noctē nuptæ ducebātur à sponsis:quas etiam ideo ait limen non tangere,ne à sacrilegio inchoarent,si deposituræ virginitatem,calcarent rem,vestæ,id est,numini castissimo, consecratam.Cur autem quinque faces,non plures, neque pauciores , rationes explicat Plutarchus in quæstionibus Romanis. POST ILLA VT SEMPER IMPR.&c.}id est,vt postea semper improbus sis,& nequam.POST ID LOCORVM,}post id temporis.VNA AMPHORA,}qua aquam haurias.VNA SEMITA,} via breuis,qua ad fontem eas.quidam per semitam hic vas significari putant:sed errant.FONS VNVS,}vnde aquam haurias. QVAE NISI ERVNT S. PL. EGO TE EMPL.}quæ dolia nisi erunt aquæ plena,faciam,vt sis flagrorum plenus.ITA TE AGGERVNDA CVRVVM AQVA, &c.}aggerere aquam,est aquam aquæ gerentem addere,aquam aquæ accumulare.sic in Pœnulo,*Aggerundaq; aqua sunt viri duo defessi.*VT POSTILENA POSSIT EX TE F.}postilena,lignum incuruum , quod iumentorum caudis supponitur,ad continendum bastagma,cui onus imponitur.nostri cropieram appellant : quod autem pectori apponitur, contrà,Latini antilenam,nostri pectorale,seu poitrale vocant.POST AVTEM,NISI RVRI TV ERVOM COMEDERIS} sic edendum curaui,scripturæ veteris vestigia potiùs,quàm scripturam ipsam secutus:præsertim libris omnibus vulgatis approbantibus.Nam quod libri veteres habent,*nisi ruri tu aceruom ederis:* vt hanc lectionem probarem , à me impetrare nō potui,quamuis probet Turnebus lib.Aduers.7.cap.12 interpretetúrq; hoc modo,[illegible]u,vt mures de frumenti aceruo rodendo,

A rodendo, vixeris. nam neque poteſt, neque debet hæc horum verborum interpretatio probari. Aliud enim eſt aceruum comeſſe, ſeu comedere, quomodo ille legit, aliud de aceruo comedere, quæ verba id ſignificant, quod ille per aceruum comedere, ſignificari vult. Nam qui aceruum comedit, ſeu comeſt, totum aceruum comeſſe intelligitur: qui de aceruo, acerui partem aliquam. quare hac ſcriptura reiecta, quæ ſe corruptam eſſe clamat, ſic edendum curaui, *niſi ruri tu eruom comederis*: quo modo iam antè doctiſſimus Camerarius ediderat. Neque vero me fallit, nonnullos propiùs ad ſcripturam antiquam accedenteis, legere, *niſi ruri tu acer comederis*, &c. vt per *acer* ſignificetur arbor, à qua dictæ ſunt menſæ acernæ. ſed hanc lectionem, quam ſecutus ſum, veriorem puto, & iam olim eam probauit Beroaldus. Eſt autem *eruum* leguminis genus, quod Græci ἐρέβινθον appellant, quo paſcuntur interdum boues. Horat. Sat. 6. lib 2. *me ſilua, cauúſque Tutus ab inſidijs, tenui ſolabitur eruo.* Virg. Palæ. *Eheu, quàm pingus macer eſt mihi taurus in eruo?* Plautus Moſtell. *Eruom daturin' eſtis, bubus quod feram?* datur & columbis, vt ex Columella intelligere licet. AVT QVASI LVMBRICVS TERR.} ſuprà in Aulul. *Foras, foras, lumbrice, qui ſub terra erepſti modò.* QVOD TE POSTVLES GVSTARE QVICQVAM, &c.} id eſt, quod ad id attinet, quòd te aliquid guſtare poſtules: reddam te ieiunio ieiuniorem. notauimus hoc loquendi genus ſuprà in Aſina. ibi, *Quod illa aut amicum ſuum, aut patronum nominet*, &c. NVNQVAM AEDEPOL IEIVNIVM'ST AEQVE, &c.} hyperbole. ſic autem legendum, non, vt nonnulli volunt, *ieiunum Ieiunum'ſt aquè*, de ieiuno inteſtino accipientes.

B ATQVE EGO RVRI REDDIBO TE.} reddibo te, id eſt, reddam te. mutatio coniugationis. profert Nonius in verbo *reddibo*, pro *reddam*. ſic in Menæch. *Saluum tibi, ita vt mihi dediſti, reddibo.* Idem in Epidico. *operam mihi da, opera reddibitur tibi.* FAMELICVS,} λιμαλέε. CONDIGNE TE CVBES.} ita, vt te dignum eſt, cubes. condignè te, ſeu dignè te, ἀξίως σου. aduerbium *condignè* iunxit cum ablatiuo. aduerbia enim regunt caſum ſui nominis, vt *ſimiliter huic.* IN FENESTRAM} in armarium, quod eſt in pariete. MEA MEDVLLA.} Marcus Cethegus Suadæ medulla ab Ennio dictus, vt refert M. Tullius in Catone Maiore. MEVS FESTVS DIES,} nominatiuus caſus, pro vocatiuo, vt & quod deinceps ſequitur. meus pullus paſſer. IN MEDIO PARIETE} in feneſtra. NVNC NE TVTE MIHI RESP. POSTVL. &c.} nunc, inquit Chalinus, abeo intro, neque quidquam amplius addo, ne, ſi quid præterea dicam, tu poſtules te mihi reſpondere. CERTO} certè. SINE ME ARB.} ſine me ſpectatore, & teſte. Sic in Ciſtell. *tuam ſtultitiam ſola facito, vt ſciat ſine arbitris.* ſic ſæpe alibi, vt ſuprà iam notauimus.

CLEOSTRATA, PARDALISCA ancilla.

C CLE. Obſignate cællas, referte annulum ad me,
Ego huc tranſeo in proximum, ad meam vicinam.
Vir ſi quid volet me, facite hinc me arceſſatis.
PAR. Prandium iuſſerat ſenex ſibi parari.
CLE. St, tace, atque abi, neque paro, neque hodie
Coquetur, quando is mihi & filio aduorſatur
Suo, animique amoriſque cauſſa ſui.
Flagitium illud hominis, ego illum fame, ego illum
Siti, maledictis, malefactis, amatorem
Vlciſcar: ego pol illum probè incommodis
Dictis angam: faciam vti proinde vt eſt dignus,
D Vitam colat, Acheruntis pabulum, flagitij
Perſequentem, ſtabulum nequitiæ. Nunc hinc
Meas fortunas eo queſtum ad vicinas.
Sed foris concrepuit. atque ea ipſa eccam egreditur
Forás, non pol per tempus iter incœpi.

OBSIGNATE CAELLAS, &c.} vel ex hoc loco intelligere licet, veteres non ſolùm tabulas, & tabellas ſeu epiſtolas, verùm etiam cællas & ſimilia nonnulla, vt & lagenas, cera obſignare conſueuiſſe. Q. Frat. ad Tironem lib. 16. epiſtol. *ſicut olim matrem noſtram facere meminiſ: quæ lagenas etiam inaneis obſignabat, ne dicerentur inanes aliquæ fuiſſe, quæ furtim eſſent exiccatæ.* Horat. epiſt. 2. lib. 2. *Comis in vxorem, poſſet qui ignoſcere ſeruis, Et ſigno læſo non inſanire lagenæ.* Plautus Perſa. *Tripateos homines vetulos, auidos, aridos Bene admordere: qui ſalinum ſeruo obſignant cum ſale.* REFERTE ANNVLVM AD ME.} annulis obſignabant veteres, vt & nonnulli hodie. Vlpianus iuriſconſultus lib. 28. Digeſtorum tit. 1. ſignum

E autem verum annulo tantùm impreſſo adhibemus, an verò & ſine annulo, verùm alio quodam impreſſo? variè enim homines ſignant. Et magis eſt, vt tantùm annulo quis poſſit ſignare, dum tamen habeat χαρακτῆρα. TRANSEO IN PROXIMVM.} tranſeo in proximas ædeis ſic proxima ſcena, *Sequimini comites in proximum me huc.* ST, TACE, &c.} St, nota, & interiectio ſilentij indicti, ſuprà in Curcul. *St, tace, tace.* ANIMIQVE AMORISQ. CAVSA SVI.} vt animo, & amori ſuo morem gerat. ſuprà in Curcul. *dico me illò aduenisſe animi cauſa.* in Epidico, *cur eam emiſi?* TH. *animi cauſa.* FLAGITIVM ILLVD HOMINIS.} homo ille turpis, & flagitioſus. INCOMMODIS DICTIS ANGAM.} dictis iniucundis & moleſtis torquebo. VITAM COLAT,} vitam tranſigat, vitam exigat. ACHERVNTIS PABVLVM} quo Acheruns paſcitur, ſenem, qui Acherunti debetur. Orci victimam, vt loquitur Hora. Oda 3. lib. 2. *victima nil miſerantis Orci.* FLAGITII PERSEQVENTEM.} hominem qui aſſiduè in flagitio verſatur. hominem, qui flagitium perſequitur. Hæc autem ſunt referenda ad verba illa. *vlciſcar, angam.* STABVLVM NEQVITIAE.} hominem, in quo tanquam in ſtabulo, nequitia habitat. hominem nequiſſimum, & quaſi nequitiæ ipſius domicilium, ſeu potius ſtabulum. ſic in Curcul. *Túne as impudentem me eſſe, quæ ſis ſtabulum flagitij?* MEAS FORTVNAS EO QVESTVM.} queror meas fortunas. dicunt boni ſcriptores Latini, non queror de fortunis: & queror iniuriam, non queror de iniuria, &c. quod ſuprà notauimus, in Amphitr. ibi, *Satis me queri illo modo ſeruitutem hodie.* & in Aſinar. *Verùm ego meas queror fortunas.* SED FORIS CONCREPVIT.} foris Murrhinæ concrepuit. ex quo Cleoſtrata intelligit aliquem foras prodire. PER TEMPVS} opportunè. ſic in Truculent. *per tempus ſubueniſtis.* Idem Bacchid. *per tempus hic venis miles mihi.*

MVRRHINA, CLEOSTRATA. A

MV. SEquimini comites in proximum me huc.
Heus vos, ecquis hæc quæ loquar audit? ego hîc ero,
Vir si, aut quispiam quæret. nam vbi domi sola sum,
Sopor manus caluitur. iussin' colum
Ferri mihi? CL. Murrhina salue. MV. salue
Mecastor. sed quid tu es tristis, amabo?
CL. Ita solent omnes, quæ sunt malè nuptæ.
Domi & foris ægrè quod sit, satis semper est.
Nam ego ibam ad te. MV. & pol ego istuc ad te. sed quid est, B
Quod tuo nunc animo ægrè'st? nam quod tibi est
AEgrè, idem mihi'st diuidiæ. CL. credo ecastor.
Nam vicinam neminem amo meritò magis, quàm te:
Nec quacum plura sunt mihi, quæ ego velim.
MV. Amo te, atque istuc expeto scire quid sit.
CL. Vir me habet pessumis despicatam modis.
Nec mihi ius meum obtinendi copia'st.
MV. Hem quid est? dic idem hoc. nam pol haud satis meo
Corde accepi querelas tuas, obsecro.
CL. Vir me habet pessumis despicatam modis.
MV. Mira sunt, vera si prædicas. nam viri C
Ius suum ad mulieres obtinere haud queunt.
CL. Quin mihi ancillulam ingratis postulat, quæ mea est,
Quæ meo educata sumtu est, villico suo dare.
Sed ipsus eam amat. MV. obsecro tace. nam hîc nunc
Licet dicere, nos sumus. CL. ita est. MV. vnde ea tibi est?
Nam peculi probam nihil habere addecet
Clam viro: & quod habet partum, ei haud commodi'st,
Quin viro aut subtrahat, aut stupro inuenerit.
Hoc viri censeo esse omne, quicquid tuum est.
CL. Tu quidem aduersum tuam amicam omnia loqueris. D
MV. Tace sis stulta, & mihi ausculta: noli sis tu illi
Aduorsari, sine amet, sine quod libet, id faciat,
Quando tibi nihil domi deliquum'st.
CL. Satin' sana es? nam tu quidem aduorsus tuam istam rem
Loquere. MV. insipiens semper tu huic verbo vitato
Abs tuo viro. CL. cui verbo? MV. i foras, mulier es.
CL. Tace. MV. quid est? CLE. hem. MV. quis est, quem vides? CL. vir, eccum it.
MV. Intrò abi, appropera age amabo. CL. impetras.
Abeo. MV. mox magis, cum otium mihi & tibi erit, E
Igitur tecum loquar. nunc vale. CL. valeas.

COMITES.} pedisequæ, ancillæ, ἀκόλουθοι. In Amph. ALC. *Valeas: tibi habeas res tuas: reddas meas. Iuben' mi ire Comites?* IVP. *sanan' es?* ALC. *si non iubes, ibo egomet: comitem pudicitiam duxero.* ECQVIS} numquis, vel numqua. EGO HIC ERO,} ego ero in ædibus proximis. VIR SI} si vir. SOPOR MANVS CALVITVR.} somnus manus frustratur, seu decipit. sic ferè Nonius: qui hunc locum profert in verbo *caluitur.* Caius iurisconsultus lib. 50. Digest. titul. de verbor. signific. *Si caluitur,* id est, *si moratur, & frustratur. inde & calumniatores appellati sunt, qui per fraudem & frustrationem alios vexarent litib. inde & cauillatio dicta.* Lucilius Satyr. lib. 17. *Si non it, capito, inquit, eum: & si caluitur, ergo Endo manum iacito.* ex Nonio. apud quem plura exempla reperiet, qui volet. Lex 12. tabu. *Si caluitur, pedémue struit, manū endo iacito, in ius ducito.* id est, si frustratur, aut tardè it, vix pedē pedi præferens, manū ei iniicito, &c. auctor vocabularij Latinogræci, caluitur, inquit, id est, ἐξαπατᾷ. significat autē Murrhina, se, cùm sola est domi, somno vrgeri atq; opprimi, sibiq; somnolētę opera muliebria è manibus excidere Sic apud Luc. li. 6. sed alia de causa mulieri opera sua de manibus excidūt. versus Luc. adscribā, *Castorioq; grauis mulier sopita recumbit: Et manibus nitidū teneris opus effluit ei.* Sic apud Hom. Ιλ. χ, Andromachæ, magno ploratu exaudito, perturbatæ, & mēbris metu resolutis, radius è manibus excidit. Hom. Τῆς δ' ἐλελίχθη γυῖα, χαμαὶ δέ οἱ ἔκπεσε κερκίς: id est, eius autem membra concussa sunt: in terram autem ei radius è manu excidit. ITA SOLENT

OMNES

A OMNES M. N.] vide, vt pulchrè describat mores muliebreis: quæ solent ferè de viris suis apud vicinas aut alias mulieres notas queri. ISTVC AD TE] id est, domum tuam ad te, videtur esse Pleonasmus. Nam istuc idem valet, quod domum tuam, se i ad te. ÆGRE'ST?] ægritudinem affert? IDEM MIHI'ST DIVIDIAE.] id est, idem mihi tristitiam & mœrorem affert. Diuidiam, inquit Nonius, dixerunt tristitiam veteres. Propertius, *Diuidias mentis conficit omnis amor.* Plautus Bacchid. *Caue tibi ducenti nummi diuidiæ fuant.* Idem Mercat. *Nec tibi istuc magis est diuidiæ quàm mihi hodie fuit.* Festus tamen diuidiam, discordiam interpretatur. NEC QVACVM PLVRA SVNT M.] id est, nec cum vlla vicina plura mihi sunt communia, quæ exoptem, quàm tecum: vel sic, nec vllam vicinam habeo cum qua malim res meas secundas communicare, quàm tecum. vel sic, nec vllam vicinam habeo cui plura bona exoptem, quàm tibi. locus est aliquantò obscurior, & ad explicandum difficilior. fortasse sic potius explicandus est (nam mihi in eo explicando non satisfacio, nedum lectori morosiori) nec cum vlla vicina plura communicare velim, quàm tecum. id est, nullam vicinam habeo, cui omnia mea consilia, omnésque meas cogitationes libentius & fidentius committam, quàm tibi. Consideret lector. VIR ME HABET PESS. DESP. M.] id est, vir me pessimis modis despicatur. sic dixit despicatam habet, vt miseram habet. *despicatam* autem positum est παθητικῶς, vt apud Terent. Eun. *& illis crucibus, quæ nos, nostrámque adolescentiam Habent despicatam, & quæ nos semper omnibus cruciant modis, Nunc referam gratiam.* M. Tullius lib. 3. Accus. *ne hoc qui-*
B *dem retinebimus, iudices, vt magistratibus nostris, in obtinendo iure nostro ne contemptissimi ac despicatissimi esse videamur?* sic enim legendum, non vt vulgò, *ac despectissimi*, quanquam sic olim nos quoque edidimus. Idem pro Sextio, *Cessit tribuni plebis despicatissimi hominis furori.* NEC MIHI IVS MEVM OBTIN. COPIA'ST.] nec mihi iuris mei obtinendi potestas datur. HAVD SATIS MEO CORDE ACCEPI Q. T.] haud satis animo comprehẽdi querelas tuas. MIRA SVNT V. SI PR.] mirum est, vera si prædicas. NAM VIRI IVS SVVM AD M. OBT.] viri, inquit, ferè mulieribus seruiunt, cùm debeant imperare natura: & cùm postulant imperare (quod cùm postulant, ius & æquum postulant) non queunt id obtinere. Nam mulierum genus ita est contumax & peruicax, vt viros in potestatem suam redigant, & cùm ipsæ eis parère debeant, eos sibi parère & seruire cogant. AD MVLIERES.] apud mulieres. QVIN MIHI ANCILL. INGR.] id est, quin me inuita contendit, & æquum putat, me ancillulam villico suo dare, quæ meo sumtu, &c. OBSECRO TACE.] obsecro, tace, istuc alibi. nam hîc quidem & hoc tempore licet dicere. quia nos solæ sumus. Simeo Bosius hunc locum sic explicabat, existimans orationem esse interruptam, & præcisam, obsecro tace. nam hîc subintell. sunt aliqui, qui nos audiant, & sermonem nostrum captent, atque excipiant. deinde vbi circumspectauit, subiungit, nunc licet dicere. nos sumus, quæ loquimur, neque vlli alij, quàm nos, in hoc loco adsunt, qui loquantur. Ego autem mihi visa eram aliquorum loquentium vocem audire. Ego priorem explicationem simpliciorem & veriorem esse puto. idque proximè pluribus verbis ostendam. NOS SVMVS] nos solæ sumus. quare nunc quidem, & hîc licet dicere, sed alibi, & alio tempore non liceret. *nos sumus* autem positum videtur, pro *nos solæ sumus*, ἐν ἐλλείψει. vel cum Myrrhina esset additura vocem *solæ*, Cleostrata illam interpellauit, & medium eius sermonem interrupit. Iam *nos solæ sumus*, prouerbij locum obtinet: quo vtimur, cùm ea loquimur, quorum arbitrum & conscium esse volumus neminem, quia sunt tacenda, recondita atque arcana: interdum cùm hortamur eum, quicum sumus, vt, quando nullus alius arbiter adest, liberè quod vult, loquatur. Plato in Phædro, ἀλλὰ διανοήθητι, ὡς ἐντεῦθεν οὐκ ἄπιμεν, πρὶν ἂν σὺ εἴπῃς ἃ ἔφησθα ἐν τῷ στήθει ἔχειν· ἐσμὲν δὲ μόνω
C ἐν ἐρημίᾳ, ἰσχυρότερος δ' ἐγώ, καὶ νεώτερος. id est, At cogitato, nos hinc non abituros priusquam exposueris, quæ te dixisti in animo & pectore habere. sumus autem soli quidem in solitudine. validior autem ego sum quàm tu, & iunior. Idem in Menexeno, ὥστε κἂν ὀλίγου, εἴ με κελεύοις ἀποδύντα ὀρχήσασθαι, χαρισαίμην ἄν, ἐπειδή γε μόνω ἐσμέν. id est, Itaque, penè dicam, si me iubeas nudum saltare, tibi morem geram, quandoquidem soli sumus. Terentius Phorm. *Postquàm hominem his verbis sentio mollirier: Soli sumus nunc hîc, inquam. eho dic, quid velis Tibi dari.* M. Tullius lib. 6. epist. ad Attic. *Omnino (soli enim sumus) nullas vnquam ad me litteras misit Brutus, ne proximè quidem de Appio, in quibus non inesset arrogans, & ἀκοινονόητον aliquid.* Plautus Cistell. *amabo, siccine istuc decet?* GYM. *Iúsque, fásque est. nemo alienus hîc est.* in Pœnulo, *fidei non melius creditur, loquere: locus, occasióque libera'st; hîc soli sumus.* Idem Trinum. *Mihi quod credideris, sumes, vbi posueris.* CA. *Circumspice dum tu, ne quis assit arbiter Nobis: & quæso, identidem circumspice.* Idem Milite glor. *Circumspicito dum ne quis nostro hîc auceps sermoni siet. Nam hoc negotij clandestinò vt agerem mandatum'st mihi.* Vt redeam autem ad hunc locum, in quo explicando versamur, & cuius gratia superiora exempla collegimus, suspicatus aliquando sum, legendum. *nam hîc nunc Licet dicere, solæ sumus.* quod si non probabitur, necessariò dicendum erit esse ἐλλιπὲς, vel ἀποσιώπησιν, & subintelligendum *solæ*. NAM PECVLI PROBAM NIHIL HAB.] nam cùm vxor in potestate viri sit, & quæ acquirat, viro acquirat: nihil peculij habere debet, insciente viro, si quidem pudica est. *probam*, id est pudicam. QVOD HABET PARTVM] quod habet quæsitum, &c. quod quæsiuit. HAVD COMMODI'ST] haud verti in rem eius potest, quin aut viro surri-
D piat, aut stupro quæsierit. TACE SIS.] Tace, si vis, &c. NOLI SIS] noli si vis, &c. QVANDO NIHIL TIBI DELIQVVM'ST.] id est, quoniam nihil tibi deest, vel vt Festus interpretatur, quando nihil tibi minus est. Varro lib. 6. De lingua Latina hunc locum profert: deinde subiungit, *deliquum dictum ab eo, quod deliquatur: vt turbida quæ sunt, deliquantur, vt liquida fiant. Aurelius scribit deliquum esse à liquendo. Claudius ab eliquato*, &c. HVIC VERBO VITATO ABS T. V.] id est, huic verbo caueto à viro tuo. caue ne vir tuus hoc tibi dicat. verbum *vitato* iunxit cum dandi casu, quia *caueto*, quod idem significat, cum datiuo iungi solet. I FORAS, MVLIER ES] hoc solet dici in mulierem malam & loquacem. Idem in Pœn. *rectius Tacitus tibi rem sistam, quàm quod dictum'st male mulieri.* Idem in Rudente, *Eo taceni, quia tacita bona'st mulier semper, quàm loquens.* notum illud Euripid. γυναικὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει. id est, mulieribus ornamento silentium est. Terent. Heaut. *Oh, pergin' mulier esse?* Euripid. in Androm. ὦ παγκακίστη καὶ γυνή· τί σοι λέγων, μεῖζον τοῦδ' ὄνειδος ἐξείποι τις ἄν. id est, O modis omnibus pessima, & mulier. quod enim maledictum quisquam grauius in te iácere possit, quàm hoc? IGITVR] postea. vel propriè accipe, hoc modo, mox igitur magis, &c. sed illo priore modo malo.

STALINO senex. CLEOSTRATA vxor.

E

STA. OMnibus rebus ego amorem credo, & nitoribus nitidis anteuenire.
Nec pote'st quicquam commemorari, quod plus salis plúsque lepôris hodie
Habeat. cocos equidem nimis demiror, qui vtuntur condimentis.
Eos eo condimento vno non vtier, omnibus quod præstat.
Namque vbi amor condimentum inerit, cuiuis placiturum credo.
Neque salsum, neque suaue esse potest quicquam, vbi amor nõ admiscetur.
Fel, quod amarum est, id mel faciet: hominem ex tristi lepidum & lenem.
Hanc ego de me coniecturam domi facio, magis quàm ex auditis.
Qui postquam amo Casinam, magis initio munditiis munditiam antideo.

Myropolas omneis sollicito, vbicunque'st lepidum vnguentum, vngor, A
Vt illi placeam: & placeo, vt videor. sed vxor me excruciat, quia viuit.
Tristem astare aspicio, blandè hæc mihi res est appellanda:
Vxor mea, meáque amœnitas, quid tu agis? CL. abi atque abstine manũ.

ST. Eia mea Iuno, non decet te esse tam tristem tuo Ioui.
Quò nunc abis? CL. mitte me. ST. mane. CL. non maneo. ST. at pol ego te sequar.

CL. Obsecro sanúsne es? STAL. sanus quando ted amo. CL. nolo ames. STA. non
Potest impetrari. CL. enecas. ST. vera dicas velim. CL. credo ego
Istuc tibi. ST. respice ô mi lepos. CL. nempe ita vti tu mihi es.
Vnde hîc, amabo, vnguenta olent? ST. oh, perij, manifestò miser B
Teneor. cesso caput pallio detergere? vti te bonus
Mercurius perdat myropola, quia hæc mihi dedisti. CL. eho tu
Nihili cana culex. vix teneor quin quæ decent te, dicam.
Senecta ætate vnguentatus per vias incedis ignaue.

ST. Pol amico dedi cuidam operam dum emit
Vnguenta. CL. vt citò commentatus est.
Ecquid te pudet? ST. omnia quæ vis. CL. vbi in lustra iacuisti?

ST. Egóne in lustra? CL. scio plus, quàm tu me arbitrare. ST. quid id est?
Quid tu scis? CL. te sene omnium senem neminem esse ignauiorem.
Vnde is nihili? vbi fuisti? vbi lustratu's? vbi bibisti?
Adest mecastor, vide palliolum vt rugat. ST. di me & te infelicitent, C
Si ego in os meum hodie vini guttam indidi. CL. imò age vt lubet,
Bibe, es, disperde rem. STA. ohe iam satis vxor est, comprime te, nimium tinnis.
Relinque aliquantum orationis, cras quod mecum litiges.
Sed quid ais? iam domuisti animum, potius vt quod vir velit
Fieri, id facias, quàm aduersere contrà? CL. qua de re? ST. rogas?
Super ancilla Casina, vt detur nuptum nostro villico,
Seruo frugi, atque vbi illi bene sit, ligno, aqua calida, cibo,
Vestimentis, vbique educat pueros, quos pariat, bene:
Potius quàm illi seruo nequam des armigero, atque improbo, D
Cui homini hodie peculi nummus non est, nisi plumbeus.

CL. Mirum mecastor te senecta ætate officium tuum
Non meminisse? ST. quid ais? CL. quia si facias rectè & commodè,
Me sinas curare ancillas, quæ mea'st curatio.

ST. Quí, malum, homini scutigerulo dare lubet? CL. quia enim filio
Nos oportet opitulari vnico. ST. at quanquam vnicu'st,
Nihilo magis vnicus est ille mihi filius, quàm ego illi pater:
Illum mihi æquius est, quàm me illi, quæ volo, concedere.

CL. Tu æcastor tibi homo malam rem quæris. ST. subolet, sentio.
Egóne? CL. tu. num quid frigutis? quid istuc tam cupidè cupis?

ST. Vt enim frugi seruo detur, potius quàm seruo improbo.

CL. Quid si ego impetro atque exoro à villico, caussa mea,
Vt eam illi permittat? ST. quid si ego autem ab armigero impetro E
Eam illi permittat? atque me hoc credo impetrassere.

CL. Cónuenit. vis tuis Chalinum huc euocem verbis foras?
Tu eum orato, ego autem orabo vilicum. ST. sanè volo.

CL. Iam hîc erit, nunc experiemur, nostrûm vter sit blandior.

ST. Hercules, dique istam perdant, quod nunc liceat dicere.
Ego discrucior miser amore: illa autem quasi ob industriam
Mihi aduorsatur. subolet hoc iam vxori, quod ego machinor,

Propter

A OMNIBVS REBVS EGO AMB. CR.] ego credo amorem omnibus rebus, & nitoribus nitidis antecellere ac praestare. NITORIBVS NITIDIS.] *nitoribus nitidis*, ex illo genere est, in quo nomen adiectiuum & substantiuum, sunt eiusdem originis: vt suprà, *amoenitate amoena*, in Capt. & apud Lucretium, *sonitu sonante* lib. 1. ibi, *sonitu distare sonantis*. NEC POTEST Q. COMM.] nec potest quidquam dici. al. *nec potis q. comm.* QVOD PLVS SALIS PLVSQ. LEP.] quod salsius, lepidiúsque sit. NIMIS DEMIROR,] magnopere demiror. QVI VTANTVR CONDIM.] qui adhibent condimenta in cibis. EO CONDIMENTO] amore. NAMQVE VBI AMOR COND.] id est, nam quo in cibo amor erit pro condimento, cuiuis eum cibum placiturum credo. ID MEL FACIET,] amor fel faciet videri mel. vel sic, amor faciet vt fel, quod amarum est suapte natura, sit mel. vel sic, amor mel ex felle faciet. EX TRISTI] ex insuaui, acerbo & iracundo, & inimundo, faciet comem, elegantem & tranquillum. DE ME] ex me. DOMI] non quaero foris exemplum, cùm habeam domi. MAGIS INITIO] magis quàm initio. MVNDITIIS M. ANTIDEO.] hyperbole eiusdem ferè generis est illud, suprà, *nunquam edepol ieiunium ieiunum'st aeque, atque ego ruri reddibo te.* antideo autem, id est anteeo antecedo, supero. MYROPOLAS OMNEIS SOLLICITO.] vnguentarios, seu vnguentorum venditores, omneis sollicitos reddo. VBICVNQVE'ST LEP. VNG.] apud quoscunque est blandum & suaue vnguentum. VT VIDEOR.] vt mihi videor ὡς φαίνομαι. SED VXOR ME EXCRVCIAT, Q. V.]

B viri apud Plautum vxoribus suis mortem exoptant exempli causa in Trin. *Quid agit vxor? vt valet?* MEG. *plus quàm ego volo.* BLANDE HAEC MIHI M. R. &c.] haec mala res, videlicet, vxor, blandis verbis mihi est appellanda. QVID TV AGIS?] haec dum loquitur Stalino, vxorem leni manu demulcet, & vt in Amphitr. loquitur, *palpo percutit.* MEA IVNO] sic infrà ead. fab. *quia tu sis hic Iuno mea.* SANVS, QVANDO TE AMO] sanus sum, quoniam te amo. NON POTEST IMPETRARI] non potest à me impetrari, vt te non amem. VERA DICAS VELIM] velim te à me esse enecatã. velim ita sit, vt dicis, te à me enecari. RESPICE O MI LEP.] respice ad me, ò mea lepidissima vxor, faciem tuam ad me conuerte, retrò adspice. VNGVENTA DOLENT?] *vnguenta dolent*, dictum est, pro vnguenta olent, d, consonante interposita hiatus vitandi gratia, & propter versum. MANIF. MIS. TENEOR] ἐπ' αὐτοφώρῳ in ipso furto deprehendor. ἐπ' αὐτοφώρῳ ἑάλωκα. QVIA HAEC MIHI DEDISTI] malim legi, qui haec mihi dedisti. CANA CVLEX] sic appellat senem amatorem instar culicis foetidum. vel proinde molestum, & odiosum, vt sunt culices, qui formosis puellis, dum eas vel promuscide sua verberant, & pertundunt, vel suo tinnitu obtundunt, & somnum capere non sinunt, molesti sunt. *Culex* hoc loco foeminini generis est, apud Horatium mascul. Sat. 5. lib. 1. *mali culices, ranaeq; palustres Auertunt somnos.* & apud Virgilium in Culice in extr. *Parue culex pecudum custos tibi tale merenti, Funeris officium vitae pro munere reddit.* SENECTA AETATE.] aetate senio confecta. Lucret. lib. 5. *Post vbi aequum validae vires aetate senecta, Membráque deficiunt*, &c. Idem lib. 3 *Quidue foras sibi vult membris extra senectus?* Plautus suprà Aulularia, *quem senecta aetate ludos facias.* VNGVENTATVS] vnguento delibutus. COMMENTATVS EST?] commentus est? falsam causam excogitauit? Fortasse verò legendum, *commentus est?* ECQVID TE PVDET] nunquid te pudet? OMNIA QVAE VIS] volo omnia quae vis. sermo assentientis, & placere studentis, vel etiam bene precantis, & beneuolentiam significantis. Sic Horatius Sat. 9. lib. 1. *& cupio omnia quae vis.* Iterum Plautus Cistellaria, *quodcunque optes, velim tibi contingere.* Idem in Persa, *Omnia quae tu vis, ea cupio.* VBI IN LVSTRA IACVISTI?] vbi iacuisti ad lustrandum? id est, scortandum? in lustra, id est, ob lustra, lustrorum gratia vel in lustra, id est super lustra, & in lustris.

C TE SENE OMNIVM SENEM NEM.] scio te sene senem neminem, id est, nullum senem ex omnibus senibus, esse ignauiorem. Quidam legi volunt, te sene omnium senum neminem esse ignauiorem. ego nihil muto: neque tamen illam lectionem improbarem, si eam vetus alicuius codex comprobaret. VNDE IS NIHILI?] vnde venis, homo nequissime? VBI LVSTRATV'S?] vbi scortatus es? profert hunc locum Nonius, sed mendosè, in voce lustratus: quam interpretatur luxuriosus, planè labens. VT RVGAT?] vide quo pacto pallium rugosum est? ex pallio rugoso, cognoscit mulier virum iacuisse aliquo in loco. INFELICITENT,] infelicem faciant, &c. vtitur hoc verbo non vno loco, vt in Epid. *Dij immortales te infelicitent, vt tu is gradibus grandibus.* INDIDI.] inieci, immisi. ES] *es*, imperatiui modi, ab Edo, es, est, ede. NIMIVM TINNIS.] nimis acutam vocem facis, nimis acutè clamas. translatio est ab aere: cuius sonitus acutus aureis acriter ferit, ac verberat. In prologo Poenuli, *Matronae tacitae spectent: tacitae rideant. Canora hic voce sua tinnire temperent.* suprà in Asinaria, *tandem opinor. Conticuit nunc à leam optumum'st priusquam incipit tinnire.* RELINQVE ALIQVANTVM ORATI. CRAS Q. M.] noli orationem omnem tuam, qua mecum litigas, consumere: sed relinque aliquantum, vt habeas cras, vnde mecum litiges. SED QVID AIS?] *quid ais?* sermo nouum sermonem instituentis, & percunctari cogitantis & parantis. ADVERSERE CONTRA?] pleonasmus. NOSTRO VILLICO,] Olympioni. ATQVE VBI ILLE BENE SIT.] atque apud quem Casina bene accipiatur, & beata sit. EDVCAT P.] alat bene, & ad aetatem maturam perducat

D pueros, quos pariat. ILLI SERVO NEQ.] Chalino seruo improbo & inutili. NVMMVS PECVLI NON EST,] peculium, quod nummo sit aestimandum. sic saepè loquuntur boni scriptores. Cornelius Nepos in Timotheo, *Ab eo mille, & ducenta talenta praedae in publicum detulit.* NISI PLVMBEVS.] plumbeus nummus nullius pretij est, nisi fortè tanti est, quanti plumbum est, vnde factus est. Plautus in Mostell. *Tace sis faber, qui cudere soles plumbeos Nummos.* Idem in Trinummo, *Cui si capitis res siet, nummum nunquam credam plumbeum.* NE SINAS CVRARE ANCILL. QVAE M. SVNT CVRATIO] Xenophon, & Aristoteles in Oeconomicis distinguunt officia virilia ab officiis muliebribus. Et Aristoteles in Politicis ostendit, alias esse virtutes virileis, alias muliebreis, ex eo quòd alia sint viri officia, alia mulieris. MALVM.] malùm, hic aduerbium, seu potius interiectio est. de quo suprà. SCVTIGERVLO.] scutigerulo dixit, pro scutigero, ad contemptum. TV ARCAST. T. H. MALVM R. Q.] tu tibi malam rem arcessis iumento tuo. Sic enim loquitur in Amphitr. SVBOLET SENTIO] haec secum loquitur Stalino summissa voce, ne exaudiat vxor. suboles, inquit, vxori meae consilium meum vel amor meus, vel nequitia mea denique. Sic Terent. Heautont. *Sed ille tuus quoque Syrus idem mirè finxit filium, vt ne paullulum quidem suboleat esse amicam hanc Cliniae.* est autem translatio à sensu odorandi. EGONE?] nunc clariùs loquitur, & ad vxorem versus. egóne, inquit, mihi malam rem quaero? NAM QVID FRIGVTIS?] *frigere,*

E *& friguttire, & fritinnire*, inquit Nonius, *est cum sono subsilire & erigi & excitari, quòd quaecunque friguntur, vel frigent, ex vel nimio calore, vel nimio frigore subsiliunt.* Deinde profert hunc locum Fulgentius similiter, *friguttire*, inquit, *dicitur subtiliter adgarrire.* Plautus Casina, &c. Festus, *fringilla*, inquit, *auis dicta, quod frigore cantet & vigeat. vnde & friguttire.* postremò Varro quoque hunc locum profert lib. 6. de lingua Latina, significátque hoc verbum translatum esse à fringuilla aui. itaque scriptum est apud eum *fringutis* non *friguttis*. QVID ISTVC TAM CVPIDE PETIS?] ἀπλήστως seu ἰσχυρῶς. Nam idem dicit aliis verbis, frigutire enim, est gestu corporis cupiditatem animi declarare. IMPETRASSERE] impetraturũ esse. CONVENIT.] conuenit inter nos. συμφωνεῖ ἡμῖν. NOSTRVM VTER SIT BLAND.] vter nostrûm sit blandior ad persuadendum seruis. quod vterque nostrûm volet. blandi propriè dicuntur à Latinis, qui molli & illecebroso sermone vtentes, delectare & flectere volunt, non expugnare aut alienare. Horat. Sat. 1. lib. 1. *vt pueris olim dant crustula blandi Doctores, elementa velint vt discere prima.* Idem de Orpheo Oda 12. lib. 1. *Blandum & auritas fidibus canoris Ducere quercus.* HERCVLES DIIQVE, &c.] haec secũ loquitur senex ad spectatores versus. QVOD NVNC LICEAT DIC.] cùm solus sum, & absente, seu non audiente vxore, quae iuerat Chalinum euocatum. QVASI OB INDVSTRIAM,] quasi de industria sic loquitur infrà ead. fab. *quasi ob industriam, quanto ego plus propero, tanto minus.* SVBOLET HOC IAM VXORI, QVOD EGO MACHINOR.] subodoratur hoc iam, vxor, quod ego paro & molior. suspicatur iam vxor, quod struo.

STALINO senex. CHALINVS senex. A

STA. QVi illum dij omnes deæque perdant. CH. te vxor aiebat tua
Me vocare. ST. ego enim vocari iussi. CH. eloquere quid velis.
ST. Primum ego te porrectiore fronte volo mecum loqui,
CH. Stultitia'st ei te esse tristem,cuius potestas plus potest.
ST. Per bonæ frugi hominem iampridem esse arbitror. CH. intelligo.
Quin si ita arbitrare,emittis me manus? ST. quin id volo,
Sed nihil est,cupere me factum,nisi tu factis adiuuas.
CH. Quod velis modò,id velim me scire. ST. ausculta,ego loquar:
Casinam ego vxorem promisi villico nostro dare.
CH. At tua vxor,filiúsque promiserunt mihi. ST. scio,
Sed vtrùm nunc tu,cœlibem esse te mauis liberum, B
An maritum seruum ætatem degere & natos tuos?
Optio hæc tua'st,vtram harum vis conditionem accipe.
CH. Liber si sim,meo periculo viuam,nunc viuo tuo.
De Casina certum est concedere homini nato nemini.
ST. Intrò abi,atque actutum vxorem huc euoca ante ædis citò.
Et situlam huc tecum afferto cum aqua & sorteis. CH. satis placet.
ST. Ego pol istam iam aliquouorsum tragulam decidero.
Nam si sic nihil impetrare potero,saltem sortiar.
Ibi ego te & suffragatores tuos vlciscar. CH. attamen
Mihi obtinget sors. ST. vt quidem pol pereas cruciatu malo.
CH. Mihi illa nubet,machinare quod lubet quouis modo.
ST. Abin hinc ab oculis? CH. inuitus me vides, viuam tamen. C
ST. Sùmne ego miser homo? satin' omnes res sunt aduorsæ mihi?
Iam metuo,ne Olympionem mea vxor exorauerit,
Ne Casinam ducat.si id factum est,ecce me nullum senem:
Si non impetrauit,etiam specula in sorti restat mihi.
Si sors autem decollassit, gladium faciam culcitam,
Eúmque incumbam.sed progreditur optimè,eccum Olympio.

QVI ILLVM DII OMNES,&c.] qui,pro vt,vel vtinam.sic ferè Donatus ad illud Terentij in Phormione, *est parasitus quidam Phormio homo confidens,qui illum dij omnes perduint*,&c.hæc enim notat, *Qui vtinam est.* vt Lucilius in 2. *Qui te Nomentane,malũ,iam cetera perdat*,aut,*Qui hoc consilium,quod dicam,dedit.* Idem ibid. *Qui,aut expletiuum est,aut pronomen,quo incipiens Phormionem describere,cohorruit,commemoratione eius,& in hanc vocẽ,quasi confusus,erupit*,&c. Sed quanuis,*qui*,possit esse apud Terent.pronomen,hic tamen non potest esse.Dicamus igitur,positũ pro vt,seu vtinam.sic M.Tull.lib.4.epist.ad Attic.*De Apollonio quod scribis,qui illi dij irati,homini Græco*,&c. Plaut. Menæc. *Qui illum dij omnes perduint,qui primus cõmentus est concionem*,&c.Idem in Persa, *Qui illam Persam atq; omnes Persas atq; etiam omnes personas Malè dij omnes perdant*,&c. Idem in Trin.*Hem,istuc erit.qui istum dij perdant.* Iam vero *illum*, hoc est, Chalinum. D PORRECTIORE FRONTE] hilariore,explicatiore,ex signo,id quod significatur,intelligendum. nam signum pro eo quod significatur,positum est.frons enim porrecta,hilaritatem & lætitiam: contracta,tristitiam & mœstitiam significat. Terent.Adelphis,*dato hodie mihi. Exporge frontem.* Sic aliis corporis partibus,alij animi affectus indicantur : quarum rerum complura collegimus exempla in commentariis Horatianis ad illum locum : *Deme supercilio nubem*, &c. Epist.18. lib.1. STVLTITIA'ST EI TE ESSE TRIST. CVIVS,&c.] id est,stultus est,qui se tristem ei præbet,qui plus potest. vel stulti sunt qui se tristeis esse præbent,&c.vel stulti simus si nos tristeis ei præbeamus, qui plus potest.secunda persona posita est pro tertia infinita,vel pro prima,aut tertia plurali. Idem in Pœnulo , *qui bene volunt,bene vis item.* id est, iis qui bene nobis volunt, nos similiter bene volumus. tale est & illud eiusdem in Sticho , *nimia voluptas est, si diu afueris domo, Domum si redieris,sit ibi nulla'st ægritudo animo obuiam.* PERBONAE FR. HOM.] vel subintelligẽdum *se*, seu repetendum ex illo versu,*primùm ego te*,&c.vel legendum *se bene frugi*,&c. QVIN, SI ITA ARB.] quamobrem non, si ita arb.&c. QVIN ID VOLO.] immò verò id ipsum volo.*quin* secundo loco positũ,& quod est in responsione Stalinonis, aliter vsurpatur,quàm quod in serui interrogatione est. SED NIHIL EST CVP. ME F.] id est, sed frustrà cupiam te esse liberum,nisi tu me factis tuis te & opera tua adiuuas. COELIBEM] *cœlibem dictum estimant,quòd dignam cœlo vitam agat*, inquit Festus, Cœlebs opponitur marito. id quod indicat & hoc, *vtrùm nunc cœlibem esse te mauis liberum , An maritum seruum*,&c. & illud ex Merc.in extr.*Annos natus sexaginta qui erit,si quem scibimus,Seu maritũ,siue adeò hercle cœlibem scortarier, Cum eo nos hîc lege agemus*, &c. E OPTIO TVA'ST,] optandi potestas tua est. eligere tibi licet. VTRAM HARVM VIS CONDITIONEM ACC.] al.vtram harum vis conditionem accipe. MEO PERICVLO V.] non alieno. NVNC VIVO TVO.] quia seruus,non est suus,sed domini. Itaque viuit,& moritur periculo domini. mortuo enim seruo,damno afficitur dominus: & quanto seruus,qui mortuus est pretiosior est, tanto maiore detrimento afficitur. CONCEDERE] cedere. HOMINI NATO] sic sæpe loquitur,vt in Mostel.*Tanquam si intus natus nemo in ædibus habitet.*Idem in Rudente,*dominus huic nemo,ne frustra sies Nisi ego nemo natu'st,* ET SITVLAM HVC TECVM EFF. CVM AQ. ET SOR.] ex hoc loco maximè & ceteris,quæ ad hunc locũ pertinent,quomodo sortirẽtur veteres,cognoscere licet. Nam primùm vas, in quo coniicienda erant sortes, implebatur aqua:neque in vas inane coniiciebantur sortes:deinde sortes erãt ligneæ,nõ terrenæ seu terreæ,ne liquescerẽt in aqua,vt sors Aristodemi liberorũ olim delicuit.deinde in sortibus

inscripta

A inscripta erant sortietium nomina, vel aliquid, quod esset loco nominis, vt hîc erant inscriptæ numerorum notæ, videlicet vnum & duo. & ea quidem sors, quæ vnum scriptum habet, fuit Olympionis: Altera Chalini. in libro autem 2. Accus. sortientium nomina scripta sunt: quem locum mox proferemus. Postremò, cuius sors prima exhibat, vel educebatur, is vincebat. Quam autem hîc Plautus sitularn nomine Latino dicit, M. Tull. hydriam Græco appellat in lib. illo 2. Accus. EGO POL ISTAM IAM ALIQVOVORSVM TRAGVLAM DECIDERO.] allegoria est ducta à re militari. erat autẽ tragula iaculi genus, quod & tormento & manu mittebatur: & adiectũ atque affixum, vel ab ea parte qua adactum erat, auellebatur, vel à contraria: atque vt commodiùs auelleretur, interdum vulnus erat latius aperiendum: quod decidere telum dicebant Latini, vt Homerus ἐκτάμνειν. Est enim ἐκτάμνειν βέλος apud Homerum, vulnere latius inciso telum euellere. Festus, tragula, inquit, est genus teli, dicta quòd scuto infixa trahatur. Nonius, tragula, inquit, est hasta: deinde profert hæc verba ex Sallust. lib. 3. hist. *aut ille, ceruum qui volaticè currentem sparo secutus, aut tragula traiecit.* hoc igitur significat, ego vxoris meæ conatus, astutias & machinas aliqua ratione, atque aliquo modo depulero ac deiecero. Nonnulli tamẽ hîc legũt *deiecero*. NIHIL IMPETRARE P.] nihil efficere potero, nihil assequi potero: οὐδὲν ἀνύειν δυνήσομαι. VT QVIDEM POL PEREAS, &c.] tibi sors ea obtinget, vt pereas cum cruciatu malo. MACHINARE QVOD LVBET.] quas libet machinas adpara atq; admoue. quod tibi lubet, molire. Lucr. lib. 3. *Nam tibi præterea quod machiner, inueniámque Quod placeat, nihil est.* ad quem locum de hoc verbo plura. ABIN' HINC AB OCVLIS?] abisne hinc à conspectu meo? SVM NE EGO MISER HOMO?] nónne ego sum miser homo? *ne* interrogatiuum, responsionẽ aientem includens & postulans. SATIN' OMNES RES, &c.] nónne affatim res omnes mihi aduersæ sunt? ECCE ME

B NVLLVM S.] ego planè perij. SI NON IMPETRAVIT,] si non exorauit Olympionem vxor, ne Casinam vxorem ducat. SPECVLA] parua spes. vsus est eodem nomine & M. Tullius in epist. ad M. Cœlium. lib. 2. epist. *& eo magis, quòd in communibus miseriis hac tamen oblectabar specula*, &c. IN SORTI] in sorte. SI SORS AVTEM DECOLASSIT,] si sors autem decollauerit, &c. decollauerit, id est, destituerit, fefellerit: vel, vt alij malunt, defluxerit, euanuerit, vt scribatur vno l. vtitur eodem verbo & suprà in Captiuis, *est illic mihi vna spes cenatica. Si ea decollabit, redibo huc ad senem, ad cenam asperam.* GLADIVM FACIAM CVLCITAM, &c.] faciam ex gladio culcitam, & in eum incumbam. incubabo gladio tanquam culcitæ. pectus mihi gladio transfodiam. Suetonius in Augusto, *quærentibúsque amicis quidnam Aiax ageret, respondit, Aiacem suum in spongiam incubuisse.* M. Tullius lib. 2. de Inuent. Rhet. *Ille autem, cuius merces erant, in gladium ibidem in naui incumberet.* Lucilius. *Suspendátne, an in gladium incumbat, ne cælum videat. culcita, dicta est ab eo, quòd tomento inculcatur.* inquit Festus. sic ferè Varro lib. 4 de ling. Lat. *posteaquàm transierunt ad culcitas, quòd in eas algam, aut tomentum aliúdue quid calcabant, ab inculcando culcita dicta: hinc quidquid insternebant, à sternendo culcitam appellarunt.* M. Tullius lib. 4. Tuscul. *Eripiamus huic ægritudinem quomodo? collocemus in culcita plumea, psaltriam adducamus.* EVMQVE INCVMBAM] id est, in eúmque incumbam, sic dictum *eum incumbam*, vt propugnare nugis, & adigere arbitrum, adigere iusiurandum, & simil. de quibus in commentariis Horatianis & Lucretianis. interpretatio autem est superiorum, siue ἑρμηνεία. PROGREDITVR.] procedit, prodit foras, egreditur.

C

OLYMPIO villicus, STALINO senex.

OL. VNà edepol opera in furnum calidum condito,
Atque ibi torreto me pro pane rubido hera.
Quàm istam operam à me impetres, quod postulas.
STA. Saluus sum, salua spes est, vt verba audio.
OL. Quid tu me verò libertate territas?
Quid si tu nolis, filiúsque etiam tuus?
Vobis inuitis, atque amborum ingratiis,
Vna libella liber possum fieri.
STA. Quid istuc est? qui cum litigas Olympio?
D OL. Cum eadem, qua tu semper. ST. cum vxore ne mea?
OL. Quam tu mihi vxorem? quasi venator tu quidem es:
Dies atque noctes cum cane ætatem exigis.
STA. Quid ait? quid loquitur tecum? OL. orat, obsecrat,
Ne Casinam vxorem ducam. ST. quid tu postea?
OL. Negaui enim ipsi me concessurum Ioui,
Si is mecum oraret. ST. di te seruassint mihi:
OL. Nunc in fermento tota est, ita turget mihi.
STA. Edepol ego illam mediam diruptam velim.
OL. Credo edepol esse, siquidem tu frugi bonæ es:
Verum edepol tua mihi odiosa est amatio.
E Inimica est tua vxor mihi, inimicus filius,
Inimici familiares. ST. quid id refert tua?
Vnus tibi hic, dum propitius sit Iuppiter,
Tu istos minutos caue deos floccifeceris.
OL. Nugæ sunt istæ magnæ. quasi tu nescias,
Repentè vt emoriantur humani Ioues?
Sed tandem si tu Iuppiter sis emortuus,
Quum ad deos minores redierit regnum tuum,
Quis mihi subueniet tergo, aut capiti, aut cruribus?

STA. Opinione melius res tibi habet tua, A
Si hoc impetramus, vt ego cum Casina cubem.
OL. Non hercle opinor posse, ita vxor acriter
Tua instat, ne mihi detur. ST. at ego sic agam,
Coniiciam sortis in sitellam, & sortiar
Tibi & Chalino, ita rem natam esse intelligo.
Necessum est vorsis gladiis depugnarier.
OL. Quid si sors aliter, quàm voles, euenerit?
STA. Benedice. Dîs sum fretus, deos sperauimus.
OL. Non ego istud verbum emissim titiuilitio.
Nam omnes mortales deis sunt freti, sed tamen
Vidi ego dîs fretos sæpe multos decipi. B
STA. Tace parumper. OL. quid vis? ST. eccum exit foras,
Chalinus intus cum sitella & sortibus.
Nunc nos collatis signis depugnabimus.

VNA AEDEPOL OPERA, &c.] Quemadmodum in superiore scena Stalino senex egit cum Chalino de Casina Olympioni concedenda, sed frustra: ita hic Cleostrata non potest impetrare ab Olympione, ne Casinã vxorem ducat. hoc enim ex Olympionis responsione intelligimus multis verbis egisse cum Olympione Cleostratam, vt Casinam vxorem poscere desineret: sed inanem operam sumsisse. Sic enim respondet Olympio, *Vna aedepol opera in furn. cul.* &c, proinde quasi dicat, me potius in furnum calidum condi, & ibi pro pane rubido torreri patiar, quàm Casinam mihi præripi: aut quàm illuc, quod petis, à me impetrari. vel sic. quemadmodun inanem operam sumas, si me in furnum calidũ pro pane ruuido, seu ruido condas, ibíque igne exuras: ita cum me oras, vt Casinam mihi vxorem poscere desinam, operam perdis. TORRETO,] igni vrito, sic Festus in verbo *torrere*. vbi & hunc locum profert. PRO PANE RVBIDO.] *Rubidus apud Plautum panis vocatur*, inquit Festus, *parum coctus*. Item scorteæ ampullæ, rugosæ, rubidæ dici solent. Deinde profert hunc locum. Ego & *rubidus* apud Festum, & *rubido* hic apud Plautum mendose scripta esse arbitror, illícque *ruuidus*, hic *ruuido* scribendum puto: aut, vt Hermolao Barbaro videtur in glossematis Plinianis, illic *ruidus*, hîc *ruido* scribendum est. Nam ruidum dici mihi videtur, quod est rude, scabrum, & impolitum, quales sunt panes non bene pisti. Ex quo aliquando existimaui legendum apud Festum *parum pistus* non, *parùm coctus*. Nonnulli panem rubidum, seu ruuidum esse panem bis coctum, quem nauticum vulgo appellant. QVAM ISTAM OPERAM, &c.] potiùs quàm quod postulas, vt istam operam à me impetres. vel, potiùs quàm vt speres te istam operam impetrare posse, quod postulas, id est, quam rem postulas. SALVA SPES EST,] salua spes est, & occisa spes est, opponuntur inter se. Dicunt Latini etiam *occidit spes*, vt Horatius Od. 4. lib. 4. *occidit, occidit spes omnis, & fortuna nostri nominis, Hasdrubalo interemto.* Et Plautus suprà in Captiuis, *ea spes elapsa est*, &c. ATQVE AMBORVM INGRATIIS] idem dicit. nam vobis ambobus inuitis, & vestrûm amborum ingratiis idem valent. Ex hoc loco vel maximè apparet *ingratiis* nomen esse, non aduerbium, de quo in commentariis Lucretianis plura. VNA LIBELLA LIBER POSS. F.] paronomasia. Libella autem (vt docet Varro lib. 5. De lingua Latina) est decima pars denarij, quia as libram pondo valebat, & erat ex argento parua. Itaque vna libella, id est exiguo pretio. M. Tull. pro Rosc. Com. *hic nisi planum facit ꟾꟾS. ꟾↃↃↃ. ad libellam sibi deberi causam perdit.* Idem lib. 2. Accusat. *Ecquis Volcatio, si sua sponte venisset, vnam libellam dedisset?* Plaut. in Capt. *At ob eam rem mihi libellam pro eo argenti ne duis.* Idem in Pseud. *quid ego ni fleam, Cui nec paratus nummus argenti siet, Neque cui libellæ spes sit vsquam gentium?* Propterea autem dicit Olympio, se vna libella liberum posse fieri, quia sperat, se, si Casinam vxorẽ ducat, & heri sui amoribus morem gerat, facilè libertatem consecuturum. CVM CANE] canem dicit, quia assiduè latrat, vt canis. sic in Menæchm. *Ita me illa rabiosa fœmina obseruat canis.* ibidem, *Nam dudum vxorem suam esse aiebat rabiosam canem.* Idem Mil. Glor. *Licuit vxorem dotatam genere summo ducere. Sed nolo mihi oblatratricem in ædeis intromittere.* NEGAVI ENIM IPSI ME CONCESS.] tale est illud Catuli, quod & Bosius ad hunc locum adscripserat. *Nulli se dicit mulier mea nubere malle, Quàm mihi, non si se Iupiter ipse petat.* SI IS MECVM ORARET.] si is mecum ageret. SERVASSINT M.] seruarint mihi. optantir. IN FERMENTO TOTA'ST.] fermentum, à feruendo dictum, quòd suo feruore farinæ massam turgidam reddat. in fermento est, igitur, id est, irata est: ira turgescit. ITA TVRGET MIHI.] ira scilicet. declarat quod prius obscuriùs dixerat. Sic Achilles apud Homerum, ιλιαδ. ι. Ἀλλά μοι οἰδάνεται κραδίη χόλῳ, &c. quod sic vertit M. Tull. lib. 3. Tuscul. quæst. *At mihi cor penitus turgescit tristibus iris*, &c. & Horat. Oda 13. lib. 1. *væ, meum Feruens difficili bile tumet iecur.* Eadem sententia dixit de irato in Bacchid. *Sufflatus ille huc veniet.* MEDIAM DIRVPTAM V.] sic respondet Pistoclerus ad illud, quod dixerat parasitus, *sufflatus ille huc veniet.* PIST. *diruptum velim.* Ex quo intelligere licet, sufflari & turgere, per translationẽ dici de eo qui irascitur. CREDO AEDEPOL ESSE] credo ædepol ita esse vt dicit. AMATIO] tua amatio, τὸ ἐρᾷν σε. INIMICA'ST TVA VXOR M. &c.] tale est illud Horatij, quamuis differat personis. Satyr. 1. lib. 1. *Non vxor saluum te vult, non filius, omnes Vicini oderunt, noti, pueri, atque puellæ.* DVM PROPITIVS, &c.] Dum modò ego tibi propitius sim paterfamiliâs, & rex domus: cõtemne omneis alios familiares, qui sunt me inferiores, ac minores. allegoria est. MINVTOS CAVE DEOS FLOCCI F.] noli flocci facere deos minores: id est, vxorem, &c. caue flocci feceris, hyperbole. alludit autem ad deos maiorum gentium, qui sunt numero 12. & minorum gentium. Sunt autem 12. hi, ab Ennio duobus versibus comprehensi, Iuno, Vesta, Minerua, Ceres, Diana, Venus, Mars, Mercurius, Iouis, Neptunus, Vulcanus, Apollo. Ceteri minorum sunt gentium, vt Bacchus, Hercules, Æsculapius, Iuuentas, &c. M. Tull. lib. 1. Tuscul. quæst. *Ipsi illi maiorum gentium Dij, qui habentur, hinc à nobis profecti in cælum reperientur.* Idem lib. 4. Academic. quæst. *Cleanthes, qui quasi maiorum est gentium, Stoicus.* &c. Idem lib. 9. epist. ad Papir. Pætum, *Fuerunt enim patritij minorum gentium.* Maiorum autem gentium patritij, vt dicam ἐν παρόδῳ, dicti sunt patres qui à Romulo lecti sunt, & eorum progenies: minorum gentium qui à Prisco, eorúmque soboles. Tacitus lib. 11. *Iisdem diebus in numerum patritiorũ adsciuit Cæsar vetustissimum quemque è senatu, aut quibus clari parentes fuerant, paucis iam reliquis familiarum, quas Romulus maiorum, & Lucius Brutus minorum gentium appellauerant: exhaustis etiam, quas dictator Cæsar lege Cassia, & Princeps Augustus lege Senia sublegere: Lætáque hæc in rep. munia multo gaudio Censoris inibantur.* HVMANI IOVES] mortales Ioues, qualis tu es. Ioues à singulari nominatiuo, Iouis, vt vult Priscian. lib. 6. vbi hunc locum profert. AD DEOS MINORES.] ad deos minorum gentium QVIS MIHI SVBVENIET, &c.] al. quis me subueniet, &c. OPINIONE MELIVS, &c.] melius, quàm opinaris. ITA REM NATAM ESSE INTELL.] eam naturam rei esse video, eiusmodi naturæ negotium esse intelligo, &c. NECESSVM'ST VORSIS GLAD. DEPVGN.] ne-

cesse

A cesse est omni contentione dimicari. prouerbium olet. *versis gladiis*, id est, rotatis & circumactis gladiis. tractum à gladiatoribus, qui sine vlla dissimulatione, neque animi, aut ludicri causa, sed seriò, & vitam alter alterius petētes, digladiātur. BENEDICE.] εὐφήμει, bona verba loquere, bene ominare. sic suprà in Asin. *Eia benedicite.* & in Aulularia, *Bono animo es, & benedice.* DEOS SPERAVIMVS] in diis spes nostras collocatas habemus. aliter Virg. lib. I. Æneid. *Si genus humanum, & mortalia temnitis arma: At sperate Deos memores fandi, atque nefandi.* ISTVD VERBVM] istud dictū, istud quod dixisti. NON EGO ISTVD VERBVM EMISS. TITIVIL.] non istud quod modò dixisti,, nempe tē diis fretū esse, & in diis spes tuas positas habere, emissim, id est, emerim titiuilitio, id est, re nullius pretii. titiuilitium. inquit Fest. nullius significationis est, vt apud Græcos *βλίτυρι, σκινδαψός*. Plautus, *non ego*, &c. Sed Fulgentius, titiuilitium dici voluerūt, inquit, fila putrida, quæ de telis cadunt. Deinde hunc locum profert. putat Turnebus lib. 16. Aduers. cap. 3. Fulgentium legisse textiuilitium apud Plautum, vt sit nomen compositiū ex textu, & vilitate. NAM OMNES MORTALES, &c.] sententia impia, quam Plautus sapienter auctori improbo, & planè ea digno attribuit. INTVS.] domo. COLLATIS SIGNIS] alia metaphora, seu allegoria à re militari. conferri signa enim dicuntur, cùm duo exercitus concurrunt & confligunt. eadem ferè sententia dixit, *versis gladiis*.

CLEOSTRATA vxor, CHALINVS,
B STALINO, OLYMPIO.

CL. FACE Chaline me certiorem, quid meus vir me velit?
CH. Ille ædepol videre ardentem te extra portam Metiam,
Credo castor velle. CL. at pol ego haud credo, sed certò scio.
ST. Plus artificum est mi quèm rebar, hariolum hunc habeo domi.
Quid si propius attollamus signa, eamúsque obuiam?
Sequere. quid vos agitis? CH. assunt quæ imperauisti omnia,
Vxor, sortes, situla, atque egomet. ST. te vno adest plusquam ego volo.
CH. Tibi quidem edepol ita videtur, stimulus ego nunc sum tibi,
Ego quòd corculum assudassit iam ex metu. ST. mastigia.
C CL. Tace Chaline. CH. comprime istum. OL. immò istunc.
ST. Depone hîc sitellam, sortis cedo mihi, animum aduortite,
Atque ego censui abs te posse hoc me impetrare vxor mea,
Casina vt vxor mihi daretur, & nunc etiam censeo.
CL. Tibi daretur illa? ST. mihi enim ah non id volui dicere.
Dum mihi volui, huic dixi: atque adeò dum mihi cupio, perperā
Iamdudum hercle fabulor. CL. pol tu quidem atque etiam facis.
ST. Huic, immò hercle mihi. vah, tandem redij vix veram in viam.
CL. Perpol sæpe peccas. ST. ita fit, vbi quid tantopere expetas.
Sed te vterque tuo pro iure, ego atque hic oramus. CL. quid est?
ST. Dicam enim mea mulsa, de isthac Casina huic nostro villico
D Gratiam facias. CL. at pol ego neque facio, neque censeo.
ST. Tum igitur ego sorteis vtrinque iam mittam. CL. quis vetat?
ST. Optimum atque æquissimum istud esse, iure iudico:
Postremò si illud, quod volumus eueniet, gaudebimus.
Sin secus, patiemur animis æquis. CH. tene sortem, tene,
Vide quid scriptum est. OL. vnum. CH. iniquum est, quia isti priusquam mihi est.
ST. Accipe hanc sis. CH. cedo, mane, vnum venit in mentem modò,
Vide ne qua illic insit alia sortis sub aqua. ST. verbero,
Men' te censes esse? nulla est, habe quietum animum modó.
Quod bonum atque fortunatum sit mihi, tuum magnum malum.
E OL. Tibi quidem ædepol credo eueniet, noui pietatem tuam.
Sed manedum. num ista aut populna sors, aut abiegna est tua?
CH. Quid tu id curas? OL. quia enim metuo, in aqua ne summa natet.
ST. Euge caue, coniicite sorteis nunc iam ambo huc eccere
Vxor æqua. OL. noli vxori credere. ST. habe animum bonum.
OL. Credo hercle hodie deuorabit sortis, si attigerit. CH. tace.
OL. Taceo, deos quæso, tu vt quidem hodie carnem & furcam feras.
CH. Mihi vt sortitio eueniat, vt quidem hercle pedibus pendeas.
OL. At tu, vt oculos emungare ex capite per nasum tuos.
Quid times? paratum oportet esse iam laqueum tibi.

ST. Periisti,animum aduortite amabo. OL. Taceo. ST. nunc tu Cleostrata. A
Ne à me memores malitiosè de hac re factum,aut suspices,
Tibi permitto,tute sorti. OL. perdis me. CH. lucrum facit.
CL. Benefacis. CH. deos quæso,vt tua sors ex sitella effugerit.
OL. Ain' tu? quia tute es fugitiuus,omneis te imitari cupis.
Sed vtinam tua quidem sicut Herculeis prædicant
Quondam prognatis, ista in sortiendo sors delicuerit.
CH. Tu vt liquescas ipse actum,virgis calefactabere.
ST. Hoc agesis Olympio. OL. si hic litteratus me sinat.
ST. Quod bonum atque fortunatum mihi sit. OL. ita verò & mihi. B
CH. Non,imò hercle. OL. imò mihi hercle. ST. vincet,tu viues miser.
Præcide os tu illi hodie.age, ecquid fit? CL. ne oblexis manum.
OL. Compressan' palma,an porrecta ferio? ST. age vt vis. OL. hem tibi.
CL. Quid tibi istuc tactio est? OL. Quia Iuppiter iussit meus.
CL. Feri malam tu illi rursum. OL. perij,pugnis cædor Iuppiter.
ST. Quid tibi tactio hunc fuit? CH. Quia iussit hæc Iuno mea.
ST. Patiundum'st,siquidem me viuo mea vxor imperium exhibet.
CL. Tam huic loqui licere oportet,quàm isti. OL. cur omen mihi
Vituperat? ST. malo Chaline tibi cauendum censeo.
CH. Tempori postquam oppugnatum est os. ST. age vxor mea nunc iam
Sorti.vos aduortite animum.præbe tu. OL. vbi sim nescio.
Perij.cor lienosum opinor habeo, iamdudum salit,
De labore pectus tundit. CL. teneo sortem. ST. effer foras.
CH. Iámne mortuus? OL. ostende,mea est. CH. mala crux ea est quidem. C
CL. Victus es Chaline. ST. tum nos diu viuere Olympio
Gaudeo. pietate factum'st mea,atque maiorum meûm.
Intrò abi vxor,atque adorna nuptias. CL. faciam vt iubes.
ST. Scin' tu ruri esse ad villam longè,quò ducat? CL. scio. ST. intrò abi.
Et quanquam hoc tibi'st ægrè,tamen fac accures. CL. licet.
ST. Eamus nos quoque intrò, hortemur vt properent. OL. nunquid moror?
Nam præsente hoc plura verba fieri non desidero.

ILLE AEDEPOL VIDERE TE ARD.] id est,Ille ædepol te videre velit in rogum impositam & ardentem extra portam Metiam. porta Metia, eadem erat atque Esquilina. Cadauera autem extra vrbem comburebantur,quod vel ex M.Tullio lib 2.de Legibus intelligere licet, quin etiam extra vrbem mortui sepeliebantur. sic M. Tullius, *In vrbe ne sepelito,ne've vrito*. Præterea extra portam Metiam pecudes laniabant: & maleficos supplicio afficiebant: quod declarat & noster Plautus in Pseud. ibi, *iam illic ero. verùm extra portam Metiam currendum'st prius*. CA. *quid eò?* PS. *lanios inde arcessam duos cum tintinnabulis. Eadem duo greges virgarum inde vlmearum adegero*. legendum est autem vt edidimus, *ille adepol*,&c. non vt habent aliæ editiones. *Illum adepol*,&c. AT POL EGO HAVD CREDO, SED,&c.] plus est scire,quàm credere.nam certior scientia est,quàm fides,vt docet Aristoteles. πίστις enim,inquit ille,in Rhetoricis, ἰσχυρὰ ὑπόληψις, id est,fides est firma,seu valida existimatio, siue opinio. scientia verò est principiorum & primarum causarum cognitio,seu comprehensio. Itaque quanto minus est, validè opinari, quàm scire, tanto minus est credere, quàm scire. Donatus ad illud Terentij in Eunucho,*Credin'?* GN. *immò certó*. Notat,*credere,dubitantis est:certum esse, fidentis*. D
HARIOLVM HVNC HABEO D.] hoc eo dicit Stalino, quòd ita responderat Chalinus Cleostratæ, *Ille adepol videre*,&c.proinde ac si dicat,seruum habeo,diuinandi,& hariolandi peritum: quod ne sciebam. Itaque plus artificum habeo domi,quàm putabam. Dicti sunt harioli, vt vult Donatus ad illud Terentij in Phormione, *interdixit hariolus*, &c. vel à *fatis*,& *fando*,quasi fariolus.hi enim pro f, & f,pro h,in multis nominibus ponebant. vel ab halando. nam harioli solent halitu mortalem animam quasi eiicere, seu exhalare, vt immortalem & diuinam recipiant. QVID SI PROPIVS ATTOLLAMVS S.&c.] allegoria est à re militari. sic suprà: *Nunc nos collatis signis depugnabimus*. sententia autem hæc est,quid si propius accedamus,eamúsque aduersum? TE VNO ADEST PI. E. V.] ceteros & cetera præstò esse facilè patior.te abesse malim,quàm adesse. STIMVLVS EGO N. S. T.] id est, ego nunc tibi molestus sum, tanquam stimulus.mea præsentia te vrit & cruciat. ASSVDASSIT.] assudauerit. est autem antiphrasis. nam assudassit dixit pro conglaciarit,congelarit,asserit,frigore contractum sit.metus enim, vt & frigus, contrahit. MASTIGIA.] verbero. ATQVE EGO CENSVI,&c.] Atqui ego putaui,&c.atque pro atqui. MIHI ENIM] inducitur senex præ amoris incendio,& animi perturbatione,crebrò lingua peccans,& aliud loquens,quàm velit, cùm amorem suum dissimulare,& tegere debeat,neque id possit tamen. DVM MIHI VOLVI, HVIC D.] par & consentaneum erat,senem ita dicere,dum ego huic volui,mihi dixit,id est,dum ego volui dicere,putaui, vxor,me abs te impetrare posse, Casina, vt huic vxor daretur,mihi dixi,sed amore perturbatus loquitur,quod fert libido,non quod ratio postulat. PERPERAM IAMDVDVM H. FAB.] iamdudum hercle animo erro,& lingua pecco,& aliud pro alio loquor. POL TV QVIDEM ATQVE ETIAM,&c.]pol tu quidem crebro penas,& perperam loqueris. VAH, TANDEM REDII VIX,&c.] allegoria,id est,nunc tandem vix errare desij,& quod sentio id loqui cœpi. sic ferè loquitur infrà, *Nunc pol ego demum in rectam redij semitam*. & iterum infrà,*de via in semitam regredere*. VBI QVID TANTOPERE EXP.] vbi aliquis aliquid tantopere expetat,quantopere ego expeto. MEA MVLSA] mea vxor, quæ mihi instar mulsæ, seu mulsi es, mea iucundissima E

A cundissima vxor:mea volupeas.aqua mulsa,vt vinum mulsum. DE ISTAC CAS. H.N. VILL. CRAT. F.] quod ad illam Casinam attinet,huic nostro villico concedas,& condones,vt eam vxorem ducat. gratiam facere, est remittere, concedere,condonare.sic loquitur in Mostellar. *De cena facio gratiam.* idem Mil.glor. *quàm benignè gratiam fecit, ne iratus esset?* Idem in Trinumm. *hisce ego tibi artibus gratiam facio, neu colas, neu imbuas ingenium.* Salustius in orat. Catonis, *Multósque mortales ob eam causam aduersos habeo.qui mihi atque animo meo nullius vnquam delicti gratiam fecissem,haud facilè alterius libidinis malefecta condonabam.* Titus Liuius, *Omnium igitur tibi. Ap. Claudi.quæ impiè,nefariéque per biennium alia super alia es ausus,gratiam facio.* Sueton.in Tiberio, *Bononiensibus quoque publicè,quod in Antoniorum clientela antiquitus erãt, gratiam fecit coniurandi cum tota Italia pro partibus suis.* Idem in eodẽ, *Equiti R.iusiurandi gratiam fecit, vt vxorem in stupro generi compertam dimitteret,quam se nunquã repudiaturũ antè iurauerat.* VTRINQ.] pro vtroque, Olympione & Chalino. MITTAM.] in situlam aquæ plenam coniiciam.quamquã fateor verbi *mittam* nullũ exstare in nostris libris vestigium, quod item verbum admonet Camerarius à suis abesse. POSTREMO SI ILLVD QVOD VOLVMVS, &c.] factum laudabile,& præclarũ Stalinonis, nisi id libido dedecoret. Nam sententia hæc laudatur.Si eueniat,quod velis, gaudeas: sin secus,æquo animo feras. TENE SORTEM,] noli conicere in situlam,prius quàm inspexerimus,quid in ea scriptum sit. VNVM.] nota,quæ significat vnitatem,seu potius, μονάδα. QVI ISTI PRIVS QVAM M. E. ST.] subintell. data sors. ACCIPE H. SIS.] tu Chaline hanc sortem accipe,si vis. CEDO.] da. ALIA SORTIS] alia sors. sortis in recto casu numeri singul.pro sors:quod notat Prisc.lib.7. MEN' TE CENSES ESSE?] putas me tui similem esse?me subdolum & fallacem esse existimas,qualis es tu? QVOD BONVM, ATQ. FORTVN.] hæc verba præfari

B solebant initio rei,quam acturi erant. POPVLNA,] populea,seu populnea, ex populo arbore notat Prisc.lib.2 populnus, a, um, dici à veteribus.non celabo lectorem tamen,in nonnullis libris manuscriptis legi, *populea.* TVA?] Chaline. IN AQVA NE SVMMA N.] ne aquæ innatet,ne extẽt ex aqua,& in summa aqua emineat. ἵνα μὴ ἐπιπολάζῃ. Fiebant enim sortes ex ligno durissimo,vt ex quercu, & robore,vt in aqua subsiderent.quod declarant verba M.Tull.lib.2.de Diuin. ibi, *Itaque perfracto saxo sorteis erupisse in robore insculptas priscarum litterarum notas,* &c. sequitur paucis versibus post, *Quid igitur in his (sortibus) potest esse certi,quæ fortunæ monitu,pueri manu miscentur,atque ducuntur? Quomodo autẽ istæ positæ in illo loco? quis robur illud cecidit,dolauit, inscripsit?* HVC] in situlam. ECERE, VXOR AEQVA] *ecere,* inquit Festus, *iusiurandum est.ac si dicatur ecastor,edepol.* alij *eccere* pro *ecce* positum accipiunt. Hactenus Festus. Ego *æcere* scribi velim cum diphthongo,æ,in prima syllaba,cùm significat, per ædem Cæreris. cùm verò pro *ecce* accipitur, sine diphthongo, *eccere.* Venio nunc ad huius loci explicationem. *æcere, vxor æqua,* inquit.id est,per ædem Cereris,vxor nũc propitia est, seu æquo animo est,cùm scilicet videt nullam à me fallaciam adhiberi.vel sic,vxor æqua .id est vxor mihi propitia sit. vt intelligamus Stalinonem in sortibus vxorem inuocare,vt solent amantes, talos iacturi, puellas suas inuocare. vel sic,vxor æqua,id est tu vxor,æqua sorteis,sitellam agitando:seu potiùs,æqua sitellam,id est fac, vt sitella neutrã in partem propendeat.vt æqua,sit verbum imperatiui modi.vel sic, *æcere vxor æqua,* id est per ædem Cereris, vxor in hac re, æqua est,id est,æquo animo est.quare ei credere,& fidem habere sine periculo possumus. Locus est mihi perobscurus:

C NOLI VX. CRED.] caue vxori credas. DEVORABIT SORTEIS,] sic edendum curaui quatuor libros veteres, & vulgatos omneis,&,quod caput est,editionem Camerarianã secutus,quæ sic habet, cuius lectionis plana sententia est. sed tres alij libri manuscripti habent, *deuotabit sorteis,si att.* deuotare autem,verbum est frequentatiuum à verbo deuoueo.ab eodem deuoti dicti sunt,qui se alicui certa verborum formula addixerunt,votóque obligarunt: exsecrandi,exsecrabiles,exsecrati,sacris abdicati.Nam deuouere,interdum valet, diris precationibus obstringere, & exsecrari,vt notauimus in commentariis Horatianis ad Odam.4.& 23.lib.3.& in Commentariis in Æmilium Probum,seu Cornelium Nepotem.Siquis igitur *deuotabit sorteis* legendum existimabit,sic erit hic locus explicandus,sorteis diris precationibus obligabit,seu deuotas & exsecratas reddet Cleostrata, si eas attigerit. Vsus est eodem verbo & M. Tull.vt quibusdam videtur,& vt nonnulli libri manuscripti fidem faciunt,in paradoxo I.ibi, *quæ vis patrem D.cium, quæ filium deuotauit,atque immisit in armatas hostium copias?* vbi vulgò legitur, *deuouit,atque immisit,*&c.& Accius in Decio, *Patrio exemplo me dicabo.atque animam deuotabo hostibus.* sic enim legendum apud Nonium, *non deuorabo.* Itaque vt ingenuè fatear, hîc quoque malim legi, *deuotabit sorteis.* CANEM, ET FVRCAM F.] canem,id est vinculum ferreum, catenam,catellum ferreum.suprà in Curcul. *cum catello vt accubes.Ferreo ego dico.* furcam feras autem,notum est ex quo furciferi serui de quibus suprà sat multa,quibus addamus illud ex Cic.lib.1.de Diui. *Cùm bello Latino ludi votiui maximi primùm fierẽt, ciuitas ad arma repente est excitata.itaque ludis intermissis instauratiui constituti sunt.qui antequam fierent, cúmque iam populus

D consedisset,seruus per circum,cùm virgis cæderetur,furcã ferens,ductus est,*&c. Licet etiam dicere, hic significari furcam,qua onera gestabant serui,& milites Mariani,ex quo dicti muli Mariani, qui,vt docet Festus,à C.Mario instituti sunt:cuius milites in furca tabella varicosius interposita,onera portare assueuerant.de quibus & Plut. in Mario.Huc referẽdum quod est infrà in ead.fabula,non longè, *Sine modò rus veniat.ego remittam ad te virum Cum furca in vrbem, tanquam carbonarium.* PEDIBVS PENDEAS.] serui virgis,aut loris verberabantur pendentes. quod cùm alibi aliquot exemplis collectis notauimus,tum in Amphitr.ibi, *Neque ego hac nocte longiorem me vidisse censeo, Nisi item vnam, verberatus quam pependi perpetem.* AT TV VT OCVLOS EMVNGARE,&c.] At ego deos quæso, vt tibi oculi tui per nasum ex capite emungantur.emungare oculos,Hellenismus est,pro emungare oculis,vel emungãtur tibi oculi. PARATVM OP. ESSE IAM LAQ.] in quem te induas, & quo tibi collum obstringas, & spiritum intercludas:vel quo te suspendas. AVT SVSPICES:] aut suspiceris. TV TE SORTI.] tu ipsa sortire.Sortio in voce actiua pro sortior,dixerunt veteres. Varro lib.22.rerum humanar. *cùm venerint censores, inter se sortiant.* Ennius in Cresphonte, *an inter se sortiunt vrbem, atque agros?* LVCRVM FACIT,] hoc ad id pertinet, quod seruus Olympio dixerat, *perdis me here.* id est occidis me, quia mihi vincendi spem præcidis, cùm Cleostratæ sortiendi potestatem permittis. id in aliam sententiam torquens Chalinus, lucrum facit,inquit,cùm te perdit scilicet,quia tu nihil es,neque sumtum,quem facit herus tuus in te alendo,exsarcis. OMNEIS TE IMITARI CVPIS] omneis esse fugitiuos cupis, etiam sorteis ipsas. Hoc eò pertinet quod Chalinus optarat,vt sors Olympionis ex sitella effugerit. sic κλῆρον δραπέτην dixit Sophocles. SED VTINAM TVA QVIDEM SICVT HERCVL. PRAED. QVOND. PR.&c.] sed vtinam,inquit Olympio,tua sors delicuerit,id est,liquefacta fuerit & tabuerit,sicut dicunt sortem Heraclidis delicuisse.hanc historiam his verbis refert Pausanias in Messen.non lon-

E gè à principio, Κρεσφόντης δὲ (ἤθελε γὰρ οἱ δοθῆναι τὴν Μεσσηνίαν πάντως μοῖραν) Τημένῳ δεῖται καὶ ... τὸν κλῆρον ... Τήμενος δὲ ... ἐς ὕδωρ ... Ἀριστοδήμου παίδων καὶ Κρεσφόντου τοὺς κλήρους ... μοίρας αἱρεῖσθαι ... Τήμενος ... ἀλλὰ τὸν μὲν Ἀριστοδήμου παίδων ... Κρεσφόντου δὲ ... Ἀριστοδήμου παίδων κλῆρος ... καὶ ὁ Κρεσφόντης ... τὴν Μεσσηνίαν. id est, Chresphontes autem (volebat enim prorsus Messeniam sibi pro sua portione contingere) Temenum orat:& hoc sibi conciliato & parato,rem sortiri permittit.Temenus autem Aristodemi filiorum,& Cresphontæ sorteis in situlam aquæ plenam coniicit, hac lege verbis dilucidis dicta. vt ij priores portionem agri optarent,quorum sors prior existet.Iam sortem Temenus vtramque fecerat:sed eam, quæ erat filiorum Aristodemi ex terra sole exsiccata:eam verò,quæ erat Aristodemi,ex terra igne cocta.Itaque sors Aristodemi filiorum delicuit: Cresphontes verò ita sortitus,terram Messeniam optat. *Herculeis prognatis* autem , id est, Aristodemi liberis , Herculis posteris,& ab Hercule prognatis. vocis *Herculeis* syllaba , quæ proxima est vltimæ, longa est. Omnino malim legi *Heracleis* à Græco nomine Ἡρακλεῖς,id est,Herculeus. VT LIQVESCAS] tanquam cera, aut metallum aliquod. VIRGIS CALEFACT.

FACT.] virgis calefacies, calefactaberis. calefactandi verbo vtitur Horatius epist. 2. lib. 2. *emis Sub noctem gelidam lignis calefacta ahenum.* A HOC AGE SIS OLYMPIO.] hoc age si vis Olympio, id est, huc aduerte animum si vis. SI HIC LITTERATVS ME SINAT.] si Chalinus me animum attendere ad id, quod agitur, sinat, attendam. sed hic me interturbat. *litteratus* autem, id est cuius tergum virgis tanquam litteris inscriptum, & concisum est. Simeo Bosius, sic litteratus, [illegible], ita virgis cæsus, vt virgarum notæ veluti litteræ in tergo adhuc inhæreant. Plautus in Pseudolo, *Quasi in libro conscribuntur calamo litteræ, Stilis me totum vsque vlmeis conscribito.* QVOD BONVM ATQVE FORT. &c.] iterum verba illa solemnia, quæ præfari solebant initio rerum gerendarum, memorat. NON IMMO HERCLE] fuit additurus *mihi*, sed interpellauit Olympio. HIC VINCET:] hic Olympio. PRAECIDE OS TV ILLI H.] tu Olympio validè cæde os Chalino. quidam legi volunt *Procide*, id est, palàm cæde. ECQVID FIT?] id est, numquid fit, quod iubeo? NE OBIEXIS MANVM.] verba Cleostratæ, quibus vetat Chalinum ori, seu malæ manum obiicere, quasi Olympio non sit ausurus eam ferire. proinde ac si ita dicat, noli metuere Chaline, aut ne manum ori opponie, nunquam enim te iste, me præsente, ferire audebit. obiexis, id est, obieceris, alij legunt *oblesis* seu *oblexu*, & interpretantur *oblæseris*. vt intelligamus Cleostratam verba facere cum Olympione monentem, vt videat ne, si Chalinum feriat, manum lædat. sed fieri non potest. quod iam antea indicauit Camerarius. COMPRESSAN' PALMA, AN PORR.] verum me vis malam Chalino ferire manu contracta, an explicata? verum me vis pugnum, & colaphum Chalino infringere, an eum manu explicata percutere? HEM TIBI] sermo ferientis, & verberantis, vt alibi notauimus. QVID TIBI ISTVNC TACTIO'ST?] quamobrem istum tangis? inquit Cleostrata. QVIA IVPP. IVSSIT M.] quia iussit herus meus. B QVID TIBI TACITO HVNC FVIT?] quamobrem, aut quo iure Olympionem tetigisti? IMPERIVM EXHIBET] imperium palàm agitat, atque exercet. CVR OMEN MIHI VITVPERAT?] cur malis & tristibus verbis mihi malè ominatur? Cur mihi omen vitiat? Cur mihi omen infelix, & infaustum reddit? cur mihi sen meo omini obscæuat? MALO CHALINE TIBI CAVENDVM CENS.] sic in Rudente, *Caue, malo, ac tace tu.* TEMPORI, POSQVAM OPPVGN.] [illegible], tempori, inquit, me moues, vt caueam malo, posteaquam mihi os pugno percussum est. proinde ac si dicat, sero me mones. SORTI.] sortire, vt suprà. sortire autem, id est, sortem educ è sitella. PRAEBE TV.] tu Olympio, præbe animum, esto animo præsenti. COR LIENOSVM HABEO, &c.] Sic habent omnes libri & manuscripti & impressi, quos quidem viderim, septem manuscript. totidem impressi diuersæ editionis Veneti, Florenti, Parisienses, Lugdunenses, Basilienses, Antuerpienses, Colonienses. hoc igitur primum. Deinde horum verborum quæ sit sententia, videndum. Dico iocum esse Plautinum, & hoc venustè à seruo Olympione significari, se cor habere quasi morbo lienis affectum. Nam cor quidem lienis morbo tentari non potest, sed per quandam similitudinem sermonis, hoc sentit Olympio, sibi cor palpitare, & trepidare, tanquam lienem malè affectum. Nam quemadmodum lien malè affectus seditionem, vt ait idem in Mercatore, quodammodo facit, & occupat præcordia: ita cor spe & metu conturbatum subsilit, & trepidat, quasi lienosum. Sic ferè explicat & Adrianus Turnebus Aduersar. libro 7. cap. 12. Quin antequam libros illos ederet, memini me, cùm de hoc loco vnà, vt de aliis rebus C solebamus, communicaremus, cùmque ego dicerem, mihi hanc scripturam videri rectam, neque vllius emendationis indigere, hanc meam de huius loci explicatione sententiam, ab eius sententia nihil ferè discrepantem, ei aperire, & cùm eorum, qui cor *limosum*, tum eorum qui cor *ludiosum*, legendum putant, coniecturas leueis, atque inaneis improbare, ac refutare. DE LABORE] ob laborem, & dolorem, pectus pulsat. De labore, id est, præ labore, seu ob laborem. EFFER FORAS.] educ foras, educ extra aquam. IAMNE MORTVV'S.] iámne mortuus es? MVLTA CRVX EA'ST QVIDEM] immò multa crux tua est. TVM NOS D. V.] nos igitur diu viuere lætor. PIETATE FACTVM'ST MEA, &c.] cuius pietatis nunc pretium, & mercedem refero. Catullus ad seipsum, *O dij, reddite mi hoc pro pietate mea.* SCIN' TV RVRI ESSE, &c.] Scisne, id est, nónne scis ruri esse ad villam longè, locum subintellige, quò Olympio vxorem ducat? TIBI'ST AEGRE,] tibi molestum est, tibi ægritudinem affert, te malè habet: te pungit, ac stimulat. PRAESENTE HOC] Chalino.

CHALINVS seruus.

SI nunc me suspendam, meam operam luserim,
Et præter operam restim sumti fecerim, D
Et meis inimicis voluptatem creauerim.
Quid opus est, qui sic mortuus? equidem tamen
Sorti sum victus. Casina nubet villico.
Atque id non tam ægre'st iam vicisse villicum,
Quàm id expetiuisse opere tam magno senem,
Ne ea mihi daretur, atque vt illi nuberet.
Vt ille trepidabat! vt festinabat miser!
Vt sussultabat, postquam vicit villicus!
Atat concedam huc: audio aperiri foreis
Mihi beneuolenteis. atque à me prodeunt, E
Hinc ex insidiis, hisce ego insidias dabo.

MEAM OPERAM LVSERIM] inanem operam sumserim, nempè cùm iam sim mortuus. ET PR. OP. RESTIM SVMTI FECERIM.] & præter operam, quam me suspendens, perdiderim, sumtum fecerim in reste emenda, quâ me suspendam. *sumti* pro *sumtus* in patrio casu positum est: & sic dictum *sumtifacere*, vt lucrifacere. ET MEIS INIMICIS VOL. CR.] id est, & meis inimicis voluptatem præbuerim, quod stulti est committere. nam docet Aristoteles libro primo Rethor. ea nobis esse bona, & vtilia, quæ contraria sunt iis, quæ volunt inimici, aut quæ inimicis voluptatem creant. Itaque, vt ea sunt nobis optanda, quæ inimici metuunt, & quæ iis molesta sunt: ita quæ inimici volunt, & quæ eis voluptatem creant, nobis fugienda & vitanda sunt. Profert autem illud Nestoris omnibus notum, quod est apud Homerum lib. α, ἦ κεν γηθήσαι Πρίαμος, Πριάμοιό τε παῖδες, &c. id est gaudeat Priamus, Priami & filii, si audiant nos hoc modo inter nos verbis contendere, & decertare, animisque discordare. QVID OPVS EST, QVI SIC MORTVVS?] qui opus est, me suspendere, qui sine hoc sumptu, & hac opera mortuus sim? vel quid opus est ei, qui iam sit mortuus, se suspendere? sed si hanc sententiam ex verbis elicere vellemus, sic esset legendum, Quid opus est, qui sit mortuus? id est, quid opus est ei, qui iam sit mortuus? EQVIDEM TAMEN SORTI, &c.] sui doloris solatium

A quærit,seu potius reperit,huiusmodi.quamuis victus sim, tamen sorti,id est sorte, victus sum. proinde quasi,ita dicat,victus quidem sum, verùm non culpa mea,sed fortunæ. quod victus sum,fortunæ adscribendum est, non mihi. vel sic, *Equidem tamen s.s.v.* id est nihilominus tamen siue me suspendam, siue non suspendam, magnum est hoc malum,quod mihi accidit. forte victus sum. atque hoc pacto Casina nuber, non mihi, sed villico. ATQVE ID NON TAM AEGRE'ST, &c.] id est, atque id non tam molestum est, villicum vicisse & Casinam villico nupturum,quàm senem tantopere expetiuisse,ne ea mihi daretur, & vt villico nuberet, atque hoc pacto senem factum esse voti sui compotem, & rem ei ex animi sui sententia euenisse. VT SVSSVLTABAT,] vt sursum saltabat præ gaudio scilicet,postquam vicit villicus? CONCEDAM HVC] huc me conferam. MIHI BENEVOLENTEIS,] familiareis. A ME PRODEVNT] domo nostra prodeunt. fortè legendum,ad me prodeunt. HISCE.] Stalinoni, & Olympioni.

OLYMPIO villicus, STALINO senex, CHALINVS.

B OL. SINE modò rus veniat,ego remittam ad te virum
Cum furca in vrbem,tanquam carbonarium.
ST. Ita fieri oportet. OL. factum & curatum dabo.
ST. Volui Chalinum,si domi esset,mittere
Tecum obsonatum,vt etiam in mærore insuper
Inimico nostro miseriam hanc adiungerem.
CH. Recessim cedam ad parietem.imitabor nepam.
Captandus est horum clanculum sermo mihi.
Nam illorum me alter cruciat,alter macerat.
At candidatus cedit hic mastigia,
Stimulorum loculi.protollo mortem mihi.
C Certum est,hunc ad Acheruntem præmittam prius.
OL. Vt tibi inuentus sum obsequens! quod maximè
Cupiebas,eius copiam feci tibi.
Erit hodie tecum,quod amas clàm vxorem. ST. tace.
Ita me di bene ament,vt ego vix reprimo labra
Ob istam rem quin te deosculer,voluptas mea.
CH. Quid deosculer? quæ res est?quæ voluptas tua?
OL. Ecquid amas nunc me? ST. immò ædepol me,quàm te minus.
Licétne amplecti te? CH. quid amplecti? OL. licet.
ST. Vt quia te tango,vel mihi videor lingere?
CH. Effodere hic volt credo vesicam villico.
D Vltrò te amator apage te à me.hoc sis vide.
OL. Apage te tandem amator à dorso meo.
CH. Hodie hercle opinor hi conturbabit pedes:
Solet hic barbatos sanè sectari viros.
Profectò hinc illud est,quod hic Olympionem fecit istum villicum,
Idem me pridem quom ei aduorsum veneram
Facere atriensem voluerat sub ianua.
OL. Vt tibi morigerus hodie,vt voluptati fui!
ST. Vt tibi dum viuam bene velim plusquam mihi,
Vt ego hodie Casinam deosculabor! vt mihi
E Bona multa faciam clàm meam vxorem! CH. AttatE!
Nunc pol ego demum in rectam redij semitam,
Hic ipsus Casinam deperit. ST. abeo rus.iam
Hercle amplexari,iam osculari gestio.
OL. Sine prius deduci.quid,malum,properas? ST. amo.
OL. At non opinor fieri hoc posse hodie. ST. potest,
Si quidem cras censes te posse emitti manu.
CH. Enimuero huc aures magis sunt adhibendæ mihi.
Iam ego vno in saltu lepidè apros capiam duos.
ST. Apud hunc sodalem meum,atque vicinum, mihi
Locus est paratus.ei ego amorem omnem meum

Concredidi.is mihi se locum dixit dare. A

OL. Quid eius vxor? vbi erit? ST. lepidè repperi.
Mea vxor vocabit huc eam ad se in nuptias,
Vt hîc sit secum,se adiuuet,secum cubet.
Ego iussi,& dixit se facturam vxor mea.
Illa hîc cubabit.vir aberit faxo domo.
Tu rus vxorem duces,id rus hoc erit,
Tantisper dum ego cum Casina faciam nuptias.
Hinc tu ante lucem rus cras duces postea.
Satin' astutè? OL. doctè. CH. age modò fabricamini.
Malo hercle vestro tam vorsuti viuitis.
ST. Scin' quid nunc facias? OL. loquere. ST. tene marsupium,
Abi atque obsona,propera.sed lepidè volo B
Molliculas escas,vt ipsa mollicula est. OL. licet.
ST. Emito sepiolas, lepadas, lolligunculas,
Hordeias. CH. immò triticeias,si sapis.
ST. Soleas. CH. quî,quæso,potius,quàm sculponeas,
Quibus batuatur tibi os senex nequissime.
OL. Vin' lingulacas? ST. quid opus est,quando vxor domi est?
Ea lingulaca est nobis. nam nunquam tacet.
OL. In re præsenti,ex copia piscaria
Consulere potero,quid emam. ST. æquum oras,abi.
Argento parci nolo, obsonato ampliter.
Nam mihi vicino hoc etiam conuento est opus, C
Vt quod mandaui,curet. OL. iámne abeo? ST. volo.
CH. Tribus non conduci possim libertatibus,
Quin ego illis hodie comparem magnum malum.
Quínque hanc omnem rem meæ heræ iam faciam palàm.
Manifestò teneo in noxia inimicos meos:
Sed si nunc facere volt hera officium suum,
Nostra omnis lis est,pulcrè præuortar viros.
Nostro omine it dies,iam victi vicimus.
Ibo intrò,vt id quod alius condiuit cocus,
Ego nunc vicissim vt alio pacto condiam.
Quicquid paratum est, vt paratum ne siet: D
Siétque paratum,quod paratum non erat.

SINE MODO RVS V.] Chalinus minatur Olympio Chalino absenti, qui tamen ex insidiis audit omnia. *sine* enim interdum est minantis,vt hic:quod & alibi admonuimus. VIRVM] Chalinum. CVM FVRCA IN VRBEM, TANQVAM CARBON.] furca ad tergum aptata gestabant carbones serui carbonarij.tum serui,qui deliquerant,& maximè, qui furtum fecerant,furcam ferentes circumducebantur,vt alieni sibi ab iis cauerent.qua de re alibi. Sed hic locus intelligendus est potius,de furca ad tergum accommodata, gestandi carbonis causa. MISERIAM HANC ADIVNG.] nam molestum est,inimici res secundas oculis videre, RECESSIM CEDAM AD P.] profert hunc locum Nonius in voce,Nepa:& legit,*retrouorsum* pro *recessim* in quo puto errasse,seu aliud egisse Nonium.Nam *retrouorsum* propter versum ferri non potest.*recessim* autem aduerbium est à verbo recedo,quod valet retro cedo.recessim igitur,id est retro cessim,retrocedendo. Quemadmodum autem *cessim* dicunt Latini,sic & *recessim*. Alfenus Iurisc.lib.9. Digest.tit. ad legem Aquill. *Interim superius plostrum cessim ire cœpit*,&c. IMITABOR NEPAM.] imitabor cancrum,seu potius scorpium,qui retrograditur.Cic.in Arat.*Ipsaque consequitur lucens vis magna nepai*.Nonius,*Nepam*,inquit,*quidam cãcrum putant*,propter illud Plauti.*Retrouorsum cedam,imitabor nepam.& illud*.&c. Nam verè Nepa,Scorpius dicitur,inquit M. Tull.de Finibus bonorum & malorum.lib.5. *Serpere anguiculos,natare anaticulas.volare merulas, cornibus vti videamus boues, nepas aculeis, suam denique cuique naturam esse ad viuendum ducem*. Festus,*Nepa*,inquit,*Afrorum lingua sidus,quod cancer appellatur:vel,vt quidam volunt, Scorpius.Plaut*. &c. Omnino ex Cic.licet intelligere,nepam,esse scorpium,non cancrum.Nam hos Arati versus, [illegible] &c. sic Latinè vertit, *Ille tamen nitens grauiter vestigia ponit, Atque oculos vrget pedibus,pectúsque Nepai*. & versus ille eiusdem, quem suprà posuimus,*Ipsaque consequitur*,&c.cum illo qui antecedit,*Exin protectæ claro cum lumine Chelæ*. respondet huic vni Arati versui non integro. [illegible] CAPTANDVS EST HORVM.] excipiendus mihi est clanculum horum sermo. aucupandus,siue auscultandus. ALTER CRVCIAT.] Stalino cruciat. ALTER MACERAT.] Olympio macerat.inuideo enim euētum secundū, & prosperum in sortione.Lucret.lib.3.*Macerat inuidia ante oculos illum esse potentem*,&c. AT CANDIDATVS CEDIT,&c.] at hic verbero Olympio veste candida amictus, vt sponsus,incedit. Sponsi, erant candidati. infrà eadem comœdia, *Villicus hic autem cum corona candidè Vestitus lautè, exornatúsque ob ambulat*.. CEDIT] incedit,procedit. STIMVLORVM LOCVLI.] ita stimulis confodi solitus, vt eius humeri, & tergum E

gum

A gum.& ceteræ omnes corporis partes, stimulorum loculi esse videantur. PROTOLLO MORTEM MIHI.} protollo, id est profero, produco. Quidam legunt, *protollam*. quod probarem, nisi libri omnes reclamarent. Lucretius libro 5. *Nec sanctum nomen fati protollere fines posse*. Plautus Pseud. *Manum si protolles, pariter proferto manum*. AD ACHERVNTEM PRAEM. PRIVS.} Olympionem ad inferos præmittam, priùs, quàm morier. libri veteres non habent præpositionem *ad*. quæ tamen videtur esse necessaria ad versum complendum. nisi fortè quis dicat in voce *Acheruntem* hic primam syllabam produci. præmittam autem Acheruntem, seu, ad Acheruntem, est quod Homerus dicere solet, ἀΐδι προϊάψω, vt notauit Bosius. VT TIBI INVENT. S. OBS.?} vt, id est quàm, seu quo modo. θαυμαστικῶς. Græci, ὡς. OBSEQVENS?} morigerus? obsequiosus? QVID? DEOSCVLER?} quid sibi vult hoc verbi, deosculer? vnde hæc lætitia? ECQVID AMAS NVNC ME?} id est numquid amas nunc me? an non amas nunc me? VT, QVIA TE TANGO MEL M. V.L.} *Vt*, iterum accipiendum, admiratiuè, pro quàm? quo modo? vt suprà non longè & item aliàs sæpè. quàm videor mihi, inquit, mel lambere, quin te osculor. & quia te tango? EFFODERE HIC VOLT CREDO VES. VILLICO} hic desiderabatur versus, in editione Camerariana, cùm in aliis omnibus editionibus compareat, spurcus ille quidem, sed tamen Plautinus, & ideo restituendus, vt Plautus, quoad fieri possit, sit integer. Nam; quod alibi ostendi, hæc mea est de talibus locis sententia. qui sunt casti, pudentes, & temperantes, eos nullus sermo, quantumuis turpis & obscænus, corrumpere potest. qui sunt iam impudici, impudentes, & intemperantes, sine talium
B locorum lectione, sua sponte corrupti sunt. Ex hoc versu autem intelligimus, Stalinonem senem, lætitia elatum indecorè Chalinum amplecti, & contrectare, & mox in eius tergum nequiter inscendere. HOC SIS VIDE.} hoc si vis vide. videat, si quis velit, quid agat amator iste. APAGE TE TANDEM AMATOR A DORSO MEO.} hic quoque versus fuerat à nescio quibus sublatus. at ego eum in libris manuscriptis, & impressis Venetis, Florentinis, Parisiensibus, Lugdunensibus repertum, Plauto iniustissimè læso, restitui. significatur autem eodem senis Stalinonis immoderata lætitia, quam Chalinum deosculando, & à tergo improbè vrgendo declarat. HODIE HERCLE, OPINOR HI CONTVRBABIT PED.} alij duo versus à nobis similiter Plauto restituti, quorum sententiam talem esse puto: ac prioris quidem hanc. Hodie hercle opinor, hi Stalino & Chalinus, ità inter se commiscebuntur, vt pedes à pedibus alterius secernere, aut internoscere non queas. vel eò dicit hoc Chalinus, quòd senex lætitia gestiens, & pedibus gesticulans, ac tripudians, Olympionem demulcebat: vel quòd tergo Olympionis incumbens pedes suos eius pedibus implicatos habebat: quod totum est fœdum, & turpe dictu: tætrum, & horrendum factu. Significat enim Stalionem, proteruum, & libidinosum senem in præposteram Venerem ruere. Iam de pedibus. genus est Veneris, tollere pedes. totum illud Ciceronis libro secundo, epistola ad Atticum, epistola prima, *Sed soror* (inquit Clodius) *quæ tantam habeat consularis loci, vnum mihi solum pedem dat. Noli, inquam, de vno pede sororis queri. licet etiam alterum tollas*. Ouidius libro tertio, de arte amandi, *Melanion humeris Atalantes crura ferebat*.
C Martialis libro vndecimo, Epigrammate de Læda, cuius initium est, *Hystericam vetulo se dixerat esse marito, Et queritur*; &c. sequitur, *Protinus accedunt medici, medicæque recedunt, Tolluntúrque pedes, ô medicina grauis*. Idem lib. 10. *Cùm duo venissent ad Phyllida manè fututum, Et nudam cuperet sumere vterque prior: Promisit pariter se Phyllis vtrique daturam: Et dedit. ille pedem sustulit: hic tunicam*. Iuuenalis Sat. 6. *Lenonum ancillas posita Laufella corona, Prouocat, & tollit pendentis præmia coxæ*. Porro secutus sum auctoritatem quinque librorum manuscriptorum, qui habent *hi conturbabunt pedes*. Nam in aliis scriptum est, *hic conturbabit pedes*. quomodo impressum est in Venetis, & Florentinis, & ceteris vulgatis. posterior versus à me restitutus, hic est. SOLET HIC BARBATOS SANE SENECTARI SENEX.} huius versus sententia plana est. non solet, inquit, hic senex pueros imberbes sectari, vt alij. sed barbatos viros. Libri vulgari, in quibus hic versus reperitur sic habent, *solet hic barbatos sanè sectari viros* quæ lectio æquè probabilis est, vt antiqua, sed minoris auctoritatis. sequùtur & alij quattuor versus, qui in libris vulgaris non reperiuntur, ne in manuscriptis quidem omnibus, sed in tribus tantùm. eos quoque restitui, quòd eos iudicem esse Plautinos. PROFICTO HINC ILLVD EST, QVOD HIC OLYMPIONEM, &c.} profectò ex hac causa, id est, ex eo, quòd amat exoletos, & barbatos, illud est, quòd Olympionem istum fecit villicum, id est, præfecit villæ, cùm antea nullam præfecturam haberet, vt illa rustica præfectura esset illi impudicitiæ merces. IDEM ME PRIDEM CVM EI ADVORSVM V. FACERE ATR.} Idem Staleno iam pridem, cùm ei obuiam venissem, voluit me atriensem facere sub ianua, vt hæc atriensis præfectura esset item
D mihi pro turpitudinis, quam pertulissem, mercede. VT TIBI MORIGERVS HOD &c. vt tibi hodie fui obsequens? vel vt hodie ad morem tibi gerendum paratus fui? vel, vt tibi hodie morem gessi? vt tibi voluptati fui? hoc est, vt tibi iucundus fui. CLAM MEAM VXOREM?} clam mea vxore? ATTATE.} interiectio est, vel se ipsum, vt hic, vel alterum, vt infrà non longè, increpantis. NVNC POL EGO DEM. IN RED. &c.} nunc demum intelligo Stalinonem Casinæ amore esse captum. at ego antea errans, putabam eum amare barbatos. atque idcirco pro villico tantopere laborare. In rectam redij semitam: allegoria est, per quam significat, se antea errasse animo, qui putasset herum suum tantopere villici causa laborare: nunc resipuisse, nunc rem omnem, vt se habeat, nouisse. Sic ferè locutus est suprà non longè, *vah tandem redij vix veram in viam*. non dissimulabo tamen in aliquot libris antiquis scriptum esse, *nunc pol ego demum in rectam redij è semita*. HIC IPSVS CASIN. DEP.} Hic ipse Stalino Casinam perditè amat. ABEO RVS IAM HERCLE.} iam, dissyllabum est propter versum. AMPLEXARI.} Casinam. GESTIO.} valde cupio. *Gestit*, inquit Festus, *qui subita felicitate exhilaratus nimio corporis motu præter consuetudinem exsultat*. QVID MALVM, PR.} malùm interiectio stomachantis. ADHIBENDAE} admouendæ, vel attendendæ. VNO IN SALTV LEPIDE APR. CAP. D.} vna in re, vel vno in loco duos homines capiam, Stalinonem herum & Olympionem. prouerbij locum obtinet, *vno in saltu duos apros capere*. *Saltum*, Ælius Gallus lib. 2 significationum, quæ ad ius pertinent, ita definit, inquit Festus, *Saltus est, vbi sylua, & pastiones sunt, quarum causa casa quoque*. CONCREDIDI} cōmisi fidei. REPPERI.} excogitaui, vbi esset interea, dum Casina potirer. ILLA HIC CVBABIT.} illa, vxor Alcesimi, Myrrhina, hic domi
E nostræ cubabit. VIR ABERIT FAXO D.} fecero, vt vir eius Alcesimus absit domo. nonnulli libri veteres habent, *vir abierit faxo d*. Egò nihil muto. TV RVS VXOREM D. ID. R. &c.} tu simulabis, te vxorem rus hodie ducere: sed hæc domus vicini id rus erit: cras autem demum manè ante lucem Casinam rus duces, posteaquam, cum Casina meo arbitratu lusero. vel sic, tu rus vxorem duces cras, scilicet, ego autem hic, hoc est, in domo vicini mei hodie cubabo: & hic locus mihi rus erit tantisper, dum cum Casina delicias faciam, & me oblectabo. DVCES POST.} postea Casinam duces. SATIN' ASTVTE.} nonne admodum astutè res tota à nobis adornata, composita, & prouisa est? FABRICAMINI.} fabricamini, imperatiui modi est, quod valet fabricas facite, id est, fallacias struite. MALO HERCLE VESTRO T. V. V.} versutiæ vestræ vobis profectò carè constabunt. versutiæ vestræ vobis erunt damnosæ, & perniciosæ. versutiæ vestræ in caput vestrum recident. TENE MARSVPIVM} accipe hoc à me marsupium, & tene. ATQVE OBSONA.} & obsonium eme. SED LEPIDE VOLO, &c.} sed volo escas molliculas emi lepidè, ac parari. VT IPSA MOLL.} vt ipsa Casina mollicula, tenella, & delicata est. SEPIOLAS.} paruas sepias: sepia, piscis notus. LEPADAS,} sic edi malui, quàm *lepidas*, vt sit nomen piscium è genere testaceorum. quod non improbat Camerarius. & approbat Simeo Bosius: quamuis libri veteres reclament: in quibus planè scriptum est, *lepidas*. quo modo item scriptum est & apud Priscianum libro tertio, quo loco de diminutiuis nominibus loquitur. sed Priscianum ibi corruptum esse arbitror, vt & alibi. Lepadas commemorat etiam in Rud. ibi. *Echinos, lepadas, ostreas, balanos captamus, conchas*, &c. LOLLIGVNCVLAS} paruas lolligines. Horat. Sat. 4. libro 2 *hic*

nigræ succus lolliginis hæc est, Aerugo mera, &c. Ad quẽ locum de lolligine diximus nõnulla. Prisc. lib. suprà cõmemorato A hunc locum profert, *Emito sepiolas*, &c. HORDEIAS, } hoc quoque piscis nomen esse puto, vt tamen iocus sit ex ambiguo, quia possit ita accipi, vt sit adiectiuum vocis *lolliguncul as*. quod intelligere licet ex eo, quod subiicit Chalinus, qui ad parietem acclinatus, & ex insidiis Stalinonis atque Olympionis sermonem captans, & à spectatoribus tantùm visus, atque auditus, senem reprehendit, & corrigit, quòd triticeias non dixerit potius, quàm hordeias, id est, hordeaceas. Turnebus non putat iocum esse ex ambiguo, neq; hordeias piscis nomen esse, sed lolliguncul as dictas esse hordeias à sene rustico pro hordearias, seu hordeaceas, id est, pulchras, ꝙ ille nihil putaret esse frugibus pulchrius. Ego puto iocũ esse in verbo hordeias, vt dixi: quòd cù senex pro pisce posuerit, Chalinus seruus in occulto latẽs, pro epitheto acceperit ab hordeo. IMMO TRITICEIAS, SI SAPIS. } immo si sapis, inquit, triticeas potius parari iubeto, quàm hordearias. triticum enim hordeo præstabat. hæc Chalinus à spectatoribus tantum visus, & auditus, non à Stalinone, neq. ab Olympione. SOLEAS. } hic quoque iocus est in nomine. nam solea, & piscis nomen est, & calciamenti. Horat. Sat. vltima lib. 2. *Et soleas poscit*. Plaut. in Trucul. *cedò soleas mihi: Properate*, &c. Idem in hac comœd. infrà, *Si effexis hoc, soleas tibi dabo, & annulum in digito Aureum, & bona plurima*. sed senex solearum nomine, pisceis vult intelligi: seruus soleas pro calciamentis accipit. QVI QVAESO, POTIVS QVAM SCVLPONEAS. } sculponeæ calciamenti rustici genus: quod ex Catone lib. de re rust. intelligere licet: cuius hæc verba sunt, *Quoties cuique tunicam, aut sagum dabis, prius veterem accipito, vnde centones fiant. sculponeas bonas alterno anno dare oportet*. Aliter Fulgent. cuius hæc verba. *Sculponeas dici volunt, castus plumbo ligatos*. B Vnde Næuius Philemporo, *Sculponeis batuenda sunt huic latera probè*. & Plautus Casina, simili modo, &c. Ego Fulgentium labi, & errare puto. QVIBVS BATVATVR, &c. } quibus tibi os verberetur, &c. auctor vocabularij Latino-græci, *batuit*, id est, *καταχόπτει*, quod valet cædit, concidit, contundit. M. Tull. lib. 9. epist. ad Pætum, *batuit*, inquit, *impudenter: depsit, multò impudentius*. Sueton. absolutè vsurpauit in Caligula, *Mirmillonem è ludo rudib. secum batuentem, & sponte prostratum confodit ferrea fica, ac more victorum cum palma discurrit*. VIN' LINGVLACAS? } Festus, *Lingulaca, genus piscis*, inquit, *vel mulier garrulatrix*. Nonius. *Lingulacæ dicuntur verbosi, seu verbosa*. Plautus in Casina, *Ea lingulaca est nobis. nam nunquam tacet*. Idem lingulacæ, locutuleiæ, à procacitate linguæ, & loquendi proprietatem trahunt. Plautus in Casina, &c. Adrianus Turnebus *lingulata*, & *lingulatas*, scribi & proferri debere existimat per t. non *lingulaca*, neque *lingulacas* per c. cui propemodum assentior. idem de *postinaca* sentio, scribendum esse *pastinata*. Est autem hic iocus ex ambiguo verbo. seruus enim Olympio per lingulacam, seu lingulatam, piscem significat: senex alter accipiens, loquacem, & garrulam mulierem intelligit. IN RE PRAESENTI } suprà in Amphitr. *Namque ego fui illic in re præsenti*, &c. ad quem locum plura. ÆQVVM ORAS } æquum dicis. AMPLITER } largiter. NAM MIHI VICINO ETIAM G. } nam mihi opus est, hũc vicinum à me conueniri, seu conuentum esse. TRIBVS NON COND. P. LIB. &c. } id est, nolim mereie treis libertates, vt non dem illis hodie magnum malum. vel sic, si quis mihi treis libertates pro mercede deferat, ne illis hodie dem magnum malum, eas accipere nolim. tam valde cupio illis magnum malum comparare. tale ferè est illud Horatij epist. C 2. ad Lollium lib. 1. *scilicet vt non sit mihi prima fides, & verè quod placet, vt non Acriter elatrem, pretium ætas altera sordet*. ad quem locum de tali genere loquendi plura dicta sunt in Comment. Horat. Plautus suprà in Asinar. *Non ædepol conduci possum vita vxoris annua*. MANIFESTO TENEO, &c. teneo in manifesto furto deprehensos. IN NOXIA, } in peccato nõ leui. NOSTRA OMNIS LIS EST. } causam, seu litẽ vicimus. PVLCRE PRAEVORTAR V. } probè anteuertã viros, seu præuertam. NOSTRO OMINE IT DIES } dies procedit ex animi nostri sententia. hic dies nobis est prosper, & faustus. IAM VICTI VICIMVS. } qui modò victi eramus nunc vicimus. Homerus, *Ξυνὸς ἐνυάλιος· καί τε κτανέοντα κατέκτα*. id est, *Communis Mauors, perimentem mòxque peremit*. VT ID, QVOD ALIVS CONDIVIT COCVS, &c. } allegoria est, per quam significat se consilia, ac fallacias Stalinonis, & Olympionis disturbaturum, atque euersurum. alludit autem ad cœnam, quæ à coco paratur, coquitur & conditur.

STALINO, ALCESIMVS, senes.

ST. Nunc amici ánne inimici sis imago Alcesime mihi,
Sciam: nunc specimen specitur, nunc certamen cernitur. D
Curam mi exime, castigare id ponito ad compendium,
Cano capite, ætate aliena, eò addito ad compendium.
Cui sit vxor, id quoque illuc ponito ad compendium.
AL. Miseriorem ego ex amore, quàm te, vidi neminem.
ST. Fac vacent ædes. AL. quin ædepol seruos, ancillas domo
Certum est omnis mittere ad te. ST. eho nimium scitè scitus es.
Sed facito dum memineris versus quos cantat colax, cibo
Cum suo quiqui facito vti veniant, quasi eant Sutrium.
AL. Meminero. hem, nunc enim tu demum nullo scito scitus es. E
ST Cura ego, ad forum modò ibo, iam hic ero. AL. bene ambula.
ST. Fac habeant linguam tuæ ædes. AL. quid ita? STAL. quum veniam vocent.
AL. Attate, cædundus tu homo es, nimias delicias facis.
ST. Quid me amare refert, nisi sim doctus & dicax nimis?
Sed caue tu, in quæstione mihi sis. AL. vsque adero domi.

NVNC AMICI, ANNE INIMICI } Nunc sciam vtrùm mihi similitudinem atque imaginem amici geras, an inimici. NVNC SPECIMEN SPECITVR } *δεῖγμα δείκνυται*. Atticismus. sententia autem hæc est, nunc spectaberis, & cognosceris, vtrùm sis mihi amicus, an inimicus. nunc specimen dabis tui erga me animi. nunc ostendes quali sis animo erga me. Hæc est vera huius loci explicatio. Nam quòd Turnebus *specimen* idem valere putat hic, quod certamen, non idem sentio. *specio* autem verbum est antiquum, euius composita sunt adspicio, conspicio, inspicio, &c. sic autem loquitur infrà in Bacchid. *Nunc Mnesiloche specimen specitur, nunc certamen cernitur, Sisne, necne, vt esse oportet*. NVNC CERTAMEN CERNITVR } allegoria est, significat autem idem, quod modò dixit, aliis verbis. nunc dimicatur, & certatur,

A tatur, inquit, vtrum sis amicus, an inimicus. nunc certamen initur, vel nunc res in discrimen, & certamen venit vtrum mihi sis amicus, nécne. videtur autem etiam hic esse atticismus, vt certamen cernitur, simile sit, atque certamen certatur. cernere enim valet interdum certare, vt in Commentariis Lucretia. notauimus. ibi. *Nauta cum ventis contractum cernere bellum.* Quod autem negat Turnebus lib. 19 Aduersar. certamen hic significare pugnam, aut dimicationem, longè aliter sentio. Nam certamen planè nihil hîc aliud significat, quàm dimicationem. sed non vidit ille hic accipi translatè atque adeò hoc totum, certamen certatur, dici ἀκκυρολογεῖν. CVRAM MI EXIME.} cura me libera. curam mihi adime. Sic autem edendum curaui secutus manifesta scripturæ veteris vestigia. vulgatam autem scripturam *Curam eruç*, reieci. CASTIGARE ID PONITO AD COMPENDIVM.} id est, castigare desinito, & quasi lucrifacito, supersedeto à labore & opera castigandi. nolito in me castigando operam consumere. quod cùm facies, lucrum quodammodo facies. nam si me castigare conareris, longa tibi habenda esset oratio, & multis verbis vtendum, cùm diceres, me senem esse, cano capite, &c. CANO CAPITE, AETATE ALIENA, &c.} si me castigare velles, diceres me hominem esse cano capite, ætate ab amoribus aliena, & ad huiusmodi ineptias & leuitates inepta. EO ADDITO AD COMPEND.} Lucrifacito superiorē illam orationem. ID QVOQVE ILLVC PONITO AD COMP.} id est, etiam eam totā orationem lucrifacito quam in me castigando consumere posses, me esse maritum, hoc est, me habere vxorem domi. Animaduertat lector attentus, & cordatus, quanta sit peccati illecebra. En tibi, hic senex, videns, prudens, & sciens, flagitium facit. fatetur enim B se cano capite esse, ætate à talibus leuitatibus aliena, vxorem habere domi. quibus rebus omnibus, atque adeò singulis debeat à tali turpitudine, & flagitio auocari. veruntamen, voce rationis spreta ac repudiata, animo suo, & turpissimæ libidini morem gerit. FAC VACENT AEDES.} fac, ædes tuæ vacuæ sint. AD TE} domum tuam. NEMIVM SCITE SCITVS ES.} scitè scitus es, id est, valde lepidus & scitus es. *scitè scitus*, sic dictum, vt illa, *sapienter sapis*. in Pœnu. *madidè madeam*. in Pseud. *properè properas*: in Curcul. &c. SED FACITO DVM MEMINERIS VERSVS, QVOS CANTAT COLAX.} secutus sum libros vulgatos, qui omnes ad vnum sic habent, vt edidi. quam lectionem explicemus primùm, deinde scripturam veterem proponamus. sic igitur hunc locum explico, Sed facito interim memineris versus, quos Colax Neuianus cantat. Cantabat autem hoc Colax ille Neuianus (scripsit enim Næuius fabulā hoc nomine) vti quiqui eum suo cibo venirent, quasi, &c. nunc scripturam antiquam proponamus, ac repræsentemus. Sic igitur habent plerique libri veteres. *Sed facito, dum merui aper versus, quos cantat, colas.* nonnulli sic, *sed facito dum Meons aper versus quos cantat, colas.* Alij sic, *sed facito dum Meonsi per versus, quos cantat, colas.* quarum scripturarum alij aliam probabilē esse putant: alij, omneis: ego primam maximè omnium probo: eámque quamuis perobscuram atque impeditam sic explico, ac declaro. sed facito dum, si hoc merui, versus colas, quos aper cantat. aper autem cantat, γρῦ γρῦ. hoc igitur monet Alcesimum Stalino, vt ne γρῦ quidem faciat, hoc est, vt taceat, neque vulget, aut enunciet, quæ sunt eius fidei commissa. *merui* lego per interpositionem. hac sententia. ego, qui tibi omnia mea consilia credo: vel ego qui tibi amicus sum, merui, vt linguam tuam contineas, & arcana tuæ fidei credita & commissa, taceas. Simeo Bosius ex vestigiis aliarum duarum C scripturarum veterum hanc eliciebat, *Sed facito dum in eo aper, vel sus, quod cantat, colas.* eadem opinor sententia, atque eius esse putamus, quam omnium probabilissimam iudicamus. CIBO CVM SVO QVIQVI FACITO VTI VENIANT Q. E. SVTR.} facito, vt singuli tui familiares, hoc est, famuli, & ancillæ veniant domum nostram cum suo cibo, quasi eant Sutrium. vel sic. facito, vt serui, & ancillæ tuę domum veniant saturi. Festus, *Sutrium ire*, inquit, *in prouerbium abiit, natum ex eo quòd, orto quondam tumultu Gallico, edictum fuit, vt legiones Sutrij præstò essent cum suo cibo, quod vsurpari cœptum est in iis, qui suis sumtibus officium præstarent, quibus deberent.* Deinde profert hunc locū Plauti hoc modo. *Sed facito dum merula per versus, quod cantat, colas. cum suo quiqui facito, vt veniant*, &c. Hactenus Festus, qui valde hoc loco corruptus, & lacer est: quamquam eum conati sumus emendare, & in integrum restituere. MEMINERO} hæc Alcesimi responsio videtur lectionem vulgatam comprobare. HEM NVNC ENIM TV DEMVM NVLLO SC. SC. ES.} hem, inquit Alcesimus, enimuero tu nunc demum inscitus. & inelegans es, qui moneas me, vt serui mei, & ancillæ meæ domum tuā eant, tibi inseruiēdi gratia, cum suo cibo. CVM VENIAM VOCENT.} cùm veniam me vltro inuitent, ac vocent, quasi sint orationis & sermonis participes. cùm veniā pateāt, ne necesse habeā, eas pulsare. ATTATE.} Attate, interiectio est obiurgantis: quæ apud Carisium ita scribitur, *attatæ*, cum diphthongo in postrema syllaba. CAEDVNDVS TV HOMO ES.} tu homo flagris aut loris dignus es, tu verberandus es, tu mastigia es. Sed non celabo lectorem in nonnullis libris manuscriptis scriptum esse, *Attate, credundus tu homo es?* quæ scriptura si cui probabitur, sic poterit explicari, attate, túne homo existimandus, aut habendus es, & non bellua potius aliqua, qui tam improbus, proteruus & D nequā sis? SED CAVE TV IN QVAESTIONE, &c.} id est, sed caue mihi quærendus sis. Sic loquitur in Pseud. *Sed vide sis, ne in quæstione sis, quando arcessam, mihi.* Idem in Persa. *Sed recipe te quamprimùm potes. caue fuas mihi in quæstione.* Sic autem legendum esse, vt edidimus, non, *Sed tu caue inquisitioni mihi sis*, & ratio vincit, & libri veteres plerique testantur.

CLEOSTRATA, ALCESIMVS.

CL. VT properarem arcessere hanc ad me vicinam meam, hoc erat
AEcastor quòd me tanto vir opere orabat meus,
Liberæ ædes vt sibi essent, Casinam quò deduceret,
Nunc adeò nequaquam arcessam, ne qua ignauissumis
Liberi loci potestas sit vetulis verucibus.
Sed eccum egreditur senati columen, præsidium popli,
E Meus vicinus, meo viro qui liberum præbet locum.
Non æcastor vilis emtu'st modius, qui venit, salis.
AL. Miror huc iam non arcessit proximum vxorem meam,
Quæ iamdudum si arcessatur, ornata exspectat domi.
Sed eccam, opinor arcessit: salue Cleostrata. CL. & tu Alcesime.
Vbi tua vxor? AL. intus illa te, si se arcessas, manet:
Nam tuus vir me orauit, vt eam istuc ad te adiutum mitterem.
Vin' vocem? CL. sine nolo, si illa occupata'st. AL. otium est.
CL. Nihil moror, molesta ei esse nolo: pòst conuenero.
AL. Non ornatis istic apud vos nuptias? CL. orno & paro.

AL. Non ergo opu'ſt adiutrice? CL. ſatis domi eſt. vbi nuptiæ A
Fuerint, tum iſtam conuenibo. nunc vale, atque iſtam iube.
AL. Quid ego nunc faciam? flagitium maximum feci miſer,
Propter operam illius hirqi improbi & edentuli,
Qui hoc mihi contraxit. operam vxoris polliceor foras,
Quaſi catillatum. flagitium hominis, qui dixit mihi
Suam vxorem hanc arceſſituram eſſe. ea ſe eam negat morarier.
Atque ædepol mirum, ni ſubolet iam hoc huic vicinæ meæ.
Verùm autem altrouorſum cùm eam mecum rationem puto,
Si quid eius eſſet, eſſet mecum poſtulatio.
CL. Ibo intrò, vt ſubducam nauim rurſum in puluinarium. B
Iam hic eſt lepidè ludificatus. miſeri vt feſtinant ſenes!
Nunc ego illum nihili decrepitum meum virum veniat velim,
Vt eum ludificem viciſſim, poſtquam hunc deluſi alterum.
Nam ego aliquid contrahere cupio litigij inter eos duos.
Sed eccum incedit: at quom adſpicias triſtem, frugi cenſeas.

AD ME} domum noſtram. HOC ERAT AECASTOR, QVOD ME, &c. } ordo & ſententia eſt, hoc erat æcaſtor, id eſt, hæc erat cauſa profectò, quamobrem me tantopere vir meus orabat, vt hàc meam vicinam ad nos arceſſere properarem. Cleoſtrata poſteaquã reſciuit omnem rẽ de amore & nequitia viri ſui, ſimúlque de turpiſſimo vicini Alceſimi in eum officio ac ſtudio, mutat conſilium de arceſſenda Myrrhina, vicina ſua, vt ſenum conſilia diſturbet. HOC ERAT, } hæc cauſa erat. NE QVA IGNAVISS. LIBERI LOCI POT. } ne qua vacui loci, in quo liberè & ſine arbitris ſcortari, & amoribus turpiſſimis operam dare poſſint, fiat copia. VETVLIS VERVECIB. } ſenibus ad Venerem ineptis. SENATI COLVMEN, } ironia eſt. ſic Terent. Phorm. *columen verò familiæ, Cui commendaui filium hinc abiens meum.* C ſuprà Plautus in Amphitr. *Aduenisti, audaciæ columen, conſutis dolis.* Idem in Epid. *ſenati qui columen cluent.* ſenati autem, antiquè, pro ſenatus. Salluſt. de bello Catil. *Igitur ſenati decreto Q. Marcius Rex Feſulas, Q. Met. Creticus in Apuliam, circúmque ea loca miſſi,* &c. Idem alibi, *duobus ſenati decretis.* M. Tul. diuinatione in Q. Cæcilium. *quòd in vnaquaque re, beneficio ſenati, populíque Romani iuris habuit.* Notant Nonius & Cariſius. NON AECASTOR VILIS EMTV'ST, &c. } non æcaſtor vilis emtu eſt, ſalis modius, qui venit allegoria eſt: per quam ſignificat εἰρωνικῶς hos ſenes eſſe inſipienteis, inſulſos, ac delitos. non æcaſtor, inquit, ſalis modius, vilis emtu eſt. hoc eſt, carus eſt. quid ita? quia quæ rara ſunt, cara ſunt. at hi ſenes totum ciuitatis ſalem in pectoribus ſuis continent, & poſſident, ſcilicet. ſuntque adeò ſal totius ciuitatis. non eſt igitur mirum, modium ſalis, qui venit, carum eſſe, cùm ſit totus penes duos ſenes. vel ſic, vt legatur hoc totum cum interrogatione. non æcaſtor vilis emtu'ſt modius qui venit, ſalis? id eſt, nónne ſal vili emitur, cùm ſit tanta eius penuria, & cùm hi duo ſenes ſoli in ciuitate ſalem habeant? hoc eſt, cùm ſoli ſapiant? cùm ſit tanta ſalis in vrbe paucitas, atque egeſtas, nónne debet eſſe cariſſimus? & nónne mirum eſt tam vili emi, ſpectata eius penuria? Locus eſt aliquantùm obſcurus. quem melius fortaſſe declarabit lector eruditus, & plus otij nactus. Iam ſal pro ſapientia, prudentia, ſollertia, & acumine vſurpari ſolet. ex quo ſalſi, & inſulſi. Et Catull. de Quintia & Lesbia. *Nulla in tam magno eſt corpore mica ſalis.* Et Terent. in Eunuc. *Labore alieno magno partam gloriam Verbis ſæpe in ſe tranſmouet, qui habet ſalem.* Significat omnino, hos ſenes eſſe inſulſos, fatuos, ſtolidos, neque quidquam in pectore ſalis, neque aceti habere. ORNATA. } parata, & inſtructa: vel culta vt decet. INTVS ILLA TE, SI SE ARCESS. M. } domi illa te expectat, ſi fortè ſe arceſſas. NIHIL MOROR. } nihil moror vxorem tuam, id eſt, facile opera vxoris tuæ carebo. NON ORNATIS } non paratis, &c. CONVENIBO. } conueniam. ATQVE ISTAM IVBE } ſubintell. valere. FLAGITIVM } facinus turpe, & erubeſcendum. HIRQI IMPROBI, ET ED. } hircum appellat, quòd inſtar hirci, ſalax ſit, & in Venerem pronus: vel quod olidus, & fœtidus. addidit epithetum, *improbi*, id eſt, proterui, petulci. addidit & alterum edentuli. hoc eſt, ſenio confecti. edentulos ſenes, νωδοὺς appellant Græci. QVI HOC MIHI CONTRAXIT. } qui hoc mali mihi conflauit. D QVASI CATILLATVM } *Catillare*, inquit Fulgentius, *eſt per alienas domus gyrare*, tractum à catulis, quòd per alienas domos circumeant. deinde profert hunc locum. Sic autem legendum apud Fulgentium, vt retulimus, & vt habent omnes libri, *gyrare*, non vt vult quidam indiligens Nonij emẽdator, *ligurrire*, quãuis ſciam catillones dici guloſos, & ligurritores. quaſi eat illatum, igitur, id eſt, vt eat quaſi catillatum, vel vt quaſi catillet, id eſt, circumeat, & vagetur per alienas domos. Non diſſimulabo tamen, in nonnullis libris manuſcriptis ſcriptum eſſe. *quaſi catillatum flagit. hom.* In vno & altero. *quaſi catillæ cùm flagit.* Quæ ſcripturæ non ſunt fortaſſe reiiciendæ: & ſunt faciles, & planæ, hoc modo, *operam vxoris polliceor foras; quaſi catilla.* id eſt, operam vxoris polliceor extra domum, & alienis viris, quaſi ea ſit impudica, & alienorum virorum appetens. Omnino prior ſcriptura, eam dico, quam ſecutus ſum, meo iudicio probabilior eſt. Sed ne hoc quidem præter mittam, quod à Feſto ſcriptum eſt, ſi quid fortè ad rem pertinet. *Catillatio*, inquit ille, *graue opprobrium hominibus generoſis obijciebatur, ſi qui prouincias, amicas populi Romani, exſpoliaſſent.* FLAGITIVM HOMINIS } homo flagitioſus, ſeu flagitij, id eſt, dedecoris plenus. ATQVE AEDEPOL MIRVM NI SVBOLET, &c. } & ædepol nimirum hæc vicina mea hoc, quod molimur, ſubodoratur, id eſt, ſuſpicatur. hoc ei ſubolet, id eſt, hoc ei incipit eſſe notum: vel hoc ei aliquantum, & aliqua ex parte notum eſt. tralatio eſt à ſenſu odorandi. Sic Terent. Heautont. *Vt ne paullulum quidem ſuboleat eſſe amicam hanc Cliniæ.* VERVM AVTEM ALTROVORSVM. } ſed contrà alteram in partem, vel alteram partem verſus. cùm rationem ineo, & cùm mecum attentiùs conſidero, ſi vicina mea aliquid horum ſuſpicaretur, mecum expoſtularet. POSTVLATIO. } expoſtulatio. VT SVBDVCAM NAVIM RVRS. IN PVLVIN. } puluinar ſeu puluinarium. locus, in quo corpus quieturum collocamus. vel ſic, puluinar, lectulus, ſeu puluillus ex aluta factus, molli tomento fartus: in quo collocabant olim Dei ſtatuam. transfertur etiam ad trabes, in quibus naues poſt longam nauigationem, ac iactationem, & tempore ad nauigandum minus idoneo, in litore collocantur. Eſt autem hic allegoria, per quam ſignificat Cleoſtrata rem abeſſe à periculo: vel inibi eſſe, vt extra periculum eſſe poſſit. quod eo dicit, quia quod ſperatat ſenex, ſe Caſina potiturum, operam ei ad hanc rem dante Alceſimo, eius ſpei fruendæ copiam ſe eis ademturam eſſe videt, atque confidit. NVNC EGO ILLVM NIHILI DECR. &c. } locutio permixta, & ex duobus conflata. cuius generis non paucas non vno loco notauimus, & collegimus. dictum enim, virum meum veniat velim, pro vir meus veniat velim. vel virum meum venire velim. ALIQVID CONTRAH. CVP. LIT. } aliquam inter eos duos litem conflare cupio. cupio eos inter ſe committere, & concitare. AT QVOM ADSP. TRISTEM, FR. C. } tale

ferè

A ferè est illud Terent. in Andr. de Critone. *illum, confidens, catus, Cùm faciem videas, videtur esse quantiuis pretij.* & illud M. Tullij de Piso. orat. in Pison. *quia tristem semper, quia taciturnum, quia subhorridum, atque incultum videbant*, &c. nam satis mihi est locum indicasse.

STALINO senex, CLEOSTRATA.

STultitia magna'st, mea quidem sententia,
Hominem amatorem vllum ad forum procedere,
In eum diem, cui quod amet in mundo siet.
Sicut ego feci stultus. contriui diem,
Dum asto aduocatus cuidam cognato meo:
Quem hercle ego litem adeò perdidisse gaudeo,
B Ne me nequicquam sibi hodie aduocauerit.
Rogitare oportet priùs & percontarier,
Adsítne animus ei, nécne adsit, quem aduocet.
Si neget esse, exanimatum amittat domum.
Sed vxorem ante ædis eccam. hei misero mihi!
Metuo, ne non sit surda, atque hæc audiuerit.
CL. Audiui æcastor cum malo magno tuo.
ST. Accedam propius. quid agis mea festiuitas?
CL. Te æcastor præstolabar. ST. iámne ornata res est?
Iámne hanc traduxti huc ad nos vicinam tuam,
C Quæ adiutaret? CL. arcessiui vt iusseras.
Verùm hic sodalis tuus, amicus optimus,
Nescio quid se sufflauit vxori suæ.
Negauit posse, quando arcesso, mittere.
ST. Vitium tibi istuc maximum est: blanda es parum.
CL. Non matronarum officium est, sed meretricium,
Viris alienis, mi vir, subblandirier.
I tu, atque arcesse illam: ego intus quod facto est opus,
Volo accurare, mi vir. ST. propera ergo. CL. licet.
Iam pol ego huic aliquem in pectus iniiciam metum,
Miserrimum hodie ego hunc habebo amasium.

D STVLTITIA MAGNA'ST, MEA QVIDEM S.} sic queritur Menæchmus subreptus in Menæchmis, se, dum cuidã suo cognato in foro operam dat, diem optimum corrupisse, & hora constituta ad prandium ab amica paratum non venisse, ibi, *Dij illum omnes perdant: ita mihi hunc hodie corrupit diem*, &c. in scena, cuius principium est. *Vt hoc vtimur maximè more moro*, &c. Sic in ead. fabula, *Peniculus parasitus, se in contione hæsisse, & interea prandij tempus non obiisse*: ibi, *Plus annos triginta natus sum*: &c. AD FORVM PROCEDERE.} in forum prodire. IN EVM DIEM CVI QVOD AM. IN M. S.} ordo est, ad forum procedere, cui quod amat, in mundo siet in eum diem. IN MVNDO SIET} id est, paratum sit. de hoc loquẽdi genere suprà plura dicta sunt in Asin. ibi, *Aut mihi in mũdo sunt virgæ, aut atriensi Saureæ.* CONTRIVI DIEM.} consumsi diem. Sic in Asinaria dixit, *lacerare diem*, ibi, *Quin ego hanc iubeo tacere, quæ loquens lacerat diem?* ADVOCATVS CVIDAM COGN.} aduocatus est is, qui præsentiam suam commodat amico, aut etiam ius suggerit, ita vt nihil loquatur apud iudices. NE ME NEQVICQVAM, &c.} quem gaudeo litem perdidisse, ne me sine mercede, ac pretio sibi hodie aduocauerit. vel sic, quem litem perdidisse gaudeo, vt sui facti, quòd me ad suam litem aduocatum adhibuit, hoc pretium, & hanc mercedem ferat, scilicet, litem perditam. ROGITARE OPORTET PRIVS, ET PERC. ASSITNE.} id est, oportet priùs eum, qui aliquem aduocat, ex eo quærere, vtrùm ei, quem aduocat, præstò sit animus, an peregrinetur, & alia in re sit occupatus, quàm in negotio, quod agitur, & ad quod ille adhibetur: vt amãtis animus, qui nõ est in suo neq; cũ suo corpore, sed cũ eo, eáve, quẽ, vel quã amat. SI NEGET ESSE:} si is, qui aduocatur, rogatus ab eo, qui aduocat,
E neget suum animum adesse. EXANIMATVM AMITT. D.} animo carentem, vtpote, qui corpore quidẽ adsit, animo verò absit, dimittat domum. AVDIVI AECASTOR, &c.} hæc loquitur Cleostrata, ad spectatores versa, à Stalinone auersa. TE AECASTOR PRAESTOL.} tibi æcastor præstolabar, te exspectabam. ORNATA:} parata. TRADVXTI HVC AD NOS.} domum nostram traduxisti. ARCESSIVI VT IVSSERAS.} vide commentum mulieris; mentitur enim, sed id eo consilio facit, vt rixas inter duos senes serat, & liteis contrahat. AMICVS OPTIMVS.} ironia. NESCIO, QVID SE SVFFL. VXORI S.} nescio quid iratus est vxori suæ. nescio quid turgidus factus est vxori suæ. inflauit buccas vxori suæ. sic suprà *Nunc in fermento tota est: ita turget mihi.* sufflatum, inquit Nonius, id est, tumidum. & quasi vento elatiùs factum. NEGAVIT POSSE, &c.} negauit se posse, &c. MISERRIMVM HOD. EGO H. HAB.} habebo miserrimum: id est, valde cruciabo, & torquebo. AMASIVM.} ironia est. non dixit amatorem, vt erat dicendus, sed amasium, id est, formosum puerum, & catamitum: significans senem esse iam ad res venerias ineptum, vtpote id ætatis, vt nõ modo eum quisquam amare libidinis causa non possit, sed etiam eum dedeceat amori operam dare.

ALCESIMVS senex, STALINO.

AL. VIso huc, amator si à foro redijt domum,
Qui me atque vxorem larua ludificatus est.

Sed eccum ante ædis.ad te hercle ibam commodùm. A
ST. Atque ego hercle ad te.quid ais vir minimi preti?
Quid tibi mandaui?quid tecum oraui? AL. quid est?
ST. Vt bene vaciuas ædes fecisti mihi?
Vt traduxisti huc ad nos vxorem tuam?
Satin'propter te pereo,ego atque occasio?
AL. Quin tu suspendis te?nempe tute dixeras,
Tuam arcessituram esse hinc vxorem meam.
ST. Ergo arcessiuisse ait sese,& dixisse te,
Eam non missurum. AL. quin ea ipsa vltrò mihi
Negauit eius operam se morarier.
ST. Quin ea ipsa me allegauit,qui istam arcesserem. B
AL. Quin nihili facio. ST. quin me perdis. AL. quin bene est,
Quin etiam diu morabor,quin cupio tibi,
Quin aliquid ægrè facere,quin faciam libens.
Nunquam tibi hodie,quin erit plus quàm mihi,
Quin hercle dei te perdant postremò quidem.
ST. Quid nunc?missurúsne es ad me vxorem tuam?
AL. Ducas,eásque in maximam malam crucem,
Cúmque hac,cúmque istac,cúmq; amica etiam tua.
Abi,& aliud cura:ego iam per hortum iussero
Meam istuc transire vxorem,ad vxorem tuam.
ST. Nunc tute amicus mihi es in germanum modum. C
Qua ego hunc amorem mihi esse autem dicam datum?
Aut quid ego vnquam erga Venerem iniquè fecerim,
Cui sic tot amanti mihi obuiam eueniant moræ?
Atat,quid illud clamoris,obsecro,in nostra domo est?

LARVA,}homo insanus,& laruatus:vel monogrammus homo Tithonus,id est,senectute attenuatus & minutus,homo exsanguis, & exsuccus,vt larua:vel homo ad homines terrendos,quàm ad puellas amandas aptior. COMMODVM.}ipso eodémque tempore commodo. Terent. Eun. *Illa sese interea commodùm huc aduorterat*, &c. Idem Phorm. *cum hoc id agebam,commodùm.* ad quæ legendus Donatus ei,qui plura de hoc scire volet. QVID TECVM ORAVI?}quid tecũ egi? VT BENE VACIVAS AEDES FECISTI M.}quàm bene vacuas ædeis fecisti mihi?proindè ac si dicat, non fecisti.mandatum neglexisti. SATIN' PROPTER TE P.&c.}nónne planè tua culpa pereo,& occasio,quam nactus eram, mihi elabitur è manibus? propter te,id est,tuo facto, tua negligentia, & culpa. Rectè autem *occasio perit.* nam occasio præceps,& calua est,inquit ille. Itaque nisi statim arripiatur,vix aliàs vnquam reprendi potest. TVAM ARCESS. ESSE H. V. M.}dixeras fore,vt tua vxor hincè domo nostra,meam vxorem arcesseret. ET DIXISSE TE, EAM N. M.}& te dixisse,te eam non missurum. QVIN EA IPSA,&c.} immò verò ea ipsa,non recusante,aut obstante me,quominus mea vxor domum tuam iret,negauit se eius opera egere,vel dixit se eius opera facilè carituram. VLTRO}id est, non impulsa à me,vt id diceret,aut faceret,vel non reuocata,aut deterrita à me, ne vxorem meam arcesseret. MORARIER.}Sic Hora.epist.ad Vallam lib.1.*nam vina nihil moror illius oræ.* QVIN EA IPSA ME ALLEG.}immò verò ea ipsa me priuatim misit,vt eam cuius opera dicis vxorem tuam negare se egere,arcesserem. QVIN NIHILI FACIO}nunc seriò irascitur senex Alcesimus. Et aduerte animum ad crebram eiusdem vocis iterationem,*quin.* qua exprimitur iratorum affectus:talis enim eorũ sermo. QVIN BENE EST.}quin bene est,quod peris.vel sic,quin te perdere cupio.vel sic, quin placet istuc mihi,& gaudeo te perire.vel sic,quin dignus es,qui pereas,& istud tibi meritò accidit. QVIN ETIAM DIV MORABOR,} quin etiam diu in hoc verbo morabor,vt tibi malum exoptem, & te perire cupiam. exprimit affectũ Alcesimi irati,idem verbũ crebrò cum stomacho per contumeliam iterantis. QVIN CVPIO TIBI, QVIN ALIQ. hic ordo,atque hæc series orationis est, quin cupio tibi aliquid ægrè facere. sed stomachans & ira incensus particulam *quin* interposuit. NVNQVAM TIBI HODIE, QVIN PL.} iterum hîc,quin,interpositum est tantummodò ad exprimendam irati hominis orationem. Nam hæc sententia,nunquam tibi hodie plus erit mali,quàm mihi,tua scilicet culpa contracti.vel intelligamus,eum illud quidem dicere voluisse,& cogitasse:sed mali ominis vitandi causa,rectum sermonis contextum vertisse,& institutam sententiam mutasse,vt in Stalinonis caput potiùs,quàm in suum,omne infortunium recideret:hoc modo.Quin tibi plus erit mali, quàm mihi. hæc posterior est, vt dixi, sententia, non ea, quam exorsus erat. Nam initiò hoc dicere voluerat,& hanc sententiam verbis exprimere instituerat: Nunquam tibi plus hodie mali eueniet,quàm mihi,dum tibi,tuæque nequitiæ operam do,atque inseruio. Cùm igitur ita orsus esset, *Nũquam tibi hodie:* sequi deinceps debuerat,plus erit mali,quàm mihi. Sed orationem in medio cursu correxit, ne sibi malè ominetur,& ita mutauit.quin potius hoc dico,plus tibi hodie erit mali,quàm mihi. tu eris hodie miserrimus:ego, si quid mali merui, quòd me tibi in tuis flagitiis adiutorem præbui:aut,si quid mali ex mea nimia facilitate imminet, minimo malo defungar,si dij volent. DVCAS}ducas ipse meam vxorem,domum tuam.incipit placari. CVMQVE HAC, CVMQVE ISTAC}& cum vxore mea,& cum tua ET ALIVD CVRA}nunc placatus est Nam his verbis iubet eum, quod ad hoc negotium attinet,sine cura esse,significans se id curaturum. sic loquitur suprà in Asinar. *Tum tu igitur aliud cura quod libet.* IN GERMANVM MODVM,}germano modo,id est,verè,non simulatè,aut fucatè. QVA EGO HVNC AMOREM, &c.}id est, qua ratione autem dicam hunc amorem mihi esse datum? AVT QVID EGO VNQVAM,&c.}id est,aut qua in re vnquam Venerem iniustè læserim:cui sic mihi amanti tot moræ obstent,atque aduersentur? ATAT.}interiectio pauentis,& re subitò obiecta permoti. D E

Nulla

A PARDALISCA ancilla, STALINO senex.

PA. NVlla sum,nulla sum,tota tota occidi,cor metu mortuum est,
Membra miseræ tremunt:nescio vnde auxilij,præsidij,
Perfugij mihi,aut opum copiam comparem,aut expetam.
Tanta factis modò mira miris modis intus vidi,
Nouam atque integram audaciam.caue tibi Cleostrata,abscede
Ab ista obsecro,ne quid in te malè faxit ira percita.
Eripite isti gladium,quæ sui est impos animi.
ST. Nam quid est,quòd hæc huc timida atque exanimata exsiluit foras?
Paradalisca. PA. perij,vnde meæ vsurpant aures sonitum?
ST. Respice modò ad me. PA. here mi. ST. quid tibi est?
B Quid timida es? PARD. perij.
ST. Quid peristi? PA. perij,& tu peristi. ST. aperi, quid tibi? PA. væ tibi.
ST. Imò istuc tibi sit. PA. ne cadam,amabo tene me. ST. quidquid est,
Eloquere mihi citò. PA. contine pectus,face ventulum amabo
Pallio. ST. timeo hoc negocium. quid est, nisi hæc meraclo
Se vspiam percussit flore Libyco. PA. obtine aures amabo.
ST. I in malam crucem, pectus,auris,caput, téque di perduint:
Nam,nisi ex te scio,quicquid hoc sit,citò,iam tibi istuc
Cerebrum dispercutiam,exsecrata,ludibrio pessima adhuc
Quæ me habuisti. PA. here mi. ST. quid vis mea ancilla? PA. nimium sæuis.
C ST. Numerò dicis.sed hoc quicquid est loquere,in pauca refer.
Quid intus tumulti fuit? PAR. scibis.audi malum pessimum,
Quod hîc modò intus apud nos tua ancilla hoc pacto exordiri
Cœpit,quod haud Atticam addecet disciplinam. ST. quid est id?
PA. Timor præpedit dicta linguæ. ST. quid est?possum scire ego istuc
Ex te?quid negotij est? PA. dicam,tua ancilla,quam tuo
Villico vis dare vxorem, ea intus. ST. quid intus?quid est?
PA. Imitatur malarum malam disciplinam,viro suo quæ inter-
Minatur vitam. ST. quid ergo? PA. ah. ST. quid? PA. interimere ait
Velle vitam gladium. ST. hem. PA. gladium. ST. quid eum gladium?
D PA. habet. ST. hei misero mihi,
Cur habet? PA. insectatur omnis domi per ædeis,nec quenquam
Prope ad se sinit adire.ita omnes sub arcis,sub lectis
Latentes metu mussitant. ST. occidi, atque interij. quid illi
Obiectum'st mali tam repentè? PA. insanit. ST. scelestissimum
Me esse credo. PA. imò si scias dicta,quæ dixit hodie. ST. istuc.
Expeto scire,quid dixit? PA. audi,per omnes deos,& deas
Deiurauit,occisurum eum hac nocte, quicum cubaret.
ST. Me occidet. PA. an quicquam ad te attinet? ST. vah! PA. quid cum ea negotij
Tibi est? ST. peccaui,illunc dicere villicum volebam. PA. sciens
E De via in semitam regredere. ST. nunquid mihi minatur?
PA. Tibi infesta soli'st plus, quàm cuiquam. ST. quamobrem? PA. quia se des
Vxorem Olympioni neque tuam,nec suam,
Neque viri vitam sinet in crastinum protolli.id huc missa sum
Tibi vt dicerem,ab ea vt caueas tibi. ST. perij hercle miser.
Neque est,neque fuit me senex quisquam amator adæquè miser.
PA. Ludon' ego hunc facetè? nam quæ facta dixi,omnia huic
Falsa dixi,hera,atque hæc dolum ex proximo hunc protulerunt.
Ego huc missa sum ludere. ST. heus Pardalisca. PA. quid est,quid?
ST. Est quod volo exquirere à te. PA. moram offers mihi. ST. at tu

Offers mærorem. ſed etiámne habet & nunc Caſina A
Gladium? PA. habet,ſed duos. ST. quid,duos? PA. altero te occiſurum ait,
Altero villicum hodie. ST. occiſiſſimus ſum omnium qui viuunt.
Loricam induam mihi, optumum eſſe opinor. quid vxor
Mea non adijt,atque ademit? PA. nemo audet propè accedere.
ST. Exoret. PA. orat.negat ponere alio modo vllo profectò,
Niſi ſciat villico non datum iri. ST. atque ingratiis,quia
Non vult,nubet hodie.nam cur non ego id perpetrem quod cœpi,
Vt nubat mihi? illud quidem volebam,non,ſed noſtro villico.
PA. Sæpiculè peccas. ST. timor præpedit verba:verùm
Obſecro.dic me vxorem orare,vt exoret illam,gladium B
Vt ponat,& redire me intrò vt liceat. PA. nuntiabo.
ST. Et tu orato. PARD. & ego orabo. STA. at blandè orato vt ſoles. ſed audin?
Si effexis hoc,ſoleas tibi dabo,& annulum in digito
Aureum,& bona plurima. PA. operam dabo. ST. face vt impetres.
PA. Eo nunc iam, niſi quippiam remorare me. ST. abi,& cura.
PA. Redit eccum tandem obſonatu eius adiutor, pompam ducit.

NVLLA SVM, N. S.] Pardaliſca ancilla à mulieribus inſtituta, & ſubornata, foras prodit, & ſe metu exanimatam ſimulans,narrat ſeni Stalinoni, libidine ardenti, Caſinam inſanire,vt, dum Chalinus veſtitu muliebri ornatur,qui pro Caſina rus producatur,ſenem foris moretur, & eludat. Tres primi verſus ſunt cretici.quibus in rebus trepidis,aut alioqui celeritatem aliquã exprimentibus vtitur. C MIRA]miracula. MIRIS MODIS] Lucret.lib.1. *Sed quædam ſimulacra modis pallentia miris.* ATQVE INTEGRAM AVDACIAM.] atque inuſitatam audaciam. audaciam nouam,nunquam antea ab vllo ſuſceptam. AB ISTA] à Caſina: FAXIT] fecerit. IRA PERCITA] ira impulſa, aut permota. Lucret. lib. 5. *At pater omnipotens ira tum percitus acri.* Plautus in Amphitr. *Delirat vxor,atra bile percita'ſt.* quem verſum profert Nonius, in voce *percitum*, quam interpretatur,percuſſum. QVAE SVI EST IMPOS ANIMI.] quæ non eſt compos ſuæ mentis,vel quæ eſt ſuæ iræ,atque inſaniæ impotens, hoc eſt, quæ ſuam iram, & inſaniam coercere,aut tegere non poteſt. NAM QVID EST,&c.] *ἀντὶ τοῦ, nam quid eſt*, pro *quidnam eſt.* TIMIDA,] timore perculſa, vel timens: vt nomen poſitum pro participio intelligamus.ſic enim & Donatus,illud Terentij in Hecyra. *Nam modò me intrò vt corripui timidus*,&c. explicans. *timidus*,inquit,pro *timens*,nomen loco participij. Idem in Eunuch.ad illud, *Sed quid hoc eſt,quod timida ſubitò egreditur Pythias?* notat *timida*, pro ægra, turbata, commota,&c. Et Seruius ad illud Virgilij in Sileno, *timidiſque ſuperuenit Ægle.* notat, *timidis*,pro, *timentibus*: Nam alioqui, inquit ille, timidus eſt, qui ſemper timet:timens vero,qui ad tempus formidat ex cauſa. Sic iterum Plautus in Rudente in prologo, *De naui timidæ deſiluerunt in ſcapham.* VNDE MEAE VSVRPANT AVRES SONITVM?]id eſt,vnde ſonitus ad aureis meas peruenit? vnde aures meæ ſonitum accipiunt? RESPICE MODO AD ME]retrò adſpice modò ad me.verte faciem tuam & oculos tuos ad me. QVID TIMIDA ES?] quid paues? VAE TIBI.] miſer es. FACE VENTVLVM, AMABO, PALLIO.] D ſuprà in Curculione. *obſecro hercle,face ventum,vt gaudeam.* ſequitur aliquantò pòſt, *nolo equidem mihi fieri ventulum.* NISI HAEC MERACLO SE VSPIAM PERCVLIT LIBYCO] niſi fortè ſe hæc alicubi vino Mareotico præſtantiſſimo, eóque meraculo,id eſt,aliquantum meraco, inuitauit. coniunge adiectiuum *meraclo* cum, *flore Libyco.* vinum Mareoticum appellat Horat. Od.37.lib.1.ibi, *Mentémque lymphatam Mareotico Redegit in veros timores*,&c. vel à Mareotico lacu, qui non longè abeſt ab Alexand. de quo Plinius lib. 5. cap. 10. vel à Mareotide Libya. de qua idem eodem lib.cap.6. OBTINE AVREIS AMABO.] aureis mihi ex aduerſa parte tene,ne cadam ſcilicet. Obtinebant aureis etiam ij, qui mutuis auriculis prehenſis oſculabantur: quod oſculi genus *χύτραν* appellant Græci.de quo ſuprà in Aſinar.ibi, *Prehende auriculis: compara labella cum labellis.* PERDVINT.] perdiderint, optantis. DISPERCVTIAM.] in diuerſis partibus percutiam,diminuam. *dis*,in compoſitione plerunque auget, vt diſtædet, diſcupere,diſperdere,&c. Non celabo lectorem tamen duos libros veteres cum vulgatis conſentienteis,habere *diſperiam.* quos non ſequor. EXSECRATA:]paſſiuè accipiendum, diis addicta ac deuota. LVDIBRIO PESSIMA ADHVC,] ordo eſt, quæ vſque ad hoc tempus peſſima me ludibrio habuiſti. NIMIVM SAEVIS.] *ἄγαν χαλεπαίνεις*, nimium ira excandeſcis. Virgil.lib.6. *ne ſæui magna ſacerdos.* Horat. Sat.2.lib.2. *Sæuiat atque nouos moueat fortuna tumultus*, &c. Plautus in Epid. *ſed memento ſiquid ſæuiat ſenex, Suppetias mihi cum ſorore ferre.* NVMERO DICIS.] nimiùm citò dicis. ſic Feſtus hunc locum proferens. Sic ſuprà in Amphitr. *numerò mihi in mentem fuit.* IN PAVCA REFER.] in pauca confer: in pauca redige: dic ſummatim, quidquid eſt. TVMVLTI FVIT] tumultus fuit? tumulti,pro, tumultus:vt quæſti,pro quæſtus,ſenati, pro, ſenatus, &c. antiqui genitiui. E notant Nonius,& Cariſius,& Priſcianus,& alij. Iam tumultus dictus, quaſi timor multus, inquit M. Tullius Philip. 8. SCIBIS.] ſcies. ſcibo, conuenibo, ſubuenibo,expedibo,dormibo, obedibo,& ſimilia, pro ſciam. conueniam, ſubueniam,expediam,dormiam,obediam,&c. Plauto viitata ſunt,& nonnullis aliis poetis,vt Horatius Od.23. lib. 3. *Molibit auerſos Penateis Ture pio,& ſaliente mica.* HOC PACTO]hoc modo.ſequitur proximo verſu, *quod haud Atticã add. diſcipl.* id eſt, qui modus non decet Atticam diſciplinam. TIMOR PRAEPEDIT DICTA LINGVAE] timor linguam debilitat, & impedit,quominus eloqui poſſit. præpedit dicta linguæ, id eſt,antè occupatam linguam impedit,quominus loqui poſſit.vel ſic, antè impedit ea, quæ lingua fuerat locutura. denique idem dicit quod infrà ead. ſcena: *timor præpedit verba.* vtitur eodem verbo & Terent.in Heautont. *An eò fit, quia noſtra in re, aut gaudio ſumus præpediti nimio, aut ægritudine?* & Lucretius lib.3. *Lumina luminibus quia nobis præpediuntur*, &c. Idem eod. lib. infrà. *Conſequitur grauitas membrorum,præpediuntur Crura vacillanti.* Et M. Tullius pro Caio Rabirio perduell. reo. *Confectus ſenectute, præpeditus morbo, mancus,ac membris omnibus captus, ac debilis.* EA INTVS] Cùm hæreret ancilla neq; ſatis citò aut expeditè eloqueretur, quid ageret Caſina,propter perturbationẽ atq; exanimationẽ: ſenex moræ impatiens, vrget acriter,vt pergat dicere, & totã rẽ aperiat. vel,cùm illa ſat citò,& ſat cõmodè rem narrare inciperet,eſſétque cõtinuò ſubiunctura, *imitatur malarum malam diſciplinam*, &c. ſenex tamen ancillam in media oratione interpellauit, atque in his verbis maximè, *ea intus.*

QVID

A QVID INTVS? &c.] quid ea intus? quid est, quod intus agit? aut quid est, quod de Casina fuisti dictura? IMITATVR MAL. &c. hæc verba debent cohærere cum superioribus illis, *ea intus*, hoc modo, atque ordine, *ea intus imitatur malarum malam disciplinam.* VIRO SVO QVAE INTER-MINATVR, &c.] altera Casinæ oratio interrupta. nam sic continuanda erat. quæ interminatur se interemturam vitam viro suo, vel, quæ interminatur interimere vitam viro suo. INTERIMERE AIT VELLE V.] propter ea, quæ sunt interposita à sene, & quia verbum *interminatur* longius abest, sumit aliud verbum, & aliam quasi orationem orditur. nam cùm ita procederet oratio *viro suo interminatur vitam interimere*: verbis aliquot vtrinque interiectis ancilla quasi verbi superioris oblita, orationem nouam instituit, hoc modo: interimere ait velle vitam, viro suo scilicet. ne multa, hic mirè exprimitur ancillæ exanimatæ & perterrefactæ oratio. GLADIVM.] sequitur satis longo interuallo, verbum, *habet*, quicum cohærere debet accusandi casus *gladium*, hoc modo *Casina gladium habet.* quod verbum ancilla Pardalisca præ trepidatione & formidine, quamuis simulata, continuò addere non potuit. CVR HABET?] nonnulli libri manuscripti habent, *Cur eum habet?* METV MVSSITANT.] metu tacent. metu mussant, seu muti sunt, Lucret. lib. 1. *Muta metu terram genibus summissa petebat.* Virgil. lib. 12. Æneid. *Stat pecus omne metu mutum, mussántque iuuencæ.* de verbo *mussandi*, & suprà in his commentar. in Aulul. ibi: *Neque occultum id haberi, neque per metum mussari,* &c. & in Lucretianis satis multa scripsimus. QVID ILLI OBIECTVM'ST MALI TAM &c.?] quid illi tam repentè oblatum est? sic loquitur in Amphitr. *Huic homini nescio quid est mali mala obiectum manu.* DEIVRAVIT] deierauit: id est, sanctè iurauit. OCCISVRVM EVM HAC N. QVICVM C.] id est, se occisuram eum hodie, cum quo cubaret. Aulus Gellius lib. 1. c. 7. docet hic *occisurum* non esse participium; sed verbum indefinitum, quod Græci appellant ἀπαρέμφατον, *neque numeris, neque generibus præseruiens, sed vndique liberum, & impromiscuum. quali C. Gracchus verbo vsus est, in oratione, cuius titulus est, de Q. Popilio circum conciliabula, in qua ita scriptum est, Credo ego inimicos meos hoc dicturum. Inimicos,* inquit, *dicturum, non dicturos. Videtúrne eadem ratione positum esse apud Gracchum dicturum, qua est apud Ciceronem, futurum?* sic autem Cicero lib. 5. Accusat. *hanc sibi rem præsidio sperant futurum.* profert ibidem ex Q. Quadrigarij tertio Annal. *dum ij conciderentur, hostium copias ibi occupatas futurum,* &c. Profert & hinc Plauti postremò locum, qui est infrà non longè, ibi, *sed etiámne habet Casina gladium? PAR. habet, sed duos. ST. quid duos? PAR. altero te occisurum ait, altero villicum hodie.* Legendus hac ead. de re Priscia. lib. 9. vbi profert ille hunc Lucilij versum. *Nupturum te nuptiis negas, quod viuere Vlyssem. Speras.* & nupturum interpretatur nupturam, &c. ME OCCIDET.] senex imprudens amorem suum prodit, ac palàm facit. SCIENS DE VIA IN SEMITAM REGREDERE.] quidam sic explicari volunt, interpunctionem collocantes post *sciens.* sciens etrabas nūc de via in semitam, hoc est, in viam breuem regrederis. Ego nulla interpunctione interposita, sic. sciens de via in semitā regredere, id est, prudens de via lata, & recta, regrederis in viam angustam, & impeditam. hoc est, sciens & prudens te impedis. Nonnulli libri habēt *degredere*, pro, *regredere.* fortasse rectiùs. TIBI INFESTA SOLI'ST, &c.] irritata, & offensa est soli, plus quàm cuiquam alij. *infesta,* hoc loco actiuam habet significationem. Nam aliàs τῷ παθητικῷ vsurpatur, vt apud Ciceronem pro

C C. Rabirio perduell. reo. *libertas supplicijs infesta.* & in Rullum, *vectigal bellis infestum.* PRO COLLI.] producit suprà *pretio morte mihi.* NEQVE EST, NEQVE FVIT ME, &c.] dicturus ita fuerat, neque est, neque fuit me quisquam senex amator miserior. sed in medio cursu, orationis formam mutauit, & subiunxit *adæquè miser,* pro *miserior.* vel aduerbio *adæquè* iunxit ablatiuum casum *me.* pro, atque ego sum. LVDON' EGO FACETE? &c.] hæc loquitur ancilla ad spectatores versa, à sene auersa, ne exaudiat. ATQVE HAEC DOL. EX PROX.] atque hæc ex proximo, id est, vicina Myrrhina. PROTVLERVNT] extulerunt, procuderunt, fabricatæ sunt, excogitarunt. LVDERE] vt senem ludam. more Græcorum dictum est. MORAM OFFERS MIHI] moram mihi inijcis. Sic loquitur in Pœnul. *haud amicè facis, qui cum onere offeras moram.* ALTERO TE OCCISVRVM AIT, &c.] hunc locum profert Gellius, vt suprà indicauimus, & ita explicat *occisurum,* id est, occisurā esse. OCCISISSIMVS SVM, &c. participij passiui *occisus* superlatiuum finxit Plautus pro iure suo, ad exprimendā senis formidinē. ATQVE ADEMIT?] subintellige gladiū. EXORET.] exoret vxor Casinam, vt ponat gladium. ORAT.] orat Casinam vxor tua, vt gladium ponat. NEGAT PONERE ALIO MODO, &c.] sed vrgat se alio pacto posituram, nisi se sciat villico non nupturam. ATQVE INGRATIIS, &c.] id est, atqui inuita. & siue velit, siue nolit, nubet hodie villico. immò, quia nubere non vult, nubet. Ingratiis, vel aduerbium, vel potius nomen est, de quo plura in Cōmentariis Lucretianis, ibi, *ingratijs hæret, & angit. Propterea morbi quia causam nō tenet æger.* lib. 1. NAM CVR NON EGO PERPETREM, &c.] nam cur non id perficiam, quod cœpi, vt nubat mihi. VT NVBAT MIHI?] peccat senex. ita se ipse postea corrigit, ac reprendit. ILLVD QVIDEM VOLEBAM NON, &c.] debuerat dicere, *illud quidem nolebam,* sed præ immoderata libidine, fortasse sciens peccat, & dicit *volebam*: mox tamen se ipse reprendens, *non,* inquit,

D *mihi volebam dicere, sed villico.* Tale ferè est illud M. Tullij pro M. Cœlio. *nisi mihi intercederent inimicitiæ cum istius mulieris viro. fratre volui dicere. semper hic erro.* SAEPICVLE PECCAS.] profert Priscianus lib. 3 sed legit *sæpiusculè peccas.* docens, *sæpiusculè* esse aduerbium diminutiuum ab aduerbio comparatiuo *sæpius.* TIMOR PRAEPEDIT VERBA.] suprà *timor præpedit dicta linguæ.* SI EFFEXIS HOC] si effeceris hoc. SOLEAS TIBI DABO] solea genus est calceamenti, quod mulieribus, & viris mulierum similibus, & ægris aptum est. ET ANNVLVM IN DIGITO, &c.] idem in Mil. glor. *at non multæ de digito donum mittunt.* REDIT ECCVM TANDEM OBSON.] ordo est, eccum Olympio, eius adiutor tandem redit obsonatu. POMPAM DVCIT] ducit coquos instar pompæ. sic loquitur in Trucul. *Quis homo ist, qui ducit pompam tantam?*

OLYMPIO, COQVS, STALINO.

OL. VIde fur, vt senteis sub signo ducas. CO. qui verò sunt sentes?
OL. Quia quod tetigere, illicò rapiunt: si eas ereptum, illicò scindunt.
E Ita quoquò aduenjunt, vbi vbi sunt, duplici damno dominos multant.
CO. Eia. OL. Atat cesso magnificè, patricéque, amicéque ita hero.
Meo ire aduorsum. ST. bone vir, salue. OL. fateor. ST. quid fit? OL. tu amas,
Ego esurio & sitio. ST. lepidè excuratus incessisti
OL. Ah hodie. ST. mane verò, quanquam fastidis. OL. hei hei fœtet
Tuus mihi sermo. ST. quæ res? OL. hæc res. ST. etiámne astas? OL. enimuero
πράγματα μοι παρέχεις. ST. dabo μέγα κακόν (vt ego opinor)
Nisi resistis. OL. ζεῦ, potin' à me abeas? nisi me vis vomere

Hodie. ST. mane. OL. quid est? quis hic homo est? ST. herus sum. A
OL. qui herus?
ST. Cuius tu seruus es. OL. seruus ego? ST. atque meus. OL. non sum
ego liber?
Memento, memento. ST. mane atque asta. OLYMP. omitte, seruus
sum tuus.
Optime'st. ST. obsecro Olympisce mi, mi pater, mi patrone.
OL. Hem sapis sanè. ST. tuus sum equidem. OLYMP. quid mihi seruo
opus est tam nequam?
ST. Quid nunc? quàm mox recreas me? OL. cœna modò si sit cocta.
ST. Intrò ergo abeant. OL. properè, citò introite, & citò deproperate.
ST. Ego iam intus ero, facite cenam mihi vt ebria sit. B
Cœnare lepidè nitidéque volo, nihil moror barbarico ritu
Sanè esse iam. i, sis. ego hîc habito. nunc quidem gladium
Ancilla Casinam intus habere ait, qui me atque te interimat.
OL. Scio, sic sine habere. nugas agunt. noui ego illas malas merces.
Quin tu, i modò mecum domum. ST. at pol malum metuo. i tu modò,
Perspicito prius, quid intus agatur. OL. tam mihi mea vita, quàm tua
Tibi, cara est. ST. verùm i modò. OL. si tu iubes, inibitur tecum.

VIDE FVR, VT SENTEIS SVB SIGN. D.] vide tu quoque, vt ministros tuos, qui sunt quasi sentes, quia quidquid tangunt, secum aut auferunt, & corripiunt, aut scindunt, ac lacerant, sub signis ducas. SVB SIGNIS DVCAS] tractum à re militari: dicuntur enim milites sub signis esse, & sub signis duci, qui non vagantur huc & huc, & qui non sunt distracti, sed in vnum locum contracti, & breui tempore, & paruo negotio ad puguam instrui possint. C M. Tull. lib. 16. epist. ad Attic. epist. 8. *Antonium, cum legione Alaudarum ad vrbem pergere: pecunias municipijs imperare: legionem sub signis ducere.* Plancus lib. x. epist. ad famil. epist. 8. *Legiones habeo quinque sub signis, & sua fide virtutéque reipub. coniunctissimas, & nostra liberalitate nobis obsequenteis.* Plautus Pseud. *Omneis ordines sub signis ducam, legiones meas, Aui sinistra, auspicio liquido,* &c. QVI VERO SVNT SENTES?] quo pacto verò ministri mei sunt sentes? SI EAS EREPTVM, &c.] si eas ereptum senteis, scilicet, si senteis vesti hærenteis eripere coneris, illico vestem scindunt. VBI VBI SVNT.] vbicunque sunt. DVPLICI DAMNO DOM. M.] duplex damnum dominis afficiunt, rapiendo, cuicunque rei adhæserunt, & scindendo, seu lacerando. sic in Trucul. *meretricem esse similem sentis condecet. Quemquem hominem attigeris, profectò malum aut damnum dare.* multant, ζημιοῦσι. EIA] eia, non est hîc hortantis, sed potiùs reuocantis. eia nunquámne desines coquis maledicere? PATRICEQVE] sic habent omnes libri manuscripti, præter vnum, in quo erat quidem, *patracéque.* vt in aliis, sed alia manu ab aliquo emendatore suprà scriptum erat, i, inter c, & e, vt intelligamus, eum voluisse legi *patriciéque,* fortasse non malè, vt patriciè valeat, patriciorum & nobilium more. Sed quando, vt dixi, omnes libri veteres, quos quidem viderim, habent, *patricè.* itáque edidit doctissimus Camerarius, postremò ita & vulgati: videndum, quid valeat, *patricè.* ego puto, *patricè,* idem valere, quod *patriciè.* IRE ADVORSVM.] ire obuiam. LEPIDE EXCVRATVS INCESS.] quidam sic explicant, lepidè acceptus ac tractatus, lepidè cibo & potu curatus. lepidè expletus, saturatus, ac potus incessisti. nonnulli alij sic. lepidè excuratus, id est, lepidè cultus, atque ornatus incessisti. dictũ autem *excuratus,* vt exornatus, excultus, expolitus. ego superiore illo modo malo. veruntamen iudicet lector eruditus. D AH HODIE] ah hodie tantùm sic excuratus incedam, cras ad pristinum vitæ cultum mihi redeundum erit. vel sic potius, *ah hodie* subintell. nihil gustaui. nonnulli libri veteres habẽt *vah, hodie,* fortasse melius. vt sit hæc sententia, vah, me sic ornatum hodie esse decet, cras alius, & pristinus repetetur. vel sic, vah me sic curatum hodie esse decet, cras ad pristinum victum mihi erit reuertendum. vel sic, vah, hodie me curabo probè, & molliter. QVANQVAM FASTIDIS.] quanquam fastidiosè te geris, quanquam fastidiosè me præteris. quanquam me despicis. Idem in Mostell. *vide, vt fastidit simia.* FOETET TVVS MIHI SERMO] displicet mihi tuus sermo. translatio est. propriè dixit in Asin. *Dic, amabo, an fœtet anima vxoris tuæ?* πράγματά μοι παρέχεις.] negotia mihi exhibes, mihi molestus es, negotium mihi facessis. DABO μέγα κακόν.] dabo tibi magnum malum. sic autem scriptum reperi in sex libris manuscripis, duobus Clericanis, in Titiano, in Huraltino, in vno Puteano. Itémque se scriptum reperisse in vno testatur Adrian. Turnebus, neque multò secus Carolus Langius. Dare malum, loquendi genus Latinis. infrà, in Bacchid. *hæ oues vobis malam rem, magnam, quam debent, dabunt.* vt de veritate huius scripturæ non sit cuiquam dubitandi locus. NISI RESISTIS.] nisi restas. nisi manes. nisi consistis. ὦ Ζεῦ.] ô Iuppiter. POTIN' ABEAS?] potin' vt abeas? potésne facere, vt abeas? NISI ME VIS VOMERE HODIE,] abire debes, nisi me vis vomere hodie, ita mihi fœtes. vel, ita mihi fœtore tuo vomitum moues. suprà in Curcul. *iam tu Venerem vomere vis?* fortasse hic locus ad illum pertinet, qui est suprà non longè, *mane verò quamquam fastidis.* MEMENTO, MEMENTO.] monentis & minantis. OMITTE, SERVVS SVM TVVS, OPTIME'ST.] hæc dicuntur à seruo Olympione cum quadam comminatione, proinde ac si ita loquatur. omitte me, id est, ne me abeũtem retine, tu seruum tuum me appellas, & non libertum, seu potius patronum. at ego faxo te istius verbi pœniteat. nam tuo amori iam non inseruiam, vt cœperam, atque institueram. Itaque Stalino statim, errato suo cognito, Olympionem non iam seruum, sed patrem, & patronum appellat. OLYMPISCE] blandius est nomen Olympisci, quam Olympionis, vt omnia nomina formæ diminutiuæ sunt blandiora primitiuis. Sic apud Terentiũ Adelph. *AEdepol Syrisce, te curasti molliter,* &c. TAM NEQVAM. quia Stalino amat idcirco eum Olympio nequam dicit. Omnis enim amator nequam est. E QVAM MOX RECREAS ME?] nunc quidem pæne mortuus sum, qui Casina non potior. Sed quàm mox me reficis, & recreas, facta mihi Casinæ copia? CENA MODO SI SIT COCTA.] tu nihil aliud cura, nisi vt cenes. si cena cocta sit, ego vt cum Casina cubes, operam dabo. sic quidam explicari volunt, vt *cena* sit verbum imperatiui modi, à quibus dissentio. nam *cena* hîc nomen est potius recti casus. Itaque sic explico, si modò cena sit cocta, te recreabo. vel sic, exspecta modò, dum cena cocta sit, tum te recreabo, facta scilicet tibi Casinæ copia. Quidã amicus meus sic, fac modò, cena cocta sit. nã ego sum imprãsus, ieiunus, & siccus. quod ad Casinã attinet, finito me curare, ego faxo ea potiare. nõ placet. magis placeret, si ita diceret, sine modò, &c. ABEANT?] coci. PROPERE, CITO INTROITE] vos coqui, citò introite. [illegible] EΤ CITO DEPROPERATE,] & valde citò cenã coquite. Horat. Od 7. lib. 2. *quis vdo Deproperare apio coronas,*

A *coronas, Curâtus myrto?* FACITE CENAM MIHI, VT EBRIA SIT } Secutus sum quinque libros manuscript. qui eum vulgatis omnibus consentientes, sic habent, *facite cenam mihi, vt ebria sit.* quod locutionis genus magis est comicũ, quàm alterum, *facite, cena mihi vt ebria sit.* Docuimus autem hoc quod secuti sumus esse commixtum, & concretum ex duobus, nempe ex hoc, *facite, cena mihi vt ebria sit,* & ex hoc, *facite cenam mihi ebriam esse.* ebria sit autem, id est, opipara, copiosa, lauta, referta sit. tralatio est ab ebriis. LEPIDE, NITIDEQVE VOLO] volo lépos, & mundities adsit, non epulæ sumtuosæ, & barbarum in morem apparatæ. volo eleganter, & mundè cenare, non apparatè, neque sumtuosè: satis est mihi eleganter, & mũdè cenare: apparatè & profusè nolo. NIHIL MOROR] carere possum. non requiro. BARBARICO RITV.] vel Persico ritu ac more, vt est apud Horat. Od. vlt. lib. 1. *Persicos odi, puer, apparatus*: vel Romano seu Latino. suprà in Capt. *Nunc barbarica lege certum'st ius meum omne persequi.* ESSE.] cómesse. I, SIS, } i, si vis intró. EGO HIC HABITO, NVNC QVIDEM. } ego nunc domi non habito, sed hic, vbi sum. domus non est nunc domicilium meũ, sed hic locus. causam subiungit. Ancilla Casinam gladium habere dicit, &c. QVI ME ATQVE] quo me atque te occidat. SIC SINE HABERE] habeat gladium Casina, nihil hoc me terret. NVGAS AGVNT] nugantur. in Aulul. *Pone hoc sis: aufer cauillum: non ego nunc nugas ago.* NOVI EGO ILLAS MAL. MERC. } mulieres significat. in Castell. *Mala merx, hera, & callida'st.* in Trucul. *ô merces mala.* in Pseud. de lenone dixit, *mala merx est.* in Menæch. *vt ætas mala merx est ergo!* QVIN TV, &c. id est, at tu, i modò mecum d. vel sic, immò tu, i modò mecum domum. INIBITVR T.] introibitur tecum. introibo tecum.

B

ANCILLA.

NEC pol ego Nemeæ credo, neque ego Olympiæ,
Neque vsquam ludos tam festiuos fieri,
Quàm hic intus fiunt ludi ludificabiles
Seni nostro, & nostro Olympioni villico.
Omnes festinant intus totis ædibus:
Senex in culina clamat, hortatur cocos,
Quin agitis hodie? quin datis, si quid datis?
C Properate: cenam iam esse coctam oportuit.
Villicus hic autem cum corona candidè,
Vestitus lautè, exornatúsque obambulat.
Illæ autem in cubiculo armigerum ornant mulieres,
Quem dent pro Casina nuptum nostro villico.
Sed nimium lepidè dissimulant
Fore huius quod futurum'st: dignè autem coqui
Nimis lepidè ei rei dant operam, ne cenet senex.
Aulas peruortunt, ignem restinguunt aqua.
Illarum oratu faciunt: illæ autem senem
Cupiunt extrudere incenatum ex ædibus,
D Vt ipsæ solæ ventres distendant suos.
Noui ego illas ambas estrices, corbitam cibi
Comesse possunt. sed aperitur ostium.

NEMEAE,] vbi ludi Nemeæi Herculi fiunt, seu potius Archemoro, vt alij volunt. OLYMPIAE] vbi Ioui fiunt ludi Olympici. Archias, [illegible] id est, Quattuor sunt certamina in Græcia, eáque sacra: duo mortalium: duo immortalium. Iouis, Apollinis, Palæmonis, Archemori. Significat autem hæc ancilla, senem Stalinonem, & Olympionem villicum, à mulieribus ludibrio haberi, & ludificari. LVDIFICABILES. } ad ludificandum appositi, accommodati, & comparati. OMNES FESTINANT INT. T.] festinant, σπεύδουσι, dant operam, & studium adhibent. sic Horat. Od. 11. lib. 4. *Cuncta festinat domus: huc, & illuc Cursitant mistæ pueris puellæ.* SENEX IN CVL.] vocis *senex* postrema syllaba, breuis est. QVIN DATIS, SI QVID DATIS?] genus est loquendi, quo vtebantur, cùm aliquid citò, & properè, fieri volebant. sic infrà non longè, *date ergo, daturæ Vmquam si estis hodie vxorem.* Idem in Epid. *Age, si quid agis. dij immortales, vtinam conueniam domi Periphanem,* &c. Idem in Menæchm. *Obsecro, hercle, medice properè, quidquid facturu's, face.* Idem in Mil. glor. *Age si quid agis, vigila, ne somno stude.* Idem in Pœnulo, *Ite, si itis.* Idem in Persa. *Quin tu me
E ducis, si quò ducturu's, pater?* Idem in Trin. *Age, si quid agis.* S. *quid ego agam?* Virgil. in Palæm. *Quin age, si quid agis.* al. *si quid habes.* Catull. ad Ipsithillam, *Verùm, si quid ages, statim iubeto. Nam pransus iaceo.* vtuntur eo & Græci. Theocr. [illegible] CVM CORONA, } hic erat ornatus conuiuarũ, & cenantium. quod suprà notauimus in Amphitr. ibi, *Ibo intrò, ornatum capiam, qui potis decet.* Eodem pertinet illud Horat. Od. 17. lib. 1. *Hic innocentis pocula Lesbij Duces sub vmbra,* &c. sequitur, *nec metues proteruum Suspecta Cyrum, ne malè dispari Incontinentes iniiciat manus, Et scindat hærentem coronam Crinibus, immeritámque vestem.* CANDIDE.] in veste candida. candidatus spõsi candidam vestem gerebant, vt suprà admonuimus. ibi, *At candidatus cedit hic mastigia.* præterea veteres non cenabant atrati, ne in funebri quidem cena. sed vel albati, vel alio colore vestem gerentes, vt ex oratione in Vatinium intelligere licet; ibi, *cedo, quis vnquam cenauit atratus?* VESTITVS LAVTE,] vestitus eleganter, & honestè. ARMIGERVM,] Chalinum. FORE HVIVS, QVOD FVTVRVM'ST] fore hoc, quod futurum est: fore quidquid huius futurum est. *huius* generandi casus est, recti à voce *quod,* hoc modo, *quod huius,* id est, hoc quod huius. EI REI DANT OPERAM.] eam rem adiuuant. ei rei sunt adiutores. AVLAS PERVORTVNT] ollas deiiciunt, percellunt. ILLARVM ORATV. F.] faciunt coqui, quod faciunt, illarum rogatu. EXTRVDERE } eiicere. non dixit excludere. interest enim inter hæc duo. qua de re alibi. DISTENDANT] ita compleant, vt sint valde tenti. Horat. Epod. Od. 2. *Distenta siccet vbera.* ESTRICES.]

estrix,verbale à supino *esu* interpositū est,t. talia sunt hæc tonstrix.in Trucul. *tonstricem Suram Nouisti nostram.adsestrix,* A ab adsideo *possestrix,* à possideo,quæ referuntur à Nonio. CORBITAM CIBI COMESSE POSSVNT] dictum hyperbolicῶs.pro maxim am vim & copiam cibi comesse possunt, id est, edacissimæ sunt.quasi nauim maximam onerariam, cibi plenam exhaurire comedendo possint. Corbita,genus nauis onerarium.*Corbita,*inquit Nonius,*genus nauigij tardū, & grande.*Plautus Pœn.*Tardiores quàm corbitæ sunt in tranquillo mari.*nostri libri veteres habent *corbitant tibi,* ex quo ego olim feceram,*corbitam cibi.*quod idem & Adriano Turnebo venit in mentem,& is prior protulit Aduers. lib. 16.cap.3.

STALINO, ANCILLA.

ST. SI sapitis vxor,vos tamen cenabitis,
Cena vbi erit cocta,ego ruri cenauero.
Nam nouum maritum ego,& nouam nuptam volo
Rus prosequi.noui hominum mores maleficos,
Ne quis eam abripiat.facite vestro animo volup. B
Sed properate istum,atque istam actutum emittere,
Tandem vt veniamus luci:ego cras hîc ero,
Cras habuero,vxor, ego tamen conuiuium.
AN. Fit,quod futurum dixi,incenatum senem
Foras extrudunt mulieres. ST. quid tu hîc agis?
AN. Ego eo,quò me ipsa misit. ST. Veron'? AN. serió.
ST. Quid hîc speculare? AN. nihil equidem speculor. ST. abi
Tu hinc, cunctas?intus alij festinant. AN. eo.
ST. Abi hinc sis ergo pessumarum pessuma.
Iámne abiit illæc? dicere hîc quiduis licet. C
Qui amat,tamen hercle si esurit,nullum esurit.
Sed eccum progreditur cum corona & lampade
Meu' soceru',compar,commaritus villicus.

VOS TAMEN CENABITIS.] tu vxor,& Myrrhina, & ancillæ,quamuis cena non sit cocta, vos tamen cenabitis, si sapitis. NOVI HOMINVM M. MAL.]hoc velamento factum suum tegit,ac prætexit. Alioqui quo more, aut verò,quo ore senex nouam nuptam prosequatur? FACITE VOSTRO AN VOL.] volup, id est, voluptatem.sic suprà in Asin. *Hic senex si quid clam vxorem suam animo fecit volup.*&c.ad quem locum de hac voce plura. LVCI.] luce. antequam nox & tenebræ incubent. luci aduerbij loco positum est,vt tempori. CRAS HAB. VXOR. EGO T. C.]cras tamen,quamuis hodie hic non cenem, conuiuium hîc agitato. hæc videtur esse sententia. nam quæri potest quid sit, habuero conuiuium,an præbuero aliis conuiuium? an conuiuium mihi paratum habuero?ego illud alterum málo. SPECVLARE?]prosp.cis?spectas?arbitraris? CVNCTAS?]cunctaris? INTVS ALII FESTINANT.} suprà, *omnes festinant intus totis ædibus.*ABI HINC SIS,&c.]abi hinc,si vis,&c.DICERE HIC QVIDVIS LICET.]quia solus sum.TAMEN HERCLE SI,]tametsi hercle,&c.NVLLVM ESVRIT]nihil esurit,non esurit quia scilicet,potiundi spe pascitur,alitur, D & fouetur. CVM CORONA ET LAMPADE.]cum corona,quia sponsos in cōuiuio tempestiuo accubituros,coronam gestare oportebat: cum lampade, qua sponsæ prælucerer.alioqui faces quinque in iustis nuptiis adhiberi solebāt.MEV' SOCERV' COMPAR, COMM. VILL.]sic habent omnes libri & manuscripti,& vulgati, meus socerus autē,pro,meus socer,positum esse dicunt explicatores,& addunt Olympionem socerum à Stalinone appellari quod Casinam Stalinoni,vt socer genero conciliaturus,& traditus sit.quod mihi probari non potest.quis enim vnquam audiuit sponsas à soceris conciliari generis,& non potiùs à socrubus? Alij propterea socerum dici,quia Stalino cum Casina,quasi Olympionis filia sit cubiturus. quo quid stolidius, aut magis delirum fingi potest? quomodo enim potest eadem eiusdem esse sponsa & filia? Legendum igitur arbitror, libris omnibus reclamantibus, *meus socius comp.comm.*&c.

OLYMPIO, STALINO.

OL. AGE tibicen,dum illam educunt huc nouam nuptam foras,
Suaui cantu concelebra omnem hanc plateam hymenæo, E
Io hymen hymenæe, Io hymen. ST. quid agis mea salus?
OL. Esurio hercle,atque adeò haud sitio. ST. at ego amo. OL. at ego hercle
Nihil facio tibi,amor,pericli:mihi inanitate
Iamdudum intestina murmurant. ST. nam quid illæ nunc
Tam diu intus remorantur,quasi ob industriam:quanto ego
Plus propero,tanto minus. OL. quid si etiam occentem hymenæum?
ST. Censeo,& ego te adiuuabo in nuptiis communibus.
Hymen hymenæe,Io hymen. ST. perij hercle ego miser dirumpi
Cantando Hymenæum,licet.illo morbo,quo dirumpi cupio,
Non est copia. OL. ædepol ne tu si esses equus esses indomabilis.

ST. Quo

A ST. Quo argumento? OL. nimis tenax es.
ST. Num me expertus vspiam? OL. Dij melius faciant.
Sed crepuit ostium, exitur foras.
ST. Di hercle me cupiunt seruatum, iam oboluit Casina procul.

AGE TIBICEN, &c.] ex his antiquum ritum nuptiarum cognoscimus. CONCELEBRA] celebrem redde. HYMENAEO.] nuptiarum Deo. vt Hymenæo sit dandi casus. vel dic Hymenæo, carmine nuptiali, vt sit ablatiui casus, & cohæret cum ablatiuo *suaui cantu*. IO HYMEN HIMENAEE] Sic Catullus in carmine nuptiali. *Hymen, ô Hymenae, Hymen ades ô Hymenae*, & in altero. *O Hymen Hymenae, Hymen Hymen ô Hymenae*. Terent. Adelph. *Verùm hoc mihi mora est, Tibicina & Hymenaeum qui cantent.* sequitur paucis post, *missa hac face, Hymenaeum, turbam, lampadas, tibicinas*. Lucret. lib. 1. *non vt sollemni more sacrorum Perfecto posset claro comitari Hymenaeo*, &c. Aristoph. auibus, ὑμὴν ὦ ὑμέναιε, ὦ ὑμήν. Theocr. in Adon. Epitaph. οὐκέτι δ' ὑμὰν ... Idem in Helenæ nuptiis, ... ὑμέναιον. ibid. ... Carmē erat apud Græcos vsitatum, ac sollemne in nuptiis, quale apud
B Romanos, Thalassio, Thalassio. ATQ. ADEO HAVD SIT.] non consentiunt hic libri veteres: ex quibus alij habent, *atque adeò haud scio*, vt ego edidi, & iam antè Camerarius edidit: alij, *atque adeò haud scite*: alij, *atque adeò hanc specio*. quarum triū scripturarū postrema reiecta, vt perspicuè deprauata, hanc, quam secutus sum, sic explico. vt intelligas, inquit, me valde esurire, tanta mea esuries est, vt nulla me sitis vrgeat, restat tertia, *atque adeò haud scio*: quæ si cui probabitur, intelligimus Olympionem aliquid præterea fuisse dicturum: sermonémque inceptū non absoluisse, quod à sene interpellatus fuerit. AT EGO HERCLE NIHIL FACIO TIBI, AM. P.] id est, at ego hercle, amor, vim tuam non experior. vel sic, At ego hercle, amor, tuæ potentiæ periculum non facio. vel sic, At ego, amor, profectò non versor in eo discrimine, vt tua vis, ac potentia mihi pertimescenda sit. ratio est, quia ieiunus, & inanis sum. sine Cerere autem & Baccho frigent Venus & Cupido. Quidā sic, nolo te amor, experiri: seu qualis sis amor, periculum facere nolo. Ego priores explicationes mâlo, quæ omnes eodē reuoluūtur, ac recidunt. MIHI INAN. IAMD. INT. M.] ratio est, quare ab amoris periculo procul absit. ego .n. sum inanis, inquit, & ob inanitatē mihi intestina murmur edunt. mihi intestina ob vacuitatem crepant, vt loquitur in Menæchm. *inanitè, & fame perditè sum emortuus*. NAM QVID ILLAE TAMDIV INTVS REMORANTVR REMELIGINES?] Festum secuti sumus, qui hunc versum ex Casina ita profert in voce *remeligines*, docétque *remeligines*, & *remoras*, à remorando esse dictas. Ego quamquam huius vocis nullum in libris veteribus vestigium reperi: Festi tamen auctoritatem seu testimonium potius improbare non potui. Atque vt Festo hic fidem habui, ita meam hac de voce suspicionem lectori aperire volui: quæ talis est, SI remoræ & remeligines ex eodem fonte
C manant, nempe à remorando, seu morando, vt vult ipse Festus: mirum est *remeligines*, tam longè à sua origine degenerasse, tantúmque discrepare. nam quid simile in voce *remeligines*, verbo remorandi præter syllabam primam? Itaque hac tanta dissimilitudine offensus existimabam; & apud Festum esse legendum *remoragines*, & apud Plautum. verumtamen iudicent erudiriores & antè quàm quidquam statuant, considerent, quàm verisimile sit, remoram, & remeliginem esse eiusdem originis, vt vult Festus, cùm tantopore inter se discrepent, & quanto sit verisimilius, quando remora, & remiligo re vnum sunt, piscémque illum significant, qui naueis ingenteis remoratur, ἐχενηΐς à Græcis appellatum, vt vult Hermolaus Barbarus, remoram & remoraginem scribi, dicisque oportere, vt originis similitudo magis conseruetur. Nam hoc audacter dicam, aut remorā, & remeliginem non esse eiusdē originis, & remeliginem, seu remeliginem dictā esse potius à remo, & lego, vel aliunde alicunde, aut remoraginem scribi debere. OB INDVSTRIAM.] id est, de industria. sic suprà ead. fab. *illa autem quasi ob industriam mihi aduorsatur*. TANTO MINVS] subintell. properāt. alij tantò minus proficio. OCCENTEM HYMENAEVM?] ex aduerso cantem Hymenæum hoc est, carmen nuptiale? occentare, vt docet Festus interdum valet, conuicium facere. sed hic propriè pro contrà, & ex aduerso cantare, vt opinor, positum est. Sic ferè suprà in Curcul. *Quid si adeam ad foreis, atque occentē?* secutus sum autem libros omneis vulgatos, quibuscum editio Cameraniana congruit. nam libri nostri omnes manuscripti habent *offendam Hym* mēdosè opinor. DIRVMPI CANT. HYM. LIC. ILLO MORBO. Q. D. &c.] sententia est, nihil mihi obstat, aut impedimento est quominus cantando Hymenæum, me dirumpā: sed non est mihi copia, id est, non datur mihi facultas, seu non sit mihi potestas mei dirum-
D pendi illo morbo, quo dirumpi cupio, id est, re Venerea, & συνουσίᾳ. vel sic, licet mihi cātare Hymenæum vsque eo, dum me dirumpā: sed Casinam vsq. eo subigere, ac permolere, vt me dirumpā, non permittitur. iocus inest ex ambiguo in verbo *dirumpi*. nam & dirūpi dicūtur, qui nimio clamore profundēdo rūpuntur, vt suprà in Prologo Capt. *Ego me tua causa, ne erres, non rupturus sum*. & qui immodico cōcubitu, vt in Priapeiis, *Porrò, nam quis erit modus, Quirites? Aut præcide seminale membrū, Quod totis mihi noctibus fatigant Vicinæ sine fine prurientes. Vernis passeribus salaciores, Aut rumpar, nec habebitis priapum. Ipsi cernitis*, &c. ESSES INDOMABILIS] domari non posses. QVO ARGVMENTO?] quo argumento istuc dicis? NIMIS TENAX ES.] inest hic obscœnitas. significat enim olympio, hunc senē nimia tentigine mēbri obscœni affectum, in Venerē ferri, atque incitari. sed videtur legendum, nimis tendax es. tēdax equus autē est qui nimia, & nimis crebra tentigine affectus, frenū mordet, & calcari non pâret, à tendendo sic appellatus, quemadmodū & tentigo. hūc igitur senem Olympio eum equo tendaci cōparat, propter immodicā eius tentiginē, qua incitatus, ac distentus ardet tetra libidine, & in Venerē totus ruit. Quod autē quidā legi volūt *sternax*, in quibus est Pius Bononiēsis, nō placet. nihil .n. habet cōmune sternax equus, cuius est equitē, ac sessorē suum excutere, & sternere, cū verò tētigine affecto, & libidine inflāmato. Vulgata autē lectio, quā & libri manuscripti retinēt, nihilominus placet. Nā tenax equus significat potius eum equum, qui propter aliā quamlibet causam neque freno, neque calcari regi potest, quàm propter tentiginē. At debet hic talis equus significari, & cōmemorari, vt similitudo. & cōparatio quadret. NVM ME EXPER-
E TVS VSPIAM?] obscœna, & flagitiosa sententia. hoc enim quærit senex, quia eū dixerat Olympio nimis tendacē esse, hoc est, nimis tento & indomito pene esse solere natura, num sit aliquando expertus ille tentiginem suā? DII MELIVS FACIANT.] aduersatur, & abominatur Olympio talem turpitudinem. Tale est illud apud M. Tull. in Catone, *Dij, meliora*. SED CREPVIT OSTIVM: EXITVR FORAS] suprà admonuimus apud veteres Græcos ita fuisse ostia posita, & cōparata, vt extrorsum aperirentur: ideóque qui exirent, & in publicū domo prodirent, foreis percutere consueuisse, ne, qui foris starēt, quíue præterirēt, à valuis læderētur, aut in angiportu interciperētur. IAM OBOLVIT CASINA PR.] odor Casinæ lōgè ad me peruenit: ex quo mihi cōiicere licet mox exiturā. ex odore Casinā mox exiturā intelligo, siue sentio potiùs. suprà in Amphitr. *Olet homo quidam malo suo*. S O. hei nūmnam ego oblitus?

ANCILLAE duæ, OLYMPIO, STALINO.

SENSIM superattolle limen pedes noua nupta, sospes
Iter incipe hoc, vt viro tuo semper sis superstes: atque

Vt potior pollentia sis,vincásque virum,victríxque fies, A
Superétque tuum imperium:vir te vestiat,tu virum dispolies,
Noctúque,& diu vt viro subdola sies obsecro memento.
OL. Malo maximo suo hercle illico,vbi tantulum peccassit.
ST. Tace. OL. non taceo. ST. quæ res? OL. mala,malæ malè monstrant.
ST. Perij. istæ facient hanc rem mihi ex parata imparatam.
Id quærunt,volunt hæc,vt infecta faciant. AN. age Olympio.
Quando vis vxorem,accipe hanc à nobis. ST. date ergo, daturæ
Vnquam si estis hodie vxorem. OL. abite intró. AN. amabo integræ atque
Imperitæ huic impercito. ST. futurum est,valete,ite.
Iam valete.iámne abscessit vxor? OL. domi est,ne time. ST. euax, B
Nunc pol demum ego sum liber,meum corculum,melculum,
Verculum. OL. heus tu,malo,si sapis,cauebis,mea est hæc. ST. scio.
Sed meus fructus est prior. OL. tene hanc lampadam. ST. imò ego illàm tenebo.
Venus multipotens bonam vitam mihi
Dedisti, huius quum copiam mihi dedisti
Corpusculum mellitulum. OL. mea vxorcula.
ST. Quid est? OL. institit plantam. ST. quasi iocabo.
Nebula haud est mollis æquè,atque cutis huius est.
OL. AEdepol papillam bellulam, hei misero mihi. C
ST. Quid est? OL. pectus mihi agit nunc hæc cubito.
ST. Quid tu ergo hanc,quæso tractas tam?
At mihi qui bellè hanc tracto non agit. OL. Vaha.
ST. Quid negotij est? OL. obsecro,vt valentula'st?
Pœnè exposiuit cubito. ST. cubitum ergo ire vult.
OL. Quin imus ergo? ST. bella bella tu mea.

SENSIM SVPERATTOLLE LIMEM PED.] ordo & sententia verborum est, tu Casina, noua nupta,sensim pedes attolle super limen inferius ostij, ne limen pedibus tangas. Mirè, & luculentè expressit Plautus noster morem veterum Romanorum,in nouis nuptis domum mariti introducendis. Ita enim ingrediebantur illæ, vt limen pedibus non tangerent,neque per se transirent, aut transcenderent, sed aliorum manibus subleuarentur, ac tollerentur, quòd refert Plutarchus in quæst.Roman.cuíusque rei rationes explicat his verbis, *διὰ τί τὴν γαμουμένην οὐκ ἐῶσιν αὐτὴν ὑπερβῆναι τὸν οὐδὸν τῆς οἰκίας, ἀλλ' ὑπεραίρουσιν οἱ προπέμποντες; πότερον ὅτι τὰς πρώτας γυναῖκας ἁρπάσαντες, οὕτως εἰσήνεγκαν, αὐταὶ δ' οὐκ εἰσῆλθον ἐθέλουσαι*,&c.id est,quamobrem puellam quæ nubit,non siunt ipsam,limen domus transire,sed eam attollunt, qui deducunt?verùm quia primas vxores cùm eas rapuissent,ita introduxerunt, ipsæ autem non introiuerunt? an quia volunt puellas videri in eum locum introire inuitas & vi coactas,quo in loco virginitatẽ suam amissuræ sunt? an quia significare volunt, eam per se & sua sponte domo non esse egressuram,neque domum viri relicturam nisi vis ei afferatur, quemadmodum introiuit vt coacta? Eadem de re idem Plutarchus in Romulo scripsit. Huc pertinet illud Catulli in carm. nupt Iuliæ & Manl. *Transfer omine cum bono Limen aureolos pedes*, & illud fortasse Lucret.lib 1. *Nam sublata virùm manibus,tremebundáque ad aras. Deducta'st non vt solemni more sacrorum Perfecto posset claro comitari hymeneæ: Sed casta incestè*,&c.Lucan.lib.2.de nuptiis Catonis & Marciæ, *Turritáque premens frontem matrona corona, Tralata vetuit contingere limina palma*. Ouid.1 Eleg. *Missa foras,iterum limen transire memento Cautiùs atque altè sobria ferre pedem*. NOVA NVPTA.] *νεανύμφη* Catullus in carmine suprà commemorato, *Prodeas noua nupta*. VT POTIOR POLLENTIA SIS] vt viribus,seu potentia potius præstes,& præpolleas.vt plus possis, vt potentior sis. Idem in Rudent. *ne impiorum potior sit pollentia*. DISPOLIES.] al.despolies. SVPERETQVE T. IMP.] id est, & tuum imperium imperio viri superius sit. NOCTVQ ET DIV VT VIRO SVBD. S. &c.] & memento, obsecro, vt nocte diéque virum tuum dolis circumuenias. MALO MAXIMO HERCLE S.] hæc Olympio loquitur ad spectatores versus, ita vt aucillæ non exaudiant. Malo, inquit, hercle suo peccauerit. statim vbi peccarit,id est,continuò vbi aliquid peccarit, sui peccati pœnas dederit. QVAE RES?] quæ res est, quamobrem non taceas? MALA.] mala res est, vel coniũge cum iis quæ sequuntur. MALAE MALE MONSTRANT] vt malæ sunt ancillæ,ita malè monstrant Casinæ, id est, malè docent Casinam. Licet etiam cum his vocem *mala* coniunctim legere hoc modo, mala malæ malè monstrant, id est. ancillæ, quæ malæ sunt,docent res malas malé. atque hoc erit illi simile,quod est in Amphitr. *Optumè optimo optimam operam das*:sed mâlo distinctionis notam locari post vocem *mala*, vt *mala* referatur ad illud. *quæ res?* VOLVNT HAEC, VT INFECTA FACIANT.]hæc volunt,vt quæ propè facta sunt, infecta reddant. vel sic volunt hæc quæ propemodum facta sunt, infecta reddere. DATE ERGO, DATVRAE VNQVAM SI,&c.] id est,date tandem vxorem, si futurum est,vt detis.quod hanc vim habet, properate dare vxorem.date aliquando tandem vxorem Notauimus hoc loquendi genus suprà non longè.ibi.*quin datis,si quid datis?* AMABO, INTEGRAE ATQVE IMP. H. IMPEC.] id est,amabo,parcito huic puellæ integræ,atque imperitæ rerum venerearum. nolito cum ea nimis acriter luctari, vt libidinem tuam expleas. nolito puellam intactam,& rudem pugnæ venereæ tuo telo rigido,atque indomito nimis vehemẽter ferire atrocitérque sauciare.amabo lenem te ac moderatum præbeto erga puellam teneram, rudem, atque imperitam. Imperco, is, compositum ex verbo *parco* & præpositione *in*: suprà in Amphitr. *Bene vale Alcummena, cura rem cõmunem, quod facis:atque imperce,quæso*.EVAX.] interiectio lætantis. Idem in Bacchid. *Euax aspersisti aquam*. profert Carisius. NVNC POL DEMVM

EGO.

A EGO. S. L.]posteaquam abscessit vxor. MEVM CORCVL. MELL.&c.} hæc ad Casinam senex, quam se præsentem tangere,& mulcere putat:sed errat. Nam Chalinus pro Casina datus est villico, & seni à mulieribus muliebri veste cultus atque ornatus. MELCVLVM] mel paruulum, mea Casina, melle mihi dulcior. VERCVLVM] meum paruum ver. hæc nomina ita posita in deminutiua forma,ad blandiendum sunt aptiora, quàm si essent integra, meum cor, meũ mel, meum ver. Profert autẽ hunc locum Priscianus lib.3.cap. de imminutiuo, vbi legit *melculum*, non, vt habent omnes libri manuscripti, & vulgati *melliculum*. quem secuti sumus. MALO SI SAPIS, CAVEBIS.] noli, si sapis, Casinam, quæ mea est, tangere. nam si facies, infortunium feres, vel malum non effugies. SCIO: SED MEVS FRVCTVS EST PR.]scio Casinam esse vxorem tuam, sed ego pro meo iure fruar prior. vel sic, scio Casinam tuam esse, sed ego vsufructuarius sum, itaque prior, quàm tu frui debeo. TENE HANC LAMPADAM] sic edendum curaui, Prisciani fidem auctoritatémque secutus quamuis reclament omnes codices, & manuscripti, & vulgari. Sic autem Priscianus lib.7. cap. de Accusat. nominum tertiæ declination. in extr. *In Græcis autem frequenter inuenimus, auctores tam in hac quàm in alijs declinationibus, Græcos plerũmque seruantes accusatiuos, vt Titana*, &c. *lampada, pro, Titanem*, &c. *pro, lampadem. Quanquã Plautus hanc lampadam dixit in Casina, tene hanc lampadam.* IMMO EGO ILLAM TENEBO,} Casinam, MVLTIPOTENS] πολυκράτωρ sic dixit suprà, *mulierem multibibã*. & Catullus, *multiuolã*. HVIVS QVAM COPIAM MIHI DEDISTI.]al. fecisti. MELLITVLVM} mellitulum, deminutum nomen, à mellito. nonnulli libri habent tamen, *melliculum*. quos non sequor. INSTITIT PLANTAM.]meam scilicet. id est, pedem mihi pede pressit. suprà in Asinar. *Nec illi*-
B *hac vlli suo pede pedem homini premat.* Ouidius lib. I. de arte amandi, *Velle latus digitis, & pede tange pedem.* sic autem dixit institit *plantam*, vt alibi *insistere viam, iter negotium.* QVASI IOCABO.] quasi iocabor. iocantis speciem præbebo, cùm rem seriam agam tamen. NEBVLA HAVD EST M. ATQ. C. HVIVS EST.} nebula haud æquè mollis est, atque huius puellæ cutis. subintelligendum est aduerbium *æquè*: vel vt à librario aliquo scriptore prætermissum propter similitudinem particulæ *atque*, quæ proximè sequebatur restituendum, ac reponendum. Stalino autem hic vel manum in sinum nouæ nuptæ, vt putabatur, inseruit, vel strophium, quo mamillæ muliebres teguntur tractauit, vel quippiam tale fecit. AGIT.] pulsat, pellit. NVNC] cùm antea mihi pedem pede premeret, quasi me expetens: nunc quasi aliena, mihi pectus cubito pulsat. TAM.]vel subintelligendum rusticè, illiberaliter, inuenustè, illepidè, ineptè, improbè, nequiter, proteruè, & aliquid tale vel vnum aliquod horum, aut similium, vt necessarium, & à librariis prætermissum, restituendum. Nam quòd ad versus attinet, ita sunt confusi, vt quales sint, videre difficile sit. verumtamen si hic versus ita legeretur, *Quid tu ergo hanc quæso tractas tam rusticè? vel tam nequiter?* esset senarius: hoc modo, *quid*, legatur ἀσυνάρτητοι. quales sunt tres qui deinceps sequuntur. VT VALENTVLA'ST]vt validula est? vt viribus valet? EXPOSIVIT}exposiuit, antiquè pro exposuit. propemodum, inquit, me cubito suo, loco mouit, excussit. CVBITVM, &c.} iocus ex verbo ambiguo. QVIN IMVS ERGO?} quin ergo introimus?

C CLEOSTRATA, PARDALISCA ancilla. MVRRINA.

Acceptæ bene & commodè eximus intus,
Ludos visere huc in via nuptialeis.
MV. Nunquam ecastor vllo die risi adæquè,
Neque hoc quod reliquum est, plus risuram opinor,
Lubet Chalinum, quid agat scire, nouum
Nuptum, cum nouo marito: nec fallaciam
Astutiorem vllus fecit poeta, atque
Vt hæc est fabrefacta à nobis. obtunso
D Ore nunc peruelim progrediri senem,
Quo senex nequior nullus viuit, ni illum
Quidem nequiorem arbitrarer esse, qui locum
Præbet illi. nunc præside hic Pardalisca
Etiam, qui hinc exeat, eum vt ludibrio habeas.
PA. Lubens fecero, & solens. MV. spectabo hinc omnia
Intus, quid intus agant. PA. pone me, amabo.
MV. Et illi audacius licet, quæ vis, liberè
Proloqui. PA. tace, vostra foris crepuit.

E ACCEPTAE BENE, ET COMM.]ordo est, bene, & commodè intus acceptæ, eximus. immò, aduerbium *intus*, suo loco positum est, & suo loco legendum, hoc modo. Nos benè, & commodè, acceptæ, eximus, intus, id est, eximus domo. nam *intus* sæpè vsurpatur pro ἔνδοθεν. & significat motum de loco, vt in Cistellar. *Dic me orare, vt aliquis intus prodeat.* Idem in Epidico, *Atque aliquantò libentius quàm abs te sum egressus intus.* VISERE.]ad visendũ. vt visamus. Græcorum more dictum est. qui in talibus infinitiuis subintelligunt ὥστε. IN VIA} vel legendum *in viam*, si *huc in viam*, coniunctè posita sunt. vel si, *in via*, retinendum est, cohærere debet cum verbo *visere*: quamquam motum significat. quare malim omnino legi, *in viam.* ADAEQVE]æquè. NEQVE HOC QVOD RELIQ.} neque quod mihi reliquum est vitæ, me plus risuram puto. LVBET CHALINVM SCIRE, QVID AG. N. N.] libet scire quid agat Chalinus, nouus nuptus. Locutio comica, & à Græcis expressa. NOVOM NVPTVM.} quia Chalinus subditus erat in Casinæ, nouæ nuptæ locum, nouum nuptum eadem ratione dixit qua nouam nuptam Latini dicunt. Priscian. lib. 8. *nubo tibi: quamuis antiquissimi etiam actiua significatione, nubo te dicebant. Vnde Plautus in Casina, Nubet Chalinum.* FABREFACTA]fabricata. fabrefacta lego, vno vocabulo, vt rarefacta, labefacta, calefacta, &c. nonnulli disiunctè legunt *Fabrè facta.* OBTVNSO ORE } ore pugnis obtuso, &, vt suprà loquitur, ore oppugnato. tundo, præteritum tutudi, sup. tunsum, & tusum. Priscian. libr. 10. PROGREDIRI } progredi. sic in Asinar. *moriri* dixit pro mori. moriri sese miserè mauolet. in Trucul. aggrediri pro aggredi. *Nullam rem oportet dolosè aggrediri, nisi*, &c. NI ILLVM QVIDEM NEQVIOREM, &c.] Alcesimum, vicinum. ARBITRARER]nostri omnes libri veteres habẽt, *arbitrarem*. Idem in Sticho,

Probiores verò arbitrabunt.si probis narraueris. PRAESIDE HIC] stat hîc tanquam in præsidio. Sic in Mostell. *Hic ego tibi præsidebo,ne interbitat quæstio.* ET SOLENS.] & meo more, & non insolens. & non præter solitum. SPECTABO HINC OMNIA,&c.] spectabo hinc omnia,inquit Murrhina,ex ædibus Cleostratæ,neque exibo foras. PA. PONE, AMABO] Immò inquit Paradalisca,exito& prodito:& post me lateto. ET ILLI AVDACIVS,&c.] Et Cleostratæ licet audaciùs quæuis liberè palàm loqui,quàm mihi,cuius domi hæc flagitia fiunt. Sic autem edendum curaui libros veteres, & Camerarij editionem secutus:in quibus ita est,partim *Et illi*,&c.partim, *Et ibi*,&c.partim,*& ibi*,&c.nam in libris vulgatis impressum est, *Et tibi*,&c. TACE,] Murrhinam alloquitur. A

OLYMPIO, eædem.

NEQVE quò fugiam, neque vbi lateam, neque hoc dedecus quomodo celem,
Scio.tantum herus atque ego flagitio superauimus,nuptiis nostris. B
Ita nunc pudeo,atque ita nunc paueo, atque ita in ridiculum sumus ambo.
Sed ego insipiens noua nunc facio: pudet quod prius non puditum vnquam est.
Operam date,dum mea facta itero est operæ auribus percipere.
Ita ridicula auditu,iteratu,ea sunt quæ ago intus turbaui.
MV. Agedum tu adi hunc. CL. vbi tua noua nupta est?
OL. Perij hercle.manifesta res est. CL. omnem ordine rem
Fateri ergo æquum est.quid intus agitur?quid agit
Casina? satin morigera'st? OL. pudet dicere me.
CL. Memora ordine vt occœperas. OL. pudet hercle. CL. age audacter
Quàm debuisti,inde volo memorare,quid est factum?
OL. At flagitinm'st.cauebunt qui audierint. OL. faciam. C
Vbi intrò hanc nouam nuptam deduxi via recta clauem
Abduxi,sed tamen tenebræ ibi erant, tanquam nox
Colloco,fulcio,mollio: vt prior quàm senex aptè decumbam,
Tardus esse illico cœpi, quoniam * *
Respecto identidem ne semel. *
Quæro deinde illecebram stupri. principio eam sauium posco.
Repp ulit mihi manum:nec quietum dare sibi sauium me sinit.
CL. Quid fit denique edisserta. OL. ibi appello Casinam, Casina, inquam,
Amabo,mea vxorcula,cur virum tuum sic me spernis?
Nimis tu quidem hercle immerito meo mihi hæc facis, D
Quia te mihi expetiui:illa haud verbum facit,& sæpit veste,id qui estis.
Vbi illum saltum video obsæptum,rogo vt alterò sinat ire
Enim iam magis,iam appropero, magis iam lubet in Casinam irruere.
Cupio illam operam seni surripere. forem obdo ne senex me opprimat.
Hoc magnum'st:Primùm pergis? quin tu pergis?
OL. Vbi locus sumtus porrò est:continuò stricto gladio:atat babæ,papæ. CL. quidquid papæ.
OL. Flagitium oh erat maximum. gladium ne haberet metui, id quærere óccœpi.
Dum gladiúmne habeat,quæro,arripio capulum E
Sed quum cogito,non habuit gladium. Nam id esset frigidius
CL. Eloquere. OL. At pudet. CL. num radix fuit? OL. non fuit
CL. Num cucumis? OL. profectò hercle non fuit quicquam olerum
Nisi quicquid erat, calamitas profecto attigerat numquam.
Ita quicquid erat,grande erat
Ita quasi sentis labra,mihi compungit barba.
Continuò adstanti pectus mihi pedibus percutit.
Decido de lecto præceps.subsilit, obtundit os mihi.
Inde foras tacitus proficiscens,exeo hoc ornatu,quo vides.
Vt senex hoc eodem poculo,quo ego bibi,biberet. CL. optumè est.

Sed

A Sed vbi est palliolum tuum? OL. hîc intus reliqui
Quid nunc? satin' lepidè adita'st vobis manus meritó?
Sed concrepuerunt fores. OL. num illa me nunc sequitur?

TANTVM HERVS ATQVE EGO FLAG. SVPERAVIM.] tam longè turpi, & erubescendo, & flagris digno facto omneis mortaleis superauimus. NVPTIIS NOSTRIS.] per nuptias nostras. PVDEO.] pudeo in prima persona, antiquũ. Notat Priscian. lib. 8. his verbis, *placeo placet, sic antiquissimorũ consuetudine à pœniteo pœnitet, à tædeo tædet, pigeo piget, pudeo pudet, liceo licet, oporteo oportet.* ATQVE ITA IN RIDIC. SVMVS AMBO.] atque ita pro ridiculo sumus ambo. sic autem legendum *in ridiculum*, vt sint duæ voces, non vt sit vna, *inridiculum*, neque *irridiculum*, quomodo edidit Camerarius. Nam si quis fortè diceret *irridiculum* seu *inridiculum* accipiendum pro valde ridiculo, falleretur, cùm Cæsar in Commentariis *irricule* posuerit pro non ridiculè, & non irridiculè, pro non sine ridiculo, vel non infacetè, seu non inficetè, non inurbanè. PVDET QVOD PR. NON PVD.] serò, inquit, nunc me pudet, vel noua sunt, quæ nunc facio. nunquam enim antea me turpium factorum puduit. nunc demum pudet. Sed cur ita non dixit? *pudet, cuius non puditum vnquam est.* ITERO.] memoro, refero, dico. EST OPERAE AVRIBVS PERC.] est operæ, pro, est operæpretium, positum est, quasi pretium sit subintelligendum, vt nonnulli interpretantur: vel dic potius, *est operæ*, sic dictum esse, vt, est temporis, non est temporis. est officij, non est officij: est moris, non est moris, &c. sic contrà in Pseudolo, *operæ non est*. sic igitur hunc locum explico, est op. aur. per. id est, dignum est opera audire: opera bene in eo ponetur, si quis audiet. denique videtur idem valere, atque, operæpretium est audire. quidam *operæ* volunt esse dandi casus, & operæ est, sic dictũ esse, vt est curæ, est oneri, est dedecori, &c. cum quibus non pugnabo. ITERATV.] dictu. TVRBAVI.] miscui: turba & dedecore impleui. SATIN' MORIGERA'ST?] satisne obsequitur voluntati, & animo tuo? satisne ad morigerandum tibi viro suo facilis & parata est? morigerus, & morigerari, seu morem gerere, habent maximè locum in talibus rebus: exẽpla sunt & apud Plautum, & apud cæteros scriptores innumerabilia. insigne est illud apud Suetonium in Tiberio, vbi narrat ille, Tiberium Parrasij tabulam in qua Meleagro Atalanta ore morigeratur, legatam sibi sub conditione, vt si argumento offenderetur, decies pro ea HS. acciperet, non modò prætulit, sed & in cubiculo dedicauit. POSTQVAM DECVBVISTI HINC TE VOLO MEM.] sic restitui ex vestigiis antiquæ scripturæ, sentẽtia plana. corrupta autem, & deprauata mirum in modum sunt quæ sequuntur in libris vulgatis omnia atque adeò partim loco mota, partim mutilata, ac lacerata, neque multò in manuscriptis integriora, præterquã in vno atque altero. AT FLAGITIVM'ST.] id est, at facinus turpe est, & erubescendum. FACIAM.] sic restitui. nam alij libri omnes, vno excepto, habent *faciant*, mendosè. est enim Olympionis responsio, hoc modo, faciam inquit, id est, rem memorabo, seu narrabo, exorsus ab eo tempore, postquam decubui. CLAVEM ABDVXI.] nonnulli putant legendum *clauem obduxi*, id est, inquiunt, pessulũ obdidi. clauis enim non solum erat apud antiquos, id, quo ostium obseratum reserabatur atque aperiabatur, sed etiam quo opposito, & obiecto à parte interiore claudebatur. Terentius Heautont. *Anus obdit foribus pessulum.* Ego clauem abduxi, interpretor, clauem sensi, amoui à sera scilicet. COLLOCO.] Casinam in lecto. FVLCIO, MOLLIO] lectum. VT PRIOR, QVAM SENEX, APTE DECVMBAM.] secutus sum quinque libros manuscriptos: qui sic habent, quæ scriptura non eget explicatione. alij sic habent, *vt tanquam senex, abs te decumbam*. quam lectionem reieci. nonnulli tamẽ sic eam explicant: vt quasi essem vir tuus abs te secubarem, & Veneris furta tentarem, non placet. TARDVS ESSE ILLICO C.] segnis, & ineptus ad Venerem illico esse cœpi, &c. QVONIAM * *.] hic desunt pauca verba omissa fortasse à librariis, vel deleta à lectore aliquo ineptè verecundo, præterea quæ erant spurca. Atqui amamus & nos verecundiã. sed verecũdi simus in his quæ nostra sunt: in his verò, quæ sunt aliena, cur verecundiã tamen talẽ adhibebimus, vt eadem opera iniuriã faciamus? aut verò cur per causam, & speciẽ verecũdiæ aliena opera, præsertim ex ingenio deprõpta, non manufacta mutilabimus, atque imminuemus? sed ad rem. dicebat igitur fortassis Olympio, se idcirco tardum illico esse cœpisse, quia præ festinatione dum metuit, ne senex veniat, arrigere nõ potuit. RESPECTO IDENTIDEM.] crebrò retro aspicio. vsquequaque crebrò respicio, vsque & vsque. NE SEMEL *] hic quoque desunt nonnulla, quorum fortassis hæc erat sententia. ne prædam nactus amittam. QVAERO DEINDE ILLECEBR. ST.] quæro deinde, videns me ita languidum esse, rationem, qua Venerem in me emortuam prouocem, ac lacessam. NEC QVIETVM DARI SIBI ME, &c.] nec me quietum sauium sibi dare sinit. nonnulli libri habent, *neque etiam dare sibi me sauium.* EDISSERTA.] edissere, distinctè & disertè expone, eloquere. CASINA, INQVAM,] vox *Casina* desideratur in omnibus libris omissa à librariis scriptoribus, propterea quòd eadem vox in accusandi casu antecedebat. SPERNIS?] aspernaris? reiicis? ILLA HAVD VER. F.] illãne verbum quidem vnum facit: illa tacet, illa mussat. ET SAEPIT VESTE ID, QVI ESTIS] & vallat, seu tegit veste naturam muliebrem, id est, partem illam corporis, qua fœminæ estis specum illum muliebrem. VBI ILLVM SALTVM VID. OBSAEPT.] vbi illam syluam video esse veste obductam, & circumdatam, &c. allegoria est. nam per saltum, inguen muliebre significat pilis obsitum, atque horridum. ROGO, VT ALTERO S. IRE] sermo spurcissimus, & planè, vt verum fatear, nefarius, quem intactum relinquere mallem. sed promissum exsoluendum est. promisi autem, me Plautum explicaturum: ignoscant igitur mihi aures verecundæ: posteaquam, inquit, partem illam anticam seu anteriorem video mihi esse opertam, & negatã. Casinam rogo, vt me ad alteram adire, seu inuadere patiatur, videlicet posticam. ENIM IAM MAGIS, IAM APPR. &c. enim verò iam tum magis propero iam, inquam, magis cupio in Casinam inuadere. Sic ferè loquitur Horat. Od. 5. lib. 2. *nec tauri ruentis In Venerem tolerare pondus.* CVPIO ILLAM OP. SENI SVRR.] cupio furtim illam operam seni, cuius prioris fructus erat, furtim eripere. FOREM OBDO, NE SEN. ME OPPR.] forem seni obiicio, ne me in ipsa re gerenda occupet, & deprehendat. sed videtur legendum *fori pessulum obdo*. si modò versus patiatur, vt Terentium loqui indicauimus paullò antè in Heautont. HOC MAGNVM'ST.] hoc, quod iam sequitur, magnum est. magnum quiddam iam dicturus sum. PRIMVM] hic Olympio, pudore deterritus, hæsitat, & insistit. PERGIS?] pergisne? non pergis narrare? VBI LOCVS SVMTVS P. EST, &c.] posteaquam locus stupri sumtus est, tum continuò, &c. STRICTO GLADIO, &c.] quem gladium significet, res in promtu est. significat enim sicam illam Catulli rigidam. BABAE? ATAT P.] interiectionis admirantis, & subita re, & noua stupefacti. significat aliquid fuisse in inguine Chalini (qui pro Casina productus erat) durum, rigidum & magnum, quod gladij vestigium præ se ferret. FLAGITIVM OH, ERAT. M.] oh, res erat erubescenda, & pudenda. GLADIVM NE HAB. M.] timui, ne gladium haberet, idcirco enim gladium quærere cœpi. Testatur Nonius, hoc gladium in genere neutro vsurpasse veteres. ARRIPIO CAPVLVM.] fortasse testiculos significat. NAM ID ESSET FRIG.] Nam is gladius esset frigidus, at erat calidus. ELOQVERE.] quia etiam hic hærebat Olympio, hortatur Cleostrata, vt apertè loquatur, quod reliquum est. NVM RADIX FVIT?] num raphanus fuit? NISI QVIDQVID ERAT CALAMITAS PROFECTO ATTIG. N.] nihil fuit olerum, inquit: nisi si forte fuit aliquod oleris genus, profectò grandine non fuit contusum, aut imminutum. erat enim egregiè procerum, solidum, atque erectum. calamitas à calamis, grandine, aut imbri aliquo vehementi, aut nimbo contusis, ac prostratis dicta est. Hoc igitur dicit: quidquid erat, non erat fractum, neque molle, neque languidum, neque comminutum, vt calami grandine contusi, & deiecti: sed erectum, stabile, procerum, solidum, rigidum, ac validum. ITA QVIDQ. ERAT, GR. ERAT.]

Epiphonema. ita quidquid erat, non erat calamitosum, neque imminutum, aut fractum, sed grande, plenum ac procerum. ITA QVASI SENTIS, LABRA COMP. B.] redit ad illud de sauio, quod proposuerat Casinam. Ita, inquit, dum eam osculari, seu dissuauiari conor, barba eius tanquam sentis, mihi labra compungit. QVASI SENTIS.] tanquam spina. CONTINVO ADSTANTI.&c.] continuò mihi adstanti, seu, vt alij libri habent, instanti, pectus percutit. DECIDO DE LECTO PR.] ego percussus à Chalino, pronus in terram deorsum cado. SVBSILIT] mox in me insilit. malim legi desilit. OBTVNDIT OS MIHI] os mihi pugno ferit. suprà, *obtunso Ore nunc velim progrediri senem.* VT SENEX HOC EOD. POCVLO, &c.] allegoria est. aliud enim dicitur, aliud significatur. Hoc autem significatur vt senex eodem modo acciperetur, quo modo ipse acceptus sum. SATIN' LEPIDE ADITA'ST VOBIS MANVS MERITO?] quid sit alicui adire manum, suprà diximus, in Aulul. ibi, *Ita impuris illis omnibus adij manum.* Nihilominus tamen, quæ sit huius loci sententia, hic quoque dicamus. Hoc igitur sentit, & significat Cleostrata, nónne satis lepidè vos tractati estis, idque merito vestro? nónne vobiscum satis lepidè actum est, vt meriti estis? nónne vos satis lepidè pro meritis vestris vltæ sumus? tractum est ab eo, quod est, alicui adire manum. Est autem, alicui adire manũ propriè, ad eum accedere, cum eo congredi & colloqui, cum eo agere. A

STALINO, OLYMPIO. B

MAXIMO ego ardeo flagitio, nec quid agam meis rebus scio,
Nec meam vt vxorem aspiciam contrà oculis, ita disperij.
Omnia palàm sunt probra, omnibus modis óccidi miser.
Ita manifestò faucibus teneor.
Nec quibus modis purgem scio me meæ vxori.
Qui expalliatus sum miser: palàm sunt clandestinæ nuptiæ
Adeundam Murrhinam censeo mihi, optimum est.
Ea dux: ea vxorem meam. ea hanc inuenit rimam
Sed ecquis est? qui homo munus velit fungier pro me.
Quid nunc agam nescio, nisi vt improbos famulos imiter, ac domo fugiam. C
Nam salus nulla'st scapulis, si domum redeo.
Nugas istic dicere licet. vapulo ego hercle inuitus tamen,
Etsi malum merui, hac dabo protinam me in fugam. OL. heus Stalino
Amator. ST. óccidi, reuocor. quasi non audiam, adhibo.

MAXIMO EGO ARD. FLAG.] sic dictum est, ardeo flagitio, vt ardere bello, & flagrare inuidia, seu infamia. Quemadmodum igitur flagrare inuidia dicitur is, in quem magna inuidia concitata est, ita ardere se flagitio dicit Stalino propterea quòd summum dedecus, & flagitium admisit. NEC, MEAM VT VXOREM ADSP. C. OC.] nec scio quomodo meam vxorem rectis oculis intueri possim, adspicere contrà oculis, ἀντιβλέπειν dicunt Græci. OMNIA PALAM SVNT PR.] omnia nostra dedecora, & flagitia, palàm sunt: id est, peruulgata & patefacta sunt. OCCIDI.] interij. ITA MANIF. FAVCIB. TENEOR] vsque adeò manifestò teneor. ea corporis parte, qua parte prehensus effugere nullo modo possum. tractum à piscibus, & aliis animalibus, quæ faucibus capta nullo modo effugere possunt. Ita teneor, inquit, vt periculum nullo modo declinare aut vitare possim. premunt mihi fauceis, & prehensas tenent aduersarij mei. QVI EXPALLIATVS SVM MISER.] qui pallio spoliatus sum miser. PALAM SVNT CLAND. NVPT.] patefactæ sunt nuptiæ furtiuæ atque occultæ, seu quas tantopere occultabamus, & celabamus. EA DVX.] ea dux fuit vxori meæ ad has insidias quibus ego exceptus sum, mihi locandas. in libris vulgatis ita impressum est, *his præstigijs dux fuit vxor: ea hanc inuenit rimam.* EA VXOREM MEAM:] subintellige impulit. ad has fallacias fabricandas, insidiásque mihi comparandas. EA HANC INVENIT RIMAM] etiam hæc verba in libris manuscriptis reperiuntur, quemadmodum in vulgatis: quorum hæc sententia est, Ea hanc viam rationémque reperit, quas nostras nuptias, nostráque consilia disturbaret. Sic autem loquitur suprà in Curcul. *Rogitationes plurimas propter vos populus sciuit: Quas vos rogatas rumpitis. aliquam reperitis rimam.* vel sic, ea hanc viam reperit, qua fallacias nostras eluderet, atque effugeret, videtur à muribus ductum, qui interdum pœnè capti, per tenueis rimas elabuntur, & periculum effugiunt. huc pertinet illud, quod est suprà in scena cuius principium est, *Vt properarem,* &c. *Ibo intrò, vt subducam nauim rursum in puluinarium.* SED ECQVIS EST QVI HOMO, &c. id est, sed num aliquis est homo, qui velit meus esse vicarius, & qui velit munere meo fungi? IMPROBOS FAMVLOS] seruos fugitiuos imiter, &c. seruos nequam imiter, qui à dominis suis fugiunt. NAM SALVS NVLLA'ST SCAP. &c.] nam vapulabo, si domum redeo. NVGAS ISTIC D. L. VAP.] licet mihi apud vos nugari, quamuis malum merui, & quamuis soleo vapulare, cùm malum merui, vapulo me hercule, tamen non libenter, atque adeò præter voluntatem meam. HAC DABO ME PROT. &c.] per hanc viam me protinus in fugam dabo. protinam, id est, protinus. Festus, *protinam, protinus.* Terent. *protinam conijciam me in pedes.* D E

CHALINVS, STALINO, OLYMPIO.

CH. VBI tu es, qui colere mores Massilienseis postulas?
Nunc tu si velis me subigitare, proba est occasio.
Myrr. periisti hercle. age, accede huc.

ST. Hac ibo. caninam scæuam spero meliorem fore.
CL. Quid agis tu marite, mi vir: vnde socum ornatu hoc aduenis?

Quid

A Quid fecisti scipione,aut quod habuisti pallium?

AN. In adulterio,dum mœchissat Casinam,credo perdidit.

ST. Occidi. CH. etiámne imus cubitum? Casina sum. STA. in malam crucem.

CH. Non amas me? CL. quin responde,tuo quid factum est pallio?

ST. Bacchæ ergo,hercle vxor. CL. Bacchæ? STA. hercle vxor. CL. quid est?

AN. Nugatur sciens.nam ecastor nunc Bacchæ nullæ ludunt.

ST. Oblitus fui,sed tamen Bacchæ. CL. quid Bacchæ?fieri non potest,
Times ecastor. ST. egóne manifestò teneor? OL. haud mentire hercle:

B nam palàm est.

* * *hic desunt aliquot versus.*

ST. Non taces? OL. non hercle taceo nam tu maxumo
Me obsecrauisti opere,Casinam vt poscerem vxorem mihi.

ST. Tui amoris caussa ego istuc feci. CL. Immò ecastor illius,
Te quidem oppressi. ST. feci ego istæc dicta quæ vos dicitis?

CL. Rogitas etiam? ST. siquidem hercle feci,feci nequiter.

CL. Redi modò huc intrò,monebo,siquidem meministi minus.

ST. Hercle opinor potius vobis credam,quod vos dicitis.
Sed vxor da viro hanc veniam.Murrhina ora Cleostratam,
C Si vnquam posthac,aut amasso Casinam,aut occœpso modò,
Nedum vt eam amasso,si ego vnquam adeò posthac tale admisero,
Nulla caussa est,quin pendentem vxor virgis verberes,

MV. Censeo ecastor,veniam huic hanc dandam. CL. faciam vti iubes,
Propter eam rem hanc tibi nunc veniam minus grauatè prosperò,
Hanc ex longa longiorem ne faciamus fabulam.

ST. Non irata es? CL. non sum irata. ST. tuæ fidei credo. CL. meæ?

ST. Lepidiorem vxorem nemo quisquam quàm ego habeo hanc habet.

CL. Age tu,redde huic scipionem & pallium. CH. tene. ST. libet.

CH. Mihi quidem edepol insignitè facta est magna iniuria,
Duobus nupsi,neuter fecit,quod nouæ nuptæ solet.

D VBI TV ES, QVI COL. MOR. MASSIL. P.} vel quemuis vnum ex spectatoribus alloquitur, vel Stalinonem ipsum.sed illud màlo.mores Massilienseis autem,id est,impudicos, atque effœminatos. Sic enim de Massiliensibus scribit Athenæus lib.12. Μασσαλιῶται δ᾽ ἐθηλύνθησαν, οἱ τὴν αὐτὴν τοῖς Ἴωσι τῇ ἐσθῆτι φοροῦντες κόσμον. εἰσχημονοῦσι δὲ διὰ τὴν ἐν ψυχαῖς μαλακίαν, διὰ τρυφὴν γυναικοπαθοῦντες, ὅθεν καὶ παροιμία παρῆλθε πλεύσειας ἐς Μασσαλίαν.id est, Massilienses autem effœminati fuerunt, eodem atque Iberi vestitu ornati. indecoram enim & turpem speciem præ se ferunt propter animorum mollitiem,qui propter luxuriam,& delicias muliebria patiuntur. ex quo etiam prouerbium manauit, *nauigatio in Massiliam*.NVNC TV SI VELIS SVBIICIT. ME PR. EST OCC.} sic quidam hunc locum explicant.nunc, si tu me tibi subiicere,& subigere velis,proba occasio est,dum ego hunc ornatum muliebrem gero scilicet.Ego sic. Nã cùm Massilienses impudici habiti sint,vt diximus,& impudicum aliquem,qui mores Massilienseis colere postulet,Chalinus appellet.impudici autem si pati,non facere,dicendum est,hunc Chalinum ad faciẽdum, non ad patiendum paratum esse,& ab eo quæri aliquem,qui pati,non qui facere paratus sit.Hæc igitur sententia est,vbi aliquis est, inquit Chalinus, qui mores Massilienseis colere postulet?id est, qui sit mollis,& impudicus, & qui alienam libidinem in suo corpore experiri,ac subire velit?Nunc si is velit me subicitare,id est,mihi subsidere,& subiectus esse,proba ei occasio datur, dum ego arma habeo ad eam rem parata & expedita:hoc est,caudam salacem, stabilem, atque erectam. sententia spurca est quidem illa,sed tamen ea explicanda fuit,si quod polliciti sumus,& quod recipimus,præstare vellemus.Ignoscant igi-
E tur mihi aures verecundæ,& animum meum,qui à talibus spurcitiis,& flagitiis longissimè abest, parteisque mihi datas quas agam,necesse est,considerent atque attendant,non mihi hos flagitiosos sermones adscribant.*subiectare* verbum est, antiquum,à voce *subices*.Subices autem,vt docet Festus,pro subiectis posuit Ennius in Achille,cùm dixit. *Nuben per ego deũm subices humidas,vnde oritur imber sonitu sæuo*.subicitare igitur dictum pro subuectare,vt subicitare me, idem valeat, quod subuectare me.vel *subicitare me*.positum pro subicitare mihi,id est,subsidere & subici mihi.Nonnulli hæc Stalinonis verba esse volunt,quibus si quis assentietur,eadem sententia manebit.PERISTI HERCLE,&c.}verba Myrrhinæ; si quibusdam libris veteribus credimus, in quibus Myrrhinæ nomen hîc præpositum est.Alij Cleostratæ malunt esse. siue Cleostrata autem,siue Myrrhina hæc loquatur,Stalinonẽ alloquitur.ACCEDE HVC}accede hac Stalino,inquit Cleostrata,seu Myrrhina.HAC IBO CANINAM SCAEVAM SP. M. F.}inter hæc verba,& proxima superiora desiderantur pauca.sententia autem hæc est,spero canis latrantis aut ringentis occursum minus grauem, aut tristem in fœlicẽ mihi futurum,quàm vxoris adspectum.quare hàc ibo potius,quàm illàc,quà est vxor.*scæua* propriè significat omẽ malum, triste,& sinistrum:veruntamen etiam *bonam scæuam dicimus*,vt docet Festus.immò vero quod sinistrum est,bonum est apud Grecos,qui sinistrum σκαιὸν dicunt,vt docet Varro lib. 6. de lingua Latina. Ex quo bona scæua,id est,bonum omen, & bonum auspicium.hoc igitur dicit,hàc ibo,subintellige,quà mihi vxorem occursuram non puto nam caninam scæua, id est,canis occursum,vel latratum,vel rictum,mihi lætiorem,& feliciorem fore confido,quàm vxoris: quæ mihi cane quantumuis iracunda,& aspera, iracundiùs oblatrare solet. Idem Plautus in Pseud. *Bene ab hoc prædatus ibo.noui: bona*

fecus'st mihi. Sic in Sticho, *Bona scena, strenúque obuiam occeßit mihi*. Sic autem hunc locum restitui ex libris nostris manu- A
scriptis quatuor, in quibus ita planè scriptum est. nam vulgati habent *caninam cenam*: itáq; edidit Camerarius planè men
dosé. QVID FECISTI SCIPIONE, AVT Q. H. P.? } ordo est, quid fecisti scipione, aut pallio, quod pallium habui-
sti? vbi est scipio tuus, quo nitebaris? vbi pallium? infrà non longè, *quin responde: tuo quid factum'st pallio?* suprà, *qui expallia-
tus sum miser*. DVM MOECHISSAT CASINAM. } dum cum Casina adulterium facit. mœchissat, *μοιχίζει*, mœchatur a-
dulterat. QVIN RESPONDE TVO QVID FACT.'ST.? suprà, *Quid fecisti scipione, aut quod habuisti pallium?* BACCHAE
ERGO HERCLE, VXOR. } vox bacchantium, & fanaticorum, & furore quodam percitorum, quam nunc vsurpat Stali-
no, quasi mente captus, atque insanus. nonnulli libri tamen, vbique hîc habent, *bacche* sine diphthongo, vt apud Horat.
Oda 3. lib. 1. *si colibuisset: ab ouo Vsque ad mala citaret io Bacche, modò summa Voce, modò hac resonans, chordis quæ quattuor ima.*
NAM AECASTOR NVNC BACCHAE NVLLAE LVDVNT, &c. } nam per ædem Castoris nunc nullæ Bacchæ bac-
chantur. in aliis libris sic legitur totus hic locus. ST. *egóne? haud mentire hercle. nam palam'st. non taces?* OL. *non hercle verò
taceo. nam tu maximo me obsecrauisti opere, Casinam vt poscerem vxorem mihi, Tui amoris causa.* ST. *ego istuc feci?* OL. *immò her
cle.* ST. *feci ego isthæc dicta quæ*, &c. MANIFESTO TENEOR. } in manifesto facino turpissimo deprehensus teneor. loqui-
tur voce summissa, & ad spectatores tantum prosusa. NON TACES? } inter hæc, quæ sequuntur, & superiora, desunt ali-
quot versus, sed non multi. TVI AMORIS CAVSA } quia te amabam. idcirco ego volui tibi Casinam vxorem dari. allo-
quitur Olympionem. IMMO AECASTOR ILLIVS } immò per ædem Castoris, quia Casinam amabas, inquit Cleostrata. B
alij volunt esse Olympionis verba: quæ verò deinceps sequuntur, Cleostratæ. TE QVIDEM OPPRESS. } te quidem in
ipso flagitio occupatum deprehendi, *ἐν κατάληψει*. MONEBO, } redigam tibi in memoriam *ὑπομνήσω*. quidam libri veteres
habent, *monebimus*. SI VNQVAM POSTHAC AVT AM. } si vnquam posthac, sermo est, vt sibi, quod peccauit, ignosca-
tur, petentis, & peccati pœnam deprecantis. Terent. Eunuch. *vnam hanc noxiam Mitte, si aliam vnquam vllam admisero,
occidito*. M. Tull. pro Lig. *Causas, Cæsar, egi multas, & quidem tecum, dum te tenuit in foro ratio honorum tuorum: certè nunquam
hoc modo, ignoscite iudices: errauit, lapsus est, non putauit: si vnquam posthac ad parentem sic agi solet.* AVT AMASSO CASS. &c. }
si vnquam posthàc aut amauero Casinam, aut occœpero modo, non solum amauero, &c. NVLLA CAVSA'ST, QVIN
PEND. VXOR, &c. } causam non dico, vxor, seu non recuso, vxor, quin me pendentem, vt serui verberari solent, verbe-
res. suprà in Amphitr. *Neque ego hac nocte longiorem me vidisse censeo, Nisi item vnam, verberatus, quã pependi perpetem.* FA-
CIAM, VTI IVBES. } faciam vti censes, & hortaris. nam verbum *iubere* non habet absolutè imperandi, aut necessitatis
imponendæ, sed hortandi tantùm, aut censendi, aut etiam precandi significationem. PROSPERO. } largior, concedo, ex
animi tui sententia do. TVAE FIDEI CREDO? sic in Amphitr. MER. *Dicito, quiduis, non nocebo* SO. *tuæ fidei credo?* MER.
mea. TENE } id est, accipe, & accepta tene. INSIGNITE } insigniter, insignitè, inquit Nonius, cum indicio notę. Cicero lib.
2. de Orat. ad Q. Frat. *nec improbum notari, ac vituperari insignitè posse.* NEVTER FECIT, QVOD NOVAE NVPTAE SO-
LET. } sententia spurca, & nefaria est, quam licet ex his versibus, qui exstant in Priapeiis, *Da mihi, quod cupies frustra dare* C
*forsitan olim, Dum tenet obsessas inuida barba genas. Quodq; Ioui dederat, qui raptus ab alite sacra Miscet amatori pocula grata
suo: Quod virgo prima cupido dat nocte marito, Dum timet alterius vulnus inepta loci*, &c.

G R E X.

SPectatores, quod futurum est intus, hîc memorabimus.
Hæc Casina huius reperietur filia esse è proxumo
Eáque nubet Euthynico nostro herili filio.
Nunc vos æquum est, manibus meritis meritam mercedem dare.
Qui faxit, clàm vxorem ducat scortum semper, quod volet.
Verùm qui non manibus, clarè quantum poterit, pluserit,
Ei pro scorto supponetur hircus vnctus nautea. D

HVIVS REPERIETVR ESSE F. } huius vicini Alcesimi. EVTHYNICO N. H. F. } sic legendum esse, ex vno codice
manuscripto iam pridem videram. in quo scriptum erat *nubet Teuthynico*, &c. quomodo postea scriptum reperi in
aliis sex. *Teuthynico* autem deprauatum erat. ex voce antecedente *nubet*, cùm scriptor librarius postremam eius literam
t, bis scripsisset. Verùm huius emendationis, vt aliarum multarum, laus Adriano Turnebo debetur, qui lib 8. Aduers. cap.
xj. sic restituẽdum esse docuit. MANIBVS MERITIS. } id est, manibus fortibus, pugnacibus & victricibus: manibus, qui-
bus hostes vestros sæpè fudistis, ac superastis: denique manibus bene de repub. meritis, propterea quod iis hosteis reip.
perdidistis, & imperium populi Romani propagastis. *meritis* enim, hic actionem significat. MERITAM } meritam passi-
uè accipiendum. *meritis meritam* autem non sine ornatu quæsito dictum est. Iam per meritam mercedem, quin plausus
significetur non est dubium. CLAM VXOREM } clàm vxore, inscia vxore, ita vt non rescifcat vxor. optat spectatoribus
Plautus, quod plerisque optabile est. valet autem hoc optatum ad risum mouendum hominibus, in omnem hylaritatem
effusis, & maximè ita moratis. PLVSERIT } plauserit. SVPPONETVR HIRCVS VNC. } hircus per se & sua spõte animal
est fœtidus, & odoris tæterrimi: ad hunc igitur naturalem fœtorem si accedat nautea, fœtorem intolerabilem futurum E
quis non videt? quid sit nautea, dictum est suprà in Asinaria, ibi, *nauteam Bibere malim, si necessum'st, quàm illam oscularier.*
longè leuius est. quod optat Horatius Męcenati suo, si allium comederit Oda 3. Epod. *At si vnquam tale concupiueris, ioco-
se Mæcenas, precor Manum puella sauio admoueat tuo, Extrema & in sponda cubet.* Iam supponetur, id est, subdetur, & substi-
tuetur, vel subijcietur. Donatus ad illud Terentij Eunuch. *qui referam illi sacrilego gratiam, Qui hunc supposuit nobis?* no-
tat, *propriè supposuit. nam vt subduci dicuntur quæ nolumus amittere, ita supponi quæ non desideramus.* Plautus, *Ei pro scorto suppo-
netur hircus vnctus nautea.*

FINIS CASINAE.

CISTEL-

CISTELLARIA.

DRAMATIS PERSONAE.

SILENIVM	meretrix.
GYMNASIVM	meretrix.
LENA	
AVXILIVM	prologus.
MELAENIS	lena.
ALCESIMARCHVS	adoleſcens.
LAMPADIO	ſeruos.
PHANOSTRATA	vxor.
HALISCA	ancilla.
DEMIPHO	ſenex.
CATERVA.	

ARGVMENTVM.

A COMPRIMIT adoleſcens Lemnius Sicyoniam.
Is redit in patriam,& gnatam generat nuptiis.
Sicyonia parit æquè puellam,hanc ſeruolus
Tollit atque exponit,& ex inſidiis aucupat.
Eam ſublatam meretrix alij detulit.
Lemno pôſt rediens ducit,quam compreſſerat,
Lemníque natam deſpondit adoleſcentulo
Amore capto illius proiecticiæ.
Requirens ſeruos,reperit quem proiecerat.
B Itaque lege hanc,& ritè ciuem cognitam
Alceſimarchus,vt erat nactus,poſſidet.

COMPRIMIT} Sicyone. ADOLESCENS LEMNIVS} Demipho. SICYONIAM} Phanoſtratam, Sicyone natam. IN PATRIAM} in Lemnum. ET GNATAM GENERAT NVPT.} & filiam procreat, ac ſuſpicit ex iuſtis nuptiis, non nominatam. SICYONIA} Phanoſtrata. ÆQVE} vt Demipho generat filiam. PVELLAM} Sileniũ nomine. SERVOLVS} Lampadiſcus. TOLLIT} tollit humo, aufert. ET EX INSIDIIS AVCVPAT} & ex occulto loco obſeruat & ſpeculatur, quid ea fiat, ſeu à quo, vel à qua tollatur, & quò auferatur. MERETRIX} lena ἀνώνυμος. ALII DET.} ad aliam detulit, Mælenidem ſcilicet. REDIENS} Demipho Sicyonem rediens, mortua vxore. DVCIT, QVAM COMPRESS.} ducit vxorem Phanoſtratam. ADOLESCENTVLO} Alceſimarcho. ILLIVS PROIECTICIAE} illius puellæ, Silenij: quæ expoſita & proiecta fuerat à ſeruo. SERVOS} Demiphonis & Phanoſtratæ ſeruus Lampadiſcus. QVAM PROIECERAT} Silenium. VT ERAT NACTVS} quia ſolus cum ea conſueuerat, ſolúſque ea potiebatur.

C

SILENIVM, GYMNASIVM, meretrices, LENA.

CVM ego antehac te amaui,& mihi amicam eſſe creui,
Mea Gymnaſium,& matrem tuam: tum id mihi hodie
Aperuiſtis, tu atque hæc. ſoror ſi mea eſſes,
Quî magis potueris mihi honorem ire habitum,
Neſcio, niſi, vt meus eſt animus fieri

Non posse arbitror.ita omnibus relictis rebus A
Mi frequentem operam dedistis.eò ego vos
Amo,& eò à me magnam inistis gratiam.
GY. Pol istoc quidem nos pretio facilè'st
Frequentare tibi,vtileisque habere:
Ita in prandio nos lepidè atque nitidè
Accepisti apud te,vt semper meminerimus.
SIL. Lubentíque ædepol animo factum,& fiet à me,
Quæ vos arbitrabor velle,ea vt expetam.
GY. Quod ille dixit,qui secundò vento vectus est,
Tranquillo mare,ventum gaudeo ecastor ad te. B
Ita hodie hîc acceptæ sumus suauibus modis.
Nec,nisi disciplina,apud te fuit quicquam
Ibi,quin mihi placeret. SIL. quid ita amabo?
GY. Raró nimium dabat quod biberem,id merum
Infuscabat. LE. amabo hîcine istud decet?
GY. Iúsque,fásque est.nemo alienus hîc est. SIL. merito
Vestro amo vos,quia me colitis,& magnificitis.
LE. Decet pol mea Silenium,hunc esse ordinem
Beneuolentem inter se,benéque amicitia vtier.
Vbi istas videas summo genere natas,
Summateis matronas,vt amicitiam colunt, C
Atque vt eam iunctam bene habent inter se.
Si idem istud nos faciamus,si idem imitemur.
Ita tamen vix viuimus cum inuidia summa.
Suarum opum nos volunt esse indigenteis.
Nostra copia nihilum volunt nos potesse,
Suíque omnium rerum nos indigere.
Vt sibi simus supplices.eas si adeas,
Abitum,quàm aditum malis:ita nostro ordini
Palàm blandiuntur:clàm,si occasio vsquam est,
Aquam frigidam subdole suffundunt. D
Viris cum suis prædicant nos solere:
Suas pellices esse aiunt,eunt depressum,
Quia nos libertinæ sumus & ego & tua mater ambæ
Meretrices fuimus.illa te,& ego hanc mihi educaui,
Ex patribus conuentitiis.ego neque hanc superbiæ caussa
Repuli ad meretricium quæstum,nisi vt ne ego esurirem.
SIL. At satius fuerat eam viro dare nuptum potius. LE.etiam
Hæc quidem ecastor cotidie viro nubit,nupsítque hodie,
Nubet mox noctu.nunquam ego hanc viduam cubare siui.
Nam si hæc non nubat,lugubri mihi fame familia pereat.
GY. Necesse est,quo tu me modò voles esse,ita esse mater. E
LE. Ecastor haud me pœnitet,si vt dicis,ita futura es.
Nam si quidem ita eris,vt volo,nunquam ætate Hecale fies,
Sempérque istam,quam nunc habes ætatulam obtinebis,
Multísque damno,& mihi lucro sine meo sæpe eris sumtu.
GY. Dij faxint. LE. sine opera tua nihil di horum facere possunt.
GY. Equidem hercle addam operam seduló.sed quid tu inter istæc verba,
Meus oculus,mea Silenium?nunquam ego te tristiorem
Vidi esse.quid cedo,te,obsecro tam abhorret hilaritudo?
Neque munda adæquè es,vt soles?hoc sis vide,vt petiuit
Suspirium altè?& pallidula es.eloquere nobis vtrunque,

Et quid

A Et quid tibi est,& quid velis nostram operam,vt nos sciamus.
Noli obsecro lacrumis tuis mihi exercitum imperare.
SIL. Mea excrucior Gymnasium,malè mihi est:malè maceror,
Doleo ab animo,doleo ab oculis,doleo ab ægritudine.
Quid dicam,nisi stultitia mea in me in mærorem rapit?
GY. Indidem vnde oritur,facito,vt facias stultitiam sepelibilem.
SIL. Quid faciam? GY. in latebras abscondas pectore penitissimo.
Tuam stultitiam sola facito vt scias sine arbitris. SI. at mihi
Cordolium est. GY. quid id?vnde est tibi cordolium ? commemora obsecro.
Quod neque ego habeo,neque quisquam alia mulier,vt perhibent viri?
B SIL. Si quid est quod doleat,dolet:si autem non est,tamen hoc hîc dolet.
GY. Amat hæc mulier.SI.eho,an amare occipere amarum est?obsecro.
GY. Nam ecastor amor & melle & felle est fœcundissimus:
Gustu qui dat dulce,amarum ad satietatem vsque oggerit.
SIL. Ad istam faciem est morbus,qui me,mea Gymnasium,macerat.
GY. Perfidiosus est amor. SI. ergo in me peculatum facit.
GY. Bono animo es,erit isti morbo melius. SIL. confidam fore
Si medicus veniat,qui huic morbo facere medicinam potest.
GY. Veniet. SI. spissum istud amanti est verbum,veniet,nisi venit:
Sed ego mea culpa & stultitia peius misera maceror.
Quia ego illum vnum mihi exoptaui,qui cum ætatem degerem.
C GY. Matronæ magis conducibile est istuc,mea Silenium,
Vnum amare,& cum eo ætatem exigere,cui nupta est semel.
Verùm enim meretrix fortunati est oppidi simillima,
Non potest suam rem obtinere sola sine multis viris.
SIL. Hoc volo agatis,qua arcessitæ caussa ad me estis,eloquar.
Nam mea mater,quia ego nolo meretricem dicier,
Obsecuta est:de ea re gessit morem morigeræ mihi,
Vt me,quem ego amarem gnauiter,sineret cum eo viuere.
LE. Stultè ecastor fecit.sed tun' vnquam cum quiquam viro
Consueuisti? SI. nisi quidam cum Alcesimarcho nemine,
Neque pudicitiam meam mihi alius quisquam imminuit. LE. obsecro
D Quo is homo insinuauit pacto se ad te? SIL. per Dionysia.
Mater pompam me spectatum duxit:dum redeo domum,
Conspicillo consecutus est clanculum me vsque ad foreis,
Inde in amicitiam insinuauit cum matre,& mecum simul
Blanditiis,muneribus,donis. GY. mihi istum hominem vellem dari,
Vt ego illum vorsarem. SIL. quid opus est verbis?consuetudine
Cœpi amare contrà ego illum,& ille me. LE. ô mea Silenium. SI.quid est?
LE. Assimulare amare oportet.nam si ames extempulò,
Melius illi multo,quem ames,consulas,quàm rei tuæ.
SIL. At ille conceptis iurauit verbis apud matrem meam,
Me vxorem ducturum esse:ei nunc alia ducenda est domum,
E Sua cognata Lemniensis,quæ habitat hîc in proximo.
Nam eum pater eius subegit:nunc mea mater irata est mihi.
Quia non redierim domum ad se,postquàm eam rem resciuerim,
Eum vxorem ducturum esse aliam. LE. nihil amare iniurium est.
SIL.Nunc tu amabo,vt hanc triduum hoc solùm sinas
Esse,& hic seruare apud me:nam ad matrem arcessita sum,
LE. Quanquam mihi istud erit molestum triduum,& damnum dabis,
Faciam. SIL. facis benignè & amicè,sed tu Gymnasium mea.
Si me absente Alcesimarchus veniet,nolito acriter

Eum inclamare:vtut erga med est meritus,mihi cordi est tamen. A
Sed amabo,tranquillè,ne quid,quod illi doleat,dixeris.
Accipias claueis,si quid tibi opus erit promtu,promitto.
Ego volo ire. GY.vt mihi exciuisti lacrumas? SI.Gymnasium mea,
Bene vale. GY.cura te amabo.siccine immunda,obsecro,
Ibis? SIL. immundas fortunas æquum est squalorem sequi.
GY. Amiculum hoc sustolle saltem. SIL.sine trahi,cùm egomet trahor.
GY. Quando ita tibi lubet,vale atque salue. SIL. si possim,velim.
GY. Nunquid me vis mater intrò quin eam?ecastor mihi
Visa amare. LE. istoc ergo aureis grauiter obtundo tuas,
Ne quem ames.abi intró. GY.nunquid me vis? LE. vt valeas. GY.vale. B

ET MIHI AMICAM ESSE CREVI.} creui,id est,decreui,constitutum in animo habui,mihi persuasi, *Ubixx*. Sic
ferè Varro explicat lib.6.De lingua Latina hunc locum proferens apud Plautum.*Quom ego antehac te amaui,& mi-
hi amicam esse creui,valet constitui. Itaque hæres cùm constituit se heredem esse,dicitur cernere, & cùm id fecit, creuisse.* QVI
MAGIS.} id est,quomodo magis,&c.INE HABITVM.} id est habere.VT MEVS EST ANIMVS,} vt sentio, meo ani-
mo,mea sententia,vt mea sententia est.OMNIBVS RELICTIS REBVS.}sic Terent.Andr.*Herus me relictis rebus iussit
Pamphilum hodie obseruare*, &c. Plaut.Trinum.*Probus est amor,qui relictis rebus rem perdit suam*.Lucret.lib. 3. extr. *Quàm
benè si videat:iam rebus quisque relictis, Naturam primùm studeat cognoscere rerum*, &c. ad quem locum plura exempla col-
legimus.Relictis rebus autem dicebant veteres,& relictis rebus omnibus,pro eodem significantes,posthabitis & præ-
termissis omnibus aliis negotiis.FREQVENTEM}id est,assiduam.& ita Varro lib.7.De lingua Latina,hunc locum pro-
ferens.ET EO A MAGN. INSIST. GRAT.}& idcirco magnam à me estis meritæ gratiam.Donatus ad illud Teren-
tij,*Adibo,atque ab eo gratiam hanc,quam video velle,inibo*.notat gratiam inire,est dare beneficium,ac per hoc,alicuius ini-
re gratiam,id est,amicitiam.Idem paucis pòst,*inire gratiam,est mereri gratiam*.ISTOC QVIDEM NOS PRETIO FACI-
LE'ST N. FR.}istoc pretio,id est,ista mercede,hoc est,prandio tam nitido & lepido,seu eleganti. Varro eod.lib.quem
paulò antè commemoraui,hunc quoque locum explicat,his verbis,*Pol isthoc quidem nos pretio*, &c. apparet eum dicere, C
facilè'st curare,vt adsimus,cùm tam bene nos acceperis.FREQVENTARE} id est, frequenteis in hoc loco efficere : fre-
quenter in hunc locum attrahere:facere,vt tibi frequentem operam demus.VTILEQVE HABERE}& facile est tibi nos
habere ad vsum tuum,atque ad vtilitates tuas,paratas habere. LEPIDE}eleganter,mundè,mundo & eleganti appara-
tatu.ATQVE NITIDE}liberaliter,ac prolixè:non tenuiter,neque parcè.Simeo Bosius interpretabatur nitidè,*λιπαρῶς*,
id est,copiosè,opimé.QVOD ILLE DIXIT, QVI SEC.V.V.&c.}etiã hunc locũ profert Varro lib.4.De lingua Latina
in voce *ventum*:sed non explicat.locus autem est,in voce *ventum*,vel in hoc toto, *ventum gaudeo*.videtur tractũ ab iis,qui
fœliciter nauigarunt,& qui secundo vẽto in cursu vsi sunt.solent enim gaudere ob ventum secundũ.Ambiguum igitur
inest in hoc toto,*gaudeo ventum*.nam & significare potest,gaudeo me venisse:& gaudeo ob ventum,seu gaudeo ventum
esse siue fuisse,vt *ventum* hîc sit accusandi casus à recto *ventus*: illic temporis præteriti , à verbo impersonali *venitur*.sic
suprà in Curcul.*Obsecro hercle facite ventum, vt gaudeam*.NEC NISI DISCIPLIN. APVD TE F. Q.&c.}nec quidquam
fuit apud te,quod mihi non placeret,præterquàm disciplina,id est,præterquàm mos & institutum viuẽdi,seu ministran-
di.Quidam volunt esse verba Lenæ,non Gymnasij,iidem legi volunt, *discipulina*. Itaque se aiunt reperisse in nonnullis
libris manuscr.quomodo ego item reperi in tribus.verùm eam , quam secutus sum scripturam , magis probo. & per di-
sciplinam, vt dixi,morem & institutum domesticum significari puto. Licet tamen per me etiam *discipula* legere : vt per
discipulam ministram aliquam intelligamus. hoc præterea dissimilitudinis ac varietatis in nostris libris reperi , quòd D
duo habent *discipuli* pro *disciplina*. RARO NIMIVM DABAT, QVOD B.} sic habent omnes libri nostri veteres, sic
impressi , & ita edidit doctissimus Camerarius. nonnulli tamen , nescio quibus libris freti , *vinum* pro *nimium* legi vo-
lunt : quod quamuis non damnem , si modo libri veteres aliquot confirment : tamen receptam lectionem teneo. ID
MERVM INFVSCABAT.} id cùm esset merum , & ita nigrum , nimia aqua diluebat , atque hoc pacto fuscum
reddebat. vinum aqua infusa inquinabat: alludit fortasse ad prouerbium,*οἶνον ἐπίχεας ὕδωρ ἐπέχεας*.id est,vinum perdidi-
sti aqua infusa AMABO, HICCINE ISTVD DECET.}amabo,hoc me in loco decet de vino nimis diluto,&
de disciplina domus quæri? NEMO ALIENVS HIC EST.} proinde ac si dicat , solæ sumus. nulli alieni
sunt nostrorum sermonum arbitri,& qui & quæ hîc sunt , domestici & familiares sunt,ipsa Silenium nostra est , & eius
ancillæ nostræ sunt.quare licet nobis inter nos liberè loqui. DECET POL. M. SIL. HVNC ESSE ORD.}
decet hunc ordinem meretricum scilicet, beneuolum esse inter se,& amicitiam inter se bene colere : decet meretrices
inter se bene velle,atque amare : Cùm videamus matronas summo genere natas , & summateis acuratè inter se amici-
tiam colere.Sic infrà non longè,*Ita nostro ordini palam blandiuntur*.sic apud Terent. parasitus de alio parasito loquens in
Eunu.*Conueni hodie aduenientem quendam mei loci,atque ordinis*, &c. BENEQVE AMICITIA VTIER} videtur delenda
copulatio *que*, vt sit senarius.VBI ISTAS VIDEAS SVMMO G. N.}hæc pendẽt,& apta sunt ab illis superioribus,hoc E
modo cùm videas matronas istas summo genere natas & summateis amicitiam in te tanto studio colere,&c. vel sic.cùm
videas quo pacto istæ matronæ summo genere natæ,& summateis amicitiam inter se colant,decet nos quoque esse in-
ter nos beneuolas,& amicitia vti.*summates* à singulari,summa,tis.VT AMICITIAM COLVNT}quomodo amicitiã in-
ter se colant. ATQVE VT EAM IVNCTAM BENE, &c. } sex nostri libri veteres habent *vinctam bene* , &c. & in
nonnullis item aliis scriptum audio reperiri.SI IDEM ISTVD NOS FACIAMVS,&c.}sententia huius loci hæc est,& si
idem istud faciamus,& matronas istas potenteis imitemur, beneuolentiam inter nos colendo tamen, cum hac cura , &
diligentia vix viuere possumus,idque cum summa inuidia , quia inuidia apud matronas laboramus. SVARVM OPVM
NOS V. ESSE IND. &c.}hic duo queritur Silenium,quorum primum est hoc,matronæ nihil suarum rerum nobis im-
pertiunt,vel potius matronæ volunt nos opibus suis carere non posse:alterum est,matronæ nolunt nos nostris bonis,no-
stris copiis domesticis frui.SVRQ. OMN. RER. IND }idem ferè dicit,quod illo versu dictum est,*suarum opum nos volũt
esse indigenteis*,& volunt,inquit,nos sui in omnibus rebus indigere.Imitatur & exprimit Plaut. mores ac sermones mu-
lierũ,quæ sæpè loquuntur,*ἀλαζονικῶς* & sæpè *ἀυτοπαιζομένως* VT SIBI SIMVS SVPPL.}qui nõ habent domi res necessa-
rias,aliũde petãt,& aliis supplicẽt,necesse est.ABITVM QVAM ADITVM M.}id est,abisse te mális,quàm adisse: ita
sunt nobis inimicæ atque infestæ:vel ita nobis cùm dolosè & insidiosè agunt,frõte & vultu amicitiam significantes, re
& factis inimicitias nobiscum gerentes.*abitum,aditum*,præterita sunt pass.à verbis impersonalib.passiuis aditur , abitur.
NOSTRO ORD.&c.}nostri ordinis mulieribus.id est,meretricib.CLAM SI VSQ. OCC. EST AQVAM FRIG. S. S.}
id est,clam sicubi occasionem nactæ sunt,nobis obtrectant,nocent,atq.aduersantur.tractũ videtur à balneatoribus: quĩ
cùm

A cùm aqua nimis calida est, frigidam suffundunt. accipiendum autem est à contrario per ironiam, vt si ita diceret, nobis subdolè gratificantur, prosunt, commodant, & consulunt. Nam balneatores aquam frigidam suffundentes, iuuant. matronæ aquam frigidam suffundentes lædunt. Itaque aduerbium addidit *subdolè*, vt sententia contraria ac verbis significatur, intelligatur. VIRIS CVM SVIS PRAED. NOS SOLERE] verbum turpe tacuit, rem habere, scortari, & simile κατ' ὑπόνοιαν. Sic Virgil. in Palæm. *Nouimus & qui te, transuersa tuentibus hircis.* & Terent. in Eun. *Ego illum Eunuchum, si fiet opus, vel sobrius.* Idem in Heaut. *Qui se vidente amicam patiatur suam.* & Horatius Od. 12. Epod. *Inachiam ter nocte potes.* SVAS PELL. ESSE AIVNT] pellex semper refertur ad vxorem. vt pellices Iunonis, Læda, Europa, Alcmena, Danaë, &c. Ex quo illud M. Tull. Sasiam pro Cluentio Auito, *tantos fluctus excitauit vxor generi, nouerca filij, filiæ pellex.* EVNT DEPRESSVM,] deprimunt, abiiciunt, vituperant. QVIA NOS L. S.] meretrices, aut seruæ, aut libertinæ erant neque mulieribus honestiore loco natis quæstum corpore facere per leges licebat. Tacit. lib. 2. Eodem anno grauibus senatus decretis libido fœminarum coërcita, cautúmque ne quæstum corpore faceret, cui auus, aut pater, aut maritus eques Romanus fuisset. Nam Vistilia, prætoria familia genita, licentiam stupri apud ædiles vulgauerat, more inter veteres recepto, qui satis pœnarum aduersus impudicas in ipsa professione flagitij credebant. Sueton. in Tiberio, *Fœminæ vt ad euitandas legum pœnas, iure ac dignitate matronali exoluerentur, lenocinium profiteri cœperant,* &c. Concubinæ quoque libertæ erant, vt licet intelligere ex titulo de concubinis lib. 25. Digestorum. ET TVA M.] Melænis. EX PART. CON.] secutus eram initio Camerarij coniecturam, vt in malis non absurdam. Nam libri veteres, mea

B quidem sententia, corrupti sunt: quorum alij habent, *Expertibus conticuit.* Alij, *ex partibus conticuit.* Alij, *Ex partibus contiguis.* Alij, *ex partibus conuentus*, quomodo edidit is, quem modò commemoraui, Camerarius. quæ scriptura tamen inexplicabilis est, neque quidquam significat. De ceteris nihil exploratius afferre possum. ita sunt partim insolentes, partim ineptæ, excepta fortassis hac, *Ex partibus contiguis.* Nam si ex contiguis, fiat, *contignis.* Fortasse quod Festus scripsit de contigno, huc accommodari poterit. Sic autem ille, *Contignum, frustum carnis, cum septem costis, dentum.* NEQVE EGO H. SVPERBIAE C.] superbiæ causa, id est, ὕβρεως ἕνεκα. neque ego hanc puellam, inquit, contumeliæ causa ad meretricium quæstum repuli, sed vt ne esurirem. SATIVS FVERAT] præstiterat. VIRO DARE NVPTVM] collocare in matrimonio, Terent. And. *Quid ais Byrrhia? datúrne illa hodie Pamphilo nuptum?* QVOTIDIE VIRO N.] viro nubit impropriè positum, pro, cum viro rem habet: seu cum viro cubat. sic & Græci vsurpant γῆμαι, & γαμεῖν. Demosthenes in oratione περὶ στεφάνου pro Ctesiphonte, de Æschinis matre loquens, τοῖς μεθημερινοῖς γάμοις χρωμένην, inquit, id est, diurnis nuptiis vtens: per nuptias diurnas, concubitus diurnos, & meretricios significans. Mart. de quodam impudico lib. 1. *Nolito fronti credere, nupsit heri.* HAVD ME POENIT.] non pœnitet me, te à me esse educatam. vel non me pœnitet meæ fortunæ: me fortunatam iudico. NVMQ. AETATE HECALE FIES] nunquam fies anus. Hecale anus quæ Theseum hospitio accepit. Commemorat eam Plutarchus in Theseo his verbis, ἡ δὲ Ἑκάλη, καὶ τὸ περὶ αὐτὴν μυθολογούμενον τῆς ξενίας καὶ τῆς ὑποδοχῆς ἔοικε μὴ πάνυ ἀμοιρεῖν ἀληθείας, &c. id est, Hecale autem, & sermo fabulosus, qui de ea fertur, & de Theseo ab ea in hospitium recepto, videtur non omnino veritatis expers esse, &c. Hanc commemorat Suidas, & ait apud Callimachum esse

C Heroïnam. Sic autem edendum curaui, libros vulgatos secutus: à qua non admodum discrepant libri veteres qui habent partim *etatecate*, partim *etecate*, partim *etate* duntaxat: vnde suspicor vocem *etate* esse delendam, & legendum *nunquam Hecale fies.* quamquam iudicent eruditiores. Quod autem *Hecate* nonnulli probant, in his Camerarius: probent licet, non inuideo. Ne cum illis quidem pugnare libet, qui *Hecuba* seu Græco vocabulo, *Hecabe*, legi volunt. Eadem enim sententia, manet nominibus dissimilibus. ÆTATVLAM,] ætatem teneram & puellarem. M. Tullius orat. de Haruspicum respons. *Qui post mortem patris primam illam ætatulam suam ad scurrarum locupletum libidines detulit.* Idem lib. 5. de Finibus, *facile est hac cernere in primis puerorum ætatulis.* Cæcilius in Plotio, *Quæ vostrûm fuit integra ætatula, quæ hoc iidem à viro impetrarit suo, quod ego anus modò Effeci, pellice vt meum priuarem virum.* SINE OPERA TVA NIHIL DII, &c.] idem & de aliis omnibus factis humanis, & maximè rectis, ac laudabilibus, dicere licet. Nam frustrà à Deo precantur homines, vt sibi virtutem, & bonam mentem donent, nisi ipsi in eo diligentiam adhibeant, & operam dent. ADDAM OPERAM SEDVLO] sedulò operam deorum benignitate adiuuabo, meam operam deorum beneficio adiungam. SED QVID TV INTER ISTHAEC V. &c.] sed quid tu inter ista verba lachrymaris mea Silenium? Sic Horatius lib. 4. Od. 1. *Sed cur heu, Ligurine, cur Manat rara meas lacryma per genas? Cur facunda parum decoro Inter verba cadit lingua silentio?* MEVS OCVLVS?] mi ocule? puella mihi carissima? TAM ABHORRET HILARITVDO.] tam aliena est à te, aut tam longè abest à te hilaritas? profert locum similem Nonius in voce *hilaritudo.* ex eodem poëta in Milite glor. *sine, atque animo*

D *obsequere mecum, atque onera te hilaritudine.* NEQVE MVNDA ADAEQVE ES, VT SOLEBAS] neque æquè munditiem in cultu corporis obtines atque cōsueuisti. munda mulier, minus est quàm ornata, vt mundus muliebris, minus est quàm ornatus. eam enim significat, quæ non est squalida, neque illota, neque sordibus oblita. Contrà immunda mulier, quàm Lucret. lib. 4. ἄλουτον appellat, est illota, squalida & nitoris expers. De hac voce plurima in Commentariis Horatianis & Lucretianis. HOC SIS, VIDE.] hoc vide si vis. VT PETIVIT SVSPIRIVM ALTE?] quàm altè suspirium petiuit? quàm penitus, & quàm ex alto pectore suspirium petiuit? sic Horatius Od. 11. Epod. *Arguit & latere Petitus imo spiritus.* NOLI, OBSECRO, LACRYMIS TVIS MIHI EXERC. IMP.] id est, noli, obsecro, me lacrymis tuis exercere: exercere autem interdum valet fatigare. vt apud Terentium Adelph. *I, sanè ego te exercebo hodie, vt dignus es, silicernium.* Sic Nonius, *Iam imperare exercitum.* locutio est militaris, quæ valet edicere, vt milites cogantur & conscribantur, ex quibus conflatur iustus exercitus. Quia autem exercitus ab exercendo dictus est, per translationem, mihi lacrymis tuis imperare exercitum posuit, pro me cogere, vt me conficiem & fatigem, cùm te lacrymari videam. sic suprà in Captiuis dixit imperare exercitum edendi, *Nullúmne interea nactu's, qui posset tibi, Remissum quem dixti, imperare exercitum?* Sed non celabo lectorem, me in libris duobus manuscriptis scriptum reperisse *excruciatum imperare.* fortasse non malè, vt *excruciatus* sit nomen quartæ declinationis, quemadmodum exercitus. ea forma, qua forma comperendinatus, us, iudicatus, us, consensus, us, interitus, us, &c. imperare excruciatum alicui autem interpretabor, imperare alicui vt se excruciet. MEA EXCR. MEA, &c.] ô mea, mea Gymnasium, excrucior, &c.] MALE MA-

E CEROR] valde maceror, seu miserè maceror. DOLEO AB ANIMO,] animo laboro, meus animus est, qui ægrotat, non corpus. DOLEO AB OCVLIS] propter lacrymas, quibus oculi mei corrumpuntur. DOLEO AB AEGRITVDINE] hæc est causa efficiens morbi in animo. Itaque posuit duas parteis ægras, vt subiectas, seu affectas, animum & oculos, posuit & causam efficientem, nempe ægritudinem. NISI STVLTITIA MEA ME IN M. R.] Stoicum est hoc. Nam Stoici aiunt omnem ægritudinem, atque adeo omnem animi morbum ex stultitia stultáque opinione nasci. INDIDEM VNDE ORITVR, &c.] ægritudo, seu moror oritur ex stultitia: stultitia autem ex animo, seu pectore sapientia vacuo. his suppositis, hæc est huius loci sententia. facito, inquit, id est, operam dato, & in hoc studium incumbito, vt indidem, id est, ex eodem loco, vnde stultitia tua, hoc est, amor tuus oritur, nempe ex animo, stultitiam tuam facias sepelibilem, id est, tuam stultitiam, seu tuum amorem sepelire possis: facito, vt animum ita bene informatum, & tam salutaribus monitis ac præceptis imbutum habeas, vt stultitiam tuam occultare possis, neque eam in promptu habeas, aut præ te feras. Alij *indidem* positum volunt pro *in idem*, vt *med erga*, pro *me erga*. vnguenta dolent, pro vnguenta olent, & similia. quod si probabimus, facilior erit explicatio hoc modo: facito, vt in idem, id est, in eundem locum vnde oritur stultitia tua, istam stultitiam tuam abstrudas, atque abscondas in pectore penitiss. Non placet. nam neque indidem vnquam positum est pro in idem, cùm significet apud probatos scriptores, ex eodem loco. neque d,

interponi solet nisi inter duas vocaleis, vt in, *me erga*. IN LATEB. A. P. P.] facito vt abscondas, seu abdas, seu A
abstrudas amorem tuum in intimos pectoris tui recessus. Iam *in latebras abscondas*, vno verbo dicere poterat, *inlatebres*.
inlatebrare enim valet in latebras condere, & conicere: quo verbo vsum esse Qu. Claud. Quadrig. refert A.Gell. lib. 17.
cap. 2. & hæc eius verba profert, *Arma plerique abiiciunt atque inermi inlatebrant sese.* nisi quis dicat *inlatebrare* apud Qu.
Claudium significare contrarium eius, quod est abscondere, nempe aperire, nudare, dedere, vlu ò tradere, à nomine *in-*
latebra: quod videtur significare contrarium latebrarum apud Plautum in fabula quæ non exstat, & inscripta est *Bac-*
charia, vt refert Macrobius lib. 3. cap. 16. vbi sic parasitus loquitur, *Quis est mortalis tanta fortuna affectus vnquam, Quàm e-*
go nunc sum, cuius hæc ventri portatur pompa? Vel nunc qui mihi in mari acipenser latuit antehac? Cuius ego latus inlatebras red-
dam meis dentibus, & manibus. Est autem in his nominibus *latus inlatebras* paronomasia non iniucunda, proinde ac si di-
ceret, cuius ego latus reddam non latus, hoc est, cuius ego latus, quod videtur dictū à latendo, reddam eiusmodi, vt iam
non sit latus, neque latebra, sed pateat meis dentibus, ac manibus discerptum. PENITISSIMO] intimo, superlatiuum
nomen à positiuo penitus, a, um. quo & suprà vsus est in Asinaria in principio, *quaso hercle vsque ex penitis faucibus*, & Ca-
tullus in Epithalamio Manlij & Iuliæ, *Ille non minus atque tu pectore vritur intimo, Flamma sed penita magis.* Iterum Plau-
tus in Persa, *Fortunam aduectam ex Arabia penitissima.* TVAM STVLTITIAM SOLA FACITO, VT SCIAS SINE
ARBITRIS.] sententia non inanis, præceptumque non inutile. facito, inquit, vt tu sola tuæ stultitiæ sis conscia, neque
eam aliis patefacias. Sed videtur hoc præceptum seruari, & locum habere omnino non posse, hoc est, ἀδύνατον esse.
nam quid id præstare potest, hoc est, qui stultitiam suam occultare potest, profecto sapiens sit, necesse est at sapiens, stul-
titiâ caret, in quo autem stultitia inest, is sapiens non est, cùm stultitia & sapientia, quæ sunt inter se contraria, in eodem B
subiecto esse non possint. non potest igitur fieri, vt quis stultitiam suam occultare queat: quemadmodum, neque vt qui
stultus est, sapiens sit, & sapientis munere fungatur. Cum hoc loco congruit illud Cæcilij in Plocio, *Is demum miser est,*
qui ærumnam suam nescit occultare. SINE ARBITRIS.] sine testibus & conscius. vide quæ suprà notauimus ad illum lo-
cum in Captiuis, *Ne arbitri dicta nostra arbitrari queant.* CORDOLIVM'ST.] cordolium, cordis dolor, hoc est animi mo-
lestia. Idem in Pœnulo, *Sed vbi exempla conferentur meretricum aliarum, ibi tibi Erit cordolium*, &c. QVOD NEQVE E-
GO HABEO NEQVE QVISQVAM ALIA M. VT PERH. V.?] annè tibi vllus dolor cordis est, quod neque ego ha-
beo, neque vlla mulier habet, vt aiunt viri? negant enim viri mulieres cor habere, id est, mentem seu prudentiam, seu
consilium, seu intelligentiam, aiúntque eas stultas esse, mentis experteis, amenteis, atque excordeis. cor, interdum ani-
mum & mentem significare, argumento sunt illa, excordes, vecordes, socordes, siue secordes, cordati, & cor habere, cor
non habere, & cor cum oculis non consentire, & versus Enniani ex 13. Annalium, quos profert Aulus Gellius libro 7.
cap. 2. *Hannibal audaci dum pectore de me hortatur, Ne bellum faciam: quem credidit esse meum cor Suasorem summum, & stu-*
diosum robore belli. vbi meum cor, id est meus animus, seu mea mens. & versus Ausonij, *Qui reminisco putas se dicere posse*
Latinè, Hic, vbi cor scriptum'st, faceret cor, si cor haberet. Licet etiam sic explicare, Estne tibi id cordolium, quod neque e-
go habeo, neque vlla mulier, vt dicunt viri, id est ea animi ægritudo, quæ ex amore nascitur: quo neque ego affecta
sum, neque vlla mulier vt aiunt viri. negant enim viri mulieres ex amore laborare, sed amorem simulare, vt viros a-
moris laqueis captos, atque irretitos diutius apud se retinere possint. Contrà Lucretius lib. 4. non longè ab extr. *Nec* C
mulier semper ficto suspirat amore, Quæ complexa viri corpus cum corpore iungit, Et tenet adsuctis humectans oscula labris. Nam
facit ex animo sæpe, & communia quærens Gaudia, sollicitat spatium decurrere amoris. SI QVID EST, QVOD DOLEAT,
D. &c.] videtur locus esse obscurior: sed non erit, si quis attentè legat. Hoc igitur dicit Silenium, omnino se ægram
esse, his verbis. Si quid est, quod mihi doleat, id mihi sine dubio dolet. sin nihil est, tamen hoc apud me dolet. senten-
tia est, siue aliquid sit, quod doleat, siue nihil sit, vtrouis modò, dolet mihi: atque adeo omnibus modis ægra sum. non
igitur quærendum est quod mihi sit cordolium, & quid mihi doleat, quando modis omnibus doleo. hic dolet, id est a-
pud me dolet. vnus liber manuscriptus habet, *tamen hoc mihi dolet.* cuius scripturæ sententia plana est. AMAT HAEC,
M.] Gymnasium ad spectatores verba ex oratione, & vultu Silenij coniiciens eam ex amore laborare, amat hæc mu-
lier, inquit. EHO AN AMARE OCC. AM. EST? OBS.] in *amare, amarum.* paronomasia est. eho, inquit, an incipere
amare, amarum est? propterea autem hoc quærit Silenium, quia Gymnasium ex eo, quod illa dixerat se omnibus mo-
dis ægram esse, ita conclusit, amat hæc mulier: quasi amor sit ægritudo, & morbus animi, aut quasi amor, odiosus & fu-
giendus sit, vel animum sanitate priuet ac spoliet: cùm iucundus potiùs, & expetendus, ac dulcis videatur NAM AECA-
STOR AMOR, &c.] subintelligenda fortassis est responsio aiens, seu affirmatiua, amarum est. Nam, &c. proinde ac si
ita dicat, erras, quæ putes, amorem esse omni ex parte dulcem. Nam mellis & fellis est particeps. & vtroque horum re-
fertissimus est. Sic Catullus de Venere, *Quæ dulcem curis miscet amaritiem.* Euripides in Hippolyto, τί τοῦτο δὴ λέγουσ'
ἀνθρώπους ἐρᾶν; ἥδιστον, ὦ παῖ, ταυτόν, ἀλγεινόν θ' ἅμα. id est, Quid igitur hoc dicunt, homines amare? Suauissimum, ô D
puer, idem, simúlque amarissimum. Adscripserat hos Euripidis versus Simeo Bosius ad hunc locum in ora sui libri.
FOECVNDISSIMVS] refertissimus. VSQVE AD SATIETATEM] εἰς κόρον. OGGERIT] secutus sum editionem
Camerarianam, cum qua aliquot è nostris codicibus congruunt. alij cum libris vulgatis consentientes habent *aggerit.*
ego aggerit, non damno. sed *oggerit* magis probo. AD ISTAM FACIEM'ST MORBVS, &c.] talis est, seu illius modi
est morbus, qui me macerat. ERGO IN ME PECVLATVM FACIT] ergo, inquit, in me peculatum, id est, furtum
pecuniæ publicæ facit. allegoria est. significat enim se tanquam pecuniam publicam amori commendatam & commis-
sam, ab amore diripi. Amor, inquit, in me perfidiosos magistratus imitatur: qui pecuniam publicam sibi commissam
depeculantur. peculatus, vt docet Festus, est furtum publicum. ERIT ISTI MORBO MELIVS.] id est, iste morbus
leuabitur: seu, isto morbo leuabere: seu, iste morbus medicina aliqua minuetur, dolórque lenietur. [illegible Greek]
[illegible Greek] SI MED. V. &c.] Alcesimarchum, cuius amore capta est, significat. FACERE MEDICI-
NAM] mederi. sic suprà in Curculione, *viden' vt anus tremula medicinam facit?* & Marcus Tullius libro decimo quarto
epist. ad Terent. *Statim ita sum leuatus, vt mihi deus aliquis medicinam fecisse videatur.* SPISSVM ISTVD AMANTI V.]
spissum, id est, longum, tardum. translatione facta ab iis qui spisso, & denso, & constructo, & formicino. vt Plautus no-
ster alibi loquitur, gradu incedunt, non dilatato & diducto. Varro Myster. *Nascimur enim spissius. quàm emorimur. vix*
duo homines decem mensibus edolatum vnum reddunt puerum. Contrà vna pestilentia. hostica acies, puncto temporis in maneis a-
ceruos facit. Cæcilius Dardano, *Nihil ego spei credo, omneis res spissas facit.* Hæc ex Nonio, in voce *spissum.* Plautus in E
Pœnulo, *Homines spissigradissimos* appellat, quos intelligit tardigradissimos, eò quòd inter ingrediendum pedes struunt,
id est, minutis passibus & paruis gradibus incedunt: neque vt ait idem alibi, *gradus grandiunt.* QVICVM AETATEM
DEGEREM] non amatorem ad tempus, sed virum perpetuum, proprium, & solum, aliis omnibus reiectis atque exclu-
sis. MATRONAE MAGIS CONDVCIBILIS.] vtilius istuc est, quod dicis, matronæ, id est, mulieri maritæ, quàm mere-
trici videlicet vnum amare, & cum vno ætatem traducere. Sic Terentius Heautont. *Nam expedit bonas esse vobis*, &c.
sequitur paucis pòst, *vobis cum vno simul vbi ætatem degere decretum'st viro, cuius mox maximè est consimilis vestrûm, hi se ad*
vos applicant. & Horatius Od. 24 lib. 3. *Dos est magna parentium Virtus & metuens alterius viri, Certo fœdere castitas.* Plau-
tus in Mercatore, *Nam vxor contenta'st, quæ bona'st vno viro.* VERVM ENIM] enimuerò. MERETRIX FORTVNA-
TI EST OPPIDI SIMILIS.] meretricem cum oppido fortunato, id est, omnibus bonis referto, & abundanti com-
parat, quod quemadmodum tale oppidum sine multis viris se tueri, & suam rem bene gerere non potest: ita meretrix
sine multis amatoribus incolumis esse, & suis rationibus consulere non potest. Alibi meretrix cum mari compara-
tur,

A tur. SINE MVLTIS VIRIS] qui eam tueantur, & iniuriam externam repellant. HOC VOLO AGATIS] huc volo animum aduertatis: hoc volo attentè audiatis. QVA ARCESSITAE CAVSA, &c.] vt quam ob causam ad me arcessitæ estis, eloquar. OBSECVTA'ST] subintellige mihi. GESSIT MOREM MOR. M.] mihi, quæ sum ei morigera in aliis rebus omnibus, in hac remorem gessit, vt me cum eo viuere sineret, quem ego grauiter seu potius gnauiter; id est, valde & strenuè amarem. *gnauiter* autem legendum arbitror; vt habent libri vulgati, omnibus antiquis inuitis, qui habent *grauiter*. M. Tullius lib. 5. epist. ad familiareis; *Sed tamen qui semel verecundiæ fines transierit, eum bene & nauiter oportet esse impudentem.* CVM QVIQVAM VIRO CONSVEVISTI?] id est, cum quoquam viro rem habuisti? Consuescere interdum & quidem propriè, vt vult Donatus, locum habet in stupro. Sic Terent. in Hecyra, *Nam si is posset ab ea sese derepente auellere, Quicum tot consuesset annos, non eum hominem ducerem.* Idem in Phorm. *Cum eius consueuit olim matre in Lemno clanculum.* Hinc consuetudo stupri apud Sallust. in bello Catil. *Erat ei Fuluia muliere nobili, stupri vetus consuetudo.* IMMINVIT] violauit. rectè imminuit pudicitiam. Nam virgines integræ & intactæ dicuntur. QVO IS HOMO INSINVAVIT PACTO SE AD TE?] quo pacto is homo se in amicitiam aut consuetudinem tuam penitus introduxit? quomodo tecum stupri consuetudo ei homini esse cœpit? PER DIONYSIA.] Dionysiis: per eos dies, quibus populus rebus relictis, sacra Bacchi colit. POMPAM ME SP. D.] spectatum me duxit ea, quæ longo ordine per vias traducuntur. DVM RED. DOM. CONSPICILLO, &c.] animaduertendum est, quàm pudenter & decorè puella narret, atque exponat quo pacto cum Alcesimarcho consuescere cœperit, nullo verbo obscœno interposito. Sic Hermogenes Tomo quarto [illegible], capite περὶ σεμνοῦ λόγου. notat Menandrum fecisse puellam interrogatam à quodam quo pacto primùm corrupta esset, rem turpem grauiter & pudenter honestis nominibus exponentem. Quæ verba eò libentius huc adscribam, quòd non solùm hunc locum maximè illustrabunt, sed etiam cum his comparata fortasse deprehendentur à lectore fuisse Plauto, cùm hæc scriberet, ante oculos posita, & ad imitandum proposita. Sic igitur Hermogenes, ὅταν δ' αὖ ἐν τοῖς αἰσχροῖς ᾖ, τότε χρεία τῆς σεμνότητος τοῦ λόγου, [illegible] αἰσχρὸν [illegible] ὀνόματος ἀμείβειν, ὡς μὴ δόξαι ποιεῖν αἰσχρὸν εἶναι τὸ πρᾶγμα διὰ τὴν τοῦ λόγου σεμνότητα, ὡς παρὰ τῷ Μενάνδρῳ [illegible] [illegible] [illegible] σεμνότερα λέγων συνθήκῃ. id est; vbi autem sententia turpis est, ibi vsus est verecundia sermonis, vt quod turpiter intelligitur, ita quis scitè ac venustè verbis afferat, atque exprimat, vocem cum voce commutans, vt res non videatur aliquibus esse turpis propter sermonis verecundiam: vt apud Menandrum. Nam quærente quodam ex puella, quomodo corrupta fuerit, verecundè rem turpem nominibus optimis narrauit. Dionysiorum pompa erat. ille autem me consecutus est vsque ad foreis. Deinde domum frequentans, & matri blandiens, atque adulans, me cognouit. Nam cùm se corruptam, & impudicam factam, verecundè hoc modo elocuta esset, cognouit rem factum turpe verecundiore sermonis compositione exornauit. CONSPICILLO] conspicillum, inquit, Nonius, vnde conspicere possis. deinde profert verba Plauti ex Medico, *In conspicillo obseruabam, pallium adseruabam.* Sic igitur hunc locum explico, *Conspicillo consecutus est me, &c.* id est, è loco, vnde me semper conspicere posset, consecutus est me, &c. INDE IN AMICITIAM INSINVAVIT CVM M.] insinuauit nunc vsurpat absolutè. Sic apud Virg. lib. 2. Æn. *Tum verò tremefacta nouus per pectora cunctis Insinuat pauor.* VT EGO ILLVM VORSAREM?] quo pacto illum tractarem atque agitarem? videtur tractum à piscibus, qui versantur à cocis. suprà in Asinaria, *eum quouis pacto condias. Vel patinarium, vel assum, verses quo pacto libet.* CONSVETVDINE, &c.] consuetudo multum valet ad amorem conciliandum. Lucretius lib. 4. *Quod superest, consuetudo concinnat amorem. Nam leuiter quamuis quod crebro tunditur ictu, vincitur in longo spatio tamen, atque labascit.* ASSIMVLARE AMARE OP.] id est, simulare debet puella se amare. quidam libri habent, Assimulatè am. op. eadem sententia. assimulatè enim; id est, simulatè, non verè. EXTEMPVLO.] extemplò, continuò. Varro libro 6. De lingua Latina, *Extemplò, est continuò, quòd omne templum debet esse circumseptum, nec plus, quàm vnum introitum habere.* AT ILLE CONCEPTIS IVRAVIT VERB.] quid sit conceptis verbis iurare, diximus suprà in Asinaria ad illud, *Vbi verbis conceptis sciens libenter periurauis.* EI NVNC ALIA D. EST D. &c.] ex lege: quæ lex iubet orbas eis nubere, qui sint genere proximi: & illos ducere eadem lex iubet. Terentius in Phormione. Idem in Adelphis, *hæc virgo orba est patre. Hic meus amicus illi genere est proximus. Huic leges cogunt nubere hanc.* SVA COGNATA, &c.] *ei sua*, bona est reciprocatio. SVBEGIT] coëgit. NIHIL AMARE INIVRIVM'ST.] nulla fit cuiquam iniuria, cùm amatur. amare aliquem, non est ei iniuriam facere. sic videtur hic locus explicandus. Itaque vox *nihil* cum hoc toto *iniurium est*, cohærere debet, non cum verbo *amare*. Sed non celabo lectorem, me in omnibus libris nostris manuscriptis scriptum reperisse, *nihil amore iniurium'st.* D cui scripturæ si quis addat præpositionem *in*, & legat *nihil in amore iniurium'st.* eadem erit sententia, & verò aliquanto facilior: hoc modo, nulla inest iniuria in amore, id est, in amando nulla cuiquam fit iniuria: qui amat, nullam ei quem amat, iniuriam facit. Sed quid si legamus potiùs, quando hic locus mendum olet, *nihil in amore amarum est?* & adscribatur interrogationis nota? vt sit hæc sententia, cùm hæc puella ita affligatur, quis dicet in amore nihil esse amarum? vel, vt alloquatur ipsam Silenium, tune, cùm ita affligeris, dices in amore nihil esse amarum? NVNC TV AMABO,] *amabo*, hîc interiectionis est, & blandientis est: tantùm denique valet ferè, quantum obsecro, quæso. HANC] Gymnasium. ET HIC SERVARE AP. ME,] & hîc seruare apud me. *hîc* bis sumendum est, hoc modo, vt sinas triduum hoc solum hîc esse apud me, & hîc ibidem seruare. *seruare* autem, valet asseruare, seu custodire, & custodis parteis agere. Porrò hæc Silenium in ædibus Alcesimarchi habitabat, vnà cum ipso Alcesimarcho. eam nunc arcessiuit ad se lena, postea quàm audiuit Alcesimarchum, qui tum fuit cum patre sex dies, aliam puellam vxorem ducturum domum. ET DAMNVM DABIS,] quia interea dum Gymnasium in ædibus Alcesimarchi erit, corpore quæstum non faciet, & erit otiosa. BENIGNE] liberaliter & prolixè. INCLAMARE] increpare, obiurgare, [illegible]. VT ERGA MED EST MERITVS,] sic loquitur in Amphitruone, *iam istuc gaudeo, Vt vt erga me est merita.* MIHI CORDI'ST TAMEN] mihi tamen carus est. TRANQVILLE] tranquillè & leniter te cum eo geras. tranquillè cum eo agas. QVOD ILLI DOLEAT] quod ei molestum sit. ACCIPIAS CLAVEIS, SIQVID TIBI OPVS ERIT PROMPTV PR.] sententia plana est. Accipias claueis, inquit Silenium. si quid tibi o- E pus erit promptu, id est, si tibi opus erit aliqua re, quam promas, promitto. Sic autem legendum, vt edidimus, vt carminis lex & ratio constet. Et verò sic habent omnes libri vulgati: neque discrepant ab eis manuscripti, nisi quod habent partim, *si quid tibi opus est, erit, &c.* partim, *si quid tibi opust erit, &c.* Nam quis non videt, *opust* primùm factum esse ex *opus*: deinde ex *opus'st*, factum esse *opus est*? VT MIHI EXCIVISTI LACRYMAS?] quo pacto mihi lacrymas excussisti, expressisti, seu emouisti? seu euocasti? IMMVNDA] squalida, illota, horrido & impexo capillo. Lucretius lib. 4. *immunda, & fœtida, ἄκοσμος.* Idem eodem lib. *Nam facit ipsa suis interdum fœmina factis, Morigerisque modis, & mundo corporis cultu, Vt facilè insuescat secum vir degere vitam.* M. Tullius lib. 6. epist. ad Atticum; *sicut in his [illegible] alienant immunda, insulsa, indecora: sic me illius fuga, negligentiaq; deformitas auertit ab amore.* IMMVNDAS FORTVNAS AEQ. SQ. S.] immundas fortunas squalor sequi debet. squalor, id est, immundities, & immundus corporis cultus. AMICVLVM HOC SVST. S.] amiculum, hoc est paruum amictum. dictum enim est amiculum ab amiciendo. itaque syllaba secunda breuis est. Aliud est, amiculus in masculino. est enim nomen ὑποκοριστικὸν ab amico. Iraque secunda syllaba longa est. Horatius epist. ad Scæuam lib. 1. *Disce docendus adhuc quæ censet amiculus, vt si Cæcus iter monstrare velit.* Catullus ad Alphenum, *Iam te nil miseret, dure, tui dulcis amiculi.* sustolle autem, id est, sursum tolle. Vsus est eodem verbo

& Catullus in epithal. Pelei & Thet. *Dulcia nec mæsto sustollens signa parenti*,&c. ibidem, *Candidáque intorti sustollant vela rudentes.* & Lucretius lib.4. *& tympana pondere magno Commouet, atque leui sustollit machina risu.* & Plautus noster in Pœnulo, *Græca sunt hæ columnæ sustolli solent.* & iterum hac eadem comœdia. SINE TRAHI, CVM EGO TR.] sine trahi amiculum, cum ego ipsa trahor. ab Alcesimarcho. Ludit in verbo *trahi*. nam & trahi dicuntur vestes, quæ propendent, & quæ negligenter, ac dissolutè geruntur, ita vt extrema, & posterior pars verrat humum: dicuntur & trahi amantes, qui amore coacti atque impulsi, id quod amant, inuiti sequuntur. Licet etiam sic explicare, sine trahi adminiculum, & negligenter à me geri, cum ipsa me negligam. VALE, ET SALVE.] fac valeas, & salua sis. VELIM SI POSSIM.] velim saluere & valere, si possim. sed non possum nec valere, nec saluа esse, si ab Alcesimarcho diuellor. NVMQVID ME VIS, &c.] sermo discedentis. INTRO] domum Alcesimarchi, cuius me custodem voluit esse Silenium. QVIN EAM] vt non eam? Numquid me aliud facere vis, & domum Silenij, seu Alcesimarchi non introire? ÆCASTOR MIHI VISA AM.] æcastor Silenium mihi visa est amare. A

LENA.

IDem mihi, magnæ quod parti est vitium mulierum,
Quæ hunc quæstum facimus: quæ vbi saburratæ sumus,
Largiloquæ extemplò sumus, plus loquimur, quàm sat est. B
Nam illanc ego olim, quæ hinc flens abiit, paruolam
Puellam, proiectam ex angiportu sustuli,
Adolescens quidam hic est apprimè nobilis:
(Quin ego nunc quia sum onusta mea ex sententia
Quiáque adeò me compleui flore Liberi,
Magis libera vti lingua conlibitum est mihi.
Tacere nequeo misera, quod tacito vsus est.)
Sicyone summo genere ei viuit pater.
Is amore miserè hanc deperit mulierculam,
Quæ hinc modò flens abiit. contrà amore hæc perdita'st. C
Eam meæ ego amicæ dono huic meretrici dedi.
Quæ sæpe mecum mentionem fecerat.
Puerum aut puellam alicunde vt reperirem sibi,
Recens natum. eapse quod sibi supponeret.
Vbi mihi potestas primùm euenit illico:
Feci eius eij. quod me orauit, copiam.
Postquam puellam eam à me accepit, illico
Eandem puellam peperit, quam à me acceperat,
Sine obstetricis opera, & sine doloribus:
Item vt aliæ pariunt, quæ malum quærunt sibi,
Nam amatorem aiebat esse peregrinum sibi. D
Suppositionem eius rei facere gratia.
Id duæ nos solæ scimus: ego, quæ illi dedi:
Et illa, quæ à me accepit, præter vos quidem.
Hæc sic res gesta est. si quis vsus venerit,
Meminisse ego hanc rem vos volo. ego abeo domum.

QVAE HVNC QVAESTVM FACIMVS] quæstum lenonium & meretricium. SABVRRATAE] cibo & potu onustæ. tralatio est à nauibus onerariis, quæ cum alio onere sunt vacuæ, saburra onerantur, vt sint aduersus tempestatem & fluctus firmiores ac stabiliores. ILLANC] Silenium. PROIECTAM] expositam. EX ANGIPORV] al. ex angiporto. sed nihil refert. nam vtrumque est in vsu, angiportus & angiportum. Plerique libri manuscripti tamen habent, *angiporto*. ADOLESCENS QVIDAM, &c.] Alcesimarchus. APPRIME NOB.] in primis nobilis. apprimè aduerbium est à nomine apprimus, quod valet, longè primus. Gell. lib.7. cap.7. Liuius Andron. Ibi denique vir summus apprimus Patroclus. QVIN EGO, &c.] hi quinque versus, qui deinceps sequuntur, ab hoc numerandi, sunt includendi duabus notis interpositionis. Sententia autem hæc est. Immò verò quoniam probè satura & pota sum, libet mihi liberè loqui, &c. ONVSTA] cibo conferta, &, vt suprà dixit, saburrata. FLORE LIBERI,] vino præstatissimo. *αἰθοψ οἶνος*. Sic Ennius in Alcest. *Hæc anus ad modum friguttit. nimirum se fauciauit flore Liberi.* Suprà in Curcul. *Flos veteris vini meis naribus obiectus est.* TACERE NEQVE MIS. QVOD TACITO VS. EST] id est, Tacere non possum, quod taceri opus est, propter vinum, quod bibi. Nam cum cæteris malis, hoc præterea habet, seu affert ebrietas & vinum: *operta recludit*, vt scribit Horatius epist. ad Torquatum. ex quo Bacchi tympana apud eundem Od. xviij. lib. I. sequuntur hi comites, *cæcus amor sui, Et tollēs vacuum plus nimio gloria verticem, Arcanique fides prodiga, pellucidior vitro.* Malim autem legi, *quo tacito vsus est*, quàm, vt habent omnes libri, *quod tacito vsus est*. idémque & Camerario videbatur. EI] Alcesimarcho, de quo loqui cœperam. IS] Alcesimarchus. DEPERIT] perditè amat hanc mulierculam, Silenium. CONTRA] altera ex parte: mutuó. HVIC MERETRICI] Melænidi. MECVM MENTIONEM FECERAT,] mecum egerat: mecum locuta fuerat: mecum sermonem habuerat. RECENS NATVM EAPSE Q. &c.] aliquid recens natum, quod ea ipsa sibi supponeret pro vero partu. hinc partus suppositi, partus non veri, partus subditi. Sic autem habent omnes libri & manuscripti, & typis excusi, vt edidi. Sed quidam legi volunt, *quem sibi supponeret*. qua lectione E

recepta,

A recepta, *Recens natum*, referretur ad vocem *puerum*. Ego nihil mutare ausim. VBI POTESTAS MIHI PR. EVEN. &c.] cùm primùm potui. ILLICO FECI EIVS EII, QVOD ME OR. C.] continuò ei feci copiam eius quod me orabat, continuò eam feci eius, quòd à me petebat compotem. EII] eij pro ei, Plauto & aliis vsitatum, vt producatur prior syllaba. PVELLAM EAM] Silenium. PEPERIT,] quasi pepererit, se peperisse simulauit. SINE OBSTETR. OP. &c.] nec mirum, cùm re vera non peperiret, sed partũ sibi supposuerit. SINE DOLORIBVS.] [illegible]: interdum dolores dicuntur à Latinis siue adiectiones; dolores mulieris parientis; vt hic; & item apud Terentium interdum dolores partus seu partionis; vt apud Afranium in Vopisc. *Non dolorum partionis venies in mentem tibi, quos misera pertulisti, vt partium proijceret pater?* ITEM VT ALIAE PAR. QVAE M. Q. S.] similiter atque aliæ meretrices pariunt, quæ partus sibi supponentes malum sibi arcessunt immerito suo, vt loquitur in Amphitruone. PRAETER VOS Q.] vobis exceptis, qui à me modo audistis & cognouistis. SIQVID VSVS VEN.] si quid opus fuerit, si quid euenerit, quamobrem expediat vos rem cognouisse & tenere.

AVXILIVM, PROLOGVS.

VTrunque, hæc, & multiloqua, & multibiba est anus;
B Satine vix reliquit deo, quod loqueretur, loci?
Ita properauit de puellæ proloqui
Suppositione? quod si tacuisset, tamen
Ego eram dicturus deus, qui poteram planius.
Nam mihi est Auxillio nomen. nunc operam date
Vt ego argumentum hoc, vobis planè perputem.
Fuere Sicyoni iamdiu Dionysia.
Mercator venit huc ad ludos Lemnius,
Isque hic compressit virginem adolescentulus,
Vinolentus, in tenebris, multa nocte, in via.
Is vbi malam rem scit se meruisse, illicò
C Pedibus perfugium peperit, in Lemnum aufugit,
Vbi habitabat tum: at illa, quam compresserat,
Decumo pòst mense exacto hîc peperit filiam.
Quoniam reum eius facti nescit qui siet,
Paternum seruum sui participat consilij,
Dat eam puellam ei seruo exponendam ad necem.
Is eam proiecit. hæc puellam sustulit.
Ille clàm obseruauit seruus, qui eam proiecerat;
Quò, aut quas in ædis hæc puellam deferat.
Vt eampse vos audistis confiterier;
Dat eam puellam meretrici Melænidi,
D Eáque educauit eam sibi pro filia
Bene ac pudicè. tum illic autem Lemnius
Propinquam vxorem duxit, cognatam suam.
Ea diem suum obiit, facta morigera'st viro.
Postquam ille vxori iusta fecit, illico
Huc commigrauit. duxit vxorem hic sibi
Eandem, quam olim virginem hic compresserat;
Et eam cognoscit esse, quam compresserat.
Illa illi dicit, eius ex iniuria
Peperisse se gnatam, atque eam se seruo illico
Dedisse exponendam. ille extemplò seruolum
E Iubet illum eundem persequi, siquà queat
Reperire quæ sustulerit ei rei nunc suam
Operam vsque seruus dat, si possiet
Meretricem illam inuenire, quam olim tollere,
Quum ipse exponebat, ex insidiis viderat.
Nunc quod reliquum restat, volo persoluere,
Vt expungatur nomen, ne quid debeam.
Adolescens hic est Sicyoni. ei viuit pater,
Is amore proiecticiam illam deperit,

Quæ dudum flens hinc abiit ad matrem suam. A
Et illa hunc contrà, qui est amor suauissimus.
Vt sunt humana, nihil est perpetuum datum.
Pater adolescenti dare vult vxorem. hoc vbi
Mater resciuit, iussit arcessi eam domum.
Hæc res sic gesta est, bene valete, & vincite
Virtute vera, quod fecistis antidhac.
Seruate vostros socios, veteres & nouos,
Augete auxilia vostris iustis legibus,
Perdite perduelleis, parite laudem, & lauream,
Vt vobis victi Pœni pœnas sufferant.

VTRVMQVE HAEC ET MVLTIL. ET MVLTIB.] hæc anus est vtrumque & multiloqua, & multibiba. sic lo- B
quuntur Græci. Homer. *ἀμφότερον βασιλεύς τ' ἀγαθὸς, κρατερός τ' αἰχμητής* id est, vtrumque & res bonus, & validus bel-
lator. MVLTILOQ. ET MVLTIB.] *πολυλόγος καὶ πολυπότις.* SATIN VIX RELIQVIT, &c.] satin' interrogando, affir-
mationem interdum continet: & valet nónne. Sentētia igitur horum verborum hæc est, nónne vix locum reliquit Deo
loquendi? proinde ac si dicat, vix Deo loquendi locum reliquit. vel sic explica, nónne vix satis loci Deo reliquit quod
loquatur? quod eodem recidit. *ne* autem interrogatiuum, sæpè affirmationem inferre, vt & *an*, constat inter Latinè do-
ctos. DE PVELLAE PROLOQVI SVPP.] de Silenij suppositione palàm loqui? QVI POTERAM PLANIVS] dij e-
nim omnia & norunt & possunt. NAM MIHI'ST AVXILIO NOMEN] Auxilium, hîc est Deus ex machina, *θεὸς ἀπὸ
μηχανῆς*, vt in tragœdiis. Horat. in epist. ad Pison. *Nec Deus intersit, nisi nodus vindice dignus Inciderit.* OPERAM DATE]
mihi subintel. hoc est attendite. PERPVTEM] perfectè putem, & superuacaneis omissis atque amputatis, exponam.
Putare, est purgare, & superuacanea resecare: vt cùm dicimus putare viteis, & putare rationes. à putando putamina. SI-
CYONI] Sicyone. nā vtroque modo Latini dicūt. sic Karthagini & Karthagine: ruri & rure, &c. MERCATOR LEMN.]
Demipho. COMPRESSIT] vitiauit. VIRGINEM] Phanostratam. ADOLESCENTVLVS] cùm etiam tunc esset adole-
scentulus. nam nunc quidem natu grandis est. VINOLENTVS, IN TENEB. M. N.] hæc omnia faciunt, vt factum sit
& leuius, & credibilius. MALAM REM] pœnam. nam legibus pœna est in corruptores virginum constituta. ILLICO
PEDIB. PERT. PEPERIT.] illico sese in fugam dedit, & saluti suæ fuga consuluit: vel sic: illico sibi præsidium & spem C
salutis in pedibus & fuga collocauit. Malim hîc legi *reperit*, quàm *peperit*. AT ILLA, QVAM COMPR.] Phanostrata.
DECVMO POST MENSE EX.] pòst mensem decimum, mensem exactum. suprà in Amphitr. *Alter decumo pòst mense
nascetur puer.* ad quem locum legenda quæ annotata sunt. si quis hac de re plura hîc legere volet. quibus adde, quæ refe-
runtur ab A. Gell. lib. 3. cap. 16. in primis hoc ex Cæcilio, *Insoléntne mulier decimo mense párere? Pol nono etiam septimo atq;
octano.* QVONIAM REVM EIVS F. N. Q. S.] quoniam nescit, quis eius facti reus sit: hoc est, ad quem hoc factum
pertineat, seu cuius in hoc facto res agatur: seu qui sit huic culpæ affinis: quoniam huius facti reum, & auctorem igno-
rat, &c. PATERNVM SERVVM] Lampadiscum. SVI PARTICIPAT C.] sui consilij participem reddit. EXPONEN-
DAM AD NECEM.] proiiciendam & obiiciēdam neci, siquis eam necare vellet, aut si fortè aliqua fera eam direptam
voraret. HAEC PVELLAM SVST.] hæc lena, (quæ non nominatur à poëta) puellam Silenium sustulit humo, ad ne-
cem expositam. vel sic sustulit iacentem, non vt necaret, sed vt educaret. *αἴρειν ἀπὸ ἐπὶ τῷ τρέφειν.* ILLE CLAM OBS. SER-
VOS] Lampadiscus, qui eam puellam proiecerat, clàm, hoc est, vt alibi loquitur, ex insidiis speculatus est, quem in lo-
cum lena puellam ferat. VT EAMPSE, &c.] vt eam ipsam lenam, &c. EAQVE] Melænis. LEMNIVS] Demipho. VXO-
REM DVXIT,] Sicyone duxit vxorem, quæ hîc non nominatur. FACTA MORIG. EST VIRO.] in eo morem gessit
viro, quòd mortua est: quoniam hoc vir optabat: & verò apud Plautum viri vxorum suum interitum exoptare solent,
maximè qui malas nacti sunt. At quota quæque mulier bona est? suprà, *Non edepol conduci possim vita vxoris annua*, Ibid.
AR. *Iace pater talos, vt porrò nos iaciamus.* DE. *maxumè. Te Philenium mihi, atque vxoris mortem.* IVSTA FECIT:] exsequias
procurauit & parentalia persoluit: hæc enim mortuis debentur à propinquis, & affinibus, & necessariis, iure gentium. D
Itaque *νομιζόμενα* dicuntur à Græcis. EANDEM, Q.] Phanostratam. EIVS EX INIVRIA,] ex eius iniusto facto seu fa-
cinore. fit enim iniuria virgini ab eo qui ei stuprum infert: immò verò cōtumelia. Itaque *ὕβρις* à Græcis appellatur: quæ
grauior, quàm iniuria est. SERVOLVM IVBET ILLVM FVNDEM, &c.] Demipho iubet Lampadiscum persequi &
perquirere, si qua ratione mulierem reperire possit, quæ puellam Silenium neci expositam & humi iacentem sustulerit.
MERETRICEM ILLAM] mulierem illam, olim meretricē, nunc lenam: non nominatam. TOLLERE,] subintell. puel-
lam à se expositam ac proiectam. EX INSIDIIS.] ex occulto loco, vnde cernere poterat quis puellam tolleret, cùm
tamen ipse à nemine cerni posset. NVNC QVOD RELIQVVM REST. V. V.] nunc quod superest ex iis quæ vobis
promisi, vobis persoluere volo. id est, nunc rem omnem, & argumentum omne huius fabulæ vobis narrare volo. allego
ria est, ducta à pecunia credita, seu ab argentariis & fœneratoribus, qui nomina faciebant, & pecuniam credere sole-
bant. Sic ferè M. Tull. in Bruto, *Sed perge Pomponi, de Cæsare: & redde quæ restant.* VT EXPVNGATVR NOM. NEQVID
DEBEAM.] manet in allegoria: expungitur enim nomen debitoris, cùm omnis pecunia, quæ creditori debebatur, per-
soluta est. expungitur autem, id est deletur. suprà in Curcul. *Miles pulcrè centuriatus est expuncto in manipulo.* Licet etiam
dicere, tralationem esse à re militari. Dicuntur à re militari. Dicuntur enim expuncti milites, à militia remoti. Tarren-
tinus Paternus Iurisconsultus lib. 49 Digest. tit. de re militari, *Ex causa desertionis notatus ac restitutus, temporis, quo in de-
sertione fuit stipendiis expungitur.* Suetonius in Claudio Cæsare, *Cùm decurias rerum actu expungeret, eum qui dissimulata* E
vocatione, quam beneficio liberorum habebat, responderat, vt cupidum iudicādi dimisit. ADOLESCENS HIC EST SICYONI]
hic adolescens Alcesimarchus, est Sicyoni. vel sic potius, adolescens, de quo loquimur Alcesimarchus, est hîc Sicyoni.
EI VIVIT PATER] qui non nominatur in fabula. IS] adolescens Alcesimarchus. PROIECTITIAM ILLAM DE-
PERIT,] Silenium valde perditè amat. AD MATREM SVAM.] Melænidem. QVI EST AMOR SVAVISS.] amor,
cùm est mutuus, est suauissimus: contrà, cùm claudicat, amarissimus. Idem in Mil. glor. *Is amabat meretricem æquè Athe-
nis Atticis: Et illa illum contrà: qui est amor cultu optumus.* VT SVNT HVMANA,] vt sunt res humanæ, quæ scilicet sunt in-
certæ, fluxæ, fugaces, mutabiles, volubiles. Sic Lucret. lib. 4. *Praetermissus te humanis concedere rebus.* Horat. epist. 2. lib. 1.
Interualla vides humanè commoda. Satyr. vlt. lib. 2. *Heu fortuna, quis est crudelior in nos Te Deus? vt semper gaudes illudere rebus
humanis?* Cic. lib. 12. epist. ad Attic. *Malè de Seio. sed omnia humana tolerabilia ducenda.* Idē lib. 5. Tusc. *Quod si est, qui vim for
tunæ, qui omnia humana quæcunque accidere possunt, tolerabilia ducat*, &c. NIHIL EST P. D.] nullum est hominibus pro-
prium bonum. suprà in Curc. *null' st homini perpetuum bonum.* Virg. lib. 6. Æn. *propria hæc si dona fuissent.* VXOR.] hæc non
nominatur à poëta. MATER] Melænis. RESCIVIT] quod nesciebat, sciuit. A. Gell. lib. 2. cap. 19. EAM] Silenium. VA-
LETE, ET VINCITE VIRT. V.] sic suprà in Casina, *Tantum est. valete: bene rem gerite, & vincite Virtute vera: quod feci-
stis*

A *stis antidhac.* His autem verbis ac precibus, religionem ac pœnè dicam terrorem iniicit spectatorib. fore vt hosteis suos non vincant, sed potiùs vincantur, & rem suam malè gerant, nisi attentè audiant. PERDVELLEIS] hosteis, Pœnos. LAVREAM] triumphum. POENAS SVFFERANT] pœnas dent. *Pœni pœnas*, paronomasia.

ALCESIMARCHVS adolescens, MELAENIS lena.

CRedo ego amorem primùm apud homines carnificinam commentum,
Hanc ego de me coniecturam domi facio, ne foris quæram,
Qui omnes homines supero atque antideo cruciabilitatibus animi,
Iactor, crucior, agitor, stimulor, versor in amoris rota miser,
Exanimor, feror, differor, distrahor, diripior, ita nullam mentem
Animi habeo: vbi sum: ibi non sum, vbi non sum, ibi est animus.
B Ita mihi omnia ingenia sunt: quod lubet, non lubet iam id continuó.
Ita me amor lapsum animi ludificat, fugat, agit, appetit,
Raptat, retinet, iactat, largitur: quod dat, non dat, deludit:
Modò quod suasit, dissuasit: quod dissuasit, id ostentat.
Maritumis moribus mecum experitur, ita meum frangit amantem
Animum: neque nisi quia miser non eo pessum, mihi vlla abest
Perdito pernities, ita pater apud villam detinuit me hos dies sex
Ruri continuos, neque licitum interea est, meam amicam visere.
Estne hoc miserum memoratu?
ME. Eò facetu's, quia tibi alia est sponsa locuples Lemnia,
Habeas, neque nos factione tanta, quanta tu sumus,
C Neque opes nostræ tam sunt validæ quàm tuæ. veruntamen
Haud metuo, ne iusiurandum nostrum quisquam
Culpitet: tu iam si quid tibi dolebit, scias qua doleat gratia.
AL. Di me perdant. ME. quodcunque optes velim tibi contingere.
AL. Si illam vxorem duxero mihi vnquam, quam despondit pater.
ME. Et me, si vnquam tibi vxorem filiam dedero meam.
AL. Periurare me patiere? ME. atque aliquanto facilius,
Quàm me meámque rem perire, & ludificari filiam.
Abi quære: vbi iuriiurando tuo satis sit subsidij.
Hic apud nos iam Alcesimarche confregisti tesseram.
AL. Face semel periculum. ME. sæpè feci: quod factum queror.
D AL. Redde mihi illam. ME. inter nouam rem verbum vsurpabo vetus
Quod dedi, datum non vellem: quod reliquum'st, non dabo.
AL. Non remissura es mihi illam? ME. pro me responsa tibi.
AL. Non remittes? ME. scis iamdudum omnem meam sententiam.
AL. Satin' tibi istuc in corde certum est? ME. quin ego commentor quidem.
Non ædepol istæc tua dicta nunc in aureis recipio.
AL. Non? hem quid agis? ME. igitur animum aduorte, vt quid agas, scias.
AL. At ita me dij deæque, superi atque inferi, & medioxumi,
Itáque me Iuno regina, & Iouis supremi filia,
Itáque me Saturnus patruus eius & Castor pater,
Itáque me Ops opulenta illius auia. ME. immò mater quidem.
E AL. Iuno filia, & Saturnus patruus, & summus Iuppiter,
Tu me delenis, propter te hæc pecco. ME. perge dicere.
AL. An nec etiam quid consultura sis, sciam? ME. perge eloqui,
Non remittam, definitum'st. AL. enimuero ita me Iuppiter,
Itáque me Iuno, & Saturnus: ita, quid dicam nescio.
Iam scio, immò mulier audi, meam vt scias sententiam.
Dei me omnes magni, minutique & patellarij
Faxint, ne ego dem viuus hodie sauium Silenio,
Nisi ego te, tuámque filiam, méque hodie obtruncauero,
Postea autem cum primo luci cras nisi ambo occidero,

Et equidem hercle nisi pedatu tertio omneis afflixero, A
Nisi tu illam remittis ad me. dixi quæ volui, vale.
ME. Abiit intrò iratus. quid ego nunc agam? si redierit
Illa ad hunc. ibidem loci res erit. vbi odium occœperit,
Illam extrudet, quum hanc vxorem Lemniam ducet domum.
Sed tamen ibo & persequar, amans ne quid faciat, cauto opust.
Postremò, quando æqua lege pauperi cum diuite
Non licet, perdam operam potius, quam carebo filia.
Sed quis hic est, qui recta platea cursum huc tendit suum?
Et illud paueo, & hoc formido, ita tota sum misera in metu.

CARNIFICINAM COMMENTVM.] carnificinam, id est, rationem & artem hominum excruciandorum, quod est carnificum munus, reperisse. *commentum* subintell. esse. NE FORIS Q.] domi, foris, opponuntur inter se. non est, inquit, quod foris exempla quæram, aut colligam, cùm domesticis & familiaribus abundem. Sic Catullus ad Ianuam, *Ne quærendum aliunde foret neruosius illud*, &c. ANTIDEO] anteeo. CRVCIABILITATIB. A.] malis cruciatibus, quibus mihi conficitur & cruciatur animus. VERSOR IN AMORIS ROTA M.] rota, genus supplicij aut tormenti est. M. Tull. lib. 5. Tuscul. *In rotam beam vitam non ascendere.* Sic autẽ hoc loco rotæ nomen accipiendum, non vt apud Tibull. lib. 1. Eleg. 5. *Versatur celeri fors leuis orbe rotæ.* FEROR] φέρομαι, feror, vt res inanima, quæ in potestatem hostis peruenit. DIFFEROR,] diuellor, discerpor, distrahor, dilaceror. Terent. in Adelphis, *differor doloribus.* vbi notat Donatus, hoc genus querelæ propriè conuenire parturienti, cuius viscera distenduntur. DERIPIOR] legendum *diripior*, libris aliquot manuscriptis inuitis, non *deripior*. nam deripere est deorsum rapere, vt notauimus in Commentariis Horatianis: diripere verò in diuersa rapere. omnino sic vt edidi, tres habent libri veteres. MENTEM ANIMI.] cogitationem animi. mens est in animo, vt oculus in corpore. sæpe hæc duo *mens animi*, sic coniunctè vsurpantur à bonis scriptoribus, à Lucretio, à Plauto, & cæteris. Lucret. lib. 4. *mens animi vigilat.* ad quem locum plura leges, & ad illud Horatij epist. 14. libr. 1. *tamen illuc mens, animúsque Fert, & amat spatiis obstantia rumpere claustra.* VBI SVM, IBI NON SVM.] id est, vbi est corpus, ibi non est animus. VBI NON SVM, IBI EST ANIMVS.] vbi non est corpus, ibi est animus, quia amantis animus non est in corpore suo, sed in eius quem vel quam amat: aut in aliqua re, quæ ab amica seu amasio profecta est. Plautus Pseudolo, *Aduorsito animum.* CA. *non adest.* PS. *at tu cita.* CA. *Immò ego tacebo: tu hinc eum ex cera cita. Nam istic meus animus nunc est: non in pectore.* Idem Bacchid. *Anima est amica amanti: si abest, nullus est.* Plutarchus in Antonio, quo loco narrat Antonium, statim vt vidit Cleopatrã cum lx. nauibus, passis velis, è prælio Actiaco fugientem, mente captum, nauibus & rebus suis integris, & suis acriter pugnantibus eam esse consecutum, ἔνθα δὴ, inquit, φανερὸν αὑτὸν Ἀντώνιος ἐποίησεν οὔτ᾽ ἄρχοντος, οὔτ᾽ ἀνδρὸς, οὔθ᾽ ὅλως ἰδίοις λογισμοῖς διοικούμενον, ἀλλ᾽ ὅπερ τις παίζων εἶπε, τὴν ψυχὴν τοῦ ἐρῶντος ἐν ἀλλοτρίῳ σώματι ζῆν, ἑλκόμενος ὑπὸ τῆς γυναικὸς, ὥσπερ συμπεφυκὼς, καὶ συμμεταφερόμενος, &c. id est, hic Antonius declarauit se neque principis, neque viri, neque omnino suis ipsius ratiocinationibus, aut cogitationibus gubernari, sed, quod quidem iocans dixit, amantis animũ in alieno corpore viuere, cùm à muliere traheretur, tanquam vnà cum ea concretus & cohærens, & quasi vnà cum ea ferretur, &c. ITA MIHI OMNIA INGEN.] non vnum mihi ingenium est, sed omnia in quibus ingeniosus sum, ad innumerabileis mentis agitationes, quæ me conquiescere & respirare non sinunt. voluerat dicere *multa*, sed augendi causa dixit *omnia*. LAPSVM ANIMI,] lapsum animo: errantem animo, desipientem. AGIT,] ἐλαύνει, insectatur, impellit. APPETIT,] inuadit: petit, vt gladiator aduersarium. MARITVMIS] vel incertis & fluctuantibus, & inconstantibus, vel dolosis, fallacibus, pellacibus, perfidiosis. Lucret. lib. 5. *Nec poterat quemquam placidi pellacia ponti Subdola pellicere in fraudem ridentibus vndis.* vel feris immanibus, iracundis, asperis: quale etiam est mare. Itaque quem significare volunt poëtæ immani, fero, atque inhumano ingenio esse præditum, dicunt è mari esse natum. Homer. ιλ. π, γλαυκὴ δέ σε τίκτε θάλασσα. MECVM EXPERITVR] mecum agit. NISI QVIA NON EO P.] excepto quòd non eo in fundum, seu quod non cogor, suprà in Aulul. *Eodem modo seruum ratem esse amanti hero. Æquum censeo, vt toleret, ne pessum abeat, tanquam catapirates maris.* ESTNE HOC MISERVM MEM.] nónne hoc miserum est dictu? EO FACETVS QVIA, &c.] Intelligit autem spectator, Alcesimarchum multis verbis cum Lena expostulasse, antequam vterque simul in scenam prodeat: Idque ex primis Melænidis verbis. HABEAS] concessio amanti Alcesimarcho iniucunda ac molesta. habeas, inquit, puellam istam Lemniam, Demiphonis filiam ex vxore Lemnia susceptam, quæ non nominatur à poëta. FACTIONE TANTA] potentia, seu opulentia tanta, &c. VERVMTAMEN HAVD V.] proinde ac si dicat, fortunæ quidem & facultates nostræ sunt tenues, humiles atque angustæ: sed fides certa est, & omni culpa caret: & quod iuratæ promisimus, præstamus, iusiurandúmque seruamus. Hac oratione Alcesimarchum notat, quasi fidem & iusiurandum neglexerit, qui fortasse Silenium vxorem sibi futuram iurauerat. CVLPITET] culpet: crebrò culpet. Culpito, verbum frequentatiuum à verbo culpo. SCIAS QVA DOLEAT GR.] scire possis, quam ob causam doleat, proindè ac si dicat, tu tibi conscius es peccati tui, iniuriǽque tuæ conscientia tua te accusat, & tui peccati commonefacit. QVODCVMQ. OPTES, &c.] interpellat loquentem Alcesimarchum Melænis. Nam cùm esset ille hac oratione perpetua vsurus, Dij me perdant, si illam vnquam vxorem duxero, quam mihi despondit pater: illa in medio orationis cursu, subiunxit, tanquam ei irata, velim tibi, quodcunque optes, contingere. hoc est, velim quæ precaris & optas, tibi eueniant. ita de me & filia mea bene meritus es. PATER] qui hîc non nominatur. ET ME] Dij perdant. repete ἀπὸ κοινοῦ. PERIVRARE] peierare me patieris? periurus enim ero, si propterea quòd filiam tuam mihi vxorem non dederis, Lemniam illam vxorem ducam. ATQ. ALIQVANTO FACILIVS, &c.] subintell. patiar: & verò aliquanto facilius, quàm me & rem meam familiarem perire, & meam filiam abs te ludibrio haberi. ABI, QVAERE, VBI IVSIVRANDO TVO, &c.] proinde ac si dicat, abi, quære alios qui tibi iuranti credant. Nam ego quidem, cui notus es, tibi nunquam sum creditura. credat tibi, qui te non norit, ego te noui. Quære peregrinum, vt ait Flaccus. huc pertinet illud Æschin. in oratione κατὰ Κτησιφῶντος, ei qui sæpenumero peierare solitus, sibi tamen iuranti credi postulet, duorum alterum cõtingere oportere, aut nouos deos, aut nouos auditores. Sic ille, τῷ πολλάκις μὲν ἐπιωρκηκότι, ἀεὶ δὲ τοὺς θεοὺς μεθ᾽ ὅρκων ἀξιοῦντι πιστεύεσθαι, δυοῖν θάτερον ὑπάρχειν δεῖ, ὧν οὐδέτερόν ἐστι δημοτικὸν ὑπάρχειν, ἢ τοὺς θεοὺς καινοὺς, ἢ τοὺς ἀκροατὰς μὴ τοὺς αὐτούς. Quæ sententia videtur ab Euphrone sumta, paululum immutata. Cuius hi sunt vers. Καινοὺς πόριζε σοὺς μοι τῶν θεῶν θεοὺς, ἵνα τοὺς παλαιοὺς μὴ πιορκῶ πολλάκις, id est, Nouos mihi ex Deis præbe Deos, vt ne veteres sæpenumero peieres. vel ab Euripide. sic enim ille in Medea, sub persona Medeæ cum Iasone verba facientis, ὅρκων δὲ φρούδη πίστις, οὐδ᾽ ἔχω μαθεῖν, Ἢ θεοὺς νομίζεις τοὺς τότ᾽ οὐκ ἄρχειν ἔτι, Ἢ καινὰ κεῖσθαι θέσμι᾽ ἀνθρώποις τανῦν. Ἐπεὶ σύνοισθά γ᾽ εἰς ἔμ᾽ οὐκ εὔορκος ὤν. id est, iurisiurãdi autẽ fides euanuit: neq. intelligere possum, quãobrem iures. Nã aut Deos existimans non eosdẽ qui tum regnabant, imperare: aut nõ eadẽ apud homines manere: quoniã tibi conscius

A conſcius es iuriſiurandi tui erga me non ſeruati. CONFREG. TESS.] id eſt,ius hoſpitij violaſti, & amicitiam conſue-
tudinémque priſtinam, quæ tibi nobiſcum erat, diſſoluiſti. natũ ex veterum conſuetudine: qui hoſpitibus teſſeras quaſ-
dam dabant, quibus oſtenſis, eos vel eorum filios longo interuallo venienteis agnoſcerent. Nam præter teſſeras fru-
mentarias & nummarias, erant & teſſeræ hoſpitales, ſeu hoſpitij: quas hoſpites, eorúmque liberi, vt dixi, ſecum fere-
bant, vt facilius à veteribus & paternis hoſpitibus agnoſci poſſent: iidem cùm hoſpitium repudiabant, teſſeram frange-
bant. fiebant autẽ hæ teſſeræ ex ligno longiuſculo, & vtrinque exæquato & cõplanato. FACE SEMEL PERICLVM.]
fac ſemel periculum meæ fidei. INTER NOVAM REM VERB. V. V.] in re noua dictum vetus, &c. res noua ver-
bum vetus, antitheſis. QVOD DEDI, DATVM, &c.] me, quod dedi, dediſſe pœniter, &c. RESPONSA TIBI] crebiò
reſponde tibi. IN CORDE CERTVM'ST?] in animo fixum & immotum ſedet? vt loquitur Virg. QVIN EGO COM-
MENT. Q.] immò verò aliud ago, aliúdque animo agito, neque quæ dicis, auribus percipio. AT ITA ME DII,
DEAEQVE, &c.] Incipit hic ita perturbari Alceſimarchus, audita lenæ reſponſione, vt quid loquatur neſciat, vt neque
mente, neque lingua ſibi conſtet, ſed quaſi mentis inops, inepta, delira atque abſurda dicat. ET MIDIOX.] & medij
ij ſunt quos *δαίμονας* appellant Græci. De quibus Plato in Sympoſio. Apuleius in libro de Deo Socratis. ſubintelligẽdum
autem eſt verbum aliquod, puta, iuuent, ament, aut aliquod ſimile. quod Alceſimarchus fuerat additurus: ſed vel quod
amore, & ira perturbatus eſt, vel quod interpellatús id non fecit. *Medioximum*, inquit Nonius, *medio actum modó*. ET
IOVIS SVPREMI FILIA] hic perſpicuè errans inducitur adoleſcens, & mentis alienatæ, quippè qui Iunonem Iouis
ſororem, & vxorem, Iouis filiam dicat: quemadmodum & in his quæ continuò ſequuntur, in quibus Saturnum, qui
B Iouis & Iunonis pater eſt, patruum eius appellat: & Caſtorem, qui Iouis ex Leda filius eſt, Iunonis eiuſdem patrem.
OPS OPVLENTA ILLIVS AVIA] rectè, *Ops opulenta*, opes enim ab Ope, deorum matre Saturni vxore, quæ & Rhea
nominatur, per quam ſignificatur Terra, dictæ ſunt. Etiam hîc, immò vbique & vſquequaque, quandiu in hac ſcena lo-
quitur adoleſcẽs, & maximè ab illo loco, *At ita me Dij, Deæq; superi*, &c. amore, & quaſi furore præceps, abſurda & per-
plexa, & minimè inter ſe cohærentia loquitur. IVNO FIL. &c.] En rurſus dum redire in viam, & ſe corrigere cona-
tur adoleſcens, in maiores mentis, & ſermonis errores delabitur. TV ME DELENIS.] id eſt, tu mihi mentem adi-
mis: tu me mente ſpolias. ſic loquitur in Amphitr. *Delenitus ſum, profectò, ita vt me qui ſim, neſciam. Delinitus*, inquit No-
nius, id eſt, mente alienatus, Titinnius. Verùm etiam dotibus deliniti vxoribus ancillantur. Sic Græci vſurpant ver-
bum *θέλγειν*, & maximè Homerus: apud quem *θέλγειν*, vt admonet, & notat Euſtathius, valet idem ferè, quod *διά τινος πάθους ἐξιστάναι τῆς κατὰ φύσιν ἐνεργείας*: id eſt, per aliquam perturbationem animi, de naturali muneris functione aliquem
deducere ac deturbare. Sic Homerus ix. *μὴ αὐτὰρ Ἀχαιῶν θέλγε νόον*. id eſt, ac mẽtem Graiorum deleni. Non diſſimulabo
autem in nonnullis libris veteribus ſcriptum eſſe, *Tu me delinis*: in aliis, vt in vulgatis, *Tu Melænis*. Ego alios ſequor, qui
habent, *Tu me delenis*. alludit enim Plautus ad Melænidis nomen, proinde ac ſi ita dicat Alceſimarchus, Tu Melænis me
delenis. PROPTER TE HAEC PECCO] tua culpa hæc peccata committo. verbum *pecco* iunxit cum accuſandi caſu.
Sic M. Tull. pro Murena, *Haud multa peccat*. Idem lib. 1. de natura Deor. *Atque etiam Xenophon paucioribus verbis ea-
C dem ferè peccat*. Hora. epiſt. ad Piſonem, *Vt ſcriptor ſi peccat idem librarius vſque*, &c. AN NEC ETIAM QVID CONS.
S. SC?] hæc eſt vera & recta huius loci ſcriptura, quam ex veſtigiis antiquæ eruimus. Nam vulgata ferri non poteſt.
ſententia autem plana eſt. ánne hoc quidem ſciam, quid cõſilij captura, aut quid conſultatura ſis. DEFFINITVM'ST.]
certum eſt, decretum eſt, fixum eſt. ENIM VERO ITA ME IVPITER, &c.] redit ad ſua deliria, reſponſo Melæ-
nidis commotus. ITA QVID DICAM, NESCIO.] in medio orationis curſu orationem abrumpit ob animi pertur-
bationem. fuerat autem dicturus, ita me ille & ille Deus amet, &c. aut aliquid ſimile. PATELLARII] Dij, quibus
in patella epulæ apponebantur, & qui patellis colebantur, non pateris, vt lares & penates. Nonius in voce *patella*,
profert hoc ex Varrone in Eumenid. *Patella eſurientes poſita prouocat Neapolitanas piſcinas*. & hoc ex eodem in Manio, *Quo-
circa oportet bonum ciuem legibus parere, & Deos colere, in patellam dare. μικρὰ κρέα*. Deos patellarios igitur appellat, deos
minutos, vel ex eo quod patellis colebantur, non pateris, vt diximus, vel à piſcibus minutis, qui in patellis apponeban-
tur, non in pateris: quemadmodum cibi tenuiores, & viliores, vt oluſcula, & terra nata, in patellis ponebantur. Hor. in
epiſt. ad Torq. *Nec modica cenare times olus omne patella*, &c. Iam verò hæc Alceſimarchi oratio, deteſtatio quædam eſt
amatoria, ſeu dira precatio, quæ tanti ponderis eſt apud amantem, quanta eſſet, ſi ita ſibi precaretur, Dij me perdant: ne
viuam: & ſimil. amanti enim æquè dirum & horribile eſt, non oſculari amicam, vt alij fato interire. præterea addit
vocem *viuus*, quæ facit deteſtationem magis diram. Ordo autem verborum, & ſententia hæc eſt, Dei magni, &c. fa-
xint, vt ego ne dem viuus animum Silenio. Nam locutio eſt ex his duobus confuſa, ac permixta, Dij me faxint hodie
D viuam Silenio ſauium non dare, & Dij faxint ne ego hodie viuus Silenio ſauium dem. CVM PRIMO LVCI] cum
prima luce: hîc primum obſeruandum *luci* dictum eſſe in auferendi caſu pro *luce*: quod notat Cariſius lib. 2. & profert
hunc locum ex Amphitr. deinde *lucis* nomen vſurpatum eſſe à veteribus in genere maſculino, vt in Aulularia, *Luce claro
diripiamus aurum matronis palam*. quem locum profert Nonius hoc ipſum docens. & apud M. Tull. lib. 3. de Off. *Luce cla-
ro in foro ſaltet*, poſtremò *cum primo luci*, ſeu *cum primo luce*, idem valere, atque ſimul atque diluxerit. NISI AMBO OC-
CIDERO.] ambo, pro ambos, antiquè. ſic Cicero, Virgilius, Horatius. Notauimus in Comment. Horatianis, & notis
Ciceronianis. NISI PEDATV TERTIO OMNEIS AFFLIX.] ſic eſt legendum hoc primùm non vt habent libri
vulgati, *niſi perdam te*, &c. neque vt habent pleriq. libri veteres, *niſi perdatu tertio*. &c. neque vt ſuſpicatur Camerar. *niſi
perendinatu tertio*, &c. Deinde quid ſit *pedatu tertio*, explicandum eſt. *Pedatu*, igitur, inquit Nonius, *poſitum pro repetitu, vel
acceſſu, quaſi per pedem*. Cato lib. 5. Originum, *Igitur tertio pedatu bellum nobis fecere*. Idem diſſuaſione de fœneratione,
Tertio autem pedatu item ex fœnore diſcordia excreſcebat. Cariſius lib. 2. *primo pedatu*. Cato ſenex, *in his duobus bellis alteras
ſtipendio, agriq; parte multatis, alteras oppidum vi captum. Alteras, alteras, id eſt primo pedatu, & ſecundo. vt Maximus notat lo-
diéque noſtri per Campaniam ſic loquuntur*. Ex quibus Nonij & Cariſij verbis, & ex Catonis auctoritatibus quas illi affe-
runt, licet intelligere primo pedatũ, ſecundo, tertio, idem valere quod vulgus dicit prima vice, ſecunda, tertia. Nos
Galli dicimus *la premiere fois, la ſeconde, la troiſieſme*: Itali, *la prima volta, la ſeconda, la terza*. Apud Cariſiũ autem, vt hoc di-
cam *ἐν παρόδῳ*, primo pedatu, ſecundo pedatu ſunt interpretatio horum, *alteràs, alteràs*, quib. vtitur Cato ſenex, vel di-
E cendum Cariſium eſſe corruptũ, & ita reſtituendũ in integrũ. Cato ſenex, *In his duobus bellis primo pedatu ſtipẽdio. agriq;
parte multatis: ſecundo oppidum vi captum. primo pedatu, & ſecundo, prima & altera vice*. Dictus autẽ pedatus fortaſſis à peda,
æ, pedam enim veſtigiũ humani pedis appellaſſe veteres teſtatur Feſtus. AFFLIXERO] nõnulli libri habent, *efflixero*.
quod nõ eſt reiiciendũ. NISI TV ILLAM REM AD ME.] pendent hæc ex ſuperiorib. illis, *Dei me omnes magni*, &c.
hoc modo, Dij me omnes magni, minutíque non ſinant viuum Silenio ſauium dare, niſi ego te tuámque fil. occidero,
poſtea, niſi ſtatim vbi diluxerit, vos ambos interfecero: & niſi tertio ad vos acceſſu ſeu itu, omneis afflixero ſeu efflixero,
ſi non illã ad me iamiam remittis. IBIDEM LOCI RES ER.] eodem loco res erit. aduerbio iunxit generandi caſum.
Sic dicunt Latini, *vbiq. terrarũ, nuſquam gentium*. Terent. in Andr. *huc viciniæ*. VBI ODIVM OCCAEPERIT.] odium Al-
ceſimarchi in Silenium. AMANS NE QVID F. CAVTO OPV'ST] cauendum eſt, ne quid amans iratus in ſe vel in
filiam meã faciat. cautio eſt ne ſibi manus afferat: vel ne filiam adeò meam interimat. QVANDO AEQVA LEGE PAV-
PERI CVM DIVITE] eſt enim inæqualis coniunctio. ſic ſuprà in Aulular. *Venit hoc mihi, in mentem Megadore te eſſe ho-
minem diuitem, Factioſum: me item hominem eſſe pauperum pauperrimum. Nunc ſi filiam*. PERDAM OPERAM P. Q.
CAR. FIL.] ad Alceſimarchum remittam filiam meam potius, (quo facto operam perdã, nam continuò eam extrudet

foras) quàm committam, vt filiam meam interimat, & ita caream filia. CVRSVM HVC TENDIT SVVM?] huc contento cursu venit? vel huc cursum dirigit suum? Nonnulli libri veteres habent *contendit.* quod versus ferre potest. ET ILLVD PAVEO.] quid sit, quamobrem ille huc currat. ET HOC FORMIDO.] ne Alcesimarchus filiam meam interimat. A

LAMPADISCVS.

ANum sectatus sum clamore per vias.
Miserrimam habui. vt illæc hodie quot modis
Sibi moderatrix fuit, atque immemorabilis?
Quot illi blanditias? quid illi promisi boni?
Quot admoui illi fabricas? quot fallacias?
In quæstione vix exculpsi vt diceret,
Quia ei promisi me dolium vini dare. B

ANVM] lenam à poëta non nominatam, quam suprà dixit multiloquam, & multibibam: postremò, quæ Gymnasij filia existimabatur, quæque Silenium Melænidi meretrici dono dederat, vt eam sibi supponeret, & tãquam suam filiam educeret. MISERRIMAM H.] valde ei molestus fui clamando. VT ILLHAEC HODIE, &c.] quam illa hodie, & quot modis sibi moderata est: hoc est, se continuit & sibi temperauit, ne mihi iudicaret & confiteretur, cui puellam, quã sustulit, tradidisset? ATQVE IMMEMORABILIS] & quàm fuit immemorabilis? id est, quàm fuit in eo pertinax vt ne quid memoraret, id est, diceret quàm à memorando, hoc est dicendo, abhorruit? Sic autem hunc locum explicandum arbitror. Nam *immemorabilis* hic actiuè accipiendum est, vt & alia interdum nomina in *bilis*: exempli causa, impetrabilis pro eo qui facilè impetrare potest. in Mostell. & Merc. conducibile pro eo quod conducit in Epid. ibidem, dies exitiabilis, id est, dies exitialis, seu exitiosus; id est, exitium afferens. & in Persa, dies lucrificabilis id est, dies lucrum afferens, & vt ita dicam, lucrificus. in Mil. gl. incogitabilis pro eo, qui nihil cogitat, aut cogitare potest, vel solet, & pro homine inconsiderato. suprà contrà in Capt. versus immemorabiles dicuntur ἀμνημόνευτοι, qui non debent memorari, ἄῤῥητοι. Lucret. autem immemorabile spatium dixit lib. 4. & lib. 6. pro eo, quod memorari, seu dici non potest, *Immemorabile per spatium transcurrere posse.* & apud Alcinoum de doctrina Platonis. cap. 9. in principio hæc verba, Ἐπεὶ δὲ περὶ τῆς τρίτης ἀρχῆς ποιητέον τὸν λόγον, ὃν μικροῦ δεῖν καὶ ἄῤῥητον ποιεῖται ὁ Πλάτων. Sic Latinè verti, deinceps autem de tertio principio sermo habendus est quod propemodum tacendum, & immemorabile facit Plato. & hæc eodem cap. 9. Καὶ μὴν ὁ πρῶτος θεὸς, ἀΐδιός ἐστιν, ἄῤῥητος, αὐτοτελὴς, τουτέστιν, ἀπροσδεὴς, ἀειτελὴς, τουτέστιν ἀεὶ τέλειος, παντελὴς, τουτέστι πάντῃ τέλειος, &c. sic interpretatus sum, Et vero primus Deus, æternus est immemorabilis, ipse per se perfectus, id est, nulla re externa egens, semper finitus siue ἀειτελὴς, hoc est, semper perfectus, omninò finitus seu παντελὴς, id est omni ratione, & prorsus perfectus. quam interpretationem tamen sophista quidam omnium bonarũ artium, ac litterarum imperitissimus atque ignorantissimus, idémque impudentissimus, petulantissimus, turbulentissimus, furiosissimus, anno superiore reprehendebat, & dicebat homo linguæ Cræcæ planè rudis me debuisse ἄῤῥητον, Latinè reddere vtrobique, *ineffabile*, grauis auctor. Atqui quod Alcinous dixit vno verbo ἄῤῥητον, Plato duobus significauit ἀδύνατον λέγειν, & M. Tullius ita Latinè reddidit, iudicare in vulgus nefas. nefas autem apud M. Tullium valet, quod barbari dicunt, impossibile. Sed quid mirum ab homine imperito linguæ Græcæ, bonarúmque artium, & præterea improbissimo, & audacissimo sycophanta, quæ sunt rectissimè è Græco Latinè expressa, reprehendi? Ita scilicet maledicendi, & calumniandi cupidus est natura, vt inscientiam suam, quæ occulta esse poterat, si taceret, malit omnibus hominibus patefacere quàm sese à maledictis abstinere: vt cùm in eadem interpretatione mea Alcinoi Latina reprehendebat illud, *philosophia, est sapientiæ appetitio*: quæ definitio ita Græcè ab Alcinoo elata est. φιλοσοφία, ἐστὶν ὄρεξις σοφίας. Reprehendebat autem hoc modo, Hippocrates δίψαν dicit esse meri potionem vehementem, quare debuit Lambinus dicere, *philosophia est appetitio sapientiæ vehemens.* existimans δίψαν & ὄρεξιν idem esse, atque adeò vnam vocem esse. Nemo tum fuit paullo eruditior, quin partim miraretur hominis impudentiam, partim indignè ferret ab homine tam indocto eum locum, qui præstanti mathematico (nam successit mathematico) aut certè si ordine turbato, & more maiorum neglecto, partes mathematici homini philosophiã profitenti mandandæ erant docto alicui philosopho deberetur, maximo iuuentutis detrimento, & pessimo in posterum exemplo olim non modò emtum, & occupatum esse, sed etiam nunc retineri. Sed ad Plautum redeamus. Nam alia sunt huius βδελυροῦ, non solùm dicta, sed facta, quæ suo loco, suóque tempore in iudicium fortasse vocabuntur. QVOT ILLI ADMOVI FABRICAS?] tralatio à re militari, admouentur enim machinæ ad muros vrbium, quæ oppugnantur & obsidentur, tormentis verberandos. QVOT BLANDITIAS] subintell. adhibui seu admoui. IN QVAESTIONE.] in quærendo, inter quærendum. Licet etiam sic distinguere, quot admoui illi fabricas, quot fallacias in quæstione? VIX EXCVLPSI.] vix extorsi tandem; vix expressi vt diceret, &c. DARI] daturum esse. C D

PHANOSTRATA, MELAENIS. LAMPADISCVS.

AVdire vocem visa sum ante ædeis modò E
Mei Lampadisci serui. LA. non surda est hera.
Rectè audiuisti. PH. quid agis hìc? LA. quod gaudeas.
PH. Quid est? LA. hinc ex hisce ædibus paulò prius,
Vidi exeuntem mulierem. PH. illam, quæ meam
Gnatam sustulerat? LA. rem tenes. PH. quid postea?
LA. Dico ei quo pacto eam ab Hippodromo viderim,
Herilem filiam nostram sustollere.
PH. Extimuit tum illa? ME. iam horret corpus, cor salit,
Nam mihi ab hippodromo memini afferri paruulam

Puellam,

A Puellam, eámque me mihi supponere.
PH. Age perge quæso, animus meus audire expetit,
Vt res gesta sit. ME. vtinam exaudire non queas.
LA. Pergo. puellam his colloquor dictis: istæc anus,
Fortuitò inuentam, nosse deseras, vocat.
Nam illæc tibi nutrix est, ne matrem censeas,
Ego te reduco, & voco ad diuitias, vbi
Vt collocere in luculentam familiam.
Vnde tibi talenta magna viginti pater
Det dotis. non enim hîc vbi ex Tusco modo
Tute tibi indignè dotem quæras corpore.
B PH. An amabo meretrix illa est, quæ illam sustulit?
LA. Immò meretrix fuit. sed vt sit, de ea re eloquar.
Iam perducebam illam ad me suadela méa,
Anus ei amplexa est genua, plorans, obsecrans,
Ne deserat se, eam suam esse filiam,
Séque eam peperisse sanctè adiurabat mihi.
Istanc quam quæris, inquit, ego amicæ meæ
Dedi, quæ educaret eam pro filiola sua.
Et viuit, inquit. vbi ea est, inquam extempló.
PH. Seruate me Dei, obsecro. ME. at me perditis.
PH. Quò illam dedisset, exquisisse oportuit.
C LA. Quæsiui, & dixit meretrici Melænidi.
ME. Meum elocutus est nomen, interij, perij.
LA. Vbi locuta est, ego continuò anum interrogo,
Vbi habitat, inquam, duc ac demonstra mihi.
Auecta est, inquit, peregrè hinc habitatum. ME. obsipat
Aquulam. LA. quò auecta est, eò sequemur. siccine
Agis nugas? periisti, ni hercle hoc edisseris.
Instare vsque adeò donec se adiurat anus
Iam mihi monstrare. PH. at eam non missam oportuit.
LA. Seruatur, sed illæc se quandam aiebat mulierem
Suam beniuolentem conuenire etiam prius.
D Commune qua-cum id esset sibi negotium.
Et scio venturam. ME. me indicabit, & suas
Ad meas miserias addet. PH. fac me consciam.
Quid nunc vis facere me? LA. intrò abi, atque animo bono es.
Vir tuus si veniet, iube domi opperirier,
Ne in quæstione mihi sit, si quid eum velim.
Ego ad anum recurro rursum. PH. Lampadio obsecro,
Cura. LA. perfectum ego hoc dabo negotium.
PH. Deos, téque spero. LA. eosdem ego: vti abeas domum.
ME. Adolescens asta, atque audi. LA. men' mulier vocas?
ME. Te. LA. quid negotij est? nam occupatus sum ampliter.
E ME. Quis istic habitat? LA. Demipho dominus meus.
ME. Nempe istic est, qui Alcesimarcho filiam
Suam despondit in diuitias maxumas?
LA. Is ipsust. ME. eho tu, quam vos igitur filiam
Nunc quæritatis alteram? LA. ego dicam tibi,
Non ex vxore natam, vxoris filiam.
ME. Quid istuc est verbi? LA. ex priore muliere
Nata, inquam, meo hero filia est. ME. certè modò
Huius, quæ locuta est, quærere aiebas filiam.
LA. Huius ego quæro. ME. quo modo igitur obsecro,

Hæc est prior, quæ nupta nunc est? L A. conteris
Tu tua me oratione mulier quisquis es.
Medioxumam quam duxit vxorem, ex ea
Nata est hæc virgo, Alcesimarcho quæ datur,
Ea vxor diem obiit. scis? M E. teno istuc satis.
Sed ego illud quæro confragosum, quo modo
Prior posterior sit, posterior sit prior?
L A. Prius hanc compressit, quàm vxorem duxit domum.
Prius grauida facta est, priúsque peperit filiam.
Eam postquam peperit, iussit paruam proiici:
Ego proieci eam, alia mulier sustulit:
Ego inspectaui, herus hanc duxit pòst ibi.
Eam nunc puellam filiam eius quærimus.
Quid nunc supina sic iam cælum conspicis?
M E. I nunc iam istuc quo properabas, nihil moror.
Nunc intellexi. L A. diis hercle habeo gratiam:
Nam ni intellexes, nunquam credo amitteres.
M E. Nunc mihi bonæ necessum'st esse ingratiis,
Quanquam esse nolo, rem palàm esse intelligo.
Nunc egomet potius hanc inibo gratiam
Ab illis, quàm illæc indicet me: ibo domum
Atque ad parenteis redducam Silenium.

AVDIRE VOCEM VISA SVM, &c.] hoc principium mutuatus est, aut sumsit Terétius à Plauto, in Andr. actus 3. scena 2. QVOD GAVDEAS] ago id, propter quod gaudeas. PAVLLO PRIVS] paullò anté. ILLAM, QVAE MEAM GNATAM SVSTVL.?] illámne dicis mulierem, quæ meam filiam, Silenium, proiectam & humi iacentem, sustulerat, id est, ex humo seu ex terra sursum extulerat? AB HIPODROMO] hipodromus, spatium & curriculum in quo quadrigæ, seu equi curribus iuncti currunt. Ordo autem est, quo pacto eam viderim sustollere filiam nostram ab hipodromo, in quem scilicet fuerat puella proiecta atque exposita. EXTIMVIT TVM ILLA] extimuítne tum illa, cùm ista dicebas? IAM HORRET CORPVS, &c.] hic Melænis exauditis ex occulto quæ dicta sunt à Lampadisco de puella ab hipodromo sublata, sui facinoris sibi conscia, horrore perfunditur & trepidat. COR SALIT:] trepido, cor mihi palpitat ex metu ἡ καρδία πηδᾷ. VT RES GESTA SIT.] quo pacto res gesta sit. PERGO] pergo tibi narrare, quæ reliqua sunt. Præclarè autem totus hic locus à me restitutus est, non sine librorum nostrorum ope. PVELLAM HIS COLL. D.] puellam Gymnasium: quam Lampadiscus putabat esse Silenium. colloquor iunxit cum accusandi casu, non inusitaté. suprà in Amphit. *te volo, vxor, colloqui.* In Asinar. *Quem adeas, quem colloquatur, cuique irato supplicet.* FORTVITO INVENTAM] in voce *fortuitò* fit συνίζησις duarum vocalium u & i. vt fit triũ syllabarum duntaxat, vt & in proximo versu, infrà: *suam* vnius syllabæ est. NE MATREM CENSEAS] tibi hoc dico, ne eam matrem tuam esse existimes. EGO TE REDVCO] ego te ad tuos parenteis reduco, ego te domum tuam reduco. VT COLLOCERE IN LVCVL. F.] vt nubas viro diuiti & opulento. vel dic potiùs, vt à Melænide quam matrem tuam esse putas, & ab hac humili & obscura domo transferaris in luculentam, & potentem famil. videlicet tuam, & parentum tuorum. LVCVLENTAM] vel λιπαρὸν οἶκον, opulentam, vel claram, λαμπρὰν οἰκίαν. TALENTA MAGNA] talenta Attica. sed de talentis magnis alibi. DOTIS] talenta dotis. vel det talenta dotis nomine. NON ENIM HIC, VBI EX TVSC.] non enim hîc habitabis, vbi Lydarum & Tuscarum more, corpore tuo alienæ libidini exposito, quæstum facias, & dotem quæras. suprà in Curcul. *In Tusco vico, ibi sunt homines, qui ipsi sese venditant.* Herodot. lib. 1. narrat Lydorum filias, Lydi autẽ fineis Etruscos incoluerunt, & Tyrrheni à Lydis originem traxerunt) omneis esse meretrices, & corpore quæstum facere, hac ratione dotem sibi comparanteis, Herodoti verba sunt hæc: τοῦ δὲ Λυδῶν δήμου αἱ θυγατέρες πορνεύονται πᾶσαι, συλλέγουσαι σφίσι φερνάς. T. Liuius libro 2. Annalium. Tuscum vicum à Tuscis ait esse dictum, idémque Varro lib. 4. De lingua Latina. qua de re plura legere licet in commentariis Horatian. ad illum locum *Tusci turba impia vici.* lib. 2. sat. 3. INDIGNE] indecoré. Est enim indignum atque indecorum, te tali loco natam, ex corporis quæstu, & pudicitiæ iactura, dotem comparare. IMMO MERETRIX FVIT] immò fuit. nunc non est, quia anus est. SED VT SIT, DE EA RE EL.] sed quomodo res tota sese habeat, eloquar. AD ME] ad id, quod volebam, ad sententiam meam. SVADELA MEA] eloquentia mea, sermone meo ad persuadendum accommodato. Horat. epist. 6. lib. 1. *Ac bene nummatum decorat suadela, Venúsque.* ANVS EI AMPLEXA'ST GEN.] quod faciebant qui supplicabant. Virgil. Æneid. 3. *Dixerat: & genua amplexus, genibúsque volutans Hærebat,* &c. hac de re plura legere licebit, si quis volet, in commentariis Horatianis ad illum locum, *Deme supercilio nubem,* &c. epist. ad Lollium 2. lib. 1. SANCTE ADIVRABAT MIHI] sanctè iurabat. Ex hoc loco falsum esse colligitur, quod aiunt Grammatici quidam, in his Seruius, iurare tunc locum habere cùm aliquid promittimus nos facturos, aut confirmamus: adiurare verò, cùm negamus: vt Terent. in Hecyra, sanctè adiurat, *Non posse apud vos se Pamphilo absente perdurare.* SERVATE ME DEI, OBS.] ô dij, obsecro, seruate me. Deos implorat, Phanostrata anxia, inter spem & metum. Sperat enim se filiam amissam recuperaturam: metuit ne secus eueniat. AT ME PERDITIS] hæc dicuntur à Melænide, satis intelligente, facinus suum de filiæ suppositione esse patefactum, & Silenium suis propinquis esse reddendam. ET DIXIT MERETRICI MELAEN.] & dixit anus illa non nominata, se dedisse filiam tuam Melænidi. ANVM] lenam illam non nominatam, matrem Gymnasij habitam. VBI HABITAT?] Melænis. DVC,] duc me ad eam, aut domũ illius. OBSIPAT AQVVLAM] aliquãtum animi amissi mihi reddit. aliquantũ me reficit & recreat. tractum ab iis qui animo defectos, & pœnè exanimatos aqua adspersa recreant, & in integrum restituunt. suprà in Amphitr. *va misera mihi. Animo male'st. aquam velim: corrupta sum, atque absumta sum.* Idẽ Bacchid. *euax, adspersisti aquam. Benène vsque, valuit?* Idem in Mil. glor. *postquam abs te abit, animo male Factum'st huic repente misera.* P Y. *accurrite intrò, atque afferte aquam.* Insipare, inquit Festus, iniicere est. Idẽ docet sipare, esse iacere. vnde dissipat, inquit, disicit: & obsipat, obiicit: & insipat, iniicit.

A iniicit. Vtitur & Cato hoc verbo, non semel: & obsipare pullis escam, dicere solebant rustici, pro obijcere. Hæc autem loquitur Melænis ex occulto loco: neque cernitur à Lampadisco, & à Phanostrata, neque loquens auditur. INSTARE VSQ.} ego vsque eo instabam, seu instare cœpi, donec anus adiurauit se iam mihi monstraturam. AT EAM NON MISS. OP.} at non oportuit eam abs te dimissam. at non debuisti eam dimittere. SERVATVR} non est elapsa è manibus nostris. adhuc à nobis custoditur. adhuc sub custodia nostra est. SED ILLHAEC, &c.} in voce illhæc, seu illæc, vnum l. eliditur. SVAM BENEVOLENTEM} sibi beneuolam, seu suam amicam. *beneuolens*, hîc nomen substantiuū est. sic & alibi, vt suprà in Capt. *Omnium primùm salutem dicito matri, ac patri, Et cognatis, & si quem alium beneuolentem videris.* CONVENIRE} subintell. velle, vel potiùs *conuenire* positum pro conuenturam esse: vt suprà non longè, *monstrare* pro monstraturam. FAC ME CONSCIAM.} fac me participem omnium, quæ ex illa audies & cognosces. ANIMO BONO ES.} es, imperatiui modi est. NE IN QVAESTIONE MIHI SIT, &c.} ne mihi quærendus sit. sic sæpè loquitur, vt in Casina, *Sed tu caue in quæstione mihi sis.* In Pseud. *Sed vide sis, ne in quæstione sis, quando arcessam, mihi.* DEOSQ. TEQVE SPERO.} in dijs, & in te spem collocatam habeo, sic loquitur in Casina. *dijs sum fretus. deos sperauimus.* & in Mil. glor. *deos sperabo, téque postremò tamen.* EOSDEM EGO} ego in eisdem spem meam positam habeo. iisdem fretus sum. VTI ABEAS DOMVM} fac vti abeas domum. vel coniunge hæc cum superioribus hoc modo, ego in eisdem spes meas repositas habeo, ita vt secura, quod ad hanc rem attinet, domum abire possis. ADOLESCENS ADSTA} Nunc Melænis postquàm Phanostrata domum introiuit, emergit ex latebra; & se conspiciendam præbet Lampadisco, à quo antea non cernebatur. AMPLITER} multùm, valde. FILIAM SVAM, &c.} ex alia vxore susceptam, quæ hîc non nominatur. NON EX
B VXORE FIL. VX. FIL.} ænigma, quod sic declaratur. Demipho duas duxit vxores, vnam Lemniam, eámque priorem, quæ hîc non nominatur: alteram Sycioniam, Phanostratam, posteriorem: ex qua tamen antè compressa filiam susceperat, Silenium nomine: quæ proiecta fuerat, & nunc quæritatur. his cognitis, ænigma dissoluitur, ac declaratur. quæritat enim Lampadiscus filiam, natam ex Phanostrata, quæ tum non erat vxor, cùm à Demiphone grauida facta est: & ita quæritat filiam non ex vxore Demiphonis natam. rursum quæritant puellam, vxoris filiam, quia nunc Phanostrata, Demiphonis iusta vxor est. QVID ISTVC VERBI 'ST?} proinde ac si dicat, *αἰνίγματα* loqueris. EX PRIORE MVL.} ex priore vxore, Lemnia. Hæc enim fuit vxor Demiphonis prior: quamuis eam priorem grauidam non fecerit. vel dic ex priore muliere scilicet Phanostrata: quam priorem compressit Demipho; quamuis eam posteriorem vxorem duxerit. HVIVS QVAE LOCVTA 'ST.} Phanostratæ, quæ paullo antè tecum locuta est, &c. HVIVS EGO QVAERO.} al. huius ergo quæro. QVAE NVPTA NVNC EST.} cùm Lemnia demum vxore mortua, Demiphoni nupserit. QVISQVIS ES.} quæcumque es. MEDIOXVMAM, QVAM DVXIT VXOREM, &c.} ordo est, ex ea muliere quam Demipho medioxumam id est, mediam duxit vxorem, nata est hæc puella, quam despondit pater Alcesimarcho. Medioxuma autem, id est media, appellatur Lemnia illa mulier, quàm priore loco vxorem duxit, quia eam post compressam, à se Phanostratam, vxorem duxit. cogitandæ enim sunt hîc quodammodo ternæ nuptiæ: primæ, cùm Phanostratam nondum sibi nuptam compressit: alteræ, cùm Lemniam vxorem duxit: tertiæ,
C cùm Phanostratam, quam olim compresserat, vxorem duxit. Et Phanostrata quodammodo bis nupsisse intelligenda est, semel cùm à Demiphone ebrio, per Dionysia compressa est: iterum cùm iustis nuptiis cum eo coniuncta est. SED EGO ILLVD QVAERO CONFRAGOSVM, &c.} id est, sed ego illud ex te quæro, difficile, & asperum & impeditum. translatio est. sic translatè dixit in Menech. *conditiones tortas, confragosas.* Nam confragosus locus propriè dicitur, qui est inæqualis, salebrosus, scruposus, saxosus. PRIVS HANC COMPR.} hanc Phanostratam, &c. QVAM VXOREM D. D.} quam Lemniam illam mulierem, vxorem duxit domum. vxorem duxit domum, plena locutio. Nam interdum vox *domum* omittitur. PRIVS GRAVIDA F.} Phanostrata prius grauida facta est, quàm Lemnia vxor. ALIA MVLIER.} Lena illa multibiba, non nominata. HERVS Demipho. HANC.} Sicyoniam, Phanostratam postea vxorem duxit. EAM NVNC PVELLAM.} nunc eam puellam, quæ ex Phanostrata nata est, antequam Demiphoni nuberet, quærimus. QVID NVNC SVPINA, &c.} quid nunc sublatis in cœlum oculis, & corpore resupinato mirans & stupens? expressit gestum aliquid nouum, atque inopinatum mirantium. solent enim qui aliquid admirantur, & qui Deos precantur, oculos & interdum manus in cœlum tollere. Notauimus in commentariis Horatianis. SIC IAM COELVM CONSP.} nonnulli libri veteres habent, *sus iam cœlum consp.* fortasse non malè. sus enim & sussum, valet sursum. DIIS HERCLE HABEO GRA.} ironia est. NAM NI INTELLEXES.} nam nisi intellexisses, nunquam me dimisisses: sed me valde occupatum, & aliò properantem morata esses, & hîc retinuisses. INGRATIIS.} velim nolim, siue hoc mihi gratum sit siue ingratum. REM PALAM ESSE INTELL.} intelligo suppositionem partus, &c. quæ ad Silenij natales, ac propinquos pertinent, esse patefacta. NVNC EGOMET POTIVS HANC IN.} id est, ego ipsa potius bene merebor
D de Silenij parentibus, quàm patiar Lenam illam rem indicare: quo facto, nullam mihi Silenij parentes gratiā deberent.

MELAENIS, ALCESIMARCHVS, SILENIVM.

REm elocuta sum tibi omnem, sequere me mea Silenium:
Vt eorum quoiam esse oportet te, sis potius quàm mea.
Quanquam inuita tè carebo, animum ego inducam tamen,
Vt illud, quod tuam in rem bene conducat, consulam.
Nam hîc crepundia insunt, quibus-cum te illa olim ad me detulit,
Quæ mihi dedit, parentes te vt cognoscant faciliùs.
E Accipe hanc cistellam Halisca, agedum pulta illas foreis.
Dic me orare, vt aliquis intus prodeat. propera ocyus.
AL. Recipe me ad te mors, amicum & beneuolum. SI. mater mea,
Perimus miseræ. AL. vtrum hàc mi feriam, an ab læua latus?
ME. Quid tibi est? SI. Alcesimarchum non vides ferrum tenentē manu?
AL. Ecquid agis? remorare? lumen linque. SI. amabo accurrite,
Ne se interimat. AL. ô salute mea salus salubrior.
Tu nunc siue ego volo, seu nolo sola me vt viuam facis.
ME. Hau voluisti istuc seuerum facere? AL. nihil mecum tibi,

Mortuus tibi sum:hanc vt habeo,certum est non amittere. A
Nam hercle iam ad me agglutinandam totam decretum est dare.
Vbi estis serui?occludite ædeis pessulis,repagulis,
Vbi hanc ego tetulero intra limen. ME. abiit,abstulit
Mulierem:ibo,persequar iam illum intrò,vt hæc ex me sciat:
Eadem sic possum tranquillum facere ex irato mihi.

REM ELOCVTA SVM T. OM.} intelligit ex his,quæ dicuntur in proscenio spectator,seu auditor, Melænidem intus Silenium edocuisse, ex quibus parentibus nata sit:non enim esse suam filiam. Itaque in hac fabulæ parte est *ἀναγνωρισμός*. VT EORVM QVOIAM.}vt tuorum parentum verorum sis filia potius, quàm mea: quæ non sum tua mater.ANIMVM IND. TAMEN ,&c.} ego tamen à me impetrabo vt te reddam tuis. ego tamen mihi persuadebo vt te reddam tuis.NAM HIC CREPVNDIA INS.} id est, nam in hac cistella crepundia insunt, ex quibus cognosceris Demiphonis,& Phanostratæ filia.A cistella autem,quæ paruam capsellam significat,dicta est hæc fabula: Cistellaria.Porrò crepundia,quæ alio nomine,vnius tamen originis crepitacula dicuntur,à crepando sunt appellata: Neque repugnat ea quæ scribit Plinius lib.xi.vbi narrat, semestrem locutum esse Crœsi filium in crepundiis. Ex quibus verbis putant quidam, crepundia idem valere quod cunas, sed falluntur. Non enim dicit Plinius, Crœsi filium in cunis esse locutum,sed eo tempore esse locutum,quo tempore crepundiis vtebatur,id est ætatula prima. Solebant autem veteres liberos amissos cùm ex aliis multis notis ac signis, tum etiam ex crepundiis agnoscere:quod Comici & Tragici poëtæ veritatis imitatores in fabulis adumbrare solet Ex quo illud M. Tullij in Bruto,*Nunc quoniam totum me non næuo aliquo,aut crepundijs,sed corpore omni videris velle cognoscere*,&c.PVLTA ILLAS FOREIS.} pulsa illas foreis.pultare dicebant veteres pro pulsare,vt mertare,pro mersare,& simil. INTVS PRODEAT.} domo foras prodeat. intus aduerbium significat,& quietem in loco,& motum ex loco ad locum.PROPERA OCYVS.}propera ocyus pultare,nonnulli libri habent, *properè ocyus*.non placet.RECIPE ME AD TE M.} hic Alcesimarchus inducitur eorum quæ acciderũt,ignarus, & sibi Silenio carendum esse existimans,sibi manus afferre, & mortem consciscere volens.quo spectaculo territæ Lena & Silenium,rem inceptam paullisper intermittunt,& prohibere ne se interimat,conantur.O mors igitur, inquit Alcesimarchus,recipe me ad te iamiam moriturum scilicet. VTRVM HAC MI FERIAM, &c.} vtrum hac parte dextra latus transfodiam,an læua?ECQVID AGIS.} Verba sunt Alcesimarchi,se ipsum increpantis & obiurgantis.quod cunctetur se ferro confodere.Ecquid agis?inquit,id est,nunquid agis,quod agis,non properas te occidere?REMORARE?} an cunctaris?an moraris?Sic Europa apud Horatium Oda 27.lib.3.*impudens orcum moror*.LVMEN LINQVE.}relinque lucem, id est,vitam,mórere.ACCVRRITE NE SE,&c.}implorat opem Ciuium,vt Alcesimarchum sibi vim inferre parantem, coerceant.SALVBRIOR.}*ὑπερθετικῶς*.hyperbol.quid enim salute salubrius esse potest? Iam salubre significationem habet *ὑγιεινόν*, vt cùm dicimus salubre cœlum,locum salubrem,cibum salubrem, quia ad valetudinem & salutem conferunt: vel quia in eis causa inest valetudinis & salutis.SOLA ME VT VIVAM, F.}sola me viuere facis:sola,vt ego viuam facis.ISTVC SEVERVM F.}istuc seuerum,id est,istuc triste,atrox,crudele,implacidum.Nonius,sic apud Lucret. *seuera pelage,seu pelagi*.lib 5 apud Virgilium lib.3 Georgicôn,*amnémque seuerum Cocyti metuet*. Sic idem Plautus in Trin. Neptunum seuerum,sæuum & auibus moribus dici.Dixit autem istuc seuerũ facere, pro, te interimere *κατ' εὐφημισμόν*. NIHIL MECVM T.}nihil mihi rei tecum est.Melænis.CERTVM EST NON AMITTERE.}decretum est,non dimittere è manibus Silenium. NAM HERCLE IAM AD ME AGGL. &c.}nam deliberatum est mihi, eam dare totam ad me agglutinandam,hoc est,eam totam ad me agglutinare: quod valet, eam totam mihi sic adiungere, vt tanquam agglutinata mihi adhærescat OCCLVDITE AEDIIS PESS. REP.}pessuli occluduntur fores intus, vt ex illo Terentij intelligere licet in Heautontim.*Anus quædam prodit. hæc vbi aperuit ostium. Continuò hic se coniecit intrò, ego consequor. Anus obdit foribus pessulum*. Idem in Eunucho, *& simul alia circumspecto,Satin' explorata sint. video esse, pessulum ostio obdo*. Suprà in Curcul.*Pessuli heus pessuli,vos saluto libens*.ad quem locum plura de pessulis. etiam repagulis occludebantur fores ab interiore parte,atque ea erant pessulis validiora & maiora. itaque iis claudebantur maiores ianuæ, maioresque fores,seu potius valuæ templorum,& magnarum ædium Mar. Tull.lib.4.Accus.*Postea conuulsis repagulis effractisque valuis*.Idem lib.5 *Vt earum rerum vi & auctoritate omnia repagula iuris,pudoris,& officij perfringeres*.Idem lib.3. de Nat. Deor. Ex quodam poëta tragico,fortasse Accio in Medæa,*Illo transuersa mente mihi hodie tradidit repagula, quibus ego iram omnem recludam atque illi perniciem dabo*.TETVLERO.}tetulero,pro,tulero antiqué.Cæcilius,hyperbol.*ærumnam pariter tetulisti meam*.Plautus in Mostell *quia septem menses sunt, cùm in hasce ædeis pedem Nemo intrò tetulit*. Idem in Menæchmis, *Conditiones tetuli tortas.confragosas*,&c.EADEM SIC POSSVM TRANQ. F.}eadem ratione,seu eadem opera possum eum lenire,& placare iratum.

ACTVS QVARTVS.

LAMPADISCVS seruus, PHANOSTRATA mulier. E

NVLLAM ego me vidisse credo magis anum excruciabilem,
Quàm illæc est, quæ dudum fassa'st mihi. quæ ne infitias eat?
Sed eccam heram video,sed quid hoc est,hæc quòd cistella hîc iacet
Cum crepundiis? nec quenquam conspicor alium in via?
Faciundum est puerile officium,conquiniscam ad cistulam.
PH. Quid agis Lampadio? LA. hæc cistella númmam hinc à nobis domo'st?

Nam

A Nam hinc ab ostio iacentem sustuli. PH. quid nuntias
Super anu? LA. scelestiorem in terra nullam esse alteram.
Omnia infitias ire ea quæ dudum confessa est mihi?
Nam hercle ego illam anum irridere me vt sinam? satius est mihi,
Quouis exitio interire. PH. di obsecro vostram fidem.
LA. Quid deos obsecras? PH. seruate nos. LA. quid est? PH. crepundia
Hæc sunt, quibuscum tu extulisti nostram filiolam ad necem.
LA. Sanáne es? PH. hæc sunt profectó. LA. pergin? PH. hæc sunt. LA. si mihi
Alia mulier istoc pacto dicat, dicam esse ebriam.
B PH. Non ecastor falsa memoro. nam obsecro vnde hæc gentium?
Aut quis deus obiecit hanc ante ostium nostrum? quasi
Dedita opera in tempore ipso, spes mihi sancta subuenit.

MAGIS ANVM EXCRVCIABILEM,} anum cruciatu digniorem. ... Licet etiam sic interpretari, magis excruciabilem, ..., quæ me magis excruciet. sed ego priore modo málo. QVAE DVDVM FASSA'ST. M.} quæ dudum confessa est mihi se puellam herilem sustulisse & Melænidi dedidisse. QVAENE INFITIAS EAT?} nónne est quouis cruciatu dignissima, quæ infitietur quod mihi fassa est? sic locus explicandus est, si cum interrogationis notá scribatur, vt videtur scribendus, propter particulam ne: verumtamen licet fortasse etiam sic explicare, vt ne, positum intelligamus ornatus causa, quo modo apud Horatium, non semel. Locum vnum indicabo. Sat. x. lib. I. *Oseri studiorum, quíne putetis Difficile, & mirum, Rhodio quod Pitholeonti Contigit.* ad quem locum plura. Omnino priore modo málo. ALIVM} præter me. FACIVNDVM EST PVERILE OFFICIVM.} cacandum. sit honos aurib. CONQVINISCAM AD CIST.} inclinibor, vt ventrem leuẽ, seu exonerem. sic Nonius in verbo conquinisco. vbi hunc versum profert & alterum ex Pseudolo: *Si conquiniscet istic, conquiniscito.* sic autem legendum apud Nonium, hoc loco corruptum. videtur autem hoc verbum tractum ex Græco verbo ... vnde verbum iunctum ... quod valet, corpore inflexo & incuruato venerari: vel ... vnde inquinare. Quidam, in his Auratus & Bosius existimant hoc verbum esse corruptum & apud Plautum & apud Nonium, & scribendum, *conclinis[c]am.* ab indicatiuo præsenti conclinisco. A NOBIS DOMO'ST?} pleonasmus. nam satis erat alterum. nunquid hæc cistella à nobis est? vel nunquid hæc cistella domó, id est à domo nostra est? IACENTEM SVSTVLI.} non potuit magis propriè dici. nam quæ iacent, propriè tolli, siue sustolli dicuntur, cùm è terra sumuntur, & feruntur. QVID NVNTIAS SVPER ANV?} Phanostrata nihil respõdet ad interrogatum de cistella, sed quærit de anu: quòd hæc cura magis illam sollicitabat, & quòd in eam curam intenta, minus ad cistellam animum attendebat. OMNIA INFITIAS IRE, QVAE, &c.} oratio præcisa, & in qua aliquid subintelligendum. qualis esse stomachantium, & indignantium sermo solet. ferendúmne est? verúmne est? omnia infitias ire, id est omnia infitiari. NAM HERCLE EGO ILLAM ANVM, &c.} Alter sermo præcisus, qui sic integer & plenus esset, Nam hercle ego itáne ignauus, & nequam sim, vt sinã illam anum me irridere? SATIVS EST MIHI QVOVIS, &c. optabilius est, seu melius est mihi quouis exitio perire. Sic Terent. Eun. *Mori me malim.* EXTVLISTI NOSTRAM FILIAM AD NECEM.} exposuisti & proiecisti, vt necari posset, si fortè ita caderet. ALIA MVLIER} alia, quàm tu, quæ mater es, & cui ea crepundia quibus cum filiam tuam exposui, nota esse credibile est. NON AECASTOR FALSA MEMORO} non falsa dico. quidam libri habent. Non æc. cassa memoro. D NAM OBSECRO, VNDE HAEC G.} ... *nam vnde*, pro vndenam. vnde gentium autem sic dictum, vt vbiq; gentium, vbiq. locorum, &c. HAEC} cistella. DEDITA OPERA} de industria. SPES MIHI SANCTA. S.} spes diua: spes, vt dea religiosè & sanctè nobis veneranda & colenda. Spem à Calatino Romæ fuisse consecratam, testatur M. Tull. lib. 2. de Legib.

HALISCA ancilla, LAMPADISCVS seruus, PHANOSTRATA mulier.

HA. NISI quid mihi opis
Di dant, disperij, neque vnde auxilium expetam, habeo.
Itaque petulantia mea me animi miseram habet:
Quæ in tergum meum ne veniat, malè formido:
Si hera mea sciat, tam socordem esse, quàm sum,
E Quámne in manibus tenui, atque accepi hîc ante ædeis
Cistellam: vbi ea sit, nescio? nisi, vt opinor,
Loca hæc circiter excidit mihi. mi homines,
Mi spectatores facite indicium, si quis
Vidit, si quis eam abstulerit, quísve
Sustulerit, & vtrum hàc, an illàc iter institerit.
Non sum inscitior, quæ hos rogem, aut quæ fatigem,
Qui semper malo muliebri sunt lubentes?
Nunc vestigia si quæ sunt, noscitabo.
Nam si nemo hàc præterijt, postquam intrò abij
Cistella hic iaceret. quid? hîc perijt opinor,
Actum est, ilicet. me infelicem & scelestam

Nulla'ſt, neque ego ſum vſquam.perdita perdidit me. A
Sed pergam vt cœpi tamen,quæritabo.
Nam & intus paueo,& foris formido,ita nunc
Vtrobique me metus agitat.illò ſunt homines miſerè
Miſeri,ille nunc lætus eſt,quiſquis eſt,qui illam habet.
Quæ neque illa illi quicquam vſui'ſt,mihi eſſe poteſt.
Sed memet moror,quum hoc ago ſocordius.
Haliſca hoc age,ad terram adſpice,& diſpice,
Oculis inueſtigans aſtutè augura. LA. hera.
PH. Hem, quid eſt? LA. hæc eſt. PH. quis? LAM. qoi hæc éxcidit ciſtella. B
Certè eccum locum ſignat,vbi ea éxcidit. PH. appâret.
HA. Sed is hàc iit,hàc ſocci video veſtigium
In puluere:perſequar hàc in hoc iam loco cum altero
Conſtitit.hîc meis turba oculis modò ſe obiecit.
Neque prorſum ij hàc:hîc ſtetit:hinc illuc exiit:hîc
Concilium fuit:ad duos attinet.hi qui ſunt?
Atat ſingulûm video veſtigium.ſed is hàc abiit,
Contemplabor.hinc huc iit,hinc nuſquam abiit.
Actam rem ago.quod periit,periit,meum corium,
Ciſtella,redeo intró. PH. Mulier mane,ſunt
Qui volunt te conuentam. HA. quis me reuocat? C
LA. Bona fœmina, & malus maſculus volunt te. HA. poſtremò ille
Plus qui vocat,ſcit quòd velit,quàm ego,quæ vocor,reuertor.
Ecquem vidiſti quærere hîc amabo,in hac regione
Ciſtellam cum crepundiis,quam ego hîc amiſi miſera?
Nam dudum vt accurrimus ad Alceſimarchum,ne ſuam vitam
Interimeret,tum mihi puto præ timore hîc excidiſſe
Ciſtellam. LAM. hæc mulier noſtra eſt. quin operam damus hera parumper?
HA. Diſperij miſera.quid ego heræ meæ dicam,quæ me opere tanto
Seruare iuſſit,qui ſuos Silenium parenteis D
Faciliùs poſſet noſcere?quæ heræ meæ ſuppoſita eſt parua:
Quam quædam meretrix ei dedit. LA. noſtram hæc rem fabulatur,
Hanc ſcire oportet filia tua vbi ſit,ſigna vt dicit.
HA. Nunc eam volt ſuæ matri & patri,quibus nata eſt,reddere vltrò,
Mi homo obſecro aliàs res geris:ego tibi meas res mando.
LA. Iſtuc ago,atque iſtic mihi cibus eſt,quod fabulare.
Sed inter rem iſtam agendam,heræ huic reſpondi quod rogabat.
Nunc ad te redeo.ſi quid eſt opus,dic,impera & tu.
Quid quæritabas? HA. mi homo,& mea mulier vos ſaluto.
PH. Et nos te.ſed quid quæritas? HA. veſtigium hîc requiro,
Quà aufugit quædam neſcio quò mihi. PH. quid id?quid id nam eſt? E
HA. Alienum quod damnum afferat,& mœrorem familiarem.
LA. Mala merx,hera,hæc,& callida eſt. PH. ecaſtor ita videtur.
LA. Imitatur nequam beſtiam,& damnificam. PH. quámnam amabo?
LA. Inuoluolum:quæ in pampini folio intorta,implicat ſe,
Itidem hæc exorditur ſibi intortam hîc orationem.
Quid quæritas? HA. ciſtellam,hic mihi,adoleſcens,euolauit.
LA. In caueam latam oportuit. HA. non edepol præda magna.
LA. Mirum quin grex venalium in ciſtella infuerit vna.
PH. Sine dicat. LAM. ſi dicat quidem. PH. age loquere tu quid ibi infuerit.

Crepundia

A HA. Crepundia vná. LA. est quidam homo qui illam ait se scire vbi sit.
HA. At pol ille à quadam muliere,si eam monstret,gratiam ineat.
LA. At sibi ille quidam volt dari mercedem. HA. at pol illa quædam,
Quæ illam cistellam perdidit,cuidam negat esse quod det.
LA. At enim ille quidam argentum expetit. HA. at nequicquam argentum expetit.
LA. At pol ille quidam,mulier,in nulla opera gratuita est.
PH. Commoda loquelam tuam.tibi nunc prodimus & confitemur
Cistellam habere. HA. at vos salus seruassit.vbi ea nunc est?
PH. Saluam eccam.sed ego rem meam magnam confabulari
Tecum volo:sociam te mihi adopto ad meam salutem.
HA. Quid istuc negotij est?aut quis es? PH. ego sum illius mater,
B Quæ hæc gestitauit. HA. hiccíne tu ergo habitas? PH. ariolare.
Sed quæso ambages mulier mitte,atque hoc age,
Eloquere:vnde hæc sunt tibi citò crepundia?
HA. Mea hæc herilis gestitauit filia.
LA. Mentiris.nam mea gestitauit,non tua.
PH. Ne obloquere. LA. taceo. PH. mulier perge dicere,
Vbi ea est,quæ gestitauit? HA. hîc in proximo.
PH. Istic quidam edepol mei habitat viri gener.
Adhinnire equulam possim ego hanc
Si detur sola soli.
C Nam ita mustulentus æstus nareis attigit
PH. Ne obloquere rursus perge porrò dicere.
Quot annos nata dicitur? HA. septem & decem.
PH. Mea est. LA. ea est,vt numerus annorum attulit.
HA. Quod quærebas,reperisti:iam quæro meam.
Pol hæ suas nactæ sunt,quæro tertiam.
PH. Quod quæritabam,filiam inuêni meam.
HA. AEquum est tenere,per fidem quod creditum est.
Ne bene merenti sit malo benignitas.
Nostra hæc alumna est tua profectò filia.
Et redditura hera est tibi tuam,& ea gratia
Domo profecta est:cæterùm ex ipsa obsecro
D Exquiritote,ego serua sum. PH. æquum postulas.
Illius ego istanc esse malo gratiam.
HA. Sed istanc cistellam te obsecro vt reddas mihi.
PH. Quid fit Lampadio? LA. quod tuum est, teneas tuum.
PH. At me huius miseret. LA. sic faciundum censeo.
PH. Da cistellam tu.& intrò abi cum istac simul.
LA. Tibi auscultabo.tene tu cistellam tibi.
Abeamus intró.sed quod nomen est tuæ
Dominæ? HA. Melænis. PH. i præ,iam ego te sequar.

E DISPERII} prorsus & planè,seu valde perij. disperire plus est,quàm perire,vt dispudet,distædet,dilaudo, & simil. plus sunt quàm pudet, tædet, laudo, &c. PETVLANTIA M.} petulentia dicta est à petendo, vt docet M. Tull. lib.4.de Rep.teste Nonio.petulentiam hîc accipio pro lasciuia,leuitate,inconstantia, & mobilitate hominis multas res vno eodémque tempore agentis,& indecorè gesticulantis. ME ANIMI MISERAM HABET} me ægritudine animi afficit.QVAE IN TERG. MEVM NE VEN.} quæ petulantia ne in tergum meum recidat & redundet, valde metuo, vel sic,valde metuo,ne mea petulantia causa sit cur virgæ in tergum meum sint petulantes,& lasciuæ.vel sic,miserè metuo,ne vt sum,& fui petulans, ita meum tergum virgis aut verberibus petatur, TAM SOCORDEM ESSE, Q. S.} me tam negligentem,tam incogitantem,seu,vt alibi loquitur,incogitabilem esse, quàm sum.QVAMNE IN MANIB. TENVI, ATQVE ACC.&c.videntur hæc legenda cum interrogatione,hac sententia,Egóne nescio,vbi ea cistella sit,quam ego in manib.tenui,& hîc ante ædeis ab hera mea accepi? Licet & interrogationis notam post vocem *cistellam* locare, hoc modo,Egóne cistellam,subintell.amisi,quam ego in manib.tenui,& hîc ante ædeis ab hera mea accepi? VBI EA SIT, NESCIO? NISI VT OPINOR, &c.} si nota interrogationis locetur post verbũ nescio, quo modo mihi videtur, iterandum erit idem verbum,hoc pacto,nescio,inquam:nisi mihi circiter hæc loca excidit.*Loca hæc circiter αἰνιγμα*.MI

HOMINES} vel *mi* pro *mei* positum: vel *mi* dandi casus est, & cohærere debet cum facite indicium: MI SPECTATO- A
RES. F. IND.} spectatores mihi indicate, &c. ITER INSTITERIT} iter ingressus sit. Sic dixit in Milite glor. *erro quam*
insistas viam. NON SVM INSCITIOR, QVAE, &c.} vel inscitior positum pro positiuo *inscita*, sensu plano, miniméque
obscuro: vel propriè hac sententia, nónne tanto inscitior, id est, stultior sum quàm fui scilicet, vel quam eram, quæ hos
rogem, aut obtundam, qui semper delectantur malo & incommodo muliebri. nostros autem libros veteres secutus
sum, qui omnes ad vnum habent inscitior, vt vulgati. Nam Camerarius edidit *scitior*. quod si quis probabit, *κατ' ἀντίφρασιν* erit
accipiendum, & scitior pro scita. AVT QVAE FATIGEM,} mea rogatione, mestique precib. scilicet. Horat. Oda 2. lib. 1.
prece qua fatigent Virgines sanctæ minus audientem Carmina Vestam? QVI SEMPER M. MVL. S. LIB.} qui semper malo
muliebri lætantur, seu delectantur? vel qui semper mulierib. in suis malis insultant? SI QVAE SVNT,} lego, *si qua sunt*.
NOSCITABO.} exquiram: cognoscere studebo eorum, qui hàc iter fecerunt, vestigia persequar. NAM SI NEMO HAC
PRAETERIIT, &c.} id est, nam si nemo hàc prætertisset, &c. ILICET.} sic in Amphitr. *Ilicet mandata heri perierunt vnà*
& Sosia. ad quem locum de hac voce plura. ME INFELICEM, ET SCEL.} O me infœlicem & sceleratam. NVLLA-
'ST.} cistella non est hic vlla. PERDITA PERDIDIT ME.} cistella perdita perdidit me. NAM ET INTVS PAVEO,
ET E. F.} id est, nam domi, seu à domo paueo, propterea quod mihi domi imminent verbera, & foris formido, quia
hic cistellam non reperio, quam amisi. ILLO SVNT HOMINES MISERI, &c.} homines miserabilem in modum mi-
seri sunt ob metum *illo*, nempe *metu*. hoc est, ob metum seu ex metu. QVAE NEQVE ILLA ILLI, &c.} quæ illi qui- B
dem vsui non est: mihi verò vsui esse potest. vel sic, quæ nulla in re, vel nulla ex parte illi vsui est, mihi vsui esse potest.
neque quidquam, id est, nec vlla ex parte: ne vlla quidem in re, *ἀδεία* pronomen *illa* autem, superuacaneum est. sed mu-
liebris sermo exprimitur. SOCORDIVS.} negligentiùs, remissiús. HOC AGE} se ipsa hortatur. hoc age, inquit, id est, in
hoc negotium tota incumbe: tota in hoc esto: tuam omnem curam, atque operã huc confer. AD TERRAM ADSPICE
ET DISPICE.} alludit ad auspicum & augurum morem: qui in cælum, seu cæli templa ad spectum conferebant: & ac-
curatè hanc & illam cœli partem contemplabantur. imitare inquit, augures & auspices: & vt illi ad cælum, ita tu ad
terram oculos adiice & contende: & omneis terræ parteis oculis collustra & circumspice. OCVLIS INVESTIGANS.}
sic habent quatuor è nostris libris manuscr. quos sequor. nam alij habent partim *inuestiges*, partim *inuestiga*, vt vulgati.
Iam verò oculis inuestigans propriè dictum est: valetque singula vestigia oculis diligenter collustrans, & hoc pacto
cistellam vestigiis omnibus exquirens. ASTVTE AVGVRA.} callidè, & attentè augurare. augurare autem, id est, mo-
re augurum omnia loca contemplare, atque oculis collustra. QVIS?} quæ? SOCCI VIDEO VEST.} rectè socci vesti-
gium non calcei. soccis enim vtebantur Comici actores. sic apud Terent. Heaut. *soccos detrahunt*. Horat. epist. ad Pison.
Hunc socci cepere pedem, &c. Idem paucis versibus pòst, *Indignatur item priuatis, ac prope socco Dignis carminibus narrari*
cena Thyestæ. Quin soccus videtur Græcorum fuisse proprius, vt & pallium. Cicero pro C. Rabirio Postumo, *Consularis*
homo soccos habuit, & pallium. IN HOC IAM LOCO CVM ALT. CONST.} ab hoc iam loco cepit ille prior cum alte- C
ro, seu cum altera consistere & congredi. In hoc loco scilicet, quem notat Halisca, Lampadiscus cum Phanostrata con-
sistere cœpit: idque cognoscit, seu coniicit Halisca ex vestigiis duorum hominum, seu quatuor pedum. TVRBA} con-
fusio, conturbatio. sic autem legendum, non vt à Camerario editum est, *turbo*. NEQVE PRORSVM IIT HAC.} neque
per hunc locum iit rectà, anteriorem partem versus. prorsum, id est, porrò versum: rectà. sic in Pseud. *Non prorsus, verùm*
ex transuerso cedit, quasi cancer solet. prorsus, rectus. ex quo oratio prorsa, quæ opponitur versæ. HIC CONCILIVM
FVIT.} hìc congressus fuit plurium, in hoc loco plures congressi sunt quid sit concilium propriè, & vnde dictum, docui-
mus in commentariis Lucret. Porrò autem in hoc loco, quem significat Halisca, congredi primùm cœperunt Lampa-
discus & Phanostrata. ATAT SINGVLVM VIDEO VEST.} singulùm, id est singulorum, alij singulum volunt esse nu-
meri singularis, accusandi casus, & dictum singulum pro vnumquodque *ἕκαστον*. Ego cum Prisciano puto *singulum* in nu-
mero singulari à veteribus non esse vsurpatum. ACTAM REM AGO} inanem operam sumo, prouerbij locum occupat.
Ortum autem est ab exceptione rei iudicatæ, & à iudiciorum more, qui talis est, vt res iudicata rescindi non possit. no-
tat Donatus ad illud *actum agam*. in Adelphis. QVOD PERIIT PERIIT MEVM C. CIST.} quod periit, non potest non
periisse: scilicet meum corium & cistella. meum corium, id est, mea pellis periit: quia virgis, aut loris conscindetur & la-
cerabitur, ob cistellam à me amissam, seu perditam vapulabo. Corium, *δέρμα* Græci. Non dissimulabo in libris vulg.
scriptum esse, *meum corium cum cistella*, &c. sed præpositionis *cum* nullum in nostris libris veteribus vestigium reperi. Bo- D
NA FOEM. ET MASC. bona fœmina, id est, fœmina quæ vno viro contenta est: fœmina maritata: matrona. bona au-
tem dicitur, quia differt à meretrice, quæ multis viris exposita est, quæque vt oppidum fortunatum, sine multis viris se-
se tueri non potest. Horat. epist. ad Lollium 2. *Vt matrona meretrici dispar erit, atque Discolor infido scurræ distabit amicus*.
per malum masculum autem, seruus Lampadiscus seu Lampadio significatur. maledicta communia in seruos hæc sunt:
nequam. fugitiuus, furcifer, mastigia, verbero, &c. Iam in his, *bona fœmina, malus masculus*, antithesis inest non inconcin-
na. VOLVNT TE.} volunt te conuenire, seu conueniam, vt supra. POSTR. ILLI, QVI PLVS QVI VOCAT, &c.}
ordo & sententia est, denique ille, qui me vocat, plus scit quid me velit, quàm ego quæ vocor. proinde ac si dicat: ab eo,
qui me vocat, hoc tantùm scio, me vocari, non quid me velit. ille autem plus scit, quid me velit, quàm ego. quare, vt
sciam quid me velit, mihi foras reuertendum est. REVERTOR} vt sciam, quid me velit, is, qui me vocat: reuertor fo-
ras, non eo domum. ECQVEM VIDISTI AVFERRE HIC AMABO, &c. sic legendum coniecit edendúmque curaui, à
trium codicum manuscr. scriptura. aliquantum corrupta. ad hanc coniecturam quasi manu ductus: qui habent, partim
querre, partim, *quere*, nam alij vel *quærere*, vel *querere* sine diphthongo habent. quæ lectio non videtur huic loco conue-
nire. Iam vulgata lectio *tollere* est illa quidem ad hunc locũ accommodata, sed nimis longè abest ab antiqua. *ecquem* au-
tem, hoc est, num aliquem? VT ACCVRRIMVS,} cùm accurrimus, &c. post hæc verba in libris vulgatis sequuntur hæc
deinceps, *capillo scisso. atque exscissatis auribus Tumultuantem*: quorum in libris veteribus nulla comparent vestigia. NE
VITAM SVAM INTER.} ne se vita priuaret. ne se interimeret. sic loquitur in Casina, *interimere ait velle Vitam*. NOSTRA E
EST.} ea est quam quærimus, ea est ex qua quod volumus, scire possimus. QVIN OPERAM DAM. H. P.}
ei audiendæ operam damus parumper? quin eam parumper audimus? QVI SVOS SII. PAREN. &c.} vt Sile-
nium facilius suos parenteis per hanc cistellam posset cognoscere? vel qui, id est, qua scilicet cistella, &c. NO-
STRAM H. R. FAB.} hæc mulier loquitur id, quod ad nos attinet, quódque nos scire valde nostra interest.
HANC SCIRE OPORTET. &c.} hæc scire debet filia tua, vbi sit, vt ex signis, quæ commemorat, coniicere licet. signa
vt dicit, id est. quomodo signa dicit: vel qualia sunt signa, quæ dicit. Iam *oportet*, videtur positum pro necesse est, cùm
oportere, sit officij: necesse esse, vt vox ipsa sonat necessitatis. QVIBVS NATA 'ST.} è quib. nata est. VLTRO.} *αὐτόματος*,
αὐτεπάγγελτος, αὐθαίρετος. non rogata, non arcessita. neque inuitata, vt reddat. deniq; vltrò, id est, priùs quàm rogetur aut
cogatur. aliud enim est spontè, aliud vltró. Nã spontè facere & inuitè facere, inter se opponuntur: vltrò facit vero, qui nõ
exspectat, dum rogetur, aut admoneatur, aut prouocetur, vt faciat. præterea *spontè* locum habet etiam in rebus inani-
mis, vt cùm dicimus corpora grauia sua sponte deorsum ferri: vltrò verò, tantùm in rebus animatis, atque adeò in his
quæ rationis sunt participes. ALIAS RES GERIS.} alias res agis, non attendis animum ad ea quæ loquor. hoc eò dicit
Halisca, quòd Lampadiscus nihil respondeat. TIBI MEAS RES MANDO.} res meas tibi curandas trado. quare sum-
mam diligentiam, ac fidem in meis rebus adhibere debes. ISTVC AGO:} ad istud quod loqueris animum ad-
uerto, attentè te audio. ATQVI ISTIC MIHI CIB. EST Q. P.} *ἡγεμών*, seu *ἡγεμονία*. Nam idem hîc dicit,
quod

A quod modò dixerat. quod fabulare, inquit, hoc est, quod loqueris, mihi cibus est, hoc est, sermonem tuum edo, seu de-
uoro. suprà in Aulularia, *Nimiùm libenter edi sermonem tuum.* SED INTER REM ISTAM AGE, &c.] sed interea dum
istam rem ago: & ad id quod loqueris, animum attendo, heræ huic meæ resp. &c. NVNC AD TE REDEO.] postquam
heræ meæ respondi. IMPERA ET TV] tu quoque mihi vicissim impera, postquam heræ satisfeci. QVA AVFVGIT
QVAEDAM] qua parte cistella aufugit mihi, nescio: quò, id est, qua parte cistella ab aliquo mihi nescio quem in locum
ablata est. QVID ID? &c.] quænã ea res est quã tibi aufugisse dicis? ALIENVM QVOD D. AFF. ET M. F.] res est quæ
damnum afferat alienum, id est, nobis quæ alienæ sumus: mœrorem familiarem, id est, familiaribus, & propinquis, vi-
delicet Silenij parentibus. MALA MERX, HERA, &c.] maledictum vsitatum in mulieres. Sic suprà in Casina, *Noui*
ego illas malas merces. Idem in Trucul. *Datum sibi esse dixit.* DIN. *O merces mala*, etiam in lenonem, in Pseud. *Illicine'st.*
PS. *illic est.* SY. *mala merx est.* Postremò & in ætatem, vt in Menæch. *vt ætas mala merx est ergo? Nam res plurimas pessi-*
mas, cùm aduenit, affert. Sed non est dissimulandum in nonnullis libris manuscr. reperi scriptum, *mala mens est.* NEQVAM
BEST. ET DAM] malam bestiam & damnosam. INVOLVOLVM] vermiculum, qui pampino inuoluitur, eúmque de-
pascitur, conuoluulum appellat Cato lib. de re Ru. cap. 95. CISTELLAM.] quærito, subintellige. HIC MIHI ADOL.
EVOL.] hoc loco, ô adolescens, cistella, quã quærito, mihi euolauit, id est, amissa est: seu ablata est, seu perijt. tralatio ab
auibus feris è custodia libera: aut alicunde aliunde euolantibus. Licet etiã ita legere, vt arbitratur Camerarius, *Cistella*
mihi hîc mi adolescẽs, euolauit. IN CAVEAM LATAM OPORTVIT.] quia dixerat Halisca, cistellã sibi euolasse, Lampadis-
B cus iocandi occasionẽ nactus respõdet, eam cistellã oportuisse in caueã esse coniectã, tanquam auem, ne euolare pos-
set. Itaq. malim hîc legi, *in caueã datam*, quam *in caueã latam*, vt habent omnes libri. Nã sic dicunt Latini, dare in caueã, vt
dare in custodiam, dare in catenas, & in vincula, & similia. Idem in Capt. *Nam si faxis te in caueam dabo.* à quibus nõ lon-
gè admodum absunt illa dare in ruborem, dare ad carnificinam, dare in cruciatum, dare ad mortem, dare ad terram,
dare ad casum, &c. Plauto nostro & aliis probatis scriptoribus vsitata. NON AED. PRAEDA M.] ædepol nõ fuit magna
præda in cistula. proinde acsi dicat, qui eã cistulã abstulit haud magnũ lucrum fecit: quia nõ magna in ea inerat præda.
MIRVM QVIN GREX VENAL. &c.] mirum gregem venalium in cistella nõ fuisse vnã. ironia est. mirum quin, id est,
mirum ꝙ non, sæpè vsurpat Plautus, & ferè per ironiam. in Amphitr. *Mirũ quin te aduersus dicat.* ad quem locum plura.
venaliũ autem, subintellige seruorum. sic Horat. Sat. 1 lib. 1. sermonum, *Vt si Reticulũ panis venalis inter onusto. Forte vehas*
humero, &c. sic & M. Tull. Orat. post reditum in senatu, *Cappadocẽ aliquẽ modo abreptũ de grege venaliũ diceres.* Idẽ in Pi-
sonem princip. *nemo quæritur, Syrũ nescio quem de grege nouitiorũ factum esse consule.* SI DICAT QVIDEM] si dicat, si nam
dicere. sed nihil dicit. CREPVNDIA VNA.] Nõnulli *vna* accipiunt, vt sit nomen generis neutri numeri multitudinis: vt
dicunt Latini vnæ litteræ. sed licet accipere, vt sit aduerbium, vt suprà, quod notaui. QVI ILLAM AIT SE SC. V. S.]
qui ait se scire, vbi illa sit: genus loquendi comicum, & à Græcis sumptum. AT POL ILLE A QVADAM M. &c.] At il-
le quidam, inquit Halisca quidam mulieri, id est, mihi, seu heræ meæ gratum faciat, seu de quadã muliere bene merea-
C tur, seu quandã mulierem sibi magno beneficio deuinciat, si eam cistellã ei mõstret: quid sit ab aliquo gratiã inire, suprà
diximus: & res nota est: sed cõsulimus linguæ Latinæ studiosis adolescẽtibus. ILLE QVIDAM] ὁ δεῖνα. AT NEC QVID-
QVAM, &c.] at frustra argentum expetit, nequidquã, & necquidquã, ἀδιαφόρως dicere licet. IN NVLLA OPERA GRA-
TVITA EST] id est, nullã operã gratuitã præbet. videtur legendũ. vt ea quã diximus, sentẽtia exprimatur, *in nulla re ope-*
ra gratuita est, atque ita, *opera gratuita*, erit septimi casus, vt cùm diximus, est acri ingenio, forti animo, forma liberali, &c.
Sed quia omnes libri manusc. sic habẽt, vt edidimus, nihil mutare ausim. & fortasse hæc recepta lectio ferri potest, si ita
eã explicemus, in nulla opera gratuita versatur, id est, nullã operã gratuitam sumit. COMMODA LOQVEL. TVAM] ora-
tionẽ tuã, inquit Phanostrata, Haliscæ accõmoda tu Lampadio: comodè cum Halisca loquere. Quidam sic distingunt,
cõmoda loquelã tuã tibi prod. & cõf. cistellã hab. vt *tuã* cohæreat cum *cistellã*. ego priorẽ distinctionẽ mâlo. ne hoc qui-
dem dissimulabo, nonnullos è libris nostris veterib. habere *cõmodo loquelã*. TIBI NVNC PROD.] tibi nunc mulier ape-
rimus, seu palàm prædicamus, & cõfitemur nos cistellã habere. *prodimus*, hoc loco valet aperimus ac declaramus, quod
erat antea occultum & obscurum. seu ꝙ antea celabamus, atq. occultabamus. AT VOS SALVS SERVAS.] at vos salus
seruarit. optantis & bene precantis sermo. REM MAGNAM.] rem magni ponderis ac momenti. SOCIAM TE MIHI
ADOPTO, &c.] id est, sociam te mihi adiungo, seu adhibeo, seu allego, seu assumo ad meam salutem. AVT QVIS ES?]
aut quæ es? HARIOLARE] tu hariolaris, tu rectè diuinas. AMBAGES MVL. MITTE] ambages, id est, sermones lõgos, &
à re de qua agitur, alienos. Horat Sat. v. lib 2. *Quando pauperiẽ missis ambagibus horres*, &c. Virg. lib. 2. Georg. *Non hîc te*
D *carmine ficto Atque per ambages, & longa exorsa tenebo.* ATQVE HOC AGE] atq. ad hoc, de quo tecum loquor, attende.
ELOQVERE, VNDE HAEC S. TIBI CITO CREP.] eloquere citò, vnde hæc sunt tibi crepundia. NAM MEA GEST.]
nam mea filia herilis gestitauit. mea filia herilis, id est, meæ heræ filia, vt suprá. GENER.] Alcesimarchus. ADHINNIRE
EQVVL. POSS. EGO HANC S. D. S. S.] hos versiculos duos repertos in vulg quorũ prior est dimeter iãbicus, integer,
alter imperfectus, & vno pede claudicans. quales sunt Anacreontis plerique. & tertiũ trimetrum integrum. quamuis in
manuscr. non compareant. tamen retinuimus, quod ad hunc locum maximè quadrare videbantur. Dictum autem est
adhinnire equulã dictum pro adhinnire ad equulã. Portò solent equi adhinnire, maximè libidine prurienteis, & ὀργῶντες.
Sic Cic. dixit Orat. in Pis sed translatè. *sic suos sensus voluptuarios, omnes incitauit: sic ad illius hanc orationem adhinniuit*, &c.
Licet autem etiam equilam legere. Nam testatur Nonius equilam & equulam dixisse veteres. Varro, *Nemo est tam ne-*
gligens, quin summa diligentia eligat asinũ. qui suã saliat equilã. Profert autem hos duos versiculos Prisc. lib 4. in extr. NAM
ITA MVSTVL. AESTVS N. ATT.] id est, calor enim quidam, seu odor quasi musto oblitus & madens, ad nareis meas
peruenit: allegoria est. Rectè autem *nareis attigit.* Nam equi equam prurientem odorati, ad eam adhinniunt. Ex quo
callidum illud Darij inuentum, natum: seu potiùs Oebaris equisonis, qui manu tractatis equæ cuiusdam membris ge-
nitalibus, & aliquanto pòst ad equi Dariani nareis admotis, odore illo equum ad hinnitum lacessiuit: & ita regnum Da-
rio conciliauit. OBLOQVERE RVRSVS, &c.] tu rursus Lampadio obloqueris, tu puella perge dicere, quod cœperas. VT
NVMERVS ANNORVM ATT.] vt numerus annorum conuenit: & quia conuenit. videtur tuam quodãmodo filiam attu-
E lisse. QVOD QVAEREBAS, REPERISTI: IAM QVAE ROM] hi versus valde sunt mutili ac laceri. Nos partim ex an-
tiquæ scripturæ vestigiis, & ex iis quæ antecedunt & quæ sequũtur, sic restituimus. Reperisti, inquit Halisca, id quod
quærebas. iam quæro meam, nempe cistellã POL. HAE S. REP. QVAERO T.] Pol. inquit Lãpadiscus, hæ mulieres suas
nactæ sunt filias & cistellas quæro tertiã scilicet puellã aliquam mihi. Locus est obscurus, & licentia iocóq seruili inqui-
natus. significatur enim turpis libido. ÆQVVM'ST TENERE, PER FID. Q. CR.] æquum est id, quod alicui creditum est,
ab eo, qui credidit, obtineri, ne benemerenti sua liberalitas seu beneficentia sit damnosa. significat Halisca Sileniũ, quę
suæ heræ fidei quodãmodo credita est. matri reddi debere. Quamuis enim Silenium re vera & propriè non fuit Melæ-
nidi credita, sed à lena ad eã delata: tamen quod alienũ nobis datur, & quolibet pacto ad nos peruenit. id reddere debe-
mus, proinde ac si nobis creditũ esset EA GR.] vt filiã tuam tibi redderet. ILLIVS, &c.] heræ tuæ. mâlo, inquit, heram
tuã nobis rem omnem aperire, & filiam meã mihi reddere, eiúsq. beneficio ipsa obligari, quàm tibi hoc debere. QVOD
TVVM'ST TEN. T.] censeo. vt cistellam quæ tua est, teneas, neque Haliscæ reddas. AT ME HVIVS MIS.] quæ ab hera
sua malè mulcabitur, nisi cistellam amissam repererit: vel, nisi cistellam, quam amisit, ei reddiderimus. I PRAE, IAM
EGO TE SEQVAR.] al. *te sequor.* Sic Terent. Andr. *i præ, sequar.* Idem in Eunu. *i præ, sequor.*

ACTVS QVINTVS. A

DEMIPHO senex, LAMPADIO seruus.

QVID hoc negotij est, quòd omnes homines fabulantur per viam,
Mihi esse filiam inuentam, & Lampadionem me in foro
Quæsiuisse aiunt? LA. here vnde is? DE. ex senatu. LA. gaudeo
Tibi mea opera liberorum esse amplius. DE. etenim non placet.
Nihil moror aliena mihi opera fieri plureis liberos. B
Sed quid istuc est? LA. propera intrò huc ad affinem tuum,
Filiam tuam iam cognosces. intus ibidem vxor tua est.
DE. Abi citò præuorti hoc certum'st rebus aliis omnibus.

FABVLANTVR] loquuntur. EX SENATV] ex curia. LIBERORVM ESSE AMPLIVS] amplius cum generandi casu, amplius liberorum, id est, plus liberorum. subintellige, quàm erat antea. NIHIL MOROR, ALIENA OP. MIHI F. PL.] id est, non curo, vel non probo, plureis mihi fieri liberos, & crescere numerum liberorum aliena opera. proinde ac si dicat, nolo mihi liberos alienos pro meis obtrudi. PRAEVORTI HOC CERTVM'ST, &c.] certum est hoc agere ante alias res omneis. certum hanc rem omnibus rebus anteponere. Cæsar lib. 7. comment: *Cæsar huic rei præuertendum existimauit.*

CATERVA. C

NE exspectetis spectatores, dum illi huc ad vos eant.
Nemo exibit, omnes intus conficient negotium.
Vbi id erit factum, ornamenta ponent. postidea loci
Qui deliquit, vapulabit: qui non deliquit, bibet.
Nunc quod ad vos spectatores reliquum relinquitur,
More maiorum date plausum postrema in comœdia.

NE EXSPECTETIS, &c.] ne, id est, vt ne, seu vt non, *ἵνα μή*. Iam Cateruam appellat, quem alibi gregem. ORNAMENTA PON.] ornamenta scenica deponent. POSTIDEA LOCI, &c. postea. POSTREMA IN COM.] in postrema parte comœdiæ. D

EPIDICVS.

E P I D I C V S.

DRAMATIS PERSONAE.

EPIDICVS	seruos.
THESPRIO	seruos.
STRATHIPPOCLES	adolescens.
CHERIBVLVS	adolescens.
APOECIDES	senex.
PERIPHANES	senex.
MILES.	FIDICINA.
MVLIER.	DANISTA.
VIRGO.	GREX.

ARGVMENTVM.

A 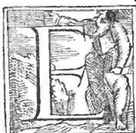MIT Fidicinam, filiam credens senex,
Persuasu serui, aliam qui conductitiam
Iterum pro amica ei subiecit, filio
Dat herili argentum. eo sororem destinat
Imprudens iuuenis. mox compressæ, ac militis,
Cognoscit opera sibi senex os sublitum,
Vt ille amicam, hæc quæritabat filiam
Sed inuenta gnata, seruolum emittit manu.

B FIDICINAM] quam olim amabat Strathippocles, Periphanis filius. FILIAM CREDENS s.] natam ex muliere Epidauria, quam Epidauri compresserat, natam: quæ capta fuerat ab hostibus. SENEX] Periphanes. PERSVASV SERVI] persuasu Epidici. ordo est, senex persuasu serui emit Fidicinam, filiam suam esse credens. ALIAM QVI COND.] qui seruus rursum aliam puellam conductitiam, pro ea, quam senex audierat esse filij sui amicam, substituit ac supposuit. Sed hoc pluribus verbis exponendum est. Cùm Strathippocles domum reuersus, virginem quandam sororem suam, quam ignorabat, quadraginta minis emisset, pecuniámq; à fæneratore sumpsisset: Epidicus ab eo rogatus, vt pecuniam alicunde expediret, quæ fæneratori numeraretur ac dissolueretur: pecuniam à sene per fallaciam abstulit, qua pecunia virgo illa emeretur, cùm seni persuasum esset ab Epidico, se puellam illam, pluris quàm emisset, reuendi turum, & præterea eadẽ opera filio suo spem ea puella potiẽdi præcisurum. Seruus autem puellam quidem illam emit, sed seni aliam fœminam in eius locum subdidit, Fidicinam conductitiam: illam adolescẽti tradidit, vt ea potiretur. qui statim vt eam adeptus est, sororem suam esse cognouit. FILIO DAT HERILI] Epidicus herili filio Strathippocli dat argentum, à sene Periphane acceptum. EO SORORE M DEST.] eo argento iuuenis Strathippocles sororem suam emit imprudens, hoc est, sororẽ suam esse nesciens. Destinare interdũ valet, emere, teste Nonio. COMPRESSAE] eius mulieris, quã Periphanes Epidauri cõpresserat. ET MILITIS,] qui amicã suam quærebat, eámq; apud senem esse audierat, vt erat: sed eam filiã suam esse existimabat. COGNOSCIT, OPERA, &c.] ordo est, senex cognoscit, opera eius mulieris, quæ Epidauri ab ipso cõpressa fuerat, filiámq; cõmunem quærebat, & opera militis, C qui amicam suam inuestigabat, os sibi esse ab Epidico sublitum, i. se ab Epidico esse delusum. VT ILLE AMICAM,] id est, cùm ille amicam suam quæreret: hæc mulier filiam suã. SED INVENTA GNATA, &c.] sed Periphanes filia sua inuenta, Epidicum manumittit.

EPIDICVS, THESPRIO, serui duo.

EP. HEVS adolescens. TH. quis properantẽ me prehẽdit pallio?
EP. Familiaris. TH. fateor, nam odio es nimiùm familiariter.
EP. Respice verò Thesprio. TH. oh, Epidicum ne ego conspicor?
EP. Certè oculis vteris. TH. salue. EP. dij dent quæ velis.
Venire saluom gaudeo. TH. quid cæterùm? EP. quod adeò assolet,

Cœna tibi dabitur. TH. spondeo. EP. quid? TH. me acceptuгum; si dabis. A

EP. Quid tu? agis vt velis? TH. exemplum adesse intelligo. EP. euge.
Corpulentior videre atque habitior. TH. huic gratia.

EP. Quam quidem, te iamdiu deperdidisse oportuit.

TH. Minus iam furtificus sum, quàm antehac. EP. quid ita? TH. rapio propalám.

EP. Di immortales infelicent, vt tu is gradibus grandibus.
Nam vt apud portum te conspexi, curriculo occœpi sequi:
Vix adipiscendi potestas modò fuit. TH. scurra es. EP. scio
Te esse quidem hominem militarem. TH. audacter quamuis dicito.

EP. Quid agis? perpetuon' valuisti? TH. varié. EP. qui variè valent, B
Caprigenum hominum non placet mihi, neque pantherinum genus.

TH. Quid tibi vis dicam, nisi quod est? EP. vt illa respondeas probé.
Quid herilis noster filius valet? TH. pugilicè atque athleticé.

EP. Voluptabilem mihi nuncium tuo aduentu attulisti: sed vbi
Estis? TH. adueni simul. EP. vbi is ergo est? nisi si in vidulo,
Aut si in mellina attulisti. TH. dij te perdant. EP. te volo
Percontari, operam mihi da, opera reddibitur tibi.

TH. Ius dicis. EP. me decet. TH. iam tu autem nobis præturam geris?

EP. Quem me dicis digniorem esse hominem hodie Athenis alterum?

TH. At enim vnū à prætura tua Epidice abest. EP. quidnam? TH. scies. C
Lictores duo, duo viminei fasces virgarum. EP. væ tibi.
Sed quid ais? TH. quid rogas? EP. vbi arma sunt Strathippocli?

TH. Pól illa ad hostes transfugerunt. EP. armáne. TH. atque quidem citó.

EP. Serióne dicis hæc tu? TH. seriò, inquam, hostes habent.

EP. Edepól facinus improbum. TH. at iam antè alij fecerunt idem,
Erit illi illa res honori. EP. qui? TH. quia antea aliis fuit.
Mulciber, credo, arma fecit, quæ habuit Strathippocles,
Trauolauerunt ad hostes. EP. tum ille prognatus Theti,
Sine perdat, alia apportabunt eij Nerei filiæ,
Id modo videndum est, vt materies suppetat scutariis,
Si in singulis stipendiis iis ad hostis exuuias dabit. D

TH. Supersede istis rebus iam. EP. tu ipse vbi lubet, finem face.

TH. Desiste percontarier. EP. eloquere, vbi ipse est Strathippocles?

TH. Est caussa, qua caussa simul mecum ire veritu'st. EP. quidnam id est?

TH. Patrem videre senem non volt etiam nunc. EP. quapropter? TH. scies.
Quia forma lepida & liberali, captiuam adolescentulam
De præda mercatu'st. EP. quid ego ex te audio? TH. hoc quod fabulor.

EP. Cur eam emit? TH. animi caussa. EP. quot illic homo animos habet?
Nam certò priusquam hinc ad legionem abiit domo,
Ipse mandauit mihi, ab lenone quædam vt fidicina,
Quam amabat, emeretur sibi: id ei impetratum reddidi.

TH. Vtcunque in alto ventus est, Epidice, exin' velum vortitur. E

EP. Væ misero mihi, malè perdidit me. TH. quidnam istuc? quid est?

EP. Quid? istāc, quā emit, quanti eā emit? TH. vili. EP. haud istuc te rogo.

TH. Redde igitur. EP. quot minis emit? TH. tot, quadraginta minis.
Id adeò argentum ab Danista, apud Thebas sumsit fænore,
In dies mináſque argenti singulas, nummis. EP. papæ.

TH. Et is Danista aduenit vnà cum eo, qui argentum petit.

EP. Di immortales, vt ego interij basilicé? TH. quid iam, aut quid est
Epidice? EP. perdidit me. TH. quis? EP. ille qui perdidit arma.
TH. nam

Quid

A Quid ita? EP. quia cotidie ipſe ad me ab legione epiſtolas
Mittebat:ſed taceam optumum eſt.plus ſcire ſatius eſt, quàm loqui
Seruum hominem.ea ſapientia eſt. TH. neſcio edepol quid tu timidus es.
Trepidas Epidice,ita ex voltu tuo videre te commeruiſſe,
Hinc me abſente in te aliquid mali. EP. potin' vti moleſtúſne ſies?
TH. Abeo. EP. aſta, abire hinc non ſinam. TH. quid nunc me retines?
EP. Amátne iſtam,quam emit de præda? TH. rogas? deperit.
EP. Degetur corium de tergo meo. TH. plúſque amat, quàm te vmquam amauit.
EP. Iuppiter te perduit. TH. mitte nunc iam me.nam ille me ad vos ire vetuit domum,
B Venire ad Chæribulum iuſſit huc in proximum.ibi manere iuſſit,
Eò venturus eſt ipſe. EP. quid ita? TH. dicam,quia patrem
Prius ſe conuenire non volt,neque conſpicari,quàm id argentum
Quod debetur pro illa, dinumerauerit. EP. heu ædepol res turbulenta eſt.
TH. Mitte me vt eam nunc iam. EP. hæccine vbi ſcibit ſenex?puppis
Pereunda eſt probé. TH. quid iſtuc ad me attinet, quo tu intereas modo?
EP. Quia perire ſolus nolo,te cupio perire mecum,
Beneuolentem cum beneuolente. TH. abi in malam rem maximam à me
C Cum iſtac conditione. EP. i ſanè,ſi quid feſtinas magis.
TH. Nunquam hominem quenquam conueni,vnde abierim lubentius.
EP. Illic hinc abiit,ſolus nunc es: quo in loco hæc res ſit,vides
Epidice:niſi quid tibi in tete auxilij eſt,abſumtus es.
Tantæ in te impendent ruinæ,niſi ſuffulcis,firmiter,
Non potes ſubſiſtere.itaque in te irruunt montes mali.
Neque ego nunc,quomodo me expeditum ex impedito faciam,
Conſilium placet. ego miſer perpuli meis dolis ſenem,
Vt cenſeret ſuam ſeſe emere filiam.is ſuo filio
Fidicinam emit,quam ipſe amat,quam abiens mandauit mihi.
D Is ſibi nunc alteram ab legione abduxit animi
Cauſſa. corium perdidi, nam iam vbi ſenex ſenſerit
Sibi data eſſe verba, virgis dorſum deſpoliet meum.
At enim tu præcaue.nihil eſt iſtuc.planè hoc corruptum'ſt caput.
Nequam homo es Epidice,qui tibi libido'ſt malè loqui?
Quia tute tete deſeris.quid faciam?men' tu rogas?
Tu quidem antehac aliis ſolebas dare conſilia mutua.
Quid?quid?aliquid reperiundum eſt.ſed ego ceſſo ire obuiam
Adoleſcenti,vt,quid negotij ſit,ſciam?atque ipſe illic eſt.
Triſtis eſt.cum Chæribulo incedit æquali ſuo.
Huc concedam,orationem vnde horum placidè perſequar.

E HEVS ADOLESCENS,&c.] Theſprionem ſeruum vnà cum Strathippocle è militia reuerſum, & ab illo præmiſſum properantem reuocat Epidicus item ſeruus. FATEOR NAM ODIO ES N. F.] fateor, te, quiſquis ſis, eſſe familiarem.nam odioſus es nimium familiariter. id eſt, nimis familiarem in morem. ſolent autem familiares, & noti liberiùs & licentiùs omnia inter ſe & dicere & facere,quàm alieni & ignoti. Terent. in And. *Reiecit ſe in eum flens quàm familiariter.* RESPICE VERO] retro adſpice,ſuprà in Capt. *Reſpice.* ERG. *fortuna quod tibi nec faciet,nec facit,hoc me iubes?* ad quem locum plura. CERTE OCVLIS VTERIS.] id eſt,certè me conſpicaris,ſeu conſpicis. oculi ad cernendũ nati,aut à natura dati ſunt.Itaque qui in cernendo non fallitur,certè oculis vtitur. DII DENT QVAE VELIS] bene precantis ſermo.ſubintelligendum,*tibi*. VENIRE SALVOM G.] ſubintellige te.ſermo peregrè redeunteis ſaluos ſalutantium, eíſque gratulantiũ. QVID CETERVM? τί λοιπόν: quid alioquin, ſeu ceteroquin habes,quod dicas? quid, quod ad cetera attinet,dicis? QVOD ADEO ASS. CENA T. D.] dico,quod adeò peregrè aduenientibus dici & promitti ſolet,cena dabitur. ſolebat autem cena dari & peregrinis in vrbem venientibus, & ciuibus longo interuallo peregrè aduenientibus ab amicis, & familiaribus & propinquis. Eò referendum eſt illud quod eſt in Curculione. *ſalue ſaluos cùm aduenis,In Epidaurum. hîc hodie apud me nunquam delinges ſalem.* MIL. *bene vocas.* Et illud in Bacchid. infrà, *Venire tu me gaudes.ego credo tibi,hoſpitium & cenam pollicere,vt conuenit,peregrè aduenienti.ego autem venturũ annuo.* SPONDEO] ſpon-

deo me ad cenam venturum. QVID?] quid spondes? hoc ita quærit Epidicus, quia non addiderat, quid se facturum sponderet. ME ACCEPTVRVM.] cenam. AGIS VT VELIS?] id est, tuámne rem bene geris? omniáne tibi ex ánimi tui sententia procedunt? sic loquuntur & Latini & Græci, ago, seu rem meam gero, vt volo, πράττω ὡς θέλω. Demosthen. κατ' Ἀλεξάνδρου, πολλὰ γὰρ ὑμῶν ἕκαστος οὐχ ὡς βούλεται, πράττει: id est, multa, seu in multis enim, vnusquisque vestrûm non vt velit, agit. Lysias oratione κατὰ Φίλωνος, καὶ γὰρ ὅστις εὐτυχοῦντας ὁρῶν ὑμᾶς ἐτόλμα προδιδόναι, τί ποτε ὡς μὴ εὐτυχήσαιμεν, πράξειεν ἄν; id est, nam qui nos rebus secundis florenteis videns, prodere audebat, quid in nos, non vt vellemus, agenteis, fecisset? Theocrit. εἰδ. ιδ. Πράσσομες οὐχ ὡς λῷστα, Θυώνιχε. Non displicet mihi tamen Camerarij coniectura, qui putat legendum, *quid tu agis? vt vales?* EXEMPLVM ADESSE INTELLIGO] non est, quod tibi verbis demonstrem, aut declarem, quomodo res meas gerã, aut vt valeam: cùm ex habitu nitore totius corporis satis id cognoscere queas. exemplum tibi præsto est, vnde videas & scias quod quæris, nempe ego tibi exemplo sum, quem præsentem vides. CORPVLENTIOR VIDERE, ATQVE HABITIOR] sic legendum libris omnibus inuitis, & veritate ipsa hanc lectionem postulante, & Donato indicante ad Terentij in Eun. *Qui color, nitor, vestitus? quæ habitudo est corporis?* profert enim hunc locum ita vt edidi, sine vlla varietate. vtitur eodem nomine & Terent. ibidem aliquanto post illum locum, *si qua est habitior paulo, pugilem esse aiunt: deducunt cibum*, &c. HVIC GRATIA.] huic manui scilicet, habenda est gratia: qua manu ego furari soleo. huic δεικτικῶς. manum enim ostendit, cùm hoc loquitur. QVAM QVIDEM, &c.] manum. FVRTIFICVS] fur: furtorum effector. furtificus à fure, hoc differt, quod fur habitu ipso intelligitur. furtificus facto & actione. RAPIO PROPALAM] iocus παρὰ προσδοκίαν. furtum clandestinum factum est. Itaque à furuo dictum esse volunt nonnulli grammatici veteres, in his Nonius. TE INFOELICITENT,] te infœlicem reddant. VT TVIS GRAD. G.] quàm grandibus ingrederis gradibus? CVRRICVLO] cursim, celeriter currendo. Terent. Heautont. *curriculo percurre*, vbi curriculò, vt hic, aduerbium est. ADIPISCENDI] assequẽdi, apprehendẽdi. SCVRRA ES] vrbanus homo es, & idcirco mollis, delicatus, atque ignauus. non es, vt ego militaris, sed vrbanus, & vrbanis delicijs, & vrbano otio fractus. Scurram Verrius vult esse dictum à sequendo, quòd honoris gratia sequantur. sed hoc loco perspicuè pro vrbano, accipiendum est. quod & Adr. Turneb. probat Aduersariorum lib. 19. cap. 13. SCIO TE ESSE Q. H. M.] vel ex hoc loco intelligere licet scurram suprà positum esse pro vrbano. nam scurræ opponit militarem. At militaris vrbano opponitur. Scurra igitur & vrbanus idem valent hoc loco. AVDACTER QVAMVIS DICITO.] quantumuis audacter dicito. proinde ac si dicat, licet tibi audacter dicere, cùm verum dicas. VARIE] nunc bene, nunc malè, sed variè aliter accipit Epidicus, vt per responsionem suam significat. Quid sit *varium* autem, M. Tullius docet lib. 1 de Finib. *Varietas Latinum nomen est: idque propriè quidem in disparibus coloribus dicitur: sed transfertur in multa disparia. varium poema, varia oratio, varij mores, varia fortuna*, &c. dicuntur etiam varia corpora, quæ vibicibus, & plagis seu verberibus cruentis cæsa sunt. sic in Pseud. *Ita ego vestra latera loris faciam, vt valide varia sint.* CAPRIGENVM HOMINVM, &c.] genus hominum caprigenum, hoc est ex caprarum genere, quæ sunt ferè varij coloris, vt & Pantheræ. VT ILLA RESPONDEAS PROBE] sic habent nostri codices manuscripti à vulgatis non dissentientes: sententia autem hæc est, volo vt illa respõdeas probè, quæ rogabo. Camerarius sic edidit, *vt ille responde.* TH. *probé.* EP. *quid*, &c. Cuius scripturæ obscurior sententia est. PVGILICE, ATQVE ATHLETICE] hoc est, validè & robustè. Nam pugiles & athletæ, validis & robustis corporibus sint oporter. sic in Bacchid. *Bonóne vsque valuit.* CH. *Pancraticè atque athleticé.* VOLVPTAB. MIHI N.] nuntium mihi iucundum, & voluptatis plenum attulisti tuo aduentu. notandum nomen in *bilis* à nomine *voluptas* non à verbo vllo ductum, nam non potest à verbo nasci, nisi à voluptando: quod Latinis non est in vsu, quod sciam. sic enim factum & fictum est, vt à lætando, lætabilis. Nuntius autem perspicuè hìc rem, quæ nuntiatur, significat. At negant hoc Ludimagistri isti, & scioli, qui nuntium in neutro genere dici volunt pro re nuntiata contra vsum omnium bene Latinè loquentium. Sed valeant isti indocti peruicaces, qui neque vnquam quidquam recti didicerunt, & quæ didicerunt, dediscere neque possunt neque volunt. NISI SI IN VIDVLO, &c.] nisi fortè in mantica scortea eum attulisti. idem in Menæchm. *periculum.* MES. *eccum hunc in vidulo saluum fero.* IN MELLINA] mellinam putat hic esse Adr. Turnebus lagenam mellinæ. Est autem mellina potionis genus ex melle confectum. Alij mellinam volunt esse melis pellem. Est autem melis animal cinericij coloris. Atque hoc pacto melina scribendum sit cum vnico l, quod verius arbitror. Alij per melinam hic significari volunt vestimenti genus scenicum, quo vtebãtur peregrè venientes: erátque coloris medij inter candidum & fuscum. OPERAM MIHI DA] audi me, aureis attentas mihi præbe. OPERA REDDIBITVR TIBI] opera tibi reddetur, id est, vicissim te attentè audiam. reddibitur, antiquè dictum. sic suprà reddibo pro reddam, in Casina, *Nunquam edepol ieiunium ieiunum'st æquè atque ego ruri reddibo te.* IVS DICIS] tanquam prætor aliquis. Nam prætoris est ius dicere. lib. 1. Digest. tit. 1. iurisdict. *Ius dicentis officium latissimum est*, &c. PRAETVRAM GERIS] est enim prætoris ius dicere, vt diximus. quamquam enim non me præterit hanc esse palliatam, & per prætorem significare eum, quem Græci dicunt ἄρχοντα: nihil obstat tamen, quominus etiam ad prætorem populi Romani hæc accommodari possint: id quod declarant ea quæ sequuntur de fascibus. Præterea quamuis hæ comœdiæ sint palliatæ, tamen propter spectatores multa dicuntur, quæ ad consuetudinem Romanam, résque Romanas pertinent. LICTORES DVO, DVO VIM. F.] alludit ad lictores, qui prætores antecedebant, & fasceis virgarum, qui eisdem præferebantur. Hoc autem intererat, quod ad fasceis & lictores attinet, inter Prætores & Consules, quòd Prætoribus, sex lictores cum totidem securibus, ac fascibus apparebant: Consulibus verò duodecim. DVO VIMINEI FASCES] duo fasces viminum, quibus cædaris: vimen dictum à viendo indidem vietores. SED QVID AIS?] sermo hominis aliquid noui dicere parantis & cogitantis. VBI ARMA SVNT STRAT. HIPP.] quærit hoc Epidicus à Thesprione, quia Thesprio erat Strathippoclis armiger: vt in Casina, Chalinus est armiger Euthynici. STRATHIPPOCLI?] genitiuus antiquus, pro Strathippoclis. qua de re plura in notis Ciceronianis. TRANSFVGERVNT.] translatio ab iis, qui ad hosteis transfugerunt. videtur tacitè significare Strathippoclem quoque ipsum vnà cum armis in hostium potestatem venisse: vel potius Strathippoclem, abiectis armis, fuga saluti suæ consuluisse, atque ita eius arma in hostium potestatem peruenisse. FACINVS IMPROB.] vno verbo dixisset flagitium. Nam flagitium militare est arma abiicere, & hosti tradere. improbum autem id est, improbi hominis & ignaui. vel facinus improbum, id est, facinus nequam & malum: κακόν. AT IAM ANTE ALII FECERVNT IDEM] Defensio hominibus maleficis vsitata. Sic enim se defendere solent: fecerunt alij. Sed præclarè Demosthenes in oratione κατὰ Ἀνδροτίωνος, ostendit talem defensionem esse inanem his verbis, οὐχ ὅτι πολλάκις ἡμάρτηται δήπου, ποιητέον διὰ τοῦτ' ἐξαμαρτάνειν ἔτι καὶ νῦν, ἀλλὰ τοὐναντίον ἀρκτέον ὡς ὁ νόμος κελεύει τὰ τοιαῦτα ποιεῖν ἀναγκάζειν ἀπὸ σοῦ πρώτου. σὺ δὲ μὴ λέγε ὡς γέγονε τοῦτο πολλάκις, ἀλλ' ὡς οὕτω προσήκει γίγνεσθαι. οὐ γὰρ εἴ τι πώποτε μὴ κατὰ τοὺς νόμους ἐπράχθη, σὺ δὲ τοῦτ' ἐμιμήσω, διὰ τοῦτ' ἀποφύγοις ἂν δικαίως: ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ἁλοίης. ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἐκείνων ἑάλω, σὺ τάδ' οὐκ ἂν ἔγραψας, οὕτως, ἂν σὺ νῦν δίκην δῷς, ἄλλος οὐ γράψει. id est, non quod sæpenumero vtique antea peccatum est, propterea etiam nunc peccandum est, sed contra initium necessitas imponendæ hominibus, vt talia faciant, qualia iubet lex capere oportet à te primo. Tu autem noli dicere ita sæpenumero factitatum esse, sed ita fieri conuenire. Non enim si quid aliquando non consentaneum legibus actum est, & tu hoc imitatus es, idcirco iustè, ac meritò absolui debeas. sed multo magis cõdemnari. quemadmodũ .n. si quis damnatus esset, tu hoc plebiscitũ non scripsisses: ita si tu nũc damnatus fueris, alius nõ scribet. Ponit eandẽ sententiã & quidẽ iisdem verbis in oratione κατὰ Τιμοκράτους. & præterea in oratione κατὰ Μειδίου, aliis verbis: quæ quamuis nõ sint tã

aptè

A aptè, atque vt ita dicam, rotundè conclusa, neque tam concinnis numeris vincta, quàm superiora, tamen adscribam. Sic igitur ille, τίς γὰρ οὐκ οἶδεν ὑμῶν τὸ μὲν πολλὰ τοιαῦτα γίγνεσθαι, τὸ μὴ κολάζεσθαι τοὺς ἐξαμαρτάνοντας αἴτιον ὄν· τὸ δὲ μηδένα ὑβρίζειν τὸ λοιπὸν, τὸ δίκην τὸν ἀεὶ ληφθέντα μὴ συγγνώμης, διδόναι, μόνον αἴτιον ἂν γένοιτο; εἰ μὲν τοίνυν ἀποτρέψαι συμφέρει τοὺς ἄλλους, τοῦτον καὶ διὰ ταῦτα κολαστέον, καὶ μᾶλλόν γε, ὅσῳ περ ἂν ᾖ πλείω καὶ μείζω εἶναι δοκῇ· καὶ τοῦτον, καὶ πάντας ἐατέον. id est, Quis enim vestrûm nescit, quod ij, qui peccant, supplici non afficiantur, causam esse, quamobrem talia multa facinora admittantur? si autem qui in facinore deprehensus sit, damnetur semper, & supplicio afficiatur, hanc solam causam futuram, quamobrem nemo in potestatem cuiquam contumeliam faciat? Si alios igitur à talibus factis deterrere vtile est reipublicæ hunc etiam propter illa superiora, ac præterita castigare, & pœna afficere oportet, atque adeo tanto magis, quanto sint & plura & maiora: sin autem ad similiter peccandum acuere atque incitare expedit: & istum, & omneis nullos facere debetis. Eandem sententiam & Isocrates his verbis persecutus est in Busiride, οὐ γὰρ ἀπολύεις αὐτὸν τῶν ἁμαρτιῶν, ἀλλ' ἀποφαίνεις ὡς καὶ τῶν ἄλλων τινὲς ταὐτὰ πεπράχασι, ῥᾳδίαν ἀφορμὴν εὑρίσκων τοῖς ἁμαρτάνουσιν. εἰ γὰρ τῶν μὲν ἀδικημάτων, οὐ ῥᾴδιον εὑρεῖν ὃ μήπω τυγχάνει γεγενημένον, τοὺς δ' ἐφ' ἑκάστῳ τῶν ἁλισκομένων μηδὲν ἡγοίμεθα δεινὸν ποιεῖν, ὅτ' ἂν ἕτεροι ταὐτὰ φαίνωνται διαπεπραγμένοι, πῶς οὐχὶ καὶ τὰς ἀπολογίας ἅπασι ῥᾳδίας ποιήσομεν, καὶ τοῖς βουλομένοις εἶναι πονηροῖς πολλὴν ἐξουσίαν καταστήσομεν; id est, non enim eum peccarorum culpa liberas, sed ais nonnullos quoque alios eadem fecisse, profugium iis, qui peccant nequissimum ac dissolutissimum reperiens. Nam si iniustè factum, quod nondum ab aliquo sit admissum, repetire difficile est: eos autem, qui in vno quoque eorum deprehenduntur, nihil, quod grauiter ferendum sit, committere putamus, vbi alij eadem commisisse reperiantur: quid aliud assequimur, nisi vt & defensiones peccatorum omnibus facileis reddamus,

B & magnam licentiam peccandi iis, qui improbi esse velint, præbeamus? hanc eandem sic tractauit M. Tullius lib. Accusat. 3. *Quid igitur dicet? fecisse alios? quid est hoc? vtrum criminis defensio, an comitatus exsilio quæritur? Tu in hac republica, atque in hac hominum libidine, & vt adhuc habuit se status iudiciorum, etiam licentia non ex iure, non ex æquitate, non ex lege, non ex eo quod licuerit, sed ex eo, quod aliquis fecerit id quod reprehenditur, rectè factum esse defendes? fecerunt aliqui alij, quid alia quàm multa?* &c. sequitur aliquot versibus post, *vt ego assentiar orationi, defensionem tamen non probabo. Potius enim te damnato, ceteris angustior locus improbitatis defendendæ relinquetur, quàm te absoluto, alij quod audacissimè fecerunt, rectè fecisse existimentur.* ERIT ILLI ILLA RES HONORI] quomodo res turpis cuiquam homini qui fecerit, honori esse potest, significat poëta corrupta esse tempora, corruptos mores. MVLCIBER CREDO ARMA F.] Vulcanus credo, inquit Thesprio arma ea fecit, quæ habuit Strathippocles, quia quemadmodum Achillis arma, quæ à Vulcano fabricata fuerant ad Hectorem hostem, interempto Patroclo, qui ea gerebat, peruenerunt: ita arma Strathippoclis ad hosteis quasi transuolarunt. transuolasse autem dicit, fortasse quia opera Vulcani nonnulla, sua sponte mouebantur. quin vt Homerus narrat, ἰλιάδ. σ. tripodas fecerat, qui sua sponte diuinum certamen inibant, deinde domum reuertebantur. Sic Homerus, χρύσεα δέ σφ' ὑπὸ κύκλα ἑκάστῳ πυθμένι θῆκεν. ὄφρα οἱ αὐτόματοι θεῖον δυσαίατ' ἀγῶνα, ἠδ' αὖτις πρὸς δῶμα νεοίατο, θαῦμα ἰδέσθαι. Iam Vulcanus Mulciber dictus, à mulcendo, vt vult Pompeius Festus, ferro, id est, molliendo. mulcere enim, inquit ille, mollire siue lenire est. Pacuuius, *Quid me obtutu terres? mulces laudibus?* Sed Donatus apud Terentium, ad illum locum Adelphorum, ipsum dominum atque omnem fa-

C miliam mulcauit vsque ad mortem, &c. notat, mulcauit, lacerauit, mutilauit, molliuit atque dissoluit. vnde Mulciber à mulcando: sic enim legendum apud Donatum, & quod sequitur. *quasi Mulciber*, aliunde inuectum est. sed hîc Plautus dormitauit. Nam arma, quæ Vulcanus Achilli fabricatus est, ad hostem Hectorem, Patroclo mortuo non peruenerunt: sed alia, quæ à Vulcano non fuerant fabrefacta. quod & Camerarius animaduertit. TVM ILLE PROGNATVS THETI, &c.] tum, id est, præterea, vel postea εἶτα, ille Strathippocles, à Thetide prognatus est, vt Achilles ex Thetide natus. Itaque quemadmodum ad Achillem Thetidis filium, armis eius ad Hectorem translatis, Thetis Nerei filia alia arma à Vulcano cusa attulit. Itaque sine, Strathippocles arma sua perdat, id est, noli admodum laborare, si Strathippocles arma sua perdat. Nam alia ei arma apportabunt quædam Thetides Nerei filiæ. Notum est ex Homeri, ἰλιάδος libro decimo octauo, & decimo nono. Thetidem Achilli, armis eius ad hostem Hectorem translatis, alia arma à Vulcano cusa apportasse. Profert autem hunc locum Priscianus libro sexto, docens *Theti* dictum esse a Plauto in ablatiuo pro *Thetide*. quod erat vsitatius. ID MODO VIDENDVM EST, VT MATERIES SVPPETAT SCVTARIIS, &c.] modò prouidendum est Strathippocli vt scutorum opificibus materies, vnde scuta conficiant, suppetat. proinde ac si dicat, si, quoties militatum ibit Strathippocles, & in singulis stipendiis, scutum suum, & arma sua perdet, verendum est, ne scutorum opificibus desit materies, vnde scuta conficere possint. IN SINGVLIS STIPENDIIS] in singulis militiis. Nam singulæ militiæ sua habebant stipendia. IS.] Strathippocles. EXVVIAS] spolia. σκῦλα, seu potius λάφυρα, *ad hostem exuuias dabit.* autem, id est,

D se ab hostibus spoliari sinet. SVPERSEDE ISTIS REBVS] profert autem hunc locum Nonius in verbo *supersedere*: sed labitur. Nam supersedere interpretatur, perseuerare, manere in consilio, &c. sed non est ita, quandoquidem supersedere valet desistere, seu desinere, vt apud M. Tullium lib. 4. epist. ad familiareis, *Tu, si videbitur, ita censeo, facias: vt si habes iam statutum, quid tibi agendum putes, in quo non sit coniunctum consilium tuum cum meo, supersedeas hoc labore itineris.* Cœlius ad Ciceronem lib. 8. *Nam si mihi non dedisset eas, quæ ad ludum ei adlectæ erant, Africanas potuit supersederi.* sed exempla, quæ colligit Nonius, potuerunt eum docere, quid sit *supersedere*. Turpil. Pedio, vt ille hac sese abstineret: ego supersederem nuptiis. Sisenna histor. lib. 4 *De virtute eorum accusanda proloqui supersederunt.* PATREM VIDERE SENEM, &c.] sic libri quidem veteres habent, sententia non inepta, neque aliena: sed librorum vulgarorum lectio fortasse non est reiicienda, quæ talis est, *patrem videre se non volt*, &c. id est, se à patre videri non vult, &c. patris conspectum fugit, &c. EST CAVSA, QVA CAVSA, &c.] est causa, quamobrem vnà mecum venire non est ausus. CAPTIVAM ADOLESCENTVLAM, &c.] quæ erat eius soror, quod ille ignorabat. DE PRAEDA MERCATVS EST.] de iis rebus, quæ ab hostibus abactæ atque asportaræ erant. FABVLOR] loquor, μυθοῦμαι. Sic in Mostellaria, *nescit quidem nisi fœnus fabularier.* ANIMI CAVSA.] id est, libidinis causa. vt animo suo morem gerat. vt ea sese oblectet. QVOT ILLIC HOMO ANIMOS HABET?] quot ille homo libidines & cupiditates habet? VT FIDICINAM, QVAM AM.] seni, vt hanc emeret, persuaserat Epidicus, cùm diceret eius esse filiam ex Epidauria muliere susceptam. ID EI IMPETRATVM

E REDDIDI] id est, id ei confectum, & transactum reddidi. Sic loquitur in milite glorioso, *Reddam impetratum.* & impetrare interdum pro conficere, ab eodem vsurpatur: vt suprà in Captiuis, *Quid ego quidem nimis quàm cupio, vt impetret.* Idem in Casina, *tamen, Vbi hoc, quod veni in vrbem, vbi impetrauero*, &c. Sed legendum fortassis est, *impetritum.* Sic enim loquebantur antiqui. suprà in Asinaria, *Impetritum inauguratum'st quouis amittunt aues.* Ego tamen nihil muto. VTCVMQVE IN ALTO VENTVS EST, &c.] quomodocumque in mari ventus est, exinde velum vertitur. allegoria est, per quam hoc significat hominum voluntates, & cupiditates prout sua tempora, & euentis immutari. Sed Adrianus Turnebus Aduersar. lib. 20. cap. 4. legit, vt habent libri vulgati, *ex imo velum vertitur*, quomodo habent & nonnulli ex nostris manuscriptis, *ex imo* autem, interpretatur, ex ima veli parte. cui assentior. & iampridem ita legendum. atque explicandum existimaueram. REDDE IGITVR] redde igitur, quod tibi dedi, quando acceptum non habes. Nam donatio non valet, nisi is, cui donatur, acceperit. iocus est: quo significat Thesprio se nolle à se dictum esse, quod dixit, quando id, quod dixit, negat Epidicus ad interrogatum esse responsum. redde, inquit, mihi quod tibi dixi, & fac vt non sit dictum. AB DANISTA] à fœneratore, à trapezita. IN

DIES, MINASQVE ARGENTI SING. NVMMIS.] accepit pecuniam illam fœnore, nempe in singulos dies, & in sin- A
gulas minas, singulis sestertiis nummis. libri vulgati habent *nummus*: quam lectionem probant quidam, & subintelligunt
soluitur. sententia autem quidem est eadem, sed libros veteres sequor. Admonet autem Camerarius, per nummum
significari hic denarium, id est, quatuor sestertios nummos, seu decem asses. BASILICE.] regiè, id est magnifi-
cè, fortiter, planissimè, prorsus, funditus. QVID IAM?] nonnulli legi volunt *qui iam*? id est, quomodo iam pe-
riisti? quod videtur rectiùs. veruntamen nihil mutare ausim. nam ita sæpe loquitur, nisi forte vbique legendum sit,
qui iam. ILLE, QVI PERDIT ARMA, PERDIDIT ME] Iocus in verbo. Sic & Horatius dixit ar-
ma perdere, epistola ad Quinctium libro I. *Perdidit arma, locum virtutis deseruit, qui Semper in augenda festinat & obrui-
tur re.* Significat autem Strathippocles, per eum, qui arma perdidit. NAM QVID ITA?] vel *nam*, positum
pro *autem*, vel est ἀναστροφή. *nam quid*, pro *quidnam*. qua de re suprà, in Aulularia. principium ibi, *Nam cur me miseram
verberas?* SED TACEAM, OPTIMVM'ST.] id est, sed optimum est, vt taceam, vel, sed optimum est me
tacere. sermonem inceptum abrumpit, se ipse reprimens, ne seruo futili committat arcana, recondita, & ἄῤῥητα: ne
loquatur quæ sunt tacenda. PLVS SCIRE SATIVS EST, QVAM LOQVI SERVVM HOMINEM.]
seruum hominem præstat plus scire, quàm loqui. non debet seruus homo omnia quæ scit, loqui: sed multa tacere, & pe-
ctore clausa continere. hæc autem summissa voce, & quasi secum loquitur Epidicus à Thesprione aduersus, & ad spe-
ctatores versus. TIMIDVS ES.] times. timidus, pro timens. de quo suprà. ITA E VOLTV TVO VIDEOR
VIDERE TE COMMER.] sic edendum curaui, sententia plana, è voltu tuo, inquit, videor intelligere te aliquid B
mali in te admisisse & pœnam meritum esse. vulgata autem lectio, à qua non discrepat antiqua, *ita voltum tuum videor
videre commeruisse*, &c. ferri non potest. COMMERVISSE] commisisse. Sic Terentius Phormione, *Nam si te sense-
rit timidum pater esse arbitrabitur Commeruisse culpam.* POTIN VT I, &c.] potisne facere, vt ne mihi molestus sis? vel
sic, potéstne fieri, vt ne mihi molestus sis? sic in Pseudolo, *potin' aliam rem vt cures?* Ibidem, *potin' vt taceas?* In Me-
næchm. *Potin' vt mihi molestus ne sis? non te appello.* DEPERIT] valde amat, ita vt amore pereat. DEGETVR CORIVM
DE T. M.] degetur, id est, detrahetur, demetur, deripietur. ita Nonius in verbo *degere*, quem secutus sum, reclaman
tibus. lib. veteres. qui habent *detegetur*: quomodo edidit Camerar. sed consentientibus & comprobantibus omnibus
vulg. QVAM TE VMQVAM AMAVIT] inest in his verbis aliquid turpitudinis, & flagitij. significat enim Thesprio
Epidicum Strathippocli aliquando turpiter inseruisse non sine pudicitiæ suæ iactura. IVPITER TE PERDVIT] Iupi-
ter te perdiderit, ob istuc maledictum, quod in me iacis. MITTE NVNC IAM ME] nunc me missum fac. QVIA PA-
TREM PR. SE C.] ordo est, quia non vult patrem se conuenire, & conspicari prius, quàm id argentum, &c. hic locus
confirmat restitutionem illam nostram, quæ est suprà non longè ibi, *Patrem se videre non volt etiam nunc.* RES TVRBV-
LENTA'ST] res est turbarum plena. HAECCINE VBI SC. S.] sermo præcisus, cuius hæc sententia est, hæccine feret
senex, vbi sciet? vel sic, hæccine multa patietur esse senex, vbi cognoscet? proinde ac si dicat, non faciet. PVPPIS PE-
REVNDA'ST P.] quandoquidem mihi pereundum est, videndum est, vt probè peream, atque vt ita dicam, honestè ca-
dam. vel sic, quandoquidem puppis perire debet, vel quando puppim perire necesse est, id est, tergum meum, danda mi- C
hi opera est, vt probè pereat, præclaro scilicet aliquo facinore facto. allegoria est: significat enim quando sibi pereun-
dum sit, magnificè, & gloriosè pereundum esse: quemadmodum dicebat Catilina se incendium suum non aqua, sed rui-
na restincturum. Sallust. in bello Catill. Cicero pro Murena. secutus autem sum libros veteres omneis à quibus non
discrepant vulgati. Et verò hanc lectionem confirmant ea, quæ deinceps sequuntur, *quid istud ad me attinet, quo tu inter-
eas modo?* Camerarius tamen posse legi putat *percunda*, vt percire puppim, dictum esse à Plauto intelligamus pro eo,
quod dicunt Græci, κρούειν πρύμναν. hoc est, pulsare puppim. ego nihil muto: neque tamen Camerarij coniecturam
damno; sed totam rem iudicio lectoris relinquo, ac permitto. Quod si quis *percunda* probaret: sic putarem hunc locum
explicandum, quando mihi tantum periculum impendet, vel quandoquidem in tantum discrimen veni, videndum mihi
est, vt ex hoc ipso discrimine, in quo versor, me in tutum aliquem portum recipere possim: vel videndum mihi est, vt
sim ad fugam paratus, expeditus, atque instructus, si fortè senis iram fugere opus sit. Naues enim ex alto in portum ap-
pulsæ, cùm proram habeant tum portui obuersam, continuò remorum pulsu ita conuertuntur, vt puppis portum, prora
altum spectet. Virgil. lib. 6. *Obuertunt pelago proras*, sed, vt dixi, lectionem receptam tueor. QVIA PERIRE SOLVS
NOLO, &c.] sic apud M. Tull. in Catil. 2. *Nam illud non intelligo, quamobrem si viuere honestè non possunt, perire turpiter ve-
lint: aut cur minore dolore perituros se cum multis, quàm si soli pereant, arbitrentur.* BENEVOLENT. CVM BENEVOLENTE]
te beneuolente. mecum perire volo beneuolente. ABI IN MALAM R. M.] sermo malè precantis. CVM ISTAC D
CONDIC.] per quam non vis solus mori, sed me tecum mori postulas. ILLIC] ille. SOLVS NVNC ES.] nunc quid
libet dicere licet. quia solus sum: neque metuendum mihi est, ne quis, quod hic dixerim, diuulget. loquitur autem se-
cum Epidicus hoc modo, solus nunc es epidice. IN TETE] in teipso. in tua ipsius virtute. ABSVMPTVS ES] periisti.
TANTAE IN TE IMPENDENT R.] Tantæ tibi impendent ruinæ. NISI SVFFVLCIS FIRMITER] nisi te tan-
quam ædificium ruens, & ruinæ proximum, seu ruinosum, subiectis veluti tibi trabibus validè fulcis, &c. vel nisi nauim
fluctibus, & procellis iactatam arte aliqua fulcis, & sustines, allegoria est. SVBSISTERE.] ὑφίστασθαι. ITAQVE IN TE
IRR. M. M.] & ita montes mali in te ruunt: montes mali. id est, ingentia mala. tralatio est. Sic Cicero dixit, *moles mo-
lestiarum.* sic Cornif. lib. 4. *qui montes belli fabricatus est.* Sic Homerus ῥίον. Idem Plautus Mostellaria, *Ita mali mœroris
montem maximum ad portum modò conspicatus sum.* Idem in Mercatore, *Montem tu quidem mali in me ardentem iamdudum
iacis.* NEQVE EGO NVNC, QVOMODO ME EXPEDITVM] id est, neque mihi consilium vllum probatur, seu ne-
que ego nunc consilium vllum idoneum reperio, quo me impeditum expediam. PERPVLI] vsque ad extremum im-
puli. eò vsque impuli, dum caderet. senem meis dolis coëgi: seni meis doli vim attuli. VT CENSERET] vt existima-
ret, &c. SVAM FILIAM] ex Epidauria muliere susceptam. IPSE] filius eius. QVAM ABIENS MAND. M.] quam
abiens mandauit mihi, vt emendam curarem. ALTERAM] amicam, quam nesciret esse sororem suam. CORIVM PER-
DIDI.] corium, id est, δέρμα. pellem, quæ lacerabitur virgis, vt statim ipse Epidicus dicit. NAM IAM VBI SENEX
SENSERIT, &c.] nam vbi primùm senex cognouerit sibi fucum esse factum, non dubium est, quin dorsum meum vir- E
gis spoliet, id est, quin meum corium virgis concidat, & dilaceret. AT ENIM TV PRAECAVE.] secum ipse sermo-
cinatur. NIHIL EST ISTVC] nullum commentum, aut consilium reperire possum, quo mihi præcaueam. aut si
quid reperio, inane, & inutile est. PLANE HOC CORRVPTVM'ST C.] planè ego totus perij. NEQVAM HOMO
ES, &c.] reprehendit se ipse, quòd ita animum despondeat, neque animum fortem & præsentem præbeat. QVI TIBI
LIB. EST MALE LOQVI?] qui tibi libet malè loqui? totus hic locus festiuo dialogismo exornatus est. QVIA TVTE
TETE DESERIS.] referendum ad illud, nequam homo es, hoc modo, nequam homo es Epidice, quia tu ipse tibi dees.
homo nihili es, & nullius frugi, qui te ipse deseris: nam qui se ipse deserit, multo facilius alios deseret. QVID FA-
CIAM?] respondet ipse sibi, quid faciam? inquit. proinde ac si dicat, quid aliud facere possum? quid est, quod facere pos-
sim? si qua ratione mihi ipse opitulari possem, non me desererem, non mihi deessem. nunc autem cùm mihi nihil ve-
niat in mentem, quo me impeditum expediam: & me deseram, & me periisse clamem necesse est. TV QVIDEM
ANTEHAC ALIIS SOLEBAS D. CONSILIVM M.] id est, tu antehac in consiliis abundabas, vt etiam
aliis mutua dare posses: tractum est à pecunia, quæ mutuò datur. vt enim nemo egens alteri mutuò dare potest: ita qui
alteri dat mutuò, intelligitur plus habere, quàm sibi satis sit. Tibi igitur Epidice, qui antehac aliis consilia mutua
dare

A dare ſolebas,conſilia ſuperſint,neceſſe eſt,quibus ipſe vtare, & quibus te impeditum expedias. HVC CONCEDAM] in hunc locum me conferam. VNDE] ex quo loco. PLACIDE] ſine ſtrepitu,tacitè,tranquillè. PERSEQVAR.] auribus ſcilicet,hoc eſt,percipiam,audiam.tralatio eſt à pedibus ad aureis.

STRATHIPPOCLES, CHERIBVLVS adoleſcens. EPIDICVS ſeruus.

ST. REM tibi ſum elocutus omnem Cheribule,atque admodum.
Meorum mærorum,atque amorum ſummam edictaui tibi.
CH. Præter ætatem & virtutem ſtultus es Strathippocles,
B Idne pudet te,quia captiuam genere prognatam bono
In præda es mercatus?quis erit vitio qui id vortat tibi?
ST. Qui inuident,omneis inimicos mihi iſtoc facto repperi:
At pudicitiæ eius nunquam nec vim,nec vitium attuli.
CH. Iam iſtoc probior es meo quidem animo,cùm in amore temperes.
ST. Nihil agit qui diffidentem verbis ſolatur ſuis.
Is eſt amicus,qui in re dubia re iuuat,vbi re eſt opus.
CH. Quid tibi me vis facere? ST. argenti dare quadraginta minas,
Quod Daniſtæ detur,vnde ego illud ſumſi fænore.
CH. Si hercle haberem,non negarem. ST. nam quid te igitur retulit,
Beneficum eſſe oratione,ſi ad rem auxilium emortuum eſt?
C CH. Quin ædepol egomet clamore defatigor,differor.
ST. Malim iſtiuſmodi mihi amicos furno merſos,quàm foro.
Sed operam Epidici nunc me emere pretio pretioſo velim,
Quem quidem ego hominem irrigatum plagis piſtori dabo,
Niſi hodie prius comparaſſit mihi quadraginta minas,
Quam argenti fuero elocutus ei poſtremam ſyllabam.
EP. Salua res eſt.benè promittit.ſpero,ſeruabit fidem.
Sine meo ſumtu paratæ iam ſunt ſcapulis ſymbolæ.
Aggrediar hominem, aduenientem peregrè herum ſuum Strathippoclem.
Salua impertit ſalute ſeruus Epidicus. STRA. vbi is eſt? EPID. adeſt.
D Saluum te gaudeo adueniſſe. STRA. tam tibi iſtuc credo, quàm mihi.
EP. Benéne vſque valuiſtin? ST. à morbo valui,ab animo æger fui.
EP. Quod ad me attinuit,ego curaui:quod mandaſti mihi,
Imperatum eſt,emta ancilla'ſt,quod tu ad me litteras
Miſſiculabas. STRA. perdidiſti omnem operam. EPID. nam quid perdidi?
ST. Quia meo neque cara'ſt cordi,neque placet. EP. quid retulit
Mihi tantopere tè mandare,& mittere ad me epiſtolas?
ST. Illam amabam olim,nunc iam alia cura impendet pectori.
EP. Hercle miſerum'ſt ingratum eſſe hominem,id quod facias bene.
E Ego quod benefeci,malefeci:qui amor mutauit locum.
ST. Deſipiebam mentis,cùm illas ſcriptas mittebam tibi.
EP. Men' piacularem oportet fieri ob ſtultitiam tuam?
Vt meum tergum ſtultitiæ tuæ ſubdas ſuccidaneum.
CH. Quid iſtic verba facimus?huic homini opus eſt quadraginta minis,
Celeriter,calidis,Daniſtæ quas reſoluas,& citó.
EP. Dic modò,vnde auferre vis?à quo trapezita peto?
ST. Vnde libet. nam ni ante ſolis occaſum hoc argentum eloces,
Meam domum ne imbitas.tu te in piſtrinum rectà inferas,
EP. Facilè tu iſtuc ſine periclo,& cura corde libero

Fabulare: noui ego nostros, mihi dolet quum ego vapulo. A
ST. Quid tu nunc? patierin' vt ego me interimam? EP. ne feceris.
Ego istuc accedam periculum potius,atque audaciam.
ST. Nunc places,nunc ego te laudo. EP. patiar ego istuc quod lubet.
ST. Quid de illa fiet fidicina igitur? EP. aliqua reperibitur:
Aliqua ope exsoluam,extricabor aliqua. ST. plenus consilij es,
Noui ego te. EP. est Euboicus miles locuples multo auro potens,
Qui vbi tibi istam emtam esse scibit,atque hanc adductā alteram,
Continuò te orabit vltrò,vt illam transmittas sibi.
Sed vbi illa est,quam tu adduxisti tecum? ST. iam faxo,hîc erit.
CH. Quid hîc nunc agimus? ST. eamus intrò ad te,vt hunc hodie diem
Luculentè habeamus. EP. ite intrò,ego de re argentaria B
Iam senatum conuocabo,in corde consiliarium,
Cui potissimum indicatur bellum,vnde argentum auferam.
Epidice vide quid agas,ita res subitò obiecta est tibi.
Non enim nunc tibi dormitandum,neque cunctandi copia est.
At eundem senem oppugnare,certum est consilium mihi:
Ibo intrò,atque adolescenti dicam nostro herili filio,
Ne hîc foris ambulet,néue vsquam veniat obuiam seni.

SVMMAM] τὸ κεφάλαιον. EDICTAVI TIBI] exposui tibi. in Menæchm. *Omnia hercle ego edictaui.* PRAETER AETATEM, ET VIRTVTEM.] non conuenit tuæ ætati,neque virtuti tuæ, te ita stultum esse: non decet istam ætatem, neque virtutem, te ita stultum esse: ætas tua, & virtus tua postulant, vt sapias. ID NE PVDET TE, QVIA,&c] sic Horat. ad Xanthiam Phoceum Oda 4. lib. 2. *Ne sit ancillæ tibi amor pudori, Xanthia Phocu prius insolentem Serua Briseis niueo colore Mouit Achillem,* &c. C QVIS ERIT VITIO QVI ID VORTAT TIBI?] quis erit qui hoc tibi, tanquam vitium, obiiciat? sic infra eadem fab. *Atque hac stultitia 'st me illi vitio vortere, Egomet quod factitaui in adolescentia.* QVI INVIDENT.] vel ad superiora pertinet: hoc modo, qui inuident, id mihi vitio vertent. vel ad ea, quæ sequuntur, hoc modo, omneis eôs mihi inimicos reddidi, qui inuident. OMNEIS INIMICOS MIHI ISTOC FACTO REPPERIT:] omnium inimicitias ob istud factum, mihi conflaui, quia hanc puellam emi. MEO QVIDEM ANIMO.] mea quidem sententia. κατ᾽ ἐμὴν γνώμην. CVM IN AMORE TEMP.] cùm tibi in amore temperes: çùm tibi in amore modereris. quod est difficile factu. NIHIL AGIT, QVI DIFFIDENTEM VERBIS S. SVIS, &c.] inanem operam sumit, seu nihil adiuuat, qui hominem ægrum, & suis rebus diffidentem verbis non re solatur, & erigit. Isque verus demùm amicus est, qui amicum in re dubia, id est, in periculo, & discrimine aliquo re iuuat ac subleuat. significat non satis esse, hominem rebus suis diffidentem, verbis consolari: sed re quoque adiuuandum esse, atque adeò multo magis. NAM QVID TE IGITVR RETVLIT,&c.] id est, quidnam igitur attinuit, seu quidnam igitur profuit, te verbis esse liberalem, si re mihi auxilium non fers? id est, si pecuniam, & nummos. *retulit* prima longa ab impersonali *refert.* Sic Terentius in Heautontim. *Edixin' tibi non interminatus sum, ne faceres? num veritu 's? quid retulit?* vbi notat Donatus ad illud, *quid profuit? quid interfuit?* & Plautus noster, infrà eadem scena, *quid retulis mihi tantopere te mandare, & mittere ad me epistolas?* in editione Camerariana scriptum est hoc verbum cum duplici t. mendosè: debet D enim cum vno scribi. QVIN EGO CLAMORE DEFATIGOR, DIFFEROR.] dicis auxilium apud me esse ad rem emortuum, & ita nullam rem à me tibi præstari. Immo verò ego ipse clamore conficior, & distrahor. & dirumpor, dum pecuniam ab iis, qui mihi debent, flagito. vel sic, vt mauult Camerarius. Quin ego ipse magnum æs alienum contraxi, & mei creditores nummos sibi debito exigentes. me clamore suo obtundunt, atque enecant. DIFFEROR.] discrucior, dilaceror, διαφέρομαι. Terentius Adelph. *differor doloribus.* MALIM ISTIVSMODI AMICOS FVRNO MERSOS, QVAM FORO.] paronomasia est in nominibus foro, & furno. furno mersi autem intelliguntur ære alieno, & circumforaneo obruti. In foro enim sunt fœneratores. Hoc igitur dicit Strathippocles, Cleobulo succensens, quod ab eo re non iuuetur: malim mihi istiusmodi amicos, qualis mihi tu es, esse furno mersos, & in furnum calidum conditos, quàm foro mersos, id est, ære alieno obrutos, vt te esse significas, cùm te à creditoribus tuis inclamari dicis. His verbis Strathippocles malè precatur Cheribulo, & eius similibus:(longè autem peius est. furno mersum esse, quàm foro) simúlque significat taleis amicos, qualis est Cheribulus, nihilo plus prodesse amicis suis in foro, quàm in furno. in foro prodesse non possunt, quia cùm ipsi ad id quod debent, expedire non possint, multo minùs credibile est, eos à fœneratoribus pecuniam pro aliis impetrare posse. in furno prodesse non posse, in promptu est. PRETIO PRETIOSO] magno pretio, sic dictum pretio pretioso, vt amœnitas amœna, nitoribus nitidis, ludi ludificabiles, & similia, de quibus alibi. sic infrà non longè, *salua salute.* IRRIGATVM PLAGIS PISTORI DABO] crebis plagis concisum in pistrinum dabo. irrigatum plagis, tralatè E dictum. videtur autem ductum à farina, quæ aqua irrigata pistori datur, vt ex ea conficiatur panis. COMPARASSIT] compararit, alicunde eruit. PRIVS COMPARASSIT MIHI QVADRAGINTA MINAS, QVAM,&c.] hyperbole est, quin ne fieri quidem potest, vt tam citò Epidicus pecuniam reperiat, sed exprimitur amantis affectus. SALVA RES EST] ironia est. SERVABIT FIDEM.] faciet quod promittit. ratio hæc est, quare salua res sit. sed nobis seruari fidem volumus in rebus optatis, & vtilibus: non in malis, & damnosis. sic autem legendum non vt habent libri vulgati, *seruabit id,* neque vt edidit Camerarius, *seruabit itidem.* sic autem legendum esse conieci, tum ex sententia, quæ hanc scripturam postulat, atque adeò flagitat, tum ex antiqua nostrorum aliquot librorum, qui habent partim *seruabit tidem,* partim *seruabit idem,* scriptura. SINE MEO SVMTV PARATAE IAM SVNT SCAPVLIS SYMBOLAE.] iocus à symbolis, & cenis collatiuis tractus. erant autem symbolæ, collectæ, seu pecuniæ, quæ ab iis, qui communi sumtu erant vnà cœnaturi, conferebantur. Terent. Andr. *Eho quid Pamphilus? quid? symbolam dedit.* Idem Eunucho, *Heri aliquot adolescentuli coiimus in Piræo, in hunc diem, vt de symbolis essemus, Cheream ei rei præfecimus,* &c. significat paratas esse suis scapulis plagas frequenteis & crebras, quæ tanquam symbolæ, diuersis ex partibus in scapulas suas conferentur. SALVA IMPERTIIT SALVTE] salua salute, id est summa salute. A MORBO]

à corporis

A à corporis morbo. AB ANIMO] ab animi mœrore. QVOD AD ME ATTINVIT,] quod meum fuit : quod mei
officij fuit. IMPETRATVM EST] confectum,& transactum est. QVOD TVTE AD ME LITT. MISSICVL.] quod
id est,propter quod:vel *quòd*,cum accentu graui,quia. *missiculabas* autem, id est, crebrò mittebas : missitabas. vel dica-
mus missiculare,esse paruula quædam mittere : & litteras missiculare , esse paruulas litterulas mittere. NAM QVID
PERDIDI?] quídnam , seu propter quídnam perdidi ? nam quid , pro quídnam αἰτιατικῶς. QVIA MEO NE-
QVAE CARA'ST CORDI, &c.] quia neque animo meo cara est, &c. licebat dicere detracta voce, *cara* hoc
modo , quia neque mihi cordi est , neque placet. QVID RETVLIT,&c.] quid profuit, &c. *retulit* prima lon-
ga impersonale ab indicatiuo *refert* , quo suprà vsus est eade scena,*Nam quid te igitur retuli*, &c. ALIA CVRA] alius
amor. HERCLE MISERVM'ST INGR. ESSE HOM.] ordo & sententia est , profectò miserum
est te ei de quo bene merearis , gratum non esse , in eo quod facias bene illud , te ei , de quo bene merearis , &c.
secunda persona est pro tertia non definita:vt si ita dixisset,miserum est, eum, qui alicui benefecerit, gratum non esse
ei,cui benefecerit , in eo , quod benefecerit. Sed hæc quoque scriptura in nonnullis manuscriptis codicibus reperitur:
hercle mirum'st gratum esse hominem id , quod facias bene. Cuius scripturæ fortassis hæc sententia possit esse. profectò mi-
rum est,quemquam hominem gratum reperiri in eum, de quo bene meritus sit, & eius beneficij, quod acceperit, no-
minne,cùm tu ingratus sis,neque mihi vllam gratiam habeas eius rei,quam tuo mandatu feci. Ego priorem scripturã
B & sententiam huic antepono. QVI AMOR MVTAVIT LOCVM.] quia eam, quam olim amabas, amare desiisti:&
nunc aliam amas. DESIP. MEN. CVM, &c.] desipiebam mentis seu mente, sic dictum, vt pendere animi,seu ani-
mo, cruciari animi , seu animo , angi animi, seu animo: æger, saucius, infœlix animi , seu animo : & similia sexcenta.
CVM ILLAS SCRIPTAS M.] cùm illas litteras mittebam ad te : cùm illas tabellas scriptas dabam ad te. MEN'
PIACVLAREM OP. P. &c.] méne oportet propter stultitiam tuam plecti? méne par est stultitiæ tuæ pœnas dare? an
me oportet piaculum stultitia tua admissum luere? ánne oportet stultitiam tuam meis scapulis, & meo supplicio ex-
piari? VT MEVM TERGVM STVLTITIAE TVAE SVBDAS SVCCID.] A.Gellius lib.4.cap. 6. hunc locum profe-
rens,Succidaneæ hostiæ,dicuntur,è littera per morem compositi vocabuli,in i,litteram commutata.nam quasi succeda-
neæ appellatæ sunt,quoniam si primis hostiis litatum non erat , aliæ post easdem ductæ hostiæ cædebantur , quæ quasi
prioribus iam cæsis,luendi piaculi gratia subdebantur,& succedebant,ob id succidaneæ nominatæ,litera i,scilicet,tra-
ctim nominata.tergum igitur succidaneum posuit Plautus pro eo tergo,quod pro aliena culpa cædatur. Festus,*succida-
nea hostia dicebatur,quæ secundo loco cædebatur,sic appellata à succedendo*. CALIDIS] recentibus,quàm primùm,& celerri-
mè repertis ὑπογυΐοις. RESOLVAS] reddas , rescribas. NAM NI ANTE SOLEM OCCASVM HOC ARGENTVM E-
LOCES,&c.] hic versus in plerisque libris lacer & mutilus est.sic enim scriptus est,*Vnde libet. Nam ni ante solem occasum
elo.* * *. quidam ex *elo* faciunt ἕλω,id est, abstulero:alij ἔχω,id est habeam. Ego docti cuiusdam viri fidem securus , qui
se ita scriptum reperisse in antiquissimo codice testatus est:ita edidi, *Vnde libet. nam ni ante solem occasum hoc argentum e-
C loces*,&c.id est nisi ante solis occasum has quadraginta minas ex aliquo loco eruas: vel ex suo loco efferas, & ad me af-
feras,&c. *solem occasum* autem, dictum est antiquè, vt est in xij.tabulis, *Sol occasus suprema dies tempestas esto*. MEAM DO-
MVM NE IMBITAS] meam domum ne introeas.beto,is,antiquum verbum,quod valet,eo,is,hinc composita, imbi-
to,imbitis,perbito,perbitis,rebito,rebitis,&c.de quibus alibi. TV TE IN PISTRINVM RECTA INFERAS] tu te
in pistrinum rectà conferas,seu coniicias. Hic quoque versus lacer est in plerisque libris,sed in vno sic erat expletus, *tu
te in pistrinum rectà inferas*. quam lectionem recepimus , vt & sententiæ conuenientem , & suis numeris constantem.
CORDE LIBERO] animo libero ac soluto. FABVLARE] fabularis,loqueris. NOVI EGO NOSTROS.] noui ego eos,
quiè familia nostra sunt.noti sunt mihi familiares ac domestici nostri. PATIERIN',VT EGO ME,&c.] patier.sne , vt
ego mihi manus afferam , & me ipse occidam? ACCEDAM] adibo. ALIQVA REPERIBITVR] aliqua via re-
perietur. ALIQVA OPE EXSOLVAM, EXTRICABOR ALIQVA.] aliqua ope me exsoluam , aliqua
ope his tricis,id est,impedimentis expediam me,seu expediar.profert Nonius in voce *trica*. EST EVBOICVS MILES
QVI,&c.] hoc est commentum Epidici,quo quadraginta minas à sene aufert.Euboicus autem,ab Eubœa dictus. MVL-
TO AVRO POTENS] aurum potens est, & ictu fulmineo potentius , vt ait Horatius Od.xvi.lib.3. *ictu fulmineo*. quare
probabiliter, qui auro abundant , sunt potentes: quia eo freti , quiduis efficere possunt. ISTAM] quæ est apud patrem.
SCIBIT,] sciet. LVCVLENTE HAB.] hilariter,iucundè,splendidè,opiparè,λαμπρῶς,traducamus. EGO DE RE AR-
GENT. IAM SENATVM CONVOCABO, &c.] ego de re argentaria, id est, de argento,apud me consultabo. conuo-
D cabo senatum consiliarem: tralatè dictum à senatu,cuius erat de rebus maximis consultare,suprà in Aulular. *Quid te so-
lus de Senatu seuocas?* Idem in Mostell. *Dum mihi senatum consilij in cor conuoco*. ibidem , *Capio consilium, vt senatum con-
gerronum conuocem: Quem cùm conuocaui, atque illi me è senatu segregant*. Idem in Milite glor. *frequens senatus poterit nunc
haberier*. CVI POTISSIMVM INDIC. B.] consultabo apud me, cui potissimùm insidiæ à me comparentur , vel cui
potissimùm bellum denuntietur, à quo argentum auferam. tralatio , seu potius allegoria est, EPIDICE] se ipse allo-
quitur & hortatur. DORMITANDVM] negligenter & somniculosè agendum. tralatio est. Dormire Græci dicunt
νυστάζειν,quod valet dormiturire.& somno vrgeri seu grauari. Horatius in epist.ad Pisonem & idem, *Indignor,quandoque
bonus dormitat Homerus*. Hinc dormitatores,qui aliud agunt,quísque negligenter & somniculosè versantur in eo, quod
agere debent. NEQVE CVNCTANDI COPIA'ST] neque cunctandi locus est,seu neque cunctari licet. AT EVN-
DEM SENEM OPPVGNARE] suprà dixit bellum indicere , eundem senem videlicet,quem oppugnaui,quémque ad-
eò expugnaui,& decepi in Fidicina emenda,quam ille filiam suam ex Epidauria muliere natam esse putat.

E APOECIDES, PERIPHANES, senes duo,

PLerique homines,quos quum nihil refert,pudet,vbi pudendum est,
Ibi eos deserit pudor,quum vsus est vt pudeat.is adeò tu es.quid
Est quod pudendum fiet,genere natam bono,pauperem,domum
Ducere vxorem,præsertim eam,quæ ex tibi commemores
Hanc,quæ domi est,filiam prognatam? PE. reuereor filium.
AP. At pol ego te credidi vxorem,quam tu extulisti,pudore exsequi,
Cuius quoties sepulchrum vides,sacruficas illico Orco hostiis,
Neque adeò iniuria,quia licitum est eam tibi viuendo vincere.

PE. Oh Hercules ego fui, dum illa mecum fuit: neque sexta ærumna A
Acerbior Herculi, quàm illa mihi est obiecta. AP. pulcra.
Edepol dos pecunia est. PE. quæ quidem pol non maritata'st.

PLERIQVE HOMINES] subintellige, sunt. CVM NIHIL REFERT.] cùm nihil attinet: cùm nihil prodest. IBI EOS DESERIT PVDOR] ibi à pudore delinquuntur. QVOM VSVS EST, VT PVDEAT.] cùm opus est eos pudore affici. notanda hæc iteratio. Nam suprà dixit, vbi pudendum est, id est, vbi pudere eos debet. dicit nunc quom vsus est, vt eos pudeat. sic sæpe loquuntur boni scriptores. IS ADEO TV ES.] talis adeo tu es. QVID EST, QVOD PVDENDVM SIET, &c.] corruptus erat hic locus in omnibus libris, in quibus ita legitur, *qui Des, quod pudendum fiet*, quæ lectio ferri non potest, neque ex ea probabilem vllam sententiam elicere licet. ego autem coniectura certissima ductus d, littera coniuncta cum prouocabulo *qui*, & addita vna littera, vt ex *es*, fieret *est*, locum mendosum emendaui, ac perpurgaui, vt sententia aptissima, & planissima ex eo eliciatur. quid est, inquit, Apœcides, quod sit pudendum, id est, quamobrem te pudere debeat, ducere vxorem domum fœminam bono genere natam, præsertim eam, ex qua dicas hanc, quæ domi est, filiam esse natam? Epidauriam illam mulierem significat, quæ hic non nominatur, ex qua nata erat Periphani filia, quã se putabat habere domi. REVEREOR FILIVM] *αἰδοῦμαι τὸν παῖδα*, filium pudore prosequor, filius me pudore afficit. AT POL EGO TE CREDIDI VX. &c.] proinde ac si dicat, at pol erat æquius te vxorem mortuam pudore prosequi, seu exequi: id est, erat æquius te vxoris mortuæ pudore & reuerentia à nouis nuptiis deterreri, quàm pudore, & reuerentia filij, &c. QVAM TV EXTVLISTI] quam tu foras ad rogum extulisti. efferri dicuntur mortui, cùm domo in rogum portantur. Teren. And. *Effertur, imus.* PVDORE EXSEQVI] pudore, & reuerẽtia prosequi Hinc exsequiæ dictæ sunt: & exsequias mortuis facere. M. Tull. Tuscul. CVIVS QVOTIES SEP. VIDES, SACR. &c.] Cuius sepulcrũ quoties vides, toties Orco hostias immolas, gratiã ei referẽs, quòd te vxore loquaci, & odiosa liberarit, & quia, vt subiicit, licuit tibi eam viuendo vincere. Non semel lectorẽ admonuimus viros introduci à Plauto vxorum osores. SACRVFICAS ILLICO ORCO HOST.] vtroque modo dicere licet, sacrificas Orco hostias, & sacrificas Orco hostiis. Orco autẽ. i. *ᾅδῃ*, Plutoni. Orcus ab vrgendo dictus, inquit Festus. NEQVE ADEO INIVRIA: QVIA LICITVM'ST T.] Neq; verò iniuria, id est, immeritò, Orco sacrificas, quia licuit tibi eam viuẽdo superare. i. quia tibi datum est vt esse posses ei superstes. Viuẽdo vincere dixit & Lucr. lib. 1. *Multáque viuendo vitalia vincere secla.* & lib. 3. *Omnia si pergas vincendo vincere secla.* OH.] interiectio lætitiam declarans. HERCVLES EGO FVI, DVM ILLA M. F.] ærumnosus ego fui, vt Hercules, quandiu illa mecum vixit. mecum fuit, *ἐμοὶ συνῴκηκεν*. NEQ. SEXTA AERVMNA, &c.] Virgil. in epigr. *Abstulit hyppolitæ sexto sua vincula victæ.* significat sibi eum vxóre, dum vixit illa, semper fuisse certandum, vt Herculi cum Hyppolita. PVLCRA AEDEPOL DOS PEC.] id est, dos profectò pulcra pecunia est. QVAE QVIDEM POL NON MARITATA'ST] dixerat Apœcides pecuniam pulchram dotẽ esse. Respõdet Periph. id verũ esse, si modò pecunia illa non est maritata, si non est cum muliere coniuncta, hoc est, si non est ab vxore profecta: vel sic, si ad virum peruenit, & penes virum est, vxore mortua, & si vxor, quæ eam ad virũ attulit, mortua est. vel sic, dixerat Apœcides dotẽ pulchram pecuniam esse: quod valet optãdum esse vxorem dotatã domi habere: cui respondet Periphanes, id se concedere verum esse, si modò dos illa non sit tanquam vxor ducta. quia ij ferè, qui vxores dotatas domum ducunt, pecuniæ, & dotis causa vxores ducunt, & idcirco vxoribus suis seruire coguntur. hoc igitur eò dicit, quòd vxores dotatæ plerumque regere virum, & imperare viro volunt. Sic in Aulu. *Nam quæ indotata'st, ea in potestate'st viri. Dotatæ mactant, & malo & damno viros.* Idem in Asinar. *Argentum accepi dotem imperium vendidi.* profert autem hunc Plauti locum Porphyrio ad illud Horat. quod est in carmine seculari, *prolisque nouæ feraci lege marita*: videtúrq. legisse, *quæ quidem pol non marita'st.* sic enim ille maritam autem legem videtur auctoritate Plautina dixisse, pro maritali. Similiter autem & ille locutus est, vbi ait senex, *pulcra adepol dos pecunia'st.* Alter respondit, *quæ quidem non marita'st*, pro eo, quod est, quæ non maritalis est.

EPIDICVS seruus. APOECIDES, PERIPHANES, senes duo.

ST. tacete, habete animum bonum liquidò exeo foras
Auspicio, aui sinistra, acutum cultrum habeo, senis qui exenterem
Marsupium. sed eccum ipsum ante ædis conspicor Apœcidæ,
Qualeis volo vetulos duos. iam ego me conuortam in hirundinem,
Atque eorum exsugebo sanguinem: senati, qui columen cluent.
AP. Continuò vt maritus fiat. PE. laudo consilium tuum.
Nam ego illum audiui in amore hærere, apud nescio quam fidicinam.
PE. Id ego excrucior. EP. di hercle me omnes adiuuant, augent, amant.
Ipsi hi quidem mihi dant viam, quo pacto ab se argentum auferam.
Age nunc iam orna te Epidice, & palliolum in collum coniice, E
Atque dissimulato, quasi per vrbem totam hominem quæsiueris.
Age si quid agis, dij immortales, vtinam conueniam domi
Periphanem, per omnem vrbem, quem sum defessus quærere:
Per medicinas, per tonstrinas, in gymnasio, atque in foro,
Per myropolia, & lanienas, circúmque argentarias.
Rogitando sum raucus factus, pænè in cursu cõcidi.
AP. Epidice. EPID. Epidicum quis est qui reuocat? PER. Ego sum Periphanes.
AP. Et ego Apœcides sum. EPID. & ego quidem sum Epidicus, sed here, optuma

Vos

A Vos video ambo aduenire opportunitate. PE. quid rei est?
AP. Mane, sine respirem quæso. PE. immò acquiesce. EP. animo malè est.
Recipiam anhelitum. AP. clementer acquiesce. EPID. animum aduortite.
A legione omnes remissi sunt domum Thebis. AP. quis hoc
Scit factum? EP. ego ita factum esse dico. PE. scin' tu istuc? EP. scio.
PE. Quî tu scis? EP. quia ego ire vidi milites plenis viis,
Arma referunt, & iumenta ducunt. PE. nimis factum bene.
Tum captiuorum quid ducunt secum? EP. pueros virgines,
Binos, ternos, alius quinque, fit concursus per vias.
Filios suos quisque visit. PE. hercle rem gestam bene.
EP. Tum meretricum numerus tantus, quantum in vrbe omni fuit.
B Obuiam ornatæ occurrebant suis quæque amatoribus:
Eos captabant. id adeò quàm maximè animum aduorterim,
Pleræque hæ sub vestimentis secum habebant retia.
Quom ad portum venio, atque ego illam illic video præstolarier;
Et cum ea tibicinæ ibant quatuor. PE. qui cum Epidice?
EP. Cum illa quam tuus annos multos deamat, deperit?
Vbi fidémque, rémque, séque, téque properat perdere,
Ea postulábatur illum apud portam. PE. viden' veneficam?
EP. Sed vestita, aurata, ornata, vt lepidè? vt concinnè? vt nouè?
PE. Quid erat induta, an regillam induculam, an mendiculam?
EP. Impluuiatam, vt istæc facimus vestimentis nomina.
C Vt in impluuium induta erat. PE. quid autem istuc mirabile 'st.
Quasi non fundis exornatæ multæ incedant per vias,
At tributus cùm imperatus est, potesse pendi negant:
Illis, quibus tributus maior penditur, pendi potest.
Quid istæ, quæ vesti quotannis nomina inueniunt noua?
Tunicam rallam, tunicam spissam, linteolum cæsicium,
Indusiatam, patagiatam, caltulam, aut crocotulam,
Supparum, aut subminiam, ricam, basilicum, aut exoticum,
Cumatile aut plumatile, cerinum aut melinum, gerræ maximæ.
Cani quoque etiam ademptum 'st nomen. EP. qui? PE. vocant Laconicum.
D EP. Hæc vocabula auctiones subigunt, vt faciant viri.
PE. Quin tu, vt occœpisti, loquere. EP. occœpere aliæ mulieres
Duæ post me sic fabulari inter se. ego abscessi solens
Paulum ab illis. dissimulabam me harum sermoni operam dare.
Nec satis exaudiebam, nec sermonis fallebar tamen,
Quæ loquerentur. PE. Id lubido est scire. EP. ibi illarum altera
Dixit illi, quicum ipsa ibat. PE. quid? PE. tace ergo vt audias.
Postquam illam sunt conspicatæ, quam tuus gnatus deperit,
Quàm facilè, & quàm fortunatè euênit illi, obsecro, mulieri
Liberare quam vult amator? quísnam is est? inquit altera
Illi. ibi nominat Strathippoclem Periphanæ filium. PE. perij
E Hercle. quid ego ex te audio? EP. hoc, quod actum. egomet pòst vbi illas audiui loqui,
Cœpi rursum vorsum ad illas pauxillatim accedere,
Quasi retruderet hominum me vis inuitum. PE. intelligo.
EP. Ibi illa interrogauit illam, quî scis? quis id dixit tibi?
Quin hódie allatæ sunt tabellæ ad eam à Strathippocle, eum
Argentum sumsisse apud Thebas ab danista fœnore,
Id paratum & sese ob eam rem id ferre. PE. cedò, ego óccidi?

EP. Hæc sic aiebat, sic audiuisse se ab ea, atque epistola. A
PE. Quid ego faciam nunc? consilium à te expetesso Apœcides.
AP. Reperiamus aliquid callidi conducibilis consilij.
Nam ille quidem, aut iam hîc aderit credo hercle, aut iam adest. EP. si æquum siet
Me plus sapere quàm vos, dederim vobis consilium catum,
Quod laudetis, vt ego opinor, vterque. PE. Ergo vbi est Epidice?
EP. Atque ad eam rem conducibile. AP. quid istuc dubitas dicere?
EP. Vos priores esse oportet, nos posterius dicere,
Qui plus sapitis. AP. eia vero, age dic. EP. at deridebitis.
AP. Non edepol faciemus. EP. imò si placebit vtitor.
Consilium si non placebit, reperitote rectius. B
Mihi istic nec seritur, nec metitur, nisi ea quæ tu vis volo.
PE. Gratiam habeo, fac participes nos tuæ sapientiæ.
EP. Continuò arbitretur vxor tuo gnato, atque vt fidicinam
Illam quam is volt liberare, quæ illum corrumpit tibi,
Vlciscare: atque ita curetur, vsque ad mortem vt seruiat.
AP. Fieri oportet. PE. facere cupio quiduis, dum id fiat modó. EP. hem
Nunc occasio'st faciundi, priusquam in vrbem aduenit.
Sicut cras hîc aderit, hodie non venerit. PE. qui scis? EP. scio.
Quia mihi alius dixit, qui illinc vênit, manè hîc affore.
PE. Quin tu eloquere, quid faciemus? EP. sic faciundum censeo.
Quasi tu cupias liberare fidicinam animi gratia, C
Quasique ames vehementer tu illam. PE. quam ad rem istuc réfert? EP. rogas?
Vt enim præstines argento priusquam veniat filius,
Atque vt eam te in libertatem dicas emere. PE. intelligo.
EP. Vbi erit emta, vt aliquò ex vrbe amoueas, nisi quid tua
Secus sententia est. PE. Imò docté. EP. quid tu autem Apœcides?
AP. Quid ego iam, nisi te commentum nimis astutè intelligo?
EP. Iam tunc igitur amota eij erit omnis consultatio
Nuptiarum, ne grauetur quod velis. AP. vt sapis? & placet.
EP. Tum tu te igitur callidè iam quicquid acturus es, age, D
PE. Rem hercle lóquere. EP. & repperi hæc te qui abscedat suspicio.
PE. Sine me scire. EP. scibis, audi. AP. sapit hic pleno pectore.
EP. Opus est homine, qui illò argentum deferat pro fidicina.
Nam te illò non æquè opu' facto'st. PE. quid iam? EP. ne te censeat
Filij caussa facere. PE. docté. EP. quò illum ab illa prohibeas,
Ne qua ob eam suspicionem difficultas eueniat.
PE. Quem hominem inueniemus ad eam rem vtilem? AP. hic erit optimus.
Hic poterit cauere rectè, iura qui & leges tenet.
PE. Epidice habeas gratiam. EP. sed ego istuc faciam sedulò.
Ego illum conueniam, atque adducam huc ad te, quoia'st fidicina,
Atque argentum ego cum hoc feram. PE. quanti emi potest minimo? EP. illáne?
Ad quadraginta fortasse eam posse emi minimo minas. E
Verùm si plus dederis, referam, nihil in ea re captio est.
Atque id non decem occupatum tibi erit argentum dies.
PE. Quidum? EP. quia enim mulierem illam alius adolescens deperit.
Auro opulentus, magnus miles, Rhodius, raptor hostium,
Gloriosus. hic emet illam de te, & dabit aurum, vbi eam emtam sciet.
Tace modò, est lucrum hic tibi amplum. PE. deos quidem oro. EP. impetra.

A AP. Quin tu is intrò, atque hunc argentum promis? ego visam ad forum, Epidice eò veni. EP. ne abitas, priusquam ego ad te venero,
AP. Vsque opperiar. PER. sequere tu intró. EPID. I, numera, nihil ego te moror.

ST.] St, silentij indicti nota est. Statius, *St, tacete. quid hic clamoris est?* Næuius Cotoll. *St, tace.* tale verbum caue faxis. LIQVIDO EXEO FORAS AVSPICIO] liquido, id est, non turbulento, non dubio, certó. Liquidum auspicium dicitur, quod cælo sereno ostentum est. sic in Persa, *Vide, vt ingrediare auspicató.* DOR. *liquidum est auspicium.* TOX. *tace.* sic in Pseudolo dixit, *liquido animo.* AVI SINISTRA] Festus, *sinistræ aues*, inquit, *sinistrúmque & sinistrum auspicium, est quod sinat fieri.* Varro lib. epist. quæst. ait, *à deorum sede, cùm in meridiem spectes, ad sinistram sunt partes mundi exorientes, ad dexteram occidentes. hinc factum arbitror, vt sinistra, meliora auspicia, quàm dextra existimētur. Idem ferè sentiunt Sinnius, Capito, & Cincius.* SENI, QVI EXENTEREM MARS.] quo senis marsupium exhauriam. exentero à voce Græca ἔντερον, quod valet intestinum. infrà eadem fabula, *meum exenterauit Epidicus marsupium.* Ibidem, *vt illic autem exenterauit mihi opes argentarias?* exenterare marsupium igitur translatè dictum, pro nummos è marsupio aufferre, quasi nummi sint marsupij intestina. QVALEIS VOLO VETVLOS D.] video vetulos duos, qualeis volo. IN HIRVNDI-
B NEM.] cuius est sanguinem exsugere. Horatius epist. ad Pisonem, *Non missura cutem, nisi plena cruoris, hirudo.* EORVM EXSVG. SANGVIN.] exsugebo, exsugam. sed Nonius legit *exsorbeo.* SENATI, QVI COLVMEN CL.] qui cluent, id est, qui audiunt, quod est, nominantur, seu dicuntur, columen, hoc est columna senati, senatu. cluēt, Græcum est κλύω, id est, audio. audio autem interdum valet dicor, vt cùm dicimus, audio pater, id est, dicor pater. Horatius epist. ad Mæcen. *Rexque, paterque. Audisti coràm, nec verbo parciùs absens.* Iam senati in generandi casu dixisse veteres notum est, & suprà admonuimus. M. Tullius diuinat. in L. Cæcil. *quod in vna quaque beneficio senati*, &c. Notat Carisius. COLVMEN.] Terent. in Phor. *columen familiæ.* Horat. Oda xvij. lib. 2. *mearum Grande decus, columénque rerum.* CONTINVO VT MARITVS FIAT] colloquuntur inter se senes, de Strathippocle nuptiis alligando, vt hoc pacto à meretricio amore auocetur, atque auertatur. IN AMORE HAERERE APVD NESC. Q. F.] amori deditum, atque affixum esse, &c. hærere. ἴχεσθαι. ID EGO EXCRV.] ob id ego excrucior. IPSI HI QVIDEM] hi ipsi senes viam mihi monstrant, qua pecuniā ab se, id est, ab iis ipsis, auferā. ab se, bona reciprocatio est. ET PALLIOLVM IN COLL. CONIICE] vt expeditiùs curras. suprà in Captiuis, *Num res certa'st. eodem pacto vt comici serui solent, coniiciam in collum pallium.* Non celabo autem lectorem, in omnibus libris nostris veteribus scriptum esse conice vnico *i*, vt legit A. Gall. lib 4 cap 17. AGE SIQVID AGIS] oratio, qua vel nos ipsos, vel alterum, ad diligenter, & strenuè agendum incitamus. Sic in Persa, *Age siquid agis. ego ad hunc redeo.* In Casina, *quin datis, si quid datis?* QVEM SVM DEFESSVS QVAERERE] quem sum defessus quærendo. PER MEDICINAS] per medicorum, seu pharmacopolarum officinas. PER TONSTRINAS] in tonstrinis plerun-
C que sedebāt homines fabulandi gratia. hinc illud Horatij Sat. 7. lib 1. *opinor Omnibus & lippis notum, & tonsoribus esse.* IN GYMNAS. ATQVE INF.] tale est illud Catull. ad Camerarium, *Te quæsiuimus in minore campo, te in omnibus tabernis, te in templo superi Iouis sacrati*, &c. PER MYRÓPOLIA] in quibus veniebant vnguenta. per tabernas vnguentarias. ET LANIENAS,] id quibus laniabantur pecudes, al. carnium macella. ARGENTARIAS] argentariorum tabernas. SVM RAVCVS FACTVS] rauim contraxi. POENE IN CVRSV CONC.] ita properè cucurri, vt pœnè inter currendum conciderim. SED HERE, OPTIMA VOS VIDI AMBO, &c.] ambo positum pro ambos, vt sæpe alibi. Carisius lib. 1. hos duo, & hos ambo dixerunt veteres. Virgil. lib. 4 Georg. *Verùm vbi ductores acie reuocaueris ambo.* optima opportunitate autem, hoc est opportunissimé. RECIPIAM ANHELITVM,] siue, recipiam animam. CLEMENTER ACQ.] placidè & leniter acquiesce. PLENIS VIIS] ex eo, quod viæ militum plenæ sunt, multitudo militum à legione redeuntium intelligitur. BINOS TERNOS.] singuli ducunt. ALIVS QVINQVE] rectè hîc quinque, non quinos. FILIOS SVOS Q. V.] filios suos è militia, seu à legione redeunteis. VISIT] nostri libri veteres ferè omnes habent *visunt.* QVANTVM IN VRBE OMNI F.] quantum meretricum in tota vrbe fuit. sic autem habent codices omnes veteres, non *quantus*, vt à Camerarion annotatum est. ID ADEO QVI MAX. ANIM. ADVERT.] id adeò scio, quippe qui maximè animaduerterim. Sic autem legendum potiùs, quàm vt edidit Camerarius, *quàm maximé.* nam prætterquàm quòd sic, vt edidimus, omnes libri vulgari habent eandem scripturam, etiam nostri manuscripti tuentur, & confirmant. RETIA.] quibus scilicet suos amatores irretirent. QVOM AD PORTVM VENIO, ATQVE IL-
D LAM, &c.] atque pro statim, properè, mox. sic suprà in Captiuis, *quò imus vnà inquam ad prandium? atque illi tacent.* Virgilius Georg 1. *si brachia forte remisit, Atque illi illum in præceps prono rapit alueus amni.* illam autem fidicinam, quam amabat Strathippocles. PRAESTOLARIER] exspectare. ET CVM EA, &c.] fidicina, vt postea declarabit Epidicus. QVICVM EPIDICE?] cum qua, Epidice, dicis tibicinas iuisse quatuor? VT LEPIDE? VT CONC.] quàm lepidè? &c. AN REGILLAM INDVC.] regilla vestis, diminutiuè dicta à regia, vt & basilica. Nonius, apud quem sic legitur hic versus, *an regillam tuniculam, an mendiculam?* dicitur autem eadem & trabea qua Reges & Reginæ vtebantur. INDVCVLAM?] indicula dicta ab induendo. AN MENDICVLAM?] erátne induta induculam regillam, an mendiculam? regillæ vesti, qua Reginæ vtuntur, opposuit mendiculam quasi mendicis conuenientem. Alij mendiculam dictam esse volunt à voce mendix, quæ magistratum significat apud Oscos, vt docet Festus quodam loco. IMPLVVIATAM, &c.] impluuiatus color, inquit Nonius, quasi fumato stillicidio implutus. Sic autem legitur apud eum hic versus, *impluuiatam, vt istæ faciunt vestimentis nomina.* quo modo videtur potius legendus, & omnes libri vulgati Veneti, Florentini, Lugdunenses, Parisienses, Germanos, præter editionem Camerarianam comprobant. Est autem impluuium, quò aqua pluuia de tecto impluit, vt docet Festus. VT IN IMPLVVIVM IND. ER.] iocans seruus, erat, inquit, meretrix illa tanquam impluuium induta, non debet autem cuiquam nouum videri, quòd participium *induta*, seu verbum *induor* iunxit cum accusandi casu, adhibita præpositione *in*. nam sic quoque loquebantur veteres induere se in florem, in laqueum, in fraudem, & similia. Non dissimulabo tamen in nonnullis libris veteribus non reperiri præ-
E positionem *in*: quemadmodum neque in vulgatis. QVID AVTEM ISTVC MIRVM'ST QVASI NON, &c.] sed quid mirum est, inquit, meretrices istas tam sumptuosè vestitas incedere, quasi verò non videamus multas fundis ornatas incedere per vias? significat tantam esse sui temporis luxuriem, & nequitiam, vt plerique etiam fundos meretricibus largiantur. Sic Horatius de Marsæo lib 1. sermonum Sat. 2. *Vt quondam Marsæus, amator originis, ille, Qui patrium mimæ donat fundúmque larémque.* AT TRIBVTVS QVOM IMP. EST, &c.] at cum tributum imperatum est à magistratibus, inquit, negant à se pendi posse, neque pendere volunt meretricibus, quibus non debent, & quibus maius tributum pendendum est, libenter pendunt, & pendere facilè possunt. Tributum, inquit Nonius, neutro genere, sed masculino. Cato in originibus, *Ne prædia in lubricum dirigentur, cùm tributus exigeretur.* Notat & A. Gellius lib. 13. cap 13. ILLIS,] meretricibus. TVNICAM RALLAM] tunica ralla dicta est à raritate, inquit Nonius: profértque hunc locum. SPISSAM,] quæ opponitur rallæ. LINTEOLVM CAESITIVM.] linteolum purum & candidum. sic dictum, vel quòd cædendo ad candorem peruenerit, vel quòd oras circumcisas habeat. auctor Nonius, qui hunc locum profert. INDVSIATAM] indusium, inquit Nonius, vestimentum est, quod corpori intra plurimas vesteis adhæret, quasi intusium. Plautus in Epidi-

co, *Indusiatam*, &c. Profert hunc locum & Varro lib. 4. de lingua Latina his verbis, *Alterius generis item duo, vnum quod* A
foris ac palam, palla: alterum quod intus, à quo intusium. id quod Plautus dicit: Intusiatam, patagiatam, caltulam, ac crocotulam. ex
quibus Varronis verbis appáret legendum hîc esse apud Plautum *intusiatam*, non vt habent omnes ferè libri, *indu-*
siatam. PATAGIATAM.] *patagium*, inquit Nonius, *clauus aureus, qui pretiosis vestibus immitti solet*. Plaut. Epid. &c. At Fe-
stus patagium docet esse, quod ad summam tunicam assui solet: quæ & patagiata dicitur, & patagiarij, qui eiusmodi o-
pera faciunt. CALTVLAM, ET CROCOTVLAM] tunica caltula, & crocotula, vtraque dicta est à genere florum,
calta & croco. Virgil. in Alex. *Mollia luteola pingit vaccinia calta*. M. Tullius de Harusp. resp. *P. Clodius à crocóta, à mitra, à*
muliebribus soleis, purpureisque fasciolis, à strophio, à psalterio, à flagitio, à stupro, est factus repente popularis. SVPPARVM,] No-
nius, supparum est linteum femorale vsque ad talos pendens, dictum quod subtus appareat. Deinde hunc locum pro-
fert. Varro autem lib. 4. De lingua Latina, deducere videtur ab eo quod est suprá. Sic enim ille: alterum genus est,
quod subtus est: à quo subucula: alterum, quod suprà, à quo supparus. Afranius epist. *Tace: puella non sum, supparo si in-*
duta sum. Varro. Eumenid. *Hic indutus supparo Coronam ex auro, & gemmis fulgentem gerit*. AVT SVBMINIAM,]
subminia tunica, vel à minio dicta est, quasi subminiata & subrubra, vel à minuendo, quasi subminuta. RICAM,] rica,
vt docet Festus, seu Paulus èx Festo, vestimentum quadratum, fimbriatum, quo Flaminicæ pro pallio vtebantur. Alij
dicunt ricam ex lana succida alba fieri solitam à virginibus ingenuis, patrimis, matrimis, ciuibus, & cæruleo colore infici.
Varro lib. 4. de lingua Latina. Rica, inquit, à ritu, quod Romano ritu, sacrificium fœminæ cùm faciunt, capita velant.
Rica, inquit Nonius, est quod nos sudarium dicimus. Plautus Epidico, &c. BASILICVM] genus vestis regium, quod B
& Nonius indicat, in voce *regilla*. EXOTICVM] genus vestis peregrinum. CVMATILE,] vestis est coloris marini, aut
cærulei, quasi fluctuum similis, vt docet Nonius, fluctus enim Græcè κύματα dicuntur. Titinnius, & quem colos cuma-
tilis deceat. Plautus in Epid. &c. AVT PLVMATILE,] vestis plumatilis est clauata aut ex clauis facta, vt docet No-
nius, hunc locum proferens. CERINVM,] cerinum vestimentum, dictum est à ceræ colore, vt idem Nonius docet: &
hunc locum profert. AVT MELLINVM,] si hæc scriptura recta est, mellinum, interpretabor, vestis genus aliquod
mellei coloris. GERRAE MAXIMAE] gerræ, crates vimineæ. Athenienses cùm Syracusas oppugnarent atque obside-
rent, crebróque gerras poscerent, irridentes Syracusani gerras clamitabant. vnde factum est, vt gerræ pro nugis & re-
bus contemtis vsurpentur. CANI QVOQVE ETIAM ADEMT. &c.] Cani quoque, inquit Periphanes, nomen, quo
antea appellabantur, quóque appellari debet, ademtum est. Nonnulli enim canes, Lacones, & Laconici appellantur.
Horatius Od. 6. Epod. *Nam qualis aut Molossus, aut fuluus Lacon*, &c. sed nunc vesteis suas nonnullas appellant Laconi-
cas. Hæc quidem Periphanes, vt meretrices & mulieres libidinosas ac sumptuosas in inuidiam vocet: sed etiam Hora-
tius aliquot pòst seculis, vt sit minus mirum, has vesteis ætate Plauti in pretio fuisse, Laconicas purpuras commemorat.
Od. 18. lib. 2. *Nec Laconicas mihi Trahunt honestæ purpuras clientæ*. Alij quidam sic hunc locum explicant. Cani quoque
ademtum est nomen. Nam cùm canem, canem appellare debeant, Laconicum appellant. Sophocles in Aiace mastig.
Κυνὸς Λακαίνης ὥς τις εὔρινος βάσις. QVI?] quo pacto? inquit Periphanes. HAEC VOCABVLA, AVCTIONES SVBI-
GVNT VT FACIANT VIRI.] ordo & sententia est, hæc vocabula subigunt viros, vt ipsi viri auctiones faciant, id C
est, cogunt viros, vt bona sua in auctione vendant, auctio est quædam venditio, ab augendo dicta, quòd in ea pretium
augeatur, & ab emtore & à venditore, sed maximè ab emtoribus & licitatoribus: à qua auctionari verbum. Sed quod
dicit Epidicus hæc vocabula subigere viros, vt bona sua vendant auctione facta, hoc videtur falsum. non enim vocabu-
la, sed res, id est, vestes ipsæ, quibus hæc nomina imponunt, viros cogunt auctionari. FABVLARI.] loqui. EGO ABSCES-
SI SOLENS PAVLVM AB ILLIS.] ego vt soleo, paullum ab illis porrò discessi. quidam legunt, *ego abscessi silens*, &
cetera. quæ scriptura planior ac facilior est, sed eam nullis in libris reperi. HARVM SERMONI OPERAM DARE,]
harum sermoni animum attendere. NEC SERM. FALL. TAMEN] nec tamen me earum sermo fallebat, seu latebat,
seu fugiebat. id est, quamuis non satis earum vocem exaudirem, tamen coniectura facilè assequebar quod loqueban-
tur. QVAE LOQVERENTVR] nonnulli libri habent, *quem loquerentur*. quæ lectio planior, sed ea quam secutus sum, an-
tiquior, & magis Plautina. ID LVBIDO'ST SCIRE] id lubet scire. QVAM FACILE ET QVAM FORTITER.] id
est, quàm bene res processit illi mulieri, quam suus amator vult liberare? vel sic, quàm facilem & æquam, & propitiam,
& benignam erga se fortunam experta est mulier illa, quam amator liberare cogitat? vel sic, quàm secunda & optata
omnia mulieri illi euenerunt, quam amator liberare habet in animo? QVISNAM IS EST.] quísnam is est amator
mulieris illius quam tam fortunatam prædicas? inquit altera illi, quæ id dixerat. RVRSVM VORSVM] retrorsum, vel
rursum ad illas vorsum. QVASI RETRVDERET, &c.] quasi vis hominum me inuitum retrò in eas truderet. TABEL- D
LAE] litteræ. ID PARATVM subintell. esse. CEDO, EGO OCCIDI?] Dic mihi, egóne interij? HAEC SE AIEBAT
SIC AVDIVISSE AB EA, ATQVE EX EPISTOLA.] sic hunc versum restitui, partim à nostris libris veteribus adiu-
tus, partim rationem secutus. Nam recepta lectio, *Hac aiebat sic audiuisse se ab se, atque epistola*, ferri non potest. nihilo
magis ea, quam reposuit Camerarius, *Hæc sic aiebat, sic audiuisse se ab se, atque epistola*. EXPETISSO.] sic habent omnes
ferè nostri libri veteres, atque ita loquebantur antiqui. Lucretius lib. 3. *Corpore cum reliquo pugnam, eadeisque petissit*. ad
quem locum plura. CONDVCIBILIS] vtilis. CONSILIVM CATVM] consilium cordatum, & prudens & acutum.
Ennius, *catus Aeliu' Sextus*. Nonius, *catus pro sapiente*. Cic. Tuscul. lib. 2. *sed homo catus nunquam terminat nec magnitudi-*
nis, nec magnanimitatis modum. Varro, catum idem ait valere, quod acutum. ERGO VBI EST, EPIDICE?] vbi igitur
est istuc consilium catum? QVI PLVS SAPITIS] vos, qui plus sapitis. IMMO SI PLACEBIT, VTI MINOR.] sic
legendum libris omnibus reclamantibus atque inuitis. *vtiminor* autem est secundæ personæ imperatiui modi, futuri
temporis verbi *vtor*. Nam *vtitor* ferri non potest. Tale autem illud est Horatianum epistol. vj lib. 1. *si quid nouisti rectius*
istis, Candidus imperti: si non, his vtere mecum. MIHI ISTIC NEC SERITVR, NEC METITVR] in isto negotio ge-
rendo nullum meum emolumentum vertitur. nihil mihi vtilitatis ex isto negotio redit: prouerbij locum obtinet. NISI
EA QVAE TV VIS, VOLO.] nisi quòd eadem, quæ tu vis, volo. pendent autem hæc ex illis superioribus proximis,
mihi istic nec serit, nec met. hoc modo in ista re nullus meus fructus inest, nisi quòd, quæ tibi vtilia sunt, eadem mihi
quoque vtilia sunt: & ita cupio omnia, quæ optas. Sat. ix. libro primo, *cupio omnia, quæ vis*. CONTINVO ARBITRE- E
TVR VXOR TVO GNATO, &c.] continuò facias vt gnatus tuus vxorem ducat, quæ sit ei veluti arbitra, quæque eum
ab amore abstrahat: quæ eum moderetur & regat. ATQVE VT FIDICINAM ILLAM, &c.] & facias, vt vlciscare fi-
dicinam illam, quã filius tuus vult liberare, &c. CVRETVR.] fidicina. SICVT CRAS HIC ADERIT: HODIE NON
VENERIT.] id est, hodie quidem non veniet: sed cras aderit, quia manè veniet. ANIMI GRATIA] animi libidinis cau-
sa, vt animo tuo morem geras. QVAM AD REM ISTVC REFERT?] cui rei istuc, quod dicis, vtile est? VT ENIM
PRAESTINES ARGENTO, &c.] enimuerò ad hanc rem vsui est, vt fidicinam emas priùs, quàm veniat filius. præstina-
re, inquit Festus, *apud Plautum, emere est, & emendo tenere*. Idem in Pseudolo, *Ego eo in macellum, vt piscium quidquid est,*
pretio præstinem. IN LIBERTATEM] ad eam liberandum: ea gratia, vt liberes. AMOVEAS:] ablêges: amandes. AMOTA-
EI ERIT OMNIS, CONSVL.] cùm fidicina abs te aliquo erit ablegata & amota, eadem opera filio tuo amota & abla-
ta erit omnis consultandi de nuptiis ratio, per quam nuptias proferat. vel sic, iam tunc filio tuo omnis consultandi de
nuptiis locus ademtus erit: & continuò vxorem ducet, neque grauabitur quidquid voles facere. REM HERCLE LO-
QVERE.] profectò non loqueris verba tantùm, sed rem. profectò non lóqueris res inaneis aut nugas: sed res graueis &
serias. vel sic, rem lóqueris, id est, dicis id quod res est, ita est vt dicis. verum dicis. atque hæc explicatio magis placet.

ET REP-

A ET REPPERI, HAEC TE QVI ABSCEDAT SVSPICIO] præterea reperi, quo pacto hæc ſuſpicio à te abeat, id eſt, quo modo effugere poſſis hanc omnem ſuſpicionem, ſcilicet libidinis, vel te fidicinam emere, vt filium ab ea prohibeas. te abſcedat autem dictum, pro abs te abſcedat. SINE ME SCIRE.] fac vt ego ſciam. vel fac mihi ſciendi poteſtatem: da mihi ſciendi copiam. SCIBIS:] ſcies. SAPIT HIC PLENO PECTORE] hic ſapit non palato, ſed pectore, eóque pleno. hic ſapit toto pectore. hic non parum ſapit. hic pectus habet ſapientiæ plenum. QVI ILLO ARGENTVM DEFERAT] qui ad lenonem argentum deferat, vt ab eo fidicina ematur: apud quem fidicina eſt. NAM TE ILLO NON AEQVE OPV'F.] nam te ipſum illò ire, non æquè facto opus eſt. Sic autem habent quatuor libri noſtri veteres, nihil à vulgatis diſſentientes. alij, vt edidit Camerar. *nam telo non æquò opu' facto'ſt.* cuius ſcripturæ hanc ſententiam eſſe puto. Opus eſt, inquit Epidicus, aliquo homine (ſubintellige alio quàm te) qui ad lenonem argentum deferat. Nam non æquè telo opus eſt ad aliquid efficiendum, atque opus eſt homine ad argentum deferendum. Eſt autem telo opus, ad opus omne efficiendum. telo, id eſt, inſtrumento ὀργάνῳ. Sic Lucretius lib. 5. *quia ferro tela parantur.* vel non æquè telo opus eſt ad rem militarem, vt eſt opus argento. Non celabo lectorem autem in nonnullis quoque libris reperiri, *Nam te ipſo non æquè opu' facto'ſt.* cuius ſcripturæ plana ſententia eſt. Quòd autem nonnulli alij libri habent, *Nam te lenoni æquè,* &c. Eam lectionem corruptam eſſe puto ex vera, vel ex hac, *nam te illo non,* &c. vel hac, *Nam telo non,* &c. QVID IAM?] quid propter quid. al. qui iam? vtroque modo legere licet, ſed prior ſcriptura in omnibus ferè libris reperitur. NE TE CENSEAT, &c.] ne leno exiſtimet, te fidicinam emere. vt filium ab ea prohibeas, ſi tu ipſe emas, & argentum deferas. FILII CAVSA FACERE] facere, vt eam filiam adimas: quemadmodum continuò Epidicus ipſe
B interpretatur, ibi, quo illum ab illa prohibeas. HIC ERIT OPTIMVS.] Epidicus. Immò Apœcides. Itaque debet huic loco nomen Epidici præponi. HIC POTERIT CAVERE RECTE IVRA QVI, &c.] cauent aliis iuris & legum periti. Epidicus ius & leges tenet. Vnde Epidicus dictus eſt. Sed videntur hæc potius de Apœcide intelligenda. Erat enim auctor, & cautor futurus. EPIDICE HABEAS GRATIAM.] Epidice, inquit Periphanes, habeas huius negotij bene geſti gratiam. id eſt, hoc negotium ſolus geras, vt eius gratia tibi debeatur, & habeatur. tibi huius negotij bene geſti laus & gratia debeatur. ſi qua in hac re laus, ſi qua gratia eſt, ea ſit tua. ATQVE ADDVCAM HVC AD TE QVOIA'ST FIDICINA.] atque adducam huc ad te eum, cuius fidicina eſt. CVM HOC] Apœcide. QVANTI EMI POTEST MINIMO?] id eſt, quanti emi poteſt, vt minimum pretium dicatur? vel vt minimo pretio ematur? ſic loquuntur & Iuriſconſulti. Vlpianus lib. xxxij. ad edictum, quæ verba hodie leguuntur, lib. xix. Digeſtorum tit. de act. emti, & vend. cap. legis *ex Emto* §. Idem ait non tradentem, quanti interſit condemnari: ſatis autem non dantem, quanti plurimo auctorem periclitari oportet. Quæ ſic explicat Budæus noſter: tanti damnari debet venditor, quanti periclitari oportet emtorem, cùm plurimo periclitatur. id eſt, plurima pecunia. AD QVADRAGINTA FORTASSE EAM POSSE EMI M. M.] ſubintelligendum eſt aliquid, verbi gratia, dixerim, vel dixerit aliquis. ad quadraginta minas autem, id eſt circiter quadraginta minas, ſeu quadraginta circiter minis. NIHIL IN EA RE CAPTIO'ST.] ſic habent omnes libri veteres, & ita edidit Camer. quam ſcripturam ſic explico, nihil in ea re caperis: nihil in ea re dãni facis. Nam verbalibus in io, idem caſus à veteribus tribui ſolet atque verbis, vnde oriuntur. vt, *quid tibi meam tactio'ſt?* quemadmodũ igitur
C dicunt Latini, nihil in ea re caperis: ita licet dicere, nihil in ea re captio'ſt. Si quis tamen lectionem vulgatam retineat, *nulla in ea re captio'ſt.* facilior erit explicatio. Nos antiquam ſcripturam repræſentauimus. ATQVE ID NON DECEM OCCVPATVM TIBI ERIT ARGENTVM DIES, &c.] atque id argentũ non decem dies erit tibi in aliena manu collocatum, & ab alio occupatum: ſed ante decem dies ad te redibit. pecuniam apud aliquem occupare, eſt pecuniam ad eum fœnore collocare. M. Tullius lib. I. Accuſat. *præterea pecunias occuparat apud populos, & ſyngraphas fecerat.* QVIDVM?] quo pacto? dum hîc ornatus cauſa ponitur, & πλεονάζει. DEPERIT.] perditè amat. AVRO OPVLENTVS,] auro potens, vt ſuprà locutus eſt. RAPTOR HOSTIVM.] non dixit victor hoſtium, ſed raptor hoſtium, qui ita viribus & robore pollet, vt non dolo, aut conſilio, aut magno negotio ac labore, ſed aperto Marte, & facilè & ſine labore, hoſteis in ſuam poteſtatem redigat. IMPETRA] impetra à diis, quod oras & optas, dij te faciant tuorum optatorum ſeu votorum compotem. EGO VISAM AD FORVM.] ſic loquuntur Latini. Lucretius lib. 6. *Nam quicumque ſuos fugitabant viſere ad agros,* &c. Ad quem locum plura. NE ABITAS] ſic habent quatuor ex noſtris libris manuſcriptis longè omnium optimi, ſine vlla varietate: vnus, *ne abitas.* quos ſequor. Nam ceteri habent vt vulgati, *ne abeas.* quod natum eſt ex annotatione. nam *ne abitas,* valet ne abeas. *abitas* enim compoſitum eſt à verbo beto, is, quod eſt eo. hinc abito, is, perbito, is, præterbito, is, &c. VSQVE OPPERIAR.] eò vſque in foro te opperiar, donec veneris.

D

EPIDICVS.

NVllum eſſe opinor ego agrum in agro Attico
Aequè feracem, quàm hic eſt noſter Periphanes:
Quin ex occluſo atque obſignato armario
Decutio argenti tantum, quantum mihi lubet.
Quod pol ego metuo, ſi ſenex reſciuerit,
Ne vlmos paraſitos faciat, quæ vſque attondeant:
Sed me vna turbat res, ratióque, Apœcidi
Quam oſtendam fidicinam aliquam conductitiam.
Atque id quoque habeo. manè me iuſſit ſenex
E Conducere aliquam fidicinam ſibi huc domum,
Dum rem diuinam faceret, cantaret ſibi.
Ea conducetur, atque ei præmonſtrabitur,
Quo pacto fiat ſubdola aduerſus ſenem.
Ibo intrò, argentum accipiam ab damnoſo ſene.

NVLLVM, &c. AGRVM,] ager, locus eſt rure ſine ædificio, qui coli & arari poteſt. IN AGRO ATT.] in tota terra Attica. Sic dicimus agrum Campanum, agrum Romanum, agrum Tholoſanum, qui tamen ſinguli multos agros continent. ÆQVE FERACEM, QVAM] æquè feracem, ſeu fertilem, atque, &c. vel tam feracem quàm, &c. ATQVE OBSIGNATO] obſignabant veteres non tabellas ſolùm & tabulas, ſed capſas, armaria, lagenas, vt antè admonui-

mus:& præterea cællas, vt in Casina, *obsignate cellas: referte annulum ad me.* ARMARIO] in armariis pecunias, & nummos condebant atque asseruabant. suprà in Captiuis, *Cellas refregit omneis intus, reclusitque armarium.* ad quem locum plura. DECVTIO ARGENTI TANTVM,] non dixit depromo, sed decutio, quod graue est & violentum. QVOD POL EGO METVO, &c.] ordo & sententia est, quod pol si senex resciuerit, metuo, ne, &c. vel ita explica, quod, id est, propter quod, hoc modo: propter quod ego metuo, ne senex si resciuerit, vlmos faciat parasitos, &c. ego priore modo mâlo, vt *quod*, coniungatur cum verbo *resciuerit*, & ab eo regatur. SI SENEX RESCIVERIT] id est, cùm senex resciuerit, &c. NE VLMOS PARASITOS FACIAT, QVAE VSQVE, &c.] parasitorum est mensas diuitum attondere, & à diuitibus semper aliquid abradere. hoc igitur dicit Epidicus, metuo, ne vbi senex resciuerit, me sibi verba dedisse, & per dolum has quadraginta minas abstulisse, faciat, vt vlmi in meo corpore, & corio sint veluti parasiti, meúmque corium vsque attondeant, quemadmodum parasiti diuitum mensas & domos attondere solent. Idem infrà in Menæchmis princip. *Iuuentus nomen fecit Peniculo mihi, Ideo quia mensam quando edo, detergeo.* QVAE VSQVE ATTONDEANT:] quæ vlmi. sic eddẽum curaui aliquot è nostris codicibus manuscriptis secutus. quo modo & Camerarius edidit. sed & nonnulli, vt vulgati, habent, *atque vsque attondeat*: vt hæc verba pertineant ad Periphanem: forrasse non malè, sed alteram scripturam magis probo: comparat enim Plautus, vt dixi, vlmos cum parasitis, quorum est attondere mensas. Itaque Phocylides assentatores, qui à parasitis non multùm differunt, τραπεζοκόρους, appellat. Sic enim ille, Μηδὲ τραπεζοκόρους κόλακας ποιεῖσθαι ἑταίρους. Πολλοὶ δὴ πόσιος, καὶ βρώσιός εἰσιν ἑταῖροι. id est, neque assentatores mensarum tonsorum tibi amicos conciliato, multi enim potionis & cibi sunt amici. SED ME VNA TVRBAT RES,] sed me vna res sollicitat, &c. B
QVAM OSTENDAM FIDICINAM.] quam fidicinam illi obtrudam, pro mea, quam perditè amari dixi à filio, quámque vt emeret, ei persuasi: Epidicus enim vult duntaxat quadraginta minas auferre, quas det Strathippocli, puellam autem nullã emere. Quare falsam aliquam fidicinam subornet necesse est, quæ pro illa supponatur. ATQVI ID QVOQVE HABEO] & verò nunc fidicinam aliquam conductitiam reperi, quam seni pro illa fidicina, quam se empturum putat, obiiciam. DVM REM D. F. C. S.] subintellige, quæ. hoc modo, quæ cantaret sibi interea dum ipse rem diuinam faceret. ATQVE EI PRAEMONSTRABITVR Q.] atque ei fidicinæ præcipietur, quo pacto dolis, & fallaciis suis circumueniat senem. docebitur, quo modo senem fallere queat. AB DAMNOSO SENE] damnoso τῷ δαπανῷ, qui damnis absumitur. aliter cùm Horatius dicit, damnosam Venerem & damnosam libidinem, damnosam diem, ibi enim significat damnificam.

STRATHIPPOCLES, CHERIBVLVS.

EXspectando exedor miser, atque exenteror, quomodo mihi
Epidici blanda dicta eueniat, nimis diu maceror. C
Sitne quid, nécne sit scire cupio. CH. per illam tibi copiam,
Copiam parare aliam licet. sciui equidem in principio,
Illico nullam tibi esse in illo copiam. ST. interij hercle ego.
CH. Absurdè facis, qui angas te animi. STRA. si hercle ego illum semel prehendero,
Nunquam irridere nos illum inultum sinam, seruum hominem.
Quid illum ferre vis? qui tibi, cui diuitiæ domi maximæ
Sunt, is nummum nullum habes, nec sodali tuo in te copia'st.
CH. Si hercle habeam, pollicear lubens: verùm aliquid aliqua aliquo modo,
Alicunde ab aliqui, aliqua tibi spes est fore mecum fortunam.
ST. Væ tibi murcide homo. CH. qui tibi lubet mihi malè loqui? D
ST. Quippe tu mihi aliquid aliquo modo, alicunde ab aliquibus blatis.
Quod nusquam'st, neque ego id immitto in aureis meas.
Nec mihi plus adiumenti ades, quàm ille, qui nunquam etiam natu'st.

EXEDOR.] absumor, conteror, conficior. EXENTEROR] exhaurior, intestina mihi exhauriuntur. QVO MODO MIHI EPIDICI BLANDA D. EVEN.] quem exitum mihi habeant Epidici promissa, & dicta ad blandiendum comparata. NIMIS DIV MAC.] hæc omnia, exedor, exenteror, nimis diu maceror, ad vnum & idem referenda sunt, quomodo mihi eueniant, &c. SITNE QVID, NECNE SIT, &c] sitne aliquid, an nihil sit, quod Epidicus effecerit. PER ILLAM TIBI COP. &c.] id est, non debet te remorari, aut tibi obstare copia, quam tibi pollicitus est Epidicus, quominus aliam tibi copiam pares. nam nullam tibi comparaturus est. vel sic. non debet esse tibi tanta in Epidico copiæ spes, vt aliam tibi propterea copiam parare negligere debeas: sed contrà nihil ab Epidico sperare debes. quare aliam tibi alicunde copiam para. per illam copiam, est quod Græci dicunt ἕνεκα ἐκείνης εὐπορίας, quod ad illam copiam attiuet. QVI ANGAS TE ANIMI] qui te animi, seu animo crucies. INVLTVM] ἀτιμώρητον, vt apud Virg. lib. 2. *Nunquam omnes hodie moriemur inulti.* Sallustius de bello Catilin. *Cauete ne inulti animam amittatis.* QVID ILLVM FERRE E
VIS, &c.] locus est aliquanto obscurior, quem sic declaro. Quid copiæ, seu quam copiam mihi Epidicum afferre vis, tu Cheribule? (sodalem enim suum alloquitur, & in eum iratus, & impos animi irruit) tu, inquam, qui, cùm tibi diuitiæ maximæ sint domi, tamen nullum nummum habes, neque sodali tuo vllam copiam suppeditas? hæc est huius loci explicatio & sententia. Obscuritas autem & difficultas, nata est ex his vocibus, *qui tibi cui*: quas faciè explicabit, qui in Plauti lectione paullò diutiùs & attentiùs erit versatus. nam hoc totum, *tibi cui* positum est pro *cui*. *qui* autem cohærere debet cum pronomine *is*, quod sequitur proximo versu, ita vt hi duo versus faciliore atque vsitatiore orationis forma elati, & paullum immutati, faciles atque expediti hoc modo esse possint. Quid tu Cheribule vis Epidicum seruum hominem afferre? tu, is, cui diuitiæ domi maximæ sunt, nummum nullum habes, nec sodali tuo in te copia est. Cæteræ voces additæ & inculcatæ, intelligendæ sunt ab homine irato, ac perturbato. Sed non dissimulabo, me reperisse scriptum in tribus ex nostris codicibus manuscriptis, *facere* pro *ferre*, hoc modo, *Quid illum facere vis?* cuius scripturæ longè planior sententia est, quàm alterius. præterea duo non habent post *vis*, pronocabulum *qui*, sed hoc modo, *Quid illum facere vis? tibi quoi diuitiæ domi maximæ sunt, is nummum nullum habet*, &c. quæ scriptura postrema omnium mihi videtur & verissima & planissima. *tibi quoi* autem, vt iam antè diximus, positum pro, *tu, quoi*, seu *tu quoi tibi*, &c. VERVM ALIQVID

A QVID ALIQVA ALIQVO MODO,&c.] Ridicula hominis,nihil habentis quod promittat, oratio. ALIQVA] aliqua via. AB ALIQVI,[ab aliquo. ALIQVA TIBI SPES EST FORE MECVM FORTVNAM] id est,aliqua spes est,propitiam tibi, & mihi fore fortunam.vel dic potius hoc modo,aliqua spes est, fore mihi tecũ fortunam communem. ambigua oratio. nam significat vtrumque fore , vel fortunatum, vel infortunatum. ordo autem est hic, aliqua spes est tibi mecum fore fortunam. VAE TIBI MVRC. H.] væ tibi homo ignaue & stolide. sic autem legit Hermolaus Barbarus in notis Plinianis: quãquam apud Festum legitur *murricidum,ignauum,stultum.* Plautus,*murricide homo,ignaue,iners.* quomodo & tres ex nostris libris manuscr. habent: nisi quod in vno scriptum est,*murcide* cum vno r. cæteri habent vt edidimus *murcide*.quod ego magis probo:& verba diui Augustini lib.4.de ciuitate Dei confirmãt.Sic enim ille,*Vocauerunt Deam Agenoriam.quæ ad agendum excitaret:Deam Stimulam, quæ ad agendum vltra modum stimularet: Deam Murceam, quæ præter modum non moueret,ac faceret hominem,*vt ait Pomponius,*murcidum,id est,nimis desidiosum,& inactuosum:Deam Strenuam,quæ faceret strenuum,*&c.BLATIS.] blatire & blaterare. Festus docet esse ineptè loqui. NEQVE ID IMMITTO IN AVR. M.] & id , quod loqueris , aures meæ respuunt , vel non recipiunt. neque id quod loqueris , in aureis meas penetrat.

EPIDICVS, STRATHIPPOCLES, CHERIBVLVS.

B FEcisti iam officium tu tuum,me meum nunc facere oportet.
Per hanc curam quieto tibi licet esse.hoc quidem iam periit:
Nisi quid tibi hinc in spem referas.hoc oppidò politum est.
Crede modò tu mihi. sic ego ago,sic egêre nostri.
Proh di immortales,mihi hunc diem dedistis luculentum,
Vt facilem atque impetrabilem! sed ego hinc migrare cesso,
Vt importem in coloniam,hunc auspicio commeatum!
Mihi cesso quum sto.sed quid hoc? ante ædis duos sodaleis,
Herum & Cheribulum conspicor. quid agitis? accipe hoc sis.
ST. Quantum hic inest? EP. quantum sat est, & plus satis,superfit.
Decem minis plus attuli,quàm tu danistæ debes.
C Dum tibi ego placeam,atque obsequar,meum tergum floccifacio.
ST. Nam quid ita? EP. quia ego tuum patrem faciam perenticidam.
ST. Quid istuc est verbi? EP. nihil moror vetera & vulgata verba.
Peratum ductitate,at ego follutum ductitabo.
Nam leno omne argentum abstulit pro fidicina:ego resolui:
Manibus his dinumeraui, pater quam suam natam esse credit.
Nunc iterum vt fallatur pater,tibíque auxilium apparetur,
Inueniam.ita ego suasi seni, atque hanc habui orationem.
Vti tu quum redisses,ne tibi eius copia esset.
ST. Euge euge. EP. ea iam domi est pro illa. ST. teneo. EPID. nunc auctorem
D Dedit mihi ad hanc rem Apœcidem, is apud forum manet me,
Quasíque amaret, caueat. ST. haud malè. EP. iam ipse cautor captu'st.
Ipse in meo collo tuus pater cruminam collocauit.
Is adornat, aduenìens domi extemplò vt maritus fias.
ST. Vno persuadebit modo, si illam quæ adducta est mecum,
Mihi ademsit Orcus. EP. nunc ego hanc astutiam etiam institui.
Deueniam ad lenonem domum egomet solus. eum ego docebo.
Si qui ad eum aduenìant, vt sibi datum esse argentum dicat
Pro fidicina, argenti minas se habere quinquaginta.
Quippe ego qui nudiustertius meis manibus dinumeraui
Pro illa tua amica,quam pater suam filiam esse retur.
E Ibi leno sceleratum caput suum imprudens alligabit,
Quasi pro illa argentum acceperit,quæ tecum adducta nunc est.
CH. Vorsutior es quàm rota figularis. EP. iam ego parabo
Aliquam dolosam fidicinam, nummo conducta quæ sit,
Quæ se emtam simulet, quæ senes duo docta ludificetur.
Eam ducet simul Apœcides ad tuum patrem. ST. vt paratè.
EP. Eam permeditatam meis dolis, astutiisque onustam
Mittam. sed nimis longum loquor, diu me estis demorati.
Hæc scitis iam vt futura sint,ab eo. ST. bene ambulato.

CH. Nimis doctus ille est ad malefaciendum. ST. me quidem certò A
Seruauit consiliis suis. CH. abeamus intrò hinc ad me.
ST. Atque aliquantò libentius, quàm abs te sum egressus intus.
Virtute atque auspicio Epidici cum præda in castra redeo.

FECISTI IAM OFFICIVM TV TVVM, &c.] senem Periphanem alloquitur, accepta ab eo pecunia. fecisti, inquit, officium tuum, cùm pecuniam mihi numerasti: nunc me meum facere oportet, videlicet, vt emam Fidicinam, quam amat filius tuus: quod exspectat, & vult fieri senex. sed Epidicus officij sui intelligit, pecuniam à sene acceptam ad Strathippoclem deferre. PER HANC CVRAM Q.] per me quieto tibi licet esse: vel cura huius negotij, quod mihi mandatum est, non debet tibi obstare, quominus quieto animo sis. Desine hoc curare, & aliud cura, & quieto es animo. ego enim hoc curabo. HOC QVIDEM IAM PERIIT] nunc secum loquitur Epidicus, à sene degressus. NISI QVID TIBI HINC IN SP. R.] nisi quid tibi Epidice, hinc reserues ad spem placandi senis, & vitandi supplicij scilicet: vel nisi quid tibi ex hoc argento in futurum tempus detrahas. HOC OPP. POL.] hoc argentum valde politum est. CREDE MODO TV MIHI] vel senem alloquitur absentem, irridens, quod sibi hanc pecuniam crediderit & commiserit: vel aliquem ex spectatoribus significans sibi nullo pacto esse credendum. SIC EGO AGO] sic B soleo eos fallere qui mihi credunt, & qui mecum aliquid rei contrahunt. sic me gero in eos qui mihi credunt: quare qui sapit, ne mihi credat. SIC EG. NO.] sic egêre nostri maiores. LVCVLENTVM.] candidum, pulchrum, optatum, fortunatum. VT FACILEM, ATQVE IMPETRABILEM!] quàm minimè laboriosum, & quàm idoneum ad id quod volui, impetrandum ac transigendum! *impetrabilem* hîc accipiendum est, εὐπειστικῶς. Camerarius sic: quàm facilem se mihi prebuit senex! quàm exorabilem! ad senem referens. ego ad diem refero. VT IMPORTEM IN COLON. H. A.] vt hanc pecuniam ad eam rem, ad quam quæsita est, auspicatò deferam? allegoria est ducta à more veterum Romanorum, qui solebant commeatum ad exercitum in coloniam aliquam præsidij causa positum, impositum auspicatò portare: idque auspicatò faciebant, ne interciperet, néue quid aliud incommodi accideret. ACCIPE HOC SIS] accipe hoc si vis. SVPERFIT] superat. plus est quàm satis est. quinquaginta minas scilicet à sene abstulerat. QVAM TV DANISTAE DEBES] debebat enim quadraginta minas duntaxat. MEVM TERGVM FLOCCIFACIO] meum tergum nihil facio: quia dum tibi placere studeo, committo, vt tergum meum loris, seu virgis concidatur. NAM QVID ITA?] quidnam ita? αἰνιγμοῦ. vel *nam* positum pro autem. FACIAM PERENTICIDAM.] à voce *pera* perenticidam finxit, risu quæsito, id est, peræ cæsorem. alludit autem ad *parenticidam*, quæ vox significat parentis interfectorem: vt sit iocus ex paronomasia petitus significat autem se facturum, vt Periphanes dicatur perenticida, quia toties cruminas, & loculos suos exauriat, Epidici dolis inductus ac circumuentus. NIHIL MOROR, &c.] non curo voca- C bula vsitata vetera & vulgata, noua & musitata quæro. non moror, id est, nihil facio, & contemno, seu potius non curo & negligo. sic Horat. epist 15. lib. 1. *Nam vina nihil moror illius oræ.* ad quem locum de hoc verbo plura: & de eodem suprà nonnulla. PERATVM DVCTITATE: AT EGO FOLLITVM DVCT.] iocus est pendens ex superiore, ex ambiguo, & paronomasia, petitus, alludit autem ad supplicium parricidarum seu parenticidarum, qui insuti in culleum, deiciebantur in profundum. hoc igitur dicit, quoniam Periphanes factus est à me perenticida, quod non longè abest à parenticida, vos eum ductitate peratum, id est, in peram, quasi in culleum coniectum, tanquam parenticidam: ego eum follitum, id est, in follem impositum, ductitabo. Sic autem edidi *peratum*, *follitum*: quod ita scriptum in omnibus nostris codicibus manuscript. reperi, nisi quòd nonnulli habent *paratum*, pro *peratum*, mendosè. Quin Camerar. testatur sic quoque esse scriptum in suo, vt nos edidimus, quamuis *peratim* & *follitim* ediderit. quæ lectio fortasse ferri potest, vt eam sic explicemus: vos senem peratim tanquam peram ductitate: ego eum tanquam follem, & vt follis ductitari, & manibus pulsari solet, ductitabo. Omnino prior lectio, & explicatio mihi magis placet. NAM LENO] leno, qui vendidit patri fidicinam, quam ille filiam suam esse existimat. EGO RESOLVI] ego pecuniam, quæ ei debebatur, reddidi. DINVMERAVI] al. denumeraui. PATER QVAM SVAM N. ESSE.] quam Fidicinam, pater tuus filiam suam esse credit. ITA EGO SVASI SENI, &c.] suasi seni, vt hanc puellam, quam amas, emeret, ne tibi, cùm domum Thebis redisses, eius puellæ copia esset, id est, ne tu ea potiri posses. EA IAM DOMI EST PRO ILLA.] ea Fidicina, iam domi est pro filia. NVNC AVCT. &c.] nunc dedit mihi Apœcidem auctorem, id est, cuius auctoritate res agatur, & D emtio contrahatur, & cuius periculo negotium geratur. auctor enim est, cuius periculo & fide res geritur: & qui periculum præstat. ἀξιόπιστον interpretatur is, qui vocabularium Latino-Græcum côcinnauit. Nam seruus per se contrahens, præstare periculum non potest, hoc est, auctor esse non potest, néque ἀξιόπιστος. Scio autem hic nonnullos legi malè *cautorem*. & ita impressum in exemplis Venetis, & Florentinis, & nonnullis aliis. sed quid est, quamobrem quidquam mutemus cùm & omnes libri manuscripti *auctorem* habeant, nisi quod vnus & alter habent *actorem*, & hæc lectio sit probabilissima? quamuis enim *cautorem* quoque probari possit, & ita infrà Apœcides appelletur non longè: tamen *auctorem* quod hîc ferè idem valet, suo loco mouere non placet. MANET ME] expectat me. QVASIQVE AMARET, CAVEAT] scripturam antiquam repræsentaui, vt & Camerar. nisi quod, vt fortassis in suo libro reperit, edidit, *quasi quæ*, cum diphthongo. sed locum mendosum esse suspicor. suspicor dixi? immò verò planè arbitror, ac censeo. quæ enim sententia huius scripturæ esse possit, non video, nisi hæc *quasiq; ipse amaret fidicinam, sibi caueat*, quæ sententia absurda est. Legendum autem videtur, *quasi quoi emeret, caueat.* hac sententia, quasi caueat ei, cui emeret, nempe Periphani, id est, quasi cautor esset periculi, si quod esset periculum in emptione. vel sic, quasi cùm emerem, caueat. vel sic, quasi qui emat, & caueat. vel sic, quasi qui emeret, caueat, id est, quasi caueat ei, qui emeret. caueat autem, id est, satis accipiat à Lenone, prædibus & prædijs. IAM IPSE CAVTOR, CAPTVS EST.] ipse Apœcides, qui adhibitus est, vt aliis caueat, & ne alij capiantur, & qui tam diligenter vel sibi, vel aliis cauet captus est. IPSE IN MEO COLLO, &c.] quasi hoc dicat, frustra hæc cautio adhibetur. cùm pater tuus ipse cruminam, seu crumenam suam mihi in manus tradiderit, meæ E potestati permiserit, vt ex ea nummos meo arbitratu depromere queam. IS ADORNAT, ADVENIENS D. EXT. &c.] is parat omnia, vt simul atque veneris, vxorẽ ducas. participiũ *aduenien*s debet cohærere cum prouocabulo *tu*, subintell. hoc modo, vt tu aduenìens, &c. SI ILLAM QVAE ADD. EST. M. MIHI ADENS. ORC.] si illa, quam mecum adduxi, mortua fuerit, si illã mihi ademerit Orcus. INSTITVI] paraui, reperi, excogitaui. AD LENONEM] qui patri tuo Fidicinã vendidit, quam ille filiã suam esse credit. PRO ILLA TVA AMICA,] pro illa Fidicina, quã olim amabas. ALLIGABIT] obligabit, verbis scilicet alligabit caput suũ, id est, se ipse alligabit. VORSVTIOR ES, QVAM ROTA FIG.] versutior, seu callidior, & versatilior es, quàm rota figularis, quæ est versutissima, id est, versatissima, & ad versandũ facillima. rota figularis, alia ratione dicitur versuta, seu vorsuta, alia Epidicus, seu quis alius callidus, vafer, & astutus. rota propriè versuta: vafri & callidi, translatè dicuntur versuti. M. Tull. lib. 3. de natura Deorũ, *Versutos eos appello, quorũ mens celeriter versatur.* ALIQVAM DOLOSAM FIDICINAM] aliã ab ea, quæ iã domi est: aliquam falsam Fidicinã nõ veram Fidicinã, id est, nõ illam, quam se emturũ putat senex. QVAE SE EMTAM SIMVLET,] quæ à me instituta, & præmonita

simulet

A simulet se esse à me emtam his quinquaginta minis, quas modò à sene accepi, cùm sit conducta. SENES DVO] senes duos. duo, pro duos. vt suprà ambo, pro ambos. Virg. li. II. Æn. *Si duo praeterea tales Idea tulisset, Terra viros*, &c. DOCTA] à me instituta, & erudita. Terentius Heaut. *perdocta est probè*. LVDIFICETVR] ludificet, ludos faciat, illudat. PERMEDITATAM] perfectè meditatam, atque exercitatam. ASTVTIISQVE ONVSTAM,] & meis astutiis instructam, atque ornatam, atque adeò oneratam. HAEC SCITIS IAM VT F. S.] scitis iam quomodo hæc futura sint. NIMIS DOCTVS, &c.] valde doctus, ἄγαν πεπαιδευμένος. AD ME] domum meam. ATQVE ALIQVANTO LIBENTIVS, &c.] & verò aliquantò libentiùs introibo domum tuám, quàm egressus sum domo tua aliquantò, id est aliquam multò, non paulló. Sic autem legendum est, non vt habent libri vulgati, *aliquando*, planè mendosé, quomodo tamen edidit Camerarius. nostri libri quidem veteres omnes habent, *aliquanto*. INTVS] intus hic significat motum de loco. VIRTVTE, ATQVE AVSPICIO EPIDICI, &c.] allegoria est à re militari. Virtute, atque auspicio Epidici, id est, consilio, prouidentia, ductu, auctoritate Epidici rem gerente, duce, auctore, & auspice Epidico. CVM PRAEDA IN CASTRA REDEO] domum redeo victor, & re bene gesta, & votorum, atque optatorum meorum copos. allegoria est, vt diximus.

PERIPHANES, APOECIDES, senes duo. SERVVS.

B
NON oris caussa modò homines æquum fuit
Sibi habere speculum, vbi os contemplarent suum:
Sed quid perspicere possent cor sapientiæ,
Igitur perspicere vt possent cordis copiam.
Vbi id inspexissent, cogitarent postea,
Vitam vt vixissent olim in adolescentia.
Vel quasi egomet, qui dum filij caussa cœperam
Ego me excruciare animi, quasi quid filius
Meus deliquisset. me erga, aut quasi non plurimùm
Malefacta mea essent solida, in adolescentia.
C Profectò deliramus interdum senes.
Fuit conducibile hoc mea quidem sententia.
Sed meus sodalis it cum præda Apœcides.
Venire saluum mercatorem gaudeo.
Quid fit? AP. dij deæque te adjuuant, res prosperæ.
PE. Omen placet. AP. Quoi suppetunt res prosperæ.
Sed tu iubeas hanc intrò abducier. PE. heus foras
Exite huc aliquis. duce istam intrò mulierem,
Atque audin'? SER. quid vis? PE. caue siris cum filia
Mea copulari hanc neque conspicere. iam tenes?
D In ædiculam istanc seorsum concludi volo.
Diuortunt mores virgini longè, ac lupæ.
AP. Doctè & sapienter dicis. non nimis potest
Pudicitiam quisquam suæ seruare filiæ:
AEdepol næ istam tempore gnato suo sumus
Præmercati. PE. quid iam? AP. quia dixit mihi,
Iamdudum se alius tuum vidisse hîc filium.
PE. Hanc ædepol rem apparabat. AP. planè herclè hoc quidem est.
Ne tu habes seruum graphicum, & quantiuis pretij,
Non carus est auro contrà. vt ille fidicinam
Fecit nescire prorsus, se esse emtam tibi!
Ita ridibundam atque hilarem huc adduxit simul!
E PE. Mirum hoc quî potuit fieri. AP. te pro filio
Facturum dixit rem esse diuinam domi,
Quia Thebis saluus redierit. PE. rectè instituit.
AP. Immò ipsus illi dixit, conductam esse eam,
Quæ hic administraret, ad rem diuinam, tibi.
Facturum dixit rem esse diuinam domi.
Ego illic me autem sic assimulabam, quasi
Stolidum, cùm bardum me faciebam. PE. immò ita decet.
AP. Res magna amici apud forum agitur. ei volo

Ire aduocatus. PE. at quæso, vbi erit otium, A
Reuortere ad me extempló. AP. continuò hîc ero.
PE. Nihil homini amico est opportuno amicius.
Sine tuo labore quod velis, actum est tamen.
Ego si allegassem aliquem ad hoc negotium
Minus hominem doctum, minúsque ad hanc rem callidum.
Os sublitum esset. itaque me albis dentibus
Meus derideret filius meritissumo.
Atque hæc stultitia'st, me illi vitio vortere,
Egomet quod factitaui in adolescentia
Quum militabam, pugnis memorandis meis,
Eradicabam hominum aureis, quando occœperam. B
Sed hic quis est? quem huc aduenientem conspicor,
Suam qui vndantem chlamydem quassando facit.

NON ORIS CAVSA, &c.] oris, id est, faciei causa. Socrates suadebat adolescentibus, vt in speculo formam suā, seu os suum contemplarētur. si formosi essent, darent operam, vt animi pulchritudo, corporis formæ par esset. sin minus, multo magis elaborarent, vt quod corpori deesset, animi virtute sarcirent. Exstant apud Apuleium in Apologia prima de speculi vtilitate præclara. quæ, ne sim longior, huc non adscribam. CONTEMPLARENT] contemplarent, pro contemplarentur, antiquè dictum. Næuius Danaë, *Contemplo placidè formam, & faciem virginis.* Titinnius Fullon. *Adspecta formam, atque os contempla meum*, hæc ex Nonio. SED QVI PERSP.] id est, sed quo, vel, sed vt, &c. COR SAPIENTIAE] id est, sapientiam, quæ insit in corde, seu in animo: vel per hypallagen, sapientiā cordis. vel cor sapientiæ, id est, perfectionem, & excellentiam sapientiæ, vt dixit Ennius, *suada medullam.* IGITVR] postea, vt in Amphitr. *sin aliter sient animati, neque dēt quæ petat: sese igitur summa vi, virisque eorum oppidum expugnassere.* Licet etiam interpretari *denique*, vt mauult Donatus. VITAM VT VIXISSENT OLIM IN ADOL.] vitam vixissent, Atticismus. VEL QVASI EGOM. QVI,] vel id est, οἷον, exempli causa, vt sit hæc sententia: exempli causa, vt ego ipse, qui, &c. *quasi* pro quemadmodum, etiam Lucretius vsurpauit. sic lib. 2. *Sed quasi naufragiis magnis, multisque coortis, Disiectare solet magnum mare transtra, guberna, &c. Sic tibi si finita semel primordia quædam Constitues, &c.* EXCRVCIARE ANIMI, &c.] sic suprà, *absurdè facis, qui angas te animi.* ME ERGA] erga me, ἀναστροφή. Non est d, littera interponenda, neque legendum *mederga*, vt est in libris vulgatis. Nam hæc interpositio corrumpit metrum. AVT QVASI NON PLVRIMVM MALEF. ESSENT, &c.] aut quasi vero non essent mea malefacta, & peccata: plurimùm, id est, maxima ex parte in adolescentia, solida malefacta autem, id est, grauia, integra, suis partibus absoluta. sic alibi *solidam seruitutem*, dixit, & Terent. *solida gaudia.* Malim autem hic legi, *aut quasi non plurima malefacta*, &c. PROFECTO DELIRAMVS, &c.] M. Tull. in Catone, *Ista senilis stultitia, quæ deliratio appellari solet, senum leuium est, non omnium*, &c. FVIT CONDVCIBILE HOC M. Q.] fuit vtile homines sibi habere speculum, in quo inspicere possent sapientiæ fontem, atque originem. IT CVM PR.] venit cum Fidicina filio erepta. sic enim putant Periphanes & Apœcides, sed errāt, vt euentus declarabit. QVOI SVPPETVNT RES PR.] pendet hæc ab illis superioribus, *dij deæq; te adiuuant. te, quoi res prosperæ suppetunt.* duas voces quæ reperiuntur quidem in libris manuscriptis, sed perspicuè natæ sunt ex glossa, *homines omnes*, delendas curaui, vt metrum corrumpenteis. HANC] Fidicinam, quam ego emi: sed erat hæc conducta, non emta. EXITE H. ALIQVIS] sic Terent. *aperite aliquis actutum ostium*, &c. CAVE SIRIS, &c.] caue siueris, id est, noli sinere hanc Fidicinam cum filia mea coiungi, & congredi, neque sine conspicere. DIVORTVNT MORES VIRG. ET AC. L.] longè diuersi sunt inter se mores virginis, & meretricis. Sic Horat. ait matronam meretrici esse disparem, epist. ad Lollium 18. lib. 1. *Vt matrona meretrici dispar erit atque Discolor infido scurræ distabit amicus.* NON NIMIS POTEST PVDICITIA, &c.] difficillima enim est virginis custodia, multi autem sunt pudicitiæ insidiatores. Itaque rectè Phocylides, vt alia pleraque monet parenteis, vt virginem puellam cubiculis bene clausis custodiant, neque ante nuptias in publicum prodire, immò verò pro foribus conspici sinant. Sic ille, Παρθενικὴν δὲ φύλασσε πολυκλείστοις θαλάμοισι· Μηδέ μιν ἄχρι γάμων πρὸ δόμων ὀφθῆναι ἐάσῃς. C
NAE ISTAM] libri omnes manuscripti habent, *ne*, scriptum sine diphthongo. TEMPORE] tempori, maturè, tempestiué. GNATO TVO SVMVS PRAEMERC.] antè filium tuum sumus mercati. QVID IAM?] quid ita? quamobrem? GRAPHICVM] venustum, lepidum, & veluti pictum. Nam picti homines sunt ferè veris pulchriores. Sic in Sticho, *Graphicum mortalem Antiphonem.* significat autem esse ingenio polito, scito, & eleganti. NON CARVS EST AVRO CONTRA] id est, si auro ematur, carè non ematur, sed vili: si quis eum auro impendio emere velit; non sit carus. aurum pretio æquat, aut etiam superat. Idem in Curcul. *Auro contrà cedò modestum morstorem.* ad quem locum plura. VT ILLE FIDICINAM FECIT NESCIRE, &c.] quo pacto ille instituit fidicinam, sic vt nesciret se tibi emtam esse: vel sic, quo pacto ille excogitauit, vt fidicina nesciret se emtam esse tibi, sed existimaret se tuo filio emtam esse. RIDIBVNDAM,] risu diffusam, risus plenam, effusè ridentem. MIRVM HOC QVI POTVIT F.] secutus sum libros vulgatos, quibuscum aliquot libri manuscripti consentiunt. nam alij habent, *Mirum hoc quòd potuit fieri.* quo modo Camerarius edidit. vtraque lectio recta, saltem probabilis. non negabo tamen hanc alteram mihi videri sinceriorem, quam secutus sum, *mirum hoc quî potuit fieri.* verumtamen iudicet lector. RESTE INSTITIT] nimirum legi, *restam institit.* vt subintell. *viam.* Sic enim & Plautus ipse, & alij veteres loqui solent, *insistere viam*, seu *instare.* suprà in Asinar. *rectam instas viam.* Idem in Milit. glor. *erro, quam insistas viam.* IMMO IPSVS ILLI D.] immò Epidicus illi fidicinæ dixit, &c. ADMINISTRARET T.] ministraret tibi. FACTVRVM DIXIT, &c.] subintell. te. BARDVM] bardus, stultus, inquit Festus, à tarditate ingenij appellatur. trahitur, inquit ille, à Græco, quia tardos βραδεῖς appellant. cetera lege apud Festum. sic ferè Nonius, bardum, inquit, ingenio tardum. Nam Græci βραδεῖς tardos dicunt. Homerus Ἰλιάδ. ψ, Βάρδιστοι μέν σφιν ἔσαν ἵπποι, &c. Plaut. Persa, *Nimis tandem me quidem pro barda, & pro rustica reor habitam esse abs te.* RES MAGNA AMICI AP. F.] res magna amici mei in foro disceptatur, & in discrimine versatur. IRE ADVOCATVS.] præstò esse, & eius causæ fauere tacitus. EXTEMPLO] continuò. NIHIL HOMINI AMICO'ST, &c.] hæc secum loquitur Periphanes existimans suis rationibus valde bene esse consultū, & negotium suum diligenter, & sapienter ab Apœcide gestum, cùm vehementer erret: ordo autem est hic, Nihil est homini amicius, id est, carius amico opportuno, id est, vtili, & ad rem mandatam bene gerendam idoneo. QVOD VELIS,] quod quispiam velit. secunda persona pro tertia non definita. ACTVM'ST TAMEN,] quamuis nullum laborem susceperis. ALLEGASSEM] priuatim misissem. MINVS HOM.

A HOM. DOCT.] hominem minus doctum. CALLIDVM] solertem, sagacem. OS SVBLESSET] subintellige, mihi, id est, ego essem deceptus, ac ludibrio habitus. hoc genere loquendi Plautus vtitur millies. ALBIS DENTIBVS] id est, risu profuso. nam qui profusè rident, & cachinnantur, denteis nudant, ac retegunt. Itaque dentibus albis, id est dentibus nudis, vt Virgilius loquitur in alia re, lib. 4. Georg. *Discissos nudis laniabant dentibus artus*. Idem lib. 7. Æneid. *Ipse pedes tegmen torquens inane leonis, Terribili impexum seta, cum dentibus albis*, &c. ME ILLI VITIO VORTERE, EGOMET QVOT F.] me illi vt vitium obiicere, quod ego ipse adolescens crebrò facere consueui. Sic suprà eadem fabula, *quis erit, vitio quod id vortat tibi?* ERADICABAM HOM.] obtundebam hominibus aureis, homines enecabam meis pugnis commemorandis: neque cùm semel cœperam, finem facere poteram. SVAM QVI VNDANTEM CHL. Q. F?] qui suam chlamydem facit fluctuantem agitando, id est, qui ita chlamydem suam quassat, id est, mouet, seu agitat incedendo, vt vndarum speciem præbeat? Profert Nonius hunc versum in voce *quassum*, vbi *quassare*, interpretatur, mouere.

MILES, PERIPHANES, FIDICINA.

CAVE præterbitas vllas ædis, quin roges
Senex vbi habitat Periphanes Platenius.
B Incertus tuum caue ad me retuleris pedem.
PE. Adolescens si istunc hominem, quem tu quæritas,
Tibi commonstrasso, ecquam abs te inibo gratiam?
MI. Virtute belli armatus promerui, vt mihi
Omneis mortalis deceat agere gratias.
PE. Non reperisti adolescens tranquillum locum,
Vbi tuas virtutes explices, vt postulas.
Nam strenuiori deterior si prædicat
Suas pugnas, de illius ore fiunt sordidæ.
Sed istum quem quæris Periphanem Platenium,
C Ego sum, si quid vis. MI. nempe quem in adolescentia
Memorant apud reges armis arte duellica,
Diuitias magnas indeptum? PE. immò si audias
Meas pugnas, fugias manibus dimissis domum.
MI. Pol ego magis vnum quæro, meas cui prædicem,
Quàm illum qui memoret suas mihi. PE. hic non est locus,
Proin tu alium quæras, cui centones farcias.
MI. Animum aduorte, vt, quod ego ad te venio, intelligas.
Meam amicam audiui te esse mercatum. PE. attate.
Nunc demum scio ego hunc, qui sit: quem dudum Epidicus
Mihi prædicauit militem. adolescens, ita'st
D Vt dicis, emi. MI. volo te verbis pauculis,
Si tibi molestum non est. PE. non ædepol scio,
Molestum non est mihi si dicis quid velis.
MI. Mihi illanc vt tramittas: argentum accipias.
PE. Habeas. MI. nam quid ego apud te parcam proloqui?
Ego illam hodie volo facere libertam meam,
Mihi concubina quæ sit. PE. te absoluam breui,
Argenti quinquaginta mihi illa emta est minis.
Sexaginta mihi si denumerantur minæ,
Tuas possidebit mulier faxo ferias:
Atque ita profectò, vt eam ex hoc exoneres agro.
E MI. Estne emta mihi hæc? PE. istis legibus habeas licet.
MI. Conciliauisti pulcrè. PE. heus foras educito
Quam introduxisti fidicinam. atque etiam fideis,
Ei quæ accessere tibi addam dono gratiis.
Age accipe hanc sis. MI. quæ intemperiæ te tenent?
Quas tu mihi tenebras trudis? quin tu fidicinam
Produci intus iubes? PE. hæc ergo est fidicina.
Hîc alia nulla'st. MI. non mihi nugari potes,
Quin tu huc producis fidicinam Acropolistidem?
PE. Hæc, inquam, est. MI. non hæc, inquam, est. non nouisse me

Meam rere amicam posse? PE. hanc, inquam, filius A
Meus deperibat fidicinam. MI. hæc non est ea.
PE. Quid? non est? MI. non est. PE. vnde hæc igitur gentium est?
Equidem hercle argentum pro hac dedi. MI. stultè datum
Reor, atque peccatum largiter. PE. immò hæc ea'st
Nam seruum misi, qui sectarier solet
Meum gnatum. ipse hanc emit fidicinam. MI. hem istic homo
Articulatim te concidit, senex, tuus
Seruus. PE. quid? concidit? MI. nihil. sed suspicio'st.
Nam pro fidicina illac hæc supposita est tibi,
Senex tibi os est sublitum planè & probè.
Ego illam requiram iam vbi vbi est. bellator, vale. B
PE. Euge, euge, Epidice: frugi es, pugnauisti. homo es,
Qui me emunxisti mucidum, minimi pretij,
Mercatus te hodie'st de lenone Apœcides?
FI. Ehodum. ego istunc hominem nunquam audiui ante hunc diem.
Neque me quidem emere quisquam vlla pecunia
Potuit, quæ plus iam sum libera quinquennium.
PE. Quid tibi negotij est meæ domi igitur? FI. audies.
Conducta veni, vt fidibus cantarem seni,
Dum rem diuinam faceret. PE. fateor me omnium
Hominum esse Athenis Atticis minimi pretij.
Sed tu nouistin fidicinam Acropolistidem? C
FI. Tam facilè, quàm me. PE. vbi habitat? FI. postquam libera'st, vbi
Habitet dum, incertò scio. PE. eho quis eam liberauerit,
Volo scire, si scis. FI. id quod audiui, audies.
Strathippoclem audiui Periphani filium
Absentem curauisse vt fieret libera.
PE. Perij hercle, si istæc vera sunt, planissimè,
Meum exenterauit Epidicus marsupium.
FI. Hæc sic adiui. nunquid me vis ceterum?
PE. Malo cruciatu vt pereas, atque abeas citó.
FI. Fideis non reddis? PE. neque fideis, neque tibias. D
Propera igitur fugere hinc, si te dij amant. FI. abiero.
Flagitio cum maiore pòst reddes tamen.
PE. Quid nunc? qui in tantis positus sum sententiis:
Eámne ego sinam impunè immò etiamsi alterum
Tantum perdundum est, perdam potius, quàm sinam
Me impunè irrisui esse habitum, depeculatum eis.
Sic mihi data esse verba præsenti palàm?
Atque me minoris facio præ illo, qui omnium
Legum atque iurium fictor, cónditor, cluet.
Is etiam sese sapere memorat, malleum
Sapientiorem scilicet esse manubrio. E

CAVE PRAETERBITAS] caue prætereas vllas ædeis, puer, quin roges, vbi Periphanes Platenius commoretur. Puerum suum alloquitur. beto, is, it. valet: eo, is, it. hinc præteribito, is, it, hoc est, prætereo. Pacuuius in Niptris, *Vos hunc defensum patriam in pugnam betite.* Idem in Medo, *Si resto, pergit ire conor, prohibet betere.* INCERTVS TVVM CAVE, &c.] caue ad me redieris, nisi certò scieris, vbi habitet Periphanes. RETVLERIS PEDEM] referre pedem, est regredi & redire. Horatius epist. ad Pisonem, *Vnde pedem referre pudor vetet aut operis lex.* TIBI COMMONSTR.] tibi commonstrauero. ECQVAM ABS TE INIBO GR.] nunquam mihi referes, aut habebis gratiam? VIRTVTE BELLI, &c.] gloriosus miles non vult cuiquam supplicare, nec gratiam debere. NON REPP. ADOLESCENS] non repperisti adolescens locum idoneum seu opportunum, in quo tuas virtutes commemores, seu prædices, quemadmodum æquum esse censes. tranquillum locum. tralatio à mari. in tranquillo loco commodè nauigare licet: in loco minus tranquillo, non licet. NAM STRENVIORI DETERIOR SI P. S. P. &c.] nam si minus strenuus, suas pugnas strenuiori prædicat, pugnæ illæ hominis minus strenui, eius ore prædicatæ sordescunt: id est, contemnuntur, & nihili fiunt. Virg. in Alex. *quoniam sordent tibi munera nostra.* Horatius epist. 18. lib. 1. *pretium ætas altera sordet.* huc illud quoque pertinet

A pertinet, *Laus in suo cuiusque ore sordescit.* hac de re Cicero in epist. ad L. Luceium lib. v. epist. & Plutarchus in lib. περὶ τοῦ ἑαυτὸν ἐπαινεῖν ἀνεπιφθόνως. SED ISTVM QVEM QVAERIS, &c.] id est, sed ego ille sum, quem quaeris, Periphanes Platenius. *istum quem*, more suo dixit, quo antecedens & relatiuum eiusdem casus esse solent. qua de re alibi. MEMORANT] aiunt, dicunt. ARMIS, ARTE DVELLICA] ἀνδρείως. dictum, armis, arte duellica. id est, arte bellica. duis, pro bis, duellum pro bellum, duonum, pro bonum dixisse veteres constat. INDEPTVM?] adeptum, consecutum. FVGIAS DIMISSIS MANIBVS.] id est, fugias celerrimè, & contentissimo cursu. nam qui contentè fugiunt, manus demittere, seu potius dimittere, & iactare solent, quod dicunt Graeci παρέχοιεν τὰς χεῖρας. quod vsurpat Aristoteles lib. 4. de moribus ad Nicom. & libro de progressu animal. οἱ θέοντες θᾶττον θέουσι παρασείοντες τὰς χεῖρας. & Theophrastus in libello qui inscribitur ἠθικοὶ χαρακτῆρες. cap. περὶ ἀδολεσχίας. παρασείσαντα δὲ χρὴ τοὺς τοιούτους, καὶ διαράμενον ἀπαλλάττεσθαι, ὅστις ἀπύρετος βούλεται εἶναι. id est, dimissis manibus, & grallatorio gradu taleis homines fugere oportet, quisquis vult febri carere. vsurpat hoc loquendi genus iterum Plautus Pseudolo, *quia enim dimissis manibus volui dicere.* QVI MEM. S. M.] qui mihi suas referat, seu commemoret. CVI CENTONES FARCIAS.] centones farcire hîc prouerbialiter dictum, pro sua facinora non digna fortasse, quae audiantur sigillatim, & particulatim aliis recitare, vel sic, centones farcire, est mendacia consuta, & consarcinata aliis venditare. Sic autem habent omnes libri manuscripti & vulg. vt edidimus. Nonnulli tamen legi volunt, *cui centones sarcias*, quod probabilius videtur: ego tamen nihil mutare ausus sum. centones enim dicti sunt ἀπὸ τοῦ κεντεῖν, hoc est à pungendo. & centones sarciuntur, non farciuntur. QVO EGO AD TE V.] id est,

B propter quod ad te venio. ATTATE:] interiectio, re aliqua exspectata gestientis. NVM DEM. SC. E. H. Q. S.] nunc tandem scio, quis hic sit. haec secum loquitur Periphanes à milite auersus ad spectatores conuersus. QVEM DVDVM EPID. &c.] is miles est quem mihi dudum praedicauit Epidicus suprà, *Quia enim mulierem illam alius adolescens deperit, Auro opulentus, magnus miles gloriosus.* VOLO TE V. P.] subintell. conuenire. MIHI ILLANC VT TR.] vt mihi illam fidicinam tradas, pecunia accepta. nonnulli ex libris nostris manuscriptis habent, transmittas. NAM QVID EGO APVD TE P. P] subintell. aliquid est in his loquendi generibus, verbi caussa, dicam tibi liberè, & exponam tibi ingenuè, quamobrem ego eam emere velim, subiunge nunc quod sequitur: & aptè cohaerebit, hoc modo, nam quid ego apud te parcam, id est, fugiam, verear, timeam, cuncter, dubitem proloqui, seu proferre, quod in animo habeo? vel dic rationem esse positam ante propositionem: vel ante id, cuius est ratio? quod apparebit, si quis inuertat, hoc modo, Ego illam hodie volo facere libertam meam, &c. nam quid ego apud te, &c. sic apud Homer. Ἰλιάδ. δ. ἀλλὰ χρὴ καὶ ἐμὸν θέμεναι πόνον οὐκ ἀτέλεστον. Καὶ γὰρ ἐγὼ θεός εἰμι, γένος δέ μοι ἔνθεν ὅθεν σοί. Καί με πρεσβυτάτην τέκετο Κρόνος ἀγκυλομήτης: Ἀμφότερον γενεῇ τε καὶ οὕνεκα σὴ παράκοιτις κέκλημαι, &c. Ordo enim, & sententia est, at opus est etiam laborem meum non irritum reddere. Deinde sumendus est versus Ἀμφότερον, &c. id est, propter duas caussas, & propter genus, seu aetatem, & quia tua coniunx dicor. sequitur nunc ratio, quae priore loco erat posita, καὶ γὰρ ἐγὼ, &c. id est, etenim ego quoque Dea sum: genus autem mihi est indidem, vnde tibi, &c. MIHI CONCVBINA QVAESIT] sic & alibi libertae sunt patronis

C suis concubinae: quod & à nobis notatum, atque obseruatum est. quin Vlpianus iurisconsultus lib. 25. Digestor titulo de Concubinis. non vult licere libertae patroni sui concubinae ab inuito patrono discedere, vt alteri se matrimonium det: quippe cùm honestius sit, inquit, patrono, libertam, concubinam, quàm matremfamiliâs habere. TE ABSOLVAM BREVI] non morabor te diutiùs. TVAS POSSID. MVL. FAXO FERIAS] faxo, vt haec mulier tuas ferias possideat, id est, sinam hanc mulierem tecum feriatam esse: haec mulier tecum ferias agitabit, & otio fruetur: haec mulier tuarum feriarum, tuique otij erit particeps. significat militem esse feriatum, miniméque in negotiis gerendis occupatum, & mulierem communiter cum eo feriatam futuram. Videtur autem sic dictum, possidebit ferias, vt illud in Captiuis, *Ita guttur, ventérque resident esurialeis ferias.* ATQVE ITA PROFECTO, VT EAM EX HOC E. AGRO.] atque ita profectò, vt eam longè huic abducas, & hunc agrum ea exoneres: hoc est, vt meam domum muliere inutili & edaci, tanquam onere leues. vel agrum accipe pro tota terra Attica, vt suprà eam ex hoc agro exoneres: pro ea, hunc agrum exoneres, hypallage est. ISTIS LEGIBVS H. L.] ista conditione tibi emta est. CONCILIAVISTI P.] eam mihi probè emisti, seu parasti. Sic Terentius Eunucho, *malè conciliate.* FIDEIS.] chordas citharae: citharam ipsam. M. Tullius in Hortens. *Ponenda sunt fides, & tibiae.* Virgilius lib. 6. *Threicia fretus cithara, fidibúsque canoris.* GRATIIS] nullo pro eis pretio accepto. χαριζόμενός σοι. gratificans tibi: largiens tibi, vt gratiam abs te ineam. SIS.] si vis. suprà in Captiuis, *Nunquam erit tam auarus, quin te gratiis emittat manu.* QVAE INTEMPERIAE TE TENENT?] supra in Aulularia, *Nescio pol, quae illunc hominem intemperiae tenent.* miles visa muliere sibi ignota, & non agnoscens eam, quam quaerit, sic Periphanem

D nem increpat. QVAS TV MIHI TEN. TR.] quam tu mihi ignotam mulierem obtrudis? INTVS] domo. HAEC ERGO EST F.] tu fidicinam tibi domo produci postulas. ergo habes quod petis, & postulas, quia haec fidicina est. NON MIHI N. P.] non sum is, quem nugis, & inanibus verbis lactare, & captare queas. PRODVCIS] foras, & palàm ducis. RERE] reris, arbitraris. DEPERIBAT] perditè amabat. VNDE HAEC IG. H. EST?] vnde gentium, vnde terrarum, vbi terrarum, quo locorum, & similia, iam antea notata sunt. ATQVE PECCAT. LAR.] & esse peccatum abs te grauiter, seu valde, seu effusé. QVI SECTARIER S. &c.] qui filium meum assiduè sequi solet: quo magis eam huic notam esse probabile est. IPSE HANC EMIT FIDICINAM] secutus sum libros manuscriptos, qui omnes ad vnum sic habent: & ita edidit Camerarius. Nam libri vulgati mendosè habent, *Nam seruum misi, qui sectarier solet. ipse hanc meo articulo emit fidicinam.* quam lectionem tamen probat, & explicat Aleiatus libro παρέργων iuris xj. cap. xij meo articulo, inquit ille, id est, quasi meis digitis. licitationes enim micantibus, & sublatis digitis fieri solebant. vnde mancipes dicti. hactenus ille. non sunt autem falsa, quae scripsit, sed ab hoc loco sunt aliena, neque ad rem quidquam pertinent. tanti refert libris vti emendatis. ISTIC HOMO.] Epidicus. ARTICVLATIM TE CONCIDIT] per articulos te committit. te in frusta, & in minutas parteis, quasi per articulos, dissecuit. tralatio est. propriè vsurpauit M. Tullius in oratione pro Flacco, *manus, quas contudit: digitos, quos confregit: neruos, quos concidit, restituere non potest.* NIHIL: SED SVSPICIO'ST] nihil, non planè negat: sed extenuandi eius, quod grauius dixerat, gratia positum est, quasi ita diceret, si te non concidit

E articulatim: at te circumuenit dolis, tibíque os subleuit. vel sic, non affirmo te ab Epidico articulatim esse concisum, sed suspicor. praeterea admonendus est lector, *nihil*, hoc loco esse vnius syllabae. Iam quod ad vocem *suspicio* secunda syllaba longa est. quod eò dico, ne quis adductus quorundam auctoritate, quae tamen leuis est, putet legendum *suspicio'st.* SENEX TIBI OS EST SVBLITVM PL. &c.] id est, ô senex, tu illusus & pro ridiculo, ac delectamento habitus es. tractum à genere ludi, inquit Nonius, quo dormientibus ora pinguntur. Plautus, *Fidei censebam maximam multò fidem Esse. ea subleuit os mihi penissimé.* Prouerbium est etiam Graecis vsitatum, ὑπαλείφειν. quod ad oram sui libri adscripserat Simeo Bosius vir doctissimus idémque mihi amicissimus. BELLATOR, VALE.] sic appellat senem miles per iocum, & ludibrium. EVGE, EVGE, EPIDICE, &c.] haec nunc cum Epidico absente loquitur senex, se ab eo deceptum esse, tandem intelligens. PVGNAVISTI] pugnas memorabileis & strages edidisti: strenuè & fortiter te gessisti. M. Tullius lib. I. epist. ad Atticum, *Dij immortales, quas ego pugnas, & quantas strages edidi!* tralatè dictum. HOMO ES] non bellua, sed homo es, non es stipes aliquis, aut truncus, sed rationis & consilij particeps. QVI ME EMVNXISTI MVCID. MIN. P.] aptè dictum. Nam emungendi sunt mucidi, sunt autem mucidi ij, quibus nasus, mucoris plenus est: vt paruuli pueri esse solent, quos νηπίους appellant Graeci. significat igitur Periphanes tanquam puerum paruulum, & infantem nondum consilij & rationis compotem, seu tanquam stolidum, & fatuum aliquem, ab Epidico esse argento emunctum, hoc est spoliatum, delusum, & compilatum. Sic loquitur Terentius in Phormione. *Geta.* G. *hem.* AN. *quid egisti?*

G. *emunxit argento senes*. ad quem locum Donatus notat, mirè cùm è contrario dicatur emunctus homo, elegans, & facetus, vt Horat. de Lucilio, *emunctæ naris*. hactenus Donatus. Idem Horatius rursus in epistola ad Pison. *Pythias emuncto lucrata Simone talentum.* vbi emuncto Simone, sic dictum, vt hic, *qui me emunxisti mucidum*. & vt apud Terentium, *emunxi argento senes.* MERCATVS TE HODIE'ST DE LEN. &c.] fidicinam cõductitiam interrogat, quæ ab Epidico supposita erat pro ea fidicina, quã Strathippocles amare dicebatur. EHODVM] in omnibus lib. quos quidẽ vidimus nomen fidicinæ huic interiectioni præpositũ, indicat esse vocem fidicinæ cõductitiæ. sed ego existimo, *ehodum* esse vocem Periphanis, eam hortantis, vt respondeat: & nomen fidicinæ esse præponendũ his demũ verbis: *ego istunc hominem*, &c. NEQVE ME QVIDEM EMERE QVISQVAM VLLA. P. P &c.] quare nemo se emere potuerit, rationem necessariam subiunxit, nam libertas æstimari pretio non potest, & liberæ personæ vendi non possunt: neque vllius in commercio sunt. AVDIES, CONDVCTA VENI] ab hoc loco aperiuntur Epidici doli. QVAE PLVS IAM SVM L. Q.] id est, quæ iam plus quam quinquennium libera sum. ATHENIS ATT.] Athenas Atticas dixit, vt distinguat ab aliis Athenis. Nam Stephanus quinque aut sex vrbeis hoc nomine appellatas fuisse tradit. Sic in Mil. glor. *Is amabat meretricem æquè Athenis Atticis*. Idem in Rud. *Immò Athenis natus altúsque, educatúsque Atticis*. Idem in Truculent. *Nunc ad amicam decimo mense post Athenas Atticas viso.* Plinius iunior lib. 4. epist. *Non medius fidius ipsas Athenas tam Atticas dixerim.* M. Tullius in oratione ad Brutum, *Itaque nobis monendi sunt ii, quorum sermo imperitus increbruit, qui aut dici se desiderant Atticos, aut ipsi Atticè volunt dicere, vt mirentur hunc (Demosthenem) maximè: quo ne Athenas quidem ipsas magis credo fuisse Atticas.* SED TV NOVISTIN' FID. ACROPOLISTIDEM?] hæc ea erat, quam amabat Miles, & quam quærebat: quam denique emerat Epidicus mandatu Strathippoclis, cùm persuasisset seni Periphani eius esse filiam. Itaque erat in ædibus Periphanis. sed existimabat esse filiam suam. B VBI HABITET DVM, INCERTO SCIO.] non satis certò scio, vbi etiam habitet, postquam libera facta est. antequam libera esset, vbi habitaret, sciebam: nunc nescio. nonnulli libri habẽt *incertè scio*. PERIPHANI F.] Periphanis filium. Periphani, pro Periphanis. vt Temistocli, Pericli, & similia pro Temistoclis, Periclis, & simil. de quibus in notis Ciceronianis. EXENTERAVIT] funditus exinaniuit, penitus exhausit. quasi intestina ipsa Marsupij eripuit. suprà eadem fabula, *Acutum cultrum habeo, senis qui exenterem Marsupium.* NVNQVID ME VIS CETERVM?] sermo abeuntis, aut abire parantis. *ceterum*, autem, id est, cetero qui. quod ad cetera attinet. vulgus dicit *ad reliquum*. FLAGITIO CVM MAIORE POST R. T.] reddes cum maiore dedecore. nam te hic ante ædeis tuas pipulo differam. suprà in Aulul. *Ita me bene ament Lauerna: te iam, nisi reddi Mihi vasa iubes, pipulo hîc differam te ante ædeis.* QVI IN TANTIS POSITVS SVM S.] id est, qui tot seu tantis potius damnis affectus sum. tractum à more iudiciorum. Nam qui sententiis iudicum damnati sunt, damnis augentur. Alij sic, qui in tantis criminibus positus sum: seu, cui tanta crimina illata sunt: vt consequens pro antecedente positum intelligamus. mihi prior explicatio magis placet. immò neutra satis placet. Itaque sic potius explicemus, & subtiliùs, qui in tantis sententiis positus sum, id est, qui me tot & tam magnis damnis affectum esse sentio, qui in tantis malis, & damnis versor, qui tot detrimenta accipio, & sentio: vt alludat ad verbum sentiendi, à quo sententia dicta est. Nonnulli etiam sic explicant, qui in tantis fabulis ac sermonibus versor: de quo homines vulgò, & passim loquũtur, vt stolido & bardo. Nonnulli sic, qui habeor tantus vir, & tam sapiens, vt mea dicta tanquam sententiæ graues vulgò circumferantur, & celebrentur? De C quo tam bene sentiunt & existimant homines? iudicet lector, & aliquid melius reperiat. EAMNE EGO SINAM IMPVNE?] eclipsis, vsitata iratis, & perturbatis. eámne iniuriam mihi impunè factam esse patiar? & ita ferè Camer. Nonnulli sic, Eámne ego sententiam aduersus me impunè esse latã feram? quæ explicatio minus placet. ME IMPVNE IRRISVI ESSE M.] me impunè ludibrio esse habitum ab Epidico & filio. quidam libri manuscripti non habent *impunè*, sed in eo mendosi sunt. præterea legendum *irrisui*, non *irrisum*, vt habent libri vulgati, & cum vulgatis cõsentientes manuscripti nonnulli, quos & Camerarius secutus est. DEPECVLATVM EIS.] depeculatum ab eis. Depeculatum passiuè accipiendum. Sic Marcus Tullius in Oratione pro Roscio Amerino, Omnia scelera vno maleficio complexa dixit. sic alia innumerabilia ab eodem, & ab aliis dicta sunt. PRAESENTI, PALAM.] subintell. sinam, vel feram, vel aliud simile. *præsenti*, non temerè dixit. nam quemadmodum Aristototeles libro 2. Rhetoric. ait eos, qui alicui præsenti, & in os maledicunt, maiorem iram ei commouere, quàm si absenti, propterea quod maior inest in illo maledicto, quàm in hoc, contumelia, maiórque contemtus: ita hîc Periphanes grauius irascitur quòd præsens ab Epidico delusus ac deceptus est. Prætcrea etiam hoc dici potest, Periphani turpius esse, eum præsentem & videntem in suo negotio gerendo illusum, & captum esse, cùm sibi cauere posset ac deberet, quàm absentem, cùm sibi cauere non posset. PRAE ILLO] Apœcide, qui tamen re declarauit se esse incipientem, stultum atque imprudentem. LEGVM ATQVE IVRIVM FICTOR, C. CL.] nonnulli lib. manuscr. habent *iurum*, ego tamen nihil muto, quamuis metri ratio *iurum* postulare videatur. nam *iurium* nihilominus dissyllabum esse potest, *κατὰ συνίζησιν*. fictor, id est scriptor, & D quasi compositor. *clues*, hoc est audit, nominatur, dicitur *κλύεις ἀκούεις*. Iam fictor, conditor, *νομοθέτης* dictum est. IS ETIAM SAPERE M.] is, qui ita insipiens est, se sapere memorat. MALLEVM SAP. SCILICET ESSE MANVBRIO] hîc erat lacuna in libris omnib. manuscr. inter vocem *sapientiorem* & *manubrio*: vno excepto, in quo sic erat expleta aliena manu, *malleum sapientiorem scilicet esse manubrio*. non inepta sentẽtia. significat enim comicè, & *εἰρωνικῶς*. Periphanes Apœcidem se esse sapientiorem, vt malleus plus sapit, quàm manubrium. malleus enim plus quidem efficit in manibus fabrorum, & similium opificum, quàm manubrium: sed manubrium malleo sapientius est. nam & malleus sine manubrio inutilis est, & manubrium malleo dat facultatem, viámque aperit, qua efficere possit. Hinc prouerbium quo in Aulul. vtitur, eximere è manu manubrium. quod significat adimere facultatem, & rationem præcidere, & consilium disturbare rei gerendæ. *scilicet esse* autem, id est, scire licet esse, perspicuum est esse, vt suprà in Asin. *Ita scilicet facturam.* & in Curcul. *Item alios deos facturos scilicet.* Lucret. lib. 2. *Scilicet esse globosa tamen cùm squalida constent.* ad quem locum plura: possunt etiam hæc pendere à superioribus hoc modò, Is etiam sese sapere memorat malleum sapientiorem, scilicet memorat esse manubrio. ironia est: est autem manubrium, id, quo malleus tenetur, dictum. vt docet Varr. ab eo quod manu tenetur.

MVLIER, PERIPHANES, senex. E

SI quid est homini miseriarum, quod miserescat miser ex animo,
Id ego experior, quoi multa in vnum locum confluunt, quæ meum
Pectus pulsant simul. multiplex ærumna exercitam habet: paupertas,
Pauor territat mentem animi: neque vbi meas collocem spes,
Habeo, vsquam munitum locum, ita nata mea hostium'st potita.
Neque ea nunc vbi sit nescio. PE. quis illæc est mulier, timido

Pectore

A Pectore peregrè aduenicns, quæ ipsa se miseratur? MV. in his dictus est
Locis habitare mihi Periphanes. PE. me nominat hæc, credo ego
Illi hospitio vsus euenit. MV. peruelim mercedem dare,
Qui monstret eum mihi hominem, aut vbi ille habitet. PER. noscito ego hanc.
Nam videor nescio vbi me vidisse prius éstne ea, an non?
Est, quam animus retur meus? MV. di boni, visitaui antidhac.
PE. Certè ea est, quam in Epidauro pauperculam memini comprimere.
MV. Planè hic ille est, qui mihi in Epidauro primus pudicitiam
Pepulit. PE. quæ meo compressu peperit filiam, quam domi
Nunc habeo. MVL. quid si adeam? PER. haud scio an congrediar, si hæc ea'st.
B MV. Sin est is homo, sicut anni multi me dubiam dant. PE. longa
Dies meum incertat animum, sin ea est, quam incertò autumo, hanc
Congrediar astu. MVL. muliebris adhibenda mihi malitia nunc est.
PE. Compellabo. MV. orationis aciem contrà conferam.
PE. Salua sis. MV. salutem accipio mihi & meis. PE. quid cæterum?
MV. Saluus sis, quod credidisti, reddo. PE. haud accuso fidem.
Nouin' ego te? MV. si ego te noui, animum inducam vti noueris.
PE. Vbi te visitaui? MV. iniquè iniuriu's. PE. quid iam? MV. quia
Tuæ memoriæ interpretari me æquum censes. PE. commodè
Fabulata es. MV. Mira memoras. PE. hem. istuc rectius *
C Meministin'? MV. memini id. PE. in Epidauro. MV. ah guttula
Pectus ardens mihi adspersisti. PE. virgini pauperculæ
Tuæque matri me leuare paupertatem? MV. tún' is es?
Qui per voluptatem tuam in me ærumnam obseuisti grauem.
PE. Ego sum, salue. MV. salua sum, quia te esse saluum sentio.
PE. Cedo manum. MV. accipe. ærumnosam & miseriarum compotem
Mulierem retines. PE. quid est, quod vultus te turbat tuus?
MV. Filiam quam ex te suscepi. PE. quid eam? MV. eductam perdidi.
Hostium est potita. PE. habe animum lenem, & tranquillum face.
Domi meæ eccam saluam & sanam. nam postquam audiui illico
D Ex meo seruo, illam esse captam: continuò argentum dedi
Vt emeretur. ille eam rem adeò sobriè & frugaliter
Accurauit, vt alias res ille'st impensè improbus.
MV. Fac videam, si me vis viuere. PE. eho Canthara, statim iube
Acropolistidem prodire, filiam ante ædis meam,
Vt suam videat matrem. MV. remigrat animus nunc demum mihi.

SI QVID EST HOMINI M.] hîc loquitur, & primùm in scenam prodit mulier illa Epidauria, quæ olim à Periphane compressa fuit, inducitúrq. Periphanes, & filiam ex illo compressu natam, quærens: quam domi apud se esse putat, errans, & ab Epidico illusus Periphanes. Ita iterum se ab Epidico dolis circumuentum esse reperit Periphanes, quòd illius suasu eam puellam emerit, quæ non esset filia, cùm esse filiam crederet. QVOD MISERESCAT MISER EX ANIMO:] propter quod miser euadat, cùm sit miser ex animo: id ego, &c. *miserescat*, hic personale est ab indicatiuo primæ personæ miseresco, quod hîc valet miser fio, seu miser euado. *miserescat miser* autem, dictum est more Plautino: cuius est coniungere cum verbis nomina aduerbia & adiectiua eiusdem originis. Iam verbum substantiuum *est*, quod reperitur in plerisque libris post *ex animo*, deleui, vt sententiam corrumpens. IN VNVM LOCVM CONFLVVNT] in vnum locum concurrunt. tralatio à rebus liquidis. PVLSANT] percutiunt, permouent. MVLTIPLEX AERVMN.] sic legendum non *ærumnam*, vt habent omnes ferè libri, Licet autem hæc referre ad superiora, & cum iis coniungere: hoc modo, quoi multa In vnum locum confluunt, quæ meum pectus pulsant simul: multiplex ærumna meum pectus pulsat. vel multiplex ærumna confluit, quæ meum pectus pulsat. sed malim coniungi cum iis, quæ sequuntur, hoc modo: multiplex ærumna exercitam habet, subintelligitur, me. EXERCITAM HABET] subintelligitur, me. *exercitam habet*, autem, id est, exercet, fatigat, vexat. Idem Bacchid. *quæ sodalem, ac me exercitos habet*. Sueton. in Tiberio, non longè à principio, *Infantiam, pueritiámque habuit laboriosam, & exercitam*. seu vt in aliis libris legitur, *exercitatam*. quem locum eò libentiùs protuli, quòd in libris vulgatis legitur, *luxuriosam*, pro *laboriosam*. Alioqui apud Suetonium paullo aliter dictum est, *habere exercitam*, quàm apud Plautum. PAVPERTAS, PAVOR TERR. M. AM.] paupertas, pauor, ἀσυνδέτως posita. paupertas territat mentem animi: pauor item territat mentem animi. MENTEM ANIMI] mentem, quæ est in animo, tanquam oculus in corpore. præstantissimam, & intimam animi partem. Sic suprà in Cistellaria, *nullam mentem animi habeo*. ad quem locum hac de re plura. & in commentariis Lucretianis, lib. 4. ibi, *Mens animi vigilat*. & in Horatianis epist. ad Vill. lib. 1. ibi, *tamen istuc mens, animúsque Fert*, &c.

E

amat spatiis obstantia rumpere claustra. NEQVE VBI MEAS COLL. SP. HABEO VSQVE M. L.] ordo est, neque vsquam habeo locum munitum, vbi spes meas collocem. locum munitum, χωρίον ἰσχυρόν. HOSTIVM'ST POTITA] in hostium potestatem peruenit. suprà in Capt. princip. *Postquam meus Rex est potitus hostium.* ad quem locum plura exempla collegimus. QVIS ILLAEC EST MVLIER.] quæ illa est mulier, &c. QVAE IPSA SE MISERATVR?] quæ se ipsa miseram dicit. CREDO EGO ILLI HOSPITIO VSVS VENIT] illi credo, hospitio opus esse accidit. euenit illi, credo, vt opus sit ei hospitio. Sic autem legendum vt edidimus, non, *inuenit.* PERVELIM ME C. D. Q.] subintell. ei. NOSCITO EGO HANC] incipio cognoscere hanc, seu agnoscere. ME VIDISSE PRIVS.] *me* hic superuacaneum est. & tamen sic interdum loquebantur veteres. Lucret. lib. 1. *Quippe etenim quàm multa tibi me fingere possum,* &c. ad quem locum, quæ annotauimus legere licet. EST QVAM ANIMVS RETVR M.?] éstne ea, quam reor apud me, seu in animo meo? HVNC VISITAVI ANTIDHAC] hunc sæpe antea vidi. hic sæpe antea ad me ventitauit, & ita crebro eum vidi. QVAM IN EPIDAVRO PAVP. MEM. COMPR.] subintell. me. PVDICITIAM EPVLIT.] sic habent omnes libri & vulgati, & manuscripti, ideirco nihil sum ausus mutare. sed libris omnibus inuitis legendum arbitror, *pudicitiam perculit.* Neque lex carminis repugnat. perculit autem, id est, prostrauit, peruertit à verbo percello. Virgil. lib. 5 Æneid. *Victorem Buten immani corpore, qui se Bebrycia veniens Amyci de gente ferebat, Perculit & fulua moribundum extendit arena.* Marcus Tullius. lib. I. de Orat. ad Q. Frat. *Et C. ipsum Carbonem, quem tu adolescentulus perculisti,* &c. QVAM DOMI NVNC HABEO.] putabat se habere, sed errabat. SI HAEC EA'ST.] oratio non est integra. deest enim *congrediar,* seu *aggrediar.* ME DVBIAM DANT.] me dubiam reddunt. LONGA DIES MEVM INCERTAT] longa dies, id est, longum tempus, temporis longinquitas ac diuturnitas, incertat, hoc est, incertum reddit. HANC CONGRED. ASTV.] hanc aggrediar astutè. videtur autem legendum *aggrediar,* potiùs quàm *congrediar.* quamquam nihil mutare ausim. Nam etiam verbo *colloquor* subiungere solet accusandi casum. ORATIONIS ACIEM CONTRA CONF.] aciem orationis conferam. Dictum translatè à re militari, aut à gladiatoribus. SALVA SIS.] ab hoc loco denique incipiunt alter cum altero loqui. Nam quæ vsque ad hunc locum locuti sunt, ea apud se, & secum locuti sunt, dum dubitant etiam & Periphanes, sítne hæc ea mulier, cum qua olim consueuerit, & mulier, sítne hic ille Periphanes, à quo compressa sit, neque audent adhuc inter se ignoti, & nondum inter se agniti, mutuò salutare. QVID CETERVM?] de reliquo aut deceтero, aut quod ad cetera attinet, quid ais? QVOD CREDIDISTI, REDDO.] reddo salutem, quam mihi dedisti, seu dixisti, & tanquam pecuniam credidisti. translatum à rebus creditis. Idem in Bacchid. *Quin tu primùm reddis salutem, quam dedi?* HAVD ACCVSO FIDEM,] non queror de tua fide, quæ mihi tam fideliter, quod tibi credidi, reddas, nempe salutem. fides locum habet & vsurpatur in rebus creditis, non solùm in dictis & promissis. Nam qui pecuniam mutuò acceptam, aut alioqui sibi creditam, non reddit, aut etiam abnegat, atque abiurat, fidem violat. *accusare fidem,* autem, pro accusare aliquem, quod fidem non seruet, aut non præstet. sic dictum, vt à M. Tullio, *accusare officium,* pro eo, quod est, aliquem, quod in officio non maneat, aut quod officium non faciat. M. Tullius epist. 1. lib. 2. epist. ad C. Curionem, princip. *tamen non tam mihi molestum fuit accusari abs te officium meum, quàm iucundum requiri.* &c. SI EGO TE NOVI, ANIMVM IND. VTI NOVERIS.] si ego te noui, id est, si tu is es, quem esse arbitror, animum meum inducam, vt me noris: hoc est, persuadebo mihi, seu credam, me tibi notam esse. VBI TE VISITAVI?] vbi te sæpe vidi? INIQVE INIVRIV'S] iniustus es præter æquum, iniuriam mihi facis præter æquitatem. sic dictum autem *iniurius et iniquè,* vt, *miserè miser,* in Cistell. &, *miserè miser,* in Mercat. &, *parcè parcus,* in Aulularia, quamuis enim iniurius, & iniquè non sint eiusdem originis, sunt tamen eiusdem ferè significationis. quòd si dixisset, *iniuriè iniurius,* esset hoc planè tale, qualia superiora. QVID IAM?] cur ita? QVIA TVAE MEMORIAE INTERPRETARI ME AEQVVM CENS.] quia postulas me tuæ memoriæ esse interpretem, atque internuncium: quia æquum censes me id, quod memoria tenes, proferre, & pronūtiare. vel sic, quia æquum censes me, quod memoria non tenes, tibi in memoriā redigere, & memoriæ tuæ subuenire. verbū *interpretari* iunxit cum dandi casu. COMMODE FABVLATA ES] scitè, & lepidè, seu aptè locuta es. MIRA MEMORAS.] mira dices, cùm dicis me, quæ fœmina sim, cōmodè fabulatā esse. est enim à natura muliebri, cōmodè loqui. HEM ISTVC RECTIVS.] deest huic versui nonnihil in extremo, vt notat Camerar. sententiæ autem nihil admodum deest. hoc enim, opinor, sentit Periphanes. hem istuc rectius est, quod nunc ita loqueris. scilicet me mira memorare, quàm illud, me iniquè esse iniurium. Itaque sic suppleri, & sarciri potest versus, *Hem istuc rectius, sic loqui.* MEMINISTIN'?] meministíne me tibi virgini paupereulæ tuæque matri paupertatem leuare? hæc fuerat vno spiritu Periphanes locuturus, nisi cunctatus esset, & ita titubasset. sed cùm cunctaretur ille, & mulier tamen, quid sentiret, satis intelligeret, ita respondit, quasi ille totam orationem absoluisset. vel dic mulierem intelligentem, quid ille sibi vellet, & quid sentiret, illo nihil cunctante, anteuertisse & respondisse, proinde ac si ille integram sententiam elocutus esset, se meminisse. IN EPIDAVRO.] vides vt cunctanter, & dubitanter, & timidè loquatur de re, de qua agitur, Periphanes. AH GVTTVLA PECTVS ARDENS MIHI ADPERSISTI] allegoria est ab iis sumta, qui ex morbo, aut ex alia aliqua causa supramodum calent, atque æstuant, quibus vel guttula aquulæ adspersa magnæ alleuationi est. hoc igitur significat mulier: tu me ægram, & in mœrore confectam tua oratione aliquantum solatus es, ac leuasti. VIRGINI PAVPERC. TVAEQVE MATRI, &c.] tibi virgini paupereulæ, &c. pendent autem hæc ex illo superiore, vt diximus, *Meministin'.* TVN' IS ES, QVI IN ME AER. OBSEVISTI GR.] id est, Túne is es, qui me grauidam fecisti? Túne is es, qui dum voluptatem tibi quæris, & libidinem tuam explere properas, me onere graui onerasti, & compleuisti? erumnam grauem appellat, fœtum in vtero suo conceptum, & conflatum Periphanis opera, & compressu. obseuisti autem, id est, iacto & fuso abs te semine, in meum ventrem circumseuisti. CEDO MANVM.] da manum. ET MISERIARVM COMPOTEM] miseriarum plenam. RETINES.] tenes. QVID EST. QVOD VVLTVS TE T. T.] quid est, quamobrem vultus tuus immutatus, & pallidus factus te turbidam reddit? quidam legunt *se turbat tuus?* FILIAM, QVAM EX TE S.] oratio imperfecta, propterea quòd Periphanes cunctantem fortasse mulierem interpellauit, non exspectato dum eam, addito verbo *perdidi,* perficeret. QVID EAM?] vrget vt verbum addat, nam sine verbo, & oratio illa imperfecta est, & eius sententia obscura, atque incerta. EDVCTAM PERDIDI.] nunc demum quid sentiat, aperit, ac declarat, verbo addito. *Eductam,* inquit, id est, educatam à me ac sublatam, non expositam, aut proiectam ad necem, perdidi. HOSTIVM EST POTITA.] in hostium potestatem peruenit. ET TRANQVILLVM FACE] & tranquilla animum. DOMI MEAE ECCAM S. ET S.] errat senex, vt semel atque iterum diximus. SOBRIE,] prudenter, & vigilanter: vt sobrij solent. νηφαλίως. ET FRVGALITER] nonnulli libri manuscripti habent, *& fideliter.* ego nihil muto à recepta scriptura. VT ALIAS RES ILLE'ST IMP. IMPR.] malim legi, *vt alias ad res ille est impensè improbus:* neque metrum repugnat, ferri tamen hæc scriptura potest, vt intelligamus alias. obseruandum autem hoc genus *adeò vt,* pro eo modo, quo modo. SI ME VIS VIVERE] sic Horatius epist. 7. lib. I. *Si me viuere vis, rectéque videre valentem.* CANTHARA,] ancillæ nomen. STATIM IVBE ACROPOLISTISTIDEM, &c.] frustrà hic, seipse fatigat Camerar. dum contra veterum codicum auctoritatem disputans, aliud filiæ suæ nomen esse oportere contendit, quàm Acropolistidem, hac ratione nisus, quia, inquit, hoc est fidicinæ illius, quam miles amabat, nomen. Atqui hoc debuit videre, & intelligere Camerarius, eam ipsam fidicinam Acropolistidem, quam miles deperibat, esse apud Periphanem, non vt fidicinam, & militis amicam, sed tanquam ipsius filiam, talémque ab eo existimari. neque obstat, quòd eodem nomine vtraque appellabatur. quamuis enim Periphanes audierat ex milite Acropolistidem fidicinam illam, quam is amabat, appellari, cùm eodem nomine eam, quam filiam suam

A suam esse putabat, appellari sciret: non tamen idcirco ei venerat in mentem suspicari eam, quam filiam suam esse sibi persuasum haberet, esse militis amicam: sciebat enim sæpe euenire, vt duobus atque adeò pluribus personis nomen sit commune. hoc igitur dico non effici ex eo, quòd militis amica Acropolistis appelletur, aliud Periphanis filiæ nomen esse oportere, cùm præsertim hæc militis amica, quæ Acropolistis nominatur, & fidicina sit, & à Periphane sua filia habeatur. REMIGRAT] redit, quasi aliò extra corpus migrarit. Idcirco infrà, cena proxima, dicit eam Periphanes exanimatam filiæ suum adspectum exsequi. tralatio est.

FIDICINA, PERIPHANES senex.

MVLIER.

QVid est pater, quòd me exciuisti ante ædis? PE. vt matrem tuam
Videas, adeas, aduenienti des salutem, atque osculum.
B FID. Quam meam matrem? PER. quæ exanimata exsequitur aspectum tuum.
MV. Quis istæc est, quam tu osculum mihi ferre iubes? PE. tua filia.
MV. Hæccine? PER. hæc. MVL. egóne? osculum huic dem? PER. cur non? quæ ex te nata sit.
MV. Tu homo insanis. PER. egóne? MVL. tute. PER. qur? MVL. quia ego hanc quæ siet.
Neque scio, neque noui, neque ego hanc oculis vidi ante hunc diem.
PE. Scio quid erres, quia vestitum atque ornatum immutabilem
Habet hæc. MVL. aliter catuli longè olent, aliter sues. nego
Eam me nouisse quæ sit. PER. prò deûm atque hominum fidem,
C Quid? ego lenocinium facio, qui habeam alienos domi,
Atque argentum egurgitem domo prorsum. quid tu, quæ patrem
Tuum vocas me, atque osculare? quid stas stupida? quid taces?
FID. Quid loquar vis? PER. hæc negat se tuam esse matrem. FI. non suat.
Si non volt. equidem hac inuita tamen ero matris filia.
Non me istanc cogere æquum est meam esse matrem, si ne volt.
PE. Cur me igitur patrem vocabas? FID. tua istæc culpa est, non mea.
Non patrem ego nominem, vbi tu tuam me appelles filiam?
Hanc quoque etiam, si me appellet filiam, matrem vocem.
Negat hæc filiam me suam esse. non ergo hæc mater mea est.
Postremò hæc mea culpa non est: quæ didici, dixi omnia.
D Epidicus mihi magister fuit. PE. perij, plaustrum perculi.
FID. Nunquid ego ibi peccaui? PE. si hercle te vnquam audiuero patrem
Me vocare, vitam tuam ego interimam pessima. FID. non voco
Vbi voles pater esse, ibi esto: vbi noles, ne fueris pater.
MV. Quid? ob eam rem hanc emisti, quia tuam gnatam ratu's? quibus
De signis agnoscebas? PE. nullis. MV. quare ergo filiam
Credidisti nostram? PE. seruus Epidicus dixit mihi.
MV. Quid si seruo aliter vsum st? non poteras nouisse, obsecro?
PE. Quid ego, qui illam vt primùm vidi, nunquam vidi postea?
MV. Perij misera. PE. ne fle mulier, intrò abi, habeto animum bonum.
Ego illam reperiam. MV. hinc Athenis ciuis eam emit Atticus:
E Adolescentem equidem dicebam emisse. PE. inueniam tace.
Abi modò intrò, atque hanc asserua Circam, Solis filiam.
Ego relictis rebus Epidicum operam quærendo dabo:
Si inuenio, exitiabilem ego illi faciam hunc, vt fiat diem.

EXSEQVITVR ASPECTVM TVVM] exquirit, atque exoptat adspectum tuum. QVIS ISTAEC EST, QVAM TV OSC. M. F. IVB.] quæ ista est, quā tu mihi osculū præbere iubes? *quin*, pro *qua* antiquè. FERRE] præbere, offerre, dare. QVIA EGO HANC, QVAE SIET, NEQVE SCIO, NEQVE N. &c.] id est, quia ego, quæ hæc sit, neque scio, neque noui. NEQVE EGO HANC OCVLIS VIDI ANTE. H. D.] id est, neque ego vigilans, seu re vera vidi ante hunc diem, quòd si vidi, vidi in somnis. non vidi anteà ὕπαρ: sed si fortè vidi, κατ' ὄναρ vidi. IMMVTABILEM.] immutabilem, id est, immutatum: à verbo Inmuto, as: seu immutor, aris. non est enim nomen compositum à voce *mutabilis*, & præpositione *in*, negationem aut priuationem significante, sed, vt dixi, à verbo immutor. Itaque immutabilis or-

natus hoc loco, valet mutabilis, seu mutatus. Licet etiam dicere immutabilis, esse compositum ex *in* & mutabilis, sed *in*, non habere in eo vim priuationis aut negationis, sed accessionis, & incrementi: vt in his, incuruus, incauus, & similibus. ALITER CATVLI LONGE OLENT, ALITER SVES.] prouerbium de rebus longè dissimilibus, & quæ facilè inter se discerni possunt: quemadmodum canis fœmina facilè discernere potest suos catulos à porcellis. QVID? EGO LENOCINIVM FACIO] qui hoc rei esse dicam? egóne lenocinium, aut lenoniam artem exerceo? sic fortasse dixit, meretricium facere. EGVRGITEM DOMO PRORSVM?] domo effundã prorsus: egurgitare, tanquam è gurgite fundere. prorsum, id est, prorouorsum, rectá. QVID STAS STVPIDA?] quid stas stupens, & tacita? NON FVAT,] non fit. SI NON VOLT] al. si non volt. neuolt autem, id est, non volt. vtitur infrà non longé. sic neuis pro non vis: ne pro non. Idem in Trin. *filiam tibi desponsatam audio, nisi tu neuis.* SI NE VOLT.] si non vult. NON PATR. EGO N.] subintell. te. VBI TV TVAM ME FIL?] cùm tu me filiam tuam appelles? HANC QVOQVE ETIAM, &c.] quoque etiam χῦμα ἐν πλεονασμῷ. Sic Lucretius lib. 5. *Est etiam quoque, vti possit cælum omne manere In statione*, &c. POSTREMO, HAEC MEA CVLPA NON EST.] sed Epidici, qui mihi ita præmonstrauit, ac præcepit. EPIDICVS MIHI MAGIST. F.] Epidicus me docuit, vt te patrē meum appellarem. PLAVSTRVM PERCVLI] libros vulgatos secutus sum. nam manuscripti omnes, quos quidē viderim, habent, *austrum perculi* vt autem hîc vulgatos sequerer potiùs, quàm manuscript. impulit me Donati auctoritas, qui ad illud Terent. Eunch. *perculeris iam tu me*. notat, *perculeris*, id est, *peruerteris*. vnde prouerbium *penè plaustrum perculi*. plaustrū percellere autem dicuntur prouerbio rusticis vsitato, qui rem aliquam susceptam euertunt, corrumpunt, ac perdunt. Nonnulli tamen legi volunt, addita adspirationis nota, *haustrum perculi*, eadem sententia, vt prouerbium natum sit ab iis, qui vas aquæ plenum percellunt, & peruertunt. est enim haustrum vas, ab hauriendo dictum. quanquam Nonius haustra propriè dici scribit, rotarum cados ab hauriendo, sicut ἀντλίας profértque Lucretij versum ex lib. 5. *Vt fluuios versare rotas, atque haustra videmus.* Non desunt etiam, qui scripturam veterem tuentur, *austrum perculi*, eámque sic interpretantur, inanem operam sumsi. VITAM TVAM INTERIMAM, PESSIMA] sic loquitur suprà in Casina, ibi, *interimere ait velle vitam.* & in Cistellaria, ibi, *Nam dudum vt accurrimus ad Alcesimarchum, ne suam vitam interimeret, tum mihi puto præ timore hîc excidisse Cistellam.* QVIA TVAM GNATAM RATVS?] quia tuam filiam ratus es? QVID SI SERVO ALITER VISVM 'ST?] quid si seruo aliter visum est, quàm res fit? QVID EGO, QVI, &c.] quid ego poteram qui, &c. vel quamobrem ego nouissem, qui, &c. vel lege, qui ego, id est, quomodo ego nossem, qui primùm natam vidi, postea amplius non vidi? vel sic, qui ab eo tempore, quo illam primùm vidi, nunquam postea vidi? ADOLESCENTEM EQVIDEM, &c.] dicebant quidem adolescentem, nescio quem eam emisse. CIRCAM, SOLIS FILIAM] per Circam, significat veneficam. talis enim describitur ab Homero. de qua & Horatius epist. 2. lib. 1. *Sirenum voces & Circes pocula nosti: Quæ si cum sociis stultus, cupidúsque bibisset: Vixisset canis immundus, vel amica luto sus.* Ad quem locum plura de Circe, solis filia legere licebit. M. Tullius in diuinatione de Accus. contr. in Verr. *sed repente è vestigio, ex homine, tanquam aliquo Circæo poculo factus est Verres.* RELICTIS REBVS,] sic suprà in Cistell. *ita omnibus relictis rebus mihi frequentem operam dedistis.* EPIDICVM OPERAM QVAER. D.] dabo operam Epidico quærendo. EXITIABILEM EGO ILLI FACIAM, VT FIAT D.] mira orationis syntaxis: quam sæpenumero iam indicauimus, & explicauimus. diximus enim esse commixtam, & confusam ex his duabus: ego faciam hunc diem fieri illi exitiabilem: ego faciam, vt hic dies sit illi exitiabilis. Est autem Græcorum propria, quam poëtæ comici Latini imitati sunt, & vsu cœperunt. *exitiabilem* autem hîc positum ἐνεργητικῶς, pro exitialem, & exitiosum.

STRATHIPPOCLES adolescens, EPIDICVS seruus, DANISTA, VIRGO.

Malè morigerus mihi est Danista, qui de me argentum non petit,
Neque illam adducit, quæ emta ex præda est. sed eccum incedit Epidicus.
Quid illuc est, quòd illi caperat frons seueritudine? D
EP. Si vndecim deos præter sese secum adducat Iuppiter,
Ita non omnes ex cruciatu poterunt eximere Epidicum.
Periphanem emere lora vidi, aderat ibi vnà Apœcides.
Nunc homines me quæritare, credo, senserunt: sciunt
Sibi data esse verba. STR. quid agis mea commoditas? EPID. quod miser.
ST. Quid est tibi? EP. quin tu mihi adornas ad fugam viaticum
Prius quàm pereo? nam per vrbem duo defloccati senes
Quæritant me, in manibus gestant copulas secum duas
ST. Habe bonum animum. EP. quippe ego, cui libertas in mundo sita'st.
ST. Ego te seruabo. EP. ædepol me illi melius, si nacti fuant. E
Sed quis est hæc muliercula, & illic grauistellus qui venit?
ST. Hic est Danista: hæc illa est autem, quam emi ex præda. EP. hæccine'st?
ST. Hæc est. éstne vt tibi dixi? aspecta. EP. hæc? ST. contempla Epidice
Vsque ab vnguiculo ad capillum summum est festiuissima.
Estne? considera, vide, signum pictum pulcrè videris.
EP. Ex tuis verbis meum futurum corium pulcrum prædicas:
Quem Apelles atque Zeusis duo pingent pigmentis vlmeis.
ST. Dij immortales, otiosè isse admiror. pedibus pulmoneis
Qui perhibetur, prius venisset quam tu aduenisti mihi.

Hæc

A DA. Hæc ædepol remorata medeſt. ST. ſiquidem iſtius gratia
Es remoratus,quod iſta voluit,nimium aduenisti citò.
DA. Age,age,abſolue me,atque argentum numera,ne comites morer.
ST. Pernumeratum'ſt. DA. tene cruminam.huc inde. ST. ſapienter venis.
Opperire dum effero ad te argentum. DA. matura. EP. domi eſt.
Satin' ego oculis vtilitatem obtineo ſyncerè,an parum?
E Philippa matre natam ac Thebis, Epidauri ſatam,
Videon' ego Acropoliſtidem te Periphani filiam?
VI. Quis tu homo es,qui meûm parentum nomen memoras,& meum?
EP. Non me nouisti? VI. quod quidem nunc veniat in mentem mihi.
EP. Lunulam atque anellum aureolum in digitum? VI. memini mi homo.
B EP. Non meminiſti me inaurem auream ad te afferre natali die?
VI. Túne is es? EP. ego ſum,& iſtic frater tuus eſt,alia matre,vno patre.
VI. Quid pater meus,viuu'ſt? EP. animo liquido & tranquillo es,tace.
VI. Dij me ex perdita ſeruatam cupiunt,ſi vera autumas.
EP. Non habeo vllam occaſionem,vt apud te falſa fabuler.
ST. Accipe argentum hoc Daniſta. hîc ſunt quadraginta minæ.
Si quid erit dubium,immutabo. DA. benefeciſti,bene vale.
ST. Nunc enim tu mea es. VI. ſoror quidem ædepol,vt tu æquè ſcias.
Salue frater. ST. Sanan' hæc eſt? EP. ſana,ſi appellat ſuum.
ST. Quid ego modò huic frater factus ſum,dum intrò eo atque exeo?
C EP. Quod boni'ſt,id tacitus taceas tute tecum,& gaudeas.
ST. Perdidiſti & reppeiſti me ſoror. EP. ſtultus tace.
Tibi quidem quod ames domi præſto'ſt fidicina,opera mea.
Et ſororem in libertatem idem opera concilio mea.
ST. Epidice fateor. EP. abi intrò,ac iube huic aquam calefieri.
Cætera hæc poſterius faxo ſcibis,vbi erit otium.
ST. Sequere hac mea ſoror. EP. ego ad vos Theſprionem iuſſero
Huc tranſire. ſed memento ſi quid ſæuiunt ſenes,
Suppetias mihi cum ſorore ferre. ST. facile iſtuc erit.
EP. Theſprio exi iſtac per hortum,affer domum auxilium mihi.
Magna eſt res.minoris multo facio,quàm dudum,ſenes.
D Remeabo intrò,vt accurentur aduenientes hoſpites.
Eadem hæc intus edocebo,quæ ego ſcio,Strathippoclem.
Non fugio, domi adeſſe certum'ſt. neque ille haud obiiciet mihi
Pedibus ſeſe prouocatum. abeo intrò,nimis longum loquor.

MALE MORIGERVS MIHI EST DANISTA, &c.] malè mihi obſequitur, ſeu morem gerit argentarius, ſeu fœnerator, qui à me pecuniam non petit, quam pollicitus ſum me ei pro virgine daturum. ILLI] Epidico. CAPERAT FRONS SEVER.] frons rugoſa, & contracta eſt ſeueritate & triſtitia. Profert hunc verſum Nonius, & in verbo *capere*, & in voce *ſeueritudine*. caperare autem interpretatur, rugis frontem contrahere & aſperare: atque tractum à caprorũ frontibus criſpis.ſed non videtur ille attendiſſe, *caperare*, eſſe hîc abſolutum, & *caperat* poſitum eſſe pro *caperatur*. Nam Varro verbo paſſiuo vſus eſt in Eumenid.ibi, *Quin mihi caperatam tuam frontem,Strobile omittis?* SI VNDECIM DEOS PRAETER SESE,&c.]qui ſint vndecim dij præter Iouem, diximus ſuprà in Caſina, *Tu iſtos minutos deos caue flocci feceris.* EXIMERE.] eripere: liberare. ME QVAERITARE.] me quæritant. E CREDO, SENSERVNT] credo,ſenſerunt,id eſt, cognouerunt ſe eſſe à me illuſos,ac deceptos. SCIVNT SIBI DATA ESSE VERBA.] *ἑρμηνεία*. explanat enim, quod dixerat obſcurius. MEA COMMODITAS?] homo mihi commodiſſime? homo qui mihi commoditates plurimas,& maximas affers? ſic dictum mea commoditas,vt mea ſalus,mea peſtis,mea vita,mea voluptas, & ſimilia. DEFLOCATI SENES.]id eſt,detriti,ſeu attriti.ſic Nonius.tractum à veſtibus ſine flocco, ſeu à floccis. COPVLAS] vincula,quibus me vinciant: vel laqueos, quibus me capiant, atque illaqueent. deinceps legendũ *ſecum duas*:quod ex antiquæ ſcripturæ veſtigiis cõieci. QVIPPE EGO, CVI LIB. IN M.S.]id eſt,ego vero bonum animum habere debeo,cui libertas parata ſit.ironia eſt.quid ſit in mũdo eſſe pluribus verbis alibi docuimus. MELIVS]ſubintellige,ſeruabũt: id eſt,retinebunt,& vincient,vt loris poſtea cædant.Iocus eſt ex ambiguo,in verbo *ſeruabũt*. nam ſeruare, & ſalutem dare ſignificat,periculóque liberare,& cuſtodire.hoc modo accipit ſeruus:illo,Strathippocles. SI NACTI FVANT.]ſi nacti fuerint. SED QVIS EST MVL.]ſed quæ eſt muliercula,&c.quis in fœm.antiqué. ET ILLIC GRAVIST. QVI VENIT?]ſic habẽt omnes noſtri codices manuſcr.ſed,quod & ab aliis animaduerſũ eſt. Feſtus incõſtanter,in duobus locis hunc locũ proferens,alibi legit *rauiſtellus*,alibi *grauiſtellus*,vt edidimus. *Rauiſtellus*,legit,in raui coloris,& raui coloris homines dicit eſſe inter flauos,& cæſios,quos Plautus,inquit ille,appellat *rauiſtellos*.in voce *grauiſtellus* verò,*grauiſtellus*,inquit,i. ſenior.deinde hũc locũ profert & deinceps grauiſtellũ ait ſe putare eſſe à grauitate dictũ.Ego aſſentior Camerario, qui ſuſpicatur grauiſtellũ, fictũ eſſe nomẽ à Plauto ad exprimendũ,quod Græci dicũt *ἄχθος ἀρούρης*.i.onus terræ,quia fortaſſe hic deniſta eſſet habitior,& corpulétior.ſed quid mirũ eſt,nos interdũ,hæ-

sitare in interpretandis, & explicandis nonnullis vocibus Latinis, qui tam longè ab auctoribus Latinæ linguæ absumus, cùm Grammatici illi veteres, qui propiùs ab illis aberãt, tam inconstanter, & variè eas explicare, earúmque originẽ indicare reperiãtur. A ESTNE VT TIBI DIXI?] éstne, qualis tibi dixi? hoc est, elegans, scita & venusta? schema est κατὰ τὸ σιωπώμενον. nusquã.n. dixit in hac.fabula Strathippocles Epidico, qualis hæc puella sit, sed hoc intelligimus esse dictu, ex iis, quæ hic dicuntur, etiam si id in scena non sit dictum. CONTEMPLA] contemplare. VSQVE AB VNGVICVLO AD CAP. S. EST FEST.] vsque à talo ad verticem capitis. Sic M. Tullius in Orat. pro Roscio Amerino, *Nónne ab imis vnguibus ad verticem summum, si quam, &c. ex fraude, fallacijs, mendacijs constare totus videtur?* sic Horat. de puero venali epist. 2. lib. 2. *Candidus, & talos à vertice pulcher ad imos. ἐκ ποδῶν ἐς κορυφήν.* SIGNVM PICTVM PVLCHRE VID.] picta, pulchriora sunt veris, & natiuis. ex quo graphicum pro eleganti, pulcro, & scito. supià, *Ne tu habes seruum graphicũ, & quantiuis pretij.* signum pictum, videtur pro imagine picta posuisse. EX TVIS VERBIS MEVM FVT. CORIVM, &c.] si quæ picta sunt, pulcra sunt: meum corium pulcrum futurum est. nam loris aut virgis à senibus quasi pictoribus pulcrè pingetur. meum corium, id est, mea pellis τὸ δέρμα μου. QVEM APELLES, ATQVE ZEVXIS, &c.] per Appellem, & Zeusim significat duos senes, Periphanem & Apœcidem. Apelles & Zeusis duo clarissimi pictores, de quib. Plinius lib. 37. cap. 10. Ab Apelle potissimùm pingi volebat Alexander Magnus, vt scribit M. Tull. lib. epist. 5. epist. ad L. Luceium. immò à solo, vt Horat. epist. 1. lib. 2. *Edicto vetuit nequis se, præter Apellem, pingeret.* Idem Apelles, vt scribit iterum M. Tullius lib. 1. epist. ad Appium, *Pulcrum Veneris caput, & summa pectoris politissima arte perfecit, reliquam partem corporis inchoatam reliquit.* De Zeuxi Heracleote idem Tullius lib. 2. de Inuent. Rhetor. in proœmio. PIGMENTIS VLMEIS] virgis B vlmeis, quib. eliciẽt è tergo meo sanguinem, ita pulcrè pictus videbor. DII IMMORTALES] admirantis. ISSE ADM.] subintell. te. PEDIBVS PVLMONEIS] pedes pulmonei, molles sunt. molles pedes autem ad ambulandum inepti sunt, quia itineris laborem ferre non possunt: vt contrà duri pedes, ad iter faciendum, atque adeò ad currendum sunt aptissimi: vt equorum vngulæ, & equi æripedes, quos Græci vocant χαλκόποδας, id est, στερεόποδας, solidis pedibus κρατερώνυχας, validis vngulis. Homer. il. θ. ὡς εἰπὼν ὑπ' ὄχεσφι τιτύσκετο χαλκόποδ' ἵππω, &c. M. Tull. lib. 1. de Orat. ad Q. Fr. de Socrate loquens, *Et quod ille durissimis pedibus fecit, vt se abijceret in herbam,* &c. Iam molles pedes pulmonei à Plauto dicti sunt, quia pulmonis natura mollis & spongiosa est. M. Tull. libro 2. de Nat. Deor. *In pulmonibus autem inest raritas quidem, & assimilis spongijs mollitudo ad hauriendum spiritum aptissima,* &c. Alcinous de iis, quæ Platoni visa sunt, τὸν πνεύμονα δ' ἐμηχανήσαντο τῆς καρδίας χάριν μαλακόν, καὶ ἄναιμον, σηραγγῶδη τε, καὶ σπόγγῳ παραπλήσιον, &c. quæ sic Latinè vertimus, Porrò autem pulmonem cordis causa mollem & exsanguem, & cauernosum, ac rimosum, spongiæ denique similem mira sollertia machinati sunt, &c. Quæ sunt ex Platone in Timæo. Commemorantur autem & lanei deorum pedes, de quibus Macrobius lib. 1. Saturnal. cap. 8. Sed videtur hic significare Plautus aliquẽ fuisse olim pulmoneis pedibus, de quo nihil me legere memini. Ordo autem verborum hic est, Qui perhibetur pulmoneis pedibus, is priùs venisset, quàm tu aduenisti mihi. quod dictum est per superlationem, seu καθ' ὑπερβολήν. qui enim pulmoneis pedes habet, tardissimè ambulet necesse est. HAEC] hæc puella. MI DEST.] me est. SIQVIDEM ISTIVS GRATIA ES REMORATVS.] exprimi- C tur amor Strathippoclis in puellam ex præda emtam, quam sororem suam esse nescit, ex eo, quòd id æquo fert animo, atque adeò probat, quod alioqui fuerat improbaturus, molestéque laturus. *remoratus* autem hic absolutam habet significationem. suprà autem proximè *remorata*, actiuã. ABSOLVE ME, ATQVE ARG. NVM.] expedi me, pecunia mihi numerata, cura mihi pecuniã numerandã, vt hoc pacto discedam absolue me, id est, cura, vt mihi abire liceat & omnia impedimenta, quibus teneor, præcide. noli me hic remorari diutiús suprà in Amphitrione, *Quæso, absoluito hunc me extemplò, quando satis deluseris.* Terent. Adelph. *Ego ad forum ibo, vt hunc absoluam.* PERNVMERATVM'ST] argentum hic totum apud Cheribulum numeratum est. HVC INDE] in hanc cruminam inijce, seu immitte argentum, quod pernumeratum esse dicis. *inde* imperatiui modi, ab indo, is. it. SAPIENTER VENIS.] cum crumena scilicet: quod dicit Paulus Iurisconsultus, cum sacco. sic ille lib. 46 Digest. tit. de solutionibus, *Quod dicimus, heredem, fideiussori testatoris id, quod ante aditam hereditatem ab eo solutum est, debere statim soluere: cum aliquo scilicet temperamento temporis intelligendum est, nec enim cum sacco adire debet.* Quæ Iurisconsulti verba videtur cum his Plautinis pugnare. nam quod sapienter fit, fieri debet, & sapienter facit creditor, qui cum sacco ad debitorem venit. At iurisconsultus negat eum qui pro testatore soluit, cùm eius fideiussor esset, ad heredẽ testatoris cum sacco venire debere. Non est autẽ credibile iurisconsultũ fuisse dicturum, id fieri non debere, si sapienter, id est, rectè fieret. ergo non facit sapienter creditor, qui cum sacco debitorẽ adit, pecuniã, quæ sibi debetur, petiturus. facilis solutio est. sed soluat lector. hæc enim ioci gratia adspersi. OPPERIRE DVM EF- PERO AD ARGENTVM] exspecto, dum domo exporto ad te argẽtum. MATVRA] maturare, inquit Nigidius, est quod D neque citiùs neque seriùs, sed medium quiddã & temperatũ est. de quo plura apud Macrob. lib. Sat. 6. cap. 8 SATIN', EGO OCVLIS VTILITATEM OBT. &c.] id est, satísne ego oculis acutè cerno, nécne? vel sic, satísne oculis sincerè vtor, an parùm sincerè? vel sic, satísne oculos integros ac sinceros habeo, an parũ? Alij sic, satin' ego sincerè oculis vtilitatem quæ ad me peruẽtura est, si hæc puella sit Periphanis, filia obtineo, an parũ? non placet. E PHILIPPA M.] hoc erat matris nomen. MEMORAS] dicis. QVOD QVIDEM NVNC VENIAT IN M.] non te noui, quod ego quidẽ cogitẽ seu in cogitationẽ mihi veniat. LVNVLAM, ATQ. ANELLVM AVR.] oratio interrupta, sic enim esset integra, nõ meministi me lunulã, & anellũ aureum in digitũ ad te adferre? Lunulã autẽ, id est lapillum, seu gemmã rotundã instar Lunæ. annulum in digitũ autẽ dixit. quia nonnulli annulli sunt, qui digito non gestãtur, quamquã etiam ij, quibus tabellæ, & ceteræ res obsignantur, digitis gestantur. M. Tull. Orat. pro Roscio Amerino non admodũ longè ab extremo, *Si vestitum quo ipse tectus erat, annulúmque de digito suum tibi tradidit,* &c. ab hoc loco initiũ capit ἀναγνωρισμός. NON MEMINISTI, ME INAVREM AVREAM, &c.] sic legendum conieci ex antiquæ scripturæ vestigiis. Camerarius verò *minam*: à quo dissentio. Alioqui hìc in libris nõnullis inter *me* & *aureã*, lacunula est. fortassis etiã legere licet, detracta voce *auream*. *Nõ meministi me ad te inaurem afferre natali die?* est autem inauris, auriũ ornamẽtum. VNO PATRE] eodem patre. ANIMO LIQVIDO, ET TR.] esto animo ab omni perturbatione & ægritudine vacuo, ac soluto: animo, vt alibi loquitur, defæcato, &c. SI VERA AVTVMAS.] si vera dicis. NON HABEO VLLAM OCCASIONEM, VT APVD TE FALSA FABVLER.] malim legi, Non habeo vllam occasionem cur apud te falsa fabuler. FABVLER.] loquar. ACCIPE HOC AR- E GENTVM, &c.] exit nunc domo Strathippocles, & argentum effert. interea autem dum introit domũ, & exit, factus est ἀναγνωρισμός, & cognoscit puella se esse Strathippoclis fratrem. SIQVID ERIT DVBIVM.] si quid erit incertum, sítne probũ, an improbũ, &c. VT TV ATQVE SCIAS.] subintell. atq; ego scio. QVOD BONI'ST, ID TACITVS FAC. &c.] quod tibi boni euẽnit, id facito taceas, & in sinu gaudeas. *tacitus taceas*, & ex eo genere est, quod alibi notauimus, *iratus iracundia*, in Curcul. *viuus viuam*, in Pseud. PERDIDISTI, REPPERISTI ME SOROR.] perdidisti me, quia me amãtem & te potiri cupientẽ frustrata es, neque enim te frui potero, cùm soror sis, repperisti me: quia me quẽ perdideras, & quem fratrẽ esse nesciebas, recuperasti, cùm fratrem esse comperisti. STVLTVS TACE.] tu, qui stultus es, tace. stulti enim est tacere, sapientis loqui. si saperes, loqui deberes. nunc quando stultus es, tace. vel lege *stultu's, tace*, id est, stultus es, quare tace. CONCILIO] concilio in libertatem, id est, emo, non vt seruiat, sed vt libera sit, & suis natalibus reddatur. AC IVBE HVIC AQVAM CALEFIERI.] vt lauet, peregrè veniens. SIQVID SAEVIVNT SENES,] si quid succensent senes, Periphanes, & Apœcides, εἴη χαλεπαίνοιεν. Hora. Sat. 2. lib 2. sermonũ. *Sæuiat atque nouos moueat fortuna tumultus,* &c. SVPPETIAS M. C. S. FERRE] suppetias ferre, auxiliũ ferre. suppetias, inquit Fulgentius, auxilium dicimus. REMEABO INTRO,] redibo intró. EADEM] eadem opera, seu via. NON FVGIO DOMI ADESSE CERTVM EST.] non est nunc

consilium

A consilium fugiendi. Decretum est mihi domi esse, nempe quia mea opera inuenta est Periphanis filia. NEQVE ILLE HAC ODIO OBIICIET MIHI, PEDIB.] neque fugiendo committam, vt Periphanes mihi obiiciat, se à me prouocatum esse ad currendi certamen, seu ad cursum. Notandum hîc duas negationes magis negare: aut certè nihilominus.

PERIPHANES, APOECIDES, senes duo. EPIDICVS.

SAtin' ille homo ludibrio nos vetulos decrepitos duos
Habet? AP. immò ædepol tu quidem miserum me habes miseris modis.
PE. Tace sis modò, sine me hominem apisci. AP. dico ego tibi iam vt scias,
Alium tibi te comitem meliùs quærere, ita dum te sequor
Lassitudine me inuaserunt miserum in genua flemina.
B PE. Quot illic hodie me exemplis ludificatu'st, atque te?
Vt illic autem exenterauit mihi opes argentarias?
AP. Apage illum à me. nam ille quidem Vulcani irati est filius.
Quaquà tangit, omne amburit: si propè astes, æstu calefacit.
EP. Duodecim deis plusquam in cœlo est deorum immortalium,
Mihi nunc auxilio adiutores sunt, & mecum militant.
Quicquid ego malefeci, auxilia mihi & suppetiæ sunt domi.
Apolactizo inimicos omnis. PE. vbi illum quæram gentium?
AP. Dum sine me quæras, quæras mea caussa vel medio in mari.
EP. Quid me quæris? quid laboras? quid hunc sollicitas? ecce me.
C Num te fugitiuum ab domo absum? num oculis concessi tuis?
Nec tibi supplico. vincire vis, hem ostendo manus.
Tu habes lora. ego te emere vidi. quid nunc cessas? colliga.
PE. Ilicet. vadimonium vltrò mihi hic facis. AP. quid colligas?
PE. Edepol mancipium scelestum. EP. te profectò Apœcides
Nihil moror mihi precatorem. AP. facilè exoras Epidice.
EP. Eho quid agis? PE. tuón' arbitratu? EP. meo hercle vero, atque haud tuo
Colligandæ hæ sunt tibi hodie. PE. at non lubet, non colligo.
At mihi magis lubet solutum te rogitare. EP. at nihil scies.
AP. Tragulam in te iniicere adornat. nescio quam fabricam facit.
D EP. Tibi moram facis, cùm ego solutus asto. alliga, inquam, colliga.
PE. At mihi magis lubet solutum te rogitare. EP. at nihil scies.
PE. Quid ago? AP. quid agas? mos geratur. EP. frugi es tu homo Apœcides.
PE. Cedò manus igitur. EP. morantur nihil atque arctè colliga,
Nihil verò obnoxiosé. PE. facto opere arbitraminor.
EP. Bene hoc habet, age nunc iam ex me exquire, rogita quod lubet.
PE. Qua fiducia ausu's primùm quæ emta est nudiustertius,
Filiam meam dicere esse? EP. lubuit, ea fiducia.
PE. Ain' tu libuit? EP. aio. vel da pignus, ni ea sit filia.
PE. Quam negat nouisse mater? EP. ni ergo matris filia est,
E In meum nummum, in tuum talentum pignus da. PE. enim isthæc captio'st.
Sed quis ea est mulier? EP. tui gnati amica, vt omnem rem scias.
PE. Dedin' tibi minas triginta ob filiam? EP. fateor datas.
Et eo argento illam me emisse amicam filij fidicinam.
Pro tua filia. istis adeò te tetigi triginta minis.
PE. Quomodo me ludos fecisti de illa conductitia
Fidicina? EP. factum hercle verò, & rectè factum iudico.
PE. Quid postremò argento factum est quod dedi? EP. dicam tibi.
Neque malo homini, neque te indigno tuo dedi Strathippocli.

PE. Cur dare ausu's? EP. quia mihi libitum est. PE. quæ hæc, malùm, fe- A
rocia est?
EP. Etiam inclamitor quasi seruus. PE. cùm tu es liber, gaudeo.
EP. Merui vt fierem. PE. tu meruisti? EP. vise intrò, ego faxo scies.
Hoc ita esse. PE. quid est negotij? EP. iam ipsa res dicet tibi.
Abi modò intró. PE. hei nón illuc temere'st, asserua istum Apœcides.
AP. Quid illuc Epidice est negotij? EP. maxima hercle iniuria
Vinctus asto, cuius hæc hodie opera inuenta est filia.
AP. Ain' tu te illius inuenisse filiam? EP. inueni, & domi est.
Sed vt acerbum'st, pro benefactis cùm mali messem metas!
AP. Quámne hodie per vrbem vterque sumus defessi quærere?
EP. Ego sum defessus reperire, vos defessi quærere. B
PE. Quid isti oratis opere tanto? meruisse intelligo,
Vt liceat merito huius facere. cedo tu vt exsoluam manus.
EP. Ne attigas. PE. ostende veró. EP. noló. PE. non æquum facis.
EP. Nunquam hercle hodie nisi supplicium mihi das, me solui sinam.
EP. Optimum atque æquissimum oras, soccos, tunicam, pallium
Tibi dabo. EP. quid deinde porró? PE. libertatem. EP. at posteá?
Nouo liberto opus est quod pappet. PE. dabitur, præbebo cibum.
EP. Nunquam hercle hodie nisi me orassis, solues. PE. oro te Epidice.
Mihi ignoscas, si quid imprudens culpa peccaui mea.
At ob eam rem liber esto. EP. inuitus do hanc veniam tibi, C
Nisi necessitate cogar. solue sanè, si lubet.

SATIN' ILLE HOMO, &c.] id est, nónne Epidicus nos duos vetulos decrepitos satis ludibrio habet? *Satin'*, & *satisne*, responsionem aientem postulant, & affirmationem significant: vt hic & apud M. Tullium in Orat. pro Roscio comœdo, *Satisne ista restipulatio dicere tibi videtur apertè, Roscium pro se decidisset* DECREPITOS] senes in dubio vitæ constitutos. Nonius vel sic ita ætate confectos, vt dubium sit, viui, an mortui simus. MISERVM ME HABES] miserum me facis, dum ita celeriter ambulas, vt te subsequi non possim. TACE SIS MODO.] tace, si vis modó. APISCI] adipisci, apprehendere. MELIVS] subintelli. est, vel lege, *melius st*, id est, melius est. FEMINA] femina dicuntur, cùm ex labore viæ sanguis defluit circa talos, Festus. ILLIC] ille Epidicus QVOT EXEMPLIS] quot modis. LVDIFICATV'ST] ludificatus est? ludificauit? VT ILLIC AVTEM, &c.] quo pacto autem ille, &c. EXENTERAVIT, OPES ARG.] ex cruminis & loculis meis argentum penitus excussit? crumenas meas argento funditus exhausit, atq; exinaniuit? VVLCANI IRATI EST FILIVS] quia vt Vulcanus iratus, quicquid contigit, amburit, exurit & consumit. *irati Vulcani* dixit, quia Vulcanus propitius iuuat. QVA QVA TANGIT, OMNE AMB.] epexegesis, per quam declarat, quod obscurius dixerat, quacumque parte quippiam tangit, inquit, id omne amburit, id est, circum vrit, & circum vrendo consumit. ÆSTV] calore. DVODECIM DEIS PLVSQVAM IN COELO'ST, DEORVM IMM.] ordo & sententia est; plus duodecim deis, plus deorum immortalium, quàm in cœlo est, mihi nunc adiutores sunt, vt auxilientur, & mecum militent. oratio est impedita, & eius syntaxis perturbata. Quod si legeretur, duodecim dei, plus quàm in cælo est d. imm. &c. facilior esset explicatio, hoc modo, duodecim dei mihi sunt adiutores, immò plus deorum immortalium, quàm in cœlo est. sæpè autem commemorantur à Plauto dij duodecim, qui dicuntur à Cicerone, per quandam translationem sermonis, dij maiorum gentiũ: quorũ nomina duob. versib. cõplexus est Ennius, & antea diximus, & versus posuimus. ponit hic & Camerarius in notis suis. APOLACTIZO.] calcibus summoueo ac repello. ἀπολακτίζω, verbum Græcum. DVM SINE ME QVAERAS, &c.] hæc ideo dicit Apœcides, quòd nimis properabat Periphanes. MEA CAVSA.] *mea causa*: quod ad me attinet. vel sic, per me licet, vel in medio mari quæras. HVNC.] Apœcidem. SOLLICITAS?] quasi de solo commoues? NVM OCVLIS CONCESSI TVIS?] num ab oculis aliquò abscessi tuis? NEC TIBI SVPPLICO] nec vero tibi supplex esse volo, vt mihi ignoscas. sermo est hominis altero non egentis, & suis bonis contenti, & sua virtute freti. Idem in Milite glor. *Nam mulier olitori nunquam supplicat, si qua est mala. Domi habet hortum*, &c. In Pseud. *nunquam edepol cuiquam supplicabo, dum quidem tu viues*, &c. EGO TE EMERE VIDI.] repete è superiore, lora. paullò antè dixit copulas. ILICET] actum est. VADIMONIVM VLTRO MIHI HIC FACIS.] id est, vltrò te mihi sistis, quasi in iudicio, vltro mihi obis vadimonium. vltrò te in iudicium staturum mihi spondes. TE PROP. APOECI. NIHIL MOROR, &c.] te profectò Apœcide non egeo precatore: vel non curo te habere deprecatorem. EHO QVID AGIS] eho quid stas? quin mihi manus colligas? TVON' ARBITRATV?] tuóne arbitratu me agere, aut non agere postulas? tuóne arbitratu mihi viuendum est? MEO HERCLE VERO.] meo hercle verè arbitratu, sic legendum est, non vt habent nonnulli libri vulgati, *meo hercle verbo*. subintelligitur enim. & repetitur τὸ κοινὸν, arbitratu. TRAGVLAM IN TE INIICERE ADORNAT] id est, fallaciam aliquam in te parat. Allegoria est à re militari. sic autem dixit, *telum iniicere*. in Mostellaria. tragula, genus est hastæ. suprà in Casina. *Ego pol istam iam aliquouersum tragulam decidero*. vtitur Cæsar in Commentariis de bello Gallico. QVID AGAS?] rogas quid agas? MOS GERATVR.] mos Epidico geratur. hoc est, manus ei colligentur. CEDO MANVS IGITVR] da manus igitur. NIHIL VIRO OBNOXIOSE.] id est, nihil facias ambitiose, & cuius nomine tibi obnoxius esse debeam. obnoxiosus, qui habet, vel qui reddit sibi obnoxium: vt in Trinummo, *Mores leges perduxerunt iam in potestatem suam: Magis queis sunt obnoxiosi, quàm parentes liberis*. quos versus suo loco declarabimus. Nunc hoc satis sit, ad huius loci, in quo versamur, explicationẽ, scire obnoxiosũ significare actionẽ, aut certè habere significationẽ actiuã. ex quo *obnoxiosè* hic valet id quod diximus, liberaliter & benignè, & propter quod me tibi obnoxiũ reddas. FACTO' OPERE ARBIT.] colligatis manibus, vos iudicatote, verũ obnoxiosè fecerim, nécne. AVSV'S] ausus es. EA FIDVCIA] ea fiducia dixi, seu dicere ausus sũ, esse filiã tuã, quia libuit. VEL DA PIGNVS, NI EA SIT FIL.] vel mecũ certa pignore aliquo deposito, ni sit filia tua. spõde mihi certã pecuniã, pignore deposito, si filia tua sit: ea lege, vt si filia tua sit, ea pecunia mea sit; si nõ sit, ego tergo depẽdã. QVAM NEGAT N. E.] quomodo potest ea esse

mea

A mea filia, quàm negat se nouisse mater? NI ERGO MATR. FIL. EST, IN MEVM N. IN TVAM TAL. P. D A.] id est, ergo, ni tua filia est, pignus depone in sestertium nummum à me depositum, in talentum à te depositum. ENIM ISTHAEC CAPTIO'ST] enimuero inest in istac conditione captio aliqua. vel sic, enimuero inest in ista conditione inquitas mihi damnosa & detrimentosa. secuti autem sumus codices manuscriptos. Itaque Camerarius edidit. Nam Alciatus lib. xj. *παρέργων*, cap. 13. legit hoc modo: *quam negat nouisse mater?* EP. *non ergo matris ea filia est? In meum nummum, in tuum talentum pignus da, ni est.* PE. *captio est.* Alciati coniectura fortasse non est absurda. sed libri veteres plus auctoritatis habent. SED QVIS EA EST MVLIER] sed quæ ea fidicina est, quam ego te suasore & impulsore, pro filia mea emi? DEDIN' TIBI, &c.] dedíne tibi, id est nónne dedi tibi, &c. TE TETIGI] te ferij, fraudaui, damno affici. tale est illud quod est lib. 2. de Orat. ad Q. Fr. ex quodam poeta, *Sentin' senem tactum esse triginta minis?* Idem Plautus in Persa, *tactus est leno, qui rogarat, vbi nata esset, diceret.* Idem in Pseudol. *si neminem alium potero, tuum tangam patrem.* QVOMODO ME LVDOS FECISTI, &c.] id est, quomodo me ludificatus es, quod ad illam conductitiam fidicinam attinet? NEQVE TE INDIGNO] sic restitui libris omnibus inuitis, in quibus est, *neque benigno*. quæ lectio ferri non potest. adiuuit autem me codex manuscr. Tilianus, in quo scriptum erat, *neque te digno.* & Huraltinus, in quo erat cum litura *neque te indigno.* Quis non videt autem, ex *te indigno*, factum esse ab errante librario, *te inigno*, aut, *te nigno*, deinde ex horum alterutro, ab aliquo sciolo, *benigno*? CVR DARE AVSVS] cur dare ausus es? QVAE HAEC, MALVM, FEROCIA EST?] quæ malùm, hæc superbia est? *malùm*, hîc, aduerbium est, & particula indignatio-

B nis. proinde acsi ita dicat, quæ hæc serui hominis ferocia, id est, superbia est, qui ita domino suo respondet, se id, quod minus rectè fecerit, idcirco fecisse quod libitum est? Erat autem hic post *malùm*, lacunula, quam ex codice manuscript. Vascos. expleui. ETIAM INCLAMITOR, Q. S.] etiam increpor, atque obiurgor, tanquam seruus. CVM TV ES LIBER, GAVDEO] quia seruus Epidicus dixerat, se inclamitari quasi seruum, quibus verbis significasse videbatur, se esse liberum: (*quasi*, enim, aduerbium similitudinis est: ex quo qui se dicit increpari quasi seruum, significat se non esse seruum) Periphanes eius dominus irridens, & *εἰρωνευόμενος* ait se gaudere, quòd iam liber sit Epidicus. vel sic explica, & planiùs: dictum est hoc, ab hero Periphane per ironiam, *cùm tu es liber, gaudeo*: quasi ita dicat: ego verò gaudeo, te liberum esse: quod nesciebam. Nam si hoc scissem, clementiùs te appellassem. EGO FAXO SCIES HOC ITA, &c.] id est, hoc ita esse scies. IAM IPSA RES D. T.] non opus est, aut non necesse est tibi hoc me, vel quemquam alium dicere, res ipsa loquetur, & res ipsa tibi dicet: nempe filia tua, mea opera inuenta. SED VT ACERBVM'ST, PRO BENEF. CVM. M. M.] sed quàm graue ac molestum est, pro beneficiis pœna affici, & vinciri? mali messem metere, dictum, pro malum metere. & messem mettere est Atticismus. Sic in Trinummo, princip. *Eorum licet iam messem mettere maximam.* Malum metere autem, id est malum consequi, & percipere. translatum à re rustica, & à messoribus. tale est illud, *vt sementem feceris, ita & metes.* quod exstat in lib. 2. de Orat. ad Q. Fr. QVAMNE HODIE PER VRBEM, &c.] tune filiam Periphanis reperisti eam, quam hodie vterque defessi sumus quærendo? QVID ISTI ORATIS OPERE TANTO?] qui istic agitis, id est, dicitis, aut loquimini tantopere? *isti* pro istic, vt *illi*, pro illic, notauimus

C in Commentariis Lucretianis, & præterea alibi. orare autem dixerunt veteres pro agere: hinc oratores agere autem interdum valet dicere: hinc actores. qua de re plura commentariis Horatianis. MERITO HVIVS.] quia filiam meam reperit. FACERE] manus eius exsoluere. NE ATTIGAS.] ne attingas. *tago* dixerunt veteres pro tango, ex quo *tagax*, id est, furax. qua voce vsus est M. Tull. lib. 6. epist. ad Atticum epistol. 3. *etenim est leuis libidinis sui tagax.* sed de his consulendi sunt Festus & Nonius. NISI SVPPLICIVM MIHI DAS,] nisi mihi das pœnas, id est, nisi mihi satisfacis. Sic loquitur Catullus in epigram. ad Gellium quod est postremum, *At fixus nostris tu dabi' supplicium.* QVOD PAPET.] quod edat, seu edit. papare dicuntur parui pueri. Persius Sat. 3. *pappare minutum.* PRAEBEBO CIBVM] suppeditabo tibi, quod comedis, seu comedas. παρέξω σοὶ τὸ ἐσθίειν, παρέξω σοὶ τὸ σῖτον. NISI ME ORASSIS,] nisi me oraueris. NISI NECESSITATE COGAR,] nisi necessitate cogeret, nisi mihi necessitas ignoscendi imponeretur.

GREX.

D HIC is homo est, qui libertatem malitia inuenit sua.
Plaudite & valete. lumbos porgite, atque extollite.

INVENIT] consecutus est, parauit. LVMBOS PORGITE, ET EXTOLLITE] id est vno verbo exsurgite. ambiguè videtur dictum, nam qui sedent, lumbos videntur habere contractos, atque inflexos: quos cùm surgūt, porrigunt, atque extollunt. rursum, qui rei Venereæ dant operam, lumbos porrigunt.

FINIS EPIDICI.

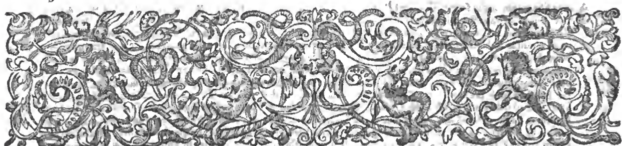

BACCHIDES.

DRAMATIS PERSONAE.

PISTOCLERVS adolescens.
LYDVS pædagogus.
BACCHIDES meretrices.
CHRYSALVS seruos.
NICOBVLVS senex.
MNESILOCHVS adolescens.
PARASITVS.
MILITIS puer.
PHILOXENVS senex.
CLEOMACHVS miles.

GREX.

BACCHIDES & PISTOCLERVS. A

BA. QVID si hoc potius est, vt taceas, ego loquar? BA. lepidè licet.
BA. Vbi me fugiet memoria ibi, tu facito, vt subuenias soror.
BA. Pol magis metuo, mihi in monẽdo ne desuat oratio.
BA. Pol ego quoque metuo, lusciniolæ ne desuat cantio.
Sequere hac. PI. quid agunt duæ germanæ meretrices cognomines? B
Quid in concilio consuluistis? BA. bene pol. PI. haud meretricium'st.
BA. Miserius nihil est, quàm mulier. PI. quid esse dicis dignius?
BA. Hæc ita me orat, sibi qui caueat, aliquem vt hominem reperiam,
Ab istoc milite, vt vbi emeritum sibi sit, se vt reuehat domum.
Id, amabo te, huic caueas. PI. quid isti caueam? BA. vt reuehatur domum.
Vbi ei dederit operas, ne hanc ille habeat pro ancilla sibi.
Nam hæc si habeat aurum, quod illi renumeret, faciat libens.
PI. Vbi is homo est? BA. iam hic, credo, aderit. sed hoc idem apud nos rectius
Poteris agere: atque is dum veniat, sedens hic opperibere. C
Eádem biberis: eadem dedero tibi, vbi biberis, suauium.
PI. Viscus merus vestra est blanditia. BA. quid iam? PI. quia enim intelligo.
Duæ vnum expetitis palumbem. perij, arundo alas verberat.
Non ego istuc facinus mihi mulier conducibile esse arbitror.
BA. Qui? amabo. PI. quia Bacchis, bacchas metuo & Bacchanal tuum.
BA. Quid est quid metuis? ne tibi lectus malaciam apud me suadeat?
PI. Magis in lectum tuum, quam lectum metuo. mala tu es bestia.
Nam huic ætáti non conducit mulier, latebrosus locus.

BA. Ego-

A BA. Egomet,apud me si quid stultè facere cupias,prohibeam,
Sed ego apud me te esse ob eam rem, miles cùm veniat,volo:
Quia cùm tu aderis,huic,mihique haud faciet quisquam iniuriam.
Tu prohibebis,& eadem opera tuo sodali operam dabis.
Et ille adueniens tuam me esse amicam suspicabitur.
Quid amabo obticuisti? PI. quia isthæc lepida sunt memoratui.
Eadem in vsu,atque vbi periculum facias,aculeata sunt,
Animum fodicant,bona destimulant,facta & famam sauciant.
Apage à me,apage. BA. Ah,nimium ferus. PI. mihi sum. BA. malacissandus es.
B Quid ab hac metuis? PI. quid ego metuam, rogitas? homo adolescentulus
Penetrare huiusmodi in palæstram, vbi damnis desudascitur,
Vbi pro disco damnum capiam,pro cursura dedecus?
BA. Lepidè memoras. PI. vbi ego capiam pro machæra turturem,
Vbique imponat in manum alius mihi pro cæstu cantharum.
Pro galea scaphium, pro insigni sit corolla plectilis,
Pro hasta talus,pro lorica malacum capiam pallium.
Vbi mihi pro equo lectus detur,scortum pro scuto accubet.
Apage à me, apage. BA. ah, nimium ferus es. PI. mihi sum. BA. malacissandus es.
C Equidem tibi do hanc operam. PI. ah nimium pretiosa es operaria.
BA. Simulato me amare. PI. vtrum ego ioco assimulem istud,an serió?
BA. Eia:hoc agere meliu'st,miles quum huc adueniat,te volo
Me amplexari. PI. quid eo mihi opus est? BA. vt ille te videat volo.
Scio, quid ago. PI. & pol ego scio quid metuo. sed quid ais? BAC. quid est?
PI. Quid si apud te eueniat de subitò prandium,aut potatio
Fortè,aut cena,vt solet in istis fieri conciliabulis:
Vbi ego tum accubem? BA. apud me,mi anime,vt lepidus cùm lepida accubet.
D Locus hîc apud nos,quamuis subitò venias,semper liber est.
Vbi tu lepidè voles esse tibi, mea rosa,mihi dicito.
Dato qui bene sit.ego vbi bene sit,tibi locum lepidum dabo.
PI. Rapidus fluuius est hic,non hàc temerè transiri potest.
BA. Atque ecastor,apud hunc fluuium aliquid perdundum est tibi.
Manum da,& sequere. PI. aha minimé. BA. quid ita?
PI. Quia istoc inlecebrosius
Fieri nihil potest.nox,mulier,vinum,homini adolescentulo?
BA. Age igitur,equidem pol nihili facio,nisi caussa tua.
Ille quidem hanc abducet.tu nullus adfueris,si non lubet.
PI. Súmne autem nihili,qui nequeam ingenio moderari meo?
E BA. Quid est quod metuas? PI. nihil est. nunc ego mulier tibi me emancupo,
Tuus sum,tibi dedo operam. BAC. lepidus es. nunc ego te facere hoc volo.
Ego sorori meæ cenam hodie dare volo viaticam,
Ego tibi argentum iubebo iam intus efferri foras.
Tu facito obsonatum nobis sit opulentum obsonium.
Ego obsonabo.nam id flagitium sit meum,mea te gratia
Et operam dare mihi,& ad eam operam facere sumtum de tuo.
PI. At ego nolo dare te quicquam.sine. BA. sino equidem si lubet.
Propera amabo. PI. priùs hic adero,quàm te amare desinam.

BA. Bene me accipis aduenientem mea soror. BA. quid ita obsecro? A
BA. Quia piscatus meo quidem animo hic tibi hodie euenit bonus.
BA. Meus ille quidem est: tibi nunc operam dabo, de Mnesilocho soror,
Vt hîc accipias potius aurum, quàm hinc eas cum milite.
BA. Cupio. BA. dabitur opera. aqua calet. eamus hinc intrò vt laues.
Nam vt in naui vecta es, credo timida es. BA. aliquantum soror.
Simul hinc nescio qui turbat, qui huc it. decedamus soror.
BA. Sequere hàc igitur me intrò in lectum, vt sedes lassitudinem.

QVID SI HOC POTIVS EST, &c.} loquitur vna ex Bacchidibus cum altera, sorore sua. LEPIDE LICET.} licet mihi tacere, licet taceam. VBI ME FVGIET MEM. &c.} id est, cùm me deficiet memoria, tum tu soror, mihi succurrito, & memoriam refricato: tu me commonefacito. B NE DEFVAT} ne desit. LVSCINIOLAE NE DEFVAT CANTIO.} quod vt non est metuendum, ita, nec metuendum, ne tibi desit oratio. Luscinia, dicta est à Græcis *ἀηδὼν, ὡς ἀεὶ ἄδουσα*, tanquam semper canens. COGNOMINES?} *ὁμώνυμοι*, eiusdē nominis? vno eodémq; nomine appellatę? sic infrà, *Illa mihi cognominis fuit.* quē locū profert Seruius, ad illud Virg. lib. 6. *Gaudet cognomine terra.* QVID IN CONCILIO CONSVLVISTIS?} quid vos vnà cōsultastis? in concilio, id est, in cœtu: in congressu: congressæ. HAVD MERETRICIVM 'ST} non est meretricū propriū, seu non conueuit meretricibus bene consultare. QVID ESSE DICIS DIGNIVS?} quid dicis esse dignius miseria, quàm mulierem? vel sic: quæris quid sit muliere miserius. immò, quæro ego ex te, quid est muliere dignius? id est, maiore dignitate præditum? HAEC ITA ME ORAT, SIBI QVI CAVEAT, &c.} ordo & sententia est, hæc mea soror, ita me orat, aliquem vt hominem reperiam, qui sibi caueat ab isto milite, hoc est, qui se tuetur ac defendat ab isto milite: vel qui sibi prospiciat & prouideat ab isto milite, vt, postquam operarum suarum militi locatarum tempus abierit, mercedémque pro datis militi operis annuis emeruerit, ipsam domum reuehat. *sibi qui caueat* autem, bona reciprocatio est, nam ad Bacchidem, quæ orat, reciprocatur. Iam *sibi caueat*, à iurisconsultis, & eorum formulis tractum: apud quos, cauere aliis, dicuntur sponsores, & fideiussores, & aduocati & ipsi iurisconsulti. M. Tull. epist. t. lib. 3. epist. ad Appium, *melius enim ei cauere volo, quàm ipse aliis solet.* ex quo cautor alieni periculi, qui alicui cauet in eius periculo. VBI EMERITVM SIBI SIT,} vbi tempus operarum, quas militi locauit, exactum sit, &c. sumtum à re militari. Dicuntur enim stipendia emerita, cùm militi tempus omne, quod se in castris & militia positurum iurauerat, transactum sit. M. Tull. lib. 6. epist. ad Atticum, epist. 2. *annuæ enim mihi operæ ad 3. Kalendas Sext. emerentur.* Idem eodem lib. epist. 5. *Etsi annuum tempus propè iam emeritum habebamus.* Idem in Catone Maiore, *At illa. quanti sunt, animum tanquam emeritis stipendiis libidinis, ambitionis, contentionis, inimicitiarum, cupiditatum omnium, secum esse, secúmque, vt dicitur, viuere?* Plautus in Mostell. *vnum vbi emeritum est stipendium igitur, tum specimen cernitur, quò eueniat ædificatio.* ID AMABO TE HVIC CAVEAS.} obsecro te, vt id huic caueas. hoc est, vt huic promittas, ac spondeas te facturum, vt posteaquam emeritæ ei fuerint annuæ operæ, quas se militi daturam promisit, domum reuehatur. VBI EI DEDERIT OPERAS} postquam militi promissas operas dederit, & emeruerit. QVOD ILLI RENVMERET: quod militi reddat. FACIAT LIBENS} libenter domum redeat. SED HOC IDEM APVD NOS R.} sed hoc idem, quod te rogamus, poteris hîc apud nos commodiùs agere, quàm foris. OPPERIBERE.} opperieris: exspectabis. EADEM BIBERIS} eadem opera nobiscum biberis. EADEM DIDERO TIBI, VBI BIB. S.} eadem opera postquam biberis, sauium tibi præbuero. sauium, est osculum meretricium, aut certè voluptarium, à suauitate dictum. quamquam hoc non est perpetuò verum. M. Tull. lib. 16. ad Att. *Attica, quoniam, quòd optimum in puerulis est, hilarula est, meis verbis suauium des.* VISCVS MERVS, &c.} viscum merum. viscus, seu viscum, materia lenta & tenax, qua captantur aues. Virgil. Georg. 1. *Tum laqueis captare feras, & fallere visco, Inuentum.* in quo versu tamen ridiculè Nonius interpretatur, visco, visceris, tractū. M. Tullius lib. 2. de natur. Deorum, *prouisum etiam, vt, siqua minima bestiola conaretur irrumpere, in sordibus aurium, tanquam in visco, inhæresceret.* QVID IAM?} quid ita iam? cur ita? D DVAE VNVM EXP. PAL.} allegoria est. duæ meretrices vnum captatis amatorem: vnam prædam captatis. palumbes, is, in mascul. gen. tertia inflex. & palumbus, i, um, secunda: notat Nonius, & hunc locum profert. ARVNDO ALAS VERBERAT.} in allegoria manet. arundo, inquit, visco illita, alas mihi verberat: & ita fit, vt visco contractas alas explicare non possim. significat, se propè captum esse, vt aues propè captæ sunt, quæ ab arundine visco illita contactæ, aut verberatæ sunt. Secutus autem sum codices manuscriptos. nam vulgati habent, *hirundo alas verberat.* quam lectionem minus probo: quamuis sciam quosdam non indoctos eam ita tueri, vt dicant, Pistoclerum significare, se propemodum captum esse, quemadmodum parum abest, quin capta sit hirundo, quæ visco contacta, alas verberando viscum excutere conatur. CONDVCIBILE} vtile. QVI? AMABO.} quo pacto? amabo te, non est tibi conducibile hîc apud nos bibere, &c. BACCHANAL.} locum in quo sunt Bacchæ. NE TIBI LECTVS APVD ME MALACIAM SVADEAT?} num metuis, ne lectus meus malaciam, id est mollitiem tibi suadeat? sic autem legendum, vt edidi, non vt habent omnes libri, *malitiam suadeat?* idem infrà eadem scena, *malacissandus es.* & inferiùs, eadem tamen fab. *Hic postea agetur ætas in malacum modum.* Cæsar. lib. 3. de bello Gall. malaciam vsurpauit pro maris tranquillitate, ibi, *Ac iam conuersis in eam partem nauibus quò ventus ferebat, tanta subitò malacia ac tranquillitas exstitit, vt se loco commouere non possent.* MAGIS INLECTVM TVVM, QVAM LECTVM M.} id est magis illecebras tuas, quàm lectum tuum metuo. vel sic, magis tuam inliciendorum hominum rationem extimesco, quàm lectum. inlectum dixit, pro inlectionem, à recto *inlectus*, quartæ inflexionis. E MALA TV ES BESTIA} sic Catullus in Rufum, *Hunc metuunt omnes: neque mirum: nam mala valde est Bestia,* &c. Sic Græci *κακὸν θηρίον.* NAM HVIC AETATI NON CONDVCIT MVL. LAT.} huic meæ ætati, quæ procliuis est ad libidinem, non est vtilis mulier, & latebrosus locus, id est, fornix, lustrum, ganeum. infrà eadem fabul. ibi suam ætatem in locis latebrosis, maior est peccandi licentia, minor verecundia. EGOMET APVD ME, SIQVID STVLTE, &c.} tantum abest, vt velim te ad peccandum illicere, vt ego ipsa, si quid peccare velis, te peccare prohibeam. TV PROHIBEBIS} ininriam. TVO SODALI} Mnesilocho. ILLE} miles. OBTICVISTI?} nonnulli hîc legunt, *obstipuisti?* & verò sic habent nonnulli libri. *obstipuisti* autem, dicebant veteres, pro *obstupuisti*, seu potiùs vtroque *ἀδιαφόρως* vtebantur. QVIA ISTHAEC LEP. SVNT MEMORATVI} quia ista, quæ loqueris, scita sunt memoratu, id est, dictu, seu ad memorandum, id est, ad dicendum. ATQVE VBI PERICVLVM FACIAS} id est, cùm experiaris. ACVLEATA SVNT} aculeum habent. FODICANT,} fodiunt, suo aculeo scilicet. BONA DESTIMVLANT} bona, & facultates rei familiaris, tanquam stimulo conficiunt. destimulant, valde stimulant. tralatio est, quæ ab illo, quod suprà positum est, *aculeata sunt*, pendet, & ad id refertur. FACTA, ET FAMAM SAVCIANT} factum & famam suo aculeo lædunt, ac vulnerant. Sic Lucret. lib. 3. in procemio dixit *volnera vitæ.* & lib. 4. *ægrotat fama vacillans.*

A *vacillans*. FERVS} immanis. MIHI SVM} ferus sum, ex vsu meo hæc feritas è re mea est. MALACISSANDVS ES} molliendus es, nimiùm enim durus es. Malacissare, mollire à Græco μαλακίζειν. HOMO ADOLESCENTVLVS PENETR. HVIVSM. IN PAL.} id est, ego homo adolescentulus non metuam penitus intrare in huiusmodi palæstram, vbi damnis decertatur? desudascitur, id est desudatur, certatur, laboratur. desudascitur, verbum impersonale, à verbo desudasco, is, it. PRO DISCO D. C.} quid sit discus, vel notum est, vel à nobis alibi dictum est. PRO MACHAERA TVRTVREM} pueris, & adolescentibus delicatis dabantur aues & auiculæ, quibus cum lusitarent, & quibus se oblectarent. suprà in Capt. *Nam vbi illo adueni, quasi patriciis pueris aut monedula, aut anates, aut coturnices dantur, quicum lusitent*, &c. PRO CAESTV CANTH.} cæstus, us, quid sit: licet ex Seruio cognoscere in lib. 5 Æneid. vbi pugillum certamen commemoratur. erant enim cæstus, arma pugillum, quibus illi manus armatas habentes, ora inter se verberabant. Sic cæstus describit Virgil. lib. 5. Æneid. *Sic deinde locutus, in medium geminos immani pondere cæstus Proiecit, quibus acer Eryx in prælia suetus, Ferre manum, duroque intendere brachia tergo. Obstupuere animi, tantorum ingentia septem Terga boum plumbo insuto, ferroque rigebant*. SCAPHIVM} scaphium, poculum oblonga figura, & lateribus in scaphæ modum flexis. COROLLA PLECTILIS} *plexilis, teste Eustathio*. Euripides in Hyppolyto notauerat Simeo Bosius. corona plexa, & ex variis floribus contexta corona plectilis, est quæ ex ramo lauri, aut myrti, aut simil. nectitur, non adhibitis vllis ornamentis superuacaneis, quales sunt Lemnisci, seu vt alij volunt, lanisci. Horat. Oda vlt. lib. 1. *Displicent nexæ Philyra coronæ, Mitte sectari, rosa quo locorum Sera moretur. Simplici myrto nihil allabores*, &c. nonnulli legunt hic *plexilis*, sed contra librorum manuscriptorum auctoritatem. MALACVM PALLIVM} molle pallium. EQVIDEM TIBI DO HANC

B OP.} hanc operam, quam ego nunc sumo, tibi do, & tua causa suscipio. AH, NIMIVM PRETIOSA ES OP.} ah, nimiùm cara es operaria. operas tuas nimis carè locas. operæ tuæ nimis magna & ampla mercede conducuntur. operarius est, qui operas suas mercede pacta aliis locat. EIA, HOC AGERE MELIVS T} eia, præstat seriò amare, quàm iocò, & simulatè. SCIO QVID AGO} scio quamobrem, & cuius rei gratia hoc agi velim. SED QVID AIS?} sermo eius, qui aliquid noui ex eo, seu ex ea, quicum loquitur, quæsiturus est. VT SOLET IN ISTIS FIERI CON C.} vt solet fieri apud vos, in conciliabulis, hoc est, in congressibus & cœtibus meretriciis, seu potius in locis in quæ vos meretrices, & homines voluptarij vobis dediti, & vobis seruientes conciliamini, id est, congredimini & coitis. VT LEPIDVS CVM LEPIDA ACCVBET} vt lepidus Pistoclerus cum lepida Bacchide accubet. VBI TV LEPIDE VOLES ESSE TIBI, &c.} id est, cùm voles te lepidè, & eleganter accipi ac tractari: tum mihi dicito, me appellans: ô Bacchis, mea rosa, dato, quo pacto mihi bene sit, &c. vel dato, vnde mihi bene sit. RAPIDVS FLVVIVS EST HIC, &c.} allegoria est, meretricem rapido fluuio similem esse vult: quemadmodum igitur per rapidum fluuium non facilè transiri potest, ita non facilè meretricis fallaciæ, aut blanditiæ à quoquam, qui ad eam accedat, & maximè si adolescens sit, superari, aut vitari possunt. INLECEBROSIVS} illecebrarum plenius. profert hunc locum Carisius. NOX, MVLIER, VINVM, HOM. ADOL.} oratio non perfecta: est enim aliquid subintelligendum: puta, *fugienda sunt: damnosa sunt: perniciosa sunt*: aut aliquid aliud simile. sic Ouidius, *Nox & amor vinumque nihil moderabile suadent, Illa pudore vacat: Liber, amorque metu*. Terent. Adelph. *Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia*. Licet

C autem etiam legere cum interrogatione, hoc modo, *nox, mulier, vinum homini adolescentulo*? subintell. probentur? amentur? placeant? proinde ac si dicat, Dij prohibeant, vt tales pestes, homini adolescentulo placeant. AGE IGITVR EQVIDEM POL NIHILI F. N. T. C.} nunc meretrix, vbi videt se Pistoclero persuadere non posse, vt introeat, & agat, quæ rogatus est: ei assentitur. quæ ille vult, & desinit aduersari, ostendens nihil se malè, quàm vt ei gratificetur & placeat. atque hoc pacto omnia quæ vult, ab illo impetrat. Age, inquit, equidem nihili quicquam facio, nisi quod tibi libet, aut cordi est volo omnia tua causa: nihil præterea. ILLE QVIDEM H. ABD. &c.} miles quidem hanc sororem meam secum abducet. verùm abducat, quid ad me? ne adfueris, vt eum prohibeas, quandoquidem tibi hoc commodum non est, volo omnia quæ vis. NVLLVS ADFVERIS} quoniam mihi adesse non vis, fiat, quod vis: ne affueris. nullus, pro non. SVMNE AVTEM NIHILI, QVI NEQVAM ING. MOD. M.} hic succumbit adolescens, victus callida, & fallaci meretricis oratione quod intelligens, ipse se reprehendit, atq. accusat: his verbis, nónne ego sum homo nullius pretij, qui nequeam mihi imperare? qui nequeam ingenio meo temperare? qui nequeam me continere? qui me regere non possim? EMANCVPO} trado. CENAM HOD. DARE V. VIAT.} cena viatica dari solebat peregrè euntibus & aduenientibus. suprà in Curculione, *Hic hodie apud me nunquam delinges salem*. MIL. *bene vocas*, &c. infrà eadem fabula, *Venire tu me gaudes. ego credo tibi. Hospitium, & cenam pollicere, vt conuenit peregrè aduenienti*. INTVS} domo. TV FACITO OBSONATVM NOBIS SIT OP. OBS. obsonatum, id est, paratum, emtum. EGO OBSONA-

D BO.} ego pretium præbebo, quo paretur obsonium. ego Bacchis obsonium emam, id est, ego pecuniam, qua ematur obsonium, ipsa præbebo. NAM ID F. SIT MEVM, &c.} id est, nam id turpe sit mihi, te & mihi operam dare, meáque gratia hic adesse, & ad eam operam sumtum facere de tuo. AT EGO NOLO DARE TE, &c.} verba sunt Pistocleri, non Bacchidis: quod eò dico, quòd in nonnullis aliis æditionibus personarum nomina peruersè sunt posita. PRIVS HIC ADEO, QVAM TE AM. D.} quid sibi hæc verba volunt? si hoc Pistoclerus sentit, se mox adfuturum, significat eadem opera se citò amare desiturum. Rursus si hoc significat, se nunquam amare desiturum, videtur eadem opera dicere, se serò adfuturum. sed dicamus, hoc significari à Pistoclero, ego mox adero. quòd si tu vereris, Bacchis, ne quia aut te non amem, aut non constanter amem, tardus in redeundo sim futurus: spondeo tibi me prius hîc adfuturum, quàm te amare desinam. Profert autem hunc locum Donatus in Eunuch. ad illud Terentij, *si illud non licet, Saltem hoc licebit certè extrema linea amare haud nihil est*. Vbi notat, amare modò frui amore dicit Plautus in Bacchidib. Prius hîc adero quàm te am. des. & sine te amem. BENE ME ACCIPIS ADVENIENTEM} ab hoc loco incipiunt solæ colloqui duæ Bacchides Pistoclero ab eis degresso. QVIA PISCATVS MEO Q. A.} iocatur ex ambiguo: significat enim amatorem locupletem, & copiosum ei hodie contigisse, cùm aliud dicere videatur, nempe bonos pisceis ei emtos esse. AQVA CALET.} aqua ad lauandum calet. VT IN NAVI VECTA ES} postquam in naui vecta es. TIMIDA ES} ægra & perturbata es. sic ferè Donatus in Andr. SIMVL HINC NESCIO, QVI TVRBAT, &c.} præterea nescio, quis ab hoc loco turbas excitat, qui huc ad nos venit: vel turbat nos colloquentes. DE-

E CEDAMVS,} de via. VT SEDES LASSITVDINEM} vt abstergeas, seu leues lassitudinem tuam ex nauigatione, & nausea contractam.

LYDVS seruus, PISTOCLERVS adolescens.

IAmdudum Pistoclere tacitus te sequor,
Spectans quas tute res hoc ornatu geras.
Nam ita me dij ament, vt Lycurgus mihi quidem
Videtur posse hîc ad nequitiam adducier.
Quò nunc capessis te hinc aduersa via,

Cum tanta pompa? PI. huc. LY. quid huc? quis istic habet? A
PI. Amor, voluptas, venus, venustas, gaudium,
Iocus, ludus, sermo, suauis suauiatio.
LY. Quid tibi commercij est cum diis damnosissimis?
PI. Mali sunt homines, qui bonis dicunt malè.
Tu dis nec rectè dicis. non æquum facis.
LY. An deus est vllus suauis suauiatio?
PI. An non putasti esse vnquam? ô Lyde es barbarus,
Quem ego sapere nimio censui plus quàm Thalem,
Idem stultior es barbaro Potiticio.
Qui tantus natu deorum nescis nomina. B
LY. Non hic placet mihi ornatus. PI. nemo ergo tibi
Hæc apparuit. mihi paratum est, cui placet.
LY. Etiam me aduersus exordire argutias?
Quid si decem habeas linguas, mutum esse addecet.
PI. Non omnis ætas, Lyde, ludo cónuenit.
Magis vnum in mente est mihi nunc, satis vt commodè
Pro dignitate obsonij hæc concurret coquus.
LY. Iam perdidisti te, atque me, atque operam meam,
Qui tibi nequicquam sæpe monstraui bene.
PI. Ibidem ego meam operam perdidi, vbi tú tuam.
Tua disciplina nec mihi prodest, nec tibi. C
LY. O præligatum pectus. PI. odiosus mihi es,
Tace atque sequere Lyde me. LY. illuc sis vide,
Non pædagogum iam me, sed Lydum vocat.
PI. Non par videtur, neque sit consentaneum,
Cùm herus hic intus sit, & cum amica sua accubet,
Cúmque osculetur, & conuiuæ alij accubent,
Præsentibus illis pædagogus vnà vt siet.
LY. An hoc ad eas res obsonatum est obsecro?
PI. Sperat quidem animus: quò eueniat, diis in manu est.
LY. Tu amicam habebis? PI. cùm videbis, tum scies. D
LY. Immò neque habebis, nec sinam: iturus sum domum.
PI. Omitte Lyde, ac caue malo. LY. quid caue malo?
PI. Iam excessit mihi ætas ex magisterio tuo.
LY. O barathrum, vbi tu es, vt ego te vsurpem lubens?
Video nimio iam multo plusquam volueram.
Vixisse nimio satius est, quàm viuere,
Magistron' quenquam discipulum minitarier?
Nihil moror discipulos mihi esse iam plenos sanguinis,
Valens afflictat me vaciuom virium? E
PI. Fiam, vt ego opinor, Hercules, tu autem Linus.
LY. Pol metuo magis, ne Phœnix tuis factis fuam,
Téque ad patrem esse mortuum renuntiem.
PI. Satis historiarum'st. LY. hic vereri perdidit.
Compendium ædepol haud ætati optabile
Fecisti, cùm istam nactu's impudentiam
Occisus hic homo'st. ecquid in mente est tibi
Patrem tibi esse? PI. tibi ego, aut tu mihi seruus es?
LY. Peior magister te istæc docuit, non ego.
Nimio es tu ad istas res discipulus docilior,
Quam ad illa, quæ te docui, vbi operam perdidi.
PI. Istactenus tibi Lyde libertas data est

Orationis

A Orationis.satis est,sequere me hac,ac tace.
LY. AEdepol fecisti furtum in ætate malum,
Quum istæc flagitia me celauisti,& patrem.

HOC ORNATV} hoc nouo ornatu & comitatu,vel hoc apparatu atque instructu. NAM ITA ME DII AMENT, VT LYCVRGVS,&c.} id est, Dij me non ament, nisi Lycurgus ipse Lacedæmonius, qui Lacedæmoniis seuerissimas leges scripsit,homo seuerissimus, continentissimus, patientissimus, durissimus, & ab omni luxu ac voluptate alienissimus, videtur mihi in hoc loco corrumpi, & nequam fieri posse. Sic Ouid. *Illuc Hippolytum pone: Priapus erit.* QVO NVNC CAPESSIS TE,&c.?} quò nunc te confers cum tanto apparatu, quem tecum circumfers? HABET?} habitat? SVAVIS SVAVIATIO.} suauis suauiatio, ex illo genere est, quod sæpe iam notauimus, in quo nomen substantiuum cohæret cum adiectiuo eiusdem originis, & appellationis, vt amœnitas amœna.suprà in Captiuis, nitores nitidi,in Casina, &c. QVEM EGO SAPERE NIMIO SENSVI PL. Q. TH.} quem ego putaui Thale seu Thalete, qui fuit vnus è septem, multo esse sapientiorem.suprà in
B Capt. *Euge, pol Thalem talento non emam Milesium.* IDEM STVLTIOR ES BARBARO POTITIO.} De Potitio & Pinario, quos genus sacrificij Hercules edocuit, & quo pacto Potitij omnes interierint intra diem tricesimum,legendus Fest. Significat autem Potitium sacerdotem fuisse stultum,atque imperitum, vt antiquum. Antiquitas enim simplex & stulta habetur:& antiquum pro stulto plerumque vsurpatur. Et apud Græcos ἀρχαῖα, id est, stulta; & ἀρχαικῶς stulté.vel idcirco Potitium vult stultum fuisse,quòd ea sacra,quæ ab Hercule didicerat,seruos publicos docuerit, eòque facto tota Potitiorum familia interierit. Commemorat & Virgil. Potitium lib. 8. Æneid. *Ex illo celebratus honos, lætique minores, Seruauère diem primúsque Potitius,auctor, Et domus Herculei custos Pinaria sacri.* Legendus & Macrobius de Potitiis & Pinariis libro tertio, Saturn. capite sexto. Quod autem Festus legit hic *putitium*, non *Potitium*: & *putitium* interpretatur stultum; puto eum esse lapsum, & vitioso exemplari esse vsum, vel dicamus Festum esse corruptum,& apud eum legendum *Potitium*,non *putitium*:quod apparet ex Plauti verbis, quæ profert, & ijs quæ addit de Herculis sacris, quamuis non sint vsquequaque integra. Iam barbaro Potitio, id est,Romano.Romani enim Græcis erant barbari. In prologo Asinariæ, *Demophilus scripsit: Marcus vertit barbaré.* TANTVS NATV} tam grandis natu. ORNATVS.} apparatus. ME ADVERSVS} aduersus me,ἐναντίον. EXORDIRE ARGVTIAS?} exorditis verba arguta? MVTVM ESSE ADDECET.} tamen te mutum esse decet: quia scilicet magister & custos tuus sum. NON OMNIS AETAS, LYDE, LVDO CONV.} significat,se esse ea ætate, quæ à ludo di-
C scendi, & à magistro abhorreat.se olim cùm puer esset, Lydo pædagogo & magistro paruisse,& ad ludũ discendi,eo duce,itasse. nunc alium sibi pædagogum ac magistrum, aliúmque ludum obtigisse; videlicet amorem. sic infrà non longè, *Iam excessit mihi ætas ex magisterio tuo.* Inest autem hic paronomasia non illepida, *Lyde ludo*. Eodem enim modo pronuntiantur, *Lydus & ludus*. IN MENTE EST MIHI.} ἐν νῷ ἐστί μοι. cogito. HAEC VT CONCVRET COCVS.} vt hæc obsonia curet cocus. Terent. Andr. *Nempe vt curentur rectè hæc.* QVI TIBI NEQVICQVAM SAEPE M. R.} qui tibi sæpe bene præcepi frustrà, qui te sæpe frustrà rectè docui. O PRAELIGATVM P.} ô animum veneficiis aut cantionibus & excantamentis quibusdam anteoccupatum, & quasi antè vinctum & constrictum,translatum ab iis qui veneficiis,seu carminibus,tanquam vinculis quibusdam,ligati sunt. ILLVC SIS VIDE.} alloquitur aliquem ex iis,qui adsunt.illud,inquit, vide si vis. SED LYDVM VOCAT.} Lydum,quasi seruum. M. Tullius pro Flacco, *Quis vnquam Græcus comœdiam scripsit, in qua seruus primarum partium non Lydus esset?* NON PAR VIDETVR.} non æquum videtur. NEQVE SIT CONSENTANEVM,} οὐδ᾽ ἀκόλουθον ἐστι, neque sit consonum. SPERAT QVIDEM ANIMVS} sperat animus,Græcorum more dictum est, ἔλπεται θυμός. Homer. ιλ. ρ, μάλα δέ σφισιν ἔλπετο θυμός, &c. id est, valde autem eis sperabat animus,&c. spero equidem hæc obsonia nobis vsui fore ad epulandum, & conuiuium agitandum. QVO EVENIAT D. IN M. EST} quò res euasura sit, deorum in potestate situm est. Homer. non vno loco, θεῶν ἐν γούνασι κεῖται. TV AMICAM HABEBIS?} stomachosè pronuntiandum. túne amicam, hoc est, ἑταίραν, habebis? CAVE MA-
D LO} sermo minantis. caue malo, inquit, id est, noli committere, vt tibi dem malum, seu, vt tu vapules. noli tibi malum, & infortunium vltro arcessere. si non vis vapulare, & si sapis, sine me meo modo viuere,& animo meo obsequi. sic in Rud. *Caue malo, ac tace tu.* IAM EXCESSIT MIHI AETAS EX MAG. T.} id est, iam sum id ætatis, vt nec magistro,nec custode egeam. Horat. epist. ad Pisonem, *Imberbis iuuenis tandem custode remoto, Gaudet equis*, &c. Terent. Andr. *nam antea Qui scire posses, Dum ætas, magister, metus prohibeant?* Sic dictum à Plauto autem, *excessit ex magisterio*, vt à Terentio, ibidem, *excessit ex ephebis.* O BARATHRVM VBI TV ES? VT EGO TE VS. L.} ô quàm libenter me in barathrum præcipitem agam, cùm ista audio! malim me in barathrum præcipitem dare, quàm ista vidère, atque audire. talia sunt illa, μοὶ χάνοι εὐρεῖα χθών: mihi tellus ima dehiscat. VIDEO NIMIO IAM MVLTO,&c.} nimio multo, ἐκ περισσοῦ. Vide inquit, plus multo ac nimio, quàm videre volueram. video quæ videre nolueram. VIXISSE NIMIO SATIVS EST,&c. vixisse, id est, mortuum esse. Virgil. lib. 4. Æneid. *Vixi, & quem dederat cursum fortuna peregi.* sic suprà in Capt. *Nunc illud est, cùm me fuisse, quàm esse, nimio mauelim.* ad quem locum plura. MAGISTRON' QVEMQVAM DISC. MIN.} æquúmne est? ferendúmne est? oportétne, & similia quædam subintelligenda sunt. est enim præcisa loquutio: qua vtimur in indignationib. hoc eò pertinet quod suprà dixerat Pistoclerus, *caue malo*. NIHIL MOROR DISC. MIHI ESSE,&c.} non curo habere discipulos, tam animosos, tam calidos, feruidos atque iracundos, qui pleni sanguinis sunt, præfidentes, animosi & audaces sunt: contrà, exsangues, timidi. VALENS AFF. ME VACIVVM V.} oratio
E ad spectatores versa. valens, inquit Lydus, id est, robustus ac validus, me imbecillum, viribus vacuum afflictat, id est, crebrò ad terram deiicit atque illidit. VACIVOM} vacuum. In prologo Casinæ, *Aures vacivæ sunt animum aduertite.* FIAM, TV EGO OPINOR, HERCVLES: TV AVTEM LIN.} Lynus Herculem musicam docuit. at Hercules non bellum magistro pretium docendi persoluit. Nam cùm ab illo reprehensus, & obiurgatus esset, quòd citharam nimis validè pulsaret, aut quod eam fidem quam non oportebat, pulsasset, ea ipsa cithara, quam tenebat, percussum interemit. minatur igitur non obscurè Pistoclerus, se Lydo necem illaturum, vt Hercules Linum interfecit. POL METVO MAGIS, NE PHOENIX T. F. F.} id est, pol metuo potiùs, ne inanem operam in te docendo sumserim, & tristis nuntius tuæ breuis vitæ parentibus tuis fiam: quod Phœnici Achillis magistro contigit: qui cùm Achillem instituisset, neque eum ab iracundia ad clementiam inflectere potuisset: Achillem à Paride interfectum vidit, eiúsque mortis nuntium ad Peleum eius patrem pertulit. FVAM,} sim, fiam. SATIS HISTORIARVM 'ST.} historiarum appellatione intelliguntur apud Plautum,etiam fabulæ, & omnia quæ ad cognitionem antiquitatis pertinent. HIC VERERI PERDIT.} id est hic pudorem amisit. vereri pro pudore posuit, Græcorum more, τὸ αἰδεῖσθαι. notauimus in commentariis Lucretian. lib. 4. ibi. *Præterea meminisse iacet, languétque sopore.* vbi diximus meminisse dictum esse Græcorum more, pro memoria, vt illi dicere solent, τὸ μεμνῆσθαι, ἀντὶ τῆς μνήμης. COMPENDIVM AEDEPOL, &c.} id est, profectò lucrum fecisti ætati tuæ incommodum, & inutile, cùm ita impudens euasisti. NACTV'S} nactus es. OCCISVS HIC HOMO'ST.} periit hic homo. loquitur nunc de Pistoclero in tertia persona, ad spectatores oratione auersa. mox iterum ad eum se conuertet. ECQVID IN MEN-

TE EST TIBI PATR. &c.} id est nunquid cogitas patrem tibi esse? *in mente est tibi. ἐν νῷ σοί ἐστι.* vt suprà, ead. fab. *Magis nunc in mente est mihi nunc. satis vt commodè,* &c. TIBI EGO, AVT TV MIHI S. ES?} malim ita legi, Tibi ego, an tu mihi seruus es? hoc est, dic mihi, tibíne ego, an tu mihi seruus es? proinde ac si dicat, si tu mihi seruus es, mihi obsequi debes: sin ego tibi seruus sum, ego tibi obtemperare debeo. PEIOR MAGISTER, &c.} Cupido, amor, libido, cupiditas, affectus animi immoderatus. NIMIO} multo. AD ISTAS RES} ad res amatorias & venerias. DOCILIOR,} M. Tullius lib. 7. Epist. ad Trebat. *O medicum suauẽ, méque docilem ad hanc disciplinã.* ÆDEPOL FECISTI FVRTVM M. AET. M.} furtum, κλεπτὴν, κλέμμα. κλέπτειν autem, vsurpant interdum Græci pro fallere & latere, & occultare consilium suum. Sic & hoc loco Plautus furtum vsurpauit pro calliditate & astutia, qua quis consilium, & voluntatem celat. hæc igitur huius loci sentẽtia est, profectò dissimulasti, & celasti rem malam ac turpem. nam cùm te probum, ac frugi adolescentem esse putaremus, tu eras improbus, ac nequam. FLAGITIA} facta turpia & erubescenda. A

CHRYSALVS seruus.

HErilis patria salue: quam ego biennio, B
Postquam hinc in Ephesum abij, conspicio lubens.
Saluto te vicine Apollo, qui ædibus
Propinquus nostris accolis, venerórque te,
Ne Nicobulum me sinas nostrum senem
Prius conuenire, quàm sodalem viderim
Mnesilochi Pistoclerum, quem ad epistolam
Mnesilochus misit super amica Bacchide.

HERILIS PATRIA, &c.} loquitur Chrysalus Mnesilochi, qui biennium à patria afuerat, Ephesíque fuerat, seruus: patriámque vnà cum hero reuersus, & ab eo præmissus, salutat. IN EPHESVM ABII,} addit præpositionem nomini vrbis proprio, vt & infrà semper. SALVTO TE, VICINE APOLLO,} qui prope ædeis nostras collocatus es, & vt deinceps subiungit, qui ædibus propinquus nostris accolis. M. Tullius lib. 4. epist. ad Attic. prima epist. *Ibi mihi Tulliola mea fuit præsto natali suo ipso die: qui casu idem natalis erat, & Brundisinæ coloniæ, & tuæ vicinæ salutis.* Apollinem autem ἀγυιαιέα significat: quem tanquam præsidem Athenienses in vestibulo domus colebant. Iam verò hæc Athenis aguntur. VENERORQVE TE, &c.} & te precor, vt priùs Pistoclerum videam, quàm me Nicobulus herus maior conueniat. QVEM AD EPIST.} ad quem Mnesilochus misit epistolam de amica Bacchide. quem ad, pro ad quem, ἀναστροφή. C

PISTOCLERVS adolescens.
CHRYSALVS seruus.

MIrum est me vt redeam te opere tanto quæsere,
Qui abire hinc nullo pacto possim, si velim, D
Ita me vadatum amore, vinctúmque attines.
CH. Proh dij immortales, Pistoclerum conspicor.
O Pistoclere salue. PI. salue Chrysale.
CH. Compendi verba multa iam faciam tibi.
Venire tu me gaudes, ego credo tibi.
Hospitium & cenam pollicere, vt cónuenit,
Peregrè aduenienti: ego autem venturum annuo.
Salutem ab sodali solidam nuntio.
Rogabis me vbi sit? viuit. PI. nempe rectè valet.
CH. Istuc volebam ego ex te percontarier.
PI. Quî scire possum? CH. nullus plus. PI. quémnam ad modum? E
CH. Quia illa inuenta est, quam ille amat, viuit, rectè & valet:
Si non inuenta est, minus valet, moribundus est.
Anima est amica amanti. si abest, nullus est:
Si adest, res nulla'st, ipsus est nequam & miser.
Sed tu quid factitasti mandatis super?
PI. Egon' vt, quod ab illo attulisset nuntius,
Non impetratum id aduenienti ei redderem?
Regiones colere mauellem ego Acheruncticas.
CH. Eho, an inuenisti Bacchidem? PI. Samiam quidem.
CH. Vide quæso, ne quis tractet illam indiligens.

A Scis tu,vt confringi vas citò Samium solet.
PI. Iámne vt soles? CH. dic vbi ea nunc est,obsecro.
PI. Hic,exeuntem me vnde aspexisti modó.
CH. Vt istuc est lepidum,proximæ viciniæ
Habitat.ecquídnam meminit Mnesilochi? PI. rogas?
Immò vnicè vnum plurimi pendit. CH. papæ?
PI. Immò vt eum credis,misera amans desiderat.
CH. Scitum istuc. PI. immò Chrysale hem non tantulum
Vnquam intermittit tempus,quin eum nominet.
CH. Tanto hercle melior Bacchis. PI. immó. CH. immò hercle abiero
Potius. PI. num inuitus rem bene gestam audis heri?
B CH. Non herus,sed actor mihi cor odio sauciat.
Etiam Epidicum,quam ego fabulam æquè ac me ipsum amo,
Nullam æquè inuitus specto,si eam agit Pellio.
Sed Bacchis etiam fortis tibi visa'st? PI. rogas?
Ni nactus Venerem essem,hanc Iunonem dicerem.
CH. AEdepol Mnesiloche,vt rem hanc natam esse intelligo,
Quod ames,paratum est:quod des,inuento est opus.
Nam istic fortasse auro opus est. PI. Philippeo quidem.
CH. Atque eo fortasse iam opus est. PI. atque etiam priús.
Nam iam huc adueniet miles,& miles quidem
Qui de amittenda Bacchide aurum hîc exigit.
C CH. Veniat quando vult,atque ita ne mihi sit moræ,
Domi'st,non metuo,nec cuiquam supplico,
Dum quidem hoc valebit pectus perfidia meum.
Abi intrò,ego hîc curabo.tu intus dicito
Mnesilochum adesse Bacchidi. PI. faciam vt iubes.
CH. Negotium hoc ad me nunc attinet aurarium.
Mille & ducentos Philippos attulimus aureos,
Ephesso,quos hospes debuit nostro seni.
Inde ego hodie aliquam machinabor machinam,
Vnde aurum efficiam amanti herili filio.
Sed foris concrepuit nostra,quínam exit foras?

D MIRVM EST,&c.} loquitur Pistoclerus domo Bacchidum exiens, cum ea Bacchide,quam amare occœperat. mirum est,inquit,te tam valdè me orare vt redeam, qui abire hinc nullo modo possim. quæsere,rogare, orare. Lucretius lib.5. *Non diuum pacem votis adit, & prece quæsit Ventorum pauidus paces, animásque secundas?* ITA ME VADATVM AMORE, &c.} ita me quasi vadibus à me acceptis obligatum attines. hic *vadatum* vsurpauit passiuè,aliàs actiuè: vt suprà,in Curculione, *Vbi tu es, qui me conuadatu's Veneris vadimonijs?* & Horatius Satyra nona lib.1. *& respondere vadato, Debebat.* ATTINES} apud te retines. COMPENDI MVLTA VERBA IAM F. I.} id est, multa tibi verba lucrifaciam, id est, faciam, vt multa verba prætermittere possis, quibus te vti necesse fuisset. faciam, vt multa verba, quæ necessario insumturus eras, lucreris,seu lucrifacias, neque insumere necesse habeas. sic loquitur in Mostellar. *Orationis operam compendi face.* Idem in Asinaria, *Verbis velitationem fieri compendi volo.* Sic Pacuuius Hermiona, *Lamentas, fletus, facere compendi licet.* ex Nonio in voce *lamentas*, pro lamentationes. Sic autem legendum, vt edidi- us,non vt est in libro vulgato, *compendio multa v.* &c. VENIRE TV ME GAVDES,&c.} hæc sunt verba, quæ locuturus fuerat Pistoclerus:ea igitur occupat Chrysalus, ne Pistoclerus ea loqui necesse habeat, & vt ea lucrifaciat. his autem verbis vti solebant ad eos qui peregrè veniebant. HOSPITIVM, ET CENA POLL. VT CONVENIT,&c.} hoc quoque in more erat positum, vt peregrè aduenientibus cenam darent. suprà eadem fabula, *Ego sorori meæ cenam hodie dare volo*
E *viaticam.* Et in Epid. in principio, *Venire saluom gaudeo.* TH. *quid ceterum?* EP. *quod adeò assoles.cena tibi dabitur.* SALVTEM AB SODALI,&c.} in voce *salutem*, m, non eliditur. AB SODALI} Mnesilocho. ROGABIS ME, VBI SIT,&c.} huius versiculi mensura non videtur constare. à me quidem non facilè expediri potest. videtur enim vna syllaba superesse. nisi quis dicat in aduerbio *rectè*, c, exteri: aut t, liquescere. ISTVC VOLEBAM EGO EX TE PERC.} scio equidem eum viuere:sed verum valeat, ne ex te quærere volebam: & hoc ex te scire possum. Significat Chrysalus Mnesilochum valere, si Bacchis, quam amat inuenta est: sin autem non est inuenta, non valere. multi viuunt, qui minus rectè valent. QVI SCIRE POSSVM?} quo pacto scire possum, rectène valeat Mnesilochus,quem biennio non viderim? NVLLVS PLVS.} nullus plus scire potest, quàm tu, quippe qui scias vnus, quo loco sint eius res, quæ ad amorem eius pertinent. Valet igitur herus tuus Mnesilochus: si Bacchidem, quam deperit,reperisti.si non reperisti, non valet. QVIA ILLA INVENTA,&c.} in pronomine vocabulis, *illa*, & *ille*, vnum l, exteritur,& prior syllaba corripitur.quod & Terentio vsitatum est. ANIMA'ST AMICA AMANTI.&c.} & anima,seu animus eius, qui amat,non est in eius corpore, neque pectore, sed in eius, quam aut quem amat, pectore. In Pseud. *Aduortito animum.* CA. *non adest.* PS. *at tu cito*,&c. suprà in Cistell. *Vbi sum,ibi non sum: vbi non sum, ibi est animus.*

ad quem locum hac de re plura. SI ABEST,} amica. RES NVLLA'ST} res familiaris perit. IPSVS EST NEQVAM, ET M.} ipse omnia sua profundit, & dissipat, & nulli rei honestæ operam dat, ita miser est. MANDATIS SVPER?} de mandatis? de ijs, quæ tibi mandauit herus meus Mnesilochus? EGON' VT QVOD AB ILLO ATT. N. &c.} egóne committerem, vt quod mihi ab illo per nuntium mandatum esset, id ei non confectum redderem? egóne tam ignauus, aut tam negligens, aut tam inofficiosus essem, vt quod nuntius ab eo veniens mihi nuntiasset, id ego ei continuò non transactum redderem? REGIONES COLERE MAVELL. ACH.} mallem mortuus esse, mallem apud inferos esse: vel prima syllaba vocis *Acheruntica* hîc breuis est, vel, vt versus sit integer, addendum pronomen *ego*. SAMIAM QVIDEM} emi Bacchidem non quamlibet, sed Samiam. VIDE QVAESO, NE QVIS ILLAM TR. INDIL.} iocus ex verbo *Samiam*. alludit enim ad vasa Samia, quæ fictilia, hoc est, ex luto Samio ficta erant: & idcirco fragilia. IAMNE VT SOLES?} Iámne ad ingenium redis, vt risum captes in rebus serius? Iámne, vt soles, facetus es? VT ISTVC EST LEPIDVM?} quàm istuc, quod dicis, lepidum est? PROXIMAE VICINIAE H.} in proxima vicinia habitat. proximæ viciniæ, patrius casus est, aduerbium olens. Iam in prouocabulo, istuc, s, exteritur, vt prima syllaba, breuis esse possit. ECQVIDNAM MEM. MNES.} numquidnam meminit Mnesilochi? Sic Horat. lib. 1. epist. ad Iul. Flor. *Vt valet? vt meminit nostri?* IMMO, VT EVM CRED. MIS. AM. D.} Immò, vt credis eum absentem desiderio Bacchidis macerari, ita Bacchis illum absentem misera amans desiderat. SCITVM ISTVD} bellum, & lepidum est istud, quod dicis, Bacchidem desiderio Mnesilochi affectam esse. NON TANTVLVM INTERMITTIT. T.} ne breuissimum quidem tempus intermittit, quin eum nominet assiduè, & indesinenter, & sine intermissione temporis eum habet in ore. *tantulum*, θώραξ. ostendit enim aliquid minimum, cùm hoc loquitur: fortasse pilum, aut vnguem extremum, aut aliquid tale ad significandam temporis breuitatem. Argumentum amoris est certissimum, cùm absens absentem desiderat, & nominat. IMMO} cùm plura dicturus esset Pistoclerus, orationem eius interrumpit Chrysalus, fortassis obscurè significans, suspiciosum esse, & non decere, sodalis amicam nimium à sodali laudari: vel eo tantùm interpellat, quod inepta, & indecora actione vtatur in eis, quæ referat, pronuntiandis. quod magis probo, propterea quæ sequuntur, *non herus, sed actor*, &c. IMMO HERCLE ABIERO P.} quàm audiam tam ineptè narrantem. SED ACTOR MIHI COR OD. S.} sed Pistoclerus, qui agit & loquitur, mihi animum molestia afficit, sauciat, offendit. tralatio est. Pistoclerus mihi molestus est, vel propterea quòd commemoratione multorum Bacchidis dictorum, ac factorum arguit se eum ea sæpius, & familiarius quàm par sit, cum ea versari, sed ego priorem sententiam magis probo. SI EAM AGIT PELLIO.} quidam fuit Pellio malus atque ineptus comœdus. est autem Pellio, qui pelles subigit, aut interpolat, & concinnat, aut vendit. Nonnulli dicunt cuidam actori inepto, hoc nomen fuisse. SED BACCHIS ETIAM FORTIS TIBI VISA'ST?} sed dic mihi, Bacchísne tibi fortis, id est, formosa visa est? sic in Milite glor. *ecquid fortis visa est?* Ita Seruius, & Nonius. fortassis autem *fortis*, cùm de muliere aut puella dicitur, formosam significat, quia formosa mulier, quouis viro, quantumuis robusto ac valido, potentior ac validior est. quod Anacreon testatur huius rei testis locuples, φύσις κέρατα ταύροις, Ὁπλὰς δ' ἔδωκεν ἵπποις, Ποδωκίην λαγωοῖς, Λέουσι χάσμ' ὀδόντων, Τοῖς ἰχθύσι τὸ νηκτὸν, Τοῖς ὀρνέοις πέτασθαι, Τοῖς ἀνδράσι φρόνημα. Γυναιξὶν οὐκ ἔτ' εἶχε. Τί οὖν δίδωσι; κάλλος, Ἀντ' ἀσπίδων ἁπασῶν, Ἀντ' ἐγχέων ἁπάντων. Νικᾷ δὲ καὶ σίδηρον, Καὶ πῦρ καλή τις οὖσα. id est, natura cornua tauris, vngulas autem equis dedit: celeritatem pedum leporibus, Leonibus dentium hiatum, piscibus natandi facultatem, auibus volatum, viris mentis præstantiam: At mulieribus non poterat eam largiri: quid igitur? formam, pro clypeis omnibus, pro gladiis omnibus. ferrum autem, & ignem superat mulier, quæ formosa est. NI NACTVS VEN. ESSEM H. IVN. D.} ni nactus essem formosiorem, hanc ei proximam dicerem. Nonnulli *ducerem*, legi volunt. ego nihil muto. ÆDEPOL MNESIL.} alloquitur Mnesilochum absentem. VT REM HANC NATAM ESSE INTELLIGO,} qualem huius rei naturam esse video: Sic loquitur in Casina, *Ita rem natam esse intelligo. Necessum est versis gladijs depugnarier.* Idem in Trucul. *Fiat vt rem gnatam video, hoc accipiendum est, quod datur.* Eodem pertinet, & einsdem generis est quod sæpe vsurpari solet, *è re nata*. PHILIPPEO QVIDEM} auro putissimo & purissimo, à Philippo Macedone. hinc nummi Philippei. infrà eadem fabula, *Nunc nisi ducenti Philippei redduntur mihi, Iam ego illorum ego animam amborum exsorbebo.* Idem in Trinummo, *Nummorum Philippeum ad tria millia.* Horatius epistola prima, libro 2. *Chærilus, incultis qui versibus, & malè natis Retulit acceptos, regale numisma, Philippos.* Vlpianus Iurisconsultus libro Digestorum trigesimo quarto, titul. 2. capitul. legis Quintus Mutius, *Si autem aurum vel argentum signatum, legatum sit: id paterfamiliâs videtur testamento legasse, quod aliqua forma est expressum: veluti quæ Philippi sunt*, &c. ATQVE ETIAM PRIVS} prius, quàm iam, si fieri potest. hyperbole. ET MILES QVIDEM, QVI DE AMITT. BACCH.} & miles non quiuis, sed is miles, qui aurum hîc exigit, vt missam faciat Bacchidem: &, si aurum non accipiat, vnà secum hinc Bacchidem abducet. ATQVE ITA NE MIHI SIT M.} atque ita citò veniat, ne me moretur. proinde ac si dicat, tantùm abest, vt eum sim moraturus in nummis expediendis ac numerandis, vt verear, ne ille me paratum moretur. DOMI'ST} aurum, non quæro foris. NEC CVIQVAM SVPPL.} id est, nec aurum à quoquam supplex peto, cum domi habeam, quod domi habemus, nec à vicinis, nec ab amicis petimus. sic suprà, in Asin. *habeo opinor familiare tergum, ne quæram foris.* ad quem locum plura exempla collegimus, & infrà alia colligentur. DVM QVIDEM HOC VALEBIT PECT. P. M.} quandiu quidem meum pectus perfidia pollebit, seu instructum erit hoc pectus, θώραξ. id est meum pectus. TV INTVS DICITO MNESIL. ADESSE B.} ordo, tu intus dicito Bacchidi Mnesilochum adesse. NEGOTIVM HOC AD ME NVNC ATT. AVR.} negotium aurarium, id est, negotium de auro inueniendo. PHILIPPOS} nummos à Philippo Macedone dictos, & Philippi imagine impressos ac signatos. Valebat autem nummus Philippeus aureus duos circiter aureos Gallicos. quod ego ex vno nuper cognoui, quem mihi ostendit Clemens Teueninus. MACHINABOR MACHINAM.} Atticismus. μηχανήσομαι μηχανὴν, hoc est, aliquam fabricabor fallaciam: aliquid comminiscar: aliquid excogitabo, seu reperiam: aliquam machinam parabo. SED FORIS CONCREPVIT, &c.} Sæpe iam diximus, apud veteres illos, foreis ita fuisse positas, & ita aperiri solitas, vt qui domi exituri erant, foreis pulsarent, ne, qui extrà iter facerent, à ianua extrorsum versa læderentur.

NICOBVLVS senex, CHRYSALVS seruus.

IBo in Piræeum, visam ecquæ aduenerit
In portum ex Epheso nauis mercatoria.
Nam meus formidat animus nostrum tam diu
Ibi desidere, neque redire filium.
CH. Extexam ego illum pulcrè iam, si dij volunt.
Haud dormitandum'st. est opus chryso Chrysale.
Adibo hunc, quem quidem ego hodie faciam hîc arietem

Phryxi.

A Phryxi.itáque tondebo auro vſque ad viuam cutem.
Seruus ſalutat Nicobulum Chryſalus.
NI. Proh di immortales,Chryſale,vbi mihi eſt filius?
CH. Quin tu primùm ſalutem reddis,quam dedi?
NI. Salue vbinam eſt Mneſilochus? CH. viuit, valet.
NI. Venítne! CH. venit. NI. euax,adſperſiſti aquam.
Benéne vſque valuit? CH. pancraticè atque athleticè.
NI. Quid hoc?qua cauſſa eum hinc in Epheſum miſeram,
Accepítne aurum ab hoſpite Archidemide?
CH. Heu,cor meum & cerebrum Nicobule finditur,
B Iſtius hominis vbi ſit quaque mentio.
Tun' hoſpitem illum nominas,hoſtem tuum?
NI. Quid ita hercle obſecro? CH. quia ædepol certè ſcio,
Vulcanus,ſol,luna & dies,dei quattuor.
Sceleſtiorem nullum hoc illuxere alterum.
NI. Quémne?Archidemidem? CH. quàm,inquam,Archidemidem.
NI. Quid fecit? CH. quid non fecit?quin tu id me rogas?
Primùm dum infitias ire cœpit filio,
Negare ſe debere tibi triobulum,
Continuò antiquum ibi hoſpitem noſtram ſibi
Mneſilochus aduocauit,Pelagonem ſenem?
C Eo preſente homini extemplò oſtendit ſymbolum.
Quem tute dederas,ad eum vt ferret filio,
NI. Quid vbi ei oſtendit ſymbolum? CH. infit dicere
Adulterinum,& non eum eſſe ſymbolum.
Quótque innocenti ei dixit contumelias?
Adulterare eum aiebat rebus ceteris.
NI. Habetn' aurum?id mihi primùm dici volo.
CH. Poſtquam quidem prætor recuperatores dedit,
Damnatus demum,vi coactus reddidit.
Ducentos,& mille Philippûm. NI. tantum debuit?
D CH. Porrò etiam auſculta pugnam,quam voluit dare,
NI. Etiámne eſt quid porró? CH. hem accipe,trina hæc nunc erit.
NI. Deceptus ſum. Autolyco hoſpiti aurum credidi.
CH. Quin tu audi. NI. immò ingenium auidi haud pernoram hoſpitis.
CH. Poſtquam aurum abſtulimus, in nauem conſcendimus,
Domum cupientes,fortè vt aſſedi in ſtega,
Dum circumſpecto,atque ego tum lembum conſpicor:
Longum'ſt rigorem maleficum exornarier.
NI. Perij hercle.lembus ille mihi lædit latus.
CH. Is erat,communis cum hoſpite & prædonibus.
E NI. Adeon' me fuiſſe fungum,vt qui illi crederem.
Cùm mihi ipſum nomen eius Archidemidis
Clamaret demturum eſſe ſi quid crederem.
CH. Is noſtræ naui lembus inſidias dabat.
Occœpi ego obſeruare eos,quam rem gerant.
Interea è portu noſtra nauis ſoluitur.
Vbi portu exiimus,homines remigio ſequi,
Neque aues, neque venti citiùs:quoniam ſentio
Quæ res gereretur,nauem extemplò ſtatuimus.
Quoniam vident nos ſtare,occeperunt ratem
Turbare in portu. NI. heu ædepol,mortalis malos.
Quid denique agitis? CH. rurſum in portum recipimus.

A

NI. Sapienter factum à vobis.quid illi postea?
CH. Reuorsionem ad terram faciunt vesperi.
NI. Aurum hercle auferre voluere,ei rei operam dabant.
CH. Non me fefellit,sensi,eo exanimatus fui.
Postquam nos vidimus auro insidias fieri.
Capimus consilium continuò,postridie
Auferimus inde aurum omne illis præsentibus,
Palàm atque apertè,vt illi id factum sciscerent.
NI. Scitè hercle.cedò quid illi? CH. tristes illico,
Quando extemplò à portu ire nos cum auro vident,
Subducunt lembum capitibus quassantibus.

B

Nos apud Theotimum omne aurum deponimus,
Qui illic sacerdos est Dianæ Ephesiæ.
NI. Qui istic Theotimus est? CH. Megalobuli filius,
Qui nunc in Epheso est Ephesiis carissimus.
NI. Næ ille hercle mihi sit multò tanto carior,
Si me illoc auro tanto circumduxerit.
CH. Quin ipsa in æde Dianæ conditum est,ibi,
Demum publicitus seruant. NI. occidistis me,
Nimio hic priuatim seruaretur rectius.
Sed vos nihilne attulistis inde auri domum?

C

CH. Immò etiam.verum quantum attulerit,nescio.
NI. Quid nescis? CH. quia Mnesilochus noctu clanculum
Deuênit ad Theotimum:nec mihi credere,
Nec cuiquam in naui voluit.eò ego nescio
Quantillum attulerit,verùm haud permultum attulit.
NI. Etiam dimidium censes? CH. non ædepol scio.
Verùm haud opinor. NI. fértne partem tertiam?
CH. Non hercle opinor,verùm verum nescio.
Profectò de auro nihil scio,nisi nescio.
Næ tibimet illuc naui capiendum est iter,

D

Vt illud reportes aurum ab Theotimo domum.
Atque heus tu? NI. quid vis? CH. annulum gnati tui
Facito vt memineris ferre. NI. quid opu'st annulo?
CH. Quia id signúm est cum Theotimo,qui eum illi afferet,
Ei aurum vt reddat. NI. meminerò,& rectè mones.
Sed diuésne est istic Theotimus? CH. etiam rogas?
Qui soccis habeat auro suppactum solum.
NI. Cur ita fastidit? CH. tantas diuitias habet,
Nescit quid faciat auro. NI. mihi dederit velim.
Sed qui præsente id aurum Theotimo datum est?
CH. Populo præsente nullu'st Ephesi quin sciat.

E

NI. Istuc sapienter saltem fecit filius,
Cùm diuiti homini id aurum seruandum dedit,
Ab eo licebit quamuis subitò sumere.
CH. Immò hem tantisper nunquam te morabitur,
Quin habeas illud quo die illuc veneris.
NI. Censebam me effugisse à vita maritima,
Ne nauigarem tandem hoc ætatis senex,
Id mihi haud vtrum velim licere intelligo,
Ita bellus hospes fecit Archidemides.
Vbi nunc est ergo meus Mnesilochus filius?
CH. Deos atque amicos iit salutatum ad forum.

ANI. At ego hinc ad illum, vt conueniam quantum potest.
CH. Ille est oneratus rectè, & plus iusto vehit.
Exorsa hæc tela non malè est omnino mihi,
Vt amantem herilem copem facerem filium,
Ita feci, vt aurum quantum vellet sumeret.
Quantum autem lubeat reddere, vt reddat patri.
Senex in Ephesum hinc ibi taurum arcessere.
Hic nostra agetur ætas in malacum modum,
Siquidem hic relinquet, nec secum abducet senex
Me, det Mnesilochum. quas ego hîc turbas dabo?
Sed quid futurum est, cùm hoc senex resciuerit?
B Quom se excucurrisse illuc frustra sciuerit?
Nósque aurum abusos? quid mihi fiet posteà?
Credo hercle aduenìens nomen mutabit mihi,
Faciétque extemplò crucisalum me ex Chrysalo,
Aufugero hercle, si magis vsus venerit.
Si ero reprehensus, macto ego illum infortunio:
Si illi sunt virgæ ruri, at mihi tergum domi st.
Nunc ibo, herili filio hanc fabricam dabo,
Super auro, amicáque eius inuenta Bacchide.

IBO IN PIRAEVM: VISAM, &c.} præpositionem addidit nomini accusatiui casus *Piræum*, non vt oppido, sed vt loco. vide epist. 3. libro septimo Epistolarum ad Att. ibi, *Vento ad Piræa: in quo magis reprehendendus sum, quòd homo Romanus Piræa scripserim, non Piræum (sic enim omnes nostri locuti sunt) quàm quòd, in, addiderim. non enim hoc vt oppido praposui, sed vt loco*, &c. ECQVAE} ecqua: numqua. NAM MEVS FORMIDAT ANIMVS, &c.} id est, nam ego formido, &c. NOSTRVM TAM DIV IBI DES.} id est, quòd noster filius ibi tam diu desideat: id est, otiosus sedeat. à desidendo, desides dicti sunt, & desidia. EXTEXAM EGO ILLVM PVLCHRE IAM, &c.} id est, spoliabo, & nudabo illum auro. extexere, est telam sua textura aut lana nudare. significat & minatur se Nicobulum auro emunctorum & marsupia, vt in Epid. loquitur, extenteraturum. alij sic explicant: ego illius rationes omneis, & consilia omnia peruertam. SI DII VOLVNT:} si dij adiuuant, dijs volentibus. In epist. Timarchides Verris accensi ad Apronium, lib. 3. Accusat. *ipsi sudabunt, si dij volent.* HAVD DORMITAND. MIST.} sic suprà in Epid. *non enim nunc tibi dormitandum, neque cunctandi copia'st.* EST OPVS CHRYSO. CHR.} χρήζω..., & ... est opus auro Chrysale. QVEM QVIDEM, EGO HODIE FACIAM HIC ARIETEM PHRYXI} id est, quem ego auro nudabo ac spoliabo, vt arietem Phryxi, cuius vellus erat aureum. Phryxum autem, & Hellen deorum beneficio ab interitu vindicatos, cùm iam aræ, & neci destinati essent, vexit per mare Ægeum hic aries. Atque Helle quidem ad Propontidem in mare decidit, à qua dictus est Hellespontus: Phryxus verò ad Colchidem saluus perlatus est. TONDEO AVRO VSQVE AD VIVAM CVTEM} manet in allegoria. spoliabo senem, inquit, auro, vsque ad viuam cutem. ad viuam cutem tondentur arietes & oues, cùm ita tondentur, vt nuda cutis relinquatur, & ferrum vsque ad sanguinem perueniat. sic dicimus, de viuo detrahere, seu resecare: & vsque ad viuum vngueis, vel aliquid aliud resecare: & viuos vngueis rodere.
D Horat. epist. 10 lib. 1. *Sæpe caput scaberet, viuos & roderet vngueis*. M. Tull. in Lælio, *Neque id ad viuum reseco, vt illi qui hæc subtilius disputant.* Idem pro Flacco, *dat de lucro: nihil detrahit de viuo.* Idem lib. 3 accusationum, *De viuo igitur erat aliquid resecandum, vt esset vnde Apronio ad illos fructus arationum hoc corollarium nummorum adderetur* tonsus ad viuum, seu ad viuam cutem dicunt Græci ἐν χρῷ κεκαρμένος. QVIN TV PRIMVM REDDIS SALVTEM Q. D.?} sic dixit reddere salutem, suprà in Epid. *saluus sis. quod dedisti, reddo?* VIVIT VALET.} plus est valere, quàm viuere. Itaque hoc ordine posuit, viuit, valet. oratio enim debet crescere. sic suprà, *Rogabis me, vbi sit, viuat.* PIST. *nempe rectè valet* &c. EVAX.} interiectio animi lætitiam declarans. profert hunc locum Carisius lib. 2. Grammat. institut. Idem Plautus Menæchm. *Euax iurgio hercle tandem vxorem abegi ab ianua.* ADSPERISTI AQVAM.} reddidisti animum, allegoria est, ab iis ducta, qui aut cursu, & labore aliquo corporis delassati, aut aliqua animi perturbatione percussi & permoti, aqua adspersa recreantur. suprà in Cistell. *obsignat aquulam.* Idem in Truculent. *ah adspersisti aquam, iam redijt animus, deme soleas.* VSQVE} vsque ab eo tempore, quo profectus est, ad hodiernum diem. PANCRATICE ATQVE ATHLETICE.} valuit, vt ij, qui omnibus corporis viribus aduocatis certant, omnibúsque certandi modis in certando vtuntur: quod Græci dicunt παγκρατιάζειν. vnde παγκρατιασταί, qui omnibus neruis & membris, & vt dicitur, vnguiculis conniti certant. athleticè valere autem est, more athleatarum valere. suprà in Epid. *pugilicè atque athleticè.* QVA CAVSA EVM HVNC IN EPHESVM MIS. &c.} ordo, & sententia est, accepistne aurum ab hospite Archidemide: qua causa, id est, propter quàm causam, eum Ephesum miseram? HEV COR MEVM, ET CEREBRVM NVNC FINDITVR.} finditur, ... scinditur, secatur diuiditur. ISTIVS HOM. VBI FIT QVAQ. MENT.} malim sic legi, *Istius hominis vbi fit quomque mentio*, id est, vbicumque, seu quandocumque istius hominis fit mentio. *quaque*, si cui retinendum videbitur, licebit interpretari, ex omni parte, seu ex quaque parte. TVN' HOSP. ILL. NOM. HOST. T.?} hospitem, hostem, παρονομασία. DEI QVATVOR} dij quatuor, Dei, pro dij, vt ei & eis, pro ij & ijs, bonis scriptoribus sunt vsitata. Iam cur quatuor hi proximè commemorati dij sint, in promptu est. Ac de Vulcano quidem, & Sole, qui Apollo est &, Luna, quæ Diana, nemo dubitat. de die possit aliquis dubitare. sed primùm qui Theogoniam Hesiodi legerit, cognoscet Diem esse Noctis, & Erebi filiam, seu filium. Sic Hesiodus, Νυκτὸς δ' αὖτ' αἰθήρ τε, καὶ ἡμέρη ἐξεγένοντο, οὓς τέκε κυσαμένη Ἐρέβει φιλότητι μιγεῖσα. id est, ex nocte Æther, & Dies nati sunt, quos peperit grauida, cum Erebo per amorem commista. deinde, si quidquid mortaleis iuuat, in deorum numerum retulit antiquitas, quid est, quamobrem etiam Diei suus sit inter deos locus? Enumerantur autem hic potissimùm ij dij, ex quibus aliquid lucis oritur, quales sunt Vulcanus, cuius ignea natura est, Apollo siue Sol: Diana, quæ est Luna, & Dies, qui sine luce constare non potest. ILLVXERE} id est, illustrauere. Nam *illuxêre*, hoc loco actiuam significationem habet. vel hoc modo explica, dij quatuor non luxere in scelestiorem alterum, quàm hic est Archidemides. Horatius epist. 4. lib. 1. *Omne crede diem tibi diluxisse supre-*

mum. M. Tull. Philippica 1. *quem potes recordari in vita illuxisse tibi diem lætiorem, quàm cùm expiato foro, dissipato concursu impiorum,* &c. *domum te recepisti?* Idem pro Milone, *Erit, erit illud profectò tempus, & illucesset aliquando ille dies,* &c. A QVID NON FECIT? QVIN TV ID ME R.} quin potiùs me rogas, quid non fecerit, quàm quid fecerit? proinde ac si dicat, scelerata eius facta, numerari non possunt: & mihi faciliùs est dicere, quid non fecerit, quàm quid non fecerit. PRIMVM DVM INFIT.} primùm igitur infitiari cœpit, filio se tibi debere treis obolos. *dum*, particula est nihil significans, quæ adiicitur aliis vocibus. TRIOBVLVM,} ne treis obolos quidem, ne triobolum quidem. ADVOCATI.} hinc aduocati dicti, qui à nobis adhibentur causæ nostræ, & iuri nostro studendi ac fauendi gratia. OSTENDIT SYMBOLVM:} solebant Græci etiam diuersarum ciuitatum, in rebus contrahendis, & pactis conuentis vti tesseris tabularum, & syngraphatum loco: quas appellabant symbola: ex hisque ius dicebatur, & iudicia, iudicésque, seu, vt Latini vocant, recuperatores dabantur. Aristotel. libro tertio Polit. princip. [illegible], &c. id est, neque ij, quibus cum iura ita communicata sunt, vt & iudicium inter se accipere debeant, & litem intendere, atque in ius vocare possint, ciues sunt. hoc enim contingit, & tribuitur etiam iis, qui tesseris publicè acceptis iura inter se habent communia, & res contrahunt. Antiphon. [illegible]. Plautus noster signum videtur appellare infrà eadem fabul. non longè, ibi, *Quia id signum est cum Theotimo, qui eum illi afferet.* Sed non est ita. nam aliud ibi significatur per signum: aliud hic per symbolum. INFIT DICERE} incipit dicere, &c. sic Lucret. lib. 3. *Commutare animum quicumque adoritur, & infit.* B INNOCENTI} filio tuo. DIXIT CONTVMELIAS?} contumelia duplex: altera in verbo, altera in facto posita. in verbo, vt si quis virum bonum & abstinentem, furem: pium & religiosum; impium & periurum appellet. in facto, vt si quis hominem liberum fuste mulcet ac verberet. Sic loquitur in Pseudolo, *Contumeliam, si dices, audies.* & in Trucul. *sanus si sis videas, ne dixis contumeliam.* ADVLTERARE EVM, AIEBAT REB. CETERIS.} adulterare videtur vsurpasse absolutè, pro corruptorem esse. Nonnulli legunt, *res ceteras*: neque repugnat metrum. nam *eum*, duarum syllabarum erit: cùm in scriptura recepta, quã secuti sumus, vnius syllabæ sit ego nihil muto. POSTQVAM QVIDEM PR. RECVP. DEDIT} prætoris erat iudices dare, qui recuperatores dicebantur. & tres erant numero: & de controuersiis priuatis cognoscebant. nunc iudices delegati vulgò nominantur. Idem in Rud. *Quis me est mortalium miserior, qui viuat alter hodie, Quem ad recuperatores modo damnauit Plesidippus?* ET MILLE PHILIPPVM} sic dictum mille philippûm, vt mille hominum, mille ouium, mille nummûm, & similia. De quibus Gellius lib. 1. cap. 16. notauimus ad illum versum Horatij Sat. 3. lib. 2. *Mille hominum insanus, leto dedit,* &c. PVGNAM} tralatio. QVAM VOLVIT DARE} edere. ETIAMNE EST QVID PORRO?} etiámne est aliquid amplius? TRINA HAEC CIN. E.} triplex hæc nunc erit. AVTOLYCO HOSPITI.} hospiti furaci, seu furi. Autolycus Sisyphi filius, Synonis pater, homo furacissimus. Immò Autolycus Mercurij fuit filius, Vlyssis auus maternus, qui animalium, quæ furto abstulerat, colorem mutabat. Martialis lib. 8. epig. in Luscum furem, *Ne contemne caput, nihil est furacius illo, Non fuit Autolici tam piccata manus.* C Autolicum commemorat Homerus Ἰλιάδ. κ. & pluribus verbis Ὀδυσσείας τ, ab illo loco, [illegible] id est, continuò autem agnouit cicatricem ex vulnere, quod ei aper quondam inflixit candido dente, in montem Parnassum profectò ad Autolycum, & eius filios, matris patrem virum fortem, qui supra omneis homines ornatus erat furandi arte, & iureiurando. Deus autem Mercurius ipse ei hæc donauerat. AVIDI.} cupidi, auari. DOMVM CVPIENTES} domum reuerti, seu reuisere cupientes, [illegible]. VT ASSEDI IN STEGA:} stega, nauis tabulatum, & quasi proscenium, in quo nautæ ambulant. sic ferè Fulgentius, qui hunc locum profert. ATQVE EGO TVM, &c.} id est, continuò ego tum lembum conspicio. *atque*, pro continuò, seu statim, notant Grammatici veteres. Sic suprà in Capt. *Quò imus vnà, inquam, ad prandium? atque illi tacent.* LEMBVM} lembus, inquit Nonius, nauicula breuis piscatoria. Plaut. Mercat. *Dum hæc aguntur, lembo aduehitur pater pauxillulo.* Fulgentius autem, lembus, inquit, genus nauiculæ velocissimæ: quod dromonis, aliàs dromadis nomine appellamus. LONGVM ST RIG. MAL. EXORN.} id est, longus sim, si velim rigorem, id est, metum maleficum, hoc est, noxium describere atque amplificare. ADEON' ME FVISSE FVNG.} éstne credibile me vsque adeò fuisse tardum, stolidum, stupidum, nullius pretij hominem, [illegible], vt illi nummos crederem? id est, vt nummos apud illum deponerem? pecuniam credit etiam is, qui deponit, vt suprà diximus. fungus autem, per translationem, id est, homo sensus expers, stolidus, & nulliûs pretij: sic infrà eadem fabul. *& iam nihil sapit: Nec sentit. tanti' st, quanti fungus putridus.* D IPSVM NOMEN EIVS ARCHIDEMIDES, &c.} Latini vitabant mala nomina, vt Epidamnum, propterea quòd in eo nomine damnum exauditur, Dyrrhachium appellarunt. Sic igitur quia in nomine Archidemide, verbum *demo* inclusum videtur, significat Nicobulus se ab eo nomine debuisse admoneri, nummos ei, qui ita appellaretur, non fuisse committendos, quasi clarè diceret, se aliquid de summa detracturum, aut etiam totam ademturum. demturum, id est, de toto detracturum, & deminuturum. sed videtur legendum *ademturum*. adimere autem est totum auferre, quæ significatio videtur hîc postulari: demere verò de toto detrahere. Verumtamen nihil murandum arbitror. perspicuè enim alludit ad verbum *demo*, quod exauditur in nomine Archidemidis. CLAMARET} clarè admoneret, & quasi loqueretur. [illegible]. Sic M. Tull. Verr. 4. *Litteræ sunt in medio. quæ se corruptas esse clamant.* Catullus ad Flauium, *Nam te non viduas iacere noctes, nequicquam tacitum cubile clamat.* Apuleius lib 8. *Interea quidam senex de summo colle prospectat: quem circum, oues & capellæ pascentes, opilionem esse profectò clamabant.* Demosth. orat. [illegible] id est, hæc nónne clamant, & loquuntur pecunias accepisse Æschinem. Olynth 1. [illegible] &c. id est, præsens igitur opportunitas, Athenienses, tantum non dicit, vocem mittens, oportere vos res illas retinere, &c. E INSIDIAS DABAT.} insidiabatur. sic sæpe loquitur. suprà in Aulularia. *Emortuum ego me mauelim leto malo, Quàm non ego illi dem hodie insidias seni.* In Casina, *Hinc ex insidijs, hisce ego insidias dabo.* HOMINES REMIGIO SEQVI} homines, qui erant in lembo, sequebantur seu sequi cœperunt, lembum remis impellentes, vt nos assequantur, seu adipiscantur. libri vulgati habent *remulco sequi*, mendosè. NEQVE AVES, NEQVE VENTI CITIVS} hyperbole, per quam significatur summa celeritas. QVONIAM SENT. &c.} id est, quando sentio, &c. [illegible], posteaquam. vel legendum, *quom iam sentio.* verumtamen nihil muto. QVAE RES GERERETVR,} quò spectarent prædones illi: aut quid molirentur. malim legi, *quæ res geratur.* NAVEM EXTEM. STATVIMVS} nauem continuò sistimus. cursum sustinemus. TVRBARE.} ita agitare, vt non procederet RVRSVM IN PORTVM RECIPIMVS.} recipimus nos in portum, vel nauim potiùs. REVORSIONEM AD TER. F. V.} reuertimur ad terram vesperi. EI REI OP. DAB.} ei rei studebant. NON ME FEFELLIT.} non me latuit. INDE.} è naui. SCISCERENT} scirent. SVBDVCVNT LEMBVM.} subducunt in portum, seu ad terram. Virgilius lib 1. Æneid. *Vrbem, quam statuo, vestra est. subducite naueis.* Græci dicunt, [illegible], quod Latini subducere nauem: contrà [illegible], quòd illi deducere, seu in altum deducere. CAPITIBVS CASANTIB.} id est, capitibus deiectis ac demissis: & ita mæstitiam indicantes, ac declarantes, [illegible]. sic suprà in Asinar. *Atque hercle ipsum adeò contuor cassanti capite incedit.* ad quem locum hac de re plura. Sic autem legendum, non vt vulgò, *capitibus quassantibus.* NOS APVD THEOTIMVM OMNE AVR. DEP.} Solebant veteres nummos, & res carissimas, in fanis, ac tēplis potissimùm deponere. & maximè in tēporibus difficilibus, & in rebus dubiis. Cicero lib. 5. epist. ad Rufum, *Nam de logeo, ita est actum, vt auctore Cn. Pompeio, ista pecunia in fano poneretur.* Idem lib. 5. epi. ad Att. epist. vlt. in

extr.

A extr. *Graecis quaerentibus, & vt in fano deponerẽt postulantibus non cõcessi.* Cæsar li.1. de bello Ciuili, *Tota Italia delectus habentur, arma imperantur, pecuniæ à municipijs exiguntur, & è fanis tolluntur: omnia diuina, humanáque iura permiscentur.* Herodotus in Terpsichore, [illegible] id est, si autem pecuniæ ex templo, quod est in Branchidis; quas Crœsus Lydus deposuerat tollerentur, magnopere sperabat se maris imperium habiturũ. Herodianus lib.1. [illegible] id est, totum Pacis templum incendio consumtum est, maximum, & pulcherrimum omnium, quæ in vrbe erant operum. Tum templorum omnium erat ditissimum propter loci religionem ab omni iniuria tutum, & donis consecratis ex auro, & argento exornatum. Vnusquisque autem quæ habet carissima, vbi in loco tutissimo, recondebat. Sed ignis vna nocte multos in copiosis, ac locupletibus pauperes fecit. & Dio Chrysost. [illegible] id est, scitis apud Ephesios pecunias esse multas, partim priuatorum in templo Dianæ depositas, non Ephesiorum modò, sed & peregrinorum, & hominum longinquorum, partim populorum & regum. Deponunt autem suas res in eo templo omnes qui deponunt, propterea quod ab omni iniuriæ periculo munitum, ac

B tutum est, cùm ausus sit nemo vnquam locum violare, quamuis & innumerabilia orta sint, & vrbs sæpe capta sit. Emilius Probus, seu Cornelius Nepos, in Aristide. Eius arbitrio quadraginta & sexaginta talenta quotannis Delum sunt collata. Id enim commune ærarium esse voluerunt. Ad quem locum alia exempla collegimus in commentarijs nostris. MEGALOBVLI FILIVS.] legendũ puto Megabizi filius. NAE ILLE HERCLE MIHI SIT MVLTO T. CAR. &c.] carior, hic, id est, damnosior, sumtuosior. ambiguum enim nomẽ est *carus*. Nam & id significat, quod nobis cordi est, seu quod amamus: & id, quod nobis carè constat. vt hic. CIRCVMDVXERIT] fraudauerit. suprà in Asinaria, *Quà me, quà vxorem, quà in seruom Sauream potes, circumduce,* &c. Idem in Pseud. *Nam isthæc, quæ tibi renunciantur, filium te velle amantem circumducere,* &c. IBI DEMVM PVBLICITVS SERVANT.] sic restitui ex nostris libris veteribus, nam alij habent, *ibi erdem publ.* &c. mendosé. publicitus autem, id est, publicè, suprà in Amphitr. *Ita peregrè adueniens hospitio publicitus accipiar.* NEC QVICQVAM IN NAVI.] nec cuiquam eorum, qui erant in naui, &c. ETIAM DIMIDIVM CENSES.] dimidium dixit, non dimidiatum, inquit A. Gellius lib.3 cap.14. PROFECTO DE AVRO NIHIL SCIO NISI N.] Tale illud, quod Socrates dicere solebat: hoc tantum scio, quod nihil scio, [illegible]. NAE TIBIMET ILLVC NAVI CAP.] næ tibi ipsi illuc naui proficiscendum est. CAPIENDVM ST ITER] suscipiendum, seu capescendum est iter. ANNVLVM GNATI TVI] annulum obsignatorium, siue secus. QVIA ID SIGNVM EST, &c.] quia id signũ inter eos conuẽnit, vt, qui eum annulum illi afferret, ei aurum reddat. QVI SOCCIS HABEAT AVRO SVPPACTIS.] qui soccorum soleam habeat auro suppactam. suppactam autem, id est, suffultam, substratam. paullò aliter dixit in Trin.

C *pulmentas iubeam suppingi soccis.* pro pulmentis iubeam suppingi soccos. Sic dicimus, aspergo te aqua, & aspergo tibi aquam: impertio te salute, & impertio tibi salutem: circ. fossam lecto circumdare, & fossa lectum circumdare. solum autem pro solea, etiam Lucret. vsurpauit, lib 1. & 4. in princip. *Auia Pieridum peragro loca, nullius antè Trita solo, iuuat integros accedere fonteis.* CVR ITA FASTIDIT?] cur ita fastidiosus est rerum vulgarium & vsitatarum? *fastidit* hic absolutè positum est. aliàs enim actiuam significationem habet, vt apud Horatium epist. 3. lib. 1. *Fastidire lacus, & riuos ausus apertos.* SED QVI PRAESENTE, &c.] sed quo præsente, &c. QVAMVIS SVBITO.] id est, quantumuis subitò. IMMO HEM TANTISPER NVNQVAM TE M.] tantisper accipiendum [illegible], vt vnguem aut dentem, aut aliquid tale ostendat. ne tantillum quidem temporis spatium te morabitur. CENSEBAM] existimabam. ME EFFVGISSE A VITA M.] me euasisse & ereptum esse è vita maritima. *effugisse* posuit absolutè, licebat & ita dicere, me effugisse vitam maritimam, [illegible]. HOC AETATIS.] hac ætate. sic sæpe M. Tullius, *homo id ætatis.* ID MIHI HAVD VTRVM VELIM LICERE INT.] id est, intelligo non esse mihi liberum alterutrum è duobus facere, nauigare, aut hic quiescere & manere: sed necessariò mihi nauigandum est. ITA BELLVS HOSPES, &c.] ita fecit, id est, ita gessit erga me, vt mihi sit, velim nolim, nauigandum. bellus hospes, per ironiam, & irrisionem dictum est. AD ILLVM.] subintelligo. QVANTVM POTEST.] quàm primùm fieri potest. ILLE EST ONER. R. ET. PL. IVSTO. V.] allegoria à iumentis, aut à nauibus onerariis: & alludit tamen ad nauigationem, quam senex ex sermone Chrysali persuasit sibi esse necessariò capessendam.

D EXORSA EST H. T.]. alia allegoria. significat autem suam fallaciam non male esse captam. *exorsa* passiuè posuit. sic M. Tull. lib.2. de Orat. ad Q. Fr. *Et multa quærendo reperiunt, non modo ea, quæ non possint ipsi dissoluere, sed etiã quib. ante exorsa, & potiùs detexta, propè retexantur.* COPEM] copiosum. sic Nonius: copis, inquit, pro copioso. Plautus Pseud. *Atque ego nunc me vt gloriosum faciam & copi pectore.* AVRVM ARCESSERE.] vt aurum arcessat, vt aurum reportandum curet. scriptum est autem ad hunc modum, *arcessere*, in omnibus libris, & manuscriptis & vulgatis, non vt aliquis in Latinis litteris tiro existimarit, *accersere*, adductus nonnullorum grammaticorum auctoritate, qui tradiderunt, *arcesso*, valere *accuso*: *accerso*, *euoco*: cùm *accerso*, non sit Latina vox sed barbara, vt aliàs pluribus verbis docui. IN MALACVM MODVM [molliter: mollem in modũ. NEC SECVM ABDVCET SENEX MEDET. MNES.] & si non abducet senex me, & Mnesilochum. NOSQVE AVRVM ABVSOS?] & cùm resciuerit nos aurum consumsisse? sic in Persa, *Nam hoc argentum alibi abutar.* suprà in Asinaria. *abusa* posuit [illegible], pro *consumta*. *Vbi illhæc, quæ dedi ante?* LE. *abusa*. non absque ratione vti, abuti, vsurpatur à Latinis pro consumere. Nam abusus est earum rerum quæ vsu consumuntur, vt aiunt iurisconsulti, & M. Tull. in Top. CRVCISALVM,] quasi in cruce, seu in crucem salientem, vel quasi cruci suffixum. SI MAGIS VSVS VENERIT,] si magis opus fuerit. si vtilius fuerit. si magis in rem meam fuerit. MACTO ILLVM INFORTVNIO.] iubeo illum plorare, iubeo illum esse miserum, damno & infortunio illum augeo, suprà in Curcul. *Non adepol nunc ego te mediocri macto infortunio.* SI ILLI SVNT VIRGAE RVRI, AT MIHI T.

E D. EST.] significat se verbera contemnere, neque se deterreri etiam virgarum metu, & periculo proposito, ab audaci facinore, si virgas, inquit, habet ruri, quibus me concidat: ego cõtrà tergum habeo domi, quod concidatur, & plagas perferat. sic in Asinaria, *Siquidem omnes coniurati cruciamenta conferant, Habeo, opinor, familiare tergum, ne quæram foris.* HERILI FILIO HANC FAB. D.] herili filio Mnesilocho, hanc fabricam, quam paraui, dabo, vt ea vtatur.

LYDVS seruus.

PAndite atque apperite properè ianuam hanc Orci obsecro,
Nam equidem haud aliter esse duco, quippe quò nemo aduenit,
Nisi quem spes reliquere omnes, esse vt frugi possiet.
Bacchides, non Bacchides, sed Bacchæ sunt acerrimæ.
Apage istas à me sorores quæ hominũ sorbẽt sanguinẽ,

Omnis ad perniciem instructa domus opimè atque opiparé. A
Quæ vt aspexi, me continuò contuli protinam in pedes.
Egóne vt hæc conclusa gestem clanculum? vt celem patrem
Pistoclere, tua flagitia, aut damna, aut desidiabula?
Quibus patrem, & me, téque amicósque omneis affectas tuos
Ad probrum, damnum, flagitium appellere vna, & perdere?
Neque mei, neque te tui intus puditum est factis, quæ facis,
Quibus tuum patrem, méque vnà, amicos, affines tuos,
Tua infamia fecisti gerulos figulos flagitij.
Nunc priusquam malum istoc addis, certum est iam dicam patri.
De me culpam hanc demolibor iam, & seni faciam palàm,
Vt eum ex lutulento cœno properè hinc eiiciat foras. B

PANDITE, ATQVE APERITE, &c.] Virg. lib. 7. *Pandite nunc Helicona Deæ, cantúsque mouete*, &c. IANVAM HANC ORCI] sic appellat meretricum ianuam, quod quamobrem faciat, mox rationem subiungit. Orci ianuam dixit propriè Lucretius libro 6. ibi, *Ianua ne hic Orci potius regionibus esse Credatur posta*. Plautus infrà in Trin. *Acheruntis ostium in nostro est agro*. NAM EQVIDEM HAVD ALITER ESSE D.] non arbitror aliter esse, quàm hanc Bacchidum ianuam, Orci esse ianuam. QVIPPE QVO NEMO ADVENIT, &c.] hæc est ratio propter quam Bacchidum ianuam, Orci ianuã dixerit. Equidem inquit, non aliter esse puto, quin hæc sit Orci ianua. nam nemo vnquam ad has ædeis venit, nisi qui sit ab omni spe derelictus, fore, vt frugi esse possit, id est, nisi quem nulla spes sit, frugi esse posse. BACCHIDES, NON BACCH. SED B. S. ACERR.] Bacchides, non sunt Bacchides, id est, paruæ Bacchæ, sed Bacchæ, eǽque acerrimæ: quæ instar Baccharum amentium & insanarum dilacerant quemcumque nactæ sunt. SORBENT SANGVINEM.] allegoria est. Sic M. Tull. Philipp. 2. *Gustaras ciuilem sanguinem, vel potius exsorbueras*. INSTRVCTA] parata, ornata. OPIME ATQVE OPIPARE] instructa opimè, atque opiparè, tralatio est. ME CONTINVO CONTVLI PROT. IN P.] contuli me in pedes: id est, dedi, seu conieci me in fugam: conieci me in pedes: aufugi ex domo meretricia: proripui me ex ædibus Bacchidum. protinam, id est, protinus. itaque continuò, protinam, ὀξέως est ἐν παρενθέσει. Terent. Phor. *Aliquid conuasassem, atque hinc me conicere protinam in pedes*. EGONE VT HAEC CONCL. GEST. CLANCVLVM?] egóne facere possum, vt hæc taceam, & condita in pectore contineam? VT CELEM PATREM PISTOCLERE, &c.] ἀποστροφὴ ad Pistoclerum absentem. DESIDIABVLA?] desidiei loca? apta ad desidiam, seu ad desidendum loca? sic autem factum est, desidiabulum à desidia, vt conciliabulum à concilio, mendicabulum à mendico, &c. aliàs legitur *dispoliabula*, seu *despoliabula*, à dispoliendo, seu despoliendo: fortasse non male, vt per dispoliabula significet nequitias, lustrationes, & scortationes, quæ adolescenteis intemperanteis despoliant. Atque ita legit Nonius, in verbo *affectare*, quod interpretatur ille afficere. neque vidit hunc esse verborum ordinem, quibus affectas appellere vnà tuos ad probrum, damnum, flagitium. Ego tamen sequor libros manuscriptos, qui sic habent, vt nos edidimus: & item edidit Camerarius. Si quis tamen *dispoliabula* magis probabit, non pugnabo, quin factum probabo. AFFECTAS.] id est, paras, cupis. Nonius, *afficis*. à quo dissentio. AD PROBRVM, DAM. FLAG. APPELLERE.] id est, probro damno, flagitio admouere, adiungere, affineis & propinquos reddere: προσαγαγεῖν, προσορμίζειν. videtur translatum à naui, quam ad portum, & ad terram appellere dicuntur nautæ. FACTIS, QVAE FACIS.] ob ea, quæ facis: ob facta tua. FECISTI GERVLI FIGVLOS FL.] id est. fecisti gestatores, & gerulos flagitij. fecisti, vt sustinerent, & gererent onus flagitij, ac dedecoris ex infamia tua, seu per infamiam tuam. geruli figuli, sunt figuli, qui gerunt sua vasa fictilia: vel geruli, qui figulorum vasa fictilia gerunt. MALVM ISTHOC ADDIS] malum istud addis ad præterita. DEMOLIBOR IAM] iam demoliar, & demouebo, & deonerabo. VT EVM EX LVTVL. &c.] vt eum Pistoclerum ex lutulento cœno, id est, ex ganeo, seu lupanari eiiciat foras, id est, extrahat foras. Libri vulgati habent *eiiciat foras*, fortasse non malè sed antiqua lectio tutior est. præterea videtur legendum, *vt te ex lutulento*. &c. non, *vt eum*, &c. est enim ἀποστροφὴ ad Pistoclerum, vt diximus. Quare vel, *vt te*, legendum. vel dicendum, finitam esse ἀποστροφὴν, ibi, *& seni faciam pallàm*. & Lydum nunc loqui de Pistoclero in tertia persona Omnino malim legi, *vt te*. præterea videtur versus claudicare, & vna syllaba breuior esse, vtcumque modo legatur, nisi ita legatur, *vt sed ex lutul*. &c. Iam *lutulento cœno*, si non verbo, aut nomine, at re, eiusdem generis est, cuius sunt illa, amœnitas amœna, nitoribus niridis, &c. quæ suprà collegimus. quid enim aliud est lutulentum cœnum, quàm lutulentum lutum, aut cœnosum cœnum? C D

MNESILOCHVS adolescens.

MVltimodis medidatus egomet mecum sum, & ita esse arbitror
Homini amico, qui est amicus, ita vti nomen possidet,
Nisi deos, ei nihil præstare. id opera expertus sum esse ita. E
Nam vt in Ephesum hinc abij, (hoc factum est fermè abhinc biennium,)
Ex Epheso huc ad Pistoclerum meum sodalem literas
Misi amicam vt mihi inueniret Bacchidem. illum intelligo
Inuenisse, vt seruus meus mihi nuntiauit Chrysalus.
Condignè is quam techinam de auro aduersum meum fecit patrem,
Vt mihi amanti copia esset. sed eccum video incedere.
Nam pol quidem meo animo ingrato homine nihil impensiu'st.
Malefactorem amitti satius, quàm relinqui beneficum.
Nimio præstat impendiosum te, quàm ingratum dicier.

A Illum laudabunt boni,hunc etiam ipsi culpabunt mali.
Qua me caussa magis accurare atque aduigilare est opus.
Nunc Mnesiloche specimen specitur, nunc certamen cernitur.
Sísne,nécne,vt esse oportet:malus,bonus,cuiusmodi,
Iustus,iniustus,malignus,largus,commodus,incommodus.
Caue sis te superare seruum siris faciundo bene.
Vtut eris,moneo,haud celabis.sed eccos video incedere
Patrem sodalis,& magistrum. hinc auscultabo quam rem agant.

MVLTIMODIS MED.] id est,multis modis mecum cogitaui,& commentatus sum,&c. HOMINI AMICO, QVI EST AMI. ITA, VTI. N. P.] ordo & sententia est: nihil præstare homini amico, qui re amicus est,& qui nō solùm nomine, sed facto & vsu amicus est,nisi deos.id est,secundum deos,vel diis exceptis,verum & germanum amicum,& qui re talis est,qualis nomine est,vel quale nomen possidet,rebus omnibus esse anteponendum. NAM VT IN EPH.&c.} nam postquàm hinc Ephesum naui profectus sum,&c. CONDIGNE IS, QVI TECH. &c.] *is quis*, positum, pro *quis*. legendum esse *qui*,non *quam*,perspicuum est. NAM POL QVIDEM MEO ANIMO,&c.]ratio antecedit propositionem,vt & aliás. Nam talis ordo est: malefactorem amitti satiu'st,quàm relinqui beneficum.ratio: nam pol, mea quidem sententia nihil homini ingrato impensius,id est,iniquius,seu iniustius.pensum inquit Nonius, significat exæquatū,quod sine inclinatione sunt,quæ pendūtur.ex quibus Nonij verbis licet interpretari pensum,æquale,æquū,quia quæ pensa,id est,ponderibus examinata sunt,iusta & æqua sunt.quæ igitur impensa,id est,non pensa sunt,iniqua atque iniusta sunt.vel dic,hoc modo,ingrato homine nihil est impensius, id est,nihil est minoris pretij , nihil nequius , nihil contemtius.quæ pensa sunt,bona & cara sunt. quæ igitur impensa, inutilia, leuia, vilia,& parui pretij sunt. Plautus in Sticho,*vtra sit conditio pensior Virginem, an viduam habere*.pensior, id est, melior.vel dic hoc modo, ingrato homine nihil est remissius,neglıgentius,inertius, ignauius, inconsideratius. quæ pensa sunt, intelliguntur interdum , quæ nobis curæ sunt,vel quæ considerata,& accuratè cogitata sunt. Ergo,quæ impensa,eadem sunt incōsiderata,neglecta,dissoluta. Sallust.de bello Catilin.in Orat.Catonis,*Nā quid ego de Gabinio,Statilio,Capario loquar? quibus si quidquā pensi vnquā fuisset,non ea consilia de Rep habuissent*. Suetonius,*Nihil pensi habuit, quin prædaretur omnimodo bona viuorū , ac mortuorum*. Iudicet lector,quæ harū trium explicationū sit optima. Nam omnes meo quidē iudicio,sunt tolerabiles, & probabiles
C sed secunda videtur omnium optima. prima tamen non est pessima. tertia & postrema non est mala. MALEFACTA AMITTI SALV'ST, QVAM RELINQVI BENEF.] id est, præstat , seu melius est, missum fieri malefactorem,id est, non retineri ad pœnas de eo sumendas, & ad vlciscendam acceptam iniuriam, quàm relinqui beneficum,id est, quàm non referri gratiam bene merito. hanc sentētiam pluribus verbis tractat M. Tullius in oratione post reditum,ad Quirites , *Quamquam mihi quidem maiori curæ est , quemadmodum vobis , qui de me estis optimè meriti , gratiam referam , quàm quemadmodum inimicorum iniurias , crudelitatémque persequar. Etenim cùm vlciscendæ iniuriæ facilior ratio est, quàm beneficij remunerandi, propterea quòd superiorem esse contra improbos, minùs est negotij,quàm bonis exæquari: tum etiam ne tam necessariū quidem est, malè meritis,quàm optimè meritis referre,quod debeas. odium vel precibus mitigari potest, vel temporibus reip. communique vtilitate deponi, vel difficultate vlciscendi teneri, vel vetustate sedari. benemeritos quin colas, neque exorari fas est , neque id reip. repetere necesse est. neque est excusatio difficultatis, neque æquum est tempore & die memoriam beneficij definire.* NIMIO PRAEST. IMP. TE, QVAM INGR. D.&c.} id est,longè præstat te sumtuosum,profusum,& prodigum quàm ingratum dicier. Sic Aristoteles lib. 4. de Moribus ad Nicom. loquens de prodigo, Ἐπεὶ γὰρ τοιοῦτος, δόξειεν ἂν οὐ μικρῷ βελτίων εἶναι τοῦ ἀνελευθέρου. εὐίατός τε γάρ ἐστι καὶ ὑπὸ τῆς ἡλικίας, καὶ ὑπὸ τῆς ἀπορίας: καὶ ἐπὶ τὸ μέσον δύναται ἐλθεῖν. ἔχει γὰρ τὰ τοῦ ἐλευθερίου· καὶ γὰρ δίδωσι, καὶ οὐ λαμβάνει. οὐδέτερον δ' ὡς δεῖ, οὐδ' εὖ. εἰ δὴ αὐτὸ τοῦτο ἐθισθείη, ἤ πως ἄλλως μεταβάλλοι, εἴη ἂν ἐλευθέριος. δώσει γὰρ οἷς δεῖ, καὶ οὐ λήψεται ὅθεν οὐ δεῖ. διὸ καὶ δοκεῖ οὐκ εἶναι φαῦλος τὸ ἦθος. οὐ γὰρ μοχθηροῦ, οὐδ' ἀγεννοῦς τὸ ὑπερβάλλειν διδόντα καὶ μὴ λαμβάνοντα, ἠλιθίου δέ. ὁ δὲ
D τοῦτον τὸν τρόπον ἄσωτος, πολὺ δοκεῖ βελτίων τοῦ ἀνελευθέρου εἶναι διά τε τὰ εἰρημένα, καὶ ὅτι ὁ μὲν ὠφελεῖ πολλούς, ὁ δὲ οὐδένα, ἀλλ' οὐδ' αὑτόν. Quæ sic iam olim Latinè vertimus, id est,namque is quidem,qui talis est,auaro non paullo melior videri possit facilè enim potest ad sanitatem reuerti, & ætatis maturitate coactus , & inopia coactus , atque ita ad mediocritatem peruenire , in eo insunt ea omnia , quæ conueniunt liberali. Nam & donat , & non accipit : sed neutrum neque vt debet,neque bene.quòd si huic rei assuescat, aut aliquo alio modo immutetur , fuerit liberalis. Nam & quibus erit dandum,dabit,& non accipiet, vnde non oportet. Quocirca & videtur non esse malè moratus. non enim improbi , neque humilis,aut degeneris hominis est,largiendo,& non accipiendo modum superare,sed stulti potiùs. Qui autem hoc modo prodigus est,multò melior illiberali videtur esse: cùm propter eas causas,quas diximus, tum quòd hic iuuat multos ille autem neminem, atque adeò ne se ipsum quidem. ILLVM.] impendiosum & prodigum. HVNC] ingratum alij libri habent *hoc*. QVA ME CAVSSA MAGIS ACCVRR. ATQVE AD VIGIL. EST OP.]sic edendum curaui,libros ferè omneis vulgatos,quibuscum nonnulli manuscripti consentiunt,secutus sentētia planissima atque apertissima. nam alij manuscripti habent. *Qua me causa magis cum cura esse, ac obuigilato est opus,* mendosè opinor. quam liceret sic leniter mutatam,meliorem facere. *Qua me causa magis cum cura esse, atque aduigilare est opus*. vel sic. *Qua mi causa magis accurato, atque aduigilato est opus*. NVNC MNESILOCHE SPECIMEN SPECITVR, NVNC CERT. C.]specimen specitur,id est, specimen datur spectandum & experiundum proponitur : periculi faciendi potestas datur : certamen cernitur , id est,certamen initur & committitur,sísne,an non sis,qualem esse oportet. sic suprà loquitur in Casina, *Nunc amici , anne*
E *inimici sis imago, Alcesime, mihi, sciam. Nunc specimen specitur, nunc certamen cernitur*. ad quem locum plura. Idem in Mostell. *Tum specimen cernitur,quo eueniat ædificatio*. VT ESSE OPORTET,]id est,qualem esse oportet. MALVS . BONVS, CVIVSMODI,&c.]sísne malus,an bonus,cuiusmodi debes esse,vel cuiusmodi esse oportet. MALIGNVS, LARGVS:] sísne illiberalis an liberalis.malignus & benignus,inter se opponuntur,benignus & largus idem valent ergò malignus & largus etiam inter se opponuntur.præterea Grammatici veteres docent malignum idem valere quod angustū. Virg. lib.7. *Quale per incertam Lunam sub luce maligna*. Horat. Sat. 5. lib.1. *Cauponibus atque malignis*. Idem epist. 1. lib 2. *Laudare malignè*. T. Liu. Annal. 39. *Et malignè omnia præbentibus suis meretricula munificentia sustentabatur*. COMMODVS, INCOMMODVS.}qui sint commodi apud Latinos, docuimus pluribus verbis in commentar. Horat. ad Odam 8. lib. 4: ibi, *Donarem pateras, grataque commodus, al. commodis, Censorine meis æra sodalibus*,&c. CAVE SIS.]caue si vis. SIRIS} siueris,à verbo sino. caue siueris, id est, noli sinere. FACIVNDO BENE.} beneficiis conferendis bene merendo. VTVT ERIS,}qualiscunque eris. HAVD CELABIS.] haud falles , haud latebis, non eris occultus. qualiscumque sis,non eris incognitus,ex factis tuis, Indicabis,& declarabis qualis sis.

LYDVS seruus, PHILOXENVS senex, MNESILOCHVS adolescens. A

NVnc experiar sítne aceto tibi cor acre in pectore,
Sequere. PH. quò sequar? quò ducis nunc me? LY. ad illam quæ tuum
Perdidit, pessumdedit tibi filium vni vnicum.
PH. Eia, Lyde, leniter qui sæuiunt, sapiunt magis.
Minus mirandum'st, illhæc ætas si quid illorum facit,
Quàm si non faciat: feci ego isthæc itidem in adolescentia.
LY. Hei mihi, hei mihi. istæc illum perdidit assentatio.
Nam absque te esset, ego illum haberem rectum ad ingenium bonum, B
Nunc propter te, tuámque prauus factus est fiduciam
Pistoclerus. MN. dij immortales, meum sodalem hic nominat.
Quid hoc negotij est, Pistoclerum Lydus, quòd herum tam ciet?
PH. Paulisper Lyde est libido homini, suo animo obsequi:
Iam aderit tempus, cùm sese etiam ipse oderit: morem geras,
Dum caueatur, præter æquum ne quid delinquat, sine,
LY. Non sino. neque illum, me viuo, corrumpi sinam.
Sed tu, qui tam pro corrupto dicis causam filio,
Eadémne erat hæc disciplina, cùm tu adolescens eras?
Nego tibi hoc annis viginti fuisse primis copiæ. C
Digitum longè à pædagogo pedem vt efferres ædibus.
Ante solem exorientem nisi in palæstram veneras,
Gymnasij præfecto haud mediocris pœnas pénderes.
Id quoi obtigerat, hoc etiam ad malum arcessebatur malum,
Et discipulus & magister perhibebantur improbi.
Ibi cursu, luctando, hasta, disco, pugilatu, pila,
Saliendo sese exercebant magis, quàm scorto, aut sauiis:
Ibi suam ætatem extendebant, non in latebrosis locis.
Inde de hippodromo & palæstra, vbi reuenisses domum,
Cincticulo præcinctus in sella apud magistrum assideres:
Tum librum legeres. si vnam peccauisses syllabam, D
Fieret corium tam maculosum, quàm est nutricis pallium.
MN. Propter me hæc nunc meo sodali dici discrutior miser.
Innocens suspicionem hanc sustinet caussa mea.
PH. Alij Lyde nunc sunt mores. LY. id equidem certò scio.
Nam olim populi priùs honorem capiebat suffragio,
Quàm magistri desinebat esse dicto obediens.
At nunc priusquam septuennis est, si attingas eum manu,
Extemplò puer pædagogo tabula dirumpit caput.
Cùm patrem adeas postulatum: puero sic dicit pater:
Noster esto, dum te poteris defensare iniuria.
Prouocatur pædagogus, eho senex minimi pretij, E
Ne attigas puerum ista caussa, quando fecit strenuè.
It magister quasi lucerna vncto expretus linteo.
Itur illinc iure dicto. istoccine hic pacto potest
Inhibere imperium magister, si ipsus primus vapulet?
MN. Acris postulatio hæc est, cùm huius dicta intelligo.
Mira sunt, ni Pistoclerus Lydum pugnis contudit.
PH. Sed quis est, quem astantem video ante ostium? LY. ô Philoxene.
MN. Deos propitios me videre, quàm illum, mauellem, mihi.
PH. Quis illic est? LY. Mnesilochus, gnati tui sodalis Pistocleri:

Haud

A Haud consimili ingenio atque ille'st, qui in lupanari accubat.
Fortunatum Nicobulum, qui illum produxit sibi.
PH. Saluus sis Mnesiloche, saluum te aduenire gaudeo.
MN. Dij te ament Philoxene. LY. hic enim ritè productu'st patri:
In mare it, rem familiarem curat. custodit domum,
Obsequens obediénsque est mori atque imperiis patris.
Hic sodalis Pistoclero iam puer puero fuit.
Triduum non inter eos est ætatis vter maior fiet.
Verùm ingenium plus triginta annis maius'st, quàm alteri.
PH. Caue malum, & compesce in illum dicere iniustè. LY. tace:
Stultus es, qui illi malè ægrè patere dici, qui facit.
B Nam illum meum malum promptare malim, quàm peculium.
PH. Qui dum? LY. quia malum si promptet, indies faciat minus.
MN. Quid sodalem meum castigas Lyde, discipulum tuum?
LY. Periit tibi sodalis. MN. ne di sirint. LY. sic est vt loquor;
Quin ego cùm peribat vidi, non ex auditu arguo.
MN. Quid factum est? LY. meretricem indignè deperit. MN. non tu taces?
LY. At quæ acerrimè atque æstuosè absorbet, vbi quemque attigit.
MN. Vbi ea mulier habitat? LY. hìc. MN. vnde eam esse aiunt? LY. ex Samo.
MN. Quæ vocatur? LY. Bacchis. MN. erras Lyde, ego omnem rem scio,
C Quemadmodum est. tu Pistoclerum falsò atque insontem arguis.
Nam ille amico & beneuolenti suo sodali sedulò
Rem mandatam exsequitur ipsus nec amat, nec tu creduas.
Itáne oportet rem mandatam gerere amici sedulò,
Vt ipsus in gremio osculantem mulierem teneat sedens?
Nullón' pacto res mandata potest agi, nisi identidem
Manus ferat ad papillas? labra à labris nusquam auferat?
Nanque alia memorare, quæ illum facere vidi, dispudet:
Cùm manum sub vestimenta ad corpus tetulit Bacchidi,
Me præsente, neque pudere quicquam. quid verbis opus est?
Mihi discipulus, tibi sodalis periit, huic filius.
D Nam ego illum perisse duco, cui quidem periit pudor,
Quid opu'st verbis? si opperiri vellem paulisper modò,
Vt opinor, illius inspectandi mihi esset maior copia,
Plus vidissem quàm deceret, quàm me atque illo æquum foret.
MN. Perdidisti me sodalis. egóne illam iam mulierem
Capitis non perdam? perire me malis malim modis.
Satin' vt quem tu habeas fidelem tibi, aut cui credas nescias?
LY. Viden' vt ægrè patitur hic gnatum esse corruptum tuum,
Suum sodalem, vt ipsus sese cruciat ægritudine?
PH. Mnesiloche hoc tecum oro, vt illius animum atque ingenium regas.
Serua tibi sodalem, & mihi filium. MN. factum volo.
E PH. In te ergo hoc onus omne impono. Lyde sequere hàc me. LY. sequor:
Meliùs esset me quoque vnà si cum illo relinqueres.
PH. Affatim est. Mnesiloche cura, & concastiga hominem probè,
Qui dedecorat te, me, amicósque alios flagitiis suis.

SITNE ACETO TIBI COR ACRE IN P.] id est sítne tibi animus, qui offendatur reb. malis & turpibus: vel sic, insítne tibi prudentia, & consilium in pectore. Allegoria est. sed priorem explicationem magis probo. Idem in Pseud. *Ecquid habet is homo aceti in pectore?* CH. *atque acidissimi.* PESSVMDEDIT TIBI FIL.] pessumdedit, id est, in imum fundum, & penitus demersit. suprà, *ne pessum abeat, tanquam catapirates maris.* ad quem locum, quid sit pessum, pluribus verbis docuimus. EIA LYDE,] *Eia*, particula hortantis. sed interdum dissimulantis, aut etiam dissimulanter reuocantis & reprehendentis, vt hìc, & item alibi. LENITER QVI SAEVIVNT, SAP. M.] qui moderatè, & intra modum irascuntur, sapientiores sunt. MINVS MIRANDVM'ST, ILLHAEC AETAS SI QVID ILL. F.] non est valde mirandum, si illa ætas scortatur, lustratur, amat, potat. Terent Adelph. *Non est flagitium, mihi crede, adolescentulum scor-*

tari, neque potare, non est, neque foreis effringere. ASSENTATIO] legendum putabam *assensio*, libris omnibus inuitis, sed ne A
ita legatur, obstat lex carminis. Nam quod ad Latini sermonis consuetudinem attinet, longè aliud est assentiri, quàm
assentari: & patres assentiuntur interdum filiis peccantibus, atque indulgent: sed non assentantur, neque videtur conue-
nire ita loqui. Veruntamen nihil mutandum, præsertim cum versus, vt legatur *assentatio*, postulet. Nam si legatur *assen-
sio*, versus erit vna syllaba breuior. NAM ABSQVE TE ESSET, &c.] absque te esset, id est, nisi tu filium tuum cor-
rumperes nimia indulgentia: nisi tu mihi obstares, assentiendo eius peccatis & flagitiis. sic loquitur suprà in Capt. *Quod
absque hoc esset, qui mihi hoc fecit palàm*, &c. ad quem locum de hoc loquendi genere plura. Sic & in Menæchm.
Nam absque te esset, hodie nunquam ad solem occasum viuerem. HABEREM RECT. AD ING. B.] haberem illum bonis
moribus, & bono ingenio præditum. haberem illum facilem ac propensum ad ingenium bonum. rectum prauo oppo-
nitur. Rectum igitur interpretor, integrum, incorruptum, non inflexum, aut implicatum ad nequitiam & vitium. Sic En-
nius, *Quò vobis mentes rectæ quæ stare solebant, Antehac dementes sese flexère viai?* NVNC PROPTER TE TVAMQVE PR.
F. EST FID.] *nunc* hic aduersantis particula est, non aduerbium temporis. propter tuam fiduciam autem, id est, pro-
pterea quod tua indulgentia & assensione fretus est. QVID HOC NEGOTI EST, PISTOCLERVM LYDVS QVOD HE-
RVM T. C.] ordo est, quid hoc rei est, quamobrē Lydus tam habet in ore herū Pistoclerū? tam crebro? id est, tā crebro
sermone vsurpat? tā mouet? tātopere exagitat? vel, tantopere insectatur & exagitat? διασύρει. EST LIBIDO HOMINI] li-
bet filio meo. ANIMO OBSEQVI] animo suo more gerere atq; indulgere. τῷ θυμῷ χαρίζεσθαι, de hoc genere alibi plura.
paullisper autem, id est, non diu, breue temporis spatiū. MOREM GERAS.] obsecundes & indulgeas Pistoclero. IAM B
ADERIT TEMPVS, CVM SESE, &c.] iam veniet tempus, cùm satiatus erit voluptatibus, & sibi ipse displicebit,
quòd tam nequam fuerit. DVM CAVEATVR, PRAETER AEQ.] id est, dummodo caueatur ab illo, ne quid peccet
præter æquum & bonum, præter modum. παρὰ τὸ ἴσον, παρὰ τὸ μέτριον. NEQVE ILLVM ME VIVO, CORRVMPI SI-
NAM] neque illum, dum viuam, corrumpi patiar, cur non dixit, neque illum viuus corrumpi sinam? Licebat & illo mo-
do dicere. sed hoc est plenius, & significantius. sic in Amphitr. *Tu me viuo hodie nunquam facies, quin sim Sosia.* QVI TAM
PRO CORRVPTO DICIS CAVS. F.] qui pro tam corrupto, & c. dicis causam pro filio, id est, defendis filium συνηγορεῖς υἱῷ, ἀπολογεῖσθαι. NEGO TIBI HOC ANNIS VIGINTI F. PR. C.] nego tibi hanc potestatem primis an-
nis viginti fuisse, &c. nego tibi hoc primis viginti annis licuisse, &c. DIGITVM L.] digitum, id est, breuissimum spatiū
longè à pædagogo, vt exires domo: efferre pedem ex ædibus, vel aliunde alicunde, vsitatum genus loquēdi bonis scri-
ptoribus. sic suprà in Capt. *Seruate istum, sultis, intus: serui ne quoquam pedem Efferat sine custode.* M. Tullius lib. 7. epist.
ad Attic. epist. 2. *Nunc illum, qui pedem porta, quoad hostis cis Euphratem fuit, non extulit, honore augeri*, &c. Sic apud Aristo-
phanem commemoratur antiqua disciplina, & cum hodiernis moribus confertur, in Νεφέλ. ibi; Λέξω τοίνυν τὴν ἀρχαίαν
παιδείαν, ὡς διέκειτο, ὅτ' ἐγὼ τὰ δίκαια λέγων ἤνθουν, καὶ σωφροσύνη 'νενόμιστο, &c. Nam satis est locum indicasse. GYMNASII
PRAEFECTO] γυμνασιάρχῃ. POENAS PENDERES] pœnas lueres, seu solueres. ID QVOI OBTIGERAT, HOC E-
TIAM AD M.] cui id acciderat, vt pœnas daret, hoc etiam malum ad illum malum accedebat, quod & discipuli, &
pædagogus dicebantur improbi. ARCESSEBATVR] aduocabatur, adiungebatur. IBI.] in palæstra. CVRSV, LVCTAN- C
DO, &c.] certaminum, & exercitationum nomina, quæ & suprà posita sunt. EXTENDEBANT] traducebant, producebāt:
seu, vt Varro quodā loco loquitur, procudebāt. NON IN LATEBROSIS LOCIS] non in lustris, & fornicibus. suprà, *Nā
huic ætati non conducit mulier, latebrosus locus.* DE HIPPODR.] quid sit hippodromus diximus in Cistell. CINCTICVLO
PRAECINCTVS,] paruo cincto, seu cinctu, supra vel antè cinctus. cinctum esse, erat cōtinentiæ & pudoris argumen-
tum. contrà discinctum esse, mores dissolutos arguebat. Ex quo illud, *discincta vestis, discinctus animus.* Sylla de Caio
Iulio Cæsare, apud Suetonium, *Malè præcinctum puerum caueatis.* quod fluxiore cinctura vteretur. FIERET CORIVM
TAM MACVLOS. Q. EST NVTR. P.] concideretur tibi corium virgis, ex quibus contraheret maculas rubras, & li-
uidas, hoc est, vibices. Corium, δέρμα, pellis. NVTRICIS PALLIVM] quod à pueris, quibus mammam præbent, & quos
alunt, maculatur, dum præmansum illos ingerunt. pallium nutricis maculosum, refricuit mihi memoriam versuum il-
lorum Homeri Ἰλιάδ. ι. in quibus Phœnix narrat Achilli, tunicam suam sæpe ab eo esse madefactam, cùm ei cibum
præberet, & vinum labris eius admoueret. Sic Homer. πολλάκι μοι κατέδευσας ἐπὶ στήθεσσι χιτῶνα, Οἴνου ἀποβλύζων ἐν νηπιέῃ ἀλεγεινῇ. SVSPICIONEM HANC SVSTINET, C. M.] sic dictum sustinere suspicionem, pro suspicione laborare, & sus-
pectum esse, vt sustinere culpam & causam. pro culpæ affinem existimari; αἰτίαν ἔχειν dicunt Græci. NAM OLIM PO-
PVLI PR. HON. CAP. SVFF.] ordo & sententia est, Nam olim honorem prius capiebat, id est, consequebatur, popu-
li suffragio, quàm magistro parere desierat. hoc est, magistro parebat vsque ad eam ætatem, qua petere magistratus per
leges licet. TABVLA] libro, seu potius tabula litteraria, in qua pueri litteras scribebant, aut scribere litteras discebant. D
DIRVMPET CAPVT] libri omnes manuscripti habent, *dirumpet*, quos sequor. nonnulli vulgati *disrumpet*. POSTVLA-
TVM:] expostulatum, vel dic, postulatum id est, accusatum, vel propriè accipe & subintellige, vt filium castiget, seu vt
de filio pœnas sumat. NOBILITER, ESTO, &c.] hæc sunt patris filio indulgentis, & quod factum ab eo sit, approbantis.
Virgilius lib 2. Æneid. *Quisquis es, amissos hinc iam obliuiscere Graios. Noster eris.* INIVRIA] subintell. ab. PROVOCATVR
PAED.] porrò vocatur, seu in medium vocatur pædagogus à patre, & his quæ deinceps sequuntur, verbis obiurgatur
atque increpatur. NE ATTIGAS P.] caue ne attingas puerum ob istam causam, quoniam fecit fortiter. attigas, pro
attingas antiquum à simplici tago, is, pro tango, de quo alibi. Profert autem hunc versum Nonius, in eo ipso verbo *atti-
gas*. QVANDO] quia. IT MAGISTER QVASI LVCERNA VNCTO EXPRETVS L.] comparatur magister à pue-
ro, & discipulo percussus, atque oleo perunctus, seu vncto linteo obligatus ad vulnus acceptum leniendum, cum lu-
cerna, quam quis experitur vncto linteo, verùm bene luceat, necne. It magister, inquit, hoc est, redit à patre discipuli
sui, vncto linteo, tanquam lucerna, expertus, vtrum bene luceat: id est, vncto linteo obligatus, seu apposito ad vulnus
capitis vncto linteo, diadematus, & redimitus ad dolorem leniendum scilicet, quod ei puer intulit, & ad vibices tol-
lendas: vt in Sticho. Expretus antiqui vsurparunt pro expertus. Expertus autem passiuè; id est, spectatus, tentatus, &
cuius periculum factum est. M. Tull. pro Lucio Cornelio Balbo, *præsens, perspecta, atque experta virtus.* &c. De voce *ex- E
pretus*, autem, si quis est, qui dubitet, discat ex Festo. *Expreta*, inquit ille, *antiqui dicebant quasi ex petita habita.* IVRE
DICTO] iure dicto à patre, tanquam à prætore. INHIBERE IMPERIVM] id est, exercere imperium, adhibere, reti-
nere, vsurpare. Sic Tit. Liuius lib. 3. Annal. *Animis ad inhibendum imperium imminutis & inhibere damnum.* lib. 4 *pronun-
ciaueruntque ex collegij sententia C. Valerio cos. se damnum, aliamque coërtionem aduersus intercessionem collegæ delectus cau-
sa detrectantibus militiam inhibenti, auxilio futuros esse.* Sic M. Tullius Philipp. *tu etiam quem inhiberes supplicia nobis?* PO-
STVLATIO,] accusatio, seu expostulatio. MIRA SVNT] mirum est. DEOS PROPITIOS ME VIDERE, &c.] *ἀντιφρασις*, voluit enim dicere deos mihi iratos, quàm illum mallem me videre, id est, mallem me videri à dijs iratis, quàm
à Lydo irato. hoc ideo dicit, scilicet, quod Lydus iratus, erat grauis acer & acerbus. Licet etiam simpliciter sic expli-
care, mallem me à dijs videri, quàm ab illo hoc est, nollem me ab illo videri prior explicatio mihi magis placet: eamq;
confirmant illa, quæ sunt in Amphitr. *Id ego si fallo, tum te summe Iupiter, Quæso, Amphitruoni vt semper iratus sies.* AL. C.
Ah, propitius sit potius. Omnino vtraque in hoc congruit, quod significat Mnesilochus se nullo pacto à Philoxeno vide-
ri velle. QVIS PISTOCLERVS?] quis ille est? HAVD CONSIMILI INGENIO, ATQVE ILLE ST. Q. &c.] Pistoclerus
sodalis filij tui Philoxeni, qui haud simili ingenio, atque est Mnesilochus filius tuus, q. &c. FORTVNATVM NICOB.]
ô fortunatum Nicobulum, qui, &c. PRODVXIT] procreauit. IN MARE IT:] nauigat. OBSEQ. OBED. Q. EST M. ATQ.
IN P.

A IMP. P.] id est, morem gerit patri: obsequitur moribus & patet imperio patris. *Sic autem est legendum*, non vt edi-
dit Camerar. *mora atque imperys patris.* Nam hæc lectio ferri nullo modo potest. Quòd enim quidã interpretantur *mora*,
morositati, in eo satis declarant se dormitare, cùm alioqui in aliis sint satis vigilantes & acuti. morositas enim dicta est à
moribus, seu more, non à mora. præterea metrum postulat, vt *mora* legatur, non *mora*: sunt enim trochaici. Quòd si ver-
sus ferre posset, *mora*, sic explicarem hoc totũ, obsequens, obediénsq; est moræ, &c. expectat patris morte filius: non fert
molestè patrem diu viuere. Sed cùm neque versus hanc scripturam ferre possit, neque tale loquendi genus sit Plauti-
num: ad alteram scripturam, eiúsque explicationem redeo, eámque me magis probare assevero: Licebit tamen, quod ad
huius scripturæ, quam secutus sum, explicationem attinet, etiam sic explicare. Filius patrem morosum, & imperio-
sum fert æquo animo: filius difficilibus moribus & duro imperio patris obsequitur. TRIDVVM NON INTER EOS
EST AETATIS, &c.] id est, non interest triduum ætatis inter eos, vt ea alter o maior sit. vel sic alter non est altero natu
grandior triduo. VERVM HVIC INGENIVM, &c.] id est, verùm hic nempe. Pistoclerus, ita alteri (filio tuo) ingenio
præstat, vt si triginta annis maior natu esset. CAVE MALVM] minantis sermo. quod alibi admonuimus. consule indi-
cem. ET COMPESCE IN ILLVM DICERE INIVSTE] id est, reprime seu comprime te, ne illi malè dicas, & tem-
pera tibi ne illum maledictis insequare. NAM ILLVM MEVM MALVM PROMTARE M.] id est, nam malim Pisto-
clerum meum malum profundere, quàm peculium promtare, id est, sæpe promere, quod est insumere, impendere,
profundere. significat Lydus Pistoclerum esse pecuniæ largum & prodigum. quod declarant ea, quæ ab eo responden-
B tur seni Philoxeno. QVI DVM?] quærit senex, in quam sententiã Lydus illa dixerit, & cui sic respondet Lydus. QVIA
MALVM SI PROMTET, IN D. F. M.] quia inquit Lydus, si meum malum sæpe promat, atque insumat filius tuus,
in dies minuatur, quod idem peculio me accidere nolim. peculium enim meum malim augeri, quàm minui. tales du-
bitationes autem, & quæstiones sciendum est, spectatorum causa adhiberi, nequid sit, quod spectator non statim perci-
piat. NE DI SIRINT] id est, Dij prohibeant, ne Dij siuerint, sodalem meum perire. Dij istuc auertãt, vt sodalis meus
perierit. QVIN EGO CVM PERIBAT V. &c.] quin ego pereuntem vidi, non ex eo, quod audiui, arguo. malim au-
tem legi, ex audito, quàm ex auditu. Sic in Merc. vidistin', an tu ex audito. Sic Lucret. lib. 5. *petúnsque Res ex auditu po-
tius, quàm sensibus ipsis.* ATQVE ACERRIME, ATQ. AESTVOSE ABSORBET, VBI QVEMQ. ATT.] deperit mere-
tricem, inquam, non aliquam moderatam, lenem, ac sedatam, sed eam, quæ instar maris æstuosi rapax, & feruida, acer-
rimè absorbet quemcumque nacta est. translatum à mari æstuoso, seu ab æstu maris. M. Tull. in Brut. *Sed hunc quoque
absorbuit æstus quidem non insolita adolescentibus gloria.* Talem commemorat Meretricem Horat Od. 27. lib. 1. *Ah, miser,
Quanta laboras in Charybdi Digne puer meliore flamma.* sic autem edendum curaui. *At qua acerr.* libros nostros veteres se-
cutus, optima & planissima sententia, cùm Camerarius ediderit, *atque*, &c. & ita habeant libri vulgati, *vbiquemque atti-
git*, id est, vt quemque attigit. FALSO ATQVE INSONTEM ARGVIS] iniustè atque innocentem accusas. ET BE-
NEVOLENTI] & beneuolo, &c. sic sæpe aliás. SVO SODALI,] mihi. NEC TV CREDVAS.] nec tu crediderìs. ITANE
C OPORTET, &c.] ex his Lydi verbis oritur Menesilocho suspicio, amari suã Bacchidẽ à Pistoclero: hoc est, Pistocleriũ
rem mandatam nõ satis bona fide gessisse, aut curasse. NVLLON' PACTO RES MAND. P. A. NISI IDENT. &c.]
Tale est illud Terentij in Heautont. *Itáne fieri oportet?* CL. *Quid ego feci?* CHR. *viden' ego te modo manum in sinum
huic meretrici inserere?* &c. MANVS FERAT AD PAPILLAS?] papillas manibus contrectet? manum in sinum inserat?
DISPVDET.] valde pudet. CVM MANVM SVB VEST. AD CORP. TETVL. B.] satis rectè, atque honestè signifi-
cauit factum turpe. significat enim Lydus Pistoclerum manum admouisse Bacchidis simulæ sub vestimentis latenti. ad
corpus igitur, id est, ad particulam illam corporis muliebris, quæ honestè appellari non potest. *tetulit* autem legendum,
non *detulit*. nam respuit hanc scripturam versus. NEQVE PVDERE QVICQVAM] neque pudebat quidquã. NAM EGO
ILLVM P. D &c.] [illegible]. pudor enim à turpi facto adolescenteis, & mulieres prohibet, reuocat & refrenat. QVAM
ME, ATQVE ILLO AEQVVM F.] quàm me, atque illo dignum esset. quàm mihi atque illi conueniret. PERDIDI-
STI ME, SODALIS. &c.] Ab hoc loco & tempore suspicari incipit Mnesilochus Bacchidem suam à Pistoclero amari.
Est autem [illegible] ad Pistoclerum sodalem absentem. & loquitur hæc solus Mnesilochus: nec eius verba exaudiunt
Philoxenus, & Lydus, sed querentem & lamentantem vident tantùm, putántque eum ita cruciari, quòd ægrè ferat so-
dalem suum corruptum esse, non rei suæ causa. CAPITIS NON PERDAM?] sic dictum, perdam capitis vt accusare, &
damnare capitis. sic in Asinar. *Ibo ego ad treis viros: vestráque ibi nomina faxo erunt. capitis te perdam ego, & filiam.* SATIN'
VT QVEM TV H. FID. T. AVT CVI C. &c.] ordo & sententia est, Itáne est, vt satis nescias, quem fidelem tibi ha-
D beas, aut credere debeas? Est autem hic secunda persona posita, pro tertia infinita & incerta: hoc modò, *vt nescias*, id
est, vt nescire possit aliquis. quem tu habeas fidelem tibi, id est, quem habeat fidelem sibi, &c. de quo genere suprá. vi-
deto indicem, in, secunda persona pro, &c. si plura exempla quæris. VIDEN' VT AEGRE PATITVR, &c.] hic seruus
errat, qui Mensilochum putet. propterea quia Pistoclerus amore corruptus sit, cruciari ægritudine, cum ea gratia indi-
gnetur & lamentur, quòd suspicatur Pistoclerum eam Bacchidem sibi præripuisse, quam Mnesilochus ipse amabat,
quámque vt ille reperiret, ei mandauerat. TECVM ORO,] tecum ago: te oro. sic sæpe loquitur Plautus: & item Teret.
IN TE ERGO HOC ON. O. IMP.] id est, tibi ergo hoc onus omne impono. AFFATIM EST, &c.] plus satis est, si
Mnesilochus curet. vnus Mnesilochus hoc curabit.

MNESILOCHVS adolescens.

IMmitiorem nunc vtrum credam magis
Sodalémne esse, an Bacchidem, incertum admodum est.
E Illum exoptauit potius, habeat. optimum est.
Næ illa hercle cum malo fecit suo, meo.
Nam mihi diuini numquam quisquam creduat,
Ni ego illam exemplis plurimis planéque amo.
Ego faxo haud dicet nactam, quem derideat.
Nam iam domum ibo, atque aliquid surripiam patri.
Id isti dabo. ego istanc multis vlciscar modis,
Adeò ego illam cogam, vsque vt mendicet meus pater.
Sed satin' ego animum mente sincera gero,
Qui ad hunc modum hæc hic quæ futura fabulor?

Amo hercle,opinor, vtpote quod certò ſciam. A
Verùm quàm illa vnquam de mea pecunia
Ramenta fiat plumea propenſior,
Mendicum malim mendicando vincere.
Nunquam ædepol viua me irridebit. nam mihi
Decretum eſt renumerare iam omne aurum patri.
Igitur mihi inani atque inopi ſubblandibitur,
Tum,cum mea illud nihilo pluris referet,
Quàm ſi ad ſepulcrum mortuo dicat iocum.
Sed antequam illa vnquam meis opulentiis
Ramenta fiat grauior,aut propenſior,
Mori mala me malim excruciatum inopia. B
Profectò ſtabile eſt me patri aurum reddere.
Eadem exorabo Chryſalo cauſſa mea
Pater ne noceat,neu quid ei ſuccenſeat
Mea cauſſa de auro,quòd eum ludificatus eſt.
Nam illi æquum eſt me conſulere,qui cauſſa mea
Mendacium dixit:nunc vos me ſequimini.

IMMITIOREM NVNC VTRVM, &c.] ſic edendum curaui, libros veteres ſecutus,qui ſic habent,niſi quòd in duobus,pro *Immitiorem*, ſcriptum eſt mendoſè,*in vino nunc*, &c. omnino *amiciorem*, quod eſt in libris vulgatis, ferri non poteſt.fortaſſis autem nec *immitiorem*,ſatis tutum aut ſincerum eſt.& legendum potius eſt, *Inimiciorem*. mihi quidem magis probatur, quam *Immitiorem*.ſed iudicet lector.ſententia autem hæc eſt, incertum mihi admodum eſt, vtrum horum duorum mihi immitiorem,id eſt,inclementiorem, atque acerbiorem fuiſſe credere debeam ſodalem meum, an Bacchidem. vterque enim ſe inhumanum, atque infidelem præbuit: cùm & Piſtoclerus ſibi conſuluit, ſuúmque negotium geſſit,mei nullam rationem duxit, meúmque mandatum neglexit:& Bacchis Piſtoclerum, me ſpreto,ac reiecto, in amicitiam ſuam recepit. *Si inimiciorem* legamus, æquè facilis & plana ſententia erit. ILLVM EXOPT. POTIVS HABEAT, &c.] Bacchis Piſtoclerum mihi antepoſuit, *habeat*.optimum eſt, vt eum habeat: quando illum voluit atque exoptauit. NAE ILLA HERCLE CVM M. F. SVO, MEO.] ſic edidit Camerarius, & rectè. nam noſtri codices ſic quoque habent. Itaque non putaui mihi hanc ſcripturam reiiciendam, nam vulgati non habent vocem *ſuo*. Exprimitur autem affectus amantis,qui cum dixiſſet,cum malo fecit ſuo,qui ſermo eſt malum alteri minantis:ſubiicit côtinuò,quaſi ſe ipſe reprehendês,meo: religioni vertens ſcilicet, amicæ malû minari. Simile igitur eſt,ac ſi dixiſſet, cû malo fecit ſuo, immò meo.vel meo potius. vel meo volui dicere. NAM MIHI DIVINI NVNQVAM QVISQVAM CR.] iuriſiurandi cum execratione quadam,& deteſtatione coniuncti formula: quam & ſuprà vſurpauit, in Amphitr. ibi, *Nunquam ædepol tu mihi diuini quidquam credas poſt hunc diem.Ni ego illi puteo*,&c.ad quem locum plura.creduat autem, id eſt, credat, ſeu crediderit. al. creduit. NI EGO ILLAM EXEMPLIS PLVRIMIS PL.&c.] mirè exprimitur amantis perturbatio & inconſtantia. Nam cùm ei minaretur,& eſſet dicturus, ni ego illam exêplis, ſeu modis plurimis miſeram habebo, vlciſcar,aut aliquid tale, ſubito,ſe ipſe reuocans ſubdidit, planéque amo. EGO FAXO, HAVD DICET NACT. Q. DER.]ego faciam,ne dicat ſe nactam eſſe hominem contemtum ignauum, & nullius animi,ſed ſtrenuum,& qui acceptam iniuriam referre conetur,& poſſit Deridentur & contemnuntur, qui acceptam iniuriam referre non conantur.côtrà,viri fortes,& qui iniuriâ referunt,magni fiunt,& haud temerè laceſſuntur. Sic infrà ead.fab.*faxo ſe haud dicat, nactam,quem derideat*.Ego faxo haud dicet,id eſt,fecero,ne dicat,non dicet. NAM IAM DOMVM IBO, ATQ. ALIQ.] iterum declaratur & exprimitur amantis affectus,qui dicat, ſe patri pecuniam ſurrepturum, quam det Bacchidi,cui ſuprà proximè minatus eſt, ſe iniuriam relaturum. ADEO EGO ILLAM C. VT,&c.] In eum vſque locum illum adigam,ſeu redigam.vt mendicet meus pater. Dicturus erat,& verò ita orationê exorſus erat, vt hoc ſubiiceret vt mêdicet,nimirû Bacchis,ſed vt homo perturbatus,& amore æſtuâs,vel religione quadâ refrenatus ac retract⁹, minas in Bacchidem intentatas,in patrem conuertit.SED SATIN' EGO ANIMVM M.SIN. G.?]ſed ſatiſne ſanus ſum? nunc videtur ſe colligere, & ad ſe redire.Labat tamen etiam nunc aliquantulum. VERVM QVAM ILLA VNQ. DE MEA PEC. RAM. F. PL. &c.]ordo & ſententia eſt,verùm mendicû mendicâdo vincere malim,quàm vt illa Bacchis fiat vnquâ per meâ pecuniâ,ſeu ex mea pecunia,ramenta plumea propenſior, id eſt,grauior, pôderoſior. Ramentû,ſeu ramêta,eſt quod ex auro,ſeu argêto,ſeu quo alio metallo raditur,ac deteritur. Eſt autê hîc inſignis hyperbole.Nâ cû pluma nihil ſit leuius,quomodo aliquid ponderoſius fieri poteſt adiectione ramentæ plumeæ? Neque verò me fallit Nonium legiſſe *plumbea*.verumtamê ſequor libros manuſcriptos,& Plautinum leporem. Et fieri poteſt,vt Nonius hoc loco corruptus ſit, vt eſt etiâ alibi. Si quis tamê *plumbea* legi mallet,non magnopere pugnabo. vtitur eadê voce. & infrà, eadem fab.ſed in neutro genere ibi,*quia patri omne cum ramento reddidi*. & in Ruden.iterû in fœminino.*Nunquam hercle hinc hodie ramenta fies fortunatior*.RENVMERARE] reddere. SVBBLANDIBITVR]blanda verba loquetur. ſubblanditur ſubpalpabitur.ſuprà in Caſina, *Non matronarum officium eſt.ſed meretricum,viris alienis ſubblandirier*. CVM MEA ILLVD NIHILO PL. REF. QVAM SI AD SEP. &c.] qui ad ſepulcrum mortuo rem aliquam iocoſam narrat, nihil proficit, neque mortuum delectat, neque eius verba mortuum tangunt: nihilo plus profecturam Bacchidem dicit Mneſilochus. cùm illa ſibi inani ſubblâdietur. Negât ſe futurum, vt pluris ſêa referat hyperbole. MORI MALA ME MALIM EXCR. INOP.]ſecutus ſum Camerarij coniecturam in hoc verſu emendando.Nam & in libr.vulgatis,qui ſic habent.*Mori me malim miſera excruciatum inopia*: & in manuſcriptis, in quibus partim ſic ſcriptus eſt, mori me malim, excruciatum,inopia:partim ſic, *mori me mauelim exc.*&c.mendoſus eſt. STABILE EST]fixum eſt,certum eſt.decretum ac deliberatum eſt, ſtat ſententia. Sic Marcus Tull.de accuſatore conſtituendo contra Cæcilium, *At enim ſolidum,id eſt, vt me Siculi maximè velint*,&c. EADEM]eadem opera:ſeu eadê ratione:ſeu eadê via. EXORABO]patrem. LVDIFICATVS EST]ludificauit,illuſit,ludos fecit, vt alibi loquitur. MENDACIVM DIXIT] immò quod grauius eſt, mentitus eſt.

C D E

PISTO-

A

PISTOCLERVS.

REbus aliis anteuortar Bacchis,quæ mandas mihi,
Mnesilochum vt requiram,atque vt eum medicum ad te ducam simul.
Nam illud animus meus miratur, si à me tetigit nuntius,
Quid remoratur?ibo,& visam huc ad eum si fortè est domi.

REBVS ALIIS ANTEVORT.]rebus aliis omnib. anteponam mandata tua ante res alias omneis tua mandata curabo,nempe vt Mnesilochum tuum requiram,&c. NAM ILLVD ANIMVS MEVS MIRATVR, &c.]id est, nam illud miror,si nuntius à me ad eũ missus,qui eũ arcesseret,ad eum peruenit,quid remoretur:seu quid moretur, animus meus miratur, poetarum Epicorum more dictum,pro, ego apud me,& cum animo meo miror. SI A ME TETIGIT NVNTIVS:] si nuntius,quem ego misi ad eum peruenit. VISAM HVC AD EVM,&c.]visam domum ad eum,&c. visere ad aliquem,genus loquendi bonis scriptoribus vsitatum: de quo plura in Comment.Lucret.

B

MNESILOCHVS, PISTOCLERVS.

REddidi patri omne aurum.nunc nunc ego illam me velim
Conuenire,postquam inanis sum,contemtricem meam.
Sed veniam mihi quàm grauatè pater dedi de Chrysalo?
Verùm postremò impetraui,vt ne quid ei succenseat.
PI. Estne hic meus sodalis? MN. éstne hic hostis,quem aspicio,meus?
PI. Certè is est. MN. is est.adibo contrà,& contollam gradum.
PI. Saluus sis Mnesiloche. MN. salue. PI. saluus cùm peregrè aduenis,
Cœna detur. MN. non placet mihi cœna,quæ bilem mouet.
C PI. Num quæ aduenienti ægritudo obiecta est? MN. atque acerrima.
PI. Vnde? MN. ab homine,quẽ mihi amicum esse arbitratus sum antidhac.
PI. Multi more isto atque exemplo viuunt,quos cum censeas
Esse amicos,reperiuntur falsi falsimoniis,
Lingua factiosi,inertes opera,sublesta fide,
Nullus est,qui non inuideat rem secundam obtingere
Alteri:sibi ne inuideatur,ipsi ignaui rectè cauent.
AEdepol næ tu illorum mores perquàm meditatè tenes.
Sed etiam vnum hoc ex ingenio malo malum inueniunt suo:
Nulli amici sunt,inimicos ipsi in sese omneis habent.
Atque ij se cum frustrantur,frustrari alios stolidi existimant.
D Sicut est hic,quem esse amicum ratus sum.atque ipsus sum mihi.
Ille quod in se fuit,accuratum habuit,quod posset mali,
Facere,& in me inconciliare copias omnis meas.
PI. Improbum istunc esse oportet hominem. MN. ego ita esse arbitror.
PI. Obsecro hercle loquere quis is est. MN. beneuolens viuit tibi.
Nam ni ita esset,tecum orarem,vt ei quod posses mali
Facere,faceres. PI. dic modò hominem qui sit:si non fecero
Ei malè aliquo pacto,me esse dicito ignauissimum.
MN. Nequam homo est,verùm hercle amicus est tibi. PI. tanto magis
Dic quis est,nequam hominis ego paruipendo gratiam.
MN. Video non potesse,quin tibi eius nomen eloquar.
E Pistoclere,perdidisti me sodalem funditus.
PI. Quid istuc est? MN. quid est?misíne ego ad te ex Epheso epistolam
Super amica,vt mihi inuenires? PI. fateor factum & reperi.
MN. Quid?tibi non erat meretricum aliarum Athenis copia,
Quibus cum haberes rem,nisi cum illa quam ego mandassem tibi?
Occiperes tu te amare,& me ires consultum malè?
PI. Sanún' es? MN. rem reperi omnem ex tuo magistro.ne nega.
Perdidisti me. PI. etiámne vltrò tuis me proiectas probris?
MN. Quid amas Bacchidem? PI. duas ergo hic intus eccas Bacchides.
MN. Quid duæ. PI. atque ambas sorores. MN. loqueris nunc nugas sciens.

PI. Postremò si pergis parum mihi fidem arbitrarier, A
Tollam ego tedin collum, atque intrò hinc auferam. MN. imò ibo mane.
PI. Non maneo, neque tu me habebis falsò suspectum. MN. sequor,

NVNC NVNC EGO ILLAM ME VELIM C.] nunc, cùm ego sum inanis, velim illam mecum congredi, & loqui, contemtricem meam, id est, quæ me contemnit. sic dictum, contemtricem meam, pro contemtricem mei. vt, accusator meus, pro accusator mei: hoc est, qui me accusat, seu accusauit. Sic autem appellat suam Bacchidem Mnesilochus, quod se re vera ab ea contemtum esse existimaret: sed errat, atque hoc errore inductus, pecuniam omnem, quam penes se habebat, & ex qua quantam vellet, detrahere poterat, opera Chrysali patri reddiderat. ET CONTOLLAM GRADVM] & conferam gradum: id est, congrediar. Sic suprà in Aulul. in extr. *Contollam gradum*, & sæpe alibi. SALVVS CVM PEREGRE ADV. COENA D.] quando saluus, peregrè aduenis, cœna tibi detur vt fieri solet, de hoc more, sæpe iam diximus, & eius moris plura iam exempla suprà alibi collecta sunt, nisi fallor in Epid. prin. ibi, *Venire saluom gaudeo.* TH. *quid ceterum?* EP. *quod adeò assolet, Cena tibi dabitur.* NON PL. CENA Q. B. M.] non placet cena ab eo, qui nõ est amicus, & qui iniustè læsit, data. talis enim cena insuauis, & molesta est, & iram commouet. B bilem mouere, prouerbium olet, pro iracundiam, seu iram commouere. Horat. epist. 19. lib. 1. *O imitatores, seruum pecus: vt mihi sæpe Bilem, sæpe iocum vestri mouere tumultus.* ferociter Pistoclero respondet Mnesilochus iratus, quamuis immeritò & temerè iratus. NVM QVAE, &c.] id est, num qua, seu num aliqua, &c. ATQ. ACERRIMA.] obiecta est, & illa quidem acerrima. ANTIDHAC] ante hac. CENSEAS] existimes. REPERIVNTVR FALSI FALS.] reperiuntur, id est, deprehenduntur, falsi falsimoniis, id est, planè falsi: falsi ob falsimonias suas. falsimonia autẽ à falso est dicta, vt sanctimonia à sancto, ægrimonia, ab ægro, & simil. LINGVA FACTIOSI] id est, lingua fortes, strenui ac potẽtes, quod valet, largè & prolixè omnia promittentes. INERTES OPERA] re nihil eorum, quæ verbo ostenderunt ac promiserunt, præstantes. SVBLESTA FIDE,] id est, infirma fide. Festus, sublesta, inquit, infirma, tenuia. Plautus in Persa, *Grauior paupertas fit, fides sublestior.* Nonius, sublestum, est leue, friuolum. Plautus, *Nam vbi ad paupertatem accessit infamia.* NVLLVS EST, QVI NON INVID. REM S. OBT. ALT. &c.] horũ duorũ versuum hæc sententia est. Nullus est istorũ, qui non obstet alteri, quominus & secunda res obtingat, vel qui non doleat, rem secundam à fortuna oblatam, aut virtute partam, alteri obtingere: ipsi propter ignauiam suã ita miseri sunt, vt nemo eis inuideat: vel sic, ipsi ita se gerũt, vt nemo eis inuideat, quoniam sunt miserabiles potius, quàm inuidiosi. Aliis igitur inuident: eis nemo inuidet, quia sunt egentes, inopes & miseri. Inuidia cadit in res secundas, ac florenteis: misericordia in aduersas calamitosas atque afflictas. Ex quo Pindarus, ᾠδ. α, Pith. cecinit, inuidia misericordia esse meliorẽ. ἀλλ' ὅμως, inquit ille, κρέσσων οἰκτιρμῶν φθόνος. & Herodotus in C Thalia, σὺ δὲ μαθὼν, inquit, ὅσῳ φθονέεσθαι κρέσσόν ἐστιν ἢ οἰκτείρεσθαι, ἅμα τε ὁκοῖόν τι ἐς τοὺς τοκέας καὶ ἐς τοὺς κρέσσονας τεθυμῶσθαι, ἄπιθι ἐς τὰ οἰκία, id est, tu autem vbi didiceris quanto prestet inuidiosum esse, quàm miserabilem, & simul quale sit parẽtibus, & melioribus succensere, abi domum. Sic iterum Plautus in Bacchid. *Qui inuident, ne vnquam eorum quisquam inuideat prorsus commodis.* Idem in Trucul. *Mauelim mihi inimicos inuidere, quàm me inimicis meis. Nam inuidere alij bene esse, tibi malè esse, misera est. Qui inuident, egent: illi, quibus inuidetur, rem habent.* Sed hac de re plura in comment Horat. ad illũ locũ Sat. 3. lib. 2. ser. *Inuidiam placare paras virtute relicta.* PERQVAM MEDITATE T.] perquàm accuratè, atque exactè nosti. INVENIVNT] consequuntur. NVLLI AMICI SVNT, &c. nulli, id est, nemini amici sunt: ipsi omneis, &c. vel, *nulli*, accipe, vt sit numeri multitudinis, recti casus, hac sententia, nulli sunt eis amici, ipsi omneis habẽt sibi inimicos, sed prior explicatio videtur esse probabilior. ATQVE II CVM SE FRVSTRANT, &c.] id est, atque ij eo ipso tẽpore, quo tẽpore se frustrantur & fallũt, ita stolidi sunt, vt se alios fallere, & frustrari putent. non fallũt alios, vt existimãt, sed ipsi se fallũt. QVEM ESSE AMICVM RATVS SVM, ATQVE IPSE, &c.] quem putaui mihi æquè amicũ esse, atque ipse sum mihi. significat obscurè Pistoclerũ. ILLE QVOD IN SE FVIT, &c.] ille inquã, quantũ in ipso fuit, accuratũ habuit, id est, accuratum reddidit, accurauit, seu curá in id contulit, vt quidquid posset mihi mali facere, faceret. ET IN ME INCONCILIARE OMNEIS COP. M.] atque vt copias omneis meas à me auerteret, & in meipsum incitaret, vt copias omneis meas à me alienaret, & in me cõuerteret. Festus, *Incõciliasti, cõparasti, cõmendasti, vel vt antiqui, per dolum decepisti.* Ego inconciliare, puto hic valere, irritare, incitare in alterum, inimicũ reddere, &c. vt loquitur Horatius, inimicare. Et ita in D Mostell. *Ne inconciliare quid nos porrò postules.* BENEVOLENS VIVIT TIBI] beneuolus viuit tibi. significat obscurè eum ipsum esse Pistoclerum. TECVM ORAREM] tecum agerẽ, te orarem. DIC MODO HOMINEM, QVI SIT] dic modò, quis homo sit. VIDEO NON POTESSE, QVIN, &c.] video me nõ posse aliter facere, quàm vt tibi eius nomẽ eloquar. video me non posse effugere, quin tibi eius nomen edam. MISINE EGO AD TE EX EPHESO, EPISTOLAM SVP. &c.] id est, nónne ego misi ad te epistolã Epheso de amica Bacchide, vt eam mihi inuenires? sic loquũtur boni scriptores, Misisne, fecíne, & similia. pro nónne misi, nónne feci? OCCIPERES TV TE AMARE, ET ME IRES CONSVLTVM MALE?] tu ipse autẽ eam amare inciperes, & mihi malè consuleres? id est, & mihi obesses, atque iniuriã faceres? Videtur autem legendum quamuis aliter edendum curarim, *& me ires consultum malè?* non, vt habent lib. manuscr. & vulg. *& me ires cons. m.* Præterea legendum, *Occiperes eam tute amare*, &c. alioqui versus claudicabit. nam ceteri libri non habent *eam*, quæ vox vnius hîc syllabæ est, κατὰ συνίζησιν. Quòd si quis lectionẽ receptã tueri volet, *Occiperes tute amare*, admittendus erit hiatus in, *te amare*, vt, *te ama-* sit anapæstus, & infrà eodem versu, pro *me*, aut *mi ires consultum malè.* legendum erit, *mihi ires consultum malè.* vel iterum recipiendus hiatus in, *& me ires.* & *me* accipiendum pro *mihi.* vt teste Festo, loquebantur antiqui. ETIAMNE VLTRO TVIS ME PROTECT. P.?] etiámne me, nulla lacessitus à me iniuria tuis probris insectaris, & conculcas? quidam libri habent *prolectas*, fortasse rectius. vt prolectas, interpretemur, prouocas, lacessis? hoc modo, etiámne me vltrò, id est prior, ὑπάρχει, non lacessitus tuis contumeliis lacessis & prouocas? SI PERGIS PARVM MIHI F. ARB.] si pergis arbitrari parum mihi fidem esse habendam. Sic videtur hic versus explicandus, vt E subintelligatur habendam esse. Nonnulli legunt *fidei*, & sic explicant, Postremò si pergis mihi parum fidei arbitrarier, id est, adiudicare, & tanquam arbiter, tribuere. Alij sic, postremò si pergis parum mi fidei esse arbitrarier. id est, postremò si pergis arbitrari me parum fidum esse, &c. TOLL. EGO TED IN C.] ego te collo tollam.

PARASITVS, PVER.

PArasitus ego sum nequam hominis atque improbi
Militi', qui amicam secum auexit ex Samo.
Nunc me ire iussit ad eam, & percontarier,
Vtrùm aurum reddat, ánne eat secum simul.

Ta

A Tu qui dudum puer cum illa vſque iſti ſimul,
Quæ harum ſunt ædes,pulta:adi actutum ad fores,
Recede hinc dierecte. vt pulſat propudium!
Comeſſe panem tris pedes latum potes
Fores pultare neſcis.ecquis in ædibus eſt?
Heus ecquis hic eſt? ecquis hoc aperit hoſtium?
Ecquis exit?

AMICAM]vnam ex Bacchidibus,quam amat Piſtoclerus: vnde nata Mneſilochi in eum ſuſpicio. TV QVI DVDVM P.&c.] Sic legendum cenſet Camerar. & recté.nam libri vulg.ſic habent, *Tu puer,qui dudum cum illa vſq. iſti ſ.* quæ lectio ſuppoſita,& adulterina eſt.manuſcr. autem ſic, *Tu dudum puer cum illa vſq. iuiſti ſimul*,planè mendoſé. QVAE H. SVNT AEDES, P.]ex his ædibus,eas,quæ ſunt Bacchidis, ædes pulſa. RECEDE HINC DIER.] retrocede ab hoc loco,dierecte.puerum iubet hinc recedere,quia lenius,& placidius foreis pulſauerat. Dierectum appellat
B per contumeliam, id eſt,ſub dio erectum,& ſublimem expoſitum ac ſuſpenſum. VT PVLT. PROPVDIVM!] quàm remiſſè & languidè pultat foreis puer impudicus & propudioſus? Feſtus,propudium,inquit,quaſi porrò pudendum. quidam propudium dici putant,à quo pudor,& pudicitia procul abſint.COMESSE PAV. TR. P. L. P.] ſtrenuus es ad comedendum: panem comeſſe trium pedum latitudine potes: foreis pulſare neſcis.hyperbole eſt. ſignificat puerum edacem, molliter & languidè foreis putare.Itaque accedit ipſe ad foreis & eas validè pulſat.

PISTOCLERVS, PARASITVS.

QVid iſtuc? quæ iſtæc eſt pulſatio?
Quæ te mala crux agitat,ad iſtunc qui modum
Vireis tuas alieno extentes oſtio?
Fores penè effregiſti,quid nunc vis tibi?
C PA. Aduleſcens ſalue. PI. ſalue.ſed quem quæritas?
PA. Bacchidem. PI. vtram ergo? PA. nihil ſcio,niſi Bacchidem.
Paucis me miſit miles ad eam Cleomachus,
Vel vt ducentos Philippos reddat aureos,
Vel vt hinc in Elatiam hodie eat ſecum ſimul.
PI. Non it negato eſſe ituram.abi & renuntia.
Alium illa amat,non illum. duc te ab ædibus.
PA. Nimis iracundé. PI. at ſcin' quàm iracundus ſiem?
Næ tibi hercle haud longè eſt os ab infortunio,
Ita dentifrangibula hæc meis manibus geſtiunt,
D PA. Cum ego huius verba interpretor,mihi cautio eſt.
Ne nucifrangibula excuſſit ex malis meis.
Tuo ego iſtæc igitur dicam illi periculo.
PI. Quid ais tu? PA. ego iſtuc illi dicam. PI. dic mihi
Quis tu es? PA. illius ſum integumentum corporis.
PI. Nequam eſſe oportet, cui tu integumentum improbum es.
PA. Sufflatus ille huc veniet. PI. diruptum velim.
PA. Num quid vis? PI. abeas celeriter,facto eſt opus.
PA. Vale dentifrangibule. PI. & tu integumentum vale.
In eum num hæc res venit locum,vt quid conſilij
Dem meo ſodali ſuper amica,neſciam,
E Qui iratus renumerauit omne aurum patri,
Neque nummus vllu'ſt qui reddatur militi.
Sed huc concedam.nam concrepuerunt fores.
Mneſilochus eccum mœſtus progreditur foras.

AD ISTVM QVI MODVM AL. V. T. Q. EXT. OST.] qui iſto modo vireis tuas expromas & contendas, ſeu experiaris alieno oſtio?extentes ab extento,as. extenro autem frequentatiuũ ab extendo.Alij volũt eſſe cõpoſitum ex præpoſitione *ex*,& verbo *tento,as*,quod frequentatiuũ eſt à verbo *teneo*.ego à verbo tẽdo,is,potius deriuari arbitror. Nõ me præterit tamẽ nõnullos legere *oſtẽtes*.ego nihil muto.ET IN ELAT. &c.] Stephanus de vrbib.Ἐλάτεια,inquit, πόλις μεγίστη φωκίδος,ἀπὸ ἐλάτου, ἔστι δὲ καὶ θετταλίας,&c.id eſt.Elatia,vrbs eſt maxima Phocidis ab Elaro. Eſt autẽ & Theſſaliæ,&c.DVC TE AB AEDIB.aufer te ab ædib. Sic loquitur C.Aſinius Pollio epi.ad Cic.li.10.*Duxit ſe à Gadibus & triduũ tempeſtatibus retentus ad Calpen Kalendis Iun.traiecit ſe in regnum Bogudis*.Terent. Hecyra, *vxor, vbi me ad filiam ire ſenſit, ſe duxit foras*.HAVD LONGE EST OS AB INF.]os,id eſt,facies.minatur ſe ei faciẽ,ſeu os pugnis percuſſurũ.denteiſq; labefactaturũ, & cõfracturũ ITA D. H. &c.]pugnos ſuos dentifrangibula appellat, quod eis denteis frãgat,ſi quẽ pugnis

percutiat. hi pugni,inquit,quibus denteis frangere,vel soleo,vel possum,gestiunt tibi denteis comminuere, & cõfringere. MIHI CAVTIO EST, NE NVCIFR. EXC.&c.]id est,mihi cauendum est,ne hic mihi denteis ex ore excusserit. locus Plautinus. Quemadmodum autem Pistoclerus pugnos suos dentifrangibula nominauit, ita & parasitus denteis nucifrangibula appellat, quòd his frangantur nuces. *excussit*,hoc est,excusserit,vt apud eundem reconciliasso,orasso, & similia,pro reconciliato,orauero,& similia. ILLIVS SVM INTEGVM. C.] ego sum illius σωματοφύλαξ seu δορυφόρος,custos & stipator corporis, satelles. NEQVAM ESSE OP. CVI TV,&c.] Nequam, hoc est, improbus sit opportet is, cui tu es integumentum improbum. integumentum enim debet ei,quod te igitur conuenire,& consentaneum esse:neque par est rei pretiosæ integumentum vile,& nullius pretij accommodare. secutus sum autem libros vulgatos, & editionem Camerar. Nam nostri libri manuscr. aliquot in his Pithoeanus, & tres Clericani, & alij duo habent, *Nequam esse oportet scutum integumentum improbum'st.* quomodo Turneb. in aliquo scriptum reperisse arbitror, quamuis id non scribat, sed hoc tantum. se ita emendare. ex quo appâret, eum coniectura ductum sic restituisse, quod non est incredibile. Erat enim homo valde ingeniosus,& ἀγχίνους. Is igitur lib. 24. Aduers. cap. xj. scribit se sic emẽdare. addit hanc rationem, Nam operimenta scutorum, inquit, integumenta & tegmenta vocabantur. Deinde profert hæc verba ex lib. 2. Cæs. de bell. Gall. *temporis tanta fuit exiguitas, hostiúmque tam paratus ad dimicandum animus, vt non modò ad insignia accommodanda, sed etiã ad galeas induendas, scutísque tegmenta detrahẽda tempus defuerit.* Hæc ille, ego lectionẽ receptam ferri posse puto, sed ita vt antiquam magis probem. Neque tamen celabo lectorem, hanc quoque, quam secuti sumus, reperiri in nonnullis lib. manuscr. Et credibile est, Camerar. qui sic edidit, eam etiam in suis reperisse. alioqui non ita edidisset. Scripturæ autem antiquæ eadem sententia est, ac receptæ. Vtraq. enim hoc significatur, militem dominum esse nequam, qui vtatur tali ministro, hoc est, improbo. SVFFLATVS ILLE HVC VENIET] veniet ille huc iratus, iracundia turgidus. suprà in Casina, *Nescio quid se sufflauit vxori suæ.* DIRVPTVM VELIM] facetum, & aptum responsum. Nam quæ sufflantur, seu inflantur, interdum rumpuntur, seu dirumpuntur. Horatius Satyra 3. lib. 2. in extremis, *Cùm magis, atque se magis inflaret, non si te ruperis,* inquit, *par eris.* NVM QVID VIS?] sermo abeuntis. DENTIFRANGIBVLE] qui denteis hominibus frangis. IN EVM NVM H. V. R. L.] num, pro nunc. vt him, pro hinc. illim, pro illinc.

A

B

MNESILOCHVS, PISTOCLERVS.

PEtulans,proteruo,iracundo animo,indomito,incogitato,
Sine modo & modestia sum, sine bono iure atque honore,
Incredibilis,impósque animi,inamabilis,illepidus viuo, C
Maleuolente ingenio natus. postremò id mihi est,quod nolo
Ego esse aliis. credibile hoc est:nequior nemo est,neq. indignior,
Quoi dij benefaciant,neque quem quisquam homo aut amet,aut adeat.
Inimicos quàm amicos æquum est me habere malos quàm bonos
Par magis me iuuare. omnibus probris,quæ improbris viris
Digna sunt,dignior est homo nullus:qui patri reddidi
Omne aurum amans,quod fuit præ manibus. Súmne ego homo miser?
Súmne ego nullius pretij? Perdidi me,atque operam Chrysali.
PI. Consolandus hic mihi est. ibo ad eum. Mnesiloche quid fit? MN. perij.
PI. Dij melius faciant. MN. perij PI. non taces insipiens? MN. taceam?
PI. Sanus satis non es. MN. perij. multa mala mihi in pectore D
Nunc acria atque acerba eueniunt. Crimininʼ me habuisse fidem?
Immeritò tibi iratus fui. PI. eia bonum habe animum.
MN. Vnde habeam? mortuus pluris pretiiʼst quàm ego sum. PI. militis
Parasitus modò venerat,aurum petere: hinc eum ego meis
Dictis malis,his foribus atque hac repuli,reieci hominem.
MN. Quid mihi id prodest? quid faciam? nihil habeo miser. ille quidem
Hanc abducet scio. PI. si mihi sit,non pollicear. MN. scio dares,
Noui. sed nisi ames, non habeam tibi fidem tantam.
Nunc agitas sat tute tuarum rerum egóne vt opem mihi
Ferre putem posse inopem te? PI. tace modò, deus respiciet nos aliquis.
MN. Nugæ. PI. mane. MN. quid est? PI. tuam copiam eccum Chrysalum E
video.

PETVLANS,]petulantes,vt & petulci,dicti sunt à petendo. PROTERVO,]proterui propriè dicuntur salaces & libidinosi,qui toto impetu ad voluptatem fruendam feruntur. quia ita tales sunt celeres, acres, rapidi & vehementes. Horat. per translationem ventos appellat proteruos, Od. 26. lib. 1. *& proteruum Africum.* Od. 16. Epodôn. INCOGITATO,]inconsiderato,sed legẽdum fortassis est *incogitabili*,vt sit versus tetrameter, acatalectus. incogitabili autem, id est, cogitationis experte, actiuè. SINE M.]immoderatus, intemperans. ἄμετρος, ἄκοσμος. SINE BONO IVRE] ius bonum, est æquum & bonum: τὸ ἐπιεικές. INCREDIBILIS]id est, incredulus, quod valet, qui nemini credo: vel dic incredibilis, id est, qui à nemine credi debeo: cui nemo credere debet. indignus, cui quisquam credat. IMPOSQ. ANIMI] id est, impotens,& qui mihi imperare non possum: qui animo meo, id est, animi mei perturbationi moderari nequeo. INAMABIL.]odiosus, seu odio dignus, insuauis atque acerbus. MALEVOL. ING. N.] id est, maleuolo ingenio natus. Quidã legi volunt, *maleuolente Genio natus*: id est, irato genio natus, in his Simeo Bosius: vt Horat. dixit, *dijs iratis natus* Sat. 3. lib. 2. & Sat. 7. eiusdem lib. & Sat. 5. lib. 1. Ego quamuis nullius ingeniosi hominis coniecturam damnem aut refellam, &

ita

A ita esse impressum in libris vulg. sciam, tamen nihil muto. Primùm quòd omnes manusc. habeant, *ingenio*, deinde quòd Plautus mihi videtur, si hanc sententiam expromere voluisset, non fuisset ita loquuturus, *maleuolente genio natus, sed irato, aut iniquo genio natus.* huc accedit, quòd videtur potius hanc sententiam exprimere voluisse, quàm verba significant, ac declarant maleuolo, & improbo ingenio natus. Iam beneuolens & maleuolens vsurpari à Plauto, pro beneuolus & maleuolus, constat. POSTREMO, ID MIHI EST, QVOD NOLO EGO ESSE AL.} Postremò talis sum, quales alios esse noloiners, ignauus, infidus, maleuolus, inhumanus, &c. INIMICOS, QVAM AMICOS, AEQ. EST M. H.} subintellige, magis: vel sume τὸ κατὰ inferné. QVI PATRI REDDIDI OMNE, &c. Sic hos versus distinxi, vt sint trochaïci. quod autem, *præ manibus*, & *amens*, edidi, non *præ manu*, & *amans*, in eo secutus sum libros vulgatos, à quibus tamen non discrepant nonnulli manuscr. PRAE MANIB.} vt versus suis numeris constet, sic legendum, non, *præ manu*: quamquam sic habent plerique manuscr. SVMNE EGO HOMO MISER?} id est. nónne ego sum homo miser? *an* & *ne*, millies diximus, interrogando affirmationem significare, seu responsionem aientem postulare. SVMNE EGO NVLLIVS PRETII?} nónne ego sum homo nullius pretij? Hoc autē dimidium versus adscriptum reperi ad oram libri N. Clerici. sítne τῶ τοιούτῳ, quærere aliquis & dubitare possit, ego nihil affirmo. hoc tantùm dico sententiæ mirè conuenire, & præterea versus imperfecti supplementum esse valde accommodatum. Fit enim iam versus integer trochaïcus. CRIMIN' ME HAB. FIDEM?} æquúmne fuit oportuítne, me criminationi Lydi aduersus te habere fidem? itáne le-
B uis & credulus esse debui, vt Lydo, te criminanti, crediderim? VNDE HABEAM?} bonum animum. subintell. MORTVVS PLVRIS PRETII'ST, QVAM EGO SVM} hyperbole. mortuus, id est, νεκρὸς, nullius pretij est. Itaque foras effertur, & vel terræ mandatur, vel comburitur. DICTIS MALIS} verbis non blandis, sed minacibus, & asperis, maledictis. SI MIHI SIT, NON POLLICEAR} siquid mihi sit, non pollicear, neque exspectem, dum roger, sed vltró. SED NISI AMES, NON HAB. T. F. T.} id est, sed nisi ames, vt ego amo, non credam tibi istuc, quod dicis, te, si habeas, mihi esse daturum. nunc autem, quia amas alteram Bacchidem, facilè credo tibi, te nihil habere, quod mihi dare possis: nam qui amant, ferè nudi sunt, inanes, atque inopes, neque quidquam habent, quod alteri dent. quòd si quid habent, non alteri. NVNC AGITAS SAT TVTE F. R.} id est, nunc tute tuarum rerum satagis. nunc res tuas procuras. nunc de tuis rebus laboras. EGONE VT OPEM MIHI F. P. &c.} fierísne potest, vt putem te, qui inops es, mihi opem ferre posse? egóne animum inducere possum, vt putem te inopem mihi opem ferre posse? DEVS RESPICIET N. AL.} al. suprà in Captiu. *Respice.* E R G. *fortuna, quod tibi nec faciet, nec facit, Hoc me iubes.* ad quem locum quæ de hoc verbo notata sunt, legas licet. TVAM COPIAM ECC. CHRYS.} tuam copiam Chrysalum, κατὰ συνθέσιν, id est, Chrysalum, qui tibi rerum omnium, quibus eges, copiam suppeditat.

C
CHRYSALVS seruus. MNESILOCHVS. PISTOCLERVS, adolescens.

HVnc hominem decet auro expendi, huic decet statuam statui ex auro.
Nam duplex hodie facinus feci, duplicibus spoliis sum affectus.
Herum maiorem meum, vt ego hodie lusi lepidè? vt ludificatus est?
Callidum senem callidis dolis compuli, & perpuli, mihi omnia vt crederet.
Nunc amanti hero, filio senis, qui-cum ego bibo, qui-cum edo, & amo,
Regias copias, aureásque obtuli, vt domo sumeret, neu foris quæreret.
Non mihi isti placent Parmenones, Syri, qui duas aut treis minas
Auferunt heris. nequius nihil est, quàm egens consilij seruus, nisi habet
D Multipatens pectus, vbicumque vsus fiet, pectore expromat suo.
Nullus frugi esse potest homo, nisi qui & bene & malefacere tenet.
Improbis-cum improbus sit, harpaget: furibus furetur quod queat.
Versipellem frugi conuenit esse hominem, pectus cui sapit.
Bonus sit bonis, malus sit malis. vtcunque res sit, ita animum habeat.
Sed lubet scire, quantum aurum herus sibi demsit, & quid suo reddidit patri.
Si frugi est, Herculem fecit ex patre, decumam partem ei
Dedit, sibi nouem abstulit. sed quem quæro optimè ecce obuiam
Mihi est. num-qui nummi exciderunt here tibi, quod sic terram
E Obtuere? quid vos mœstos tam tristésque esse conspicor?
Non placet, nec est temerè etiam. quin mihi respondetis?
MN. Chrysale óccidi. CH. fortassis tu auri demsisti parum.
MN. Qui, malùm, parum? immò verò nimio minus multo parum.
CH. Quid igitur stulte? quoniam occasio ad eam rem fuit,
Mea virtute parta, vt, quantum velles, tantum sumeres,
Sic hoc digitulis duobus sumebas primoribus?
An nesciebas, quam eiusmodi homini raró tempus se daret?
MN. Erras. CH. at quidem tute errasti, cùm parum immersisti ampliter.
MN. Pol tu quàm nunc me accuses magis, si magis rem noueris.
CH. Occidi. animus iam istoc dicto plus præsagitur mali.
MN. Perij. CH. quid ita? MN. quia patri omne cum ramento reddidi.

CH. Reddidisti? MN. reddidi. CH. omnéne? MN. oppidó. CH. occisi sumus. A
Qui in mentem venit tibi istuc facinus facere, tam malum?
MN. Bacchidem, atque hunc suspicabar propter crimen Chrysale,
Mi malè consuluisse. ob eam rem omne aurum iratus reddidi
Meo patri. CH. quid, vbi reddebas aurum, dixisti patri?
MN. Id aurum accepisse extemplò ab hospite Archidemide. CH. hem
Istoc dicto dedisti hodie in cruciatum Chrysalum:
Nam vbi me aspiciet, ad carnificem rapiet continuò senex.
MN. Ego patrem exoraui. CH. nempe ergo hoc vt faceret, quod loquor?
MN. Imò tibi ne noceat, neu quid ob eam rem succenseat. B
Atque ægrè impetraui. nunc hoc tibi curandum est Chrysale.
CH. Quid vis curem? MN. vt ad senem etiam alteram facias viam.
Compara, fabricare, finge quod lubet, conglutina,
Vt senem hodie doctum doctè fallas, aurúmque auferas.
CH. Vix videtur fieri posse. MN. perge, ac facilè hæc feceris.
CH. Quàm malùm, facilè? quem mendacij prehendit manifestò modo
Quem si orem, vt mihi nihil credat, id non ausit credere.
MN. Immò si audias, quæ dicta dixit me aduersum tibi.
CH. Quid dixit? MN. si tu illum solem, sibi solem esse dixeris,
Se illum lunam credere esse. & noctem qui nunc est dies.
CH. Emungam hercle hominem probè hodie, ne id nequidquam dixerit. C
MN. Nunc quid nos vis facere? CH. enim nihil, nisi vt ametis impero.
Cæterùm quantumlibet me poscitote aurum, ego dabo,
Quid mihi refert Chrysalo esse nomen, nisi factis probo?
Sed nunc quantulum vsu'st auri tibi Mnesiloche? dic mihi.
MN. Militi nummis ducentis iam vsus est pro Bacchide.
CH. Ego dabo. MN. tum nobis opus est sumtu. CH. ah, placidè volo
Vnumquidque agamus: hoc vbi egero, tum istuc agam.
De ducentis nummis primùm intendam ballistam in senem.
Ea ballista si peruortam turrim, & propugnacula.
Recta porta inuadam extemplò in oppidum antiquum & vetus: D
Si id capso, geritote amicis vostris aurum corbibus,
Si cui animus sperat. PI. apud te est animus noster Chrysale.
CH. Nunc tu abi intrò Pistoclere ad Bacchidem, atque effer citó.
PI. Quid? CH. stilum, ceram, & tabellas, & linum. PIST. iam faxo hic erunt.
MN. Quid nunc es facturus? id mihi dice. CH. coctum est prandium.
Vos duo eritis, atque amica tua erit tecum tertia.
MN. Sicut dicis. CH. Pistoclero nulla amica est. MN. immò adest.
Alteram ille amat sororem, ego alteram, ambas Bacchides.
CH. Quid tu loquèris? MN. hoc vt futuri sumus. CH. vbi est biclinium
Vobis stratum? MN. cur id exquiris? CH. res ita est, dici volo. E
Nescis quid ego acturus sim, neque facinus quantum exordiar.
MN. Cedò manum, ac subsequere propius me ad fores. intrò inspice.
CH. Euax, nimis bellus, atque vt esse maximè optabam, locus.
PI. Quæ imperauisti, imperatum bene bonis factum illico est.
CH. Quid parauisti? PI. quæ parare tu iussisti omnia.
CH. Cape stilum properè, & tabellas tu has tibi. MN. quid postea?
CH. Quod iubebo, scribito istic. nam propterea te volo
Scribere, vt pater cognoscat litteras, quando legat.
Scribe. MNES. quid scribam? CHRY. salutem tuo patri verbis tuis.

PI. Quid

A PI. Quid si potiùs morbum & mortem scribat? id erit rectius.
MN. Ne interturba. iam imperatum in cera inest. CHRY. dic quemadmodum?
MN. Mnesilochus salutem dicit suo patri. CH. adscribe hoc citó.
Chrysalus mihi vsquequaque loquitur. nec rectè, pater,
Quia tibi aurum reddidi, & quia non te defraudauerim.
PI. Mane dum scribit. CH. celerem oportet esse amatoris manum.
PI. Atque idem hercle est, ad perdundum magis, quàm ad scribendum citus.
MN. Loquere, hoc scriptum est. CH. nunc pater mi, proin tu ab eo vt caueas tibi,
Sycophantias componit, aurum vt abs ted auferat,
Et profectò se ablaturum dixit. planè adscribito.
B MN. Dic modó. CH. atque id pollicetur se daturum aurum mihi,
Quod dem scortis, quódque in lustris comedim, & congræcem pater.
Sed pater mi, ne tibi hodie verba det, quæso caue.
MN. Loquere porró. CH. adscribe dum. MN. etiam loquere quid scribam modó.
CH. Sed pater, quod promisisti mihi, id quæso vt memineris,
Ne illum verberes, verùm apud te vinctum asseruato domi.
Cedò tu ceram ac linum actutum. age obliga, obsigna citó.
MN. Obsecro quid istis ad istunc vsu'st conscriptis modum?
Vt tibi ne quid credat, atque vt vinctum te asseruet domi?
C CH. Quia mihi ita lubet. potin' vt cures te, atque ne parcas mihi?
Mea fiducia opus conduxi, & meo periculo rem gero.
MN. AEquum dicis. CH. cedò tabellas. MN. accipe. CH. animum aduortite
Mnesiloche, & tu Pistoclere, iam facite in biclinio
Cum amica sua vterque accubitum eatis. ita negotium est.
Atque ibidem vbi nunc sunt lecti strati, potetis citó.
PI. Numquid aliud? CH. hoc, atque etiam vbi erit accubitum semel,
Ne quoquam exsurgatis, donec à me erit signum datum.
PI. O imperatorem probum. iam bis bibisse oportuit.
MN. Fugiamus. CH. vostrum curate officium, ego officiam meum.

D

HVNC HOMINEM, &c.} Chrysalus, nondum cognito Mnesilocho, pecuniam omnem, quam, eius opera penes se habebat, patri seni renumerasse, gaudio triumphat, & de se multa gloriosè prædicat. AVRO EXPENDI} auro liberari. Alij, cum auro comparari. auro contrà ponderari. STATVAM STATVI EX AVRO.} statuam auream poni. VT LVDIFICATVS EST?} πῶς ἐπαίχθη, Ludificatus est? id est, delusus ac deceptus est? ET PERPVLI,} plus est *perpuli*, quàm cōpuli. VT DOMO SVMERET, NEV FORIS QVAERERET,} vt domo promeret tantū auri, quantum vellet, neque cuiquam supplicare, & aliunde petere necesse haberet. suprà in Asinaria, *Habeo, opinor, familiare tergum, ne quæram foris.* Idem in Mil. glor. *Nam ego quidem meos oculos habeo, nec rogo, vtendos foris.* Catull. ad Ianuam, *Ne quærendum aliunde foret neruosius illud*, &c. NEQVIVS NIHIL EST,} inutilius, seu improbius nihil est, &c. MVLTIPATENS PECTVS} pectus amplum & capax, & omni genere fallaciarum ac dolorum referto. VBICVMQVE VSVS SIET, &c.} lego, vt, *vbicunque vsus siet*, &c. vel sic vt, *quodcunque vsus fiet*, &c. quod posteriùs malim. TENET.} scit, callet. IMPROBIS CVM IMPROB. SIT:{ cum improbis sit improbus. HARPAGET:} rapiat: harpagare, verbum opinor, à Plauto nouatum, ex Græco verbo ἁρπάζω vel ex nomine item Græco, ἅρπαξ, γος: vel ex nomine Latinis vsitato & vsucapto, harpago, nis. VERSIPELLEM} versutum, vafrum, ingenio multiplici, Protea, Polypum, πολύτροπον. propriè vsurpauit suprà in Amphitr. *Ita versipellem se facit, quando lubet.* PECTVS CVI SAPIT.} cuius in pectore insit sapientia: qui sapiat: qui cordatus sit. Sic
E loquitur in Trin. *Haben' tu amicum, aut familiarem quempiam, cui pectus sapiat?* VTCVNQVE RES SIT, ITA ANIMVM HABEAT} animum habeat fortunæ, & euentis aptum, atque habilem. Polypi mentem obtineat. DEMPSIT} detraxit, decerpsit. Demere, est de toto auferre: adimere, est totum auferre: vt alibi docuimus, quod isti ludimagistri tamen, & nōnulli magnos spiritus gerentes ludimagistris deteriores, neque inducere animum possunt, neque discere volunt. quamquam hoc leue est: alia autem innumerabilia maioris ponderis sunt, quæ isti, tanta est peruersitas, ignorare, quàm se aliquid nescire confiteri, malunt. SI FRVGI EST HERCVLEM FECIT EX P. DEC. P. &c.} herculi pars decima bonorum, & prædæ dabatur. Qua de re sic Plutarch. Ῥωμαϊκοῖς, διὰ τί τῷ Ἡρακλεῖ πολλοὶ τῶν πλουσίων ἀπεδεκάτευον τὰς οὐσίας; πότερον ὅτι κἀκεῖνος ἐν ῥώμῃ τῶν Γηρυόνου βοῶν ἀπέθυσε τὴν δεκάτην; ἢ ὅτι Ῥωμαίους ὑπὸ Τυρρηνῶν δεκατευομένους ἀπήλλαξεν; ἢ ταῦτα μὲν οὐκ ἔχει τῆς ἱστορίας ἀξιόπιστον, ὡς δὲ ἀδηφάγῳ τινὶ τῷ Ἡρακλεῖ, καὶ δαψιλεῖ, καὶ ἀφθόνως ἔθυον; ἢ μᾶλλον ὡς ἐπαχθῆ τοῖς πολίταις τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον κολούοντες, καὶ καθάπερ δίκαιας ἐπ' ἄκρον ἀποπληροῦντες ἀφαιροῦντες, ᾤοντο μάλιστα τιμᾶσθαι τὸν Ἡρακλέα, καὶ χαίρειν τῇ τοιαύτῃ ἀποχρήσει, al. ἀποκρίσει, καὶ συστολῇ τῆς περιουσίας; id est, quamobrem Herculi multi ex diuitibus decimas suarum facultatum dabant? vtrum quod etiam ille Romæ Geryonis boum partem decimam immolauit? an quòd Romanos decimarum, quas Tyrrhenis soluebant, pensione liberauit? an hæc quidem non continent

historiam fide dignam, Herculi autem, vt edaci cuidam, & opiparè epulari solito, opiparè & copiosè sacrificabant? an A
potiùs, quòd diuitias immoderatas, vt ciuibus graueis, minuentes & curtantes, & de constitutione corporis habitiore, atque ad summum fastigium progressa demerites existimabant se Herculem summo honore afficere; & eum putabant talibus abusionibus (al. detractionibus) & contractionibus rerum superuacanearum delectari. Et Diodorus Siculus lib. 4. ὁ δ' οὖν Ἡρακλῆς ἀποδεξάμενος τὴν εὔνοιαν τῶν ἐν τῷ παλατίῳ οἰκούντων, προεῖπεν αὐτοῖς, ὅτι μετὰ τὴν ἑαυτοῦ μετάστασιν εἰς θεούς, τοῖς εὐξαμένοις ἀποδεκατεύσειν Ἡρακλεῖ τὴν οὐσίαν, συμβήσεται τὸν βίον εὐδαιμονέστερον ἔχειν· ὃ καὶ συνέβη κατὰ τοὺς ὕστερον χρόνους διαμεῖναι μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. πολλοὺς δὴ Ῥωμαίων οὐ μόνον τῶν συμμέτρως οὐσίας κεκτημένων, ἀλλὰ καί τινας τῶν μεγαλοπλούτων εὐξαμένους ἀποδεκατεύσειν Ἡρακλεῖ, καὶ μετὰ ταῦτα γενομένους εὐδαίμονας, ἀποδεκατεῦσαι τὰς οὐσίας οὔσας ταλάντων τετρακισχιλίων. Λεύκολλος γὰρ ὁ καθ' αὑτὸν σχεδὸν πλουσιώτατος ὢν, &c. id est, Hercules igitur cùm acceptam habuisset eorum, qui in palatio habitabant, beneuolentiam, prædixit eis, fore, vt iis, qui postquam in numerum deorum receptus esset, promitterent se decimam suorum bonorum partem Herculi sacrificaturos, vita beatior obtingeret. quod & accidit posterioribus temporibus, & vsque ad nostram ætatem permansit. Multos enim è Romanis non iis solùm, qui mediocreis facultates possident, sed etiam nonnullis, qui valde diuites erant, cùm suorum bonorum Herculi decimam vouissent, & postea facti essent fortunati ac beati, suorum bonorum quater mille talentorum decimas Herculi soluisse. Lucullus enim, qui suæ ætatis Romanorum ferè ditissimus erat, &c. Plautus in Sticho, *Hercules decimam esse adauctam tibi quam vouit, gratulor.* Idem in Trucul. *Nam iam de hoc obsonio, de mina vna deminui Modò quinque nummos: mihi detraxi partem Herculanam.* B
NVM-QVI NVMMI EXCIDERVNT HERE TIBI, &c. } & qui mœrore aliquo affecti sunt, & quibus nummi exciderunt è manibus, ij capite sunt demisso, oculísque in terram defixis. quoniam igitur Chrysalus Mnesilochum, herum suum minorem, videt mœstum, tristem, & capite demisso, ac deiecto, rogat eum, num qui nummi ei è manibus exciderint. locus Plautinus. vide suprà in Asinaria, *At hercle ipsum adeò contuor: quassanti capite incedit.* ad quem locum hac de re plura. FORTASSIS TV AVRI DEMS. P. } fortasse tu auri parum de ea summa, quam attulisti, Epheso detraxisti: & plus, quàm tibi expediebat, patri reddidisti. QVI, MALVM PARVM? } malùm, hoc loco aduerbium est, stomachantis. quo modo, inquit Pistoclerus, parùm demisti? immò multo, & nimio minus. quàm parùm. multo, nimio, ἐν παρενθέσει posita sunt. vel nimio plus est quàm multo. Horat. Oda 33. lib. 1. *Albi, ne doleas plus nimio memor Immitis Glyceræ.* MEA VIRTVTE PARTA } occasio, quæ parta est mea virtute, id est, mea astutia & meo consilio. SIC HOC DIGITVLIS DVOB. SVM PRIMORIBVS? } itáne hoc aurum, cuius tibi facta erat copia, parcè & exiguè carpebas? itáne paullum sumebas? primoribus digitulis, id est primis & summis paruis digitis. infrà in Pœnulo, *Tenetis rem.* A D V. *vix quidem hercle, ita pauxilla'st, digitulis primoribus.* Errat autem etiam nunc Chrysalus, qui putet Mnesilochum idcirco tristem esse, quod parum de auro detraxerit, cùm totum patri reddiderit. TEMPVS } καιρός, occasio. EIVSMODI HOMINI } patri tuo, tam ad rem attento, parco, & arido. CVM PARVM IMMERSISTI AMPLITER } cùm parum largiter manus in aurum immersisti, & aurum primoribus digitis duntaxat sumsisti. proinde ac si dicat, debuisti manus tuas in aurum im- C
mergere, & ex eo, quantum tibi opus esset, largiter haurire, non exiguè, & summis primis digitulis carpere. Venit mihi hoc loco in mentem Alcmæonis illius, quem cùm Crœsus Delphis accessisset, eíque tantum auri donasset, quantum corpore semel efferre posset. propterea quòd Lydi, quos Delphos ad oraculum Apollinis miserat, fuerant ab eo comiter & liberaliter accepti, atque adiuti: ille ad hanc donationem tale quoddam consilium excogitauit. magnam tunicam indutus, & lato tunicæ sinu demisso, & pedibus in cothurnos indutis omnium, quos reperire potuit, maximos & amplissimos ad thesaurum se contulit, ad quem certi homines duces ei fuerunt. Cùm autem in aceruum frustorum, & micarum aurearum irruisset, primùm quidem tibiis aggessit auri, quantum auri cothurni capere potuerunt: deinde sinum vestis omnem auro impleuit, etiam capitis pilos ramentis aureis inspersit, nonnulla in os quoque immisit. Sic probè ornatus atque instructus è thesauro exiit, ægrè cothurnos trahens, & cuiuis potius quàm homini similis, cuius & os auro obturatum erat, & omnes corporis partes insolitum tumorem præ se ferebant. qui à Crœso visus, mouit ei risum, omnéque illo auro, quo oneratus erat, ab eo donatus est, multísque aliis rebus eo non minoribus. Hæc Herodotus in Eratone non longè ab extremo, vt nos quidem Latinè conuertimus. Verba Græca petat ab autore, qui volet ab illo loco, καί μιν χρέεσθαι τοῖσι δώροισι τῶν Λυδῶν, τῶν ἐς τὰ χρηστήρια φοιτώντων, ἐπικουρῆσαι, &c. QVAM NVNC ME ACC. M. } quanto nunc me magis accusares, si, &c.? OCCIDI. ANIMVS IAM ISTOC D. PL. PRAESAGITVR M. }
perij, inquit Chrysalus, animus iam mihi ob istud dictum plus mali præsagit, id est, vt ita dicam, prædiuinat, auguratur & præsentit. profert hunc versum Nonius in verbo *præsagitur.* QVIA PATRI OMNE CVM RAM. REDD. } sic ferè in Trucul. dixit. *cum palusculo.* ID' FACINVS FACERE TAM. M.? } facinus facere, genus loquendi vsitatum bonis scriptoribus Latinis. consulendus index. PROPTER CRIMEN, } propter criminationem Lydi, propter crimen ei à Lydo illatum. ME MALE CONSVLVISSE } mihi malè consuluisse. *me* pro *mihi*, dicebant antiqui, inquit Festus. ID AVRVM ACCEP. EXTR. AB HOSP. } dixi me id aurum ab hospite continuo accepisse. Cuius contrarium dixerat Chrysalus. hospitem illum, depositum initio abiurasse: tantum iudicio coactum reddidisse: postremò auro insidiatum esse: atque idcirco Mnesilochum filium id aurum, aut eius bonam partem apud Megabyzum, seu Megabulum deposuisse. DEDISTI HODIE IN CRVCIATVM CHRYSALVM. } dare in cruciatum, vsitatum loquendi genus & Plautó, & M. Tullio. Sic M. Tull. pro Sexto Roscio Amerino, *Qui vel ipse sese in cruciatum dari cuperet dum de patris morte quereretur.* In his verbis autem *cruciatum Chrysalum*, inest parechesis, & paronomasia. HOC VT FACERET Q. LOQ. } vt me ad carnificem raperet. ALTERAM FACIAS VIAM. } alteram viam aperias, seu munias. Virgil. 2. Æneid. *Fit via vi: rumpunt aditus, primósque trucidant.* CONGLVTINA } compone, & consue dolos. QVEM MENDACII PREHENDIT MANIF. &c. } quàm, malùm, facilè est senem fallere, *mihi*, subintell. quem ille in manifesto mendacio deprehendit: vel dic, quem mendacij prehendit. id est, quem mendacij conuicit, idque manifestò. NON AVSIT CRED. } οὐκ αἰσχυνεῖται, οὐκ αἰδεῖται, οὐκ ὑποπτεύει, &c. vereatur credere. ME ADVERSVM } me præsente, coram me. TIBI } absenti. ILLVM SOLEM } illū δεικτικῶς. solem enim, cum hæc dicit, indicat. SE ILLAM LVNAM ESSE CR. ET NOCT. Q. N. EST D. } αἰνιγματικῶς. sententia autem hæc est: ita te mendacem, ac fallacem esse, & nihil E
veri dicere sibi persuasit, vt si dicas illum solem, qui nunc lucet, solem esse, credat illum esse Lunam, & ex proportione, seu analogia, diem, qui nunc est, esse noctem. Nam quæ proportio est solis ad Lunam, eadem proportio est diei ad noctem. EMVNGAM, &c. } tralatio est à naribus mucosis, quæ emungendæ sunt suprà, in Epid. *Qui me emunxisti mucidum, minimi pretij.* & infrà, hac ead. fabul. *Cano capite, atque alba barba, sic miserum me auro esse emunctum.* NE ID NEQVIDQVAM DIXERIT. } id est, ne id gratis, & sine mercede, & frustra dixerit. vel sic, vt eius quod dixit, fructū & mercedē ferat. vt ob id, quod dixit, plectatur. vt eius quod dixit, pœnas luat. ENIM NIHIL, NISI VT AMETIS IMP. } enimuero nihil aliud impero, nisi vt amori operā detis. *enim*, initio orationis positum, rarū quidem, sed tamen non inusitatū. suprà in Aul. *Enim mihi quidem æquum'st purpuram, atque aurū dari.* In Epid. *Enim isthæc captio est.* infrà in Mil. glor. *Enim ne nos perdiderimus vspiam.* CETERVM, } ceteroqui, cetera, quod reliquū est, de reliquo. QVID MIHI REFERT CHRYSALO ESSE N. &c. } quid refert mihi esse nomen Chrysalo, seu Chrysali, nisi re & factis id doceo? proinde ac si dicat, non est satis, mihi nomen esse aureum, nisi re sim aureus. Chrysalus ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ, hoc est, ab auro: vel, ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ, καὶ ἁλίσκω, id est, ab auro & capiendo. SED NVNC QVANTVLVM VSV'ST AVRI T.? } sed nunc quantulū auri tibi opus est? sed quantulo auro tibi opus est? NVMMIS DVCENTIS } aureis. PLACIDE VOLO VNVMQ. AG. } volo vnumquidque leniter & moderatè, sensim & pedetentim, & sine festinatione agamus. suprà, in Asinaria, *Placidè ergo vnumquidque rogita, vt acquiescam,*

A *vt acquiescam.* INTENDAM BALLIST. &c.} fallaciam instruam, ac parabo, &c. machinam admouebo, seu comparabo aduersus senem. allegoria est à re militari, sic infrà in Pœnulo, *Cui iam infortunij ballista intenta'st probé.* ballista, militare tormentum, quo muri verberantur & quatiuntur, à verbo βάλλω dictum. de quo legendus Vitruuius lib. x. cap. 16. & Vegetius lib. 4. cap. 22. EA BALLISTA SI PERVORT.} continuat allegoriam. peruortam autem, id est, percellam, deijciam. CAPSO,} cepero. GERITOTE AMICIS N. AVR. C.} pollicetur auri magnam vim & copiam. SI QVI ANIMVS SPERAT.} εἴ τις ἐλπίζει θυμὸς, id est, si quis sperat. suprà ead. fab. *sperat quidem animus, quò eueniat, dijs in manu est.* STILVM, CERAM, ET TABELLAS ET LIN.} stilum, id est, γραφεῖον, quo scribebant in tabellis ceratis. Linum autem, quo tabellas exaratas obligabant. qua de re suprà. Diximus quidem nonnulla in Amphitr. ibi, *agedum: eam solue cistulam,* &c. sed illis hæc addere libet, ex quibus magis intelligere liceat veteres lino tabellas & litteras, &c. quæ obsignabant, obligare consueuisse. Lucianus in Timone, ἐπειδὰν τὸ σημεῖον ἀφαιρεθῇ, καὶ τὸ λίνον ἐκτμηθῇ, καὶ ἡ δέλτος ἀνοιχθῇ, καὶ ἀνακηρυχθῇ μου ὁ καινὸς δεσπότης, &c. id est, posteaquam autem signum ablatum fuerit, & linum incisum, & tabulæ apertæ, & declaratus meus nouus dominus, &c. Quintilianus libro duodecimo cap. 8. *Denique linum raptum, aut turbata cera, aut sine agnitore signa frequenter inuenies*: &c. Cicero Catilinar. 3. *Ac ne longum sit, Quirites, tabellas proferri iussimus, quæ à quoque dicebantur datæ. Primùm ostendimus Cethego: signum cognouit. nos linum incidimus,* &c. COCTVM EST PRANDIVM.} ite accubitum, omnia parata sunt. BICLINIVM} locus, in quo strati sunt lecti duo. nomen ex

B voce Latina, & Græca factum, bis & κλίνη. quòd si quis dicat legendum *diclinium*? ego tamen nihil muto. RES ITA EST.} ita negotium est, tale, quod paro, negotium est, vt me scire opus sit. ea res, quam paro, postulat, vt dicatur. in Mil. glor. *transcurre curriculò ad nos, ita negotium est.* EVAX,} interiectio gaudentis. QVAE IMPERAVISTI: IMPERATVM BENE BONIS F. ILL. EST.} mutat numerum. nam cùm illa superiora, quæ imperauisti, sequi deberet, imperata bene bonis, facta illico sunt: mutato numero, subiicit numerum singularem, *imperatum bene bonis, factum illico est*; facere imperatum autem, & facere imperata, vsitata loquendi genera sunt bonis scriptoribus. ET TABELLAS TV HAS T.} & cape has tabellas tibi, tu Mnesiloche. IAM IMPERATVM IN CERA INEST.} iam scriptum à me est, quod me scribere in tabellis ceratis iussisti. MIHI VSQVEQVAQ. LOQ. NEC RECTE.} mihi vsquequaque maledicit. suprà in Asinaria, *Nec-rectè quæ tu in nos dicis, aurum atque argentum merum'st.* DEFRAVDAVERIM.} nonnulli libri veteres habent, *defrudauerim.* quod fortasse est rectius. quamquam alterum non damno. nam vtrumque est vsitatum. suprà in Asinaria, *Tene ego defrudem, cui ipsi nihil est in manu?* Terent. in Phorm. *suum defrudans Genium,* &c. MANE, DVM SCRIBIT} noli tam properè dictare. plura enim vno tempore dictas, quàm vt manus scribentis consequi possit. PROIN TV AB EO VT CAVEAS} proinde vide, vt tibi ab eo caueas. SYCOPHANTIAS COMP.} fallacias comparat. dolos consuit, & conglutinat. ABS TED AVFERAT.} abs te auferat. PLANE ADSCRIBITO.} addito ad ea, quæ iam scripta sunt, planè, id est, litteris planè scriptis atque incisis in cera. ATQVE ID POLL. SE DATVRVM AVR. M.

C Q. D. SC. &c.} & pollicetur sed id aurum mihi, quod scortis largiar. QVODQ. IN LVSTR. COMED.} & quod in fornicibus comedam. comedim, is, it. in coniunctiuo vsitatum bonis scriptoribus. Notat Nonius, & hunc versum profert, in verbo *comedim.* Notauimus in commentar. Horatian. ad illum locum Oda 3. Epod. *Edit cicutis allium nocentius!* Et ad illum Sat. 8. lib. 2. *Quàm si cum lumbis quis edit.* Idem in Curcul. *Vt ego potiùs comedim, quàm ille.* ET CONGRAECEM PATER} & Græcorum in morem potando absumam. Græci bibaces. M. Tull. lib. 1. Accusat. *Fit sermo inter eos, & inuitatio, vt Græco more biberetur. Hortatur hospes: poscunt maioribus poculis.* ASCRIBE DVM.} *dum*, particula inseparabilis, hoc loco. CEDO TV CERAM.} tu Pistoclere da ceram, ac l. &c. OBLIGA.} lino. OBSIGNA CITO.} cera & annulo. VSVS T} opus est. VT TIBI NE QVID CREDAT, &c.} an eo opus est litteris ita scriptis, vt ne tibi quidquam credat, & vt te vinctum domi seruet? proinde ac si dicat, hæ litteræ ad hunc modum scriptæ, nullam ad aliam rem sunt vtiles, nisi ad hanc, vt pater nihil tibi credat, & te vinctum domi custodiat. POTIN' VT TE CVRES, ATQVE NE P. M.?} potésne facere, vt te cures, me autem negligas, neque mihi parcas, aut consulas? proinde ac si dicat, cura te modò, animo tuo obsequere, pota, ama, de me ne laborato: de me securus esto, neque mihi parcito, aut consulito. MEA FIDVCIA OPVS COND. ET MEO P. R. G.} allegoria est, à redemtoribus ducta, qui datis sponsoribus, & factis syngraphis, suo periculo opus aliquod faciendum conduxerunt. mea fiducia, id est, mea fide, & meo periculo. Fiduciam, inquit Boëtius, accepisse dicitur, cuicumque fundus, aut ager, aut alia res aliqua ea lege emancipatur, & traditur, vt

D ei, qui emancipauit, aliquando remancipet, vt apud M. Tull. in orat. pro Flacco, *Pecuniam adolescentulo grandi fœnore, fiducia tamen accepta, occupauisti. hanc fiduciam commissam tibi dicis: tenes hodie ac possides.* Auctor vocabularij Latino-Græci, cuius mihi copiam olim fecit Cl. Puteanus iurisconsultus. Fiducia, inquit, ὑποθήκη, hypotheca. Iam inter hypothecam, & pignus, hoc interesse, quòd pignus, & pignoris possessio ad creditorem transit: hypotheca verò & hypothecæ possessio non transit, constat. præterea hypotheca ferè in re aliqua immobili consistit: pignus in mobili, aut in vtraque. fiduciam igitur dicimus esse pignus aliquod rei immobilis, verbi gratia, prædium ea lege obligatum creditori, vt simul atque id, quod ei debetur, persolutum fuerit, desinat esse obligatum: quòd si id, quod ei debetur, ad diem dictam non persoluatur, tum prædium fiat creditoris. quo posito, hæc verba, *mea fiducia opus conduxi*, sic explico, meo periculo, & quasi meis prædiis oppigneratis, atque obligatis rem transigendam, & conficiendam suscepi. quam explicationem confirmat id quod sequitur, *meo periculo rem gero*: quæ est superiorum verborum ἑρμηνεία, & ἐπεξήγησις. ITA NEGOTIVM'ST} negotium ita natum est, vt opus sit, vos cum amicis vestris in biclinio accubare. HOC} hoc tantum est, nihil aliud. DONEC A ME ERIT SIGNVM DATVM} donec ego signum dedero, vt exsurgatis. tralatio est à re militari, vt declarant ea, quæ deinceps sequuntur. M. Tullius lib. 5. Accusationum, *& simul, vt se ceteri sequerentur, signum dari iussit.* Virgil. *Vix dato signo spatia in sua quisque recessit.* Cæsar lib. 2. de bello Gall. *Et quia non longiùs hostes aberant, quàm quò telum adijci posset, prælij committendi signum dedit.* O IMPERATOREM PROBVM} tale illud Cicero. lib. 7. epist. ad Treb. *Ego à Sex.*

E *Fadio Niconis discipulo librum abstuli,* Νίκωνος περὶ πολυφαγίας, O medicum suauem.

CHRYSALVS.

INsanùm magnum molior negotium,
Metuóque vt hodie possim emolirier.
Sed nunc truculento mihi, atque sæuo vsus sene est.
Nam non conducit nunc huic sycophantiæ,
Senem esse tranquillum: qui vbi me adspexerit.
Versabo ego illunc hodie, si viuo probè.
Tam frictum ego illum reddam, quàm frictum est cicer.

Adambulabo ad ostium,vt,quando exeat,
Extemplò aduenienti tabellas dem in manum.

INSANVM MAGNVM MELIOR NEGOT.} vel insanum,magnum,diuisim : & interposita distinctionis nota legendum,vt sit nomen adiectiuum,& insanum intelligamus audax, & ab insano susceptum: vel insanùm magnum, coniunctè sine vlla distinctione,vt sit aduerbium,& interpretemur insanùm magnum,pro valde magnum.quod magis probo.Sic enim Festus,insanùm magnum,pro valde magnum, vsus est Plautus. quæ Festi verba sine dubio ad hunc Plauti locum referenda sunt: vel ad alium , qui est in Mostell. quem mox proferemus. Adiuuat hanc sententiam etiam illud Varronis lib.6.De lingua Latina,*Apud Plautum si vnum epityrum edam apud illum,esuriens insanè bene*,&c. *Epityrum*, inquit ille,*vocabulum cibi,quo frequentius Sicilia,quàm Italià est vsa. Idem vehementer cùm vellet dicere,dixit insanè , quòd insani faciunt omnia vehementer*.Iterum Plautus infrà in Mostellaria,*Insanùm bonam*.METVOQ. VT HODIE POSSIM EMOL.} & metuo ne hoc negotium tam magnum non possim etiam magno labore sumto conficere. VSVS} opus. NAM NON CONDVCIT NVNC H. SYCOPH.}id est,nam non expedit,seu non est vtile.huic meæ fallaciæ,eum senem,quem fallere cogito,esse lenem ac tranquillum. QVI VBI ME ADSPEXERIT:} fortasse aliquid subintelligendum est, verbi gratia.me arripi,& vinciri iubeat,vt sit ἔλλειψις:vel ἀποσιώπησις.licet etiam ita legere & explicare,vt nihil subintelligatur: sed referatur ad id,quod deinceps sequitur,*versabo*, &c. VERSABO EGO ILLVNC HODIE, SI V. PR.} tractabo ego illum meo arbitratu,vt coquus versat pisceis in craticula,aut in sartagine,suprà in Cistell.*Vt ego illum vorsarem*? videtur tractum à piscibus,qui in sartagine friguntur:vel ab aliis rebus,quæ friguntur.quòd ea,quæ deinceps sequuntur, comprobant.TAM FRICTVM EGO ILL.&c.}ego eum ita versabo,vt cicer à coquo in sartagine versari solet,dum frigitur:atque hoc pacto,reddam illum senem ita frictum,vt frictum cicer.vel reddam illum versando frictum instar ciceris fricti.Porrò cicer frigi consueuisse etiam Horat.indicat epist.ad Pison.de Arte poëtica,*Nec si quid fricti ciceris probat, aut nucis emtor*. B

NICOBVLVS. CHRYSALVS.

NImio illhæc res est magnæ diuidiæ mihi,
Subterfugisse sic mihi hodie Chrysalum.
CH. Saluus sum,iratus est senex.nunc est mihi
Adeundi ad hominem tempus. NI. quis loquitur propè?
Atque hic quidem opinor,Chrysalu'st. CH. accessero.
NI. Bone serue salue.quid fit?quàm mox nauigo C
In Ephesum,vt aurum repetam ab Theotimo domum?
Taces?per omneis deos adiuro,vt, ni meum
Gnatum tam amem,atque ei facta cupiam quæ is velit,
Vt tua iam virgis latera lacerentur probè,
Ferratúsque in pistrino ætatem conteras.
Omnia resciui scelera ex Mnesilocho tua.
CH. Men' criminatus est?optimè'st,ego sum malus,
Ego sum sacer,scelestus,specta rem modó.
Ego nec verbum faciam. NI. etiámne carnifex
Minitare? CH. nosces tu illum actutum qualis sit.
Nunc hasce tabellas ferre me iussit tibi. D
Orabat,vt quod istic esset scriptum fieret.
NI. Cedó. CH.nosce signum. NI. noui,vbi ipse est? CH. nescio.
Nihil iam me oportet scire,oblitus sum omnia.
Scio me esse seruum.nescio etiam id quod scio.
Nunc ab trasenna hìc turdus lumbricum petit,
Pendebit hodie pulcrè,ita intendi tenus.
NI. Manè dum parumper,iam-iam ad te exeo Chrysale.
CH. Vt verba mihi dat,vt nescio quam rem gerat!
Seruos arcessit intus qui me vinciant.
Bene nauis agitatur,pulcrè hæc confertur ratis.
Sed conticiscam.nam audio aperiri fores. E

NIMIO ILLHAEC RES,&c.}id est,magnæ admodum res,illa mihi molestiæ est.vel sic, magnum admodum illa res mihi dolorem adfert.suprà in Casina,*Nam quod tibi'st Aegrè,idem mihi est diuidia*.ad quem locum de hac voce plura.SVBTERFVGISSE SIC MIHI CHR.}Chrysalū sic mihi esse elapsum è manibus. BONE SERVE} εἰρωνεία. QVAM MOX NAVIGO,&c.} aliud loquitur aliud sentit senex.scit.n. nunc sibi nō esse necesse Ephesum nauigare,auri repetendi seu recuperandi gratia:quod ei persuaserat Chrysalus,cùm mentiens diceret Mnesilochum eius filium totum aurum domum non attulisse.ADIVRO.} iuro.suprà in Cistellaria,*Séque eam peperisse sanctè adiurabat mihi*.TAM AMEM, quàm amo,subintellige.ATQVE EI FACTA CVPIAM Q. IS VELIT,} & nisi cupiam ei omnia euenire ex animi sententia. VT TVA IAM VIRGIS.&c.} particula *vt*,hîc iterata est,perspicuitatis gratia,quia altera illa superior nimis longè aberat.sed videtur esse hoc locutionis genus insolens, iuro , seu adiuro per omneis deos, ni meum , &c. vt tua latera virgis iam lacerentur probé. Videtur enim sic potiùs loqui debuisse,iuro , seu adiuro per omneis deos,ni meum gnatum tam amem,

A ameni,&c. me facturum fuisse, vt tua iam virgis latera lacerentur probé. FERRATVS QVE.] & ferreis cathenis vinctus. RESCIVI] quæ nesciebam. SCELERA.] facinora impia: hyperbole. OPTIME'ST EGO SVM MALVS,&c.] concessio ironica. SACER,] exsecrandus, aræ destinatus, deuotus, κατάρατος. EGO NEC VERBVM FACIAM] ego ne verbum quidem faciam, ego nihil loquar, sed res ipsa loquetur. NOSCES TV ILLVM ACT. QVALIS S.] cognosces tu, etiam me tacente, qualis sit. CEDO] da tabellas quas dicis. NOSCE SIGNVM.] Sic apud Marcum Tullium Catil.3. *Primùm ostendimus Cethego signum cognouit.* NESCIO ETIAM ID QVOD SCIO.] Sic Terentius Heautont. *Tu nescis, quod scis, Dromo, si sapies.* & in Eunucho, *Tu pol, si sapis, quod scis, nescis.* Prouerbij autem locum obtinet, nescire quod scias, pro in pectore conditum seruare, neque vulgare, aut effutire. Alia ratione autem, & sententia dicebant Academici noui, se quod scirent, nescire. significabant enim, nihil sciri posse, & quæ scirent, proinde esse habenda ac si nescirent. NVNC AB TRANSSENNA HIC TVRD. LVMBRIC. P.] allegoria est tracta à tendicula, qua turdi capiuntur: per quam significat, iamiam senem sine dubio litterarum lectione captum iri. Est autem transenna, funiculus extentus, & ex eo apta machinula, quæ adhibetur ad turdos capiendos: tenus verò, pertica seu paxillus, seu laqueus qui tenditur: lumbricus autem, esca quam dum captant & auidè petunt turdi, in laqueum incidunt & tenentur. Seruius ad illud Virgilij libro 5. Æneid. *Et volucrem traiecto in fune columbam.* notat traiecto, extento. vnde transenna dicitur extentus funis. Deinde profert hæc ex lib.2.hist. Sallust. quæ à Nonio quoque proferuntur in voce *transenna*, *Transenna demissum victoriæ simulacrum, cum machinato strepitu tonitruum coronam capiti imponebat.* Idem Plautus in Persa, B *Hunc ego hominem hodie in transennam doctis ducam dolis.* Idem in Rudente, *O Gripe, Gripe, in ætate hominum plurimæ fiunt transennæ, vbi decipiuntur dolis.* Dicamus igitur transennam esse cancellos seu cratem, qua paullùm suspensa, deinde vbi aues in aream hordeo, aut alia huius generis esca adspersam, quæ crati subest, esca inuitatæ introire, funiculo laxato properè demissa capiuntur. Quod autem Nonius, transennam tradit esse non transitum, sed fenestram, & vt id probet, hæc M. Tullij verba ex lib.1. de Oratore profert, *Nunc pete à Crasso, vt illam copiam ornamentorum suorum, quam constrictam vno in loco, quasi per transennam prætereuntes strictim adspeximus, in lucem proferat,* &c. Indicauimus in notis Ciceronianis, hanc lectionem esse suspectam. Sed esto esse integram, & ab omni macula & mendo sinceram. fieri enim potest, vt transenna & fenestræ genus significet, & machinulam illam, suprà à nobis expositam, qua capiuntur turdi, quod fenestræ, & cancellorum speciem ac similitudinem gerat. Postremò auctor vocabularij Latinogræci, quod mihi olim vtendum dedit Claudius Puteanus, transennam interpretatur Græcè ὀρναλίγα, & φαλάγγια. est autem ὀρναλιξ, præterquam quòd carceres significat, laqueus, quo aues & nonnullæ quadrupedes animantes capiuntur. Profert autem hunc locum Nonius in voce *tenus.* ITA INTENDI TENVS] tenus, inquit Nonius, est laqueus à tendicula dictus. Deinceps profert hunc locum vt diximus. Est etiam tenus, summum cornu in arcu, & incisio, vbi neruus sedet. Græci κεραίαν vocant. Seruius ad illud Virgilij Æneid. lib. vj. *Hac Troiana tenus fuerit fortuna secuta.* existimat tenus, seu tenum, esse parteis arcus extremas. vnde hac tenus, quatenus, protenus. & profert hunc locum, ex quo su- C spicari licet, Seruium accipere hic *tenus*, vt sit numeri multitudinis, & significet duo extrema arcus cornua, quibus funis, seu neruus adhærescit. MANEDVM PARVMPER.] Senex lectis filij litteris, domum ingreditur. vt seruos euocet, qui Chrysalum vinciant, quemadmodum erat in litteris scriptum. VT VERBA MIHI DAT? VT NESC. Q. X. G.?] ironia. proinde ac si dicat, vt putat se mihi verba dare? vt existimat me nescire, cur domum introeat? INTVS,] domo. BENE NAVIS AGITATVR] bene geritur negotium: bene res procedit. allegoria est. PVLCRE HAEC CONF. N.] manet in allegoria. nauis, inquit, bene confertur, id est, impellitur, seu appellitur, ad portum scilicet. NAM AVDIO APER. F.] à sene exeunte, qui ex ædibus exiturus erat, foreis verberabat, vt & qui præteribant, sibi cauerent. qua de re suprá.

NICOBVLVS, CHRYSALVS.

NI. COnstringe tute illi Artamo actutum manus.
CH. Quid feci? NI. impinge pugnum si mutiuerit.
Quid hæ loquuntur litteræ? CH. quid me rogas?
Vt ab illo accepi, ad te obsignatas attuli.
D NI. Eò tu loquitatúsne es gnato meo malè
Per sermonem, quia mihi id aurum reddidit?
Et te dixisti id aurum ablaturum tamen
Per sycophantias? CH. egóne istuc dixi? NI. ita.
CH. Quis homo est, qui dicat me dixisse istuc? NI. tace.
Nullus homo dicit. hæ tabellæ te arguunt,
Quas tu attulisti. hem hæ te vinciri iubent. CH. aha.
Bellerophontem iam tuus me fecit filius.
Egomet tabellas detuli, vt vincirer? sine.
NI. Propterea hoc facio, vt suadeas gnato meo
Vt pergræcetur tecum, teruenefice.
E CH. O stulte, stulte, nescis nunc venire te:
Atque in eo ipso adstas lapide, vbi præco prædicat.
NI. Responde, quis me vendit? CH. quem dij diligunt,
Adolescens moritur, dum valet, sentit, sapit.
Hunc si vllus deus amaret, plus annis decem,
Plus iam viginti, mortuum esse oportuit:
Qui terræ odium inambulat, & iam nihil sapit,
Nec sentit. tanti'st, quanti est fungus putidus.
NI. Tun' terræ me odium esse autumas? abducite hunc

Intrò, atque astringite columnam fortiter. A
Nunquam auferes hinc aurum. CH. atqui vltrò iam dabis.
NI. Dabo? CH. atque orabis me quidem vltrò vt auferam,
Cùm illum rescisces criminatorem meum
Quanto in periculo, & quanta in pernicie fiet.
Tum libertatem Chrysalo largibere,
Ego adeò nunquam accipiam. NI. dic scelerum caput,
Dic quo in periculo est meus Mnesilochus filius?
CH. Sequere hac me: faxo iam scies. NI. quò gentium?
CH. Treis vnos passos. NI. vel decem. CL. agedum tu Artamo,
Forem hanc pauxillulum aperi placidè, ne crepa,
Sat est. accede huc tu, viden' conuiuium? B
NI. Video, exaduorsum Pistoclerum & Bacchidem.
CH. Qui sunt in lecto illo altero? NI. Interij miser.
CH. Nouistíne hominem? NI. noui. CH. dic sodes mihi,
Bellán' videtur specie mulier? NI. admodum.
CH. Quid illam, meretricémne censes esse? NI. quippini.
CH. Frustra es. NI. quis igitur obsecro est? CH. inueneris.
Ex me quidem hodie nunquam fies certior.

ILLI.] Chrysalo. ARTAMO,] serui nomen: qui est [illegible]. IMPINGE PVGNVM, SI MVT.] incute pugnum, si vel mu fecerit. sic dixit, impingere fustem. Cœlius libro octauo epist. ad Ciceronem, *Quid si filium meum fustem mihi impingere volet?* LOQVVNTVR LITT.] tralatio. Sic Marcus Tullius libro quarto Academic. princip. *Ego autem cùm Græcas litteras Marcum Catonem in senectute didicisse acceperim: Publij autem Africani historia loquuntur, in legatione illa nobili, quam ante censuram obiit, Panætium vnum omnino comitem fuisse.* Idem libro primo de Legibus, *Verumtamen dum Latina loquentur litteræ, quercus huic loco non deerit.* Idem pro domo sua, *vt annales populi Romani, & monumenta vetustatis loquuntur*, &c. LOQVITATVSNE ES GNATO MEO MALE, &c.] id est, nónne meo filio maledixisti, &c. *Loquitatus*, frequentatiuum, sæpè loquutus. suprà, *Chrysalus mihi vsquequaque loquitur nec rectè, pater.* BELLEROPHONTEM IAM TVVS ME F. F.] prouerbium est apud Græcos, [illegible], id est, Bellerophon contra se fert litteras, de eo, qui ltalia nuntiat, ex quibus perniciem sibi arcessit, & comparat. Bellerophon cùm apud Prœtum, hospitem suum, falsò accusatus esset, à Stenobœa eius vxore, quasi eam ad stuprum pellexisset, atque inuitasset, litteras ab illo iussus est ferre ad Iobatam in perniciem, ac necem suam scriptas, totius rei ignarus, quas cùm ei reddidisset, ab eo quidem necatus non est, sed primùm cum Solymis, deinde cum Chimæra pugnare iussus est, &c. narratur hæc historia ab Homero ἰλιάδος ζ. hoc igitur Chrysalus dicit, se à Mnesilocho Bellerophontem esse factum, quod litteras ab eo acceperit in perniciem suam scriptas ad eius patrem perferendas. DETVLI,] libri aliquot veteres habent, *tetuli*. SINE] minantis verbum. videndus index, si quis plura exempla quæret. PROPTEREA HOC FACIO, &c.] te vinciri iubeo. PERGRAECETVR] totos dies, & totas nocteis potet. assiduè græcetur. suprà, *quódque in lustris comedim, & congræcem, pater pater.* TERVENEFICE,] legendum fortasse est, *triuenefice*, vt suprà in Aulularia, *triuenefica.* NESCIS NVNC VENIRE TE.] nescis nunc te vendi, falli, ac decipi. allegoria est. ATQVE IN EO IPSO ADSTAS LAP. VBI PRAECO PR.] Idem dicit aliis verbis, atque in eo ipso loco es, inquit, in quo fit auctio, & in quo præcones venaleis, & mancipia venalia prædicat. allegoria est, qua significat eum viuum & videntem falli, ac decipi. Marcus Tullius in Pisonem, *Prætérque duos de lapide emtos tribunos plebis.* Iulius Pollux libro tertio capite, [illegible] id est, locus in quo mancipia & res venales venduntur, lapis prater, hoc est, lapis ad mancipia vendenda appositus, &c. Plutarchus in Solone, [illegible], &c. id est, cùm ascendisset in præconis lapidem, in cantu, seu cantans recitauit elegiam, cuius principium est, &c. QVEM DII DILIGVNT.] [illegible]. filius tuus te vendit, homo impius, & θεοῖς ἐχθρός, id est, diis inimicus. hoc sensit seruus. sed vitauit mala nomina, more Romano. ADOLESCENS MORITVR, DVM VALET, &c.] adolescens viuus, videns, & prudens perit. HVNC SI VLLVS DEVS AM.] hunc senem Nicobulum. De Nicobulo domino suo loquitur in tertia persona, ad spectatores versus, simulans se ab eo audiri nolle, cùm tamen id maximè velit. hunc senem, inquit, ante annos decem ante viginti mortuum esse oportuit. præclarè actum esset cum hoc sene, si ante decem, atque adeo ante viginti, annos mortuus esset. QVI TERRAE ODIVM INAM.] terræ odium, quasi terræ onus inambulat. alludere videtur ad illud [illegible] ἄχθος ἀρούρης. Ne cui autem sit mirum, quod per odium terræ, ἄχθος ἀρούρης, à Plauto significari putem: *odium*, apud bonos scriptores, interdum valet idem, quod molestia, tædium, quidquid denique oneri & molestiæ est. TANTI'ST, QVANTI FVNGVS PVTIDVS] fungus putidus nihili est: significat igitur Nicobulum planè nihil sapere. quamuis autem si omnes libri habeant, *fungus putidus*, malim tamen legi *fungus putridus*. AVTVMAS?] dicis? ATQVI VLTRO IAM DABIS.] vltrò, id est, non rogatus, seu non inuitatus, neque admonitus. CRIMINATOREM MEVM] Mnesilochum, qui me apud te criminatus est. QVANTO IN PERICVLO, &c.] cùm resciscet illum criminatorem meum, quanto in periculo, & quanta pernicie fiet, id est, cùm resciscet, quanto in periculo, & quanta in pernicie fiet criminator ille meus. LARGIBERE.] largieris. SCELERVM CAPVT] sceleratissimè, sceleratorum princeps. TREIS VNOS PASSOS.] treis solos passus. FOREM HANC] hoc ostium Bacchidum. forem, dixit in accusandi casu, numero singulari. PLACIDE,] leniter, ἠρέμα. NE CREPA.] ne sonitum ede. aliàs *ne crepet*: subintelligendum foris. INTERII MISER] miserum se clamat, & interisse dicit, quia filium suum videt cum altera Bacchide in altero lecto. NOVISTINE HOMINEM?] agnoscis filium tuum? MERETRICEMNE CENSES ESSE?] putásne fœminam illam, quæ cum filio tuo in altero lecto recumbit, meretricem esse? QVIPPINI.] aduerbium assentiendi & affirmandi, vt certè, sanè, etiam in Aulularia, *Quippini ego intus seruem, ánne qui adeis auferat?* In Menæchmis, *Itáne censes?* MED. *quippini.* FRVSTRA ES] falleris. suprà in Amphitr.

C D E

A Amphytruone, *Hi iam ambo serui & hera frustra sunt duo.* QVIS IGITVR OBS. EST? } quæ igitur obsecro, est? INVENERIS} tu per te inuenies, si voles. vel facito, vt per te inuenias, si possis. inuenito ipse, & aliunde scito. ex me enim numquam scies.

CLEOMACHVS, NICOBVLVS. CHRYSALVS.

MEámne hic Menesilochus Nicobuli filius
Per vim vt retineat mulierem? quæ hæc factio est?
NI. Quis ille est? CH. per tempus hic venit miles mihi.
CL. Non me arbitratur militem, sed mulierem,
Qui me meósque non queam defendere.
B Nam neque Bellona mihi vnquam, neque Mars creduat,
Ni illum exanimalem faxo, si conuenero,
Níue exheredem fecero vitæ suæ.
NI. Chrysale quis ille est, qui minitatur filio?
CH. Vir hic est illius mulieris, qua-cum accubat.
NI. Quid vir? CH. vir, inquam. NI. nupta est illán' obsecro?
CH. Scies haud multo póst. NI. oppidò interij miser.
CH. Quid? nunc scelestus tibi videtur Chrysalus?
Age nunc, vincito me auscultato filio.
Dixín' tibi illum inuenturum te, qualis sit?
NI. Quid nunc ego faciam? CH. iube, sis, me exsolui citó.
C Nam nisi exsoluor, iam manifestò hominem opprimet.
CL. Nihil est lucri, quod me hodie facere mauelim,
Quàm illum cubantem cum illa opprimere, ambo vt necem.
CH. Audin' quæ loquitur? quin tu me exsolui iubes?
NI. Exsoluite istum. perij, pertimui miser.
CL. Tum illam, quæ corpus publicat vulgò suum,
Faxo, se haud dicat nactam, quem derideat.
CH. Pascisci cum illo paulula pecunia
Potes. NI. pacíscere ergo obsecro, quod tibi lubet,
Dum ne manifestò hominem opprimat, néue enicet.
CL. Nunc nisi ducenti Philippi redduntur mihi,
D Iam illorum ego animam amborum exsorbebo oppidó.
NI. Hem illoc pacíscere, si potes. perge obsecro,
Pacíscere quid vis. CH. ibo & faciam sedulò.
Quid clamas? CL. vbi herus tuus est? CH. nusquam, nescio.
Vis tibi ducentos nummos iam promittier,
Vt ne clamorem hîc facias, neu conuicium?
CL. Nihil est, quod malim. CH. atque vt tibi mala multa ingeram?
CL. Tuo arbitratu. NI. vt subblanditur carnifex.
CH. Pater hîc Mnesilochi est: sequere, is promittet tibi.
Tu aurum rogato, cæterùm verbum sat est.
E NI. Quid fit? CH. ducentis Philippis rem pepigi. NI. vah salus
Mea seruauisti me. quàm mox dico, dabo?
CH. Roga hunc tu, tu promitte huic. NI. promitto, roga.
CL. Ducentos nummos aureos Philippos probos
Dabin? CH. dabuntur, inque, responde. NI. dabo.
CH. Quid nunc impure, numquid debetur tibi?
Quid illi molestu's? quid illum morte territas?
Et ego te & ille mactamus infortunio.
Si tibi est machæra, & nobis veruina est domi,

Qua quidem te faciam, si tu me irritaueris, A
Confossiorem soricina nænia.
Iam dudum hercle equidem sentio, suspicio
Quæ te solicitet, eum esse cum illa muliere.
CL. Immò est quoque. CH. ita me Iuppiter, Iuno, Ceres.
Minerua, Latona, Spes, Opes, Virtus, Venus,
Castor, Polluces, Mars, Mercurius, Hercules,
Sumanus, Sol, Saturnus, diique omnes ament.
Vt ille cum illa neque cubat, neque ambulat,
Neque osculatur, neque illud quod dici solet.
NI. Vt iurat? seruat me ille suis periuriis.
CL. Vbi nunc Mnesilochus ergo? CH. rus misit pater. B
Illa autem in arcem abiuit, ædem visere
Mineruæ. nunc aperta est. i vise. éstne ibi?
CL. Abeo ad forum igitur. CH. vel hercle in malam crucem.
CL. Hodie exigam aurum hoc? CH. exige, ac suspende te,
Ne supplicare censeas, homo nihili.
Ille est amotus. sine me per te here, obsecro
Deos immortalis, ire huc intrò ad filium.
NI. Quid eò introibis? CH. vt eum dictis plurimis
Castigem, cùm hæc sit facta ad hunc faciat modum.
NI. Immò oro vt facias Chrysale, & ted obsecro.
Caue parsis in eum dicere. CH. etiam me mones? C
Satin' est, si plura ex me audiet hodie mala.
Quàm audit vnquam Clinia ex Demetrio?
NI. Lippi illic oculi seruus est simillimus,
Si non est, nolis esse, neque desideres;
Si est, abstinere, quin attingas, non queas.
Nam ni illic hodie fortuna hic foret,
Miles Mnesilochum cum vxore opprimeret sua,
Atque obtruncaret mœchum manifestarium.
Nunc quasi ducentis Philippis emi filium,
Quos dare promisi militi: quos non dabo D
Temerè: & iam priusquam filium conuenero,
Nunquam ædepol quiquam temerè credam Chrysalò.
Verùm libet etiam mihi has perlegere denuò,
AEquum est tabellis consignatis credere.

MEAMNE VT HIC MNESILOCHVS] egóne patiar, vt hic Mnesilochus, &c. meam mulierem, id est concubinam, seu vxorem, me inuito, retineat? QVAE HAEC FACTIO EST?] quæ hæc immoderata & intoleranda potentia est? PER TEMPVS HIC, &c.] opportunè hic venit miles mihi. Hæc loquitur Chrysalus summissa voce. SED MVLIEREM.] sed ignauum aliquem hominem prouerbium, muliere ignauior. ex quo illa, *O verè phrygiæ, (neque enim Phryges)* &c. & Ἀχαιΐδες, οὐκ ἔτ' Ἀχαιοί, & Εἶσι κακὰ γυναῖκες, & Græci ignauum, & timidum in bello γυναικίαν appellant. Sic idem Plautus in Milite glor. *Non hercle hice homines me marem, sed fœminam Vicini rentur esse serui militis.* CREDVAT] credat. NI ILLVM EXANIMALEM FAXO,] ni illum exanimaro: exanimem fecero. NIVE EXHEREDEM FECERO VITAE S.] ni exheredem fecero vitæ suæ, id est, nisi eum vita priuaro. heres, teste Festo, pro domino ponebatur. exheredem facere igitur, est iure domini, seu vt ita dicam, dominio spoliare. ACCVBAT.] filius tuus. NVPTA'ST ILLAN'? OBSECRO.] illáne, obsecro, nupta est? AGE NVNC, VINCITO ME, AVSC.] concessio ironica. DIXIN' TIBI ILLVM INVENTVRVM TE, QVIS.?] dixíne tibi, te inuenturum, qualis tuus filius sit? IVBE, SIS, ME EXSOL. C.] iube, si vis, me citò exsolui. MANIF. HOM. OPPR.] deprehendet in ipso furto, id est, in adulterio. AMBO VT NECEM.] vt ambos necem, quod licet mulieris patri, iure ciuili, tali casu, qualis hic à milite optatur. Licet inquam, vtrumque, hoc est, adulterum, & filiam in adulterio deprehensos, interficere. alteri parcere, altero necato non licet. viro non idem licet, sed adulterum domi suæ deprehensum occidere licet, non tamen quemlibet, vt virum aliquem honoratum: sed turpem & infamem. QVIN TV ME EXSOL. IVBES?] quamobrem tu non me exsolui iubes? TVM ILLAM, QVAE COR. PVBLICAT, &c.] vulgò publicat, id est, vulgat. tum faxo, inquit, id est, fecero, vt illa, quæ corpus suum omnibus de populo prostituit & vulgat, non dicat se natam esse, virum ignauum, contemtum & ludibrio dignum. deridemus ignauos, lentos, & qui iniuriam acceptam referre non possunt, aut nō curant. sic suprà eadem fabula, *Ego faxo haud dicet nactam. quem derideat.* ENICET.] enecet. EXSORBEBO OPP.] exsorbebo, vt Charybdis aliqua. tralatio est. sic autem habent libri nostri veteres: & ita edidit Camer. Nam vulgati habent *exorbabo*, mendosé. DVCENTOS NVMMOS] aureos Philippeos, seu Philippos, vt suprà non longé. ATQVE VT TIBI MALA M. ING.] & eadem opera, vt multa maledicta in te congeram? Sic Terent. in Andr. *ingeram mala multa.* TVO ARBITRATV.] vt iubet, B

bet

A bet. VT SVBBLANDITVR CARN.] quo pacto blandè militem appellat Chrysalus: ironia est. nam non blanditur militi Chrysalus. TV AVRVM ROGATO.] tu stipulator. CETERVM] alioqui, ceteroqui, cetera. PEPIGI.] firmaui, transegi, pactus sum. VAH, SALVS MEA, &c.] hic mirè iterum suis dolis Nicobulum capit Chrysalus, quibus ille inductus ac delinitus, eum salutem suam appellat, à quo pecunia magna emungitur, & turpissimè ludificatur. QVAM MOX DICO, DABO?] significat se primo quoque tempore promittere cupere, & sibi molestum esse, diutius exspectare, aut morari. quin iamiam, inquit, operam das, vt promittam? DVCENTOS NVMMOS AVREOS PHILIP. DABIN'?] stipulationis formula, quæ constabat ex interrogatione, & responsione. DABVNTVR, INQVE, RESP.] inque, responde, *ἀσυνδέτως* posita, pro inque, & responde, dabuntur. inque, in imperatiuo, id est, d.c. NVMQVID DEBETVR TIBI?] proinde quasi dicat, nihil tibi debetur, aut si quid debetur, ex stipulatu debetur. qua obligatione tibi optimè cautum est: & ea fretus, nummos tuo arbitratu, & cùm primùm voles, auferes. MOLESTVS'] molestus es? MACTAMVS INFORTVNIO.] augemus infortunio. quid sit mactare infortunio, suprà diximus in Amphitruone ibi, *sacrifico ego tibi.* AM. Quid? MER. *quia enim te macto infortunio.* SI TIBI EST MACHAERA, ET NOBIS VERVINA, &c.] veruina, inquit Fulgentius, iaculi genus longum, quod aliqui verutum nominant. deinde hunc locum profert. sententia igitur hæc est, si tibi gladius est, quo nos cædas, nobis quoque est verutum, quo te confodiamus. QVA QVIDEM TE FACIAM, SI ME IRR. CONFOSS. SORIC. NAEN.] qua quidem veruina te reddam confossiorem, &c. quid sit nænia soricina, immò verò quid sit hoc totum, confossiorem te faciam soricina nænia, quæritur à doctis. putabam olim satis
B planè à Donato esse explicatum in Eunucho ad illum locum, *Ego meo indicio miser, quasi sorex, perij*: ad quem notat ille, proprium soricum est, vel stridere clarius, quàm mures, vel strepere magis, cùm obrodunt friuola: ad quam vocem multi se intendentes, quamuis per tenebras noctis transfigunt eos. Plautus, *Confossiorem te faciam soricina nænia.* Hactenus Donatus. Sed hæc explicatio, quantumuis Donati sit licet, nunc à me non probatur, & tum primùm desiit probari, cùm illa legi apud Arnobium lib. 7. aduersus Genteis, *Quæ sunt nomina, & farciminum genera, hircino alia sanguine communitis, alia inculcata pulmonibus. Quid tucetu? quid nænia? quid offa? non vulgi, sed quibus est nomen, appellatio que penita: ex quibus quod primò est, in exiguas aruina est miculas, & alia minutim insecta de more: quod in secundo situm est, intestinus est porrectio*, seu vt legendum esse putat Petr. Daniel Aurelianensis, *profectio, per quam proinuses editur, succu perexsiccata vitalibus*, &c. illa, inquam, cùm apud Arnobium legissem, & diligenter attendissem, cœpit mihi continuò Donati explicatio displicere, & in mentem venire ex verbis Arnobij, per soricinam næniam significari intestinum soricis porrectum, & confossum, vel vt mauult Petr. Daniel, intestinum ita frustillatim, & minutim concisum, vt speciem præbeat minutissimarum micularum, ab iis rebus, quas mures, aut sorices prærosferunt, defluentium, vt sit hæc sententia, ac decidentium: ego te ita comminutum reddam, vt ex tuo corpore nænia facta videatur, nænia autem, id est, edulij genus in minutissimas parteis profecti & concisi. Denique significat fortassis hoc idem Plautus, quod alia loquendi figura expressit in Mil. glor. *fartum ex te faciam.* Sic enim ibi Miles loquitur, *Nam ego hanc machæram mihi consolari volo, Ne lamentetur, neue animum despondeat, Quia se iampridem feriatam gestitem, Quæ misera gestit fartum facere ex hostibus.* Eadem etiam sententia est alio loquendi
C genere, alioque tropo expressa suprà in Curc. *Iam ego te faciam vt hic formicæ frustillatim differant.* Non me præterit, Turneb. lib. Aduers. 24. cap. 11. scriptum reliquisse, soricinam næniam esse cantionem celebrem de confosso sorice, qui dum quippiam rodit, & stridorem mittit, plerumque suo indicio perit, & confoditur. Neque rursus negabo, me olim quibusdam amicis meis, huius loci explicationem ex me quærentibus, respondisse, mihi videri ex verbis Donati, significari hoc loco per soricinam næniam, stridorem, & vocem soricum: confossam autem næniam à Plauto dici, quia stridor ille soricis causa sit, cur sorex facilè vel in tenebris confodi possit. sed mihi nunc magis probatur postrema explicatio, ad quam excogitandam mihi aditum patefecit Arnobius, adiumento fuit Petr. Daniel Aurelianensis, iuuenis ingeniosus atque eruditus. Non placet mihi tamen Petr. Danielis sententia, existimantis, idem valere, confossiorem te faciam soricina nænia, quod, te concidam in frustilla minutissima. (nam confodere, longè aliud est, quàm concidere aut comminuere.) sed placet mihi potiùs sic explicare, vt verba sonant, te magis confossum reddam, quàm intestinum soricinum, cùm sorex in muscipula deprehensus certa machinatione confoditur. OPES,] Ops, Rhea. POLLVCES,] pollux, &c. Varro lib. 4. De ling. Lat. *Castoris nomen Græcum, & Pollucis à Græcis, in Latinis litteris nomen, quo est, inscribitur, vt Πολυδεύκης Pollucis, non vt nunc, Pollux.* SVMANVS] Pluto. de Sumano satis multa diximus suprà in Curcul. ibi, *Liberius illius, quem omnes Sumanum vocant.* NEQVE ILLVD, QVOD DICI SOLET] neque subigit. verbum turpe tacuit. IN ARCEM ABIVIT AEDEM VISERE MIN.] ædes Mineruæ Athenis erat in Arce, hoc est, in ἀκροπόλει. hæc fabula autem, vt palliata, quasi Athenis recitatur & agitur. NVNC APERTA'ST.] subintell. foris. NE SVPPLICO CENSEAS, &c.] ne tu,
D homo contemtus, & nullius pretij, me tibi supplicare putes. ILLE EST AMOTVS.] illo est amandatus, seu potius remotus & summotus. malim legi, emotus. SINE ME PER TE, HERE, OBS. &c.] sermo implicatus: cuius hic ordo est, here, te per deos omneis imortaleis obsecro, sine me huc intrò ire ad filium. ET TE OBSECRO] & te obsecro. CAVE PARSIS IN EVM D.] ne parce in eum dicere, quæ pepercens, &c. SATIN EST, SI PLVRA EX ME AVD. H. M. QVAM AVDIVIT VMQ. &c.] satisne est tibi, si plura mala in filium suam ingeram, quàm Demetrius in Cliniam filium ingerere solebat? Puto hoc referendum esse ad aliquam aliam Plauti comœdiam, in qua Demetrius aliquis pater inducitur acriter Cliniam filium suum obiurgans, & multis maledictis insequens, vel quod mauult Simeo Bosius ad aliam aliquam poetæ veteris alicuius, nobis ignoti, aut certè non nominari tragœdiam. LIPPI ILLIC OCVLI SERVVS EST SIM.] seruus ille, (Chrysalus) inquit, lippi oculi simillimus est, quia, quemadmodum, cùm lippus oculus, non est, seu cùm abest, & prorsus extinctus est, nemo est, qui eum desideret, & facilè quis eo caret: cùm adest, nemo est, qui possit sibi temperare, quin eum assiduè manu tangat, & tractet: ita, si Chrysalum seruum nō haberem, non magnopere desiderarem: cùm habeo, non mihi videor eo facilè carere posse: cogorque eius opera in rebus meis vti, eum denique in consilium adhibere in rebus meis dubiis, turbidis & necessariis. NOLIS ESSE, NEQVE DESIDERES: &c.] nolit quis talem oculum sibi esse, & facilè eo carere possit, &c. secunda persona, pro tertia infinita. MANIFESTARIVM,] manifestò deprehensum, suprà in Aulul. *Capio fustem: obtrunco gallum, furem manifestarium.* EMI FIL.] redemi filium. CONSIGNATIS] obsignatis.

E

CHRYSALVS, NICOBVLVS.

ATRIDAE duo fratres cluent fecisse facinus maximum:
Cùm Priami patriam Pergamum, diuina mœnitum manu,
Armis, equis, exercitu atque eximiis bellatoribus,
Millenûm numero nauium, decumo anno post subegerunt.
Non Pelides tormento fuit, præut ego herum expugnabo meum.

Sine classe, sinéque exercitu, & tanto numero militum, A
Cæpi, expugnaui amanti herili filio aurum ab suo patre.
Nunc priusquam huc senex venit, libet lamentari dum exeat:
O Troia, ô patria, ô Pergamum, ô Priame, periisti senex,
Qui miserè malè multabere quadringentis Philippis aureis.
Nam ego has tabellas obsignatas, consignatas, quas fero,
Non sunt tabellæ, sed equus quem misere Achiui ligneum.
Epius est Pistoclerus, ab eo hæc sumta. Mnesilochus Sinon est,
Relictus ille non in busto Achilli, sed in lecto accubat,
Bacchidem habet secum: ille olim habuit ignem, quoi signum daret,
Hunc ipsum exurit. ego sum Vlysses, cuius consilio hæc geruntur,
Tum quæ hîc sunt scriptæ litteræ, hoc in equo insunt milites. B
Armati atque animati probé. ita res successit, meliúsque adhuc,
Atque hic equus non in arcem, verùm in arcam, faciet impetum,
Exscidium, exitium, exlecebra fiet hic equus hodie auro senis.
Nostro seni huic stolido, ei profectò nomen facio ego Ilio.
Miles Menelau'st, ego Agamemnon, idem Vlysses Laërtius.
Mnesilochus est Alexander, qui erit exitium rei patriæ suæ,
Is Helenam abduxit, cui caussa nunc facio obsidium Ilio.
Nam illic eidem audiui Vlyssem, vt ego sum, fuisse & audacem, & malum.
In dolis ego deprensus sum. ille mendicans pœnè inuentus interiit,
Dum ibi exquirit fata illorum. assimiliter mihi hodie obtigit.
Vinctus sum, sed dolis me exemi. item se ille seruauit dolis, C
Ilio tria fuisse audiui fata, quæ illi forent exitio:
Signum ex arce si periisset, alterum etiam ex Troili mors,
Tertium cùm portæ Scææ limen superum scinderetur.
Paria item tria eis tribus sunt fata nostra, huic Ilio.
Nam dudum primò vt dixeram nostro seni mendacium
Et de hospite, & de auro, & de lembo, ibi signum ex arce iam abstuli.
Iam duo restabant fata tum, nec magis id ceperam oppidum.
Post vbi tabellas ad senem detuli, ibi occidi Troilum.
Cùm censuit Mnesilochum cum vxore esse dudum militis,
Ibi vix me exsolui. atque id periculum assimilo, Vlyssem vt prædicant,
Cognitum ab Helena esse, proditúmque Hecubæ. sed vt olim ille se D
Blanditiis exemit, & persuasit se vt amitteret,
Item ego dolis me illo expuli periculo, & decepi senem.
Postea cum magnifico milite, vrbeis verbis qui inermus capit,
Conflixi, atque hominem repuli: dein pugnam conserui seni.
Ego eum adeò vno mendacio deuici, vno ictu extemplò
Cæpi spolia. is nunc ducentos nummos Philippos militi
Quos dare se promisit, dabit.
Nunc alteris etiam ducentis vsus est, qui dispensentur
Ilio capto, vti sit mulsum, qui triumphent milites.
Sed Priamus hic multò illi præstat, non quinquaginta modò,
Quadringentos filios habet. atque equidem omneis lectos sine probo: E
Eos ego hodie omneis contruncabo duobus solis ictibus.
Nunc Priamo nostro si est quis emtor, coemtionalem senem
Vendam ego, venalem quem habeo, extemplò vbi oppidum expugnauero.
Sed Priamum adstātem eccum ante portam video. adhibo atque alloquar.
NI. Cuiánam vox propè me sonat? CH. ô Nicobule. NI. quid fit? quid
Quòd te misi, ec quid egisti? CH. rogas? congredere. NI. congredior.
CH. Optimus sum orator. ad lacrumas coegi hominem castigando,
Maléque dictis, quæ quidem quiui cōminisci. NI. quid ait. CH. verbum

Nullum

A Nullum fecit.lacrumans tacitus auscultabat,quæ ego loquebar.
Tacitus conscripsit tabellas:obsignatas mihi has dedit,
Tibi me iussit dare.sed metuo,ne idem cantent quod priores.
Nosce signum.éstne eius? NI. noui.libet perlegere has. CH. perlege.
Nunc superum limen scinditur:nunc adest exitium Ilio.
Turbat equus lepidè ligneus. NI. Chrysale ades,dum ego hæc pellego.

CH. Quid tibi me adesse opus est? NI. volo vt quod iubeo facias.
Vt scias quæ hîc scripta sient. CH. nihil moror,neque scire volo.

NI. Tamen ades. CH. quid opus est? NI. taceas:quod iubeo id facias. CH. adero.

NI. Euge litteras minutas. CH. qui quidem videat parum,
B Verùm qui satis videat,grandes satis sunt. NI. animum aduorte igitur.

CH. Nolo,inquam. NI. at volo,inquam. CH. quid opus est? NI. at enim id quod iubeo,facias.

CH. Iustum est,tibi enim seruus tuo arbitratu seruiat.

NI. Hoc age sis iam nunc. CH. vbi lubet recita,aurium operam tibi dico.

NI. Ceræ quidem haud parsit,neque stilo.sed quicquid est,perlegere certũ est.
Pater ducentos Philippos,quæso,Chrysalo
Da,si esse saluum vis me,aut vitalem tibi.

CH. Malum quidem hercle magnum,tibi dico. NI. quid est?

CH. Non prius salutem scripsit? NI. nusquam sentio.

CH. Non dabis,si sapies.verùm si das maxumè,
C Næ ille alium gerulum quærat,si sapiet,sibi.
Nam ego non laturus sum,si iubeas maxumè.
Sat si suspectus sum,cum careo noxia.

NI. Ausculta porrò,dum hoc,quod scriptum est,pellego.

CH. Inde à principio iam impudens epistola est.

NI. Pudet prodire me ad te in conspectum,pater,
Tantum flagitium te scire,audiui meum,
Quòd cum peregrini cubui vxore militis.

NI. Pol haud derides.nam ducentis aureis
Philippis redemi vitam ex flagitio tuam.

CH. Nihil est illorum,quin ego illi dixerim.

D NI. Stultè fecisse fateor.sed quæso pater,
Ne me in stultitia,si deliqui,deseras.
Ego animo cupido,atque oculis indomitis fui:
Persuasum est facere,cuius nunc me facti pudet.
Prius te cauisse ergo,quàm pudere,æquum fuit.

CH. Eadem istæc verba dudum illi dixi omnia.

NI. Quæso vt sat habeas id pater,quòd Chrysalus
Obiurgauit me plurimis verbis malis,
Et me meliorem fecit præceptis suis,
Vt te eij habere gratiam,æquum sit,bonam.

CH. Estne istuc istic scriptum? NI. hem specta,tum scies.

E CH. Vt qui deliquit,supplex est vltrò omnibus!

NI. Nunc si me fas est obsecrare abs te, pater,
Da mihi ducentos nummos Philippos,te obsecro.

CH. Ne vnum quidem hercle,si sapis. NI. sine,pellegam:
Ego iusiurandum verbis conceptis dedi,
Daturum id me hodie mulieri,ante vesperum,
Priusquam à me abiret:nunc pater,ne peierem,
Cura:atque abduce me hinc ab hac quantum potest,
Quam propter tantum damni feci & flagitij.

Caue tibi ducenti nummi diuidiæ fuant. A
Sexcenta tanta reddam,si viuo,tibi.
Vale,atque hæc cura.quid nunc censes Chrysale?
CH. Nihil ego tibi consilij hodie quicquam dabo:
Neque ego haud committam,vt,si quid peccatum fiet,
Fecisse dicas de mea sententia.
Verùm,vt ego opinor,si ego in isto siem loco,
Dem potius aurum,quàm illum corrumpi sinam.
Duæ conditiones sunt:vtrum tu accipias,vide:
Vel vt aurum perdas,vel vt amator peieret.
Ego neque te iubeo,neque veto,neque suadeo.
NI. Miseret me illius. CH. Tuus est,non mirum facis. B
Si plus perdundum sit,perisse suauius est,
Quàm illud flagitium vulgò dispalescere.
NI. Næ ille ædepol Ephesi multo mauellem foras,
Dum saluus esset;quàm reuenisset domum.
Quid ego,istic quod perdundum'st, properem perdere?
Binos ducentos Philippos iam intus efferam:
Et militi quos dudum promisi miser,
Et istos.mane istic,iam exeo ad te Chrysale.
CH. Fit vasta Troia,scindunt proceres Pergamum.
Sciui ego iamdudum fore me exitium Pergamo.
Edepol qui me esse dicat cruciatu malo C
Dignum,næ ego cum illo pignus haud ausim dare,
Tantas turbellas facio.sed crepuit foris,
Effertur præda ex Troia,taceam nunc iam.
NI. Cape hoc aurum Chrysale.i,fer filio.
Ego ad forum autem hinc ibo,vt soluam militem.
CH. Non equidem accipiam.proin tu quæras qui ferat.
Nolo ego mihi credi. NI. cape verò,odiosè facis.
CH. Non equidem capiam. NI. at quæso. CH. dico,vt res se habet.
NI. Morare. CH. nolo,inquam,aurum concredi mihi.
Vel da aliquem,qui me seruet. NI. ohe odiosè facis.
CH. Cedo,si necesse est. NI. cura hoc,iam ego reuenero. D
CH. Curatum est esse te senem miserrimum.
Hoc est incepta efficere pulcrè,veluti nunc mihi
Euenit,vt ouans præda onustus incederem.
Salute nostra,atque vrbe capta per dolum,
Domum reduco integrum omnem hinc exercitum.
Sed spectatores vos nunc ne miremini,
Quod non triumpho.peruulgatum est,nihil moror.
Veruntamen accipientur mulso milites.
Nunc hanc prædam omnem iam ad quæstorem deferam.

ATRIDAE DVO FR.] Agamemnon & Menelaüs Atrei filij. CLVENT FECISSE, &c.] dicuntur fecisse facinus maximum.cluent,memorantur,audiunt,[illegible],nominantur.de hoc verbo plura in Comment.Lucretian. PERGAMVM,] Troiam,Ilium. DIVINA MOENITVM MANV] Troiam Neptuni, & Apollinis manu munitam, & muro cinctam ac sæptam:vt canit Pindarus *[illegible]*. Et ita Eurypides in Oreste,qui Pergama,Apollinea vocat. Et Horatius Od. 3.lib.3. *Ter si resurgat murus aheneus Auctore*, al. *ductore Phœbo*, &c. Sed Homerus vult Neptunum solum operas suas Laomedonti locasse ad muros Troianos exstruendos. Sic Neptunus, [illegible] &c. hac de re plura scripsimus ad Odam 3.lib.3.ibi, *Ex quo destitit deos Mercede pacta Laomedon*.&c. Iam mœnitum,positum,pro munitum, vt apud Lucretium, mœnera, pro munera, apud Marcum Tullium de Legibus,cœra,pro cura,cæsus pro vsus,&c.infrà in Trinummo, *Immane est facinus*,&c.id est,immune. MILLENVM NVMERO NAVIVM,&c.] aliquantò plureis naueis fuisse narrat Homer. Sed Plautus hunc numerum sumsit,vt plenum & integrum,neque nimiùm subtiliter,aut exiliter rationem subduxit, sed [illegible] rem definiuit. NON PELIDES TORMENTO FVIT, PRAEVT,&c.] sententia aperta est,sed verba sunt obscura. Hoc enim significat.Non æquè Achilles tormento fuit mœnibus Troiæ euertendis,vt ego herum expugnabo meum. vel sic; Achilles non fuit tormento Priami patriæ, præut ego herum expugnabo meum.sed primum falsum est,Achillem Troiæ mœnia euertisse,& Troiam expugnasse: ex quo falsum eum fuisse tormento mœnibus Troianis. Deinde videtur desiderari datiuus, E

vtiq;

A vt ita legatur, Non Pelides ei tormento fuit,&c. id est, non Pelides Pergamo, seu Troiæ fuit pro tormento, seu loco
tormenti,præut ego herum meum expugnabo. Cùm in hoc loco aliquandiu hæsissem: & apud Festum legissem, *Termentum pro eo, quod nunc dicitur detrimentum*, vtitur Plautus in Bacchid, neque hac comœdia tota, quæ tamen videtur integra diligenter, & attentè perlecta, vsquam hanc vocem, ac ne eius vestigium quidem aut tenue simulacrum reperissem, præterquam in hoc loco, & in voce *tormento*, quæ si mutetur o, primæ syllabæ in e, fiet termento: venit mihi continuò in mentem, Festum hîc legisse *termento*, & id, quod notat, ad hunc locum pertinere. quod cùm in meo libro memoriæ in posterum mihi refricandæ causa adscripsissem, cognoui, Cælium Secundum Curionem antea hoc idem animaduertisse, & Guill. Cauterum nuper hoc idem in Nouar. lection. lib 3. cap. 8. retulisse. Quare quia illi anteuerterunt, & occuparunt id, quod fueram, vt à me excogitatum & inuentum, mihi adscripturus, id nos illis reddamus suum. Nunc ad huius loci explicationem redeamus. Si igitur Festo credimus, hîc esse legendum *termento*, quod Cauterus asseuerat, & quod est fidentis, se ausurum deierare adscribit: sic poterit hic locus explicari, Nō Pelides detrimento fuit Pergamo, præut ego herum meum auro emungam, &c. vel sic, Non Achilles plus detrimenti Troianis attulit, ex quo factum est, vt Troia facilè capi posset, præut ego ab hero maiore aurum meis dolis & fallaciis auferam. siquis tamen lectionē vulgatam tueri volet, & putabit Festum lapsum esse, quod non est ei nouum, vt nec aliis veteribus Grammaticis, dicamus sic explicari posse, Non Achilles suis fortibus factis & præclaris facinoribus, quibus Troianos tanquam tormentum quoddam verberauit atque oppugnauit, ita ad Troiam capiendam adiuuit, vt ego, &c. vel sic, Non Achilles ita Troianos
B cædibus & cladibus illatis fregit, quibus Troia facilè à Neoptolemo, & cæteris Græcis capi potuit, vt ego, &c. Ego Festum sequor, & Cœlio Secundo, Gulielmóque Cautero assentior, præsertim cùm eadem ferè sententia ex his duabus scripturis exprimatur. Omnino videtur, quod suprà ostendi, addendum *ei*, & ita legendum, *Non pelides ei termento fuit*, &c. ET TANTO NVMERO MIL.} & sine tanto numero militum, &c. O TROIA, ô PATRIA, &c.} talia sunt illa ex Ennij Hecuba, *O Pater, ô Patria, ô Priami domus.* Et illa Virgiliana lib. 2. *O Patria ô diuûm domus Ilium, & inclita bello Gloria Dardanidûm*, &c. Et fortasse hæc Plautina ex aliqua Latina antiqua tragœdia sumta sunt. NAM EGO HAS TABELLAS OBSIGNAT. CONSIGN. &c.} ordo & sententia est: nam hæ tabellæ, quas tabellas ego obsignatas & consignatas fero, non sunt tabellæ, sed equus ligneus, quē, &c. has tabellas, quas, &c. more suo dixit, quo antecedens & relatiuum in eodem casu ponere consueuit. SED EQVVS, QVEM MIS.} sed equus ligneus, quem Achiui misere. equum ligneum *ἵππον δούρειον*, seu *δουράτεον* appellant Græci, quin & Latini interdum Græco nomine vtuntur, vt Lucret. lib. 1. *Nec clam durateus Troiūm Pergama partu Inflammasset equus*, &c. equum Mineruæ appellat Horatius Oda 6. lib. 4. Virgil lib. 2. *Instar montis equum diuina Palladis arte, Aedificant*, &c. De hoc equo plura ad Odam illam vj. lib. 4. in Cōmentat. Horat. Legēdus de eodem & Qu. Calaber lib. 12. & Homerus Ὀδυσ. δ. & θ. EPEVS EST PISTOCLERVS} Pistoclerus est Epeus, seu Epius, hoc est, opifex, seu faber equi. Festus, Epeus, nomen fabri, qui equum durateum fecit. Varro lib. 6. De lingua Latina, Plautus, Epeum fumificum coquum, ab Epeo illo, qui dicitur ad Troiam fecisse equum Troianum Argiuis, & aptè cibum curasse, ideò ait Epeum fumificum, qui legioni nostræ habet coctum cibum. Commemorat eundem
C Euripides in Troadibus: cuius versus eò libentiùs referam, quòd equi durij aliam in eis rationē affert quàm ceteri ferè omnes. sic igitur ille, *ὁ δὲ παρνάσιος Φωκεὺς Ἐπειὸς μηχαναῖσι Παλλάδος, ἐγκύμον' ἵππον τευχέων ξυναρμόσας, πύργων ἔπεμψεν ἐντὸς ὀλέθριον βάρος. ὅθεν πρὸς ἀνδρῶν ὑστέρων κεκλήσεται δούρειος ἵππος, κρυπτὸν ἀμπισχὼν δόρυ.* id est, Parnasius enim Phocēsis Epeus arte Palladis equum armis grauidum aptè fabricatus, intra mœnia Troiana misit, perniciosum pondus. Ex quo à posteris equus Durius appellabitur, hastilia & iacula condita continens. SINON EST,} hic simulauerat se à Græcis esse relictum, & in Achillis busto deliterat. De quo Eustathius apud Homerum Ὀδυσ. θ. & Virgil. lib. 2. Æneidos, & Qu. Calaber lib. 12. & 13. NON IN BVSTO ACHILLI, &c.} non in monumento Achillis, vt Sinon, &c. bustum dictum à cōburendo, quòd in eo comburebantur mortui. Virgilius aliter lib. 2. *Eripui, fateor, leto me, & vincula rupi, Limosóq; lacu per noctem obscurus in vulua Delitui, dum vela darent*, &c. ILLE OLIM HABVIT IGNEM, &c.} ille olim habuit ignem, quo signum daret. Sinon, inquit, habuit ignē, quo sublato, Græcis signum daret. hac de re sic Qu. Calaber lib. 13. non lōgè à princip. *Δὴ τότ' ἄρ' αἰθαλόεσσαν Σίνων ἀνὰ πυρσὸν ἄειρε Δεικνὺς Ἀργείοισι πυρὸς σέλας*, id est, tunc igitur Sinon fuliginosam facem sustulit, ostendens Argiuis ignis lumen. HVNC IPSVM EXVRET.} ignis, hoc est, Bacchis, hunc ipsum Mnesilochum exuret, al. *Nunc ipsum exuret*: fortasse non malè, vt nunc & olim inter se opponantur. Ego tamen nihil muto. quòd siquid sit mutandum, malim legi hîc, *ipsum exurit*, &c. hoc est, hic ignis, videlicet Bacchis, &c. vel, vt Camerarius mauult, *Hæc ipsum exurit.* hæc Bacchis, scilicet. EGO SVM VLYSSES, CVIVS CONSILIO HAEC GERVNTVR} Ex Homeri Ὀδυσ. lib. 4. & 8. & Qu. Calabri lib. 12. licet intelligere cōmentum illud Græcorum. de quo dureo, armatis principibus,
D referto, & quidquid ad id negotij pertinebat, consilio Vlyssis administratum, ac gestum fuisse. Cum Vlysse igitur se Chrysalus comparat. & proximo versu litteras, quæ sunt in tabellis scriptæ, dicit esse milites armatos in equo inclusos. Nam suprà tabellas dixit esse equum dureum. ANIMATI PROBE} bono animo præditi. MELIVSQ. ADVC.} & vsque ad hoc tempus res mihi, seu nobis melius successit, quàm Græcis. Camerarius legit *meliusculè adhuc*. quod magis probo. NON IN ARCEM, VERVM IN ARCAM FACIET IMPETVM.} atque hic equus, inquit, non in arcem impetum faciet, vt equus Troianus, sed in arcā heri mei maioris Nicobuli: per equum autem militibus grauidum, significat, vt diximus, tabellas, & litteras in eis scriptas. arcem, arcam, paronomasia. EXSCIDIVM} exscidium dictum ab exscindendo, non, vt vulgus putat, ab excindendo. EXLECEBRA} exlecebra, id est, vis quædam eliciēdi. Festus, elecebras, tradit esse dictas argentarias meretrices, ab eliciendo argento. NOMEN FACIO.} nomen indo, seu impono. MILES, MENELAVS EST,} nam vt Menelaüs Helenam, quam rapuerat Alexander Paris, repetebat: ita hic miles Cleomachus Bacchidem suam repetit. LAERTIVS.} Laërtius filius. MNESILOCHVS EST ALEX.} Mnesilochus est Paris, quia vt Paris fuit exitio Troiæ, patriæ suæ: ita Mnesilochus erit exitio rei patriæ. IS HELENAM ABDVXIT, &c.} Mnesilochus Bacchidem rapuit seu abduxit. CVI CAVSA.} id est, cuius causa, &c. vel legendum *cuii causa*, vt placet Simeoni Bosio. *cuii* autem, id est, cuius. ex quo cuicuimodi, pro, cuiuscuiusmodi. malim tamen legi, *quoi*, pro quoius. ILLEC IBIDEM,} id est, illic ibidem. IN DOLIS EGO DEPRENSVS SVM} confert se cum Vlysse, & ostendit quot & quibus
E rebus sit ei similis. ILLE MENDICANS PENE INVENTVS INTERIIT, DVM IBI EXQVIRIT, &c.} hæc narrantur ab Homero Ὀδυσ. δ. sub persona Helenæ ibi, *Ἀλλ' οἷον τόδ' ἔρεξε, καὶ ἔτλη καρτερὸς ἀνὴρ, Δήμῳ ἔνι Τρώων. ὅθι πάσχετε πήματ' Ἀχαιοί. Αὐτόν μιν πληγῇσιν ἀεικελίῃσι δαμάσσας, Σπεῖρα κάκ' ἀμφ' ὤμοισι βαλὼν οἰκῆϊ ἐοικὼς, Ἀνδρῶν δυσμενέων κατέδυ πόλιν εὐρυάγυιαν, Ἄλλῳ δ' αὐτὸν φωτὶ κατακρύπτων ἤϊσκε Δέκτῃ. ὃς οὐδὲν τοῖος ἔην ἐπὶ νηυσὶν Ἀχαιῶν, Τῷ ἴκελος*, &c. id est, At qualē hoc fecit, & ausus est durus homo in Ciuitate Troiana, in qua vos Græci mala pertulistis? Cùm se ipsum plagis indecoris malè mulcasset, pannis laceris humero circumdatis, seruo similis in vrbem hostium ingressus est. Alij verò homini se celans assimulauit, mendico: qui nulla ex parte talis erat ad nauis Græcorum. Et similis vrbem Troiam introiuit. Troiani autem eum ignorarunt, &c. ASSIMILITER} similiter, consimiliter. SED DOLIS ME EXEMI,} sed me dolis liberaui. ILIO TRIA FVISSE AVDIVI FATA, &c.} Seruius ad illud Virgil. libr. 2. Æneidos, *fracti bello fatisque repulsi Ductores Danaûm, &c.* notat, fatis, oraculis, secundum Plautum, tribus, vita scilicet Troili, Palladij conseruatione, integro sepulchro Laomedontis, quod in porta Scæa fuit, vt in Bacchidibus lectum est. SIGNVM EX ARCE SI PERISSET.} signum Palladis: Palladium, quod Vlysses & Diomedes corripuerunt. Virgil. lib. 2. Æneidos, *impius ex quo Tydides Sed enim scelerúmque inuentor Vlysses, Fatale aggressi sacrato, auellere templo Palladium cæsis summæ custodibus arcis, Corripuere sacram effigiem*, &c. TROILI} Priami filij, omnium natu minimi. PORTAE SCAEAE} Scæam portam commemorat

Virgilius libro secundo & tertio. sed numero multitudinis vtrobique: vt & Homerus. Dictæ autem sunt Scææ, vel ab earum opifice, & fabro Scæo, vel quòd spectarent solem occidentem: quæ pars cœli, sinistra fit. EIS TRIBVS] satis Troianis. VT DIXERAM] cùm dixeram, &c. seu postquàm dixeram, &c. ET DE HOSPITE, ET DE AVRO, ET D. &c.] Archidemide, eum inuitum scilicet aurum reddidisse. IBI SIGNVM EX ARCE, &c.] tum simile quiddam feci, atque Vlysses & Diomedes, qui Palladium ex arce sustulerunt, vel sic, tum id, quod à me factum est, simile fuit Palladio ex arce ablato: idque primum fatum fuit, quo portendebatur nostro seni auri expugnatio. NEC MAGIS CEP OPP.] & nihilo magis cœperam oppidum. quidam sic distinguunt, tum ne magis, id est, tum nihilo magis. ego *tum*, coniungo potiùs cum particula *iam*, quæ antecedit. POST VBI TABELLAS, &c.] secundum fatum fenis apiendi. CVM CENSVIT, &c.] cùm putauit Mnesilochum esse eum vxore militis, tum me ægrè exsolui. ATQVE ID PERICVLVM ASSIMILO, VLYSSEM VT PRAED. &c.] mirum loquendi genus, *Assimulo periculum, vt.* sed eius hæc ratio est. Latinè dicimus, *simile est vt*, at, *assimilo* valet, simile facio, quare assimilo id periculum vt Vlyssem prædicant, &c. huic respondet, & æquale est, id periculum simile facio, vt Vlyssem prædicant, &c. COGNITVM AB HELENA ESSE PRODITVMQVE AB HECVBA.] sequitur hîc Plautus Euripidem in Hecuba. nam nihil tale apud Homerum reperitur. quin lib. 4. ὀδυσ. Helena, quæ sola Vlyssem mendici vestitu ornatum agnouit, iurat Vlyssi se non ante eum cuiquam indicaturam, quàm is ad naueis & tabernacula Græcorum saluus reuertisset, quod iusiurandum seruauit Helena. alioqui periurio sese contaminasset. sic Homerus, Ἀμφὶ δὲ εἵματα ἕσσα, καὶ ὤμοσα καρτερὸν ὅρκον, Μὴ μὲν πρὶν Ὀδυσῆα μετὰ Τρώεσσ' ἀναφῆναι, Πρίν γε τὸν ἐς νῆάς τε θοὰς, κλισίας τ' ἀφικέσθαι. At apud Euripidem sic Hecuba cum Vlysse loquitur, Οἶσθ' ἡνίκ' ἦλθες Ἰλίου κατάσκοπος, δυσχλαινίᾳ τ' ἄμορφος ὀμμάτων τ' ἄπο φόνου σταλαγμοὶ σὴν κατέσταζον γένυν; Οδυ. Οἶδ'. οὐ γὰρ ἄκρας καρδίας ἔψαυσέ μοι. Εκα. Ἔγνω δέ σ' Ἑλένη, καὶ μόνῃ κατεῖπ' ἐμοί; Οδυ. Μεμνήμεθ' ἐς κίνδυνον ἐλθόντες μέγαν. Εκα. Ἥψω δὲ γονάτων τῶν ἐμῶν ταπεινὸς ὤν; Οδυ. Ὥστ' ἐνθανεῖν γε σοῖς πέπλοισι χεῖρ' ἐμήν. Εκα. Ἔσωσα δῆτ' ἐξέπεμψά τε χθονός. Οδυ. Ὥστ' εἰσορᾶν γε φέγγος ἡλίου τόδε. Εκα. Τί δῆτ' ἔλεξας δοῦλος ὢν ἐμὸς τότε; Οδυ. Πολλῶν λόγων εὑρήμαθ', ὥστε μὴ θανεῖν, &c. id est, Nosti, cùm venisti Troiæ explorator, indecoro vestitu, cultúque corporis deformis, & ab oculis guttæ sanguinis in genas, & barbam tuam defluebant? Vlyss. Scio, non enim illa summa pectoris attigerunt, sed ad imos cordis recessus peruenerunt. Hec. Te autem agnouit Helena, & mihi soli indicauit. Vlyss. Meminimus nos venire in summum discrimen. Hec. nónne tum mea genua humilis, & supplex tetigisti? Vlyss. Memini, ita vt mea manus in tua veste immortua sit. Hec te igitur seruaui, & ex vrbe incolumem dimisi. Vlyss. Certè vt nunc mihi hanc lucem intueri liceat. Hec. Quid igitur dixisti, cùm meus tunc seruus esses? Vlyss. Multorum verborum inuenta, ne morerer. Licet etiam dicere Plautum ab Ennio potius hoc sumsisse, quem constat Hecubam tragœdiam scripsisse ad Euripidis exemplum, quemadmodum & Medeam, & nonnullas alias. SED VT OLIM ILLE SE BLAND.] quod ex iis, quæ modò ex Euripide protulimus, intelligere licet. AMITTERET.] solutum & liberum, & saluum mitteret. EXPVLI.] exemi. CVM MAGNIFICO MILITE] Cleomacho. VRBEIS VERBIS QVI INERMVS CAP.] qui strenuus est verbis potius, quàm manibus, qui plura de se loquitur & prædicat, quàm gerit. DEIN PVGNAM CONSERVI S.] deindè cum sene cōflixi & pugnaui. CAEPI SPOLIA.] senē à me deuictū spoliaui. VSVS AST,] opus est. QVI DISPENSENTVR,] qui distribuantur militibus, seu potius, qui ratione & modo insumantur. MVLSVM.] vinum ex melle seu potius melle conditum. QVI TRIVMPHENT MILIT.] qui triumphent milites. mulsum dari solitum fuisse militibus in triumpho, cōstat vel ex T. Liuio. Qua de re mox plura dicemus, ibi, *verumtamen accipiuntur mulso milites*. NON QVINQVAGINTA MODO, &c.] Virgil. lib. 2. Æneidos, *Quinquaginta illi thalami, spes tanta nepotum, &c.* & paulò antè, *Vidi Hecubam centúmque nurus, &c.* Homerus, πεντήκοντ' ἔσαν θάλαμοι ξεστοῖο λίθοιο πλησίον ἀλλήλων δεδμημένοι. ἔνθα δὲ παῖδες Κεκλιμένοι Πριάμοιο παρὰ μνηστῇς ἀλόχοισι. Marcus Tullius libro primo Tusculanarum quæstionum, *Metellus honoratus quatuor filiis, at quinquaginta Priamus: è quibus decem & septem iuxta vxore nati.* Hic noster priamus, hoc est, Nicobulus, inquit Chrysalus, non quinquaginta modò filios habet, vt Priamus ille Troianus, sed quadringentos. per filios, nummos Philippeos significat. OMNEIS LECTOS, S. PR.] omneis nummos electos, & sine vitio. probos. lecti nummi dicuntur, de ceteris electi & eximij. Terentius Phormione, *accipe: en lectum est conueniet numerus quantū debui.* NVNC, PRIAMO NOSTRO SI EST QVIS EMTOR, COEMTIONALEM SENEM] sententia est hæc: nunc si quis emtor est Priami, id est, senis nostri Nicobuli, vendam ego eum, quippe quem habeo venalem, senem, inquam, planè vtilem ad coemtiones faciendas. Senē coëmtionalē dixit ad commēdationem senis, quasi mācipij venalis, facetè & vrbanè quod referendum est ad veterū Romanorū consuetudinē. Solebāt enim apud illos in coëmtionibus faciēdis senes adhiberi, vel quòd sit eorum maior auctoritas, vel quòd sint ætate, & vsu callidiores, ac peritiores. quod declarant illa verba Marci Curij ad Marcum Tullium libro septimo epistolar. *Ergo fructus est tuus, mancipium, illius: quod quidem si inter senes coemtionaleis venale proscripserit, egerit non multum*, Eodem pertinet illud eiusdem in Oratione pro Murena, *Sacra interire illi noluerunt: horum ingenio senes ad coemtiones faciendas interimendorum sacrorum caussa reperti sunt.* SED PRIAMVM ADST.] Nicobulum. QVOD TE MISI,] propter quod te misi. EQVID EGISTI?] numquid egisti? HOMINEM] filium tuū. MALEQVE DICTIS,] & maledictis. suprà; *Satin' est, si plura ex me audiet hodie mala quàm audiuit vnquam Clinia ex Demetrio?* TACITVS,] tacitus, σιωπηλός. Horat. epist. 7. libri 1. *non sanè credere Mena: Mirari secum tacitus quid multa? benignè Respondet.* M. Tull. proëmio actionis 1. in Verr. *Id enim consilij mihi profectò taciti dabitis, quod egomet mihi necessariò capiendum intelligo.* NVNC SVPERVM LIMEN SCINDITVR] hoc erat tertium Ilij fatum. suprà, *tertium, cùm portæ Scææ limen superum scinderetur.* Loquitur autem hæc solus, & summissa voce Chrysalus. TVRBAT EQVVS LEP. LIGN.] equus ligneus, inquit, lepidè Ilium, seu Troiæ mœnia, verberat, quatit & euertit. PELLEGO.] perlego. EQVVS LEPIDE LIGN.] equus ligneus: equus durius. sic suprà, *sed equus, quem misêre Achiui ligneum.* NIHIL MOROR] non curo scire. non laboro, vt sciam. TAMEN ADES] quamuis non cures, neque velis scire, tamen te adesse volo. *ades*, imperatiui modi, temporis præsentis. QVI VIDEAT PARVM] minutæ sunt litteræ ei, qui videat parū, vt tibi homini seni. sed inest hîc iocus ex ambiguo. Nā significat Chrysalus homini stolido atque hebeti, & qui parum sapiat has litteras esse minutas: sed sagaci, acuto, intelligenti & sapienti, satis esse grandeis. HOC AGE SIS IAM] hoc age, si vis, iam nunc: id est, attende iam nunc. AVRIVM OPERAM TIBI DICO.] aurium operam, quæ quidem in audiendo dumtaxat consistit, tibi dedico. CERAE QVIDEM HAVD PARSIT] ceræ quidem non pepercit, neque stilo. significat litteras esse longas. AVT VITALEM] vitalem, id est, μακρόβιον. diu victurum, longæ vitæ. Horat Satyr. 1. libr. 2. *O puer, vt sis Vitalis metuo, & maiorum nequis amicus Frigore te feriat.* MALVM QVIDEM HERCLE MAGN.] videtur magnum malum precari Mnesilocho, qui patri salutem non dixerit, priusquàm quæ vellet, in litteris scripserit. sed mera simulatio est. Deinde mox corrigit, & summissa voce, atque à Nicobulo ad spectatores auersa, tibi dico, inquit, tibi scilicet, O Nicobule, non Mnesilocho. NON DABIS SI SAPIES,] hæc summa demùm fallacia ac malicia est, cùm is, qui insidias alteri comparat, beneuolentiam præ se fert, & officiosi hominis orationem imitatur, & dissuadet id facere quod illum facere maximè cupit. ALIVM GERVLVM, &c.] alium qui pecuniam ad se gerat, seu ferat. SAT SIC SVSPECTVS SVM, CVM CAREO N.] satis suspectus tibi sum etiam ita si leliter tibi seruiens, & noxia carens. DVM HOC, QVOD, &c.] tantisper dum hoc, quod à filio scriptum est, ad extremum perlego. INDE A PRINCIPIO, &c.] vsque à principio, &c. vide vt serues totus ex dolis & fallaciis concretus & conflatus, dum se Mnesilocho aduersari simulat, Nicobulum capiat & illaqueet. FLAGITIVM] turpe factum: erubescendum & pudendum peccatum. QVIN EGO ILLI DIXARIM.] quod non ego.

illi

A illi dixerim. ANIMO CVPIDO, ATQVE OCVLIS INDOM.] cupiditas est in animo, vocem rationis aspernante. ex cupiditate, flagitiosa facta nascuntur: per oculos indomitos, hoc est, incontinenteis, & ad modestiam non eruditos, tanquam per fenestras, illecebra libidinis, aditu patefacto, ad animum cupidum permanat. Quocircà præclarè ita præcipiebat sapiens ille, κράτει ὀφθαλμῶν, γαστρός, αἰδοίων, id est, contine oculos, ventrem, parteis corporis inhonestas. & benè Pericles Sophoclem reprehendens, quod cùm casu formosum puerum prætereuntem vidisset, dixisset, *O puerum pulchrum, Pericles: At enim*, inquit, *pratorem, Sophocle, decet, non solùm manus, sed etiam oculos abstinentes habere.* Præterea Aristoteles libro octauo de moribus ad Nicomachum scribit, *plerúmque ex adspectu amorem nasci.* Et Poëta ille, *oculi sunt in amore duces*, inquit Plautus, in Milite glorioso, *namque hominem seruum suos Domitos habere oportet oculos, & manus, orationémque.* PERSVASVM'ST FACERE, CVIVS, &c.] persuasum est mihi, vt id facerem, cuius nunc me facti pudet. persuasit mihi cupiditas, siue intemperantia, vt id facerem, cuius nunc me pudet. PRIVS TE CAVERE ERGO, QVAM, &c.] hæc nunc ex persona sua loquitur Nicobulus non in litteris, quas recitat, reperta. VT TE EII HABERE GR. &c.] eij, rectè scriptum in libris veteribus duplici ij, vt prior syllaba producatur. VT QVI DELIQVIT, SVPPLEX EST VLTRO OMNIBVS] id est, quàm hoc plerumque fieri solet, vt qui deliquit, supplex sit, à nemine admonitus, aut accusatus, omnibus? vltrò αὐτόματον, αὐθαίρετος, ἄνευ κατηγορίας prius quàm accuseretur. Ad eandem ferè sententiam pertinet illud M. Tullij in Miloniana, *Magna vis est conscientiæ, Iudices, & magna in vtrámque partem: vt neque timeant, qui nihil commiserint, & pœnam semper ante oculos versari putent, qui peccarint.* OBSECRARE ABS TE,] obsecrare te, erat vsitatius. NE VNVM QVIDEM, SI SAPIS] en tibi iterum seruus Mnesilocho aduersans, &

B obstans verbo: re quàm maximè operam dans, & opem ferens. VERBIS CONCEPTIS.] Plautus suprà in Cistellaria, *At ille conceptis iurauit verbis apud matrem meam.* ibidem in Asinaria, *Vbi verbo conceptis sciens libenter periuraris.* ad quem versum, quid sit *concepta verba iurare*, pluribus exemplis collectis docuimus. NVNC PATER NE PEIEREM, CVRA,] quanta vis fuerit iurisiurandi apud veteres illos Romanos declarant Marci Atilij Reguli, & Marci Pomponij Tribuni plebis, & aliorum facta: de quibus Marcus Tullius libro de Officiis tertio. ad quæ ille sic ἐπιφωνηματικῶς, *Tantum temporibus illis iusiurandum valebat*, inquit. Plautus infrà, in Milite glorioso, in extremis, *Iura te non nociturum esse homini. nunc de hac re nemini quod tu hodie hîc es verberatus*, &c. ad quem locum hac de re plura. QVANTVM POTE'ST] quàm primùm fieri potest, quàm citissimè fieri potest. QVAM PROPTER] propter quam, διὰ ταύτην. DIVIDIAE FVANT] ægritudinem, seu molestiam afferant. aliàs diuidia, discordiam significat: de quo nomine alibi plura. consule indicem. *fuant* autem, hoc est, fint. SEXCENTA TANTA, &c.] triplo plura reddam, &c. NEQVE EGO HAVD COMMITTAM, &c.] hic duæ negationes magis negant, si recta & emendata scriptura est. alioqui legendum, *Namque ego haud comm.* &c. FECISSE DICAS DE MEA SENT.] fecisse te dicas, me suasore, aut impulsore. De mea sententia, de tua sententia, de consilij sententia, vsitata bonis scriptoribus loquendi genera. SI EGO IN ISTO SIEM LOCO,] si illic sim. Terentius Andria, *Tu si hîc*

C *sis aliter sentias.* VEL VT AVRVM PERDAS, VEL VT AMATOR PEIERET] leuius damnum est, aurum perdere, quàm sinere filium suum peierare. hæc sunt referenda ad mores temporum illorum, quibus, vt diximus, plurimùm valebat iurisiurandi religio. Nam ætate Ciceronis, & posteriore, vt & nostra (quod vtinam falsum sit) multo pluris fuit aurum, quàm iusiurandum. EGO NEQVE TE IVBEO, NEQVE VETO, &c.] subintellige, aurum filio tuo dare. Vide vt seruus callidè & dissimulanter, & quasi planè aliud agens, herum maiorem impellat, vt ducentos alteros Philippos det filio. NON MIRVM FACIS.] non est mirum te illius misereri, seu miserere te illius, cùm tuus sit, non alienus. SI PLVS PERDVNDVM SIT, &c.] si non ducenti tantum Philippi perdendi sint, sed etiam maior summa, trecenti & quadringenti: optabilius & iucundius tibi fuerit eam summam tibi perire, quàm posteaquàm commiseris, vt filius tuus peieret, periurium filij tui palàm fieri, & in vulgus emanare. vide quàm sancta fuerit apud illos iurisiurandi religio. Quod Marcus Tullius libro tertio de Officiis, pluribus verbis ostendit, vt diximus. VVLGO DISPALESCERE.] vulgo notum fieri, diuulgari, palàm fieri, innotescere. *Dispalescere*, à verbo simplici *palo, as*, quod est, vagari, & errare: vel potiùs ab aduerbio *palam*. QVID EGO ISTIC QVOD PERDVNDVM'ST PROP. PERDERE?] sententia huius versus hæc est, si hoc aurum in ista re erat perdendum, mallem quàm seriùs perdere. quocirca mallem filium meum diutiùs Ephesi residere, & seriùs reuerti, ne quod mihi omnino perdendum erat, tam citò perderem. quid enim causæ est, cur properarem perdere, quod in ista re perdendum est? INTVS.] domo. nam intus, quod & aliàs admonuimus, interdum motum de loco signifi-

D cat. FIT VASTA TROIA:] vastatur Troia: hæc loquitur Chrysalus solus, sene domum ingresso, vt quadringentos Philippos ex armario depromat. SCINDVNT PROCERES PERG.] Græciæ principes, qui in equo ligneo erant inclusi, Troiam exscindunt, id est, litteræ in tabellis ceratis scriptæ. FORE ME EXITIVM PERGAMO] fore me exitio Pergamo. ÆDEPOL QVI ME ESSE DICAT CRVCIATV M. &c.] ordo est, Ædepol, næ ego cum illo haud ausim pignus dare, qui me dicat esse malo cruciatu dignum. id est, non ausim cum eo, pignore dato seu deposito, certare. TANTAS TVRBELLAS FACIO.] epiphonema. Festus *turbellas, apud Plautum*, inquit, hunc locum spectans, vel alterum in Pseudolo, *quo pacto, & quantas soleam turbellas dare. turbas significat.* Ex quibus Festi verbis intelligimus, nomen diminutum esse, hic positum pro integro & primitiuo. EFFERTVR PRAEDA EX TR.] efferuntur nummi ex armario meis dolis expugnato. VT SOLVAM MILITEM] id est, vt absoluam militem, & ne eum morer, quo minus proficiscatur quò lubet. Quidam legunt, *vt soluam militi.* ego nihil muto. NON EQVIDEM ACCIP.] en rursus seruus fallacissimus simulat id se nolle, quod maximè exoptat. MORARE] tu me moraris, aliò properantem. VEL DA ALIQVEM QVI ME SERVET.] id est, vel mihi custodem aliquem appone, qui me obseruet. CEDO SI NECESSE EST.] da igitur quando capiendi necessitas mihi abs te nolenti imponitur. CVRATVM EST: ESSE TE S. M.] curatum est, vt tu sis senex miserrimus. Hæc dicuntur à Chrysalo, solo iam relicto, & sene degresso. VT OVANS, &c.] penè triumphans. Ouantes, inquit Festus, id est, lætantes, ab eo clamore, quem faciunt milites, redeuntes ex pugna victores, geminata o, littera. SA-

E LVTE NOSTRA,] saluis nobis, manet in allegoria à re militari. NE MIREMINI, &c.] ne fortè miremini, me non triumphare, cùm redeam victor, saluo exercitu; & ob eam causam mihi triumphus debeatur. PERVOLGATVM'ST: NIHIL M.] triumphare nolo, quia peruulgatum est triumphare. NIHIL MOROR,] triumphum contemno. VERVMTAMEN ACCIP. MVLSO MILIT.] verumtamen, quamuis non triumphem, milites inuitabuntur mulso. Mulsum dari consueuisse militibus in triumphali pompa, vel ex Tito Liuio cognoscere licet, lib. Annalium quadragesimo octauo, *Ad hunc pratorem Q. Terentium Culleonem adeò amicum Corneliæ familiæ, vt qui Romæ mortuum, elatúmque P. Scipionem (est enim ea quoque fama) tradunt, pileatum, sicut in triumpho ierat, in funere quoque ante lectum isse memoriæ prodiderunt, & ad portam Capenam funus prosecutis, mulsum dedisse, quod ab eo inter alios captiuos in Africa ex hostibus receptus esset*, &c. *Ceterùm ad hunc nimis equò aut iniquum pratorem reus extemplo factus L. Scipio.* AD QVAESTOREM DEFERAM.] hoc quoque ad antiquitatis, & moris Romani cognitionem pertinet. Nam præda ex hostibus facta, ad quæstores vrbanos deferebatur, quod & ex Marci Tullij epistola ad Caninium pro Quæstore, libro secundo epistolarum, intelligere licet: in qua ita scribit. De præda mea præter quæstores vrbanos, id est, Populum Romanum teruncium nec attigit, nec acturus est quisquam Laodiceæ me prædes accep-

tutum arbitror omnis pecuniæ publicæ, vt & mihi,& populo cautum sit fine vecturæ periculo. A

PHILOXENVS.

QVàm magis in pectore meo foueo, quas meus filius turbas turbet.
Quàm ſe ad vitam, & quos ad amores præcipitem inſcitus capeſſat
Magis curæ eſt,magiſque afformido, ne is pereat, neu corrumpatur.
Scio ,ego fui illa ætate, & feci illa omnia, ſed more modeſto,
Nec placitant mores, quibus video volgò gnatis eſſe parentes.
Duxi, habui ſcortum, potaui, dedi, donaui & enim id raró.
Ego dare me ludum meo nato inſtitui vt animo obſequium
Sumere poſſit, æquum eſſe puto. ſed nimis nolo deſidiæ B
Ei dare ludum. nunc Mneſilochum, quod mandaui, viſo,
Ecquid eum ad virtutem, aut ad frugem opera ſua compulerit:
Sic vt eum ſi conuenit, ſcio feciſſe: eo eſt ingenio natus.

QVAM MAGIS IN PECTORE MEO FOVEO] quàm magis,tam magis , id eſt, quanto magis , tanto magis. ſic infrà, ſcena proxima, *Magis quàm id repeto , tam magis vror.* notauimus hoc loquendi genus in Commentariis Lucretianis. quod autem hic omittitur *tam* : id fieri ſolere, ibidem docuimus. Sententia autem huius loci hæc eſt, quanto magis in animo meo verſo, quas meus filius Piſtoclerus turbas e xcitet, & quàm ſe ad vitam , quóſque ad amores (al. ad mores) ſtultus conferat , tanto magis ſollicitor , magíſque timeo, ne is pereat, &c. nunc primùm autem prodit in ſcenam Philoxenus Piſtocleri pater,qui modò reſciuit filium ſuum ſcortari, & potare & amare. Eſt autem χῆμα κατὰ σημαινόμενον. IN PECTORE MEO FOVEO,] animo agito. TVRBAS TVRBET,] Atticiſmus. ſic Homerus Ἰλιάδ. υ. πόλει πτόλεμον. ET QVOS AD AMORES PRAECIPITEM INSCITVS CAP.] & quos ſe ad amores præcipitem agat, ſeu conferat inſcitus , id eſt, ſtultus, & inſipiens, &c. ſuprà in Aſinar. *Quàm magis te in altum capeſſis, tam æſtus te in portum refert.* Libri vulgati , quibuſcum congruunt nonnulli manuſcript. ſic habent, vt edidimus, *& quos ad amores.* Alij , *& quos ad amores,* quomodo edidit Camerar. fortaſſe non malè : ſed hanc ſcripturam vt damnaremus, animum inducere non potuimus. INSCITVS.] ſtultus. Feſtus, *inſcitia,* inquit, id eſt, *ſtultitia.* SED MORE MODESTO,] ſed modeſtè. NEC PLACITANT MORES, QVIBVS VIDEO VOLGO GNATIS ESSE, &c.] nec placent mihi mores patrum ferè omnium , qui ſe nimis duros ac ſæuos præbent in filios ſuos. vel ſic , nec mihi placent mores patrum hodiernorum ſeueriores , duriores atque acerbiores. DVXI, HABVI SCORTVM,&c.] duxi, habui, ἀσυνδέτως poſita ſunt. duxi, inquit , & habui ſcortum. duxi autem, domum ſcilicet. habui ſcortum verò, valet, cum ſcorto rem habui. nam ἔχειν γυναῖκα , eſt, συνεῖναι vt habere Laïdem, ἔχειν Λαΐδα. Terentius Andria , *rogitabam,heus puer Dic ſodes , quis heri Chryſidem habuit?* ET ENIM ID RARO.] legendum fortaſſe eſt, *ſed enim id raró.* EGO DARE ME LVDVM, &c.] ego inſtitui dare,hoc eſt, concedere ludum filio meo. *inſtitui dare me ludum* ſeu *inſtitui me dare ludum,* antiquè, ductum, pro *inſtitui dare ludum.* De quo genere loquendi in Commentariis Lucretianis Sic autem Horatius Oda duodecima libr. 3. *Miſerarum eſt neque amori dare ludum Neque dulci mala vino lauere ,* &c. Idem Plautus infrà proximè , *ſed nimis nolo deſidiæ Ei dare ludum.* VT ANIMO OBSEQVIVM SVMERE POSSIT.] vt animo ſuo obſequi poſſit, vel vt ſumere poſſit obſequium, quo animo ſuo obſequatur. SED NIMIS NOLO DESIDIAE EI DARE LVDVM.] vel ſic explica, ſed nolo ego , ei deſidiæ filij mei nimis indulgere & laxare habenas: vel,nolo filium meum Piſtoclerum ei deſidiæ ſupra modum dare ludum, id eſt, indulgere, ſeu operam ludicram & amatoriam dare. Nolo filium meum in ea deſidia nimis diu occupatum eſſe,aut ſupra modum verſari. D QVOD MANDAVI,] quod ei mandaui , nempe vt filium meum ad virtutem , & ad bonam frugem cohortaretur, vt ſubiicit. hoc nuſquam ſuprà dictum eſt. Itaque σχῆμα eſt κατὰ τὸ σημαινόμενον. ECQVID EVM AD VIRTVTEM, &c.] numquid eum ad virtutem , id eſt, continentiam & temperantiam , aut ad frugem , id eſt, ad parſimoniam, induſtriam,diligentiam, hortatus ſit. SICVT EVM, SI CONVENIT,&c.] quéadmodum ſcio Mneſilochum feciſſe, ſi filium meum conuênit. EO EST INGENIO NATVS.] Mneſilochus.

NICOBVLVS, PHILOXENVS.

QVicunque vbiq. ſunt, qui fuere, quíque futuri ſunt poſthac,
Stulti,ſtolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, buccones,
Solus ego omnes longè anteeo ſtultitia, & moribus indoctis,
Perij. Pudet hoccine ætatis ludos bis factum eſſe indignè.
Magis quàm id repeto, tam magis vror, quæ meus filius turbauit. E
Perditus ſum atque etiam eradicatus ſum, omnibus exemplis crucior.
Omnia me mala conſectantur, omnibus exitiis interij.
Chryſalus me hodie lacerauit, Chryſalus, me miſerum ſpoliauit:
Is me ſcelus vſque attondit dolis doctis indoctum, vt libitum eſt.
Ita miles memorat meretricem eſſe, quàm ille vxorem eſſe aiebat:
Omniáque,vt quicquid actum'ſt, memorauit.eam ſibi hunc annum conductam,
Reliquum id auri factum , quod ego ei ſtultiſſimus homo promiſiſſem.

A Hoc,hoc eſt,quod peraceſcit,hoc eſt demum quod percrucior,
Me hoc ætatis ludificari:immò ædepol ſic ludos factum
Cano capite,atque alba barba,ſic miſerum me auro eſſe emunctum.
Perij,hoc ſeruum meum non nauci facere eſſe auſum?atque ego ſi alibi
Plus perdiderim,minus ægrè habeam,minúſque id mihi damno ducam.
Certò hîc prope me mihi neſcio quis loqui viſus eſt.ſed quem video,
Hic quidem pater Mneſilochi eſt. NI. euge,ſocium ærumnæ, & mei mali video.
Philoxene ſalue. PH.& tu,vnde agis?NI.vnde homo miſer,& infortunatus.
PH. At pol ego ibi ſum,eſſe vbi miſerum hominem decet,atque infortunatum.
B NI. Igitur pari fortuna,ætate vt ſumus,vtimur. PH. ſic eſt.ſed tu,
Quid tibi'ſt? NI. pol mihi par, idem eſt,quod tibi. PH. nunquídnam ad filium
Hæc egritudo attinet? NI. admodum. PH. idem mihi morbus in pectore eſt.
NI. At mihi Chryſalus optimus homo. * * *
* * Perdidit filium, me atque rem omnem
Meam. PH. quid tibi ex filiónam obſecro ægrè eſt? NI. ſcies.id, periit.
Cum tuo atque ambo æquè amicas habent. PH. quî ſcis? NI. vidi. PH. hei mihi,diſperij.
NI. Quid dubitamus pultare,atque huc euocare ambas foras?
C PH. Haud moror. NI.heus Bacchis.iube ſis actutum aperiri fores,
Niſi mauoltis fores & poſtes comminui ſecuribus.

QVICVNQVE VBIQVE SVNT,&c.}nunc ſenex Nicobulus tota re à milite cognitâ,inducitur ſeipſe accuſans, miſerans & crucians. Quicunque vbi ſunt,autem, quo modo edidit Camerarius, ſi recta ſcriptura eſt, poſitum pro qui vbicunque ſunt,vt ſit anaſtrophe:vel ſic explica,pro quicumque,vbicumque ſunt,vt iteretur *cumque*,ſed lego,quicumque vbique ſunt. quæ lectio videtur omni ex parte mendo vacare : cùm præſertim nonnullis in libris manuſcriptis reperiatur.Ne vulgata quidem magnopere reiicięda ſit,Quicumque vbi vbi ſunt,&c. ſi auctoritate veterum codicum nitatur.FVNGI,} fungus, inſipidus eſt ſuapte natura.Itaque à cocis multo pipere,& oleo,& vino,& ſale condiri ſolet.hinc fungi dicuntur,qui nihil ſapiunt.ſic ſuprà ead.fab. *Adeón' me fuiſſe fungum,vt qui illi crederem?* BARDI} bardi,quaſi βραδεῖς,id eſt,tardi,vt vult Feſtus.BLENNI }Feſtus.blennos,ſtultos eſſe Plautus indicat, qui ait, ſtulti,ſtolidi,fatui,fungi,bardi,blenni,buccones. BVCCONES} buccones ſunt, qui buccas magnas & longas , vel amplas habent: cuiuſmodi homines,Phyſiognomones dicunt eſſe ſtolidos,leueis,& futileis. πολέμων in Phyſiognomonico, παρειαὶ σαρκώδεις ῥᾳθυμίας καὶ οἰνοφλυγίας τῦ εἴδους κατηγορῦσι. παρειαὶ μακραὶ φλυαρίαν καὶ μεγαληγορίαν δηλῦσιν. id eſt, buccæ carnoſæ
D ſocordiam & ebrioſitatem hominis arguunt , ac declarant: buccæ longæ , nugatorem & vaniloquum ſignificant. Apuleius,*ſi cum hac vna Ruſi fallacia contendentur , mari prorſus,& buccones videbuntur.* HOCCINE AETATIS LVDOS EIS FACTVM,&c.} éſtne decorum me hac ætate bis ludibrio eſſe habitum , atque illúſum ? ſic autem legendum ; *ludos factum* , non vt vulgò , *ludum factum*.nam ludos facere , aliquem ſolet dicere Plautus , pro ludificare, vt infrà eadem ſcena,non longè,*immò ædepol ſic ludos factum cano capite.* ſuprà in Aulul *Quem ſenecta ætate ludos facias haud merito meo.* MAGIS QVAM ID REPETO TAM M. VR.} quam magis id memoria repeto . tam magis angor & crucior,quanto magis id recordor,tanto magis iracundia & dolore ardeo.VROR} crucior.In Pœnulo, *id nunc his cerebrum vritur.* Horat. epiſtol.2.libro 2.*Vrit enim fulgore ſuo qui prægrauat arteis,infra ſe poſitas.* QVAE MEVS FILIVS TVRBAVIT } vel enuntiatiuè,vel interrogatiuè, legere licet.enuntiatiuè. quæ meus fil. turb. id eſt , quas quidem turbas filius meus fecit. interrogatiuè, ſic,quæ meus filius turbauit ? id eſt,quas meus filius turbas fecit? ERADICATVS SVM}tralatio ab arboribus,quæ radicitùs euulſæ intereunt , neque vnquam poſtea reuiuiſcunt.Sic in Aulul.*Suam reperiſſe,ſéque eradicarier.* OMNIBVS EXEMPLIS} omnibus modis. IS ME SCELVS,&c. is me ſceleſtus.&c. ATTONDIT} deluſit , ludificauit , vel mulcauit, ſpoliauit , nudauit,attriuit,& auro emunxit. tralatio eſt.ſic in Captiuis,*Sed vtrùm ſtrictimne attonſurum dicam eſſe, an per pectinem neſcio.* Idem ſuprà eadem fabul. *Itaque tondebo auro vſque ad viuam cutem.* putabam etiam ſic explicari poſſe, ignominia & dedecore affecit,dedecorauit:vt ad antiquorum Græcorum conſuetudinem
E referatur,qui non tondebantur : atque idcirco dicuntur ab Homero , καρηκομόωντες. Ex quo illud , Ἡμετέραις βουλαῖς Σπάρτη μὲν ἐκείρατο δόξαν. quod ſic vertit Cicero , *Conſilijs noſtris laus eſt attonſa Laconum.* Sed nunc hanc explicationem minus probo.Idem in Epidico paullò aliter, *Ne vlmos paraſitos faciat,quæ vſque attondeam.* ITA MILES MEMORAT MERETR. } χῶμα κατὰ τὸ σιωπώμενον. nihil enim horum in ſcena dictum eſt:ſed ſpectator ex iis,quæ nunc dicuntur, intelligit intus eſſe dicta.DOLIS DOCTIS INDOCTVM} antitheſis. VT QVIDQVID ACTVM'ST.}id eſt, vt quidque actum eſt.*quidquid*,pro,quidque notauimus in commentar.Lucretianis , & in notis Ciceronianis. MEMORAVIT } dixit. RELIQVVM ID AVRI F. QVOD EI PR.} dixit mihi miles id auri, quod ei ſtipulanti promiſiſſem , reliquum eſſe factum , id eſt, reliquum eſſe quod ei debeatur , & quod ei renumerandum ſit , ſi Bacchis domum reuehi , nolſtoue amplius ei operas dare. HOC, HOC EST, QVOD PERACESCIT.} hoc,hoc eſt,epanalepſis ad maiorem vim doloris exprimendam,quod peraceſcit, id eſt, quod peracerbum, & permoleſtum eſt.tralatio eſt. ſuprà in Aulul. *Ita mihi pectus,peracuit.* HOC AETATIS} hac ætate. LVDOS FACTVM.} me ludificatum,& pro ludis habitum. CANO CAPITE, ATQ. ALBA BARBA} amplificatio rei ab ætate,turpius eſt enim ſeni decipi,quàm adoleſcenti. SERVVM MEVM NON NAVCI.} ſeruum meum , contemtiſſimum , qui ne nauci quidem eſt. Quid ſit *nauci* , multis verbis docet Feſtus , quæ longum ſit referre,ſed ſumma hæc eſt , naucum , ſeu nauci alios tradere , eſſe id , quod ineſt in oleæ nuce : alios , omnium rerum putamen ; alios , fabæ granum , quod hæreat in fabæ hilo : alios , nucis iuglandis medium diſſæpimentum. Deinde profert hæc ex Plauto in Paraſito pigro , *Ambo magna laude lauti , poſtremò*

ambo sumus non nauci. Idem in Mostell. *Quod id esse dicam verbum nauci nescio.* & in Trucul. *Amas hominem non nauci.* Et A
Ennius, *illic est nugator nihili non nauci homo.* Carisius, *nauci* pro nihili. Est autem fabæ granum, quū se aperit. Non est au-
tem ita coniunctè legendum, *non nauci facere,* &c. sed diuisim & separatim hoc modo, hoc seruum meum, hominem non
nauci, facere esse autum. Idem in Mostell. *Qui homo timidus erit in rebus dubijs, nauci non erit.* ATQ. EGO SI ALIBI
PLVS P. &c.} sententia est hæc, atque ego si in alia re plus auri perdiderim, æquiore animo feram, minúsque id mihi
damnosum esse putem. nunc autem, cùm in flagitiis filij tantam auri iacturam fecerim, & à seruo meo ludificatus, atque
illusus sim, ferre non possum. SOCIVM AERVMNAE, &c.} socium ærumnæ appellat Nicobulus Philoxenum, quia filius
quoque eius Pistoclerus lustris corrumpitur, & alterā Bacchidē amat. quid sit ærumna, suprà dictum est. VNDE AGIS?}
subintell. *te.* IGITVR PARI FORTVNA, AETATE VT SVMVS, VTIMVR} ergo inquit, vt sumus ætate pares atque
æquales, ita parem fortunam experimur. SED TV QVID TIBI'ST?} vel, *tu,* superuacaneum est, & nihil habet, quò re-
feratur, vt sit *ἀνακόλουθον*: vel subintelligendum est, *dic,* aut aliquod aliud verbum simile. PAR, IDEM EST QVOD TI-
BI.} par atque adeò idem est, quod tibi par mihi est, immò verò idem, quod tibi. NVMQVIDNAM AD FIL. HAEC
AEGR. ATT.} numquid hæc ægritudo, de qua mecum loqueris, propter filium tuum tibi accidit? IDEM MIHI MOR-
BVS IN P.} eadē mihi ægritudo in animo est. AT MIHI CHRYSALVS, OPTIMVS HOMO, &c.} nihil hic quod qui-
dem ad sententiam attineat, deest, sed ad versus integritatem: deest fortasse aliquid. optimus homo, quamquam rarius à
probatis linguæ Latinæ auctoribus vsurpatur, quàm optimus vir vsurpatur. interdum tamen verò à M. Tull. Cicerone B
non semel, vt & bonus homo. exempli causa lib. 1. ad Attic. epist. 2. *Cossinius hic, cui dedi litteras, valdè mihi bonus homo, &
non leuis, & amans tui visus est.* Idem lib. 1. ad eundem epist. 15. *Nam si ita statueris, & irritabiles animos esse optimorum sæpe vi-
rorum, & eosdem placabileis,* &c. Plautus infrà in Mostell. *Hominem optimum teneo.* Idem suprà in Captiuis, *Me hic valere, &
seruitutem seruire huic homini optimo:* & item aliis locis quàmplurimis. ID, PERIIT.} id mihi ægrè est: perijt filius meus: id
ipsum mihi ægrè est, filium meum periisse. CVM TVO, ATQVE AMBO AEQVE AM. HAB.} cum tuo amicam habet:
atque adeò ambo æquè amicas habent. quidam delent distinctionis notam post verbum *perijt,* & sic legunt, *perijt cum
tuo: atque ambo,* &c. & ita explicant, id mihi ægrè est: perijt filius cum tuo; atque ambo, &c. sed malim hoc quod sequitur,
atque ambo æquè amicas habent, accipi, tanquam correctionem superiorum verborum, *cum tuo.* Nam cùm dicturus vide-
retur, *cum tuo amicam habet:* quod si dixisset, potuisset hoc sic intelligi, Mnesilochum communem cum Pistoclero amicā
habere. Idcircò cùm ita cœpisset, *cum hoc:* continuò orationem correxit, & subiūxit, *atque ambo,* &c. HAVD MOROR} nō
moror te, quominus euoces. IVBE SIS} iube si vis. ET POSTEIS.} posteis ex quibus cōstāt fores: vel posteis accipe, limē
superū & inferū: vel posteis qui sunt à dextra & læua. Virg. Æn. 2. *Hærēt parietibus scalæ, postesq; sub ipsos Nitūtur gradibus.*

BACCHIDES II. sorores. NICOBVLVS,
PHILOXENVS, senes. C

QVis sonitu ac tumultu tanto nomine nominat
Me, atque pultat ædeis? NI. ego atque hic. BA. quid hoc est
Negotij? nam amabo quis has huc oueis adegit?
NI. Ouis nos vocant pessumæ. SO. pastor harum
Dormit, cùm hæ eunt sic à pecu palitantes.
BA. At pol nitent, haud sordidæ videntur ambæ.
SO. At tonsæ hæ quidem ambæ vsque sunt. PH. vt videntur
Deridere nos? NI. sine, suo vsque arbitratu.
BA. Rerin' ter in anno tu has tonsitari? SO. pol hodie
Altera iam bis detonsa certò est. BA. vetulæ
Sunt, thymiama. SO. at bonas fuisse credo. D
SO. Viden' limulis obsecro vt intuentur?
BA. Ecastor sine omni arbitror malitia esse.
PH. Meritò hoc nobis fit, qui quidem huc venerimus.
BA. Cogantur quidem intró. SO. haud scio quid eo opus sit,
Quæ nec lactem, nec lanam vllam habent. sic sine astent.
Exsoluêre, quanti fuere. omnis fructus
Iam illis décidit. non vides vt palantes
Solæ liberè grassentur? quin ætate credo esse mutas:
Ne balant quidem, cùm à pecu cætero absunt. SO. stultæ atque haud malæ
videntur. E
BA. Reuortamur intrò soror. NI. illico ambæ manete. hæ oues volunt vos.
BA. Prodigium hoc quidem est. humana nos voce appellant oues.
PH. Hæ oues vobis malam rem magnam, quem debent, dabunt.
BA. Si quam debes, te condono, tibi habe, nunquam abs te petam.
Sed quid est quapropter nobis vos malum minitamini?
PH. Quia nostros agnos conclusos istic esse aiunt duos.
NI. Et præter eos agnos, meus est istic clam mordax canis:
Qui nisi nobis producuntur, iámque emittuntur foras,
Arietes truces nos erimus, iam in vos incursabimus.
BA. Soror, est quod te volo secretó. SO. chò amabo. NI. quò illæ abeunt?
BA. senem illum

Tibi

A Tibi dedo vlteriorem, lepidè vt lenitum reddas, ego ad hunc
Iratum aggrediar, possumus nos hos intrò inlicere huc? SO. meum
Pensum ego lepidè accurabo, quanquam odiosum est, mortem amplexari.
BA. Facito vt facias. SO. taceas, tu tuum facito, ego quod dixi, haud mutabo.
NI. Quid illæc illic in consilio duæ secretò consultant?
PH. Quid ais tu homo? NI. quid me vis? PH. pudet dicere me tibi quiddam.
NI. Quid est quod pudeat? PH. sed amico homini tibi quod volo, credere certum'st:
Nihili sum. NI. istuc iampridem scio: sed quid nihili sis, memora.
B PH. Tactus sum vehementer visco, cor stimulo foditur. NI. pol tibi
Multo æquius est coxendicem.
Sed quid istuc est? etsi iam ego ipse quid sit, propè scire puto me,
Verùm audire etiam ex te studeo. PH. viden hanc? NI. video. PH. haud mala'st mulier.
NI. Pol verò ista mala, & tu nihili. PH. quid multa? ego amo. NI. an amas?
PH. necas.
NI. Tu homo putidus amator istac fieri ætate audes? PH. qui non?
NI. Quia flagitium'st. PH. quid opus verbis est? meo filio non sum iratus,
Neque te tuo est æquum esse iratum: si amant, sapienter faciunt.
C BA. Sequere hac. NI. eunt, eccas tandem probri perlecebræ & persuastrices.
Quid? nunc etiam redditis nobis filios & seruum? an ego
Experior tecum vim maiorem? PH. abin hinc?
Non homo tu quidem es, qui istoc pacto tam lepidam illepidè appelles.
BA. Senex optime, quantum'st in terra, sine hoc exorare abs te,
Vt istuc delictum desistas tantopere ire oppugnatum.
NI. Nisi abeas, quanquè tu bella es, malum tibi magnum dabo iam. BA. patiar,
Non metuo ne quid mihi doleat, quod ferias. NI. vt blandiloqua est?
Hei mihi metuo. SO. hic magis tranquillu'st.
I hàc mecum intrò: atque ibi, si quid vis, filium concastigato.
NI. Abin à me scelus. BA. sine mea pietas exorem. NI. exores tu me?
D BA. Ego quidem ab hoc certè exorabo. PH. immò ego te oro, vt me intrò abducas.
SO. Lepidum te. PH. at scin, quo pacto me ad te intrò abducas? BA. mecum vt sis.
PH. Omnia, quæ cupio, commemoras. NI. vidi ego nequam
Homines, verùm te neminem deteriorem. PH. ita sum.
BA. I hàc mecum intrò, vbi sit tibi lepidè victibus, vino atque vnguentis.
NI. Satis satis iam vostri'st conuiuij, me nihil pœnitet, vt sim acceptus.
Quadringentis Philippis filius me & Chrysalus circumduxerunt,
Quem quidem ego, vt non excruciem,
Alterum tantum auri non meream.
E BA. Quid tandem, si dimidium auri redditur, isne tu hàc mecum
Intrò, atque vt eis delicta ignoscas? PH. faciet.
NI. Minimè, nolo, nihil moror, sine sic, malo illos vlcisci ambo.
PH. Etiam tu homo nihili, quod dij dant boni, caues culpa tua amissis?
Dimidium auri datur, accipias, potesque, & scortum accumbas.
NI. Egon, vbi filius corrumpatur meus, ibi potem? PH. potandum est.
NI. Age iam id, vt ut est, & si est dedecorum, patiar facere, inducam
Animum, egon', cum hæc cum illo accumbet, inspectem? BA. immò equidem pol tecum
Accumbam, te amabo, & te amplexabor. NI. caput prurit, perij,
Vix negito. BA. non tibi venit in mentem, amabo, si dum viuas,

Tibi bene facias, iam pol id quidem esse haud perlonginquum: A
Neque si hoc hodie amiseris, pòst in morte id euenturum esse vnquam?
NI. Quid ago? PH. quid agas? rogitas etiam? NI. libet, & metuo. BA. quid metuis?
NI. Ne obnoxius filio sim, & seruo. BA. mel meum, amabo. istæc fiunt.
Tuus est: vnde illum censes sumere, nisi quod tu te illi dederis?
Hanc veniam illis sine te exorem. NI. vt terebrat? satin' offirmatum
Quod mihi erat, id me exorat? tua sum opera, & propter te improbior.
BA. Nusquam tu me à te auelles, satin' ego istuc habeo offirmatum?
NI. Quod semel dixi, haud mutabo. BA. it dies, ite intrò accubitum.
Filij vos exspectant intus. NI. quàm quidem actutum emorimur?
BA. Vesper hic est, sequimini. PH. ducite nos quò lubet, tanquam quidem addictos. B
BA. Lepidè ipsi hi sunt capti, suis qui filiis fecere insidias. ite.

NOMINE NOMINAT ME} nominatim me appellat. Sic Virgil. libro 4. *& nomine Dido Sæpe vocaturum.* ATQVE PVLTAT AEDEIS?} & pulsat ædeis? QVIS HAS HVC OVEIS ADEGIT?} quis has oueis huc compulit? oueis appellat senes duos, Nicobulum & Philoxenum, propter canitiem, vel potiùs propter fatuitatem & stultitiam. est enim hoc animal stolidissimum. Etiam Græci stolidos & fatuos *πρόβατα* vocant. A PECV PALITANTES.} à pecu, id est, à grege, à pecore. palitantes, id est, errantes, crebrò palantes. *palito, as,* seu palitor, ris. frequentatiuum verbum, à palo, as, seu palor, ris: vt mussito, as, à musso, as, cantito, as, à canto, pipito, à pipo: quod à Catullo vsurpatum est in carmine de passere Lesb. *Ad solam dominam vsque pipitabat.* quamquam legitur quoque *vsque pipulabat.* Quamquam Carisius lib. 1. institutionum gramm. hunc locum proferens in voce *pecu*, videtur legisse *balitantes.* quæ lectio si recta est, balitantes à verbo balito, as, dixit, frequentatiuum à verbo balo, as. ego palitantes retineo. NITINT:} nitida cute sunt, non scabra neque horrida. TONSAE} ambiguum. nam significat hos senes, à filiis & seruis compilatos & auro emunctos esse. SINE SVO VSQVE ARBITR.} sine, derideant nos, vt eis lubebit. REBIN', &c.} retisne, id est, arbitrarisne, &c. TER IN ANNO} Sic M. Tull. pro Roscio Amerino, *Vnde vix ter in anno audire nuntium possunt.* TONSITANT} argento emungi, ambiguè dictum. ALTERA IAM BIS DETONSA, &c.} significat Nicobulum alterum senem, Mnesilochi patrem à Chrysalo seruo bis delusum, & auro emunctum esse. VETVLAE SVNT THYMIAMA} vix latum vnguem à vetere scriptura discessi. Nam ex thymiamæ, quæ scriptura in codicibus manuscriptis reperitur omnibus, excepto vno atque altero, qui habent *Chimiama*, ego thymiama feci. Est autem thymiama suffimentum, & odor incensus ex aliquo aromate, aut re aliqua grati odoris. quæ incenduntur autem, arida sint, necesse est. hos senes igitur significat esse ita macros atque aridos, vt thymiamatis vsum præbere, si incendantur, possint. Libri vulgati habent *thymianæ*: quod quid sibi velit, arbitror hominem scire neminem. Adrian. Turneb. tamen lib. Aduersar. 24. cap. xj. scribit thymianas oueis dici videri à thymo. Nam in Narbonensi Gallia, inquit ille, lapidei campi thymo abundabant, eóque infinita pecudum millia conueniebant. thymianæ, tamen hic malæ erunt, credo, propter longinquitatem viæ macrescentes. Thymiamæ se in veteribus libris reperisse scribit Ioachimus Camerarius vtriúsque linguæ hodie princeps: quæ vox quid significet, consulendum Apollinis oraculum, nisi, thymum amantes explices. ac vidi qui thymiama defenderent, vt rei diuinæ aptas, quales à parciotibus emebantur viliores ac macriores, &c. Hæc igitur ille. Ego autem in iis sum, qui thymiama tueor ac defendo: atque equidem, si bene memini, hac ipse de re cum eo, aliquanto antè quàm è vita excessisset, locutus sum, dixíque *thymiama*, defendi posse, sine graui veteris scripturæ iniuria. quod ille mihi assentiebatur, vt scriptum reliquit. sed quod item testatum reliquit, *thymianæ*, magis probauit, à quo dissentio. AT BONAS FVISSE C. R.} at pingueis fuisse credo. LIMVLIS} limulis oculis, vel minus quàm limis, vel valde limis. Limus oculus autem, id est, obliquus, transuersus. Terent. Eun. *Ego limis adspecto sic per flabellum clanculum.* ad quem locum legendus Donatus. SINE OMNI MALITIA ESSE} minimè malos esse *ἀκάκους*, ad decipiendum faciles. COGANTVR QVIDEM INTRO} cogantur, id est, compellantur. intrò cogantur, dixit, quasi loquens de ouibus. Virgil. in Palæmone, *Tityre coge pecus.* Idem in Melibæo, *Compuleràntque greges Corydon & Thyrsis in vnum.* HAVD SCIO, QVID EO OPVS, QVAE NEC LACTEM, &c.} non video quamobrem has oueis expediat intrò cogi, quippe quæ nec lac, nec lanam habeant. Lac non habent, quia sunt vetulæ, & senio confectæ: Lanam, quia sunt probè attonsæ. hæc lactis, is, dixerunt veteres, vt ex hoc loco apparet, & hoc lacte, is, & lac, lactis. Quidam tamen hic *lacte*, legi volunt. nam *lactem* nusquam alibi reperiri, nisi fortè apud Apuleium libro 8. *Sic stipes recepera patulo sinu, & vini cadum, & lactem, & caseos, & farris, & siliginis aliquid.* Idem eodem lib. *neque casu, Dea peregrinæ stomachus, vt quorundam hominum lactem, sic ille sanguinem concupisceret asininum.* Idem eodem lib. *lacte* posuit in neutro, ibi, *eum rogauit vnus è nostris, haberétne lacte vel adhuc liquidum, vel in caseum recentem inchoatum.* Sic Plautus in Menæchmis, *Neque aqua aquæ, neque lacte est lactis, crede mihi vsquam similius; Quàm hic tui est.* Idem in Milite glor. *Tam similem quàm lacte lacti est.* Carisius lib. 1. Institutionum grammatic. nullum alium rectum casum huius vocis agnoscere videtur, quàm *lac*, aut *lacte*, profertque auctoritatem Catonis, *Et in Italia atras capras lacte album habere.* quare existimarim hic scribendum, & legendum *lacte.* EXSOLVERE QVANTI FVERE} exsoluere pretium, quanti emtæ sunt, id est, tantum lactis, & lanæ, postquam emtæ sunt, eis detractum est, vt pretium, quo emtæ sunt, exsarcierint: nihílque amplius eis detrahi potest. VT PALANTES.} quo pacto errantes. GRASSENTVR.} grassari propriè est incedere, ambulare. Afran. *Consimili grassantur via.* Sallustius Iugurt. princ. *Qui vbi ad gloriam virtutis via grassatur, abundè pollens, potênsque & clarus est.* MVTAS} quia non balant, vt statim subiicit, Virgil. lib. 9. Æneid. *Molle pecus mutúmque metu.* Idem 12. *stat pecus omne metu mutum.* ATQVE HAVD MALAE} & minimè malæ: hoc est, non malitiosæ: *κατ' εἰρωνείαν*; significat esse stultas, vt iam dixit. Ali; sic, haud malæ, id est, non deformes. ILICO AMBAE M.} iamiam ambæ consistite, neque domum regredimini. MALAM REM, MAGNAM QVID, &c.} Sic infrà, *nisi abeas, quamquam tu bella es, malum tibi magnum dabo iam.* Idem in Casina, *dabo tibi μέγα κακόν, vt opinor, nisi resistis.* atque ita intelligendum est illud epigramma, quod est in Priapeis, *quod monear non est, quia si furaberis ipse Grandia mala, tibi macra brachia dabo.* id est, mâla, priore syllaba producta, grandia dabo tibi breuia, id est, priore syllaba breui; hoc est, dabo tibi non grandia mâla, priore syllaba longa, sed grandia mala, priore syllaba breui, vel sic, mala grandia, quæ sunt macra, id est, longua in priore syllaba, dabo tibi brachia, hoc est, breuia. paucis verbis hoc dixit, grādia mala (prior syllaba breui) tibi dabo. sedque quid dissimulem, id epigramma ita primus dilucidè emendauit, & explicauit Petrus Victorius lib. xj. Varro cap. 17. Nam vulgò sic legebatur, grandia mâla tibi brachica mala dabo. TE CONDONO.} tibi remitto: tibi gratiā facio

A facio. Nostros agnos} nostros filios. in allegoria manet. Mordax canis.} Chrysalus qui non solùm latrare,
sed etiã mordere consueuit. Arietes truces. er.} petemus vos cornibus, vt arietes: & vt mox subiicit, in vos in-
cursabimus. suprà in Asin. princ. *vbi viuos homines mortui incursant boues.* Secreto.} χωρὶς: seorsum ab his senibus. hinc
secretum petere. Tibi dedo vlteriorem} trado tibi in potestatem senem remotiorem, nempe Philoxenum. Sed
Priscianus libro 3. hunc locum proferens, legit *veteriorem*, & lib 6. vbi profert hæc verba Catonis ex libro 1. Origin. *An-
temna veterior est quàm Roma.* Lepide vt lenitum redd.} vt sæuum & iratum lenias, & placatum reddas.
Inlicere} illecebris, & blanditiis nostris attrahere? Meum pensum, &c.} meum munus bellè administrabo.
tralatio est à lanificio. Mortem amplexari} mortem, id est, senem capularem, & Acheruntieum, & decrepitum se-
nem exsanguem & frigidum, & mortuo, quàm viuo similiorem. Sic lepidè & facetè Stratonicus ille locum insalubrem
notans & vellicans, & homines valdè pallidos, mortuos appellans, inuersa sententia, dicebat tam salubrem esse, vt e-
tiam mortui in eo ambularent: cùm significaret ex hominum eis loci pallore, & liuido colore eam regionem esse insa-
lubrem & morbidam. Facito vt facias.} Philoxenum lenito. Ego quod dixi, haud mutabo.} ego
ab eo quod dixi, non desciscam, seu desistam. non mutabo sententiam aut consilium. Terent. Andr. *haud muto factum.*
Pudet dicere me tibi quidd.} Philoxenus hic incipit amare vnam ex Bacchidibus. Credere} commit-
tere: aperire consilium reconditum, occultum atque arcanum. Certum'st} deliberatum est. Nihili sum} ne-
B quam sum, quia senex amore captus sum. Sed quid nihili sis, mem.} sed dic quamobrem nequã & nullius pre-
tij sis. Tactus sum vehementer visco.} valdè amore captus sum. translatum ab auibus, quæ visco contactæ
capiuntur. Cor stimulo f.} amore, tanquam stimulo pungitur & sauciatur. Pol tibi multo aequius
coxend.} pol multò æquius est tibi coxam stimulo fodi, vt ego tardiùs eunti, aut vt asino pigro. debet tibi coxendix
potiùs stimulo fodi, quàm cor, aut animus. Haud mala'st mulier} haud deformis neque inuenusta est mulier.
Pol vero ista mala} mala, quia improba & impudica. ambiguum nomen, *mala.* Quid multa?} quid multa
tibi dicam? Necas} necas me, cùm toties rem eamdem à me iterari postulas. Homo putidus.} homo fœtidus,
& qui ætate putorem contraxisti. nonnulli libri habent, putridus. Audes?} [illegible] non dubitas? non vereris?
Quia flagitium'st} quia turpe factum est senem amare, flagitium, facinus rubore suffundens, & dedecus
importans. Si amant sapienter f.} sic in Menæchm. *At enim ille hinc amat meretricem ex proximo.* S E N. *sane
sapit.* Horat. Oda 7. libro 1. *Sic tu sapiens finire memento Tristitiam, vitæq; laborem Molli, Plance, mero.* Idem Oda xj. eius-
dem libri, *Sapias: vina liques. & spatio breui Spem longam reseces.* Probri perlecebrae, et persua.} probri
perlecebræ, id est, quæ ad probrum suis blanditiis pelliciunt: & persuastrices, quæ probrum persuadent. suprà in Asin.
Te perdam ego & filiam, Perlecebra pernicies adolescentum, exitium. à supino *persuasu*, fecit verbale fœmininum *persuastrix*, in-
terposito t. Fortunatianus Rhetor. lib. 3. appellat, hoc [illegible], dysprophoron, inquit, vt si quis dicat *te suasi sces-
C prastatrices, atque inductrices, tigres.* talia sunt illa, tonstrix, assestrix. &c. Vim maiorem?} vim, cui pares esse non possi-
tis? vim quam ferre non possitis? vim maiorem commemorant etiam iurisconsulti, cui opponitur vis festucaria. Non
homo tu quidem es, &c.} non tu quidem homo es, sed fera, aut saxũ, qui, &c. Senex optime quantum'st
in t.} senex, quos terra gerit optime, vel optime omnium hominum, quantum est hominum in terra. sic ferè Horat.
loquitur Oda 5. Epod. *At ô, deorum quidquid in cœlo regit Terras, & humanum genus.* Idem Sat. 6. lib. 1. *Non quia Mæcenas,
Lydorum quidquid Etruscos incoluit fineis, nemo generosior est te,* &c. Terent Heaut. *Vt te omnes equidem dij, deæq; quantum'st
Syre, Cum isthoc inuento, cùmque incœpto perduint.* Catull. ad Verann. *O quantum est hominum beatiorum,* &c. Plautus in
Capt. *oh mihi Quantum'st hominum optimorum, optime.* Idem in Rud. *Exi è fano natum quantum'st hominum sacrilegissime.*
Exorare abs te.} impetrare abs te. Delictum.} filij tui. Tantopere ire oppugnatum} tantopere op-
pugnare. Terent. Andr. *Cur te is perditum?* Non metuo, ne quid mihi dol. quod f.} non metuo ne
qua mihi corporis pars doleat, quam tu percutias: quia vel nullam mihi corporis partem feries: vel si feries, æquo ani-
mo feram: vel eam mihi corporis partem feries, quæ virileis impetus non reformidat, & ea parte tui corporis feries, quæ
nulli vnquam fœminæ exitio fuit. Hic magis tranquillum'st,} hic, Philoxenus, lenior & facilior est. minus
sæuus est. minus iracundus aut truculentus est. Concastigato.} castigato. Abin' a me scelus?} abisne à me
scelesta? Vidi ego nequam homines, &c.} vidi ego alios improbos, & nullius pretij homines: sed te deterio-
D rem, seu nequiorem non vidi. Ita sum.} talis sum. Terent. Phorm. *Sic sum. si placeo. vtere.* Idem ibid. princip. *sic est inge-
nium.* Idem in Andr. *sic vita erat.* Cicero pro Rosc. Amer. *sic vita hominum est.* enallage. aduerbium pro nomine adiecti-
uo. Vt sit tibi lepide vid. &c. vt lepidè accipiaris, epulis, vino & vnguentis. Satis iam vostri'st. &c.}
conuiuium vestrum non moror. conuiuium vestrum non desidero. Me nihil poen. vt sim acc.} ironia est. hoc
enim significat, non video mihi malè à vobis acceptus. non queror de vobis, me à vobis parùm lautè esse acceptum. *me
nihil pœnitet,* hic valet, non queror, non parùm mihi videtur. hæc autem verborum sententia est, si verba, & id quod ver-
bis significatur, spectes, sed si sensum eius qui loquitur inspicias, & consideres, hæc satis me expilastis, dum filium meũ,
amore irretitum, tenetis: satis me vos, & filius, & seruus meus, magnificè decepistis, circumuenistis & spoliastis. Cir-
cumduxerunt} circumuenerunt: emunxerunt. Quem quidem ego vt non excr. alterum t. auri
n. m.} id est, quem vt non excruciem, si quis mihi alterum tantum auri, quantum perdidi, donet, accipere nolim. alte-
rum tantum auri, quantum amisi, lucrifacere, aut mercedis, pretiíve nomine accipere nolim, vt Chrysalum non excru-
ciem. altero tanto auro, quantum amisi, conduci non possum, vt Chrysalum non excruciem. non meream, id est, non ac-
cipiam in mercedem, seu, mercedis locò, seu pro mercede. si quis mihi hanc mercedem offerat, tantum auri, quantum
amisi, & præterea alterum tantum ne Chrysalum excruciem, ego eam mercedem accipere nolim. Notauimus hoc lo-
quendi genus in commentar. Horat. ad epist. 18 lib. 1. ibi, *pretium ætas altera sordet.* Isn e tu hac m.} id est, continuò ne
per hoc ostium meum domum intrabis? præsens tempus, pro futuro. *isne tu,* pro ibisne tu. Atq. vt eis delicta i-
E gnoscas.} vel, *atque,* hic valet *statim,* vt & alibi: vel accipiendum pro *etiam,* hoc modo, hàc isne hàc mecum intrò, etiã
vt eis delicta ignoscas? quasi dicat, ergo multo magis, vt bene, & lepidè accipiaris: vel aliquid tale subintelligẽdum est,
vt tibi facias bene, antè, *atque eis delicta,* hoc modo, isne mecum intrò, primùm vt tibi facias bene, deinde, vt filio,
& seruo tuo delicta ignoscas? Minime.} minimè eo. Nihil moror.} ne si alterum tantum quidem auri mihi redda-
tur, quantum amisi, introire, & illis ignoscere velim. Sine sic.} sic [illegible], vel [illegible]. gestu enim adiuuandum,
cùm ab actore pronuntiatur: vt illa, *Tantillum puerum, huius non faciam.* & similia. notat Donatus ad illud Teren. in Andr.
Mirabar hoc, si sic abiret. Ambo.} ambô, pro ambos, antiquè, vt sæpè alibi. Etiam tu homo nihili quod dii dant
boni, caves culpa t. a.?} sic legendum, non vt vulgò, *caue,* & amissis. cum interpunctione vnica enuntiationem
significante. sententia autem hæc est, etiam tu homo nullius pretij non caues, ne quod dij tibi dant boni, culpa tua ami-
seris? Quod dii dant boni,} dij ab Homero, δωτῆρες ἐάων. id est, largitores bonorum, dicuntur non semel. Amis-
sis.} amiseris. Potesque,} & potes, à verbo poto, as. Et scortum accumbas.} & scorto accumbas. vel ad scortũ,
id est, propè scortum cubes. veteres enim non repetebant præpositiones, si iam verbis erant additæ: vt *adigere arbitrum,*
dicebant, non, adigere ad arbitrum. Vtut est,} qualecumque est. Etsi est dedecorum,} dedécorum,
syllaba, quæ antecedit vltimam, breui. hoc est, cum dedécore coniunctum. vtitur eodem nomine & Cornelius Tacitus.
Patiar facere.} patiar me facere, patienter, & æquo animo faciam. Inducam animum.} inducam
animum facere, seu potiùs vt faciam. à me impetrabo, vt faciam. mihi persuadebo, vt potem & accumbam scorto

EGON', CVM HAEC CVM ILLO ACC.&c.egóne possim inspectare,cùm Bacchis cum filio meo cubabit?proinde ac A
si dicat,non potero. potero quidem animum inducere, vt potem, & scorto accubem:sed vt filium inspectem scorto ac-
cubantem,non potero.vel dic , senem , posteaquam dixit,se animum inductutum,vt potet,&c.se ipsum reprehendere,
propter rei turpitudinem,cùm cogitat,fore,vt potans,& cubans cum scorto,eadem opera,eodemque tempore filium
quoque vnà potantem,& cubantem inspectet,& vicissim ab illo inspectetur.vel dic(quod magis probo)senem iam cor
ruptum,tacitè significare se nolle idcirco ingredi,aut se minus libenter ingredi,quòd videat se spectatorem fore tãtùm,
non etiam àctorem.velle se autem non inspectare filium cum Bacchide cubantem , & osculantem,sed ipsum cũ Bac-
chide cubare,& eam amplexari.CAPVT PRVRIT: PERII.}vel significat,se libidine prurire,& voluptatis illecebra ti-
tillari:vel potiùs,se ad flagitium aggredi , cum capitis periculo coniunctum : &, quod si resiscat vxor,sua salus & vita in
discrimen ventura sit.sic seruus Sceledrus in Milite Gloriosó,suo tergo timens , *Timeo quid rerum gesserim hic : ita dorsus*
totus prurit. VIX NEGITO}*negito*,frequentatiuum,à verbo nego,as.NON TIBI VENIT IN MENTEM,&c.}senten-
tia Epicuro digna.significat enim idem quod Sardanapalus sepulcro suo incidi iussit,dum per Parcas licet, edendũ, bi-
bendum,ludendũ:post mortem enim nullam esse voluptatẽ.Sic Lucretius lib.3.*Hoc etiam faciunt, vbi discubuere tenentq;*
Pocula sæpe homines,& inumbra ora coronis,Ex animo vt dicant,breuis est hic fructus homullis.Iam fuerit , neque post vnquam re-
uocare licebit.& Horat.epist.2.lib.2.*At potiùs puer vt festis quinquatribus olim,Exiguo, gratóque fruaris tempore raptim.* S I,
DVM VIVAS, TIBI BENE F.}si tantisper,dum vita & lucis vsura fruare,te molliter & iucundè accipias, tuóq; animo B
obsequatis & morem geras. ESSE HAVD PERLONGINQVVM } non esse admodum diuturnum,quia hæc vita scilicet
breuis est , & anni nostri fugaces. NEQ. SI HOC HODIE AMISERIS, POST IN MORTE ID EVENT. E. V.?}
id est neque,si hodie,id est,dum tu viuis,& dum tibi potestas datur:(nam dies crastinus longè abest à nobis,neque est in
cuiusquam potestate)amiseris fructum voluptatis,eum vnquam postea,te mortuo,tibi euenturum ? in morte, id est , te
mortuo.nonnulli hæc non intelligentes,legi volunt,*neque si hoc hodie amiseris,post mortem id euenturum esse vnquam.* quã
coniecturam,quamuis non damnem,tamen receptam tueor.QVID AGO?}dubitantis,& consultantis sermo.M.Tullius
in Quinctiana,*Quinctius ad vadimonium,non venit-quid ago? Si me hercule hæc duo verba fecisses, quid ago ? respirasset cupidi-*
tas,atque auaritia paullulum. LIBET, ET METVO.}talis describitur ab Aristotele incontinens lib.7.de Moribus,in quo
pugnat cum libidine ratio.talis est ille adulter apud Horatiũ Sat.vlt.lib.2. *Metuens induceret. atque Altercante libidinibus*
*tremis ossa pauore.*talis denique Verr.apud M.Tull.lib.2.Accusat.Itaq; æstuabat dubitatione: versabat se in vtramq; par-
tem,non solùm mente,verumetiam corpore,vt omnes qui aderant,intelligere possent,in animo eius metum cum cupi-
ditate pugnare.NE OBNOXIVS FILIO SIM, ET S.}ne filius & seruus habeant me in sua potestate : ne sub filij &
serui imperio ac ditione sim:ne filius & seruus iam missi sint domini.quod fiet,si idem peccaro,quod in eis reprehendo,
& si meorum flagitiorum sint conscij,participes ac socij.Quod M.Tull.plurib.verbis ostendit in oratione pro M. Cœ-
lio,*Quis enim hoc non videt,iudices,aut quis ignorat in eiusmodi domo, in qua materfamiliàs meretricio more viuat : in qua nihil* C
geratur,quod foras proferendum sit:in qua lustra,libidines,luxuries,omnia denique inaudita vitia,atq.flagitia versentur:hic seruos
non esse seruos?quibus omnia committantur,per quos gerantur,qui versentur ijsdem in voluptatibus : quibus occulta credantur , ad
quos aliquantum etiam ex quotidianis sumtibus ac luxuria redundet? Ex quib. Ciceronis verbis intelligere licet , id quod hìc
breuiùs dicitur,eos dominos qui seruis suis,& cæteris,in quos habent imperium ac potestatem,consciis,flagitia aut sce
lera aliqua admittunt,eadem opera ius suum illis imperandi amittere,& ijs obnoxios fieri,adeò vt eos metuant potiùs,
quàm ab iis metuantur,neque si quid illi grauius peccent,de iis pœnas sumere audeant.MEL MEVM,}mea iucundi-
tas,mea voluptas.ISTHAEC FIVNT}isthæc sunt vsitata:isthæc sunt humana.Sic Terent.in Heaut.*Vulgò id faciant.* VT
TEREBRAT?}vt me quasi terebrando cogit?quo pacto mihi animũ blandis suis dictis perfodit,& perforat? tralatio est.
sic in Persa,*Nunquã hercle istuc exterebrabis tu,vt sis peior,quàm ego siem.*SATIN', OFFIRMATVM QVOD MIHI ERAT,
&c.}nónne planè,quod mihi erat fixum & stabile,id ne faciã,me exorat?ET PROPTER TE,}id est,tua culpa. SATIN'
EGO HABEO IST. OFF.}nónne ego habeo istuc fixum atque immotũ? QVOD SEMEL DIXI, HAVD MVTABO.}
Quod semel dixi,non reuocabo,neque me pœnitebit esse dictum.τὸ ἐμὸν ἅπαξ εἰρημένον,οὐκ ἔστι μεταστρέψιμον(vt dicam ὁμη-
ρικῶς) ἠδ' ἀτελεύτητον.sic suprà non longè , *ego,quod dixi,haud mutabo.* Horatius in carmine sæcul. *Vósque veraces cecinisse*
*Parcæ Quod semel dictum est,stabilísque rerum Terminus seruat:bona iam peractis Iungite fata.*IT DIES} Catull.in Epithala-
mio Iuliæ,& Manlij,*sed abit dies.Perge,ne remorare.*QVAM QVIDEM ACTVTVM EMORIMVR?}describitur incõtinen- D
tis ingenium, qui vult,& non vult.Optat enim hic senex emori potiùs,quàm vt testibus filio ac seruo scortetur ac potet,
qui tamen modò exoratus est ab altera ex Bacchidib.vt sibi bene faciat.quidã legi volunt,*quin quidem actutũ emorimur?*
id est,cur non continuò emorimur?sed nihil mutare ausim,libris inuitis,cùm præsertim ex scriptura recepta eadem ferè
sententia eliciatur,atque ex illa.Nam hæc verba.*quàm quidem continuò emorimur* ? nihil aliud mihi significare videntur,
quàm quod dixi,satius est nos cõtinuò emori,quàm talia flagitia admittere filiis & seruis nostris arbitris.VESPER HIC
EST SEQVIM.}domi nostræ vesper est.sequimini,vt nuptiæ fiant. Vesperi sponsa domum viri ducebatur : & vesperi ca-
nebatur Hymenæus. Catull.in carm.nupt. *Vesper adest,iuuenes,consurgite: vesper Olympo Exspectata diu vix tandem lumina*
tollit. Surgere iam tempus. iam pingueis linquere mensas. Iam veniet virgo : iam dicetur hymenæus , &c. Virgil. Pharmac.
Mopse nouas incide faces:tibi ducitur vxor, Sparge marite nuces: tibi deserit vesperus Oetam. TANQVAM QVIDEM ADDI-
CTOS}additi dicebantur,qui cùm æs alienum dissoluere non possent,à prætore damnati,& creditoribus dedicti,seu ad-
dicti erant ea lege,vt eis seruirent,& operas darent:donec eis satisfecissent.Itaq; licebat creditoribus debitores sibi ad-
dictos in vincula coniicere,quò liberet ducere,verberare,fame necare denique,maximè ante legem xij.tabul.Non so-
lùm autem prætor in tribunali addicebat,sed etiam præco in auctione.suprà in Capt.*Quasi fundum vendens,meis me addi-*
*cam legibus.*M.Tull pro C.Rabirio Posthumo in extr.*Ecquis est ex tanto populo,qui bona C.Rabirij Posthumi nummo sestertio*
sibi addici velit? E

G R E X.

HI senes nisi fuissent nihil iam inde ab adolescentia,
Non hodie hic tantum flagitium facerent canis capitibus:
Neque adeò hæc faceremus,ni antehac vidissemus fieri,
Vt apud lenones riuales filiis fierent patres.
Spectatores,vos valere volumus,& clarè applaudere.

NISI FVISSENT NIHIL}nisi fuissent nequam & nullius pretij,&c.nihil, οὐδὲν οὐδενός. sed legendum fortasse est,
nihili.CANIS CAPITIBVS.} suprà *cano capite,atque alba barba.* Tibull.Elegia 1. *Dicere nec cano delicias capite.*A-
PVD LENONES}apud lenones habitabãt Bacchides,& similes meretrices. RIVALES FILIIS FIERENT PATRES.}
nefarium & tætrum,patrem & filium cum eadem fœmina rẽ habere, quod est,esse riualeis. Tale ferè est illud in Cluẽ-
tiana,*Vxor generi,nouerca filij,filiæ pellex.*& illud Tragicum, *Iocasta eiusdem Vxor & mater.*

FINIS BACCHIDVM.

MOSTELLARIA.

DRAMATIS PERSONAE.

TRANIO seruus.	DELPHIVM meretrix.
GRVMIO seruus.	THEVROPIDES senex.
PHILOLACHES ad.	SIMO senex.
PHILEMATIVM mer.	DANISTA.
SCAPHIA ancilla.	PHANISCVS aduorsitor.
CALLIDAMATES adol.	SERVVS alius.

PVER.

ARGVMENTVM.

A

MANV misit emtos suos amores Philolaches,
Omnémque absente rem suo absumit patre.
Senem, vt reuenit, ludificatur Tranio
Terrifica monstra ait videri in ædibus,
Et inde primùm emigratum esse. interuenit
Lucripeta fœnus fœnerator postulans.
Ludúsque rursum fit senex. nam mutuum
Acceptum dicit pignus emtis ædibus,
Requirit quæ sunt. ait vicini proxumi.
Inspectat illas. pòst se derisum dolet,
Ab sui sodale gnati exoratur tamen.

B

SVOS AMORES.] suas delicias, τὰ αὐτοῦ παιδικά, suam amicam, Philematium. PHILOLACHES.] adolescens, Theuropidæ filius, aberat autem tum Theuropides, cùm Philolaches amicam suã emtam manumisit. REM] familiarem. SVO ABS. P.] suo patre Theuropide. SENEM] Theuropidem. TRANIO] seruus. TERRIFICA MONSTRA] terribilia monstra. hinc fabula Mostellaria dicta, quasi monstellaria. LVCRIPETA] lucrum petens, lucri studio deditus. FOENERATOR] danista, qui non nominatur. LVDVSQVE RVRSVS FIT SENEX] & rursum senex ludificatur. fit ludus, seu, fit ludi: hoc est, illuditur. MVTVVM ACCEPTVM, DICIT. S.] pecuniam mutuò acceptam dicit seruus Tranio, vt esset pretium emtarum ædium. REQVIRIT QVAE SVNT] senex, quæ sunt eæ ædes. AIT VICINI PROXVMI] pecunia illa ait emtas esse ædeis proximi vicini, Simonis. INSPECTAT ILLAS.] Theuropides ædeis vicini proximi inspectat, putans eas à filio esse emtas. AB SVO SODALE GNATI.] à callida mente. EXORATVR.] ne quid grauius in filium, & Traniorem iratus statuat, placatur, lenitur.

ACTVS PRIMVS. A

GRVMIO, TRANIO, serui duo.

GR. XI è culina sis foras mastigia,
Qui mihi inter patinas exhibes argutias.
Egredere herilis pernicies ex ædibus,
Ego pol te ruri, si viuam vlciscar probè.
Exi, inquam, nidor è culina, quid lates?
Quid tibi, malùm, hic ante ædes clamatio est?
An ruri censes te esse? abscede ab ædibus. B
Abi rus. abi directè, abscede ab ianua.
En hoccine volebas? GR. perij, cur me verberas?
TR. Quia tu vis. GR. patiar. sine modò adueniat senex.
Sine modò venire saluom, quem absentem comes.
TR. Nec verissimile loquere, nec verum, frutex,
Comesse quenquam vt quisquam absentem possiet.
GR. Tu vrbanus verò scurra, deliciæ populi,
Rus mihi tu obiectas? sanè credo Tranio
Quòd te in pistrinum scis actutum tradier.
Cis hercle paucas tempestates Tranio,
Augebis ruri numerò, genus ferratile. C
Nunc dum tibi lubet, licétque, pota, perde rem,
Corrumpe herilem filium, adolescentem optimum,
Dies noctésque bibite, pergræcamini,
Amicas emite, liberate, pascite
Parasitos, obsonate pollucibiliter.
Hæccine mandauit tibi cùm peregrè hinc iit senex?
Hoccine modo hic rem curatam offendet suam?
Hoccine boni esse officium serui existimas,
Vt heri sui corrumpat & rem & filium?
Nam ego illum corruptum duco, quom his factis studet. D
Quo nemo adæquè iuuentute ex omni Attica
Antehac est habitus parcus, nec magis continens:
Is nunc in aliam partem palmam possidet,
Virtute id factum tua & magisterio tuo.
TR. Quid tibi malùm, me, aut quid ego agam, curatio'st?
An ruri, quæso, non sunt, quos cures, boues?
Lubet potare, amare, scorta ducere.
Mei tergi facio hoc, non tui fiducia.
GR. Quàm confidenter loquitur? væ. TR. at te Iuppiter,
Diique omnes perdant. oboluisti allium.
Germana illuuies, rusticus, hircus, hara suis, E
Canis, capra, commistæ. GR. quid tu vis fieri?
Non omnes possunt ólere vnguenta exotica.
Si tu oles: neque superior, quàm herus, accumbere,
Neque tam facetis, quàm tu viuis, victibus:
Tu tibi istos habeas turtures, pisceis, aueis:
Sine me alliatum fungi, fortunas meas.
Tu fortunatus, ego miser: patiunda sunt.
Meum bonum me, te tuum maneat malum,
TR. Quasi inuidere mihi hoc videre Grumio:
Quia mihi bene est, & tibi malè est. dignissimum est.

A Decet me amare, & te bubulcitarier:
Me victitare pulcrè, te miseris modis.
GR. O carnificinum cribrum, quod credo fore,
Ita te forabunt patibulatum per vias
Stimulis, si huc reueniat senex.
TR. Qui scis an tibi istuc prius eueniat, quàm mihi?
GR. Quia nunquam merui, tu meruisti & nunc meres.
TR. Orationis operam compendi face,
Nisi te mala re magna mactari cupis.
GR. Eruom daturin' estis, bubus quod feram?
Date æs, si non estis, agite porrò, pergite,
B Quomodo occepistis, bibite, pergræcamini,
Este, efferciте vos, saginam cædite.
TR. Tace atque rus abi, ego ire in Piræum volo,
In vesperum parare piscatum mihi.
Eruom tibi aliquis cras faxo ad villam afferat.
Quid est? quid tu me nunc obtuere furcifer?
GR. Pol tibi istuc credo nomen actutum fore.
TR. Dum interea sic fit, istuc actutum sino.
GR. Ita est. sed vnum hoc scito, nimio celerius
Venire quod molestum est, quàm id quod cupidè petas.
C TR. Molestus ne sis, nunc iam i rus, teque amoue.
Ne tu erres, præterhac mihi non facies moram.
GR. Satin' abiit, neque quod dixi flocci æstumat?
Proh di immortales, obsecro vostram fidem,
Facite, huc vt redeat noster quàm primum senex,
Triennium qui iam hinc abest, priusquam omnia
Periere, & ædes, & ager: qui nisi huc redit,
Paucorum mensium sunt relictæ reliquiæ.
Nunc rus abibo. nam herilem filium
Video corruptum hic ex adolescente obtumo.

D EXI E CVLINA,] loquitur Grumio, seruus rusticus, seu villaticus qui rure in vrbem venerat eruum petitum, quod bobus daret. SIS,] si vis. MASTIGIA] flagrio: verbero. μαστίγια vox Græca, à verbo Græco μαστίζειν, quod est μαστιγοῦν, flagellis cædere. QVI MIHI INTER PATINAS EXHIBET ARGENTVM] qui ad numerum patinas tractas & moues: qui ita numerosè patinas tractas vt sonum quendam argutum referant: quod solent coci etiam hodie facere. vel sic, qui inter patinas argutias loqueris, & argutiis ac facetiis sermonibus vteris. Nonius, argutias videtur hic accipere, pro sermonibus maliciosis & audacibus, hunc locum proferens in voce argutum. EXI, INQVAM, NIDOR E CVLINA.] vel Tranionem, nidorem vocat, quia assiduè in culina versabatur, vt nidor, aut quia nimiopere obsoniorum nidore delectabatur: vel nidorem ipsum alloquitur, tanquam rem animatam, & rationis participem, eúmque nidorem è culina exire iubet: quod proinde est, vt si iubeat Tranionem desinere obsonia emere & coquere; quibus res herilis consumitur. ego priorem explicationem malo. QVID TIBI MALVM HIC, &c.] id est quamobrem, malum, hic ante ædeis clamas? vel, quid est, malum, quamobrem hic ante ædeis clamas? malum, hic interiectio est stomachantis seu indignantis. ABI DIERECTE,] dierectè, si aduerbium est, sic interpretabor, abi in morem hominis in crucem acti, & sub dio erecti. si nomen vocatiui casus, sic abi homo scelerate, & cruce digne, seu in crucem agende, seu in crucem acte. De voce dierectus, alibi dictum est pluribus verbis. EN, HOC CINE VOLEBAS?] sermo verberantis. SINE MODO ADVENIRE SENEM] sine modò, & sine, simpliciter, verbum minantis. QVEM ABSENTEM COMES.] cuius absentis bona absumis. comes, secunde personæ à verbo comedo, hoc est, comedis, profert hunc versum Nonius in comest, apud quem mendosè legitur comest.
E FRVTEX,] fruticem appellat, seruum à villa, contumeliæ causa, quasi rusticum. TV VRBANVS VERO SCVRRA, &c.] ego sum rusticus: tu verò homo es facetus & politus. scurræ olim dicebantur homines, vrbani, faceti homines elegantes & politi, consule indicem. DELICIAE POPVLI.] homo, quo maxime populo delectatur: homo populo iucundissimus, SANE CREDO, TRANIO, QVOD, &c.] sane Tranio, vt credo, tu mihi idcirco rus obiectas, quod te in pistrinum scis mox traditum iri. CIS HERCLE PAVCAS TEMP. TRANIO] paucis hercle diebus hercle intra paucos dies. hercle breui tempore. AVGEBIS RVRI NVMERO GENVS FERRATILE] augebis citò ruri numerum eorum qui compedibus ferreis vincti sunt, genus: legendum autem, quemadmodum edidimus, numero, non vt habent libri vulgati, numerum. numero autem, hoc est, citò, scilicet cum senex venerit. De hac voce suprà in Casina, ibi, Numero dicis, sed hoc quidquid est, loquere, in pauca refer. & in Amphitr. ibi numero mihi in mentem fuit. PERGRAECAMINI] Græco more, hoc est, maioribus poculis potate, suprà in Bacchid. lib. Propterea hoc facio, vt suadeas gnato meo, vt pergræcetur tecum. OBSONATE POLLVCTIBILITER] obsonia emite sumtuosa. polluctibiliter, hoc est, opiparè, nitidè, sumtuosè, & magnificè, à verbo pollucere, quo vtebantur veteres maximè in poculentis, & esculentis: quæ alicui Deo consecrabantur, & offerebantur. ex quo pollictum dicebant, quod erat consecratum, quæ à doctissimo viro Ioachimo Camerario sunt annotata quanquam pollucere, maximè locum habet in decimis, quæ Herculi fiebant. Næuius in Colace; Qui decumas partis

quantum sui & alieni fuit Polluxit tibi, & publicauit epulum, & Herculis decimas. sed de hoc verbo infrà plura. CVRATAM] procuratam, gestam, cui res aliqua mandata est, is diligenter eam curare & conficere debet. neque satis est in mandato diligentiam adhibere, sed etiam fides adhibenda est. At hic dicitur senex peregrè proficiscens, rem familiarem Tranioni mandasse. OFFENDET] reperiet καταλήψει. HIS FACTIS,] lustris & ganeis, & scortis. QVO NEMO ADAEQVE, &c.] aduerbium, *adaequè*, iunxit cum ablatiuo: vel dicendum, *quo* cohaerere cum comparatiuo, *magis*, suprà in Casina, *Numquam ecastor vllo die risi adaequè*. in Cistell. *Neque munda adaequè es, vt soles.* Videtur igitur sic explicandus hic locus, Quo nemo ex omni iuuentute Attica antehac est habitus adaequè, & magis parcus, nec magis continens. IN ALIAM PARTEM, &c.] in contrariam partem: nempe in profusionem, & incontinentiam. PALMAM POSSIDET] victor est, principatum & principem locum obtinet. ceteros omneis vincit. VIRTVTE] vel virtute accipe ἀνδρείως, vel virtute, interpretare industria, opera, & ope tua, studio ac beneficio tuo, vt alibi *virtute deûm*, &c. consule indicem. QVID TIBI MALVM, MEA, &c.] Quamobrem tu me aut quid agam, curas? curatio verbale nomen, regit hîc casum sui verbi: idque Plauto est vsitatissimum. Sic autem hunc locum restituit Muretus lib. 5. variarum lectionum cap. 9. cùm antea in omnibus libris vulgò legeretur, *Quid tibi malum mea, vt quid ag.* &c. planè absurdè. Idem in Casina, *Quid tibi istunc tactio est?* SCORTA DVCERE.] vsitatè dictum. sic suprà in Bacchid. *duxi, habui scortum, potaui, dedi donaui*, &c. MEI TERGI FACIO HOC, NON TVI FIDVCIA] fiducia, id est, periculo. proinde ac si dicat, si quid hic culpae contractum erit, meum tergum periculum subdit, non tuum: meo tergo poenas dabo non tuo. sic suprà in Bacchid. *Mea fiducia opus conduxi, & meo periculo rem gero.* ad quem locum, nos de fiducia plura. licet tamen simpliciter etiam hoc modo explicare, B meo tergo fretus, non tuo, hoc facio. quasi dicat: habeo tergum domi validum, durum, & perferens plagarum: non quaero foris, neque tibi, neque cuiquam alij supplico. AT TE IVPPITER DIIQVE OMNES PERDANT, &c.] vel *Dij* legendum est δισυλλάβως, vel legendum perduint. OBOLVISTI ALLIVM] anima tua est foetida, & oles allium: quo cibo vesci soles. GERMANA ILLVVIES.] homo illotissime, squalidissime, atque immundissime. vera nec simulata illuuies. ipsa illuuies, homo, qui quantus, quantus es, illotus, & immundus es. HIRCVS,] hircus animal olidum & taetri odoris. & hircus, odor taeter alarum. Horat. Od. *te Polype, an grauis hirsutis cubet hircus in alis.* ad quem locum de hirco plura. HARA SVIS] homo, hara suis foetidior. hara, stabulum, in quo pascuntur, & pernoctant sues. M. Tullius in Oratione in Pisonem, *Epicure noster, ex hara producte, non ex schola.* CANIS, CAPRA, COMMISTAE] homo foetidior cane cum mare commista, & capra cum capro commista. Canis enim hîc, foeminini generis est, vt infrà eadem fab. ibi. TH. *vbi canis est?* TR. *abi directa. abin' hinc in malam crucem? At etiam restas? abi istinc.* SI. *nihil pericli est age. Tam placida'st, quàm est aqua.* Sic autem legendum canis, capra, commistae: non, *Canem capram, commistam*, vt habent libri vulgati: neque, *Canem capra commista*, vt edidit Camerarius, quarum lectionum, praeterquam, quod sunt ἀσύστατοι, & inexplicabiles, neutram lex carminis ferre potest, licet tamen etiam legere. *Canes, caprae, commistae.* nam veteres dixisse *canes* in recto casu, numeri singularis tradit Varro lib. 6. de lingua Lat. idque docet testimonio Ennij, qui dixit, *fata canes.* Canis foeminae autem, & caprae odorem post recentem maris commistionem, esse grauissimum, & taeterrimum constat. OLERE] ólere legendû penultima syllaba breui, à verbo *olo, is*, quo vsos esse veteres testatur Nonius, & profert auctoritatẽ C Afranij, & Pomponij. Afranius. Fr. *Non potest, Quin illa taela, longéque, & multis olat.* Pompon. in Aleonib. *Alea ludam. sanè mea malè olunt manus.* Sic & noster Plautus iterum in Poenulo, *Quae tibi olant stabulum*, &c. Idem docent Diomedes lib. 1. & Priscianus lib. 8. & 9. VNGVENTA EXOTICA.] vnguenta peregrina, vel aduentitia, vt Nonius interpretatur, hunc versum proferens in voce exoticum, quamquam idem alibi, exoticum interpretatur peregrinum, vbi profert hoc ex Epidico, Basilicum, aut exoticum. Plinius lib. 13. cap. 3. *Certum est, Antiocho rege, Asiáque deuictis, vrbis anno quingentesimo sexagesimo quinto, P. Licinium Crassum, L. Iulium Caesarem censores, edixisse ne quis venderet vnguenta exotica: sic enim appellauere. At hercule tam quidem etiam in potus addunt; tantique amaritudo est, vt odore prodigo fruantur ex vtraque parte corporis.* SI TV OLES] legendum fortassis est *si tu olis.* NEQVE SVPERIOR, QVAM HERVS ACCVMBERE.] loquendi consuetudo postulabat, vt ita diceret, *neque superiores quàm herum, accumb.* sed mutauit numerum & formam loquendi institutam. *neque superior*, &c. hoc est, neque quiuis potest superior, quàm herus, accumbere: quod tibi contigit. scilicet: vel, quod tu facis. NEQVE TAM FACETIS, QVAM TV VIVIS, V.] neq; potest quiuis tã facetis, id est, tam elegantibus, & lautis victibus viuere, quàm tu viuis. translatio est à sermone ad victũ. SINE ME ALLIATVM FVNGI FORT. M.] sine me, inquit, patienter comesse panem allio contactum, & perunctum, καὶ τὰ ἑαυτοῦ, fortunas meas, sine me fortunis meis, quae in pane alliato positae sunt, contentum esse. *fungi* cum accusandi casu coniungebant veteres: apud quos idem valet quod patior. Lucret. lib. 3. *Et mala multa animus contagi fungitur eius.* Idem eodem lib. *Et manet incolumis, D neque abest ea hilum.* Idem lib. 1. *At facere, & fungi, nisi corpus, nulla potest res.* Plautus in Trinummo, Sequere hàc me, gnata, vt munus fungaris tuum. Idem, Nam parasitus octo hominum munia facilè fungitur. & Lucilius lib. 1. Satyr. *Munia tamen fungi, & muros seruare potessent. alliatum*, panis allio contactus, seu perlitus, & perunctus: vel cibus allio conditus. MALVM: BONVM ME, TE TVVM MANEAT MALVM] verba sunt etiam haec Grumionis: non Tranionis, vt acutè vidit Muretus, idque docet libro 5. var. lect. cap. 9. sententia autem haec est. me meae fortunae non poenitet, & mea sorte contentus sum, quamuis tu tibi videaris valde fortunatus, ego autem contrà tibi videar valde miser. hoc tantum à diis precor, & opto, vt bonum, quod mihi debetur, mihi eueniat: tibi malum, quod tibi debetur, contingat, & tuorum flagitiorũ ac peccatorũ poenas luas. Sic ferè Muretus explicat eo, quẽ cõmemoraui, loco. VIDERE,] videris. DIGNISSIMVM EST,] dignissimus ego sum, cui bene sit: ego cui male sit. vel, dignissimũ est, mihi bene esse, tibi malè. BVBVLCITARIER] boũ custodẽ esse. boues pascere, & curare: bubulci munere fungi. O CARNIFICINVM CRIBRVM] significat eius corium ita laceratum & foratum iri virgis, loris, & flagris, vbi senex redierit, vt cribri speciem gerere videatur. carnificinum autem dixit, fortasse quia carnificum cribra, verisimile est, esse rubra, & cruenta: vel quia eius coriũ à lorariis, tanquam carnificibus, lacerabitur: atque hoc pacto, cribri carnificini speciem praebebit. FORABVNT.] perforabunt, pertundent, hoc est, ita caedent serui lorarij, vt pellem eius foraminibus compleant: vel stimulis re vera fodient ac perforabunt. PATIBVLATVM.] furciferum, furcam ferentem. serui enim in aliquo malo facinore deprehensi, verbe- E rabantur per viciniam furcam ferentes, vt alibi diximus, ex Plutarcho. sic infrà in Menaech. *Et postquam es emissus, caesum virgis sub furca scio.* ORATIONIS OPERAM COMPENDI FACE.] id est, lucrare operam quam in oratione longa poneres: fac finem loquendi, orationem in pauca confer. desine plura loqui. suprà in Asinaria, *verbis velitationem fieri compendi volo.* NISI TE MALA RE MAGNA MACTARI C.] nisi tibi vis à me malam rem magnam dari: nisi te vis augeri magno malo. suprà in Amphitr. *quia enim te macto infortunio.* ERVOM DATVRIN ESTIS, BVBVS QVOD FERAM?] daturi ne estis eruum, quod bobus feram? eruum, ὄροβος, hordei genus, quod bobus datur. Virg. in Polione, *Eheu quàm pingui macer est mihi taurus in eruo?* Horat. Sat. 6. lib. 2. *Me silua, cauúsque Tutus ab insidiis tenui solabitur eruo.* DATE AES, SI NON ESTIS.] date nummos vnde bobus pabulum & eruum emam, si non estis eruum daturi. AGITE PORRO, PERGITE, &c.] concessio ironica. & subamara. ESTE,] este, imperatiui modi praesentis tẽporis, numeri multitudinis, à singulari *es.* EFFERCITE VOS] explete, & saturate & distendite vos epulis. SAGINAM CAEDITE.] cibos & dapes parate, quibus saginemini, tamquam boues & pecudes: translatum à boũ & pecudum sagina. frondibus enim caesis & strictis saginabantur. Horat. epist. 14. lib. 1. *Et vreis lampridem non tacta ligonibus arua, bouemque Deiunctum curas, & strictis frondibus exples.* Quidam amicus meus, idémque doctus, sic explicat, cibos dentibus concidite, conficite & cõminuite: quibus corpus sagineis, & qui in saginam vertantur: à quo dissentio. Nonnulli sic, saginam caedite, id est, sagi-

A ginam date bobus. *vt cedite*, sit numeri multitudinis à verbo imperatiui modi numeri singularis *cedò*: quod valet *da*, & *dic*. Nam cedite, pro dicite, vsurpatum esse à veteribus testatur Phocas, vetus Grammaticus. sic enim ille, capite de quarta coniungatione, *Cedo etiam numeri pluralis lectum est apud Plautum. Cedite mihi, pro dicite.* Quòd si *cedite* pro dicite, vsitatum est veteribus cur non & pro date? *Cette* quidem dixit idem Plautus in Mercat. *cette dextras nunc iam.* Atque hæc explicatio, si cui placebit, *cedite* legendum erit sine diphthongo. IN PIRAEEVM,] Pirræeum legendum πεντασυλλάβως, per sinizesin. Nam scribendum Piræeũ, non vt vulgò, Piræum. Sic enim Græci Πειραιεὺς, in accusatione, Πειραιᾶ Πειραιῶ. Portus erat Atheniensium. IN VESPERVM] in cenam, quæ fit vesperi, PISCATVM] pisceis. FVRCIFER?] supià in Casina, *Taceo. deos quæso, tu vt quidam hodie canem, & furcam feras.* ISTVC NOMEN] nomen furciferi: quia furcam ferens simulátque senex redierit, verberaberis, & stimulis fodieris. DVM INTEREA SIC SIT, &c.] sic accipiendum δεικτικῶς, & actoris gestu adiuuandum: hac sententia: Dum interea bene sit nobis, & opiparè, beatéque viuamus, quemadmodum nunc viuimus: quid mihi acturum eueniat, non admodum laboro. Sic autem legendum est, vt vulgò, *Dum intereas, sic sit*, &c. atque ita restituit hunc locũ M. Antonius Muretus li. 5. var. lect. cap. 9. SED VNVM HOC SCITO, NIMIO CELERIVS VENIRE, &c.] Præclara & vera, vt sunt humana, sententia. Rarò enim admodum & spissè, quæ optamus, eueniunt: etiam si operæ nostræ, vt ea nobis contingant, non parcamus. Cõtrà, quæ minimè volumus, ea sine opera nostrà atque adeò nobis diligentissimè & accuratissimè præcauentibus plerumque eueniunt. Itaque probabiliter queritur illa apud Virgilium libro quinto, *Septima post Troiæ excidium iam vertitur æstas: Cùm freta, cùm terras omneis tot inhospita saxa syderáque emensæ ferimur dum per mare magnum Italiam sequimur fugientem.* Et Sophocles in

B Antigona βλάβας, id est damna, appellat ποδώκεις: hoc est, celeribus pedibus euntia. Sic Sophocles, συντέμνουσι γὰρ θεῶν ποδώκεις τοὺς κακόφρονας βλάβαι. id est, damna enim à diis illata celeritate pedum valentia citò & via compendiaria ad imprudenteis & dementeis homines perueniunt, vt eos comminuant. Sic & Democritus. Dicebat enim ille, bona vix quærentibus euenire, mala verò etiam, non quærentibus vltrò contingere, Δυσμάχητος ... διζημένοισι, τ' ἀγαθὰ μόλις παραγίνεται, τὰ δὲ κακὰ καὶ μὴ διζημένοισιν. NE TV ERRES, PRAETERHAC, MIHI NON FACIES M.] vt ne te frustreris, prætereà nõ facies mihi posthac moram, vel sic, ne fortè te frustreris, tu nũquam me posthac remorabere. *præterhac*. id est, prætereà, præter hanc moram. Quidam legi volunt, præter hanc. subintell. moram. Et verò ita in nonnullis editionibus impressum est. sed libri veteres reclamant: quos ego sequor. SATIN' ABIIT, NEQ. QVOD DIXI FLOCCI AESTIMAT?] Nónne planè abiit, & quod dixi ne flocci quidem æstimat? proinde ac si dicat, prorsus abiit, & quod dixi, nihil æstimat. PRIVSQVAM OMNIA PERIERE, &c.] coniunge hæc cum verbo *redeat*, hoc modo: redeat noster senex priusquàm omnia periere, &c. PAVCORVM MENSIVM SVNT, &c.] vel in voce *mensium* fit συνίζησις, vt sit duarum syllabarum: vel legendum *mensum*: quo generandi casu, vsus est & M. Tullius. in lib 2. Accusat. ibi, *in quibus erat ratio scripta mensum complurium rerum exportatarum istius nomine sine portorio*. paucorum mensium reliquiæ autem; id est, ex multis bonis pauca reliqua, & ex quibus paucorum mensium sumtus suppetere poterit. CORRVPTVM EX ADOLESCENTE OPTI-

C MO] deprauatum & malum factum ex adolescente optimo.

PHILOLACHES adolescens.

REcordatus multùm & diu cogitaui,
Argumentáque in pectus multa institui
Ego, atque in meo corde, si est quod mihi cor,
Eam rem volutaui, & diu disputaui,
Hominem quoius rei, quando natus est,
Similem esse arbitrarer, simulacrúmque habere.
Id repperi iam exemplum.
D Nouarum ædium esse arbitror, similem ego hominem,
Quando hîc natus est. ei rei argumenta dicam.
Atque hoc haud videtur verisimile vobis.
At ego id faciam esse ita, vt credatis.
Profectò, ita esse, vt prædico, vero vincam.
Atque hoc vosmetipsi, scio,
Perinde, vti nunc ego esse autumo, quandò,
Dicta audietis mea, haud aliter dicetis.
Auscultate, argumenta dum dico ad hanc rem.
Simul gnarureis vos volo esse hanc rem mecum.
AEdes cùm extemplò sunt paratæ, expolitæ,
E Factæ probè, examussim,
Laudant fabrum, atque ædeis probant. sibi quisque
Inde exemplum expetunt. sibi quisque simile,
Suo vsque sumtu, operæ ne parcunt suæ.
Atque vbi illò immigrat nequam homo indiligénsque
Cum pigra familia, immundus, instrenus:
Hîc iam ædibus vitium additur,
Bonæ cùm curantur malè.
Atque illud sæpè fit, tempestas venit,
Confringit tegulas, imbricésque. ibi

Dominus indiligens reddere alias neuolt, A
Venit imber.lauit parietes,perpluunt
Tigna putrefacit aer operam fabri.
Nequior iam factus est vsus ædium:
Atque haud fabri culpa.sed magna pars hominum
Moram hanc induxerunt.si quid nummo sarciri potest,
Vsque dum mantant,neque id faciunt,donicum
Parietes ruunt. ædificantur ædes totæ denuò,
Hæc argumenta ego ædificiis dixi.nunc etiam volo
Dicere,vt homines ædium esse similes arbitremini,
Primùm dum parentes,fabri liberûm sunt,
Et fundamentum substruunt liberorum, B
Extollunt,parant sedulò in firmitatem,
Vt & in vsum boni,& in speciem populo
Sint:sibíque,aut materiæ ne parcunt,
Nec sumtus ibi sumtui esse ducunt.
Expoliunt,docent litteras,iura & leges,
Sumtu suo & labore nituntur,vt
Alij sibi esse illorum simileis expetant.
Ad legionem quom itant,adminiculum eis danunt.
Tum aliquem cognatum suum,
Eatenus abeunt à fabris.
Vnum vbi emeritum'st stipendium igitur,tum C
Specimen cernitur,quò eueniat ædificatio.
Nam ego ad id frugi vsque & probus fui,in fabrorum potestate dum fui.
Postea quàm immigraui in ingenium meum,
Perdidi operam fabrorum illico oppidó.
Venit ignauia,ea mihi tempestas fuit:
Ea mihi aduentu suo grandinem,imbrémque attulit.
Hæc verecundiam mihi & virtutis modum
Deturbauit,detexítque me illico.
Post-illa me obtegere neglegens fui,
Continuò pro imbre amor aduênit in cor meum. D
Is vsque in pectus permanauit,permadefecit
Cor meum. nunc simul res,fides,fama,virtus,
Decúsque deseruerunt: ego sum in vsu
Factus nimio nequior. atque ædepol ita
Hæc tigna humidè putrent.non videor mihi
Sarcire posse ædeis meas,quin totæ
Perpetuæ ruant quin cum fundamento
Perierint, nec quisquam esse auxilio queat.
Cor dolet,quom scio,nunc vt sum,atque vt fui,
Quo neque industrior de iuuentute erat,
Arte gymnastica, disco, hastis,pila, E
Cursu,armis,equo.victitabam volupe.
Persimonia & duritia.disciplinæ aliis eram.
Optumi quique expetebant eam doctrinam sibi.
Nunc póstque nihili sum;id verò meopte ingenio repperi.

IN PECTVS] *in pectus* dictum,pro in pectore,nisi forte ita legendum est. Verumtamen, cùm ita habeāt omnes libri, & vulgati & manuscripti,& constet veteres ita esse interdum locutos,esse in vadimonium,esse in possessionē,& similia, quæ notat Gellius,nihil mutandū existimarim. SI EST QVOD MIHI COR] si quod est mihi cor correctio. proinde ac si dicat,non habeo cor, qui ita corruptus sim.excors & amens sum. Ausonius, *si cor haberet*. SIMVLACRVMQVE HABERE.] & cuius rei simulacrum,seu imaginem, & speciē habere arbitrarer. ATQVE HOC HAVD VIDETVR VERISIMILE] atque,pro atqui.*atqui*,inquit,fortasse non videtur verisimile vobis,sed absurdum, hominem, vt natus est, similem,

A similem esse nouarum ædium. AT EGO ID FACIAM, &c.] at ego faciam vt id ita esse vobis persuadeatis. VERO VINCAM] veris argumentis vincam. Terent. *veris vincor.* Iterum Plautus Mil. glor. *vt eum qui hic se vidit, verò vincat, vt ne viderit.* PERINDE, VTI, &c. ita vt nunc esse dico. AVTVMO,] dico. HAVD ALITER.] perinde, haud aliter, vnum sunt. SIMVL GNARVRES VOS VOLO ESSE, &c.] id est, simul vos mecum volo huius rei esse gnaros: *gnarum.* antiqua vox, quæ valet idem, quod *gnarus.* vtitur eadem voce & in argumento Pœnuli, ibi, *Ad argumentum nunc vicissatim volo Remigrare, vt æquè mecum sit gnarures.* dixit autem *gnarureis esse hanc rem,* pro *cognoscere hanc rem.* In vocabulario quidem Cl. Puteani Latino-Græco scriptum reperi gnarures, γνώστορες, & ignarures, ἀγνοοῦντες. CVM EXTEMPLO SVNT PARATAE, &c.] id est, statim vt sunt paratæ, &c. ἐπεὶ τὰ χεῖρα εἶναι παρεσκευασμένα, &c. EXAMVSSIM,] ad amussim, examinarè ad regulam. amussis est fabrorum regula, quam architecti cùm opus probant, rubrica illinunt. Plautus suprà in Amphitr. *Si vera hæc loquitur, examussim est optima.* Hæc ferè ex Nonio, & Carisio lib. 2. instit. Gramm. Festus verò, *examussim,* inquit, id est, regulariter, tractum à regula, ad quam aliquid exequatur, quæ *amussis* dicitur. Alij volunt, *amussim* esse æquamentum læuigatum, & tabulam quandam qua vtuntur fabri ad saxa coagmentanda seu coæquanda. Alij ferramentum quo fabri ferrarij in poliendo vtuntur. LAVDANT FABRVM, &c.] qui ædeis vident ita paratas atque expolitas, & ad amussim factas, laudant fabrum, atque ædeis probant. EXEMPLVM] quod sequatur in ædibus sibi ædificandis. SIBI QVISQVE SIMILE.] expetit, seu expetunt, repetendum ἀπὸ κοινοῦ. nonnulli addunt verbum *sumit,* siue sumunt. SVO VSQVE SVMTV:] hæc sunt referenda ad superiora, hoc modo. sibi quisque simile ex

B ædibus illis tam probè factis, expetit, seu sumit. *simile* autem interpretor similitudinem, formam iis ædibus assimilatam, & ex iis expressam. SIMVLACRVM OPERAE NE PARCVNT SVAE.] ne, pro non. antiquè. Quidam tamen legunt, *operæ nec parcunt suæ.* Ego nihil ausim mutare. ILLO.] in illas ædeis: IMMVNDVS,] contrà *mundi habitatores.* apud M. Tullium lib. 2. epist. ad Qu. Frar. ibi, *sed vt sperò paucis mensibus post calendas Quinct. in tuam domum commigrabis. tuam in Carinis mundi habitatores Lamiæ conduxerunt.* INSTRENVVS.] ignauus seu negligens, minimèque industrius. TEGVLAS,] in Rudente, *Ita omneis de tecto deturbauit tegulas.* VITIVM ADDITVR,] M. Tull. in Topic. *si ædes eæ corruerunt, vitiúmve fecerunt.* BONAE CVM CVRANTVR M.] cùm ædes, quæ bonæ sunt, malè procurantur à domino, aut habitatore, seu inquilino. SAEPE FIT.] sæpe euenit. TEMPESTAS] ventus vehemens, densus, imber, turbo, grando, & similia. IMBRICESQVE.] tegulas incuruas & excauatas ad aquam excipiendam, vt per eas defluat. REDDERE ALIAS NEVOLT.] reficere non vult. *neuolt.* tertia persona verbi *nolo:* vt neuis, secunda. sic enim inflectebant, nolo, neuis, neuolt. Nonius, neuult, seu neuolt, pro non vult, Titin. Setina, *Ipsus quidem hercle ducere sanè neuolt.* Plaut. Trin. *Filiam meam tibi desponsatam esse audio, nisi tu neuis.* profert autem hunc locum Nonius in verbo *reddere*, vbi reddere, interpretatur *reponere.* LAVIT PARIETES.] madefacit parietes, demanat in parietes. lauit, tertiæ personæ, à verbo lauo, is, it, tertiæ coniugationis. Horatius. Od. 12. libr. 3. *Neque dulci mala vino lauere.* PERPLVVNT TIGNA.] tigna aquam pluuiam recipiunt: tigna aqua pluuia madefacta, & putrefacta, rimosa & cauernosa, hàc atque illac perfluunt. NEQVIOR.] deterior, inutilior, peior. ATQVE HAVD FABRI C.] neque verò fabri culpa, vsus ædium inutilior

C ac deterior factus est, sed habitatoris, aut domini, qui eas malè curauit, neque maturè refecit. SED MAGNA PARS HOMINVM MORAM HANC INDVXERVNT, &c.] id est, sed plerique homines hanc cunctationem induxerunt, & moras nectunt, & tempus ædium reficiendarum proferunt. Putant quidam hìc legendum, *morem huc induxerunt:* idémque mihi quoque aliquando visum est: sed nunc scripturam receptam tueor. quamquam illam alteram non damno. SARCIRI] refici, reparari, in integrum restitui, ex quo *sarta, tecta.* VSQVE DVM MANTANT,] vsque eò moras protrahunt: vsque eò manēt. NEQVE ID FACIVNT,] neque ædeis sarciunt. DONICVM,] donec, &c. millies vsurpatum est à veteribus. Plauto, Lucretio, Varrone, ceteris. De quo in Commentariis Lucretianis lib. 2. ibi, *Donicum ad extremum crescendi perfica finem, omnia perduxit rerum natura creatrix.* DENVO,] de integro. HAEC ARGVMENTA EGO AEDIF. DESCRIPSI] his ego argumentis, & notis ædificia descripsi. VT HOMINES AEDIVM SIM.] quo pacto homines ædium simileis esse existimare possitis. PRIMVM DVM] *dum* particula est hoc loco inseperabilis, videturque idē significare, quod igitur, & adiicitur extremis nominum, aut verborum syllabis. alij dicunt παρέλκειν, & nihil significare, sed ornatus causâ apponi. SVBSTRVVNT] id est subter struunt. Ita Agrærius. hinc insanas Clodij substructiones dixit Cicero in Miloniana. EXTOLLVNT,] ἐπαίρουσιν, attollunt, tamquam ædificium, & in altum educunt. sed hoc significat liberos alunt, educant, seu educunt. PARANT SEDVLO IN FIRMITATEM.] parant sedulò fundamentum, vt sit stabile, & firmum. id est, liberos suos in tenera ætate erudiūt atque instituunt, vt hac puerili institutione & doctri-

D na subnixi, & vnà cum ætate doctiores & meliores euadentes, ciues Reip. vtiles, & ornamento ciuitati esse possint. Legendum est autem, *in firmitatem,* duabus vocibus: quod & Adrianus Turneb. vidit: non coniunctè, *infirmitatem.* VT ET IN VSVM, BONI: ET IN SP. POPVLO SINT, &c.] id est, vt sint boni ciues, in vsum, hoc est, vt sint ciues reip. verè vtiles, & vt sint in speciem boni, hoc est, vt sint extrinsecus, seu extrorsum ornamento patriæ. SIBIQVE AVT MATERIAE NE PARCVNT.] & patris tamquam fabri, neque sibi, neque materiæ parcunt hoc est, neque suo labori neque pecuniæ suæ parcunt, vt filij sui, boni viri, & boni ciues, & honorati euadant. *ne,* pro non, posiiunt, vt suprá. ab iis autem dissentio, qui sic legi volunt, *haud materiæ ne parcūnt.* vt sint duæ negationes, inquiunt, quæ magis negent: & vt *sibi que,* pertineat ad superiora. hoc modo, *& vt in speciem populo sint, sibique.* Ego neque quidquam mutandum censeo; & superiorem huius loci explicationem probo. NEC SVMTVS IBI SVMTVI ESSE DVCVNT] videtur esse ὀξύμωρον: quale est illud, cùm tacent, clamant, nec putant se facere sumtum, cùm sumtum faciunt, in eruditionem atque institutionem filij. EXPOLIVNT.] erudiunt. NITVNTVR,] elaborant, enituntur. VT ALII ESSE ILLORVM SIM, &c.] vt alij patres exoptent sibi esse filios illorum, qui ita eruditi sunt, simileis. ITANT,] itant, filij sic instituti atque eruditi. ADMINICVLVM EIS DANVNT, &c.] tum dant eis adminiculum, nempe cognatum aliquem adminiculum, id est, adiutorem, & socium aliquem quo nitatur, subleuetur ac fulciatur. translatio est à vitibus, quæ, vt ait Marcus Tullius lib. 2. de natura Deorum, adminicula clauiculos, tamquam clauiculis apprehendunt. Idem in Lælio; *Natura solitarium nihil amat, sempérque ad aliquid tamquam adminiculum adnititur.* Sic apud Homerum Achilli iuueni,

E bellum Troianum profecto, custos, comes atque adiutor datus est Phænix à Peleo: apud Virgilium Iulo Periphanta, Epyti filius. Sic Virgil. libr. 5. Æneidos, *Custodem ad sese, comitémque impubis Iuli, Epytiden vocat, & fidam sic fatur ad aurem.* EATENVS A FABRIS.] vsque ad eum locum abeunt à patribus. VNVM VBI EMERITVM'ST STIP.] vbi tempus vnius, & primæ militiæ finitum ac transactum est, &c. vel sic, vbi primi stipendij merendi finis factus est, &c. TVM SPECIMEN CERNITVR, QVO, &c.] tum specimen spectatur, quò euadat ædificatio: tum cernitur & cognoscitur, quis sit ædificationis euentus. Sic ferè suprà locutus est in Bacchide, *Nunc Mnesiloche, specimen specitur: nunc certamen cernitur.* NAM EGO AD ID FRVGI VSQVE ET PR. F.] Ordo est, nam ego ad id vsque, id est, vsque ad eam militiam emeritam frugi & probus fui, tantisper dum in potestate fabrorum, id est, patris & pædagogi, seu custodis ac magistri, fui. POSTEAQVAM IMMIGRAVI IN INGENIVM MEVM.] id est, posteaquam ex magisterio pædagogi excessi, & meo arbitratu, meóque modo viuere incepi. PERDIDI OPERAM FABR.] patris & magistrorum operam, quam in me instituendo, atque erudiendo consumserunt, perdidi: & factus sum nequam & improbus. EA MIHI TEMPESTAS. F.] καταιγίς, quod est tempestas, ædificio, quantumuis probè fecto. Hoc est, ignauia adolescenti, quantumuis bene instituto. EA MIHI ADVENTV SVO, &c.] ignauia aduentu suo fuit mihi instar grandinis & imbris, vel ignauia adueniens, vnà secum grandinem &

imbrem attulit. HAEC VERECVND. MIHI, ET VIRT. MOD.] verecundiam, quæ maximè continet adolescenteis in officio, & à flagitio reuocat: virtutis modum, id est, virtutem, quæ instar modi, & mensuræ est, quæque ipsa, modus & mediocritas est, vel modestiam, quam Græci *κοσμιότητα* vocant, & *σωφροσύνην*, id est, temperantiam. DETVRBAVIT.] deiecit, deorsum egit, decussit. DETEXITQ. ME ILLICO] id est, me imbri & pluuiæ peruium reddidit: me aperuit ac nudauit: mei pectoris] denique imbrices & regulas confregit. POSTILLA ME OBTIGERE NEGL. F.] post-illa, id est, postea, neglexi me obtegere, aduersus tempestatem scilicet, hoc est, ignauiam: seu potius aduersus imbrem & grandinem, hoc est, aduersus amorem. Sic autem edendum curaui libros veteres secutus, qui habent, partim *postillam obtigere neglegens fui*, &c. partim *postillam obtexere negl. f.* partim *post illam obtigere*, &c. Ex *post illam obtegere*, feci, *post-illa me obtegere*. prouocabulum *eam* deleui, quia non reperitur in libris manuscriptis. obtexere, quod etiam in nonnullis editionibus vulgatis comparet reieci. Non dissimulabo eruditum quendam virum, amicum meum censere legendum; *post-illa abijcere eam neglegens fui*. & sic explicare, postea, ignauiam ex animo, seu ex corde meo abiicere neglexi. Ego non sum ausus tam longè ab antiqua scriptura recedere. NVNC SIMVL RES, F. F. &c.] res, hoc est, bona, fortunæ, facultates rei familiaris, &c. me deseruerunt, hoc est, me defecerunt, seu me dereliquerunt. Sic Lucret. lib. 4. *Labitur interea res, & vadimonia fiunt: Languent officia, atque ægrota fama vacillans. Vnguenta, & pulcra in pedibus Sicyonia rident.* M. Tullius Catil. 2. patrimonia sua profuderūt, fortunas suas abligurrierunt: res eos iampridem, fides deficere nuper cœpit. Horat. Sat. 2. lib. 1. *Nil fueris mi*, inquit, *cum vxoribus vnquam alienis.* Verùm est, cum nimis est cum meretricibus, vnde fama malum grauius, quàm res trahit. IN VSV] lego *in vsum*. NIMIO NEQVIOR] multis partibus nequior. Sic sæpè loquitur Plautus, & item alij boni scriptores. Horat. Od. 33. libr. 1. *Albi, ne doleas plus nimio memor Immitis Glyceræ*, &c. HVMIDE PVTRENT] sic legendum, non vt habent omnes libri vulgati *humidè putent*. SARCIRE] reficere. QVIN TOTAE PERPETVAE RVANT] vt non totæ, vniuersæ; & ab vno extremo ad alterum, *συλλήβδην*, vel *ἀθρόως*, corruant, perpetuæ, id est, non particulatim neque membratim, neque paullatim: sed vniuersæ, coniunctim, & vno tempore, & semel. Virgil Æneidos lib 8. *Perpetui tergo bouis, & lustralibus extis.* CVM SCIO, NVNC VT SVM, ATQ. VT F.] cùm scio qualis sim, præut fui, vel, cùm scio qualis sim, præ illo, qui fui. INDVSTRIOR] magis industrius, *φιλοπονώτερος*, vtitur eodem cōparatiuo. Et Cato in Orat. ne quis iterū consul fiat. vt testatur Priscian. lib. 3. *Imperator laudem capit: exercitum meliorem, & industriorem facit.* & C. Gracchus contra Æmilium Tuberonem, *Vtrum inimicorum meorū factio, an magis solitudo patris te impulit, vt in me industrior sis, quàm in te.* ARTE GYMNASTICA, DISCO, HASTIS, PILA, &c.] de his ludis & exercitationibus: suprà in Bacch. ibi, *Ibi cursu luctando, hasta, disco, pugilatu, pila*, &c. VICTITABAM VOLVPE PARSIMONIA, ET DVR.] victitabam parcè, ac duriter, & tamen iucundè. parsimonia & duritia victus erant mihi voluptati. duritia seu durities, victus mollitiei opponitur, apud Latinos, vt apud Græcos *σκληραγωγία, τῇ τρυφῇ*. & duri homines, quos *καρτερικοὺς* appellant Græci (quales erant prisci illi Lacedæmonij, ex quo dicti sunt patientes & Lacedæmon patiens ab Horatio) intelliguntur ij, qui victu & cultu, omnem voluptatem, luxuriam & mollitiem respuunt. Horat. epist. 7. epist. lib. 1. *Durus, ais, Vultei nimis, attentúsque videris.* DISCIPLINAE ALIIS ERAM.] documento aliis eram, alij ex me discebant rectè viuendi rationem. EAM DOCTRINAM] qua institutus eram. NVNC POSTQVE NIHILI SVM] nunc, & in posterum mihi sum. ID VERO MEOPTE INGENIO REPP.] non sum verò talis factus alicuius culpa: non indulgentia patris, aut negligentia magistri: sed meo ipsius ingenio. Sic M. Tullius lib. 10. epist. ad Attic. scribit, Q. filium non sua, aut patris culpa esse improbum, sed suopte ingenio, & suapte natura. Sic M. Tull. epist. 4. lib. commemorato. *sed nulla nostra culpa est, natura metuenda est. Hæc curionem, hæc Hortensij filium non patrum culpa corrupit.* Idem eod. lib. epist. cuius initium est, *Obsignata iam epistola*, apertiùs his verbis declarat. De fratre satis, de eius filio, indulsit illi quidem suus pater, sed non facit indulgentia mendacem, aut auarum, aut non amantem suorum, ferocem fortasse, & arrogantem, & infestum facit. Itaque habet hæc quoque quæ nascuntur ex indulgentia: sed ea sunt tolerabilia. quid enim dicam de hac iuuentute? ea verò, quæ mihi quidem, qui illum amo, sunt his ipsis malis, in quibus sumus, miseriora, non sunt ab obsequio nostro. Nam suas radices habent, quas tamen euellerem profectò si liceret.

A

B

C

PHILEMATIVM mulier, SCAPHA ancilla, PHILOLACHES adolescens.

D

PHI. IAmpridem ecastor frigida non laui magis lubenter,
Nec vnde me melius mea Scapha rear esse defæcatam.
SCA. Euentus rebus omnibus, velut horno messis magna
Fuit. PHI. quid ea messis attinet ad meam lauationem?
SCA. Nihilo plus, quàm lauatio tua ad messim. PHI. O Venus venusta.
Hæc illa est tempestas mea, mihi quæ modestiam omnem
Detexit. tectus qua fui: quam mihi amor & Cupido
In pectus perpluit meum, neque iam m' vnquam obtigere possum.
Madent in corde parietes. petiere hæc oppidò ædes.
PHI. Contempla amabo mea Scapha, satin' hæc me vestis deceat.
Volo meo placere Philolachi, meo ocello, meo patrono. E
SCA. Quin tu te exornas moribus lepidis, quom lepida tute es?
Non vestem amatores mulieris amant, sed vestis fartum
PHI. Ita me di ament, vt lepida Scapha sapit scelesta multum,
Vt lepidè res omnes tenet, sententiásque amantum!
PHI. Quid nunc? SCA. quid est? PHI. Quin me aspice & contempla, vt hæc me deceat.
SCA. Virtute formæ id euenit, te vt deceat, quicquid habeas.
PHI. Ergo hoc ob verbum te Scapha donabo ego profectò hodie aliqui:
Neque patiar te gratis hanc laudasse, quæ placet mihi.

A PHI. Nolo ego te aſſentari mihi. SCA. nimis tu quidem ſtulta es mulier.
Ehò mauis vituperari falſò, quàm verò extolli?
PHI. Equidem, vel falſò tamen laudari multo malo.
Quàm verò culpari, aut alios meam ſpeciem irridere.
PHI. Ego verum amo, verum volo mihi dici: mendacem odi.
SCA. Ita tu me ames, ita Philolaches tuus te amet, vt venuſta es.
PHI. Quid ais ſcelesta? quomodo adiuraſti, ita ego iſtam amarem?
Quid? ita hæc me, cur non additum eſt? infecta dona facio.
Periiſti, quod iam promiſeram tibi dono, perdidiſti.
CA. Equidem pol miror tam catam, tam doctam te, & bene eductam,
Non ſtultam ſtultè facere. PHI. quin mone quæſo, ſi quid erro.
B SCA. AEcaſtor erras. quæ quidem illum exſpectes vnum, atque illi
Morem præcipuè ſic geras, atque alios aſperneris.
Matronæ, non meretricum'ſt, vnum inſeruire amantem.
PHI. Prò Iuppiter. nam quod malum verſatum meæ domi illud?
Dij deæque omnes me peſſumis exemplis interficiant,
Niſi ego illam anum interfecero ſiti, faméque atque algu.
PHI. Nolo ego mihi malè te Scapha præcipere. SCA. ſtulta es planè, quæ
Illum tibi æternum putes fore amicum, & beneuolentem.
Moneo ego te, te deſeret ille ætate & ſatietate.
PHI. Non ſpero. SCA. inſperata accidunt magis ſæpè, quàm quæ ſperes.
C Poſtremò ſi dictis nequis perduci, vt vera hæc credas,
Mea dicta ex factis noſcerem vide, quæ ſim, & quæ fui anté.
Nihilo ego, quàm nunc tu, amata ſum, atque vni modò geſſi morem,
Qui pol me, vbi hoc caput colorem immutauit,
Reliquit, deſeruítque me. tibi idem futurum credo.
PHI. Vix comprimor, quin inuolem illi in oculos ſtimulatrici.
PHI. Solam illi me ſoli cenſeo eſſe opportere obſequentem,
Solam ille me ſoli ſibi ſuo quom liberauit.
PHI. Proh di immortales, mulierem lepidam, & pudico ingenio.
Bene hercle factum, & gaudeo mihi nihil eſſe huius cauſſa.
SCA. Inſcita æcaſtor tu quidem es. PHIL. quapropter? SCA. quæ iſtuc cures,
D Vt te ille amet. PHI. cur obſecro non curem? SCA. libera es iam,
Tu iam quod quærebas, habes. ille te niſi amabit vltrò,
Id, pro capite tuo quod dedit, perdiderit tantum argenti.
PHI. Perij hercle, ni ego illam peſſumis exemplis enicaſſo.
Illa hanc corrumpit mulierem maleſuada vitij lena.
PHI. Nunquam ego illi poſſum gratiam referre, vt meritu'ſt de me.
Scapha id tu mihi ne ſuadeas, vt illum minoris pendam.
SCA. At hoc vnum facito cogites, ſi illum inſeruibis ſolum,
Dum tibi nunc hæc ætatula eſt, in ſenecta malè querêre.
E PHI. In anginam ego nunc me velim verti, vt veneficæ illi
Fauces prehendam, atque enicem ſceleſtam ſtimulatricem.
PHI. Eundem animum oportet nunc mihi eſſe gratum, vt impetraui,
Atque olim, priuſquam id extudi, quom illi ſubblandiebar.
PHI. Dij me faciant quod volunt, ni ob iſtam orationem
Te liberaſſo denuò, & niſi Scapham enicaſſo.
SCA. Si tibi ſat acceptum eſt, fore amicum tibi ſempiternum,
Atque illum amatorem tibi proprium futurum in vita,
Soli gerundum cenſeo morem, & capiundas crineis.
PHI. Vt fama eſt homini, exinde ſolet pecuniam inuenire.
Ego ſi bonam famam mihi ſeruaſſo, ſat ero diues.

PHI. Siquidem hercle vendundum eſt,pater venibit multo potius, A
Quàm te,me viuo, vnquam ſinam aut egere,aut mendicare.
SCA.Quid illis futurum eſt ceteris,qui amant te? PHI. magis amabunt
Quom videbunt gratiam benemerenti referri.
PHI. Vtinam meus nunc mortuus pater ad me nuntietur,
Vt exheredem meis bonis me faciam, atque hæc ſit heres.
SCA. Iam iſta quidem abſumta res erit.diéſque noctéiſque eſtur,
Bibitur,neque quiſquam parſimoniam adhibet. ſagina planè'ſt.
PHI. In te hercle certum'ſt,principium, vt ſim parcus, experiri.
Nam neque edes quicquam,neque bibes apud me hiſce diebus.
PHI. Si-quid tu in illum bene voles loqui, id loqui licebit.
Nec-rectè ſi illi dixeris,iam æcaſtor vapulabis. B
PHI. AEdepol ſi ſummo ego Ioui illoc argento ſacruficaſſem,
Pro illius capite quod dedi,nunquam æquè id bene collocaſſem,
Vt videas illam medullitus m' amare. oh probus homo ſum,
Qui pro me cauſſam diceret patronum liberaui.
SCA.Video te nihili pendere,præ Philolachete,omneis homines.
Nunc ne eius cauſſa vapulem, tibi potius aſſentibor,
Si acceptum ſat habes,tibi fore illum amicum ſempiternum.
PHI. Cedò mihi ſpeculum,& cum ornamentis arculam actutum,Scapha,
Ornata vt ſim,quom huc veniat Philolaches,voluptas mea.
SCA.Mulier quæ ſe,ſuámque ætatem ſpernit,ſpeculo ei vſus eſt.
Quid opu'ſt ſpeculo tibi,quæ tute ſpeculo ſpeculum es maximum? C
PHI. Ob iſtuc verbum,ne nequicquam Scapha tam lepidè dixeris,
Dabo aliquid hodie tibi peculi.Philematium mea.
PHI. Suo quidque loco,vide capillum ſatis compoſitum'ſt commodè.
SCA.Vbi tu commoda es,capillum commodum eſſe credito.
PHI. Vah,quid illa pote peius quicquam muliere memorarier?
Nunc aſſentatrix ſceleſta eſt,dudum aduerſatrix erat.
PHI. Cedò ceruſſam. SCA. quid ceruſſa opus eſt? PHI. namqui malas oblinam.
SCA.Vna opèra ebur atramento candefacere poſtules.
PHI. Lepidè dictum de atramento atque ebore.euge plaudo Scaphæ. D
PHI. Tum tu igitur cedò purpuriſſum. SCA. non do.ſcita es tu quidem,
Noua pictura interpolare vis opus lepidiſſimum.
Non iſtanc ætatem oportet pigmentum vllum attingere,
Neque ceruſſam,neque melinum,neque vllam aliam offuciam.
Cape igitur ſpeculum. PHI. Hei mihi miſero,ſauium ſpeculo dedit.
Nimis velim lapidem, qui ego illi ſpeculo diminuam caput.
SCA. Linteum cape,atque exterge tibi manus. PHI. quid ita obſecro?
SCA.Vt ſpeculum tenuiſti,metuo ne oleant argentum manus.
Ne vſquam argentum te accepiſſe ſuſpicetur Philolaches.
PHI. Non videor vidiſſe lænam callidiorem vllam alteram.
Vt lepidè atque aſtutè in mentem venit de ſpeculo malæ. E
PHI. Etiámne vnguentis vnguendam cenſes? SCA. minimè feceris.
PHI. Quapropter? SCA. quia æcaſtor mulier rectè olet,vbi nihil olet.
Nam iſtæc veteres quæ ſe vnguentis vnctitant,interpoles,
Vetulæ,edentulæ,quæ vitia corporis fuco occulunt,
Vbi ſeſe ſudor cum vnguentis conſociauit,ilico
Itidem olent,quaſi quom vnà multa iura confundit coquos.
Quid oleant neſcias,niſi id vnum,vt malè olere intelligas.
PHI. Vt perdoctè cuncta callet! nihil hac doctius.
Verum illud eſt,maximáque pars voſtrorum intelligit,

A Quibus anus domi vxores sunt, quæ vos dote meruerunt.
PHI. Agedum contempla aurum & pallam, satin hæc me deceat Scapha?
SCA. Non me curare istuc oportet. PHI. quem obsecro igitur? SCA. eloquar.
Philolachem, is ne quid emat, nisi quod tibi placere censeat.
Nam amator meretricis mores sibi emit auro & purpura.
Quid opus est, quod suum esse nolit, ei vltro ostentarier?
Purpura ætas occultanda'st: auro turpe mulieris.
Pulcra mulier nuda erit, quàm purpurata, pulcrior.
Postea nequicquam exornata'st bene, si morata est male.
Pulcrum ornatum, turpes mores peius cœno collinunt.
Nam si pulcra est, nimis ornata est. PHILO. nimis diu abstineo manum.
B Quid hîc vos duæ agitis? PHI. tibi me exorno vt placeam. PHI. ornata es satis.
Abi hinc tu intrò, atque ornamenta hæc aufer. sed voluptas mea,
Mea Philematium potare tecum collubitum est mihi.
PHI. Lubet & ædepol mihi tecum. nam quod tibi lubet, idem mihi lubet,
Mea voluptas. PHILO. Hem istuc verbum vile'st viginti minis.
Cedò, amabo decumbe. næ emtum tibi dare hoc verbum volo.
Etiam nunc decem minæ apud te sunt, vel rationem puta.
Triginta minas pro capite tuo dedi. PHI. cur exprobras?
PHI. Egone id exprobrem, qui mihimet cupio id opprobrarier?
C Nec quicquam argenti locaui iam diu vsquam æquè bene?
PHI. Certè ego, quod te amo, operam nusquam melius potui ponere.
PHI. Bene igitur ratio accepti atque expensi inter nos cónuenit.
Tu me amas, ego te amo, meritò id fieri vterque existimat.
Hæc qui gaudent, gaudeant perpetuo suo semper bono.
PHI. Age accumbe igitur, cedò aquam manibus puer. appone hîc mensulam.
PHI. Qui inuident, ne vnquam eorum quisquam inuideat prorsus commodis.
PHI. Vide, tali vbi sint, vbi vnguenta. PHILO. quid opus est? cum stacta accubo.
Sed estne hic meus sodalis, qui huc incedit cum amica sua?
Is est. est Callidamates, cum amica incedit. euge, oculus meus,
D Conueniunt maniplares. eccos prædam participes petunt.

FRIGIDA.] frigida dixit, nam etiam aqua calida lauabant. DEFOECATAM] abstersam, & omni sordium squalore, illuuie atque immunditie purgatam, liquidam, & serenam & nitidam factam: suprà in Aulularia, principio scenæ secundæ, *Defæcato animo.* dixit translatè. EVENTVS, REBVS OMNIBVS VELVT HORNO.] euentus respondet rebus nostris omnibus, & secundus fuit, vt messis magna frugibus huius anni, vel annonæ huius anni. Horno, accipio vt sit dandi casus, hornum vocat vnius & proximi superioris anni fruges, seu frugum anni superioris prouentum atque annonam. Alij volunt esse aduerbium. Horat. Od. 23. lib. 3 *Si ture placaris, & horna Fruge Lareis, auidáque porca.* Idem Epod. Od. 2. *Et horna dulci vina promens dolio Dapes inemtas apparat.* Potest fortassis etiam sic explicari hic locus, qualis est messis magna vnius anni frugibus, & annonæ, talis est euentus rebus omnibus. Ego tamen priorem explicationem magis probo. significat enim Philematium suæ lauationis euentum secundum fuisse, & se lauisse ex animi sententia. O VENVS VENVSTA,] ex eodē genere illa sunt, nitoribus nitidis, amœnitas amœna, & c. quæ alibi notauimus. HAEC ILLA EST TEMPESTAS.] Philematium significat superiore scena. *Hæc verecundiam mihi, & virtutis modum Deturbauit, detexitque me illicò.* TECTVS QVA FVI,] qua modestia tectus fui, manet in allegoria. QVAM MIHI AMOR,
E ET CVPIDO.] quam tempestatem mihi amor, seu Cupido, tanquam imbrem ac pluuiam in pectus meum penitus demittunt. *perpluunt*, hîc ἀμετάβατως positum est. suprà non item, *perpluunt tigna.* NEQVE IAM M' VNQVAM OBTIGERE POSSVM.] Neque iam me aduersus tempestatem illam tegere in posterum possum. PERIERE HAEC OPPIDO AEDES.] periere hæ admodum ædes, hoc est, ego perij. est enim allegoria continua, vt diximus. CONTEMPLA,] contemplare. MEO OCELLO, MEO PATRONO,] meo patrono, qui me émit, & emtam manumisit. infrà, *Danista adest, qui dedit argentum fœnori. Qui amica est emta.* & hac eadem scena, infrà, *Solam ille me soli sibi suo cùm liberauit.* meo ocello: qui mihi ocelli instar est, qui mihi carus est, vt oculus. QVIN TV TE EXORNAS MORIBVS LEPIDIS, &c.] quamobrem te non décoras pulcris & honestis moribus, quando tu pulcra & formosa es? SED VESTIS FARTVM.] fartum à farciendo dictum, vt & farci mei, & fartores, fartum autem fartores aliqua re exteriore sæpire solent. Ita per vestis fartum, corpus quod veste amicitur, ac tegitur, significat. VIRTVTE FORMAE, &c.] id est, præstantia & vis formæ. Sic apud Terent. Phorm. *Virgo pulcra, & quo magis diceres. Nihil erat adiumenti ad pulcritudinem. Capillus passus, nudus pes, ipsa horrida, Lacrumæ, vestitus turpis: vt, ni vis boni In ipsa inesset formā, hæc formā extinguerent.* ERGO OB HOC VERB, &c.] Hæc loquitur Philolaches non audiente Scapha, audientibus spectatoribus tantùm: vidétque & audit Philolaches Philematium, & Scapham colloquenteis, ipse autem neque videtur ab illis, neque auditur, in occulto aliquo loco, scilicet delitescens. ALIQVI.] re aliqua. QVAM VERO EXTOLLI?] quàm vere laudibus

efferri atque ornari? quàm verè laudari? EQVIDEM VEL FALSO TAMEN LAVD, &c.] sententia hæc est, tantum a- A
best, vt malim vituperari falsò, quàm verè extolli, vt multo malim falsò laudari, quàm verè vituperari. vel sic, & fortas-
se planius, non solùm, non malo vituperari falsò, quàm veris laudibus ornari: sed etiam malo falsis laudibus ornari,
quàm verè culpari. vel sic, æquè planè non solùm malo veris laudibus ornari, quàm falsis criminibus & maledictis cul-
pari: sed etiam malo vel falsis laudibus ornari, quàm veris criminibus accusari. Sunt autem verba Scaphæ ancillæ, non
Philematij. EGO VERVM AMO VERVM V. M. D.] hæc sunt consentanea cum iis, quæ suprà dixit. *Nolo ego te mihi
assentari.* Nam qui verũ amat, assentationem oderit necesse est. & qui assentatores & assentationem amat, mendacio de-
lectetur necesse est. ITA TV ME AMES, &c.] hæc affirmandi aliquid, & iurandi formula est, per precationem. QVO
MODO ADIVRASTI?] quó modo iurasti? QVID ITA HAEC ME, CVR NON ADDITVM EST? cur non ita dixisti?
Ita tu me ames, ita Philolaches tuus te amet, ita tu eum ames, vt venusta es. INFECTA DONA FACIO.] quæ tibi do-
naram, aut me donaturum promiserã, indonata esse volo, quæ donaram, repeto. QVOD IAM PROMISERAM TIBI
DONO, PERDIDISTI.] quod me tibi donaturum promiseram, amisisti: quia non donabo. Dono, septimi casus, à re-
cto donum. Etiam hæc loquitur Philolaches, vt audiatur à spectatoribus tantùm non etiam à Philematio, neque à Sca-
pha. CATAM,] sollertem, & acutam & prudentem. Ennius, catus, Ælius Sextus. Horat. epistol. 2. libro 2. *Posthac ille ca-
tus, quantumuis rusticus,* &c. ILLVM EXSPECTES VNVM,] ab illo vno pendeas: in illo vno spem tuam omnem colloces.
ATQ. ALIOS ASP.] atque alios spernas ac reiicias. Nonnulli libri habent, *atque alios exsperneris.* MATRONAE NON
MERETRICVM'ST VNVM INSER. AM.] vni seruire amanti, & morem gerere, est matronæ non meretricum. Horat. B
epist. xviij. *Vt matrona meretrici dispar erit, atque Discolor infido scurræ distabit amicus.* Terent. Heautont. *Nam expedit bonas
esse vobis. nos, quibuscum est, iis non sinunt. Quippe forma impulsi nostrâ, nos amatores colunt. Hæc vbi immutata est, illi suum ani-
mum aliò conferunt. Nisi prospectum interea aliquid nobis est, deserta viuimus. Vobis cum vno simul vbi ætatem agere decretum est
viro, Cuius mos maximè est consimilis vestrûm: hi se ad vos applicant.* Antiquè autem dictum est, vnum inseruire amantem,
pro *vni inseruire amanti,* seu potius, pro *in vnũ seruire amatem.* sic infra nõ longè, *si illum inseruibis solum.* NAM QVOD MA-
LVM VERSATVR] id est, quódnam illud malum meæ domi versatur? PESSVMIS EXEMPLIS INTERBICIANT,
&c.] suprà in Capt. *Quando ego te exemplis excruciauero pessimis,* &c. Idem infrà eadem scena, *Rerũ hercle ni ego illam pessu-
mis exemplis enicasso.* ATQ. ALGV.] & frigore. Algus, us. dixerunt veteres, pro algor, ris: idque notant Grammatici. sic
Lucret. libro 3. *Sollicita volitant morbis alguque fameque.* Iterum Plautus Rudente, *Tu vel sudas, vel peri algu.* PRAECI-
PERE. præmonstrare ὑφηγεῖσθαι, docere. ÆTERNVM.] Horat. Od. xiij. lib. I. *Non si me satis audias, Speres perpetuum, dulcia
barbarè Lædentem oscula,* &c. ÆTATE, ET SATIETATE.] ætate, cuius? an Philematij? an Philolachetis? quæri enim po-
test, vtrũ dicat Scapha, Philolachetẽ deserturũ Philematiũ, cùm ipse maior natu factus fuerit, an cùm Philematiũ anus
facta sit. INSPERATA ACCIDVNT MAGIS SAEPE, QVAM Q. SP.] sic ferè suprà, *sed vnũ hoc scito, nimio celerius Venire
quod molestũ est, quàm id quod cupidè petas.* EX FACTIS.] ἐκ παραγγέλματος. QVAE SIM] anus. ET QVAE FVI [ANTE.] puella.
NIHILO EGO.] subintellig. minus. GESSI MOREM.] obsecuta sum. QVI POL ME VBI HOC CAPVT C. IM.] vbi hoc C
caput canum factum est: vbi hoc caput incanuit. RELIQVIT, DESERVITQ. ME.] Terent. Heautont. *Quippe forma im-
pulsi nostra nos amatores colunt. Hæc vbi immutata est: illi suum animum aliò conferunt. Nisi prospectum interea aliquid nobis est,
deserta viuimus.* Sed animaduertendum hic, *me* esse iteratum: nam suprà positum est ibi, *qui pol me,* &c. INVOLEM IL-
LI IN OCVLOS, &c.] inuadam & irruam illi in oculos. STIMVLATRICI.] quæ Philematium stimulat, vt se multis
prostituat. OBSEQVENTEM.] morigeram. SVO] de suo, suo sumtu. MIHI NIHIL ESSE] me esse inanem, nudum
atque egentem. INSCITA.] stulta. QVOD QVAEREBAS,] libertatem. VLTRO,] à te non prouocatus, amans, &
expetens te. à te non amatus neque expetitus. PRO CAPITE TVO.] pro libertate. PESSVMIS EXEMPLIS,] mo-
dis pessimis. ENICASSO,] enecauero. MALESVADA VITII LENA,] lena, quæ Philematio vitium malè suadet. Vir-
gil. lib. vj. Æneid. *Et metus & malesuada fames, & turpis egestas.* SI ILLVM INSERVIBIS SOLVM,] si illi soli inseruies:
sic suprà eadem scena. ÆTATVLA,] adolescentia, ætas ferox. suprà in Cistell. *Semperque istam quàm nunc habes, æta-
tulam obtinebis.* IN SENECTA MALE QVERERE,] anus facta, frustrà conquereris: frustrà te pœnitebit, cùm tibi se-
nectus obrepserit. IN ANGINAM EGO NVNC ME V. V.] angina, morbus est, quàm συνάγχην, seu κυνάγχην, Græ-
ci vocant. Morbus est acutus & pestifer in faucibus consistens: de quo Cornelius Celsus lib. 4. cap. 4. *Velim,* inquit, *me
ex Philolache anginam fieri, & in faucibus illius veneficæ insidere.* EVNDEM ANIMAM OPORTET NVNC, &c.]
opponuntur hæc à Philematio illis, quæ suadebat anus, *libera es iam. Tu iam quod quærebas habes, vt ei spiritum intereclu- D
dam.* VT IMPETRAVI,] cùm impetraui, vel postquam impetraui. EXTVDI,] multis blandimentis, & precibus abstu-
li & extorsi. Virgil. Georg. I. *Vt varias vsus meditando extunderet artes.* DII ME FACIANT QVOD VOL.] me, de me.
TE LIBERASSO. D.] te liberaro de integro. ENICASSO,] enecauero. SI TIBI SAT ACCEPTVM EST, FORE
AMICO, T. IS.] si tu ita certum esse putas Philolachem fore tibi amicum sempiternum, vt si tibi fideiussoribus & spon-
soribus datis cautum esset, &c. vel sic, si tu ita confidis Philolachem tibi amicum fore perpetuum, vt si vades, & spon-
sores ab eo accepisses, &c. vel sic, si tu ita confidis Philolachem tibi sempiternum amicum futurum, vt si tibi satis de-
disset ita fore, &c. PROPRIVM,] id est, perpetuum & stabilem. Nam quæ alicuius propria sunt, iure ciuili
stabilia & perpetua sunt, & transeunt ad heredes. aut commodata aut mutuò data, aut quibus quis vtitur, fruitur tantum:
non item. huc referendum est illud quod scriptum à Lucretio est libro 3. *Vitáque mancipio nulli datur omnibus vsu.* Sed de
hac huius significatione alibi suprà. ET CAPIVNDAS CRINEIS,] ei soli censeo capiendas cri-
neis, id est, censeo te ei soli blandiri oportere. capere crineis alicui, est ei blandiri seu potius eum molliter & le-
niter crinibus prehendere osculandi gratia solebant enim puellæ amatoribus suis, quibus suam in eos libera-
litatem ac beneuolentiam declarare volebãt, crineis & interdum auriculas prendere, atque ita osculari: quæ ab Adrian.
Turnebo in libris Aduersario. notata sunt. Legendum autem esse *capiendas*, non capiundos, & libri veteres, qui sic ha-
bent, peruincunt. Et Nonius qui in voce *crines,* hunc locum profert, docens *crines* vsurpatum esse à veteribus in mascu-
lino & fœminino genere. VT FAMA EST HOM. EXINDE SOLET PEC. INVEN.] qualis est hominum de aliquo E
existimatio, talis ei apud illos fides est. si bene de eo existimant: pecuniã ei credunt: sin malè, non credunt. vt fama est
hominis, ita solet pecuniam inuenire si bona est. pecuniam facilè reperit, neque vnquam eget: sin mala, non facilè re-
perit, neque quisquam eum re iuuat SERVASSO,] seruauero. SIQVIDEM HERCLE VEND. EST, PATER VEND.
P.] id est, si quid mihi vẽdendum est, ne egeas, patrem vendam potius, quàm te egere, aut mendicare, me viuo, sinam.
QVID ILLIS FVT, &c.] Quid de illis, &c. QVOM VIDEBVNT GRATIAM BENEVOL. REF.] magis me amabunt,
inquit, cùm videbunt me gratum esse in beneuolum. Secutus sum autem Camerarii coniecturam, qui ex obscuris anti-
quæ scripturæ vestigiis *benemerenti*, quæ vox desiderabatur, reposuit. VT EXHEREDEM MEIS BONIS ME F.] vt
exheredem meorum bonorum me faciam, & Philematium sit heres. suprà in Bacchid. *Nunc exheredem fecero vitæ suæ.*
DIESQ. NOCT. ESTVR,] *estur*, impersonale passiuum à verbo edo, es, est. SAGINA PLANE'ST,] planè videbimini hic
instar altilium, hoc vnum agere atque huic vni rei studere, vt sagineminii: ita nullus sit edendi & bibendi modus. sagi-
na, cibi vis, & copia: aut cibi ad saginandum comparati. IN TE HERCLE CERTVM'ST PRINCIPIVM, VT P. S.
EXP.] deliberatum mihi hercle est, principiò in te experiri quàm parcus sim. parsimoniæ meæ periculũ in te facere, &
specimen dare mihi decretũ est. significat se parsimoniam in victu ei prebendo adhibiturũ, quoniã queritur nimis sum-
tuosè viui, & nimis magnos sumtus in victum fieri. Immò verò disertè minatur se nihil ei in victum præbiturum. prin-
cipium

A cipium autem, id est, principiò, nisi fortè *principiò*, legendum est. NEC RECTE SI ILLI DIXERIS,} id est, si illi malè dixeris, &c. sic suprà non semel. consule indicem. ÆDEPOL SI SVMMO EGO IOVI ILLO ARGENTO, &c.} ædepol, si ego supremo Ioui illo argento, quod pro illius libertate dedi, sacrificassem, non æquè benè id posuissem, atque posui, cùm ea emi, & manumisi. VT VIDEAS ILLAM MEDVLLITVS ME AMARE?} id est, quàm facilè est videre me ab illa medullitus amari: quàm facilè quis videre possit me illi ex animo, & penitus carum esse! *Medullitus*, hoc est penitus, vsque à medulla, vel, vt Nonius, à medullis: qui profert hæc ex Trucul. *Ostendit sese iam mihi medullitus infidelem nunquam, dum viuam, fore*, & ex Ennij Satyr. lib. 3. *Enni poëta salue, qui mortalibus Versus propinas flammeos medullitus*. OH,} lætitiam significans, interiectio. PROBVS HOMO SVM,} frugi homo sum. QVI PRO ME CAVSAS DICERET, PATRO. LIB.} liberaui Philematium, vt esset mihi tanquam patronus, qui pro me causam diceret. Secutus autem sum libros vulgatos, quibuscum consentiunt nostri veteres. Nam Camerarius sic edidit, *Quæ pro me causam diceret, patronum liberaui*. quam scripturam minus probo: quamuis sic explicari possit: liberaui patronum, hoc est, liberaui Philematium, vt esset mihi patronus, quæ Philematium pro me causam diceret. Ego sic malim legi, *Quæ pro me causam diceret, patronam liberaui*. Quæ scriptura, plana esset, neque egeret explicatione. VIDEO TE NIHILI PENDERE, PRAE PHILOLACHETE, &c.} video te ceteros omnes homines nihili facere, seu nihili æstimare præ Philolachete. *Nihili pendere*, translatè dictũ. est enim tra-

B ctum ab ære, auro & argento, & simil. quæ olim pendebantur ante nummi vsum repertum. sic suprà eadem scena, *vt illum minoris pendam*. TIBI POTIVS ASSENTIBOR.} tibi potiùs assentiar. sic autem legendum, non vt habent omnes editiones, *assentabor*. Nam primùm Philematium dixit nolle se Scapham sibi assentari. suprà hac eadem scena, ibi, *Nolo ego te assentari mihi*. Deinde quamuis assentari & assentiri sint similia & propinqua, differunt tamen inter se. alterum enim sine reprehensione fieri potest: assentiri dico: quia assentimur alteri etiam vera dicenti: nihilque prohibet, quo minus qui assentitur, vera dicat: alterum non potest: quia qui assentatur semper falsa pro veris sequitur & approbat, & semper mentitur, & mendax est. Sic igitur hoc loco Scapha dicit se Philematio assensuram, hoc est, eius orationem & sententiam de Philolachete vno amando probaturam: assentaturam non dicit. Quod autem diximus, nihil prohibere, quominus is qui alteri assentitur, vera dicat, sic intelligendum est, qui vera assentitur, vera dicit: qui falsa, falsa loquitur. qui omnia assentitur, siue sint vera, siue falsa, is assentator est, & assentatoris est, omnia alteri assentiri. Quod artificium solere Gnatho ille Terentianus in Eunucho his verbis, *Negat quis? nego. ait? aio. Postremò imperaui egomet mihi Omnia assentari*. sic infrà in Menæch. legendum, *Bene res geritur: assentibor quidquid dicet, mulieri*: & ita edendum curauimus: non vt vulg. *assentabor*, &c. SI ACCEPTVM SAT HABES, &c.} si tibi prædibus, & prædis satis cautum esse existimas, hoc est, si confidis illum tibi amicum fore perpetuum, si non dubitas, quin ille tibi sempiternus amicus sit futurus: si non minus confidis illum tibi amicum sempiternum fore, quàm si tibi datis sponsoribus promisisset. sic suprà loquitur eadem scena, *si tibi sat acceptum est*, &c. MVLIER QVAE SE, SVAMQ. AETATEM.} ei mulieri, quæ se, suamque ætatem spernit, id est, quæ deformis,

C & vetula est, speculo opus est ei mulieri, quæ de se suáque ætate malè existimat: quæve sibi, suæque ætati diffidit, hoc est, quæ se deformem, & vetulam scit esse, speculo opus est. quia speculum reddit eorum, qui eo vtuntur, imagines meliores & gratiores, dum speculo adhibito, oris & formæ vitia corrigunt. Dixit autem, *mulier quæ* more suo, pro *mulieri quæ*, vel pro *quæ mulier*, vt relatiuum & antecedens inter se conueniant casu. QVID OPVS'T SPECVLO TIBI, QVAE TENTE, &c.} quid tibi & puellæ & formosæ, speculo opus est, cuius nitor & splendor, vsum speculi præbere, & speculo speculi maximi instar esse potest? OB ISTVC VERBVM, NE NEQVICQ. &c.} verba sunt Philolachetis, & hic Philolachetis nomen præscribi debet. Ob istuc dictum, inquit, Philolaches, ne tu Scapha frustra & gratis tam lepidè, scitéque dixeris, aliquid peculi, tibi dabo. peculium seruis & ancillis dominos dare esse solitos, & ab aliis dari potuisse, constat. Sic autem, vt edidimus, habent libri nostri veteres, & ita edidit Camerarius. Nam vulgati sic habent, *Ob istuc verbum ne quicquam, &c. dabo aliquid hodie*. Deinde, præscripto Scaphæ nomine, *pertuli Philematium mea*. quorum verborum hanc sententiam esse volunt, pertuli tibi speculum, Philematium mea. sed hæc scriptura perspicuè corrupta est. quare teneamus antiquam. Iam hæc verba, *Philematium mea*, sunt etiam Philolachetis: & separatim pronuntianda sunt, quasi Philolaches præ desiderio & cupiditate Philematium inclamet, atque appellet. SVO QVIDQVE LOCO VIDE CAPIL. SATIS COMPOSITVM'ST COMM.} sic ferè Nonius, qui hunc versum profert in voce *capillus*, docens, veteres protulisse etiam in neutro genere. quamquam non profert integrum, sed ab hoc loco, vide capillum satin' compositum sit commodè. Nos

D in eo Nonium secuti sumus, quod, *vide*, non *viden'*: *capillum*, *capillum*, non *capillus*, edidimus, in hoc veteres secuti sumus, quod *compositum'st*, non vt est apud Nonium *compositum sit*. & *satis*, non *satin'*, edendum curauimus: quoniam si *compositum sit*, legatur, versus constare suis numeris non possit, & vna syllaba modum superet. sententia autem hæc est, vide, an capillum suo quódque loco satis commodè compositum sit. *quódque* autem legi malim, quàm *quidque*. POTE, P.} subintellige, est. *pote* autem, hoc est, *δυνατόν*, fas, & quod barbarè vulgus dicit, *possibile*. ASSENTATRIX SCEL.} assentatricem appellat accusatoriè, quia nimis putidè ei blandiẽdo placere studeat. CEDO CERVSSAM} cerussam *ψιμύθιον* vocant Græci. fucus est, quo mulieres faciem candefaciunt. De quo sic Plin. lib. 35. cap. 6. *Est & colosserium è candida cerussa: cuius rationem in plumbi metallis diximus*. NAM QVI MALAS OBLIN.} nam opus est cerussa, qua malas candefaciam. VNA OPERA EBVR ATRA.} si malas tibi cerussa candefacere vis, vna, eadémque opera debeas ebur atramento candefacere velle. quod si absurdè & stultè factura sis, illud quoque alterum ineptè atque inscitè facias. Malæ enim tuæ cerussa ipsa sunt candidiores, neque cerussa quidquam amplius earum candori afferre, aut addere queat, sed eas minus candidas faciat potiùs, quemadmodum siquis atramento ebur suapte natura candidum candefacere conetur, ridiculè faciat, & eius candorem corrumpat. sic ferè Horat. Sat. 3. lib. 1. sermonum, *At nos virtutes ipsas inuertimus, atque Sincerum cupimus vas incrustare*, &c. PVRPVRISSVM.} cretam argentariam purpura tinctam, quo olim vtebantur, & hodie vtuntur pictores. De quo Plin. lib. suprà proximè commemorato, & cap. eodem. SCITA ES TV QVIDEM.} ironia. INTERPOLARE OPVS

E LEPIDVM.} renouare & reconcinnare opus pulcherrimum & integerrimum. interpolantur vetera in noua, interpolationem non requirunt. *Interpolare*, inquit, Nonius, *est nouam formam è vetula fingere*. M. Tull. Accus. lib. 1. *Tollendo, quod esset, & semper aliquid demendo, mutando, interpolando*. Sic autem legendum apud Ciceronem, non eò solùm quod ita profert Nonius, sed etiam quia ita scriptum est in libris veteribus: qui non habent hæc verba, *curando, ne litura appareat*, quæ vulgati habent, *intermutando, & interpolando*. NON ISTANC AETATEM OP. &c.} Emphibolia, sed hoc sentit Scapha; istam ætatem nullum pigmentum debet attingere, neque cerussa, &c. NEQ. MELINVM} Melinum auripigmentum, color candidus, à Melo insula: de quo Plinius loco suprà commemorato. NEQ. VLLAM ALIAM OFF.} neque vllum alium fucum. suprà in Capt. *Ita mihi stolido sursum versum os subleuere offuciis*. NIMIS VELIM LAPIDEM, QVI EGO ILLI SP.} valde ego mihi lapidem optem, quo illi speculo comminuam caput, id est, quo totum speculum conteram, & confringam. LINTEVM CAPE,} mantile lineũ ad manus abstergẽdas, *χειρόμακτρον*. VT SPECVLVM TENVISTI,} cùm speculum tenuisti, vel, quomodo speculum tenuisti argenteum, scilicet. NE OLEANT ARGENTVM MANVS.} ne manus oleant argentũ. id est, ne odorẽ argẽtei, ex argenti speculi contactu contractum reddant. specula olim etiam argentea fiebant, vt & hodie. Plin. lib. 33. cap. 9. *Prælata sunt argentea primus fecit Praxiteles, Magni Pompeij ætate*. Vlpianus iuriscõsultus lib. 34. Digest. tit. de auro, argento, mũdo, &c. legatis. *Sed nec candelabra, nec lucerna argentea, vel sigilla, quæ in domo reposita sunt. vel imagines argenteæ, argenti appellatione continebantur. Nec speculum parieti affixũ, vel etiam quod mulier mundi causa habuit, si modò non in argenti numero habita sunt*. QVIA AECASTOR MVLIER RECTE OLET, &c.} Sic M. Tull. lib. 2. epist. ad Attic. epist. *Quamquam tua illa (legi enim libenter) horridula mihi, atque incomta visa sunt: sed tamen erant ornata*

hoc ipso, quod ornamenta neglexerant: & vt mulieres, ideò bene olere, quòd nihil olebant, videbantur. NAM ISTHAEC VETERES,} isthæc, pro istæ, antiquè. *veteres* autem, id est, vetulæ. INTERPOLES,} id est, interpolatæ, hoc est, ex vetulis, fuco, cerussa & vnguentis, quasi nouæ & puellæ factæ: vel, quæ se medicamentis & pigmentis, & vnguentis interpolant, hoc est nouas ex veteribus faciunt. *interpoles*, numeri multitudinis recti casus, à singulari *interpolis*. EDENTVLAE,} dentibus carentes, propter senectutem. suprà in Casina, *propter operam illius hircus improba atque edentula*, &c. In Pœnulo, *vinum edentulum* dixit translatè. [illegible] appellant Græci quos edentulos, Latini. VITIA CORPORIS.} vt rugas, & cutis asperitatem, & squalorem, & similia. OCCVLVNT,} tegunt, occultant, [illegible]. CVM VNGVENTIS CONSOC.} cum vnguentis confudit, & commiscuit, &c. Sic ferè Horat. Oda 12. Epod. *Quis sudor victis, & quàm malus vndique membris Crescit odor, cum pene soluto, Indomitam properat rabiem sedare*, &c. Huius rei causam explicat Alexander Aphrodis. in Problem. NISI ID VNVM VT MALE OLERE INTELL.} nisi hoc id vnū vt eas malè olere intelligas. MAXIMAQ. PARS VOSTRORVM INTELL. &c.} & maxima pars vestrûm intelligit. spectatores alloquitur. QVAE VOS DOTE MERVERVNT.} quas vos domum duxistis, quia erant locupletes, & bene dotatæ; quæ dote consecutæ sunt, vt vobis nuberent; quæ vos dote emeruit. CONTEMPLA.} cōtemplare. PALLAM,} vestem muliebrem superiorem & exteriorem. Hora. Sat. 2. lib. 1. *Ad talos stola demissa, & circumdata palla*, &c. Plautus in Menæch. *Hanc modò vxori intus pallam surrupui, ad scortum fero.* NON ME CVRARE ISTVC OPORTET.} non est meū curare, satisne te vestis aliqua deceat: sed Philolachetis, ne quid tibi emat, nisi quod te deceat, & quod tibi placere putet. IS NE QVID EMAT, NISI, &c.} ne quid is emat, &c. NAM AMATOR MERETRICIS MORES, &c. Horum duorum versuum arguta & acuta sententia est. Hoc enim sentit anus. Cum amator meretricis mores sibi emat auro, & purpura: omnis emtor autem pretium à se alienet; & in venditorem transferat, vt contrà à venditore mancipio accipiat rem, qua eget, neque velit pretium sibi ab illo reddi, & rem esse inemtam: non est quod amatori tuo Philolacheti, purpurā & aurum, quæ ab illo accepisti, & quibus te emit, vt tu te totam in se transferret, & te tota sua esses, nō est, inquam, quod illa ei vltro ostentes. tuis enim moribus, & tua forma contentus est, neq; purpuram tuam aut aurum expetit. PVRPVRA AETAS OCCVLTANDA EST.} ætas mala scilicet: hoc est, senecta, purpura tegenda, & occultanda est. vestis enim interdum tegit vitia corporis. AVRO TVRPE MVLIERIS.} turpe mulieris, id est turpitudo, seu deformitas mulieris, auro occultandum est, auro occultanda est. repetendum [illegible]. Sic autem esse legendum, vt edendum curaui, ratio & veritas, & consecutio ipsa peruincunt; vult enim ostendere hæc anus aurum & purpuram puellæ formosæ esse superuacanea, neque magnopere esse adhibenda. primùm enim purpurea vestis malæ ætatis vitia tegere: deinde aurum, deformitatem mulieris occultare debet. Sed mulier, quæ formosa, & ætate integra est, nuda pulcrior est, quàm purpura ornata, suis enim bonis pollet, neque alienis & externis adiumentis eget. Et mulier bene morata, aurum quo ornetur, non admodum desiderat. Nam satis eam ornant boni mores. QVAM PVRPVRATA.} quàm purpura ornata. Cum his congruit illud Menandri, [illegible] id est, mulieri ornamento sunt mores, & non aurum. Et illud eiusdem, [illegible], id est, sordes mulieri argento ornatæ, contrahuntur natura. POSTEA NEQVICQVAM EXORNATA EST BENE, &c.} præterea, inquit, frustra bene exornata est mulier, si malè morata est. CONLINVNT.} inquinant, contaminant. Horat. Oda 15 lib. 1. *tamen, heu, serus adulteros, Crinesis puluere collines.* NIMIS DIV ABSTINEO MANVM} nimis diu me continui, mihíque temperaui, ne eas adirem. tempus est ad eas accedendi. lubet nunc iis adire manum. abstinere manum hic opponitur illi, quod suprà explicauimus, adire manum, in Aulularia, ibi, *Ita illis impuris omnibus adij manum.* HEM ISTVC VERBVM VILE EST VIGINTI MINIS,} istuc verbum vili ematur, si viginti minis ematur. Istuc verbum si quis emat viginti minis, non carè emerit, quia longè pluris est, quàm viginti minæ. & si iusto pretio ematur, longè pluris emi debeat, quàm viginti minis. NAM EMTVM TIBI DARE HOC V. V.} nā ego tibi istud verbum emtum reddere volo: hoc est, nolo mihi istud gratis dixeris, sed eius pretium tibi persoluere volo: nolo verbum, quod locuta es, mihi esse gratuitū, sed emtum, eiúsq; accipias faxo. ETIAM NVNC DECEM MINAE APVD TE S.} triginta minis Philematium emerat Philolaches, emtámque continuò liberarat. hoc igitur dicit, viginti minæ tibi pro isto verbo debentur: demantur viginti minæ de triginta, quas ego pro tuo capite dedi: restant decem tantum. ita decem minis te emi dumtaxat. quod si pretium quo te emi, exigere abs te vellem, decem minas tantùm repetere iure possem, non triginta, quia tibi viginti pro isto verbo debentur. VEL RATIONEM PVTA.} quod si mihi nō credis, subduc rationē, & rem ad calculos voca. profectò enim si de triginta minis, quas pro tuo capite dedi, viginti detrahantur, quas ego tibi debeo pro isto verbo, quod locuta es, *voluptas mea*, decem minæ solæ apud te restant, quas mihi debeas. TRIGINTA MINAS PRO CAPITE TVO DEDI,} triginta minas pro te dedi, de quibus si detrahuntur viginti, quas me tibi pro isto verbo debere profiteor, decē solæ sunt apud te reliquæ. CVR EXPROBRAS?} cur mihi beneficium, erga me tuum commemoras, vt me rubore suffundas? EGONE ID EXPROBRO, QVI MIHIMET, &c.} hoc est, ego enim animum inducam id tibi exprobrare, quod mihi ipsi cui probro dari, & maledicti loco obiici? te scilicet esse à me emtam ac liberatam. NEC QVIDQVAM ARGENTI, &c.} & qui nullum argentum, seu nullam pecuniam iampridem tam bene vlla in re collocaui, quàm in te emenda? BENE IGITVR RATIO ACCEPTI, &c.} id est, accepta igitur, & expensa paria sunt: si ego tantum abs te accepi, quantum pro te expendi: hoc est, si tu me amando, facis, vt pecuniam in te emēda bene collocarim, accepti, & expensi ratio inter nos conuenit. HAEC QVI GAVDENT, G. &c.} qui his nostris bonis, & hoc nostro amore mutuo lætantur, opto, vt ij perpetuo suo bono lætentur, & perpetuò sint beati. Sequitur non longè versus, qui huic ex contrario respondet, *Qui inuident*, &c. CEDO AQVAM MANIB. P.} da puer aquam manibus lauandis. APPONE HIC MENSVLAM.} mensæ apud veteres illos, & apponebantur potaturis, & remouebantur compotatione finita, qua de re suprà. Demosthen. [illegible] id est, & Chabriæ ministri, mensa apposita. QVI INVIDENT, NE VMQ.} id est, qui nobis hæc bona inuident, ij sint infelices, & miseri. Nam infelicibus nemo inuidet: sed contrà eorum miserentur, nisi fortè sint miseria digni. hac etiam de re diximus suprà alibi plura, opinor, in Bacchid. ad illum locum, *Sibi ne inuideatur, ipsi egnaui rectè cauent.* TALI VT SINT,} tali lusorij astragali. de talis, sat multa suprà in Curcul. ibi, *iacit volturios quatuor.* Consule indicem. QVID OPVS EST?} quid opus est vnguentis? CVM STACTA ACC.} stacte, seu stacta, vnguentum ex myrrha, seu liquor myrrhæ. Lucret. lib. 2. *Sicut amaracini blandum stactæq; liquorem, Et nardi florem*, &c. ad quem notauimus ex Theophr. [illegible] id est, ex cinamomo, & smyrna contusa. seu dum contunditur, oleum manat stacte autem appellatur, quia paullatim & guttatim fluit. OCVLVS MEVS.} qui mihi instar oculi est: qui mihi carissimus est. MANIPLARES.} manipulares, eiusdem manipuli milites: commilitones. tralatio à re militari, seu castrensi. Quid sit manipulus autem in re militari, dictum est suprà. consule indicem.

A B C D E

CALLIDAMATES, SCAPHA, DELPHIVM, PHILOLACHES, PHILEMATIVM.

CAL. ADuorsum venire mihi ad Philolachem
Volo tempori, audi hem, tibi imperatum est,

Nam

A Nam illic vbi fui,inde effugi foras.
Ita me ibi malè conuiuij,sermonísque
Pertæsum est.nunc comissatum ibo ad Philolachem,
Vbi nos hilari ingenio & lepidè accipiet.
Ecquid tibi videor mammam adire? DE. semper
Istoc modo moratus viuere debebas.
CA. Vísne ego te,ac tute me amplectare?
DE. Si tibi cordi est facere,licet. CA. lepida es,
Duce me amabo. DE. caue ne cadas,asta.
CA. Oh occellus es meus,tuus sum alumnus,mel meum.
B DE. Caue modò ne prius in via accumbas,
Quàm illic,vbi lectus est stratus,coimus.
CA. Sine cadere me. DE. sino,sed & hoc quod mihi in manu'st.
Si cades,non cades quin cadam tecum.
Iacentes tollet postea nos ambos aliquis.
Madet homo. CA. tum meam vis mammam adire?
DE. Cedò manum.nolo equidem te affligi.
CA. Hem tene,age i simul.quòd ego eam,an scis?
DE. Scio,in mentem venit modó. CA. nempe domum eo
Commissatum. DE. immò istuc quidem iam memini.
C PHILO. Num non vis obuiam me hisce ire,anime mi?
Illi ego ex omnibus optimè volo:iam
Reuortar.. PHI.diu est iam id mihi. CA. ecquis hic est?
PHILO. Adest. CA. eu Philolaches,salue amicissime
Mihi hominum omnium. PHILO. dij te ament,accuba
Callidamates.vnde agis te? CA. vnde homo ebrius.
PHILO. Probè,quin amabo accubas Delphium mea.
CA. Date illi quod bibat,dormiam ego iam.
PHILO. Num mirum hic,aut nouom quippiam facit?quid ego
Hoc faciam postea mea? DEL. sic sine eum quiescere. PHILOL. age tu
D Interim da ab Delphio citò cantharum circum.

ADVORSVM VENIRE MIHI AD PHIL.} puerum alloquitur.sententia autem hæc est,volo te,puer,mihi tempori aduersum venire ad Philolachem,id est,domum Philolachis,quò nunc comissatum eo.venire aduersum autem mihi,à Philolache,ad quem nunc eo,scilicet redeunti ; ne redeam incomitatus. hinc dicuntur pueri aduorsitores , qui eunt heris suis aduersum,id est,obuiam,ne veniant incomitati.Infrà Phaniscus puer aduorsitor introducitur.Sed legendum arbitror, *Te aduorsum venire* , &c. alioqui subintelligendum prouocabulum *te*. quod duriusculum est.infrà in Menæchm. *Tum facito,ante solem occasum vt veniat aduorsum mihi.* HEM TIBI IMPERATVM EST.} hem, tibi dico: fac memineris.NAM ILLIC, VBI FVI, INDE,&c.} illic, *πλεονασμός*. positum autem eadem ratione est, qua antecedens ponitur ante relatiuum in eodem casu.vt, *Vrbem quam statuo, vestra est.* Et, *Eunuchum quem dedisti nobis,quas turbas fecit?* quod loquendi genus Plauto vsitatissimum est,vt admonuimus non semel.Quod autem quidam legi volunt, illinc falluntur. ITA ME IBI MALE' CONVIVII, &c. } epiphonêma,quod causam continet,quare inde,vbi erat,effugerit.*pertæsum est* autem,perfectum à verbo impersonali præsenti *tædet*. Virgil.lib.4. Æneid. *Si non pertæsum thalami,tædæq; fuisset* , &c. Cicero lib.1.epist.ad Q.Fr. *Pertæsum est enim leuitatis*,&c.NVNC COMISSATVM IBO AD PHILOL.} quid sit comissari, dixi equidem in commentariis Horatian.sed quid vetat,quominus etiam in his,commonendi lectoris causa,pauca breuiter inde huc transferamus? Est igitur comissari,quod Græci *κωμάζειν* dicunt. *κωμάζειν* autem, est conuiuium inire meretricium,& impudicum.cum scortis & meretricibus compotare,lasciuire & saltare:nocturnas compotationes cum mulieribus impudicis agitare.hinc comissatio,conuiuium meretricium,proteruum & lasciuum:compotatio nocturna, petulans & libidinosa,cum scortis & mulieribus impudicis.Horat.Oda 1.lib.4. *Tempestiuius in domo Pauli purpureis ales oloribus Comissabere Maximi.* Sic enim restituimus,& edendum curauimus omnium primi.cùm anteà legeretur *comessabere*: Itémque fecimus apud M.Tull.Et nunc apud Plautum.Nam Camerarius edidit,vt habent alij libri vulg. *comessatum*. Et verò ita legendum apud Terent.in Eunuch. & in Adelph. *Comissatum* & *comissatorem*. Quod autem quidam scribunt *commissatum*,& *commissatorem* cum duplicato m,m,falluntur:quamuis ita scriptum sit in libris veteribus.Nam ratio & veritas reclamant & o,in comissari,longum est natura,sine appositione alterius consonantis. HILARI INGENIO.} quidam legi volunt *hilari genio*.ego nihil muto.& hilari ingenio,interpretor,verè hilariter.& hilaritate non simulata.est enim aliqua simulata hilaritas,& ab arte nata:est aliqua vera,& naturalis,& ab ingenio profecta. ECQVID TIBI VIDEOR MAMMAM ADIRE?} id est,nónne ego tibi videor tanquam paruulus puer,adire matrem mammæ sugendæ & pappandi gratia?Hæc loquitur Callidamates ebrius,& vix in vestigiis rectus insistens.Nonnulli existimant,Callidamatem hîc Delphium osculari,& manum ad eius papillas admouere.veteres quidem mammam dixisse matrem, constat. SEMPER ISTHOC MODO,&c.} significat Delphiũ sibi probari, & placere quæ facit Callidamates.SI TIBI CORDI

EST, F. L.} si tibi libet, licet. CAVE NE CADAS, &c.} titubantem & vacillantem Callidamatem, ebriorum more, monet Delphium, caueat ne cadat. NE PRIVS IN VIA ACCVMBAS, &c.} significat Delphium periculum esse, ne Callidamates cadat in via, & ita priùs accumbat, quàm eò veniant, vbi compotandi causa, accumbendum est nempe Philolachetis domum. COIMVS.} vnà sumus congredimur. *coire* hic non est verbum turpe, neque obscœnum, sed honestum, pro vnà congredi, vel vnà ire. Terent. in Eunucho, *Heri aliquot adolescentuli coijmus in Piraeo.* SINO: SED ET HOC, QVOD MIHI IN MANV EST.} fortasse hic Delphium manu tenebat florem purpureū, puellis gratissimum & iucundissimum, Callidamatis columellam, & vt simpliciùs, & planiùs, & Romano more loquar, mentulam. Alij contrà volunt, Delphium ipsam sua sibi manu tenere rimulam, aut vaginulam suam, hoc est, partem illam corporis muliebris, quæ honestè appellari non potest. SI CADES, NON CADES, &c.} si cades, cadam vnà tecum. IACENTEIS TOLLET, &c.} tollet, id est, attollet seu extollet. Horat. epist. ad Scæuam lib. 1. *Credite, non ludo, crudeles, tollite claudum.* Idem epist. ad Pison. *Si veluti merulis intentus, decidit auceps In puteum, foueámve licet succurrite longum Clamet io, ciues non sit qui tollere curet.* MADET HOMO.} madet, id est, potus est, vuidus est. contrà siccus est. TVN' MEAM VIS MAMMAM ADIRE?} tu ne vis vnà mecum meam matrem adire, vt vnà pappemus? Quidam legi volunt, *tun' mea, vis mommam adire?* ego sequor libros veteres, cùm præsertim huius scripturæ ratio constet. Loquitur enim Philolaches ebrius, tamquam puer aliquis bimulus, matrem adiens. NOLO EQVIDEM TE AFFL.} nolo equidem te ad terrā grauiùs cadere, & te ex eo casu lædi. hoc est, enim affligi. vt docuimus in commentariis Horat. I SIMVL.} veni simul. QVO DEGO EAM, AN SCIS?} scin' tu quò ego eam? *quò dego*, pro *quò ego*. d. interpositum est. IN MENTEM VENIT M.} modò cogitam. NVM NON VIS, &c.} nunquid non vis, ô mea Philematium, me obuiam procedere Philolacheti & Delphio? DIV EST IAM ID M.} id iam, quod dicis, est mihi tamquam diu. vel id breue tempus, est mihi longum. ECQVIS HIC EST?} num aliquis hic est? hæc loquitur Callidamates, tamquam alicuius hominis venientis, aut præsentis strepitum sentiens, aut vocem audiens, sed eum non cernens, quia sit ebrius & semisomnis. ADEST.} adest aliquis. Nempe adsum ego. EV PHILOLACHES,} euge Philolaches. VNDE AGIS TE?} vnde affers te? vnde is? DORMIAM EGO IAM.} rectè. nam homo ebriacus somno sanari solet, vt ait idem in Aulularia in fragmentis. NVM MIRVM HIC, &c.} proinde quasi dicat, solens hoc facit: nihil mirum aut nouum facit. QVID EGO HOC FACIAM POSTEA M.} ô mea Delphium, quid ego hoc homine, Callidamate, qui sic ebrius est, faciam? SIC SINE EVM Q.} sic [illegible] vt sæpe aliàs. DA} tu puer, aut tu Scapha, quod bibamus. AB DELPHIO.} initio facto à Delphio. CIRCVM} solebat dominus in conuiuiis remissioribus, & hilarioribus iubere poculum ab vno ex conuiuis, initio facto in orbem per alios circumferri: ex quo [illegible] dictæ sunt à Græcis tales poculi circumlationes: & [illegible]. dicunt iidem Græci, in orbem bibere, vt docet Athenæus lib. xj. & refert Budæus in commentar. linguæ Græcæ. Notat & Turnebus Aduers. lib 19. cap. 13.

A

B

TRANIO, PHILOLACHES, CALLIDAMATES, DELPHIVM, PHILEMATIVM, puer.

C

TR. IVpiter supremus summis opibus, atque industriis
Me perisse, & Philolachetem cupit herilem filium.
Occidit spes nostra. nusquam stabulum est confidentiæ.
Nec salus nobis saluti iam esse, si cupiat, potest,
Ita mali mœroris montem maximum ad portum modò
Conspicatus sum, herus aduenit peregrè: periit Tranio.
Ecquis homo est, qui facere argenti cupiat aliquantum lucri,
Qui hodie sese excruciari meam vicem possit pati?
Vbi sunt isti plagipatidæ, ferritribaces viri, D
Isti, qui hastis trium nummorum caussa subeunt sub falas?
Vbi aliqui quindenis hastis corpus transfigi solent?
Ego dabo ei talentum, primus qui in crucem excucurrerit.
Sed ea lege, vt affigantur bis pedes, bis brachia.
Vbi id erit factum, à me argentum petito præsentarium.
Sed ego súmne infelix, qui non curro curriculò domum?
PHILO. Adest obsonium. eccum Tranionem, à portu redit.
TR. Philolaches. PHILO. quid est? TR. ego & tu. PHILO. quid & ego & tu? TR. periimus.
PHILO. Quid ita? TR. pater adest. PHILO. quid ego ex te audio? TR. absumti sumus. E
Pater, inquam, tuus vênit. PHILO. vbi est is, obsecro te? TR. adest.
PHILO. Quis id ait? quis vidit? TR. egomet, inquam, vidi. PHILO. væ mihi
Quid ego ago? TR. quid tu malùm, me rogitas, quid agas? accubas.
PHILO. Tun vidisti? TR. egomet, inquam. PHILO. certè? TR. certè, inquam. PHILO. occidi.
Si tu vera memoras. TR. quid mihi sit boni, si mentiar?
PHILO. Quid ego nunc faciam? TR. iube hæc hinc omnia amolirier.
Quis istic dormit? PHILO. Callidamates. TR. suscita istum Delphium.

A DE. Callidamates, Callidamates vigila. CA. vigilo, cedò vt bibam.
DE. Vigila, pater aduenit peregrè Philolachæ. CA. valeat pater.
PHILO. Valet ille quidem, atque ego disperij. CA. disperisti? quî pote'st?
PHILO. Quæso ædepol exsurge, pater aduenit. CA. tuus venit pater?
Iube abire rursum. quid illi reditio huc etiam fuit?
PHILO. Quid ego agam? pater iam hîc me offendet miserum aduenïens ebrium,
AEdeis plenas conuiuarum, & mulierum. miserum est opus
Igitur, demum fodere puteum, vbi sitis fauceis tenet.
Sicut ego aduentu patris nunc quæró, quid faciam miser.
TR. Ecce autem hîc deposiuit caput, & dormit, suscita.
B PHILO. Etiam vigilas? pater, inquam aderit iam hîc meus. CA. ain tu pater?
Cedò soleas mihi, vt arma capiam, iam pol ego occidam patrem.
PHILO. Perdis rem. tace, amabo abripite hunc intrò actutum inter manus.
CA. Iam hercle ego vos pro matula habebo, nisi mihi matulam datis.
PHILO. Perij. TR. habe bonum animum, ego istum lepidè medicabor metum.
PHILO. Nullus sum. TR. taceas: ego, quî istæc sedem, meditabor tibi,
Satin' habes, si aduenientem ego ita patrem faciam tuum,
Non modò ne introeat, verùm etiam vt fugiat longè ab ædibus?
Vos modò hinc abite intrò, atque hæc hinc properè amolimni.
C PHILO. Vbi ego ero? TR. vbi maximè esse vis, cum hac: tu cum istac eris.
DE. Quid est igitur? abeamus hinc nos? TR. non hoc longè Delphium.
Namque intus potate, haud tantillo hac quidem caussa minus.
PHILO. Hei mihi, quàm istæc blanda dicta, quò eueniant, madeo metu?
TR. Potin' animo vt sies quieto, & facias quod iubeo? PHILO. pote'st.
TR. Omnium primùm Philematium intrò abi, & tu Delphium.
DE. Morigeræ tibi erimus ambæ. TR. ita ille faxit Iupiter.
Animum aduortito nunc tu iam, quæ volo accurarier.
Omnium primùm dum, ædes iam fac occlusæ fient.
Intus caue mutire quenquam siueris. PHILO. curabitur.
TR. Tamquam si intus natus nemo in ædibus habitet. PHILO. licet.
D TR. Neu quisquam responset, quando hasce ædeis pultabit senex.
PHILO. Nunquid aliud? TR. clauim mihi harunce ædium Laconicam
Iam iube efferri intus. hasce ego ædeis occludam hinc foris.
PHILO. In tuam custodiam me, & meas spes trado Tranio.
TR. Pluma haud interest, patronus, an cliens propior fiet,
Homini, cui nulla in pectore est audacia.
Nam cuiuis homini, vel optumo, vel pessumo,
Quamuis desubitò facile est facere nequiter:
Clauim cedò, atque abi intrò, atque occlude ostium.
Verùm id videndum'st, id viri docti est opus,
E Quæ designata sint, & facta nequitia,
Ne quid patiatur, quamobrem pigeat viuere.
Tranquillè cuncta, & vt proueniant sine malo,
Sicut ego efficiam, quæ facta hîc turbauimus,
Profectò vt liqueant omnia & tranquilla sint,
Neque quicquam nobis pariant ex se incommodi.
Sed quid tute egrederis? perij. iam optumè
Præceptis paruisti. PV. herus iussit maxumo
Opere orare, vt patrem aliquo absterreres modo,
Ne introiret ædeis. TR. quin etiam illi hoc dicito,
Facturum me, vt ne etiam adspicere ædeis audeat,
Capite obuoluto vt fugiat cum summo metu.

Clauim cedò, atque abi hinc intrò, atque occlude ostium. A
Et ego hinc occludam. iube venire nunc iam.
Ludos ego hodie viuo presenti hic seni
Faciam, quod credo mortuo nunquam fore.
Concedam à foribus huc. hinc speculabor procul,
Vnde aduenienti sarcinam imponam seni.

IVPITER SVPREMVS, &c.} Tranio seruus, Theuripidis senis reditu cognito, fortunam suam & filij herilis queritur, miseratur ac deplorat. OCCIDIT SPES NOSTRA.} ab omne spe derelicti sumus. spes omnis nostra interiit. Sic loquitur Horat. Oda 4. lib. 4. *occidit, occidit spes omnis, & fortuna nostri Nominis, Hasdrubale interemto.* STABVLVM.} statio, perfugium: locus in quo confidentia consistere queat, tralatio est. NEC SALVS NOBIS SALVTI, &c.} hyperbole. sic Terent. Adelph. *Ipsa si cupiat salus Seruare prorsus non potest hanc familiam.* Sic iterum Plautus suprà in Capt. *Neque iam seruare salus, si volt, me potest.* M. Tull. lib. 3. Accusat. *Ecquod iudicium tam Romæ tam dissolutum, tam perditum, tam nummarium fore putasti, quo ex iudicio te vlla salus seruare posset: cùm,* &c. ITA MALI MOERORIS MONTEM MAXIM.} mœroris montem. tralatio. sic suprà in Epid. *itaq. strauunt tute montes mali.* Iam *mali mœroris*, videtur tale esse, qualia illa λευκὸν γάλακτος, B mel flauum, albi dentes, & similia. QVI HODIE SESE EXCRVCIARI MEAM V. P. P.?} qui, accepta aliquanta pecunia, possit ferre se pro me excruciari: meam vicem, id est, mea vice. Sic Cicero lib. 1. epist. ad Lentul. *Nostram vicem vltus est ipse sese.* PLAGIPATIDAE,} qui plagas pati didicerunt & consueuerunt. vel parasitos significat, qui & ridiculi sunt, & plagas sæpè perferunt, vt apud Terent. in Eunuch. *At ego infelix, neque ridiculus esse, neque plagas pati possum.* vel seruos nequam, mastigias, furciferos & verberones. vox ficta est à Plauto ad exemplum nominum Græcorum patronymicorum. FERRITRIBACES VIRI.} perspicuè hac voce significantur serui, qui ferro teruntur, vel qui ferrum terunt: hoc est, qui plerumque in compedibus & vinculis ferreis versantur. vox facta est ex voce Latina, ferrum, & verbo Græco τρίβω. ISTI QVI HASTIS TRIVM NVMM. C.} milites significat, qui parua mercede pacta & accepta, periculum capitis adeunt, dum castella, aut oppida munita ex turribus oppugnant. Falæ, inquit, dictæ ab altitudine à falado, seu falando, quod apud Etruscos cælum significat, à falis autem falaricam, quod est genus teli missile, quo vtebantur ex turribus illis dimicantes, esse nominatam: idem docet. Nonius, *Falæ*, inquit, *turres sunt ligneæ.* Ennius lib. 15. *Mâlos defendunt, fiunt tabulata, falæq.* Iterum Nonius, *falarica*, inquit, *telum maximum.* Virgil. Æneid. 9. *Sed magnum stridens contorta falarica venit Fulminis acta modo.* Ennius, *Quæq; venit valido contorta falarica missu.* dictum hoc genus teli à falis, id est, turribus ligneis. vox *hastis* autem, in hoc versu mihi suspecta est, eámq; delendam censeo. Nã & sententiam corrumpit, & si deleatur, versus suis numeris constabit. Natã autẽ esse puto ex versu sequente, in quo rectè, & suo loco ponitur. VBI ALIQVI QVIN- C DENIS H. COR. TR. SOL.?} vbi, id est, in quibus falis, inquit, solent aliqui milites transfigi corpus hoc est, aliquib. solet trãsfigi corpus quindenis hastis. trãsfigi corpus solẽt, dictũ est Græcorũ more, τὸ σῶμα, κατὰ τὸ σῶμα. PRIMVS QVI IN CRVCEM EXCVCVR.} qui primus pro me, seu in meum locum excucurrerit in crucem, in quam scilicet me senex acturus est, peregrè reuersus, vbi resciuerit vitam nostram anteactam, & sumtus profusos, & rei familiaris iacturas ac detrimenta. SED EA LEGE VT AFFIG. B. BR.} sed ea lege huic meo vicario talentum dabo, si pedes eius & brachia bis cruci affigantur, ne scilicet, possit vnquam promissam mercedem à me petere. Dicuntur hæc facetè & iocosè à Tranione, quasi pœnæ quidem sibi imminentis vicarium habere velit, sed mercedem pactam, ac promissam persoluere ei vicario nolit. PRAESENTARIVM.} præsens. infrà eadem fabula, *si hercle nunc ferat, Sex talenta magna argenti pro istis præsentaria, Nunquam accipiam.* CVRRO CVRRICVLO DOMVM?} curriculò, aduerbium est hoc loco. Sic Terent. Heaut. *curriculò percurre.* Iterum Plautus in Persa, *vola curriculò.* ADEST OBSONIVM.} affertur nobis obsonium à Tranione. Hoc ita esse putat Philolaches. sed vehementer errat. ABSVMTI SVMVS.} interiimus. Virg. lib. 1. Æneid. *sin absumta salus,* &c. Idem lib. 7. *Absumtæ in Teucros vires cælique marisque.* QVIS ID AIT?} quis ait venisse patrem? QVID EGO AGO?} sic legendum, non, vt habent, omnes libri vulgati, & nonnulli manuscripti, *Quid ego agam?* QVID TV MALVM, ME ROGIT. &c.} sic legendum non vt vulgò, nuquid tu malum, &c. sententia plana est, quid tu, malum, me crebrò rogas, quid agas? tu accubas. proinde ac si dicat, tu scis ipse te accumbere, non debes igitur me rogare, quid agas. QVID MIHI SIT BONI, SI MENTIAR?} quid mihi boni hinc redeat, si mentiar. quid mihi prosit mentiri? AMOLIRIER.} amoliri, id est, amo- D ueri: auferri ἀπὸ κοινοῦ accipiendum est. SVSCITA ISTVM.} excita istum è somno. CEDO VT BIBAM. da vt bibam. QVI POTEST?} qui fieri potest? qui fas est? pote δυνατὸς. IVBE ABIRE RVRSVM,} iube eum peregrè reuerti. QVID ILLI REDITIO HVC ETIAM FVIT? quamobrem ille huc rediit, quid erat causæ, cur huc rediret? OFFENDET.} καταλήψεται. MISERVM EST OPVS IGITVR, DEMVM FODERE PVTEVM, VBI SITIS. F. T. prouerbium olet. significat autem, miserum esse tum demùm, rem necessariam prouidere. aut parare, cùm necessitas vrget, & tempus parandi non datur. Tractum ab iis, qui tum demùm, cùm sitis vrit, & torret fauceis, puteum fodere incipiunt. FAVCEIS TENET,} fauceis occupauit. DEPOSIVIT CAPVT.} demisit caput, vt somnolentus & vino grauis. Sic in Curculione, *Caput deposit, condormiscit. ego ei subduco annulum.* Paulò aliter vsurpauit hoc verbum in Aulul. *vt me deponat vino, eam affectat viam.* Porrò deposiuit, antiquum, pro deposuit. CEDO SOLEAS. M.} da mihi soleas, qui accubituri erant, calceos, aut soccos ponebant: & pedibus incalceatis, tantisper dum cœnabant, manebant. si inter cenandum subitò surgendum esset, soleas sumebant. vtebantur enim soleis epulantes, cùm in media cena surgendum erat: & egri, & molles, & mulieres puerperæ. Horat. Sat. vltima lib. 2. *Et soleas poscit.* ad quem locum hac de re plura. adde illud M. Tull. ex lib. 5. Accusat. *stetit soleatus prætor populi Rom. cum pallio purpureo tunicáque talari, muliercula nixus in littore.* VT ARMA CAPIANT.} oratio hominis ebrij & ita mente capti. PERDIS REM.} negotium quod nunc agitur corrumpis rationem & facultatem totius huius apparatus amollendi nobis eripis. INTER MANVS.} M. Tull. lib 5. Accusationum, *Itaque erant exitus eiusmodi, vt alius inter manus è conuiuio, tanquam è prælio auferretur: alius tanquam occisus relinqueretur: plerique fusi sine mente, ac sine vllo sensu iacerent.* E fortassis hîc *inter manus*, idem valet quod, *per manus.* Sic enim interpretatur Seruius illud apud Virgil. libro 2. Æneidos, *Nanque manus inter, mæstorúmque ora parentum,* &c. Et illud lib 7. *Arma inter nubem cæli regione serena* &c. IAM HERCLE EGO VOS PRO MATVLA HABEBO, &c.} iam hercle ego vos commeiam, nisi, &c. vos mihi pro matula eritis, nisi, &c. MEDICABOR} leuabo, minuam, leniam. tralatio est. EGO QVI ISTHAEC SEDEM, MEDITAB. TIBI.} ego tibi meditabo. quo pacto ista tibi componam. tranquillem, & in tuto collocem. FACIAM TVVM.} reddam tuum, tibi conciliem: tuis partibus adiungam. CVM HAC.} cum Philematio. TV CVM ISTHAC ERIS.} tu Callidamates eris cum Delphio. NON HOC LONGE.} non tantillùm longè abire debeatis, hoc δεικτικῶς positum, & cum aliquo gestu, & re aliqua minima demonstrata pronuntiandum. Et fortasse actor hoc pronuntians, vel vnguem extremum, vel pilum, vel aliquid simile ostendebat. sic & infrà non longè, *tantillo*, etiam δεικτικῶς, positum est. NAMQVE INTVS POTATE, HAVD TANTILLO QVIDEM MINVS} namque licet vobis potare haud tantillo minùs, id est, nihilominus. hac quidem causa, propter hanc quidem causam: id est, propter patris aduentum. tantillo, δεικτικῶς positum, vt diximus. HEI MIHI, QVAM ISTHAEC BLANDA DICTA, QVO SVEN. MAD. M.} hei mihi,

quàm

A quàm valde metuo, quò tua blanda dicta euadant? madeo metu. id est, perfusus sum metu: plenus sum metus: pertimesco. tralatio est. Sic Lucretius dixit, *arte madere*, libro quarto de Natura rerum, *Scilicet arte madent simulacra, & docta vaguntur, Nocturno facere vt possint in tempore ludos?* Sic idem libro secundo dixit, *Perfusa coloribus omnigenis corpora.* & libro quarto, *omnia perfusa lepore.* POTIN' ANIMO VT SIES QVIETO, &c.] potésne facere, seu potéstne fieri, vt animo sis tranquillo, & securo, & facias quod te facere iubeo? hoc est, vt cum Philematio accumbas & potes? POTE'ST] fas est, fieri potest δυνατόν ἐστι. MORIGERAE TIBI ERIMVS AMBAE.] ambiguum. nam vel hoc significat, ambæ tibi in eo parebimus, vt intrò eamus. vel hoc, ambæ tibi morem geremus, ad libidinem tuam explendam. Nam plerumque, morem gerere, locum habet in re turpi. Suetonius in Tiberio, *Quare Parrhasii quoque tabulam, in qua Meleagro Atalanta ore morigeratur, legatam sibi sub ea conditione, vt si argumento offenderetur, decies pro ea HS. acciperet; non modò prætulit, sed & in cubiculo dedicauit.* Eodem referendum est, hoc Terentianum in Adelphis, *Adolescenti morem gestum oportuit.* SAN. *Qui potuit meliùs, qui hodie vsque os præbui.* ITA ILLE FAXIT IVPITER.] faxit Iupiter ille, qui in cælo habitat, vt vos ambæ mihi morem geratis, hoc est, vt ex corpore vestro, & ex isto ætatis flore voluptatem capere volenti, obsequamini, & gratificemini. Ille iupiter autem emphaticῶs dictum, & gestu adiuuandum, nempe oculis in cælum sublatis, aut etiam digito cælum versus intento, ac porrecto, sic suprà in Curcul. principio, *Nec me ille sinat Iupiter*, id est, ille Iupiter deorum omnium supremus & maximus & potentissimus: Iupiter deorum atque hominum Rex. OMNIVM PRIMVM DVM.] *dum*, in hanc significationem, particula inseparabilis. MVTIRE.] mu facere, mussare, hiscere, hyperbole. B TAMQVAM 'ST INTVS NATVS NEMO, &c.] tamquam si nemo in ædibus habitet, nemo natus, nemo mortalis. sic sæpe Plautus suprà in Casina, *De Casina certum'st concedere homini nato nemini.* Sic infrà, scena proxima, *Natus nemo in ædibus seruat, neque qui recludat, neque qui respondeat.* RESPONSET,] respondeat. nam responsare, abs aliud, quàm respondere significat, vt apud Horat. epist. I. lib. I. *An qui fortunæ te responsare superbæ, Liberum & erectum præsens hortatur & optat?* CLAVIM MIHI HARVMCE AEDIVM LACONICAM, &c.] claues laconicæ aliis erant, vt ita dicam, malitiosiores, & dolosiores: de quibus Stephanus, & Eustatius in secundum librum Iliados. Sic Stephanus, ἔστι καὶ εἶδος κλειδὸς Λακωνικῆς. Eustathius, Ἔστι δὲ καὶ κλεὶς Λακωνικὴ καινοτέρα τις. id est, est autem & clauis Laconica, noua quædam. Quæ Camerarius indicauit: sed nihilo plus ex his, quid sit clauis Laconica intelligimus. Quare id nos ex Suida doceamus. Sic igitur ille, Λακωνικαὶ κλεῖδες. ὁ αὐτὸς Ἀριστοφάνης [illegible] deinde profert hos Aristophanis versus ex Comœdia quæ inscribitur Θεσμοφοριάζουσαι [illegible] κλειδία [illegible] Λακωνικ' ἄττα, τρεῖς ἔχοντα γομφίους. [illegible] &c. id est, viri enim iam clauiculas ipsi gerũt, occulta malitiosissima Laconica quædam, quæ treis habent denteis. Antea quidem licebat saltem ostium aperire, anulum, quo erat obsignatum, trioboli æstimantibus. Nunc verò, &c. subiungit mox ex Menandro, Λακωνικὴ κλείς ἐστιν, ὡς ἔοικε, μοι [illegible] ἵνα μὴ [illegible], id est, clauis Laconica, vt appáret, mihi circumferenda est, inquit, quoniam ostium foris clauditur, vecte circumposito, aut aliqua re tali, ita vt non liceat iis qui sunt C intus, aperire. hæc Suidæ verba, qualis esset clauis Laconica, opinor, declarãt. EFFERRI INTVS.] efferri domo. *intus*, significat motum de loco. HASCE EGO AEDEIS OCCLVDAM HINC FORIS.] vel ex his Plauti verbis intelligere licet, quod iam ex Suida ostendimus, clauem Laconicam, hunc vsum præbuisse, vt qui eam haberet, ædeis foris occludere, & obserare posset. PLVMA HAVD INTEREST, PATRONVS, AN.] id est, nihil, aut parum admodum, interest, verùm quis sit patronus an cliens, quod ad illum hominẽ attinet, in cuius animo nulla inest audacia. pluma haud interest, hyperbole est, & prouerbium olet. AN CLIENS PROPIOR SIET.] malim legi, *an cliens potiùs siet.* præterea nonnulli libri habent *fiat*, pro *siet*. NAM CVIVIS HOMINI VEL OPTIMO VEL PESSVMO.] cuiuis homini facile est vitium: & facile est peccare: sed virtus difficilis est, & rectè facere, magnum opus est. M. Tullius lib 7. epist. ad Attic. *Quàm non est facilis virtus? quàm verò difficilis eius diuturna simulatio?* Virgil. lib 6. Æneid. *Facilis descensus Auerni: Noctes atque dies patet atri ianua Ditis: Sed reuocare gradum, superásque euadere ad auras, Hoc opus, hic labor est.* Hesiodus, Τὴν μέν τοι κακότητα καὶ ἰλαδὸν ἔστιν ἑλέσθαι Ῥηιδίως, λείη μὲν ὁδός, μάλα δ' ἐγγύθι ναίει. Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν, &c. Sed quod ait hic Tanio. homini etiam optimo facile esse facere nequiter, id est, improbè, negat Aristoteles viro bono facile esse peccare. immò cùm vir bonus esse nemo possit sine virtute: virtus autem sit habitus, quo ad res & actiones honestas apti, atque expediti sumus, pugnant hæc duo inter se, aliquem esse virum bonum, & facere nequiter. QVAMVIS DESVBITO,] quantumuis subitò, & sine longi temporis consultatione, & sine præparatione: αὐτοσχεδὸν, seu αὐτοσχεδίως. FACERE NEQVITER.] facere improbé. CLAVIM CEDO, ATQVE ABI INTRO, &c.] hæc dicuntur, per interpositio- D nem, seu κατὰ παρένθεσιν. Nam versus qui deinceps sequitur, ne cum superiore cohæret. Alloquitur autem puerum Tranio, eúmque sibi clauem dare iubet. Iteratur autem hic versus infrà non longè, ex quo videri possit hinc delendus. VERVM ID VIDENDVM'ST: ID VIRI D. EST OP.] verum id considerandum & animaduertendum est: id viri eruditi est opus, facere, vt ea, quæ designata atque admissa sunt, nequiter atque improbè, seu per nequitiam, tranquillè, & sine incommodo aut detrimento proueniant, ne quid patiatur, quamobrem, seu propter quod pigeat eum viuere, seu vita sit ei iniucunda atque acerba. QVAE DESIGNATA SINT.] designare, inquit Nonius, est cum nota, & ignominia aliquid facere. Deinde profert illud Terent. ex Adelph. *illa quæ antè facta sunt, omitto: modò quid designauit?* ad quem locum Donatus, *designare*, inquit, *est rem nouam facere in vtramque partem, & bonam & malam*, &c. Sic igitur hunc locũ explicare licet, quæ designata sint, hoc est, quæ nouo more & nouo exemplo facta sint. ET FACTA NEQVITIA.] & quæ facta per nequitiam, hoc est, nequiter atque improbé. NEQVID PATIANTVR, QVAMOBREM P. V. TRANQ. CVNCTA, &c.] sententia nunc est satis plana: sed ordo verborum est aliquantum perturbatus, aut certè implicatus: vnde nascitur nonnulla obscuritas. adde quod verbum *patiantur* (sic enim legitur in omnibus libris) sententiã reddebat subobscuram. Quãuis igitur suprà non longè, quæ sit huius loci sententia, ostenderimus: non pigebit me tamen denuò planius & faciliùs eum explicare. Verum id videndum 'st, hoc est, prouidẽdum est, id viri callidi & sollertis, & intelligẽtis est opus, facere, vt quæ designata sint, & facta nequiter, ea cuncta tranquillè, & sine malo eueniant, seu procedant & progrediãtur: ne quid patiatur, hoc est, ne quid ei accidat, propter quod vita sit ei insuauis atque acerba. TRANQVILLE CVNCTA, E ET VT PROVENIANT, &c.] hic versus coniungendus est, vt dixi, cum illo vlteriore qui superiorem antecedit, *quæ designata sint*, &c. hoc modo, vt quæ designatã & facta sint per nequitiam, cuncta tranquillè, & sine malo proueniãt. Nunc sumendus est versus superior. Ne quid patiatur, propter quod viuere tædeat, aut pœniteat aut pigeat. SICVT EGO EFFICIAM, &c.] quemadmodum ego efficiam, vt facta quæ hic turbauimus, hoc est, miscuimus, & turbida ac turbulenta reddidimus, ea planè, & sine dubio liquida & tranquilla sint, Legendum autẽ, *turbauimus*, vt edidimus, non vt habent omnes libri vulgati, *turbabimus*. SED QVID TVTE EGREDERIS? &c.] puerum alloquitur, qui cùm iussus est, suprà introire, & ostiũ occludere, egressus erat tamen, vt quædam Tranioni, Philolachetis verbis, diceret. CAPITE OBVOLVTO, VT FVGIAT, &c.] capite obuoluto, capite operto ἐγκαλυψάμενος. caput operiebant, & operiunt in rebus turpibus deprehensi, & summo pudore affecti, & in rebus desperatis, & vitam proiicere parantes, vt apud Horat. Sat. 3. lib. 2. *Nã, malè re gesta, cùm vellem mittere operto. Me capite in flumen*, &c. Tit. Liu. lib. I. Annal. *I lictor, colliga manus, caput obnubito, arbori infelici suspendito.* Et Socr. apud Plat. in Phædro, de amore verba facturus, caput operit. Plaut. infrà scena prox. *Fuge, atque operi caput.* ET EGO HINC OCCLVDAM.] hinc, hoc est, foris, ne qui sunt intus, exire si velint, possint. cui rei vsui est clauis Laconica, vt diximus. LVDOS EGO HODIE VIVO PRAES. H. S. F. QVOD CR. MORT. &c.]

personis claris mortuis, ludi funebres fieri solebant Romæ. Hoc igitur dicit Tranio, se Theuropidi seni ludos facturum A
viuo: quod non sit futurum mortuo: quia Theuropides non est vir aliquis clarus, neque illustris: cuiusmodi personæ
sunt tragicæ: sed homo priuatus, & mercator: cuiusmodi personæ sunt comicæ. Tale est illud in Amphitr. *Viuo fit, quod*
nunquam mortuo quisquam faciet mihi. VIVO PRAESENTI] prouerbium olet. Lucret. lib. 3. *Mortua cui vita'st propè iam*
viuo atque videnti. Ad quem locum plura. SPECVLABOR PROCVL.] tamquam è specula prospiciam. SARCINAM
IMP. S.] sarcinæ imponuntur iumentis. significat igitur fortasse se Theuropidem senem pro bestia habiturum, eique
tanquam asino, onus impositurum. vel dicamus potius sic esse hoc intelligendum (non enim sarcinæ, sed onera iumen-
tis imponuntur) vnde aduenientem senem, graui curâ, ac molestia afficiam: vel vnde aduenientem senem pulcrè in-
structum atque ornatum, hoc est, molestia affectum, hunc amoliar atque absterream: vt sit allegoria ab iis qui sarcinis
onerantur grauioribus. Quin redeo ad illud, quod initiò posui de iumentis, quibus onera imponuntur: si quis fortè
probabit magis, cum quo congruit quod est infrà eadem fabula, ibi; *Vehit hic clitellas. vehit hic alter senex. Nouitiam mi-*
hi quæstum institui non malum. Nam muliones mulos clitellarios Habent: egò homines habeo clitellarios. Pertinet eodem fortassis
& illud quod est in Milite Gloriosi. *Vos modò curate. ego illum probè iam oneratum huc accibo.*

THEVROPIDES senex. TRANIO seruus. B

HAbeo, Neptune magnam gratiam tibi,
Quom me amisisti vix à te viuom modò,
Verùm si posthac me pedem latum modò,
Scies imposuisse in vndam, haud caussa'st, illico
Quod nunc voluisti facere, quin facias mihi.
Apage, apage te à me, nunc iam post hunc diem
Quod crediturus tibi fui, omne credidi

TR. AEdepol Neptune peccauisti, largiter,
Qui occasionem hanc amisisti tam bonam.

TH. Triennio pòst AEgypto aduenio domum,
Credo exspectatus veniam familiaribus. C

TR. Nimio ædepol ille potuit exspectatior
Venire, qui te nuntiaret mortuum.

TH. Sed quid hoc? occlusa ianua'st interdius?
Pultabo. heus ecquis istas aperit mihi foreis?

TR. Quis homo est, qui nostras ædeis accessit propè?

TH. Meus seruos hic quidem est Tranio. TR. ô Theuropides.
Here salue, saluum te aduenisse gaudeo.
Vsque ne valuisti. TH. vsque, vt vides. TR. factum optimè.

TH. Quid vos insanine estis? TR. quîdum? TH. sic quia
Foris ambulatis. notus nemo in ædibus
Seruat, neque qui recludat, neque qui respondeat. D
Pultando pedibus penè confregi assulas.

TR. Eho an tu tetegisti has ædeis? TH. cur non tangerem?
Quin pultando, inquam, penè confregi fores.

TR. Tetigistin? TH. tetigi, inquam, & pultaui. TR. vah. TH. quid est?

TR. Malè hercle factum. TH. quid est negotij? TR. non potest
Dici, quàm indignum facinus fecisti, & malum.

TH. Quid iam? TR. fuge obsecro atque abscede ab ædibus.
Fuge huc, fuge ad me propius. tetigistin' foræis?

TH. Quomodo pultare potui, si non tangerem?

TR. Occidisti hercle. TH. quem mortalem? TR. omneis tuos.

TH. Di te, deæque omnes perduint cum isto omine. E

TR. Metuo, te atque istos expiare vt possies.

TH. Quamobrem? aut quam subitò rem mihi apportas nouam?

TR. Eheus, iube illos illinc amabo abscedere.

TH. Abscedite. TR. ædésne attigatis, tangite
Vos quoque terram. TH. obsecro hercle quin eloquere iam.

TR. Quia septem menses sunt, cùm in hasce ædeis pedem
Nemo intrò tetulit, semel vt emigrauimus.

TH. Eloquere quid ita? TR. circumspice dum, nunquis est

Sermo-

A Sermonem nostrum qui accupet? T H. tutum probè est.
T R. Circumspice etiam. T H. nemo est, loquere nunc iam.
T R. Capitalis cædes facta'st. T H. non intelligo.
T R. Scelus, inquam, factum'st iamdiu antiquom & vetus.
Antiquom id adeò nos nunc factum inuenimus,
T H. Quid istuc est scelesté? aut quis id fecit? cedò
T R. Hospes necauit hospitem captum manu,
Iste, vt ego opinor, qui has tibi ædeis vendidit.
T H. Necauit? T R. aurúmque ipsi ademit hospiti,
Eumque hic defodit hospitem ibidem in ædibus.
T H. Quapropter id vos factum suspicamini?
B T R. Ego dicam, ausculta, vt foris cenauerat
Tuus gnatus, postquam redit à cena domum,
Abîmus omnes cubitum, condormiuimus,
Lucernam fortè oblîtus fueram extinguere.
Atque ille exclamat derepentè maximum.
T H. Quis homo? an gnatus meus? T R. st, tace. ausculta modò,
Ait venisse illum in somnis ad se mortuum.
T H. Nempe ergo in somnis? T R. ita. sed ausculta modò
Ait illum hoc pacto sibi dixisse mortuum.
T H. In somnis? T R. mirum quin vigilanti diceret,
Qui abhinc sexaginta annis occisus foret.
C Interdum ineptè stultus es.
T H. Taceo. T R. sed ecce quæ ille inquit:
Ego transmarinus hospes sum Diapontius,
Hic habito, hæc mihi dedita est habitatio.
Nam me Acheruntem recipere Orcus noluit,
Quia præmaturè vita careo, per fidem
Deceptus sum. hospes hic me necauit, ísque me
Defodit insepultum, clàm ibidem in hisce ædibus,
Scelestus auri caussa. nunc tu hinc emigra:
Scelestæ hæ sunt ædes, impia est habitatio.
Quæ hîc monstra fiunt, anno vix possim eloqui.
D Secede. T H. Quid obsecro factu'st? T R. concrepuit foris,
Hiccine percussit? T H. guttam haud habeo sanguinis,
Viuom me arcessunt ad Acheruntem mortui.
T R. Perij. illisce hodie, hanc conturbabunt fabulam.
Nimis-quàm formido. ne manifestò hic me opprimat.
T H. Quid tute tecum loquere? T R. abscede ab ianua.
Fuge obsecro hercle? T H. quò fugiam? etiam tu fugis?
T R. Nihil ego formido pax mihi est cum mortuis.
T H. Heu Tranio. T R. non me appellabis, si sapis.
Nihil ego commerui, neque istas percussi foreis.
T H. Quæso quid ægre'st? que res te agitat Tranio?
E Qui-cum istæc loquere? T R. an quæso tu appellaueras?
Ita me di amabunt, mortuum illum credidi
Expostulare, quia percussisses foreis.
Sed tu etiámne astas, nec, quod dico, obtemperas?
T H. Quid faciam? T R. caue respexis. fuge atque operi caput.
T H. Cur non fugis tu? T R. pax mihi est cum mortuis.
T H. Scio. quid modo igitur cur tantopere extimueras?
T R. Nihil me curassis, inquam, ego mihi prouidero.
Tu, vt occepisti, tantum quantum quis, fugies,

Atque Herculem inuocabis. TH. Hercules te inuoco. A
TR. Et ego, tibi hodie vt det, senex, magnum malum.
Proh di immortales, obsecro vostram fidem,
Quid ego hodie negotij confeci, malúm?

AMISISTI.] missum fecisti. SI POST-HAC ME PEDEM LATVM.] pedis latitudinem modo, hyperbole. Sic M. Tullius pro Deiotaro, *Negat vnquam se à te in Deiotari tetrarchia pedem discessisse.* Idem epist. ad Attic. lib. 13. epist. 16. *Nos cùm flumina & solitudines sequeremur, quò facilius sustentare nos possemus, pedem è villa adhuc egressi non sumus.* Iterum Plautus suprà in Aulul. *Istic adesto. si hercle tu ex istoc loco digitum transuersum, aut vnguem latum excesseris,* &c. sententia autem hæc est: si posthac Neptune, scies me non corpus, sed pedem latum modò: pedem, non quàm longus est, sed quàm latus est modo, in vndam maris imposuisse. Non est tibi causa, seu causam non dico, quamobrem mihi non facias, quod facere voluisti, non me fluctibus mergas atque obruas. NVNC IAM POST HVNC DIEM QVOD CRED. T. P.] id est, numquam tibi post hunc diem tibi quidquam committam, quia infidus es scilicet. PECCAVISTI LARGITER.] magnopere peccasti. TRIENNIO POST. &c.] triennio postquàm discessi domo. EXPECTATVS] optatus. B OCCLVSA IANVA'ST INTERDIVS.] obserata ianua est interdiu. Claudebantur quidem olim fores interdiu: sed claui non claudebantur, hoc est, non occludebantur, vel claudebantur quidem interdiu claui, & obserabantur intus: sed non foris. Nam suprà Tranio ostium clausit foris, claui laconica: quod fiebat tum, cùm ædes erant vacuæ, aut cùm paterfamiliâs, eos qui domi erant, nolebat domo egredi posse. Hoc igitur esse factum miratur Theuropides. INTERDIVS?] interdiu? QVIDVM?] quamobrem igitur istuc rogas? Terent. in Eunucho, *Nunquidnam hic, quod nolis vides? P. te. GN. credo. at nunquid aliud? P. quidum? G. quia tristis es.* suprà diximus particulam *dum* hoc loco esse inseparabilem. NATVS NEMO.] mortalis nemo. sic suprà, *tanquam si intus natus nemo in ædibus habitet.* SERVAT,] custodit. custos relictus est. NEQVE QVI RECLVDAT,] neque qui aperiat ostium. ASSVLAS] paruos asseres, ex quibus fores constant, vnde *assulatim* aduerbium, quo suprà vsus est in Capt. *Priusquam pultando assulatim foribus exitium dabo.* MALE HERCLE FACTVM] profectò non oportuit ædeis tangi. QVID IAM?] quamobrem tandem indignum, & malum facinus à me factum est, quod has foreis tetigi? OCCIDISTI] perdidisti: oratio imperfecta, nam deest nomen accusandi casus, vt licet ex interrogatione senis intelligere. PERDVINT.] perdant. sic autem legendum non *perduaxint*, vt habent libri omnes impressi. quod indicauit Adrianus Turnebus Aduersar. lib. 16. cap. 10. CVM ISTO OMINE] cum isto malo omine: id est, cum ista oratione, qua meis omnibus exitiū & interitum ominaris. METVO, TE ATQ. ISTO EXP. VT P.] id est, metuo ne te, & tuos impietate purgare nō possis. expiare & impiare, opponuntur inter se. Plaut. in Pœn. *Impias here, te oratorem verberas.* Hor. Oda 5. Ep. *Diris agam vos: dira detestatio, nulla expiatur victima.* C ILLOS] conseruos meos, quos tecum duxisti, & reduxisti. NE ATTIGATIS] ne attingatis; *attigatis* à verbo composito *attigo*, cuius simplex *tago*: quo vsi sunt veteres, pro *tango.* De quo alibi plura. TANGITE VOS QVOQ. TERRAM] genus venerationis, & precationis, *terram tangere.* Macrobius, *cùm Tellurem dicit, manibus terrā tangit.* Varro lib. 1. De re rustica, *Hoc ter nouies cantare iubet, terram tangere, despuere, ieiunum cantare.* Quæ à Turnebo notata sunt, lib. Aduers. suprà proximè commemorato. Neque locus tamen indicatus: quod est illi vsitatum: sed admonendus est lector, quod Turnebus præteriit hunc venerandi ritū vsurpari nō consueuisse, nisi in iis rebus, quæ ad deos inferos, & ad mortuos pertinent, vt licet ex Macrobij verbis intelligere: & verò Plautus quoque hoc loco indicat. Nam propterea Tranio terram tangi iubet, quia hospes ab hospite necatus, atque in ædibus defossus est. vt quidem commentus ille est, & vt simulat. QVIA SEPTEM MENSES SVNT, CVM IN HASCE AEDEIS PEDEM N. &c.] pedem tetulit, id est, pedem intulit. iam hoc loquendi genus elegans, & bonis scriptoribus Latinis vsitatissimum est. *Septem menses sunt, cùm,* &c. pro, septem menses transacti sunt, à quo tēpore nemo in has ædeis, &c. SEMEL VT EMIGRA] postquam semel ex iis emigrauimus. CIRCVMSPICE DVM. NVMQVIS EST SERM. N. Q. AVC.] circumspice igitur. *dum,* particula inseparabilis, quæ verbo circumspici, annecti debet. Iubet autem Tranio herum suum maiorem circumspicere & videre, numquis sit eorum, quæ loquuntur, arbiter, quasi aliquid arcanum & reconditum, & non vulgandum dicturus. SERMONEM NOSTRVM AVCVPET?] qui sermones nostros aucupetur? qui, quæ loquimur, excipere, hoc est, exaudire possit & velit. translatiō est. aucupo, as, autem dixerunt veteres, & aucupor, ris. Iterum Plautus in Trucul. D *Ipsus ecastor aucupaui. & mea sententia.* plura exempla legere licet apud Nonium in verbo *aucupaui,* seu *aucupo.* TVTVM PROBE EST.] nulli sunt arbitri, qui sermonem nostrum aucupari possint. tutum est, & sine periculo, licet quiduis dicere. soli sumus. CAPITALIS CAEDES FACTA'ST] scelerata, impia & extremo supplicio digna cædes admissa est. SCELVS, INQVAM, &c.] vel ex hoc loco intelligere licet, quod istis ludimagistris, linguæ Latinæ, & omnium bonarum artium imperitis persuaderi non potest, scelus significare facinus aliquod, quod inquinat, & impurum reddit: qualis est cædes: nam qui cædem cōmiserunt, maximè ciuis aut hospitis, impuras manus habent, ipsique impuri sunt. Præterea omnis impietas, omnéque factum impium, scelus est: vt contemnere diuos, seu deum potiùs, prodere patriam, non alere, aut non colere parenteis & propinquos, eósque qui parentum loco nobis esse debent, vt homines de nobis bene meritos, scelus est: & qui talia fecerunt, scelerati, scelesti, scelerosi à Latinis appellantur. ANTIQVOM ID ADEO NOS NVNC FACTVM INVEN.] hoc facinus antiquum quidem est, sed nos nunc factum cognouimus & comperimus. SCELESTE] scelestum appellat Tranionem senex impropriè ὑπερβολικῶς. HOSPES NECAVIT HOSPITEM.] cædes hospitis, cædi parentis proxima. Horat Oda 13. lib. 2. *Illum & parentis crediderim sui, Fregisse ceruicem, & penetralia Sparsisse nocturno cruore Hospitis,* &c. Virgilius lib. 3. Æneid. *fas omne abrumpit: Polydorum obtruncat, & auro Vi potitur.* M. Tull. pro Deiotaro, *Vt enim omittam, cuius tanti sceleris fueris in conspectu Deorum penatium necare hospitem,* &c. CAPTVM MANV.] manu prehensum. ATQVE ILLE EXCLAMAT, &c.] id est, continuò gnatus tuus maxima voce derepentè exclamat. *atque* hîc valet continuò, statim: de quo alibi. *exclamat maximum* autem, Poëtarum & Græcorum more dictum. sic Horat. epist. ad Pisonem: *licet succlamet longum Clamet io ciues.* E ST, TACE.] *st,* particula est, silentium indicens, suprà in Curcul. *St, tace, tace. P. taceo hercle: quid est?* Idem in Casina, *St, tace, atque abi. neque paro, neque hodie coquetur.* Idem in Epid. *St, tacete. habete animum bonum: liquido exeo foras Auspicio.* IN SOMNIS, &c.] id est, ὄναρ, seu κατ' ὄναρ. dum dormit ipse: dormienti & per somnos. hoc enim significat in somnis. quamuis autē nō omnes qui dormiunt, somni ent: omnes tamen qui somniant (de iis loquor, qui propriè somniare dicuntur, nō de iis quos per translationem sermonis Latini dicunt somniare etiā vigilanteis) omnes igitur, qui verè & propriè somniant, dormiunt, hinc fit, vt apud Latinos in somnis idem valeat, quod apud Græcos κατ' ὄναρ. Virg. lib. 1. Æn. *Ipsa sed in somnis inhumati venit imago Coniugis, ora modis attollens pallida miris.* Idem lib. 2. *In somnis ecce ante oculos mæstissimus Hector Visus adesse mihi, largósque effundere fletus.* Idē lib. 3. *Visi ante oculos adstare iacentis In somnis multo manifesti lumine quà se Plena per insertas fundebat luna fenestras.* Idē lib. 4. *Me patris Anchisæ quoties humentibus vmbris Nox operit terras, quoties astra ignea surgunt, Admonet in somnis, & turbida terret imago.* Vbi notat Seruius, *insomnis,* pro *insomniis,* more suo, sed errat Seruius. Idem ibidem, *agit ipse furentem, In somnis ferus Æneas,* &c. Vbi notat idem iterū errans, insomnis, pro, insomniis, id est, vigiliis: & decli-

A declinatur insomnia, æ. Errant, & qui eum sequuntur: in iis Turnebus lib. Aduersariorum cap. 26. quamquam non dicit ille se probare, ne quis dicat me id in eum conferre, quod non scripsit. Idem Virgil. lib. eodem, *Huic se forma dei vultu redeuntis eodem Obtulit in somnis.* Idem lib. 12. *Ac velut in somnis oculos vbi languida pressit Nocte quies*, &c. Terent. Andr. *Quo æquior sum Pamphilo, Si se illam in somnis quàm illum amplecti maluit.* Vbi notat Donatus *in somnis*, id est, *per noctem*. M. Tullius lib. 1 de Diuinatione, *concubia nocte visum esse in somnis ei, qui erat in hospitio illum alterum orare, vt subueniret, quod sibi à caupone interitus pararetur*, &c. Idem paucis versibus post, *in quiete vidisse*, dicit, pro, *in somnis vidisse*. ibi, *Sæpè tibi meum narraui, sæpè ex te somnium audiui tuum, me, cùm Asiæ prouinciæ præessem, vidisse in quiete, cùm tu equo aduectus ad quandam magni fluminis ripam, prouectus subitò, atque delapsus in flumen, nusquam apparuisses, me contremuisse timore perterritum*, &c. Idem lib. 2. *Parere quædam matrona cupiens, dubitans, essetne prægnans, visa est in quiete obsignatam habere naturam*, &c. Idem eodem libro, *Ad interpretem retulit, aquilam se in somnis visam esse factum.* Iterum lib. 1. ex Troadib. Eurip. *Quia mater grauida parere se ardentem facem Visa est in somnis Hecuba*, &c. Plautus in Amphitr. *Ibi forte si vidisses quendã in somnis Sosiam.* SOS. *Nõ soleo ego somniculosè heri imperia persequi. Vigilans vidi: vigilans nunc te video*, &c. En tibi videre aliquid in somnis, & videre vigilantẽ, inter se opponuntur. Idem ibid. AMPH. *Tu me heri, heri hic vidisti?* ALC. *Ego, inquam, si vis me decies dicere.* AMPH. *In somnis fortasse.* ALC. *Immò vigilans vigilantem.* Hæc tot exempla collegimus, vt cuius ex eis intelligere liceat, eos falli, qui scribendum putant *in somnis*, aut *insomniis* positum putant vna voce pro *insomniis* ab insomnia, æ. in quibus est Seruius. MIRVM QVIN VIGILANTI DICERET, QVI ABHINC SEX.] ironia est, *mirum quin* au-

B tem valet, *mirum quod non*, seu *mirum quare non*. suprà in Amphitr. *Mirum quin te aduersus dicat.* id est, mirum Sosiam aduersus te non dicere. seu mirum, quòd Sosia aduersus te nõ dicat. Ad quem locum de hac locutione plura. Huius igitur loci hæc sententia est: mirum quod non mortuus ille diceret vigilanti, Qui mortuus, abhinc sexaginta annis occisus foret: proinde ac si dicat, qui fieri potuit, vt qui abhinc annis sexaginta necatus fuit, diceret aliquid filio tuo vigilanti, & videnti? Nam qui loquitur eum vigilante & vidente, is viuus sit, necesse est. At mortuum esse, & viuere, pugnant inter se. VIGILANTI] ὕπαρ. DIAPONTIVS.] nomen fictum: & Græcũ. διαπόντιος autem, idem valet quod Latina vox, transmarinus. DEDITA.] in potestatem tradita. ACHERVNTEM.] in sedem, seu locum inferorum, videtur esse aduerbij loco positum. ORCVS] Pluto. vnde sit dictus orcus, alibi à nobis dictũ est. PRAEMATVRE VITA CAREO] ante diem mortuus sum: morte nõ naturali extinctus sum. PER FIDEM DECEPTVS SVM.] dum hospiti fidem habeo, deceptus sum, dum me hospiti credo, in fraudem incidi: vel dic, per eius fidem, malam scilicet: vt loquitur M. Tullius in orat. pro Sext. Roscio Amer. *Ad cuius igitur fidem confugiet, cùm per eius fidem læditur, cui se commiserit?* INSEPVLTVM.] humatum quidem, & in terram defossum, sed honore sepulturæ carentem & non rite, hoc est, non iniecto ter puluere sepultum. SCELESTAE HAE SVNT AEDES.] impuræ hæ sunt ædes, quia respersæ hospitis sanguinis. Virg. lib. 3. Æneid. *Omnibus idẽ animus scelerata excedere terra Linquere Pollutũ hospitiũ.* Eod. li: *Parce pias scelerare manus.* CONCR. F.] fortasse qui intus erant, contrà quàm eis imperatũ à Tranione fuerat, strepitũ, aut sonitum aliquẽ ediderãt. eum strepitũ, vt occultet Tranio, lemuribus, & monstris illis, quæ cõmentus est, attribuit. HICINE P.] scit Tranio neminem ex iis, qui foris sunt,

C foreis percussisse: sed hoc quærit, vt Theuropidẽ terreat, quasi lemures percusserint, & eadẽ opera, vt eorũ, qui sunt intus, strepitũ tegat, & occultet. GVTTAM HAVD HABEO SANGVINIS] exsanguis sum metu. AD ACHERVNTEM] ad inferos. PERII ILLICE HODIE HANC CONI. FAB.] hæc secum loquitur Tranio, molestè ferẽs Philolachem, & ceteros, qui sunt vnà clamare & strepere, metuénsque ne tota fallacia aperiatur & patefiat: quod si fiat, tota fabula conturbetur: quæ à mõstris & lemuribus Mostellaria dicitur. NIMIS QVAM FORM. NE. M. H. ME OPPR.] valde metuo, ne me Theuropides in manifesto mendacio deprehendat. Sic loquitur in Menæchm. *Quin tu taces? Manifestò faxo iam opprimes.* ETIAM TV FVGIS?] id est, quin tu etiam fugis? ánnon tu etiam fugis? PAX MIHI EST CVM MORTVIS.] non læsi mortuos, quare nullas mecum inimicitias gerunt mortui. NON ME APPELL. SI S.] simulat Tranio se audire vocem mortui, & se appellari à mortuo, quasi ab ipso aliquid commissum sit, propter quod ab illo compelletur atque accusetur. NIHIL EGO COMMERVI, &c.] quasi dicat, noli me appellare, neque accusare, tu qui mortuus es insepultus, quasi has foreis percusserim. Nam ego nihil commerui, id est, nullam culpam admisi, neque has foreis attigi: sed hunc senem accusa, qui foreis pulsauit. Hæc autem omnia eò pertinent, vt senex territus abscedat ab ædibus. QVAESO QVID AEGRE EST?] quæso quid tibi ægrè est? quid est, quod ægrè fers? EXPOSTVL.] queri. CAVE RESPEXIS] caue respexeris, ne retrò adspexeris. FVGE ATQ. OP. CAP.] fuge operto capite φεῦγε ἐγκαλυψάμενος. in rebus dubiis & desperatis caput operiebant. suprà scena superiore: *quin etiam illi hoc dicito, Facturum me, vt ne etiam adspicere ædis audeat.* ad quem locum hac de re plura. NIHIL ME CVRASSIS, INQVAM, &c.] nihil me curaueris, inquam, ego mihi con-

D suluero, tu tibi consule. QVANTVM QVIS] quãtum potes. ATQVE HERCVLEM INVOCABIS] Herculẽ vt ἀλεξίκακον, id est, malorum depulsorem, inuocabis. ET EGO, &c.] & ego Herculem inuoco, &c. TIBI HODIE VT DET, SENEX, MAGN. MALVM.] hæc dicit Tranio oratione ad spectatores versa. ego quoque senex Herculem inuoco, vt tibi det magnum malum. QVID EGO HODIE NEGO'T. CONFECI? MALVM.] malum, hic interiectio est.

DANISTA, THEVROP. senex, TRANIO seruus.

Scelestiorem ego annum argento fœnori
Nunquam vllum vidi, quàm hic mihi annus obtigit,
A mane ad noctem vsque in foro dego diem,
Locare argenti nemini nummum queo.
TR. Nunc pol ego perij planè in perpetuum modum.
E Danista adest, qui dedit argentum fœnori,
Qui amica est emta, quoque opus in sumtus fuit.
Manifesta res est, nisi quid occurro prius,
Ne hoc nunc senex rescifcat. ibo huic obuiam.
Sed quidnam hic sese tam citò recipit domum?
Metuo ne de hac re quippiam hic inaudiuerit.
Accedam atque appellabo. heu, quam timeo miser.
Nihil est miserius, quam animus hominis conscius,
Sicut me habet: verùm vtut res sese habet,

Pergam turbare porró. ita hæc res postulat. A
Vnde is? TH. conuêni illum,vnde hasce ædeis emeram.
TR. Nunquid dixisti de illo quod dixi tibi?
TH. Dixi hercle verò,atque omnia. TR. væ misero mihi,
Etiam fatetur de hospite? TH. immò pernegat.
TR. Cape hercle te obsecro, cum eo vnà iudicem.
Sed eum videto vt cupias,qui credat mihi.
Tam facilè vinces,quàm pirum volpes comest.
Metuo ne technæ meæ perpetuò perierint.
TH. Quid tute tecum? TR. nihil enim. sed dic mihi,
Dixtin quæso? TH. dixi,inquam,atque ordine omnia.
TR. Etiam fatetur de hospite? TH. immò pernegat. B
TR. Negat? TH. negat, inquam. TR. perij oppidò, cùm cogito.
Non confitetur? TH. dicam, si confessus sit.
Quid nunc faciendum censes? TR. egon', quid censeam?
Cape,obsecro, hercle te, cum eo vnà iudicem.
Sed eum videto, vt capias,qui credat mihi.
Tam facilè vinces,quàm pirum volpes comest.
Misericordias tandem habere hominem oportet
Illi bucidæ erunt multo potiùs quàm ego sim restio
Mane tu,atque assiste illico.
DA. Sed Philolachetis eccum seruum Tranium,
Qui mihi neque fænus,neque sortem argenti danunt. C
TH. Quò tu te agis? TR. nec-quoquam abeo. næ ego sum miser,
Scelestus, natus diis inimicis omnibus.
Iam illo præsente adibit. næ ego homo sum miser.
Ita & hinc & illinc exhibent negotium,
Sed aucupabo adire. DA. hic ad me it, saluus sum.
Spes est de argento. TR. hilarus est frustra istic homo.
Saluere iubeo te mi Saturides bene.
DA. Salue & tu. quid de argento? TR. abi sis belua.
Continuò aduenìens pilum iniecisti mihi.
DA. Hic homo est inanis. TR. hic homo est certè hariolus.
DA. Quin tu istas mittis tricas? TR. nunquam potuisti mihi D
Magis opportunus aduenire quàm aduenis.
DA. Quid est? TR. concede huc. DA. quin mihi argentũ redditur?
TR. Scio te bona esse voce, ne clama nimis.
DA. Ego hercle verò clamo. TR. ah, gere morem mihi.
DA. Quid tibi ego morem vis geram? TR. abi quæso hinc domum.
DA. Abeam? TR. redito huc circiter meridie.
DA. Reddetúrne igitur fœnus? TR. reddetur, nunc abi.
DA. Quid ego huc recursem, aut operam sumam, aut conteram?
Quid si hîc manebo potius ad meridiem?
TR. Imò abi domum, verum hercle dico. abi modò. E
DA. Quin vos mihi fœnus date. quid nugamini?
TR. Eu,hercle næ tu. abi modò, ausculta mihi.
DA. Iam hercle ego illunc nominabo hîc. TR. euge,strenuè,
Beatus verò es nunc cùm clamas. DA. meum peto.
Multos me hoc pacto iam dies frustramini.
Molestus si sum, reddite argentum, abiero.
TR. Responsiones omnes hoc verbo eripit.
Sortem accipe. DA. immò fœnus, id primùm volo.
TR. Quid? tu te hominem, hominum omnium tæterrime,

A Venisti huc extentatum? agas quod in manu est,
Non dat, non debet. DA. non debet? TR. nec erit quidem.
Ferre hoc potes, an mauis vt aliquo abeat foras?
Vrbem exsul linquat factus hic caussa tui?
Cui sortem vix dare licebit. DA: quin non peto.
TH. Eia mastigia ad me redi. TR. iam istic ero.
Molestus ne sis, nemo dat, age quod lubet,
Tu solus credo fœnore argentum datas.
DA. Cedò fœnus: redde fœnus: fœnus reddite,
Daturin' estis fœnus actutum mihi?
Date mihi fœnus. TR. fœnus illic, fœnus hic.
B Nescit quidem nisi fœnus fabularier,
Veterator: neque ego tetriorem beluam
Vidisse me vnquam quenquam, quàm te, censeo.
DA. Non ædepol nunc me tu tuis verbis territas.
Calidum hoc est, & si procul abest, vrit male.
TH. Quod illud est fœnus obsecro, quod illic petit?
TR. Pater eccum áduenit peregrè non multo prius
Illius. is tibi & fœnus, & sortem dabit.
Ne inconciliare quid nos porrò postules,
Vide num moratur? DA. quin feram si quid datur.
TH. Quid ais tu? TR. quid vis? TH. quis illic est? quid illic petit?
C Quid Philolachetem gnatum compellat meum
Sic, & præsenti tibi facit conuicium?
Quid illi debetur? TR. obsecro hercle te, iube
Obiici argentum huic ob os impuræ beluæ.
TH. Iubeam? TR. iube homini argento os verberarier.
DA. Perfacilè ego ictus perpetior argenteos.
TH. Quod illud argentum est? TR. huic debet Philolaches
Paulúm. TH. quantillum? TR. quasi quadraginta minas.
DA. Ne sanè id multum censeas, paulùm id quidem est.
TR. Audin? videtúrne obsecro hercle idoneus,
Danista qui sit? genus quod improbissimum'st.
D TH. Non ego istuc curo, quis iste sit, vnde sit:
Illud volo mihi dici, id me scire expeto.
Adeò etiam argenti fœnus creditum audio.
TR. Quattuor quadraginta illi debentur minæ.
Dic te daturum, vt abeat. TH. egon' dicam dare?
TR. Dic. TH. egóne? TR. tu ipsus, dic modò, ausculta mihi.
Promitte: age, inquam, ego iubeo. TH. responde mihi.
Quid eo est argento factum? TR. saluum est. TH. saluite
Vosmet igitur, si saluum est. TR. ædeis filius
Tuus emit. TH. ædeis? TR. ædeis. TH. euge, Philolaches
Patrissat, iam homo in mercatura vortitur.
E Ain tu? ædeis? TR. ædis, inquam: sed scin' cuiusmodi?
TH. Qui scire possim? TR. vah. TH. quid est? TR. ne me roga.
TH. Nam quid ita? TR. speculo claras, clarorem merum.
TH. Bene hercle factum. quid? eas quanti destinat?
TR. Talentis magnis totidem, quot ego & tu sumus.
Sed arraboni has dedit quadraginta minas.
Hinc sumsit quas ei dedimus, satin' intelligis?
Nam postquàm hæcce ædes ita erant vt dixi tibi,
Continuò est alias ædis mercatus sibi.

TH. Bene hercle factum. DA. heus iam appetit meridies. A
TR. Absolue hunc, quæso, vomitum, ne hic nos enecet.
Quattuor quadraginta illi debentur minæ,
Et sors & fœnus. DA. tantum est, nihilo plus peto.
TR. Velim quidem hercle, vt vno nummo plus petas.
TH. Adolescens mecum rem habe. DA. nempe abs te petam.
TH Petito cras. DA. abeo. sat habeo, si cras fero.
TR. Malum quod isti dij, deæque omnes duint.
Ita mea consilia perturbat penissimè.
Nullum ædepol hodie genus est hominum tætrius,
Nec minus bono cum iure, quàm Danisticum.
TH. Qua in regione istas ædeis emit filius? B
TR Ecce autem perij. TH. dicisne hoc quod te rogo?
TR. Dicam, sed nomen hominis quæro quod siet.
TH. Age comminiscere ergo. TR. quid ego nunc agam?
Nisi vt in vicinum hunc proximum mendacium?
Eas emisse ædis huius dicam filium?
Calidum hercle audiui esse optimum mendacium,
Quicquid dei dicunt, id rectum est dicere.
TH. Quid igitur, iam commentu's? TR. dij istum perduint,
Imò istunc potius de vicino hoc proximo
Tuus emit ædis filius. TH. bonan' fide?
TR. Siquidem es argentum redditurus, tum bona. C
Si redditurus non es, non emit bona.
TH. Non in loco emit perbono has. TR. immò optimo.
TH. Cupio hercle inspicere has ædis. pulta dum fores.
Atque euocato aliquem intus ad te Tranio.
TR. Ecce autem nunc quid ego dicam nescio.
Iterum iam ad idem saxum me fluctus ferunt.
Quid nunc? non hercle quid nunc faciam, reperio:
Manifestò teneor. TH. euoca dum aliquem foras,
Qui circunducat. TR. heus tu. at hîc sunt mulieres.
Videndum est primùm, vtrùm eæ velint, an non velint.
TH. Bonum æquómque oras, percontare & roga. D
Ego hîc tantisper dum exis, te opperiar foris.
TR. Dij te, deæque omnes funditus perdant senex,
Ita me consilia vndique oppugnas mala.
Euge optimè: eccum dominus ædium foras,
Simo progreditur ipsus. huc concessero,
Dum mihi senatum consilij in cor conuoco.
Igitur tum accedam hunc, quando quid agam inuenero.

SCELESTIOREM] hyperbole, vituperatoris & accusatoris propria. voluit enim dicere simpliciter, magis aduersum, seu magis incommodum. ARGENTO FOENORI, &c.] subintelligendum, *locando*, hoc modo, scelestiorem ego annum argento fœnori locando numquam vidi, quàm hunc. DEGO DIEM] transigo & traduco diem. LOCARE] locare fœnori: collocare. M. Tullius lib. 2. de Officiis, *Sed vt pecuniæ non quærendæ solùm ratio est, verumetiam collocandæ, quæ perpetuos sumptus suppeditet, nec solum necessarios, sed etiã liberales: sic & gloriæ*, &c. DANISTA ADEST] Danista, hoc est, fœnerator. His fœnerator, dum ad Philolachem venit, vt pecuniam quam ei fœnori dedit, repetat aut fœnus exigat, casu Tranioni eius seruo fit obuiam. hinc turba oritur, metúsque Tranioni inicitur, ne tota fallacia patefiat. augetur metus celeriore, quàm sperarat Tranio, Theuropidis reditu: qui è vestigio domus venditorem adierat, & cum eo egerat vt pretium redderet, & domus esset inemta, propter eam causam, quam seruus confinxerat: quod cùm ille pernegasset, domum illico redit Theuropides. QVI AMICA EST EMTA.] quo argento Philematium emta est. MANIFESTA RES EST, &c.] deprehendor & opprimor in manifesto facinore, nisi promdeo, vel nisi anteuerto, vel nisi præoccupo, vel nisi prius obuiam eo. SED QVIDNAM HIC ESSE TAM CITO, &c.] sed quidnam causæ esse dicam, quamobrem senex tam citò domum redeat? INAVDIVERIT.] audiuerit. suprà in Aulularia, *Credo ego iam illum inaudisse mihi esse thesaurum domi.* NIHIL EST MISERIVS, QVAM ANIMVS H. C.] Sic M. Tullius pro Milone, *Magna vis est conscientiæ, iudices, & magna in vtramque partem: vt neque timeant, qui nihil commiserint, & pœnam semper ante oculos versari putent, qui peccarint.* Idem pro Sext. Rosc. Amerino, *Sua quemque fraus, & suus terror maximè vexat, suum quemque scelus, amentiáque afficit: suæ malæ cogitationes, conscientiæq; animi terrent. hæ sunt impiis assiduæ, domesticæq; furiæ*, &c. Eadem E

iterantur

A iterantur in Orat. pro P. Sext. Sic Ouid. lib. 1. Fast. *Conscia mens, vt cuiq. sua est, ita concipit intra pectora pro facto spémq. metumq. suo.* SICVT ME H.] sicut me habet animus malè conscius. PERGAM T. P.] pergam turbas excitare porrò tenus. Hoc à Poëta probabiliter scriptum est. Nam qui sibi malè conscij sunt, & qui culpam commeruerunt, turbare student, & res nouas quærunt, & belli cupidiores sunt, quàm pacis atque otij. Quam sententiam planiùs & pluribus verbis expressit infrà eadem fab. ibi, *Facio idem quod plurimi alij, quibus res timida aut turbida est, Pergunt turbare vsque, vt ne quid possit conquiescere.* Exemplo erit Pericles, qui cùm pecuniam publicam tractasset, eámque insumsisset, & coniecisset in propylæa illa præclara, & nominatissima, neque satis commodè se tantarum impensarum rationem referre posse vidéret: quo pacto rationē non referret potiùs, quàm quomodo referret, sibi videndum esse existimauit: atque ita bellum graue, magnum, & difficile excitauit. quod & nostra ætate à quibusdam ob eamdem causam, & eodem consilio factum esse notissimum est. Iam *turbare*, hic absolutè positum est, pro turbas facere atque excitare. Sic Cælius ad Ciceronem, *M. Seruilius, pòst quàm vt cœperat, in rebus omnibus turbarat,* &c. NVNQVID DIXISTI DE ILLO, &c.] hanc domum esse sceleratam, & in ea cædem capitalem esse factam. VAE MISERO MIHI:] hæc loquitur Tranio ad spectatores versus, & à sene auersus, consilij inops, & quò se vertat, nesciens. IVDICEM] arbitrum. Terent. Heaut. *Me cepere arbitrum* SED EVM VID. VT CAPIAS, QVI CR. M.] vel apertè ludit senem Tranio seruus, vel hæc summissa voce loquitur, ad spectatores versus. TAM FACILE VINCES Q. P. VVLP. C.] *minimo negotio vinces.* Facillimè enim vulpes pisum comest. Dicunt tamen quidam esse contrariam sententiam; & significare seruum ægrè, & non facilè victurum senem, quod vulpes gallinas & similes aueis altileis faciliùs comesse soleat, quàm pisa. Iteratur hic versus cum duobus superioribus

B infrà non longè. METVO NE TECHNAE MEAE, &c.] hæc loquitur Tranio summissa voce ad spectatores versus. *technæ* autem, id est, fallaciæ, astutiæ, doli. sic suprà in Captiuis. *Tum igitur ego deruncinatus, deartuatus sum miser huius scelesti technis,* &c. QVID TVTE TECVM] quid tu ipse tecum loqueris? sic Terent. in Heaut. *sed reprimam me. nam in metu esse hunc illi est vtile.* CLIN. *quid tute tecum?* DICAM SI CONFESSVS SIT] dicerem si confessus esset. DANVNT.] dant. QVO TVTE AGIS?] quò tu te confers? quò abis? sic Terent. Andr. *quid tu? quò hinc te agis?* Sic Græci, ποῖ σε κομίζεις; Sophocl. in Antig. Σὺ μὲν κομίζοις ἂν σεαυτὸν ᾗ θέλεις, Ἔξω βαρείας αἰτίας ἐλεύθερον. NAE EGO SVM MISER,] hæc, & quæ deinceps sequuntur, loquitur secum Tranio, vsque ad ea quæ loquitur Danista. NATVS DIIS INIMICIS OMNIB.] Horat. Satyr. 5. lib. 1. *dehinc Gnatia Lymphis, Iratis exstructa dedit lucósque, iocósque.* & Sat. 3 lib. 2. *Iratis natus paries diis atque poëtis.* Terēt. Andr. *nescio Nisi mihi deos satis scio fuisse iratos, qui auscultauerim.* IAM ILLO PRAESENTE A.] hic fœnerator iam me adibit sene præsente, & pecuniam poscet. OCCVPABO] anteuertam. MI SATVRIDES] secutus sum Camerarij coniecturam. Nam libri omnes habent *saturites. Saturides* patronymicum. Satyri filius. ABI, SIS, BELLVA] abi, si vis, bellua. PILVM INIECISTI M.] iaculum intorsisti mihi. sic suprà in Epid. dixit, *si agulam in te inicere adornat.* HIC HOMO EST INANIS] hæc secum loquitur Danista, ita tamen vt exaudiat Tranio. EST HARIOLVS] rectè diuinat: rectè auguratur, cùm dicit me inanem esse. QVIN TV ISTAS MITTIS TRICAS?] quin tu istas moras missas facis? quin tu ista, quæ solutionem morâtur, & impediunt, omittis? tricæ dictæ, quasi tericæ, inquit Nonius:

C quod pullos gallinaceos impediunt, atque inuoluant pili pedibus implicati. Plautus Curcul. *Quod argentum tu mihi, quas tricas narras?* Idem in Epid. *aliqua ope exsoluar, extricabor aliqua.* CONCEDE HVC] transi huc. veni huc. SCIO TE BONA ESSE VOCE] scio te voce valere, οἶδα ὅτι φωνὴν ἀγαθός εἶ. CIRCITER MERIDIE] *circiter* hoc loco, aduerbium est, alioqui dixisset *circiter meridiem.* REDDETVRNE IGITVR FOENVS?] & hîc, & infrà eodem versu *redetur* scriptum est cum vno d, in nostris libris manuscriptis, quomodo in suis scriptum esse notat Camerarius. Ego tamen *reddetur,* vtrobique edendum curaui cum duobus dd. AVT OPERAM S.] aut operam in sumam, siue suscipiam, &c. QVIN VOS MIHI FOENVS D.] immo potiùs vos mihi fœnus date. hîc dicit fœnus date: suprà. *fœnus reddetur.* HERCLE NAE TV.] oratio concisa & perplexa, vt hominis perturbati, & metuentis, & æstuantis. oratio autem integra fuisset, si addidisset *molestus es,* aut aliquid aliud tale. BEATVS VERO ES NVNC CVM CL.] præclarū quiddam, & laude dignum facere videris, nunc, cùm vociferaris, & clamorem tollis. ironia est. MEVM PETO] peto quod mihi debetur, nam quod nobis debetur, nostrum quodammodo est; alioqui quod mutuo aut fœnori dedimus, propriè nostrum non est. Nam desiit esse nostrum, & eius cui mutuauimus, & fœnerati sumus seu fœnerauimus, factum est. FRVSTRAMINI] luditis, verbis inanibus pascitis. RESPONSIONES OMN. H. V. ER.] verba sunt Tranionis, quæ cum ironia & risu pronuntianda sunt, hac sententia, hic Danista, spectatores, responsiones omneis mihi hac oratione eripit, cùm dicit, reddite argentum, abiero. vel dic, hoc verbo propriè, *abiero.* SORTEM ACCIPE] τὸ κεφάλαιον. Caput, pecuniam principalem, quæ fœnus parit. Horat. Sat. 2. lib. 7. *Quinas hic capiti mercedes exsecat.* QVID? TV TE HOMINEM HOMI-

D NVM OMNIVM TAETERRIME VENISTI HVC EXTENTATVM?] quid? tu homo omnium hominum spurcissime, & impurissime venisti huc, vt te, & vireis tuas, & latera tua, & vocem tuam extentares. id est, exprimeres, experireris, contenderes, atque ostentares? sic autem habent lib. nostri veteres omnes ad vnum, & probatur mihi hæc scriptura. Est autem *extentatum* à verbo frequentatiuo indicatiui modi. *extento, as,* quod valet, valdè & sæpè extendo. quo & suprà in Bacchid. vtitur, *Quæ te mala crux agitat, ad istunc qui modum alieno vireis tuas extentes brachio?* libri vulgati tamen fortasse non malè, habent *ostentatum.* sed eam vocem puto esse hoc loco suppositam, minúsque germanam Plautinam. Ne hoc quidem dissimulabo, Camerarium edidisse, *exsternatum,* quod si quis probabit, hunc locum sic explicabo. Túne hunc venisti, vt te clamando mente alienares? vel sic, túne huc venisti, vt insanè clamando, mente alienata videreris? Nonius, *exsternauit,* inquit, vt consternauit, id est, dementem fecit. Catullus, *Ah misera, assiduis quàm luctibus externauit. Spinosas Erycina serens in pectore curas.* præterea video etiam nonnullos admonuisse in suis libris manuscriptis ita scriptum esse. *Venisti huc exenteratum,* &c. quid sit autem *exenterare,* suprà dictum est, in Epid. ibi, *acutum cultrum habeo. senis qui exenterem Marsupium.* Postremò sic arbitror legendum, *Quid? tu te hominem hominum omnium taeterrimum Venisti,* &c. Alioqui sic erit legendum, *Quid? tu te homo omnium taeterrime,* &c. quod si probabitur, *quid,* erit duarum syllabarum: in pronocabulo te autem, e non elidetur, sed fiet hiatus. Porrò in *omnium,* fiet συνίζησις vt sit duarum syllabarum. AGAS QVOD MANVS T.] agas quod in potestate tua est, agas quod penes te est. NON DAT.] non dat tibi argentum Philolaches, hoc est, non dabit. vel dic propriè, non dat nunc, sed aliàs dabit. NEC ERIT QVIDEM] lego *ne curat quidem,* parua

E immutatione facta, scilicet versa vocali in u Quidā amicus meus sic mauult emēdari, *ne quærit quidē.* FERRE HOC POTES, &c.] potes esse cōtentus sorte, an mauis, &c. vel sic: potes æquo animo accipere sorte, an mauis, &c. vel sic, potes æquo animo ferre sortē, an mauis, &c. CAVSA TVI?] causa tua? EIA MAST. AD ME RED.] reuocat Tranionem senex nimiùm diu cum Danista altercantem. IAM ISTIC ERO] verba sunt Tranionis seni respōdentis, se iam adfuturū. DATAS.] *datas,* secundæ personæ, à verbo frequētatiuo dato, as, at, quod valet, crebrò do. FOENVS ILLIC FOENVS HIC] fœnus vbique auditur. fœnus in illo loco, fœnus in hoc auditur, nulla vsquam vox nisi fœnus auditur. FABVLARIER] loqui. CALIDVM HOC EST: ET SI PR. &c.] allegoria est. quæ sunt valdè calida, etiam longè distantia, vrunt tamen. ita, quæ molesta sunt auditu, etiam è longinquo loco offendunt. significat Danista orationem suam de fœnore molestam esse Tranioni: & quamuis discedat ille, se nihilominus fœnus, sublato clamore, flagitaturum: & proinde hoc pacto ei molestum futurum. NE INCONCILIARE QVID NOS. P. P.] ne pergas nos porrò tibi inimicos reddere, atque in te irritare. *inconciliasti,* inquit Festus, *comparasti, commendasti,* vel, vt antiqui, *per dolum decepisti.* suprà in Bacchid. *Ille quod in se fuit, accuratū habuit, quod posset mali facere & in me incōciliare copias omneis meas.* VIDE RVM MORATVR?] vide, nū te senex moratur, quin tibi fœnus numeret? numquid tibi senex in mora est, quin tibi quod debetur, soluat? QVIN FERAM SI Q. D.] atquin ego accipiā, si quid mihi datur: vel sic, Immò, ne me iocari putes, ego

accipiam, si quid mihi datur. QVIS ILLIC EST?] quis ille est? IVBE OBIICI ARGENTVM HVIC OB OS IMPVR.] iube huic danistæ in os, seu contra os argentum impingi, seu intorqueri, seu incuti. Virg. Æn. 6. *Melle soporatam, & medicatis frugib. offam Obiicit.* A IVBE HOM. ARG. OS VERBERARI.] idem dicit quod suprà proximè, sed aliis verbis. PERFACILE EGO ICTVS P. ARG.] ictus argenteos, vrbanè dictum à Lenone, quia dixerat Tranio, *iube hominis argento os verberarier.* AVDIN'? VIDETVRNE, OBSECRO HERCLE IDONEVS, &c.] ironia est subamara: qua deridet Tranio seruus danistam. Nam cùm significare videatur, eum esse indignũ, qui sit fœnerator, quasi vir sit melior, quàm vt hanc artem factitet, planè aliud & sentit & vult intelligi. GENVS QVOD IMP. 'ST] quod hominum genus improbissimum est. ILLVD VOLO MIHI DICI] illud volo mihi à te dici, quod id argentum sit, quod ei debeatur. ADEO ETIAM ARG. F. C. A.] quin etiam argenti fœnus Danistæ deberi audio. QVATVOR QVADRAG. &c.] quatuor, pro fœnore: quadraginta, pro sorte. PHILOLACHES PATRISAT.] Philolaches patrem imitatur. Sic Terent. Adelph. *Laudo Ctesipho: patrissas. abi verum te iudico.* IAM HOMO IN MERC. VORTITVR] in mercatura versatur. Nonnulli libri habent, *iam homo animum ad mercatum aduortitur.* fortasse non malè, pro, *animum ad mercatum aduertit.* SPECVLO CLARAS: CLAROREM M.] ædeis ita claras, vt cum speculo comparari possint: vel, vt loco speculi esse possint: vel, vt speculum ex iis confici possit: ædeis ad speculum claras, id est, etiam si cum speculi splendore, & leuore conferantur, satis claras. clarorem merum: id est, ædeis ipso clarore clariores: vel certè æquè claras, vt est ipse claror clarus. hyperbole est. BENE HERCLE FACTVM] sermo probantis ac laudantis. QVANTI DESTINAT?] quanti emit? tempus præsens pro præterito. TALENTIS MAGNIS TOTIDEM Q. &c.] id est, talentis magnis B duobus quantum autem valeat talentum magnum, ex ipso Plauto cognoscere licet. infrà enim Theuropides senex ex Tranionis verbis, qui dixit eas ædeis duobus talẽtis magnis à Simone quodam emtas esse, & quadraginta minas arrhaboni datas, colligit octoginta minas Simoni deberi. Quod si octoginta minæ, præter illas quadraginta, quæ arrhaboni datæ sunt, venditori debentur: ergo duo talenta magna, valent centum & viginti minas. quod si verum est, vt est: ergo talentum magnum valet minas sexaginta. Atque hoc notat Seruius ad illud Virg. Æn. 5. *auri argentiq. talenta.* SED ARRAB. HAS DEDIT Q. M.] arrhabo, pretij particula est, quæ vẽditori datur ad firmandam emtionẽ, quasi pignoris loco. Donat. ad illud Terent. in Heaut. *Ea relicta huic arrhaboni est, pro illo argento.* Notat: arrhabo, dicitur merces, seu corollarium, & est quod prius datur, vt reliquum reddatur. Aul. Gel. lib. 17. c. 2. *Cùm tantus,* inquit, *arrhabo penes Samnites, Pop. Rom. esset: arrhabonem dixit I. C. obsides: & id maluit, quàm pignus dicere, quoniam vis huius vocabuli in ea sententia, grauior, acriórque est. Sed nunc arrhabo in sordidis verbis habetur captus, ac multo rectius videtur arrha. quamquam arrham quoque veteres sæpe dixerunt.* HINC SVMSIT, &c.] ab hoc Danista sumsit eas quadraginta minas, quas Simoni daremus. NAM POSTEAQVAM HAECE AEDES, &c.] nam quia hæ ædes erant tales, qualeis dixi tibi, &c. posteaquam *inuidi* hæce, hæc ædes, quas tu emisti. CONTIN. EST AL. AED. M. S.] centum viginti minis. APPETIT MERIDIES.] appropinquat meridies. sic suprà in Aulul. principio, *propinqua partitudo cui appetit.* ad quem locum plura. Verba autem sunt Danistæ quem Tranio iusserat circiter meridiẽ reuerti, vt scilicet eum hoc pacto ablegaret, atque vt eo defungeretur. Nam Romani meridie, & post meridiem apud magistratus nihil agebant, neque paciscebantur, neque C soluebant creditori. quod tamen non est vsquequaq. verum. Nam diebus fastis prætor vrbanus ius dicebat vsque à mane ad vesperum. ABSOLVE HVNC QVAESO VOM.] expedi hunc quæso, fœneratorem hominem impurum. Lucil. in Satyr. *Innumera quorum nunc primus Trebellius multum Lucius marcebat febris, senium, vomitum, pus.* VELIM QVIDEM HERCLE, VT VNO NVMMO PL. P.] hoc eò dicit, quod qui plus petebat, causa cadebat. plus autem petitur, quatuor modis. re, tempore, loco, causa. Re, vt si cùm mihi centum aurei debeantur tantùm, centum & viginti petam. Tempore, vt si quod mihi nonis Ianuariis debeatur, calendis Ianuariis petam. aut si quod mihi sub conditione debeatur, antequàm conditio extiterit, petam. Loco, vt si quod mihi Ephesi debeatur, Romæ petam. Causa, vt si cùm mihi stichus, aut decem aurei debeantur, stichum simpliciter, aut decem aureos item simpliciter petam: quoniam ita petendo, cum debitore malè ago, cuius est eligendi optio verùm det stichum, an decem aureos. Huc pertinent illa, quæ refert M. Tullius lib. 2. de Oratore ad Qu. Fratr. De hypseo & Cn. Octauio: quorum alter lege agend. plus petebat, quàm pupillo, quem defendebat, debebatur: & ita causa cadebat. alter actionem excludens, ne aduersarius causa caderet, recusabat. Item pro Rosc. comœdo, *Hic tu si amplius HS. nummo petisti, quàm tibi debitum est, causam perdidisti: propterea quod aliud est iudicium, aliud arbitrium.* ADOLESCENS MECVM REM H.] his verbis se Theuropides debitorem constituit, cùm Danistam iubet secum rem habere: hoc est, cùm promittit nudo pacto, & sine stipulatione se pro filio pecuniam soluturum. ex qua constitutione oritur actio de constituta pecunia. MALVM QVOD ISTI DII DEAEQ.] genus imprecationis. hæc autem secum loquitur seruus Tranio. DVINT] dederint: dent. POENISSIME] superlatiuum ab aduer- D bio pœnè. Notat Priscian. lib. 3. vbi hunc versum profert, *Ita mea consilia peruertis pœnissimè.* Et præterea lib. 15. Animaduertendum autem est vtrobique apud Grammaticum illum scriptum, seu impressum esse, *peruertis*, cùm in omnibus exemplarib. & editionib. Plautinis legatur, *perturbas.* TAETRIVS] impurius, fœdius, spurcius. Horat. Sat 3. lib. 1. *Nam fuit ante Helenam cunnus teterrima belli Causa, sed ignotis perierunt mortibus illi.* NEC MINVS BONO CVM I.] nec ab æquo, & bono alicuius ius bonum; est æquũ. bonum, id est, ius vtilius, ius moderatum. contrà, ius summum, summa iniuria. Sic Arist. lib. 5. de Morib. τὸ ἐπιεικὲς, τὸ δικαίου βέλτιον. ECCE AVTEM P.] alia rursus consilij inopia. hîc conflictatur Tranio, à quo dicat ædeis emtas esse, nesciens. idcirco secum loquens se perisse dicit. NISI, VT IN VICINVM HVNC PROX. M.] subintell. conferam? conuertam? hac sententia, nisi vt dicam Philolachem ædeis has proximas, quæ sunt vicini Simonis emisse? vt postea ipse Tranio interpretatur. CALIDVM HERC. AVDIVI, &c.] calidum, id est, subitum, & subitò inuentum θερμὸν, vt consilium calidum, quod non est cogitatum, neq. meditatum, sed quod ex tempore venit in mentem θερμὸν, similiter Græci appellant. ex quo θερμουργοὶ, qui calidis cõsiliis in rebus agendis vtuntur. vel, qui in rebus gerendis neque multam cogitationem adhibẽt, neque multo consilio vtuntur Terent. Eunuch. *Vide ne nimium calidum hoc sit modo.* QVIDQVID DEI DICVNT ID R. 'ST. D.] id est, quidquid subitò venit in mentem: seu quidquid Dij monent, & suggerunt, id oportet dicere. Videtur enim quidquid nobis subitò, & impræmeditatum venit in mentem, quasi diuinitus suggestum, non nostro consilio euigilatum, aut à nobis excogitatum. Quidam hunc versum sic explicant, Quidquid Mercurius monet, id rectum est dicere. Mercurius enim, inuentionum, furtorum, E mendaciorum, mercaturæ, & similium est Deus & Pater & adiutor. Præterea non celabo lectorem, pro *id rectum'st*, scriptum esse in nonnull. lib. *decretum'st.* IAM COMMENTV'S?] iámne commentus es? iámne confinxisti? imprudens suspicatur id quod est, senex, nempe Tranionem mendacium dicere, atque adeò mentiri. DII ISTVM PERDVINT] dij fœneratorem istum perdant seu perdiderint, qui mihi mentem perturbauit, quo factum est, vt mihi nomen venditoris ædium è memoria exciderit. Hæc loquitur Tranio clara voce, vt senex quoque audiat. IMMO ISTVNC POTIVS.] Immo istunc senem potiùs. hæc loquitur summissa voce, aut certè à sene auersa, & ad spectatores conuersa. SIQVIDEM IS ARGENT. R. &c.] locus est ex ambiguo: quod inest in his verbis, *bonan' fide?* quæ senex aliter dixit, aliter seruus accepit. Nam senex quærebat ex seruo, bonáne fide loqueretur, hoc est, serióne, & verè id diceret, emtas ædeis esse à filio. seruus autem in aliam sententiam accepit, aut certè se accipere simulauit, quasi quæsat ille, bonáne fide ædes emtæ sint. hoc est, vtrùm dolus malus in ædibus vendendis adhibitus sit, an bona fides. Itaque sic respondet, si argentum venditori promissum, ac pactum redditurus es: bona fide ædeis emit filius: sin minus, bona fide non emit. PVLTA DVM FOREIS:] pulsa igitur foreis. ECCE AVTEM] ecce autem ad

eundem

A eundem scopulum referor. ecce autem ad idem malum, seu periculum reuoluor. ITERVM IAM AD IDEM SAXVM ME FLVCTVS FERVNT] allegoria est, à mari, seu à nauigatione incommoda, atque aduersa, qua hoc significat, iterum me ad idem periculum, seu incommodum Theuropidis verba ferunt. MANIFESTO TENEOR.] in furto, ac mendacio manifesto deprehensus sum, neque elabi, aut effugere possum. QVI CICVMDVCAT,] qui me circum ædeis ducat. ORAS,] dicis. PROGREDITVR IPSVS] progreditur ipse. DVM MIHI SENATVM CONSILII, &c.] dum apud me consulto. dum in animo meo consilium ineo. allegoria est à senatu, cuius est consultare de Republica, & de rebus ad summam rempublicam pertinentibus. sic suprà in Epid. *ite intrò, ego de re argentaria iam senatum conuocabo in corde cõsiliarium.* HVNC.] Simonem. QVANDO QVID AGAM INVEN.] cùm quid dicã, seu quid agam, excogitaro.

SIMO, THEVROPIDES senes, TRANIO seruus.

MElius anno hoc mihi non fuit domi,
Nec quando esca vna bene meruerit magis,
Prandium mihi vxor perbonum dedit.
B Nunc dormitum me iubet ire minimè.
Non mihi fore visum illico fuit
Melius, quàm prandium, quom solum dedit.
Voluit in cubiculum abducere me anus.
Non bonus somnus est de prandio. apage
Clanculum ex ædibus me edidi foras.
Tota turget mihi vxor, nunc scio, domi.
TR. Res parata est mala in vesperum huic seni.
Nam & cenandum & cubandum 'st intus malè.
SI. Quo magis cogito ego cum meo animo,
Si quis dotatam vxorem domi suæ habet,
C Neminem sollicitat sopor:
Ire dormitum odio est: nunc verò mihi
Exsequi certa res est hoc, vt abeam
Potius hinc ad forum, quàm domi cubem,
Atque pol nescio, vt moribus sient
Vostræ. hoc sat scio, quàm mea me habeat malè:
Peiúsque posthac fore, quàm fuerit mihi.
TR. Si abitus tuus tibi senex fecerit malè,
Nihil erit quod deorum vllum accusites.
Te ipse iure optimo meritò incuses licet.
Sed tempus nunc est senem hunc alloqui mihi.
D Hoc habet: repperi, qui senem ducerem.
Quo dolo à me dolorem procul pellerem,
Accedam. dij te ament plurimum Simo.
SI. Saluos sis Tranio. TR. vt vales? SI. non malè.
Quid agis? TR. hominum optumum teneo. SI. amicè facis,
Cùm me laudas. TR. decet certè. SI. certè hercle. at ego te
Haud bonum teneo seruum. TR. quid ita verò Simo?
SI. Eia mastigia. à meridie amisti: serò.
SI. Quid nunc? quàm mox? TR. quid est? SI. quod solet fieri.
TR. Dic igitur quod solet fieri, quid id est?
E SI. Quid facitis vos? sed vt verum Tranio loquar,
Sic decet, vt homines sunt, ita morem geras.
Vita quàm sit breuis, simul cogita.
TR. Quid? ehem vix tandem
Percepi super his rebus nostris te loqui.
SI. Musicè hercle agitis ætatem, ita vt vos decet,
Vino & victu, piscatu probo, electili
Vitam colitis. TR. immò ita ea quidem antehac erat.
Nunc nobis omnia hæc exciderunt Simo.
SI. Qui dum? TR. ita oppidò occidimus omnes Simo.

SI. Non taces? prosperè vobis cuncta vsque adhuc. A
Processerunt? TR. ita,vt dicis,facta haud nego.
Nos profectò probè vt voluimus viximus.
Sed Simo,ita nunc ventus nauem nostram subitò
Deseruit. SI. quid est?quomodo,pessime,potuit?
Quæne subducta erat tutò in terra antehac?
TR. Hei. SI. quid est? TR. me miserum,óccidi. SI. qui. TR. quia.
Venit nauis,nostræ naui quæ frangat ratem.
SI. Velim vt velles Tranio.sed quid est negotij?
TR. Eloquar, herus peregrè venit. SI. nunc tibi
Chorda tenditur:inde in ferri cernuum,
Postea in crucem rectá. TR. nunc te ego per genua B
Obsecro,ne indicium hero facias meo. SI. è me,
Nequid metuas,nihil sciet. TR. patrone salue.
SI. Nihil moror mihi istiusmodi clienteis.
TR. Nunc hoc quod ad te vester me misit senex:
SI. Hoc mihi responde primùm,quod ego te rogo,
An de istis rebus vester quid sensit senex?
TR. Nihil quicquam. SI. nunquid increpauit filium?
TR. Tam liquidus est,quàm liquida esse tempestas solet.
Nunc te hoc orare iussit opere maximo,
Vt sibi liceret inspicere has ædis tuas.
SI. Non sunt venales. TR. scio equidem istuc,sed senex C
Gynæcéum ædificare volt hîc in suis,
Et balneas & ambulacrum & porticum.
SI. Quid ille consomniauit? TR. ego dicam tibi:
Dare volt vxorem filio quantum potest,
Ad eam rem facere volt gynæcéum nouum.
Nam sibi laudasse hasce ait architectonem
Nescio quem,esse ædificatas has sanè bene,
Nunc hinc exemplum capere vult,nisi tu neuis.
Nam ille eò magnopere ex te sibi exemplum petit,
Quia hic audiuit esse æstatem perbonam,
Sub dio coli hasce ædeis solere perpetuum diem. D
SI. Immò ædepol verò,cùm vsquequaque est vmbra,tamen
Sol semper hîc est,vsque à mani ad vesperum.
Quasi flagitator astans vsque ad ostium.
Nec mihi vmbra vsque est,nisi si in puteo quæpiam est,
TR. Quid?Sarcinatis ecqua'st,si vmbram non habes?
SI. Molestus ne sis,hæc sunt,sicut prædico.
TR. Attamen inspicere volt. SI. inspiciat,si lubet.
Si quid erit quod illi placeat,de exemplo meo
Ipse ædificato. TR. Eón'voco huc hominem? SI. voca.
TR. Alexandrum magnum,atque Agathoclem aiunt maximas
Duo res gessisse.quid mihi fiet tertio? E
Qui solus facio facinora immortalia.
Vehit hic clitellas,vehit hic autem alter senex.
Nouitium mihi quæstum institui non malum.
Nam muliones mulos clitellarios
Habent,ego homines habeo clitellarios.
Magni sunt oneris:quicquid imponas,vehunt.
Nunc hunc haud scio an colloquar:congrediar.
Heus Theuropides. TH. quis nominat me?

Herū

A TR. Hero seruus multum suo fidelis.
Quò me miseras, affero omnè imperratum.
TH. Quid illic obsecro tam diu restitisti?
TR. Seni non otium erat: id sum opperitus.
TH. Antiquum hoc obtines tuum, tardus vt sis.
TR. Heus tu, si voles verbum hoc cogitare,
Simul flare, sorberéque haud facilè
Est: ego hîc esse, & illic simul, haud potui.
TH. Quid nunc? TR. vise, specta tuo arbitratu.
TH. Age duc me. TR. num moror? TH. subsequar.
B Senex ipse te ante ostium eccum opperitur,
Sed mæstus est sese hasce vendidisse.
TH. Quid tandem? TR. orat vt suadeam Philolacheti
Vt istas remittat sibi. TH. haud opinor.
Sibi quisque ruri metit. si malè emtæ
Essent, nobis has haud redhibere liceret.
Lucri quicquid est, id domum trahere oportet.
Misericordias iam habere haud hominem oportet.
TR. Morare hercle, cùm verba facis, subsequere.
TH. Do tibi ego operam. TR. senex illic est. hem adduxi tibi hominem.
SI. Saluum te aduenisse peregrè gaudeo Theuropides.
C TH. Dij te ament. SI. inspicere hîc ædeis te has velle aiebat mihi.
TH. Nisi tibi incommodum est. SI. Immò, commodum, i intrò atque inspice.
TH. At enim mulieres. SI. caue, tu vllam flocci facias mulierem,
Qualibet perambula ædeis oppido, tanquam tuas.
TH. Tanquam? TR. ah caue tu illi obiectes nunc in ægritudine,
Te has emisse. non tu vides hunc, vultu vt tristi est senex?
TH. Video. TR. ergo irridere, neu videare, gestire admodum,
Noli facere mentionem te has emisse. TH. Intelligo.
Et bene monitum duco, atque te existimo humano ingenio.
D Quid nunc? SI. quin tu is intrò, atque otiosè perspectas, vt lubet.
TH. Bene benignéque arbitror te facere. SI. factum ædepol volo.
Vin' qui perductet. TH. apage istum perductorem. non placet.
SI. Quid? quid est? TH. errabo potius, quàm perductet quispiam.
TR. Viden' vestibulum ante ædeis, hoc & ambulacrum, quoiusmodi?
TH. Luculentum, ædepol profectò. TR. age specta, postes cuiusmodi:
Qua sint firmitate facti, & quanta crassitudine.
TH. Non videor vidisse posteis pulcriores pol mihi.
SI. Eo pretio emti fuerant olim. TR. audin' fuerant dicere?
Vix videtur continere lacrymas. TH. quanti hos emeras?
SI. Treis minas pro istis duobus, præter vecturam, dedi.
E TH. Hercle quin multum improbiores sunt, quàm à primo credidi.
TR. Quapropter? TH. quia ædepol ambo ab infimo tarmes secat.
TR. Intempestiuos excisos credo. id eis vitium nocet.
Atque etiam nunc satis boni sunt, si sint inducti pice:
Non enim hæc pultifagus opifex opera fecit barbarus.
Viden' coagmenta in foribus? TH. video. TR. specta quàm arctè dormiunt.
TH. Dormiunt? TR. illud quidem, vt conniuent, volui dicere.
TH. Satin' habes? vt quicque magis contemplor, tanto magis placet.
TR. Viden' pictum, vbi ludificatur cornix vna, volturios duo?
Cornix astat, ea volturios duo vicissim vellicat.

Quæso huc ad me specta, cornicem vt conspicere possies. A
Iam vides? TH. profectò nullam equidem illic cornicem intuor.
TR. At tu istò ad nos obtuere, quoniam cornicem nequis
Conspicari, si volturios fortè possis contui.
TH. Omnino, vt te absoluam, nullam pictam conspicio hîc auem.
TR. Age iam mitto, ignosco, ætate non quis obtuerier.
TH. Hæc, quæ possum, ea mihi profectò cuncta vehementer placent.
SI. Latius demum est operæ pretium iuisse. TH. rectè ædepol mones.
SI. Ehò istum puer circumduce hasce ædis, & conclauia.
Nam egomet ductarem, nisi mihi esset ad forum negotium.
TH. Apage istum à me perductorem, nihil moror ductarier.
SI. Quid? quid est? TH. errabo potius, quàm perducet quispiam. B
SI. AEdis dico. TH. ergo intrò eo sine perductore. SI. i, licet.
TH. Ibo intrò igitur. TR. mane sis, videam, ne canis. TH. agedum vide.
TR. Est. TH. vbi canis est? TR. abi dierecta, abin' hinc in malam crucem.
At etiam restas? abi istinc. SI. nihil pericli est, age.
Tam placida est, quàm est aqua, vise, ire intrò audacter licet.
Eo ego hinc ad forum. TH. fecisti commodè, bene ambula.
Tranio age canem hinc, à foribus abducas face.
Et si non metuenda est. TR. quin tu illam aspice, vt placidè accubat?
Nisi molestum vis videri te, atque ignauum. TH. iam vt lubet.
Sequere hàc igitur. TR. equidem haud vsquam à pedibus abscedam tuis.

MELIVS ANNO HOC MIHI N. F. D.} melius hoc anno acceptus non fui domi. vel sic, melius hoc anno non fui curatus domi. vel sic, melius hoc anno non vixi domi. Horat. Sat. 3. lib. 2. *bene eras non piscibus vrbe petitis, Sed pullo, atque hædo*, &c. Ad quem locum de hoc genere loquendi plura. Idem Plautus in Menæchm. *si sapiam, hinc abeam, vbi mihi bene sit.* NEC QVANDO ESCA VNA BENE M. M.} nec fuit quando vna esca magis bene meruerit, subintellig. de me, hoc est, nec vnquam vna esca mihi magis profuit, quàm hodie. *fuit quando*, Græcorum more dictum est, pro, *aliquando*, sic enim illi, *ἔστιν ὅτε*, pro *ἐνίοτε* dicunt. præterea *bene de me meruit* translatè dictum pro *mihi profuit.* NON MIHI FORE VISVM ILLICO F. &c.} hunc versum, cum duobus qui deinceps sequuntur, nonnulli deleuerant, fortasse quia videntur sententiam continere aliquanto obscœniorem. Eos tamen Camerarius in suis libris veteribus repertos retinuit, quod & nos fecimus: sed pro, *fortè*, edidimus, *fore*: quod perspicuè rectum est. *forte* autem deprauatum. sententia enim hæc est, Visum mihi illico fuit cùm me iubebat vxor ire dormitum, non fore mihi melius, quàm fuit, quum solum prandium dedit. Licet & sic explicare, iubet me pransum vxor ire dormitum, sed non placet: & venit mihi statim in mentem, somnum à prandio, seu de prandio, non plus mihi profuturum, neque mihi iucundiorem futurum, quàm mihi profuit, & iucundum fuit solum prandium. ME EDIDI FORAS.} me eduxi foras, prodij foras. TOTA TVRGET MIHI, &c.} tota mihi nunc irata est vxor domi scio. NAM ET CENANDVM ET CVBANDVM'ST INT. M.} cenandum & cubandum est intus huic seni malè, quia scilicet, irata vxor, cenam non parabit, & totam noctem rixabitur & litigabit cum viro. QVO MAGIS COGITO, &c. Simeo Bosius legendum censet, *quo magis, magisq; cogito*, &c. SI QVIS DOTATAM VXOREM D. S. H.} vxor dotata ferox, superba & imperiosa est, & regere virum postulat. Itaque nemo in ea domo, in qua mulier dotata habitat, dormire potest, aut dormiturit. NEMINEM SOLICITAT SOPOR:} neminem vrget somnus. nemo somno vrgetur: nemo dormitur: omnes domi vigilant, velint, nolint. In dotatas vxores, si quis dicere velit, disertus esse possit. supra in Aulular. *Nulla ergo dicat, equidem dotem ad te attuli Maiorem multò, quàm tibi erat pecunia*, &c. Idem in Asinaria, *Argentum accepi: dote imperium vendidi.* ad quem locum hac de re plura. Simeo Bosius hũc versum sic explet, coniectura an ex libri alicuius auctoritate, nescio. *at sapor.* vt totus sic legatur, *Neminem sollicitat sopor, at sapor.* sententia autem plana est, hoc enim significat, qua in domo est dotata vxor, in ea neminem somnũ capere posse, omneis esurire. NVNC VERO MIHI EXSEQVI CERTA RES EST HOC, &c.} hoc est, nunc verò deliberatum & certum est mihi hoc perficere & persequi, vt hinc abeam in forum potius quàm; &c. ATQ. HOC NESCIO, VT MORIBVS S. V.} & verò haud scio qualibus moribus sint vxores vestræ. vt moribus sient. pro quibus, seu qualibus moribus sient, notauimus supra hoc loquendi genus. hæc autem loquitur Simo, conuersa ad spectatores oratione. ME HABEAT MALE.} me cruciet. PEIVSQVE POSTHAC FORE, Q. F. M.} & scio etiam peius mihi posthac fore, quàm anteà fuerit: multa & grauia mala mihi antea dedit vxor: sed grauiora & plura posthac eam daturam scio. SI ABITVS TVVS TIBI SENEX F. M. &c.} hæc quoque loquitur Tranio auersa à Simone oratione, ne exaudire possit, & voce ad spectatores effusa. NIHIL ERIT QVOD DEORVM VLL. &c.} quia tua voluntate domo abis, nõ modò ab vxore nõ eiectus; sed ab eo in cubiculum vocatus ac blandè inuitatus. TE IPSE IVRE OPTIMO MER. INC. L.} licet te ipse meritò accuses, quia tua culpa malum tibi contraxeris, & vt Plautus ipse loquitur, *quia tuo iumento tibi malum arcessieris.* HOC HABET.} significat se reperisse fallaciam, quâ Theuropidem senem ducret: tralatio autem est à re militari, aut à gladiatoribus. hoc habet senex Theuropides, inquit Tranio, id est, hoc telo à me sauciatus est. hac iragula à me percussus est. sic Terent. in Andria, *Egomet continuò mecum: certè captus est Habet, habet*, inquit Donatus, *id est, vulneratus est. habet enim, qui percussus est: & propriè de gladiatoribus dicitur, quia priùs alij vident, quàm ipsi sentiant se percussos.* Ibidem, *habet. hoc dicitur de eo, qui letaliter vulneratus est.* Virgil. lib. 12. Æneid. *Hoc habet, hæc melior magnis data victima diuis.* REPPERI, QVI SENEM DVCEREM.} *ἐπεξήγησις*, qua interpretatur, quod dixerat obscurius. reperi, inquit, quo senem Theuropidem ducerem, seu inducerem. QVO DOLO A ME DOLOREM, &c. reperi, inquam, dolum, quo dolo dolorem à me pellerem. *dolo dolorem*, [illegible]. SALVOS SIS TRA.} saluus sis, Tranio. HOMINEM OPTIMVM TEN.} hic Simonis manum prehendit Tranio. *hominem optimum* autem, pro, virum optimum, Plauto vsitatum. suprà in Capt. *Me hic viler, & seruitutem seruire huic homini optimo.* HAVD BONVM TENEO SERVVM.} hoc eo dicit Simo, quòd Tranio Philolachem corrumpi sinat. EIA MASTIGIA, A MERIDIE AM ISTI: SERO} scripturam nostrorum veterum codicum

A repræsentauimus: quam alij corruperunt, alij neglexerunt, ac prætermiserunt. quorum neutrum probare potuimus. sen-
tentiam autem horum verborum hanc esse puto, Eia mastigia, eia verbero, seu homo flagris & verberibus digne. scorta
domo dimisisti post meridiem, & sub vesperum. proinde ac si dicat, peruersè & inscitè, eo enim tempore dimisisti, quo
tempore maximè retinere debuisti. Nam tales merces post meridiem maximè, & sub vesperum, & verè noctu sunt vsui.
vel *serò amisti*, quia debuisti citiùs amittere, ante meridiem scilicet, vel debuisti iampridem amittere, non hodierno de-
mum die. Putabat autem Simo scorta esse dimissa, quòd fores erant interdiu obseratæ. *eia* autem, hic interiectio est. *ἐ-
πιτιμητικὴ* interdum hortantis, interdum blandientis, interdum corrigentis, & placantis. vt apud Terent. *Eia haud sic de-
cet.* vbi Donatus. *amisti* autem, pro amisisti, positum. QVID NVNC? QVAM MOX?} quid nunc agitis? quàm mox scor-
ta domum reuocabitis? vel quàm mox vestros risus, & iocos vestra conuiuia, vestras compotationes, & amationes repe-
tis? QVID EST?} quid tibi vis? quorsum ista? quæ sunt ista quæ quæris? QVOD SOLET FIERI.} quæro id quod solet
fieri, quod nunc intermisistis, quàm mox repetituri sitis. DIC IGITVR, QVOD SOLET FIERI Q. ID EST?} vel non
intelligit Tranio, quid dicat senex, vel se intelligere dissimulat. SED VT VERVM TRANIO LOQ. SIC D.} cùm vi-
deretur Simo, aut cùm esset Tranionem moniturus, atque adeò obiurgaturus, quòd talem vitam colerent, ipse, & Phi-
lolaches: reprimit se, & eorum consilium, factúmque dissimulanter laudat, quod hilariter, & molliter, & iucundè vi-
uant, primùm quando Philolacheti sit mos gerendus: deinde quando hæc vita sit breuis. VT HOMINES SVNT, ITA
MOREM GERAS.} quales homines sunt, quibus seruimus, seu quorum sub potestate sumus, tales esse debemus, & ita eis
B morem gerere debemus. hoc igitur significat Simo. Philolaches adolescens est corruptus, libidinosus, intemperans &
voluptarius. sapienter igitur facis Tranio, qui ei morem geras, neque aduerseris. Nam quid stultius, quàm contra sti-
mulum calces? VITA QVAM SIT BREVIS, SIMVL COG.} simul, Tranio, inquit Simo, cogita quàm sit breuis hæc
vita. itaque dum licet, & sororum dum fila trium patiuntur atra, vt ait Horat. edendum, bibendum, ludendum. Nam
hoc erit haud perlonginquum. breuis est hic fructus homullis, inquit Lucret. *Iam fuerit, neque pòst vnquam reuocare licebit.*
hæc est Simonis sententia, dissimulanter, & vrbanè vitam Philolachetis, & Tranionis mollem ac dissolutam approban-
tis, & commodè loquentis potiùs, quàm vel iret aduersantis. Tale est illud Horat. Sat. 2. lib. 2. *Viue memor, quàm sis vitæ
breuis.* VIX TANDEM PERC. SVPER HIS. R. N. T. L.} vix tandem intellexi te de his nostris compotationibus, &
conuiuiis & amationibus loqui. MVSICE HERCLE AGITIS AETATEM, &c.} concinnè & lepidè mehercule, ætatem
agitis. translatio est. licet etiam musicè accipere propriè, vt referatur ad fidicinas, & tibicinas, quæ fidibus, & tibiis apud
Philolachetem canebant. Sed mâlo translatè accipi, quamquam si quis illo modo malet, non sum pugnaturus. PISCA-
TV PROBO ELECTILI} piscibus probis & electis. hoc est, caris & sumtuosis. Piscis, obsonium veteribus opiparum, ca-
rum & pretiosum. EXCIDERVNT.} amissa sunt, effluxerunt. ITA VT DICIS FACTA HAVD N.} non nego ita esse
factum, vt dicis. SED SIMO, ITA NVNC VENTVS NAVEM NOSTRAM, &c.} antea secundo vento nauis nostra fe-
C rebatur, & passis velis nauigabamus. nunc ita ventus nauem nostram subito deseruit, id est, nunc ita fortuna vultum
mutauit, & nobis fauere desiit, ita nunc fortunati esse desiimus, subintelligendum, vt vides, vel aliquid aliud tale. Alle-
goria est à nauigatione, quæ tantisper dum ventus à puppi nauem impellit, secunda & prospera est: vbi reflauit, aut de-
seruit, non item. QVOMODO, PESSIME P.?} quomodo, improbissime Tranio potuit ventus nauem vestram desere-
re? QVAE'NE SVBDVCTA ERAT TVTO IN T. ANT.} eámne nauem ventus deserere potuit quæ iam anteà tuto
in terra subducta erat? proinde ac si dicat, non verisimilia dicis, neque consentanea loqueris. Nam eas naueis ventus
deserere potest, quæ in alto feruntur, & eæ naues non facilè possunt in portum peruenire, nisi *κατὰ δεύτερον πλοῦν*, vt
aiunt, remis adiuuentur. sed eas quæ iam in portu sunt, aut quæ subductæ sunt, ventus destituere non potest: aut si desti-
tuit, id sine vllo periculo, aut damno fit. secutus sum libros vulgatos, Venetos, Florentinos, Parisienses, Lugdunenses &
ceteros. Nam plerique manuscripti habent, *Quanec.* quam scripturam vt probarem, inducere animum non potui. Vide-
tur enim mihi quidem & inepta, & inexplicabilis. Hæc autem vulgata & recepta, commodissima & planissima, *Quæ'ne
subducta erat,* &c. id est, eámne nauem dicis à vento desertam esse, quæ iam antehac in terra tuto subducta erat? non est
verisimile. subduci nauis dicitur, cùm ex alto in portum, & in terram appellitur atque admouetur. Contrà deduci, cùm
ex portu in altum prouehitur & promouetur. Virgil. lib. 1. Æneid. *Quassatam ventis liceat subducere classem.* Idem ibid. *Vr-
bem quam statuo, vestra est subducite naueis.* Idem lib. 3. *Iámque ferè sicco subductæ litore puppes,* &c. deductarum nauium exem
D pla sunt apud eumdem, lib. proximè commemorato, *Deducunt socij naueis, & litora complent, Prouehimur portu, terræq; vr-
bésque recedunt.* Et lib. 4. *Tum verò Teucri incumbunt, & litore celsas, Deducunt toto naueis: natat vncta carina.* VENIT NA-
VIS, NOSTRAE N. Q. FR. R.} allegoria alia est à nauigatione. significat autem venisse herum Theuropidem, qui
priorem vitæ cursum interrupit & conturbauit. VELIM VT VELLES TR.} velim tibi res procedere ex animi tui sen-
tentia: velim, quæ tu optares. NVNC TIBI CHORDA TENDITVR} id est, nunc tibi periculum intenditur, nunc tibi ar-
cus intenditur. translatio à sagittariis, aut aliis iaculatoribus, qui telum missuri, chordam intendunt. ab iis autem dissen-
tio, qui volunt esse translatum, aut tractum à venatoribus, aut ab aucupibus, qui feris, aut auibus plagas, & retia, & la-
queos tendunt, vt apud Terent. Phorm. *quia non rete accipitri tenditur, neque miluo.* tendimus enim feris & auibus retia,
vt eas capiamus: intendimus arcum inimicis aut hostibus, vt eos interimamus. Significat autem Simo non fallaciam in
Tranionem strui: aut parari: sed periculum Tranioni imminere. Verumtamen iudicent eruditi. INDE IN FERRI CER-
NVVM:} id est, inde rectà ibis in compedes ferreas: inde in compedes ferreas coniicieris. *cernuus*, inquit Festus, *calcea-
menti genus.* Sic autem restituendum esse conieci ex antiquæ scripturæ vestigiis, *ferricernuum* significatur enim idē, quod
suprà eadem fab. princip. *Augebis ruri numero genus ferratile.* Neque autem nescius sum, cernuum esse potiùs nomen ad-
iectiuum, & significare eum, qui pronus est. aut qui in faciem cadit. vt apud Lucilium. *Cernuus extemplò plantas conuertit
honestas.* Et apud Virg. lib. 10. Æneid. *Eiectóque incumbit cernuus armo.* Nam non continuò, si cernuus, a, um, pronum signi-
ficat, necessariò efficitur, cernuum substantiuum, non fuisse vsurpatum à veteribus pro calceo, vt testantur Festus & Isio
E dorus. Monet me tamen, ne quid dissimulē, Lucilij versus, *cernuus extemplò plantas,* &c. qui vt suspicatur vir doctissimus
Ioseph. Scaliger potuit induxisse Festū & Isidorum, cùm perspicuè apud Luciliū, cernuus significet pronus, & demisso
capite. POSTEA IN CRVCEM RECTA.} posteà in crucem rectà agēris. Climax. NVNC TE EGO PER GENVA, &c.}
supplices, eorum quibus supplicabant, genua tangere, & per res carissimas, vt per liberos, per oculos, per genua, per for
tunas, &c. orare cōsueuisse cōstat, & nos alibi notauimus. NE INDICIVM HERO. F. M.} ne indices hero meo maiori.
PATRONE SALVE.} sic eos quorum patrocinio vsuri erant, salutabant. sic & qui manumissi erant, eos à quibus fuerant
manumissi. NIHIL MOROR MIHI ISTIVS MODI CLIENTEIS.} id est, valeant tales cliēteis. vel nolo mihi taleis cliē
teis. NVNC HOC, QVOD AD TE, &c. nūc hoc te scire volo, vel nūc hoc audi, propter quod me misit ad te senex Theu
ropides, meus herus. Oratio autem imperfecta est, quòd Tranionem Simo interpellauit, neque quod cœperat, absolue-
re passus est. AN DE ISTIS REBVS VEST. Q. S. S.} an aliquid de istis rebus vester cognouit senex? sic autem legēdū,
non vt vulgò, *iam de istis rebus,* &c. licet etiam legere, *Num de istis rebus,* &c. TAM LIQVIDVS EST, &c.} tam lenis, &
tranquillus est, quàm tempestas liquida, liquida esse solet. Liquidum turbido, & turbato, opponitur. Irati autem turbidi,
& turbati sunt, suprà, *liquido exeo foras Auspicio.* Virg. Æneid. 7. *Stridore ingenti liquidum trans æthera vectæ.* NON SVNT
VENALES.} ædeis venaleis licebat olim, vt & hodie, cuiuis emere se velle dicēti inspicere. GYNAECEVM.} locū, seu par
tē domus, in qua mulieres seorsum à viris habitāt, vox Græca est. Terē in Phor. *Vbi in Gynacēū ire occipio, puer ad me accur
rit Mida.* Idē valet & *γυναικωνῖτις*, qua voce vtitur Æmilius Probus, seu Cornelius Nepos in proœmio. ad quē locum nos

de hac voce plura in comm entariis nostris. AMBVLACRVM,] ambulationem appellāt M. Tull. & Vitruuius. Locus est A
mediocriter longus, & proportione latus, siue hypætrus, siue tectus ad ambulandum comparatus. QVID ILLE CON-
SOMNIAVIT?] id est, quid ille tam stultè cogitauit? [illegible] vnde hoc ei tam stultè venit in mentem? hunc
locum ita edidit Camerarius, & ego eum ita scriptum reperi, non solùm in nostris libris manuscriptis, verùm etiam in
omnibus vulgatis. & tamen Adrianus Turnebus Aduers. lib. 16. cap. 10. scribit his verbis, *Quid ille consomniauit* ? haud
paulò malim, quàm, *Quid ille consomniauit*. vt sit, quid ille cogitauit? quid somniauit? Ex quibus verbis apparet, eum in
aliquibus libris scriptum, aut impressum reperisse *consummauit*. quod ego nusquam reperi. Ita vir ille doctissimus, mor-
tem propinquam præsentiens, libros Aduersariorum abortiuit veriùs, quàm peperit: & complureis veterum scripto-
rum locos se emendare putauit, qui neque eius, neque cuiusquam emendatione egebant, vel quod ab aliis iampridem
fuerant emendati, vel quòd in fidelioribus, & recentioribus editionibus, quas non viderat, & quibus vsus non erat, à
typographis ipsis essent restituti. QVANTVM POTEST.] quàm citissimè fieri potest, quàm primùm, legendum for-
tassis est, *quantum potest*. ARCHITECTONEM.] architectum. suprà in prologo Amphitruonis, *quem benefactis meus pater,*
Deûm regnator, architecton omnibus. Idem in Pœnulo, *Me quoque dolis iam superat Architectonem.* Varro apud Nonium,
Harum ædium summa atria consutabant Architectones. NISI TV NEVIS.] nisi tu non vis. EX TE] ex tuis ædibus.
NVNC HINC EXEMPLVM CAPERE VOLT.] suprà eadem fabula, *sibi quisque inde exemplum expetunt.* PERBO- B
NAM.] peramœnam, & valde temperatam. SVB DIO COLI HASCE AEDEIS, &c.] audiuit has ædeis totum diem
coli sine tecto, ita sunt à solis calore tutæ, & ita vsquequaque in eis vmbra est, ita soli non sunt expositæ. Audiuit has
ædeis totum diem apertas coli, neque tamen habitatoribus solem in eis esse molestum. IMMO AEDEPOL VERO,
&c.] negat Simo esse verum, quod dicit Theuropidem Tranio de his ædibus audiuisse, eas in æstate soli non patère.
immò contrarium esse verum, solem à tempore matutino, vsque ad vespertinum, quasi creditorem molestum ad o-
stium adstare. CVM VSQVEQVAQVE EST VMBRA.] cùm in omnibus locis est vmbra. VSQVE A MANE AD VE-
SPE.] vsque à tempore matutino, ad vespertinum. QVASI FLAGITATOR.] quasi creditor molestus, qui nunquam
discedit ab ostio pecuniam creditam repetens. NEC MIHI VMBRA VSQVAM EST, &c.] ambigua vox *vmbra*, vnde
ioci ex ambiguo occasionem arripuit, quem iocum mox explicabimus. NISI SI IN PVTEO, &c.] correctio per i-
roniam. QVID SARCINATIS EQVA'ST, SI VMBRA, &c.] iocus ex ambigua voce, *vmbra*. Nam vmbra duo signi-
ficat, & aërem lumine cassum, vt ait Lucretius lib. 4. & mulierem ex Vmbria, seu in Vmbria natam. Quoniam igitur
Simo negarat sibi vlla in parte domus vmbrā esse, nisi fortè in puteo: per vmbram, aërem intelligens lumine vacuum:
Tranio hoc vocabulum in alteram significationem & sententiam accipiens, quasi negasset Simo, sibi vllam domi mu-
lierem in Vmbria natam esse: quærit ex eo, si vmbram non habet, num aliquam mulierem Sarsinatam habeat. Sarci-
nates autem in Vmbria collocat Plinius libro tertio capite 14. DE EXEMPLO MEO.] ex ædibus meis, quæ sint ei
exemplo. EON' VOCO HVC HOMINEM?] Eóne, id est, ob idne, vt inspiciat scilicet, voco huc herum meum Theu- C
ropidem? alij sic, Eón'? voco huc hominem? eóne, id est, redeóne ad herum meum? voco huc hominem. ATQVE A-
GATHOCLEM.] Agathocles rex Siciliæ: de quo Diodor. Sicul. lib. 20. ex humili fortuna, & obscuro loco, quippe figuli
filius, ad regni fastigium euectus, res magnas & memorabiles gessit, & in Sicilia, & in Aphrica, multásque victorias
consecutus est. non negabat autem se figulum fuisse, quin gloriabatur, cùm diceret se ab infimo & contentissimo lo-
co ad summum peruenisse, & cùm vrbem quandam non obscuram quondam circumsederet, eiúsque vrbis ciues è mu-
ris clamarent, figule, figule, quando militibus stipendium persolues? respondit, cum hanc cœpero. Hæc Diodorus
libro decimo, & complura alia de Agathocle, siquis plura scire volet. DVO.] duos. FACINORA IMMORTALIA]
facta immortali laude digna: facinora perpetuò memoranda ac prædicanda. VEHIT HIC CLITELLAS, &c.]
hic Simo vehit clitellas, tamquam mulus, cui clitellæ imponi solent. sed cur non dixit *gerit* ? potuit dicere: nec tamen
hoc non potuit. mulus enim, equus, camelus, bos, vehicula sunt: quare vt vehicula, vehunt: vt iumenta autem, qui-
bus onera imponuntur, gerunt. huc fortasse referendum illud est, quod & suprà, *hinc speculabor procul, Vnde aduenienti*
sarcinam imponam seni. ALTER.] senex Theuropides. EGO HOMINES HABEO CLITELLARIOS.] his Plautinis cli-
tellariis hominibus non admodum dissimiles erant muli Mariani, id est, milites à Mario instituti, qui in castris furca
humeris imposita, & tabula interposita, onera gerebant: de quibus Plutarchus in Mario. MAGNI SVNT ONERIS.]
id est, magno oneri ferendo sunt idonei. NVNC HVNC HAVD SCIO, AN COLLOQVAR:] id est, nunc cum hoc D
me collocuturum puto. Verbum *colloquor* cum accusandi casu iunxit. *haud scio* autem apud bonos scriptores ait, seu
ponit. vt hic, & item apud M. Tullium exempli causa. In Lælio, *Qua quidem* (amicitia) *haud scio, an, excepta sapientia,*
nihil melius sit homini à diis immortalibus datum, id est, nihil puto melius à diis immortalibus amicitia esse homini datum.
Idem lib. 3. de Natura deorum, sic, *haud scio, an melius fuerit humano generi motum istum celerem cogitationis, acumen, soller-*
tiam, quam rationem vocamus, quoniam, &c. *non dari omnino, quàm tam munificè, & tam largè dari.* ID SVM OPPERITVS.]
id exspectaui. ANTIQVVM HOC OBTINES TVVM, &c.] antiquum tuum morem retines, vt sis longus, ac tardus.
Terentius Andria, *pol Crito antiquum obtines.* SIMVL FLARE SORBEREQVE, &c.] prouerbium, quod habet locum
in rebus, quæ simul ab eodem, eodem tempore fieri non possunt. qui flat enim, spiritum ex ore emittit. qui sorbet, at-
trahit. SED MOESTVS EST, &c.] sed tristis est, quod has ædeis vendiderit. REMITTAT SIBI.] sibi condonet, ven-
ditione dissoluta ac rescissa. SIBI QVISQVE RVRI METIT] prouerbium est rusticum, & à re rustica natum, quo si-
gnificatur, sibi quemque consulere: suis quemque rationibus studere, atque operam dare. Tale est illud quod refert
Theocritus, Scholiastes, & Simeo Bosius notarat, δρυὸς πεσούσας πᾶς ἀνὴρ ξυλεύεται, id est, præsente quercu quilibet lignum
capit. SI MALE EMTAE ESSENT, &c.] si nimis carè emtæ essent, nobis has remittere, aut reddere non liceret.
REDHIBERE.] exstat titulus in pandectis iuris ciuilis, de ædilitio edicto, & redhibitione, &c. vbi Iurisconsultus Vl-
pianus libro primo ad Ædictum ædil. Curul. docet, redhibere, esse facere, vt rursus habeat venditor, quod habuerat:
& quia id reddendo fiebat, idcirco redhibitio est appellata, quasi redhabitio. al. quasi redditio. Festus, Redhibitum id E
propriè dicitur, inquit, quod improbatum, & redditum est ei, qui dedit, idē nque rursus coactus est habere, quod antè
habuit. MISERICORD. IAM HABERE HAVD HO. OPT.] non iam oportet hominem alterius misereri, sed sibi
potiùs consulere. SENEX ILLIC EST.] senex ille est, vel senex in illo loco est, sed superiore modo explicari magis
placet. senex autem, Simo scilicet. Nam Tranio vsque ad hunc locum cum Theuropide loquitur, deinceps autem cum
Simone, ibi adduxi tibi hominē, nempe Theuropidem. MORARE HERCLE, &c.] moraris hercle, cùm loqueris. *Mo-*
rare posuit absolutè. AT ENIM MVLIERES.] ecclipsis, seu ellipsis. subintelligendum enim aliquid est, vt sit integra &
plena oratio. At enim mulieres domi sunt, quæ molestè ferent præsentiam meam. vel, at enim mulieres ægrè ferēt. vel,
at enim meo aditu prohibebunt. CAVE TV VLLAM FLOCCI FACIAS MVLIEREM] noli vllam mulierem vel
floccifacere, ne flocci quidem vllam mulierem facito. hyperbole est. QVALIBET PERAMBVLA AEDEIS, &c.] per
quamlibet partē ædeis perlustra, & peragra & permetire. TANQVAM.] senex Theuropides non probat neq; agnoscit,
neque tanto opere hoc vocabulum *tamquam*, quod est aduerb. similitudinis. Nam cùm ei persuasum sit, ædeis Simonis à
filio suo Philolachete esse emtas, tamquā autem similitudinem, non veritatē significet: meritò hoc *tamquam* adiectum
ei scrupulū iniicit. OBIECTES.] obiicias. NON TV VIDES HVNC, VVLTV VT TRIST. EST, &c.] non tu vides,
vt hic senex vultu tristi sit? ERGO IRRIDERE, NEV VIDEARE GESTV. ADM. &c] ergo vt ne eum irridere, neue
admodum lætari videare, noli facere mētionem te has ædeis emisse. Licet etiam sic explicare, Ergo noli committere
vt videare

A vt videare eum irridere, aut vt videare admodum lætari: deinde, Noli facere. vtrocumque modo autem explices, *neu*, bis sumendum est, hoc modo, neu irridere, néve admodum gestire videare. gestire lætitia scilicet. BENE BENIGNEQ. &c.} bene & liberaliter te facere arbitror. POSTES CVIVSMODI} postes, qui sunt in hostio, ab vtraque parte, suprà in Bacchid. *Nisi mauoltis foreis & posteis comminui securibus.* EO PRETIO EMTI PVER. OLIM} tali, seu potiùs tanto pretio emti fuerant olim, vt pulcherrimi esse debeant. PRAETER VECT.} præter id, quod pro vectura dedi. præter mercedem vecturæ. QVIN MVLTVM IMPROB. &c} quin multò peiores, sunt, quàm ab initio credidi. malim legi, *multò improbiores sunt*, &c. & ita vsitatè loqui scriptores Romani solent. AMBO.} ambos. TARMES.} Festus, tarmes, inquit, vermiculus carnem exedens. sed hîc pro vermiculo accipiendum est, lignum exedente, quem teredinem vocant. INTEMPEST. EXCISOS CR.} intempestiuè excisos credo, non idoneo tempore excisos. alieno tempore, ἀωρεί: verbi gratia, luna plena excisi sunt, cùm luna decrescente excidi debuerint. Plin. lib. 16. cap. 39. *Robur verè cæsum teredinem sentit: bruma autem neque viatur, neque pandatur: aliàs obnoxium etiam vt torqueat sese, findátque quod in subere tempestiuè quoque cæso euenit, Infinitum refert & lunaris ratio: nec nisi à vicesima in tricesimam cadi volunt.* Cetera legito, quæ ad hanc rem pertinent, si tibi commodum est, mihi satis est locum indicasse. Idem lib. 18. cap. 32. *Omnia, quæ cæduntur, carpuntur, tonduntur, innocentiùs decrescente luna, quàm crescente, Fiunt.* INDVCTI PICE.} illiti pice, obducti pice. PVLTIFAGVS.} Latinus, seu Romani. Nam Itali olim pulte victitabant: Græci contrà, polenta. & Græcis ita plus erat ignota, vt polenta Romanis.

B In prologo Pœnuli, *Latinè Plauti Pœnulus pultiphagonides.* BARBARVS} Romanus seu Latinus. Nam Græci ceteras omneis genteis barbaras habebant, atque appellabant. Hæ autem comœdiæ, palliatæ sunt, quamuis sermo sit Latinus. palliatæ enim dicuntur ex personis, quæ sunt palliatæ. VIDEN' COAGMENTA IN FORIBVS?} *coagmenta*, inquit Nonius, *dicta sunt coniunctiones arctæ, & compares, à cogendo, id est, stringendo, vnde coagulum dicitur. hinc coagmentare.* M. Tullius in Catone Maiore, *Viuendi est finis optimus, cùm integra mente, certísque sensibus opus ipsa suum eadem, quæ coagmentauit, natura dissoluit.* QVAM ARCTE DORMIVNT?} dormiunt arctè coagmenta, pro aptissimè, & arctissimè inter se cohærent, duriùs translatum & longiùs petitum. Itaque statim corrigitur. sed dictum est à seruo: & Plautus ex translatione duriore risum quæsiuit. ILLVD QVIDEM, VT CONNIVENT, VOLVI DICERE} volui equidem illud dicere, vt conniuent. ὡς συμμύουσι. vt arctè cohærent. tralatio est ab oculis conniuentibus. Mollis iam, & verecunda. conniuere autem dicuntur oculi, cùm palpebræ vtrinque oculos claudunt ac tegunt. M. Tull. vsurpare solet hoc verbum pro dissimulare. vt pro M. Cœlio, *prò dij immortales! Cur interdum in hominum sceleribus maximis aut conniuetis, aut præsentis fraudis pœnas in diem reseruatis?* Idem pro Mil. *quibus si non adiuuantibus, at conniuentibus certè sperasset se posse rempub. in illis suis cogitatis furoribus eludere.* VIDEN' PICTVM, VBI LVDIF. CORN. VNA, &c.} vidésne argumentum huiusmodi pictum, in quo ludificatur, &c. hoc à Tranione risus mouendi causa confingitur. Nam nusquam in ædibus Simonis quidquam tale pictum erat. sed significat seruus duos senes Theuropidem, & Simonem, qui sibi videntur valde callidi, ab

C vno seruulo ludificari, se per corniculam, duos senes per duos vulturios intelligi volens. VOLTVRIOS DVO?} vulturios duos, & item infrà proximo versu, *volturios duo vicissim vellicat.* INTVOR.} cerno. AT TV ISTO AD VOS, &c.} at tu in istam partem, vbi vos estis, vide. *ad vos* autem legendum, non vt vulgò *ad nos*. facetè iubet Tranio senem in eam partem oculos flectere, vbi ambo sunt, quasi ibi sint duo vulturij picti, cùm tamen alij nulli vulturij sint præter senes ipsos, quos Tranio per vulturios significat. Magnos autem hoc loco spectatoribus excitatos risus esse credibile est, quippe quibus Tranionis sensus, ac iocus perspectus esset & cognitus: cùm senibus esset incognitus atque obscurus. CONTVI} conspicere, contueri. OMNINO} ὅλως εἰπεῖν συνελόντα εἰπεῖν, vno verbo. VT TE ABSOLVAM.} vt te expediam, ne te longis ambagibus morer. LATIVS DEMVM EST OP. PR. I.} operæ demum pretium est, latiùs iuisse, tum denique operam non inanem sumes, si latiùs ibis, vt domum inspicias. tum demum operam tuam bene collocabis, si latiùs ibis, vt domum perspectes. CIRCVMDVCE HASCE AEDEIS, &c.} duc circum has ædeis, & continua. APAGE ISTVM A ME PERDVCTOREM} sunt, qui vocem *perductorem* ambiguam esse putant, quòd interdum significet eum, qui scortum, aut matronam impudicam stupri causa ad aliquem perducat. cuiusmodi homines ἀγωγοὺς à Græcis appellantur, id est, productores. Ego ambiguum puto esse in verbo *ductarier*, vt iam dicam: neque tamen etiam in voce *perductor*, inesse negauerim. NIHIL MOROR DVCTARIER} facilè ædeis inspiciam sine ductore. non curo, aut quæro ductari. non laboro, vt ducter. Inest autem ambiguum in voce *ductarier*. nam ductari scorta dicuntur. Itaque Simo

D suspicans Theuropidem in eam sententiam id verbi accepisse, quærit sollicitè, *quid, quid est?* hoc est, quid me sentire existimas, cùm puerum iubeo tibi perductorem assiduum præstò esse? aut cùm iubeo te ab eo ductari, seu perductari? ERRABO POTIVS, QVAM PERDVCTET QVISPIAM.} totus hic locus ambiguis nominibus inuolutus est, vt ex eo, quod, quasi corrigens subiicit Simo cognoscere licet. ÆDEIS DICO.} non eo tibi perductorem præstò esse volo, vt te tamquam scortum ductet, aut perductet, sed vt per ædeis, & circum ædeis ducat. MANE SIS:} mane si vis. VIDEAM, NE CANIS.} ellipsis. videam, ne fortè canis aliquà mordax sit in introitu domus. Apud veteres, vt & ferè apud nos, solebat in vestibulo domus iacere, aut stare canis custos, hoc est, mordax, qui sæuiret in ignotos, notis parceret. Atque, vt sibi cauerent, qui domum ignoti ingredi vellent, inscriptum erat in ianua, seu in pariete, longis litteris CAVE CANEM. quin non solum viuus & verus canis accubare, seu adstare solebat, sed etiam ianuæ appingi, cum illa inscriptione, quam dixi. CAVE CANEM. Varro Eumenidibus apud Nonium in voce præbitio, *Quod eo die mea erat præbitio, in ianua* CAVE CANEM *inscribi iubeo.* Petronius Arbiter, *Non longè ab ostiarij cella Canis ingens, cathena vinctus, in pariete erat pictus, supérque quadrata littera scriptum.* CAVE CANEM. ABI DIERECTA.} abi canis digna, quæ sub dio erecta, cruci suffigaris. sermo malè precantis. suprà in Casina, principio, *Abi dierectus tuam in prouinciam.* TAM PLACIDA EST, QVAM EST AQVA.} aqua per se mollis & placida est, mare, natura sua, tranquillum, & æquabile, seu æquale est. hinc æquor appellatur, & aqua dicta est, quasi æqua. sed vbi venti id agitare cœperunt, tum turgescit tristibus iris,

E vt ait ille Virg. in Alex. *nuper me in litore vidi, Cùm placidum ventis staret mare.* Idem lib. 8. Æneid. *Viridésq; secant placido æquore siluas.* Idem lib. 10. *Tum Zephyri posuêre: premit placida æquora Pontus.* AGE CANEM HINC} abige canem hinc.

TRANIO seruus. THEVROPIDES senex.

TR. QVid tibi visum'st hoc mercimonij? TH. totus gaudeo.
TR. Num nimio emtæ tibi videntur? TH. nunquam ædepol me scio
Vidisse vnquam abiectas ædeis, nisi modò hasce. TR. ecquid placent?
TH. Ecquid placeant me rogas? immò verò perplacent.
TR. Cuiusmodi gynæceum? quid porticum? TH. insanùm bonam.
Non equidem vllam in publico esse maiorem hac existimo.
TR. Quin ego ipse & Philolaches in publico omnes porticus
Sumus commensi. TH. quid igitur? TR. longè omnium longissima est.

TH. Dij immortales, mercimonij lepidi. si hercle nunc ferat
Sex talenta magna argenti pro istis præsentaria,
Nunquam accipiam. TR. si here te accipere cupias, nunquam sinam.
TH. Bene res nostra collocata'st isthoc mercimonio.
TR. Me suasore atque impulsore id factum audacter dicito,
Qui subegi fœnore argentum ab Danista vt sumeret,
Quod isti dedimus arraboni. TH. seruauisti omnem ratem.
Nempe octoginta debentur huic minæ? TR. haud nummo amplius.
TH. Hodie accipiat. TR. ita enim verùm, ne quà caussa subsiet.
Vel mihi denumerato: ego illi porrò denumerauero.
TH. At enim nequid captioni mihi sit, si dederim tibi.
TR. Egóne te ioculo modò ausim dicto aut facto fallere?
TH. Egón' abs te ausim non cauere nequid committam tibi?
TR. Qui tibi nunquam, quicquam, postquam tuus sum, verborum dedi.
TH. Ego enim caui rectè. TR. eam mihi debes gratiam atque animo meo.
TH. Sat sapio, si abs te modo vno caueo. TR. tecum sentio.
TH. Nunc abi, i rus, dic me aduenisse filio. TR. faciam vt voles.
TH. Curriculò abi. iube in vrbem veniat iam simul tecum. TR. licet.
Nunc ego me illâ per posticum ad congerrones conferam.
Dicam vt hic res sint quietæ, atque vt hunc hinc amouerim.

QVID TIBI VISVM'ST, HOC MERC.} qualis tibi visa est hæc merx? NVNQVAM AEDEPOL ME SCIO VIDISSE ABIECTAS, &c.} scio ædepol me nunquam vidisse ædeis tam vili pretio emtas, quàm hæ sunt ædes. hæ ædes non venditæ, sed abiectæ, & pro nihilo traditæ, ac relictæ sunt. Sic autem legendum, vt edidimus, *abiectas*; non vt habent omnes libri, *ablectas*. quod iampridem vidi. sed occupauit Adrian. Turneb. lib. Aduersar. 16. cap. 10. ECQVID PLACENT?} numquid placent? INSANVM BONAM.} hoc est valde bonam subintell. esse dico. Varro lib. 6. de lingua Latina. Plautus cùm vehementer vellet dicere, dicit insanè, quòd insani omnia faciunt vehementiùs. Notauimus suprà in Bacchid. ibi, *Insanum magnum molior negotium*. Idem infrà in Milite Glor. *& ego me illi mancupio dabo. Ni ipsum epityrum apud illum esuriens insanè edam*. DII IMMORTALES MERCIMONII LEP.} Græcorum more locutus est, qui in his generibus subintelligunt ἕνεκα, vel potiùs ὦ, vt apud Platonem lib. 6. de Rep. Ἄπολλον, δαιμονίας ὑπερβολῆς. Tale est illud quod notarat Simeo Bosius, ὦ Ζεῦ, τῆς ἀν. eodem referendum est illud Virgil. Æneid. libro xj. *Iustitiæ'ne prius mirer belline laborum*? FERAT.} afferat. PRAESENTARIA} præsentia, &c. in Pœnulo, *Quia aurum poscunt præsentarium*. BENE RES NOSTRA COLLOC'ST ISTHOC M.} pecunia nostra bene collocata est in ista merce: hoc est, in ista domo, quã emit filius. SVBEGI.} impuli. SERVAVISTI OMNEM R.} allegoria est, significat senex Tranionem omnem rem familiarem seruasse. NEMPE OCTO. DEBENT. H. M.} ex hoc loco, vt suprà diximus, intelligere licet, talentum magnum valere minas lx. Nam cùm duobus talentis magnis emtam esse domum dixerit suprà, & xl. minæ datæ sint arraboni: si octoginta debentur, centum viginti minæ conficiuntur, quanti domus emta est. ergo duo talenta magna, & centum viginti minæ tantumdem valent. ergo talentum magnum valet sexaginta minas. VERVM, NE QVA CAVSA SVBSIET, &c. verùm, ne qua controuersia subsit, etiam mihi numerato, &c. AT ENIM NEQVID CAPTIONI, &c.} at enim cauendum mihi est, ne quid mihi sit detrimento, & fraudi, si tibi denumerauerim. vel sic, at enim vereor, ne quo damno afficiar, seu ne quid fallar, ac decipiar abs te, si tibi has octoginta minas dederim. EGONE TE IOCVLO MODO AVSIM DICTO, &c.} egóne te vel leuissimè iocando ausim te verbo, aut facto fallere? proinde ac si dicat, ne ioco quidem te fallere ausim, aut dicto, aut facto: multo minus seriò. EGONE ABS TE AVSIM NON C. &c.} Plautus, vt & Terent. & ceteri Comici faciunt illi quidem senes, deliros & credulos, & stultos: sed ita tamen, vt habeant aliquod simulacrum prudentiæ, & vt videantur sibi cauere, ne fallantur: & posteaquam omnem operam, ne capiantur dederunt, tamdem illudantur & decipiantur à seruis callidis. Sic igitur hic senex. Egóne abs te ausim, inquit, non cauere, &c. id est, egóne ausim tibi negligenter, & incautè quidquam committere? Egóne vsque adeo imprudens, & inconsideratus sim, vt mihi abs te non caueam, ne quid tibi credam? proinde ac si dicat, non ausim esse tam incautus, vt tibi quidquam committam. vel non ausim tibi quidquam committere, sine magna cautione. QVI TIBI NVNQVAM QVIDQVAM, &c.} mihi dubites quidquam committere, qui te nunquam fefelli? TECVM SENTIO.} hæc loquitur Tranio, voce ad spectatores effusa, & à Theuropide auersa. tecum sentio, inquit, id est, tibi assentior. CVRRICVLO ABI.} abi citò, abi properè, & celeriter. sic suprà eadem fabula, *Sed ego sumne infelix, qui non curro curriculò domum*? ILLA PER POSTICVM, &c.} illa, hoc est, per posticũ. sic loqui solet Plautus, ponit primo loco nomen generis: deinde speciei. illa, per illam partem domus: hoc generale est per posticum, id est, per ostium domus posterius hoc est, speciale. posticum pseudothyrum appellant Græci. Horat. epistol. ad Torquat. libro 1. *Atria seruantem postico falle clientem*. AD CONGERRONES} ad gerrarum & nugarum socios: ad eos, quibuscum nugari, & iocari, ludere & potare soleo. DICAM, VT HIC RES SINT QVIETAE,} dicam illis, quomodo hic res sint tranquillæ, nihílque sit periculi.

PHANISCVS aduorſ.

SErui, qui cùm culpa carent, tamen malum
Metuunt, hi solent esse heris vtibiles,
Nam illi, qui nihil metuunt: postquàm sunt malum
Meriti, stulta sibi expetunt consilia,
Exercent sese ad cursuram, fugiunt. sed

Hisi

A Hi si reprehensi sunt, faciunt à malo,
Peculio quod nequeunt facere suo;
Augent ex pauxillo, thesaurum inde parant.
Mihi in pectore consilij quod est,
Lubet cauere malam rem prius,
Quàm vt meum tergum exsinceratum fiat;
Vt adhuc fuit, mihi corium esse oportet.
Syncerum, atque vti vetem verberari.
Si huic imperabo, probe tectum habebo:
Malum cùm impluit ceteris, non impluat mihi.
Nam vt serui volunt esse herum, ita solet esse.
B Bonis boni sunt: improbi, qui malus fuit.
Nam nunc domi nostræ pessimi viuunt,
Peculi sui prodigi, plagigeruli, vbi aduorsum vt
Eant, vocantur hero, non eo, molestus ne sis.
Scio quò properas, gestis aliquo iam hercle,
Ire vis mula foràs pastum. bene merens
Hoc pretium inde abstuli, ita abij foràs solus
Nunc eo aduorsum hero ex plurimis seruis.
Hoc die crastini, cùm herus resciuerit,
Manè castigabit eos bubulis exuuijs.
C Postremò minoris pendo tergum illorum, quàm meum.

SERVI, QVI CVM CVLPA C.] Inducitur hic loquens Phaniscus Callidamatis seruulus, & aduorsitor. Est autem aduorsitor, is seruus qui aduorsum [illegible] hic Phaniscus suprà iussus est à Callidamate venire sibi ad Philolachem aduorsum, seu obuiam, ibi, principio scenæ, *Aduorsum venire mihi ad Philolachem Volo tempori*, &c. Sententia autem eadem iteratur in Menæchm. ibi, *Serui, qui culpa carent & metuunt, ij solent esse heris vtibiles*. Porrò nos hîc libros vulgatos, & [illegible] a vulgatis non discrepantes, secuti sumus, qui habent, *Serui, qui culpa carent*, &c. Nam Camerarius edidit *carint*. Quod si probabimus *carent*, antiquè positum, intelligemus pro, *careant*. VTIBILES] vtiles, ad vtendum apti atque habiles, ad vsum dominorum accommodati, atque idonei. EXERCENT SESE AD CVRSVRAM,] fugam ornant: vel ad fugam se parant, fugam meditantur. HI SI REPREHENSI SVNT, FACIVNT A M. PECVL. Q. NEQVEVNT, &c.] hi serui, si postea quam à dominis fugerunt, reprehensi & recepti sunt, faciunt ex malo, id est, per facta sua improba, quod ex peculio suo facere non possunt. quidnam illud est? inde verbera sibi quærunt, & comparant, thesaurum sibi plagarum ex suis peccatis reperiunt, quod ex peculio suo facere non possunt, vel quod non habent peculium, vel quia si habent, sibi non quærunt, sed dominis: seruus enim quidquid quærit, domino quærit. THESAVRVM] verberum, scilicet atque plagarum. MIHI IN PECTORE CONS. QVOD EST LVBET C. &c.] huius versus & duorum qui deinceps sequuntur, [illegible], quidquid
D mihi in pectore consilij est, subintellige [illegible], lubet mihi vitare, seu cauere malum potius, quàm committere, vt meum tergum virgis & flagris cruentum, ac varium fiat. Licet etiam, sic explicare, vt hunc primum versum, interrogando pronuntiemus. Quodnam, seu quidnam consilij mihi in animo est? Hoc scilicet, lubet cauere malum, &c. EXSINCERATVM] hoc est impuratum, cruentum, seu cruentatum. SYNCERVM] purum, incruentum. ATQVE VTI VETEM VERB.] idem dicit & planius, itaque [illegible] est. SI HVIC IMPERABO,] si meo tergo imperabo, hoc est, si vetabo tergum meum verberari, quod assequar faciendo officium meum, & diligenter ac fideliter seruiendo: probe tectum, & tutum à verberibus habebo. MALVM CVM IMPLVIT CET.] cum ceteri serui verberantur, & virgis cæduntur, ne cædar ego. Cùm, ceteris seruis verbera instar imbris, aut pluuiæ incidunt, mihi ne incidant. allegoria est. NAM VT SERVI VOL. ESSE H.] nam qualem serui herum esse volunt, talis est, si officio funguntur suo herus est æquus, tranquillus, & lenis. sin secus, herus est [illegible] & infestus. [illegible] alibi suprà. Sic infrà in Pseudolo, *Mane, mane [illegible]*. BONIS BONI SVNT, IMPROBI Q. M. F.] bonis seruis boni sunt heri: ei seruo, improbi, & mali sunt, qui malus fuit. Mutauit numerum, idque dupliciter. Debuerat enim dicere, si vtrobique numerum seruare vellet, bonis bonus est: improbus eis, qui mali fuerint. Sic sæpe & alij scriptores tum Græci, tum Latini. Exempla sunt in [illegible], sed [illegible] mihi nunc occurrit, quod est apud Sophocl. in Antig. [Greek illegible] id est, Nam quisquis aut solum sapere se existimat, aut se valere lingua, aut animo præ omnibus; Hi vt sunt retecti, mente cassi cogniti. IMPROBI,
E QVI MALVS FVIT,] improbi ei seruo, qui malus fuit. PECVLI SVI PRODIGI] peculij sui, id est, tergi sui, quod eis peculij loco est, prodigi: qui non parcunt tergo suo: id est, qui non seruant tergum suum à loris & virgis sartum ac tectum. Nempe cùm officij sui sunt immemores. sic dictum autem peculij sui prodigi, vt dixit Sallustius, *alieni appetens, sui profusus*. Horat Od. 12. lib. 1. *Animæq; magnæ Prodigum Paullum, superante Pœno*. & epist. ad Pisones, *Vtilium tardus prouisor prodigus æris*. Licet tamen interpretari simpliciter, & propriè. peculij sui prodigi, qui peculiũ suũ prodigunt, & profundunt, insumentes scilicet, in lustra, & compotationes. PLAGIGERVLI] ad plagas gerendas, & sufferendas natura facti. Plagipatidæ, vt suprà locutus est. VBI ADVORSVM VT EANT V.] oratio est implicata, atque implexa: sed sic expedienda, vbi vocantur, vt hero aduorsum eant. NON EO,] hæc quæ sequuntur, respondent, *non eo*, &c. SCIO, QVO PROPERAS] hæc & superiora proxima, verba sunt eorum seruorum, qui vocati, vt hero aduorsum eant, malunt domi desidere, aut potare, aut ludere, aut dormire. & seruum frugi, ipsos sui officij commonentem irrident, & dictis amaris insequuntur. GESTIS ALIQVO IAM HE.] iam profecto aliquo ire cupis. IRE VIS MVLA FORAS PASTVM.] sermo aculeatus, & amarus. [Greek illegible] ire vis, inquit, foras in aliquam popinã, aut in thermopoliũ, vt ibi te cibo & potu refercias, vt mulæ interdum solent retinaculis, & vinculis fractis, foras pastum ire. Horat. Satyr. 5. lib. 1. *tandem fessus dor-*

mire viator, Incipit, ac missæ pastum retinacula mulæ, Nauta piger saxo religat, &c. BENE MERENS HOC PRETIVM INDE ABST.] hæc nunc sunt serui frugi & vtibilis verba: quorum hæc sententia est. Dum bene mereo, id est, dum benefacio, seu ex benemeritis, & benefactis meis hanc mercedem, & hoc premium retuli, dicteria scilicet mordacia, & amara. hoc pretium, id est, hanc mercedem. sic Horat. epist. ad Quinctium lib. I. *Nec furtum feci, nec fugi, si mihi dicat Seruus: habes pretium loris non vreris, aio.* DIE CRASTINI] id est, die crastino. Notat Nonius in voce *proximi*. his verbis, *proximi, id est, proximo. Cato contra Furium, die proximi hoc dicit. sed ea declinatione à veteribus, & crastini, & pristini, & prasiscini est dictum.* Aulus Gellius lib. 10. cap. 24. vbi hoc loquendi genus, à veteribus vsitatum fuisse docet, die noni, die quinti, die pristini, die perendini, &c. ait illas voces & simileis, esse aduerbia copulate posita, seu composita: addit idem vtroque modo veteres illos dicere solitos, die crastini, &, die crastine, die quinti, & die quinte, &c. legendus eadem de re & Macrobius lib. I. Satur. cap. 4. quamquam quæ Macrobius scripsit, omnia ab Aulo Gellio sumta sunt. BVBVLIS EXVVIIS] loris, seu pellibus bubulis: quæ sunt exuuia, & spolia bubula. POSTREMO MINORIS PENDO TERG. ILL. Q. MIHI] id est, mâlo illorum tergum loris cædi quàm meum. Idcircò eo hero meo aduorsum, ne si secus faciam, tergum mihi fiat exsinceratum. A

PHANISCVS aduorsitor. SERVVS alius,
THEVROPIDES senex. B

PH. ILLI bucædæ erunt multo potius, quàm ego
Sim restio. SE. mane tu, atque assiste illico.
Etiam respice. PH. mihi molestus ne sis.
SE. Vide vt fastidit simia.
PH. Mihi sum, libet esse. quid id curas?
SE. Manésne illico impure parasite?
PH. Quî parasitus sum? SE. ego enim
Dicam. cibo perduci poteris quóuis.
Ferocem facit. quia te herus tam amat. PH. vah.
Oculi dolent. SE. cur? PH. quia fumus molestus, C
SE. Tace sis faber, qui cudere soles plumbeos
Nummos. PH. non potes tu cogere me, vt tibi
Maledicam nouit herus me: si sobrius sis,
Malè non dicas. SE. tibi obtemperem, cùm tu mihi
Nequeas? PH. at tu mecum, pessime, i aduersus.
SE. Quæso hercle Phanisce, abstine iam sermonem
De istis rebus. PH. faciam, & pultabo fores.
Heus ecquis hic est, maximam qui his iniuriam
Foribus defendat? ecquis huc exit, atque aperit?
Nemo hinc quidem exit. vt esse addecet D
Nequam homines, ita sunt: sed eo magis cauto est
Opus, ne huc exeat, qui malè me mulcet.
Hic quidem neque conuiuarum sonitus, itidem vt antehac fuit:
Neque tibicinam cantantem, neque alium quemquam audio.
TH. Quæ illæc res est? quid illi homines quærunt apud ædeis meas?
Quid volunt? quid intrò spectant? PH. pergam pultare ostium.
Heus recludе: heus Tranio, etiam aperis? TH. quæ hæc est fabula?
PH. Etiámne aperis? Callidamati nostro aduorsùm vénimus.
TH. Heus vos pueri quid istic agitis? quid istas ædeis frangitis?
PH. Herus hîc noster potat. TH. herus hîc vester potat? PH. ita loquor.
TH. Puer nimiùm es delicatus. PH. ei aduorsum venimus. E
TH. Cui homini? PH. hero nostro. quæso quoties dicendum est tibi?
TH. Puer, hîc nemo habitat. nam te esse arbitror puerum probum.
PH. Non hic Philolaches adulescens habitat hisce in ædibus?
SE. Senex hic cerebrosus est certé. PH. erras peruersè, pater,
Nam nisi hinc emigrauit, aut heri, certò scio
Hic habitare. TH. quin sex menses iam hîc nemo habitat. SE. somnias.
TH. Egóne? SE. tu. TH. tu ne molestus, sine me cum puero loqui.
PH. Nemo habitat? hem. TH. ita profectó. PH. nam heri & nudius tertius
Quartus, quintus, sextúque, postquam hinc peregrè eius pater
Abiuit, nunquam hîc triduum vnum desitum est essi & bibi.

TH. Quid

A TH. Quid ais? PH. Triduum vnum est,haud intermissum essi & bibi,
Scorta duci,pergræcari,fidicinas,tibicinas
Ducere. TH. quis istæc faciebat? PHI. Philolaches. TH. qui Philolaches?
PHI. Cui patrem Theuropidem esse opinor. TH. hei mihi óccidi,
Si hæc hic vera memorat. pergam porrò percontarier.
Ain tu istîc potare solitum Philolachem istum,quisquis est,
Cum hero vestro? TH. hîc inquam. TH. puere,præter speciem stultus es.
Vide sis ne fortè ad merendam quopiam deuorteris,
Atque ibi meliusculè,quàm sat fuerit,biberis. PH. quid est?
TH. Ita dico,ne ad alias ædeis perperam deueneris.
B PH. Scio quà me ire oportet:& quò venerim, noui loqui.
Philolaches hic habitat, cuius est pater Theuropides.
Qui postquam pater ad mercatum abiit hinc,tibicinam
Liberauit. TH. Philolaches ergo? PH. ita Philematium quidem.
TH. Quanti? SE. triginta talentis. PH. μὰ τὸν Δία,sed minis.
TH. Ain' minis triginta amicam destinatum Philolachem?
PH. Aio. TH. atque eam manu emisisse. PH. aio. TH. & postquam eius hinc pater
Sit profectus peregrè,perpotasse istic assiduò
Tuo cum domino? PH. aio. TH. quid,is ædeis emit hîc proximas?
PH. Non aio. TH. quadraginta etiam dedit huic,quæ essent pignori?
C PH. Neque illud aio. TH. hei perdis. PH. immò suum patrem ille perdidit.
TH. Vera cantas,vana vellem. PH. patris amicus videlicet.
TH. Heu ædepol patrem eum miserum prædicas. PH. nihil hoc quidem est.
Triginta minæ, præquàm alios dapsileis sumtus facit.
Perdidit patrem,vnus istic seruus est sacerrimus
Tranio,is vel Herculi conterere quæstum possiet.
AEdepol eius me patris miseret,qui cum istæc sciet
Facta,ita amburet misero ei corculum carbunculus.
TH. Siquidem ista vera sunt. PH. quid merear quamobrem mentiar?
PH. Heus vos ecquis hasce aperit? TH. quid istas pultas vbi nemo intus est?
PH. Aliò credo comissatum abiisse,abeamus nunc iam.
D TH. Puere,iámne abis? libertas penula est tergo tuo.
PH. Mihi nisi herum metuam & curem,nihil est qui tergum tegam.

ILLI BVCAEDAE ERVNT MVTO P. &c.] hæc cohærent cum superioribus,& sunt eiusdem Phanisci verba, sed alia scena est,quia alia præterea persona in scenam prodit.sententia autem horum verborum hæc est,Illi qui mecum hero aduersum ire noluerunt , coriis bubulis cædentur potiùs , quàm committam, vt mihi ad restim res redeat, & vt ego ad suspendium adigar, vt ego me suspendam,& mihi laqueo gulam obstringam. *bucæda* vox est composita ex boue,& cædo, is itaque ita scribenda est bucædæ,cum diphthongo in secunda syllaba: aut certè bucidæ , cum i, quod quidam malunt: quemadmodum dicunt Latini, tyrannicida, & paricida,& similia Restio , vox est à nomine *restis* facta. restis autem funis est & laqueus. *bucæda* autem hoc loco,non qui boues cædunt,sed qui à bobus cæduntur,hoc est,qui coriis & loris bubulis verberantur. Terent. Phormio,*ad restim mihi quidem res rediit planissimè.* Iuuenalis, *Ferre potes dominam, saluis tot restibus,vllam?* MANE TV, ATQVE ASS.] hæc dum loquitur Phaniscus,seruus alius,eius conseruus, prodit in scenam, & vnà cum Phanisco,mutata sententia, hero aduersum ire cogitat. RESPICE] retrò adspice. VIDE VT FASTIDIT SIMIA.] fastidit absolutè fastidiosus est. simia homo simiæ similis : homo deformis, vt simia. Ennius, *simia* E *quàm similis turpissima bestia nobis?* QVI PARASITVS SVM] quamobrem , aut qua ratione parasitus sum ? CIBO PERDVCI POT. QVOVIS.] quóuis,id est,in quemuis locum,pertrahi & perpelli poteris cibo. ergo parasitus es.tale est illud Terent.in Eunuch.*E flamma te petere cibum posse arbitror.* FEROCEM FACIT, QVIA TE HERVS T. A.] hoc ipsum, quod herus te tam valdè amat,te ferocem,hoc est,superbum,& elatum facit. eò ferox & elatus es , quod te herus tantopere amat. Sic autem legendum, vt edidi,*ferocem facit*,non, vt vulgò *ferocem facis*,&c. Nam præterquam quod nostri codices lectionem vulgatam refellunt,etiam ratio redarguit. Nã cùm dico,facio me talem,aut talẽ, hoc significo , me non esse talem,sed simulare me esse talem:vt suprà in Asinar.*Extemplò facio facetum me. & magnificum virum.* & in Epidico,*Ego illic,me autem sic assimulabam,quasi stolidum.cùm bardum me faciebam.* & infrà in Mil.glor.*magnum me faciam Nũc, quoniam illhæc me collaudat.* & apud M. Tullium in Oratione pro Flacco, *cùm verbis se locupletem faceret , haberet nihil, præter illam impudentiam, quam videtis.* Cùm autem dico, facio te talem, hoc significo,facio te quod non es.vt apud M. Tullium lib.4. epist.ad famil.*Omnia sunt misera in bellis ciuilibus:quæ maiores nostri,ne semel quidem nostra ætas sæpè iam sensit:sed miserius nihil quàm ipsa victoria:quæ etiam si ad meliores venit,tamẽ eos ipsos,ferociores,impotentioresque reddit*, &c. Sic igitur,hic non significat hoc seruus aduorsitor non nominatus,tu simulas te esse ferocem, neque tu te reddis ferocem: sed amor domini erga te,reddit te ferocem & facit,vt sis ferox : vt dicere solemus , pecunia facit feroces & contumeliosos: paupertas facit ridiculos, & contemtos. OCVLI DOLENT] non libenter me ab hero amari vides mihi , quod

me herus amat, inuides. Oculi nobis dolere dicuntur, cùm aliquid fieri videmus; quod nobis iniucundum, ac molestũ A
est, aut cùm aliquid alicui inuidemus. Terent. in Phorm. in extr. *Vin' primum hodie facere, quod ego gaudeam, Nausistra-
ta, & quòd tuo viro oculi doleant?* Cœlius lib 8. epist. ad Ciceronem, *Nunquam tibi oculi doluissent, si in repulsa Domitij vul-
tum vidisses.* Idem pro M. Cœlio, *Existat igitur ex hac ipsa familia aliquis, ac potissimum cæcus ille. minimum enim dolorem ca-
piet, qui illam non videbit.* Non admodum ab hoc loco discrepat Terentianus ille in Eunucho, quantum ad sententiam
quidem attinet, *Numquid hîc quod nolis, vides? P. te. G N. Credo. at numquid aliud? P. Quidum? G N. quia tristis es.* QVIA
FVMVS MOLESTVS] Iocus παρὰ προσδοκίαν, aliam enim responsionem expectabat conseruus Phanisci, quàm eã, quam
Phaniscus subiecit nempe idcirco oculos illi dolere, quòd Phaniscus hero suo in deliciis esset. Phaniscus autem præter
eius exspectationem respondit, quia fumus molestus. & tamen cùm aliud, quàm quod ille expectabat, respõderit, cau-
sam attulit probabilẽ, & affinem ei, quã ille exspectabat, quamobrẽ oculi ei doleant: quia, inquit, fumus molestus est.
fumus .n. oculis molestus est, propter acrẽ & mordacẽ eius qualitatẽ, qua oculi cõpuncti atque offensi, lacrymas mitte-
re coguntur, ex quo lacrymosus ab Horat. appellatur in Sat. 5. lib. 1. *nisi nos vicina Triuici Villa recepisset lacrymoso non sine
fumo.* Plaut. suprà in Asin. *sed num fumus est hæc mulier, quam amplexare? A R G. quidum? L I B. quia oculi sunt tibi lacryman-
tes, ego rogaui.* Virgil. Moreto, *Sæpe manu summa lacrymantia lumina terget, Immeritóque furens dicit conuicia fumo.* TACE
SIS FABER, QVI CVDERE, &c.] tace si vis homo mendax, qui falsa confingere, & verba dare soles: vel sic potiùs
tace si vis, homo fallax & subdole, qui tuis artibus, & dolis opinionem hero tuo attulisti, te esse frugi seruum & fidelem
cùm sis improbus & infidelis: tace homo, qui simulatis officiis, & speciosis dictis ac factis hero persuasisti, te esse frugi B
seruum & vtibilem & fidelem, cùm planè alius sis. tace si vis homo, qui herum tuum fallis ac decipis, serui fidelis, &
frugi speciem præbens, cùm re vera sis infidelis, & nequam. allegoria est ab iis tracta, qui nummos improbos cudunt.
Iam vero nummi plumbei inutiles sunt, atque improbi: suprà in Casina, *Cui homini hodie peculi nummus non est, nisi plum-
beus.* Idem infrà In Trinumm. *Cui si capitis res siet, nummum numquam credam plumbeum.* SI SOBRIVS SIS, MALE N.
D.] si sanæ mentis sis, mihi non maledicas, vel propriè, nisi vinolentus & ebrius sis, mihi non maledicas. vinum quod
suprà modum bibisti, te petulantem, & contumeliosum, & ad maledicendum expeditum ac procacem reddit. TIBI
TEMPEREM, CVM TV M. NEQVE] tibi parcam, cùm tu mihi parcere non possis? abstineam me à maledictis in te,
cùm tu te abstinere nequeas, quin mihi maledicas? Sic autem legendum, non vt vulgò, *tibi obtemperem*, &c. sic loquitur
Horat. Od. 24. lib. 3. *Illic matre carentibus. Priuignis mulier temperat innocens.* id est, illic apud Scythas videlicet nouerca,
præbens se innocentem, abstinet manus suas à priuignis, neque eos veneno interimit, vt alibi fieri solet. mendum si-
mile iampridem è Cæsaris comment. De bello ciuili lib. 1. sustuli, quod est ibi, *Neque sibi homines feros, ac barbaros ob-
temperaturos existimabat, quin cùm omnem Galliam occupassent, vt antè Cimbri, Teutonique fecissent, in prouinciam exirent.* ad-
monui enim legendum *temperaturos*. AT TV MECVM PESSIME, I ADVERSVS.] at tu pessimè, veni mecum hero
obuiam. ECQVIS HIC EST MAXIMAM, &c.] numquis hîc est, qui maximam iniuriam à foribus propulset? id est,
qui foreis aperiat, ne à me grauius pulsentur, & calcibus effringantur. VT ESSE ADDECET NEQVAM HOMO C
ITA S.] qualeis esse improbos homines, tales sunt. SED EO MAGIS CAVTO 'ST OPVS, NE H. EXEAT Q. M.
ME MVLCET] sed tanto magis, nempe quia sunt nequam homines, mihi cauendum est, ne aliquis exeat, qui me fœ-
dum in morem verberet, quòd foreis nimis grauiter pultauerim. Sic autem legendum est, non vt habent omnes, quæ
exstant hodie, Plautinæ editiones, *Malè me multet.* Et verò vbiq; apud scriptores Latinos, vbi legitur, malè multare, &
malè mulctatus, seu malè multare & malè multatus, legendũ malè mulcare, & malè mulcatus. Exẽpla aliquot colligã,
quorũ sit hoc primum, ex Ciceronis Bruto, seu lib. de claris oratoribus. *Addebat etiam, id, quod ad rem pertinere putabat,
scriptores illos malè mulcatos exisse cũ Galba.* vulgo legebatur, *malè multatos.* Idẽ Accusat. lib. 4. *Qui primò cùm obsistere, ac de-
fendere conarentur, malè mulcati clauis, ac fustibus repelluntur.* vulgò legebatur, *malè multati.* Terent. in Eunuch. THR. *Vir-
ginem eripiam.* GN. *probè.* THR. *malè mulcabo ipsam.* vbi libri vulgati omnes habent, *malè multabo ipsam*, præter editionem
Florentinam, quæ nuper ex emendatione Faerni in lucem prodiit. Idem Adelph. *ipsum dominum atque omnem familiam
mulcauit vsque ad mortem.* ad quem locum Donatus, mulcauit, inquit, id est, lacerauit, mutilauit, molliuit, dissoluit. Vnde
Mulciber. Quin apud Virgil. lib. xj. Æneid. vbi vulgò legitur, *Multatam morte Camillam.* Etticus Memmius vir clariss.
mihi ostendit olim exemplar Virgilij perantiquum, manuscriptum, in quo dilucidè, & planè scriptum erat, *mulcatam
morte Camillam.* ad quem locum Seruius, mulcatam, inquit, id est debilitatam. Idem Memmius in exemplari Suetonij
item manuscripto antiquissimo, ostendit mihi locum illum, qui est in Iulio Cæsare ita scriptum, Vettium pignoribus D
captis, & direpta supellectile, malè mulcatum, ac pro Rostris in concione penè discerptum, coniecit in carcerem. vbi li-
bri omnes vulgati habent vsque adhuc partim *malè multatum*, partim *malè mulctatum.* Iam apud Apuleium lib 8. perspi-
cuè, & sine vlla varietate in omnibus libris impressis, quos quidem viderim, ita legitur, *arrepto flagro, &c. indidem sese
multimodis commulcat ictibus, mirè contra plagarum dolores præsumtione munitus.* Plaut. infrà in Mil. glor. *Dispersistis, ni vsque
ad mortem malè mulcassitis.* & in Trinumm. *properas, annon properas abire actutum ab his regionibus dormitator, priusquam ego
hîc te tubero mulcari malè?* & in Trucul. *Nam mihi diuidiæ'st tonstricem meam sic mulcatam malè.* Licet mihi multa alia pro-
ferre, sed hæc satis sunt. cùm præsertim in comment. in Cornelium Nepotem nonnulla alia collegerim. Non dissimu-
labo tamen viros quosdam doctos, in his Petrum Victorium, hoc idem de hoc verbo iam antea linguæ Latinæ studio-
sos admonuisse. PVLTARE.] pulsare. HEVS RECLVDE.] Heus aperi. HERVS HIC N. P.] herus noller Callidamas
hic potat. NIMIVM ES DELICATVS] nimiùm mollis & tener es. PROBVM] pudicum seu frugi. CEREBROSVS
EST, &c.] certè mente parum sanus est: insanus est. Horat. Sat. 5. lib. 1. *Donec cerebrosus prosilit vnus*, &c. ERRAS PERVER-
SE, PATER] ô pater, fugit te ratio, perperam. NAM NISI HINC EMIGR.] hinc incipiunt Tranionis fallaciæ patẽ-
re. QVIN SEX MENSES, &c.] hoc erat seni à Tranione persuasum. SOMNIAS] vigilans stertis: erras. TV NE MOLE-
STVS] subintellige sis. CVM PVERO L.] cum Phanisco loqui. NVMQVAM HIC TR. VN. DES. ESSI ET BIBI]
sic legendum, vt edidimus, *essi & bibi*, non vt vulgò *esse & bibi*. Debet enim ab indicatiuo passiuo impersonali *estur*, infi-
nitiuus nasci, *essi*, vt ab indicatiuo passiuo impersonali, curritur infinitiuus proficiscitur, curriri, statur, stari: à ridetur, ri-
deri, & similia. SCORTA DVCI,] vsitate dictum, vt & ductari, & verò hoc magis, quàm illud. PERGRAECARI] infini- E
tiuus passiuus impersonalis. pergræcari autem, id est, Græcorum in morem potare, de hoc suprà, vide indicem. FIDI-
CINAS, TIBICINAS DVCIER.] repete ἀπὸ κοινοῦ, haud intermissum est. legendum autem, *ducier*, vt edidimus, non vt
habent libri vulgati *ducere.* HEI MIHI OCCIDI] nunc tandem Theuropides intelligit, sibi à Tranione data esse ver-
ba. ISTIC] in ista domo. sic autem legendum, non *istac.* QVISQVIS EST] cuiuscumque filius sit. PVERE, PRAETER
SPECIEM STVLTVS ES] O puer, formosus quidem es, sed isti formæ mens non respondet, quia stultus es: præter-
quàm quòd forma tua dignum est, stultus es. O puer, talis tibi mens esse debebat, qualis forma est: nunc autem formo-
sus quidem es, sed prætereaquàm istam formam decet, stultus es. O puer, non decet istam sanè formam stultitia, verum-
tamen stultus es. ô puer, alienum à forma tua est, stultum esse. VIDE SIS, NE, &c.] vide si vis, ne fortè in aliquam po-
pinam post meridiem ad merendam deuorteris, & ibi plus æquo biberis. Merenda cibus, & potus pomeridianus. NOVI
LOQVI] scio loqui: vel significat, se non esse νήπιον, hoc est, infantem, fandi, & cogitandi nescium, insipientem denique:
vel se plus æquo non bibisse, quia nimius, & immoderatus vini potus non solùm pedes, sed etiam linguam impedit ac
debilitat. Ego illud prius malo. QVI, POSTQVAM P.] Qui, Philolaches. &c. AD MERCATVM ABIIT.] non cela-
bo lectorem me vocem *mercatum*, in multis exemplaribus manuscriptis & Plautinis, & Ciceronianis, & aliis reperisse
scriptam

A scriptam cum littera k, in secunda syllaba pro c, hoe modo, *merkasus, & merkatum*. TIBICINAM LIB.] Philematium manumisit. hic puer omnia seni, quæ erant occulta, aperit, & quæ accurate celata, indicat. *μὰ τὸν Ἀπόλλω.* SED NIMIS] non per Apollinem, triginta talentis, sed triginta minis. AIN MINIS TRIGINTA AMICAM DESTINATVM PHILOLACHEM?] ais ne triginta minis amicam destinasse, hoc est, emisse Philolachem? *destinatum* subintellige *esse*, vt sit à verbo deponenti, destinor, aris. ASSIDVO] assiduè. DEDIT HVIC, QVAE ESSENT PIGNORI?] dedit huic vicino Simoni, quæ essent arrhaboni? IMMO SVVM PATREM ILLE PERDIDIT] quia rem patris consumpsit, & vt loquitur Horat. *oblimauit*. VERA CANTAS? VANA VELLEM.] vera dicis: vellem falsa essent. vana opposuit veris. PATRIS AMICVS VIDELICET] videlicet patris Philolachis amicus es, idcirco eius vicem doles. NIHIL HOC QVIDEM EST, TRIGINTA MINAE, PRAEQVAM ALIOS D. &c. hoc nihil est, triginta minæ, præ aliis sumtibus profusis, quos facit, triginta minæ nihil sunt, præ aliis sumtibus largis & magnis, quos quotidie facit. Sic autem legendum, vt edidimus, *præquam alios*, &c. non vt habent omnes libri vulgati *præterquam alios*, &c. quæ lectio nullo modo ferri potest. *præquam* autem quid valeat, docebunt exempla: ex quibus apparet, idem ferè valere quod *præut*, suprà in Aulul. *Sed hoc etiam pulchrum'st, præquàm vbi sumtus petunt*. Idem infra eadem fabula, *Iam minoris omnia facio præquàm quibus modis me ludificatus est*. suprà in Amphitr. *Satin' parua'st res voluptatum in vita, atque in ætate agunda, præquàm quod molestum'st?* Idem ferè valet præut. Iterum in Aulularia, *parum etiam, præut futurum'st, prædicas*. Licet etiam legere *præquos alios*, &c. sine vitio & damno versus: dummodo in *dapsileis*, s, liquescat, aut exteratur. quod si quis probabit, sic erit explicandum, præ aliis
B sumtibus dapsilibus, quos alios sumtus dapsileis facit. dapsilis autem vox Græca est, & valet ferè idem, quod copiosus, largus, & affluens: & *δαψίλεια*, copiam, affluentiã & abundantiam significat. SACERRIMVS] valde exsecrandus & detestandus. Virgil. Æneid. lib. 3. *Quid non mortalia pectora cogis Auri sacra fames?* Horat. Sat. 3. lib. 1. *vter ædilis fuerit, vel Vestrûm prætor, is intestabilis, & sacer esto*. IS VEL HERCVLI CONTERE QVAESTVM POSSIT] hyperbole, is, quem dico, Tranio, inquit, ita profusus & sumtuosus est, vt vel Herculem ad mendicitatem redigere queat. is vel Herculis diuitias aut quas ex victoriis suis & spoliis hostium opimis peperit, aut quas ex decimis, quæ ei dantur, parauit, consumere atque exhaurire potest. ITA MISERO EI COR. AMB. CARB.] ita is mærore comburetur, hoc est, conficietur & contabescet, ita eius animulum grauis mæror cruciabit atque absumet. allegoria est. QVID MEREAR, QVAMOBREM MENTIAR?] quid mercedis feram ob mendacium? quod mihi pretium mendacij detur? quam mercedem mendacij referam? quid mihi prosit mentiri? quid assequar mentiendo? quid mihi commodi ex mendacio redeat? vel sic, cuius emolumenti, cuiúsve mercedis spes mihi ostendi, aut proponi queat, propter quam mercedem mentiar? nihil est mihi tanti, vel nullũ mihi tantum emolumentũ quæri potest, propter quod mentiri velim. QVID ISTAS PVLTAS, VBI NEMO NATVS EST?] quid istas foreis pulsas, vbi nemo mortalis est? Nemo natus, vsitatè & suo more dixit, suprà in Casina, *De Casina certum'st cōcedere homini nato nemini*. ALIO CREDO COMISSATVM IVISSE.] credo Callidamatem herum nostrum, & Philolachem iuisse in alias ædeis cum scortis suis compotatum & congræcatum. Com-
C missari, est cum scortis & puellis, seu pueris impudicis lasciuire, compotare & græcari: & commissatio, conuiuium hominum intemperantium, & mulierum impudicarum. LIBERTAS PAENVLA'ST TERGO TVO.] iocus senis Theuropidis in Phaniscum puerum, quo significat eum, pænulam non habere, qua tergum tegat. libertas, inquit senex, pænula est, O puer tergo tuo, hoc est, Libertas tergo tuo pænulæ loco est. Et cùm liber non sis, sed seruus, pænula cares, qua tergum tuum tegas. MIHI, NISI HERVM METVAM, ET CVREM, &c.] respondet puer acutissimè & facetissimè, sibi metum domini, & curam officij esse loco pænulæ, qua tergum tegat: significans sibi tectum & tutum à verberibus esse tergum, non pænula, sed domini metu & cura.

THEVROPIDES, SIMO SENES duo.

PErij hercle. quid opus est verbis? vt verba audio.
Non equidem in Ægyptum hinc modò vectus fui,
Sed etiam in terras solas, orásque vltimas
D Sum circumuectus, ita vbi nunc sim nescio.
Verùm iam scibo. nam eccum vnde ædeis filius
Meus emit. quid ais tu? SI. à foro incedo domum.
TH. Numquid processit ad forum tibi hodie noui?
SI. Etiam. TH. quid tandem? SI. vidi efferri mortuum. TH. hem,
Nouum. SI. vnum vidi mortuum efferri foras,
Modò eum vixisse aiebant. TH. væ capiti tuo.
SI. Quid tu otiosus res nouas requiritas?
TH. Quia hodie aduêni peregrè. SI. promisi foras,
Ad cenam ne me te vocare censeas.
TH. Haud postulo ædepol. SI. verùm cras, nisi quis prius
E Vocauerit me, vel apud te cenauero.
TH. Ne istud quidem ædepol postulo. nisi quid magis
Es occupatus, operam mihi da. SI. maximè.
TH. Minas quadraginta accepisti, quas sciam,
A Philolachete. SI. numquam nummum quod sciam.
TH. Quid? à Tranione seruo meo? SI. multo id minus.
TH. Quas ille arraboni tibi dedit. SI. quid somnias?
TH. Egóne? at quidem tu, qui istoc te speras modo
Potesse dissimulando infectum hoc reddere.
SI. Quid autem? TH. quod me absente tecum hic filius

Negotij gessit. SI mecum, vt ille hîc gesserit, A
Dum tu hinc habes negotij? quídnam? aut quo die?
TH. Minas tibi octoginta argenti debeo.
SI. Non mihi quidem hercle. verùm si debes, cedó.
Fides seruanda est, ne ire infitias postules.
TH. Profectò non negabo debere, & dabo.
Tu caue quadraginta accepisse hinc ne neges.
SI. Quæso ædepol huc me specta, & responde mihi.
Te velle vxorem aiebat tuo nato dare,
Ideo ædificare hîc velle aiebat in tuis.
TH. Hîc ædificare volui? SI. sic dixit mihi.
TH. Hei mihi, disperij, vocis non habeo satis. B
Vicini, interij, perij. SI. numquid Tranio
Turbauit? TH. immò exturbauit omnia,
Te ludificatus est, & me, hodie indignis modis.
Quid tu ais? SI. hæc res sic est, vt narro tibi.
TH. Ludificatus est me hodie in perpetuum modum.
Nunc te obsecro, vt me bene iuues, operámque des.
SI. Quid vis? TH. i mecum hàc obsecro te, vnà simul.
SI. Fiat TH. seruorúmque operam & lora mihi cedó.
SI. Sume. TH. eadem ego opera hæc tibi narrauero,
Queis me exemplis hodie ille ludificatus est. C

IN TERRAS SOLAS.] in solitudines, in terras desertas, &c. Terent. Phorm. *Nónne hoc publicitus scelus hinc deportarier In solas terras?* Virgil. xj. Æneid. *Pastorum, & solis exegit montibus æuum.* Idem in Gallo, *Pinifer illum etiam sola sub rupe iacentem Mænalus, & gelidi fleuerunt saxa Lycei.* Et Catul. de Thetidis & Petri nupt. *Desertam in sola miseram se cernit arena.* Lucret. lib. 4. *quo pacto per loca sola, Saxa pareis formas verborum ex ordine reddant.* Plautus Aulularia, *Nunc hoc vbi abstrudam, cogito solum locum.* Idem in Rud. *Aut, cùm excepi, qui non alicubi in solo abstrusi loco?* IAM SCIBO.] iam sciam, sic Horat. dixit mollibit, pro molliet, Od. 23. lib. 3. *Non sumtuosa blandior hostia Mollibit auersos penates farre pio, &c.* NAM ECCVM, VNDE AEDEIS FILIVS MEVS EMIT.] eccum eum, à quo filius meus ædeis emisse dicitur. vnde, id est à quo. Sic Terent. Eunuch. *E prædonibus, vnde emerat, se audisse, abreptam è Sunio.* Idem Adelph. *Tot res repente circumuallant, vnde emergi non potest.* vnde, id est, quibus è rebus. Virg. lib. 1 Æneid. principio, *Inferretque deos Latio, genus vnde Latinũ, &c.* VIDI EFFERRI MORTVVM.] efferre & efferri mortuũ, vsitatè dictũ pro exportare, & exportari domo foras, & in rogum, seu bustũ inferre atque inferri. Horat. Sat. 5. li. 2. *Anus improba Thebis Ex testamẽto sic est elata.* Ter. Andr. *effertur imus.* iam pompa funebris per forum traducebatur. M. Tullius lib. 2. de Orat. ad Qu. Fr. *Quis est igitur, qui non fateatur, hoc lepôre, atque his facetiis non minus refutatum esse Brutum, quàm illis tragædiis quas egit idem, cùm casu in eadem causa funere efferretur anus Iunia?* &c. Intelligendus autem Simo hoc respondisse dedita opera, & non sine stomacho, quasi hominis inertis & otiosi sit, quærere ab aliquo, ecquid noui audiuerit, aut viderit. VNVM VIDI MORTVVM, &c.] Idem iterat Simo Theuropidem amarè irridens. VAE CAPITI TVO] id est, væ tibi. sentit Theuropides se derideri à Simone: idcirco ei malè precatur. Quid enim minus nouum, quàm hominem natum, modò viuum mori, & mortuum efferri? QVID TV OTIOSVS C. N. REQ?] significat otiosorum hominum esse, rerum nouarum audiendarum cupidum esse. QVIA HODIE ADVENI PEREGRE] eo quærebam ex te, inquit Theuropides, ecquid noui tibi, in foro hodie processisset, quod hodie peregrè aduenii. qui peregrè veniunt autem, videntur in sua ciuitate esse hospites, nisi aliquid noui discant. PROMISI FORAS.] ex hac Simonis responsione intelligit spectator, seu auditor, eum Theuropidis verba aliorsum accepisse, quàm quorsum is dixerat. Nam ea gratia se peregrè aduenisse dixit Theuropides, ne sibi Simo vitio verteret, quòd curiosior videretur in eo, quod ecquid ille noui sciret, ex eo quæsisset. At Simo sic accepit, quasi Theuropides eo consilio se peregrè aduenire dixisset, vt sibi ab illo cena daretur? Solebant enim iis, qui peregrè veniebant, cenam dare: vt alibi diximus. Hoc igitur existimans aut suspicans Simo, antè occurrit, & occupat, & præcidit Theuropidi spem omnem cenandi apud se, cùm dicit se promisisse foras: id est, promisisse alicui, à quo fuerat ipse ad cenam vocatus: atque ita se non cenare domi. AD CENAM NE ME TE VOC. C.] id est, ne putes fore, vt te ad cenam vocem, vel ne postules te à me ad cenam vocari. HAVD POSTVLO AEDEPOL.] vt me ad cenam voces. QVAS SCIAM,] si modo eas accepisti, quas te accepisse sciam. NVMQVAM NVMMVM, Q. SC.] numquam nummũ accepi, quod equidem sciam. QVID? A TRANIONE S. M?] quid? si eas quadraginta minas à filio meo non accepisti, ne à Tranione quidem, seruo meo, accepisti? QVAS ILLE ARRAB. T. D.] eas minas quadraginta dico, quas arrhaboni tibi dedit. quo modo si explicabimus, legenda hæc erunt sine interrogatione. sed videntur potius sic explicanda, eas ne te quadraginta minas accepisse negas, quas filius, aut seruus meus arrhaboni tibi dedit? & ita erit adscribenda interrogationis nota, ad verbum *dedit.* EGONE? AT QVIDEM TV, &c.] egóne somnio? at tu potius somnias, &c. QVI ISTOC TE SPERAS MODO POTESSE DISS. &c.] qui speras te posse isto modo dissimulando, hoc reddere infectum, quod tecum filius meus contraxit. reddere infectum posuit, pro rescindere, & infirmare, & irritum facere. alioqui quod factum est, infectum reddere, ne dij quidem possunt, vt dicebat Agathocles. QVID AVTEM?] quid est: quod me infectum reddere dissimulando posse spero? QVOD ME ABSENTE TECVM HIC FILIVS NEGOT. GESSIT.] id negotij dico, quod filius meus tecum, me absente, gessit, cùm domum tuam abs te, centum viginti minis emit. MECVM, VT ILLE HIC GESSERIT, DVM, TV HINC ABES, NEGOTII] Túne hoc factum esse dicis vt ille, dum tu hinc abes, aliquid mecum negotij hîc gesserit? proinde ac si dicat, nunquam est factum. CEDO] da. NE IRE INFITIAS POSTVLES] ne æquum censeas te infitiari. PROFECTO NON NEGABO D.] subintellige *me.* TV CAVE QVADR. ACC. NE NEG.] tu caue ne neges te quadraginta accepisse: Legendum fortasse est, *tu caue quadraginta accepisse te neges.* HVC] ad hunc locum propius accedens. VOCIS NON HABEO SATIS] ἀφωνία μ' ἔχει, metus, ira,

A ira, perturbatio denique mihi vocem intercludunt. vox me deficit præ metu, & ægritudine, & ira. Hic locus me admonet, vt ostendam Demosthenis locum in Orat. κατὰ Μειδίου, quem locum Petr. Victorius lib. I var. lect. cap. 5. profert, vt probet, malorum magnitudinem vocem eripere hominibus calamitosis, & iniuria affectis, pessimè ab illo viro esse acceptum, atque intellectum, neque quidquam ad id quod tractat illo capite, pertinere, Demosthenis verba sunt hæc, Κάλει δή μοι καὶ τὸν Στράτωνα αὐτόν, τὸν τὰ τοιαῦτα πεπονθότα. ἑστάναι γὰρ ἐξέσται δήπουθεν αὐτῷ. οὗτος ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πένης μὲν ἴσως ἐστὶν, ἀπράγμων δέ γε. οὗτος μέν τοι πολίτης ὢν, ἐστρατευμένος ἁπάσας τὰς ἐν ἡλικίᾳ στρατείας, καὶ δεινὸν οὐδὲν εἰργασμένος, ἕστηκε νυνὶ σιωπῇ, οὐ μόνον τῶν ἄλλων ἀγαθῶν τῶν κοινῶν ἀπεστερημένος, ἀλλὰ καὶ τοῦ φθέγξασθαι καὶ ὀδύρασθαι. καὶ οὐδ' εἰ δίκαια, ἢ ἄδικα πέπονθεν, οὐδὲ ταῦτ' ἔξεστιν αὐτῷ πρὸς ὑμᾶς εἰπεῖν. id est, cita mihi igitur, & Stratonem ipsum qui talia à Midia perpessus est. Licebit enim scilicet ei saltem stetisse. Hic igitur, cùm ciuis sit, cùm militias omneis, quas per ætatem obire potuit, obierit, cùm nihil vnquam atrocius, aut quod grauiter ferendum sit, commiserit, nunc stat mutus, ac tacitus non solùm bonis aliis communibus, verùm etiam loquendi, & suarum fortunarum deplorandarum potestate priuatus: eique ne hæc quidem mala, atque incommoda, quibus à Midia affectus est, apud vos exponere licet: vt intelligere possitis, iure an iniuria ei acciderint. Hūc igitur Demost. locum Petr. Vict. ita accepit, quasi Strato metu Midiæ perterritus in iudicio verba facere, & iniurias à Midia acceptas iudicibus exponere non audeat, cùm Stratonis silentium non à metu, sed à lege natum sit, hoc est, cùm Stratonem, non Midiæ metus, sed lex quæ ab arbitrio damnatum & infamia notatum, verba facere in iudicio vetat. Stratonem tacitum, & elinguem in iudicio stare cogat. Fuerat enim hic Strato arbitri sententia damnatus, & potentiæ
B Midiæ condonatus, cùm eum Midias homo potens & factiosus, ab arbitro condemnandum curauisset. Hoc tam fœdū erratum non potui, occasione oblata, silentio prætermittere, non reprehendendi studio impulsus, sed de hominibus litterarum studiosis cupiditate incensus, & veritus, ne quis Petri Victorij auctoritatem secutus, verba illa Demosthenis, aliter quàm oportet, interpretur, atque ita in errorem ac fraudem impellatur. Quod iam olim anno à partu Virginis, CIƆ IƆ LXVI. cùm orationem illam hic Lutetiæ è superiore loco, & cathedra Regia trecentis auditoribus explicarem, memini me pluribus verbis demonstrare. TVRBAVIT?} numquas turbas excitauit? & infrà eadem scena, *Pergunt turbare vsque*, &c. IMMO EXTVRB. OMNIA} immò euertit omnia. ἀνατρέψαντες. SERVORVMQ. OPERAM} qua vtar ad Tranionem loris cædendum. ET LORA] quibus Tranionem verberandum curem. QVEIS ME EXEMPLIS, &c.] quibus me exemplis, ac modis, me ille hodie ludificauit.

TRANIO seruus. THEVROP. senex.

QVi homo timidus erit in rebus dubiis, nauci non erit.
Atque equidem quid id esse dicam verbum nauci, nescio.
Nam herus me postquam rus misit, vt filium suum arcesserem,
C Abij illà per angiportum, ad hortum nostrum clanculum.
Ostium quod in angiportu est horti patefeci fores,
Eáque eduxi omnem legionem, & mareis & fœminas,
Postquam ex obsidione in tutum eduxi maniplareis meos,
Capio consilium, vt senatum congerronum conuocem.
Quem cùm conuocaui, atque illi me è senatu segregant.
Vbi ego video rem vorti in meo foro, quantum potest
Facio idem, quod plurimi alij. quibus res timida aut turbida'st.
Pergunt turbare vsque, vt ne quid possit conquiescere.
Nam scio equidem nullo pacto iam esse posse clam senem.
D Sed quid hoc est, quòd foris concrepuit proxima vicinia?
Herus meus hic quidem est. gustare ego eius sermonem volo.
TH. Illico intra limen astate illic, vt cùm extemplò vocem,
Continuò exsiliatis. manicas celeriter connectite.
Ego illum ante ædeis præstolabor, ludificatorem meum.
Cuius ego hîc ludificabo corium, si viuo, probè.
TR. Res palàm est. nunc te videre melius est, quid agas Tranio.
TH. Doctè atque astutè mihi captandu'st cum illo, vbi huc aduenerit.
Non ego illi extemplò meum ostendam sensum, mittam lineam.
Dissimulabo me horum quicquam scire. TR. ô mortalem malum.
E Alter hoc Athenis nemo doctior dici potest.
Verba dare illi, non magis hodie quisquam, quàm lapidi, potest.
Aggrediar hominem, appellabo. TH. nunc ego ille huc veniat velim.
TR. Siquidem pol me quæris, assum præsens præsenti tibi.
TH. Euge Tranio quid agitur? TR. veniunt rure rustici.
Philolaches iam hîc aderit. TH. ædepol mihi opportunè aduenit.
Nostrum ego hunc vicinum opinor esse hominem audacem & malum.
TR. Quídum? TH. qui negat nouisse vos. TR. negat? TH. nec vos sibi
Nummum vmquam argenti dedisse. TR. abi, ludis me, credo. haud negat.
TH. Quid iam? TR. scio iocaris nunc tu. nam ille quidem haud negat.
TH. Immò ædepol negat profectò, neque se has ædeis Philolachi

Vendidisse TR. ehò, an negauit sibi datum argentum, obsecro? A
TH. Quin iusiurandum pollicitus est dare, si vellem, mihi,
Neque se hasce ædeis vendidisse, neque sibi esse argentum datum.
Dixi ego istuc idem illi. TR. quid ait? TH. seruos pollicitus est dare.
Suos mihi omneis quæstioni. TR. nugas. numquam ædepol dabit.
TH. Dat profectó. TR. quin & illum in ius iube ire. TH. iam mane.
Experiar, vt opinor, certum'st. TR. mihi huc hominem cedó.
TH. Quid si igitur ego arcessam homines? TR. factum iam esse oportuit.
Vel iube ædeis mancipio poscere. TH. immò hoc primùm volo,
Quæstioni accipere seruos. TR. faciundum ædepol censeo.
Ego interim hanc aram occupabo. TH. quid ita? TR. nullam rem sapis. B
Ne enim illi huc confugere possint quæstioni quos dabit,
Hìc ego tibi præsidebo, ne interbitat quæstio.
TH. Surge. TR. minimé. TH. ne occupassis, obsecro, aram. TR. cur? TH. scies.
Quia id enim maximè volo, vt illi istoc confugiant, sine.
Tanto apud iudicem hunc argenti condemnabo faciliús.
TR. Quod agis, id agas, quid tu porrò vis serere negotium?
Nescis tu quàm meticulosa res sit ire ad iudicem.
TH. Surge dum huc. est consulere igitur quiddam, quod tecum volo.
TR. Sic tamen hinc consilium dedero. nimio plus sapio sedens. C
Tum consilia firmiora sunt de diuinis locis.
TH. Surge, ne nugare, adspice dum contra me. TH. adspexi. TH. vides?
TR. Video. huc si quis intercedat tertius, pereat fame.
TH. Quidum? TR. quia nihil quæsti fiet, mali hercle ambo sumus.
TH. Perij. TR. quid tibi est? TH. dedisti verba. TR. qui tandem? TH. probè
Me emunxti. TR. vide sis satin' rectè? num mucci fluunt?
TH. Imò etiam cerebrum quoque omnem è capite munxisti meum.
Nam omnia malefacta vestra repperi radicitus.
Non radicitus quidem hercle, verumetiam eradicitus, D
Numquam ædepol hodie inultus destinauerit tibi.
Iam iubebo ignem & sarmenta, carnifex circumdari.
TR. Ne faxis sis, nam elixus esse, quàm assus soleo suauior.
TH. Exempla ædepol faciam ego in te. TR. quia placeo, exemplum expetis.
TH. Loquere, cuiusmodi reliqui, quom hinc abibam, filium?
TR. Cum pedibus, manibus, cum digitis, auribus, oculis, labris.
TH. Aliud te rogo. TR. aliud ego nunc tibi respondeo.
Sed eccum tui gnati sodalem video huc incedere
Callidamatem: illo præsente mecum agito, si quid voles.

QVI HOMO TIMIDVS ERIT, &c.} animi magnitudo maximè elucet, in rebus aduersis: in rebus secundis latet. Sic Horat. de conuiuatore, Satyra vlt. lib. 2. *Sed conuiuatoris, vti ducis, ingenium res aduersa nudare solent: celare secunda.* IN REBVS DVBIIS,} in periculis: in rebus difficilibus, & aduersis. Horatius Sat. 2. lib. 2. *Vtérne ad casus dubios fidet sibi certius: hic qui Pluribus assuerit mentem, corpúsque superbum, An qui,* &c. suprà in Capt. *Neque med vnquam deseruisse te, neque factis, neque fide, Rebus in dubijs, egenis.* NAVCI NON ERIT] nihili erit. ne nauci quidē erit. hyperbole. De voce *nauci*, plura ad illud in Bacch. *hoc seruū meū, nō nauci, facere esse ausum?* ILLA PER ANGIPORTVM] per illā partē, seu per illū locū, per angiportū. sic solet Plautus genus ponit primò, deinde speciē, seu partē. PER ANGIPORTVM] angiportus, inquit Festus, iter cōpendiariū in oppido. eò quòd sit angustus portus, id est, aditus in portū. OSTIVM, QVOD IN ANGIPORTV EST HORTI, PATEFECI FORES] Ordo verborū huius versus aliquāto difficilior est. patefeci foreis ostij, quod hostiū est in angiportu horti. Camerarius hac difficultate cōmotus, legendū suspicatur. *foris* aduerbialiter. Ego, si quid sit mutandū, malim legi. *ostij quod in angiportu est, horti patefeci foreis.* verumtamē nihil temerè mutandū arbitror: neq; tamē Camerarij cōiecturā damno. EAQ. EDVXI OMNEM L.] & ea parte, hoc est, per id ostiū omneis nostros comissatores eduxi. legionē appellat cœtū illū mariū & fœminarū, qui erāt in ædibus Theuropidis. sermonis trāslatione vsus, ducta à re militari. POSQVAM EX OBSIDIONE EDVXI, &c.} manet in eadē sermonis trāslatione, quæ nūc fit allegoria, hoc est, perpetua trāslatio, seu metaphora. per quā hoc significat, postquā Philolachē, Callidamatē, & mulieres ex E

A ædibus, in quibus illi quodãmodo obsessi erant, à sene domũ peregrè reuerso, in tutũ eduxerit, se constituisse cũ suis congerronibus: de re sua consultare: aut ad suos congerrones de re sua referre. MANIPLARES MEOS,] manipulareis meos: milites meos manipulares, milites sunt eiusdem manipuli. CAPIO CONSILIVM, VT S. C.] συναθροίζω συγκαλεῖν βουλὴν τῶν συμφλυάρων συγκαλεῖν, constituo congerrones meos vnum in locum conuocare, & cum eis de re mea cõsultare. SENATVM CONGERRONVM,] senatum seruorum, quibuscum nugari soleo. senatum congerronum conuocem autem. allegoria est à senatu, & consilio publico ciuitatum ducta. sic suprà in Aulul. *Quid tute solus de senatu seuocas?* in Epid. *Iam senatum conuocabo in corde consiliarium.* ATQVE ILLI ME E SEN. S.] id est continuò me è suo cœtu sedere iubent, vt me absente, de re mea liberiùs consultent. *atque,* pro continuò, seu statim vsitatum esse Plauto, & nonnullis aliis suprà ostendimus, ibi, *Quò imus vnà, inquam, ad prandium? atque illi tacent.* Virgil. Georg. I. *Atque illum in præceps prono rapit alueus amni.* Legendus & Aulus Gellius lib. 10. cap. 29. VBI EGO VIDEO REM VORTI IN MEO FORO] cùm ego video rem, id est, litem, in meo foro verti, hoc est, in meo foro versari & agi, ita vt non possim recusare, quominus iudicium accipiam & patiar: tum, quantum fieri potest, facio idem quod, &c. vel sic. cùm ego video, rem meã agi, méque in discrimen adductum esse, ita vt effugere non possim, tum, &c. hoc eò referendum est, quòd iure ciuili, extra suum forum nemo iudicium accipere cogitur: contrà in suo quisque foro iudicium accipere sine exceptione debet, nisi aliqua alia exceptione agentis actionem repellere queat. Et actor rei forum, non reus actoris sequi debet. Itaque sic rescripserunt Imperatores Diocletian. & Maximianus Alexandro, *Iuris ordinem conuerti postulas, vt non actor rei forũ*
B *sed reus actoris, sequatur. Nam vbi domicilium reus habet, vel tempore contractus habuit, licet hoc postea transtulerit, ibi tantùm conueniri oportet.* Quod rescriptum extat lib. 3. codic. Iustinian. titul. 12. cap. 2. tota autem hæc quæstio tractatur, & deciditur lib. 5. Digest. titul. De iudiciis, *Vbi quis agere, vel conueniri debeat.* Marcus Tullius Accusat. lib. 3. *Sed etiã contra omnia iura Siculorum, quæ habent à senatu, Populóque Romano ne extra suum forum vadimonium promittere cogantur.* Idem ibidem, *Negotiatores sibi putant esse turpe, id forum sibi iniquum eiurare, vbi negotientur. Prætor prouinciam suam totam sibi iniquam eiurat.* Eodem pertinent quæ tractantur à Rhetoribus, cùm de constituta translatione præcipiunt. M. Tull. lib. 1. de Inuertione, *At cùm causa ex eo pendet, quod non aut is agere videtur, quem non oportet, aut non apud quos,* &c. translatiua constitutio dicitur. FACIO IDEM QVOD PLVRIMI ALII, QVIBVS RES TIMIDA AVT TVRBIDA'ST, PERG. TVRBARE, &c.] Nos de hac re diximus quidem nonnulla suprà eadem fabula. ibi, *Verùm vtut res se habet, pergam turbare porrò, ita hæc res postulat.* Sed nihil vetat, quominus illis addamus hæc ex Sallustio de coniurat. Catilinæ, *Neque solùm illis aliena mens erat, qui conscij coniurationis erant: sed omnino cuncta plebs nouarum rerum studio Catilinæ incepta probabat. id adeò suo more facere videbatur. Nam semper in Ciuitate, quibus opes nullæ sunt, bonis inuident, malos extollunt, vetera odere, noua exoptant, odio suarum rerum mutari omnia studẽt: turba atque seditionibus sine curã aluntur: quoniã egestas facilè habetur sine damno,* &c. contrà eodem libro paucis paginis antè, Catilina purgans se in senatu, *vt erat,* inquit Sallustius, *paratus ad dissimulãdum, demisso vultu, voce supplici postulare à patribus cœpit, ne quid de se temerè crederent: ea se familia ortum, ita ab adolescentia*
C *vitã instituisse, vt omnia bona in spe haberet: ne existimarent, sibi patritio homini, cuius ipsius, atque maiorum, plurima beneficia in plebẽ Romanã essent, perdita rep. opus esse cùm eã seruaret M. Tull. inquilinus ciuis vrbis Romæ.* Verba illa Catilinæ perpendo, & põdero, *ea familia ortus sum, ita ab adolescentia vitam institui, vt omnia bona in spe habeam,* &c. qui illustri familia orti sunt, & rectè ab adolescentia vitam suam instituerunt omnia sua habent posita in bona spe. hoc est Rẽpub. stare, & saluã esse cupiunt. Repub. salua & stante, secũ bene actum iri sperant. Cõtrà, qui humili loco orti sunt, aut qui turpiter & flagitiosè vixerunt, súntq; re familiari implicata, & malè cõstituta, qui denique sibi timẽt, & malè cõscij sunt, ij res nouas quærunt, & Rẽp. interire cupiunt, & Rep. euersa, & perdita, sibi melius consultũ iri cõfidunt, quàm stãte & salua. idcirco turbare solent. ESSE POSSE CLAM SENEM] esse posse clam sene: obscura, & occulta esse posse seni. GVSTARE EGO EIVS SERMONEM VOLO] subauscultare eius sermonẽ volo. tralatio est à sensu gustãdi, ad sensum audiẽdi. suprà in Aulul. *Nimium lubenter edi sermonem tuum.* VT CVM EXTEMPLO VOCEM, &c.] vt cùm primùm vos vocem, cõtinuò, properè exeatis. cùm extemplò, id est, ἐπεὶ τάχιστα, vbi primùm cùm primùm. MANICAS CELERITER C.] manicæ, manuũ vincula. suprà in Capt. *Iniicite hinc actutum manicas mastigiæ.* PRAESTOLABOR,] exspectabo, opperiar. CVIVS EGO HIC LVDIFIC. CORIVM] cuius ego corium loris, & flagris variabo probé. RES PALAM EST.] res patefacta est: rẽ comperit senex. NVNC TE VIDERE MELIVS EST, QVID, &c.] se ipse alloquitur Tranio in secunda persona. MIHI CAPTANDV'ST CVM ILLO, VBI H. ADVEN.] captãdus est mihi Tranio cum Simone adiutore meo, postquàm
D huc aduenerit. NON EGO ILLI EXTEMPLO MEVM OSTENDAM SENSVM] non ego illi statim sententiam meam aperiam. non ego illi statim, quid sentiam, aut quid animi habeam, ostendam. MITTAM LINEAM] Tranionem captabo, vt piscem, missa linea. tractum à piscatoribus, qui hamo, & esca hamo affixa, atque appensa, pisceis captant. Est autem linea hoc loco, linum, cuius extremo hamus annexus est: quam piscatores in fluuium mittunt. Senecà, *sentit tremulos linea pisceis.* Alij ineptè volũt ductum esse à pictoribus, qui lineas ducunt. non placet, neque ferri potest. O MORTALEM MALVM,] O hominem malitiosum. κακοῦργον, καὶ ἄτηρον. DOCTIOR.] callidior, astutior, πανουργότερος δεινότερος. VERBA DARE ILLI NON MAGIS HODIE QVISQVAM QVAM LAPIDI.] etiam in re dubia herum irridet Tranio. significat autẽ herum suum esse stolidum, & facile esse ei verba dare. Terẽt. Heautont. *Quod res dedere, vbi possem persentiscere, nisi essem lapis?* VENIVNT RVRE RVSTICI.] suprà Tranio dixerat Theuropidi Philolachem esse ruri, & idcirco iussus erat, rus ire, vt eum arcesseret, ibi, *Nunc abi rus. dic me aduenisse filio,* &c. QVI DVM?] quamobrem malum, & audacem esse dicis? NEQVE SE HAS AEDEIS, &c.] neque fatetur se has ædeis Philolaches vendidisse. vel, & negat se has ædeis Philolaches nõ vendidisse. vt intelligamus duabus negationibus more Græcorũ vsum esse pro vna. QVIN IVSIVRANDVM POLLICITVS EST DARE SI VELLEM M.] quin etiam pollicitus est, se mihi iusiurandum daturũ, si vellem, neque se has ædeis vendidisse, &c. DIXI EGO ISTVC IDEM ILLI] me iusiurandũ ei daturũ: filiũ emisse,
E & argentũ dedisse. QVAESTIONI.] in quæstionem: vt de iis quæratur per tormenta. posse autem torqueri seruos in re pecuniaria, Marcianus iurisconsultus testatur Diuũ Pium rescripsisse. Marciani verba adscribam, quæ extant lib. 48. Digest. titulo De quæstionibus, *Diuus Pius rescripsit, posse de seruis haberi quæstionem in pecuniaria causa, si aliter veritas inueniri non possit, quod & aliis rescriptis cauetur. sed hoc ita est, vt non facilè in re pecuniaria habeatur quæstio sed si aliter veritas inueniri non possit, nisi per tormenta, licet habere quæstionem.* &c. NVGAS] nugas loquitur, vel nugas dabit, nõ seruos in quæstionem. IN IVS IVBE IRE.] in ius iube ire. EXPERIAR, VT OPINOR.] experiar ius. MIHI HVC HOMINEM CEDO.] Simonem mihi produc atque exhibe. VEL IVBE AEDEIS MANCIPIO POSCERE] iube filium tuũ ædeis Simonem poscere mancipio. iube filium tuum à Simone petere, vt ædeis, quas ipse ab illo emit, sibi det mancipio: hoc est, vt ædiũ dominium in se transferat, seu vt se faciat dominum, &, vt ita dicam, proprietarium. SERVOS.] Simonis. EGO INTERIM HANC ARAM OCCVPABO.] serui sibi malè conscij, & pœnam suorum malefactorum, ac peccatorum metuentes, deprecatorem parabant, & aram aliquam, à qua nefas erat eos auellere, occupabant. Terent. Heautont. *Nemo accusat, Sire, te nec tu aram tibi, neque precatorem parabis.* Aras autem apud veteres fuisse sanctas. hoc est inuiolatas, id quoque argumento est quod M. Tull. in Orat. pro Cornelio Balbo ostendere volens, Gaditanos, fœdus, quod L. Marcius quidam primi pili centurio cum eis fecerat semper inuiolatè, piéque seruasse, hoc prouerbio vtitur, *Ara sanctior.* Sic Cicero, *qui & veterem illam speciem fœderis Marciani, semper omni sanctiorem ara duxerunt,* &c. Sic enim legendum, & ita in nostri Ciceronis editione secunda excudendum curauimus, antea enim legebatur, *semper omni sanctiorem Marte,* &c. planè ineptè. NVLLAM REM SAPIS.] nihil sapis. NE ENIM ILLI HVC CONFVGERE POSSVNT.] ego enim

idcirco,& ea gratia,hanc aram occupo, ne serui Simonis huc confugere possint: & ita intereat tibi quæstio, quã de illis habiturus eras. A HIC EGO TIBI PRAESIDEBO.] in hac ara tibi ero quasi in præsidio collocatus. NE INTERBITAT QVAESTIO.] ne intereat quæstio. beto,is,ere,id est,eo,antiquum verbum:de quo alibi suprà,consule indicẽ. NE OCCVPASSIS OBSECRO.] ne occupaueris quæso aram. ILLI.] Simonis serui. QVID TV PORRO VIS SERERE NEGOTIVM?] quid tu porro vis tibi negotium facessere,& molestiam exhibere? serere negotium, translatè dictum:vt serere liteis, discordias, certamina, bella, apud bonos scriptores. QVAM METICVLOSA RES SIT IRE AD IVDICEM.] quàm sollicita,& timoris plena res sit, &c. Litium enim, & præliorum,exitus incerti sunt. Multo autem periculosiora sunt rerum capitalium iudicia. Quare non malè Alcibiades, qui ad causam dicendam ab Atheniensibus è Sicilia naui Salaminia, quæ Paralus dicebatur, ad eum missa reuocatus:se occultauit, neque in nauem illam conscendere voluit, cùm diceret, stulti hominis esse,cùm accusatus sit, committere se hominum iudicio, & absolutionis rationẽ quærere,cui liceat fugere. Deinde cùm quidam ex eo quæsiuisset, an patriæ non crederet,respondit, ne matri quidem, ne fortè illa imprudens,tabellam nigram pro candida ferat. SVRGE DVM HVC.] surge igitur,& huc ad me veni. EST CONSVLERE IGITVR, QVOD TECVM VOLO.] est igitur quiddam,de quo tecum consultare volo. vel est quiddam, quod te consulere volo. SIC TAMEN HINC,&c.] sic [illegible] hoc est,hoc modo in ara sedens,ex ara consiliũ tibi dedero. NIMIO PLVS SAPIO SEDENS.] Romanus sedendo vincit,inquit ille,& sedendo prudentiores efficimur. puto autem hîc subesse iocum ex ambiguo. Nam & qui aram occuparant, quisque ad aras deos venerabantur, & precabantur,sedebant, & qui de re aliqua consultabant, sedebant. B TVM CONSILIA FIRMIORA SVNT DE DIVINIS LOCIS.] prætereà, inquit,consilia è diuinis locis profecta,stabiliora, & meliora sunt. Itaque apud Romanos plerumque senatus in templis deorum immortalium habebatur, vt in æde Concordiæ in templo Iouis Capitolini, in templo Honoris, in templo Pacis, &c. Tum Reges in templis sedentes,suis ciuibus iura dabãt.& item in templis legatos ad se missos ad se vocabant,atq; audiebant. Virg. libr. 7. Æneid. de Latino rege, *Talia intus templo Diuûm patriàque Latinus, Sede sedens, Teucros ad sese in tecta vocauit.* Idem lib. 1. de Didone, *Tum foribus diuæ media testudine templi, Septa armis solióque altè subnixa resedit.* ADSPICE DVM CONTRA ME.] adspice me igitur rectis oculis. HVC SI QVIS INTERCEDAT TERTIVS.] huc siquis interueniat tertius nempe inter me & te pereat fame. QVIDVM?] qua ratione tandem? qua ratione igitur? QVIA NIHIL QVAESTI SIET, MALI HERCLE AMBO SVMVS.] quia tertio illi,qui ad nos accedat, nihil quæstus sit: quia tertius ille,qui intercesserit, nullum quæstum fecerit,nobis ambobus ei obstantibus.itaque fame pereat.sequitur [illegible] ambo mali sumus & astuti. ambo astutiarum & fallaciarum artifices probi:quòd siquis tertius ex fallaciis & astutiis,quæstum facere, aut nobiscum fallaciis certare velit, nobis eumdem quæstum, eamdémque artem factitantibus, procul dubio frigeat ille, faméque pereat, neque ex hac arte quæstum sermone dignum facere possit.iocus. ME EMVNXTI.] me argento emunxisti, tralatio est, consulendus index. VIDE SIS SATIN' RECTE?&c.] senus Theuropidis verbum translatè à sene positum, hic vrbanè, quasi ille propriè pro nareis mihi purgasti & muccum è naso fluentem abstersisti, posuerit, accipit. ita iocus est ex ambiguo, hoc modo: C dicis te à me esse emunctũ,vide obsecro te,an non satis rectè te emunxerim.num mucci fluunt? inquit,id est,num sordes tibi ex naribus manant?proinde quasi dicat, non. IMMO ETIAM CEREBRVM QVOQVE OMNEM, &c.] immò non muccos tantum è naribus fluenteis,sed etiam cerebrum quoque omne è capite, &c. Correctio est, antiquè cerebrum in masculino genere vsurpauit. RADICITVS.] vsque à radicibus. prorsus funditus, à fundo, vel vsque ad radices tantùm,verùm etiam vsque à radicibus euulsis. NVNQVAM AEDEPOL HODIE INVLTVS DESTINAVERIT T.] secutus sum libros omneis vulgatos,qui habent, *destinauerim tibi.* Nã manuscripti nostri meo iudicio corrupti sunt. in quibus scriptũ est,partim *destinãs*, partim *destinauit*,ego igitur,*destinauerim*,probaui,dũ aliquid melius afferatur, *destinauerim* autẽ hoc loco accipio,non vt sæpè aliàs apud hunc poetam,pro emerim:sed pro,constitutum in animo habuerim, seu potius, pro assignarim in animo meo, vt ita dicam determinarim, ac definierim, vt apud Virgil. libr. 2. Æneid. *Composito rumpit vocem, & me destinat aræ.* Horat. Od. 7. lib. 2. *nec Parce cadis tibi destinatis.* ad quem locum legenda,si cui commodum est, quæ de hoc verbo annotauimus. admonendus autem est lector in voce *numquam*, non fieri synæresin, neque m. exteri,alioqui versus mensura non constaret, his præpositis, venio ad huius versus explicationem. hoc igitur significat senex Theuropides numquam profectò hodie tibi inultus verbera,& supplicium apud me, seu in animo meo promiserim ac despõderim. IAM IVBEBO IGNEM, ET SARMENTA.] quemadmodũ nefas erat, eos,qui ad aram confugerant,vi extrahere:ita licebat eis ignẽ admouere,& hoc pacto vim afferre,ac necessitatẽ imponere,qua subacti,ab ara discederẽt. quo facto non tam illi ab hominibus,qui ignem illis admouebãt,violati aut ex ara D extracti,quàm vel sua voluntate, vel incendij metu aram reliquisse videbantur. Cuius moris hîc exemplum positum est. Simile est illud in Rudente, *Volcanum is Veneris est aduersarius.* sed hac de re plura dicerem, nisi nos anteuertisset Adrianus Turnebus lib. Aduers. 9. cap. 12. CIRCVNDARI] aræ,in qua sedes. NE FAXIS SIS.] ne feceris si vis. ne feceris, sodes, ne feceris quæso. NAM ELIX, ESSE QVAM ASSVS, &c.] alludit ad pisceis,quorũ alij elixi:alij assi,sunt suauiores. Hor. Sat. 4. li. 2. *Nec satis est cara pisceis auerrere mensa, Ignarũ, quibus est ius aptius, & quibus assis Lãguidus in cubitum iam se conuiua reponet.* Plautus in Asinaria, *Is habet succum, is suauitatem: eum quouis pacto condias: Vel patinarium, vel elixum, verses quo pacto lubet.* Licet & ex Apicij libro 9. pisceis alios apponi assatos, alios elixos, alios fartileis. EXEMPLA AEDEPOL FACIAM EGO IN TE.] hoc est, sumam de te pœnas,quæ sint aliis documento,ne delinquant. Terent. in Eunuch. *Tu iam pendebis, qui stultum adolescentulum nobilitas Flagitijs, & eundem indicas, vterque in te exempla edent.* sed videtur hîc legendum, vel, *Exemplo aedepol faciam ego te*, vt subintelligamus *alijs*, & ita explicemus, faciam, vt aliis exemplo sis. vel sic, *Exempla aedepol faciam ego te*, id est, faciam, vt tu supplicio à me affectus, sis aliis multorum exemplorum instar,ne delinquere velint, néue audeant. QVIA PLACEO, EXEMPLVM EXPETIS] seruus iocatur etiam in summo discrimine,in rebus aduersis. iocus autẽ est in voce *exemplum*. quod etiam in re bona locum habet, dicimur enim virorum bonorum exemplum sequi. M. Tullius lib. 1. de Oratore, *Nam cùm esses ille vir exemplum, vt sitis innocentiæ: cùmque illo nemo esset integrior in ciuitate, neque sanctior*, &c. Est igitur iocus ex ambiguo hoc modo,dicis, inquit E Tranio,te facturum,vt sim aliis exemplo. nimirum,quia seruus frugi sum, & vtilis,& quia placeo, exemplum expetis. Exempla igitur edi solent in improbos,& exempla petimus à viris bonis,quæ sequamur. in hoc est iocus. sic autem suprà locutus est eadem fabula, ibi, *Laudant fabrum: atque ædeis probant. sibi quisque inde exemplum expetunt.*

CALLIDAMATES adulescens. THEVROPIDES senex. TRANIO seruus.

VBI somnum sepeliui omnem, atque edormiui crapulam,
Philolaches venisse mihi suum narrauit peregrè huc patrem,

A Quoque modò hominem aduenientem seruus ludificatus fiet:
Ait sese metuere in conspectum illius procedere.
Nunc ego de sodalitate solus sum orator datus,
Qui à patre eius conciliarem pacem:atque eccum optimè,
Iubeo te saluere,& saluos cùm aduenis Theuropides
Peregrè,gaudeo.hîc apud nos hodie cenes,te rogo.
TH. Callidamate dei te ament.de cena facio gratiam.
CA. Quin venis? TR. promitte.ego ibo pro te,si tibi non libet.
TH. Verbero, etiam irrides? TR. quiàn' me pro te ire ad cenam autumo?
TH. Non enim ibis.ego ferare faxo vt meruisti in crucem.
B CA. Age mitte ista,& ito ad me ad cenam. TR. dic venturum,quid taces?
CA. Sed tu quid istuc confugisti in aram inscitissimus?
TR. Aduenìens perterruit me loquere nunc quid fecerim.
Nunc vtriusque disceptator eccum adest,age disputa.
TH. Filium corrupisse aio te meum. TR. ausculta modó:
Fateor peccauisse, amicam liberasse,absente te
Fœnori argentum sumsisse,id esse absumtum prædico.
Nunquid aliud fecit,nisi quod faciunt summis gnati generibus?
TH. Hercle mihi tecum cauendum est.nimis quàm es orator catus,
CA. Sine me dum istuc iudicare,surge,ego istic assedero.
TH. Maximè accipito hanc ad te litem. TR. enim istic captio'st.
C Fac egóne metuam igitur,& vt tu meam timeas vicem.
TH. Iam minoris omnia facio,præquàm quibus modis
Me ludificatus est. TR. bene hercle factum,vt factum gaudeo.
Sapere istac ætate oportet qui sunt capite candido.
TH. Quid ego nunc faciam, si amicus Demipho,aut Philonides?
TR. Dicito iis,quo pacto seruus tuus te ludificauerit,
Optimas frustrationes dederis in comœdiis.
CA. Tace parumper. sine me vicissim loqui.ausculta. TH. licet.
CA. Omnium primùm sodalem me esse scis gnato tuo.
Is adiit me. nam illum prodire pudet in conspectum tuum,
D Propterea,quæ fecit,quia te scire scit.nunc te obsecro,
Stultitiæ,adolescentiæque eius ignoscas:tuus est,
Scis solere illanc ætatem taleis ludos ludere.
Quicquid fecit,nobiscum vnà fecit.nos deliquimus:
Fænus,sortem,sumtúmque omnem quanti amica est,omnia
Nos dabimus,nos conferemus,nostro sumtu,non tuo.
TH. Non potuit venire orator magis ad me impetrabilis,
Quàm tu.neque illi sum iratus,neque quicquam succenseo.
Immò me præsente amato,bibito,facito quod lubet:
Si hoc pudet,fecisse sumtum,supplicij habeo satis.
TR. Dispudet dari istam veniam.quid me fiet nunc iam?
E TH. Verberibus cædere,lutum,pendens. TR. tametsi me pudet.
TH. Interimam hercle ego,si viuo. CA. fac istam cunctam gratiam,
Tranioni remitte,quæso,hanc noxiam causa mea.
TH. Aliud quiduis impetrari à me,facilius perferam,
Quàm vt non ego istum pro suis factis pessumis pessum premam.
CA. Mitte,quæso,istunc. TH. hem,viden' vt restat furcifer?
CA. Tranio quiesce,si sapis. TH. tu quiesce hanc rem modò
Petere:ego illum verberibus, vt sit quietus,subegero.
CA. Nihil opus est profectò: age iam,sine modò te exorarier,
TH. Nolo ores. CA. quæso hercle. TH. nolo, inquam, ores. CA. ne quicquam neuis.

Hanc modò vnam noxiam.vnam quæso,fac caussa mea. A
TR. Quid grauaris? quasi non cras iam commeream aliam noxiam,
Ibi vtrumque,& hoc & illud, poteris vlcisci probè.
CA. Sine te exorem. TH. age abi,abi impunè.hem huic habeto gratiam.
Spectatores fabula hæc est acta,vos plausum date.

VBI SOMNVM SEPELIVI OMNEM.] hoc est,posteaquam somnum omnem ex oculis depuli, atque excussi.posteaquam omnem somnum,quo sepultus eram vicissim sepeliui.translatio est à sepultis,qui iam nulli sunt.somnus igitur sepultus,nullus est,& qui omnem somnum sepeliuit,nullo iam somno vrgetur,& somnum è suis oculis fugauit, atque adeò deleuit.ATQVE EDORMIVI CRAPVLAM] & dormiendo, siue longo somno crapulam hesternam confeci,& concoxi.Sic Terent.in Adelph. *interea in angulum aliquò abeam, atque edormiscam hoc villi.* M.Tull. Philip.2.*edormi crapulam,inquam,& exhala.* Plaut.in Rud.*Quin abeo hinc in Veneris fanum, vt edormiscam hanc crapulam,* Idem in Amphit. edormiscere vsurpauit,pro dormiendo absoluere, atque explere,ibi,*paulisper mane; Dum edormiscat vnum somnum.* Dicta autem crapula est παρὰ τὸ κάρα πάλλειν,hoc est, caput mouere seu agitare.Est enim vox Græca κραιπάλη,quæ significat,ex multo vini potu,capitis & cerebri motū atque agitationem: quæ somno cōquiescit ac sedatur. PHILOLACHES B
VENISSE MIHI SVVM NARRAVIT,&c.}&c.]sermo implicatus,qui sic explicandus est, Philolaches narrauit mihi patrem suum huc venisse peregrè.QVOQVE MODO HOMINEM ADVENIENTEM] & narrauit præterea mihi, quo pacto Tranio illum aduenientem ludificauerit.PROCEDERE]prodire.DE SODALITATE] ex omnibus sodalibus. QVI A PATRE EIVS CONCILIAREM PACEM.}qui patrem ei iratum placarem, & alienatum reconciliarem. Dixit & M.Tull.pacem conciliare Philip.12.ibi,*Mea tamen persona ad istam pacem conciliandam minimè fuit deligenda.*& Terent.Heaut.ibi,*exeo ergo,vt pacem conciliem.optimè ipsos video.*ET SALVOS CVM ADVENIS,&c.] & cùm saluus peregrè aduenis,gaudeo.HIC APVD NOS HODIE COENES TE ROGO.]hæc cena viatica, quæ dabatur, & peregre proficiscentibus, & peregrè redeuntibus.suprà in Bacchid.*Ego sorori meæ cenam hodie dare volo viaticam.* DEI TE AMENT] dij te ament.sermo bene precantis,& gratias agentis.DE CENA FACIO GRATIAM] quod ad cenā attinet,ego illuc remitto,& condono tibi.In Casin.*De istac Casina, huic nostro vilico gratiam facias.*ad quem locum de hoc loquēdi genere plura. QVIAN' ME PRO TE IRE AD CENAM IRE AVTVMO?}an te idcirco à me derideri dicis,quia me ad cenam pro te iturum prædico?NON ENIM IBIS,&c.}enimuero pedibus tuis non ibis,sed sublimis ferêre à lorariis, & fereris non ad cenam,sed in crucem.ET ITO AD ME AD CENAM.}& venito ad me cenatū. INSCITISSIMVS.] inscitissimè,id est, stultissimè? LOQVERE NVNC,&c.}tu Theuropides,dic quid fecerim.DISCEPTATOR.]iudex,arbiter.FATEOR PECCAVISSE.]filium tuum fateor peccauisse. NVNQVID ALIVD FECIT, NISI QVOD FA- C
CIVNT SVMMIS GNATI.}defensio peccatorum,& criminum communis. *Volgò id faciunt.* Terent. in Heaut.& illa, *at iam antè alij fecerunt idem.* Plautus in Epid.ad quem locum nonnulla annotauimus, quæ lectorem fortasse legere iuuabit. SVMMIS GNATI GENERIB.}summis nati generibus.HERCLE MIHI TECVM CAVENDVM'ST] mihi cauendum est, tecum agenti, aut certanti, aut rem aliquam contrahenti, & negotium aliquod gerenti. Sunt autem Theuropidis verba ad Tranionem seruum. NIMIS QVAM ES ORATOR CATVS.} orator valde acutus es. Admonent quidam se scriptum vidisse in codicibus manuscriptis vetustiss. *nimis clues orator catus,* quam scripturā versus ferre non potest,nisi *clues* fiat vnius syllabæ. ISTIC.} in ara. MAXIME ACCIPITO HANC AD TE LITEM.] placet mihi admodum, quod dicis, tu Callidamate,huius litis diiudicandæ, & disceptandæ onus tibi imponi pátere. vel sic, hanc litem tu solus diiudica. vel sic,huius litis diiudicandæ parteis suscipe.ENIM ISTIC CAPTIO'ST]enimuerò ista in re deterior mea fit conditio.enimuerò ista in re detrimento afficior.hic enim initio orationis ponitur, quod non est Plauto inusitatum: ne Ciceroni quidem. FAC EGO NE METVAM IGITVR ET TV MEAM TIMEAS VICEM.] Tu igitur Callidamate fac ne metuam,& fac timeas pro me.meam vicem, id est,mea vice. IAM MINORIS OMNIA FACIO PRAEQVAM,&c.] non tanti facio damnum, quo auctus sum, quàm dedecus, quo affectus sum, quia me seruus nequissimus ludificatus est.PRAEQVAM QVIB. MODIS.] præ eo, quòd me talibus modis ludificatus est. BENE HERCLE FACTVM.}sermo approbantis,& ex aliquo facto lætantis. CAPITE CANDIDO.}capite cano. SI AMICVS D
DEMIPHO AVT PHILONIDES?]subintellige,intelligant, me ita à seruo esse illusum, ac ludificatum. Ostendit Aristot.in Rhet.nolle nos sciri ab iis,quos de nobis bene existimare volumus,& quibus probati esse cupimus. Nos aliqua in re turpiter lapsos esse,aut aliquod dedecus admisisse. IN COMEDIIS]hinc comici senes. consule indicem. NAM ILLVM PRODIRE PVDET IN CONSPECTVM TVVM.} tales inducuntur à Poetis comicis adolescētes, qui aliquid flagitij fecerunt. Terent.Heautont. *Non vult te scire se redisse etiam:& tuum Conspectum fugitat propter peccatum.* Idem in Phorm. ANT.*ipsus est,non possum adesse.*G.*ah.quid agis?quò abis Antipho? mane,mane,inquam.*ANT.*egomet me noui,& peccatum meum.*SCIS SOLERE ILLHANC AETATEM TALEIS LVDOS LVDERE.} sic edendum curaui, reiecta vulgata scriptura, *Scis solere illhanc ætatem tali ludo ludere.* Nam primùm hæc inepta est,& inusitata bonis scriptoribus.Deinde ea,quam restitui,elegans est, & vsitata. postremò, nostri codices eam adiuuant, in quib. scriptum est,*talis ludo*, ita tamen,vt facilè appareret,*in ludo.s.*esse mala aliqua manu extritū:& in,*talis*,idem esse tentatum,sed non perfectum.*talis* autem accipiendum in accusandi casu,numero multitudinis.Porrò sic Terent.loquitur in Eunuch.ibi,*Egomet quoque id spectare cœpi:& quia consimilem luserat, Iam olim ille ludum, impendio magis animus gaudebat mihi.*Horat. lib.3. Odarum Od. 29. *Fortuna sæuo læta negotio,& ludum insolentem ludere pertinax.*NON POTVIT VENIRE ORATOR MAGIS AD ME IMPETRABILIS} magis impetrabilis, hoc est,magis idoneus ad impetrandum: aptior ad persuadendum πιθανώτερος.suprà in Epid.Diem impetrabilem dixit,quo facilè quiduis impetraret.ibi,*mihi hunc diem dedisti, luculentum, vt facilem atque impetrabilem.*Sic Terent.causam vincibilem dixit,quæ vincere posset, *Iustam illam causam facilem, vincibilem, optimam.*Sic sæpè nomina in bilis, à Plauto ἐνεργητικῶς vsurpātur,vt cùm alibi admonuimus.Tum in Cistell.ibi, *vt illhac hodie,quot modis sibi moderatrix fuit,atque immemorabilis?* Consule indicē. SVPPLICII HABEO SATIS]satis graueis de eo pœnas mihi sumpsisse videor. DISPVDET DARI ISTAM V.}valde pudet istam veniam Philolacheti dari.Sic autē à Camerario emendatus hic locus est, quem sequimur. QVID ME FIET NVNC IAM?] quid de me fiet nunc iam? *iam* hîc disyllabum est.VERBERIB. CAEDERE LVTVM PENDENS.] ordo est,tu lutum,hoc est,homo lutulente,verberibus cædere pendens. serui pendentes verberabātur,vt alibi docuimus, & exemplis aliquot collectis indicauimus. Sic apud Terent.in Phorm.*tu iam liteis audies,ego plectar pendens.*lutum,pro homine lutulento,& spurco : vt scelus, pro scelesto:pestis pro pestilenti, &c.sic Catull.In Alcmen. *Non assis facis.ô lutum,lupanar.* TAMETSI, ME PVDET?} verba Tranionis. Tametsi, me mei peccati pudet, verberabor pendens? proinde quasi dicat, quia me mei peccati pudet, ac pœnitet,mihi debès ignoscere.FAC ISTAM CVNCTAM GRATIAM} fac istam gratiam integram, & plenam. hoc est, ignosce seruo quoque tuo,non solùm filio.PESSVM PREMAM.} pessum dabo, in imum fundum deprimam. vide alibi quid sit pessum ire,& pessum dare,nisi fallor,in Aulul.ibi,*ne pessum abeat tamquam catapirates maris.* MITTE QVAESO, &c.]hic versus claudicat.HEM VIDEN', VT RESTAT FVRCIFER?]vidésne,vt furcifer iste restat, hoc est, remanet,

& residet

A & residet in ara?sed videtur legendum, *Hem se viden' vt iactat furcifer*? TV QVIESCE HANC REM MODO, &c.} tu modò Callidamate, inquit Theuropides, fac finem istius rei petendæ. hoc est, desine pro Tranione deprecari. NEQVICQVAM NEVIS.} frustra non vis *neuis*, secunda persona verbi *nolo*. HANC MODO VNAM NOXIAM: VNAM QVAESO} subintellige ignosce, aut condona Tranioni, si vnquam posthàc tale aliquid peccarit, occidito. sic suprà. FAC CAVSA MEA.} fac quod abs te peto, causa mea. QVID GRAVARIS? QVASI NON CRAS, &c.} quid grauaris hanc culpam mihi remittere, seu condonare? profectò grauari non debes. nam si idcircò mihi ignoscere non vis, quod hoc pacto, tibi de me pœnas sumere integrum non erit. existimare debes, me cras aliam noxiam commeriturum, ita tibi & hoc peccatum vetus, & illud recens animaduertere, atque vlcisci licebit.

B

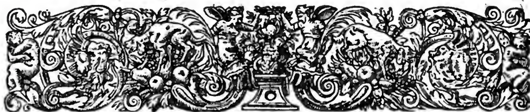

MENAECHMI.

DRAMATIS PERSONAE.

PENICVLVS parasitus.
MENAECHMVS surreptus.
C EROTIVM meretrix.
CYLINDRVS coquus.
MENAECHMVS sosicles.
MESSENIO seruos.
MVLIER vxor.
ALIVS SERVOS.
ANCILLA SENEX.
MEDICVS LORARII.

ARGVMENTVM.

D

ERCATOR Siculus, cui erant gemini filij,
Ex illis surrepto altero mortem oppetit,
Nomen surreptitij indit illi qui domi est,
Auos paternus, facit Menæchmum Sosiclem.
Et is germanum, postquam adoleuit, quæritat
Circum omneis oras. pòst Epidamnum deuenit:
Hîc fuerat auctus ille surreptitius.
Menæchmum ciuem credunt omnes aduenam.
Eúmque appellant, meretrix, vxor & socer,
Ij se cognoscunt fratres postremò inuicem.

E

ERCATOR SICVLVS,} Moschus nomine. GEMINI FILII} Sosicles, & Menæchmus. EX ILLIS SVRREPTO ALTERO.} altero ex illis gemininis ei surrepto, vidideliceт Menæchmo. NOMEN SVRREPTITII INDIT ILLI QVI DOMI EST. AVOS PATERNVS.} auus paternus mortuo filio suo. geminorum patre, imponit nomen Menæchmi, qui surreptus erat, illi, qui domi est, videlicet Sosicli: & ita Sosiclem, Menæchmum nominat, qui & ipse Menæchmus eodem nomine vocabatur. FACIT MENAECHMVM. SOSICLEM.} Sosiclem facit Menæchmum. ET IS GERMANVM POSTQVAM ADOLEVIT QVAERITAT.} & is Sosicles, nomine mutato, Menæchmus factùs, germanum, hoc est, fratrem ex vtraque parente diligenter quærit circum regiones omneis orbis terrarum. EPIDAMNVM DEVENIT} Dyrrachium venit. Sed Steph. de vrbibus docet duas Epidamnos esse, vnam in Illyrico, alteram in sinu Ionio. Sic ille, Ἐπίδαμνος, πόλις ἰλλυρίδος ἐπὶ χερρονήσου τῆς κατὰ ... Δυῤῥαχίου. Ἔστι δ' ἑτέρα ἐν τῷ ἰονίῳ κόλπῳ. HIC FVERAT AVCTVS, &c. hîc, Epidamni, adoleuerat, seu creuerat surreptitius ille Menæchmus, atque adeò ciuitate donatus erat. MENAECHMVM CIVEM CREDVNT OMNEIS ADVENAM} omnes credunt Menæchmum aduenam. qui fratrem circum omneis terras quæritabat, esse ciuem Menæchmum. EVMQVE APPELLANT MERETRIX ET VXOR.} eúmque, qui erat aduena, pro Menæchmo ciue alloquuntur & accipiunt meretrix, vxor, & socer Menæchmi ciuis. II SE COGNOSCVNT FRATRES POSTREMO INVICEM} postremò ij Menæchmi cognoscunt inter se, fratres se esse.

PROLOGVS.

A

SALVTEM primùm iam à principio propitiam,
Mihi atque vobis spectatores nuntio.
Apporto vobis Plautum lingua, non manu.
Quæso vt benignis accipiatis auribus.
Nunc argumentum accipite, atque animum aduortite.
Quàm potero in verba conferam paucissima.
Atque hoc poetæ faciunt in comœdiis,
Omneis res gestas esse Athenis autumant,
Quo vobis illud Græcum videatur magis.
Ego nusquam dicam, nisi vbi factum dicitur.
Atque adeò hoc argumentum Græcissat tamen.
Verùm non Atticissat, at Sicelissitat.
Huic argumento antelogium quoddam hoc fuit.
Nunc argumentum vobis demensum dabo,
Non modio, neque trimodio, verùm ipso horreo.
Tanta ad narrandum argumentum est benignitas.
Mercator quidam fuit Syracusis senex,
Ei sunt nati filij duo gemini,
Ita forma simili pueri, vti mater sua
Non internosse posset, quæ mammam dabat:
Non adeò mater ipsa, quæ illos pepererat.
Vt quidem ille mihi dixit, qui pueros viderat.
Ego illos non vidi, nequis me censeat.
Postquam iam pueri septuennes sunt, pater
Onerauit nauem magnam multis mercibus.
Imponit alterum geminum in nauem pater,
Tarentum auexit secum ad mercatum simul.
Illum reliquit alterum apud matrem domi.
Tarenti ludi fortè erant, quom illuc vênit.
Mortales multi, vt ad ludos, conuenerant.
Puer inter homines aberrauit à patre.
Epidamniensis quidam ibi mercator fuit,
Is puerum tollit, auehitque Epidamnium.
Pater eius autem, postquam puerum perdidit,
Animum despondit, eâque is ægritudine,
Paucis diebus pòst, Tarenti emortuu'st.
Postquam Syracusas de re ea nuntius redit
Ad auom puerorum, puerum subductum alterum,
Patrémque pueri Tarenti esse emortuum,
Immutat nomen auos huic gemino alteri:
Ita illum dilexit, qui subreptus est, alterum.
Illius nomen indit illi qui domi est,
Menæchmo, idem quod alteri nomen fuit,
Et ipsus eodem auos est vocatus nomine:
Propterea illius nomen memini facilius,
Quia illum clamore vidi flagitarier.
Ne mox erretis iam nunc prædico prius,
Idem est ambobus nomen geminis fratribus.
Nunc in Epidamnum pedibus redeundum est mihi,
Vt hanc rem vobis examussim disputem.
Si quis quid vestrûm Epidamni curari sibi

Velit,

A Velit,is audacter imperato & dicito:
Sed ita,vt det vnde curari id possit sibi.
Nam nisi qui argentum dederit,nugas egerit.
Qui dederit,magis maiores nugas egerit.
Verùm illuc redeo,vnde abij,atque vno asto in loco.
Epidamniensis ille,quem dudum dixeram,
Geminum illum puerum qui surripuit alterum,
Ei liberorum,nisi diuitiæ,nihil erat.
Adoptat illum puerum surreptitium
Sibi filium,eique vxorem dotatam dedit.
Eúmque heredem fecit,qua ipse obiit die.
B Nam rus vt ibat,forte vt multum pluuerat.
Ingressus fluuium rapidum ab vrbe haud longulè,
Rapidus raptori pueri subduxit pedes,
Abstraxítque hominem in maxumam malam crucem,
Illi tum diuitiæ euenere maxumæ.
Is illic habitat geminus surreptitius.
Nunc ille geminus qui Syracusis habet,
Hodie in Epidamnum venit cum seruo suo,
Hunc quæritatum geminum germanum suum.
Hæc vrbs Epidamnus est,dum hæc agitur fabula.
Quando alia agetur,aliud fiet oppidum:
C Sicut familiæ quoque solent mutarier.
Modò enim idem fit leno modò adolescens,modò senex,
Pauper,mendicus,rex,parasitus,hariolus.

APPORTO VOBIS PLAVTVM LINGVA NON MANV.} apporto vobis comœdiam Plautinam, eámque vobis recitaturi, atque acturi sumus. QVAM POTERO IN VERBA CONFERAM PAVCISSIMA.} ordo est,conferã in verba quàm paucissima. ATQVE HOC POETAE FACIVNT IN COMOEDIIS,} quasi vero hæ personæ non sint comicæ,neque nunc recitetur comœdia, sed vera aliqua historia, aut res gesta narretur. IN COMOEDIIS.} palliatis. AVTVMANT} dicunt. GRAECISSAT} Græcum sermonem imitatur. VERVM NON ATTICISSAT, AT SICELISSITAT.} verum sermonem Atticum non æmulatur,sed Siculum seu Siciliensem. Erant autem tum Siculi bilingues,hoc est,vtebantur sermone Græco, non puro, sed Latinitate mixto, propter Italiæ vicinitatem,& Romanum imperium tam propinquum. Quin trilingueis appellat Apuleius libro xj. quod Græcè, Latinè,Siculè loquebantur. Notantur etiã & improbantur Siculi logi in Persa,ibi, *Dabantur dotis tibi inde sexcenti logi: Atque Attici omnes. nullum Siculum acceperis.* Porrò autem hunc locum sic emendandum esse docuit M. Antonius Muretus libro
D tertio variarum lect. cap.13. qui tamen Camerarium immeritò accusat,quasi hunc locum corruperit. is enim nullum nouum mendum addidit,sed vetus duntaxat non sustulit. Profert hunc locum Pompeius Festus in verbo *Atticissat*, quod interpretatur, Atticè loquitur: *Sicelissitat* autem, Siculè loquitur. Iam *Sicelissitat* edendum curaui, paullò aliter quàm Muretus legendum putat,qui *Sicilissitat*,vt vulgus legit. quod ferri non potest. Dicunt enim Græci σικελίζειν: hinc Sicelissare:& frequentatiuum,Sicelissitare. HVIC ARGVMENTO ANTELOGIVM QVODDAM HOC FVIT} etiam hunc versum sic,vt edidimus,emendauit Muretus,eo, quem modò commemoraui, variarum lect. lib. qui in libris quidem vulgatis non reperitur. in manuscriptis verò deprauatus est. *Antelogium* autem, vox est ex Latina & Græca composita. significátque id omne quod ante orationem legitimam proœmij causa dicitur. NVNC ARGVMENTVM VOBIS DEMENSVM DABO,&c.} id est, nunc vobis argumentum explicabo non parcè,neque restrictè, neque paucis verbis, sed copiosè,& liberaliter,& multis verbis. DEMENSVM DABO.} demetiar seu dimetiar. tralatio est à cibariis, quæ seruis dabantur. Dabantur autem seruis singulis quaterni modij in singulos menses: idque, demensum, seu dimẽsum dicebatur. Terent. Phormio, *Quod ille vnciatim vix de demenso suo, Suum defrudans Genium, compar sit miser.* Est autem *demensum* παθητικῶς accipiendum NON MODIO NEQVE TRIMODIO,&c.} argumentum,inquit, vobis dimetiar,non modio,neque trium modiorum mensura,sed ex ipso horreo. significat se copiosum atque vberem futurum, in huius fabulæ argumento narrando atque explicando. Manet autem in tralatione sermonis,quæ tracta est à consuetudine & ratione metiendi frumenti,& frugum simil. Sic M. Tullius libro 6. epist. ad Attic. *Sic illa iam habent, pleno modio, verborum ho-*
E *norem, inuitationem crebram.* TANTA AD NARRANDVM ARGVMENTVM EST BENIGNITAS.} epiphonema. tanta est,inquit,mihi ad argumentum vobis exponendum liberalitas & largitas. VTI MATER SVA NON INTERNOSSE POSSET.} vt eos mater sua non posset internoscere. *Mater sua*, bona reciprocatio est, subintelligitur enim *eos*,vt indicauimus. QVAE MAMMAM DABAT.} nutrix quæ etiam interdum, mater appellatur. Virgilius lib. 8. Æneid. *Ludere pendenteis pueros, & lambere matrem Impauidos.* Notat Nonius, & hunc locum profert. huc pertinet illud Homeri *Iliad.* χ. non admodum longè ab extremo, Μήτηρ δ' ἡμῖν ἐπέκτει δυσάμμορε; ἠδ' ἐγὼ αὐτός. NE QVIS ME CENSEAT} ne quis putet illos vidisse. ONERAVIT NAVEM MAGNAM &c.} hinc nauis oneraria dicta, quam Græci φορτηγὸν, & ὁλκάδα nominant. IMPONIT ALTERVM GEMINVM IN NAVEM PATER.} imponit in nauem Sosiclem. Imponit in nauem, propriè & vsitatè dictum. ἐμβιβάζειν εἰς τὴν ναῦν, dicunt Græci. ILLVM RELIQVIT ALTERVM,&c.} Sosiclem. VT AD LVDOS,} vt solent multi homines ad ludos conuenire. EPIDAMNIENSIS QVIDAM.} quidam mercator Epidamni,seu Epidamnij natus,qui non nominatur. Epidamnum Romani Dyrrachium, mutato nomine appellarunt. mala nomina vitantes. ANIMVM DESP.} viuere velle desijt: se & sua omnia desperauit, viuendi spem, & voluntatem abiecit. Idem in Milite, *Ne lamentetur, néve animum despondeat.* ibid. *Nam nisi tu illi fers suppetias, iam illa animum despondebit.*

AD AVOM PVERORVM} paternum. PVERVM SVBDVCTVM AL.} surreptum esse puerum alterũ Menæchmum. Libri nostri veteres habent, *subruptum*. ex quo nonnulli faciunt *subreptum*. HVIC GEMINO AL.} Sosicli. INDIT ILLI.} imponit illi, qui domi est, Sosicli, nomen illius, qui subreptus est Menæchmi. ALTERI.} surrepto Menæchmo. ET IPSVS EODEM AVOS, &c. & auus ipse paternus scilicet, eodem nomine dictus est, Menæchmus. QVIA ILLVM CLAMORE VIDI FLAGITARIER.} à quibus flagitari? à vobis. in pronomine *illum*, alterum l, exteritur, vt prior syllaba corripiatur. PRAEDICO PRIVS.} vel prædico, as: vel prædico, is, quod mâlo, neque me mouet pleonasmus. NVNC IN EPIDAMNVM PEDIBVS, &c.} *pedibus*, ambiguum. Nam & pedes sunt, quibus ambulamus, itérque facimus, & pedes sunt, quibus constat versus, & carmen, quomodo hîc accipit. EXAMVSSIM.} examinatè ad regulam, accuratè exactè. suprà in Amphitrione, *Si vera hæc loquitur, examussim est optima*. Consule Nonium. SED ITA, VT DET, VNDE CVRARI, &c.} sed ita vt sumtum suppeditet: vel vt suppeditet pecuniam, vnde sumtus fiat. NVGAS EGERIT.} suprà in Aularia, *ah, nugas agis. Certè habes.* MAGIS MAIORES NVGAS EGERIT.} magis & maiores nugas egerit. vel magis maiores, vt sit pleonasmus. sed cur maiores nugas egerit? quia mihi tam stultè pecuniam dederit, nullum negotium eius curaturo. stultior fuerit, qui mihi pecuniam dederit, neque in rem eius versuro: neque negotium vllum eius gesturo. VERVM ILLVC REDEO, VNDE ABII.} Sic Horat. Sat. 1. lib. 1. *Illuc, vnde abij, redeo. nemon' vt auarus, Se probet?* EPIDAMNIENSIS ILLE, QVEM DVDVM DIXERAM} vel legendum, *quem antè dixeram*: vel in pronomine *ille*, l, exteritur. alioqui vna syllaba versus longior erit. *dudum* autem, pro antea, non est inusitatum. sic infrà eadem fabula, *Nummum illum quem mihi dudum pollicitu's dare, Iubeas, si sapias, porculum afferri tibi.* Sed animaduertat lector, hunc rectum casum, *Epidamniensis ille*, non habere verbum post se, quò referatur, quóve pertineat, sed hoc est Plautinum, & Comicum. hæc enim negligentia imitatur sermonem quotidianum, quo maximè comœdia vtitur: licet tamen dicere, referri posse ad verbum, *adoptat*. quod sequitur quarto abhinc versu. & versum, *Ei liberorum*, &c. legendum κατὰ παρένθεσιν. EI LIBERORVM NISI DIVITIAE, NIHIL ERAT} ei nihil erat liberorum, hoc est, nulli erant liberi, nisi diuitiæ. videtur insolenter dictum, nihil erat liberorum, nisi diuitiæ. Nam particula *nisi*, non nisi similia, & eiusdem generis excipere, seu excludere debet: vt nullos habet nummos, nisi aureos: nullos poëtas amat, nisi Homerum, nullum seruum, nisi Dauum, fidelem putat, &c. At liberi, & diuitiæ sunt dissimilia, & diuersa genere. Verumtamen sic & alios scriptores locutos esse reperiemus. NAM RVS VT IBAT.} nam cùm rus ibat. FORTE VT MVLTVM PLVVERAT.} postquam fortè multùm pluerat. u, in *pluuerat* geminatum est, vt produceretur prima syllaba. Sic apud Lucret. *Fuuat* positum pro *fuat*, u, duplicato, lib. 5. ibi, *Inter corpora quod fuuat*, &c. HAVD LONGVLE.} legendum arbitror, haud *longiter*, quo aduerbio vsus est Lucretius, non semel. exempli causa lib. 3. *Non, vt opinor, ea ab leto iam longiter errat.* ad quem locum licet legere, quæ à nobis sunt annotata. RAPIDVS RAPTORI PVERI SVBDVXIT PEDES} fluuius rapidus, & imbribus auctus, subduxit, hoc est, summouit, vel suffuratus est, pedes raptori pueri, mercatori illi, qui puerum Menæchmum surripuerat. ABSTRAXITQVE HOMINEM IN MAXIMAM MALAM CRVCEM.} & hominem abstulit in malum cruciatum, & malam atque infelicem mortem. ILLI TVM DIVITIAE.} illi Menæchmo, subreptitio. HABET.} domicilium suum collocatum habet. CVM SERVO SVO} Messenione. GEMINVM GERMANVM SCIL.} fratem germanum hoc est, ex iisdem parentibus natum. & geminum, hoc est, vno eodémque partu editum. SICVT FAMILIAE QVOQVE SOLENT MVTARIER} per adoptiones. MODO ENIM IDEM FIT LENO, &c.} modo enim idem comœdus fit leno, modò adolescens, &c. hoc est, modò idem actor lenonis parteis agit, modò adolescentis, modò senis, &c.

PENICVLVS parasitus.

IVuentus nomen fecit Peniculo mihi:
Ideo quia mensam, quando edo, detergeo.
Homines captiuos qui cathenis vinciunt,
Et qui fugitiuis seruis indunt compedes, D
Nimis stultè faciunt, mea quidem sententia
Namque homini misero, si ad malum accidit malum,
Maior libido est fugere, & facere nequiter.
Nam se ex cathenis eximunt aliquo modo,
Tum compediti ianuam lima proterunt,
Aut lapide excutiunt clauum. nugæ sunt eæ.
Quem tu asseruare rectè, ne aufugiat, voles,
Esca atque potione vinciri decet.
Apud mensam plenam homini rostrum deliges:
Dum tu illi quod edit, & quod potet, præbeas,
Suo arbitratu & affatim quotidie, E
Nunquam ædepol fugiet, tametsi capital fecerit.
Facilè asseruabis, dum eo vinclo vincies.
Ita isthæc nimis lenta vincla sunt escaria.
Quàm magis intendas, tanto adstringunt arctius.
Nam ego ad Menæchmum nunc eo, qui iam diu
Sum iudicatus. vltrò eo vt me vinciat.
Nam illic homo homines non alit, verùm educat,
Recreátque. nullus melius medicinam facit.
Ita est adolescens ipsus escæ maxumæ.
Cerealeis cœnas dat, ita mensas exstruit.

A Tantas struices concinnat patinarias.
Standum'st in lecto,si quid de summo petas.
Sed mihi interuallum iam hos dies multos fuit.
Domi domitus fui vsque cum caris meis.
Nam neque edo,neque emo,nisi quod est carissimum.
Id quoque:iam cari,qui instruuntur,deserunt.
Nunc ad eum inuiso.sed aperitur ostium.
Menæchmum eccum ipsum video,progreditur forás.

IVVENTVS NOMEN FECIT PENICVLO}id est,nomen indidit,seu imposuit Peniculo mihi. sic loquitur & Virgil. B lib.1.Georg.*Nauta tũ stellis numeros,& nomina fecit.* Plautus in extr. scena,*Quomodo igitur post Menæchmo nomen est factum tibi?*PENICVLO}peniculi,inquit Festus,spongiæ longæ propter similitudinem caudarum appellatæ.penes,vocantur caudæ. Terent.Eunuch.*Quid ignaue?peniculón' pugnare,qui istum huc portes,cogitas?* S.*Egóne?imperatoris virtutem noueram,& vim militum,Sine sanguine hoc fieri non posse qui abstergerem vulnera.*IDEO QVIA MENSAM QVANDO EDO, DETERGEO.}detergeo mensam tamquam peniculus.peniculo enim, hoc est, caudis pluribus coniunctis detergebantur mensæ.Dicuntur parasiti etiam attondère mensas.Itaq.suprà seruus Epidicus risum auditorum captans,dicit se veteri,ne si senex resciuerit fallaciam suam,vlmos faciat parasitos,quæ vsque attondeant. CATENIS}catenæ erant ferreæ. INDVVNT COMP.}iniiciunt catenas & vincula pedum. Sic loquitur in Capt.*His indito catenas singularias.* Compedes autẽ erant ligneæ.SI AD MALVM ACCIDIT MALVM.}malim legi,*si ad malum accedit malum.*FACERE NEQVITER,} facere improbé.SE EX CATENIS EXIMVNT ALIQVO M.}se ex catenis eripiunt,& eximunt. TVM. COMPEDITI IAN. LIMA PROT,}tum cõpedibus vincti,claustrum compedum lima deterunt,vt pedibus liberis,& solutis aufugiãt. vel propriè accipe ianuam domus,qua clausi continentur.profert hunc locum Nonius in voce *lima*. CLAVVM.} clauum vel ianuæ,vel seræ.NVGAE SVNT EAE.}secutus sum libros veteres.Nam vulgati habẽt *nugæ sunt meræ*.APVD MENSAM PLENAM HOM. ROSC. DELIGES.}fac ei homini,quem tu asseruare rectè voles,rostrum apud mensam dapibus refertam deliges.*Rostrum* translatè positum pro ore.ducta translatio est ab auibus.quamquam rostrum non auium solùm dicitur,sed etiam piscium,& quadrupedum,vt ceruorum,canum,suum,caprarum,delphinorum,testudinum, piscium, C draconum.Profert hunc locum Nonius in voce *rostrum*. *Deliges* autem à verbo deligo,as.Porrò in præpositione *apud* autem d,exteritur.QVOD EDIT.}id est,quod edat,&c.edim,is,it.coniunctiui modi quo vtitur & Horat. Oda 3.Epod. *Parentis olim si quis impia manu Senile guttur fregerit:edit cicutis allium nocentius*,&c.ad quem locum plura. Idem Plaut.suprà in Capt.*Miser homo est,qui ipse sibi quod edit,quærit,& id ægrè inuenit.* TAMETSI CAPITAL FECERIT.} capitale facinus.profert hunc versum Nonius,& capital interpretatur,capitis periculum, non placet. debuit potiùs sic, facinus, ex quo capitis periculum impendet.Melius Festus,*capital*,inquit,*facinus,quod capitis pœna luitur.* ITA ISTHAEC NIMIS LENTA,&c.} epiphonema,lenta autem,hoc est,mollia,flexibilia,seu flexuosa,ad vinciendum apta, & quæ non facilè frangi possunt.σπαλίωνα,nisi fallor,vocat Home. Simeõ Bosius putat,lenta esse,quæ Græci dicunt ὑγρά,& rectè. Sic enim Xenophon,ἐπεὶ ὁ αὐλὸς ὑγρὸς δὲ ὢν ... [illegible] ... id est, tibia autem cùm lenta sit, si quid in eam incidat,cedere queat. Et Theocritus,[illegible] Nonius Marcellus hunc locum profert, & vult *lenta* hìc tantumdem valere,quantum tenacia.vt & apud Virg.lib.Geor.4. *Et visco,& frigiæ seruant pice lentius Idæ.* Ego malim interpretari,vt initio dixi,flexibilia.Sic Hora.Oda 15.Epod.*Artius,atq.hedera procera adstringitur ilex,Lentis adhærens brachijs.* Sic Sophocles de Hæmone moribundo,brachia puellæ Antigonæ mortuæ implicante, ἐς δ' ὑγρὸν ἀγκῶν' ἔτ' ἔμφρων παρθένῳ προσπτύσσεται. QVAM MAGIS INTENDAS TANTO ADSTRINGVNT ARCT.}declarat,quid significet per *lenta*, hæc vincla escaria,inquit,talia sunt,vt quanto magis intendas,tanto arctius, seu artius adstringas, quod non est peræ- D què in omnibus vinculis:nam quædam sunt,quæ si aliquantò validius intendas,frangas.lenta vincula, quantum voles, intendas licet,nunquam franges,sed rem vinctã tanto arctius adstringes.Iam *quàm magis,tam magis*,seu *tanto magis*, cùm in his commentariis alibi notauimus,tum in Lucret.lib.1.ibi,*Et quàm quæque magis cohibet res intus inane,Tam magis*,&c. QVOI IAM DIV SVM IVDICATVS.}cui iamdiu sum damnatus.iudicati autem,donec rem iudicatam fecissent,vincti & addicti erant ei,qui vicerat.eò pertinet id quod deinceps sequitur,vltrò eo vt me vinciat, quod ambiguè dictum, vel vinciat.vt iudicatum:vel vinciat cibo,vt parasitum. VLTRO EO.}vltro,id est,non vocatus ἄκλητος,αὐτεπάγγελτος,αὐτόβουλος,αὐτόκλητος,αὐτόματος. vt apud Homerum ιλ.β. Menelaus vltrò it ad Agamemnonem sacrificium atque epulas apparentem,cùm ceteros principes vocauisset.sic Homer.Αὐτόματος δέ οἱ ἦλθε βοὴν ἀγαθὸς Μενέλαος.quem versum notat Plato in Symposio,non longè à principio.NAM ILLIC HOMO HOM. NON ALIT VERVM EDVCAT.}id est, nam ille homo homines non alit,id est,non quouis cibo,neque pauco,aut tanto,quantus satis est,homines alit,sed lautis,& opiparis,& copiosis,& superuacaneis saturat.Nonius *alere*,inquit,*est victu temporali sustentare: educare verò ad satietatem perpetuam educere.*deinde hunc locum,quasi testem producit.RECREATQVE}& homines esurientes,& inedia languidos reficit ac recreat.NVLLVS MELIVS MEDICINAM FACIT}nullus melius medetur esurientibus,sic suprà loquitur in Curcul.ibi,*Viden' vt anus tremula medicinam facit?*& in Cistell.*confidam fore Si medicus veniat, qui huic morbo facere medicinam potest.*ITA EST ADOLESCENS IPSVS,&c.}Epiphonema.ita ipse adolescens non est escarum apparator, aut largitor,aut ministrator,sed escæ ipsæ.CEREALEIS CENAS DAT.}præbet cenas cereales.id est, opiparas, & multis ferculis refertas.Nam Cerealibus solebant Romani genio indulgere,& opiparè epulari.quod vel ex Virgilio intellige- E re licet lib.1.Georg.ibi,*In primis venerare deos,atque annua magnæ,Sacra refer Cereri,lætis operatus in herbis.* quod indicauit & Adrianus Turneb.lib.Aduers.18.cap.14.Erant autem Cerealia die decimoquarto Cal.Maias. ITA MENSAS EXSTRVIT.}ita mensas implet,& quasi exaggerat dapibus & patinis. ita mensas crebris & densis patinis onerat. epiphonema.TANTAS STRVICES CONCINNAT PATIN.} alterum epiphonema tantas, inquit,structuras efficit patinarũ. Festus,*struices*,inquit,*antiqui dicebant,omnium rerum exstructiones.*Deinde hunc locum profert. STANDVM'ST IN LECTO, SI QVID,&c.}hyperbole.ita sunt in altum,inquit,exstructæ,& addensatæ patinæ, atque epulæ, vt si quid velis de summo petere,non possis accumbens manum admouere,sed necesse habeas stare. SED MIHI INTERVALLVM IAM HOS DIES MVLTOS FVIT.} id est,sed multi iam dies abierunt,post quam apud eũ non prandi,aut cenaui. DOMI DOMITVS VSQVE FVI CVM C.MEIS.} id est, ego perpetuò domi conclusus fractus & mollitus fui tamquã fera. cum caris meis,id est,cum liberis meis,qui sunt nobis carissimi.Nam appellatione carorum,interdum liberi intelliguntur,more Græcorum,qui liberos φίλτατα appellant.Cari etiam amici dicuntur.& cara sunt, quæ magno pretio constant. Itaq; cum caris meis primo adspectu,hoc est,cum amicis meis.sed significat parasitus,se cũ cibis lautis,sumtuosis, & opiparis.qui sunt parasito cari.& qui carè emuntur,dies aliquot fuisse domi domitum, cùm videatur tamen sentire, se cũ liberis aut amicis suis domi vsq; consedisse ac mansisse.quod & Adrianus Turneb.lib.suprà commemorato indicat. Iam quod illa verba *domi domitus*,attinet,vt quiuis intelligat hoc totum à feris esse tractum,simulq; vt hæc syllabarum com-

plosio in Plauto minus dura videatur eadem complosione, & iisdem vocibus ita positis vsus est, politissimus idémq; grauissimus poëta Lucretius, lib. 5 de apris loquens, ad belli munera domitis & eruditis, *Si quos ante domi domitos satis esse putabant, Efferuescere cernebant in rebus agendis, Volneribus, clamore, fuga, terrore, tumultu.* NAM NEQVE EDO, NEQVE EMO, &c.} hîc versus declarat ambiguum superius positum in vocabulo *caris*. Proinde quasi ita dicat, cara seu caros appello, cibos dapsileis, opiparos & sumtuosos. Nam nihil edo, neque emo, nisi quod est carissimum. ID QVOQVE IAM CARI, QVI INSTRVVNTVR DESERVNT.} alius iocus, cuius hæc sententia est, Id quoque accedit. cibi cari, & dapsiles, qui instruuntur in mensa, tamquam milites in acie, desertores ordinis esse, & locum suum relinquere incipiunt: quod Græci dicunt λείπειν τάξιν. allegoria est lepidissima, & venustissima, & Plauto digna, à re militari. A

MENAECHMVS surreptus,
PENICVLVS parasitus.

ME. NI mala, ni stulta sis, ni indomita, impósque animi,
Quod viro esse odio videas, tute tibi odio habeas. B
Præter hæc si mihi tale post huncce diem
Faxis, faxo foris vidua visas patrem.
Nam quoties ire volo, me retines, reuocas,
Rogitas quò ego eam, quam rem agam, quid negotij geram,
Quid petam, quid feram, quid foris egerim.
Portitorem domum duxi, ita omnem mihi
Rem necesse loqui est, quicquid egi atque ago.
Nimiùm ego te habui delicatam.
Nunc adeò vt facturus, dicam: ego quando tibi ancillas, penum,
Lanam, aurum, vestem, purpuram bene præbeo, nec quicquam eges, C
Malo cauebis si sapis: virum obseruare desines,
Atque adeò ne me necquicquam serues, ob eam industriam
Hodie ducam scortum ad cenam, atq; aliquò condicam foras.
PE. Illic homo se vxori simulat malè loqui, loquitur mihi.
Nam si foris cenat, profectò me, haud vxorem, vlciscitur.
ME. Euax, iurgio hercle tandem vxorem abegi ab ianua.
Vbi amatores sunt mariti? dona quid cessant mihi
Conferre omnes congratulantes, quia pugnaui fortiter?
Hanc modò vxori intus pallam surripui. ad scortum fero,
Sic hoc decet, dari facetè verba custodi catæ.
Hoc facinus pulcrum est, hoc probum est, hoc lepidum, hoc factum est fabré. D
Meo malo à mala abstuli, hoc ad damnum deferetur hinc,
Auerti prædam ab hostibus, nostrûm salute socium.
PE. Heus adolescens, ecqua in istac pars inest præda mihi?
ME. perij, in insidias deueni. PE. immò in præsidium ne time.
ME. Quis homo est? PE. ego sum. ME. ô mea commoditas, ô mea oportunitas,
Salue. PE. salue. ME. quid ais? PE. teneo dextera Genium meum.
ME. Non potuisti magis per tempus mihi aduenire, quàm aduenis.
PE. Ita ego soleo, commoditatis omneis articulos scio.
ME. Vin tu facinus luculentum inspicere? PE. quis id coxit coquus. E
Iam scibo si quid titubatum est, vbi reliquias videro.
ME. Dic mihi, numquid tu vidisti tabulam pictam in pariete,
Vbi aquila Catamitum raperet, aut vbi Venus Adoneum?
PE. Sæpe. sed quid istæ picturæ ad me attinent? ME. age, me adspice.
Ecquid assimulo similiter? PE. quis istic est ornatus tuus?
ME. Dic hominem lepidiss. esse me. PE. vbînam esuri sumus?
ME. Dic modò quod ego te iubeo. PE. Dico homo lepidissime.
ME. Ecquid audes de tuo istuc addere? PE. atque hilarissime.
ME. Perge. PE. non pergo hercle ego, nisi scio qua gratia
Litigium est tibi cum vxore. ME. hoc mihi abs te caueo cautiùs,
Clàm vxorem vbi sepulcrum habeamus, & hunc comburamus diem.

A PE. Age ſanè igitur,quando æquum oras:quàm mox incendo rogum?
Dies quidem iam ad vmbilicum eſt dimidiatus mortuus.
ME. Te morare,mihi qom obloquere. PE. oculum perſolum effodito
Mihi Menæchme,ſi vllum verbum faxo,niſi quod iuſſeris.
ME. Concede huc à foribus. PE. fiat. ME. etiam concede huc. PE. licet.
ME. Etiam nunc concede audacter ab leonino cauo.
PE. Heu ædepol,næ tu,vt ego opinor,eſſes agitator probus.
ME. Quîdum? PE. ne tu vxor ſequatur,reſpectas identidem.
ME. Sed quid ais? PE. egóne?id enim quod tu vis,id aio,atque nego.
ME. Ecquid tu de odore poſſis,ſi quid fortè olfeceris,
Facere coniecturam?captum ſit collegium augurum.
B Agedum odorare hanc,quam ego habeo pallam,quid olet?abſtines?
PE. Summum me olfactare oportet veſtimentum muliebre,
Nam ex iſtoc loco ſpurcatur naſum odore illutibili.
ME. Olfacta igitur hinc Penicule lepide,vt faſtidis? PE. decet.
ME. Quid igitur?quid olet,reſponde. PE. furtum,ſcortum,prandium,
ME. Nunc ad amicam deferetur hanc meretricem Erotium.
Mihi,tibi,atque illi iubebo iam apparari prandium.
Inde vſque ad diurnam ſtellam matutinam potabimus.
PE. Expeditè fabulatu's,iam fores ferio. ME. feri.
Vel mane etiam mille paſſûm commoratus cantharum.
Placidè pulta. PE. metuis credo,ne fores Samiæ ſient.
C ME. Mane,mane obſecro.hercle ab ſe ecca exit. PE. ô! ſolem vides,
Satin'vt occæcatu'ſt præ huius corporis candoribus?

NI MALA, NE STVLTA SIS,&c.] Donatus in Eunuch.ad illud, *Quid ni?* vult,ni, hoc loco poſitum eſſe pro *ne.* cui quamuis difficile ſit non aſſentiri tanto auctori,non aſſentior tamen.Nam primùm & optimè currit oratio,& aptiſſimè quadrat ſententia, ſi ita explicetur hic locus,Niſi mala fœmina, niſi ſtulta ſis,niſi indomita,impóſque animi: id,quod viro tuo odio eſſe videas,tute tibi odio habeas. deinde,ne,cùm vetat, vſitatiùs cùm imperatiuo iungitur: vt ibi, *ne nega.* quamquam interdum etiam cum coniunctiuo:ſed rariùs: &,ſi quando fit,ſubintelligitur quæſo,aut vide,aut aliquod verbum tale. Iudicent igitur de huius loci ſententia doctiores. Sunt autem Menæchmi ſurrepti verba ad vxorem. PRAETER HAEC SI MIHI TALE POST,&c.] id eſt, ſi mihi præterea poſt hunc diem tale quippiam feceris, fecero, vt domo ciecta, vidua viſas patrem. VIDVA VISAS PATREM.] vidua etiam dicitur ea mulier, cum qua vir fecit diuortium,ſeu diſcidium:non ſolùm ea,cuius vir mortuus eſt.Omnino enim vidua ea eſt,quæ poſteaquam nupſit,viro caret. PORTITOR. DOMVM D.] non vxor domum duxiſſe videor,ſed portitorem.hoc eò dicit Menæchmus,quòd hæc mulier virum egredietem domo,& redeuntem ita curiosè obſeruet & excutiat,quod facere ſolent portitores,vt portoria exigant. Virg.lib.6.Æneid.*Portitor has horrendus aquas,& flumina ſeruat Terribili ſqualore Charon.* M.
D Tull.de lege Agraria ad Quirites,*Sin eſt iniquum,Quirites,ſi turpe,ſi intolerandũ,hos decemuiros,portitores omnibus omnium pecuniis conſtitui:qui non modò reges,atque exterarum nationum homines excutiant,&c. Sunt autem portitores*, inquit Nonius, *telonarij,qui portum obſidentes omnia ſcrutantur,vt ex iis vectigal accipiant.* M.Tull.lib.4.de Rep.*Nolo enim eundem populum, imperatorem,& portitorem eſſe terrarum.optimum autem & in priuatis familiis,& in Rep.vectigal eſſe duco parſimoniam.* deinde profert hunc locum Plauti. NIMIVM EGO TE HABVI DELICATAM] nimiùm ego te molliter & delicate tractaui. nimiùm ego tibi indulſi:nimiùm me lenem,facilem,remiſſum & mollem in te præbui. *Delicata dicebant diis conſecrata,* inquit Feſtus:*quæ nunc delicata. Vnde adhuc manet delicatus,quaſi luſui dicatus.* NVNC ADEO VT FACTVRVS DICAM.] id eſt,nunc porrò,quomodo ſim facturus dicam. BENE PRAEBEO.] liberaliter, & largè ſufficio ac ſuppedito: ἀφθόνως ποείζω καὶ παρέχω. MALO CAVEBIS, SI S.] ſermo minantis.ſic infrà ead.fab.*Dictum faceſſat doctum:& diſcaueas malo.* ſic ſuprà in Bacch.*Omitte Lyde:ac caue malo.* Vtrumque autem vſitatum eſt,*& caue malo,& caue malum.* In Moſtell. *Lubet cauere malam rem priùs quàm vt meum tergum exſinceratum fiat.* auctor Prapeior.*Quare qui ſapiet malum cauebit,cùm tantum hic ſiet mētularum.* VERVM OBSERVARE DESINES.] deſines virum curiosè & ſuſpiciosè circumſpicere, vel inſidiosè captare.ſic in Aulul.*Oculos ego iſtos,improba,effodiam tibi,Ne me obſeruare poſſis,quid rerum geram.* Virg.lib.Georg.3.*quos durus arator,Obſeruans nido implumes detraxit.* Terent.Andr.*Perterrefacias Dauum:obſerues filium,quid agat.* Idem ibid.*Herus me,relictis rebus iuſſit Pamphilum Hodie obſeruare,vt quid ageret de nuptiis,Scirem.* Plaut.in Amph.*Obſeruabo,quam rem agat.*
E NE ME NEQVIDQVAM SERVES:]ne me fruſtra & ſine mercede ac pretio obſerues:vt tuæ obſeruationis pretium feras: ne inanem operam in me obſeruando ſumſeris,ſiue ſumas. OB EAM INDVSTR.] propter id ſtudium,quod adhibuiſti,& adhibes in me obſeruando,&c.induſtria,inquit auctor vocabularij Latino-Græci,cuius mihi copiam fecit Cl. Putean.hoc eſt,σπουδή. HODIE DVCAM SC. AD SC.]ducere ſcortum,dicunt Latini,vt ducere vxorem: ſed non vna ratione.Ducit enim vir vxorem domum,vt perpetuò habeat:ducit ſcortum, ad aliquod tempus , & ducit non domum, ſed quò lubet. ATQVE ALIQVO CONDICAM F.] denuntiabo alicui amico,me apud eum cenaturum,vel denuntiabo alicui ſcorto.*Condicere*,inquit Feſtus,*eſt dicendo denuntiare.* Iuriſconſulti prætereà docent in Digeſtis, condicere,eſſe denunciare priſca lingua.Hinc tituli, *De condictione cauſa dati,cauſa non ſecuta. De condictione ob turpem cauſam. De condictione indebiti. De condictione ſine cauſa. De condictione furtiua*,&c. PROFEC. ME HAVD VXOR. VLCISC.] nam ita fiet, vt mihi ipſi domi cenandum ſit. EVAX] interiectio lætitiã declarans,ſuprà in Bacchid. *Euax,adſperſiſti aquam.* IVRGIO HERCLE TAND.&c.] iurgium leuius eſt,quàm lis,inquit Nonius,ſdque docet auctoritate Cic.lib.4. de Rep. *Admiror non rerum ſolùm,ſed verborum elegantiam. Si iurgant, inquit, beneuolorum concertatio,non lis inimicorum,iurgium dicitur.* ibid. infrà,*iurgare igitur lex putat inter ſe vicinos,non litigare.* VBI AMAT. SVNT M.?] mariti, qui alias mulieres amant,& qui amoribus ſunt dediti.amator amat ex habitu:amans ex perturbatione.amicus amat animũ,amator corpus. Terent.

Andr. *Summum bonum eſſe heræ putabam hunc Pamphilum: Amicum amatorem, virum, in quouis loco paratum.* PALLAM] ve- A
ſtem ſuperiorem, quam ſumebant matronæ, prodituræ in publicum. *palla*, inquit Nonius, *eſt honeſtæ mulieris veſtimentum.*
DARI FACETE VERBA CVSTODI CATAE.] dari verba cuſtodi callidæ & ſagaci. ſic autem legendum, vt edidi, non
catè aduerbialiter ſine diphthongo. FABRE] affabré. tranſlatio eſt ab operibus fabrilibus. MIO MALO A MALA AB-
STVLI] horum verborum ſententia hæc videtur eſſe, & vero eam nonnulli probant. meo ſumtu, ac damno hanc pal-
lam ab vxore mea mala abſtuli: meo damno autem, quia meo ſumtu parata eſt. & quia quæ vxoris meæ ſunt, mea ſunt,
& noſtro damno res noſtras ſcortis damus. Quidam ſubtiliùs, & acutiùs ſic, pallam abſtuli ab vxore mea mala, meo
malo, id eſt, vt eam donem ſcorto, quod eſt mihi malo, ſeu malum, quæ mulier eſt rei meæ familiaris calamitas. HOC
AD DAMNVM DEFERETVR HINC.] hæc palla hinc ad ſcortum damnoſum deferetur. quidam ſic, ad hoc damnum
accedet, quod hinc aliò deferetur. non placet. meam explicationem confirmat id quod ſequitur, non longè admodum
in eadem ſcena, *Nunc ad amicam deferetur, hanc meretricem Erotium.* AVERTI PRAEDAM AB HOSTIBVS, &c.] alle-
goria a re militari. ab hoſtibus autem, id eſt, à mala vxore. Itaque in Mil. glor. mala vxor & inimicus in eodem gradu
ponuntur, ibi. *Nam in mala vxore, & inimico ſi quid ſumas, ſumtus eſt. In bono hoſpite, atque amico ſi quid ſumas, quaeſtus eſt.*
NOSTRVM SALVTE S.] noſtrorum ſociorum ſalute. id eſt, noſtris ſociis ſalus. ECQVA, &c.] nunqua pars mihi eſt
in iſta præda? TENEO DEXTERA GENIVM MEVM] prehendebāt dexteram in ſalutationibus, ſuprà in Moſtell. *ho-
minē optimum teneo.* teneo genium meum autem, id eſt hominem, qui mihi inſtar genij eſt, ſeu quem tanquam genium
meum colere, & venerari debeo: eum, qui me alit, & in vita retinet, & quodammodo genuit. Genium, vt vult Apuleius B
in lib. de deo Socratis, appellant Latini, quem Græci δαίμονα: qui cum homine gignitur, quamuis ſit immortalis, inquit
ille, eſt enim cuiuſque animus, genius. Sed alij Genium volunt eſſe, qui vim obtinet rerum omnium gerendarum, id eſt
gignendarum, vt tradit Feſtus. Sed de Genio alibi plura. ſuprà in Curcul. *Ecquis eſt, qui mihi commonſtret Phaedromum, Ge-
nium meum?* MAGIS PER TEMPVS] magis cōmodè, magis opportuné. in Caſina, *Non pol per tempus iter incepi.* COM-
MODITATIS OMNEIS ARTICVLOS SCIO] omneis minimas particulas opportunitatis teneo. omnia momenta
commoditatis mihi nota ſunt. FACINVS LVCVLENTVM] facinus clarum, & prædicabile ſeu memorabile. QVIS ID
COXIT COQVVS] vide, vt Plautus ſuas cuiuſque perſonæ parteis accuratè tueatur, & vt ſuum cuiuſque decorum ſer-
uet. qui tam decet paraſitum edacem, quàm animū vſque habere in patinis, & meras epulas, meráque obſonia crepare,
& quidquid ab altero de aliqua re dicatur, de dapibus & epulis, & obſoniis dici exiſtimare? verè illud dictum eſt, canis
prædā ſomniat: & item illud, aſinus carduos in ſomnis videt. Ita igitur hoc loco paraſitus Peniculus, cùm Menæchmus,
ſurreptus ſe facinus luculentum ei oſtendere velle ſignificaret, pallámque ab vxore ablatam intelligeret: ille facinus
luculentum, obſonium aliquod ex animi ſui ſententia, & ex perſonæ decoro interpretans, quærit, quis id coquus coxe-
rit. IAM SCIBO, &c.] Iam ſciam, ſi quid peccatum eſt, poſtquam reliq. vid. SIQVID TITVBATVM EST,] id
eſt, ſi quid peccatum eſt: tralatio. ſic Horat. epiſt ad Vinnium Aſell. lib. 1. *Vade, vale, caue ne titubes, mandatáque frangas.* M.
Tullius Diuinatione de accuſ. conſt. t. in extr. *ſi tantulùm offenſum, titubatúmque ſit, vt ea, quæ ſingillatim, ac diu collecta ſunt,*
vno tempore vniuerſa perdamus. ſignificat autem ſe bonum, atque vſu peritum eſſe obſoniorum coquendorum artificem. C
VBI AQVILA CATAMITVM RAPERET:] vbi aquila Ganymedem raperet, &c. Feſtus. Alcedo, dicebatur ab anti-
quis pro Alcyone, vt pro Ganymede, Catamitus: pro Nilo, Melo. *Catamitum pro Ganymede dixerunt veteres: qui fuit Iouis*
concubinus. hactenus Feſtus. M. Tullius pro impudico poſuit Philipp. 2. *Ergo, vt te catamitum, nec opinatò cùm oſtendiſſes,*
præter ſpem mulier adſpiceret, idcirco vrbem terrore nocturno, Italiam multorum dierum metu perturbaſti? Fuit autem Ganyme-
des, Priami filius: quem volunt poëtæ à Ioue ſub aquilæ ſpecie in monte Ida raptum eſſe. AVT VBI VENVS ADO-
NEVM?] aut vbi Venus Adoneum, hoc eſt Adónim rapit? nam repetendum verbum *rapit*, è ſuperiore. Adonin alij fuiſ-
ſe volunt Phœnicis, & Alpheſibœæ filium: alij Cynaræ Cypriorum regis, & Myrrhæ. Eum amauit Venus, & dum ve-
natur, ab apro interfectum, miſerabiliter defleuit. extat in eum carmen funebre, à Theocrito conſcriptum, vt miſera-
biliſſimum, ita politiſſimum cuius hoc principium eſt, Αἰάζω τὸν Ἄδωνιν, ἀπώλετο καλὸς Ἄδωνις. Commemorat Virgilius
in Gallo, *Et formoſus oues ad flumina pauit Adonis.* AD ME ATT.] ad me, paraſitum: qui ventrem cibis dapſilibus, &
caris ſaturare, atque explere, non oculos picturis paſcere & cupio & ſoleo. ECQVID ASSIMVLO SIMILITER?] id
eſt, nónne aliqua ex parte Ganymedem, & Adonim forma aut ornatu refero? nónne Ganymedem, & Adonim ſpecie
aut cultu corporis imitor? aſſimulare, ſeu aſſimilare, eſt, aſſimilem ſe alicui facere, ſimilitudinem alicuius aſſumere. vt,
cùm dicimus, ſimulare bonum virum, ſimulare verum amicum. hoc autem idcirco quærit, quod pallam vxoris induc-
rat. Ganymedes autem & Adonis pueri molles & impudici, & mulierum ſimiles erant. VTINAM ESVRI SIMVS?]
redit paraſitus ad id quod magis eum ſollicitat, quódque magis ad eum attinet. ECQVID AVDES DE TVO ISTVC D
A.?] numquid abs te impetrare potes, vt de tuo ad id, quod dixiſti, aliquid addas? Sic loquitur & M. Tullius lib. 4 epiſt.
ad Ser. Sulpicium, *Nam quod exemplo fit, id etiam iure fieri putant, & aliquid atque adeò multa addunt & afferunt de ſuo.* NI-
SI SCIO. QVA GR. LITIG. EST TIBI, &c.] niſi ex te cognoſco, quam ob cauſam lis tibi ſit cum vxore. HOC
MIHI ABS TE CAVEO CAVTIVS, &c.] hoc abs te magis ſtudeo ſcire, & exploratum habere, &c. vel ſic. de hoc ma-
gis abs te certior fieri volo, &c. cauere ſibi ab aliquo, præter vulgatam ſignificationem, eſt curare vt prædibus & præ-
diis ab aliquo acceptis, ſibi ſit cautum, ne ab illo fraudari, aut deſtitui ac decipi poſſit. Itaque tranſlatum ſermone dixit,
mihi abs te caueo, pro certior abs te fieri volo, vel certò ſcire abs te cupio. Iam, caueo cautiùs, & caueo cautè, ex eo ge
nere ſunt, ex quo illa, quæ alibi notauimus, meminiſſe, memoriter, properè properare, & ſimilia: in quibus aduerbium
eiuſdem originis eſt, atque verbum, cui adiungitur. CLAM VXOREM VBI SEPVLCR. HAB.] vbi ſepulcrum habea-
mus clam vxore, in quo ſepulcro hunc diem, tamquam mortuum, comburamus. allegoria eſt, à conſuetudine Roma-
norum & Græcorum in ſepeliendis mortuis: quos in rogum imponere & comburere ſolebant. cuius moris rationem o-
ſtendimus in Commentariis Lucretianis. Sententia autem huius allegoriæ, hæc eſt, vbi locum habeamus clàm vxo-
re, quo in loco hunc diem iam quaſi moribundum, & in occaſum præcipitantem, conſumamus, atque adeò abſuma-
mus, iucundè ſcilicet & hilariter viuendo, epulando & compotando. Sic ferè dixit Horatius, condere diem, Oda 5. lib.
4. ibi, *Condit quiſque diem collibus in ſuis.* QVANDO AEQVVM ORAS:] quoniam æquū dicis. QVAM MOX INCEN-
DO ROGVM?] manet in allegoria. quàm citò, inquit, incendo rogum, vt hunc diem comburamus? id eſt, quàm citò ob- E
ſonium coquo, vt bene nobis faciamus? apparatéque epulemur? DIES QVIDEM IAM AD VMBIL. &c.] id eſt, iam
meridies eſt. iam huius diei lux ad meridiem peruēnit: inclinatus iam in pomeridianum tempus eſt dies: atque ita hic
dies quaſi dimidiatus mortuus eſt. comburendus igitur. Sic Horatius Oda 28. lib. 3. *Inclinare meridiem Sentis: ac veluti*
ſtet volucris dies, Parcis deripere horreo Ceſſantem Bibuli conſulis amphoram. *Ad vmbilicum* autem, hoc eſt ad mediam par-
tem. vmbilicus enim medius locus, & media pars animalis eſt. Significat, diem ad meridiem perueniſſe. Sic M. Tullius
lib. 4. Accuſ. de Ennenſium nemore, *qui locus*, inquit, *quòd in media eſt inſula ſitus, vmbilicus Siciliæ nominatur.* Profert au-
tem hunc verſum A. Gellius lib. 3. cap. 14. vbi docet, quid interſit inter, *dimidium*, & *dimidiatum*: ſic ille, in Menæchmis
autem, dimidiatum diem, non dimidium dixit Plautus in hoc verſu, *dies quidem iam ad vmbilicum*, &c. TE MORARE
MIHI CVM. OBL.] tibi ipſe in mora es, cùm mihi loquendo obſtrepis. PERSOLVM EFFVNDITO OCVL. M. &c.]
mihi, Menæchme, oculum vnicum & ita cariſſimum effodito, ſi vllum verbum fecero, niſi quod iuſſeris. ſignificat ſe
eſſe luſcum. nam qui perſolum, id eſt, planè, & omninò, ſolum oculum habet, is luſcus eſt. Alij perſolum, interpretan-
tur integrum, à quibus diſſentio. ſuprà in Curcul. *Ebriola, perſola nuga.* vbi *perſola nuga*. diximus idem valere, quod meræ

nugæ.

A nugæ. CONCEDE HVC A F.] accede huc ad me longiùs à foribus. AB LEONINO CAVO.] à ſpelunca leonina, vbi commoratur vxor, quæ eſt mihi inſtar leænæ, quæ in me ſæuit, vt leæna. *Cauus, ui*, locus ſub terra concauus, vt cauus murium. Horat. Sat. vlt. lib. 2. in extr. *me ſilua, cauúſque, Tutus ab inſidiis tenui ſolabitur eruo.* AGITATOR PROB.] agitator equorum. Lucilius, *Suſtineat curſum, vt bonu' ſæpe agitator equóſque.* quem verſum profert M. Tullius lib. 13. epiſt. ad Attic. epiſt. 20. cuius initium eſt, *A Cæſare litteræ.* Idem lib. 4. Academic. *Ego enim, vt agitator callidus, priùs quàm ad finem veniam, equos ſuſtinebo.* QVIDVM?] quo pacto tandem me agitatorem probum eſſe dicis? NE TE VXOR SEQVATVR, RESPECTAS IDENTIDEM] iocus in verbo *reſpectare* poſitus. Agitator probus in ludis Circenſibus, identidem reſpicit eos, qui ponè currunt. Menæchmus Soſicles identidem reſpiciebat, ſeu reſpectabat, timens, ne ab vxore conſpiceretur, pallam vxoris indutus. reſpectare autem, eſt crebrò retrò adſpicere: crebrò ceruices, & oculos retorquere. SED QVID AIS?] ſermo aliquid noui quæſituri, ſeu nouum aliquem ſermonem inſtituentis. ID ENIM QVOD TV VIS, ID AIO, &c.] tale eſt illud Gnathonis apud Terentium in Eunucho; *Negat quis? nego. ait? aio.* ECQVID TV DE ODORE POSSIS, &c.] id eſt, numquid tu poſſis, ſi quam rem fortè olfeceris, quæ res ea ſit ex odore coniecturam facere? verbi gratia, ex odore vini, conicimus eſſe vinum: ex odore piſcium, piſceis. ex odore roſæ, roſam, &c. CAPTVM SIT COLLEG. AVG.] ridiculè vult collegium augurum ad coniecturam de palla, quam vxori ſurripuit, vſu adhiberi: quaſi verò de auium occentu, aut volatu, aut tripudio ſoliſtimo agatur, ex quibus tribus augures captare augurium conſueuerant. *captum ſit collegium augurum* autem, id eſt, adhibitum, & aduocatum ſit collegium augurum. Abſtines?] ſubB intellige manum, vel abſtines ſummam partem pallæ tangere, vel abſtines totam partem ad te transferre? volebat Peniculus ſummam pallæ partem, non infimam, quam obtulerat Menæchmus, odorari: vel totam pallam ad ſe trahebat, non vt olfaceret, ſed vt ſuam faceret, & ſibi haberet. vetat hoc Menæchmus: & increpans, abſtines? inquit. id eſt omittis veſtem? quæ tantumdem valent, quantum, abſtine manum, & omitte veſtem. NAM EX ISTOC LOCO NASVM SP. ODORE ILL.] Nam ex loco infimo, quem mihi porrigis olfaciendum, naſus contrahitur, læditur, inquinatur odore tætro & fœtido, qui nullis aquis elui poteſt. profert hunc locum Nonius in voce *ſpurcum.* docens *ſpurcum* idem valere interdum, quod fœtidum. *naſum* protuliſſe veteres etiam in neutro genere teſtatur Nonius. ſic ſuprà in Amphitr. *Sura, pes, ſtatura, tonſus, oculi, naſum, dens, labra.* odore illutibili autem, odore illuto, hoc eſt, qui elui, ſeu lauando abſtergi non poteſt. OLFACTA IGITVR, &c.] olface igitur crebrò ex hoc loco, &c. VT FASTIDIS?] quàm faſtidis? ſeu, quò pacto faſtidis? vt faſtidioſus es? INDE VSQVE AD DIVRNAM STELL. M. P.] ab illo tempore vſque matutinum tempus, ſeu vſque ad primam lucem potabimus. per ſtellam diurnam, luciferum ſignificat: qui manè ſolem antecedit, & dicitur à Græcis ἑωσφόρος: veſperi ſequitur, & dicitur à Græcis ἕσπερος, à Latinis, veſperus. Horat. lib. 2. Oda 9. *nec tibi veſpero Surgente decedunt amores, Nec rapidum fugiente ſolem.* Cum hoc loco congruit illud eiuſdem, *Sume Mæcenas cyathos amici Soſpitis centum, & vigiles lucernas Perfer in lucem.* & illud epiſt ad Torquatum, *cras nato Cæſare feſtus Dat veniam, ſomnúmque dies, impunè licebit Æſtiuam ſermone benigno tendere noctem.* EXPEDITE FABVLATV'S] planè fabulatus es. VEL MANE ETIAM, MILLE P. C. C.] vel exſpecta etiam cantharum vini, quem afferri iuſſi, moratus mille paſC ſuum, id eſt mille paſſus. *mille paſſum*, poſitum pro, mille paſſuum. quod & Adr. Turnebus lib. Aduerſ. 18 cap. 14. indicauit. *mille paſſuum* autem ſic dictum, vt *mille ouium* ab Horat. & mille nummûm, à M. Tull. & mille Philippûm Plauto noſtro, & ſimilia ab iiſdem & aliis: de quibus nos in Comm. Horat. PLACIDE PVLTA] leniter pulſa. ἠρέμα κόψον, ἢ κροῦε τὴν θύραν. METVIS, CREDO, NE FORES, SAM. S.] metuis, credo, ne fores ſint fictiles, & ita fragiles, vt vaſa Samia. ſuprà in Bacchid. *Vide, quæſo, ne quis tractet illam indiligens. Scis tu, vt confringi vas citò Samium ſolet.* Idem in Capt. *Ad rem diuinam, quibus eſt opus, Samiis vaſis vtitur, Ne ipſe Genius ſurripiat. Samium*, inquit Nonius, *eſt teſteum.* Lucil. *Et non, pauper vti, Samio, curtóque catino.* M. Tull. lib. 6. de Rep. *Exſtat oratio Lælij, quam omnes habemus in manibus, quàm ſympina pôtificum, diis immortalibus grata ſint, Samiaq́; , vt is ſcribit, capedines.* MANE, MANE, OBSECRO, &c.] legendum videtur, mane, mane, obſecro te, hercle, &c. propter verſum. AB SE] domo ſua. O SOLEM VIDES SATIN' VT OCCAECATV'ST, PRAE H. C. C.] Satiſne vides, vt ſol occæcatus, id eſt obſcuratus, & præſtinctus eſt corporis Erotij candoribus oppoſitis, ſeu compoſitis & comparatis? vel ſic, ſatiſne vides, ſolem, huius Erotij candoribus oppoſitis, ſeu ex aduerſo poſitis & compoſitis, obſcuratum eſſe?

EROTIVM mulier, PENICVLVS paraſitus, MENAECHMVS ſurreptus.

D

ER. ANime mi Menæchme ſalue. PEN. quid ego? ER. extra numerum es mihi.
PE. Idem iſtuc aliis adſcriptiuis ad legionem fieri ſolet.
ME. Ego iſtic mihi hodie apparari iuſſi apud te proilium,
Hodie vt fieret. in eo vterque proilio potabimus.
Vter ibi melior bellator erit inuentus cantharo,
Tua eſt legio, adiudicato cum vtro iſtanc noctem ſies.
Vt ego vxorem, mea voluptas, vbi te adſpicio, odi malè?
ER. Interim nequis quin eius aliquid indutus ſies.
Quid hoc eſt? ME. induuiæ tuæ, atque vxoris exuuiæ, roſa.
E ER. Superas facilè vt ſuperior ſis mihi, quàm quiſquam qui impetrant.
PE. Meretrix tantiſper blanditur, dum illud quod rapiat, videt.
Nam, ſi amabas, iam oportebat naſum abreptum mordicus.
ME. Suſtine hoc, Penicule. exuuias facere, quas voui, volo.
PE. Cedó. ME. ſed obſecro hercle, ſalta ſic cum palla poſtea.
PE. Ego ſaltabo? ME. ſanus hercle non es. PE. egóne, an tu magis?
ME. Si non ſaltas, exue igitur. nimio ego hanc periculo
Surripui hodie. meo quidem animo, ab Hippolyta ſuccingulum
Hercules haud æquè magno vmquam abſtuli periculo.

Cape tibi hanc quando vna viuis meis morigera moribus. A

PE. Hoc animo decet animatos esse, amatores probos,
Qui quidem ad mendicitatem se properent detrudere.
ME. Quattuor minis ego emi istanc anno vxori meæ.
PE. Quattuor minæ periere planè, vt ratio redditur.
ME. Scin quid volo ego te accurare? ER. scio. curabo quæ voles,
ME. Iube igitur nobis tribus apud te prandium accurarier.
Atque aliquid scitamentorum de foro obsonarier,
Glandionicam suillam, laridum, peronidem, aut
Sinciput, aut polimenta porcina, aut aliquid ad eum modum,
Madida quæ mihi apposita in mensa, miluinam suggerat.
Atque actutum. ER. licet ecastor. ME. nos prodimus ad forum. B
Iam nos hîc erimus: dum coquitur, interim potabimus.
ER. Quando vis, veni, parata res erit. ME. propera modó.
Sequere tu me. PE. ego hercle verò, & te seruabo, & te sequar.
Neque hodie vt te perdam, meream deûm diuitias mihi.
ER. Euocate intus Cylindrum mihi coquum actutum foras.

EXTRA NVMERVM ES MIHI.] extra ordinem es mihi. non es mihi in numero eorum, qui mihi cari sunt. nullo mihi numero es. ALIIS ADSCRIPTIVIS, &c. adscriptiui, seu adscriptitij milites, sunt qui extra ordinem, & extra numerum militiæ adscripti sunt. hoc igitur dicit Peniculus facetè, quod me extra numerum esse dicis idem istuc adscriptitiis militibus ad legionem fieri solet. nam legioni adscripti sunt extra numerum, atque extra ordinem. PROILIVM] proilium vrbanè dixit, prandium significans, manès in translatione superiore, quæ ducitur à re militari, *proilium* autem edendum curauimus, pro *prælium* antiquè, & item sequenti versu *proilio*, pro *prælio*. libros veteres secutus. quod M. Ant. Muretus iam pridem indicauit lib. var. lect. 6. cap. 4 sic dicebant olim coitum, quem nunc cœtum. VTERQ.] ego, & Penicillus. VTER IBI MELIOR BELL. &c.] vter in eo prandio, seu in eo symposio, & conuiuio melius bibet, vel fortior & melior potor erit. Sic M. Tull. in orat. pro Flacco, *Magnum erat ei certamen cum Græcis propositum, magna contentio: qui tamen, vt opinor, iacent victi. Nam iste vnus totam Asiam magnitudine poculorum, bibendóque superauit.* TVA EST LEGIO] tu es imperatrix. tu militum, & totius exercitus domina es, atque arbitra. penes te nostri potestas est. VT EGO VXOREM, MEA VOLVPTAS, &c.] sic in Asinaria senex ille animam Philenij meretricis, dicit esse suauiorem, quàm vxoris suæ. INTERIM NEQVIS, QVIN EIVS ALIQ. IND. SIES.] interim tu, qui dicis te vxorē tuam malè odisse, tibi temperare non potes, quin aliquod eius vestimentum geras. QVID HOC EST?] quid hoc est, quod teneo, quod tu indutus es? INDVVIAE TVAE, ATQVE VXORIS EXVVIAE, ROSA.] induuium, & exuuium, inter se opponuntur. sed induuium, magis locum habet in arborum cortice, quo indutæ sunt. in numero multitudinis, induuiæ & exuuiæ. Virgil. Æneid 4. *Dulces exuuiæ dum fata deúsque sinebant.* O, quæ mihi rosæ instar es! ô, quæ rosæ odorem afflas! SVPERAS FACILE, VT SVPERIOR SIS MIHI, QVAM QVISQVAM, &c.] facilè à me obtines, vt te plureis faciam, quam quemquam eorum, qui à me impetrant, vt mecum dormiant, seu qui à me impetrant mei corporis vsum & copiam. QVAM QVISQVAM, &c.] subintell. eorum. MERETRIX TANTISPER BLANDITVR, DVM ILLVD, &c.] ex quo meretrices, rapaces dicuntur. NAM, SI AMABAS, IAM OPORTEBAT NASVM ABREPTVM MORDICVS, &c.] hunc locum profert Nonius in voce *mordicus*. sententia autem hæc est, nam si Menæchmum ex animo & non simulatè amabas Erotium: oportebat te ei nasum mordicus auellisse. Hoc eû dicit, quòd eùm Erotium tam sæpe Menæchmum oscularetur, neque tamen vlla osculorum nota, vllúmue vestigium, Menæchmi labris, impressum esset, osculari ex animo non videatur. sic M. Tullius dixit lib. 3. epist. ad Quint. fratr. epist. 4 *auriculam fortasse mordicus abstulisset.* EXVVIAS FACERE, QVAS VOVI, VOLO.] exuere pallam, & in Erotium transferre, vt destinaui ac promisi, volo. CEDO] da, vt sustineam. SED OBSECRO HERCLE, SALTA SIC CVM P. P.] qui saltabant in scena, qui cantabant, aut citharam pulsabant, palla ornati erant. Idcirco hic Menæchmus periculum orat, vt quando palla ornatus est, saltet. Horatius epist. ad Pisones, *Posthæc personæ, pallæq; repertor honestæ Æschylus.* & Cornificius ad C. Herennium lib. 4. *vti citharœdus cùm prodierit optimè vestitus. palla inaurata indutus*, &c. quæ ab Adr. Turnebo animaduersa, & notata sunt lib. Aduers. 20. cap. 27. EGONE, AN TV MAGIS?] egóne non sum sanus, an tu potiús? NIMIO EGO HANC PERICVLO SVRRIPVI] valde magno hanc pallam cum periculo hodie surripui. MEO QVIDEM ANIMO AB H. SVCCING. HERCVLES HAVD, &c.] mea quidem sententia Hercules non æquè vnquā magno cum periculo ab Hippolyta Amazonum regina balteum abstulit, vt ego hanc pallam vxori meæ surripui. profert hunc locū Festus in voce *succingulum*, quam interpretatur balteum: sed locus lacer, & mutilus est. sic autem legēdum vt edidimus, *Hercules haud æquè*, &c. non vt habent ferè omnes libri, *Haud Hercles æquè*, &c. qua scriptura claudicat versus, vna syllaba breuior nostri quidam libri habēt, *Haud Hercules*, non, vt alij, *Haud Hercles*, &c. De Hippolyta & eius cingulo quod Hercules afferre iussus erat. sic Diodor. Sic. lib. 4. Ἡρακλῆς δ᾽ [illegible] [illegible], &c. id est, Hercules igitur Hippolytæ Amazonis balteum iussus afferre, exercitum in Amazonas cōparauit. MEIS MORIGERA M.] meis morem gerens moribus hoc in primis habere debet mulier, quæ vult placere viro, ingenium & animū morigerum. nam, vt cetera desint, vt sit deformis, atque adeò impudica, modò dissimulanter & obscurè, & cum aliquo pudore: si hoc adsit, virum sibi facilè cōciliabit, contrà vt cetera omnia ei suppetāt, forma, genus, pudicitia: si non sit morigera, virum à se alienabit. hoc ita esse documento est vita quotidiana. Sic Terent. Hecy. *Hec, ita vti liberali esse ingenio decet. Pudens, modesta: incommoda, atque iniurias Viri omneis ferre, & tegere contumelias.* Idē act 3. sce. 1. *Tum vxori obnoxius sum: ita olim suo me ingenio pertulit: Tot meas iniurias, quæ nunquā vllo patefecit loco.* Lucret. lib. 4. in extr. *Nam facit ipsa suis interdum fœmina factis, Morigerísque modis, & mundo corporis cultu, Vt facilè insuescat secū vir degere vitam.* HOC ANI. D. A. &c.] largos esse, & munificos, atque adeò profusos in suas puellas. ANNO] anno superiore, vel anno antè, anno seu annū abhinc. VT RATIO RED.] ex rationib. quas reddis: ex iis, quæ dicis de quattuor minis. ATQ. ALIQ. SCITAM, &c.] i. atque aliquid edulium, seu obsoniorū lautorum, scitorum, atque elegantium parari: cibos aliquos scitos, & elegāteis emi. Sic autem restituit Adr. Turn Aduers. l. b 18. cap 14 cùm libri quidam vulgati haberent, *aliquid sit omentorum*: manuscr. verò, *aliquid scitamentorum* vsurpat hanc vocem Apuleius lib. 10. de Asino aur. ibi, *Multas numero parteis in cellulam suam mei solebant reportare domini: ille porcorum, pullorum, piscium, & eiuscemodi pul-*

mentorum

A *mentorum largissimas reliquias: hic panes, crustula, iunculos, hamos, lacertulos, plura scitamenta mellita.* Et Macrob. lib. 7. Saturn. cap. 14. princip. *Et quia ceteris expeditus mihi te paulisper indulges, modò autē vobis de aqua sermo fuit, quæro, cur in aqua simulachra maiora veris videantur: quod genus apud popinatores pleraque scitamentarum cernimus proposita, ampliora specie, quam corpore.* vsus est eadem voce & Gellius, sed translatè pro eloquendi veneribus, & leporibus. OBSONARIER] obsonari, emi. sed obsonare, propriè valet, obsonium emere, seu parare. GLANDIONICAM SVILLAM] carnem suillam ex glandiis. Sunt autem glandia, seu glandulæ, partes in sue callosæ, duritie, & figura glandis: quæ ex gutture, & ceruice detrahuntur. Colum. lib. 8. cap. 9. loquens de suibus, *ampla, & glādulosa ceruicis, rostris breuibus, & resupinis.* PERONIDEM,] quod genus obsonij sit *peronis*, quæro. libri vulgati habent, *pernam sidem*, planiùs illud quidem: sed hîc corruptos esse puto, à quibus manuscripti nostri non discrepant. Camerarius *peronidem* edidit, suos, opinor, codices secutus: neque tamen docet, quid hæc vox significet. Ego putabam legendum, *pernam, pedem, aut*, &c. vt subintell. nomen adiect. *porcinum*, in voce *pedem*, quod facilè κατὰ κοινοῦ repetitur. SINCIPVT,] subintell. porcinum: hoc est, partem capitis porcini anteriorem. AVT POLIMENTA PORCINA] Festus, polimenta, inquit, testiculos porcorum dicebant, cùm eos castrabant, à politione segetum, aut vestimentorum, quod similiter, atque illa curentur. MADIDA QVAE MIHI APP. IN MENSA, MILVIN. SVGG.] quæ mihi in mensa apposita, iurulenta, famem auidissimam, qualis est miluij, subministrent, seu præbeant. Sic autem edidi, nam libri omnes vulgati, *apposita mensam miluinam*, &c. manuscripti vero habent, *apposita in mensam*, &c. vtrique mendosè. Adrianus Turnebus, madida interpretatur cocta, lib. Aduers. 18. cap. 15. proba-
B biliter, & eruditè. in voce *miluinam* autem, appetentiam, aut famem, aut auiditatem subintelligemus. Miluium autem seu miluūm, seu miluum, constat auem esse auidissimam & voracissimam & esurientissimam natura. NEQVE HODIE VT TE PERDAM, MEREAM D. D. M.] id est, neque si mihi hodie dentur deorum diuitiæ, mercedis nomine, vt ego te deseram ac perdam, accipere velim. si quis mihi dicat deus: en tibi, Penicule, deorum diuitias in manus do, hac lege, vt hodie Menæchmum deseras, ac perdas, accipere nolim. neque te hodie perdere velim, si mihi deorum diuitiæ in mercedem, & pretium, vt te perdam, dentur. Notauimus hoc loquendi genus alibi, non semel. EVOCATE INTVS CYL.] euocare domo.

EROTIVM meretrix; CYLINDRVS coquus.

ER. SPortulam cape atque argentum, treis eccos nummos habes.
CY. Habeo. ER. abi atque obsonium affer. tribus vide quod sit satis.
Neque desiat, neque supersit. CY. cuiusmodi hi homines erunt?
ER. Ego & Menæchmus, & parasitus eius. CY. iam isti sunt decem,
C Nam parasitus octo hominum munus facilè fungitur.
ER. Elocuta sum conuiuas, ceterùm cura. CY. licet:
Cocta sunt, iube ire accubitum. ER. redi citó. CY. iam ego hîc ero.

SPORTVLAM CAPE, &c.] Sportæ, inquit Nonius, dictæ sunt vel à sparto, vnde fiebant, vel ab asportando. Sunt autem sportæ, obsoniorum vasa, & receptacula: quamuis Asconius in Actionis primæ princip. paullò aliter: nisi forte ibi corruptus est. Varro de vita populi Romani, neque enim obsonium in tota cena coëmtum, ex variis rebus cùm coniectum in vnam sportam perspicitur, &c. ex Nonio. TREIS ECCOS NVMMOS HABES.] nummos aureos intellige, non sestertios. nummus aureus autem valebat duos coronatos aureos nostros, & aliquanto plus. TRIBVS VIDE QVOD SIT SATIS.] vide, id est, prouide, & eme tantum, quantum sit satis tribus. Sic autem edendum curaui, *tribus vide quod sit satis.* nam alij libri habent, *tribus vide quid sit satis.* quam scripturam minus probo. Fortassis etiam hoc modo legi potest, *tribus qui sit satis.* id est, vide vt sit satis tribus. NAM PARASITVS OCTO HOM. MVNVS FACILE FVNGITVR.] nam parasitus est, & bibit, quantum homines octo. verbum *fungitur*, iunxit cum accusandi casu, & suo, & aliorum quoque nonnullorum more. Nonius hunc locum profert, & ait accusatiuum pro ablatiuo esse positum. CONVIVAS CETERVM CVRA.] id est, ceteroqui conuiuas cura. ceterùm, τ' ἄλλα, cetera, alioqui, ceteroqui. COCTA SVNT] signifi-
D cat, se summam diligentiam in coquendis obsoniis adhibiturum.

NENAECHMVS Sosicles, MESSENIO seruus.

ME. NVlla'st voluptas nauitis Messenio
Maior, meo animo, quàm quando ex alto procul
Terram conspiciunt. MES. maior, non dicam dolo,
Quàm si aduenieus, terram videas, quæ fuerit tua.
Sed quæso quamobrem nunc Epidamnum venimus?
An, quæso quasi mare, omneis circuimus insulas?
ME. Fratrem quæsitum geminum germanum meum.
MES. Nam quid modi futurum est illum quærere?
E Hic annus sextus, postquam rei huic operam damus.
Istros, Hispanos, Massylienseis, Illurios,
Mare superum omne, Græciamque exoticam,
Orásque Italicas omneis, quà egreditur mare,
Sumus circumuecti. si acum credo quæreres,
Acum inuenisses, si apparêret: tamdiu
Hominem inter viuos quæritamus mortuum:
Nam inuenissemus iam diu, si viueret.
ME. Ergo istuc quæro certum qui faciat mihi,

Qui sese dicat scire, eum esse mortuum. A
Operam præterea numquam sumam quærere.
Verùm aliter viuus numquam desistam exsequi.
Ego illum scio, quàm cordi carus sit meo.
MES. In scirpo nodum quæris. quin nos hinc domum
Redimus? nisi si historiam scripturi sumus.
ME. Dictum facessat doctum, & discaueas malo,
Molestus ne sis, non tuo hoc fiet modo. MES. hem.
Illoc enim verbo esse me seruom scio.
Non potuit paucis plura planè proloqui.
Verùm nequeo me continere, quin loquar.
Audi Menæchme, quum inspicio marsupium. B
Viaticati hercle admodum æstiuè sumus.
Næ tu hercle opinor nisi domum reuorteris,
Vbi nihil habebis, geminum dum quæris, gemes.
Nam ita est hæc hominum natio hîc Epidamnia.
Voluptarij atque potatores maxumi:
Tum Sycophantæ & palpatores plurimi
In vrbe hac habitant, tum meretrices mulieres.
Nusquam perhibentur blandiores gentium.
Propterea huic vrbi nomen Epidamno inditum est:
Quia nemo fermè huc sine damno deuortitur.
ME. Ergo istuc cauebo. cedò dum mihi huc marsupium. C
MES. Quid eo vis? ME. ne mihi damnum in Epidamno duis.
Tu magnus amator mulierum es Messenio:
Ego autem homo iracundus, animi perditi.
Id vtrumque, argentum quando habebo, cauero.
Ne tu delinquas, néue ego irascar tibi.
MES. Cape atque serua, me lubente feceris.

NVLLA'ST VOLVPTAS NAVITIS MESSENIO, &c. *terram videre, seu conspicere*, prouerbium olet. M. Tullius in Catone maiore, *Quæ mihi quidem tam iucunda est, vt quo propius ad mortem accedam, quasi terram videre videar, aliquandóque in portum ex longa nauigatione esse venturus.* Idem pro murena in principio, *Quod si è portu soluentibus, ij, qui iam in portum ex alto inuehuntur, præcipere summo studio solent & tempestatum rationem, & prædonum, & locorum,* &c. *quo tandem me animo esse oportet; propè iam ex magna iactatione terram videntem, in hunc, cui video maximas Reipublicæ tempestates esse subeundas?* Huc referendum est illud Diogenis Cynici, qui cùm audisset quendam recitatorem molestum, & longum, ille autem toto libro recitato auditoribus ostendisset eam tam extremam non exaratam & litteris carentem, bono animo estote viri, inquit, terram video. Græca verba si quis fortè requiret hæc sunt, Μακρὰν τινὸς ἀναγινώσκοντος, καὶ πρὸς τῷ τέλει τοῦ βιβλίου, ἄγραφον παραδείξαντος, Θαρρεῖτε, ἔφη, ἄνδρες γῆν ὁρῶ. NON DICAM DOLO] dicam ex animi sentẽtia: dicam, vt sentio. QVAM SI ADVENIENS, TERRAM VIDEAS, QVAE FVERIT TVA] quàm si in patriam ex alto aduenies, terram videas, quæ desierit esse tua, seu quæ non sit amplius tua. Nam quod fuit, non est, vt alibi diximus. Hoc igitur dicit seruus Messenio hero assentiens multo iucundissimum esse post longam iactationem ex alto terram intueri: & quidem multo iucundius, quàm aduenientem, terram eam videre, quæ olim tua fuerit nunc desierit esse tua. Notat decoctores, qui bona sua obligurriunt, & patrimonia sua scortis, ac lenonibus largiuntur. AN QVASI MARE OMNEIS CIRC. INSVLAS] ánne idcirco nos ad hunc modum, & tamdiu peregrinamur, vt tamquam mare, omneis insulas circumeamus? *quasi mare*, est recti casus. est enim hic ordo, & hæc sententia: an nos quasi mare, hoc est, quasi mare essemus, vel ad exemplum maris, omneis insulas circuimus? Nam mare circuit omneis insulas: & insula ea est, quæ omni ex parte à mari cingitur & circuitur. GEMINVM GERM.] geminum, vno partu editum. germanum γνήσιον, ex iisdem parentibus natum. NAM QVID MODI FVTVRVM EST ILLVM QVAERERE?] at quisnam modi, seu quisnam modus nobis futurus est illum quærendi? Quem modum constituemus huic quærendi labori, atque operæ? quando quærere desinemus? Nãquid, pro quisnam, κατ' ἀναλογίαν, de quo suprá. consule indicem. REI HVIC] huic quæstioni. ISTROS.] Istri, id est Danubij, vt quidam volunt, accolas. sed ister in Scythia Europæa, Danubius in Sarmatia, & Germania fluit. Deinde aliquando tandem Ister fit, vt vult Mela. MARE SVPERVM OMNE] mare omne Adriaticum. GRAECIAMQVE EXOTICAM] id est, Græciam longinquam, & externam, eam significat Italiæ partem, quæ magna Græcia dicebatur. SVMVS CIRCVMVECTI] ordo est, & sumus circumuecti oras Italicas omneis, &c. id est, circum oras omneis vecti sumus, &c. SI ACVM CREDO, QVAER. ACVM, &c.] prouerbium ex hyperbole, seu superlatione, quo significamus summam in re aliqua quærenda diligentiam esse adhibitam. TAMDIV HOMIN. INTER VIVOS QVAERITAMVS M.] quod est inanem operam sumere. Nam mortui sunt apud inferos, hoc est, sepulti, & humati sunt, & iacent in tenebris, inquit Catullus, (de corporibus loquor non de animis) sub terra igitur quærendi sunt, non inter viuos, qui super terram sunt, & spiritum è cœlo ducunt, & lucis vsura fruuntur. ERGO ISTVC QVAERO CERTVM QVI F. M.] ordo est, ergo quæro, qui mihi istuc faciat certum: hoc est, quæro igitur, qui me certò doceat, fratrem meum esse mortuum. QVI SESE DICAT SCIRE, &c.] ὑπέρβατον. OPERAM PRAET. NVMQVAM, &c.] id est, cùm ego certò cognouero esse eum mortuum, seu cùm aliquem inuenero, qui mihi dicat se certò scire fratrem meum esse mortuum: quamdiu viuam, numquam id quod institui, desinam exsequi. EGO ILLVM SCIO, QVAM CORDI

A C. S. M.] loquendi genus comicum, & à Græcis sumtum. sententia autem est, Ego scio, quàm valde ille animo meo sit carus, id est, quàm vehementer illum amem ex animo. IN SCIRPO NODVM QVAERIS.] quæris quod numquam inuenies. prouerbium est. Festus, scirpus, inquit, est id, quod in palustribus locis nascitur, leue, & procerũ, vnde tegetes fiunt. inde natum prouerbium est in eas res, quæ nullius impedimenti sunt, in scirpo nodum quærere. Ennius, *Quærunt in scirpo soliti quod dicere nodum.* Et Plautus in Aulul. *quasi pueris, qui nare discunt, scirpea induitur ratis.* Hactenus Festus. Ego ad hæc Festi verba, *in eas res, quæ nullius impedimenti sunt,* libenter addiderim, *& in eas quæ numquam reperiri possunt. scirpus enim nodis caret.* vtitur & Terentius hoc prouerbio in Andr. ibi, *Dignus es Cum tua religione odio. nodum in scirpo quæris:* ad quem locum iuuabit legere, quæ notat Donatus. NISI SI HISTORIAM SCRIPTVRI SVMVS.] ironia est. hoc enim sentit domum redire, & peregrinandi finem facere. debemus, nisi fortè historiam scripturi sumus, atque idcirco nobis diutiùs peregrinandum esse existimamus, vt omnibus terrarum finibus peragratis, maribúsque obitis, libros geographicos de situ orbis, & historiam de hominum moribus conscribere possimus. vel sic, profectò domum iam repetere debemus. nisi fortè idcirco tamdiu peregrinamur, & eo consilio, atque animo tot terrarum oras perambulamus, tótque maria circuimus, ac circumuehimur, vt historiam conscribamus. DICTVM FACESSAS DOCTVM] noli mihi loqui verba arguta, & sententiosa. noli mihi argutari, & sententias fundere. missa fiant verba docta, hoc est, è doctrina petita, & doctrinam olentia. ET DISCAVEAS MALO.] sermo minantis. vide, vt longè tibi caueas à malo. Vide quantum potes, vt vites malum, proinde quasi ita dicat: si pergis mihi obstrepere, & verbis istis doctis, atque argutis aduersari, non procul aberit abs te infortunium, & malum. NON TVO HOC FIET MODO] non tuo hoc fiet arbitratu.
B Sic Terent. Andr. *Sine nunc meo me viuere interea modò.* ILLOC ENIM VERBO, &c.] liberi enim hominis est, suo arbitratu, modo siue alterius contumelia loqui. At seruus non quod vult, neque quamdiu, aut quomodo, sed quod herus vult, & quamdiu, & quomodo ille vult: præfinitò denique loquitur. Itaque in democratiis, siue in ciuitatibus liberis, maximè locum habent *ἰσηγορία & παῤῥησία*: hoc est, æqualis dicendi potestas, & orationis libertas. VIATICATI HERCLE ADM. AESTIVE SVMVS] id est, viatico admodum tenui, & angusto instructi sumus. tractum hoc videtur esse à re castrensi, & militari. nam milites hibernis temporibus, & hibernis castris commeatum, victúmque largiorem, & cibaria copiosiora prouidere solebant, quàm æstiuis. Licet etiam dicere, à viatoribus esse ductum, qui cùm se paucioribus diebus eò, quò volunt æstate peruenturos esse sciant, quàm hyeme: & frugibus ac fructibus æstiuis se inter eundem facilè tolerare possint, quod item hieme, terra squalente, atque horrente nequeant: tempore æstiuo, viaticum sibi parant angustius, & leuius. Vtramque harum explicationum sequitur Adr. Turn. Aduers. lib. 18. cap. 15. Putabam etiam hoc tertio modo hunc locũ explicari posse, ita tamen vt eadem sententia maneat: Plautum æstiuè viaticos dixisse, tenuiter, & angustè, & parcè viaticatos, sermone trãslato, ab iis, qui vestiti sunt ad eos, qui viaticati sunt. Dicere enim solemus aliquem æstiuè vestitum, nempe eum, qui leuiter & expeditè vestitus est. Nam æstiuo tempore vestitu leuiore, & pauciore opus est, quàm brumali. Sic igitur æstiuè viaticatos dixit Plautus, non copioso admodũ, neque magno viatico instructos. quæ postrema explicatio mihi videtur facilior, ac planior, & minus longè petita, quàm duæ superiores. quãquam
C neque illas damno, aut improbo, neque hanc, reiectis illis, vnicè amplector. Iudicet igitur lector. GEMINVM DVM QVAERIS GEMES] paronomasia, seu parechesis, *gemes* autem, hoc est, *οἰμώξεις*, plorabis, flebis, tuam vicem dolebis, te miserum dices. VOLVPTARII ET POT. MAX.] subintell. *sunt.* PALPATORES.] assentatores, suprà in Amphitr. *Obseruatote, quàm blandè mulieri palpabitur.* NVSQVAM PERH. BLAND. GENT.] ordo est, nusquam gentium blandiores perhibentur. PROPTEREA HVIC VRBI N. EPIDAMNO IND. EST, &c.] non est hoc quidem verum, cùm sit nomen Græcum: sed tamen Romani idcirco huic vrbi nomen immutarunt, quòd eis malum nomen visum est, & Dyrrachium nominarunt, nomina obscœna vitantes, atque horrentes. Mela lib. 2. *vrbium prima est Oricum: secunda Dyrrachium. Epidamnos antè erat. Romani nomen mutauêre, quia velut in damnum ituris omen id visum est.* Plin. lib. 3. cap. 23. *In ora verò Denda, ciuium Romanorum Epidamnum colonia, propter inauspicatum nomen à Romanis Dyrrachium appellata.* Plaut. infrà, tribus post versibus, *ne mihi damnum in Epidamno duis.* CEDO DVM MIHI, &c.] da mihi igitur huc marsup. *dum* particula inseparabilis, quæ cohæret cum verbo, *cedó.* QVID EO VIS?] subintell. *facere?* TV MAGNVS AMATOR MVL.] sic Terent. Eunuch. *At pol ego amatores audieram esse mulierum maximos.* ANIMI PERDITI.] animi impotentis, hoc est, qui sibi moderari & tẽperare non potest. ID VTRVMQVE ARGENTVM Q. H. CAVERO] id vtrumque videlicet, ne tu scorteris, siue, ne tu delinquas, vt statim subiicit. Nam sine nummis scortari non poteris, alterum ne ego tibi irascar: quia, si non delinques, scortando, & nummos meos insumendo, præcisa erit mihi omnis irascendi occasio.

D

CYLINDRVS, MENAECHMVS Sosicles, MESSENIO.

Bene obsonaui, atque ex mea sententia,
Bonum anteponam prandium pransoribus.
Sed eccum Menæchmum videon' à tergo meo?
Prius iam conuiuæ ambulant ante ostium,
Quàm ego obsonatu redeo. adibo atque alloquar.
Menæchme salue. ME. di te ament. scis quis ego sum?
CY. Non hercle verò: vbi conuiuæ ceteri?
E ME. Quos tu conuiuas quæris? CY. parasitum tuum.
ME. Meum parasitum? certè hic insanus est homo.
MES. Dixin' tibi esse hîc sycophantas plurimos?
ME. Quem tu parasitum quæris adolescens meum?
CY. Peniculum. MES. eccum hunc in vidulo saluum fero.
CY. Menæchme, numerò huc aduenis ad prandium.
Nunc obsonatu redeo. ME. responde mihi
Adolescens, quibus hîc preciis veneunt porci
Sacres, sinceri; nummos hos à me accipe.

Iube te piari de mea pecunia. A
Nam ego quidem insanum esse te certò scio.
Qui mihi molestu's homini ignoto,quisquis es.
CY. Cylindrus ego sum.non nosti nomen meum?
ME. Seu tu Cylindrus,seu Coliendrus,perieris.
Ego te non noui,neque nouisse adeò volo.
CY. Est tibi Menæchmo nomen,tantum quod sciam.
ME. Pro sano loqueris,cùm me appellas nomine.
Sed vbi nouisti tu me? CY. vbi ego te nouerim?
Qui amicam habeas,heram meam,hanc Erotium.
ME. Neque hercle habeo,neque te,quis sis homo,scio.
CY. Non scis quis ego sim,qui tibi sæpissimè B
Cyathisso apud nos,quando potas? MES. hei mihi,
Cùm nihil est,illi qui homini diminuam caput.
ME. Tun' cyathissare mihi soles,qui ante hunc diem
Epidamnum numquam vidi,neque veni? CY. negas?
ME. Nego hercle veró. CY. non tu in illisce ædibus.
Habitas? ME. dij illos homines, qui illic habitant,perduint.
CY. Insanit hic quidem,qui ipse maledicit sibi.
Audin' Menæchme? ME. quid vis? CY. si me consulas,
Nummum illum,quem mihi dudum pollicitu's dare,
Iubeas,si sapias,porculum afferri tibi.
Nam tu quidem hercle,certò non sanu's satis C
Menæchme,qui nunc ipsus maledicas tibi.
MES. Heu hercle hominem molestum & odiosum mihi.
CY. Solet iocari sæpè mecum illo modo.
Quantumuis ridiculus est,vbi vxor non adest.
ME. Quid ais tu? CY. quid vis,inquam? satin' hoc quod vides,
Tribus vobis obsonatum'st?an obsono amplius
Tibi & parasito & mulieri? ME. quas tu mulieres,
Quos tu parasitos lóquere? MES. quod te vrget scelus?
Qui huic sis molestus? CY. quid tibi mecum est rei?
Ego te non noui:cum hoc,quem noui,fabulor.
ME. Non ædepol tute homo sanus es,certò scio. D
CY. Iam ergo hæc madebunt faxo,nihil morabitur.
Proin tu ne quò abeas longiùs ab ædibus.
Nunquid vis? ME. vt eas maxumam in malam crucem.
CY. Ire hercle melius est te intrò,atque accumbere,
Dum ego hæc appono ad Vulcani violentiam.
Ibo intrò & dicam te hîc adstare Erontio,
Vt te hinc abducat,potius quàm hîc adstes foris.
ME. Iámne ille abiuit?ædepol haud mendacia
Tua verba. MES. exterior hosce obseruato modó:
Nam istic meretricem credo habitare mulierem,
Vt quidem ille insanus dixit, qui hinc abijt modó. E
ME. Sed miror quî ille nouerit nomen meum.
MES. Minime hercle mirum. morem hunc meretrices habent,
Ad portum mittunt seruolos, ancillulas;
Si qua peregrina nauis in portum aduenit,
Rogant cuiatis sit. quid ei nomen siet.
Post illæ extemplò se applicant, agglutinant.
Si pellexerunt, perditum amittunt domum.
Nunc in istoc portu stat nauis prædatoria,

A Abs qua cauendum nobis sanè censeo.
ME. Mones quidem hercle rectè. MES. tum demum sciam
Rectè monuisse,si tu rectè caueris.
Tacedum parumper.nam concrepuit ostium,
Videamus qui hinc egreditur:hoc ponam interim,
Asseruatore hoc sultis nauales pedes.

BENE OBSONAVI, ATQVE EX M. S.] bona,& opipara obsonia paraui,atque ex mea sententia. BONVM ANTEP. PR. PRANS.] sic loquitur in Curcul. *Quid antepones Veneri pro tentaculo?* anteponam pransoribus, id est ponam ante pransores,apponam prāsoribus. Creber est apud Homerum hic versus,*Οἱ δ' ἐπ' ὀνείαθ' ἑτοῖμα προκείμενα χεῖρας ἴαλλον.* hoc est,illi autem cibis paratis ,ante se positis, manus admouebant. SED ECCVM MENAECH. VIDEON' A TERGO MEO?] Sed videóne Menæchmum à tergo meo? Hic sunt erroris initia. Et coquus quidem,primus errat,qui Menæchmum aduenam,qui Sosicles nominatur, Menæchmum surreptitium, ciuem Epidamnium,cuius parasitus est
B Peniculus,esse putat. QVAM EGO OBSONATV RED.] quàm ego ab emendo obsonio redeo. ECCVM HVNC IN VID. SALVVM F.] iocus ex ambiguo.Nam Cylindrus quærit vbi sit Peniculus parasitus, & per Peniculum,parasitum Menæchmi surreptitij significat. Messenio,paruum penem,seu caudam salacem intelligit:quam se saluam in vidulo,hoc est,in sacculo,& subligaculo ferre dicit. suprà in Epid. *vbi is ergo est? nisi si in vidulo, Aut si in mellina attulisti.* NVMERO HVC ADVENIS,&c.] numerò,id est,nimis citò:quia scilicet nunc primùm obsonatu redeo. Sic autem legendum: & ita habent nostri libri veteres,neque aliter edidit Camerarius. Nam quod Alciatus lib.10.Parergωn iuris,cap.14.hunc locum,in libris vulgatis corruptum,ex ingenio emendat & legit,*nunc obsonator adeò responde mihi.* fallitur, & longè aberrat à scopo. QVIBVS HIC PRETIIS VENEVNT PORCI SACRES, SINCERI,&c.] porci sacri, siue,vt veteres loquebantur,sacres & sinceri,immolabantur ab iis,qui piaculum aliquod admiserant, aut qui insani extiterant , significat igitur Menæchmus Sosicles coquum esse insanum. Hunc locum autem declarat Varro lib. 2. de re Rustica cap.1. Ferè ad quattuor menses à mamma non diiunguntur agni, hædi tres , porci duo: è queis,quoniam puri sunt ad sacrificium,vt immolentur,olim appellati sacres:quos appellat Plautus,cùm ait, quanti sunt porci sacres? Idem eodem libro cap.4.apertiùs & planiús. Cùm porci depulsi sunt à mamma, à quibusdam delici appellantur: neque iam lactantes dicuntur:qui à partu decimo die habentur.puri ab eo appellantur, ab antiquis sacres , quòd tum ad sacrificium idonei dicuntur primùm. Itaque apud Plautum in Menæchmis, cum,insanum, quem putat, vt pietur in oppido Epidamno interrogat. Quanti hic sunt porci sacres? Festus quoque hunc locum explicarat,atque illustrarat in voce *sacrem.* sed Fe-
C stus ipse ita eo loco lacer,& mutilus est,vt alieno lumine,vnde illustretur,egeat. Laribus autem immolabantur hi porci sacres,non solùm ab insanis, verumetiam ab iis, quibus aucta erat liberorum prole familia. Iterum Plaut.in Rud. *vt rem diuinam faciam, cùm intrò aduenero, Laribus familiaribus , cùm auxerunt nostram familiam. Sunt domi agni & porci sacres.* Eustathius in notis ad librum ιλιαδ. τ. scribit,porcum,ab antiquis existimatum esse ad expiationes idoneum:eúmque producit Æschylum , in his ; Πρὶν αἱ παλαξμοῖς αἵματος χοιροκτόνου Αὐτός σε χεῖρας ζῶε καταστάξας χοίρου. huc pertinet illud Horatianum sat 3.libro sermonum 2.*Non est periurus,neque sordidus.immolet aequis Hic porcum Laribus.* Ad quem locum notauimus,Larum matrem,Maniam,seu Manam esse nominatam:& Lares,Grunduleis appellatos.ex quo factum esse, vt & insani Lares sibi propitios reddere studerent,& porcos iis diis immolarent,vt esset diis digna victima. NVMMOS HOS A ME ACCIPE.] nonnulli alij libri habent,*nummum vnum en à me accipe.*quæ lectio mihi magis placet: eámque confirmat,quod sequitur non longè admodum,*si me consulas, Nummum illum,quem mihi dudum pollicitu's dare,Iubeas.si sapias,porculum afferri tibi.* QVI MIHI MOLESTV'S,&c.] qui mihi molestus es,homini ignoto. HOMINI IGNOTO,] ignoto,hoc est,te ignoranti: qui te non noui. videtur enim vox , ignoto , hic accipienda ἐνεργητικῶς,vt in epist. ad L. Luceium, Qu.Fil.lib.5. *Atque illi artifices, corporis simulacra ignotis nota faciebant*, &c. SEV TV CYLINDRVS, SEV COLIENDRVS,&c.] locus ex paronomasia.quæ aliquanto remotior fit,si legatur,vt vulgò,*Seu tu Cylindrus seu Coriandrus,* &c.vtrumque autem pro re eádem dici,*Coriandrum* , & *Coliendrum*,constat. VBI EGO TE NOVERIM? QVI AMICAM,&c.] malim sic legi,& interpungi,*vbi ego te nouerim ? Qui amicam habeas heram meam hanc Erotium?* hac sententia,
D rogásne,vbi ego te nouerim, qui amicam habeas heram meam hanc Erotium? CYATHISSO] cyathum vini plenum ministro:κυάθῳ οἰνοχοῶ. κυαθίζω. HEI MIHI, CVM NIHIL EST, ILLI QVI H. D. C.] hei mihi , quia nihil mihi est , quo illi homini comminuam caput. PERDVINT.] perdiderint. NVMMVM ILLVM QVEM MIHI D. POLL. D. IVBEAS, SI SAP.] id est,si sapias,illo nummo,quem nummum illum mihi dudum pollicitus es dare , porculum afferri tibi. CERTO NON SANV'S SATIS.] certè non satis sanus es. QVAMTVMIS RIDICVLVS EST,&c.] quamtumuis ridiculus est,cùm vxor non adest. *ridiculus* autem interdum valet , facetus, vrbanus, qui dictis salsis,& venustis mouere risum solet , & ita hoc loco accipiendum est. Aliàs *ridiculus* , est risu dignus. Hinc illud Catonis in Cicerone, *quem ridiculum habemus cōsulem?* SATIN' HOC, QVOD VIDES, TRIBVS VOBIS OBSONATVM'ST?] satísne tribus vobis hoc obsonium,quod vides,emtum est?vel sic,hoc obsonium quod vides,& quod à me emtum est,satísne est vobis tribus? AN OBSONO AMPL.&c.] an emo,hoc est an emam tibi,& parasito, & mulieri obsonium amplius? QVAS TV MVLIERES, QVOS TV PAR.&c.] vide,vt quas res coquus numero singulari appellarat, Menæchmus numero multitudinis iteret.sic faciunt,qui quod ab alio dictum est,improbant ac reprehendunt. Sic apud Terent.in Adelph. *cupio. verùm hoc mihi in mora'st,Tibicina & Hymenæum qui cantent.* D. *cho: Vin' tu huic seni auscultare?* ASCH. *quid?* D. *missa hæc face,Hymenæum,turbas.lampadas,tibicinas.* Sic noster Plautus in Curculione,*quas tu tabulas Quos tu mihi Luscos libertos, quos Summanos somnias?* QVOD TE VRGET SCELVS?] quod te scelus agitat? quæ te intemperiæ vexant? Horatius sat.3.lib 1.*optimus ille est, Qui minimis vrgetur.*& sat.3.lib 2. *pudor,*inquit,*te malus vrget,Insanos qui inter vereare insanus ha-*
E *beri.* MADEBVNT, FAXO?] fecero, vt cocta sint. vel, fecero, vt in iure natent , vt temulenta sint. illud alterum magis placet,quàm hoc. NIHIL MORABITVR.] nulla res vos morabitur,hoc est remorabitur, quo minùs mox accumbatis,& prandeatis.vel *morabitur* accipiendum impersonaliter passiué.vt subintelligatur à *me.*hoc est,nihil morabor. non ero longus,aut tardus,in me mora non erit vlla. DVM EGO HAEC APPONO AD VVLCANI VIOLENTIAM.] id est,dum ego hæc igni admoueo. ET DICAM TE HIC ADSTARE ER.] ordo est , & dicam Erotio,te hîc adstare. EXTERIOR HOSCE OBSERVATO MODO.] facito modo,vt extra illas ædeis, vbi hi habitant, hosce obserues. sic autem legendum est,non,vt habent libri vulgati,exterior esse obseruato modó. CVIATIS SIT:] vnde sit: qua *in vrbe,* quóue in loco natus sit.Cuius,& cuiatis,inquit Nonius,hanc habent differentiam.*Cuius,*ad personam refertur hominis: *cuiatis*,vnde significant. Acc.in Telepho,*Qui neque cuiatis esset, vmquam potuimus,multum rogitantes,scire.* Hactenus Nonius. Adde Ennij hæc Enniana,*Hostem qui feriet,mihi erit Carthaginensis,Quisquis erit,Cuiatis siet.* QVID EI NOMEN SIET.] aliàs,quod ei nomen fiet.quod magis probo. AGGLVTINANT.] tralatio,sic suprà in Cistell.*Nam hercle iam ad me agglutinandā totam decretum'st dare.* SI PELLEXERVNT.] si suis illecebris perduxerūt. PERDITVM AMITTVNT DOMVM.] non dixit,admittunt, id est, recipiunt domum , sed amittunt, id est, è manu mittunt , vel manu dimittunt

domum, quasi in viuarium. Horat. epist. 1. lib. 1. *Excipiántque senes, quos in viuaria mittant.* NVNC IN ISTO PORTV STAT NAVIS PRAEDATORIA] allegoria est: per nauim prædatoriam meretricē Erotium significat: per portū, domum eius significat. sic infrà, *Ducit lembum dierectum nauis prædatoria.* TVM DEMVM SCIAM RECTE MONVISSE.] subintellige, me, hoc modo, tum demum sciam me rectè monuisse, &c. non addidit autem pronomen *me*, ex Græcorum consuetudine, qui ita loquuntur, *οἶδα ποιήσας.* id est, scio fecisse, pro scio me fecisse: & *ἔφη ποιήσειν.* id est, dixit facturus esse, pro dixit se facturum esse, &c. in quibus locutionibus & similibus, non est transitus à persona ad aliam personam: vt cùm dico, scio te venturum esse, &c. TACEDVM PARVMPER.] *dum* particula inseparabilis. CONCREPVIT OSTIVM.] ab aliquo, qui exiturus est, ostij sonitus, siue crepitus editus est. VIDEAMVS, QVI HINC EGREDITVR.] videamus, quis ex his ædibus egrediatur. HOC PONAM INTERIM] interea hanc sarcinam deponam, interea me sarcina leuabo. SVLTIS] si vultis. NAVALES PEDES.] id est, serui remiges, alij, per naualeis pedes, nautas significari volunt, alij, pueros, qui vsque in naui herum secuti sunt. *Remi*, inquit Nonius, *nauales pedes*. sicut plerumque *remi* dicuntur *remiges*. Virgil. lib. 5. Æneid. *quam deinde Cloantus Consequitur, melior remis.* Puto autem, vt dicam *ἐν ἐρέτῃ*, legendum apud Nonium *Remiges, nauales pedes*, &c. A

EROTIVM, CYLINDRVS, MENAECHMVS, Sosicles, MESSENIO. B

Sine foreis sic abi, nolo operiri.
Intus para, cura, vide quod opus est vt
Fiat, sternite lectos, incendite odores:
Munditia, illecebra animo est amantum.
Amanti amœnitas, malo est, nobis lucro.
Sed vbi ille est, quem coquus ante ædeis esse ait?
Atque eccum video, qui mihi est vsui, &
Plurimum prodest? item huic vltrò fit, vt
Meret, potissimùm nostræ domi vt sit.
Nunc eum adibo, alloquar vltró. C
Animule mi, mihi mira videntur,
Hîc te stare foris, fores cui pateant
Magis quàm domus tua, domus cùm hæc tua sit.
Omne paratum 'st,
Vt iussisti atque vt voluisti: neque tibi est
Vlla mora intus. prandium vt iussisti, hîc
Curatum est. vbi lubet, ire licet accubitum.
ME. Qui-cum hæc mulier loquitur? ER. equidem tecum. ME. quid mecum tibi
Fuit vnquam, aut nunc est negotij? ER. quia pol te vnum ex omnibus
Venus voluit me magnificare, atque id haud immerito tuo. D
Nam ecastor solus benefactis tuis me florentem facis.
ME. Certò hæc mulier aut insana, aut ebria est, Messenio,
Hominem quæ ignotum compellet me tam familiariter.
MES. Dixin' ego istæc hîc solere fieri? folia nunc cadunt
Præ vt, si triduum hoc hîc erimus, tum arbores in te cadent,
Nam ita sunt hîc meretrices omnes illecebræ argentariæ.
Sed sine me dum hanc compellare. heus mulier, tibi dico. ER. quid est?
MES. Vbi tu hunc hominem nouisti? ER. ibidem, vbi hîc me iam diu:
In Epidamno. MES. in Epidamno, qui huc in hanc vrbem pedem,
Nisi hodie, nunquam intrò tetulit? ER. eia delicias facis.
Mi Menæchme. quin amabo, is intró? hîc tibi erit rectius,
ME. Hæc quidem ædepol rectè appellat meo me mulier nomine. E
Nimis miror quis hoc sit negotij. MES. oboluit marsupium
Huic istuc, quod habes. ME. atque ædepol tu me monuisti probè.
Accipe, iam hoc scibo vtrum hæc me mage amet, an marsupium
ER. Eamus intrò vt prandeamus. ME. bene vocas, tamen gratia 'st.
ER. Cur igitur tibi me iussisti coquere dudum prandium?
ME. Egóne te iussi coquere? ER. certò tibi & parasito tuo.
ME. Cui, malùm, parasito? certè hæc mulier non sana est satis.
ER. Peniculo. ME. quis iste est Peniculus? qui extergentur baxeæ?

Scilicet

A ER. Scilicet qui dudum tecum venit,quom pallam mihi
Detulisti,quam ab vxore tua surripuisti. ME. quid est?
Tibi pallam dedi,quam vxori meæ surripui?sanan'es?
Certè hæc mulier canterino ritu hîc adstans somniat.
ER. Quî lubet ludibrio habere me,atque ire inficias mihi
Facta quæ sunt? ME. dic quid est id,quod negem quod fecerim?
ER. Pallam te hodie mihi dedisse vxoris. ME. sed iam nunc nego.
Ego quidem neque vnquam vxorem habui,neque habeo:neque huc
Vmquam,postquam natus sum,intra portam penetraui pedem.
Prandi in naui,inde huc egressus sum,te conuêni,æcere.
ER. Perij misera,quàm tu nunc mihi nauem narras? ME. ligneam,
B Sæpè tritam,sæpè fixam,sæpè excussam malleo.
Quasi supellex pellionis palus palo proximus'st.
ER. Iamiam amabo desine ludos facere,atque i hàc mecum simul.
ME. Num quem mulier alium hominem,non me,fortè quæritas?
ER. Non ego te noui Menæchmum Moscho prognatum patre?
Qui Syracusis perhibêre natus esse in Sicilia,
Vbi rex Agathocles regnator fuit,& iterum Pythia,
Tertium Olympia,qui in morte regnum Hieroni tradidit.
Nunc Hiero est. MEN. haud falsò mulier prædicas. MES. proh Iuppiter.
Nunc istæc mulier illinc vênit,quæ te nouit tam caté.
C ME. Hercle,opinor,pernegari non potest. MES. ne feceris,
Peristi,si intrassis intra limen. ME. quin tace modò,
Bene res geritur:assentibor,quicquid dicet,mulieri,
Si possim hospitium nancisci.iam dudum mulier tibi
Non imprudens aduersabar.hunc metuebam,ne meæ
Vxori renuntiaret de palla,& de prandio,
Nunc quando vis,eamus intró. ER. etiam parasitum manes?
ME. Neque ego illum maneo,neque floccifacio:neque si venerit,
Eum volo intromitti. ER. ecastor haud inuita fecero.
Sed scin' quid tè,amabo,vt facias,impero? ME. quid vis modó?
ER. Pallam illam,quam dudum dederas,ad Phrygionem vt deferas,
D Vt reconcinnetur,atque vt opera addantur,quæ volo.
ME. Hercle,quin tu rectè dicis,eadem ignorabitur,
Ne vxor cognoscat te habere,si in via conspexerit.
ER. Ergo mox auferto tecum,quando abibis. ME. maximé.
ER. Eamus intró. ME. iam sequar te.hunc volo etiam colloqui.
Ehò Messenio accede huc. MES. quid negotij est? ME. scire vis?
MES. Quid ergo opu'st? ME. opus est. MES. scio,vt mendices. ME. tanto nequior es.
Habeo prædam,tantum incepi operis.tu quantum potes,
Abduc istos in tabernam actutum deuersoriam.
Tum facito,ante solem occasum,vt venias aduorsum mihi.
E MES. Non tu istas meretrices nouisti here. ME. tace,inquam,nunc iam.
Mihi dolebit,non tibi,si quid ego stultè fecero.
Mulier hæc stulta atque inscita est,quantum perspexi modò,
Est hic præda nobis. MES. perij. MEN. iámne abis? MES. perij probè,
Ducit lembum dierectum nauis prædatoria.
Sed ego inscitus,qui me hero meo postulem moderarier.
Dicto me emit audientem,haud imperatorem sibi.
Sequimini,vt quod imperatum est,veniam aduorsum tempori.

SINE FORIS SIC.] verba Erotij ad Cylindrum coquum, qui ingressus domum, ostium claudere volebat, quod eum vetat facere Erotium egrediens, vt Menæchmum Sosiclem, quem putat esse Menæchmum ciuem, amatorem suum, & quem coquus errans, & forma deceptus, dixerat ei foris esse, aduenientem comiter excipiat, & blandè domum vocet. NOLO OPERIRI.] nolo ostium operiri, id est, claudi. STERNITE LECTOS, &c.] nunc alloquitur ancillas. INCENDITE ODORES:] incendere odores, est, rebus suauem odorem mittentibus incensis, odores gratos excitare. Sic M. Tullius lib. 3. Tuscul. *fasciculum ad nares admouebis? incendes odores? sertis redimibis, & rosa?* MVNDITIA ILLECEBRA ANIMO EST AMANTIVM.] amantium animus, munditia puellarum, tamquam illecebra quadam capitur. Sic Lucret. lib. 4. *Nam facit ipsa suis interdum fœmina factis, Morigerisque modis, & mundo corporis cultu. Vt facilè insuescat secū vir degere vitam.* AMANTI AMOENITAS, MALO EST, NOBIS LVCRO.] loci amœnitas, seu locus amœnus, amanti, malo est, id est, amantem allicit, & inducit, vt velit in domo meretricia versari, quod ei damnosum, & perniciosum est: nobis lucro, quia ex eo, quod amantes nos colunt, & ædeis nostras frequentant, rem nostram bene gerimus, & lucrum facimus. *Amœna loca dicta sunt*, inquit Festus, *quæ ad se amanda alliciant, id est, attrahant.* QVI MIHI EST VSVI.] qui mihi vtilis est. ITEM HVIC VLTRO FIT, VT M. &c.] id est, ita fit huic Menæchmo, vltrò, id est, non roganti, neque petenti, vt meret, hoc est, vt meretur, seu vt dignus est, nempe vt potissimùm, hoc est, ante alios omneis domi nostræ sit. Profert hunc locum Nonius, docens *meret*, positum esse pro *meretur*. sic infrà ead. fab. *Adibo, atque hominem accipiam dictis, quibus meret.* ALLOQVAR VLTRO.] alloquar eum prior, & ab eo non appellata, neque prouocata, hoc enim significat vltrò. OMNE PARATVM'ST] quidam libri habent, *omne paratum'st prandium.* MIHI MIRA VIDENTVR, &c.] mihi mirum videtur, &c. VBI LIBET, IRE LICET ACCVBITVM.] id est, cùm libet accubitum ire licet. In *libet, licet*, inest nonnulla parechesis, seu potiùs paronomasia: qualem quæsiuit & illa generis imperatorij mulier: cui cùm dixisset propinquus eius, imperator, si liceret, liberet: si libet, licet, inquit illa. MAGNIFICARE:] magnifacere. HAVD IMMERITO TVO.] id est, merito tuo ἀναξίως, seu κατ' ἀξίαν. ME FLORENTEM FACIS.] me fortunatam & beatam facis: sic dicunt Græci, θάλλειν, & αὐξάνειν, pro εὐτυχεῖν, καὶ εὐδαιμονεῖν. DIXIN' EGO, &c.] dixíne ego. &c. id est, nónne dixi ego, ista hîc fieri solere? FOLIA NVNC CADVNT, PRAEVT, SI, &c.] allegoria est, significat, si comparētur hæc, quæ nunc fiunt, quod mulier cum ignoto tam familiariter loquatur, cum iis, quæ intra triduum futura sunt: proinde hoc esse, ac si folia cadentia cum arboribus ipsis cadentibus conferantur: mirum tibi videtur, inquit, mulierem tibi ignotam te, hominem ignotum tam familiariter appellare, atque alloqui. verùm si hoc triduum hîc erimus, folia nunc in te cecidisse dices, præ iis, quæ tunc videris, & tunc arbores ipsæ in te corruere tibi videbuntur. ILLICEBRAE ARGENTARIAE.] quæ illiciunt amanteis, vt argentum ab iis eliciant. vel quæ argentum amantium ad se illiciant, ἴυγγες ἀργυρίου, argenti illices. SED SINE ME DVM HANC COMPELLARE.] sine me dum, id est, sine dum me, &c. tmesis. IN EPIDAMNO, QVI HVC IN HANC VRBEM PED. NISI HODIE NVNQ. INTRO T.?] in Epidamno te eum vidisse aut nouisse dicis, qui numquam nisi hodie in hanc vrbem ingressus est? intrò tetulit, hoc est, intrò tulit, seu intulit. *tetulit* antiquum, pro *tulit*. EIA DELICIAS FACIS.] eia, perge tuo arbitratu, mi Menæchme, te delicatè iocari video. delicias facis, τρυφᾷς. HIC TIBI ERIT RECTIVS.] hîc, domi nostræ, tibi erit melius, quàm foris. OBOLVIT MARSVPIVM HVIC ISTVC, QVOD HABES] hæc mulier marsupium istud, quod tu habes, odorata est. huic mulieri marsupij tui odor ad nareis peruēnit. Marsupium tuum huius mulieris naribus odorem obiecit. suprà in Amphitruone, *hei numnam ego obolui?* BENE VOCAS, TAMEN GRATIA'ST.] benignam te, & liberalem in eo te præbes, quòd me ad prandium vocas. verumtamen gratia est, id est, verumtamen habeo gratiam, quod est, gratiam tibi tui prandij facio. prandio tuo non vtor. honesta est recusatio, seu reiectio. vt illa apud Aristophanem, κάλλιστα, ἐπαινῶ, id est, pulcherrimè, seu rectissimè: laudo, & illa apud Horatium epist. 7. lib. 1. *at quantumuis tolle. benignè.* Nam ibi viator, qui ita respondet *benignè*, pudenter, & honestè Calabri hospitis munera aspernatur, & reiicit: proinde ac si ita diceret: liberalem tu quidem te erga me præbes, sed liberalitate tua non vtor, tibique ago gratias. Sic enim locum illum explicauimus in commentariis nostris Horatianis, infrà in Mercatore, *cena dabitur, Bene vocas, benignè dicas: Cras apud te, nunc domi. Si decet, sic fieri oportet.* CVI MALVM, PARASITO?] *malùm* interiectio stomachantis, & indignantis. QVI ISTE EST PENICVLVS QVI EXTERGENTVR BAXEAE] quis est iste Peniculus? an quo baxeæ extergentur? baxeæ, calceamenti genus, quo sacerdotes & Philosophi vtebantur. vt ex Apuleio intelligere licet lib. 2. de Asino aureo, ibi, *Hæc cùm dicto, iuuenem quemdam lintheis amiculis intectum, pedésque palmeis baxeis indutum, & adusque deraso capite, producit in medium.* Idem lib. xj. *Nec ille deerat, qui magistratum fascibus, purpuráque luderet: Nec qui pallio, baculóque, & baxeis, & hircino barbitio Philosophum fingeret.* Idem lib. 1. Floridorum, *fateórque me sellularias quidem arteis minus callere: vestem de texterna emere, baxeas istas de suterna præstinare.* Est autem iocus ex ambiguo, in nomine *Peniculus*. nam Peniculi dicuntur spongiæ, quibus mensæ, subsellia, calcei, crepidæ, &c. extergentur. Festus, penem, inquit, caudam vocabant: vnde & offam porcinā cum cauda, offam penitam dicebant. hinc Peniculos dicimus, quibus calciamēta tergentur, qui ex caudarū extremitate fiunt. Penis denique à pendēdo vocatus est. CERTE HAEC MVLIER CANTERINO RITV HIC ADSTANS SOMNIAT.] dicuntur nonnulli dormientes non solùm stare, sed etiam ambulare, loqui, disputare, cātare, rixari, iurgare. Alij etiam pugnas edunt, & tumultuātur, & clamorem horribilem tollunt in somniis. quin quoque bestiæ nōnullæ eadem faciunt in quiete, quæ vigilantes: exēpli causa: canes venantur, equi currunt, & de palma certant. quod pulcherrimis versibus persequitur Lucret. lib. 4. *Et quoi quisque ferè studio deuinctus adhæret, Aut quibus in rebus multùm sumus antè morati, Atque in qua ratione fuit contenta magis mens: In somnis eádem plerūq; videmur obire: Causidici causas agere, & componere leges: Endoperatores pugnare, ac prælia obire: Nautæ cōtractum cum ventis cernere bellum,* &c. sequitur aliquot pòst versibus, *Quippe videbis equos forteis, cùm membra iacebunt, In somnis sudare tamen, spirareq; sæpè, Et quasi de palmis summas cōtendere vireis: Venantumq; canes in molli sæpè quiete Iactant crura tamen subitò, vocesq; repente Mittunt, & crebras, redducunt naribus auras, Vt vestigia si teneant inuenta ferarum: Expergefactique sequuntur inania sæpè Ceruorum simulacra, fugæ quasi dedita cernant, Donec discussis redeant erroribus ad se.* Plin. lib. 10. cap. vlt. *Præter hominem somniare equos, canes, boues, pecora, capras, palàm est.* Non est dubium autem, quin equi etiam stantes dormiant, & somnient. Porrò canterij equi sunt castrati. Itaque & canterios stanteis somniare, & canteriorum somnia, placidiora & tranquilliora esse, quam equorum probabile est. Quin constat canterios magis, quam equos stanteis dormire ac somniare. Inest autē ambiguū in verbo *somniare*. Nam somniare duo significat, & somnia inter dormiendū, seu in quiete cernere & nugari, blaterare inepta, atque absurda loqui. Hoc igitur dicit Menæchmus Sosicles, hanc mulierē, leuem quandā insaniam insanire, vt nonnulli dormientes res placidas, & tranquillas somniant, & inter dormiendū stant, aut placidè ambulant, ita vt vigilare videantur. Sic Lucret. lib. 2. *Et vigilans stertis, nec somnia cernere cessas?* Plaut. in Amph. *quæne vigilans somniat?* Nonnulla his similia scripsit Adr. Turne. Aduers. lib. 18. cap. 15. ATQ. IRE INFITIAS MIHI] atque infitiari mihi. PENETRAVI PEDEM] penitus intuli pedem. *penetraui* posuit ἐνεργητικῶς, nouè. Nonnulli hac nouitate offensi, legunt *intra portam penetraui pede*. sed errant. nam sic loquitur infrà ead. fab. ibi, *Si ego intra ædeis huius vnquam vbi habitat, penetraui pedē,* &c. PRANDI IN NAVI:] *prandi* præterit. à verbo prādeo. sic infrà ead. fab. *prandi, potaui, scortū accubui.* ÆCERE] id est, per ædem Cereris. *æcere*, iusiurandū est, inquit Festus. alij *ecere* volunt significare ecce seu potiùs, ecce rem. SAEPE EXCVSSAM MALLEO.] sæpè malleo dum trita, & lacera reficitur, extra concussam seu exagitatam. QVASI SVPPELLEX PELLIONIS PALVS PALO PROXIMV'ST] in hac naui, quasi suppellex pellionis, hoc est, eius qui pelleis componit, polit & concinnat, palus palo est proximus: quemadmodum in officina pellionis crebri, & multi sunt pali lignei ad disten-

A B C D E

A ad distendendas pelleis, & siccandas: ita in naui multi sunt: & palus palo proximus est. hæc sunt vrbanè dicta, risus mouendi causa. DESINE LVDOS FACERE] desine ludere & iocari, &c. παίζειν. PERHIBERE] perhiberis, diceris. ATQVE I HAC MECVM SIMVL] & veni per ostium mecum simul in ædeis. VBI REX AGATHOCLES REGNATOR FVIT.] suprà in Mostel. *Alexandrum magnum, atque Agathoclem aiunt maximas duo res gessisse*, &c. Ad quem locum de Agathocle nonnulla. REGNATOR FVIT] Rex fuit. Virgil. lib. 2. Æneid. *Tot quondam populis, terrisque superbum Regnatorem Asiæ.* Idem lib. 8. *Corniger Hesperidum fluuius regnator aquarum.* ET ITERVM PYTHIA] subintellige, vicit. significat Agathoclem bis Pythiorum victorem fuisse. Sic autem hunc locum restituit Hermol. Barbarus: & sic legitur in exemplis Venetis, Florent. Parisiens. Lugdunens. ceteris vulgatis omnibus. TERTIVM OLYMPIA.] tertium vicit Olympia. hoc est, ter fuit Olympionices, seu Olympiorū victor. QVI IN MORTE REGNVM HIERONI TRADIDIT] atqui narrat Diodorus Siculus libro suprà commemorato Agathoclis filios duos cùm ipse in Africa saluti suæ fuga consuluisset, & ab eius exercitu fuisse interfectos: quorum alteri natu minori nomen erat Heraclidi: alteri natu maiori Archagatho. NVNC HIERO EST.] subintellige, regnator. sed hoc videtur falsum, & ἀπροσδόκητον. TAM CATE.] tam callidè, tam doctè. PERNEGARI NON POTEST.] ad extremum negari non potest: ad extremum cedendum est: tandem, quò vocat, eundum. SI INTRASSIS INTRA LIMEN] si intraueris, &c. ASSENTIBOR QVIDQVID DICET MVL.] id est, assentiar mulieri, quidquid dicet, nulla in re quam mihi dicet, mulieri aduersabor. sic autem legendum, non vt vulgò *assentabor*. Sic apud Terentium in Eunuch. ibi, *Postremò imperaui egomet mihi omnia assentari*: legendum *assentiri*, id est, omnia altero dicente, approbare. Atque hanc huius loci emendationem, id, quod sequitur non longè, comprobat, *iamdudum mulier, tibi non imprudens aduersabar.*

B Nam aduersari alteri loquenti, & assentiri, ferè inter se opponuntur. Sic suprà in Mostell. legendum, *Nunc ne eius causa vapulem, tibi potiùs assentibor*: non vt habent libri vulg. *tibi potiùs assentabor.* & in Mil. glor. *Et assentiendum'st quidquid hic mentibitur.* Assentibor autem, pro assentiar, veteribus est vsitatum, qualia sunt illa, largibor, demolibor, scibo & scibitur, aperibitur, subblandibitur, &c. pro largiar, demoliar, sciam & scietur, aperietur, subblandietur, &c. sic infrà eadem fabula. *Potiùs, vt quiescas*, &c. *Cœpi assentiri mulier quidquid dixerat.* Sic enim legendum est etiam ibi, non vt vulgò *assentari*. MANES?] exspectas? NEQ. FLOCCIFACIO] ac ne flocci facio quidem. hyperbole est. AD PHRYGIONEM VT DEFERAS.] Phrygia vestis picta est, inquit Nonius, eius artifices Phrygiones appellantur. Plin. lib. 8. *Acu pingere idas Phryges inuenerunt, vnde Phrygiones appellati sunt, qui acu pingunt scilicet.* Iterum Plaut. ead. fab. *pallam ad Phrygionem fert, confecto prandio, vinóque epoto*, &c. EADEM IGNORABITVR] eadem opera, seu eadem ratione palla reconcinnata, & operibus additur, immutabitur, & ita ignorabitur ab vxore, neque cognoscetur. HVNC VOLO ETIAM COLLOQVI] verbum *colloqui* iunxit cum accusandi casu, non insolens. SCIRE VIS?] proinde ac si dicat, si scire vis, quid negotij sit, accede huc, & scies: vel sic, scire vis? id est, quæris? Nam qui quærit, scire vult. QVID ERGO OPV'ST] subintell. me istuc ad te accedere? VT MENDICES] hoc dicit, propterea quòd ingreditur in ædeis meretricias, ex quibus credibile est, eum inanem egressurum, & ita mendicare necesse habiturum. TANTO NEQVIOR ES] si patieris me mendicare, neque aliquid excogitabis,

C vnde nobis suppetant res ad victum necessariæ. ABDVC ISTOS, &c.] istos natalei pedes. TVM FACITO, ANTE SOLEM OC. &c.] ante solem occasum. i. vt nunc loquitur, ante solis occasum. Nam sol occasus, & solem occasum, dicebāt antiqui. Lex xij. tab. REM VBI PAGVNT, ORATO: NI PAGVNT. *ante meridiem causam conicito. post meridiem præsenti litem addicito, cùm perorant ambo præsentes. Sol occasus diei suprema tempestas esto.* Varro lib. 6. De ling. Lat. Itaque in xij. tab. *Sol occasus dies suprema tempestas esto.* Sic A. Gell. lib. 17. cap. 2. Plautus infrà ead. fab. *Nam absque te esset hodie numquam ad solem occasum viuerem.* Legendum autem esse hîc apud Plautum ita, vt edidimus, *ante solem occasum*, non vt vulgò *ante solis occasum*, præter rationem, & librorum veterum auctoritatem, etiam lex carminis vincit. nam si legatur *ante solis occasum* versus claudicabit, vna syllaba breuior. VT VENIAS ADVORSVM MIHI.] vt mihi obuiam venias, suprà in Mostell. *te aduorsum venire mihi volo ad Philolachem*, ATQVE INSCITA EST.] atque insipiens, & stolida est. *inscitia*, inquit Festus, *stultitia*. PERII.] sic legendum, non vt vulgò, *peri*. dicit enim se periisse Messenio, quia herum videt introire in ædeis meretricias, & hero ad mendicitatem redacto, sibi quoque mēdicare necesse fore. Præterea si *peri* legetur, claudicabit versus. DVCIT LEMBVM DIERECTVM NAVIS PRAEDATORIA.] allegoria est, qua hoc significatur: ducit herum meum Menæchmum captum, & quasi sub dio erectum, & cruci suffixum, mulier meretrix. lembus, nauicula est breuis & leuis. SED EGO INSCITVS, &c.] sed ego insipiens ac stultus, &c. QVI ME HERO MEO POSTVLEM MODERARIER] Sic reliquam huius versus partem edendam curaui. Nam neque hæc lectio, quomodo edidit Camerarius, *qui pro me hero postulem*. neque hæc, vt habent alij libri vulgati, *qui hero me*

D *postulem*, &c. ferri possunt. DICTO ME EMIT AVDIENTEM, &c.] emit me sibi obedientem, & obtemperantem, non imperantem, id est, emit me, sibi vt parérem, non vt imperarem. VENIAM ADVORSVM TEMPORI] veniam aduorsum sibi. subintell.

PENICVLVS parasitus.

PLus annis triginta natus sum, quando interea loci
Nunquam quicquam facinus feci peius, neque scelestius,
Quàm hodie, quando in contionem mediam me immersi, miser,
Vbi ego dum hæreo, Menæchmus se subterduxit mihi.
Atque abiit ad amicam, credo, neque me voluit ducere,
Qui illum dij omnes perduint, qui primus commentus est
E Contionem, hac réque homines occupatos occupat.
Non ad eam rem otiosos homines decuit deligi?
Qui nisi assint, quom citantur, census capiant illico.
Affatim est hominum in dies, qui singulas escas edunt.
Quibus negotij nihil est, qui esum neque vocantur, neque vocant.
Eos oportet contioni dare operam, atque comitiis.
Si id ita esset, non ego hodie perdidissem prandium,
Quoi tam credo datum voluisse, quàm me video viuere.
Ibo etiam, num reliquiarum spes animum oblectat meum.

Sed quid ego video Menæchmum?cum corona exit forás. A
Sublatum est conuiuium,ædepol venio aduorsum tempori.

PLVS ANNIS TRIGINTA NAT.] legendum fortasse est,*plus annos triginta natus sum*,&c. Nam sic potiùs loquuntur antiqui scriptores. Terentius Adelph. *Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi.* ME IMMERSI MISER.] me penitus conieci,tralatio est. sic infrà,*immersit aliquo sese, credo,in ganeum.* MENAECHMVS SE SVBTERDVXIT MIHI.] Menæchmus se subduxit,id est,clàm abstulit,mihi. QVI ILLVM DII OMNES PERDIVNT.] id est, vtinam dij omnes illum perdiderint, &c. Notauimus hoc loquendi genus, & explicauimus suprà in Casin. *qui illum dij omnes deæq; perdant.* NON AD EAM REM OTIOSOS HOM.&c.] otiosos, id est,non alibi occupatos, qui nihil aliud habent,quod agant. Quin Arist lib. 4. Politic.ostendit vel eos,qui contionum sunt participes, locupleteis esse oportere,vt otiari possint: vel si pauperes in concione locum habeant, mercedem eis tribui solere. *ad eam rem,* id est,ad concionem. CENSVS CAPIANT.] magistratus, censibus captis, eos, qui vocati ad concionem non venerint, multent. Hoc non temerè à Plauto dictum. Nam quemadmodum Senatores, qui in senatum non venerant, pignoribus captis multabantur: ita in eum ciuem qui in concionem non venerat, multa erat constituta. AFFATIM EST HOMINVM IN DIES,&c] magna multitudo est hominum, &c. multi sunt homines qui, &c. QVI SINGVLAS ESCAS ED.] qui domi prandent, & cenant soli, vel potiùs qui vno cibo vescuntur, non varias, & varij generis dapes sibi apponi iubent. QVI ESVM. NEQ. VOCANTVR, NEQ. VOCANT] qui neque à quoquam ad cenam vocantur, neque quemquam vocant. QVOI TAM CREDO DATVM VOLVISSE,&c.] cui tam credo Menæchmum voluisse prandium datum esse, quàm me video viuere,id est, tam exploratum habeo Menæchmum voluisse mihi prandium dare, quàm me video viuere. IBO ETIAM NVM.] ibo etiam nunc, quamuis credibile sit prandium esse confectum & consumtum, ad Menæchmum & Erotium. RELIQVIARVM SPES] reliquiarum prãdij scilicet M.Tull.epist.ad Trebonium libro 10 epist.*quàm vellem ad illas pulcherrimas epulas me Idibus Mart inuitasses: reliquiarum nihil haberemus.* CVM CORONA EXIT FORAS] poti & potantes coronas in capite gestabant.notauimus suprà in Amphitr. ibi, *Capiam coronam mihi in caput, assimulabo med esse ebrium.* Eadem de re diximus & in commentariis Lucret.& in Horat. Lucret.lib.3. *Hoc etiam faciunt, vbi discubuere,tenéntque. Pocula sæpè homines. & inumbrant ora coronis,*&c. Horat. Sat.3. lib 2. *potus vt ille, Dicitur ex collo furtim carpsisse coronas.* SVBLATVM EST CONVIVIVM.] confectum, consumtum,siue absumtum est conuiuium. VENIO ADVORSVM TEMPORI.] venio obuiam per tempus,seu ad tempus. B

MENAECHMVS Sosicles, PENICVLVS.

ME. POtin' vt quiescas,si ego tibi hanc hodie probè,
Lepidéque concinnatam referam tempori? C
Non faxo esse eam dices,ita ignorabitur.
PE. Pallam ad Prygionem fert,confecto prandio,
Vinóque epoto,parasito excluso forás
Non hercle is sum,qui sum,nisi hanc iniuriam,
Méque vltus pulcrè fuero. obseruabo,quid agat,
Hominem pòst deinde adibo ego hunc,atque alloquar.
ME. Proh dij immortales,cui homini vnquam vno die
Boni dedistis plus,qui minus sperauerit?
Prandi,potaui,scortum accubui,abstuli
Hanc,cuius heres nunquam erit post hunc diem,
PE. Nequeo quæ loquitur,exaudire clanculum, D
Satur nunc loquitur de me,& de parti mea.
ME. Ait hanc dedisse me sibi,atque eam meæ
Vxori surripuisse.quoniam sentio
Errare,extemplò,quasi res cum ea esset mihi,
Cœpi assentiri,mulier quicquid dixerat,
Idem ego dicebam.quid multis verbis opu'st?
Minore nusquam bene fui dispendio.
PE. Adibo ad hominem:nam turbare gestio.
ME. Quis hic est,qui aduersum fit mihi? PE. quid ais homo
Leuior quàm pluma,pessime & nequissime,
Flagitium hominis,subdole,ac minimi pretij? E
Quid de te merui,qua me caussa perderes?
Vt surripuisti te mihi dudum de foro
Fecisti funus absenti me prandio.
Cur ausu's facere,cui ego æquè ac heres,hæream?
ME. Adolescens quæso,quid tibi mecum est rei,
Qui mihi maledicas homini hîc ignoto insciens?
An tibi malam rem vis pro maledictis dari
Postea? PE. eam quidem ædepol te dedisse intelligo.

Responde

A ME. Responde adolescens quæso, quod tibi nomen est?
PE. Etiam derides, quasi nomen non noueris?
ME. Non ædepol ego te, quod sciam, vnquam ante hunc diem
Vidi, neque noui. verùm certo quisquis es,
AEquum si facias, mihi odiosus ne sies.
PE. Non me nouisti? ME. non negem, si nouerim.
PE. Menæchme, vigila. ME. vigilo hercle quidem quod sciam.
PE. Tuum parasitum non nouisti? ME. non tibi
Sanun'st adolescens sinciput, vt intelligo.
PE. Responde, surripuistin' vxori tuæ
Pallam istanc hodie, eámque dedisti Erotio?
B ME. Neque hercle ego vxorem habeo, neque ego Erotio
Dedi, nec pallam surripui. PE. satin' sanus es?
Occisa'st hæc res. non ego te indutum foras
Exire vidi palla? ME. væ capiti tuo:
Omneis cinædos esse censes, tu quia es.
Tun' me indutum fuisse pallam prædicas?
PE. Ego hercle veró. ME. non tu abis quò dignus es,
Aut te piari iubes homo insanissime?
PE. Nunquam ædepol me quisquam exorabit, quin tuæ
Vxori rem omnem iam, vti sit gesta, eloquar,
Omnes in te isthæc récident contumeliæ.
Faxo haud inultum prandium comederis.
C ME. Quid hoc negotij est? satin vt quemquem conspicor,
Ita me ludificant? sed concrepuit ostium.

POTIN' VT QVIESC. SI EGO TIBI HANC H. &c.] Menæchmus aduena bene curatus, benéq; acceptus, cõmissa sibi ab Erotio palla, quasi Menæchmus sit surreptitius, & ciuis Epidamnius factus, exit domo, & pollicetur Erotio se eam tempori, lepidè concinnatam relaturum. sententia autem horum verborum hæc est, potésne quiescere si ego tibi hanc pallam hodie tempori referam bene concinnatam? PALLAM AD PHRYGIONEM FERT CONFECTO P.] hũc versum profert Nonius in voce *Phrygia vestis*. PARASITO EXCLVSO FORAS] lego, *parasito excluso foris*. *excludo* enim verbum est, quietem significans. Nam is excludi intelligitur, cui ingredi volenti, ostium non aperitur. contrà is eiicitur, qui posteaquam domum intromissus ac receptus est, domo extruditur. itaq. hic foras extruditur, seu eiicitur: ille foris excluditur. Terent. Eunucho, *exclusit, reuocat, redeam? non si me obsecret?* Nam quæritur mox Phædria apud eundẽ poëtam, Thaïdis foreis non semper sibi patêre, quod valet, se sæpè excludi. Neque me mouet Nonius, qui *excludere* positum scribit pro *eiicere*, falsum est. NON HERCLE IS SVM, QVI SVM, &c.] genus est iurisiurandi, seu potiùs cõminationis. Tale est illud Vlyssis apud Homerum in β. Μηκέτ' ἔπειτ' Ὀδυσῆϊ κάρη ὤμοισιν ἐπείη, Μηδ' ἔτι Τηλεμάχοιο πατὴρ κεκλημένος εἴην, Εἰ μὴ ἐγώ σε λαβὼν ἀπὸ μὲν φίλα εἵματα δύσω, &c. id est, ne Vlyssi amplius postea caput humeris super iuncta
D sint, Neque amplius Thelemachi pater vocatus sum, nisi te arreptum primùm spoliauero; deinde, &c. Itaq. videtur hîc legendum, *Non hercle is sim, qui sum*, &c. Verumtamen nihil muto. dixisset enim in modo coniunctiuo, *Ne hercle is sim, qui sum*, &c. nunc autem ita dicit in tempore præsenti, indicatiuo modo, *Non hercle is sum, qui sum*, &c. id est, non recuso hercle, quin alius dicar, atque habear, quàm qui sum, &c. Non sum hercle Peniculus, hoc est, vir strenuus, & iniuriarum persequens, vel parasitus egregius & excellens. nisi hanc iniuriam, &c. Tota autem huius sermonis vis ex eo pendet, quòd omnes homines, nisi sint quauis muliere ignauiores, volunt retinere gloriam & existimationem suam aliqua virtute partam. Sic Theseus apud Euripidem, Hippolytum apud se falsò à nouerca accusatum, ex agro Attico exterminans & grauissimas se de eo pœnas sumturum minans addit, nisi ita faciat, non credituros homines se Sinnim interfecisse, sed inaneis & falsas voces gloriosè iactare, neq. rupeis Scironidas testaturas me improbis infestum esse, & grauem. Sic Euripides in Hip. coron. Εἰ γὰρ παθών γε σοῦ τάδ' ἡσσηθήσομαι, Οὐ μαρτυρήσει μ' Ἴσθμιος Σίνις ποτὲ Κτανεῖν ἑαυτόν, ἀλλὰ κομπάζειν μάτην: Οὐδ' αἱ θαλάσσῃ σύννομοι Σκιρωνίδες Φήσουσι πέτραι τοῖς κακοῖς μ' εἶναι βαρύν. Tale est illud M. Tull. in epist. ad Q. Metell. Celerem lib. 5. epist. *Huius ego temeritati, si virtute, atque animo non restitissem, quis esset, qui me in consulatu non casu potiùs existimaret, quàm consilio fortem fuisse?* QVI MINVS SP.?] minùs speranti, magis insperanti, seu præter spem? PRANDI, POTAVI, SCOR. A.] profert hunc versum Prisc. lib. 9. SCORTVM ACCVBVI.] sic loquitur suprà in Bacch. in extr. *Dimidium auri datur: accipias: potésque, & scortum accumbas.* CVIVS HERES NVNQVAM ERIT POST HVNC D.] cuius pallæ Erotium nunquam posthac erit domina, seu nunquam possessionem & proprietatem
E habebit. Festus, *heres*, inquit. *apud antiquos pro domino ponebatur.* Itaque idem Plautus suprà in Bacch. exhæredem posuit, pro eo qui desiit esse dominus & possessor, ibi. *Nam neque Bellona mihi, neque Mars creduat Nullum exanimalem faxo, si conuenero, Nive exheredem fecero vitæ suæ.* Idem in Mostell. *vtinam meus nunc mortuus pater ad me nuntietur, Vt ego exheredem meis bonis me faciam, atque hæc sit heres.* NEQVEO, QVAE LOQVITVR, EXAVDIRE CLANCV.] exaudire, est procul audire, ita, vt quæ quis loquitur, intelligas. ET DE PARTI MEA.] & de parte mea, de mea prandij portióne. [illegible] QVASI RES CVM EA ESSET MIHI.] quasi cum ea aliquando consuessem. COEPI ASSENTIRI, MVLIER QVICQ. D.] cœpi approbare, quidquid mulier dixerat. sic etiã hîc legendũ, vt edidimus, non vt habent libri vulgati, *Cœpi assentari.* MINORE NVSQ. BENE FVI DISP.] nusquam bene acceptus, & lepidè curatus fui minore sumtu, quàm apud hanc meretricẽ. bene fui, id est, iucundè vixi: opiparè & lepidè acceptus fui. Notauimus hoc loquẽdi genus in cõmentar. Horat. NAM TVRBARE GESTIO] nã turbas excitare valde cupio. suprà in Mostell. *Pergunt turbare vsque, vt ne quid possit conquiescere.* LEVIOR QVAM PLVMA] hyperbole prouerbialis. Idem in Pœnulo. *Verùm ita sunt isti nostri diuites si quid bene facias, leuior pluma'st gratia. si quid peccatum est, plumbeas iras gerunt.* Marc. Tull. lib. 8. epist. ad Attic. epist. 23. *Nec me consules mouent, qui ipsi pluma aut folio faciliùs mouentur.* Profert hunc locũ Diomedes lib. 1. vbi docet

comparatiuum interdum nominatiuo iungi. FLAGITIVM HOMINIS.] homo flagitiose, homo turpis, & dedecoris ple- A ne. VT SVRRIPVISTI TE MIHI DVDVM DE FORO FECISTI, &c.] sic legendum sine interrogationis nota post *de foro*, hac sententia, posteaquam te mihi dudum surripuisti de foro, fecisti funus prandio, me absente. Nonnulli legendum putant. *Cur surripuisti te mihi dudum de foro? Fecisti*, &c. FECISTI FVNVS, ABSENTI MI, PRANDIO.] sepeliuisti, me absente, prandium, hoc est, confecisti & consumsisti. allegoria, seu metaphora est. facere funus, est mortuo homini iusta persoluere: mortuum comburere, & sepelire. sic M. Tull. dixit in oratione pro lege Manilia, *bellum sepultum*, ibi, *quod bellum expectatione Pompeij attenuatum atque imminutum est, aduentu sublatum ac sepultum.* sic sepultam patriã in Catilin. 3. ibi, *Videor enim mihi hanc vrbem videre, lucem orbis terrarum, atque arcem omnium gentium, subitò vno incendio concidentem: cerno animo sepultam patriam*, &c. CVI EGO AEQVE ATQVE HERES HAEREAM?] paronomasia. videtur autem significare Plautus heredem, ab hærendo esse dictum, cùm potiùs, vt suprà diximus ex Festo, videatur ab hero appellatus, quod heres, sit tanquam herus & dominus: quamuis in voce *here*, prior syllaba producatur: in *herus*, corripiatur. Iam heres proximus est testatori, & proximè ei adhæret. Mortuus enim, vt loquuntur nostri pragmatici, & causidici, viuum apiscitur, & apprehendit: quod dicimus nostro patrio sermone, *Le mort saisit le vif.* quamuis autem heres non sit quisquam propriè, nisi post aditam hereditatem: inter aditionẽ hereditatis autem, & mortem testatoris aliquantum temporis interuallum sæpè intercedat, modò breuius, modò longius, tamen simul atque heres hereditatem creuit, seu adiit, retrotrahitur hereditatis aditio, & intelligitur ille vniuersorum bonorum testatoris dominus, & possessor fuisse continuò à morte testatoris. significat igitur parasitus se Menæchmo regi suo, & proximè & tenacissimè adhærere, cùm dicit, se ei æquè atque heredem hærere. B Sed videtur legendum, *Cur ausu's facere quoi aquè, atque heres hæream?* deleto pronomine *ego*, alioqui versus erit vna syllaba productior, quàm satis sit. AN TIBI MALAM REM VIS PRO MALEDICTIS DARI?] malum dare, & malam rem dare, idem valent, & vtrumque Plauto vsitatissimum est. QVID TIBI NOMEN EST?] alij libri habent. *quod tibi nomen est?* quos sequor. VERVM CERTO QVISQVIS ES, &c.] al. *verùm certè quisq.* ODIOSVS NE SIES.] quæso molestus ne sies. vide ne molestus sis. NON NEGEM SI NOVERIM.] non negarem, si te nouissem. MENAICHME VIGILA.] proinde ac si dicat, Menæchme tu dormitas, aut tu somnias, hoc est, tu desipis, & deliras, tu non es tuæ mentis compos. somniat autem propriè nemo, nisi dormiens. somniare autem per translationem dicuntur etiam ij, qui loquuntur absurda, inepta & delira. NON TIBI SANVM'ST ADOLESCENS SINCIPVT, &c.] non es sanæ mentis. sinciput, pars est capitis anterior, vt occiput, posterior. OCCISA'ST HAEC RES.] id est, perii hoc negotium, sic suprà in Capt. *Occisa'st hæc res, nisi reperio atrocem mihi aliquam stultitiã.* Profert autem hunc locum Nonius in verbis *interfici*, & *occidi*. NON EGO TE INDVTVM FORAS EXIRE VIDI PALLA?] fortasse legendum *pallam*, vt tertio abhinc versu loquitur, *Tun' me indutum fuisse pallam prædicas?* OMNES CINAEDOS ESSE CENSES, &c.] omneis putas cinædos, id est, molles & impudicos esse, quia tu es. Alij, omneis putas esse saltatores, quia tu es. Notauimus suprà eadem fabula, saltatores & cantores prodire in scenam solitos esse pallam indutos, ibi, *sed obsecro hercle, salta sic cum palla postea.* Idem in Aulul. *Ita fustibus sum mollior miser, magis, quàm vllus cinædus.* Ego malim hîc cinædum accipi, pro molli & impudico, hoc est, concubino, eóque qui muliebria patitur, quem suprà eadem fabula, Catamitum C appellat. quamquam Catamitum Latini nominarunt, quem Græci Ganymedem, vt suprà eadem fab. diximus. AVT TE PIARI IVBES, HOMO INSANISSIME.] repete negationem hoc modo, aut non te piari iubes, &c. cessas te piandum, hoc est, ab ista insania purgandum præbere. suprà eadem fab. *Iube te piari de mea pecunia.* ISTHAEC.] id est, istæ. RECIDENT CONTVMELIAE.] redundabunt, resilient, &c. VT QVEMQVEM] id est, vt quemque, sic apud Ciceronem, & Lucretium, quidquid, pro quidque positum esse notauimus non semel in commentar. Lucret. & annot. Ciceronianis.

ANCILLA, MENAECHMVS Sosicles.

AN. MEnæchme, amare ait te multum Erotium,
Vt hoc nunc vna opera ad aurificem deferas,
Atque huic vt addas auri tu pondo vnciam,
Iubeásque nouum spinter reconcinnarier.
ME. Et istud, & aliud, si quid curari volet,
Me curaturum dicito, quicquid volet. D
AN. Scin' hoc quod sit spinter? ME. nescio, nisi aureum.
AN. Hoc est, quod olim clanculum ex armario
Te surripuisse aiebas vxori tuæ.
ME. Nunquam hercle factum est. AN. an non meministi obsecro?
Redde igitur spinter, si non meministi. ME. mane,
Immò equidem memini: nempe hoc est, quod illi dedi.
AN. Istuc. ME. vbi illæ armillæ sunt, quas vnà dedi?
AN. Nunquam dedisti. ME. nam pol hoc vnà dedi.
AN. Dicam curassere? ME. dicito, accurabitur,
Hæc palla & spinter faxo referantur simul.
AN. Amabo mi Menæchme, inaureis da mihi E
Faciundas pondo duum nummum, stalagmia,
Vt te libenter videam, cum ad nos veneris.
ME. Fiat cedò aurum, ego manupretium dabo.
AN. Da sodes abs te, pòst ego reddidero tibi.
ME. Immò cedò abs te. AN. ego pòst tibi reddam duplex.
ME. Non habeo. AN. at tu quando habebis, tum dato.
Nunquid me vis? ME. hæc me curaturum dicito,
Vt, quantum possint, quámque liceat, veneant.

Nunc

A Iamne abiit intró? abiuit, operuit fores.
Dij me quidem omnes adiuuant augent, amant.
Sed quid ego cesso, dum datur mihi occasio.
Tempúsque, abire ab his locis lenoniis?
Propera Menæchme, fer pedem, confer gradum.
Demam coronam, atque abiiciam ad læuam manum,
Vt, qui sequantur, hàc me abiisse censeant.
Ibo & conueniam seruum, si potero, meum.
Vt hæc, quæ bona dij mihi dant, ex me sciat.

AMARE AIT TE MVLTVM EROTIVM, &c.] id est, orare ait te multùm, &c. *amare*, pro, amanter orare. Mittitur ancilla ab Erotio ad Menæchmum Sosiclem modò domo egressum, quem illa errans, & decepta formæ, ac totius
B corporis figuræ similitudine, putat esse Menæchmum surreptum, vt spinter aureum curet vna cum palla reconcinnandum. ATQ. HVIC VT ADDAS AVRI TV PONDO VNCIAM.] & vt huic spinteri vnam libræ auri vnciam, id est, duodecimam partem. IVBEASQ. NOVVM SPINTER. &C.] profert hunc versum Priscianus lib. 5. vbi docet spinter esse id. quod *ἀμφιχέιαν* appellant Græci, hoc est, aut fibulam in humeris, aut armillam. Profert & Festus eundem versum simulque quid esset spinter docebat, sed ita nunc lacer, & mutilus est, vt vix quinque voces integræ manserint, eæque nihil inter se cohærentes. Paullus autem ita supplet. Spinter, armillæ genus, quo mulieres vtebantur brachio summo sinistro. EX ARMARIO, &c.] quid sit armarium, suprà alibi diximus. DICAM CVRASSERE?] dicámne te curaturum? sic autem legendum est, vt edendum curauimus, nō vt vulgò *curare*. sic dictum autem curassere, vt impetrassere, expugnassere, & similia. INAVREIS DA MIHI F.] da aurifici inaureis duorum nummorum aureorum pondo, mihi faciundas. inaures, aurium sunt ornamenta, quæ ex auribus perforatis pendent, Græci *ἐνώτια* appellant. STALAGMIA] *Stalagmium*, inquit Festus, *genus inaurium videtur significare.* Cæcilius in Carin. *Tum ex aure, eius stalagmium domi habeo.* Itaque accipiendum, & legendum per appositionem, inaureis, stalagmia. vt intelligamus inaureis, latiùs patêre, quàm stalagmia, & illud esse genus, hanc esse speciem, siue partem. Nonnulli tamen legi volunt *in aureis*, duabus vocibus, & *faciunda*, pro *faciundas*, vt sit, da faciunda mihi stalagmia in aureis, &c. Ne hoc quidem prætereibo quosdam hic legere *Spathalia*, quæ volunt esse ornamenta quædam muliebria, dicta à Spathale Nympha, vel à verbo Græco *σπαθᾶν*, quod valet deliciari & delicias facere, & luxuriæ diffluere. Ego *stalagmia* retineo. VT TE LIBENTER VIDEAM,
C CVM AD NOS VENERIS.] amantur enim benefici, liberales, & munifici: officiosè salutantur, & libenter videntur, & continuò introducuntur. Itaque qui ad dominos aut dominas affectant viam, seruos & ancillas munerantur, & donis onerant. Terent. Heaut. *Nam disciplina est eisdem, munerarier ancillas ad dominas qui affectant viam.* Cicero lib. 3. accus. *Hunc vestri ianitores, hunc cubicularij, hunc liberti vestri, hunc serui, ancillæq; amant: hic cùm venit, extra ordinem vocatur. hic solus introducitur: ceteri sæpe frugalissimi homines excluduntur.* CEDO AVRVM EGO MANVPR. D.] da aurum, ego dabo mercedem operæ. manupretium id est, quod datur artifici, seu opifici pro opera, quam posuit in opere aliquo efficiendo, cùm materiam, ex qua opus constat, putà, candelabrum, aut annulus, acceperit, non ipse de suo præbuerit. NVMQVID ME VIS?] sermo abeuntis. HAEC ME CVRAT. DICITO, VT QVANTVM POSSINT, &c.] locus obscurus, & videtur ex ambiguo sermone obscuritas esse nata. Nam cùm Menæchmus videri velit ancillæ dicere se curaturum, vt fiat, quæ mandauit Erotium, auersa ab ancilla discedente ad spectatores oratione, dicit se curaturum, vt primo quoque tempore palla, & spinter veneant, non autem vt reconcinnantur. Dicito, inquit, Erotio, me hæc curaturum: deinde voce ad spectatores conuersa, vt hæc quàm citissimè, & quantùm liceat, vendantur. Si dixisset, *quanti possint*, alia esset sententia: quomodo fortasse legendum est: aliis placet, *quantum possim*: aliis, *quantum possit*. Ego, *quanti possint*, magis probarim, vt subintelligamus venire, id est, vendi, *quantum pote sit.* multo magis, id est, quoad eius fieri possit. *quantum possim* tamen non damno. vt sic explicemus, quàm citissimè possim. AVGENT.] augent bonis, locupletant. FER PEDEM] confer pedem, seu moue pedem. Virg. Georg. 1. *Ferte simul Faunique pedem. Dryadésque puellæ.* Hora. Oda 12. lib. 2 *Quem*
D *nec dedecuit ferre pedem choris, Nec certare ioco,* &c. DEMAM CORONAM] detraham coronam capiti, seu de capite. Virgil. in Sileno, *Serta procul tantum capiti delapsa iacebant.* CENSEANT.] putent.

MVLIER, vxor. PENICVLVS parasitus.

MV. EGóne hîc me patiar esse in matrimonio,
Vbi vir compilet clanculum quicquid domi est,
Atque id ad amicam deferat? PE. quin tu taces?
Manifestò faxo iam opprimes. sequere hàc modó.
Pallam ad phrygionem cum corona hinc ebrius
Ferebat, hodie tibi quam surripuit domo.
Sed eccam, quam coronam habuit. num mentior?
Hem hàc abiit. si vis persequi vestigiis.
E Atque ædepol eccum ipsum optimè reuortitur,
Sed pallam non fert. MV. quid ego nunc cum illoc agam?
PE. Idem quod semper, malè habeas. MV. sic censeo.
PE, Huc concedamus. ex insidiis aucupa.

EGONE HIC ME PATIAR, &c.] egóne patiar me esse hîc, in matrimonio, in quo vir furetur, quidquid domi est, & ad scortum deferat? COMPILET,] furetur. Horat. Satyr. 1. lib. 1. *Iam satis est: ne me Crispini scrinia Lippi Compilasse putes, verbum non amplius addam.* AD AMICAM] ad mulierem impudicam, & meretricem, quam amat. Horat. epist. 1. lib. 1. *Vt nox longa, quibus mentitur amica.* &c. Idem Sat. 5. lib. 1. *absentem cantat amicam Multa prolutus vappa nauta, atque viator, Certatim.* Plaut. Ps. *Nō habes venalē amicā tu meam Phœnicium?* *ἑταίρας* appellant Græci. MANIFESTO FAXO IAM OPPR.] fecero, vt eum manifestò deprehendas. suprà in Mostell. *Nimis quàm formido, ne manifestò me opprimat.* HEM HAC

ABIIT] per læuam partem. nam ad læuam manum coronam abiecerat Menæchmus Sosicles: sed alia via aufugerat. A
Menæchmus autē surreptus, qui palàm vxori surripuerat, ea via rediens, qua putabatur fugisse Menæchmus Sosicles, incidit haud commodè in vxorem, & Peniculum. ECCVM IPSVM] hic erat Menæchmus surreptus, vt diximus. MALE HABEAS] malè cum habeas: molesta ei sis. AVCVPA] aucupare, capta, excipe, tralatio est. Alij legunt, *occupa*. Ego *aucupa* probo.

MENAECHMVS surreptus, MVLIER vxor. PENICVLVS parasitus.

ME. VT hoc vtimur maxumè more moro,
Molestóque multum, atque vti quique sunt
Optumi, maxumi, morem habent hunc!
Clienteis sibi omneis volunt esse multos:
Boníne an mali sint, id haud quæritant. B
Res magis quæritur, quàm clientium
Fides cuiusmodi clueat.
Si est pauper atque haud malus, nequam habetur:
Sin diues malus est, is cliens frugi habetur.
Qui neque leges, neque æquum bonum vsquam
Colunt: sollicitos patronos habent:
Datum denegant, quod datum'st. litium
Pleni, rapaces, viri fraudulenti:
Qui aut fænore, aut periuriis habent rem
Partam: mens est in querelis.
Iuris vbi dicitur dies, simul C
Patronis dicitur: quippe qui pro illis
Loquantur, malè quæ fecerint, seu ad
Populum, seu in iure, seu ad iudicem res est.
Sicut me hodie nimis sollicitum cliens
Quidam habuit, neque quod volui agere quicquam
Licitum est. ita me attinuit, ita me detinuit.
Apud ædileis pro eius factis plurimis
Pessimísque dixi causam. conditiones
Tetuli, tortas, confragosas, aut plus,
Aut minus, quàm opus erat multo dixeram
Controuersiam, vt sponsio fieret D
Quid ille? quid? prædem dedit, nec magis
Manifesto ego hominem vnquàm vllum teneri vidi.
Omnibus malefactis, testes tres aderant acerrumi.
Di illum omnes perdant, ita mihi hunc hodie corrupit diem:
Méque adeò, qui hodie forum vmquam oculis inspexi meis.
Diem corrupi optimum, iussi apparari prandium:
Amica exspectat me, scio. vbi primùm est licitum, illico
Properaui abire de foro. irata est credo, nunc mihi.
Placabit palla, quam hodie vxori abstuli, atque huic
Detuli Erotio. PE. quid ais? MV. viro me malo malè
Nuptā. PE. Satin' audis, quæ illic loquitur? MV. satis. ME. si sapiam, E
Hinc intrò abeam, vbi mihi bene sit. MV. mane, malè potius erit.
Næ illam mecastor fœneratò abstulisti. sic datur.
Clanculum istæc flagitia facere censebas potesse te?
ME. Quid illuc est, vxor, negotij? MV. men' rogas? ME. vin' hunc rogem?
PE. Aufer hinc palpationes. perge tu. ME. quid tu mihi
Tristis es? MV. te scire oportet. PE. scit, sed dissimulat malus.
ME. Quid negotij est? MV. pallam. ME. pallam, quid? MV. pallam. quid paues?

A ME. Nihil equidem paueo, nisi vnum.palla pallorem incutit.
PE. At tu ne clàm me comesses prandium.perge in virum.
ME. Non taces? PE. non hercle verò taceo: nutat ne loquar.
ME. Non hercle ego quidem vsquam quicquam nuto,neque nicto tibi.
MV. Næ ego mecastor mulier misera. ME. quid tu misera es? mihi expedi.
PE. Nihil hoc confidentius,qui,quæ vides, ea pernegat.
ME. Per Iouem,deósque omneis adiuro vxor, satin' hoc est tibi.
Me isti non nutasse. PE. credit iam tibi de istis,illuc redi.
ME. Quò ego redeam? PE. equidem ad Phrygionem,censeo.& pallam refer.
ME. Quæ istæc palla est? MV. taceo iam, quando hic rem non meminit suam.
ME. Numquis seruorum deliquit? num ancillæ aut seruæ tibi
B Responsant? eloquere. impunè non erit. MV. nugas agis.
ME. Tristis admodum es,non mihi istuc satis placet. MV. nugas agis.
ME. Ceterum familiarium alicui irata es? MV. nugas agis.
ME. Num mihi es irata saltem? MV. nunc tu non nugas agis.
ME. Non edepol deliqui quicquam. MV. hem rursum nugas agis.
ME. Dic mea vxor, quid tibi nunc ægrè est? PE. bellus blanditur tibi.
ME. Potin' vt mihi molestus ne sis? non te appello. MV. aufer manum.
PE. Sic datur.properato absente me comesse prandium.
Pòst ante ædeis cum corona me derideto ebrius.
ME. Neque ædepol,ego prandi, neque hodie huc intrò tetuli pedem.
PE. Tun' negas? ME. nego hercle veró. PE. nihil hoc homine audacius.
C Non ego te modò hîc ante ædeis cum corona florea
Vidi adstare,cùm negabas mihi esse sanum sinciput?
Et negabas me nouisse? peregrinum aiebas esse te?
ME. Quin vt dudum diuorti abs te, redeo nunc demum domum.
PE. Noui ego te, non mihi censebas esse, qui te vlciscerer.
Omnia hercle vxori dixi. ME. quid dixisti? PE. nescio.
Eam ipsus roga. ME. quid hoc est vxor? quidnam hic narrauit tibi?
Quid id est? quid taces? quin dicis quid sit? MV. quasi tu nescias.
Palla mihi est domo surrepta. ME. palla surrepta est tibi?
MV. Me rogas? ME.pol haud rogem te, si sciam. PE. ô hominem malum,
Vt dissimulat! non potes celare: rem noui probè,
D Omnia hercle ego edictaui. ME. quid id est? MV. quando nihil pudet,
Neque vis tua voluntate ipse profiteri,audi atque ades.
Et quid tristis sim, & quid hic mihi dixerit,faxo scias,
Palla est mihi domo surrepta. MV. palla surrepta'st tibi?
PE. Viden' vti scelestus captat? hic surrepta est, non tibi.
Nam profectò tibi surrepta si esset, salua nunc foret.
ME. Nihil mihi tecum est.sed quid tu ais? MV. palla, inquam, periit domo.
ME. Quis eam surripuit? MV. pol istuc ille scit,qui illam abstulit.
ME. Quis hic homo est? MV. Menæchmus quidam. ME. ædepol factum nequiter.
Quis is Menæchmus est? MV. tu istic, inquam. ME. egóne? MV. tu.
E ME. quis arguit?
MV. Egomet. PE. & ego: atque huic amicæ detulisti Erotio.
ME. Egón' dedi? PE. tu,tu istic,inquam.vin' afferri noctuam,
Quæ,tu,tu,vsque dicat tibi? nam nos iam nos defessi sumus.
ME. Per Iouem deósque omneis adiuro,vxor,satin' hoc est tibi?
Non dedisse. PE. immò hercle verò nos non falsum dice
ME. Sed ego illam non condonaui, sed sic vtendam dedi.
MV. Equidem æcastor tuam nec chlamidem do foras,nec palliu
Cuiquam vtendum.mulierem æquum est vestimentum muliebre

Dare foras, virum virile. quin refers pallam domum? A
ME. Ego faxo referetur. MV. è re tua, vt opinor, feceris.
Nam domum nunquam introibis, nisi feres pallam simul.
ME. Ego domum? PE. quid mihi futurum est, qui tibi hanc operam dedi?
MV. Opera reddetur, quando quid tibi erit surreptum domo.
PE. Id quidem ædepol nunquam erit. nam nihil est, quod perdam, domi.
Cum viro, cum vxore, dij vos perdant properabo ad forum:
Namque ex hac familia me planè excidisse intelligo.
ME. Malè mihi vxor sese fecisse censet, quom excludit foras.
Quasi non habeam, quò intromittar, alium meliorem locum.
Si tibi displiceo, patiundum: at placuero huic Erotio.
Quæ me non excludet à se, sed apud se occludet domi. B
Nunc ibo, orabo vt mihi pallam reddat, quam dudum dedi.
Aliam illi redimam meliorem. heus ecquid hîc est ianitor?
Aperite, atque Erotium aliquis euocate ante ostium.

VT HOC VTIMVR MAXVME MORE MORO, MOLESTOQ. MVLTVM,] legendum cum admirationis nota. maximè moro, autem, id est, maximè stulto. Sic autem edendum libris omnibus inuitis, veritate hanc lectionem postulante, ratione flagitante. Neque est quod quemquam vox Græca offendat, quasi non Plautina. Nam primùm qui Plautum vel primoribus digitis attigit, scit eum Græcis vocibus libenter, & licenter vti. Deinde hæc ipsa vox non semel ab eodem alibi vsurpata est in Milite glor. *Ego stulta, atque mora multùm.* ibidem, *morus es. Nam in mala vxore, atque inimico si quid sumas, sumtus est,* &c. in Trinum. *Atque is mores hominum moros, & morosos efficit.* idem in Sticho, *More hoc fit, atque stultè, mea sententia.* Nam hîc *morè*, aduerbium est Latinum factum a Græco, *μωρῶς*, non nomen septimi casus, à recto, *mos*. Iam ex his Menæchmi surreptitij verbis intelligunt spectatores, quæ res eum tandiu morata sit, propter quã ad prandium, quod ab Erotio apparari iusserat, tempori non venerit. Ordo autem verborum, hic est: vt, hoc est, qui, seu quo pacto, seu quàm maximè moro more, hoc est, maximè stulto more, multúmque molesto vtimur, &, vt quique sunt optimi & maximi, hunc morem habent: clienteis, &c. RES MAGIS QVAERITVR, QVAM CLIENT. F. &c.] ordo, & sententia est, magis quæritur, cuiusmodi, id est, qualis res clientium, quàm, qualis fides, clueat, hoc est, dicatur, feratur, nominetur, habeatur, audiatur: vel dic, hoc loco, *clueat* valere, *sit*. quæritur, inquit, magis clientes sintne diuites, quàm, sintne viri boni. CLVEAT.] suprà in Epid. *iam ego me conuertam in hirundinem, Atque eorum exsugebo sanguinem, senati, qui columen cluent.* ATQVE HAVD MALVS:] & non malus homo: hoc est, bonus vir: [illegible]. QVI NEQ. LEGES, NEQ. &c.] mutat numerum. nam cùm antecedat numerus singularis, Sin diues malus est, is cliens fr. habetur: subiungit, Qui, scilicet, clientes diuites, & mali, neque leges, neque æquum bonum colunt: &c. Sic autem hunc locum explico, non vt alij, qui volunt, hic esse principium nouæ sententiæ, nouæque orationis, hoc modo: Ii, qui neque leges, neque æquum bonum colunt, sollicitos patronos habent, &c. Non debet autem quemquam mouere hæc numeri mutatio. Est enim scriptoribus, & Græcis & Latinis vsitata. Occurrit nunc mihi exẽplum vnum ex Sophocle in Antig. *Ὅστις δὲ αὐτὸς ἢ φρονεῖν μόνος δοκεῖ, Ἢ γλῶσσαν, ἣν οὐκ ἄλλος, ἢ ψυχὴν ἔχειν, Οὗτοι διαπτυχθέντες ὤφθησαν κενοί.* id est, Quisquis enim ipse solus aut sapere sibi videtur, aut linguam, aut animũ habere, quem nemo alius habeat: Hi explicati & euoluti, nequam repertisunt. ÆQVVM BONVM] *τὸ ἐπιεικές.* SOLLICITOS PATRONOS HABENT] id est, sollicitos reddunt, & sollicitant suos patronos. sic loquitur infrà non longè, *Sicut me hodie nimis sollicitum cliens Quidam habuit, &c.* Eadem ratione dicunt, *miserum habere*, suprà in Casin. *quo te modo, Si viuo, habebo in nuptiis miserum meis?* DATVM DENEGANT, QVOD DATVM'ST.] quod acceperunt, abnegant. negant sibi datum esse, quod eis datum est, siue mutuò siue commodatò. LITIVM PLENI.] litigiosi. MENS EST IN QVERELIS.] mens eorum est in querelis. nihil aliud cogitant, quàm querelas. infrà, *nam animus in naui'st meus.* Terent. Eunucho, *Iam dudum est animus in patinis.* Plaut. Aulul. *nam egomet sum hîc: animus domi'st.* ad quem locum hac de re plura. IVRIS VBI DICITVR DIES, &c.] cùm illis caussæ dicendæ dicitur dies, &c. dicere diem, millies apud Ciceronẽ reperietur. Sed videtur hîc legendum, *Illis vbi dicitur dies, Patronis dicitur.* cuius lectionis sententia est facilis atque aperta. vbi, inquit, clientibus illis, qui tales sunt, quales paullò antè descripti sunt, dies dicitur: eodem tempore & patronis dicitur. proinde ac si dicat, quando talibus clientibus lis intenditur, seu quando tales clientes in iudicium vocantur, tum patroni quoque vocantur, & rei citantur. rationem deinceps subiicit. Quòd si quis lectionem receptam retinendam contendat, iuris diem intelligemus à Plauto dici diem, quo ius dicitur à Prætore: quales sunt dies fasti. QVIPPE QVI PRO ILLIS LOQ. &c.] quippe qui defendant illos, in iis, quæ illi malefecerint, hoc est, in malefactis, seu maleficiis. vel sic, quippe qui defendant illa, quæ clientes malefecerint. SEV AD POPVLVM] in causa publica. SEV IN IVRE,] seu apud Prætorem, vrbanum scilicet: Cuius est ius dicere, iudices dare, bonorum possessionem addicere, vel apud prætorem, id est, iudicem quæstionis, seu quæsitorem. vt intelligamus etiam hîc causam esse publicam. nam si apud prætorem vrbanum causa dicitur, causa est priuata. SEV APVD IVDICEM RES EST] apud iudicem vel à Prætore datum, vt sunt recuperatores: vel à litigatoribus captum, vt arbitrum. SOLLICITVM CLIENS QVIDAM HABVIT] quidam cliens sollicitum reddidit. NEQVE QVOD VOLVI AG. QVIDQVAM LIC.] neque quidquam, quod volui agere, licitum est. non licuit mihi vlla ex parte, seu vllo modo ad prãdium venire, quòd mihi apparari iusseram. ITA ME ATTINVIT.] ita me sibi adfixum tenuit: vel ita me in suo negotio occupatum retinuit. ITA ME DETINVIT] ita me ab eo, quod acturus eram, auocatum tenuit. APVD AEDILEIS] ædileis maiores intellige, qui sunt senatorii ordinis, & habent sellam curulem: à quibus proficiscitur ædilitiũ edictum: non ædileis minores, qui præsunt annonæ, & rebus venalibus: quos *ἀγορανόμους* appellant Græci. CONDITIONES TETVLI TORTAS, CONFR.] conditiones tuli aduersario iniquas, implicatas, inuolutas, asperas, difficiles, nodosas, ambiguas & ancipiteis. tortum est, quod non est rectum: vel tortum est, quod non est voluntarium, & naturale, sed violentum & necessarium. vel tortum est, quod est nodosum, implicatum, impeditum, difficile atque obscurum. ex quo apud Terent. in Phorm. *legum contortor.* id est, qui leges non ex æquo & bono, neque verè & rectè, sed per malitiam & calumniam, & falsò, & peruersè interpretatur. Confragosum est, quod est contrarium plano continuato, & explicato: quod est saxis & salebris impeditum, asperum atque abruptum. quod denique est perplexum. T. Liuius lib. 28. Annal. *confragosa loca, & obsita virgultis tenebant colleis.* Plautus suprà in Cistellaria, *Sed ego illud quæro confragosum,* &c. AVT PLVS AVT MINVS Q. OPVS F. M.] quidam coniungunt hæc cum superioribus, hoc modo, Conditiones aduersario tuli,

aut plus

A aut plùs, aut minùs multo, quàm opus erat, tortas, confragosas: quod item faciebam. sed putant alij, cùm iis potius, quæ sequuntur, coniungi debere, hoc modo: multo aut plus, aut minus, quàm opus erat, dixi, vt sponsio fieret in controuersiam, id est, vt cliens meus sponderet aduersario, datis fideiussoribus, seu prædibus, se id, quod aduersarius petat, & iudicio persequatur, ei persoluturum: vel sic, vt sponsio fieret certæ partis eius pecuniæ, quæ in iudicium deducta esset. Cicero pro Roscio Comœd. *Pecunia tibi debebatur certa, quæ nunc petitur per iudicem: in qua legitimæ partis sponsio facta est.* sequitur aliquot versibus post, *Pecunia petita est certa, cum tertia parte sponsio facta est.* Omnino locus est valde obscurus ac difficilis, & fortasse corruptus. Itaque legendum putabam pro, *dixeram controuersiam, &c. dixi, in controuersiam, vt sponsio fieret.* hac sententia, dixi iudicibus, seu aduersario, vt sponsio fieret in controuersiam, id est, vt sponsione de controuersia & lite transigeretur. QVID ILLE?] cliens meus, pro quo dicebam. PRAEDEM DICIT] satis dedit aduersario: hoc est, promisit aduersario, datis prædibus, se ei satisfacturum. Prædes sunt, qui alicui se pro altero obligant. Consule Festum. TENERI.] ἐλέγχεσθαι, conuinci, coargui ἐλέγχεσθαι. OMNIB. MALEF. TESTES TRES ADER. ACERR.] ad omnia malefacta, quæ ei obiiciebantur, id est, ad omnia crimina, tres erant testes acerrimi. id est, infestissimi, qui eum coarguebant scilicet. ITA MIHI HVNC CORRVPIT D.] ita mihi hunc diem perdidit, quem decreueram, & constitueram in compotatione & deliciis consumere. Sic suprà dixit, diem lacerare, in Asinar. ibi, *Quin ego hanc iubeo tacere, quin loquens lacerat diem.* DETVLI EROTIO.] detuli ad Erotium. QVID AIS?] quid ais, cùm hæc audis, quæ vir tuus loquitur? VBI MIHI BENE SIT.] vbi bene accipiar, vbi iucundè viuam. NAE ILLAM MECASTOR VAENERATO ABST. &c.] id est, ne tu illa, ita me Castor iuuet, magna tua mercede, id est, magno tuo malo, abstulisti. B tralatio est ab iis qui pecuniam grandi fœnore accipiunt mutuam. proinde quasi dicat, pallam tu quidem mihi abstulisti, sed ea tibi magno constabit. vel sic: in eo, quòd pallam mihi abstulisti, magnam tu quidem mihi iniuriam fecisti, dolorémque acerbum inussisti: sed graueis abs te mei doloris pœnas repetam. Terent. Adelph. *Metuisti, si nunc de iure tuo concessisses paulum, atque Adolescenti esses morigeratus, hominum homo stultissime Ne non istuc tibi fœneraret?* id est, cum fœnore redderetur? SIC DATVR.] sermo castigantis, & pœnas sumẽtis. sic infrà, ead. scena, *Sic datur properato absente me, comesse prandium.* Idem in Pseud. *Hem si datur, si quis herum seruus spernit.* CLANC. ISTHAEC FL. FACERE C. POT. TE?] te ista flagitia clanculum facere posse putabas? QVID ILLVC EST, VXOR, N. &c.] quid illud, ô vxor, negotij est? AVFER HINC PALPATIONES?] aufer hinc verborum blanditias, & assentationes. PERGE TV.] tu, mulier, perge in virum tuum mala ingerere. TE SCIRE OPORTET.] tu scire debes, quòd tristis sim. SED DISSIMVLAT MALVS.] id est, sed per malitiam dissimulat: vel sic, sed dissimulat, quia malus sit. *Malus* nomẽ est adiectiuum, verbum, cui adiacet, declarans. sic apud Horat. multis locis exempli causa, Oda 28. lib. 1. *At tu nauta vagæ ne parce malignus arenæ, Ossibus, & capiti inhumato, particulam dare,* &c. Idem Sat. 6. lib. 2. *Si veneror stultus, nihil horum,* &c. ad quæ videre licet, quæ notauimus. PALLAM] subintell. tu mihi abstulisti. NIHIL EQVIDEM PAVEO, NISI VNVM.] nulla res me pauere facit, nisi vna. PALLA PALLOREM INCVTIT.] παρήχησις & ex ea iocus quasi palla pallorem afferat: sed hoc significat, pallæ, quam scit se abstulisse, mentionem sibi pallorem incutere. AT TV NE CL. ME COMESS. PR.] id est, at tu com- C mittere non debebas, vt clam me, & sine me comesses prandium. sic loquimur, cum ei insultamus, qui dat tandem, aut dedit suæ culpæ pœnas, simúlque culpam ab eo contractam, & commissam, propter quam plectitur, cõmemoramus. sic Virg. lib. 8. AEn. *at tu dictis, Albane, maneres.* Sic M. Tullius epist. 1. lib. 2. ad Atticum. *hoc totum σῶμα curabo vt habeas. & quoniam te cùm scripta, tùm res meæ delectant, iisdem ex libris perspicies, & quæ gesserim, & quæ dixerim, aut ne poposcisses.* Idem pro Flacco, *Sed concedo id quoque: placuit oppidum: regio delectauit, emisses.* Idem lib. 3. de Nat. deorum. *In hominum vitiis ais esse culpam. Eam dedisses hominibus rationem, quæ vitia, culpámque excluderet.* PERGE IN VIRVM.] perge tu mulier in virum, subintell. maledicta ingerere. NVTAT, NE LOQVAR.] nutu mihi significat, ne loquar. NEQVE NICTO.] id est, neque oculis significo. suprà in Asinar. *Nec illa vlli homini, nutet, nictet, annuat.* quem locum profert Nonius in verbis *nutare, & nictare.* Consulendus & Festus de verbo *nictare.* EQVIDEM AD PHRYGIONEM, CENSEO.] equidem censeo, vt ad Phrygionem redeas. REFER.] ad vxorem tuam. RESPONSANT?] ferociter & contumaciter respondent? Horat. translatè vsurpauit. Sat. 7. lib 2. *Responsare Cupidinibus, contemnere honores Fortis,* &c. & epist. 1. lib. 1. *An qui fortuna te responsare superbæ Liberum, & erectum præsens hortatur, & optat?* NVGAS AGIS.] nugas loqueris, nugaris. suprà in Aulular. *non ego nunc nugas ago.* POTIN', VT MIHI MOLESTVS NE SIS?] potésne facere, vt mihi molestus non sis? NON TE APPELLO.] non te alloquor. non te nomino. non tecum verba facio. AVFER MANVM.] Menæchmus vxorẽ suam leniter contrectabat, & demulcebat. at illa ferociter, & iracundè manum eius remouet ac repellit. SIC DATVR.] sermo castigantis, & pœnas sumentis aut pœnas sumtas esse gaudentis. sic suprà eadem scena. PROPERATO ABSENTE D ME COM. PR.] Ironia est. aliàs, audeto, sine me properè comesse prandium. Proinde ac si dicat, posthac, si sapies, cùm videas te taleis tui facti dare pœnas, quòd me absente prandium comedisti, non audebis eandem culpam committere. nam quantumuis stulti, damnis, & pœnis sapiunt. POST ANTE AEDEIS CVM CORONA, &c.] cohærent hæc cum superiore versu. Et est hic quoque ironia, hoc modo, pòst, hoc est, posteaquam absente me, prandium comesse properaris, audeto me pro foribus cum corona ex floribus concinnata, ebrius deridere: vt fecisti. quorum nunc factorum das pœnas meritas. vel sic: pòst, cùm taleis pœnas tui facti dederis: tùm ante ædeis me, vt lubebit, cum corona derideto ebrius. quasi dicat, te tam insipientem fore non puta, vt facias. nam hæ pœnæ, quibus nunc plecteris, te à talibus ausis reuocabunt, retrahent, ac deterrebunt. INTRO TETVLI PED.] intuli pedem. CVM CORONA FLOREA.] cum corona ex floribus connexis, concinnata. CVM NEGABAS MIHI ESSE SAN. SINC?] suprà, *non tibi Sanum'st, adolescens, sinciput, vt intelligo.* Errabat autem Penicillus. nam is, quem cum corona viderat, & cum quo locutus erat, Menæchmus Sosicles erat, nõ hic quicum, nunc loquitur, & quem sua vxor obiurgat. QVIN VT DVDVM DIVORTI ABS TE, RED. NVNC D. D.] immò verò, posteaquam dudum abs te digressus sum, nunc denique, seu nunc tandem reuertor domum. NON MIHI CENSEBAS ESSE, &c.] non mihi facultatem esse putabas tui vlciscendi? non me putabas habere quo pacto te vlciscerer? POL HAVD NOGEM TE, SI SCIAM.] sic sæpè loquitur, vt suprà eadem fab. non negem, si nouerim. O HOMINEM MALVM. VT DISSIMVLAT!] ô hominem malitiosum, quàm dissimulat! vel quo pacto dissimulat! quàm confidenter & impudenter dissimulat! suprà, eadem scena, *scis: sed dissimulas malus.* OMNIA E HERCLE EGO EDICTAVI.] omnia hercle ego tuæ vxori narraui, seu exposui. PROFITERI,] palàm fateri. ATQVE ADES] animo, subintell. *ades* autem, imperatiui modi est, præsentis temporis verbi, *adsum.* PALLA SVRREPTA'ST TIBI?] legendum videtur quibusdam, *palla surrepta'st mihi?* hoc primum. deinde huius lectionis sententia, & ratio explicanda est. Postremò, recepta examinanda. Dico igitur huius lectionis, quam secuti sumus, hanc esse rationem, ac sententiam. Dixerat Menæchmi surrepti vxor, *Palla mihi'st domo surrepta.* Menæchmus vxorem illudens, & omni ratione furtum à se factum infitiari studens; denique quid vxor dicat, se intelligere dissimulans, vxoris verba iterans, quærit ab vxore, an palla sibi surrepta sit, hoc modo *palla surrepta est mihi?* Quæ sequuntur proximo versu, hanc coniecturam confirmat, Viden', vt te scelus captat? huic surrepta est, non tibi. id est, vidésne, ô mulier, quo pacto scelestus iste te captat? hoc est, quomodo te captioso, & fallaci, & ambiguo sermone te capere conetur, quasi dixeris pallam non tibi, sed ei esse surreptam? Atqui, ô Menæchme, palla huic mulieri, vxori tuæ surrepta est, non tibi. Alij, qui lectionẽ receptam retinent, in quibus ego sum: in magnas & molestas se angustias compingunt, ac redigunt: & partim sic explicant, *Palla surrepta est tibi?* id est, dicísne, vxor, pallam à te esse surreptã? quam explicationem prorsus improbo. partim sic, dicísne, pallam pro te, & ad vsum tuum esse surreptam? quarum explicationum vtraque cùm propemodum ineptam, neque

satis cum iis, quæ deinceps sequũtur, cohærentem, aut consentientem sententiam, continere videatur, neque tamẽ vlla talis scripturæ explicatio, melior reperiri queat, satis magno, inquiunt illi, argumento est, receptam scripturam, esse suspectam, & fortassis adulterinam. Verumtamen ego nihil mutãdum censeo, & duarum posteriorum explicationum, secundam primæ longè antepono, quod mox ostendam. VIDEN' VTI SCELESTVS TE CAPTAT?] vidéſne, mulier, vt scelestus te captet? vidéſne, vt homo improbus te verbis capere conetur? *scelestum*, positum καταχρηστικῶς, pro improbo. nam propriè scelestus eum significat, vel qui impius est, siue in deos, siue in patriam, siue in parenteis, cóſue, qui nobis parentum loco esse debent, vel qui manus habet sanguine inquinatas, hoc est, qui liberum hominem interemit: quem etiam impurum Latini appellant. Fortassis autem hic legendum est, *Viden' vt te scelestus captat?* nam libri omnes, quos quidem viderim, habent, *Viden' vti scelestus captat?* sine prouocabulo te: quod tamen vel subintelligendum est, vel reponendum, vt à Plauto positum. HVIC SVRREPTA'ST NON TIBI.] si legamus suprà, *palla surrepta'st mihi?* hæc sic erunt explicanda: huic mulieri vxori tuæ surrepta est palla, non tibi. sin receptam tueamur, quod tutius est: hæc sic explicabimus: huic vicinæ meretrici, Erotio, non tibi, hoc est, in huius Erotij, non in tuum vsum, ô mulier, palla surrepta est. NAM PROFECTO TIBI SVRR. SI ESSET, &c.] nam si palla tibi, id est, in vsum tuum à viro tuo surrepta esset, ô mulier, salua nunc esset, nunc autem in vsum huius meretricis Erotij surrepta est. si quis probabit alteram lectionem: hic locus sic erit explicandus. Nam si palla, ô Menæchme, tibi surrepta, hoc est, abs te clàm ablata, & ab vxore recuperata esset: salua nunc esset. Videtur hic versus, vt ingenuè fatear, lectionem vulgatam, ac receptam cõfirmare: illam autem alteram, in qua *mihi*, pro *tibi*, substituitur, contra omnium librorum auctoritatẽ, coarguere, ac refellere. NIL MIHI TECVM EST.] nil mihi negotij tecum est, Penicule, inquit Menæchmus, ego te non appello, sed vxorem. ego non tecum loquor, sed cum vxore. MENAECHMVS QVIDAM] virum suum significat. Nam quamuis duo Menæchmi sint, tamen nullum alium Menæchmum, præter virum suum nouit, hoc quidem tempore. ET EGO] subintell. te arguo. VIN' AFFERRI NOCT. QVAE TV, TV, VSQ. &c.] alludit ad noctuæ vocem, seu cantum, tu, tu, seu tou, tou. nam vocalis, u. sic olim à Romanis proferebatur, & sic proferri debet, cùm longa est secus, si breuis, nam tum vt ὑψιλὸν Græcorum proferenda est: vt in fuga, super, cuminum, maxumus, optumus, lacruma, & lacrumo, obstupeo, recupero, dissupo, & similibus. quin in nonnullis nominibus etiam si longa est, tamen, vt y, pronunciandam arbitror: exempli causa: in *mus*, quoniam perspicuè ducit originem, à Græco μῦς. NON DEDISSE.] me subintell. sed nonne hîc peierat Menæchmus? quod non temerè faciebant veteres illi. Itaque fortassis habet aliquam in his verbis latebram, in qua delitescat, ne se periurio obstringat. Licétque dicere, eum idcirco non peierare, quia in animo habet pallam ab Erotio repetere, & ad vxorem referre. IMMO H. VERO NOS NON F. D.] immò verò per Herculem nos adiuramus, nos non falsum dicere. SED SIC VTEND. D.] sic, cum gestu aliquo hîc pronuntiandum, vt & alibi in similibus locis admonuimus. EGO DOMVM?] subintell. nunquam introibo? QVID MIHI FVTVRVM'ST QVI T. H. O. D.?] quid mihi pretij, aut mercedis persoluetur, quí tibi viri tui furtum indicaui? CVM VIRO, CVM VX. DII VOS P.] id est, & virum, & vxorem dij vos perdant. ME PLANE EXCIDISSE, &c.] me planè eiectum esse, &c. mihi omnem cibi spem ex hac familia petendi præcisam esse intelligo. MALE MIHI VXOR SESE F.] hæc ab vxore degressus, loquitur Menæchmus. CVM EXCL. F.] lego, *cùm excludit foris*. vt suprà, *parasito excluso foris*. QVO INTROMITTAR,] quò introducar, &c. intromitti, seu introduci, & excludi, inter se opponuntur. Sic M. Tull. lib. 3. Accus. *hic solus introducitur: ceteri sæpè frugalissimi homines excluduntur*. SI TIBI DISPL. P.] apostrophe ad vxorem absentem. ECQVID HIC EST IANITOR?] id est, numquid ad has foreis est ianitor? al. ecquis hîc est ianitor? hoc est, num aliquis hîc est ianitor?

A B C (margin letters beside the commentary)

EROTIVM, MENAECHMVS surreptus.

ER. QVis hîc me quærit? ME. sibi inimicus magis, quàm ætati tuæ.
ER. Mi Menæchme, cur ante ædeis adstas? sequere intró. M. mane.
Scin quid est, quòd ego ad te venio? ER. scio, vt tibi ex me sit volup.
ME. Immò ædepol pallam illam, amabo te, quam tibi dudum dedi,
Mihi eam redde. vxor resciuit rem omnem, vt facta est, ordine.
Ego tibi redimam bis tanto pluris pallam, quàm voles. D
ER. Tibi dedi equidem illam, ad phrygionem vt ferres paulò prius:
Et illud spinter, vt ad aurificem ferres, vt fieret nouum.
ME. Mihi vt tu dederis pallam, & spinther? nunquam factum reperies.
Nam ego quidem postquàm illam dudum tibi dedi, atque abij ad forum,
Nunc redeo: nunc te post illà video. ER. video quam rem agis.
Quia commisi, vt me defrudes, ad eam rem affectas viam.
ME. Neque ædepol te defraudandi causa posco, quin tibi
Dico vxorem resciuisse. ER. nec te vltrò oraui, vt dares.
Tute vltrò ad me detulisti. dedisti eam dono mihi.
Eandem nunc reposcis. patiar, tibi habe, aufer, vtere
Vel tu, vel tua vxor, vel etiam in oculos compingite. E
Tu huc, post hunc diem, pedem intrò non feres, ne frustra sis,
Quando tu me bene merentem, tibi habes despicatui.
Nisi feres argentum, frustra me ductare non potes.
Aliam posthac inuenito, quam tu habeas frustratui.
ME. Nimis iracundè hercle, tandem heus tu, tibi dico, mane,
Redi. ER. etiámne adstas? etiam audes mea reuorti gratia?
ME. Abiit intrò, occlusit ædeis. nunc ego sum exclussimus,
Neque domi, neque apud amicam mihi iam quicquam creditur.

Ibo,

A Ibo,& consulam hanc rem amicos, quid faciendum censeant.

QVAM AETATI TVAE.] id est, quàm tibi. VOLVP] voluptas suprà in Asinar. extrem. *Hic senex si quid clam vxorem suo animo fecit volup.* &c. Consule Nonium. VT FACTA EST.] quo pacto facta sit. TIBI DEDI EQVIDEM ILLAM, &c.] hoc loco nouus error exoritur ex geminorum Menæchmorum similitudine, quæ tanta est, vt internosci non possint. VT FIERET NOVVM.] vt renouetur. NVNC TE POST-ILLA VIDEO.] id est, nunc primùm posteaquam pallam tibi dedi, atque abs te discessi, te video. QVIA COMMISI, VT ME DEFRVDES, &c.] quia mea stultitia. & credulitate nimia factum est, vt me defraudare possis, me defraudare cogitas. *Defrudes* autem habent etiam nostri libri veteres: & verò ita loquebantur antiqui. suprà in Asinaria, *Ten' ego defrudem, cui ipsi nihil est in manu, Nisi quid tu porrò vxorem defrudaueris?* Dicebant tamen & *defraudare*. Consule Nonium. AD EAM REM AFFECTAS V.] ad me defrudendam consilium, & studium tuum confers. affectare viam, etiam in Aulul. vsurpauit, ibi, *vt me deponat vino, eam affectat viam.* ad quem locum plura. NEC TE VLTRO ORAVI, VT D.] non ego prior te oraui, vt mihi pallam dares: sed tu non rogatus, eam ad me detulisti. VEL ETIAM IN OCVLOS C.] vel etiam in oculos coniicite, ac defigite. stomachosè dicuntur hæc à meretrice, que putat se huic Menæchmo pallam, & spinter, vt his reconcinnenda curaret, dedisse, cùm alteri Menæchmo eius fratri germano, & gemino dederit. Cùm autem videatur eos monere,
B vt diligentissimè pallam custodiant. nam quæ in oculis, seu intra oculos, quibus nihil carius est, seruāda sunt, carissima sint, necesse est: tamen quia oculi nihil alienum intra se ferre possunt, non pallæ custodiam eis suadere, sed dolorem, & cæcitatem optare, ac precari videtur. Præterea non dicit. *in oculis custodite*, quod visum esset ἀσυνῶς dictum, sed *in oculos compingite*: quod non nisi inimico, ac maleuolo animo dictum intelligi potest. Nam compingere in oculos, sic dictum, vt compingere in carcerem. suprà in Amphitr. princ. *Quid faciam nunc, si tres viri me in carcerem compegerint?* PEDEM INTRO NON FERIS.] non introibis. NE FRVSTRA SIS.] ne te frustrere, ne erres. suprà in Bacchid. *Quid? illam meretricémne censes esse?* NI. *quippini.* CH. *frustra es.* Horat. Sat. 3. lib. 2 *ô bone, ne te Frustrere, insanis & tu, stultique propè omnes,* &c. Plautus Rud *Ego daturus tibi nihil sum, ne tu frustra sis.* TIBI HABES DESPICATVI] sic dictum, tibi habes despicatui, vt tibi habes ludibrio. FRVSTRA ME DVCTARE NON POTES:] vel frustra me ductare non potes, dixit, pro, frustra me lactare non potes: promissis inanibus me inducere non potes. vel me ductare, posuit, pro me ducere, vt ex meo concubitu, & complexu voluptatem capias, atque animo tuo morem geras. Sic enim dicimus, ductare scortum. *frustra* autem, id est, sine nummis, & mercede. QVAM TV HAB. FR.] quam tu frustreris, seu decipias, atque illudas. OCCLVSIT AEDEIS.] clausit ædeis, obdito pessulo, obserauit ædeis. suprà in Mostell. *Clauim cedò, atque abi intrò, atque occlude ostium.* EXCLVSISSIMVS.] superlatiuum fecit ex participio exclusus. Sic M. Tull. in orat. pro Cæcina dixit, *armatissimi*, ibi, *sed proinde valebit, quasi armatissimi fuerint, si reperientur, ita parati fuisse, vt vim vitæ, aut corpori potuerint afferre.* Sic noster Plautus dixit, ipsissimus, oculeissimus, & simil. quæ suis locis obseruabuntur. ET CONSV-
C LAM HANC REM AMICOS, &c.] & consulam de hac re amicos, &c.

MENAECHMVS, Sosicles. MVLIER.

NImis stultè dudum feci, cùm marsupium,
Messenioni cum argento concredidi.
Immersit aliquò sese credo in ganeum.
MV. Prouisam quàm mox vir meus redeat domum.
Sed eccum video, salua sum, pallam refert.
ME. Demiror vbi nunc ambulet Messenio.
MV. Adibo, atque hominem accipiam, quibus dictis meret,
Non te pudet prodire in conspectum meum,
D Flagitium hominis, cum istoc ornatu? PE. quid est?
Quæ res agitat te mulier? MV. etiámne impudens
Mutire vnum verbum audes, aut mecum loqui?
ME. Quid tandem admisi in te, vt loqui non audeam?
MV. Rogas me? ô hominis impudentem audaciam.
ME. Non tu scis mulier, Hecubam quapropter canem
Graij esse prædicabant? MV. non ecquidem scio.
ME. Quia idem faciebat Hecuba, quod tu nunc facis.
Omnia mala ingerebat, quemquem adspexerat
Itaque adeò iure cœpta appellari est canis.
MV. Non istæc ego flagitia possum perpeti.
E Nam me meam ætatem viduam esse mauelim,
Quàm istæc flagitia tua pati, quæ tu facis.
ME. Qui id ad me, tu te nuptam possis perpeti,
An sis abitura à tuo viro? an mos est ita hîc,
Peregrino vt aduenienti narrent fabulas?
MV. Quas fabulas? non, inquam, patiar præterhac.
Quin vidua viuam, quàm tuos mores perferam.
ME. Mea quidem hercle caussa vidua victita
Vel vsque dum regnum obtinebit Iupiter.
MV. At mihi negabas dudum surripuisse te,

Nunc eandem ante oculos attines. num te pudet?
ME Heu, hercle mulier multum & audax & mala es. A
Tun' tibi hanc surreptam dicere audes, quam mihi
Dedit alia mulier, vt concinnandam darem?
MV. Næ istuc mecastor iam patrem arcessam meum,
Atque enarrabo tua flagitia, quæ facis.
I Decio, quære meum patrem, tecum simul
Vt veniat ad me. ita rem mihi esse dicito,
Iam ego aperiam istæc tua flagitia. ME. sanan' es?
Quæ mea flagitia? MV. cum pallam atquè aurum meum
Domo suppilas vxori tuæ, & tuæ
Degeris amicæ. satin' hoc rectè fabulor? B
ME. Quæso hercle mulier, si scis monstra quid bibam,
Tuam qui possim perpeti petulantiam?
Quem tute hominem esse me arbitrare, nescio.
Ego te simitu noui cum Parthaone.
MV. Si me derides, at pol illum non potes,
Patrem meum, qui huc aduenit, quin respicis?
Nouistin' tu illum? ME. noui cum Calcha simul
Eodem die vidi illum, quo te ante hunc diem.
MV. Negas nouisse me? negas patrem meum?
ME. Idem hercle dicam, si auum vis adducere.
MV. AEcastor pariter hoc, atque alias res soles. C

CVM MARSVPIVM MESSENIONI CVM ARG. CONCR.] vt alibi dixit, ibi, *obolus marsupium Huic istuc, quod habes.* MEN. *atque edepol tu me monuisti probè. Accipe. iam hoc scibo, vtrùm hac me mage amet, an marsupium.* IMMERSIT ALIQVO SESE, &c.] sese penitus coniecit in ganeum aliquod. tralatio est. sic suprà, *quando in contionem mediam me immersi miser. Ganeum* autem, inquit Festus, locum abditum, & veluti sub terra dixerunt. Terentius in Adelph. *Vbi illum quæram? credo abductum in ganeum Aliquò,* &c. vbi Donatus, *Veteres ganeum meretricum tabernam dixerunt,* ... *quòd ea sint in terra, siue sub terra, non, vt cenacula, suprà.* Consule & Nonium. PROVISAM QVAM MOX, &c.] foras egressa visam, seu porro visam, &c. Terent. Andr. *Prouiso, quid agat Pamphilus.* SED ECCVM VIDEO.] nouus error hic vxori Menæchmi surrepti obiicitur, cùm se putat virum suum videre, quæ fratrē eius videt, cum palla, quam similiter errans Erotium ei dederat, vt eam reconcinnandam curaret. ATQVE HOMINEM ACCIPIAM QVIBVS D. M.] atque hominem acriter obiurgabo, & maledictis insequar. sic ferè Cicero libro I. Accus. ibi, *Iste, qui aliquanto plus cogitasset, malè accipit verbis Rabonium.* FLAGITIVM HOMINIS, &c.] suprà eádem fabula, *Flagitium hominis, subdole, ac minimi pretij?* MVTIRE VNVM VERBVM, &c.] mutire, est mu facere, quod muti solent. suprà in Curcul. *Non in istoc cardo: est lepidus.* In Mostel. *Intus caue mutire quemquam siueris.* NON TV SCIS, MVLIER, HECVBAM QVAPROPTER CANEM, &c.] Hecubam, velut canem, Græci lapidibus insectati sunt, quia maledicta in vniuersum Græcorum exercitum assiduè ingerebat. Nonnulli etiam eam in canem versam esse tradiderunt. Iuuenal. Satyr. 10. de Priamo, *Exitus ille vtrumque hominis. sed torua canino Latrauit rictu quæ post hunc vixerat vxor.* M. Tull. Tuscul. quæst. 3. *Hecubam autem propter animi acerbitatem quandam, & rabiem, fingi in canem esse conuersam.* OMNIA MALA INGEREBAT, QVEMQVEM ADSPEXER.] omnia maledicta in Græcos cōgerebat, quemcumque adspexerat. MEAM AETATEM,] quandiu viuam. AN MOS EST ITA HIC, &c.] an mos talis est Epidamni, vt peregrino aduenienti narrent res inaneis, & quæ nihil ad eius rem attinent? PRAETER HAC,] præterea: ampliùs. Idem in Rud. *si præterhac Vnum verbum faxis hodie, ego tibi comminuam caput.* QVAM TVOS MORES PERF.] subintell. *potius.* sic apud Græcos subintelligitur interdum μᾶλλον. Homer. Il. A. ... MEA QVIDEM HERCLE CAVSA, &c.] id est, tu verò, quod quidem ad me attinet, æternum vidua viue. mea causa, ἐμοῦ ἕνεκα. sic suprà in Epid. *Dum sine me quæras, quæras mea causa vel medio in mari.* VEL VSQVE DVM REGNVM OBTINEBIT IVP.] vel eò vsque dum regnabit Iupiter: hoc est, æternum. ANTE OCVLOS] meos subintell. ATTINES.] tenes, retines. suprà eadem fabula. *ita me attinuit: ita me detinuit.* DECIO:] puerum Decionem vocat, eúmque ad patrem mittit, vt illum arcessat. ITA REM MIHI ESSE DICITO] Ita negotium meum postulare dicito, vt veniat. Eo loco rem meam esse dicito, vt opus sit eum nunc ad me venire. sic suprà in Bacchid. *iam facite in triclinio Cum amica sua vterque accubitum eatis ita negotium est.* SVPPILAS VX.] suffuraris vxori. suppilare, inquit Nonius, est inuolare, vel rapere, à pilorum raptu, vnde & furtum passi, compilati dicuntur. Plautus Trucul. *Hac cùm video fieri, suffuror, suppilo, de præda prædam capio.* cetera exempla legito apud Nonium. Sed credibilius est, hæc verba, compilare, expilare, suppilare, vnius esse originis: & à Græca voce, φιλητὴς & mutata adspirata in tenuem, πιλητὴς, quæ furem significat, esse nata: quod & Simeoni Bosio videbatur. ET TVAE DEGERIS AMICAE.] & ad tuam amicam defers. sic infrà scena prox. *Mea ornamenta iam ad meretrices degerit.* SATIN' HOC RECTE FABVLOR?] satisne hoc verè loquor? MONSTRA, QVID BIBAM, TVAM QVI POSS. PERP. PETVL.] monstra, seu doce, quod medicamentum bibam, quò tuam maledicentiam perferre possim. tralatio, seu potiùs allegoria à medicis, & pharmacopolis, qui dant medicamenta quædam, quibus quis epotis, aut venenum impunè sumere potest, aut iam sumtum tolerare, atque adeò superare. SIMITV.] simul in mercat. *Ita tres simitu res agendæ sunt, cùm vnam occeperis.* CVM PARTHAONE.] Parthaon, pater Oenei. Ætoliæ regis. Deianiræ patris. QVIN RESPICIS?] cur non retro adspicis? NOVI CVM CALCHA SIMVL] noui cum Calchante simul profert hunc locum Priscian. lib. 6. his verbis, *in os autem terminantia genitiuum Græcum. o. in i, mutata faciunt Latinum genitiuum. vt* Κάλχας Κάλχαντος, hic Calchas, Calchantis. *quamuis hic Calchas, huius Calcha antiquissimi declinabant.* Plaut. in Menæch. *Nouistin' tu illum?* &c. hactenus Prisc. Eadem ratione ex his nominibus Græcis schema, tis. chlamys, dis. lampas, dis fecerunt Latini nomina Latina & inflexerunt Latinè, schema, mæ, mæ, am. chlamyda, dæ, dæ, am. lampada, dæ, dæ, dam.

MAEN.

A SENEX, MVLIER, MENAECHMVS Sosicles.

VT ætas mea'st,& vt huic vsus facto est,
Gradum proferam,progredi properabo.
Sed id quàm facile sit mihi,haud sum falsus.
Nam pernicitas deserit,consitus sum
Senectute,onustum gero corpus,vires
Reliquere.vt ætas,mala merx est ergo!
Nam res plurimas pessumas,cùm aduenit,affert.
Quas si autumem omneis,nimis longus sermo sit.
Sed hæc res mihi in pectore & corde curæ est,
Quídnam hoc sit negotij,quòd filia sic
B Repentè expetit,ad sese,me,vt irem,
Nec,quid id sit,mihi certius facit,
Quid velit,quídve arcessat.
Verùm propemodum iam scio,quid fiet rei.
Credo cum viro litigium natum esse aliquod.
Ita istæ solent,quæ viros subseruire
Sibi postulant,dote fretæ,feroces.
Et illi quoque haud abstinent sæpe culpa.
Verùm est modus tamen,quoad pati vxorem oportet.
Nec pol filia vmquam patrem arcessit ad se,
Nisi aut commissi,aut iurgij est caussa.
C Sed quicquid id est,iam sciam,atque eccam eam ipsam
Ante ædeis,& eius tristem virum video.
Id est,quod suspicabar.
Appellabo hanc,ibo aduorsum. MV. salue multum mi pater.
SE. Salua sis.saluæ'ne?aduenio,sed cur arcessi iubes?
Quid tu tristis es?quid ille autem abs te iratus distitit?
Nescio quid vos velitati estis inter vos duos.
Loquere,vter meruistis culpam paucis,non longos logos.
MV. Nusquam equidem quicquam deliqui,hoc primùm te absoluo pater.
Verùm viuere hîc non possum,neque durare vllo modo.
Proin tu me hinc abducas. SE. quid istuc autem est? MV. ludibrio pater
D Habeor. SE. vnde? MV. ab illo quoi me mandauisti,meo viro.
SE. Ecce autem litigium,quoties edixi tandem tibi,
Vt caueres,neuter ad me iretis cum querimonia?
MV. Quî ego istuc,mi pater,cauere possum? SE. méne interrogas?
Nisi non vis.quoties monstraui tibi,viro vt morem geras?
Quid ille faciat,ne id obserues?quò eat?quid rerum gerat?
MV. At enim ille hinc amat meretricem ex proximo. SE. sanè sapit.
Ob istanc industriam,etiam faxo amabit amplius.
MV. Atque ibi potat. SE. tuan' quidem ille caussa potabit minus,
Siue illic,siue alibi libebit?quæ hæc,malùm,impudentia est?
Vna opera prohibere ad cenam ne promittat,postules.
E Néue quemquam accipiat alienum apud te.seruiren' tibi
Postulas viros?dare vna opera pensum postules,
Inter ancillas sedere iubeas,lanam carpere.
MV. Non equidem mihi te aduocatum pater adduxi,sed viro.
Hinc stas.illinc caussam dicis. SE. si ille quid deliquerit.
Multo tanto illum accusabo,quàm te accusaui,amplius.
Quando te auratam & vestitam bene habet:ancillas,penum,
Rectè præbet,melius sanam,est,mulier,mentem sumere.
MV. At ille suppilat mihi aurum,& pallam ex arcis:modò

Me despoliat,mea ornamenta iam ad meretrices degedit. A
SE. Malè facit,si istuc facit:si non facit,tu malè facis,
Quæ insontem insimules. MV. quin etiam nunc habet pallam pater,
Et spinter,quod ad hanc detulerat,nunc quia resciui,refert.
SE. Iam ego ex hoc vti factum est scibo:ibo ad hominem,atque alloquar.
Dic mihi istuc Menæchme,quod vos dissertatis,vt sciam.
Quid tu tristis es?quid illam autem iratam abs te destituis?
ME. Quisquis es,quicquid tibi nomen est senex,summum Iouem,
Deósque detestor. SE. qua de re,aut cui rei,rerum omnium?
ME. Me neque isti malè fecisse mulieri,quæ me arguit
Hanc domo ab se surripuisse,atque abstulisse deierat.
Si ego intra ædeis huius vmquam,vbi habitat,penetraui pedem, B
Omnium hominum exopto vt fiam miserorum miserrimus.
SE. Sanúsne es, qui istuc exoptes,aut neges te vmquam pedem
In eas ædes intulisse,vbi habitas,insanissime?
ME. Tun' senex ais habitare me hic in illisce ædibus?
SE. Tu negas? ME. nego hercle veró. MV. nimio hæc impudenter negas,
Nisi quò nocte hac emigrasti. SE. concede huc filia.
Quid tu ais?num hinc emigrasti? ME.quem in locum,aut rem,obsecro?
SE. Non ædepol scio. MV. profectò ludit te hic.non tute tenes?
SE. Iam verò Menæchme satis iocatus es,nunc hanc rem age.
ME. Quæso quid mihi tecum est?vnde,aut quis homo tu es?quid feci ego
Tibi,aut adeò isti,quæ mihi molesta'st quoquo modo? C
MV. Viden' tu illi oculos virere?vt viridis exoritur color
Ex temporibus atque fronte,vt oculi scintillant,vide.
ME. Quid mihi melius est,quàm,quando illi me insanire prædicant,
Ego me assimulem insanire,vt illos à me absterream?
MV. Vt pandiculans oscitatur?quid nunc faciam mi pater?
SE. Concede huc mea nata ab istoc quàm potes longissimé.
ME. Euoë,Euie,Bromie,quò me in syluam venatum vocas?
Audio,sed non abire possum ab his regionibus:
Ita me illa ab læua rabiosa fœmina obseruat canis.
Pòst autem illic hircus alius,qui sæpè ætate in sua
Perdidit ciuem innocentem falso testimonio. D
SE. Væ capiti tuo. ME. ecce Apollo mihi ex oraculo imperat,
Vt ego illi oculos exuram lampadibus ardentibus.
MV. Perij,mi pater minatur mihi oculos exurere.
ME. Hei mihi,insanire me aiunt,vltrò cùm ipsi insaniunt.
SE. Filia. MV. heus quid est?quid agimus? SE. quid si ego huc seruos cito?
Ibo,adducam,qui hunc hinc tollant,& domi deuinciant,
Priusquam turbarum quid faciat. ME. amplius enimuerò nisi
Occupo aliquod mihi consilium,hi domum me ad se auferent.
Pugnis me vetas in huius ore quicquam parcere?
Ni iam ex meis oculis abscedat in malam magnam crucem,
Faciam quod iubes,Apollo. SE. fuge domum quantum potes, E
Ne hic te obtundat. MV. fugio:amabo,obserua istuc mi pater,
Ne quò hinc habeat.súmne ego mulier misera,quæ illhæc audio?
ME. Haud malè illhanc amoui:nunc hunc ego impurissimum,
Barbatum,tremulum,Titanum,Cycno prognatum patre,
Ita mihi imperas,vt ego huius membra atque ossa,atque artua
Comminuam illo scipione,quem ipse habet. SE. dabitur malum,
Me quidem si attigeris,aut si propius ad me accesseris.
ME. Faciam quod iubes,securim capiam ancipitem,atque hunc senem

Exossabo

A Exossabo, dein dedolabo assulatim viscera.

SE. Enimuerò illud præcauendum est, atque accurandum mihi,
Sanè ego illum metuo, vt minatur, nequid malè faxit mihi.

ME. Multa mihi imperas Apollo: nunc equos iunctos iubes
Capere me indomitos, ferocis, atque currum inscendere,
Vt ego hunc proteram leonem Getulum, olentem, edentulum.
Iam ascendo in currum, iam lora teneo, iam stimulum in manu'st.
Agite equi, facitote sonitus vngularum appareant
Cursu celeri. facite in flexu sit pedum pernicitas.

SE. Mihin' tu equis iunctis minare? ME. ecce Apollo denuò
B Me iubes facere impetum in eum qui stat, atque occidere.
Sed quis hic est, qui me capillo hinc de curru deripit?
Imperium tuum demutat, atque edictum Apollinis?

SE. Heu, hercle morbum acrem ac durum: dij, vostram fidem,
Vel hic, qui insanit, quàm valuit paulò prius?
Ei derepentè tantus morbus incidit.
Ibo atque arcessam medicum iam, quantum pote'st.

VT AETAS MEA'ST,} qualis meâ ætas est: pro mea ætate: prout ætas mea est: quæ mala est, scilicet. ET VT HVIC VSVS FACTO EST} & vt huic, meæ ætati, facto opus est: vt hui cætati me facere expedit, &c. al. & vt huic, filiæ meæ, quæ me arcessit. GRADVM PROF. PROGREDI PROPER.} Virgil. lib 4. Æneid. *illa gradum studio celerabat anili.* HAVD SVM FALSVS.} haud me fallit. NAM PERNICITAS DESERIT.} pedum celeritas me deficit. CONSI-
C TVS SVM SENECTVTE.} tralatio est ab agris semine aliquo consitis, vt frumento, hordeo, faba. sic Lucretius translatè dixit libro 2. *Sol etiam summo de vertice dissupat omneis Ardorem in partes, & lumine conserit arua.* & Catul. in carm. de Thetidis, & Pelei nupt. *Ipse autem cæca mentis caligine Theseus Consitus,* &c. Virgil. lib. 2. Georg. *iuuat Ismara Baccho Conserere, atq. olea magnum vestire Taburnum.* M. Tull. lib. 2. de Nat. deorũ, *Indus, qui est omnium fluuiorum maximus, non aqua solùm agros lætificat, & mitigat, sed eos etiam conserit.* Profert totũ hunc locum Nonius, in *semum*, atq; adeò in initio totius operis. ONVSTVM GERO CORPVS:} onustum annis, scilicet. duo sunt hæc onera. nam & corpus hic senex gerit: & corporis onus senectutem, siue annos. sic in Mercat. *quin tu ocyus? SY. Nequeo mecastor: tantum hoc oneris est, quod fero. DOR. Quid oneris? SY. annos octoginta quattuor.* M. Tull. in Cato. Maiore, princip. *senectus plerisque senibus sic odiosa est, vt onus se Ætna grauius dicant sustinere.* Idem, ibid. *Annos septuaginta natus (tot enim vixit) Ennius, ita ferebat duo, quæ maxima putantur, onera, paupertatem, & senectutem, vt eis penè delectari videretur.* VT AETAS MALA MERX EST ERGO!} Ergo quàm mala merx est, ætas? Profert hunc locum Nonius, vt diximus, docens, veteres ætatem malam dixisse senectutem. Sic Accius in Amphitr. *An mala ætate mauis malè mulcari exemplis omnibus?* NAM RES PLVRIMAS, PESS. CVM ADVEN. AFF.} sic Cæcilius apud M. Tullium in Caton. Maiore, *Ædepol, si nil quidquam aliud vitij Apportes tecum, quum aduenis: vnum id sat est, Quòd diu viuendo, multa, quæ non vult, videt.* QVAS SI AVTVMEM OMN.} Quas si omneis commemorem, &c. QVOD FILIA SIC REPENTE EXPETIT AD SESE ME VT IREM} id est, quòd filia sic repentè expetit me ad sese ire. vel
D sic repentè expetit, vt ego ad sese irem. Sermo est ex duobus generibus confusus. POSTVLANT,} ἀξιοῦσιν, æquum arbitrantur. DOTE FRETAE, FEROCES.} dote fretæ, & dote feroces, id est, elatæ, & superbæ, postulant viros sibi subseruire. Hoc habent ferè omnes mulieres dotatæ, vt viris imperare velint: & viri, qui in vxore ducenda sequuntur, & spectant dotem, hoc ferè assequuntur, vt vxoribus suis seruire & parère cogantur. suprà in Asinar. *Argentum accepi: dote imperium vendidi.* ad quem versum hac de re plura. ET ILLI QVOQ. H. ABST.} Et viri quoque interdum peccant. VERVM EST MODVS TAMEN, QVOAD PATI VX. &c.} verumtamen modus est aliquis certus, intra quem vxorem viri mores oportet pati. *Est modus in rebus* inquit ille, *sunt certi denique fines*, &c. COMMISSI,} peccati. SALVAE'N E?} res? subintell. sic apud T. Liuium lib. 1. Annal. *quærentique viro, satin' salue? minimè, inquit. quid enim salui est mulieri, amissa pudicitia?* Idem libro 6. *confusam eam ex recenti morsu animi cùm pater fortè vidisset, percunctatus, satin' salue? auertentem causam doloris, quippe nec satis piam aduersus sororem, nec admodum in virum honorificam, elicuit, comiter sciscitando, vt fateretur, eam esse causam doloris, quòd iuncta impari esset,* &c. Idem lib. 10. *vix enim salute mutua reddita, cùm obuiam egressus esset: satin' salue, inquit, L. Volumni? Vt sese in Samnio res habent? quæ te causa, vt prouincia tua excederes, induxit?* Alij putant, *salue* hic esse aduerbium, & sine diphthongo scribendum. Et item apud Tit. Liuium & in similibus locis. QVID ILLE AVTEM ABS TE IRATVS DISTITIT?} quamobrem ille iratus, abs te longè remotus est, & longè abscessit. Sic autem legendum, *distitit*, inquam, à verbo disto: non destitit, à verbo desisto, quod hîc locum habere non potest. NESCIO QVID VOS VELITATI ESTIS INTER VOS DVOS.} profert hunc versum Nonius in voce *velitatio*: quã docet ille significare leuem contentionem, dictam à congresione velitum. Sunt autem velites, milites expediti & leuiter armati: quod nomen
E ipsum indicat. sunt enim sic dicti, quasi volites. Hoc igitur significat senex filiam suam & Menæchmum Sosiclem, quem putat esse filiæ suæ virum, vt & filia ipsa, leuiter inter se propter aliquam sibi incognitam causam, verbis contendisse & concertasse. VTER MERVISTIS CVLP.} vter vestrûm culpam commeruistis. NON LONGOS LOGOS.} non longas verborum ambages. *longos logos,* μακρηγορίας. subintelligendum autem est, verbum aliquod, facias, aut aliud tale. HOC PRIMVM TE ABSOLVO, PATER.} primùm quantum ad hoc, ego te nihil moror. NEQVE DVRARE, &c.} οὐδὲ καρτερεῖν, &c. suprà in Amphitr. *Durare nequeo in ædibus,* &c. VNDE?} à quo? sic sæpè alijs. QVOI ME MANDAVISTI,} qui collocat filiam suam in matrimonio, mandare, & committere viro filiam dicitur à Latinis. Ser. Sulpitius ad Cicer. lib. 4. epist. *Licitum est tibi, credo, pro tua dignitate ex hac iuuentute generum deligere, cuius fidei liberos tuos te tutò committere putares.* Terent. Andr. *Quid Chremes, qui denegarat se commissurum mihi gnatam suam vxorem? id mutauit,* &c. Ne quis autem hoc miretur: nemo cuiquam negotium suum curandum mandat, nisi cui fidem habet. Itaque eius, cui mandat, fidei, negotium suum committere dicitur à Latinis: ita vt mandare alicui negotium, & committere, idem valeant. Quòd si pater rectè dicitur filiam suam genero committere, quomodo Terent. & Seruius Sulpitius loquuntur: rectè quoque dicetur filiam suam viro, hoc est, genero suo mandare, vt hîc loquitur Plautus. Neque obstat, quod mandatum, debet esse gratuitum: pater autem qui filiam suam collocat, dat dotem genero: quæ videtur intercedere, tamquam merces. Dico enim, primùm nonnullos viros domum ducere vxores indotatas: deinde dotem, neque mercedem esse, neque

mercedis gratia dari, sed vt vir vxoris iugum, quod subiit, & onus matrimonij sibi à patre & socero impositum, faciliùs A
tolerare queat. Postremò merces non solet dari ab eo, qui opus faciendum locauit, nisi opere perfecto. at dos datur ge-
nero à socero, statim vt contractæ sunt nuptiæ, etiam antequam vir vxorem domum ducat. NISI NON VIS}
cauere istuc non potes; quia non vis nihil est, quod tibi obstet, quominus istuc caueas, nisi quòd non vis. cauere istuc
potes, nisi non vis, id est, si modò velis. QVOTIES MONSTRAVI TIBI, VIRO VT MOREM GERAS?} quo-
ties præcepi tibi, vt te viro morigeram præbeas? HINC AMAT MERETRICEM EX PROXIMO.} sic solet Plautus,
primo loco ponit genus, aut id, quod latiùs patet, deinde quod est contractius. Meretricem amat, inquit, hinc, id est, ex
hoc loco, deinde subiungit quiddam illustrius, ex proximo. SANE SAPIT.} sapit, qui animo suo morem gerit, & qui sibi
facit benè, & qui iucundè viuit. sententia popularis, & multitudini plausibilis. sic Horat. Oda xj. lib. 1. *sapias: vina liques, &*
spatio breui Spem longam reseces. OB ISTANC INDVSTRIAM, FAXO, &c.} quia istam industriam & diligentiam ad-
hibes in obseruando viro, quid rerum gerat, fecero, vt magis amet. QVAE HAEC MALVM IMP.?} stomachosè pronun
tiandum. quæ hæc tua, malùm, impudentia est? *malùm*, aduerbium est, animi indignationem & stomachum declarans.
VNA OPERA PROHIBERE, &c.} eadem opera, qua prohibere postulas, ne vir tuus potet alibi, quàm domi possis, æ-
quum esse existimare, prohibere, ne cuiquam, à quo vocatus sit ad cenam, promittat. NEVE QVEMQVAM ACCIP. A-
LIEN.} néve cuiquam alieno det cenam domi. DARE VNA OPERA PENSVM POSTVL.} eadem opera debeas, seu
possis postulare, hoc est, æquum esse censere. dare pensum viro: hoc est dare colum, & lanam pensum, lana est colui cir- B
cumdata, vel quòd è colu suspensum esset, vel quòd penderetur, vt, quanti Ponderis esset, sciri posset. Virgil. Georg. 1. *Ne*
nocturna quidem carpentes pensa puellæ, &c. Idem libro 4. *Carmine quo captæ dum fusis mollia pensa, Deuoluunt, iterum maternas*
impulit aureis Luctus Aristæi, &c. Catullus de Pelei & Thetidis nuptiis, *Læua colum molli lana retinebat amictam.* LANAM
CARPERE} Varro lib. 6. de lingua Latina profert hunc locum: sed legit *lanam carere*. Sic enim ille in Menæchmis Plau-
ti, *Inter ancillas sedere iubeas lanam carere.* Idem est hoc verbum in Cosmetria Næuij, *Carere à carendo, quòd eam tum pur-*
gant, ac deducunt, vt careat spurcitia. ex quo tum carminari dicitur lana, cùm caret eo, quod in ea est nequam. Ne quis autem pu-
tet verba Varronis esse mendosa, & apud eum legendum esse *carpere*, vt in exemplaribus Plautinis omnibus legitur,
sciendũ est, hoc *carere*, esse à caro, is, it. Caro autem à verbo Græco κείρω, ortũ est, quod valet tondeo. Dicunt tamen Græ
ci etiam ξαίνειν. ADVOCATVM.} suprà in Amphitrione, *Blepharo, quæso vt aduocatus mihi assis, néve abeas*, &c. ad quem lo-
cum, quid sit aduocatus, diximus. HINC STAS ILLINC CAVSAM DICIS} à me, & à mea parte stas, pro illo cau-
sam dicis, à me aduocatus es, vt mihi studeas, meámque causam adiuues, & tamen pro illo dicis. SI ILLE QVID DE-
LIQVERIT, MVLTO TANTO, &c.} si quid ille peccatit, multo amplius, & tanto amplius illum accusabo, quàm te ac-
cusaui. AVRATAM.} auro ornatam. MELIVS, SANVM EST, MVLIER, MENTEM SVMERE} ordo est, melius est,
mulier, sanam mentem sumere. AT ILLE SVPPILAT MIHI AVRVM, &c.} at ille mihi aurum suffuratur, &c. vt hic
versus suis numeris cõstet. in prouocabulo *ille*, alterum l, exteritur, vt *at ille* sit tribrachus, seu trochæus: & in voce *aurum*, C
m, non eliditur. DEGERIT.} defert, vt suprà eadem fab. *cùm pallam atque aurum meum Domo suppilas vxori tuæ, & tuæ dege-*
ris amicæ. SCIBO.} sciam. DISSERTATIS} disputatis, altercamini. DESTITVIS?} solã relinquis? deseris? QVIDQVID TI-
BI NOMEN EST,} quodcumque tibi nomen sit. DETESTOR.} valde testor. QVA DE RE, AVT CVI REI RERVM
OMN.} qua de re, aut ad quam rem ex rebus omnibus ita Iouem testaris? hæc interponuntur sene Menæchmum aduenã
interpellante. ME NEQ. ISTI MALEFECISSE, &c.} hæc pendent ex superioribus illis, *Summum Iouem, Deósque dete-*
stor. QVAE ME ARG. HANC DOMO SVRRIP.} quæ arguit me hanc pallam, quam fero, sibi surripuisse; & quæ deie-
rat me abstulisse. PENETRAVI PEDEM} intuli pedem, &c. sic suprà eadem fabula, *Neque huc vmquam postquam natus*
sum, intra portam penetraui pedem. NIMIO HAEC IMP. NEGAS, NISI QVO, &c.} valde hæc impudenter negas, nisi
fortè nocte hac superiore hinc in alias ædeis emigrasti. proinde quasi dicat, vsque ad hodiernum diem semper in his ædi
bus habitasti, postquam ego tibi nupsi. Sed videtur legendum, *nimiùm hæc impudenter negas*, &c. NVM HINC EMI-
GRASTI?} Alloquitur senex Menæchmum aduenam, quem generum suum esse putat, similitudine formæ deceptus, vt
vxor, & parasitus, & Erotium. Sic autem legendum, vt edidimus, *num hinc emigrasti?* non vt habent omnes libri vulgati,
non hinc emigrasti? NVNC HANC REM AGE} nũc ades animo, & age, quæ sunt in manibus: attende animum ad id ne-
gotium, quod agimus, & in quo versamur, neque aliud age. QVAE MIHI MOLESTA'ST QVOQVO MODO.} id est, quæ
mihi molesta est omnibus modis? VIDEN' TV ILLI OCVLOS VIRERE?} si legemus *virere*? vt habent etiam no- D
stri libri manuscripti, intelligemus oculos præ ita luridos, & pallidos esse factos: quod primo adspectu parùm probabile
videtur. Nam iratorum oculi non virent, aut pallent, sed rubent potiùs & ardent, & flammei sunt, vel Homero teste,
qui multorum testium instar est. Sic ille ἰλιάδ. Α. μένεος δὲ μέγα φρένες ἀμφὶ μέλαιναι Πίμπλαντ', ὄσσε δέ οἱ πυρὶ λαμπετόωντι ἐί-
κτην. hoc est, illi autem immensus præcordia spiritus atra impleuit, simul ex oculis flamma exstitit ardens. Quare meliùs
forrasse scribatur, *oculos viere*, hoc est, oculos flecti, ac distorqueri. quod notat Camerarius. Verumtamen *oculos virere*, in-
tegriorem, atque adeò planè veram & sinceram lectionem esse arbitror. Nam vt flamma dicitur virere, quæ est acris &
valida. vt apud Horat. Oda 17. Epod. *Virens in Ætna flamma*, &c. contrà, quæ languet, marcescere, & languescere, quod
Græci dicunt μαραίνεσθαι. & μαλερὸν πῦρ. dixit Apollonius lib. 13. Argon. Sic & hominis insani oculi non ineptè dicuntur à
Plauto virere, hoc est, flammæ virentis instar ardere, & flagrare, & vt continuò loquitur *scintillare*. Quòd si hæc huius
scripturæ ratio non placebit, redibimus ad priorem, vt oculos virere intelligamus, luridos fieri propter mentis perturba
tionem scilicet, cuius maximè sunt indices oculi, cuiusque vim maximè sentiunt oculi. Porrò hanc scripturam, præter a-
lia argumenta, id quod deinceps sequitur, *vt viridis exoritur color ex temporibus*, &c. VT VIRIDIS EXORITVR CO-
LOR, &c.} viridis color, id est, luridus, luteus, pallidus. OCVLI SCINTILLANT.} ignis scintillas emittere videntur. Sic
Apollonius lib. 1. ἀργον. De Thelomone irato, ἦ, καὶ ἐς Ἀγνιάδην Τῖφυν θέτο· τὼ δέ οἱ ὄσσε Ὀκρισόεντα μαλεροῖο πυρὸς ὣς ἰνδάλλοντο.
id est, dixit & in Tiphym, Agniadam iruit. oculi autem eius scintillis ignis erant similes. Sic Virgil. lib. 12. de Turno,
His agitur furijs, totóque loquentis ab ore, Scintillæ absistunt oculis, micat acribus ignis. VT PANDICVLANS OSCITATVR?} E
Festus, *pandiculari*, inquit, *qui toto corpore oscitantes extenduntur, eò quòd pandi fiunt.* oscitari autem, seu oscitare, est, vel ob
negligentiam, & incuriam, vel ob lassitudinem, vel ob somnolentiam, vel ob aliquam corporis infirmitatem, os aperire.
EVOE, EVIE, BROMIE, &c. simulat hîc Menæchmus aduena se insanire, siue furere, & bacchari. Itaque voces, & vo-
cabula, quibus vtebantur bacchantes, vsurpat. εὐοῖ, interiectio est, ἐπιφώνημα, euoë. Euius, & Bromius, Bacchi sunt nomina.
ITA ME ILLA AB LAEVA, RABIOSA FAEM. OBS. C} ita me illa rabiosa fæmina, & rabiosa canis, ab læua parte
obseruat, ne possim abire. significat autem Menæchmus aduena vxorem fratris sui, sibi adhuc ignotam. ILLIC HIR-
CVS ALIVS} ille hircus alius, qui, &c. significat senem mulieris patrem, quem hircum dicit, tamquam senem olidum,
fœtidum & putidum. VT EGO ILLI OCVLOS, &c.} illi, mulieri. OCVLOS EXVRAM LAMPADIB. ARD.} maleficis,
& sontibus oculos exurebant tædis ardentibus, & insani furiosíque homines somniabant & dormientes, & vigilantes,
se perterreri furiarum tædis ardentibus. QVID SI EGO HVC SERVOS CITO?} quid si ego huc seruos voco?
AMPLIVS ENIMVERO NISI OCCVPO, &c.} Enimuerò nisi mihi aliquod melius consilium antè capio,
hi me domum, tamquam insanum, sublimem tollent. Hæc autem loquitur Menæchmus summissiore voce, vt
spectatores soli audiant. PVGNAS ME VETAS IN HVIVS, &c.} hæc nunc clara voce loquitur, vt illos terreat, &
Apollinem alloquitur. Vetás ne, ô Apollo, me quidquam meis pugnis in huius mulieris ore parcere? Ego verò tibi
parcebo, neque pugnis meis parcam, sed illam pugnis contundam, & comminuam. TITANVM, CYCNO PROGN. P.}
profert

A profert hunc locum Priscianus lib. 6. vbi docet, in multis inueniri à genitiuo Græco Latinum factum nominatiuum, vt ἐλέφας ἐλέφαντος, hic elephas, elephantis, & hic elephantus, elephanti, à genitiuo Græco ἐλέφαντος: similiter hic abacus, huius abaci, à genitiuo Græco ἄβακος. Arabs, arabos: arabs, arabis: & arabus arabi: Titan, Titanos: hic Titanus, huius Titani. Plautus in Menæchmis, *Barbatum, tremulum, Titanum*, &c. Titanes autem, seu Titani Iouem cælo detrudere conati sunt. Iam verò Cycno prognatum patre dicit, propterea quòd cano capite esset. Plures autem Cycni ferũtur: Vnus, Martis filius, quem Hercules occidit: alter, Neptuni: Tertius, Ligurum rex, Phaëthōtis propinquus. Nonnulli hîc, *Cælo prognatum patre*, legi volunt, propiùs ad fabulæ historiam accedentes. Ego tamen nihil muto. Ordo autem est hic, Nunc ita mihi imperas, vt hunc ego impurissimum, & vt huius membra, atque ossa, atque artua comminuam illo scipione, &c. Licet etiam sic explicare. Nunc ego impurissimum, subintell. *amouebo, Barbatum*, &c. Ita mihi imperas, ô Apollo, vt ego huius ossa, &c. ATQ. ARTVA} artus dixerunt veteres in quarta inflexione, & artua, in secunda teste Nonio, in voce *artua*. vbi hunc locum profert. DABITVR MALVM, } subintell. tibi. ANCIPITEM: } ἀμφήκη, ἀμφίστομον, ἀμφίτομον: vtrinque secantem. EXOSSABO, } ossibus priuabo. suprà in Amphitr. *Mirum, nisi hic me, quasi murænam, exossare cogitat.* DEDOLABO ASSVL. VISC. } id est, deminuam minutatim viscera. profert hunc locum Nonius in voce *assulatim*. Idem Plautus in Captiuis, *Priusquam pulsando assulatim foribus exitium dabo.* Assulæ, propriè sunt fragmenta, à marmorariis in cædendo marmore dissipata & disiecta, & eadem ratione omnia, quæ dum quippiam frangitur, aut minuitur, aut deteritur, in longitudinem magis, quàm in latitudinem dissiliunt. VT MINATVR, } quomodo minatur. vt ego eius minas audio. FAXIT } B fecerit. EQVOS IVNCTOS } *equos iunctos* dixit, vt secernat ab ephippiatis, qui singulares currunt, aut gradiuntur, & singuli à singulis ab sessoribus reguntur, neque currum trahunt: quos κέλητας Græci vocant. sic iunctos leones dixit Virg. lib. 3. Æneid. *Et iuncti currum dominæ subiere leones.* & iunctos equos, lib. 12. *cùm prima in prælia iunctos Conscendebat equos.* INDOMITOS, } nouos & intractatos: à domitoribus non eruditis: quodammodo feros. FEROCES: } θυμοειδεῖς, animi plenos. Virg. lib. 4. Æneid. *Stat sonipes, ac frena ferox spumantia mandit.* LEONEM GETVLVM, } Horat. Oda 23. lib. 1. *Atqui non ego te, tigris vt aspera, Getulúsve leo, frangere persequor.* Virg. lib. 5. Æneid. *Sic fatus, tergum Getuli immane leonis Dat Salio, villis onerosum*, &c. senem significat. OLENTEM, } olidum, fœtidum suprà non longè, eum, hircum dixit. Iam quod ad leonis halitum attinet, Plin. hoc scribit, lib. 11. cap. 4. *Anima leonis virus graue: vrsi, pestilens.* EDENTVLVM } dentibus carentem, νωδόν. suprà in Casina, *Propter operam illius hirci improbi atque edentuli.* IAM STIMVLVM IN MANV'ST } Iam stimulus mihi in manu est, quo equos ad currendum incitem. stimulum autem dixerũt veteres, in masculino genere, & in neutro. FACITOTE SONITVS VNGVL. APPAR. } facitote sonitus vngularum audiantur. *appareant*, translatè dictum. sonitus enim non cernuntur, aut apparent, sed audiuntur. Virg. lib. 3. Georg. *& solido grauiter sonat vngula cornu.* Idem lib. 8. Æneid. *Quadrupedante putrem sonitu quatit vngula campum.* FACITE IN FLEXV SIT PEDVM, PERNIC. } facite, vt in flexione pedum insit pernicitas. *in flexu* lego, diuisim, vt sint duæ voces alij *inflexu*, cōiunctim, vt sit vna vox. quam scripturam minus probo. si quis tamen à me dissentiet, (quod me, neq; hic, neque alibi reclamaturo, aut repugnaturo, faciat licet) sic poterit explicari, facite vt pedes vestri sint celeres, inflexu, id est, flexu, seu flexione pedum. QVI STAT. } qui restat, C neque hinc abscedit. HINC DE CVRRV DERIPIT? } de curru deorsum rapit? deturbat? *hinc de curru* autem, dixit more suo. solet enim ponere genus primùm, deinde speciem. IMPERIVM TVVM DEMVTAT, ATQ. &c. } qui imperiũ tuum prohibet seu impedit, & edictum tuum? Demutare, idē valet, quod mutare, vel aliquanto plus est, quàm mutare, vt deamare plus est, quàm amare. Idem in Milite, *Nunquid videtur demutare, atque vti ego dixi esse vobis dudum hunc mœchũ militem?* ab iis autem dissentio, qui hîc *denutat*, legendum existimant. ACREM. } vehemẽtem, grauē, σφοδρόν. DII VOSTRAM FIDEM. } subintell. imploro. VEL HIC, QVI INSANIT, QVAM VALVIT? } etiam hic qui insanus est, quàm sanus fuit paulò antè? valere, & insanire opponuntur hîc inter se, vt apud Græcos ὑγιαίνειν, & μαίνεσθαι. sic infrà proxima scena, *qui me vi cogunt, vt validus insaniam.* QVANTVM POTE'ST } quàm citissimè fieri potest.

MENAECHMVS. SENEX iidem.

Iamne isti abierunt, quæso, ex conspectu meo,
Qui me vi cogunt, vt validus insaniam?
Quid cesso abire ad nauem, dum saluo licet?
D Vósque omnes, quæso, si senex reuenerit,
Ne me indicetis, qua platea aufugerim.
SE. Lumbi sedendo, oculique spectando dolent,
Manendo medicum, dum se ex opere recipiat,
Odiosus tandem vix ab ægrotis venit.
Ait se obligasse crus fractum AEsculapio,
Apollini autem brachium: nunc cogito,
Vtrùm me dicam ducere medicum, an fabrum.
Atque eccum incedit, mouet formicinum gradum.

QVI ME VI COGVNT VT VALID. INS. } qui me vi cogunt, validum insanire? validum autem interpretor, *sanum*, vt suprà scena superiore, in extr. MANENDO MEDICVM, DVM SE, &c. } exspectando medicum, donec se ex opere, in quo versatur medicina, domum se recipiat. Medicinam veterum etiam chirurgiam continuisse, E eosdémq. fuisse olim morborum medicos, & vulnerum, quos chirurgos appellamus, constat. præterea hoc quoq. cōstat medendi artem, quam ἰατρικὴν appellant Græci, esse artem πρακτικήν, hoc est, in effectione occupatam, nō θεωρητικήν, hoc est, in actione versantem. AIT SE OBLIGASSE CRVS FR. AESC. } facit hunc medicum Plautus, vt ferè sunt, arrogantem, & gloriosum. Itaq; affingit ei orationem iactationis, & insolentiæ intolerandæ plenam. gloriatur enim se ipsis medicinæ inuentoribus diis, medicinam fecisse. quo quid arrogantius excogitari potest? Obligare vulnus autem, & obligare partem aliquam corporis malè affectam, aut læsam dicunt Latini. M. Tull. Tuscul. quæst. 2. *At verò ille exercitatus, & vetus. ob eámque rem fortior, medicum modò requirens, à quo obligetur, O Patrocle, inquit*, &c. ibidem. *Abducet Patroclus, credo, vt collocet in cubili, vt vulnus obliget, siquidē homo esset.* Dicunt etiam deligare: & ita ferè semper Celsus: vt lib. 7. c. 19. *Deligatur autem vulnus omne, quod ex his causis factum est.* Idem lib. 8. cap. 10. *Deligatum verò membrum, in diem tertium continendum est.* eod. cap. vbi loquitur de brachij fracti curatione, *Deligari autem brachium debet paulùm pollice ad pectus inclinato.* AN FABRVM. } qui se fracta membra, tamquam ædificia, farcire, ac restituere glorietur. MOVET FORMICINVM GRADVM. } incedit formicarum in morem, quarum gradus est minutissimus, ac spississimus: atque idcirco tardus. nā qui properant, gradum amplificant, atque extendunt: qui tardiùs incedunt verò, pedes struunt, & spissis gradibus procedunt.

MEDICVS. SENEX. A

ME. QVid esse morbi dixeras? narra senex,
Num laruatus est ille, aut cerritus? fac sciam.
Num eum veternus, aut aqua intercus tenet?
SE. Quin ea te caussa duco, vt id dicas mihi,
Atque illum vt sanum facias. ME. perfacile id quidem est.
Sanum futurum, mea ego id promitto fide.
SE. Magna cum cura ego illum curari volo.
ME. Quin suspirabo plus sexcenties in die,
Ita ego illum cura magna curabo tibi.
Atque eccum ipsum hominem. obseruemus quam rem gerat. B

NVM LARVATVS EST ILLE, AVT CERRITVS?} Laruati, inquit Festus, furiosi, & mente moti, quasi laruis exterriti. Idem, Cerritus, id est, furiosus. Nonius, Cerriti & laruati, malè sani: aut Cereris ira, & laruarum incursatione animo vexati. Plautus Amphitr. *Laruatus edepol hominem miserum medicum quaritat.* Licet etiam dicere, eos Cerritos dici, qui à Cerere irata, insani facti sunt. Nam Ceres, Apollo, Diana, Bacchus, irati, menteis eorum, quibus irati sunt commouent, & perturbant. Idem faciunt interdum & Nymphæ: ex quo *νυμφόληπτοι* à Græcis dicti, quos Lymphatos appellant Latini. suprà in Amphitr. *quæso, quin tu isthanc iubes pro Cerrita circumferri?* Iam verò Cerritus gemino, r. scribendum esse, docuimus in commentar. Horat. ad Sat. 3. lib. 2. ibi, *Cerritus fuit, an commotæ crimine mentis Absolues hominem?* VETERNVS,} Veternus est, quem Græci lethargum vocant: in quo inest marcor, & pœnæ inexpugnabilis dormiendi necessitas. Cuius morbi curationem tradit Celsus lib. 3. cap. 20. Festus, *veternosus*, inquit, *dicitur qui breui premitur somno.* Veternum Horatius funestum appellat, epist. 8 lib. 1. *Cur me funesto properent arcere veterno.* Virg. grauem, lib 1. Georg. *Nec torpere grauis passus sua regna veterno.* Catullus, stolidum, carmine ad Coloniam, *Si pote stolidum repentè excitare veternum.* AN AQVA INTERCVS TEN.} aqua intercus, seu aqua inter cutem, *ὕδρωψ* à Græcis appellatur: cuius tres species à Cornelio C Celso numerantur lib. 3. c. 21. SANVM FACIAS.} sanes. vt loquitur & M. Tull. Philip 2. ibi, *Medico tria millia iugerũ, quasi te sanasset: rhetori duo, quasi disertum facere potuisset.* MEA ID PROMITTO FIDE.} in me recipio. meam fidem obligare non recuso. CVRARI} ex hoc verbo, quod & *θεραπεύειν* interdum significat, hoc est, ad ægrum aliquem morbo leuandũ, aut seruadum, studium suũ conferre: quod est medici munus: atque hoc modo senex accipit: interdum, cura aliqua sollicitari. quomodo medicus se accipere ostẽdit, vt iam dicimus. vel dic potiùs, ambiguũ inesse in voce, *cura*: quæ vox & angorem animi sollicitudinémq. anxiam significat: & studium ac diligentiam. QVIN SVSPIRABO PLVS SEXCENTIES IN DIE.} Quin, vt intelligas, me magna cura generum tuum curaturum, ego suspiria altè petam plus sexcenta in die. Iocus est, vt dixi, ex ambiguo verbo *curare*, seu potiùs, ex ambiguo nomine *cura*: quod senex pro studio, industria ac diligentia vsurpauit: medicus pro sollicitudine animi tabifica, atque anxia accipit. quod declarat eius responsio, *Quin suspirabo*, &c. nam qui graui aliqua cura vrgentur, atque anguntur, crebrò suspirant. suprà de puella amante, in Cistell. *hoc sis vide. Vt petiuit suspirium altè?* Horat. Oda xj. Epod. *In quo amantem & langor. & silentium arguit, & latere petitus immò spiritus.* Catull. in carmine de Pelei & Thetidis nupt. *Qualibus insensam iactastis mente puellam, Fluctibus, in flauo sæpè hospite suspirantem!* Sic autem edendum curaui, *Quin suspirabo plus sexcenties in die.* quomodo sine dubio legendum est. Nam vulgata lectio, *Quin suspirabo sexcenties dies.* ferri non potest, cùm versus vna syllaba claudicet. Neque me fugit quosdam sic emendare conatos esse. *Quin suspirabo plus quàm sexcentos dies.* sed inanem operam sumserunt. Nam primùm, particulam D *quàm*, de suo addiderunt. deinde quid sibi vult, *Quin suspirabo plus quàm sexcentos dies?* quid hac sententia absurdius? Nam, cùm hic medicus promiserit, ac promittat, se Menæchmum diligenter curaturum, idque seni persuadere velit hoc versu, *Quin suspirabo*, &c. quam ei spem promissi faciendi affert, cùm dicit se suspiraturum dies sexcentos in eo curando? Sanè pertenuem, aut certè valde longam. nam, si sexcenti dies propemodũ biennio sunt æquales, & tamen non antè sexcentos dies sanabitur Menæchmus, quemadmodum hæc verba significant: vt valde initio fugiendum fuit seni talem medicum arcessere, ita nunc, cognita eius inscientia, quam ille ipse profitetur, valde cauendum est, ne suum ægrum ei committat, in quo curandum se biennium ferè consumturum esse fateatur, cùm, vt medici facere consueuerunt, & maximè, vt hic debuit, quem Plautus arrogantem describit consentaneum potiùs fuerit, eum promittere, se paucis horis, aut saltẽ paucis diebus facturum, vt Menæchmus conualescat. Infrà quidem non longè admodum, videtur polliceri, se intra dies xx. eum sanum facturum. ibi, *Elleborum potabis faxo aliquot hos viginti dies.* Neminem igitur, quantumuis tardum, atq; hebetem, esse arbitror, qui non intelligat, hanc scripturam nullo modo ferri posse. Quod si hæc vulgata, inepta est: nihilo magis conuenire huic loco potest ea, quam Camerarius restituit. *Quin suspirabo plus sexcentos in dies.* Eandem enim atque vulgata, sententiam continet. Restat nunc, vt nostram scripturam confirmemus, quamuis sua sponte firma sit, & suis ipsa viribus nitatur. Nam primùm habet insignem, & Plauto vsitatam hyperbolen. deinde sententia est cum ioco Plautino consentanea. deinde non significat, aut morbum longum, aut sanitatis restitutionem, tardam futuram: quo vitio laborat E scriptura vulgata, & Camerariana. Postremò sic loquuntur & alij boni scriptores, & ipse Plautus. vt in Mil. Glor. *Ibi erat bilibris aqualis hic propter cados. Ea sæpè decies completur plenè die.* M. Tullius in orat. pro Roscio Amer. *qui in Salleutinis, aut in Brutijs habitant, vnde vix ter in anno audire nuntium possunt.* Idem lib. 5. de Finib. sub extr. *At hoc in eo M. Crasso, quem semel ait in vita risisse Lucilius, non contigit, vt ea re minus ἀγέλαστος diceretur.* Idem prooemio actionis primæ in Verr. *Semel ait se in vita pertimuisse: tum cùm primùm a me reus factus sit, quòd cùm è prouincia recens esset*, &c. Catullus ad Furiũ, *Nec toto decies cacas in anno. Atque id durius est faba. & lapillis.* Martialis lib. 8. in Clytum, *Vt poscas, Clyte, munus, exigásque, Vno nasceris octies in anno.* ibid. in extr. *semélque nasci Vno iam tibi non sat est in anno.* Virg. in Palæm. *Bisque die numerant ambo pecus.* Horat. 12. Epod. *Inachiam ter nocte potes, mihi semper ad vnum Mollis opus.* T. Liu. lib. 28. Annal. *& fretum ipsum Euripi non septies die, sicut fama fert, temporib statis reciprocat: sed temerè*, &c. Pomponius Mela lib. 2. cap. 7. *Euripum vocant rapidum mare, & alterno cursu septies die, ac septies nocte, fluctibus inuicem versis, adeò immodicè fluens, vt ventos etiã, ac plenis velis nauigia frustretur.* Iam quod ad versum, & eius numeros attinet, nihil numerosius fieri potest. nam siue legamus, vt edendum curaui, *Quin suspirabo plus sexcenties in die*: siue, *Quin suspirabo plus sexcenties die*, sine præpositione, *in*: suis numeris ac pedibus constabit versus. si priore modo: *sexcenties* erit trium syllabarum, per *συνίζησιν*. sin posteriore erit quattuor syllabarum: neque vlla fiet *συνίζησις*. Vtroque autem modo locutos esse veteres, & sexcenties in die suspirabo, & sexcenties die suspirabo, declarant exempla suprà commemorata. Malim tamen præpositionem *in*, retineri, propterea quòd eam reperi in nostris libris manuscriptis.

MENÆ-

A MENAECHMVS, surreptus. SENEX, MEDICVS.

Aedepol, næ hic dies peruorsus atque aduorsus mihi obtigit.
Quæ me clàm ratus sum facere, ea omnia fecit palàm
Parasitus, qui me compleuit flagitij & formidinis,
Meus Vlysses, suo qui regi tantum conciuit mali.
Quem ego hominem, si quidem viuo, vita deuòluam sua.
Sed ego stultus sum, qui illius esse dico, quæ mea est.
Meo cibo & sumtu educatus est, anima priuabò virum.
Condignè autem hæc meretrix fecit, vt mos est meretricibus.
Quia rogo pallam, vt referatur rursum ad vxorem meam,
B Mihi se ait dedisse: heu ædepol, næ ego homo viuo miser.
SE. Audin' quæ loquitur? ME. se miserum prædicat. SE. adeas velim.
MED. Saluus sis Menæchme quæso cur apertas brachium?
Non tu scis, quantum isti modo nunc tute facias mali.
ME. Quin tu te suspendis? ME. ecquid sentis? ME. quid ni sentiam?
MED. Non potest hæc res ellebori iugere obtinerier.
Sed quid ais Mænechme? ME. quid vis? M. dic mihi hoc quod te rogo.
Album, an atrum vinum potas? ME. quin tu is in malam crucem?
SE. Iam hercle occeptat insanire primulúm. ME. quin tu interrogas,
Purpureum panem, an Puniceum soleam ego esse, an luteum?
C Soleámne esse aueis squammosas, pisceis pennatos? SE. papæ,
Audin' tu vt deliramenta loquitur? quid cessas dare
Potionis aliquid, priusquam percipit insania?
MED. Mane modó. etiam percontabor. SE. aliam occipis fabulam.
MED. Dic mihi hoc etiam, solent tibi vmquam oculi duri fieri?
ME. Quid? tu me locustam censes esse homo ignauissime?
MED. Dic mihi, an vmquam tibi intestina crepant, quod sentias?
ME. Vbi satur sum, nulla crepitant: quando esurio, tum crepant.
MED. Hoc quidem ædepol haud pro insano verbum respondit mihi.
Perdormiscin' vsque ad lucem? ME. facilin' tu dormis curans?
Perdormisco, si resolui argentum cui debeo.
D Quin te Iuppiter, díque omnes percontator perduint.
MED. Nunc homo insanire inceptat. de illis verbis, caue tibi.
SE. Immò modestior nunc quidem est de verbis, præut dudum fuit.
Nam dudum vxorem suam esse aiebat rabiosam canem.
ME. Quid ego dixi? SE. insanis, inquam. ME. Egóne? SE. tu istic, qui mihi
Etiam me iunctis quadrigis minitatu's prosternere.
Egomet hæc te vidi facere, egomet ecce te arguo.
ME. At ego te sacram coronam surripuisse Ioui scio.
Et ob eam rem in carcerem te desse compactum scio.
Et postquam es emissus, cæsum virgis sub furca scio.
E Tum patrem occidisse, & matrem vendidisse etiam scio,
Satin' hoc pro sano maledicta maledictis respondeo?
SE. Obsecro hercle medice properè, quicquid facturu's, face.
Non vides hominem insanire? ME. scin' quid facias optumum?
Ad me face vt deferatur. SE. itáne censes? ME. quippini,
Ibi meo arbitratu potero curare hominem. SE. age vt lubet.
MED. Elleborum potabis faxo aliquo hos viginti dies.
ME. At ego te pendentem fodiam stimulis triginta dies.
MED. Arcesse homines, qui illunc ad me deferant. SE. quot sunt satis?
MED. Proinde, vt insanire video, quattuor: nihilominus.
SE. Iam hic erunt, asserua tu istunc medice. MED. immò ego ibo domum,

Vt parentur,quibus paratis opus est. tu seruos iube, A
Hunc ad me ferant. SE. iam ego illic faxo erit. MED. ego abeo.
SE. vale.
ME. Abiit socer,abiit medicus,nunc solus sum.proh Iupiter,
Quid illuc est,quod me hice homines insanire prædicant?
Neque ego insanio,neque ego pugnas,neque liteis cœpio.
Saluos,saluos alios video:noui homines,alloquor.
An illi perperam insanire me aiunt,ipsi insaniunt?
Quid ego nunc faciam?domum ire cupio.at vxor non sinit.
Huc autem nemo intromittit.nimis prouentum est nequiter.
Hîc ergo vsque ad noctem.saltem credo intromittar domum. B

AEDEPOL NAE HIC DIES PERVORSVS,&c.] Nouus hic error exsistit. Nam verus, ac notus nunc Menæchmus in senem,& medicum incidit,quem illi putant esse eundem,qui paullò antè se insanum esse simulauit. QVAE ME CLAM RATVS SVM FACERE, EA OM. FECIT PALAM P.] quæ me occultè, & inscia vxore facere,ac facturum esse existimaui,ea omnia parasitus Peniculus patefecit,atque indicauit. MEVS VLYSSES.] qui mihi erat Vlyssis instar quo vtebar consiliario,& administro in meis rebus difficilibus, vt Agamemnon Vlysse in suis rebus dubiis, ac formidolosis temporibus.vel qui me suis fallaciis atque astutiis cautiorem aduersus vxorem reddebat.vel qui me suum regem appellabat. SVO QVI REGI TANTVM CONC. M.] qui mihi,suo regi tantum mali comparauit.suo regi, autem quia à me aliter. VITA DEVOLVAM SVA.] vita sua deturbabo. Simeo Bosius à Parcis translatum esse putat, quæ vt stamina,quibus vita producitur,glomerando,vitam hominis producunt,ita deuoluendo,aut præcidendo, atque abrumpendo,corripiunt ac terminant. cuius sententiam confirmat Virg.Georg.4. *Carmine quo captæ dum fusis mollia pensa Deuoluunt*,&c. Licet tamen dicere simplicius,Plautum dixisse, *vita deuoluam sua*,pro,vita sua deiiciam, præcipitem agam, ac deturbabo,vt sit translatio à saxis,aut pilis, & similibus rebus, quæ è montis vertice in infimum terræ locum deuoluuntur. QVI ILLIVS ESSE DICO, QVAE MEA EST.] qui illius vitam esse dico,quæ mea est.hoc eò dicit, quia parasitum suo cibo, & sumtu vsque adhuc pauit, aluit, atque educauit, vt continuò subiicit. ANIMA PRIVABO VIRVM.] dicit nunc idem planiùs, quòd suprà obscuriùs, *vita deuoluam sua*. QVAESO CVR APERTAS BRACHIVM?] quæso,cur crebrò aperis brachium?venit mihi aliquando in mentem hic legi posse, *quæso,cur exsertas brachium*: hoc est, C
quæso,cur crebrò exseris brachium? Verumtamen,quoniam & hæc coniectura nimis longè abest ab antiqua scriptura, & recepta lectio tolerabilis est,nihil mutandum censeo. ECQVID SENTIS?] nū quid senus? num aliquid sentis? NON POTEST HAEC RES ELLEBORI IVGERE OBTINER.] non potest huius ægri,seu insani valetudo, siue potiùs sanitas tanto ellebori copia obtineri,quanto ex agri iugere meti potest. Iugerum est,inquit Varro, quod duo iuncti boues, vno die exarare possunt,vt tradit Varro lib.1.de re Rust. Dicitur autem & iuger,ris,in tertia declinatione, & iugerum iugeri,in secunda. Elleborus, atram bilem purgat: ex atra bili autem plerumque insania nascitur. Horat.Sat.3.lib.2. *Danda est ellebori multo pars maxima auaris*. ALBVM, AN ATRVM VINVM P.] non temerè hoc medicum quærentem facit Plautus. Nam aliud, & dissimilis coloris, vinum aliis ægris conuenit. PRIMVLVM] nunc primúm. AN PVNICEVM S.] an Punicei coloris, hoc est, rubicundi, panem comesse soleam, &c. Nonnulli libri habent, *Pæniceum*,&c. quam scripturam probo. Quid autem intersit, inter purpureum colorem, & Pœniceum, seu Puniceum, diximus in commentar.Lucret.lib.2.ibi, *Purpura, Pœniceúsque color clarissimu' multo*,&c. AN LVTEVM?] an lutei,id est, crocei coloris? Horat.Od.10.Epod. *O quantus instat nauitis sudor tuis, Tibique pallor luteus!* ad quem locum plura. esse autem, hoc est,comesse,infinitiuus à verbo edo,es,est. AVEIS SQVAMMOSAS, PISCEIS PENNATOS?] peruersa epitheta, & præpostera. Nam pisces squammosi sunt,aues pennatæ. Lucretius libr.1. *Squammigerum genus, & volucres*. Idem lib.2. *Et corpora pennipotentum*. Plaut.Rud. *Non vides me referre vuidum rete sine squammoso pecu*? VT DELIRAMENTA LOQVITVR?] vt res deliras loquitur? suprà in Amphitr. *hæc quidem deliramenta loquitur*. PRIVS QVAM PERCIPIT INSANIA.] subintellig. *eum*, hoc modo, priùs quam eum furor corripit? Sic autem Lucretius dixit libro 3. princip. *His tibi me rebus quædam diuina voluptas Percipit,atque horror*. Idem eod.lib.infrà non longè, *Et sæpè vsque adeò mortis formidine, vitæ Percipit humanos odium, lucísque videndæ, Vt sibi consciscant mærenti pectore lethum*. ad quos versus, vide quæ à nobis de hoc verbo notata sunt in commentariis Lucret. Plautus suprà in Amphitr. *Nam mihi horror membra misero percipit dictis tuis*. D
DIC MIHI HOC ETIAM, SOLENT TIBI VMQ. OCVLI D.F.?] Ne hoc quidem temerè quærit medicus.nam eodem temerè quærit medicus. nam eorum, quos atra bilis vexat, corpora constat fieri extrinsecus duriora propter atræ bilis naturam, quæ siccissima, & calidissima est. Cùm cæteræ autem corporis partes externæ ab humore vitioso afficiantur,tum oculi maximè,quia aliarum omnium corporis partium infirmissimæ sunt Cui rei argumento est, quòd eorum, qui morbo regio laborant,quos arquatos Latini dicunt,oculi luteo,hoc est,croceo,& flauo colore suffunduntur, effuso videlicet bilioso humore,cùm in vniuersum corpus,tū maximè in oculos,quia,vt dixi, sunt maximè imbecilli,& quia textura sunt præditi rarissima.ex quo fit,vt ab iis animi perturbationes, & motus maximè indicentur, ac declarentur.huc pertinet illud Suetonij de Nerone moribundo, *Atque in ea voce defecit extantibus, rigentibúsque oculis vsque ad horrorem, formidinémque visentium*. QVID? TV ME LOCVST. ESSE CENSES H. IGNAVISS.] quid túne me locustam esse putas,&c. Locustæ cùm de insectorum genere sint, palpæbris carent. idcircò durissimis sunt oculis: quòd enim aliis animantibus præstant palpebræ,id in insectis,& crustaris durities præstat,vt docet Aristot.lib.2.de Partibus animal. Sic Arist. libr. 2. capit. 13. οἱ δ' ἰχθύες καὶ τὰ ἔντομα, καὶ τὰ σκληρόδερμα διαφόρως μὲν ἔχουσι τὰ ὄμματα, βλέφαρον δ' οὐδὲν αὐτῶν ἔχει,&c. Nam satis est mihi locum diligenti lectori indicasse. Addamus,quæ scribit Plin.lib.xj.ca.37. *Locustis, squillísque magna ex parte sub eodem munimento oculi prædari eminent*. AN VMQVAM TIBI INTESTINA CREPANT,&c.] eorum,quos atra bilis agitat,corpora esse flatuosa constat. QVANDO ESVRIO, TVM,&c.] nam intestina à cibo inania & vacua flatu implentur.hinc crepitus. HAVD PRO INSANO,] non tanquam insanus. PERDORMISCIN' VSQ. AD LVCEM?] dormísne perpetuò vsque ad lucem? FACILIN' TV DORMIS,&c.] faciléne dormis,cùm aliqua cura vrgeris? seu cùm te aliqua cura sollicitat? PERDORMISCO SI ARG. RES. CVI D.] dormio vsque ad lucem,si pecuniam ei,cui debeo,renumeraui, seu rescripsi, seu reddidi. suprà in Asin. *eho, ecquis pro vectura oliui resoluit*? E
Quemadmodum qui nihil cuiquam debent, si modò nulla alia prætereà cura vrgentur, in vtranque aurem dormire possunt: ita qui magnum æs alienum contraxerunt,iis inter dormiendum sæpè somnus interpellatur, atque interrumpitur. Itaque apud Aristoph. Νεφέλαις. Strepsiades ille, qui habet filium sumtuosum, quíque magno ære alieno obstrictus est,queritur se dormire non posse. Sic ille, ἀλλ' οὐ δύναμαι δείλαιος εὕδειν δακνόμενος ὑπὸ τῆς δαπάνης, καὶ τῆς φάτνης, καὶ τῶν χρεῶν. Huc pertinet iocus ille Augusti,qui sibi iussit emi equitis cuiusdam R. mortui culcitam, qui viuus HS. ducenties debuerat,

A debuerat, & nihilo minùs hilariter, & iucundè vixerat,securéque dormiebat: quem suprà retulimus, in prologo Casinæ,ibi,*Eijcite ex animo curam,atque alienum æs: ne quis formidet flagitatorem suum.* PERCONTATOR, Horat.epist. 8.lib.1. *Percontatorem fugito.nam garrulus idem est.* PERDVINT.]perdiderint.DE ILLIS VERBIS,]ex illis verbis,&c. PRAEVT DVD. F.] sic in Amphit. *Parũ etiam,praut futurum'st,prædicas.*RABIOSAM CANEM.]ibi,*Ita me illa ab læua rabiosa fœmina obseruat canis.*Verùm errat hic senex. nam non Menæchmus surreptus,qui nunc in scena stat,loquitur,sed eius frater,Menæchmus Sosicles,hanc mulierem,rabiosam canem appellarat. TV ISTIC,] tu iste es, qui, &c. IVNCTIS QVADRIGIS MINITATV'S PROSTERN.}suprà,ibi,*Iam ascendo in currum:iam lora teneo,*&c. IN CARCEREM TED ESSE COMPACTVM,&c.}hoc est,in carcerem te esse coniectum, &c. sic loquitur in Amphit. *Quid faciam nunc, si tres viri me in carcerem compegerint?* CAESVM VIRGIS SVB FVRCA,&c.]sic cædebantur serui qui aliquid admiserant, cuius pœnam luere domini nolebant:& in posterum vicinis præsignificabant, vt sibi ab iis cauerent, vt improbis & scelestis. hinc furciferi dicti,qua de re alibi.suprà in Mostell.princip.*O carnificinum cribrum: quod credo fore:ita te forabunt patibulatum per vias Stimulis,si huc reueniat senex.*Consule indicem.TVM PATREM OCCID.&c.}crimina sunt à Menechmo surrepto conficta, miniméque vera in senem:quia senex ea Menechmum surreptum & locutũ esse,& fecisse arguebat, quæ dixerat, & fecerat alter Menæchmus,eius frater,non is,qui arguitur.Aliter Aristogiton:quem Demosthenes testibus probat,patrem in carcere deseruisse,ac prodidisse,mortuum non sepeliuisse: iis, qui sepelissent, pretium sepulturæ non persoluisse:matrem verberasse,sororem vendidisse.SATIN' HAEC PRO SANO MALED.&c.] hoc ad illud per-
B tinet,quod suprà dixerat medicus,*Hoc quidem edepol haud pro insano verbum respondit mihi.* PROPERE QVIDQVID FACTVRV'S, FACE.]significat,medicum tardum esse.talia sunt illa,quin datis, si quid datis? in Casina, *Et age si quid agis.* in Epid.&c. similia,quæ dicuntur in eos, qui morantur, & tardi sunt, & cunctabundi in iis quæ faciunt. QVIPPINI?] quippini,quidam putant idem valere,quod certè,& enuntiatiuè pronũtiant. Sed cum interrogatione pronuntiandum est potiùs:& valet idèm ferè,quod,quidni?sic suprà in Bacchid.*Quid?illam meretricémne censes esse?* HIC. *quippini?* ELLEBORVM POTABIS FAXO,&c.]id est,elleborũ potabis aliquos viginti dies.faxo potabis,id est,fecero, vt potes. Quod autem amicus quidam meus legendũ censet, *aliquos hos viginti, dies*, non vt vulgò,*aliquos viginti dies*: quomodo etiam omnes libri manuscripti habent, fallitur:nã *aliquos viginti dies*.valet circiter viginti dies.Quin Varro quoq; sic loquitur lib.1.de re Rustica cap. 2.in extr.*si velis in conuiuio multum bibere,cenaréque libenter:antè esse oportet brassicam crudã ex aceto,& pòst aliqua folia quinque.*Quem Varronis locum Simeo Bosius mihi indicauit.AT EGO TE PENDENTEM,&c. serui pendentes cædebantur, cuius moris apud Plautum mentio fit locis innumerabilibus. consulendus index. QVATTVOR NIHILOMINVS]quattuor satis sunt, nihilominus,id est, nihilo pauciores arcessi oportet. TV SERVOS IVBE HVNC AD ME FERANT]id est, tu seruos iube hunc ad me ferre, vel tu iube, vt serui hunc ad me ferant: suprà docuimus hoc,& similia loquendi genera, esse ex duabus locutionibus conflata, & concreta. HICCE HOMINES] sic legendum.Nam libri vulgati habent *hic homines.* NEQVE EGO PVGNO, NEQVE LITEIS COEPIO.]id est,neque pu-
C gnas ego,neque liteis incipio.profert hunc totum versum Nonius in verbo *cœpio.* Idem in Persa, *libido extemplò cœpere est conuiuium.*SALVOS, SALVOS ALIOS VIDEO.}ego saluus, alios saluos video. NOVI HOMINES: ALLOQVAR }vt nosse homines, argumentum est sanitatis:ita non cognoscere homines,furoris & insaniæ. Cicero in Pisonem, *quid est aliud furere,non cognoscere homines,non cognoscere leges,non senatum, non ciuitatem?* Idem suprà in Amphitr.*Noui herum,noui ædeis nostras.sane sapio & sentio.*AN ILLI PERPERAM}perperam, id est, peruersè, præposterè. sententia autem huius loci hæc est,Nónne illi peruersè me insanire aiunt, ipsíque insaniunt? sæpè admonuimus *an*, & *ne*. cùm interrogat, responsionem aientem postulare, cùm apud hunc poetam,tum apud Ciceronem & Lucret.Terent.& alios. Terent. in Andr.prologo,*faciúntne intelligendo, vt nihil intelligant?* id est,nónne faciunt intelligendo,vt nihil intelligant?subintelligitur enim responsio aiens.planè faciunt,vt intelligendo nihil intelligant.HVC AVTEM,&c.] in ædeis Erotij. NIMIS PROVENTVM EST NEQVITER.]nimis mihi infeliciter res processit.sic in Rud. *Edepol proueni nequiter multis modis.* HIC ERGO VSQVE AD NOCTEM] subintell, morabor, restabo, manebo. SALTEM CREDO INTROMITTAR DOMVM.]si exclusus sum ab Erotio saltem intromittar ab vxore.

MESSENIO seruus.

D

Spectamen bono seruo id est,qui rem herilem
Procurat.videt,collocat,cogitátque
Vt absente hero,rem heri diligenter
Tutetur,quàm si ipse assit,aut rectius:
Tergum quàm gulam,crura quàm ventrem oportet
Potiora esse.cui cor modestè situm'st,
Recordet,id qui nihili sunt,quid iis pretij
Detur suis ab heris,ignauis,improbis
E Seruis,verbera,compedes,molæ,magna
Lassitudo,fames,frigúsque durum.
Hæc pretia sunt ignauiæ.
Id ego malè malum metuo.propterea bonum
Esse certum'st,potiusquam malum.nam magis multo
Patior faciliùs verba.verbera ego odi,
Nimióque edo libentius molitum,quàm
Molitum præhibeo.propterea heri imperium
Exsequor bene,& sedatè seruio.
Atque id mihi prodest.alij ita,vt se esse,in rem
Esse ducunt,sint:ego ita ero,vt me esse oportet,
Metum vt mihi adhibeam,culpa vt abstineam:

Heróque vt omnibus in locis sim præstó. A
Serui, qui culpa carent, & metuunt, ij
Solent esse heris vtibiles. nam illi, qui nihil
Metuunt, postquàm malum promeritum'st, metuunt.
Metuam ego haud multum quidem. propè est quando
Herus quod strenuè faciam, pretium exsoluet.
Ego hoc exemplo seruio, tergo vt rem esse arbitror.
Postquam in tabernam vasa & seruos collocaui, vt iusserat,
Ita venio aduorsum. nunc fores pultabo, adesse vt me sciat.
Neque vtrum ex hoc saltu damni saluum scio eliciam forás.
Sed metuo, ne serò veniam depugnato prœlio.

SPECTAMEN BONO SERVO ID EST, QVI R. &c.] id est, bonus seruus hac re spectatur. videt, collocat, &c. vel sic, probatio boni serui in ea re posita est, &c. vel sic, bonus seruus in ea re cernitur, &c. vel sic, lapis Lydius, quo bonus seruus, tamquam aurum, spectatur, ea res est, &c. spectamen, [illegible], obrussa, est id omne, quo aliquid spectatur, atque exploratur. Dixit autem spectamen bono seruo, pro spectamen boni serui, more suo: vt alibi, annona his esset vilior, pro horum annona esset vilior. Sic enim loquitur, si bene memini, in Mil. Glor. & postea, *Qui probi homines essent, esset his annona vilior.* Quod loquendi genus, à quodam viro, alioqui docto, non intellectum, fecit, vt fœdè laberetur: vt suo loco ostendemus. QVAM SI IPSE ASSIT, AVT RECT.] ordo est, tamquàm si ipse dominus adsit, aut rectiús. Omnino, nequid dissimulem, legendum puto, vel *tamquam si ipse assit*, &c. vel, *quasi ipse assit*, &c. quod mihi magis placet. TERGVM, QVAM GVLAM, &c.] oportet, inquit Messenio, seruū tergo suo potiùs, quàm gulæ consulere: & cruribus potiùs, quàm ventri. hoc est, oportet seruum suo tergo potiùs cauere, & timere, suum officium faciendo, scilicet, quàm gulæ obsequi: & cruribus magis prospicere, quàm ventri gratificari. Nam si aliter faciat, futurum est, vt tergum quidē virgis, & loris cædatur: crura vero compedibus vinciátur. CVI COR MODESTE SITVM'ST, &c.] seruus, cui cor modestum, seu moderatum est. seruus, cui animus modestè affectus est, id recordetur, quid iis pretij detur, hoc est, quid mercedis à suis heris persoluatur iis seruis, qui nihili sunt, seruis ignauis, improbis. RECORDET ID.] recordetur id, &c. recordo, as, dixisse veteres testatur Nonius in *recordaui.* VERBERA, COMP. M. &c.] hæc est merces, hoc pretium quod seruis ignauis, atque improbis datur à suis heris, vt mox subiicit, *hæc pretia sunt ignauiæ.* Hi versus ferè omnes numeris constant confusis & conturbatis, vt & Camerarius admonuit. Iam per molas, pistrina significat. in quæ compingebantur serui nequam, & qui peccarant. PROPTEREA BONVM ESSE CERTVM'ST, &c.] certum est, decretum est, stat sententia, constitutum habeo in animo, induxi animum: fixum & stabile est. Hic seruus bonus esse constituit pœnæ metu vt ille seruus Horatianus, epistola 16. lib. 1. *Nec furtum feci, nec fugi, si mihi dicat Seruus: habes pretium: loris non vreris, aio. Non hominem occidi. non pasces in cruce coruos. Sum bonus & frugi, renuit, negat, atque Sabellus Cautus enim metuit foueam lupus: accipitérque Suspectos laqueos & opertum miluius hamum, Oderunt peccare boni virtutis amore: Tu nihil admittes in te formidine pœnæ.* NAM MAGIS MVLTO P. FACILIVS, &c.] subintell. quàm verbera. *magis faciliùs* autem, antiquè dictum, pro magis facilé. NIMIOQ. EDO LIBENTIVS MOL. &c.] id est, nimio libentiùs edo, quod alij serui in pistrino moluerunt, quàm ego aliis id, quod meo labore moluerim, edendum præbeo. PRAEHIBEO] præbeo ET SEDATE S.] & æquo animo seruio. tranquillè seruio. ALII ITA, VT SE ESSE DVCVNT, SINT, &c.] id est, alij tales sint, quales se esse sibi expedire putant. ego talis ero, qualem me esse oportet, &c. Sic autem legendum esse, vt edidimus, & ratio, & antiquæ scripturæ vestigia probant. nam libri nostri veteres sic habent, paullo aliter, quàm Camerarius edidit, *Alij se esse ita vt in rem.* &c. mendosè quidem: sed ita, vt ordinem, qui perturbatus est, restituto, cuius facilè fuerit ex hac antiqua scriptura, aliquantum corrupta, integram & rectam facere. METVM VT MIHI ADHIB.] quo deterritus in officio maneam. SERVI, QVI CVLPA C. &c.] sic suprà in Mostell. *Serui, qui cùm culpa carent, tamen malum metuunt,* &c POSTQVAM MALVM PROMERITVM'ST, &c.] promeritum hoc loco primùm passiuè positū est: deinde in malā partē: quod minus vsitatum est, & tamen non inusitatum est. suprà in Amphitr. *Quid mali sum, here, tua ex re promeritus?* huius igitur loci hæc sententia est, nam illi, qui nullo metu afficiuntur, neque metu deterriti, à culpa abstinent, postquàm malum commeruerunt, tum denique metuunt, postquā malum promeritum est, subintellige, ab iis, hoc est, postquam malum ab iis commeritum, seu meritum est. Quidam legi volunt, postquam malum promeriti sunt, &c. ego nihil muto. METVAM EGO HAVD M. Q.] hoc dicit metuam igitur ego, id est, metum mihi adhibebo, ne quid delinquam: & ita haud multum metuam Nam & securus à verberibus viuam, & pretium meæ diligentiæ, meíque officij feram. PROPE EST Q. H. &c.] id est, tempus appropinquat, cùm mihi herus mei strenui facti pretium exsoluet. propè est quando, propè adest cùm, idem valent. Terent. Andr. *Propè adest, cùm alieno more viuendum est mihi.* Græci dicunt [illegible]. EGO HOC EXEMPLO SERVIO, TERGO VT IN REM ESSE, &c] ego hoc modo seruio, quomodo tergo meo vtile esse arbitror. VT IVSSERAT] ibi, *abduce istos in tabernam actutum diuersoriam. Tum facito ante solem occasum, vt venias aduorsum mihi.* NEQ. VTRVM EX HOC SALT D. S. SCIO, ELICIAM F.] ordo verborum hic est, (nam sermo est implicatus & perplexus) neque scio, vtrum herum meum saluum ex hoc saltu damnoso eliciam foras. ex hoc saltu damni, id est, ex hoc loco damnoso, in quem herus insiliit. sic enim loquitur infrà in Milit. glor. *Quid metuis?* SCEL. *ne hercle hodie, quantum hic familiarium'st, maximum in malum cruciatúmque insiliamus.* Saltus, inquit Nonius, à saliendo. Virg. 8. Æn. *Tum demum saltu præceps sese omnibus armis. In fluuium dedit.* Hinc saltus, locus, in quo feræ, & pecudes pascuntur: ex hoc dictus, quòd in eo feræ, & pedes saliant. quem sic definiebat Ælius Gallus teste Festo: saltus est. vbi syluæ, & pastiones sunt: quarum causa casæ quoque, &c. Nonius saltum docet esse campi spatium: profértq; illud Virg. Georg *Saltibus in vacuis pascunt, & plena secundum. Flumina.* Sed pace Nonij dixerim. saltus est etiam locus montosus, modò sit nemorosus & siluosus: vt saltus Pyrenæus, saltus Graius, &c. Quòd autem quidam sic distinguūt, ex hoc saltu, damni saluum, &c. vt damni, regatur à nomine adiectiuo, saluum: & damni saluū, interpretātur, à damno integrum, & sartum tectum. falluntur. SED METVO, NE SERO VENIAM DEPVGN. PROELIO.] vt locus sit prouerbio, post bellū suppetiæ, quod Græci dicunt μετὰ τὸν πόλεμον ἡ συμμαχία. Vsurpatur autē in eos, qui serò auxiliū ferūt. B C D E

SENEX, MENAECHMVS surreptus LORARII, MESSENIO seruus.

PEr ego vobis deos atque homines dico, vt imperium meum.
Sapienter habeatis curæ: quæque imperaui atque impero,

Facito

A Facite illic homo in medicinam ablatus sublimis fiet,
Nisi quidem vos vestra crura, aut latera nihili penditis.
Caue quisquam quod illic minitetur vostrûm floccifecerit.
Quid statis? quid dubitatis? iam sublimem raptum oportuit.
Ego ibo ad medicum: præstò ero illic cùm venietis. ME. occidi.
Quid hoc est negotij? quid illic homines ad me currunt obsecro?
Quid vultis vos? quid quæritatis? quid me circumsistitis?
Quò rapitis me? quò fertis me? perij. obsecro vestram fidem,
Epidamnienses subuenite ciues. quin me mittitis?
MES. Proh di immortales, obsecro, quid ego oculis adspicio meis?
Herum meum indignissimè, nescio qui sublimem ferunt.
B ME. Ecquis suppetias mihi audet afferre? MES. ego here, audacissimè.
O facinus indignum & malum, Epidamnij ciues herum
Meum, hîc in pacato oppido
Luci deripier in via, qui liber ad vos venerit,
Mittitis? ME. nunc obsecro te, quisquis es, operam vt des mihi,
Neu sinas in me insignitè fieri tantam iniuriam.
ME. Immò & operam dabo, & defendam & subuenibo sedulò.
Nunquam te patiar perire. me perire est æquius.
Eripe oculum isti ab humero, qui te tenet here, te obsecro.
Hisce ego iam sementem in ore faciam, pugnósque obseram.
Maxumo hodie malo hercle vostro istunc fertis, mittite.
C ME. Teneo ego huic oculum. ME. face, vt oculi locus in capite appareat.
Vos scelesti, vos rapaces, vos prædones. LO. periimus
Obsecro hercle. ME. mittite ergo. ME. quid me vobis tactio'st?
Pecte pugnis. ME. agite, abite, fugite hinc in malam crucem.
Hem tibi etiam, quia postremus cedis, hoc præmij feres.
Nimis autem bene ora commentaui, atque ex mea sententia.
AEdepol here næ tibi suppetias tempore adueni modò.
ME. Et tibi di semper adolescens, quisquis es, faciant bene.
Namque absque te esset, hodie numquam ad solem occasum viuerem.
PES. Ergo ædepol si rectè facias, here me emittas manu.
D ME. Liberem ego te? MES. verùm, quandoquidem here te seruaui. ME. quid est?
Adolescens erras. MES. quid erro? ME. per Iouem adiuro patrem,
ME. herum tuum non esse. MES. non taces tu? ME. non mentior.
Nec meus seruus vnquam tale fecit, quale tu mihi.
MES. Sic sine igitur, si tuum negas me esse, abire liberum.
ME. Mea quidem hercle caussa liber esto, atque ito quò voles,
MES. Nempe iubes? ME. iubeo hercle, si quid imperij est in te mihi.
MES. Salue mi patrone. SERVVS ALIVS. cùm tu liber es Messenio,
Gaudeo. MES. credo hercle vobis. sed patrone, te obsecro,
E Ne minùs imperes mihi, quàm cùm tuus seruus fui.
Apud te habitabo, & quando ibis, vnà tecum ibo domum.
ME. Minimè. MES. nunc ibo in tabernam: vasa & argentum tibi
Referam. rectè est obsignatum in vidulo marsupium,
Cum viatico, id tibi iam nunc afferam. ME. affer strenuè.
MES. Saluum tibi ita vt mihi dedisti, reddibo. hîc me mane.
ME. Nimia mira mihi quidem hodie exorta sunt multis modis.
Alij me negant eum esse qui sum, atque excludunt foris.
Etiam hic seruum esse se meum aiebat, quem ego emisi manu.
Is ait se mihi allaturum cum argento marsupium:
Id si attulerit, dicam vt à me abeat liber. quò volet:

Ne tum quando sanus factus sit, à me argentum petat. A
Socer & medicus, me insanire aiebant. quid sit? mira sunt.
Hæc nihilo mihi esse videntur secius, quàm insomnia.
Nunc ibo intrò ad hanc meretricem, quanquam succenset mihi.
Si possum exorare, vt pallam reddat. quam referam domum.

PER EGO VOBIS DEOS, ATQVE HOMINES.] hyperbaton in verbis. nam hic ordo est, Ego vobis dico per deos, atque homines, vt imperium meum sapienter curæ habeatis. Sic Terent. Andr. *Per ego te deos oro, & nostram amicitiam, Chreme*, &c. Virg. Æneid. 4. *Mene fugis? per ego has lacrymas, dextrámque tuam, te, Quando aliud*, &c. Est autem hoc genus obtestandi, efficacissimum, obtestari per deos, per sacra, per liberos, per salutem, per caput, per fortunas, per res carissimas denique. QVAEQVE IMPERAVI, ATQ. IMP. F. ILLIC H. &c.] id est, & (quæ imperaui atque impero,) facite, vt ille homo in medici officinam, à seruis delatus sit. sublimis, id est, sublatus, non suis pedibus terram tangens, sed vestris manibus suspensus. Sic in Asinaria, *Quin tu illum iubes ancillas rapere sublimem domum*? Terent. Andr. *sublimem hunc intrò rape, quantùm potes*. Medicinam autem vsurpauit hîc pro ipsa medici taberna, seu apotheca. ἰατρεῖον appellant Græci. Sic in Amphitr. *Nam omneis plateas perreptaui, gymnasia, myropolia, Apud emporium, atque in macello, in palæstra, atque in foro In medicinis, in tonstrinis*, &c. NISI QVIDEM VOS VESTRA CRVRA AVT LATERA, &c.] nisi quidem vos vestra crura compedibus vinciri, aut latera virgis, ac loris variari vultis. CAVE QVISQVAM QVOD ILLIC.] caue quisquam vestrûm, vel floccifecerit, quod ille minitetur. ne flocci quidem facite, quod ille vobis minitabitur. IAM SVBLIMEM RAPTVM OP.] sic Terent vt suprà indicauimus. QVIN ME OMITTITIS?] quin me omittitis? quin me missum facitis? PROH DII IMMORT.] alius error. Nam Messenio putat herum suum sublimem ab hominibus ferri, cùm sit eius frater Menæchmus surreptus. ECQVIS SVPP. MIHI AVDET AFF.?] num quis auxilium mihi audet afferre? suppetiæ, inquit Carisius, lib. I. βοήθεια, id est auxilium. HIC IN PACATO OPPIDO,] in pacato oppido, dixit amplificationis causa, vt & illa, quæ sequuntur, luci in via, qui liber venerit. Nam si quis in oppido hostili, & quod bello ardeat, sublimis feratur, minus mirum, minúsque indignum sit. LVCI DERIPIER, IN VIA,] luce de loco, in quo stabat, rapi, in via publica, &c. subintelligendum est autem, verúmne est? æquúmne est? aut aliquid simile MITTITIS?] non me omittitis? non me missum facitis? seruos, à quibus ferebatur, sublimis, alloquitur. INSIGNITE] insigniter. insignitè, aduerbium à nomine *insignitus*. ET SVBVENIBO S.] & subueniam sedulò. HISCE EGO IAM SEMENTEM IN ORE FACIAM, PVGN. OBS.] id est, his seruis sementem pugnorũ in ore faciam: pugnos his in ore seram. metaphora est, ab agricultura. PVGNOSQ. OBSERAM] idem dicit, & pugnos inquit, in ore horum circùm seram, hoc est, os horum seruorum pugnis cooperiam & contundam. FACE VT OCVLI LOCVS IN CAP. APP.] hoc est, fac, vt oculus ei sit eruetus, seu effossus. nã oculi locus apparere non potest, nisi quis oculo effosso, aut nisi luscus sit, vel natura, vel casu aliquo, ex quo iocus ille Appij apud M. Tul. li. 2. de Ora. Cenabo, inquit, apud te, huic lusco, familiari meo, C. Sextio. vni enim locum esse video. Est hoc scurrile, quòd & sine causa lacessiuit, & tamen id dixit, quod in omneis luscos conueniret. OBSECRO, HERCLE.] sermo lamentantis, & plorantis. sic Eunuchus ille Dorus apud Terent. in Eunuch. *fugitiue prodi, male cõciliate*. DOR. *obsecro*. PH. *oh, Illud vide, os vt sibi distorsit, carnufex*. QVID ME VOBIS TACTIO'ST?] quid vos me tãgitis? suprà in Casina, sic, *Quid tibi hunc tactio fuit*? PECTE PVGNIS] concîde, seu cõtunde pugnis. metaphora est. sic suprà in Capt. *Nam hercle, nisi mantiscinatus probè ero, fusti pectito*. & infrà in Pœn. *Sed vide sis, ne tu oratorem hunc pugnis pectas postea*. HEM TIBI ETIAM] sermo verberãtis. Hem tibi etiam hũc pugnum aufer. QVIA POSTR. CED. HOC. PR. F.] quia postremus discedis, hoc premij referes. NIMIS AVTEM BENE ORA COMM.] id est, egregiè his seruis ora conformaui & figuraui, pugnis scilicet: multa quasi cõmentatione, multóq; studio, his seruis ora denuò finxi, atque interpolaui. sic enim loquitur in Amphi. ibi, *Illic homo me interpolabit, meúmque os finget denuò*. tractum videtur à statuarum fictoribus, qui crebris mallei ictibus statuarum figuras, & oris lineamenta cõmentantur. Fortassis etiam iocans Plautus ad mentum allusit, vt Camerarius existimat, vt *commentaui* significet, mento ornaui, seu decoraui. ADOLESCENS.] rectè. non enim Messenio seruus Menæchmi huius erat. NAM ABSQ. TE ESSET, &c.] id est, nam nisi tu esses, aut nisi tu mihi subuenisses: hodie numquã ad solẽ occasum, id est, ad solis occasum viuerẽ. Sic autẽ legendum, vt edidimus, non vt vulgò, *Nam si absque te fuissem*, neque vt Camerarius edidit, *Nã si absque te essem*, &c. quarum scripturarum neutra ferri potest. hæc autem & Plauto nostro, & Terentio vsitata est. sic suprà in Capt. *Quod absque hoc esset, qui mihi hoc fecit palàm: Vsque offerre natum, suis me ductarent dolis*. Idem in Bacch. *Nam absque te esset, ego illum haberem rectum ad ingenium bonum*. Idem infrà, in Persa, in extr. *nam hercle absque me foret, & meo præsidio, hic faceret te prostibulam propediem*. Sic & Terent. Phor. *nam absque eo esset Recte ego mihi vidissem, & senis essem vltus iracũdiam*. AD SOLEM OCCASVM] vsque ad occasum solis. sic autem loquebãtur veteres, vt suprà diximus. ME EMITTAS MANV.] me libertate dones. SIC SINE IGITVR, SI TVVM, &c.] sine me igitur, si me tuũ esse negas, sic abire liberũ. sic, δικτικῶς positũ, & cum gestu quodã pronuntiandum. MEA QVIDEM HERCLE CAVSA, &c.] id est, quod quidẽ in me est: vel quãtum quidẽ ad me attinet, &c. ἐμοῦ ἕνεκα. sic suprà, in Epid. *Dũ sine me quæras, quæras mea causa, vel medio in mari*. LIBER ESTO.] oratio domini seruũ manu mittẽtis. sic infrà eadẽ scena, in extr. *Liber esto*. idẽ in Epid. in ext. *At ob eam rẽ liber esto*. & Terẽt. Adelph. *Syre, accede huc ad me, liber esto*. SALVE MI PATRONE.] oratio seruorũ manumissorũ, aut eorũ, qui ab aliquo seruati erant, atque idcirco patronos eos appellabant. vt suprà in Mostell. SIMO. *è me, Nequid metuas nihil fiet*. TR. *patrone salue*. SED PATRONE, NE MINVS IMPERES MIHI, QVAM CVM TVVS SER. &c.] dominus, qui seruum manumittebat, nihilominus à seruo, quem libertate donabat, operas in posterum stipulabatur. qua de re exstat in Pandectis iuris ciuilis titulus de operis libertorum, qui ordine primus est lib. 38. IN VIDVLO] eccum hunc in vidulo saluum fero. OBSIGNATVM] signo seu annulo ceræ impresso clausum. Obsignabantur hoc modo, non modò tabellæ, sed etiam lagenæ, cistellæ, viduli, cellæ, & simil. suprà, in Amphitr. *Enimuerò illud præter alia miror maximè si hæc habet pateram illam*. SOS. *an etiam id credis, quæ in hac cistellula Tuo signo obsignata fertur?* AMPH. *saluum signum est*. Idem in Casina, *Obsignate cellas: referte annulum ad me*. SALVVM TIBI ITA, VT MIHI DEDISTI REDDIBO] reddibo, pro reddam. notat Nonius, & profert hunc versum. profert & illud ex Casina, *atque ego ruri reddibo te*. HIC ME MANE.] hîc me exspecta. NIMIA MIRA, &c] nimia miracula. ATQVE EXCLVDVNT F.] & me non intromittunt. NE TVM, QVANDO SANVS F.] ne tum cùm ad sanitatem mentis reuersus fuerit, &c. HAEC NIHILO MIHI ESSE V. SECIVS, &c.] hæc nihilominus mihi videntur aliter esse, quàm somnia. insomnia, ἐνύπνια: quæ in somniis cernuntur.

(Margin letters: B, C, D, E)

MENAECHMVS Sosicles. MESSENIO seruus.

MEn' hodie vsquam conuenisse te audax audes dicere,
Postquam aduorsum mihi imperaui vt huc venires? MES. quin modò

Erigi

A Eripui homines qui te ferebant sublimem, quattuor,
Apud hasce ædeis,tu clamabas,deûm fidem atque hominum omnium,
Quum ego accurro,téque eripio,vi pugnando, ingratiis,
Ob eam rem,quia te seruaui,me amisisti liberum.
Quom argentum dixi me petere,& vasa: tu,quantum potest,
Præcucurristi obuiam,vt quæ fecisti,infitias eas.
ME. Liberum ego te iussi abire? MES. certó. ME. cui certissimum'st,
Mepte potius fieri seruum,quàm te vmquam emittam manu.

MEN' HODIE VSQVAM,&c.] talis est error in Amphitr. Sosiæ,& Amphitr. Sententia autem horum verborum,hæc est,Audésne dicere,tu audax homo,te postquàm tibi imperaui, vt huc mihi aduersum , seu obuiam venires,me- B cum locutum esse? QVIN MODO ERIPVI TE, HOM. QVI TE FEREBANT SVBL. Q.] hoc est, quin eripui te ab hominibus quattuor,qui homines te sublimem ferebant. sic hunc locum explico: & verò sic explicandus est. neque mihi probatur illorum sententia,qui dicunt esse hypallagen,& ita explicant,eripui homines quattuor *à te* subintel. pro eripui te à quattuor hominibus.Nā primùm non potest subintelligi,hoc totum, *à te*: deinde talis hypallage neque Plauto est vsitata,neque hoc loco ferri potest.iam vox,*quatuor*, hic habet primā syllabā breuem, & debet scribi cum vnico,t,vt apud Ennium.INGRATIIS] ingratiis, vel aduerbium est,vel nomen:nihil refert.de quo alibi plura.significat autē, hoc loco,inuitis iis, qui te sublimē ferebant.AMISISTI LIBERVM] libertate donasti. PETERE] è naui,seu potiùs è taberna deuersoria. QVANTVM POTE'ST.] quàm citissimé.INFITIAS EAS.] infitieris.MEPTE] meipsum.

MENAECHMVS surreptus, MESSENIO, MENAECHMVS Sosicles.

C SI voltis per oculos iurare,nihilo hercle eà caussa magis
Facietis,vt ego hodie abstulerim pallam & spinter pessimæ.
MES. Proh dij immortales, quid ego video? M.so. quid vides? MES. speculum tuum.
M.so. Quid negotij est? MES. tua est imago. tam consimilis est,quàm potest.
M.so. Pol profectò haud est dissimilis,meam quoad formam noscito.
M.su. O adolescens salue,qui me seruasti,quisquis es.
MES. Adolescens,quæso hercle loquere tuum mihi nomen,ni piget.
M.su. Non ædepol ita promeruisti de me,vt pigeat quæ velis,
Mihi est Menechmo nomen. M.so. immò,id est ædepol mihi.
D M.su. Quid ego ex te audio? M.so. hoc quod res est. MES. noui equidem hūc. herus est meus.
Ego quidem huius seruus sum. sed esse huius me credidi.
Ego hunc censebam esse te.huic etiam exhibui negotium.
Quæso ignoscas,si quid stultè dixi,atque imprudens tibi.
M.so. Delirare mihi vidêre. non commeministi,simul
Te hodie mecum exire è naui? MES. enimuerò æquum postulas.
Tu mihi herus es,tu seruum quære:salueto tu,tu vale.
Hunc ego esse aio Menechmum. M.su. at ego me. M.so. quæ hæc est fabula?
Tu es Menæchmus? M.su. me esse dico Moscho prognatum patre.
E M.so. Tun' meo patre es prognatus? M.su. immò equidem adolescens,tuum
Tibi neque occupare patrem,neque præripere postulo.
MES. Dij immortales,spem insperatam date mihi,quam suspicor.
Nam nisi me animus fallit,hi sunt gemini germani duo.
Nam & patrem & matrem commemorant pariter,qui fuerint sibi
Sed vocabo herum.Menæchme? ME. AMBO. quid vis? MES. non ambos volo.
Sed vter vestrûm est huc aduectus naui mecum? M.su. non ego.
M.so. At ego. MES. te volo igitur,huc concede. M.so. concessi, quid est?
MES. Illic homo aut sycophanta, aut geminus est frater tuus.
Namque ego hominem homini similiorem numquam vidi alterum.

Neque aqua aquæ, neque lacte est lacti, crede mihi, vsquam similius, A
Quàm hic tui est, túque huius. postea autem eandem patriam ac patrem
Memorat. melius est nos adire, atque hunc percontarier.
M.so. Hercle quin tu me admonuisti rectè, & habeo gratiam.
Perge operam dare obsecro hercle. liber esto, si inuenis
Hunc meum fratrem esse. MES. spero. MEN. & ego quidem spero fore.
MES. Quid ais tu? Menæchmum, opinor, te vocari dixeras.
M.su. Ita veró. MES. huic item Menæchmo nomen est. in Sicilia
Te Syracusis natum esse dixisti: hic natus est ibi.
Moschum tibi patrem fuisse dixti. huic itidem fuit.
Nunc operam potestis ambo mihi dare, & vobis simul. B
M.su. Promeruisti, vt ne quid ores, quod velis, quin impetres.
Tamquam si me emeris argento, liber seruibo tibi.
MES. Spes mihi est, vos inuenturum fratres germanos duos
Geminos, vna matre natos, & patre vno, vno die.
M.su. Mira memoras: vtinam efficere, quod pollicitu's, possies.
MES. Possum. sed nunc agite. vtérque id quod rogabo, dicite.
M.su. Vbi lubet, roga, respondebo: nihil reticebo, quod sciam.
MES. Est tibi nomen Menæchmus? M.su. fateor. MES. est itidem tibi.
M.so. Est. MES. patrem fuisse Moschum tibi ais? M.su. ita veró. M.so. & mihi.
MES. Esne tu Syracusanus? M.su. certó. MES. quid tu? M.so. quippini? C
MES. Optimé. vsque adhuc conueniunt signa. porrò operam date.
Quid longissimè meministi, dic mihi, in patria tua?
M.su. Cum patre vt abij Terentum ad mercatum, tum postea
Inter homines me deerrare à patre, atque inde auehi.
M.so. Iuppiter supreme, serua me. MES. quid clamas? quin taces?
Quot erás annos natus, cùm te pater à patria auehit?
M.su. Septuennis. nam tum dentes mihi cadebant primulúm.
Neque patrem vmquam post illa ego vidi. MES. quid? vostrûm patri
Filij quot eratis? M.su. vt nunc maxumè memini, duo:
MES. Vter eratis, tun', an ille, maior? M.su. æquè ambo pares. D
MES Quî potest. M. su. gemini ambo eramus. M. so. dij me seruatum volunt.
MES. Si interpellas, ego tacebo. M.so. potius taceo. MES. dic mihi,
Vno nomine ambo eratis? M.su. minimé. nam mihi hoc erat,
Quod nunc est. Menæchmus. illum tum vocabant Sosiclem.
M.so. Signa agnoui contineri, quin complectar, non queo.
Mi germane, gemine frater salue, ego sum Sosicles.
M.su. Quomodo igitur post Menechmo nomen est factum tibi?
M.so. Postquam ad nos renuntiatum est: te & patrem esse mortuum,
Auos noster mutauit. quod tibi nomen est, fecit mihi.
M.su. Credo ita esse factum; vt dicis, sed mihi hoc responde. M.so. roga. E
M.su. Quid erat nomen nostræ matri? M.so. Theusimarce. M.su. couenit.
O salue insperate multis annis postquam conspicor,
Frater. M.so. & tu quem ego multis miserisque laboribus,
Vsque adhuc quæsiui, quémque ego esse inuentum gaudeo.
MES. Hoc erat, quòd hæc te meretrix huius vocabat nomine.
Hunc censebat te esse credo, cùm vocat te ad prandium.
M.su. Namque ædepol hîc mihi hodie iussi prandium appararier,
Clàm meam vxorem, quoi pallam surripui dudum domo.
Eam dedi huic. M.so. hancne dicis frater pallam, quam ego habeo?

M.su. Quo-

A M.ſu. Quomodo hæc ad te peruênit? M.ſo meretrix hæc ad prandium
Me adduxit:me ſibi dediſſe aiebat.prandi perbene,
Potaui,atque accubui ſcortum:pallam,& aurum hoc mihi dedit.
M.ſu. Gaudeo ædepol,ſi quid propter me tibi euênit boni.
Namque illa cùm te ad ſe vocabat,me te eſſe credidit.
MES.Numquid me morare,quin ego liber,vt iuſſiſti,eam?
M.ſu. Optimum atque æquiſſimum orat frater.fac cauſſa mea.
M. ſo.Liber eſto. M.ſu. cùm tu es liber,gaudeo Meſſenio.
MES. Sed meliore eſt opus auſpicio,liber perpetuò vt ſiem.
M.ſo. Quoniam hæc euenerunt frater nobis ex ſententia,
In patriam redeamus ambo. M.ſu. frater faciam,vt tu voles.
B Auctionem hîc faciam,& vendam quicquid eſt.nunc interim
Eamus intrò frater. M.ſo. fiat. MES. ſcitin' quid ego vos rogo?
M.ſu. Quid? MES. mihi vt præconium detis. M.ſu. dabitur. MES. ergo nunc iam
Vis conclamari auctionem fore:quo die? M.ſu. die ſeptimi.
MES. Auctio fiet Menechmi manè ſanè ſeptimi.
Venibunt ſerui,ſupellex, fundi,ædes,omnia.
Venibunt,quiqui licebunt,præſenti pecunia.
Venibit vxor quoque etiam, ſi quis emtor venerit.
Vix credo tota auctione capiet quinquageſies.
Nunc ſpectatores valete,& nobis clarè plaudite.

C SI VOLTIS PER OCVLOS IVRARE,&c.]per oculos iurare dixit,quia nihil ferè eſt oculis carius: iurabant autem per res cariſſimas.ſententia autem hæc eſt, Et ſi velitis per oculos iurare, nihilo tamen magis hoc effectum dabitis, vt ego hodie pallam,& ſpinter abſtulerim,o peſſimæ mulieres. Alloquitur Erotium,& eius ancillam Menæchmus ſurreptus:cui aſſeuerabant,atq; adeò iurabant, illæ ſe pallam & ſpinter dediſſe,vt ea curaret, recôcinnanda. Ab hoc loco autẽ fit αἰαγνωρισμός. SPECVLVM TVVM]imaginem tuam in ſpeculo. QVAM POTEST]quàm fieri poteſt. ἰσον δυνατόν ἐστι. MEAM QVOAD FORMAM N.]quantum meam formam cognoſcere poſſum, aut cognoſcere incipio. ſuprà in Ciſtell. *Nunc veſtigia ſi qua ſunt,noſcitabo.* NON AEDEPOL ITA PROMERVISTI DE ME,&c.] cùm me è manibus ſeruorum,qui me ſublimem rapiebant,eripuiſti,non ita ſanè de me promeritus es,vt pigeat me quidquam facere,quod tu velis. Sic infrà eadem fabula, *Promeruiſti,vt ne quid ores,quod velis,quin impetres.* HOC QVOD RES EST.] τὸ ὄν. NOVI EQVIDEM HVNC. HERVS EST M.]etiam nunc errat Meſſenio. nam putat Menæchmum ſurreptũ de quo loquitur, & quem demonſtrat,herum eſſe ſuũ,ſed mox à vero hero ſuo reprehenſus, errore liberatur, & Menæchmo ſurrepto relicto, Menæchmum Soſiclem ſequitur,& herum agnoſcit. HERVS EST M.]Menechmus ſurreptus. EGO QVIDEM HVIVS S. S.]huius,videlicet Menæchmi ſurrepti,ciuis Epidamnij facti. SED ESSE H. ME CR.]huius Menæchmi Soſiclis. EGO HVNC C. ESSE TE.]ego hunc,qui herus meus non eſt.putabam eſſe te, qui herus meus es. Sed attendat
D lector,vſque adhuc errare Meſſenionem,& eum putare eſſe herum ſuum,qui non eſt:eum, qui eſt, nõ putare. DELIRARE MIHI VIDERE]nunc errans Meſſenio in viam rectam ab hero reuocatur,qui ſic ſeruum reprehendit. Deſipere mihi videris Meſſenio:qui te ſeruum meum eſſe neges:huius eſſe dicas. an non meminiſti, te vnà mecum hodie è naui exire? AEQVVM POSTVLAS] æquum oras, ſeu æquum dicis. æqua tua poſtulatio eſt tranſlatio eſt. TV MIHI HERVS ES,&c.] tu, Menæchme Soſicles,herus mihi es:tu alter quiſquis es,alium ſeruum quære. SALVETO TV, TV VALE.]tu, qui herus meus es, ſalueto:tu alter, vale. IMMO EQVIDEM, ADOLESC. TVVM TIBI NEQ.&c.] immò equidem, ò adoleſcens,quamuis dixerim,me Moſcho prognatum eſſe patre,vt ſum,non tamen tuũ tibi patrem occupare,aut præripere: æquum eſſe arbitror. Nam fieri poteſt, vt & ego Moſcho patre natus ſim, vt ſum, & tu alio patre natus ſis,cui nomen Moſcho fuerit. SPEM INSPER.] ſpem. cuius euentus non exſpectabatur. GEMINI GERMANI DVO.]duo fratres vno partu editi, & iiſdem parentibus nati. QVIS VIS?]ambo reſpondent, quia vterque Menæchmus nominatur. ILLIC HOMO AVT SYCOPHANTA]ille homo,aut eſt planus, atque impoſtor, ſeu præſtigiator,aut eſt frater tuus geminus. NEQ. AQVA, AQVAE, NEQ. LACTE,&c.]prouerbium quod habet locum in rebus valde inter ſe ſimilib. Idem in Mil.glor. *Vt Philocomaſio hanc ſororem geminam germanam alteram Dicam Athenis aduenifſe cum amatore aliquo ſuo, Tam ſimilem.quàm lacte lactis eſt,* &c. Sic in prouerbio eſt ouorum inter ſe ſimilitudo, vt teſtatur M. Tull.lib.4. Academic.quæſt. Iã lacte dixiſſe veteres in recto caſu,notat & Nonius:vtitúrq; teſtimonio Ennij lib.11. *Si mulier rubuit,*
E *ſeu lacte & purpura miſta.* & Varronis in Antanabatis, *Candidum lacte papilla cum fluit.* Priſcianus quoque docet lib.6. veteres *lacte* in recto caſu protuliſſe, & hunc ex Menæchmis locum profert. Cariſius quoque lib.1 duobus locis de hoc eodẽ nomine ſcribit,& vno quidẽ loco ait,ſale,mare,lacte in recto caſu,& ſalis maris,lactis in patrio, dici debere,altero,lacte nos ſine vitio dicere:vtitúrq; auctoritate & teſtimonio Catonis, *& in Italia atras capras lacte album habere.* LIBER ESTO, SI INVENIS HVNC MEVM FR.]manumiſsio ſub conditione. SPERO.] me inuenturũ, hîc debet Meſſenionis nomen adſcribi. nam hoc loco perſonarum nomina malè fuerant collocata. ET EGO IDEM SPERO FORE] hæc ſunt Menæchmi Soſiclis verba. QVID AIS TV?] hæc Meſſenionis ad Menæchmum ſurreptum. DIXTI.]dixiſti. SERVIBO TIBI.]ſeruiã tibi. SPES MIHI EST, VOS INVENTVRVM,&c.]ſpero me inuenturũ vos duos fratres germanos. Sic autem legendum eſſe,nõ vt vulgò, *inuẽturos*, & ratio.& ea,quæ ſequũtur, & quæ antecedunt,pertinent. VNA MATRE NATOS, ET PATRE VNO DIE.]tales fratres,ſunt germani. VTINAM EFFICERE, QVOD POLLICITVS]vtinam efficere poſsis,quod pollicitus es,nẽpe nos eſſe fratres germanos, geminos:vel te inuenturũ nos fratres germanos,geminos. QVIPPINI?]quidni Siracuſanus ſim?certò Syracuſanus ſum. VSQVE ADHVC C.]vſque ad hoc tempus conſtant, & conueniunt inter ſe ſigna. PORRO OPERAM DATE] pergite operam dare, porrò tanus, ſeu protinus operam dare. QVID LONGISSIME MEMINISTI,&c.] dic mihi, quid vltimum meminiſti in patria tua? quouſque mens tua longiſsimè poteſt præteriti temporis ſpatium reſpicere, & quam memoriam recordari

vltimam? sic enim loquitur M. Tull. in Orat. pro Archia poeta. ME DEERRARE A PATRE.] me à patre digressum, A
& diuulsum errare, repete ἀπὸ κοινοῦ, memini. me à patre aberrare memini, supra in prologo, *Puer inter homines aberrauit*
à patre. Virgil. in Melibœo, *Vir gregis ipse caper deerrauerat*. Lucret. lib. 3. *Inter enim recta'st vitai pensa, vagéque Deerrarunt*
passim motus ab sensibus omnes. NAM TVM DENTES MIHI CADEBANT PRIMVLVM] Plinius lib. 7. cap. 16. *Ceterùm*
editis primores septimo mense gigni denteis: priusquam in supera ferè parte, haud dubium est: septimo eosdem decidere anno, aliósq.
suffici. Macrobius lib. 1 in somnium Scipionis, *Post annos septem denteis, qui primi emerserant, aliis aptioribus ad cibum solidum*
nascentibus cedunt eodémque anno, id est, septimo plenè absoluitur integritas loquendi. Censorinus de die natali cap. 5. *De con-*
formatione autem partus nihilominus in prima hebdomade denteis homini cadere, in secunda pubem apparere: in tertia barbã nasci:
in quarta vireis, &c. Primam hebdomadem appellat primos annos ætatis septem. POSTILLA] postea. VOSTRVM PA-
TRI FILII QVOT ERATIS?] videtur legendum *vostro patri filii*, &c. vel, *vostrûm patri*, dictum pro vostro patri. vel vo-
strûm, genitiuus est diuisionis, & sic explicandus hic locus, ex vobis, quot eratis filii patri, subintell. *vestro*? SI IN-
TERPELLAS, EGO TACEBO] si me loquentem interpellas, ego loquendi finem faciam. QVOMODO IGITVR
POST MENAECHMO NOMEN EST FACTVM TIBI?] sic suprà loquitur scena prima, *Iuuentus nomen fecit Penicu-*
lo mihi. & infrà proximè, *quod tibi nomen est, fecit mihi*. AVOS NOSTER M.] Auus noster mutauit mihi nomen. CON-
VENIT] conuenit nomen, vel hoc quoque signum conuenit, vt suprà, *vsque adhuc conueniunt signa*. Terent. Phorm.
conueniat numeris, quantum debui. MVLTIS ANNIS POST, S.] multis annis postquam te postremũ conspexi. HOC E-
RAT, QVOD HAEC TE MERETRIX, &c.] hæc erat causa quamobrẽ hæc meretrix te huius Menæchmi ciuis Epida- B
mni facti nomine appellabat. sic Virgil. li. 2. Æn. *Hoc erat alma parens, quòd me per tela, per igneis, eripis?* HVNC CENSE-
BAT TE ESSE, &c.] putabat te esse hunc Menæchmum, qui hic vxorem duxit. ATQ. ACCVBVI SCORTVM] sic
suprà eadem fabula, *Prandi, potaui, scortum accubui*. SED MELIORE EST OPVS AVSPICIO] allegoria est, per quam
significat præter libertatem, opus esse præterea cibo. proinde ac si dicat libertas, est illa quidem res magnopere expe-
tenda, & magni æstimanda, sed nisi tu dominus mihi seruo cum libertate aliquid præ manu dederis, hoc auspicium pa-
rum lætum est: & denuò redauspicandum est. Huius rei exemplum est suprà in Epid. extr. *soccos, tunicam, pallium tibi*
dabo. EPID. *quid deinde porrò?* PER. *libertatem*. EP. *at postea? nouo liberto opus est, quod papet*. PER. *dabitur. præbe-*
bo cibum. Et apud Terent. in Adelph. *Syre, processisti hodie pulchré*. DE. *siquidem porrò Micio tu tuum officium facies? atque*
huic aliquid paululum præ manu dederis, vnde vtatur, reddet tibi citò: &c. AVCTIONEM HIC FACIAM] Auctio, inquit
Fulgentius, dicitur venditio, quasi quòd & ementem augeat, & vẽdentem. Immò verò dicamus auctionem eò dictam
esse, quòd ab emtoribus & licitatoribus pretium rerum venalium, & earum quarum fit auctio, augeatur. suprà in Epid.
Hæc vocabula, auctiones subigunt, vt faciant viri. MIHI VT PRAECONIVM DETIS] vt me prædicationi bonorum præ-
ficiatis. vt me præconem horum bonorum auctioni conclamandæ faciatis, & me in hac auctione præconis munere fun-
gi, seu præconium facere sinatis. QVO DIE?] sic legendum, & ita edi iussimus, nam libri omnes & vulgati, & manuscri-
pti, qui habent *quidem*, mendosi sunt. DIE SEPTIMI] id est, die septimo de hoc genere locutionis suprà sat multa di- C
ximus in Mostell. ibi, *Hoc die crastini, cùm herus resciuerit, Manè castigabit eos*, &c. QVIQVI LICEBVNT,] quicunque li-
cebunt, &c. *licebunt*, à verbo personali, *liceo, es, et*. Dicuntur autem merces, aut res alioqui venales licere, quibus pretiũ
à venditore præfinitum est, & quæ certo pretio indicatæ sunt M. Tull. libr. 12. epistol. ad Atticum, epist. 22. *de Drusi*
hortis, quanti licuisse tu scribis, id ego quoq. audieram, &c. Sed videtur legendum, *Venibunt, quæque licebunt*, &c. aut *Venibit,*
quidquid licebit, &c. PRAESENTI P.] sic suprà in Mostell. *si hercle nunc feras sex talenta magna argenti pro istis præsentaria,*
Numquam accipiam. M. Tull. pro Cluentio, *Quæ pecunia mulieri legata erat à filio, si qui natus esset, eam præsentem Oppianicus*
non debitam mulieri soluit. Idem lib. 2. epist. ad Attic. epist. 4. *pro eo tibi præsentem pecuniam solui imperaui, ne tu expensum mu-*
neribus ferres. VIX CREDO, TOTA AVCTIONE CAPIET QVINQVAGESIES.] Menæchmus surreptus, vix, vt credo,
ex tota auctione, ex omnibus bonis auctione venditis, rediget sestertium quinquagesies centum millia, id est, circi-
ter centum quinquaginta aureorum nostrorum millia. quinquasies autem positum pro quinquagies.

FINIS MENAECHMORVM.

MILES D

MILES GLORIOSVS.

DRAMATIS PERSONAE.

PYRGOPOLINICES	miles.
ARTOTROGVS	parasitus.
PALAESTRIO	seruos.
PERIPLECTOMENES	senex.
SCELEDRVS	seruos.
PHILOCOMASIVM	meretrix.
PLEVSIDES	adolescens.
LVCRIO	puer.
MILPHIDIPPA	ancilla.
ACROTELEVTIVM	meretrix.
PVER.	
CARIO	cocus.

ARGVMENTVM.

A
ERETRICEM Athenis Ephesum miles auehit.
Id hero dum amanti seruus nuntiare vult
Legato peregrè, captus ipsus in mari,
Et illi eidem militi dono datus est.
Suum arcessit herum Athenis, atque perforat
Geminis communem clam parietem in ædibus,
Licere vt quiret conuenire amantibus.
Osculanteis custos hos vidit de tegulis.
Ridiculus autem, quasi sit alia, luditur.
Idémque impellit militem Palæstrio,
Omissam faciat concubinam, quando ei
Senis vicini cupiat vxor nubere.
B Vltrò, abeat, orat: donat multa ipse in domo
Senis prehensus, pœnas pro mœcho luit.

ERETRICEM.]Philocomasium: quæ erat ingenua. MILES.]Pyrgopolinices. HERO]Pleusidi. SERVVS] Palæstrio. SVVM ARCESS. HERVM ATH.]Palæstrio seruus scribit ad herum suum Pleusidem, vt Athenas veniat, perspecto Philocomasij in eum animo, & cognita sententia. GEMINIS] duplicibus, quæ communem medium parietem habebant. LICERE, VT QVIRET, &c.} vt posset licere amantibus Pleusidi, & Philocomasio conuenire, hoc est, congredi. OSCVLANTEIS]Pleusidem & Philocomasium. CVSTOS]seruus, Sceledrus nomine, Philocomasio à milite additus custos. RIDICVLVS]Sceledrus. QVASI SIT ALIA} quasi non sit Philocomasium militis amica, cui costos additus est. quam viderit osculantem, sed alia. &c. LVDITVR} à seruo Palæstrione, & ab hospite Periplectomene. luditur autem hoc modo: Seruus suadet hospiti, vt communem parietem ædium geminarum perforet. quo facto, Philocomasium in vtraque domo visitur: & ita fides fit Sceledro duas esse mulieres, inter se consimileis, tamquam sorores germanas & geminas. IDEMQ. IMPELLIT, &c.] & idem Palæstrio cò perducit militem, vt hanc meretricem, siue concubinam dimittat, propterea quòd erat ei persuasum à seruo, matronam quamdam, vicini vxorem, eius amore esse captam. QVANDO EI SENIS V. CVP. VX. N.}id est, quoniam senis vicini vxor, vt ei Palæstrio falsò persuaserat, nubere cuperet. SENIS VICINI] Periplectomenis, vt militi falsò persuaserat Palæstrio seruus. nam Periplectomenes cælebs erat. VXOR.}quæ nulla erat, sed supponitur, ac subornatur meretrix Acroteleutium. VLTRO, ABEAT, ORAT.}miles ipse prior, orat Philocomasium, vt abeat: non autem rogatus, eam missam facit. non rogatur miles à Philocomasio, vt eam missam faciat, sed ipse prior eam orat, vt abeat.

ALTERVM ARGVMENTVM. A

MEretricem ingenuam deperibat mutuò
Atheniensis iuuenis. Naupactum is domo
Legatus abiit. miles in eandem incidit.
Deportat Ephesum inuitam. seruos Attici
Vt nuntiaret domino factum, nauigat:
Capitur, donatur illi captus militi.
At herum vt veniret Ephesum, scribit. aduolat
Adolescens, atque in proximo diuortitur
Apud hospitem paternum. medium parietem
Perfodit seruus, commeatus clanculum B
Qua foret amantum. geminam fingit mulieris
Sororem hanc esse. mox ei dominus ædium
Suam clientam solicitandum ad militem
Subornat. capitur ille, sperat nuptias,
Dimittit concubinam, & mœchus vapulat.

MEretricem ingenvam] Philocomasium. Deperibat.] perditè amabat. Mvtvo] cùm vicissim amaretur. Athen. ivvenis] Pleusides. Navpactvm] oppidum in Ætolia. Miles in eand. inc. &c.] miles Pyrgopolynices, cùm fortè absente Pleuside, Athenas venisset, matrémque puellæ, vino, obsoniis, donis, & muneribus pellectam corrupisset. tandem puellam clàm matre in nauem coniecit, & secum inuitam Ephesum aduexit. Servos Attici, &c.] seruus iuuenis Attici Pleusidis, Palæstrio, vt id, quod euenerat, domino suo nuntiaret, nauigat. Ad hervm, vt v. eph. scr. mittit ad herum litteras, quibus ei significat Philocomasium esse Ephesi, à milite retineri inuitam: suadet, vt Ephesum veniat. Apvd hosp. p.] Periplectomenem. Perfodit s.] perforat seruus Palæstrio. Commeatvs cl. f qva f. am.] per quem medium parietem perfossum, seu perforatum, amantes, Pleusides & Philocomasium possent inter se commeare, & conuenire, & congredi & colloqui. C Commeatvs] commeandi & conueniendi facultas. Geminam fingit m. s. h. e.] hanc Philocomasiũ, Pleusidis amicam, fingit esse geminam Philocomasij sororem. Dominvs aed.] Periplectomenes. Svam cl.] Acroteleutium. Carisius lib. 1. *Cliens*, inquit, *communis generis est. inuenimus tamen & clientam apud Afranium in Pompa. Interim tua clienta*, &c. & apud Horat. Od. 18. lib. 2. *Nec Laconicas mihi trahũt honestæ purpuras clientæ*. Hæc Charisius Plaut. in Rud. *iam clientas repperi*. Sollicit. ad m.] vt militem amore sollicitet, eíque persuadeat, se eius amore incensam esse. Capitvr ille.] miles amore allaqueatur. Sperat nvp.] sperat Acroteleutium sibi nupturam: quam, matronam, & vicini senis vxorem esse existimat. Dimittit conc.] hac spe fretus miles, Philocomasium vltrò dimittit: & deprehensus vt mœchus, vapulat.

PYRGOPOLINICES, ARTOTROGVS.

CVRATE vt splendor meo sit clypeo clarior, D
Quàm solis radij esse, olim cùm sudum'st, solent,
Vt, vbi vsus veniat, contrà conserta manu
Oculorum præstinguat aciem in acie hostibus.
Nam ego hanc machæram mihi consolari volo,
Ne lamentetur, néue animum despondeat,
Quia se iampridem feriatam gestitem,
Quæ misera gestit fartum facere ex hostibus.
Sed vbi Artotrogus? AR. hîc est, stat propter virum
Fortem, atque fortunatum, & forma regia, E
Tum bellatorem. Mars haud ausit dicere,
Neque æquiparare suas virtutes ad tuas.
PY. Quémne ego seruaui in campis Gurgustidoniis,
Vbi Bombomachides Cluninstaridysarchides
Erat imperator summus, Neptuni nepos.
AR. Memini, nempe illum dicis cum armis aureis,
Cuius tu legiones difflauisti spiritu,
Quasi ventus folia, aut panniculam tectoriam.
PY. Istuc quidem ædepol nihil est. AR. nihil hercle quidem hoc,
Præut alia dicam, tu quæ nunquam feceris.
Periuriorem hoc homine si quis viderit,

Aut

A Aut gloriarum pleniorem,quàm illic est;
Me sibi habeto,& ego me illi mancupio dabo;
Ni vnum epityrum apud illum esuriens insanè edam.
PY. Vbi tu es? AR. eccum ædepol,vel elefanto in India
Quo pacto pugno perfregisti brachium?
PY. Quid?brachium? AR. illud dicere volui,femur.
PY. At indiligenter hîc eram: AR. pol si quidem
Connixus esses,per corium,per viscera,
Pérque os elefanto brachium transmitteres.
PY. Nolo istæc hîc nunc. AR. ne hercle operæ pretium quidem
B Mihi te enarrare,tuas qui virtutes sciam.
Venter creat omnes has ærumnas,auribus
Peraudienda sunt ne dentes dentiant:
Et assentiendum est,quicquid hic mentibitur.
PY. Quid illud quod dico? AR. hem scio iam quid vis dicere.
Factum est hercle,memini fieri: PY. quid id est? AR. quicquid est.
PY. Habes tabellas? AR. vis rogare?habeo & stilum.
PY. Facetè aduertis animum tuum,ad animum meum.
AR. Nouisse mores me tuos meditatè decet,
Curámque adhibere,vt præuolet mihi quò tu velis.
PY. Ecquid meministi? AR. memini,centum in Cilicia,
C Et quinquaginta,centum Sycolatronidæ
Triginta Sardi,sexaginta Macedones,
Sunt homines tu quos occidisti vno die.
PY. Quanta isthæc hominum summa est? AR. septem millia.
PY. Tantum esse oportet,rectè rationem tenes.
AR. At nullos habeo scriptos,sic memini tamen.
PY. AEdepol memoria est optuma. AR. offa me monet.
PY. Dum talem facies,qualem adhuc,assiduò edes:
Communicabo te semper mensa mea.
AR. Quid in Cappadocia?vbi tu quingentos simul,
D Ni hebes machæra foret,vno ictu occideres?
At peditatus reliquiæ erant,si viuerent.
Quid tibi ego dicam,quod omnes mortales sciunt,
Pyrgopollicem te vnum in terra viuere
Virtute & forma & factis inuictissumis?
Amant te omnes mulieres:neque hercle iniuria,
Qui sis tam pulcer:vt vel illæ,quæ here pallio
Me reprendêre. PY. quid here dixerunt tibi?
AR. Rogitabant,hicíne Achilles est,inquit,tibi?
Immò eius frater,inquam.innuit illarum altera,
Ergo mecastor pulcer est,inquit,mihi,
Et liberalis visus.cæsaries quàm decet?
E Næ illæ sunt fortunatæ,quæ cum isto cubant.
PY. Itáne aiebat tandem? AR. quæ me ambæ obsecrauerint,
Vt te hodie quasi pompam illac præter ducerem.
PY. Nimia est miseria pulchrum esse hominem nimis.
AR. Molestæ sunt mihi,orant,ambiunt:obsecrant
Videre vt liceat:ad sese arcessi iubent,
Vt tuo non liceat operam dare negotio.
PY. Videtur tempus esse,vt eamus ad forum,
Vt,in tabellis quos consignaui hîc heri
Latrones,ibus dinumerem stipendium.

Nam rex Seleucus me opere orauit maximo,
Vt sibi latrones cogerem,& conscriberem.
Regi hunc in diem mihi operam decretum est dare.
AR. Age eamus ergo. PY. sequimini satellites.

CVRATE, VT SPLENDOR MEO SIT CLYP. &c. } curate vos serui, vt clypeus meus clariùs splendeat, quàm radij solis,tunc cùm cælum est sudum, *meo clypeo*, dandi casus est. OLIM CVM SVDVM } tunc cùm sudum,id est,serenum est cælum, Profert hunc locum Nonius in voce *sudum*, his verbis: *Sudum, dicitur quasi semi udum, vt est aër post pluuias, serenus, & liquidus.* Virg. 8. Æneid. *Arma inter nubes cæli regione serena, Per sudum rutilare vident.* Plautus Milite, *Quàm solis radij esse olim cùm sudum'st*, M. Tull. epist. ad Tironem lib.16. *Horologium & libros mittam, si erit sudum.* VBI VSVS VENIAT. } vbi opus sit. CONTRA CONSERTA MANV, } collatis signis, commissa pugna. OCVLORVM PRAESTINGVAT ACIEM IN AC. H } id est, oculis hostium in acie tenebras offundat, oculorum aciem in prœlio hostibus obtundat, atque obscuret. Hunc locum spectauit Apuleius lib. de deo Socratis, cùm scriberet, *Prorsusque Plautinus Miles super clypeo suo gloriatur, præstinguens oculorum aciem hostibus.* Profert hunc eundem versum & Nonius in verbo *præstinguere*, vbi tamen mendosè scriptum est, *præstringere*: aut lapsus Nonius ita scripsit: interpretatúrque valde stringere, & claudere. alio loco interpretatur, obtenebrare, vbi sic etiam scriptum est, cùm scribendũ sit, præstinguere. Est enim præstinguo, verbum compositum ex præpositione præ, & stinguo, is, vt restinguo, extinguo, distinguo: ex eodem simplici verbo stinguo, & præpositionibus re, ex di, composita sunt: quod pluribus verbis docuimus in commentar. Horatianis, & Lucretianis. In quo, qui mihi non assentiuntur, homines linguæ Latinæ imperiti, &, quod grauius est, rerum alienarum fastidiosi, ij Asconio non assentiuntur, & vehementer errant. Sic autem Asconius, cuius hæc verba sunt in Diuinationem, ad illud Ciceronis præstinguat aciem, &c. *Vel à præstigiatoribus transtulit, vel à tironibus, qui ignari & rudes pugnæ etiam vano armorum sonitu terrentur, præstincti luminibus.* Plautus in Milite Glor. *Vt, vbi vsus veniat, contrà conserta manu, Oculorum aciem præstinguat*, &c. Quòd si præstigiæ dictæ sunt à præstinguẽdo, vt declarant versus Cæcilij in Synephebis: qui leguntur apud Ciceronem lib.3. de Nat. deorum ibi, *Neque quem dolum ad eum, aut machinam commoliar, Scio quicquam: ita omnes meos dolos fallacias, Præstigias præstinxit commoditas patris*: (Est enim ita dictũ, præstigias præstinxit, vt οἰνοχοεῖν οἶνον, & χαρίεις παίζειν, & simil. apud Græcos: metere messem, & pugnare pugnã, & simil. apud Latinos: nisi quòd in hac locutione præstigias præstinxit, inest aliquid non solùm venustius, verùm etiã significantius, quàm atticismus, & parechesis: quia significat poëta, præstigias ipsas, quib. acies oculorũ præstingui solet, esse præstinctas.) Si igitur præstigiæ à præstinguendo, dictæ sunt, quis, nisi tardissimus, dubitet, quin scribendũ sit, præstinguo, & præstinxi, &c. non præstringo, neq. præstrinxi, &c. HANC MACHAERAM } non dixit hunc gladium, sed hanc machæram, vt in comœdia palliata: in qua vocabulis Græcis crebrò vti decet. MIHI CONSOL. V. } mihi, περιττόν, vel ornatus causa positum est. NEVE ANIMVM DESPOND. } néve desperet. tralatio est, vt, & in *lamentetur*. nam machæra, res inanima, neq; lamentari, neque despondere animum propriè dici potest. infrà ead. fab. *Nam, nisi tu illi fers suppetias, iam illa animum despondebit.* suprà in Menæch. princip. *Pater eius autem, postquam puerum perdidit, Animum despondit.* Varro libro 3. de lingua Latina, *Hoc ideò in secluso clàm, ne reliqui, si videant, despondeant animum atque aliena tempore venditoris moriantur.* FERIATAM } otiosam. M. Tull. lib.1. de Nat. deor. *deum sic feriatum volumus cessatione torpere, vt, si se commouerit, vereamur, ne beatus esse non possit.* GESTIT FARTVM FACERE EX HOST. } hoc est, cupit hosteis concidere, & comminuere. ἀλλ' ἀλλαντόπωλ' ... sic enim loquitur Aristoph. idquod norat Simeo Bosius. tractum à fartoribus, qui carnes, vnde farcimina, isitia, & similia, confecturi sunt, in minutissimas particulas dissecant. sic autem legendum est, non *fratrem*, vt edidit Camerarius: neque *fractum*, vt habent omnes libri vulgati: sic enim planè habent nostri libri veteres, & verè, iampridem sic emendauit, atque explicauit M. Anth. Muretus libro 3. variar. lectionum. cap. 9. nisi quòd *farctum* legit, quod minùs rectum est. ARTOTROGVS? } nomen parasiti à rodendo dicti: τρώγειν enim apud Græcos, rodere. Parasitos autem cum muribus, quorum est rodere, comparari declarat illud in Captiuis princip. *Quasi mures semper edimus alienum cibum.* & illud in Persa, *Pater auos, proauos, abauos, atauos, tritauos, Quasi mures semper edere alienum cibum.* Terent. Eunuch. *Viden', os suum, & cibus quid faciat alienus?* PROPTER VIRVM, &c. } prope virum fortem, &c. ET FORMA REGIA, } ea forma, quæ decet reges. hoc est, egregia corporis pulchritudine, quæ proceritatem habeat cum dignitate quadam coniunctam, qualem Priamum fuisse ait poëta quidam, Πρῶτον μὲν εἶδος ἄξιον τυραννίδος, id est, primùm quidem quod ad formam, & speciem attinet, regno dignum. Aristot. Polit. lib.1. & 4. MARS HAVD AVSIT DICERE, &c. } Mars haud ausit commemorare, neque æquiparare virtutes suas cum tuis. Quidã legendum existimãt, *Mars haud ausit hiscere, Neque æquiparare.* quam lectionem, quamuis non improbem, multo magis probarem, si codicum veterum auctoritate niteretur. QVEMNE EGO SERVAVI IN CAMPIS GVRGVSTID. &c. cumne Martem dicis mecum contendere non ausurum, quem ego seruaui in campis, &c. Iam campi Gurgustidonij, campi sunt numquam à quoquam mortali nato visi, atque à Plauto in persona Militis gloriosi facetè, & vrbanè conficti: quemadmodum & nomen Imperatoris: quod sequitur, ridiculè confictum est. NEPTVNI NEPOS } sic Sext. Pompeius, Pompei filius, se Neptuni filium prædicabat. Ex quo Neptunium ducem appellat Flaccus Oda 9 Epod. NEMPE ILLVM DICIS CVM AR. AVR. } nempe illum dicis armis aureis insignẽ. CVIVS TV LEGIONES DIFFL. SP. } cuius tu legiones solo spiritu & sine armis dissipasti. Nonius, difflare, inquit, est flatu disturbare. deinde hunc versum profert. QVASI VENTVS FOLIA } vt ventus folia flatu dissipare solet. AVT PANNICVLAM TECTORIAM } libri omnes & vulgati, & manuscripti, quos quidem viderim, habent *penniculum tectorium*. quæ lectio ferri non potest. Peniculum enim dicunt Latini vnico, n, non penniculum duobus. est autem peniculus tectorius, quo parietes dealbantur, conficitur autem, & constat è setis porcinis, aut è pilis caudæ equinæ. peniculos tectorios commemorat Plin. lib 28. cap. 17. his verbis, *In ambustis vrsinus adeps cùm lilij radicibus: aprinus, aut suillus fimus inueteratus: setarũ, ex his, è peniculis tectorijs cinis, cum adipe tritus*: subintell. ... *proficit.* Sed cùm talis peniculus non tã facilè à vento dissipetur, quàm folia. hic autẽ perspicuè Plautus duas res sumserit, quæ facillimè à vento dissipentur. Adrian. Turnebo assentior, qui legendum censet, *panniculam tectoriam*. Est autem pannicula in arundine, caput arundinis, floris, aut tenuis membranæ simile. Plin. lib 16. cap. 36. vbi de arundinibus scribit, *Tegulo autem earum, (arundinum) domus suas Septentrionales populi operiunt, duráque æuis tecta alta: & in reliquo verò orbe cameras leuissimè suspendunt*, &c. sequitur non longè, *Ceterùm gracilitas nodis distincta leni fastigio tenuatur in cacumina, crassiore pannicula coma, neque hæc superuacua, aut enim pro pluma strata cauponarum replet, aut vbi limosiore callo induruit, sicut in Belgis contusa, & interiecta nauium commissuris ferruminat texturas, glutine tenacior, rimisque explendis pice fidelior.* PRAEVT ALIA DICAM } id est præ aliis quæ dicã, quæ, &c. TV QVAE NVNQVAM FECERIS PERIVRIOREM, &c } hæc dicuntur à parasito, militẽ deridente, versa ad spectatores oratione, quale illud est apud Terent. in Eunuch. *plus millies iam audiui.* AVT GLORIARVM PLENIOREM } aut gloriosiorem, &c. sic Demosthen. de Midia in oratione, κατὰ Μειδίου ὑπομνήματα μεστόν. QVAM ILLIC EST. } quàm ille est. ME SIBI HABETO. } subintellige, mãcipio, id est, emito me sibi, ea lege, vt ei præstem omne periculum. vel dic potius, me sibi habeto simpliciter, nulla re subintellecta, id est, me sibi emito: vel me sibi contubernalem & hospitem habeto. ET, EGO ME ILLI MANCVPIO DABO } & ego ei mea lege addicam, vt omne euictionis periculum ei præstetur.

B C D E

A ftetur.quid fit mancupio,, feu mancipio dare,,alibi dictum eft. NI VNVM EPITYRVM APVD ILLVM} proin-
de quafi dicat feruum edacem emerit, fi me emerit. vel hofpitem edacem acceperit, fi me acceperit.nam vnum epity-
rum apud eum infanè eadem : fed hic locus formulam fponfionis olet, hoc modo, ni vnum epityrum apud illum infa-
nè edam,ego me illi mancupio dabo. *Epityrum*,inquit Varro, libro 6.De lingua Latina, *vocabulum eft cibi,quo frequentiùs Sicilia,quàm Italia eft vfa.* Idem Plautus cùm vehementer dicere vellet,dixit *infanè*,quod infani faciunt omnia vehemen-
ter.Nomen epityri autem compofitum eft,ex præpofitione ἐπὶ, & τυρὸς, quod cafeum fignificat. ex quo fufpicari poffit
aliquis,epityrum effe polentam cafeatam ; quam commemorat Apuleius libro primo. Eft autem polenta Græcorum &
Siculorum cibus,qui comœdię palliatæ conuenit.Quomodo autem fiat epityrum docet Cato cap.119.vbi nulla fit cafei
mentio in eius cibi confectione.Ego arbitrabar epityrum fine cafeò conftare non poffe:atque idcirco cafei mentionem
nullam fieri,quòd fit pars epityri præcipua,& prima:cæteræ,fint acceffiones.Sed Columella lib.12.cap.27.perfpicuè o-
ftendit epityrum omni cafeo vacare.Quærat igitur hac de re,lector,minùs quàm ego occupatus. Ego aliò propero, &
aliis negotiis vrgeor.VEL ELEFANTO,&c.}vel,pro,etiam,vel quamuis,vt apud Teren.in Eunuch.*Ego illum Eunuchum fi fit opus,vel fobrius*.nam,vel fobrius,hoc eft,etiam fobrius, aut quamuis fobrius. fic idem Terent.in Heautont. *Vel heri in vino quàm immodeftus fuifti.*PERFREGISTI BRACHIVM} iocus eft ex ambiguo : quod vidit Simeo Bofius, amicus
meus.fignificat enim obfcurè parafitus, militem,dum aliquem olim manu cædere conatur,pœnè fibi brachium perfre-
giffe,per elefantum,militem fignificans,quod fit inftar elefanti magna beftia,& quòd fit ftolidus,hebes, & quafi ἀναι-
B σθητος,vt elefantus,propter corij duritiem.fic infrà eadem fabula,*herus meus elefanti corio circumtectus eft,non fuo*.AT IN-
DILIGENTER HIC ERAM}id eft,atqui ego in hoc negotio parùm laborabam,neq; magnopere contẽdebam,nequ :
totis viribus cõitebar, fed molli brachio pugnabam.ἀλλ' ἐθελοντὶ ἐφαδιούργουν.POL, SI QVIDEM CONNIXVS ESSES,
&c.}pol fi quidẽ valde cõtẽdiffes,&c.fi vires tuas extẽtaffes,atq; expromififfes,&c.NOLO ISTHAEC HIC NVNC.}
fubintel.cõmmorare,feu narrare.VENTER CREAT HAS AERV.}ventris caufa hæc mihi funt audienda:propter ven-
trẽ hæ moleftiæ mihi funt perferẽdæ,&c.hæc loquitur parafitus,oratione ad fpectatores à milite auerfa.NE DENTES
DENT.}id eft,ne dẽtes grãdefcant,vel potiùs,ne doleant.dẽtire eft,quod Græci dicũt,ὀδοντοφυεῖν,hoc eft,denteis primũ
emittere.& ita interpretatur Gaza apud Ariftotelem lib.7.ca.10.de Hift.animalium. At cùm dentes primulum nafcun-
tur,nemo eft,qui nefciat.pueris denteis dolere. ET ASSENTIENDVM EST, QVIDQVID HIC MENTIBITVR} &
quidquid hic miles mentiendum,ei approbandum eft nutu,& verbis.Sic autem legendum eft,non,*Et affentandum eft*.vt
alibi oftendimus,non vno loco.vnum indicabo illum,qui eft in Menæchm.ibi,*Bene res geritur,affentibor, quidquid dicet, mulieri*.Iam *affentiendum*, hoc loco quattuor fyllabarum erit , carminis caufa , duabus fyllabis in vnam coalefcentibu ,
per finizefin. Tum *mentibitur* antiquè,pro mentietur, pofitum eft. vt apud Horat.Oda 23.lib.3. *Mollibit auerfos Penates*,
&c.Terent.in Hecyra,*Matris feruibo commodis*.QVIDQVID EST}quidquid fit iftud,memini,& fcio,& tibi affentio effe
verum.VIS ROGARE?}fubintell.vtendas?vis à me commodato petere? proinde ac fi dicat, accipe à me vtendas, fi vis.
Solebant autem milites,& maxime centuriones,& fimiles.tabellas circumferre,in quibus mercenariorum militum no
C mina confcribebant,vt fcirent,quibus ftipendium deberetur.infrà eadem fcena,*Videtur tempus effe,vt eamus ad forum,vt in tabellis,quos configuaui hic heri Latrones,ibus dinumerem ftipendium*. MEDITATE}accuratè,ftudiosè.VT PRAEVOLET
MIHI, QVO TV VELIS}vt animus eò,quò tu velis,hoc eft,quò tu intendas,mihi antè aduolet, hoc eft, celeriter eat,
Quidam legunt,*quod tu velis*.hac fententia,vt,id,quod tu velis,mihi antè aduolet.Ego nihil mutare aufim. ECQVID
MEMINISTI?}numquid meminifti?SYCOLATRONIDAE} Latrones , fycophantæ. nomen ridiculi caufa confictum à
Plauto.SEPTEM MILLIA}refponfio perfpicuè mẽdax,& falfa.quis non videt?Sed talis eft affentator femper auget:vt
apud Terent.in Eunuch.cùm dixiffet Miles,*Magnas verò agere gratias Thais mihi*?refpondet Gnatho,*ingenteis*:quod no-
tauit & M.Tull.in Lælio.Si quis autem volet egregiam affentatoris defcriptionem præter Plautinam videre , legat Lu-
ciani Timonem mifanthropon.ÆDEPOL MEMORIA EST OPTIMA } fubintell.tua. fed legendum arbitror *memoria eft optima*.OFFA ME MONET}offa mihi aurem vellit.offa mihi memoriam refricat,offa facit,vt meminerim. DVM
TALEM FACIES, QVALEM ADHVC,&c.}dum talem me tuo fermone facies,qualem vfq; adhuc fecifti, id eft, dum
me ita laudabis,vt adhuc laudafti,&c.vel fic,dum fic me defcribes,& talem me prædicabis,qualem vfque adhuc prædi-
cafti:affiduè comedes,neque vmquam efuries.fic Terent.Adelph.*Laudarier te audit libenter:facio te apud illum deum. Virtutes narro*.C.*meas*?S.*tuas*.Plautus Afin.*Extemplò facetum facio me,atque magnificum virum*.ASSIDVO EDES:} affiduè co-
medes.COMMVNICABO TE S. M. M.}impertiam te femper menfa mea. communicabo tecũ femper menfam meã.
participem te femper faciã menfæ meæ.QVID IN CAPPADOCIA? VBI,&c.}quid tua in Cappadocia facinora cõme-
D morẽ?vbi quingentos,&c.mira hyperbole,cum occulta irrifione coniuncta.AT PEDITATVS RELIQVIAE ERANT,
SI VIVER.}At pedites illi quingenti totius peditatus erant reliquiæ,fi viuerent,id eft,fi vlli effent,iocus. fignificat pe-
dites nullos fuiffe.Ita,dum hic parafitus laudare militem videtur,deridet. NEQ. HERCLE INIVR. QVI SIS TAM
P.}nec hercle iniuria te amant,quippe qui fis tam pulcher. VT VEL ILLAE,&c } vel,pro etiam,vt fuprà non longè,
vel elefanto in India,&c.& apud Terent.in Eunuch.*vel rex femper Maximas mihi agebat,quidquid feceram:aliis non item*.Idẽ
in Andr.*Vel hoc quis non credat,qui norit te,abs te effe ortum*?ad quem locum notat Donatus,vel,hic nõ eft difiunctiua con-
iunctio,fed pro etiam pofita,vt apud Virgil.*Vel Priamo miferanda manus*.&;*Carmina vel cælo poffunt deducere lunam*.QVAE
HERE PALLIO ME REPRENDERE.}fic habent noftri codices veteres: & ita potiùs legendum , quamquam *reprehendere* non damno.nam ferri id quoq.poteft.neque lex carminis repugnat.nam reprehendere,non nifi quattuor fyllabarũ
eft,vt reprendêre.Porrò reprehendere,feu reprendêre,interpretor,retrò prehenderunt. *here* autem valet idem , quod
heri.HICINE ACHILLES EST, INQVIT, TIBI?}Achilles omnium Græcorum,fine exceptione fuit & pulcherri-
mus,& fortiffimus : quemadmodum contrà Therfites omnium fuit deformiffimus & ignauiffimus. Homerus ἰλιάδ. α.
INNVIT ILL. ALT.}innuit,id eft,nutu aliquid,quod fieri vellet.fignificauit.Videtur legendum,annuit,hoc eft,nutu,
affenfa eft,vel nutu,quod dixeram,approbauit.CAESARIES QVAM DECET}cæfaries coma virilis,capillus virilis.di-
cta eft autem à cædendo,vel quod non cædatur,vel quod cædatur.Conftat porrò,Græcos capillatos effe,& comam ale-
re confueuiffe.ex quo crebrum eft apud Homer.καρηκομόωντες Achæi. QVAE ME AMBAE OBSECRAVERINT, VT,
E &c.quid hoc à me quæris,itàne mecum locutæ fint illæ mulieres,quæ me ambæ obfecrauerint,Vt te hodie,quafi pom-
pam,illac ante earum ædeis traducerem?PRAETER DVCEREM?}*præter* hìc valet antè.vt notant grammatici veteres.
fic lib.Accufa.*præter oculos Lollij hæc omnia ferebant*.præter oculos,hoc eft.ante oculos.pompa duci autem vfitatè dicitur,
vt in Cafina,*Redit eccum tandẽ obfonatu eius adiutor:pompã ducit*.NIMIA EST MISERIA,&c.}profert hunc verfum Do-
natus ad illum Terentij in Eunucho, *Omnia prius experiri quàm armis fapientem decet*,his verbis. Animaduerte quantam,
vim habeãt ad delectandum in çomœdiis feueræ fententiæ , cùm à ridiculis perfonis proferantur : quale eft illud apud
Plaut.vbi miles fuam formam admirans.ait.*Nimia'ft miferia pulcr.effe hominem*.VT TVO NON LICEAT OP. D. N.}
adeò vt mihi non liceat tui rei gerendæ operam dare.VT IN TABELLIS QVOS CONSIG.&c. } ordo & fententia eft,
ibus,hoc eft,iis latronibus,quos latrones heri configuaui.hoc eft,notaui,feu cõfcripfi in tabellis,dinumerẽ.id eft diffol-
uam.ftipendium,hoc eft,mercedem militiæ.LATRONES,}Feftus,*latrones*,inquit,*eos antiqui dicebant,qui conducti militabant,ἀπὸ τῆς λατρείας*. Varr.autem lib.6 De lingua Lat.vult dictos effe latrones à latere.quafi laterones,quòd afsiftunt la-
teri.& quia circa latera regis funt:quos nunc ftipatores appellant,& fatellites:vel quia ad latera ferrum habent:vel quia
mercede conducuntur.Ea enim merces dicitur Græcè λάτρον.Ab eo,inquit,veteres poëtæ nonnumquam milites appel-

lant latrones, quod item vti milites cum ferro stent, aut quòd lateant ad insidias faciendas. Seruius ad illud Virg. lib. 12. Æneid. princip. *Fixúmque latrònis Impauidus frangit telum,* &c. modò latronis, inquit, & est Græcum: nam λατρεύειν, dicunt obsequi, & mercede seruire. vnde latrones vocantur conducti milites. moris autem erat, vt hos imperator & circa se haberet, & primos ad omne discrimen mitteret, &c. sequitur. Varro tamen dicit hoc nomen posse habere etiam Latinam etymologiam, vt latrones dicti sint, quasi laterones, &c. deinde hunc locum profert. IBVS} iis. Nonius, ibus pro iis minùs Latinum putat cõsuetudo, cùm veterum auctoritate plurimum valeat. profert deinde exẽpla ex Titinnio, & ex Plauto, hunc ipsum locum & ex Pomponio hæc verba, *Nunc quãdo voluisti facere, fac voluptati sies ibus.* sic suprà in Curcul. hibus, pro his. OPERE ORAVIT MAXIMO} orauit maximopere, seu maximo opere. COGEREM.} colligerem συνάγοιμι. ET CONSCRIBEREM} conscribere milites, vsitatum loquendi genus probatis Latini sermonis auctoribus. M. Tul. pro Milone, *Seruorum exercitum illum in vrbe conscripturum fuisse, per quos totam Remp. rés que priuatas omnium possideret?* Idem pro Sextio, *Cùm vicatim homines conscriberentur, decuriarentur ad vim, ad manus, ad cædem, ad direptionem incitarentur.* Idem lib. 12. epist. ad Cass. &c. *Milites circiter 30. quos Dolabella conscripserat,* &c. Pompeius Domitio lib. 8. epist ad Attic. *Neque enim eorum militum, quos mecum habeo, voluntati satis confido, vt de fortunis resp. dimicem: neque etiam qui ex dilectibus conscripti sunt à consulibus, conuenerunt.* A

PALAESTRIO. B

Mihi ad enarrandum hoc argumentum est comitas,
Si ad auscultandum vostra erit benignitas.
Qui autem auscultare nolit, exsurgat foras,
Vt sit vbi sedeat ille, qui auscultare volt.
Nunc, qua assedistis causa in festiuo loco,
Comœdiæ, quam nos modò acturi sumus,
Et argumentum, & nomen vobis eloquar.
Alazon Græcè huic nomen est comœdiæ,
Id nos Latinè gloriosum dicimus.
Hoc oppidum Ephesu'st: ide'st miles meus herus, C
Qui hinc ad forum abiit, gloriosus, impudens,
Stercoreus, plenus periurij atque adulterij.
Ait sese vltrò omneis mulieres sectarier:
Is dericulu'st, quàquà incedit, omnibus.
Itaque hîc meretrices labiis dum ductant eum,
Maiorem partem videas valgis suauiis.
Nam ego haud diu apud hunc seruitutem seruio,
Id volo vos scire, quomodo ad hunc deuenerim
In seruitutem, ab eo, cui seruiui prius,
Date operam. nam nunc argumentum exordiar. D
Erat herus Athenis mihi adolescens optumus.
Is amabat meretricem æquè Athenis Atticis,
Et illa illum contrà, qui est amor cultu optimus.
Is publicè legatus Naupactum hinc fuit.
Magnaï reiipublicaï gratia.
Interim vt hîc miles fortè Athenas áduenit,
Insinuat sese ad illam amicam heri mei.
Occœpit eius matri suppalparier,
Vino, ornamentis, opiparísque obsoniis.
Itaque intimum ibi se miles apud lenam facit,
Vbi primum euénit militi huic occasio, E
Sublеuit os illæ lenæ & matri mulieris,
Quam herus meus amabat. nam is illius filiam
Coniicit in nauem miles clam matrem suam.
Eámque inuitam huc mulierem in Ephesum aduehit,
Ego quanto citiùs possum, mihi nauem paro,
Vbi amicam herilem Athenis auectam scio.
Inscendo, vt eam rem Naupactum ad herum nuntiem.
Vbi sumus prouecti in altum, id quod volunt,
Capiunt prædones nauem illam, vbi vectus fui.
Priùs perij, quàm ad herum veni, quò ire occœperam.

Ille

A Ille,me qui cepit,dat me huic dono militi.
Hîc postquam in ædeis me ad se deduxit domum,
Video illam amicam herilem,Athenis quæ fuit.
Vbi contrà aspexit me oculis mihi signum dedit,
Ne se appellarem:inde,postquàm occasio est,
Conqueritur mecum mulier fortunas suas.
Ait sese Athenas fugere cupere ex hac domu,
Sese illum amare meum herum,Athenis qui fuit.
Neque peius quemquam odisse,quàm istum militem.
Ego,quoniam inspexi mulieris sententiam,
B Cepi tabellas,consignaui clanculum:
Dedi mercatori,qui ad illum deferat
Meum herum,qui Athenis fuerat,qui hanc amauerat,
Vt is huc veniret.is non spreuit nuntium.
Nam & vênit,& is in proximo hîc deuortitur
Apud suum paternum hospitem,lepidum senem,
Itaque ille amanti suo hospiti morem gerit.
Nósque opera,consilióque adhortatur,iuuat.
Itaque ego paraui hîc intus magnas machinas,
Qui amanteis vnà inter se facerem cónuenas.
Nam vnum conclaue concubinæ quod dedit
C Miles,quò nemo ni eapse inferret pedem,
In eo conclaui ego perfodi parietem.
Qua commeatus clàm esset hinc huic mulieri.
Et sene sciente hoc feci.is consilium dedit.
Nam meus conseruus est homo haud magni pretij,
Quem concubinæ miles custodem addidit,
Ei nos facetis fabricis,& doctis dolis
Glaucomam ob oculos obiiciemus:eúmque ita
Faciemus,vt,quod viderit,non viderit.
Et mox,ne erretis,hæc duarum hodie vicem
Et hîc,& illic mulier feret imaginem,
D Atque eadem erit.verùm alia esse assimulabitur,
Ita sublinitum'st os custodi mulieris.
Sed foris concrepuit hinc à vicino sene.
Ipse exit:hic ille est lepidus,quem dixi,senex.

COMITAS}comitas maximè in sermone locum habet:éstque quasi ad loquendum prompta hilaritas,& facilitas & commoditas.M.Tullius pro L.Cor.Balbo,*Comes benigni,faciles,suaues homines esse dicuntur.*BENIGNITAS}liberalitas,commoditas.NVNC, QVA ASSEDISTIS CAVSA IN F. L.&c.}ordo & sententia est. Nunc & argumentum, & nomen vobis eloquar comœdiæ,quàm nos modò acturi sumus:propter quam causam , hoc est, cuius comœdiæ spectandæ & audiendæ gratia consedistis in festiuo loco.ALAZON.}*ἀλαζὼν*,arrogans,& vt Plautus ipse interpretatur, gloriosus.Aristoteles lib.4.cap.7.de Moribus ad Nicoma.scribit,*ἀλαζόνα* plus sibi tribuere solere earum rerum , quæ laudi & gloriæ vertuntur , quàm re vera insit:& ei opponit *εἴρωνα* : qualis fuit apud Græcos Socrates , apud Romanos Lælius. INDE'ST MILES,&c.}Ephesius est miles,herus meus.Sic autem legendum,vt edidimus,*inde'st*, non vt vulgò' *idem'st miles*,&c. STERCOREVS} stercoris instar putidus. AIT SESE VLTRO OMNES MVL. SECT.} ait mulieres vltro, E id est,non vocatas,aut rogatas se sectarier,sermo ambiguus est:sed quæ sententia sit,satis apparet. significat enim parasitus dicere militem,se à mulieribus vltrò peti,& coli. DERIDICVLV'ST} valde ridiculus est omnibus,&c. QVA QVA INCEDIT.}quacumque incedit.LABIIS DVM DVCTANT EVM,&c.}dum mulieres labris ad osculum compositis eûm lactant,& captant,&c.MAIOREM PARTEM VIDEAS VALGIS SVAVIIS.}id est,maiorem partem meretricum videas obtortis osculis.*Valgia*, inquit Fulgentius, *sunt labrorum obtortiones , in supinatione , vel subatione perac̄ta.* Deinde profert hunc Plauti versum,profert & versiculum Petronij Arbitri opinor imperfectum, *Abroso valgiter labello.*Et quoniam Petronij Arbitri mentio facta est,libet alium eius locum ex Satyris proferre,ab hoc Plautino non valde alienum.ibi,*Et quia considerantium hæserant vultus,quidquid à spectaculo vacabat,commouebat valgiter labra,& me tamquam furtiuis subinde osculis verberabat.*vbi tamen vulgò pro valgiter legitur,obiter.SERVITVTEM SERVIO.} suprà in Aulul. *Nam qui amanti hero seruitutem seruit,quasi ego seruio*,&c.In Captiuis , *Me hîc valere , & seruitutem seruire huic homini optimo.* AB EO, CVI SERVIVI PR.} à Pleuside. DATE OPERAM} subintellig.mihi,hoc est,diligenter attendite,& adeste animis.ERAT HERVS ATHEN. MIHI ADOLESCENS OPT.}Pleusides. MERETRICEM} Philocomasium. ÆQVE ATHENIS ATTICIS} vt natus erat Athenis,ita amabat Athenis puellam Philocomasium.Athenis Atticis autem sic dictum à Plauto, vt dixit Lucilius Capuam campanam , quod notarat Simeo Bosius.sic suprà in Epid. *Fateor me*

omnium hominum esse Athenis Atticis minimi preti. QVI EST AMOR CVLTV OPT.} amor mutuus est cultu optimus, amore mutuũ colere, optimũ est. MAGNAI REIPVBLICAI GRATIA} sic restituit hunc versum & superiorem Faërnus. Nam Camerarius sic edidit mendose, *Is publicè legatus Naupactum fuit Magnæ reipublicæ, namque hic in gratia'st.* quasi hæc esset sententia, namque hic adolescens herus meus magna apud remp. suam in gratia est: seu multum apud remp. suam gratia valet: sed non est necesse *ἀναγνῶναι*. sic enim, vt edidimus, legendum. VT HIC MILES, &c.} id est, vbi hic miles, &c. vel cùm hic miles, &c. INSINVAT SESE AD ILL. AM. H. M.} sic suprà in Cistellaria, *Inde in amicitiam insinuauit cum matre, & mecum simul, Blanditijs, muneribus, donis.* SVPPALPARIER.} suppalpari. quid sit palpare, seu palpari diximus suprà in Amphitr. ibi, *obseruatote, quàm blandè mulieri palpabitur.* INTIMVM} amicum familiarissimum, & eximium, & eiusmodi, vt quouis tempore domum intromitteretur, & ad omnia consilia arcana adhiberetur. M. Tullius epist. lib. 3. epist. 1. *Valde hominem diligo: est ex meis domesticis, atque intimis familiaribus.* Idem Catilin. 2. *nemo est in ludo gladiatorio paullò ad facinus audacior, qui se non intimum Catilinæ esse fateatur.* Terent. Eunuch. *tute scis, post illa quàm intimum Habeam te, & mea consilia vt tibi credam omnia.* SVBLEVIT OS ILLAE LENAE, &c.} decepit lenam illam. quid sit os alicui subleuere, diximus suprà in Aulul. ibi, *ea subleuit os mihi pænissime.* & præterea in Capt. ibi, *Ita mihi stolido sursum, versum os subleuere offucijs.* Iam verò *illæ*, antiquum pro *illi*, de quo alibi. CLAM MATREM SVAM} clam matre sua. suprà in prolog. Amphitr. *Is amare occepit Alcumenam clam virum suam* autem, reciprocatur ad *filiam*, hoc modo, coniicit filiam eius in nauem clam matrem suam, id est, clam matre puellæ & filiæ, quæ reciprocatio vitio caret. ADVEHIT} al. auehit. EGO QVANTO CITIVS POSSVM} id est, quàm citissimè possum, tanto citius, quanto citius possum. Libri vulgati habent, *quantum vnus possum.* quam scripturam reieci, quantum citius possum, quod reperi in manuscriptis modicè commutaui, & ex *quantum* feci *quanto*. quod mea sententia, rectum est. VBI AMICAM, &c.} postquam amicam, &c. INSCENDO.} nauem. sic suprà in Menæch. dixit, *currum inscendere.* VBI SVMVS PROFECTI IN ALTVM; &c.} postquàm in altum mare à littore nauigando progressi sumus. Lucret. traslatè dixit lib. 5 *Idq; minutatim vitam prouexit in altum.* & M. Tull. lib. 4. Tuscul. quæst. *ipsaque sibi imbecillitas indulget, in altúmque prouehitur imprudens.* ID QVOD VOLVNT} quod illi optarunt. VBI VECTVS FVI} in qua vectus fui. PRIVS PERII, QVAM AD H. V.} in medio cursu captus sum. QVO} ad quem. ILLE ME, QVI CEP.} prædo, qui me cepit. OCVLIS MIHI SIGN. D.} oculis mihi significauit, ne se nominatim appellarem, nictauit. CONQVERITVR MECVM MVL. FORT. S.} conquerendi verbum iunxit cum accusandi casu, vt solẽt boni Latinitatis auctores. sic suprà in Amphitr. *Satinne est me queri illo modo seruitutem hodie.* EX HAC DOMV} ex hac domo. INSPEXI COGNOVI} cognoui, vel vt loquitur Terent. Intellexi. in Andr. *Enimuerò Daue, nihil loci'st segnitiæ, neque socordiæ, quantum intellexi modo senis sententiam de nuptijs.* sic contrà dicimus, ostendit mihi sententiam suam, hoc est, aperuit mihi quid sentiret, infrà in Sticho, *Nam propemodum iam ostendit sententiam suam.* Terent. in Heauton. *Non, vt meus, qui mihi per alium ostendit sententiam suam.* CONSIGNAVI CLANCVLVM} exaraui clanculum: conscripsi litteras clam milite. IN PROXIMO HIC DEVORT.} in hac vicinia, in his ædibus deuersatur. APVD SVVM PATERN. HOSP.} Periplectomenem Ephesium. ILLE} Periplectomenes. SVO HOSPITI MOREM GERIT.} Pleusidi obsequitur, & se commodum præbet. PARAVI HIC INTVS MAGNAS MACHINAS} tralatio est. significat enim se parasse magnas technas, siue arteis ac fallacias. QVI AMANTEIS VNA INTER SE CONVEN. F.} vt mea opera amantes possent inter se conuenire & colloqui, vel vt amantibus facerem conueniendi, & congrediendi copiam. NISI EAPSE,} nisi ea ipsa. sic Festus eapse, inquit, eaipse. Idem Plautus in Curcul. *Non ego nunc mediocri incedo iratus iracundia, Sed eapse illa, qua excidionem facere condidici oppidis.* Idem in Aulul. eampse vsurpauit, pro, eam ipsam. Sic ille, *credo ego illum vt iussi, eampse anum adisse,* &c. INFERRET PEDEM} introiret. sic suprà in Amphitr. *Neque meum pedem huc intuli etiam in ædeis,* &c. & in Menæchm. *qui huc in hanc vrbem pedem Nisi hodie, numquam intro tetulisti?* QVA COMMEATVS CLAM, &c.} sic suprà in posteriore argumento, *medium parietem Perfodit seruus commeatus clanculum, quà foret amantum.* CVSTODEM ADDIDIT} custodem apposuit, custodiæ mulieris præfecit. sed custodem addere, vsitatè, & significanter dictum suprà in Aulul. *Quem (Argum) quondam Ioui Iuno custodem addidit.* ad quem versum plura, & ad illum locum Horatij Oda 4. libro 3. *Incontinentis nec Tityi iecur Relinquit ales nequitiæ additus custos.* FACETIS FABRICIS,} lepidis machinis ac fallaciis. ET DOCTIS DOLIS} callidis astutiis. GLAVCOMAM OB OCVLOS OBIICIEMVS.} profert hunc locum Priscia. lib. 6. Est autem glaucoma, vitium oculorum, cuius vitij causa efficiens est siccitas, à qua transmutatur humor crystallinus in glaucum, vel densatur, & exsiccatur. Ex quo nonnulli existimant ξηροφθαλμίας, & glaucoma idem esse, cùm sit autem vsitatius glaucoma, tis, in quinta inflectione. Plautus in prima dixit glaucomam, vt in Amphitr. schemam, & alibi chlamydam, vt alij syrmam, diademam, &c. de quibus Priscian. libro commemorato. De glaucomate Celsus lib. 6. quamquam non glaucoma, sed suffusionem appellat, eam scilicet, quam Græci ὑπόχυσιν vocant. Plin. Glaucoma semper nominat exempli causa lib. 29. cap. 6. *Oua perdicum in vase æreo decocta cum melle, vlceribus oculorum, & glaucomatis medentur.* OB OCVLOS} Sceledri custodis. EVMQVE ITA FACIEMVS, VT QVOD VID. NON VID.} cúmque faciemus non vidisse, quod viderit, vel sic, & faciemus ita, vt is, quod viderit, non viderit. hoc est, faciemus, vt quod viderit, proinde sit, quasi non viderit. HAEC MVLIER DVARVM HODIE VICEM, &c.} hæc mulier Philocomasium duarum vice, seu duarum mulierum parteis agens, seu duarum mulierum personam sustinens, duarum imaginem feret. ITA SVBLINITVM'ST OB CVST. MVL.} ita deceptus est custos mulieris Sceledrus. A VICINO SENE.} Periplectomene.

PERIPLECTOMENES, PALAESTRIO.

NIsi hercle defregeritis talos, posthac quemquem in tegulis
Videritis alienum, ego vestra faciam latera lorea.
Mihi quidem iam arbitri vicini sunt, meæ quid fiat domi.
Ita per impluuium intrò spectant, nunc adeò edico omnibus,
Quemquem à milite hoc videritis hominem in nostris tegulis,
Extra vnum Palæstrionem, hunc deturbatote in viam.
Quod ille gallinam, aut columbam se sectari, aut simiam
Dicat, disperistis, ni vsque ad mortem malè mulcassitis.
Atque adeò, vt ne legi fraudem faciant talariæ,
Accuratote, vt sine talis domi agitent conuiuium.
PA. Nescio quid malefactum nostra huic familia est, quantum audio.

A Ita hic senex talos elidi iussit conseruis meis
Sed me excepit.nihili facio quid illis faciat ceteris.
Aggrediar hominem:éstne aduorsum?est quasi collaturus pedem.
Quid agis Periplectomene? PE. haud multos homines,si optandum foret,
Nunc videre & conuenire,quàm te,mauellem. PA. quid est?
Quid negotij est? PE. res palàm est. PA.quæ res palàm est? PE. de tegulis
Modò nescio quis inspectauit vestrorum familiarium
Per nostrum impluuium intus apud nos Philocomasium,atque hospitem,
Osculanteis. PA. quis homo vidit? PE. tuus conseruus est. PA. quis is homo est?

B PE. Nescio,ita abripuit repentè sese subitó. PA. suspicor
Me periisse. PE. vbi abiit,conclamo.heus quid agis tu inquam in tegulis?
Ille mihi abiens ita respondit,se sectari simiam.

PA. Væ mihi misero,cui pereundum'st,propter nihili bestiam.
Sed Philocomasium hiccine etiam nunc est? PE. cùm exibam,hîc erat.

PA. Sis iube transire huc,quantum possit,se vt videant domi
Familiares:nisi quidem illa nos vult,qui serui sumus,
Propter amorem suum omneis crucibus contubernalis dari.

PE. Dixi ego istuc,nisi quid aliud vis. PA. volo,hoc dicito,
Paret artem,& disciplinam,obtineat colorem. PE. quemadmodum?

C PA. Vt eum qui hic se vidit,verò vincat,vt ne viderit,
Siquidem centies hîc visa sit,tamen infitias eat.
Os habet,linguam,perfidiam,malitiam atque audaciam,
Confidentiam,confirmitatem,fraudulentiam.
Qui arguet se,eum contrà vincat iureiurando suo.
Domi habet animum falsiloquum,falsificum,falsiiurium,
Domi dolos,domi delenifica facta,domi fallacias.
Nam mulier olitori numquam supplicat,si qua est mala,
Domi habet hortum,& condimenta ad omnes mores maleficos.

PE. Ego isthæc,si erit hîc,nuntiabo.sed quid est Palæstrio,
Quod voluis astutè tecum in corde? PA. paullisper tace,

D Dum ego mihi consilia in animum conuoco,& dum consulo
Quid agam.quem dolum doloso contrà conseruo parem,
Qui illam hîc vidit osculantem.id visum,vt ne visum fiet.

PE. Quære,ego hinc abscessero abs te.huc interim.illic sis vidé
Quemadmodum abstitit seuera fronte,curas cogitans.
Pectus digitis pultat.cor credo euocaturus est foras.
Ecce autem auortit nisus læua in femine habet læuam manum.
Dextera digitis rationem computat,feriens femur
Dexterum,ita vehementer quod facto opus est,ægrè suppetit,
Concrepuit digitis,laborat,crebrò commutat status.
Ecere autem capite nutat,non placet quod repperit,
Quicquid est incoctum,non expromit:bene coctum dabit.

E Ecce autem ædificat,columnam mento suffulsit suo.
Apage,non placet profectò mihi illa ædificatio.
Nam os columnatum poëtæ inesse audiui barbaro,
Cui bini custodes semper totis horis accubant,
Euge,euge euscheme me hercle astitit,& dulcè,& comœdicé.
Nunquam hodie quiescet,priusquam id quod petit,perfecerit.
Habet,opinor.age,si quid agis,vigila,ne somno stude.
Nisi quidem hic agitari mauis varius virgis.quin vigilas?
Tibi ego dico,ebriacus ne sis?heus te alloquor Palæstrio,
Vigila,inquam,expergiscere,inquam,lucet hoc,inquam. PA. audio.

PE. Viden' hostis tibi adesse? tuóque tergo obsidium? consule, A
Arripe opem, auxiliúmque ad hanc rem properé. hoc non placidè decet.
Anteuenito aliquà alios, aut tu circumduce exercitum.
Coge in obsidium perduelleis, nostris præsidium para:
Intercludito inimicis commeatum, tibi muni viam,
Quà cibatus, commeatúsque ad te, & legiones tuas
Tutò possit peruenire. hanc rem age. res subitaria est.
Reperi, comminiscere, cedò calidum consilium citò,
Quæ hic sunt visa, vt visa ne sint: facta infecta vti sient.
Magnam illic hanc rem incipis. sed magna munis mœnia.
Tute vnus si recipere hoc ad te dicis, confidentia est
Nos inimicos profligare posse. PA. dico & recipio B
Ad me. PE. & ego imperatorem dico. id quod petis. PA. at Iupiter
Bene te amet. PE. at imperti, amice, me quod commentu's. PA. tace.
Dum in regionem astutiarum mearum te induco. vt scias
Iuxtà mecum mea consilia. PE. salua sumes indidem.
PA. Herus meus meus elefanti corio circumtectus est, non suo:
Neque habet plus sapientiæ, quàm lapis. PE. egomet istuc scio.
PA. Nunc sic rationem incipissam. ita hanc instituam astutiam,
Vt Philocomasio hanc sororem geminam germanam alteram
Dicam Athenis aduenisse, cum amatore aliquo suo,
Tam similem, quàm lacte lacti'st, & apud te eos hic deuortier
Dicam hospitio. PE. euge, euge, lepidè laudo commentum tuum. C
PA. Vt si illic concriminatus sit aduersum militem
Hic meus conseruos, eam vidisse cum alieno oscularier,
Eum arguam vidisse apud te contrà conseruum meum,
Cum suo amatore amplexantem atque osculantem. PE. immò ita optimè.
Idem ego dicam, si me exquiret miles. PA. sed simillimas
Dicito esse. & Philocomasio id præcipiendum est, vt sciat,
Ne titubet, si quæret ex ea miles. PE. nimis doctum dolum.
Sed si ambas videre in vno miles concilio volet,
Quid agamus? PA. facile est, trecentæ possunt caussæ colligi:
Non domi est. abiit ambulatum, dormit, ornatur, lauat,
Prandet, potat, occupata'st. operæ non est, non potest, D
Quantumuis prolationum, dum modò nunc prima via
Inducamus, vera vt esse credat quæ mentibitur.
PE. Placet vt dicis. PA. intrò abi ergo, &, si istic est mulier, iube
Citò domum transire, atque hæc ei monstra: præcipe,
Vt teneat consilia nostra, quemadmodum exorsi sumus
De gemina sorore. PE. doctè tibi illam perdoctam dabo.
Numquid aliud? PA. intrò vt abeas. PE. abeo. PA. & quidē ego ibo domū.
Atque hominem inuestigando sumam operam? hinc dissimulauero.
Qui fuerit conseruos, qui hodie fuerit sectatus simiam.
Nam ille non potuit, quin sermone suo aliquem familiarium E
Participauerit de amica heri, vidisse sese eam
Hic in proximo osculantem cum alieno adolescentulo.
Noui morem ego: & tacere nostrorum solus scio.
Si inuenio qui vidit, ad eum vineas, pluteósque agam.
Res parata est, vi, pugnandóque hominem capere certa res est.
Si ita non reperio, ibo odorans quasi canis venaticus,
Vsque donec persecutus volpem ero vestigiis.
Sed fores concrepuerunt nostræ. ego voci moderabo meæ.
Nam illic est Philocomasio custos meus conseruus. atque it foras.

Nisi

A NISI HERCLE DEFREGERITIS TALOS,&c.} talos, hoc est, pedum parteis posteriores, &c. Alloquitur seruos Periplectomenes. infrà in Trucul. *Quantillo mihi opere nunc persuaderi potest, vt ego his suffringam talos totis ædibus?* QVEMQVEM,&c.} quemcumq. in tegulis videritis non domesticum,&c. EGO VESTRA FACIAM LATERA LOR.} ego vestra latera ita concidam, & comminuam, vt ex vestro corio lora fieri possint. vel sic, ego vestra latera in lora comminuam, & dissecabo: vel sic, ego è vestris lateribus laceratis & cæsis lora conficiam. MIHI QVIDEM IAM ARBITER VICINI S.} hoc est, mihi verò iam vicini ita curiosi extiterunt, vt prospicere velint quæ domi meæ gerantur. vicini mei prospiciunt, quid domi meæ fiat. hoc interdum significat arbiter. vt apud Horatium in epistola ad Bullatium libro primo, *nam, si ratio, & prudentia curas, Non locus effusi late maris arbiter aufert*, &c. ad quem locum de hac voce plura. & suprà in Cistell. *Tuam stultitiam sola facito vt scias sine arbitris.* & in Aulul. *Hinc ego huc, & illuc potero, quid agant, arbitrarier.* PER IMPLVVIVM INTRO SPECTANT.} impluuium, inquit Asconius ad illud Ciceronis lib. I Accus. *duo signa pulcherrima, quæ nunc ad impluuium tuum stant*, &c. *est locus sine tecto in ædibus, quò impluere imber in domum possit.* Varro autem lib. 4. de lingua Latina: impluuium, inquit, locus est in medio relictus, qui lucem supernè capiat, quo deorsum impluat. QVEMQVEM A MILITE HOC} quemcumque ex huius militis seruis, &c. EXTRA VNVM PALAESTR.} excepto vno Palæstrione, ἔξω ἑνὸς Παλαιστρίωνος. DEIVRBATOTE IN V.} deiicitote in viam. præcipitem agitote in viam. QVOD ILLE GALLINAM,&c.} id est, Quod ad id attinet, quòd ille dicat, se gallinam, aut columbam, aut simiam, quæ domo aufugerit, persequi: nullam accipio causam: actum est de vobis, nisi eum vsque ad mortem verbera-

B ueritis. locutio hæc bonis scriptoribus vsitata est, quam pluribus verbis explicauimus in Asinar. ibi, *Quòd illa aut amicum suum, aut patronum nominet, Aut quòd illa amicam suam, aut sororem prædicet: Fores occlusæ omnibus fient, nisi tibi.* MALE MVLCASSITIS.} malè mulcaueritis. Sic autem legendum, vt edidimus, non, vt vulgò, *malè mulctassitis.* malè mulcassitis autē, hoc est, verberaueritis, debilitaueritis. suprà in Mostel. sed eo magis cauto 'st opus, ne huc exeat qui me malè mulcet. ad quem locum de hoc verbo plura. VT NE LEGI FRAVD. F. TALARIAE,&c.} iocus est ex ambiguo. nam & lex talaria intelligi potest, quæ seruanda est, seu quæ ponitur in ludo talario, vel in poculis ab eo, qui magister conuiuij talorum iactu creatus, seu designatus est: & lex talaria est, quam modò sanxit senex, vt defringantur ei tali, qui alienus in tegulis visus fuerit: & mox, *sine talis agitare conuiuium*, ambiguè dictum est. nam alterutrum intelligi potest, vel vt dicat, sine talis lusoriis, vel, talis pedum defractis. Vtebantur autem Romani talis in conuiuio, non solum ad conuiuij magistrum creandum, quod fiebat, antequam accumberent, aut certè antequam cenare inciperent, vt apud Hora. Oda 4. lib. I. *Nec regna vini sortiere talis*, &c. & Oda 7. lib. 2. *quem Venus arbitrum Dicet bibendi?* sed etiam inter pocula, & post pocula. vt apud Plautum in Asin. *Iace pater talos, vt porrò nos iaciamus*, &c. M. Tull. lib 5. Accus. *Iste enim prætor seuerus, ac diligens, qui populi R. legib. numquam paruisset, illis diligenter legibus, quæ in poculis ponebantur, obtemperabat.* Qui plura hac de re legere volet, videat quæ notauimus apud Horat. ad Odā illam 4 lib. I. & Odam 7. lib. 2. VT NE LEGI FR. FACIANT TAL.}

C facere fraudē legi, senatusconsulto, constitutioni, & simil. vsitatū loquendi genus bonis scriptoribus. M. Tul. lib. 4. epist. ad Attic. *Facio fraudem senatusconsulto. inde domum cenatum, vt sim manè præstò Miloni.* Iulianus iurisconsultus lib. 40. digest. titulo, Qui, & à quibus manumissi, &c. cap. 7. *Minor annis viginti, cùm seruum manumittere vellet, nec iustā causam apud consilium, manumittendi haberet, tibi, eum, vt manumitteret, dedit. negauit eum Proculus liberum esse, quoniam fraus legi facta esset.* ACCVRATOTE; VT SINE TALIS,&c.} iocus ex ambiguo. ne fraudem faciant legi talariæ, inquit, accuratote, vt sine talis domi agant cōuiuium sine talis duobus modis intelligi potest, vel sine talis lusoriis, quibus (vt diximus) in poculis vtebantur, vel sine talis, hoc est, talis pedum elisis, & defractis. NESCIO QVID MALEFACTVM A NOSTRI HVIC F.} id est, nescio quid in hunc senem à nostra familia peccatum est, &c. Sic autem legendum, vt edidimus, non vt habent nonnulli libri vulg. *Nescio quid malef. nostra huic familia est.* NIHILI FACIO, Q. ILLIS F. C.} pro nihilo duco. quid ceteris illis faciat, modò mihi nihil mali accidat. ESTNE ADVORSVM? EST, QVASI COLLATVRVS PED.} estne hic, qui aduersum me est? estne hic, qui mihi è regione est? vel sic, nónne mihi è regione est? Respondet ipse sibi, est, quasi collaturus pedem, id est, quasi mecum congressurus. Sic autem hunc versum expletum reperi in vno codice manuscripto, quamquam nequid dissimulem, aliena manu, vt suspicari possit aliquis, hoc totum, *collaturus pedem*, non esse γνήσιον. versus tamen nihil habet vitij, suisque omnibus pedibus, ac numeris constat. tum sententia est aptissima, & optima. RES PALAM EST} de Philocomasio, res palàm est: nempe eam cum Pleuside congredi, & colloqui & osculari. CVI PERIVNDVM 'ST,&c.} nam miles herus meus, si rem omnem resciuerit, & fallacias meas compertas habuerit, me malè

D mulcabit, me cruciabit. PROPTER NIHILI BESTIAM.} propter simiam. HIC ERAT} apud nos. SIS IVBE TRANSIRE HVC,&c.} iube sis, id est, iube si vis eam transire ad nos, &c. QVANTVM POSSIT} quàm citissimè possit. SE VT VIDEANT DOMI FAM.} vt familiares militis videant se, id est, ipsam Philocomasium domi. *videant se*, bona reciprocatio est. nam sic procedit oratio, iube sis eam huc transire, quantum possit, se vt videant, &c. nam in recto casu ita diceremus Philocomasium huc transiit, vt se domi videant familiares. OMNEIS CRVCIB. CONTVB.} nos omneis contubernaleis cruciari, seu in cruces tolli. contubernales dicuntur, qui in eodem contubernio habitant non celabo lectorem me in duobus codicibus manuscr. reperisse hanc vocem ita scriptam *contibernaleis*, per i. in secunda syllaba, quomodo scribi debet potiùs. Est enim nomen dictum à taberna: taberna à tabulis. a. autem in compositione mutatur in i. non in u. sed dicamus etiam *contubernales*, rectè scribi per u. vt dicunt Latini, dissipo, & dissupo: recipero, & recupero optimus, & optumus: maximus, & maxumus: exsilium, & exsulium, &c. qua de re alibi plura. DIXI EGO ISTVC, &c.} si nihil aliud mihi mandas, quod Philocomasio dici velis, istuc ego dixi, id est, proinde habere debes, ac si dixerim. PARET ARTEM, ET DISCIPL.} artem comparet, artificium adhibeat, simulet, dissimulet, mentiatur, &c. OBTINEAT COLOREM} ne mutet colorem, ne erubescat, néve palescat, sed semper eodem sit vultu, & eodem colore. nam coloris mutatio culpam arguit. sic apud Marc. Tullium, in Cluentiana, *timor eius, perturbatio, suspensus incertúsque vultus, crebra coloris mutatio, quæ erant antea suspiciosa, hæc aperta ac manifesta faciebant.* VE-

E RO VINCAT, VT NE VID.} sic suprà, in Mostellaria, *Profectò ita esse, vt prædico, verò vincam.* TAMEN INFITIAS EAT.} tamen infitietur. auctor vocabularij Latino-Græci, quod mihi vtendum dedit Cl. Puteanus, infitias interpretatur ἄρνησιν. OS HABET.} os perfrictum, durum, ac ferreum, quo non mutato, ea, quæ sunt, improbè neget. quæ non sunt, impudenter asseueret. LINGVAM,} qua mentiatur & peieret. CONFIRMITATEM.} constantiam. QVI ARGVET SE.} bona reciprocatio. vincat contra eum, qui arguet se, &c. DOMI HABET ANIMVM F.} non est necesse eum foris quærere animum falsiloquum, &c. quia domi habet. sic sæpè loquitur Plautus, & alij boni script. vt suprà in Asinar. *Habeo, opinor, familiare tergum. ne quæram foris.* ad quem locum plura exempla collegimus. FALSIIVRIVM} periurum. falsiiurium sic accipi potest, vt sit nomen adiectiuum, hoc modo, animum falsiiurium: vel vt sit substantiuum, & per se stet, idémque valere intelligatur, quod periurium. DELENIFICA FACTA,} delenifica, id est, ad decipiendum comparata ἀπατητικά, sed videtur legendum, *Delenifica dicta*, &c. verumtamen sic, vt edidimus, habent omnes libri: & hæc lectio ferri potest, quamuis altera videatur probabilior. NAM MVLIER OLITORI NVMQVAM SVPPL. &c.} id est, nam mulier, quæ mala est, non quærit foris malitiam, quam domi habet, neque à quoquam supplex petit. Genus est loquendi illi superiori affine, & Plauto peræquè vsitatum. suprà in Bacchid. *Domi est: non metuo, nec cuiquam supplico, Dum quidem hoc valebit pectus perfidia meum.* M. Tull. lib. 5. de Finib. *Tu verò, inquam, Piso, vt sæpe aliàs, sic hodie ita ista nosse visus es, vt, si tui copia nobis semper fieret, non multum Græcis supplicandum putarem.* DOMI HABET HORTVM,&c.} quia dixerat mulier, si qua est mala, numquā olitori supplicat, idcirco subiicit, Domi habet hortum. nam qui

domi habent hortum,olitori non supplicant,neque ab olitore olera petunt.Per hortum autem significat fontem,& co- A
piam malitiarum muliebrium.Et fortasse mulierem domi hortum,habere , ambiguè dixit.hortus enim apud Latinos,
vt κῆπος,apud Græcos.significat interdum,præter vulgatam significationem, membrum mulieris , quod honestè nomi-
nari non potest.ex quo χαμαιμανδκηπος,mulier libidine furens, vel insanè libidinosa. Auctor Priap. *Quam puero legem*
fertur dixisse Priapus,Versibus hic infrà scripta duobus erit. Quod meus hortus habet,sumas impunè licebit,Si dederis nobis , quod
*tuus hortus habet.*QVOD VOLVIS ASTVTE,&c.}quod cogitas,quod animo versas,& agitas? ET DVM CONSVLO,}
id est,& dum consulto. ID VISVM, VT NE VISVM SIET}sic suprà eadem scena,*Vt eum,qui hîc se vidit,verò vincas,*
vi ne viderit. ILLIC SIS VIDE,&c.}vide sis, hoc est,vide,si vis,quemadmodum illic,hoc est,ille procul stetit, seuera
fronte, curas agitans.PECTVS DIGITIS PVLTAT,&c.}describitur hîc vultus ac gestus hominis cogitabundi , mul-
tàque ac varia secum accuratè,& anxiè volutantis. ECCE AVTEM, AVERTIT NISVS LAEVA.}ecce autem,se auer-
tit,læua nixus. IN FEMINE,} in femore. DEXTERA, DIGITIS RATIONEM COMP.} gestus est,vt diximus, ho-
minis cogitabundi. Sed nonnulli existimant etiam hîc alludi ad veterem numerandi morem , per digitos , & manus.
Nam cùm x.millia significabant,medio pectori læuam supinam admouebant,digitis ad collum erectis: cùm xx. millia,
eandem expensam pectori apponebant: cùm xxx.millia , eadem manu prona , & tamen erecta , pollicem ad cartilagi-
nem medij pectoris affigebant : cùm xl. millia,eandem in vmbilico erectam supinabant: cùm l. millia , eiusdem pro-
næ , & erectæ pollicem vmbilico applicabant : cùm l x. millia , eadem prona femur læuum comprehendebant : cùm
lxx.millia,eandem supinam femori item læuo imponebant:cùm lxxx. millia, eandem pronam femori admouebant,
&c.Hæc ferè Beda.CONCREPVIT DIGITIS,} M.Tull.lib.3.de Officiis,*Itaque si vir bonus habeat hanc vim,vt,si digitis* B
concrepuerit,possit in locupletium testamenta nomen eius irrepere:hac vi non vtatur,&c. QVIDQVID EST INCOCT. NON
EXPR.}quidquid est rude,& impolitum : seu , quidquid est immaturum, & minùs ad id , quod agitur accommodatum,
reiicit.allegoria est à cibo incocto:quem coci ex olla non expromunt. ECCE AVTEM AEDIFICAT: COLVM. M.
SVFF. S.}ecce autem,inquit,ædificantis speciem præbet.columnam,hoc est, brachium, instar columnæ, mento suppo-
suit suo.Solent autem in magnis ædificiis columnæ culminibus ac tectis subiici.iderecò dixit *ædificat*.& continuò,*non pla*
*cet profectò mihi illa ædificatio.*NAM OS COLVMNATVM POETAE INESSE AVD. BARB,} os columnatum, id est, ob
brachio , tamquam columna subnisum. per Poëtam barbatum , poëta Næuius significatur, qui inter commentandum,
manum mento subiicere solebat.Barbarum vocat,more suo,significans Latinum, aut Romanum.Nam cùm sit hæc co-
mœdia palliata,& aliæ vt omnes Plautinæ,quidquid Græcum non est,barbarū est.Qua de re suprà in prologo Asin. bi,
Demophilus scripsit. Marcus vertit barbarè.& in Capt. ibi,*Nunc barbarica lege certum est ius meum omne persequi.* Quin signi-
ficetur autem per poëtam barbarum,Næuius,non est dubium , si Festo credimus:cuius hæc verba sunt , in voce *barbari.*
Barbari,inquit,dicebantur antiquitus omnes Gentes,exceptis Græcis. Vnde Plautus Næuium poëtam Latinum,barba-
rum dixit,&c.Traditum porrò memoriæ est,cùm ab aliis,tum ab A.Gellio lib 3.cap.3.Næuium comœdias duas , Ario-
lum, & Leontem in carcere scripsisse,cùm ob assiduam maledicentiam, & probra in principes ciuitatis,Græcorum poë
tarum more,& licentia illata,à Triumuiris capitalibus,in vincula coniectus esset.Sed quod de ore columnato diximus, C
nonnulli flagitiosè accipiunt.Nam per os columnatum, os irrumatum intelligi volunt,& Næuio oris obscœnitatem hic
à Plauto obiectam esse dicunt:atque hanc sententiam ab iis,quæ deinceps sequuntur,comprobari docent, vt mox dice-
mus.Columnatum verò,inquiunt illi,à columna dictum est,vt sit participium sine origine verbi, qualia sunt illa,galea-
tus,chlamydatus,, sparratus, virgatus, &c.Iam columnam pro parte corporis virilis inhonesta à poëtis vsurpari constat.
exempli causa,ab auctoribus Priapeiorum,*Nimirum tibi salsa res videtur, Adstans inguinibus columna nostris.* CVI BI-
NI CVSTODES SEMPER TOTIS HORIS ACCVB.}per binos custodes, alij,canes significari volūt.Sic in Priapeiis,
Ne,dum me colitis,meùmque numen,Custodes habeatis irrumatos, custodes,hoc est, canes. nam canes , muti custodes appel-
lantur.Columell.lib.7.cap.12.*Nunc,vt exordio priore pollicitus sum,de mutis custodibus loquar. quamquam canis , falsò dicitur*
mutus custos.nam quis hominum clariùs,aut tanta vociferatione bestiam, vel prædicat, quàm iste latratu ? &c. Propterea autem,
quòd canes custodes appellantur.*canis* autem , vinculi genus est , idcirco Plautus hic obscurè per binos custodes , bina
vincula,in quæ Næuius coniectus erat,significat:vt quidam existimant.Sed alij, qui huius loci sententiam , flagitiosam
esse volunt,& Næuio os impurum à Plauto obiici dicunt.binos custodes, binos testiculos interpretantur , vt os colum-
natum,hoc est,columna illa,quam dixi, compressum, & bini testiculi , inter se cohæreant. Quin iidem volunt in voce
bini aliquid subesse flagitij,vt apud M.Tull.in epist.illa,cuius principium est,*Ama verecundiam.* lib. 9. epist. ad familiar.
ibi,*Cùm loquimur ternis,nihil flagitij dicimus:at cùm bini,obscœnum est.* βινεῖν ,apud Græcos,valet, rei Veneriæ operam dare.
EVSCHEME}decorè,honestè,speciosè,gestu decoro,& venusto:εὐσχημῶς. DVLCE}dulciter,suauiter. ET COMOEDI- D
CE,}id est,& hilariter,seu festiuè,seu concinnè NVMQVAM HODIE QVIESCET,&c.} tale illud Maronis in Palæm.
Numquam hodie effugies: veniam,quocumque vocaris. AGE, SI QVID AGIS} hoc est,propera agere.sic sæpè Plautus
loquitur,& item alij.suprà in Casina,*quin datis,si quid datis*?In Pœnulo,*Ite,si itis.* Theocr. ἐσθίομες ἤν, εἴπερ λέγῃς. VIGILA:
NE SOMNO STVDE}νῆφε. VARIVS VIRGIS} cruentus virgis,ita,vt corium tuum non sit vnius coloris,sed varij,
propter sanguinem, scilicet,quo variabitur.Sic in Pseudolo. *Ita ego vestra latera loris faciam vt validè varia sint.* Idem in
Pœnul.*Domum habeant : vitent ancipitis infortunio. Ne & hîc varientur virgis,& loris domi.* TIBI EGO DICO: EBRIA-
CVS NE SIS. HEVS, TE ALL. P.} Sic hunc locum in omnibus libris fœdè corruptum sanè quàm,præfiscini dixe-
rim,ἀνεύχως emendaui.Nam libri quidem vulgati habent partim,*feriatus ne sis*:partim,hæsitatus ne sis:manuscripti verò,
partim an heritatus ne sis:partim,an euritatus ne sis:quomodo edidit Camerarius.Omnino meræ,putæ , putæ tenebræ.
Turneb.lib.Aduers.2.cap.29.putat legendum,*Tibi ego dico:an heri ius nescis*? planè ἀπροσδιωνύσως , & ἀνεύχως. Nunc meæ
emendationis, & coniecturæ rationem afferam. Hortatus est paullo antè senex Periplectomenes Palæstrionem, vt vi-
gilet,ne somno studeat. Is hîc aliis verbis idem illum monet,*ebriacus ne sis:heus,te alloquor, Palæstrio.* nam , ebriacus ne
sis , idem valet,quod,fac vigiles : vigila, ne somno stude.quod Græci dicunt νῆφε. notum illud Epicharmi , νᾶφε, καὶ μέ-
μνασο ἀπιστεῖν : quod interpretantur omnes, cautus esto,seu vigilato, & memento non facilè credere : cùm tamen νήφειν,
propriè valeat , sobrium esse. Hoc ideò quòd , vt qui sobrij sunt , vigilantes , & cauti sunt : ita qui temulenti , atque e-
briosi , somnolenti , & incauti esse solent. ebrietatis autem medicamentum esse somnum , testatur & noster Plautus E
apud Nonium , in verbo *ebriulare.* Sic ille , Plautus in Aulul. *Homo ebriacus somno sanari solet.* Tum νηφάλιος signifi-
cat & sobrium & vigilantem , quòd sobrietas plerumque cum vigilantia coniuncta est. Rectè igitur hoc loco Periple-
ctomenes , Palæstrionem hortatus , vt vigilet , & ne somno studeat : continuò subiungit , *Tibi ego dico , ne ebriacus sis.*
& iterum non longè , *Vigila , inquam : expergiscere.* quæ sunt inter se ἰσοδύναμα. Iam quàm facilè deprauari potuerit *e-*
briacus,& ex eo factum sit, *euriacus* , & *euricatus* , u. pro b. quis non videt ? Sed restat scrupulus , quòd libri veteres ha-
bent , vel aneuritatus, vel aneuriacus, vel ancuriacus,&c. Quæ scripturæ lectori morosiori, & fastidiosiori, cuius ge-
neris hominum magna turba est , probabilem causam suppeditare possint , quare hanc meam coniecturam improbet.
Quid fiet enim,dicet ille.syllaba, *an*? Huic ego paucis verbis respondebo , eam esse adiectam libris veteribus , & hoc
nouum vulnus antiquo additum.Hoc si minus probabit , dicam legi posse,ne pereat hæc syllaba *inebriacus ne sis.*ita to-
tius antiquæ scripturæ vestigia in hac nostra emendatione remanebunt.Quod ad versum attinet , ne sit longior, quàm
par sit,legēdum erit. *Tibi dico:inebriacus ne sis:heus,te all. Palæst.*& ita erit optimus trochaïcus.LVCET HOC INQVAM.}
sic legendum,lucet hoc,coniunctim:non,vt vulgò,separatim,lucet,hoc inquam.sic Terent.Heaut. *Lucescit hoc iam. hec*
autem

A autem, *Ἀττικῶς* accipiendum. nam digito cælum ostendit senex. VIDEN' HOSTEIS TIBI ADESSE, TVOQ. T. OBS.?} allegoria à re militari: totúsque adeò hic locus vsque ad illa verba *hanc rem age*: eadem allegoria exornatus est. HOC NON PLACIDE DECET.} hoc negotium non clementer, neque otiosè, neque frigidè accurari decet, sed celeriter, & acriter & callidè. ANTEVENITO ALIQVA AL.} occupato aliqua ratione alios, nempe hosteis. AVT TV CIRCVMDVCE EXERCITVM.} circumduci nonnunquam, & explicari, ab imperatorib. exercitum, licet ex Polyæno Frontino, T. Liuio, & ceteris intelligere. COGE IN OBSIDIVM PERDVELLEIS} libri omnes & vulgati, & manuscripti habent, *Curre in obsidium perduellis, seu perduelleis.* quam lectionem si quis probabit. sic poterit explicari. Curre, vt obsideas hosteis, vt nomini *obsidium* intelligamus iunctum esse accusandi casum, *perduelleis*: proinde ac si id nomen eundem casum postulet, atque verbum *obsideo*. Verùm omnino placet mihi Camerarij coniectura, qui ex vnius codicis scriptura vitiata legendum suspicatur, *Coge in obsidium perduellis.* optima sententia, & optimo loquendi genere. INTERCLVDITO INIMICIS C. id est, intercludito inimicos commeatu. sic enim potius loqui solet Cæsar. exempli causa lib. 1. De bello Gallico, *siue quòd eos re frumentaria intercludi posse confiderent*, &c. CIBATVS} cibus, pastus, res frumentaria. Lucret. lib. 6. *Aut alios hominum pastus, pecudúmq. cibatus.* HANC REM AGE.} in hoc negotium totus incumbe. ne aliud age, attentè hoc negotium accura. CEDO CALLIDVM CONSILIVM CITO} depromito cito consilium aliquod audax, plenum sanguinis, & quod tibi subitò in mentem venerit: præceps, inconsultum, periculosum, inconsideratum, non meditatum,
B neque multa cogitatione euigilatum, atque extenuatum: cuiusmodi consilia, plerumque sunt timidiora, minùs animosa, atque, vt ita dicam exsanguia: quia *λογισμὸς*, vt ait Thucydides, *ὄκνον φέρει*. M. Tull. lib. 3. Off. *sic reperias multos, quibus periculosa & calida consilia quietis cogitationibus splendidiora, & maiora videntur.* Terentius Eunucho, *vide ne nimium calidum hoc sit modò*: *θερμὸν* vocant Græci. ex quo *θερμουργὸς*, audax & facinorosus. QVAE HIC SVNT VISA, &c.} vt Philocomasium, quæ à Sceledro è tegulis visa est Pleusidem osculans, probetur non visa. suprà. *eúmque ita faciemus, vt, quod viderit, non viderit.* & infrà, *ne id, quod vidit, viderit.* MAGNAM ILLIC H. R. INCIP.} sic proculdubio legendum, quod vidit Camerarius. nam vulgata lectio, *Magnum illic honorem incipis*, ferri non potest. Huius loci deprauandi causam, ex ignoratione verbi *incipisso*, natam esse verisimile est: quod valet, incipio, aggredior, instituo. vtitur porro eodem verbo infrà non longè, *Nunc si rationem incipissem.* MAGNA MVNIS MOENIA} magnam rem moliris. negotium difficile, atque arduum suscipis. allegoria est à re militari. Quidam hîc legunt, *manu*, antiquè, pro *munis*. TVTE VNVS SI RECIPERE, &c.} tute vnus si dicis te hoc in te recipere, id est, te tuo periculo promittere fore, vt hoc negotium abs te conficiatur: certa & explorata spes est, nos inimicos posse perdere. Recipere hoc loco est, quod Græci dicunt, *ἀναδέχεσθαι*, & *εἰς ἑαυτὸν δέχεσθαι*. hoc est, aliquid suo periculo promittere. M. Tull. lib. 13. epist. C. Memm. *sed tamen sic par tibi promitto, in méque recipio, fore eam tibi, & voluptati, & vsui.* Terent. in Heautont. in extr. *ad me recipio Faciet* Plautus infrà proximè, *dico, & recipio ad me.* PROFLIGARE.} perdere ad interitum, seu interitione dare. & ita Nonius. ET EGO IMPE-
C TRATVRVM DICO ID QVOD P.} id est, & te dico, id quod exoptas confecturum, vel sic, & te dico optatorum, seu conatorum tuorum compotem futurum. Sic autem legendum vredidimus, non vt habent alij libri, *& ego imperatorem dico: id, quod petis.* sic autem sæpe solet Plautus vsurpare verbum impetrandi, pro conficere, exempli causa suprà in Capt. princip. *Quod ego quidem nimis cupio vt impetret.* ibidem, *Dum id impetrant: boni sunt. sed id vbi iam penes se habent; Ex bonis, pessimi*, &c. Hanc eandem porro coniecturam Io. Passeratio, & Simeoni Bosio, amicis meis, venisse in mentem animaduerti, quo magis eam amplector. AT IMPERTI AMICE ME Q. C.} at fac me amicè participem eius consilij, quod excogitasti. TACE,} attentum te præbe. IN REGIONEM} in locum. IVXTA MECVM.} æquè atque ego. SALVA SVMES INDIDEM.} id est rectè, & tutò apud me deposueris, seu mihi credideris. non enim ea cuiquam vulgabo, sed salua, & integra, & qualia accepero, tolles. tralatio, seu allegoria est, à rebus depositis & creditis. sic Horat. Oda 27. libro 1. *quidquid habes, age, Depone tutis auribus.* Iterum Plautus in Trinumm. *Mihi quod credideris sumes, vt posueris.* INDIDEM} id est, ex eodem loco, in quo deposueris. HERVS MEVS ELEFANT. CORIO, &c.} hoc est. herus meus, maxima est bestia, non homo. vel sic, herus meus nihil sentit, herus meus stolidus ac stupidus est. hoc ideo, quòd elefanti corium durissimum & crassissimum est. Itaque apud T. Liuium. vt Romani elefantos Hannibalis in fugam verterent, aut ab impetu arcerent in ventrem, quà maximè corium est tenerum, stimulos, & tela adigebant. QVAM LAPIS} qui nihil sentit. Terent. Hecyra, *Tu, inquam, mulier, quæ me omnino lapidem, non hominem putas.* Plautus in Merc. *ego me credidi*
D *Homini docto rem mandare. is lapide maximo.* INCIPISSAM} inibo, incipiam. QVAM LACTE LACTI'ST} sic suprà in Menæchm. *Neque aqua aquæ, neque lacte'st lactis, mihi crede vsquam similius. Quàm hic tui est. túque huius.* DEVORTIER, &c.} deuersari, &c. VT SI ILLIC CONCRIMINATVS SIT, &c.} vt si hic conseruus meus Philocomatium apud militem accusarit, se eam illic, hoc est, in domo militis vidisse cum alieno osculantem, & caput limantem; ego contra arguam hunc eumdem conseruum meum vidisse illam, Philocomasij sororem germanam, & geminam, apud te, id est, domi tuæ, cum suo amatore amplexus, & oscula communicantem. SI ME EXQVIRET MILES} si miles ex me quæret. PRAECIPIENDVM EST,} præmonstrandum est. &c. NE TITVBET,} ne quid peccet, aut offendat, &c. Horat. epist. 13. lib. 1. *Vade, vale, caue ne titubes*, &c. NIMIS DOCTVM DOLVM.} ô dolum valde ingeniosè excogitatum. Sic sæpè Plautus. IN VNO MILES CONCIL.} in vno concilio, hoc est, in vno cœtu. QVID AGIMVS?} quid agendum est? quid acturi sumus? TRECENTAE POSSVNT CAVSAE COLL.} trecentæ, hoc est. multæ, innumerabiles causæ in vnum cogi, & conferri possunt, quamobrem non possint duæ sorores congredi, & in vno cœtu videri. causæ, hoc est, vt Græci appellant, *προφάσεις*, prætextus, seu prætexta, excusationes. OPERAE NON EST.} id est, Philocomasium non est vacua: non licet Philocomasio ei rei operam dare: subintellige autem hîc, facultas, seu copia, vt sit plena locutio, operæ non est facultas. quomodo loquitur in Truculen. ibi, *facultas operæ vbi mihi erit, ad te venero.* sic infrà eadem fabula, *Non opera est Sceledro.* PROLATIONVM,} procrastinationum, *ἀναβολάς*. DVM MODO NVNC PR. V. INDVCAMVS, &c.} dum modò nunc initio ei persuadeamus. vt vera esse credat, quæ mentiemur. quæ mentibitur, hoc est, quæ
E mentietur, impersonale passiuum. Nonnulli legunt, quæ mentibimur. ego nihil muto sic suprà in Menæch. *Iam ego hæc madebunt, faxo nihil morabitur.* DOMVM} militis, seu nostram, &c. PRAECIPE} doce. EXORSI SVMVS, &c.} incepimus, &c. DOCTE TIBI ILLAM P.} doctè perdoctam. loquendi genus. Plauto vsitatum, & alibi à nobis obseruatum. NVMQVID ALIVD?} sermo abeuntis. ATQ. HOMINEM INVESTIGANDO SVMAM OP.} id est, atque in homine inuestigando sumam operã. Camerarius sic edidit. *Atque hominem inuestigando operam sumam*: quæ scriptura minus mihi probatur, quamuis eam non damnem. Omnino sic hunc versum legi malim, *Atque homine inuestigando operam insumam.* dissimulauero, &c. hoc est, atque in homine inuestigando, qui Philocomasium osculantem cum alieno vidit, operam sumã, &c. NON POTVIT, QVIN, &c.} id est. non potuit facere, vt non aliquem familiarium sui sermonis participem fecerit de Philocomasio, &c. SERMONE SVO} lego non vt vulgò, sermoni suo, sed *sermone suo*, &c. neq; versus aspernatur. Sic Lucret. lib 3. *vti dentes quoq. sensu participentur.* NOVI MOREM EGO} ego nostrorum familiariũ morẽ noui. tacere nesciũt. ET TACERE NOSTR. SOLVS SCIO} & solus familiarium nostrorum sum linguæ continentis, vel linguam continere scio. AD EVM VINCAS, PLVTEOSQ. AG.} significat se machinas omneis, & arteis, ac fallacias omneis adhibiturum, atque expromturum, quibus Sceledrum & militem decipere, eísque persuadere possint duas sorores germanas geminas inter se simillimas. allegoria est à re militari. Vineæ, machinæ erant ex lignis leuioribus coagmentatæ, pedes octo latæ, septem altæ, sexdecim longæ, quarum texta munitione duplici, tabulis, cratibúsque constabant, latera etiam vimine sæpiebantur, ne saxorum, ac tormentorum impetu perrumperentur, & ne ignibus illatis comburerentur erudit, ac

recentibus coriis ac centonibus operiebantur: sub quibus multiplicatis, atque inter se ordine coniunctis milites subsidentes, tuti erant ad murorum fundamenta subruenda. Plutei autem ad similitudinem cassidis è vimine contexebátur, ciliisque & coriis protegebantur, ternísque rotulis, quarum vna in medio, duæ in capitibus ponebantur. In quamcumq; partem vellet quis, flectebantur, & mœnibus admouebantur more carpenti: quos ij qui vrbem aliquam obsidebant, muris applicantes, eorum munitione tecti, sagittis, seu fundis, & missilibus defensores de propugnaculis vrbis exturbabant. A CERTA RES EST.} certum est. ODORANS QVASI CANIS VENAT.} sic M. Tull. lib. 2. de Orat. *omni mente in ea cogitatione, curáque versor. vt odorer quàm sagacissimè possim quid sentiant, quid existiment, quid exspectent, quid velint*, &c. Horat. *venaticus ex quo tempore ceruinam pellinam latrauit in aula Militat in siluis catulus.* VSQ. DONEC PERSEQVVTVS VOLPEM.} allegoria est à venatione. EGO VOCI MODERABO MEAE} ego voci meæ moderabor.

SCELEDRVS. PALAESTRIO.

Nisi quidem ego hodie ambulaui dormiens in tegulis, B
Certò ædepol scio me vidisse hîc proximæ viciniæ
Philocomasium herilem amicam sibi alium quærere.
PA. Hîc illam vidit osculantem, quantum hunc audiui loqui.
SC. Quis hic est? PA. tuus conseruos. quid agis Sceledre? SC. te Palæstrio
Volupe'st conuenisse. PA. quid iam? aut quid negotij? fac sciam.
SC. Metuo. PA. quid metuis? SC. ne hercle, quantum hîc familiarium'st,
Maximum in malum, cruciatúmque insiliamus. PA. tu sali
Solus. nam ego istam insulturam & desulturam nihil hic moror.
SC. Ne scis tu fortasse, apud nos facinus est quod natum hic nouum?
PA. Quod id est facinus? SC. impudicum. PA. tute scis soli tibi,
Mihi ne dixis, scire nolo. SC. non faciam enim quin scias. C
Simiam hodie sum sectatus nostram in horum tegulis.
PA. AEdepol Sceledre, homo sectatu's nihili nequam bestiam.
SC. Dij te perdant. PA. te istuc æquum. quoniam occepisti eloqui.
SC. Fortè fortuna per impluuium huc despexi proximum,
Atque ego illa aspicio, osculantem Philocomasium cum altero,
Nescio quo adolescente. PA. quod ego, Sceledre, scelus ex te audio?
SC. Profectò vidi. PA. tuten'? SC. egomet duobus his oculis meis.
PA. Abi, non verisimile dicis, neque vidisti. SC. num tibi
Lippus videor? PA. medicum istuc tibi melius percontarier.
Verùm enim tu istam, si te dij ament, temerè haud tollas fabulam.
Tuis nunc cruribus, capitíque fraudem capitalem hinc creas. D
Nam tibi iam vt pereas, paratum est dupliciter, nisi supprimis
Tuum stultiloquium. SC. quî verò dupliciter? PA. id dicam tibi.
Primumdum si falsò insimulas Philocomasium, hoc perieris.
Iterum si id verum est, tu ei custos additus, perieris.
SC. Quid fuat me, nescio. hæc me vidisse ego certò scio.
PA. Pergin' infelix? SC. quid tibi vis dicam, nisi quod viderim?
Quinetiam nunc hîc in proximo est. PA. ehò an non domi est?
SC. Vise, abi intrò tute. nam ego mihi nihil credi postulo.
PA. Certum est facere id. SC. hîc te opperiar, eadem illi insidias dabo,
Quam mox horsum ad stabulum iunix recipiat se è pabulo.
Quid ego nunc faciam? custodem me illi miles tradidit.
Nunc si indicium facio, interij: si taceo, interij tamen, E
Si hoc palàm fuerit, quid peius muliere atque audacius?
Dum ego in tegulis sum, illhæc se ex nostro hospitio eduxit foras.
AEdepol facinus fecit audax. hocine? si miles sciat,
Credo hercle has sustollat ædeis totas, atque hinc in crucem.
Hercle quicquid est, mussitabo potius, quàm inteream malé.
Non ego possum, quæ ipsa sese venditat, tutarier.
PA. Sceledre, Sceledre. SC. quis homo interminat? PA. est te alter audacior?
Quis magis diis inimicis natus, quàm tu, atque iratis? SC. quid est?

A PA. Iubeo tibi oculos effodiri,quibus id quod nusquam est,vides.
SC. Quid nusquam? PA. non ego nunc emam vitam tuam vitiosa nuce.
SC. Quid negotij est? PA. quid negotij sit,rogas? SC. cur non rogem?
PA. Nonne tibi istam prætruncari linguam largiloquam iubes?
SC. Quamobrem iubeam? PA. Philocomasium eccā domi,quam in proximo
Vidisse aiebas te osculantem atque amplexantem cum altero.
SC. Mirum est lolio victitare te tam vili tritico.
PA. Quid iam? SC. quia luscitiosus. PA. verbero.ædepol tu quidem
Cæcus,non luscitiosus. nam illam eccam quidem domi.
SC. Quid?domi? PA. domi hercle veró. SC. abi,ludis me Palæstrio.
PA. Tam mihi sunt manus inquinatæ? SC. quidum? PA. quia ludo luto.
B SC. Væ capiti tuo. PA. tuo istuc Sceledre promitto fore,
Nisi oculos,orationemque aliam commutas tibi.
Sed fores concrepuerunt nostræ. SC. at ego illas obseruo foreis.
Nam nihil est,quà hinc huc transire ea possit,nisi recto ostio.
PA. Quin domi eccam,nescio quæ te Sceledre scelera suscitant.
SC. Mihi ego video,mihi sapio,mihi ego credo plurimum,
Me homo nemo deterruerit,quin ea sit in his ædibus.
Hîc obsistam,ne imprudenti huc ea se surrepsit mihi.
PA. Meus illic homo est.deturbabo iam ego illum de pugnaculis.
Vin' iam faciam vt stultiuidum te fatearis? SC. age face.
C PA. Neque te quicquam sapere corde,neque oculis vti? SC. volo.
PA. Nempe tu istic ais esse herilem concubinam? SC. atque arguo
Eam me vidisse osculantem hìc intus cum alieno viro.
PA. Scin' tu nullum commeatum huc esse etiam à nobis? SC. scio
Neque solarium,neque hortum,nisi per impluuium,scio.
PA. Quid nunc si ea domi est? si faciam vt eam hinc exire videas domo?
Dignus es verberibus multis? SC. dignus. PA. serua istas fores,
Ne tibi clàm se subterducat istinc,atque huc transeat.
SC. Consilium est ita facere. PA. pedes ego iam illam huc tibi sistam in viam.
SC. Agedum ergo face.volo scire vtrum ego,id quod vidi,viderim:
An illic faciat,quod facturum dicit,vt ea sit domi.
D Nam ego quidem meos oculos habeo,nec rogo vtendos foris.
Sed hic illi supparasitatur semper,hic ei proximus est,
Primus ad cibum vocatur,primo pulmentum datur.
Nam illic noster est fortasse circiter triennium.
Neque cuiquam,quàm illi,nostra meliu'st famulo familia.
Sed ego hoc, quod ago,id me agere oportet:hoc obseruare ostium.
Hàc obsistam.sic quidem pol verba mihi nunquam dabunt.

NISI QVIDEM EGO HODIE AMB.&c.] id est,nisi ego somniaui me ambulare in tegulis.&c. si ego vigilans, & re vera,non in somnis an bulaui in tegulis, &c. HIC PROXIMAE VICINIAE] id est, in hac proxima vicinia. Proximæ viciniæ patrij casus est,qui regitur ab aduerbio *hic*. Sic Terēt.in Andr. *Interea mulier, quadam abhinc triennium* E *ex Andro cōmigrauit huic viciniæ.* VOLVPE'ST,&c.]iucundum est, &c. NE HERCLE QVANTVM HIC FAMILIARIVM'ST MAX. IN M. CRVCIATVMQ. INS.] metuo ne quotquot hic sunt familiares, nos omnes in maximum malum & cruciatum præcipites cadamus. TV SALI SOLVS.]tu Sceledre,insili solus in cruciatum. NAM EGO ISTAM INSVLT. &c.] id est,nam ego talem insultum, ac desultum nihili facio, seu valere sino,quod valet nolo enim in cruciatum insilire,neque desilire. ET DESVLTVRAM,&c.]desultores, & desultorij erant, qui duobus equis vtentes, ex vno desiliebant,& in alterum mira celeritate insiliebant, ad quem morem fortassis alludit Plautus: vt & M. Tull. in Orat. pro Murena, *Respondeo igitur Postumo primùm, qui nescio,quo pacto mihi videtur prætorium candidatus in consularem, quasi desultorius in quadrigarū curriculum incurrere.* IMPVDICVM]vel ex hoc loco intelligere licet, facinoris nomen latissimè patere:eòque & scelus,& flagitiū contineri:nam scelus,impium est facinus:flagitiū, facinus impudicū: vt omittā,quod aliquod facinus est prædicabile,memorabile,& gloriosum. TV TE SCIS SOLI T.]proinde acsi dicat, nolo esse tibi facinoris istius impudici conscius.id quod scis,tibi soli scis. DIXIS:] dixeris. NON FACIAM ENIM, QVIN SC.] enimuerò non cōmittam,vt non scias. IN HORVM TEGVLIS]in tegulis vicinorū, hoc est, vicini Periplectomenis. ÆDEPOL SCELEDRE HOMO SECTATV'S NIHILI NEQ. B.] ædepol Sceledre,tu,homo nihili,sectatus es nequam, id est,improbā & inutilem bestiam.nequam.est omnis generis.sic & apud Ciceronem lib. 4. Tuscul. quæst. *Venerem vnam excludit,vt nequam.* Sic enim legendum esse non vt vulgò, *iniquam*, vidit Adr. Turneb. TE ISTVC AEQVVM]æquū est deos te perdere. PER IMPLVVIVM]quid sit impluuium, suprà diximus. DESPEXI] deorsum adspexi. QVOD EGO SCELEDRE, SCELVS,&c.] scelus hyperbolicè dictum. nam scelus,vel facinus est impiū in deos,vel

in patriam, vel in parenteis: vel facinus, quo quis suas manus sanguine inquinat, vt qui hominem interficit. EGOMET A
DVOBVS HIS OC. M.] emphasis. MEDICVM] cuius est, scire oculorum, & ceterarum corporis partium sanitatem, &
vitium, subintelligendum autem est, quàm me. MELIVS PERCONT.] subintel. est percontarier, percontari, rogare. SI
TE DII AMENT.] nisi tibi deos iratos habere velis. VERVM ENIM TV ISTAM TEMERE HAVD TOLL. F.] verùm caue istam fabulam, seu istum sermonem sine magna ratione vulges, si sapis, & nisi omnium mortalium infortunatissimus esse vis. TOLLAS] efferas, dissipes, spargas, vulges. CRVRIBVS] quia crura tibi compedibus vincientur.
CAPITE Q.] & vitæ. alioqui seruus non habet caput. FRAVDEM CAPITALEM HINC CREAS.] pœnam extremam ex
hoc sermone, si palàm fiat, paras. Vlpian. lib. 1. ad edict. ædilium curulium, lib. 21. digest. titulo De ædil. edicto, *Capitalem fraudem admittere, est tale aliquid delinquere, propter quod capite puniendus sit. Veteres enim fraudem pro pœna ponere solebant.* DVPLICITER] siue sit quod te vidisse dicis, falsum, siue verum, vt continuo ipse Palæstrio ostendet. NISI SVPP.
TVVM STVLT.] nisi tuum stultum seruum sermonem contines, comprimis, celas. PRIMVMDVM,] primumdum, vna vox est, ex duabus composita. nam *dum*, particula est hoc loco inseparabilis: vt in his, *agedum: facitodum*, &c.
SI FALSO INSIMVLAS PHIL.] dilêma. HOC PERIERIS,] hoc ipso, vel ob hoc ipsum perieris, quòd eam falsò criminatus sis. TV EI CVSTOS ADD. PERIER.] tu, qui custos additus es, etiam perieris: quippe qui negligenter eam
custodieres. itaque negligentiæ tuæ pœnas dederis. QVID. FIAT, ME, NESCIO] quid me, seu de me fiat, nescio. quid
me futurum sit, nescio. NAM EGO MIHI NIHIL CREDI POSTVLO.] nolo mihi credi, sed rei & veritati. EADEM
ILLI INS. D.] eadem opera illi insidiabor, hoc est, ex occulto loco illam obseruabo, quàm breui tempore hanc par- B
tem versus se in ædeis nostras recipiat è domo vicini. allegoria est. *Iunix*, iuuenca est, seu bos ætate tenera: per quã Philocomasium significat. Persius Sat. 2. *Tot tibi cùm in flammis iunicum omenta liquescunt.* vbi notat Cornutus, Iunices, teneræ ætatis boues: quæ nondum ad summam magnitudinem peruenerunt. dicuntur autem à iuuenibus: vnde comparatiuus iunior: quia sunt iuniores iuuenibus. NVNC, SI INDICIVM F. &c.] dilemma aliquanto dissimile superiori. nunc,
inquit, si id, quod vidi, indico: interij, quia videlicet, indiligenter eam custodierim. sin taceo: tamen interij, si fortè res
vel ab alio aliquo indicata militi fuerit, vel aliquo casu palàm facta sit. ILLHAEC SE EX NOSTRO HOSP. E. F.] Philocomasium proripuit se ex ædib. militis, interea dum in tegulis sum. Sic autẽ legendum esse, ex antiquæ scripturæ vestigiis conieci. HOCINE, SI MILES SCIAT? CREDO HERCLE, &c.] oratio est contracta: quæ sic explicanda est:
quid si hoc miles resciscat? quid faciat? quid faciat, si hoc sciat, quærístne aliquis? Credo, hercle, has ædeis vicini totas subuertat, & sursum tollat seu euertat. ATQVE HINC IN C.] atque hinc me in crucẽ tollat. MVSSITABO] tacebo, linguã
cõprimã μῦ faciam, mutus ero. de hoc verbo, & mussando, alibi plura. QVAE IPSA SESE V.?] quæ ipsa se vẽdere vltrò
cupit: quæ emtorem vltrò prouocat. INTERMINAT?] mihi interminatur? minaci voce me appellat? EST TE ALTER
AVDACIOR?] éstne quisquã te alter audacior? QVIS MAGIS DEIS INIMICIS NATVS, &c.] id est, quis te infelicior?
nam, quibus dij sunt infelices. Horat. Satyr. 3. libr. 1. *Iratis natum paries dijs atque poetis.* ad quem locũ plura. EFFODERE,] effodi, &c. NON EGO NVNC EMAM V. T. VIT. N.] hoc est, vita tua haud longè abest ab interitu, vita tua
in summum discrimen venit. Itaque vilissima est, neq. eam vitiosa nuce quisquam emerit. PRAETRVNCARI] præcidi. C
MIRVM'ST LOLIO V. TE, &c.] id est, mirum est, te lolio victitare, cùm triticum tam vile sit. proinde quasi dicat. si
triticum carum esset non esse mirum te lolio vesci, & vitam tolerare. nunc autem, cùm tam vile sit, &c. Animaduertat
autem lector, hoc, *tam vili tritico*, esse generandi casus, absolutè positi: pro eo, quod est, cùm tam vile sit triticum.
Iam verò prouerbialiter dixit Sceledrus, Palæstrionem lolio victitare, cùm significare vellet, eum parum videre, & oculorum acie esse obtusa. Nam constat lolium, propter vapores acreis, quos in cerebrum tollit, non solùm ebrietatis
speciem quandam ciere, sed etiam oculos vitiare, & obtũdere. ex quo Ouid. libr. 1. Fast. *careant lolijs oculos vitiantibus agros.* Fulgentius in voce *Lusciniosus* hunc locum profert, his verbis, *Lusciniosos dici voluerunt, interdiu parùm videnteis,*
quos Græci μύωπας vocant. Plaut in Mil. *Mirum'st lolio victitare te*, &c. *Dicunt enim*, inquit ille, *lolium comedentibus oculos obscurari.* QVIA LVSCITIOSV'S] quia luscitiosus es. Nonnulli luscitiosos esse putant qui lumine adhibito, nihil vident, aut qui neque matutino, neque vespertino tempore satis vident. Idque Vlpian iuriscõs. ita videtur existimare. Sic
enim ille lib 21. digest. tit. De ædil. ædict. *Sed quid de myope? morbosum esse constat.* Idem, *vbi homo neque matutino tempore
videt, neque vespertino: quod genus Græci νυκτάλωπας vocant, luscitionem quidam putant: vbi homo, lumine adhibito, nihil videt.*
LVDIS ME, PAL.] deludis me Palæstrio, derides me. Sed inest hîc ambiguum, vt iam ostẽdemus. TAM MIHI SVNT
M. INQ.] idcirco, tam mihi manus sunt inquinatæ, quia te ludo. licet etiam legere cum interrogatione, vsque adeóne
mihi manus sunt inquinatæ, vt te ludam? sed malim sine interrogatione, ἀποφαντικῶς legere: & ita erit facilior, ac pla- D
nior sententia. locus est, vt dixi, ex ambiguo. Nam Sceledrus, ludis me, sic accipit, vt *me* sit accusandi casus: *Palæstrio*, vt
sit septimi, vt cùm dicimus ludere pila, disco, alea, talis, & similibus. QVIDVM?] quomodo verò manus tibi sunt inquinatæ? QVIA LVDO L.] quia, inquit, cùm ludo te, (*te*, hîc accipiendũ est in septimo casu) proinde est, ac si luto ludã,
tu enim homo lutulentus es, atque adeò lutum germanum, tu es immundus, ac spurcus, qui autem luto ludunt, & lutum manibus inter ludendum tractant, manus suas inquinant. VAE CAPITI TVO.] dij tibi malefaciant, dij tibi
sint irati, omnia tibi aduersa eueniant. TVO ISTVC SCEL. PR.] istuc væ, promitto fore, hoc est euenturum capiti tuo.
NISI OCVLOS ORAT. &c.] nisi desinas ea tibi videri vidisse, quæ non vidisti, & nisi desinas ea te vidisse asseuerare,
quæ nusquam videre potuisti. AT EGO ILLAS OBSERVO FOREIS] at ego illam vicini ianuam custodio: ne quis ea
exeat, néue introeat, quin sciã, ac videam, vt Philocomasium per eas exeuntem, & domum nostram se recipientem videam. sic infrà ead. scena, in extr. *Sed ego hoc, quod ago, id me agere oportet: hoc obseruare ostium.* NAM NIHIL EST, QVA
HINC HVC, &c.] nam nulla via est, qua è domo vicini domum nostram Philocomasium transire possit, nisi per ostium
rectum. rectum ostium, & posticum, inter se opponuntur, & recto ostio transire, est fortasse id, quod Græci dicunt, *ἄ θυρῶν*, aut certè non multò secus. MIHI EGO VIDEO, MIHI S. &c.] sic ferè in Amphitruone. *Sed cùm cogito equidem certò idem sum, qui semper fui. Noui herum, noui ædeis nostras: sanè sapio, & sentio.* IN HIS AEDIB.] vicini Periplectomenis. HIC OBSISTAM.] in hoc loco contrà sistam. SVBREPSIT MIHI] subrepserit, id est, subduxerit mihi. MEVS E
ILLIC HOMO EST] meus est Sceledrus, hæc loquitur Palæstrio summissa voce, vt spectatores tantùm audiant. discessit autem Sceledrus à Palæstrione aliquantò longius, vt Philocomasium ex ædibus Periplectomenis exeuntem excepturus. DE PVGNACVLIS] de propugnaculis. allegoria est à re militari. Nonnulli legi volunt, *de pinnagulis.* ego nihil muto. est enim pugnaculum, locus, vnde pugnatur. VIN' IAM FACIAM, VT STVLTIVIDVM, &c.] vísne faciam, vt fatearis te stultum esse in videndo? stultiuidum, id est, stultè videntem. Hîc rursus Palæstrio cum Sceledro, aliquantò longiùs distante loquitur. NEQVE TE QVIDQVAM SAPERE CORDE N. &c.] & vísne faciam, vt fatearis te
neque sapere corde, neque oculis vtitid est, vísne faciam, vt fatearis te nihil animi mente intelligere, nihilque oculis
cernere? suprà in Bacch *Versipellẽ frugi cõuenit esse hominẽ, pectus cui sapit.* M. Tul. li. 2. de Finib. bo. & mal. *Neq. eis nõ sapiat
enim sequitur, vt cui cor sapiat, ei nõ sapiat palatum.* NEQ. OCVL. V.?] sic loquitur in Epid. prin. *oh Epidicũmne ego cõspicor?
EP. Certè oculis vteris.* HIC INTVS. &c.] in ædib. Periplectomenis. SCIN' TV NVLL. C. HVC ESSE E. A N.?] scisne tu, id est, nónne scis tu nullum esse à nobis, id est, ab ædib. nostris, huc, hoc est, in ædeis Periplectomenis? DOMI
EST?] domi nostræ est? NEQ. SOL.] solarium, hîc locus est in supremis ædibus, sine tecto, scilicet ad excipiendum solem comparatus. infrà eadẽ scena, *Nam certe neq. solariũ hîc apud nos est, neque hortus vllus*, &c. huc referẽdus est Augusti
locus, quem refert Macrob. lib. 2. Saturn. his verbis, *Cùm de Tyria, quam emi iusserat, obscuritate quereretur: dicente vendi-*

tore,

A *tore erige altiùs, & suspice, hic visus est salibus: Quid? ergo, vt me populus Ro. dicat bene cultum, in solario ambulaturus sum?* Huiusmodi solarium autem, heliocaminum nominant Græci. Vlpianus lib. 29. ad Sabin. lib. 8. digestor. titul. De seruit. vrb. præd. cap. *Si arborem,* &c. *Si tamen id, quod ponitur, lumen quidem nihil impediat, solem autem auferat: si quidem eò loci, quò gratum erat, eum non esse: potest dici, nihil contra seruitutem fieri. sin verò in heliocamino, vel solario: dicendum erit, quia vmbram facit in locum, cui sol fuit necessarius, contra seruitutem impositam fieri.* NE TIBI CLAM SE SVBTERDVCAT ISTINC, &c.] ne tibi clàm se subducat è domo vicini Periplectomenis, vbi te eam osculantem cum alieno vidisse asseueras. PEDES EGO, &c.] ego pedibus iter faciens, non alis sublatus, neque volans, illam tibi præsentem statuam, seu repræsentabo in hunc locum in viam. *sistam*, hîc ἀντωνυμικῶς accipiendum est. NAM EGO QVIDEM MEOS OCVL. HAB. NEC ROGO VTEND. F.] sic suprà, in Asin. *Habeo, opinor, familiare tergum, ne quæram foris.* ad quem locum huius loquendi generis plura exempla collecta sunt. *nec rogo vtendos foris*, id est, *nec commodatò ab aliis sumo.* NAM ILLHIC NOSTER EST FORT. CIRC. TR.] nam ille, Palæstrio, in numero nostrorum familiarium est, seu conseruus noster est, fortasse circiter abhinc triennium. NEQ. CVIQVAM, QVAM ILLI, MELIV'ST, &c.] id est, neque cuiquam famulo ex nostra familia. seu in nostra familia, melius est, quàm illi. vel sic, neque quisquam famulus ex tota nostra familia meliùs tractatur, quàm ille. SED EGO HOC QVOD AGO, &c.] sed hoc, quod ego ago, id me, &c. HAC OBSISTAM.] hac parte cōtra aduersarios meos, qui mihi verba dare volunt, stabo.

B

PALAESTRIO. PHILO. SCELEDRVS.

PRæcepta facito vt memineris. PH. toties monere mirum est.
PA. At metuo, vt satis sis subdola. PH. cedò vel doctas: docebo,
Memini malas, vt sint malæ, mihi pol è quo supersit.
PA. Age iam nunc insiste in dolos, ego abs te procul recedam.
Quid astas tu Sceledre? SC. hanc rem gero, habeo auris, loquere quid vis?
PA. Credo ego, istoc exemplo tibi esse eundum actutum extra portam,
Dispessis manibus, patibulum cùm habebis. SC. quámnam ob rem?
PA. Respice dum ad læuam, quis illæc est mulier? SC. proh dij immortales
C Heri concubina est hæc quidem. PA. mihi quoque pol ita videtur.
Age nunc iam quando lubet? SC. quid agam? PA. peri, peri properé.
PH. Vbi iste bonus seruu's, qui propudij me maximè innocentem
Falsò insimulauit? PA. hem tibi, hic mihi id dixit. PH. tibi quæso? Dixti
Tuten' vidisse in proximo hic, sceleste me osculantem?
PA. Atque cum alieno adolescentulo dixit. SC. dixi hercle verò
PH. Tun' me vidisti? SC. atque his oculis quidem. PH. carebis credo
Qui plus vident, quàm quod vident. SC. numquam hercle deterrebor,
Quin viderim id quod viderim. PH. ego stulta atque môra multum,
Quæ cum hoc insano fabulem, quem pol ego capitis perdam.
D SC. Noli minitari, scio crucem futuram mihi sepulchrum.
Ibi mei maiores sunt siti, pater, auos, proauos, abauos,
Non possunt mihi minaciis tuis hisce oculi fodiri.
Sed paucis verbis te volo Palæstrio, obsecro vnde
Hæc exit huc? PA. vnde, nisi domo? SC. domo? PA. me vidente. SC. video.
Nisi mirum'st facinus, quomodo hæc hinc potuerit transire:
Nam certè neque solarium hic apud nos est, neque hortus vllus,
Neque fenestra, nisi clathrata. nam certò ego te hîc intus vidi.
PA. Pergin' sceleste intendere, atque hanc arguere? PH. æcastor ergo
Mihi haud falsum euênit somnium, quod noctu hac somniaui.
E PA. Quid somniauisti? PH. ego eloquar, sed amabò aduertito animum.
Hac nocte in somnis mea soror gemina germana visa
Venisse Athenis in Ephesum cum suo amatore quodam,
Hi ambo hospitio huc in proximum mihi deuorti sunt visi.
SC. Palæstrioni somnium narratur. PA. perge porró.
PH. Ego læta visa, quia soror venisset, propter eandem
Suspicionem maximam sum visa sustinere.
Nam arguere in somnis me familiaris meus mihi visu'st.
Me cum alieno adolescentulo, quasi nunc, esse osculatam,
Cùm illa oculata mea soror gemina suum esset amicum,

Ita me insimulatam perperam falsò esse somniaui. A
PA. Satin' eadem vigilanti expetunt, quæ in somnis visa memoras?
Heus hercle quàm præsentia omnia? abi intrò, & comprecare.
Narrandum ego istuc militi censebo. PH. facere certum.
Neque me quidem patiar probri falsò impunè insimulatam.
SC. Timeo quid rerum gesserim hîc, ita dorsus totus prurit.
PA. Scin' te periisse nunc quidem domi certó? SC. certa res est,
Nunc nostrum obseruare ostium ne euolet. PA. at Sceledre quæso,
Vt ad id exemplum somnium, quàm simile somniauit,
Atque vt tu suspicatus es eam vidisse te osculantem!
SC. Me eam non vidisse arbitraris? PA. næ tu hercle, obsecro, opinor,
Respice, si ad herum hæc res peruenerit, peribis pulchrè, B
SC. Nunc demum experior, priùs ob oculos mihi caliginem obtigisse.
PA. Dudum ædepol hoc planum quidem, quæ hîc vsque fuerit intus.
SC. Nihil habeo certi quid eloquar: non vidi eam, & si vidi.
PA. Næ tu ædepol stultitia tua nos pœnè perdidisti.
Dum te fidelem facere hero voluisti, absumtus es pœnè.
Sed fores vicini proximi crepuerunt, conticiscam.

PRAECEPTA FACITO, VT MEMINERIS, &c.] hîc docet & instituit Philocomasium Palæstrio, quid eam dicere, quid facere opus sit. AT METVO, VT SATIS S. S.] at metuo, ne non satis sis astuta ac dolosa. CEDO, VEL DOCTAS: D.] da mihi etiam doctas: ego eas docebo. tantum abest, vt docenda sim, vt vel doctas docere possim. MEMINI MALAS, VT SINT M. &c] memini malas, & subdolas mulieres, quo modo sint malæ & subdolæ: ex quarum dolis multis, mihi non pauci supersint. INSISTE IN DOLOS.] incumbe in dolos, vel hære in dolis. EXTRA PORTAM] Metiam suprà in Casina, *Illum adepol videre ardētem te extra portam Metiam Credo ecastor velle.* Idem in Pseud. *Iam hîc ero verùm extra Metiam currendum'st prius.* DISPESSIS MANIB. PATIBVL. C. H.] cùm patibulum habebis distentis & dispansis manibus. passus, a, um: & dispassus, a, um, dicebant veteres, pro pansus, & dispansus, a, um. A. Gell. lib 15 cap. 15 QVIS ILLHAEC, &c.] quæ illa est mulier? PROPVDII.] probri, impudicitiæ. Propudium, quasi porrò pudendum, vel à pudore, & pudicitia procul. Festus, *Quidam,* inquit, *propudium putant dici, à quo pudor, & pudicitia procul absit.* Sic Plautus in Curcul. *quid ais propudium?* CAREBIS CREDO, QVI PLVS VID. &c.] carebis, credo, oculis iis, qui plus vident, quàm quod vident: id est, qui sibi cernere videntur, quod non cernunt. ATQVE MORA MVLT.] mora vox Græca μωρός, α, όν. insipiens: stultus, a, um. suprà, in Menech. *vt hoc vtamur maximè more moro,* &c. FABVLEM] fabuler, loquar. CAPITIS PERDAM] interimam, vita priuabo. Sic suprà in Asinar. *capitis te perdam ego, & filiam.* IBI MEI MAIORES SVNT SITI] sunt siti, sunt conditi. siti, inquit M Tull. lib. 2. de leg. ad illud Ennij de Africano. Hic est ille situs. dicuntur hi, qui cōditi sunt. NON POSSVNT MIHI M. T. H. OC. F.] nō potes minis tuis hos hosce oculos mihi effodere. id est, non potes minis tuis efficere, vt non viderim, quod viderim: & vt oculis caream. FODIRI] fodi, effodi. VNDE NISI DOMO?] vnde nisi domo nostra? TE VIDENTE] secutus sum libr. vulgatos, Venetos, Florent. Paris. Lugd. ceteros nam manusc. habent, *me vidente.* minùs rectè, mea quidem sententia. NISI MIRVM'ST FACINVS] nisi mirum est factum, &c. NISI CLATHRATA] nisis clathris vallata. Sunt autem clathri, seu clathra, virgæ ligneæ, aut ferreæ, quibus fenestræ ad maiorem custodiam, & cautionem muniuntur, & firmantur. Horat. epist. ad Pison. *ac velut vrsus, obiectos caueæ valuit si frangere clathros.* Cato de re rust. cap. 4. *Bubilia bona, bonas præsepeis, faliscas clathratas. Clathros interesse oportet pedem.* hinc clathrare: quo verbo vtitur Columella lib. 9. cap. 1. ibi, *Satis est autem vacerras inter pedes octonos defigere, scrisque transuersis ita clathrare, ne spatiorum laxitas, quæ foraminibus interuenit, pecudi fugam prabeat.* INTENDERE] pertendere, perseuerare. IN SOMNIS] in quiete dormienti. SVSPICIONEM M. SVM VISA SVST.] sic dictum, suspicionem sustinere, vt sustinere causam, & culpam, quod Græci dicunt, αἰτίας ὑπέχειν. Hoc igitur significat, in suspicionem maximam mihi visa sum venire, seu incidere. Munitur hîc ad fallaciā via. qua fallacia Sceledrus, quantumuis diligens, & acer custos, eludatur. EXPETVNT.] eueniunt. accidunt. sic suprà in Amphitr. *Ergo in seruitute expetunt multa iniqua.* QVAM PRAESENTIA OMNIA] Passeratius legendum putat, *quàm præsentia omina?* ITA DORSVS TOTVS PRVRIT.] ita dorsum totum plagas, & verbera sibi imminere præsagit, ac præsentit. suprà in Amphit. *perij, dentes pruriunt.* & in Bacchid. in extr. *caput prurit. perij.* & infrà in Persa, *vah, iam scapulæ pruriunt, Quia te isthæc audiui loqui.* Profert autem hunc versum Nonius in voce *dorsus.* CERTA RES EST NVNC NOSTRVM OBS. IST. NE EVOLET] sic hunc locum restitui, coniectura quidem ductus, sed vt scripturæ vestigia diligenter persecutus, ita sententiā Plautinam sagaciter odoratus. nam neque ea scriptura, quam reposuit Camerarius. *nunc nostr. obs. ostium voluisse.* neque vulgara, *nunc nostr. obs ostium vbi esset.* ferri possunt. Sententia autem horum verborū, sic à me restitutorum, plana est, neque explicationis indiget. VT AD ID EXEMPL. SOMN. QVAM SIM SOMN.?] vt accipiendum admiratiuè, seu θαυμαστικῶς. quo modo Philocomasium, ad id exemplum, ad quod exemplum dixisti te dixisse eam osculantem. & quàm simile somnium somniauit? vel sic, quomodo Philocomasium ad exemplum quod nunc præsens est, & quàm simile somnium somniauit tuæ suspicioni, per quam tu tibi eam videre visus es cum alieno adolescente osculantem? ATQ. VT TV SVSPICATVS ES, &c.] hic versus cohæret cum superiore, hoc modo, quàm simile, atque vt tu, &c. *atque vt,* autem videntur posita ἐν παρενθέσει. nam satis erat alterutrum. RESIPISCE.] reuertere ad sanitatem. redi ad te. NVNC DEMVM EXPERIOR, PRIVS OB OCVLOS, &c.] nunc demum experior mihi oculos caligasse: nunc denique experior meis oculis caliginem obiectam esse. QVAE HIC VSQ. F. INT.] vtpote quæ in ædibus nostris intus semper fuerit, neque ex iis vsquam pedem extulerit.

PHILOCOM. PALAESTR. SCELEDRVS.

INde ignem in aram, vt Ephesiæ Dianæ laudes latas,
Gratésque agam eíque vt Arabico fumificem odore amœnè,

Quæ

A Quæ me in locis Neptuniis, templísque turbulentis,
Seruauit sæuis fluctibus, vbi sum afflictata multum.
SC. Palæstrio, ô Palæstrio. PA. ô Sceledre, Sceledre, quid vis?
SC. Hæc mulier quæ hinc exit modò, éstne herilis concubina
Philocomasium? an non est ea? PA. hercle opinor, ea videtur.
Sed facinus mirum est, quomodo hæc hinc nunc potuerit transire,
Siquidem ea est. SC. an dubium tibi'st eam esse hanc? PA. ea videtur.
Adeamus, appellemus. SC. heus, quid istuc est Philocomasium,
Quid tibi istic hisce in ædibus debetur? quid negotij est?
Quid nunc taces? tecum loquor. PA. immò ædepol nunc tute tecum
Nam hæc nihil respondet. SC. te alloquor vitij, probríque plena,
B Quæ circum vicinos vagas. PH. quicum tu fabulare?
SC. Quicum nisi tecum? P. quis tu homo es, aut mecum quid negotii'st?
SC. Men' rogas, hem qui sim? PH. quin ego hoc rogem quod nesciam?
PA. Quis ego sum igitur, si tu hunc ignoras? PH. mihi odiosu's quisquis es.
Et tu & hic. SC. non nos nouisti? PH. neutrum. SC. metuo maximè.
PA. Quid metuis? SC. enim ne nosmet perdiderimus vspiam.
Nam neque te, neque me nouisse ait. PA. perscrutari hic volo
Sceledre, nos, nostri, an alieni simus, nedum quispiam
Nos vicinorum imprudentis aliquis immutauerit.
C SC. Certè equidem noster sum. PA. & pol ego. quæris tu mulier malum.
Tibi dico, heus Philocomasium. PH. quæ te intemperiæ tenent?
Qui me perperam perplexo nomine appelles. PA. ehò,
Quis igitur vocare? PH. Glycere nomen est? SC. Iniuria est.
Falsum nomen possidere Philocosium postulas.
At istuc non decet, & meo adeò hero facis iniuriam.
PH. Egóne? PA. tute. PH. quæ heri Athenis Ephesum adueni vesperi.
Cum meo amatore adolescente Atheniensi. PA. dic mihi,
Quid hîc tibi in Epheso est negotij? PH. geminam germanam meam,
Hic sororem inaudiui esse, eam veni quæsitum. PA. mala es.
PH. Immò ecastor stulta multum, quæ vobiscum fabuler,
D Abeo. SC. abire non sinam te. PH. mitte. SC. manifestaria
Res est, non omitto. PH. at iam crepabunt manu malæ tibi
Nisi me omittis. SC. quid malùm, astas? quin retines altrinsecus?
PA. Nihil moror negotiosum mihi esse tergum. qui scio
An ista non sit Philocomasium, atque eius alia similis?
PH. Mittis me, an non mittis? SC. Immò vi atque inuitam, ingratiis,
Nisi voluntate ibis, rapiam te domum. PH. ostium hoc mihi
Domicilium est: Athenis domus atque herus. ego istam domum
Neque moror, neque vos qui homines sitis, noui, neque scio.
SC. Lege agito, te nusquam mittam, nisi das firmatam fidem,
E Te huc, si omisero, intrò ituram. PH. vi me cogis, quisquis es,
Do fidem si omittis, istoc me intrò ituram, quò iubes.
SC. Ecce omitto. PH. at ego abeo missa. SC. muliebri fecisti fide.
PA. Sceledre manibus amisisti prædam. SC. tam ea est, quàm potis,
Nostra herilis concubina. vin' tu hoc facere strenuè?
PA. Quid faciam? SC. affer mihi machæram huc intus. PA. quid facies ea?
SC. Introrumpam rectà in ædeis. quemque hîc intus videro
Cum Philocomasio osculantem, eum ego obtruncabo extempulò.
PA. Visane ea est esse? SC. immò ædepol planè ea est. PA. sed quomodo
Dissimulabat? SC. abi, machæram huc effer. PA. iam faxo hîc erit.
Neque eques, neque pedes profectò quisquam tanta audacia,

Qui æquè faciat confidenter quidquam, quàm quæ mulieres A
Faciunt. vt vtrobique orationem doctè,& catè dedit!
Vt sublinitur os custodi cauto, conseruo meo!
Nimis beat, quòd commeatus transtinet iam parietem.
SC. Heus Palæstrio machæra nihil opus. PA. quid iam, aut quid opus est?
SC. Domi eccam herilem concubinam. PA. quid? domi? SC. in lecto cubat.
PA. AEdepol næ tu tibi malam rem repperisti, vt prædicas.
SC. Quid iam? PA. quia hanc attingere ausu's mulierem hîc in proximo.
SC. Magis hercle metuo. sed numquam quisquam faciet, quin soror.
Ista sit germana huius. PA. eam pol tu hic osculantem videras.
Et quidem palàm est eam esse vt dicis. SC. quid propius fuit
Quàm vt perirem, si locutus fuissem hero? PA. ergo si sapis, B
Mussitabis. plus oportet scire seruum, quàm loqui.
Ego abeo à te. ne quid tecum consilij commisceam.
Atque apud hunc vicinum. tuæ mihi turbæ non placent.
Herus si veniet, si me quærit, hic ero, hinc me arcessito.

INDE IGNEM IN ARAM, &c.] Philocomasium, ea ipsa, quam Sceledrus cum Pleuside osculantem vidit, domo Periplectomenis exiens, quasi soror sit germana, & gemina huius Philocomasij, non Philocomasium, quasque peregrè paullò antè venerit, & ex aduersa tempestate, sæuisque fluctibus seruata sit, hic Dianæ Ephesiæ sacrificare, & gratias agere, & vota soluere parat. alloquitur autē ancillam his verbis, Inde ignē, id est, iniice seu impone ignem in aram, &c. LAVDES LATAS,] laudes amplas & magnas, &c. Nonnulli legi volunt *latas*, ego nihil muto. EIQVE VT ARABICO FVMIF. OD. AM.] & vt ei fumium faciam, id est, suffitum: seu suffimentum faciam, odore Arabico, id est, ture Arabico incenso, seu turis Arabici odore incenso. Festus, *Arabicè oles*, id est, *ex odoribus Arabicis*. Animaduertat autem lector Plautum initiò affingere huic simulatæ Philocomasij sorori, sermonem pœnè tragicum, propterea quòd, opinor, de rebus diuinis, & de tempestatibus turbulentis, quas effugit, loquitur. IN LOCIS NEPTVNIIS,] in mari. non est hic sermo comicus. TEMPLISQ. TVRBVLENTIS,] idem ferè dicit. nam templa turbulenta, sunt maria ventis concitata, & turbulenta. Templum, inquit Varro lib. 6. De lingua Lat. tribus modis dicitur, ab natura, ab auspicio, à similitudine. cetera disce ex ipso Varrone. Hoc tamen addam, quemadmodum cæli templa, & Acherusia templa dicunt poetæ, ita & Neptunia, seu Neptuni templa. QVAE HINC EXIT, &c.] quæ ex ædibus Periplectomenis modò egreditur. hinc, *δεικτικῶς*. QVOMODO HAEC HINC NVNC P.] quomodo hæc potuerit ex ædibus nostris in ædeis Periplectomenis transire. hinc, iterum *δεικτικῶς* pronuntiandum, & gestu adiuuandum. alioqui oratio esset obscura, & confusa. AN DVBIVM TIBI'ST, EAM ESSE HANC?] an dubitas, quin hæc ea sit? HISCE IN AEDIBVS] Periplectomenis. VAGAS.] vagaris. notat Nonius, in verbo *vagas*: & profert hunc versum. nos quoque in commentariis Lucret. notauimus. QVICVM TV FABVLARE?] cum quo tu loqueris? QVID NEGOTII'ST?] subint. tibi. MIHI ODIOSV'S, QVISQVIS ES.] mihi odiosus es, quisquis es. ENIM NE NOSMET PERDIDERIMVS VSPIAM] sic suprà in Amphitr. *dij immortales; obsecro vestram fidem. Vbi ego perij? vbi ego immutatus sum? vbi ego formam perdidi? An egomet me illic reliqui?* &c. Notandum autem, *enim* præpositum. quamquam & similiter alibi, cum apud hunc, tum apud nonnullos alios probatos Latini sermonis auctores. suprà in Aulul. *enim mihi quidem æquum est, purpuram atque aurum dari.* NOSTRI AN ALIENI SVMVS] nostræ familiæ, an alienæ simus. *nostri*, numeri multitudinis, recti casus. infrà non longè, *Certè equidem noster sum*. NEDVM QVISPIAM] *dum* hoc loco nihil significat, aut hoc totum, *nedū* positum pro, ne forte. IMPRVDENTIS.] inscienteis. QVAE TE INTEMPERIAE TENENT?] suprà in Aulula. princip. *Nescio pol quæ illunc hominem intemperiæ tenent.* & in Epid. *quæ intemperiæ te tenent?* PERPLEXO.] perplexibili, obscuro, figurato. Terent. Eunuch. *Pergin' scelesta mecum perplexè loqui?* QVIS IGITVR VOCARE?] quæ igitur, id est, quo nomine igitur vocare? *Quis* apud Veteres, communis generis. GEMINAM GERMANAM MEAM HIC SOROREM, &c.] audiui sororem meam ex eodem partu editam, iisdem parentibus natā, atque ex iisdē nuptiis, hîc esse. MANIFESTARIA RES EST.] manifesta res est. suprà in Aulul. *obtrunco gallum, furem manifestarium.* AT IAM CREPABVNT MANV. M. T.] id est, at iam tibi colaphum infringam, at iam malas tuas manu percutiam, &c. ALTRINSECVS?] altera ex parte? NIHIL MOROR, NEGOTIOSVM MIHI, &c.] nolo meo tergo aliquid à virgis negotij facessi. nolo tergo meo aliquid esse cum virgis negotij. nolo tergum meum in plagis perferendis esse occupatum. INGRATIIS] ingratiis, idem valet, quod suprà proximè dixit, inuitam. compositum autem est ex in, & gratiis, de quo in commentariis Lucret. & in his Plautinis alibi. Nam vsurpat & Plautus sæpenumerò. OSTIVM HOC MIHI DOMIC.] domus, cuius hoc ostium est, mihi domicilium est: ego in hac domo, cuius hoc ostium est, habito, seu domicilium collocaui. ATHENIS DOMVS, ATQ. HERVS.] domiciliū nobis esse potest etiam in alienis, atque externis locis: domus in patria tantùm. ISTAM DOMVM] vestram. LEGE AGITO.] ius experitor. actionem mihi intendito. suprà in Aulularia, *Lege agito mecum: molestus ne sis: i, & cenam coque.* compositæ sunt autem actiones ex legibus xij. tabularum: & fuit hæc tertia pars iuris, legis actiones: nam prima pars fuit, leges xij. tabularum: secunda, ius ciuile: quod cōtinebatur auctoritate, & responsis iurisconsultorum. NISI DAS FIRMATAM FIDEM.] non dicit, *nisi das fidem*, simpliciter: sed *nisi das firmatam fidem*. firmatur autem fides, iureiurando, sponsoribus, & fideiussoribus, &c. Quamquam videtur hîc dare firmatam fidem positum simpliciter pro dare fidē vel certè pro dare fidem certam stabilem, ac bonam. nam infrà vbi Philocomasium fidem dat, se, si omittatur à Sceledro, domū militis introituram, nullum iusiurandū interponit. MVLIEBRI] leui fluxa. QVAM POTIS] quàm potis est: quàm potest. ordo autem verborum, hic est: ea mulier, tam est nostra herilis concubina, quàm potest esse. VIN' TV HOC FACERE STR.?] vin' tu hoc, quod ego tibi dicā, facere strenuè? INTVS.] domo. IN AEDEIS] Periplectomenis. QVAMQVAM] quemcumque. OBTRVNCABO] suprà in Amphitr. *Et ipsus Amphitruo obtruncauit regem Pterelam in prælio.* NEQ. EQVES, NEQ. PEDES PRAECTO Q. T. AVD. QVI OF. QVAE F. CONF.] sic Euripides Aug. *γυναῖκες ἐσμέν. Τὰ μὲν ὄκνῳ νικώμεθα· Τὰ δ' εἰς τόλμαν οὐκ ἄν τις ἡμῶν θράσος ὑπερβάλοιτό ποτε.* id est, mulieres sumus in quibusdam timiditate superamur, in nonnullis non est, qui nos audacia superare possit. Plauti, seu Palæstrionis sensum hunc esse puto, muliere, in mentiendo, in fallendo, in dolis congendis nihil esse confidentius, nihil audacius. VT VTROBIQ. ORATIONEM DOCTE, ET CATE DEDIT.] sic hunc versum expleuimus, qui duabus syllabis, vna breui, altera longa claudicabat, scripturæ veteris vestigia secuti. sententia autē primùm planissima est: deinde versus suis nūc pedibus, ac numeris cōstat: C D E

videlicet

A videlicet vt *orationem κατὰ συνίζησιν*, intelligatur esse quattuor syllabarum. *vtrobique* autem, id est, & vbi Philocomasij parteis agebat, & vbi eius sororis. catè, hoc est acutè, vafrè, callidè. VT SVBLINITVR OS, &c.] quàm lepidè decipitur, & illuditur Sceledrus conseruus meus, custos mulieris, vt is sibi videtur, callidus & solers, & prouidus supra in Epid. *Senex sibi os est sublitum planè, & probè.* CVSTODI CAVTO,] custodi quamtumuis cauto, & prouido, & vigilanti infrà in Pseud. *Victor sum: vici cautos custodes meos.* NIMIS BEAT.] nimis iuuat, &c. nimis beati sumus: &c. nimis hoc nos beatos reddit, quod commeatus ex domo Periplectom. in domum nostram per medium, & communem parietem transuersus patet. TRANSTINET] transuersum tenet tigna dicuntur propriè transtinere duos parietes disiunctos, vt rectè notarat Simeo Bosius. QVIA HANC ATTINGERE AVSVS MVL. HIC IN PR.] quia ausus es hanc mulierem, quæ in proximo habitat, Philocomasij sororem attingere. Vide, vt Palæstrio fallaciam adiuuet, qui simulet se credere duas esse meretrices, cùm sit vna. SED NVMQVAM QVISQVAM F. QVIN SPR. &c.] nunc labare incipit Sceledrus. desinit enim iam asseuerare eam puellam, quàm viderit osculantem, & quam postea attigerit, esse Philocomasium. hoc vnum tenet, & hoc sat habet, esse Philocomasij sororem germanam, & geminam. EAM ESSE VT DICIS.] eam esse Philocomasij sororem germanam. SI LOCVTVS FVISSEM HERO?] si mihi dixissem, me vidisse Philocomasium in ædibus vicini cum alieno osculantem? MVSSITABIS.] tacebis, labra comprimes, ne mu quidem facies. PLVS OPORTET SCIRE SERVVM, QVAM LOQVI] γνώμη, seruo homini enim non licet παῤῥησιάζειν, neque ἐκ θαῤῥαλέου, id est, audenter, & ore libero loqui: itaque plura etiam audire debet, quàm loqui. Quin omnes homines, plura
B debent audire, quàm loqui, quando duæ nobis à natura sunt aures datæ, lingua vna. NE QVID TECVM CONSILII COMM.] ne contagio tua mihi noceat, scilicet. ATQVE APVD HVNC VICINVM] atque apud vicinum ero.

SCELEDRVS, PERIPLECTOM.

SAtin' abiit ille? neque herile negotium,
Plus curat, quàm si non seruitutem seruiat.
Certò quidem illa hîc nostra intus'st in ædibus.
Nam ego cubantem eam modò offendi domi.
Certum est nunc obseruationi operam dare.
Non hercle hice homines me marem, sed fœminam
Vicini rentur esse serui militis.
C Ita me ludificant, meámque hîc in via hospitam,
Quæ heri huc Athenis cum hospite aduenit meo,
Tractant & ludificant ingenuam & liberam.
SC. Perij hercle. hic ad me rectà habet rectam viam.
Metuo, illæc mihi res ne magno malo fuat.
Quantum hunc audiui facere verborum senem.
PE. Accedam ad hominem. tun' Sceledre hic scelerum caput.
Meam ludificasti hospitam ante ædis modò?
SC. Vicine ausculta quæso. PE. ego auscultem tibi?
SC. Expurgare volo me. PE. tun' te expurges mihi?
Qui facinus tantum, támque indignum feceris?
D An quia latrocinamini, arbitramini
Quiduis licere facere vobis, verbero?
SC. Licétne? PE. at ita me di deæque omnes ament,
Nisi mihi supplicium virgarum de te datur
Longum, diutinúmque, à manè ad vesperum,
Quòd meas confregisti imbrices & tegulas,
Ibi dum condignam te sectaris simiam.
Quódque inde inspectauisti meum apud me hospitem
Amplexum amicam cùm osculabatur suam,
Quódque concubinam herilem insimulare ausus es
E Probri, pudicam, méque summi flagitij,
Tum quod tractauisti hospitam ante ædes meas,
Nisi mihi supplicium vlmeum de te datur,
Dedecoris pleniorem herum faciam tuum,
Quàm magnó vento plenum est vndarum mare.
SC. Ita sum coactus, Periplectomene, vt nesciam
Vtrùm me postulare tecum prius æquom siet,
Nisi isthæc non est hæc, neque ista sit mihi.
An me expurgare hic tibi videatur æquius,
Sicut etiam nunc nescio quid viderim.

Ita est isthæc huius similis nostræ tua, A
Si quidem non eadem'st. PE. vise ad me intrò, iam scies.
SC. Licétne? PE. inquire, iubeo, & placidè noscita.
SC. Ita facere certum est. PE. heus Philocomasium, citò
Transcurre curriculò ad nos. ita negotium est.
Pòst quando exierit Sceledrus à nobis, citò
Transcurrito ad vos rursum curriculò domum.
Nunc pol ego metuo, ne quid infuscauerit.
Si hic non videbit mulierem, aperitur dolus.
SC. Prò di immortales, similiorem mulierem,
Magísque eandem, vtpote quæ non sit eádem, non reor
Deos facere posse. PE. quid nunc? Commerui malum. B
PE. Quid igitur? eán'est? SC. etsi ea est, non est ea.
PE. Vidistin' istam? SC. vidi, & illam & hospitem
Complexam atque osculantem. PE. eán' ergo est? SC. nescio.
PE. Vin' scire planè? SC. cupio. PE. abi intrò ad vos domum
Continuò, vide sítne ista hæc vostræ intus domi.
SC. Licet, pulcrè admonuisti. iam ego ad te exibo forás.
PE. Numquam ædepol hominem quemquam ludificarier
Magis facetè vidi, & magis miris modis:
Sed eccum egreditur. SC. Periplectomene, te obsecro
Per deos atque homines, pérque stultitiam meam,
Pérque tua genua. PE. quid obsecras me? SC. inscitiæ C
Meæ & stultitiæ ignoscas: nunc demum scio
Me fuisse excordem, cæcum, incogitabilem.
Nam Philocomasium eccam intus. PE. quid nunc furcifer,
Vidistin' ambas? SC. vidi. PE. herum exhibeas volo.
SC. Meruisse equidem me maximum fateor malum,
Et tuæ fecisse me hospitæ aio iniuriam.
Sed meam esse herilem concubinam censui,
Cui me custodem herus addidit miles meus.
Nam è summo puteo similior numquam potest
Aqua aquæ sumi, quàm hæc est, atque ista hospita.
Et me despexe ad te per impluuium tuum D
Fateor. PE. quid ni fateare, ego quod viderim?
SC. Sed Philocomasium me vidisse censui.
PE. Ratú'sne me sic hominem esse omnium minimi pretij,
Si ego, me sciente, paterer vicino meo
Eam fieri apud me tam insignitè iniuriam?
SC. Nunc demum me insipientem factum esse arbitror,
Cùm rem cognosco: at non malitiosè tamen
Feci. PE. immò indignè: namque hominem seruum suos
Domitos habere oportet oculos, & manus,
Orationémque. SC. egóne? si post hunc diem
Mutiuero, etiam quod egomet certò sciam, E
Dato excruciatum me. egomet me dedam tibi.
Nunc hoc mihi ignoscas quæso. PE. vincam animum meum,
Ne malitiosè factum id esse abs te arbitrer.
Ignoscam tibi istuc. SC. at dij tibi faciant bene.
PE. Næ tu hercle, si te dij amant, linguam comprimes
Posthac: etiam illud quod scies, nescieris.
Ne videris quod videris. SC. bene me mones.
Ita facere certum est me. satin' oratus abiit?

A Nunquid nunc aliud me vis? PE. ne me noueris.
SC. Dedit hic mihi verba.quàm benignè gratiam
Fecit,ne iratus esset?scio quam rem gerat,
Vt miles cùm extemplò à foro aduenìat domum,
Domi comprehendat vnà:hic & Palæstrio
Me habent venalem.sensi,& iamdudum scio.
Numquam hercle ex ista nassa ego hodie escam petam.
Nam iam aliquò aufugiam,& me occultabo aliquot dies,
Dum hæ consilescunt turbæ,atque iræ leniunt.
Nam nunc satis & plus nimio merui mali.
Verumtamen de me quicquid est,ibo hinc domum.
B PE. Illic hinc abscessit,sat ædepol certò scio
Occisam suem sæpè plus sapere,
Cùm manducatur,ne id quod vidit,viderit.
Nam illius oculi atque aures,atque opinio
Transfugêre ad nos.vsque adhuc actum est probè.
Nimium festiua mulier operam præbuit.
Redeo in senatum rursus.nam Palæstrio
Domi nunc apud me'st: Sceledrus nunc autem foris.
Frequens senatus poterit nunc haberier.
Ibo intrò,ne,dum absum,illis sortito fuat.

C OFFENDI] ἐντυχεῖν,reperi. CERTVM EST NVNC OBSERVATIONI OP. D.] deliberatum mihi est,nunc diligenter foreis nostras obseruare, ne Philocom. exeat. NON HERCLE HICE HOMINES ME MAREM, SED FAEM.] fœmina,quia ignaua,(muliere enim nihil ignauius) iniuriæ opportuna atque obnoxia est. contrà, mares, seu viri,quia sunt ad iniuriam,si quam fortè acceperunt,referendam expediti,promti, ac parati, hoc est quod Græci dicunt ἀμυντικοί,non temerè iniustè læduntur. Terentius in Adelph. *Abi, virum te iudico.* suprà in Bacchid. *Non me arbitratur militem, sed mulierem.* ad quem locum hac de re plura. Hic Periplectomenes consiliorum Palæstrionis particeps , & socius, & Pleusidi operam dans,vbi audiuit Philocomasium à Sceledro visam & tractatam esse in via , & pœnè in manifesto facinore deprehensam,ac domum militis inuitam,ac vi abductam, cùm ea simularet se esse Philocomasij sororem:id se iniquo animo ferre simulat,quasi hospitæ suæ,& sibi grauis iniuria facta sit. VICINI RENTVR ESSE SERVI MILITIS] ordo est, serui militis vicini non me rentur esse marem,sed fæminam,&c. TRACTANT,] attrectant. Cic.pro Cœl. *Est enim dictum ab illis,fore qui dicerent, vxores suas è cena redeunteis,attrectatas esse à Cælio.* FVAT.] sit. ACCEDAM AD HOM.] hæc loquitur apud se Periplectomenes , vt spectator audiat , non Sceledrus. SCELERVM CAPVT] sceleratissimè. infrà in Pseud. *Mihi libet nunc venire Pseudolum, scelerum caput.* suprà in Curcul. *O scelerum caput: Salueto.quid agis?* AN QVIA LATR.&c.] hoc propter militem,Sceledri herum. Latrones autem olim dictos esse conductos milites, & corporis regum stipatores,ac satellites,iam antè docuimus. Aliter M.Tullius pro Milone, *Proinde quasi Appius ille Cæcus viam muniuerit, non qua populus vteretur,sed vbi impunè sui posteri latrocinarentur.* LICETNE?] subintell. D loqui?seu expurgare me? NISI MIHI SVPPLICIVM VIRG. DE TE DATVR,&c.] id est,nisi mihi virgis pœnas longas & diutinas dabis, &c. herum tuum dedecoris pleniorem faciam, &c. Si cuius seruus alteri damnum intulerit, vel arbitrio eius,qui damno affectus erat,seruus plectebatur,vel noxæ dedebatur, vel dominus litis æstimationem sufferebat,vel,vt ex hoc loco apparet,dedecore afficiebatur. QVOD MEAS CONFREGISTI IMBRICES, &c.] criminum aceruus in seruum Sceledrum vno ferè spiritu ab irato Periplectomene continuatus.& sanè notanda verborũ mira congeries irato seni, aut certè se iratum simulanti, à poëta attributa, atque afficta. sunt autem imbrices , tegulæ cauatæ & semirotundæ , quibus aqua defluit. Sunt & canales.suprà in Mostellaria , *Confringit tegulas , imbricésque.* AMPLEXVM AMICAM CVM OSC. S.] amplexum amicam suam , cùm eandem amicam suam osculabatur. amplexum, participium accusandi casus à recto amplexus,a,um. SVMMI FLAGITII] summæ turpitudinis:facti turpissimi. TRACTAVISTI.] attrectasti,vt suprà. NISI MIHI SVPPLICIVM VIMEVM DE TE D.] idem ferè dicit,quòd suprà,ibi, *Nisi mihi supplicium virgarum de te d.* Sed quia versus ille longiusculè abest, hunc paullùm immutatum addidit.sic autem esse legendum,vt edidimus,non vt vulgò, *Nisi tibi supplicium stimuleum datur:*(quæ lectio nullo modo ferri potest) *neque nisi mihi supplicium stimuleum de te datur.* quamquam hæc ferri potest : cùm versus ille suprà positus , cuius eadem, atque huius sententia debet esse, tum obscura nostrorum librorum manuscript. vestigia peruincunt. nam supplicium vlmeum, & supplicium virgarum,idem valent.suprà in Asina. *Ipsos,qui tibi subuectabant rure virgas vlmeas.* Ibidem, *Mihi itidem interminatu'st nos futuros vlmeos.* Si quis tamen *supplicium stimuleum*,retinendum contendet,non pugnabo.vt intelli-E gamus per supplicium stimuleum,supplicium tale,quo Sceledro coxendix,& latera,& tergum,stimulo fodiatur.suprà in Bacchid. *Cor stimulo foditur.* NIC. *pol tibi multo æquius est coxendicem.* In Asin. *Vtinã nunc stimulus in manu mihi sit.* MER. *quiesce, quæso.* LEON. *qui latera conteram tua.* Idem in Curcul. *Etiam mihi quoque stimulo fodere libet te.* In Menæch. *at ego te pendentem fodiam stimulis triginta dies.* Omnino ea,quam secutus sum, scriptura mihi magis placet, *supplicium vlmeum*:atque ita à Plauto scriptum esse arbitror. DEDECORIS PLENIOREM H. F. T. QVAM, &c.] hyperbole. nam magno vento coorto,ne cogitari quidem potest,quot vndis,ac fluctibus mare agitetur.Sic Virg.lib.4.Æneid *Quàm multi Libico voluuntur marmore fluctus, Sæuus vbi Orion hibernis conditur vndis*,&c. ITA SVM COACTVS, PERIPLECTOMENE, &c.] videtur legendum, *Eò sum redactus, Periplectomene vt nesc.* &c. longè planiore sententia, quamquam hæc quoque recepta lectio ferri potest,vt eam sic explicemus,Ita in angustum coactus sum : vel sic,in tantas angustias coactus sum, &c. VTRVM ME POSTVLARE PRIVS,&c.] id est,vtrùm me postulare prius abs te sit æquum , si isthæc puella , quæ apud te est,non est Philocomasium,vt neque hæc,id est, nec Philocomasium, sit mihi isthæc vestra:an me expurgare, &c.licet & verbum *postulare*, accipere pro expostulare. hoc modo, vtrùm me tecum expostulare,id est,concertare verbis,& contendere conquerendo prius sit æquum , si isthæc puella , quæ domi vestræ est , non est Philocomasium , vt, &c.Præclarè autem totus hic locus à nobis restitutus est,& sententiam hanc scriptura postulante , & libris veteribus eam

adiuuantibus. Nam quod Camerarius edidit, *Nisi isthæc non est hæc, neque ista sit mihi.* ferri non potest. Vulgata autem, A
si isthæc, non est isthæc, neque isthæc est mihi: planè vitiosa ac mendosa est. Quæ tamen sic emendari posset, *Si isthæc non est hæc, neque sit hæc isthæc mihi.* optima sententia & eadem, quæ nostra superiore restitutione exprimitur. ITA EST ISTHAEC HVIVS SIMI. N. T.] ordo est, ita est isthæc tua huius nostræ similis. SI QVIDEM NON EADEM 'ST.] si modò non est eadem. VISE AD ME INTRO IAM SC.] vise ad me, id est, vise in ædeis meas. tum certò scies; duas esse sorores inter se tam simileis, vt ægrè internosci possint, & te non Philocomasium osculantem vidisse, sed eius sororem, quæ apud me est. *vise ad me* autem, vsitatum bonis scriptoribus loquendi genus: cuius plura exempla collegimus in commentariis Lucretianis. ET PLACIDE NOSCITA.] & otiosè, tuóque commodo atque arbitratu, stude cognoscere. suprà in Bacchid. *ab placidè vola Vnumquidque agamus.* Idem in Mostell. *Curriculo abi.* HEVS PHILOCOMASIVM, CITO TRANSC.] Periplectomenes interea præcurrit domum, & iubet Philocomasium, quæ nûc est in ædibus militis, in ædeis suas properè transire, vt hoc facto, Sceledrus, cui visendi & inquirendi & noscitandi potestas à Periplectomene facta est, eam in senis vicini domo offendens, credat aliam esse puellam, Philocomasij simillimam, non Philocomasium, vtpote quam reatur esse in ædibus militis, atque adeo quàm ipse in lecto cubantem viderit, & diligenter ostium obseruans, pedem limine non extulisse certò sciat. TRANSCVRRE CVRRICVLO AD NOS.] curriculò aduersum. sic in Persa, *Vola curriculó.* ITA NEGOTIVM EST.] vt ad nos transcurras, res postulat. sic in Bacchid. *iam facite in biclinio, Cum amica sua vterque accubitum eatis ita negotium est.* & item sæpè alibi. NEQVID INFVSCAVERIT.] nequid Philocomasium eorum, quæ ei præcepta, ac præmonstrata sunt, turbauerit, seu corruperit. Videtur B
translatum ab iis, qui vinum nimia aqua diluunt, quod est infuscare. suprà in Cistell. *Raró nimium dabat quod biberem. id merum infuscabat.* Alij malunt hîc legi, infucauerit, vt habent libri vulgati, verbis Festi commoti, in verbo *offucare.* quod ille interpretatur, *aquam in fauceis ad sorbendum dare.* Sed errant illi. Nam primùm libri veteres habent, *infuscauerit:* deinde, neque *infucare* Latinum est, neque si esset, hîc locum habere posset. VT POTE QVAE NON SIT EADEM,] Nunc planè credidit Sceledrus non esse eandem. Sed quorsum hoc, *vt pote quæ non sit.* &c. quia nullum simile est idem. &, si puella, quæ est apud Periplectomenem, & quam vidit osculãtem Sceledrus, est Philocomasium ipsa, non sunt duæ mulieres similes, sed vna est, & eadem. COMMERVI MALVM.] verbum *commereo* perspicuè hic in malo locum habet, vt semper alibi. In Epid. *ita ex voltu tuo videor videre te commeruisse, Hinc me absente, in te aliquid mali.* PERQ. STVLT. MEAM] hic maximum atque effusissimum risum spectatoribus mouisse Sceledrum, credibile est, quia vident, & intelligunt illi, quòd Sceledrum fallit. Putat enim Sceledrus se in eo stultum fuisse, & idcirco se stultitia arguit atque adeò damnat, quòd crediderit, se Philocomasium vidisse osculantem in eius domo cum alieno: quæ non est stultitia: nam re vera Philocomasium viderat osculantem. Sed spectatores Sceledri stultitiam in eo positam esse intelligunt, & Sceledrum à se ipso insciente stultitiæ verè condemnari perspiciunt, quòd ita à Palæstrione, & sene ludificetur: qui credat vnam mulierem, duas esse, ita ex hoc errore incredibilis voluptas spectatoribus paritur. PERQ. TVA GENVA] genua tangebant eorum, quibus supplicabant: & per res iis quos orabant, carissimas orabant. INCOGITABILEM] cogitationis expertem, inconsideratum, sine cogitatione. perspicuè hic nomen *incogitabilis*, ἀνεννόητος accipiendum, cuius generis alia sunt non pauca, vt suo loco indicauimus. Sed cõsulendus index in littera n. sub nominibus in bilis. EXHIBEAS] C
producas. CENSVI.] existimaui. NAM E SVMMO PVTEO SIMIL. NVMQ. P. AQVA AQVAE S. &c.] sic suprà in Menæchm. *Neque aqua aquæ, neque lacte est lactis mihi crede, vsquam similius, Quàm hic tui est, túque huius.* non temerè autem *è summo puteo* addidit. nam aqua, quæ in summo puteo est, ei, quæ in fundo est, dissimilis plerumque est. nam quæ è fundo peritur, turbida & cœnosa est: quæ è summo, illimis & liquida. DESPEXI] deorsum adspexisse. RATVS 'NE ME SIC HOM. &c.] tùne me existimasti hominẽ iam nequam & cõtemtum esse, vt ego vicino meo, hero tuo, paterer, me sciente, tam insignitè fieri iniuriam? SI EGO ME SCIENTE, &c.] planior & vsitatior esset oratio, si legeretur, *vt ego, me sciente,* &c. Sed cúr non dixit, *Si ego sciens paterer vicino meo,* &c? Licebat etiam ita loqui, sed altero modo voluit: quod tamen non est inusitatum. INDIGNE] rectè. nam indignum est à seruo iniuriam accipere, & indignum esse dicimus, homines improbos honore affici. hinc indignari & indignatio, & illa, quam Græci appellant νέμεσιν: quæ etiam in deos cadit. NAM HOMINEM SERVVM SVOS DOMITOS, &c.] non seruum solum, sed & prætorem, & omnem Reipublicæ gubernatorem domitos oculos, & manus habere oportet. notum illud Periclis ad Sophoclem. *At enim Prætorem, Sophocle, decet non solùm manus, sed etiam oculos abstinentes habere.* quod alibi retulimus, & refert M. Tullius Officiorum libro 1. Suprà in Bacchid. *Ego animo cupido, atque oculis indomitis fui.* MVTIVERO,] vel mu fecero. DATO EXCRVCIATVM ME] id est, reddito me excruciatum. Quidam legi volunt, *dato in cruciatum me:* sanè non malé. sic enim loquuntur interdum Latini: sic M. Tullius: sic ipse Plautus. Sed si hæc vsu recepta, quæ reperitur in libris omnibus, ferri ac de- D
fendi potest, cur ego eam reiiciam, alia substituta, quæ sola coniectura nitatur? ME DEDAM TIBI.] vt de me sumas pœnas tuo arbitratu. non poterat enim aliter seruus, quibus iniuriam fecerat, aut damnum intulerat, satis facere. VINCAM ANIMVM MEVM.] mihi imperabo, vt tibi ignoscam, & vt credam tibi, te imprudentem fecisse κρατήσω θυμοῦ. Sic M. Tullius Philipp. 12. *Sed vincam animum, mihique imperabo: dolorem iustissimum si non potero frangere, occultabo.* Idem libro 12. epist ad Attic. epist. 44. princip. *Vincam, opinor, animum: Lanuuio pergam in Tusculanum.* Idem lib. 4. Acad. quæst. *vincam animum, cuiq; assentiar, deligam.* Cornifi. ad Heren. lib. 4 non longè ab extr. *vincis hic te: vice in animũ tuum* Plaut. in Pseud. *quónam pacto possim vincere animum?* Non admodum dissimile est illud Horarianum Sat. 5. lib. 2. *fortem hoc animum tolerare iubebo.* Quod ex Homero sumtum est τέτλαθι δὴ κραδίη· καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης. MALITIOSE] per malitiã. dedita opera, de industria, dolosè, cõsultó. ETIAM ILLVD, QVOD SCIES, NESCIVERIS.] etiã illud, quod scies, sic tacueris, vt si nescias. alioqui non possumus nescire quod scimus. sed hoc significat, faciendum ei esse, vt id, quod scit, ita habeat, vt si nesciat. sic Terent. Eunuch. *tu pol si sapis, Quod scis, nescis, neque de Eunucho, neque de vitio virginis.* ad quem locum iuuabit legere, quæ adscribit Donatus. Idẽ in Heaut. *tu nescis, quod scis. Dromo, si sapis.* NE VIDERIS, QVOD VIDERIS.] eádẽ verborũ figura dictum, qua illud superius proximus. quomodo potest quisquã non vidisse quod vidit? sed hoc dicit, vt dissimules te vidisse, quod videris. vel sic, vt ita te geras, quasi quæ videris, non videris. DEDIT MIHI VERBA.] non seriò mihi ignouit, neque ex animo. simulat se mihi ignoscere, vt me imparatum atque incautum opprimat. GRATIAM FECIT.] subintell. culpæ, seu peccati. culpam remisit, & gratificatus est? culpam condonauit? Paullò E
aliter vsurpauit, gratiã facere, in Casina, ibi, *Dicam enim, mea mulsa, de isthac Casino huic nostro villico gratiam facias.* HIC ET PALAESTRIO ME HAB. VENALEM] sic Creon apud Sophoclem in Antigona se à suis venditum esse queritur. verba Creontis hæc sunt, quæ eo libentius referam, quòd vulgò mendosè in omnibus editionibus leguntur: id, quod nuper cùm eam tragœdiam Lutetiæ meis auditoribus explicarem, indicaui. sic igitur Sophocles, Ὦ πρέσβυ, πάντες ὥστε τοξόται σκοποῦ τοξεύετ' ἀνδρὸς τοῦδε, κοὐδὲ μαντικῆς ἄπρακτος ὑμῖν εἰμι, τῶν δ' ὑπαὶ γένους ἐξημπόλημαι κἀμπεφόρτισμαι πάλαι. hoc est, ô senex, omnes vt sagittarij, qui signum petunt, in hunc virum sagittas dirigitis, neque à me vates abstinent, quin me vendant ab horum genere corrupti: venundatus sum, & in nauem onerariam iampridem impositus sum. NVMQVAM HERCLE EX ISTA NASSA EGO HODIE ESCAM PETAM] nassa, inquit Festus, piscatorij vasis genus est, quò cùm intrauit piscis, inde exire non potest. deinde profert hunc versum. significat igitur Sceledrus, se domum heri non iturum, vbi futurum sit, vt tamquam piscis, ab hero, & Palæstrione capiatur, & vnde periculum virgarum sibi immineге videat. Allegoria est à re piscatoria. DVM HAE CONSILESCVNT TVRBAE,] dum hæ turbæ sedantur. tralatio est. Sic Terentius Adelph. *Nisi, dum hæ silescunt turbæ, interea in Angulum Aliquò abeam,* &c. ATQVE IRAE LENIVNT.]

& dum

A & dum iræ leniantur. videtur enim positum actiuum pro passiuo. vt apud Virg. lib. 7. Æneid. princip. *Cùm venti posuere*. apud eundem libro 1. *voluentibus annis*. apud omneis ferè, *anno vertente*. vel legendum, *leneunt*. vt *leneunt* intelligamus positum pro *lenent*, u, interposito. à leneo, es. & lenent, pro lenescunt, id est, leniores fiunt. ILLIC ABSCESSIT. (SAT AEDEPOL CERTO SCIO OCCISAM SAEPE SVEM, &c.] ordo verborum hic, & sententia hæc est: Illhic, siue ille, hinc abscessit. deinde quæ sequuntur, κατὰ παρένθεσιν legenda sunt (sat ædepol certò scio, Occisam suem sæpè plus sapere, id est, melioris saporis esse, cùm manducatur, subintell. quàm Sceledrum, qui nihil sapit scilicet, id est, qui insipiens, & fatuus est) ille igitur hinc abscessit, ne id quod vidit, viderit. NE ID QVOD VIDIT V.] supra non longè à princip. *eùmque ita faciemus, vt quod viderit non viderit*. OCCISAM SAEPE SAPERE PLVS MVLTO S. &c.] ambiguum inest in verbo *sapere*. Nam priore loco, cùm de sue dicitur, pro boni saporis esse ponitur: posteriore, cùm de Sceledro, pro intelligere, & cordatum esse. Nam si quis fortè dicat, verbum *sapere* semel dumtaxat hic poni, sciat esse repetendum ἀπὸ κοινοῦ, hoc modo, certò scio occisam sæpè sapere plus multo suem, quàm Sceledrum sapere scilicet: vel quàm Sceledrus sapit. huc pertinet illud, quod duobus locis refert. M. Tullius & libro 5. de Finibus. & lib. 2. de Natura deor. *animam illi pecudi datam esse pro sale ne putisceret*. vel vt vulgò legitur (quod minus probo) *ne putresceret*. Refert & Varro libro 2. de re Rustica, loquens de suibus cap. 4. sed aliis verbis. *Itaque*, inquit, *ei animam datam esse. proinde ac salem, quæ seruaret carnem*. quo significari puto, pecudem illam nullum ad aliam rem esse vtilem, quàm ad vescendum, & sale esse condiendam, ne putiscat, vt sit ei animæ loco, & seruari possit in multos dies, seu potiùs menses. NAM ILLIVS O-

B CVLI, ATQVE AVRES, ATQ. OPIN. TRANSFVGERE AD NOS.] id est, Sceledrus nihil videt, nihil audit, nihil opinatur, nisi nostro arbitratu: vel nisi quod volumus eum videre, audire, opinari. NIMIVM FESTIVA, &c.] nimiùm lepida, & faceta mulier præclaram operam nauauit. Philocomasium significat. REDEO IN SENATVM R.] redeo in consilium, seu concessum & locum, vbi consilium sine arbitris habere licet. hoc est, domum meam: vbi est Palæstrio, Pleusides & Philocomasium. vel redeo in conuentum senatorum. senatores autem sunt, Palæstrio, Pleusides, Philocomasium, & quartus, qui loquitur, Periplectomenes. tralatio est. sic suprà in Mostell. *Capio consilium, vt senatum congerronum conuocem*. & infrà, tertio ab hinc versu, *Frequens senatus poterit*. NE DVM ABSVM, ILLIS SORTITIO FVAT.] alludit ad sortitiones, quæ fiebant in comitiis, & in senatu. Nam veteres Romanos, (vt de Atheniensibus hoc quidem tempore sileamus) sortitione vsos esse in quæstoribus huic, vel illi prætori, seu proconsuli in prouinciam proficiscenti, adiungendis & in prouinciis huic, vel illi prætori, seu proconsuli mandandis constat. Hinc sortis necessitudo, inter prætorem & quæstorem. Hinc illud Ciceronis in oratione pro Ligario, *Tuberonis sors coniecta est ex s. c. cùm ipse non adesset, morbo etiam impediretur*, &c. & lib. 1. Accusationum, *Quæstor ex s. c. prouinciam sortitus es. obtigit tibi consularis vt cùm cos. Cn. Carbone esses*. & lib. 2. epistolarum, epist. vltima. *Cùm optatissimum nuntium accepissem, te mihi quæstorē obtigisse, eo iucundiorem mihi eam sortem sperabam fore, quo diutius mecum in prouincia fuisses*. & lib. 1. epist ad Attic. *Prouincias prætores nondum sortiti sunt*. Ibidem infrà, *Senatus decreuit, vt consules duas Gallias sortirentur*. lib 3. accusat. *Quas ob res quid agis Hortensi? Consul es designatus: prouinciam sortitus es*. & prooemio actionis primæ in Verr. *Ecce autem illis ipsis diebus, cùm prætores designati sortirentur, & M. Metello obtigisset*, &c. His igitur positis facile est, quid sentiat Periplectomenes, cognoscere.

C Hoc enim significat, sibi eundum esse domum, vbi sunt Palæstrio, & cæteri, ne dum abest, sortitio ab illis fiat, quæ cuique partes, & quasi prouinciæ contingant. vel sic, nedum abest, illi sorteis in vrnam coniiciant, quibus eductis suæ cuique partes obtingant. Ad hunc locum illustrandum etiam illa pertinent, quæ extant inter fragmenta orationis pro C. Cornelio, ibi, *Est vtique ius vetandi cùm ea feratur, quamdiu non perfertur: quamdiu qui suffragii ferundi causa conueniunt, huc & illuc transferuntur: dum priuati dicunt: dum tabellæ diribentur: dum sitella defertur, dum æquantur sortes, dum sortitio fit, & si qua sunt huius generis alia*. T. Liu. lib. 27. Ann. *In consules designatos omnes versi: quamprimùm eos sortiri prouincias, & præscire quam quisque eorum prouinciam, quam hostem haberet, volebant*. fuat autem, hic apud Plautum, valet, *fiat*, vel sic Quod autem Adr. Turn. lib. 7. Aduers. cap. 6. sic legit, & sic explicat, ne, dum absum, illis sortito fuam, id est, ne dum absum, mala sorte, & infeliciter illis absim, non placet. nam vt alias rationes missas faciam, hæc verba hanc sententiam ferre non possunt. Sic autem esset legendum, quo modo ego olim antè quàm ille sua Aduersaria edidisset, legendum putaram, *Ibo intrò, ne dum absum, illis sortito afuam*, id est, ibo domum, ne dum absum, à sortitione illis absim. Nam, quin *afuam*, idem valeat, quod absim, non est dubium.

PALAESTRIO, PLEVSIDIS, PERIPLECTOM.

D COhibete intra limen etiam vos parumper Pleusides.
Sinite me prius prospectare, ne vspiam insidiæ fient
Concilio quod habere volumus. nam opus est nunc tuto loco,
Vnde inimicus nequis nostris spolia capiat consiliis.
Vnde inimicus nequis nostra spolia capiat auribus.
Nam bene consultum, inconsultum est, si inimicis fit vsui:
Neque potest, quin si id inimicis vsui est, obsit mihi.
Nam bonum consilium surripitur tibi sæpissimè,
Si minus cum cura, aut catalogo loquendi lectum id est,
Quippe si resciuerint inimici consilium tuum,
E Tuopte tibi consilio occludunt linguam, & constringunt manus.
Atque eadem quæ illis voluisti facere, faciunt tibi.
Sed speculabor, ne quis aut hinc à læua, aut à dextera
Nostro consilio venator adsit, cum auritis plagis.
Sterilis hinc prospectus vsque ad vltimam plateam est probè.
Euocabo, heus Periplectomene & Pleusides progredimini.
PE. Ecce nos tibi obedienteis. PA. facile est imperium in bonis.
Sed volo scire, eodem consilio, quod intus meditati sumus,
Si gerimus rem. PE. magis ad rem non potest esse vtibile.
PA. Immò quid tibi Pleusides? PL. quódne vobis placeat, displiceat mihi?

PE. Quis homo ſcit magis vſquam,quàm tu,loqui lepidè & commodè? A
PA. Pol ita decet hunc facere. PL. at hoc me facinus miſerum macerat,
Meum cor,corpúſque cruciat. PE. quid eſt id quod cruciat cedo.
PL. Me tibi iſtuc ætatis homini facinora puerilia
Obiicere,neque te decôra,neque tuis virtutibus.
Eáque expetere te ex opibus ſummis mei honoris gratiâ,
Mihíque amanti ire opitulatum,atque ea te facere facinora
Quæ iſthæc ætas fugere facta magis,quàm ſectari ſolet:.
Eam pudet me tibi in ſenecta obiicere ſollicitudinem.
PE. Nouo modo tu homo amas,ſiquidem te quicquam,quod faxis, pudet:
Nihil amas,vmbra es amantum magis,quàm amator Pleuſides.
PL. Hancine ætatem exercere me mei amoris gratia. B
PE. Quid ais tu?itáne tibi ego videor oppidò Acherunticus,
Tam capularis,támne tibi diu videor vitam viuere?
Nam equidem haud ſum annos natus præter quinquaginta & quattuor,
Clarè oculis video,pernix ſum manibus,pedibus mobilis.
PA. Si albus capillus hîc videtur,neutiquam ingenio eſt ſenex.
Ineſt in hoc amuſſitata ſua ſibi ingenua indoles.
PL. Pol id quidem experior ita eſſe vt prædicas,Palæſtrio,
Nam benignitas quidem huius,oppido vt adolecentuli eſt.
PE. Immò hoſpes magis cùm periculum facies,magis noſces meam
Comitatem, erga te amantem. PL. quid opu'ſt nota noſcere?
Quom apud te exemplum experiundi habeas,ne petas foris. C
PER. Nam qui ipſe haud amauit,ægrè amantis ingenium inſpicit.
At ego amoris aliquantum habeo,humoríſque meo etiam in corpore.
Neque dum exarui ex amœnis rebus & voluptariis.
Vel cauillator facetus,vel conuiua commodus
Item ero,neque ego oblocutor ſum alteri in conuiuio.
Incommoditate abſtinere me apud conuiuas commodè
Commemini,& meæ orationis iuſtam partem perſequi:
Et meam partem itidem tacere,cùm aliena oratio eſt.
Minimè ſputator,ſcreator ſum,itidem minimè muccidus.
Sic Epheſi ſum natus,non in Apulis,non ſum in Vmbria.
PA. O lepidum ſenem,ſi,quas memorat,virtutes habet: D
Atque equidem planè eductum in nutricatu Venerio.
PE. Plus dabo,quàm prædicabo,ex me venuſtatis tibi.
Neque ego vmquam alienum ſcortum ſubagito in conuiuio.
Neque præripio pulpamentum,neque præuorto poculum,
Neque per vinum vmquam ex me exoritur diſſidium conuiuio.
Si quis ibi odioſus eſt,abeo domum,ſermonem ſegrego.
Venerem,amorem,amœnitatémque accubans exerceo.
PA. Tui quidem ædepol omnes mores ad venuſtatem valent.
Cedò treis mihi homines orichalco contrà cum iſtis moribus.
PL. At quidem illuc ætatis qui ſit,non inuenies alterum
Lepidiorem ad omnes res,nec qui amicus amico ſit magis. E
PE. Tute me vt fateare faciam,eſſe adolentem moribus.
Ita apud omneis comparebo tibi res benè factis frequens.
Opus erit tibi aduocato triſti,iracundo?ecce me.
Opus leni?leniorem dices,quàm mutum eſt mare:
Liquidiuſculúſque ero,quàm ventus eſt Fauonius.
Vel hilariſſimum conuiuam hinc indidem expromam tibi,
Vel primarium paraſitum,atque obſonatorem optumum,
Tum ad ſaltandum non cinædus magis aptus eſt,quàm ego.

A PA: Quid ad illas arteis optassis,si optio eueniat tibi?
PL. Huius pro meritis,vt referri pariter possit gratia,
Tibique,quibus nunc me esse experior summæ sollicitudini.
At tibi tanto sumtui esse mihi molestum est. PE. morus es.
Nam in mala vxore atque inimico,si quid sumas sumtus est.
In bono hospite atque amico quæstus est,quod sumitur.
Et quod in diuinis rebus sumas,sapienti lucro est.
Deûm virtute,transeuntem hospitio accipi,apud me est comitas.
Es,bibe,animo obsequere mecum,atque onera te hilaritudine.
Liberæ sunt ædes.liber sum.ego me vti volo liberé.
Nam mihi,deûm virtute dicam,propter diuitias meas,
B Licuit vxorem dotatam genere summo ducere,
Sed nolo mihi oblatratricem in ædeis intromittere.
PA. Cur non vis?nam procreare liberos lepidissimum est.
PE. Hercle verò,verùm liberum esse,id multo est lepidius.
PA. Tute homo & alteri sapienter potis es consulere,& tibi.
PE. Nam bona vxor,si ea quidem deducta'st vsquam gentium,
Vbi eam possim inuenire?verùm egóne eam ducam domum,
Quæ mihi numquam hoc dicat,eme mi vir lanam,vnde tibi pallium,
Malacum & calidum conficiatur,tunicæque hibernæ bonæ,
Ne algeas hac hieme.hoc numquam verbum ex vxore audias.
Verùm priusquàm galli cantent,quæ me somno suscitet,
C Dicat:Da mi vir Kalendis meam quod matrem iuuerit.
Da qui farciat,condiátque:da quod dem quinquatribus
Præcantatrici,coniectrici,ariolæ atque haruspicæ.
Flagitium est si nihil mittetur,quo supercilio specit?
Tum patricam clementer non potest quin munerem.
Iampridem quia nihil abstulerit,succenset geraria.
Tum obstetrix expostulauit mecum,parum missum sibi.
Quid?nutrici non missuru's quidquam,quæ vernas alit?
Hæc atque huius similia alia damna multa mulierum,
Me vxore prohibent:mihi quæ huius simileis sermones ferat.
PA. Dij tibi sunt propitij,hercle.nam si istam semel amiseris
D Libertatem,haud facile te in eundem rursus restitues locum.
PL. At illa laus est magna in genere,& in diuitiis maxumis,
Liberos hominem educare generi monumentum & sibi.
PE. Quando habeo multos cognatos,quid opus sit mihi liberis?
Nunc bene viuo,& fortunatè,atque vt volo,atque animo vt lubet,
Mea bona,mea morte cognatis dicam interpartiant.
Illi apud me edunt,me curant,visunt quid agam,ecquid velim,
Priusquam lucet,assunt:rogitant,noctu an somnum ceperim.
Eos pro liberis habeo,qui mihi mittunt munera,
Sacrificant,dant inde partem mihi maiorem,quàm sibi.
Abducunt ad exta:me ad se,ad prandium,ad cenam vocant.
E Ille miserrimum se retur,minimum qui misit mihi.
Illi inter se certant donis,ego mecum mussito:
Bona mea inhiant,certatim dona mittunt,& munera.
PA. Nimis bona ratione,nimium aperta tu multum vides.
Et tibi sunt gemini,& trigemini,si te bene habes,filij.
PE. Pol,si habuissem,satis cepissem miseriarum liberis.
Censerem emori:cecidisset ne ebrius,aut de equo vspiam,
Metuerem,ne ibi defregisset crura,aut ceruices sibi.
Tum ne vxor mihi insignitos pueros pariat postea,

Aut varum,aut valgum,aut compernem,aut petum,aut broncum filium. A
PA. Huic homini dignum est diuitias esse,& diu vitam dari,
Qui & rem seruat,& qui bene habet,suísque amicis vult bene.
PL. O lepidum caput,ita me dij deæque ament,æquum fuit
Deos paruisse,vno exemplo ne omnes vitam viuerent,
Sicut merci pretium statui pro virtute vt veneat.
Quæ improba'st pro mercis vitio,dominum pretio pauperat
Itidem diuos dispertisse vitam humanam æquum fuit.
Qui lepidè ingenuatus esset,vitam longinquam darent:
Qui improbi essent & scelesti,iis adimerent animam citò.
Si hoc parauissent,homines essent minus multi mali,
Et minus audacter scelesta facerent facta,& postea B
Qui probi homines essent,esset his annona vilior.
PE. Qui deorum consilia culpet,stultus,inscitúsque sit,
Quíque eos vituperet.nunc iam istis rebus desisti decet.
Nunc volo obsonare,bene vt hospes te virtute ex tua
Meæ domi accipiam,benignè,lepidè,& lepidis victibus,
PL. Nihil me pœnitet iam quanto sumtui fuerim tibi.
Nam hospes nullus iam in amici hospitium diuorti potest,
Quin vbi triduum continuum fuerit,iam odiosus fiet.
Verùm vbi dies decem continuos immorabitur,
Tametsi dominus non inuitus patitur,serui murmurant:
PE. Seruienteis seruitutem ego seruos introduxi mihi C
Hospes,non qui mihi imperarent,quibus ego essem obnoxius.
Si illis ægrè'st,mihi quod volupe est,meo remigio rem gero
Tamen:id quod odiosum est,faciundum est cum malo atque ingratiis.
Nunc quod occepi,obsonatum pergam. PL. si certum est tibi,
Commodulùm obsona,ne magno sumtu,mihi quiduis sat est.
PE. Quin tu istanc orationem hinc veterem atque antiquam amoues?
Nam proletario sermone nunc quidem hospes vtere.
Nam ij solent,quando accubuere,vbi cœna apposita est,dicere:
Quid opus fuit hoc,hospes,sumtu tanto nostra gratia?
Insaniuisti hercle:nam idem hoc hominibus sat erat decem.
Quod eorum causa obsonatum est,culpant,& comedunt tamen. D
PA. Fit pol illud ad illud exemplum,vt doctè & perspectè sapit?
PE. Sed iidem homines numquam dicunt,quamquam appositum est ampliter,
Iube illud denuò tolli,hanc patinam remoue,pernam nihil moror.
Aufer illam offam penitam,probus hic conger frigidus.
Remoue,abi,aufer:neminem eorum hæc asseuerare audias.
Sed percellunt,se & procumbunt,dimidiati dum appetunt.
PA. Bonus hercle vt malos descripsit mores? PE. haud centesimam
Partem dixi,atque,otium nunc si sit,possim expromere.
PA. Igitur id quod agitur huic primùm præuorti decet.
Nunc huc animum aduertite ambo,mihi opus est opera tua
Periplectomene: nam ego inueni lepidam sycophantiam, E
Qui admutiletur miles vsque cæsariatus,atque vti
Huic amanti ab Philocomasio hanc efficiamus copiam.
Vt hic eam abducat,abeátque. PE. dari istanc rationem volo.
PA. At ego mihi annulum dari istum tuum volo. PE. quam ad rem vsui est?
PA. Quando annulum habebo,igitur rationem mearum fabricarum dabo.
PE. Vtere accipe. PA. accipe à me rursum rationem doli
Quam institui. PL. perpurgatis ambo damus tibi operam auribus.
PA. Herus meus ita magnus mœchus mulierum est,vt neminem

Fuisse

A Fuisse æquè, neque futurum credam. PL. credo ego istuc idem.
PA. Itaque Alexandri præstare prædicat formam suam,
Itaque omneis se vltrò sectari in Epheso memorat mulieres.
PE. AEdepol, quin te de isto multi cupiunt non mentirier,
Sed ego ita esse, vt dicis, teneo pulcré. proin' Palæstrio
Quàm potes, tam verba confer maxumè ad compendium.
PA. Ecquam tu potes reperire forma lepida mulierem,
Quoi fallaciarum mens, corpúsque sit plenum & doli?
PE. Ingenuámne an libertinam? PA. æqui istuc facio, dummodo
Eam des quæ sit quæstuosa, quæ alat corpus corpore,
Cuique sapiat pectus: nam cor non potest, quod nulla habet.
B PE. Lautam vis, an quæ nondum sit lauta? PA. siccam, succidam,
Quàm lepidissimam potes, quámque adolescentem maxumè.
PE. Habeo eccillam meam clientam, meretricem adulescentulam.
Sed quid ea vsus est? PA. vt ad te eam iam deducas domum,
Vtíque eam hic ornatam adducas matronarum modo;
Capite comto: crineis, vittásque habeat: assimulétque se
Tuam esse vxorem. ita præcipiendum est. PL. erro quam insistas viam.
PA. At scietis. sed ecquæ ancilla'st illi? PE. est primaria.
PA. Ea quoque opus est. ita præcipitó mulieri, atque ancillulæ,
Vt simulet se tuam esse vxorem, & deperire hunc militem,
Quasíque hoc annulum animo suæ ancillæ dederit, ea porrò mihi,
C Militi vt darem, quasíque ego rei sim interpres. PE. audio.
Ne me surdum verbera. PAL. tu si audis, ego rectè militi
Dabo. à tua mihi vxore dicam delatum, & datum
Vt se deamet, conciliem: ille eiusmodi est, cupiet miser.
Qui nisi adulterio, studiosus rei nullæ aliæ est, improbus.
PE. Non potuit reperire, si ipsi soli quærendas dares,
Lepidiores duas ad hanc rem, quàm ego dabo. habe animum bonum.
PA. Ergo accurato & properato opus est. nunc tu ausculta Pleusides.
PL. Tibi sum obediens hoc facto. PA. miles domum vbi aduenerit,
Memineris ne Philocomasium nomines. PL. quam nominem?
PA. Dicam iam. PL. nempe eandem, quæ dudum cōstituta est. PA. pax, abi.
D PL. Meminero. sed quid meminisse id refert hanc ad rem tamen?
PA. Ego enim dicam tum quando vsus poscet. interea tace.
Vt nunc etiam hic agit, actutum parteis defendas tuas.
PL. Ego eo intrò igitur. PA. & præcepta sobriè vt cures, face.

COHIBETE INTRA LIMEN ETIAM VOS, &c.] Periplectomenes considerati, & cauti hominis fungens officio, priùs quàm domi inter se ea de re, qua de re agetur, consultent, iubet Pleusidem, & ceteros, sese intra limen domus continere, dum prospicit, ne quo loco insidiæ sint. concilio, id est, conuentui & cœtui collocatæ, neu qui arbitri, qui suos sermones aucupari, atque excipere suáque consilia præripere queant. O Pleusides, inquit, subintellige, & vos Palæstrio & Philocomasium, cohibete etiam nunc vos intra limen, &c. CONCILIO.] id est, conuentui, cœtui, nobis, qui conuénimus, seu conuenturi sumus, de re proposita consultaturi. Sed videtur legendum, *consilio*, per s. consilio, inquit, quod habere volumus. VNDE INIMICVS NE QVIS NOSTRIS SP. CAP. CONS.] allegoria est, à re militari ducta. opus est nobis, inquit, tuto loco, vnde nullus inimicus consilia nostra præripere & consiliis nostris surreptis, aut præreptis, victoriam nobis de manibus extorquere, nostrásque copias disturbare ac profligare possint. VNDE E- E NIM. NEQVIS NOSTRA SP. CAP. AVR.] ex quo loco nullus inimicus nobis spolia detrahat, sermones nostros aucupando & exaudiendo. NAM BENE CONS. INCONS. SI ENIM. SIT VS.] quod euenit, cùm consilia nostra inimicis nostris patefiunt. nam tum, quæ nos in eos machinabamur, illi in non incautos ac securos conuertunt. Cuius rei exempla innumerabilia exstant apud historicos. Hanc porrò sententiam multis verbis explicat, amplificat atque expolit Plaut. AVT CATALOGO LOQ.] id est, aut cum ordine & modo, & dispositione ac descriptione certa loquendi. videtur esse ducta tralatio à re militari. Catalogus enim interdū ordinem, & descriptū militum numerum significat. Per catalogum loquendi igitur ordinem quendam, & dispositionem, & quasi instructionem, ac collocationem verborum consideratam, & rationi consentaneam videtur Plautus significare. Nonnulli legunt Græcè, aut *κατὰ λόγον* duabus vocibus, id est, secundum rationem, vt non subintelligatur, aut non repetatur τῇ κατὰ prouocabulum *cum*, quos non sequor: & antiquam scripturam, à qua non discrepat vulgata, tueor: eámque sic explicandam, vt suprà exposui, arbitror. Nam & *καταλέγειν* apud Græcos significat *καταλέγω*, ordino, ordine conscribo, deligo, centurio. LECTVM. ID EST] quidam legi volunt, *tectum id est*, vt sit à verbo *tegor*, participium, hac sententia, nisi id consilium celatum est cum cura, & catalogo loquendi, &c. mihi conuenienter dici videtur, cum cura consilium aliquod tegere, aut

celare,sed eum ordine,& modo loquendi consilium tegere,absurdum dictu est.Quare nihil mutãdum censeo. Verum- A tamen iudicet lector eruditus. NOSTRO CONSILIO VENATOR ADSIT,&c] nostrum consilium auribus captet:nostrum cõsilium auribus excipere,ac subripere studeat.allegoria à venatoribus,seu à venatione. CVM AVRITIIS PLAGIS] id est,auribus plagæ,sunt retia,quibus capta implicantur. M. Tull.lib. 3. Offic. *súntne igitur insidiæ tendere plagas, etiam si excitaturus non sis* Virg.lib.8.Æn. *Retia rara,plaga*, Horat.epist.6.lib.1. *Gargilius, qui manè plagas, venabula, seruos Differtum transire forum, populúmque iubebat.* STERILIS HINC PROSP.] significat locum esse ab hominibus, qui sua consilia excipere possint, purum,ac vacuum quoad longissimè oculorum aciem contendere queat. Sic Horat.dixit puram plateam,in qua nulli sunt,qui poëtam meditantem obturbent. epist.2.lib.2.epist. *Interualla vides humanè commoda. verùm, Puræ sunt plateæ, vt nil meditantibus obstet.* FACILE EST IMPERIVM IN BONIS] facile est imperare bonis, quia sibi ab iis qui ius habent imperandi,imperari æquo animo ferunt. VTIBILE.] conducibile,vtile. QVIS HOMO SIT MAGIS VSQVAM, Q. TV, LOQVI LEP.&c.] sic legendum,non,vt edidit Camer.*quàm tu es,loqui te lepide*,&c. neque vt habent vulg *Quis homo sit mage meus*,&c.planè mendosè. NEQVE TE DECORA, NEQ. T. V.] neque te digna,neque tuis,&c.*te decôra* dixit,per hypallagen,pro,te digna:cùm dictum oportuerit,*tibi decôra*. EX OPIBVS SVMMIS.] opibus summis,summa contentione. OBIICERE.] afferre,offerre. QVOD FAXIS] quod feceris,quod facias. PVDET] nam qui seriò amat, eum nullius rei pudet. VMBRA ES AMANTVM] simulacrum es amantum: non es ad viuum expressus amans.videtur translatio esse à pictura. M. Tull. Acad. quæst.lib.4. *Quàm multa vident pictores in vmbris,& in eminentia,quæ nos non videmus?* Idem in Offic.3.*Sed nos veri iuris, germanæq; iustitiæ solidam,& expressam effigiem nullam tenemus,vmbra & imaginibus vtimur.* Licet etiam dicere,ab ea,quam propriè vmbram dicimus,dico,à priuatione B luminis translationem esse ductam. M.Tull.lib.7.epist.ad Attic. *O hominem amentem, & miserum, qui ne vmbram quidem τοῦ καλοῦ vmquam viderit!* HANCINE AETATEM EXERCERE ME,&c.] æquúmne est,seu verúmne est,me exercere, hoc est, fatigare,istam ætatem,hoc est,te,qui ista ætate es,mei amoris causa? ITANE TIBI VIDEOR OPP. ACHER.] itáne tibi videor tibi valde decrepitus senex,& ad moriendũ vicinus,&c.sic infrà in Mercat. *Quid tibi ætatis videor? Acheruntius senex, vietus, decrepitus.* TAM CAPVLARIS.] tam capulo dignus, seu tam capulo debitus. suprà in Asin. *Perij misera,vt osculatur carnifex,capuli decus?* PERNIX SVM M.] manus habeo ad quæuis faciendum expeditas. PEDIBVS MOBILIS] ποδας ὠκύς pedibus celer, pedum celeritate valens. INEST IN HOC AMVSSITATA SVA,&c.] inest in hoc ingenio,vel in hoc viro ἐξεταστὴ perfecta,& ad perpendiculum exacta indoles natura,seu naturalis. amussitata,id est ad amussim facta,vt vult Festus:examinata,vt Nonius:qui hunc versum profert in *examussim*,& in *indoles*:docétque amussim,esse regulam fabrorum,quàm architecti, cùm opus probant, rubrica illinunt. iam quid apud Festum, & Nonium impressum est,emussitata:vel lapsi sunt Festus & Nonius,vel erratum est scriptorum librariorum. SVA SIBI] sua propria:quomodo alibi explicauimus. Sic Terent. Adelph.*suo sibi hunc iugulo gladio.* Plaut. Amphitr. *Atque hunc telo sibi malitia à foribus pellere.* ad quem locum de hoc genere loquendi plura. INGENVA] naturalis,natura,à natura insita.Lucret.lib.1.*Vnde mare ingenui fontes,externáque longè Flumina suppeditant?* NAM BENIGNITAS QVIDEM HVIVS, OPP.] id est,nam liberalitas quidem Periplectomenis,talis prorsus est,qualis est hominis adolescentuli liberalitas. CVM PE- C RICVLVM FACIES,] cùm experieris. QVOM APVD TE EXEMPL. EXP. H. NE Q. F.] id est,cùm aliquis domi habet experiundi facultatem,foris quærere non debet,vt ego,qui tuam erga me liberalitatem & comitatem experior. Hic personæ erant perturbatæ & confusæ: quas in suum ordinem restitui. secunda persona posita est pro tertia infinita. qua de re alibi. AT EGO AMORIS ALIQ. HAB. HVMORISQVE] *amoris,humorisque*,paronomasia:significat,se non prorsus ab amore abhorrere,neque esse aridum, & exsuccum & exsanguem. VEL CAVILLATOR FACET.] cauillator,qui cauilla iaculatur,à cauillando. M.Tull.lib 1.ad Attic. *Consul autem ipse,paruo animo & prauo:tantùm cauillator genere illo moroso,quod etiam sine dicacitate,ridetur,*&c. Idem lib.2.*Itaque iam familiariter cum ipso etiam cauillor ac iocor.* Plautus in Trucul. *Dicax sum factus:iam sum cauillator probus.* CONVIVA COMMODVS] conuiua ad aliorum mores, & ingenium sese accommodans, seu aliorum moribus obsequens,& obsecundans. OBLOCVTOR] aduersator in sermone. ET MEAE ORATIONIS IVSTAM P. P.] & memini iustam meæ orationis partem persequi: non aliis suam partem præripio. ET MEAM PART. ITIDEM TACERE,&c.] Sic M.Tullius Offic 1.in extr. *Sit igitur sermo, in quo Socratici,excellunt,lenis,miniméque pertinax.insit in eo lepos.nec verò,tamquam in possessionem suam venerit,excludat alios:sed cùm reliquis in rebus,tùm in sermone communi,vicissitudinem non iniquam putet.* Quam iustam partem appellat hic Plautus,Græci ἰσότιμον μέρος dicunt. MINIME SPVTATOR, SCREATOR SVM,&c] ê fortunatum senem,qui destillationibus non laboret:cui generi morbi maximè sunt expositi senes. Destillationum autem appellatione,intelligi volo,grauedinem, & pituitam,quam Græci κόρυζαν vocant,& simil.de quibus Cornelius Celsus lib.1.cap.5. & lib.4. cap.2. Huc pertinet il- D lud Varronis de liberis educandis, *Eam sunt consecuti corporis siccitatem, vt neque spuerent, neque emungerentur.* tale quiddam tradidit Xenophon de Persis primo lib. Κύρου παιδείας. SCREATOR SVM] screare, est pituitam,quæ in fauceis defluxit,cum valido sonitu,extractam mittere. Sputare verò, seu spuere, est saliuam in os delapsam sine sonitu,aut certè exili labrorum sono,emittere.repetenda autem negatio,*minimè*, ad vocem *screator*, ἀπὸ κοινοῦ. MINIME MVCCIDVS] muccidus,cui muccus è naribus fluit. suprà in Epid. *Qui me emunxisti mucidum,minimi pretij.* & in Mostell. *probè Me emunxti.* TR. *vide sis,satin' rectè num mucci fluunt?* SIC EPHESI SVM NATVS, NON IN APVL.&c.] quantuis non omnia sint in patria,est tamen aliquid. Ex quo illud Themistoclis in Seriphium quendam:*neque si Seriphius essem, nobilis: neque,si tu Atheniensis,clarus vmquam fuisses* Et Plato moribundus, atque animam agens, gratias agebat naturæ, quod Græcus natus esset,non barbarus,Atheniensis non Thebanus. Iam Apuli mendaces,infidi & fallaces habiti sunt. Vmbri verò,parci,vel Catullo teste.Sic enim ille,ad Egnatium, *Aut parcus Vmber, aut obesus Etruscus.* vbi tamen Turnebus legit, *Aut pinguis Vmber.* Scaliger verò, *Aut porcus Vmber.* EDVCTVM IN NVTRIC. VEN.] educatum à Venere,seu apud Venerem. NEQVE VMQVAM ALIENVM SCORT. SVBAG. IN C.] quod reprehendit Chremes in Clitiphone filio apud Terentium in Heaut. *vidin' ego te modò manum in sinum huic meretrici inserere?* sequitur paucis pòst versibus, *Nam isthæc quidem contumelia est.Hominem amicum recipere ad te, atque eius amicam subagitare.* Est autem subagitare,aliquantò licentiùs,& proteruius,& nequitius attrectare.infrà in extr.fab. *Cur es ausus subagitare alienam vxorem impudens,* suprà in Capt.in extr. *Neq; in hac subagitationes sunt,neq; vlla amatio.* PVLPAMENTVM] suprà in Curcul. *Voltisne oliuas, an pulpamentum,an capparim?* E NEQVE PRAEVORTO POCVLVM.] neque anteuorto poculum: neque præcipio poculum:hoc est,neque propero bibere antequàm mihi ministretur,vel neque poculum,quod alteri ministratum est,præcipio,seu antè cupio,seu præoccupo. DISSIDIVM] malim legi *discidium*,per c,ante i.in secunda syllaba:à verbo discindo:vt *exscidium*,ab exscindo,de quo pluribus verbis explicauimus in comment.Lucret. & primi in eo auctore hoc verbum,pro quo legebatur *dissidium*,restituimus:item fecimus apud M. Tull.aliquot locis.significat autem discidium, χωρισμὸν,distractionem,separationem. SERMONEM SEGREGO] taceo, finem loquendi facio. CEDO TREIS MIHI HOMINES ORICHALCO CONTRA CVM ISTIS M.] id est, da mihi treis homines istis moribus præditos, seu ita bene moratos:& ego tibi orichalcum dabo. vel sic,ausim tecum orichalco deposito certare, te treis homines tam lepidos,tam venustos,&c.non reperturum.De aurichalco seu orichalco,suprà pluribus verbis scripsimus,in Curcul.ibi, *Cedo mihi orichalco contrà.cui ego sano seruiam?* ILLVC AETATIS QVI SIT,] illa ætate qui sit. TVTE ME VT FATEARE, FACIAM ESSE ADOL. M.] ordo est,faciam,vt tute fateare me esse adolescentem moribus. Sunt enim ferè senes,tristes,morosi,iracundi,difficiles,amari,&c.sed hæc sunt magna ex parte,hominum vitia,non ætatis. Reperiuntur

A enim senes, comes, hilari, commodi, faceti, suaues, & iucundi. Qua de re M. Tullius in Catone. ITA APVD OMNEIS COMPAR. TIBI RES B. F. FR.] ordo & sententia est, ita apud omneis res, id est, in omnibus rebus, comparebo tibi benefactis freq. hoc est, præbebo, atque ostendam me tibi. LENIOREM DICES, QVAM M. EST M.] hyperbole. tranquilliorem dices mari, quòd à ventis non concitatur. Sic ferè in Sticho, *tranquillus magis, quàm mare, quo ambo estis vecti,* Virgilius in Alex. *Nuper me in litore vidi, Cum placidum ventis staret mare.* Vt mare autem, ventis non spirantibus, æquum & tranquillum, & mutum est: ita ventis coortis, inæquale, iratum & sonorum est. hinc murmur maris. Non dissimile admodum est illud in Pœnulo, *Ita hanc canem faciam tibi ego oleo tranquilliorem.* LIQVIDIVSCVLVSQ. ERO, QVAM VENTVS EST F.] & ero paullominus liquidus, seu aliquanto liquidior, hoc est serenior, quàm ventus Fauonius, qui est, vt & Boreas, αἰθρηγενέτης. hoc est, æthræ, seu serenitatis genitor atque effector. HINC INDIDEM] ex eodem me. OBSONATOREM OPT.] obsoniorum emtorem optimum. TVM AD SALT. NON CINAEDVS M. APT. EST, &c.] cinædi, molli & flexibili sunt corpore: ita ad saltandum aptissimi. quin cinædus sæpe pro saltatore vsurpatur, maximè apud veteres, teste Nonio: qui hunc locum profert in voce *cinædus.* & illum in Aulularia, *ita fustibus sum mollior, miser, magis, quàm vllus cinædus.* Sic & Scipio Africanus, in Oratione contra legem iudiciariam Tiberij Gracchi, apud Macrobium libro Saturnal. 3. cap. 14. *Eunt,* inquam, *in ludum saltatorium inter cinædos, virgines, puerique ingenui.* AD ILLAS ARTEIS] id est, præter illas arteis: vel cum illis artibus, σὺν ταύταις ταῖς τέχναις. OPTASSIS] optaueris. AT TIBI TANTO SVMTVI, &c.] verba sunt etiam hæc Pleusidis, sermonem ad Periplectomenem à Palæ-
B strione conuertentis. At tibi Periplectomenes, inquit Pleusides, quod tanto sumtui sim, mihi molestum est. MORVS ES.] stultus es. *môrus,* vox Græca, qua & alibi vtitur non semel, μωρός. NAM IN MALA VXORE, ATQVE INIM.] præclara sententia. Et attende, malam vxorem & inimicum, in eodem gradu collocari, eodémque loco haberi: neque id iniuria. nam si eum inimicum nostrum esse ducimus, qui nobis aduersatur, & obest, qui nos oppugnat, insequitur & vexat, vbicumque & quocumque modo potest: quid aliud facit vxor mala, quæ, vt inquit Hesiodus, virum, quamuis fortem, & strenuum, vrit sine face, & ad senectutem præmaturam, præcipitem impellit? Verba Hesiodi adscribam, οὐ μὲν γάρ τι γυναικὸς ἀνὴρ ληΐζετ' ἄμεινον Τῆς ἀγαθῆς. τῆς δ' αὖτε κακῆς οὐ ῥίγιον ἄλλο Δειπνολόχης, ἥτ' ἄνδρα καὶ ἴφθιμόν περ ἐόντα Εὕει ἄτερ δαλοῖο, καὶ ὠμῷ γήραϊ δῶκεν. Neque vero quisquam existimet, aut suspicetur, ex his verbis, me talem vxorem esse nactum: dei immortales virtute dicam, contigit mihi vxor temperans, modesta, morigera, sedula, denique & fida, communium liberorum, ac rei familiaris custos. Quòd si aliter esset, non me fugeret Varronis præceptum, qui scripsit quodam loco, vt refert A. Gellius lib. 1. cap. 17. vitium vxoris, aut ferendum esse, aut tollendum. qui tollit, vxorem commodiorem præstat: qui fert, se meliorem reddit. SI QVID SVMAS.] si quid insumas. ET QVOD IN DIVINIS REBVS SVMAS, &c.] & quem sumtũ in res diuinas facias, is sumtus sapienti quæstus est. Hic versus ad pietatem & rerum diuinarum cultum pertinet. DEVM VIRTVTE, TRANSEVNTEM HOSP. ACC. &c.] id est, deorum beneficio & benignitate, non mea virtute, &c. Sic loquebantur veteres, cùm suam virtutem extenuare, & sua omnia minora facere, diis autem omnia accepta referre, & deorum erga se beneficentiam amplificare vellent, ne res secundas, & bene gestas sibi
C tribuendo, in deos ingrati esse viderentur, sibíque iratos redderent. Sic suprà in Captiuis, *Ego virtute Deûm, & maiorum nostrûm, diues sum satis.* Consule indicem. Hoc igitur dicit, deorum beneficio, non mea ipsius virtute, prætereuntem aliquem hominem à me hospitio accipi, apud me comitas est: hoc est, meo iudicio comitas est: vel existimo esse in comitatis laude ponendum. existimo, me transeuntem, seu prætereuntem hominem accipiendo, comitatis laudem, assecuturum. Profert hunc versum Nonius in nomine *virtus* & *virtute.* interpretatur hìc, *auxilio,* non malè. ES, BIBE,] es, imperatiui modi, à verbo Edo, es, est. ANIMO OBSEQVERE M.] animo tuo morem gere mecum, hoc est, indulge Genio, & libidinem tuam exple domi meæ. χαρίζου τῇ ψυχῇ. LIBERAE SVNT AEDES.] meæ. LIBER SVM. EGO ME VTI VOLO LIBERE.] sic legendum, & ita ferè habent nostri codices veteres, non longè admodum à scriptura vulgata discrepantes: mirórque Camerarium sic edidisse, *Liberæ sunt. liber sum autem egomet. volo liberè* planè mendosé. Sententia porrò eius scripturæ, quam secuti sumus facilis ac plana est: *liber sum. ego me vti volo liberè* hoc est, ego me tractare volo liberè: seu, ego vitam liberam colere. vti aliquo, & vti seipso, peræquè dicunt Latini. Horatius epist. 12. lib. 1. *Vtere Pompeio Grospho: & si quid petet, vltro Defer.* Idem epist. 17 libro eiusdem, *Si pranderet olus patienter regibus vti, Nollet Aristippus.* Plautus in Captiuis, *Dicam vt sibi penum aliam ornet, siquidem sese vti volet.* DEVM VIRTVTE DICAM,] deorum beneficio, non mea virtute. Sic solebant loqui veteres, vt dixi, ne deos offenderent, si suæ virtuti res suas secundas sibi adscriberent. OBLATRATRICEM] oblocutricem, quæ mihi canis instar oblatraret, & obloqueretur, quod malæ vxores solent. SI EA QVIDEM DEDVCTA'ST VSQVAM GENTIVM,] si quis vmquam bonam vxorem du-
D xit domum, &c. significat numquam cuiquam bonam vxorem contigisse, aut certè, dubitare se, an aliquando contigerit. QVAE MIHI NVMQVAM HOC DICAT, &c.] quæ mihi numquam consulat, sed sibi tantùm describit hìc malam vxorem. nam bona vxor, virum amat ex animo, ei consulit potius quàm sibi, eum procurat, de eo sollicita est: cauet ei, ne in morbum incidat, &c. MALACVM,] molle. vox Græca est, qua & alibi vtitur, ídque non semel. PRIVS QVAM GALLI CANTENT.] ante lucem. Horat. Sat. 1. lib. 1. *Sub galli cantum consultor vbi ostia pulsat.* gallum ἀλέκτορα, & ἀλεκτρυόνα nominant Græci, quòd è somno excitet, & è lecto surgere faciat. itaque hoc eum epitheto describunt, ὀρθοβόας, quòd manè vociferetur. Democritus (vt refert M. Tullius lib 2. De diuinatione,) *optimis versibus caussam explicat, cur ante lucem Galli canant. depulso enim de pectore, & in omne corpus dedito, & modificato cibo, cantus edere quiete satiatos,* &c. Legendus Lucianus in gallo. DICAT,] & dicat. KALENDIS] Martiis. Horatius Oda 8. lib. 3. *Martiis cælebs quid agam Kalendis, Quid velint flores, & acerra turis Plena, miraris,* &c. MEAM QVOD MATREM IVVERIT,] meæ quod matri profuturum sit, vel meæ quod matri voluptati futurum sit. DA QVID FARCIAT, CONDIATQVE] da fartorem, da coquum. Sic autem legendum, non vt vulgò, *faciat.* QVINQVATRIBVS.] diebus festis Mineruæ, qui agebantur mense Martio. Horatius epist. 2 lib. 2. sub extr. *Ac potius puer vt festis Quinquatribus olim, Exiguo, gratóque fruaris tempore raptim.* PRAECANTATRICI.] Sic legendum: hoc primum. nam & sic habent nostri libri veteres, & sic legatur, versus postulat. *Precatrici* verò, quo modo edidit Camerarius, ferri non potest, *precantrici* versus respuit, præcantatri-
E cem appellat mulierem, quæ carminibus, & cantionibus profitetur se mala ab aliquo, seu ab aliqua auertere, atque amoliri posse. CONIECTRICI,] quæ somnia interpretatur. M. Tullius lib. 2 De diuinatione, *Parere quædam matrona cupiens, dubitans essétne pragnans, visa est in quiete obsignatam habere naturam. ad coniectorem retulit.* FLAGITIVM EST,] turpe facinus est, inquit mulier, sunt enim hæc omnia mulieris, seu vxoris verba, κατὰ μίμησιν à viro expressa, si nihil mittetur. QVO SVPERCILIO SPECIT?] quo supercilio adspicit? *specio,* verbum simplex, quo vtebantur veteres: cuius composita, adspicio, conspicio, respicio, &c. Ab eo verbale *spectio.* quod vt docet Festus, ponitur in auguralibus pro adspectione & spectu, dixit Pacuuius pro adspectu, vt idem Festus refert, *amplus, rubicundo colore, & spectu protervo ferox.* TVM PATRICAM CLEMENTER NON POTEST, INQVIT, QVIN M.] tum non potest fieri (inquit vxor improba) quin patricam, hoc est, patriciam, clementer munerem: hoc est aliquo munere donem. Nonnulli putant legi posse *patritam* in his Turnebus, hoc est, inquit ille, ancillam paternam, seu patriam. Sic autem dictum, *patritam,* vt *auitam.* Sed versus hanc lectionem respuit: etiam si quis legat, vt edidit Camerarius, *sed patricam clementer non potest, hinc quin munerem.* nam secunda syllaba vocis *patritam,* longa est. Quare si ita legemus, *Sed patritam clementer non potest.* &c. erit iambus in quinta sede contra rationem, & legem carminis. Legat si volet lector, Adr. Turnebi Aduers. lib. 7. cap. 6. Quòd autem ad reliquam versus partem attinet, secutus sum nostros libros veteres, à vulg. non admodum discrepan-

teis. cuius scripturæ sententia, optima & planissima est. QVIA NIHIL ABSTVLERIT,] quia nihil à me acceperit. A
GERARIA] ancilla, quæ gerit pueros. sic autem legendum esse, princeps vidit Adr. Turneb. libro & capite suprà commemoratis. nã libri vulgati habent partim *cellaria*, partim *ceraria*. NON MISSVRVS QVIDQVAM,] non missurus es, quidquam, &c. VERNAS ALIT?] *vernæ*, inquit Festus, *appellantur ex ancillis ciuium Rom. vere nati: quod tempus anni maximè naturale feturæ est*. ME VXORE PROHIBENT] me ab vxore ducenda deterrent. Sic sæpe loquuntur boni scriptores. Cæsar lib 4. de bello Gall. *Cùm id non impetrassent, petebant vti ad eos equites, qui agmen antecessissent, præmitteret, eósque pugna prohiberet*. M. Tull. pro Ligario, *nos iacentes ad pedes supplicum voce prohibebit?* Virg. lib. 1. Æneid. *hospitio prohibemur arena*. T. Liuius lib. 7. Annal. *& prohibendo populationibus, quos rapto viuere necessitas cogebat, fame domari credebat hostem*. piget alia ex aliis exempla referre. MIHI QVAE HVIVS SIMILEIS SERMONES SER.] quæ vxor mihi sermones, huius, quàm descripsi, simileis serat, id est, fundat, & quasi serendo spargat. Sic sæpe Tit. Liu. loquitur, serere colloquia, sermones, fabulam, mentionem. lib. 3. Annal. *Amotis inde seditionis auctoribus, patres circumire plebem, inserentésque se in circulos, sermones tempori aptos serere*. Idem lib. 7. *Liuius post aliquot annos, qui ab satyris ausus est primus argumento fabulam serere*, &c. Idem lib. 28. *Ac primò sermones occulti tantùm serebantur*. & Virg. lib. 12. Æn. *Rumorésque serit varios, ac talia fatur*. Plaut. in Curc. *Quod quidem mihi polluctum virgis seruus sermonem seras*, &c. Iam, quòd *serat* edidi, non, vt vulgò, *serant*. rationem secutus sum. Nam & de vna vxore locutus est, & iure ciuili singuli singulas vno tempore ducunt vxores domum. DII TIBI SVNT PROPITII, HERCLE] deos habes tibi propitios, fortunatus es. contrà dicimus, alicui deos esse iratos, cùm significamus eum esse miserum atque infelicem. IN GENERE,] repete ἐπὶ κακῷ, maximo, aut subintell. aliquid aliud simile, bono, claro, &c. LIBEROS HOMINEM EDVCARE, GENERI MONVM. &c.] hominem educare liberos, qui genus suum, & se, quoad eius fieri potest, immortale reddant. qui neque generis, neque sui ipsius memoriam sinant interire. nam libri, vt liberi, vt libri, statuæ, sepulcra, monumenta sunt parentum, eorum, qui scripserunt, eorum, quibus statuæ positæ sunt, & quorum imaginem referunt, mortuorum. INTERPARTIANT.] id est, inter se partiant. sic autem legendum, non *inter eos partiant*. non vt habent omnes libri impressi, *inter eos partiant*. quæ scriptura nullo modo ferri potest. ECQVID VELIM] numquid velim. AN SOMNVM COEPERIM] an dormierim. SACRIFICANT, DANT INDE PARTEM MIHI M. &c.] hoc est si sacrificant, dant mihi ex victima immolata partem maiorem, quàm sibi. Victimæ immolatæ partem diis donabant: partim sibi reseruabant, & in conuiuio comedebant: ad quod adhibebantur coniunctissimi, & carissimi. Itaque apud Theophr. in libello, qui inscribitur ἠθικοὶ χαρακτῆρες, capite περὶ ἀκαιρίας, in iis qui intempestiuè veniunt, & idcirco molesti sunt, numeratur is, qui non vocatus interuenit sacrificantibus, & sumtum facientibus, extorum partem petiturus. verba Theophrasti sunt hæc, καὶ πρὸς θύοντας, καὶ δαπανῶντας ἥκειν, μερίδα ἀπαιτήσων, subintellige, τὸν ἄκαιρον. Idem eodem libro capite περὶ ἀναισχυντίας, scribit hoc quoque impudentis esse posteaquàm diis sacrificarit, ipsum apud alterum cenare, carnes autem omneis in penum condere, sale conspersas, verba Græca hæc sunt, Εἶτα θύσας τοῖς θεοῖς, αὐτὸς μὲν δειπνεῖν παρ' ἑτέρῳ, τὰ δὲ κρέα ἀποτιθέναι ἁλσὶ πάσας. Ex quib. verbis intelligere licet, hunc morem fuisse apud Romanos peræquè, atque apud Græcos, vt qui diis sacrificassent, nihil sibi in posterum reseruarent, sed partem diis darent, partem amicis vescendum apponerent. neque hoc vsitatum & sollemne C
fuisse in sacrificiis lustralibus tantùm, vt putat Turnebus, sed in omnibus. ABDVCVNT AD EXTA] abducunt me domo ad exta. quidam legi volunt *adducunt*, &c. ego nihil muto. ad exta sacrificiorum, quæ lustralia appellabant, vt vult Turnebus. Virgil. lib. 8. Æneidos, *Vescitur Æneas, simul & Troiana iuuentus Perpetui tergo bouis, & lustralibus extis*. Eorum autem partem diis dabant, vt diximus, partem comedebant: atque ad hoc conuiuium coniunctissimum quemque adhibebant ac vocabant. legendus Turnebus hac de re lib. Aduers. 7. cap. 6. in quibus non prorsus ei assentior, vt dixi. AD SE] domum suam. ILLI INTER SE CERTANT DONIS] id est, vt infrà non longè, interpretatur ipse, certatim dona mittunt & munera. vel in hoc versu autem fit hiatus in principio, vt *illi inter*, faciant duos spondeos: aut legendum, *illi inter se certant donis: at ego mecum mussito*, &c. alioqui versus claudicabit. & infrà proximo versu legendum, *dona certatim mittunt, & munera*. EGO MECVM MVSSITO, BONA M. INHIANT.] ego mecum tacitè loquor & dico, mei propinqui mea bona auidè appetunt, & cupidè exspectant. tralatio est à feris, prædam, seu prædæ inhiantibus. mussito autem, hoc est, tacitè, & compressis labris agito, vt loquitur Flaccus. TV MVLTVM VIDES] tu acutè vides, tu sollers & cordatus es. contrà, parùm vides. vsitata etiam Marco Tullio loquendi genera. SI HABVISSEM,] liberos, subintellig. LIBERIS] ob liberos. vel ex liberis. Terentius Adelphis, *Duxi vxorem. quam ibi miseriam vidi: nati filij alia cura. porrò autem dum studeo illis, vt quàm plurimùm facerem, contriui in quærendo vitam, atque ætatem meam*. CENSEREM EMORI] exoptarem mortem ob miseriam ex cura, & metu contractam. al. existimarem mihi moriendum esse pro liberis meis, vel propter curã liberorum. TVM NE VXOR MIHI INSIGNIT.] tum metuerẽ, ne vxor D
mihi pueros insignitos pariat postea, &c. insignitos, id est, aliquo vitio notatos & deformeis. AVT VARVM, AVT VALGVM, AVT C. &c.] vari, inquit Festus, dicuntur, incurua crura habentes. Nonius autem, vari, inquit, dicuntur obtortis plantis. Lucilius, *Compernem, aut varam fuisse Amphytrionis ἄκοιτιν*. Valgos Opilius Aurelius, aliíque complures, vt Festus refert, aiunt dici, qui diuersas suras habeant. Compernes, vt vult Nonius, dicuntur longis pedibus. At Festus *compernes*, inquit, nominantur homines genibus plus iusto coniunctis. Pæti dicuntur, quorum oculi huc & illuc plus nimio celeriter mouentur: vel qui oculis sunt semiclusis, & conniuentibus, vel qui obliquis. Horatius Sat. 3. libri primi, *strabonem Appellat pætum pater: & pullum, malè paruus Si cui filius est, vt abortiuus fuit olim Sisyphus. hunc varum distortis cruribus illum*. *Bronci*, inquit Nonius, *sunt producto ore, & dentibus prominentibus*. DIGNVM EST] ἄξιόν ἐστι. par est. ET QVI BENE HABET] aliàs, & bene habet, &c. ÆQVVM FVIT DEOS PARAVISSE, VNO EXEMPLO NE OMNES VITAM VIVERENT,] argumentum à simili. PARAVISSE] comparauisse, fecisse. VNO EXEMPLO NE OMNES, &c.] ne omnes homines vno modo viuerent, seu vitam colerent: sed viri boni, lepidi, commodi, comes, liberales, &c. locupletes, fortunati, ac beati, & macrobij essent, homines improbi, illepidi, incommodi, asperi, illiberales, & simil. egentes, infortunati ac miseri essent, & citò morerentur: quod ferè secus euenit. SICVT MERCI PRETIVM STATVIT, PRO VIRTVTE, VT VENEAT, &c.] sicut æquum est, siue solet pretium merci præstitui, indici, atque imponi, vt ea merx vendatur, pro virtute, id est, pro E
sua dignitate, seu pro eo, quanti æstimanda est, quo modo ferè interpretatur Nonius in voce *virtus*, & totum hunc locum profert. Sic autem & legendus, & explicandus hic versus est. Nam editiones omnes habent, *statuit*: quæ lectio ferri non potest, quod enim huic verbo, quod est tertiæ personæ nomen suppositum erit? profectò nullum reperietur. Nunc autem sententia plana est, & ita Terentius locutus est in prologo Hecyræ, *facite, vt vestra auctoritas meæ auctoritati fautrix, adiutrix sit, Si numquam auarè statui pretium arti meæ, Et eum esse quæstum, in animum induxi maximum, Quàm maximè seruire vestris commodis*. QVAE IMPROBA'ST, PRO MERCIS VITIO DOMINVM PRETIO PAVPERAT.] ea merx, quæ mala est, propter mercis vitium, dominum mercis pretio priuat, & ita pauperiorem efficit, &c. verbo *pauperandi* vtitur & Flaccus Satyra quinta libri secundi, *Eripiet quiuis oculos citiùs mihi, quàm te contemtum cassa nuce pauperet*. ITIDEM DIVOS DISPERTISSE VITAM HVMANAM AEQVVM FVIT.] similiter diuos vitam humanam distribuisse, seu distinxisse, par fuit. QVI LEPIDE INGENVATVS ESSET] qui bene moratus esset, qui ingenuis moribus præditus esset, ei vitam longam darent. ET POSTEA QVI PROBI HOMINES ESSENT, ESSET HIS ANNONA VILIOR.] & postea probi viri numero plures essent. proborum virorum annona esset vilior, proborum virorum esset maior vbertas, neque esset

corum

A eorum tanta caritas, hoc est, raritas, & pænuria. Allegoria est à rebus venalibus, & iis maximè, quæ sunt ad victum, cultúmque necessariæ: quarum si est magna vbertas, & copia, earum est & vilitas: sin pænuria est, etiam caritas est, τὸ δὲ σπάνιον, τίμιον, vt ait Plato in Euthydemo. Marcus Tullius in frumentaria, in extrem. *Annona porrò pretium, nisi in calamitate fructuum non habet. Sin autem vbertas in percipiendis fructibus fuit, consequitur vilitas in vendendis: vt aut malè vendendam intelligas si processit: aut malè perceptos fructus, si rectè liceat vendere.* Animaduertendum autem est, dictum esse à Plauro, esset his annona vilior, pro esset horum annona vilior. quomodo potius loquitur Horat. epistola 15. lib. 1. *Vilis amicorum est annona, bonis vbi quid deest.* cuius versus sententiam in commentariis Horatianis explicauimus. sed nihil oberit hîc iterare. hoc igitur significat Horatius, paruo constare amicos, cùm viri boni egent. nam cùm virorum bonorum amicitia quantouis auri pondere sit pretiosior, & carior: si qui viri boni egent rebus ad victum necessariis, licebit eas sibi, parua iactura facta, amicos reddere. quin etiam si magna per se rei familiaris iactura facta sit, tamen parua erit ducenda, si cum amicitia talium virorum conferatur. *Præterea in mala vxore, & inimico si quid sumas, sumtus est*, inquit noster Plautus suprà non longè, *In bono hospite, atque amico si quid sumas, quæstus est.* Ridiculè autem Petrus Victorius, Plautinæ locutionis ignorantia, hunc locum intellexit. Verba eius adscribam ex libro Variarum lectionum duodecimo, capite vigesimi primi. Sic igitur ille sub extrem. & postea, Qui homines probi essent, esset his annona vilior. Ad extremum enim non oblita conditionis suæ persona, sententiam grauem, & pænè tragicam, in humili re terminauit. nam tanta immutatione rerum effici, vt annona vilis sit, ridiculum est. Hactenus ille. ex quibus verbis perspicuum est, Victorium sic

B accipere Plauti, seu Pleusidis (non enim seruus Palæstrio, vt ille dormitans scribit, sed Pleusides adolescens loquitur) verba, quasi dicat ille, si dij longam vitam viris bonis dedissent, breuem, improbis hominibus: futurum fuisse, vt esset rerum ad victum necessariarũ vilior. quæ explicatio, ita me Deus amet, valde ridicula est, & eius auctor magis ridiculus, quàm is esset, qui tam leni sententia tam grauem concluderet, ac terminaret. Nunc autem non hoc sentit Pleusides, quod ille somniat, sed id, quod supra dixi, si dij viris bonis longam & beatam vitam dedissent: breuem & miseram, improbis hominibus: fuisse euenturum, vt pauciores essent improbi, plures viri boni. QVI DEORVM CONSILIA CVLPET, STVLT. INSCITVSQVE SIT, &c.] senex Periplectomenes Pleusidis dictum, quod videri posset impium, reprehendit & corrigit. id quod eo consilio fecit Plautus, ne offenderet pios auditores. OBSONARE, BENE VT HOSPES, &c.] obsonium emere seu parare. DESISTI] supersederi. BENIGNE.] prolixè, liberaliter. LEPIDIS VICTIBVS] cibis opiparis, lautis & lectis. NIHIL ME POENITET IAM QVANTO SVMPTVI FVERIM T.] id est, magno tam sumtui fui tibi. vel sic, non paruo sumtui videor tibi fuisse. Talis est vsus verbi pœnitet, interdum vt apud Terent. in Heautont. *At enim dices, me hic quantum operis fiat, pœnitet.* vel vt legit Faërnus, *At enim dices, quantum hic operis fiat, pœnitet.* & apud Marcum Tullium lib. de Offic. *Tandiu autem velle debebis, quoad te quantum proficias, non pœnitebit.* QVIBVS ESSEM OBNOXIVS] nec quibus essem obnoxius. SI ILLIS AEGRE 'ST, MIHI QVOD VOLVP. EST, MEO REM. R. GERO] si illis id molestum est, quod mihi iucundum est, remiges tamen mei sunt. id est, serui mei sunt: & velint, nolint, mihi pareant, necesse est. Si alienum remigium esset, quo rem

C gero, hoc est, nauim impello, non possem remigibus pro meo iure imperare nunc, cùm sit meum, non parere non potest. allegoria est à re nautica, seu nauali. Licet fortasse sic quoque explicare, meo remigio rem gero, id est, meo sumptu rem gero. hunc locum etiam Ad. Turnebus explicat libr. Aduersar. suprà commemorato. quin Plautus ipse proximis verbis, id quod obscurius dictum videri possit, interpretatur, vt plerumque solet, καθ' ἑρμηνείαν. & ἐπεξήγησιν. FACIENDVM EST CVM MALO, ATQVE INGRAT.] faciendum est seruis, si nolint, cum eorum malo, & inuitis. COMMODVLVM OBSONIVM] obsonium non malum neque sumtuosum para commodulè, obsona, hoc est, tuo commodo, & ita vt non magnum sumtum facias. NE MAGNO SVMTV] ἑρμηνεία. VETEREM ATQVE ANTIQ.] obsoletam, seu vsitatam & peruulgatam. PROLETARIO] plebeio & vulgari. *Proletarij* erant, qui nihil in rem conferebant, præter prolem. Itaque in tenuissima, & infima populi parte numerabantur, neque amplius, quàm mille & quingentos æris in censu habebant. INSANIVISTI HERCLE.] insanire interdum dicuntur, qui nimis magnos sumptus faciunt: & insania, pro immoderato sumtu vsurpari solet. sic & apud Græcos μαίνεσθαι, & μανία. Cicero pro Milone, *propter insanas illas substructiones*, &c. Ibidem, *substructionum insanis molibus.* Demosth. κατὰ Μειδ. ἐμοὶ δ', ὅς, εἴτε τις, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, βούλεται νομίζειν μανίαν (μανία γὰρ ἴσως ἐστὶν ὑπὲρ δύναμιν τι ποιεῖν) εἴτε καὶ φιλοτιμίαν, χορηγὸς ὑπέστην, οὕτω φανερῶς καὶ μακρῶς ἐπηρεάζων παρηκολούθησεν, &c. id est, mihi autem, qui siue quis, Athenienses, insaniam existimare vult (insania enim fortassis est supra facultates aliquid facere) siue studium laudis, & ambitionem, me vltro ducem chori professus sum, ita apertè, & impurè mihi insultans, méque contumeliosè vexans insecutus est, &c. QVOD

D EORVM CAVSA OBSONATVM EST, &c.] quod obsonij eorum causa emtum est, &c. AD ILLVD EXEMPLVM] ad illum modum. PERNAM NIHIL MOROR] perna carere possum. AVFER ILLAM OFFAM PENITAM:] secutus sum scripturam vulgatam ac receptam: quæ talis est, *Aufer offam illam penitam: probus hic*, &c. quod eam existimem esse veram atque incorruptam, alteram autem esse suppositam, & ex ora libri in contextum verborum Plauti translatam, cùm esset initio adscripta, ad explicandam vocem minus vsitatam. *penitam*, auget suspicionem, atque adeò confirmat opinionem meam. Festus, qui docet duobus locis *offam penitam*, dictam esse ab antiquis, *offam porcinam* cum cauda, seu coda: à pene, quod caudam antiqui penem vocabant. Itaque *penitam* hîc habet primam syllabam & secundam longam. non est enim ab adiectiuo penitus, a, um: quod valet imus, a, um: seu intimus, a, um: sed vt dixi, à pene. PROBVS HIC CONGER FRIGID.] tolle hunc congrum de mensa: probus erit frigidus, seruetur in diem crastinum. ASSEVERARE] seriò dicere. SED PERCELLVNT SE, ET PR.] sed sternunt se, non in lecto, in quo accumbunt, sed in mensa, vt scilicet possint obsoniis remotioribus manum admouere. ET PROCVMBVNT] idem valet, quod percellunt se. DIMIDIATI DVM APPETVNT] id est, dum corpore inclinato atque inflexo cibos appetunt. Dimidiatos eos dixit, qui corpore ita procumbunt, ac propendent in rem aliquam, vt non integri, aut toti, sed dimidiati videantur. quòd autem Turnebus *dimidiatim* vult legi, & dimidiatim appetunt, explicat grandeis bolos appetunt, propè dimidiatos, quod appositum ferculum est, &c. nugas agit. BONVS HERCLE VT MAL. DESCRIPSIT

E MORE?] antithesis. quo pacto, id est, quàm pulcrè vir bonus Periplectomenes bonos mores descripsit? IGITVR ID, QVOD AGITVR, HVIC PRIMVM PRAEVORTI DECET.] decet igitur id quod agitur, huic anteponi, vel antè hoc curari, vel præoccupari. QVI ADMVTILETVR MILES, &c.] qua miles quantumuis bene capillatus, seu pulcrè comatus, vsque ad cutem tondeatur & decurtetur. Allegoria est ab iis, qui vsque ad cutem tondentur. significat autem se fallaciam elegantem reperisse, qua miles capiatur ac fallatur. Sic suprà in Captiuis, *Sed vtrum strictimne attonsurum dicam esse, an per pectinem, Nescio. verùm si frugi est, vsque admutilabit probé.* Infrà eadem fabula, *Tibi dixi, miles, quemadmodum potis esset assecari.* CAESARIATVS:] cæsariatus, à cæsarie dictus. suprà eadem fabula, *cæsaries quàm decet?* DARI ISTHANC RATIONEM VOLO.] volo istam rationem, qua id, quod dicis, fieri possit, mihi exponi. dare rationem, λόγον διδόναι. QVANDO ANNVLLVM HABEBO, IGITVR RATIONEM, &c.] cùm annum habeo, postea rationem mearum fallaciarum tibi reddam, seu exponam. PERPVRGATIS AMBO. &c.] perpurgatis auribus, id est, attentiss. tralatio est. sic Horatius epistola prima libro primo. *Est mihi purgatam crebrò qui personet aurem.* MOECHVS] amator. ITAQVE ALEXANDRI PRAEST. PRAED. &c.] ordo est, Itaque formam suam Alexandri Paridis formæ præstare prædicat. hoc est, Itaque se Paride pulcriorem esse prædicat. Paridis pulcritudo, vel vnius Homeri testimonio satis testata est. ITAQVE OMNEIS SE VLTRO SECTARI IN EPH. MEM. M.] amphibolia.

sententia autem est. Itaque dicit, mulieres omneis non rogatas, neque vocatas ad se venire, & se appetere. ÆDEPOL, QVIN TE DE ISTO MVLTI CVPIVNT NON MENT.] id est, immò verò profectò, multi te, de isto quod dicis, cupiunt verum dicere. sed quid sentit Periplectomenes? an multos esse, qui velint vxores suas esse adulteras, & mœchos vltrò appetere, scilicet, vt illis in adulterio deprehensis, dotem lucrentur? an multos esse alienarum nuptiarum insidiatores & adulteros, qui se à matronis & vxoribus alienis vltro appeti cupiant? Omninò sententia huius loci mihi difficilis est & obscura. Secutus sum autem editionem Camerarij. Nam nostri libri veteres nihil à vulgatis discrepant: qui sic habent, *AEdepol quid de isto multa? scio te non mentiri.* Quæ scriptura quamuis primo adspectu sit probabilis, quia per se considerata, plana est & expedita: tamen propterea quòd, si cum versu sequente conferatur, exsistit inepta tautologia: non videtur ferri posse. Nam hoc, *scio te non mentirier.* & hoc, *sed ego ita esse, vt dicis, teneo pulcrè.* idem valent. Quare editionem Camerarianam sequi tutiùs esse existimaui, quamuis ea sit, vt dixi, difficilis, impedita atque obscura, quàm vulgatam. PROIN', PALAESTRIO, QVAM POTES, &c.] proinde, Palæstrio, quàm maximè potes, tam maximè verba ad compendium, hoc est, in pauca confer. συντέμνω, inquit Bosius, ego, συντόμως λέγω. Sic suprà in Mostellaria, *Orationis operam compendi face.* ECQVAM TV POTES, &c.] id est, Numquid aliquam potes, &c. vel, nullámne potes, &c. QVOI FALLACIARVM MENS, CORPVSQVE SIT PL.] secutus sum libros vulgaros: à quibus non discrepant nostri manuscripti, nisi quòd vnus non habet vocem *mens*, quæ vox tamen videtur necessaria ad explendos legitimos carminis numeros, & ad sententiam. Camerarius legendum suspicatur, *cor, corpúsque*, coniectura probabili ductus. Itaque ei ferè assentio. Omninò vel sic legendum, vt ille coniicit, vel, vt habent omnes libri vulgati: vel, *Quoi fallaciarum pectus, corpúsque*, &c. quam postremam lectionem si quis probabit, *fallaciarum*, erit quattuor syllabarum, κατὰ συνίζησιν. *fallaciarum* autem edidi, libros nostros manuscriptos, & omneis vulgaros secutus: cùm à Camerario editum sit, *facetiarum*: quod vtrum repererit ille in aliquo libro manuscripto, an sit erratum typographi, nescio. Mihi quidem *fallaciarum*, magis placet. ÆQVI ISTVC FACIO,] id est, mihi tantidem est: seu, tantidem facio: nihil refert. Sic autem legendum: & ita habent nostri libri veteres: nisi quòd vnus habet præterea, *parui*, quod ex ora libri natum est: & vera voce eiecta, in libris vulgatis locum occupauit. QVAE SIT QVAESTVOSA:] quæ corpore quæstum faciat: & vt continuò loquitur, quæ alat corpus corpore. ἐργάζεσθαι σώματι dicunt Græci. NAM COR NON POTEST, &c.] proinde ac si dicat, rectè dixi, cui sapiat pectus, non cor. nam cor ei sapere non potest, quod nulla mulier habet. Hoc in omneis mulieres dictum, quasi omnes sint excordes, & amentes. Cor, pro animo seu mente potius vsurpant veteres. hinc cordati & excordes, & vecordes. Ennius xiij. Annal. *Annibal audaci dum pectore me dehortatur, Ne bellum faciam: quem credidit esse meum cor Suasorem summum, & studiosum robore belli.* meum cor, id est, meus animus: & meum cor credidit, hoc est, ego credidi. Gellius lib. 7. cap. 2. Marc. Tullius lib. 2. de Finibus, *Hoc est, non modo cor non habere, sed ne palatum quidem.* Auson. *Qui remincisco putas se dicere posse Latinè: Hic vbi, co, scriptum est, faceret cor, si cor haberet.* LAVTAM VIS, AN QVAE NONDVM SIT LAVTA?] visne puellam admodum adolescentulam, & tenellam, quæ nondum balneis vtatur, an grandiusculam, & virum sæpe expertam, & quæ priuatim & publicè lauare soleat. tralatio est a lana: cuius hæc differentia est, quòd alia est lota, alia succida, hoc est, recens & illota, & succi plena. Varro lib. 2. de re Rustica, cap. 11. *Tonsura tempus inter AEquinoctium vernum, & solstitium, cùm sudare inceperunt oues. à quo sudore recens lana tonsa, succida appellata est.* Succidam lanam, opponi lotæ declarant verba iurisconsulti Vlpiani lib. 32. digest. de legatis 3. *Lanæ appellationem eatenus extendi placet, quatenus ad telam peruênit. & sciendum est succidam quoque contineri, & lotam, si modò tincta non placet, quatenus ad telam peruênit. & sciendum est succidam quoque contineri, & lotam si modò tincta non sit.* & Celsi lib. 5. cap. 26. *Lana succida superuacuus vsus est. lota melius circundatur.* Iuuenalis Sat. 5. *Qualis cena tamen? vinum, quod succida nolit lana pati.* SICCAM, SVCCIDAM.] volo puellam teneram & adolescentulam, instar succidæ lanæ, illotam & succulentam. MEAM CLIENTAM.] clientam vsurpasse veteres, notat Carisius, & alij grammatici: idque admonuimus in commentaris Horatianis ad Odam 17. libri secundi, ibi, *Nec Laconicas mihi Trahunt honestæ purpuras clientæ.* neque prætermiserat Muretus: vbi vulgò legebatur *clientes.* vtitur & in Rud., *Iam clientas repperi.* SED QVID EA VSVS EST?] sed quid ea opus est? MATRONA MODO CAP. C.] capite matronarum in morem ornato. CRINEIS, VITTASQVE HAB.] Ouidius libro primo de Arte, *Este procul vittæ tenues, insigne pudoris.* Virgil. lib. 7. AEneidos, *Soluite crinaleis vittas: capite Orgia mecum.* ERRO, QVAM INSISTAS VIAM] non intelligo, quo intendas iter, hoc est, quid agere cogites, seu quod sit consilium tuum. allegoria est. SED ECQVA ANCILLA'ST ILLI? sed nunquam habet illa ancillam? ET DEPERIRE HVNC M.] & hunc militem perditè amare. QVASIQVE HOC ANNVLVM ANIMO, &c.] & quasi tua vxor hoc animo ancillæ dederit, ancilla porrò mihi, vt eum militi darem. INTERPRES] μεσίτην. vulgus mediatorem appellat. infrà eadem fabula, *quæ tibi Conditio noua & luculenta fertur per me interpretem.* NE ME SVRDVM VERBERA] ne me tanquam surdum, eadem sæpius iterando, verbera. Sunt autem hæc verba Periplectomenis. TV SI AVDIS, EGO RECTE MILIT. &c.] si tu audis, & intelligis, quæ dico, ego annulũ tuum rectè. id est, sine periculo amittendi, vel rectè, id est, cautè, vt non sit metuendum, ne non recuperari possit, militi dabo. Videtur hic versus vna syllaba redundare, quare vel legendum delato pronomine tu, *si tu audis*, &c. vel, *verbera*, trium syllabarum faciendum est. sunt autem hæc Palæstrionis verba. VT SE DEAMET,] miles. CONCILIEM] vt militem sibi conciliem. sic autem legendum est, non, vt habent libri ferè omnes. nam neque carminis lex, neque Latini sermonis consuetudo, *consiliarem*, ferre potest. QVI, NISI ADVLTERIO, STVDIOSVS REI NVLLAE, &c.] qui nullius alîus rei, nisi adulterij, studiosus est, improbus. *nullæ*, antiquum pro, *nulli.* & animaduertendum nomen *studiosus*, cum datiuo iunctum esse. NON POTVIT REPERIRE, SI IPSI SOLI, &c.] si ipsi soli, inquit, qui omnia luce sua collustrat, & qui ipse lucidissimus est, & cui nihil est obscurum, puellas lepidas quærendas dares, non potuit lepidiores. duas ad hoc negotium, quod agimus, reperire, quàm ego dabo. hyperbole. PAX.] tantummodò: vel παντελῶς. Priscian. lib. 14. Terent. Heautont. *Capillus passus, prolixus, circum caput Reiectus negligenter. pax.* PARTEIS DEFEND. TVAS] tuas parteis tuteris, tuas parteis agas. PRAECEPTA.] ea, quæ tibi præmonstrata sunt. SOBRIE] νηφαλίως, vigilanter, attentè, nõ somniculosè. vide suprà hac eadem fabula, quæ ad illum locum notauimus, *Tibi ego dico: ebriacus ne sis.* Sic in Persa, *Si quam rem accures sobriè, aut frugaliter, Solet illa rectè sub manus succedere.*

PALAESTRIO, LVCRIO puer.

PA. QVantas res turbo! quantas moueo machinas!
Eripiam ego hodie concubinam militi,
Si centuriati bene sunt manipulares mei,
Sed illum vocabo. heus Sceledre, nisi negotium

Progredere

A Progredere ante ædeis, te vocat Palæstrio.
LV. Non operæ est Sceledro. PA. quid iam? LV. sorbet dormiens.
PA. Quid? sorbet? LV. illud, stertit volui dicere.
Sed quia consimile est, quod stertas, quasi sorbeas.
PA. Ehò an dormit Sceledrus intus? LV. non naso quidem.
Nam eo magnum clamat, tetigit calicem clanculum,
Dimisit Nardini vini amphoram cællarius.
PA. Ehò tu scelefte, qui illi suppromus es, eho?
LV. Quid vis? PA. qui libitum'st illi condormiscere?
LV. Oculis opinor. PA. non te istuc rogito scelus.
Procede huc, peristi iam nisi verum scio,
B Promsisti tu illi vinum? LV. non promsi. PA. negas?
LV. Nego hercle verò: nam ille vetuit dicere.
Neque equidem heminas octo expromsi in vrceum,
Neque ille hic calidum exinde ebibit in prandio.
PA. Neque tu bibisti? LV. dij me perdant, sib ibi,
Si bibere potui. PA. qui iam? LV. quia enim obsorbui,
Nam nimis calebat, amburebat gutturem.
Alij ebrij sunt, alij poscam potant via.
PA. Bono suppromo & promo cællam creditam.
LV. Tu hercle idem faceres, si tibi esset credita.
Quoniam æmulari non licet, nunc inuides.
C PA. Ehò, an vmquam promsit antehac? responde scelus
Atque vt tu scire possis, edico tibi,
Si falsa dixis, loris excruciabere.
LV. Ita verò, vt tu ipse me dixisse dictites,
Postea sagina ego eiiciar cællaria,
Vt tibi qui promat, alium suppromum pares.
PA. Non ædepol faciam, agè loquere audacter mihi.
LV. Numquam ædepol vidi promere. verùm hoc erat:
Mihi imperabat, ego promebam postea,
PA. Huic illecebroso capite sistebas cadum?
D LV. Non hercle tam istoc validè casabant cadi.
Sed in cælla est paullum nimis loculi lubrici,
Ibi erat bilibris aqualis, hic propter cados
Ea sæpe decies completur plena die.
Eam plenam atque inanem fieri maximam
Vidi. bacchabatur hama, casabant cadi.
PA. Abi, abi intrò iam, vos in cælla vinaria
Bacchanal facitis. iam hercle ego herum adducam à foro.
LV. Perij, excruciabit me herus, domum si venerit,
Quom hæc facta scibit, quia sibi non dixerim.
Fugiam hercle aliquo, atque hoc in diem extollā malū.
Ne dixeritis obsecro, huic vostram fidem.
E PA. Quò te agis? LV. missus sum aliò, iam huc reuenero.
PA. Quis misit? LV. philocomasium. PA. abi, actutum redi,
LV. Quæso tamen tu meam partem infortunij,
Si diuidetur, me absente accipito tamen.
PA. Modo intellexi quam rem mulier gesserit.
Quia Seledrus dormit, hunc subcustodem suum
Foras ablegauit à se, dum huc transiret. placet.
Sed Periplectomenes quam ei mandaui mulierem,
Nimis lepida forma ducit: dij hercle hanc rem adiuuant.

Tuis

Quàm dignè ornata incedit? haud meretriciè. A
Lepidè hoc succedit sub manus negotium.

SI CENTVRIATI BENE SVNT MANIP. M.] si mei milites bene instructi, & ad pugnam parati sunt. allegoria est
à re militari. Ter. in Phorm. *Nunc prior adito tu, ego in insidiis hîc ero Succenturiatus, si quid deficies.* Centuriati dicũtur,
qui sub centurione centuriæ numerũ explent. NISI NEGOTIVM,] subint. est, nisi occupatus es. NON OPERAE EST
SCEL.] Sceledrus nõ est vacuus, Sceledrus potest cuiquam operã dare. Sic suprà eadẽ fabula, *Prandet, potat, occupata est:*
operæ nõ est. subintelligendum autẽ est, facultas, aut copia, vt diximus. STERTIT, VOLVIT DICERE.] stertit dormiẽs.
multi enim stertunt vigilantes. Lucret. *Et vigilans stertis.* Plaut. in Amphit. *quæne vigilans somniat?* SED QVIA CONS.
EST, &c.] Sed eo dixi, *sorbet*, pro, *stertit*. quia consimilia sunt, stertere & sorbere. NON NASO QVIDEM.] non naso
quidem dormit. Rationem subiicit. nam eo magnum sonitum edit, stertendo scilicet. Qui dormiunt autem, qua parte
dormiunt, ea parte tacent. NAM EO MAGN. CL.] nam naso stertit, & stertendo magnum clamorem tollit. TETI-
GIT CALICEM.] bibit è calice clanculum. vel, exhausit calicem clanculum. vt sit ἰκάτισμοις. DIMISIT NARDINI
AMPH. CELL.] cællarius, hoc est, cællæ præfectus, amphoram vini nardini, hoc est, ex nardo confecti, seu nardo con-
diti, dimisit: hoc est, emisit è manibus, seu neglexit, seu, non recondidit, seu in custoditam reliquit. Omnino verbum, *di-*
misit, sic positum, mihi suspectum est. Quid si legamus, *Depromsit?* consideret lector. Solebant autem veteres inter- B
dum aromatis vinum condire. qua de re Plinius lib. 14. cap. 16. & Dioscorides lib. 5. cap. 64. & multis aliis eiusdem libri
capitibus. SVPPROMVS ES,] secundus promus es: promo substitutus es. QVI LIPIIVM'ST ILLI CONDORM.?] in
voce *qui*, inest aliquid ambigui, vt mox apparebit. significat autem, vel quo pacto? vel qua parte? seu qua re? OCVLIS,
OPINOR.] iocus ex ambiguo, & præter exspectationem. Ita enim respondet Sceledrus, quasi quæsiuerit ex eo Palæstrio,
qua parte corporis dormierit. at quærere voluit Palæstrio, quo pacto, seu quamobrem dormierit. sic infrà in Mercatore.
CH. *Quî potuit eam videre?* AC. *oculis.* NEQ. EQVIDEM HEMINAS OCTO EXPR.] quod hic puer negat se fecisse, in-
telligendum tamen esse ab eo factum. *Hemina*, inquit Festus, *à Græco verbo ἥμισυ, quòd est dimidia pars sextarij.* A Gell.
lib. 3. cap. 14. *Contrà autem si è sextario hemina fusa est, dimidium sextarij non dimidiatum sextarium fusum esse dicendum est.* IN
VRCEVM] vrceus, vas fictile, aut æneum ad aquam continendam, & capiendam propriè factum ac paratum. NI QVE
ILLE HIC CALIDVM EXINDE EBIBIT IN PRANDIO.] sic versum hũc restituimus ex vestigiis antiquæ scriptu-
ræ. Sic autem & sententia aperta, & versus perfectus est. QVIA ENIM OBSORBVI.] ore rotundo exsorbui, vel raptim,
& vno spiritu, seu vno ductu exsorbui, quasi ius aliquod calidum, non tanquam vinum ad sitim sedandam. Sic autem
dictum, obsorbui. vt, obduxi, obliguriui, & simil. CALEBAT:] calidum erat. AMBVREBAT GVTTVREM.] profert
hunc locum Nonius, docens, *guttur* & *gutturem*, in neutro & masculino genere, vsurpatum esse à veteribus. profert &
versum illum ex Aulul. *Etiámne obturat inferiorem gutturem?* Sed non dissimulabo Nonium hîc legere, *adurebat*, non, vt
habent libri manuscr. *amburebat*, neque vt vulgati, *comburebat*. Porrò delectatos fuisse veteres calidis potionibus con- C
stat. hinc thermopolium & thermopotare. vt in Trinummo, *satin' in thermopolio Condulium es oblitus, Postquam thermo*
potasti gutturem? ALII POSTQVAM POT. VIA.] alij vinum ex aqua & fæce, seu aceto confectum potant in via. Sic au-
tem legendũ, non, vt vulgò, alia postquã potant via, neq. vt alibi, alia postquam, potarunt, &c. hæret scrupulus in voce
via. Nã *via*, pro *in via*, est insolens. præterea sententia est inanis & frigida. Quòd si quis interpretari velit, *via*, de more,
seu, more: erit duriusculum, neque satis Plautinum. BONO SVPPR. ET PR.] subintell. ô admirantis, per ironiam.
DIXIS,] dixeris. ITA VERO: VT TV IPSE ME DIX. DICT.] sententia hæc est, Tu verò ita me iubes rem omnem
tibi aperire, vt dictites conseruis meis me tibi eorum facinora enuntiasse, ac prodidisse: atque hoc pacto ab illis eiiciar
postea è sagina cællaria: & vt alium suppromum, me eiecto, præficias, qui tibi vinum tuo arbitratu promat. HVIC IL-
LECEBROSO CAP. SIST. CAD.?] Túne homo illecebroso capite, hoc est, ore polluto atque impuro, huic inclinabas
cadum? Sceledrum illecebroso capite per contumeliam appellat, quasi cuius os, seu caput homines ad stuprum illiciat,
atque inuitet. Sistebas cadum autem, id est, cadum inclinatum, & versum tenebas, dum è foramine (quod olim cor-
tice, & pice obstruebatur) depromeres. Nam apud veteres non nisi verso cado, seu versa amphora, vinum depromi po
terat. Horat. Oda 29. lib. 3. *Non antè verso lene merum cado*, &c. ad quem locum hac de re nonnulla diximus, & plura
fortasse dicentur ad illud Plauti in Sticho, *Námque edepol quamuis desubitò vel cadus verti potest.* NON HERCLE TAM
ISTOC VALIDE CASABANT CADI.] istoc, accipiendum δεικτικῶς, vt intelligamus, cum gestu, aut manu osten-
dere, se cados haud magno admodum negotio loco mouisse, aut vertisse: quia sine vi in lubrico loco, & leui impulsu D
casabant, id est, nutabant, & inclinabantur. Sic autem iampridem hîc legendum esse iudicaui, atque adeò multis
doctis indicaui, non, vt vulgò, quassabant: quod ferri non potest: vt & suprà in Asinar. *casanti capite incedis*: vbi vulgò
legitur, quassanti capite, &c. & in Bacchid. *capitibus casantibus*, ad quæ loca hoc de verbo plura. SED IN CAELLA
EST PAVLLVM NIMIS LOC. LVBR.] sed in cælla, inquit, est aliquantulum parui loci lubrici. ex quo non erat ne-
cesse cados ad vinum promendum admodum validè mouere: sed leni impulsu, & molli brachio casabant. BILIBRIS
AQVALIS] vas aquarium, duas libras aquæ capiens. COMPLETVR PLENE] pleonasmus. DIE] in die. EAM PLE-
NAM, ATQ. INANEM, &c.] eam aqualem, quæ maxima est, vidi aliquoties fieri plenam eodem die, videlicet, dum
completur, & inanem puta, dum exhauritur & exsiccatur. BACCHABATVR HAMA: CASABANT CADI.] baccha-
rum in morem vas aquarium, vini plenum, huc & huc mouebatur. casabant cadi, id est, vertebantur cadi ferè sponte
sua. aut certè non magna vi adhibita, nempe in loco lubrico, vt suprá. Sic autem esse legendum bacchabatur hama,
rectè, meo iudicio, vidit Adr. Turneb. nam vulgò legitur, *bacchabatur auia*. Quòd autem ad illud alterum *casabant ca-*
di, decem abhinc annos ita conieceram esse restituendum & hîc, & in aliis aliquot locis non solùm Plauti, verùm e-
tiam nonnullorum aliorum Latini sermonis auctorum. BACCHANAL FACITIS.] bacchamini: sacrificium Baccho
facitis. SCIBIT,] sciet. IN DIEM EXTOLLAM] in diem protollam ac proferam. NE DIXERITIS, OBS. HVIC,
VOSTR. F.] Alloquitur spectatores. sermo autem est implicatus. talis enim videtur ordo verborum esse, obsecro ve-
stram fidem, ne dixeritis hero meo. Potest tamen & hîc esse, obsecro vos, per vestram fidem, ne dixeritis hero meo. E
vt subintelligatur, præpositio per, quod minus probo. QVO TE AGIS?] quò te confers? quò te ducis? SI DIVI-
DETVR,] si meum infortunium diuidetur in duas parteis: puta, inter me & Sceledrum, seu quem alium conseruum,
quæso, meam partem accipito. FORAS ABLEGAVIT, &c.] sic legendum, non *foris*. SED PERIPLECT. QVAM EI
MAND. M. &c.] Hîc Milphidippa, & Acroteleutium, à Periplectomene subornatæ Palæstrionis mandatu, procedunt:
quas prospiciens Palæstrio hæc loquitur. Sed Periplectomenes, nimis lepida forma ducit mulierem, quam mulie-
rem ei mandaui vt duceret. LEPIDE HOC SVCCED. SVB. MAN. NEG.] scitè hoc negotium ex animi sententia
procedit. sic loquitur infrà eadem fab. *Bono animo es. negotium omne iam succedit sub manus.* Idem in Persa, *Si quam rem*
accuret sobriè, aut frugaliter: Solet illa rectè sub manus succedere.

PERIPLE.

A PERIPLECTOM. ACROTELEVTIVM, MILPHIDIPPA, PALAESTRIO.

REm omnem Acroteleutium tibi, tibique mea Milphidippa,
Domi demonstraui ordine, hanc fabricam, fallaciasque
Minus si tenetis, denuò volo percipiatis plané.
Satis si intelligitis, aliud est, quod potius fabulemur.
AC. Stultitia atque insipientia insulsa atque maxima hæc sit,
Me ire in opus alienum, aut tibi meam operam pollicitari,
Si in ea opificina nesciam aut mala esse, aut fraudulenta.
PE. At melius est monerier. AC. meretricem commoneri
B Quàm sanè magni referat, mihi clàm est. quin ego me frustro,
Postquam admisere aures meæ tuæ moram orationis.
Tibi dixi, miles quemadmodum potis esset assecari.
PE. At nemo solus sapit: am nego multos sæpè vidi
Regionem fugere consilij prius, quàm repertam habere.
AC. Si quid faciendum est mulieri malè atque malitiosè,
Eius illi immortalis memoria est meminisse, & sempiterna:
Sin bene quid, aut fideliter faciendum est, eò deueniunt,
Obliuiosæ extemplò vti fiant: meminisse nequeunt.
PE. Ergo istuc metuo, conuenit. vobis faciundum vtrunque.
Nam id proderit mihi, malitia malè quòd facietis ambæ.
C AC. Dum nescientes quid bonum faciamus, ne formida.
PE. Non mala nulla meretrix est. AC. ne paue: peioribus conueniunt.
PE. Ita vos decet, consequimini. PA. cesso ego illis obuiam ire?
Venire saluum gaudeo. lepido hercle ornatu incedit.
PE. Bene opportunéque obuiam is Palæstrio. hem tibi assunt,
Quas me iussisti adducere, & quo ornatu. AC. heus noster. PA. esto.
Palæstrio Acroteleutium salutat. AC. quis hic amabo est,
Qui tam pro nota me nominat? PE. hic, noster architectus est.
AC. Salue architecte. PA. salua sis. sed dic mihi, ecquid hic te
Onerauit præceptis? PE. probè meditatam vtranque duco.
PA. Audire cupio, quemadmodum. ne quid peccetis paueo.
D PE. At tua præcepta. de meo nihil his nouum apposiui.
AC. Nempe ludificari militem tuum herum vis. PA. elocuta es.
AC. Lepidè & sapienter, commodè & faceté. res parata est.
PA. Atque huius vxorem esse te volo assimulare. AC. fiat.
PA. Quasi militi animum adieceris, simulare. AC. sic futurum est.
PA. Quasique res per me interpretem, & tuam ancillam geratur.
AC. Bonus vates poteras esse. nam quæ sunt futura, dicis.
PA. Quasique annulum hunc ancillula tua abs te detulerit ad me,
Quem ego militi darem tuis verbis. AC. nunc vera dicis.
PE. Quæ istis nunc memoratis opus est, quæ commeminere? AC. melius'st.
Nam mi patrone hoc cogitato, vbi probus est architectus,
E Bene lineatam si semel carinam collocauit,
Facile esse nauem facere. vbi fundata & constituta est,
Nunc hæc carina satis profundata bene & statuta est.
Assunt fabri architectique, eam quidem ad rem haud imperiti.
Si non nos materiarius remoratur, quod opu'st, qui det,
Noui indolem nostri ingenij, citò erit parata nauis.
PA. Nempe tu nouisti militem meum herum? AC. rogare mirum est.
Populi odium quin nouerim? magnidicum, cincinnatum
Mœchū? vnguentatū? PA. nū ille etiam te nouit AC. nunquam vidit.

Qui nouerit me, quis ego sim? PA. nimis lepidè fabulare. A
Eo potuerit lepidiùs fieri. AC. potíne vt hominem
Mihi des? quiescas cætera? ni ludificata lepide
Ero, culpam omnem in me imponito. PA. agite, intrò abite,
Insistite hoc negotium sapienter. AC. alia cura.
PA. Age Periplectomene, has nunc iam duc intrò, ego ad forum illum
Conueniam, atque illi hunc annulum dabo, atque prædicabo
A tua vxore mihi datum esse, eámque illum deperire.
Hanc ad nos cùm extemplò à foro veniemus, mittito tu,
Quasi clanculum ad me missa sit. PE. faciemus. alia cura.
PA. Vos modò curate, ego illum probè iam oneratum huc accibo.
PE. Bene ambula, bene rem gere. at ego hoc si efficiam planè, B
Vt concubinam militis meus hospes habeat hodie,
Atque hinc Athenas abeat hodie: hunc si dolum dolamus:
Quid tibi ego mittam muneris? AC. dátne ab se mulier operam?
PE. Lepidæ sunt, & comes sunt. AC. confido confuturum.
Vbi facta erit collatio nostrarum malitiarum,
Haud vereor, ne nos subdola perfidia peruincamur.
PE. Abeamus ergo intrò, hæc vti meditemur, cogitate,
Nequid, vbi miles venerit, titubetur. AC. tu morare,
Vt accuratè & commodè, hoc quod agendum est, exsequamur.

ACROTELEVTIVM,] hæc matronæ ornatum gerit, Milphidippa autem eius ancilla est. IN OPVS ALIENVM,] quod faciendum conduxerim. SI IN EA OPIFICINA N.] si in eo opere faciendo, seu in ea operis effectione, seu in ea operis officina nesciam esse astuta, aut dolosa. QVIN EGO ME FRVSTRO, &c.] Immò ego me frustro, hoc est, immò me ipsa destituo, prodo ac desero: & à meis ipsius consiliis aberro, postquàm meæ aures orationem tuam, quæ me moratur, receperunt seu intromiserunt. *frustro* in voce actiua dixisse veteres pro *frustror* notat Nonius. ASSECARI.] admutilari. suprà ead. fab. *nam ego inuéni lepidam sycophantiam, Qui admutiletur miles vsque cæsariatus*, &c. Sed non celabo lectorem, pro assecari, quomodo edidit Camera. nostros lib. manuscr. habere *deasdare*. vulgatos verò, *deartuare*. AT NEMO SOLVS SAPIT.] sic Homer. *Iliad. K*, *Σύν τε δύ' ἐρχομένω, καί τε πρὸ ὃ τοῦ ἐνόησεν, ὅππως κέρδος ἔῃ· μοῦνος δ' εἴπερ τε νοήσῃ, Ἀλλά τέ οἱ βράσσων τε νόος, λεπτὴ δέ τε μῆτις.* id est, Duorúmque simul euntium alter plus altero intelligere solet, vt fit ex vsu: solus autem etiam si quid intellexerit, ei tamen & exigua intelligentia est, & tenue consilium. Profert primi versus principium, *Σύν τε δύ' ἐρχομένω*. Plato in Symposio, Aristoteles libro 8. *Ἠθικῶν Νικομ.* libro 3. *πολιτ.* M. Tullius lib. 9. epist. ad Varron. & libro 9. epist. ad Attic. Eodem pertinet prouerb. *vnus vir, nullus vir*. NAM EGO MVLTOS SAEPE VIDI REGIONEM F. CONS.] amphibolia. Sed hic ordo est. nam ego sæpè multos vidi regionem consilij multos fugere, hoc est, multis excidere è manibus, prius quàm repertam haberent. regionem consilij, id est, locum consilij. licet & sic explicare, nam ego multos sæpè vidi, quos regio consilij fugerit prius, quàm repertam habuerint. QVAM REPERTAM HABERE.] malim legi, *quàm repertam haberent*. EIVS ILLI IMMORT. MEM. EST MEMIN. ET S.] Eius, quod malè & malitiosè mulieri faciendum est, memoria est illi immortalis & sempiterna, meminisse, *ἐπὶ τῷ μεμνῆσθαι*, vel *πρὸς τὸ μεμνῆσθαι* vel *ὥστε μεμνῆσθαι*, id est, vt meminerit, vel, ad id, vt meminerit. Sic autem restituimus, scripturæ veteris vestigia secuti, optima, planissimáque sententia, & numeris aptissimis. vt scilicet intelligamus alterum I, exteri in pronomine *illi*. Nonnulli malunt legi, *Eius ibus imm. ibus* autem, antiquum, pro *iis*: de quo alibi. & ita intelligemus mutari numerum, & transiri à numero singulari ad numerum multitudinis. EO DEVENIVNT.] mutat numerum. MEMINISSE NEQVEVNT.] aliàs, *& meminisse nequeant*. non malé. vt referatur ad superiora. CONVENIT VOBIS F. VTR.] cónuenit, inquit, id est, conuenit inter nos. *συγκατατίθεμαι ὑμῖν*. consentimus. vobis faciendum est vtrumque, id est malè, & malitiosè. Camerarius edidit, *Ergo istuc metuo, quò venit.* quæ lectio, si cui probabitur, sic poterit explicari. Ergo istuc, quod dicis, metuo quò euadat, seu quò eueniat. DVM NESCIENTES QVID BONVM FACIAMVS, NE F.] scientes nihil boni faciemus: huius rei securus esto. tantùm metuendum est, ne quid boni faciamus nescientes & imprudentes. NON MALA NVLLA M. EST.] nulla est meretrix, quæ non sit mala & malitiosa. NE PAVE: PEIORIBVS CONVENIVNT.] ne time, quòd meretrices omnes malæ sunt. nam cum peioribus conueniunt, congrediuntur, versantur: nempe cum viris, & cum amatoribus. significat viros esse peiores. vel sic, *ne time: peioribus conueniunt*, id est, ne time, quod malæ sunt meretrices. nam cum peioribus veniunt, id est, vos peiores estis, vel tu peior es, quicum nos venimus. alij sic, ne time, quòd meretrices malæ sunt. peioribus enim conueniunt, id est, ad facinora peiora idoneæ sunt. LEPIDO HERCLE ORNATV INCEDIT.] Acroteleutium, quæ matronæ in morem ornata est. ET QVO ORNATV.] & eo ornatu assunt, quo iussisti esse. HEVS NOSTER.] Periplectomenem patronum alloquitur, aliquid ex eo quæsitura: quam interpellauit Palæstrio. HIC, NOSTER ARCHITECTVS EST.] hic est noster fallaciarum fabricator & opifex. Sic M. Tullius pro Roscio Amer. *ex iis quæ nunc maximè fiunt, nónne quiuis potest intelligere, omnium architectum, & machinatorem vnum esse Chrysogonum?* &c. Idem in Cluentiana, *& illi, qui Fabriciū libertum, quia minister in maleficio fuerat: patronum, quia conscius, condemnassent: ipsum principem, atque architectum sceleris absoluerent?* ECQVID HIC TE ONERAVIT PRAECEPTIS.] numquid hic Periplectomenes te præceptis, id est, documentis, onerauit, hoc est, cumulatè instruxit, seu impleuit? translatio est. sic M. Tullius. libro 3. epist. ad Appium, *Te autem quibus mendaciis, homines leuissimi onerarunt?* &c. Idem libro 3. de Nat. deorum, *Quia te quoque (inquit) animaduerti, Cotta, sæpè, cùm in foro diceres, quàm plurimis posses argumentis onerare iudicem, si modo eam facultatem tibi dares causa.* Plaut. in Mercat. *Quibus est dictu dignus, vsque oneremus ambo.* Idem in Pseud. *Pseudole, assiste altrinsecus, atque onera hunc maledictis.* Terentius Phormione, *O Fortuna, ô fors Fortuna, quantis commoditatibus, quàm subitò hero meo Antiphoni ope vestra hunc onerastis diem?* AVDIRE CVPIO QVEMADMODVM.] audire cupio quomodo sit meditata. AT TVA PRAECEPTA.] subintell. sunt. DE MEO NIHIL HIS NOVVM APP.] nihil his nouum de meo addidi. *apposiui*, pro *apposui*, antiquum: sic *deposiui*, *reposiui*, &c.

QVASI MILITI ANIM. ADIEC.] quasi ad militem animum appuleris, hoc est, quasi militis amore capta sis, &c. sic
A Terent. Eunuch. *sed, ego quantum suspicor, Ad virginem animum adiecit.* Plautus in Mercat. *sed praecauto est opus, Ne ad illam me animum adiecisse aliquâ sentiat.* QVASIQ. RES PER ME INTERPRETEM, &c.] suprà eâdem fab. *quasiq; ego rei sim interpres.* NAM QVAE SVNT F.] ego enim ista, quæ dicis, omnia sum factura. Ita vates es, qui quæ futura sunt, prædicas. locus. sic infrà in Persa, *quod futurum est, prædicas.* QVAE ISTIS NVNC MEMORATES OP. EST. Q. COMM.] quid ista nunc commemorate opus est, quæ memoria tenet? VBI PROBVS EST ARCHITECTVS, &c.] totus hic locus, qui sequitur, allegoria constat. Significatur autem per nauem, negotium, cõsiliũmque susceptum de decipiendo milite: per Carinam, commentum, & fallacia, totius denique fabricæ ratio, & fundamentum: per fabros, Periplectomenes & meretrices: per architectum, Palæstrio: per materiarium, miles. BENE LINEATAM] bene directam. CARINAM] carina, infima pars nauis, & quasi fundamentum. VBI FVNDATA, ET CONST] nauis. PROFVNDATA,] profunda facta. ET STATVTA EST] & stabilita, seu posita est. MATERIARIVS] materiarius est is, qui materiam, putà lignum, ad nauem edificandam præbet. QVOD OPV'ST, QVI DET.] qui det, quod opus est. CITO ERIT PARATA NAVIS] citò erit confectum negotium, quod habemus in manibus, quódque nobis conficiendum datum est. POPVLI ODIVM QVIN NOVERIM?] cur non populi odium nouerim? M. Tull. in Vatinium, *si es odium publicum populi, senatus, vniuersorum hominum,* &c. populi odium, hoc est, hominem populo odiosissimum. MAGNIDICVM] magniloquum, μεγαλήγορον, μεγαλορρήμονα. Horat. Sat. 3. lib. 1. *Modò reges atque tetrarchas, Omnia magna loquens.* Idem Oda 6. lib. 4. *Diue, quem proles, Niobæa magnæ Vindicem linguæ, Tityósque raptor sensit.* CINCINNATVM.] cincinnis, hoc est capillis crispis, & calamistratis
B comtum, suprà non longè, cæsariatum dixit. M. Tull. post redit. in Sen. *quo vultu cincinnatus ganeo non solùm ciuium lacrymas, verùm etiam patriæ preces repudiauit?* Idem pro Sextio, *Cùm flens vniuersus ordo cincinnatum consulem (Gabinium) orabat.* Plaut. Trucul. *Iam ego istos fictos, compositos, crispos, cincinnos, tuos Vnguentatos vsque ex cerebro exuellam.* VNGVENTATVM] vnguentis oblitu ac delibutum. QVIS EGO SIM?] quæ ego sim? EO POTVERIT LEPIDIVS FIERI] quòd te nunquam miles vidit, neque te nouit, eò facilius, & melius poterit fieri id, quod volumus. POTINE VT HOMINEM MIHI DES?] potésne facere, seu potéstne fieri, vt militem mihi exhibeas? proinde quasi dicat, da mihi hominem tantùm, cetera sine me curare. QVIESCAS CETERA?] quod ad cetera attinet, otiosus sis? cetera, τὰ ἄλλα. NI LVDIFICATA LEPIDE ERO,] ni militem probè ludificauero. CVLPAM OMNEM IN ME IMP.] culpam omnem in me confetto. translatio est ab onere, quod humeris imponitur. INSISTITE HOC NEGOT. SAP.] sic dictum *insistite hoc negotium,* vt *insistere viam,* suprà ead. fab. *erro, quam insistas viam.* Terent. Eunuch. *quem percontor? quam insistam viam?* sententia autem hæc est, incumbite in hoc negotium prudenter, & cordatè tractate. & gerite hoc negotium sobriè & callidè. ALIA CVRA.] alia cura. hæc me sine curare. suprà in Casina, *Abi & aliud cura,* ad quem locum plura. EAMQ. ILLVM DEPERIRE.] & eam illius amore perire. CVM EXTEMPLO] simul vt: cùm primùm ἐπειδὴ τάχιστα: statim vt. EGO ILLVM PROBE IAM ONERATVM, &c.] suprà in Mostell. *hinc speculabor procul, Vnde aduenienti sarcinam imponam seni.* BENE REM GERE.] εὐφημία sermo bene precantis. Horat. epist. ad Celsum. lib. 1. *Celso gaudere, & bene rem gerere Albinouano.* AT EGO HOC SI EFF. PL. &c.] id est, at si ego hoc efficiam planè, vt meus hospes Pleusides habeat hodie
C Philocomasium, atque hinc Athenas hodie abeat: si denique hunc dolum fabricamur: quid tibi, mea Acroteleutium, mittam muneris? quo te munere remunerabor? Secutus autem sum nostros libros veteres, qui in eo cum vulgatis congruunt, quòd habent, *at ego hoc,* non, vt edidit Camerarius, *at egóne! hoc si efficiam,* &c. in ceteris, nostri codices cum Camerarij editione consentiunt. Quòd si quis particulam *ne,* retinendam contendat: malim hoc ordine legi, *at ne ego, hoc si efficiam,* &c. seu, vt in libris manuscriptis hæc particula scribitur, etiam cùm vim habet affirmandi, *at ne ego.* &c. Quid autem quidam volunt hîc aliam scribi personam, falluntur. HVNC SI DOLVM DOLAMVS:] hunc si dolum fabricamur. dolum dolamus, τεκταίνομεν seu ῥαπτομεν. QVID TIBI EGO MITTAM MVNERIS?] fuerat initiò per enuntiationem dicturus, præclarum & luculentum munus tibi mittam. sed tanquam dubitans per interrogationem subiecit, quid ego tibi mittam muneris? DATNE ABS SE MVLIER OPERAM?] addítne mulier, nempe Philocomasium, ad hanc rem pro sua parte operam? adiuuátne hoc negotium, quod gerimus Philocomasium opera sua? LEPIDAE SVNT, ET COMES SVNT] mutat numerum, de vna enim muliere quæsierat Acroteleutium, respondet Periplectomenes de duabus: hoc modo, lepidæ sunt, & comes sunt. proinde ac si dicat, noli dubitare de mulieribus, quin sint ambæ huic rei, quam suscepimus, operam daturæ, seu addituræ, sunt enim lepidæ, & comes, hoc est, sunt enim salsæ, facetæ, commodæ atque vrbanæ. Quod autem Camerarius edidit *lepidus sum & comis sum,* nihil tam ἀπροσδιόνυσον, nihil tam absurdum fingi potest. quid enim alienius, atque absurdius, quàm ei, qui roget de aliqua muliere, sítne ea ad operam dandam parata, at-
D que instructa, respondere de se ipso, lepidus, & comis sum? Omnino nemo est, qui nõ videat hanc lectionem, ac responsionem esse ineptissimam. CONFIDO CONFVTVRVM] si ita est, vt dicis, inquit Acroteleutium, confido nos hoc negotium ex animi sententia confecturas. confuturum, id est, futurum. sic apud Terentium, confore, in Andria, *restat Chremes qui mihi exorandus est: & spero confore.* Sic, *confieri,* apud Lucretium & Virgilium. VBI FACTA ERIT COLLATIO NOSTRARVM MALITIARVM] collatio συμβολή. collectio, collecta. videtur esse translatio tracta à symbolis, id est, collectis, seu conuiuiis, quæ constat ex partibus collatis. Horat. epist. ad Pisonem, *Vndique collatis membris.* HAEC VT MEDITEMVR COGITATE] Sic legendum *meditemur cogitatè,* coniunctim, & vt *cogitatè* sit aduerbium. TITVBETVR] Horat. epist. ad Vinnium. Asel. libro 1. *vade, vale, caue, ne titubes,* &c.

PYRGOPOLINICES. PALAESTRIO.

VOluptas est quod agas, si id procedit lepidè ex sententia.
Nam ego hodie ad Seleucum regem misi parasitum meum,
Vt latrones quos conduxi, hinc ad Seleucum duceret,
Qui eius regnum tutarentur, mihi dum fieret otium.
E PA. Quin tu tuam rem cura potius, quam Seleuci: quæ tibi
Conditio noua, & luculenta fertur per me interpretem.
PY. Immò omnis res posteriores pono, atque operam do tibi.
Loquere, aureis meas profectò dedo in ditionem tuam.
PA. Circumspicito dum ne quis nostro hîc auceps sermoni siet.
Nam hoc negotij clandestinò vt agerem, mandatum'st mihi.
PY. Nemo adest. PA. hunc arrabonem amoris primùm à me accipe.
PY. Quid? hic vnde est? PA. à luculenta atque festiua fæmina,
Quæ te amat, tuámque expetissit pulcram pulcritudinem,

Eius nunc mihi anuulum,ad te ancilla,porrò vt deferrem,dedit. A
PY. Quid?ea ingenua,an festuca facta?serua an libera'st?
PA. Vah,egóne vt ad te ab libertina esse auderem internuntius,
Qui ingenuis satis respondere nequeas cupidis tui?
PY. Nupta ea est,an vidua? PA. & nupta & vidua. PY. quo pacto potis
Vidua & nupta esse eadem? PA. quia adolescens nupta est cum sene.
PY. Euge. PA. lepida & liberali forma est. PY. caue mendacium.
PA. At tuam formam illa vna digna'st. PY. hercle pulchram prædicas,
Sed quis ea est? PA. senis huius vxor Periplectomeni. PY. in proximo?
PA. Ea demoritur te,atque ab illo incipit abire,odit senem.
Nunc te orare atque obsecrare iussit,vt tui copiam
Sibi potestatémque facias. PY. cupio hercle equidem,si illa vult. B
PA. Quæ cupit. PY. quid illa faciemus concubina,quæ domi est?
PA. Quin tu illam iube abs te abire,quò lubet:sicut soror
Eius gemina venit Ephesum,& mater,arcessuntque eam.
PY. Ain' tu?aduenit Ephesum mater eius? PA. aiunt qui sciunt.
PY. Hercle occasionem lepidam,vt mulierem extrudam foras.
PA. Immò vin' tu lepidè facere? PY. loquere,& consilium cedó.
PA. Vin' tu illam actutum amouere à te, vt habeat per gratiam
PY. Cupio, PA. tum te hoc facere oporet,tibi diuitiarum affatim est.
Iube sis,aurum,atque ornamenta,que illi instruxti mulieri,
Dono habere sibi,auferréque abs te,quò lubeat,sibi.
PY. Placet vt dicis.sed,ne istam amittam,& hæc mutet fidem, C
Vide modo. PA. vah delicatus, quæ te tanquam oculos amet.
PY. Venus me amat. PA. st, tace.aperiuntur fores,concede huc clanculum.
Hæc celox illius est,quæ hinc egreditur internuncia.
PY. Quæ hæc celox? PA. ancillula illius est,quæ hîc egreditur foras.
Quæ annulum istunc attulit,quem tibi dedi. PY. ædepol hæc quidem
Bellula est. PA. pithecium hæc est præ illa,& spinturnicium,
Viden' tu illam oculis venaturam facere,atque aucupium auribus?

VOLVPTAS EST, QVOD AGAS, SI ID, &c.] ordo est, voluptas est, id est,iucundum est, si id quod agas, lepidè ex sententia procedit. VT LATRONES, QVOS CONDVXI,] latrones conducti milites,qui à latere sunt appellati,quasi laterones, vt suprà diximus. vel à verbo λατρεύειν. MIHI DVM FIERET OTIVM] interea dum mihi otium pareretur. QVAE TIBI CONDITIO NOVA, &c.] tuam rem cura,quæ conditio tibi noua ac lucul. &c. LVCVLENTA] ampla, magnifica. IMMO OMNEIS RES POSTERIORES] immo omneis res meis rebus posthabeo, & postpono. D DEDO IN DITIONEM TVAM.] dedo tuæ potestati. dedimus nos potentiori, & victori, & superiori, aut certè quem superiorem,ac potentiorem esse confitemur. CIRCVMSPICITODVM.] *dum* particula est hoc loco inseparabilis. NE QVIS NOSTRO HIC AVCEPS SERM. F.] ne quis nostrum sermonem aucupetur.sic infrà in Sticho, *Numquis hîc est alienus nost. is dictis auceps auribus?* & suprà hac ead. fab. *Nam opus est nunc tuto loco, Vnde inimicus ne quis nostri spolia capiat consilii.* & eadem scena, paucis post versibus, *Sed speculabor,ne quis aut hinc à laua, aut à dextera. Nostro consilio venator assit cum auritis plagis.* HVNC ARRABONEM, &c.] hoc pignus, hanc arram. A LVCVLENTA,] à formosa, &c. PVLCHRAM PVLCHRITVDINEM.] eiusdem generis sunt illa, amœnitate amœna. in Capt. nitoribus nitidis, in Casina. pretio pretioso. in Epid. &c. quæ colligentur in indice ad nomen adiectiuum eiusdem originis, & significationis,atque substantiuum, cui adiectum est. QVID? EA INGENVA, AN FESTVCA FACTA?] quid? ea ingenuáne est, an liberta seu libertina? hoc est.eáne est parentibus liberis nata, an à prætore libera facta? festuca, virga prætoria,qua seruos libertate donabat. Plutarchus libro περὶ θείου ἐκδ. τιμωρ. κάρφος appellat.quod notarat Simeo Bosius. Persius Sat.5. *hic hic quem quærimus,hic est. Non in festuca,lictor quam iactat ineptus.* vocatur & vindicta à Latinis. SERVA, AN LIBERA'ST?] éstne serua an libera? VAH EGONE VT AD TE AB LIBERTINA ESSE AVD. INTERN. QVI ING. &c.] vah itáne essem demens, vt ab libertina fœmina auderem internuntius ad te venire,quem tam multæ ingenuæ amant,& vltrò expetant, vt eis præ multitudine satis respondere non possis? CAVE MENDACIVM] caue mentiaris, *caue mendacium,* dictum,vt caue malum. AT TVAM FORMAM ILLA VNA DIGNA'ST] illa vna digna est, cuius forma cum tua comparetur. *ad* hic comparationem significat.sic ferè apud Terent. in Eun. *at nihil ad nostram hanc.* SED QVIS EA EST?] sed quæ ea est? PERIPLECTOMENI] Periplectomenis. DEMORITVR TE] deperit te, te amat perditè. sic infrà ead. fab. *non me dico Sed heram meam,quæ te demoritur.* VT TVI COPIAM SIBI POTESTATEMQ. &c.] vt secum rem habeat. vel vt se vxorem ducas. QVAE CVPIT. proinde quasi dicat,non est dubium, quin illa velit,cùm cupiat,vel quippe quæ cupit. plus est enim cupere,quàm velle. QVID ILLA FACIEMVS CONCVB.] quid faciemus de Philocomasio? VT MVLIEREM EXTRVDAM FORAS.] sic legendũ,non vt vulgò, *excludam foras.* extruditur enim foras,qui intus est: excluditur,qui vult quidem introire, sed prohibetur introitu. Atqui Philocomasium erat apud militem,& in domo militis.non igitur conuenienter, neque aptè dici potest,miles eam excludere foras, aut foris: sed extrudere foras, sic infrà ead.fab. *Quin si voluntate nolet, extrudam foras.* ET CONSILIVM CEDO] & consilium dic,seu potiùs da. PER GRATIAM?] cum bona gratia:sic infrà ead.fab. *Quod volui,vt volo, impetraui per amicitiam,& gratiam.* TVM TE HOC FACERE OPORTET] præterea te hoc facere oportet. AFFATIM] plus satis,larga copia. IVBE SIS] iube, si vis,&c. INSTRVXTI] instruxisti,parati.sic infrà,ead.fabula, *quæ illi instruxti,sumat,habeat,auferat.* hinc instrumentum domesticum, E

instrumen-

A instrumentum regni, instrumentum imperij, instrumentum tribunatus,&c. AVFERRE ABS TE, QVO LVBEAT SIBI] ordo est, auferre abs te sibi, quò lubeat. SED NE ISTAM AMITTAM, ET HAEC MVTET FIDEM, &c.] sed vide modò, ne istam Philocomasium amittam, & hæc Periplectomenis vxor, quam tu mihi concilias, mutet fidem. Non facit Plautus homines prorsus stolidos,& planè lapides,vt neque Terent. Esset autem miles planè lapis,& stipes, si continuò, sine vlla suspicione, & sine vlla dubitatione, spem incertam pro re certa sumeret. VAH, DELICATV'S, QVAE TE TAMQVAM OC. AN.]vah, delicatus homo es, qui dubites de huius vicinæ fide, cùm te tamquam oculos suos amet. prouerbij locum obtinet, oculis carior, & carus tanquam oculi. Catull. ad Quinctium, *Quincti, si tibi vis oculos debere Catullum. Aut aliud, si quid carius est oculis.* Idem ad quendam de Lesbia. *Credu me potuisse meæ maledicere vitæ, Ambobus mihi quæ carior est oculis?* Plaut. suprà in Curcul. in princip. *ostium oculeissimum.* ST, TACE] st, silentij nota. suprà in Curcul. *st, tace, tace,* millies vsurpatum est ab eodem. consule indicem. HAEC CELOX ILLIVS EST, &c.] hæc, quæ egreditur internuntia, celox illius est, hoc est, ministra illius est. celox, nauigium breue, & celere, quod maioribus, & tardioribus subseruit. hîc per translationem sermonis, ancillam Acrotelcutij, celocem Palæstrio appellat. PITHECIVM HAEC EST, PRAE ILLA, ET SPINTVRN.] hæc, quæ egreditur, simiola, & paruula spinturnix est, præ illa, quam tibi concilio. Pithecium, πιθήκιον, simiola, πίθηκος, simius, seu simia. Ennius, *simia quàm similis turpissima bestia nobis?* spinturnix autem, seu spinthyrnix, auis est turpis figuræ, inquit Festus, quæ σπινθαρὶς Græcè dicitur: auis inauspicata. Plinius lib. 10. OCVLIS VENATVRAM FACERE,] venari oculis. collustrare omnia oculis loca. ὀφθαλμοθηρεῖν dicunt Græci. ATQVE AVCVPIVM AVRIBVS?] & facere aucupium auribus? hoc est, & sermones, ac voces omneis auribus aucupari?

B

MILPHIDIPPA. PYRGOPOLINICES. PALAESTRIO.

Iámne est ante ædeis circus, vbi sunt ludi faciendi mihi?
Dissimulabo, hos quasi non videam, neque esse hîc etiam dum sciam.
PY. Tace: subauscultemus, ecquid de me fiat mentio.
MI. Num, quíspiam hinc propè adest, qui aliena potius curet, quàm sua?
Qui aucupet me, quid agam, qui de vesperi viuat suo?
Eos nunc homines metuo mihi ne obsint, néue obstent vspiam,
Domo si ibit, ac dum huc transibit, quæ huius cupiens corporis est,
C Quæ amat hunc hominem nimium lepidum, & nimia pulcritudine
Militem Pyrgopolinicem. PY. satin' hæc quoque me deperit.
Meam laudat speciem, ædepol huius sermones haud cinerem quæritant.
PA. Quo argumento? PY. quia enim loquitur lautè, & minimè sordidè.
Tum autem ipsa est nimium lepida, nimiúmque nitida fœmina.
Hercle verò iam allubescit primulum Palæstrio.
PA. Priùs nequam illam oculis tuis? PY. id ideò quòd credo tibi,
Cùm hæc locutu's. illa autem absens adigit me vt amẽ hercle hanc quidem.
PA. Nihil tu amassis. mihi hæc desponsata'st. tibi si illa hodie nupserit,
Ego continuò hanc vxorẽ ducam. PY. quid ergo hanc dubitas colloqui?
PA. Sequere hàc me ergo. PY. pedisequus tibi sum. MI. vtinam cuius caussa
D Foras sum egressa, conueniendi mihi potestas eueniat.
PA. Erit, & tibi exoptatum obtinget. bonum habe animum, ne formida,
Homo quidam est, qui scit. quod quæris, vbi sit. MI. quem ego hîc audio?
PA. Socium tuorum consiliorum, & participem, consiliarium.
MI. Tum pol ego id quod celo, haud celo. PA. immò ita, etiamsi non celas.
MI. Quo argumento? PA. infidos celas, ego sum tibi firma fide.
MI. Cedò signum, si harunc baccharum es. PA. amat mulier quædã quendam.
MI. Pol istuc quidem multæ. PA. at non multæ de digito donum mittunt.
MI. Enim cognoui nunc, fecisti modò mihi ex procliuo palàm rem.
Sed hîc numquis adest? PA. vel adest, vel non. MI. cedò te mihi solæ solũ.
E PA. Breuín', an longinquo sermone? MI. tribus verbis. PA. iã ad te redeo.
PY. Quid? ego hîc adstabo tantisper cum hac forma, & factis sic frustra?
PA. Pátere atque asta tibi hanc ego do operam. PY. properando excrucior.
PA. Pedetentim tute hæc scis, tractari ita solere hasce huiusmodi merces.
PY. Age, age, vt tibi maximè concinnũ est. PA. nullum est hoc stolidius saxum,
Redeo ad te. quid me voluisti? MI. quo pacto hoc dudum accepi,
Istuc fero ad te consilium. PA. quasi hunc depereat. MI. teneo istuc.
PA. Collaudato formam & faciem, & virtutes commemorato.
MI. Ad eam rem habeo omnem aciem tibi vt dudum demonstraui.

PA. Tu cetera cura & contempla,& de meis venator verbis. A
PY. Aliquam mihi partem hodie operæ des,deniqueiam tandem ades illico.
PA. Assum:impera,si quid vis. PY. quid hæc narrat tibi. PA. lamentari
Ait illam miseram,cruciari,& lacrumantem se afflictare,
Quia tis egeat,quia te careat.ob eam rem huc ad te missa'st.
PY. Iube adire. PA. at scin' quid tu facias?facito fastidij plenum,
Quasi non lubeat.me inclamato,quia sic te volgo vulgem.
PY. Memini,& præceptis parebo. PA. voco ergo hanc,quæ te quærit?
PY. Adeat,si quid vult. PA. siquid vis,adi mulier. MI. Pulcer,salue.
PY. Meum cognomentum quis commemorauit?Dij tibi dent quæ optes.
MI. Tecum ætatem exigere vt liceat. PY. nimium optas. MI. non me dico,
Sed heram meam,quæ te demoritur. PY. multæ aliæ idem istuc cupiunt, B
Quibus non est copia. MI. æcastor haud mirum,si te habeas carum,
Hominem tam pulcrum,& præclara virtute,& forma & factis.
Ecquis dignior fuit homo qui esset? PA. non hercle humanum est ergo.
Nam voltorio plus humani,credo,est. PY. magnum me faciam
Nunc,quoniam illhæc me collaudat. PA. viden' ignauum,vt sese inferat?
Quin tu huic respondes?hæc illæc est,ab illa,quam dudum.
PY. Quánam ab illarum?nam ita me occursant multæ:meminisse haud possum.
MI. Ab illa,quæ digitos despoliat suos,& tuos digitos décorat.
Nam hunc annulum ab tui cupiente huc detuli huic,qui porró.
PY. Quid nunc tibi vis mulier?memora. MI. vt quæ te cupit,eámne spernas,
Quæ per tuam nunc vitam viuit.sit,nécne sit,spes in te vno est. C
PY. Quid nunc vult? MI. te compellare,& complecti,& contrectare.
Nam nisi tu illi fers suppetias,iam illa animum despondebit.
Age mi Achilles,fiat quod te oro,serua illam pulcram pulcré.
Exprome benignum ex tete ingenium,vrbicape,occisor regum.
PY. Heu hercle odiosas res.quoties hoc tibi,verbero,ego interdixi,
Meámne sic volgo polliciteris operam? PA. audin' tu mulier?
Dixi hoc tibi dudum,& nunc dico,nisi huic verri affertur merces,
Non hic suo seminio quamquam porculam impertiturus est.
MI. Dabitur quantum ipsus pretij poscet. PA. talentum Philippum huic opus auri est:
Minus à nemine accipiet. MI. heu æcastor nimis vile est tandem. D
PY. Non mihi auaritia vmquam innata est.satis est diuitiarum.
Plus mihi auri mille'st modiorum Philippei. PA. præter thesaurum,
Tum argenti monteis,non massas habet. AEtna non æquè alta est.
MI. Heu,æcastor,hominem periurum. PA. vt ludo? MI. quid ego? vt sublecto os? PA. scité.
MI. Sed amabo,mitte me actutum. PA. quin tu huic respondes aliquid
Aut facturum,aut non facturum?quid illam miseram & amicam crucias,
Quæ numquã malè tibi dixerit? PY. at iube eam ipsam exire huc ad nos.
Dic me omnia,quæ vult,facturum. MI. facis nunc vt facere æquum,
Quòm quæ vult,eadem tu vis. PA. non hic insulsum habet ingenium.
MI. Quúmque me oratricem haud spreuisti,siuistíque exorare ex te, E
Quid est?vt ludo? PA. nequeo hercle quidem risu me admoderarier.
Ob eam caussam huc abs te auorti. PY. non ædepol tu scis,mulier,
Quantum ego honorem nunc illi habeo. MI. scio,& istuc illi dicam.
PA. Contrà auro alij hanc vendere potuit operam. MI. istuc pol tibi credo.
PA. Meri bellatores gignuntur,quas hic prægnantes fecit,
Et pueri annos octingentos viuunt. MI. væ tibi nugator.
PY. Quin mille annorum perpetuò viuunt,ab sæculo ad sæclum.
PA. Eo minus dixi,ne hæc censeret me aduorsum se mentiri.

MI. Perij

A MI. Perij, quot hic annos viuet, cuius filij tam diu viuunt?
PY. Pòst triduo natus sum, mulier, quàm Iupiter ex Ope natus est.
PA. Si hic pridie natus foret, quàm ille est, hic haberet regnum in cœlo.
MI. Iam iam sat amabo est. finite abeam, si possum viua à vobis.
PA. Quin ergo abis, quando responsum est? MI. ibo. illam huc adducam,
Quam propter opera est mihi. nunquid vis? PY. ne magis sim pulcer, quàm sum,
Ita me mea forma sollicitum habet. PA. quid hîc nunc stas? quin abis? MI. abeo.
PA. Atque adeò audin' tu? dicito doctè & cordatè. MI. cura aliud.
PA. Philocomasio dic, si est hîc, domum vt transeat, hunc hîc esse.
B MI. Hîc cum mea est hera, clam nostrum hunc sermonem subegerunt.
PA. Lepidè factum est, iam ex sermone hoc gubernabunt doctius porró.
Remorare. MI. abeo, neque te moror, neque te tango, neque te teneo.
PY. Iube maturare, illam exire hunc, iam isti rei præuortemur.

IAMNE EST ANTE AEDEIS, &c.] hæc loquitur Milphidippa sola, vt spectatores tantùm audiant. CIRCVS] alludit ad ludos circenseis: & circum quærit hæc ancilla, in quo quasi magnificos ludos sit factura, & militem ludificatura. VBI SVNT LVDI FACIENDI MIHI?] sic legendum, non, *vbi sunt ludificandi mihi? neque, vbi ludificandus est mihi?* quod vidit Camerarius: quamuis ediderit, *vbi sunt ludificandi mihi?* HOS QVASI NON VIDEAM.] quasi non videam militem & Palæstrionem. ECQVID DE ME F. M.] nunquid de me fiat mentio. NVNQVIS NAM HINC PROPE ADEST, QVI ALIENA, &c.] describit curiosum, qui aliena negotia curat, sua negligit. QVI AVCVPET ME, QVID AGAM, &c.] qui obseruet, & exquirat, quid agam, &c. *aucupet*, antiquū pro, *aucupetur.* Est autem translatio ab aucupibus, ad eos, qui oculis, & auribus excipere conantur, quid ab aliquo geratur, & dicatur. QVI DE VESP. VIVAT SVO?] qui de suo cenet? qui domi suæ, & sumtu suo cenet? qui habeat domi, vnde cenet? per vesperum, cenam significat, quia scilicet Romani vesperi cenabant. sic in Ruden. *Si tu de illarum cenaturus vesperi es.* Quòd autem ad hu-
C ius loci sententiam attinet, credibilius est eos, qui de suo viuunt, & qui habent domi, quod edant, & cenent, neque foris quærere coguntur, curiosos esse, & aliena curare, quàm qui domi esuriunt. quamqnam apud Horat. Sat. 3. lib. 2. *Damasippus ille aliena negotia curat, Excussus propriis.* DOMO SI IBIT AC DVM HVC TRANS.] domo si exibit hera mea, atque interea dum huc transibit, quæ corporis huius cupida est. ÆDEPOL HVIVS SERMONES HAVD CIN. QVAE. &c.] ædepol huius ancillæ sermones, non quærunt hominem aridum, & capularem, aut Acheruuticum, sed virum aliquem viuidum, ac vegetum, & ætate integra. vel sic, ædepol huius ancillæ verba abiectum, sordidum & obsoletum aliquid non quærunt, sed aliquid lautum, luculentum & magnificum. QVO ARGVMENTO?] sic sæpe Plautus, cùm aliquid obscurius dictum declarare vult spectatori, vt in Asin. *Nudus vinctus centum pondo es, quando pendes per pedes.* LIB. *quo argumento istuc?* & infrà ead. fab. non longè. MILPH. *quo argumento?* PAL. *infidos celas.* TVM AVTEM IPSA EST, &c.] ipsa Milphidippa, ipsa ancilla. ALLVBESCIT.] placere incipit. PRIVSNE, QVAM ILL. OCVLIS TVIS.] subintell. *videris?* priúsne hæc ancilla tibi allubescit, quàm dominam nō longè ancilla venustiorē, ac formosiorem oculis tuis adspexeris? ID IDEO, QVOD CREDO TIBI.] ideo mihi hæc ancilla allubescit, quod tibi credo, eius herum mulierem lepidissimam, ac venustissimam. CVM HAEC LOCVTVS.] cùm hæc locutus es de Acroteleutio, eam esse luculentam, & festiuam fœminam. NIHIL TV AMASSIS] nullo tu pacto amaueris hanc ancillam. QVID ERGO HANC DVBITAS COLLOQVI?] quid ergo cum hac dubitas loqui? sic & alibi verbum *colloqui*, eum accusandi
D casu iungere solet. vt in Amph. *te volo, vxor, colloqui.* In Asin. *At scelesta viden', vt ne quidem me dignum esse existimet, quem adeat, quem colloquatur,* &c. Sic autem vt edidi, habent nostri libri veteres. Camerarius verò sic, *quid ergo hac dubitas colloqui.* ne hoc quidem malè. nam *hac colloqui*, valet, cum hac loqui. VTINAM, CVIVS CAVSA FORAS SVM EGR.] hæc loquitur secum ancilla, vt audiant spectatores tantùm, vtinam, inquit, eius conueniendi mihi potestas eueniat, cuius causa domo foras egressa sum. ERIT ET TIBI EXOPT. OBT.] hæc quoque sic loquitur Palæstrio, vt spectatores soli exaudiant, quamuis ad ancillam dirigantur. audit enim illa vocem tantùm, non verba exaudit. Erit, inquit Palæstrio, conueniendi tibi militis potestas, & quod exoptasti, tibi obtinget. TVM POL EGO ID, QVOD CELO H. C.] tum verò si consiliorum meorum socius es, & particeps, & consiliarius, non celo id, quod celo. hoc est, frustrà celo hæc occulta, & arcana consilia, si tu eorum es particeps, & si nihilominus exeunt, & emanant in vulgus. IMMO ITA ETIAM, SI NON CELAS] id est, immò celas, etiam si non celas. quæ verba mox ab ipso Plauto explicabuntur. QVO ARGVMENTO?] quo argumento istud dicis? & qui fieri potest, vt celem, etiam si non celem? Nam hæc inter se pugnant. INFIDOS CELAS. EGO SVM T. F. F.] sic dixi, inquit: celas, etiam si non celas, & verum dixi. Nam etiam si non celas fidos, eósque qui tibi sunt firma fide, id est, etiam si arcana aperis hominibus fidis, qualis ego sum tibi, celas infidos, cùm aperis consilia tua hominibus fidis, nihilominus ea tegis infidis. Itaque non sunt hæc inter se pugnantia, celas, etiam si non celas. Nam *celas*, ad infidos refertur, & pertinet: *non celas* ad fidos hoc modo: celas infidos, etiam si non celas fidos. Et nihil obstat, quo minus celes infidos, etiam si non celes fidos. Nam non celans ar-
E cana fidos, proinde facis ac si ea reticeres, ac tegeres omnibus. quod enim fidis hominibus committitur & creditur, saluum est, & saluum indidem repeti potest, vt alibi dicit: & simile est, ac si non esset retectum, aut creditum. quare celas, etiam si non celas. EGO SVM TIBI FIRMA FIDE.] ego sum tibi fidus, ita me non celans tutis deponis auribus, vt ait Flaccus: neque periculum est, ne quid hinc emanet. CEDO SIGNVM, SI HARVNC BACCHARVM ES.] da signū, ex quo intelligam, te esse nostrorum consiliorum participem & socium. Da signum, ex quo cognoscam te participem esse horum sacrorū, vel te esse iis sacris initiatum, vel te esse è numero, & cœtu, & grege nostro. hoc est, te esse horū mysteriorū participē & socium. allegoria est à sacris Bacchi, quæ erant reconditissima & occultiss. Ita solis eius sacerdotibus erant cognita, & soli iis sacris initiati ad ea recipiebantur. AMAT MVLIER QVAED. QVEND.] Nunc incipit signum proferre Palæstrio, quod ancilla postulauit. AT NON MVLTAE DE DIGITO DONVM MITT.] multæ quidem mulieres amāt, sed non multæ annulum de digito detractū mittunt. infrà eadem scena, *Ab illa quæ digitos despoliat suos, & tuos digitos decorat.* Hic locus illius me loci, quem in libris omnibus deprauatum, nuper in Oratione pro Roscio Amerino, non longè ab extremo, emendaui, commonefacit. Sic autem vulgò legitur, *si vestitum, quo ipse tectus erat, annulúmque dedit: si os suum tibi trad.* Ego sic emendaui, *si vestitum, quo ipse tectus erat, annulúmque de digito suo sibi tradidit.* &c. Idem lib. 4. Accus. *Quàm multis istum putatis hominibus honestis de digitis annulos aureos abstulisse?* Ibidem paucis post

versib. *Ita litteris istius patrisfamiliâs L. Titio cuidam, cui Rannulus de digito detractus est.* ENIM COGNOVI NVNC] enim, A
præpositum: quod quamuis non inusitatum sit, est tamen notandum. suprà in Aulul. *Enim mihi quidem æquum est, purpuram, atque aurum dari.* Plura exempla collecta reperiuntur in indice. FECISTI MODO MIHI EX PROCLIVO P. R.] rem mihi modò facilè palàm fecisti, scilicet, te esse horum mysteriorum, ac sacrorum participem, ac socium. ex procliuo, ex facili, facilè. procliuus, a, um: & hic & hæc procliuis, hoc e. dicebant veteres: vt hilarus, a, um, & hilaris, e. inermus, a, um, & inermis, e. & alia item sexcenta. SED HIC NVMQVIS ADEST?] sed numquis hic adest, qui nos subausculter? CEDO TE MIHI SOLAE SOLVM] præbe te mihi soli solum. *sole*, datiuus antiquus. BREVIN', AN LONG.?] breuine, an longo sermone? IAM AD TE REDEO] accedens ad Milphidippam propiùs Palæstrio, dicit militi se mox ad eum rediturum. QVID? EGO HIC ADSTABO, &c.] Quid? inquit miles, egóne hîc interea dum cum ista ancilla loqueris, cum hac forma, & his factis, sic frustra adstabo? vide, vt glorioso militi oratio conueniens afficta est. sic autem, accipiendum ἐνδεικτικῶς, vt sæpe aliàs. CVM HAC FORMA, ET FACTIS,] ego tali forma præditus, & talibus factis ac rebus gestis clarus. PROPERANDO EXCRVCIOR.] dum propero, excrucior. in properando excrucior. PEDETENTIM] pedetentim progrediendum est, pedetentim, & pedepressim, inquit Nonius, dictum est, cautè, quasi lenta, & tardatione: M. Tull. lib. 1. de Offic. *Sin minus, sensim erit, pedetentimque facienda.* Quadrigarius Annal. *Exercitu instructo, pedetentim milites ducere cœpit.* TRACTARI ITA SOLERE,] pedetentim. HASCE HVIVSMODI MERCES.] mulieres. AGE, AGE, VT TIBI MAX. CONCINN. EST.] age, age, vt tibi maximè commodum est. NVLLVM EST HOC STOLID. SAXVM] nullum est saxum hoc milite stolidius. hic miles, stolidus est, tanquam B
lapis, aut saxum. hæc ad spectatores profunduntur: à militis auribus auertuntur. REDEO AD TE] redeo ad te miles. id est, mox ad te redibo. QVID ME VOLVISTI?] hæc nunc ad ancillam Palæstrio, à milite degressus. QVASI HVNC DEPEReAT.] quasi hera tua militem perditè amet. AD EAM REM HABEO OMNEM ACIEM] ad eam rem, hoc est ad ludificandum, ac fallendum militem, habeo omnia parata, atque instructa: vel sic, ad eam rem omneis fallacias, ac machinas habeo paratas: tralatio à re militari. ET CONTEMPLA.] & contemplare. suprà in Asin. *meum caput contemples.* consule Nonium. ET DE MEIS VENATOR. VERBIS.] & ex meis verbis exquirito, & coniicito. tralatio à venatoribus. ALIQVAM MIHI PARTEM OP. D.] miles moræ impatiens Palæstrionem ab ancilla reuocat, & iubet eum sibi quoque aliquam partem operæ dare. ADIS] ades imperatiui modi, præsentis temporis, à verbo adsum. SE AFFLICTARE,] se ad terram grauiter abiicere. QVIA TIS EGEAT, quia tui indigeat, &c. mis, tis, genitiui casus antiqui, pro mei, tui. OB EAM REM H. AD TE MISSA EST.] ancilla. IVBE ADIRE] iube ad me hanc ancillam venire. FACITO FASTIDII PLENVM] facito te fastidiosum. fingito te mulierem te vltrò expetentium fastidio affici. sic suprà Asin. *Extemplò facio facetum me, & magnificum virum.* In Epid. *Ego illic me autem sic assimulabam: quasi Stolidum, cùm bardum me faciebam.* & infrà hac eadem scena, *magnum me faciam Nunc, quoniam illhæc me collaudat.* ME INCLAM. QVIA SIC TE V. V.] me increpato, & accusato, quia sic te mulierum turbæ peruulgem, cùm sis paucarum, & lectarum mulierum vir. ET PRAECEPTIS PAREBO] & tibi vtilia præcipienti, ac præmonstranti, parebo. ADEAT, SI QVID V.] veniat ad me, si quid vult. PVLCHER, SAL.] Pulcer, seu Pulcher, cognomentum Clodiorum. C
DII TIBI QVAE OPTES.] sermo bene precantis. TECVM AETATEM EXIG. VT L.] opto vt heræ meæ tecum, &c. Virgil. lib. 1. Æneid. *Omneis vt tecum meritis pro talibus annos Exigat.* Idem lib. 10. *positis inglorius armis Exigat hîc æuum.* SI TE HABEAS CARVM,] si te omnibus vulgare nolis, sed paucis, & lectis mulieribus pateas tantùm. ET PRAECL. VIRT. ET FORMA, ET F.] suprà eadem scena, *Quid? ego hîc adstabo tantisper cum hac forma, & factis sic frustra?* ECQVIS DIGNIOR FVIT, HOMO QVI ESSET?] num quis fuit vnquam humana forma dignior, quàm tu? proinde ac si dicat, multi homines fuut, qui debebant nasci pecudes, & bestiæ, non homines: ita sunt inhumani. Tu verò omnium hominum dignissimus es, qui homo nascereris, propter humanitatem tuam scilicet, seu propter mores tuos humanissimos. Adulatio impudens & modũ superans. NON HERCLE HVMANVM EST ERGO. NAM VOLTOR. &c.] miræ ancillæ orationem adulationis putidæ plenã in contrariam sententiam retorquet Palæstrio, vocem summittens, aut certè à milite auertens, vt spectatores tantùm audiant. Sententia autem hæc est, Ergo si hic omnium hominum dignissimus est, qui homo nasceretur: nulla vsquam est humanitas, & sublata est è natura rerum omnis humanitas. quid ita? quia vulturio plus humani, seu humanitatis est, quàm huic militi. MAGNVM ME FACIAM NVNC, &c.] hîc miles laudatione ancillæ elatus, atque inflatus, incessum sibi nouum fingit, gestúmque solito magnificentiorem assumit: & ea, quæ nunc loquitur, secum loquitur, vt spectatores tantùm audiant. VIDEN' IGNAVVM, VT, &c.] hæc loquitur ad spectatores versus, & à milite auersus Palæstrio, vidésne hominem nequam, vt magnificè, & superbè incedat? AB ILLA, QVAM DVDVM] ab illa muliere lepidissima missa, quam dudum tibi dixi. QVANAM AB ILLARVM?] à D
quánam mulierum missa est? sic miles quasi à multis mulieribus expetatur, non ab vna, aut altera. NAM ITA ME OCCVRSANT M.] mihi occursant. AB ILLA QVAE DIGITOS DESPOLIAT S. &c.] ab illa, quæ de digito suo detractum annulum, per me, & per Palæstrionem interpretem ad te misit. AB TVI CVPIENTE] à mea hera tui cupida. suprà ead. scena, *quæ huius cupiens corporis est.* HVIC] Palæstrioni. QVI PORRO] qui porrò eum tibi redderet. MEMORA] dic. SIT, NECNE SIT, SPES IN TE VNO EST.] sitne hera mea, an non sit, spes in te solo est. vel sic, salua sit hera mea, an nulla sit, in te vno situm est. IAM ILLA ANIMVM DESP.] iam illa sibi mortem consciscet, & animã proiiciet. suprà in prologo Menæch. *Pater eius autem postquam puerum perdidit, animũ despondit.* PVLCHRAM PVLCRE] aliàs, pulcram, pulcer. EXPROME BENIGNVM EX TETE INGENIVM] proinde ac si dicat, non est necesse te benignum ingenium aliunde & foris quærere. domi habes. exprome ex te te, quod habes apud te. VRBICAPE] πτολίπορθε, vrbium expugnator. HEV HERCLE ODIOSAS RES] hic parens Palæstrionis præceptis miles, fastidij plenum se facit. odiosas res subintell. audio, vel, peri à me video, vel aliquid tale, vel, o. HVIC VERRI] huic porco non castrato. cui opponitur maialis. NON HIC SVO SEMINIO QVAMQAAM PORCVLAM IMPERT.] nisi huic verri admissario merces adfertur, non vllam porculam suo semine donabit: vel non vllam porculam sui seminis participem facturus est. Profert hunc locum Priscianus lib. 5. quo loco docet, *seminium* dixisse veteres pro *semen.* Vtitur autem crebrò ea voce Lucretius. Sed videtur hîc legendum, *quamquam porculam*, quo modo edidi, non, vt vulgò, *quenquam porculum.* Nisi quis fortè dicat, porcum, & porculum, pro porca, & porcula, & contrà, dixisse veteres. DABITVR QVANTVM E
IPS. PR. P.] dabitur quantum ipse mercedis poscet. pretium & mercedem pro vna eadémque re posuit: cùm pretium in emtione, & venditione: merces, in conductione, & locatione propriè locum habeat. TALENTVM PHILIPPVM HVIC OP. EST.] talentum Philippéum huic opus auri est. talentum Philippeum auri autem, hoc est, talentum auri Philippéi. de quo auro alibi. HEV, AECASTOR, NIMIS VILE EST TANDEM] euge, æcastor nimis vile est hoc pretium, quo miles complexum seu copiam corporis sui venditurus est. Vili constabit heræ meæ militis complexus, si non plus talento auri Philippéi ad eum afferet. PLVS MIHI AVRI MILLE'ST MODIORVM PHILIPPEI.] audi insolentiam, & iactationem militarem. Plus est mihi, inquit, quàm mille modiorum auri Philippéi. *mille modiorum*, sic dictum, vt mille hominum, mille nummum, mille ouium, &c. de quibus alibi. Hîc enim, *mille*, substantiuum est. PRAETER THESAVRVM TVM ARGENTI MONTEIS, &c.] vide vt assentator augeat. TVM ARGENTI MONTEIS, &c.] Terent. Phormione, *modò non monteis auri pollicens.* Salustius de bello Iugurth. *maria, monteísque polliceri cœpit.* ÆTNA NON AEQVE ALTA EST.] vt sunt montes auri, quos habet miles. hyperbole mira, atque insignis. HEV, AECASTOR. HOM. PERIVR.] Palestrionem. VT LVDO?] quo modo, seu quàm lepidè ludifico militem?

A militem? hæc summissa voce loquitur Palæstrio, vt audiat tamen spectatores, & Milphidippa. QVID EGO? VT SVBLECTO OS?] idem dicit Milphidippa aliis verbis, quid ego? inquit, quàm scitè ei palpando os demulceo? quomodo ei os sublino? QVIN TV HIC RESPONDES, &c.] hæc Palæstrio ad Militem. QVAE NVMQVAM MALE DIXERIT?] nedū fecerit? EXIRE] domo. DIC, ME OMNIA QVAE VVLT, F. suprà in Casina, *Omnia, quæ tu vis.* SIVISTIQ. EXORARE EX TE.] siuistique me abs te impetrare. vel sic, siuistique te exorari. ME ADMODERAR.] me abstinere. mihi temperare. al. *me admoderarier.* id est, mihi moderari. ABS TE AVORTI.] abs te me auerti ne miles me ridentem videret, & hoc pacto se derideri intelligeret. CONTRA AVRO ALII HANC VEND. POT. OP.] auro contrà posito hanc operam miles alij mulieri vendere potuit. MERI BELLATORES GIGNVNTVR QVAS HIC PRAEGN. F.] quanti quanti sunt, puri bellatores nascuntur ex iis feminis, quas hic compresserit, & prægnanteis fecerit. VAE TIBI, NVG.] hæc ad spectatores, à milite auersa, loquitur ancilla. MILLE ANNORVM, &c.] mille annorum, id est, mille annos, mille, hic substantiuum. quod eo maximè hoc loco iteraui, quia Nonius dormitans, libro de mutata declinatione, scribit hic genitiuum positum esse pro datiuo, seu accusatiuo, & dictum esse mille annorum, pro mille annis, seu potius mille annos. Sed errat ille. sic suprà, *mille modiorum.* Sic Cicero dixit *mille nummûm* Philipp. 6. *& mille hominum*, in Miloniana. & Hor. Sat. 3. lib. 2. *Mille ouium.* Sed hac de re legēdus A. Gellius lib 1. cap 16. AB SAECVLO AD SAECLVM] à primo sæculo, ad vltimum sæculum. sæculum, spatium est annorum centum. quo fit, vt hi pueri decem sæcula viuant, siquidem mille annos viuunt. QVOT HIC ANNOS VIVET, CVIVS FILII, &c.] credibile est, patrem longè diutius
B victurum. Nam ætas posterorum, ætate maiorum deterior est. Horat. Od. 6. lib 3. *Damnosa quid non imminuit dies? Ætas parentum peior auis tulit Nos nequiores mox daturos Progeniem vitiosiorem.* POST TRIDVO NATVS SVM, QVAM IVPITER EX OPE, &c.] natus sum triduò post quàm Iupiter ex Ope, Saturni vxore, natus est. aliàs, *postridie natus sum*, &c. quo modo legi malim. SI HIC PRIDIE NATVS FORET QVAM ILLE, &c.] si miles vno die, prius quàm Iupiter, regnum in cœlo obtineret. Vide, vt hîc, & hoc toto loco, ludatur miles, qui tamen, vt stolidus est, nihil horum sentit. SINITE ABEAM, SI POSSVM, VIVA A VOB.] proinde ac si dicat, vos me occidiitis, seu enecatis vestris istis verborum vanitatibus, & nugis. Quare missam me facite, vt viua à vobis discedam. Sic Theocr. ... ὦ βουκολιάσδες. Εἶα λέγ', εἴτι λέγεις, καὶ τὸν ξένον ἐς πόλιν αὖθις ζωὸν ἄφες· Παιὰν, ὡς στωμύλος ἐσσὶ, Κομάτα. id est, age, dic, siquid dicis & hospitem in vrbem rursum viuum dimitte. O Pæan. profectò Comata tu garrulus es. QVAM PROPTER OP. EST M.?] cuius gratia operam sumo. cui operam do. NVMQ. VIS?] sermo discedentis. suprà in Aulul. *quid? me numquid vis?* MEG. *vale.* SOLLICITVM HABET] sollicitat. CVRA ALIVD] finito me hoc curare, tu aliud cura. quàm hoc. ego enim curabo. sic sup. in Casin. *Abi, & aliud cura.* SVBLEGERVNT] subauscultarunt, occultè exceperunt. tralatio est. IAM EX SERMONE HOC GVBERNABVNT DOCT. P.] iam ex eo sermone, quem hic habuimus, & quem exceperunt, negotiū susceptum doctius porrò gubernabunt, & moderabuntur. vel sic, ex sermone nostro, quem furtim exceperunt, doctius existimare, & iudicare porrò poterunt, quomodo negotium, quod habent in manibus, administrare debeant. REMORARE] tu me remoraris.
C vel tu rem remoraris, vel, tu illas remoraris. NEQVE TE TENEO] sic Virgil. lib. 4. Æneid. *Neque te teneo, neque dicta refello.* IAM ISTI REI PRAEVORTEMVR] iam istam rem ceteris, posthabitis agemus.

PYRGOPOLINICES. PALAESTRIO.

QVid mihi nunc auctor es, vt faciam Palæstrio,
De concubina? nam nullo pacto potest
Prius hæc in ædeis recipi, quàm illam omiserim.
PA. Quid me consultas? quid agam? dixi equidem tibi,
D Quo pacto id fieri possit clementissimè.
Aurum atque vestem omnem muliebrem habeat sibi.
Quæ illi instruxisti, sumat, habeat, auferat,
Dicásque tempus maximum esse, vt eat domum:
Sororem geminam adesse, & matrem dicito,
Quibuscum comitata rectè deueniat domum.
PY. Qui tu scis eas adesse? PA. quia oculis meis
Vidi hîc sororem esse eius. PY. conuenítne eam?
PA. Conuenit. PY. ecquid fortis visa est? PA. omnia
Vis obtinere. PY. vbi matrem esse aiebat soror?
PA. Cubare in naui lippam, atque oculis turgidis
E Nauclerus dixit, qui illas aduexit, mihi.
PY. Is ad quos nauclerus hospitio deuortitur?
PA. Quid vis? PY. ecquid fortis? PA. abi sis hinc, nam tu quidem
Ad equas fuisti scitus admissarius,
Qui consectare æquè mares & feminas.
PY. Hoc age nunc, istuc quod das consilium mihi?
PA. Tecum illa verba facere de ista re volo.
Nam cum alio agere sanè conseruo liceat tibi,
Qui potius, quàm tu. sed enim tu tuam rem tute agas,
Dicas vxorem tibi necessum esse ducere.

Cognatos persuadere, amicos cogere. A
PY. Itáne me tu censes? PA. quid ego ni, ita censeam?
PY. Ibo igitur intrò, tu hîc ante ædeis interim
Speculare, vt vbi illæc prodeat me prouoces.
PA. Tu modò istuc cura quod agis. PY. curatum id quidem est.
Quin si voluntate nolet, vi extrudam foras.
PA. Istuc caue faxis. quin potius per gratiam
Bonam abeat abs te, atque illæc, quæ dixi, dato.
Aurum, ornamentáque quæ illi instruxisti, ferat.
PY. Cupio hercle. PA. credo te facilè impetrassere.
Sed abi intrò, noli stare. PY. tibi sum obediens.
PA. Numquid videtur demutare, atque vti ego B
Dixi esse vobis dudum, hunc mœchum militem?
Nunc ad me vt veniat vsu'st Acroteleutium,
Ancilluláque eius & Pleusides. Proh Iuppiter
Satin' vt commoditas vsquequaque me adiuuat?
Nam quos videre exoptabam me maximè,
Vna exeuntis video hinc è proximo.

QVID MIHI NVNC AVCTOR ES, VT FACIAM, &c.] quid mihi nunc periculo tuo suades, periculo tuo vt faciam de concubina? auctor qui aliquid suadet, & eius quod suadet, periculum præstare non recusat. scriptum est in vocabulario Latino-Græco, auctor ἀξιόπιστος. HAEC.] vicina vxor Periplectomenis. sic enim opinatur miles. ILLAM.] Philocomasium. QVID ME CONSVLTAS?] quid me consulis? QVID AGAM?] quid ego consilij tibi dabo? libri vulgari habent, *Quid me consultas, quid agas?* fortasse non malè, vt sit hæc sententia, quamobrem me consulis, quid agere debeas? CLEMENTISSIME,] trãquillissimè, lenissimè, placidissimè, sine minima offensione & iniuria Philocomasij. INSTRVXISTI,] parasti. sic suprà eadẽ fabula, *Iube sis aurũ atque ornamẽta, quæ illi instruxti mulieri dono habere sibi,* &c. TEMPVS MAXIMVM,] ἀκμὴν τοῦ καιροῦ. punctũ tẽporis, tẽpus maximè opportunum. QVIBVSCVM COMITATA] malim legi, *quibus comitata,* &c. RECTE] tuto, & sine periculo, vel honestè, & sine dedecore. QVIA OCVLIS MEIS VIDI, &c.] *oculis meis vidi, ἑώρακα.* ECQVIS FORTIS VISA EST?] numquid fortis visa est? *fortis* autem, hoc loco, vt vult Nonius, valet formosa. Sed mallem hic *fortem* interpretari, validam, & ad res venereas idoneam, & ætate integra. quamquam Seruius quoque superiorem interpretationem agnoscit, & probat: idémque contrà, pulcrum pro forti interdum positum esse docet. OMNIA VIS OBTINERE] incontinentiam militis reprehendit, qui omnia concupiscat. ATQ. OCVLIS TVRGIDIS,] propter lippitudinẽ. Catul. de Passere, *Vestra nunc opera mea puellæ, Flendo turgiduli rubẽt ocelli.* IS AD QVOS NAVCLER. HOSPITIO DEVORTITVR?] ordo est. Is nauclerus apud quos deuersatur, id est, huius naucleri vbinam deuersorium est? QVID VIS?] quamobrem istud quæris? ECQVID FORTIS?] numquid fortis est? id est, numquid validus & pulcher est? flagitiosa militis interrogatio, qui non contentus veneribus muliebribus, masculas appetat. AD EQVAS FVISTI SCITVS ADMISSA, &c.] ad fœminas fuisti lepidus & cõcinnus mas. allegoria est. admissarius equus est, qui ad equas ineundas, & subigendas paratus ac seruatus est. Cicero in Pisonem, *Itaque admissarius iste simulatque audiuit à Philosopho voluptatem tantopere laudari, nihil expiscatus est: sic suos sensus voluptarios omneis incitauit, sic ad illius hanc orationem adhinniit, vt non magistrum virtutis, sed auctorem libidinis à se illum inuentum arbitraretur.* NAM CVM ALIO AGERE CONSERVO, &c.] nam sanè possis eum alio seruo tuo, conseruo meo agere, eíque mandare, vt cum illa loquatur potius, quàm tu: dicat illi tempus esse maximum, vt eat domum: sumat, & auferat secum omnia, quæ tu illi parasti, &c. sed enim, &c. QVI POTIVS, QVAM TV.] cum illa loquatur. SED ENIM TV TVAM R. TVTE AG.] sed enim suadeo tibi, vt tu ipse tuam rem agas, non alij agendam tradas. ITANE TV CENSES?] lego, *Itáne me tu censes?* subintell. facere. sic autem legendum videtur, vt suis numeris constet versus. Quòd si lectio vulgata retinebitur, claudicabit versus: nisi, *quid,* legetur δισυλλάβως. QVID EGO NI ITA C.] quid ni ego ita censeam? SPECVLARE.] quasi è specula prospice. ME PROVOCES.] me foras voces, me in publicũ voces. QVIN, SI VOLVNTATE NOLET,] Quin, si sua sponte nolet discedere, &c. VI EXTRVDAM FORAS] sic legendum, non, *vi extrudam foris.* ISTVD CAVE FAXIS.] caue istuc feceris. QVIN POTIVS PER GRATIAM BON. ABEAT. &c sic suprà, *Vin' tu illam actutum amouere à te vt abeat per gratiam?* IMPETRASSERE] impetraturum esse. sic suprà in Bacchid. *Et istud confido à fratre me impetrassere.* NVMQVID VIDETVR DEMVTARE, ATQ. VTI EGO, &c. id est, nũquid hic mœchus miles videtur alius esse, quàm qualem eum esse, dudum dixi vobis? vel sic: nónne hic miles, talis videtur esse, qualem eum esse, dudum dixi vobis? vel sic: numquid videtur aliter esse, quàm qualem dudum vobis esse dixi hunc mœchum militem? Hæc Palæstrio ad spectatores, solus in proscenio relictus, domum ingresso milite. VSV'ST] opus est. COMMODITAS] opportunitas, vel ipsa commoditatis Dea.

C D E

ACROTELEVTIVM. MILPHIDIPPA. PLEVSIDES. PALAESTRIO.

SEquimini, simul circumspicite, ne quis adsit arbiter.
Neminem pol video nisi hunc, quem volumus conuentum. PA. & ego vos.
MI. Quid agis noster architecte? PA. egóne architectus? vah. MI. Quid est?
PA. Qui enim non sum dignus præ te, vt figam palum in parietem?

Eia verò;

A AC. Eia veró. PA. nimis facetè,nimísque facundè mala est.
Vt lepidè detruncauit militem? AC. at etiam parum.
PA. Bono animo es:negotium omne iam succedit sub manus.
Vos modò porrò vt occœpistis,date operam amicabilem.
Nam ipse miles concubinam intrò abiit oratum suam,
Ab se vt abeat cum sorore & matre Athenas. AC. Eu,probè.
PA. Quin etiam aurum atque ornamenta quæ ipse instruxit,mulieri
Omnia dat dono,se vt abeat:ita ego consilium ei dedi.
PL. Facile istuc quidem est,si & illa volt,& ille autem cupit.
PA. Non tu scis cùm ex alto puteo sursum ad summum ascenderis,
Maximum periculum inde esse,à summo ne rursum cadas?
B Nunc hæc res apud summum puteum geritur.si præsenserit
Miles:nihil hinc ferri poterit.huius nunc quàm maximè
Opus est dolis. PL. domi esse ad eam rem video salis satis,
Mulieres tres, quartus tute es,quintus ego, sextus senex.
PA. Quod apud nos fallaciarum'st,esse excitum certò scio.
Oppidum quoduis videtur posse expugnari dolis.
Date modò operam. AC. id nos ad te,tu si quid velles,venimus.
PA. Lepidè facitis.nunc hoc tibi ego in hac impero prouincia.
AC. Imperabis imperator,quod ego potero,quod voles.
PA. Militem lepidè & facetè & lautè ludificarier
C Volo. AC. voluptatem mæcastor mihi imperas. PA. & scin' quemadmodum?
AC. Nempe vt assimulem me amore istius differri. PA. rem tenes.
AC. Quasíque istius caussa amoris,ex hoc matrimonio
Abierim,cupiens istius summè nuptiarum ordinis,
PA. Nisi modò vnum hoc,hasce etiam ædeis dicas dotaleis tuas.
Hinc senem abs te abiisse,postquam feceris deuortium,
Ne ille mox vereatur introire in alienam domum.
AC. Bene mones. PA. sed vbi ille exierit intus,istuc te procul
Ita volo assimulare,præ illius forma,quasi spernas tuam,
D Quasíque eius opulentitatem reuerearis.& simul
Formam amœnitatis,illius faciem,pulchritudinem
Collaudato.satin' præceptum est? AC. teneo.satin' est,si tibi
Meum opus ita dabo expolitum,vt improbare non queas?
PA. Sat habeo:nunc tibi ausculta quæ imperabo. PL. dicito.
PA. Quàm extemplò erit factum,vbi intrò hæc abierit,tu illico
Facito vt venias ornatus ornatu nauclerico,
Causiam habeas ferrugineam culcitam ob oculos laneam.
Palliolum habeas ferrugineum:nam is colos thalassicu'st,
Id erit connexum in humero læuo:expapillato brachio
Præcinctus:atque assimulato quasi gubernator sies.
E Atque apud hunc senem omnia hæc sunt:nam is piscatores habet.
PL. Quid?vbi ero exornatus,quin tu dicis quid facturus sim?
PA. Huc venito,& matris verbis Philocomasium arcessito,
Vt,si itura est Athenas,eat tecum ad portum citò,
Atque vt iubeat ferri in nauim,si quid imponi velit.
Nisi eat,te soluturum esse nauim: ventum operam dare.
PL. Satis placet pictura,perge. PA. ille extemplò illam hortabitur
Vt eat,vt properet,ne sit matri moræ. PL. multimodis sapis.
PA. Ego illi dicam,vt me adiutorem,qui onus feram ad portum,roget.
Ille iubebit me ire cum illa ad portum. ego adeò,vt tu scias,
Prorsus Athenas protinus abibo tecum. PL. atque vbi illò veneris,

Triduum vnum seruire numquam te, quin liber sis, sinam. **A**
PA. Abi citò, atque orna te. PL. numquid aliud? PA. hæc vt memineris.
PL. Abeo. PA. & vos abite hinc intrò actutum. nam illum hinc sat scio
Iam exiturum esse intus. AC. Celebre apud nos imperium tuum est,
PA. Agite, abscedite ergo. ecce autem commodò aperitur foris,
Hilarus exit, impetrauit, inhiat quod nusquam est miser.

NE QVIS ADSIT ARBITER.] ne quis adsit, qui nos videat. suprà in Cistellar. *Tuam stultitiam sola facito, vt scias sine arbitris.* & suprà hac eadē fabula, *Mihi quidem iam arbitri vicini sunt, mea quid fiat domi.* QVEM VOLVMVS CONVENTVM,] quem volumus conuenire. QVID AGIS NOSTER ARCHITECTE? suprà, *hic noster architectus est? AC R. salue architecte.* QVI ENIM NON SVM DIGN. PRAE TE, &c. rogas, quid sit, quamobrem mirer, me abs te architectum dici, qui non sum dignus præ te, vt palum figam in pariete? proinde acsi dicat, tu me architectum vocas, quæ longè me peritior architecta es. hoc est, quæ me astutia, calliditate & fallacia superas. VT FIGAM PALVM IN P.] figere **B**
palum in parietem, cuiuslibet hominis est etiam architecturæ imperiti. tantum abest igitur, vt dignus sim architecti nomine, tecum comparatus, vt dignus non sim, qui palum figam in parietem. EIA VERO.] ironia. NIMIS FACETE, NIMISQVE, &c.] loquitur nunc de Acroteleutio in tertia persona, oratione ad spectatores versa. VT LEPIDE DETRVNCAVIT MILITEM?] quàm scitè militem admutilauit? sic enim suprà locutus est, ibi, *Qui admutiletur miles vsque caesariatus,* &c. vel sic, quàm scitè militem assecuit? nam sic quoque suprà locutus est, ibi, *Tibi dixi, miles quemadmodum potis esset assecari.* NEGOTIVM OMNE IAM SVCC. SVB M.] sic suprà eadem fabula, *Lepidè hoc succedit sub manus negotium.* DATE OPERAM AMICABIL.] date operam non mercenariam, sed gratuitam. vel sic date operam liberalem, & amicis dignam, seu amicis conuenientem. SE VT ABEAT] ab se vt abeat. ET ILLE AVTEM C.] & miles rursus cupit. NON TV SCIS, CVM EX ALTO PVTEO, &c.] illustris & luculenta similitudo. *ex alto puteo* autem, est ex imo puteo. NE RVRSVM CADAS?] ne recidas? NVNC HAEC RES APVD SVMMVM PVTEVM GER. *ἀνωτάτω.* nūc hoc negotium, quod gerimus, ad extremum ferè perductum est. SI PRAESENSERIT MILES:] si miles antequàm negotium confectum fuerit, cognouerit, aut suspicatus fuerit sibi insidias comparari, & fallacias strui. NIHIL HINC FERRI POTERIT] nihil à milite auferri poterit. Philocomasium nihil à milite secum asportare poterit. vel sic, nihil ex hac vrbe secum Philocomasium auferre poterit. HVIVS NVNC QVAM MAX.] huius, nempe, Acroteleutij. DOMI ESSE AD EAM REM VIDEO S. S.] video domi esse ad eam rem astutiæ, & acuminis, & sollertiæ, & prudentiæ satis, **C**
ita vt foris quærere, aut alij supplicare necesse non habeamus. QVOD APVD NOS FALLACIARVM'ST, ESSE EXCITVM, CERTO SCIO.] certò scio quidquid fallaciarum domi est, excitatum, & commotum esse, videlicet ad militem ludificandum & fallendum. *excitum*, à verbo excieo, es, et. OPPIDVM QVODVIS VIDETVR POSSE EXP. D.] Sic Troia dolis tandem expugnata est. Hinc Vlisses *πολύτροπος.* Expugnantur etiam auro, quo maximè capiebat vrbeis Græciæ Philippus Macedo, sed hæc capiendarum vrbium ratio, doli genere continetur. ID NOS AD TE, &c.] id, id est, propter id, seu idcircò, ad te venimus, si quid tu velles, vt nostra opera vterere. ET LAVTE] & magnificè, luculentè, ampliter *ἀφειδῶς, λαμπρῶς, μεγαλοπρεπῶς.* DIFFERRI] discruciari. Terent. Adelph. *Miseram me differor doloribus.* REM TENES] rem intelligis, rem cognitam, & perceptam habes. Sic in Pœnulo, *tenetis rem?* quod in aliam sententiā quàm ab Agorastocle dictū est, à senibus illis acceptū est. Idē in Prologo Amph. *Nunc, de Alcumena vt rē teneatis rectiùs,* &c. EX HOC MATRIMONIO ABIERIM,] diuortiū cum viro fecerim, seu à viro discesserim. CVPIENS ISTIVS SVMME NVPT. ORD.] ordo est, summè cupiens, hoc est, summè cupida nuptiarum istius ordinis, id est, nuptiarum militarium summè cupiens viro militari nubere, qualis iste est. NISI MODO VNVM HOC, &c.] modò vnum hoc addas, &c. *nisi modò*, pro, *modò*, seu *dummodò*, seu, *nisi*, positum est: vt sit *σχῆμα ἐν παρολκῇ.* sententia igitur hæc est, ista omnia probo, nisi quòd vnum hoc addas velim, &c. vel modò hoc vnū addas, &c. HASCE ETIAM AEDEIS DICAS DOT. T.] dicas has ædeis esse tuas, & abs te profectas, & viro in dotem datas: ex quo fieri, vt soluto matrimonio, ad te reuertantur, seu potiùs tuæ semper fuisse intelligātur: ne miles vereatur in alienas ædeis introire. HINC SENEM, &c.] senem **D**
ex his ædibus abiisse, &c. NE ILLE MOX VEREATVR INTR. IN AL. D.] ne miles mox timeat in alienam domū ingredi, quo metu liberabitur, si dices has ædeis esse tuas, & senem ex iis abiisse diuortio facto, & soluto matrimonio. EXIERIT INTVS] exierit domo sua. OPVLENTITATEM] opulentiam, & ita Nonius, hunc versum proferens. ET SIMVL FORMAM AMOENITATIS, ILLIVS F. C.] & simul illius faciem collaudato, per appositionē formam amœnitatis: id est, quæ militis facies sit tamquā ipsius amœnitatis forma: vel, quæ sit ipsa amœnitas. SATIN' PRAECEPTVM EST?] satisne tibi à me præmōstratum est, quid te dicere, ac facere oporteat? SATIN' EST, SI TIBI M. OPVS, &c.] satisne est tibi, si hoc opus, quod faciendum suscepi, & veluti conduxi, ita perfectū, atque expolitū tibi dabo, vt improbare nō possis? vel sic, satisne tibi est, si hoc negotium, quod mihi abs te mandatū est, ita confectū, ac transactū tibi dabo, vt nihil in eo reprehēdere queas, neq; de me quæri possis? allegoria est ab iis, qui opus aliquod faciendū cōduxerūt. NVNC TIBI AVSC. QVAE IMP.] nunc audi, quæ tibi imperabo. QVAM EXTEMPLO ERIT FACTVM,] cùm primùm opus erit confectū, &c. VBI INTRO HAEC ABIERIT.] vbi Acroteleutium domū Periplectomenis introiuerit, quasi suā. ORNATVS ORNATV NAVC.] cultus, & ornatus in morē Naucleri: cognosce, hoc loco qualis sit ornatus naucleri: nauclerus autē à Latinis, nauiculator, & nauicularius appellatur: nauis dominus, nauis gubernator. CAVSIAM HAB.] causia capitis tegumentū ad solis ardorem prohibendū, atque arcendum cōparatum, à verbo *καίω*, quod est incendo, seu vro: vel sic, Causia, pileus latas oras ac margines habens, ad vitandum æstum, qualis viatorum, ac messorū. Idem in Persa, *Cape tunicam, atque Zonam, & chlamidem afferto, & causiam.* FERRVGINEAM.] ceruleam, ferrei coloris, qui ceruleus **E**
est Virg. Georg. 4. *Et pinguem tiliam & ferrugineos hyacinthos.* infrà versu proximo. *palliolum habeas ferrugineum. nam his color thalassicus est.* quem profert Nonius. Sed Seruius ferrugineos interpretatur, subnigri, aut nigri coloris. Et lib. 6. Æneidos, ad versum illum, *Et ferruginea subuectat corpora cymba.* ferruginea, inquit, id est, nigra tristi. Nam lugubrem esse hunc colorem ostendit. ibi, *Cùm caput obscura nitidum ferrugine texit.* CVLCITAM OB OCVLOS LAN.] & habeas culcitam laneam circa oculos. culcita, pannus est mollis consutus, & contextus. Sic autē scribendum est, non vt vulgus scribit, *culcitra.* NAM IS COLOR THALASSICVS'ST,] nam is color marinus est. colos, odos, vapos, &c. dixerunt veteres pro, color. odor, vapor, &c. notauimus in cōmentar. Lucr. EXPAPILLATO B.] *ἐξωμίας*, exserto brachio: quod cùm fit, papilla nudatur, sic Festus, sine dubio hunc versum spectans. & itē Nonius hunc eundē versum proferēs, ex papillato brachio, inquit, quasi vsque ad papillā renudato. sic ferè ornatus est Charon apud Virg. lib. 6. Æneidos, *Sordidus ex humeris nodo dependet amictus.* PRAECINCTVS] subintellig. sis. vel refert ad verbum *habeas*. Præcincti dicuntur, qui vestem sustulerunt, eámque sublatam præcinxerunt, vt sint ad iter faciendum, aut ambulandum expeditiores. Horatius Satyra 5. lib. 1. *Hoc iter ignaui diuisimus, altius, ac nos Præcinctis vnum.* Et Satyra vltima lib. 2. *vt omnes Præcincti rectè pueri comtique ministrent.* VT SI ITVRA EST ATH. BAT. T.] vt eat properè. Notauimus alibi hoc loquendi genus.

A genus. suprà in Casin. *quin datis, si quid datis?* & in Epid. *age si quid agis.* sic infrà ead. fab. *A matre illius venio. si itura est, eat.* SI QVID IMPONI VELIT] si quid in nauim imponi velit. TE SOLVTVRVM ESSE NAVIM] te profecturum. soluere nauim, plena locutio. in Mercat. *iis confectis, nauim soluimus.* sed plenior est, nauim soluere in portu. sic in Bacch. *Interea è portu nostra nauis soluitur.* non plena locutione dicunt etiam Latini, *soluere* simpliciter. Cæsar lib. 4. de bello Gallico. *His constitutis rebus nactus idoneam ad nauigandum tempestatem, tertia ferè vigilia soluit.* M. Tull. lib. 3. de offic. *Si idem sciat complureis mercatores ab Alexandria soluisse,* &c. VENTVM OPERAM DARE] ventum secundum esse. ventum adiuuare profectionem, seu inuitare ad cursum. Virgil. lib. 3. Æneid. *& auræ vela vocant.* SATIS PLACET PICTVRA] satis placet ista fallaciæ in militem struendæ descriptio. NE SIT MATRI MORAE] ne matrem moretur. MVLTIMODIS SAPIS] multis modis sapis. EGO ILLI DICAM, VT ME AD.] ego Philocomasio dicam, vt roget militem det me sibi adiutorem oneris ad portum ferendi. PRORSVS] rectà. NVMQVID ALIVD?] numquid aliud vis? numquid aliud me facere iubes? IAM EXITVRVM ESSE INTVS] iam exiturum esse domo, & in ædeis Periplectomenis introiturum. CELEBRE APVD NOS, &c.] celebre opponitur deserto. hæc igitur huius loci sententia est, nos omnes imperio tuo diligenter, & accuratè paremus, nemo nostrûm est, qui non imperium tuum diligenter, & studiosè obire, atque exsequi properet. COMMODVM] opportunè. HILARVS EXIT] miles. INHIAT, QVOD NVSQVAM EST MISER] expetit, & concupiscit, quod nullo in loco est. matronæ concubitum & nuptias expetit, & exoptat, quæ nusquã est. tralatio est ab animalibus feris, auidis, & ore hiante cibum, prædámque petentibus. suprà in Aulul. *Num petit,*
B *quum pollicetur; inhiat aurum, vt deuoret.*

PYRGO. PALAESTRIO.

QVod volui, vt volo, impetraui, per amicitiam & gratiam
A Philocomasio. PA. quídnam te intus fuisse tam dicam diu?
PY. Numquam ego me tam sensi amari, quàm nunc ab illa muliere.
PA. Quid iam? PY. vt multa verba fecit! vt lenta materies fuit.
Verùm postremò impetraui vt volui, donauíque ei.
Quæ voluit, quæ postulauit, te quoque ei dono dedi.
Etiam me? quomodo ego viuam sine te? PY. age, es bono animo,
Idem ego te liberabo. nam si posset vllo modo
C Impetrari vt abiret, ne te abduceret, operam dedi.
Verùm oppressit. PA. sperabo deos, téque postremò tamen.
Etsi istuc mihi acerbum'st, quia herò te carendum est optimo:
Saltem mihi voluptas est, cùm ex virtute formæ euênit tibi
Mea operá super hac vicina, quam ego nunc concilio tibi.
PY. Quid opu'st verbis? libertatem tibi ego & diuitias dabo,
Si impetras. PA. reddam impetratum. PY. at gestio. PA. at modicè decet
Moderare animo, ne sis cupidus. sed eccam ipsam egreditur forás.

D QVOD VOLVI, VT VOLO, IMPETR.] impetraui à Philocomasio, vt libenter, ac per gratiam à me discederet, & Athenas rediret. QVIDNAM TE INTVS FVISSE TAM DICAM DIV?] propter quam causam, aut cuius rei gratia te tamdiu intus fuisse dicam? Sic autem legendũ, vt edidimus, idq; ex vestigiis antiquæ scripturæ. versus autem hoc modo suis numeris constat. quamuis secus alicui videri possit, propterea quòd in nomine *Philocomasio*, fit συνίζησις. in postrema syllaba, & in *intus*, s. postremum exteritur. quæ tamen non sunt inusitata, neq. noua. QVAM NVNC AB ILLA M.] videtur legendum, *nunc*, pro *nunc*. vt dicebant antiqui *hum*, pro, *hunc*, & *illim*, pro, *illinc*. VT LENTA MATERIES FVIT?] vt longum negotium fuit! quàm longus sermo fuit! M. Tull. lib. 1. epist. ad Attic. *Teucris illa lentum negotiũ.* QVOMODO EGO VIVAM SINE TE?] bella ironia, seu potius fictionis, & simulationis plena irrisio. talis illa apud Horat. Satyr. 5. lib. 2. *ego nunc Dama sodalis Nusquam est? vnde mihi tam fortem, támque fidelem?* ES BONO ANIMO] es, imperatiui modi est. NAM SI POSSET VLLO MODO IMPETRARI, &c.] id est, nam posśétne vllo modo ab ea impetrari, vt sine te abiret, expertus sum, & operam dedi, vt ne te secum à me abducere. sed peruicit, vt te secum abduceret. SPERABO DEOS, TEQVE POSTR. T.] spem in dîis, & in te positam habebo. sic suprà in Casina, *dîis sum fretus, deos sperauimus.* Idem in Cistellar. *Deos, téque spero.* CVM EX VIRTVTE FORMAE EVENIT TIBI. M. OP.] quando tibi pro dignitate, & præstantia formæ tuæ euenit quod ad viciná istam attinet, quam ego nunc cõcilio, & adiungo tibi. SI IM-
E PETRAS] si perficis, vt mea sit. REDDAM IMPETR.] reddam confectum, ac transáctum. AT GESTIO] at valde cupio. Festus. *gestit,* inquit, *qui subita felicitate exhilaratus, nimio corporis motu præter consuetudinem exsultat.* AT MODICE DECET] at moderatè, seu intra modum cupere, & lætari oportet. MODERARE ANIMO, NE SIS CVPIENS] animum tuum rege, ne sis cupiens.

MILPHIDIPPA, ACROTELEVTIVM. PYRGOPOLINICES. PALAESTRIO.

MI. HEra eccum præstò militem. AC. vbi is est? MI. ad læuam. AC. video.
MI. Adspicito limis oculis, ne ille nos se videre sentiat.
AC. Video. MI. ædepol nunc nos tempus est, malas peiores fieri.
AC. Tuum est principium, obsecro, tute ipsum conuenisti.

Ne parce voci,vt audiat. MI. cum ipso pol sum locuta, A
Placidè ipsa,vt libitum est mihi,otiose,meo arbitratu, vt volui.
PY. Audin' quæ loquitur? PA. audio.quàm læta est quia adit ad te?
MI. O fortunata mulier! PY. vt amari videor? PA. dignus es.
AC. Permirum æcastor prædicas,te adisse atque exorasse.
Per epistolam,aut per nuncium,quasi regem adiri eum aiunt.
MI. Namque ædepol vix fuit copia adeundi atque impetrandi.
PA. Vt tu inclutus apud mulieres? PY. patiar quando ita Venus vult.
AC. Veneri pol habeo gratiam,tandémque & oro & quæso,
Vt eius mihi sit copia,quem amo,quémque expetisso.
Benignúsque erga me vt fiet:quod cupiam,ne grauetur.
MI. Spero ita futurum,quamquam illum multæ sibi expetissunt, B
Ille illas spernit,segregátque ab se omneis,extra te vnam.
AC. Ergo iste metus me macerat,quòd ille fastidiosus'st,
Ne oculi eius sententiam mutent,vbi viderit me:
Atque eius elegantia meam extemplò speciem spernat.
MI. Non faciet. bonum animum modò habeto. PY. vt ipsa se contemnit?
AC. Metuo ne prædicatio tua nunc meam formam exsuperet.
MI. Istuc curaui,vt opinione illius pulcrior sis.
AC. Si pol me ducere volet vxorem,genua amplectar,
Atque obsecrabo aliquo modo:si non quibo impetrare,
Conciscam letum.viuere sine illo scio me non posse. C
PY. Prohibendam mortem mulieri video.mulierem adibon? PA. minimè.
Nam tu te vilem feceris,si te vltrò largiere.
Sine vltrò veniat,quæritet,desideret,te exspectet:
Si non perdere istam vis gloriam quam habes.caueas,faxis.
Nam nulli mortali scio obtigisse hoc,nisi duobus,
Tibi & Phaoni Lesbio,tam miserè vt amarentur.
AC. Eo intrò,abi tu illum euocato foras,mea Milphidippa.
MI. Immò opperiamur,dum exeat aliquis. AC. durare nequeo
Quin eam intró. MI. occlusæ sunt fores. AC. effringam. MI. sana non es.
AC. Si amauit vmquam,aut si parem sapientiam hic habet,ac formam, D
Per amorem si quid fecero,clementi animo mihi ignoscet.
PA. Vt,quæso,amore perdita est hæc misera? PY. mutuum fit.
PA. Tace,ne audiat. MI. quid adstitisti obstupida?cur non pultas?
AC. Quia non est intus, quem ego volo. PA. qui scis? AC. scio ædepol, olfacio,
Nam odorem nasus sentiat,si intus siet. PY. ariolatur.
Quia me amat,propterea Venus fecit eam vt diuinaret.
AC. Nescio vbi hic propè adest,quem expeto videre,olet profectò.
PY. Naso pol iam hæc quidem videt plus,quàm oculis. PA. cæca certè est.
AC. Tene me obsecro. MI. cur? AC. ne cadam. MI. quid ita? AC. quia hic astare E
Nequeo,ita animus per oculos meos defit. MI. militem pol
Tu adspexisti. AC. ita. MI. non video. vbi est? AC. videres pol, si amares.
MI. Non ædepol tu illum amas,quàm egomet,si per te liceat.
PA. Omnes profectò mulieres te amant,vt quæque adspexit.
PY. Nescio,tun' ex me hoc audieris,an non.nepos sum Veneris.
AC. Mea Milphidippa,adi,obsecro,& congredere. PY. vt me veretur?
PA. Illa ad nos pergit. MI. vos ego volo. PY. & nos te. MI. vt iussisti.
Heram meam eduxi foras. PY. video. MI. iube ergo adire.

PY. Induxi

A PY. Induxi animum,ne oderim item vt alias,quando hoc orasti,
MI. Verbum hercle facere non potis,si accesserit propè ad te.
Dum te obtuetur,interim lingua atque oculi perierunt.
PY. Leuandum morbum mulieri video. MI. Viden' vt tremit atque extimuit;
Postquam te adspexit? PY. vin quoque armati idem istuc faciunt, iube domum ire.
MI. Ne tu mirere melius mulierem. PY. sed quid vult me facere?
MI. Adsedeas,tecum viuere volt,atque ætatem exigere.
PY. Egon' ad illam eam,quæ nupta sit?vir eius est metuendus.
MI. Quin tua caussa exigit virum à se. PY. quid?quî id facere potuit?
MI. Quia ædes dotales huius sunt. PY. itáne? MI. ita pol. PY. iube
B domum ire.
Iam ego illic ero. MI. vide ne sis in exspectatione,
Ne illam animi excrucies. PY. non ero profectò. abite. MI. abimus.
PY. Sed quid ego video? PA. quid vides? PY. nescio quis eccum incedit
Ornatu quidem thalassico. PA. iam nos volt:hic profectò
Naucleros est hic quidem,videlicet arcessit hanc hinc,credo.

ADSPICITO LIMIS OCVLIS} limis oculis,id est,obliquis,transuersis.Limus,inquit Festus,obliquus,id est,transuersus:vnde & limina. Terentius Eunuch. *ego limis adspecto Sic per flabellum clanculum.* Vbi Donatus, *limis,si nominatiuus singularis est,transuersus significat:si septimus pluralis,deest,oculis.nam limus est transuersus:vnde limen dicitur quoq. quod ingredientibus,exeuntibúsque transuersum est,*&c.Seruius,ad illud Virgil.lib.12.Æneid. *Velati limo,& verbena tempora vincti,*&c.notat.Caper tamen,& Higynus hoc loco dicunt lectionem esse corruptam,nam Virgilium ita reliquisse confirmāt. C *Velati limo.* Limus autem,est vestis,qua ab vmbilico vsque ad pedes teguntur pudibunda poparum. Hæc autem vestis in extremo purpuram limam,id est,flexuosam, & transuersam,habet.nam limum,obliquum dicimus: & Terentius, limis oculis dicit,id est,obliquis.Plinius lib 8.cap.16. de leonibus , *nec limis intuentur oculis , adspicique simili modo nolunt.* Hinc *collimatis oculis,ad vmbram meam,* dixit Apuleius lib.9.sub extr.pro obliquatis & intortis,seu inflexis. TVVM EST PRINCIP.} tuum est incipere. CVM IPSO POL SVM LOCVTA PLACIDE,&c.} cum ipso pol sum locuta sine labore & negotio,&c.Sic autem legendum,non vt Camerarius edidit,Cum ipso pol sum secuta,&c.PER EPIS. AVT PER NVNTIVM, QVASI REGEM,&c.} Cornelius Nepos in Conone , *Conon à Pharnabazo ad regem missus , postquàm venit, primùm ex more Persarum ad Chiliarchum, qui secundum gradum imperij tenebat,Tithraustem accessit,seq. ostendit cum rege colloqui velle.nemo enim sine hoc admittitur.* INCLVTVS} clarus, nobilis,nominatus. QVANDO ITA VENVS VOLT.} quæ reddit amabileis,facítque in amore fortunatos:eadem componit inter se impares formas,imparésque voluntates,& facit in amore infelices.Horat.Oda 33.lib.1. *Sic visum Veneri , cui placet impares Formas , atque animos sub iuga ahenea , Saeuo mittere cum ioco.* BENIGNVSQVE,&c.} & vt liberalis sit erga me. QVOD CVPIAM, NE GRAVETVR.} & ne grauetur id facere,quod cupiam.vel sic,ne grauetur id,quod cupiam. Horat. Oda 11. lib. 4. *& exemplum graue præbet ales Pegasus, terrenum equitem grauatus Bellerophontem* , ad quem locum plura. SEGREGATQ. AB SE OMNEIS.} omnesque à se semouet,seu remouet ac repellit. Terentius in Hecyra , *Segreganda aut mater est à me, Philippe, aut Philumena.* EXTRA TE VNAM.} præter te vnam.te vna excepta. πλὴν σοῦ μόνης. QVOD ILLE FASTIDIOSV'ST.} id est, quoniam ille fastidij D plenus est.Sic autem habent libri nostri veteres , sine vlla varietate aut litura. mendosè autem edidit Camerarius , *quòd illi fastidiosum'st.* NE OCVLI EIVS SENTENTIAM MVTENT, VBI VID. ME} id est,ne oculi eius sententiam illum mutare cogant,vbi me viderit non talem,qualem spe,& opinione præceperat. AT EIVS ELEGANTIA, &c.} & metus me macerat,ne eius venustas,meam continuò formam respuat atq; aspernetur. VT IPSA SE CONTEMNIT?} quomodo se ipsa parui facit,præ me scilicet?vt illa sibi videtur præ me inelegans & inuenusta? Sic loquitur Lucret.lib. 5. *Quid nimirum,si se temnunt mortalia secla, Atque potestates magnas mirásq. relinquunt, In reb. viren diuûm,quæ cuncta gubernant?* Et Teren.Eunuch. *Hic ego illum contemsi præ me.* Eodem pertinet illud Granij,ex Lucilio,opinor: *Non contemnere se, & reges odisse superbos.* Quod refert M.Tull.lib.6.epist.ad Atticum.Idem Tull.lib.12.epist.ad Atticum, *Iam pridem scito, cùm vnum te pluris,quàm omneis illos putem.ne me quidem contemno:meóque iudicio multo stare mâlo, quàm omnium reliquorum.* Idem Philipp.13. *quamquam enim est tanta in te auctoritas, quanta debet in homine nobilissimo:tamen senatus ipse se non contemnit.* SI POL ME DVCERE VOLET VX. GENVA AMPLECTAR.} hoc est , supplex eum orabo , si fortè supplicando potero ab eo impetrare,vt me vxorem ducat,&c.suprà in Cistell. *Anus ei amplexa est genua,plorans,obsecrans,*&c. CONCISCAM LET.} mihi mortem consciscam, *letum* sine adspirationis nota,nonnulli grammatici scribi volunt, vt sit à verbo, leo,les,let.quod interdum veteres vsurpabant,pro composito *deleo*,quod mors omnia deleat,alij scribunt lethum,cum adspirationis nota,vt originem trahat à nomine Græco λήθη, quod obliuionem significat:seu à verbo Græco λήθω. MVLIERI} à muliere. VILEM FECERIS,} hominem parui pretij feceris,&c. VLTRO} αὐτεπάγγελτος, αὐτόκλητος , non ro- E gatus,non prior ab ea prouocatus. SINE VLTRO VENIAT,} sine,illa prior te adeat. SI NON PERDERE ISTAM VIS GLORIAM,&c.} secutus sum nostros libros veteres,à quibus non valde dissentiunt vulgati. Sententia autem huius scripturæ planissima est,& numeri optimi,si memineris,in prouocabulo, *istam*, s.exteri : quod non est nouum. Nam Camerarius, nescio quorum librorũ auctoritate adductus,edidit, *Summouere istam vis gloriam,quam habes?* cum interrogationis nota post verbum habes. vt versus non pendeat à superiore, quod fit,si nostra editio probetur , sed per se , & seorsùm legatur. ET PHAONI LESBIO.} quem perditè amauit Sappho:cuius amoris ardore incensa se è Leucade in mare præcipitem egit. OPPERIAMVR,} exspectemus. DVRARE} καρτερεῖν, me continere,mihi moderari. EFFRINGAM.} Terent. Adelph. *Fores effregit?restituentur.* MVTVVM FIT.} mutuò eam amo. OBSTVPIDA?} obstupefacta ? QVIA NON EST INTVS, QVEM,&c.} quia is ,quem ego volo,non est intus. NAM ODOREM NASVS SENTIAT, SI INTVS S.} sentiat,hoc est,olfaciat,seu odoretur. Sentire enim , generale est ad omneis quinque sensuum ἐνεργείας. Itaque & sentire sonorem,dixit Lucretius. HARIOLATVR.} diuinat. PROPTEREA VENVS FECIT EAM VT DIVIN.} propterea Venus fecit eam diuinare. NESCIO VBI} Nescio quo loco. QVEM EXP. VID.} is,quem expeto videre. OLET PROFE-

CTO.}eius odor ad me aduolat,seu péruenit. In Amphitr.*Olet homo quidam malo suo.* ITA ANIMVS PER OCVLOS MEOS DEFIT}Hic Acroteleutium adspexit militem: quo facto tantus ardor, atque æstus per eius oculos ad animum permeauit, vt eo æstu cõmotâ anima deficiatur. Hæc autem omnia bellè ac facetè simulantur ad militem ludificandũ. QVAM EGOMET, SI PER TE LICEAT}quàm ego ipsa amarem,si per te liceret:hoc est,si me amare sineres.si sine tua offensione eum amare possem. NEPOS SVM VENERIS}Virgil.lib.4 Æneid.*Dardaniúsque nepos Veneris.* Cælius ad Ciceronem lib.8.epist. *Vellem quidem Venere prognatus tantùm animi habuisset in vostro Domitio, quantum Psecade natus in hoc habuit.* infrà eadem fabula,*vt nos te hodie hinc amittamus Venerium nepotulũ:* suprà eadem fabula, *erat imperator summus, Neptuni nepos.* Iam vt Neptunus facit bonos & fortunatos nauigatores,ita Venus formosos,& fortunatos,& amabileis amatores. ADI, OBSECRO, ET CONGREDERE.}adi,obsecro,militem,& cum eo cõfer gradum. IVBE ERGO ADIRE}iube ergo ad me venire. INDVXI ANIMVM, NE ODERIM ITEM VT AL.}hoc mihi persuasi,seu hoc à me impetraui,ne tuam heram oderim:similiter vt alias mulieres. NON POTIS} subintellige,erit,hoc est,non poterit. Nam silentium vnum est ex amoris indiciis.Horat Oda 11.Epod.*In queis amantem & languor,& silentium Arguit, & latere petitus imo spiritus.* INTERIM LINGVA ATQVE OCVLI PERIERVNT} interim lingua eius præpedita est,oculi caligarunt.hoc est,interim loquendi,& cernendi facultatem amisit. VIRI QVOQVE ARMATI IDEM ISTVC FACIVNT} etiam viri armati tremunt, atq.extimescunt,postquam me adspexerunt. IVBE DOMVM IRE.} iube herum tum domum ire,vt se colligat. NE TV MIRERE, MELIVS MVLIEREM}hæc referenda sunt ad ea,quæ dixit paullò antè miles,viri quoque armati me extimescunt.hoc modo,si viri armati postquã hunc adspexerunt, tremunt, & extimescũt. quid mirum est mulierem,quam natura finxit timidam,atque imbellem tremere,ac timere?sic igitur hæc cõnecte cum superioribus. Non temerè dixit miles viros quoque armatos tremere,ac timere postquàm se adspexerunt,sed ne tu mirere. Milphidippa,mulierem heram tuam faciliùs,& magis timere. vel sic,viri quoque armati tremunt, & timẽt, posteaquam militem adspexerunt, vt ipsum militem audisti modò prædicantem, ne tu mirere mulierem,meliùs, hoc est,faciliùs tremere ac timere. ADSIDEAS:}vult te sibi adsidere.vel fac ei adsideas. EGON' AD ILLAM EAM, QVAE NVPTA SIT?}nam facit Plautus homines prorsus stolidos,& bardos:vt hic,hunc militem,quamuis planè sit hebes,tardus,atque insulsus,non facit ita stolidum, vt prudens, ac sciens domum introeat alienam sine suspicione periculi, & virum mulieris,cum qua rem habere cogitat,non extimescat. EXEGIT VIRVM A SE}virum à se,hoc est, domo sua eiecit. VIDE NE SIS IN EXSPECTATIONE.}vide nè diutiùs,quàm par sit,te sinas exspectari.vide,ne diutiùs æquo sis exspectandus:vide,ne illa exspectatione tui crucietur, sed quàm primùm venias: sic sæpè loquitur Cicero,vt libro 9. epist.ad Varr.*aduentus Cæsaris est in exspectatione:*id est,exspectatur. ORNATV QVIDEM THALASSICO}suprà,*facito, vt venias ornatu huc ornatu nauclerico: causiam habeas ferrugineam*, &c. sequitur continuò, *palliolum habeas ferrugineum. Nam is colos thalassicus est.*

C

PLEVSIDES. PALAESTRIO. PYRGOPOLINICES.

SI alium alio pacto propter amorem nesciam
Fecisse multa nequiter,verear magis
Me amoris caussa istoc ornatu incedere.
Verùm cùm multos multa admisse acceperim,
Inhonestum propter amorem,atque alienum à bonis,
(Mitto iam,vt óccidit Achilles.quid passus est?) D
Sed eccum Palæstrionem,stat cum milite:
Oratio aliò mihi demutanda est mea.
Mulier profectò nata est ex ipsa mora.
Nam quæuis alia,quæ mora est æquè,mora
Minor ea videtur,quàm quæ propter mulierem est.
Hoc adeò fieri credo consuetudine.
Nam ego hanc arcesso Philocomasium.sed foreis
Pultabo.Heus ecquis hîc est? PA. adolescens quid est?
Quid tu ais?quid pultas? PL. Philocomasium quærito,
A matre illius venio,si itura est,eat,
Omneis moratur:nauim cupimus soluere. E
PY. Iamdudum res parata est.Heus Palæstrio
Aurum,ornamenta,vestem pretiosam omnem ferat.
Duc adiutores,tecum ad nauim qui ferant.
Omnia composita sunt.quæ donaui,auferat.
PA. Eo. PL. quæso,hercle propera. PY. non morabitur.
Quid istuc,quæso?quid oculo factum est tuo?
PL. Habeo quidem hercle oculum. PY. at læuum dico. PL. eloquar.
Maris caussa hercle istoc ego oculo vtor minus.
Nam,si amare abstinuissem,tamquam hoc vterer.
Sed nimis morantur me diu. PY. eccos exeunt.

A SI ALIVM ALIO PACTO PROPTER AMOREM } alio pacto, quàm ego hoc facio, qui incedo ornatus in morem naucleri, subiiciet exemplum Achillis, qui & propter amorem Briseidis, cùm ea sibi esset erepta, iratus Græcis, à prælio diu se abstinuit: & propter amorem Patrocli, vitam breuem, longè anteposuit. poterat Iouis quoque exemplo vti, qui libidinis, & amoris causa omnia factus est, & in omneis animalium, ac rerum formas versus est. NEQVITER, } proteruè, improbè, libidinosè. VEREAR MAGIS ME AMORIS CAVSA, &c. } aliás, verear magis, ne amoris causa istoc ornatu incederem. ADMISSE } admisisse. (MITTO IAM VT OCCIDIT ACHILLES, QVID P. EST? } hæc dicuntur per præteritionem. omitto iam, inquit, quo pacto interierit Achilles, quid pertulit amoris causa? SED ECCVM PALASTRIONEM. } viso Palæstrione, orationis cursum & tenorem abrumpit. voluit enim, & debuit addere, ne ego quidē vereri debeo sic ornatus incedere. Nam orationis & sententiæ principium nascitur ab illo loco, *verùm cùm multos multa admisse acceperim*, &c. quæ oratio relinquitur, vt dixi, inchoata. MVLIER PROFECTO NATA EST EX, &c. } fortasse tum quia mulieres omnes, longæ sunt in his rebus gerendis, quas gerendas susceperunt, tum propterea quòd mora, quæ ob mulieres interponitur, alias moras longitudine superat. vt Plautus ipse subiicit. Terent. Heautont. *& nostin' mores mulierum? dum moliuntur, dum comantur, annus est.* Horat. Epist. 1. lib 1. *Vt nox longa, quibus mentitur amica?* ECQVIS HIC EST? } numquis hic est? nemóne hic est? PHILOCOMASIVM QVAERITO } Philocomasium etiam atque etiam quæro. SIC

B ITVRA EST, FAT. } sic suprà eadem fabula, *Vt, si itura'st Athenas, eat tecum ad portum cito.* NAVIM CVPIMVS SOLVERE. } subintell. è portu. suprà eadem fab. *Nisi eat, te soluturum esse nauim, ventum operam dare.* QVID OCVLO FACTVM EST TVO? } ambigua oratio. Nam vel hoc quærere videtur, quid Pleusidis oculo læuo acciderit, qui sit culcita lanea obductus: vel quid factum sit de eius oculo dextero, qui etiam fortasse eadem culcita tectus erat: id est, quo casu eum amiserit. Itaque propterea quòd miles sine distinctione quæsierat, sic respondet, quasi eum reprehendens. Habeo quidē hercle oculum, hoc est, quod rogas, quid acciderit oculo meo, neque addis, læuo, aut dextro, respondeo tibi, me habere oculum vnum saltem saluum. AT LAEVVM DICO } corrigit nunc sermonem suum miles, & de quo oculo quærat, nominatim declarat. NAM SI AMARE ABSTINVISSEM, TAMQVAM HOC VTERER } locus ex ambiguo. videtur enim dicere Pleusides, se, si amare, id est, à mari abstinuisset, hoc est, si non nauigasset, aut si naucleerus non fuisset, oculū læuum æquè sanum, atque integrum fuisse habiturum, ac dexterum. sed *amare* accipit coniunctè, vt sit infinitiuus à verbo amo, as, at, hoc sensu, Nam si amare abstinuissem, id est, si me ab amando continuissem: læuo isto oculo, de quo me rogas, æquè vterer, atque vtor dextero. mendosè autem in omnibus libris legitur, neque aliter edidit Camerarius, *Nam si à mari abstinuissem*, &c. cùm sit legendum, *à mare*, duabus vocibus: quod primus animaduertit Muretus, & Plautinum iocum eruditè, atque ingeniosè explicauit lib. 3. Var. lect. cap. 17.

C PALAEST. PHILOC. PLEVS. PYRGOP.

QVid modi flendo quæso hodie facies? PH. quid ego ni fleam?
Vbi pulcherrimè egi ætatem, inde abeo. PAL. viden' hominem tibi,
Qui à matre & sorore venit? PH. video. PY. audistin' Palæstrio?
PA. Quid vis? PY. quin tu intus iubes efferri omnia, quæ isti dedi?
PL. Philocomasium salue. PH. & tu salue. PL. materque & soror.
Tibi salutem me iusserunt dicere. PH. saluæ sient.
PL. Orant te vt eas, ventus operam dum dat, vt velum explicent.
Nam matri oculi si valerent, mecum venisset simul.
D PH. Ibo, quamquam inuita facio, pietas sic cogit. PL. sapis.
PY. Si non mecum ætatem egisset, hodie stulta viueret,
PH. Istuc crucior, à viro me tali abalienarier.
Nam tu quamuis potis es facere vti fluat facetiis,
Et quia tecum eram propterea animo eram ferocior.
Eam nobilitatem amittendam video. PY. nimium hæc flet. PH. nequeo,
Cùm te video. PA. habe bonum animum. scio ego & quid doleat mihi.
Nam nihil miror, si libenter Philocomasium hîc eras:
Forma huius, mores, virtus animum attinuere hîc tuum:
Quum ego seruus, quando aspicio hunc, fleo, quia diiungimur.
PH. Obsecro, licet complecti priusquam proficisco? PY. licet.
E PH. O mei oculi, ô anime mi. PA. obsecro, retinete mulierem,
Ne affligatur. PY. quid istuc? PA. postquàm abs te abit, animo malè
Factum'st huic repentè miseræ. PY. accurrite intrò, atque afferte aquam.
PA. Nihil aquam moror. PY. cur? PA. mâlo merum, ne ipse interueneris,
Quæso, dum resipiscit. capita inter se nimis nexa hice habent.
Non placet. labra & labella inter se firmant admodum.
PL. Tentabam, spiraret, an non. at eam ad nos iam oportuit.
Sin' magis vis, ambos mittam. PA. nolo retineat. fleo miser.
PY. Exite, atque efferte huc intus omnia, quæ isti dedi.
PA. etiam nunc saluto te familiaris, priusquam eo.

Conserui,conseruæque omnes,bene valete,& viuite, A
Bene quæso inter vos dicatis & mihi absenti tamen.
PY. Age Palæstrio,bono animo es. PA. heu, nequeo,quin fleam,
Quum abs te abeam. PY. feræquo animo. PA. scio ego quid doleat mihi.
PH. Sed quid hoc?quæ res est?quid video?lux salue.
PL. Iam resipisti? PH. obsecro,quem amplexa sum
Hominem? perij, súmne ego apud me? PL. ne timeas voluptas mea.
PY. Quid istuc negotij? PA. animus hanc modò hîc reliquerat:
Metuóque & timeo,ne hoc tandem propalàm fiat nimis.
PY. Quid id est? PA. nos palàm sic ferre nunc per vrbem hæc omnia.
Ne quis tibi hoc vitio vortat. PY. mea,non illorum dedi, B
Parui ego illos facio:agite,ite cum diis bene volentibus.
PA. Tua ego hoc caussa dico. PY. credo. PA. iam vale. PY. & tu bene vale.
PA. Ite citò,iam ego assequar vos.cum hero pauca etiam loquar.
Quamquam alios fideliores semper habuisti tibi,
Quàm me,tamen tibi habeo magnam gratiam rerum omnium:
Et si ita sententia esset,tibi seruire mauelim
Multo,quàm alij libertus esse. PYR. habe bonum animum. PAL. hau,mihi,
Cùm venit in mentem,vt mores mihi mutandi sient,
Muliebres mores discendi,obliuiscendi stratiotici. C
PY. Fac sis frugi. PA. iam non possum,amisi omnem libidinem
PY. I,sequere illos,ne morêre. PA. bene vale. PY. & tu bene vale.
PA. Quæso,vt memineris:si fortè liber fieri occœperim,
Mittam nuntium ad te,ne me deseras. PY. non est meum.
PA. Cogitato identidem tibi quàm fidelis fuerim,
Si id facies,tum demum sciuisti,qui bonus sit,qui malus.
PY. Scio & perspexi sæpé.verùm cùm antehac,tum hodie maximé.
PA. Scis?immò hodie verum factum faxo,pòst dices magis.
PY. Vix reprimor,quin te manere iubeam. PA. caue faxis
Dicent te mendacem,nec verum esse:fide nulla esse te. D
Dicant seruorum præter me esse fidelem neminem.
Nam si honestè censeam te facere posse,suadeam:
Verùm non potest,caue faxis. PY. abi,iam patiar quicquid est.
PA. Bene vale igitur. PY. ire melius est strenuè. PA. etiam nunc vale.
PY. Ante hoc factum hunc sum arbitratus semper seruum pessimum,
Eum fidelem mihi esse inuenio.cùm egomet mecum cogito,
Stultè feci,qui hunc amisi.ibo nunc intrò nunc iam
Ad amores meos.etiam sensi hinc,sonitum fecerunt fores.

QVID MODI FLENDO QVAESO,&c.} Philocomasium immoderatè flentem(qui fletus fictus, ac simulatus est) consolatur,seu potius obiurgat,& increpat Palæstrio,& hortatur,vt flendi finem tandem faciat. Quem modum, inquit,flendo,seu flendi,quæso,facies?numquámne flere desines? QVID EGO NI FLEAM?} quidni ego fleã? E QVIN TV INT. IVB. &c.} quare tu non iubes domo omnia exportari,quæ Philocomasio dedi? VENTVS OPER. DVM DAT.} dum ventus nauigationem adiuuat.sic suprà ead.fab. *Nisi eat,se soluturum esse nauim:ventum operam dare.* VT VELVM EXPLICENT.} vt velum pandant.vt vela faciant. vt dent vela ventis.Homerus *ἰλιάδ. α. Οἱ δ' ἱστὸν στήσαντ', ἀνά θ' ἱστία λευκὰ πέτασσαν.* id est, Hi autem malum erexerunt,veláque candida explicuerunt. NAM, MATRI OCVLI SI VALERENT,&c.} nam,si mater oculos haberet sanos & valenteis,mecum venisset vnà.verùm cubat in naui lippa, & oculis turgidis.suprà eadem fab. *Vbi matrem esse aiebat soror?* PAL. *cubare in naui lippam, atque oculis turgidis Nauclerus dixit.* PIETAS SIC COGIT.} officiũ meũ erga matrem,cogit me vel inuitam abire.Sic autem legendum,non vt vulgò, *pietas sic cohibet.* præterea vox *omnia*,quæ in omnibus exemplis impressis legitur,post *facio*,delendum: quia & sententiam, & versum corrumpit. SAPIS} quæ pietatem colas in parenteis:vel,quæ piam te præbeas erga matrem. SI NON MECVM AETATEM EGISSET HODIE STVLTA. V.} si non mecum vixisset, hodie stulta esset: nunc, quia mecum aliquandiu vixit.cordata est. ISTVC CRVCIOR} ob istuc crucior,me,&c. NAM TV QVAMVIS POTIS ES FACERE, VT FLV. FAC.} nam tu potes facere,vt quæuis fœmina.scilicet,etiam insulsa, & infaceta, fiat facetissima & salsissima. tu potes facere ex muliere insulsa & infaceta,salsam ac facetã.hoc loquendi genus autem, *Nam tu quamuis potis es facere,*

vt fluat,

A *vt fluat*, & est ex duobus conflatum est, vt suprà non vno loco diximus. nam & hoc in eo continetur. Nam tu quamuis mulierem potes facere fluere, id est, abundare facetiis: & illud, nam tu potes facere, vt quæuis mulier facetiis fluat. PROPTEREA ERAM ANIMO FEROCIOR.} propterea eram animo elatior, ac superbior. Profert hunc locũ Nonius in voce *ferox*, sed errat. putat enim *ferocior* positum esse pro *cordatior*, vel *facetior*, quod longè aliter est. Arbitror autem superiora verba: *nam tu quamuis potis es facere, vt fluat facetiis*, ei erroris ansam præbuisse. EAM NOBILITATEM AMITT. VID.} eam nobilitatem, quam ego domi tuæ adepta sum, proiiciendam video. Hæc autem pronuntiat Philocomasium lacrymans, quod facile est mulieri. NEQVEO, CVM TE VIDEO.} nequeo mihi à fletu temperare, cùm te video. ANIMVM ATTINVERE HIC TVVM.} animum hic tuum affixum tenuerunt. QVIA DIIVNGIMVR.} quia distrahimur, ac diuellimur. PRIVSQVAM PROFICISCO?} id est, priusquam proficiscor? Sic Turpilius dixit in hetæra, *proficisceret*, pro, proficisceretur, teste Nonio. Sic ille, *Hortatur hominem quàm primùm proficisceret*. Non video autem quo modo huius versus numeri constare possint, nisi in, *prius*, fiat συνίζησις, vt fiat vnius syllabæ: & contrà in, *quàm*, fiat διαίρεσις, & duarum syllabarum. OBSECRO RETINE MVLIEREM.} sic legendum, non, vt edidit Camerarius, *obsecro, mitte mulierem*: neque, vt vulgò legitur, *mulierem sine*. Nostram emendationem autem primùm libri nostri manuscr. adiuuant: deinde sententia ipsa flagitat. cùm enim Philocomasium se exanimatam, & perturbatam esse simularet, & iam iam casuræ speciem præberet, Palæstrio hortatur militem, aut Pleusidem, vt eam retineat, ne ad terram affligatur. NE AFFLIGATVR.} ne ad terram graui casu allidatur. POSTQVAM ABS TE ABIT, ANIMO MALE FACTVM EST HVIC R. M.} declarat
B Palæstrio, quid Philocomasio acciderit. Postquàm, inquit, abs te discessit, dolore exanimata, & animo defecta est. animo dicunt Latini alicui esse malefactum, quem significare volunt, animo esse defectum. Lucret. libro 3. *Quod genus, esse animo malefactum cùm perhibetur, Atque animam liquisse: vbi iam trepidatur, & omnes Extremum cupiunt vires reprendere vinclũ.* Ad quem iuuabit legere quæ notauimus in commentationibus nostris Lucretianis. Plaut. Amphitr. *væ misera mihi. animo male est.* ATQVE AFFERTE AQVAM.} vt, aqua suffusa, seu offusa, vireis animi dissipatas colligat. sic in Amphitr. *væ miseræ mihi. Animo male'st. aquam velim, corrupta sum, atque absumta sum.* in Γ. Itell. *obsipat aqulam*, id est, reddit animum, aqua offusa. Idem in Curcul. *Viden', vt expalluit? Datin' isti sellam, vbi assidat citò, & aqualem cum aqua? properatin' ocyus? Cur animo male'st.* PHAE. *vin' aquam?* MALO MERVM} mâlo merum, quàm aquam: iocus seruilis. deerat vox *merum*, in omnibus libris vulgatis, quam restituimus ex vestigiis antiquæ scripturæ sententia ipsa, & metri ratione hanc vocem postulante. NE IPSE INTERVEN. QVAESO, DVM RESIP.} quia Pleusides, & Philocomasium inter se osculabantur amatoriè, & nequiter, cùm Pleusides simularet, se illam, quasi animo defectam, retinere: Palæstrio veritus, ne miles sentiat, & ita omnis fallacia aperiatur, orat militẽ, ne interueniat, dum Philocomasiũ vireis animi dissipatas colligit. Nã si miles interuenisset, & propiùs ad Philocomasiũ accessisset, Pleusidem, & Philocomasiũ labellis inter se cõpositis, & cõparatis osculanteis deprehendisset. DVM RESIPISCIT.} dum parteis animi disiectas colligit. dum ad se redit. Sic autem edidi, libros vulgatos & manuscriptos nostros secutus. Nam Camerarius planè mendosè edidit, *Quæso, dum respicito* nisi fortè erratum est typographi: quod credibile est. nam hæc lectio ferri non potest, nullâque ratione nititur. CAPITA INTER
C SE NIMIS NEXA HICE HABENT} hæc secum loquitur Palæstrio, vt spectatores tantùm audiant. hice, inquit, nempe Pleusides & Philocomasium, capita inter se nimis connexa habent. non placet, & præterea labra & labella figunt & firmant admodum. Miles fallaciam nostram deprehendet. LABRA, ET LABELLA FIRMANT ADMODVM} sic habent planè nostri libri veteres, vno excepto, qui habet pro *firmant*, *firmauit*, minus rectè, neque tamen ita longè à vera scriptura. vulgata autem lectio, *labra labellis ferruminauit acre malum* planè mendosa est, neque vllo modo ferri potest, ea verò, quam substituit Camerarius, *labra & labella inter se ferunt admodum*. Neque satis probabilis, aut vsitata est, & nimis longè ab antiqua distat, in verbo *ferunt*. TENTABAM, SPIRARET, AN NON.} bello, & scito mendacio suam inconsideratam nequitiam tegit Pleusides, ne miles ex capitum nexu, & labellorum cum labellis comparatione aliquid suspicetur, aut sentiat de osculo, & amore. AT EAM AD NOS IAM OP.} at iam oportuit Philocomasium ad nos Athenas esse peruectam. SIN MAGIS VIS, AMBOS M.} sin tu mauis miles, ego ambos missos faciam & relinquam. ambos, videlicet, Palæstrionem & Philocomasium. NOLO, RETINEAT.} nolo nos retineat miles, proficiscendum est, quando ita deliberatum est, quamuis lacrymas continere non possim, cùm cogito quem dominum relinquam, cum quibus mihi posthàc sit viuendum. SALVTO TE FAMILIARIS.} alloquitur, & salutat Larem familiarem. HEV NEQVEO, QVIN FLEAM.} heu nequeo me continere, quin fleam. SED QVID HOC? QVAE RES EST? &c.} Philocomasium, quasi ad se tandem rediens, & resipiscens, & de integro lucem, cuius fructum, atque vsuram videbatur admisisse, reuisens, hæc loquitur cum admiratione. LVX SALVE} salue lux, quam desieram adspicere, animo defecta IAM RESIPISTI} iam
D ad te rediisti? hic locus superiorem lectionem, quam secuti sumus, confirmat, ibi, *Ne ipse interueneris. quæso dum resipiscit.* QVEM AMP. SVM HOM.?} quasi imprudens, & inscia Pleusidem amplexa fuerit SVMNE EGO APVD ME} proinde quasi dicat, non sum. NE TIMEAS VOLVPTAS MEA} hic Pleusides non satis bene antè dissimulatum ac celatum amorem, nunc magis aperit atque indicat. ANIMVS HANC MODO HIC REL.} hic Palæstrio Pleusidis inconsideratum sermonem, quo suum erga Philocomasium amorem nimis apertè declarabat, corrigere conatur, ne quid miles odoretur. METVOQ ET TIMEO, NE HOC TANDEM PRO. F. N.} hoc sentit Palæstrio, se metuere, ne per Pleusidis imprudentiam & incontinentiam, tota fallacia militi suboleat. Itaque cùm hæc summissa voce, vt spectatores soli exaudirent, dicere voluisset: neque id assequi potuisset, propter propinquam militis præsentiam, quæ fecerat, vt miles quoque hæc planè audiret: horum verborum aliam sententiam excogitat: quæ omni suspicione caret. QVID ID EST?} quod metuis, ne palàm fiat. NOS PALAM SIC FERRE, &c.} vide, vt Palæstrio verba illa superiora, quæ in eam sententiam, quam suprà exposuimus, locutus fuerat, nunc in aliam detorqueat. metuo, inquit, ne quòd ita palàm per vrbem hæc omnia ferimus, scilicet, quæ instruxisti Philocomasio, & dedisti, aliquis tibi vitio vertat. secuti sumus autem etiam hoc loco libros nostros manuscr. qui nihil ferè à vulgatis discrepant. Nam Camerarius sic edidit, *Nos secundum ferre nunc per vrbem*, &c. quæ scriptura probabilis est, & sic explicari potest: Nos seruos, secundum, id est, post Pleusidem & Philocomasium hæc omnia ferre. NE QVIS TIBI HOC VITIO VORTAT.} ne quis tibi hoc criminis, aut maledicti loco obiiciat. sic suprà in Epid. *quis erit vitio, qui id vortat tibi?* Idem in Capt. *Neque pol tibi nos, quia nos seruas, æquum'st vitio vortere,*
E *neque te nobis.* &c. ITE CVM DIIS BENE V.} sermo bonis ominibus discedenteis prosequentis: vel sermo euntibus bene precantis, & bene ominantis sic in Persa. *Sequere hàc mea gnata me cùm diis volentibus.* Sic Ennius apud Ciceronem lib. I. de Offic. *Dono: ducite, dóque volentibu' cum magnis diis.* OBLIVISCENDI STRATIOTICI.} id est, dediscendi mores militares. hoc dicit propterea quod discedat à milite, cui seruiebat seruitutem, & seruiturus sit mulieribus. IAM NON POSSVM} esse frugi. AMISI OMNEM LIB.} amisi omnem voluntatem rectè faciendi, & frugaliter viuendi. ridiculè voluntatem dixit libidinem. Nam libido, est rationis expers voluntas. I, SEQVERE ILLOS.} Virgil. lib. 4 Æneid. *I, sequere Italiam ventis.* NE ME DESERAS} vt mihi victum, & cultum præbeas. NON EST MEVM} sic suprà in Asinar. *Nunc quia nihil habes, maledictis tu eam ductare postulas.* ARG. *non meum est.* SI ID FACIES TVM DEMVM} cùm id facies, tum demum scies. &c. eum recordaberis, quàm fidelis tibi fuerim, &c. IMMO HODIE VERVM FACT. FAXO POST D. M.} immò faxo. id est, fecero. vt posthàc dicas magis hodie hoc verum esse factum, scilicet me tibi fidelem fuisse. Proinde quasi dicat, numquam anteà certò, aut verè scisti, quàm fidelis tibi fuerim: sed me hodie primùm meæ erga te fidelitatis specimen dedisse, postea liquidò cognosces. CAVE FAXIS.} vide quantum se in discrimen coniecerit

Palæstrio, dum se nimis liberalem in militem facit. verùm facilè se expediet. NEC VERVM ESSE:} nec veracem esse. A Terent. Andr. *sum verus*? CENSEAM} existimem, putem. CAVE FAXIS} caue feceris. AMISI} à me missum feci, abalienaui. SONITVM FECERVNT F.} crepuerunt fores.

PVER. PYRGOPOLINICES.

NE me moneatis. memini ego officium meum.
Ego iam conueniam illunc, vbi vbi est gentium.
Inuestigabo, operæ ego non parcam meæ.
PY. Me quærit illic ibo huic puero obuiam.
PV. Ehem te quæro. Salue vir lepidissime,
Cumulate commoditate præter ceteros,
Duo di quem curant. PY. qui duo? PV. Mars & Venus. B
PY. Facetum puerum. PV. intrò, te vt eas, obsecrat.
Te volt, te quærit. téque exspectans deperit.
Amanti fer opem. quid stas? quin intrò is? PY. eo.
PV. Ipsus illic sese iam impediuit in plagas.
Paratæ insidiæ sunt, in statu stat senex,
Vt adoriatur mœchum, qui forma est ferox:
Qui omneis se amare credit, quæque aspexerit
Mulier: eum odere tam viri, quàm mulieres.
Nunc in tumultum ibo, intus clamorem audio.

NE ME MONEATIS. MEMINI OFF. M.} puer missus à mulieribus, & sene, militem arcessit, vt in insidias illectus suæ stultitiæ, atque arrogantiæ det pœnas. Sic igitur puer, ne me moneatis, nam cùm me monetis, memorem monetis, quare quæso, ne me moneatis. VBI VBI EST GENT.} vbicumque est gentium. INVESTIGABO} vestigiis perquiram. tralatio est. ILLIC} ille. CVMVLATE COMMODITATE, PRAET. CET.} cui omnia commodè & ex animi sententia procedunt, præter ceteros, vel cui omnia commoda atque opportuna obtingunt, præter ceteros, onerate commoditatibus. Sic M. Tull. lib. 7. de Finib. *At quàm pulcrè dicere videbare, cùm ex altera parte ponebas cumulatum aliquem plurimis, & maximis voluptatibus nullo nec præsenti, nec futuro dolore*, &c. COMMODITATE} suprà ead. fab. *Satine vt commoditas vsquequaque me adiuuat?* DVO DII QVEM CVRANT} cui dico dij proplrij sunt, quem duo dij tuentur atque adiuuant. Horat. Oda 17. libro 1. *Dij me tuentur, dijs pietas mea. Et musa cordi est.* MARS, ET VENVS} quorum alter facit militareis & forteis: altera pulcros & amabileis, & in amore fortunatos, si modò propitij sunt. INTRO, TE, VT EAS OBSECRAT} te vt intrò eas, obsecrat. TE EXSPECTANS DEPERIT} id est, vel te exspectando moritur: vel te perditè amat exspectans. IPSVS ILLIC SESE IMPEDIVIT IN PLAG.} ille ipse sese induit in plagas, id est, in retia se ipse illaqueauit. IN STATV STAT SENEX} senex stat in statione, vt, &c. vel stat in statu, id est, stat toto corpore, vt, &c. VT ADORIATVR MOECHVM, QVI F. EST FEROX.} vt ex improuiso mœchum inuadat, qui forma est elatus, & superbus. Profert hunc versum Nonius in voce *ferox*, sed mendosè. Sic enim apud eum legitur, *Vt donatum equum, qui forma est ferox*. Vide, obsecro, lector, quàm non longè distet à recta scriptura tam deprauata, & absurda lectio. Nam quid propius, aut quid affinius, quàm hæc inter se, *Donatu mequum*, &, *adoriatur mœchum*? Et tamen magnificus ille promissor, qui Nonium emendatum, specioso titulo pollicetur, ac venditat, ne ex Plauto quidem hunc versum restituere potuit: sed vsque adeò in hoc, vt & in aliis innumerabilibus dormitauit, vt pro *donatum*, coniecerit legendum esse, *domatum*. quo nihil excogitari poterat alienius. QVI OMNEIS SE AM. CR. QVAEQVAE ADSP.} qui ab omnibus mulieribus se amari credit, quæcumque mulier eum adspexerit. C D

PERIPL. PYRG. COCVS. CARIO. SCELEDRVS.

DVcite istum: si non sequitur. rapitè sublimem foras:
Facite inter terram atque cælum vt medius sit: discindite.
PY. Obsecro hercle, Periplectomene, te. PE. nequicquam hercle obsecras.
Vide istic tibi sit acutus, Cario, culter probé.
CA. Quin iamdudum gestio, mœcho hoc abdomen adimere, E
Vt faciam quasi puero, in collo pendeant crepundia.
PY. Perij. CA. haud etiam numerò hoc dicis. Iámne in hominem inuolo?
PE. Immò etiam priùs verberetur fustibus. CA. multum quidem. PY. perij.
PE. Cur es ausus subagitare alienam vxorem, impudens?
PY. Ita me dij ament vltrò ventum est ad me. PE. mentitur.
Mane, dum narro. PE. quid cessatis? PY. non licet mihi dicere?
PE. Dic. PY. oratus sum ad te venire huc. PE. quare ausu's? hem tibi.
PY. Hodie sum satis verberatus, obsecro. CA. quàm mox seco?
PE. Vbi lubet, dispendite hominem diuorsum, & distendite.
PY. Obsecro hercle te, vt mea verba audias, priusquam secet.

PE. Loquere.

A PE. Loquere,nondum nihili factus. PY. viduam esse censui:
Itaque ancilla,conciliatrix quæ erat,dicebat mihi.
PE. Iura te non nociturum esse homini nunc de hac re nemini,
Quòd tu hodie hîc es verberatus,aut quod verberabere.
Si te saluum mittimus hinc Venerium nepotulum.
PY. Iuro per Dionam & Martem,me nociturum nemini,
Quòd ego hic hodie vapularim,iuréque id factum arbitror.
Etsi intestatus non abeo hinc,bene agitur pro noxia.
PE. Quid si id non faxis? PE. vt viuam semper intestabilis.
CA. Verberetur etiam,pòst tibi amittendum censeo.
B PY. Dij tibi benefaciant semper,cùm aduocatus mihi bene es.
CA. Ergo des minam auri nobis. PY. quamobrem? CA. saluis testibus,
Vt nos te hodie hinc amittamus,Venerium nepotulum.
Aliter hinc à nobis,ne sis frustra. PY. dabitur. CA. magis sapis.
De tunica & chlamyde & machæra,ne quid speres,non feres.
Verberóne etiam priusquam mittis? PY. mitis sum equidem fustibus.
Obsecro vos. PE. soluite istum. PY. gratiam iam habeo tibi.
PE. Si posthac prehendero, ego ted hîc arcebo testibus.
PY. Caussam haud dico. PE. eamus intrò,Cario. PY. seruos meos
Eccos video.Philocomasium iam profecta est?dic mihi.
SCE. Iamdudum. PY. hei mihi. SCE. magis dicas,si scias quod ego scio.
Namque ille qui lanam ob oculum habebat,nauta non erat.
C PY. Quis erat igitur? SCE. Philocomasio amator. PY. quî tu scis? SCE. scio.
Nam postquam exierunt porta,nihil cessarunt illico
Osculari atque amplexari inter se. PY. væ misero mihi.
Verba mihi data esse video.scelus vir Palæstrio,
Is me in hanc illexit fraudem.iure factum iudico.
Si sic aliis mœchis fiat,minus,hîc mœchorum fiet.
Magis metuant,minus has res studeant.Eamus ad me.Plaudite.

RAPITE SVBLIMEM F.} rapite eum manibus vestris sublatum, & facite eum superbum,vt loquitur in Amphitryone,ita vt pedibus terram non tangat. Sic Terent. Andr *sublimem huc intrò rape, quantum potes.* FACITE INTER TERRAM, ATQVE CAELVM, VT MEDIVS SIT} ἰσοῤῥοπεῖ. idem enim dicit quod modò,aliis verbis. D DISCINDITE} dilacerate verberibus. NEQVICQVAM} frustra. HOC ABDOMEN ADIMERE.} hanc ventris pinguitudinem prominentem.fortassis hic per abdomen significat penem & caudam salacem, quæ stat in imo ventre. VT FACIAM PVERO, IN COLLO PENDEANT CRIP.} vt faciam ei pendêre abdomen, seu penem in collo, quemadmodum pendent pueroin collo crepundia.Sunt autem crepundia,ludibria quædam puerorum, à crepando dicta, è collo eorum pendentia.quorum crepitu à lacrymis & prolatu prohibentur. M. Tullius in Bruto, *Nunc quoniam totum me non næuo aliquo,aut crepundiis,sed corpore omni vidéris velle cognoscere,*&c. HAVD ETIAM NVMERO HOC DICIS.} numerò,hic valet valde,nimiùm citó. consule Festum & Nonium. IAMNE IN HOM. INVOLO?} iamne in hominem inuado.vt ei penem abscindam? SVBAGITARE} nequiter, & proteruè attrectare. VLTRO VENTVM EST AD ME} mulieres non vocatæ, neque rogatæ ad me venerunt. QVARE AVSV'S?} cur ausus es venire, quamuis rogatus sis? HEM TIBI} sermo verberantis.al. *en tibi.* sic suprà in Asinar. *Hem ergo hoc tibi.* Idem in Curcul. *Hem tibi maledictis pro istis:dictis moderari vt queas.* QVAM MOX SECO?} quàm mox penem ei præcido? VBI LIBET DISP. HOM. DIVORSVM EST DISTEND.} sic habent libri nostri veteres,nihil à vulgatis dissentientes. Camerarius autem ordine inuerso sic edidit, vbi libet distendite hominem diuorsum & dispendite. Non celabo lectorem autem, sic legi hunc versum à Nonio in verbo *dispennere, Vbi lubet, dispennite hominem diuorsum & distendite.* Et *dispennite*, interpretatur expendere:docétque tractum esse à pennis auium. Ego Nonium vitioso codice vsum esse,& dormitasse puto, neque animum in-E ducere possum, *dispennere* verbum Latinum esse,neque mihi fit verisimile, à pennis.dispennere formari posse. Denique hic legendum arbitror, *dispendite hominem,*&c. dispendite autem dictum,pro *dispandite*, à verbo simplici pando, pandis. NONDVM NIHILI FACTVS.} id est,nondum eiuratus,nondum exsectus seu castratus.ex hoc loco intelligere licet, castratos,& eunuchos,& spadones,& simileis,esse homines nihili. VIDVAM ESSE CENSVI} viduam esse existimaui. ITAQ. ANCILLA, CONCIL. QVAE ERAT DICEB. MI.} & ita mihi dicebat ancilla,quæ eum mihi conciliabat,hoc est,qua internuntia,& interprete,illa mihi conciliabatur. IVRA TE NOCITVRVM ESSE HOM. NVNC DE HAC RE NEMINI} etiam ex hoc loco, quanta fuerit apud veteres iurisiurandi religio, intelligere licet.sed exemplum insigne huius rei proditum memoriæ est,de Regulo,qui non aliam ob causam,nisi quòd se rediturum iurarat, ad hosteis redijt.Qua de re sic Cicero lib.3.de Officiis non longè admodū ab extremo, *Nam quod rediit,nobis nūc mirabile videtur: illis quidem temporibus facere aliter non potuit.Itaque ista laus non est hominis,sed temporū.nullum enim vinculum ad adstringendam fidem,iureiurando maiores artius esse voluerunt.indicant id leges xij.tabularum,indicant sacratæ,indicant fœdera:quibus etiā cū hoste deuincitur fides:indicāt notiones,animaduersionesq́; Censorū,qui nulla de re diligētius,quā de iureiurādo iudicabāt.* sequitur deinceps. *L. Mālio, A.F. quū dictator fuisset, M. Pōponius tribunus pl. diē dixit, q̄ is paucos sibi dies ad dictaturā gerēdā addidisset. Criminabatur etiā q̄ Titū filiū, qui postea est Torquatus appellatus, ab hominib. relegasset, & ruri habitare iussisset. quod quū*

audiuisset adolescens filius,negotiúmque exhiberi patri: accurrisse Romam,& cum prima luce Pomponij domum venisse dicitur. Cui A
cùm esset nuntiatum: qui illum iratum allaturum ad se aliquid contra patrem arbitraretur: surrexit è lectulo, remotisque arbitris, ad
se adolescentem iussit venire. At ille vt ingressus est, confestim gladium destrinxit, iurauitque se illum statim interfecturum, nisi iusi-
iurandum sibi dedisset, se patrem missum esse facturum. Iurauit hoc terrore coactus Pomponius: rem ad populum detulit: docuit cur
sibi causa desistere necesse esset: Manlium missum fecit. Tantum temporibus illis iusiurandum valebat. Huc eódem pertinet
illud in Bacchid. *nunc, pater, ne peierem Cura.* VENERIVM NEPOTVLVM.} Hoc eò pertinet, quòd miles dixerat, suprà, se
nepotem Veneris esse. PER DIONAM,} Veneris matrem, vel dic, per Dionam, Venerem ipsam significari. ET, SI IN-
TESTATVS NON ABEO HINC, &c.} Et, si testiculis saluis ab eo hinc, liberaliter, & clementer mecum agitur, pro
culpa, quam admisi, & pro damno, quod iniuria dedi. vel sic, Et, si testiculis exsectis hinc non abeo, pro culpa, & fraude,
quam admisi, bene mecum actum puto, magnámque vobis gratiam habiturus sum. *intestatus*, vox ancepts. nam signifi-
cat eum quoque qui testis aliis esse non possit, & cui fides non sit habenda, &c. vt in Curcul. *Iupiter te te malè perdat: inte-*
status viuito. INTESTABILIS.} vox ambigua est, vt & superior. Potest enim accipi & pro eo qui testiculis priuatus est, &
pro eo, qui propter aliquam fraudem capitalem, quam admisit, neque testis alteri esse, neque testeis in sua re adhibere,
neque testamentum facere potest. Horat. Sat. 3. lib. 2. *is intestabilis, & sacer esto.* ad quem locum plura. AMITTENDVM}
dimittendum, missum faciendum, absoluendum. ALITER HINC A NOBIS, NE SIS FR.} aliter, hoc est, nisi des mi-
nam auri. *hinc à nobis*, subintell. non abibis: vt admonet Camerarius. Quod autem ad metrum attinet, vel legendum est,
aliter him à nobis, ne sis fr. &c. vel in voce *magis*, s. exteritur. him porrò dicebant Latini, vt hinc: illim, & illinc, [illegible]. & B
vtroque modo etiam. M. Tull. loquitur. Verùm tamen putarim potiùs hic legendum, *Aliter non abibis, ne sis frustra.* cuius
scripturæ sentẽtia facilis est & expedita. NE SIS FRVSTRA} ne te frustrere. NE QVID SPERES} hoc dico, ne speres te
ablaturum & recuperaturum. hoc dico, ne te vana, & inani spe consoleris, quasi eas res sis ablaturus. NON FERES} non
auferes, seu non referes, seu non recuperabis. VERBERONE ETIAM PRIVSQVAM MITTIS?} vísne, vt etiam verbe-
rem ô Periplectomenes, priusquàm eum missum facis? MITIS SVM EQVIDEM FVSTIBVS.} paronomasia. *Mitis, mi-*
tis equidem, inquit miles, mitis factus sum fustibus, hoc est, mollis, & placidus. in Curcul. in extr. *hisce ego, si tu me irrita-*
ueris, placidum ted hodie reddam. Bosius me admonuit, *mitem* hîc esse positum à Plauto, pro eo quod Græci dicunt, [illegible],
cui assentior: quamquam apud Homerum Ιλ. α, πέπονες Græcos appellat Thersitas per contumeliam, quasi molleis, igna-
uos & eneruels. ὦ πέπονες, κάκ' ἐλέγχε', Ἀχαιΐδες, οὐκ ἔτ' Ἀχαιοί. EGO TE HIC ARCEBO TEST.} ego te hic coërcebo testi-
culis. Videtur hîc legendum, *ego te hic*, &c. alioqui versus claudicabit. CAVSAM HAVD DICO} non recuso, quin hîc ar-
cear testibus, si me posthàc prehenderis, causam non dico, [illegible]. SCELVS VIRI, PALAEST.}
Palæstrio homo sceleratus. MINVS HAS RES STVDEANT} minus his rebus studeant, minus in his flagitiis sint oc-
cupati. verbum *studeo*, iunxit cum accusandi casu. Sic M. Tullius Philip. 6. *Vnum sentitis omnes, vnum studetis, M. Antonij co-*
natum auertere à repub. & Horat. epist. ad August. *Versus amat, hoc studet vnum.* C

FINIS MILITIS GLORIOSI.

MERCATOR.

DRAMATIS PERSONAE.

CHARINVS adolescens.
ACANTHIO seruos.
DEMIPHO senex.
LYSIMACHVS senex.
Lorarij.
EVTYCHVS adolescens.
PASICOMPSA meretrix.
DORIPPA vxor.
SYRA anus serua.
COCVS.

A

ARGVMENTVM.

ISSVS mercator ab suo adolescens patre,
Emit, atque apportat scita forma mulierem.
Requirit quæ sit, postquam eam vidit senex.
Confingit seruus emtam matri pedisequam.
Amat senex hanc, séque assimulans vendere,
Tradit vicino. cum putat vxor illius
Obduxisse sibi scortum. tum Charinum ex fuga
B Retrahit sodalis, postquàm amicam inuenerat.

ISSVS MERCATOR AB SVO ADOLESCENS PATRE.} Charinus adolescens. AB SVO PATRE} Demiphone. APPORTAT} aduehit naui. MVLIEREM} Pasicompsam. AMAT SENEX HANC} Demipho hanc ancillam amat. SEQVE ADSIMVLANS VEND.} & simulans se illam puellam vendere, &c. aliàs, *ad se simulans vendere*, &c. quæ scriptura ferri potest, vt intelligamus esse *διφήμον*, seu potiùs *τριῶον*, & dictum, *ad se simulans*, pro *ad simulans se*. SERVOS} seruus Acanthio. VICINO} Lysimacho. VXOR ILLIVS} vxor Lysimachi Dorippa. SODALIS} Eutychus. AMICAM} Pasicompsam.

ALIVD ARGVMENTVM. A

ERCATVM ad soc'um filiũ extrudit pater,
Is peregrè vnius redimit ancillam hospitis,
Amore captus. vt venit, naui exsilit.
Pater aduolat, vi'amque ancillam deperit.
Cuius sit, percontatur seruus pedisequam
Ab adolescente ait matri emtam esse ipsius.
Senex sibi prospiciens, vt amico suo
Veniret, natum orabat; natus, vt suo.
Hic filium subdiderat vicini, pater
Vicinum. præmercatur ancillam senex.
Eam domi deprehensam coniux illius B
Vicini, scortum insimulat, protelat virum
Mercator exspes patria fugere destinat,
Prohibetur à sodale, qui patrem illius
Orat suo cum patre, nato vt cederet.

D MERCATVM A SE FILIVM EXTRVD. P.} pater Demipho filium Charinum domo extrudit ad mercatum. ANCILLAM} Pasicompsam. AMORE CAPIVS} amore illius ancillæ Pasicompsæ captus. VT VENIT,} cùm primùm in patriam venit, naui exsilit. PATER ADVOLAT,} pater Demipho ad nauim properè aduehitur. DEPERIT.} perditè amat. SIBI PROSPICIENS} suo amori consulens, suas res agens. VT AMICO SVO VENIRET,} vt cuidam amico venderetur Pasicompsa. NATVM ORABAT.} filium suum Charinum orabat. NATVS VT SVO.} Charinus contrà patrem orabat, vt Pasicompsa amico cuidam suo venderetur. HIC FILIVM SVBD. VICINI.} Charinus subornauerat Eutychum, Lysimachi vicini filium. PATER VICINVM} pater Demipho vicinum suum Lysimachum subdiderat, cui Pasicompsa venderetur. PRAEMERCATVR ANCILLAM SEN.} senex Lysimachus à Demiphone subditus, mercatur ancillam Pasicompsam ante Eutychum à Charino suppositum. EAM} Pasicompsam. CONIVX ILLIVS} Dorippa vxor Lysimachi vicini, qui ancillam illam emerat, Demiphonis mandatu. SCORTVM INSIMVLAT} arguit & criminatur, illam esse eius scortum. PROTELAT VIRVM} longè domo repellit virum, vt scortatorem, & vxoris osorem. Sic Turpilius in Lemniis apud Nonium, *propter peccatum pauxillum indignissimè patria protelatum esse sæuitia patris.* protelare etiam, interdum valet, perturbare, vt apud Terentium Phorm. *Ne te iratus suis sæuis dictis protelet.* Nonnulli *protelare* & hîc & apud Terentium interpretantur obiurgare. MERCATOR} Charinus. EXSPES} ab omni spe derelictus, omni spe recuperandæ amicæ Pasicompsæ orbatus. DESTINAT} constituit. PROHIBETVR A SODALE} Eutycho. PATREM ILLIVS} Demiphonem. CVM PATRE} orat vnà cum patre suo Lysimacho. VT DEMIPHO} Pasicompsam filio Charino concederet. C

PROLOGVS. D

CHARINVS.

VAS res simul nunc agere decretum est mihi,
Et argumentum & meos amores eloquar.
Non ego item facio, vt alios in comœdiis
Vidi facere amatores, qui aut nocti, aut die,
Aut soli, aut lunæ, miserias narrant suas.
Quos pol ego credo humanas querimonias
Non tanti facere, quid velint, quid non velint.
Vobis narrabo potiùs meas nunc miserias. E
Græcè hæc vocatur, Emporos Philemonis,
Eadem Latinè Mercator Marci Accij.
Pater ad mercatum hinc me meus misit Rhodum,
Biennium iam factum est, pòst quàm abij domo:
Amare occœpi forma eximia mulierem.
Sed ea, vt sim implicitus, dicam, si opera'st auribus,
Atque ad aduertendum animum adest benignitas.

Neque

A Neque hæc pernosse more maiorum instititi
Per me ea percontatus sum sinéque indice aliquo.
Nam amorem hæc cuncta vitia sectari solent,
Cura,ægritudo,nimiáque elegantia,
Hæc non illum modo,qui amat,sed quemquem attigit,
Magno atque solido multat infortunio.
Nec pol profectò quisquam sine grandi malo,
Præquam res patitur,studuit elegantiæ.
Sed amori accedunt etiam hæc,quæ dixi minùs,
Insomnia,ærumna,error,terror,& fuga,
B Ineptiæ,stultitiáque adeò,& temeritas,
Incogitantia excors,immodestia,
Petulantia,cupiditas & maleuolentia:
Inhæret etiam auiditas,desidia,iniuria,
Inopia,contumelia,& dispendium,
Multiloquium,pauciloquium.hoc ideo fit,quia
Quæ nihil attingunt ad rem,nec sunt vsui,hæc
Amator profert sæpè aduorso tempore.
Hoc pauciloquium rursum iccirco prædico,
Quia nullus vmquam amator adeò'st callidè
Facundus,quæ in rem sint suam,vt possit loqui.
C Nunc vos mihi irasci ob multiloquium non decet.
Eodem quo amorem,Venus mihi hoc legauit die.
Illuc reuerti certum,vt conata eloquar.
Principiò vt animus ephebis ætate exiit,
Atque animus studio amotus puerili est meus,
Amare validè cœpi hic meretricem.illico
Res exsulatum ad illam abibat iam patris.
Leno importunus,dominus eius mulieris,
Vi summa quicque vt poterat rapiebat domum.
Obiurgare pater hæc me noctcis & dies:
D Perfidiam,iniustitiam lenonum expromere:
Lacerari validè suam rem,illius augerier.
Summo hæc clamore:interdum mihi se colloqui,
Abnuere,negitare adeò me natum suum.
Conclamitare tota vrbe & prædicere.
Omnes tenerent mutuanti credere.
Amorem multos illexe in dispendium.
Intemperantem,non modestum,iniurium,
Trahere,exhaurire me quod quirem ab se domo.
Rationem pessimam esse,ea quæ ipsus optima
Omnes labores inuenisset perferens
Amoris vi diffunditari,ac deteri.
E Conuicium tot me annos iam sic pascere.
Quod nisi puderet,ne luberet viuere.
Sese extemplò,ex ephebis postquàm excesserit,
Non,vt ego,amori,neque desidiæ in otio
Operam dedisse,neque potestatem sibi
Fuisse:adeò arctè cohibitum esse se à patre:
Multo opere immundo rustico se exercitum.
Nec nisi quinto quôque anno posse tum visere
Vrbem:atque extemplò inde vt spectauisset peplum,
Rus rursum confestim exigi solitum à patre,

Ibi multo primùm se familiarium A
Laborauisse,quoi'n hæc pater sibi diceret:
Tibi aras,tibi occas,tibi seris,tibi eidem metis,
Tibi denique iste pariet lætitiam labos.
Postquam recesset vita patrio corpore,
Agrum se vendidisse,atque ea pecunia
Nauim,metretas quæ trecentas tolleret,
Parasse,atque eapse merceis vectatum vndique
Adeò dum quæstum haberet,peperisset bona;
Me idem decere,si,vt deceret me,forem.
Ego me vbi inuisum meo patri esse intelligo,
Atque esse odio me quoi placere æquum fuit: B
Amens,amánsque vtut animum offirmo meum,
Dico esse iturum me mercatum,si velit:
Amorem missum facere me,dum illi obsequar.
Agit gratias mihi, atque ingenium allaudat meum.
Sed mea promissa non neglexit persequi,
AEdificat nauim cercurum,& merces emit.
Parata naui,imponit.præterea mihi
Talentum argenti ipsus sua annumerat manu,
Seruum vnà mittit,qui olim à puero paruulo
Mihi pædagôgus fuerat,quasi vti mihi foret
Custos.iisce confectis nauim soluimus: C
Rhodum venimus.vbi quas merces vexeram,
Omnes,vt volui,vendidi ex sententia,
Lucrum ingens facio,præterquam mihi meus pater
Dedit æstimatas merces,ita peculium
Conficio grande.sed dum in portu ibi ambulo,
Hospes me quidam agnouit,ad cenam vocat.
Venio,decumbo,acceptus hilarè atque ampliter.
Discubitum noctu vt imus,ecce ad me aduenit
Mulier,qua mulier alia nulla est pulcrior:
Ea nocte mecum illa hospitis iussu fuit. D
Vosmet videte,quàm mihi valde placuerit.
Postridie hospitem adeo,oro vt vendat mihi.
Dico eius pro meritis gratum & memorem fore.
Quid verbis opus est?emi,atque aduexi heri.
Eam me aduexisse nolo resciscat pater.
Modò eam reliqui ad portum in naui,& seruolum.
Sed quid currentem seruom à portu conspicor?
Quem naui abire vetui.timeo,quid fiet.

QVI AVT NOCTI, AVT DIE, AVT SOLI, AVT LVNAE,&c.} vt illa apud Ennium nutrix,inquit M. Tull.lib.3.Tuscul.quæst.*Cupido cœpit miseram nunc me proloqui Cælo atq.terræ Medeai miserias.*quæ sunt conuersa ex Græca fabula Euripidis,apud quem sic nutrix Medeę ὥσθ' ἵμερός μ' ὑπῆλθε γῇ τε κ' οὐρανῷ λέξαι μολούσῃ δεῦρο μηδείας τύχας.Sic & apud Sophoclem Electra,luci,& cælo narrat suas miserias,ibi,ὦ φάος ἁγνὸν,καὶ γῆς ἰσόμοιρ' ἀὴρ,ὥς μοι πολλὰς μὲν θρήνων ᾠδὰς,πολλὰς δ' αἰτήρεις ῥόδου στέρνων πλαγὰς αἱμασσομένων,&c. *die* autẽ antiquus datiuus, pro *diei*.QVOS} Solem & Lunam,& ceteros.BIENNIVM IAM F. EST POST QVAM,&c.}biennium iam præteritum est,seu præterijt.postquam,&c.MVLIEREM} Pasicõpsam.SED, EA VI SIM IMPLICITVS.DICAM, SI OPERA'ST A.}sed quomodo eius amore captus sim,dicã,si aures vestræ vacuæ sunt.hoc est,si operã mihi dare possunt.Errat autem Nonius,qui hunc versum sic legit,*Sed eam simplicitus dicam.si.*&c.&,*simplicitus* interpretatur,simpliciter.ATQ. AD ADVER. ANIMVM ADEST B.}&,si vobis est benignitas ad animaduertendũ,seu ad animũ attendendum.NEQ. HAEC PERN. MORE M. INST.}non cœpi hæc pernosse more maiorum,id est.indicibus auditis,seu per indices.PER ME EA PERCONTATVS SVM,&c.}per me,hoc est,solus,ea perquisiui,& sine vllo indice.Sic autem legit hunc locum Alciat. lib.4.παρέργων,cap.21.NIMIAQ. ELEGANTIA}elegantia,non est vitiosa:sed elegantia nimia,quali amãtes, & amatores student:ea verò vitiosa,& vituperabilis est Est autẽ elegãtia nimia,cura nimia cultus & vestitus.Cic.in Clodium, & Curio.in Frag.*Tu solus elegãs,tu solus vrbanus:quẽ decet muliebris ornatus,quẽ incessus psaltriæ: qui lauare vultum, mollire vocẽ potes* Cato de Morib.*Auaritiã omnia vitia habere putant Sũtuosus,cupidus,elegans vitiosus* SED QVEMQVEM ATTIGIT,} E

se i

A sed quemcumquè attigit. MAGNO, ATQVE SOLIDO MVLTAT INF.} sic omnes quidem habent libri & vulgati, & manuscripti, sed iis inuitis, legendum censeo, *mactat infortunio.* Sic enim potiùs loqui solet Plautus. vt suprà in Amphitr. *Sacrifico ego tibi.* AMPH. *Qui?* MERC. *quia enim te macto infortunio.* & in Curcul. *Non ædepol nunc ego te mediocri macto infortunio.* & in Mostel. *Orationis operā cōpendi face, Nisi te mala re magna mactari cupis.* SOLIDO, id est, integro, pleno perfecto. NEQVE POL PROF. QVISQVAM S. GR. M. PRAEQVAM R. P. &c.} id est, neque profectò quisquam plus quàm oportet, seu, plus quàm par est elegantiæ studiosus fuit, sine grandi damno, seu, infortunio. præquàm res patitur, id est, præ eo, quod res patitur. Sic in Amphit. *Satin' parua 'st, res voluptatum in vita, Præquàm quod molestum'st?* INSOMNIA. ἀϋπνία, vacuitas à somnio. Terent. Eunuch. *Nam aut iam reuertere, aut mox noctu horsum te adiget insomnia.* Sallust. bello Catilin. *dies, noctesque festinare, vigilare, neque insomnia, neque labore fatigari.* Cicer. in Cat. Maiore, *caret vinolentia & cruditate, & insomnia.* Cæcilius, *cōsequitur comes insomnia. ea porrò insaniam adfert.* ET DISPEND.]& sumtus. HOC IDEO FIT QVIA} ideò amorem, seu amanteis comitatur multiloquium, quia, &c. QVAE NIHIL ATTINGVNT AD R.] quæ nihil attinent ad rem. ADVERSO TEMPORE.] alieno tempore. QVAE IN REM SINT SVAM, VT P. L.} vt quæ sibi expediant, possit loqui. EODEM, QVO AMOREM, &c.] Venus mihi multiloquiū legauit eodem die, quo amorem. Venus me eodem die fecit multiloquum, quo die amare iussit, seu voluit. Sic autem habēt omnes libri & manuscripti & vulgati. Sed Iosephus Scaliger vir ingenio, & doctrinâ præstans, legendum hic putat, Eodem, quo Amor, & Venus, me hoc legarunt die. à quo tamen dissentio. VT CONATA ELOQVAR] vt eloquar ea, quæ conatus sum,

B Omnino malim legi, vt conicit Camerarius, vt inchoata eloquar. inchoata autem, id est, quæ inchoaui. PRINCIPIO VT ANIMVS EPH. AET. EXIIT, &c.] principio, postquàm animus ex ephebis exiit, ætate, hoc est propter ætatem, seu beneficio ætatis: ex ephebis exiit, seu excessit. hoc est, ex ordine epheborum. ephebi autem, sunt qui incipiūt primùm pubescere. Terent. in Andr. *Nam is postquàm excessit ex ephebis,* &c. Plaut. infrà eadem fabula, *Sese extemplo, ex ephebis, postquàm excesserit, Non, vt ego, amori, neque desidiæ in otio operam dedisse,* &c. Sed legendum fortassis est, *Principio vt animus ephebi ætate exijt.* RES EXSVLATVM AD ILLAM ABIB. &c.} res patris ad illam transferebatur, quasi in exsilium pulsa. vel sic, res patris ad illam fugiebat, quasi profuga. translatio est. sic infrà eadem fabula, *Si opprimit pater quod dixit, exsulatum abij salus.* LENO IMPORTVNVS,] aptum lenoni epithetum. importunus enim dicitur, qui alios conquiescere non sinit. vt importuna pauperies ab Horatio, Od. 16. lib. 3. &, argenti sitis importuna ab eodē, Epist. 1. ad Loll. lib. 1. & importunus tyrānus à M. Tull. lib. 3. de Offi. & à Plauto nostro, cuiusdam vxor importuna & incommoda, in Asin. prin. OBIVRGARE PATER HAEC ME, &c.] pater me propter hæc obiurgabat nocteis, & dies. EXPROMERE] mihi expromebat, id est, exponebat, commemorabat, describebat. LACERARI VALIDE S. R. ILL. A.} dicebat rem suam valde nimis illius amplificari. INTERDVM MVSSAND. LOQ.] id est, interdum compressis labris loquebatur. suprà in Aulul. *Neque occultum id habere, neque per metum mussari.* Sic autem, vt edidimus, legendum, neque multo secus impressum est in libris vulg. neque repugnant nostri libri vet. Quòd autem Camerarius edidit, *interdum mihi se colloqui.*

C ferri non potest. Non dissimulabo tamen nonnullos hîc legi velle, *interdum summissè loqui:* quod non improbarem, nisi nimis longè abesset ab antiqua scriptura. Iam quid sit mussare & mussitare, alibi dictum est. ABNVERE, NEGITARE, &c.] abnuebat me esse filium suum. OMNES TENERENT MVTVANTI CR.} vt omnes abstinerent mihi, pecuniam mutuā petenti credere. Facilior, & vsitatior esset scriptura, si legeremus, *Omnes cauerēt mutuāti cr.* ILLEXE IN DISP.} illexisse in sumtum & damnum. INTEMPERANTEM, NON MOD.] pater me dicebat esse intemperantem, &c. TRAHERE, EXHAVRIRE, &c.] idem pater dicebat me domo trahere & exhaurire, quod possem, & ad scorta trāsferre. RATIONEM PESSIMAM ESSE, &c.} iniquissimum esse ea optima, hoc est ea bona, quæ ipse perferens, hoc est, tolerās, omneis labores inuenisset, hoc est, parasset, peperisset, repperisset, amoris impulsu dissipari ac consumi. Sic autem edidi, *Omneis labores inuenisset perferens.* Ios. Scaliger, coniecturam secutus. nam neque vulgata lectio, *Omnis quod modo, quos inuenit ipse parserit,* neque antiqua, *Omnis labores inuenisset perseris,* seu *perseris,* vnde Camerarius fecit *perferos,* ferri potest. quā, quam antiqua minùs est corrupta. CONVITIVM TOT ME ANNOS IAM SIC PASCERE.] sic edidit Camerarius: Conuicium, tot me annos iam si pasceret. fortasse hac sententia, sibi turpe fore, seu se conuicio dignum fore. vel, Omneis sibi conuicia facturos, si me tot annos sic pasceret. Sed cum libri nostri veteres habeant, *pascere,* sic edi malui, *Conuicium tot me annos iam sic pascere.* vt sic hæc sententia, se tot iam annos sic pascere me, per appositionem, conuicium suum: hoc est, turpitudinem suam, & dedecus suum. ἑαυτοῦ λώβην, ἢ ὑπώπιον. Verùm, ne quid dissimulem, suspecta est mihi hoc loco per se vox *conuicium:* auget suspicionem vetus vnus codex, in quo scriptū reperi, *commilcium:* alter in quo litteris obscu-

D ris *commulcium:* vnde suspicor hîc legendum, *Commulcium tot me annos sic pascere.* ea, quam dixi, sententia. Nam *commulcium,* quamuis sit vox non omnibus audita, aut cognita, significat vibicem, ex ictu aliquo in facie, liuorem, ὑπώπιον. ex quo dedecus & turpitudinem. Ducta autem vox est à mulcando, id est, verberando. Sic igitur hunc locum explico, vt nihil relinquam difficultatis, aut obscuritatis. Dicebat pater meus se alere me tot iam annos, κατὰ σύνθεσιν, seu per appositionem commulcium suum, id est, probum, & dedecus suum. Liuorem, vibicem, ὑπώπιον αὐτοῦ. Sic apud Homerum Ἰλιάδ. γ. Hector in Paridem, Αἴθ' ὄφελες ἄγονός τ' ἔμεναι, ἄγαμός τ' ἀπολέσθαι· καί κε τὸ βουλοίμην, καί κεν πολὺ κέρδιον ἦεν, Ἢ οὕτω λώβην τ' ἔμεναι, καὶ ὑπόψιον ἄλλων. Id est, vtinam aut numquam natus esses, aut antequam vxorem duceres, mortuus esses. & sanè velim ita factum, & multo meliùs esset, quàm te ita esse dedecus, & turpitudinem, seu probrum aliorum. QVOD NISI PVDERET, NE LVBERET V.] monebat me pater, vt, si me anteactæ vitæ, & præteritorū flagitiorū non puderet, desinerem velle viuere. SESE EXTEMPLO, EX EPHEB. POSTQ. &c.] dicebat pater, se simulatq. ex epheborum ordine excesserit, amori operam non dedisse, vt ego facerem, &c. sic Menedem. apud Terentium in Heauront. *Ego istuc ætatis non amori operam dabam: Sed in Asiam hinc abij propter pauperiem,* &c. EXERCITVM.} fatigatum. QVINTO QVOQVE ANNO] quinto quoque anno promebatur, & ostendebatur peplus Mineruæ. ATQ. EXTEMPLO INDE VT

E SPECT. PEPL. &c.] Atque inde, hoc est, ex vrbe. statim vt peplum Mineruæ spectauisset, solitum esse à patre rursum rus amandari, seu eiici. Hunc peplum commemorant multi scriptores: in his Plato, Diodorus Siculus, Aristides Smyrn. Harpocratio, Suidas, Eustathius, Seruius, alij. Sic Plato in Euthyphr. Καὶ πόλεμον ἄρα ἡγῇ σὺ εἶναι τῷ ὄντι ἐν τοῖς θεοῖς πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἔχθρας δεινὰς καὶ μάχας, καὶ ἄλλα τοιαῦτα πολλά, οἷα λέγεται ὑπὸ τῶν ποιητῶν, καὶ ὑπὸ τῶν ἀγαθῶν γραφέων τά τε ἄλλα ἱερὰ ἡμῖν καταπεποίκιλται, καὶ δὴ καὶ τοῖς μεγάλοις Παναθηναίοις ὁ πέπλος μεστὸς τῶν τοιούτων ποικιλμάτων ἀνάγεται εἰς τὴν ἀκρόπολιν. ταῦτα ἀληθῆ φῶμεν εἶναι, ὦ Εὐθύφρον. id est, Et bellum igitur re vera putas esse diis inter se, & inimicitias graueis, & pugnas, & alia multa talia, qualia dicuntur à poetis, & à bonis pictoribus pinguntur? à quib. cùm alia sacra nobis hoc genere picturæ variè distincta sunt, tum verò magnis panathenæis peplus talium varietatum, & picturarum plenus in arcem deportatur. Dicemúsne hæc esse vera, Euthyphron. Diodorus Siculus lib. 20. quo loco narrat quot & quātos honores Antigono, & Demetrio eius filio decreuerint, πρὸς δὲ ταῖς δέκα φυλαῖς προσθεῖναι δύο, Δημητριάδα, καὶ Ἀντιγονίδα· καὶ συντελεῖν αὐτοῖς κατ' ἐνιαυτὸν ἀγῶνας, καὶ πομπήν, καὶ θυσίας, ἐνυφαινόντων αὐτοὺς εἰς τὸν τῆς Ἀθηνᾶς πέπλον κατ' ἐνιαυτόν. id est, Athenienses autem decreuerunt, vt decem tribubus duæ adderentur, Antigonis, & Demetrias. & vt quotannis dies festos agitarent. & certamina, pompam, sacrificium instituerent, eos intexentes quotannis in Mineruæ peplo. Aristides, λόγῳ Παναθηναϊκῷ, in extr. ἔχεται καὶ ἡμῖν ὁ λόγος ἀντὶ τοῦ πέπλου κόσμου Παναθηναίων τῇ θεωρίᾳ. id est, Confecta nobis est & oratio pro pepli ornamēto. quinquatruū die festo, & pompa omnium oculis visenda. Harpocratio, περὶ τοῦ πέπλου τοῦ αἰρομένου τῇ Ἀθηνᾷ τοῖς μεγάλοις Παναθηναίοις οὐ μόνον παρὰ τοῖς ῥήτορσίν ἐστι μνήμη, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς κωμικοῖς. id est, pepli, qui sursum ducitur Mineruæ magnis quinquatribus

non solùm apud oratores fit mentio, verùm etiam apud Comicos. Suidas, [illegible] A
[illegible]
id est. pictus autem erat in peplo Enceladus, quem interemit Minerua: erat autem gigantum vnus: aut quòd victo-
riam adepti Athenienses, pinxerunt in eo viros fortissimos. Peplus autem, est muliebris amictus. Eustathius in librum
[illegible] id est, ta-
lis igitur peplus videtur & in Odyssea Telemacho ab Helena datus esse, & Troianæ Mineruæ in genibus positus esse.
Seruius ad illud Virg. lib I. Æn. *peplúmq. ferebant Suppliciter tristes*, &c. notat, peplum seu peplus, propriè est palla fœmi-
nea picta. Mineruæ consecrata, vt Plautus, *Numquam ad vrbem venio, nisi cùm infertur peplum*, &c. Quæ Seruij verba sine
dubio, vt & Camerarius existimat, ad hunc locũ referenda sunt, quamuis Seruius Plauti verba non expresserit, sed sen-
tentiam duntaxat. IBI MVLTO PRIMVM FAMILIARIVM] longè ante omneis familiareis. TIBI ARAS, TIBI
OCCAS, &c.] quidquid aras, tibi aras: & quidquid occas, tibi occas, &c. Occare, est glebas frangere, & quasi oc-
cæcare, vt vult M. Tull. de hoc verbo plura suprà in Capt. ibi, *Non occatorem dicere audebas prius?* LABOS] labos, antiquè
pro labor: vt colos, odos, vapos, & simil. POSTQVAM RECESSET PATRIO CORP.] Addebat pater meus, quæ sequun-
tur, postquam suus pater è vita excessisset, se agrum vendidisse, &c. Sic autẽ legendũ, non vt vulgò, *Postquam recessit*, &c.
recesset autẽ, positũ pro, *recessisset*. METRETAS QVAE TRECENTAS TOLLER.] quæ nauis gereret metretas trecẽtas.
metreta porrò, sextarios centũ cõtinebat. ATQVE EAPSE MERCEIS VECTATVM VNDIQ.] atq; eaipsa naui se mer-
ceis vndique vectauisse. Sic autem hunc locum emendauit Ios. Scaliger, cùm libri vulgati habeant partim, *atque ea sese* B
eis vectatum vndique. partim, *atque ea sese vectatum eis vndique*, planè mendosè. Iam *vectatum*, hîc est deponens, & subin-
telligendum est, *esse*: vectatum esse autem, positum pro, *vectauisse*. ADEO DVM QVAESTVM HABERET, PEPERISSET
B.] vsque eò dum quæstum fecisset, & bona parasset. malim legi, *Adeò dum quæstum faceret, peperisset bona*. Dicunt enim
Latini, quæstum facere, non, quæstum habere: nõ est opus exemplis. Præterea fortasse, *repperisset bona*, à Plauto scriptum
est. Sic enim Terent. Heautont. *Simul rem, & gloriam armis belli repperi*. Verùm tamẽ in hoc posteriore nihil mutare ve-
lim. nam vtrumque vsitatum est bonis scriptoribus. Dicunt enim, bona labore parta: & res labore parta: & bona hone-
stè parta: & malè parta, &c. Non dissimulabo tamen, quòd ad illud priùs attinet, quosdam, sic accipere, *quæstum haberet*,
vt, quæstum, sit participium, pro, quæsitum. SI, VT DECERET ME, F.] si talis essem, qualem me deceret esse. AT-
QVE ESSE ODIO ME QVOI PLACERE, &c.] atque vbi intelligo, me ei odio esse, cui me placere, & carum esse, æquũ
fuit. AMENS, AMANSQVE VTVT ANIM. OFF. M.] cum ego amens, & amans, (semper enim amentia cum amo-
re coniuncta est) quomodocumque possum animum meum vinco atque offirmo, aduersus amorem scilicet. Est au-
tem difficile amanti, eidémque amenti, animum vincere, & mutata sententia, atque amoris iugo reiecto, atque excus-
so, rationi, & patri obtemperare. MEA PROMISSA] qui promiseram patri me amorem missum facere, & mercatum
ire velle, dum modo ei obsequerer. vel vsque eò dum ei obsequerer. ÆDIFICAT] ædificandam curat. NAVIM CER-
CVRVM] cercurus, vt docet Nonius, est nauis Asiana pergrandis. Plautus in Sticho, *Dũ percontor portitores ecquæ nauis* C
venerit ex Asia, negant venisse: conspicatus sum interim cercurum: quo ego me maiorem non vidisse censeo. Profert & hunc ver-
sum Nonius. IMPONIT] imponit merceis in nauim. CVSTOS] Horat. epist. ad Pison. *Imberbis iuuenis tandem custo-*
de relicto, &c. Idem Satyr. 6. libr. 1. *Ipse mihi custos incorruptissimus omneis Circum doctores aderat*. NAVIM SOLVIMVS]
è portu ἀνήχθημεν suprà in Milite, *Omneis morantur. nauim cupimus soluere*. Ibidem suprà, *Nisi eat, te soluturum esse nauim: ve-*
tum operam dare. EX SENTENTIA] suprà in Mil. glor. *Voluptas est, quod agas, si id procedit lepide ex sententia*. LVCRVM
INGENS FACIO, PRAETERQVAM, &c. lucrum ingens facio, supra æstimationem earum mercium, quas pater in
nauem imposuerat. DECVMBO,] legendum fortassis est, *recumbo*. nam decumbere, dicuntur propriè ægri: quamquam
etiam Terentius quodam sic, vt hîc Plautus, vsurpauit. ATQVE AMPLITER,] & prolixè. DISCVBITVM NOCTV
VT IMVS,] cùm diuersi in suum quisque cubiculum, & cubile cubitum imus. vt dormiamus. DICO EIVS PRO ME-
RITIS GRATVM, ET MEMOREM F.] sic hunc versum emendaui in omnibus libris vulgatis deprauatum: in quibus
sic legitur, *Dico eius pro mer. gr. & munem fore*. Ita autem hæc emendatio certa est, vt, si sola ratione, aut coniectura pro-
babili niteretur, vt maximè nititur, tamen satis esse deberet. nunc autem cùm accedat nostrorum codicum manusc. au-
ctoritas, nullus iam relinquitur dubitationi locus. Quòd autem nonnulli lectionem vulgatam tuentur, & *munem*, ex
Festo, interpretantur officiosum: non probo. Nam quamuis non contemnam Festi auctoritatem, neque negem, vocem
munem, esse Latinam: tamen non continuò mihi fatendum est, hîc legendum, *munem*. Quæ enim erit sententia, si ita le-
gamus, Dico, eius pro meritis, gratum me, & officiosum, seu munem fore? Nam qui beneficium ab aliquo prior acce- D
pit. is cum gratus est, non dicitur officiosus, sed is potius, qui beneficium contulit prior. Quare nullo modo mihi hæc
lectio probari potest: cùm præsertim duo codices manuscripti, Clericanus. & Pithœanus, ita planè, vt edidi, habeant
memorem subintelligendum autem est *me*, hoc modo, me gratum & memorem fore. TIMEO, QVID SIET?] amor,
sollicita res est.

ACANTHIO CHARINVS.

EX summis opibus, viribúsque vsque experire, nítere,
Herus vt minor opera tua seruetur: agedum Acanthio
Abige abs te lassitudinem, caue pigritiæ præuerteris.
Simul emicato suspiritus. vix suffero hercle anhelitum.
Simul autem plenissimè eos, qui aduersum eunt, aspellito, E
Detrude, deturba in viam. hæc hîc disciplina pessima est,
Currenti properanti. haud quisquam dignum habet decedere,
Ita tres simitu res agendæ sunt, cùm vnam occœperis:
Et currendum & pugnandum, & ante iurgandum est in via.
CH. Quid illud est, quòd ille tam expeditè exquirit cursuram sibi?
Cura est, negotij quid sit, aut quid nuntiet. AC. nugas ago.
Quàm resisto, tam maximè res in periclo vortitur.
CH. Mali nescio quid nuntiat. AC. genua hunc cursorem deserunt,
Perij, seditionem facit lien, occupat præcordia.

Perij

A Perij:animam nequeo vertere,nimis nihili tibicen fiem.
CH. At tu ædepol sume laciniam,atque absterge sudorem tibi.
AC. Numquam ædepol omnes balneæ mihi hanc lassitudinem eximent.
Domin',an foris dicam esse herum Charinum? CH. ego animi pendeo,
Quid illud sit negotij,lubet scire,ex hoc metu vt sim certior.
AC. At etiam adsto? at etiam cesso foribus facere hisce assulas?
Aperite aliquis,vbi Charinum seruos? domin' est,an foris?
Num quisquam adire ad ostium dignum arbitratur? CH. ecce me
Acanthio quem quæris. AC. nusquam est disciplina ignauior.
CH. Quæ te res malè agitant? AC. multæ here te atque me. CH. quid est negotij?
B AC. Periimus. CH. principiū inimicis dato. AC. at tibi sortito id obtigit.
CH. Loquere id negotij quicquid est. AC. placidè volo acquiescere.
Tua caussa rupi ramices,iam dudum sputo sanguinem.
CH. Resinam ex melle AEgyptiam vorato,saluom feceris.
AC. At tu ædepol calidam picem bibito; ægritudo abscesserit.
CH. Hominem ego iracundiorem,quàm te, noui neminem.
AC. At ego maledicentiorem,quàm te,noui neminem.
CH. Sin saluti quod tibi esse censeo,id consuadeo.
AC. Apage istiusmodi salutem,cum cruciatu quæ aduenit.
CH. Dic mihi an boni quid vsquam est,qnod quisquam vti possiet.
C Si ne malo omni,aut ne laborem capias,cùm illo vti voles?
AC. Nescio ego istæc,philosophari numquam didici,neque scio.
Ego bonum,malum quò accedit,mihi dari haud desidero.
CH. Cedò tuam mihi dexteram agedum Acanthio. AC. en dabitur,tene.
CH. Vin' tu te mihi esse obsequentem,ánne vis? AC. opera licet
Experiri,qui me rupi caussa currendo tua,
Vt quæ scirem,scire actutum tibi liceret. CH. liberum
Tibi caput faciam,paucis post mensibus. AC. palpo percutis.
CH. Egon' ausim tibi vsquam quicquam facinus falsum proloqui?
Quin iam priusquam sim elocutus,scis,si mentiri volo. AC. ah,
D Lassitudinem hercle verba tua mihi addunt,enicas.
CH. Siccíne mihi obsequens es? AC. quid vis faciam? CH. tun'? id quod volo.
AC. Quid est igitur, quod vis? CH. dicam. AC. dice. CH. at enim placidè volo.
AC Dormienteis spectatores,metuis ne è somno excites.
CH. Væ tibi. AC. tibi equidem à portu apporto hoc. CH. quid fers? dic mihi.
AC. Vim,metum,cruciatum,curam,iurgiúmque atque inopiam.
CH. Perij,tu quidem thesaurum huc mi apportauisti mali.
Nullus sum. AC. immò es. CH. scio iam miserum dices. AC. tu dixti. CH. ergo taces?
E Quid istuc est mali? AC. ne rogites,maximum infortunium est.
CH. Obsecro,dissolue iam me nimis diu animi pendeo.
AC. Placidè,multa exquirere etiam prius volo,quàm vapulem.
CH. Hercle verò vapulabis, nisi iam lóquere,aut hinc abis.
AC. Hoc sis vide,vt palpatur.nullus est,quum occœpit,blandior.
CH. Obsecro hercle,oróque,vt istuc quid sit,actutum indices,
Quandoquidem mihi supplicandum seruulo video meo.
AC. Tandē indignus videor. CH. immò dignus. AC. equidem credidi.
CH. Obsecro,num nauis periit? AC. salua est nauis,ne time.
CH. Quid? alia armamenta? AC. salua & sana sunt. CH. quin tu expedis
Quid siet,quòd me per vrbem currens quærebas modò?

A C. Tu quidem ex ore orationem mihi eripis. C H. taceo. A C. tace. A
Credo ſi boni quid ad te nuntiem,inſtes acriter,
Qui nunc,cùm malum audiundum'ſt,flagitas me vt eloquar.
C H. Obſecro hercle te,iſtuc vti tu mihi malum facias palàm.
A C. Eloquar,quandoquidem me oras.tuus pater. C H. quid meus pater?
A C. Tuam amicam. C H. quid eam? A C. vidit. C H. vidi? væ miſe-
ro mihi?
Hoc quidem te interrogo,reſponde. A C. quin tu,ſi quid vis,roga.
C H. Quî potuit eam videre? A C. oculis. C H. quo pacto? A C. hiantibus
C H. I hinc hodie dierectus,nugare in re capitali mea.
A C. Qui, malùm,ego nugor?ſi tibi quod me rogas,reſpondeo.
C H. Certen' vidit? A C. tam herclè certè,quàm ego te ac tu me vides. B
C H. Vbi eam vidit? A C. intus intra nauim,vti propè adſtitit.
Et cum ea confabulatus eſt. C H. perdidiſti me pater.
Ehò tu,ehò tu,quin cauiſti ne eam videret,verbero?
Quin ſceleſte abſtrudebas,ne conſpiceret eam pater?
A C. Quia negotioſi eramus nos noſtris negotiis,
Armamentis complicandis,componendis ſtuduimus.
Dum hæc aguntur,lembo aduehitur tuus pater pauxillulo:
Neque quiſquam hominem conſpicatu'ſt,donec naui ſuper.
C H. Nequicquam mare ſubterfugi ſæuis tempeſtatibus.
Equidem iam me cenſebam eſſe in terra, atque in tuto loco,
Verùm video med ad ſaxa ferri ſæuis fluctibus.
Loquere porrò quid ſit actum. A C. poſtquam aſpexit mulierem, C
Rogitare occœpit cuius eſſet. C H. quis reſpondit? A C. illico
Occucurri,atque interpello,matri te ancillam tuæ
Emiſſe illam. C H. viſu'ſt tibi credere id? A C. etiam rogas?
Sed ſceleſtus ſubagitare occœpit. C H. illámne obſecro?
A C. Mirum quin me ſubagitaret. C H. ædepol cor miſerum meum.
Quod guttatim contabeſcit,quaſi in aquam indideris ſalem.
Perij. A C. hem iſtuc vnum verbum dixiſti veriſſimum:
Stultitia iſtæc eſt. C H. quid faciam?cedò,non credet pater
Si illam matri meæ emiſſe dicam. pòſt autem mihi
Scelus videtur,me parenti proloqui mendacium. D
Neque ille credet,neque credibile eſt forma eximia mulierem
Eam me emiſſe ancillam matri. A C. non taces ſtultiſſime?
Credet hercle.nam credebat iam mihi. C H. metuo miſer,
Ne parem prehendat vt ſit geſta res,ſuſpitio.
Hoc quod te rogo, reſponde mihi. A C. quæſo quid rogas?
C H. Num eſſe amicam ſuſpicari viſus eſt? A C. non viſus eſt.
Quin,quicque vt dicebam,mihi credebat. C H. verùm,vt ibi quidem
Viſus eſt. A C. non,ſed credebat. C H. væ mihi miſero,nullus ſum.
Sed quid ego hîc in lamentando pereo? ad nauim non eo?
Sequere. A C. ſi iſtac ibis,commodùm obuiam venies patri, E
Poſteaquam aſpiciet te timidum eſſe atque exanimatum,illico
Retinebit.rogitabit,vnde illam emeris,quanti emeris,
Timidum tentabit te. C H. hàc ibo potius.iam cenſes patrem
Abiiſſe à portu? A C. quin ea ego huc præcucurri gratia,
Ne te opprimeret imprudentem,atque eluctaret. C H. optime.

EX SVMMIS OPIBVS, VIRIBVSQ. &c.] ſumma celeritas,& cõtẽtio deſcribitur. HERVS VT MINOR, &c.] herus minor,id eſt,herilis filius. CAVE PIGRITIAE PRAEVERTERIS] id eſt, caue te ad pigritiã prius verteris;cauete prius ad pigritiã cõtuleris. SIMVL ENICATO SVSPIRATVS] ſimul facito,vt ſpiritus ſurſũ ductus,& altè petitus,emicet. facito,ſpiritus ex imo pectore ductus appareat, atq; emineat. PLENISSIME] aliàs,planiſſimè,al.pæniſſimè. QVI ADVERSVM EVNT,] qui è regione eunt,qui cõtrà veniunt.qui occurrunt,&c. DIGNVM HABET] dignatur. DECEDERE] de

RE.] de via, subintellige ἐξ ὁδοῦ. SIMITV] simul, profert Nonius hūc locum. CVM VNAM OCCOEPERIS] cùm eur-
A rere tantùm incœperis. ET PVGNANDVM] sic Horat. Satyr. 6. lib. 2. *Luctandum in turba facienda iniuria tardis.* CVRSVRAM] cursum. CVRA EST, N. QVID SIT, &c.] cura est mihi sciendi, subintell. vel curæ est mihi scire, quid sit negotij, aut quem nuntium afferat. QVAM RESISTO, TAM MAXIM. &c.] quàm maximè moror, tam maximè res in periculo versatur. quanto magis moror, & restito, tam magis res in periculo versatur. GENVA HVNC CVRSOREM DESERVNT,] genua me deserunt, genuum vis, seu virtus mihi deest, seu me destituit. SEDITIONEM FACIT LIEN] lien mihi currenti molestus est, & in præcordiis mouetur huc & illuc, lien intumescit, & mihi præcordia occupat. tractus est sermo à ciuitate, quæ seditione conflictatur. sic ferè suprà in Casina, *Perij. cor lienosum, opinor, habeo. iamdudū salit, De labore pectus tundit.* ANIMAM NEQVEO VORTERE] spiritum non possum ducere, animam non possum voluere, seu agitare, animam non possum recipere. NIMIS NIHILI TIBICEN SIEM] quia ægrè animam recipio, & spiritum recipio, inutilis tibicen sim. tibicines enim ad inflādas tibias inepti sunt, nisi spiritu abūdent, aut si suspiciosi sint; tibicinibus opus est spiritu largo, & amplo. SVME LACINIAM] sume imam vestis partem, seu oram, seu partem plicatam. suprà in Asin. *Lacrymantem lacinia tenet lacrymans.* EGO ANIMI PENDEO] sic infrà eadem scena, *nimis diu animi pendeo.* AT ETIAM CESSO F. HISCE FACERE ASSVLAS?] id est, at etiam cesso has foreis pulsando assulatim effringere, & comminuere? in Capt. *aperite hasce ambas foreis Prius quàm pultando assulatim foribus exitium affero.* Idem in Mostell. *Pultando pedibus penè confregi assulas.* assulæ, parui asseres: ex quibus fores constant: seu potiùs in quos fores ef-
B fractæ comminuuntur. vnde assulatim. VBI CHARINVM SERVOS?] vbínam ego seruus Charinum reperiam? NVSQVAM EST DISCIPLINA IGNAV.] subintell. quàm domi nostræ: vbi nemo est, qui pulsanti respondeat, aut foreis aperire dignum arbitretur. Nusquam familiares peius sunt instituti: qui pulsanti neque respondent, neque foreis aperiunt. QVAE TE RES MALE AGITANT?] aliàs, Quæ te res malæ agitant? hoc est, quæ te intemperiæ agitāt? PRINCIPIVM INIMICIS DATO] principium tuæ orationis, læuum, & malum est. quare inimicis dato: nō mihi, hero tuo. mala inimicis precamur. Terent. Heaut. *Confitere tuum non esse.* SOST. *ah, obsecro te: istuc inimicis nostris fiet.* Plautus in Asin. *Hem, adspecta: rideo.* DEM. *vtinam malè qui mihi volunt, sic rideant.* Horat. Od. 27. lib. 3. *Hostium vxores, puerique caecos Sentiant motus orientis hœdi.* ad quem locum hac de re plura in Comment. Horatianis. TVA CAVSA RVPI RAMICES:] nimio cursu dum te quæro, rupi intestina, seu herniam. In Pœnulo, *Tua causa nemo nostrûm est suos rupturus ramices.* Profert & hunc locum, & illum alterum Nonius. Profert & hunc ex Varr. ὄνῳ λύρας. *Prius quàm in orchestra pythaules inflet tibias, domi suae ramices rumpit.* & hunc ex Lucil. Sat. lib. 9. *Quòd deformis senex, arthriticus, & podagrosus, Quòd mancus miser, exilis, cum ramice magno.* IAMDVDVM SPVTO SANG.] ex immoderato cursu iamdudum sputo sanguinem, ruptis scilicet intestinis. Apud Nonium impressum, & scriptum est, *atrum dum sputo sanguinem,* mendosè, opinor. RESINAM EX MELLE AEGYPT. VOR. SALVOM F.] Ex responsione serui appàret, resinam Ægyptiam ne cum melle quidem sumtam, prodesse ruptis, aut tabidis: cùm Dioscorides tamen lib. 1. cap. 93. scribat omnem resinam vim habere molliendi, calfaciendi, diffundendi, expurgandi, tussi & tabi conuenire tum per se, tum ex melle, vitia
C pectoris expurgantem: & item Plinius lib. 24. cap. 6. eadem ferè de resina tradat. vel dicendum prodesse quidem, sed cum dolore, & cruciatu, vt infrà dicitur. Sed hæc viderint medici, aut quibus de his quærere curæ est. Nos alia in re sumus occupati. Quod autem ad loquendi genus attinet, *resinam ex melle,* &c. idem valet, resinam ex melle voratoi quod resinam cum melle vorato: quod declarant Dioscoridis verba cùm aliis in locis innumerabilibus, tum in eo, quem modò cōmemoraui. nam quod Latinè reddidimus, *ex melle,* ille habet Græcè μετὰ μέλιτος, id est, ad verbum, cum melle. Sic Varro lib 3. de re rust. *Pullis primùm biduo polenta, aut ordeum apponitur: tribus proximis nasturtium viride, confectum minutatim ex aqua in vas aliquod.* Sic & Hom. ὀδυσσ. 19. Χῆνές μοι κατὰ οἶκον ἐείκοσι πυρὸν ἔδουσιν ἐξ ὕδατος. καί τέ σφιν ἰαίνομαι εἰσορόων. id est, anseres mihi viginti, domi triticum ex aqua comedunt. & iis delector, cùm adspicio. triticum ex aqua, id est, triticum aqua madefactum, ac maceratum: seu triticum cum aqua. SALVOM FECERIS.] seruaueris. AT TV AEDEPOL CALIDAM PICEM BIBITO, &c.] seruus stomachosus par pari refert hero, cùm medicamentum ægritudinis ei tale præscribit. nam potio picis calidæ, quin pestifera sit. vel ipsa, per se; vel propterea quòd guttur amburat, non est dubium. DIC MIHI, AN BONI QVID VSQVAM EST, &c.] nihil est boni, quo quidem quisquam vti posit, quod non habeat aliquid mali admistum, aut quo frui possimus, nisi priùs laborem capiamus. nihil est ab omni parte beatum, inquit ille. Si mel habere velis, apes tibi habendæ sunt. & dij bona laboribus vendunt. Hesiodus, Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα, &c. PHILOSOPHARI NVMQVAM D.] infrà in Pseud. *Nam in foro vix decimus quisque est, qui ipsus sese*
D *nouerit.* PS. *Saluos sum. iam philosophatur.* sic M. Tull. Philipp. 13. *sed iam se colligit, & ad extremū incipit philosophari.* Idem lib. 1. Tusculan. *Quamquam quid opus est in hoc philosophari, cùm rem non magnopere egere philosophia videamus?* EGO BONVM, MALVM QVO ACCED. &c.] ego nihil moror bonum, ad quod malum accedit. ego bonum mihi dari velim, liquidum, merum, ac sincerum, & ab omni malo vacuum. VIN' TV TE MIHI ESSE OBS. ANNE V.] vísne tu mihi esse obsequens, an non vis? QVI ME RVPI, &c.] qui me rūpi currendo, causa tua. Rūpuntur homines nimio clamore, & immoderato cursu. suprà in prolog. Capt. *Ego me tua causa, ne erres, non rupturus sum.* LIBERVM TIBI CAPVT FACIAM PAVCIS POST M.] te manumittam paucis pòst mensibus. PALPO PERCVTIS.] me molli manu demulces, tu me blandimentis captas, & delinis. Profert hunc locum Nonius. sic suprà in Amphi. *Facitne vt dixi? timidam palpo percutit.* FACINVS FALSVM] rem falsam, factum falsum. TVN'? ID QVOD VOLO] túne quid facias? vel sic, túne quid facias, me rogas? fac, quod te volo. PLACIDE] leniter, summissa voce. DORMIENTEIS SPECTATORES, &c.] hoc eò pertinet, quod Charinus dixerat se placidè velle dicere, quod dicturus erat. APPORTO HOC.] apporto væ, id est, apporto malum, & infortunium. THESAVRVM HVC MIHI APP. M.] aceruum mali mihi attulisti. Thesaurus mali, prouerbium olet. IMMO ES] subintellig. *miser,* vt rectè auguratur Charinus. DISSOLVE IAM ME] solue iā me, vt vinctum, districtū, ac suspensum tua ancipiti oratione. NIMIS DIV ANIMI PENDEO] sic suprà eadem scena, *ego animi pendeo.* HOC SIS VIDE VT PALPATVR] ironia est. vide sis, vide si vis, quomodo blandiatur: proínde quasi dicat, mi-
E nimè palpatur: miniméque blanditur: sed iracundè loquitur, & mihi malū minatur. NVLLVS EST, CVM OCCOEPIT, BLAND.] nullus est Charino blādior, cùm cœpit blādè loqui: vel si quādo blandè loqui cœpit. QVANDOQVIDEM MIHI SVPP. SERVOLO M. VID.] quoniam quidē video me necesse habere, seruulo meo supplicare. TANDEM INDIGNVS VIDEOR] tandē indignū me existimas, cui supplices. Licet legere & cum interrogatione. CREDIDI] me dignū esse, cui supplices. al. equidē credidi, me tibi indignum videri, cui supplices. SALVA, ET SARTA SVNT] salua & integra sunt. sic autē legendū non vt vulgò, salua & sana sunt. QVIN TV EXPEDIS, QVID SIET, &c.] quamobrē non mihi properas exponere, quid sit, propter quod me per vrbem currens, paullò antè quærebas? CREDO, SI BONI QVID AD TE NVNTIEM, INSTES ACR.] argumentum à minore. si nunc, cùm tibi tristem nuntiū affero, tantopere mihi instas, vt quidquid sit, eloquar: quanto acrius me vrgeres, si quid boni tibi nuntiarū venirē? FACIAS PALAM] declares. QVI POTVIT EAM VIDERE?] sic in Mil. glor. *qui libitum est illi condormiscere?* LVCR. *oculis.* iocus est ex ambiguo. QVO PACTO. AC HIANTIBVS] per iocari. nam sic respondet, quasi Charinus quæsierit, quomodo affectis, aut cōpositis oculis pater amicā eius viderit: cùm quæsierit, quo pacto fieri potuerit, aut quo pacto acciderit, vt illā viderit. HIANTIBVS] hiantibus oculis eam vidit, id est, apertis, non clausis, aut cōniuentib. tralatio est ab ore hiante. DIERECTVS] sub dio erectus. in crucem actus. De hoc millies iam dictum est. NVGARE IN RE CAPIT. M.] tu nugaris in ea re, in qua caput meum agitur. VTI PROPE ADSTITIT] cùm propè adstitit, propè adstans. QVIA NEGOTIOSI ERAMVS

NOS N. N.]negotiosi negotiis,videtur esse pleonasmus,sed nõ est.nam negotiosi,generale nomẽ est.additũ est,negotiis nostris,distinctionis causa,vt sit hæc sentẽtia,occupati eramus in negotiis,nõ quibuslibet,sed nostris. DVM HAEC AGVNTVR LEMBO ADVEH. T. P. P.]profert hunc locũ Nonius in voce *lembus*,quã docet significare nauiculã breuem piscatoriã.CONSPICATV'ST. DONEC IN NAVI S.]donec in naui,donec super nauim.Sed legendũ videtur,non vt vulgo,*conspicatus est donec in naui super*.Quæ lectio,præterquàm quod inepta est propter duas præpositiones idẽ significanteis.sed etiã propterea quod versum corrumpit,nisi legatur *conspicatu'st*. MED AD SAXA F.]me ad scopulos ferri. OCCVCVRRI]occucurri,ne quis diceret te tibi emisse.SVBAGITARE]manu per incõtinẽtiã,& lasciuiã attrectare. MIRVM QVIN ME S.]mirum,quod non me subagitaret.quasi dicat,quem aliũ,aut quam aliam subagitaret,quàm illam? SCELVS VIDETVR]impiũ videtur.NE PATREM PREHENDAT]ne pater suspicetur.CENSES]putas.ATQ. FLVCTARET]quasi luctando superaret.percelleret,ac prosterneret.*elucto* autem.pro *eluctor*,dixisse veteres testatur Nonius. Iã verò *euectaret*,quod est in libris vulgatis,& *electaret*,quod habet editio Germanica,ferri non possunt. A

DEMIPHO senex.

MIris modis dij ludos faciunt hominibus,
Miri'que exemplis somnia in somnis danunt.
Velut ego nocte hac quæ præteriit proxima B
Insomnis egi satis,& fui homo exercitus.
Mercari visus mihi sum formosam capram,
Ei ne noceret,quam domi antè habui capram,
Neu discordarent,si ambo in vno essent loco.
Posterius quàm mercatus fueram,visus sum
In custodiam eam Simiæ concredere.
Ea Simia adeò pòst haud multo ad me venit,
Malè mi precatur,& facit conuicium:
Ait se illius opera atque aduentu capræ,
Flagitium & damnum fecisse haud mediocriter.
Dicit capram quam dederam seruandam sibi, C
Suæ vxoris dotem ambadedisse.oppidò
Mihi illud videri mirum,vt vna illæc capra
Vxoris Simiæ dotem ambadederit.
Instare factum Simia:atque hoc denique
Respondet,ni properem illam ab sese abducere,
Ad me intrò domum ad vxorem ducturum meam.
Ast non habere cui commendarem capram
Atque oppidò hercle bene velle illi visus sum,
Quo magis quid facerem cura cruciabar miser.
Interea ad me hœdus visu'st aggredirier. D
Infit mihi prædicare,sese ab Simia
Capram abduxisse,& cœpit irridere me.
Ego enim lugere,atque illam abductam conqueri.
Hoc quam ad rem credam pertinere somnium.
Nequeo inuenire,nisi capram illam suspicor
Iam me inuenisse quæ sit,aut quid voluerit.
Ad portum hinc abij manè cum luci simul,
Postquam illic quod volui,transegi,atque ego conspicor
Nauem ex Rhodo,qua heri est aduectus filius.
Collibitum est illud mihi,nescio qui,visere: E
Ascendi in lembum,atque ad nauim aduehor,atque ego
Illam conspicio forma eximia mulierem,
Filius quam aduexit meus matri ancillam suæ.
Quam ego postquam adspexi,non ita amo vt sani solent
Homines:sed eodem pacto,vt insani solent.
Amaui hercle equidem ego olim in adolescentia:
Verùm ad hoc exemplum numquam,vt nunc insanio.
Vnum quidem hercle iam scio,periisse me.
Vosmet videte cæterum quanti siem,
Nunc hoc profectò sic est,hæc illa est capra.

Sed

A Sed ſimia illa atque hœdus timeo quid velint.
Sed conticeſcam. vicinum eccum, exit forás.

MIRISQVE EXEMPLIS SOMNIA IN SOMN.] Paſſeratius legit, *meiſque exempl. omnia in ſomn. d.* DANVNT] dant. VELVT EGO NOCTE HAC Q. PRAET. PROXIMA] quidam legi volunt, *noctem hanc q. p. proximam* EXERCITVS] fatigatus, vexatus, miſer. EI NE NOCERET, QVAM DOMI ANTE] ordo & ſententia verborũ eſt, ei capræ formoſæ, ne noceret ea capra, quam capram antè habui, &c. AMBADEDISSE.] circumadeſiſſe. verbum compoſitum ex am. & ad, & edo, am autem, ſeu an, in compoſition. vellet circum, vel vtrinque vt in ambigo, ambeo, ampuco, ancido, anquiro, amburo. interponitur porro b. cùm ſequitur vocalis. MIHI ILLVD VIDERI] mihi illud videbatur mirum, &c. INSTARE] inſtabat. AST NON HABERE] aſt non habebam. ILLI] capræ, quam ſimiæ concredideram. INFIT] incipit. LVGERE] lugebam. CONQVERI] conquerebar. NISI CAPRAM ILLAM] formoſam. CVM LVCI SIMVL] ſimul cum luce. ATQVE EGO CONSP.] id eſt, ſtatim, vel continuò ego conſpicio, &c. ſic apud Virg. Georg. lib. 1. *ſi brachia fortè remiſit, atque illum in præceps prono rapit alueus amni.* NESCIO QVI] neſcio quomodo. VOSMET VIDETE CETERVM] voſmet de cetero videte.

LYSIMACHVS, DEMIPHO, LORARII.

B PRofectò ego illunc hircum caſtrari volo,
Ruri qui nobis exhibet negotium.
DE. Nec omen illud mihi, nec auſpicium placet,
Quaſi hircum metuo ne vxor me caſtret mea,
Atque illius hæc nunc ſimiæ parteis ferat.
LY. I tu hinc ad villam, atque iſtos raſtros villico
Piſto ipſi facito coràm vt tradas in manum,
Vxori facito vt nunties negotium
Mihi eſſe in vrbe, ne me exſpectet. nam mihi
Tres hodie liteis iudicandas dicito,
Ei & hoc memento dicere. LO. numquid amplius?
C LY. Tantum eſt. DE. Lyſimache ſalue. LY. euge & tu Demipho
Salueto. quid agis? quid fit? DE. quod miſerrimus.
LY. Dij melius faxint. DE. dij hoc quidem faciunt. LY. quid eſt?
DE. Dicam, ſi tibi videam eſſe operam aut otium.
LY. Quanquam negotium eſt, ſi quid vis Demipho
Non ſum occupatus vmquam amico operam dare.
DE. Benignitatem tuam mihi experto prædicas.
Quid tibi ego ætatis videor? LY. Acherunticus,
Senex, vetus, decrepitus. DE. peruorsè vides.
Puer ſum Lyſimache ſeptuennis. LY. ſanu'n es,
Qui puerum te eſſe dicas? DE. vera prædico.
D LY. Modò hercle in mentem venit, quid tu diceres,
Senex cum extemplò eſt, iam nec ſentit, nec ſapit,
Aiunt ſolere eum rurſum repueraſcere.
DE. Immò bis tanto valeo, quàm valui prius.
LY. Bene hercle factum, & gaudeo. DE. immò ſi ſcias.
Oculis quoque etiam plus iam video, quàm prius.
LY. Bene eſt. DE. malam rem dico. LY. iam iſtuc non bonum eſt.
DE. Sed auſimne ego tibi eloqui, ſi quid velim?
LY. Audacter. DE. animum aduorte. LY. fiet ſeduló.
DE. Hodie ire in ludum occœpi litterarium,
Lyſimache ternas ſcio iam. LY. quid ternas? DE. amo.
E LY. Tun' capite cano amas ſenex nequiſſime?
DE. Seu canum, ſeu iſtuc rutilum, ſeu atrum eſt, amo.
LY. Ludificas nunc tu me hîc, opinor, Demipho.
DE. Decide collum, ſi falſum tibi loquor:
Vel, vt ſcias me amare, cape cultrum, ſeca
Digitum, vel aurem, vel tu naſum, vel labrum.
Si mouero me, ſeu ſecari ſenſero,
Lyſimache, auctor ſum vti me amando hîc enices.
LY. Si vnquam vidiſti pictum amatorem, hem illic eſt.

Nam meo quidem animo vetulus, decrepitus senex A
Tantidem est, quasi sit signum pictum in pariete.
DE. Nunc tu me, credo, castigare cogitas.
LY. Ego te? DE. nihil est iam, quòd tu mihi succenseas,
Fecere tale antè alij spectati viri:
Humanum amare est, humanum autem ignoscere est.
Nescis? ne obiurga. hoc non voluntas me impulit.
LY. Quin non obiurgo. DE. at ne deteriorem tamen
Hoc facto ducas. LY. ego te? ah, ne dî siuerint.
DE. Vide sis modò etiam. LY. visum'st. DE. certen? LY. perdis me.
Hic homo ex amore insanit. nunquid vis. DE. vale.
LY. Ad portum propero: nam mihi ibi negotium est. B
DE. Bene ambulato. LY. bene valeto, DE. bene sit tibi.
Quin mihi quoque etiam est ad portum negotium,
Nunc adeò illuc ibo. Sed optimè gnatum meum
Video. eccum, opperiar hominem, hoc nunc mihi viso est opus,
Huic persuadere quomodo potis siem,
Vt illam vendat, néue det matri suæ.
Nam ei dono aduexe audiui. sed præcauto est opus;
Ne ad illam me animum adiecisse aliquà sentiat.

HIRCVM] hircum, qui fortè furi damnum aliquod dederat. OMEN] omen, vox est hominis aliquid ostendens, aut portendēs. ex hoc igitur quod dixit Lysimachus velle se hircum maleficū castrari, præsagit Demipho sibi portendi aliquod malum, ne scilicet tamquam hircus ab vxore castretur. PISTO.] nomen villici à fide ductum. SI TIBI VID. ESSE OP.] si videam te operam mihi dare posse. EXPERTO] mihi. ACHERVNTICVS] capularis, Acherunte dignus, vel Acherunti debitus. VETVS] fortasse legendum *vietum*. neque nos debet mouere, quod hoc nomen trisyllabum est, & secunda syllaba longa. nam fieri potest *συναίρεσιν* duarum vocalium i & e. vt apud Horatium Epod. *Quis sudor vietis, & quàm malus undique membris*, &c. AIVNT SOLERE RVRS.] ex quo prouerbium, bis pueri senes. TERNAS] litteras. AMO] quod verbum ternis constat litteris. SI FALSVM TIBI LOQVOR] al. si falsum est, vti loquar. al. decide mi collum, si falsum ad te loquor. SI VSQVAM VIDISTI] orationem conuertit ad spectatorem. ILLIC EST] Lysimachus. HOC NON VOLVNTAS] ad hoc non me impulit voluntas. DVCAS] me, subintellige. AH NE DII SIVERINT] ah, dij prohibeant. ADVEXE] aduexisse. ANIMVM ADIECISSE] sic suprà locutus est in Milite Glorioso. C

CHARINVS, DEMIPHO.

HOmo me miserior nullus est æquè, opinor,
Neque aduersa cui sint plura sempiterna.
Satín' quicquid est, vt quam rem agere occœpi, D
Proprium nequit mihi euenire quod cupio?
Ita mihi mala res obiicitur aliqua,
Bonum quæ meum comprimit consilium.
Miser amicam mihi paraui animi caussa pretio,
Ratus clàm patrem meum posse habere.
Is resciuit, vidit, & perdidit me.
Neque, is cùm roget, quid loquar, cogitatum est,
Ita animi decem in pectore incerti certant.
Nec quid corde nunc consilij capere possim
Scio, tantus cum cura meo est error animo,
Dum serui mei perplacet mihi consilium, E
Dum rursum haud placet, nec pater potis videtur
Induci, vt putet matri ancillam emtam esse illam.
Nunc si dico, vt res est, atque illam mihi me
Emisse indico, quemadmodum existimet me?
Atque illam abstrahat, trans mare hinc venum asportet.
Scio sæuus quàm sit homo, & durus. igitur hoccine est
Amare? arare mauelim, quàm sic amare.
Iam hinc olim inuitum domo extrusit ab sese,

A Mercatum iussit ire.ibi hoc malum inueni,vbi
Voluptatem ægritudo vincat.quid ibi inest amœni?
Nequicquam abdidi.absc ondidi,abstrusam habebam.
Musca est meus pater:nihil potest clàm illum haberi.
Nec sacrum,nec tam profanum quicquam est,quin
Ibi illico assit.nec qui rebus meis
Confidam,mihi vlla spes in corde certa est.
DE. Quid illuc est,quòd solus secum fabulatur filius?
Sollicitus mihi,nescio quare videtur. CH. at tace.
Meus pater hic quidem est,quem video,ibo,alloquar.quid fit pater?
DE. Vnde incedis?quid festinas gnate mi? CH. rectè pater.
B DE. Ita volo,sed istuc quid est tibi? quid commutatu'st color?
Nunquid tibi dolet? CH. nescio quid meo animo est ægrè pater,
Postea hac nocte non quieui satis mea ex sententia.
DE. Per mare vt vectus,nunc oculi terram mirantur tui.
CH. Magis opinor. DE. id est profectò,verùm actutum abscesserit.
Ergo ædepol palles:si sapias.eas,ac decumbas domi.
CH. Otium non est,mandatis rebus præuorti volo.
DE. Cras ægito,perendie agito. CH. sæpè ex te audiui pater,
Rei mandatæ omnes sapientes primùm præuorti decet.
DE. Age igitur,nolo aduersari tuam aduersus sententiam.
CH. Saluus sum,siquidem isti dicto solida & perpetua est fides.
C DE. Quid illuc est,quod ille solus se in consilium seuocat.
Iam non vereor ne illam,me amare hic potuerit resciscere.
Quippe haud etiam quicquam ineptè feci,amantes vt solent.
CH. Res adhuc quidem hercle in tuto'st:nam hunc nescire sat scio,
De illa amica.quod si sciret,esset alia oratio.
DE. Quin ego hunc aggredior de illa? CH. quin ego hinc me amolior?
Eo ego atque mandata amicûm amicis tradam. DE. immò mane.
Paucula etiam sciscitare prius volo. CH. dic quid velis.
DE. Vsquéne valuisti? CH. perpetuò rectè,dum quidem illic fui.
Verùm in portum huc vt sum aduectus,nescio qui animus mihi dolet.
DE. Nausea ædepol factum credo.verùm actutum abscesserit.
D Sed quid ais? ecquam tu aduexti tuæ matri ancillam Rhodo?
CH. Aduexi. DE. quid?ea vt videtur mulier? CH. non ædepol mala.
DE. Vt morata est? CH. nullam vidi melius mea sententia,
DE. Mihi quidem ædepol visa est cùm illam vidi. CH. ehò an vidisti pater?
DE. Vidi,verum non ex vsu nostro est,neque adeò placet.
CH. Qui veró? DE. quia non nostra formam habet dignam domo.
Nihil opus nobis ancilla,nisi quæ texat,quæ molat,
Lignum cædat,pensum faciat,ædeis verrat,vapulet,
Quæque habeat cotidianum familiæ coctum cibum.
Horunc illa nihilum quicquam facere poterit admodum.
CH. Ea caussa equidem illam emi.dono quam darem matri meæ.
E DE. Ne duis,neu te aduexisse dixeris. CH. Dij me adiuuant.
DE. Labefacto paulatim.verùm quod præterij dicere,
Neque illa matrem satis honestè tuam sequi poterit comes,
Neque sinam. CH. qui veró? DE. quia illa forma matremfamiliâs
Flagitium sit,si sequatur,quando incedat per vias,
Contemplent,conspiciant omnes,nutent,nictent,sibilent,
Vellicent,vocent,molesti sint,occentent ostium:
Impleantur meæ fores eclogiorum carbonibus.
Atque vt nunc sunt maledicentes homines,vxori meæ,

Mihíque obiicient lenocinium facere:nam quid eo est opus? A
CH. Hercle quin tu rectè dicis,& tibi assentior ego.
Sed quid illa nunc fiet? DE. rectè.ego emero matri tuæ
Ancillam viraginem aliquam non malam,forma mala,
Vt matrem addecet familiâs,aut Syram,aut AEgyptiam:
Ea molet,conficiet pensum,pinsetur flagro,neque
Propter eam quicquam eueniet nostris foribus flagitij.
CH. Quid si igitur reddatur illi vnde emta est? DE. minimè gentium.
CH. Dixit se rèdhibere,si non placeat. DE. nihil istoc opu'st.
Litigare nolo ego vos.quàm tuam autem accusari fidem,
Multo ædepol,si quid faciundum est,facere damni mauolo:
Quàm opprobramentum aut flagitium muliebre efferri domo. B
Me tibi illam posse opinor luculentè vendere.
CH. Dum quidem hercle ne minoris vendas,quàm ego emi pater.
DE. Tace modò,senex est quidam,qui illam mandauit mihi
Vt emerem ad istam faciem. CH. at mihi quidam adolescens pater
Mandauit ad illam faciem,ita vt illa est,mulierem emerem sibi.
DE. Viginti minis opinor posse me illam vendere.
CH. At ego,si velim,iam dantur septem & viginti minæ.
DE. At ego. CH. quin ego,inquam. DE. at nescis quid dicturus sum,tace.
Treis minas accudere etiam possum,vt tringinta fient.
CH. Quò vortisti? DE. ad illum qui emit. CH. vbínam est is homo gentium?
DE. Eccum illum video,iubet quinque me addere etiam nunc minas. C
CH. Hercle illud dij infelicent,quisquis est. DE. ibidem mihi
Etiam nunc innutat,addam sex minas. CH. septem mihi.
Numquam ædepol me vincet hodie.commodis poscit pater.
DE. Nequicquam poscit,ego habeo. CH. at illic pollicitus est prior.
DE. Nihil facio. CH. quinquaginta poscit. DE. non centum datur.
Potin' vt ne licitere aduersum animi sententiam?
Maximam hercle habebis prædam,ita ille est:cui emitur,senex.
Sanus non est ex amore illius.quod posces,feres.
CH. Certò ædepol adolescens ille,cui ego emo,efflictim perit
Eius amore. DE. multo hercle ille magis senex,si tu scias.
OH. Numquam ædepol fuit,neque fiet ille senex insanior D
Ex amore,quàm ille adolescens,cui ego do hanc operam pater.
DE. Quiesce,inquam,istanc rē ego rectè videro. CH. quid agis? DE. quid est?
CH. Non ego illam mancupio accepi,sed ille illam accepit. DE. sine.
CH. Non potes tu lege vendere illam. DE. ego aliquid videro.
CH. Pòst autem communis est illa mihi cum alio.quî scio
Quid sit ei animi,venirénе eam velit,an non velit?
DE. Quid id mea réfert? CH. quia illi suam rem esse æquum est in manu.
DE. Quid ais? CH. communis mihi illa est cum alio,is nunc hîc non adest.
DE. Prius respondes quàm rogo. CH. prius tu emis,quàm vendo pater.
Nescio,inquam,velit ille illam,nécne,abalienarier.
DE. Quid illic quidam,qui mandauit cùm ille nolet?nihil agis. E
Numquam ædepol quisquam illam habebit potiùs, quàm ille quem ego volo.
Certum est. CH. censen' certum esse? DE. quin ad nauim iam nunc eo.
Ibi venibit. CH. vin' me tecum illò ire? DE. nolo. CH. non placet.
DE. Meliu'st te,quæ sunt mandatæ res tibi,præuortier.
CH. Tu prohibes. DE. at tu excusato te fecisse sedulò.
Ad portum ne bitas dico iam tibi. CH. auscultabitur.
DE. Ibo ad portum,& ne hic resciscat cauto opu'st,non ipse emam,

Sed

A Sed Lysimacho amico mandabo, is se ad portum dixerat
Ire dudum, me moror cùm hic asto. CH. nullus sum, óccidi.

VT QVAM REM] vbi aliquam rem agere occœpi. seu postquàm aliquam rem, &c. PROPRIVM.] diuturnum, stabile, perpetuum. RATVS CLAM PATR.] ratus me clam patre meo me posse habere. NEQVE IS CVM ROGET, QVID LOQVAR] ordo est, neque à me cogitatum est, quid loquar, cùm is me roget. ANIMI DICEM] variæ, & diuersæ sententiæ. INDVCI.] adduci. NVNC SI DICO, VT RES EST] si rem aperio ita, vt se habet. QVEMAD. EXIST. ME?] qualem me existimet? quid de me existimet? ATQVE ILLAM ABSTR.] & vero etiā illam à me auellat. ARARE] arare, amare, paronomasia. MVSCA EST] muscis nihil est occultum, nihil intactum, nihil clausum. QVI] quomodo. RECTE PATER] id est non festino pater. rectè, enim vsurpabāt interdū veteres, cùm negare vellent, negationis tamen particulam religione obstrícti ponere nollent. Sic apud Terent. Eunuch. *rogo, numquid velit. rectè, inquit, abeo.* Idem Heaut. *Tum quod dem ei, rectè est, nam nihil esse mihi religio est dicere.* Idem Hecyra, *Quid tu igitur lacrymas? aut quid es tam tristis? P. rectè mater.* ad quem locum Donatus. Sic loquimur (inquit) cùm sine iniuria interrogātis aliquid reticemus. POSTEA] deinde. PER MARE VT VECTVS, NVNC OCVLI T.] posteaquam per mare vectus es, nunc oculi tui terram mir. ABSCESSERIT] ægritudo. ERGO] propterea. MAND. REB. PRAEV.] res mandatas prius con-
B ficere volo. CRAS AGITO] cras agito res mandatas, si hodie agere non potes. PERENDIE] post diem crastinum. die abhinc tertio. NOLO ADVERS. ADVERS. T. SENT.] nolo aduersari tuæ sententiæ. SIQVIDEM ISTI DICTO S. ET P.] si pater faciet, quod dicit, neque meæ sententiæ aduersabitur. SEVOCAT] seducit? seorsum ducit? NE ILLAM ME AM.] ne potuerit rescíscere me amare illam mulierem, quam aduexit. AMOLIOR?] amoueo? aufero? MANDATA AMICVM] mandata amicorum. SCISCITARE] sciscitari. NESCIO QVI] nescio quomodo. ECQVAM TV ADVEXTI] numquam tu aduexisti, &c. EA VT VIDETVR M.] qualis ea mulier videtur? NON AED. MALA] non inelegans, non deformis. NON NOSTRA FORM. H. D. D.] quia nimis formosa est. PENSVM F.] lanam carpat, & neat. QVAEQVE HABEAT COTIDIANVM FAMILIAE COCTVM CIBVM] & quæ quotidiæ familiæ coquat cibum. HORVNC] horumce. NE DVIS] ne dederis. QVIA ILLA FORMA MATR. F. FLAG.] quia flagitium sit, hoc est, turpe sit, si ancilla illa forma sequatur matremfamiliâs, quando incedat per vias. CONTEMPLENT] contemplentur. NVTENT] capite aliquid ei significent. NICTENT] oculis quippiam significent. OCCENTENT OST.] contra ostium cantent. IMPLEANTVR MEAE FORES ELOGIORVM CARBONIBVS:] meæ fores impleantûr eclogiorum, id est breuium & elegantium dictorum, in illam ancillam, carbonibus: quæ eclogia scripta, seu exarata sint carbonibus. Solebant veteres, si quis erat formosus, aut si qua formosa, in eius foribus scribere carbone, quod ad eius formæ commendationem, laudémque pertineret, hoc modo, verbi gratia, Pasicompsa formosa. sic Aristophanes de Demo Pyrilampis filio, formoso puero, *καὶ νὴ δί᾽ ἂν ἴδῃ γέ που γεγραμμένον*
C *τὸν Πυριλάμπους ἐν θύρᾳ Δῆμον καλόν.* ANCILLAM VIRAG.] ancillam virili forma, robusto & valido corpore. PINSETVR] verberabitur. tralatio est. REDHIBERE] recipere, & quasi retrò, seu iterum habere. *redhibere* autem, pro redhibiturum, & subintellige, se. QVAM TVAM AVTEM ACCVSARI FIDEM, &c.] ordo est, multo autem malo facere damnum, si quid damni faciendum est, quàm tuam fidem accusari. QVAM OPPROBRAMENTVM] & multo malo damnum facere in vendenda, quàm opprobrium, aut flagitium, id est, turpidinem, & dedecus efferri è domo ob illam ancillam. LVCVLENTE] bene, commodè, cum lucro. ACCVDERE] addere, adiicere. tralatio est. QVO VORTISTI.] ad quem te vertisti? INNVTAT] innuit, nutu significat, vt addam sex minas. SEPTEM MIHI] at is, cui emi, mihi innuit, vt septem addam. COMMODIS POSCIT PAT.] poscit sibi emi minis quadraginta octo commodis. Sic in Asinaria, *viginti argenti commodas minas.* AT ILLIC POLLICITVS] at ille pollicitus est prior. QVINQVAGINTA POSCIT] poscit sibi emi quinquaginta minis. NON CENTVM DATVR] non datur ei centum minis. POTIN' VT NE LICITERE ADVERSVM] potísne es facere, vel potéstne fieri, vt ne licitere aduersum animi sententiam? MAXIMAM HERCLE HABEBIS PRAEDAM] maximum quæstum facies. maximam mercedem feres. tralatio est. EFFLICTIM] vehementer. sic in Pœn. *Earum hic adolescens alteram efflictim perit.* quem locum profert Nonius. MANCVPIO ACCEPI] ea lege emi, vt venditor mihi euictionem præstaret. Is, qui macipio accipiebat, æs tenens, ita dicebat: hunc ego hominem ex iure Quiritium meo esse aio, isque mihi emtus est hoc ære, æneáque libra. POST AVTEM] præterea autem. IN MANV] in potestate, veneat, an non veneat. ABALIENARIER] in alium dominum transferri.
D ILLIC QVIDAM] ille quidam, qui mihi mandauit, vt sibi emerem. PRAEVORTIER] antè conficere. NE BITAS] ne eas.

CHARINVS, EVTYCHVS.

PEntheum diripuisse aiunt Bacchas, nugas maximas
Fuisse credo, præut quo pacto ego diuorsus distrahor
Cur ego viuo? cur non morior? quid mihi est in vita boni?
Certum est, ibo ad medicum, atque me ibi toxico morti dabo,
Quando id mihi adimitur, qua caussa vitam cupio viuere.
EV. Mane, mane obsecro Charine. CH. qui me reuocat? EVT. Eutichus
Tuus amicus & sodalis, simul vicinus proximus.
E CH. Num tu scis, quantum malarum rerum sustineam? EV. scio:
Omnia ego istæc auscultaui ab ostio, omnem rem scio.
CH. Quid id est quod scis? EV. tuus pater vult vendere. CH. omnem rem tenes.
EV. Tuam amicam. CH. nimium multum scis. EV. tuis ingratiis.
CH. Plurimum tu scis. sed quî esse amicam illam meam?
EV. Tute heri ipsus mihi narrasti. CH. satin' vt oblitus fui,
Tibi me narrauisse? EV. haud mirum factum est. CH. te nunc consulo,
Responde quo leto censes me, vt peream potissimum?

EV. Non taces? caue istuc dixis. CH. quid vis me igitur dicere? A
EV. Vin' patri sublinere pulcrè me os tuo? CH. sanè volo.
EV. Vísne eam ad portum? CH. quid potius quàm voles? EVT. atque eximam
Mulierem pretio? CH. quid potiùs quàm auro expendas? EV. vnde at erit id?
CH. Achillem orabo aurum mihi det, Hector qui expensus fuit.
EV. Sanun' es? CH. pol sanus si sim, non te medicum mihi expetam.
EV. Tanti, quanti poscit, vin' tanti illanc emi? CH. auctarium
Adiicito, vel mille nummúm, plus quàm poscet. EV. iam tace.
Sed quid ais? vnde erit argentum, quod des, cùm poscet pater?
CH. Inuenietur, exquiritur, aliquid fiet. EV. enicas. B
Iam istuc aliquid fiet, metuo. CH. quin taces? EV. muto imperas.
CH. Satin' istuc mandatu'st? EV. potin' vt aliud cures? CH. non potest.
EV. Bene vale. CH. non ædepol possum, priusquàm tu ad me redieris.
EV. Melius sanus sis. CH. vale & vince, & me serua. EV. ego fecero.
Domi me ergo maneto. CH. actutum face cum præda vt recipias.

PENTHEVM DIRIPVISSE] Pentheum Thebarum regem Agaue mater, & sorores Ino, & Antonoa, ceteræque mulieres bacchātes discerpserunt, irato Baccho, quòd sua sacra vulgasset, aut quòd Bacchas suas rebus diuinis operantes ex arbore prospexisset, aut quòd sacra sua fieri vetuisset: de quo Horatius Oda 19. libri secundi, *tectáque Penthei disiecta non leui ruina.* & Satyra 3. lib. 2. *Quid? caput abscissum demens Cum portat Agaue Nati infelicis, sibi tum furiosa videtur?* & Ouid. lib. 3. Metamorph. sub finem. & Theocrit. *eid.* κς. NVM TV SCIS QVANTVM M.] si ita legimus, quo quidem modo impressum legitur in libr. vulg. neque aliter in nostris antiquis scriptum est, appingenda est interrogationis nota, *sin* vt habet editio Germanica, *Non tu scis*, &c. legendum est sine interrogatione. OMEN REM TENES] Charinus interloquens non finit Eutychum orationē inchoatam absoluere. erant enim hæc reliqua *tuam amicam*, quæ mox subiungit, Eutychus interpellatus. TVIS INGRATIIS] te inuito. SED QVI ESSE AN.] subintellig. scis? C CENSES ME, VT PEREAM] censes me perire, vel censes mihi esse pereundum. DIXIS] dixeris. PATRI SVBLINERE OS] patrem decipere, seu deludere. QVID POTIVS Q. V.] quid melius facere potes, quàm vt voles? vel lege, vt edidit Camerarius, *qui potius q. vol.* id est, quo modo, vel qua re potiùs eas, quàm voles? QVID POTIVS QVAM AD EXP.] quid potiùs est, quàm vt auro dato eam redimas? in quibusdam libris antiquis scriptum est, qui potius quàm auro exp. quam scripturam sic interpretor, quo pacto potius aliquo pretio eximas, quàm auro redimas? HECTOR QVI] quo Hector redemtus fuit. QVANTI POSCIT] subintellig. emi. VIN' TANTI ILLANC EMI?] tanti hîc pleonazi. MILLE NVMMVM] id est, mille nummos. hac de re suprá. MELIVS SANVS SIS] melius tibi consulueris, si sanus sis. VT RECIPIAS] vt me recipias, id est, recuperes amissum & perditum.

LYSIMACHVS, PASICOMPSA.

AMicè amico operam dedi, vicinus quod rogauit.
Hoc emi mercimonium. mea es tu, sequere sanè. D
Ne plora nimis, stultè facis, oculos corrumpis taleis.
Quid est tibi? quid? quod rideas magis est, quàm vt lamentere.
PA. Amabo ecastor mi senex, eloquere. LY. exquire quiduis.
PA. Cur emeris me. LY. tēne ego? vt, quod imperetur, facias,
Item quod tu mihi imperes, ego faciam. PA. facere certum est,
Pro copia & sapientia, quæ te velle arbitrabor.
LY. Laboriosè nihil tibi quicquam operis imperabo,
PA. Namque ædepol equidem, mi senex, non didici baiulare.
Nec pecua ruri pascere, neque pueros nutricare.
LY. Bona si esse vis, bene erit tibi. PA. tum pol ego perij misera.
LY. Qui? PA. quia illic, vnde aducta huc sum, malis bene esse solitum'st E
Nec mos meu'st, vt prædicem quod ego omnes scire credam.
LY. Oratio ædepol pluris est huius, quàm quanti hæc emta est:
Quasi dicas nullam mulierem bonam esse. PA. haud equidem dico.
LY. Rogare hoc vnum te volo. PA. roganti respondebo.
LY. Quid ais tu? quod nomen tibi dicam esse? PA. Pasicompsæ.
LY. Ex forma nomen inditum est. sed quid ais Pasicompsa?
Possin' tu, si vsus venerit, subtemen tenue nere?
PA. Possim. LY. si tenue scis, scio te vberius posse nere.

PA. De

A PA. De lanificio neminem metuo,vna ætate quæ ſit.
LY. Bonam hercle te & frugi arbitror,matura iam inde ætate,
Quoniam ſcis facere officium tuum mulier. PA. pol docta didici.
Operam accuſari non ſinam meam. LY. hem iſtæc hercle res eſt.
Quin etiam tibi ancillam dabo natam annos ſexaginta
Peculiarem. PA. mi ſenex,tam vetulam? LY. generis Græci eſt.
Eam ſi curabis,perbona eſt,tondetur nimium ſcitè.
PA. Honoris cauſſa,quicquid eſt quod dabitur,gratum habebo.
LY. Nunc mulier ne tu fruſtra ſis,mea non es,ne arbitrere.
PA. Dic igitur quæſo cuia ſum? LY. tuo hero redemta es rurſum.
Ego redemi te,ille me orauit. PA. animus rediit mihi,
B Si mecum ſeruatur fides. LY. bono animo es,liberabit
Ille te homo,ita ædepol deperit te.atque hodie primùm vidit.
PA. Ecaſtor iam biennium eſt cùm mecum rem cœpit habere:
Nunc quando amicum te ſcio eſſe illius,indicabo.
LY. Quid ais tu?iam biennium eſt,cùm tecum habet rem? PA. certó.
Et inter nos coniurauimus,ego cum illo,& ille mecum,
Ego cum viro,& ille cum muliere,niſi cum illo,aut ille mecum,
Neuter ſtupri cauſſa caput limaret. LY. dij immortales,
Etiam cum vxore non cubet? PA. amabo an maritus ille eſt?
Neque eſt, neque erit. LY. nolim quidem. PA. homo hercle periurauit
Nullum adoleſcentem plus amo. LY. puer eſt ille quidem,ſtulta.
C Nam illi quidem haud ſanè diu eſt cùm dentes exciderunt.
PA. Quid dentes? LY. nihil eſt,ſequere ſis huc me,diem vnum orauit.
Vt apud me perhiberem ſibi locum,ideo quia vxor ruri eſt.

HOC EMI MERCIMONIVM] hanc emi mercem. CVR EMERIS ME] exquiro, vel ſcire velim. TENE EGO] quæriſne, cur ego te emerim? BAIVLARE] onera gerere. PECVA] pecudes. MALIS BENE ESSE] malæ mulieres bene rem ſuam gerere ſolitæ ſunt. NVTRICARE] educare,alere,nutricari. QVOD EGO ON. SC. CR.] nempe mulieres ferè omneis malas eſſe,vel nullam mulierem bonam eſſe,vel cum malis mulieribus melius agi,quàm cum bonis. EX FORMA NOMEN IND. EST] Paſicompſa enim,ſi verbum verbo reddas,eſt quæ omni ex parte comta, & bella eſt. SVBTEMEN TENVE NERE] ſubtemen, quod ſubit ſtamini, inquit Varro, dictum à ſubtexendo. VNA AETATE] eadem ætate. PECVLIAREM] quæ erit in peculio tuo. Eſt autem peculium,pecunia ſeruilis,vel à domino conceſſa,vel domino ſciente & concedente quæſita. GENERIS GRAECI EST] alludit ad pecudes,quarum quaſdam generis Græci dixerunt,vt notat Camerarius.fuerunt autem hæ Tarentinæ,quæ pellitæ & tectæ paſcebantur,propter lanæ,ac velleris præſtantiam. TVO HERO] errat Paſicompſa in verbo *hero tuo*. nam per herum, hæc ſignificari
D putat Charinum, Lyſimachus verò Demiphonem intelligit. NISI CVM ILLO, AVT ILLE MECVM, NEVTER STVPRI CAVSA CAPVT LIMARET] ordo & ſententia eſt,vt neuter rei Venereæ cauſa eum alio, aut aliæ, niſi ego cum illo,aut ille mecum caput limaret,id eſt,oſcularetur & commiſceretur. CAPVT LIMARET] caput coniungeret, corpus commiſceret. Idem Bacchid. *Ne cum quoquam acciperes alio mercedem annuam iuſſi abeſſe, nec cum quoquam limares caput.* Turpil. Leucadia, *veritus ſum vt te amoris cauſa cum illa limaſſis caput.* Nonius in verbo *limare.* PERIVRAVIT.] peierauit. NAM ILLI QVIDEM HAVD SANE DIV EST CVM DENTES EXCID.] iocus ex ambiguo. nam & pueris primi dentes excidere,aliiq́ue ſuboriri ſolent, & ſenibus dentes cadunt, neque vnquam renaſcuntur. PERHIBEREM] darem.

DEMIPPHO.

TAndem impetraui,vt egomet me corrumperem.
Emta eſt amica clàm vxore mea & filio.
Certum eſt,antiqua recolam,& ſeruibo mihi.
E Decurſo in ſpatio,breue quod vitæ reliquum eſt,
Voluptate,vino & amore delectauero.
Nam hanc ſe bene habere ætatem nimio eſt æquius.
Adoleſcens quom ſis,te,cùm eſt ſanguis integer,
Rei tuæ quærendæ cónuenit operam dare.
Demum igitur cùm ſenex ſis,tunc in otium
Te colloces,dum poteſtur:id iam lucro eſt.
Quod viuis.hoc vt dico,factis perſequar.
Interea tamen huc intrò ad me inuiſam domum.

Vxor me exspectat iamdudum esuriens domi.
Iam iurgio enicabit,si intrò rediero.
Verùm hercle postremò,vtut est,non ibo tamen.
Sed hunc vicinum prius conueniam,quàm domum
Redeam.vt mihi ædeis aliquas conducat volo,
Vbi habitet istæc mulier.atque eccum it forás. A

ANTIQVA RECOLAM] repetam,retractabo. DECVRSO] confecto. NAM HANC SE BENE HAB.] sic Anacreon, λέγουσί μοι γυναῖκες Ἀνάκρεον γέρων εἶ. Λαβὼν ἔσοπτρον, ἄθρει κόμας μὲν οὐκ ἔτ' οὔσας, ψιλὸν δέ σευ μέτωπον Ἐγὼ δὲ τὰς κόμας μὲν Εἴτ' εἰσὶν, εἴτ' ἀπῆλθον Οὐκ οἶδα, τοῦτο δ' οἶδα ὡς τῷ γέροντι μᾶλλον Πρέπει τὸ τερπνὰ παίζειν ὅσῳ πέλας τὰ μοίρας. hoc est, dicunt mihi puellæ, Anacron senex es. Sumto speculo, vide vt iam Nublæ comæ tibi sint. Et vt tua nuda sit frons. At ego, mihi an supersint, Effluxeríntne crines. Hoc nescio, illud autem scio tam magis venustos lusus senem decere. Quanto magis sorori stamen tuum propinquat. DVM POTESTVR] dum fieri potest. *potestur* autem antiquum. ID IAM LVCRO EST, Q. V.&c.] quod voluptatis in vita percipis, id iam in lucro deputandum est. B

LYSIMACHVS, DEMIPHO.

ADducam ego illum iam ad te,si conuenero.
DE. Me dicis? LY. quid ais Demipho? DE. est mulier domi?
LY. Quid censes? DE. quid si visam? LY. quid properas?mane.
DE. Quid faciam? LY. quod opus est facto,facito vt cogites.
DE. Quid cogitem?equidem hercle opus hoc facto existimo,
Vt illuc introeam. LY. itáne vero veruex intrò eas?
DE. Quid aliud faciam? LY. prius hoc ausculta,atque ades.
Prius etiam est,quod te facere æquum censeo.
Nam nunc si illò introieris,amplecti voles, C
Confabulari atque osculari. DE. tu quidem
Meum animum gestas,scis quid acturus siem.
LY. Peruorsè facies. DE. quódne ames? LY. tanto minus,
Iam plenus ætatis,animáque fœtida,
Senex hircosus,tu osculere mulierem?
Vtíne aduenians vomitum excutias mulieri?
DE. Scio pol te amare,quom istæc præmonstras mihi.
Quid si igitur,vnum factum hoc si censes,coquum
Aliquem arripiamus,prandium qui percoquat
Apud te hic vsque ad vesperum? LY. hem istuc censeo,
Nunc sapienter loquere,atque amatorié. D
DE. Quid stamus?quin ergo imus?atque obsonium
Curamus,pulcrè vt simus? LY. equidem te sequor.
Atque hercle inuenies tu locum illi,si sapis.
Nullum hercle præter hunc diem,illa apud me erit,
Metuo ego vxorem,cras si rure redierit,
Ne illam hic offendat. DE. res parata est,sequere me.

ADDVCAM EGO ILLVM] loquitur Lysimachus cum Pasicompsa. ILLVM] Demiphonem Lysimachus intelligit.sed Pasicompsa Charinum. VERVEX] homo ad Venerem inepte, vt veruex, qui aries castratus est. MEVM ANIMVM GEST.] scis,quid animi habeam. QVODNE AMES?] peruersène facit is, qui quod amet, id osculetur & amplectatur?al.quódne ames?id est,an ideo dicis quod tu ipse ames? HIRCOSVS] olidus,fœtidus. VTINE ADVENIENS VOM. EX. M.] cuius rei gratia mulierem osculeris? an vt aduenians tuo fœtore mulierem ad vomitum adigas. PVLCRE VT SIMVS?] pulcrè vt nobis sit?vt hilariter & iucundè viuamus. E

CHARINVS, EVTYCHVS.

SVmne ego homo miser,qui nusquam bene queo quiescere?
Si domi sum,foris est animus:sin foris sum,animus domi est.
Ita mihi in pectore atque in corde facit amor incendium.
Ni oculos lachrymæ defendant,iam ardeat credo caput:
Spem teneo,salutem amisi.redeat,an non,nescio.
Si opprimit pater,quod dixit,exsulatum abiit salus:

A Sin sodalis, quod promisit, fecit, non abiit salus.
Sed tandem si podagrosis pedibus esset Eutychus,
Iam à portu rediisse potuit. id illi vitium maximum'st,
Quòd nimis tardus est aduorsum mei animi sententiam.
Sed ísne est, quem currentem video? ipsus est, ibo obuiam.
Diuúm atque hominum quæ spectatrix, atque hera eadem es hominibus.
Spem speratam cùm obtulisti hunc mihi, tibi grates ago.
Numquid restat? eheu disperij, voltus neutiquam huius placet:
Tristis incedit, pectus ardet, hæreo. quassat caput.
Eutyche. EV. hem Charine. CH. priusquam recipias anhelitum,
Vno verbo eloquere, vbi ego sum, hìc, an apud mortuos?
B EV. Neq. apud mortuos, neque hìc es. CH. saluus sum, immortalitas
Mihi data est: hic emit illam, pulcrè os subleuit patri.
Impetrabilior qui viuat, nullus est. dic obsecro,
Si neque hic, neque Acherunti sum, vbi sum? EV. nusquam gentium.
CH. Disperij, illæc interemit me modò hic oratio,
Odiosa est oratio, cùm rem agas, longinquum loqui.
Quicquid est, ad capita rerum perueni. EV. primum omnium
Periimus. CH. quin tu illud potius nuntias, quod nescio?
EV. Mulier est alienata abs te. CH. Eutyche capital facis.
EV. Qui? CH. quia æqualem & sodalem ciuem liberum enicas.
EV. Ne dij sirint. CH. demisisti gladium in iugulum, iam cadam.
C EV. Quæso hercle animum ne desponde. CH. nullus est quem despondeam.
Loquere porrò aliam malam rem. cui est emta? EV. nescio.
Iam addicta atque abducta erat, cùm ad portum venio. CH. væ mihi,
Monteis tu quidem mali in me ardenteis iamdudum iacis.
Perge, excrucia carnifex, quandoquidem occœpisti semel.
EV. Nec tibi istuc magis est diuidiæ, quàm mihi hodie fuit.
CH. Dic quis emit? EV. nescio hercle. CH. hem istuccine est operã dare
Bonum sodalem? EV. quid me facere vis? CH. idem, quod me vides,
Vt pereas. quin percontatus hominis quæ facies foret,
Qui illam emisset, eo si pacto posset indagarier
Mulier? EV. heu me miserum. CH. flere omitte. istuc, quod nunc agis.
D EV. Quid ego feci? CH. perdidisti me & fidem mecum tuam
EV. Dij sciunt culpam meam istanc non esse vllam. CH. euge papæ.
Deos absenteis testeis mamoras? qui ego istuc credam tibi?
EV. Quia tibi in manu est, quod credas: ego quod dicam, id mihi in manu est.
CH. Istac de re argutus es, vt par pari respondeas.
Ad mandata claudus, cæcus, mutus, mancus, debilis.
Promittebas te os sublinere meo patri. egomet credidi
Homini docto rem mandare. is lapidi mando maximo.
EV. Quid ego facerem? CH. quid faceres? men' rogas? requireres,
Rogitares, quis esset, aut vnde esset, qua prosapia,
Ciuísne esset, an peregrinus. EV. ciuem esse aiebant Atticum.
E CH. Vbi habitaret, inuenires saltem, si nomen nequis.
EV. Nemo aiebat scire. CH. at saltem hominis faciem exquireres.
EV. Feci. CH. qua forma ergo esse aiebant? EV. ego dicam tibi.
Canum, varum, ventriosum, bucculentum, breuiculum,
Subnigris oculis, oblongis malis, pansam aliquantulum.
CH. Non hominem mihi, sed thesaurum nescio quem memoras mali.
Numquid est quod dicas aliud de illo? EV. tantum quod sciam.
CH. AEdepol ne ille oblongis malis, dedit mihi magnum malum.
Non possum durare, certum est exsulatum hinc ire me.

Sed quam capiam ciuitatem,cogito potissimum: A
Megara,Eretriam,Corinthum,Chalcidem,Cretam,Cyprum
Sicyonem,Cnidum,Zacynthum,Lesbiam,Bœotiam.
EV. Cur istuc ceptas consilium? CH. quia enim afflictat me amor.
EV. Quid tu ais?quid cum illuc,quò nunc ire paritas,veneris?
Si ibi amare fortè occipias,atque item eius sit inopia,
Iam inde porrò aufugies:deinde item illinc,si item euenerit:
Quis modus tibi exsulio tandem eueniet?qui finis fugæ?
Quæ patria aut domus tibi stabilis esse poterit?dic mihi.
Cedò si hac vrbe abis,amorem te hic relicturum putas?
Si id fore ita,si ita animo acceptum est certum,id pro certo si habes,
Quanto te satius est rus aliquò abire,ibi esse,ibi viuere, B
Adeò dum illius te cupiditas atque amor missum facit?
CH. Iam dixisti. EV. dixi. CH. frustra dixti,hoc mihi certissimum est,
Eo domum,patrem atque matrem vt meos salutem,postea
Clam patrem patria hac effugiam,aut aliquid capiam consilij.
EV. Vt corripuit se repentè,atque abiit.heu misero mihi:
Si ille abierit,mea factum omnes dicent esse ignauia.
Certum est præconum iubere iam quantum est conducier,
Qui illam inuestigent,qui inueniant.pòst ad prætorem illico
Ibo,orabo vt conquisitores det mihi in vicis omnibus.
Nam mihi nihil reliqui quicquam aliud iam esse intelligo.

C

SI DOMI SVM, FORIS EST AN.] sic Lucret.lib.3. *Exit sæpè foras magnis ex ædibus ille, Esse domi quem pertæsum est, subitòque reuertit: Quippe foris nihilo melius qui sentiat esse. Currit agens mannos ad villam hic præcipitanter, Auxilium tectis quasi ferre ardentibus instans*, &c. ITA MIHI IN PECTORE, ATQVE IN C. FAC. AMOR INC.] amore æstiuo. fortasse autem alludit ad eos,quorum domus ardet incendio. SI OPPRIMIT PATER QVOD D.] si pater occupat id facere,quod dixit:vel sic,si pater me opprimit,alienando & vendendo Pasicompsam,perij. SI PODAGR. P.] si tardissimis pedibus esset. DIVVM ATQVE HOMINVM QVAE SP.] ô tu fortuna quæ es spectatrix deorum atque hominum. ATQVE HERA EADEM ES] & eadem es domina hominibus. Ennius, *Vósne velit, an me regnare hera?* SPEM SPERATAM CVM OBTVLISTI] cùm mihi Eutychum obtulisti,in quo spem salutis repositam haberem,&c. NVMQVID RESTAT?] numquid reliquum est,quod sperem? QVASSAT CAP.] mouet caput:qui gestus interdum minantis est. PVLCRE OS SVBL.] pulcrè patrem delusit. IMPETRABILIOR] ad quiduis impetrandum aptior. nostri libri veteres habent, *Impenetrabilior*. CVM REM AGAS] cùm res agatur:vel cum rem agere debeas. LONGINQVVM LOQVI] longa oratione vti,longum esse in re narranda. AD CAP. R. P.] in pauca confer.dic summatim. CAPITAL] facinus capitale. NE DII SIRINT] dij prohibeant.sic suprà. NVLLVS EST Q. DESP.] nullus est animus,quem despondeã quia exanimis & mortuus sum. MONTEIS TV Q. M.&c.] hyperbole. DIVIDIAE] dolori,tædio. QVIN PERCONTATVS] cur non percontatus es,&c. EO SI PACTO,&c.] si fortè eo pacto mulier perquiri, & inuestigari posset. ISTVC, QVOD NVNC AGIS] istuc age potiùs, quod nunc agis. hoc est,esto miser. malè precatur Eutycho Charinus,quasi ab eo sit desertus,ac proditus. ET FIDEM M. TVAM] & fidem quam mihi dedisti, vnà mecum perdidisti. QVIA TIBI IN MANV EST Q. C.] quia licet tibi credere, quod liber. quia in potestate tua situm est,quid credas. ISTAC DE RE ARG.] in respondendo ingeniosus,& sollers,& promtus es. EGOMET CR. H. D.] egomet credidi me homini docto negotium meum committere. IS LAPIDI M. M.] is ego mandaui homini indoctissimo, & stupidissimo. QVA PROSAP.] quo genere,qua stirpe. VARVM] distortis cruribus. VENTRIOSVM] ventre prominente. *προγάστορα*. BVCCVLENTVM] buccis turgidis. PANSAM] pansum latum, incuruum. TANTVM, QVOD SC.] hoc tantum est,quod dicam,seu,hoc tantùm habeo quod dicam:quod quidem sciam. NE ILLE] ne,affirmantis interiectio. DVRARE] *καρτερεῖν,ἀνέχεσθαι*. CERTVM EST] deliberatum est.stat sententia. MEGARA] Græcorum more dixit, in numero multitudinis, *Μέγαρα*. CHALCIDEM] quæ est in Eubœa. SICYONEM] in Peloponneso. CNIDVM] in Caria. Horatius in Od. ô *Venus regina Cnidi, Paphique*. ZACYNTHVM] insulam in mari Ionio, vnam ex Echinadibus. Virgilius, *& quos tulit alta Zacynthos*. Theocritus, *καλὰ πόλις ἁ Ζάκυνθος*. LESBIAM] Lesbum. CVR ISTVC CEPTAS C.] cur istuc consilium incepras,seu incipis?id est,aggrederis? PARITAS] paras. ATQ. ITEM EIVS SIT INOP.] & similiter amore potiundi facultatem non habeas. QVI MODVS, &c.] quis modus, &c. AMOREM TE HIC R.] proinde ac si dicat:hic amorem non relinques, sed te vsque sequetur. SI ID F. ITA.] subintell. certum est. ANIMO ACCEPTVM EST] in animum tibi inductum:tibi persuasum est. ADEO DVM] vsque dum. MISSVM FACIT] *ἀφίησι*.liberũ relinquit. VT CORRIPVIT SE, R.] quo pacto,vel quam corripuit se repentè? *corripuit se* autem,id est celeriter se duxit?celeriter se abstulit? HEI MISERO MIHI] al.heu misero mihi. PRAECONVM IVB. IAM Q.] quantum est præconum, id est, quotquot sunt præcones. Sic Catullus, *O quantum est hominum venustiorum*. CONDVCIER] *συνάγεσθαι*, in vnum cogi.

D

E

DORIPPA mulier. SYRA anus.

QVoniam à viro ad me rus aduenit nuntius,
Rus non iturum,feci ego ingenium meum,
Reueni vt illum persequar,qui me fugit.

Sed

A Sed anum non video consequi nostram Syram,
Atque eccam incedit tandem,quin is ocyus?
SY. Nequeo mæcastor,tantum hoc oneris est,quod fero.
DO. Quid oneris? SY. annos octoginta & quattuor:
Et eôdem accedit seruitus,sudor,sitis:
Simul hæc quæ porto deprimunt. DO. aliquid cedo
Qui hanc vicini nostri aram augeam Syra.
SY. Da sanê hanc virgam lauri. DO. abi tu intrô. SY. eo.
DO. Apollo quæso te,vt des pacem propitius,
Salutem & sanitatem nostræ familiæ,
Meóque vt parcas gnato pace propitius.
B SY. Disperij,perij misera,væ miseræ mihi.
DO. Satin' tu sana es obsecro,quid eiulas?
SY. Dorippa mea,Dorippa. DO. quid clamas obsecrô?
SY. Nescio,quæ est mulier intus hîc in ædibus.
DO. Quid?mulier? SY. mulier meretrix. DO. verón' seriô?
SY. Nimium scis sapere,ruri quæ non manseris,
Quamuis insipiens poterat persentiscere
Illam esse amicam tui viri bellissimi.
DO. Credo mecastor. SY. i hâc mecum,vt videas simul
Tuam Alcumenam pellicem,Iuno mea.
DO. AEcastor verò istuc eo quantum potest.

C QVONIAM] quoniam vir meus misit ad me,qui nuntiaret,eum rus non venturum,&c. FECI EGO INGEN. M.] vsa sum meo ingenio,obsecuta sum, seu morem gessi ingenio meo. QVIN] cur non. HAEC QVAE PORTO] hæc onera,hæ sarcinæ,quas porto. CEDO] da. QVI] vnde quó. AVGEAM] ornem. APOLLO] Apollinem inuocat vt deum, ἀποτρόπαιον, id est,auersorem,& depulsorem malorum,& nisi propitius sit, maleficum. MEOQVE] & vt meo filio, Eutycho parcas. DISPERII,] sic exclamat anus Pasicompsa domi animaduersa. QVAMVIS INSIPIENS] quiuis,quantumuis insipiens. TVAM ALC.] vt Alcumena Amphytrionis vxor,cum qua rem habuit Iupiter, Iunonis fuit pellex,sic hæc Pasicompsa,Dorippæ est pellex. QVANTVM POTEST] quàm celerrimè fieri potest.legendum fortassis est,*quantum pote'st.*

LYSIMACHVS.

PArúmne est hoc malæ rei quòd amat Demipho,
Ni sumtuosus insuper etiam fiet?
D Decem vocasset si ad cœnam summos viros,
Nimium obsonauit,sed coqos,quasi in mari
Solet hortator remiges hortarier:
Ita hortabatur,egomet conduxi coqum,
Sed eum demiror non venire vt iusseram.
Sed qui hincnam à nobis exit?aperitur foris.

NIMIVM OBSONAVIT] nimium obsonij parauit, etiam si decem summos viros ad cenam vocasset. HORTATOR] κελευστής. EGOMET CONDVXI] mercede pacta. SED EVM D.] sed demiror coquum non venire,&c. QVI] quis. A NOBIS] è domo nostra. FORIS] foris,dixit numero singulari,vt item aliás.

DORIPPA mulier, LYSIMACHVS vir.

E MIserior mulier me nec fiet,nec fuit,
Tali viro quæ nupserim,heu miseræ mihi.
Hem cui te,& tu quæ habeas,commendes viro:
Hem cui decem talenta dotis detuli,
Hæc vt viderem,vt ferrem has contumelias.
LY. Perij hercle,rure iam rediit vxor mea:
Vidisse eam credo mulierem in ædibus,
Sed quæ loquatur,exaudire hinc non queo.
Accedam propius. DO. væ miseræ mihi. LY. immò mihi.

DO. Disperij. LY. ego quidem hercle oppidò perij miser. A
Vidit,vt omnes te Demipho di perduint.
DO. Pol hoc est,ire quòd rus meus vir noluit.
LY. Quid nunc ego faciam,nisi vt adeam,atque alloquar:
Iube saluere suus vir vxorem suam.
Vrbani fiunt rustici. DO. pudicius
Faciunt illi,quàm qui non fiunt rustici.
LY. Numquid delinquunt rustici? SY. æcastor minus
Quàm vrbani,& multo minus malum quærunt sibi.
LY. Quid autem vrbani deliquerunt?dic mihi.
DO. Quia illa mulier intus est. LY. vidisti ne eam?
DO. Vidi. LY. cuia ea sit rogitas? DO. rescifcam tamen, B
Cupio hercle scire,sed tu me tentas sciens.
LY. Vin' dicam cuia est illa ædepol.væ mihi,
Nescio quid dicam. DO. hæres? LY. haud vidi magis.
DO. Quin dicis? LY. quin si liceat. DO. dictum oportuit.
LY. Non possum,ita instas,vrges quasi pro noxio.
DO. Scio,innoxius. LY. audacter quamuis dicito. DO. dic igitur. LY. ego dicam. DO. atqui dicundum est tamen.
LY. Illa est,num etiam vis nomen dicam? DO. nihil agis.
Manifestò teneo.in noxia es. LY. qua noxia?
Ista quidem illa est. DO. quæ illa est? LY. illa. DO. iohia.
LY. Iam si nihil vsus esset,iam non dicerem. C
DO. Non tu scis quæ sit illa? LY. immò etiam scio.
De istac sum iudex captus. DO. captus?iam scio.
Nunc tu in consilium istam aduocauisti tibi.
LY. Immò sequestrò mihi data est. DO. intelligo.
LY. Nihil hercle istius quicquam est. DO. numero purgitas.
LY. Nimium negotij reperi,enimuerò hæreo.

HEM CVI TE, &c.] malim legi, En cui te, & tu quæ hab. hac sententia,En vir dignus, cui te, & quæ tu habeas, committas. Et item proximo versu, En cui decem talenta,&c. EXAVDIRE] ita audire,vt intelligam quæ loquatur. VIDIT] mea vxor vidit puellam Pasicōpsam intus in ædibus nostris. VT OMNES] vtinam te omnes dij Demipho perdant. malè precatur absenti Demiphoni Lysimachus, quod eius causa apud vxorem infamia laboret. POL HOC EST, IRE QVOD R.] id est,hæc est causa propter quam meus vir rus ire noluit,nempe quod amet. VRBANI FIVNT RVSTICI] hoc propter vxorem dicit, quæ ex vrbe rus ierat, & ita quasi ex vrbana, facta erat rustica. ILLI] qui fiunt rustici,vt ego. QVAM QVI NON FIVNT] vt tu. NVMQVID DELINQ. RVST.] videtur legendum, An non delinquunt rustici? Hæc enim huius loci sententia est:dicis eos vrbanos, qui fiunt rustici, pudicius facere, quàm qui non fiunt: numquid non delinquunt rustici? ET MVLTO M. MAL. Q. S.] & multo minus malum sibi contrahunt. QVID AVTEM VRB. D.] quid ego deliqui,qui vrbanus sum? id est,qui rus non iui, seu qui in vrbe non mansi? D
ÆDEPOL. VAE MIHI] exorsus,seu conatus dicere,cuia sit mulier illa. Lysimachus,metu impeditus,hæret. HAVD VIDI MAGIS.] haud vidi quemquam,qui magis hæreat. QVIN DICIS?] cur non dicis? QVIN SI LICEAT] immò verò si per te liceat,dicam. VRGES QVASI PRO N.] vrges me tamquam noxium. SCIO: INNOXIVS] scio, innoxius es. ILLA EST. SCIN'?&c.] exprimit orationem hominis sibi timentis,& malè cōscij,vt in flagitio manifesto deprehensi.illa autem,videlicet quæ à Charino Rhodi emta,& ab eodem domum in patriam naui aducta est.nam hæc fortasse voluit dicere. MANIFESTO TENEO] teneo te in ipso furto. ἐπαυτοφώρῳ. IO ILLA] io, interiectio est. SI NIHIL VSVS ESSET] si nihil opus esset. CAPTVS?] mulier suspiciosa,& irata,nomen captus, iterat,quasi Lysimachus dixerit,se amore captum esse. iocus autem est ex ambiguo.nam dicuntur capi, & arbitri ab iis, qui de re aliqua ambigunt,& amantes ab amore.Terent.Heaut.*me cepere arbitrum.* NVNC TV IN CONSIL.] sermo irrisionis amaræ plenus. SEQVESTRO] sequestrò aduerbialiter accipiendum est. A.Gellius lib.20.cap.10.Sed quod apud sequestrem depositum erat, sequestrò, positum per aduerbium dicebant. NVMERO PVRGITAS] citò te purgas,vel nimium te purgas. E

COQVS, LYSIMACHVS, DORIPPA, SYRA.

AGite,ite actutum.nam mihi amatori seni
Coquenda'st cœna.atque equidem cùm recogito,
Nobis coquenda est,non cui conducti sumus.
Nam qui amat,quod amat,si id habet, id habet pro cibo:
Videre,amplectier,oscularier,alloqui.

Sed

A Sed nos confido onustos redituros domum.
Ite hàc,sed eccum qui nos conduxit senex.
LY. Ecce autem,perij, coqus adest. CO. aduenimus.
LY. Abi. CO. quid abeam? LY. st,abi. CO. abeámne? LY. abi.
CO. Non estis cœnaturi? LY. iam saturi sumus.
Sed interij. DO. quid ais tu?etiámne hæc illi tibi
Iusserunt ferri,quos inter iudex datus?
CO. Hæccine tua est amica,quam dudum mihi
Te amare dixti,cùm obsonabas? LY. non taces?
CO. Satis scitum filum mulieris, verùm hercle amat.
LY. Abin directus? CO. haud mala est. LY. at tu malus.
B CO. Scitam hercle opinor satis concubinam hanc. LY. nō abis?
Non ego sum,qui te dudum conduxi. CO. quid est?
Immò hercle tu istuc ipsus. LY. væ misero mihi.
CO. Nempe vxor ruri est tua,quam dudum dixeras
Te odisse æquè atque angueis. LY. egon' istuc dixi tibi?
CO. Mihi quidem hercle. LY. ita me amabit Iuppiter,
Vxor,vt ego illud nunquam dixi. DO. etiam negas.
CO. Non te odisse aiebat,vxorem verùm suam.
DO. Palam istæc fiunt te me odisse. LY. quin nego.
CO. Et vxorem suam ruri esse aiebat. LY. hæc ea est.
Quid mihi molestus? CO. quia me non nouisse ais,
C Num metuis tu istanc? LY. sapio,nam mihi vnica est.
CO. Vin' me experiri? LY. nolo. CO. mercedem cedó.
LY. Cras petito,dabitur,nunc abi. DO. heu miseræ mihi.
LY. Nunc ego verum illud verbum esse experior vetus:
Aliquid mali esse propter vicinum malum.
CO. Cur hîc astamus?quin abimus? incommodi
Si quid tibi euenit,non est culpa mea.
LY. Quin me eradicas miserum. CO scio iam quid velis,
Nempe hinc me abire vis. LY. volo,inquam. CO. abibitur.
Drachmam dato. LY. dabitur. CO. dari ergo sis iube.
Dari potest interea dum illi ponunt. LY. quin abis?
D Potin' vt molestus ne sis. CO. agite apponite
Obsonium istuc ante pedes illi seni.
Hæc vasa aut mox,aut cras iubebo abs te peti:
Sequimini. LY. fortasse te istum mirari coqum,
Quòd venit,atque hæc attulit.dicam quid est.
DO. Non miror si quid damni facis,aut flagitij.
Nec pol ego patiar,sic me nuptam tam malè,
Meásque in ædes sic scorta obductarier.
Syra,i,rogato meum patrem verbis meis,
Vt veniat ad me iam simul tecum huc. SY. eo.
LY. Nescis negotij quid sit vxor obsecro.
E Conceptis verbis iam iusiurandum dabo,
Ne numquam quicquam cum illa.iámne abiit Syra?
Perij hercle.ecce autem hæc abiit,væ misero mihi.
At te vicine dij deæque perduint,
Tua cum amica,cúmque amationibus:
Suspicionibus impleuit me indignissimè.
Conciuit hosteis,domi vxor est acerrima.
Ibo ad forum,atque Demiphoni hæc eloquar,
Me istanc capillo protracturum esse in viam,

Nisi hinc abduxit, quò vult, ex hisce ædibus. A
Heus vxor vxor, quamquam tu irata es mihi.
Iubeas, si sapias, hæc intrò hinc auferrier,
Eadem licebit mox cœnare rectius.

NON CVI CONDVCTI SVMVS] nobis, non ei, cui conducti sumus, Demiphoni scilicet, seni amanti. ONVSTOS] saturos, plenos. ST: ABI] st, nota silentij est. QVOS INTER IVDEX D.] qui te ceperunt iudicem, vt eorum controuersiam diiudicares? in participio *datus* autem, subintell. *est*. CVM OBSONABAS?] cùm obsonium emebas? FILIVM] oris lineamentum. Lucil. *Surge mulier, ducito filum non malum.* AN NET HOC?] iocus amarus in senem Lysimachum, consentaneus ei, quod dixerat, satis scitum filium mul au net hoc filum (inquit) tam scitum? DIERECTVS?] sub dio, vel in die erectus, in crucem actus. ETIAM NEGAS] malim hæc esse verba coqui, quàm Dorippæ. NON TE ODISSE] non dicebat se odisse te, sed vxorem suam. QVIA ME NON N.] quia ais te non nouisse me. SAPIO NAM MIHI VN.] metuo, & sapio, qui eam metuam. VIN' ME EXPERIRI?] vin' me ius experiri? vin' me tecum iudicio contendere? ALIQVID MALI ESSE PR. V. M.] Hesiod. πῆμα κακὸς γείτων. QVIN ME ERAD. MIS.] immo verò me miserum funditus perdis atque euertis. SIS] si vis. sodes: interiectio blandientis. PONVNT] obsonium. POTIN' VT MOLESTVS NE SIS?] potésne facere, vt ne sis mihi molestus? OPPONITE] ante oculos, seu ob oculos eius ponite. libri vulgati habent, *apponite*. SIQVID DAMNI FACIS] si quid, quod damnum afferat, facis. interdum facere damnum, significationem habet passiuam: vt apud M. Tullium, epist. vlt. lib 7. *Quod declamationibus nostris cares damni nihil facis.* OBDVCTARIER] in conspectum ductari. ductare scortum. OBSECRO] obsecro, vxor, ne mitte Syram ad patrem. CONCEPTIS VERBIS] concepta mihi verborum formula, quam in iurando sequar, iurabo. M. Tull. pro Cluentio, dixit se scire illum verbis conceptis peierasse. ISTANC] Pasicompsam. CONCIVIT HOSTEIS] concitauit mihi hosteis. ABDVXIT] abduxerit, EADEM] eadem ratione, seu eadem via, seu eadem opera, si hæc obsonia intrò hinc auferantur. vel dic eadem obsonia, quod minus probo. RECTIVS] meliùs, id est, liberalius, lautius, apparatius. B

SYRA serua. EVTYCHVS.

HEra quem me misit ad patrem, non est domi:
Rus abiisse aiebant: nunc domum renuntio.
EV. Defessus sum vrbem totam peruenarier, C
Nihil inuestigo quicquam de illa muliere.
Sed mater rure rediit. nam video Syram
Astare ante ædeis. Syra. SY. quis est, qui me vocat?
EV. Herus atque alumnus tuus sum. SY. salue alumne mi.
EV. Iam mater rure rediit? responde mihi.
SY. Sua quidem salute ac familiæ maxima.
EV. Quid istuc negotij est? SY. tuus pater bellissimus
Amicam adduxit intrò in ædis. EV. quomodo?
SY. Aduenien mater rure eam offendit domi.
EV. Pol haud censebam istarum esse operarum patrem.
Etiam nunc mulier intu'st? SY. etiam. EV. sequere me. D

HERA, QVEM ME M.] ordo verborum hic est: pater, ad quem patrem hera me misit, non est domi. VRBEM TOTAM PERVENARIER] per vrbem totam venari. Venabatur autem & exquirebat Eutychus puellam Pasicompsam Charini sodalis rogatu. SVA QVIDEM SAL. ET F.] oratio est præcisa: proinde ac si dicat: rediit quidem illa rure salua, & familia: sed domum reuersa, rescijt, & reperit id quod nollet, & quod eam malè habet. CENSEBAM] putabam. ISTARVM ESSE OPERARVM] amori operam dare: ad istas operas animum suum apparasse, siue studium suum contulisse.

SYRA.

ÆCastor lege dura viuunt mulieres,
Multóque iniquiore miseræ, quàm viri.
Nam si vir scortum duxit clàm vxorem suam.
Id si resciuit vxor impunè est viro.
Vxor viro, si clàm domo egressa est foràs, E
Viro fit caussa, exigitur matrimonio
Vtinam lex esset eadem vxori, quæ est viro:
Nam vxor contenta est, quæ bona est, vno viro.
Qui minus vir vna vxore contentus siet?
ÆCastor faxin si itidem plectantur viri,
Si quis clàm vxorem duxerit scortum suam,
Vt illæ exiguntur quæ in se culpam commerent,
Plures sint viri vidui, quàm nunc mulieres.

A VXor VIRO SI CLAM.&c.] malim legi, vxor vero ſi clàm,&c. vt ſubintelligatur, virũ.ſolet enim iungere clàm cum quarto caſu. VIRO FIT CAVSA] viro naſcitur cauſa, quamobrem vxorem domo exigat. AECASTOR FAXIM,&c.]ordo eſt,ſi itidẽ plectãtur viri,ſi quis cl.vx.duxer. ſc.ſuam:faxim vt plures viri ſint vidui quàm mulieres. PLVRES SINT VIRI VID.] id eſt,plures viri ſint vidui,&c.

CHARINVS.

LImen ſuperum inferúmque ſalue,ſimul autem vale.
Hunc hodie poſtremum extollo mea domo patria pedem
Vſus,fructus,victus, cultus iam mihi haruncce ædium
Interemtu'ſt,interfectu'ſt,alienatu'ſt,óccidi.
Dij penates,meûm parentum,familiæque Lar pater,
Vobis mando meûm parentum,rem bene vt tutemini.
Ego mihi alios deos penates perſequar,alium larem,
B Aliam vrbem,aliam ciuitatem,ab Atticis abhorreo.
Nam vbi mores deteriores increbreſcunt in dies,
Vbíque amici qui infideles ſint, nequeas pernoſcere,
Vbíque eripiatur animo tuo,quod placeat maximè:
Ibi quidem ſi regnum detur,non eſt cupida ciuitas,

LIMEN SVPERVM,&c.]hæc ſecum loquitur Charinus,res ſuas deſperans,quòd Paſicompſa non reperiatur,quódque in ea re ſibi Eutychus parum ſtrenuam, vt quidem putat,operam nauet. DII PENATES] de diis penatibus, alibi dictum eſt. MEVM PARENTVM, FAMILIAEQVE LAR PATER]Lar meum parentum & familiæ noſtræ pater. INCREBRESCVNT] augeſcunt, multiplicantur, creſcunt. QVI INFIDELES SINT] al. qui infideles ſint. SI REGNVM DETVR] etiam ſi regnum detur.

EVTYCHVS. CHARINVS.

C DIuûm atque hominum quæ ſpectatrix atque hera eadem es hominibus,
Spem ſperatam quoniam obtuliſti hanc mihi,grates ago.
Ecquiſnam Deus eſt,qui mea nunc lætus lætitia fuat?
Domi erat quod quæritabam,ibi ſex ſodaleis repperi,
Vitam,amicitiam,ciuitatem,lætitiam,ludum,iocum,
Eorum inuentu res decem ſimitu peſſimas peſſundedi
Iram,inimicitiam,ſtultitiam,exitium,pertinaciam.
Mœrorem,lacrumas,exſulium,inopiam,ſolitudinem.
Date di,quæſo,conueniendi mihi eius celerem copiam.
CH. Apparatus ſum,vt videtis,abiicio ſuperbiam,
D Egomet mihi comes,calator,equus,agàſo,armiger:
Egomet mihi ſum imperator,idem egomet mihi obedio:
Egomet mihi fero,quod vſu'ſt.ô Cupido quantus es?
Nam tu quemuis confidentem facilè tuis factis facis,
Eundem ex confidente actutum diffidentem denuó.
EV. Cogito,quónam ego illum curram quæritatum.CH. certa res eſt.
Me vſque quærere illam quoquò ea hinc abducta eſt gentium,
Neque mihi vlla obſiſtet amnis,neque mons,neque adeò mare.
Nec calor,nec frigus metuo,neque ventum,neque grandinem.
Imbrem perpetiar,laborem ſufferam,ſolem,ſitim.
Non concedam,neque quieſcam vſquam noctu,neque interdius,
Prius profectò quàm aut amicam,aut mortem inueſtigauero.
E EV. Neſcio cuia vox ad aurem mihi aduolauit. CH. inuoco
Vos lares viales,vt me bene iuuetis. Iuppiter.
Eſtne illic Charinus? CH. ciues bene valete. EV. illico
Sta Charine. CH. qui me reuocat? EV. ſpes,ſalus,victoria.
CH. Quid me voltis? EV. ire tecum. CH. alium comitem quærite,
Non amittunt hi me comites qui tenent. EV. qui ſunt ei?
CH. Cura,miſeria,ægritudo,lacrymæ,lamentatio.
EV. Repudia iſtos comites, atque huc reſpice ac reuortere,
CH. Siquidem mecum fabulari vis,ſubſequere. EV. ſta illico.

CH. Malè facis.properantem qui me commorare,sol abit. A
EV. Si huc item properes,vt istuc properas,facias rectius.
Huc secundus ventus nunc est,cape modò vorsoriam:
Hîc fauonius serenus est,istic auster imbricus:
Hic facit tranquillitatem, iste omnes fluctus conciet.
Recipe te ad terram Charine huc,nónne ex aduerso vides?
Nubis ater imbérque instat,aspice nunc ad sinistram *
* Cælum vt splendore est plenum,ex aduerso vides.
CH. Relligionem illic obiecit,recipiam me illuc. EV. sapis
O Charine,contrà pariter fer gradum,& confer pedem,
Porrige brachium.prehende,iam tenes? CH. teneo. EV. tene.
Quò nũc ibas? CH. exsulatũ. EV. quid ibi facere vis? CH. quod miser. B
EV. Ne paue.restituam iam ego te in gaudia,antequam is. CH. eo.
EV. Maximè quod vis audire,id audies quod gaudeas.
Sta illico.amicus aduenio multum beneuolens. CH. quid est?
EV. Tuam amicam. CH. quid eam? EV. vbi sit ego scio. CH. tun'obsecro?
EV. Sanam & saluam. CH. vbi eam saluã? EV. quo ego scio. CH. ego me mauelim.
EV. Potin'vt animo sis tranquillo? CH. quid si animus fluctuat?
EV. Ego istum in tranquillo & tuto sistam tibi,ne time.
CH. Obsecro te,loquere nunc vbi sit,vbi eam videris.
Quid taces? dic,enicas me miserum tua reticentia.
EV. Non longè hinc abest. CH. quin ergo commonstras,si tu vides? C
EV. Non video hercle nunc,sed vidi modò. CH. quin ego videam,facis?
EV. Faciam. CH. longinquum istuc amanti est. EV. etiam metuis omnia.
Commonstrabo,amicior mihi nullus viuit,atque is est,
Qui illam habet,neque cui magis me velle melius æquum fiet.
CH. Non curo istuc,illam quæro. EV. de illa ergo ego dico tibi.
Sanè hoc non in mentem venit dudum vti tibi dicerem.
CH. Dic igitur vbi illa est? EV in nostris ædibus. CH. ædis probas,
Si tu vera dicis,pulcréque ædificatas arbitror.
Sed quid ego istuc credam?vidistin'?an de auditu nuntias?
EV. Egomet vidi. CH. quis eam adduxit ad vos? EV. Iniquè rogas.
CH. Vera dicis. EV. nihil Charine te quidem quicquam pudet: D
Quid tua refert,qui cum ista venerit? CH. dum istuc fiet.
EV. Est profectó. CH. opta ergo.ob istunc nuntium,quid vis tibi?
EV. Quid si optabo? CH. deos orato,vt eius faciant copiam.
EV. Derides. CH. seruata res est demum,si illam videro.
Sed quin ornatum hunc reicio?heus aliquis,heus actutum huc foràs
Exite,illinc pallium mihi huc ferte. EV. hem nunc tu mihi vt places?
CH. Optimè aduenieus puere,cape chlamydem atque hæc.istinc sta illico:
Vt,si hæc non sint vera,inceptum hoc itiner perficere exsequar.
EV. Non mihi credis? CH. omnia equidem credo,quæ dicis mihi:
Sed quin introducis me ad eam,vt videam? EV. paulisper mane.
CH. Quid manebo? EV. tempus non est introeundi. CH. enicas. E
EV. Non opus est inquam,nunc intrò te ire. CH. responde mihi
Qua caussa? EV. operæ nõ est. CH. cur? EV. quia non est illi cõmodũ.
CH. Itáne commodũ illi non est,quæ me amat?quam ego contrà amo?
Omnibus hic ludificatur me modis.ego stultior
Qui isti credam.cõmoratur,chlamydem sumam denuó.
EV. Mane parumper,atque hoc audi. CH. cape sis puer hoc pallium.
EV. Mater irata est patri vehementer,quia scortum sibi
Ob oculos adduxerit in ædeis.dum ruri ipsa abest,

Suspicatur

A Suſpicatur illam amicam eſſe illi. CH. zonam ſuſtuli.
EV. Eam rem nunc exquirit intus. CH. iam machæra eſt in manu.
EV. Nam ſi eò te nunc introducam. CH. tollo ampullam, atque hinc eo.
EV. Heus mane, mane Charine. CH. erras, me decipere haud potes.
EV. Neque ædepol volo. CH. quin tu ergo iter exſequi meum me ſinis?
EV. Non ſino. CH. ergo me moror, tu puere abi hinc intrò ocyus.
Iam in currum conſcendi, iam lora in manus cæpi meas.
EV. Sanúſne es? CH. quin pedes vos in curriculum coniicitis?
In Cyprum rectà: quandoquidem pater mihi exſilium parat.
EV. Stultus es. noli iſtuc quæſo dicere. CH. certum'ſt exſequi,
Operam vt ſumam ad perueſtigandum vbi ſit illæc. EV. quin domi eſt.
B CH. Nam hic quod dixit, id mentitus eſt. EV. vera dixi equidem tibi.
CH. Iam Cyprum veni. EV. quin ſequere, vt illam videas, quam expetis.
CH. Percontatus non inuéni. EV. matris iam iram negligo.
CH. Porrò proficiſcar quæſitum. nunc peruéni Chalcidem,
Video ibi hoſpitem Zacyntho, dico quid eò aduenerim,
Rogito quis eam vexerit, quis habeat, ſi inaudiuerit.
EV. Quin tu iſtas omittas nugas, ac mecum huc intrò ambulas?
CH. Hoſpes reſpondit, Zacyntho ficos fieri non malas.
EV. Nihil mentitus eſt. CH. ſed de amica ſeſe inaudiſſe autumat,
Hic Athenis eſſe. EV. Calchas iſte quidem Zacynthiu'ſt.
CH. Nauem conſcendo, proficiſcor illico, iam ſum domi,
C Iam redij exilio. ſalue mihi ſodalis Eutyche,
Vt valuiſti? quid, parentes mei valent? cœna dabitur.
Bene vocas, benignè dicis, cras apud te nunc domi,
Sic decet, ſic fieri oportet. EV. ehò quæ tu ſomnias?
Hic homo non ſanus eſt. CH. medicari amicus quin properas?
EV. Sequere ſis. CH. ſequor. EV. clementer quæſo, calces deteris.
Audin' tu? CH. iamdudum audiui. EV. pacem componi volo.
Meo patri cum matre: nam nunc eſt irata. CH. i modó.
EV. Propter iſtanc. CH. i modó. EV. ergo cura. CH. quin tu ergo i modó.
Tam propitiam reddam, quàm cùm propitia eſt Iuno Ioui.

D DIVVM ATQVE HOM. QVAE SPECTATRIX] fortuna. ECQVISNAM DEVS] numquis eſt Deus, qui, &c. FVAT] ſit. SIMITV] ſimul. ABIICIO SVPERBIAM] hoc eò dicit, quòd eat ſine comite, ſeruo, equo, & ceteris ſimilibus ad iter faciendum neceſſariis. CERTA RES EST.] certum eſt, decretum eſt. VLLA OBSISTET AMNIS.] profert hunc locum Nonius in voce *amnis.* Docet & Priſcianus, veteres protuliſſe, *amnis aqua* fæminino genere, ac maſculino. NON AMITTVNT HI ME COMITES] hi comites, qui me tenent, non me dimittunt, ſeu, miſſum faciunt, ſeu euadere ſinunt. QVI SVNT EI?] qui ſunt ij? HVC RESPICE] Camararij editio habet, *hoc reſpice,* quod ſi probemus, *hoc* poſitum eſſe intelligemus, pro *huc.* SOL ABIT] ſic loquitur & Catull. *abit dies.* CAPE MODO VORSORIAM] vorſoria (inquit Alciatus) inſtrumentum nauticum, quo ſecundum auram nauis vertitur. Nonnulli (inquit idem) putant veteres eo ſolitos eſſe cognoſcere, vnde flaret ventus: euiuſmodi eſt hodie magnetis vſus. HIC] hoc in loco IMBRICVS] imbrem afferens. imbrifer. HIC] fauonius. FACIT TRANQ.] ex quo dictus ἀσφαλὴς iter. RECIPE TE AD TERRAM] libri vulgati quibuſcum nonnulli manuſcripti conſentiunt, habent, R*eſpice ad dexteram.* ET CONFER PEDEM] ἐμοὶ σύνεισι, congredere mecum. ANTEQVAM IS] ſubintellige, exſulatum. EO] eo exſulatum. QVOD GAVDEAS] propter quod gaudeas. TVAM AMICAM] hic eſt orationis curſus continuus & perpetuus, Tuam amicam vbi ſit, ego ſcio: id eſt, Tua amica vbi ſit, ego ſcio. Sed orationis perpetuitas à Charino interrupta eſt, hoc modo: quid eam ſcis? QVO EGO SCIO] quo loco ego ſcio. EGO ME MAVELIM] ego me ſcire, quàm te, malim. POTIN' VT
E ANIMO] potéſne abs te impetrare, vel potéſne facere, vt animo ſis tranquillo, & quieto? FLVCTVAT?] quomodo poſſum eſſe animo tranquillo, ſi animus fluctuat perpetuó? tralatio eſt à mari, quod dum fluctuat, quietũ aut tranquillũ eſſe nõ poteſt. SISTAM] ſtare faciã. manet in tralatione. QVIN EGO VIDEAM, F.] id eſt, cur non, vt ego videam, facis? LONGINQVVM] longum. tralatio eſt à diſtantia loci, ad longitudinem tẽporis. AMICIOR MIHI] patrẽ ſignificat. DE ILLA IGITVR, &c.] longo ſermone Charinũ moratur Eutychus, cùm poſſet tribus verbis & rem expedire, & illũ omni cura liberare. Hoc igitur tandem dicit Eutychus Charino, Quod ad puellam, quam amas, attinet, dico tibi, quod dudum tibi dicere mihi in mentem non venit, eũ eſſe in ædibus noſtris. AN DE AVDITV NVNTIAS?] an auditum ab alio nuntias? AD VOS?] in ædeis veſtras? QVI CVM ISTA VENERIT] quis enim puella Paſicompſa venerit? ſed malim legi, quicum iſta venerit? hoc eſt, cum quo iſta venerit? DVM ISTVC SIET] dum modò iſtuc, quod dicis, fiet, nihil mea refert quis eã adduxerit. OPTA ERGO, OB IST. N.] opta, inquit, iſtius nuntij præmiũ. proinde quaſi dicat, impetrabis. quod quãuis non dicat diſertè Charinus, obſcurè tamen ſignificat, quaſi aliud præter exſpectationem reſpondeat quid vis tibi ob iſtum nuntium? QVID SI OPTABO?] quid ſi optabo, inquit Charinus, obtinebóne? DEOS ORATO, &c.] reſpondet nunc Charinus facetè præter exſpectationem: nam quum videtur reſponſurus, ſe eius rei, quam optaret Charinus, facturum copiam, propterea quòd ſibi, vbi eſſet Paſicompſa, nuntiaſſet alio, reſponſionem ſuam

deriuauit,iussitque ad deos confugere, & eos orare, vt eius rei sibi faciant copiam. SED QVIN ORN.] sed quare non reiicio hunc ornatum? ornatùm hominis ad iter expediti scilicet chlamydem viatoriam. VT PLACES?] quàm places? PVERE] puer. ATQ. HAEC] & cetera,ad iter faciendum necessaria, quæ mihi paraui. SI HAEC NON SVNT VERA] quæ mihi ab Eutycho nuntiantur. ITINER] iter, sic antiqui loquebantur. LVDIFICATVR] ludificat. CHLAMYDEM SVMAM DENVO] ut inceptum iter exsequar. PALLIVM] pallium, quod sibi afferri à puero iusserat, mutato profectionis consilio, credens repertam esse Pasicompsam, nunc deponit ac reiicit, suspicans se ab Eutycho ludificari. ZONAM SVSTVLI.] verba sibi dari putat ab Eutycho Charinus. Itaque dicit se zonam sumpsisse, quasi iter inceptum perfecturus. condebant autẽ pecuniam in zona viatores, in eámque viaticũ coniiciebant, & item milites. IAM MACHAERA EST IN M.] iam gladium sumsi in manus. Græci non gerebant gladium in vrbe scilicet: vt neq. Romani. TOLLO AMPVLLAM] ampulla, vas olearium, quod secum portabant homines peregrè proficiscentes. QVIN PEDES VOS IN CVRR.] pedes suos alloquitur, hoc modo: quamobrem pedes mei non conicitis vos in currum? .i. Cur me in currum non coniicio? ID MENT. EST] Charinus. VIDEO IBI H. Z.] video Chalcide hospitem è Zacyntho. vel dic, in Zacyntho, vt admonet Camerarius. SI INDAVDIVERIT] si inaudiuerit. d. interpositum est, veterum consuetudine. FICOS FIERI NON MALAS] hinc intelligimus Zacynthum bonas ficus ferre consueuisse. CHALCAS] verus vates. alludit ad Chalcantem Homericum, de quo Iliad. α. MEDICARI AMICVS QVIN PR.] si non sanus sum, quin tu qui te amicum profiteris, mihi mederi properas? CLEMENTER QVAESO: CALC. DETERIS] Carinus cùm præ amore nimiùm properaret, calces Eutycho detriuit. Iccirco Eutychus, clemẽter, inquit, id est, leniter & placidè incedito subintell. inclementer mecum agis, qui mihi calces deteras, vel nimis properas. AVDIN' TV?] audin' tu quid te facere velim? seu quid abs te fieri velim? PROPTER ISTANC] irata propter Pasicompsam. QVIN TV ERGO I MODO] immò verò tu ergo i modó. A B

DEMIPHO. LYSIMACHVS.

QVasi tu nunquam quicquam assimile huius facti feceris.
LY. Nam mea vxor propter illam tota in fermento iacet.
AEdepol nunquam caui, ne quid facerem, vix viuus sum miser.
DE. At ego eam expurgationem habebo, vt ne succenseat.
Sequere me. sed exeuntem filium video meum.

QVASI TV NVMQVAM] obiurgarat Demiphonem Lysimachus, quòd homo senex amaret, simúlque quæstus erat sibi eius culpa vxorem suam vehementer iratam esse suspicantem Lysimachum negotium suum non alienum gessisse. Ei igitur nunc ita respondet Demipho. Quasi tu numquam amaris, &c. Iam illa, quæ leguntur in libris vulgatis ab hoc versu, *Demipho sapientum*, &c. vsque ad illum. *Quom amico homini*, &c. non sunt Plautina: neque ea habet editio Cameraria. IN FERMENTO IACET] ira intumuit. translatum à panibus fermentatis. ÆDEPOL NVMQVAM CAVI, NE QVID] id est, ego verò sæpè item peccaui, & amaui. incautus fui in faciendo, quod mihi collibuisset. AT EGO EAM EXP. HAB.] at ego ita tibi purgatus ero, si fecero ne vxor tibi succenseat: vel sic, at ego sic me tibi purgabo, vt ne tibi vxor succenseat: id est, vt vxorem tuam tibi propitiam reddam. C

EVTYCHVS. DEMIPHO. LYSIMACHVS. CHARINVS.

IAm redeo. DE. placet principium. quid agis? quid fit Eutyche?
EV. Ad patrem ibo, vt matris iram sibi esse securam sciat.
Optima opportunitate ambo aduenistis. LY. quid rei est? D
EV. Vxor tibi placida & placata'st, certe dextras nunc iam.
LY. Dij me seruant. EV. tibi amicam nullam esse nuntio.
DE. Dij te perdant, quid negotij est. nam quæso istuc? EV. eloquar
Animum aduertite igitur ambo. LY. quin tibi ambo operam damus?
EV. Qui bono sunt genere nati, si sunt ingenio malo,
Suapte culpa genere capiunt genus, ingenuum improbant.
DE. Verum dicit hic. LY. tibi ergo dicit. EV. eò illud verum magis
Nam te istac ætate, haud æquum fuerat filio tuo,
Adolescenti amanti amicam emtam argento eripere suo.
DE. Quid tu ais, Charini amica'st illa? EV. vt dissimulat malus? E
DE. Ille quidem illam sese ancillam matri emisse dixerat.
EV. Propterea igitur tu mercatus, nouus amator, vetus puer.
LY. Optime hercle perge, ego assistam iam hinc alterinsecus.
Quibus est dictis dignus vsque oneremus ambo. DE. nullus sum.
LY. Filio suo qui innocenti fecit tantam iniuriam.
EV. Quem quidem hercle ego in exilium cùm iret, redduxi domum,
Nam ibat exsulatum. DE. an abiit? EV. etiam loquere larua tu?
Temperare istac ætate istis decebat artibus.
DE. Fateor. deliqui profectó. EV. etiam loquere larua tu?

A Vacuum esse istac ted ætate iis decebat noxiis:
Itidem vt tempus, anni, ætatem aliam, aliud factum conuenit.
Nam si istuc ius est senecta ætate scortari senes,
Vbi loci res summa nostra est publica? DE. hei perij miser.
EV. Adolescentes rei agendæ isti magis solent operam dare.
DE. Iam obsecro vobis hercle habete cum porcis, cum fiscina.
EV. Redde filio, sibi habeat. DE. iam vt vult, per me sibi habeat licet
Semper ædepol. EV. quoniam vt aliter facias, non est copiæ.
DE. Supplicij sibi sumat quid vult ipse ob hanc iniuriam,
Modò pacem faciatis misero, vt ne mihi iratus siet.
Si hercle sciuissem, siue adeò ioculo dixisset mihi;
B Se illam amare, numquam facerem, vt illam amanti abducerem.
Eutyche ted oro, sodalis eius es, serua & subueni.
Hunc senem para me clientem, memorem dices beneficij.
LY. Ora vt ignoscat delictis tuis, atque adolescentiæ.
DE. Pergin' tu autem? eia superbè inuehere. spero ego mihi quoque
Tempus tale euenturum, vt tibi gratiam referam parem.
LY. Missas iam ego istas artes faciam. DE. & quidem ego dehinc iam.
LY. nihil.
Consuetudine rursus te animus huc inducet: DE. obsecro.
Satis iam vt habeatis, quin loris cæditæ etiam, si lubet.
LY. Rectè dicis. sed istuc vxor faciet, cùm hoc resciuerit.
C DE. Nihil opus resciscat. EV. quid istuc? non resciscet, ne time.
Eamus intrò, non vtibilis hic locus factis tuis,
Dum memoramus, arbitri vt sint, qui prætereant per vias.
DE. Hercle quin tu rectè dicis, eadem breuior fabula
Erit, eamus. EV. hîc est intus filius apud nos tuus.
DE. Optimè est, illac per hortum nos domum transibimus.
LY. Eutyche, hanc volo prius rem agi, quàm meum intrò refero pedem.
EV. Quid istuc est? LY. suam quisque homo rem meminit, responde mihi.
Certón' scis non succensere mihi tuam matrem? EV. scio.
LY. Vide. EV. me vide. LY. satis habeo, id quæso hercle etiam vide.
EV. Non mihi credis? LY. immò credo, sed tamen metuo miser.
D EV. Eamus intrò, immò dicamus senibus leges censeo
Priusquam abeamus, quas leges teneant, contentíque sint.
Annos natus sexaginta qui erit, si quem scibimus,
Seu maritum, siue hercle adeò cœlibem scortarier,
Cum eo nos hic lege agemus, inscitum arbitrabimur.
Et per nos quidem hercle egebit, qui suum prodegerit.
Neu quisquam posthac prohibeto adolescentem filium,
Quin amet, & scortum ducat, quod bono fiat modo:
Si quis prohibuerit, plus perdet clam, quàm si præhibuerit, palám.
Hæc adeò, vt ex hacce nocte primum lex teneat senes.
Bene valete, atque adolescentes, hæc si vobis lex placet,
E Ob senum hercle industriam, vos æquum est clarè plaudere.

IAM REDEO] Eutychus, placata iam domi matre sua, in patrem Lysimachum, domo exiit, id ipsum patri nuntiaturus, atque se mox rediturum. SECVRAM] quidam testantur in suis libris veteribus scriptum esse, *sedatam*, vulgati quidem omnes, quos vidi, sic habent. OPTIMA OPPORT.] opportunissimé. CETTE DEXTRAS] cedite, seu date manus dextras. iungite dexteras. Vide Nonium in voce *cette*. admonet & Camerarius, cui huius loci, vt & aliorum innumerabilium, debetur restitutio. QVID NEG. EST NAM] quidnam negotij est istue, quæso? SVAPTE CVLPA DEGENER CAPIVNT GEN.] sic coniectura ductus restitui. nam & vulgata lectio ex genere, & antiqua, genere, vitiosa est. degener, genus autem videtur generi ingenuo opposuisse. licet etiam legere, degenere, vna voce, vt sit neutrum à masc. & fæm. degeneris. ISTAC AETATE] senē. ALTERINSECVS] altrinsecus: id est, altera ex parte. ISTIS ARTIB.] amatoriis. TED AETATE] te ætate. d. interpositum. ITIDEM VT TEMPVS, &c.] vt tempus, & anni sunt, ita aliam ætatem, aliud factum decet. Quia conuenit, idem valet, quod decet, verbo *conuenit*, eandem constructionem attribuit, atque verbo decet. REI AGENDAE ISTI] amori. IAM OBSECRO VOB. H. HABETE CVM PORC.]

prouerbium olet, quo significat, se puellam illam totam ei concedere & tradere, nihilque sibi excipere, aut reseruare: natum fortasse ab iis, qui villam, aut fundum vendentes, porcos, oueis, capras, & ceteras pecudes, vnde lac percipitur, sibi recipiebant, ac reseruabant. QVONIAM VT ALITER F.] si alterutrum tibi liceret, non redderes filio puellam. nunc quoniam velis nolis reddere te eam necesse est, neque recusare, aut effugere potes, quin reddas, idcirco reddis. SVPPLICII SIBI SVMAT Q. V.] sumat de me pœnas, quas vult: ego sufferam & subibo. MODO PACEM FACIATIS, &c.] dummodo mihi filium reconcilietis. vel dic, modò pacem faciatis, &c. hoc tantum: à vobis peto, pacem mihi misero cum filio faciatis, vt mihi succensere desinat. IOCVLO] deminutiuum ab aduerbio iocó. TEDORO] te oro. HVNC SENEM PARA ME] esto mihi patronus: & patrocinio isto tuo me tibi clientem para. PERGIN' TV AVTEM] pergísne tu autem mihi aduersari, & me oppugnare? EIA SVPERBE INVEHE] inuehere, accipiendum est in voce passiua, imperatiui modi. & hoc totum per dissimulationem quandam vrbanam pronuntiandum, eia mihi superbè insulta: eia iacentem & afflictum pedibus conculca: proinde quasi dicat, non sum satis per me miser, & oppressus, nisi mihi etiam tu oppresso & prostrato superbè insultes. SPERO EGO MIHI QVOQ. &c.] spero fore vt tu quoque similem atque ego culpam admittas, & amori seruias. ISTAS ARIETIS] amatorias, vt suprá. NIHIL] non poteris te ab amando abstinere. habitum enim tibi iam contraxisti, ita vt non possis tibi imperare. CONSVETVDO TE RVRSVS] ô consuete peccandi (inquit M. Tullius libro 3. Accusation.) quantam habes iucunditatem in improbis, & audacibus, cùm pœna afuit, & licentia consecuta est? OBSECRO SATIS IAM VT HAB.] obsecro vt desinatis mihi in meis malis insultare, & me dictis amaris insectari. QVID ISTVC?] quid illuc metuis? sic autem habent libri vulgati, neque ab iis discrepant nostri veteres. Camerarius tamen edidit, *Quid istic?* NON VTIBILIS] nō vtilis. EADEM] eadem opera. vel eadem ratione. FABVLA] hæc comœdia. HANC VOLO PRIVS REM AGI] tuam matrem placari. QVAM MEVM INTRO REFERO PEDEM] quàm redeo domum. CVM EO NOS HIC LEGE AGEMVS] lege agere, quid sit, docet Gell. lib 10. cap. 20. ET PER NOS QVIDEM, &c.] & nos quidem eum sinemus egere, qui rem suam profuderit, ac dissiparit. QVOD BONO FIAT MODO] modò nihil fiat contra leges, & supra modum, & cum alterius iniuria. QVAM SI PRAEBVERIT PALAM] id est, quàm si præbuerit, palàm, repete [illegible], perdet.

A B

FINIS MERCATORIS.

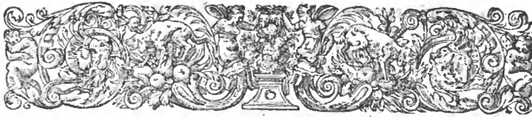

PSEVDOLVS.

PERSONAE.

PSEVDOLVS	ſeruos.
CALIDORVS	adoleſcens.
BALLIO	leno.
LORARII	quattuor.
SIMO	ſenex.
CALLIPHO	ſenex.
HARPAX	cacula.
CHARINVS	adoleſcens.
PVER.	COQVVS.
SIMIA.	ſycophanta.
PHOENICIVM	meretrix.

A

ARGVMENTVM.

RAESENTEIS numerat quindecim miles minas,
Simul conſignat ſymbolum, vt Phœnicium
Ei det leno, eum qui cum reliquo afferat.
Venientem Caculam interuortit ſymbolo,
Dicens Syrum ſe Ballionis, Pſeudolus,
Opémque herili ita tetulit. nam Simiæ
Leno mulierem, quem is ſuppoſuit, tradidit.
Venit Harpax verus: res palàm cognoſcitur:
B Senéxque argentum, quod erat pactus, reddidit.

RAESENTEIS] miles Phœnicium puellam xx. minis emerat à lenone. quindecim præſenteis numerarat. reliquas quinque debebat. PHOENICIVM] puellam, quam amabat Calidorus. EVM, QVI CVM RELIQ.] qui ſymbolum cum reliquis minis quinque afferat. VENIENTEM] miſſum à milite. CACVLAM] ſeruum militis, nomine Harpagem, ſeu Harpaga. INTERVORTIT SYMBOLO] interuortit ſeruum ſymbolo, hoc eſt, interuertit ſymbolum à ſeruo allatum: intercipit, à ſeruo auertit, & ad ſe transfert. DICENS SYRVM SE BALL.] dicens ſe eſſe Ballionis ſeruum nomine Syrum, omnia Ballionis negotia gerentem, Subbalionem quendam. HERILI] filio herili. SIMIAE] ſeruo, quem Syrus ſubornarat, & ad Balliõne pro Harpage miſerat. HARPAX VERVS] nam Simia ille fuerat ſimulatus, & à Syro ſuppoſitus. QVOD ERAT PACTVS] Senex præſenſerat, Syrum Ballioni fallaciam ſtruere, vt puellam illam ei eriperet, præmonuerátque lenonem, vt ſibi caueret. Leno vſque adeò ſecurus fuerat à Syri artibus & fallaciis, ſibíque tantopere confiſus erat, vt vltrò ſeni xx. minas promiſerit, ſi à Syro circũuentus & captus eſſet. Captus igitur xx. minas, quas pactus erat, depẽdit.

C

PROLOGVS.

TVDETE hodie mihi, bona in ſcenam affero.
Nam bona bonis ferri, reor æquom maxumè,
Vt mala malis. vt qui mali ſunt, habeant mala:
Bona, qui boni. bonos quòd oderint mali,
Sunt mali: malos quòd oderint boni, bonos
Eſſe oportet: vóſque ideò eſtis boni, quandoquidem
Semper odiſtis malos, & lege & legionibus
Hos fugitaſtis Quirites, ſucceſſis bonis.

Huic vos nunc pariter bonam boni operam date gregi, A
Qui bonus eſt,& hodie ad bonos affert bona.
Aures,oculi,animus,ampliter fient ſaturi
In ſcenam qui ieiunus venerit,aut ſitiens,
Is riſu & ventre raſo vigilabit ſeduló.
Dum ridebunt ſaturi,mordebunt famelici.
Nunc ſi ſapitis,cedite ieiuni,atque diſcedite.
Vos ſaturi ſtate,immò ſedete,atque attendite.
Non argumentum,neque huius nomen fabulæ
Nunc proloquar ego,ſatis id faciet Pſeudolus.
Satis id dictum vobis puto iam,atque deputo.
Vbi lepos,ioci,riſus,vinum,ebrietas decent, B
Gratiæ,decor,hilaritas,atque delectatio.
Qui quærit alta,is malum videtur quærere.
Curas malas abiicite iam,vt otioſi,hodie.
Exporgi meliu'ſt lombos,atque exſurgier
Plautina longa fabula in ſcenam venit.

ET LEGI] lex enim terret,& coërcet malos metu pœnæ:idque domi,& in vrbe. ET LEGIONIBVS] legionibus Romani hoſteis deuicerunt,militiæ ſcilicet,& in caſtris. Hos FVGITASTIS] malos in fugam vertiſtis.fugito,as,à verbo *fugo*,as:vt cantito,à canto.Lucretius lib.14. *Sed fugitare decet ſimulacra,& pabula amoris Abſterrere ſibi.* SVCCESSIS BONIS] bonis & proſperis euentis. ſucceſſa, orum, & ſucceſſus, uum dicimus. GREGI] gregi comico. IMMO SEDETE] rectè.ſedent enim ſpectatores.Horatius epiſt.ad Piſon. *Si plauſoris eges aulea manentis,& vſque Seſſuri*,&c. ex quo ſeſſores dicuntur.idem Horatius epiſt. ad Iulium Florum lib.2. *In vacuo lætus ſeſſor, plauſórque theatro.* & ſedilia, ſedes,in quibus ſedent. VBI LEPOS, IOCI, RISVS, &c.] ordo eſt,& ſententia, Quo in loco lepos, ioci,riſus, vinum, &c. decent, qui quærit alta in eo loco, is malum videtur quærere. EXPORGI MELIVST LVMBOS] voluerat dicere exporgi frontem,ſed vt riſum moueret auditoribus,ſubſtituit lumbos. C

PSEVDOLVS ſeruus. CALIDORVS adoleſcens.

SI ex te tacente fieri poſſem certior
Here,quæ miſeriæ te tam miſerè macerant,
Duorum labori ego hominum parſiſſem lubens,
Mei te rogandi,& tui reſpondendi mihi. D
Nunc quoniam id fieri non poteſt,neceſſitas
Me ſubigit,vt te rogitem.reſponde mihi,
Quid eſt quod tu exanimatus iam hos multos dies,
Geſtas tabellas tecum,eas lacrumis lauis,
Neque tui participem conſilij quemquam facis?
Eloquere,vt quod ego neſcio,id tecum ſciam.
CA. Miſerè miſer ſum Pſeudole. PS. id te Iuppiter
Prohibeſſit. CA. nihil hoc Iouis ad iudicium attinet.
Sub Veneris regno vapulo,non ſub Iouis.
PS. Licet me id ſcire quid ſit:nam tu me antidhac
Supremum habuiſti comitem conſiliis tuis. E
CA. Idem animus nunc eſt. PS. fac me certum quid tibi
Sit,iuuabo te aut re,aut opera,aut conſilio bono.
CA. Cape has tabellas,tute hinc narrato tibi,
Quæ me miſeria & curá contabefacit.
PS. Mos tibi geretur,ſed quid hoc quæſo? CA. quid eſt?
PS. Vt opinor quærunt litteræ hæ ſibi liberos,
Alia aliam ſcandit. CA. ludis me ludo tuo.
PS. Has quidem pol credo,niſi Sybilla legerit,

A Interpretari alium potesse neminem.
CA. Cur inclementer dicis lepidis litteris,
Lepidis tabellis, lepida conscriptis manu.
PS. An obsecro hercle habent quoque gallinæ manus?
Nam has quidem gallina scripsit. CA. odiosus mihi es.
Lege, vel tabellas redde. PS. immò enim pellegam.
Aduortito animum. CA. non adest. PS. at tu cita.
CA. Immò ego tacebo, tu hinc eum ex cera cita,
Nam istic meus animus nunc est, non in pectore
PS. Tuam amicam video Calidore. CA. vbi ea est obsecro,
PS. Eccam in tabellis porrectam, in cera cubat.
B CA. At dij deæque quantus es. PS. seruassint quidem.
CA. Quasi solstitialis herba paulisper fui,
Repentè exortus sum, repentinò occidi.
PS. Tace, dum tabellas pellego. CA. ergo quin legis?
PS Phœnicium Calidoro amatori suo.
Per ceram, & linum, literásque interpretes,
Salutem mittit. & salutem abs te expetit,
Lacrymans, titubanti animo, corde, & pectore.
CA. Perij, salutem nusquam inuenio Pseudole,
Quam illi remittam. PS. quam salutem? CA. argenteam.
PS. Pro lignea salute vis argenteam
C Remittere illi? vide sis, quam tu rem geras?
CA. Recita modò, ex tabellis iam faxo scies,
Quam subito argento mihi vsus inuento siet.
PS. Leno me peregrè militi Macedonico,
Minis viginti vendidit, voluptas mea.
Et priusquam hinc abit, quindecim miles minas
Dederat, nunc vnæ quinque remorantur minæ:
Ea caussa miles hic reliquit symbolum,
Expressam in cera ex annulo suam imaginem,
Vt qui huc afferret eius similem symbolum,
Cum eo simul me mitteret. ei rei dies
D Hæc præstituta est, proxima Dionysia.
Cras ea quidem sunt. CA. propè adest exitium mihi
Nisi quid mihi in te est auxilij. PS. sine pellegam.
CA. Sino. nam mihi videor cum ea fabularier.
Lege, dulce amarúmque vnà nunc misces mihi.
PS. Nunc nostri amores, mores, consuetudines,
Iocus, ludus, sermo, suauis sauiatio,
Compressiones arctæ amantum corporum,
Teneris labellis molles morsiunculæ,
Papillarum horridularum oppressiunculæ,
Harum voluptatum mihi omnium, atque itidem tibi
E Distractio, discidium, vastities venit,
Nisi quæ mihi in te'st, aut tibi est in me salus.
Hæc quæ ego sciui, vt scires curaui omnia:
Nunc ego te experiar quid ames, quid simules, vale.
CA. Est miserè scriptum Pseudole. PS. ô miserrime.
CA. Quin fles? PS. pumiceos oculos habeo, non queo
Lacrumam exorare vt expuant vnam modó.
CA. Quid ita? PS. genus nostrum semper siccoculum fuit.
CA. Nihílne adiuuare me audes? PS. quid faciam tibi?

CA. Heu. PS. heu id quidem hercle,ne parsis, dabo. A
CA. Miser sum,argentum nusquam inuenio mutuum.
Pseudole. PS. heu. CA. neque intus nũmus vllus est. PS. est?eheu.
CA. Ille abducturus est mulierem cras. PS. eheu.
CA. Istoccine pacto me adiutas? PS. do,id quod mihi est.
Nam is mihi thesaurus iugis in nostra est domo.
CA. Actum hodie de me est.sed potes nunc mutuam
Drachmam dare mihi vnam,quam cras reddam tibi?
PS. Vix hercle opinor,si me opponam pignori.
Sed quid de drachma facere vis? CA. restim volo
Mihi emere. PS. quamobrem? CA. qui me faciam pensilem.
Certum est mihi ante tenebras persequi tenebras. B
PS. Quis mihi igitur drachmam reddet,si dederim tibi?
An tu te ea caussa vis sciens suspendere,
Vt me defraudes drachma, si dederim tibi?
CA. Profectò nullo pacto possum viuere,
Si illa à me abalienatur atque abducitur.
PS. Quid fles Cucule?viues. CA. quid ego ni fleam?
Cui nec paratus nummus argenti siet,
Neque cui libellæ spes sit vsquam gentium.
PS. Vt litterarum ego harum sermonem audio,
Nisi tu illi drachmis fleueris argenteis,
Quod tu istis lacrymis te probare postulas, C
Non pluris refert,quàm si imbrem in cribrum ingeras.
Verùm ego te amantem,ne paue,non deseram.
Spero alicunde hodie me bona opera,aut hac mea,
Tibi inuenturum esse auxilium argentarium.
Atque id futurum vnde dicam nescio,
Nisi quia futurum est,ita supercilium salit
CA. Vtinam quæ dicis,dictis facta suppetant.
PS. Scis tu quidem hercle,mea si commoui sacra,
Quo pacto & quantas soleam turbellas dare.
CA. In te nunc sunt omnes spes ætati meæ.
PS. Satin'est,si hanc hodie mulierem efficio tibi D
Tua vt sit,aut si tibi do viginti minas?
CA. Satis,si futurum est. PS. roga me viginti minas.
Vt me effecturum tibi quod promisi scias,
Roga. CA. obsecro hercle. PS. gestio promittere.
CA. Dabisne argenti mihi hodie viginti minas?
PS. Dabo molestus nunc iámne sis mihi.
Atque hoc ne dictum tibi neges,dico prius,
Si neminem alium potero,tuum tangam patrem.
CA. Dij te mihi omnes seruent.verùm si potes
Pietatis caussa,vel etiam matrem quoque.
PS. De istac re,in oculum vtrumuis conquiescito. E
CA. Oculum vtrum,ánne aurem? PS. at hoc peruolgatum est minus.
Nunc ne quis dictum sibi neget,dico omnibus,
Pubi præsenti,in concione,omni poplo,
Omnibus amicis, notisque edico meis,
In hunc diem à me vt caueant,ne credant mihi.
CA. Tace obsecro hercle. PS. quid negotij est? CA. ostium
Lenonis crepuit. PS. crura mauellem modó.
CA. Atque ipse egreditur,penitus periurum caput.

A DVORVM LABORI EGO HOM.] id est, duos homines labore leuassem, seu liberassem, me te rogandi, & te mihi respondendi. MEI] mis. ET TVI] & tis. TABELLAS] has tabellas acceperat à Phœnicio, quibus ei significabat se militi à lenone esse venditam xx. minis: rogans vt anteuerteat, & se redimat. LANIS] antiquè pro lauas. PROHIBESSIT] prohibuerit. ANTIDHAC] antehac. SVPREMVM] summum. FAC ME CERTVM] sic Virgilius, facimus certum. vsitatiùs dicunt Latini, facere certiorem. CONSILIO BONO] rectè. nam malum consilium, ei qui dedit, pessimum. ALIA ALIAM SCANDIT] litteræ scilicet non erāt recta linea collocatæ, sed, vt à puella scriptæ, alia alij erat imposita, & quasi incubabat. idcirco facetè dicit seruus, eas sibi liberos quærere, quasi alia aliam iniret, quod faciunt qui liberos procreare volunt. NISI SIBYLLA L.] quæ etiam si legere non possit, diuinare tamen possit. CVR INCLEMENTER DICIS] cur maledicis. AN OBSECRO, &c.] significat seruus perturbatè & confusè, & inscienter esse scriptas. CITA] euoca animum tuum absentem. TVAM AMICAM VIDEO] significat se nomen Phœnicij videre in tabellis scriptum, Calidorus ad rem, non ad nomen referebat. IN CERA CVBAT] in tabellis ceratis scripta est. scribebant veteres in tabellis ceratis: ex quo prima cera, secunda cera, ima cera, &c. qua de re alibi. AT TE DII, DEAEQVE, &c.] addicturus fuit Calidorus, perdant, seu perduint, sed seruus anteuertens, & interloquens, substituit, seruassint. SOLSTITIALIS HERBA] quæ sole exoriente exsurgit, & efflorescit, occidente, óccidit, & deflorescit, & florem contrahit. ET LINVM] quo erant vinctæ tabellæ. INTERPRETES] interpretes cogitationum mentis. sic Horatius, linguam interpretem dicit, epistol. ad Pison. *Post effert animi motus interprete lingua.* TITVBANTI ANIMO] incerto animo. tralatio est à pedibus titubantibus. PRO LIGNEA SALVTE] ideo ligneam salutem dicit, quod
B tabellis, quæ erant ligneæ, missa fuerat. VIDE SIS] vide si vis. vide quæso: vel, vide si tibi videtur SYMBOLVM] notam, quæ inter eos conuenerat, qualis fuerit ea nota, mox declarat. DIES HAEC PR.] sic conuenerat, vt proximis Dionysiis, reliquæ quinque minæ numerarentur. Dionysia autem iam aderant, & die crastino futura erant. DVLCE, AMARVMQVE] γλυκύπικρον. MISCES] alloquitur fortasse Phœnicium absentem, significans eam iis verbis, quæ deinceps sequuntur, miscere dulce cum amaro: vel seruum ipsum tabellarum lectorem, quæ dulce & amarum proximis verbis cōtineant. COMPRESSIONES ARCTAE] sic legendum potiùs, quàm arctè. HORRIDVLARVM] duriusculaturum, & solidarum, quales sunt puellarum adolescentularum, non mollium & flaccidarum & vietarum, quales vetularum. vel vt Nonius, prominentium, exstantium: quem consule in vocibus Horrendum & horridum, vbi hunc locum profert. DISCIDIVM] sic legendum, à verbo *discindo*. & verò sic legitur apud Nonium in voce *vastities*, non dissidium. VASTITIES] vastitas, vastitudo. profert Nonius hunc versum in voce *vastities*. PVMICEOS] instar pumicis aridos, ex quibus nulla lacryma exprimi aut elici queat. VT EXPVANT] vt emittant. tralatio est faceta & ridicula, & seruo digna, alioqui putida, & inepta. GENVS NOSTRVM] nostra progenies. SICCOCVLVM] siccis oculis. NE PARSIS] ne parcè plores, & eiules. DABO] suppeditabo tibi magnam copiam harum vocum flebilium. NAM IS MIHI THES.] thesaurum domi habeo ploratuum, & fletuum, propter incommoda seruitutis scilicet. IVGIS] peremnis. SI ME OPPO-
C NAM PIGNORI] etiam si me oppignerem. RESTIM] funem, ex quo me suspendam, Terentius, *ad restim mihi res redit.* PENSILEM] pendulum. vua pensilis. horti pensiles. ANTE TENEBRAS] antequàm nox adueniat. PERSEQVI TENEBRAS] mortem oppetere. QVOD TV ISTIS LACR.] quòd postulas te illi probare lacrymis, id est, in eo, quòd æquum censes te existimari ab illa probum & verum amatorem, ob lacrymas, falleris. nam nihil plus assequére lacrymando, quàm si aquam in cribro geras. BONA OP.] recta ratione. AVT HAC] aut aliqua fallaci, & callida, & dolosa, & me digna, via. ITA SVPERC. S.] sumtum à vulgi opinione ac superstitione. VTINAM QVAE DICIS, DICTIS F. S.] vtinam facta dictis, quæ dicis, suppetant. vtinam dicta tua non sint inania, & vacua à factis. MEA SI COMM. S.] ductum fortasse à sacris Bacchi, quæ nemo impunè commouet: quæque à Baccho ipso commota, magnas turbas excitant. SATIN' EST SI H M.] satisne est, si efficio hodie tibi vt hæc mulier tua sit, aut si, &c. millies iam hoc loquēdi genus esse à Græcis sumtum, & à Comicis præcipuè vsurpatum admonuimus. ROGA ME VIGINTI MIN.] ridiculè seruus non satis habet nudo pacto has viginti minas promisisse, sed vt Callidoro magis cautum sit, & vt ille minus dubitet, aut diffidat, vult eum à se has viginti minas stipulari. Stipulatio autē contractus est validissimus: ac firmissimus qui constat ex antè egressa interrogatione, & subsecuta promissione. GESTIO PROM.] cupio promittere roganti, vt sit stipulatio, eásque viginti minas debeam ex stipulatu. DABISNE HODIE, &c.] en stipulationis formula. Extat in pandectis iuris ciuilis, titulus De verborum obligationibus lib. digest vbi multa de stipulationibus. NE DICTVM TIBI NEGES] vt te præmonitum, seu vt tibi prædictum memineris. TANGAM] adoriar, petam. PIETATIS CAVSA] iocus
D ex contrario, nam si impium est, patrem fallere, magis impium est, etiam matrem. IN OCVLVM VTRVMVIS CONQVIESCITO.] in vtrumque oculum dormito. securus esto. OCVLVM VTRVM, &c. vtrùm in vtrumque oculum, an in vtrámque aurem? NE QVIS DICT.] ne quis sibi prædictum neget. sic suprà non longè. PVBI PRAESENTI] Festus, Pube præsenti est populo præsente, συνεκδοχικῶς ab iis qui puberes sunt, omnem populum significās. CRVRA MALL. CREP.] crura mallem crepuisse, id est, fracta esse. crura autem eorum, qui in crucem acti erant, frangebantur. PERIVRVM CAPVT] periurus homo.

LENO. LORARII IIII. PSEVDOLVS. CALIDORVS.

Exite, agite, ite ignaui, malè habiti, & malè conciliati,
Quorum numquam quicquam cuiquam venit in mentem, vt rectè faciant.
E Quibus nisi ad hoc exemplum experior, non potest vsurpari vsura.
Neque ego homines magis asinos vmquam vidi, ita plagis costæ callent.
Quos dum ferias, tibi plus noceas: eo enim ingenio hi sunt flagritribæ.
Qui hæc habent consilia, vbi data occasio est, rape, clepe, tene, harpaga,
Bibe, es, fuge: hoc est eorum opus,
Vt mauelis lupos apud oueis linquere, quàm hos domi custodes.
At faciem cùm aspicias eorum, haud mali videntur, opera fallunt.
Nunc adeò hanc edictionem, nisi animum aduortitis omnes,
Nisi somnum, socordiámque ex pectore, oculísque amouetis,
Ita ego vestra latera loris faciam vt validè varia sint,

Vt ne peristromata quidem æquè picta sint Campanica, A
Neque Alexandrina belluata conchyliata tapetia.
Atque heri antè dixeram omnibus,dederámque eas prouincias.
Verùm ita vos estis perditi,negligentes,ingenio improbo,
Officium vestrum vt vos malo cogatis commonerier.
Nempe ita animati estis.vos vincite hoc duritia ergo,atque me.
Hoc vide sis.vt alias res agunt? hoc agite,hoc animum aduortite,
Huc adhibete aures,quæ ego loquar,plagigera genera hominum
Nunquam ædepol vestrum durius tergum erit, quàm terginū hoc meum,
Quin nunc doletne? hem,sic datur,si quis herum seruus spernit.
Assistite omnes contra me,& quæ loquor,aduortite animum.
Tu qui vrnam habes,aquam ingere,face plenum aënum sit citó. B
Te,cum securi,caudicali præficio prouinciæ.
LO. At hæc retunsa est. LE. sine siet,itidem vos estis plagis omnes.
Num qui minus ea gratia tamen omnium opera vtor?
Tibi hoc præcipio,vt niteant ædes,habes quod facias,propera,abi intró.
Tu esto lectisterniator.tu argentum eluito,idem extruito,
Hæc,cùm ego à foro reuertor,facite vt offendam parata,
Vorsa,præsterga,strata,lautáque,coctáque omnia vti sint.
Nam mihi hodie natalis dies est,decet eum omnes vos concelebrare,
Pernam,callum,glandium,sumen,facito in aqua iaceant.satin' audis?
Magnificè volo enim summos viros accipere,vt mihi rem esse reantur.
Intrò abite,atque hæc citò celebrate.ne mora quæ sit cocus cùm veniat C
Mihi.ego eo in macellum,vt piscium quicquid est pretio præstinem.
I puere præ quisquam pertundat crumenam cautio est.
Vel opperire,est quod domi dicere pænè sum oblitus.
Auditin',vobis mulieres hanc habeo edictionem:
Vos quæ in munditiis,mollitiis,deliciisque ætatulam agitis
Viris cum summis inclytæ amicæ,nunc ego scibo,atque hodie experiar,
Quæ capiti,quæ ventri operam det,quæque suæ rei,quæ somno studeat.
Quam libertam fore mihi credam,& quam venalem,hodie experiar.
Facite hodie,vt mihi munera multa huc ab amatoribus conueniant.
Nam nisi penus annus hodie conuenit,cras populo prostituam vos. D
Natalem scitis mihi diem esse hunc. vbi isti sunt,quibus vos oculi estis?
Quibus vitæ,quibus deliciæ estis?quibus suauia?mamillæ?mellitæ?
Manipulatim mihi muneri geruli facite ante ædeis iam hìc assint.
Cur ego vestem, aurū,atque ea,quibus est vobis vsui,præhibeo?quid mihi
Domi, nisi malum, vestra opera est hodie? improbæ vini modò cupidæ estis,
Eo vos vestros panticésque adeò madefacitis,cum ego sim hìc siccus.
Nunc adeò hoc factum est optimum,vt nomine quamque appellem suo.
Ne dictum esse actutum sibi quæpiam vestrarum mihi neget, aduortite animum cunctæ. E
Principio Hedylium tecum ago,quæ amica es frumentariis,
Quibus cunctis montes maximi acerui frumenti sunt domi:
Fac sis sit delatum huc mihi frumentum,in hunc annum quod satis
Mihi,etiam familiæ omni sit meæ,atque adeò vt frumento affluam:
Vt ciuitas nomen mihi commutet,méque vt prædicet
Lenone ex Ballione regem Iasonem. CA. audin' furcifer
Quæ loquitur, satin' magnificus tibi videtur? PS. Pol iste
Atque etiam malificus, sed tace,& hanc rem gere.
LE. AEschrodora tu,quæ amicos tibi habes lænonum æmulos
Lanios,qui item vt nos iureiurando malo quærunt rem,audi:

A Nisi carnaria tria grauida tergoribus oneri vberi hodie
Mihi erunt,cras quasi Dircam olim(vt memorant)duo
Gnati Iouis deuinxêre ad taurum , item hodie stringam ad carnariũ id tibi
Profectò taurus fiet. CA. nimis sermone huius ira incendor.
PS. Hunccine hîc hominem pati colere iuuentutem Atticam?
Vbi sunt? vbi latent,quibus ætas integra est?qui amant à lenone?
Qui conueniunt?quin vnà omnes peste hac populum hunc liberant?
Sed nimis sum stultus,nimiùm fui indoctus,illínc audeant
His id facere?quibus vt seruiant,suus amor cogit.simul
Prohibet,faciam aduersum eos quod volunt. CH. vah tace. PSEVD. quid est?
B CA. Malè morigerus,malè facis mihi,cum sermone huic obsonas. PS. taceo.
CA. At taceas malo multo quàm tacere te dicas. LE. tu autem
Xystylis fac vt animum aduortas,quoius amatores oliui
Dynamin domi habent maxumam.
Si mihi non iam huc culleis oleum deportatur,
Te ipsam culleo ego cras faciam deportere in pergulam.
Ibi tibi adeò lectus dabitur,vbi tu haud somnum capias,
Sed vbi vsque ad languorem.tenes quorsum hæc se tendant quæ loquor?
En excetra tu,quæ tibi amicos tot habes,tam probè oleo onustos.
Num cuipiam est hodie tua tuorum opera conseruorum
C Nitidissimum caput?aut num ipse ego pulmento vtor magis
Vnctiusculo? sed scio,tu oleum haud magnipendis,vino te
Deuincis,sine modó.reprehendam ego cuncta hercle vna opera,nisi
Quidem hodie tu omnia facis scelesta,hæc vti loquor.
Tu autem quæ pro capite argentum mihi iam iámque sæpè numeras,
Ea pacisci modò scis:sed quæ pacta es,non scis soluere.
Phœnicium,tibi hæc ego loquor,deliciæ summatum virûm,
Nisi hodie mihi ex fundis tuorum amicorum omne huc penus affertur,
Cras Phœnicium Phœnicio corio inuises pergulam.

EXITE]alloquitur seruos.ET MALE CONCILIATI]& malè quæsiti,seu parti.CALLENT] callum contraxerunt verberibus.FLAGRITRIBAE]qui flagra ferunt.QVI HAEC HAB. C.]hæc concilia inter se ineunt , & hæc inter D se hortantur:rape,&c.CLEPE]furare.HARPAGA.]verbum à Græco ἁρπάζω ductum.ES]es,in imperatiuo:hoc est,ede, commede.OPERA FALLVNT]facie & aspectu videntur esse alicuius pretij opera:id est,si hero opera danda sit,ignaui sunt,& nequam. HANC EDICTIONEM]subintell. accipite. NISI SOMNVM SOCORD.] redde singula singulis, hoc modo: nisi somnum ex oculis,socordiam ex pectore amouetis,&c.Est autem χιασμός.nam primùm respondet quarto:secundum tertio. VARIA]variata,variis notis distincta, PICTA]acu.CAMPANICA]in Campania laborata : vel quibus Campani vtebantur BELLVATA]in quibus erant belluæ acu pictæ. OFFICIVM VESTRVM VT] vt cogatis vos commoueri à me officium vestrum:vestro malo,hoc est,vt cogatis me flagra in manus sumere,quibus vos officij vestri, seu officium vestrum commoneam. Nam vtroque modo loquuntur Latini,commoneo te officium tuum , & commoneo te officij tui.Interdum & hoc modo cōmoneo te de officio tuo.VINCITE HOC DVRICIA]quia sic animati estis, vt officium vestrum nō nisi malo coacti facere velitis, vincite hoc lorum,seu flagrum bubulum duritia:habete tergum hac scutica bubula durius. QVIN NVNC DOLETNE?]seruis verberatis hæc loquitur:Quin nunc sentitisne?ánne hæ quidem plagæ vobis dolorē ineutiunt? HEM SIC DATVR] hem sic verberari solent serui negligētes & ignaui. CAVDICALI PRAEFICIO PR.]vt lignum findas,& in tabulas,ac fragmenta minuta disseces. Caudex, seu codex arboris truncus.significat etiam interdum tabularum contextum.RETVNSA EST] retusa est. ITIDEM VOS ESTIS PL.] sic vos estis omnes plagis retusi. NVM QVI MINVS] nunc iccirco vel pilo minus vestra omnium opera vtor ? Num qui, E id est, num quo , seu num aliquo. EA GRATIA] iccirco , ob eam causam. TIBI HOC PRAECIPIO] tibi hoc præscribo.VT NITEANT]vt sint mundæ & nitidæ.LECTISTERNIATOR] nomen quasi verbale à lecti sternio factum. IDEM EXTRVITO] tu idem argentum è thecis exprompuum disponito, seu componito. VERSA] à verrendo. VT MIHI REM]vt me locupletē & copiosum esse putent.PRAESTINEM] emam. CAVTIO EST] cauendum est. VEL OPPERIRE]vel exspecta.VOBIS MVLIER.HANC]vobis mulieres hęc habeo quæ edicā.AMICAE]ἑταῖραι.QVAE CAPITI]quæ saluti,& libertati studeat.PENVS ANNVVS]penus in totũ annũ.QVIBVS VOS OCVLI ESTIS?] quibus estis caræ vt oculi?vel qui vos in oculis ferũt?vel qui vos suos oculos appellāt?MELLITAE]qui vos appellāt mellitas.MANIPVLATIM]per manipulos,gregatim.PRAEHIBEO?]præbeo?VINO MODO CVP.EST.]vini modò cupidæ estis.PANTICESQ.]vẽtres,ventris amplitudinē,vel vt alij,pinguitudinē,& omásum.Mar.li.6.*Quid cum panticibus laxis,& cōpede grandi?*FACTVM EST OPTIM]legendum fortasse est,factu est optimum.CVNCTAE]vniuersæ.TECVM AGO] tecũ loquor.MONTES MAXIMI ACERVI]acerui maximi, instar montium,vel mõtes,& maximi acerui.REGEM IASONEM] Iasonem Thessaliæ , seu Pherarum tyrannum, qui ætate Timothei , & Epaminondæ floruit , malim intelligi, quàm Iasonem illum Argonautum.IVREIVRANDO MALO] periurio. ἐπιορκίᾳ. CARNARIA] vasa, seu loca, in quibus carnes asseruantur.GRAVIDA]sic habent nostri codices manuscripti,cum vulgatis congruentes.nam Camerarius edidit , *granda*. ONERI VBERI] malim legi onere vberi , vt sit *nam ουιδων* tergoribus onere vberi , vel

dic,nisi erunt mihi oneri vberi: id est, nisi erunt mihi in onus vberi. vulgati libri habent, oneratu. QVASI DIRCAM OLIM (VT MEMORANT) DVO.] Zethus & Amphion Iouis ex Antiopa filij Dircen, quam Lycus Antiopa, eorum matre eiecta, vxorem duxerat, quæque Antiopam in vincula coniecerat, caudæ bouis indomiti alligarunt, Lycumque interfecerunt. Appollodorus Propertius lib. 2. Eleg. xiij. hanc fabulam aliquot versibus commemorat. SERMONE] ob sermonem. HVNCCINE HIC HOM. &c.] verúmne est, fásne est, oportétne, decétne iuuentutem Atticam pati hunc lenonem hic habitare? QVI AMANT A LENONE?] qui amant puellas à lenone, hoc est ex domo lenonis. QVIN CONVENIVNT?] cur non conueniunt? ILLINE AVDEANT, &c.] credibiléne est, illos iuuenes, qui ad amorem plerumque sunt procliues, ausuros id facere lenonibus? quibus vt seruiát, suus, hoc est, ipsorum iuuenum, amor cogit? simúlque idem amor prohibet, ne aduersum eos (lenones) faciant, quod volunt? CVM SERMONE HVIC OBS.) cum tuo sermone lenoni obstrepis, ita vt eius orationem exaudire non possim. DYNAMIN] vim, copiam. vox Græca est. CVLLEIS] culleus ex corio constabat, & viginti amphoras, seu venas quadraginta continebat, vt docet Plinius. TE IPSAM CVLLEO EGO] ego faciam, vt tu ipsa culleo deportere, &c. IN PERGVLAM] in vmbraculum, aut tabernam aliquam, in qua prostes scilicet omnium prætereuntium libidini exposita. Non solùm autem pauperes, artifices, opifices, quibus domus non erat, in pergulis habitabant, verùm etiam scorta vilia, & diobolaria, & omni prætereuntium libidine prostituta, mercem suam scilicet omnibus venalem proponentia. Sic Suetonius lib. de claris Grammaticis refert Crassitum Libertium pauperem Grammaticum, docuisse in pergula. vide Adrian. Turneb. Aduers. lib. 8. cap. 2. VBI VSQ. AD LANG.] verbum turpe tacuit. voluit enim dicere, vbi vsque ad languorem subigere, aut aliquid aliud simile. TENES QVORS. HAEC SE TEND] quod obscuriùs dixisse pudori spectatorum parcens videbatur, planiùs eloquitur, idq; fortasse gestu actor adiuuat. nam in verbo, *tendam*, inest interdum obscœnitas. ex quo, tentigo. nostri libri tamen non habent pronomen *se*, ante verbum *tendant*: sed vt vulgati, quorsum hæc tendant. EXCETRA TV] tu vipera. sic Camerarius & edidit, & interpretatus est. alloquitur autem eandem illam puellam oleariam: in est, cuius amatores olei vim habet maximam, vt & idem Camerarius indicat, & verba ipsius Plauti, quæ sequuntur declarant. NVM CVIPIAM EST H.] num cuipiam tuorum conseruorum caput tua opera est nitidissimum? num conseruorum tuorum capilli tua opera, id est, quæstu meretricio, quem facere deberes ex olearijs amatoribus, maximè nitet? proinde ac si dicat: nihilo magis nitent cuiusquam capilli tua opera. capillos autem oleo nitere: & capillos nitentes, seu nitidos dicunt scriptores Latini & maximè Poetæ, quos oleo delibutos esse significant. AVT NVM IPSE EGO, &c.] aut num ego ipse vtor pulmento vel minimo vnctiore? VINO TE DEVINCIS] ita te vino obruis, vt neque pedes, neque lingua suo officio fungi queant, sed vincti sint. REPREHENDAM EGO C.] omnia hercle tua peccata vna opera corrigam, & animaduertam, nisi quidem, &c. Secutus sum autem hîc quoque editionem Camerarianam, quæ cum librorum nostrorum scriptura congruit. nam vulgati habent, rependam. SCELESTA] tu scelesta. PRO CAPITE] pro tua libertate. SAEPE NVMERAS] sæpè dicis te iam iámque numeraturā DELICIAE SVMMATVM VIRVM] deliciæ primorum virorum tu quæ amaris & coleris à primariis viris. PHOENICIO CORIO] id est, Pœniceo corio. omnino malim hîc legi, Pœniceo, id est purpureo, vt sit paronomasia.

CALIDORVS. PSEVDOLVS. BALLIO leno.

PSeudole, non audis quæ hic loquitur? PS. audio here equidem atque animum aduorto.
CA. Quid mihi es autor, huic vt mittam, ne amicam hic meam prostituat?
PS. Bene curassis, liquido es animo, ego pro me & te curabo.
Iamdiu ego huic bene & hic mihi volumus, & amicitia est antiqua.
Mittam hodie huic suo die natali malā rem magnam & maturam.
CA. Quid opus est. PS. potin' aliam rem vt cures? CA. at. PS. bat. CA. crucior. PS. cor dura.
CA. Non possum. PS. fac possis. CA. quónam pacto possim vincere animum?
PS. In rem quod sit præuortaris, quàm re aduersa animo auscultes.
CA. Nugæ isthæc sunt, non iucundum est, nisi amans facit stulté. PS. Pergin'.
CA. O Pseudole mi, sine sim nihili. PS. mitte me sis, sino, modò ego
Abeam. CA. mane, mane. iam vt voles me esse, ita ero. PS. nunc tu sapis.
BA. It dies. ego mihi cesso, i præ puere. CA. heus abiit. quin reuocas?
PS. Quid properas? placidé. CA. at priusquam abeat. BA. quod hoc malum? tam placidè is, puere.
PS. Hodie nate heus, hodie nate, tibi ego dico, heus hodie nate, redi &
Respice ad nos, tametsi occupatus moramur, mane, sunt colloqui
Qui volunt te. BA. quid hoc est, quis est qui moram occupato molestam obtulit?
CA. Qui tibi sospitalis fuit. BA. mortuus est, qui fuit: qui est, viuus est.
PS. Nimis superbé. BA. nimis molestus. CA. reprehende hominem, assequere
BA. I puere. PS. accedamus hàc obuiam. BA. Iuppiter te perdat, quisquis es.
PS. Te volo. BA. at vos ego ambos, verte hàc te puere. PS. non licet

Colloqui

A Colloqui te? BA. at mihi non lubet. CA. sin tuam est quippiam in rem? BA. licet.

Ne obsecro viuere, an nō licet? PS. vah manda. BA. omitte. CA. Ballio,

PS. Audi. BA. surdus sum, profectò inanilogus es. CA. dedi, dum fuit.

BA. Non peto quod dedisti. CA. dabo quando erit. BA. ducito
Quando habebis. CA. heu heu quàm ego malis perdidi modis,
Quod tibi detuli & quod dedi. BA. mortua re, verba nunc facis.
Stultus es, rem actam agis. PS. nosce saltem hunc quis est. BA. iam diu
Scio qui fuit: nunc quis est is, ipsus sciat ambula tu.

PS. Potin' vt semel modò Ballio hunc cum lucro respicias?

BA. Respiciam istoc pretio. nam si sacrificem summo Ioui,
B Atque in manibus exta teneam vt porriciam, interea loci
Si lucri quid detur, potius rem diuinam deseram.

PS. Non potest pietate obsisti huic, vt res sunt cæteræ.
Deos quidem quos maximè æquum est metuere, eos minimi facit.

BA. Compellabo, salue multum, serue Athenis pessume.

PS. Di te deæque ament, vel huius arbitratu, vel meo:
Vel si dignus alio pacto, neque ament, neque faciant bene.

BA. Quid agitur Calidore? PS. amatur, atque egetur acriter.

BA. Misereat, si familiam alere possim misericordia.

PS. Eia scimus nos quidem te qualis sis, ne prædices.
C Sed scin' quid nos volumus? BA. pol ego propemodo, vt malè sit mihi.

PS. Et id, & hoc quod te reuocamus, quæso animum aduorte. CA. audio:
Atque in pauca, vt occupatus nunc sum, confer quid velis.

PS. Hunc pudet quòd tibi promisit, quáque id promisit die,
Quia tibi minas viginti pro amica etiam non dedit.

BA. Nimio id quod pudet facilius fertur, quàm illud quod piget:
Non dedisse istum pudet: me quia non accepi piget.

PS. At dabit, parabit aliquid hos dies, manta modó.
Nam hic id metuit, ne illam vendas ob simultatem suam.

BA. Fuit occasio si vellet, iampridem argentum vt daret.

D CA. Quid si non habui? BA. iam haberes, inuenires mutuum,
Ad Danistam deuenires, adderes fœnusculum,
Surripuisses patri. PS. surriperet hic patri audacissime?
Non periculum est, ne quid rectè monstres? BA. non lenonium est.

CA. Egon' patri surripere possim quicquam, tam cauto seni?
Atque adeò si facere possem, pietas prohibet. BA. audio,
Pietatem ergo istam amplexator noctu pro Phœnicio.
Sed quoniam pietatem amori video tuo præuortere,
Omnes tibi patres sunt? nullus est tibi, quem roges mutuum
Argentum? CA. quin nomen quoque iam interiit, mutuum.

BA. Heus, tu postquam hercle isti à mensa surgunt
E Qui suum repetunt, alienum reddunt nato nemini,
Ab alienis cautiores sunt ne credant alteri.

CA. Nimis miser sum, nummum nusquam reperire argenti queo:
Ita miser & amore pereo, & inopia argentaria.

BA. Eme die cæca hercle oliuum, id vendito oculata die.
Iam hercle vel ducentæ fieri possunt præsentes minæ.

CA. Perij, an non tum lex me perdit, quina vicenaria?
Metuunt credere omnes. BA. eadem est mihi lex, metuo credere.

PS. Credere autem? ehò an pœnitet te, quando hic fuerit vsui?

BA. Non est iustus quisquam amator, nisi qui perpetuat data,
Dátque vsque quando nihil sit, simul amare desinat.

CA. Nihil ne te mei miseret? BA. inanis cedis, dicta non sonant. A
Atque ego te viuum, saluúmque vellem: PS. ehò an iam mortuus est?
BA. Illico vixit amator, vbi ille lenoni placet.
Semper tu ad me cum argentata accedito querimonia.
Nam istoc quòd nunc lamentare non esse argentum tibi,
Apud nouercam querere. PS. eho tun' vnquam huius nupsisti patri?
BA. Dij melius faciant. PS. fac hoc, quod te rogamus Ballio,
Mea fide si isti formidas credere. ego in hoc triduo
Aut terra, aut mari alicunde euoluam id argentum tibi.
BA. Tibi ego credam? PS. cur non? BA. quia pol, qua opera sic credam tibi.
Vna opera alligem canem fugitiuam agninis lactibus. B
CA. Siccine mihi abs te bene merenti malè refertur gratia?
BA. Quid nunc vis? CA. vt opperiare hos sex dies saltem modò,
Ne illam vendas, neu perdas me hominem amãtem. BA. animo bono es.
Vel sex opperibor menses. CA. euge homo lepidissime.
BA. Immo vin' etiam te faciam ex læto lætantem magis?
CA. Quid iam? BA. quia enim non venalem iam habeo Phœnicium.
CA. Non habes? BA. non hercle veró. CA. Pseudole arcesse hostias,
Victimas, lanios, vt ego huic sacruficem summo Ioui:
Nam hic mihi nunc est multo potior Iuppiter, quàm Iuppiter.
BA. Nolo victimas. agninis me extis placari volo. C
CA. Propera, quid stas? arcesse agnos, audin' quid ait Iuppiter?
PS. Iam hic ero, verùm extra portam Metiam currendu'st prius.
CA. Quid eo? PS. lanios inde arcessam duos cum tintinabulis,
Eadem duo greges virgarum inde vlmearum adegero,
Vt hodie ad litationem huic suppetat satias Ioui.
In malam crucem istic ibit Iuppiter lenonius.
BA. Ex tua re non est, vt ego emoriar. PS. qui dum? BA. ego dicam tibi,
Quia ædepol dum ego viuus viuam, numquam eris frugi bonæ.
PS. Ex tua re non est vt ego emoriar. BA. qui dum? PS. sic, quia
Si ego emortuus sim, Athenis te sit nemo nequior.
CA. Dic mihi obsecro. verum hercle seriò hoc quod te rogo, est? D
Non habes venalem amicam tu meam Phœnicium?
BA. Non ædepol habeo profectó. nam iampridem vendidi.
CA. Quomodo? BA. sine ornamentis, cum intestinis omnibus.
CA. Meam tu amicam vendidisti? BA. valde, viginti minis.
CA. Viginti minis? BA. vtrum vis, vel quater quinis minis,
Militi Macedonio, etiam quindecim hic habeo minas.
CA. Quid ego ex te audio? BA. amicam tuam esse factam argenteam.
CA. Cur id ausus facere? BA. lubuit, mea fuit. CA. ehò Pseudole,
I, gladium affer. PS. quid opus gladio? CA. qui hunc occidam, atque me.
PS. Quin tu te occidis potius? nam hunc fames iam occiderit. E
CA. Quid ais, quantum terra tegit hominum periurissime?
Iurauistin' te illam nulli venditurum, nisi mihi?
BA. Fateor. CA. nempe conceptis verbis. BA. etiam consultis quoque.
CA. Periurauisti scelestè. BA. at argentum intrò condidi.
Ego scelestus nunc argentum promere possum domo:
Tu qui pius es istoc genere natus, nummum non habes.
CA. Pseudole assiste altrinsecus, atque onera hunc maledictis. PS. licet.
Numquam ad prætorem æquè cursim curram, vt emittar manu.
CA. Ingere mala multa. PS. iam ego te differam dictis meis

Impudice

A Impudice. BA. ita est. PS. scelestc. BA. dicis vera. PS. verbero.
BA. Quippini. CA. bustirape. BA. certè. CA. furcifer. BA. factum optumè.
CA. Sociofraude. BA. sunt mea hæc ista. PS. paricida. BA. perge tu,
PS. Sacrilege. BA. fateor. CA. periure. BA. vetera vaticinamini.
CA. Legirupa. BA. validè. PS. pernicies adolescentum. BA. acerrimè.
CA. Fur. BA. babæ. PS. fugitiue. BA. bombax. CA. fraus populi.
BA. planissimè.
PS. Fraudulente. CA impure leno. PS. cœnum. BA. cantores probos.
CA. Verberauisti patrem atque matrem. BA. atque occidi quoque,
Potiusquam cibum præhiberem, num peccaui quippiam?
B PS. In Pertusum ingerimus dicta dolium, operam ludimus.
BA. Numquid aliud etiam voltis dicere? CA. ecquid te pudet?
BA. Te amatorem inuentum esse inanem, quasi cassam nucem.
Sed quamquam multa maláque in me dicta dixistis mihi,
Nisi mihi attulerit miles quinque quas debet minas,
Sicut hæc est præstituta numerando argento dies,
Si is non aderit, posse opinor facere officium me meum.
CA. Quid id est? BA. si tu argentum attuleris, cum illo perdiderim fidem.
Hoc meum est officium: ego operæ si sit plus, tecum loquar:
Sed sine argento frustra est, quod me tui misereri postules.
Hæc mea est sententia, vt tu hinc porrò quid agas, consulas.
C CA. Iámne abis? BA. negotij nunc sum plenus. PS. paulò pòst magis.
Illic homo meus est. nisi omnes di me atque homines deserunt,
Exossabo ego illum simulter itidem vt murænam cocus.
Sed nunc Calidore operam te mihi volo dare. CA. quid imperas?
PS. Hoc ego oppidum admœnire, vt hodie capiatur, volo.
Ad eam rem vsu'st hominem astutum, doctum, scitum, & callidum,
Qui imperata effecta reddat, non qui vigilans dormiat.
CA. Cedo mihi quid es facturus? PS. tempori ego faxo scies.
Nolo bis iterare, sat sic longæ fiunt fabulæ.
CA. Optumum atque æquissimum oras. PS. propera, adduc hominem citò
D Pauci ex multis sunt amici homini qui certi sient.
CA. Ego scio istuc. PS. ergo vtrumque tibi nunc delectum para.
Ex multis exquire illis vnum tibi qui certus siet.
CA. Iam hîc faxo aderit. PS. Potin' vt abeas? tibi moram dictis creas.

QVID MIHI ES AVCTOR } quid mihi es auctor vt faciam? vel quid mihi suades vt faciam? HVIC VT MITTAM } non mihi es auctor, vt huic mittam puerum, qui eum meis verbis roget ne amicam in pergula deportet, & omnibus prostituat? BENE CVRASSIS } bene curaueris: hoc est, rectè feceris, si curaueris. Hoc dicit Pseudolus, quasi ei assentiens, & non valde laborans, & lentè ferens quid ille faciat: deinde iubet eum liquido & tranquillo & securo esse animo. Hoc enim sibi curæ fore. LIQVIDO ES ANIMO } esto animo non turbido, esto animo æquo, & trãquillo, & vt alibi loquitur, defæcato. IAM DIV HVIC } iamdiu ego & leno beneuoli inter vos & amici sumus. POTIN' ALIAM R. } potéśne quiescere, aut aliam rem curare? quasi dicat, aliam rem cura, & sine me hãc rem curare. BAT } cùm esset aliquid contrà dicturus Calidorus, videns properato opus esse interloquitur Pseudolus, & sermonem eius fastidiosè interrumpit, facetè eandem vocem littera à principio addita, iterans. Sosipat. Carsius lib. 2. instit. Grammatic. ait, bat, sonum esse cornicis lituum ex ore eximentis. COR DVRA } καρτέρει. animum tuum obfirma. IN REM QVOD SIT
E PR. } id est, id potius quod expediat, præoccupes, quàm in rebus parum ex animi sententia procedentibus, animo morem geras. ISTHAEC } quæ loqueris. MITTE ME SIS } missum me fac, obsecro. SINO } sino te nihili esse, modò me abire sinas. QVID PROP.? } hæc loquitur Pseudolus Calidoro properanti: non lenoni, vt alij volunt. PLACIDE } pedetentim, seu leniter & lenté. PVERE } puerum lenonis primùm reuocat: deinde lenonem ipsum. HODIE NATE } sic lenonem appellat, quod hodie diem natalem suum celebret. TAMETSI OCCVPATVS } malim legi, *occupatum*. vt cohæreat cum verbo *moramur*. SVNT COLL. QVI V. } sunt qui te conuenire volunt. sic Plautus loqui solet, & verbum *colloqui*, cum accusandi casu coniungere QVI TIBI SOSPITALIS FVIT } qui tibi salutaris fuit: qui tibi saluti fuit. I PVERE } hortatur puerum suum leno, vt pergat quem suprà præire iusserat. OBVIAM } vt ei à fronte occurramus, & ita progredi prohibeamus. TE VOLO } ambiguũ est Nã vel ita potest accipi, Te volo cõuenire, vel ita, Te Iupiter perdat, volo. Atque hoc modo scilicet Pseudolus vult intelligi: idque non fefellit lenonẽ, qui sic respondet, at vos ego ambos: id est, at ego volo vos ambos perdat Iupiter. NON LICET COLLOQVI TE? } non licet te conuenire? sic suprà non longé. SIN TVAM EST QVIP. } si tibi non libet conueniendi tui copiam nobis facere, quod putes nos nihil esse dicturos, quod tua intersit scire aut audire, at nec si quid habemus in rem tuam, sines te conueniri? LICETNE OBS. } quasi dicat, vos me enecatis. vos ita mihi molesti estis, vt mihi per vos viuere non liceat. MANTA } mane. Nonius. *mantat*, pro. *manet*. Cæcil. Hypolym. *In voltu eodem, in eadem manet militia*. Nonnulli codices etiam veteres habent, *mane*. INANILOGVS }

inania loquens. nomen ex Latino & Græco iunctum. DVCITO} Phœnicium. MORTVA RE} quando res nec præterita A
reuocari, nec facta infecta fieri potest. Nam frustra de præteritis rebus, quasi integris loquimur. REM ACTAM AGIS}
inanem operam sumis. nam quod actum est, agi amplius non potest. AMBVLA TV} puerum suum alloquitur. CVM LV-
CRO} quasi hoc dicat, non postulo, vt Calidorum, cum tuo damno respicias, sed vt cum lucro. ISTOC PRETIO} illac
mercede. RESPICIAM} Calidorum, id est, eâ conditione Calidorum respiciam, vt si ex eo lucrum sim consecuturus. VT
PORRICIAM} porricere interpretatur, porro iacere. Macrob. lib. 3. Saturn. docet, *porricere*, esse verbum sacrificantibus
sollemne ex disciplina haruspicum, & ex præcepto Pontificum, & eos falli, qui apud Virg. lib. 5. Æneid. in extrem. verba
illa: *extaque salsos Porriciam in fluctus*, &c. interpretantur, *projiciam*, quasi Virgilius dixerit, exta esse proiicienda, quia adiecit in
fluctus: sed non ita est, inquit. Mare enim hîc accipiendum est pro ara, & foco, cùm sacrificium diis maris fieri dicatur.
Exta autem proiicienda sunt diis tantùm in altaria, arámve, focúmve, eóve quo exta dari debebunt. NON P. P.} nō po-
test huic pietati repugnari, vt ceteris in rebus plurimùm valet pietas, vel vt apud alios omneis plurimùm potest pietas.
alia ratione cum hoc pugnandum est. HVIVS} Calidori: qui nihilo plus amat Ballionem, quàm Pseudolus. Quare si ho
rum deorum arbitratu dij, deæque lenonem amabunt, non amabunt. AMATVR ATQVE EGETVR} amo, atque egeo a-
criter. MISERERET} me, subintell. SCIMVS TE QVALIS S.} scimus qualis tu sis. PROPEMODO} propemodū scio quid
vultis: nempe vt malè sit mihi. ATQVE IN PAVCA, &c.} & paucis expedi, prout ego sum occupatus. NIMIO ID
QVOD PVDET, &c.} multo facilius est id ferre, quod nobis pudorem affert, quàm quod damnum importat, vel sic, mul-
to facilius est famæ, quàm rei familiaris iacturam ferre. Hoc verum est ex persona lenonis, sed viro bono iactura existi-
mationis grauior est, quàm rei. Non admodum dissimile est illud in Trinummo. *Pol pudere quàm pigere præstat totidem* B
literis. Profert vtrumque versum Nonius in verbo *pudet*, & docet, pudet, & piget, hoc inter se distare, quòd pudet vere-
cundiæ est, piget, pœnitentiæ. Profert idem Sallust. in bello Iugurt. Nam postea quæ fecerit, incertum habeo, pudeatne,
an pudeat magis. ME QVIA NON ACC. P.} mihi quia non accepi, dolet. HOS DIES MANTA MODO} paucos dies
proximos mane modò. sic autem interpungendum, ac distinguendum, vt, *paucos dies*, cùm verbo *manta* cohæreat, non
cum *parabis*. Sic infrà non longè admodum, *vt opperiare hos sex dies saltem modò*. OB SIMVLTATEM S.} propter inimi-
citias occultas, quas tecum gerit. VT DARET} quomodo dares. IAM HABERE} iam habere deberes. vel dares operā
vt haberes. AD DANSITAM} ad fœneratorē. NON PERICVLVM EST, NEQVID R. M.} non est metuendum nequid
rectè præcipias, aut doceas, qui talia præcepta des Calidoro. NON LENON.} non est lenonis rectè monstrare. PIETA-
TEM ERGO ISTAM} si mauis pius esse, quàm patri pecuniam surripere, vt Phœnicio potiare, pietate tua contentus e-
sto, neque cum Phœnicio cubare postulato. PRAEVORTERE} anteponere. OMNES TIBI P. S.} omnésne homines
tanquam patres, vereris & colis, vt eos fallere ac fraudare non audeas? QVIN NOMEN Q. IAM INTERIIT M.} non
modò res ipsa, inquit, sed etiam nomen ipsum mutui interiit. ita omnes à mutuo dando abhorrent. HEVS TV POST-
QVAM HERCLE} sententia horum trium versuum hæc est: Heus tu postquam hercle isti lurcones, & heluones è mensa
surgunt distenta, & bene curata cute, qui suum quidem, id est, quod sibi debetur, diligenter, & acriter à debitoribus
repetunt, alienum autem, id est, id quod aliis debent, homini reddunt nemini, ij omnes qui solebant antea mutuum da- C
re cautiores sunt in mutuo dando, vel cauent sibi ne pecuniam alteri credant. Horum trium versuum primus non est
integer, vt admonet Camerar. libri vulgati habent *saturi post*: quas voces item reperi in suis codicibus, antiqui testantur
quidam. ego autem reperi *saturi, & vnidi*: vel, *distenta cute*. INOPIA ARGENTARIA} pecuniæ inopia. DIE CAECA} pe-
cunia non numerata. non præsenti pecunia. vel solutione in diem collata. OCVLATA DIE} accepta pecunia præsenti.
vel, solutione præsenti die expedita. AN NON TVM LEX ME PERD.} nónne etiam me lex quina vicenaria, quæ ve-
tat mutuum dari filiofamilias minoris xxv. annis perdit? perdit autem quia hæc lex mihi obstat, quominus pecuniam
mutuam reperire possim. EADEM EST MIHI LEX} id est eadem lex mecum facit, videlicet vt caueam ne tibi credam.
CREDERE AVTEM?} hoc vel coniunctim legendum est cum superioribus, hoc modo, credere autem metuis? vel cum
iis, quæ sequuntur: hoc modo, eho, an te pœniret credere, cùm hic tibi profuturus sit? NISI QVI PERP. DATA} nisi
qui perpetuò dat dátque vsque idem dicet. Nam perpetuare data, & vsque dare idem valent. QVANDO NIHIL S. &c.}
vbi nihil sit, ibi amare desinat, vel sic, cùm primùm nihil sit, tum amare desinat. INANIS C.} inanis incedis, seu accedis
ad me. CVM ARGENT. Q.} cum querimonia, & argento. QVERERE} conquereris, in indicatiuo. EHO. TVN' VN-
QVAM HVIVS} iocus ex eo quod dixerat Ballio, Calidorum apud nouercam queri: cùm lamentatur sibi pecuniā dees-
se: quasi eo dicto significasset, se Calidori nouercam esse. Hoc totum autem. *tun' vnquam huius nupsisti patri*. B. *Dij melius*
faciant. abest ab editione Camerariana. MEA FIDE} subintell. crede. ego iubeo te isti mea fide credere. ego tibi pro isto
spondeo. EVOLVAM} expediam. VNA OPERA ALL. CAN.} vna opera pecuniam perdam: qui canem fugitiuam lacti- D
bus agninis, id est, intestinis alligat, is intestina dat cani deuoranda. & intestina perdere properat, multóque magis si
canis sit fugitiua. Profert Nonius hunc versum: quamquam apud eum legitur, *fugitiuum*. SALTEM MODO} videtur es-
se χῦμα ἐν πλεονασμῷ. VEL SEX. OPP. MENSES} etiam sex menses opperiar, sex exspectabo. hæc dicit leno, quia pe-
cuniam iam à milite Macedonico accepit, non quod Calidoro sit aliquid gratificaturus, quam in sententiam, ea accepit
Calidorus errans. NON VENALEM HABEO} non habere se venalem dicit, quia vendidit scilicet. sed Calidorus aliter
accipit. ARCESSI} iube adduci. NOLO VICTIMAS} nolo mihi victimis, aut hostiis sacrificari. sed exta agnina mihi in
mensa apponi. quidam libri habent, extis minignis, id est, minis xx. iocosé. CVM TINT} cum vehiculis. Nam tintinna-
bulum, præter vulgaram significationem, genus vehiculi est, quod indicat Iosephus Scaliger cōment. in Verr. EADEM}
eadem via, seu eadem opera. DVO GREGES} duos greges. duo pro duos, more veterib. vsitato, greges autem pro fasces
posuit. tralatione audaci & absurda, & seruo digna, miniméque verecunda. SATIAS} satiatas. QVIA SI EGO EMOR-
TVVS SIM ATH.} quia si ego emortuus sim, omnium, qui sunt Athenis, nequissimus sis. nunc autem me viuo, nō desit
tibi homo te nequior. SINE ORN. CVM INT. OMN.} nudam vendidi. ridiculè dictum, sine ornamentis cum intesti-
nis: & inest in his verbis faceta antithesis. ESSE F. A.} cū argento commutatam. NAM H. F.} nam te occiso, leno fame
pereat. tu enim ei victum suppeditas. QVANTVM T. T. H.} periurissime omnium hominum, quos terra tegit. Sed vide-
tur legendum. *quantum terra gerit*. nam quos terra tegit, mortui sunt. non vult autem dicere Calidorus lenonem esse om-
nium hominum qui mortui sunt, periurissimum, sed omnium, qui viuunt: id est, omnium, quos terra gerit. IVRASTIN', E
&c.} an iurasti, id est, nónne iurasti, & c. tali int. rrogatione vtuntur scriptores veteres, etiam cùm responsionem aientem
subiici volunt. CONCEP. V.} verbis sollennib. compositis, præscriptis. PEIERAVISTI} peierasti. EGO SCEL.} ego quē
scelestum vocas, id est impium. NVMQVAM AD P.} cum tuam æquè libenter, & celeriter ad prætorem curtam, vt ab
eo manu mittar, subintell. atq; onerabo hunc lenonem maledictis. DIFFERAM} disperdam, dilacerabo. BVSTIRAPE}
bustorum raptor, vel mortuorum è busto raptor. SOCIOFRAVDE} socij fraudator. PATRICID.} patris interfector. LE-
GIRVPA} legum raptor. BABAE} interiectio est hoc loco hominis cum admiratione approbantis. vel negligenter aut e-
tiam lætò, quæ ab altero dicuntur, ferentis. BOMBAX} interiectio iterum negligentis, aut lætè aliquid ferētis, & iucundè
audientis. PRAEHIB} præberem. IN PERT.} prouerbium à fabula Danaidum natum. TEDAMATOR. &c.} pudet me hu-
ius rei tantum, quòd tu amator inuentus es inanis, tamen nam nux cassa, id est, vacua, & inanis. CVM ILLO PEID. F.} illi
fefellerim fidem. OPERAE SI SIT PL.} si sit plus rei, quàm verborum scilicet. PAVLO POST MAGIS] hoc apud se di-
cit Pseudolus, ad spectatores conuersus: paullo post (inquit) magis eris plenus. negotij scilicet: quasi ita dicat, ego tibi
plus negotij, in quo sis occupatus, facessam. ILLIC HOMO MEVS EST] nunc cum Calidoro loquens, de absente le-
nōne.

A nonе. Ille homo (inquit) meus est. EXOSSABO} detraham ei ossa, vt solet murænæ coquus. ego eo meo arbitratu tractabo, ac versabo, & funditus euertam. ADMOENIRE} admunire, fossa & vallo cingere: circumuallere. allegoria ab oppidorum obsidione, atque oppugnatione. VSV'ST HOMINEM ASTVT.} opus est homine astuto, &c. NON QVI VIGILANS DORMIS} non qui sit tardus, hebes, & somnolentus. CEDO MIHI} dic mihi. TEMPORI} suo tempore faciam vt scias. SAT SIC LONGAE} sat longæ fiunt fabulæ, id est comœdiæ, etiam cùm nihil iteratur, sed semel omnia dicuntur. ADDVC HOMINEM C.} adduc citò hominem doctum, scitum & callidum, quo mihi opus est ad eam rem, quam paro. PAVCI EX MVLTIS SVNT AMICI} pauci ex multis reperiuntur amici certi & fideles, & in quorum voluntate & fide quis niti possit. VTRVMQVE} astutum, & incertum. TIBI MORAM DICTIS CREAS} tu te ipse moraris verbis tuis. id est, negotium tuum, quod nunc nobis est in manibus, tua oratione producis, & protollis.

PSEVDOLVS.

POstquam illic hinc abiit, tu astas solus Pseudole,
Quid nunc acturu's? postquam herili filio
B Largitus dicta dapsila, vbi sunt ea?
Cui neque parata gutta certi consilij,
Neque adeò argenti, neque nunc quid faciam scio,
Neque exordiri primùm vnde occipias, habes,
Neque ad detexundam telam certos terminos.
Sed quasi poëta tabulas cum cœpit sibi,
Quærit quod nusquam est gentium, reperit tamen,
Facit illud verisimile quod mendacium est:
Nunc ego poëta fiam. viginti minæ
Quæ nusquam nunc sunt gentium, inueniam tamen.
Atque ego huic iampridem me daturum dixeram.
C Ac volui iniicere tragulam in nostrum senem,
Verùm is nescio quo pacto præsensit prius.
Sed comprimenda est mihi vox atque oratio.
Herum eccum video huc vnà Simonem simul
Cum suo vicino Caliphone incedere.
Ex hoc sepulchro vetere viginti minas
Effodiam ego hodie, quas dem herili filio.
Nunc huc concedam, vt horum sermonem legam.

ACTVRVS} subintellige es? LARGITVS DICTA DAPSILIA ES} posteaquam largitus es verba larga, & copiosa. vulgara lectio, à qua non discrepat editio Camerariana ferri non potest, *largitus dictis dapsilis*. VBI SVNT EA?} dicta dapsilia. GVTTA CONS.] hyperbole. tale est illud apud Catull. *Non est in tanto corpore mica salis.* NEQVE NVNC QVID F. SC.} mutat personam, & à secunda transit ad primam. NEQVE EXORD. PR.} redit iterum ad secundam. D Neque (inquit) habes vnde exordiri occipias. NEQVE AD DETEXVNDAM T.} neque certos term. habes ad telam detexendam. tralatio seu allegoria potius est à tela, ad rei agendæ consilium. Detexere telã autem est, pertexere, non vt vulgus putat, retexere. Titinnius Fullonibus, Quæ inter decem annos nequisti vnam togam detexere. SED QVASI POETA, &c.} sed quemadmodum poëta, &c. TABVLAS} tabulas ceratas, in quibus scribebant veteres. QVAERIT QVOD NVSQVAN EST G.} hoc proprium munus poëtæ est, facere, & fingere, quæ numquam fuerunt, quæque numquam fortasse futura sunt, sed tamen, quæ esse, & fieri possunt, quæque probabilia sunt. QVOD MENDACIVM EST} non est poëtæ vera dicere, sed falsa verisimiliter narrare. NVNC EGO P. F.} deest, ἀνταπόδοσις, hoc est, redditio similitudinis: quæ debebat esse huiusmodi, Sic ego pecuniam, quæ nusquam mihi promta aut parata est alicunde reperiam: pro qua subdit, sis ego poëta fiam. quòd si quis subtiliter examinet, & ad normam certam reuocet, fortasse reprehendet. sed respondendum est interdum poëtas hanc sermonis negligentiam data opera consectari, seruienteis personis, quas tractant, & quas loquenteis introducunt: quod & apud Homerum non semel animaduerti, & meis auditoribus, cùm poëtam illum in cathedra Regia interpretarer, indicaui. Quamquam quod ad ἀνταπόδοσιν attinet, licet dicere eam esse in ijs quæ sequuntur, viginti minæ, quæ nusquam sunt gentium, inueniam tamen. VIGINTI MINAE] ratio postulabat, vt ita loqueretur: quæ viginti minæ nusquam sunt gentium, eas inueniam tamen: vel sic, viginti minas, quæ nusq. s. gent. inuen. tamen. DIXERAM] sperans fore, vt senem possem fallere. INIICERE TRAGVLAM IN N.] struere fallaciam in nostr. sen. tralatio perpetua est à re militari. tragula est hasta, inquit Nonius. E Ex HOC SEPVLCHRO VET. &c.} ex hoc sene exprimam. LEGAM} audiam, intelligam.

SIMO, CALIPHO, senes duo.
PSEVDOLVS seruus.

SI de damnosis natis, & amatoribus
Dictator fiat nunc Athenis Atticis,
Nemo antecedat filio credo meo:
Ita nunc per vrbem solus sermo est omnibus,
Eum velle amicam liberare, & quærere

Argentum ad eam rem.hoc alij mihi renuntiant, A
Atque id iam pridem sensi ego,& subolet mihi.
PS. Occisa est hæc res,hæret hoc negotium.
Quo in commeatum iam volui argentarium
Proficisci,ibi nunc oppido obsepta est via.
Præsensit,nihil est prædæ prædatoribus.
CA. Homines qui gestant,quíque auscultant crimina,
Si meo arbitratu liceat,omnes pendeant:
Gestores linguis,auditores auribus.
Nam istæc quæ tibi renuntiantur,filium
Te velle amantem argento circunducere,
Forsitan ea tibi dicta sunt mendacia. B
Sed si vera ea sunt,vt nunc mos est maximè,
Quid mirũ fecit,quid nouum?adolescens homo
Si amat,si amicam liberat? PS. lepidum senem.
SI. Vetus nolo faciat. CA. at enim nequicquam neuis.
Vel túne faceres tale in adolescentia.
Probum patrem esse oportet,qui gnatum suum
Esse probiorem quàm ipsus fuerit,postulet.
Nam tu quod damni,& quod fecisti flagitij,
Populo viritim potuit dispertirier.
Idne tu miraris,si patrissat filius C
PS. ὦ ζεῦ,quàm pauci estis homines commodi.
Ehem illuc est patrem esse,vt æquum est filio.
SI. Quis hîc loquitur?meus hic est quidẽ seruos Pseudolus
Hic mihi corrumpit filium,scelerum caput,
Hic dux,hic ille est pædagogus.hunc ego
Cupio excruciari. CA. iam istæc insipientia est,
Sic iram in promtu gerere:quando satius est,
Adire blandis verbis,atque exquirere,
Sint illa,nec ne sint,quæ tibi renuntiant?
Bonus animus in mala re,dimidium est mali.
SI. Tibi auscultabo. PS. itur ad te Pseudole, D
Orationem tibi para aduersum senem.
Herum saluto primum,vt æquom est:postea
Si quid superfit,vicinos impertio.
SI. Salue,quid agitur? PS. statur hic ad hunc modũ.
SI. Statum vide hominis Calipho,quasi basilicum.
CA. Bene confidentérque astitisse intelligo.
PS. Decet innocens,quin sit,atque innoxius.
Seruum superbum esse apud herum potissimum.
CA. Sunt quæ te volumus percontari,quæ quasi
Per nebulam nosmet scimus,atque audiuimus. E
SI. Conficiet iam te hic verbis,vt tu censeas
Non Pseudolum,sed Socratem tecum loqui.
PS. Ita est. CA. iam pridem tu me spernis,sentio,
Paruam esse apud te mihi fidem ipse intelligo.
Cupis me esse nequam,tamen ero frugi bonæ.
SI. Fac sis vaciuas Pseudole ædis aurium,
Mea vt migrare dicta possint quò volo.
PS. Age,loquere quid vis.tametsi tibi succenseo.
SI. Mihín' domino seruos tu succenses? PS. iam tibi
Mirum id videtur. SI. hercle.quoi,vt tu prædicas,

A Cauendum est abs te irato. atque alio tu modo
Me verberare, atque ego te soleo, cogitas.
PS. Quid censes? CA. ædepol meritò esse iratum arbitror,
Cùm apud te parum stet fides. SI. iam sic sino
Iratus sit. ego ne quid noceat, cauero.
Sed quid ais? quid hoc quod te rogo? PS. si quid vis, roga,
Quod scibo, Delphis tibi responsum ducito.
SI. Aduorte ergo animum, & fac sis promissi memor.
Quid ais? ecquam scis filium tibicinam
Meum amare? PS. ναὶ negare. SI. liberare ecquam velit.
B PS. ναὶ nec τοῦ negare. SI. ecquas viginti minas.
Per sycophantiam atque per doctos dolos
Paritas vt auferas à me. PS. abs te ego auferam?
SI. Ita, quas meo gnato des, qui amicam liberet.
PS. Fateri καὶ τοῦτο.
CA. Fatetur. SI. dixin' Calipho dudum tibi?
CA. Memini. SI. cur hæc tu, vbi resciuisti illico,
Celata me sunt? cur non resciui? PS. eloquar.
Quia nolebam ex me morem prægigini malum,
Herum vt ego seruos suum criminarer apud herum.
SI. Iuberes hunc præcipitem in pistrinum trahi.
C CA. Numquid peccatum Simo est? SI. immò maximè.
PS. Desiste, rectè ego meam rem sapio Callipho.
Peccata mea sunt. animum aduorte nunc iam,
Quapropter te expertem amoris nati habuerim.
Pistrinum in mundo scibam, si id [illegible]
SI. Non à me scibas pistrinum in mu[illegible]
Cum ea mussitabas. PS. scibam. SI. cur non dictum est mihi?
PS. Quia aliud malum aderat, istuc aberat longius.
Illud erat præsens. huic erat diecula.
SI. Quid nunc agetis? nam hinc quidem à me non potest
D Argentum auferri, qui præsertim senserim.
Ne quisquam credat nummum, iam edicam omnibus.
PS. Nunquam ædepol cuiquam supplicabo, dum quidem
Tu viues. tu mihi hercle argentum dabis,
Abs te equidem sumam. SI. tu à me sumes? PS. strenuè.
SI. Excludito mihi hercle oculum, si dedero. PS. dabis.
Iam dico, vt à me caueas. CA. certè ædepol scio,
Si abstuleris, mirum & magnum feceris facinus.
PS. Faciam. SI. si non abstuleris. PS. virgis cædito.
Sed quid, si abstulero? SI. do Iouem testem tibi,
Te ætatem impunè habiturum. PS. facito vt memineris.
SI. Egon' vt cauere nequeam, cui prædicitur?
E PS. Prædico vt caueas, dico, inquam, vt caueas, caue.
Hem istis mihi tu hodie manibus argentum dabis.
CA. Edepol mortalem graphicum, si seruat fidem.
PS. Seruitum tibi me abducito, ni fecero.
SI. Bene atque amicè dicis: nam nunc iam meus es.
PS. Vin' etiam dicam, quod vos magis miremini?
CA. Studeo hercle audire, nam ted ausculto libens.
SI. Agedum, nam satis libenter te ausculto loqui.
PS. Priusquam istam pugnam pugnabo, ego etiam prius
Dabo aliam pugnam claram, & commemorabilem,

SI. Quam pugnam? PS. hem ab hoc lenone vicino tuo, A
Per sycophantiam, atque per doctos dolos
Tibicinam illam, tuus quam gnatus deperit,
Eam circumducam lepidè lenonem. SI. quid est?
PS. Effectum hoc hodie reddam vtrumque ad vesperum.
SI. Siquidem istæc opera vt prædicas perfeceris,
Virtute regi Agathocli antecesseris.
Sed si non faxis, numquid caussæ est, illico
Quin te in pistrinum condam? PS. non vnum quidem
Diem modò, verùm hercle in omneis, quantum est. sed si effecero,
Dabin' mi argentum quod dem lenoni illico
Tua voluntate? CA. ius bonum orat Pseudolus,
Dabo, inque. SI. at scin' quid mihi in mentem venit? B
Quid si hisce inter se consenserunt, Calipho,
Aut de compacto faciunt consutis dolis,
Qui me argento circumuertant? PS. quis me audacior
Sit? si istuc facinus audeam facere. immo sic Simo,
Si sumus conspecti, siue consilium numquam iniuimus
De istac re, aut si de ea re vmquam inter nos conuenimus,
Quasi in libro cum scribuntur calamo litteræ,
Stilis me totum vsque vlmeis conscribito.
SI. Indice ludos nunc iam quando lubet.
PS. Da in hunc diem operam Calipho quæso mihi, C
Ne quod te ad aliud occupes negotium.
CA. Quin vti rus irem hodie, iam heri constitueram.
PS. At nunc disturba quas statuisti machinas.
CA. Nunc non abire certum est istac gratia,
Lubido est ludos tuos spectare Pseudole.
Et si hunc videbo non dare argentum tibi,
Quod dixit, potius quàm id non fiat, ego dabo.
Non demutabo. PS. namque ædepol si non dabis,
Clamore magno, & multum flagitabere.
Age tea, mouemini hinc vos intrò nunc iam,
Ac meis vicissim date locum fallaciis.
SI. Fiat, geratur mos tibi. PS. sed te volo D
Domi vsque adesse. SI. quin tibi operam dico.
CA. At ego ad forum ibo, iam hîc adero. SI. actutū redi.
PS. Suspicio est mihi nunc vos suspicarier,
Me iccirco hæc tanta facinora promittere,
Qui vos oblectem, hanc fabulam dum transigam,
Neque sim facturus, quod facturum dixeram:
Non demutabo. atque etiam certum, quod sciam,
Quo sim facturus pacto, nihil etiam scio,
Nisi quia futurum est. nam qui in scenam prouenit
Nouo modo, nouum aliquid inuentum afferre addecet. E
Si id facere nequeat, det locum illi qui queat.
Concedere aliquantisper hinc mihi intrò libet,
Dum concenturio in corde sycophantias.
Tibicen vos interea hic delectauerit.

DAMNOSIS} Horat. damnosa Venus. DICTATOR} dictator magistratus Romanus est, non Atheniensis. quid igitur dictatori cum Athenis? respondeo, comœdiam hanc esse palliatam, & personas esse Atticas, & poëtam fingere rem geri Athenis: sed quia spectatores Romani sunt, & comœdia dicetur, résque agitur Romæ, iccirco nomen magistratus Romani à poëta vsurpatum ac sumtum esse. ATQVE ID IAMPRID.} atque id ipse per me nemine mihi renunciante, sensi. ET SVBOLET MI.} id est, suspicor, vel animaduerto. tralatio est à sensu odoratus, ad animum. OCCISA

A EST HAEC RES] hæc reperiendi argenti via interclusa & obsæpta est, hac via expediri argentum non potest. HAERET HOC NEG.] impeditum est hoc negotium: huic negotio mora iniecta est. hoc negotium non procedit. QVAM COMMEAT.&c.] allegoria ducta à re militari. Qua via, inquit, me pecuniam expediturum, ea via obuallata, & obstructa est. NIHIL EST PRAEDAE] iterum allegoria à re militari. Consilia nostra, inquit, hostibus cognita & aperta sunt. non est quòd nos prædam ab iis agere posse speremus. QVI GESTANT] qui deferunt & nunciant. QVIQVE AVSCVLTANT.] & qui criminibus, id est, criminationibus aureis attentas præbent. PENDEANT] suspendentur. GESTORES LINGVIS, AVD.] gestores linguis pendeant, auditores auribus, vt qua vterque parte peccarit, eâ parte plectatur. Sic Horatius epist.15.lib.1. *Scilicet vt ventres lamna candente nepotum Diceret vrendos.* sic sæpè apud Homerum, qua quis parte corporis peccauit, vulneratur: qui mentitus est, aut peierauit, aut maledicta in alterum iniecit, lingua: qui pecuniam turpiter accepit manu: & item de ceteris. FILIVM TE VELLE AM.] ordo est, filium amantem velle te argento circumducere, id est, circumuenire, fallere. VETVS NOLO FACIAT] nolo hoc faciat vetus: id est, nolo hoc ita sæpè faciat, vt fit ei vetus. NEVIS] non vis. VEL TV NE FACERES] vel si non vis hoc filium tuum facere, non debueras in adolescentia tale facere. PROBVM PATREM ESSE] sententia præclara, & quam patres in animo & in memoria fixam habere debent: probum patrem esse oportere, qui postulet filium suum esse probum, aut etiam se probiorem. nam pater, qui improbus & intemperans, & nequam fuerit, impudenter, & pænè dicam, iniustè fecerit, qui postulet filium suum esse probum, & temperantem frugi. POPVLO VIRITIM POTVIT] tam
B damnosè & flagitiosè in adolescentia vixisti, vt tuorum flagitiorum suam quisque ex vniuerso populo partem sumere potuerit. DISPERTIRIER] distribui. PATRISSAT] πατρίζει patrem æmulatur. ὦ Ζεῦ] ô Iupiter. QVAM PAVCI ESTIS H.] quia videt seruus hunc senem esse commodum & facilem: Caliphonem contrà difficilem, sæuum & importunum: icirco ita exclamat: ô Iupiter, &c. IRAM IN PROMPTV GER.] iram præ se ferre, iracundiam suam non dissimulare: iram fronte & vultu ostendere, atque aperire. BONVS ANIMVS IN MALA RE] qui bonum & fortem animum præstat in re aduersa, rem aduersam dimidio facit leuiorem ac minorem. SI QVID SVPERFIT] si quid superest. BASILICVM] regium. INTELLIGO] apparet Pseudolum astitisse confidenter. DECET INNOCENS QVIN] decet seruum, quicunque sit innocens, atque innoxius superbum esse, &c. Camerariana editio habet, Decet innocentem qui sit, atque innoxius. vulgati, Decet equidem innocens qui sit, atque innoxius. nos quomodo in nostris codicibus manuscriptis reperimus, ita edidimus. QVASI PER NEBVLAM] minus planè, obscurè. CONFICIET] vincet, elinguem reddet. Loquitur hæc Calipho in aurem Simoni, ita vt non exaudiat Pseudolus. PARVAM ESSE APVD TE] intelligo te non magnam mihi fidem habere. FAC SIS] fac si vis ædeis aurium tuarum vacuas, id est, præbe mihi aureis vacuas. allegoria est. HERCLE QVOI, &c.] mirum mihi hercle videtur: cui cauendum est abs te irato, vt tu prædicas. ALIO MODO] dolis ac fallaciis. QVONIAM APVD TE PARVM EST FIDES] quoniam seruo tuo Pseudolo parum fidei habes. Fides autem positum pro fidei antiquè. de qua re alibi. licet tamen etiam legere fide, pro fidei, antiquorum itidem consuetudine. QVOD SCIBO, DELPHIS TI-
C BI RESPON.] quod scibo, quódque tibi dixero, ex oraculo Apollinis tibi responsum putabo, prouerbij locum obtinuit, vt ea dicant Latini ex oraculo Apollinis edita, quæ certissima, & verissima esse significant. Cicero pro Fonteio, si quid ex illo loco dicetur, ex oraculo aliquo dici arbitr. Idem ad Brutum, Hæc ex oraculo Appollinis Pythij edita tibi puta. nihil potest esse verius. Idem de Diuinatione lib. 1. Oraculi Delphici veritatem omnis ætas experta est. ECQVAM SCIS F.] num aliquam tibicinam scis filium meum amare? δεῖ NEGARE] sic ferè habent nostri libri veteres, & numeri conueniunt: & sententia quadrat. δεῖ negare (inquit) id est, non oportet hoc negare. LIBERARE ECQVAM VELIT] num quam tibicinam liberare velit. δεῖ NEC τοῦτο NEGARE] id est, oportétne hoc quidem negare. sic restitui ex antiquæ scripturæ vestigiis. PARITAS] paras. QVI] vnde. FATERI δεῖ καὶ τοῦτο] hoc quoque fateri oportet, ita est. & hoc, ita est. EX ME PRAEGIGNI] à me omnium primo morem introduci malum. HERVM VT EGO SERVOS] vt ego seruus herum, id est, heri filium criminarer apud te eius patrem. IVBERES HVNC PRAECIP.] vel hæc verba cum superioribus perpetuo tenore continuanda sunt, vt Pseudoli sint, vel Caliphoni attribuenda, vt intelligamus eum Pseudoli patrocinium suscipere apud Simonem. NVMQVID PECC.] numquid peccatum Simo à Pseudolo est? numquid peccauit Pseudolus? RECTE EGO MEAM REM SAPIO] sine me causam pro me dicere. ego mearum rerum non sum ignarus. Licet & legere aduerbium *rectè*, separatim, hoc modo, rectè ego, &c. QVAPROPTER TE EXPERT.] quapropter te gnati amorem celarim. PISTRINVM IN MVNDO] in mundo, id
D est, propalàm, & in expedito, ac cito, auctore Carisio.lib.2.Grammat.institut. vbi profert hunc locum. SI ID FAXEM] si id fecissem. NON A ME SCIEBAS, &c.] id est, non contrà sciebas tibi paratum esse pistrinum, cùm ea tacebas? MVSSITABAS?] mussabas, tacebas? ADERAT] instabat, præsens erat. HVIC ERAT DIECVLAE] subintellig. spatium. SVPPLICABO] vt mihi det argentum. STRENVE] fortiter sumam. repete δεῖ καὶ. EXCLVDITO] eruito, effodito. sed malim legi exsculpito. ÆTATEM] perpetuò: seu quandiu viues. GRAPHICVM] lepidum, venustum. SI SERVAT FIDEM] si argentum aufert abs te Simo. SERVITVM TIBI ME ABDVCITO] abducito me vt tibi seruiam, nisi fecero. hæc dicit Pseudolus facetè, quasi verò Simoni seruitutem non seruiat. TED AVSCVLTO] te ausculto, d, littera interposita est, versus causa. PRIVSQVAM ISTAM PVGNAM PVGNABO] priusquam argentum abs te auferam. pugnam pugnabo, dictum ex Atticorum consuetudine. quod loquendi genus alibi notauimus. AGATHOCLI] Agathocles rex Siciliæ. VERVM HERCLE IN OMNEIS] hic versus corruptus est, & multis syllabis redundat. IVS BONVM] æquum. CONSVTIS DOLIS] sic Græci dicunt συῤῥάπτειν δόλους: id est, consuere dolos. QVI ME ARGENTO] vt me argento circumducant? hic versus vna syllaba redundat. Itaque fortasse delendum pronomen *me*, & id subintelligendum foris. QVASI IN LIBRO] quemadmodum in libro, &c. STILIS VLMEIS] virgis vlmeis voluit dicere, sed propter verbum conscribito, stilis vlmeis substituit. INDICE LVDOS] indic ludos. AT NVNC DISTVRBA QVAS STATVISTI M.] at nunc disturba consilium tuum rus eundi. HVNC] Simonem. NON DEMVTABO] non mutabo quod dixi: non me pœnitebit eius quod dixi. FLAGITABERE] ego tibi assiduus
E ero flagitator. AMOVEMINI] passiuum imperatiui modi ab amoueor. Licet etiam legere *amolimini huic vos*, à verbo amolior, quod quamuis quibusdam placeat, nusquam ibi reperi. DICO] dedico. SVSPICIO EST MIHI] conuersus ad spectatores, hæc loquitur Pseudolus. NON DEMVTABO] faciam id quod dixi ac promisi: vt suprà. ATQVE ETIAM CERTVM] atque etiam vt magis miremini, nihil etiam dum certum scio, quod sciam, quo pacto id quod promisi, sim facturus. PROVENIT] prodit. CONCENTVRIO] concenturiare, est colligere, inquit Nonius, dictum à centuriis, quæ ad suffragia conueniebant. Plautus Pseudolo, *Concenturio in corde*, &c. Terentius Phormione, *ego in insidiis hîc ero succenturiatus, si quid deficies.* hæc Nonius. ego putarim translatum à re militari.

PSEVDOLVS seruus.

PRoh Iupiter, vt mihi quicquid ago lepidè omnia, prosperéq; eueniunt!
Neq; quod dubitē, neq; quod timeā, meo in pectore cōditū est cōsiliū.

Nam ea ſtultitia eſt,facinus magnum timido cordi credere.nam omnes A
Res perinde ſunt,vt agas,vt eas magnifacias.nam ego in meo
Pectore prius ita paraui copias dupliceis,tripliceis,dolos,
Perfidias,vt vbicunque cum hoſtibus congrediar,(malorum meorum
Fretus virtute dicam) mea induſtria & malitia,fraudulentia,
Facilè vt vincam,facilè vt ſpoliem meos perduellis meis perfidiis.
Nunc inimicum ego hunc communem meum,atque voſtrum omnium
Ballionem,exballiſtabo lepidè,date operam modò.hoc ego oppidum
Admœnire,vt hoc die capiatur,volo,atque vt hoc meas legiones
Adducam:ſi hoc expugno,facilè ego hanc rem meis ciuibus faciam.
Pòſt ad oppidum hoc vetus continuò mecum exercitũ protinus obducã.
Inde me & ſimul participeis omnes meos præda onerabo,atque opplebo. B
Metum & fugam perduellibus meis iniiciam,me eſſe vt ſciant natum.
Eo ſum genere natus,magna me facinora decet efficere,
Quæ poſt mihi clara,& diu clueant:ſed hunc quem video,quis hic eſt?
Qui oculis meis obuiam ignorabilis obiicitur,libet ſcire
Quid hic velit cum machæra, & huic,quam rem agat,hinc dabo inſidias.

NEQVE QVOD DVB.] id eſt,conſilium cepi,vt neque dubitem, neque timeam: conſtitui in animo neque dubitare,neque timere.vel ſic,conſilium habeo in pectore meo conditum propter quod neque dubitare, neque timere debeo.ſed priorem interpretationem magis probo. TIMIDO CORDI] timido animo committere. NAM OMNES RES PERINDE] nam omnes res,inquit eius modi ſunt,quo modo eas tractes,& magni pendas.ſi ſtudium,& diligentiam,& conſiliũ adhibeas,bene procedunt,& magnæ ſunt:ſin eas negligenter & imprudẽter adminiſtres,minus proſperè eueniunt,& ſunt paruæ,atque humiles. NAM EGO IN MEO PECTO.] allegoria eſt ducta à re militari,per quam ſignificat ſe multas rationes excogitaſſe,multóſque dolos conſutos & paratos habere,quibus Ballionem capere poſſit. Porro autem,nam toties à poëta data opera iteratum eſt, ad exprimendam ſerui non nimis accuratè loquentis negligentiam. CONGREDIAS] pedem conferam. MALORVM MEOR. VIRT. F. D.] hæc ſunt legenda per interpoſitionem,quæ vrbanitate non caret.nam cùm exſpectarent auditores,vt dicitur, virtute deûm, quo modo inuidiæ auertendæ cauſa, veteres loqui ſolebant,ſeruus improbus ſubſtituit,malorũ meorum virtute fretus dicam. malorum meorum autem,id eſt,mearum fallaciarum,& ſimilium. FACILE VT V.] pendent hæc è ſuperioribus illis, *ita paraui copias duplices*,&c. *vt facilè vincam*,&c.Neque eſt quod quemquam moueat,particula *vt*, ſemel iam ſuprà poſita. hoc enim ſæpè faciunt poëtæ & maximè Plautus,& maximè comici,negligentiam loquentium in ſcripto imitantes atque exprimentes. PERDVELLEIS] hoſteis. EXBALLISTABO] quaſi balliſta labefactabo,deturbabo. MEIS CIVIBVS] in allegoria manet.per ciueis ſuos autem,Calidorum ſignificat, pro quo pugnat aduerſus lenonem tamquam hoſtem. AD OPPIDVM HOC VETVS] Simonem ſignificat. OBDVCAM] adducam : vt *ob* intelligamus idem valere quod *ad* conſuetudine veterum:vel circumducam,vt dicimus,vrbem obſidere, pro circumſedere: & obuallare, pro circumuallare. vide quæ à Feſto ſcripta ſunt in *ob*. PARTICIPEIS OMN. M.] συμμάχους κοινωνοὺς,belli ſocios,& adiutores meos. ME ESSE VT SCIANT] λεόντες,vt ſciant qui vir ſim:vt me fortem virum eſſe intelligant. CLVEANT] commemorentur,omnium ſermone celebrentur. SED HVNC QVEM] Plautinum & comicum loquendi genus. IGNORABILIS] ignotus,ignoratus. ET HVIC, QVAM REM AG.] & huic,ex hoc loco inſidiabor,obſeruans quam rem agat.

D

HARPAX Cacula, PSEVDOLVS ſeruus.

HI loci ſunt,atque hæ regiones,quæ mihi ab hero ſunt demonſtratæ,
Vt ego oculis rationem capio,quam mihi ita dixit herus meus miles,
Septimas eſſe ædeis à porta,vbi ille habuit leno,cui iuſſit
Symbolum me ferre,& hoc argentum.nimis velim certum qui
Mihi faciat Ballio leno vbi hic habitat. PS. ſt,tace,tace,
Meus hic eſt homo,ni omnes di atque homines deſerunt.nouo conſilio
Nunc mihi opus eſt,noua res ſubitò mihi hæc obiecta eſt:
Hoc præuortar principio,illa omnia miſſa habeo quæ antè agere occepi.
Iam pol ego hunc ſtatioticum nuntium aduenientem probè percutiam.
HA. Oſtium pultabo,atque intus euocabo aliquem foras. E
PS. Quiſquis es,compendium ego te facere pultandi volo:
Nam ego precator,& patronus foribus proceſſi foras.
HA. Túne es Ballio? PS. immò verò eius ſum ſubballio.
HA. Quid iſtuc verbi eſt? PS. condus,promus ſum,procurator peni.
HA. Quaſi te dicas atrienſem. PS. immò atrienſi ego impero.
HA. Quid tu,ſeruúſne es,an liber? PS. nunc quidem etiam ſeruio.
HA. Ita videre,& non videre dignus qui liber ſies.
PS. Non ſoles reſpicere te,cùm dicas iniuſtè alteri?

A HA. Hunc hominem malum esse oportet. PS. di me seruant atque amant.
Nam hic mihi incus est, procudam ego hodie hinc multos dolos.
HA. Quid, illic secum solus loquitur? PSEV. quid ais tu adolescens? HA. quid est?
PS. Esne tu, an non es ab illo milite Macedonio,
Seruus eius, qui hinc à nobis est mercatus mulierem?
Qui argenti hero meo lenoni quindecim dederat minas,
Quinque debet? HA. sum. sed vbi tu me nouisti gentium,
Aut vidisti, aut collocutus? nam equidem Athenas antidhac
Nunquam adueni, neque te vidi ante hunc diem vnquam oculis meis.
PS. Quia videre inde esse. nam olim cùm abiit, argento hic dies
B Præstituta est, quoad referret nobis, neque dum retulit.
HA. Immò adest. PS. tun' attulisti. HAR. egomet. PS. quid dubitas dare?
HA. Tibi ego dem? PS. mihi hercle verò, qui res, rationésque heri
Ballionis curo, argentum accepto, expenso, & cui debet dato.
HA. Si quidem hercle etiam supremi promtas thesauros Iouis,
Tibi libellam argenti nunquam credam, dum tu strenuas.
PS. Res erit soluta. HA. nunc iam potius sic seruauero.
PS. Væ tibi. tu inuentus verò meam qui forcilles fidem!
Quasi mihi non sexcenta tanta soli soleant credier.
HA. Potest vt alij ita arbitrentur, & ego vt ne credam tibi.
C PS. Quasi tu dicas me te velle argento circumducere.
AB. Immò verò quasi tu dicas, quasique ego autem id suspicer.
Sed quod est tibi nomen? PS. seruus est huic lenoni Syrus,
Eum esse me dicam, Syrus sum. HA. Syrus? PS. id est nomen mihi.
HA. Verba multa facimus, herus si tuus domi est, quin prouocas,
Vt id agam quò missus huc sum? PS. quicquid est nomen tibi,
Si intus esset, euocarem. verùm si dare vis mihi,
Magis erit solutum, quàm si ipsi dederis. HA. at enim scin' quid est?
Reddere hoc, non perdere, herus misit. nunc certè scio
Hoc febrim tibi esse, quia non licet huc iniicere vngulas.
Ego nisi ipsi Ballioni, nummum credam nemini.
D PS. At illic nunc negotiosus est, res agitur apud iudicem.
HA. Di bene vortant. at ego quando eum esse censebo domi,
Rediero. tu epistolam hanc à me accipe, atque illi dato.
Nam istic symbolum est inter herum meum, & tuum de muliere.
PS. Scio equidem, vt, qui argentum afferret, atque expressam imaginem
Suam huc ad nos, cum eo aiebat velle mitti mulierem.
Nam hic quoque exemplum reliquit eius. HA. omnem rem tenes,
PS. Quid ego ni teneam? HA. dato ergo istum symbolum illi. PS. licet,
Sed quid est tibi nomen? HAR. Harpax. PS. apage te Harpax, haud places.
Huc quidem hercle haud ibis intrò, ne quid Harpax feceris,
E HA. Hostis viuos rapere soleo ex acie, ex hoc nomen mihi est.
PS. Pol te multo magis opinor vasa ahenea ex ædibus.
HA. Non ita est. sed scin' quid te orem Syre? PS. sciam, si dixeris.
HA. Ego deuortor extra portam huc in tabernam tertiam,
Apud anum illam diobolarem, cludam, crassam, Chrysidem.
PS. Quid vis? HA. inde vt me arcessas, herus tuus vbi venerit.
PS. Tuo arbitratu maximè? HA. nam vt lassus veni de via,
Me volo curare. PS. sane sapis, & consilium placet.
Sed vide sis ne in quæstione sis, quando arcessam mihi.

HA. Quin vbi prandero,dabo operam somno. PS. sanè censeo. A
HA. Nunc quid vis? PS. dormitum vt abeas. HA. abeo. PS. atque audin' Harpage,
Iube sis te operiri,beatus eris si consudaueris.

AB HERO] à milite. VT EGO OCVL. RATIONEM CAP.] vt ego video: vt ego oculis rationem ineo:vt ego ex aspectu considero,& iudico. VBI ILLE HAB. LENO.] in quibus ille habitauit leno. NIMIS VELIM] valde exoptem mihi dari. CERTVM QVI M. F.] qui me certò doceat. ST] st, silentij interiectio est. NOVO CONSIL.] quasi aliud consilium cepeiit lenonis capiendi, antequàm seruum lenonis militis Harpagem viderit. HOC PRAEV. PRINC.] hunc nouum casum anteponam principio,id est,priori consilio. STRATIOTICVM] militarem, id est,à milite venientem. INTVS] domo. PRECATOR ET PATR.] precator est,qui pro alio deprecatur: patronus,qui alterius patrocinium suscepit in causa capitis.dicit igitur Pseudolus se foras prodiisse,quasi precatorem & patronum foribus,ne quis eas nimiùm validè pulsaret.libri vulgati habent *precantor*. SVBBALIO] Balionis vicarius,Balioni substitutus.sic Cic.1.epist.lib.10.ad Attic.summarium dixit pro Mario secundario,paruo quodam: Mario & belli ciuilis cupido. verba Ciceronis sunt hæc,nisi fortè iste summarius ei potest persuadere,vt,dum oratores eant & redeant,quiescat,nihil video. CONDVS PRONVS SVM] is sum, qui condo & promo. NON SOLES RESP. TE] quasi dicat, si te respiceres.id est,si oculos in te reflecteres,alteri non malediceres. DII ME SERV.] hæc secum loquitur Pseudolus, & ad spectatores conuersus. INCVS EST] pro,in cude est. ILLIC] ille. HINC] ex hac domo. QVINQ. DEBET?] reliquas. ANTIDHAC] antehac. QVIA VIDERE INDE] quia videris ab illo milite esse. QVOAD] ad quam diem. ACCEPTO] acceptum fero,siue vsque accipio. EXPENSO] expensum fero:sæpè expendo. DATO] sæpè do. SIQVIDEM HERCLE] si Iouis thesauris promendis præesses,numquam tamen tibi argenti libellam crederem. PROMTAS] frequentatiuum à verbo *promo*: qualia sunt illa,accepto, expenso,dato. RES ERIT SOLVTA] ego tibi acceptam totam pecuniam feram:ego herum tuum obligatione liberabo: referam in codicem rationem, pecuniam esse solutam. NVNC IAM POTIVS] nunc iam potius pecuniam sic seruauero, si tibi non tradam. MEAM FORCIL. FIDEM] meam fidem quasi furcis torqueas & deprauces. Alij legunt floccilles, id est flocci facias. SEXCENTA TANTA] sexcentupla. POTEST VT ALII ITA ARB.] potest fieri,vt alij tam multa credant,& rursus ego tibi nihil credam. CIRCVMDVCERE] circumuertere. IMMO VERO QVASI] immò verò tu ipse dicis,& ego suspicor. SERVVS EST HVIC LEN.] hæc secum loquitur Pseudolus. Hic leno seruum habet nomine Syrum, eum me esse dicam. SYRVS SVM] nunc hæc clara voce,vt audiatur ab Harpage. QVIN PROVOCAS] cur non in publicum, vel foras vocas,&c. QVO] ad quod. HOC FEBRIM TIBI ESSE] hoc tibi esse febris instat: hoc tibi febrim incutere, quod tibi non liceat ad hanc pecuniam vngueis iniicere. VNGVLAS] vngueis. nam vngulæ bestiarum sunt potius. AT ILLIC NVNC] at ille nunc occupatus est. CENSEBO] putabo,arbitrabor. ISTIC] in ista epistola,quam tibi dedi. SCIO EQVIDEM] scio equidem,hoc symbolum inter eos conuenisse,vt,qui,&c. CVM EO AIEBAT] ἀνακόλουθον. nam particula *vt*, quæ suprà posita est,verbum non habet,cum quo aptè cohæreat.aiebat igitur miles velle se cum eo, qui argentũ reliquum, & expressum, imaginẽ suam afferret,mitti mulierem. EXEMPLVM] imaginis. NE QVID HARPAX FEC.] ne quid nomini consentaneum feceris, id est,ne quid rapueris. DIOBOLAREM] vilem, quæ duobus obolis copiam sui facere solebat. CLAVDAM] al.cludam. CHRYSIDEM] nomine. TVO ARBIT. MAX.] tuo arbitratu te arcessam, & non lenonis potius] NE IN QVAEST.] ne quærendus sis mihi,cùm te arcessam. QVIN VBI PRAND.] immò verò vt scias me in quæstione non futurum tibi, statim vt prandero, dormiam. TE OPERIRI] te tegi multa veste,ad sudorem eliciendum.

PSEVDOLVS seruus.

DI immortales,conseruauit me illic homo aduentu suo,
Suo viatico reduxit me vsque ex errore in viam. D
Nam ipsa mihi opportunitas,non potuit opportunius
Aduenire,quàm hæc cauata est mihi opportunè epistola.
Nam hæc illud cornupiæ est,vbi inest quicquid volo.
Hîc doli,hîc fallaciæ omnes sunt,hîc sunt sycophantiæ,
Hîc argentum est,hîc amica amanti herili filio,
Atque ego nunc me vt gloriosum faciebam,& copi pectore,
Quo modo quicq; agerem,vt lenoni surriperem mulierculam,
Iam instituta,ornata,cuncta in ordine animo,vt volueram,
Certa,deformata habebam?sed profectò hoc sic erit:
Centum doctûm hominum consilia sola hæc deuincit dea
Fortuna: atque hoc verum est:proinde vt quisque fortuna vtitur, E
Ita præcellet,atque exinde sapere eum omnes dicimus.
Bene vbi quod consilium discimus,accidisse,hominem catum
Eum esse declaramus:stultum autem illum,cui vertit malè.
Stulti haud scimus,frustra vt simus,cum quod cupienter dari
Petimus nobis,quasi quid in rem sit,possimus noscere.
Certa amittimus,dum incerta petimus.atque hoc euenit
In labore atque in dolore,vt mors obrepat interim.
Sed iam satis est philosophatum,nimis diu & longum loquor.

Di

A Di immortales aurichalco contrà non charum fuit
Meum mendacium,hîc modò quod subitò commentus fui;
Quia lenonis me esse dixi.nunc ego hac epistola
Tres deludam,herum,& lenonem,& qui hanc mihi dedit epistolam.
Euge par pari.aliud autem,quod cupiebam,cóntigit.
Venit eccum Chalidorus,ducit nescio quem secum simul.

ILLIC HOMO] ille homo,Harpax. CAVATA EST] eruta est. NAM HAEC ILLVD CORNVPIAE EST] nam hæc epistola,illud cornucopiæ est omniũ fama celebratum.cornucopiæ,κέρας ἀμαλθείας.nota est fabula. Camerarius edidit,Hæc allata cornucopiæ est.secutus fortasse scripturam deprauatam,illuta. nam ex *illud* verissimile est factum esse *illut*. deinde ex illut,illata & allata. ATQVE EGO NVNC ME VT G.] sententia est hæc, Atque vt ego nunc de me gloriosè prædicem, tamquam copioso pectore, iam antequam hæc epistola mihi veniret, habebam in animo omnia instituta,ornata,parata,certa & descripta,quibus rationibus, & viis lenonem fallacem, mulierémque ei surripe-B rem. sed tamen hac potius via rem geram. VT COPI PECTORE] tamquam copioso pectore hominem. apud Nonium,qui hunc versum profert, legitur *& copi pectore*, quæ scriptura ferri potest. VT VOLVEREM] quemadmodum exoptarem. DEFORMATA] descripta.tralatio ab ædificiorum descriptione,aut à pictura. DOCTVM] doctorum. PROINDE VT QVISQVE] vt quisque fortunam habet iratam,aut propitiam: vt quisque fortunatus & infortunatus est.ex euentis de consilio hominum iudicamus,& consilia hominum euentis ponderamus.vt est apud M. Tullium oratione pro C.Rabirio Postumo. PRAECELLET] præcellit.nam veteres excelleo, & præcelleo,&c. dixerunt in secunda inflexione. BENE VT QVOD CONSILII] vbi consilium aliquod prosperè alicui euenisse cognoscimus: eum hominem acutum & sapientem esse declaramus:cui malè vertit,eum stultum esse pronuntiamus.Sic M.Tullius pro Rabirio Postum.principio,*Quamquam hoc plerumque facimus, vt consilia euentis ponderemus: & cui bene quod processerit, multum illum prouidisse:cui secus,nihil sensisse dicamus.* CVI VERTIT MALE] cui malè processit,cui minus feliciter euenit. *vertit*,absolutè positum est. STVLTI] sic Homerus Νήπιοι. HAVD SCIM. FR.] nescimus quàm nos ipsi frustremur: nescimus quomodo fallamur, cùm quid ardenter concupiscimus. QVASI QVID IN REM SIT, POSSIMVS] quasi verò,quid nobis ex vsu sit,scire possumus.significat, homines quæ sibi vtilia sint,aut inutilia,ignorare,& ea plerumque exoptare an expetere, quæ sunt eis damnosa, & perniciosa. ATQVE HOC EVENIT IN LAB.] &, quod est miserius,cupiditate rerum in animum,atque incertarum maceramur, & consenescimus. res incertas expetimus non sine labore,ac dolore. VT MORS OBREP.] ita vt interea mors sensim & tacitè nos adoriatur. AVRICHALCO CONTRA] C id est,mendacium meum pluris fuit orichalco.si mendacium meum orichalco ab aliquo emtum esset, non carè emtum esset,qui pro mendacio meo orichalcum rependisset,damno effectus non esset.sic loquitur in Epidico,*non carus est auro contra.* & in Rudente,*auro contra cedò*,&c. Seruius docet ad illum locum Virgil. Æneid.12. *Ipse dehinc auro squalentem, albóque orichalco*:apud maiores,orichalcum pretiosius omnibus metalis fuit. namque sicut Lucretius dicit,cum primùm homines siluas incendissent,nullarum adhuc rerum periti,terra casu,fertilis omnium ex incendij calore desudauit metalla. Plinius tamen, orichalcum fossile fuisse & boniter præstitisse, & diu in pretio fuisse, auctor est inter quæ orichalcum pretiosius visum est: quod & splendore auri & duritiem æris possideret. Namque primùm ex auro securis facta displicuit ob mollitiem.simili ratione & argenti contemtus vsus: mox orichalcum placuit, donec veniretur ad ferrum: vnde dicuntur sæcula ita fuisse diuisa. Orichalcum autem etiam fuisse pretiosum, Plautus docet, qui in Milite Glorioso,*Ego istos mores*(inquit)*orichalco comparem.* Hactenus Seruius,Orichalcum.sed orichalcum nullum fuisse natiuum, aut fossile, sed factitium & artificiosum quod ex ære constat cadmia fossili tincto,& ita abit in aureum colorem: credibilius est.Tingitur & magnete, mutatúrque in cãdidum colorem:quale significari à Virgilio puto lib.12.Æn. vbi fallitur seruus,qui orichalcum negat esse re vera album, sed si in auro spectetur. Induit etiam aureum & argenteum colorẽ chymistarum arte & opera. HIC MODO QVOD S.]quod hîc subitò modò commentus fui,id est,excogitaui, seu confinxi. LENONIS] suprà,seruus est huic lenoni Syrus. Eumme esse dicam. Syrus sum. HERVM] Simonem.

D

CALIDORVS, CHALINVS adolescens, PSEVDOLVS seruus.

DVlcia atque amara apud te sum elocutus omnia.
Scis amorem,scis laborem,scis egestatem meam.
CH. Commemini omnia: dic tu modò me quid vis facere,fac sciam.
CA. Tum hæc tibi alia sum elocutus,vt scires, de symbolo.
CH. Omnia,inquam tu modò quæ me facere vis,fac vt sciam.
CA. Pseudolus ita mihi imperauit,vt aliquem hominem strenuum,
Beneuolentem adducerem ad se. CH. seruas imperium probè.
Nam & amicum,& beneuolentem ducis.sed istic Pseudolus
E Nouus mihi est. CA. nimiùm est mortalis graphicus,heuretes mihi est;
Is mihi hæc esse se effecturum dixit,quæ dixi tibi.
PS. Magnificè hominem compellabo. CA. cuia vox sonat? PS. io,io.
Te te te tyranne,te rogo,qui imperitas Pseudolo.
Quæro,qui ter,trina,triplicia,tribus modis,tria gaudia,
Artibus tribus,ter demeritas dem lætitias,de tribus
Fraude partas,per malitiam,& per dolum & fallaciam.
In libello hoc obsignato ad te attuli pauxillulo.
CA. Illic homo est.vt paratragœdiat carnufex! CH. confer gradum.

Contrà pariter. P S. porrige audacter ad salutem brachium. A
C A. Dic vtrum spémne, an salutem te salutem Pseudole?
P S. Immò vtrũque. C A. vtrumque salue, sed quid actum est? PS. quid times?
C A. Attuli hunc. P S. quid attulisti? C A. adduxi volui dicere.
P S. Quid istic est? C A. Charinus. P S. euge iam χαρμοσιώνιν volo.
C H. Quin tu quicquid opus'st audacter imperas. P S. iam gratiam.
Bene sit, Charine nolo tibi molestos esse nos.
C H. Vos molestos mihi? molestum est quidem. P S. tum tu igitur mane.
C H. Quid istuc est? P S. epistolam hanc modò intercepi, & symbolum.
C H. Symbolum? quem symbolum? P S. qui à milite allatu'st modò
Eius seruo qui hunc ferebat cum quinque argenti minis,
Tuam qui amicam hinc arcessebat, ei os subleui modó.
C H. Quomodo? P S. horum caussa hæc agitur spectatorum fabula. B
Hi sciunt, qui hîc affuerunt, vobis pôst narrauero.
C A. Quid nunc agimus? P S. liberam hodie tuam amicam amplexabere.
C A. Egóne? P S. tute. C A. ego ipsus, inquam, siquidem hoc viuet caput.
Si modò mihi hominem inuenietis properé. C H. qua facie. P S. malum,
Callidum, doctum, qui quando principium prehenderit,
Porrò sua virtute teneat, quid se facere oporteat.
Atque eum qui non hic vsitatus sæpe sit. C A. si seruos est,
Numquid refert? P S. immò multo mauolo quàm liberum.
C H. Posse opinor me dare hominem tibi malum & doctum, modò
Qui à patre aduenit Carysto, nec dum exiit ex ædibus
Quoquam, neque Athenas aduenit vmquam ante hesternum diem. C
P S. Bene iuuas, sed quinque inuentis opus est argenti minis
Mutuis, quas hodie reddam, nam vnam mihi huius debet pater.
C H. Ego dabo, ne quære aliunde. P S. ô hominem opportunum mihi.
Etiam opu'st chlamyde & machæra, & petaso. C H. à me possum dare.
P S. Di immortales, non Charinus mihi hic quidem est, sed copia.
Sed istic seruus ex Carysto hic qui aduenit, quid sapit?
C H. Hircum ab alis. P S. manuleatam tunicam habere hominem addecet.
Ecquid habet is homo aceti in pectore? C H. atque acidissimi.
P S. Quid si opus fiet, vt dulce promat indidem, ecquid habet?
C H. Rogas? murrhinam, passum, defrutum, melinam, mel qoiusmodi.
Quin in corde instruere quondam cœpit thermopolium. D
P S. Euge pellepide Charine. me meo ludo lamberas.
Sed quid nomen esse dicam ego isti seruo? C H. Simiæ.
P S. Scítne in re aduorsa versari? C H. turbo non æquè citu'st.
P S. Ecquid argutu'st? C H. malorum facinorum sæpissimé.
P S. Quid cum manifestò tenetur? C H. anguilla'st, elabitur.
P S. Ecquid is homo scitus est? C H. plebiscitum non est scitius.
P S. Probus homo est, vt prædicare te audio. C H. immò si scias,
Vbi te adspexerit, narrabit vltrò quid sese velis.
Sed quid illo es acturus? P S. dicam, vbi hominem exornauero,
Subdititium fieri ego illum militis seruum volo. E
Symbolum hunc ferat lenoni cum quinque argenti minis,
Mulierem ab lenone abducat. hem tibi omnem fabulam.
Cæterùm quo quicque pacto faciat, ipsi dixero.
C A. Quid nunc igitur stamus? P S. hominem cum ornamentis omnibus
Exornatum adducite ad me, iam ad trapezitam AEschinum.
Sed properate. C H. prius illic erimus, quàm tu. P S. abire ergo ocius.
Quicquid incerti mihi in animo prius, aut ambiguum fuit,
Nunc liquet, nunc defecatum est, cor mihi nunc peruium'st.

Omnes

A Omnes ordines sub signis ducam, legiones meas,
Aui sinistra auspicio liquido, atque ex sententia:
Confidentia est inimicos meos me posse perdere.
Nunc ibo ad forum, atque onerabo meis præceptis Simiam,
Quid agat, ne quid titubet, doctè vt hanc ferat fallaciam.
Iam ego hoc ipsum oppidum expugnatum faxo erit lenonium.

DVLCIA ET AMARA] γλυκὺ καὶ πικρόν. talis est amor, dulcis & amarus, inquam: ex quo illud γλυκύπικρον. Catullus de Venere, quæ curis miscet amaritiem. LABOREM] πόνον, ταλαιπωρίαν. TVM HAEC TIBI ALIA] tum præterea hæc alia tibi exposui, de symbolo, id est, de signo quod conuenit inter lenonem & militem. alij libri habent, *cum hoc tibi*, &c. Camerarius edidit, *cum hæc alia*, &c. GRAPHICVS] venustus, politus, lepidus, quasi pictus. hic ad animum & ingenium refertur. IO, IO.] voces gratulantium, & lætitiam animi declarantium. QOI TER TRINA, &c] quæro te, vel eum, cui ter, demeritas dem lætitias. HEVRETES] inuentor. TYRANNE] domine, Calidorum significat. B QVAERO] repetendum te, vel subintell. eum. ILLIC HOMO EST] ille homo est, quem tibi commemoraui. VT PARATRAG. CVRA] cum admiratione pronuntiandum, quo pacto tragicum actorem refert! vt se iactat! vt se magnificè gerit! verbum nouum fingit à voce paratragœdia. DIC VTRVM SPEMNE] dic mihi vtrúmne te debeam salutare spem meam, an salutem. vtrùm res, quam tibi mandaui, quámque te confecturum promisisti, confecta sit, an adhuc in spe. IMMO VTRVMQVE] spem & salutem. VTRVMQVE SALVE] salue spes, & salus mea. ATTVLI HVNC] Charinum hunc adduxi. Hoc eò pertinet, quod suprà Pseudolus Calidorum iusserat aliquem hominem astutum & amicum, qui rectè imperata facere posset. QVID ATTVLISTI?] quia dixerat Calidorus, attuli hunc, cùm de Charino loqueretur, minúsque apto verbo vsus erat: quærit Pseudolus, quid attulerit. Calidorus autem peccatum suum corrigens, subiicit, adduxi volui dicere. QVID ISTIC EST?] quis iste est, quem te adduxisse dicis? EVGE IAM, χαῖρε εἶπον PROBO] euge, iam salue: omen accipio. alludit ad nomen Charini, quod ductum est à verbo Græco χαίρειν. IAM GR.] subint. habeo, seu habemus. MOLEST. EST Q.] molestum quidem est, quod mihi dicis: aut molestum est, quod opera mea vti non vultis. INTERC.] propriè. nam intercepta epistola dicitur, quæ interea ad eum, ad quem data est, fertur, ab alio capta est: vel quæ in itinere ab alio, quam ad quem data fuit, capta est. EI OS SVBL.] ei seruo fucum feci: eum seruum illusi, ac decepi. HORVM CAVSA, &c.] hæc eò dicuntur, ne necesse habeat, eadem iterare. IPSVS, INQVAM] tu, ipse, inquam. personæ hic erant confusæ: quas in suum ordinem redegimus. HOC VIVET CAPVT] hic viuet homo, Pseudolus, videlicet. QVI QVANDO PRINCIP. PREHEND.] qui vbi aliquid agere C cœperit, teneat deinceps suopte ingenio quid faciendum sibi sit. PORRO] porrò tenus. QVI NON HIC VSIT. SAEPE SIT] qui non sæpè in his locis versatus sit. MAVOLO] mâlo, magis volo. NAM MACHAERA] gladio. PETASO] galerum, quo se viatores ab æstu, & imbre tuebantur ac tegebant. QVID SAPIT?] quantum sapit? quàm callidus est? sed Charinus hoc verbum aliter accipit, & non ad sapientiam, sed ad odorem transfert, vt suo more ludat Plautus. quod ex responsione intelligitur. sic enim respondet, quasi ita quæsierit Pseudolus, quid olet? HIRCVM AB ALIS] sic disertè scriptum reperi in nostris codic. manuscr. nisi quod in duobus erat, *hircum ab aliis*. in aliis: *vscum ab aliis*. facetissima autem responsio est, & in ea iocus est παρὰ προσδοκίαν, cùm eum quæsisset Pseudolus, quantum saperet, id est, quàm sapiens esset seruus ille, qui modò Carysto aduenisset, respōdet Charinus, eum sapere, id est, olere hircum ab alis, quod est, odorem tetrum, & grauem ex alis mittere. Hircum autem, præter vulgatam significationem, præterea notare tetrum illum odorem subalarem, vel Catullus declarat. Hunc locum sic restitui ex libris manuscriptis iisdem fortasse, quibus vsi sumus, Adrianus Turnebus libro Aduers. 20. cap. 10. MANVLEATAM] manicatam, ad coërcendum odorem illum grauem, scilicet. Tunica (inquit Nonius) vestimentum est sine tunicis. iccirco Plautus in Pseudolo in hoc versu, *Manuleatam tunicam hominem habere addecet*. manuleatam addidit, ne impropriè vteretur. Profert & Priscianus lib. 5. in extr. vbi *manuleatam*, interpretatur manicatam, & dicit manuleatam, deriuari à nomine quartæ inflexionis, manus, nus. ECQVID HABET. HOMO] idem ferè quærit quod suprà, nónne aliquid habet acrimoniæ in pectore? éstne insulsus homo, hebes & stolidus, an salsus, acutus & callidus? INDIDEM] ex pectore. PASSVM] vinum D ex vuis passis confectum. DEFRVTVM] mustum ex duabus partibus ad tertiam decoctam. MELLINAM] potionem ex melle. THERMOPOLIVM] thermopolum, vt nomen ipsum declarat, quod compositum est ex nomine θερμὸν, quod calidum significat, & verbo πωλῶ, quod valet vendo, locum significat, vbi dulces potiones vendebantur, quas calidas bibere solebant. sic autem restituit Adrianus Turnebus, cùm in libris manuscriptis scriptum esset *hermopolium*, in vulgatis, *ænopolium*. ME MEO LVDO LAMBERAS] hic quoque locus sic erat in libris manuscriptis expressus, quod & Adrianus Turnebus testatus est eodem loco. Iosephus Scaliger coniect. in Varr. Lamberare autem, vt docet Festus, est scindere, ac laniare. significat porrò seruus se suis telis à Charino peti: id est, similibus iocis ac salibus à Charino feriri, quibus eum lacessierat. Sic in Pœnulo, *Enimuero here me meo lacessis ludo, & delicias facis*. NON AEQVE CITV'ST] vel sic legendum, *vel citu'st*. omnino *citu'st* probo. epithetum enim turbini conuenit. rursum scitus, respondet interrogationi, scítne in re aduersa versari. minus probo, propter ea, quæ sequuntur, *Ecquid is homo scitus est?* MALORVM FACINORVM] iocus est hîc in verbo. nam cùm Pseudolus quæsisset, ecquid argutus esset, id est, vt sentiebat, esséetne ingeniosus, sollers & acutus, ille respondet eum esse argutum, id est accusatum sæpissimè malorum facinorum, atque adeò conuictum, vt interpretatur Priscianus libro decimo non longè à principio. MANIFESTO TENETVR] in ipsa re deprehensus tenetur καταφωρᾶται. ANGVILLA EST, ELAB.] elabitur vt anguilla. PLEBISCITVM NON EST SCITIVS] iocus iterum in nomine plebiscitum, est plebis decretum: quod sciuit plebs. & hoc scitum priorem habet longam. scitus significat hominem politum & excultum: & primam habet breuem. VLTRO] non monitus, neque in-E stitutus. ILLO] de illo. SVBDITITIVM] suppositium. in serui militis locum suppositum. NVNC LIQVET] nunc liquidum est. DEFECATVM EST] idem dicit. liquidum est enim quod defecatum est: & defecatum, quod non est turbidum. PERVIVM EST] patet in omneis parteis: nihil est quod mihi obstet, aut quod officiat luminibus. AVI SINISTRA] auis sinistra prosperum auspicium faciebat. AVSPICIO LIQVIDO] auspicio puro, certo, & minimè ambiguo. sic in Epidico, *liquido exeo foras auspicio, aui sinistra*. CONFIDENTIA EST] confido. QVID AGAT] quid agere debeat. NE QVID TITVBET] ne quid labatur, aut offendat. Horat. epist. lib. *Vade, age, caue ne titubes, mandatáque frangas*. IAM EGO HOC IPSVM] allegoria est. faciam vt leno captus atque expugnatus sit.

PVER.

CVi seruitutem di danunt lenoniam
Puero, atque eidem si addunt turpitudinem.

Næ illi, quantum ego nunc corde conspicio meo, A
Malam rem magnam, multásque ærumnas danunt.
Velut hæc mi euênit seruitus, vbi ego omnibus
Paruis magnísque miseriis præfulgeo,
Neque ego amatorem mihi inuenire vllum queo,
Qui amet me, vt curet tandem nitidiusculè.
Nunc huic lenoni est hodie natalis dies,
Interminatus est à minimo ad maximum,
Si quis non hodie munus misisset sibi,
Eum cras cruciatu maximo perbitere.
Nunc nescio hercle rebus quid faciam meis.
Neque ego illud possum, quod illi qui possunt, solent. B
Nunc nisi lenoni munus hodie misero,
Cras mihi potandus fructus est fullonius.
Atque ædepol vt nunc malè eum metuo miser:
Sed comprimenda est mihi vox atque oratio,
Herus eccum recipit se domum, & ducit coquum.

DANVNVT] dant. CORDE CONSPICIO] in animo meo considero. VT CVRET TANDEM NITID.] vt mô curet tandem mundius & lautius, & liberalius, quàm hic leno, ex quo sim nitidiore cute, & corpore. PERBITERE] perire, seu periturum. perbetere, vt docet Nonius, est perire. Pacuuius, *Nam me perbitere, illic opitularier, quoniis exitio cupio dum prosim modò.* Liuius Tereo, *Ego puerum interea ancilla subdem latantem mea, Ne fame perbitet.* Ennius Hecuba, Numquam scripsistis, qui parentem, aut hospitem necasset, quo quis cruciatu perbiteret. CRAS MIHI POTANDVS, &c.] futurum est, vt cras conculcer, quomodo vestes à fullonibus solent. significat fortasse, futurum, vt cras à firmis & acribus viris subigatur. ATQVE AEDEPOL, VT NVNC] sermonem, quem exorsus est, præcidit, lenone viso. C

BALLIO leno, COCVS, PVER

FOrum coquinum qui vocant, stultè vocant.
Nam non coquinum est, verùm furinum est forum.
Nam si ego iuratus peiorem hominem quærerem,
Coquum non potui, quàm hunc, quem duco, ducere,
Multiloquum, gloriosum, insulsum, inutilem.
Quin ob eam rem Orcus recipere hunc ad se noluit,
Vt esset hic, qui mortuis cœnam coquat.
Nam hic solus illis coquere quod placeat, potest.
CO. Si me arbitrabare isto pacto vt prædicas,
Cur conducebas? BA. inopia, alius non erat. D
Sed cur sedebas in foro, si eras coquus
Tu solus præter alios? CO. ego dicam tibi,
Hominum auaritia ego sum factus improbior coquus,
Non meopte ingenio. BA. qua istuc ratione? CO. eloquar.
Quia enim cùm extemplò veniunt conductum coquum,
Nemo illum quærit qui optimus, & carissimu'st,
Illum conducunt potius qui vilissimu'st.
Hoc ego fui hodie solus obsessor fori.
Illi issent drachmis miseri, me nemo potest
Minoris quisquam nummo, vt surgam, subigere. E
Non itidem cœnam condio, vt alij coqui,
Qui mihi condita prata in patinis proferunt,
Boues qui conuiuas faciunt, herbásque oggerunt,
Eas herbas herbis aliis porrò condiunt,
Indunt coriandrum, feniculum, allium, atrum olus,
Apponunt rumicem, brassicam, betam, blitum:
Eo laserpitij libram pondo diluunt:
Teritur sinapis scelerata cum illis, qui terunt,
Priusquam triuerunt oculi, vt extillent facit.

A Ei homines cœnas sibi coquint: cùm condiunt,
Non condimentis condiunt, sed strigibus,
Viuis conuiuis intestina quæ exedint,
Hoc hîc quidem homines tam breuem vitam colunt,
Cùm hasce herbas huiusmodi in suam aluum congerunt,
Formidolosas dictu, non esu modò:
Quas herbas pecudes non édunt, homines edunt.
BA. Quid tu? diuinis condimentis vtere,
Qui prorogare vitam possis hominibus.
Qui ea culpes condimenta? CO. audacter dicito.
Nam vel ducenos annos poterunt viuere,
B Meas qui esitabunt escas quas condiuero.
Nam ego cicilendrum quando in patinas indidi,
Aut si polindrum, aut macidem, aut sancaptidem,
Eæ ipsæ sese patinæ feruefaciunt illico,
Hæc ad Neptuni pecudes condimenta sunt.
Terrestres pecudes cicimandro condio,
Aut hapalopside, aut cataractria. BA. at te Iuppiter
Diíque omnes perdant, cum condimentis tuis,
Cúmque tuis istis omnibus mendaciis.
CO. Sine sis loqui me. BA. loquere, atque in malam crucem.
CO. Vbi omnes patinæ feruent, omneis aperio.
C Is odos dimissis pedibus in cælum volat,
Eum in odorem cœnat Iuppiter cotidie.
BA. Odor dimissis pedibus? CO. peccaui insciens.
BA. Quid est? CO. quia enim dimissis manibus volui dicere.
BA. Si numquam is coctum, quídnam cœnat Iuppiter?
CO. It incœnatus cubitum. BA. i in malam crucem.
Istaccine caussa tibi hodie nummum dabo?
CO. Fateor equidem esse me cocum carissimum:
Verùm pro pretio facio, vt opera appareat
Mea, quò conductus veni. BA. ad furandum quidem.
CO. An inuenire postulas quemquam coqum,
D Nisi miluinis aut aquilinis vngulis?
BA. An tu coquinatum te ire quóquam postulas,
Quin ibi constrictis vngulis cœnam coquas?
Nunc adeò tu qui meus es iam edico tibi,
Vti nostra properes amoliri omnia:
Tum vt huius oculos in oculis habeas tuis:
Quoquò hic spectabit, eò tu spectato simul:
Si quò hic gradietur pariter, progredimino:
Manum si protollet, pariter proferto manum.
Suum si quid sumet, id tu sinito sumere.
Si nostrum sumet, tu teneto altrinsecus.
E Si iste ibit, ito. stabit, astato simul.
Si conquinescet istic, conquiniscito.
Simul item his discipulis prius custodes dabo.
CO. Habe modò animum bonum. BA. quæso qui possim, doce
Animum habere, qui te ad me adducam domum?
CO. Quia sorbitione faciam ego te hodie mea,
Item vt Medea Peliam concoxit senem,
Quem medicamento, & suis venenis dicitur
Fecisse rursus ex sene adulescentulum:

Item te ego faciam. BA. ehò an tu etiam veneficus? A
CO. Immò ædepol verò hominum seruator magis. BA. hem mane.
Quanti istuc vnum me coquinare perdoces?
CO. Quid? BA. vt te seruem,ne quid surripias mihi.
CO. Si credis,nummo:si non,ne mina quidem
Sed vtrum amicis hodie,an inimicis tuis
Daturus cœnam? BA. pol ego amicis,scilicet.
CO. Quin tu illos inimicos potiusquam amicos vocas?
Nam ego ita conuiuis cœnam conditam dabo
Hodie,atque ita suauitate condiam,
Vt quisque quicque conditum gustauerit,
Ipsos faciam vt digitos sibi prærodat suos. B
BA. Quæso hercle priusquam quicquam conuiuis dabis,
Gustato tute prius,& discipulis dato,
Vt prærodatis vestras furtificas manus.
CO. Fortasse hæc tu nunc mihi non credis quæ loquor.
BA. Molestus ne sis,nimium iam tinnis,non places.
Hem illic ego habito,intrò huc abi,& cœnam coque
Properé. CO. quin is accubitum,& conuiuas cedó?
Corrumpitur iam cœna. BA. hem,subolem sis vide.
Iam hic quoque scelestus est,coqui sublingio.
Profectò quid nunc primum caueam nescio,
Ita in ædibus sunt fures,prædo in proximo est. C
Iam à me hic vicinus apud forum paullo prius
Pater Calidori opere petiuit maximo,
Vt mihi cauerem à Pseudolo seruo suo,
Neu fidem ei haberem.nam eum circumire in hunc diem,
Vt me,si posset,muliere interuorteret,
Eum promisisse firmiter dixit sibi,
Sese abducturum à me dolis Phœnicium.
Nunc ibo intrò,atque edicam familiaribus,
Profectò,ne quis quicquam credat Pseudolo.

FORVM COQVIN.] forum in quo coqui stant aut sedent,exspectantes diem ab iis, qui cenam aliquibus dare cogitant,conducantur. FVRINVM] in quo sunt fures. QVAM HVNC] peiorem,quàm hunc, &c. INOPIA] ob inopiam coqnorum aliorum. ILLVM CONDVCVNT] videtur desiderari.sed vt sit integra locutio: sed illum conducunt. Verum mihi desideratur, & ita sæpe loquebantnr veteres etiam in oratione soluta. HOC EGO FVI HODIE] ob hanc causan ego hodie solus in foro sedi. totus hic locus εἰρωνείας vrbanissimæ plenus est. nam cùm dicat se solum esse in foro relictum,quòd sit omnium charissimus, alios autem esse conductos, quòd sint vilissimi, tota res planè aliter se habet.nam alij coqui,qui cariores erant, conducti fuerant: hic solus omnium vilissimus relictus est. ILLI DRACHM. M.] sic habent nostri libri veteres,*drachmissant*,interpretor,drachmas poscunt:drachmas loquuntur: & drachmis contenti sunt. ego sestertium nummum posco. quasi verò drachma non sit pluris,quàm sestertius nummus. drachma enim idem ferè valet quòd denarius.At denarius decem asseis,id est,quatuor denarios valet. Est igitur mera ironia.illi (inquit) patiuntur se conduci drachmis,id est,decem sestertiis nummis: me nemo minoris sestertio perpolli potest vt surgam,& operas meas ei locem. QVI MIHI C.] qui herbas apparant. BOVES QVI C.] qui conuiuis herbas apponunt,vt bobus. ATRVM OLVS] olus atrum hipposelum,agnoselum. BLITVM] blitum(inquit Festus)genus oleris à saporis stupore appellatum esse: ex Græco patetur, quòd ab his βλὰξ dicitur stupidus. LASERPITII] de laserpitio satis quidem multa diximus in commentariis in Æmilium Probum, sed tamen nihil vetat pauca ex illis huc transferre. TERITVR SINAPIS SCEL.] profert hunc locum Carisius lib.1.Grammat. instit. & Priscian. lib.6. sed non dissimulabo Carisium paullò aliter referre,quàm vulgò legatur. sic enim ille, *Teritur sinapis scelerata, quorum illi, qui terit, priusquam contriuit,oculi vt exstillant,facit.* EXSTILLENT] lacrymas mittant. EI HOMINES CENAS SIBI COQ.] ij homines,id est,tales coqui,cenas sibi coquant,non aliis,aut mihi,cenas,inquam, tam insciтè conditas scilicet, & insuaueis. STRIGIBVS] striges,aues nocturnæ sunt.Horatius Oda 5.Epod.*Pluuiámque nocturnæ strigis.* quæ sit auis strix. Plinius lib.11.cap.39.constare non arbitratur. Significat Plautus, sen coquus condimenta quæ adhibent alij coqui distorquere,& discruciare intestina, tamquam striges quasdam. EXEDANT] exedant. Horatius Oda Epod. *Edit cicutis allium nocentius.* HOC] ob hanc causam. HIC] Athenis.nam fingit Poëta rem geri Athenis, quamuis Romæ comœdia agatur,& spectatur. CVM] quoniam. FORMIDOLOSAS DICTV] dictu horribileis non modò esu. VTERE] vterísne condimentis diuinis,vnde possis homines reddere immortaleis? PROROGARE] producere. QVI EA CVLPES] tu qui aliotum coquorum condimenta culpes? IN PATINAS INDIDI] sic se antea hunc locum sola coniectura ductum restituisse,dixerat olim mihi amicus Passeratius vir doctissimur,& amantissimus,quem cum magnopere probassem,atque adeò amplexus essem, manus sustuli, cùm ita disertè scriptum reperi in codicibus manuscriptis sine vlla litura & varietate reperi, hominísque mihi amicissimi coniecturam admiratione dignam, ac planè diuinam iudicaui. vsus est eódem verbo Plaut. suprà non longè,ibi,*Indunt coriandrum.* HAE AD NEPTVN. PECVDES] hæc condimenta

A dimenta apta sunt ad pisceis. CVMQVE TVIS ISTIS OMNIBVS MEND.] significat Plautus illa omnia nomina esse inania & fictitia. OMNEIS APERIO] remoueo alias patinas, seu alia opercula, quibus opertæ sunt. DIMISSIS PEDIBVS] iocus. Alludit autem ad vsitatum loquendi genus, dimissis manibus fugere, quod est celeriter, & summa contentione fugere, quod Græci dicunt παγκρατίῳ τῷ χεῖρε φεύγει. SI NVMQVAM IS C.] si nusquam conduceres, vt cenam coquam. libri veteres habent *numquam*, & ita edidit Camerarius. APPAREAT] exstet, nota sit. MILVINIS] rapacibus. AQVILINIS] vncis, quale est aquilæ rostrum, quales sunt & vngues. COQVINATVM] ad coquendum. sic interpretatur Nonius, & profert alium locum Plauti ex Aulul. *Neque ego vmquam, nisi hodie ad Bacchas veni, in bacchanal coquinatum.* CONSTRICTIS VNGVLIS] ne quid auferas aut rapias. NVNC ADEO TV, QVI] puerū alloquitur. VTI NOSTR. PROPERES] ne quid auferat coquus. TVM VT HVIVS OCVLOS IN OC. HABEAS] vt eodē, quò coquus, oculos coniicias tuos. huius versus sententia, versu proximo aliis verbis expressa est. Quod autem ad rem attinet, sic M. Tullius ostendere volens, Verrem furem vasorum argenteorum habitum esse ab hominibus, ait, cum ludis Circensibus essent triclinia strata, & expositum argentum in ædibus Sisennæ, Verrésque ad id contemplandum accessisset, pueros Sisennæ, oculos à Verre nusquam tantisper deiecisse, neque ab argento digitum discessisse. PROGREDIMINO] id est, progreditor. SI PROTOLLET] si proferet. TENET ALTRINSECVS] teneto altera ex parte αἰτιᾶται. SI CONQVINISCET,] conquiniscere, & ocquiniscere, inquit Nonius, inclinari significat. FACIAM EGO TE] faciam ego te ex deformi formosum, & ex grandi natu adolescentulum. ITEM VT MEDEA PELIAM] vel lusit Plau-

B tus sciens, vt notat Camerarius, Peliam eum recoquendo necauit Medea, vel memoriæ peccatum est, & Peliam pro Æsone errans posuit. Sic & M. Tullius in Catone, *Æsonem enim ex sene adolescentem fecit.* AN TV ETIAM VENEFICVS?] an tu etiam veneficus es, vt Medea fuit venefica, scilicet? DATVRVS CENAM] subintell. es? QVIN TV ILLO] quin tu ad cenam inimicos potius, quàm amicos vocas? FVRTIFICAS] furaceis. TINNIS] garris, res futileis loqueris. translatum ab ære. ET CONVIVAS CEDO] & cur non exhibes conuiuas? SVBOLEM SIS VIDE] vide, obsecro, subolem coquorum. IAM HIC QVOQVE SCEL. COQVI SVBL.] sic habent nostri codices veteres, itémque se scriptum reperisse in iis, quos vidit, testatur Adr. Turneb lib. Aduers. 3. cap. 21. sententia autem huius versus hæc est, Iam etiam hic coquus infimius, & coqui sublingio verius, quàm coquus scelestus est, vt veri coqui scelesti sunt, coqui sublingio, coqui minister ad lingendas patinas, quàm ad coquēda obsonia, eruditior & aptior. sublingio, nis, nomen factum à verbo sublingo. Quod & ab Adriano Turnebo indicatum est eo, quem commemoraui libro. OPERE MAXIMO] maximo opere. CIRCVMIRE] circumcursare. MVLIERE INTERVORTERET.] muliere priuaret. sic in eadem fabula locutus est suprà: & item alibi. nostri libri tamen habent, *vt à me si posset mulierem interuorteret:* mendosé.

PSEVDOLVS seruus, SIMIA sycophanta.

C SI vmquam quenquam di immortales voluere esse auxilio adiutum,
Tum me & Calidorum seruatum volunt esse, & lenonem extinctum,
Cum te adiutorem genuere mihi. tam doctum hominem atque astutum.
Sed vbi illic est? súmne ego homo insipiens, qui hæc mecum egomet loquor solus?
Dedit verba mihi hercle, vt opinor, malus cùm malos stultè caui.
Tun' pol ego interij, homo si ille abiit, neque, hoc opus quod volui, ego hodie efficiam.
Sed eccum video verbeream statuam, vt magnificè infert?
Hem te hercle ego circumspectabam, nimis metuebam malè, ne abiisset.
SI. Fuit meum officium vt facerem, fateor. PS. vbi restiteras? SI. vbi mihi libitum est.
D PS. Istuc ego iam satis scio. SI. cur ergo quod scis, me rogas? PS. at hoc volo monere te.
SI. Monendus ne me moneat. PS. nimis tandem abs te contemnor.
SI. Quippe cho ni comtemnam stratioticus homo qui cluear? PS. iam
Hoc volo quod occeptum'st agi. SI. nunquid agere aliud me vides?
PS. Ambula ergo citó. SI. immò otiosè volo. PS. hæc ea occasio est, dum ille dormit,
Volo tu prior vt occupes adire. SI quid properas? placidè
Ne time. ita ille faxit Iuppiter, vt ille palàm ibidem assiet,
Quisquis ille est, qui adest à milite. nunquam ædepol erit ille potior
E Harpax, quàm ego. habe animum bonum: pulcrè ego hanc explicatam tibi rem dabo.
Sic ego illum dolis atque mendaciis in timorem dabo,
Militarem aduenam, ipse sese vt neget eum esse qui siet,
Méque vt esse autumet, qui ipsus est. PS. quî potest? SI. occidis me,
Cùm istuc rogitas. PS. ô hominem lepidum, te quoque etiam dolis
Atque etiam mendaciis, Iuppiter te mihi seruet.
SI. Immò mihi. sed vide, ornatus hic satísne me condecet?
PS. Optumè habet. SI. esse. PS. tantum tibi boni di immortales duint,
Quantum tibi optes, nam si exoptem quantum dignus, tantum dent,

Minus nihilo est.neque ego hoc homine quemquam vidi magis malum A
Et maleficum. SI. tun' id mihi? PS. taceo,sed ego quæ tibi dona.
Dabo,& faciam,si hanc rem sobriè accurassis? SI. potin' vt taceas.
Memorē immemorē facit,qui monet quod memor meminit.teneo omnia:
In pectore cóndita sunt:meditati sunt doli doctē. PS. probus hic est
Homo. SI. neque hic est,neque ego. PS. at vide ne titubes. SI. potin' vt taceas?
PS. Ita me dij ament. SI. ita non facient,mera iam mendacia fundes.
PS. Vt ego ob tuam,Simia,perfidiam te amo,& metuo,& magnifacio!
SP. Ego istuc aliis dare condidici,mihi obtrudere non potes palpum.
PS. Vt ego te hodie accipiam lepidè,vbi effeceris hoc opus. SI. ha ha he.
PS. Lepido victu,vino,vnguentis,& inter pocula pulpamentis:
Ibidem vnà aderit mulier lepida,tibi sauia super sauia quæ det. B
SI. Lepidè accipis me. PS. immò si efficis,tum faxo magis dicas.
SI. Nisi effecero,cruciabiliter carnifex me accipito.
Sed propera mihi monstrare vbi ostium lænonis ædium.
PS. Tertium hoc est. SI. tace,ædes hiscunt. PS. Credo,animo male'est
AEdibus. SI. quid iam? PS. quia ædepol ipsum lenonem euomunt.
SI. Illiccine est? PS. illic est. SI. mala merx est. PS. illuc sis vide.
Non prorsus:verùm ex transuerso cedit,quasi cancer solet.

SI VNQVAM] nactus Simiam seruum sycophantam Calidori Pseudolus ita subornatum, vt pro Harpago ad lenonem mittatur, sibi gratulatur. TE] Simiam. SED VBI ILLIC EST] sed vbi ille est? Pseudolus respiciens, vbi non videt Simiam sequentem, qui alicubi restiterat, quærit vbi sit Simia, metuítque ne aufugerit. SOLVS] existimans Simiam mecum esse,qui non sit. MALVS CVM MALOS] cùm ego qui malus sum,malos non caui: id est,à malis mihi non caui,à Simia scilicet, qui astutus, callidus & malus est. VERBEREAM STATVAM] seruum verberibus dignum. C VT FACEREM] vt fugerem.fuit meum officium autem,quia sum nequam,& fugitiuus. MONENDVS NE ME MONEAT.] qui minus sapit,ne sapientiorem moneat.tu qui monitore eges ne me moneto. QVIPPE EGO TE NI M.] quidni ego te contemnam,qui sim notus & clarus militaris homo? CLVEAR?] nominer?habear?existimer? DVM ILLE DORMIT] nam dixerat Harpax se vbi prandisset,operam daturum somno. PLACIDE] subintell.*ito*. NE TIME] noli timere, ne ille expergefactus eodem tempore veniat ad lenonem. nam etiam si hoc eueniret, ego facerem vt ego verus Harpax haberer,ille autem tanquam simulatus Harpax, reiiceretur. POTIOR] verior. IN TIMOREM DABO] terrebo. MILITAREM ADVENAM] aduenam à milite missum. IPSE SESE VT NEG.] quod facetè in Amphitryone fit in personis Sosiæ & Mercurij. DVINT] dent, dederint. NAM SI EXOPTEM QVANT. DIGN.] nam si exoptem vt tibi tantum dent boni, quantum mereris, minus nihilo est. NEQVE HIC EST, NEQVE] neque Pseudolus probus est,neque ego. ITA NON FACIENT] non te amabunt.nam mera mendacia loquêris.ita me dij ament genus est iurisiurandi. Cùm itaque videretur ita dicturus, ita me dij ament, vt ego tibi tuæ operæ præclaram operam, persoluam,aut aliquid aliud simile,Simia interpellans. dij,inquit,te non amabunt, quia mentiere. EGO ISTVC] ego soleo istuc quod mihi facis,aliis facere:id est,palpari,ego sum in ista re artifex. noli me istis blandimentis captare,quasi imperitum istarum artium,& incallidum. VT EGO TE HODIE ACCIPIAM,&c.] corrigit orationem suam Pseudolus,quia eam Simia spreuerat,& promittit se eum magnifico apparatu accepturum,si rem mandatam accuratè,& solidè confecerit. PVLPAMENTIS] obsoniis coctis,& conditis ex carne,à palpa dictis. Terent. *Tute lepus es,& pulpamentum quæris.* ÆDES HISCVNT] ædes aperientur. tralatio est à re animata. NON PRORSVS,&c.] non antè versus exit D leno,non aduersa fronte,sed ex transuerso. Fortasse leno domo exiens,aliquid seruis aut coquo imperabat: iccirco ex transuerso egrediebatur domo. Spectans hunc locum Varro lib.6.vt notauit Camerarius,cùm hæc scripsit, *Apud Plautum vt transuersus,non prouersus cedit,quasi cancer solet.* Dicitur ab eo,qui in id,quo it,versus est. & ideò, qui exit in vestibulum,quod est aut domum prodire, & procedere dicitur. quòd cùm leno non faceret, sed secundum parietem transuersus iret,dixit,vt transuersus cedit,quasi cancer,non prouersus vt homo. CEDIT] cedit,seu procedit.

BALLIO, PSEVDOLVS, SYCOPHANTA.

MInus malum hunc hominem esse opinor,quàm esse censebam coquum.
Nam nihil etiam dum harpagauit præter cyathum,& cantharum.
PS. Heus tu nunc occasio est & tempus. SI. tecum sentio.
PS. Ingredere in viam dolose,& ego hic in insidiis ero. E
SI. Habui numerum sedulò,hoc est sextum à porta proximum
Angiportum,in id angiportum me deuorti iusseras,
Quotumas ædis dixerit,id ego admodum incertò scio.
BA. Quis hic homo chlamydatus est,aut vnde est,aut quem quæritat?
Peregrina facies videtur hominis,atque ignobilis.
SY. Sed eccum,qui ex incerto faciet mihi quod quæro certius.
BA. Ad me adit rectà,vnde ego hominem hunc esse dicam gentium?
SY. Heus tu,qui cum hirquina astas barba responde quod rogo.

BA. Eh?

A BA. Ehò an non prius salutas? SY. nulla est mihi salus dataria.
BA. Nam pol hinc tantumdem accipies. PS. iam inde à principio probus.
SY. Eecquem in angiporto hoc hominem tu nouisti, te rogo?
BA. Egomet me. SY. pauci istæc faciunt homines, quod tu prædicas.
Nam in foro vix decumus quisque est, qui ipsus sese nouerit.
PS. Saluus sum, iam philosophatur. SY. hominem ego hic quero malum;
Legirupam, impium, periurum, atque improbum. BA. me quæritat:
Nam illa mea sunt cognomenta, nomen si memoret modó.
Quid est ei homini nomen? SY. Leno Ballio. BA. sciuin' ego?
Ipse sum adolescens, quem tu quæritas. SY. túne es Ballio?
BA. Ego enimuerò is sum. SY. vt vestitus est perfossor parietum.
B BA. Credo in tenebris conspicatus si sis me, abstineas manum?
SY. Herus meus, tibi me salutem multam voluit dicere,
Hanc epistolam accipe à me, hanc me tibi iussit dare;
BA. Quis is homo'st qui iussit? PS. perij, nunc homo in medio luto est,
Nomen nescit, hæret hæc res. BA. quem hanc misisse ad me autumas?
SY. Nosce imaginem, tute eius nomen memorato mihi;
Vt sciam Ballionem te esse ipsum. BA. cedò mihi epistolam.
SY. Accipe, hem cognosce signum. BA. Ehò Polymachæroplacides;
Purus putus est ipsus, noui, heus. SY. Polymachæroplacides,
Nomen est, scio iam tibi me rectè dedisse epistolam,
C Postquam Polymachæroplacidæ elocutus nomen es.
Sed quid agitis? SY. quod homo ædepol fortis, atque bellator probus:
Sed propera hanc pellegere quæso epistolam, ita negotium est
Atque accipere argentum actutum, mulierémque mihi emittere.
Nam necesse hodie Sicyoni me esse, aut cras mortem exequi,
Ita herus meus est imperiosus. BA. noui, notis prædicas.
SY. Propera pellegere epistolam ergo. BA. id ago, si taceas, modó.
Miles lenoni Ballioni epistolam.
Conscriptam mittit Polymachæroplacides,
Imaginem obsignatam, quæ inter nos duo
Conuenit olim. SY. symbolum est in epistola.
D BA. Video & cognosco signum, sed in epistola
Nullam salutem mittere ne scriptam solet?
SY. Ita militaris disciplina est, Ballio,
Manu salutem mittunt beneuolentibus;
Eadem malam rem mittunt maleuolentibus.
Sed vt occepisti, perge operam experirier,
Quid epistola ista narret. BA. ausculta modó.
Harpax calator meus est, ad te qui venit.
Túne is es Harpax? SY. ego sum, atque ipse Harpax quidem.
BA. Qui epistolam istam fert, ab eo argentum accipe, &
Cum eo simitu mulierem mitti volo.
E Salutem scriptam dignum est dignis mittere:
Te si arbitrarem dignum, misissem tibi.
SY. Quid nunc? BA. argentum des, abducas mulierem.
SY. Vter remoratur? BA. quin sequere ergo intró. SY. sequor.

CENSEBAM} arbitrabar. HARPAGAVIT} rapuit. suprà, *Rape, tene, harpaga, bibe, es, fuge.* TECVM SENTIO} tibi assentior. HABVI NVMERVM SEDVLO} teneo memoria numerum angiportuum: vel teneo mihi deuertendum esse in angiportum ordine sextum. sic dixit, habui numerum, vt dicitur, habui rationem. IN ID ANGIP.} sextum. iusserat miles. QVOTVMAS} id est, quotas. sic infrà eadem fabula, *quotumo die.* ADMODVM INCERTO SCIO} non satis scio. sic dixit incertò scio, vt dicimus, certò scio. VNDE EGO HOMINEM} vnde gentium, ex qua gente. HIRQVINA} rara, & non admodum densa qualis hircorum. DATARIA} quam ego alteri dem, aut dicam: vel quæ vicissim detur. HINC} à me. IAM INDE A PR.} iam vsque à principio Simia proba munus administrat suum: iam à principio probè se gerit. Hæc autem loquitur Pseudolus, ad populum conuersus, sermonem lenonis, & sycophantæ exaudiens:

cùm ipse non audiatur. ECQVEM IN ANGIP.} aliquémne in hoc angiporto hominem nouisti? EGOMET ME} ego ipse me noui. PAVCI ISTAEC FACIVNT H.} pauci homines se nouerunt. est enim difficillimum seipsum nosse. Et illud γνῶθι σεαυτόν, hoc est, nosce teipsum, alij Thaleti vni ex septem, alij Apollini ascribunt. ME QVAERITAT} loquitur leno voce summissa, ita tamen vt audiatur à populo. SCIVIN' EGO?} nónne ego sciui me quæritari? IN MEDIO LVTO EST} non potest se expedire. non potest respondere ad interrogata. ductum ab iis, qui in medio luto hærent. HAERET HAEC RES} hoc negotium procedere, atque ad exitum peruenire non potest. PVRVS PVTVS} verus, & germanus. translatum ab auro puro puto: quid significat aurum merum, & omnis alienæ materiæ expers, lege & Festum in voce *putus*. & Nonium in eadem, qui hunc locum profert. ITA NEGOTIVM EST} negotium postulat, vt eam pellegas. ATQVE ACCIPERE, &c.} & propera pecuniam accipere. SICYONI} vtróque modo dicunt Latini: est Sicyoni, & est Sicyone. Sic Cornelius Nepos in proœm. lib. de viris excell. Imperator. Lacedæmon. quem librum locis compluribus emendatum, & commentariis amplissimis illustratum in lucem edidimus. MORTEM EXSEQVI} mortem obire. NOTIS} iis, qui norunt. actiuam habet significationem. sic *ignotus*, interdum pro eo sumitur, qui non nouit, vt apud M. Tull. epist. lib. MILES LENONI, &c.} hic leno epistolam legere incipit. INTER NOS DVO} inter nos duos. OPERAM} meam. CALATOR} calo, qui ligna militibus portat: à voce Græca κᾶλα, hoc est, ligna. alij, in quibus Festum calatorem seruum significare volunt, à verbo καλεῖν, vocare, quod serui semper vocari possint ob necessitatem seruitutis. SIMITV} simul. ARBITRAREM} arbitrarer. sic in Sticho, *Probiores verò arbitrabant, si probis narraueris*.

PSEVDOLVS.

PEiorem ego hominem, magísque versutè malum,
Numquam ædepol quenquam vidi, quàm hic est Simia.
Nimísque ego illum hominem metuo & formido malè,
Ne malus item erga me sit, vt erga illum fuit,
Ne in re secunda nunc mihi obuertat cornua,
Si occasionem capsit, qui fiet malus.
Atque ædepol equidem nolo: nam illi bene volo.
Nunc in metu sum maximo, triplici modo.
Primum omnium iam hunc comparem metuo meum,
Ne deserat nunc me, atque ad hostis transeat
Metuo autem ne herus redeat etiam dum à foro,
Me capta præda capti prædones fuant.
Dum hæc metuo, metuo ne ille huc Harpax adueniat.
Priusquam hinc hic Harpax abierit cum muliere.
Perij hercle, nimium tardè egrediuntur forás.
Cor colligatis vasis exspectat meum,
Si non educat mulierem secum simul,
Vt exsulatum ex pectore aufugiat meo.
Victor sum, vici cautos custodes meos.

METVO} sic suprà, *vt ego ob tuam Simia perfidiam te amo & metuo*, &c. IN RE SECVNDA} quam bene gessit. MIHI OBVERTAT CORNVA} mihi aduersetur. translatum à bestiis cornupetis. CAPSIT} cepetit. COMPAREM} socium, & mihi simillimum calliditate & fallacia. HERVS} Simo. nam si interuenerit, rem totam patefaciet, & indicabit lenoni: quod si fiat, Harpago nondum ex ædibus lenonis egresso, mulierem retineat, & seruet. NE CAPT. PR.} ductum à re militari: vbi sæpè qui prædati, & præda onusti sunt, ab iis à quibus prædas egerunt, capiuntur, & spoliantur. FVANT} sint. ILLE HVC HARP.} ille verus Harpax. HINC} domo lenonis. COLLIGATIS VASIS} sumtum à re militari, vbi milites colligant vasa, aut ornantes fugam, aut aliorum castra mouere cogitantes. EDVCAT} Simia. EXSVLATVM} nostri libri veteres habent *exsolatum*, fortasse non malé. nam exsules, dicti sunt quasi exsoles, id est, extra solum acti, seu missi. EX PECTORE} ex præcordiis. exspectat (inquit) cor meum ad fugam paratum, & collectis sarcinis, & vasis conligatis, vt si Simia non educat secum è domo lenonis mulierem, profugiat, & abeat exsulatum, & me exanimem, ac mortuum relinquat vnus ex nostris libris habebat scriptum *concolbogatis*, pro, *cor colligatis*: quod quid sit, non video, nisi fortè scriptor librarius voluit scribere *cor conglobatis*: id est, collectis. Ego tamen *cor colligatis* non muto. VICTOR SVM} hoc dicit, visa muliere cum Simia egrediente. CAVTOS} quantumuis cautos.

SYCOPHANTA. PSEVDOLVS.

NE plora, nescis vt res sit Phœnicium,
Verùm haud multo pòst faxo scibis accubans.
Non ego te ad illum duco dentatum virum
Macedoniensem, qui te nunc flentem facit.
Cuiam esse te vis maximè, ad eum duco te:
Calidorum haud multo pòst faxo amplexabere.
PS. Quid tu intus quæso desedisti? quàm diu
Mihi cor retunsum 'st oppugnando pectore?

SY. Occasionem

A SY. Occasionem repperisti verbero,
Vbi perconteris me insidiis hostilibus:
Quin hinc comitamur gradibus militariis?
PS. Atque ædepol quamquam nequam homo es, rectè mones.
Ite hàc triumphi ad cantharum recta via.

NE PLORA} plorantem Phœnicium, quòd se ad militem abduci putet, solatur Simia, & errore in quo versatur, liberat. DENTATVM} vel magnis dentibus, vel mordacem. QVI TE NVNC FLENTEM FACIT} qui facit vt fleas; qui te lacrymosam, & flebilem reddit. INTVS} in domo lenonis. RETVNSVM'ST} retusum est. OPPVGNANDO PECT.} dum oppugnatur pectus tua mora scilicet, & metu, ne nobis præda elaberetur è manibus. OCCASIONEM REPP.} increpat Simia Pseudolum, quòd alieno loco, & in insidiis hostilibus opportuno se percunctando remoretur. QVIN HINC COMITAMVR} quin hinc simul abimus? secutus sum autem libros veteres, qui partim sic habent, litteris liquidò B expressis, partim *hinc cometamur*. GRADIBVS MILITARIIS?} gradibus militaribus. gradu militari (vt docet Vegetius) horis quinque æstiuis, 20. millia passuum conficiuntur. ATQVE AEDEPOL Q. N.} reperi in libris veteribus, deinceps post versum *AEdepol*, &c. hunc, qui sequitur, *Ite hàc triumphi ad cantharum recta via*, quem & Adrianus Turneb. Aduers. lib. 20. cap. 10. se item in iis, quos vidit, repperisse testatur.

BALLIO leno.

HA, hæc nunc demum mihi animus in tuto est loco,
Postquam iste hinc abiit, atque abduxit mulierē,
Mihi libet nunc venire Pseudolum, scelerum caput,
Et à me abducere mulierem fallaciis.
Conceptis hercle verbis satis certò scio,
C Ego periurare mauellem me milies,
Quàm mihi illum verba per deridiculum dare.
Nunc deridebo hercle hominem, si conuenero,
Verùm in pistrinum credo, vt conuenit, fore.
Nunc ego Simonem mihi obuiam veniat velim,
Vt mea lætitia lætus promiscam fiet.

CONCEPTIS VERBIS} certa verborum formula præscripta. hac de re sæpè alibi dictum est. VT CONVENIT} inter me & Simonem. PROMISCAM} promiscué.

SIMO senex. BALLIO leno.

D VISO quid rerum meus Vlysses egerit,
Iámne habeat signum ex arce Ballionia.
BA. O fortunate, cedò fortunatam manum,
Simo. SI. quid est? BA. iam. SI. quid iam? BA. nihil est quod metuas. SI. quid est?
Venítne homo ad te? BA. non. SI. quid est igitur boni?
BA. Minæ viginti sanæ ac saluæ sunt tibi,
Hodie quas abs te indest stipulatus Pseudolus.
SI. Velim quidem hercle. BA. roga me viginti minas,
Si ille hodie illa sit potitus muliere,
Siue eam tuo gnato hodie, vt promisit, dabit.
E Rogato hercle obsecro, gestio promittere.
Omnibus modis tibi esse rem vt saluam scias,
Atque etiam habeto mulierem dono tibi.
SI. Nullum periculum est, quod sciam, stipularier.
Vt concepisti verba, viginti minas
Dabin'? BA. dabuntur. SI. hoc quidem actum'st haud malè.
Sed hominem conuenistin'? BA. immò ambos simul.
SI. Quid ait? quid narrat? quæso quid dicit tibi?
BA. Nugas theatri, verba quæ in Comœdiis
Solent lenoni dici, quæ pueri sciunt.
Malum, & scelestum, periurum aiebant esse me.

SI. Pol haud mentium'st. BA. ego haud iratus fui. A
Nam quanti refert te nec rectè dicere,
Qui nihili faciat, quíque infitias non eat.
SI. Quid est, quod non metuas ab eo? id audire expeto.
BA. Quia numquam ab me abducet mulierem, iam nec potest.
Meministíne tibi me dudum dicere,
Eam venisse militi Macedonio?
SI. Memini. BA. hem illius seruos huc ad me argentum attulit,
Et obsignatum symbolum. SI. quid postea?
BA. Qui inter me atque illum militem conuenerat,
Is secum abduxit mulierem haud multò prius.
SI. Bonan' fide istuc dicis? BA. vnde ea sit mihi? B
SI. Vide modò ne illic sit contechnatus quippiam.
BA. Epistola, atque imago me certum facit.
Quin iam quidem illam in Sicyonem ex vrbe abduxit modò.
SI. Bene hercle factum, quid ego cesso Pseudolum
Facere, vt det nomen ad molas coloniam?
Sed quis hic homo est chlamydatus? BA. non ædepol scio,
Nisi vt obseruemus quò eat, aut quam rem gerat.

VLYSSES} callidus & vafer, qualem accepimus fuisse Vlyssem, vel qui promisit se dolis Ballionem capturum, atque expugnaturum, vt Vlysses dolis Troiam cepit: ex quo πολύτροπος dictus est. SIGNVM} Phœnicium vt Vlyssis Palladium, id est, Palladis signum sustulit ex arce Troïana. EX ARCE BALLIONIA} ex domo Ballionis. SANAE ET SALVAE} in voce *sanæ*, tralatio est à re animata ad inanimam. saluas autem & sanas esse Simoni viginti minas dicit leno, quòd obligatione sit liberatus à Pseudolo cui promiserat antegressa interrogatione se xx. minas daturum, si à lenone mulierem abduceret, vt deinceps subiicit. INDEST STIPVLATVS} tmesis, *in est stipulatus.* pro, *est instipulatus. indest* autem, pro *in est* accipiendum. d. interposito, vt solet fieri apud veteres. Priscianus tamen lib. 8. hunc locum proferens, aliter videtur legisse. sic enim apud eum scriptus est, *Minæ viginti salua ac sana sunt tibi, Hodie quas abs te est instipulatus Pseudolus.* ATQ. ETIAM M.} atque habeto mulierem me volente, & donante, si Pseudolus eam hodie à me auferet. VIGINTI MINAS} hîc altera concipitur stipulatio, quæ obligatio est iure ciuili validissima, constátque ex interrogatione, & responsione. MENTITVM'ST} impersonaliter. NAM QVANTI REFERT, &c.} nã quanti interest, seu quid vtilitatis affert, rei maledicere qui contemnat? quasi dicat. inanem operam sumit is, qui contemnenti, & non infitianti maledicit. C *nec rectè* autem positum, pro non rectè. & non rectè κατὰ λιτότητα, seu κακῶς pro malè. MEMINISTINE TIBI} hic versus, vt scriptus est in libris veteribus, claudicat, vnaque syllaba curtus est, in vulgatis autem, in quibus sic legitur, *Meministin' obsecro tibi me dudum dicere.* syllaba redundat. Quid si sic legatur, *Meministin' tu tibi me dudum dicere.* VENISSE} venditam esse. SERVOS} seruus. HAVD MVLTO PRIVS} paullo antè, modò ἄρτι. VNDE EA SIT M.} vnde sit mihi bona fides? salsè dicit in se ipsum leno. SIT CONTECHNATVS} sit machinatus, sit fabricatus. verbum factum ex Græca voce τέχνη. BENE HERCLE FACTVM} sic solebant loqui veteres in iis rebus, quas approbabant: vt contrà in iis quas non probabant, aut etiam abominabantur malè factum. QVID EGO CESSO PSEVD.} id est, quid ego cesso facere, vt Pseudolus det nomen, &c. loquendi genus Græcis & Latinis, præsertim poëtis comicis vsitatum, vt millies admonuimus. DET NOMEN AD MOLAS COLON.} sic habent nostri libri veteres, & ita se scriptum in aliis, aut fortasse iisdem reperisse testatur Adr. Turnebus lib. Aduersar. 20. cap. 10. alludit autem ad morem Romanum antiquum, quo qui deducendi erant in aliquam coloniam, in eam nomen dabant. Sic igitur hic Simo ait se Pseudolum quærere vt cogat eum nomen dare ad molas, tamquam ad aliquam coloniam: hoc est, vt eum in pistrinum dedat, & molam versare cogat. D

HARPAX, SIMO, BALLIO.

MAlus & nequam est homo, qui nihili imperium heri
Sui seruus facit. nihili est autem, suum
Qui officium facere immemor est, nisi est admonitus.
Nam qui liberos esse illico se arbitrantur,
Ex conspectu heri si sui se abdiderunt,
Luxuriantur, lustrantur, comedunt quod E
Habent, ij nomen diu seruitutis ferunt.
Nec boni ingenij quicquam in his inest, nisi vt im-
Probis se artibus teneant: cum his mihi nec locus, nec sermo
Conuenit, neque his vmquam nobilis fui.
Ego vt mihi imperatum est, etsi abest, hîc adesse herum
Arbitror. nunc ego illum metuo, cùm hic non adest,
Ne cùm adsiet, metuam. ei rei operam dabo.
Nam me in taberna vsque adhuc sineret Syrus,

Cui

A Cui dedi symbolum.mansi vt iusserat,
Leno vbi esset domi,me aiebat arcessere.
Verùm vbi is non venit,nec vocat,venio huc vltrò,
Vt sciam quid rei fiet,ne illic homo me ludificetur.
Neque quicquam est melius,quàm vt hoc pultem,atque aliquem
Euocem huc intus.leno argentum hoc volo à me accipiat,
Atque amittat mulierem nunc mecum simul.
BA. Heus tu? SI. quid vis? BA. hic homo meu'st. SI. qui dum. BA. quia
Præda hæc mea est,scortum quærit,habet argentum.
Iam admordere hunc mihi luber.
SI. Iàmne illum comesurus es? BA. dum recens est,
B Dum datur,dum calet,deuorari decet:nam
Boni viri me pauperant,improbi alunt,
Augent rem meam mali,populi strenui,
Damno mihi,improbi vsui sunt. SI. malum
Quod tibi Dei dabunt,qui sic scelestus.
HA. Me nunc commoror,cùm has fores non ferio,
Vt sciam sítne Ballio domi? BA. Venus mihi hæc
Bona dat,cum hos huc adigit lucrifugas,damni
Cupidos,qui se suámque ætatem bene curant,
Edunt,bibunt,scortantur,illi sunt alio ingenio atque tu,
Qui neque tibi bene esse patere,& illis quibus est,inuides.
C HA. Heus vbi estis vos? BA. hic quidem ad me rectà habet rectam viam.
HA. Heus vbi estis vos? BA. heus adolescens,quid istic debetur tibi?
Bene ego ab hoc prædatus ibo,noui.bona scæua est mihi.
HA. Ecquis hoc aperit? BA. heus chlamydate?quid istic debetur tibi?
HA. AEdium dominum lenonem Ballionem quærito.
BA. Quisquis es adolescens,operam fac compendi quærere.
HA. Quid iam? BA. quia te is ipsus coram præsens præsentem videt.
HA. Tun' is es? SI. chlamydate caue sis tibi à curio infortunio,
Atque in hunc intende digitum.hic leno est. BA. at hic est vir probus.
Sed tu bone vir,flagitare sæpè clamore in foro,
Cum libella nusquam est,nisi quod leno hic subuenit tibi?
D HA. Quin tu mecum fabulare? BA. fabulor,quid vis tibi?
HA. Argentum accipias. BA. iamdudum si des,porrexi manum.
HA. Accipe,hîc sunt quinque argenti lectæ numeratæ minæ.
Hoc tibi herus me iussit ferre Polymachæroplacides,
Quod deberet,atque vt mecum mitteres Phœnicium.
BA. Herus tuus? HA. ita dico. BA. miles? HA. ita loquor. BA. Macedonius?
HA. Admodum,inquam. BA. te ad me misit Polymachæroplacides?
HA. Vera memoras. BA. hoc argentum vt mihi dares? HA. si tu quidem es
Leno Ballio. BA. atque vt à me mulierem abduceres? HA. ita.
BA. Phœniciúmne esse dixit? HA. rectè meministi. BA. mane,
Iam redeo ad te. HA. at matura & propera.nam propero,vides
E Iam die multum esse. BA. video.hunc aduocare etiam volo.
Manè modò istic,iam reuertar ad te.quid nunc fiet Simo?
Quid agimus,manifestò hunc hominem teneo,qui argentum attulit.
SI. Quid iam? BA. an nescis quæ sit hæc res? SI. iuxta cum ignarissimis.
BA. AEdepol hominem verberonem Pseudolum,vt doctè dolum
Commentu'st.tantundem argenti,quantum miles debuit,
Dedit huic,atque hominem exornauit,mulierem qui arcesseret.
Pseudolus tuus allegauit hunc,quasi à Macedonio
Milite esset. SI. habésne argentum ab homine? BA. rogitas quod vides?

SI. Heus memento ergo dimidium istinc mihi de præda dare: A
Commune istuc esse oportet. BA. quid, malùm, id totum tuum est.
Quàm mox mihi operam das? SI. tibi do equidem. BA. quid nunc mihi es auctor Simo?
SI. Exploratorem hunc faciamus ludos suppositium.
BA. Adeò donicum ipsus sese ludos fieri senserit,
Sequere, quid ais? nempe tu illius seruos es. HA. planissimè.
BA. Quanti te emit? HA. suarum in pugna virium victoria.
Namque ego eram domi imperator summus in patria mea.
BA. An etiam ille vmquam expugnauit carcerem patriam tuam?
HA. Contumeliam si dices, audies. BA. quotumo die B
Ex Sicyone huc peruenisti? HA. altero ad meridiem.
BA. Strenuè me hercle isti, quàm vide sis pernix hic est homo?
Vbi suram aspicias, scias posse eum gerere crassas compedes.
Quid ais? túne etiam cubitare solitus es in cunis puer?
SI. Scilicet solitum esse. HA. sanine estis? BA. quid hoc quod te rogo?
Noctu in vigiliam quando ibat miles, tum tu ibas simul?
Conueniebátne in vaginam tuam machæra militis?
HA. I in malam crucem. BA. ire licebit tibi, tamen hodie tempori.
HA. Quin tu mulierem mihi emittis, aut reddis argentum? BA. mane.
HA. Quid maneam? BA. chlamydem hanc commemores quanti conducta'st. C
HA. quid est?
BA. Quid meret machæra? HA. helleborum hisce hominibus est opus.
BA. Eho. HA. mitte. BA. quid mercedis petasus hodie domino demeret?
HA. Quid domino? quid somniatis? mea quidem hæc habeo omnia
Meo peculio emta. BA. nempe quod fæmina summa sustinet.
HA. Vncti hi sunt senes. fricari sese ex antiquo volunt.
BA. Responde obsecro hercle hoc verò seriò, quod te rogo,
Quid meres? quantillo argento te conduxit Pseudolus?
HA. Qui istic Pseudolu'st? BA. præceptor tuus, qui te hanc fallaciam
Docuit, vt fallaciis hinc à me mulierem abduceres.
HA. Quem tu Pseudolum, quas tu mihi prædicas fallacias?
Quem ego hominem nullius coloris noui. BA. non tu istinc abis? D
Nihil est hodie hic Sycophantis quæstus, proin tu Pseudolo
Nunties abduxisse alium prædam, qui occurrit prior
Harpax. HA. is quidem ædepol Harpax ego sum. BA. immò ædepol esse vis.
Purus, putus hic sycophanta est. HA. ego tibi argentum dedi.
Et dudum aduenients extemplò symbolum seruo tuo,
Heri imagine obsignatam epistolam, hic ante ostium.
BA. Meo tu epistolam dedisti seruo? cui seruo. HA. Syro.
BA. Non confidit, sycophanta hic nequam est, nugis meditatur malè.
AEdepol hominem verberonem Pseudolum, vt doctè dolum
Commentu'st, tantundem argenti quantum miles debuit,
Dedit huic, atque hominem exornauit, mulierem qui abduceret. E
Nam illam epistolam ipsus verus Harpax huc ad me attulit.
HA. Harpax ego vocor. ego seruus sum Macedonis militis,
Ego nec sycophantiosè quicquam ago, nec maleficè,
Neque istum Pseudolum mortalis qui sit noui, neque scio.
SI. Tu nisi mirum'st leno planè perdidisti mulierem.
BA. AEdepol næ istuc magis magisque metuo, cum verba audio.
SI. Mihi quoque ædepol iamdudum ille Syrus cor perfrigefacit,
Symbolum qui hoc accepit. mira sunt ni Pseudolus est. Ehò

Tu, qua

A Tu qua facie fuit dudum, cui dedisti symbolum?
HA. Ruffus quidam,ventriosus,crassis suris,subniger,
Magno capite,acutis oculis,ore rubicundo,admodum
Magnis pedibus. SI. perdidisti,postquàm dixisti pedes.
BA. Pseudolus fuit ipsus:actum est de me,iam morior Simo.
SI. Hercle haud te sinam emoriri,nisi argentum mihi redditur,
Viginti minæ. HA. atque etiam mihi aliæ viginti minæ.
BA. Auferetur id præmium à me,quod promisi per iocum?
SI. De improbis viris auferri præmium,& prædam decet.
BA. Saltem Pseudolum mihi dedas. SI. Pseudolum ego dedàm tibi?
B Quid deliquit?dixin',ab eo tibi vt caueres,centies?
BA. Perdidit me. SI. at me viginti commodis multauit minis.
BA. Quid nunc faciam? HA. si mihi argentum dederis,te suspendito.
BA. Di te perdant,sequere sis me ergo hàc ad forum,vt soluam. HA. sequor.
BA. Hodie ego peregrinos absoluam,cras agam cum ciuibus.
Pseudolus mihi centuriata habuit capitis comitia,
Qui illum ad me hodie allegauit,mulierem qui abduceret,
Sequere tu nunc,ne expectetis dum hac domum redeam via,
Ita res gesta est,angiporta hæc certum est consectarier.
HA. Si graderere tantum,quantum loquere,iam isses ad forum.
BA. Certum'st mihi hunc emortualem facere ex natali die.

C

MALVS ET NEQVAM] hic iam verus Harpax ad lenonem venit,vt meliorem abducat. LVXVRIANTVR] repete pronomen qui. luxuriantur autem,id est,luxuriosè viuunt. LVSTRANTVR] in lustris,id est,prostibulis,seu ganeis versantur. II NOMEN DIV SERVITVT. F.] ij diu serui sunt, & vix vnquam à dominis manumittuntur. NEC BONI INGENII Q.] nec ingeniosi sunt nisi in eo, vt arteis improbas pertinaciter colant. NEQVE HIS VMQ.] neque his vmquam notus fui. EGO VT MIHI IMPERATVM EST] sic habent nostri libri veteres. NE CVM ASSIET METVAM] refero ad superiora,hoc modo,metuo herum absentem,ne præsentem metuere necesse habeam. EI REI OPER.] ei rei studebo,ne mihi herus absens metuendus sit. NAM ME IN TAB.] nam nisi mea sponte, aut vltro venissem,etsi,dum me Syrus arcesseret,exspectassem,sineret me vsque ad hoc tempus in taberna iacere, neque me arcesseret,quemadmodum mihi pollicitus erat. SYRVS CVI D.] Pseudolus hic erat, qui sibi Syrum nomen esse dixerat. MANSI, VT IVSS.] mansi in taberna vt iusserat, cùm diceret se me arcessiturum vbi leno domū redisset. ME AIEBAT ARCESS.] aiebat se me arcessiturum. VLTRO] αὐτομάτως, vel [illegible] non arcessitus. ILLIC HOMO] ille homo. HOC PVLTEM] hoc ostium pulsem. INTVS] domo. AMITTAT] dimittat,missam faciat. HIC HOMO MEV'ST] Ballio putat hunc seruū militis,peregrinum esse aliquē pecuniosum,qui scortū quærat. ADMORDERE] salsis & mordacibus dictis ludere,vel dic potius,admordere,id est,adoriri,& quasi degustare,vt qui escā aliquā esuri sunt,solēt priùs eam gustare & admordere. Atque huic explicationi cōuenit.& congruit interrogatio Simonis,quæ proximè sequitur,Iámne illum comesurus es?proinde ac si dicat,Tu qui dicis te velle hunc chlamydatum admordere,iámne illum comesurus es? DIV RECENS EST] consentaneum verbo *admordendi*,quo ipse vsus erat, & Simonis interrogationi responsionem subiicit Ballio,& in allegoria permanet. PAVPERANT] pauperem reddunt.hoc eodem verbo alibi præterea non semel vtitur Plaut. POPVLI STR. DAM. M.] qui naui & strenui sunt,dānosi mihi sunt,improb.,vtiles DII] dij. ME NVNC C.] egomet mihi morā iniicio,egomet me moror,qui has fores pultare cesso. DAMNI CVPIDO.] Horat. in epistol.damnosā Venus. QVIBVS EST] quibus bene est:id est,qui se tractant molliter,& liberaliter. BENE EGO AB HOC PRAED] præda onustus ab hoc discedam,certò scio. BONA SCAEVA'ST MIHI] bonum omen mihi obiicitur ab hoc chlamydato. Scæuam(inquit Festus) volgus quidem & in bona & in mala re vocat, cùm aiunt bonam & malā scæuam. cætera apud Festū deprauata & mutilata sunt. Varro li.6.de lingua Latina, *Quare quod dixi scæuū,bonum omen est,obscæuum verò turpe.* Apud eundē,paullò antè,bonæ scæuæ causa interpretantur docti homines,in his Turnebus,bonæ rei causa,licet etiam interpretari,boni auspicij, seu boni euentus causa. ECQ. HOC APERIT?] ánnon aliquis hoc ostium aperit? OPERAM FAC COMP. QVAER.] supersede ab opera quærendi, parce operæ quærendi. CAVE SIS TIBI A CVRIO INFORTVN.] caue si vis tibi à vita sollicita,& anxia,& curarū plena.caue tibi ab infortunio,per quod curis macrescas, & tabescas:caue tibi à curis,quibus amor & libido scatent. ATQVE IN HVNC INTENDE DIGIT.] & porrige potiùs digitū in hunc lenonē,id est,medio digito porrecto lenonem deride,& contemne. AT HIC EST VIR PROB.] at contra Simo vir probus est. SED TV VIR PR.] nunc conuertitur ad Simonem ipsum. FLAGITARE S.] flagitatores habes molestos,creditores tuos,qui pecuniam,quam sibi debes,molestè repetunt.
E QVIN TV MECVM FABVLARE] immò verò tu meeū potiùs lóquere. VIDES IAM DIE MVLTVM ESSE] vides serū diei esse : vides multo maiorē diei partē exactā esse.*die* patrij casus est hoc loco. HVNC] Simonē. hæc loquitur secū leno. MANIFESTO HVNC HOM.] putat leno hūc verum Harpagū à Pseudolo subornatum,& submissum esse. IVXTA CVM IGNARISS.] æquè atque ignarissimi. ÆDEPOL HOMINEM VERBERONEM] ô hominē planè verberonem Pseudolū. VT DOCTE DOLVM] quàm doctè dolū cōmentus est? ALLEGAVIT] ad me priuatim misit. QVID, MALVM?] malùm, indignātis, & stomachantis interiectio. Quid,inquit,tibi venit in mentē postulare,vt hæ quinque minæ mihi tecū sint cōmunes? immò verò eæ totæ tuæ sunt. QVAM MOX] quàm,legendū cum accētu graui. QVID NVNC MIHI] quid nūc mihi suades,vt faciā? quid mihi vt faciā auctor es? EXPLORATOREM HVNC F.] hunc,qui venit ad te vt abs te quasi explorādo mulierē auferat,suppositum in locū veri Harpagi à Pseudolo. *ludos faciamus*,id est.illudamus.& ludificemus. Sic autē restitui,cùm in libris omnibus legeretur,*ludo*, littera s. scilicet amissa,propter vocē sequentē ab eadem initium capientē.confirmat hanc emendationē,id quod deinceps sequitur. ADEO DONICVM IPSVS,&c.] lenonis verba sunt.Simonis consiliū & sententiam approbantis.ludificemus eum sanè,inquit,vsque eò,donec ipse intellexerit,se deprehensum esse, & frustra venisse,qui sic à nobis ludificetur:donec senserit se à nobis ludibrio haberi. SVARVM IN PVGNA V. V.] iure belli, & victoria me emit:id est,me bello cepit. AN ETIAM ILLE VMQVAM] proinde acsi dicat,carcer,patria tua est. cùm

igitur significas millitem patriā tuā expugnasse,eadē opera carcerē expugnasse significas.CONTVMEL. SI D.]si malè dices,tu quoq; malè audies.QVOTVMO DIE]quoto die.ALTERO AD M.]id est,vno die integro & dimidio.STRENVE H.]nauiter sanè iuisti.QVAM VIDE SIS]vide si vis quàm pernix sit iste homo.Hæc loquitur ad Simonē cōuersus seruū militis irridens, quem suppositū putat.VBI SVRAM ASPICIAS] suram habet aptam ad gerendas compedes. significat eum esse seruum natura,& genere,non vt gloriabātur, imperatorem vnquā fuisse.Solebant enim veteres seruis fugitiuis suras,& crura compedibus vincire.Horatius Epod. Od.4.*Ibericis peruste funibus latus, Et crura dura compede.* Sura autem pars tibiæ est posterior & crassior:quam γαστροκνήμην appellant Græci, quasi tibiæ ventrē. QVID AIS, TVNE ETIAM C.]scomma est in ætatem puerilem.SCILICET SOLITVM ESSE]non dubium est,quin solitus sit.scire licet eum solitum esse in cunis cubitare,cùm puer esset.NOCTV IN VIGILIAM] nox in castris in parteis quattuor diuidebatur,quæ singulæ horis ternis cōstabant:earum pars prima, prima vigilia, secunda, secunda vigilia, & ita deinceps appellabatur.Quādo ibat miles in vigiliā(inquit leno)id est in locum,vbi vigilias erat acturus,tune tū ibas simul cū eo vt scilicet vnà cū eo catamitus cubitares?CONVENIEBATNE] obscænū.per machærā militis,partē militis virilē significat.per vaginam serui,podicem,sit honos auribus.IRE LICEBIT]in malā crucē.CHLAMYDEM HANC COM.] te manere volo,vt cōmemores quāti hæc chlamys cōducta sit.hæc eò dicuntur à lenone,vt & cetera omnia,quod putet hunc Harpagem esse à Pseudolo suppositum & subornatū, eáq; quæ gerat,machærā,chlamydem,petasum, esse conducta.QVID MERET?]quid mercedis pro ea datur domino?domino autē,id est,cuius ea sunt.HELLEBORVM HISCE] hi hominès sani non sunt.sic suprà,sanīne estis?MITTE]mitte me. QVID MERCEDIS PET.]quāti petasum istū à domino cōduxistis tu & Pseudolus?QVID DOMINO?] Quid est, quòd mihi dicitis me hæc, quæ gero ab aliquo domino conduxisse? Non dissimulabo in nostris libris veteribus ita scriptū esse,*Quid domini?quid socij?quid somniatis?*vt fortasse sic legendū sit,*detesto hoc tot,Quid domini?* B.*Quid socei?* H.*quid somniatis?* &c. veruntamē nihil mutandū censeo.NEMPE QVOD FEM. SVMMA SVST.] hic quoque locus obscænus & flagitiosus est, ita vt pudeat me eum explicare:quàm pudētissimè tamē potero,sensum lenonis obscurū declarabo.Dixerat seruus se emisse illa omnia periculo suo:respōdet leno, nēpe eo peculio emisti,quod supremas parteis feminū sustinet. podicē significat. nam ea pars à summis feminibus sustinetur.significat igitur hunc seruum esse impudicum, & pudicitiæ iactura, illa emisse.videtur autem legendum esse, *sustinent*.VNCTI SVNT HI SENES] vngebantur prius veteres,deinde fricabantur. Ad hunc igitur morē respiciens Harpax maledictum regerēs,significat hos senes libidine purrire,& velle fricari.QVID MERES?]quid mercedis pactus es?quanta merces tibi promissa est, vt ita ornatus ad me venires, & mulierem à me abducere conareris? PRAECEPTOR TVVS] præmonstrator tuus,& doctor tuus. QVEM HOM. NVLL. COL.] id est, quem ego hominē prorsus non noui:qui homo mihi planè est ita ignotus,vt quod nullo colore præditum est.NIHIL EST HODIE HIC SYC.]nihil est quæstus,id est, nullus est quæstus.ABDVX. ALIVM PRAED]alium abduxisse prædam, nēpe mulierem. QVI OCCVRR.PR.]alium,inquam,qui prior tempori venit occurrit,ἐν καιρῷ,tempestiue,& maturè venit,in ipso tēpore venit.PVRVS, PVTVS]merus,& verus sycophanta,vt suprá.NON CONFIDIT]non est confidens vt deset esse sycophantam,& mendacem.SYCOPH. HIC NEQ.]sycophanta hic malus, & imperitus suæ artis est:hic est malus sycophantiarum artifex.ÆDEPOL H.]hi tres versus deinceps sequentes, semel iam suprà positi sunt eadem scena, iisdem verbis,nisi quòd in tertio extremo,pro *abduceret*,illic est *arcesseret*.NEQ. ISTVM PSEVDOLVM MORT.]id est,neque iste Pseudolus quis homo sit, noui:vel neque istum Pseudolum noui,quis homo sit.TV NISI MIRVM'ST.] sentit Simo lenoni data esse verba,& fucum factū,& os sublitum,vt Plautinis verbis vtar. Tu, inquit,nimirum leno Phœniciū perdidisti.COR PERFRIGEFACIT]animum frigore contrahit,animum exterret. EHO TV, QVA FACIE F.] ehò qua facie fuit is Syrus,cui te dicis dudum symbolum dedisse?RVFFVS QVIDAM] tali erat facie Pseudolus.ex qua descriptione nunc demum intelligit leno data esse verba à Pseudolo.EMORIRI] emoriri antiquè pro emori. sic Terentius in Eunucho,risu emoriri.VIGINTI MINAE]quas mihi debes ex stipulatu.DIXIN'] nónne dixi,&c. MVLTAVIT] ἐζημίωσε,damno affecit.PEREGRINOS ABSOLV.]Harpago xx. minas numeraui,vt sit ad reditum expeditus,siue, vt ei liceat per me ad suū herum reuerti.CRAS AGAM CVM CIVIB.]cras Simoni satisfaciā.PSEVDOLVS MIHI CENTVR. HAB.]significat se à Pseudolo omnib.bonis esse euersurum,vitámque adeò ac salutē suam ab eo esse prostratam atque afflictam,qui sycophantam illum ad se miserit. Allusit autem Plautus ad comitia pop.Rom.centuriata,quæ erant omnium maxima(erant enim alia minora,curiata,& tributa) & in quæ maximè populi multitudo conueniebat. Iā comitia,à coëundo esse appellata,nemo est qui ignorat.Ita per comitia centuriata, significari consilia omnibus artibus instructissima & callidissima.sic ferè in Aulul.*Ibo intrò,vbi de capite meo sunt comitia.*ITA RES GESTA EST]ita res gesta est,vt mihi non sit hac eadem via domum redeundum.CERTVM EST MIHI NVNC EMORTVALEM] decretū est mihi hunc diem,qui mihi est natalis,ex natali facere emortualem,id est,funestum,quia hoc die quasi mortuus sum, opera Pseudoli,qui comitia centuriata mei capitis habuit,id est,qui omneis arteis & machinas aduocauit,& adhibuit, quibus me perderet.

A B C D

SIMO senex.

BEne ego illum tetigi,bene autem seruos inimicum suum
Nunc mihi certum est,alio pacto Pseudolo insidias dare,
Quàm in aliis Comœdiis fit,vbi cum stimulis aut flagris
Insidiantur:at ego iam inuitus promam viginti minas,
Quas promisi,si effecisset, obuiam ei vltrò deferam.
Nimis illic mortalis doctus,nimis versutus,nimis malus,   E
Superauit dolum Troianum,atque Vlyssem Pseudolus.
Nunc ibo intrò, argentum promam,Pseudolo insidias dabo.

BENE EGI]rem bene gessi.ILLVM TETIGI]lenonem circumueni.sic Turpill.in Demetr. apud Nonium in verbo tangere.INIMICVM SVVM]eundem lenonem. INSIDIANTVR]seruis suis domini.INVLTVS] non vlciscēs iniuriam mihi à Pseudolo factā in eo quòd filium meū corrūpat.SI EFFECISSET]si effecisset id, quod dicebat se facturum,videlicet, mulierem à lenone abducturam OBVIAM]non exspectans dum ad me venerit. VLTRO] non flagitatus,neque appellatus,neque admonitus.ILLIC]ille Pseudolus.DOLVM TROIANVM]dolum,quo capti sunt Troiani vel quo vsus est in Troianos Vlysses.

PSEVDOLVS seruus ebrius.

QVid hoc?siccine hoc fit? pedes statin',an non?
An id voltis vt me hic iacentem aliquis tollat?

Nam

A Nam hercle si cecidero, vestrum erit flagitium.
Pergitin pergere? ah sæuiendum mihi
Hodie est. magnum hoc vitium vino est:
Pedes captat primùm, luctator dolosu'st.
Profectò ædepol ego nunc probè habeo madulsam,
Ita victu excurato, ita mundiciis digni ah,
Itaque in loco festiuo sumus festiuè accepti.
Quid opus me multas agere ambages? hoc
Est homini quamobrem vitam amet. hîc omnes
Voluptates, in hoc omnes venustates sunt,
Deis proximum esse arbitror. nam vbi amans complexu'st
B Amantem, vbi labra ad labella adiungit,
Vbi alter alterum bilingues manifestò
Inter se prehendunt: vbi mamma manicula
Opprimitur alia: aut, si lubet, corpora
Conduplicant: manu candida cantharum dulciferum
Propinare amicissimam amicitiam, neque ibi esse alium alio
Odio, ibi nec molestum, nec sermonibus morologis vti:
Vnguenta, atque odores, lemniscos, corollas dari dapsiles.
Non enim parcè promi, victu cætero, ne quis me roget,
Hoc ego modo, atque herus minor hunc diem sumsimus prothyme,
Postquam opus meum vt volui, omne perpetraui, hostibus fugatis.
C Illos accubantis, potantis, amantis, cum scortis
Reliqui, & meum scortum ibidem, cordi atque animo suo
Obsequenteis. sed postquàm exsurrexi, orant med vti saltem.
Ad hunc me modum intuli, vt illis satisfacerem ex disciplina: quippe ego
Qui probè Ionica perdidici, sed palliolatus,
Sic huc incessi ludibundus. plaudunt parum, clamitant me vt reuertar.
Occepi denuò, hoc modo nolui. idem amicæ dabam me meæ
Vt me amare. vbi circumuortor, cado. id fuit nænia ludo.
Itaque dum enitor (prox) iam penè inquinaui pallium. nimiæ tum
Voluptati ædepol fui ob casum. datur cantharus, bibi, commuto
Illico pallium, illud posiui, inde huc exij, crapulam dum amouerem.
D Nunc ab hero ad herum meum maiorem venio fœdus commemoratum.
Aperite, aperite. heus Simoni me adesse, quis nuntiate.

PEDES STATIN', AN} pedes meis statisne, ánnon statis? Pseudolus ebrius, vacillans, & vix consistens pedes suos interrogat, vtrum fungatur officio suo, nécne? IACENTEM ALIQVIS TOLLAT} propriè dictum, iacentem tollere. VESTRVM ERIT FLAG.] vobis erit turpe culpa flagris digna. PERGITIN' PER.] pergitisne malè stare? AH SAEVIENDVM MIHI] minatur malū pedibus suis, quod ita vacillent: ah, video, inquit, mihi hodie sæuitiam in pedes meos esse vsurpandam, qui me sic deserant, ac destituant. LVCTATOR DOLOSV'ST} nam ingenuus luctator aduersarium vi ac virtute percellit, non crure implicito supplantat. Excurato, accurato, apparato. HOC EST HOMINI QVAMOBREM.] hæc causa est, homini, quamobrem viuere velit. DEIS PROXIMVM ESSE ARBITROR.} vel sic, hoc diis proximum esse arbitror: nempe hoc modo viuere, hoc est, iucundè, molliter, festiuè, apparatè, &c. vel dic, Diis me proximum esse arbitror, qui ita molliter, & iucundè acceptus sim. Sciendum est autem totum hunc sermonem, vt serui ebrij, esse ἀνακόλουθον, & non satis inter se cohærere. quod & Camerarius admonuit. VBI ALTER E ALTERVM BILING.] vbi linguas suas inter se committunt, & coniungunt, ita vt videatur esse bilingues. VBI MAMMA MANICVLA OPPR.} hic locus iudicio meo non est sincerus, vt neque multi alij, in hac scena maximè: neque me nostri codices adiuuerunt: qui partim sic habent, *vt mammilla nam amicula*: partim, *vbi mammilla illam amicula*. vnde putabam legendum, *vbi mamilla amicula opprimitur*. Secutus sum interea editionem Camerarianā manicula autē hoc loco, si recta scriptura est, paruam manum significat. cùm videatur esse nomen à manica potius, quàm à manu, deminutū MANV CANDIDA] candida, translatè accipiendum esse puto, vt dicimus, mores candidos & animum candidum, & simil. cui opponitur manus impura, & scelerata. CANTHARVM DVLCIF. PROP.] propinare cantharum. hoc est, porrigere. per appositionem, seu κατὰ σύνθεσιν, amicitiam amiciss. Hic quoque est anacoluthum, nam quò referatur hoc propinare, aut vnde pendeat, non est facile dictu. ALIO] alij. NEC SERMONIBVS MORALOGIS} nec sermones ineptos, & qui nihil attinent, habere, sed amatorios scilicet, & hilaritatis plenos. LEMNISCOS] Festus, Lemnisci, id est, fasciolæ colorisiæ, dependentes ex coronis, propterea dicuntur, quod antiquissimum fuit genus coronarum lanearum. Plinius lib. 21. cap. 3. Crassus diues primus argento, auróque folia imitatus, ludis suis coronas dedit. Accesseruntque & lemnisci: quos adiici ipsarum coronarum honos erat propter Etruscas, quibus iungi, nisi aurei, non debebant. Sed video quosdam velle apud Festum legi *Lanisci*, non lemnisci: & item apud Plinium. Festi verbis illis, opinor, adducti, coronarum lanearum. DAPSILIS] largas, multas, sumptuosas, non parcas. NON ENIM PARCE PROM.] subintellig

lemniscos, coronas, odores, vnguenta. VICTV CETERO HOC EGO MODO, &c.] ne quis fortè me roget quomodo in ceteris nos ipsi accepti simus. Hoc modo ego & herus, ceteris rebus, quæ ad victum pertinent, hunc diem consumsimus alacriter, posteaquam ex animi sententia negotium receptum gessi, atque ad exitum perduxi, lenone, & serud militis dolo superatis. PROTHYME] προθύμως, vsus est aduerbio Græco, ad Latini sermonis consuetudinē flexo. προθύμως autem valet promto & alacri animo. CORDI ATQVE ANIMO SVO OBS.] ψυχῇ χαριζόμενοι sibi indulgenteis, suæ libidini obtemperanteis & seruienteis. ORANT MED VTI SALTEM] orant me vt saltem. ME INTVLI] in proscenium prodij, vt saltarem. SED PALLIOLATVS] id est, sed palliolo amictus. Secutus sum autem nostros libros veteres, qui partim sic habent, partim *palliotatus*, partim *palluratus*. Vulgata autem lectio, *palliolatum amictus*, mihi videtur ferri non posse. OCCEPI DENVO] incepi iterum saltare. IDEM AMICAE DABAM] ego idem studebam meæ amicæ saltando placere. VBI CIRCVMV.] cùm saltatorium orbem versarem. ID FVIT NAEN.] hic casus fuit pro nænia ludo. significat fortasse suum casum fuisse loco cantus & carminis ludo. Erat enim nænia tibiæ cantus, quo veteres mortuorum laudes prosequebantur. Sed ex nostris libris veteribus nonnulli habent, *nemo ludo*. PROX.] sic edendum curauimus nostros libros veteres secuti. Prox autem (inquit Festus) bona vox, veluti quidam putant, significari videtur, vt ait Labeo de iure Pontificio libro xj. IAM PAENE INQVIN. PALL.] significat, opinor, se enitendo propè commonuisse palliolum suum: quod & ea, quæ sequuntur, comprobant. ILLVD POSIVI] illud, quod fuit inquinatum deposui. *posiui* antiquum, pro posui. AB HERO] à filio Simonis heri mei. FOEDVS] quod inter vos conuénit, vt, si lenonem deciperem, daret mihi xx. minas. B

SIMO senex. PSEVDOLVS seruus. BALLIO leno.

VOx viri pessumi me exciet foras. sed quid hoc? quo modo? quid video ego?
PS. Cum corona ebrium Pseudolum tuum. SI. liberè hercle hoc quidem: sed vide statum.
Num mea gratia pertimescit? magis cogito sæuiter, blanditérne alloquar.
Sed hoc me vetat vim facere, quod fero, si qua in hoc spes sita'st mihi. C
PS. Vir malus, viro optimo obuiam it. SI. di te ament Pseudole. Phuy in malam crucem.
PS. Cur ergo me affligtor? SI. quid tu (malùm) ergo in os mihi ebrius irructas?
PS. Molliter, siste nunc me, caue ne cadam: non vides me vt madidè madeam?
SI. Quæ istæc audacia est, te sic interdius cum corolla ebrium incedere? PS. lubet.
SI. Quid? lubet? pergin' ructare in os mihi? PS. suauis ructus mihi est. sic sine modó.
SI. Credo equidem potesse te scelus Massici montis vberrumos quattuor
Fructus ebibere in hora vna. PS. hiberna addito. SI. sed dic tamen. PS. haud malè D
Mones. SI. vnde onustam celocem agere te prædicem? PS. cū tuo filio
Perpotaui modó. sed Simo vt probè tactus Ballio est? quæ tibi dixi
Effecta reddidi. SI. derides? pessumus homo est. PS. mulier hæc
Facit cum tuo filio libera accubat. SI. omnia vt quicquam egisti ordine
Scio. PS. quid ergo dubitas dare mihi argentum? SI. ius petis fateor.
Tene. PS. at negabas daturum esse te mihi, tamen das, onera hunc hominem, atque
Consequere hác. SI. ego istum onerem? onerabis, scio. SI. quid ego huic homini faciam?
Statim vltrò & argentum aufert, & me irridet. BA. væ victis. PS. vorte ergo humerum, E
Hem. BA. Hoc ego nunquam ratus sum fore me vt tibi fierem supplex.
Heu heu heu. PS. desine. BA. doleo. PS. ni doleres tu, ego dolerem.
BA. Quid hoc? auferréne Pseudole abs tuo hero? PS. lubentissimo corde atque animo.
BA. Non audes quæso aliquam partem mihi gratiam facere hic argenti?
PS. Noui, me dices auidum esse. nam hoc numquam eris nummo diuitior.
Neque te mei tergi misereret, si hoc non hodie effecissem.
BA. Erit vbi te vlciscar, si viuo. PS. quid minitare? habeo tergum.
BA. Age sané. PS. igitur redi. BA. quid redeam? PS. redi modò, non eris deceptus.

BA. Redeo.

A BA. Redeo. PS. ſimul mecum potatum. BA. egóne eam? PS. fac.quod te iubeo,
Si is,aut dimidium,aut plus etiam faxo hinc feres. BA. eo duc me quò vis. PS. quid nunc?
Nũquid iratus es,aut mihi,aut filio,propter has res Simo?SI.nihil profectó.
PS. I hác. BA. te ſequor,quin vocas ſpectatores ſimul? PS. hercle me iſti
Haud ſolent vocare,neque ergo ego iſtos:verùm ſi voltis applaudere.
Atque approbare hunc gregem & fabulam,in craſtinum vos vocabo.

CVM CORONA EBR.] ſæpè admonuimus veteres in poculis coronis vti ſolitos. SED VIDE STATVM] vide ſtatũ hominis præſentiam heri non verentis:vel hominis, &c. MAGIS COGITO SAEVITER] tanto magis mecum cogito verúmne iracundè & aſperè Pſeudolum conueniam an blandè,& leniter. SED HOC ME VETAT VIM F.] ſed
B hoc vetat me ſæuitiam.& vim in Pſeudolum adhibere ſpes quã ſi habeó fidè,vt eius opera & adiumento filius meus ad bonam frugem redeat. PHVY] interiectio tætrum aliquid & ſpurcum aſpernantis. Diomedes, Perſ. Solipater in fata, vbi legendum puto pro fatæ,fu,& fy:intelligimus autem hîc Pſeudolum in hos heri irrutaſſe. CVR ERGO ME AFFL.?] cur ergo mihi malè precaris? QVID TV, MALVM, ER] rogas cur te affligam malè tibi precando? cur tu ergo mihi in os irructas? particula ergo à Simone iterata eſt per quandam indignationem, & cum ſtomacho. Solemus enim in iurgio,& altercatione verba nonnulla eius,qui nos accuſat,quóue nobiſcum expoſtulat, iterare, iuſtiorem nobiſcum eſſe cauſam quamobrem queramur, oſtendentes. MOLLITER] molliter me tracta. SISTE N. ME] firma me, ne prolabar. MADIOE MAD.] valde madeam? bene potus ſim? INTERDIVS] interdius dixit,quia licentius:& minus turpiter potatur veſperi,& noctu,quàm interdiu. Ex quo prandia M. Antonij exagitatur à M. Cicerone Philippica ſecũda MASSICI MONTIS] vina Maſſica,quæ à Maſſico in quo naſcuntur,à Campaniæ monte dicta ſunt,à ſcriptoribus commemorati,& celebrati ſint. Virg. Vertunt felicia Baccho maſsica. Hor lib. 1. carm. Od. 1 Eſt qui neć veteris pocula Maſsici. QVATTVOR FR.] quattuor vindemias. HIBERNA ADDITO] addito hiberna ſubintellig. hora. Dicis (inquit) me poſſe ebibere quattuor fructus Maſſici montis, eóſque vberrimos. (nam ſi fructuum ſterilitas fuiſſet mirum non eſſet) in hora vna debuiſti addere, hiberna. Nam ſi id facerem in vna hora æſtiua. non admodum magnus potor eſſem. Horas æſtiuas, hibernis fuiſſe longiores apud veteres, quòd horæ apud eos eſſent inæquales, diéſque & noctes horis duodenis
C conſtarent, ſciunt vel pueri. VNDE ONVSTAM CELOCEM] vnde te ita vino madidum, ſeu ita vini & cibi plenum veniſſe dicam? allegoria eſt à nauibus onuſtis. celox,nauiculæ genus eſt. propriè autem dixit, celocem agere,pro impellere. ſic Horatius, Nauim agere ignarus nauis timet. PERPOTAVI] per, in compoſitione, perpetuitatem & aſſiduitatem ſignificat. PESSIMVS HOMO EST] hæc loquitur Simo ipſe ſecum, conuerſus ad ſpectatores, peſsimus eſt homo (inquit ille) hic Pſeudolus ſcilicet: id eſt vaferrimus,& doloſiſsimus. Alij ſic,peſsimus eſt iſte leno. Secutus ſum autẽ editionem Camerarianã,à qua non diſcrepant cæteræ vulgatæ. Sed videtur legendũ,vt habent noſtri codices, Peſsimus homo es, vt non ipſe ſecum,ſed clara voce Pſeudolũ alloquatur. Nã ſi ſummiſſa voce loqueretur,nõ reſpõderet ea Pſeudolus,quæ proximè ſequuntur. Nunc autẽ ex reſponſione intelligere licet, ea, quæ Simo locutus eſt,à Pſeudolo eſſe exaudita. reſpondet enim ſe eſſe peſsimum mulieris huius opera & culpa: id eſt, nequiſsimum, quamuis Simo cùm eum nequiſsimum dicit, ſignificat fortaſſe eſſe verſutiſsimum & doloſiſsimum. MVLIER HAEC FACIT] hæc meretrix,eum qua cubui,facit vt ſim nequiſsimus vel potiùs Phœnicium, quam abduxi à lenone,facit,vt ſim corruptiſſimus,& inertiſsimus OMNIA, VT QVICQ.] comprobat Simo,quæ acta ſunt à Pſeudolo,hoc modó. Omnia (inquit) quæ abs te acta ſunt,egiſti rectè atque ordine, vt aliquid aliud quod abs te rectè actum eſt. ONERA HVNC HOM.] onera lenonem argento. VAE VICTIS] Feſtus, væ victis, in prouerbium veniſſe exiſtimatur, cùm Roma capta à Senonibus Gallis,aurum ex conuentione & pacto appenderetur: quod iniquis ponderibus exigi à barbaris querente Appio Claudio, Brennus rex Gallorum ad pondera adiecit gladium.& dixit væ victis. quem poſtea perſecutus Furius Ca-
D millus cùm inſidiis circumuentum conciderer,& quereretur cõtra fœdus fieri, eadem voce renumeraſſe dicitur. Significat autem eos eſſe infelices,& cum iis peſsimè agi,eorumdémque conditionem eſſe duriſsimam, qui victi ſunt. FORE ME VT TIBI F.] fore vt ego tibi fierem ſupplex. NI DOLERES TV, EGO DOLEREM] niſi effeciſſem, quod dixerã Simoni,niſique mulierem abs te abduxiſſem,ego à Simone in piſtrinum conditus eſſem. AVFERRENE PSEVDOL.] oportétne,aut æquúmne eſt Pſeudole,te abs tuo hero pecuniam auferre? ALIQVAM PARTEM] aliqua ex parte. vt dicimus magnam partem,pro, magna ex parte. de quo genere alibi. NOVI, ME DICES] ſubintellig. non audeo. deinde quæ deinceps ſequuntur, ſic declaranda: noui,quod de me dicturus ſis propterea quòd huius argẽti tibi gratiam.nõ faciã,dices me eſſe pecuniæ auidum, atque auarũ. Sed nõ diſsimulabo in noſtris libris veteribus ſcriptum eſſe, Non me dices auidum eſſe: quomodo habent & libri vulgati. NAM HOC NVNC] hîc quoque quiddã tale ſubintelligendum eſt. nihil mea refert. fruſtra me auidum eſſe dices. inanem operam ſumes. nam ex hoc argento, numquam eris nummi ditior. numquam ex his xx. minis vnum nummum auferes. HABEO TERGVM] habeo tergum ad verbera paratum, vel verberibus aſſuefactum. IN CRASTINVM VOS VOCABO] in craſtinum diem vos nunc vocabo: id eſt, vocabò vos vt craſtino die nobiſcum potetis.

FINIS PSEVDOLI.

POENVLVS.

DRAMATIS PERSONAE.

AGORASTOCLES	adolescens.
MILPHIO	seruus.
ADELPHASIVM	meretrix.
LYCVS	leno.
ANTHEMONIDES	miles.
ADVOCATI.	
COLABISCVS	villicus.
SINCERASTVS	seruus.
HANNO	Pœnus.
GIDDENEME	nutrix.
PVER.	

ARGVMENTVM.

VER septuennis surripitur Karthagine, A
Osor mulierum adoptat hunc emtum senex,
Et facit hæredem eius cognatæ duæ
Nutrixque earum raptæ. mercatur Lycus,
Vexátque amantem. at ille cum auro villicum
Lenoni obtrudit, ita eum furto alligat.
Venit Hanno Pœnus, natum hunc fratris repperit,
Suásque agnoscit, quas perdiderat, filias.

VER] Agorástocles filius: cuius pater præ ægritudine mortuus est, Hannone fratre relicto hærede. OSOR MVL.] Antidamus. COGNATAE DVAE] Hannonis, qui Agorastoclis erat patruus, filiæ Anterastile, & Adelphasium. NVTRIXQVE] Siddeneme. MERCATVR] iambas. LYCVS] leno. AMANTEM] Agorastoclem, qui amabat Adelphasium. AT ILLE CVM AVRO] at Agorastocles villicum suum Colabiscum subornatum ad lenonem mittit cum pecunia sua, hoc consilio, vt eum apud lenonem quasi furem manifestò deprehensum adhibitis testibus teneat, & furti arguat & conuincat. B
HANNO] Anterastules & Adelphasij erat pater. NATVM HVNC FR.] Agorastoclem.

PROLOGVS.

CHILLEM Aristarchi mihi commentari lubet,
Inde mihi principium capiam ex ea tragœdia.
Sileteque & tacete, atque animum aduortite,
Audire iubet vos imperator histricus.
Bonóque vt animo sedeant in subsellis,
Et qui esurientes, & qui saturi venerint.
Qui edistis, multo fecistis sapientius:
Qui non edistis, saturi fite fabulis.
Nam cui paratum est quod edit, nostra gratia,

A Nimia est stultitia,sessum impransum incedere.
Exsurge præco fac populo audientiam.
Iamdudum expecto,si tuum officium scias.
Exerce vocem quam per viuis & colis.
Nam nisi clamabis,tacitum te obrepet fames.
Age nunc reside,duplicem vt mercedem feras.
Bonum factum'st,edicta vt seruetis mea.
Scortum exoletum,ne quis in proscenio
Sedeat,neu lictor verbum aut virgæ mutiant,
Neu designator præter os obambulet,
Ne sessum ducat,dum histrio in scena siet.
B Diu qui domi otiosi dormierunt,decet
Animo æquo nunc stent,vel dormire temperent.
Serui ne obsideant,liberis vt sit locus,
Vel æs pro capite dent:si id facere non queunt,
Domum abeant,vitent ancipiti infortunio,
Ne & hîc varientur virgis,& loris domi,
Si minus curassint,cùm veniant heri domum.
Nutrices pueros infantis minutulos
Domi vt procurent,neu quæ spectatum afferant,
Ne & ipsæ sitiant,& pueri peritent fame
C Néue esurientes hic quasi hœdi obuagiant.
Matronæ tacitæ spectent,tacitæ rideant,
Contra hîc voce sua tinnire temperent.
Domum sermones fabulandi conferant,
Ne & hîc viris sint & domi molestiæ.
Quódque ad ludorum curatores attinet,
Ne palma detur cuiquam artifici iniuria,
Néue ambitionis caussa extrudantur foras,
Quo deteriores anteponantur bonis.
Et hoc quoque etiam,quod penè oblitus fui,
Dum ludi fiunt,in popinam pedisequi
D Irruptionem facite,nunc dum occasio est,
Nunc dum scribilitæ æstuant, occurrite.
Hæc imperata quæ sunt pro imperio histrico,
Bonum hercle factum pro se quisque vt meminerit.
Ad argumentum nunc vicissatim volo
Remigrare,vt æquè mecum sitis gnarures
Eius nunc regiones,limites,confinia
Determinabo,ei rei ego sum factus finitor.
Sed nisi molestum est,nomen dare vobis volo
Comedias:sin' odiosum est,dicam tamen.
Siquidem licebit per eos,quibus est in manu.
E Carchedonius vocatur hæc comœdia,
Latinè Plautus,patruus pultiphagonides.
Nomen iam habetis,nûnc rationes cæteras
Accipite:nam argumentum hoc hic censebitur.
Locus argumento'st suum sibi proscenium.
Vos iuratores estis,quæso operam date,
Carthaginienses fratres patrueles duo
Fuere,summo genere,& summis diuitiis,
Eorum alter viuit,alter est emortuus:
Propterea apud vos dico confidentius,

Quia mihi pollinctor dixit, qui eum pollinxerat. A
Sed illi seni, qui mortuus est, filius
Vnicus qui fuerat, olim abductus à patre,
Puer septuennis surripitur Carthagine
Sexennio prius quidem, quàm moritur pater;
Cùm iam periisse sibi videt gnatum vnicum,
Coniicitur ipse in morbum ex ægritudine.
Facit illum hæredem fratrem patruelem suum;
Ipse abiit ad Acheruntem sine viatico.
Ille qui surripuit puerum, Calidonem auehit,
Vendit eum domino hîc diuiti cuidam seni
Cupienti liberorum, osori mulierum. B
Emit hospitalem is filium imprudens senex
Puerum illum, cúmque adoptat sibi pro filio.
Eúmque hæredem fecit, cùm ipse obiit diem.
Is illic adolescens habitat in illisce ædibus.
Reuortor rursus denuò Carthaginem.
Si quid mandare voltis, aut curarier,
Argentum nisi qui dederit, nugas egerit.
Verùm qui dederit, magis maioris egerit.
Sed illi patruo huius, qui viuit senex,
Karthaginiensi duæ fuere filiæ. C
Altera quinquennis, altera quadrimula,
Cum nutrice vnà periere à Magalibus.
Eas qui surripuit, in Anactorium deuehit,
Vendítque has omnis, & nutricem, & virgines;
Præsenti argento homini, si leno est homo,
Quantum hominum terra sustinet, sacerrimo.
Vosmet nunc facite coniecturam. cæterùm
Quid id sit hominis, cui Lyco nomen siet.
Is ex Anactorio, vbi prius habitauerat,
Huc commigrauit in Calydonem, haud diu, D
Sui quæsti gratia, is in illis habitat ædibus.
Earum hic adolescens alteram efflictim perit
Suam sibi cognatam imprudens, neque scit quæ ea
Sit, neque eam vmquam tetigit: ita eum leno macerat.
Neque quicquam cum ea fecit etiamnum stupri,
Neque duxit vmquam, neque ille voluit mittere:
Quia amare cernit, tangere hominem volt bolo.
Illam minorem in concubinatam sibi
Volt emere miles quidam, qui illam deperit.
Sed pater illarum Pœnus, postquam eas perdidit,
Maríque terráque vsquequaque quæritat. E
Vbi quamque est in vrbem ingressus, illico
Omnes meretrices, vbi quisque habitant inuenit.
Dat aurum, ducit, noctem rogat, pòst ibi
Vnde sit, cuiatis, captáne, an surrepta sit,
Quo genere nata, qui parentes fuuerint,
Ita doctè atque astu filias quærit suas.
Et is omnis linguas scit, sed dissimulat sciens
Se scire. Pœnus planè est, quid verbis opu'st?
Is heri huc in portum naui venit vespere.
Pater harum, idem huic patruus adolescentulo est.

Iámne

A Iámne hoc tenetis? si tenetis, ducite.
Caue dirumpatis, quæso, sinite transigi.
Hem pænè oblitus sum reliquum dicere.
Ille, qui adoptauit hunc pro filio sibi,
Is illi Pœno huiusce patri hospes fuit:
Is hodie huc veniet, reperiétque hîc filias.
Et hunc sui fratris filium, vt quidem didici ego;
Ego ibi ornabor, vos æquo animo noscite.
Hic qui hodie veniet, reperiet suas filias,
Et hunc sui fratris filium, dehinc cæterum
B Valete, adeste. ibo, alius nunc fieri volo.
Quod restat restant alij, qui faciant palám.
Valete, atque adiuuate, vt vos seruet salus.

ACHILLEM ARISTARCHI] Aristarchum tragicum poetam commemorat Suidas, eúmque tradit tragœdias septuaginta docuisse, bis vicisse. cùm centum amplius annos vixerit: æqualem autem Euripidis fuisse. Præterea Ennius Achillem Aristarchi scripsit, vt notat Camerarius. SILETEQ. ET TACETE] duobus verbis Græcis σιγᾶν, & σιωπᾶν, totidem Latina opposuit, silere, & tacere. IMPERATOR HISTRICVS] histrio, vel histrionum dux, & præfectus. Festus, Histriones dicti, quod primum ex Histria venerint. SATVRI FITE] fite plurale, imperatiui modi, à singulari fi, veteribus vsitatum. Horatius Satyr. 5 lib. 2. *si cognitor ipse*. Iterum Plautus in Persa, *Age, si benignus subueni* Item Curcul. *sequere hac Palinure me ad foren. fi mi obsequens*. NAM QVOI PARATVM EST, &c.] id est, nam nimia est stultitia, eũ, cui paratum est domi quod edit, id est, quod edat, impransum incedere sessum, hoc est, venire sessum, subsellium occupare non antè pransum, nostra gratia, vt nos spectet & audiat. EDIT] edim, dis, dit. Horatius Od. Epod. *Edit cicutis allium nocentius*. ad quem locum annotata sunt plura exempla. FAC POPVLO AVDIENTIAM] fac populus audiat cum silentio. aliter dixit M. Tullius in Catone Maiore, *facitque persæpe ipsa sibi audientiam diserti senis comta & mitis oratio*. QVAM PER VIVIS ET COLIS] ἀναστροφή. exerce vocem per quam victum, & cultum tibi paras. TACITVM TE OBR. F.] tacitus esuries. tacitò tibi obrepet fames: ad te tacitum sensum gradietur fames. veteres non geminabant interdum præpositiones. ideirco dixit obrepet te, pro, repet abs te. ob autem, vsurpabant iidem illi pro ad, vt testatur Festus. Ennius, *Ob Romam noctu legiones ducere cœpit*. Iam quod libri vulgati habent. *statim te obr*. Turnebo assensus sum, qui mendosè *statum*, pro, *tacitum* substitutum esse arbitratur, libro Aduers. 19. cap 12. BONVM F. EST.] solebant veteres hæc verba edictis præponere, ac præscribere boni ominis causa, Bonum factum seu Bonum factum, &c. Ex quo illud apud Sueton. in C. Iulio, *Peregrinis in senatum allectis libellus propositus est: Bonum factũ, ne quis senatori nouo curiam monstrare velit*. Eodem pertinet illud Tertull. O edictum, cui adscribi non poterit, bonum factum. Quæ sunt diligenter ab Adriano Turnebo collecta lib. 3. Aduers. cap. 22. SCORTVM EXOLETVM] exoletus (inquit Festus) qui adolescere. id est, crescere desiit. NE QVIS] ne quis puer impudicus. κατὰ συνθεσιν. scortum exoletum. sedeat in proscenio, id est in scenæ parte anteriore, in quam prodeũt actores, & in qua agunt quid dicturi sint. NEV LICTOR VERB.] ne lictor verbum muttiat. ὀνοματοποιία. nam mutire, est mutorum more sonare: qui ne μυ quidem sonare possunt: ex quo muti dicti sunt, & mutire, & mussare. NEV VIRGAE MVTIANT] neque virgæ sonitum edant. DESIGNATOR] qui præfectus est apparatui comico, & qui designat totam rem ludicram. Vlpian. d. gest de iis, qui not. infam.
D PRAETER OS] id est, ante os. DECET ANIMO AEQVO NVNC STENT] decet eos nunc animo æquo stare. quidam libri habent, *sient*. VEL DORM. T.] malim leg., *& dormire temperent*. NE OBSIDEANT] ne subsellia occupẽt. ET HIC] extra ædeis, in theatro, seu in scena. VARIENTVR] lacerentur. SI MINVS CVRASSINT] si non curarint, quod edicimus: si non paruerint edicto nostro. CVM VEN. H. D] varientur loris domi, cùm heri domum à ludis venerint. DOMI VT PROCVR.] ne veniant spectatum cum pueris suis, paruulis, atque ita & ipsæ sitiant (plerumque enim nutrices sunt bibulæ, & sitieulosæ) & pueri fame intereant. CANORA HIC VOCE S. T.] temperent tinnire, id est, caueant ne tinniant voce sua canora, hoc est, sonora, & acuta, qualis est vox muliebris, tinnire autem. pro, acutam vocem mittere, more tintinabulorũ, positum est, translatè. DOMVM S. F.] cõferant domũ, id est, referuent domum, vel domũ trãsferant, sermones fabulãdi, i. fabulas, seu sermones ad fabulandũ accõmodatos. NE ET HIC V. &c.] ne vtrobiq; viris sint molestiæ, nempe & hîc & domi: proinde ac si dicat, satis est eas esse viris odiosas ac molestas domi. caueãt ne hîc quoq; eis molestæ sint. sint viris molestiæ, sic dictum, vt hæc res est mihi curæ, est mihi voluptati, erit tibi bono. aut malo. aut ornamẽto, aut dedecori, & simil. INIVRIA] iniustè, immeritò. AMBIT. C.] gratificãdi minus bonis causa. EXTRVDANTVR] meliores artifices. IRRVPTIONEM FACITE] irrumpite, irruite. SCRIBILITAE] scribilitæ genus est placẽtæ sine melle. BONVM HERCLE FACTVM] hac de re sup á. VICISSATIM] vicissim. REMIGRARE] redire. sic autem legendum potiùs, quàm vt alij libri habent *remigare*: quamuis hanc scripturam secutus sit Camerarius. VT AEQVE MECVM SITIS GNARVRES] vt æquè mecum sitis gnari scilicet huius argumenti. Sic est autem legendum, non vt vulgò, *huius gnari rei*.
E Vtitur eadẽ voce & in Mostell. *Simul gnarures volo esse hanc rem mecum*. EIVS NVNC REG. &c.] allegoria ducta ab agrorũ mensione, & definitione. FINITOR] finitor, penultima breui. vt notat Camerarius. Profert hũc locum Nonius, in voce finitores, docẽs finitores olim esse dictos, qui nũc agri mẽsores appellãtur. COMOEDIAI] id est, comœdiæ, antiqua diphthongus, ai, pro, æ. ex qua, aulaï, triuiaï, Iphianassaï, Troiaï licet etiam legere *comœdiâs*, vt habẽt alij libri: vt sit antiquus genitiuus qualis est, *familiâs*. vt paterfamiliâs. QVIBVS EST IN M.] quorũ in potestate hoc situm est. CARCHEDONIVS] id est, Karthaginiensis. LATINE PLAVTVS PATRVVS PVLT] Camerarius putat legendum, Latinè Plauti patruus pultiphagonides. sed ego malim leg:, *Latinè Plauti Pœnulus Pultiphagonides*. id est, Plauti Pœnulus Romanus, seu Italus Olim pulte vescebantur Romani & Itali non pane. Iccirco per Pultiphagum, & pultiphagonidem, significatur Italus, seu Romanus. sic in Mostellaria, *Non enim hæc pultifagus opifex opera fecit barbarus*. notat Adrianus Turnebus Aduersar. lib. 19. cap. 12. CENSEBITVR] id est, à vobis spectatoribus, tanquam censoribus, iudicabitur. PROSCENIVM] pars est scenæ anterior, in quam prodeunt histriones, & in qua spectãtur à populo dum loquuntur. & agunt. Proscenium (inquit) erit locus argumento. in quo loco censebitur. Iam illud, proscenium suum sibi, sic ferè dictum est. vt illud, suo sibi hunc iugulo gladio. VOS IVRATORES ESTIS] vos ij estis, qui nos quasi ad iusiurandum adigitis, id est, vos censores estis. Nam censores ad iusiurandum eos adigebant, quos censere instituebant: vt declarat illa formula, Ex animi tui sententia, subintellig. iura, vxorem habes? Adrian. Turneb. Aduers. eod. lib. & eod. ca. POLLIN-

CTOR } qui mortuos sepeliendos, & humandos curat. FILIVS VNI.] Agorastocles. ABDVCTVS] domo. FRATREM P.} Hannonem. AD ACH.} ad inferos. CVIDAM SENI] A ntidamanti. HOSPITALEM] hospitis filium. IMPRVDENS] nesciens esse hospitis filium. MAIORES EGERIT] quia argẽtum perdiderit. MAGIS REDVNDAT ILLI PATRVO} Hannoni. DVAE FR. FIL.} Anterastylis & Adelphasium. ALTERA QVINQ.} Adelphasium. ALTERA QVADR.] altera quattuor annos nata, nempe Anterastilis. A MAGALIB.} magalia domicilia humilia Afrorum. Carisius lib. I. magalia καλύβαι Λιβύων, id est, tuguria Afrorum. ANACTORIVM] oppidum in Acarmania. HOMINI} Lyco. SACERRIMO] exsecrabilissimo, sceleratissimo. CETERVM} ceteroqui. cetera, alioqui. SINT QVAESTI} sin quæstus. sic Terentius Andria, *Numquam animum quæsti gratia*, &c. Carisius lib. I. lege & Nonium in voce *quæsti*. EFFLICTIM] perditè. Næuius, *Nolo ego hanc adeò efflictim amare diu viuat volo vt mihi prodesse possit*. vbi Probus, efflictim, id est, vsque donicũ ecfligatur. Carisius. PERIT] amat perditè. SVAM SIBI C.] tale est illud Terentij, *suo sibi hunc iugulo gladio*. MACERAT] amantem cruciat. QVIA AMARE C.} quia leno videt Agorastoclem amare Adelphasiũ. TANGERE H. VOLT. BOLO] vult auferre homini prædam. vult homini pecuniam extorquere. *tangere bolo* autẽ, sic dictum, vt illud apud Nonium, *patrem argenti talento tetigi*. in verbo *tangere*, quod ille interpretatur circumuenire. Tale est & illud apud Terentium in Phorm. *Geta feretur alio munere*. IN CONCVBINATVM] vt sibi sit concubina. Camerar. edidit, *in concubinatum*. PATER] Hanno. QVISQVE] quisque, pro quæque, antiquè. CVIATIS} cuias, quæ sit ei patria. FVVERINT] fuuerint, pro fuerint. u geminatum, vt prima syllaba producatur. CAPTANE, AN SVRR.] bellone capta, an clàm, & furtim ablata. POENVS PL.] Pœnus planè est ingenio, & moribus: id est, astutus, & versutus. tales enim ferè sunt Pœni. PATER HARVM, &c.] Hanno, harum puellarum pater, idem est patruus Agorastocles. SI TENETIS; DVCITE] iocus ex ambiguo. sed obscænus, & flagitiosus. si tenetis enim, duo significare potest, vel si argumentum huius fabulæ intelligitis: vel si paruam mentem, τὸ mise tenetis. ex verbo autem *ducite*, quod sequitur, iocum esse obscænum, & sentẽtiam turpem intelligit auditor. NE DIRVMP. Q. S.} quæso, finite rem perfici, Veneream scilicet: id est, vsque eò ducite, dum res perficiatur, ne partem illam intentam & arrectam tentigine rumpatis. Nonnulli libri habent, *caue dirumpatis*, &c. & ita edidit Camerarius. ILLE, QVI ADOPT.] Antidamas. ORNABOR] sumam ornatum scenicum: induam personam comicam, & alius factus, hoc est, personatus, in proscenium prodibo. ALIVS NVNC FIERI VOLO] sumere ornatum comicum. ALII} actores.

AGORASTOCLES adolescens. MILPHIO seruus.

AG. SAEpe ego res multas tibi mandaui, Milphio, C
Dubias, egenas, inopiosas consilij;
Quas tu sapienter, doctè & cordatè & catè
Mihi reddidisti opiparas opera tua.
Quibus pro benefactis fateor deberi tibi
Et libertatem, & multas grates gratias.
MI. Scitum'st per tempus si obuiam it verbum vetus:
Nam tuæ blanditiæ mihi sunt quod dici solet,
Gerræ germanæ, & ædepol lyræ lyræ
Nunc mihi blandidicus es, heri in tergo meo
Tris facile corios contriuisti bubulos.
AG. At amans per amorem si quid feci, Milphio, D
Ignoscere id te mihi æquum est. MI. haud vidi magis.
Et ego nunc amore pereo, sine te verberem
Item vt tu mihi fecisti ob nullam noxiam.
Post id locorum tu mihi amanti ignoscito.
AG. Si tibi lubido est, aut voluptati, sino.
Suspende, vinci, verbera, autor sum, sino.
MI. Si autoritatem postea defugeris,
Vbi dissolutus tu sies, ego pendeam.
AG. Egóne istuc ausim facere, præsertim tibi?
Quin si feriri video te, extemplò dolet.
MI. Mihi quidem hercle. AG. immò mihi. MI. istud mauelim. E
Sed quid nunc tibi vis? AG. cur ego apud te mentiar?
Amo immodestè. MI. meæ istuc scapulæ sentiunt.
AG. At ego hanc vicinam dico Adelphasium meam,
Lenonis huius meretricem maiusculam.
MI. Iampridem equidem istuc ex te audiui. AG. differor
Cupidine eius. sed Lenone istoc Lyco
Illius domino, non lutum'st lutulentius.
MI. Vin' tu illi nequam dare nunc? AG. cupio. MI. en me dato.
AG. Abi dierectus. MI. dic mihi verò serio,
Vin' dare malum illi. AG. cupio. MI. hem eundem me dato.

Verumque

A Vtrumque faxo habebit,& nequam & malum.
AG. Iocare. MI. vin' tu illam hodie fine damno & dispendio
Tuo,tuam libertatem facere? AG. cupio Milphio.
MI. Ego faciam vt facias.sunt tibi intus aurei
Trecenti nummi Philippi. AG. sexcenti quoque.
MI. Satis sunt trecenti. AG. quid iis facturus? MI. tace.
Totum lenonem tibi cum tota familia
Dabo hodie dono. AG. quid facturus? MI. iam scies
Tuus Collabiscus nunc in vrbe'st villicus,
Eum hic non nouit leno,satin' intelligis?
B AG. Intelligo hercle,se quò euadas,nescio.
MI. Non scis? AG. non hercle. MI. at ego iam faxo,scies.
Ei dabitur aurum,vt ad lenonem deferat,
Dicátque se peregrinum esse ex alio oppido.
Se amare velle,atque obsequi animo suo,
Locum sibi velle liberum præberier,
Vbi nequam faciat clàm,ne quis sit arbiter.
Leno ad se accipiet,auri cupidus,illico
Celabit hominem & aurum. AG. consilium placet.
MI. Rogato,seruos venerítne ad eum tuus?
Ille me censebit quæri,continuò tibi
C Negabit,quid tu dubitas,quin extempulò
Dupli tibi auri & hominis fur leno fiet?
Neque id inde efficiat,habet.vbi in ius venerit,
Addicet prætor familiam totam tibi.
Ita decipiemus fouea lenonem Lycum.
AG. Placet consilium. MI. immò etiam vbi expoliuero
Magis,hoc tum demum dices,nunc etiam rude'st.
AG. Ego in ædem Veneris eo,nisi quid vis Milphio.
Aphrodisia hodie sunt. MI. scio hoc. AG. oculos volo
Meos delectare,munditiis meretriciis.
D MI. Hoc primùm agamus,quod consilium cæpimus.
Abeamus intrò,vt Collabiscum villicum
Hanc perdoceamus,vt ferat fallaciam.
AG. Quamquam Cupido in corde versatur,tamen
Tibi auscultabo. MI. faciam vt facto gaudeas.
Inest amoris macula huic homini in pectore,
Sine damno magno quæ elui neutiquam potest.
Itaque hic scelestus est homo leno Lycus,
Cui iam infortunij intenta balista est probè,
Quam ego haud multo pòst mittam è balistario.
Sed Adelphasium exit eccam,atque Anterastilis.
Hæc est prior,quæ meum herum dementem facit.
E Sed euocabo,heus i foras Agorastocles,
Si vis videre ludos iucundissimos.
AG. Quid istuc tumulti'st Milphio? MI. hem amores tuos
Si vis spectare. AG. ô multa tibi dent bona,
Cùm mihi hoc obtulisti tam lepidum spectaculum.

EGENAS] egenteis. INOPIOSAS] inopia consilij laboranteis. ET CATE] & acutè. OPIPARAS] opulentas,& copiosas,opiparas opposuit egenis,& inopiosis. GRATES GRATIAS] sic Camerarius edidit, & ita habent libri veteres.vulgati autem, *gratas gratias*. SCITVM EST PER TEMPVS SI OBVIAM IT VERBVM VETVS] verbum vetus, id est,prouerbium, per tempus si obuiam it,id est,si tempore,seu tempestiuè vsurpatur, scitum est,lepidum, & venustum est verbum vetus autem, vt vult Adrianus Turnebus lib.15. Aduersar.cap.6 intelligit id quod dictum est paullò antè ab Agorastocle deberi seruo Milphioni libertatem & grates gratias. Sed licet dicere verbum vetus intelli-

gendum id quod subiicit Milphio. GERRAE GERMANAE ATQVI] gerræ, crates sunt vimineæ (inquit Festus) Athe- A
nienses cùm Syracusas obsiderent, & crebro Gerras poscerent, irridentes Siculi, gerras clamitabant: vnde factum est, vt
gerræ pro nugis, & rebus contemtis dicantur. Suidas, γέῤῥα περσικὰ ὅπλα κυρίως, καταχρηστικῶς δὲ σκεπάσματα· γέῤῥα καὶ τὰ ἐσ-
χαλίσ γυναικεῖα καὶ αἰδοῖα ἀνδρῶν. id est. gerræ, arma Persica propriè, per catachresin seu abusionem, tegmina. sunt etiam
gerræ apud Siculos, muliebria virilia membra inhonesta, Gerræ etiam vsurpantur pro nugis, & reb. fictilibus, & inani-
bus. Et Carisius lib. I Gerræ, πλέγματα τινὰ προσφερόμενα τείχεσι, id est, texta quædam quæ admouentur muris. germanæ au-
tē, id est, veræ, vt germani. Thucydides apud Ciceronē, & apud eundē *germanus negotiator*, & simil. LYRAE LYRAE] idē
dicit: lyræ enim res sunt effutitiæ. res temeræ, & sine ratione dictæ, res inanes. BLANDIDICVS] blādiloquus. TREIS F.
CORIOS] tria lora, tria coria profert hunc versum Nonius in voce *corium*. PER AMOREM] amore incensus, amoris sti-
mulis agitatus. HAVD VIDI MAGIS] haud vidi quemquam, qui magis amaret, quísque magis amore incensus in ser-
uos sæuiret OB NVLLAM NOX.] nullum ob peccatum. SI AVCTORITATEM POSTEA DEF.] id est, si postea te mi-
hi auctorem fuisse negaueris. sic Cicero Orat. pro P. Sylla, *Itaque attende iam torquate, quàm ego non defugiam auctorita-
tem consulatus mei*. VBI DISS.] cùm à me autē tuo iussu, & ex auctoritate tua vinctus esses. EGO PENDEAM] ego suspen
dar abs te, & verberer. ISTVC MAVELIM] vt tibi doleat, quàm mihi, id est, malim vapules, quàm ego. AMO IM-
MODESTE] amo supra modum. MEAE ISTVC SCAP.] quia sæpè me amore furens verberas. vel sentiunt tuam im-
modestiam, atque impotentiam. MAIVSCVLAM] vno anno natu maiorem, sorore Anterastilide. DIFFEROR] cru-
cior, distorqueor. NON LVTVM EST LVT.] nihil est sordidius: seu nihil est impurius, aut inquinatius. NEQVAM B
DARE] id est, malum dare. nequam, est omnis generis, significat enim & seruum malum, & fœminam malam, & ma-
lum in neutro. Itaque iocatur hic ex ambiguo, in eo, quod mox sequitur, ibi, en me dato: hoc modo, si vis lenoni ma-
lum dare, hoc est, damnum importare, & nocere, me dato qui sum seruus nequam. inest etiam iocus præter exspecta-
tionem, παρὰ προσδοκίαν. Nam cùm exspectaret Agorastocles, dum aliquod malum proferret, quod lenonis caput im-
pingi posset, respondet præter expectationem, me dato: & ita lenoni malum dabis. ABI DIRECTVS] in diem erectus.
displicet hæc responsio adolescenti, quia fieri hoc non potest, sine eius damno. COLABISCVS] vel legendum colo-
biscus, vt sit deminutiuum nomen à Græco nomine κολοβὸς, quod significat mutilum, & curtum, vel colabiscus à nomi-
ne item Græco κολλαβῶν, qui sunt panes. vel ἀπὸ τοῦ κολλύβου. quæ vox significat, nummorum intertrimentum, quod magis
placet. SED QVO EVADAS NESCIO] sed quis exitus tui consilij futurus sit, seu potius, ad quem finem referatur tua
oratio, nescio. OBSEQVI ANIMO SVO] sibi indulgere, suæ libidini obtemperare χαρίζεσθαι τῇ ψυχῇ. VBI NEQVAM
FACIAT] vbi nequiter viuat, vbi nequitiæ operam det. AD SE ACCIPIET] domum recipiet. SERVOS] seruus. CEN-
SEBIT] putabit. QVID TV DVB. QVIN EXT.] quid est, quod dubites, quin extemplò leno tibi damnetur furti, pœ-
náque in eum constituatur dupli, auri & hominis, id est, serui nomine? NEQ. ID VNDE EFF.] neque autē hanc pœ-
nam dupli soluere poterit, quia non habet vnde tantam pecuniam efficiat, vel vnde tantam nummorum numeret. IN C
IVS VENERIT] ad prætorem venerit. ADDICET PR.] prætor dat, dicit, addicit. ITA DECIP. FOVEA L.] sumtum
à rusticis, qui cæca fouea facta lupos capere solent. VBI EXPOLIVERO] vbi hoc consilium meum quod adhuc rude,
& impolitum est perpoliuero, tum dices tibi placere. allegoria est ab artificibus tracta, qui opus suum prius inchoant,
& procudunt, & rudius informant, deinde expoliunt & ornant. APHRODISIA] dies festi Veneris. MVNDITIIS ME-
RETR.] aspectu meretricum mundarum, & mundo corporis cultu vtentium. VT COLLYB. VILL. HANC PERD.]
ordo est, vt Collybiscum perdoceamus, vt hanc fallaciam ferat. CVPIDO] cupiditatis deus, vel cupiditas ipsa. INN-
EST AN. M.] loquitur nunc secum Milphio. ELVI] aptum verbum ad maculam, nam maculæ eluuntur. Sic Cice-
ro lib. 5. Accus. *Errabas Verres, & vehementer errabas, cùm te maculas furtorum & flagitiorum tuorum, sociorum innocentum san-
guine eluere posse arbitrabare*. Idem pro Sextio, *quoniam illa in republica macula regni publicati maneret, quam nemo iam posset
eluere*. CVI IAM INFORT. INT. BALL.] tralatio est à tormentis bellicis, vnde tela mittuntur. Videtur autem hîc
ballista significare telum, quod è tormento, seu machina mittitur, non tormentū vnde mittitur, vt docet Adrianus Tur-
nebus lib 15. cap. 6. propterea scilicet, quòd dicit Plautus, quam ego haud multo pòst mittam, &c. Rursus, propter hæc
verba, *intenta ballista*, videtur ipsum tormentum vnde telum mittitur, significare. tormenta enim intenduntur, tela mit-
tuntur. Ballistarium autem locus est, vbi ballistæ conduntur, & vnde depromuntur, vt armamentarium, ærarium, libel-
larium, seu librarium, & simil. HAEC EST PRIOR] Adelphasium. TVMVLTI] tumultus. sic senati, quæsti, sumti, & si- D
mil. pro senatus, quæstus, sumtus, &c.

ADELPHASIVM, ANTERAST. meretrices duæ. MILPHIO seruus. AGORASTOCL. adolescens.

AD. NEgoti sibi qui volet vim parare,
Nauem & mulierem. hæc duo comparato.
Nam nullæ magis res duæ plus negotij
Habent, fortè si occeperis exornare.
Neque vnquam satis hæ duæ res ornantur,
Neque eis vlla ornandi satis satietas est.
Atque hæ vti loquor, nunc modò docta dico. E
Nam nos vsque ab aurora ad hoc quod diei est,
Postquam aurora illuxit, nunquam cessauimus
Ex industria ambæ, numquam concessauimus
Lauari, aut fricari, aut tergeri, aut ornari,
Poliri, expoliri, pingi, fingi: & vnà
Binæ singulis quæ datæ nobis ancillæ,
Eæ nos, lauando, eluendo operam dederunt,
Aggerundáque aqua sunt viri duo defessi.
Apagesis negotij quantum in muliere vna est!
Si verò duæ, sat scio, maximo vni

Populo

A Populo cui lubet plus satis dare potis sunt.
Quæ noctes diésque omni in ætate semper
Ornantur,lauantur,tergentur,poliuntur,
Postremò modus muliebris nullus est,
Neque vmquam lauando & fricando scimus
Facere * Nam quæ elauta est,nisi
Perculta est,meo quidem animo,quasi illauta est.
AN. Miror equidem soror te istæc sic fabulari,
Quæ tam callida & docta sis & faceta.
Nam cùm sedulò munditer nos habemus,
Vix ægréque amatorculos inuenimus.
B AD. Ita est.verùm hoc vnum tamen cogitato,
Modus omnibus in rebus soror optimum est habitu.
Nimia omnia nimium exhibent negotium hominibus ex se.
AN. Soror cogita,amabo,item nos perhiberi
Quasi salsa muriatica esse autumantur
Sine omni lepôre,& sine suauitate.
Nisi multa aqua vsque & diu macerantur,
Olent,salsa sunt,tangere vt non velis:item nos sumus
Eiuscemodi.mulieres sunt insulsæ
Admodum,atque inuenustæ,sine munditia & sumtu
C MI. Coqa est hæc quidem Agorastocles,vt ego opinor,
Scit muriatica vt macerent. AG. quid molestus?
AD. Soror parce,amabo.sat est istuc alios dicere nobis,
Ne nosmet nostra etiam vitia loquamur.
AN. Quiesco. AD. ergo amo te.sed hoc nunc responde mihi,
Sunt hîc omnia quæ ad deûm pacem oportet adesse?
AN. Omnia accuraui. AG. diem pulcrum & celebrem & venustatis plenum
Dignum Veneri pol,cui sunt Aphrodisia hodie.
MI. Ecquid gratiæ cum hunc foras te euocaui?nunc iam
Me decet donari cado vini veteris.dic dari.
Nihil respondes?lingua huic éxcidit,vt ego opinor.quid malùm
D Astans obstupuisti? AG. sine amem,ne me obturba,ac tace.
MI. Taceo. AG. si tacuisses,iam istuc,taceo,non natum foret.
AN. Eamus soror mea. AD.ehò amabo:quid illò nunc properas? AN. rogas?
Quia herus nos apud ædem Veneris mantat. AD. maneat pol manc.
Turba est nunc apud aram.an ibi vis inter istas versarier
Prosedas,pistorum amicas,relliquias,alicarias,
Miseras,cœno delibutas,seruilicolas sordidas.
Quæ tibi olant stabulum,statúmque & sellam,& sessibulum merum.
Quas adeò haud quisquam vmquam liber tetigit neque duxit domum
Seruulorum sordidulorum scorta diobolaria.
E MI. I in malam crucem,tun' audes etiam seruos spernere?
Propudium,quasi bella sit,quasi eampse reges ductitent.
En monstrum mulieris,rantula tanta verba funditat,
Qoius ego vel nebulæ cyatho septem noctes non emam.
AG. Dij immortales omnipotentes,quid est apud vos pulcrius,
Quid habetis,mage qui immortales vos credam esse,quàm ego siem?
Qui hæc tanta oculis bona concipio?nam Venus non est Venus.
Hanc equidem Venerem venerabor,me vt amet posthac propitia.
Milphio heus Milphio vbi es? MI. assum apud te eccum. AG. at ego
elixus sis volo.
MI. Enimuerò here facis delicias. AG. de te quidem hæc didici omnia.

MI. Etiámne vt ames eam,quam numquam tetigeris?nihil illic quidem est. A
AG. Deos quoque ædepol & amo & metuo, quibus ego tamen abstineo manus.
AD. Heu,æcastor cùm ornatum aspicio nostrum ambarum,pœnitet,
Exornatæ vt sumus. AN. immò verò sanè commodé.
Nam pro herili nostro quæstu satis bene exornatæ sumus.
Non enim potest quæstus consistere,si eum sumtus superat soror.
Eò illud satiu'st satis quod satis est,habitus plus quàm sat est.
AG. Ita me di ament,vt illa me amet malim,quàm di Milphio.
Nam illa mulier lapidem silicem subigere vt se amet,potest.
MI. Pol id quidem haud mentire.nam tu es lapide silice stultior
Qui hanc ames. AG. ac vide sis,cum illa numquam limaui caput.
MI. Curram igitur aliquò ad piscinam,aut ad lacum,limum petam. B
AG. Quid eo opu'st? MI. ego dicam.vt tibi & illi limem caput
AG. I in malam rem. MI.ibi sum equidem. AG. perdis? MI. taceo. AG. at perpetuò volo.
MI. Enimuerò here meo me lacessis ludo & delicias facis.
AN. Satis nunc lepidè ornatam credo soror te tibi viderier,
Sed vbi exempla conferentur meretricum aliarum,ibi tibi
Erit cordolium,si quam ornatam melius fortè conspexeris.
AD. Inuidia in me numquam innata'st,neque malitia,mea soror.
Bono ingenio me esse ornatam,quàm auro multo mauolo.
Aurum in fortuna inuenitur,in natura ingenium bonum. C
Bonam ego,quàm beatam me esse nimio dici mauolo.
Meretricem pudorem gerere magis decet,quàm purpuram:
Magisque meretricem pudorem,quàm aurum gerere condecet.
Pulcrum ornatum,turpes mores peius cœno collinunt.
Lepidi mores turpem ornatum facile factis comprobant.
AG. Ehò tu,vin' tu facinus facere lepidum & festiuum? MI. Volo.
AG. Potésne mihi auscultare? MI. Possum. AG. abi domum ac suspende te.
MI. Quamobrem? AG. quia iam numquam audibis verba tot,tam suauia.
Quid tibi opu'st vixisse?ausculta mihi modò,ac suspende te.
MI. Siquidem tu es mecum futurus pro vua passa,pensilis.
AG. At ego amo hanc. MI. at ego esse & bibere. AD. ehò tu quid ais? D
AN. quid rogas?
AD. Viden' tu? pleni oculi sordium qui erant,iam splendent mihi.
AN. Immò etiàm in medio oculo parum sordis est. AD. cedo sis dexteram.
AG. Vt tu quidem huius oculos illotos manibus tractes ac teras?
AN. Nimia nos socordia hodie tenuit. AD. qua de re obsecro?
AN. Quia non iamdudum ante lucem ad ædem Veneris venimus,
Prima cum vt inferemus ignem in aram. AD. ah,non facto'st opus.
Quæ habent nocturna ora,noctu sacrificatum ire occupant
Priusquam Venus expergiscatur,prius deproperant sedulò
Sacrificare.nam vigilante Venere si veniant eæ.
Ita sunt turpes,credo æcastor Venerem ipsam è fano fugent. E
AG. Milphio. MI. AEdepol Milphionem miserum.quid nunc vis tibi?
AG. Obsecro hercle vt mulsa loquitur? MI. nihil nisi laterculos,
Sesamum,papauerémque,triticum & frictas nuces.
AG. Ecquid amare videor? MI. damnum,quod Mercurius minimè amat.
AG. Namque ædepol lucrum amare nullum amatorem addecet.
AN. Eamus mea germana. AD. age sis vt lubet.sequere hàc. AN. se sequor.
AG. Eunt hæ. quid si adeamus? MI. adeas. AG. primùm prima salua sis,
Et secunda tu secundo salue in pretio,tertia
Salue extra pretium. MI. tum pol ego & oleum & operam perdidi.

AG. Quid

A AG. Quò te agis? AD. egóne? in ædem Veneris. AG. quid eò? AD. vt Venerem propitiem.
AG. Ehò, an irata est? AD. propitia hercle est. MI. Vel ego pro illa spondeo.
AD. Quid tu agis? quid mihi molestus? Obsecro. AG. ah, tam sæuiter.
AD. Mitte, amabo. AG. quid festinas? turba nunc illi est. AD. scio,
Sunt illi aliæ, quas spectare ego, & me spectari volo.
AG. Quid lubet spectare turpeis? pulcram spectandam dare?
AD. Quia apud ædem Veneris hodie est mercatus meretricius.
Eò conueniunt mercatores. ibi ego me ostendi volo.
AG. Inuendibili merce oportet vltrò emtorem adducere,
Proba merx facilè emtorem reperit, tametsi in abstruso sita est.
B Quid ais tu? quando illi apud me mecum caput & corpus copulas?
AD. Quo die Orcus ab Acherunte mortuos amiserit.
AG. Sunt mihi intus nescio quot nummi aurei lymphatici.
MI. Deferto ad me, faxo actutum constiterit lymphaticum.
Bellula, hercle. AG. I directe in maximam malam crucem.
MI. Quàm magis aspecto, tam magis est nimbata, & nugæ meræ.
AD. Segrega sermonem. tædet. AG. age sustolle hoc amiculum.
AD. Pura sum. comperce, amabo, me attrectare Agorastocles.
AG. Quid agam nunc? MI. si sapias, curam hanc facere compendi potes.
AG. Quid ego nunc curem? quid agis Milphio? MI. Ecce odium meum,
C Quid me vis? AG. cur mihi hæc irata est? MI. cur hæc tibi irata est?
Cur ego id curem? nanque istæc magis tua est curatio.
AG. Iam hercle tu peristi, nisi illam mihi tàm tranquillam facis,
Quàm mare est olim cùm ibi alcedo pullos educit suos.
MI. Quid faciam? AG. exora, blandire, expalpa. MI. faciam sedulò.
Sed vide sis, ne tu oratorem hunc pugnis pectas postea.
AG. Non faciam. AD. nos eamus. nunc etiam morare? AG. malefacis.
AD. Bene promittis multa ex multis, omnia in cassum cadunt.
Liberare iurauisti me haud semel, sed centies,
Dum te exspecto, neque vsque aliam mihi paraui copiam,
Neque istuc vsquam apparet ita nunc seruio nihilo minus.
I soror, abscede tu à me. AG. perij, eho quid agis Milphio?
D MI. Mea voluptas, meæ deliciæ, mea vita, mea amœnitas,
Meus ocellus, meum labellum, mea salus, meum sauium,
AG. Meum mel, meum cor, mea colustra, meus molliculus caseus.
AD. Méne ego illæc patiar præsente dici? discrucior miser.
Nisi ego illum iubeo quadrigis cursim ad carnificem rapi.
MI. Noli amabo succensere hero meo causa mea.
AD. Ego faxo, sine. MI. irata es. nimium argentum pro te dabit,
Atque te faciet vt sis ciuis Attica, atque libera.
AD. Quin abire sinis? quid vis tibi? qui beneuolunt, bene vis item.
MI. Si antè quidem mentitus est, nunc iam dehinc erit verax tibi.
AD. Abscede hinc sis sycophanta. MI. pareo. AD. scin quomodo?
E MI. Sine te exorem, sine te prendam auriculis, sine dem sauium.
Iam ego hercle faciam plorantem illum, nisi te facio propitiam.
Atque hic me ne verberet, illum faciat, nisi te propitio,
Malè formido. noui ego huius mores morosi malos,
Quamobrem, amabo te, mea voluptas sine te exorarier.
AG Non ego homo trioboli sum, nisi ego illi mastigiæ
Exturbo oculos atque denteis. hem voluptatem tibi,
Hem mel, hem cor, hem labellum, hem salutem, hem sauium.
MI. Impias hære te: oratorem verberas. AG. iam istoc magis.

Et iam ocellum addam,& labellum,& linguam. MI. Ecquid facies modi? A
AG. Siccíne ego te orare iussi? MI. quomodo ergo orem? AG. rogas?
Sic enim diceres,scelesto:huius voluptas,te obsecro,
Huius mel,huius cor,huius labellum,huius lingua,huius sauium,
Huius colustra,huius dulciculus caseus:mastigia,
Huius cor,huius studium,huius sauium:mastigia.
Omnia illa,quæ dicebas tua esse,ea memorares mea.
MI. Obsecro hercle te,voluptas huius,atque odium meum,
Huius amica mammeata, mea inimica & maleuola
Oculus huius,lippitudo mea,mel huius,fel meum.
Vt huic irata ne sis:aut si id fieri non potest.
AD. Capias restim,ac te suspendas cum hero & vostra familia. B
MI. Hem mihi iam video propter te victitandum sorbilo.
Itaque iam quasi ostreatum tergum vlceribus gestito,
Propter amorem vestrum. AD. amabo men' prohibere postulas,
Ne te verberet,magis quàm mendax me aduorsum fiet?
AN. Aliquid huic responde,amabo,commodè,ne incommodus
Nobis sit.nam detinet nos de nostro negotio.
AD. Verumetiam tibi hanc amittam noxiam vnam Agorastocles.
Non sum irata. AG. non es? AD. non sum. AG. da ergo, vt credam,sauium.
AD. Mox dabo,cùm ab re diuina rediero. AG. I ergo strenuè.
AD. Sequere me soror. AG. atque audin' etiam? Veneri dicito C
Multam meis verbis salutem. AD. dicam. AG. atque hoc etiam audi.
AD. quid est?
AG. Paucis verbis rem diuinam facito.atque audin'? respice.
MI. Respexit,idem pol Venerem credo facturam tibi.

NEG. SIB. Q. V. VIM PARARE } qui volet sibi negotiorum multitudinem parare, qui volet sibi multa negotia facessere,&c.Quidam libri habent: *Negotium sibi qui volet comparare*. ATQVE HAEC VTI LOQVOR, NVNC M. D } id est, Atque vt hæc loquor, ita nunc modo docta, id est, vsu perita dico. quæ ego loquor, eo dico nunc modò experta,& experiundo erudita. AD HOC QVOD DIES EST } ad hanc partem diei. POSTQVAM AVRORA ILL. } idem dicit quod suprà ab aurora. Exprimit autem orationem muliebrem, in qua multa sunt *ἀκατάλληλα*. AMBAE NVMQVAM CONCESSAVIMVS } suprà dixerat, *numquam cessauimus*. nunc idem dicit, nisi quòd addit præpositionem verbo, & nomen ambæ: ambæ numquam concessauimus. PINGI } fuco illini. tralatio à pictura. FINGI } conformari. D tralatio ab arte figulari, aut statuaria. FLVENDO } eluere, est lauando demere, ac delere. AGGERVNDA } ad nos ingerunda, vel accumulanda. MODVS MVLIEBR. NVLL. } modus in muliere nullus est. FACERE } deest vox aliqua, vt Camerarius admonet: *finem* fortassis, aut modum. licet tamen subintelligere modum *ἀπὸ κοινοῦ*, si versus ratio pateretur. NAM QVAE ELAVT. EST, &c. } id est, nam ea mulier, cuius sordes & maculæ omnes elautæ sunt, nisi iam perfectè, & satis culta est meo iudicio, est illauta, id est, numquam vllis aquis elui potest. Libri vulgati pro *elauta*, habent lauta. non placet. deinde pro illauta, seu vt est in nonnullis libris *inlauta*, nonnulli alij veteres habent *musta*: quæ vox nihil significat. Ex ea amicus quidam meus faciebat *inusta*. Vulgati habent *inuenusta*. MVNDITER NOS HAB. } mundæ sumus. Profert hunc locum Nonius in voce *munditer*. AMATORCVLOS } paruos amatores, id est, non admodum fructuosos, aut vtileis. SALSA MVRIATICA } id est, salsi pisces, siue salsamenta, à muria sic dicta, quod in muria seruabantur. Est autem muria, piscium salsorum liquamen. SCIT MVRIATICA VT M. } scit quomodo coqui salsamenta macerare soleant. PARCE AMABO } *parce*, accipio, vt verbum sit potius, quàm aduerbium: hoc modo, parce ista loqui: id est, quiesce, seu desine ista loqui, vel parciùs ista loquere, vel parca esto istius sermonis. Adiuuat opinionem meam responsio Anterastilidis, quiesco. ALIOS DICERE NOB. } alios nobis obiicere, & exprobrare. AD DEVM PACEM } ad deos placandos: ad deorum beneuolentiam impetrandam. ECQVID GRATIAE, &c. } ecquid gratiæ mihi habes, vel ecquid gratiæ mihi referes, quòd te huc euocaui vt videres tuam Adelphasium? DIC DARI } iube me donari cado vini veteris. OBTICVISTI? } sic habent nonnulli libri veteres. alij *obstipuisti*? quomodo edidit Camerarius. Ego *obstipuisti* magis probo. EHO AMABO } sic legendum, & ita habent nostri libri veteres. E Nævius, *Eho, an vicimus*? ex Charisio. MANTAT } manet, exspectat Nonius, *mantat, manet*. Cæcil. Hypolym. Rastr. *In voltu eodem in eadem mantat militia*. TVRBA NVNC EST } turba meretricum contemtatum. PROSEDAS } Festus, Prosedas meretrices Plautus appellat, quòd ante stabula sedeant. eædem & prostibulæ. RELLIQVIAS } è multis reliquas, vel macie, & egestate confectas, reliquias potius, quàm corpora solida, & integra: vetulas, aridas, strigosas, rugosas, scabiosas, cadauerosas. ALICARIAS } Festus, alicariæ meretrices appellabantur in Campania solitæ ante pistrina alicariorum versari quæstus gratia: sicut eæ quæ ante stabula sedebant, dicebantur prostibulæ. COENO DELIB. } non vnguento delibutas. sed cœno inquinatas. sed videtur legendum schœno, vt habent libri vulgati, & nostri veteres, cum illis congruentes. Est autem schœnum (vt docet Varro lib. 6 de lingua Latina) vnguentum nucarium, seu iuncarium, pessimi generis, vt ait Festus: à quo schœniculæ meretrices: quo nomine vsus est Plautus in Neruolaria, *ólere vnguenta exotica*. OLANT ST. } olant pro oleant. Nonius. olat pro oleat. Afran. Fratr. *Non potest quin illa tacta, longéque & multis olat*. STATVMQVE ET SELL. } & quæ oleam statum, & sellam, & sessionem meram, id est, quæ satis declarent se totum diē prostare & sedere, dū exspectant sui simileis amatores. DIOBOLARIA } diobolares meretrices dictæ sunt à binis obolis, inquit Varro, scorta diobolaria, igitur intellige, scorta vilia, & contēta, & quarū nox aut cōcubitus nō pluris quàm duobus obolis

A obolis conducatur. Propvdivm. } Festus, Propudium dicebant, cùm cũ maledicto nudare turpitudinẽ volebant, quasi porrò pudendum. Quidam propudium putant dici, à quo pudor, & pudicitia procul sint. Eampse } id est, eam ipsam. Festus, eapse, id est, ea ipsa. Dvctitent } ducent, crebro ducant domum. Tantvla tanta verba f. } cùm tam parua, & humilis, & contemta sit, tam magna loquitur, & quasi funda iaculatur. duo libri vet. habent *tantilla*. Cvivs ego vel neb. c. &c. } sic habẽt nostri libri veteres, hoc primùm. Deinde significat seruus se ita Adelphasiũ contemnere, vt eius nocteis septẽ, cyatho nebulæ, id est, cyatho rei inanis, & friuolæ, nolit emere. quid est enim nebula inanius? Non dissimulabo autem Camerarium edidisse, *obulo erato*. fortasse ne hoc quidem malè, sed nostram lectionẽ, quam ille quoque se reperisse in aliis libris testatur, illi antepono, & probat Adrian. Turneb. lib. Aduers. 20. cap. 1. Qvid habetis, mage qvi } quid habetis, quamobrem vos magis immortaleis esse credam, quàm ego sim? Ocvlis concilio? } oculis percipio? oculis vsurpo? Venerabor } orabo. Assvm apvd te eccvm } ecce assum, vel adsum tibi. sed sine dubio legendum est apud Plautũ *assum*, non adsum. alioqui iocus Agorastoclis non quadraret. At ego elixvs sis volo. } quia dixerat seruus, assum apud te eccum: quibus verbis significat ille simpliciter se adesse, Agorastocles amore elatus, iocatur ex verbis serui, & ea in aliam sententiam accipiens, quasi scilicet dixerit se esse assum, siue assatum: at ego, inquit, elixus sis volo. iocus est in ambiguo positus. Facis delicias } τρυφᾷς, rebus secundis elatus iocaris. De te qvidem haec did. omn. } didici abs te facere delicias. Nihil illic qvidem est }

B quid sibi hæc velint, non est fortasse facilè expedire. Ac primùm quidem non constat, cuius hæc sint verba, Agorastoclis, an Milphionis. Nam in vulgatis verba sunt Agorastoclis: in manuscriptis, Milphionis. Deinde scriptura non est vnius modi. alij enim sic habent, *nihil illuc quidem est*: alij, *nihil illhic quidem est*: alij, *nihil illic quid est*. Ne sim longus, mea hæc sententia est, verba esse Milphionis, secum loquentis, & ad spectatores conuersi: quibus significat Agorastoclem hominem esse amore perditum: hoc modo, *Nihili illhic quidem est*. id est, nihil est ille quidem homo. hoc est, nihili est. vel seruata eadem persona, fortasse hoc dicit, nihil est illic quidem, quod ames. Quòd si quis Agorastoclis verba sint, vt in vulgatis, hoc dicere intelligeretur: nihil illud quidem est. id est, quod dixisti, nihil est. non ideò minus amare debeo Adelphasium, quòd eam numquam attigerim. Nam deos quoque & amo, & metuo, quos tamen attigi numquam. Sed hæc postrema explicatio, violenta est. Iudicet tamen lector. Qvib. ego tamen abst. m. } à quibus abstineo manus, quos manib. non tango. præpositio non est geminata. Poenitet exornatae vt svmvs } id est, parum eleganter exornatæ sumus. ita exornatæ sumus, vt nos nostri ornatus pœnitere debeat. Sic interdum vsupatur verbum *pœnitere*. ne longè abeam. sic M. Tullius Offic. 1. tandiu autem velle debebis, quoad te quantum proficias non pœnitebat id est quoad non parum te proficere intelliges. Terentius Heautont. *me quantum hîc operis fit, pœnitet*. id est, mihi hîc non satis operis fieri videtur. mihi opus quod hîc fit, paruum videtur. Immo vero satis comm. } hæc responsio explicationem nostram superiorum verborum confirmat. Dicis nos esse parùm commodè exornatas: immò verò satis commodè exornatæ sumus. Pro her. nostr. qvaest. } pro quæstu, quem ex nobis herus facit. Lapidem silicem svbig. }

C hyperbole potest hominem immanem, & silice duriorem subigere, vt se amet. Cvm illa nvmq. lim. c. } id est, cum illa numquam coniunxi caput. sic Nonius, locum illum ex Bacchid. proferens, *Ne eum quoquam acceperis alio mercedem annuam iussi abesse, nec cum quoquam limares caput*. Tracta est hæc significatio à limando, id est, lima terendo. Nam amantes osculantes inter se, videntur capita, & ora mutua osculando limare. Cvrram igitvr ad piscinam, &c. } iocatur seruus ex ambiguo. nam cùm adolescens limandi verbum vsurpasset, in eam quam dixi sententiam, ille aliorsum accipiens, quasi limare, pro limo conspurcare posuisset, dicit ad se piscinam. aut ad lacum cursurum, vt inde limum petat, eóque caput inquinet. Vt tibi et illi limem capvt } vt tibi & illi limo, id est, cœno caput inquinem. Ibi svm eqvidem } in mala re. Pergis } pergis loqui? Camerarius edidit, *perdis*. At perp. volo } at te volo perpetuò tacere. Meo me lacess. lvdo } prouocas me ad iocandum, & vrbanè loquendum, meo ludo, id est, facetis, & lepidis dictis, & delitias facis. Id tibi erit cordolivm } id tibi erit molestiæ. Meretricem pvdorem ger. m. d. } meretricem pudore ornari magis decet, quàm purpurea veste, seu quàm prætexta. sic dixit *gerere pudorem*, vt gerere vestem, gerere aurum. Collinvnt } coinquinant, conspurcant, contaminant. Flaccus Oda lib. *Crines puluere collines*. Avdibis } audies. Pro vva passa, pensilis } siquidem futurum est, vt tu mecum pendeas. alludit ad vuas passas, & pensileis. Varro de vita populi Romani lib. 1. *Passum nominabant si in vindemia vuam diutius coctam legerent, eámque passi essent in sole aduri*. Pensiles vuæ, quæ suspensæ aliquandiu seruabantur. Horatius Sat. lib. *tum pensilis vua secundas Et*

D *nux Ornabat menses*. Esse, et bibere } at ego amo comesse, & bibere. fortasse iocus ex ambiguo in verbo *esse*, vt intelligamus seruum dicere, se velle esse, & viuere, non laqueo vitã finire. bibere autem & viuere, affin a sunt. Viden' tv? pleni ocvli, &c. } velim sic legi. viden' vt pleni oculi sordium qui erant, iam splendent mihi! Iam splendent m. } oculi mei, qui antea pleni sordium erant, nunc splendidi facti sunt. Cedo sis dexteram } da si vis, seu commoda mihi dexteram tuam, vt mihi sordem, quam dicis inesse in oculo, detrahas. Vt tv qvidem hvivs } indignatur Agorastocles Anterastilidem oculis Adelphasij manum admouere, ne ab eius sorore quidem amicam suam tangi æquo animo ferens: qui morbus est amantium communis. vsque eóne, inquit, eris audax, vt tu Adelphasij oculos tractare ac terere audeas? Hæc autem loquitur, ita vt à spectatoribus audiatur tantùm, non etiam ab Anterastilide, neque ab eius sorore. Qva de re obsecro? } quamobrem, obsecro? Qvia non iamdvdvm, &c. } sic habent nostri libri veteres vulgati, quibuscum editio Camerarij congruit. *quia iam non dudum*, &c. Prima cvm vt inferr. } id est, vt cùm prima luce ignem in aram inferremus. Noctvrna ora } id est, deformeis vultus, & qui noctu potius, quàm interdiu ostendi debeant: vel ora mali augurij, quales sunt aues nocturnæ, quæ & deformes sunt, & mali ominis, & quibus per mediam nobis occurrere noctem. Occvpant. } anteuertunt. Deproperant } valde properant. Horatius Oda lib. *Deproperare apio coronas*. Vigilante venere } interdiu. Milphionem mis. } ô Milphionem miserum. Vt mvlsa loqvitvr? } quàm dulcia, & iucunda loquitur? Nihil nisi laterc. } seruus Milphio ad spectatores conuersus, planè contraria Adelphasium loqui respondet, quàm dicat herus eius Agorasto-

E cles, nempe dura, & iniucunda omnia. Laterculos, id est, paruos lateres. Sesanvm } Dioscorid. lib. 2. cap. 12. Σησάμη κακοστόμαχον, &c. sesanum lædit ventriculum, &c. Papaveremqve } papauer, & neutrum est, vt apud Virgilium, *soporiferúmque papauer*: & masculinum: vt hîc & in Asinaria, *Formicis obiicias papauerem*. Triticvm et frictas n. } hæc omnia sunt palato iniucunda. Ecqvid am. vid. } num tibi videor aliquid amare? Damnvm qvod Mercvrivs } profectò mihi videris aliquid amare, nempe damnum quod Mercurius non amat, qui lucris præest, atque iccirco mercatorum deus est: à quo ἐμπολῷ dictum est. Namqve aedepol lvcr. am.] amor enim damnosus est, & amantem oportet esse munificum, atque adeò profusum: alioqui amando inanem operam sumet. Adeas] licet adeas: ego non adibo. Prima] Adelphasium. Et secvnda] Anterastilis. Secvndo salve in pretio] salue secundo loco, secundo gradu & honore. Tertia salve extra pr.] erat aliqua, vt credibile est, cum his puellis, mulier anus, & deformis, quæ eas comitabatur. hanc tertiã, vt nullius pretij, vix salute dignam putat, aut certè sic salutat, vt indignam, quæ salutetur. sic dictum autem, extra pretium, vt extra ordinem, extra numerum. Olevm et op perd.] frustra herum ab amore deterrui. Propitiem] placem, propitiam reddam. Vel ego pro illa sp.] etiam ego, inquit Milphio, ausim spondere pro illa, Venerem illi esse propitiam. Hoc eò dicit, quòd talem amatorem nacta sit. Qvid tv agis?] Agorastocles morabatur Adelphasium, eámque amantium more tractabat. illa puellarum more, tamquam sibi molestum repellit. Tam saev.] tam sæuiter mecum agis? te tam sæuam in me præbes? Illi est] illic est. Svnt illi

A.} sunt illic aliæ. PVLCHRAM SPECT. DARE?} turpibus subintellig. INVENDIBILI MERCE OP.} quando merx est inuendibilis, id est, mala & improba, & quæ emtorem reperire non potest, tum emtorem vltrò arcessere, & adducere oportet. IN ABSTRVSO} in occulto. QVANDO ILLIC APVD ME, &c.} quando illic domi nostræ, &c. QVO DIE ORCVS, &c.} id est, numquam. AMISERIT} [illegible] quidam libri habent *emiserit*. NVMMI AVREI LYMPHATICI} nummi, qui more lymphatorum, hoc est insanorum, & mente concitatorum, & à Nymphis correptorum, feruntur, & exsultant, & vagantur huc & illuc, & perire gestiunt. FAXO ACTVTVM CONST. LYMPH.} faxo continuò, vt nummi isti, quos dicis esse Lymphaticos, desinant esse Lymphatici, & consistant, & conquiescant. QVAM MAGIS ASPECTO, TAM MAGIS, &c.} notauimus hoc loquendi genus, tum apud hunc scriptorem suprà, tum apud Lucretiū. NIMBATA} id est, ornata fasciola transuersa ex auro in fronte, vt videtur in mure. Isidorus lib. 19. cap. de Ornamentis. cuius verba ascribam, *Nimbus est fasciola transuersa ex auro assuta linteo, quod est in fronte fœminarum*, Plautus, *Quàm magis eam aspecto*, &c. Sed, vt demus Isidoro, nimbum id quod dicit, significare, & nimbatam hoc loco valere, nimbo ornatam, tamen in Milphionis verbis aliqua inest sententia acutior, & salsior, &, vt ita dicam, mordacior, necesse est, cùm propter illud, quod antecedit, *Quàm magis aspecto*, tum propter id, quod sequitur, *& nugæ meræ*. fortasse igitur, ne ab Isidori sententia longiùs discedamus, significat seruus, ornatum omnem muliebrem, & maximè meretricium, esse meras nugas: vt hoc dicere intelligatur Milphio, Quàm magis Adelphasium aspecto, tam magis agnosco meretricem ex ornatu nimis accurato, & exquisito, & ad alliciendos, atque illaqueandos amatores composito, & comparato. Adr. Turneb. lib. Aduers. 29. cap. 1. nimbatam, interpretatur hic vilem & contemtam, à *nimbo*, quod interdum (inquit ille) veteres pro re friuola & nugatoria vsurparunt: subtexit ille Isidori explicationem, ita tamen vt eam non admodum probare videatur. Alij nimbatam, interpretantur fucatam: alij, vnguentis delibutam. SEGREGA SERM.} sepone sermonem in aliud tempus, & alium locum. tædet me tui. SVSTOLLE HOC AMIC.} sursum tolle hunc amictum, qui verrit humum scilicet. Dum hæc loquitur Agorastocles, attrectat Adelphasium paullo fortasse licentius, atque immodestius, simulans se amiculum in terram demissum velle sustollere: quod iniquiore animo ferens puella, rogat ne se attrectet, tamquam impudicam, cùm sit pura, & pudica. PVRA SVM} pudica sum, pura sum à viri concubitu, quare parce aliter me attrectare, quàm fas est puram & pudicam. COMPERCE} parce. CVRAM HANC FACERE COMP. P.} hac cura te leuare, & laxare potes. hanc curam minuere potes. In editione Cameraria, & lib. vulgat. verba sunt hæc Milphionis, hero suadentis, vt se cura liberet, hoc est, vt Adelphasium amare desinat. in aliis, vt in quibusdam nostris, Adelphasij verba sunt, hortantis Agorastoclem, vt desinat sibi verba dare, sed pecuniam lenoni pro se numeret: quo facto omni cura liberabitur, habens domi quod amat, eóque liberè fruens ac potiens. QVID AGIS MILPHIO?} al. quid agam Milphio? Sed altera reperitur in libris omnibus manuscriptis, neque video quare non sit retinenda. hoc enim significat Agorastocles Milphionem alloquens, quid interea agis Milphio? ecquid ego tibi curæ sum? Sunt & qui habent, *quid agas Milphio*? vt sit hic Agorastoclis sensus, Quid agas Milphio, si hic sis? si ames, vt ego amo? ECCE ODIVM MEVM} ecce hominem, qui me odio enecat. ecce hominem mihi odiosum. NAMQVE ISTHAEC MAGIS TVA EST CVRATIO} id est, namque magis tuum est istuc curare. TAM TRANQVILLAM F.} tam lenis & placas. tralatio à mari, vnde simile traxit. OLIM} tunc. C
ALCEDO} Alcyon. Hæc auis brumali tempore nidificat. Plin. libr. 2. cap. 47. *Ante brumam autem 7. diebus, totidémque postea, sternitur mare halcyonum fœturæ: vnde nomen hi dies traxêre: reliquum tempus hyemat.* Idem lib. 10. cap. 32. *Halcyonem videre rarissimū est, nec nisi vergiliarum occasu, & circa solstitia, brumámve nauem aliquando circumuolata statim in latebras abeuntem. Fœtificant bruma, qui dies halcyonides vocantur placido mari per eos, & nauigabili, Siculo maximè*, &c. Idem lib. 18. cap. 26. *Circa brumam plerisque bis septem halcyonum fœtura ventorum quiete mollius cælum.* Arist. lib. 5. de hist. anim. cap. 8. ἡ δ' ἀλκυὼν τίκτει περὶ τροπὰς χειμερινάς. διὸ καλοῦνται ὅταν εὐδιειναὶ γένωνται αἱ τροπαὶ ἀλκυονίδες ἡμέραι, ἑπτὰ μὲν πρὸ τροπῶν, ἑπτὰ δὲ μετὰ τροπάς, καθάπερ καὶ Σιμωνίδης ἐποίησεν. id est, Alcyon autem circa brumam parere solet. Quocirca & cùm brumales dies sereni sunt, dies Alcyonij appellantur, septem ante brumam, & 7. post brumam. quemadmodum in carmine suo scripsit Simonides. Qui plura de hac aue, & de diebus Alcyoniis scire volet, legat Luciani Alcyonem, seu περὶ μεταμορφώσεως. Porrò autem eandem esse auem Alcyonem & Alcedinem declarat Gaza, qui lib. 8. cap. 3. quam Alcyonem Arist. vocat, eam Alcedinem Latinè interpretatur. Sed huius rei testis locupletissimus M. Varro libr. 6. de lingua Latina, his verbis, Apud Pacuuium halcyonis ritu litus peruolgans feror. hæc enim auis Græcè dicitur ἀλκυών, à nostris halcedo, hæc hyeme quòd pullos dicitur tranquillo mari facere, eos dies halcyonios appellant. Profert autem hunc locum Priscilius lib. 6. EXPALPA,} id est, palpando obtine quod volo: vel palpando leni, & placa. palpare autem, siue palpari, est leni & molli tactu demulcere, tractum ab equorum curatoribus. PVGNIS PECTAS} id est, pugnis cædas. tralatio est. alij libri habēt *plectas*, minus rectè. Loquitur eodem modo & in Rudente. NVNC ETIAM MORARE?} hæc Adelphasij verba sunt de Agorastocle querentis, quòd etiam nunc eam moretur ad ædem Veneris properantem. BENE PROMITTIS.} liberaliter & benignè promittis. OMNIA IN CASS. CAD.} omnia ad nihilum recidunt. LIBERARE IVRAVISTI ME} iurauisti non semel, sed decies te liberaturum me à lenone. NEQVE VSQVE.} al. neque vsquam. sed *vsque* magis probo. sententia autem huius loci hæc est: dum te exspecto, hoc est, dum spero te promissa facturum, & fidem seruaturum, ac præstiturum, fit, vt neque interea aliunde mihi consulem, alióśque amatores parem, qui me à lenone liberent, neque id, quod mihi toties promisisti, vsquam appareat. ABSCEDE TV A ME} abscede tu Agorastocles à me. MEA VOLVP. &c.} seruus quasi hero obtemperans, Adelphasium irridet. quod ægrè ferens Agorastocles, non audet tamen seruum tangere. MEVS OCELLVS} mee ocelle, id est, puella mihi carissima. MEA COLVSTRA.} Nonius, colustra, lac nouum in mammis. dicitur & colustrum in neutro. Martialis in xeniis, *Subripuit pastor quæ nondum stantibus hædis De primo matrum lacte colustra damus.* DICI?} dici à seruo in Adelphasium. NISI EGO ILLVM.} [illegible] subintelligendum enim mori non recuso: ne viuam, aut aliquid tale. QVADRIGIS CVRSIM.} quàm citissimè. NOLI, AMABO, SVCC.} pergit seruus. EGO FAXO, SI NON IRATA ES NVMM. PRO TE D.} secutus sum Adriani Turnebi coniecturam, qui ex antiqua scriptura *ninuiium pro te dabit*, ita coniecit esse legendum libr. Aduersar. 15. cap. 6. nummulum autem dicit herum daturum pro illa: Milphio irridens quasi vile sit, & parui pretij scortum, & nummulo redimi ac liberari possit. ATQVE TE FACIET, VT SIS} id est, atque te faciet ciuem esse Atticam, & liberam. vel, atque faciet, vt sis ciuis Attica, & libera. QVI BENE VOLVNT, &c.} qui bene volunt, eis item bene vis. id est, omnes homines solent eis bene velle, qui bene volunt. sic autem habebant libri nostri veteres, & ita legendum, non vt vulgò, *bene visitent*, quod & Adrian. Turneb. vidit. SINITE PRENDAM AVRIC.} sine te prensam auriculis, exosculer. genus erat osculi liberalissimi, & plenissimi. Sic idem Asinar. *prehende auriculas, compara labella cum labellis.* IAM EGO HERCLE.} iam hercle plorabo ego, nisi te placo. ATQVE, HIC NE ME VERBERET, &c.} sententia est, atque ego malè formido, nisi te propitio, id est, propitiam reddo, ne hic me verberet, & illum faciat, id est, referat illum sæuum herum & plagosum, & verberantem, illum plagas mihi assiduè inferentem. vel, faciat me illum vapulantem, & plagas assiduè perferentem. Ego tamen illud prius malo. hæc autem pronuntians seruus gestu adiuuabat, herum exprimens virgas intentātem. Sic autem esse legendum vincunt libri veteres, & quibus vsi sumus, & quibus Adrianus Turnebus: qui hanc scripturam asserit lib. illo Aduersar. 15. cap. 6. & ita ferè vt retulimus explicat. NOVI EGO HVIVS M.} noui ego huius morosi mores malos. NON EGO HOMO TRIOB.} nunc seriò irascitur Agorastocles, neque ferre potest, sic Adelphasium à seruo ludibrio haberi. NON EGO HOMO TRIOB.} homo sum minimi atq. adeò nullius pretij, nisi, &c. MASTIGIAE.} verberoni, flagrioni, flagris digno. EXTVRBO.} excutio, effodio. HEM VOLVP.} hic serui

verbera

A verberat Agorastocles eadem illa verba, quibus seruus per ludibrium vsus erat, cùm indignatione iterans. IMPIAS NERE TE ORAT. VERB.] scelerato & impio facto te contaminas, qui contra ius gentium legatum verberes. IAM ISTOC MAGIS.] pergit adolescens Milphionem cædere. ECQVID FACIES M.] ánnon aliquem facies verberandi modum? SIC ENIM DIC. &c.] docet Milphionem Agorastocles, quo modo orare Adelphasium deberet: nempe hoc modo te obsecro Adelphasium, Agorastoclis voluptas, Agorastoclis mel, &c. OBSECRO HERCLE.] pergit seruus suo more, quamuis alio modo, Adelphasium & herum suum illuderet. HV. AMICA MAMMEATA] huius amica mammeata, id est, Agorastoclis amica tactu iucunda: mammeata, id est mammosa, inquit Nonius, proferens hunc locum, quamquam mendosé. AVT SI ID FIERI NON POTEST] non est hæc oratio Milphionis integra, neque sententia perfecta, quia eum loquentem interpellat Adelphasium irata. Erat autem hoc forrasse additurus, iube me laqueo vitam finire, vel iube me restim parare, qua mihi animam intercludam. Itaque quod dicturus erat seruus occupans, supplet Adelphasium. RESTIM.] funem. ad restim res rediisse dicitur, cùm res desperata est, & cùm despondetur animus. HEM MIHI IAM VIDEO PR. TE VICT. SORB.] id est, video mihi propter te toto vitæ tempore, suspirandum, ac gemendum. tractum à sorbentibus, quorum spiritum imitari, ac referre videntur, qui vapulantes gemunt. QVASI OSTREATVM.] verberibus, & vulneribus duratum, vt sunt ostreorum testæ. AMABO, MEN' PROHIBERE, &c.] sententia huius loci hæc est, vtrum est æquius me prohibere, ne te tuus herus verberet; an potiúsne sit aduersus me mendax? HVIC.] Agorastocli. AMITTAM.] remittam, condonabo. RESPEXIT IDEM POL.] verba sunt
B Milphionis, non Agorastoclis.

AGORASTOCLES adolescens. MILPHIO seruus.

QVid nunc mihi est auctor Milphio? MIL. vt me verberes,
Atque auctionem facias. nam impunissimè
Tibi quidem hercle vendere hasce ædis licet.
AG. Quid iam? MI. maiorem partem minore habitas mea.
AG. Supersede istis verbis. MI. quid nunc vis tibi?
AG. Trecentos Philippos Colabisco villico
Dedi dudum, priusquam me euocasti foras.
C Nunc obsecro te, Milphio, hanc per dexteram,
Pérque hanc sororem læuam, pérque oculos tuos,
Pérque meos amores, pérque Adelphasium meam,
Pérque tuam libertatem. MI. hem nunc nihil obsecras.
AG. Mi Milphidisce, mea commoditas, mea salus,
Fac quod facturum te esse promisisti mihi,
Vt ego hunc lenonem perdam. MI. perfacile id quidem est.
Adduce testeis tecum. ego intus interim
Iam & ornamentis meis & sycophantiis
Tuum exornabo villicum: propera atque abi.
AG. Fugio. MI. meum est istuc magis officium, quàm tuum.
D AG. Egóne? egóne si istuc lepidè effexis? MI. I modó.
AG. Vt non ego te hodie? MI abi modó. AG. emittam manu.
MI. I modó. AG. non hercle meream, ah. MI Vah abi modó.
AG. Quantum Acherunte'st. mortuorum. MI. Etiámne abis?
AG. Neque quantum aquæ est in mari. MI. abiturúsne es?
AG. Etiam nubeis omneis quantum. MI. pergin pergere?
AG. Nec quot stellæ in cælo. MIL. pergin aureis tundere?
AG. Neque hoc, neque illuc, neque enimuerò seriò,
Neque, hercle veró. quid opus est verbis? quippini?
Quod vno verbo dicere hic quiduis licet.
Neque, hercle verò serió. scin quomodo?
E Ita me dij amabunt. vin' bona dicam fide?
Quod hic inter vos liceat. ita me Iuppiter,
Scin' quám? vide tu. credin', quod ego fabuler?
MI. Si nequeo facere, vt abeas, egomet abiero.
Nam isti quidem hercle orationi Oedipo
Coniectore opus est, qui Sphingi interpres fuit.
AG. Illic hinc iratus abiit. nunc mihi cautio est,
Ne meamet culpa meo amori obiexim moram.
Ibo atque arcessam testeis, quando amor iubet,
Meo me obedientem esse seruo liberum.

QVID NVNC MIHI ES AVCTOR] quid me ex tua auctoritate facere vis? Quid te auctore faciam? VT ME A VERBERES.] vt facias, quod soles, cum tibi aliquid ex animi tui sententia non procedit, tum enim me verberare soles. ATQVE AVCTIONEM F.] & bona tua, auctione constituta vendas. hoc dicit propterea quòd quæsierat, quid sibi auctor esset, vt faceret. MAIOREM PARTEM MINORE H. M.] id est, habitas enim in his ædibus maiore ex parte tua, minore mea maior pars ædium harum abs te habitatur, minor à me. Quocirca ego, qui multo minorem partem occupo, quàm tu, quíque multo in minore parte habito, quàm tu, non potero venditionem & alienationem impedire. Sic autem scriptum reperi in nostris antiquis codicibus, vt edidi, non vt in vulgatis, *maior enim parte, minore habitas in eas.* planè mendosissimè, neq; vt habet editio Camerariana, *maiore enim parte, minore habitas mea.* Atque item vt ego, se in membranis antiquis scriptum reperisse testatur Adr. Turnebus, & ita ferè explicat lib. 15. Aduersar. cap. 7. quomodo ego explicaui. PERQVE HANC SOR. LAEVAM.] pérque alteram manum, quæ quasi soror est dexteræ. PERQVE OCVLOS TVOS.] quibus nihil est tibi carius. HEM NVNC NIHIL OBS.] quia seruus sum, non liber. FAC QVOD FACT. TE ESSE PROMISISTI] suprà scena cuius initium est, *Sæpè ego res multas*, &c. ibi, *vin' tu illam hodie sine damno & dispendio Tuo, tuam libertam facere? AG. cupio Milphio. MIL. ego faciam, vt facias*, &c. ADDVCE TESTEIS] qui testificentur aurum esse tuum, & seruum tuum. EXORNABO.] instruam. FVGIO.] properè abeo. MEVM EST ISTVC M. OFFICIVM] quia seruus sum. serui autem plerumque fugitiui sunt. EGONE, &c.] oratio est integra. egone vt non ego te hodie emittam manu, si istuc lepidè mihi effeceris? quasi dicas, ego profectò te manu mittam, si istuc effeceris. sed adolescens cupiditate ardens, & æstuans ita loquitur, vt affectus est. in quo poetæ artificium animaduertendum est, qui orationem personis affingit, affectibus animorum congruentibus. NON HERCLE MEREAM, &c.] huic principio nihil est, quod respondeat: sed hoc voluit dicere Agorastocles. non hercle velim pro mercede mortuos B omneis, qui apud inferos sunt, consequi, neque aquam, quæ in mari est, &c. vt non te manumittam, si illud quod mihi promisisti effeceris. ACHERVNTE.] apud inferos, in Acherunte. ETIAM NVBEIS OMNEIS Q.] etiam nubeis omneis, quantum est nubium in cælo, non meream, vt non, &c. NEQ. ENIMVERO SERIO, &c.] post neque, disiunctionis nota ascribenda est, vt intelligamus adolescentẽ spe simul, & timore & cupiditate perturbatum, vt diximus, perplexè & perturbatè loqui, & sermone vti interrupto, & minus cohærente, ad quem intelligendũ, Oedipo interprete opus sit, vt mox dicet Milphio. OEDIPO CONIEC.] significat enim enigmata quædã loqui Oedipo sit opus, qui ænigma illud omnibus auditũ, à Sphinge propositũ, de eo, quod manè quatuor pedib. incederet, meridie duobus, vesperi tribus, coniecit ac dissoluit. Tale est illud Terentianum in Andria, *Dauus sum, non Oedipus.* ILLIC.] ille. CAVTIO EST.] cauendum est. OBIEXIM.] obiecerim, obiiciam. SERVO LIBERVM.] antithesis me, qui liber sum, obedientem esse seruo.

LYCVS leno. ANTHAEMONIDES miles.

Dij illum infelicitent omnes, qui post hunc diem
Leno vllam Veneri vmquam immolarit hostiam,
Quíue vllum turis granum sacrificauerit. C
Nam ego hodie infelix diis meis iratissimis,
Sex agnos immolaui nec potui tamen
Propitiam Venerem facere, vti esset mihi.
Quoniam litare nequeo, abij illinc illico
Iratus. vetui exta prosicarier,
Neque ea spicere volui. quoniã illa nõ bona
Haruspex dixit. deum esse indignam credidi.
Eo pacto auaræ Veneri pulcrè adij manum.
Quando id quod sat erat, satis habere noluit,
Ego pausam feci. sic ago. sic me decet.
Ego faxo posthac di, deæque ceteri D
Contentiores mage erunt, atque auidi minus,
Cùm scibunt, Veneri vt adierit leno manum,
Condignè haruspex, non homo trioboli,
Omnibus in extis aiebat portendi mihi
Malum, damnúmque & deos esse iratos mihi.
Quid ei diuini aut humani æquum est credere?
Mina mihi argenti dono postilla data est.
Sed quæso vbinam illic restitit miles, modò
Qui hanc mihi donauit? quem ego vocaui ad prandium
Sed eccum incedit. AN. ita vt occepi dicere E
Lenulle de illac pugna pentethronnica,
Qua sexaginta milia hominum vno die,
Volaticorum, manibus occidi meis.
LY. Ehem volaticorum hominum? AN. ita dico quidem.
LY. An obsecro vsquam sunt homines volatici?
AN. Fuere. verùm ego interfeci. LY. quomodo
Potuisti? AN. dicam. Viscum legioni dedi,
Fundásque. eò præsternebam folia farfari.

Ly. Cui

A LY. Cui rei? AN. Ne ad fundas viscus adhæresceret.
LY. Perge optimè. hercle periuras. quid postea?
AN. In fundas infundebam grandiculos globos,
Eos volanteis iussi funditarier.
Quid multa verba? quemquem visco offenderant.
Tam crebri ad terram decidebant, quàm pira.
Vt quisque ceciderat, necabam eum illico
Per cerebrum pinna sua sibi quasi turturem.
LY. Si hercle istuc vnquam factum est, tum me Iupiter
Faciat, vt semper sacruficem, nec vmquam litem.
AN. An mihi hæc non credis? LY. credo vt mihi est æquum credier.
B AN. Age eamus intrò, dum exta referuntur. volo
Narrare tibi etiam vnam pugnam. LY. non moror.
AN. Ausculta. LY. non hercle. AN. immò iam elidam caput.
Nisi auscultas, aut is hinc in malam crucem.
LY. Malam crucem ibo potiùs. AN. certúmne est tibi?
LY. Certum. AN. tum tu igitur die bono Aphrodisiis
Addice tuam mihi meretricem minusculam.
Ita res diuina mihi fuerit. res serias
Omnis extollo ex hoc die in alium diem.
Profectò festos habeam. decretum est mihi.
Nunc hinc eamus intró. LY. sequere hàc me. AN. sequor.
C In hunc diem iam tuus sum mercenarius.

DII ILLVM.] queritur leno sibi non esse propitiam factam Venerem, cùm tamen ei sex agnos immolarit. id autem ex eo coniicit, quòd nullum eo die quæstum fecerit. INFELICITENT.] infœlicem faciant. sic Nonius in verbo *infelicitent*, vbi & hunc locum profert, & illum ex Cæcilio, *vt te dij omnes infelicitent cum malè monita memoria.* POST HVNC DIEM.] post hac. DIIS MEIS IRATISS.] Terent. *iratis dis atque poëtis.* NEC POTVI TAMEN, &c.] id est, nec potui tamen facere, vt Venus propitia esset mihi. vel potui tamen facere, Venerem propitiam esse mihi. genus hoc loquendi ita vsitatum est Plauto, Terentio, & Græcis, vt nullum ferè crebrius occurrat. LITARE.] καλλιερεῖν sacrificando à diis, quod volo impetrare. VETVI EXTA PROSICARIER.] exta cocta prosecabant veteres, ex quo prosecta dicta. Nonius *prosecta exta, quæ aris dantur ex fibris pecudum dissecta, generis neutri.* Licinius Macer, *Vulcani tosta vapore, Cum virgis prosecta ferunt.* Fœm. Lucil. lib. 14. *Cenam*, inquit, *nullam neque dino prosectam vllam.* Varro lib. xj. rerum diuinarum, *Prosiciem extorum vel in mensam porricere.* Festus, *Prosicium, quod prosectum proiicitur*, al. *porricitur.* Varro libro quarto De ling. Lat. *Insicia ab eo, quod insecta caro, vt in Carmine Saliorum est: quod in extis dicitur nunc prosectum.* Suetonius in Augusto, *Semicruda exta rapta foco prosecuit.* Arnob. lib. 2. *Cùm, Romulo, Pompilióque regnantibus, percocta planè, ac madida concremarentur diis exta: nónne rege sub Tullo semicruda cœpisti, & leuiter animata porricere, prisca obseruatione contemta?* NON BONA.] non pulcra, non prospera, vel non bonum euentum significantia. EO PACTO
D AVARAE VENERI PVLCHRE, &c.] sic auspicatò Venerem adij. sentit planè aliud, quàm loquitur: nempe se malis auibus Venerem adiisse, nihil sibi profuisse, adiisse venerem, inutile sibi fuisse sacrificium factum Veneri. EGO PAVSAM FECI] ego destiti, ego quieui. EGO FAXO POSTHAC, &c.] ego faciam, vt posthac dij, deæque ceteri omnes magis contenti, &c. faxo erunt, idem valet, quod erunt. CONTENTIORES.] magis contēti. addidit tamen aduerbium *mage*, vt si *contenti* posuisset, non *contentiores*, sed non est hoc nouum comparatiuo adiungere aduerbium *magis*. CVM SCIBVNT.] cùm scient, quo modo leno Venerem adierit, & salutatum, atque orátum ierit. Cùm scient lenonem Venerem adiisse, & salutatum iuisse. CONDIGNE.] pro dignitate Veneris, Haruspex Venere dignus. NON HOMO TRIOBOLI.] homo non trioboli æstimandus. POSTILLA.] postea. DATA EST.] à miliте. ILLIC.] ille. RESTITIT.] moratus est, remansit. LENVLLE.] diminutiuum est à nomine leno, O mi lenulle. Diminutiuis autem vtimur interdum, cùm blandimur. Priscianus lib. 3. profert hunc locum cap. de diminutiuis, docens duo diminutiua esse lenonis, lenunculum, & lenulum. PVGNA PENTETHRONICA.] pentethronica, vox fictitia, nihilque significans. Hoc autem habet Plautus, vt cùm gloriosos, & arroganteis, & ostentatores ineptos loquenteis inducit, voces fingat inauditas, ad exprimendam eorum ingenij vanitatem, qui quæ nunquam facta sunt, neque vmquam fient, euenisse dicunt, aut à se facta gloriantur. VOLATICORVM.] volatilium, ad volandum aptorum & expeditorum, siue volantium. VISCVM.] gluten. est etiam interdum genus retis, teste Nonio. *Viscum*, inquit ille, *positum pro rete, à tenacitate.* Varro Parm. *Lepusculi timentes hoc quadrangulum dedit Diana rete vexillé ἄρκυας.* viscum, sagenam, lineámque com-
E pedem. EO PRAESTERNEBAM FOL. FERF.] eò consilio in fundis antè sternebam folia ferferi, ne viscus ad fundas adhæresceret. ferferium, seu farfarium herba est, quæ & farfugium appellatur, cuius folia populi frondibus non sunt dissimilia, sunt tamen aliquantò maiora. Profert hunc locum Seruius, sed aliter quàm in omnibus libris legitur: (& quod grauius est) putat hîc *farfarium*, seu vt ille legit, *farfarum* esse nomen fluuij: sic enim ille ad versum illum Virg. lib. 7. Æneid. *Qui Tibrim Fabarimque bibunt*, &c. Fabaris autem, quem dicit etiam ipse per Sabinos transit, & Farfarus dicitur. Plautus in Pœnulo, *Dissipabo ego te tamquam folio Farfari.* Ouidius, *& amœna Farfarus vmbra.* Qua de re lege Turnebum Aduer. lib. 15. cap 7. QVEMQVEM.] quemcumque. FVNDITARIER] fundis peti. NECABAT EVM ILLICO, &c.] ordo est, pinna sua sibi necabat eum quisquis ceciderat, tamquam turturem, cùm essent homines volatici. Pinna accipio in casu recto, alioqui nō constaret modulus versus. Turneb. legit *necabā*, vulgati habent *necabant*. TVM ME IVPITER F. &c.] id est, tum Iupiter me faciat semper sacrificare, & numquā litare. NEC VMQVAM L.] nec vmquā victimarum exta læta sint, seu nec vmquā exta ostendāt, aut promittant mihi res secundas: vel nec vmquā obtineā à diis, quod opto, & volo. CREDO VT MIHI EST AEQ. CR.] id est, nō credo. nā lenonibus credi nō oportebat, vtpote periuris & impiis. NON MOROR.] non moror istius pugnæ narrationem, id est, non quæro, seu non curo istam alterā pugnam

audire. supersedeas ista narratione, licet valeat ista narratio, eam non desidero. AVT IS IN M.] aut nisi is in malam crucem. MALAM CRVCEM IBO] in malam crucem ibo, potiùs videtur legendum, *malam in crucem ibo.* DIE BONO APHRODI.] Aphrodisiis [illegible] bono die. ADDICE] vende, trade venditam. Horat. Sat. 5. lib. 2. *hinc tu, Dic ex parte tua, seu fundi, siue domus sit Emtor gaudentem nummo te addicere.* Addicere hic est venditoris, interdum est prætoris. MIHI] *mihi* hic est vnius syllabæ. MINVSC.] Anterastilidem. EXTOLLO.] differo. Nonius, extollere, differre. Cæcilius Plocio, *Abi intrò, atque isthæc aufer. tamen hodie extollas nuptias.* A

AGORASTOCLES adolescens. ADVOCATI.

ITa me Di ament, tardo amico nihil est quicquam iniquius,
Præsertim homini amanti: qui, quicquid agit, properat omnia.
Sicut ego hos duco aduocatos, homines spissigradissimos,
Tardiores quàm corbitæ sunt in tranquillo mari.
Atque equidem hercle dedita opera amicos fugitaui senes,
Scibam ætate tardiores. metuo meo amori moram.
Nequicquam hos procos mihi elegi: loripedeis, tardissimos: B
Qui, si ituri estis hodie, ite, aut ite hinc in malam crucem.
Siccine oportet ire amicos homini amanti operam datum?
Nam iste quidem gradus succretu'st cribro pollinario,
Nisi cum pedicis condidicistis isthoc grassari gradu.

AD. Heus tu, quamquam nos videmur tibi plebei & pauperes,
Si nec rectè dicis nobis, diues, de summo loco,
Diuitem audacter solemus mactare infortunio.
Nec tibi nos obnoxij sumus istuc, quid tu ames, aut oderis.
Quom argentum pro capite dedimus, nostrum dedimus, non tuum.
Liberos nos esse oportet, nos te nihili pendimus,
Ne tuo nos amori seruos tuos esse addictos censeas. C
Liberos homines per vrbem modico magis par est gradu
Ire. seruile esse duco festinantem currere,
Præsertim in re populi placida atque interfectis hostibus.
Non decet tumultuari. sed si properabas magis,
Pridie nos te aduocatos huc duxisse oportuit.
Ne tu opinere, haud quisquam hodie nostrûm curret per vias.
Neque nos populus pro cerritis insectabit lapidibus.

AG. At si ad prandium me in ædem vos dixissem ducere,
Vinceretis ceruum cursu, vel grallatorem gradu,
Nunc vos quia mihi aduocatos dixi & testeis ducere,
Podagrosi estis, ac vicistis cochleam tarditudine. D

AD. At verò non iusta caussa est, quò curratur celeriter,
Vbi bibas, edas, de alieno quantum velis vsque affatim,
Quod inuitus tu nunquam reddas domino de quo ederis.
Sed tamen quomodocumque quamquam sumus pauperculi
Est domi quod edimus, ne nos tam contemtim conteras.
Quicquid est pauxillulum illuc nostrum, illud omne intus est.
Neque nos quemquam flagitamus, neque vos quisquam flagitat.
Tua caussa nemo nostrûm est suos rupturus ramices.

AG. Nimis iracundi estis. equidem hæc vobis dixi per iocum.

AD. Per iocum item dictum habeto, quæ nos tibi respondimus. E

AG. Obsecro hercle operam celocem hanc mihi, ne corbitam date,
Attrepidate saltem. nam vos approperare haud postulo.

AD. Si quid tu placidè, otiosèque agere vis, operam damus:
Si properas, cursores meliu'st te aduocatos ducere.

AG. Scitis rem narraui vobis, quòd vestra opera mihi opus siet.
De lenone hoc, qui me amantem ludificatur tam diu,
Ei paratæ vt sint insidiæ, de auro & de seruo meo.

AD. Omnia istæc scimus iam nos, si hi spectatores sciant,

Horunc

A Horunc hîc nunc causa hæc agitur spectatorum fabula,
Hosce satius est docere, vt quando agas, quid agant, sciant.
Nos tu curassis. scimus rem omnem. quippe omnes simul
Didicimus tecum vnà, vt respondere possimus tibi.
AG. Ita profectò est: sed agite igitur, vt sciam vos scire rem,
Expedite & mihi quæ dudum vobis dixi, dicite.
AD. Itáne tentas, an sciamus? non meminisse nos ratus.
Quomodo trecentos Philippeos Colabisco villico
Dederis, quos deferret huc ad lenonem, inimicum tuum,
Isque se vt assimularet peregrinum esse aliunde ex alio oppido.
Vbi is detulerit, tu eò quæsitum seruum aduentes tuum,
B Cum pecunia. AG. meministis memoriter, seruastis me.
AD. Ille negabit: Milphionem quæri censebit tuum,
Id duplicabit omne furtum: leno addicetur tibi,
Ad eam rem nos esse testeis vis tibi. AG. tenetis rem.
AD. Vix quidem hercle. ita pauxilla est, digitulis primoribus.
AG. Hoc citò & cursim est agendum, propera iam quantum pot'est.
AD. Bene vale igitur, te aduocatos melius celereis ducere,
Tardi sumus nos. AG. optimè itis, pessumè hercle dicitis.
Quin etiam deciderint vobis femina in talos velim.
AD. At ædepol nos tibi in lumbos linguam, atque oculos in solum.
AG. Eia haud vostrum est iracundos esse, quod dixi ioco.
C AD. Nec tuum quidem est, amicis per iocum iniustè loqui.
AG. Mittite istæc. quid velim, vos scitis. AD. callemus probè.
Lenonem periurum vt perdas id studes. AG. tenetis rem.
Ecce opportunè egrediuntur Milphio, & villicus,
Basilicè exornatus incedit, & fabrè ad fallaciam.

INIQVIVS] inimicius, odiosius. PROPERAT OM.] properè agit omnia. SPISSIGRADISS.] tardigradissimos. spissum, Nonius significat nonnumquam tardum. Cæcil. Dardano, *Nihil ego spes credo, omneis res spissas facis.* Afran. *Itaque spissum videtur fieri, non possum domi meæ vorum exspectare, quem mihi studeo iamdudum dare.* Plaut. Pœn. *Eheu quos ego habui auidos, haruspices: qui si quid boni promittunt, pro spisso venit.* CORBITAE.] naues onerariæ, tardæ, & grandes. Nonius qui hunc locum profert, & alterum ex eadem comœdia, *obsecro hercle operam velocem*, &c. Idem Casina, *Noui illas estrices. Corbitam cibi comesse possunt.* IN TRANQVILLO M.] in mari ventis non agitato. tardæ autem sunt in mari tranquillo tales naues, quia remis non impelluntur. HOS PROCOS.] hos senes minimè aptos ad rem vxoriam. ironia est. proci e-
D nim debent esse ætate integra, & valida: hi autem sunt ætate affecta, & corpore inualido, ac tardo. Ita ferè Turnebus explicat Aduersar. eod. loco. NAM ISTE QVIDEM GR. SVCCRETV'ST CRIB. POLL.] significat gradum horum aduocatorum esse minutissimum, vt quem dicat videri excretum esse cribro pollinario. Comparat scil. et gradum horum aduocatorum cum polline. hoc est, farina purgatissima & purissima, quæ ex cribro pollinario excernitur, qua vix quidquam fieri potest minutius. Est autem cribrum pollinarium, cribrum, quo pollem succernitur, id est, subtus cernitur. CVM PEDICIS] cum pedum vinculis, & compedibus, quibus qui sunt impediti, non facilè ingredi possunt. ISTHOC GRASS. GRAD.] sic habét nostri codices antiqui, *grassari autem est.* SI NEC RECTE DICIS NOBIS.] id est, si malè dicis nobis. MACTARE INFORT.] augere infortunio, afficere magno infortunio. vtitur hoc loquendi genere sæpè alibi Plautus. CENSEAS] putes. PRAESERTIM IN RE POP. PL.] præsertim rebus tranquillis. PRIDIE] vno die antè. PRO CERRITIS] pro malè sanis. Amphitr. *Tu certè aut laruatus es, aut cerritus.* INSECTABIT] insectabitur. VEL GRALLAT. GR.] grallatores appellabantur pantomimi (inquit Festus) qui vt in saltatione imitarentur Ægipanas, adiectis perticis furculas habentibus, atque in his superstantes ad simulationem crurum eius generis gradiebatur, vtque propter difficultatē consistendi. Plaut. Pœn. *vinceretis cursu ceruum vel grallatorem gr.* & Varro lib 6. de lingua Lat. Plaut. in Pœn. vinceretis ceruum cursu, vel grallatorem gradu. Grallator à gradu magno dictus. Lege & Nonium de eadem voce. sed non est celandus lector, libros nostros veteres, quibus & Adr. Turnebum vsum esse arbitror, vt licet intelligere ex locis Plautinis, quos ille profert, tractat, restituit, & explicat in libris Aduers. habere partim vel clabatorem,
E partim vel clauatorem. sunt autem clauatores (vt docet Festus) iidem atque calones, qui clauas ligneas gerebant: quæ Græci ξύλα, vocant, quod genus hominum celere, & expeditum erat, & cursorúmque munere interdum fungebatur. Ita nō putat ille hanc lectionem, eiúsque sententiā indignam esse comico lepôre. quam vt ne ego equidē improbem, magis tamen receptam probo, præsertim veterum gramm. & maximè Varronis auctoritate confirmatam. PODAGROSI ESTIS, AC VICISTIS C.] profert & hunc versum Non. in nom. *tarditudo.* sed longè aliter, quàm hodie in exempl. Plaut. scriptus, & in cod. vulg. impressus est. Sic. n. ille Plaut. Pœn. *Quod estis pigri cochleas vincitis tarditudine:* puto Noniū memoriæ confisum, cùm horum non consuluisset, mendosè Plauti verba retulisse. Limaces autem eædem sunt, quæ cochleæ. vt docet Fest. AT VERO NON IVST. C. EST, &c.] huius loci sententia hæc est, at verò non est propterea celeriter currendum, quò sit alius ad cenam vocatus, vbi edat, & bibat, quantum velit, quod numquam ei, apud quem cenauerit, reddere queat, quamuis cupiat. QVO] quā obrem, propter quam causam: vel potius in quē locū. BIBAS, EDAS] bibas & edas. INVITVS] nō quod reddere nolis, sed quia nō possis, quantumuis cupias. EST DOMI, QVOD ED.] est domi, quod edamus. edim, is, it. &c. comedim, dis, dit. dixerunt veteres. Notat Non. in verbo *comedim.* & *edim.* vbi & hunc locum profert. ILLVD OMNE INT. EST.] illud omne domi est, neque aliunde petimus. aut sumimus. NEQ. NOS QVICQ. FL.] neq. nos quicquam molestè poscimus, egentium, & mendicorū more, neque nos vllus creditor appellat.

ereditum acerbè repetens. SVOS RVPTVRVS RAMICES.] profert hunc locum Nonius in voce *ramices*, quam interpretatur pulmones, vel herniam, sed fallitur Nonius, neque ramex, vnquam pulmones significat, sed potius vitium scorti, & earum tunicarum, quæ inguina attingunt. Iuuenalis sat. x. *Iacet exsanguis cum ramice neruus.* OPERAM CELOCEM, &c.] allusio est ad celocem & corbitam, quarum altera, corbitam dico, tarda est, altera celeris. petit igitur, vt properent sibi operam dare, & gradum maturent. ATTREPIDATE] hoc eò dicit, quia senium est trepidare: hortatur igitur, vt trepido, & senili gradu properent. Lege Nonium de hoc verbo. QVOD VESTRA OP. M.] propter quam opera vestra mihi opus sit. malim legi, *quos vestra*, &c. vt sit, rem narraui vobis, cui rei, &c. NOS TVNE CVRASSIS.] túne nos curaueris. EXPEDITE ET MIHI, &c.] aduerbium *expeditè* debet cohærere cum verbo *dicite*, hoc modo, etiam mihi dicite expeditè ea, quæ dudum vobis dixi. CENSEBIT.] putabit, arbitrabitur. ADDICETVR.] à prætore. VIX QVIDEM HERCLE.] iocus est ex eo sumtus, quod dixit Agorastocles, tenetis rem, id est, intelligitis rem omnem. quæ verba hi senes in aliam partem accipientes, vix hercle tenemus paruam mentem. id est, τὸ πέος seu penem, primis digitis ita paruulus est. sic suprà in prologo, *tenetin' ducite.* QVANTVM POTE ST] quantum fieri potest, quantum fas est. *pote est*, legendum duabus vocibus, pote autem, valet δυνατόν, quod Latini dicerent possibile, si vsitatum esset. MELIVS.] subiutel. est. FEMINA] femina, numeri multitudinis à femore, Carisius lib. I. hoc femur femoris, & feminis. AT AEDEPOL NOS TIBI IN LVMB.] at ædepol nos tibi optamus linguam in lumbos decidere, & oculos in terrã. QVOD DIXI IOCO] propter id, quod dixi ioco. BASILICE EXORNAT.] regiè instructus. ET FABRE] affabrè.

MILPHIO seruus. COLABISCVS villicus.
AGORASTOCLES adolescens.
ADVOCATI.

IAm tenes præcepta in corde. CO. pulcrè. MI. vide sis calleas.
CO. Quid opus est verbis? callum aprugnum callere æquè non sinam.
MI. Fac modò vt conducta tibi sint dicta ad hanc fallaciam.
CO. Quin ædepol conductior sum, quàm tragœdi aut comici.
MI. Probus homo est. AG. adeam propius assunt testes. MI. tot quidem
Non potuisti adducere homines magis ad hanc rem idoneos.
Nam istorum nullus nefatu'st, comitiales sunt meri.
Ibi habitant, ibi eos conspicias, quam prætorem, sæpius.
Hodie iuris coctiores non sunt, qui liteis creant,
Quàm sunt hi: qui, si nihil est litium, liteis emunt.
AD. Di te perdant. MI. vos quidem hercle, cum eo, qom, quiqui, tamen
Et bene, & benignè facitis, qom hero amanti operam datis.
Sed isti iam sciunt negotij quid sit? AG. omnem rem ordine.
MI. Tum vos animum aduortite igitur. hunc vos lenonem Lycum
Nouistis? AD. facilè. CO. at ego pol eum qua sit facie nescio.
Eum volo mihi demonstretis hominem. AD. nos curabimus.
Satis præceptum. AG. hic trecentos nummos numeratos habet.
AD. Ergo nos inspicere oportet istuc aurum Agorastocles,
Vt sciamus quid dicamus mox pro testimonio.
AG. Agite, inspicite, aurum est. CO. profectò, spectatores, comicum,
Macerato hoc pingues fiunt auro in barbaria boues.
Verùm ad hanc rem agundam Philippum est. AD. ita nos assimulabimus.
CO. Sed ita assimulatote, quasi ego sim peregrinus. AD. scilicet.
Et quidem quasi tu nobiscum aduenienshodie oraueris,
Liberum vt commonstraremus tibi locum & voluptarium,
Vbi ames, potes, pergræcere. MI. heu ædepol mortales malos.
AG. Ego enim docui. MI. quis te porrò? CO. agite, intrò abite, Agorastocles,
Ne hic vos mecum conspicetur leno, neu fallaciæ
Præpedimentum obiiciatur. MI. hic homo sapienter sapit.
AG. Facite quod iubet. abeamus. sed vos, satis dictum'st? CO. abi.
AG. Abeo. quæso, Di immortales. CO. quin abis? AG. abeo. MI. si sapis.
CO. St, tace. AD. quid est? CO. fores hæ fecerunt magnum flagitium modò.
AD. Quid est flagitij CO. crepuerunt clarè. AD. Dij te perduint.
Ponè nos recede. CO. fiat. AD. nos priores ibimus.
CO. Faciunt, scurræ quod consueuerunt, ponè sese homines locant.
AD. Illic homo est, qui egreditur, leno. CO. bonus: nam similis est malo.
Iam nunc ego illi egredienti sanguinem exsugam procul.

A IAM TENES PR.] quemadmodũ Agorastocles docuit aduocatos, quid eis agendum, & dicendum esset, & ad quam rem eorum opera vti cogitaret: ita seruus Milphio villicum Colabiscum instituit, & perdocet, quid eum facere, & loqui oporteat. VIDES NES, CALLEAS] vide amabo te, vt callidus sis. CALLVM APRVGNVM] hyperbole. callum aprugnum, id est, aprinum, pellis est in apro durissima, & densissima. CONDOCTA] docta, callida. CONDOCTIOR SVM] doctior sum, quàm tragœdiarum, & comœdiarum actores, qui eam fabulam, quam acturi sunt, diligenter ediscunt. TRAGOEDI] actores tragœdiarum: & gestus omnes verbis, & personæ conuenientes accuratè meditantur, antequàm in proscenium prodeant. COMICI.] subintell. actores vt per comicos, comœdi significentur. libri vulgati habent, *quàm in tragœdia comici.* PROBVS HOMO ES.] homo frugi es, & vtilis, & accomodatus ad rem, quam agimus. NAM ISTORVM NVLLVS N. C.] alludit ad dies nefastos, quibus diebus hæc tria verba silentur, *do, dico, addico*, id est, quibus prætor ius non dicit, neque omnino munere suo fungitur: & comitialeis, quibus comitia habere licet. dicta autem sunt comitia, à cum, & eundo. Festus, *comitiales dies appellabant, cùm in comitium conuenirebant.* qui locus à comitando, id est, simul veniendo dictus est. significat igitur hos aduocatos esse tritos in foro, & comitiis, & assiduè in litibus versari, & ad tribunal prætoris apparere. IVRIS COCTIORES] iocus Plautinus ex ambiguo nomine *ius*, quod & ius piscium seu carnium significat, & ius ciuile, seu gentium. idcirco dixit coctiores, pro doctiores: respiciens tamen ad vocem coctus, & recoctus, id est, in aliqua re exercitatus. Horat. Sat 3. *recoctus scriba.* LITEIS EMVNT] significat ita esse litigiosos, & litium amanteis, vt si non habeant, quod litigent, liteis emant: qualeis homines ego noui hodie non pau-
B cos. VOS QVIDEM H.] subintell. *Vos verò*, dii perdant. QVIQVI] quicunque sitis. SATIS PRAECEPTVM] satis præceptum nobis est. PROFECTO SPEC. COMICVM] conuersi ad spectatores hæc loquuntur aduocati. aurum comicum autem est, quo vtuntur in comœdiis, & in scena: nummi aurei simulati, non veri, qui plerumque fiebant ex lupinis, ex quo illud Horat. epist. lib. 1. *Nec tamen ignorat, quid distent æra lupinis.* cuius loci explicatio vera Mureto debetur. MACERATO HOC PING. F.] hoc auro, id est, lupino macerato, saginantur in Italia boues. PHILIPP. EST.] Philippeum est, sic habendum est, vt si sit aurum optimũ. & Philippeum. NOBISCVM ADV. OR.] nobiscum oraueris, id est, nos oraueris, sic ferè loqui solet Plautus. PERGRAECERE] Græcorum ritu, & maioribus poculis bibas, & nequiter ac dissolutè viuas. QVIS TE PORRO?] docuit subintellig. ego, scilicet. NEV FALLACIAE PRAEPED. OBICI.] neue aliquid impedimenti obiiciatur fallaciæ, antequàm ad exitum perducatur, & leno insidiis circumueniatur. SED VOS SATIS D.] sed satisne dictum est, quid vos facere oporteat? FECERVNT MAGNVM FL.] fecerunt rem turpem, & pudendam: nempe crepitum ediderunt. alludit ad crepitum ventris, qui non sine flagitio, & turpitudine in cœtu hominum editur. DII TE PERDVINT] dij te perdant, seu perdiderint. PONE NOS] post nos. FACIVNT SCVRRAE, QVOD CONS.] faciunt, inquit, quod scurræ facere solent: quidnam à tergo suo homines constituunt, ipsi antecedunt, & antcambulant. ILLIC HOMO EST, QVI EGR.] ille homo qui egreditur, est leno, cuius te faciem dicebas ignorare.

C

LYCVS leno. ADVOCATI. COLABISCVS villicus.

IAm istuc ego reuortar, miles: conuiuas volo
Reperire nobis commodos, qui vnà sient.
Interibi attulerint exta, atque eadem mulieres
Iam ab re diuina, credo, apparebunt domi.
Sed quid huc tantum hominum incedunt? ecquidnam afferunt?
Et ille chlamydatus quisnam est, qui sequitur procul?
AEtolus haud est. AD. te salutamus Lyce,
D Quamquam hanc salutem ferimus inuiti tibi,
Et quamquam bene volumus leuiter lenonibus.
LY. Fortunati omnes sitis: quod certè scio
Nec fore, nec fortunam id situram fieri.
AD. Istic est thesaurus stultis in lingua situs,
Vt quæstui habeant, malè loqui melioribus.
LY. Viam qui nescit, quà deueniat ad mare,
Eum oportet amnem quærere comitem sibi.
Ego malè loquendi vobis nesciui viam.
Nunc vos mihi amnes estis: vos certum est sequi.
Si bene dicetis, vostra ripa vos sequar.
E Si malè dicetis, vostra gradiar limite
AD. Malo bene facere, tantundem est periculum,
Quantum bono malefacere. LY. qui verò? AD. scies,
Malo si quid benefacias, id beneficium interit.
Bono si quid malefacias, ætatem expetit.
LY. Facetè dictum, sed quid istuc ad me attinet?
AD. Quia nos honoris tui caussa huc ad te venimus.
Quamquam bene volumus leuiter lenonibus.
LY. Si quid boni apportatis, habeo gratiam.
AD. Boni de nostro tibi nec ferimus, nec damus,

Neque pollicemur, ne adeò volumus datum. A
L Y. Credo hercle vobis, ita vestra est benignitas.
Sed quid nunc vultis? A D. hunc chlamydatum quem vides,
Ei Mars iratus est. L Y. capiti vestro istuc quidem.
A D. Hunc nunc Lyce ad te diripiendum adducimus.
Cum præda hic hodie incedit venator domum.
L Y. Canes compellunt in plagas lepide Lycum.
Quis hic est? A D. nescimus nos istum quidem qui siet,
Nisi dudum, à mani vt ad portum processimus.
Atque istunc è naui exeuntem oneraria
Videmus, adiit ad nos extemplò exiens,
Salutat, respondemus. C O. mortaleis malos, B
Vt ingrediuntur docto in sycophantiam.
L Y. Quid deinde? A D. sermonem nobiscũ ibi copulat.
Ait se peregrinum esse, huius ignarum oppidi:
Locum sibi velle liberum præberier,
Vbi nequam faciat. nos hominem ad te adduximus.
Tu, si te dij amant, agere tuam rem occasio est.
L Y. Itáne ille est cupiens? A D. aurum habet. L Y. præda hæc mea est.
A D. Potare, amare volt, ne qui sciant,
Néue arbiter sit. nam hic latro in Sparta fuit.
Vt quidem ipse nobis dixit, apud regem Attalum.
Inde huc aufugit, quoniam capitur oppidum. C
C O. Nimis lepidè de latrone, de Sparta optumé.
L Y. Di, deæque vobis multa bona dent, cum mihi
Et bene præcipitis, & bonam prædam datis.
A D. Immò vt ipse nobit dixit, quo accures magis,
Trecentos nummos Philippos portat, præ sibi.
L Y. Rex sum, si ego illum hodie hominem ad me allexero.
A D. Quin hic quidem tuus est. L Y. obsecro hercle hortamini,
Vt deuortatur ad me, in hospitium optumum.
A D. Neque nos hortari, neque dehortari decet,
Hominem peregrinum. tuam rem tu ages, si sapis.
Nos tibi palumbem ad aream vsque adduximus, D
Nunc te illum melius capere, si captum esse vis.
L Y. Iámne itis? C O. quid quod vobis mandaui hospites?
A D. Cum illoc te melius tuam rem adulescens loqui,
Illic est, ad istas res probus, quas quæritas.
C O. Videre equidem vos vellem cum huic aurum darem.
A D. Illinc procul nos istuc inspectabimus.
C O. Bonam dedistis mihi operam. L Y. it ad me lucrum
C O. Illud quidem. quorsum asinus cædit calcibus.
L Y. Blandè hunc hominem compellabo, hospes hospitem
Salutat. saluum te aduenire gaudeo.
C O. Multa tibi di dent bona, cùm me saluum esse vis. E
L Y, Hospitium te aiunt quæritare. C O. quærito.
L Y. Ita illi dixerunt, qui hinc à me abierunt modò,
Te quæritare à muscis. C O. minimè gentium.
L Y. Quid ita? C O. Quia à muscis si mihi hospitiũ quærere.
Aduenien huc irem in carcerem recta via.
Ego id quæro hospitium, vbi ego curer mollius,
Quàm regi Antiocho oculi curari solent.
L Y. AEdepol næ tibi possum illum festiuum dare,

Siquidem

A Siquidem potes esse pati te in lepido loco.
In lecto lepidè strato, lepidam mulierem
Complexum contrectare te. CO. is leno viam.
LY. Vbi tu Leucadio, Lesbio, Coo, Thasio,
Vetustate vino edentulo ætatem irriges.
Ibi te replebo vsque vnguentûm eccheumatis,
Quid multa verba faciam? vbi tu laueris,
Ibi vt balneator faciat vnguentariam.
Sed latrocinantur quæ ego dixi omnia.
CO. Quid ita? LY. quia aurum poscunt præsentarium.
CO. Quin hercle accipere tu non mauis, quàm ego dare.
B LY. Quin sequere intrò. CO. duc ergo me intrò. addictum tenes.
AD Quid si euocemus foras huc Agorastoclem,
Vt ipse testis sit sibi certissimus.
Heus tu, qui furem captas, egredere ocyus,
Vt tute inspectes aurum lenoni dare.

COMMODOS] facetos, lepidos, vrbanos, comeis. Idem Mil. glor. *vel conuiua commodus.* de hac voce plura in Comment. nostris Horat. ad illum locum Odæ 8. lib. 4. *Donarem pateras, grataque commodus.* al. *commodus Censorine meis, æra sodalibus.* INTERIBI] interea. ATTVLERINT] attulisse potuerint, fieri poterit, vt attulerint. ATQVE EADEM] atque eadem ratione, seu eadem opera. APPAREBVNT DOMI] comparebunt domi: præstò erunt domi, vt ministrent, si quid sit opus. ECQVIDNAM AFF.] numquidnam afferunt? ÆTOLVS HAVD EST] non est Calydonius, sed peregrinus. Calydon vrbs Ætoliæ est, vt suprà diximus. BENE VOLVMVS LENITER] non admodum bene volumus. QVOD CERTE SCIO NEC F.] quod certò scio non fore. nec fortunam passuram, vt hoc fiat, nempe vt sitis fortunati. ISTIC EST THES. STVLTIS] id est, stulti thesaurum suum habent in lingua situm, & ex maledicentia, quam vsurpant
C in meliores, quæstum faciunt. VIAM QVI NESCIT, &c.] significat Lycus sibi maledicendi viam ab illis esse præmonstratam, quòd si sibi non maledixissent priores, se eis maledicturum non fuisse. Est autem simile ab iis, qui viam, quæ ad mare ducit, quærunt. VOSTRA RIPA] ea via, quam mihi monstraueritis. manet in simili. TANTVNDEM EST PERIC.] sed tamen dissimili modo, vt ea declarant, quæ deinceps sequuntur. nam qui de homine malò bene meretur, inquit, oleum & operam perdit; qui bono viro malefacit, non est quòd putet se vnquam securum victurum. Nam vir bonus iniustè læsus sempiternas gerit inimicitias, neque vnquam placatur, quin sui doloris pœnas repetiuerit. ÆTATEM] diu, quandiu viuit. sic sæpè loquuntur Comici, vt alias admonuimus. BONI] subintellige, quicquam. DE NOST.] sed de alieno. ITA VESTRA B.] talis est vestra liberalitas, vt nihil de vestro dare velitis [illegible] est. HVNC CHLAMYD. Q. V.] ordo est, ei, quem chlamydatum vides, Mars iratus est, hoc dicit, quasi Colabiscus miles sit, & veniat nunc Calydonem locupletatus & præda onustus. CAPITI VESTRO ID QVIDEM] id est, immo verò id in caput vestrum cadat, vobis potius Mars iratus sit. oratio est [illegible]: verbum enim subintelligitur, eueniat, aut aliud simile. Sic sæpè Græci. Demosth. [illegible] Idem, [illegible] id est, qui tibi, & tuis dij in caput tuum conuertant. Aristotel. Neph. [illegible] Idem Homer. [illegible] M. Tull. Philipp. xj *suo capiti ominetur.* Cælius lib 8. ep. st. *subrest ... illorum capiti sit, dissiparant te perisse.* Terent. Phorm. *hei metuo lenonem, ne quid fuat. suo capiti.* Virg. lib 8. Æneid. *dij capiti ipsius, generique reseruent.*
D CANES COMPELL. IN PL. L.] hæc loquuntur aduocati ad spectatores conuersi. Canes autem sunt aduocati ipsi. NESCIMVS NOS IST.] ignoramus illum, nescimus, quis iste sit. MORTALEIS M.] hæc secum loquitur Colabiscus, ad spectatores versus, qui post aduocatos erat, aliquantòque longius aberat. COPVLAT.] confert. HVIVS IGN. OPP.] Calydonis. VBI NEQ. FACIAT] vbi nequiter viuat, vbi Baccho & Veneri operam det. TV SI TE DII AMANT, &c.] quò pertineat, quóue referatur pronomen *tu*, nihil est, sed vel, dicendum est expressisse Plautum sermonem negligenter loquentium: vel tu, separatim legendum hoc modo, *heu tu si te dij amant,* &c. LATRO] miles conductus, ex quo latrocinari apud eundem, militare est, vt docet Nonius. Sic & Festus, *latrones,* inquit ille, *eos antiqui dicebant, qui conducti militabant* [illegible]. At nunc viarum obsessores dicuntur. IN SPARTA] Spartam posuit pro agro Spartano. alij contrà Lacedæmonum regionem fuisse volunt, Spartam vrbis nomen, à quibus dissentio. NIMIS L.] hæc rursus secum loquitur Colabiscus ad spectatores versus. BENE PRAECIPITIS] bona præcepta datis. PORTAT PRAE SIBI] id est, præportat sibi, seu præ se portat. NEQVE NOS H. N.] non decet nos hortari, neque dehortari hominem peregrinum. NOS TIBI PALVMBEM] [illegible] AD AREAM VSQ.] vbi positis tendiculis, & visco eam capias. NVNC TE ILL. MELIVS] nunc melius est, vt tu illum capias, si eum captum esse vis. IAMNE ITIS?] hic discedunt à lenone aduocati. MELIVS] subintell. est. AD ISTAS RES PROBIS] ad istas res vtilis, & accommodatus, quas valde quæris. VIDERE EQVIDEM VOS VELL.] hæc summissa voce loquitur Colabiscus, ne audiat Lycus, audiant tamen spectatores. IT AD ME LVCRVM] hæc loquitur Lycus videns ad se venire Co-
E labiscum chlamydatum, à quo sperat se aurum accepturum, magnúmque lucrum facturum. venit ad me lucrum, inquit. ILLVD QVIDEM] summissa voce respondens Colabiscus, illud verò scilicet lucrum ad te it. QVORSVM ASINVS CAEDIT CALCIBVS] quorsum Lycus, vt asinus cædit solum calcibus? vel quamobrem Lycus, tanquam asinus calces iactat? fortasse Lycus magna lætitia gestiens, quòd lucrum iam spe deuorarat, calcibus solum cædebat, aut saltabat. TE QVAERITARE A MVSCIS] dixerunt te quæritare hospitium ab arbitris liberum: hospitium, in quo ne muscæ quidem sint arbitræ. Notum illud, Ne musca quidem. QVI A MVSCIS, &c.] iocus ex ambiguo. nam cùm Lycus hoc sentiret, quæritare hospitium à muscis liberum: Colabiscus aliorsum accipiens, quasi dictus sit, quæritare à muscis hospitium, negat se à muscis quæritare. Nam si à muscis quærerem, inquit, rectà in carcerem iussem, vbi solet esse magnus muscarum numerus. QVAM REGI ANTIOCHO OCVLI C. S.] Narrat Plutarchus in Catone Maiore, *Antiochum in pugna illa ad Thermopylas commissa, Romanorum duce M. Acilio lapide in os percussum fuisse tam grauiter, vt dentibus collabefactis & excussis, acri dolore affectus, equum in contrariam partem flectere coactus sit.* De oculis nullum verbum, neque me vsquam legere memini Antiochum oculorum morbo laborasse. ILLVM FESTIVVM D.] illum locum fest. d. LEPIDAM MVLIEREM C.] si potes pati te complexum lepidam mulierem

contrectare. quidam legunt *complexim*. IS LENO VIAM] ea mihi dicis, quæ expeto. intelligo ex oratione tua tibi sententiam meam esse notam. ire viam autem, genus loquendi veteribus vsitatum. THASIO] à Thaso insula. EDENTVLO] id est, peruetere. iocus Plautinus tractus à senibus, quibus in senecta dentes excidunt. VNGVENTVM ECCHEVMATIS] vnguentorum effusionibus. sic Camerar. IBI VT BALN. F. V.] ibi curabo, vt balneator te vnguentis perfundat, vt exerceat vnguentariam in te vnguentis perfundendo. LATROCINANTVR] mercedem poscunt: mercenaria sunt, non gratuita. AVRVM POSC. PR.] nummos poscunt præsenteis. A

AGORASTOCLES adulescens. Eidem.

QVid est? quid vultis testes? AG. specta ad dexteram.
Tuus seruus cùm aurum ipsi lenoni dabit.
CO. Age accipe hoc sis. hic sunt numerati aurei
Trecenti nummi, qui vocantur Philippei.
Hinc me procura. properè hosce absumi volo.
LY. Aedepol fecisti prodigum promum tibi: B
Age eamus intró. CO. te sequor. LY. age age ambula.
Ibique reliqua alia fabulabimur.
CO. Equidem narrabo tibi res Spartiaticas.
LY. Quin sequere me ergo. CO. abduc intró. addictũ tenes.
AG Quid nunc mihi auctores estis? AD. vt frugi fies.
AG. Quid si animus esse non sinit? AD. esto vt sinit.
AG. Vidistis leno cùm aurum accepit? AD. vidimus.
AG. Eum vos esse meum seruum scitis? AD. sciuimus.
AG. Rem aduersus populi sæpe leges? AD. sciuimus.
AG. Hem istæc volo ergo vos commeminisse omnia C
Mox, cùm ad prætorem vsus veniet. AD. meminerimus.
AG. Quid si recentire ædeis pultem? AD. censeo.
AG. Si pultem non recludet. AD. panem frangito.
AG. Si exierit leno, censetis hominem interrogem,
Meus seruus si ad eum venerit, nécne? AD. quippini?
AG. Cum auri ducentis nummis Philippis. AD. quippini?
AG. Ibi extemplò leno errabit. AD. qua de re? AG. rogas?
Quia centum nũmis minus dicetur. AD. bene putas.
AG. Alium censebit quæritari. AD. scilicet.
AG. Extemplò denegabit. AD. iuratus quidem
AG. Homo furti se astringet. AG. haud dubium id quidem est. D
AD. Quantum quantum ad eum erit delatum. AD. quippini.
AG. Diespiter vos perduit. AD. te quippini.
AG. Ibo & pultabo ianuam hanc. AD. ita quippini.
AG. Tacendi tempus est, nam crepuerunt fores.
Foràs egredier video lenonem Lycum.
Adeste quæso. AD. quippini, si tu voles
Operire capita, ne nos leno nouerit,
Qui illi malæ rei tantæ fuimus illices.

HINC ME PR.] ex his nummis me procura. cura, vt his nummis bene & liberaliter, & lepidè accipiar. FECISTI PROD. PR.] non potuisti promum eligere largiorem, quàm ego sum. fecisti tibi me promum prodigum, largum, ac profusum. QVID MIHI NVNC AVCT.] quid mihi nunc auctores estis, vt faciam? CVM AD PR. VSVS V.] cùm opus erit ea apud prætorem pro testimonio dicere. E RECENTI RE] ἐν τῷ παραχρῆμα. SI PVLTEM, NON RECLVDET] si pulsem foreis, non aperiet. PANEM FRANGITO] iocus ex ambigua voce *pultem*. quæ & verbum est à pulto, as, & nomen accusandi casus, à recto puls, tis: cuius hæc, opinor, sententia est, si non aperiat, inquit, aut si vereris ne non aperiat foreis, cùm pultem, fregeris: panem frangito. vel sic, si non recludet, id est, non aperiet pultem, panem frangito, vt intelligamus histrionem, qui personam Agorastoclis sustinebat, verba illa *si pultem non recludet*: vno spiritu pronuntiasse sine distinctione post vocem *pultem*, vt ioco occasionem daret: quasi hoc sentiret, Quid si pultem non aperiet? id est, quid si pultis copiam non faciet? Cui nunc respondent aduocati, panem frangito. Italos autem vti pulte solitos esse pro pane, suprà dictum est non semel. ex quo pultifagi, & pultifagones à Plauto dicuntur. CENSETIS HOM. INTERR.] si leno domo exierit, vósne mihi auctores estis, vt ego eum interrogem, vtrum meus seruus ad eum venerit, nécne? QVIPPINI?] quidni? ERRABIT] falletur, fallet eum ratio, & quia pultabit me agere de Milphione, cùm de villico sentiam, & quia Colabiscus venit ad eum cum trecentis aureis, ego autem ducentos tantum commemorem. ALIVM CENS. QVAER.] alium putabit quæri, quàm eum, qui domum suam venerit. SCILICET] non dubium est, certum est. HOMO FVRTI SE ASTRINGET] leno furti iudicio se alligabit. QVANTVM

Q. AD

A Q. AD EVM ERIT D.]id est, quantumcunque ad eum auri delatum erit, leno furti tenebitur. DIESP. VOS PERD.] Iupiter vos perdat. quid sit diespiter, dictum est alibi suprá. FORAS EGREGIER VIDEO LENON.] sic habent libri nostri veteres, non, vt vulgati, *Foras egregitur: video lenonem.* QVIPPINI; SI TV VOL. OP. CAP.] quippini aderimus, hac lege, si tu voles nobis capita operire, vt ne Lycus nos agnoscat, qui eum in hanc tantam fraudem illexerimus. Nonius, *illix* & *illex* hoc discernuntur, ab illiciendo fit illix. illex verò ab eo quod legem non seruet. Plaut. Pœnul. *Quom illi tantæ rei fuimus illices.*

LYCVS leno. AGORASTOCLES. ADVOCATI.

SVspendant omnes nunc iam se haruspices.
Quid ego illis posthac, quod loquantur, creduam?
Qui in re diuina dudum dicebant mihi
Malum, damnúmque maximum portendier,
B Is explicaui meam rem post illa lucro,
AG. Saluus sis leno. LY. di te ament Agorastocles.
AG. Magis me benignè nunc salutas, quàm antidhac.
LY. Tranquillitas euénit, quasi naui in mari.
Vtcumque est ventus, exin velum vortitur.
AG. Valeant apud te quas volo, atque haud te volo,
LY. Valent vt postulatum est, verùm non tibi.
AG. Mitte ad me sodes hodie Adelphasium tuam,
Die festo celebri, nobilique, Aphrodisiis.
LY. Calidum prandisti prandium hodie? dic mihi.
AG. Quid iam? LY. quia hoc nunc frigefactas cùm rogas.
C AG. Hoc agesis leno, seruum esse audiui meum
Apud te. LY. apud me? nunquam factum reperies.
AG. Mentire. nam ad te venit, aurúmque attulit.
Ita mihi renuntiatum est, quibus credo satis.
LY. Malus es, captatum me aduenis cum testibus.
Tuorum apud me nemo est, nec quicquam tui.
AG. Mementote illuc aduocati. AD. meminimus.
LY. Ha ha he. iam teneo quid sit, perspexi modó.
Hi qui illum dudum conciliauerunt mihi
Peregrinum Spartanum, id nunc his cerebrum vritur,
D Me esse hos trecentos Philippos facturum lucri.
Nunc hunc inimicum quia esse sciuerunt mihi,
Eum allegauerunt, suum qui seruum diceret
Cum auro esse apud me. composita est fallacia.
Vt eo me priuent, atque inter se diuidant.
Lupo agnum eripere postulant: nugas agunt.
AG. Negásne apud te esse aurum, nec seruum meum?
LY. Nego: & negando, si quid refert, rauio.
AD. Peristi leno. nam iste est huius villicus,
Quem tibi nos esse Spartiatem diximus,
Qui ad te trecentos Philippos modò detulit.
Idque in istoc adeò aurum inest marsupio.
E LY. Væ vostræ ætati. AD. id quidem nunc est tuæ.
AG. Age omitte actutum furcifer marsupium,
Manifesto fur es mihi. quæso hercle operam date,
Dum me videatis seruum ab hoc abducere.
LY. Nunc pol ego perij certò, haud arbitrarió.
Consultò hoc factum est, mihi vt insidiæ fierent.
Sed quid ego dubito fugere hinc in malam crucem,
Priusquam obtorto collo ad prætorem trahor?
Eheu quàm ego habui ariolos haruspices,

Qui si quid bene promittunt, pro spisso euenit.
Id quod mali promittunt, præsentarium est.
Nunc ibo. amicos consulam, quo me modo
Suspendere æquum censeant potissimúm. A

SVSPENDANT] leno falsis secundis rebus elatus, quasi verè quæstum fecerit, & quasi chlamydatus ille fuerit peregrinus non villicus seruus Agorastoclis ad eum modum data opera & compositò subornatus, superbè & insolenter insultat haruspicibus, qui sibi damnum ab extis portendi dixerint. CREDVAM?] credam? crediderim? IS EXPLICAVI MEAM REM] ego ille meam rem expediui lucro: id est, meā rem feci copiosiorem hoc lucro, quod mihi obtigit. MAGIS BENIGNE] magis liberaliter. QVAM ANTIDHAC] quàm antehac. TRANQVILLITAS EVENIT.] meæ res tranquilliores factæ sunt, vt cùm nauis tranquillato mari placidiùs currit. VTCVMQVE EST VENTVS, &c.] allegoria est à mari sumta. à quacunque parte ventus flat, ad eam velum vertitur: ita qualis est fortuna, talis est hominum animus, vultus, oratio. VALEANT APVD TE Q. V.] valeāt apud te ex puellæ, quas valere volo: neque enim te valere volo. NON TIBI] hoc dicit propter chlamydarū, cui has puellas destinarat pretio adductas. ITA MIHI REN. EST Q. CR. S.] ita mihi ab iis renunciatum est, quibus satis credo. ILLVC] illud. HI, QVI ILLVM D. CONCIL. M.] sententia huius loci hæc est, qui illum peregrinum Spartanum mihi pararunt, vel quorum opera peregrinus ille Spartanus ad me venit, iis nunc ob eam rem cerebrum vritur, id est, ij nunc ob eam causam molestè ferunt me hos trecentos Philippos esse lucrifacturum. Illud *hi*, in principio versus positum, non habet verbum quò referatur. quod genus Plato esse vsitatum & solemne alibi indicauimus. sic autem legendum, & ita habent libri nostri veteres, quomodo & Adrianus Turnebus se vel in eisdem, vel in aliis quibus vsus est se scriptum reperisse testatur lib. Aduers. 19. cap. 12. ABLEGAVERVNT] ad me priuatim miserunt. COMPOSITA EST FALL.] fallacia est compositò parata ἀπὸ τῆς παρασκευῆς. VT EO ME PR.] eo consilio vt id interuertant. NEGO, ET NEG. SI QVID REF. RAVIO] nego (inquit leno) & negando, si quid hoc rationes meas adiuuat. rauio, id est, rauium contraho, vel ad rauim vsque clamo, ita vocem contendo, vt raucescer. sic autem habent etiam nostri libri veteres, litteris integris, miniméq. deprauatis, aut loco motis. Camerar. edidit *abnuo*, vulgati habent *aio*. vtrumque mendosé. IN ISTOC] in isto quod nunc tenes. VAE VOSTRAE AETATI.] infelix esto vestra ætas. malè sit vestræ ætati. ID QVIDEM NVNC EST T.] ea quidem infœlicitas, quam nostræ ætati precaris, nunc tuæ euenit. HAVD ARBITRARIO] non est quod quisquā dicat se arbitrari me periisse, sed potest quisque hoc liquidò dicere. CONSVLTO] compositó. PRIVSQVAM OBTORTO COLLO AD PR. TR.] licebat trahere inuitos ad prætorem. si quis in manifesto facinore deprehensus esset, aut si testes adessent. ARIOLOS] diuinos. PRO SPISSO EVENIT] rarò euenit. QVO ME MODO SVSP.] non quærit remedium mali præsentis, sed suspendij genus, & modum, quasi re omni desperata. B

AGORASTOCLES adolescens, COLABISCVS villicus, ADVOCATI. C

AG. AGe tu progredere, vt testes videant te, istinc foras.
Estne hic seruus meus? CO. sum mehercle verò Agorastocles.
AG. Quid nunc scelestè leno? AD. qui cum litigas,
Abscessit. AG. vtinam hinc abierit malam crucem.
AD. Ita nos velle æquum est. AG. cras subscribam homini dicam.
CO. Nunquid me? AG. abscedas, sumas ornatum tuum.
CO. Non sum necquicquam miles factus. paululum
Prædæ intus feci, dum lenonis familia
Dormitat. extis sum satur factus probé.
Abscedam hinc intró. AG. factum à vobis comiter. D
Bonam dedistis aduocati operam mihi.
Cras manè quæso in comitio estote obuiam.
Tu sequere me intrò, vos valete. AD. & tu vale.
Iniuriam illic insignitè postulat,
Nostro sibi seruire nos censet cibo.
Verùm ita sunt isti nostri diuites,
Si quid bene facias, leuior pluma est gratia:
Si quid peccatum 'st, plumbeas iras gerunt.
Domos abeamus nostras sultis nunc iam,
Quando id quò ire operam dedimus, impetrauimus, E
Vt perderemus corruptorem ciuium.

AGE TV PROGREDERE] alloquitur villicum, iubétque eum foras prodire, vt eum videant testes, & agnoscant. ISTINC FORAS] progredere istinc foras. QVID NVNC SCELVS L.] quid nunc ais scelestè leno? QVI-CVM LIT. ABCESSIT] is, cum quo litigas, abscessit: nēpe leno. ABIERIT MALAM CRVCEM] subintellige præpositionem in: vt suprá. NVMQVID ME?] numquid me vis? numquid me vis prætereà? ORNATVM TVVM] ornatum villici. NON SVM NEQVE MIL. F.] gerebat enim ornatum militarem. ESTOTE OBVIAM] mihi præstò estote ἰδοῦ ἀπαντᾶτε. INIVRIAM ILLIC INST. POSTVL.] id est, Agorastocles insigniter, id est, apertè, & luculentè postulat à nobis rem iniustam: nempe quòd censeat nos sibi seruire nostro sumtu, & nos domum remittat impransos. sic dictum, postulat iniuriam, vt postulat ius. LEVIOR PLVMA EST GRATIA] non est diuturna apud eos beneficij accepti gratia, sed statim perit, atque euolat. PLVMBEAS] graueis, & diuturnas. SVLTIS] si vultis.

MILPHIO.

A MILPHIO, seruus.

EXspecto quo pacto meæ technæ processuræ fient;
Studeo hunc lenonem perdere, velut meum herum miserum macerat.
Is me autem porrò verberat, incursat pugnis, calcibus.
Seruire amanti miseria est; præsertim qui quod amat, caret.
Atat, è fano recipere video se Syncerastum
Lenonis seruum, quid habeat sermonis, auscultabo.

EXSPECTO QVO PACTO] Milphio ignarus harum omnium rerum, quæ euenerunt, prodit in scenam, euentum suæ fabricæ exspectans. exspecto, inquit, quem euentum meæ technæ, id est meæ artes, & fallaciæ sint habituræ. MISERVM MACERAT] macerat Agorastoclem Adelphasij amore captum, cùm ei puellæ copiam non facit. INCVRSAT PVGNIS CALCIB.] incurrens in me pugnis & calcibus, me malè mulcat. PRAESERT. QVI Q. AM. C.] præsertim qui eo, quod amat, non potitur.
B

SYNCERASTVS, MILPHIO, serui duo.

SAtis spectatum est, deos atque homines eius negligere gratiam,
Cui homini herus est consimilis, velut ego habeo nunc huiusmodi.
Neque periurior, neque peior alter vsquam est gentium,
Quàm herus meus est: neque tam luteus, neque tam cœno collitus.
Ita me di ament, vel in lautumiis, vel in pistrino mauelim
Agere ætatem præpeditus latera forti ferro mea;
Quàm apud lenonem hunc seruitutem colere. quid illuc est genus?
C Quæ illic hominum corruptelæ fiunt? di vostram fidem
Quoduis genus ibi hominum videas, quasi Acheruntem Veneris,
Equitem, peditem, libertinum, furem ac fugitiuum velis;
Verberatum vinctum, addictum. qui habet quod det, vt homo est;
Omnia genera recipiuntur. itaque in totis ædibus
Tenebræ, latebræ. bibitur, estur, quasi in popina haud secus.
Ibi tu videas litteratas fictiles epistolas,
Pice signatas, nomina insunt cubitum longis litteris.
Ita vinariorum habemus nostræ delectum domi.
MI. Omnia ædepol mira sunt, nisi herus hunc heredem facit.
D Nam id quidem illi, vt meditatur, verba facit emortuo.
Et adire lubet hominem, & autem nimis eum ausculto libens.
SY. Hæc cum hîc video fieri, crucior, pretiis emtos maximis,
Apud nos expeculiatos seruos fieri suis heris.
Sed ad postremum nihil appâret: malè partum, malè disperit.
MI. Proinde habet hic orationem, quasi ipse sit frugi bonæ,
Qui ipsus hercle ignauiorem potis est facere ignauiam.
SY. Nunc domum hæc ab æde Veneris refero vasa, vbi hostiis
Herus nequiuit propitiare Venerem suo festo die.
MI. Lepidam Venerem. SY. nam meretrices nostræ primis hostiis
Venerem placauere extempló. MI. ô lepidam Venerem denuò!
E Nunc domum ibo. MI. heus Synceraste. SY. Syncerastum qui vocat?
MI. Tuus amicus. SY. haud amicè facis, qui cum onere offeras moram.
MI. At ob hanc rem tibi reddam operam, vbi voles, vbi iusseris.
SY. Habe rem pactam. si futurum est, do tibi operam hanc. MI. quomodo?
SY. Vt enim vbi mihi vapulandum est, tute corium sufferas.
MI. Apage. SY. nescio quid viri sis. MI. malus sum. SY. tibi sis. MI. te volo.
SY. At onus vrget. MI. at tu appone, & respice ad me. SY. fecero.
Quamquam haud otium est. MI. saluos sis Synceraste. SY. ô Milphio,
Di omnes deæque ament. MI. quémnã hominẽ? SY. nec te, nec me Milphio,
Neque herum meum adeó. MI. quem ament igitur? SY. alium quemlibet.
Nam nostrorum nemo dignus est. MI. lepidè loquere. SY. me decet.

MI. Quid agis? SY. facio quod manifestò mœchi haud fermè solent. A
MI. Quid est? SY. refero vasa salua. MI. di te & tuum herum perduint.
SY. Me non perdant, illum vt perdant facere possim, si velim,
Meum herum vt perdant, ni mihi metuam Milphio. MI. quid id est? cedó.
SY. Malus es. MI. malus sum. SY. malè mihi'st. MI. memorandum esse aliter decet.
Quid est quod malè sit? cui id omne est, quod edis, quod ames affatim,
Neque triobolum vllum amicæ das, & ductas gratiis?
SY. Diespiter me sic amauit. MI. vt quidem ædepol dignus es.
SY. Vt ego hanc familiam interire cupio. MI. adde operam, si cupis.
SY. Sine pinnis volare haud facile'st: meæ alæ pinnas non habent.
MI. Nolito ædepol deuellisse iam duobus mensibus B
Volucres tibi erunt hircinæ. SY. i in malam rem. MI. i tu atque herus.
SY. Verùm enim qui homo eum norit, citò homo peruorti potest.
MI. Quid iam? SY. quasi tu tacere quicquam potis sis. MI. rectius
Tacitus tibi resistam, quàm quod dictum est malæ mulieri.
SY. Animum inducam facilè, vt tibi istuc credam, ni te nouerim.
MI. Crede audacter meo periculo. SY. malè credam, & credam tamen.
Scin' tu herum tuum meo hero esse inimicum capitalem? MI. scio.
SY. Propter amorem? MI. omnem operam perdis. SY. quid iam? MI. quia doctum doces.
Quid ergo dubitas, quin lubenter tuo hero meus quod possiet
Facere, faciat malè eius merito? tum autem si quid tu adiuuas, C
Eò facilius poterit facere. SY. at ego hoc metuo Milphio.
MI. Quid est quod metuas? SY. dum hero insidias parem, ne à te perdeam.
Si herus meus me esse locutum cuiquam mortali sciat,
Continuò is me ex Syncerasto crurifragum fecerit.
MI. Numquam ædepol mortalis quisquam fiet è me certior,
Nisi hero meo vni indicasso, atque ei quoque, vt ne enuntiet
Id esse facinus ex te ortum. SY. malè credam, & credam tamen.
Sed hoc tu tecum tacitum habeto. MI. fidei non melius creditur.
Loquere: locus, occasióque liberè est. hîc soli sumus.
SY. Herus si tuus volet facere frugem, meum herum perdet. MI. quî id potest?
SY. Facilè. MI. fac ergo id facilè noscam, vt ille possit noscere. D
SY. Quia Adelphasium, quam herus deamat tuus, ingenua est. MI. quomodo?
SY. Eodē quo soror illius altera Anterastilis. MI. sed quî id credam? SY. quia
Illas emit in Anactorio paruulas, duodeuiginti minis
De prædone Siculo. MI. quanti? SY. duodeuiginti minis.
MI. Duas illas tanti quæso emit? SY. nutricem earum tertiam,
Et ille qui eas vendebat, dixit se furtiuas vendere,
Ingenuas Carthagine aiebat esse. MI. di vostram fidem,
Nimium lepidum memoras facinus. nam herus meus Agorastocles
Ibidem natus, inde surreptus ferè sexennis pòst ibi
Qui eum surripuit, huc deuexit, meóque hero eum hîc vendidit.
Is in diuitias homo adoptauit hunc, cùm diem obiit suum. E
SY. Omnia memoras quò id facilius fiat, manu eas asserat
Suas populares, liberali caussa. MI. tacitus tace modò,
Profectò ad incitas lenonem rediget, si eas abduxerit.
Quin prius dispenbit faxo, quàm vnum calcem ciuerit.
Ita paratum est. SY. ita di faxint ne apud lenonem hunc seruiam.
MI. Quin hercle collibertus meus faxo eris, si di volent.
SY. Ita di faxint. nunc quid aliud vis memorare Milphio?
MI. Valeas, bénéque vt tibi sit. SY. pol istuc tibi, & tuo hero est in manu.

Vale,

A Vale,& hæc cura clanculum vt sint dicta. MI. non dictum est,vale.
SY. At enim nihil est,nisi dum calet,hoc agitur. MI. lepidus cùm mones.
Et hoc ita fiet. SY. proba materies data est,si probum adhibes fabrum.
MI. Potin' vt taceas? SY. taceo atque abeo. MI. mihi cõmoditatem creas.
Illic hinc abijt.di immortales meum herum seru_tum volunt:
Et hunc disperditum lenonem.tantum eum instat exitij.
Satísne,priusquam vnum est iniectum telum,tum instat alterum?
Ibo intrò,hæc vt meo hero memorem.nam huc si ante ædeis seuocem,
Et quæ audiuistis modò,nunc si eadem hic iterem,inscitia'st.
Hero vni potius intus ero odio,quàm hîc sim vobis omnibus.
Di immortales,quanta clades:quanta aduenit calamitas
B Hodie ad hunc lenonem?sed ego nunc nil est,cur me morer.
Id negotium institutum est.non datur cessatio.
Nam & hoc nocte consulendum quod modò concreditum'st,
Et illud autem inseruiendum'st consilium vernaculum.
Remora si sit,qui malam rem mihi det.meritò fecerit.
Nunc intrò ibo,dum herus aduenìat à foro,operiar domi.

SATIS SPECTATVM EST,}satis perspectum & cognitum est.EIVS NEGL. GR.}ei gratum facere nolle: ei iniquos,& inimicos esse.CVI HERVS EST CONS. VELVT EGO H. NVNC H.} locutio non satis cohærens. sed dicendum est,quod sæpè à nobis indicatum est, Plautum exprimere interdum orationes personarum, quas loquenteis facit. Hic puer loquitur. At puerorum oratio non est vsquequam accurata, neque eius partes semper inter se aptè respondent.quod hîc fieri videmus.Nam cùm seruus hoc sentiret.atque hanc sententiam verbis exprimere vellet: Notum C esse omnibus,deos ei esse iratos atque infestos,qui herum habeat hero suo consimilem, vides, quas verborum ambages quæsierit.LVTEVS}ex luto concretus.homo inquinatus & spurcus. IN LAVTVMIIS} sic perspicuè habent nostri libri veteres,quos sequor, quamuis non item fecerim in prima nostra Ciceronis editione in Verrem, vbi vulgatorum quorundam librorum lectionem secutus,*Latomia*.& *Latomias*, & *Latomijs* edendum curaui. *Lautumie* autem dicebant veteres,quod non λατομίας tantùm dicunt,verùm etiam λαοτομίας Laotomias.ex quo Latini Lautumias fecerunt,conuersis duabus vocalibus ao in diphthongum au,& o in u.MAVELIM}malim.PRAEPEDITVS LAT. F. F. M.}Hellenismus.præpeditus latera mea forti ferro,hoc est, præpeditis lateribus meis forti ferro. QVID ILLVC EST GENVS?} quod illud genus hominum est,quod in ædibus lenonis versatur? QVASI ACHER. V.} quasi ad inferos veneris,vbi quoduis hominum genus est.VELIS}si velis.QVI HABET QVOD D. V. H. EST O.} qui habet quod det,qualiscumque homo est,& cuiuscumque generis est recipitur in ædeis lenonis.OMNIA GENERA}denique omnia hominum genera,si modò habeant quod dent.QVASI IN POP. HAVD SECVS}non aliter atq; in popina.LITTERATAS FICT. EPIST.}iocus.testas,seu amphoras fictileis litteris inscriptas, epistolas fictileis appellat.Sic in Rudente,*Cubitum hercle longis litteris signabo vsquequaque.* ibidem, *vrna nam hæc litterata est ab se cantat cuia sit.* NOMINA} consulum. restæ enim nomina consulum notabantur, ad indicandam vini ætatem. CVBITVM LONGIS} vnius cubiti longitudine: sic loquuntur Latini:murus decem cubitos altus, quattuor latus,centum longus. ITA VINAR. HAB. NOSTRAE DII.} ita vasorum vinariorum dilectum habemus domi.tralatio à re militari: significat in domo lenonis esse multitudinem D vasorum vinariorum,vinum lectissimum & præstantissimum continentium. OMNIA AED. MIRA SVNT.} id est, profectò mirum est,nisi herus hunc heredem facit. APVD NOS EXPECVLIATOS SER. F.} crucior seruos carissimè emtos,hîc in ædibus heri mei peculium suum amittere,& tanto fieri suis heris viliores,quàm erant. SED AD POSTR. NIHIL APP.}sed ad extremum tot hominum spolia in ædeis lenonis congesta, ad nihilum recidunt. MALE PARTVM MALE DISP.} Sall.*malè parta,malè dilabuntur.*QVI IPSVS HERCLE,&c.ex oratione seruus frugi videtur, qui tamen ita nequam & ignauus est,vt ignauia minus eo sit ignauo. LEPIDAM VENEREM.} quæ se noluerit propitiari à tam impuro, & impio homine. PLACAVERE.}propitiauêre. quæ res præsignificabat eis libertatem. QVI-CVM ONERE OFFERAS M.}qui moram obiicias ei,qui iam onus gerit. SI FVTVRVM EST, DO TIBI OP. H.}si facies, quod volo,do tibi operam hanc, vt sistam gradum, & tecum loquar. VT ENIM VBI MIHI VAPVL. EST TVTE C. S.}nempe vt cùm mihi vapulandum sit,tu mecum pellem tuam plagis supponas,& pro me vapules. TIBI SIS.} tibi sis malus. AT TV APPONE.} at tu appone onus in solo, vel pone onus iuxta parietem proximum. NOSTRORVM} id est,nostrûm,vel dic, nostrorum propriè,id est,eorum qui nostri sunt, seu qui ad nos attinent. REFERO VASA SALVA.} iocus est ex ambiguo. Sed hoc prius sciendum est, appellatione vasorum omnia instrumenta intelligi, etiam ea quæ ad cultum corporis pertinent: omnem denique rem vestiariam. Ex quo vasa colligere, & conuasare dicuntur milites,cùm sarcinas,& impedimenta sua colligunt,& componunt de discessu cogitantes. hoc igitur dicit lenonis seruulus, refero domum vasa salua: hîc vasa ad sacrificium vtilia intelligit: sed suprà facio, quod manifestò mœchi E haud ferre solent,id est,facio,quod mœchi in adulterio deprehensi ferre non solent,vt scilicet, salua vasa domum referant.Nomen *vasa* aliter accipiendum est, nempe pro testiculis, & cauda salaci. Mœchis enim manifestò deprehensis, maximè iis,qui se redimere non possunt,vel testiculi,& penis ferro demetebatur, vel podex (sit honos auribus) mugilibus,& raphanis perfodiebatur. ILLVM VT PERDANT F. P. SI VELIM.} hoc quomodo fieri possit, ipse mox aperiet. MALE MIHI EST.}malè mecum agitur: sæuum habeo dominum, qui me malè accipit: duram seruitutem colo. MEMORANDVM.} dicendum tibi est, seu dicere debes, quare tibi malè sit. aliàs, memora dum. id est,dic igitur mihi, quare malè sit mihi. Quidam legunt *miserandum*. ESSE ALITER DECET} debet tibi bene esse.QVOI DOMI EST, QVOD ED.}sic habent libri nostri veteres. Alij, *cui id omne est quod edis*, &c. QVOD EDIS} quod edas.ET DVCTAS GRATIIS.}& ducis scortum ad te gratis? Ductare amicam scortum,& similia vsitatius dicuntur,quàm ductare exercitum.VT QVIDEM AED. D.} interloquẽs Milphio non finit lenonis seruulum sermonem absoluere,sed antequam ille addat,quod sequitur,vt ego hanc familiam,&c. interponit hoc de suo, vt quidem ædepol dignus es.HANC FAMILIAM}lenonis.ADDE OPERAM SI C.}si cupis familiam lenonis interire, da tu quoque operam,vt istuc fiat:adiuua,συλλάμβανε.NOLITO AEDEPOL DEVELL.} locus mihi suspectus,malim sic legi,*gaudeo adepol te deuellisse*:vel,*gaudeto adepol te deuellisse*.quòd si quis seruari velit scripturam receptã, quod fateor esse tutius,aliquid tale

subintelligendum erit grauiter ferre, ægrè ferre, dolere, queri. IAM DVOBVS MENSIBVS VOLVCR. T. C. H.} iam A
intra duos menses pennæ tibi renascentur ad volandum aptæ ex corio hircino. significat eum loris ex corio hircino fa-
ctis vapulaturum. VERVM ENIM QVI HOMO} id est, verum enimuero si quis lenonem bene nouerit, is cito percelli,
& euerti potest. QVASI TV TACERE Q. POTIS SIS. } quasi vero tu quidquam reconditi, & arcani tibi creditum
tacere possis. RECTIVS TACITVS TIBI RESIST. QVAM QVOD D. &c.} id est, rectius fecero, si tibi tacitus per-
stitam, & perdurabo, quàm si comittam, vt mihi dicatur, quod dici solet in malam mulierem, id est garrulam, & loqua-
cem: nempe abi foras, mulier es, odiosa es. Terent. *Oh pergin' mulier esse?* Plaut. Casina. *Insipiens, semper tu huic verbo vita-
to abi tuo viro.* C L. *cui verbo?* M. *i foras, mulier es.* Cùm mulierem loquacem, & garrulam, & molestam, & impudenter ri-
xantem vno verbo coërcere, & à nobis ablegare volumus, ei dicere solemus, *abi, mulier es.* Attius in Scythe liturgo apud
Varr. lib. 6. De ling. Lat. vt emendat Iosephus Scaliger. *mulier es, vxor. Cuia vir? Ego noui, scio, actuosa es.* PROPTER AMO-
REM?} propterea quòd amat herus tuus Adelphasium, cuius copiam non nisi iniqua conditione vult ei facere leno herus
meus? QVID ERGO DVBITAS, QVIN LVBENTER, &c. quid ergo dubitas, quin herus meus cùm herum tuum odio
capitali persequatur, libenter malè faciat hero tuo, quod possit, idque eius meritò? TVM AVTEM SI QVID TV AD-
IVVAS, &c.} iam vero si quid ad hanc rem adiumenti afferas, & si operam tuam addas, tanto facilius hoc facere pote-
rit. DVM HERO INSID. P. NE A TE P.} metuo, ne interea dum hero meo insidias comparem, abs te peream: id
est, tua opera peream, quòd rem tibi commissam & creditam tacere non potueris. perdeam, pro, peream positum. d, in-
terposito, vt sæpè aliás. EX SYNCERASTO CRVRIFR.} ex eo, qui nunc sum, fecerit directum, & mihi in crucem acto B
crura fregerit. Consueuisse autem Romanos iis, qui in crucem acti essent, crura suffringere constat. ex quo illud in ora-
tione pro Roscio Amerino, *Opinor iis crura suffringantur.* INDICASSO.} indicauero. FIDEI NON MELIVS CRED.} fi-
deliorem me tibi præbebo fide ipsa. non ipsa fides tam fidelis est, & arcani continens, quàm ego ero. LOCVS, OCCA-
SIOQVE LIBERE EST} locus, occasióque est liberè loquendi. nulli sunt arbitri, qui nos audiant. SOLI SVMVS} pro-
uerbium olet. vtitur eo & Plato, μόνω ἐσμέν. FACERE FRVGEM} facere rem sibi vtilem. DEAMAT} valde amat. DVO-
DEVIGINTI MINIS} octodecim minis. IN DIVITIAS} in domum suam diuitiis refertam & copiosam. MANV EAS
ASS. SVAS P. LIB. C.} asserat eas in libertatem causa liberali, id est, iudicio, seu actione de libertate. Terentius A-
delph. *Nam ego illam liberali assero causa manu.* ad quem locum Donatus. Ordo est, Ego liberali causa manu assero. Et sunt
iuris verba, à quibus etiam assertores, dicuntur vindices alienæ libertatis. Nam & causa ipsa liberalis dicitur, quæ actio-
nem in se continet libertatis. PROFECTO AD INCITAS LEN. RED.} Nonius, incitas, dicitur ægestas. Plaut. Trin. *A-
lij exsulatum abierunt, alij emortui, alij se suspendêre. Item nunc hic, cuius est, vt ad incitas redactus est?* Idem Pœnulo, *Profectò
ad incitas lenonem rediget,* &c. sed videtur *incitas* esse accusandi casus, eiúsque vnius numeri multitudinis. Carisius lib. 1.
Instit. *Alia vnius tantùm casus sunt, vt Haud secus ac iussis faciunt, adfatim, adincitas, infitias, suppetias,* &c. Apuleius lib. 3. per-
spicuè facit hoc nomen accusandi casus, *Tum opulentiæ nimia nimio ad extremas incitas deducta.* QVIN PRIVS DISP. F.}
id est, quin prius mea opera disperibit, &c. QVAM VNVM CALCEM CIVERIT} id est, quàm vnum pedem mouerit. sic C
Nonius hunc locum profert. Libri tamen nonnulli veteres habent *vnam*: ego putabam legendum *vnum calcem.* VA-
LEAS BENEQVE, VT T. S.} id est, vt valeas, benéque tibi sit. EST IN MANV} est in potestate. DVM CALET} dum
recens est, & dum occasio negotij gerendi præstò est. tralatio sumta à ferro, quod dum calet, tundendum & cudendum
est. nam vbi refrixit, frustrà tunditur à fabris. PROBA MATERIES DATA EST, SI, &c. } allegoria est, cuius sententia
non est obscura. neque difficilis ad intelligẽdum. hoc enim significat negotium, aut munus præclarum, & vtile à se Mil-
phioni datum esse, si modo adhibeat idoneum hominem, qui id gerere & conficere possit. ILLIC HINC ABIIT.} ille
hinc abiit. loquitur nunc solus Milphio. TANTVM EVM INSTAT EXITII} antiquè pro tantũ ei instat exitij. SATIS-
NE PRIVSQVAM EST INIECT. T.} id est, nónne planè priusquàm vnum telum in lenonem iniectum est, quo per-
datur, tum propinquum est alterum, quo conficiatur? allegoria est, cuius item sententia est apertissima. ANTE AEDIS}
foras. SEVOCEM} seorsum vocem. al. *euocem.* quod non reiicio. ET QVAE AVDIVISTIS MODO} sic habent libri vulga-
ti, & nonnulli ex nostris veteribus, quos sequor. Alij, *Et quæ audiui modò*: alij sine copula, *Quæ audiui modò,* &c. DII IM-
MORTALES, CLADES QVANTA ADVEN. CAL.} sic habent nostri libri veteres, non paulò melius, quàm vulgati,
Dij immortales per me quanta aduenit calamitas. quod autem Camerarius edidit, *dij imm. quid malorum, quanta aduenit ca-
lamitas.* eius scripturæ nulla apparent in nostris libris vet. vestigia. ID NEGOT. INSTIT. EST} tale negotium institu-
tum, id est, incœptum est, vt non sit mora interponenda. NAM ET HOC NOCTE CONS.} & id, quod à seruo lenonis
mihi commissum est, nocte consulendum, id est, consultandum, ac deliberandum est. ET ILLVD AVTEM INSERV.} D
& illud rursus consilium vernaculum, id est, domesticum, & à nobis natum, ac profectum, seu à nobis inuentum atque
excogitatum, à me seruo adiuuandum, vel illi consilio vernaculo inseruiendum. REMORA SI SIT, QVI MALAM,
&c.} si qua res me remorata fuerit, meritò fecerit is qui mihi det malum.

HANNO POENVS loquitur Punicé.

NY thalonim valon vth si corathisima consith.
Chym lach chunyth mumys tyalmyctibari imischi
Lipho canet hyth bymithij ad ædin bynuthij.
Byrnarob syllo homalonin vby misyrthoho
Bythlym mothyn noctothij nelechanti dasmachon
Yssidele brim tyfel yth chylys chon, tem liful
Vth bynim ysdibur thinno cuth nu Agorastocles E
Ythe manet hihy chyrsae lycoch sith naso
Bynni id chil luhili gubylim lasibit thym
Bodyalyt herayn nyn nuys lym moncoth lusim
Exanolim volanus succuratim misti atticum esse
Concubitum à bello cutim beant lalacant chona enus es
Huiec silec panesse athidamascon alem induberte felono buthume
Celtum comucro lueni, at enim auosouber hent hyach Aristoclem
Et te se aneche nasoctelia elicos alemus duberter mi comps vespiti.

Aodeanec

A Aodeanec lictorbodes iussum limnimcolus.
Deos deásque veneror, qui hanc vrbem colunt,
Vt, quod de mea re huc veni, ritè venerim.
Meásque vt natas, & mei fratris filium,
Reperire me siritis, (dij vostram fidem)
Quæ mihi surreptæ sunt, & fratris filium.
Sed hic mihi antehac hospes Antidamas fuit.
Eum fecisse aiunt sibi, quod faciundum fuit,
Eius filium hîc prædicant esse Agorastoclem,
Deum hospitalem at tesseram mecum fero,
In hisce habitare monstratu'st regionibus:
B Hos percontabor, qui huc egrediuntur foras.

DEOS DEASQVE VENEROR.] deos deásque oro, qui, &c. SIRITIS.] sineretis. ET MEI FRATRIS FIL.] Agorastoclem Iachonis fratris filium. EIVS FILIVM] adoptiuum. TESSERAM] σύμβολον signum, quod conuenerat inter hospites vt longo interuallo, vel ipsi inter se, vel eorum liberi agnoscerent.

AGORASTOCLES, MILPHIO, POENVS.

AIn' tu dixe Syncerastum, Milphio,
Has esse ingenuas ambas surreptitias
Carthaginensis? MI. aio: &, si frugi esse vis,
Eas liberali iam asseres caussa manu.
C Nam tuum flagitium'st tuas populareis te pati
Seruire ante oculos, domi quæ fuerint liberæ,
POE. Prò di immortales, obsecro vestram fidem,
Creta est profectò horunc' hominum mihi oratio,
Quàm orationem hanc aures dulcem deuorant?
Vt mihi absterserunt omnem sorditudinem?
AG. Si ad eam rem testeis habeam, faciam quod iubes.
MI. Quid tu mihi testeis? quin tu insistis fortiter?
Aliquà fortuna fuerit adiutrix tibi.
AG. Incipere multo est, quàm impetrare, facilius.
D MI. Sed quænā illæc auis est, quæ huc cum tunicis aduenit?
Númnam it à balneis circumductus pallio?
Facies quidem ædepol Punica est.
Seruos quidem ædepol veteres antiquósque habet.
AG. Quî scis? MI. viden' homines sarcinatos consequi?
Atque vt opinor digitos in manibus non habent.
AG. Quî iam? MI. quia incedunt cum annulatis auribus.
Adibo ad hosce, atque appellabo Punicé.
Si respondebunt, Punicè pergam loqui:
Si non, tum ad horum mores linguam vertero.
Quid ais tu? ecquid commeministi Punicé?
E AG. Nihil ædepol. nam quî scire potui, dic mihi,
Qui illinc sexennis perierim Karthagine?
POE. Prò di immortales, hunc ad plurimi modum
Periêre pueri liberi Kathagine.
MI. Quid tu ais tu? AG. quid vis? MI. vin' appellem hunc Punicé?
AG. An scis? MI. nullus me est hodie Pœnus Punior.
AG. Adi, atque appella quid velit. quid venerit:
Qui sit, cuiatis, vnde sit. ne parseris.
MI. Ano. cuiates estis? aut quo ex oppido?
POE Hanno Muthum Balle beccha edre anech.
AG. Quid ait? MI. Hannonem sese ait Karthagine,

Karthaginiensem,Muthum Ballis filium. A
POE. Ano. MI. salutat. POE. donni. MI. doni vult tibi
Dare hinc nescio quid.audin' pollicerier?
A G. Saluta hunc rursus Punicè verbis meis.
MI. Ano donni.hic mihi tibi inquit verbis suis.
POE. Me bar bocca. MI. istuc sit tibi potius,quàm mihi.
A G. Quid ait? MI. miseram esse prædicat buccam sibi.
Fortasse medicos nos esse arbitrarier.
A G. Si ita est,nega esse.nolo ego errare hospitem.
MI. Audi tu rufen mico istam. A G. sic volo.
Profectò vera cuncta huic expedirier.
Roga numquid opus sit? MI. tu qui zonam non habes, B
Quid in hanc venistis vrbem,aut quid quæritis?
POE. Muphursa. A G. quid ait? POE. mo in lechianna. A G. quid venit?
MI. Non audis?mures Africanos prædicat
In pompam ludis dare se velle ædilibus.
POE. Lalech labcanani limi incoht. A G. quid nunc ait?
MI. Ligulas,canalis ait se aduexisse,& nuces.
Nunc orat operam vt des sibi,vt ea veneant.
A G. Mercator,credo,est. POE. I sam. MI. aruinam quidem.
POE. Palum erga dectha. A G. Milphio quid nunc ait?
MI. Palas vendundas sibi ait,& mergas datas,
Vt hortum fodiat,atque vt frumentum metat. C
Ad messim credo missus hic quidem tuam.
A G. Quid istuc ad me? MI. certiorem te esse volui,
Ne quid clàm furtiuè accepisse censeas.
POE. Muphonnium sucoram. MI. hem caue sis feceris,
Quod hic te orat. A G. quid ait,aut orat?expedi.
MI. Sub cratim vti iubeas sese supponi,atque eo
Lapides imponi multos,vt sese neces.
POE. Gunebel balsamen erasan. A G. narra quid est,
Quid ait? MI. non hercle nunc quidem quicquam scio.
POE. At vt scias nunc dehinc Latinè iam loquar.
Seruum hercle te esse oportet & nequam & malum, D
Hominem peregrinum atque aduenam qui irrideas.
MI. At hercle te hominem & sycophantam,& subdolum,
Qui huc aduenisti nos captatum migdilibs
Bisulca lingua,quasi proserpens bestia.
A G. Maledicta hinc aufer,linguam compescas,tace.
Maledicere huic tu temperabis,si sapis.
Meis consanguineis nolo te iniustè loqui.
Karthagini ego sum natus,vt tu sis sciens.
POE. O mihi popularis,salue. A G. & tu ædepol,quisquis es.
Et si quid opus est,quæso dic atque impera,
Popularitatis caussa. POE. habeo gratiam. E
Verùm ego hic hospitium habeo,Antidamæ filium
Quæro,commonstra si nouisti Agorastoclem.
Ecquem adolescentem tu hic nouisti Agorastoclem?
A G. Siquidem Antidamarchi quæris adoptatitium,
Ego sum ipsus,quem tu quæris. POE. hem quid ego audio?
A G. Antidamæ natum me esse. POE. si ita est,tesseram
Conferre si vis hospitalem,eccam attuli.
A G. Agedum huc ostende.est par probè.nam habeo domum.

A POE. O mi hoſpes ſalue multum.nam mihi tuus pater,
Pater tuus ergo hoſpes Antidamas fuit,
Hæc mihi hoſpitalis teſſera cum illo fuit.
AG. Ergo hîc apud me hoſpitium tibi præbebitur,
Nam haud repudio hoſpitium.neque Karthaginem,
Vnde ſum oriundus. POE. di dent tibi omnes quæ velis.
Sed quid ais?quî potuit fieri,vt Karthagini
Natus ſis,hîc autem habuiſti AEtolum patrem?
AG. Surreptus ſum illim:hic Antidamas hoſpes tuus
Emit me,& is me ſibi adoptauit filium.
POE. Demarcho item ipſe fuit adoptatitius.
B Sed mitto de illo,& ad te redeo. dic mihi
Ecquid meminiſti tuûm parentum nomina?
AG. Patris atque matris memini. POE. memorandum mihi,
Si noui fortè,aut ſi ſunt cognati mihi.
AG. Ampſigura mater mihi fuit,Iachon pater.
POE. Patrem atque matrem viuerent vellem tibi.
AG. An mortui ſunt? POE. factum,quod ego ægrè tuli.
Nam mihi ſobrina Ampſigura tua mater fuit.
Pater tuus.is erat frater patruelis meus.
Et is me heredem fecit,cùm ſuum obiit diem.
C Quo me priuatum eſſe ægrè patior mortuo.
Sed ſi ita eſt,vt tu ſis Iachonis filius,
Signum eſſe oportet in manu læua tibi,
Ludenti puero quod momordit ſimia.
Oſtende vt inſpiciam, iam aperi,audi,atque ades.
AG. Mi patrue ſalue. POE. & tu ſalueto Agoraſtocles.
Iterum mihi natus videor,quia te repperi.
MI. Pol iſtam rem vobis bene eueniſſe gaudeo.
Et te moneri nónne vis? POE. ſanè volo.
MI. Paterna oportet reddi filio bona.
AEquum eſt habere hunc bona, quæ poſſedit pater.
D POE. Haud poſtulo aliter.reſtituentur omnia.
Suam rem ſibi ſaluam ſiſtam,ſi illò aduenerit.
MI. Facito ſis reddas, etſi hîc habitabit tamen.
POE. Quin mea quoque iſte habebit,ſi quid de me fuat.
MI. Feſtiuum facinus venit mihi in mentem modó.
POE. Quid id eſt? MI. tua eſt opus opera. P. dic mihi,quid lubet?
Profectò vtêris,vt voles,operam meam.
Quid eſt negotij? MI. Potin' fieri ſubdolus?
POE. Inimico poſſum,amico eſt inſipientia.
MI. Inimicus hercle eſt huius. POE. male faxim lubens.
MI. Amat à lenone hic. POE. facere ſapienter puto.
E MI. Leno hic habitat vicinus. POE. male faxim lubens.
MI. Ei duæ puellæ ſunt meretrices ſeruulæ
Sorores.Earum hic alteram efflictim perit,
Neque eam inceſtauit vmquam. POE. acerba amatio eſt.
MI. Nunc leno ludificatur. POE. ſuum quæſtum colit.
MI. Hic illi malam rem dare volt. POE. frugi, ſi id facit.
MI. Nunc hoc conſilium capio, & hanc fabricam apparo,
Vt te allegemus filias dicas tuas,
Surreptáſque eſſe paruulas Karthagine,
Manúque liberali ambas cauſſa aſſeras,

Quasi filiæ tuæ sint ambæ. intelligis? A
POE. Intelligo hercle.nam mihi item natæ duæ
Cum nutrice vnà surreptæ sunt paruulæ.
MI. Lepidè hercle assimulas,iam in principio id mihi placet.
POE. Pòl magis quàm vellem. MI. heu hercle mortalem catum,
Malum,crudúmque,& callidum,atque subdolum,
Vt afflet quo illud gestu faciat facilius?
Me quoque dolis iam superat architectonem.
POE. Sed earum nutrix qua sit facie,mihi expedi.
MI. Statura haud magna,corpore aquilo est. POE. ipsa ea'st.
MI. Specie venusta,ore paruo,atque oculis pernigris.
POE. Formam quidem hercle verbis depinxti mihi. B
MI. Vin eam videre? POE. filias malo meas.
Sed i atque euoca,illam,si eæ meæ sunt filiæ,
Si illarum est nutrix,me continuò nouerit.
MI. Heus ecquis hic est?nunciate vt prodeat
Foràs Giddeneme.est qui illam conuentam esse volt.

EAS LIBERALI IAM ASS. C. N.]eas manu asseres,id est,vindicabis in libertatē causa liberali, id est, actionē
de libertate.TVVM FLAGITIVM EST.]tuū dedecus est,tibi dedecori est,&c.CRETA EST]id est, cādida est in-
star cretæ.sic Camerarius.Quidā tamen legi volūt,*certa*,libris omnibus veterib.inuitis.QVAM ORATIONEM HANC,
&c.]quàm,scribendū cum accentu graui,vt sit interrogans:hoc modo:quàm deuotāt,id est,quàm valde deuorant aures
meæ hanc dulcē orationē?VT MIHI ABSTERSERVNT,&c.]Nonius profert hunc versum in voce *sorditudo*.QVID
TV MIHI TESTEIS?]quid tu mihi testeis subintellige poscis,aut quæris aut narras?SED QVAENAM ILLIC AVIS
EST,&c.]quis homo cum illo ornatu nouo,& peregrino, sine pallio?CIRCVMDVCTVS PALLIO?] per dolū,& insi- C
dias spoliatus pallio.FACIES QVIDEM AEDEPOL]in nostris libris sequuntur deinceps hæc verba, *punicu'st , gugga est
homo.* gugga autem, id est, Afer,seu homo ex Lybia.QVIA INCEDVNT CVM ANNVL. AVRIB.] cùm annuli ma-
nibus,non auribus gestari debeant.ECQVID COMMEMINISTI PVNIC.] numquid meministi Punicam linguam?
HVNC AD PLVRIMI MOD.]ordo est,plurimi ad hunc modū.PVNIOR.]magis Pœnus,callidior,versutior vel Pu-
nicæ linguæ scientior. QVI SIT]quis sit , vel qualis homo sit. CVIATIS.] cuias , id est , cuius nationis. NE PAR-
SERIS]nolito parcere.quærere hæc omnia.ARBITRARIER.]arbitrabatur.AVDITV RVFEN MICO ISTAM.]credi-
bile est Milphionē significare his verbis,se non esse medicos, aut monere hospitē,vt alios medicos quærat. SIC VO-
LO PR. VERA CVNCTA.]idē ferè dicit quod suprà,nolo errare hospitem,volo ei omnia verè exponi atque explicari.
QVI ZONAM NON H.]quia discinctus,vel quod viaticum non habere videris. ÆDILIB.] qui quo res admirabilio-
res,insuetatiores,denique magis peregrinas & longinquas populo spectandas præbebant, hoc ludos facere videbantur
magnificentiores.LIGVLAS]Charisius,Lingula cum n,à lingendo dicta est in argento.in calceis verò ligula à ligando.
sed vsus ligulam sine n,frequentat.Festus,ligula per diminutionē linguæ dicta , aliàs à similitudine linguæ exsertæ ,vt
in calceis aliàs insertæ,id est,infrà denteis coercitæ vt in tibiis.Est etiam lingula Varroni gladiolus oblongus in speciē
linguæ factus.PALAS]pala,præter alias huius vocis significationes,etiā nomen est instrumenti rustici, quo terra fossa,
vel egeritur,vel aggeritur,quod à nomine Gallico non admodū discrepat MERGAS.] Festus, Mergæ furculæ, quibus D
aceruí frugum fiunt,dictæ à volucribus mergis,quia vt illi se in aquam mergunt,dum pisceis persequuntur , sic messo-
res eas in fruges demergunt, vt eleuare possint manipulos. NE QVID CLAM, FVRTIMVE AC. CEN.] ne quid te
clàm,aut furtim accepisse putes.nostri libri veteres habent,*Ne quid clàm,furtim se acc.cens.* Camerarius edidit , *Ne quid
clàm furtiuè*,&c.vulgati habent,*Ne quod furtiuè clàm*,&c.SVB CRATIM VTI IVBEAS.]supplicij genus Karthaginien-
sibus vsitatum,quod Tacitus lib.de Moribus Germanorū commemorat his verbis , *Distinctio pœnarum ex delicto prodi-
tores. & transfugas arboribus suspendunt. Ignauos.& imbelleis,& corpore infameis cœno,ac palude iniecta insuper crate,mergūt.*
& T.Liuius lib.4.*Ad hunc tumultum accitus Postumius asperiora omnia fecit acerbis quæstionibus,crudelibus supplicijs. Postre-
mò cùm modum iræ nullum faceret.ad vociferationem eorum.quos necari sub crate iusserat concursu facto,ipse ad interpellantis pœ-
nam vecors de tribunali decurrit.*MIGDILIBS]sic ferè habent nostri lib. vet.*Migdilibs* autē,id est,mixtus Libs,non omni
ex parte Afer,sed mixti generis,& duarum linguarum,hoc est,bilinguis.Karthaginienses enim lingua Africa & Tyria
vtebantur.Virgil.Æneid.*Quippe domum times ambiguam, Tyriósque bilingueis*.BISVLCA LING.]duplici lingua. QVASI
PROS. BEST]tanquam serpens bestia.Varr.lib 4.De ling.Lat.serpere,& proserpere,idē dicebāt, vt Plautus qui scri-
bit,quasi proserpens bestia.serpentes autē duplici lingua videntur esse.ECQVEM]numquem.ADOPTATITIVM]filiū
adoptiuū.NAM H. D.]id est,domi pater tuus,ergo,i.pater tuus,inquam,&c. HIC AVTEM. H.]hîc autē habueris Æt.
p.ILLIN]illinc.MEMORA DVM M.]dic dum mihi parentum tuorum nomina.PATREM ATQ. MAT. VIV. VELLEM E
T.]id est. patrem atque matrem viuere vellem tibi.vel , pater atque mater viuerent vellem tibi. LVDENTI PVERO
Q. M. S.]quod signū ludenti puero dentibus inflixit simia. quam notam ludenti puero morsu impressit simia. ADI,
ATQ. A.]sic edendū curaui,quamuis nostri libri veteres habeāt,*audi,atq; ades.* SISTAM]repræsentabo. FACITO SIS]
facito si vis reddas:facito sodes reddas,etiā si Karthaginē non reuertetur. SI QVID DE ME FVAT] si quid mihi hu-
manitus áccidat.VTERIS VT VOLES OP. M.]antiquè dixit vteris operā,pro vteris opera.SVBDOLVS?]dolosus, fal-
lax?AMICO EST INS.]amico subdolū esse,est insipientia. AMAT A L. H.] Agorastocles amat puellā ex domo le-
nonis.INCESTAVIT.]stuprauit. ACERBA AM. E.]acerbè amat , qui quod amat , eo non potitur. SVVM QVAESTVM
COL.]suo quæstui seruit.VT TE ALLEGEMVS]vt te ad lenonē priuatim mittamus.MAGIS Q. V.]quasi dicat, nō est
assimulatio,sed verum desiderium,veráque oratio.hic histrio Pœni parteis agēs ægrū ex imo pectore traxit spiritū. HEM
HERCLE M. C.]hoc ideo dicit.quòd Pœnus filiarū amissarū recordatione percussus, ingemuit ac suspirauit. idque
Milphio per simulationem factum esse existimat.VT AFFLET?]quo pacto addit fletum & lacrymas dolis,quo illud,
quod vult.faciat credibilius,ac probabilius?quàm bellè simulat Pœnus sibi filias duas esse surreptas fletu, & lacrymis?
ARCHITECTONEM]me dolorum architectū dolis superat.CORPORE AQVILO.]id est nigro.Festus,Aquilius cogno-
men ab aquilo colore,id est,nigro dictum.

A GIDDENEME nutrix. HANNO Pœnus. MILPHIO seruus. AGORASTOCLES, puer.

GI. QVis pultat? MI. qui te proximus est. GI. quid vis? MI. ehò.
Nouistin' tu illunc tunicatum hominem, qui siet?
GI. Nam quem ego aspicio? prò supreme Iupiter,
Herus meus hic quidem est, mearum alumnarum pater,
Hanno Karthaginiensis. MI. ecce autem mala,
Præstigiator hic quidem Pœnus probus est,
Perduxit omnis ad suam sententiam.
B GI. O mi here salue Hanno, insperatissime
Mihi, tuísque filiis, salue, atque ehò
Mirari noli, neque me contemplarier,
Cognoscin' Giddenemen ancillam tuam?
POE. Noui, sed vbi sunt meæ gnatæ? id scire expeto.
AG. Apud ædem Veneris. POE. quid ibi faciunt, dic mihi?
AG. Aphrodisia hodie Veneris est festus dies.
Oratum ierunt deam, vt sibi esset propitia.
GI. Pol satis scio impetrarunt, quando hic, hîc adest.
AG. Ehò, an huius sunt illæ filiæ? GI. ita vt prædicas.
C Tua pietas nobis planè auxilio fuit.
Cùm huc aduenisti hodie in ipso tempore.
Namque hodie earum mutarentur nomina,
Facerentque indignum genere quæstum corpore.
PV. Handones illi hanun bene si illi in mustine.
GI. Me ipsi & eneste dum & alamna cestinum.
AG. Quid illi locuti sunt inter se? dic mihi.
MI. Matrem salutat hic suam, hæc autem hunc filium.
POE. Tace, atque parce muliebri supellectili.
AG. Quæ ea est supellex? POE. clarus clamor. sine modò.
Tu adduc hos intrò, & vnà nutricem simul
D Iubeto abire hanc ad te. AG. fac quod imperat.
MI. Sed quis illas tibi monstrabit? AG. ego doctissimè.
MI. Abeo igitur. AG. facias, modò quam memores, mauelim.
Patruo aduenienti cœna curetur volo.
MI. Lachanam vos quos ego iam detrudam ad molas.
Inde porrò ad puteum, atque ad robusteum codicem
Ego faxo hospitium hoc leniter laudabitis.
AG. Audin' tu patrue? dico, ne dictum neges,
Tuam mihi maiorem filiam despondeas.
POE. Pactam rem habeo. AG. spondésne igitur? POE. spondeo.
AG. Mi patrue salue. nam nunc es planè meus.
Nunc demum ego cum illa fabulabor liberè.
E Nunc patrue si vis tuas videre filias,
Me sequere. POE. iamdudum equidem cupio, & te sequor.
AG. Quid si eamus illis obuiam? POE. at ne inter vias
Præterbitamus metuo. magne Iupiter
Restitue certas mihi ex incertis nunc opes.
AG. Ego quidem meos amores mecum confido fore.
Sed eccas video ipsas. POE. hæcine sunt meæ filiæ?
Quantæ è quantillis iam sunt factæ? AG. scin' quid est?
Græcæ sunt hæ columnæ, sustolli solent.
MI. Opinor hercle hodie, quod ego dixi per iocum,

Id eucnturum esse,& seuerum & serium, A
Vt hæ inueniantur hodie esse huius filiæ.
A G. Pol istud quidem iam certum est,tu istos Milphio
Abduce intró.nos hasce hic præstolabimur.

QVI TE PROX] qui tibi proximus est. PRAESTIGIATOR H. Q. P. PR.] hic quidem Pœnus probus præstigiator est. præstigiator dictus est à præstigiis, præstigiæ autem à præstinguendis oculis. TVISQVE FILIIS] tuis filiabus. ATQVE PARCE MVLIEBRI] legendum fortasse est, atque muliebri parce supellectili. AD TE] domum tuã. FACIAS, QVAM MEMORAS MAV.] malim facias, quàm dicas. LACHANAM VOS: QVOS EGO IAM] verba sunt Milphionis seruos & comites, Hannonis Pœni domum ducentis, & eos alloquentis, sed interim suo more iocantis. Nã quid sibi velint hæc *Lachanam vos*, diuinare non possum. multa mihi veniunt in mentem: sed ea me promere atque edere pudet edam tamen, vel quæ in buccam venient. Nam si ea probarem, alia ratio esset. Nunc cùm ne ego quidem probem, quid est, cur ea qualiacumque sint, in medio ponere verear? *Lachanam vos*, igitur, id est, oleribus accipiam, & explebo vos. QVOS EGO IAM DETR.] minatur se eos indignis modis vexaturũ & cruciaturũ. AD ROBVR COD.] B genus cruciatus. & suppliciis est rubustus codex, seu robustum lignum, sed vno verbo, robus. EGO FAXO HOSPIT.] satis apertè nunc significat, hospitium hoc non valde Pœnis iucundum fore: id est, se eos malè accepturum. PACTAM REM HABETO.] id est, promitto tibi, ac paciscor tecum. PRAETERBITAMVS] prætereamus. betere, est ire. præterbitere, præterire. QVANTAE E QVANTILLS] quàm magnæ, è quàm paruis. GRAECAE SVNT HAE COLVMNAE SVS. SOLENT.] sic reposui, nostrorum librorum veterum scripturam aliquantum deprauatam secutus, in quorum vno scriptum est, *Træcæ sunt columnæ*, &c. quomodo & Adrianus Turnebus vt erat ἄγχινους & ingeniosus, legendum coniecit libr. Aduersar. 10. cap. 24. Erant autem, vt docet ille, Græcæ columnæ Romanis in pretio. & quia aliis erant pretiosiores, & cariores, vt magis eminerent, in alta basi collocabantur, & idem sustollebantur, id est, sursum tollebantur. Camerarius putat legi posse, *Etruscæ sunt columnæ*, &c. ego sic mãlo, vt edidi. Lucret. lib. 4. *Multáque per trochleas, & tympana pondere magno Commouet, atque leui sustollit machina nisu. sustolli* autem, quo verbo & Lucretius vtitur, valet sursum tolli. PRAESTOLABIMVR] expectabimus.

ADELPHASIVM. ANTHERASTILIS. AGORASTOCLES. HANNO Pœnus. C

AN. FVit hodie operæpretium eius, qui amabilitati animum addiceret,
Oculis epulas dare, delubrum qui hodie ornatum eò visere venit.
Deamaui ecastor illic ego hodie lepidissima munera meretricum.
Digna diua venustissima Venere, neque contemsi eius opus hodie.
Tanta ibi copia venustatum aderat, in suo quæque loco sita mundè.
Arabius, murrhinúsque omnia odor complebat. haud sordere visus est.
Eestus dies, Venus, nec tuum fanum, tantus ibi clientarum erat numerus,
Quæ ad Calydoniam venerant Venerem. certò enim, quòd quidem ad nos duas
Attinuit præpotentes, pulcræ, pacísque potentes soror fuimus, D
Neque ab iuuentute ibi irridiculò habitæ, quod pol soror ceteris omnibus factum est.
AD. Malim istuc aliis videatur, quàm vti tu te collaudes. AN. spero equidem.
Et pol ego cùm ingeniis, quibus sumus, atque aliæ, cognosco.
Eo sumus natæ genere, vt deceat nos esse à culpa castas.
POE. Iupiter, qui genus colis, alísque hominum, per quem viuimus vitalẽ æuum,
Quem penes spes vitæ sunt hominũ omniũ, da diem hunc sospitem quæso
Rebus meis agundis. quibus annos multos carui, quásque è patria
Perdidi paruas, redde his libertatem, inuictæ præmium vt esse sciã pietati.
A G. Omnia faciet Iuppiter faxo. nam mihi est obnoxius & me metuit.
POE. Tace quæso. A G. ne lacruma patrue.
A N. Vt volupe'st homini mea soror, si quod agit, cluet victoria: E
Sicut hodie nos inter alias præstitimus pulchritudine!
AN. Stulta soror es magis, quàm volo. an verò pulcra videre, obsecro,
Si tibi illic non os óblitum est fuligine? A G. ó patrue mi, patruissume.
POE. Quid est fratris mei nate, mi nate quid vis? expedi.
A G. At enim volo hoc agas. POE. at enim ago istuc. A G. patrue mi patruissime.
POE. Quid est? A G. est lepida & lauta. vt sapit? POE. ingenium patris habet, quòd sapit.
A G. Quæres iam diu ædepol sapientiam tuam, hæc quidem cùm abusa est.

Nunc

A Nunc hinc ſapit, hinc ſentit, quicquid ſapit, è meo amore.
AD. Non eo ſumus genere prognatæ, tametſi ſumus ſeruæ, ſoror,
Vt deceat facere nos quicquam, quod homo quiſquam irrideat.
Multa ſunt mulierum vitia, ſed hoc è multis maximum eſt,
Cùm ſibi nimis placent, nimiſque operam dant vt placeant viris.
Mimiæ voluptati eſt, quod in extis noſtris portentum eſt ſoror,
Quódque haruſpex de ambabus dixit. AG. velim de me aliquid dixerit.
AD. Nos fore inuito domino noſtro diebus paucis liberas.
Id ego, niſi quid di, aut parentes faxint, quid ſperem, haud ſcio.
AG. Mea fiducia hercle haruſpex, patrue his promiſit, ſcio,
Libertatem, quia me amare hanc ſcit. AD. ſoror ſequere hác. AN. ſequor.
B POE. Priuſquam abitis, vos volo ambas niſi piget, conſiſtite.
AD. Quis reuocat? AG. qui bene vult vobis facere. AD. facere occaſio eſt.
Sed quis homo eſt? AG. amicus vobis. AD. qui quidem inimicus non eſt.
AG. Bonus eſt hic homo, mea voluptas. AD. pol iſtum malim, quàm malum.
AG. Siquidem amicitia eſt habenda, cum hoc habenda eſt. AD. haud precor.
AG. Multa bona vobis facere vult. AD. bonus bonis benefeceris.
POE. Gaudio ero vobis. AD. at ædepol nos voluptati tibi.
POE. Libertatíque. AD. iſto pretio tuas nos facilè feceris.
AG. Patrue mi, ita me di amabunt, vt ego, ſi ſim Iupiter,
C Iam hercle ego illam vxorem ducam, & Iunonem extrudam forás.
Vt pudicè verba fecit? cogitatè & commodè?
Vt modeſtè orationem præbuit? certò hæc mea eſt.
POE. Sed vt aſtu ſum agreſſus ad eas! AG. lepidè hercle atque commodè.
Perge etiam, tenta, rem in pauca confer: ſitiunt qui ſedent.
POE. Quid? iſtic quod faciundum eſt, cur non agimus? in ius vos voco.
AG. Nunc tene patrue. POE. tu frugi ſi bonæ es. AG. Vin' ego hanc apprehendam? POE. tene.
AD. An patruus eſt Agoraſtocles tuus hic? AG. iam faxo ſcibitis.
Nunc pol ego te vlciſcar probè. nam faxo mea eris ſponſa.
D POE. Ite in ius, ne moramini. AN. inteſtare me atque duce.
AG. Ego te anteſtabor, poſtea hanc amabo, atque amplexabo.
Sed illud quidem volui dicere, immò dixi hercle quod volebam.
POE. Moramini. in ius vos voco niſi honeſtiu'ſt prehendi.
AD. Quid in ius vocas nos, quid tibi debemus? AG. dice tu illi.
AD. Etiam me meæ allatrant canes? AG. at tu hercle alludiato.
Dato mihi pro offa ſauium, pro oſſe linguam obicito.
Ita hanc canem faciam tibi ego oleo tranquilliorem.
POE. Ite ſi itis. AD. quid nos fecimus tibi? POE. fures eſtis ambæ.
AG. Nóſne tibi? POE. vos, inquam. AG. atque ego ſcio. AD. quid furti eſt id? AG. hunc rogato.
E POE. Quia annos multos filias meas celauiſtis clàm me,
Atque equidem ingenuas, liberas, ſummóque genere natas.
AD. Numquam me caſtor reperies tu iſtuc probrum penes nos.
AG. Da pignus, ni nunc periures in ſauium, vter vtri det.
AD. Nihil tecum ago, abſcede obſecro. AG. atque hercle mecum agendum eſt.
Nam hic patruus meus eſt. pro hoc mihi patronus ſim neceſſe eſt.
Ei prædicabo quo modo vos furta faciatis multa,
Quóque modo huiuſce filias apud vos habeatis ſeruas,
Quas vos ex patria liberas ſurreptas eſſe ſcitis.
AD. Vbi ſunt eæ, aut quæ ſunt, obſecro? AG. ſatis ſunt maceratæ.
POE. Quin eloquar. AG. cenſeo hercle patrue. AD. miſera timeo quid

Hoc sit negotij,mea soror:ita stupida sine animo asto. A

POE. Aduortite animum mulieres.primùm,si id fieri posset,
Ne indigna indignis di darent,id ego euenire vellem.
Nunc quod boni mihi di dant,vobis,vostræquè matri,
Eas dis est æquum gratias vos agere sempiternas:
Cùm nostram pietatem approbant,decorántque di immortales.
Vos estis ambæ meæ filiæ,& hic est cognatus vester
Huiusce fratris filius Agorastocles. A D. amabo,
Num hi falsò oblectant gaudio nos? A G. at me ita dij seruent,
Vt hic pater est vester.date manus. A D. Salue insperate nobis
Pater,te complecti nos sine. P OE. cupitæ atque exspectatæ. B

A N. Pater salue,ambæ filiæ sumus,amplectamur ambæ.

A G. Quis me amplectetur postea? POE. nunc ego sum fortunatus,
Multorum annorum miserias nunc hac voluptate sedo.

A D. Vix hoc videmur credere. P OE. magis qui credatis dicam,
Nam vostra nutrix primùm me cognouit. A D. vbi ea amabo est?

POE. Apud hunc est. A G. quæso qui lubet tam diu tenere collum,
Priusquam te mihi desponderit. A D. omitto. A G. sperata salue.
A D. omitte
Salutem. A G. & tu altera. A N. nolo ego istuc,enicas me.

POE. Condamus alter alterum ergo in neruum brachialem.
Quibus nunc in terra melius est? A G. eueniunt digna dignis. C
Tandem huic cupitum contigit.ô Apella,ô Zeuxis pictor,
Cur numerò estis mortui?hîc exemplum vt pingeretis.
Nam alios pictores nihil moror huiusmodi tractare exempla.

POE. Di deæque omnes vobis habeo meritò magnas gratias,
Cùm hac me lætitia tanta,& tantis affecistis gaudiis,
Vt meæ natæ ad me redirent,in potestatem meam.

A D. Mi pater,tua pietas planè nobis auxilio fuit.

A G. Patrue,facito in memoria vt habeas,tuam maiorem filiam,
Mihi te despondisse. P OE. memini. A G. & dotis quid promiseris.

FVIT HODIE OPERAE PR.] redeuntes ex æde Veneris puellæ, quæ viderint, cõmemorant inter se,& dum collo- D
quuntur,in itinere patri suo obuiæ fiunt. EIVS QVI, AMABO AN. ADD.} eius , qui amori operam dare vellet:
eius,qui rebus amatoriis seruire vellet. OCVLIS EPVLAS DARE] oculos pascere. DEAMAVI] valde amaui. ARA-
BIVS}odor ex ture Arabio seu Arabico,& similibus graminibus & floribus grati odoris:quæ in Arabia nascũtur.MVR-
RHINVS]ex murrha. CLIENTARVM} patrius casus numeri multitudinis a recto clienta , primæ inflexionis, quo no-
mine vtitur idem Plautus alibi & Horat.PACISQ. POT.} quæ potuimus Venerem propitiare, & placare, seu quæ po-
tuimus pacem à Venere impetrare. IRRIDICVLO HABITAE } irrisæ, ridiculo habitæ. ET POL EGO CVM ING.]
& spero verò, inquit,nos taleis aliis videri,cùm cognosco,quibus nos ingeniis sumus , & aliæ puellæ. Nam nostri li-
bri veteres habent,*Et pol ego quom ing*. Quòd si quis legi malit,*cum ingeniis, vt cum*, sit præpositio , licebit sic interpre-
tari: Et pol ego cognosco nos taleis aliis videri,cum ingeniis,quibus n. s. id est , habentes talia ingenia,vel talibus in-
geniis prædita,qualibus fuimus, atque aliæ. VITALEM AEVVM]æuus in masculino genere etiam protulit Lucretius,
vt quidem legitur in libris omnibus vulgatis,& nonnullis manuscriptis libr. 3. ibi, *Non modò nõ omnem possit durare per
æuum*, &c. QVEM PENES SP. V. S.]in cuius potestate sunt spes vitæ hominum,&c.QVIBVS ANNOS M. C.&c.] opi-
do est,redde his libertatem,filiabus meis scilicet,quibus multos annos,carui,vt,&c.INVICTAE] quæ numquam victa
est,in qua semper mansi,quam semper colui. TACE QVAESO] senex orationem adolescentis impiam non probat,
eúmque reprehendit & coercet. VT VOLVPE'ST HOMINI] quàm iucundũ est homini,&c.SI QVOD AGIT VICT.
CLVET.}si in eo,quod agit,victoria clarus est, victoria præstat & excellit. VIDERE] videris. SI TIBI ILLIC NON E
OS OPLIT.} si tibi illic(in æde Veneris)non fuit oblitum,id est, inquinatum os fuligine? quasi dicat,aliæ puellæ visæ
sunt deformes,quia eis facies fuligine oblita fuit, alioqui nobis formosiores.vel sic,an verò tibi continuò pulchra vide-
ris si tibi in æde Veneris.os non fuit fuligine sublitum?id est,si nõ fuisti ridiculo habitus? Alij fuliginem,pro fuco ac-
cipiunt, quò mulieres interdum supercilia pingebant,vt essent nigriora. VOLO HOC AGAS] volo attendas, neque a-
liud agas.ET LAVTA] & magnifica,VT SAPIT?] quàm sapit?quàm ingeniosa est. PATRIS] mei. QVAERES IAM-
DIV AEDEPOL SAPIENTIAM }id est, iampridem ædepol sapientia abs te abiit: vel iampridem in te sapientia esse
desit,cùm hac ætate abusa,id est.consumta sit. quare non potest filia tua sapientiam abs te sumere. NVNC HINC SA-
PIT] nunc filia tua à me sapientiam sumit,& meo amore. MINVSQ. DANT OPERAM } nostri libri veteres habent,
minúsque addant operam. VT PLACEANT VIRIS]sibi. PATRVE HIS } sic habent nostri libri veteres perspicuè rectè
cùm vulgati habent *patruelis*.BONVS EST HIC HOMO]bonus.id est,beneficus,aut benefaciẽdi cupidus.ISTVM MA-
XIM]bonũ hominẽ.QVAM M.]hominẽ.SIQVIDEM A. E. H.]siquidẽ cum aliquo amicitia iucunda est,&c. ILLAM]
Iunonẽ.COGITATI}consideratẽ.ASTV]astute,cum astu.SITIVNT, QVI SEDENT]spectatores. NVNC T. P.]nunc
has tene,ne effugiãt.TV FRVGI SI B. E.]tu verò eas tene,si bonæ frugi es.HANC]Adelphasiũ.ANTESTARE ME?
id est,

A id est, apprehende mihi prius auriculam, deinde mox iniecta manu in ius ducito. POSTEA HANC AMABO, ATQVE] voluit dicere postea hanc (Adelphasium) antestabor. SED ILLVD VOLVI DICERE] hanc antestabor. IMMO DIXI HERCLE Q. V.] immò, inquit, rectè dixi, hanc amabo & amplexabor. AMPLEXO] antiquè pro *amplexabor.* DICE TV IL.] nostri libri veteres habent *dicet ille*, id est, dicet ille. ETIAMNE MIHI MEAE ALL.] id est, etiamne ij, qui me tueri debent, me oppugnant. etiámne ij, qui pro me facere debent, mihi aduersantur? ABLANDIATO] alludiare dicuntur heri canibus suis, cùm eis alludunt, cùmque eos demulcent. Ita Agorastocles postulat Adelphasium, sibi alludiare tamquam cani, ex eo, quod illa dixerat etiam me meæ allatrant canes? OFFA] quæ dari solet cani. Virgil. lib. 6. Æneid. de Cerbero, *Cui vates horrere videns iam colla colubris, Melle soporatam & medicatis frugibus offam obiicit*, &c. OSSE] solent etiam canibus ossa obiici. Tu igitur mihi pro osse linguam obiicito, vt linguis collatis osculemur inter nos. HANC CANEM.] me sic, me placatum tibi præbebo, neque te allatrabo. DA PIGNVS, NI NVNC PERIVR. &c.] ordo est, da pignus in sauium, vter vtri det sauium, ni nunc periures, id est peieres. certa mecum pignore deposito, de sauio, vter vtri sauium det. in sauium, id est, de sauio, seu pro sauio. nostri libri veteres tamen sine copulatione *in*, habent, *Da pignus ni nunc periures, sauium vter vtri dat.* SATIS SVNT MACERATAE] hæc summissa voce loquitur Agorastocles, significans patruo satis diu filias eius esse perterritas, & quasi metu, & cura extenuatas. nunc tandem omni cura & timore esse liberandas. Primùm, si id fieri posset, &c. Primùm, inquit, vellem, si id fieri posset, vt numquam in seruitutem incidissetis, neque surreptæ essetis, neque vobis indignè pertulissetis. Nunc autem, quando

B id quod factum est, infectum esse non potest, vos diis agere gratias æquum est, quod tandem repertæ estis, & agnitæ filiæ meæ. NE INDIGNA INDIGNIS DI DARENT] ne vos indignas seruitute, seruitutem vobis indignam subire paterentur. QVOD BONI MIHI DANT] secundo loco, κατὰ δεύτερον πλοῦν. EAS DIIS EST AEQVVM, &c.] proinde ac si dicat, diis gratias agere debuissetis, si numquam surreptæ essetis: sed nunc quoque gratias eis agere debetis, quòd à seruitute in libertatem iam iam asseremini. HVIVSCE FRATRIS F.] mei fratris filiæ. SI DO] lenso, consolor. QVAESO QVI LVBET, &c.] verba Agorastoclis ad Adelphasium, ægrè ferentis, quòd tandiu amplexa patris collum teneat. SPERATA SALVE] verba sunt Agorastoclis ad Adelphasium. sperata autem dicebatur, quam quis sibi vxorem fore sperabat. OMITTE SALVTEM] verba sunt Adelphasij. ET TV ALTERA] verba sunt Agorastoclis. CONDAMVS ALTER ALT. IN NERV. BRACH.] id est, brachia mutuò innectamus, alterna brachia iungamus, alter alterius brachia circumplicemus, coniungamur inter nos mutuo brachiorum vinculo. QVIBVS NVNC IN TERRA MELIVS] qui sunt nunc in terra nobis fortunatiores? HVIC] mihi, qui iam Adelphasio potiar. NVMERO] citò, nimis citó. HIC EXEMPLVM VT PING.] id est, hinc exemplum, vt sumeretis. hoc olim fecit Zeuxis Heracleotes Helenæ simulachrum picturus. quinque enim virgines formosissimas delegit, ex quibus quod esset pulcherrimum in mutum simulachrum transferret, cùm omnia, quæ ad venustatem quæreret, se in vno corpore reperire posse non putaret. M. Tullius lib. 2. de Inuent. Rhetor. NAM ALIOS PICT. NIHIL M.] nam alios pictores nolo huiusmodi tractare exempla. valeant alij pictores, vt indigni, qui huiusmodi tractent exempla.

C

ANTHEMONIDES miles, & EIDEM.

SI ego minam non vltus fuero probè, quam lenoni dedi,
Tum profectò me sibi habento scurræ ludificatui,
Is etiam me ad prandium ad se adduxit ignauissimus,
Ipse abiit foras. me reliquit pro atriensi in ædibus,
Vbi nec leno, neque illæ redeunt, nec quod edim, quicquam datur.
Pro minore parte prandij pignus cœpi, abij foras.
Sic dedero. ære militari tetigero lenunculum
Nactus est hominem, mina quem argenti circumduceret.
Sed mea amica nunc mihi irato obuiam veniat velim.
D Iam pol ego illam pugnis totam faciam vt sit morula.
Itaque replebo atritate, atrior multo vt fiet,
Quàm AEgyptij, aut qui cortinam ludis per circum ferunt.
AN. Tene sis me arctè mea voluptas. malè ego metuo miluos. mala
Illa bestia est, ne fortè me auferat pullum tuum.
Vt nequeo satis te complecti, mi pater? AN. ego me moror.
Propemodum hoc nunc obsonare prandium potero mihi.
Sed quid hoc est? quid hoc? quid hoc est? quid ego video? quomodo?
Quid hoc est conduplicationis? quæ hæc est congeminatio?
Quis hic homo est cum tunicis longis, quasi puer cauponius?
Satin' ego oculis cerno? éstne illæc mea amica Anterastilis?
E Et ea est certó. iampridem ego me sensi nihili pendier.
Non pudet puellam amplexari baliolum in media via?
Iam hercle ego illum excruciandum totum carnifici dabo.
Sanè genus hoc mulierosum est tunicis demissitis.
Sed adire certum est hanc ad amatricem Aphricam.
Heus, tu tibi dico mulier, ecquid te pudet?
Quid tibi negotij autem est cum isthoc? dic mihi.
POE. Adolescens salue. AN. nolo, nihil ad te attinet
Quid tibi hanc digito tactio est? POE. quia mihi lubet.

AN. Lubet? POE. ita dico. AN. ligula i in malam crucem. A
Túne hîc amator audes esse,hallex viri,
Aut contrectare,quod mares homines amant?
Deglupta mænas,arra pisa ementium,
Mastruga hals agorâs,hama,tum autem plenior
Alli,vlpicique,quàm sunt Romani remiges.
AG. Num tibi adolescens malæ,an dentes pruriunt,
Qui huic es molestus?an malam rem quæritas?
Cur non adhibuisti,dum istæc loqueris,tympanum?
Nam te cinædum esse arbitror magis,quàm virum.
AN. Scin',quàm cinædus sum?ite istinc serui forâs,
Efferte fusteis. AG. heus tu,si quid per iocum B
Dixi,nolito in serium conuertere.
AN. Quid tibi lubido est,obsecro Antemonides,
Loqui inclementer nostro cognato & patri?
Nam hic noster pater est:hic nos cognouit modò,
Et hunc sui fratris filium. AN. ita me Iuppiter
Bene amet,benefactum gaudeo,& volupe'st mihi,
Siquidem quid lenoni obtigit magni mali,
Cúmque è virtute vobis fortuna obtigit.
AD. Credibile æcastor dicit.crede huic mi pater.
POE. Credo. AG. & ego credo,sed eccum lenonem Lycum.
Bonum virum eccum video,se recipit domum. C
POE. Quis hic est? AG. vtrumuis est,& leno,& Lycus.
In seruitute hic habuit duas filias tuas.
Et mihi hic auri fur est. POE. bellum hominem,quem noueris.
AG. Rapiamus in ius. POE. minimè. AG. quapropter? POE. quia
Iniuriarum multo induci satius est.

SI EGO MINAM NON VLTVS FVERO] si ego pœnas à lenone non expetiuero dignas mina, quam ei dedi, tum verò sim scurris omnibus ludibrio. PRO ATRIENSI] pro seruo atriensi. de atriensibus aliàs dictum. NEC QVOD EDIM QVICQVAM DATVR] nec quod comedam,seu comedim,quicquam datur.sic autem habent libri nostri veteres vulgati,*quod edam*. PRO MAIORE PARTE PR. P. C.] sic habent nostri libri veteres, cùm vulgati habeant,*promere partem prandij*,&c. Camerarius autem ediderit, *pro minore parte prandij*. SIC DEDERO] id est, sic lenonem vltus fuero. ÆRE MILITARI TETIG. LENVNC.] id est, gladio lenonem contentissimum malè mulcauero.ambiguum in nominibus ære militari.nam æs militare significat tum æs,quod militi datur,id est, stipendium. ex quo ære diruti,& ære merent paruo,tum gladium militarem,seu ferrum militare. NACTVS EST H. MINA QVEM ARG. CIRC.] εἰρωνεία est, proinde ac si dicat putat sibi rem esse cum aliquo ignauo homine, qui iniuriam acceptam persequi non possit. Idcirco me argenti mina fraudauit,sed vehementer errat. MORVLA] nigra vt maura,parua maura. Quidam libri veteres habent *merulea*,quæ scriptura probabilis est,merulea autem,id est,tota nigra,vt merula,quæ nigra auis est. AVT QVI CORTINAM LVDIS PER C. F.] homines sole perusti, qui vas aquæ plenum ludis circensibus circumferunt,vt equos anhelos & cursu defessos frigida aspergant. TENE SIS ARCTE M. V.] Anterastilis milite viso,quem non amat,orat patrem,vt se arctè teneat,& à milite tutam seruet. NE FORTE ME AVF. P. T.] allegoria à pullis gallinaceis, qui prospecto miluio confugiunt ad gallinam, eiúsque alis se tegunt. QVID HOC EST COND.] hæc eo dicit miles, quòd videat Anterastilidem Pœnum arctius amplexam. PVER CAVP.] sine toga. nam pueri cauponij, vt essent expeditiores, togis non vtebantur, sed tunicas dumtaxat longiusculas gerebant. BALIOL.] balio calote. MVLIEBR.] non dicit mulierosum,sed muliebrosum,id est,quasi androgynum,& cynædicum, & instar mulierum molle.mulierosi autem sunt,qui mulieres impotenter amant, & vt docet Nonius, mulierum appetentes, quos Græci γυναιμανεῖς appellant.verumtamen malim hîc legi,vt habent libri vulgati,*mulierosum*. TVNICIS DEMISSITIIS] tunicis ad talum demissis. SED ADIRE CERT. EST H. AD AMIC. AFR.] viden' vt hunc Pœnum contumeliosè muliebri nomine appellet,neque amatorem sed amatricem? vel dic potius à milite Anterastilidem compellari, non eius patrem, quod declarant ea, quæ sequuntur,*heus tu tibi dico mulier*, &c. amatricem Africam autem,id est, quæ Afrum amat. ECQVID TE PVDET?] id est,numquid te pudet? QVID TIBI HANC DIG. T.] quid est,quod hanc digito tangere audeas? LIGVLA] contumeliosè ligulam appellat,quasi vel calceorum ligulam,vel instrumentum ferreum,aut æneum,quo pharmacopolæ medicamenta composita è vasis depromunt, vel quo ollas spumanteis coqui purgant: significans hominem esse contemtissimum atque adiectissimum. HALLEX VIRI] non vir, sed viri muria & penè dicam fæx,vt piscis macerati & conditi.hallex,seu allex,seu allec. Túne, inquit,hallex viri,audes hîc amator esse,aut contrectare,quod mares homines, id est, germani viri amant? DEGLVPTA MAENAS ARRA PISA EMENTIVM, &c.] totus hic locus felicissimè & ingeniosissimè ab Adriano Turnebo restitutus est libro Aduers. 10 cap. 24: & magna ex parte explicatus. Mænadem igitur appellat tamquam mulierem insanam, deinde degluptam ψωλὴν,id est,glande membri inhonesti renudata.arram pisa em.id est,vilissimum hominem,& nullius ferè pretij. Nam qui pisa emunt,vt legumen haud magni admodum pretij, credibile est, pecuniam præsentariam non soluunt, arram dare quàm minimi pretij. MASTRVGA,] mastruga,seu mastruca,vestis scortea teterrimi odoris,qua Sardi vtebantur. Marcus Tullius pro Æmilio scauro, *Quem purpura regalis non commouit, eum Sardorum mastruca tentauit?* significat hominem esse tetri odoris, hominem fœtidum. HALS AGORAS, HAMA] hæc verba sunt Græca, quæ significant

falis

A salis aceruum, salis struem. quemadmodum autem salsamenta sunt odoris ingrati, sic & salis aceruus in foro. HAMA] vas aquarium ex corio. TVM AVTEM PL. ALLI VLP. &c.] tum autem allium, & vlpicum olens magis, quàm remiges Romani. vlpicum, allij species est. CVR NON ADHIB. D. H. L. TYMP.] vt Galli sacerdotes Cybelles. homines semiuiri. QVIA INIVR. MVLTO] quia multo satius induci actionem iniuriarum.

LYCVS leno; AGORASTOCLES, HANNO Pœnus, ANTHEMONIDES miles.

LY. Decipitur nemo, mea quidem sententia,
Quia suis amicis narrat rectè res suas.
Nam omnibus amicis meis idem vnum conuenit,
Vt me suspendam, ne addicar Agorastocli.
B AG. Leno eamus in ius. LY. obsecro te Agorastocles,
Suspendere vt me liceat. POE. Leno in ius te voco.
LY. Quid tibi mecum autem? POE. quia hasce aio liberas,
Ingenuásque esse filias ambas meas,
Quæ sunt surreptæ cum nutrice paruulæ.
LY. Iampridem equidem istuc sciui, & miratus fui
Neminem venire, qui istas assereret manu.
Meæ quidem profectò non sunt. AN. leno in ius eas.
LY. De prandio tu dicis. debetur. dabo.
AG. Duplum pro furto mihi opus est. LY. sume hinc quidem.
POE. Et mihi suppliciis multis. LY. sume hinc quid lubet.
C AN. Et mihi quidem mina argenti. LY. sume hinc quid lubet.
Collo rem soluam iam omnibus, quasi baiolus,
AG. Numquid recusas contra me? LY. haud verbum quidem.
AG. Ite igitur intrò mulieres: sed patrue mi,
Tuam, vt dixisti mihi, desponde filiam.
POE. Haud aliter ausim. AN. bene vale. AG. & tu bene vale.
AN. Leno arrabonem hunc pro mina mecum fero.
LY. Perij hercle. AG. imò haud multo pòst in ius veneris.
LY. Quin egomet tibi me addico. quid prætore opus est?
Verùm obsecro te, vt liceat simplum soluere,
Trecentos Philippos. credo, corradi potest,
D Cras auctionem faciam. AG. tantisper quidem
Vt sis apud me lignea in custodia.
LY. Fiat. AG. sequere intrò patre mi, vt hunc festum diem
Habeamus hilarem, huius malo, & nostro bono.
Multum valete, multa verba fecimus.
Malum postremò omne ad lenonem redit.
Nunc quod postremum est condimentum fabulæ,
Si placuit, plausum postulat comœdia.

NAM OMNIBVS AMICIS, &c.] nam omnes amici mei in hac sunt, sine vlla controuersia, sententia, &c. QVASI BAIOLVS] vt baiolus, qui collo onera gestat. sed significat se collo, id est, laqueo gutturi innixo, & anima interclusa omnibus satisfacturum. HAVD VERBVM QVIDEM] sic perspicuè scriptum est in nostris libris veteribus. sed malim tamen legi, *ne verbum quidem*. HOC] intellige militem exeuntem domo lenonis, aliquid abstulisse: quod pro mina quam ei dederat, retineret. CREDO CORRADI POTEST] credo hanc summam ex meis bonis redegi, & corradi E posse. TANTISPER Q. VT SIS L. IN C.] ea lege, vt tantisper dum soluas, vinctus compedibus ligneis tenearis.

PERSA.

DRAMATIS PERSONAE.

TOXILVS,	ſeruos.
SAGARISTIO,	ſeruos.
SATVRIO,	paraſitus.
SOPHOCLIDISCA,	ancilla.
LEMNISELENE.	
PAEGNIVM,	puer.
PERSA,	virgo.
DORDALVS,	leno.

ARGVMENTVM.

Rofecto domino ſuos amores Toxilus A
Emit,atque curat,leno vt emittat manu,
Raptámque vt emeret de prædone virginem
Subornatam,ſuadet,ſui paraſiti filiam,
Atque ita intricatum ludit potans Dordalum.

PROFECTO DOMINO] Timarchide. SVOS AMORES] puellam liberam, quam amabat Lemniſelenem. VIRGINEM[Perſam Saturionis paraſiti filiam.

TOXILVS, SAGARISTIO, ſerui duo.

VI amans egẽs ingreſſus eſt princeps in amoris vias,
Superauit ærumnis is ſuis ærumnas Herculis:
Nam cum leone, & cum excetra, cum ceruo, cum apro AEtolico, B
Cum auibus Stymphalicis, cum Antæo deluctari mauelim,
Quàm cum amore. ita fio miſer quærendo argento mutuò,
Nec quicquam,niſi,Non eſt,ſciunt me reſpondere,quos rogo.
SA. Qui hero ſuo ſeruire vult bene ſeruus ſeruitutem,
Næ ædepol illum multa in pectore ſuo collocare oportet,
Quæ hero placere cènſeat præſenti atque abſenti ſuo.
Ego neque libenter ſeruio,neque ſatis ſum hero ex ſententia,
Sed quaſi lippo oculo,me herus meus manum abſtinere haud quit tamen, C
Quin mihi imperet,quin me ſuis negotiis præfulciat.
Quis illic eſt,qui contra me aſtat? TO. quis hic eſt,qui contra me aſtat?
Similis eſt Sagariſtionis. SA. Toxilus hic quidem meus amicus eſt?
TO. Is eſt profectó. SA. eum eſſe opinor. TO. congrediar. SA. contrà aggrediar.

A TO. O Sagaristio, di ament te. SA. ô Toxile, dabunt di quæ exoptes,
Vt vales? TO. vt queo. SA. quid agitur? TO. viuitur.
SA. Satin' ergo ex sententia? TO. si eueniunt quæ exopto, satis.
SA. Nimis stultè amicis vtere. TO. quid iam? SA. quia iam imperare oportet.
TO. Mihi quidem iam tu eras mortuus, quia te non visitaui.
SA. Negotium ædepol fuit. TO. ferreum fortasse. SA. plusculum annum
Fui præferratus apud molas tribunus vapularis.
TO. Vetus iam istæc militia est tua. SA. satin' tu vsque valuisti? TO. haud probè.
SA. Ergo ædepol palles. TO. saucius factus sum in Veneris prœlio,
B Sagitta Cupido cor meum transfixit. SA. iam serui hîc amant.
TO. Quid ergo faciam? disne aduorser? quasi Titani cum dis belligerem,
Quibus sat esse non queam?
SA. Vide modò vlmeæ catapultæ tuum ne transfigant latus.
TO. Basilicè agito eleutheria. SA. quid iam?
TO. Quia herus peregrè est. SA. ain' tu peregrè est?
TO. Si tute vbi bene esse potes pati, veni, viues mecum,
Basilico accipiere victu. SA. vah iam scapulæ pruriunt,
Quia te istæc audiui loqui. TO. sed hoc me vnum excruciat.
SA. Quidnam id est? TO. hæc dies summa hodie est, mea amica sitne libera,
An sempiternam seruitutem seruiat. SA. quid nunc vis ergo?
C TO. Facere amicum tibi me potis es sempiternum. SA. quemadmodum?
TO. Vt mihi des nummos sexcentos, quos pro capite illius pendam,
Quos continuò tibi reponam in hoc triduo, aut quatriduo.
Age si benignus, subueni.
SA. Qua confidentia rogare tu à me argentum tantum audes
Impudens? quin si egomet totus veneam, vix recipi potessit
Quod tu me rogas. nam tu aquam è pumice nunc postulas,
Qui ipsus sitiat. TO. siccine hoc te mihi facere? SA. quid faciam? TO. rogásne?
Alicunde exora mutuum. SA. tu fac idem quod rogas me.
TO. Quæsiui nusquam repperi. SA. quæram equidem, si quis credat.
D Nempe habeo in mundo. si id domi esset mihi, iam pollicerer.
Hoc meum est, vt faciam sedulò. TO. quicquid erit, recipe te ad me.
SA. Quære tamen, ego item sedulò si quid erit, faciam vt scias.
TO. Obsecro te. SA. resecro. TO. operam da hanc mihi fidelem. SA. ah odio me enicas.
TO. Amoris vitio, non meo, nunc tibi morologus fio.
SA. At pol ego abs te concessero. TO. iámne abis? SA. bene ambulato.
TO. Sed recipe te quamprimùm potes, caue fuas mihi in quæstione:
Vsque ero domi, dum excoxero lenoni malum.

PRINCEPS] primus. CVM LEONE] vt Hercules cum leone Nemeæo depugnauit. ET CVM EXCETRA] cum hydra. Horatius, *diram qui contudit hydram.* CVM CERVO] cum ceruo Erimanthio. CVM APRO AET.] cum apro Calydonio. IN PECTORE SVO C.] cogitare. CENSEAT] putet. QVASI LIPPO OCVLO] cui lippi sunt oculi, non possunt se continere, quin crebro eis manum admoueant. NIMIS STVLTE AMICIS VTERE] nescis amicis vti. QVIA TE NON VISITAVI] quia te crebró non vidi, vt solebam. FERREVM F.] negotium ferreum falsè appellat compedes ferreas. PRAEFERRATVS] ferro vinctus. TRIBVNVS VAPVL.] in verberibus perferendis occupatus: vt tribuni militares in militia occupati sunt. tribunus vapularis dixit, vt dicitur, tribunus militaris. QVASI TITANI] tanquam Titani cum diis bellum geram? de Titanis qui cum diis bellum gesserunt: Nota est fabula. VLMEAE CATAPVLTAE] id est, vlmeæ virgæ. catapultas autem dixit, vt in sermone de bello permaneat. BASILICE AGITO] regium in morem viuo. dies festos ob libertatem partam agitans. ELEVTHERIA] dies festos ob libertatem partam. SI TVTE TIBI BENE ESSE P.] si tute potes pati te bene, & iucundè viuere, &c. BASILICO] regio. VAH. IAM SCAP. PR.] vah, iam scapulis tuis verbera impendent. HAEC DIES SVMMA HODIE EST, &c.] vel hodie amica mea erit libera, vel perpetuò seruiet. REPONAM] reddam, renumerabo. FI BENIGNVS] præbe te erga me liberalem, ac benignum, *fi* imperatiui modi à verbo *fio*. VIX RECIPI] vix redigi possit. NAM TV AQVAM E. P.] pecuniam ab egentissimo postulas. NEMPE HABEO IN MVNDO] iocus. habere in mundo dicuntur, qui nihil habent domi. RESECRO] resecrare, est obsecrationem soluere. suprà in Aul. *Nunc te obsecro fac*

mentionem cum auunculo mater mea, Resecrêque mater quod dudum obsecraueram. MOROLOGVS] stultiloquus. CAVE FVAS MIHI IN QVAEST.] caue mihi quærendus sis. VSQVE ERO DOMI DVM EXC. L. M.] vsque ero domi, donec malum, quod lenoni cogito, excogitaro, vel perfectè meditatus fuero. tralatio à rebus igni excoctis. A

SATVRIO parasitus.

VEterem atque antiquum quæstum meum alimoniæ
Seruo atque obtineo, & cum magna cura colo.
Nam nũmquam quisquam meorum maiorum fuit,
Quin parasitando pauerint ventres suos:
Pater, auos, proauos, abauos, atauos, tritauos,
Quasi mures semper edêre alienum cibum:
Neque edacitate eos quisquam poterat vincere.
His cognomentum erat duris capitonibus. B
Vnde hunc ego quæstum obtineo, & maiorum locum.
Nam quadruplari me volo. neque enim decet
Sine meo periculo ire aliena ereptum bona:
Neque illi, qui faciunt, mihi placent. planè loquor.
Nam publicæ rei caussa quicunque id facit
Magis, quàm sui quæsti, animus induci potest,
Eum esse ciuem & fidelem & bonum.
Sed legirupam qui damnet, det in publicum
Dimidium, atque etiam iubeat legi adscribier,
Vbi quadruplator quempiam iniexit manum, C
Tantidem ille illi rursus iniiciat manum,
Vt æqua parti prodeant ad treis viros:
Si id fiat, næ isti faxim nusquam appareant,
Qui hîc albo rete aliena oppugnant bona.
Sed sûmne ego stultus, qui rem curo publicam,
Vbi sunt magistratus, quos curare oporteat?
Nunc huc introibo, visam hesternas reliquias,
Quieuerint rectè, nécne: num infuerit febris:
Opertæne fuerint, nequis obreptauerit.
Sed aperiuntur ædes, remorandus est gradus.

ALIMONIAE] ad me alendum. nostri libri veteres tamen non habent vocem *alimoniæ*. QVASI MVRES SEMPER ED. AL.] tamquam mures semper alieno cibo pasti sunt. HIS COGNOMEN. ERAT D. CAP.] hi cognomento duri Capitones dicebantur, quòd essent in comedendo pertinaces. NEQVE QVADRVPL. ME VOLO] neque volo quadruplator esse. Ascon. *quadruplatores accusatores, siue delatores criminum publicorum sub pœna quadrupli, siue quòd ipsi ex damnatorum bonis, quos accusauerant, quartam partem consequebantur.* SINE MEO P.] hoc eò dicit, quòd sine suo periculo aliena bona ereptum ibant quadruplatores. ANIMVS INDVCI POTEST] adduci possum, vt credam eum esse ciuem, &c. LEGIRVPAM] *παράνομον, τὸν τοὺς νόμους παραβαίνοντα*, eum qui contra leges fecerit. VBI QVADRVP. QVEMP. INIEXIT M.] vbi quadruplator in quempiam iniecerit manum. id est, vbi quadruplator, quem iniecta manu in iudicium adduxerit. TANTIDEM ILLE ILLI] vt ille, in quem quadruplator iniecit manum, tantidem iniiciat manum in eum, à quo in iudicium adductus est. tantidem. id est, tanta pœna proposita, vel tantidem lite æstimanda. VT AEQVA PARTI PR. AD TREIS VIR.] vt pari certamine ad triumuiros prodeant: vt pari vtrique proposito periculo ad triumuiros prodeant. SI ID FIAT, &c.] si qui legirupam damnet, det in publicium dimidium, & hoc iubeat legi ascribi, vt vbi quadruplator in quempiam manum iniecerit, tantidem hic illi rursus iniiciat manum, ne isti quadruplatores & sycophantæ nusquam apparebunt. NAE ISTI F. &c.] id est, næ isti, qui aliena bona insidiosè captant, nusquam apparebunt: vel sic, profectò eueniet, vt qui aliena bona dolis oppugnant, nusquam compareant. ALBO R.] id est, albo reti. albo reti autem, id est, occultè, & insidiosè & dolosè: vel specie reip. consulendi, & persona boni ciuis induta. SED SVMNE EGO STVLTVS, &c.] sed nónne ego stultus, qui rempublicam curo, cùm magistratus non desint, qui curare debeant? QVIEVERINT RECTE NECNE] allegoria est ab ægris. D E

TOXILVS seruus, SATVRIO parasitus.

OMnem rem inuéni, vt sua sibi pecunia
Hodie illam faciat leno libertam suam.
Sed eccum parasitum cuius mihi auxilio est opus.
Simulabo quasi non videam, ita alliciam virum.
Curate istic vos, atque approperate ocyus,
Ne mihi moræ sit quicquam, vbi ego intrò aduenero.

Comminisce

A Commisce mulsum,struthea,coluthea:aquam appara,
Bene vt in scutris concaleat,& calamum iniice.
Iam pol ille hic aderit,credo,congerro meus.
SA. Me dicit euge. TO. lautum credo à balneis
Iam hîc affuturum. SA. vt ordine omnem rem tenet.
TO. Collyræ facite vt madeant,& colliphia.
Ne mi hæc incocta detis. SA. rem loquitur meam,
Nihil sunt crudæ,nisi quas madidas glutias.
Tum nisi cremore crasso est ius collyricum,
Nihil est,macrum illud,epicrocum,pellucidum,
Quasi iuream esse ius decet collyricum.
B Nolo in vesicam quod eat,in ventrem volo.
TO. Propè me hîc nescio quis loquitur. SA. ô mi Iuppiter
Terrestris,te coëpulonus compellat tuus.
TO. O Saturio,opportunè aduenisti mihi.
SA. Mendacium ædepol dicis,atque haud te decet.
Nam esurio venio,non aduenio Saturio.
TO. At edes.nam iam intus ventris fumant focula.
Calefieri iussi reliquias. SA. pernam quidem
Ius est apponi frigidam postridié.
TO. Ita fieri iussi. SA. ecquid alecis? TO. vah rogas?
SA. Sapis multum ad genium. TO. sed ecquid meministi,here
C Qua de re ego tecum mentionem feceram?
SA. Memini,vt murena,& conger ne calefierent,
Nam nimio melius oppectuntur frigida.
Sed quid cessamus prœlium committere?
Dum manè est,omneis esse mortalis decet.
TO. Nimis pænè mane'st. SA. manè quod tu occœperis
Negotium agere,id totum procedit diem.
TO. Quæso animum aduorte.hoc enim iam here narraui tibi,
Tecúmque oraui,vt nummos sexcentos mihi
Dares vtendos mutuos. SA. memini & scio,
Et te me orare,& mihi non esse quod darem.
D Nihili parasitus est,cui argentum domi est.
Lubido extemplò cœpere est conuiuium,
Tuburcinari de suo si quid domi est.
Cynycum esse egentem oportet parasitum probé.
Ampullam,strigilem,scaphium,soccos,pallium,
Marsupium habeat.inibi paullum præsidi,
Qui familiarem suam vitam oblectet modó.
TO. Iam nolo argentum.filiam vtendam tuam
Mihi da. SA. numquam ædepol cuiquam etiam vtendam dedi.
TO. Non ad istoc,quod tu insimulas. SA. quid eam vis? TO. scies.
Quia forma lepida & liberali est. SA. res ita'st.
E TO. Hic leno neque te nouit,neque natam tuam.
SA. Me vt quisquam norit,nisi ille,qui præbet cibum?
TO. Ita est.hoc tu mihi reperire argentum potes.
SA. Cupio hercle. TO. tum tu me sine illam vendere,
SA. Tun'illam vendas? TO. immò alium allegauero
Qui vendat,qui esse se peregrinum prædicet.
Siquidem hic leno nondum sex menses Megaribus
Huc est cùm commigrauit. SA. pereunt reliquiæ.
Posterius istuc tamen potest. TO. scin' quàm potest?

Numquàm hercle hodie hic prius edis,ne frustra sis, A
Quàm te hoc facturum,quod rogo,affirmas mihi.
Atque nisi natam tecum huc iam,quantum pote'st,
Adducis,exigam hercle ego te ex hac decuria.
Quid nunc?quid est?quin dicis quid facturus sis?
SA. Quæso hercle me quoque etiam vendas,si lubet,
Dum saturum vendas. TO. hoc si facturus face.
SA. Faciam equidem quæ vis. TO. benefacis,propera,abi domum.
Præmonstra doctè,præcipe astu filiæ,
Quid fabuletur,vbi se natam prædicet,
Qui sibi parentes fuerint,vnde surrepta sit. B
Sed longè ab Athenis esse se natam autumet:
Et vt affleat,cum ea memoret. SA. etiam tu taces?
Ter tanto peior ipsa est,quàm illam tu esse vis.
TO. Lepidè hercle dicis.sed scin' quid facias?cape
Tunicam atque zonam,& chlamydem afferto & causiam,
Quam ille habeat,qui hanc lenoni huic vendat. SA. eu,probè.
TO. Quasi sit peregrinus. SA. laudo. TO. & tu tuam natam tamen
Ornatam adduce lepidè,in peregrinum modum.
SA. Sed vnde ornamenta? TO. abs chorago sumito.
Dare debet.præbenda ædiles locauerunt.
SA. Iam faxo hic aderunt.sed ego horum nihil scio. C
TO. Nihil hercle veró? nam vbi ego argentum accepero,
Continuò tu illam à lenone asserito manu.
SA. Sibi habeat,si non extemplò ab eo abduxero.
TO. Abi,& istuc cura.ego puerum volo
Mittere ad amicam meam,vt habeat animum bonum.
Me esse effecturum hodie.nimis longum loquor.

VT SVA SIBI PECVNIA] genus loquendi Plauto & Terentio vsitatum. ILLAM] Lemniselenem. SIMVLABO, QVASI NON VIDEAM] simulábo me non videre. CVRATE ISTIC VOS] simulat se iubere seruos cenam apparare. STRVTHEA] Plinius lib.15.cap. 11. de Cydoniis loquens, Minore ex eodem genere struthea. odoratius vibrant serotino prouentu. Ex his fiebat mulsum & vinum conditum dulcissimum. COLVTHEA] tragemata, & bellaria. AQVAM APPARA] sic habent libri veteres. IN SCVTRIS] in vasis: à quibus scutellæ. sed vulgati habent *strutein*. Respexit autem hunc locum Plinius, cùm hæc scripsit libro 14.cap.3. lautissima apud priscos vina erant,myrrhæ odore condita,vt appâret in Plauti fabula, quæ Persa inscribitur, quamquam in ea & calamum addi iubet. CALAMVM] odoratum. CONGERRO MEVS] Varro lib.6 de lingua Latina in Persa, *Iam pol ille hic adetat congerro meus.* congerro à gerra,& Græcum est. COLLYRAE] collyræ,panes sunt oleo conspersi.est & genus farinaceorum, quæ vt lagana interdum in sartagine friguntur, interdum cocti per se eduntur, interdum ex iure comeduntur. Denique placentæ genus esse tradunt grammatici Græci. MADEANT] coctæ sint. Virgilius, *Et quamuis igni exiguo properata maderent.* COLLYPHIA] panes cum recenti caseo commixti. MADIDAS] coctas. IVS COLLYRICVM] ius, ex quo collyræ eduntur. MACRVM] tenue, vel non pingue, neque vnctum. QVASI IVREAM ESSE IVS DECET COLLYRIC.] ius collyricum decet esse quasi iuream placentam. id est, ius collyricum debet esse ita crassum, vt placentæ instar sit. NOLO IN VESICAM Q. EAT,&c.] noló, sit liquidum, sed crassum & concretum. liquida enim in vesicam,crassa in ventrem eunt. quamquam etiam, liquida in ventriculum eunt primùm: deinde in vesicam procolata (vt verbo Lucretiano vtar) demanant. O MI IVPITER TERR.] ô tu, qui mihi Iupiter es terrestris. COEPVLONVS] coëpulo. NAM ESVRIO VENIO] non aduenio satur. Iocus ex etymo nominis. significat se venire esurientem,non saturum. FOCVLA] Nonius,focula dicta sunt nutrimenta. vnde & foculari dicitur,vt fouere. Plautus Persa, *At edes: nam iam intus ventris f. foc.* PERNAM FRIGIDAM] quæ tota non sit heri absumta. SAPIS MVLTVM AD GENIVM] sapis multum ad genium placandum. scis, quo pacto genius sit colendus & placandus. HERE QVA DE RE EGO, &c.] ordo est, ecquid, id est, numquid meministi, qua de re ego heri tecum mentionem feceram? NAM NIMIO MEL. OPPECT. FR.] nam cùm frigida sunt conger & murena, multo melius oppectuntur, id est, manibus quasi pectinibus circum carpuntur & comeduntur. PROELIVM COMMITTERE?] comesse? hoc enim prœlium parasito dignum est. OMNEIS ESSE M. D.] omneis homines comesse decet. MANE QVOD TV OCCEPERIS NEG. AG.] vtile est (inquit) manè quoduis negotium incipere. nam quod negotium manè occeperis, id totum procedit diem. TECVMQVE ORAVI] & te oraui.sic autem Plautus loqui solet. NIHILI] nequam, nullius bonæ frugi. COEPERE] inire. TVRVRCINARI] raptum comesse, vorare. CYNICVM ESSE EGENTEM, &c.] oportet parasitum esse Cynicum, & egentem, &c. AMPVLLAM] vas olearium, quo in balneis ad vngenda corpora vti solebant. λήκυθον appellant Græci. SCAPHVM] vas, vnde bibebant. INIBI PAVLVLVM PR.] in marsupio paullum nummorum,qui sunt ei præsidio in temporibus necessariis. QVOD TV INSIMVLAS] quod tu mihi obiicis,vel quod tu suspicaris. ME VT QVISQVAM N.&c] egóne committam, vt quisquam me norit, nisi ille, qui cibum suppeditat? HOC] hoc modo,hac ratione. ALLEGAVERO] priuatim misero. SIQVIDEM HIC LENO NONDVM SEX MENSES[id est, siquidem nondum sex menses exacti sunt,postquam leno Megaris in hanc vrbem,nempe Athenas commigrauit. MEGARIBVS] Megaris. PEREVNT RELIQVIAE] parasitus partim,quòd animum habeat in patinis, partim quòd filiam suam non libenter ad hanc simulatam venditionem tradat,

A tradat, hunc sermonem vult in aliud tempus differri. NE FRVSTRA SIS] ne te frustreris. EXIGAM] expellam. EX HAC DECVRIA] ex hoc ordine, ex hoc dignitatis gradu. HOC SI FACT. F.] hoc si facturus es, fac primo quoque tempore. PRAECIPE AST. FIL. &c.] præcipe callidæ filiæ, doce callidè & astutè filiam, quid loquatur, &c. AVTVMET] dicat. ET VT AFFLEAT] & præmone eam, vt affleat, cùm ea dicat, id est, vt fletu orationem suam adiuuet, & verisimiliorem reddat; sic suprà in Pœnulo, *vt afflet, quo illud gestu faciat facilius?* CAVSIAM] tegumentum capitis ad arcendum æstum. SED VNDE ORN.] sed vnde ornamenta sumam? PRAEBENDA AED. L.] ædiles chorago tradiderunt ornamenta, quæ illic præbeant actoribus. ILLAM] filiam tuam. SIBI HABEAT] non recuso, quin sibi habeat filiam meam, nisi illam continuò abeo abdixero. ME ESSE EFFECTVRVM HODIE] me esse hodie effecturum, quod ei pollicitus sum.

SOPHOCLIDISCA, LEMNISELENE.

Satis fuit, indoctæ, immemori, insipienti dicere toties.
Nimis tandem me quidem pro barda & pro rustica reor habitam
Esse abs te. quãquam ego vinũ bibo, at mãdata non consueui simul bibere.
B Nam me quidem iam satis tibi spectatam censueram esse, & meos mores.
Nam equidem iam te sector, quintum hunc annum, cùm interea iam, credo,
Canis si in ludum iret, potuisset iam fieri vt probè litteras sciret.
Cùm interim tu meum ingenium fans non edidicisti, atque infans
Potin' vt taceas? potin' ne moneas? memini & scio, & calleo, & cõmemini,
Amas, pol, misera. id tuus scatet animus. ego istuc placidum tibi vita est?
Vt sit faciam. LE. miser est qui amat.
SO. Certò is quidem nihili est, qui nihil amat. quid ei homini opus
Ire decet me, vt heræ obsequens fiam, libera mea opera ocyus vt sit.
Conueniam hunc Toxilum. eius aureis quæ mandata sunt, onerabo.

C SATIS FVIT INDOCTAE, &c.] si essem indocta, immemor, insipiens, tamen satis fuit, toties mihi docere, te amoreri. PRO BARDA] pro stulta. Nonius, bardum est vi propria ingenio tardum. Nam Græci βαρδεῖς tardos dicunt. Homer. Ἰλιάδ. ψ. [illegible]. CENSVERAM] putarã. CVM INTEREA CANIS SI IN LVDVM IRET] canis si in ludum iret, quinquennio fieri posset, vt litteras sciret: tu neque fans, neque infans meum ingenium nosse potuisti. LIBERA MEA OP. OCYVS VT SIT] vt mea opera ocyus libera sit. EIVS AVREIS, QVAE MAND. S. ON.] eius aureis iis onerabo, quæ mihi mandata sunt.

TOXILVS seruus, PAEGNIVM puer, SOPHOCLIDISCA ancilla.

Satin' hæc tibi sunt plana, & certa? satin' hæc meministi, & tenes?
PAE. Melius, quàm qui docuisti. TO. ain' verò verbereum caput?
PAE. Aio enimuerò. TO. quid ergo dixi? PAE. ego rectè apud illã dixero.
D TO. Non ædepol scis. PAE. da hercle pignus, ni omnia memini & scio.
TO. Equidem si scis tute, quot habeas hodie digitos in manu,
Ego dem pignus tecum. PAE. audacter, si lubido est perdere.
TO. Bona pax sit potius. PAE. tum igitur sine me ire. TO. & iubeo & sino.
Sed ita volo te curare, vt domi sis, cùm ego te esse illi censeam.
PAE. Faciam. TO. quò ergo is nunc? PAE. domum, vti domi sim cum illi censeas.
TO. Scelus tu pueri es, atque ob istam rem ego aliquid te peculiabo.
PAE. Scio fidei hercle herili, vt soleat impudicitia opprobrari.
Nec subigi queantur vmquam, vt pro ea fide habeant iudicem.
E TO. Abi modó. PAE. ergo laudabis faxo. TO. sed has tabellas Pægnium,
Ipsi Lemniselenæ fac des, & quæ iussi nuntiato.
SO. Cesso ire ego quò missa sum?
PAE. Eo ego. TO. i sanè. ego domum ibo, facerem hanc cum cura geras.
Vola curriculó. PAE. istuc marinus passer per circum solet.
Illic abiit hinc intrò huc. sed quis hæc quæ me aduorsum incedit?
SO. Pægnium hic quidem est. PAE. Sophoclidisca hæc peculiaris est eius.
Quò ego sum missus. SO. nullus esse hodie hoc puero peior perhibetur.
Compellabo. PAE. commorandum'st mihi apud hanc obicem.
SO. Pægnium, deliciæ pueri, salue. quid agis? vt vales?

PAE. Sophoclidisca di me amabũt. SO. quid me? vtrúm? PAE. hercle nescio. A
Sed si, vt digna es, faciant, odio hercle habeant, & faciant malé.
SO. Mitte malè loqui. PAE. cùm vt digna es, dico, benè, non malè loquor.
SO. Quid agis? PAE. feminam scelestam te astans contrà contuor.
SO. Certè equidem puerum peiorem, quàm te, noui neminem.
PAE. Quid mali facio, aut cui malè dico? SO. cui pol cúmque occasio est.
PAE. Nemo homo vmquam ita arbitratus est. SO. at pol multi esse ita sciunt.
PAE. Eia. SO. eia. PAE. tuo ex ingenio mores alienos probas.
SO. Fateor ego profectò, me esse vt decet lenonis familiæ.
PAE. Satis iam dictum habeo. SO. sed quid tu? confitêre, vt te autumo?
PAE. Fatear, si ita sim. SO. iam abi, vicisti. PAE. abi nunc iam. SO. ergo hoc mihi expedi, B
Quò agis? PAE. quò tu? SO. dic tu, prior rogaui. PAE. at pôst scies.
SO. Eo ego hinc haud longè. PAE. & quidem ego haud longè. SO. quò ergo scelus?
PAE. Nisi sciero prius ex te, tu ex me numquam hoc, quod rogitas, scies.
SO. Numquam ecastor hodie scibis, priusquam ex te audiuero.
PAE. Itáne est? SO. itáne est? PAE. mala es. SO. scelestus. PAE. decet me. SO. me quidem haud decet.
PAE. Quid ais? certúmne est celare, quò iter facias, pessuma?
SO. Offirmastin' occultare, quò te immittas, pessume?
PAE. Par pari respondes dicto. abi iam, quando ita certa res est.
Nihili facio scire, valeas. SO. asta. PAE. at propero. SO. & pol ego item. C
PAE. Ecquid habes? SO. ecquid tu? PAE. nihil equidem. SO. cedò manum ergo. PAE. éstne hæc manus?
SO. Vbi illa altera est furtifica læua? PAE. domi, eccam huc nullam attuli.
SO. Habes nescio quid. PAE. ne me attrecta subagitatrix. SO. sin te amo?
PAE. Malè operam locas. SO. qui? PAE. quia enim nihil amas, cùm ingratum amas.
SO. Tempori hanc vigilare oportet formulam, atque ætatulam:
Ne vbi capillus versipellis fiat, fœdè semper seruias.
Tu quidem haud etiam es octoginta pondo. PAE. at confidentia
Illa militia militatur multo magis, quàm pondere. D
Atque ego hanc nunc operam perdo. SO. quid iam? PAE. quia peritæ prædico.
Sed ego cesso. SO. mane. PAE. molesta es. SO. ero quoque nisi scio
Quò agas te. PAE. ad vos. SO. & pol ego ad vos. PAE. quid eò? SO. quid id ad te attinet?
PAE. Enim non ibis nunc vicissim, nisi scio. SO odiosus es. PAE. lubet.
SO. Numquam hercle istuc exterebrabis tu, vt sis peior, quàm ego siem.
PAE. Malitia certare tecum, miseria est. SO. merx tu mala es.
PAE. Quid est quod metuas? SO. idem istuc, quod tu. PAE. dic ergo, quid est. SO. at verita sum,
Ne hoc cuiquam homini dicerem, omnes muti vt loquerentur prius. E
PAE. Edictum est magnopere mihi, ne cuiquam homini crederem,
Omnes muti vt loquerentur prius hoc, quàm ego. SO. at tu hoc face.
Fide data credamus. PAE. noui, omnes sunt lenæ leuifidæ:
Neque tipulæ leuius pondus est, quàm fides lenoniæ.
SO. Dic amabo. PAE. dic amabo. SO. nolo ames. PAE. facilè impetras.
SO. Tecum habeto. PAE. & tu hoc taceto. SO. tacitum erit. PAE. celabitur.
SO. Toxilo has fero tabellas, tuo hero. PAE. abi, eccillum domi.

At ego hanc ad Lemniselenem tuam heram obsignatam abietem.
A SO. Quid istuc scriptum? PAE. iuxta tecum, si tu nescis, nescio.
Nisi fortasse blanda verba. SO. abeo. PAE. at ego abiero. SO ambula.

SATIN' HAEC TIBI PLANA, &c.] quæ te amicæ meæ narrare iussi? VERBEREVM CAPVT?] puer totus ex verberibus concretus, verberibus contusus, quantus quantus es. SI LVBIDO EST PERD.] si tibi lubet perdere, sic supra, *lubido extemplò est capere consutum*. SED ITA TE VOLO CVRARE.] sed ita te volo mandata mea curare, quæ te ad Lemniselenem proferre iussi, vt tamen domi sis, cùm te illic esse postulem. ILLI] illic. SCELVS TV PVERI ES.] scelestus puer es. ALIQVID TE PECVLIABO.] aliquo te peculio donabo, atque ornabo. ISTVC MARINVS PASSER.] Festus, passer marinus, quem vocat vulgus struthiocamelum. ILLIC] Toxilus. PECVLIARIS] serua peculiaris. QVO] ad quam. APVD HANC ORICEM] apud hanc Sophoclidiscam, quæ mihi moram obiiciet: vel quæ mihi obiicitur. TVO EX INGENIO MORES AL. PR.] ex tuo ingenio aliorum mores metiris. ME ESSE, VT DECET LEN. F.] me talem esse qualẽ esse decet, eam fœminam, quæ est ex lenonis familia. CONFITERE, VT TE AVTVMO?] confitere te talem esse, qualẽ autumo? QVO AGIS?] quò te agis? OFFIRMASTIN OCCVLTARE] offirmatóne animo occultabis, quò te cõferas pessime? NIHILI FACIO SCIRE] non curo scire. ECQVID HABES?]
B numquid habes? FVRTIFICA] furatrix. SVBAGITATRIX.] mulier, quæ subagitare & attrectare mares soles. SIN TE AMO.] si te amo autem, an non mihi licebit te subagitare? CVM INGRATVM AMAS.] cùm eum amas, cui ingrata sis. TEMPORI HANC VIGILARE] tempori istam formam puerilem seruire oportet, id est, interea dum tibi per ætatem & formam licet, debes indulgere voluptati. istum ætatis florem non debes pati sine quæstu, exarescere. FORMVLAM] formam puerilem. VERSIPELLIS FIAT] albescat. Horatius. OCTOGINTA PONDO] octoginta librarum. voluit dicere octoginta annorum. AT CONFIDENTIA ILLA NVL.] at illa militia, Veneris scilicet, non pondere, sed confidentia, & iuribus militatur. QVIA PERITAE PRAE.] tibi quæ viros multos experta es. ENIM NON IBIS] enim propositum, notandum. EXTEREBRABIS.] extorquebis, exprimes. Nonius, exterebrare, vi aliquid extorquere. NE HOC CVIQVAM HOMINI DICEREM, &c.] sic habent libri nostri veteres hoc primùm: deinde, *at vet. s.* ordo est, at vetita sum, ne hoc cuiquam homini dicerẽ, & vt omnes muti hoc loquerentur prius, subintell. quam ego. EDICTVM EST MAGNOP. M.] idem ferè dicit hic puer, quod Sophoclid. Edictum est, inquit, magnopere mihi ne cuius hominis fidei hoc arcanum committerem, & vt omnes muti, &c. FIDE DATA] fide inter nos data. LEVI FIDAE.] sic habent etiam libri nostri veteres, neque aliter vulgati. nonnulli tamen legunt, *leui fide*. NEQVE TIPVLAE LEVIVS P.] Festus, Tipula, bestiolæ genus sex pedes habentis, sed tantæ leuitatis, vt super aquam currens, non desidat. Plautus *leuius pondus est*, &c. QVAM FIDES LENONIAE] inuitis libris omnibus, & Nonio quoque aduersante, lego *lenoniæ*, vt hoc totum, fides lenoniæ, sit patrij casus. Nam hic ordo est, neque leuius tipulæ pondus est,
C quàm pondus fidei lenoniæ. HANC ABIETEM] has tabellas abiegnas.

SAGARISTIO, seruus.

IOui opulento, inclyto, Ope nato, supremo, valido, viripotenti,
Opes, spes, bonas copias commodanti, lubens, vitulórque merito,
Quia meo amico amiciter hanc commoditatis copiam
Danunt argenti mutui, vti egenti opem afferam:
Quod ego non magis somniabam, neque opinabar, neque censebam.
Nam herus meus me Eretriam misit, domitos boues vti mercarer.
Eam fore mihi occasionem. ea nunc quasi decidit de cælo,
D Dedit argentum: nam ibi mercatum dixit esse die septimi.
Stultus qui hoc mihi daret argentum, cuius ingenium nouerat.
Nam hoc argentum alibi abutar. boues, quos emerem, non erant.
Nunc & amico meo prosperabo, & Genio meo multa bona faciam.
Diu quod bene erit, die vno absoluam: tax tax tergo meo erit, non curo.
Nunc amico homini bobus domitis, mea ex crumena largiar.
Nam id demum lepidum est, triparcos homines, vetulos, auidos, aridos
Bene admordere, qui salinum seruo obsignant cum sale.
Virtus est, vbi occasio admonet, dispicere. quid faciet mihi?
Verberibus cædi iusserit, compedes imponi. vapulem,
Ne sibi me credat supplicem fore. væ illi, mihi iam nihil noui
E Offerri potest, quin sim peritus: sed Toxili puerum Pægnium eccum.

OPE NATO.] Opis filio, ex Ope nato. VIRI POTENTI] viribus potenti, & valenti. LVBENS, VITVLORQVE MERITO] id est, lubenter ac meritò vitulor. VITVLORQVE] Nonius, vitulantes veteres, gaudenteis dixerunt, dictum à bonæ vitæ commodo: sicuti qui nunc est in summa lætitia, viuere eum dicimus. aliter Festus, *vitulans*, inquit, lætans gaudio, vt prato vitulus. Ennius, Habet is coronam vitulans victoria. Macrobius lib. 3. cap. 2. Nam primo pontificij iuris libro apud Pictorem, verbum hoc positum est, *vitulari*. Varro etiam libro 15. rerum Diuinarum ille refert, Pontifex in sacris quibusdam vitulari solet, quod Græci *παιανίζειν* vocant. Has tot interpretationum ambages, quàm paucis verbis docta Maronis elegantia expressit? *Lætúmque choro Pæana canentes.* Nam si *vitulari* est voce lætari, quod est *παιανίζειν*. nónne in cantu læti *παιᾶνος* enarratio verbi perfecti seruatur? Et vt huic vocabulo ne diutius immoremur. Hillus libro quem de diis composuit, ait Vitulam vocari deam, quæ lætitiæ præest. Piso ait Vitulam victoriam nominari. Lege cetera apud Macrobium. AMICITER] amicé. profert hunc versum Nonius, in voce *amiciter*. DANVNT] dant. QVOD EGO NON MAGIS SOMNIABAM, &c.] videtur aliquid desiderari, & esse *λεῖψις* vt sit in-

tegra oratio. quod ego non magis somniabam, quàm me regem esse Persarum, aut aliquid simile. ne per somnium quidem mihi hoc euenturum, vel hanc occasionem fore sperabam. ERETRIAM] in Eretriam. EAM FORE MIHI OCC.] referenda sunt ad illa superiora, non somniabam, neque opinabar, neque censebam eam fore mihi occasionem. seruus scilicet gaudio elatus, perplexè loquitur & perturbatè. EA NVNC QVASI DEIECIT D. C.] ea nunc occasio mihi diuinitus oblata est. DIE SEPTIMI] id est, die septimo. sic autem loquebantur veteres, die quarti vno verbo, & die quinti, die sexti, die septimi, &c pro, die quarto, die quinto, die sexto, die septimo, &c. dicebant & die quintè, die pristinè, &c. quanquam die quarto, &c. de præterito tempore, die quarti, &c. de futuro. qua de re lege A. Gell. lib. 10. cap. 24. & Macrob. lib. 1. saturn. cap. 4. ALIBI ABVTAR] in aliam rem insumam. BOVES QVOS EMEREM, NON ERANT] hoc causabor, hanc causam afferam. boues non erant, quos emerem. PROSPERABO] prosper ero: prosperitatem afferam. ET GENIO MEO MVLTO B. F.] & animo meo obsequar, & Genio meo indulgebo. DIV QVOD BENE ERIT D. V. ABSOLVAM.] vnum diem iucundè, & beatè viuam, ceteros dies, vt sors feret, totius vitæ meæ lætitias & commoditates in vnum diem conferre libet, reliquo tempore, si ita diis visum sit, miser futurus. Non dissimile huic est illud ex Hymnide, Mihi sex menses satis sunt vitæ, Septem Orcho spondeo. TAX TAX] Sosipater, tax, tax. Næuius in Agitatoria. Age ne te mihi aduersari dicas, hunc vnum diem de meo sequor. Sinam ego illos esse, tax tax, Postea currenteis ego illos vendam, nisi tu viceris. Apud Sosipatrum tamen ne quid dissimulem, legitur tax pax. TERGO MEO ERIT.] tergo meo malè erit, vel tergo meo hoc erit dependendum. NVNC AMICO HOMINI BOBVS DOM.] nunc amico meo Toxilo, bobus domitis, id est, bobus longum valere iussis & prætermissis, & non emtis mea ex crumena, id est, ex meo corio largiar. Facetè & Plautinè bobus domitis posuit, pro bobus omissis, & non emtis, quia boues domitos emere iussus erat. LEPIDVM EST,] scitum est. TRIPARCOS HOMINES] homines parcissimos. sic dixit triparcos, vt [illegible] Cic. BENE ADMORDERE] insigni damno afficere. QVI SALINVM SERVO OBS. CVM SALE] qui etiam salem seruis præparcè & malignè præbent. significat domini sui immoderatam parsimoniam, qui ne salem quidem, quod est obsonium vilissimum, & quod ne tenuissimum quidem mortalium carent, seruis liberaliter & benignè præbent. OBSIGNANT] ne sal inde sumi possit. obsignamus ea, quæ seruari intacta volumus. salinum cum sale autem, id est, salinum, in quo est sal. VIRTVS EST, VBI OCC. ADMONET D.] virtus est, vbi occasio admonet, videre quid opus sit facto. vel sic, virtus est, vbi occasio admonet dispicere, subintell. eam non prætermittere. QVID FACIET MIHI?] seruus cogitat difficillimè, ad eáque se parat, ne quid ei noui, aut inopinati accidat, quod est sapientis. VERBERIBVS CAEDI IVSSERIT] verberibus me cædi iubebit, compedes imponi: esto: verberet, compedes imponat: non recusabo, neque pœnas vllas quantumuis graueis deprecabor, neque ei supplicabo. VAPVLEM] esto: verberet me ille arbitratu suo. VAE ILLI.] dij illum infelicitent: omnia illi aduersa eueniant. MIHIL IAM NIHI NOVI OFF. POT. QVIN S. P.] mihi nihil obuenire potest, quin sim expertus. assuefactus sum verberibus, & plagis, & in eis exercitatus.

PAEGNIVM puer, SAGARISTIO seruus.

PEnsum meum, quod datum'st, confeci, nunc propero domum. SAG. mane, etsi
Properas, Pægniũ ausculta. PAE. emere oportet, quẽ tibi obedire velis.
SA. Asta. PAE. exhibeas molestiam, vt opinor, si quid debeam,
Qui nunc sic tam es molestus. SA. scelerate etiam respicis?
PAE. Scio ego quid ætatis sim. eò istuc maledictum impunè auferes.
SA. Vbi Toxilus est tuus herus? PAE. vbi illi libet, neque te consulit.
SA. Etiámne dicis vbi sit venefice? PAE. nescio, inquam, vlmitriba tu.
SA. Maledicis maiori. PAE. prior promeritus, perpetiare.
Seruam, operam, linguam liberam herus meus me iussit habere.
SA. Dicisne mihi vbi sit Toxilus? PAE. dico, vt perpetuò pereas.
SA. Cædere hodie tu restibus. PAE. tua quidem, cucule, caussa.
Non hercle si os præciderim tibi, metuam morticine.
SA. Video ego te iam incubitatus es. PAE. ita sum. quid id attinet ad te?
At non sum ita vt tu gratis. SA. confidens. PAE. sum hercle verò.
Nam ego me confido liberum fore, tu te numquam speras.
SA. Potin' vt molestus ne sies? PAE. quod dicis, facere non quis.
SA. Abi in malam rem. PAE. at tu domum. nam ibi tibi parata præsto'st.
SA. Vadatur hic me. PAE. vtinam vades desint, in carcere vt sis.
SA. Quid hoc? PAE. quid est? SA. etiam scelus malè loquere? PAE. tandem vt liceat,
Cùm seruus sis, seruum tibi maledicere. SA. itáne? specta
Quid dedero. PAE. nihil. nã nihil habes. SA. di, deæque te omnes perdãt,
Nisi te hodie, si prehendero, defigam in terram colaphis.
PAE. Amicus sum. eueniant volo tibi quæ optas, atque id fiat:
Tu me defigas, te cruci ipsum propediem affigent alij.
SA. Quin te di deæque. scis quid hinc porrò dicturus fuerim.
Ni linguæ moderari queam. potin' abeas? PAE. abigis facilè.
Nam vmbra mea iam intus vapulat. SA. vt istunc di deæque perdant.

Tamquam

A Tamquam proserpens bestia est,bilinguis & scelestus.
Hercle illum abiisse gaudeo. foreis aperite:eccere autem,
Quem conuenire maximè cupiebam,egreditur foras.

PENSVM MEVM, QVOD D. C.]mandatum confeci:munus mihi assignatum,administraui. tralatio est à mulieribus lanificis. EMERE OPORTET QVEM TIBI OB.]emere te eum oportet,quem tibi obedire velis.proinde acsi dicat, quære alium, qui tibi obediat,& cui tuo iure imperes. EXHIBEAS MOLEST. VT OPINOR, SI QVID D.] si quid tibi deberem,tu,opinor,mihi odiosus esses flagitator,qui nunc cùm tibi nihil debeam,ita mihi molestus sis. SCIO EGO, QVID AETATIS SIM] scio me puerum esse,& in talem ætatem cuiuis licere impunè maledicta conicere.iccirco tibi parem gratiam non referam, neque tibi quidquam asperius respondebo,ne tu in meam ætatem, quæ est maledictis opportunè probra,etiam falsa ingeras. NEQVE TE CONSVLIT.]neque quærit abs te,vbi esse debeat,aut vbi eum esse velis. VLMITRIBA.] vlmis trite, vel homo,qui vlmos terere soles corio tuo,dum virgis vlmeis cæderis.
B PRIOR PROMERITVS.]tu qui prior meritus es, indue in animum perpeti. DICO VT PERPETVO PEREAS] dico tibi οἰμώζειν.iubeo te plorare. RESTIB.]funibus. CVCVLE]homo ignaue.MORTICINE]morticina,carnes sunt præmortuæ νεκρίμαια appellant Græci. morticinum hic appellat, maledicti loco significans hominem exsangui & torridâ, &,vt loquitur Terentius,cadauerosa facie.[illegible]. VIDEO EGO TE IAM, INCVBITATVS ES] incubitatus es, id est, stupratus,pædicatus. AT NON SVM ITA, VT TV, GRATIS.] sum verò pædicatus, siue constupratus, quid tua refert?attamen non sum gratis stupratus,vt tu,qui te constuprandum gratis præbes, quia deformis es. CONFIDENS.] impudens. NAM IBI TIBI PAR. PR.] nam domi tibi parata, & præsens est mala res. VADATVR HIC ME] hic me in ius vocat acceptis à me vadibus. significat sibi à Pægnio plagas domesticas præsagiri, & prænuntiari. Atque hæc loquitur ad spectatores conuersus, ita tamen vt Pægnium exaudiat. TANDEM VT LICEAT, CVM SERVVS SIS, &c.]id est,permitte tandem,vt liceat,me seruum tibi,cùm seruus sis, maledicere. proinde quasi dicat, quid est,quare mihi seruo non liceat te item seruum maledictis insectari? SPECTA QVID DEDERO] hæc dicuntur à Sagaristione cum gestu,& vultu minantis,& fortassis pugnum intentantis. NAM NIHIL HABES]sic habent nostri libri veteres,& rectè.vulgari autem *nam nihil habes*.mendosè meo iudicio. DEFIGAM.]plus dicit, quàm si diceret affigam, aut deiciam,aut abiiciam. AMICVS SVM. EVENIAT,&c.] puer metuens sibi à Sagaristione, blandiùs loqui instituit, eique bene precatur,neque tamen ab vrbanitate & dicacitate discedit. SCIS QVID HINC PORRO D. F.] intelligis quæ verba fuerim superioribus additurus,nisi ego mihi imperare & iracundiam cohibere possem? POTIN' ABEAS?] potésne facere,vt abeas?potes abire?non abibis? ABIGIS FACILE] non est magnopere laborandum, vt me abigas. sine
C magno negotio,& labore me abigis. NAM VMBRA MEA INT. VAP.] vmbra sequitur corpus, & corpus vmbræ est proximum,significat igitur sibi verbera imminere,quòd tamdiu moretur. proinde ac si ita diceret. videor mihi iam vapulare,quòd tardiùs domum redeam.non lōgè absunt à me verbera. TAMQVAM PROSERP. BEST. BILINGVIS, &c.] significa eum esse garrulum,& loquacem.aliàs bilingues dicuntur,qui duobus sermonis generibus vtuntur,verbi gratia Græco & Latino. ECCERE] eccere idem valet,quod ecce. sed æcere iusiurandum est, per ædem Cæreris, Festus. EGREDITVR FORAS]nostri libri veteres habent,*egreditur intus*, id est,egreditur domo.

TOXILVS, SAGARISTIO, serui duo. SOPHOCLIDISCA, ancilla.

PAratum iam esse dicito,vnde argentum sit futurum:
Iubeto habere animum bonum:dic me illam amare multum,
D Vbi se alluat,ibi me alluat.quæ dixi vt nuntiares,
Satin' ea tenes? SO. magis calleo,quàm aprugnum callum callet.
TO. Propera,abi domum. SA. nunc ego huic graphicè facetus fiam.
Subnixis alis me inferam,atque amicibor gloriosé.
TO. Sed quis hic ansatus ambulat? SA. magnificè consecrabor.
TO. Sagaristio hic quidem est.quid agitur Sagaristio?vt valetur?
Ecquid,quod mandaui tibi, est mihi in te speculæ? SA. adito.
Videbitur, factum volo,venito,promoueto.
TO. Quid hoc hic in collo tibi tumet? SA. vomica'st.pressare parce.
Nam vbi quis mala tetigit manu, dolores cooriuntur.
TO. Quando istæc innata'st nam tibi? SA. hodie. TO. secari iubeas.
SA. Metuóne immaturam secem, ne exhibeat plus negotij.
E TO. Inspicere morbum tuum lubet. SA. abi,atque caue sis
A cornu. TO. quid iam? SA. quia boues bini hîc sunt in crumena.
TO. Emitte sodes.ne enices fame,sine ire pastum.
SA. Enim metuo,vt possim in bubilem reiicere ne vagentur.
TO. Ego reiiciam. SA. habe animum bonum,creditur.commodabo.
Sequere hâc sis.argentum hic est,quod me dudum rogasti.
TO. Quid tu ais? SA. dominus me boues mercatum Eretriam misit:
Nunc mihi Eretria erit hæc tua domus. TO. nimis tu facetè loquere.
Atque ego omne argentum tibi actutum incolume redigam.
Nam iam omnes sycophantias instruxi & comparaui,

Quo pacto ab lenone auferam hoc argentum. SA. tanto melior. A
TO. Et mulier vt sit libera, atque ipse vltrò det argentum.
Sed sequere me. ad eam rem vsus est tua mihi opera. SA. vtere, vt vis.

PARATVM IAM ESSE DICITO] verbo Toxili ad Sophoclidiscam Lemniselenes ancillam, quibus iubet eam omnia læta, & secunda heræ suæ nunciare. MAGIS CALLO QVAM APRVGN. CALL. C.] magis callosa, hoc est, callida sum, quàm apr. call. Profert hunc locum Carisius libr. I. in voce *callum*. GRAPHICE] eleganter, scitè. tralatio à pictura. SVBNIXIS ALIS] sublatis lacertis, & manibus ad latus admotis, atque acclinatis. AMICIBOR GLORIOSE.] amictu glorioso, & magnifico vtar. ANSATVS] subnixis alis ita vt ansatus videatur. ductum ab olla ansata. MAGNIFICE CONSECR.] magnificè ex homine mortali deus quidam immortalis fiam. ECQVID QVOD MAND. TIBI, &c.] nō aliquid mihi spei paruulæ est in te, quod attinet ad id, quod tibi mandaui? numquā mihi in te specula est, de eo, quod mandaui tibi. ADITO.] adito ad me. FACTVM V.] factum volo, quod tu mihi mandasti. PROMOVETO.] vel promoueto rē tuam vel promoueto me, vt sciat, ecquid mandati tui memor fuerim. QVID HOC HIC IN C. T. T.] gerebat in collo Toxilus crumenā nummorum plenam, vnde tumere collum, videbatur. VOMICA EST.] vomica à pure vomēdo dicta est. vlcus est tumens, & puris plenū, quod quomodo rumpatur, aut siccetur, docent medici. Nonius vomicam, vult B esse locum concauū vetustate exesum. Plautus hìc per vomicam, facetè significat crumenā nummorum plenam. PRESSARE PARCE] caue presses. noli pressare. MALA.] dura, & malefica. CAVE SIS.] caue si vis. BOVES BINI] par bouū. ENIM] enim præpositum notent linguæ Latinæ studiosi. METVO, VT POSSIM.] metuo, ne non possim in bubile reiicere, si semel emisero, & metuo ne vagentur. BVBILEM.] bubilem dixit genere mutato, pro bubile. est autem bubile, stabulum, aut tectum in quo pascūtur boues, vt ouile, in quo oues. CREDITVR] credo tibi. SEQVERE HAC SIS] sequere hàc, si vis. INCOLVME REDIG.] integrum reddam. SYCOPHANTIAS] astutias, machinas, arteis.

PARASITVS. VIRGO.

QVæ res bene vortant mihi & tibi & ventri meo,
Perennitatísque adeò huic perpetuo cibo,
Vt mihi supersit, suppetat, superstitet,
Sequere hàc mea nata me, cum diis volentibus.
Cui rei opera detur, scis, tenes, intelligis. C
Communicaui tecum consilia omnia.
Ea caussa ad hoc exemplum te exornaui ego.
Venibis tu hodie virgo. VI. amabo, mi pater.
Quamquam libenter escis alienis studes,
Tuín' ventris caussa filiam vendis tuam?
PA. Mirum, quin regis Philippi caussa, aut Attali
Te potius vendam, quàm mea, quæ sis mea.
VI. Vtrùm tu pro ancilla me habes, aut pro filia?
PA. Vtrùm hercle magis in ventris rem videbitur:
Meum, opinor, imperium in te, non in me tibi'st.
VI. Tua istæc potestas est, pater. veruntamen D
Quamquam res nostræ sunt, pater, pauperculæ,
Modicè & modestè melius est vitam viuere.
Nam si ad paupertatem admigrant infamiæ,
Grauior paupertas fit, fides sublestior.
PA. Enimuerò odiosa es. VI. non sum, neq; me esse arbitror,
Cùm parua natu rectè præcipio pater.
Nam inimici famam non ita, vt nata est, ferunt.
PA. Ferant, eántque in maximam malam crucem:
Non ego inimicitias omneis pluris æstimo,
Quàm mensa inanis nunc si apponatur mihi. E
VI. Pater, hominum immortalis est infamia.
Etiam tum viuit, cùm esse credas mortuam.
PA. Quid? metuis ne te vendam? VI. non metuo pater,
Verùm insimulari nolo. PA. at nequicquam ne vis.
Meo modo istud potius fiet, quàm tuo.
VIR. Fiat. quæ hæ res sunt? cogita hoc verbum pater.
Herus si minatus est malum seruo suo,
Tametsi id futurum non est? vbi captum'st flagrum:
Dum tunicas ponit, quanta afficitur miseria?

Ego

Ego nunc quod non futurum'ſt,formido tamen.
A PA. Virgo atque mulier nulla erit quin ſit mala,
Quæ præter ſapiet,quàm placet parentibus.
VIR. Virgo atque mulier nulla erit,quin ſit mala,
Quæ reticet ſi quid fieri peruorsè videt.
PA. Malo cauere melius eſt te. VIR. at ſi non licet
Cauere,quid agam?nam ego tibi cautum volo.
PA. Malúſne ego ſum? VIR. non es,neque me dignum'ſt dicere:
Verùm ei rei operam do,ne alij dicant,quibus licet.
PA. Dicat quod quiſque vult.ego de hac ſententia
Non demouebor. VIR. at, meo ſi liceat modo,
Sapienter potius facias, quàm ſtulté. PA. libet.
B VIR. Lubere per me tibi licere intelligo.
Verùm libêre haud liceat, ſi lubeat mihi.
PA. Futura es dicto obediens,an non,patri?
VIR. Futura. PA. Scis nam tibi quæ præcipio? VIR. omnia.
PA. Et id,vt ſurrepta fueris? VIR. doctè calleo.
PA. Et qui parentes fuerint? VIR. habeo in memoria.
Neceſſitate me,mala vt fiam,facis.
Verùm videto,vbi me voles nuptum dare,
Ne hæc fama faciat repudioſas nuptias.
PA. Tace ſtulta. non tu nunc hominum mores vides?
C Quoiuſmodi hic cum fama facile nubitur?
Dum dos ſit,nullum vitium vitio vortitur?
VIR. Ergo iſtuc facito vt veniat in mentem tibi,
Me eſſe indotatam. PA. caueſis tu iſtuc dixeris.
Pol,deûm virtute dicam,& maiorum meûm,
Ne te indotatam dicas,cui dos ſit domi.
Librorum eccillum habeo plenum ſorracum.
Si hoc accuraſſis lepidè,cui rei operam damus,
Dabuntur dotis tibi inde ſexcenti logi.
Atque Attici omnes:nullum Siculum acceperis,
Cum hac dote vel poteris mendico nubere.
D VIR. Quin tu me ducis,ſi quò ducturus pater?
Vel tu me vende,vel face quod tibi lubet.
PA. Bonum,æquúmque oras:ſequere hác. VIR. dicto ſum audiens.

QVAE RES BENE VORTANT] Quæ res fauſtæ ſint, &c. PEREMNITATISQVE ADEO HVIC PERPETVO CIBO] atque adeò huic perpetuo cibo peremnitatis, quo ego apud Toxilum veſcor. cibum peremnitatis dixit, cib... peremnem. itaque hoc totum, cibo perpetuo peremnitatis,amplificandi aut magis exprimẽdi cauſa dictum eſt, quaſi dixiſſet,cibo perpetuo & peremni. VT MIHI SVPERSIT,&c.] vt numquã mihi deſit, vt mihi perpetuò ſuppetat & mortuo ſit ſuperſtes. CVI REI OPERA DETVR] cui rei ſtudeatur. EA CAVSA] ob eã cauſam. AD HOC EXEMPLVM] hoc cultu te ornaui. VENIBIS.] venderis. QVAMQVAM LIBENTER ESCIS.] quamquam paraſitus es,& alienum cibum libenter ſectaris. MIRVM QVIN REGIS PHILIPPI.] ironia eſt. mirum, inquit, quòd ego te non regis Philippi Macedonis,aut Attali cauſa vendam magis, quàm mea,quæ ſis mea. proinde acſi dicat,abſurdum ſit, ſi te regis Philippi, aut Attali cauſa potius vendam, quàm mea, cùm præſertim ſis mea. VTRVM HERCLE MAGIS] vtrumcumque hercle magis ventri meo expedire videbitur, ei is aut filia, aut ancilla. MODICE, ET MODESTE MELIVS EST, &c.] profert hunc verſum Cariſius libr. 2. inſt. gramm. ſed paullò aliter, legit enim vitam ducere,pro,vitam viuere.
E ADMIGRANT] accedunt,adduntur. Sic autem habent & libri noſtri veteres, quos ſecuti ſumus, quamuis Nonius in voce *ſubleſtum* hunc locum proferens ita referat, vt eſt in vulgatis. Nam vbi ad paupertatem acceſſit infamia. paupertas grauior fit, &c. ſed non item Feſtus. ſic enim producit, vt eſt in libris manuſcriptis: niſi quòd pro *admigrant*,videtur legiſſe *immigrant*. FIDES SVBLEST.] leuior,infirmior,lege Nonium & Feſtum. CVM PARVA NATV,&c] cùm ego parua natu,recta præcepta tibi do. præcipere, eſt docere, præmonſtrare, monere quæ in rem ſint eius, qui monetur. PATER] *patri* habent noſtri libri veteres. NAM INIM. FAM. NON ITA VT N.] nam inimici (inquit) non ita de iis,quos oderunt,vulgò loquuntur, vt res eſt,ſed vt ſuſpicantur,& vt probabiliter eis confingere licet. NON EGO INIMICITIAS, &c.] pluris facio menſam plenam.quàm bonam famam. magis metuo,ne mihi mẽſa inanis apponatur,quàm ne quis mecum inimicitias ſuſcipiat. INSIMVLARI NOLO.] ſuſpicione carere volo. ne falsò quidẽ argui volo. NE VIS] ne vis,pro non vis. *ne* pro *nõ* dixerunt crebrò veteres. Sic Terent. *quid ne es alacris*, id eſt, quid nõ es alacris? MEO MODO] meo arbitratu. Sic Ter. And. *Sine nũc meo me viuere interea modo.* TAMETSI ID FVTVRVM NON EST] tametſi ſeruus non eſt vapulaturus. VBI CAPT. EST FLAGR.] vbi dominus flagrum ſumſit in manus, quaſi verberaturus ſeruum. DVM TVNICAS PONIT] interea dum ſeruus ſe ſpoliat. QVOD NON FVTVRVM EST]

etiam si me venditurus non sis. QVAE PRAETER SAPIET QVAM, &c.} id est, quæ plus sapere volet, quàm parentes. A quæ sapiet aliter, quàm parentes volunt. MALO CAV.] cauere à malo. NAM EGO TIBI C. V.} nã ego tibi consultũ & prouisum esse volo. NE ALII D. Q. L.] ne inimici dicãt, quibus maledicere licet. LVBERE TIBI PER ME LICERE INTELL.] intelligo tibi licere per me facere, quicquid tibi libet, id est, intelligo me tibi non obstare, quominus facias, quidquid tibi libet. VERVM LIBERE HAVD LICEAT] verùm non liceret tibi tuæ libidini obsequi, & facere, quod tibi libet, si liberet mihi, id est, si tibi aduersari vellem. ET ID, VT SVRRVPTA PVERIS.] & scis hoc, quod ego te docui dicere, te surreptam esse? iterat leno filiæ, quæ eam simulare velit. vide suprà, scena, cuius principium est, *Omnẽ rem inuenis*, non longè ab extremo. NECESSITATE ME MALA VT F. F.] facis vt necessariò mala sim. cogis me malam esse. FACIAT REPVDIOSAS N.} faciat, vt repudier à viro, aut sponso. Repudiũ, Verrius ait dictum, quod fit ob rem pudenda. Attius, *Repuddio eiecta ab Argis iamdudum exsulo.* NON TV NVNC HOMINVM M. V.] significat hominum suæ ætatis mores esse corruptos, & in collocandis nuptiis spectari pecuniam magis, quàm famam. *nunc hominũ* autem, videtur esse coniunctim legendum pro hominum qui nunc sunt, [illegible], quale est illud. Virgil. lib. I. Æneid. *Neque enim ignari sumus antè malorum*. antè malorum, id est, malorum, quæ antea pertulimus [illegible]. QVOIVSMODI HIC IN FAMA.] non vides, cum quali fama hic facilè nubitur? non vides, quàm infames puellæ, modò benè dotatæ, quàm facilè nubant? NVLLVM VITIVM VITIO VERT.} nullum vitiũ pro vitio habetur. DEVM VIRTVTE DICAM ET M.] ridiculè Plautus orationem affingit honestam, & gloriosam personæ turpi, & ingloriæ. B SORRACVM} sorracum, genus est vehiculi. Paullus ait esse, quo ornamenta portantur scenicorum. Fest. in ea voce corruptus & mutilatus est, apparet tamen ex vestigiis scripturæ laceræ proferri ab eo hunc Plauti versum. sed variè scripta reperitur hæc vox apud scriptores. Cic. in Pis. *Cùm tibi tota cognatio in sarraco aduehatur.* Vitr. lib. 10. c. 1. *Portationes eorũ non essent nisi plaustrorum, aut sarracorum per terrã, nauicularum per aquam inuenta essent machinationes.* Iuuen. sat. 3. *longa coruscat Sarraco veniente abies, atque altera pinum Plaustra vehunt.* Vlpianus lib. ad legem Aquilliam cap. 29. Et ait Proculus si in potestate nautarum fuerit ne id accideret, & culpa eorum factum sit: lege Aquillia cum nautis agendum: quia parui referret, nauem immittendo, aut sarraculum ad nauem ducendo, an tua manu damnum dederis. Iulius Capitolinus in M. Anton. Philos. *Celebrauit & Romanu lectisternia per septem dies. tanta autem pestilentia fuit, vt vehiculis cadauera sint exportata, sarracisque.* ACCVRASSIS.] accurraueris, accuratè feceris. SEXCENTI LOGI] sexcentæ orationes, vel sexcenta verba. facetè significat nullam ei dotem futuram præter λόγους, seu verba. ATTICI LOGI.] verba Attica Siculis sunt multò lectiora: Siculi enim non satis rectè Græcè loquebantur. suprà, *Atticissat, non Sicilissat.* CVM HAC DOTE POTERIS VEL, &c.] locus est, [illegible]. nam exspectabat auditor, dum vt diceret cũ hac dote poteris, vel locupletissimo nubere. nunc autem subiicit, *poteris vel mendico nubere.*

DORDALVS leno. C

QVidnam esse acturum hunc dicam vicinum meum,
Qui mihi iuratus est, sese hodie argentum dare?
Quòd si non dederit, atque hæc dies præterierit,
Ego argentum, ille iusiurandum amiserit.
Sed ibi concrepuit foris. quisnam egreditur foras?

VICINVM MEVM.] Toxilum. IVRATVS EST. iurauit. ILLE IVSIVRANDVM AMIS.} argentum amittere conuenienter dicitur: iusiurandum amittere, non item: sed vt orationem teretem, & rotundam efficeret, verbo communi vsus est ad duas res dissimileis. amittere iusiurandũ autem vsurpasse videtur pro fallere, & prodere & nõ seruare. D

TOXILVS seruus. DORDALVS leno.

TO. CVrate istuc intus, iam ego domum me recipiam.
DO. Toxile quid agitur? TO. eho, lutum lenonium,
Commixtum cœno, sterquilinium publicum,
Impure, inhoneste, iniure, illex, labes populi,
Pecuniæ accipiter, auide atque inuide,
Procax, rapax, trahax, trecentis versibus
Tuas impuritias traloqui nemo potest.
Accipin' argentum? accipe sis argentum imprudens,
Tenesis argentum. etiam tu argentum tenes? E
Possum te facere, vt argentum accipias, lutum?
Qui nisi iurato mihi nihil ausus credere.
DO. Sine respirare me, tibi vt respondeam.
Vir summe populi, stabulum seruitritium,
Scortorum liberator, subiculum flagri,
Compedium tritor, pistrinorum ciuitas,
Perenniserue, lurco, edax, furax, fugax,
Cedosis mihi argentum, da mihi argentum impudens.
Possum à te exigere argentum? argentum, inquam, cedó.
Quin tu mihi argentum reddis? nihilne te pudet?

Leno

A Leno te argentum poſcit,ſolida ſeruitus,
Pro liberanda amica,vt omnes audiunt.
TO. Tace,obſecro,hercle.næ tua vox validè valet.
DO. Referundæ ego habeo linguam natam gratiæ.
Eodem mihi pretio ſal perhibetur,quo tibi.
Niſi me hæc defendet,numquam delinget ſalem.
TO. Iam omitto iratus eſſe:id tibi ſuccenſui.
Quia te negabas credere argentum mihi.
DO. Mirum,quin tibi ego crederem,vt ipſe idem mihi
Faceres,quod partim faciunt argentarij.
Vbi quid credideris,citius extemplò à foro
B Fugiunt,quàm ex porta ludis cùm emiſſu'ſt lepus.
TO. Cape hoc ſis. DO. quin das? TO. nummi ſexcenti hîc erunt
Probi,numerati:fac ſit mulier libera,
Atque huc continuò adduce. DO. iam faxo hîc erit,
Non hercle cui nunc hoc dem ſpectandum,ſcio.
TO. Fortaſſe metuis in manum concredere.
DO. Mirum,quum citius iam à foro argentarij
Abeunt,quàm in curſu rotula circumuortitur.
TO. Abi iſtàc auorſis angiportis ad forum,
Eadem iſtæc facito mulier ad me tranſeat
Per hortum. TO. iam hîc faxo aderit. TO. at ne propalám.
C DO. Sapienter ſané. TO. ſupplicatum cras eat.
DO. Ita hercle veró. TO. dum ſtas,reditum oportuit.

INIVRE] homo ſine iure.ſed apud Nonium in voce *illex*.ſic legitur hic verſus,*Impure,inhoneſte iniurie,illex,labes populi*.ILLEX.]ſine lege, exlex.PECVNIAE ACCIPITER.} pecuniæ rapax.PROCAX.} procacitas dicitur, vt docet Nonius, à procando,id eſt,poſcendo.TRAHAX.] trahax à trahendo dictus , vt rapax à rapiendo, tagax à tagendo, procax à procando,furax à furando,edax ab edendo , &c. IMPVRITIAS] impuritiæ ab impuro , vt inimicitiæ ab inimico , & iniuſtitia ab iniuſto,& ſimil.dictæ ſunt.TRALOQVI] à principio ad extremum loqui.ACCIPE SIS}accipe ſi vis. TENE SIS]tene ſi vis. POSSVM TE P.}poſſum facere,vt tu argentum accipias,homo luto inquinatior?& poſſum facere te argentum accipere,&c.AVSVS}ſubintell. es.SERVITRICIVM}ſeruiture,ſiue ſeruitio trite. SVBICVLVM FL.} aſſiduè ſubiecte flagro. COMPED. TR.}qui teris compedeis. PIST. CIVIT.]qui piſtrina aſſiduè incolis. PERENNISERVE}qui in perpetuum ſeruus futurus es.LVRCO]Nonius,*Lurcones dicti ſunt à lurcando.Lurcare autem eſt,cum auiditate cibum ſumere*,&c. deinde profert idem hunc verſum, *Perenniſerue, lurco, edax*,&c.& præterea illum Lucilij, *Viuite lurcones,comedones,viuite ventres*.Feſtus,*Lura os culei,vel etiam vtris , vnde lurcones capacis gulæ homines , & bonorum ſuorum conſumtores*.QVIN TV MIHI ARG.}quamobrem tu mihi argentum nõ reddis,quod te mihi daturum iuraſti? LENO
D TE ARG. P. SOLIDA S.&c.]ordo eſt,ô ſolida ſeruitus,id eſt, ô homo,quem ſolida & ſtabilis ſeruitus vrget , leno te argentum poſcit,pro liberanda amica,vt omnes audiunt. NAE TVA VOX VALIDE V.}næ tu valde vocalis es.REFERVNDAE EGO H. LING. N. G.]ego habeo linguam natam ad referendam gratiam, id eſt, ad benedicendum, ſi quis mihi prior maledixerit , & ad maledicendum , ſi quis me laceſſierit. EODEM MIHI PRETIO SAL P. Q. T.] tanti mihi cõſtat victus,quãti tibi,tu ſeruis domino,ego ei qui me paſcit,nihilo magis,quàm tu,gratis viuo.ſal conuiuij principiũ,& tenuiorũ obſoniũ.libri autẽ noſtri vet. habẽt partim *prohibetur*, partim *præhibetur*.NISI ME H. D.&c.]niſi lingua mea maledicẽtibus maledicta regerere poterit,ne ſal quidem ei dabitur,quem deguſtet.ID] ob id.MIRVM, QVIN TIBI EGO CRED.]ironia eſt,hoc modo:mirum,quod ego non crederem tibi,id eſt,non darem puellã, quam amas,Lemniſelenem,non accepta pecunia præſentaria,vt tu idem mihi faceres,quod partim,id eſt, non omnes,ſed nõnulli faciunt argentarij, id eſt,trapezitæ.CITIVS EXT. A F.}ſtatim vbi pecuniam acceperũt,citiùs à foro (vbi debent ſtare, aut ſedere, vt creditoribus ſuis præſtò ſint,& pecuniam acceptam,cùm repetitur,renumerent,aut reſcribãt) quàm lepus ex porta emiſſus eſt ludorum diebus. Hæc dicuntur in trapezitas , qui ſæpe creditum abiurant,aut forum, vbi negotia alia,menſámque deſerunt.SIS]ſi vis.NON HERCLE CVI NVNC HOC DEM SP.]neſcio hercle , cùm hoc argentum dem ſpectandum,vtrum ſit probum,an adulterinum,& κίβδηλον.IN MANVM C.]traderem in alicuius
E argentarij manum.MIRVM CVM CITIVS IAM A F.&c.} ironia eſt.mirum verò eſt,inquit,me non audere argentum cuiquam committere,cùm argentarij iam à foro citiùs abeant, quàm rotula figularis , vel aliqua alia in curſu circumuertitur. ABI ISTAC AVORSIS}noſtri libri veteres habent,*trauorſis*. quid ſit angiportus autem,aut angiportum, alibi dictum eſt. EADEM]eadem ratione, ſeu eadem opera.SVPPLICATVM CRAS EAT}proinde acſi dicat,nolo hodie eat diis ſupplicatum,ſed in craſtinum diem differat,volo.

TOXILVS.

SI quam rem accures ſobriè,aut frugaliter,
Solet illa rectè ſub manus ſuccedere.
Atque ædepol firmè,vt quiſque rem accurat ſuam,
Sic ei procedit poſt principia denique.

Si malus, aut nequam'st,malè res vertunt,quas agit: A
Sint autem frugi'st,eueniunt frugaliter.
Hanc ego rem exorsus sum facetè & callidè,
Igitur prouenturam bene confido mihi.
Nunc ego lenonem ita intricatum dabo,
Vt ipsus sese,quà se expediat,nesciat.
Sagaristio heus exi,atque educe virginem,
Et istas tabellas,quas consignaui tibi,
Quas tu attulisti mihi ab hero meo vsque è Persia.

SVB MANVS SVCCEDERE] ex animi sententia procedere,quasi eam manibus tractans suo arbitratu fingeret,& in quamuis partem flecteret,aut conformaret. MALE RES V.] malè res eueniunt,malum habent exitum. *vertunt*, absolutè positum,vt sæpe aliás. INTRICATVM] impeditum atque implicatum,à tricis *intricare* dictum est. Plaut. Curcul. *quod argentum tu mihi quas tricas narras?* ad quem locum de tricis plura. B

SAGARISTIO, TOXILVS serui.

NVnquid moror? TO. euge,euge, exornatus basilicè,
Tiara ornatum lepidè condecorat tuum.
Tum hanc hospitam autem crepidula vt graphicè decet?
Sed satin' estis meditati? SA. tragici atque comici
Numquam æquè sunt meditati. TO. lepidè herclè adiuuas.
SA. Age illuc aspice deprocul in conspectum. TO. tace. C
Vbi cum lenone me videbis colloqui,
Id erit adeundi tempus.nunc agite,ite vos.

EXORNATVS BAS.] exornatus es regium in modum. TIARA] tegumentum capitis est Persicum. DEPROCVL] è longinquo loco.

DORDALVS leno. TOXILVS seruus.

CVi homini Di propitij sunt,aliquid obiiciunt lucri.
Nam ego hodie compendi feci binos panes in dies,
Ita ancilla mea quæ hodie fuit,sua nunc est.argento vicit. D
Iam hodie alienum cenabit.nihil gustabit de meo.
Súmne probus? sum lepidus ciuis,qui Atticam hodie ciuitatem
Maximam,maiorem feci,atque auxi ciui fæmina?
Sed vt & ego hodie fui benignus! vt ego multis credidi!
Nec satis à quiquam homine accepi.ita prorsum credebam omnibus.
Nec metui quibus credidi hodie,nequis mihi in iure abiurassit.
Bonus volo iam ex hoc die esse,quod neque fiet,neque fuit.
TO. Hunc ego hominem hodie in transennam doctis ducam dolis,
Itaque huic insidiæ paratæ sunt probè.aggrediar virum.
Quid agis,cedò? vnde agis te nunc Dordale? DO. credo tibi.
TO. Di dent quæ velis.eho an iam manu emisisti mulierem?
DO. Credo pol,credo,inquam,tibi. TO. iam liberta auctus es? DO. enicas. E
Quin tibi me dico credere. TO. dic bona fide,iam libera est?
DO. I,i,ad forum,ad prætorem:exquire,siquidem credere mihi non vis,
Libera,inquam est,ecquid audis? TO. at tibi Di benefaciant omnes.
Numquam enim posthac tibi,nec tuorum quoiquam quod nolis,volam.
DO. Abi, ne iura, satis credo. TO. vbi nunc tua liberta'st? DO. apud te. TO. ain'?
Apud me est? DO. aio,inquam,apud te est, inquam. TO. ita me di ament,vt ob istam rem,
Tibi multa bona instant à me.nam est res quam occultabam

Tibi

A Tibi dicere.nunc eam narrabo,vnde prægrande lucrum facias,
Faciam vt mei memineris dum vitam viuas. DO. benedictis
Tuis benefacta aures meæ auxilium expostulant.
TO. Tuum promeritum'st,meritò vt faciam.& vt me scias esse facturum,
Tabellas tene has,pellege. DO. hæ quid ad me? TO. immò ad te attinent,
Et tua refert.nam è Persia ad me allatæ modò sunt istæ à meo domino.
DO. Quando? TO. haud dudum. DO. quid istæ narrant? TO. percunctare ex ipsis,
Ipsæ tibi narrabunt. DO. cedò sanè mihi. TO. at clarè recitatò.
DO. Tace,dum pellego. TO. haud verbum faciam.
B DO. Salutem dicit Toxilo Timarchides,
Et familiæ omni:Si valetis,gaudeo.
Ego valeo rectè,& rem gero,& facio lucrum,
Neque istò redire his octo possum mensibus.
Itaque hìc est,quod me detinet,negotium.
Eleusipolim Persæ cæpere,vrbem in Arabia,
Plenam bonarum rerum,atque antiquum oppidum.
Ea comparatur præda,vt fiat auctio
Publicitus.ea res me domo expertem facit.
Operam atque hospitium ego isti præberi volo,
Qui tibi tabellas affert.cura quæ is volet.
Nam is mihi honores suæ domi habuit maximos.
C DO. Quid id ad me,aut ad meam rem refert,Persæ quid rerum gerant?
Aut quid herus tuus? TO. tace stultiloque.nescis quid instet boni.
Nequicquam tibi fortuna faculam lucrificam allucere volt.
DO. Quæ istæc fortuna lucrifica est? TO. istas, quæ norunt, roga.
Ego tantundem scio,quantum tu,nisi quòd pellegi prior.
Sed,vt occœpisti,ex tabellis nosce rem. DO. bene me mones,
Fac silentium. TO. nunc ad illud venies,quod refert tua.
DO. Iste,qui tabellas affert, adduxit simul
Forma expetenda liberalem mulierem,
Furtiuam,adectam ex Arabia penitissima.
D Eam te volo accurare,vt istic veneat,
Ac suo periculo is emat,qui eam mercabitur.
Mancipio neque promittet,neque quisquam dabit.
Probum numeratum argentum vt accipiat,face.
Hæc cura,& hospes cura vt curetur,vale.
TO. Quid igitur,postquam recitasti quod erat ceræ creditum,
Iam mihi credis? DO. vbi nunc ille'st hospes,qui hasce attulit?
TO. Iam hic,credo,aderit.arcessit illam à naui. DO. nihil mihi opus est
Litibus,neque tricis:quamobrem ego argentum numerem foras?
Nisi mancipio accipio,quid eo mihi opus mercimonio?
E TO. Tacen'?an non taces?numquam ego te tam esse matulam credidi.
Quid metuis? DO.metuo hercle veró.sensi ego iam compluries
Neque mihi haud imperito eueniet,tali vt in ludo hæream.
TO. Nihil periculi videtur. DO. scio istuc,sed metuo mihi.
TO. Mea quidem istuc nihil refert.tua ego refero gratia,
Vt tibi rectè conciliandi primò facerem copiam.
DO. Gratiam habeo,sed te de aliis,quàm alios de te suauiu'st
Fieri doctos. TO.nequis verò ex Barbaria penitissuma
Persequatur.etiam tu illam destinas? DO. videam modò
Mercimonium. TO. æqua dicis,sed optimè eccum ipse aduenit,
Hospes ille,qui has tabellas attulit. DO.hiccine est? TO. hic est.

DO. Hæccine illa'ſt furtiua virgo? TO. iuxta tecum æquè ſcio, A
Niſi quia aſpexi equidem. ædepol liberali'ſt, quiſquis eſt.
DO. Sat ædepol concinna eſt facie. TO. vt contemtim carnifex?
Taciti contemplemur formam. DO. laudo conſilium tuum.

ALIQVID OBIICIVNT LVCRI} ei homini aliquid obiiciunt lucri. COMPENDI FECI} lucrifeci. BINOS PANES} quos ancillæ præbebam, quandiu fui ſerua. IN DIES} in dies ſingulos. ARGENTO VICIT} vt libera. ALIENVM CENABIT} alienum cibum cenabit. BENIGNVS} liberalis. NEC SATIS A QVIQVAM H. ACC.} necà quoquam ſponſorem accepit, neque quiſquam eorum, quibus credidi, ſponſorem dedit, cuius fidem ſecutus, crederem. NEC METVI, QVIBVS CREDIDI H. NEQ. MIHI IN IV. ABIVR.} neque metui, ne quis eorum, quibus hodie credidi, pecuniam ſibi à me creditam apud prætorem periurio negarit. idem ſuprà Curcul. *qui abiurant, ſi quid creditum eſt.* Virg. lib 8. Æneid. *abiurataq; rapina*, BONVS} benignus, liberalis, beneficus. IN TRANSENNAM} tranſenna hic eſt extentus funis, ſeu laqueus, quo capiantur aues. Turneb. Aduerſ. lib. 5. pag. 88. Plautus in Rud. *in ætate agenda plurima tranſenna.* CREDO TIBI} facetè, poſteaquàm ab eo pecuniam accepit, dicit ſe ei credere. IAM LIBERTA AVCTVS ES?} iámne feciſti, vt Lemniſelene ex ancilla tibi liberta eſſes? AD PRAET.} qui virga, quæ vindicta dicebatur, ſeruos liberabat. NVMQVAM ENIM POSTHAC, &c.} numquam enim poſthac nec tibi, nec cuiquam tuorum volam quicquam, quod nolis, id eſt, idem ſemper volam, quod tu, aut aliquis tuorum voletis. OCCVLTABAM TIBI D.} πλεονασμός. nam ſatis erat dixiſſe, occultabam tibi, id eſt, celabam te, vel non audebam tibi aperire. DVM VITAM V.} ſic habent libri noſtri veteres, perſpicuè rectè: vulgati autem mendoſè, *vita viuas*. BENEDICTIS TVIS BENEFACTA, &c.} id eſt, aures meæ non ſunt contentæ benedictis tuis, ſed poſtulant præterea benefacta benedictis conſentanea. TVVM PR. EST, &c.} tu promeritus es, vt tibi merito benefaciam. ET TVA REFERT} & tua refert eas legere. ET REM GERO} & rem meam bene gero. ITAQVE HIC EST, QVOD ME D. N.} ita hic eſt negotium, quod me detinet: vel negotium eſt, quod me hic detinet. DOMO EXPERTEM} domus expertem. NEQVICQVAM TIBI F. F. LVCR.} fruſtra tibi fortuna lucrum tibi in manus dare parat, ſi lucrum tibi oblatum aſpernaris. ſic dixit, *allucere faculam*, vt ſuprà, *luces ceream*. allucere autem faculam lucrificam dixit κατ' ἀλληγορίαν, pro, lucrifaciẽdi facultatem præbere: ſiue adeò lucrum certum obiicere, quod auaris, & rapacibus, quales ſunt lenones, inſtar lucis & facis eſt. ISTAS QVAE N.} roga litteras iſtas, quæ id, quod regas, norunt. ſic ſuprà *percunctare ex ipſis*, &c. QVOD REFERT TVA} quod ad te attinet. ADDVXIT SIMVL} adduxit vnà ſecum. FORMA EXPETENDA} forma præſtante. PENITISS.} reconditiſſima, vltima, intima. EAM TE VOLO ACC. VT, &c.} ea vt iſtic veniat, te volo accurare: vel eam illic venire, te volo accurare. AC SVO PERICVLO IS EMAT, QVI, &c.} atque vt is, qui eam emet, emat eam cum ſua cauſa, id eſt nemine promittente ſe præſtaturum periculum euictionis. MANCIPIO NEQVE PR. NEQVE Q. D.} mancipio promittere, eſt promittere ſe traditione alicuius rei tranſlaturum in eum, cui rem tradas, eius rei proprietatem, & (ſi hoc verbo vti licet) dominium dare mancipio, eſt transferre in eum, cui rem tradas, dominium, vel rem eius, cui tradas, facere. Lucret. lib. 3. *Vitaq; mancipio nulla datur omnibus vſu.* Mancip. res ſunt, quarum proprietas, ſeu dominium in alterum tranferri poteſt. Mancipium idem ferè valere, quod dominium, aut proprietas. declarat locus ille in epiſt. Cicer. li. 7. *Cuius quando proprium te eſſe ſcribis mãcipio, & nexu meum autem vſu & fructu, contentus iſto ſum.* Plaut. infrà idẽ ead. fab. *Prius dico, hanc mancupio nemo tibi dabit, iam ſcis.* Mancip. accipere, eſt rem ea lege accipere, vt ſua fiat. Idem Mercat. *Non ego illam mancupio accepi. ſed ille illam accepit.* D. *ſine.* CH. *non potes tu lege vendere illam.* Idem Curcul. *Memento promiſiſſe te ſi quiſquam hanc liberali cauſa manu aſſereret, mihi omne argentum redditum iri Triginta minas.* CH. *meminero. de iſtoc quietus eſto. Et nunc idem dico.* LY. *& commeminiſſe hac ego volam te.* C. *meum & mancupio tibi dabo*, &c. PROBVM NVM.} ἐνάριθμον. pro, probum & numeratum, id eſt, præſentarium. CERAE} tabellis cerariis, in quibus ſcribebant epiſtolas antiqui, & multa alia. TRICIS} negotiis, quæ me implicent, atque impediant. NISI MANCIPIO ACCIPIO} niſi transferatur in me puellæ, quæ mihi vendetur, dominium: niſi fio à te venditore dominus. MERCIMONIO} merce. TAM ESSE MATVLAM} tam eſſe nequam, & nullius frugi: tam contemtum, & ſpurcum. COMPLVRIES} ſæpenumerò: profert hunc locum Nonius in voce *complurie*s. TALI VT IN LVTO HAEREAM} ſecutus ſum libros vulgatos. nam veteres etiam eos, quibus vſi ſumus, non diſſimulabo, neque infitiabor lectori habere *in ludo*: ſed magis mihi placet vulgata ſcriptura. Sic enim Terent. *in luto hæres verſuræ ſolues.* SCIO ISTVC SED M.} attendat lector, quod notat Donatus ad illum locum Terent. Adelph. *id quidem angiportum non eſt peruium.* conſuetudinem hanc eſſe Terentij, vt inducat etiam eos, qui falluntur, aliquid ſapere, hoc idem à Plauto cùm ſæpe alibi, tum hic obſeruari. Nam hic leno, quamuis fallatur, & capiatur à Toxilo, inducitur tamen aliqua ex parte cautus, ac prouidus. REFERO} renuntio RECTE CONCILIANDI} rectè comparandi. SED TE DE ALIIS, QVAM} id eſt, ſuauius eſt nos documentum capere ex aliorum caſibus, quàm alios ex noſtris. NE QVIS VERO EXD. P.} ſubintellige, ſcilicet metuẽdũ eſt, vt ſit ironia, vel tu ne metuis, &c. hoc modo. ſcilicet metuendũ eſt, ne quis puellã illam ex vltima barbaria auectam, perſequatur, & repetat. ETIAMNE TV ILLAM DESTINAS?} etiámne tu illam emis? id eſt, non tu, quantum pote eſt, eam emere properas? túne vſque adeo negligens, & diſſolutus in re tua gerenda eris, vt eam emere non cures? QVISQVIS ES} *quiſquis*, & generi fœminino attribui poſſe veterum auctoritas voluit, inquit Nonius. Liuius, *mulier quiſquis es, te volumus.* Pacuuius, *quiſquis tu es mulier, quæ me inſueto nuncupaſti nomine.* VT CONTENTVM CARNIFEX?} vt contemtum, & malignè laudat!

SAGARISTIO. VIRGO. TOXILVS.
DORDALVS leno.

SA. Satin' Athenæ tibi viſæ fortunatæ, atque opiparæ? E
VIR. Vrbis ſpeciem vidi, hominum mores perſpexi parum.
TO. Numquid in principio ceſſauit verbum doctè dicere?
DO. Haud potui etiam in primo verbo perſpicere ſapientiam.
SA. Quid id, quod vidiſti? vt munitum muro tibi viſum'ſt oppidum?
VIR. Si incolæ benè ſunt morati, pulcrè munitum arbitror:
Perfidia, & peculatus ex vrbe, & auaritia ſi exſulant:
Quarta inuidia, quinta ambitio, ſexta obtrectatio,
Septimum periurium. TO. euge VIR. octaua indiligentia.

Nona

A Nona iniuria,decimum,quod pessimum aggressu,scelus.
Hæc nisi vnde aberunt,centuplex murus rebus seruandis parum est.
TO. Quid ais tu? DO. quid vis? TO.tu in illis es decem sodalibus,
Te in exsulium ire hinc oportet. DO. quid iam? TO. quia periurus es?
DO. Verba quidem haud indoctè fecit. TO. ex tuo,inquam,vsu est.eme hanc.
DO. AEdepol,qui cùm hanc magis cõtemplo,magis placet.TO. si hanc emeris,
Di immortales,nullus leno te alter erit opulentior.
Euortes tuo arbitratu tu homines fundis,familiis.
Cum optimis viris rem habebis,gratiam cupient tuam,
Venient ad te comissatum. DO. at ego intromitti non sinam.
TO. At enim illi noctu occentabunt ostium,exurent foreis?
B Proinde tu tibi iubeas concludi ædeis foribus ferreis:
Ferreas ædeis commutes,limina indas ferrea.
Ferream seram,atque annulum,ne,si ferro parceris,
Ferreas tute tibi impingi iubeas crassas compedeis.
DO. I in malum cruciatum. TO. i sanè:hanc eme atque ausculta mihi.
DO. Modò vt sciam quanti indicet. TO. vin' huc vocem? DO. ego illò accessero.
TO. Quid ais hospes? SA. venio, adduco hanc,vti dudum dixeram,
Nam heri in portum noctu nauis venit.venire hanc volo,
Si pote'st:si non pote'st,ire hinc volo,quantum pote'st.
C DO. Saluus sis adolescens. SA. siquidem hanc vendidero pretio suo.
TO. Atqui aut hoc emtore vendes pulcrè,aut alio non potes.
SA. Esne tu huic amicus? TO. tanquam Di omnes,qui cælum colunt.
DO. Tum tu mihi es inimicus certus.nam generi lenonio
Numquam vllus Deus tam benignus fuit,qui fuerit propitius.
SA. Hoc age.opúsn'est hac tibi emta? DO. si tibi venisse'st opus,
Mihi quoque emta est:si tibi subiti nihil est,tantumdem'st mihi.
SA. Indica,fac pretium. DO. tua merx est,tua indicatio est?
TO. AEquum hic orat. SA. vin' bene emere? DO. vin' tu pulcrè vendere?
TO. Ego scio hercle vtrumque velle. DO. age indica prognariter.
SA. Prius dico.hanc mancupio nemo tibi dabit.iam scis? DO. scio,
Indica minimo daturus qui sis,qui duci queat.
D TO. Tace,tace,nimis tu quidem hercle homo stultus es pueriliter.
DO. Quid ita? TO. quia enim te ex puella prius percontari volo,
Quæ ad rem referunt. DO. & quidem hercle tu me monuisti haud malé.
Vide sis.ego ille doctus leno,pænè in foueam decidi,
Nisi hîc adesses quantum est adhibere hominem amicum vbi,quid geras!
TO. Quo genere,aut qua in patria sit nata,aut quibus parentibus,
Ne temerè hanc te emisse dicas suasu,atque impulsu meo.
Nisi molestum est,percontari hanc paucis hic volt. SA. maximè,
Suo arbitratu. TO.quid stas?abi tute,atque ipse itidem roga,
Vt tibi percontari liceat quæ velis.etsi mihi
E Dixi dare potestatem eius:sed ego te malo tamen
Eum ipsum adire,vt ne contemnat te ille. DO. satis rectè mones,
Hospes,volo ego hanc percontari. SA. à terra ad cælum,quid lubet.
TO. Iubedum ea huc accedat ad me. SA. i sanè,ac morem illi gere,
Percontare,exquire quid vis. TO. agè agè nunc tu i præ.para,
Vide vt ingrediare auspicató. DO.liquidum est auspicium. TO. tace.
Concede sis.iam ego illam adducam. DO. agè,vt rê esse in nostram putas.
TO. Sequere me,adduco hanc, si quid vis ex hac percontarier.
DO. Enim volo te adesse. TO. haud possum,quin huic operam dem hospiti,
Cui herus iussit.quid si hîc non vult me adesse vnà? SA. immò i modó.

TO. Do ego tibi operam. DO. tibi idem das, vbi tu tuum amicum adiuuas. A
Exquire. TO. heus tu aduigila. VIR. satis est dictum. quanquam ego serua sum,
Scio ego officium meum, vt, quæ rogitet, vera, vt accepi, eloquar.
TO. Virgo, hic homo probus est. VIR. credo. TO. non diu apud hunc seruies.
VIR. Ita pol spero, si parentes facient officium suum.
DO. Nolo ego te mirari, si nos ex te percontabimur,
Aut patriam tuam, aut parenteis. VIR. cur ego id mirer, mi homo?
Seruitus mea mihi interdixit, ne quid mirer meum malum meûm.
TO. Noli flere. VIR. ah. TO. Dij istam perdant, ita cata, & callida est.
Habet cor. quàm dicit quod opu'st! DO. quod nomen tibi est? B
TO. Nunc metuo ne peccet. VIR. Lucridi nomen in patria fuit.
TO. Nomen atque omen quantiuis est pretij. quin tu hanc emis?
Nimis pauebam ne peccaret. expediuit. DO. si te emam,
Mihi quoque lucridem confido fore te. TO. tu si hanc emeris,
Numquam hercle hunc mensem vertentem credo seruibit tibi.
DO. Ita velim quidem hercle. TO. optata vt eueniant, operam addito.
Nihil adhuc peccauit etiam. DO. vbi tu nata es? VIR. vt mihi
Mater dixit, in culina, in angulo ad læuam manum.
TO. Hæc erit tibi fausta meritrix. nata est in calido loco,
Vbi rerum omnium bonarum copia est sæpissimé.
Tactus est leno, qui rogarat, vbi nata esset, diceret. C
Lepidè lusit. DO. at ego patriam te rogo, quæ sit tua.
VIR. Quæ mihi sit, nisi hæc, vbi nunc sum? DO. at ego illam quæro, quæ fuit.
VIR. Omne ego pro nihilo esse ducto, quod fuit, quando fuit.
Tamquam hominem, quando animam efflauit, quid eum quæras, qui fuit?
TO. Ita me Di bene ament, sapienter. atque equidem miseret tamen.
DO. Sed tamen virgo, quæ patria est tua? age nunc actutum expedi. quid taces?
VIR. Dico equidem patriam. quandoquidem hic seruio, hæc patria est mea.
TO. Iam de istoc rogare omitte. non vides nolle eloqui,
Ne suarum se miseriarum in memoriam inducas? DO. quid est?
Captúsne est pater? VIR. non captus, sed quod habuit, id perdidit.
TO. Hæc erit bono genere nata. nihil scit nisi verum loqui. D
DO. Quis fuit? dic nomen. VIR. quid illum miserum memorem qui fuit?
Nunc & illum miserum, & me miseram æquum est nominarier,
DO. Quoiusmodi is in populo habitus est? VIR. nemo quisquam acceptior.
Serui, liberíque amabant. TO. hominem miserum prædicas,
Cum ipsus propè perditus est, & beneuolenteis perdidit.
DO. Etiam opinor. TO. etiam opinor? DO. summo genere esse arbitror.
TO. Diuitias tu ex istac facies. DO. ita Di faxint. TO. eme modó.
VIR. Iam hoc tibi dico, iam actutum æcastor meus pater vbi me sciet
Venisse huc, aderit hic, & me absentem redimet. quid nunc? DO. quid est?
TO. Audin' quid ait? VIR. nam etsi res sunt fractæ, amici sunt tamen.
DO. Ne sis plora. libera eris actutum, si crebrò cades. E
Vin' mea esse? VIR. dum quidem, ne nimis diu tua sim, volo.
TO. Satin'? vt meminit libertatis? dabit hæc tibi grandeis bolos.
Age, si quid agis, ego ad hunc redeo. sequere, reduco hanc tibi.
DO. Adolescens vin' vendere istanc? SA. magis lubet, quàm perdere.
DO. Tum tu pauca in verba confer. quid datur. tanti indica.
SA. Faciam ita vt te velle videam, vt emas. habe centum minis.
DO. Nimium'st. SA. octoginta. DO. nimium'st. SA. nummus abesse hinc non potest,

Quod

A Quod nunc dicam. DO. quid id est ergo? eloquere actutum atque indica.
SA. Tuo periclo sexaginta hæc datur argenti minis.
DO. Toxile quid ago? TO. Di, Deæque te agitant irati scelus,
Qui hanc non properes destinare. DO. habebo. TO. eu, prædatus probè.
Abi, argentum effer huc.
Non ædepol minis trecentis cara'st. fecisti lucri.
SA. Heus tu, etiam pro vestimentis huc decem accedant minæ.
DO. Abscedent enim, non accedent. TO. tacesis. non tu illum vides
Quærere ansam, infectum vt faciat? abísne, atque argentum petis?
DO. Heus tu serua istum. TO. quin tu is intró? DO. abeo, atque argentum affero.
B

SATIN' ATHENAE TIBI VISAE F.} inducitur Sagaristio, quasi aduena cum Persa loquens, quasi captiua, vt eius oratione composita captus leno, faciliùs ad emendum adducatur. INCOLAE} ciues. BENE SVNT MORATI} bonis moribus sunt prædíti. PECVLATVS} furtum pecuniæ publicæ. INDILIGENTIA} negligentia. QVOD PESSIMVM AGGRESSV, SCELVS} scelus, facinus est, quod quis faciens, manus suas sanguine contaminat, vt si quis hominem interficiat: est etiam factum impium in deos, aut parenteis, aut patriam, scelus pessimum aggressu autem, id est, pessimum ad aggrediendum & suscipiendum. NISI VNDE} nisi ex aliqua vrbe. TV IN ILLIS ES DEC. S.} tu es in numero illorum decem vitiorum, quæ exsulare oportet ex bene morata, & ab omni periculo tuta ciuitate. EX TVO, INQ. &c.} è re, inquam, tua est. QVI CVM HANC M. C. M. PL.} ædepol, inquit, è re mea est hanc puellã emere, qui quãdo hanc magis contemplor, tàm magis ea mihi placet. malim legi, *qui quam hanc magis contemplo, magis placet.* id est, quanto magis hanc contemplor, tantò magis placet. DII IMM.} cum admiratione pronuntiandum. EVERTES T. ANN. F. F.} euertes fundis. sic dictum à Plauto, vt à M. Tullio, euertere fortunis, bonis, & simil. VENIET AD TE COMISSATVM} sic legendum, & ita habent nostri libri veteres *comissatum* per i, non per e, vt vulgus scribit. qua de re plura in comment. Horat. ad illum locum Odæ lib. 4. *Tempestiuis in domo Comissabere Maximi.* OCCENTABVNT OSTIVM} cantabunt ob ostium: vel conuiciabuntur tibi aut fores: vel ostia cum conuiciis insequentur. Paulus, occentare dicebãt, pro conuicium facere. EXVR. FORES} facibus & tædis exurent foreis ligneas. FERREAM SERAM} quasi verò seræ non debeant esse ferreæ, aut possint esse ligneæ. SI FERRO P.} si ferro pepereceris. IVBEAS} legendum fortasse est, *videas*. veruntamen nihil muto. potest enim ferri lectio recepta, hoc sensu: facito tibi foreis ferreas, & cetera ferrea, ne, si sumtu deterritus ferro parseris, eadem opera tute tibi ferreas compedeis impingas. QVANTI IND.} quod pretium merci præfiniat. VENIRE HANC VOLO} vendi hanc volo. SI POTE'ST} si fas est, si fieri potest, *εἰ δυνατόν ἐστι.* VENDES PVLCRE} bene vendes, id est, vendes ex animi tui sententia. QVI CAELVM COLVNT} cælesteis *οὐρανίωνες οἳ ὄλυμπον ἔχουσιν. ἀθάνατα δώματ' ἔχοντες.* TVM TV MIHI INIM.} si mihi tam amicus es, quàm dij, tum verò tu mihi certus inimicus es. HOC AGE} huic rei attentum te præbe. SI TIBI VENISSE EST OP.} si tibi venditam esse expedit, mihi emtam esse vtile est: si tibi vendita est opus, est mihi opus emta. SI TIBI SVBITI NIHIL EST.} si tibi quamobrem properes, caussa nulla est. TVA INDICATIO EST.} tuum est iudicare, & tuæ merci pretium constituere. VTRVMQVE V.} & emtorem velle bene emere, id est, cum emolumento suo emere: & venditorem bene vendere, id est, cum lucro vendere. PROGNARITER} strenuè, fortiter, constanter. sic Nonius, & profert hæc Plauti verba: & illa Ennij. *Dum hoc: audite parumper, vt pro Romano populo prognariter armis Certando prudens animam de corpore mitto.* Hactenus Nonius. Ego & apud Ennium, & apud Plautum, & apud Nonium, & ceteros legendum puto *prognauiter.* HANC MANCIPIO NE-
D MO TIBI DABIT} hanc nemo ea lege tibi vendet, vt velit subire periculum euictionis. INDICA MINIMO DAT. Q. SIS, Q. D. Q.} indica, quanto minimo pretio eam daturus sis, vt à me emtore abduci queat. NIMIS TV QVIDEM H. H. S T.} hæc dicit Toxilus lenoni secretò, & separatim à lenone, simulans se ei bene consultum esse velle, cùm perditum eat. EGO ILLE DOCTVS L.} ego ille qui habeor callidus, & prouidus leno. POENE IN FOVEAM DEC.} pœnè deceptus sum: pœnè illaqueatus sum. QVANTI EST ADHIB. H. AM.} cum admiratione pronuntiandum. quàm magnum est, quanti momenti est adhibere hominem amicum in negotio suo gerendo? NISI MOLESTVM EST, &c.} hæc ad Sagaristionem. HIC} leno. QVID STAS?} quid stas leno? ETSI M. DIXIT DARE P.} quamquam dixit mihi hospes, se mihi permittere potestatem interrogandæ puellæ. A TERRA AD CAELVM} percunctare ab vltimo extremo, vsque ad alterum: & percunctare quid lubet. I SANE} hæc ad puellam. PERCONTARE} hæc ad lenonem. LIQVIDVM EST AVSP.} defæcatum est auspicium, minimeque turbidum, supra Pseud. *aut sinistra, auspicio liquido.* & Epid. *liquido exeo foras auspicio, aui sinistra.* I PRAE} præ i. nostri libri habent, *age age nunc tu in prælium, imperator,* mendosè opinor. CONCEDE SIS} concede si vis: recede, aut secede si vis. AGE, VT REM ESSE IN N.} age vt nostra interesse putas. ENIM VOLO TE ADESSE} enimuerò te adesse volo, cùm ego puellam percunctabor. DO EGO TIBI OPERAM} fortasse legendum, *do ergo tibi operam.* hæc ad lenonem. TIBI IDEM D.} sic habent libri nostri veteres melius, quàm vulgati, *tibi ibidem.* tu idem tibi das operam, cùm amicum tuum adiuuas. ADVI-
E GILA} attende. SI PARENTES} si parentes mei faciant officium suum: nam me breui rediment. SERVITVS MEA MIHI INTERD.} seruitus mea docuit me omnia perferre, quæ mihi à potentioribus, & à dominis imponuntur, aut imperantur. NOLI FLERE} hic puella callida, & probè instituta, & docta adstet. CATA} arguta, sapiens. HABET C.} cordata est. cuius contrarium, excors. QVAM DICIT QVOD OPVS EST!] cum admiratione pronuntiandum. NVNC METVO NE P.] nunc metuo, ne titubet, id est, ne malè respondeat, seu, ne quid tale respondeat, vt lenoni nostræ omnes fallaciæ pateant. LVCIDI] hoc nomen debet placere lenoni, propter omen. lucrũ enim promittit. atque hoc idcircò à puella callidè excogitatum, & responsum est. NOMEN ATQ. OM. Q. EST P.] vel propter nomen ipsum, quod tibi lucrum per se ostentat, quantiuis emere debes. NIMIS PAVEBAM, NE P.] hæc secum loquitur ad spectatores conuersus, & à lenone auersus. EXPEDIVIT] cura & metu me liberauit, cùm ita callidè & opportunè respondit. MENSEM VERTENTEM] mensem integrum. sic dictum autem mensem vertentem, vt annum vertentem: nam mensis vertens est, cùm Luna percursis signis duodecim, eò, vndè profecta est, rediit. quod fit 28 circiter diebus. significat porrò eam non diu seruituram, sed leno intelligit breui tempore extiturum aliquem emtorem, qui eam magno redimat. Toxilus verò mox exorturum, qui eam in libertatem asserat, & à lenone multo pretio dato auferat. OPTATA VT CONVEN.] optata vt contingant, seu concurrant: nostri libri habent partim, *orta vt eueniant.* partim, *optata vt eueniant.* OPERAM ADDITO] adiuuato. TACTVS EST LENO] hæc loquitur Toxilus ad spectatores conuersus, & à lenone auersus. tactus est autem, id est, apto responso captus est. DICERET] subintellig. vt.

AT EGO PATRIAM TE R. Q. S. T.} at ego te rogem, quæ sit patria tua. DVCTO} duco. QVANDO F.} posteaquam A præterit. QVI FVIT} qui mortuus est? MISERET TAMEN} miseret me eius tamen. EXPEDI} paucis explica. NON VIDES N. ELOQ.} subintell. eam. NE SVARVM SE MIS. IN M. IND.} ne miseriarum suarum sibi memoriam refrices. CAPTVSNE EST PATER?} ab hostibus. ACCEPTIOR} gratior, magis probatus. NAM ETSI RES SVNT FR.} etsi res sint perditæ, atque afflictæ. trãlatio à naui fracta. NE SIS PLORA} ne plora si vis. SI CREBRO CADES} si crebrò vitiis succumbes. DABIT H. T. GRANDEIS POL.} afferet hæc tibi magnas vtilitates, magno hæc erit tibi emolumento. AGE SIQVID A.} si emere vis eme, ne tandiu cunctare. AD HVNC} ad Sagaristionem hospitis personam indutum. SEQVERE} virginem alloquitur. REDVCO HANC T.} hospitem simulatum alloquitur Sagaristionem. QVID D.?} quid vis tibi dari? TANTI INDICA} tanti indica, quantum tibi vis dari, semel indica. NVMMVS ABESSE} non dabo tibi eam, vel nummo minoris quàm sexaginta minis. HVIC} ab ea summa, quàm nunc dicam. TVO PERICVLO} ita vt eam non dem tibi mancupio, neque periculum emtionis præstare velim. DII, DEAEQVE TE AG. IRATI} deos deásque habes tibi iratos, atque infestos, qui te agitant & insectantur, vt furiæ agitant sceleratos atque impios, cùm hanc emere non properes. DESTINARE} emere. PRAEDATVS PROBE} prædam præclaram fecisti. alloquitur lenonem, irridens eum dissimulanter. Nonnulli putant Toxilum apud se loqui sibi gratulantem, quod præclaram prædam à lenone fecerit. EFFER.} domo. NON AEDEPOL MINIS T. C.} non ædepol si minis trecentis emisses, carè emisses. HVC DECEM ACC.} ad sexaginta minas accedant decem minæ. ABSCEDENT ENIM, NON ABSCEDENT} enimuerò decedant potius, quàm accedant. demam aliquid de sexaginta minis, quàm addam. B TACE SIS} hæc ad Sagaristionem seorsim, & secretó. NON TV ILLVM VIDERE QVAER. A.} non tu illam vides occasionem quærere stultitiæ mutandæ, & emtionis dissoluendæ? HEVS TV, SERVA ISTVM} hæc ad Toxilum admonens eum, vt Sagaristionem obseruet, ne cum virgine discedat.

TOXILVS, SAGARISTIO, serui. VIRGO.

Aedepol dedisti virgo operam allaudabilem,
Probam & sapientem & sobriam. VIR. si quid bonis
Boni fit, esse idem & graue, & gratum solet.
TO. Audin' tu Persa? vbi argentum ab hoc acceperis,
Simulato quasi eas prorsum in nauem. SA. ne doce.
TO. Per angiportum rursum te ad me recipito, C
Illac, per hortum. SA. quod futurum est, prædicas.
TO. At ne cum argento protinam permutes domum,
Moneo te. SA. quod te dignum est, me dignum esse vis.
TO. Tace, parce voci. præda progreditur foras.

ET GRAVE, ET GRATVM S.} sic Accius Atham. hæc duo coniunctim posuit, *id quod facit, gratum, & graue est.* Graue, inquit Nonius, solidum & firmum significat, opinor, id boni, quod in bonos confertur, esse eis gratum, & magnum, id est, & magni fieri. non esse leue, sed graue, & magni ponderis. AVDIN' TV PERSA?} tu Sagaristio, qui Persæ personam sustines. QVOD FVTVRVM EST PR.} faciam, quod mones. PROTINAM} protinus. PERMVTES D.} aliam domum pro nostra introeas. QVOD TE DIGNVM EST} pecuniam alienam auertere. PARCE VOCI} loquere summissa voce, vel vocem comprime.

DORDALVS leno. SAGARISTIO, TOXILVS, serui. VIRGO. D

Probati hîc argenti sunt sexaginta minæ,
Duobus nummis minus est. SA. quid ei nummi sciunt?
DO. Crumenam hanc emere, aut facere vt remigret domum.
SA. Ne non sat esses leno, id metuebas, miser,
Impure, auare, ne crumenam amitteres.
TO. Sine quæso. quando leno'st, nihil mirum facit.
DO. Lucro faciundo ego auspicaui in hunc diem:
Nihil mihi tam parui'st, quin id me pigeat perdere.
Age, accipe hoc sis. SA. hunc in collum, nisi piget,
Impone. DO. verò fiat. SA. numquid ceterùm E
Me voltis? TO. quid tam properas? SA. ita negotium'st.
Mandatæ quæ sunt, volo deferre epistolas.
Geminum autem fratrem seruire audiui hîc meum,
Eum ego vt requiram atque vt redimam, pergere volo.
TO. Atque ædepol tu me commonuisti haud malè.
Videor vidisse hîc forma persimilem tui,
Eadem statura. SA. quippe qui frater siet.
DO. Sed scire velimus, quod tibi nomen siet.
TO. Quid attinet nos scire? SA. ausculta ergo vt scias:

A Vaniloquidorus, Virginisuendonides,
Nugipolyloquides, argentiextenebronides,
Tedigniloquides, nummorum expalponides,
Quod semel arripides, numquam postea eripides.
DO. Heu hercle nomen multis modis scriptum'st tuum.
SA. Ita sunt Persarum mores, longa nomina
Contortiplicata habemus. numquid ceterum
Voltis? TO. vale. SA. & vos. nam animus in naui est meus.
DO. Cras ires potius, hodie hîc cenares. Vale.

PROBATI HIC ARG.] in hac crumena sunt sexaginta minæ argenti probi, à quibus absunt duo nummi. QVID EI NVMMI SVNT?] quare absunt ij duo nummi? quid facere sciunt? CRVMENAM HANC EMERE, AVT F.] ea gratia (inquit) duos nummos detraxi, vt crumenam emas, aut si emere nolis, & duos nummos, qui desunt, tibi dari postulas, crumenam mihi reddas. B LVCRO FACIENDO EGO AVSP.] Nonius, auspicari, pro auspicatus sum. Plautus Persa, *Lucro faciendo ego ausp.* HVNC IN C.] in hoc collum impone, nisi piget. collus & collum dixerunt veteres, vt alibi notatum est. CETERVM] ceteroqui, alioqui. MANDATAE QVAE SVNT] quæ mihi datæ sunt perferendæ. SED SCIRE VEL. QVOD TIBI N. S.] hic versus, qui fuerat omissus à librario propter similitudinem eiusdem vocis, qua terminabantur duo coniuncti versus ex auctoritate vnius veteris codicis restitutus est, sine quo sententia huius loci claudicabat. VANILQVIDORVS, &c.] nomina sunt conficta à Sagaristione, quasi Persica, cùm sint tamen partim Latina, partim Græca, partim Barbara. vaniloquidorus igitur, si hæ voces interpretatione indigent, est qui vana loquitur & vana verba dat. VIRGINISVENDONIDES] virginis venditor. NVGIPOLYLOQVIDES] qui multas nugas loquitur. ex nostris libris veteribus vnus habet *nugipololoquides* quæ scriptura si recta est, significatio nominis hæc esse possit, qui loquitur nugas, & res ne pili quidem faciendas. ARGENTIEXTENEBRONIDES] qui argentum ex tenebris eruit. TEDIGNILOQVIDES] qui te digna loquitur. NVMMORVM EXPALP.] qui nummos palpando, & blandiendo exprimere potest. QVOD SEMEL ARR. NVMQVAM] quod semel arripuit, numquam postea sibi eripi sinit. NAM ANIMVS IN NAVE EST M.] Sic Terentius, *animus est in patinis.* CRAS IRES P. H. H. C.] cras ire deberes potius, hodie hîc cenare.

C TOXILVS, DORDALVS, SATVRIO parasitus, VIRGO.

TO. Postquam illic abiit, dicere hic quiduis licet.
Næ hic tibi dies illuxit lucrificabilis:
Nam non emisti hanc, verùm fecisti lucri.
DO. Ille quidem iam scit quid negotij gesserit,
Qui mihi furtiuam meo periculo vendidit.
Argentum accepit, abiit. quid ego nunc scio,
An iam asseratur hæc manu? quò illum sequar?
In Persas? nugas. TO. credidi gratum fore
D Beneficium meum apud te. DO. immò equidem gratiam
Tibi Toxile habeo. nam sensi te sedulò
Mihi dare bonam operam. TO. tibin' ego? immò seriò.
DO. Atat, oblitus sum intus dudum edicere
Quæ volui edicta. asserua hanc. TO. salua'st hæc quidem.
VIR. Pater nunc cessat. TO. quid si admoneam? VIR. tempus est.
Heus Saturio exi. nunc est illa occasio
Inimicum vlciscier. SA. ecce me, numquid moror?
TO. Age illuc abscede procul è conspectu. SA. tace.
TO. Vbi cum lenone me videbis colloqui,
Tum turbam facito. SA. dictum sapienti sat est.

E ILLIC.] ille. LVCRIFICABILIS.] lucrificabilis à lucrifico, as, vt laudabilis & amabilis, & simil. à laudo, & amo, &c. lucrificare autem sic dictum, vt ludificare. QVI NVNC EGO SCIO AN IAM A.] diuinat leno, qui nunc, inquit, scire possum, an iam hæc virgo vindicetur ex seruitute? NVGAS.] nugas egero. TIBIN' EGO?] tune istuc dicis duntaxat me tibi operam dedisse sedulò, id est, mihi animum, & voluntatem fuisse tibi consulendi, sed rem non extare? immò verò ego seriò tibi profui & consului, & lucrum vltro in manus obtuli. INTVS] domi. EDICERE.] seruis. PATER NVNC CESSAT.] absente nunc lenone, qui domum introiuit, Persa queritur patrem cessare, & non se asserere in libertatem.

DORDALVS leno, TOXILVS seruus.

TRanscidi loris omneis aduueniens domi,
Ita mihi supellex squalet, atque ædes meæ.

TO. Redis tu tandem. DO. redeo. TO. næ ego hodie tibi A
Bona multa feci. DO. fateor,habeo gratiam.
TO. Num quippiam aliud me vis. DO. vt bene sit tibi.
TO. Pol istuc quidem omne iam ego vsurpabo domi,
Nam iam inclinabo me cum liberta tua.

TRANSCIDI LORIS.] transcidi penultima longa à trans & cædo. vel legendum *concidi*. SQVALET.] sordet, horret sordibus & immunditia. Gellius, Nonius. BONA MVLTA FECI.] sic restitui ex nostris libris veteribus qui habent *bena muta feci*, mendose illud quidem, sed tamen vnde facilè veram scripturam elicias, *bona multa*. nam vt i, sæpè in litera & l, sæpè in i, deprauatur. VT BENE SIT TIBI.] vt beatus sis. INCLINABO ME CVM LIB.] cubabo cum liberta tua.

SATVRIO parasitus, DORDALVS, VIRGO.

NIsi ego illunc hominem perdo. DO. perij. SA. atque optimè, B
Eccum ipsum ante ædeis. VIR. salue multum mi pater.
SA. Salue mea nata. DO. Persa me pessundedit.
VIR. Pater hic meus est. DO. hem, quid? pater? perij oppidò.
Quid ego igitur cesso infelix lamentarier
Minas sexaginta? SA. ego pol te faciam, scelus,
Te quoque etiam ipsum vt lamenteris. DO. occidi.
SA. Age, ambula in ius leno. DO. quid me in ius vocas?
SA. Illi apud prætorem dicam. ted ego in ius voco.
DO. Nonne antestaris? SA. Tuan' ego caussa carnufex
Cuiquam mortali libero aureis atteram, C
Qui hic commercaris ciueis homines liberos?
DO. Sine dicam. SA. nolo. DO. audi. SA. surdus sum, ambula,
Sequere hâc scelesta feles virginaria.
Sequere hâc, mea nata, me vsque ad prætorem. VIR. sequor.

NISI EGO ILLVNC HOM. P.] oratio imperfecta, vt minantis & irati. PERIJ] leno sentiens se peti, vt sibi malè conscius, clamat se perisse. LAMENTARIER MINAS SEXAGINTA] queri minas sexaginta amissas: deflere iacturam, quam fec minarum sexaginta. EGO POL TE FACIAM SC.] ego pol te faciam scelesse lamentari, & deplorare tuam ipsius vicem. ILLI.] illic. TED EGO IN IVS VOCO.] ted ego in ius voco. ted ego. pro te ego, veterum consuetudine d, interpositum est. NONNE ANTESTARIS?] nónne antestaris? nónne testem aliquem auricula ei prehensa, seu vulsa, aduocas, vel adhibes? antestari, est aliquem admonere prehensa, aut attrita ei auricula, vt meminerit eorum, quæ audierit, aut viderit. TVAN' EGO CAVSA CARNIFEX.] personas honestas & incolumi fama non licebat sine antestatione inuitas in ius trahere. Infameis, & fures, & lenones licebat. Idcirco nunc Saturio, tuâne ego causa, inquit, homo scelerate, cuiquam homini libero aureis prehendam? id est, antestabor? sic in Aul. Euclyo Lyconidem, quem suspicatur sibi aulam quadrilibrem auri plenam surripuisse, minatur se in ius rapturum. sic Plautus. *Nisi referes. L. quid tibi referam? EV. quod surripuisti mihi. Iam quidem ad prætorem hercle te rapiam, & tibi scribam dicam.* Et in Rud. Pleusidippus Labracem lenonem sic interrogat; *Rapier huc obtorto collo mauis, an trahi? vtrumuis opta, dum licet.* COMMERCARIS] emis. SCELESTA FELES VIRG.] scelestè raptor virginum. sic lenonem appellat, quod auidè virginem emerit, & quasi rapuerit: feles enim, animal est rapax. Sic Ausonius, Marcum quendam pullarum felem dicit, id est, raptorem puerorum. sed malim legi hoc modo; *sequere hâc scelesse*, scripta hic distinctionis nota, *feles virginaria*. D

TOXILVS, SAGARISTIO serui, LEMNISELENE.

HOstibus victis, ciuibus saluis, re placida, pacibus perfectis,
Bello extincto, re bene gesta, integro exercitu & præsidiis,
Cùm bene nos Iupiter iuuisti, Dique alij omnes cælipotentes, E
Ea vobis grateis habeo, atque ago, quia probè sum vltus meum inimicum.
Nunc ob eam rem inter participeis diuidam prædam, & participabo.
Ite foras, hic volo ante ostium & ianuam meos participes bene accipere.
Statuite hic lectulos, ponite hic quæ assolent. hic statui volo, primum
Vnde ego omneis, hilaros, ludéreis, lætificanteis faciã, vt fiant aliqua mihi,
Quorum opera hæc mihi facilia factu facta sunt, quæ volui effieri.
Nam improbus est homo, qui beneficium scit sumere, & reddere nescit.
LEM. Toxile mi, cur ego sine te sum? cur autẽ tu sine me es? TO. age dum ergo

Accede

A Accede ad me, atque amplectere sis. LEM. ego verò. oh, nihil magis dulce'st.
Sed amabo oculus meus, quin lectis nos actutum commendamus?
Omnia, quæ tu vis, ea cupio. TO. mutua fiunt à me. age, age, age. ergo
Tu Sagaristio accumbe in summo. SA. ego nihil moror. cedò partem, quam pepigi.
TO. Temperi. SA. mihi istuc temperi sero'st. TO. hoc age, accumbe, hunc diem suauem
Meum natalem agitemus, amœnũ: date aquam manibus, apponite mẽsam.
Do hanc tibi florentem florenti. tu hîc eris dictatrix nobis. age puere,
A summo septenis cyathis committe hos ludos. moue manus, propera.
B Pægnium tardè cyathos mihi das. cedò sanè. bene mihi, benè vobis, bene amicæ meæ.
Optatus hic mihi dies datus hodie'st à dis, quia te licet liberã me amplecti.
LEM. Tua factum opera benè omnibus nobis. hoc mea manus tuæ poculum donat,
Vt amantem amanti decet. TO. cedó. LEM. accipe. TO. bene ei, qui inuidet mihi,
Et ei qui hoc * gaudet.

HOSTIBVS VICTIS, &c.] allegoria est ducta à re militari. exsultat & triumphat gaudio Toxilus ob rem bene gestam, & lenonem sexaginta minis emunctum. PACIB. PERFECT.] conditionibus pacis transactis. Nonius, *paces* plurali numero nouè positum. Varro, Animaduertendum primùm quibus de causis, & quemadmodum constituant paces: secundùm, qua fide & iustitia eas coluerint. EA] ob eam causam. INTER PARTICIPES.] inter doli socios, inter
C consilij, factíque participes. PARTICIPABO.] participeis prædæ faciam. LECTVLOS] ad discumbendum. PONITE HIC QVAE ASS.] hic ponite flores, corollas, panem, obsonia, vina, cetera. VNDE] ea, quibus. VT FIANT ALIQVA MIHI QVORVM OP.] vt fiant à me aliqua bona iis, quorum opera, hæc mihi facilè confecta sunt, quæ fieri volui. IMPROBVS EST HOMO.] improbus, quia ingratus. ERGO ACCEDE AD ME, ADAMPLECTERE SIS.] sic habent nostri libri veteres, quos sequor. Alij, *ergo accedin' ad me, atque amplecteris?* OCVLVS MEVS.] ocule mi, rectus pro vocatiuo. QVIN LECTIS ACT. NOS COMM.] quare non continuò lectis nos committimus? ACCVMBE IN SVMMO.] in summo loco. locorum in conuiuiis hæc erat differentia: alius erat summus, alius imus, seu infimus, alius medius. qua de re plura suprà, & in commentariis Horatianis. MVLTA FIVNT A ME] ego quoque omnia, quæ vis, cupio. EGO NIHIL MOROR] nihil moror accumbere in summo: hoc est, parui istuc facio: isto, quod mihi das, carere possim, valeat. CEDO PARTEM, QVAM PEP.] da mihi partem, quam tecum pactus sum. fortasse repetit sexcentos nummos, quos ei mutuos dederat, cùm præsertim eorum reddendorum facultatem habeat, ablatis à lenone sexaginta minis. Nam sexaginta minæ sex millia dragmarum continent, cùm mina centum dragmas valeat. dragma autem, & denarius, qui quatuor sestertios, seu duodecim asseis continet, idem ferè valent. non dissimulabo tamen libros omneis veteres sine vlla varietate, habere *parem*: sed in hoc dissentiunt, quòd alij habent *quam*, alij *quem*. mâlo eius loci sententiam, & veram scripturam in medio relinquere. TEMPERI.] id est, tempori, hoc dicit suo tempore ti-
D bi dabitur, quod pepigisti. suo tempore tibi reddetur pecunia, quam mihi credidisti. Cic. dixit *temperius* in compatiuo lib. 9. epist. ad Fam. Lep. st. 16. *Memini te mihi Phameæ cenam narrare, temperius fiat. cetera eodem modo.* HOC AGE.] animum habe ad hoc, quod agitur, attentum. omitte ista ab hoc negotio aliena. AMOENVM] suauem. amœnum dixit [illegible]. DO HANC TIBI FLOR. FLO] dat hic Toxilus puellam adolescentem ætate florentem Sagaristioni ætate florenti. sed incertum, quam. non enim nominatur, nisi quis dicat eandem, quam amat Lemniselenem. TV HIC ERIS DICTATRIX] tu Lemniselene hic eris nobis conuiuij magistra, nobisque leges bibendi feres & dictabis. AGE PVERE A SVMMO, &c.] age puer, à summo loco præbe pocula singulis conuiuis septenos cyathos. Erat autem apud veteres lex hæc in conuiuiis rata, & sollemnis, vt à summo ad imum pocula circumferentur, idque certo cyathorum numero præfinito, vt inter omneis conuiuas æqualitas quædam seruari videretur. Idem Plautus, *Da puere ab summo. age tu interibi ab infimo Da suauium.* COMMITTE HOS LVDOS.] tralatio à ludis gladiatoriis, qui committi dicuntur. Virg. Æneid. 5. *Et tuba commissos medio canit aggere ludos.* Cicero lib. 3. epist. ad Qu. Fratr. *Hæc scripsi à die viij. Kalend. Nouembr. quo die ludi committebantur, in Tusculanum proficiscens,* &c. Idem lib. 3. de Finibus, *Heri, inquam, ludis commissis ex vrbe profectus veni ad vesperum.* MOVE MANVS.] ne cessa. Horatius, *cuncta festinet manus.* BENE MIHI] subintell. fit. QVI TE LICET LIB. ME AMPL.] quia licet mihi te liberam amplecti. TVA FACTVM OPERA B. OMN. N.] tua opera nobis omnibus factum est bene. BENE EI, QVI INVID. M.] bene fit ei, qui mihi inuidet, nempe Sagaristioni, qui non habet amicam liberam, vt ego, neque tam venustam, quàm ego.

E

DORDALVS, SAGARISTIO, LEMNISELENE, PAEGNIVM puer.

QVi sunt, qui erunt, quíque fuerunt, quíque futuri sunt posthac,
Solus ego omnibus antideo, facilè miserrimus hominum vt viuam.
Perij, interij. pessimus hic mihi dies hodie illuxit, corruptor
Ita me Toxilus perfabricauit, itáque meam rem diuexauit.
Vehiculum argenti miser eieci, amisi: neque quamobrem eieci habeo.

Qui illum Persam, atque omneis Persas, atque etiam omneis personas. A
Malè di omnes perdant: ita miser. Toxilus hæc mihi conciuit.
Quia ei fidem non habui argenti, eò mihi eas machinas molitu'st:
Quem pol ego vt non in cruciatum, atque in compedeis cogam, si viuam,
Siquidem huc vmquã herus redierit eius, quod spero: sed quid ego aspicio?
Hoc vide, quæ hæc familia est? pol hîc quidem potãt. aggrediar, ô bone vir
Salueto, & tu bona liberta. TO. Dordalus hic quidem est. SA. quin iube adire.
TO. Adi, si libet, agite applaudamus; Dordale homo lepidissime salue.
Locus hic tuus est: hîc accumbe. ferte aquam pedibus, præben' tu puere?
DO. Ne sis me vno digito attigeris, ne te ad terram, scelus, affligam.
PV. At tibi ego hoc continuò cyatho oculum excutiam tuum. B
DO. Quid ais crux, stimulorum tritor, quomodo me hodie versauisti?
Vt me in tricas coniecisti? quomodo de Persa manus mihi adita'st?
TO. Iurgium hinc auferas, si sapias. DO. at bona liberta hæc sciuisti,
Et me celauisti. LEM. stultitia'st, cui bene esse licet, eum præuorti
Litibus. posterius istæc te magis par agere'st. DO. vritur cor mihi.
TO. Da illi cantharum, exstingue ignem, si cor vritur, caput ne ardescat.
DO. Ludos me facitis, intelligo. TO. Vin' cinædũ nouum tibi dari Pægnium?
DO. Quin elude, vt soles, quando liber locu'st hîc,
TO. Hui babæ, basilicè te intulisti & facetè.
PV. Decet me facetum esse, & hunc irridere
Lenonem lubido'st, quando dignu'st. C
TO. Perge vt cœperas. PV. hoc leno tibi.
DO. Perij, perculit me propè. PV. hem serua rursum.
DO. Delude vt lubet, herus dum hinc abest.
PV. Viden' vt tuis dictis pareo!
Sed quin tu meis contrà item dictis seruis,
Atque hoc, quod tibi suadeo, facis? DO. quid est id?
PV. Restim tibi cape crassam, ac suspende te.
DO. Caue sis me attigas, ne tibi hoc scipione
Malum magnum dem. PV. vtere, te condono.
TO. Iamiam Pægnium da pausam.
DO. Ego pol vos eradicabo. PV. at te ille, qui supra nos habitat. D
Qui tibi malè volt, malèque faciet. non hi dicunt, verùm ego.
TO. Age circumfer mulsum bibere. da vsque plenis cantharis.
Iamdiu factum est postquàm bibimus. nimis diu sicci sumus.
DO. Di faciant vt id bibatis, quod vos numquam transeat.
PV. Nequeo leno quin tibi saltem staticulum, olim quem Hegea
Faciebat. vide verò si tibi satis placet. SA. me quoque volo
Reddere, Diodorus quem olim faciebat in Ionia.
DO. Malum ego vobis dabo, nisi abitis. SA. etiam mutis impudens?
Iam ego tibi, si me irritassis, Persam adducam denuó.
DO. Iam taceo hercle, atque tu Persa es, qui me vsque admutilauisti ad cutem.
TO. Tace stulte. hic eius geminus est frater. DO. hiccine'st. TO. ac geminissimus. E
DO. Di, deæque & te, & geminum fratrem excrucient. SA. qui te perdidit:
Nam ego nihil merui. DO. at enim quod ille meruit, tibi id obsit volo.
TO. Agite sultis, hunc ludificemus, nisi non dignus'st. SA. non opus'st.
LEM. At me haud par est. TO. eò credo, quia non inconciliauit cum te emo.
LEM. Attamen, non tamen. TO. caue ergo sis malo, & sequere me.
Te mihi dicto audientem esse addecet. nam hercle absque me
Foret, & meo præsidio, hic faceret te prostibulam propediem.

Sed

A Sed ita pars libertinorum est.nisi patrono qui aduersatus est,
Nec satis liber sibi videtur,nec satis frugi,nec satis honestus.
Ne id efficit,ni ei maledixit,ni grato ingratus repertus est.
LEM.Pol benefacta tua me hortantur,tuo vt imperio paream.
TO. Ego sum tibi patronus planè,qui huic argentum pro te dedi.
Pro hisce,hunc volo ludificari. LEM. meo ego in loco sedulò curabo.
DO. Certò illi homines mihi nescio qui mali consulunt, quod faciant. SA. heus vos.
TO. Quid ais? SA. hiccine Dordalus est leno,qui hîc liberas virgines?
Hiccine est,qui fuit quandã fortis? DO. quæ hæc res est?hei colaphũ icit.
Malum vobis dabo. TO. at tibi nos dedimus,dabimúsque etiam. DO.
B hei nateis peruellit.
PV. Licet.diu sæpè sunt expunctæ. DO. loquere tu etiam frustum pueri?
LE. Patrone i intrò amabò,ad cenam. DO. mera ignauia,tu nunc me irrides?
LE. Quiáne te voco,bene vt tibi sit? DO. nolo mihi bene esse. LE. ne sit.
TO. Quid igitur?sexcenti nummi quid agunt?quas turbas danunt?
DO. Malè disperij,sciunt referre probè inimico gratiam.
TO. Satis sumsimus supplicij iam. DO. fateor, manus vobis do. TO. & pòst dabis
Sub furcis,abi intró. SA. in crucem. SO. ánne hic parum exercitum
Hisce me habent? TO. conuenisse te Toxilum memineris.
C Spectatores bene valete.leno periit.Plaudite.

ANTIDEO] anteeo, antecello. PERFABRICAVIT] suis artibus & dolis perdidit. DIVEXAVIT.] in diuersas parteis vexauit. Cicero Philipp.13.*agros diuexat ciuium optimorum.* VEHICVLVM ARGENTI.] magnam vim argenti,ad quam portandam vehiculo opus sit. QVI ILLVM PERSAM, ATQVE OMNEIS PERSAS.] antiqua loquendi forma. ITA MISER.subintell.sum. CONCIVIT.] comparauit. QVIA EI FIDEM NON HAB. ARG.] quia ei argentum non credidi. QVEM POL EGO VT NON IN CR. ATQVE IN COMP.] oratio imperfecta,vt hominis irati. adde quòd rei nouæ spectaculo commotus, orationem inceptam non absoluit: sic autem integra erat futura: Quem pol ego vt non omnibus modis cruciem,& in compedeis coniiciam, si viuam, si modò aliquandiu herus eius huc redibit, quod spero, nolim mereri monteis aureos: nolim mereri Crœsi diuitias; aut aliquid tale. QVIN IVBE ABIRE.] immò verò iube eum ad nos venire. FERTE AQVAM PEDIBVS.] deridet lenonem, qui, cùm simulet se velle eum accumbere,iubeat aquam afferri pedibus,& non manibus,vt suprà;*date aquam manibus,appone mensam.* PREMEN' TV PVERE] túne præbes aquam puer? id est,non tu præbes aquam? NE SIS ME VNO D. ATT.] ne tu si vis,vel vno digito me attigeris. Caue quæso, ne me vel vno digito attingas, ne te scelestè ad terram præcipitem deiiciam. EXCVTIAM] emouebo. STIMVLORVM TRITOR.] qui stimulos teris corpore tuo,qui assiduè stimulis, hoc est,fustibus pungeris, ac cæderis. IN TRICAS.] in negotia impedita & inexplicabilia. IVRGIVM HINC AVFERAS, SI SAP.] aliò iurgatum abeas, si sapias. STVLTITIA EST C. B. ESSE LVCET EVM PR. L.] stultum
D est,cui benè & beatè viuere licet,eum,omissa beatè viuendi facultate & copia,ad liteis potius se conferre. ISTAEC AGERE] liteis sequi,litigare. VRITVR COR MIHI] vror,torqueor. LIDOS ME FACITIS.] illuditis me. HVI BABAE.] babæ admirantis interiectio est. LVBIDO EST.] lubet. QVANDO DIGN.] quoniam dignus est. HOC LENO TIBI.] hic Pægnium lenonem pulsat,aut iaculo aliquo petit. PERCVLIT ME PROPE.] propemodum me peruertit. HEM SERVA RVRSVM.] iterum Pægnium lenoni manum, aut iaculum intentat. VIDEN' VT T. D. P.] dum te deludere perseuero. SERVIS.] obtemperas, morem geris. RESTIM] funem. ATTIGAS.] antiquum pro attingas à verbo tago:à quo tagax. VTERE] scipione. TE CONDONO.] tibi permitto, vt illo scipione me ferias. DA PAVSAM.] cessa,fac finem,quiesce. ERADICABO.] funditus perdam. ILLE, QVI SVPRA NOS HABITAT] Iupiter. MVLSVM.] vinum melle conditum. IAMDIV FACTVM EST POSTQ. BIB.] iamdudum non bibimus. SICCI.] sicci & vuidi,seu poti opponuntur. NEQ. LENO QVIN T. SALT. STATIC.] nequeo, leno, mihi temperare,qui tibi saltem staticulum,&c. staticulus saltationis,seu choreæ genus statarium, minimèque motorium, quod refert Macrobius ex Catone lib.3.saturnal.his verbis,*Sic nimirum M.Cato senatorem ignobilem Cæcilium spatiatorem,& F scennium vocat,eúmque staticulos dare his verbis ait:Descendit de cantherio:inde staticulos dare,ridicularia fundere.* Et alibi in eundem, *Præterea cantat, vbi collibuit, interdum Græcos versus agit,iocos dicit, voces demutat, staticulos dat.* ETIAM MVTTIS IMP.] etiam audes mussare?mutire,est conari loqui, & facere quod muti possunt. SI ME IRRITASSIS.] si me irritaueris. ADMVTILAVISTI.] attondisti,decurtasti.tralatum à bobus mutilis. AC GEMINISSIMVS.] & verò frater
E geminissimus,immò verè diceret ipsissimus. SVLTIS.] si vultis. NISI NON DIGN.] ironia est, nisi fortè, inquit, non est dignus,qui ludificetur. AT ME HAVD PAR EST.] at me non conuenit, vel non est æquum hunc ludificare, quippe qui sit patronus. EO CREDO, QVIA NON INCONC.] iterum ironia est: hoc modo, eò, credo, non debes eum ludificare,quia de te bene meritus est,& quia cùm te emebam,non mihi aduersatus est, tibíque obfuit, quantum potuit.proinde quasi dicat,mihi obstitit,cùm te emere vellem, de téque pessimè meritus est. ATTAMEN NON TAMEN.] inducitur puella ægrè assentiens Toxilo,hortanti,vt lenonem ludificet. Attamen,inquit,patronus quodammodo est,& quamuis mihi obstiterit,& malè de me meritus sit,quod me prostituere paratus fuerit,non tamen adduci possum,vt eum ludificem,quia dominus fuit. CAVE ERGO SIS MALO.] subirascitur Toxilus,& minatur malum Lemneselenæ.caue ergo tibi,quæso,à malo. ABSQVE ME FORET] id est, nisi ego fuissem, & nisi præsidium meum tibi præstò fuisset. PROSTIBVLAM.] aliàs *prostibulem*:sed *prostibulam* mâlo,id est,meretricem omnium libidini expositam: vulgatissimam,vilissimam & diobolarem,quasi antè stabulum stantem,vide Nonium. LIBERTINORVM.] id est, libertorum.NISI PATRONO, QVI ADVERSATVS,&c.] ordo est,libertus ille nec satis liber sibi videtur,nec satis frugi, ne satis honestus, nisi qui patrono aduersatus est. MALEDIXIT.] maledixerit. GRAPHICE HVNC VOLVT

LVD.] ſic habent noſtri libri veteres, graphicè autem interpretor, pulcrè, bellè, accuratè. Camerarius edidit pro hiſce, hunc v. Pro hiſce autem, ſi quis, fortè probabit, id eſt, pro meis benefactis. Alij libri habent, *hic eſt*, *hunc volo*, &c. MEO EGO IN LOCO] κατ' ἐμὸν μέρος pro mea parte. NESCIO QVID MALI CONSVL. QVOD F.] neſcio quid mali inter ſe conſultant, quod mihi faciant. QVI HIC LIB. VIR.] ſubintell. mercatur. QVI FVIT Q. FORTIS?] nunc autem ſcilicet ignauus eſt? & hoc dicto, colaphum ei impingit, infligit, infringit. HEI COLAPHVM ICIT.] videtur legendum *colaphum ducit*, vel *colapho icit*. LICET DIV SAEPE SVNT EXPVNCTAE.] licet tibi nateis peruellere, ſæpè enim & diu ſunt depilatæ. LOQVERE TV ETIAM FR. P.] túne etiam loqueris, qui puer non es, ſed pueri paruula pars? hoc propter eius breuiſſimam ſtaturam. MEA IGNAVIA, TV N. ME. IRR.] tu quæ mea ignauia es, id eſt, quæ meam ignauiam teſtari, quæ que libera non eſſes, niſi nequam & ignauus fuiſſem, nunc me irrides? Quidam legi volunt *mera ignauia*, id eſt, tu quæ ignauiſſima es. muliere enim quid ignauius? QVIA NE TE VOCO BENE VT T. S.?] eóne te à me irrideri putas, quia te ad cenam voco opiparam? SEXCENTI NVMMI] quos à me accepiſti pro Lemniſelene. QVAS TVRBAS DANVNT?] quas turbas excitant. danunt antiquè, pro dant. SATIS SVMSIMVS SVPPL.] ſatis graueis nobis dedit pœnas leno. MANVS VOBIS DO.] fateor me eſſe vobis viribus inferiorem. EXERCITVM] agitatum, vexatum. CONVENISSE TE TOXILLVM MEMIN.] locutum te eſſe cum Toxilo, vel locutum eſſe tecum Toxilum memineris.

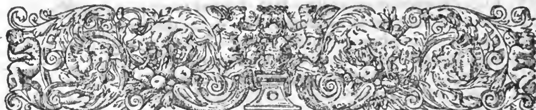

RVDENS.

DRAMATIS PERSONAE.

ARCTVRVS,	Prologus.
SCEPARNIO,	ſeruos.
PLEVSIDIPPVS,	adoleſcens.
DAEMONES,	ſenex.
PALAESTRA,	mulier.
AMPELISCA,	mulier.
SACERDOS,	anus.
PISCATORES.	
TRACHALIO,	ſeruos.
LABRAX,	leno.
CHARMIDES,	paraſitus.
LORARII.	
GRIPVS,	piſcator.

ARGVMENTVM.

RETI piſcator extraxit de mare vidulum,
Vbi erant herilis filiæ crepundia,
Dominum ad lenonem quæ ſurrepta venerat:
Ea in clientelam ſuipte imprudens patris
Naufragio eiecta déuenit, cognoſcitur,
Suóque amico Pleuſidippo iungitur.

PISCATOR] Gripus. DE MARE.] de mari. mare ablatiuus antiquus. VIDVLVM.] bulgam, inuolucrum ex corio. DOMINVM AD LENONEM] Labraca. EA IN CLIENTELAM SVIPTE IMPRVDENS PATRIS] ea imprudens deuenit in clientelam ſui ipſius patris.

Qui genteis

A

PROLOGVS

ARCTVRVS.

VI genteis omneis, mariáque & terras mouet,
Eius sum ciuis ciuitate cœlitum.
Ita sum, vt videtis, splendens stella, candida,
Signum quod semper tempore exoritur suo,
Hîc atque in cælo, nomen Arcturo est mihi.
Noctu sum in cælo clarus, atque inter deos.
Inter mortaleis ambulo interdius,
B Et alia signa de cælo ad terram óccidunt.
Qui est imperator diuûm atque hominum Iupiter,
Is nos per gentis alium in alia disparat,
Hominum qui facta, mores, pietatem & fidem
Noscamus: vt quemque adiuuet opulentia.
Qui falsas liteis falsis testimoniis
Petunt, quíque in iure abiurant pecuniam,
Eorum referimus nomina, ecscripta ad Iouem,
Cotidie ille scit, quis hîc quærat malum.
Qui hîc litem apici postulant periurio,
Mali res falsas qui impetrant apud iudicem,
C Iterum ille eam rem iudicatam iudicat,
Maiore multa multat, quàm litem auferunt.
Bonos in aliis tabulis ecscriptos habet:
Atque hoc scelesti illi in animum inducunt suum,
Iouem se placare posse donis, hostiis.
Et operam, & sumtum perdunt: ideò fit, quia
Nihil ei acceptum est à periuris supplicij.
Facilius si qui pius est à dis supplicans,
Quàm qui scelestus est, inueniet veniam sibi.
Iccirco moneo vos ego hæc, qui estis boni,
D Quíque ætatem agitis cum pietate & cum fide,
Retinete porrò, post factum vt lætemini,
Nunc, huc qua caussa veni, argumentum eloquar.
Primùm dum huic esse nomen vrbi Diphilus
Cyrenas voluit. illic habitat Dæmones
In agro atque villa proxima propter mare,
Senex qui huc Athenis exsul venit, haud malus.
Neque is adeò propter malitiam patria caret:
Sed dum alios seruat, se impediuit interim,
Rem bene paratam comitate perdidit.
Huic filiola virgo periit paruula.
Eam de prædone vir mercatur pessumus.
E Is eam huc Cyrenas leno aduexit virginem.
Adolescens quidam ciuis huius Atticus
Eam vidit ire è ludo fidicino domum.
Amare occœpit, ad lenonem deuenit.
Minis triginta sibi puellam destinat,
Dátque arrhabonem, & iureiurando alligat.
Is leno, vt se æquum est, flocci non fecit fidem,
Neque quod iuratus adolescenti dixerat,
Eij erat hospes par illius Siculus, senex

Scelestus, Agrigentinus, vrbis proditor, A
Is illius laudare infit formam virginis,
Et aliarum itidem, quæ eius erant mulierculæ,
Infit lenoni suadere, vt secum simul
Eat in Siciliam. ibi esse homines voluptarios
Dicit: potesse ibi fieri eum diuitem:
Ibi esse quæstum maximum meretricibus
Persuadet. nauis clanculum conducitur.
Quicquid erat noctu in nauem comportat domo
Leno: adolescenti, qui puellam ab eo emerat,
Ait se Veneri velle votum soluere.
Id hîc est fanum Veneris, & eò ad prandium B
Vocauit adolescentem huc: ipse hinc illico
Nauem conscendit: auehit meretriculas.
Adolescenti alij narrant, vt res gesta sit,
Lenonem abiuisse. ad portum adolescens venit,
Illorum nauis longè in altum abscesserat.
Ego quoniam video virginem asportarier,
Tetuli ei auxilium, & lenoni exitium simul.
Increpui hibernum, & fluctus moui maritimos.
Namque Arcturus signum omnium sum acerrimum,
Vehemens sum exoriens: cùm óccido, vehementior.
Nunc ambo illi in saxo, leno atque hospes, simul C
Sedent, eiecti. nauis confracta est ibus.
Illa autem virgo, atque altera itidem ancillula,
De naui timidæ desiluerunt in scapham,
Nunc eas ab saxo fluctus ad terram ferunt,
Ad villam illius, exsul vbi habitat senex:
Cuius deturbauit ventus tectum & tegulas,
Et seruus illic est eius, qui egreditur foras.
Adolescens huc iam adueniet, quem videbitis,
Qui illam mercatu'st de lenone virginem.
Valete, vt hostes vestri diffidant sibi.

SIGNVM, QVOD SEMPER TEMP. EXOR.] diebus vndecim ante æquinoctium autumnale. ARCTVRO.] D de Arcturo sic Aratus, Ἀρκτοφύλαξ, τόν ῥ' ἄνδρες ἐπικλείουσι Βοώτην, Οὕνεχ' ἁμαξαίης ἐπαφώμενος εἴδεται ἄρκτου. καὶ μάλα πᾶς ἀρίδηλος. ὑπὸ ζώνῃ δέ οἱ αὐτὸς Ἐξ ἄλλων Ἀρκτοῦρος, ἑλίσσεται ἀμφαδὸν ἀστήρ. quos versus sic Latinè vertit M. Tullius, *Arctophylax vulgò qui dicitur Assebootes, quod quasi temone adiunctam præ se quatit arctum. Huic autem subter præcordia fixa videtur Stella micans radiis Arcturus nomine claro.* INTERDIVS] interdiu. secutus sum autem Camerarij coniecturam, qui putat legendum *ambulóque*, cùm libri omnes habeant, *ambulo interdius*. ALIVM IN ALIA] hîc vulgatos libros secutus sum. nam veteres non habent præpositionem *in*. Camerarius vult legi, *alium quidem alia*. DISPARAT.] in diuersas oras separat. VT QVEMQVE ADIVVET OPVLENTIA] quomodo ad vnumquemque perueniant diuitiæ & opes. QVI FALSAS LITEIS FALS. TEST.] qui sine iure litigare expetunt falsis testibus freti. IN IVRE.] apud prætorem. ABIVRANT.] eum periurio infitiantur. QVIS HIC QVAER. M.] quis hic sibi suis iniustis & impiis factis arcessat malum, id est, quis hîc ob sua iniusta, & scelerate facta grauibus pœnis dignus sit? APISCI] adipisci. ITERVM ILLE EAM REM IVDIC.] Iupiter rem ab improbo iudice contra leges, & iusiurandum iudicatam, iterum iudicat, & sententiam ab impio iudice latam corrigit, & eos qui apud illum iudicem vicerunt, maiore multa multat, quàm sit ea vtilitas, quam ex lite eis condonata consequantur. IOVEM SE PLACARE POSSE.] audiant homines furtis & rapinis & spoliis integrorum & piorum ciuium locupletati, qui se suorum furtorum maculas eluere posse confidunt, si partem aliquam suæ prædæ in templa diuorum conferant. O cæcas hominum menteis, &c. NIHIL EI ACCEPTVM EST A PERIV.] nihil supplicij, id est, nullum supplicium à periuris Deo acceptum est. supplicium autem E hoc loco, id est supplicitèr. Sic apud Sallustium bello Catill. *In suppliciis Deorum magnifici*. Accius Epigonis, *Nunc pergam, vt suppliciis placans cælitum aras expleam.* RETINETE PORRO] retinete pietatem & fidem, perseuerate piè & fideliter viuere, vt postquam ita vixeritis, gaudeatis. NVNC HVC Q. C. V.] nunc argumentum huius comœdiæ vobis exponam, quam ob causam ego huc prodij. PRIMVM-DVM] primùm igitur. *primum-dum* legendum coniunctim. DIPHILVS] actor. CYRENAS.] Cyrenæ vrbs Lybiæ à Batto condita, de qua & Laserpitio, cuius ea regio fertilis est, diximus nonnulla in commentariis in Æmilium Probum. PROPTER MARE] prope mare. PROPTER MALITIAM.] videtur hîc malitiam accipere, pro ea quam Græci κακίαν appellant, quæ est contraria bonitati & virtuti. DVM ALIOS SERVAT] pro aliis spondet. SE IMPEDIVIT INTEREIM] ἐγγύαι παρὰ δ' ἄτη. COMITATE] facilitate in homines, & commoditate morum. PERIIT] surrepta est. VIR PESSVMVS.] homo pessimus, leno. E LVDO FIDICINO] è ludo, vbi fidibus canere discitur. DESTINAT] emit. ALLIGAT.] lenonem. FLOCCI NON FECIT] contemsit. FIDEM.] quam dederat adolescenti. PAR. ILLIVS.] improbus, & perfidus. INFIT] incipit, sic infrà

proximè,

A proximè, *Iussi lenoni suadere*, &c. ET ALIARVM ITEM, QVAE EIVS] & aliarum similiter mulierculatum, quæ eius erant. HOMINES VOLVPTARIOS] de Siculorum luxuria, & libidine Athenæus. POTESSE.] posse. QVIDQVID ERAT] quidquid habebat leno, domi. VT RES GESTA SIT] narrantrem omnem, lenonem nauim conscendisse & abiisse. LONGE IN ALTVM.] longè à portu, & ab ora maris, in mare profundum. TETVLI.] antiquè, pro tuli. Accius Andro. *Donec tu auxilium Perseu tetulisti mihi.* ex Nonio. INCREPVI HIBERNVM ET FLVCTVS MOVI M.] Seruius ad illum Virg. locum Georg. I. *Sub ipsum Arcturum tenui sat erit*, &c. multa de Arcturo notat, & hunc Plauti versum cum eo, qui deinceps sequitur, profert. Increpui hibernum autem, id est, ventos & fluctus excutiam hibernos. IBVS] iis. idem suprà Milite Glor. *Latrones ibus dinumerem stipendium.* ad quem locum plura. ILLA AVTEM VIRGO] Palæstra. ANCILLVLA] Ampelisca. IN SCAPHAM] scapha, paruula nauicula, quæ semper sequi solet nauim maiorem ad dubios casus nauigationis. SENEX.] Dæmones. ET SERVVS ILLIC EST.] & seruus ille est Dæmonis, Sceparnio scilicet. ADOLESCENS] Pleusidippus. VALETE, VT HOSTES VESTRI DIFF.] precatur spectatoribus victoriam, vt se præbeant attentos.

B
ACTVS PRIMVS.

SCEPARNIO, seruus.

PROH di immortales, tempestatem cuiusmodi
Neptunus nobis nocte hac misit proxima!
Detexit ventus villam. quid verbis opu'st?
Non ventus fuuit, verùm Alcumena Euripidi:
Ita omneis tecto deturbauit tegulas,
Illustriores fecit, fenestrásque indidit.

DETEXIT VENTVS VILLAM.] suprà deturbauit tectum, & tegulas. ALCVMENA EVRIPIDI.] tragœdia Euripidis, nomine Alcumena, in qua Euripides, cùm Iupiter ad Alcumenam veniebat, vel potius cum Alcumena pariebat, faciebat spurcam tempestatem oriri. omneis vndíque ventos irrumpere, sæuos exsistere turbines, cælum tonitru contremiscere: vt facit ipse Plautus in Amphitruone, his verbis, *ibi continuò Contonat sonitu maximo. ædeis primò ruere rebamur tuas. AEdes tota confulgebant tuæ, quasi essent aureæ. Euripidi* autem genitiuus antiquus, vt *Thymarchidi, Thucydidi.* TECTO DETVRBAVIT TEG.] sic legendum non *de tecto*. talia sunt adigere arbiterum apud M. Tullium, *adiacet mare*, apud Cornel. Nep. *propugnat nugis.* apud Horatium. ILLVSTRIORES FECIT.] an tegulas? an ædeis? malim legi *illustriorem*, vt subintell. *villam*. siue potius *illustrius*, vt subintell. tectum. fecit autem illustriores, propter crebra fulgura. FENESTRASQVE INDIDIT] villæ aut tecto. patefecit tectum, vis ventorũ scilicet.

C

PLEVSIDIPPVS, adolescens. DAEMONES, senex.
SCEPARNIO, seruus.

ET vos à vostris abduxi negotiis.
Neque id processit, qua vos duxi gratia,
Neque quiui lenonem ad portum prehendere.
D Sed mea desidia spem deserere nolui.
Eo vos amici detinui diutius.
Nunc huc ad Veneris fanum venio visere,
Vbi rem se diuinam se facturum dixerat.
SC. Si sapiam, hoc quod me mactat, concinnem lutum.
PL. Prope me hîc nescio quis loquitur. DAE. heus Sceparnio.
SC. Qui nominat me? DAE. qui pro te argentum dedit.
SC. Quasi me tuum esse seruum dicas Dæmones.
DAE. Luto vsus multo, multam terram confode,
Villam integundam intelligo totam mihi.
Nam nunc perlucet ea, quàm cribrum, crebrius.
E PL. Pater salueto, ambóque adeó. DAE. saluus sies.
SC. Sed vtrùm tu mas, an fæmina es, qui illum patrem
Voces? PL. vir sum equidem. DAE. quære vir porrò patrem.
Filiolam ego vnam habui. eam vnam perdidi.
Virile sexus numquam vllum habui. PL. at di dabunt.
SC. Tibi quidem hercle quisquis es magnum malum,
qui oratione hîc nos occupatos occupes.
PL. Isticcine vos habitatis? SC. quid tu id quæritas?
An quo furatum venias mox, vestigas loca?
PL. Peculiosum eum esse decet seruum & probum,

Quem hero præsente prætereat oratio, A
Aut qui inclementer dicat homini libero.
SC. Et impudicum & impudentem hominem addecet,
Molestum vltrò aduenire ad alienam domum,
Cui debeatur nihil. DAE. tace Sceparnio.
Quid opus est adolescens? PL. isti infortunium,
Qui præfestinet, vbi herus assit, præloqui.
Sed, nisi molestum 'st, paucis præcontarier
Volo ego ex te. DAE. dabitur opera, atque in negotio.
SC. Quin tu in paludem is, exsicásque arundines,
Qui pertegamus villam, dum sudum 'st. DAE. tace.
Tu si quid opus est, dice. PL. dic, quod te rogo, B
Ecquem tu hîc hominem crispum, incanum videris,
Malum, periurium, palpatorem. DAE. plurimos.
Nam ego propter eiusmodi viros viuo miser.
PL. Hic dico in fanum Veneris qui mulierculas
Duas secum adduxit, quíque adornauit sibi
Vt rem diuinam faciat aut hodie, aut heri.
DAE. Non hercle adolescens iam hos dies complusculos
Quemquam istic vidi sacruficare: neque potest
Clàm me esse, si qui sacruficant. semper petunt,
Aquam hinc, aut ignem, aut vascula, aut cultrum, aut veru,
Aut aulam extarem, aut aliquid: quid verbis opu'st? C
Veneri paraui vasa, & puteum, non mihi.
Nunc interuallum iam hos dies multos fuit.
PL. Vt verba perhibes, me periisse prædicas.
DAE. Mea quidem hercle caussa saluus sis licet.
SC. Heus tu, qui fana ventris caussa circuis.
Iubere melius est prandium ornari domi:
Fortasse tu huc vocatus es ad prandium,
Ille, qui vocauit, nullus venit. PL. admodum.
SC. Nullum 'st periclum te hinc ire impransum domum.
Cererem te melius, quàm Venerem, sectarier.
Amore hæc curat, tritico curat Ceres. D
PL. Deludificauit me ille homo indignis modis.
DAE. Proh dij immortales, qui illuc est Sceparnio
Hominum secundum litus? SC. vt mea est opinio,
Propter viam illi sunt vocati ad prandium.
DAE. Qui? SC. quia post cenam credo lauerunt heri.
Confracta nauis in mari est illis. DAE. ita est.
SC. At hercle nobis villa in terra & tegulæ. DAE. hui,
Homunculi quanti sunt eiecti? vt natant?
PL. Vbi sunt ij homines, obsecro? DAE. hac ad dexteram,
Viden' secundum litus? PL. video, sequimini.
Vtinam sit is, quem ego quæro, vir sacerrimus. E
Valete. SC. si non moueas, nosmet meminimus.
Sed ô Palæmon, sancte Neptuni comes,
Quíque hercule illi socius esse diceris,
Quod facinus video? DAE. quid vides? SC. mulierculas
Video sedenteis in scapha solas duas.
Vt afflictantur miseræ! euge, euge, perbene,
Ab saxo auortit fluctus ad litus scapham:
Neque gubernator vsquam illis esse potuit.

A Non vidisse vndas me maiores censeo.
Saluæ sunt, si illos fluctus deuitauerint.
Nunc nunc periculum'st, eiecit alteram
At in vado'st, iam facilè enabit. eugepæ.
Viden', alteram illam vt fluctus eiecit foras?
Surrexit. horsum se capessit. salua res.
Desiluit hæc autem altera in terram è scapha;
Vt præ timore in genua in vndas concidit?
Salua'st, euasit ex aqua, iam in litore est.
Sed dextrouorsum auersa it in malam crucem.
B Hem errabit illæc hodie. DAE. quid id refert tua?
SC. Si ad saxum, quod capessit, ea deorsum cadet,
Errationis fecerit compendium.
DAE. Si tu de illarum cœnaturus vesperi es,
Illis curandum censeo Sceparnio:
Si apud me esurus es, mihi dari operam volo.
SC. Bonum, æquúmque oras. DAE. sequere me hàc ergo. SC. sequor.

ET VOS A VOSTRIS] alloquitur amicos quosdam, & sodaleis suos, quos vnà secum adduxerat, vt lenonem, quem audierat abiisse, comprehendere, & puellam sibi venditam abducere. vel illo inuito, ac repugnante posset. qui nihil respondent. súntque mutæ quædã personæ. NEQVE ID PROCESSIT Q.] neque id, cuius rei gratia vos adduxi, mihi bene processit, quia lenonem in portu non offendi. SPEM DESERERE] spem abiicere, rem desperare. SI SAPIAM, C HOC QVOD ME M.] Sceparnio lutum conficere iussus ab hero ad villam protegendam & tectum reficiendum, hortatur se ipse: cùm fortasse negligentior adhuc fuisset, ad operam nauandam. QVOD ME MACIAT] quod me fatigat, quod me enecat. CONCINNEM] conficiam. QVI NOM. ME] quis me nomine appellat? QVI PRO TE ARG. D.] dominus tuus, qui te emit. LVTO VSVS M.] luto opus est multo. MVLTAM TERR. C.] multam terram effodi ad lutum concinnandum. Nonius, *concinnare*, est facere. QVAM CR. CREBR.] crebrius cribro. plura habet foramina, quàm cribrum. videtur paronomasia. PATER SAL.] patrem appellat, quia ipse adolescens est ille Dæmones senex. VIRILE SEXVS N.] id est, numquam vllum habui virilem sexum. Priscian. lib. ʒ. quamuis Plautus hoc sexus, huius sexi neutro genere protulit in Rudente, *virile sexus*, &c. AN QVO FVRATVM V. &c.] an exquiris loca, in quæ post paulò venias furatum? PECVLIOSVM] peculio instructum. ET PROBVM] voluit dicere, *& improbum*. sed magis ὑποκορισμὸς, *probum* dixit. QVEM HERO PRAESENTE PRAETEREAT ORAT.] cùm hero præsente excidat oratio. qui hero præsente loqui audeat. ISTI INFORTVNIVM] isti infortunium opus est. iste infortunium & malum sibi quærit. ATQVE IN NEG.] dabitur tibi opera, & quidem, vt magis intelligas me non esse inhumanum neque illiberalem, quamuis sim magnopere occupatus. EXSICASQVE ARVND.] exicas pro exsecas. Sic apud Varronem lib. de re rustica, *præsicare, resicare, & desicare*, pro præsecare, resecare & desecare. QVI] vnde, vt, quo. DVM SVDVM EST] dum cælum serenum est. sic & Nonius quasi vulgò ita legatur, sudum quasi semiudum. Nam seudum, pro semiudum legendum puto. suprà in Milite glor. *Curate, vt splendor meo sit clypeo clarior, quàm solis radij esse, olim cum sudum est, sole*. ECQVEM] num aliquem. INCANVM] valde canum, vel canum simpliciter. Virgil. *incanaque barba*. describit his verbis lenonem. PALPATOREM] assentatorem. PROPTER EIVSMODI VIROS] opera & culpâ talium virorum. HIC D DICO] malim legi *huc dico*. NEQVE POTEST CLAM ME ESSE] neque potest mihi ignotum, aut obscurum esse, si qui sacrificant. AVLAM EXTAREM] ollam, in qua exta coquuntur. NVNC INTERVALLVM IAM H. DIES M.] nunc longum temporis interuallum intercessit, postquam hic sacrificatum non est. hos iam multos dies hic sacrificatum non est. MEA QVIDEM H C.] quod ad me attinet, *ἐμοῦ ἕνεκα*. VENTRIS CAVSA] vt ventrem cibo expleas, vt prandeas. IVBERE MELIVS EST.] satius est te iubere tibi prandium parari domi. NVLLVS VENIT.] non venit. NVLLVM EST PERICVLVM TE HINC] id est, potest tuus ire impransus domum, licet tibi impranso sine periculo ire domum. CEREREM TE MELIVS, &c.] præstat te cibo, quàm amori operam dare. AMORE HAEC CVRAT] Venus amore homines oblectat, Ceres cibo reficit & recreat. ILLE HOMO] leno. QVID ILLVC EST H.] qui sunt illi homines, quid illud est hominum. SECVNDVM LITVS] iuxta litus, post litus. PROPTER VIAM ILLI SVNT VOC.] iocus ex ambiguo. sacrificium apud veteres fuit, vt refert Macrob. lib. 2. Saturn. quod vocabatur propter viam; (sic autem legendum, non vt vulgò *proteruia*, quod iampridem admonuit Antonius August. in notis ad Pomp. Festum. Et nos, antequàm ederet, ex Nonio, & Festo ipso emendaremus) in eo mos erat, vt si quid ex epulis superfuisset, igne consumeretur. hinc Catonis iocus est. Namque Albidium quendam, qui sua bona comesset, & nouissimè domum, quæ ei reliqua erat, incendio perdidisset, propter viam fecisse dicebat: quod comesse non potuerit, id combussisse. Festus. Propter viam. fit sacrificium, quod est proficiscendi gratia Herculi aut Sauio, qui scilicet idem deus est. Laberius apud E Nonium in voce *bidentis*, *Visus hac nocte bidentis propter viam facere*. significat autem Sceparnio hos naufragium fecisse omnium bonorum suorum aduersa tempestate conflictatos, quemadmodum propter viam faciunt, omneis reliquias flammis consumunt. QVI] quo pacto? POST CENAM LAVERVNT] ante cenam lauabant veteres, non post cenam, nisi qui iue essent perditi. Hi enim rem suam familiarem balneis & Venere, & epulis absumebant, eóque decoctores, bonis elauisse dicebantur. vel igitur eo quod naufragium bonorum suorum fecerint, lauisse post cenam dicit exemplo nepotum & luxuriosorum hominum: vel quod sint madidi, & vuidi, & qui exeunt è balneis. VILLA IN TERRA, ET T.] confractæ sunt. HOMVNCVLI Q.] quàm magni, vel quantuli homines! EIEC.] fluctibus in terram. M. Tullius pro Roscio Amerino, *Postremò ita eiciuntur, vt ne ad saxa quidem mortui conquiescant*. VIR SACERRIMVS] maximè execrandus. SI NON MONFAS] si doceas nos, vt valeamus, nosmet mergimus. PALAEMON] Palæmon deus marinus Leucotheæ, seu Inonis filius, à Latinis Portunus dictus, quòd portubus præsit. De quo M. Tullius lib. 2. & 3. de Natura deorum. VT AFFLICT. M.] quàm affligatur à fluctibus. AB SAXO] à scopulo, ad quem afflicta erat scapha, cuique adhærebat. NEQVE GVBERN. ILLIS ESSE P.] oratio non consequens, neque cohærens. Neque autem, inquit, gubernator vllus potuit eas seruare. CENSEO] puto. Hæc dicuntur à Sceparnione fluctus, & puellas spectante, dum iactatur fluctibus. EIECIT ALT.] alteram puellam eiecit fluctus ad terram. IN VADO EST] vadum, locus est

in mari, aut fluuio, qui pedibus transiri potest. SVRREXIT] fluctus eam ita eiecerat in litus, vt prolapsa sit. Idcirco dicit nunc eam surrexisse. HORSVM SE CAPESSIT] hanc partem versus se dicit, aut confert. VT PRAE TIMORE IN G.] cum admiratione pronuntiandum. quo pacto, præ timore in vndas concidit, non recta, sed in genua procumbens! SED DEXTROVORSVM AVERSA IT IN M. CR.] sed dexteram partem versus auersa à nobis it in malam crucem, cùm debeat leuem partem versus iter flectere, Ampeliscam significat. profert hunc locum Priscianus lib. 15. de aduerbio *ibi*, sed antiqui etiam dextrouorsum dixerunt. SI AD SAXVM QVOD CAPESSIT] si cùm ad saxum peruenerit, quod petit, vel quò tendit, & ex eo saxo deciderit, minus errauerit: vel prorsus errare desierit. SI TV DE ILL. CEN. VESP.] id est, si tu de illorum cena, seu cibo cenaturus es. sic in Milite glor. *qui de vesperi viuat suo.* Hoc ideo, quòd veteres vesperi cenabant, quemadmodum & nos. quamquàm nos non omni tempore vesperi cenamus, sed vere & auctumno duntaxat. Nam & æstate longè ante vesperum: & bruma longè post vesperam cenamus. ILLIS CVRANDVM] sic habent & nostri libri veteres. *Illis curandum* autem, id est, pro illis curandum. nam libri vulgati habent, *Illas curandum.* quam lectionem si qui probabunt, facilis erit eius explicatio. Illas curandum enim, idem valet, quod illas curare oportet, seu illas curandas.

PALAESTRA mulier.

Nimio hominum fortunæ minus miseræ memorantur,
Quàm reapse experiundo iis datur acerbum.
Hoc deo complacitum est, me hoc ornatu ornatam,
In incertas regiones, timidam, eiectam.
Hanccine ego ad rem natam miseram me memorabo?
Hanccine ego partem capio ob pietatem præcipuam?
Nam hoc mi haud labori est laborem hunc potiri,
Si erga parentem, aut deos me impiaui:
Sed id si paratè curaui vt cauerem,
Tum hoc mihi indecorè, iniquè, immodestè
Datis di. nam quid habebunt sibi igitur impij posthac,
Si ad hunc modum est innoxiis honor apud vos?
Nam me si sciam fecisse, aut parenteis, sceleste, minus me miser.
Sed herile scelus me sollicitat. eius me impietas malè
Habet. is nauem atque omnia perdidit in mari.
Hæ bonorum eius sunt reliquiæ: etiam quæ simul
Vecta mecum in scapha'st excidit. ego nunc sola sum,
Quæ si mihi foret salua saltem, labor
Leuior esset hic mihi, eius opera,
Nunc quam spem, aut opem, aut consilij quid capessam?
Ita, hîc, solis locis compedita sum,
Hîc saxa sunt, hîc mare sonat, nec quisquam
Homo mihi obuiam venit.
Hoc, quod induta sum, summæ opes oppido.
Nec cibo, nec loco tecta quo sim, scio.
Quæ mihi est spes, qua me nunc viuere velim?
Nec loci nara sum, nec diu hîc fui.
Saltem aliquam velim, qui mihi ex his locis,
Aut viam, aut semitam monstret: ita nunc hàc
An illàc eam, incerta consilij sum:
Nec propè vsquam hîc quidem cultum agrum conspicor.
Algor, error, pauor membra omnia tenent.
Hæc parentes haud mei scitis miseri,
Me nunc miseram ita esse, vti sum: libera ego
Prognata fui maximè. nequicquam fui,
Nunc qui minus seruio, quàm si forem serua nata?
Neque quicquam vmquam iis profui, qui me sibi eduxerunt.

NIMIO HOMINVM F. M.] ordo & sententia est, nimio minus hominum fortunæ miseræ dicuntur, quàm re ipsa experiuntur. nimio minus autem, id est, multò minus. HOC DEO COMPLACITVM EST] tale est illud Virgil. lib 3. Æneid. *Postquam res Asiæ, Priamíque euertere gentem Immeritam visum superis.* Solent homines, cùm rerum suarum aduersarum causam ignorant, aut verò cùm rebus aduersis afflictantur, ideóque deos quodammodo accusant, ita se consolari: sic diis visum est. Sic idem Plautus Amphitr. *Ita diis placitum est, voluptatem vt mæror comes consequatur.* Horat. lib. 1. Od. 33. *Sic visum Veneri, cui placet impares Formas atque animos sub iuga ahenea Sæuo mittere cum ioco.* ad quem locum plura notata sunt. ME HOC ORN. OR.] desideratur aliquid, vt ferè solet, orationibus effectum aliquem declarantibus. *Sic,* inquit,

A inquit, deo placitum est me hoc ornatu cultam in incertas regiones, subintell. tendere, in incertis regionibus vagari, me, inquam, timidam, atque eiectam fluctibus. HANCCINE EGO P. C. &c.} hoccine ego præmium fero pietatis meæ præcipuæ. & eximiæ? partē, μερίδα μοῖραν, portionem, sortem. NAM HAVD M. HOC L. EST} nam hoc mihi non molestum, aut laboriosum sit, hunc laborem perpeti, si in parentem, aut in deos impia fui. PARATE} studiosè, data opera accuratè. SI AD HVNC MODVM EST INNOXIIS H.} si hoc modo honorantur Innocentes apud vos? si tale præmium innocentibus persolutis? minus me miseram dicerem, aut prædicarem. HERILE} lenonis heri mei. SOLLICITAT} sollicitam habet, vel quasi è solo, & statu certo deturbat. ETIAM QVAE S. V. &c. etiam Palæstra, quæ mecum simul in scapha vecta est, excidit, vi tempestatis in altum deiecta. LABOR L. ESSET HIC M.} hunc laborem facilius ferre possem eius opera. hic labor mihi leuior esset ad perferendum, sic autem legendum, & ita habent nostri libri veteres cum vulgatis consentientes, non vt edidit Camerarius *lenior*. AVT CONSILII QVID C.} aut quid consilij capere conabor? ITA HIS SOLIS L. C.} ita his desertis locis, quasi compedib. quibusdam, vincta sum. Nonnulli ex nostris libris veteribus habent, *compotita sum*: quam scripturam consideret lector. ita ferè, vt vulgati. HOC, QVOD INDVTA SVM, S. OP. OPP.} hæ sunt opes meæ planè omnes, hoc vestimentum, quod gero. NEC CIBO, NEC LOCO, &c.} nescio neque quo cibo, neque quo loco instructa aut munita sim. SALTEM ALIQVEM VELIM, Q. M. EX H. L.} saltem aliquem ex his locis mihi dari velim, qui mihi aut viam, &c. vel dic, quo ordine apud Plautum verba leguntur, saltem velim, mihi aliquem contingere, qui mihi viam, aut semitam monstret, vnde me ex his locis expedire possim.
B ALGOR} frigus. PARENTES} vos ô parentes mei miseri. NEQVICQVAM FVI} frustrà libera prognata sum. EDVXERVNT} aluerunt.

AMPELISCA. PALAESTRA. mulieres duæ.

QVid mihi melius est, quid magis in rem est, quàm corpore vitam secludam?
Ita malè viuo, atque ita mihi multæ in pectore sunt curæ exanimales.
Nunc dein' vitæ haud parco. perdidi spem, qua me oblectabam.
Omnia iam circumcursaui, atque omnibus in latebris perreptaui.
Quærere conseruam, voce, oculis, auribus, vt peruestigarem.
C Neque eam vsquam inuenio, neque quò eā, neque quà quærā consultum'st,
Neque quem rogitem responsorem quenquam interea inuenio.
Neque magis solæ terræ, solæ sunt, quàm hæc loca, atque hæ regiones.
Neque si viuit, eam viuam vmquam quin inueniam, desistam.
PA. Quænam vox mihi propè hîc sonat? AM. pertimui,
Quis hîc loquitur propè? PA. spes bona, obsecro, subuenta
Mihi. AM. mulier est. muliebris vox mihi ad aureis
Venit. PA. an eximes ex hoc miseram metu?
AM. Certè vox muliebris aureis tetigit meas.
PA. Num Ampelisca obsecro'st? AM. ten' Palæstra audio?
PA. Quin voco, vt me audiat, nomine, illam, suo?
Ampelisca. AM. hem, quis est? PA. ego Palæstra sum.
D AM. Dic vbi es? PA. pol ego nunc in malis plurimis.
AM. Socia sum, nec minor pars mea'st. quàm tua,
Sed videre expeto te. PA. mihi es æmula.
AM. Consequamur gradu vocem. vbi es? PA. ecce me.
Accede ad me, atque adi contrà. AM. fit sedulò.
PA. Cedò manum. AM. accipe. PA. dic, viuisne? obsecro.
AM. Tu facis me quidem vt viuere nunc velim,
Quando mihi te licet tangere, vt vix mihi
Credo ego hoc, tenere, obsecro, amplectere,
Spes mea vt me omnium iam laborum leuas?
PA. Occupas præloqui, quæ mea est oratio.
E Nunc abire hinc decet nos. AM. quò, amabo, ibimus?
PA. Litus hoc persequamur. AM. sequor quò lubet.
PA. Siccine hîc cum vuida veste grassabimur?
AM Hoc, quod est, id necessarium est perpeti.
Sed quid hoc obsecro est? PA. quid? AM. viden' amabo
Phanum? vidésne hoc? PA. vbi est? AM. ad dexteram.
PA. Video decorum diis locum viderier.
AM. Haud longè abesse oportet homines hinc: ita hîc
Lepidu'st locus. nunc quisquis est deus, veneror,

Vt nos ex hac ærumna eximat miseras, A
Inopeis,ærumnosas,aliquo auxilio vt adiuuet.

QVID MIHI MELIVS EST} quid mihi vtilius,aut commodius est? QVID MAGIS IN REM EST} idem dicit, quid magis è re mea est,quàm,&c. QVAM CORPORE V. S.} quàm vt è corpore animam separem , ac seiungam? id est,vt mortem mihi conciscam? CVRAE EXANIMALES} curæ tabeficæ *Θυμοβόροι*,quæ *ψυχολεύονσι* exanimant. NVNC DEIN VITAE H. P.} nunc deinde animam profundere,& vitam amittere certum est. PERREPTAVI} perambulaui.tralatio à serpentibus. NEQVE QVA EAM,&c.} neque per quam partem,seu per quam viam eam deliberatum,seu decretum,seu prouisum,seu prospectum est. NEQVE QVEM R. R.&c.} neque quemquem interea responsorem inuenio,quem rogitem.inuenio quidem saxa,& arbores,& cetera similia,sed hæc mihi respondere non possunt,si ea rogitem. NEQVE MAGIS SOLAE TERRAE, S. SVNT, Q.&c.} neque terræ desertæ magis desertæ sunt,quàm hæc loca,&c. NEQVE SI VIVIT, EAM VIVAM,&c.} & tamen si ea viuit, Palæstra scilicet nunquam eam quærere desistam,quin inueniam. SPES BONA, OBS. SVB. M.} ô spes bona,quæso,subueni mihi.*subuento*,as,à verbo subuenio, is,vt *canto*,as,à verbo cano,is. AN EXIMES EX H. M. M.} an me miseram hoc metu liberabis? QVIN V.} cur non illam nomine suo appello,vt me audiat? SOCIA S.} socia tibi sum malorum,quæ perfers. MIHI ES AEM.} idem expetis,quod ego. FIT SED.} facio seduló. CEDO M.} da manum. TV F. ME QVIDEM VT V. V.} id est,tu quidem facis,vt nunc viuere velim. vel tu quidem facis me nunc velle viuere.millies hoc loquendi genus notauimus. QVANDO} quoniam. VT VIX ME CR.} quàm hoc mihi non credo te à me teneri. VT ME OMN. IAM L. L.} quàm me omnibus laboribus leuas? OCCVP. PR. QVAE MEA EST OR.} cùm ea , quæ dicis,dictura essem, tu anteuertisti. GRASSABIMVR?} ambulauimus? Titin. Veliterna, Vende thensam , atque mulos.sine eam pedibus grassari. confringe eius superbiam.ex Nonio. VIDEO D. DIIS L. V.} video,& intelligo hoc fanum , locum videri diis decorum , id est, diis conuenientem,seu diis dignum. VENEROR} precor. B

SACERDOS, ET EAEDEM MVLIERES.

QVi sunt,qui à patrona paces mea expetissunt?
Nam vox precantum me huc foras excitauit.
Bonam atque obsequentem deam atque haud grauatam C
Patronam exsequuntur,benignámque multum.

PA. Iubemus te saluere mater. SA. saluete
Puellæ.sed vnde vos ire,cum vuida
Veste dicam,obsecro,tam mæstiter vestitas?

PA. Illico hinc imus,haud longulè ex hoc loco.
Verùm longè hinc abest,vnde huc vectæ sumus.

SA. Nempe equo ligneo per vias cæruleas
Estis vectæ. PA. admodum. SA. ergo æquius vos erat
Candidatas venire,hostiatásque ad hoc
Fanum ad istunc modum non veniri solet.

PA. Quæ nunc eiectæ è mari sumus ambæ,obsecro D
Vnde nos hostias agere voluisti huc?
Nunc tibi amplectimur genua,egentes opum,
Quæ in locis nesciis nescia spe sumus,
Vt tuo recipias tecto,seruésque nos,
Miserarúmque te ambarum vti misereat,
Quibus nec locus vllus,nec spes parata est,
Neque hoc amplius,quàm quod vides,nobis quicquam st.

SA. Manus mihi date,exsurgite à genibus ambæ:
Misericordior nulla me est fœminarum.
Sed hæ pauperes res sunt,inopésque,puellæ:
Egomet vix vitam colo,Veneri cibo meo E
Seruio. AM. Veneris fanum obsecro,hoc est? SA. fateor ego,
Huius fani sacerdos clueo,verùm quicquid est,
Comiter fiet à me quo non copia
Valebit.ite hàc mecum. PA. amicè,benignéque,
Honorem mater nostrum habes. SA. oportet.

QVI SVNT QVI A PATRONA PACES M. EXP.} qui sunt, qui patronam meam Venerem propitiare , & placare volunt? sic autem hunc locum restituimus,vbi vulgò *à patrona preces mea expetessunt* , legebatur. ATQVE HAVD GR.} id est.& non difficilem,neque inexorabilem,aut asperam *grauatem* participiũ à *grauor grauaris*. quidã legi volunt *atque haud grauantem*. SED VNDE VOS IRE,&c.} profert hunc locum Nonius in voce *mæstiter*. Mœstiter, inquit,

A inquit, pro mæsté. Plautus Rud. *sed vnde*, &c. ILLICO H. I. &c.} nunc primum hinc, id est, ex hoc loco venimus non longè, non ex longinquo admodum loco. EQVO L.} naui. PER VIAS C.} per aquas maris, per mare. Virg. 3. Æneid. *& cerula verrunt*. CANDIDATAS} candidam vestem indutas. HOSTIATAS} hostiis instructas. VNDE NOS H. AG.} profert hunc locum Carisius lib. 2. institut. gramm. in voce *vnde*, quam interpretatur, *quo loco*. NVNC TIBI AMPL. G.} gestus, & mos supplicantum, de quo alias. IN LOCIS N.} in locis ignotis. nescia loca, hic posuit passiuè: vt contrà, *ignotos* interdum legimus actiuè pro iis, qui ignorant, aut qui non cognoscunt. NESCIA SPE} incerta aut nulla spe. PAVPERES R.} Virgil. Tityr. *pauperis & tuguri*. Idem Æneid. 12. *piscosæ cum circum flumina lernæ, Ars fuerat pauperque domus*. PVELLAE} ô puellæ. hoc adscripsi, ne quis coniunctim legat, *inopesque puellæ*. nam *inopesque* pertinet ad superiora, *pauperes res sunt, inopesque*. CIBO MEO} meo sumtu. sic sæpè alias. CLVEO} dicor. habeor, sum. VERVM Q. EST, C. F. A ME, &c.} verùm qualescunque sint facultates nostræ, comem & commodam me præbebo, vbi non potero me præbere largam, & copiosam, vbi copia non poterit à me adhiberi, comitas adhibebitur. AMICE BENIG. H. M. NOST. H.} amicè & liberaliter, ô mater, honorem nostrum tueris.

B ACTVS SECVNDVS.

PISCATORES.

MNIBVS modis qui pauperes sunt homines, miseri viuunt,
Præsertim quibus nec quæstus est, nec didicere artem vllam.
Necessitate quicquid est domi, id sat est habendum.
Nos iam de ornatu propemodũ vt locupletes simus, scitis.
C Hisce hami, atque hæ harundines sunt nobis quæstu & cultu.
Cotidie ex vrbe ad mare huc prodimus pabulatum.
Pro exercitu gymnastico & palæstrico, hoc habemus.
Echinos, lepadas, ostreas, balanos captamus, conchas,
Marinam vrticam, musculos: plagusias, striatas.
Post id, piscatum hamatilem & saxatilem aggredimur,
Cibum captamus è mari. sin euentus non venit,
Neque quicquam captum est piscium: salsi, lautique purè
Domum redimus clanculum: dormimus incenati.
D Atque, vt nunc validè fluctuat mare, nulla nobis spes est.
Nisi quid concharum capsimus, incœnati sumus profectò.
Nunc Venerem hanc veneremur bonam, vt nos lepidè adiuuerit hodie.

NECESSITATE QVIDQVID EST DOMI ID SAT H.} necessario quidquid est domi, quantulumcúmque sit, eo contenti sint, oportet. DE ORNATV} quod ad supellectilem, & instrumentum domus attinet, quàm locupletes simus, vobis notum est. HISCE HAMI} hi hami. SVNT NOBIS QVAESTV, ET CVLTV} sunt nobis quæstui, & cultui, vel sunt nobis pro quæstu & cultu. COTIDIE EX VRBE} sic habent disertè nostri libri veteres. PABVLATVM} pabulum quærentes, seu ad pabulum quærendum. *pabulari* verbum castrense, & militare, quod transtulit ad quæstum piscatorium. PRO EXERCITV GYM. &c.} hoc nobis est loco exercitationis gymnasticæ, & palæstricæ. hoc habemus pro exercitatione gymnastica, & palæstrica. hîc exerceemur tanquam in gymnasio, & palæstra. hic locus, seu hic labor est nobis gymnasij, & palæstræ loco. ECHINOS} pisceis marinos, Echinis terrestribus simileis. LEPADAS} lepas ostrei genus est. vulgati libri, quibuscum consentiunt & nonnulli ex nostris, habent, *lopadas*, fortasse non malé. Nonius *lepodas* genus conchæ marinæ. Plautus. Paras. *medic. Addite lopadas, echinos, ostreas*. BALANOS} balanum piscem con memorat Plinius lib. 32. cap. vlt. MARINAM VRT.} de vrticis marinis lege Plinium lib. 9. ca. 45. & Aristot. PLAGVSIAS} malim legi *placussas*: seu *pelagussas*: quasi πλακούσσας, hinc πλακοῦσσαι à latitudine sic appellatas, quòd hi pisces crustam latam, & patulam habeant. STRIATAS} ostrei genus à striis sic appellatum. PISC. HAMATILEM} pisceis hamis capimus. SAXATILEM} pisceis saxis adhærenteis manibus capimus. SALSI, L.} iocus ex ambiguo sálsi non salibus, sed aqua marina, lauti, non opiparis epulis, & sumtuoso apparatu, sed madidi & vuidi. addit aduerbium *purè*: quia aqua marina sordeis omneis abluit. ATQVE, TV NVNC VALIDE FLVCTVAT MARE.} & verò quantum licet conijcere ex fluctibus validis, quibus mare concitatum est, nulla nobis prædæ spes est. quòd si non aliquas conchas ceperimus, profecto hodie non cenabimus. CAPSIMVS} ceperimus. VENEREMVR} oremus, precemur.

E

TRACHALIO seruus. ET EIDEM PISCATORES.

ANimo aduersaui sedulò, ne herum vsquam præterirem.
Nam cùm modò exibat foras, ad portum se aiebat ire.

Me huc obuiam iussit sibi venire ad Veneris fanum. A
Sed quos perconter commodè, eccos video astare: adhibo.
Saluete fures maritimi, conchitæ, atque hamiotæ,
Famelica hominum natio, quid agitis? vt peritis?
PI. Vt piscatorem æquum est, fame, siti, spéque. TR. ecquem adolescentem, huc,
Dum hîc astatis, strenua facie, rubicundum, fortem, qui treis
Duceret chlamydatos cum machæriis, vidistis venire?
PI. Nullum istac facie, vt prædicas, venisse huc scimus. TR. ecquem
Recaluum, ac silenum senem, statutum, ventriosum,
Tortis superciliis, contracta fronte, fraudulentum,
Deorum odium, atque hominum, malum, mali vitij, probríque plenum,
Qui duceret mulierculas duas secum, satis venustas? B
PI. Cum istiusmodi virtutibus, operísque natus qui sit,
Eum quidem ad carnificem est æquius, quàm ad venerem, commeare.
TR. At si vidistis, dicite. PI. huc profectò nullus venit,
Vale. TR. valete. credidi. factum est quod suspicabar.
Data verba hero sunt. leno abiit scelestus exsulatum,
In nauem ascendit. mulieres auexit, ariolus sum,
Is bucherum etiam ad prandium vocauit, sceleris semen.
Numquid mihi meliu'st, quàm illico hîc operiar herum dum veniat?
Eadem, hanc sacerdotem Veneriam, si quid amplius scit,
Si videro, exquisiuero. faciet me certiorem. C

ANIMO ADVERSAVI} id est, cogitaui, animo versaui. FVRES MARITIMI} prædones maris. CONCHITAE ATQVE HAMIOTAE} vos, qui conchas legitis, & pisceis hamo captatis. Nonius, hamiotas piscatores ab hamis. Varro voluit appellari cohorteis cocorum, atque hamiotarum, aucupúmque. FAMELICA HOM. N.} homines esuriones. VT PERITIS?} quo modo peritis? ECQVEM ADOL. DVM HIC ADST. &c.} sic habent nonnulli ex nostris libris veteribus, *Ecquem adolescentem dum hîc astatis, expedite strenua facie*, &c. STRENVA FACIE} facie, quæ strenui animi index, & testis est. describit autem herum suum Pleusidippum. QVI TREIS DVCERET CHL.} hoc opinor eò dixit, quasi homines chlamidatos ducere maioris negotij, maiorúmque virium sit, quàm nudos. sed non celabo lectorem ex nostris libris veteribus nonnullos habere, *qui treis semihomines duceret chlamidatos*, &c. quæ lectio fortasse non est reiicienda, vt intelligamus esse iocum Plauto non inusitatum, per quem dũ videri vult describere adolescẽtem strenuũ, & validum, & robustum: quippe qui treis homines vestitos, vel inuitos cum gladiis ferre possit: primùm non dicit treis homines, sed treis semihomines: deinde non dicit ferret, sed duceret: deinde non palliatos, sed chlamydatos. deinde non cum machæris, aut gladiis, sed cum machæriis, id est, gladiolis. ECQVEM R.} lenonem describit paullò aliter quàm suprà. *recaluum* autem, id est, à parte anteriore caluum. SILENVM} simum, & repandis naribus, instar sileni. libri vulgati habẽt *silonem*. de qua voce sic Nonius, *Silones, superciliis prominentibus dicti significatione manifesta.* Varro, γνῶθι σαυτόν. *Nónne non vnum scribunt esse grandibus superciliis silonem quadratum, quòd Silenus hirsutis superciliis fingeretur?* STATVTVM} magnæ staturæ. VENTRIOSVM} ventre prominente. DEORVM ODIVM ATQVE H.} diis odiosus, atque hominibus. CVM ISTIVSMODI V. OPERISQVE.} eum, qui sit istis vitiis præditus natura, quíque has operas dare possit, æquius est ad carnificem, quàm ad Venerem, meare. NVLLVS VENIT} non venit. CREDIDI} credidi fore, quod video euenisse. ARIOLVS SVM} diuinus, seu vates sum. SCELERIS SEMEN} sceleris origo, & propago: sceleris parens, atque artifex. NVMQVID MIHI MELIVS EST,} &c. num mihi quidquam melius est, quàm vt hîc herum exspectem, dum veniat: vel quem vt hic exspectem, dum herus veniat? resp. nihil melius. EADEM, HANC SACERD. VEN. &c.} eadem opera, vel eadem ratione, si videro hanc sacerdotem Veneriam, exquisiuero ab ea, sciátne aliquid amplius de hero meo, & duabus fœminis. Non celabo lectorem nostros libros veteres habere, *Eadem. hæc sacerdos Veneria, si quid amplius scit*, &c. fortasse non malè: vt ita explicemus. Eadem opera, hæc Veneria sacerdos si quid amplius scit quàm piscatores illi, si eam videro, & exquisiuero, faciet me certiorem.

AMPELISCA mulier. TRACHALIO seruus.

INtelligo. hanc, quæ proxima est, villam, Veneris fano, me
Pulsare iussisti, atque aquam rogare. TR. cui ad aureis E
Vox mihi aduolauit? AM. obsecro, quis hic loquitur? quem ego video?
TR. Estne Ampelisca hæc, quæ foras à fano hoc egreditur?
AM. Estne hic Trachalio, quem conspicor, calator Pleusidippi?
TR. Ea est. AM. is est. Trachalio salue. TR. salue Ampelisca.
Quid agis tu hîc? AM. ætatem haud mala malé. TR. melius ominare,
AM. Verum omneis sapienteis decet conferre, & fabulari.
Sed Pleusidippus tuus herus vbi amabo est? TR. eia verò
Quasi non sit intus. AM. neque pol est, neque vllus quidem huc venit.
TR. Non vênit? AM. vera prædicas. TR. non est meum, Ampelisca.

A Sed quàm mox coctum est prandium? AM. quod prandium, obsecro te?
TR. Nempe rem diuinam facitis hîc. AM. quid somnias, amabo?
TR. Certè Labrax huc Pleusidippum ad prandium vocauit
Herum meum, herus vester. AM. pol haud miranda facta dicis,
Si deos decepit & homines, lenonum more fecit.
TR. Non rem diuinam facitis hîc vos, neque herus? AM. ariolare.
TR. Quid tu agis hîc igitur? AM. ex malis multis, metúque summo;
Capitalíque ex periculo, orbas auxiliíque opúmque, huc
Recepit ad se Veneria hæc sacerdos me, & Palæstram.
TR. An hîc Palæstra'st obsecro te, heri mei amica? AM. certó.
TR. Inest lepos in nuntio tuo magnus, mea Ampelisca.
B Sed istuc periculum perlubet quod fuerit vobis, scire.
AM. Confracta mi Trachalio est hac nocte nauis nobis.
TR. Quid? nauis? quæ istæc fabula est? AM. non audiuisti, amabo;
Quo pacto leno clanculum nos hinc auferre voluit
In Siciliam, & quicquid domi fuit, in nauem imposuit?
Ea nunc perierunt omnia? TR. oh Neptune lepide, salue.
Nec te aleator vllus est sapientior. profectò
Nimis lepidè iecisti bolum, periurum perdidisti.
Sed nunc vbi est leno Labrax? AM. perit potando, opinor.
Neptunus magnis poculis hac nocte eum inuitauit.
C Credo hercle anacæo datum, quod biberet. TR. vt ego amo te
Mea Ampelisca? vt dulcis es? vt mulsa dicta dicis?
Sed tu & Palæstra quo modo saluæ estis? AM. scibis faxo.
E naui timidæ ambæ in Scapham insiluimus, quia videmus
Ad saxa nauem ferrier. properans exsolui restim,
Dum illi timent, nos cum scapha tempestas dextrouorsum
Differt ab illis. itaque nos ventísque, fluctibúsque
Iactatæ exemplis plurimis miseræ perpetuam noctem,
Vix hodie ad litus pertulit nos ventus exanimatas.
TR. Noui: Neptunus ita solet. quamuis fastidiosus
AEdilis est. si quæ improbæ sunt merces, iactat omneis.
D AM. Væ capiti, atque ætati tuæ. TR. tuo mea Ampelisca.
Sciui lenonem facturum hoc, quod fecit, sæpe dixi.
Capillum promittam, optumum'st, occipiámque ariolari.
AM. Cauistis ergo tu, atque herus, ne abiret, cum scibatis?
TR. Quid faceret? AM. si amabat, rogas quid faceret? asseruaret.
Dies, noctéisque in custodia esset semper. verùm æcastor
Vt multi, fecit. ita probè curauit Pleusidippus,
TR. Cur tu istuc dicis? AM. res palàm est. TR. scin' tu? etiam, qui it lauatum
In balneas, ibi cùm sedulò sua vestimenta seruat,
Tamen surripiuntur, quippe qui, quem illorum obseruet, falsus est.
Fur facile quem obseruet videt: custos, qui fur sit, nescit.
E Sed duce me ad illam. vbi est? AM. i sanè in Veneris fanum, huc intrò,
Sedentem flentémque opprimes. TR. vt iam istuc mihi molestum'st?
Sed quid flet? AM. ego dicam tibi. hoc sese excruciat animi,
Quia leno ademit cistulam ei, quam habebat, vbíque habebat
Qui suos parenteis noscere posset. eam veretur
Ne perierit. TR. vbínam ea fuit cistellula? AM. ibidem in naui.
Conclusit ipse in vidulum. ne copia esset eius
Qui suos parenteis nosceret. TR. ô facinus impudicum,
Quàm liberam esse oporteat, seruire postulare?

AM. Nunc eam cum naui scilicet abiuisse pessum in altum, A
Et aurum & argentum fuit lenonis omne ibidem.
Credo aliquem immersisse se, atque eum excepisse. id misera mœsta'st
Sibi eorum euenisse inopiam. TR. iam istoc magis vsus facto'st
Vt eam intrò, consolérque eam, ne se sic excruciet animi.
Nam multa præter spem, scio multis bona euenisse.
AM. At ego etiam qui sperauerint, spem decepisse multos.
TR. Ergo animus æquus optimum est ærumnæ condimentum.
Ego eo intrò, nisi quid vis. AM. eas: ego quod mihi imperauit
Sacerdos, id faciam, atque aquam hinc de proximo rogabo.
Nam extemplò si verbis suis peterem, daturos dixit:
Neque digniorem censeo vidisse anum me quenquam, B
Cui deos atque homines censeam benefacere magis decere.
Vt lepidè, vt liberaliter, vt honestè, atque haud grauatè
Timidas, egenteis, vuidas, eiectas, exanimatas
Accepit ad sese, haud secus, quàm si ex se simus natæ.
Vt eapse sic succincta aquam calefactat, vt lauemus!
Nunc ne moræ illi sim, petam hinc aquam, vnde mihi imperauit.
Heus, ecquis in villa'st? ecquis recludit? ecquis prodit?

INTELLIGO HANC, QVAE PR.} loquitur Ampelisca cum sacerdote Veneris, quæ sacerdos iusserat eam pulsare foreis villæ proximæ, in qua Dæmones habitabat, & aquam petere. HANC, QVAE PR. VILL. V. F.} hanc villam, quæ fano Veneris proxima est. CVI AC AVREIS VOX MIHI, &c.} cuius vox mihi ad aureis aduolauit? CALATOR} seruus. Festus, Calatores dicebantur serui, ἀπὸ τοῦ καλεῖν, quod est vocare: quia semper vocari possunt ob necessitatem seruitutis. ÆTATEM HAVD M.} ego haud mala ago malè: ætatem, id est, diu: vel, ego hoc exigo ætatem. malè, hoc est, infœliciter. MELIVS OM.} meliora verba loquere. VERVM OMNEIS S. D. C.} decet omneis sapienteis verum loqui, & inter se conferre. NON EST M.} vera prædicare. LABRAX} leno. ARIOLARE} ariolaris, & diuinas, cùm dicis, neque nos hic rem diuinam facere, neque herum. CAPITALIQ. EX PER.} & ex periculo capitis. ORBAS AVXILII, OP.} orbas auxilio, & opibus. INEST LEPOS IN NVNTIO TVO.} nunc tuus valde lepidus est. rem lepidam mihi nuntias. SED IST. P. P. Q. FVERIT} sed valde lubet mihi scire, quod istuc vobis periculum fuerit. AVFERRE} asportare, auehere. IMPOSIVIT} antiquum pro imposuit, de quo alibi. EA NVNC PERIERVNT OMNIA} neque audisti, quo pacto ea omnia perierunt? ALEATOR} Neptunum aleatorem appellat, quia vt aleatores cubos iaciunt, sic & in mari facta est bonorum Lenonis iactura, Neptuno auctore. IECISTI BOLVM} iecisti iactum. NEPTVNVS MAG. POC.} iocus tractus à potoribus, qui alterum inuitant magnis poculis. significant hunc lenonem in mare demersum esse, & plus nimio bibisse. CREDO HERCLE, ANANCAEO D.} credo hercle lenoni esse datum Anancæo ingenti poculo, instar vrnæ, datum, inquam, quod biberet. anange, vrna iudicialis: vnde anangæum, poculum capax, vrnæ iudicialis instar. Hesych. ἀνάγκη ἡ δικαστικὴ κλεψύδρα. id est, anange iudicialis clepsydra. VT EGO AMO TE?} cum admiratione hæc pronuntianda sunt. MVLSA DICTA} dicta dulcia, instar mulsi. RESTIM.} funem, qua scapha naui erat alligata. DVM ILLI TIMENT.} qui erant in naui ad scopulum allisa, atque afflicta. DIFFERT} in diuersa ab illis fert, vel diuersas ab illis fert. EXEMPLIS PLVR.} plurimis modis. PERPETVAM N.} totam noctem, sine intermissione. D EXANIMATAS} non dicit exanimas, quod valet mortuas: sed exanimatas, id est, metu propè exanimas. Dolabella ad M. Tull. *exanimatus sum*, QVAMVIS FAST. AED.} quantumuis fastidiosus ædilis est. fastidiosissimus ædilis est. comparat Neptunum cum ædili rerum venalium fastidioso, id est, qui in foro rerum venalium, si quas merceis reperiat in aliqua taberna, non probas, omnes reiicit, etiam eas quæ probæ sunt. CAPILLVM PROMITTAM} arioli, & somniorum interpretes, & id genus homines, plani, & pellaces, promissa barba, & prolixo capillo se vulgo ostentabunt, vt essent populo admirabiliores. hoc idem se facturum dicit Trachalio quasi ariolandi artem professurus, quod ea, quæ leno fecit, facturum prædixerit, vt verus vates, *promittam capillum* autem dictum eleganter, sinam excrescere. ex quo promissus capillus. Cæsar. lib. 5. *Britanni capillo sunt promisso*, &c. Notauimus ad Cornelium Nepotẽ in Datame. profert hunc locum Nonius. CAVISTIS ERGO TV ATQVE HERVS, &c.} legere licet per interrogationem, hoc pacto, *Ergo tu atque herus quandoquidem sciebatis, cauistisne, ne abiret?* proinde ac si dicat, non cauistis, ne abiret, cùm sciretis eum abiturum. licet & per enunciationem [illegible]. Ergo tu, & herus cauistis, scilicet ne abiret, cùm sciretis eum abiturum. proinde ac si dicat, non cauistis. ASSERVARET} id est, asseruare debuit, vel asseruare debebat. IN CVSTODIA ESSET.} custodiret. obseruaret, in speculis esset. VT MVLTI, FECIT.} fecit, vt multi facere solent. neglexit amicam, fidem fefellit. SCIN' TV? ETIAM QVI IT LAVATVM.} simili ab iis, qui lauabant in balneis, dissoluit criminationem: quod tale est, quamuis, inquit, qui it lauatum in balneas, ibi sua vestimenta sedulò seruet, tamen surripiuntur. ratio est hæc: nam quem obseruet, & à quo sibi caueat, certò nescit, & sæpè eum furem esse putat, qui non est, & contrà. E fur autem facilè videt; quis sit sibi obseruandus, & cuius oculis insidiari debeat. is qui obseruat, quisque custodiam adhibet, qui sit fur, nescit. ita facilè à fure, quem ignorat, fallitur, & vestimentis suis spoliatur. OPPRIMES.} offendes. ISTVC.} quod flear. HOC} ob hanc rem. VBIQ. HABEBANT QVI SVOS P.} & vbi habebat ea, per quæ suos parentes cognoscere posset. EAM VERETVR NE P.} ea ne perierit, veretur. IPSE} leno. NE COPIA ESSET EIVS, QVI.} ne copia esset eius rei, per quam suos parẽteis cognosceret. POSTVLARE} ἀξιοῦν. æquum censere. NVNC EAM CVM NAVI SCIL.} nunc scire licet, id est, perspicuum est eam cistulam cum naui pessum abiisse in altum. pessum abiisse in altum, hoc est, demersam esse in profundum maris. ALIQVEM.} piscatorem, seu vrinatorem. ID MISERA MAESTA'ST} ob id misera mœsta est. sibi eorum inopiam accidisse. ISTOC MAGIS.} tanto magis. nempe propterea quæ dici. VSVS FACTO EST.} opus facto est. AT EGO, QVI SPER. SP. DEC. M.} at ego contrà scio spes multos, qui sperauerint fefellisse. ANIMVS AEQVVS} animus neutram in partem nimis propensus: animus non concitatus, neque turbidus, sed placidus & tranquillus, & perturbatione liber ac solutus. NEQVE DIGNIOREM CENSEO VIDISSE AN. ME Q. CVI DEOS ATQVE H.} neque puto me vllam anum vidisse cui benefacere decere deos

A deos atque homines magis putem. EAPSE.] ea ipsa, ipsamet. SIC] *δεικτικῶς*. SVCCINCTA.] significatur studium, & promta voluntas. Horatius. *succinctus cursitat hospes*. ECQVIS RECLVDIT.] numquis aperit foreis?

SCEPARNIO seruus. AMPELISCA mulier.

QVis est qui nostris tam proteruè foribus facit iniuriam?
Ego sum. SC. Hem, quid hoc boni est? heu ædepol speciè lepida mulier.
AM. Salue adolescens. SC. Et tu multum salueto adolescentula.
AM. Ad vos venio. SC. Accipiam hospitio, si mox venies vesperi,
Item vt affectam. nam nunc nihil est, qui te manè mulierem.
Sed quid ais mea lepida, hilara? AM. aha nimiùm familiariter
B Me attrectas. SC. Prò di immortales Veneris effigia hæc quidem est,
Vt in ocellis hilaritudo est! eia, corpus cuiusmodi!
Subuolturium. illud quidem subaquilum volui dicere.
Vel papillæ cuiusmodi? tum quæ indoles in sauio est?
AM. Non ego sum pollucta pago. potin' vt me abstineas manum?
SC. Non licet te siccè placidè bellam bellè tangere?
AM. Otium vbi erit, tum tibi operam ludo, & deliciæ, dabo.
Nunc quamobrem hîc sum missa, amabo vel tu mihi aias, vel neges.
SC. Quid nunc vis? AM. sapienti ornatus quid velim, indicium facit.
SC. Meus quoque hic sapienti ornatus quid velim, indicium facit.
AM. Hæc sacerdos Veneris hinc me petere iussit à vobis aquam.
C SC. At ego basilicus sum: quem nisi oras, guttam non feres.
Nostro illum puteum periculo, & ferramentis fodimus.
Nisi multis blanditiis à me gutta non ferri potest.
AM. Cur tu aquam grauare, amabo, quam hostis hosti commodat?
SC. Cur tu operam grauare mihi, quam ciuis ciui commodat?
AM. Immò etiam tibi, mea voluptas, quæ voles, faciam omnia.
SC. Euge saluus sum. hæc iam me suam voluptatem vocat.
Dabitur tibi aqua, ne nequicquam me ames. cedò mihi vrnam. AM. cape.
Propera amabo efferre. SC. manta. iam hîc ero, voluptas mea.
AM. Quid sacerdoti meæ dicam, hîc demoratam tamdiu?
D Vt etiam nunc misera timeo, vbi oculis intueor mare!
Sed quid ego misera video procul in litore?
Meum herum lenonem, Siciliensémque hospitem,
Quos periisse ambos misera censebam in mari.
Iam illud mali plus nobis viuit, quàm ratæ.
Sed quid ego cesso fugere in fanum, ac dicere hæc
Palæstræ, in aram vti confugiamus prius,
Quàm huc scelestus leno veniat, nósque hic opprimat?
Confugiam huc. ita res suppetit subita mihi.

QVIS EST QVI NOSTRIS, &c.] sic ferè Ennius apud Noniū in aduerb. *proteruiter. Quis est qui nostris foribus tam proteruiter*, cetera desunt. SI MOX VENIES VESP. ITEM VT AFF.] sic legitur hic locus in nostris veteribus libris sine vlla litura, aut deprauatione litterarum. aperta sententia. Accipiam te hospitio, inquit, si mox venies: vesperi, inquit, nempe quo tempore satur ero, vel quo tempore cenabo, vt mecum cenes, & satura cum saturo cubes. accipiā, E inquam, tanquam mulierem similitèr affectam, hoc est naufragam & calamitosam, vel tanquam mulierem honoratam & spectatam. vide Festum in voce *affecta*. NAM NVNC NIHIL EST, QVI TE MANE MVL. &c.} etiam hic locus præclarè ex nostris libris veteribus restitutus & resartus est, cuius sententia est, illa quidem subobscæna, sed tamen pudenter, quoad eius fieri poterit declaranda. nam nunc, inquit, nempe manè, quo tempore inanis sum, & siccus, nihil est, vnde te mulierem accipere possim. non habeo nunc facultatem te accipiendi liberaliter, vt mereris, vasis & armis nostris non expeditis, & Venere frigente. vesperi igitur venies, cùm Venus in nobis Cerere & Baccho incaluerit. EFFIGIA.] antiquum pro *effigies*, notat Nonius. HILARITVDO.] hilaritas. Idem in Milite Glor. *fine. animo obsequere mecum, atque onera te hilaritudine*. notat Nonius. SVBVOLTVRIVM] corpus colore subnigro: vel corpus alacritate, & hilaritate, & agilitate ad Vulturij corporis similitudinem propè accedens. SVBAQVILVM.] quia aquilæ quamuis non sint minus rapaces, quàm vultures, seu vulturij, sunt tamen generosiores, hac correctione vsus est. Aquilus color, apud Festum est color fuscus & subniger. VEL PAPILLAE] proinde acsi dicat, mitto ceteras parteis corporis laudare, quæ sunt laude dignißimæ, papillæ quales sunt, quàm solidulæ, & turgidulæ? INDOLES.] significatio reliquarum voluptatum. tralatio est. NON EGO SVM POLLVCTA PAGO} *pollucere*, est sacrificium magnificum, & opiparum facere, ídque omne con-

fumere, quod Herculi soli facere licebat. Nam esculenta,& poculenta, omnia quæ Herculi sacrabantur,absumebantur,nihilque reliquiarum restabat.Lege Festum in verbo *pollucere*: quo loco quamquam corruptus & lacer est, tamen A ex eo hoc discimus,quod iam à nobis dictum est,ceteris diis non omnia esculenta,& poculenta pollucere licere, Herculi licere.à pollucendo *pollu*ctum dictum est,id est,quasi appositum, seu potius expositum ad vtendum, atque abutendum.Hæc igitur verba,*non ego sum polluċta pago*,sic interpretor,nō sum ego pago,hoc est, paganis & rusticis hominibus exposita, vt abutantur me suo arbitratu.non sum puella aliqua omni libidini promta, ac parata & vulgata.SICCE]sobriè,vt solent sobrij & sicci,non vt ebrij & poti,qui petulanter,& proteruè,& immoderatè puellas tangūt. LVDO ET DELICIAE]ad ludum,& deliciam.veteres dixerunt *delicia,æ*,in singulari, & *delicium,ij*. AIAS.]concedas,assentiare. ORNATVS]hoc dicit,quia vrnam gerit , ex eo, inquit , quòd vrnam fero, facilè intelligere potes , me aquam petere. MEVS QVOQVE HIC ORNATVS,&c.]hic seruus digito,gestu,aut aliquo motu corporis significauit aliquid subobscœnum,quod lectori cogitandum relinquere,quàm iisce verbis exprimere mālo.BASILICVS.] regius, regalis, regio ingenio,regiisque moribus.FERES.] auferes.FERRI] auferri,impetrari.GRAVARE]grauaris. hoc verbum cum accusandi casu iunxit.NE NEQVICQVAM ME AM.] ne me frustrà ames. sic autem habent nostri codices. nam vulgata editio non habet *ne*,ante *nequicquā*,quam Camerarius secutus est.MANTA.]mane,exspecta.QVID SACERDOTI ME DICAM HIC DEM. T. D.]sic habent nostri codices:hoc primum(nam vulgatæ edidiciones habent , *quid sacerdoti meæ dicam*,&c.)deinde,hanc nostram lectionem sic expleo,quamobrem dicam sacerdoti me tam diu hic esse demoratam?quam caussam sacerdoti afferam, quamobrem hic tamdiu demorata sim?SICILIENSEMQ. HOSPITEM] Charmidem. B CENSEBAM.]putabam. QVAM RATAE]sumus,seu eramus, subintell. id est,quàm putauimus , seu putauerimus. IN ARAM]vnde non licebat supplices auellere. qua de re suprà. OPPRIMET?] occupabit , antequam aufugiamus? CONFVGIAM HVC]sic habent libri nostri veteres,sententia plana.confugiam huc , id est, in fanum. ITA RES SVPP. SVBITA M.]id est,ita res celeritatem desiderans mihi est in manibus, mihisque accidit.res subita,id est res,quæ moræ non dat locum:res in qua celeritate est opus.

SCEPARNIO, seruus.

PRoh di immortales,in aqua numquam credidi
Voluptatem inesse tantam.vt hanc traxi lubens.
Nimio minus altus puteus visus'st,quàm prius,
Vt sine labore hanc extraxi præfiscinè. C
Satis nequam sum,vtpote qui hodie inceperim
Amare. hem tibi aquam,mea tu bella.hem sic volo
Te ferre honestè,vt ego fero,vt placeas mihi.
Sed vbi tu es,delicata? cape aquam hanc sis,vbi es?
Amat hercle me,vt ego opinor,delituit mala,
Vbi tu es?etiámne hanc vrnam es acceptura?vbi es?
Commodulè melius.tandem verò serio.
Etiam es acceptura vrnam hanc?vbi tu es gentium?
Nusquam hercle equidem illam video.ludos me facit.
Apponam hercle vrnam iam ego hanc in media via.
Sed autem,quid si hanc hinc abstulerit quispiam D
Sacram vrnam Veneris?mihi exhibeat negotium.
Metuo hercle ne illa mulier mihi insidias locet,
Vt comprehendar cum sacra vrna Veneria.
Nempe optimo me iure in vinclis enicet,
Magistratus,si me hanc habere viderit,
Nam hæc litterata'st,ab se cantat cuia sit.
Iam hercle euocabo hinc hanc sacerdotem foras,
Vt hanc accipiat vrnam. accedam huc ad foreis.
Heus sis Ptolemocratia cape hanc vrnam tibi.
Muliercula hanc nescio quæ huc ad me detulit.
In pro ferunda abiit,reperi negotium, E
Siquidem his vltro mihi aggerunda etiam est aqua.

IN AQVA NVNQ. CRED. V. INESSE T.]hoc ideo,quia puellæ,quæ aquam petitum venerat,forma,& oratio eum ceperat. VT HANC TR. LVB.]quàm lubenter hanc vrnam traxi?quàm nō laboriosè, quàm inauidè? NIMIO MINVS]multo minus. sic sæpè alibi. VT SINE LAB. H. EXTR. PR.] persicissinè: præfiscinè : id est quod sine arrogātia dictum sit:absit verbo inuidia:ignoscat Nemesis. Quàm minimè laboriosè hanc vrnam ex puteo extraxi ! quod sine inuidia dictum sit. NEQVAM] κακός,non bonæ frugi,ἀκόλαστος , intemperans. CAPE AQVAM HANC SIS]cape hanc aquam si vis. TANDEM VERO, SERIO.]tandem verò omitte iocū,& delicias. LVDOS ME FACIT]me ludificat. LITTERATA EST]litteras habet inscriptas. AB SE CANTAT CVIA SIT]dicit ipsa se esse Veneris. nostri libr. veteres habent,*eapse cantat, cuia sit*.eapse autem,id est,ea ipsa. HEV SIS]Heus si vis. IN PROFERVNDA ABIIT,] id est, dum profertur,seu dum eam domo profero,hoc est.foras fero,abiit puella , quæ eam ad me detulit. Sed non dissimulabo nostros libros omneis veteres habere , *Introferunda'st. reppers negotium.* &c. sententia plana , & bonis modulis ac numeris. Introferunda'st vrna hæc , inquit , id est , in fanum Veneris ferenda'st. REPERI NEGOTIVM SIQVIDEM

A HIS VLTRO,&c.]Inactus sum quod agam,siquidem non satis est eis aquam petentibus darẽ, sed etiam vltro non petentibus aggerunda est.

LABRAX leno. CHARMIDES Siculus.

QVi homo sese miserum & mendicum volet,
Neptuno credat sese,atque ætatem suam:
Nam si quis quid cum eo rei commiscuit,
Ad hoc exemplum amittit ornatum,domum.
AEdepol libertas lepida es,quæ numquam pedem
Voluisti in nauem cum Hercule vnà imponere.
B Sed vbi ille meus est hospes,qui me perdidit?
Atque eccum incedit. CH. quò,malùm,properas Labrax?
Nam equidem te nequeo consequi, tam strenué.
LA. Vtinam te prius quàm oculis vidissem meis,
Malo cruciatu in Sicilia perbiteres,
Quem propter,hoc mihi obtigit misero mali.
CH. Vtinam cum in ædeis me ad te adduxisti tuas,
In carcere illo potius cubuissem die.
Deósque immortaleis quæso dum viuas,vti
Omneis tui simileis hospites habeas tibi.
C LA. Malam fortunam in ædeis te adduxi meas.
Quid mihi scelesto tibi erat auscultatio?
Quídue hinc abitio?quídue in nauem inscensio?
Vbi perdidi etiam plus boni,quàm mihi fuit.
CH. Pol minimè miror,nauis si fracta'st tibi,
Scelus te,& scelestè parta quæ vexit bona.
LA. Pessum dedisti me blandimentis tuis.
CH. Scelestiorem cenam cenaui tuam,
Quàm quæ Thyestæ quondam anteposita est,& Tereo.
LA. Perij,animo malè fit, contine quæso caput.
CH. Pulmoneum ædepol nimis velim vomitum vomas.
D LA. Eheu Palæstra atque Ampelisca,vbi estis nunc?
CH. Piscibus in alto credo præbent pabulum.
LA. Mendicitatem mihi obtulisti opera tua,
Dum tuis ausculto magnidicis mendaciis.
CH. Bonam est quòd habeas gratiam meritò mihi,
Qui te ex insulso salsum feci opera mea.
LA. Quin tu hinc is à me in maximam malam crucem?
CH. Eas,eásque res agebam commodúm.
LA. Eheu quis viuit me mortalis miserior.
CH. Ego multo tanto miserior,quàm tu Labrax.
LA. Qui? CH. quia ego indignus sum,tu dignus,qui sies.
E LA. O scirpe,scirpe:laudo fortunas tuas,
Qui semper seruas gloriam aritudinis.
CH. Equidem me ad velitationem exerceo,
Nam omnia corusca præ tremore fabulor.
LA. AEdepol Neptune es balneator frigidus,
Cum vestimentis posteaquam abs te abij,algeo.
Ne thermopolium quidem vllum ille instruit.
Ita salsam præbet potionem & frigidam.
CH. Vt fortunati sunt fabri ferrarij,
Qui apud carbones assident:semper calent.
LA. Vtinam fortuna nunc anatina vterer,

Vti, cùm exiuissem ex aqua, arerem tamen. A
CH. Quid si aliquò ad ludos me promanduco locem?
LA. Quapropter? CH. quia pol clarè crepito dentibus.
Sed nunc iure optimo me lauisse arbitror.
LA. Qui? CH. quia auderem tecum in nauem ascendere,
Qui à fundamento mihi vsque mouisti mare.
LA. Tibi auscultaui. tu promittebas mihi
Illi esse quæstum maximum meretricibus,
Ibi me corruere posse aiebas diuitias.
CH. Iam postulabas te impurata belua B
Totam Siciliam deuoraturum insulam.
LA. Quænam balæna meum vorauit vidulum,
Aurum atque argentum vbi omne compactum fuit?
CH. Eadem illa, credo, quæ meum marsupium:
Quod plenum argenti fuit, in sacciperio.
LA. Eheu, redactus sum vsque ad vnam hanc tuniculam,
Et ad hoc misellum pallium. perij oppidò.
CH. Vel consociare mihi quidem tecum licet,
AEquas habemus parteis. LA. saltem si mihi
Mulierculæ essent saluæ, spes aliqua forent.
Nunc si me adolescens Pseudippus viderit, C
A quo arrabonem pro Palæstra acceperam.
Iam his exhibebit hic mihi negotium.
CH. Quid stulte ploras? tibi quidem ædepol copia'st,
Dum lingua viuet, qui rem soluas omnibus.

CREDAT.} committat. COMMISCVIT.] contraxit AD HOC EXEMPL. AMITTIT ORNATVM DOM.} cùm amittit, hoc est, dimittit, seu remittit, domum, ad hoc exemplum ornatum. hoc modo ornatum, id est nudum, vuidum, inanem, inopem, naufragum. HOSPES.] Charmides. VTINAM TE PR. Q. OC. VID. M.} vtinam priusquam te oculis vidissem meis, malo cruciatu in Sicilia perires. Festus, *perbitere*, Plautus, pro perire posuit. QVEM PROPTER} propter quem, [illegible] id est, cuius opera, & culpa. TVI SIMILEIS.] improbos, ac periuros. MALAM FORTV. IN AED. TE, &c.] malam fortunã in ædeis meas adduxi, cum te adduxi. QVID MIHI, S. TIBI E.A.] cur ego scelestus tibi auscultabam? QVIDVE H. AB.} quidue hinc abibam? quidue in nauem conscendebam? SCELVS TE, ET SCELESTE PARTA Q. V. B.] quæ te scelestum hominem & in bona tua sceleratè parta vexit? PESSVM DEDISTI} perdidisti. QVAM QVAE THYESTAE Q. ANTEPOS. EST ET TEREO.] sic habent etiam nostri codices, & rectè. Atreum Thyestæ apposuisse filium comedendum, quòd Thyestes in Atrei vxore adulterium fecisset, notum est, vel pueris. neque minus notum Prognem Tereo viro suo, quòd is Philomelam Prognes sororem vitiasset, eíque postea, ne enuntiaret, linguam præcidisset, Itym communem filium dilaceratum patri comedendum obiecisse. ANIMO MALE FIT.} malè mihi est, malè habeo animo, animo deficio, λειποψυχῶ. notauimus hoc loquendi genus suprà, alicui esse malefactum. significat autem leno se vomiturire. CONTINE QVAESO CAP.} quæso tene mihi caput, dum vomo. PVLMONEM NIMIS VELIM.} nimiopere, velim pulmonem vomas. IN ALTO.} in profundo mari. MAGNIDICIS.] magniloquis. QVI TE EX INSVLSO SALS.] iocus ex ambiguo. salsum enim, & vrbanum, seu facetum, siue cordatũ, & sale, seu aqua marina aspersum significat. EAS.} eas tu in malam crucem. EASQ. RES AGEB. COMM.] atque ego commodum eas ipsas res agebam, id ipsum cogitabam & optabam, vt ires in malam crucem. COMMODVM] forte fortuna. opportunè. TV DIGNVS QVI SIES.] miser. SCIRPE} scirpus, iunci enodis, & proceri genus est. quod in locis palustribus nascitur. ex quo prouerbium: Nodum in scirpo quæris. ARITVDINIS.] ariditatis. AD VELITATIONEM.] ad pugnam velitarem. Velites, leuis armaturæ milites. OMNIA CORVSCA.} omnia trepida, micantia, vibrantia, crispantia. significat se tremere præ frigore, cùm tamen aliud dicere videatur. BALNEATOR FRIGIDVS.} cùm balneatores soleãt esse calidi. CVM VESTIMENTIS. POST Q. ABII, ALGEO.} posteaquam abij abs te cum vestimentis. vtpote madidis, algeo, quanto magis si nudus? THERMOPOLIVM.} dulcem, & calidam potionem. SALSAM, ET FRIGIDAM.] cõtrariam dulci, & calidæ, cuiusmodi est thermopolium. E FORTVNA ANATVM] sorte & conditione anatum, quæ quantumuis diu in aqua versentur, non madent tamen, neque algent. QVID SI ALIQVO ME PRO MAND. LOCEM.] Nonius, manducones, qui & manduci dicti sunt: & mandones, edaces, &c. Festus, Manducus effigies in pompa antiquorum inter ceteras ridiculas ire solebat magnis malis, ac latè dehiscens, & ingentem dentibus sonitum faciens, de qua Plautus ait in Rud. *Quid si aliquò ad ludos me pro manduco locem*, &c. IVRE OPTIMO ME LAVISSE ARBITROR] iure optimo me naufragium fecisse bonorum meorum arbitror, quippe qui audebam tecum nauigare, homine scelerato & impio. MOVISTI} concitasti, impietate tua scilicet. ILLI] illic, in Sicilia. CORRVERE] simul eruere, & erutas in arcas conijcere, & συσσωρίζειν coaceruare. Varro libr. 4 de lingua Lat. Corbes ab eo, quòd spicas, aliúdue quid corruebant COMPACTVM] congestum. IN SACCIPERIO] sacciperium nomen ex sacco, & pera compositum. VEL CONSOCIARE MIHI QVIDEM T. L.] licet mihi communionem, & societatem bonorum facere. DVM LINGVA VIVET.] dum tibi lingua suppetet. QVI REM SOLVAS OMNIBVS.] vnde rem soluas omnibus.

A SCEPARNIO seruus. CHARMIDES Siculus. LABRAX leno.

QVid istuc est obsecro negotij, quod duæ mulierculæ
Hîc in fano Veneris signum flentes amplexæ tenent,
Nescio quem metuentes miseræ nocte hac verò proxuma
Se iactatas atque eiectas hodie esse aiunt è mari?
LA. Obsecro hercle adolescens, vbi istæ sunt, quas memoras, mulieres?
SC. Hîc in fano Veneris. LA. quot sunt? SC. totidem quot ego, & tu sumus.
LA. Nempe meæ. SC. nempe nescio istuc. LA. qua sunt facie? SC. scitula,
Vel ego amare vtramuis possim, si probè appotus siem.
B LA. Nempe puellæ? SC. nempe molestus es. vise, si lubet.
LA. Meas oportet intus esse hîc mulieres, mi Charmides.
CH. Iupiter te perdat, & si sunt, & si non sunt tamen.
LA. Introrumpam iam huc in Veneris fanum. CH. in baratrum mauelim.
Obsecro hospes, da mihi aliquid, vbi condormiscam, loci.
SC. Istic vbi vis, condormisce: nemo prohibet: publicum est.
CH. At vides me ornatus vt sim vestimentis vuidis:
Recipe me in tectum, da mihi vestimenti aliquid aridi,
Dum mea arescunt, in aliquo tibi referam gratiam.
SC. Tegillum eccillud mihi vnum arescit: id si vis dabo.
Eodem amictus, eodem tectus esse soleo, si pluit.
C Tu istæc mihi dato. exarescent faxo. CH. eho an te pœnitet,
In mari quod elaui, nisi hîc in terra iterum eluam?
SC. Eluas tu, an exungare, circum non interdium,
Tibi ego numquam quicquam credam, nisi accepto pignore.
Tu vel suda, vel peri algu, vel tu ægrota, vel vale.
Barbarum hospitem mihi in ædeis, nihil moror, sat litium est.
CH. Iámne abis? venaleis illic ductitauit, quisquis est:
Non est misericors. sed quid ego hîc asto infelix, vuidus?
Quin abeo hinc in Veneris fanum, vt edormiscam hanc crapulam,
Quam potaui præter animi quàm libuit sententiam.
Qua vinis Græcis Neptunus nobis suffudit mare.
D Itaque aluum prodisparauit nobis salsis poculis,
Qui opu'st verbis? si inuitare nos paulisper pergeret,
Ibidem obdormissemus. nunc vix viuos amisit domum.
Nunc lenonem quid agat intus visam, conuiuam meum.

VENERIS SIGNVM] Veneris statuā. IACTATAS.] fluctibus. ATQ. EIECTAS.] in litus. SCITVLA.] subelegāti potitula, venustula, pulchella. SI PROPE APPOTVS SIEM] aliter Terentius Eunucho, *Ego istum Eunuchū possum vel sobrius*. INTRORVMPAN] per vim intrabo. OBSECRO HOSPES] alloquitur Sceparnionem. TEGILLVM.] Nonius, Tegillū, diminutiuū à tigno, aliàs à tecto. fortasse demōstrat fustē, quo verberari solebat. SI PLVVIT.] si pluit, interiectū est u. qua de re alibi. ISTAEC] tua vestimēta vuida. EXARESC. FAXO] fecero, vt arida fiant. EHO AN TE POENIT. IN M. Q. EL.] eho, an tibi parum videtur, quod in mari omnia perdidi, nisi hîc in terra denuò, ea quæ mihi reliqua sunt, amittam? Eluere, præter significationē vulgatā, est consumere, & perdere. ELVAS TV, AN EXVNG. CICCVM NON
E INTERD.] laues, an vngaris, floccū non interim dederim. vel bona tua perdas lauādo, an vngendo, pilū non dederim, id est, nihil mea refert, non est mihi curæ. Var. lib. 6. de lingua Lat. Ciccum dicebant mēbranam tenuē, quæ est in malo Punico cellularum discrimen. TV VEL SVDA VEL PERI AL.] algus, us, in quarta inflexione idem, quod algor, ris in tertia, notant veteres grāmatici. Pris. lib. 6. his verbis, *algor, ris. quod etiam hic algus, huius algus dicitur*. Plaut. Vidularia, *Inopiam, luctū, mærorē, paupertatem, algum, famem*. Idem Rud. *Tu vel suda*, &c. Caris. lib. 1. *algu*. Plaut. in Rud. *tu vel suda*, &c. Nonius, *algu*, pro *algore*. Accius And. *misera obualli saxo. senio, padore, algúque & fame*. BARBARVM HOSP.] peregrinū Siculū. NIHIL MOROR.] nō volo. VENALEIS.] seruos venaleis hic homo ductitauit. est mango. hoc eò dicit, quòd mangones sæui, & immisericordes esse solent. VT EDORMISCAM HANC CRAPVL. &c. allegoria ab eo, qui vini potu ebrius, & vuidus est. Terent. *vt edormiscā hoc villi*. Cic. Philip. *edormi crapulā*. QVASI VINIS GRAECIS NEPTVNVS] vinis Græcis, quæ trauehebantur in titulum, solebāt aquam marinam suffundere, præterquàm Chiis: ad quem morem alludit Plautus. Hac de re autem notauimus nonnulla ad illum locum Horatij sat. 8. lib. 2. *Vinum Chium maris expers*. PRODISPARAVIT.] porrò distorsit, distraxit, dissoluit, dissipauit. significat aqua marina pota sibi aluum esse fusam. ac resolutā. SI NOS INVITARE PAVLISPER] si Neptunus aliquanto diutius nos sine poculis explesset, ibidem longum somnium dormissemus, id est, exstincti essemus. AMISIT.] dimisit, remisit, vt suprà.

ACTVS TERTIVS. A

DAEMONES.

IRIS modis di ludos faciunt hominibus.
Mirísque exemplis somnia in somnis danunt.
Ne dormienteis quidem sinunt quiescere.
Velut ego hac nocte quæ processit proxima,
Mirum atque inscitum somniaui somnium,
Ad hirundininum nidum visa est simia
Ascensionem vt faceret admolirier, B
Neque eas deripere quibat inde.pòst ibi
Videbatur ad me simia aggredirier,
Rogare scalas vt darem vtendas sibi.
Ego ad hoc exemplum simiæ respondeo,
Natas ex Philomela atque ex Progne esse hirundines,
Ago cum illa,nequid noceat meis popularibus.
Atque illa animo iam fieri ferocior:
Videtur vltrò mihi malum minitarier,
In ius vocat me.ibi nescio ego quomodo
Iratus videor mediam arripere simiam: C
Concludo in vincla bestiam nequissimam.
Nunc quam ad rem dicam hoc attinere somnium,
Numquam hodie quiui ad coniecturam euadere.
Sed quid hîc in Veneris fano,meæ viciniæ.
Clamoris oritur?animus miratur meus.

LVDOS FACIVNT HOMINIBVS.] ludos edunt hominibus. Aliud est ludos facere homines, aliud ludos facere hominibus. SOMNIA IN SOMNIS DANVNT.] Ioannes Passeratius legendum cēset hoc loco, *omnia in somnis danūt*. danunt autem, id est, dant. QVAE PRAECESSIT.] secutus sum vulgatam lectionem, à qua non discrepant antiqui nostri libri. AD HIRVNDININVM NIDVM] ab hirundine formatum, possessum. Hirundininus notat Priscianus lib. 2. vbi de possessiuis loquitur, & profert hunc locum. ASCENSIONEM VT FACERET.] vt ascenderet. ADMOLIRIER] admoliri, adniti, allaborare. DERIPERE.] sic habent nostri codices veteres & rectè. deripere autem, est deorsum rapere, quo verbo sæpè vtitur Plautus. non longè abieris. infrà ead. comœdia. Et quidem in interpretatione huius somnij: *Veneris signum sunt amplexa, nunc eas deripere vult*. AGGREDIRIER.] aggredi, accedere. AD HOC EXEMPLVM.] ad hunc modum. NATAS EX PHILOMELA ATQVE EX PROGNE] Philomela & Progne Pandionis Athen. regis filiæ. Philomela in lusciniam, Progne in hirundinem versa est. nota est fabula. quod autem hirundines ex Philomela & Progne natas esse dicit, cùm ex Progne tantùm natas dicere debeat, non est quòd laboremus. AGO CVM ILLA] loquor cum illa. MEIS POPVLARIBVS] quæ sunt ciues Atticæ, vt ego sum ciuis Atheniensis. FEROCIOR.] superbior, de hoc nomine plura in comment. Horatian. VLTRO.] non prouocata, aut lacessita. NVMQVAM HODIE AD CONIECT. EVAD.] numquam hodie potui conijcere. SED QVID HIC IN VENER. FANO MEAE VICINIAE.] hic versus in aliis libris omnibus lacer & mutilus, sic integer repertus est in nostris veteribus, non obscura sententia, hîc meæ viciniæ, id est, in hac vicinia mea. veruntamen si legamus *vicinia mea*, longè opinor concinnior sit lectio. sic M. Tull. in lutem viciniam. D

TRACHALIO seruus. DAEMONES senex.

PRò Cyrenenses populares, vestram ego imploro fidem, E
Agricolæ, accolæ, propinqui, qui estis his regionibus,
Ferte opem inopiæ, atque exemplum pessumum pessundate,
Vindicate, ne impiorum potior sit pollentia,
Quàm innocentium, qui se scelere fieri volunt nobileis,
Statuite exemplum impudentiæ, date pudori præmium.
Facite hîc lege potius liceat, quàm vi victo viuere.
Currite huc in Veneris fanum, vestram iterum imploro fidem,
Qui prope hîc adestis, quique auditis clamorem meum:
Ferte suppetias, qui Veneri, Veneriæque antistitæ
More antiquo in custodiam suum commiserunt caput,

Prætorquete

A Prætorquete iniuriæ prius collum,quàm ad vos perueniat.
DAE. Quid istuc est negotij? TR. per ego,te hæc genua obtestor senex,
Quisquis es. DAE. quin tu ergo omitte genua, & quid sit mihi expedi,
Quid tumultues. TR. téque oro & quæso, si speras tibi
Hoc anno multum futurum sirpe, & laserpitium,
Eámque venturam exagogam Capuam saluam & sospitem,
Atque ab lippitudine vsque siccitas vt sit tibi.
DAE. Sanun' es? TR. seu tibi confidis fore multam magud erim,
Vt te ne pigeat dare operam mihi quod te orabo senex.
DAE. At ego te per crura,& talos,tergúmque obtestor tuum,
Vt tibi vlmeam vberem esse speres virgidemiam,
B Et tibi esse euenturam hoc annò vberem messem mali,
Vt mihi istuc dicas,negotij quid sit, quod tumultues.
TR. Qui lubet maledicere? equidem tibi bona exoptaui omnia.
DAE. Bene equidem tibi dico, qui te digna vt eueniant precor.
TR. Obsecro huc reuórtere. DAE. ergo quid negotij est? TR. mulieres
Duæ innocentes intus hîc sunt,tui indigentes auxilij,
Quibus aduorsum ius, legésque insignitè iniuria hîc
Facta est, fitque in Veneris fano:tum sacerdos Veneria
Indignè afflictatur. DAE. quis homo est tanta confidentia,
Qui sacerdotem audeat violare? sed eæ mulieres
C Quæ sunt? aut quid iis iniqui fit? TR. si das operam eloquar,
Veneris signum sunt amplexæ, nunc homo audacissimus
Eas deripere vult.eas ambas esse oportet liberas.
DAE. Quis istic est,qui deos tam paruipendit? paucis expedi.
TR. Fraudis,sceleris, paricidij,periurij plenissimus,
Legirupa impudens, impurus, inuerecundissimus:
Vno verbo absoluam, Leno'st. quid illum porrò prædicem?
DAE. AEdepol infortunio hominem prædicas donabilem.
TR. Qui sacerdoti scelestus fauceis interpresserit?
DAE. At malo cum magno suo hercle fecit.ite istinc foras.
Turbalio, Sparax, vbi estis? TR. i obsecro intrò, subueni
D Illis. DAE. iterum haud imperabo. sequimini hác. TR. age nunc iam,
Iube oculos elidere, itidem vt sepiis faciunt coqui.
DAE. Proripite hominem pedibus huc, itidem quasi occisam suem.
TR. Audio tumultum. opinor leno pugnis pectitur.
Nimis velim improbissimo homini malas edentauerint.
Sed ecce ipsæ huc egrediuntur timidæ è fano mulieres.

ATQVE EXEMPL. PESS. PESSVM.] ac morem pessimum, seu factum pessimi exempli, exstinguite ac delete. POLLENTIA.] potentia STATVITE EXEMPL. IMPVD,] edite exemplum in impudentem, sumto supplicio de lenone, omnium mortalium impudentissimo. FACITE HIC LEGE P. L. QVAM VI VICTO V.] facite, vt hîc liceat viuere hominibus lege potius, quàm vi, & vt, si accidat, vt vincantur, vincantur potius lege, quàm vi. VENERIAEQVE ANTIST.] Veneris antistitæ quamuis antistes sit commune, tamen & antistitam dixerunt antiqui de fæmina, vt hospitam & clientam notat Carisius Cicero lib.4. Acad. *Postridie sacerdotes Cereris, & illius fani antistita.* Cornel. Seuerus, *stabat apud sacras antistita aras.* FERTE SVPP. QVI VENERI VENERIAEQ. ANT. IN CVSTOD. SVVM
E COMMIS. CAPVT.] ferte suppetias iis, qui Veneri & Veneris antistitæ tutellæ vitam suam commiserunt. PRAETORQ. INIVR.] iniuriam delete priusquam ad vos perueniat. torquete iniuriæ collum, frangite iniuriæ collum, priusquam ad vos peruenerit. allegoria est PER EGO TE HAEC G.] per hæc genua te oro: in genibus misericordiæ sedem esse, non semel antea dictum est. QVID. TVMVLTVES.] quid tumultueris. MVLTVM FVTVRVM SIRPE ET LASERPITIVM] de laserpitio alibi dictum est à nobis, & scriptores de eo multa prodiderunt: in his Plinius lib 19 cap.3. Solinus cap.15. & Theophrast. hist. plant. lib 6. cap. 3. Diosc. lib.3. cap.94. De sirpe sic Solinus cap. 40. Apud Cyrenenses præterea sirpe gignitur odoratis radicibus, virgulto herbido magis quàm arbusto: cuius è culmo exudat æstatis tempore pingue roscidum, idque pascentium hircorū inhæret barbulis. Prisc. lib.7, cuius verba mox proferemus. SEV TIBI CONF. FORE MVL. MAGVD.] Prisc. lib.7 postquam hunc locum retulit, ascribit, seu tibi confidis fore multam magud. quod significat frugis genus: & est caulis, qui nascitur in Syria, cuius radix sirpe appellatur, vel vt alij volunt, silphium, id est, laserpitium: quod silphium Græci appellant, cuius erat ager Cyrenensis ferax, quódque erat magni pretij. EAMQVE VENTVRAM EXAGOGEN] & eam exportationem, id est, & eas merceis Cyrenensis aut ex Lybia exportatas saluas Capuam venturas. ATQVE AB LIPPITVDINE] hoc eo dicit, quod senes solent lippitudine laborare. optat igitur, vt habeat siccos oculos, atque ab lippitudine vacuos. SANVN' ES?] sanúsne es? VIRGIDEMIAM] virgarum vindemiam nomen fictum à virgis, & demo, vt vindemia, à vino & demo. QVOD TVMVLTVES.] propter

quod tumultu͏̈es. QVI LVBET MALEDICERE!] quo pacto, vel quamobrem lubet tibi mihi maledicere. VT EVENIANT PRECOR.] tibi. HVC REVERTERE.] cùm lene x itinere instituto pergeret, seruus eum orat, vt reuertatur. ADVORSVM IVS, LEG.] contra ius, & leges. INSIGNITE.] insigniter, vel vt Nonius, cum indicio notæ. SACERDOS VENERIA] quam suprà antistitam dixit. EXPEDIT.] hunc versum & superiori proximum, qui erant mutili, & laceri, ex autoritate nostrorum librorum veterum integri auimus. DONABILEM.] dignum, donandum, mactabilem. QVI SACERDOTI SCELESTVS FAVC. INTERP.] pendet hic versus ex illo, Quid illum porrò prædicem, qui sacerdotem Veneris strãgulare conatus sit. TVRBALIO, SPARAX.] seruorum sunt nomina. sunt autem mutæ personæ, vt illæ apud Terentium in Eunucho. ITERVM HAVD IMPERARE] non erit necesse iterum imperare, sed priore arcessitu prodibunt serui foras. IVBE OCVLOS ELIDERE] iube seruos tuos lenoni oculos eruere, item, vt coqui sepiis oculos eruũt. PRORIPITE.] foras rapite, & trahite hominem per pedes, similiter vt suem occisam. simile est illi, trahere pedibus: de quo plura in commentariis Horat. PVGNIS PECTITVR.] pugnis cæditur. tralatio est. sic in Pœnulo. scena cuius initium est, *Negotij, sed vide sis ne tu oratorem hunc pugnis pectas postea.* MALAS EDENTAVERINT.] malas dentibus orbauerint: malas edentulas reddiderint. A

PALAESTRA, TRACHALIO seruus.
AMPELISCA, duæ mulieres. B

PA. NVnc id est cùm omnium copiarum atque opum,
Auxilij, præsidij, viduitas nos tenet,
Nec vlla specula est, quæ salutem afferat,
Nec scimus quam in partem ingredi persequamur.
Maximo miseræ in metu nunc sumus ambæ,
Tanta inportunitas, tantâque iniuria
Facta in nos est modò hîc intus ab nostro hero:
Qui sceleratus sacerdotem, anum, præcipem
Reppulit, propulit, perquàm indignis modis,
Nósque ab signo intimo vi deripuit sua. C
Sed nunc, sese vt ferunt res, fortunæque nostræ,
Par est moriri: neque est melius morte in malis,
Rebus miseris. TR. quid est? que illæc oratio 'st?
Cesso ego has consolari? heus Palæstra. PA. qui vocat?
TR. Heus ampelisca. AM. obsecro quis est qui vocat?
PA. Quis is est, qui nominat? TR. si respexis, scies.
PA. O salutis meæ spes. TR. tace, ac bono animo es?
Me vide. PA. si modò id liceat, vis ne opprimat,
Quæ vis, vim mihi afferam ipsa, adigit. TR. ah, desine, nimis inepta es.
AM. Desiste dictis nunc iam miseram me consolari.
PA. Nisi quid re præsidium ápparas Trachalio, acta hæc res est! D
Certum 'st moriri, quàm hunc pati grassari lenonem in me.
Sed muliebri animo sum tamen. miseræ vbi venit in mentem
Mihi mortis, metus membra occupat ædepol. TR. etsi hoc acerbum,
Bonum animum habete. PA. nam obsecro vnde animus mihi inuenitur?
TR. Ne, inquam, timete. assidite hîc in ara. AM. istæc quid ara
Prodesse nobis plus potest, quàm signum in fano hîc intus
Veneris, quod amplexæ modó? vnde abreptæ per vim miseræ?
TR. Sedete hîc modò, ego hinc vos tamen tutabor. aram habete hanc.
Vobis pro castris. mœnia, hinc ego vos defensabo,
Præsidio Veneris malitiæ lenonis contrà incedam.
AM. Tibi auscultamus. &, Venus alma, ambæ ted obsecramus, E
Aram amplexantes hanc tuam lacrymantes, genibus nixæ,
Nos in custodiam tuam vt recipias, & tutere:
Illos scelestos, qui tuum fecerunt fanum parui.
Vt vlciscare, nósque vt hanc tua pace aram obsidère
Patiare, quæ elautæ ambæ sumus opera Neptuni, noctu,
Ne inuisas habeas, néue idcirco nobis vitio vortas,
Si quippiam 'st, minus quod bene esse lautum tu arbitrare.
TR. AEquum hasce petere intelligo. decet abs te id impetrari,
Ignoscere his te cónuenit. metus has, id vt faciant, subigit.

A Te concha natam esse autumant. caue tu harum conchas spernas.
Sed optumè eccum exit senex, patronus mihique & vobis.

VIDVITAS] inopia, orbitas. SPECVLA] parua spes. nostri libri veteres hic non satis integri, neque liquidi sunt: habent enim obscurè, partim, *se nec via est*, partim, *sed ne via est*. PERSEQVAMVR] pergamus. IMPORTVNITAS.] importunitas ab importuno. importunos autem Tyrannos dicunt Latini, pauperiem importunam, nouercas importunas, & similia. PRAECIPITEM.] Priscianus lib. 6. à capite solùm cōposita ablata, s, & mutata e, in i, & addita, itis, faciūt genitiuum, anceps ancipitis, præceps præcipitis, biceps bicipitis. antiqui tamē ancipes & præcipes & bicipes proferebāt in nominatiuo. & sic secundum analogiā sequebatur genitiuus ancipes, ancipis. Plautus, *saliam in puteum præcipes.* Liuius in Ioue, *seq; in alta maria præcipem inops, ægra sanitatis execit.* Ennius libr. 17. Annal. *Occumbunt multi letum ferróque lapique. Aut intra muros, aut extra præcipe casu.* DERIPVIT.] deorsum rapuit. MORIRI.] antiquum pro mori, vt aggrediri, pro aggredi, & simil. QVI VOCAT?] quis vocat. SI RESPEXIS.] si respexeris, id est, retro aspexeris, scies quis te vocet. SI MODO ID LICEAT, VIS NE OPP. &c.] si fieri possit, da operam, ne ea vis me opprimat, quæ me cogit, vt mihi ipsa vim afferam, vt mihi mortem conciscam. CERTVM EST MORIRI.] certum est mori. subintell. potius, Græcorum more μᾶλλον. SED MVLIEBRI ANIMO S.] seruat decorum. nam non temerè mulier sibi ipsa vim affert. ETSI
B HOC ACERBVM.] & si hoc acerbum est, quod in vos leno fecit, & se facturum minatur. QVOD AMPLEXAT M.] quod paulò antè amplexæ eramus. MOENIA, HINC EGO VOS D.] vox *mœnia*, sententiam turbat, & ea detracta, nihil fit hic difficultatis, hoc modo: Habete vobis hanc aram pro castris, id est, loco castrorum: ego hinc, id est, ex hoc loco, vos defensabo. neque tamen eam tollendam censeo. sed addendum potius pronomen demonstratiuum *hæc*: vel aduerbium loci *hic*, vt ita legatur, *aram habete hāc vobis pro castris, hæc mœnia sunt*, vel *hic mœnia sunt: hinc ego vos defensabo.* PRAESID. VEN. MAL. LENONIS C. INC.] præsidio Veneris malitiæ lenonis obuiam ibo. TIBI AVSCVLT.] tibi auscultamus ô Venus alma. TED OBSCR.] te obsecramus. d, interpositum est. FECERVNT P.] contempserunt. VITIO V.] assignes attribuas. ABS TE] ô Venus. SVBIGIT] cogit. TE EX CONCHA N. E. A.] Venus non ex concha nata est, sed cùm ex mari nata esset, concha in Cyprum vecta est, idcirco Plautus Venerem è concha natam esse dicit. Papinius Silu. *Hæc ex cæruleis mecum consurgere digna fluctibus, & nostra potuit considere concha.* propter eamdem rationem conchæ, quædam dicuntur Veneriæ. Propertius, *Et Venus è rubro concha Erycina salo.* Seneca lib. 15. epist. *Veneriæ, spondilique, & ostrea eatenus circumcisa, quæ eduntur.* CAVE TV H. C. SP.] puellis conchæ dono dabantur. Ouid. Metamorph. lib. 10. *munera fert illi conchas teretésque lapillos.*

C DAEMONES senex. LABRAX leno. MVLIERES duæ.
LORARII, TRACHALIO seruus.

EXi è fano natum quantum est hominum sacrilegissime,
Vos in aram abite sessum. sed vbi sunt? TR. huc respice.
DAE. Optimè. LO. istuc volueramus, iube modò accedat propè.
DAE. Tun' legirupionem hic nobis cum dis facere postulas?
Pugnum in os impinge. LA. iniqua hæc patior cum pretio tuo.
DAE. At etiam minitatur audax. LA. ius meum ereptum est mihi,
Meas mihi ancillas inuito me eripis. TR. ergo dato
De senatu Cyrenensi quemuis opulentum arbitrum,
Si tuas esse oportet, niue eas esse oportet liberas.
D Neu te in carcerem compingier est æquum, ætatémque ibi
Te vsque habitare, donec totum carcerem contriueris.
LA. Non hodie isti rei auspicaui, vt cum furcifero fabuler,
Te ego appello. DAE. cum istoc primùm, qui te nouit, disputa.
LA. Tecum ago. TR. atqui mecum agendum 'st. súntne illæ ancillæ tuæ?
LA. Sunt. TR. agedum ergo tange vtramuis digitulo minimo modó.
LA. Quid si attigero? TR. extemplò hercle ego te follem pugilatorium
Faciam, & pendentem incursabo pugnis, periurissime.
LA. Mihi non liceat meas ancillas Veneris de ara abducere?
DAE. Non licet: est lex apud nos. LA. mihi cum vestris legibus
Nihil est commercij. equidem istas iam ambas educam forás.
E Tu senex, si istas amas, huc arido argento 'st opus.
DAE. Hæ autem Veneri complacuerunt. LA. habeat, si argentum dabit.
DAE. Do tibi argentum. nunc adeò vt scias meam sententiam,
Occipito modò illis afferre vim ioculò pausillulum:
Ita hinc ego te ornatum amittam, tu ipsus te vt non noueris,
Vos adeò, vbi ego enimuero vobis, si non ei caput exoculassitis,
Quasi murteta iuncis, item ego vos virgis circumuinciam.
LA. Vi agis mecum. TR. etiam vim opprobras flagitij flagrantia?
LA. Tun' trifurcifer mihi audes inclementer dicere?

TR. Fateor,ego trifurcifer sum: tu es homo apprimè probus. A
Num qui minus hasce oportet esse liberas? LA. quid?liberas?
TR. Atque heras tuas quidem hercle,atque ex germana Græcia:
Nam altera hæc est nata Athenis,ingenuis parentibus.
DAE. Quid ego ex te audio? TR. hanc Athenis esse natam liberam.
DAE. Mea popularis,obsecro,hæc est? TR. non tu Cirenensis es?
DAE. Immò Athenis natus,altúsque,educatúsque Atticis.
TR. Obsecro,defende ciueis tuas senex. DAE. ô filia
Mea:cùm ego hanc video,mearum me absens miseriarum commones,
Trima quæ periit mihi:iam tanta est,si viuit,scio.
LA. Argentum pro istisce ambabus,cuiæ erant,domino dedi,
Quid mea refert,Athenis hæ natæ,an Thebis sient, B
Dum mihi rectè seruitutem seruiant? TR. itáne,impudens?
Túne hic feles virginalis,liberos parentibus
Subiectos,habebis,atque indignò quæstu conteres?
Nam huic alteræ patria quæ sit profectò nescio,
Nisi scio probiorem hanc esse,quàm te,impuratissime,
LA. Tuæn' istæ sunt? TR. contende ergo,vter sit tergo verior.
Ni offerumentas habebis plureis in tergo tuo,
Quàm vlla nauis longa clauos,tum ego ero mendacissimus.
Postea aspicito meum,quando ego tuum inspectauero,
Nisi erit tam sincerum,vt quiuis dicat ampullarius,
Optimum esse operi faciundo corium,& sincerissimum, C
Quid caussæ est,quin virgis te vsque ad saturitatem sauciem?
Quid illas spectas?quas si attigeris,oculos eripiam tibi.
LA. Atqui,quia vetas,vtramque iam mecum abducam simul.
DAE. Quid facies? LA. Volcanum abducam,is Veneris est aduersarius.
DAE. Quò illic it? LA. heus ecquis hic est?heus. DAE. si attigeris ostium,
Iam hercle tibi messis in ore fiet mergis pugneis.
LO. Nullum habemus ignem,ficis victitamus aridis.
DAE. Ego dabo ignem,siquidem in capite tuo conflandi copia'st.
LA. Ibo hercle aliquò quæritatum ignem. DAE. quid tum cùm inueneris?
LA. Ignem magnum hîc faciam. DAE. quin vt humanum exuras tibi.
LA. Immò hasce ambas hîc in ara vt viuas comburam. DAE. id volo. D
Nam hercle ego te barba continuo arripiam,& in ignem coniiciam,
Téque ambustulatum obiiciam magnis auibus pabulum.
Cùm coniecturam egomet mecum facio,hæc illa est simia,
Quæ has hirundines ex nido volt deripere ingratiis,
Quod ego in somnis somniaui. TR. Scin' quid?tecum oro senex
Vt illas serues,vim defendas,dum ego herum adduco meum.
DAE. Quære herum,atque adduce. TR. at hic ne. DAE. maximo malo suo.
Si attigerit,siue occeptassit. TR. cura. DAE. curatum est,abi.
TR. Hunc quoque asserua ipsum,ne quò abiret.nam promisimus
Carnifici aut talentum magnum,aut hunc hodie sistere. E

NATVM QVANTVM EST HOMINVM SACR.]homo omnium hominum,quantum hominum natum est,sacrilegissime. VOS IN ARAM]puellas alloquitur. ACCEDAT]leno. TVN' LEGIRVPIONEM N. C. DIIS, &c.] Túne nobis legis ruptionem cum diis facere postulas? id est, túne istuc tibi sumus, vt audeas cum diis violandis leges negligere, & rumpere? *nobis* datiuus est venustatis causa additus. IMPINGE]incute. CVM PR. T.]cum mercede tua ἐπὶ μισθῷ eorum, quæ tu in me iniustè, & iniquè facis, dabis pœnas. tuorum in me iniustè factorum magnam mercedem feres. ERGO DATO DE S. CYR. &c.] aduersarium prouocat, vt bonitate causæ fretus. solent enim, qui suo iuri magnopere confidunt, vltro iudicem aut arbitrum poscere. Sic Terentius Adelph. *Cedo quemuis arbitrum, te plura in hac re peccare ostendam.* Idem Plautus infrà, *cedo iudicem tu dolo malo instipulatus sis.* COMPINGIER] coniici, & arcte concludi. ÆTATEM] quandiu viues. NON H. ISTI REI AVSP.] non hodie hoc consilium cepi, vt,&c. tractum à more veterum, qui nihil faciendum suscipiebant sine auspicio. TE EGO APPELLO] Dæmonem alloquitur, & appellat. TECVM AGO]tecum loquor. TE FOLLEM PVG. F.] te tractabo, vt follem, quem tractant pugiles, quem pendentem & suspensum pugnis petunt & insectantur: hoc est, te pugnis cædam & contundam.

INCVRSABO]

A INCVRSABO] insectabor. NON LICET, ITA EST LEX APVD NOS] sic habent libri nostri veteres, idque ego liquidò iurare possum, ne quis coniecturam esse dicat. ARIDO ARGENTO] hoc dicit, opinor, propterea quòd erat viduus. Aridum, inquit Festus, propriè est, quod naturalem humorem amisit, dicitur autem per contrariam significationem, quòd irrigari desierit. nam Græcè irrigare est *ἄρδειν*. DO TIBI ARG.] lego, *dem tibi argentum*? IOCVLO] id est, etiam minimo ioco: etiam leuissimè iocando. INNVERO V.] vobis nutu significauero. sic Terent. Adelph. *ne mora sit, si innuero, quin pugnus continuò in mala hæreat*. SI NON EI C. EXOSCVL.] si non ei caput oculis orbaueritis. id est, si non ei oculos effoderitis. non dissimulabo in nostris libris veteribus non esse neque, *non*, quod est in vulgatis, neque, *ne*, quod habet editio Camerariana. vulgatam autem lectionem secutus sum, vt facilem & apertam. alioqui editionem Camerarij non improbo, vt *ne*, accipiamus pro, *non*. QVASI MVRTETA IVNCIS, &c.] vt myrtetæ iuncis circumligari solent, sic ergo vos virgis circumdabo, & circumuinciam. OPPROBRAS] probri loco obiicis. libri vulgati habent, *improperas*. FLAGITII FLAGR.?] homo flagitiosissime, homo flagitio flagrans. NVM QVI M.] num idcirco minus oportet eas esse liberas, si ego sum trifurcifer, tu vir probus? num qui minus, id est, aliqua re minus. vel num ob aliquam causam minus. EX GERMANA GR.] ex vera Græcia. O FILIA MEA] filiam absentem desiderat. præsentia Palæstræ Atticæ admonitus. HANC] Palæstram. COMMONES] tu Trachalio. TRIMA] treis annos nata. TANTA EST,] quanta est Palæstra. CVIAE ERANT,] domino, cuius erant. RECTE] iure. FELES VIRGINALIS] virginum furax & rapax, tu qui virgines rapere & furari soles: tu qui rapacitate, & furacitate, quam in virginibus furandis & rapiendis adhibes, felem æquiparas: sic suprà, *feles virginaria*. HVIC ALTERAE] huic alteri Ampeliscæ. CONTENDE

B ERGO, VTER SIT T. VER.] ordo est, contende ergo mecum, tergo vter sit verior, id est, veracior, vel, vter veriora dicat. NI OFFERVMENTAS] offerumentas hic per iocum appellat Plautus vibices, & notas verberum tergo oblatorum, similitudine sermonis ab offerumentis ducta, de quibus sic Festus ait, *offerumenta dicebant, quæ offerebantur*. hoc autem significat, nisi tergum habebis vibicibus varium, & dissectum: tum ego ero mendacissimus, id est, tibi vt victo tergum verberibus, & plagis lacerabitur: ego autem, vt victor, tergum habebo sincerum. AMPVLLARIVS.] qui ampullas corio integit. OPTIMVM ESSE OPERI F.] vt integerrimum. VVLCANVM ADDVCAM] significat se ignem puellis, quæ ad aram Veneris confugerant, admoturũ, vt eas inde aufugere cogat, & ita impunè abducat. nã ex ara auellere non licebat ignem ei, qui aram occuparat, admouere licebat. sic apud Euripidem. Hermione minatur se Andromachæ, quæ ad aram confugerat, eámque amplexa tenebat, ignem illaturam. IS VENERIS EST ADV.] odit enim Vulcanus Venerem, vt adulteram: & Venus Vulcanum auersatur, vt claudum & deformem, & fabrum, contrà Martem amat, & cum eo in adulterio à Vulcano deprehenditur. apud Homerum *ὀδυσ*. MESSIS IN ORE FIET] dentes tibi excutientur pugnis. MERGIS PVGNEIS] Festus, mergæ furculæ, quibus acerui frugum fiunt, dictæ à volucribus mergis, quia, vt illi se in aquam mergunt, dum pisceis persequuntur, sic messores eas in fruges demergunt, vt attollere possint manipulos. per mergas igitur pugneas iocosè significat Plautus, pugnos ori impactos. SIQVIDEM IN C. TVO C. C. EST] siquidem in capite tuo ignem conflare, & accendere licet. QVIN VT H. EXVRAS T.]

C sic habent dilucidè nostri libri veteres. hoc autem significat, immò verò vt te ipse exuras, vel tibi mortuo sacrificiũ fiat. Festus, Humanum sacrificium dicebant, quod mortui causa fiebat. BARBA] per barbam. AMBVSTVLATVM] circumustulatum, ambustum. Cicero pro Milone, lignis semiustulatum. Catullus. *infelicibus vstulanda lignis*. INGRATIIS] me inuito. TECVM ORO] antiquè, pro, te oro. AT HIC NE] at tu interea vide ne hic illas attingat, seu ne ab ara abstrahat atque abducat. SIVE OCCEPTASSIT] siue adeò occepeauerit, id est, occeperit, seu inceperit. sed non dissimulabo in nostris libris veteribus scriptum esse, *néue occentarit*. quæ scriptura fortassis recta est, & vera. *occentare* autem, vt suprà in Persa, in scena, *Satin' Athenæ*. ex Festo notauimus. Antiqui dicebant pro *conuicium facere*. NE QVÓ ABITET] abito, as, frequentatium ab abeo.

DAEMONES senex. LABRAX leno. PALAESTRA, AMPELISCA.

Vtrùm tu leno cum malo libentius
Quiescis, an sic sine malo, si copia est?
D LA. Ego quæ tu loquere, flocci non facio, senex.
Meas quidem te inuito, & Venere, & summo Ioue.
De ara capillo iam deripiam. DA. tange dum.
LA. Tangam hercle veró. DAE. agedum ergo, accede huc modó.
LA. Iube dum recedere istos ambo illuc modó.
DAE. Immò ad te accedent. LA. non hercle egomet censeo.
DAE. Quid ages, si accedunt propius? LA. ego recessero.
Verùm, senex, si te vmquam in vrbe offendero,
Nunqnam hercle quisquam me lenonem dixerit,
Si non te ludos pessimos dimisero.
E DAE. Facito istuc quod minitaris. sed nunc interim,
Si illas attigeris, dabitur tibi magnum malum.
LA. Quàm magnum veró? DAE. quantum lenoni sat est.
LA. Minacias ego istas flocci non facio tuas.
Equidem te inuito iam iam ambas rapiam. DAE. tange dum.
LA. Tangam hercle veró. DAE. tange, sed scin' quomodo?
I dum Turbalio atque curriculò affer huc
Duas clauas. LA. clauas? DAE. probas: propera citò,
Ego te hodie faxo rectè acceptum, vt dignus es.
LA. Eheu, scelestus galeam in naui perdidi.

Nunc mihi opportuna hîc esset, salua si foret. A
Licet saltem istas mihi appellare. D AE. non licet.
Ehem optimè ædepol, eccum clauator aduenit.
L A. Illud quidem ædepol tinnimentum est auribus.
DAE. Age accipe illanc alteram clauam Sparax,
Age alter istinc, alter hinc assiste.
Assistite ambo sic: audite nunc iam:
Si hercle illic illas hodie digito tetigerit
Inuitas, ni istunc istis inuitassitis
Vsque adeò, donec quà domum abeat, nesciat,
Peristis ambo. si appellabit quampiam,
Vos respondetote istinc istarum vicem:
Si verò hic ipse abire hinc volet, quantum pote'st, B
Extemplò amplectitote crura fustibus.
L A. Etiam me abire hinc non sinent? D AE. dixi satis.
Et ille vbi seruus cum hero huc aduenerit,
Qui herum arcessiuit, itote extemplò domum,
Curate hæc sultis magna diligentia,
L A. Eheu hercle, ne istic fana mutantur citò,
Iam hoc herculis est, Veneris fanum quod fuit,
Ita duo destituit signa hic cum clauis senex.
Non hercle quò hinc nunc gentium aufugiā scio,
Ita nunc mihi vtrumque sæuit & terra & mare. C
Palæstra? L O. quid vis? L A. apage. controuersia est.
Hæc equidē Palæstra, quæ respondit non mea est,
Heus Ampelisca, L O. cauesis infortunio,
Vt pote'st. L A. ignaui homines satis rectè monent.
Sed vobis dico, heus vobis num molestia est,
Me adire ad illas propius? L O. nihil nobis quidem.
L A. Nunquid molestum mihi erit? L O. nihil, si caueris.
L A. Quid est, quod caueam? L O. hem à crasso infortunio.
L A. Quæso hercle abire vt liceat. L O. abeas, si velis.
L A. Bene hercle factum. habeo vobis gratiam. D
Non accedam potius. L O. illic tu asta illico.
L A. AEdepol proueni nequiter multis modis,
Certum'st hasce hodie vsque obsidione vincere.

SI COPIA EST] si tibi datur, aut licet sine malo quiescere, si tibi potestas sit quiescendi sine malo. CAPILLO] per capillum. ISTOS AMBO] istos ambos lorarios, qui pugnos intentant: ambo, pro, ambos, sæpe aliàs notatum. OFFENDERO] inuenero mihi obuium. LVDOS PESSIMOS] turpissimè ludificatum, & ludibrio habitum. MINACIAS] minas. CVRRICVLO] cursim, citato cursu. PROBAS] validas, magnas. OPPORTVNA] vtilis, ex vsu. SALVA SI F.] nisi periisset. CLAVATOR] qui clauam manu tenet; qui clauam gerit. TINNIMENTVM] instrumentum, quo tibi aures tinniant. NI ISTVNC ISTIS INVITASSITIS] nisi istunc lenonē clauis istis, quas habetis, lautè & liberaliter inuitaueritis, id est, nisi lenonem clauis ita validè pulsaueritis, vt propter ictum validum, quem acceperit, attonitus, nesciat, qua via domum abeat, &c. ISTARVM VICEM] istarum puellarum vice: pro istis puellis. AMPLECTITOTE] amplectiminor: circùm cæditote. tralatio est. NAE ISTIC F. M. C.] profectò in istis locis fana citò commutantur. HERC. EST] Herculis est fanum, quod antea Veneris fuit: hoc eò dicit, quòd duos seruos cum clauis astare iusserat, vt si essent duæ statuæ clauam gerentes. Hercules enim à Leonina pelle amictus, & clauam dextra tenens fingebatur. DESTITVIT] id est, statuit, constituit. Cæcilius, *Destituit omnes seruos ad mensam ante se.* Cicero lib.3. Accusationum, *Videtis pendere alios ex arbore, pulsari autem alios, & verberari: porrò, alios in publico custodiri, & destitui, alios in communi, &c.* T. Liuius lib.7. *Duo in medio armati spectaculi magis more, quàm lege belli destituuntur.* SAEVIT] iratum, atque infestum est. CONTROVERSIA EST] dissentio est inter nos. ambigimus inter nos. CAVE SIS INF. VT P. EST] caue si vis ab infortunio, quantum fieri potest. NIHIL N.] proinde ac si dicat, nullam nobis molestiam afferet, te ad illas accedere, sed tibi maximam. nam te his clauis lautè inuitabimus. NIHIL SI CAVER.] nihil tibi erit molestum, si tibi à malo caueris, id est, si ad eas non accesseris, neque eas attigeris. A CRASSO INF.] à magno malo, quod tibi hæ crassæ & validæ clauæ importabunt. NON ACCEDAM P.] non abibo, sed accedam ad illas potius. PROVENI] processi. E

PLEVSI.

A PLEVSIDIPPVS adolescens. TRACHALIO seruus. MVLIERES duæ. LENO. LORARII. CHARMIDES.

MEámne ille amicam leno vi,violentia
De ara deripere Veneris voluit? TR. admodum.
PL. Quin occidisti extempló? TR. gladius non erat.
PL. Caperes aut fustem,aut lapidem. TR. quid?ego quasi canem,
Hominem insectarer lapidibus nequissimum?
LA. Nunc pol ego perij,Pleusidippus eccum adest,
Conuerret iam hoc me totum cum puluisculo.
PL. Etiámne in ara tunc sedebant mulieres,
B Cùm ad me profectus ire? TR. ibidem nunc sedent.
PL. Quis illas nunc illic seruat? TR. nescio quis senex
Vicinus Veneris.is dedit operam optimam.
Is nunc cum seruis seruat:ego mandaueram.
PL. Duc me ad lenonem rectá.vbi illic est homo?
LA. Salue. PL. nihil salutem moror,opta ocyus,
Rapi te obtorto collo mauis,an trahi?
Vtrùm vis opta,dum licet. LA. neutrum volo.
PL. Abi sanè ad littus curriculò Trachalio,
Iube illos in vrbem ire obuiam ad portam mihi.
Quos mecum duxi,hunc qui ad carnuficem traderent.
C Pòst huc redito.atque agitato hîc custodiam.
Ego hunc scelestum in ius rapiam exsulem,
Age ambula in ius. LA. quid ego deliqui? PL. rogas?
Qui arrabonem à me accepisti ob mulierem,&
Eam hinc abduxisti? LA. non auexi. PL. cur negas?
LA. Quia pol prouexi,auehere non quiui miser.
Equidem tibi me dixeram præstò fore
Apud veneris fanum. quid multa? sumne ibi?
PL. In iure causam dicito.hîc verbum sat est.
Sequere. LA. obsecro te, subueni mi Charmides,
Rapior obtorto collo. CH. quis me nominat?
D LA. Viden' me vt rapior? CH. video, atque inspecto lubens.
LA. Non subuenire mihi audes? CH. quis homo te rapit?
LA. Adolescens Pleusidippus. CH. vt nactus es habe
Bono animo.melius'st te in neruum correpere.
Tibi obtigit quod plurimi exoptant sibi.
LA. Quid id est? CH. vt id,quod quærant,inueniant sibi.
LA. Sequere,obsecro,me pariter. CH. suades?qualis es?
Tu in neruum rapere.eò me obsecras,vt te sequar?
Etiam retentas? LA. perij. PL. verum sit velim.
Tu mea Palæstra & Ampelisca ibidem illico
Manete,dum huc ego redeo. LO. equidem suadeo
E Vt ad nos abeant potius,dum recipis. PL. placet,
Benefacitis. LA. fures mihi estis? LO. quid?fures? PL. rape.
LA. Oro obsecro Palæstra PL. sequere carnifex.
LA. Hospes. CH. non sum hospes,repudio hospitium tuum.
LA. Siccine me spernis? CH. sic ago.semel bibo.
LA. Di te infelicitent. CH. isti capiti dicito.
Credo alium in aliam belluam hominem vortier.
Illic in columbum credo leno vortitur.
Nam in collumbari collum haud multo post erit.

In neruom ille hodie nidamenta congeret. A
Verumtamen ibo ei aduocatus vt fiem,
Si qui mea opera citius addici potest

VIolentia] plus est violentia, quàm vis. Converret iam hic me t. c. p.] me delebit funditus. vel, me ex hoc loco totum, quantus quantus sum, fugabit & exiget, pugnis contundens, aut fustibus. allegoria est ab iis, qui vestem scopis purgant, aut domum verrunt. Cvm ad me pr. ire] cùm profectus es, vt ad me ires? Vicinvs Veneris] suprà. sed quid hic in Veneris fano vicinæ meæ, &c. Nihil salvtem m.] nolo me abs te salutari. valeat tua salus. Rapi te obt. c. m] rapi in ius. suprá. An trahi] pedibus. Abdvxisti] vt in Siciliam aueheres. Svmne ibi?] nónne sum apud Veneris fanum, vbi me tibi præstò fore dixeram? In ivre] apud prætorem. Vt nactvs es] vt nactus es, habe bono animo, id est, quod malum nactus es, & tibi tua culpa contraxisti, & arcessiuisti, id forti animo perfer. videtur deesse, *et*. Vt id qvod q. inv.] tu inuenisti malum, quod quærebas tuis improbis & iniustis factis. Melivs est te in n. c.] præstat te in vincula tua sponte ire. Rapere] raperis. Etiam retentas?] etiam me retines, vt tecum eam? Dvm recipis] donec eas recipias, & recuperes. Semel bibo] semel tecum bibi. numquam iterum posthac. Credo alivm in aliam bellvam, &c.] credo alios homines in alias animantes verti, verbi gratia, rapaceis in accipitres, astutos in vulpes, simpliceis in oues, & similia. Illic] ille. Nam in col.] iocus ex ambiguo. columbar genus est vinculi, vt docet Priscian. lib. 5. hunc locum proferens, quo collum nectitur. sunt & collumbaria foramina, per quæ traiiciuntur rami, à quibus dicuntur etiam & foramina, in quæ B maleficiorum colla inseruntur. Collvm] apud Priscianum legitur collus, sed mendosè, opinor, propter versum. Advocatvs] *συνήγορος* est. Si qvi] si quo pacto. Addici] Pleusidippo à prætore.

ACTVS QARTVS.

DAEMONES senex.

Benefactum, & volupe est hodie me his mulierculis
Tetulisse auxilium, iam clientas repperi,
Atque ambas forma scitula atque ætatula.
Sed vxor scelesta me omnibus seruat modis, C
Nequid significem quippiam mulierculis.
Sed Gripus seruus noster, quid rerum gerat,
Miror de nocte qui abiit piscatum ad mare,
Pol magis sapuisset, si dormiuisset domi.
Nam nunc & operam ludos facit, & retia,
Vt tempestas est nunc, atque vt noctu fuit.
In digitis hodie percoquam quod ceperit,
Ita fluctuare video vehementer mare.
Sed ad prandium vxor me vocat, redeo domum,
Iam opplebit meas aures sua vaniloquentia.

VOlupe est] iucundum est. Tetvlisse avx.] antiquum, pro, tulisse. Clientas] Festus clientam, pro, cliente Plautus dixit. sic Horat Oda lib. *nec Laconicas mihi Trahunt honestæ purpuras clientæ.* Afranius, *Interim tua clienta*: ex Charisio. clientas repperi autem, id est, clientas nactus sum meo beneficio, quia me earum patronum præbui. Scitvla] politula. Servat] obseruat. De nocte] Horat. *surgunt de nocte latrones.* Pol magis sapvisset] sic habent nostri libri veteres, & ita legit Priscianus lib. 7. vbi de ablatiuo tertiæ declinationis loquitur: & lib. 10. non longè à principio in verbo *sapio. Sapio,* inquit, *tam sapiui, vel sapij, quàm sapiui placet dici,* &c. Plaut. in Rud. *pol magis sapiuisset, si dormiuisset domi,* &c. Charisius lib. 3. *sapio. sapui, sapiui & sapui.* Nonius quoque testatur vtrumque esse in vsu, his verbis, *sapiui pro sapui, inquit,* &c. Et operam lvdos facit] id est, ludit operam, & retia, id est, operam inanem sumit, & retia frustra conterit. sed Priscianus lib. 7. legit *retiam.* Vt tempestas est n.] prout est nunc tempestas, & nocte proxima fuit, nempe aduersa, & ad piscandum inutilis. In digitis hodie perc. q. c.] id est, nihil capiet. D

GRIPVS piscator.

NEptuno has ago meo patrono gratias, E
Qui salsis locis incolit pisculentis,
Cùm me ex suis pulcrè ornatum expediuit
Templis reducem, plurima præda onustum,
Salute horiæ, quæ in mari fluctuoso
Piscatu nouo me vberi compotiuit.
Miróque modo, atque incredibili hic piscatus mihi
Lepidè euenit, neque piscium vllam vnciam hodie
Pondo cepi, nisi hoc quod fero in rete.

Nam

A Nam vt de nocte multa impigrè exsurrexi,
Lucrum præposiui sopori & quieti,
Tempestate sæua experiri expetiui,
Paupertatem heri,qui,& meam seruientiam
Tolerarem.opera haud fui parcus mea.nimis homo
Nihili est,qui piger est,nimísque id genus odi ego malé.
Vigilare decet hominem,qui vult sua tempori conficere officia.
Non enim illum exspectare oportet,dum herus se ad suum suscitet officiũ.
Nam qui dormiunt libenter,sine lucro,& cum malo quiescunt.
Nam ego nunc mihi,qui impiger fui,repperi,vt piger,si velim siem
Hoc ego in mari.quicquid inest,reperi.quicquid inest,graue quidē est aurũ
B Hîc ego inesse reor.nec mihi conscius est vllus homo.nunc hæc tibi,
Occasio,Gripe,obtigit,vt liberet ex populo prætor te.
Nunc sic faciam,sic consilium est,ad herum veniam doctè atque astutè,
Pauxillatim pollicitabor pro capite argentum,vt sim liber.
Iam vbi liber ero igitur,domum instruam,agrum,ædeis,mancipia.
Nauibus magnis mercaturam faciam:apud reges rex perhibebor.
Post animi caussa mihi nauem faciam,atque imitabor Stratonicum,
Oppida circumuectabor.vbi nobilitas mea erit clara,
Oppidum magnum communibo.eij ego vrbi Gripo indam nomen,
Monumentum meæ famæ & factis.ibíque regnum magnum instituam.
Magnas res hîc agito in mentem instruere.nunc hunc vidulum condam.
C Sed hic rex cum aceto pransurus est, & sale,sine bono pulmento.

INCOLIT] inhabitat.iunxit verbum *incolis* cum septimo casu. PISCVLENTIS] piscium plenis. TEMPLIS] tectis, domicilio suo. Templum tribus modis dicitur, vt docet Varro lib. 6. De lingua Latina, ab natura,ab auspicio, ab similitudine. PVLCRE ORNATVM] probè instructum, locupletatum. SALVTE HORIAE] id est,salua hòria. Est autem horia,vt docet Nonius, nauis piscatoria: & profert hunc locum,sed mendosé. Fulgentius scribit sine aspiratione. *Oriá*, inquit, *dicunt nauiculam modicam piscatoriam.* Plautus, *Malo hunc alligari ad oriam, vt semper piscetur, etsi sit tempestas maxima.* PISCATV NOVO] nouo genere piscatus, quia non pisceis cepi,sed vidulum reperi. COMPOTIVIT] compotem fecit. IN RETE] in reti. PRAEPOSIVI] præposui. Carisius lib. 5. *Pono,posiui,posui & posiui,veteres dixerunt.* PAVPERTATEM HERI QVI ET M.] ordo & sententia est,qui, id est,quo pacto, vel vnde tolerarem, hoc est,sustentarem paupertatem heri mei,& meam seruitutem. SERVIENTIAM] secutus sum Camerarij coniecturam, qui pro *sententiam*, quod est in libris veteribus, legit *seruientiam.* OPERA HAVD FVI P. MEA] haud peperci operæ meæ. TEMPORI] tempestiuè, maturé. REPPERI, VT PIGER, SI VELIM, S.] rationem reperi,per quam mihi piger esse liceat, quia nunc diues sum. VT LIBERET EX POPVLO PR. TE] vt te prætor non solùm liberum faciat vindicta, sed etiam ex numero hominum inferioris ordinis ac loci. alij libri habent, *vt liberet extempulò prætor te.* Extemplò autem, id est, extempló. NAVIBVS MAGNIS] Hesiodus, Νῆ' ὀλίγην αἰνεῖν, μεγάλῃ δ' ἐνὶ φορτία θέσθαι. ANIMI C.] non mercaturæ faciendæ
D gratia, sed vt in ea nauigans me oblectem. STRATONICVM] nomen fictum.significat autem victorem exercitus. OPPIDA CIRCVMVECTABOR] vectabor equo,aut rheda circum oppida. EII] ei. MONVMENTVM] oppidum.monumentum,per appositionem, vel vt Græci, κατὰ σύνθεσιν. SED HIC REX CVM ACETO] sed ego, qui me regem facio,& somnio, pransurus sum sine pulmento,cum sale & aceto,quo modo pauperes solent.solent enim pauperes quia obsonium non habent, salem & acetum ad panem assumere, obsonij loco. Quidam volunt hæc esse verba Trachalionis ex occulto loco Grippi sermonem excipientis atque exaudientis.

TRACHALIO seruus. GRIPVS piscator.

HEus mane. GR. quid maneam? TR. dum hanc tibi,quam trahis,
rudentem complico.
GR. Mitte modó. TR. at pol ego te adiuuabo.nam bonis quod
Bene fit,haud perit. GR. turbida tempestas heri fuit.
E Nil habeo adolescens piscium,ne tu mihi esse postules.
Non vides me referre vuidum rete, sine scamoso pecu?
TR. Non ædepol pisceis expeto.quàm tui sermonis sum indigens.
GR. Enicas iam me odio,quisquis es. TR. non sinã ego abire hinc te.mane,
GR. Caue sis malo,quid tu,malùm,nam me retrahis? TR. audi.
GR. Non audio. TR. at pol quin audies póst. GR. quin loquere quid vis?
TR. Ehò,modó.est operæpretium, quod tibi ego narrare volo.
GR. Eloquere.quid id est? TR. vide num quispiam consequitur prope nos.
GR. Ecquid est,quod mea referat? TR. scilicet.sed boni consilij

Ecquid in te mihi est? GR. quid negotij est, modò dic. TR. dicam, A
Tace, si fidem modò das mihi, te non fore infidum.
GR. Do fidem tibi, fidus ero quisquis es. TR. audi. furtum ego vidi
Qui faciebat. noueram dominum, id cui fiebat. post ad
Furem egomet deuenio, feróque ei conditionem hoc pacto:
Ego istuc furtum scio cui factum est. nunc mihi si vis
Dare dimidium, indicium domino non faciam, is mihi nihil
Etiam respondit. quid? inde æquum est dari mihi dimidium?
Volo vt dicas. GR. immò hercle amplius. nam nisi dat, domino dicundũ
Censeo. TR. tuo consilio faciam. nunc aduorte animum:
Namque hoc attinet omne ad te. GR. quid est factum? TR. vidulum
Istum cuius est, noui ego hominem iampridem. GR. quid est? B
TR. Et quo pacto periit. GR. at ego quo pacto inuentum'st scio.
Et qui inuenit, hominem noui, & dominus qui nunc est, scio,
GR. Nihilo pol pluris tua hoc, quàm illud refert mea.
Ego illum noui, cuius nunc est. tu illum, cuius antehac fuit.
Hunc homo feret à me nemo, ne tu speres potius. TR. non ferat,
Si dominus veniat? GR. dominus huic nemo, ne frustra sies,
Nisi ego, nemo natu'st, hunc qui cepi in venatu meo.
TR. Itáne veró? GR. ecquem esse dices in mari piscem meum,
Quos cum capio? siquidem cepi, mei sunt, habeo pro meis,
Nec manu asseruntur, neque illinc partem quisquam postulat C
In foro palàm omneis vendo pro meis venalibus.
Mare quidem commune certo'st omnibus. TR. assentio,
Qui minus hunc communem, quæso, mihi esse oportet vidulum?
In mari inuentu'st, commune est. GR. næ tu impudenter impudens.
Nam si istuc ius sit, quod memoras, piscatores perierint
Quippe cùm extemplò in macellum pisceis prolati fient,
Nemo emat, suam quisque partem piscium poscat sibi.
Dicat in mare communi captos. TR. quid ais impudens?
Ausus etiam comparare vidulum cum piscibus?
Eadem tandem res videtur? GR. in manu non est mea,
Vbi demisi retem atque hamum. quicquid hæ sit, extraho. D
Meum quod rete atque hami nacti sunt, meum potissimúm'st.
TR. Immò hercle haud est, si quidem quod vas excepisti. GR. philosophe.
TR. Sed tun' inquam piscatorem vidisti venefice
Vidulum piscem cepisse? aut protulisse vllum in forum?
Non enim tu hic quidem occupabis omnis quæstus, quos voles,
Et vietorem & piscatorem te esse impurè postulas?
Vel te mihi monstrare oportet, piscis qui sit vidulus,
Vel quod in mari non natum est, neque habet squamas, ne feras.
GR. Quid? tu numquam audiuisti esse antehac vidulum piscem? TR. scelus
Nullus est. GR. immò est profectó. ego, qui sum piscator, scio.
Verò raró capitur. nullus minus sæpe ad terrram venit. E
TR. Nil agis. dare verba speras mihi te posse furcifer?
Quo colore est? GR. hoc colore capiuntur pauxilluli.
Sunt alij puniceo corio magni item, atque atri. TR. scio,
Tu hercle, opinor, in vidulum te piscem conuertes, nisi caues:
Fiet tibi puniceum corium, postea atrum denuó.
GR. Quod scelus hodie hoc inueni? TR. verba facimus. it dies.
Videsis cuius arbitratu nos facere vis? GR. viduli
Arbitratu. TR. ita enimuero stulrus es. GR. salue Thales.
TR. Tu istunc hodie non feres, nisi das sequestrum aut arbitrum.

A Cuius hæc res arbitratu fiat. GR. quæso, sanus es?
TR. Elleborosus sum. GR. at ego cerritus. hunc non amittam tamen,
TR. Verbum adde etiam vnum, iam in cerebro colaphos abstrudam tuo.
GR. Ego iam hic te itidem, quasi penicillus nouos exsugeri solet,
Ni hunc amittis, exsugebo quicquid humoris tibi'st.
Tange affligam ad terram te itidem, vt piscem soleo polipum.
Vis pugnare? TR. quid opu'st? quin tu potius prædam diuide.
GR. Hinc tu, nisi malum, fruisci nihil potes, ne postules.
Abeo ego hinc. TR. at ego hinc offlectam nauem, ne quò abeas, mane.
GR. Si tu proreta isti naui es, ego gubernator ero,
Mitte rudentem, sceleste. TR. mittam, omitte vidulum.
GR. Nunquam hercle hinc hodie ramenta fies fortunatior.
B TR. Non probare pernegando mihi potes, nisi pars datur,
Aut ad arbitrum reditur, aut sequestro ponitur.
GR. Quémne ego excepi in mari? TR. at ego inspectaui è litore.
GR. Mea opera, labore & rete & horia? TR. num qui minus,
Si veniat nunc dominus, cuius est, ego qui inspectaui procul,
Te hunc habere, fur sum, quàm tu? GR. nihilo. TR. mane mastigia.
Quo argumento socius non sum, & fur sum? fac dum ex te sciam.
GR. Nescio, neque ego istas vestras leges vrbanas scio,
Nisi quia hunc meum esse dico. TR. & ego item esse aio meum.
GR. Mane iam, reperi rem, quo pacto nec fur, nec socius fies.
TR. Quo pacto? GR. sine me hinc abire, tu abi tacitus tuam viam,
C Nec tu me cuiquam indicassis, neque ego tibi quicquam dabo.
Tu taceto, ego mussitabo. hoc optimum atque æquissimum est.
TR. Ecquid conditionis audes ferre? GR. iamdudum fero,
Vt abeas, rudentem amittas, mihi molestus ne sies.
TR. Mane dum, refero conditionem. GR. te obsecro hercle, aufer te modò,
TR. Ecquem in his locis nouisti? GR. oportet vicinos meos.
TR. Vbi tu hic habitas? GR. porrò illic longè vsque in campis vltimis.
TR. Vin' qui in hac villa habitat, eius arbitratu rem fieri?
GR. Paulisper remitte restem, dum concedo, & consulo.
TR. Fiat. GR. euge salua res est, præda hæc perpetua est mea.
Ad meum herum arbitrum vocat me hic intra præsepeis meas.
D Numquam hercle hodie abiudicabit ab suo triobolum,
Næ iste haud scit quam conditionem tetulerit, ibo ad arbitrum.
TR. Quid igitur? GR. quamquam istuc esse ius meum certò scio,
Fiat istuc potius, quàm nunc pugnem tecum. TR. nunc places.
GR. Quamquam ad ignotum arbitrum me appellis, si adhibebit fidem.
Et si est ignotus, notus est: si non notus, ignotissimus est.

DVM HANC TIBI, QVAM TR. R. C.] profert Nonius hunc locum in voce *rudens*, ostendens esse masculini & fœminini gen. Est autem rudens, nauticus funis. NE TV M. ESSE P.] ne tu mihi esse censeas, & contendas. NON VIDES ME R.] profert hunc locum Nonius, ita vt nos edidimus in voce *pecu*, & præterea Carisius lib. 1. in eadem voce, & sic habent nostri libri veteres cum vulgatis consentientes. Postremò, & Priscianus lib. 7. nisi quod legit *retem* in genere masculino, vt infrà, *vt dimisi retem atque hamum*. Camerarius autem sic, *Nam vides me referre vuidum* E *rete sine squamoso pecu*. sine squamoso pecu, id est, sine piscibus, qui squamigeri sunt, & sic eos appellat Lucretius non semel. QVID TV, MALVM, NAM ME R.] malùm hic interiectio est. particula autem *nam*, cohærere debet cum interrogatiuo *quid*, hoc modo: *Quid nam tu, malùm, me retrahis*? potest & intelligi. *antecedere*, vt sit aduerbium, hoc modo, Nam quid tu, malùm, me retrahis? EHO, MODO.] eho nunc eloquar, quod volo. ECQVID EST, QVOD MEA REF.] numquid habes, quod mea referat? seu quod ad me pertineat? SCILICET.] affirmat. SED BONI CONSILII ECQVID] sed numquid boni consilij mihi est apud te? id est, sed num tu mihi petenti vtile consilium dabis? MODO DIC.] dic tantummodo. FVRTVM VIDI, QVI FACIAT.] vidi quendam qui furtum faciebat. NOVER. D. ID CVI F.] noueram dominum, cui id furtum fiebat. EGO ISTVC FVR. SCIO, CVI F.] ego noui dominum, cui id furtum factum est. INDE] ex furto. DOMINO DICVNDVM] fortasse legendum, *Domino indicandum*, *censeo*. VIDVLVM ISTVD, CVIVS EST, &c.] iampridem noui hominem, cuius iste vidulus est, sed more suo, & aliorum comicorũ dixit, *noui vidulum istud*, &c. quæ locutio sic explicatur noui hominem, cuius est istud vidulum, seu iste vidulus. ET DOMINVS, QVI NVNC EST SCIO] & scio, quis nunc sit eius dominus. se significat. malim autem legi, *& dominum, qui nunc est scio*. NIHILO POL PLVRIS TVA HOC, QVAM ILL. REF.] nihilo pol pluris refert tua hoc, nempe, me

enim esse, qui reperi hunc vidulum, & me nunc eius esse dominum, quàm mea illud, nēpe te eum nosse qui quondam eius dominus fuit. FERET] auferet. NE TV TE SPERES V.] hoc dico, ne fortè tu speres te potius ablaturum. DOMINVS HVIC NEMO, NE F. SI, &c.] ordo est, nemo homo huic vidulo dominus natus est, nisi ego, qui hunc cepi in venatu, id est, in piscatu meo. NE FRVSTRA SIES.] ne te frustreris. ETQVEM ESSE DICES IN MARI PISC. M.] an aliquem piscem, quem non capio, dices esse in mari meum? quasi dicat, non dices. quemadmodū igitur piscis in mari, quem nō cepi, non est meus: ita quos cepi, mei sunt, neque quisquam partem ex illis sibi postulare audeat. NEC MANV ASSERVNTVR.] neque pisces, inquit, à me capti, & mei facti, à quoquam vt liberi asseruntur. tralatio ab hominibus liberis, qui à seruitute vindicantur. IN MARI INVENTV'ST] in mari inuentus est vidulus. COMMVNE EST.] mare. DICAT IN MARE COMMVNI CAP.] dicat in mari, quod est commune, esse captos. sic autem legit Priscianus, proferens hunc locum lib. 7. IN MANV NON EST MEA.] in potestate non est mea. VBI DEMISI RETEM, &c.] sic habent & nostri libri veteres, & ita legit Priscianus eodem lib. HAESIT.] reti, atque hamo. NACTI SVNT.] repererunt, prehenderunt. POTISSIMVM] ante alios omneis. SIQVIDEM QVOD VAS EXCEP.] si quidem vas aliquod excepisti, vt vidulum, qui fiebat ex vimine, deinde corio integebatur. PHILOSOPHE.] homo argute, & acute. VIDVLVM PISCEM.] piscem nomine vidulum. VIETOREM.] viere est vincire, & inflectere, inquit Nonius, vnde vimen, & vietores, qui vient, hoc est, qui vasa ex tabulis ligneis conficiunt, eáque viminibus vinciunt. SCELVS] homo scelestе. FIET TIBI PVNICEVM CORIVM, &c.] cædere virgis, & ita corium tuum fiet rubrum: deinde, vt fit, nigrescet. nam sanguis ex plagis, & vulneribus nigrescit vibicibus extantibus. CVIVS ARBITRATV STARE VIS?] cuius iudicio nos stare vis? cuius iudicio nostram controuersiam diiudicandam permittere vis? sic loquitur & Cicero lib. 3. Tusculan. *stare iudicio multitudinis, & stare suis iudiciis.* SALVE THALES.] salue homo sapientissime. hoc ideò, quia à Thracalione stultus appellatus erat. Thales fuit vnus è septem Græciæ sapientibus. SEQVESTRVM] sequester, sequestris, vel stri, is, apud quem res aliqua controuersa deponitur. ELLEBOROSVS SVM.] insanus sum. hoc ideò, quod insani, & furiosi egent elleboro ad insaniam minuendam, ac leuandam. AT EGO CERRITVS.] at ego à Cerere percussus, hoc est, commotæ mentis, fanaticus, δημητρειακὸς vide suprà Amphitr. *Quæso quin tu istam iubes pro cerrita circumferri?* Cicero lib. 8. epist. ad Attic. cap. 5. *Etsi soleo eum, cùm aliquid furiose fecit, pœnitere. nunquam tamen cerritior fuit, quàm in hoc negotio. Nam quod ad te non scripseram. postea audiui à tertio miliario eum tetendisse* [illegible] NON AMITTAM] [illegible] IAM IN CEREBRO COL. ABSTR. T.] colaphis tibi cerebrum comminuam, impinguam tuo capiti, colaphos vsque adeò validos, vt id tibi confossum reddam. ITIDEM QVASI PENICILL. NOVOS.] ita vt penicillus nouus, &c. peniculi, ex quo penicilli spongiæ longæ propter similitudinem caudarum appellatæ, inquit, Festus. Idem in voce *penem.* peniculos dicimus, quibus calciamenta terguntur, qui de caudarum extremitate fiunt. TANGE.] vidulum. VT PISC. SOLEO POL.] piscem Polypum solebant ad terram affligere, & allidere, vt melius coqueretur, & tenerior esset. AFFLIGAM AD TERRAM.] ita validè abiiciam, vt terræ allidam. FRVISCI,] frui. fruor, & fruiscor iunxerunt veteres etiam accusandi casui. Næuius, *Quod magnopere quæsierunt, id frui sci non queunt.* lege Nonium & Aul. Gell. lib. 17. cap. 2. Sed Camerario assentior, qui *fruniscі* legendum censent, vt habet etiam libri nostri veteres. OFFLECTAM,] contra flectam, in contrariam partem flectam. PRORETA] πρωρεύς [illegible] qui stat, aut sedet in prora, quæ est nauis pars anterior. GVBERNATOR] gubernator in puppi sedet. NVMQVAM HERCLE HINC HODIE RAMENTA F. FORT.] numquam profectò ex hoc vidulo fies minima æris, aut argenti mica ditior. Ramentum & ramenta, id, quod ex auro, aut argento, aut plumbo, & ceteris metallis abraditur. Plautus apud Nonium, *ramenta plumbea fiam propensior.* AD ARBITRVM.] cuius arbitrio nostra controuersia componatur. AVT SEQVESTRO PONITVR.] aut apud sequestrum ponitur. QVEMNE EGO EXCEPI, &c.] cúmne vidulum apud sequestrum deponam, aut alicuius arbitrio permittam, aut tecum communicabo, quem ego in mari excepi mea opera, & labore, meo reti, meáque horia? MEA OPERA, LABORE, RETI, ET HOR.] hæc pendent ex illis, *quémne ego in mari excepi,* vel vt ea vno spiritu Grippus pronunciaturus fuerit, nisi à Trachalione esset interpellatus, vel vt interposita Trachalionis oratione superioribus addat per amplificationem: proinde ac si dicat, excepi, inquam, mea opera, meo labore, meo reti, mea horia, id est, nauicula piscatoria? NVM QVI MINVS, &c.] num aliqua ratione, aut aliqua parte, aut aliquo modo, minùs ego, qui te inspectaui procul vidulum excipientem, fur sum, quàm tu, si dominus viduli veniat? proinde si dicat, ego æquè fur sum, atque tu, qui conscius furti. QVO ARGVMENTO SOCIVS NON SVM, &c.] sic argumentatur Trachalio, si fur sum æquè ac tu, socius esse debeo. Consentaneum enim est, qui sit particeps culpæ, & pœnæ, si pœna luenda sit, participem esse & prædæ. FAC-DVM.] fac dum, sic dictum, vt age-dum, dic-dum, mane-dum, & cetera similia innumerabilia. ABI TV TACITVS TVAM VIAM] abi tuam viā, rectè & vsitatè, sic alibi, ire viam, & apud hunc scriptorem, & apud alios probatos. INDICASSIS.] indicaueris. MVSSITABO.] mussabo, tacebo, mutus ero, faciam idem, quod muti solent, μυ, μῦ. ECQVID COND. AVDIS F.] num aliquam conditionem mihi incipis ferre? an num mihi aliquam tandē conditionem feres? an non mecum aliqua prædæ portione data transiges? ECQVEM IN HIS LOCIS N.] num tu in his locis aliquē nouisti? OPORTET VICINOS M.] oportet me vicinos meos nouisse: oportet vicinos meos mihi notos esse. VLTIMIS.] ἐσχάτοις, hinc ἐσχατιὰ ager remotissimus, & vltimus. DVM CONCEDO, ET CONS.] interea dum tibi assentior, & mecum consulto. EVGE, SALVA RES EST] hæc secum loquitur Grippus lætans, quod ad arbitrium Dæmonis heri sui controuersia relata sit. INTRA PRAESEPEIS MEAS] intra ædeis meas, vbi cibū capio. NVMQVAM HERCLE HODIE ABIVD.] numquā profectò herus meus sententia sua treis obolos auferet seruo suo, & in aliū transferet: numquā sententiam dicet contra seruum suum. *abiudicare & adiudicare* opponuntur. adiudicare illi, est iudicare rē illius esse: abiudicare illi, est iudicare illius non esse. Cicero contra Rullum ad pop. *iudicabit Alexandriam regis esse: à populo Romano abiudicabit.* TRIOBOLVM] treis obolos. QVAM CONDITIONEM] quàm mihi oportunam & vtilem. TETVLERIT] tulerit. AD IGNOTVM.] dissimulat sibi ignotū esse Dæmonem herum suum, ad quem arbitrum adigitur. ME APPELLIS.] me adigis inuitum. SI ADHIBEBIT FIDEM] si præbebit se fidelē, & integrum. sic dictum, adhibere fidem, vt adhibere diligentiam, constantiam, artem, curam, cautionem, auctoritatem, &c. SI NON, NOTVS, IGNOTISS.] si non adhibebit fidem, arbiter notus, ignotissimus est.

DAEMONES senex. MVLIERES, PALAESTRA, AMPELISCA, TRACHALIO, GRIPPVS.

SEriò ædepol, quamquam vobis cupio quæ voltis, mulieres,
Metuo, propter vos ne vxor mea me extrudat pedibus.
Quæ me pellices adduxe dicet ante oculos suos:
Vos confugite in aram potius, quàm ego. MV. miseræ periimus.

DAE.

A DAE. Ego vos saluas sistam, ne timete. sed quid vos foràs
Prosequimini? quoniam ego assum, faciet nemo iniuriam.
Ite, inquam, domum ambo, nunc iam ex præsidio præsides.
GR. O here salue. DAE. salue Gripe, quid fit? TR. tuúsne hic seruus est?
GR. Haud pudet? TR. nihil ago tecum. GR. ergo abi hinc sis. TR. quæso, responde senex,
Tuus hic seruus est? DAE. meus est. TR. hem istuc optimè, quando tuus est.
Iterum te saluto. DAE. & ego te. túne es, qui haud multo prius
Abisti hinc herum arcessitum? TR. Ego is sum. DAE. quid nūc vis tibi?
TR. Nempe hic tuus est? DAE. meus est. TR. istuc optimè, quando tuu'st.
B DAE. Quid negoti'st? TR. vir scelestus illic est. DAE. quid fecit tibi
Vir scelestus? TR. homini ego isti talos suffringi volo.
DAE. Quid est? qua de re litigatis nunc inter vos? TR. eloquar.
GR. Immò ego eloquar. TR. ego, opinor, rem facesso. GR. siquidem
Sis pudicus, hinc facessas. DAE. Gripe animum aduorte ac tace.
GR. Vtin' istic prius dicat? DAE. Audi, loquere tu. GR. alienon' prius,
Quàm tuo dabis orationem? TR. vt nequitur comprimi!
Ita vt occœpi dicere, illum, quem dudum è fano Veneris
Lenonem extrusisti, hic eius vidulum eccillum.
GR. Non habeo. TR. negas, quod oculis video? GR. at ne videas velim.
C Habeo, non habeo. quid tu me curas, quid rerum geram?
TR. Quomodo habeas illud refert, iuréne, ánne iniuria.
GR. Ni istum cepi nulla caussa est, quin me condones cruci,
Si in mari reti deprehendi. qui tuum potius est, quàm meum?
TR. Verba dat, hoc modo res gesta est, vt ego dico. GR. quid tu ais?
TR. Quoad primarius vir dicat, comprime hunc sis, si tuus est.
GR. Quid tu idem mihi vis fieri, quod herus consueuit tibi?
Si ille te comprimere solitus, hic noster nos non solet.
DAE. Verbo illo modò ille vicit, quid nunc tu vis? dic mihi.
TR. Equidem neque ego partem posco mihi istinc de istoc vidulo,
Neque meum hodie esse vnquam dixi: sed istic inest cistellula
D Huius mulieris, quam dudum dixi fuisse liberam.
DAE. Nempe tu hanc dicis, quam esse aiebas dudum popularem meam?
TR. Admodum. & ea quæ olim parua gestauit crepundia,
Istic in ista cistula insunt, quæ istic inest in vidulo,
Hoc neque isti vsus est, & illi miseræ suppetias ferret;
Si id dederit, qui suos parentes quærat. DAE. faciam vt det, tace.
TR. Nihil ego hercle sum isti daturus. TR. nihil peto, nisi cistulam,
Et crepundia. GR. quid si ea sunt aurea? TR. quid istuc tua?
Aurum auro expendetur, argentum argento exæquabitur.
GR. Facias aurum vt videam, post ego faciam vt videas cistulam.
DAE. Caue malo, ac tace tu. tu perge, vt occœpisti dicere.
E TR. Vnum te obsecro, vt ted huius commiserescat mulieris,
Siquidem hic lenonis eius est vidulus, quem suspicor.
Hîc nisi de opinione, certum nihil dico tibi.
GR. Viden' scelestus, vt aucupatur? TR. sine me vt occœpi loqui,
Si scelesti illius est hic cuius dico vidulus,
Hæ poterunt nouisse, ostendere his iube. GR. ain' ostendere?
DAE. Haud iniquum dicit, Gripe, vt ostendatur vidulus.
GR. Immò hercle insigniè iniquè. DAE. qui dum? GR. quia si ostendero,
Continuò hunc nouisse dicent scilicet. TR. scelerum caput,
Vt tute es, item omneis censes esse? periurij caput.

GR. Omnia istæc ego facilè patior, dum hic hinc à me sentiat. A
TR. Atqui nunc abs te stat. verùm hinc tibi testimonium.
DAE. Gripe aduorte animum: tu paucis expedi. quid postulas?
TR. Dixi equidem, sed si parum intellexti, dicam denuó:
Hasce ambas, vt dudum dixi, ita esse oportet liberas.
Hæc Athenis parua fuit virgo surrepta. GR. dic mihi,
Quid ista ad vidulum pertinent, seruæ sint istæ, an liberæ?
TR. Omnia iterum vis memorari scelus, vt defiat dies.
DAE. Abstine maledictis, & mihi quod rogaui, dilue.
TR. Cistellam istic inesse oportet caudeam in isto vidulo,
Vbi sunt signa, qui parentes noscere hæc possit suos,
Quibus-cum parua periit Athenis, sicuti dixi prius.
GR. Iupiter, te díque perdant: quid ais vir venefice:
Quid? istæ mutæ sunt, quæ pro se fabulari non queant?
TR. Eò tacent, quia tacita bona'st mulier semper, quàm loquens.
GR. Tum pol tu pro portione, nec vir, nec mulier mihi es.
TR. Quidum? GR. quia enim neque loquens es neque tacens, vnquā bonus.
Quæso en vnquam hodie licebit mihi loqui? DAE. si præterhac
Vnum verbum faxis hodie, ego tibi comminuam caput.
TR. Vt id occœpi dicere senex, eam, te quæso cistulam,
Vt iubeas hunc reddere illis. ob eam si quid postulat
Sibi mercedis dabitur: aliud quicquid ibi est, habeat sibi.
GR. Nunc demum istuc dicis, quoniam ius meum esse intelligis.
Dudum dimidiam petebas partem. GR. Immò etiam nunc peto.
GR. Vidi petere miluium, etiam cùm nihil auferret tamen.
DAE. Non ego te comprimere possum sine malo. GR. si istic taceat,
Ego tacebo: si iste loquitur, sine me pro re mea loqui.
DAE. Cedò modò mihi istum vidulum Gripe. GR. concredam tibi,
At si istorum nihil sit, vt mihi reddas. DAE. reddetur. GR. tene.
DAE. Audi nunc iam palæstra atque Ampelisca hoc, quod loquor.
Estne hic vidulus, vbi cistellam tuam inesse aiebas? PA. is est.
GR. Perij hercle ego miser, vt priusquàm planè aspexit, illico
Eum esse dixit! PA. Faciam ego hanc rem quàm quæris, planam tibi: D
Cistellam istic inesse oportet caudeam in isto vidulo,
Ibi ego dicam quicquid inerit nominatim tu mihi
Nullum ostenderis. si falsa dicam frustra dixero.
Vos tamen istæc, quicquid istic inerit, vobis habebitis.
Sed si erunt vera, tum obsecro te, vt mea mihi reddantur. DAE. placet.
Jus merum oras, meo quidem animo. GR. at meo hercle iniuriam meram.
GR. Quid si ista aut superstitiosa, aut ariola est, atque omnia
Quicquid insit vera dicet? ánne habebit ariola?
DAE. Non refert. nisi vera dicet, nequicquam ariolabitur. E
Solue vidulum ergo, vt, quid sit verum, quamprimùm sciam.
GR. Hoc habe, solutum est, aperi, video cistellam. DAE. hæccine est?
PA. Istæc est. ô mei parentes, hic vos conclusos gero:
Huc opésque, spésque vestrum cognoscendum condidi.
GR. Tunc tibi hercle deos iratos esse oportet, quisquis es,
Quæ parenteis in tam angustum tuos locum compegeris.
DAE. Gripe accede huc: tua res agitur. tu puella istinc procul,
Dicito quid insit, & qua facie, memorato omnia.
Si hercle tantillum peccassis, quod posterius postules,
Te ad verum conuerti, nugas mulier magnas egeris.

A GR. Ius bonum oras. TR. ædepol haud orat te. nam tu iniurius.
DAE. Loquere nunc iam puella. Gripe animum aduorte, ac tace.
PA. Sunt crepundia. DAE. ecca video. GR. perij in primo prœlio.
Mane, ne ostenderis. qua facie sunt? responde ex ordine.
PA. Ensiculus est primum aureolus litteratus. DAE. dice dum,
In eo ensiculo litterarum quid est? PA. mei nomen patris,
Post altrinsecus est securicula ancipes, item aurea,
Litterata. ibi matris nomen in securicula'st. DAE. mane.
Dic in ensiculo quod nomen est paternum? PA. Dæmones.
DAE. Di immortales, vbi loci sunt spes meæ? GR. immò ædepol meæ.
DAE. Pergite, obsecro, continuò, placidè. GR. aut ite in malam crucem.
B DEA. Loquere matris nomen hîc in securicula quod siet.
PA. Dædalis. DAE. di me seruatum cupiunt. GR. at me perditum.
DAE. Filiam meam esse hanc oportet Gripe. GR. sit per me quidem.
Quin te di omnes perdant, qui me hodie oculis vidisti tuis.
Méque adeò scelestum, qui non circumspexi centies
Prius, me ne quis inspectaret, quàm rete extraxi ex aqua.
PA. Pòst in situla argenteola, & duæ connexæ maniculæ, &
Sucula. GR. quin tu i directa cum sucula & cum porculis.
PA. Et bulla aurea est, pater quam dedit mihi natali die.
DAE. Ea est profectò: contineri, quin complectar, non queo.
C Filia mea salue: ego is sum, qui te produxi pater:
Ego sum Dæmones, & mater tua ecca hîc intus Dædalis.
PA. Salue mi pater insperate. DAE. salue, vt te amplector libens.
TR. Volupe'st, cùm istuc ex pietate vestra vobis contigit.
DAE. Capedum, hunc si potes, fer intrò vidulum, age Trachalio.
TR. Ecce Gripi scelera. cùm istæc res malè euênit, tibi
Gripe gratulor. DAE. age, eamus mea nata ad matrem tuam,
Quæ ex te poterit argumentis hanc rem magis exquirere:
Quæ te magis tractauit, magisque signa pernouit tua.
TR. Eamus intrò omnes, quando operam promiscam damus:
PA. Sequere me Ampelisca. AM. cùm te dij amant, voluptati est mihi.
D GR. Súmne ego scelestus, qui illunc hodie excepi vidulum?
Aut cùm excepi, qui non alicubi in solo abstrusi loco?
Credebam ædepol turbulentam prædam euenturam mihi,
Quia illa mihi turbulenta tempestate euenerat,
Credo ædepol ego illic inesse auri & argenti largiter.
Quid melius est, quàm vt hinc intrò abeam, & me suspendam clanculum,
Saltem tantisper dum abscedat hæc à me ægrimonia?

EXTRVDAT PEDIBVS.] extrudat domo suis pedibus. tale ferè est illud; *expellere furca, aut furcis*. quod est apud M. Tullium epist. lib. ad Atticum: vt quidem est in nostra editione. nam in aliis omnibus antea legebatur, *cum villa extrudimur*. Et apud Horat. epist. 1. lib. *Naturam expellas furca, tamen vsque recurret.* PELLICES.] pellex ad vxorem refertur, vt pater ad filium. M. Tull. in Cluentiana, *vxor generi, nouerca filij, filiæ pellex*. Sic dicimus Europam, Ledam, Ionem, Danaën, &c. Iunonis pellices. QVAM EGO] subintellige, ab vxore obiurger, vel extrudar ædibus. SISTAM] sistam, actiué. PROSEQVIMINI.] me, subintell. AMBO.] ἄμφω ambæ. HAVD PVDET.] non te pudet Trachalio, coram hoc
E sene, hoc sene, hero meo, mecum contendere, & id, quod meum est, tibi vindicari, aut eius partẽ postulare? SIS.] si vis ILLIC EST] ille est. QVID FECIT TIBI VIR SCEL.] quid fecit tibi seruus meus Gripus, quem scelestum esse dicis? TALOS SVFFRINGI] crura suffringi, vt directo, seu in crucem acto. EGO OPINOR] eloquar, subintell. QVI REVM FACESSO.] qui Gripum accuso. Nam qui accusat, priore loco dicere debet. HINC FACESSAS] id est, hinc discedas. Profert Nonius hunc locum in verbo *facesso*, & illum Cic. lib. 1. de Legibus, *Paulisper facessãt rogemus.* & illũ Afr. liberto, *Nolo hic te videas: dominus est, puer facesse hinc*, &c. In nonnullis veteribus libris erat *discedas*, pro *facessas*. quod natum erat ex interpretatione verbi minus noti, ad oram libri adscripta. ISTIC.] iste. DABIS ORATIONEM?] δώσεις λόγον. VT NEQVITVR COMP.] pronuntiandum vt abeo, qui demiretur impudentiam, & indignè ferat. Quàm non potest, seu non potestur comprimi! quàm difficile est Gripum comprimere? sic solebant loqui veteres, vt alibi notauimus. QVEM DVDVM] deest, *è fano Veneris*. HIC EIVS VIDVLVM, ECCILLVM.] subintell. reperit, habet, & aliquod verbũ simile. QVOMODO HABEAS ILLAD REFERT] illud, inquit, interest, vtrum vidulũ istũ habeas iure, an iniuria. NI ISTVM CEPI, N.C.EST, &c.] nisi istum vidulũ cepi in mari nõ recuso, quin me tradas cruci. ADPREHENDI] prehendi. COMPRIME HVNC SIS] coge hunc tacere. si vis. sed ambiguum inest in verbo *comprimo*, vt mox cognoscemus. QVID? TV IDEM MIHI VIS FIERI, Q.] hoc eò pertinet, quòd Trachalio Gripum iusserat ab hero comprimi. Cõprimere autem

accipiebat, pro silentium indicere, vel tacendi necessitatem imponere. Gripus autem flagitiosè accipit, pro irrumare. quemadmodum Catullus pro eodem posuit *reddere Happocratem.* Tale ferè est illud Amphitr. *Ego tibi istam hodie scelestè comprimam linguam. s. Haud potes, benè pudicéque asseruatur.* QVOD HERVS CONSVLIT TIBI?] subintell. facere. COMPRIMERE] irrumare. ADMODVM] dico. VSVS EST.] opus est. SVPPETIAS FERRET.] opitulabitur. QVI SVOS PARENTEIS] vnde, vel quo suos parenteis quærat. QVID ISTVC TVA?] quid istuc tua refert? AVRVM AVRO EXPENDETVR, &c.] aurum tibi pro auro reddetur, argentum pro argento. CAVE MALO] caue tibi à malo. tace, nisi tibi vis dari malum. TED HVIVS COMMISERESCAT M.] te huius mulieris misereat. AVCVPATVR?] capiat blandè loquendo: INSIGNITE INIQVE] insigniter, iniquè, vel cum indicio notæ, vt Marcellus. SCELERVM CAPVT.] princeps scelerum, homo sceleratissime. VT TVTE ES, ITEM OMN. CENS.] qualis tu ipse es, taleis omneis alios esse putas? A ME SENTIAT] sententiam pro me ferat: mecum faciat: stet à meis partibus. VERVM HINC TIBI TESTIMONIVM] verùm ex hoc vidulo testimonium tibi sumendum, & promeodum est. DILVE] dissolue. QVIBVSCVM] cum quibus signis periit, &c. cùm periit, & surrepta est, hæc signa secum habebat, nempe crepundia, & ensiculum aureolum, &c. quæ sunt in ista cistula. FABVLARI] loqui. QVIA TACITA BONA EST MVLIER SEMPER, Q. L.] quia mulier tacens bona est, (subint. magis) quàm loquens. nam mulier tacens, bona est. Sophocl. Aiace mastig. γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει. id est, mulieribus ornamento est silentium. EN VMQVAM HODIE LICEBIT MIHI LOQVI.] licebitne mihi vmquam hodie loqui? VIDI PETERE M.] vidi miluium prædam persequi, & petere, & nihil consequi tamen. CONCREDAM TIBI] tuæ fidei committam. PRO RE MEA.] libri nostri veteres habent, *mea pro re. mea parte loqui.* AT SI ISTORVM NIHIL SIT, &c.] at tibi hac lege credam, vt mihi reddas, si nihil eorum, quæ iste inesse dicit, in eo insit. VT PRIVSQVAM] vt, legendum cum admiratione, gestu & voce. FACIAM EGO HANC REM PLANAM TIBI] deest hic aliquid, & est in quibusdam ex nostris libris lacunula, in aliis literæ exesæ, & nescio quo pacto penè deletæ. VOS TAMEN] legendum puto *vos autem.* AT MEO HERCLE INIVRIAM MERAM] puto sic esse à Plauto scriptum, quamuis nulla sint horum verborum vestigia in libris veteribus. SVPERSTITIOSA] id est, fatidica, seu fatiloqua, seu quæ à Dæmone aliquo agitatur. NON REFERT.] sic habent libri nostri veteres, & rectè. vulgati autem mendosè, *non feret.* Non refert autem, id est, nihil refert, vtrum sit superstitiosa, an non sit: sed vtrum vera dicat, an falsa, hoc refert. VESTRVM COGNOSCENDVM] vestrûm cognoscendorum. CONDIDI.] conditas habeo. ex nostris libris veteribus duo habent *credidi*, quos non sequor. TVNC TIBI HERCLE, &c.] hæc eò pertinent, quòd Palæstra se spem, & facultatem parentum suorum cognoscendorum, & reperiendorum in cistulam condidisse. QVISQVIS ES] quæcumque es. COMPETERIS.] coartaueris. hoc ad verbum *condidi* referendũ est, vt diximus, quo vsa erat Palæstra. PECCASSIS] peccaueris. ENSICVLVS EST PRIMVM AVREOLVS LITTERATVS] profert hunc locum Carisius lib. 1. & 2. litteratus autem, id est, litteras inscriptas præ se ferens. litteris exaratus. sic supra dixit, *vrnam litteratam* DICE DVM] dic dum, dic igitur. SECVRICVLA ANCIPES] parua securis anceps: id est, circum, vel vtrinque secans. Profert hunc locum Priscianus lib. 3. & 6. in extr. SIT PER ME QVIDEM] licet per me tua filia sit. ego non obsto quo minus tua filia sit. IN SITVLA] in sitella. sic autem habent nostri libri veteres. vulgati siculá. Camerarius, *siciliculá.* ego putarem legendum, *situlula.* SVCVLA] parua sus. QVIN TV DIERECTA CVM SVCVLA, &c.] profert hunc locum Priscianus lib. 3. VOLVPE'ST] iucundum est. CAPE DVM] cape igitur. ECCE GRIPI SCELERA] sic habent nostri libri, nihil à vulgatis discrepantes. Camerarius edidit *Gripe.* CVM ISTHAEC RES MALE EVENIT TIBI] ironia est, gratulor tibi, quandoquidem ista res tibi malè cessit. PROMISCAM] id est, promiscuè. IN SOLO ABSTRVSI LOCO.] in loco deserto, & ab arbitris vacuo occultaui. CREDEBAM] suspicabar, TVRBVLENTAM.] non liquidam neque certam. ÆGRIMONIA.] ægritudo.

DAEMONES senex.

PRoh di immortales, quis me est fortunatior,
Qui ex improuiso filiam inueni meam?
Satin', si cui homini Dei esse benefactum volunt,
Aliquo illud pacto obtingit optatum piis?
Ego hodie, qui neque speraui, neque credidi,
Is improuiso filiam inueni tamen:
Et eam de genere summo adolescenti dabo
Ingenuo, Atheniensi, & cognato meo.
Ego eum adeò arcessi huc ad me quamprimùm volo,
Iussíque exire huc seruum eius, vt ad forum
Iret. nondum egressum esse eum id miror. tamen
Accedam, opinor, ad foreis. quid conspicor?
Vxor complexa collo retinet filiam.
Nimis pænè inepta atque odiosa eius amatio est.

SATIN' SI CVI HOMINI, &c.] id est, nónne perspicuum est, si cui homini dij immortales benefacere volunt, aliquo id optatum modo, eóque inopinato, & improuiso piis contingere? COGNATO] συγγενεῖ. NIMIS PENE INEPTA, &c.] nimis pænè ineptè, & odiosè amat, cùm ita complectitur & osculatur filiam. sic autem edidi, Nimis pænè inepta, &c. nostros libros veteres secutus, & verò ita profert Nonius in voce *amatio.* nam alij vulgati non habent *pænè*: quæ vox tamen desideratur, vt versus suis numeris constet.

DAEMONES TRACHALIO seruus.

ALiquando osculando melius est vxor pausam fieri,
Atque adornare, vt rem diuinam faciam, cùm intrò aduenero,

Laribus

A Laribus familiaribus,cùm auxerunt nostram familiam.
Sunt domi agni,& porci sacres.sed quid istum remoramini
Mulieres Trachalionem?atque optimè,eccum exit foras.
TR. Vbi vbi erit,tamen inuestigabo,& mecum ad te adducam simul
Pleusidippum. DAE. eloquere vt hæc res obtigit de filia.
Eum rogato,vt relinquat alias res,& huc veniat. TR. licet.
DAE. Dicito daturum meam illi filiam vxorem. TR. licet.
DAE. Et patrem eius me nouisse,& mihi esse cognatum. TR. licet.
DAE. Sed propera. AR. licet. DAE. iam hîc fac sis,cœna vt curetur. TR. licet.
DAE. Omniân' licet? TR. licet.sed scin' quid est quod te volo?
Quod promisisti vt memineris,hodie vt liber sim. DAE. licet.
TR. Fac vt exores Pleusidippum,vt me emittat manu. DAE. licet.
TR. Et tua filia facito oret:facilè exorabit. DAE. licet.
B TR. Atque vt mihi Ampelisca nubat,vbi ego sim liber. DAE. licet.
TR. Atque vt gratum mihi beneficium factis experiar. DAE. licet.
TR. Omniân' licet? DAE. licet.tibi rursum refero gratiam.
Sed propera ire in vrbem actutum,& recipe te huc rursum. TR. licet.
Iam hic ero:tu interibi adorna cæterum,quod opus est. DAE. licet.
Hercules istum infelicitet cum sua licentia.
Ita meas repleuit aureis,quicquid memorabam,licet.

PAVSAM FIERI.} modum constitui,& finem fieri. CVM AVXERVNT} quoniam auxerunt, &c. PORCI SACRES} porci puri,& ad sacrificandum idonei. Varro lib. 2. de re Rust. plura dicta sunt suprà Menæchmis. Iam laribus porcos immolare solebant antiqui. ELOQVERE} aperi,& expone Pleusidippo rem omnem de filia. DATVRVM.} me. FAC SIS} fac si vis. OMNIAN' LICET?} facere,sub intellig. latet hîc aliquid ridiculi subobscœni. C TV INTERIBI ADORNA CETERVM QVOD OPVS.} tu interea appara cætera quæ opus sunt. INFELICITET} infœlicem reddat,malè fortunet.

GRIPVS piscator. DAEMONES senex.

QVàm mox licet te compellare,Dæmones?
Quid est negotii Gripe? GR. de illo vidulo,
Si sapias,sapias:habeas quod di dant boni.
DAE. AEquum videtur tibi,vt ego,alienum quod est,
Meum esse dicam? GR. quódne ego inueni in mari?
DAE. Tanto melius illi obtigit,qui perdidit.
D Tuum esse nihilo magis oportet vidulum.
GR. Isto tu pauper es,cùm nimis sanctè pius.
DAE. O Gripe,Gripe,in ætate hominum plurimæ
Fiunt transennæ,vbi decipiuntur dolis.
Atque ædepol in eas plerunque esca imponitur:
Quam si quis auidus poscit escam auariter,
Decipitur in transenna auaritia sua.
Ille,qui consultè,doctè,atque astutè cauet,
Diutinè ei vti bene licet partum bene.
GR. Mihi istæc videtur præda,prædatum irier,
E Vt cum maiore dote abeat quàm aduenerit.
DAE. Egóne,vt quod ad me allatum esse alienum sciam,
Celem? minimè istuc faciet noster Dæmones.
Semper cauere hoc sapienteis æquissimum est,
Ne conscij sint ipsi maleficiis suis.
Ego mihi cùm lusi,nihil moror vllum lucrum.
GR. Spectaui ego pridem comicos ad istum modum
Sapienter dicta dicere,atque iis plaudier,
Cùm illos sapienteis mores monstrabant poplo:

Sed cùm inde suam quisque ibant diuorsi domum, A
Nullus erat illo pacto, vt illi iusserant.
DAE. Abi intrò, ne molestus: linguæ tempera.
Ego daturus tibi nihil sum, ne tu frustra sis.
GR. At ego deos quæso, vt quicquid in illo vidulo'st
Si aurum, si argentum est, omne id vt fiat cinis.
DAE. Illuc est, quod nos nequam seruis vtimur.
Nam illic cum seruo si quo congressus foret,
Et ipsum sese, & illum furti astringeret.
Dum prædam habere se censeret interim
Præda ipsus esset, præda, prædam duceret.
Nunc hinc intrò ibo, & sacrificabo. pòst ibi B
Iubebo nobis cenam continuò coqui.

QVAM MOX LICET TE COMP.} quando primùm licet tecum loqui Dæmones? DE ILLO VID. SI SAP. S.} quod ad illum vidulum attinet, si sapiens sis, tibi consulas (nam odi sapientem, qui sibi non sapit, id est, qui sibi nõ consulit) & habeas id, quod tibi dij vltro offerunt boni. AEQVVM VIDETVR, &c.} æquúmne videtur, &c. QVODNE EGO INVENI IN M.} an id, quod inueni in mari alienum esse dicis, & non tuum? nam quidquid quærit seruus, non sibi, neque aliis, sed domino quærit, vt dicunt iurisconsulti. TANTO MELIVS ILLI OBTIGIT, &c.} tanto fœlicior ille est, qui perdidit, nempe quod eius vidulum in mari reperisti, & ad me peruenit, qui ita natura comparatus sum, vt rem alienam inuito domino tenere nolim: quod est furtum facere. ISTO TV PAVPER ES, &c.} propter id pauper es, quòd nimis iustus erga homines, pius aduersum Deos es. Propter id, quod dicis pauper es, cùm nimis iustus, & pius es. TRANSENNAE.} tendiculæ laquei, diximus suprà *transennam* esse funem extentum ad capiendas aueis. AVARITER} Nonius, auariter, auaré. vsus est eodem aduerbio suprà in Curculione. DIVTINE EI VTI LICET P. B.} ei licet vti diu re bene parta. *vti partum*, antiquè, pro *vti parto*. Lege Nonium in *vti libertatem*. & Terentium in Adelph. ibi, *Mea, quæ præter spem euenere, vtantur sine*. MIHI ISTAEC VIDETVR PR. PR. IR. &c.} verba sunt Gripi, quorum mihi videtur hæc esse sententia: mihi istud videtur esse lucrũ, ita prædatum ire, vt domum abeas ornatior, & locupletior, quàm ad aliquod negotium gerendum adueneris: prædatum irier, id est, vt eatur prædatum, vt aliquis eat prædatum. EGONE VT QVOD AD ME ALI. &c.} egóne committam vt, &c. Egóne ita iniustus sum, vt, &c. MINIME I. F. N. D.} minimè ego istuc faciam. Loquitur de se in tertia persona. alij libri habent *noster Dæmones*. EGO MIHI CVM LVSI NIHIL M. VEL. LVCRVM.} ego cùm me honestè oblectem, lucrum contemno, & valere iubeo. SPECTAVI EGO PRIDEM COM.} significat Plautus plerumque homines specie, & oratione esse bonos, ac iustos: re, & factis improbos, atque iniustos. Itaque quæ præclare dicuntur in scena, iis spectatores applaudere solent. sed domum reuersi, re alia probant. sic M. Tull. in Lælio, *Qui clamores tota in cauea nuper hospitis mei, & amici M. Pacuuij in noua fabula, cùm ignorante rege, vter eorum esset Orestes, Pylades Orestem se esse diceret, vt pro illo necaretur: Orestes autem, ita vt erat, Orestem se esse perseueraret? stantes plaudebant in re ficta.* Idem in Catone Maiore, *Quin etiam memoriæ proditum est, cùm Athenis ludis quidam in theatrum grandis nata venisset, magno consessu locum ei nusquam à suis ciuibus datum: cùm autem ad Lacedæmonios accessisset, qui legati cùm essent, certo in loco consederant, consurrexisse omneis, & senem sessum recepisse: quibus cùm à cuncto consessu plausus esset multiplex datus, dixisse ex iis quendam Athenienses scire, quæ recta essent, sed facere nolle.* sed dixit comicos, non comœdos. Comœdi sunt actores comœdiarum, etiam si non agant. Comici, qui à Comœdis in scena aguntur, & simulantur: vt apud comicos senes. POPLO.} populo. NE MOLESTVS.} ne molestus sis. LINGVAE TEMPERA} linguæ moderare: linguam tuam contine. significat odiosum esse, mores hominum reprehendere; & nimis liberè loqui. NE TV FRVSTRA SIS.} ne te frustreris. DEOS QVAESO.} sic Terentius Andr. *Deos quæso, vt sit superstes*. ILLVC EST, QVOD NOS} illa causa est, quamobrem seruos improbos habemus, nempe quod conniuemus eorum peccatis, quòd eos peccanteis non coercemus. ILLIC.} ille. CVM SERVO SIQVO} si cum aliquo seruo. FVRTI ASTRINGERET.} furti culpæ affinem redderet. CENSERET.} putaret. PRAEDA IPSVS ESSET.} ille ipse præda esset, quia addicendus esset domino, aut noxæ dedendus noxali iudicio.

PLEVSIDIPPVS adolescens. TRACHALIO seruus.

ITerum mihi istæc omnia itera, mi anime, mi Trachalio,
Mi liberte, mi patrone, immò potius mi pater.
Repperit patrem Palæstra suum atque matrem? TR. repperit.
PL. Et popularis est? TR. opinor. PL. & nuptura est mihi? TR. suspicor.
PL. Censen? hodie despondebit eam mihi quæso? TR. censeo.
PL. Quid? patri etiam gratulabor cùm illam inuenit? TR. censeo. E
PL. Quid matri eius? TR. censeo. PL. quid ergo censes? TR. quod rogas
Censeo. PL. dic ergo, quanti censes? TR. egóne? censeo.
PL. At sume quidem ne censionem semper facias. TR. censeo.
PL. Quid si curram? TR. censeo. PL. an sic potius placidè? TR. censeo.
PL. Etiámne eam aduenien salutem? TR. censeo. PL. etiámne patrem?
TR. Censeo. PL. pòst eius matrem? TR. censeo. PL. quid postea?
Etiámne aduenien complectar eius patrem? TR. non censeo.
PL. Quid matrem? TR. non censeo. PL. quid eampse illã? TR. non censeo.

PL. Perij.

A PL. Perij.delectum dimisit.nunc non censet cùm volo.
TR. Sanus non es,sequere. PL.duc me mi patrone quò libet.

ITERA.} iterum atque iterum narra.iterum itera.pleonasmus,ad magis exprimendum animi affectum.ET POPVLARIS EST} & ciuis est Attica? CENSEN'?} putásne. DESPONDEBIT} pater Dæmones. CVM ILLA INVENIT?} quod illam inuenit? QVANTI CENSES?} quanti æstimas? Festus, *Censores dicti, quod rem suam quisque tanti æstimare solitus sit, quanti illi censuerint.* AT SVME QVIDEM,&c.} iocus ex censorum more ductus.censionem enim facere dicebatur censor,cùm multam equiti irrogabat,vt docet Festus. EAM} Palæstram. EAMPSE} eam ipsam.

ACTVS QVINTVS.

LABRAX.

B VIS me est mortalium,miserior qui viuat alter hodie?
Qué ad recuperatores modò damnauit Pleusidippus.
Abiudicata à me modò est Palæstra.perditus sum.
Nam lenones ex gaudio credo esse procreatos.
Ita omnes mortales,siquid est mali lenoni,gaudent.
Nunc alteram illam,quæ mea est, visam huc in Veneris fanum.
Saltem vt eam abducam, de bonis quod restat reliquiarum.

AD RECVPERATORES} apud recuperatores. Recuperatores, iudices erant tres,qui dabantur à prætore, & disceptabant causas priuatas. Festus. Recuperator,vt ait Ælius Gallus,cùm inter populum,& reges,nationésque, & ciuitates C peregrinas lex conuenit,quomodo per recuperatores reddantur res, reciperentúrque, résque priuatas inter se persequentur. ABIVDICATA} sententia recuperatorum mihi ablata, & in Pleusidippum translata,hoc est,Pleusidippo abiudicata. ALTERAM ILLAM} Ampeliscam.

GRIPVS piscator. LABRAX leno.

NVmquam ædepol hodie ad vesperum Gripum inspicietis viuum,
Nisi vidulus mihi redditur. LA.perij,cùm mentionem
Fieri audio vsquam viduli,quasi palo pectus tundat.
GR. Istic scelestus,liber est:ego,qui in mari prehendi
Rete,atque excepi vidulum,dare ei negatis quicquam.
LA. Prò di immortales,suo mihi hic sermone arrexit aureis.
D GR. Cubitum hercle longis litteris signabo iam vsquequaque,
Si quis perdiderit vidulum cum auro atque argento multo,
Ad Gripum vt veniat,non feretis istum,vt postulatis.
LA. Meum hercle illic homo vidulum scit qui habet,vt ego opinor.
Adeundus mihi illic est homo.di,quæso,subuenite.
GR. Quid me intrò reuocas?hoc volo hìc ante ostium extergere.
Nam hoc quidem pol è robigine,non è ferro factum est:
Ita quanto magis extergeo,rutilum atque tenuius fit.
Namque quidem hoc vere natum est verum,ita in manibus consenescit.
LA. Adolescens salue. GR.Di te ament cum irraso capite. LA.quid fit?
E GR. Verum extergetur. LA.vt vales? GR.quid tu?num medicus,quæso,es?
LA. Immò ædepol vna littera plus sum,quàm medicus. GR.num tu
Mendicus es? LA.tetigisti acu. GR.videtur digna forma.
Sed quid tibi est? LA.hac proxima nocte in mari elaui.nam
Confracta est nauis,perdidi quicquid erat miser ibi omne.
GR. Quid perdidisti? LA.vidulum cum auro atque argento multo.
GR. Ecquid meministi,in vidulo,quid insuerit ibi?
LA. Quid refert,quid periit?GR.nihil tamen si non hoc,aliud fabulemur.
Quid si ego sciam qui inuenerit?volo ex te scire signa.

LA. Numi octingenti aurei in marsupio insuerunt. A
Præterea centum denaria Philippeâ in pasceolo seorsus:
GR. Magna hercle præda'st, largiter mercedis indipiscar.
Dij me, hominésque respiciunt, bene ego hinc prædatus ibo.
Profectò huius est vidulus. perge alia tu expedire.
LA. Talentum argenti commodum magnum inerat in crumena,
Præterea sinus, Epichysis, cantharus, gaulus, cyathúsque.
GR. Papæ diuitias tu quidem habuisti luculentas.
LA. Miserum istuc verbum & pessimum est, habuisse, & nihil habere.
GR. Quid dare velis, qui istæc tibi inuestiget, indicétque?
Eloquere properè, celeriter. LA. nummos trecentos. GR. tricas.
LA. Quadringentos. GR. tramas putridas. LA. quingentos. GR. cassam glandē. B
LA. Sexcentos. GR. curculiunculos minutos fabulare.
LA. Dabo septingentos. GR. os calet tibi, linguam frigefactas.
LA. Mille dabo numos. GR. somnias. LA. Nihil addo, abi. GR. igitur audi,
Si hercle abiero hinc, hîc non ero. LA. vin' centum & mille? GR. dormis.
LA. Eloquere hercle, quantum postules. GR. quo nihil inuitus addas.
Talentum magnum. non potest triobolum hinc abesse.
Proin tu vel aias, vel neges. LA. qui istuc? necessum esse video,
Dabitur talentum. GR. accede dum huc, Venus hæc volo arroget te.
LA. Quod tibi libet, id mihi impera. GR. tange aram hanc Veneris. LA. tango.
GR. Per Venerem hanc iurandum est tibi. LA. quid iurem? GR. quod iubebo.
LA. Præi verbis quiduis. id quod domi est, numquam vlli supplicabo. C
GR. Tene aram hanc. LA. teneo. GR. deiura te mihi argentum daturum,
Eodem illo die, viduli vbi sis potitus. LA. fiat.
GR. Venus Cyrenensis, testem te testor mihi.
Si vidulum illum, quem ego in naui perdidi,
Cum auro atque argento saluum inuestigauero.
Isque in potestatem meam peruenerit.
GR. Tum ego huic Gripo dico, inquito, & me tangito.
LA. Tum ego huic Gripo dico, Venus, vt tu exaudias,
GR. Talentum argenti magnum continuò dabo,
GR. Si fraudassis, dicito vti te in quæstu tuo
Venus eradicet caput atque ætatem tuam, D
Tecum hoc habeto tamen, vbi iuraueris.
LA. Et illum ego aduorsum si quid peccasso Venus,
Veneror te, vt omnes miseri lenones sient.
GR. Tamen fiet, & si tu fidem seruaueris,
Tu hic opperire. iam ego faxo exibit senex.
Eum tu continuò vidulum reposcito.
LA. Si maximè mihi illum reddiderit vidulum,
Non illi ego hodie debeo triobolum,
Meus arbitratu'st lingua quid iuret mea.
Sed conticescam. eccum exit, & ducit senem. E

QVASI PALO PECTVS TVNDAT} quasi quis palo pectus pulset, & verberet. ISTIC SCELESTVS, LIBER EST? Trachalio, manumissus est à domino. EGO QVI IN MARI PREHENDI} ἀνακόλουθον. nam ego, quòd referatur, non reperias. dicendum autem erat, *mihi, qui in mari*, &c. ARREXIT} erectas, id est, attentas reddidit. CVBITVM H. L. &c.} significat iam vsquequaque id est, in omnibus locis, per litteras cubitum longas, id est, longitudine vnius cubiti, per litteras cubitaleis, si quis perdiderit, &c. NON FERATIS ISTVM, &c.} alloquitur Dæmonem Trachalionē, & puellas absenteis. ILLIC H.} ille homo. QVID ME INTRO R.?) reuocabatur fortasse Gripus domum ab hero Dæmone, vel cùm à lenone vocaretur, putabat se vocem heri audire. E ROBIG. NON E F. F.} ita hoc veru rubiginosum est, vt non è ferro, sed è rubigine factum esse videatur. RVTILVM ATQVE T.} tanto magis fit rubiginosum, & eadem opera deteritur, atque extenuatur. Rutilum, rúfum significat, inquit Festus, cuius coloris studiosæ etiam antiquæ mulieres fuerant, &c. NAMQVE H. QVIDEM VERE N. EST V.} namque hoc quidem veru, vere natum esse videtur. quia vt flores verni in manibus marcescunt, atque arescunt, sic hoc veru in manibus meis rubiginem cōtrahit, & conteritur, dum extergetur. VERVM EXTERGETVR} veru à me extergetur, & desficatur. TETIGISTI A.} rectè

coniecisti.

A conieciſti:alij ſic, me iſto dicto pupugiſti. VIDETVR D. F.} tua forma mendicitate videtur digna. ex forma & facie dignus es,qui ſis mendicus.IN MARI ELAVI}in mari omnia bona mea perdidi.tranſlatum ab iis, qui luxuria , & nequitia,id eſt, Venere,& balneis,& epulis omnia ſua bona conſumunt.Camerar.edidit,*in mari mihi & alij conſi acta naun eſt*.ſed ego vulgatam ſcripturam ſequor.PERDIDI QVIDQVID ERAT} ordo eſt,ego miſer quicquid mihi erat, ibi, id eſt,in mari,omne perdidi.ECQVID MEM.&c.} numquid meminiſti, quid ibi in vidulo,qui periit,quid infuerit? QVID REF. QVI P.} quid refert ſcire,quid in vidulo infuerit,qui periit? NIHIL TAMEN SI N. H.}nihil refert,fateor,veruntamen ſi de hoc nihil dicimus,ſaltem aliud loquamur.QVI INVENERIT?} quis inuenerit? PRAETEREA CINTVM D. PH.&c.} Nonius,paſceolus ex aluta ſacculus.Plaut.Rud.*Praeterea centū denaria Philippea in paſceolo.* Eſt autem aluta molle,& tenue corium, vnde fiunt manuum integumenta ad arcendum frigus loculi,& folluli,&c. MAGNE H. PR.}loquitur ſecum Gripus ad ſpectatores conuerſus. LARGITER MERC.} magnam mercedem adipiſcar. PRAEDATVS}præda onuſtus. SINVS}ſinus,ſiue ſinum,genus eſt vaſis.habet autem priorem ſyllabam productam. Virgil. *ſinum lactis.* EPICHYSIS} Varro lib.4.de lingua Latina,Quo vinum dabant,vt minutatim funderent , à guttis guttū appellarunt,& quo ſumebant minutatim,à ſumendo ſimpulum nominarunt. In huiuſce locum in conuiuiis è Græcia ſucceſſit epichyſis,& cyathus;in ſacrificiis remanſit guttus ,& ſimpulum.Erat autem Epichyſis ænea,vt tradit Athen.vbi profert verſus Menādri,H' [Greek illegible]. GAVLVS} Feſtus,gaulus,nauigij genus penè rotundū. Hactenus Feſtus. Erat igitur vaſis genus ad ſimilitudinē talis nauigij cōformatū ad lac excipiēdū, vt
B quidā volunt,cōparatū.QVID D. V. QVI} quid dare velis ei,qui iſta tibi veſtigiis omnib.exquiſita inueniat & indicet? TRICAS?} res nullius pretij. TRAMAS PVTR.}fila putrida. ſic autē legendum *tramas putridas*,non,*putidas*. CASSAM GLANDEM}inanē glandē Horat.*caſſa nuce pauperes*.CVRCVLIVNCVLOS M.F.}tu mihi narras curculiones paruulos.id eſt,res nihili,res nullius vſus.Profert hunc locū Priſcianus lib.3.Curculio quid ſit,in Curculione dictū eſt. OS CALET TIBI,LINGVAM FRIGEFACTAS}ſic habent noſtri libri veteres,quos ſequi maluimus,quàm aut vulgatos,in quibus impreſſum eſt,*Os calet tibi,nūc qui frigefactas*:aut editionē Camer.*Os calet tibi,nunc id frigidefactas*:quāquā (ne quid diſſimulē)etiā in nōnullis ex noſtris hanc eandē ſcripturā reperi. ſignificat autem Gripus,lenonem frigidè,id eſt, parcè,ac malignè repertorem,& indicem viduli remunerari. QVO NIHIL INVITVS ADDAS.} vt nihil poſtea tibi neceſſe ſit addere contra voluntatem tuam , poſtulo talentum magnum. NON P. TR. H. ABESSE} ſi tres oboli tantùm abſint à talento magno,accipere nolim.QVID ISTVC? NECESSVM ESSE V.}noſtri libri habent,*Quid iſtuc?neceſſum eſt.video. Dabitur talentum.* Quidam amicus meus putat legendum,*quia iſtuc neceſſum eſſe video.dabitur,*&c.ACCEDE DVM}accede igitur. TANGE ARAM}apud veteres,& precaturi,& ſanctè iuraturi aras tangebant.M. Tull.*qui ſi aram tenēs iuraret, crederet nemo,per epiſtolam quod volet,iniuratus probabit?* PRAEI V. QVIDVIS}præcipe mihi,& præfare verba quælibet, ego verbis conceptis iurabo,& ſi opus eſt peierabo præire voce,præire verbis vſitata loquendi genera veteribus. Cicero pro Milone,*qui heſterna etiam concione incitati ſunt, vt vobis voce præirent, quid iudicaretis.* ID QVOD DOMI EST N.
C VLLI SVPP.} lenones hæc præter cætera habent, periuri ſunt,nihilque eis eſt facilius,quàm iurare,& peierare. hoc igitur dicit,hoc quod domi eſt,id eſt,hoc quod habeo,& quod propriè meum eſt,vnquam aliunde ſupplex petam.allegoria eſt ab iis tracta,qui quod nō habēt domi,à vicinis cōmodatò,& precariò petunt. DE IVRA}adiecta:ſanctè iura,vel grauiter & valdè iurā. VENVS CYR.&c.}verba ſunt Gripi,quæ ipſe præcipit,ac præloquitur lenoni. INVESTIGAVERO}inuenero.SI FRAVDASSIS?}ſi fraudaueris. TECVM HOC H. TAMEN} hanc tamen precationem diram tecum habeto,id eſt tibi ſeruato,& in tuū caput vertatur. ET HOC EGO ADV.}id eſt,& ſi ego contra hoc, quod iuraui, fecero:ſi fraudauero. VENEROR TE}oro te,precor te , vel precor abs te. TAMEN F. ET SI TV F.}etiam ſi iuſiurandum ſeruaris,nihilominus miſereris. OPERIRE.} exſpecta. SI MAXIME MIHI ILLVM} hæc degreſſo Gripo loquitur leno ad ſpectatores conuerſus. MEVS ARBITR. EST LING. Q.} meum eſt arbitrari linguā, quid iuret, mea. in arbitrio meo,meáque poteſtate poſitum eſt,quidquid lingua mea iurat:poſſúmque id præſtare,aut non præſtare.

GRIPVS piſcator. DAEMONES ſenex.
LABRAX leno.

D GR. SEquere hác.vbi iſtic leno eſt?heus tu,hem tibi hîc habet vidulum.
DAE. Habeo,& fateor eſſe apud me.&,ſi tuus eſt,habeas tibi
Omnia.vt quæque infuere,ita ſalua ſiſtentur tibi.
Tene,ſi tuus eſt. LA. ô di immortales,meus eſt.ſalue vidule.
DAE. Tuúſne eſt? LA. rogitas.ſiquidem hercle Iouis fuit,meus eſt tamen.
DAE. Omnia inſunt ſalua:vna iſtinc ciſtella excepta eſt modò,
Cum crepundiis,quibuſcum hodie filiam inueni meam.
LA. Quam? DAE. tua quæ fuit Palæſtra,ea filia inuenta eſt mea.
LA. Bene me hercle eſt factum.cùm iſtæc tibi res ex ſententia
Pulcrè euenit,gaudeo. DAE. iſtuc facilè non credo tibi.
E LA. Immò tu herclè vt ſcias gaudere me,mihi triobulum
Ob eam ne duis.condono te. DAE. benignè ædepol facis.
LA. Immò quidem hercle veró. GR. heus tu,iámne habes vidulum?
LA. Habeo. GR. propera. LA. quid properabo? GR. reddere argentum mihi.
LA. Neque ædepol tibi do,neque quicquam debeo. GR. quæ hæc factio eſt?
Non debes? LA. non hercle veró. GR. non tu iuratus mihi es?
LA. Iuratus ſum,& nunc iurabo,ſi quid voluptati eſt mihi,
Iuſiurandum rei ſeruandæ,non perdendæ conditum eſt.
GR. Cedo ſis mihi talentum magnum argenti periuriſſime.
DAE. Gripe quod tu iſtum talentum poſcis? GR. iuratu'ſt mihi
Dare. LA. libet iurare,tu'n meo pontifex periurio es?

DAE. Qua pro re argentum promisit hic tibi? GR. si vidulum A
Istum redegissem in potestatem eius, iuratus dare
Mihi talentum magnum argenti. LA. cedò qui cum habeam iudicem,
Ni dolo malo instipulatus sis, níue etiam dum siem
Quínque & viginti natus annos. GR. habe cum hoc. LA. alio opu'st.
DAE. Iam te ab isto auferre haud sinam, nisi istum condemnauero.
Promisisti huic argentum? LA. fateor. DAE. quod seruo meo
Promisisti, meum esse oportet, ne tu leno postules,
Te hîc fide lenonia vti: non potes. GR. iam te ratus
Nactum hominem, quem defraudares. dandum huic argẽtum est probum.
Id ego continuò huic dabo, adeò me vt hic emittat manu.
DAE. Quando ergo ergà te benignus fui, atque opera meâ
Hæc tibi sunt seruata. GR. immò hercle mea, ne tu dicas tua. B
DAE. (Si sapies, tacebis,) tum te mihi benignè itidem addecet
Bene merenti bene referre gratiam. LA. nempe pro meo
Iure oras. DAE. mirum quin tuum ius meo periculo abs te expetam.
GR. Saluus sum: leno labascit, libertas portenditur.
DAE. Vidulum istic ille inuenit, illud mancipium meum est.
Ego tibi hunc porrò seruaui cum magna pecunia.
LA. Gratiam habeo, & de talento nulla caussa est, quin feras,
Quod isti sum iuratus. GR. heus tu mihi dato ergo, si sapis.
DAE. Tacen', an non? GR. Tu meam rem simulas agere, tibi nunc
Non hercle istoc me interuortes, si aliam prædam perdidi.
DAE. Vapulabis, verbum si addes istuc vnum. GR. vel tu hercle enica, C
Non tacebo vmquam alio pacto, nisi talento comprimor.
LA. Tibi operam hic quidem dat, taceto. DAE. concede huc tu leno. LA. licet.
GR. Palàm age, nolo murmurillum, neque susurrum fieri.
DAE. Dic mihi, quanti illam emisti tuam alteram mulierculam
Ampeliscam? LA. mille nummos denumeraui. DAE. vin' tibi
Conditionem luculentam ferre me? LA. sanè volo.
DAE. Diuiduum talentum faciam. LA. benefacis. DAE. pro illa altera,
Libera vt sit, dimidium tibi sume, dimidium huic cedó.
LA. Maximé. DAE. pro illo dimidio ego Gripum emittam manu,
Quem propter tu vidulum, & ego natam inueni. LA. bene facis, D
Gratiam habeo magnam. GR. quàm mox mihi argentum ergo redditur?
DAE. Res soluta est Gripe. ego habeo. GR. hercle at ego me mauolo.
DAE. Nihil hercle hîc tibi est, ne tu speres, iurisiurandi volo
Gratiam facias. GR. perij hercle: nisi me suspendo, óccidi.
Numquam hercle iterum defraudabis me quidem post hunc diem.
DAE. Hic hodie cœnato leno. LA. fiat, conditio placet.
DAE. Sequimini intró. spectatores vos quoque ad cœnam vocem,
Ni daturus nihil sim, neque sit quicquam pollucti domi,
Néve adeò vocatos credam vos esse ad cœnam foras.
Verùm si voletis plausum fabulæ huic clarum dare,
Comissatum omnes venitote ad me ad annos sedecim, E
Vos hîc hodie cenatote ambo. LA. fiat. DAE. plausum date.

VT QVAEQVAE INFVERE SALVA S. T.] quæcunque in vidulo infuêre, ea omnia salua, & integra repræsentabuntur, aut statuentur tibi. BENE ME HERCVLE EST FACTVM, &c.] gratulor tibi tantam felicitatem. NE DVIS] ne dederis. BENIGNE] liberaliter. ARGENTVM] talentum magnum argenti, quod mihi iuratus promisisti, si vidulum tuum tibi inuestigarem, & indicarem. QVAE HAEC F. EST?] quæ hæc malorum consensio, & conspiratio est? vel, quæ hæc potẽtia inuidiosa est? CONDITVM EST] comparatum est? CEDO SIS MIHI] da mihi, si vis. TVN' MEO P. PERIVR. ES?] Festus in ordine sacerdotum, Pontifex quinto loco maximus dicitur, quòd iudex, atque arbiter habetur rerum diuinarum humanarúmque. Idem id voce *maximus*. Maximus Põtifex dicitur, quòd maximus rerum, quæ ad sacra & religiones pertinent, iudex sit, vindéxque contumaciæ priuatorum, magistratuúmque. Ex his verbis intelligere licet Pontificem maximum controuersiam de periurio, quo pietas aduersos deos immortaleis violatur, disceptare, & diiudicare

A diiudicate solitum. Hoc igitur significat leno, Tuáne, tanquam pontificis maximi de meo periurio arbitrandi, & iudicandi potestas? túne meo periurio præesse, aut iudex sedere postulas, tamquam pontifex? IVRATVS} iuratus est, iurauit. legendum fortasse est} *iuratu'st*. CEDO QVE MHAB. IVDICEM} IN DOLO MALO, &c.} da iudicem mihi tecũ, vel cum alio communem, apud quem sponsione certemus, cui stipulationem mecum feceris dolo malo. vel hoc modo, potius, da aliquem cum quo sponsione certem, &c. hoc autem eò dicit, quòd seruus fortasse cum libero sponsione certare iure ciuili non poterat. quamuis stipulari posset, cuius stipulationis vtilitas, fructus domino quærebatur. Constat autem iure ciuili, quidquid dolo malo contractum est, à Prætore rescindi, & de dolo malo à Prætore actionem dari, si alia non suppetat actori. Itaque quia hic leno dicit se minorem xxv. annis promisisse, & iurasse, ob eámque causam à prætore restitui potest in integrum, non potest actione de dolo malo experiri. Seruius (vt refert Vlpian. lib. 4. digest. titulo de dolo malo) sic definiebat dolum malum, machinationem quandam alterius decipiendi causa, cùm aliud agitur, aliud simulatur. Labeo verò ait, dolum malum esse, omnem calliditatem, fallaciam, machinationem ad circumueniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibitam. Dolo malo autem dixit, quia veteres etiam Bonum dolum dicebant, & pro sollertia hoc nomen accipiebant maximè, si quis aduersus hostem, latronémve quis machinaretur. Quoniam autem magnopere suæ causæ confidit, vltro iudicem poscit, apud quem lis, & controuersia sua disceptetur, & ostendit se apud iudicem vtrumuis horum probaturum, aut Gripum stipulatum esse dolo malo, aut se minorem esse xxv. annis. Prouocat autẽ Gripum sponsione leno, hoc modo, spondes mihi, verbi causa, centum, nisi dolo malo instipulatus sis, nive minor xxv. sim?

B HABE CVM HOC} habe iudicem cum hoc, non mecum. Certa sponsione cum Dæmone hero meo, non mecum. IAM AB ISTO AVFERRE HAVD SINAM, &c.} nôn sinam te à Gripo vidulum auferre, nisi Gripum condemnauero. proinde ac si dicat, volo de hac vestra controuersia cognoscere: nisi autem Gripus à me damnatus sit, vidulum non auferes. QVOD SERVO MEO PROMISISTI MEVM ESSE OP.} quia quidquid seruus quærit, quærit domino, non sibi. NE TV LENO P.} ne fortè tu leno postules te fide lenonibus vsitata, & sollemni, id est, fide mala vti non patiar. IAM TE RATVS NACTVM HOM. &c.} putauisti te nactum esse hominem, quem fraudares, sed te opinio fefellit, & vehementer errasti. DANDVM HVIC ARGENTVM} date te mihi oportet argentum probum. HINC D.} hero meo dabo. IMMO HERCLE MEA, &c.} interloquitur seruus, nondum finita domini oratione, molestè ferens, quòd ille dicat sua opera seruatum esse vidulum, & quæ in eo infuerunt: cùm ipse vidulum in mari repererit, & reti exceperit, & lenoni indicarit. Itaque infrà proximè, monet eum Dæmones, vt taceat: deinde orationem, quam ille interpellarat, perpetuat. NEMPE PRO MEO IVRE OR.} nempe cùm dicis me tibi gratiam referre oportere, vidulum mihi reddis. MIRVM QVIN TVVM I.} cum stomacho, aut potiùs cum dissimulatione vrbana pronuntiandũ. Mirũ, inquit, me tuum ius non cũ periculo, & damno meo persequi. quasi dicat, non est æquum me ius tuũ persequi cum detrimento, & periculo meo. sic Aul. *Mirum quin tua me causa faciat Iupiter Philippum, aut Darium regem triuenefica* LABASCIT} incipit vinci. Terent. Eunucho, *Labascit*. LIBERTAS PORTENDITVR} spes mihi libertatis ostenditur, libertas mihi præsignificatur. ILLVD M. MEVM EST} Gripus meus est, ita quod abs te stipulatus est, mihi stipulatus est, & mihi debetur. ET DE TALENTO N. C. EST

C Q.} & quod ad talentum attinet, nulla causa est quare non à me accipias, quod isti iuraui me daturum. TIBI COMMODAS} tibi consulis. NON HERCLE ISTOC ME INTERVORTES} non hercle talentum argenti mihi debitum à me auertes, si maximè vidulus, quem exceperam, mihi ereptus est. NISI TALENTO COMP.} nisi talento dato tacere cogor: PALAM AGE: NOLO MVRMVRILLVM, &c.} palàm loquere, nolo volo voce summissa commurmurare, neque consusurrare. secutus sum verò Nonium, qui sic legit, quamuis libri veteres non dissentiant à vulgaris, in quibus impressum est, *murmur vllum*. DIVIDVVM TALENTVM FACIAM} talentum, quod mihi debes ex stipulatione serui mei, in duas parteis æquales diuidam: earum partium alteràm tibi sume pro Ampelisca, alteram Gripo dato, quam ego ei accepiam feram, vt eum manumittam. QVEM PROPTER} id est, cuius opera. RES SOLVTA EST,} à lenone. IVRISIVRANDI VOLO G. F.} iusiurandum volo remittas, iusiurandi pœnam volo gratificeris. PERII HERCLE} hæc loquitur seruus Gripus ignarus consilij, & voluntatis herilis. NI DATVRVS NIHIL SIM} id est, si daturus aliquid essem, & si aliquid esset opipari, & nisi vos foras ad cenam vocatos esse existimarem, vocarem vos quoque ad cenam. Nunc autem cùm sit nihil, vos non voco. POLLVCTI} pollucta dicebantur, quæ dijs immortalibus, & maximè Herculi reseruata, & selecta erant ad sacrificandum. Herculi autem pollucebantur omnia esculenta & poculenta, vt tradit Festus. Plinius lib. 32. cap. 2. Cassius Hemma refert Numam prohibuisse, ne non squamosi pisces pollucerentur. COMISSATVM} comissari non est dictum à comedendo, vt putat vulgus, sed à Græcis vocibus κῶμαι, & κωμάζειν, vt Varro lib. 6. De lingua Latina, de cuius verbi significatione dictum est alibi.

D

FINIS RVDENTIS.

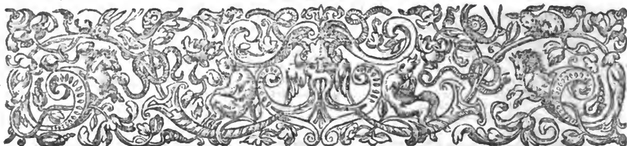

STICHVS.

DRAMATIS PERSONAE.

PANEGYRIS	mulier.
PINACIVM	mulier.
ANTIPHO	ſenex.
GELASIMVS	paraſitus.
CROCOTIVM	ancilla.
DINACIVM	puer.
EPIGNOMVS.	
STICHVS	ſeruos.
PAMPHILIPPVS	adoleſcens.
SAGARINVS	ſeruos.
STEPHANIVM	ancilla.

A

ARGVMENTVM.

ENEX caſtigat filias, quod hæ viros
Tam perſeuerent peregrinantis pauperes
Ita ſuſtinere fratres, neque relinquere.
Contráque verbis delenitur commodis:
Habere ſineret, quos ſemel nactæ forent.
Viri reueniunt opibus aucti trans mare.
Suam quiſque retinet, ac Sticho ludus datur.

B

SENEX} Antipho. FILIAS} Panegyrim, Pinacium. VIROS} Pamphilippum & Epignomum. DELENITVR.} à filiabus. LVDVS DATVR} ludendi tempus & facultas datur.

PANEGYRIS, PINACIVM, ſorores.

REDO ego miſeram fuiſſe Penelopam, ſoror,
Ex animo: quæ tamdiu ſuo caruit viro.
Nam nos eius animum de noſtris noſcimus.
Quarum viri nunc hinc abſunt, quorúmque nos
Negotiis, vt æquum eſt, abſentium,
Sollicitæ nocteis & dies ſoror ſumus.
PI. Semper noſtrum officiū nos facere æquum'ſt, neque C
Id faciemus magis, quàm nos pietas monet.
Sed hîc mea ſoror aſſis, multa dum volo
Tecum loqui de re viri. PA. ſaluæne res?
PI. Spero quidem, & volo: ſed hoc crucior, ſoror,
Patrem tuum, meúmque, adeò vnus qui vnice

A Ex omnibus perhibetur ciuibus probus,
Eum nunc improbi officio fungi viri.
Tantas viris qui abſentibus noſtris facit
Iniurias immeritò, nóſque abducere
Ab iis volt. hæ res vitæ me ſaturant, ſoror.
Hæ mihi diuidiæ, & ſenio ſunt. PA. ne lacryma
Soror, néue tuo id animo fac, tibi quod tuus
Minatur facturum pater. ſpes eſt, eum
Melius facturum. Noui ego illum, iſthæc ioco
Dicit, neque ille mereat Perſarum ſibi
Monteis, qui eſſe perhibentur aurei, iſtud vt
B Faciat, quod tu metuis, & ſi faciat, tamen
Minimè iraſci decet. neque id immeritò eueniet.
Nam tertius hic eſt annus, vt noſtri domo
Viri abierunt. PI. ita vt memoras. PA. cùm ipſi interea
Viuant, valeant, vbi ſint, quid agant, ecquidúe agant,
Neque participant nos, neque redeunt. PI. an id doles,
Soror, quia illi officium non colunt ſuum,
Cùm tuum facis? PA. ita pol. PI. tace ſis, caue audiam
Ego iſtuc, poſthac ex te. PA. nam quid iam? PI. quia
Pol meo animo omnis ſapientis officium ſuum
AEquum'ſt colere, & facere, quamobrem ted hoc ſoror,
C Tametſi es maior, moneo, vt memineris tuum.
Et, ſi improbi ſint, atque aliter in nos faciant ſecus,
Quàm æquum eſt: tamen pol nequid malis obnoxiæ
Simus, opibus omnibu' noſtrum officium nos decet
Meminiſſe. PA. placet, taceo. PI. at vt memineris, facito.
PA. Nolo ego ſoror me credi eſſe immemorem viri.
Neque ille honores mihi quos habuit, perdidit.
Non pol mihi grata, acceptáque huius'ſt benignitas.
Et me quidem hæc conditio nunc non pœnitet.
Neque eſt cur ſtudeam has nuptias mutarier,
Verùm poſtremò in patri' poteſtate eſt ſitum.
D Faciendum id nobis quod parentes imperant.
PI. Scio, atque in cogitando, mærore augeor.
Nam propemodum iam oſtendit ſuam'ſententiam.
PA. Igitur quæramus, nobis quid facto vſu' ſit.

CREDO EGO MISERAM] huius ſcenæ verſus, ita vt Muretus cenſet eſſe diſtinguendos, & quo ordine verba collocanda libro quinto variarum lectionum capite 6. ita diſtinxi, & eo ordine collocaui. EX ANIMO] coniunge hoc *ex animo* cum voce *miſeram*, hoc modo, Miſeram ex animo. TANDIV]. annos viginti. SVO VIRO CARVIT] Vlyſſe. DE NOSTRIS] animis. SALVAENE RES] ſaluæne res ſunt virorum noſtrorum? SED HOC] ſed ob hoc erucior. PATREM TVVM MEVMQVE] patrem noſtrum communem Antiphonem. HAE MIHI DIVIDIAE, ET SENIO S.] diuidiæ, diſſenſiones. Accius Phœniſs. Ne horum diuidiæ & diſcordiæ diſſipent & diſturbent tantas etiam optimas ciuium diuitias. diuidiæ, triſtitiæ. Propertius, *Diuidias mentis conficit omnis amor*, Diuidia, tædium. Accius Arm. iud. *Huius me diuidia cogit plus, quàm eſt par, loqui.* Turpilius Epiclero, *ſperabam conſilia mea diuidiæ ſibi, cùm ætas arceſſet, non fore.* Ex Nonio. ET SENIO] Marcellus, *Senium eſt tædium & odium, dictum à ſenectute, quòd ſenes omnibus odio*
E *ſint, & tædio.* Exempla ex Nonio petito. NEQVE ILLE MEREAT PERSARVM' SIBI, &c.] id eſt, neque ille velit ſibi monteis aureos pro mercede ſibi dari, vt iſtud, quod tu metuis, faciat: hoc eſt, vt nos à viris noſtris abducat. vel ſic, nulla quantumuis magna mercede adduci poſſit, vt nos à viris noſtris abducat. NAM TERTIVS HIC EST ANNVS, VT] nam tertius hic eſt annus, poſtquam viri noſtri abierunt domo. QVID AGANT, ECQVIDVE AG] quid agant, aut non aliquid agant, nos certiores non faciunt, neque reddunt. TACE SIS] tace ſi vis. NAM QVID IAM?] quámnam iam ob cauſam vetas me tale quidquam loqui? VT MEMINERIS TVVM] vt tui officij ſis memor. NEQVID MALIS OBNOXIAE SIMVS] ne qua ex parte malis dignæ ſimus. ne vllis omnino pœnis digna ſimus. ne qua omnino mala nobis meritò accidant. OPIBVS OMNIBV'] omnibus viribus, & copiis. ET ME QVIDEM HAEC CONDITIO NVNC NON POEN.] & me quidem huius conditionis nunc non pœnitet. conditionē vxoriam intellige. non pœnitet me huius viri, aut harum nuptiarum: verbo *pœniteo* autē vſi ſunt veteres perſonaliter. Pacuuius Æ nor. iud. *nunc pœnitebunt*, &c. apud Nonium. NEQVE EST QVOD STVD. H. N.] ſic Terent. Andr. *haud muto factum.*

ANTIPHO, PANEGYRIS, PINACIVM. A

QVi manet vt moneatur semper seruos homo officium suum,
Nec voluntate id facere meminit sua, is habitu haud probus'st,
Vos meministis quot Kalendis petere dimensum cibum:
Qui minus meministis, quod opus sit facto, facere in ædibus?
Iam quidem in suo quicque loco nisi erit mihi situm supellectilis,
Cùm ego reuortar. vos monumentis commonefaciam bubulis.
Non homines habitare mecum mihi hîc videntur, sed sues.
Facite, sultis, nitidæ vt ædes meæ sint, cùm redeam domum,
Iam ego domi adero. ad meam maiorem filiam inuiso domum.
Si quis me quæret, inde vocatote aliqui, aut iam egomet hîc ero.
PI. Quid agimus soror, si offirmabit pater aduersum nos? PA. pati B
Nos oportet quod ille faciat, cuius potestas plus potest.
AN. Si manere hîc sese malint potiùs, quàm aliò nubere,
Non faciam. quid mihi opu'st decurso ætatis spatio, cum eis
Gerere bellum, cùm nihil, quamobrem faciam, meruisse arbitrer?
Minimè volo turbas. sed hoc mihi optimum factu arbitror.
Principium ego quo pacto cum illis occipiam. id ratiocinor,
Vtrùm ego perplexim lacessam oratione ad hunc modum,
Quasi numquam quicquam in eas simulem, quasi nihil inaudiuerim,
Eas in se meruisse culpam, an potius tentem leniter,
An minaciter? scio liteis fore. ego meas noui optumè. C
Exorando, haud aduersando sumendam operam censeo.
PI. Gratiam à patre si petimus, spero ab eo impetrassere.
Aduersari sine dedecore & scelere summo haud possumus,
Neque ego factura sum, neque tu vt facias consilium dabo.
Verùm vt exoremus. noui ego nostros. exorabili'st.
AN. Sic faciam. assimulabo quasi aliquam culpam in sese admiserint,
Perplexabiliter earum hodie perpauefaciam pectora.
Pòst id agam igitur: deinde, vt animus meus erit, faciam palàm.
Multa scio facienda verba: ibo intrò, sed aperta est foris.
PI. Certò enim mihi paternæ vocis sonitus auris accidit.
PA. Is est æcastor. ferre aduorsum hominem occupemus osculum. D
PI. Salue mi pater. AN. & vos ambæ, illico agite, assidite.
PI. Osculum. AN. sat est mihi osculi vestri. PI. quî amabo pater?
AN. Quia ita meæ animæ salsura euenit. PI. asside hic mi pater
AN. Non sedeo istic vos sedete. ego sedero in subsellio.
PI. Mane puluinum. AN. bene procuras mihi, satis sic fultum est mihi.
PI. Sine pater. AN. quid opus est? PI. opus est. AN. morem tibi geram, atque hoc satis est.
PI. Numquam enim nimis curare possunt suum parentem filiæ.
Quem æquius est nos potiorem habere, quàm te? postidea, pater,
Viros nostros, quibus tu voluisti esse nos matres-familiâs?
AN. Bonas vt æquum est facere, facitis, cùm tamen absenteis viros E
Proinde habetis, quasi præsentes sint. PI. pudicitia est pater
Eos magnificare, qui nos socias sumserunt sibi.
AN. Numquis hîc est alienus nostris dictis auceps auribus?
PA. Nullus præter nos, téque. AN. vostrum animum adhiberi volo.
Nam ego ad vos nunc imperitus rerum, & morum mulierum,
Discipulus venio ad magistras, quibus matronas moribus,
Quæ optimæ sunt, esse oporteat, sed vtraque vt dicat mihi.
PA. Quid istuc est, quòd huc exquæsitum mulierum mores venis?
AN. Pol ego vxorem quæro, postquàm vostra mater mortua est.

APA. Facilè inuenies & peiorem,& peius moratam pater,
Quàm illa fuit:meliorem neque tu reperies,neque sol videt.
AN. At ego ex te exquiro,atque ex istac tua sorore. PI. ædepol pater
Scio vt oportet esse.si sint ita,vt ego æquum censeo.
AN. Volo scire ergo vt æquum censes. PI. vt per vrbem cùm ambulent,
Omnibus os obturent,ne quis meritò maledicat sibi.
AN. Dic vicissim nunc iam tu. PI. quid vis tibi dicam pater?
AN. Vbi facillimè spectatur mulier quæ ingenio est bono?
PA. Cui malefaciundi est potestas,quæ,ne faciat,id temperat.
AN. Haud malè istuc.age tu altera,vtra sit conditio pensior,
Virginem,an viduam habere? PI. quanta mea sapientia est,
B E malis multis,malum,quod minimum est,id minimum est malum.
Qui potest mulieres vitare,vitet:vt cotidie
Pridie caueat,ne faciat quod pigeat postridie.
AN. Quæ tibi mulier videtur multo sapientissima?
PA. Quæ tamen,cùm res secundæ sunt,se poterit noscere.
Et illa,quæ æquo animo patietur sibi esse peius,quàm fuit.
AN. AEdepol vos lepidè tentaui,vostrúmque ingenium duûm
Sed hoc est quòd ad vos venio,quódque esse ambas conuentas volo.
Mihi autores ita sunt amici,vt vos hinc abducam domum.
PA. At enim nos,quarum res agitur,aliter autores sumus.
Nam aut olim,nisi tibi placebant,non datas oportuit:
C Aut nunc non æquum est abduci,pater,illisce absentibus.
AN. Vósne ego patiar cum mendicis nuptas,me viuo,viris?
PI. Placet ille meus mihi mendicus,suus rex reginæ placet.
Idem animus est in paupertate,qui olim in diuitiis fuit.
AN. Vósne latrones & mendicos homines magnipenditis?
PA. Non tu,me argento dedisti,opinor,nuptum,sed viro.
AN. Quid? illos exspectatis,qui abhinc iam absunt triennium?
Quin vos capitis conditionem ex pessuma primariam?
PA. Stultitia est,pater,venatum ducere inuitas canes,
Hostis est vxor,inuita quæ ad virum nuptum datur.
AN. Certúmne est neutram vestrarum persequi imperium patris?
D PI. Persequimur.nam quò dedisti nuptum,abire nolumus.
AN. Bene valete.ibo atque amicis vostra consilia eloquar.
PA. Probiores,credo.arbitrabunt,si probis narraueris.
AN. Curate igitur familiarem rem,vt potestis optumè.
PA. Nunc placet,cùm rectè monstras.nunc tibi auscultabimus.
Nunc soror nos abeamus intró. PI. immò interuisam domum:
Si à viro tibi fortè veniet nuntius,facito vt sciam.
PA. Neque ego te celabo,neque tu me celassis quod scies.
Ehò Crocotium,i:parasitum Gelasimum huc arcessito,
Tecum adduce.nam illum æcastor mittere ad portum volo,
Si quæ fortè ex Asia nauis heri,aut hodie venerit.
E Nam dies totos apud portum seruos vnus assidet.
Sed tamen volo interuisi.propera,atque actutum redi.

QVI MANET, VT MONEATVR] seruus homo,qui exspectat,dum moneatur officij sui, neque id sua sponte facere meminit,is non est verè frugi. HABITV] habitu probus est is, qui nullo præmio inuitatus, nulloue metu territus,sed honesti causa virtutem,& officium colit. QVOT CALENDIS] singulis calendis: primo quoque die mensis. *quot calendis* sic dictum, vt quot annis, quot mensibus. Vitruuius lib 10.cap.7. DIMENSVM CIBVM] serui quot mensibus quaternos modios frumenti accipiebant. Donatus notat ad illud Terentij Phorm. *Quod ille vnciatim vix de dimenso suo, Suum defraudens Genium compar sit miser,* &c.quem locum rectè explicat Nonius. QVI MINVS] quamobrem minus, &c. QVICQVE SVPELLECTILIS] quæque supellex. VOS MONVMENTIS COMMONEFACIAM BVBVLIS] ego commonefaciam vos officij vestri loris bubulis. monumenta dicta sunt à monendo quòd moneant, & meminisse faciunt. hoc igitur loco per monumenta bubula, vrbanè significat Antipho lora bubula, quibus serui nequam, qui sua sponte officium suum facere non meminerunt, officij commonentur. SI OFFIRMARIT] si offirmaro.

animo nos vrgebit, vt à viris discedamus. MANERE HIC] in his nuptiis permanere, has nuptias sanctas tueri, ac seruare. A ALIO NVBERE] ad alias nuptias transilire. DECVRSO AETATIS SPATIO] confecto ætatis spatio. CVM NIHIL, QVAMOBREM F. M. ANR.] cùm eas nihil commisisse putem, quamobrem hoc faciam? MINIME VOLO TVRB.] turbas adi. RATIOCINOR] cogito, rationem ineo. PERPLEXIM] perplexè. Nonius. Profert hunc locum Carisius lib. 2. *perplexè autem est inuolutè, implicatè & impeditè.* Terent. Eunuch. *pergin' scelesta mecum perplexè loqui?* AD HVNC MODVM QVASI] ita quasi numquam quicquam eas insimulare soleam. in eas simulem, pro, eas insimulem. tmesis. Donatus ad illum locum Terentij, *si herum insimulabis auaritiæ, vapulabis*, notat. Insimulatio est falsi, & veri criminis incusatio. sic Cicero Catil. *Nihil eorum, quæ Galli insimulabant, negarunt.* TENTEM LEN.] sine iracundia, clementer. MEAS] filias. EXORANDO] verbis imperando. SVMENDAM] suscipiendam. SPERO AB EO IMPETRASSERE] spero nos ab eo impetraturas. ET SCELERE] nam impietas, scelus est. Filij autem qui patri aduersantur, impij sunt. NOSTROS] nostri generis homines. ASSIMVLABO] al. insimulabo. PERPLEXABILITER] Nonius, perplexabile figuratiuum, quod aliud audiatur, aliud sentiatur. Plautus Asinaria, *Nec vllum verbum faciat perplexabile.* VT ANIMVS MEVS ERIT] qualis animus meus erit, quo animo ero. AVREIS ACCIDIT] ad aureis accidit. FERRE ADVOR. HOM. OCCVPEMVS OSC.] anteuortamus homini obuiam ire, & osculum offerre. SAT EST MIHI OSC. VESTRI] satis vos osculatus sum. QVI] quo pacto, vel quam ob causam? QVIA ITA MEAE ANIMAE SAL.] quia anima mea, quæ nunc insulsa, & salis expers est, talibus osculis salsa fit. significat animam senis propter ætatem esse insulsam, & insuauem & pœnè fœtidam, osculis verò puellarum salsam & suauem reddi. ASCIDE B HIC, MI PATER] asside in lecto. NON SEDEO] in lecto. MANE PVLVIN.] exspecta puluinum, vt commodiùs sedeas. SATIS SIC FVLTVM EST MIHI] subsellium satis fultum est sine puluino. MATRES-FAMILIAS] vxores, materfamiliàs est, quæ nupsit, etiam ea, quæ non peperit, neque liberos habet, modò sit in mariti manu, mancipioque, lege A. Gellium lib. 18. cap. 6. AVCEPS] qui dicta nostra auribus capere possit. tralatio est. VESTRVM ANIMVM ADHIBERI VOLO] volo vos animum attendere. SCIO VT OP. ESSE] scio, qualeis esse oporteat. SI SINT ITA VT EGO C.] si tales sint, qualeis esse æquum censeo: optimæ sint, optiméque moratæ. OMNIBVS OS OBT. NEQVIS MIHI.] talis sit omnium de iis existimatio, vt cùm per vrbem ambulent, nemo bonus eis maledicere audeat. VBI FACILE SPECT. M. Q.] qua in re exploratur, & perspicitur mulier bono ingenio prædita? CVI MALEF. EST POR. QVAE NEF.] ea mulier est ingenio bono, quæ cùm ei liceat impunè peccare, non peccat tamen, & sibi ne peccet, temperat. CONDITIO P.] conditio melior, maioris ponderis. QVANTA M. S.] quantum intelligo, quantum sapio. MALVM, QVOD MINIMVM EST ID MINIMVM EST MALVM.] multa genera, multíque gradus sunt malorum. ex multis igitur malis, id malum, quod est minimum, id malum est minimum. Aut idem dicit bis, aut quod prius dixit diuisum, posterius coniunctim dicit. VT QVOTIDIE PRID. CAVEAT] vt quotidie hac cautione vtatur, ne pridie faciet, cuius postridie pœniteat. QVAE TAMEN CVM RES SEC.] ea mulier mihi videtur sapientissima, quæ etiam in rebus secundis se cognoscere poterit. quæ quamuis res secundæ sint, tamen se poterit noscere. Est enim difficillimum maximè mulieri in rebus secundis sapere, id est, seipsam nosce. ET ILLA QVAE AEQVO A- C NIMO P.] est enim acerbissimum ex fortunato, & beato factum esse miserum & infelicem. *Tum vbi non sis qui fueris, non est cur viuere velis*, inquit M. Tullius epist. VESTRVMQVE INGENIVM DVVM] vestrum duarum ingenium. sic autem putaui reponendum ex veteris scripturæ vestigiis. HINC] domo virorum vestrorum. DOMVM] meam. QVARVM RES AGITVR] quarum maximè interest. PLACEBANT.] viri nostri. NON DATAS] nos non oportuit datas esse nuptum viris nostris. LATRONES] λατραὶ, prædones, milites, qui viuunt ex præda. QVIN VOS CAPITIS COND. EX PESS. PRIMAR.] quin vos optimam conditionem accipitis, & aliis viris nubitis, his longum valere iussis? VENATVM DVCERE MV. C.] prouerbium est notum. NEVTRAM VESTRARVM] neutram vestrûm. ARBITRABVNT] hoc si narraueris amicis probis, nos eo probiores existimabunt, quòd à viris nostris discedere nolimus. arbitrabunt, pro arbitrabuntur, notat Nonius. sic & alibi suprà. CVM RECTE MONSTRAS.] cùm rectè mones, cùm rectè doces. INTERVISAM] interim visam. CELASSIS] celaueris. CROCOTIVM.] ancilla. SERVOS VNVS] Dinacium puer.

PARASITVS, GELASIMVS, CROCOTIVM ancilla. D

GE. Famem fuisse suspicor matrem mihi.
Nam postquàm natus sum, satur numquam fui.
Sed quam ego matri meæ refero inuitissimus,
Eam neque refert quisquam omnium hominum gratiam,
Neque retulit, quam ego refero meæ matri fami:
Nam me illa in aluo menses gestauit decem,
At ego illam in aluo gesto plus annos decem.
Atque illa puerum me gestauit paruulum,
Quo minus laboris cepisse illam existimo.
At ego non pauxillulam in vtero gesto famem:
Verùm hercle multo maximam & grauissimam. E
Vteri dolores mihi oboriuntur cotidie.
Sed matrem parere nequeo, nescio quomodo.
Audiui sæpè hoc vulgo dictum dicier,
Solere elephantum grauidam perpetuos decem
Esse annos, eius ex semine hæc certò est fames,
Nam iam complureis annos vtero hæret meo.
Nunc si ridiculum hominem quæret quispiam,
Venalis ego sum cum ornamentis omnibus.

Inanimentis

A Inanimentis explementum quærito.
Gelasimo nomen mihi indidit paruo pater,
Propter paupertatem hoc adeò nomen repperi.
Quia inde iam à pauxillo puero ridiculus fui:
Eo quia paupertas fecit, ridiculus forem.
Nam illa omnes arteis perdocet, vbi quem attigit.
Per annonam caram dixit me natum pater,
Propterea, credo, nunc ego esurio acrius.
Sed generi nostro hæc reddita est benignitas,
Nulli negare soleo, qui esum me vocat.
Oratio vna interiit hominum pessume,
B Atque optima hercle meo animo & scitissima,
Qua antè vtebantur: veni illò ad cœnam: sic face:
Promitte verò: ne grauare: est commodum.
Volo, inquam fieri. non amittam, quin eas.
Nunc repererunt ei verbo vicarium,
Nihili quidem hercle verbum ac vilissimum,
Vocem te ad cœnam, nisi egomet cenem foris.
Ei hercle verbo lumbos defractos velim,
Ni verè perierit, si cenassit domi.
Hæc verba subigunt me, mores vt barbaros
Discam, atque vt faciam præconis compendium,
C Itáque auctionem prædicem, ipse veneam.
CR. Hic ille est parasitus, quem arcessitum missa sum.
Quæ loquitur, auscultabo, priusquam colloquar.
GE. Sed curiosi sunt hîc complures mali,
Alienas res qui curant studio maximo,
Quibus ipsis nulla est res, quam procurent, sua.
Ei quando quem auctionem facturum sciunt,
Adeunt. perquirunt quid siet caussæ illico,
Alienum æs cogat, an pararit prandium,
Vxorin' sit reddenda dos diuortio.
Eos omneis, tametsi hercle haud indignos iudico.
D Qui vt multum miseri sint, laborent, nihil moror.
Dicam auctionis caussam, vt animo gaudeant.
Nam curiosus nemo est, quin sit maleuolus.
Ipse egomet quamobrem auctionem prædicem,
Damna euenerunt maxima misero mihi,
Ita me mancupia miserum affecerunt malè,
Potationes plurimæ demortuæ,
Quot adeò cœnæ, quas defleui, mortuæ?
Quot potiones mulsi, quot autem prandia?
Quæ inter continuum perdidi triennium.
Præ mœrore adeò miser atque ægritudine
E Consenui, pænè sum fame mortuus.
Ridiculus æquè nullus'st, quàm quando esurit.
Nunc auctionem facere decretum est mihi.
Foràs necessum est quicquid habeo, vendere.
Adeste sultis, præda erit præsentium.
Logos ridiculos vendo, agite licemini.
Qui cœna poscit? ecqui poscit prandio?
Hercules te amabit prandio? cœna tibi?
Ehem, annuistin'? nemo meliores dabit.

Nullis meliores esse parasitos sinam. A
Vel vnctiones Græcas,sudatorias,
Vel alias malis & malacas,crapularias,
Cauillationes,assentatiunculas,
Ac periuratiunculas parasiticas,
Rubiginosam strigilem,ampullam rubidam,
Parasitum inanem:quo recondas reliquias.
Hæc venisse iam opus est,quantum potest,
Vti decumam partem Herculi polluceam.
CR. Ecastor auctionem haud magni pretij.
Adhæsit homini ad infimum ventrem fames.
Adibo hominem. GE. quis hæc est,quæ aduersum it mihi? B
Epignomi ancilla hæc quidem est Crocontium.
CR. Gelasime salue. GE. non est id nomen mihi.
CR. Certò mecastor id fuit nomen tibi.
GE. Fuit disertim,verùm id vsu perdidi:
Nunc Miccotrogus nomine ex vero vocor.
CR. Heu ecastor,risi te hodie multum. GE. quando,aut quo in loco?
CR. Hic,cùm actionem prædicabas. GE. pessuma
Ehon' audiuisti? CR. te quidem dignissimam.
GE. Quò nunc is? CR. ad te. GE. quid venis? CR. Panegyris.
Rogare iussit te multo opere maximo,
Mecum simitu vt ires ad sese domum. C
GE. Ego illò me hercule verò eo quantum potest.
Iámne exta cocta sunt?quot agnis fecerat?
CR. Illa quidem nullum sacrificauit. GE. quomodo?
Quid igitur me volt? CR. tritici modios decem
Rogare,opinor,te volt. GE. méne vt ab se petam?
CR. Immò vt abs te mutuum nobis dares.
GE. Negato esse quod dem,nec mihi,nec mutuum,
Nec aliud quicquam,nisi hoc quod habeo pallium:
Linguam quoque mihi etiam esse venditariam.
CR. Hau,nulla tibi lingua est,quæ quidem dicat,dabo?
GE. Veterem reliqui:eccam illam,quæ dicat cedó. D
CR. Malum tibi di dent. GE. hæc eadem dicit tibi.
CR. Quid?nunc iturus,an non? GE. abi sanè domum,
Iam illò venturum dicito.propera,atque abi.
Demiror quid illæc me ad se arcessi iusserit,
Quæ nùmquam iussit me ad se arcessi ad hunc diem,
Postquàm vir abiit eius.miror quid fiet,
Nisi vt periclum fiat,visam quid velit.
Sed eccum Dinacium eius puerum.hoc vide
Satin' vt facetè,atque ex pictura astitit.
Ne iste ædepol vinum poculo pauxillulo
Sæpè exantlauit submerum scitissimé. E

SED QVAM EGO MATRI M.] sic vulgò legebantur hi versus, *sed quam ego matri meæ refero inuitissimus: Ea mihi numquam retulit mater gratiam. Nam me,*&c. Camerarius sic edidit libros suos veteres secutus, *Quam ego matri meæ refero inuitissimus, Neque retulit, quam ego refero meæ matri fami.* Idem quomodo legendos censeat,ostendit in notis. Nos quoque partim libros nostros secuti, partim coniectura ducti, non longè à Camerarij sententia discedentes,sic edendos curauimus,*sed quam ego matri*,&c. vt habent vulgari,cum nostris antiquis congruentes:deinde ita ferè, vt Camerarius,*Eam neque refert quisque omn hom.gratiam,Neque retulit,*&c. QVAM EGO REFERO MATRI FAMI.] repetitio est superuacanea, ad maiorem declarationem. nam idem dicit quod suprà, *quam ego matri meæ refero inuitissimus.* nisi quod hic est *matri fami*,illic *ego inuitissimus.* DICTVM DICIER.] secuti sumus Camerarij coniecturam. Nam à libris vulgatis abest vox *dictum.* SOLERE ELEPHANTVM GRAVIDAM] Plinius lib. 8. cap. 10. *decem annos gestare in vtero vulgus existimat.* Aristoteles biennium,nec amplius,quàm semel gignere,plureísue quàm singulos. Aristot.lib.6.de Natura anim. RIDICVLVM] qui risum mouere potest. INANIMENTIS EXPL. QVAERITO.] quæro, quo modo inania

A nia explere possim. quæritо,as. frequentatiuum à verbo quæro. A PAVXILLO] à paruulo. EO QVIA PAVP. F. RID. F.] propterea quia paupertas fecit, vt ridiculus essem. NAM ILLA OMNES ART.] Theocrit. *Ἁ πενία Διόφαντε μόνα τὰς τέχνας ἐγείρει.* Horat. *paupertas impulit audax, Vt versus facerem.* PER ANNONAM CARAM.] in caritate annonæ. eo tempore, quo annona cara erat. REDDITA.] tributa. BENIGNITAS.] bonitas, liberalitas. QVI ESVM ME V.] qui me ad cenam vocat. ORATIO VNA INTERIIT] significat se iam ab hominibus desitum esse ad cenam vocari. VENI ILLICO AD CENAM, &c.] *μίμησις* orationis eorum, à quibus olim ad cenam vocabantur. NON AMITTAM Q. EAS] non sinam te abire, quin mecum eas. NVNC REP. EI VERBO V.] nunc substituerunt aliud verbum in eius locum. verbum *vicarium*, id est, quod vices alterius gerit. VOCEM TE AD CENAM] *μίμησις* orationis eorum, qui neminem ad cenã vocare volunt, suísque facti causam speciosam afferunt. EI H. VERBO LVMBOS DEFR. VELIM] id verbum periisse velim. NI VERE PERIERIT SIC. D.] nisi tum verè perierit, cùm cenauerit domi. significat domi cenare parasitis esse instar mortis. ATQVE VT FACIAM PRAEC. COMP.] vt ipse præconis parteis agam, neque alium præconem adhibeam. AVCTIONEM PRAEDICEM] tamquam præco res venaleis proclamem. QVIBVS IPSIS NVLLA EST R. Q. PR. S.] huc pertinet illud Horatij Sat. *aliena negotia curo, excussus propriis.* EI QVANDO QVEM AVCT.] ij, cùm aliquem auctionem facturum sciunt, adeunt, perquirunt, &c. ALIENVM AES COGAT.] verum ære alieno coactus auctionem faciat. VXORIN' SIT REDD. DOS DIVORTIO] exstat titulus ordine 3. lib. 24. Digest. Soluto matrimonio, quemadmodum dos petatur. QVI VT MVLTI MISERI SINT LIB.] nam curiosus sua sponte miser est, sibíque miseriam suo labore contrahit. B NIHIL MOROR] iubeo valere. VT ANIMO GAVDEANT] sunt enim natura maleuoli, & gaudent malis alienis, vt mox subiicit. IPSE EGOMET] non adhibito præcone. AFFECERVNT MALE] sic habent & nostri libri veteres cum vulgatis congruentes: Camerarius verò edidit *effecerunt malè*: vt *effecerunt* & *malè* cohæreant cum accusandi casu, *miserum* hoc modo, effecerunt me malè miserum. quam lectionem æquè atque hanc, atque adeò magis probo. POTATIONES PLVRIMAE] hæc sunt mancipia, quibus mortuis se miserum esse effectum dicit. PRAED. ERIT PRAESS.] id est, vendentur res venales præsentibus emptoribus. LICEMINI] *licitamini* imperatiui modi. liceri & licitari in voce passiua, significationem habent actiuam. QVI CENA POSCIT?] quis vult me cena data emere? quis me ad cenam vocat? ECQVI POSCIT PR.] num quis me prandio paratus est emere? id est, numquis me ad prandium vocat? MELIORES DABIT] parasitos. VEL VNCTIONES GRAECAS] vnctiones quibus vtebantur in Græcia, elegantiores erant scilicet propter vnguentorum copiam. SVDATORIAS] quæ adhibebantur ad eos, qui sudabant, Græcis vsitatæ. Solebant enim priusquam accubitum irent, in balneum sudatorium ingredi, & ibi inungi. quem morem postea Romani vsurparunt, & mutuati sunt, atque adeo superarunt. nam nondum cocto cibo epulis refertí, in alia balnea ibant, & sudabant, deinde epulas repetebãt. ex quo illud Iuuenalis: *crudum pauonem in balnea portas.* VEL ALIAS MAGIS MALACAS.] vel alias magis molleis. ET CRAPVLARIAS] & vnctiones, quæ adhibendæ sunt iis, qui hesterno die plus nimio adbiberunt, neque dum crapulam edormierunt. lib. vulg. habẽt *ampullarias*. & quidam ampullarias cum voce *cauillationes* cõiungunt & interpretãtur, cauillationes C ampullarias, id est, cauillationes, quæ in balneo iactãtur, dum vngimur. RVBIGINOSAM.] rubigine squalidam. strigilibus defricabantur veteres in balneis, posteaquam vncti fuerant. defricabantur autem à parasitis diuites, & vngebantur. vide Scalig. coniect. pag. 65. AMPVLAM RVBIDAM.] ampulla, vas olearium, cuius etiam vsus erat in balneis. *rubidum* dictum est à rubendo, vt *algidum* ab algendo, *calidum* à calendo, *torridum* à torrendo, & similia. PARASITVM INANEM.] parasitum esurientem & famelicum, ideóque vacuum. parasitum iocosè, proinde ac si vas quoddam sit, posuit, in quod conijciantur reliquiæ. QVANTVM POTEST.] quamprimùm, vel quàm celerrimè & citissimè. VTI DECVMAM PARTEM HERC. POL.] profert hunc locum Prisc. lib. 9. vide pag. 377. Decimam partem bonorum Herculi consecrare, & immolare solitos esse veteres constat. Cuius rei caussam affert Plutarchus quæst. Rom. à pollucendo, pollucibilis, hoc est, opiparus, refertus, dapsilis: quia omnia poculenta & esculenta Herculi profanabantur & publicabantur, id est, polluccebantur. vide Plin. lib. 32. cap. 2. & Hermol. Barb. AVCTIONEM HAVD M. P.] deest verbum, vt *instituit, facit*, aut tale aliquod. QVIS HAEC EST] quæ hæc est. FVIT DISERTIM] fuit planè. Sic Nonius libris omnibus inuitis, in quibus legitur *disertum*, sic edendum curaui, Nonij auctoritatem secutus. MICCOTROGVS.] nomen confictum ex *μικκὸς* & *τρώγω*. *μικκὸς* autem idẽ quod *μικρὸς* significat. *τρώγειν*, verò rodere est. Miccotrogus igitur est, qui parua aut pauca rodit. Conuenit autem verbum rodendi parasitis, & vt muribus, quia alieno cibo vescuntur, vt mures. NOMINE EX VERO VOC.] nomine vocor ex vero, id est, ex re ipsa. Sic Horat. Sat. *Cui canis ex vero ductum cognomen adhæret.* MVLTO OPERE MAXVMO] multo opere & maximopere. SIMITV.] simul. ILLO.] illuc. domum Pane- D gyridis. IAMNE EXTA COCTA.] Iámne exta tot agnorum cocta sunt, quot agnos sacrificarat? fecerat, id est, sacrificarat. Virgil. *Cum faciam vitulam*, &c. NVLLVM SACRIFIC.] nullum agnum sacrificauit. VENDITARIAM.] venalem. CEDO.] da. ITVRVS AN NON?] iturúsne es, an non? DINACIVM EIVS PVERVM] seruulum Epignomi. EX PICTVRA.] homo bellus, & graphicus, & elegans, & quasi pictus. POCVLO PAVXILLVLO.] poculo magno. ironia est. EXANTLAVIT.] exhausit, ebibit, eduxit. al. exantlauit. & ita legit Nonius hunc locum proferens, & alium in Pœnulo. SVBMERVM.] aliquantum merum, merulum, non admodum aqua dilutum.

DINACIVM puer. GELASIMVS parasitus.

DI. MErcurius Iouis qui nuntius perhibetur, numquam æquè patri
Suo nuntium lepidum attulit, quàm ego nunc meæ heræ nuntiabo.
Itáque onustum pectus porto lætitia, lubentiáque:
Neque lubet, nisi gloriosè, quicquam proloqui. profectò
E Amœnitates omnium venerum atque venustatum affero,
Ripísque superat mihi atque abundat pectus lætitia meum.
Propterea Dinacium pedes hortare: honesta dicta factis.
Nunc tibi potestas adipiscendi est gloriam, laudem, decus.
Heræque egenti súbueni, benefacta maiorum tuorum exauge.
Quæ misera exspectatione est Epignomi aduentu viri.
Proinde vt decet, amat virum suum cupidè, nunc expedi Dinacium
Age vt placet, curre vt lubet, caue quemquam flocciféceris.
Cubitis depulsa de via: tranquillam concinna viam.

Si rex obstabit obuiam,regem ipsum prius peruortito. A
GE. Quidnam dicam Dinacium
Lasciuibundum tam lubenter currere?
Harundinem fert,sportulámque,& hamulum piscarium.
DI. Sed tandem,opinor,æquius est heram mihi esse supplicem,
Atque oratores mittere ad me,donáque ex auro,& quadrigas,
Qui vehar.nam pedibus ire non queo.ergo iam reuortar.
Ad me iri & supplicari,egomet mihi censeo æquum.
An verò nugas censeas?nihil esse quod ego nunc scio?
Tantum à portu apporto bonum,tam gaudium affero grande.
Vix ipsa domina hoc,nisi sciat,exoptare à dis audeat.
Nunc vltrò hoc deportem?haud placet,neque id verò officium arbitror. B
Hîc hoc videtur mihi magis meo conuenire huic nuntio,
Aduersum vt veniat,obsecret,se vt nuntio hoc impertiam.
Secundas fortunas decent superbiæ.
Sed tandem cùm ego recogito,quî potuit scire hæc scire me?
Non enim possum,quin reuortar,quin loquar,quin edisertem,
Herámque ex mærore eximam,benefacta maiorum meûm
Exaugeam,atque illam augeam ex insperato opportuno modo.
Contundam facta Talthybij,contemnámque omnis nuntios.
Simúlque ad cursuram meditabor me ad ludos Olympiæ.
Sed spatium hoc óccidit:breue'st curriculo.quàm me pœnitet? C
Quid hoc?occlusam ianuam video.ibo & pultabo foreis.
Aperite atque approperate,fores facite vt pateant,remouete moram.
Nimis hæc res sine cura geritur.vide quamdudum hîc ædeis pulto?
Non operam datis?experiar,fores,an cubiti,an pedes plus valeant,
Nimis vellem hæ fores herum fugissent,ea caussa,vt haberent malum.
Defessus sum pultando,
Hoc est postremum vobis.
GE. Ibo,atque hunc compellabo.
Saluus sis. DI. & tu salue.
GE. Iam tu piscator factus.
DI. Quampridem non edisti?
GE. Vnde is?quid fers?quid festinas? D
DI. Tua quod nihil réfert,ne
Cures. GE. quid istic inest?
DI. Qua tu id re excolubras?
GE. Quid tam iracundus? DI. si in te
Pudor assit,non me appelles.
GE. Possum scire ex te verum?
DI. Potes.hodie non cenabis.

RIPASQVE SVPERAT] tractum à fluuiis exundantibus,& ripas superantibus. PEDES HORTARE.]vt properent. HONESTA] *honesta*,imperatiui modi à verbo honesto.honesta,inquit,dicta factis, id est, orna & decora tua dicta factis:verba enim sine factis,nullius pretij sunt. HERAEQVE EGENTI SVBVENI.] nostri libri habent, *hereq; merenti subueni*. EXAVGE] valde auge. EXPEDI.] expedi te,aut pedes tuos. CVBITIS DEPVLSA.] cubitis depelle omneis obuios de via:nemini parcito. CONCINNA.] redde,effice,para. PERVORTITO.] percellito, prosternito. LASCIVIBVNDVM.] lasciuientem.lasciuiæ plenum. ET QVADRIGAS QVI VEH.] & quadrigas,quibus vehar: vel & quadrigas,vt vehar. AN VERO NVGAS CENSEAS?] an verò censere debeat aliquis me nugas portare? & id,quod scio,nihil esse? SECVND. FORT. DEC. SVP.] decet eos,quorum res sunt secundæ, superbos esse. hoc ex humano ingenio,& more dictum est.nam ferè homines fortunati,& rebus secundis florentes,superbi sunt,non quòd hoc sit rectum,aut laudandum. CVM RECOGITO.] cùm altera parte cogito,cùm rursus cogito. QVI POTVIT SCIRE]quo modo potuit scire hera mea,hæc me nosse,vt mihi aduorsum veniat,& supplicet? REVORTAR.] domum ad heram, à qua ad portum missa sum. EDISERTEM] eloquar & exponam,quæ scio. CONTVNDAM FACTA TALTHYBII] superabo meis facta Talthybij Græcorum præconis,& nuntij.faciam,vt Talthybius Græcorum nuntius præ me sit contemtus & obscurus. Talthybius & Eurybates præcones fuerunt, quos commemorat Homerus *Iliad. α.* & item alibi. MEDITABOR ME.] exercebo me. SED SPATIVM HOC OCCIDIT.]spatium hoc minus citò decurri,& confici potest,nimísque breue est ad curriculum,seu currum Olympicum,vel hoc spatium iam à me confectum, & decursum est. QVAM ME POEN.?] quàm mihi breue videtur? NIMIS HAEC RES SINE CVRA.] nimis negligenter E

mihi

A mihi fores aperiuntur. EXPERIAR, FORES, AN CVBITI.] ô fores, ego vos cubitis, & pedibus vos pulsabo, & ita experiar, vtrùm cubiti, an pedes sint validiores. NIMIS VELLEM HAE FORES H. F.] magnopere vellem, hæ fores fugitiuæ fuissent ab hero, vt suæ fugæ darent pœnas. precatur hic seruus foribus, quòd putat esse summum malum, fugere ab hero. Nam serui fugitiui recuperati & recepti ab heris grauissimas pœnas dabant, & pessimè accipiebantur. IAM TV PISC. FACT.] hoc eò dicit, quòd harundinem, & sportulam, & hamum piscatorium ferebat. QVAM PRIDEM NON EDISTI?] quantum temporis abiit, postquam non comedisti? QVA TV ID RE EXCOLVBRAS?] sic habent nostri libri veteres sine vlla litura, quomodo esse legendum ex vestigiis antiquæ scripturæ, iam antè coniecerat doctissimus Camerarius. vulgati autem sic, *quas tu vides colubras?* planè mendosè & corruptè. Porrò autem sic hanc scripturam quam reposui, & quam veram esse existimo, interpretor: quamobrem id curiosè, & oculis eminentibus, quales sunt oculi colubrorum, exquiris? quamobrẽ id ceruicibus inflexis, & oculis exstantibus exquiris? HODIE NON CENABIS] responsio parasito edaci, & esurienti molesta, atque acerba.

PANEGYRIS mulier, GELASIMVS, DINACIVM.

B
PA. QVisnam obsecro has frangit foreis? vbi est?
Tun' hæc facis? tun' mihi huc hostis venis?
GE. Salue, tuo arcessitu venio huc. PA. ean' gratia foreis effringis?
GE. Tuos inclama. tui delinquunt. ego quid me velles, visebam,
Nam equidem harum miserebat. DI. ergo auxilium properè latum est.
PA. Quisnam hic loquitur tam prope nos? DI. Dinacium. PA. vbi is est?
DI. Respice me, & relinque egentem parasitum Panegyris.
PA. Dinacium, DI. istuc indidere nomen maiores mihi.
PA. Quid agis? DI. quid agam, rogitas? PA. quid ni rogitem? DI. quid mecum est tibi?
PA. Men' rogas propudiose? eloquere properè Dinacium.
C
DI. Iube me omittere igitur hos qui retinent. PA. qui retinent? DI. rogas?
Omnia membra lassitudo mihi tenet. PA. linguam quidem
Sat scio tibi non tenere. DI. ita celeri curriculo fui
Properè à portu tui honoris caussa. PA. ecquid apportas boni?
DI. Nimio impertior, multo: tanto plus, quàm speras. PA. salua sum.
DI. At ego perij, cui medullam lassitudo perbibit.
GE. Quid ego, cui misero medullam ventris percepit fames?
PA. Ecquẽ conuenisti? DI. multos. PA. at virũ ecquẽ? DI. quàm plurimos.
Verùm ex multis nequitiorem nullum, quàm hic est. GE. quo modo.
Iamdudum ego istum patior, dicere iniustè mihi?
Præter hac si me irritassis. DI. ædepol esuries malè.
D
GE. Animum inducam, vt istuc verum te elocutum esse arbitrer.
Munditias volo fieri. efferte huc scopas, simúlque arundinem,
Vt operam omnem aranearum perdam, & texturam improbam,
Deiiciámque earũ omneis telas. GE. miseræ agebunt postea. GE. fecero.
DI. Quid illas itidem esse censes, quasi te, cum veste vnica?
Cape illas scopas. GE. capiam. DI. hoc egomet, tu hoc conuerte.
DI. Ecquis huc effert nasiternam cum aqua? GE. sine suffragio
Populi, tamen ædilitatem hic quidem gerit. DI. age tu, ocyus
Pinge humum, consperge ante ædis. GE. faciam. DI. factum oportuit.
Ego hinc araneas de foribus deiiciam, & de pariete,
AEdepol rem negotiosam. PA. quid sit, nihil etiam scio,
Nisi fortè hospites venturi sunt. DI. lectos sternite.
E
PA. Principium placet de lectis. DI. alij ligna cædite,
Alij pisceis depurgate, quos piscator attulit,
Pernam & glandium deiicite. GE. hic hercle homo nimium sapit.
PA. Non ecastor, vt ego opinor, satis heræ morem geris.
DI. Immò res omneis relictas habeo, præ quod tu velis.
PA. Tum tu igitur qua caussa missus es ad portum, expedi,
DI. Dicam. postquàm me misisti ad portum cum luci simul,
Commodùm radiosus esse sol superabat ex mari.
Dum percontor portitores, ecquæ nauis venerit

Ex Asia,negant venisse:conspicatus sum interim A
Cercurum,quo ego me maiorem non vidisse censeo.
In portum vento secundo,velo passo peruenit.
Alius alium percontamur,Cuia est nauis? quid vehit?
Interim Epignomum conspicio,tuum virum,& seruum Stichum.
PA. Hem quid Epignomum elocutus? DI. tuum virum. PA. & vitã meam?
DI. Venit,inquam. PA. tun' eum ipsum vidisti? DI. ita ego,libens.
Argenti,auríque aduexit multum. PA. nimis factum bene.
GE. Hercle verò capiam scopas,atque hoc conuerram libens.
DI. Lanam,purpurámque multam. GE. Ehem,quî ventrem vestiam.
DI. Lectos eburatos auratos. GE. accúbabo regié. B
DI. Tum Babylonica peristromata,consutáque tapetia,
Aduexit nimium bonæ rei. GE. hercle rem gestam bene.
DI. Pòst,vt occepi narrare,fidicinas,tibicinas,
Sambucinas aduexit secum forma eximia. GE. eugepæ.
Quando adbibero,alludiabo,tum sum ridiculissimus.
DI. Postea vnguenta multûm generum multa. GE. non vendo logos.
Iam non facio auctionem,mihi obtigit hereditas.
Maleuoli perquisitores auctionem perierint.
Hercules decimam esse adauctam,tibi quam voui,gratulor.
DI. Pòst autem aduexit secum parasitos. GE. heu,perij miser.
DI. Ridiculosissimos. GE. reuerram hercle hoc,quod conuerri modó. C
PA. Vidistin' virum sororis Pamphilippum? DI. non. PA. adest?
DI. Immò aiebant eum venisse simul,sed ego huc citus
Præcucurri,vt nuntiarem nuntium exoptabilem.
GE. Venales logi sunt illi,quos negabam vendere
Illico:& meo malo est quod maleuolentes gaudeant.
Hercules sanè qui deus sis,discessisses non malé.
PA. I intrò Dinacium,iube famulos rem diuinam mihi apparent.
Bene vale. GE. vin' administrem? PA. sat seruorum habeo domi.
GE. Enimuerò Gelasime,opinor,prouenisti futile,
Si neque ille adest,neque hic,qui venit,quicquam subuenit.
Ibo intrò ad libros,& discam de dictis melioribus.
Nam ni illos homines expello,ego óccidi planissimé. D

TVO ARCESSITV] sic dictum,tuo arcessitu,vt tuo mandatu,tuo rogatu,tuo inuitatu,tuo concessu. TVI DELINQVVNT] non ego sed Dinacium tam validè foreis pulsauit. HARVM MISEREBAT.] miserebat me vestrarum forium,quæ tam validè pulsarentur,& propè effringerentur. PROPVDIOSE?] propudij, hoc est, dedecoris & probri plene. IVBE EGITVR OMITT.] iube igitur, omittant, & missum faciant hi,qui me retinent. locatur puer. LINGVAM QVIDEM SAT SCIO N.T.] sat quidem scio lassitudinem non tenere linguam tuam: id est, linguam tuam non esse lassam. CELERE CVRRICVLO.] celeri cursu. Profert Sosip.lib. t. instit. Gramm. NIMIO IMPERTIOR, &c.] nimio bono,multo bono te impertior, & maiore quàm speras. PERBIBET] consumsit. PERCEPIT FAMES.] occupauit seu peruasit fames? Talia sunt illa apud Lucretium. ECQVEM CONVENISTI?] numquam conuenisti? QVAM HIC EST.] parasitus. DICERE INIVSTE M.] maledicere mihi præter meritum & iniuria. PRAETER HAC] præterea si me lacessieris,si me irritaueris. ἀποσιώπησις. subintelligitur enim *te malè mulcabo.* MISERAE ALGEB. P.] miseræ araneæ frigebunt telis suis delictis ac perditis,quasi nudæ. iocus. QVID? ILLAS ITIDEM ESSE CENS. Q. TE] quid? túne illas putas,ita vt te,cum vnica veste? an non putas illas plureis vesteis habere? HOC EGOMET.] conuerram. NASITERNAM.] suprà Bacchid. Nonius, *effers Nasiternam cum aqua foras.* SINE SVFR. P. TAMEN AED.] hic Dinacium tamquam ædilis, edicit quæ ad ædium munditiem, & ceteras res pertinent, cùm ædilis à populo non sit factus. PINGE] floribus. NEGOTIOSAM.] negotij plenam. LECTOS] in quibus discumbant conuiuæ. GLANDIVM] carnem suillam,callosam,multo omnium aliarum partium suauissimam. DEIICITE] refigite,& deripite inde,vnde pendent. RELICTAS HABEO.] pro derelicto habeo. PRAE QVOD TV VELIS] præ iis, quæ tu velis. TVM TV IGITVR QVA C.] tu igitur tandem mihi expedi,& expone ea, propter quæ ad portum missus es. CVM LVCE S.] prima luce. COMMODVM] tantum quód. CERCVRVM.] nauis Asiana pergrandis. Nonius in voce *cercurus*, vbi profert hunc locum,& alterum ex Bacchid. CENSEO.] puto. VELO PASSO.] velo laxo, & rugo. Sic Nonius in voce *passus, a. um.* vbi hunc locum profert: Sed malim sic, *velo passo*, id est, velo expanso & explicato. NIMIS FACTVM BENE.] sic solent Latini in re læta,& iucunda.contrà in re tristi,& iniucunda.factum malé. LANAM PVRPVRAMQVE MVLTAM] pergit Dinacium & orationem continuat,itaque repetendum, ἀπὸ κοινοῦ, aduexit. QVI VENTREM VESTIAM] non dixit,qui corpus vestiam,sed qui ventrem,vt parasitus,cuius est maximè ventri seruire,& prouidere. qui autem pro qua,vel vnde. LECTOS EBVRATOS.] lectos ebore extrinsecus ornatos. non dixit eburneos, sed eboratos,siue eburatos. Eburneum autem,id est,torum ex ebore concretum & conflatum: eboratum verò, ebore extrinsecus ornatum. Quemadmodum dicebant veteres ebur, eboris & eburis, ita eboratum & eburatum. CONSVTAQVE E

TAQVE

A TAQVE TAP.] tapetia, quæ subiiciebantur sedentibus, sed nunc *ψιλὰ* vocant Græci. [illegible] *ψιλά*. Scaliger pag. 80. NIMIVM.] multum. SAMBVCINAS.] mulieres, seu puellas, quæ sambuca canere sciunt. ALLVDIABO.] alludam, & adblandiar mulieri, suprà. NON VENDO LOGOS.] quando hæc omnia aduexit Epignomus, reditque tam multis rebus instructus atque ornatus, non vendo dicta & sermones facetos. nostri libri veteres habent, *non vendo locos.* MALEVOLI PERQVIS.] quos suprà dixit *curiosos.* PERII MISER] hoc eò dicit, quòd cùm Epignomum audiat secum nouos peregrinos aduexisse, nihil sibi apud eum loci inter illos futurum facilè intelligat. SED EGO HVC CITIVS PRAECVC.] Profert hunc locum Priscianus lib. 10. vnde hunc locum restituimus. VENALES LOGI SVNT] nostri libri habent *venales loci sunt.* ET MEO MALO EST Q. M. G.] & est quod maleuoli lætantur propter meum incommodum. DISCESSISSES NON MALE] rectè fecisses, si discessisses, quia nihil hîc tibi seritur, neque metitur. nullam enim decimam tibi pollicebo, cùm nihil quæratur. PROVENISTI FVTILE] prodiisti huc frustrà, & sine quæstu, vel spem habuisti emolumenti inanem & futilem, & rem tuam malè gessisti. *futile* vas esse scribit Lactantius, lato ore, angusto fundo, quo vtebantur in sacris Vestæ: quod stare non poterat, vt aqua statim effunderetur, quòd ideo excogitatum est, quòd aqua in sacris Vestæ, in terra non ponitur, idque si fiat, piaculum est. ILLOS HOMINES.] illos parasitos, quos secum Epignomus aduexisse dicitur.

B

EPIGNOMVS adolescens, STICHVS seruus.

EP. CVM benè re gesta saluus conuortor domum,
Neptuno grates habeo, & tempestatibus:
Simul Mercurio, qui me in mercimoniis
Iuuit, lucrísque quadruplicauit rem meam.
Olim quos abiens affeci ægrimonia,
Eos nunc lætanteis faciam aduentu meo.
Nam iam Antiphonem conueni, affinem meum,
Cúmque eo reueni ex inimicitia in gratiam.
Videte, quæso, quid potest pecunia.
Quoniam re bene gesta rediisse me videt,
C Magnásque apportauisse diuitias domum,
Sine aduocatis ibidem in cercuro, in stega,
In amicitiam atque in gratiam conuortimus.
Et hîc hodie apud me cœnat, & frater meus.
Nam heri ambo in vno portu fuimus, sed mea
Hodie soluta est nauis aliquanto prius.
Age: duc has intrò, quas mecum aduexi Stiche.
ST. Here, siue ego taceam, seu loquar, scio scire te
Quàm multas tecum miserias multauerim.
In hunc diem vnum ex illis multis miseriis,
Volo me eleutheriam capere aduenientem domum.
D EP. Et ius & æquum postulas, sumas Stiche
In hunc diem. te nihil moror. abi quò lubet.
Cadum tibi veteris vini propino. ST. papæ.
Ducam hodie amicam. EP. vel decem, dum de tuo.
Vbi cœnas hodie, si hanc rationem instituis,
ST. Amicam ego habeo Stephanium, hinc, ex proxumo,
Tui fratris ancillam. eò condicam in symbolam
Ad cœnam, ac eius conseruum Sagarinum Syrum.
Eadem est amica ambobus, riuales sumus.
EP. Age, abduc eas intrò. hunc tibi dedo diem.
E ST. Meam culpam habeto, nisi probè excruciauero.
Iam hercle ego per hortum amicam transibo meam,
Mi hanc occupatum noctem. eadem symbolam
Dabo, & iubebo ad Sagarinum cenam coqui.
Aut egomet ibo atque obsonabo obsonium.
Atque id ne vos miremini, homines seruulos
Potare, amare, atque ad cenam condicere,
Licet hoc Athenis nobis. sed cùm cogito,
Potius quàm in diuidiam veniam, est etiam hîc ostium
Aliud posticum nostrarum harunce ædium.

Posticam partem magis vtuntur ædium. A
Eà ibo obsonatum. eàdem referam obsonium
Per hortum. vtrôque commeatus continet.
Ire hâc secundum vos me. ego hunc lacero diem.

NEPTVNO GRATES HABEO.] Neptuno gratiam habeo. ET TEMPESTATIBVS] Horatius Oda lib. *Et aqua tempestatibus.* MERCVRIO.] Mercurius mercaturæ præest, & lucra adiuuat. ex quo ἑρμαῖον κέρδος, lucrum. QVADRVPLICAVIT] quadruplo auxit. quadruplum reddidit. QVOS.] socerum Antiphonem, vxorem, propinquos, amicos. EX INIMICITIA.] ex inimicitiis. REVENI.] redij. SINE ADVOCATIS] sine vllis communibus amicis communiter adhibitis, quorum oratione & opera, gratia inter nos reconciliaretur. IN STEGA.] in nauis tabulato, super quod nautæ ambulant. Nonius suprà in Bacchid. *fortè vt assedi in stega.* CONVORTIMVS] conuenimus, reconciliati sumus. conuortimus, absolutè positum. HAS] fidicinas, tibicinas, &c. QVAM MVLTAS TECVM MIS. MVLC.] alliteratio est ad vocem *multas.* Multas multaui miserias. Est autem *multare* interdum augere, præsertim in auctione πλειστηριάζειν, quod Latini dicunt pollicere: hîc autem pro numerare posuit. ἐξαριθμεῖσθαι, id est, numerare. IN HVNC DIEM.] non in perpetuum, sed in hunc diem, vnum ex multis diebus tristibus, & miseriarũ plenis. ELEVTHERIAM.] libertatem. PROPINO] præbeo. DVCAM] ductabo. ducam meo arbitratu, ducam meo vt ea fruar. VBI CENAS HODIE, SI TV HANC RAT. IVST.] verba sunt Stichi à principio versus vsque ad extremum, non, vt est in vulgatis, partim Epignomi, partim Stichi. ET CONDICAM IN SYMBOLAM AD C.] sic habent nostri libri veteres, hoc primùm. Deinde huius lectionis rationem explicabimus. Condicere igitur, vt docet Festus, est dicendo denuntiare. symbola autem est id, quod à singulis conuiuis confertur in cenam, aut prandium, ἀπὸ τοῦ συμβάλλειν, de qua alibi dictum. Itaque huius loci hæc sententia est, Denuntiabo Stephanio me ad cenam iturum apud eam, seu cum ea cenaturum in ædibus heri eius, collata symbola, & idem denuntiabo eius conseruo Sagarino Syro. Licet etiam legere *condixi.* quod habet editio Camerariana, vt intelligamus Stichum iam denuntiasse. licet & *condictum*, vt est in vulgatis. RIVALES SVMVS] συνεραστάς ἐσμεν. eandem amamus. DEDO.] in potestatem trado. MEAM CVLPAM HAB. NISI PROBE EXCRVC.] me accusato, nisi ego hunc diem totum in Genio curando consumsero: nisi ego hunc diem pro meo arbitratu potando, & scortando traduxero, quasi dies videatur vexari, cùm eum potando, & obsonando, & scortando conterimus. tralatio fortasse est ab iis, qui hosteis sibi deditos duriter & inclementer tractant & excruciant. Fortasse etiam respexit ad illud quod Latini dicunt, *frangere diem.* de quo nos sat multa ad illum locum Horatij Oda 7. lib. 2. *Cum quo morantem sæpè diem mero Fregi,* &c. AMICAM TRANS. M.] ad amicam transibo meam. ME HANC OCC. N.] ibo hanc noctem mihi occupatum. ibo ad amicam meam, vt hanc noctem, & hunc locum mihi occupem apud eam, & cum ea hac nocte cubem. EADEM] eadem opera, eadem ratione & via. ET IVBEBO AD SAG CEN. C.] & iubebo apud Sagarinum cenam coqui. nostri libri habent, *& videbo.* quod si quis probabit, *videbo,* positum erit, pro *prouidebo.* hoc modo, prouidebo, vt cenã coquatur apud Sagarinum, sed ego, *iubebo,* lego. OBSONABO OBS.] obsonium emam. Atticum loquendi genus. AD CENAM CONDICERE.] denuntiare inter se, vt ad cenam conueniant. LICET HOC ATHENIS N.] de hac licentia seruili legendum Xenophon. Athen. Politia, ibi, τῶν δούλων δ' αὖ καὶ τῶν μετοίκων πλείστη ἐστὶν Ἀθήνησιν ἀκολασία, καὶ οὔτε πατάξαι ἔξεστιν αὐτόθι οὔτε ὑπεκστήσεταί σοι ὁ δοῦλος. id est, Demosthen. Philipp. 3. ὑμεῖς τὴν παρρησίαν, &c. IN DIVIDIAM VENIAM] in tædium & molestiam. OSTIVM POSTICVM.] ψευδόθυρον. ostium posterius. Horat. *postico falle clientem.* POSTICAM PARTEM M. V.] magis vtuntur Epignomus & Pamphilippus postica parte ædium, quàm aulica. EA] per posticum. VTROQVE] ad alteras ædeis ab alteris commeatus continuatus est. ab vtrisque ædibus ad vtrasque iri potest. ITE HAC SECVNDVM VOS ME.] vos ite hàc secundum me, id est, post me. EGO HVNC LACERO DIEM] ego hunc diem lacerare, & vt suprà dixit, excruciare, hoc est, potando, & epulando, & scortando conterere volo. Alij sic, *ego sum diei molestus ad ortum properanti, & præcipitanti, eúmque sic garriens lacero. Nimis verbosus sum, & hac mea loquacitate diei molestiam quodammodo creo.*

GELASIMVS parasitus. EPIGNOMVS adolescens.

GE. Libros inspexi. tam confido, quàm potest, D
Me meum obtenturum regem ridiculis meis.
Nunc interuiso, iámne à portu aduenerit.
Vt eum aduenientem meis dictis deliniam.
EP. Hic quidem Gelasimus est parasitus, qui venit.
GE. Auspicio hodie optumo exiui foras,
Mustela murem mihi abstulit præter pedes.
Eum strenua obsonauit. spectatum hoc mihi est.
Nam vt illa vitam repperit hodie sibi,
Item me spero facturum. augurium hoc facit.
Epignomus hic quidem, qui astat. ibo, atque alloquar. E
Epignome, vt ego te nunc conspicio libens?
Vt præ lætitia lacrymæ præsiliunt mihi?
Valuistin' vsque? EP. sustentatum 'st sedulò.
GE. Bene atque amicè dicis. Di dent, quæ velis.
Propino tibi salutem plenus faucibus.
Cœnabis apud me, quoniam saluus aduenis.
EP. Vocata est opera. GE. numquid hoc tibi tam graue est?
Promitte. EP. certum est. GE. sic fac, inquam. EP. certa res est.
GE. Lubente me hercle facies. EP. idem ego istuc scio.

Quando

A Quando vsus veniet, fiet. GE. nunc ergo vsus est.
EP. Non ædepol possum. GE. quid grauare? censeas?
Nescio quid verò habeo in mundo. I modò.
EP. Alium conuiuam quærito tibi in hunc diem.
GE. Quin tu promittis? EP. non grauer, si possiem.
GE. Vnum quidem hercle certum promitto tibi:
Libens accipiam, certò si promiseris.
EP. Valeas. GE. Certúmne est? EP. certum. cœnabo domi.
GE. Quandoquidem operam tuam non vis promittere,
Vin' ad te ad cœnam veniam? EP. si possim, velim:
Verùm hîc apud me cœnant alieni nouem.
B GE. Haud postulo equidem medio in lecto accumbere,
Scis tu med esse imi subsellii virum.
EP. At ij oratores sunt populi, summi viri,
Ambracia veniunt huc legati publicè.
GE. Ergo oratores populi, summates viri,
Summi accumbent: ego infimatis, infimus.
EP. Haud æquum est te inter oratores accipi.
GE. Equidem hercle orator sum: sed procedit parum.
EP. Cras de reliquiis nos volo. multum vale.
GE. Perij hercle verò planè, non obnoxiè.
Vno Gelasimo minus est, quàm dudum fuit.
C Certum est mustelæ posthac, numquam credere
Nam in certiorem nullam noui bestiam.
Quin ipsa decies in die mutat locum.
Eam auspicaui ego in re capitali mea.
Certum est amicos conuocare, vt consulam
Qua lege me nunc esurire oporteat.

LIBROS} libros de ridiculis, de dictis ridiculis *περὶ γελοίων*. OBTENTVRVM} retenturum, meum facturum, mihi conciliaturum. MEVM REGEM} Epignomum, qui me alit. PRAETER PEDES} ante pedes. sic apud Ciceronem lib. Accusat. 3. *præter oculos Lollij hæc omnia ferebant*. Nonius. OBSONAVIT} in obsonium sibi parauit, & comedit. MVSTELA MVREM} hoc augurij genus domesticum à Telegono repertum est. VITAM REPP.} victum parauit. ITEM ME SP. F.} ita me spero victum mihi reperturum. AVGVR. H. FACIT EPIGNOMVS} hic Epignomus, qui præstò est, mihi loco bonæ auis est, vnde augurer mihi bene euenturum. SVSTENTATVM'ST SEDVLO.} sedulò nos ipsi sustentauimus
D vsque adhuc. PROPINO TIBI SALVT. PL.} ex parasiti dignitate, & ingenio, & verbis vsus est ad suam personam accommodatis, vt si salutem dixit Epignomo parasitus, propinaret plenis poculis. VOCATA EST OPERA} ego, quam vis tibi operam dare, non possum apud te cenare, mihi apud te cenare non licet. translatum ab iis, qui ab aliis iam antè vocati, non possunt iis, qui postea vocarunt, promittere. NVNC ERGO VSVS EST} atqui nunc vsus est. HAVD POSTVLO EQ. MED IN L.} non postulo equidem me accumbere mensæ cum elegantibus, & primariis conuiuis in summo lecto. Secutus sum libros vulgatos: nam veteres habent *haud postulo med in*, pro me in d, interposito. vt infrà versu proximo, *med esse*, pro me esse: figura veteribus vsitata. IMI SVBSELLII} infimi subsellij. non summi lecti. vel imum subsellium opposuit lecto: si legamus, *Haud postulo equidem med in lecto acc.* vt habent libri veteres, & quomodo edidit Camerarius. AMBRACIA} vrbs est Epiri, seu Thesprotiæ potiùs vt tradit Stephanus, Corinthiorum colonia. ERGO ORATORES POPVLI SVMMATES V.} summates, id est, primatij & principes. profert hunc locum Priscianus lib. 7. EGO INFIMATIS} ego infimi ordinis, seu infimas, in infimo loco accumbam. Profert hunc locum Priscian. lib. 12. CRAS DE RELIQV. NOS VOLO} cras nos volo de reliquiis cenæ hodiernæ cenare. PERII HERCLE VERO PL. NON OBNOX.} profert quidem Gellius hunc locum lib. 7. cap. 17. sed non satis explicat: Festus obnoxium esse scribit, obligatum pœnæ ob delictum, sed hæc significatio huic loco Plautino non conuenit. VNO GELASIMO M. EST, Q. D. F.} Gelasimus è rerum natura sublatus est, Gelasimus esse desiit inter viuos. vno minus est Gelasimo in natura rerum, quàm
E prius fuit. MVSTELAE} ex qua auguratus fueram me victum esse quamprimum reperturum. EAM AVSP. EGO IN RE C.} eam auspicatus sum, vel eam vt auspicium mihi faceret, sumsi: in re capitali mea, id est, in re mea, quæ ad caput, & salutem pertinet, vel in perniciem meam. sed si hanc explicationem posteriorem probaremus, legendum esset, *in rem capitalem meam*. VT CONSVLEM} eos.

ANTIPHO senex. PAMPHILIPPVS. EPIGNOMVS.

AN. ITa me Di ament, meásque mihi bene seruassint filias,
Vt mihi volupe'st Pamphilippe, quia vos in patriam domum
Rediisse video, bene gesta re, ambos: te, & fratrem tuum,

PA. Satis abs te accipiam, nisi videam mihi te amicum esse Antipho. A
Nunc quia te amicum mihi experior esse, creditur tibi.
AN. Vocem ego te ad me ad cœnam, frater tuus nisi dixisset mihi,
Te apud se cœnaturum esse hodie, cùm me ad se ad cœnam vocat:
Et magis par fuerat me dare vobis cœnam aduenientibus,
Quàm me ad illum promittere, nisi nollem ei aduersarier.
Nunc me gratiam abs te inire verbis desidero,
Cras apud me eritis, & tu, & ille cum vestris vxoribus.
PA. Et apud me perendie. nam ille here me iam vocauerat
In hunc diem. sed satin' ego tecum pacificatus sum Antipho?
AN. Quando ita rem gessistis, vti vos vellem, amicos atque addecet,
Pax, commerciúmque est vobis mecum. nam hoc tu facito cogites, B
Vt cuique homini res parata est, firmi amici sunt. si res labat,
Itidem amici collabascunt. res amicos inuenit.
EP. Iam redeo. nimia volupta'st, si diu afueris domo,
Domum si redieris, si tibi nulla est ægritudo animo obuiam.
Nam ita me absente familiarem rem vxor curauit meam:
Omnium me exsulem atque inanem fecit ægritudinum.
Sed eccum fratrem Pamphilippum, incedit cum socero suo.
PA. Quid agitur Epignome? EP. quid tu? quamdudum in portum venis
Huc? PA. longissimé. EP. post illa iam iste est tranquillus tibi?
AN. Magis, quàm mare, quo ambo estis vecti. EP. facis, vt alias res soles. C
Hodiéne exoneramus nauem frater? PA. clementer volo.
Nosmet potius oneremus vicissatim voluptatibus.
Quàm mox cocta est cœna? impransus ego sum. EP. abi intrò ad me & laua.
PA. Deos salutatum, atque vxorem modò intrò deuortor domum.
EP. Apud nos hîc eccilla festinat cum sorore vxor tua.
PA. Optimum est iam. istoc moræ minus erit. iam ego apud te ero.
AN. Priusquam abis, præsente te huic apologum agere vnum volo.
EP. Maxumé. AN. fuit olim, quasi ego sum, senex. ei filiæ
Duæ erant, quasi nunc meæ sunt. eæ erant duobus nuptæ fratribus.
Quasi nunc meæ sunt vobis. PA. miror quò euasuru'st apologus.
AN. Minor ex illis adolescens fidicinam atque tibicinam D
Peregrè aduexerat. quasi nunc tu. sed ille erat celebs senex,
Quasi ego nunc sum. PA. perge porró. præsens hîc quidem est apologus.
AN. Deinde senex ille illi dixit, cuius erat tibicina,
Quasi ego nunc tibi dico. PA. ausculto, atque animum aduorto sedulò.
AN. Ego tibi meam filiam, bene qui-cum cubitares dedi:
Nunc mihi reddi ego æquum esse abs te, qui-cum cubitem, censeo.
PA. Quis istuc dicit, an ille, quasi tu? AN. quasi ego nunc dico tibi.
Immò duas dabo, inquit ille adolescens, vna si parum est:
Et si duarum pœnitet, inquit, addentur duæ.
PA. Quis istuc? quæso. an ille quasi ego? AN. is ipse quasi tu, senex
Ille, quasi ego, si vis, inquit, quattuor sanè dato, E
Dum quidem hercle quod edant, addas, meum ne contruncent cibum.
PA. Videlicet illum fuisse parcum senem, qui dixerit.
Quoniam ille illi pollicetur, qui eum cibum popóscerit.
AN. Videlicet fuisse illum nequam adolescentem, qui illico
Ille vbi poscit, denegauit se dare granum tritici.
Hercle quia æquum postulabat ille senex quandoquidem
Filiæ illæ dederat dotem, accipere pro tibicina.
PA. Hercle ille quidem certè adolescens doctè vorsutus fuit,
Qui seni illi concubinam dare dotatam noluit.

A AN. Senex quidem voluit, si posceret indipisci de cibo.
Quia nequiuit qua lege licuit, velle dixit fieri.
Fiat, ille inquit adolescens. facit benignè, inquit senex,
Habeon' rem factam? inquit. faciam ita, inquit, vt fieri voles.
Sed ego ibo intrò, & gratulabor vostrum aduentum filiis.
Postea ibo lauatum in pyelum, ibi fouebo senectutem meam
Pòst vbi lauero, otiosus vos opperiar accubans.
PA. Graphicum mortalem Antiphonem. vt Apologum fecit, quàm fabre?
Vt iam nunc scelestus esse cupit pro adolescentulo?
Dabitur homini amica, noctu quæ in lecto accendet senem.
Námque ædepol aliud quidem illi, quid amica opus sit, nescio.
B Sed quid agit parasitus noster Gelasimus? etiam valet.
EP. Vide ædepol hominem haud perduđu. PA. quid agit? EP. quod famelicus.
PA. Quin vocasti hominem ad cœnam? EP. nequid aduenieus perderem.
Atque eccum tibi lupum in sermone. præsens, esuriens adest.
PA. Ludificemur hominem. EP. capiti consilij memorem mones.

SERVASSINT} seruauerint. VOLVPE'ST} iucundum est. SATIS ABS TE ACC.} nisi certò scirem te mihi esse amicum, tibi non crederem, & te, vt fideiussores aut sponsores poscerem, qui hoc mihi ita esse promitterent, & præstarent. Nunc autem qui me experior te mihi amicum esse, hoc tibi credo sine sponsoribus seu prædibus, & sine satisdatione. Sic in Mostell. *si acceptum tibi habes illum amicum esse sempiternum.* ibidem: *si tibi sat acceptum est fore amicum tibi sempiternum.* AD ILLVM PR.} promittere me apud illum cenaturum. GRATIAM ABS TE INIRE VERBIS} tibi gratificari verbis. TECVM PAC. SVM} tibi reconciliatus sum. VTI VOS V. A. ATQVE ADD.} ita vt vos vellem, & vt amicos decet. PAX, COMMERCIVMQVE} tralatio, aut allegoria à ciuitatibus aut rebus publicis, quæ cum aliis ciuitatibus pacem habent, & commercium. Nam inter eas, inter quas bellum est, non est commercium. VT CVIQVE H. RES
C P.} vt quisque diues est, ita amicos firmos & stabileis habet, diuitias enim sequuntur, & colunt amici. *vulgus enim*, vt ille ait, *amicitias vtilitate probat.* SI RES LABAT ITIDEM AMICI} Horatius, *diffugiunt cadis Cum fæce siccatis amici, Ferre iugum pariter dolosi.* IAM REDEO} iam redeo domo ad Pamphilippum. NIMIA V. SI DIV AF. A DOMO, &c.} maxima voluptas est homini, qui diu afuerit domo, domum redire, si modò nihil offendat domi, quod ei ægritudinem aliquam afferat. OMNIVM MÊ EXS. &c.} sic legendũ, non vt vulgò, *exilem.* sententia autem est aperta. significat eum se ab vxore factum esse omnium ægritudinum expertem, quod rem familiarem se absente diligenter curarit. exsul ægritudinum. tralatio, id est, qui ab ægritudinibus longè abest. LONGISSIME} dudum veni. POST-ILLA} postea. TRANQVILLVS} placatus, æquus. CLEMENTER} non nimis properè: commodo nostro, placidé. VICISSAT.} vicissim. APVD N.} domi nostræ. FESTINAT} Horat. Oda lib. *cuncta festinat domus.* ISTOC MORAE M. E.} si vxor mea domi tuæ est, vt dicis, tãto minus erit moræ. FVIT OLIM Q. EGO S.} fuit olim senex quidẽ vt ego sum. QVO EVASVRV'ST} quem exitum sit habiturus. QVI-CVM C.} aliquam cum qua cubirem. ET SI DVAR. P.} & si duæ non satis erunt. IS IPSE, QVASI TV} is ipse adolescẽns, quasi tu, dixit illa superiora. DVM QVIDEM H. QVOD EDANT,} dum modò sanè addas, quod puellæ illæ comedant. CONTRVNCENT} comminuant, consumant. VIDELICET ILLVM F.} id est, intelligere licet, seu perspicuum est, illum senem parcum fuisse, qui illa dixerit, nempe, quattuor sanè dato, dum quod edant, addas. QVONIAM ILLE ILLI, &c.} quoniam ille adolescens, illi pollicetur, nempe seni se daturum puellas, quot velit, qui senex, eum adolescentem poposcerit cibum. VIDELICET} perspicuum est. ILLE} senex. ACCIPERE} dotem. æquum po-
D stulabat accipere dotem pro tibicina, quandoquidem filiæ dotem dederat. SENEX QVIDAM V. SI P. IND.} senex quidem voluit, quod ad cibum attinet, consequi, seu adipisci, seu obtinere, si posset. voluit senex, si posset, cum puellis etiam cibum, vnde alerentur, obtinere: sed quia nequiuit, ea lege puellas ab adolescente obtinere, vt cibum quoque adipisceretur, dixit se velle illas ea lege accipere, qua lege licuit. nempe etiam sine cibo. FACIS B.} facis liberaliter. HABEON' REM F.? INQVIT} résne transacta & rata est? inquit senex. promittisne mihi hanc rem tibi hac lege placere? ET GRATVL. V. ADV. F.} filiis, id est, filiabus. Profert Priscianus lib. 7. POST IBO LAVATVM IN P.} in pyelum, id est, in balneum, seu vas balnearium, labrum, pyelos, vas amplum, in quo veteres lauabant. vox Græca est [illegible]. Iulius Pollux lib. 10. cap. 16 [illegible] &c. Lectionem vulgatam, pilum, & inaneis eorum, qui ita legunt, explicationes, futilesque coniecturas, neque necesse habeo refellere, cùm se ipsæ refellant. neque mihi operæpretium videtur, ad alia properanti. GRAPHICVM MORT.} ô elegantem hominem, & venustum, & quasi pictum, suprá. FABRE} artificiosè, vel, vt Nonius, perfectè. VT IAM NVNC SCELVS ESSE C. PRO AD.} quàm cupit iam nunc tanquam adolescentulus scelestus, id est, flagitiosus esse? impropriè *scelestum* pro flagitioso posuit. nam *scelestus* intelligitur propriè, qui deos aut parenteis læsit, aut qui se cruore contaminauit. Licet etiam dicere esse hyperbolen, nam libido in sene non solùm flagitiosa est, sed etiam, pænè dicam, scelerosa. Sic ferè Cicero epist. 1. lib. 6. ad Atticum, [illegible] illud de gestu histrionis. Tu scelestè suspicaris, ego [illegible] scripsi. QVOD FAMELICVS} id agit, quod famelicus agere solet. NE QVID ADV. P.} ne quàm primùm aduenieus iacturam facerem: nam parasitum ale-
E re, est perdere. ATQVE ECCVM T. L.} prouerbium est. sic Terent. Adelph. act 4. scen. 1 *Lupus in fabula.* ad quem locum lege Donatum. CAPTI CONS. M. M.] mones me memorem consilij, quod iam ipse ceperam. etiam hoc memorem mones. prouerbium olet.

GELASIMVS PARASITVS. PAMPHILIPP. EPIGNOMVS.

GE. EST ita vt occœpi narrare vobis. cùm hîc non affui,
Cum amicis deliberaui iam, & cum cognatis meis.
Id mihi auctores fuere, vt egomet me hodie iugularem fame.

Sed videóne ego Pamphilippum cum fratre Epignomo?atque is est. A
Aggrediar hominem.sperate Pamphilippe,ô spes mea,
O mea vita,ô mea voluptas,salue,saluum gaudeo,
Peregre in patriam rediisse saluum. PA. salue Gelasime.
GE. Valuistin' bene? PA. sustentaui seduló. GE. ædepol gaudeo,
AEdepólne egomet mihi modiûm nunc mille esse argenti velim.
EP. Quid eo opus est? GE. hunc ad cœnam hercle vt vocem,te non vocem.
EP. Aduorsum te fabulare illud quidem. GE. ambos vt vocem.
EP. AEdepol te vocem libenter,si superfiat locus.
GE. Quin tu stas obtrusero aliquid strenué. EP. immò vnum hoc potest,
GE. Quid? EP. vbi conuiuæ abierint,tum venias. GE. væ ætati tuæ.
EP. Vnà lautum,non ad cœnam dico. GE. Di te perduint. B
Quid agis Pamphilippe? PA. ad cœnam hercle aliò promisi,foras.
GE. Quid?foras? PA. foras?hercle veró. GE. quî,malùm,tibi lasso libet
Foris cœnare? PA. vtrum tu censes? GE. iube domi cœnam coqui,
Atque ad illum renuntiari. PA. solus cœnabo domi?
GE. Non enim solus.me vocato. PA. at ille ne succenseat,
Mea qui caussa sumtum fecit. GE. facilè excusari potest.
Mihi modò ausculta.iube domi cœnam coqui. EP. non me quidem
Faciet auctore hodie,vt illum decipiat. GE. non tu hinc abis?
Nisi me non perspicere censes quid agas.caue sis tu tibi.
Nam illic homo tuam hæreditatem inhiat,quasi esuriens lupus.
Non tu scis,quàm affictentur homines noctu hîc in via? C
PA. Tanto plureis,quì defendant,ire aduorsum iussero.
EP. Non it,non it,quia tanto opere suades ne betat. GE. iube
Domi mihi,tibi,tuæque vxori celeriter cœnam coqui.
Si hercle faxis,non te,opinor,dices deceptum fore.
PA. Tibi per hanc cœnam incœnato Gelasime esse hodie licet.
GE. Ibísne ad cœnam foras? PA. apud fratrem cœno in proximo.
GE. Certúmne est? PA. certum. GE. ædepol te hodie lapide percussum velim.
PA. Non metuo.per hortum transibo:non prodibo in publicum.
EP. Quid ais Gelasime? GE. oratores tu accipis.habeas tibi. D
EP. Tua pol réfert enim. GE. siquidem mea réfert,opera vtere.
EP. Esse ædepol tibi,opinor,etiam vni locum esse conspicor,
Vbi accubes. PA. sanè faciundum censeo. GE. ô lux oppidi.
EP. Si arctè poteris accubare. GE. vel inter cuneos ferreos.
Tantillum loci vbi catellus cubet,id mihi sat est loci.
PA. Exorabo aliquo modo. EP. veni.huccine? EP. imò in carcerem.
Nam hîc quidem meliorem genium tuum non facies.eamus tu.
PA. Deos salutabo modò,postea ad te continuò transeo.
GE. Quid agitur? EP. dixi equidem,in carcerem ires. GE. quin si iusseris,
Eò quoque ibo. PA. Di immortales.hic quidem vi summa in crucem
Cena aut prandio perduci potest. GE. ita ingenium meum est.
Qui-cum vis,depugno multo facilius,quàm cum fame. E
PA. Non ergo is tu?apud me satis spectata est mihi iam tua fclicitas.
Dum parasitus mihi,atque fratri fuisti.rem confregimus.
Nunc ego nolo è Gelasimo mihi te Catagelasimum.
GE. Iámne abisti Gelasime?vide quid es capturus consilij.
Egóne?túne?mihine,tibíne?vides vt annona est grauis?
Vt benignitates hominum periêre & prothymiæ?
Vides ridiculos nihili fieri,atque ipsos parasitarier?
Numquam ædepol me viuum quisquam in crastinum prospiciet diem.

Nam

A Nam mihi iam intus potione vinceà onerabo gulam.
Neque ego hoc committam, vt homines mortuum me dicant fame.

EST ITA VT OCC.} alloquitur spectatores, narratque eis, quod cum amicis consilium cœperit. Referendum est autem huius scenæ principium ad illa postrema scenæ; *Libros inspexi*, &c. Certum est amicos conuocare, vt consulem, &c. ID MIHI AVCT. F.} sic est legendum, & ita semper loquitur Plaut. non, vt habent libri vulgati, *ita mihi*. SPERATE PAMPH.} exspectate Pamphilum, quem ego speraui saluum ex Asia aduecturum, mihi que præsidio aduersus famem futuram. SVSTENTAVI SEDVLO} sic suprà, *Libros inspexi sustentatum est sedulò*. ÆDEPOL NE EGOMET MIHI, &c.} velim nunc mihi esse mille modiorum argenti. mille modium autem, seu mille modiorum, sic dictum, vt mille nummûm, mille hominum, mille ouium: quæ sunt à nobis annotata in commentariis Horatianis, & Æmilianis, seu Cornelianis. TE NON VOCEM} hoc eò dicit, quia ab Epignomo impetrare non potuit, vt apud eum cum aliis summatibus viris cenaret, si non in summo lecto, at in imo subsellio. ADVORSVM TE F. ILLVD QVE} hoc eò dicit Epignomus, quod ipse erat pater cenæ, seu conuiuator. SI SVPERFIAT} si supersit locus. OBTRVSERO ALIQ. STR.} opposuero aliquid, fortasse cubitum. strenuè, fortiter. VNA LAVTM, NON AD C. D.} venias, inquam, lautum, non cenatum. PERDVINT} perdant. VTRVM TV C.?} vtrum duorum censes, me domi cenare, an foris? AD ILLVM} qui te vocauit. RENVNTIARI} te non iturum. AT ILLE NE SVCC.} at periculum est, vel at verendum est, ne ille succenseat. NON TV HINC ABIS?} Gelasimus Epignomum sibi aduersantē abigere conatur.
B NISI ME NON PERS.} nisi forté putas me non videre, quid spectes, & quo animum intendas. significat parasitus Epignomum captare hæreditatem fratris Pamphilippi, vt intelligere licet ex iis quæ sequuntur. CAVE SIS TV TIBI} alloquitur nunc Pamphilippum. ILLIC HOMO} Epignomus. INHIAT} caput aucupatur. hians appetit: & idcirco te ad cenam inuitauit. NON TV SCIS QVAM AFFL.} ignorásne quomodo, vel quàm valde, & quàm sæpè noctu afflictentur homines domum è cena redeuntes? afflictentur autem, id est in terram præcipites dentur, & abiiciantur, à grassatoribus scilicet, & furibus nocturnis. Libri vulgati habent *efflictentur*, quibuscum & nonnulli libri veteres consentiunt. IRE ADVERSVM} ire aduersus fures & grassatores nocturnos. NON IT} non it ad cenam apud se. VT BETAT} vt eat: *betere* est ire, ex quo perbitere, perire. Festus, Nonius. TIBI, PER H. CENAM INC.} id est, si nulla tibi alia Gelasime cena parata est, quàm ea, quæ domi nostræ parabitur, incenatus hodie dormies. OPERA VTE.} vtere mea opera, si mea refert te oratores istos accipere. ARCTE} angustè, angusto loco. VEL INTER C. F.} id est, vel in arctissimo loco accumbere potero. hyperbole. Quid enim angustius eo loco, in quem duo, aut plures cunei adigũtur, verbi gratia, cùm lignum aliquod finditur? HVCCINE?} in has ædeis? Epignomi ædeis indicat. MELIOREM GENIVM TVVM NON FAC.} non melius Geniũ tuum curabis. malim legi *haud facies*, propter versum. EAMVS TV} eamus tu Pamphilippe. NAM HIC QVIDEM SINE VI, &c.} nam hic quidem ita esurit, vel ita fame premitur, vt sine vlla vi ad crucem perduci possit, prandio cum cena
C proposita. QVI CVM VIS} cum quo vis. TVA FELICITAS} satis spectata est à me domi meæ tua felicitas, quandiu parasitus, &c. satis te cognoui fortunatum, quandiu parasitus, &c. tua felicitas autem, dixit, quasi dicere vellet, tua fidelitas. REM CONFREGIMVS} nunc rem familiarem amisimus. rem confregimus autem dixit, vt si diceret, nauem confregimus, id est, naufragium nostræ rei familiaris fecimus. NVNC EGO NOLO TE GELAS.} nolo te è ridiculo, & vrbano risum mouente, fieri derididiculum, & derisui esse. VIDES, VT ANNONA EST G.} vides, quàm annona sit grauis. Licet legere & sine interrogatione, hoc modo, *vides, vt annona est grauis*. id est, vides, quàm sit grauis, & difficilis annona, quanta sit rerum ad victum necessariarum caritas. PROTHYMIAE} saluete animorum studia, & promtæ voluntates, inf. à scena, *Saluete Athenæ. Salutationes, blanditias, prothymias*. RIDICVLO} eos, qui risum mouent. PARASITAR.} à ditibus, vt à parasitis cantari & lactari? NAM MIHI INTVS POTION. V.} nam mihi domi laqueo circundabo gulam. potione vincea dixit facetè, quasi dicturus fuerit potione vinacea, seu vincea, cùm tamen interea ad vinculũ, & vinctionem alluderet à verbo vincio: quemadmodum rectè explicat Adrianus Turnebus lib 9. Aduers. cap. 21. Præterea, Festus docet veteres vinciam dixisse continentē: vt alia ratione, neque tamen minus venusta, & faceta. Plautus vinceã, seu vinciam potionem, appellasse intelligatur, laqueum, quod contineat.

STICHVS

D MOre hoc fit, atque stultè, mea sententia,
Si quem hominem exspectant, eum solent prouisere,
Qui hercle illa caussa nihilo citius venit.
Idem ego nunc facio, qui prouiso Sagarinum,
Qui nihilo citius venit tamen hac gratia.
Iam hercle ego decumbam solus, si ille huc non venit,
Cadum modò hinc à me huc cum vino transferam;
Postea accumbam, quia sensim extabescit dies.

ATQVE STVLTE} & quidem stulté. EVM SOLENT PROVISERE} eum solent porrò visere, & longè visere, vltrò visere. HAC GRATIA} ob hanc causam, quòd eum prouiso. DECVMBAM} cubabo deorsum. cubabo in lecto molliter, & remissé. propriè dicuntur ægroti decumbere. A ME} ab ædibus heri mei: vel à cella mea. HVC} in ædeis Pam-
E philippi. EXTABESCIT} minuitur. tralatio est.

SAGARINVS, STICHVS serui duo.

SAluete Athenæ, quæ nutrices Græciæ.
O terra herilis patria, te video libens.
Sed amica mea & conserua quid agat Stephanium,
Cura est: vt valeat. nam Sticho mandaueram
Salutem vt nuntiaret, atque ei vt diceret
Me hodie venturum, vt cenam coqueret tempori.

Sed Stichus est hic quidem. ST. fecisti here facetias, A
Cùm hoc donauisti dono tuum seruo Stichum.
Pro Di immortales, quot ego voluptates fero?
Quot risiones, quot iocos, quot sauia,
Saltationes, blanditias, prothymias?
SA. Stiche. ST. hem. SA. quid fit? ST. euge Sagarine lepidissime.
Fero conuiuam Dionysum mihi & tibi.
Namque ædepol cœna dicta est, locus liber datu'st
Mihi & tibi apud vos: nam apud nos est conuiuium.
Ibi noster cœnat cum vxore adeò & Antipho.
Ibidem herus est voster. hoc mihi dono datum'st.
SA. Quis somniauit aurum? ST. quid id ad te attinet? B
Proin tu lauare propera. SA. lautus sum. ST. optimè,
Sequere ergo hàc me intró. SA. ego verò sequor.
ST. Volo eluamus hodie peregrina omnia
Relinque: Athenas nunc colamus: sequere me.
SA. Sequor, & domum redeundi principium placet.
Bona scæua, strenáque obuiam accessit mihi.

QVAE NVTRICES GRAECIAE} subintellige, estis. quæ Græciæ, atque adeò omnibus aliis nationibus fruges distribuistis. M. Tullius pro Lucio Flacco, *Athenienses, vnde humanitas, doctrina, religio, fruges, iura, leges ortæ, atque in omneis terras distributæ putantur.* Isocrates in Panegyrico. Aristides in Panathen. Lucretius proëmio lib. 6. *Primæ frugiferos fœtus mortalibus ægris, Diddiderunt quondam præclaro nomine Athenæ*, &c. CVRA EST} cura est sciendi. est mihi curæ scire, quid agat, vt valeat. SALVTEM VT N.} vt ei salutem nuntiaret, eíque diceret. TEMPORI} al. temperi. FECISTI H. F.} alloquitur herum suum absentem Stichus. cadum vini, quem ab illo dono acceperat, portans in ædeis Pamphilippi. fecisti facetias autem, id est, fecisti res facetas, & lepidas. ne & factis te lepidum, ac facetū esse declarasti. C CVM HOC DONASTI DONO} hoc vini cado. sup. scena, *Cùm re bene gest. Cadum tibi veteris vini propino.* PROTHYMIAS} animi alacritates, promtas voluntates, vt sup. scena, *Est ita vt.* in extr. DIONYSVM} Bacchum. CENA DICTA EST} cena condicta est. HOC} hic vini veteris cadus. QVIS SOMN. AVRVM?} libri nostri vet. habent, *Quis somniaui verum.* nonnulli vulg. *Quis obsonauit aurum* VOLO ELVAMVS} volo hodie quidquid vobis peculij est, profundi. vide suprá. ET DOM. RED. PRINCIP. PL.} & hoc auspicium, quod mihi obiicitur, domum redeunti placet. BONA SCAEVA STRENAQVE} sic restitui ex nostrorum librorum veterum auctoritate. quid sit bona sceua, diximus suprà in Pseudolo, ibi, *Bene ego prædatus ibo, noui bona scæua est mihi.* quid sit strena, docet Festus his verbis, *strenam vocamus, quæ datur die religioso boni ominis gratia, à numero, quo significatur alterum, tertiúmque venturum similis commodi, veluti trena quæ, præposita s, littera, dicitur strena, vt in lite solebant antiqui dicere stlitem* significat igitur se bonis auibus domum redire.

STEPHANIVM ancilla.

Mirum videri nemini vestrûm volo, spectatores, D
Quid ego hinc, quæ illic habito, exeam. faciam vos certiores,
Domo dudum sum huc arcessita. quoniam nuntiatum est,
Istarum venturos viros. ibi festinamus omnes,
Lectis sternendis studuimus, munditiísque apparandis.
Inter illud tamen negotium meis curaui amicis,
Sticho & conseruo Sagarino meo, cœna cocta vt esset.
Stichus obsonatus est. cæterùm ego curando id allegaui.
Nunc ibo hinc, & amicos meos curabo hîc aduenientes.

HINC} ex ædibus Epignomi. FESTINAMVS OMNES} omnes studiosè operam damus Epignomo, & eius vxori. OBSONATVS EST} obsonium parauit CAETERVM EGO CVRANDO ID ALL.} ceteroqui ego aliquem alligaui, E id est, priuatum misi, qui id curaret, & coqueret.

SAGARINVS, STICHVS, serui duo.

Agite, ite foras, ferte pompam, cado te præficio Stiche.
Omnibus modis tentare certum'st nostrum hodie conuiuium.
Ita me di ament, lepidè accipiemur, cùm hoc recipiamur in loco
Quisquis prætereat, comissatum volo vocari. ST. cónuenit,
Dum quidem hercle quisque veniat cum vino suo. nam hinc quidem
Hodie polluctura, præter nos iam dabitur nemini.
Nosmet inter nos ministremus monotrophé. hoc conuiuium est

Pro

A Pro opibus noſtris,ſatis commodulè,nucibus,fabulis,ficulis,
Oleæ in tryblio,lupilli,cum minuto cruſtulo.
Sat eſt ſeruo homini modeſtè melius facere ſumtum,quàm ampliter
Suum quémque decet.quibus diuitiæ domi ſunt,ſcaphio,cantharis.
Batiolis bibunt.nos noſtro Samiolo poterio
Tamen viuimus.nos tamen efficimus pro opibus noſtra mœnia.
SA. Amicæ vter vtrubi accumbamus? ST. abi tu ſanè ſuperior.
Atque adeò,vt tu ſcire poſſis,factum ego hoc tecum diuido.
Vide:vtram tibi libet etiamnum capere,cape prouinciam.
B SA. Quid iſtuc eſt prouinciæ? ST. Vtrum Fontinali,an Libero.
Imperium te inhibere mauis. SA. nimio liquido libero
Sed amica mea & tua dum comit,dúmque ſe exornat,nos volo
Tamen ludere inter nos ſtrategum te facio huic conuiuio.
ST. Nimiùm lepidè in mentem venit.potius in ſubſellio
Cynicè accipiemur, quàm in lectis. SA. immò enim hîc magis eſt dulcius.
Sed interim Stratege noſter,cur hic ceſſat cantharus?
Vide quot cyathos hos bibimus. ST. tot,quot digiti ſunt tibi in manu.
Cantio Græca eſt ἢ πέντε πῖν' ἢ τρία πῖν' ἢ μὴ τέτταρα,
Tibi propino decuma fonte:tibi tute inde,ſi ſapis.
C SA. Bene vos,bene nos,bene te,bene me,bene noſtram etiam Stephanium.
Bibe, ſi bibis. ST. non mora erit apud me. SA. ædepol conuiui ſat eſt,
Modò noſtra huc amica accedat.id abeſt,aliud nihil abeſt.
Lepidè hoc actum eſt.tibi propino cantharum.vinum tu habes.
ST. Nimis vellem aliquid pulpamenti. SA. ſi horum,quæ aſſunt,pœnitet,
Nihil eſt.tene aquam. ST. melius dicis:nihil moror cupedia,
Bibe tibicen,age ſiquid agis,bibendum hercle hoc eſt:ne nega.
Quid hoc faſtidis? quod faciundum vides eſſe tibi? quin bibis?
Age,ſi quid agis.accipe, inquam.non hoc impendet publicum.
Haud tuum iſtuc eſt te vereri.eripe ex ore tibias.
D ST. Vbi illic biberit,vel ſeruato meum modum,vel tu dato.
Nolo ego nos pro ſummo bibere.nulli relerimus poſtea.
Namque ædepol,quamuis deſubito vel cadus verti poteſt.
SA. Quid agitur? quamquam grauatus fuiſti,non nocuit tamen.
Age tibicen quando bibiſti,refer ad labias tibias.
Suffla celeriter tibi buccas,quaſi proſerpens beſtia.
Age dum Stiche,vter demutaſſit,poculo multabitur.
ST. Bonum ius dicis:impetrare oportet,quia æquum poſtulas.
Age ergo obſerua.ſi peccaſſis,multam hîc retinebo illico.
SA. Optimum atque æquiſſimum oras. ST. hem tibi,hoc primum omnium,
Hæc facetia'ſt,amare inter ſe riualeis duos:
Vno cantharo potare,& vnum ſcortum ducere.
E Hoc memorabili'ſt.ego tu ſum.tu es ego,vni animi ſumus,
Vnam amicam amamus ambo:mecum vbi eſt, tecum eſt tamen:
Tecum autem vbi eſt,mecum autem ibi eſt:neuter alteri inuidet.
SA. Ohe.iam ſatis.nolo obcædes.catuli vt ludunt,nunc volo.
Vin' amicam huc euocemus? ea ſaltabit. ST. cenſeo.
SA. Mea ſuauis,amabilis, amœna Stephanium,ad amores tuos
Foras egredere.ſatis mihi pulcra es. ST. at enim pulcherrima.
SA. Fac nos hilaros hilariores opera atque aduentu tuo.
Peregre aduenientes te expetimus.Stephanicidium,mel meum,
Si amabilitas tibi noſtra placet,ſi tibi ambo accepti ſumus.

FERTE POMPAM] ferte ordine, vt fit in pompa, quæ ad conuiuium agitandum nata, & parata sunt. LEPIDE AC- A
CIPIEMVR] eleganter, & venustè tractabimur, cùm in hunc locum recipiamur. COMISSATVM VOLO VOCA-
RI] volo inuitari ad saltandum, & lasciuiendum, & licenter iocandum, mollitérque viuendum. comissari idem valet,
quod *κωμάζειν*, vt sæpè docuimus, eiúsque origo Græca est, non Latina à comedo, vt putant isti ludimagistri triobola-
res, quod semel malè didicerunt, dediscere non possunt. POLLVCTVRA] pollucta propriè dicitur de decimis, quæ
sacrantur Herculi. NOSMET INTER NOS M. MONOTR] nos simus ipsi nobis ministri, vt ij, qui soli viuunt, & qui-
bus non est vllus victus quotidiani administer, *monotrophe* accipio, vt sit aduerbium. quod autem quidam accipiunt in
vocandi casu, volunt Sagarinum à Sticho monotrophum appellari, quòd solus sit, non conseruum habeat, neque ancil-
lam conseruam, quia vt illi dicunt, qui talis est, sibi ipse ministrare cogitur, falluntur. nam refellit eos Plautus ipse, qui
Sticho nullum tribuit conseruum, nullámue conseruam, Sagarinum contra Stephanium contubernalem & cõseruam.
supra scena, *Cùm bene re gesta, Amicam habeo Stephanium hinc ex proximo Tui fratris ancillam. ei condicam symbolam Ad ce-
nam, & eius conseruo Sagarino Syro.* FABVLIS] paruis fabis. nõ enim fabulæ sunt intelligẽdæ à fando. OLEAE IN TR.]
cùm in nostris libris veteribus ita scriptum reperissem, *Orea in tryblio*, nos ex iis obscuris vestigiis veræ scripturæ, *Oleæ
in tryblio* reponendũ esse existimauimus: quod itẽ Adr. Turnebo iã antè venerat in mentẽ. *tryblium* autẽ, nomẽ Græcũ
est, significatq; catinũ, aut patellã. LVPILLI] parui lupini, sic autẽ legẽdum, non *lupillo*. CVM MIN. CR.] id est, cũ mi-
nutis crustulis. Hor. *pueris olim dant crustula blandi Doctores elementa velint vt discere prima* MODESTE MELIVS F. S. Q. B
AMPLITER] melius est sumtum facere mediocriter & modice, quàm amplè, & opiparè. Profert Nonius. arbitror etiam
Carisium hunc locum spectantem hoc notasse. *ampliter* Plautus, pro, *amplè* BALIOLIS] baliola, genus est poculi, vt &
scaphium. Nonius ex Plauto in Colace *baliolam auream octo pondo habebat*. sed legendum potius *batiocam* apud Plautum,
vt Adriano Turnebo videtur, & apud Nonium *batioca*. SAMIOLO POTERIO] samiolo poculi. poterium *ποτήριον*, vox
Græca est. Samia vasa autem erant fictilia. Cicero Fragm. lib 6: de Rep. *Oratio extat, Lælii, quam omnes habemus in mani-
bus quàm dijs immortalibus grata sint sympina. seu sympuia Pontificum, samiæq; , vt is scribit, capedines.* Idẽ pro L. Murena, *atque
ille homo eruditissimus ac Stoicus strauit pelliculis hœdinis lectulos Punicanos, & exposuit vasa Samia: quasi verò esset Diogenes
Cynicus mortuus*, &c. NOS TAMEN OFFICIO PRO OPIBVS NOSTRA MOEN.] allegoria est, quæ prouerbium olet:
significat autem Stichus se, & Sagarinum sumtum facere pro facultatibus, & apparasse conuiuium suis fortunis con-
sentaneũ. tracta autem allegoria est à ciuibus, qui mœnia vrbis suæ faciunt pro opibus suis. Alij *mœnia* dictũ volũt pro
munia, vt mœnera pro munera, & cœra pro cura, & pœnire, pro punire, & similia. & ductũ esse volũt ab iis, qui se pro suis
opibus, & facultatibus fungi munere, & pecuniã conferre prædicant. AMICAE VTER VTRVBI ACCVMB.] vter vtro
in loco accumbamus amicæ nostræ? quærit, vter accumbat in superiore loco, vter in inferiore. Nam vt vterque amicæ
accumberet, necesse erat amicam mediam recumbere, & alterum in superiore, alterum in inferiore ei accumbere. Ita-
que respondet Stichus, abi tu superior, id est, abi & accumbe superior. FACTVM] minus negotium. VTRVM FONTI- C
NALI, AN LIBERO] sic legendum esse rectè coniecit Adrianus Turnebus, eique assentior. nam & in vulgatis, &
in veteribus, legitur *fontali* minus emendatè. *Fontinali* autem, subintellige. à fontinalibus fontium sacris. Festus
fontinalia fontium sacra. Vnde & Romæ, Fontinalis porta. Sententia autem horum verborum hæc est, vtrum in a-
quam, an in vinum imperium habere: seu vtrum aquæ, an vino præesse mauis? NIMIO LIQVIDO LIBERO] nimio
malo, id est, multo malo præesse libero, liquido, & defæcato, quàm aquæ. DVM C.] se, *vini causa*, ludere, bibere. STRA-
TEGVM] imperatorem, seu exercitus ducem. sed strategum pro imperatore, & magistro conuiuij simpliciter posuit.
IN SVBSELLIO] in humiliore sede, seu loco. CYNICE] Cynicorum in morem. NON IN LECTIS] qui sunt subsellio
altiores. MAGIS EST DVLCIVS] pleonasmus, magis, enim superuacaneum est. CVR HIC CESSAT C.] cur non bi-
bimus? TOT QVOT DIGITI SVNT TIBI] quinq;. CANTIO EST GRAECA, &c.] id est, aut quinque bibe, aut treis,
aut non quattuor. non quattuor autẽ, id est, quinque. huius cantionis sententiã explicat Eustath. in lib *ἰῶτα ἰλιάδ.* & Ath.
lib. 10. sed aliter, quàm Plautus intelligere videtur. Plautus enim ad numerum cyathorum vini refert. Illi ad aquæ, & vi-
ni temperationem. Sed hac de re plura notata reperiet lector in commentariis nostris Horatianis, ad illum locum, *tres
prohibet suprà Rixarum metuens tangere gratia*. Od. 19. lib. 3. quibus hæc adscribo, quosdam legere non *ἢ μὴ τέτταρα*, sed *καὶ
ἡμιτέτταρα*, id est, & semiquatuor. semiquatuor autem, id est, duo. Et ita volunt significare Stichum velle bibi decẽ cya-
thos, quot litteris constet nomen amicæ suæ Stephanij: hunc autem fuisse veterum morem declarat Martialis illo ver- D
su, *Lesbia sex cyathos, septem Iustina bibatur*, &c. solebant amicarum suarum, & eorum, quos amabant, & venerabantur,
& colebant iidem, nomina commemorare, antequam biberent. DECIMA FONTI] id est, decima aquæ parte, legendũ
fortasse est, *decimis è fonte* apparet Stichum quinque vini cyathis aquæ semicyathũ admisceri velle. TIBI TVTE IN-
DE] tibi tute ex fonte aquæ partem decimam sume si sapis. BENE VOS, BENE NOS, BENE TE, &c.] fuit & hic mos
antiquorum illorum Græcorum, & Romanorum bene precari sibi & suis. ad quem morem hoc pertinet: Est enim Græ-
ca loquẽdi consuetudine dictum à Plauto, *bene nos, bene vos*, &c. vt subintelligatur, *εὔχομαι*, id est, precor, seu opto. quod
Latinè diceremus, precor vt vobis bene sit, bene nobis, bene tibi, bene mihi, bene nostræ Stephanio. BIBE SI BIBIS]
bibe, si bibere vis. CONVIVI SAT EST] conuiuij satis est satis est magnum, & amplum hoc nostrum conuiuium. vel
satis multi sunt conuiuæ. ALIQVID PVLPAMENTI] pulpamentum, obsonium est lautum, & lautè apparatũ ex palpa,
id est à parte carnosiore animalis, verbi gratia. quæ pars est posterior in lepore. lepus enim (vt scribit Donatus) ex parte
sui posteriore pulpamentum præbet. SI HORVM, QVAE ASSVNT P.] si ea, quæ assunt, tibi non satis sunt, nihil satis
est. CVPEDIA] Festus, cupes & cupedia, antiqui lautiores cibos nominabant. Inde macellum, forum cupedinis ap-
pellabant. Cupedia autem, à cupiditate dicta sunt: vel vti Varro vult, quid ibi fuerit forum cupedij equitis domus, qui
fuerat latrocinij damnatus. Nonius, cupedia, cupiditas. Cic. Tuscul. lib. 3. *Ambitio, mulierositas, peruicacia, ligurritio, vino-
lentia, cupedia*, &c. Donat. ad illud Terent. Eunuch *Concurrunt læti mihi obuiam cupediarij al. cupedinarij omnes, Cetarij, la-
nij, coqui. fartores, piscatores, aucupes.* Notat hæc Varro humanarum rerũ libro, *Numerius Equitius Cupes, & Macellus Ro-
manus singulari latrocinio multa loca habuerunt infesta. His in exsulium actis, publicata sunt bona: & ædes, vbi habitabant, dirutæ:* E
*éque ea pecunia scilicet deũm penatium ædificata sunt, vbi habitabant locus. in quo venirent ea, quæ vescendi causa in vrbem illa-
ta erant Itaque ab altero macellum, ab altero forum Cupidinis appellatum est.* Idem, *Omnes, qui esculenta, & poculenta vendunt
à rebus cupidinis, alimentum cupedinarium appellatur.* BIBE TIBICEN] inuitat tibicinem ad bibendum. NON HOC IM-
PENDET PVBL.] hoc poculum, quod te bibere volo, nullum vectigal pensitabit, publica dicuntur & ea, quæ conducũt
publicani, & ipsa vectigalia. Horat. Epist. 1. lib. 1. *pars hominum gestit conducere publica*, &c. HAVD TVVM EST] non te de-
cet: non tibi conuenit. ILLIC] tibicen. VEL SERVATO MEVM MOD. VEL TV D.] vel meo modo bibito, id est, eo
modo quem præscripsero. vel tu ipse, quantum bibamus, præscribito. NOLO EGO NOS PR. S. B.] nolo ego nos bibe-
re quàm maximo modo, & quàm plenissimis poculis. nolo ego nos bibere quàm maximis haustibus bibi potest. quare
nulli postea cadum relinamus, id est, neminem, qui pro summo bibere velit, vinum ex cado depromere sinamus (*relevi-
mus*. pro. *releuerimus*, positum.) Namque ædepol ita effusè, & immaniter bibendo, quamuis subitò etiam cadus inuersus
exhauriri potest. Ita ferè Adr. Turnebus explicat Aduersar. lib 4. cap. 21. Quidam scriptura mutata legunt *volo*, pro, *no-
lo*. & sic explicant, volo ego nos pro summo bibere, &c. id est, volo nos bibere quàm maximo modo bibi potest, id est,
tanto, vt superari non possit. volo pocula impleri vsque ad summas oras, eáque à nobis exhauriri, ne necesse habeamus
toties, cadum relinere, & vinum promere neque verò difficile erit hoc facere. Quæ sententia quamuis non sit absurda,
quæ tan en

A quæ tamen scriptura recepta ab his immutatur;non placet.seruata autem scriptura, licet etiã aliam huius loci explicationem afferre,fortasse non ineptam. Nolo ego nos pro summo bibere,&c.id est,nolo ego nos pro vltimo & extremo bibere, & tam plenis poculis nos inuitare,quasi postremum simus potaturi, sed contra hanc communem, atque hanc compotationem ad multam noctem perducere, & ita modicis poculis nosmet irrigari, atque exhilarare: itaque nulli relerimus postea,id est,ne cui postea cadum aperuerimus,operculo retracto,vel *nulli*,pro, *non*, vt,*nullus venit*, pro, *non venit*: sed cadum relinquamus opertum cum pice & resina. nam quantumuis subitò vel cadus inuerti potest,si ita immoderatè bibamus,& si velimus postremùm bibere.vide & quæ notauimus in commentariis Horatianis ad illum locũ Od. 29. libr. 3. *Tyrrhena regum progenies tibi Non antè verso lene merum cado*, &c. & ad illum Satyra 8. libr. 2. *Inuertunt Alliphanis vinaria tota*.QVAMQVAM GRAVATVS F.] alloquitur tibicinem. quamquam, inquit, Sagarinus, poculo illo pleniore grauatus fuisti,non nocuit tibi tamen.AGE TIBICEM, QVANDO BIB.&c.]profert hunc versum Nonius in voce *labium*,& *labia*.SVFFLA CELERITER TIB. B.]imple tibi buccas flatu siue spiritu,& infla tibias.QVASI PROSBESTIA]tamquam serpens.VTER DEMVTASSIT, POCVLO MVLTABITVR.] vter nostrûm discesserit ab hac lege, poculo multabitur:id est,pro multa,poculum ei auferetur. IMPETRARE OPORTET,] subint. te. SI PECCASSIS] si contra legem feceris.MVLTAM HIC R.]id est,poculum hîc retinebo. AMARE INTER SE R. D.] nam riuales sæpius inter se oderunt,inter se æmulantur & inuident.EGO TV SVM]verè amici sumus.nam amicus ego alter.VNI ANIMI SVMVS]vni,id est,vnius.sic autem edidit Camerarius.nam nostri libri nihil hîc discrepant à vulgatis, qui ha-
B bent *vnanimi sumus*.MECVM VBI EST]cùm mecum est,&c.NOLO OBCAEDES, CATVLI, VT LVDVNT NVNC VOLO]nolo ludum cruentum & tragicum, & qui occidat,sed volo nos ita ludere,vt inter se catuli ludere solent.quem ludum Lucretius expressit lib.5.his versibus, *At catulos blandè cum lingua lambere tentant, Aut vbi eos iactant pedibus, morsúque petentes, Suspensis teneros imitantur dentibus haustus: Longè alio pacto gannitu vocis adulant*.&c. Obcædes vox composita est.sed libri veteres habent,*Catali*,non vt vulgati,*Catuli*.Catali autem sunt Alpium incolæ,Catili à Plinio appellantur lib 3.cap.20.Carris vicini.significat igitur fortasse Plautus ludum Catalis, seu Catulis illis vsitatum sibi in conuiuio placere.STEPHANISCIDIVM]diminutiuum ex στεφανισκὶς,quod ipsum diminutiuum est à στεφάνη.

STEPHANIVM ancilla, & eidem.

MOrem vobis geram,meæ deliciæ.nam ita me Venus amœna amet,
Vt ego huc iamdudum exissem simitu vobiscum foras,
C Nisi me vobis exornarem.nam ita est ingenium muliebre,
Bene cùm lauta est,tersa,ornata,ficta est:infecta est tamen.
Nimióque sibi mulier meretrix repperit odium ocyus.
Sua immunditia,quàm in perpetuum placeat, munditia sua.
SA. Nimium lepidè fabulata est. ST. Veneris mera est oratio,
Sagarine. SA. quid est? ST. totus doleo. SA. totus?tanto miserior.
ST. Vtrubi accumbo? SA. vtrubi tu vis. ST. cum ambobus volo, nam ambos amo.
ST. Vapulat peculium: actum est. fugit hoc libertas caput.
ST. Date mihi locum,vbi accumbam, amabo,siquidem placeo,tum mihi.
Cupio cum vtroque mihi esse bene. ST. dispereo. SA. quid ais?
D ST. quid ego?
SA. Ita me Di ament,numquam ei fiet hodie hoc,quin saltet tamen.
Age mulsa mea,suauitudo,salta:saltabo ego simul.
ST. Numquam ædepol me istoc vinces,quin ego ibidem pruriam.
ST. Siquidem mihi saltandum est,tum vos date,bibat,tibicini.
ST. Et quidem nobis. SA. tene tibicen primúm.postidea loci
Si hoc eduxeris,proinde vt consuetus antehac,celeriter
Lepidam & suauem cantionem aliquam occipito cinædicam,
Vti perpruriscamus vsque exunguiculis.inde huc aquam.

SIMITV]simul.Idem Ampb.*non ego cùm vino simitu,ebibi imperium tuum*.FICTA EST]cùm bene formata est,quasi à
E figulo, aut statuarum fictore.INFECTA EST TAMEN]est tamen non perfecta. quid si legamus *inficta est*, non ficta est,id est,non formata est tamen.NIMIOQ. SI MVLIER,&c.] id est, mulier meretrix citiùs odium sibi conciliat immunditia sua,quàm amorẽ munditia sua.NIMIVM LEP. FAB.]valde lepidè locuta est. TOTVS DOLEO.]ex amore & libidine.amor autem corpus,& animum afficit, quæ sunt duæ hominis partes. VTRVBI ACCVMBO?] vtro in loco superiore,an inferiore.VAPVLAT PECVLIVM.]id est,minuitur, dissipatur, & disperditur peculium, iis nequitiis scilicet.FVGIT HOC LIB. CAP.]numquam manumittemur hoc vitæ genus colentes.longè aufugit à nobis libertas,vt se indignis,quòd tam nequiter,& dissolutè viuamus. DATE MIHI LOCVM.] vt inter vos media accumbam. TVM MIHI CVPIO CVM VTROQVE]tum cupio ex vtriusque complexu voluptatem capere. DISPEREO] amore. sic suprà, *totus doleo*.QVID EGO?]quid ego aiam,rogas?NVMQVAM EI FIET H. HOC.] numquam ei fiet, quod sibi omnes ferè mulieres fieri volunt,præsertim impudicæ.QVIN EGO IBID. P.]quin ego vnà vobiscum saltamus, libidinem incendam,aut excitem.pruriam,id est,libidine vrar. tralatio est ab iis, quibus corpus prurigine vritur. TVM VOS DATE, BIBAT, TIBICINI.]tum vos date tibicini poculum,vt bibat.POSTIDEA LOCI]postea loci. SI HOC EDVXERIS.]si hoc poculum exhauseris. VT CONSVETVS]es.CANTIONEM OCCIPITO CINAEDICAM.] cantionem incipito proteruam,mollem, & impudicam,quæ nobis pruritum libidinis excitet.cinædi enim molles & impudici.profert Nonius idem in Aulul.*ita fustibus sum mollior magis, quàm cinadus*.VTI PERPRVRISCAMVS VSQVE EX VNGVICVLIS.]vt vsq; ab extremis partibus corporis toti libidine flagremus. INDE HVC AQ.] infunde in hoc poculũ aquã.

EIDEM duo. A

SA. Tene tu.hoc educe. dudum placuit potio.
Nunc minus grauatè iam accipit.tene tu interim,
Meus oculus,da mihi suauium,dum illic bibit.
Prostibuli est autem stantem stanti sauium
Dare amicum amicæ.euge euge sic furi datur.
Quid igitur?quamquam grauatus,non nocuit tamen.
Age iam infla buccas. ST. nunc iam aliquid suauiter.
Redde cantionem,veteri pro vino,nouam.

TENE.]tu tibicē.EDVCE] ebibe, exsicca. NINVS GRAV. IAM ACCIP.] minus iam grauatur accipere tibicem: quàm antea. TENE]tene,inquam, tibicem. Licet etiam sic legere, *tene tu.interim meus oculus.* TV INTERIM MEVS OCVLVS.]tu interim,mi ocelle Stephanium. ILLIC]ille,tibicem. PROSTIBVLI EST AVTEM,&c.]est meretricis vilissimæ,& præ stabulis stantis amicam stantem stanti amico suauium dare. SIC FVRI DATVR.] sauium quasi ab inuita extortum. QVID IGITVR? nunc ac tibicem redit quamquam grauatus es,id est,grauatè poculum accepisti,non nocuit tamen tibi potio. NVNC IAM ALIQVID SVAVITER] subintell. caue. REDDE CANTIONEM VET. PRO VINO, NOVAM.]nunc vt ait Pindarus,quodam loco cantiones nouæ magis placent.contrà,vina vetustas commēdat. B

EIDEM.

SA. Qui Ionicus aut cinædicus,qui hoc tale facere possiet?
Si istoc me vorsu viceris,alio me prouocato.
Fac tu hoc modo. ST. at tu hoc modo. SA. babæ. ST. tatæ. SA. papæ ST. pax.
SA. Nunc pariter ambo.omneis voco cinædos. cinædus contrà C
Staticulis stare nobis non magis potis est,quàm fungus imbri
Intrò hinc abeamus.nunc iam saltatum satis pro vino'st.
Vos spectatores plaudite,atque ite ad nos comissatum.

QVI IONICVS AVT CINAED.] quis est saltator mollis & proteruus: quis est saltandi molliter & cinædicè peritus,qui hoc modo saltare possit? Horat. Od.lib. *Motus doceri gaudet Ionicos, Matura virgo.* Ad quem locum lege si tibi commodum est,quæ notauimus. SI ISTOC ME VORSV VICERIS,&c.]si tu volubiliorem saltatorum orbem, seu versum hoc quem modo tibi saltari versare potueris,tum me alio prouocato. versus,seu vorsus hoc loco saltationis genus,quod in orbem circumagitur,significat. M. Tullius oratione in Pisonem: saltatorem orbem appellat. BABAE] interiectio admirantis. Caris.lib.2. TATAE.] Carisius, Næuius in Tarentilla, *At at tata,caue cadas*,&c. [illegible] PAX.] Carisius vult esse interiectionem,alij aduerbium comicum.& significare [illegible], id est, prorsus, omnino:in quibus est Priscianus lib. 24. alij tradunt significare *tantùm*: alij esse aduerbium adiurantis. NVNC PARITER AMBO.]saltemus. OMNEIS VOCO CINAEDOS]omneis cinædos voco,vt nobiscum saltent,seu prouoco. D

TRINVMMVS.

TRINVMMVS.

DRAMATIS PERSONAE.

LVXVRIA.
INOPIA.
MEGARONIDES senex.
CALLICLES senex.
LYSITELES adolescens.
PHILTO senex.
LESBONICVS adolescens.
STASIMVS seruos.
CHARMIDES senex.
SYCOPHANTA.

A

ARGVMENTVM.

Hesaurum abstrusum abiens peregrè Charmides,
Rémque omnem amico Callicli mandat suo:
Istoc absente malè rem perdit filius.
Nam & ædis vendit. has mercatur Callicles.
Virgo indotata soror istius poscitur.
Minus quo cum inuidia ei det dotem Callicles,
Mandat qui dicat aurum ferre se à patre.
Vt venit ad ædis, hunc deludit Charmides
Senex vt rediit, cuius nubunt liberi.

B MANDAT] commendat.

PROLOGVS LVXVRIA ET INOPIA.

LV. EQVERE mea nata, vt munus fungaris tuum.
IN. Sequor, sed finem fore quem dicam, nescio.
LV. Adest, hem illæ sunt ædes, i intrò nunc iam.
Nunc, ne quis erret vostrûm, paucis in viam
Deducam, siquidem operam dare promittitis.
Nunc primum igitur, quæ ego sim, & quæ illa hæc siet,
Huc quæ abiit intrò, dicam, si animum aduortitis.
Primùm mihi Plautus nomen luxuriæ indidit,
C Tum mihi natam hanc is esse voluit Inopiam.
Sed ea huc quid introierit impulsu meo,
Accipite, & date vaciuas aureis, dum eloquar.
Adolescens quidam est, qui habitat in hisce ædibus:
Is rem paternam me adiutrice perdidit.
Quoniam ei, qui me aleret, nihil video esse reliqui,

Dedi meam natam, qui-cum ætatem exigat. A
Sed de argumento ne exſpectetis fabulæ,
Senes qui huc venient, hi rem vobis aperient.
Huic nomen Græcè eſt Theſauro fabulæ.
Philemo ſcripſit, Plautus vertit barbarè,
Nomen trinummo. fecit nunc hoc vos rogat,
Vt liceat poſſidere hoc nomen fabulam.
Tantum eſt. valete, adeſte cum ſilentio.

SEQ. MEA N. VT MVNVS FVNG. TVVM] profert Nonius in extr. vbi exempla proponit accuſatiui pro ablatiuo poſiti. Sed legit ille, hoc modo, *ſequere me hàc nata, vt munus tuum fungare.* ADEST] finis. PAVCIS IN VIAM DED.] manet in tralatione verbi *errare*. nam qui viam ignorant, ne errent, deducuntur in viam. HVC QVAE ABIIT] quæ in has ædeis proximas introiit. VACIVAS AVREIS] id eſt, vacuas aures. ſic Aſinaria, *vt bene vaciuas aureis feciſti mihi.* & Bacchi. *valeas affliclas me vaciuum virum.* Pſeud. *Pſeudole, adeis aurium.* MIHI NATAM] Inopiam. BARBARE] Latinè. ſic ſæpè aliás. VT LICEAT POSS. HOC NOM. FAB.] ſic habent noſtri libri veteres, non vt vulgati, *hunc nomen fabulam.* ſententia autem hæc eſt, vt liceat fabulam hoc nomen poſſidere, id eſt, hoc nomine appellari. B

MEGARONIDES ſenex.

AMicum caſtigare ob meritam noxiam,
Immœne eſt facinus; verùm in ætate vtile
Et conducibile, nam ego amicum hodie meum
Concaſtigabo pro commerita noxia,
Inuitus, ni me id inuitet vt faciam, fides.
Nam hic nimiùm morbus mores inuaſit bonos. C
Ita plerique omnes iam ſunt intermortui.
Sed dum illi ægrotant, interim mores mali,
Quaſi herba irrigua, ſuccreuerunt vberrimé.
Neque quicquam hîc vile nunc eſt, niſi mores mali.
Eorum licet iam meſſem metere maximam,
Nimióque hîc pluris paucioram gratiam
Faciunt pars hominum, quàm id, quod proſit pluribus.
Ita vincunt illud conducibile gratiæ.
Quæ in rebus multis obſtant, odioſæque ſunt,
Remorámque faciunt rei priuatæ & publicæ. D

AMICVM CASTIGARE] totum hunc locum Cornificius lib. 4. ad Heren. & M. Tull. lib. 2. de Inuentione Rhetoric. proferunt: vbi vitioſæ rationis exempla proponũt. IMMOENE, id eſt, immœne autem, ſiue immune, id eſt, improbum, vt explicat Feſtus. INVITVS NI ME ID INVITET, &c.] inuitus quidem eum caſtigabo, ſed me fides inuitat, vt id mea ſponte faciam. ITAQVE PLERIQVE OMNES] ſic habent noſtri libri veteres, & rectè. vulgati autem mendosè plerumque. QVAM HERBA IRRIGVA] quaſi herba multa aqua irrigata. MESSEM METERE] Ἀθισμὸς, vel ἀχαιρμός. NIMIOQVE HIC PLVRIS, &c. & pars hominum multò pluris facit pauciorum gratiam, quàm id, quod proſit pluribus. vel ſic, & pars hominum multò mauult gratiam inire à paucioribus, potentibus ſcilicet, & diuitibus, quàm reipublicæ prodeſſe. REMORAMQVE FACIVNT, &c.] & remorantur rem priuatam, & publicam.

CALLICLES MEGARONIDES, ſenes duo.

CA. LArem corona noſtrum decorari volo.
Vxor venerare, vt nobis hæc habitatio
Bona, fauſta, felix, fortunatáque eueniat,
Téque vt, cùm primùm poſſim, videam emortuam. E
ME. Hic ille eſt, ſenecta ætate qui factus eſt puer,
Qui admiſit in ſe culpam caſtigabilem.
Aggrediar hominem. CA. cuia vox propè me ſonat?
ME. Tui beneuolentis, ſi ita es, vt ego volo:
Sin aliter es, inimici, atque irati tibi.
CA. O amice ſalue, atque æqualis mihi, vt vales
Megaronides? ME. & tu ædepol ſalue Callicles.
CA. Valen? valuiſtin? ME. valeo, & valui rectius.

CA. Quid

A CA. Quid agit tua vxor? vt valet? ME. plusquàm ego volo.
CA. Bene hercle est, illam tibi bene valere, & viuere.
ME. Credo hercle te gaudere, si quid mihi mali est.
CA. Omnibus amicis, quod mihi est, cupio esse idem.
ME. Ehò tua vxor quid agit. CA. immortalis est.
Viuit, victuráque est. ME. bene hercle nuntias,
Deósque oro, vt vitæ tuæ superstes suppetat.
CA. Dum quidem hercle tecum nupta sit, sanè velim.
ME. Vin' commutemus? tuam ego ducam, & tu meam?
Faxo haud tantillum dederis verborum mihi.
B Numquam tu, credo, mihi imprudenti obrepseris.
Ne tu hercule faxo haud scies quam rem egeris.
CA. Habeas, vt nactus: nota mala res, optuma'st.
Nam ego nunc si ignotam capiam, quid agam, nesciam.
ME. AEdepol proinde vt bene viuitur, diu viuitur.
Sed hoc animum aduorte, atque aufer ridicularia:
Nam ego dedita opera huc ad te aduenio. CA. quid venis?
ME. Malis te vt verbis multis multum obiurgitem.
CA. Men? ME. num quis est hîc alius præter me atque te?
CA. Nemo est. quid igitur? ME. rogitas tène obiurgitem?
C Nisi tute mihi me censes dicturum malè.
Nam si in te ægrotant artes antiquæ tuæ.
Siue immutare vis ingenium moribus,
Aut si demutant mores ingenium tuum,
Neque eos antiquos seruas, ast captas nouos:
Omnibus amicis morbum tu incuties grauem,
Vt te videre, audiréque ægroti sient.
CA. Quid in mentem venit tibi istæc dicta dicere?
ME. Quia omneis bonos, bonásque accurare addecet,
Suspicionem, & culpam vt ab se segregent.
CA. Non potest vtrumque fieri. ME. quapropter? CA. rogas?
D Ne admittam culpam, ego meo sum promus pectori,
Suspicio est in pectore alieno sita.
Nam nunc ego si te surripuisse suspicer
Ioui coronam de capite, è Capitolio,
Quod in culmine astat summo: si id non feceris,
Atque id tamen lubeat suspicarier,
Qui tu id prohibere me potes, ne suspicer?
Sed istud negotij scire cupio, quicquid est.
ME. Haben' tu amicum aut familiarem quempiam
Cui pectus sapiat? CA, ædepol haud dicam dolo,
E Sunt quos scio esse amicos, sunt quos suspicor:
Quorum ingenia atque animos non possum noscere,
Ad amici partem, an ad inimici perueniant.
Sed tu ex amicis certis mihi es certissimus.
Si quid scis me fecisse inscitè aut improbè,
Si id non accusas, tu ipse obiurgandus es, scio.
ME. Etsi alia huc caussa ad te adueni, æquum postulas.
CA. Exspecto si quid dicas. ME. primùm dum omnium,
Malè dictitatur tibi vulgo in sermonibus:
Turpilucricupidum te vocant ciues tui.
Tum autem sunt alij, qui voltorium vocant.
Hosteisne, an ciueis comedis, paruipendere.

Hæc cùm audio in te dicier, excrucior miser. A
CA. Est, atque non est mihi in manu Megaronides.
Quin dicant, non est: meritò vt ne dicant, id est.
ME. Fuitne hic tibi amicus Charmides? CA. est, & fuit.
Id ita esse vt credas, rem tibi auctorem dabo.
Nam postquam hic eius rem confregit filius,
Vidétque ipse ad paupertatem protractum esse, se,
Suámque filiam esse adultam virginem,
Simul eius matrem, suámque vxorem mortuam,
Quoniam hinc iturus est ipse in Seleuciam,
Mihi commendauit virginem, natam suam, B
Et rem suam omnem, & illum corruptum filium.
Hæc, si mihi inimicus esset, credo haud crederet.
ME. Quid tu? adolescentem, quem esse corruptum vides,
Qui tuæ mandatus est fidei & fiduciæ,
Quin eum restituis? quin ad frugem corrigis?
Ei rei operam dare te fuerat aliquanto æquius,
Si qui probiorem facere posses, non vti
In eandem tute accederes infamiam,
Malúmque vt eius cum tuo misceres malo.
CA. Quid feci? ME. quod homo nequam. CA. non istuc meum est.
ME. Emistin' de adolescente has ædeis (quid taces?) C
Vbi nunc tute habitas? CA. emi, atque argentum dedi,
Minas quadraginta adolescenti ipsi in manum.
ME. Dedisti argentum? CA. factum, neque facti piget.
ME. AEdepol fidei adolescentem mandatum malæ.
Dedistíne hoc pacto ei gladium qui se occideret?
Quid secus est, aut quid interest dare te in manus
Argentum amanti homini adolescenti, animi impoti,
Qui exædificaret suam inchoatam ignauiam?
CA. Non ego illi argentum redderem? ME. non redderes,
Neque de illo quicquam neque emeres, neque venderes. D
Nec qui deterior esset, faceres copiam.
Inconciliastin' eum, qui mandatu'st tibi?
Illum qui mandauit, eum exturbasti ex ædibus?
AEdepol mandatum pulcrè, & curatum probè.
Crede huic tu te. tuam iam melius rem gesseris.
CA. Subigis maledictis me tuis, Megaronides,
Nouo modo adeò, vt, quod concreditum est
Taciturnitati clàm, fidei & fiduciæ,
Ne enuntiarem cuiquam, neu facerem palàm,
Vti mihi necesse sit iam id tibi concredere.
ME. Mihi quod credideris, sumes vbi posiueris.
CA. Circumspice dum te, ne quis assit arbiter E
Nobis, &, quæso, identidem circumspice.
ME. Ausculto, si quid dicas. CA. si taceas, loquar.
Cùm iam hinc est profectus peregrè Charmides,
Thesaurum mihi demonstrauit in hisce ædibus,
Hic in conclaui quodam. sed circumspice.
ME. Nemo est. CA. nummorum Philippeûm ad tria millia,
Id solus solum per amicitiam & per fidem,
Flens me obsecrauit, suo ne nato crederem,
Néue cuiquam, vnde ad eum id posset permanascere.

A Nunc si ille huc saluus reuenit, reddam suum sibi.
Si quid eo fuerit factum, illius filiæ,
Quæ mihi mandata est, habeo, dotem vnde dem,
Vt eam in se dignam conditionem collocem.
ME. Proh di immortales: verbis paucis quàm citò
Alium fecisti me! alius ad te veneram:
Sed vt occepisti, perge porrò proloqui.
CA. Quid tibi ego dicam? qui illius sapientiam
Et meam fidelitatem, & cælata omnia
Pænè ille ignauus funditus pessum dedit?
ME. Qui dum? CA. quia rure dum sum ego vnos sex dies,
B Me absente atque insciente, inconsultu meo,
AEdeis venaleis hasce inscribit litteris.
ME. Adesuriuit magis, & inhiauit acrius
Lupus. obseruauit, dum dormitaret canes.
Gregem vniuersum voluit tecum auertere.
CA. Fecisset ædepol, ni hæc præsensisset canes.
Sed nunc rogare ego vicissim te volo,
Quid fuit officium meum me facere? face sciam.
Vtrùm indicare me ei thesaurum æquum fuit,
Aduersum quàm eius me obsecrauisset pater:
C An ego alium dominum paterer fieri ædibus,
Qui emisset? eius essètne ea pecunia?
Emi egomet potius ædeis argentùm dedi
Thesauri caussa, vt saluum amico traderem.
Neque adeò hasce emi mihi, nec vsuræ meæ.
Illi redemi, rursum à me argentum dedi.
Hæc sunt, seu rectè, seu peruorsè facta sunt.
Ego me fecisse confiteor Megaronides.
Hem mea malefacta, hem meam auaritiam tibi.
Hascéne me propter res maledicta differunt?
ME. Pausa. vicisti castigatorem tuum.
D Occlusti linguam, nihil est qui respondeam.
CA. Nunc ego te quæso, vt me opera & consilio iuues,
Communicésque hanc tecum meam prouinciam.
ME. Polliceor operam. CA. ergo vbi eris paulo póst? ME. domi.
Numquid vis? CA. cures tuam fidem. ME. fit sedulò.
Sed quid ais? CA. quid vis? ME. vbi nunc adolescens habet?
CA. Posticulum hoc recepit, cum ædeis vendidit.
ME. Istuc volebam scire. i sanè nunc iam,
Sed quid ais? CA. quid? ME. nunc virgo nempe apud te est. CA. ita est.
Iuxtáque eam curo cum mea. ME. rectè facis.
CA. Numquid prius, quàm abeo, me rogaturus? ME. vale.
E Nihil est profectò stultius neque stolidius,
Neque mendaciloquius, neque argutum magis,
Neque confidentiloquius, neque periurius,
Quàm vrbani assidui ciues, quos scurras vocant.
Atque egomet me adeò cum illis traho ibidem vná.
Qui illorum verbis falsis acceptor fui,
Qui omnia se simulant scire, nec quicquam sciunt.
Quod quisque in animo habet, aut habituru'st, sciunt.
Idque quod in aurem rex reginæ dixerit,
Sciunt. quod Iuno fabulata est cum Ioue.

Quæ neque futura, neque facta sunt, tamen ij sciunt. A
Falson', an verò laudent, culpent, quem velint,
Non floccifaciunt, dum illud, quod lubeat, sciant.
Omnes mortales hunc aiebant Calliclem
Indignum ciuitate hac esse, viuere,
Bonis qui hunc adolescentem euertisset suis.
Ego de eorum verbis famigeratorum inscius,
Prosilui amicum castigatum innoxium.
Quod si exquiratur vsque ab stirpe auctoritas,
Vnde quicquid auditum dicant, nisi id appareat,
Famigerator iure fiet cum damno & malo:
Hoc ita si fiat, publico fiat bono: B
Pauci sint faxim, qui sciant quod nesciunt,
Occlusiorémque habeant stultiloquentiam.

LAREM CORONA N.] lares dij sunt domestici. Itaque eis canis adstabat, & pelle canina cincti Gabino vestiebantur. Canis autem animal est domesticum. Eisque, pueri sumturi togam virilem, bullam dicabant, & Foci custodes esse credebantur. Ex quo quod Græci dicunt ἀφ' ἑστίας, id est, à Veste, Latini dicunt à Lare. VENERARE.] precare. VT NOBIS HAEC HABITATIO.] has ædes, quas emi à Lesbonico. TEQVE VT CVM PRIMVM POSSIM] vel sic legendum, vt edidimus, *& precare, vt te videam emortuum, cùm primùm possim*: vel, *téque vt quàm primùm possim videre emortuum*. quæ lectio si probabitur, m. elidetur, vt versus mensura constet. Licet etiam sic legere, *vt cùm primùm possit, videam emortuum*. Cùm primùm possit autem, id est, cùm primùm fieri possit. SENECTA AETATE] suprà. FACTVS EST PVER.] repuerauit. prouerbium. Bis pueri senes. QVI ADMISIT IN SE CVLPAM.] qui emit ædeis. CVIA VOX] cuius vox. TVI BENEVOLENTIS.] eius, qui tibi benè vult. *beneuolentis* positum substantiuè, vt, amici. VALEN'?] valéne? FAXO HAVD TANTILLVM, &c.] id est, verba mihi non dederis, si vxorem tuam mihi tradideris, mea accepta. NVNQVAM TV, CREDO, MIHI IMPRVDENTI OBREPSERIS] nunquam tu, opinor, me inscientem, & incautum deceperis. VT NACTVS RES, subintellig. ÆDEPOL PROINDE, VT BENE VIVITVR] non viuit, qui miserè viuit: ne dum diu viuit. C MEN'] eóne venis, vt me obiurges? NVMQVIS EST HIC ALIVS.] non prius vult Charicli respondere ad interrogatum, neque eum obiurgare Megaronides, quàm sciat neminem esse alium qui sermonem exaudire possit. ROGITAS IENE OBIVRGITEM?] hoc ad illud pertinet quod rogarat Charicles: Méne? q. d. quê alium, quàm te obiurgem? non enim me obiurgabo. Itaque subiungit. Nisi fortè putas me mihi dicturum malè. ÆGROTANT] tralatio à morbis corporis. Sic Lucretius libr. 4. *ægrotat fama vacillans*. SIVE IMMVTARE VIS INGENIVM] siue ingenium tuum cum huius ætatis moribus, qui sunt pessimi, vis commutare. ANTIQVOS.] iubebat quidam moribus antiquis vti, verbis præsentibus. OMNIBVS AMICIS MORB.] omnibus amicis hunc morbum importabis grauem, vt te inuiti videant, & audiant. ACCVRARE ADDECET SVSP. &c.] suspicionem accuratè vitare decet. NE ADMITT. CVLP.] in mea potestate situm est, ne culpam admittam; suspicionem præstare nec debeo, nec possum, quia ab alieno animo proficiscitur. MEO SVM PROMERE POSSVM] ex meo animo & pectore, hoc promere possum, vt ne culpam admittam. NAM NVNC EGO SI TE SVRR. S.] coronam Ioui Capitolino surripuisse dicitur Petilius quidam, qui ex eo Capitolinus dictus est. CVI PECTVS SAPIAT.] qui sit cordatus, & intelligens. Cicer. libr. 2. de Finibus, *Nec enim sequitur, vt cui cor sapiat, ei non sapiat palatus*. HAVD DICAM DOLO] dicam planè, quod sentio. EX AMICIS CERTIS.] Ennius apud Cicer. in Cat. *Amicus certus in re incerta cernitur*. PRIMVM DVM OMNIVM] primùm igitur omnium, &c. MALE DICT. T.] crebrò tibi maledicitur. TVRPILVCRI-CVPIDVM] αἰσχροκερδῆ. VOLTVRIVM] rapacem. vultur, seu vulturius, auis rapax. M. Tullius D in Pison. *vulturius illius prouinciæ Scaurus*. *vulturius reip.* ex Charisio. HOSTEISNE AN CIVEIS COMEDIS, P.] hostisne, an ciueis comedas non admodum laborare. QVIN DICANT NON EST.] non est in mea manu efficere, vt ne dicant: id est, efficere, vt ne meritò dicant. REM TIBI AVCTOREM D.] re ipsa tibi fidem faciam. res ipsa tibi declarabit. ADVLTAM] viro maturam & nubilem. SI QVI] si qua ratione si quo pacto. NON ISTVD MEVM EST] non sum nequam: non est meum esse nequam. MALAE] tuæ. DEDISTINE] nónne dedisti? sic sæpè veteres. QVI.] quo. QVID SECVS EST.] quid aliud est. ANIMI IMPOTI] qui se continere non potest. qui sibi imperare, seu qui se regere non potest. QVI EXAEDIF. SVAM &c.] quo ignauiam & nequitiam suam inceptam ad fastigium perduceret? tralatio, seu allegoria ab ædificiis. INCONCILIASTIN'] . nónne per dolum decepisti? Festus. ILLVM, QVI MANDAVIT.] patrem. ÆDEPOL MAND. PVLCHR.] ironia est. CREDE HVIC TVTE, &c.] commite huic te ipse, &c. TVM SPERARE DEBEAS.] scilicet (ironia enim est) te tuam rem melius gesturum. hæc horum verborum sententia est, si ita legamus. nam vulgata lectio sic habet, *Crede huic tu te. suam rem melius gesserit*. aperta sententia est, nempe sine ironia. Nonnulli etiam sic legi volunt, *tuam rem melius gesserit*. MIHI QVOD CRED. SVMIS VEI P.] quod meæ fidei, & taciturnitati commiseris, tamquam depositum quod ... de petes, vbi deposueris. POSIVERIS,] *posiueris*, antiquum pro posueris. ID.] aurum ad tria nummorum Philipp. millia. PERMANASCERE.] permanare, peruenire. Permanasco à verbo *permano*, vt integrasco, labasco, ab integro, as, labo, as. E SI QVID EO FACTVM F.] si quid ei humanitus acciderit. si quid de eo factum fuerit. sic loquebantur veteres, pro eo quod est, si mortuus fuerit, malum omen vitantes. ILLIVS FILIAE, QVAE MIHI MANDATA EST, &c.] habeo vnde dotem dem illius filiæ, quæ mihi mandata est. VT EAM IN SE DIG. COND.] vt ei conditionem se dignam reperiam. vt eam in matrimonium collocem ex sua dignitate. QVI ILLIVS SAP. &c] quid tibi dicam de illo, qui homo ignauus, pœnè illius (patris) sapientiam, & meam fidelitatem, & ea omnia, quæ celarem, pœnè funditus extinxit? VNOS SEX DIES.] solos sex dies. profert hunc locum Nonius, quo loco docet, quoties per accusatiuum casum annos vel dies loquimur, longos annos vel dies significari, &c. IN CONSVLTV MEO.] me inconsulto. INSCRIBIT] proscribit. quidam libri veteres habent, *conscribit*. sed mendosè. docti quidam legendum putant, *Ædeis venaleis hasce inscribit litteris*. ADESVRIVIT MAGIS, &c.] allegoria. per lupum, significatur Lysiteles Charmidis filius, per canem, Callicles. ET INHIAVIT ACRIVS] suprà. DVM DORMITARET CANES.] dum dormitaret canis. canes antiquè pro canis. Lucilius: *irritata canes*. ex Charisio. sic iterum infrà non longè. *ni præsensisset canes*. QVID FVIT OFF. MEVM ME FACERE.] ordo est, quid me facere, id est, quid vt ego faciam, fuit officium meum? ADVERSVM

A QVAM] contrà quàm. QVI EMISSET.] nempè eum, qui emisset? emtionibus enim, & similibus contractibus rerum dominia quæruntur. NEC VSVRAE MEAE] nec vt ego iis vtar, vel nec vsui meo, seu in vsum meum. ILLI REDEMI.] Charmidi emi. EGO ME FECISSE CONF.] sic legendum, non vt vulgò, *egomet fecisse confiteor*. HASCENE ME PROPTER R.] ánne propter has res maledicta tua me dilacerant? PAVSA.] huis esto. NIHIL EST QVI R.] nihil est, quare respondeam. COMMVNICESQVE HANC TECVM] & huius meæ prouinciæ partem administrare, & gerere velis. vulgati libri habent, & nōnulli item veteres, *cōmunicésque hanc mecum meā p.* HABET.] habitat? POSTICVLVM HOC RECEPIT] recepit, id est, excepit, vel exceptum fecit, vt declarat Nonius in verbo *recipere*, & in voce *receptitium*, qui vtrobique hunc versum profert. Sic & Aulus Gellius lib. 17. cap. 6. Posticulum autem diminutiuum est à postico. IVXTA EAM CVRO CVM MEA] & eam iuxtà curo, atque meam. *iuxtà* hic Nonius interpretatur similiter, & apud Sallust. *Iugurta bello hiemem atque æstatem iuxtà pati*. NVMQVID ALIVD PRIVS QVAM ABEO ME R.] numquid priusquam abeo, me rogaturus es? VRBANI ASSID. CIVES QVOS SCVR. VOC.] vrbani id est, ἀστεῖοι, id est, elegantes & faceti, qui homines assiduè in vrbe viuunt, neque vmquam rus eunt. scurræ nomen initiò fuit honestum, postea autem turpe, & infame. M. Tull. pro Quinctio, *Nam neque parùm facetus scurra*. Sext. Nævius, *neque inhumanus præco est vmquā existimatus*. Ibidem, *de scurra multo facilius diuitem, quàm patrem familias fieri posse*. ACCEPTOR] approbator. IDQVE QVOD IN AVREM] res arcanissimas, & reconditissimas. Idem valet quod deinceps sequitur, quod Iuno, &c. in quo est insignis hyperbole. NON FLOCCIFACIVNT] nihili pendunt, nullius pensi habent. BONIS QVI HVNC A-
B DOL.] sic sæpè loquitur M. Tull. lib. 1 accus. *Quæ misera flentes euersum à te puerum patrijs bonis esse dixerunt*. DE EORVM VERBIS.] ex eorum verbis. Terent. *hic de nostris verbis errat*. FAMIGERATORVM.] sic dicunt Latini, famigerare, vt belligerare, ex quibus & famigerator. & belligerator, qui rumores gerit & serit, & belligerator, qui bella gerit. VSQVE AB STIRPE] à prima origine. AVCTOR. VNDE QVIDQ.] ex qua auctoritate id omne, quod se audiuisse dicāt appareat. HOC ITA SI FIAT.] si famigerator qui auctorem suum proferre non possit, damno afficiatur, & pœnas meritas luat. PAVCI SINT PAXIM, &c.] pauci sint rumigeruli, seu famigeratores. OCCLVSIOREM.] magis clausam, & compressam.

LYSITELES adolescens.

MVltas res simitu in meo corde verso: multum in cogitando.
Dolorem indipiscor: egomet me concoquo, & macero, & defatigo,
Magister mihi exercitor animus, hinc est. sed hoc non liquet:
C Nec satis cogitatum est, vtram potius harum mihi artem expetessam,
Vtram ætati agundæ arbitrer firmiorem: amori me, an rei
Obsequi potius par siet: vtra in parte plus voluptatis sit vitæ,
Ad ætatem agundam. de hac re mihi satis haud liquet, nisi hoc
Sic faciam opinor. vtramque rem simul exputem, iudex sim.
Reúsque ad eam rem. ita faciam, ita placet. omnium primùm
Amoris arteis eloquar, quemadmodum expediant. numquam
Amor quemquam nisi cupidum hominem postulat se in plagas
Coniicere. eos cupit, eos consectatur, subdolè blanditur, ab re
Consulit. blandiloquentulus, harpago, mendax, cupes, auarus.
D Elegans, despoliator, latebricolarum hominum corruptor,
Blandus, inops, celati indagatur. nam qui ab eo, quod amat,
Quàm extemplò sauiis sagittatis percussus est, illico res foras
Labitur, liquitur. da mihi hoc mel meum, si me amas, sodes.
Ibi ille cuculus, ocelle mi, fiat, & istuc: &, si amplius vis dari,
Dabitur. ibi illa pendentem ferit, iam amplius orat. non sat.
Id est mali, ni amplius etiam quod ebibit, quod comest,
Quod facit sumti nox datur, ducitur familia tota;
Vestispici vnctor, auri custos, flabelliferæ, sandaligerulæ,
Cantrices, cistellatrices, nuntij, renuntij, raptores panis & peni,
Fit ipse, dum illis comis est, inops amator. hæc ego cùm ago
E Cum meo animo, & recolo, vbi qui eget, quàm pretij sit parui apage te,
Amor, non places, nihil te vtor. quamquam illud est dulce, esse & bibere.
Amor amara dat tibi satis quod ægrè sit fugit. forum. fugat tuos
Cognatos, fugat ipse se à suo contuitu.
Neque enim eum sibi amicum volunt dici. mille modis amor ignorādus st,
Procul adhibendus est, atque abstinendus. nam qui in amorem
Præcipitauit, peius perit, quàm si saxo saliat. apage sis amor,
Tuas res tibi habe. amor, mihi amicus ne fuas vmquam. sunt tamen.
Quos miseros, maléque habeas, quos tibi obnoxios fecisti.
Certum'st ad frugem applicare animum, quamquam ibi animo
Labos grandis capitur, boni sibi hæc expetunt, rem, fidem, honorem,

Gloriam,& gratiam.hoc probis pretium'st.eo mihi magis lubet A
Cum probis potius,quàm cum improbis viuere vanidicis.

MVLTAS RES SIMITV] hæc est illa consultatio omnium difficillima, & ætatis degendæ genus sibi constituere. qua de re cùm Hercules deliberare vellet, exisse in solitudinem dicitur, atque ibi sedens multoties dubitasse, vt & apud Xenophontem,& apud M. Tullium lib. I. de offic. SIMITV.] simul. supra Amphitr. *non ego cum vino simitu ebibi imperium tuum*. INDIPISCOR.] adipiscor, sumo, capio. EXERCITOR] qui me exercet,& vexat. HINC] ex hac cogitatione. SED HOC NON LIQVAT.] non est liquidum, obscurum est. EXPETESSAM.] expetam. docti quidam pro, *artem, partem* legi volunt. VTRA IN PARTE.] in amore, an in studio, & cura rei familiaris. PLVS VOLVPTATIS] plus veræ,& sinceræ voluptatis. VTRAMQVE REM SIMVL EXP.] vtrámque simul apud me consideraui. *putare*, propriè est purgare, vt putare sarmenta ex quo, putare rationes. QVEMADMODVM EXPEDIANT.] quemadmodum sint vtiles. quomodo prosint. ELOQVAR ARTEIS,&c.] Græcè dictum, pro eloquar, quemadmodum amoris artes expediant. IN PLAGAS] in retia. AB RE CONSVLIT] ea consilia capit, quæ è re sunt, quæ ad rem pertinent. HARPAGO] harpax, rapax. harpago, manus ferrea vncata. Cæsar. comment. de Bello ciuili. CVPES] cupido, voluptarius, cupidissimus. CELATI INDAGATOR.] qui inuestigat rem celatam. NAM QVI AB EO] ordo est, nam res eius, qui ab eo,&c. QVAM B EXTEMPLO] continuó. SAVIIS SAGITTATIS.] sauiis vim sagittarum habentibus, vel instar sagittarum animum ferientibus. DA MIHI HOC MEL MEVM] verba sunt amicæ ad amantem. LIQVITVR. liquefit. tralatio. ILLE CVCVLVS] Ille amator, qui alienis vel communibus lectis incubat. PENDENTEM] suspensum cura, titubantem, atque incertum. FERIT.] ferit munere, id est, mulcat. Terentius Phormione, *Geta ferietur alio munere*. NI AMPLIVS ETIAM QVOD EBIBIT,&c.] nisi amplius etiam quod ebibit, quod comest, quod denique sumtus facit domi, id omne tibi ab amatore dari postulat: comest, pro comedit, inquit Nonius, qui hunc locum profert iterum in voce *sumtus*. NOX DATVR] nox datur amatori à puella. DVCITVR] producitur à puella. VESTISPICI.] Nonius, vestispici appellabantur vestium custodes serui, quòd frequenti diligentia vesteis inspiciant. Plaut. Trinũmo, *nox datur, ducitur familia tota*,&c. Varro lib. 6. *sic dicti vestispici*, quod vestem spicerent, id est, viderent,& tuerentur. FLABELLIF.] ancillæ, quæ flabellum ferunt. Terent. Eun. *Hem tu*, inquit Dore, *cape hoc flabellum,& ventulum huic sic facito, dum lauamus*. SANDALIGERVLAE] quæ sandalia dominæ gerunt, aut quæ suggerunt. sandalium, calceamenti genus altum,& muliebre, quod facit vt maiores videantur. Terent. Eunu. *vtinam tibi commitigari videam sandalio caput*. CISTELLATRICES.] quæ cistellas vendũt. COMIS] commodus,& liberalis. AGO] agito. VBI QVI EGET.] cùm aliquis eget. APAGE TE] inquam; subintell. AMOR AMARI DAT TIBI SATIS Q.] amor dat tibi satis amari, quod animo tuo ægritudinem afferat. FVGAT IPSE SE A S.] ipse se contueri horret. PRAECIPITAVIT.] præceps cecidit. SAXO S.] è saxo desiliat. TVAS RES C TIBI HABE.] verba sunt in diuortiis vxorum vsitata. Cic. Philipp. 2 amicam illam suam suas res sibi habere iussit ex xij. tabulis claueis ademit, exegit,&c. NE FVAS.] ne fias. vel ne fis. fuplá CERTVM EST AD FR. APPLICARE] decretum est mihi, amore relicto, ad temperantiam animum appellere. QVAMQVAM IBI LABOS GRAND. CAP.] quamquam in vita frugali & temperata, labor magnus suspicitur, ac sumitur. Labos. pro labor, antiquum. Nonius vapos, tumos, labos,& vapor, tumor, labor. colos, color. HAEC] quæ deinceps enumerantur. PRETIVM EST.] præmium, & merces est. probi viri nullam aliam suorum laborum mercedem expetunt, aut exspectant, quàm rem, fidem,&c.

PHILTO senex. LYSITELES adolescens.

QVò illic homo foras se penetrauit ex ædibus? PH. pater assum.
Impera quod vis. neque tibi ero in mora, neque latebrose me abs tuo.
Conspectu occultabo. PH. Feceris per tuis ceteris factis, patrem
Tuum si percoles per pietatem. nolo ego cum improbis te viris. D
Nate mi, neque in via neque in foro vllum sermonem exsequi.
Noui ego hoc sæculum moribus quibus sit. malus bonum, malum
Esse volt, vt sit sui similis. turbant, miscent mores mali rapax,
Auarus, inuidus, sacrum prophanum: publicum, priuatum habent,
Hiulca gens. hæc ego doleo, hæc sunt quæ me excruciant.
Hæc dies, noctéisque tibi canto vt caueas. quod manu non queunt
Tangere, tantum fas habent, quo manus abstineant.
Cætera, rape, trahe, fuge, late. lacrumas hæc mihi, cùm video,
Eliciunt, quia ego ad hoc genus hominum duraui. quin prius
Me ad plureis penetraui? nam hi mores maiorum laudant:
Eosdem lutilant, quos collaudant. hisce ego te artibus gratiam
Facio neu colas, neu imbuas ingenium. meo modo & moribus viuito E
Antiquis: quæ ego tibi præcipio, ea facito. nihil ego istos
Moror facetos mores,& turbidos, quibus boni dedecorant se.
Hæc tibi si mea imperia capesses, multa bona in pectore consident.
LY. Semper ego vsque ad hanc ætatem ab ineunte adolescentia,
Tuis seruiui seruitutem imperiis,& præceptis, pater,
Pro ingenio ego me liberum esse ratus sum: pro imperio tuo,
Meum animum tibi seruitutem seruire, æquum censui.
PH. Qui homo cum animo inde ab ineunte ætate depugnat suo,
Vtrùm is ita ne esse mauelit, vt eum animus æquum censeat:

An

A An ita potius,vt parentes eum esse,& cognati velint:
Si animus hominem perculit,actum est,animo seruiuit,non sibi.
Si ipse animum perculit,dum viuit,victor victorum cluet:
Tu si animum vicisti,potius quàm animus te,est quòd gaudeas.
Nimio satius est,vt opu'st,te ita esse,quàm vt animo lubet.
Qui animum vincunt,quàm quos animus,semper probiores cluent.
LY. Istæc ego mihi semper habui ætati tegumentum meæ,
Ne penetrarem me vsquàm,vbi esset damni conciliabulum.
Ne noctu irem obambulatum,neu suum adimerem alteri.
Neu tibi ægritudinem,pater,parerem,parsi seduló.
Sarta tecta tua præcepta vsque habui,mea modestia.
B PH. Quid exprobras?bene quod fecisti,tibi fecisti,non mihi.
Mihi quidem ætas acta est fermè,tua istuc refert maximè.
Is probus est,quem non pœnitet quàm probus sit,& frugi bonæ.
Benefacta benefactis aliis pertegito,ne perpluant.
Qui ipsus se contemnit,in eo est indoles industriæ.
LY. Ob eam rem hæc pater autumaui,quia res quædam'st,quam volo
Ego me abs te exorare. PH. quid id est?veniam iam dare gestio.
LY. Adolescenti huic genere summo,amico,atque æquali meo,
Minus qui cautè & cogitatè suam rem tractauit pater,
Bene volo ego illi facere,si tu non neuis. PH. nempe de tuo.
LY. De meo.nam quod tuum'st,meum'st.omne meum est autem tuum.
C PH. Quid? is egétne? LY. eget. PH. habuítne rem? LY. habuit. PH. quî eam perdidit?
Publicísne affinis fuit,an maritumis negotiis?
Mercaturámne,an venaleis habuit,vbi rem perdidit?
LY. Nihil istorum. PH. quid igitur? LY. per comitatem ædepol pater,
Præterea aliquantum animi caussa in deliciis disperdidit.
PH. AEdepol hominem prædicatum fermè familiariter,
Qui quidem numquam per virtutem rem confregit,atque eget.
Nihil moror eum tibi esse amicum,cum huiusmodi virtutibus.
LY. Quia sine omni malitia est,tolerare eius egestatem volo.
PH. De mendico malè meretur qui ei dat quod edit,aut quod bibat.
D Nam & illud quod dat,perdit,& illi producit vitam ad miseriam.
Non eò hoc dico,quin quæ tu vis,ego velim,& faciam lubens.
Sed ego hoc verbum cùm illi cuidam dico,præmonstro tibi,
Vt ita te aliorum miserescat,ne tui alios misereat.
LY. Deserere illum,& deiuuare in rebus aduersis pudet.
PH. Pol pudere,quàm pigere præstat,totidem litteris.
LY. AEdepol,deûm virtute dicam pater,& maiorum,& tua,
Multa bona bene parta habemus.bene si amico feceris,
Ne pigeat fecisse:at potius pudeat,si non feceris.
PH. De magnis diuitiis si quid demas,plus fit,an minus?
LY. Minus pater.sed ciui immunifico scis quid cantari solet?
E Quod habes,ne habeas. & illud quod nunc nō habes, habeas malum.
Quandoquidem nec tibi bene esse potes pati,nec alteri.
PH. Scio equidem istuc ita solere fieri.verùm nate mi,
Is est immunis,cui nihil est,qui munus fungatur suum.
LY. Deûm virtute habemus,& qui nosmet,vtamur pater,
Et aliis qui comitati simus nostris beneuolentibus.
PH. Non ædepol tibi pernegare possum quicquam quod velis.
Cuius egestatem tolerare vis?loquere audacter patri.
LY. Lesbonico huic adolescenti Charmidæ filio.

Qui illic habitat. PH. qui comêdit quod fuit, quod non fuit? A
LY. Ne opprobra pater. multa eueniunt homini, quæ vult, quæ ne vult.
PH. Age dum eloquere, quid dare illi nunc vis? LY. nihil quicquam pater.
Sapientiæ ætas condimentum'st, sapientia ætati cibu'st.
PH. Mentire ædepol nate, atque id nunc facis haud consuetudine.
Nam sapiens quidem pol ipse fingit fortunam sibi.
Eóne multa quæ ne volt eueniunt, nisi fictor malus'st,
Multa est opera opus ficturæ, qui se fictorem probum
Vitæ esse agendæ expetit. LY. sed hîc admodum adolescentulus.
PH. Non ætate, verùm ingenio adipiscitur sapientia.
LY. Tu modò ne me prohibeas accipere, si quid det mihi.
PH. An eo egestatem eius tolerabis, si quid ab illo acceperis? B
LY. Eo pater. PH. pol ego istam volo me rationem edoceas. LY. licet.
Scin tu illum quo genere natus sit? PH. scio, apprimè probo.
LY. Soror illi est adulta virgo, grandis. eam cupio pater,
Ducere vxorem. PH. sine dote? LY. sine dote. PH. vxorem? LY. ita:
Tua re salua. hoc pacto ab illo inibis summam gratiam,
Neque commodius vllo pacto ei poteris auxiliarier.
PH. Egóne indotatam vxorem vt patiar? LY. patiundum est pater,
Et eo pacto addideris nostræ lepidam famam familiæ.
PH. Multa ego possum docta dicta, & quamuis facundè loqui,
Historiam veterem, atque antiquam hæc mea senectus sustinet.
Verùm ego quando te & amicitiam, & gratiam in nostram domum C
Video allicere, etsi aduersatus tibi fui istac iudicio.
Tibi permitto, posce, duce. LY. di te seruassint mihi.
Sed adde ad istam gratiam vnũ. PH. quid id est autem vnum? LY. eloquar,
Tute ad eum adeas, tute concilies, tute poscas. PH. eccere.
LY. Nimio citius transiges. firmum omne erit, quod tu egeris.
Grauius erit tuum vnum verbum ad eam rem, quàm centum mea.
PH. Ecce autem. in benignitate hoc repperi negotium.
Dabitur opera. LY. lepidus viuis. hæ sunt ædes, hîc habet.
Lesbonico est nomen. age rem cura, ego te opperiar domi.

ILLIC HOMO} ille homo. PENETRAVIT} proripuit. sic Nonius in verbo *penetrare*. LATEBROSE} eorum in morem D qui latebras quærunt. NOLO EGO CVM IMPROBIS TE} nam quales sunt ij, quibuscum cõgredimur, & loquimur, tales esse iudicamur. hoc primùm, deinde corrumpunt bonos mores malorum congressus, & sermones. VT SIT SVI SIMILIS} vt bonus sit sui, nempe mali, similis. TVRBANT, MISCENT, M. M.} mores turbant, & miscent omnia. SACRVM PR. PVBL. PRIM.} non distingunt sacrum à prophano, non publicum à priuato. HIVLCA GENS} gens auida, & quasi ore hiante prædam captans. QVOD MANV NON QVEVNT T.} ab eo duntaxat quod manu tangere nequeunt, manus abstinere fas esse putant. cætera rapiunt, trahunt, fugiunt si fortè iudicium metuunt, & latent. ELICIVNT} excutiunt. Terent. Heautont. *Lacrymas excussit mihi*. QVIA EGO AD HOC GENVS H. P.} quia ego ad hæc tempora tam corrupta, & perdita vitam produxi. QVIN PRIVS AD PL. P.} quare non prius quàm ad hodiernæ ætatis homines peruenirem, ad mortuos non penetraui? ad plureis, id est, ad mortuos. plures enim mortui sunt, quàm viui: sic & Græci, vt testatur Hesychius. sic enim ille, πλείονες οἱ ἐπιδεδημηκότες. id est, plures mortui. & Suid. πλειόνων, τῶν νεκρῶν, id est, plurium mortuorum. in his Aristides sophista in ea oratione, quæ inscribitur, κατὰ τῶν ἐξορχουμένων. quinta ferè pagina, [illegible] id est, Hæc eos locutos arbitror facilè ad plureis, (hoc est, ad mortuos, seu ad inferos) reditutos, si modò quidem etiam illi eum pluribus iacere existimandi sunt, quod mihi sanè non videtur. LVTILANT} luto inquinant, quo verbo infrà vtitur. GRATIAM FACIO} concedo, condono, ac permitto. concedo tibi; inquit, vt ne hisce artibus te excolas, néve ingenium imbuas. QVAE EGO TIBI PRAECIPIO} quæ ego te doceo, quæ ego tibi præmonstro, ac præscribo. E NIHIL MOROR} id est, sperno, negligo. PRO INGENIO} quod ad ingenium, & naturam attinet. CVM ANIMO} cum libidine, & affectu à ratione auerso. VTRVM ID ITANE ESSE} vtrùm ne is talis esse malit, qualem eum esse libido postulet, cum talem potius, qualem eum parentes & cognati esse velint, &c. sententia adhuc pendet. Est autem hæc pugna, vtrum animo obsequatur, id est, libidini seruiat, an parentum & cognatorum auctoritatem sequatur. SI ANIMVS HOMINEM PERCVLIT} si in hac pugna, inquit, libido hominem prostrauit, ac peruertit, ac pessum dedit. actum de illo est. totum hunc locum declarauimus in commentariis Horatianis ad Odam 7. libri 4. carminum, ibi, *Cuncta manus auidas fugient heredis*, &c. & Epod. Od. 11. ibi, *Amore perculsum graui*. vbi docuimus hîc legendum esse *perculit*, non, vt vulgò, *perpulit*. DVM VIVIT, VICTOR V. CL.} quandiu viuit victor, omnium victorum clarissimus est. NIMIO SATIVS EST, VT OPV'ST, TE} multo satius est te talem esse, qualem opus est esse, quàm qualem te vult esse cupiditas, & libido. ISTHAEC EGO MIHI SEMPER HABVI, &c. isthæc ego mihi semper habui, quæ essent ætati meæ instar tegumenti, & clypei. Isthæc ego mihi semper habui, quibus ætatem meam tegerem, & munirem. NE PENETRAREM} ne me vsquam committerem, ne me vsquam coniicerem, &c. VBI ESSET DAMNI CONCILIABVLVM} vbi damnum mihi conciliari, & contrahi posset. PARSI SEDVLO} caui sedulò, abstinui me sedulò. SARTA TECTA

TVA}

A TVA} tua præcepta sanctissima & inuiolatissima mihi fuerunt, tua præcepta diligentissimè, & sanctissimè seruaui. M. Tull. lib. 10. epist. *Hoc mihi da atque largire, vt M. Curium sartum & tectum, ab omniq; incommodo, detrimento, molestia sincerum integrúmque conserues.* MIHI QVIDEM AETAS, &c.} M. Tull. epist. 1. ad Brutum, De me possum idem, quod Plautus noster in Trinummo, Mihi quidem ætas acta est, tua istuc refert maximè. QVEM NON POENITET, QVAM PR.} qui non est probus inuitus: vel, qui constanter, & perseueranter probus est. BENEFACTA BENEFACTIS PERTEG.} benefacta benefactis cumulato, ne quid vitij in animo innascatur. allegoria est à tectis domorum. NE PERPL.} ne imbrem, aut pluuiam admittant. QVI IPSVS SE CONT.} qui ipse non se effert insolenter. AVTVMAVI} dixi. VENIAM IAM DARE} tibi concedere. TRACTAVIT} administrauit, gessit. SI TV NONNE VIS} si tu non contrarium vis: néuis id est, non vis. *ne*, pro, *non*, posuerunt veteres, vt alibi dictum est. Nonius, *neuult*, pro, *non vult*. Plautus Trinummo, *filiam meam tibi desponsatam esse audio, nisi tu ne vis*, id est, nisi tu non vis. PVBLICISNE A.} publicisne, an maritimis negotiis sese implicuit? MERCATVRAMNE} mercaturámne fecit, an venaleis habuit? id est, fuitne mercator? an mango? aliud est autem mercatorem esse, aliud mangonem. Nam primum mangones seruos duntaxat emunt ac vendunt, seu reuendunt: mercator, omnis generis merces. proinde mangones ferè non curitant solum, neque nauigant in alias terrarum oras, quod faciunt mercatores. Horat. epist. 1. lib. 1. *Impiger extremos currit mercator ad Indos, Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.* PER COMITATEM} per liberalitatem, benignitatem, & bonitatē. ANIMI CAVSA} libidinis causa, moris gerendi animi causa. ÆDEPOL HOMINEM PRAED.} hominem verò abs te descriptum liberè, & sine vlla verecundia pænè dicam familiariter. Nam quibus familiares sumus, cum iis, & de iis liberè loquimur. REM CONFREGIT} rem

B profudit, ex naufragium fecit. NIHIL MOROR EVM TIBI} nolo eum esse tibi amicum. QVIA SINE OMNIM.} vt sunt omnes ferè prodigi, & profusi. Nam Aristot. lib. 4. de moribus, eos stultos ait esse potius, quàm malitiosos. sic Arist. [illegible] QVOD EDIT} quod edat PRODVCIT} protrahit, profert protollit. ILLI QVIDEM} amico tuo. PRAEMONSTRO} præcipio. VT ITA TE AL. M.} vt tu aliorum egestatem toleres, vt ne ipse egeas, & ita fiat, vt alij misereantur tui. DE IVVARE} desinere iuuare, vel non iuuare. POL PVDERE, QVAM PIGERE} Nonius, pudet, verecundiæ est: piget, pœnitentiæ. Plautus Pseud. *Nimium id, quod pudet, facilius fertur, quàm istud, quod piget, non dedisse istum pudet me: quia non accepi piget.* Idem Trin. *pol pudere*, &c. totidem litteris autem, id est, cum totidem litteræ sint. est enim ablatiui casus absolutè positi. DE VM V.} sic loquebantur veteres, ne suas facultates & copias suas suo labore, & sua virtute partas, eliceret, neque eas diis acceptas ferrent, ingrati in deos, & fortunam viderentur, atque ita Nemesin lacesserent, atque irritarent. Desini virtute transeuntiū hospitē accipere apud me est comitas. SI QVID DEMAS} si quid detrahas. IMMVNIFICO} illiberali. QVOD HAB.} bona, quæ habes. IS EST IMMVNIS} definit alter immunem seu immunificum senex, quàm filius: proinde ac si dicat, non est ille immunis dicendus, qui non dat, & qui non fungitur munere liberalitatis, sed cui per egestatem non licet suo munere fungi. HABEMVS, ET QVI} habemus & id, quo vtimur nos ipsi, & id quod conferamus in eos, qui nobis cari sunt, quique nobis bene volunt. COMITATI SIMVS BENEV} simus comes in beneuolēteis. NE OPPROBRA

C PATER} ne exprobra: ne probrum obiice. MVLTA HOM. EVEN. QVAE VVLT, QVAE NE VVLT} profert Nonius, & *ne vult*, interpretatur *non vult*, vt suprá. SAPIENTIAE AETAS COND. &c.} id est, sapientiam ætas condit. vel sapientia, nisi in sene est, illepida, & insuauis: vel senectus sapientiam reddit amabiliorem, & venustiorem: contrà sapientia ætati cibus est. id est, ætas senilis sine sapientia nihilo magis constare potest. quàm corpora nostra, sine cibo. significat, opinor, sapientiam non cadere in adolescentes & iuuenes. vel hoc fortasse dicit, sapientiæ fortunam esse condimentum, id est, sapientiam sine fortuna esse insuauem: contrà fortunam sine sapientia constare non posse. MENTIRI} mentitus fili, qui alioqui mentiri non soles. mentitus præter consuetudinem tuam. NAM SAPIENS QVIDEM, &c.} tale ferè illud est Cornelij Nepotis in vita Attici, Sui cuique mores fingunt fortunam. EO NON MVLTA, QVAE NE VVLT} ideirco multa eueniunt sapienti, quæ non vult, nisi ita fictor malus est, vt fortunam sibi fingere nequeat. MVLTA EST OPERA OPVS F.} multa opera fingendi ei sumenda est, qui se fictorem probum vitæ agendæ esse vult. vel sic, eum multam fingendi operam sumere, multúmque laborem suscipere oportet, qui vitæ rectè degendæ rationem sibi fingere, ac fabricare habet in animo. ADIPISCITVR} quæritur, comparatur. *adipiscitur*, vsurpauit [illegible]. AN EO EGEST. TOLL.} proinde ac si dicat, si eius egestatem tolerare vis, des ei necesse est, nedum quicquam ab eo accipere debeas. EO PATER.} eo, inquam, pater, nempe accipiens. SCIN' TV ILLVM QVO G. V.} scin' tu, quo ille genere natus sit? EGO INDOT. TE VXOR. VT P.} egóne vt patiar te indotatam vxorem ducere? quasi dicat, non faciam. ISTANC IVDICO} pro te iudico. tibi assentior. TIBI PERMITTO} libri veteres habent. *tibi promitto* iidem non habent, hoc totum, quod

D est vsque ab illis verbis *hoc pacto ab illo*, &c. ad versum, *Multa ego*, &c. TVTE CONCILIES} tu ipse nuptias conficias. ECERE} id est, ecce res, vel ecce rem, vel ecce simpliciter. aliud est ecere, vno c. significat enim per ædem Cereris, seu per Cererem: & iusiurandum est, quamuis Festus in voce *ecere* aliter. Terent. Phorm. act. 2. scen. 2. P. *si rogabit.* G. *in te spes est.* P. *eccere. Quid si reddet?* G. *tu impulisti*, &c. NIMIO CITIVS TRANSIG.} multo citius rem omnem conficies, quàm ego. FIRMVM OMNE ERIT} ratum, & stabile erit, quidquid tu egeris. [illegible] GRAVIVS} maioris ponderis, & momenti. IN BENIG. HOC REPP. NEGOT.} ex eo, quod benignum me præbui, hoc negotium mihi contraxi. HIC HABET] hic habitat.

PHILTO senex.

NOn optuma hæc sunt, neque ego vt æquum censeo:
Verùm meliora sunt, quàm quæ deterruma.
Sed hoc vnum consolatur me, atque animum meum,
E Quia qui nihil aliud, nisi quod sibi soli placet,
Consulit aduorsum filium, nugas agit.
Miser ex animo fit. factius nihilo facit.
Suæ senectuti acriorem hyemem parat,
Cùm illanc importunam tempestatem conciet.
Sed aperiuntur ædes, quò ibam, commodè.
Ipse exit Lesbonicus cum seruo foras.

NEQVE EGO VT AEQ. CENS.} neque ita vt ego esse postulo. vel sic, neque talia, qualia ego esse æquum censeo. NVGAS AGIT} operam ludit. suprà, *nugas egeris.* SVAE SENECTVTI ACR. H.} allegoria est. CONCIAT} commouet. QVO} in quas. COMMODE} coniunge aduerbium *commodè* cum verbo *aperiuntur*.

LESBONICVS adolescens. STASIMVS seruus. PHILTO senex. A

MInus quindecim dies sunt, cùm pro hisce ædibus
Minas quadraginta accepisti à Callicle.
Estne hoc, quod dico, Stasime? ST. cùm considero,
Meminisse videor fieri. LE. quid factum est eó?
ST. Comesum, expotum, exutum, elotum in balneis.
Piscator, pistor abstulit: lanij, coqui,
Olitores, myropolæ, aucupes. consit citò,
Quàm si tu obiicias formicis papauerem.
LE. Minus hercle in hisce rebus sumtum est sex minis. B
ST. Quid quod dedisti scortis? LE. ibidem vnà traho,
ST. Quid quod ego defraudaui? LE. hem ista ratio maxuma est.
ST. Non illud tibi apparere, si sumas, potest:
Nisi tu immortale rere esse argentum tibi.
Serò atque stultè: prius quod cautum oportuit,
Postquàm comedit rem, pòst rationem putat.
LE. Nequaquam argenti ratio comparet tamen.
ST. Ratio quidem hercle apparet, argentum οἴχεται,
Minas quadraginta accepisti à Callicle,
Et ille ædeis abs te accepit mancipio. LE. admodum. C
PH. Pol, opinor, affinis noster ædeis vendidit.
Pater cùm peregrè veniet, in porta est locus,
Nisi fortè in ventrem filio correpserit.
ST. Trapezitæ mille drachumarum Olympicûm,
Quas de ratione debuisti, redditæ.
LE. Nempe quas spopondi. ST. immò quas dependi, inquito.
Qua sponsione pronuper tu exactus es,
Pro illo adolescente, quem tu aiebas esse diuitem.
LE. Factum. ST. vt quidem illud perierit. LE. factum id quoque est,
Nam tunc eum vidi miserum, & me eius miseritum'st.
ST. Miseret te aliorum, tui te nec miseret, nec pudet. D
PH. Tempus adeundi est. LE. éstne hîc Philto qui aduenit?
Is hercle est ipsus. ST. ædepol næ ego istum velim
Meum fieri seruum cum suo peculio.
PH. Herum atque seruum plurimum Philto iubet
Saluere, Lesbonicum & Stasimum. LE. di duint
Tibi Philto quæcumque optes. quid agit filius?
PH. Bene vult tibi. LE. AEdepol mutuum mecum facit.
ST. Nequam illud verbum'st, bene vult, nisi qui bene facit.
Ego quoque volo esse liber. nequicquam volo.
Hic postulet frugi esse, nugas postulet.
PH. Meus natus me ad te misit inter se atque vos E
Affinitatem vt conciliarem & gratiam.
Tuam vult sororem ducere vxorem, & mihi
Sententia eadem'st, & volo. LE. hau nosco tuum,
Bonis tuis rebus meas res irrides malas.
PH. Homo ego sum, homò tu es: ita me amabit Iuppiter,
Neque te derisum veni, neque dignum puto.
Verùm hoc, vt dixi, meus me orauit filius,
Vt tuam sororem poscerem vxorem sibi.
LE. Mearum rerum me nouisse æquum'st ordinem.

A Cum vestris nostra non est æqua factio.
Affinitatem vobis aliam quærite.
ST. Satin' tu sanus mentis, aut animi tui,
Qui conditionem hanc repudies? nam illum tibi
Ferentarium esse amicum inuentum intelligo.
LE. Abin' hinc dierectè? ST. si hercle ire occipiam, vetes.
LE. Nisi quid me aliud vis Philto, respondit tibi.
PH. Benigniorem Lesbonice te mihi,
Quàm nunc experior esse, confido fore.
Nam & stultè facere, & stultè fabularier,
Vtrumque Lesbonice in ætate haud bonum'st.
B ST. Verum hercle hic dicit. LE. oculum ego tibi effodiam,
Si verbum addideris. ST. hercle quin dicam tamen.
Nam si sic non licebit, luscus dixero.
PH. Ita tu nunc dicis non esse æquiparabileis
Vestras cum nostris factiones, atque opes?
LE. Dico. PH. quid tum, si in ædem ad cœnam veneris,
Atque ibi opulentus tibi par fortè vt venerit,
Apposita sit cœna, popularem quam vocant:
Si illi congestæ sint epulæ à clientibus,
Si quid tibi placeat, quod illi congestum siet:
Edisne, an incenatus cum opulento accubes?
C LE. Edim, nisi ille vetet. ST. at pol ego etiam si vetet,
Edim, atque ambabus malis expletis vorem:
Et quod illi placeat, præripiam potissimùm,
Neque illi concedam quidquam de vita mea.
Verecundari neminem apud mensam decet,
Nam ibi de diuinis atque humanis cernitur.
PH. Rem fabulare. ST. non tibi dicam dolo.
Decedam ego illi de via, de semita,
De honore populi: verùm quod ad ventrem attinet,
Non hercle hoc longè, nisi me pugnis vicerit.
Cœna hæc annona est, sine sacris hereditas.
D PH. Semper tu hoc facito, Lesbonice, cogites,
Id optimum esse, tute vti sis optumus.
Si id nequeas, saltem vt optumis sis proximus.
Nunc condirionem hanc, quam ego fero, & quam abs te peto,
Dare atque accipere, Lesbonice, te volo.
Dei diuites sunt, deos decet opulentia,
Et factiones. verùm nos humunculi,
Salillum animæ: qui cùm extemplò amisimus,
AEque mendicus. atque ille opulentissimus,
Censetur censu ad Acherontem mortuus.
ST. Mirum ni tu illuc tecum diuitias feras.
E Vbi mortus sis, ita sis vt nomen cluet.
PH. Nunc vt scias, hîc factiones atque opes
Non esse, neque nos tuam negligere gratiam,
Sine dote posco tuam sororem filio,
Quæ res bene vortat. habeon' pactam? quid taces?
ST. Proh di immortales, condicionem qoiusmodi?
PH. Quin fabulare, di bene vortant, spondeo.
ST. Eheu vbi vsus nihil erat dicto, spondeo
Dicebat: nunc hic quom opus est, non quit dicere.

LE. Cùm affinitate vestra me arbitramini A
Dignum,habeo vobis Philto magnam gratiam.
Sed etsi hercle grauiter cècidi stultitia mea,
Philto,est ager sub vrbe hîc nobis.eum dabo
Dotem sorori.nam is de stultitia mea,
Solus superfit præter vitam reliquus,
PH. Profectò dotem nihil moror. LE. certum'st dare,
ST. Nostrámne nutricem,here,quæ nos educat,
Abalienare à nobis?caue sis feceris,
Quid edemus nosmet postea? LE. etiam tu taces?
Tibi ego rationem reddam? ST. planè periimus, B
Nisi quid ego comminiscor. Philto te volo.
PH. Si quid vis Stasime. ST. huc concede aliquantum. PH. licet.
ST. Arcanò tibi ego hoc dico,ne ille ex te sciat,
Néve alius quisquam. PH. crede audacter quid lubet,
ST. Per deos atque homines dico,ne tu illunc agrum
Tuum siris vmquam fieri,neque nati tui.
Ei rei argumentum dicam. PH. audire ædepol lubet.
ST. Primùm omnium olim terra cùm proscinditur,
In quinto quoque sulco moriuntur boues.
PH. Apage. ST. Acherontis ostium in nostro'st agro.
Tuum vinum priusquam coactum'st,pendet putidum.
LE. Consuadet homini,credo.etsi scelestus est. C
At mihi infidelis non est. ST. audi cetera.
Pòst id,frumenti quom alibi messis maxima'st,
Tribus tantis illi minus redit,quàm obseueris.
PH. Hem istic oportet obseri mores malos,
Si in obserendo possint interfieri,
ST. Neque vmquam quisquam est cuius ille ager fuit,
Quin pessumè ei res vorterit,cuium fuit.
Alij exsulatum abierunt,alij emortui,
Alij se suspendère.hem nunc hic,cuius est,
Vt ad incitas redactus? PH. apage à me istum agrum. D
ST. Magis apage dicas,si omnia à me audiueris.
Nam fulguritæ sunt hîc alternæ arbores,
Sues moriuntur angina hîc acerruma.
Oues scabræ sunt,tam glabræ hem,quàm hæc est manus,
Tum autem Syrorum genus,quod patientissimum est
Hominum,nemo exstat,qui ibi sex menses vixerit:
Ita cuncti solstitiali morbo dècidunt.
PH. Credo ego istuc Stasime ita esse,sed Campans genus
Multo Syrorum iam anteit patientia.
Sed iste est ager profectò,vt te audiui loqui, E
Malos in quem omneis publicè mitti decet.
Sicut fortunatorum memorant insulas,
Quò cuncti qui ætatem egerunt castè suam,
Conueniant:contrà istoc detrudi maleficos
AEquum videtur,qui quidem istius sit modi.
ST. Hospitium est calamitatis,quid verbis opu'st?
Quamuis malam rem quærens,illic reperias.
PH. At tu hercle illi & alibi. ST. caue sis dixeris,
Me tibi dixisse hoc. PH. dixisti arcanò satis.
ST. Quin hic quidem cupit illum ab se abalienarier,

Si quidem

A Si quidem reperire possiet,cui os sublinat.
PH. Meus quidem hercle numquam fiet. ST. si sapies quidem.
Lepidè hercle de agro ego hunc senem deterrui:
Nam qui viuamus,nihil est,si illum amiserit.
PH. Redeo ad te Lesbonice. LE. dic sodes mihi,
Quid hic locutus tecum? PH. quid censes?homo'st.
Vult fieri liber:verùm quod det,non habet.
LE. Et ego esse locuples,verùm ne quicquam volo.
ST. Licitum si velles,nunc quoniam nihil est,non licet.
LE. Quid tecum Stasime? ST. de istoc quod dixti modò,
Si antea voluisses,esses:nunc serò cupis.
B PH. De dote mecum conuenire nihil potes.
Quod tibi lubet,tute agito cum nato meo.
Nunc tuam sororem filio posco meo
Quæ res bene vortat.quid nunc etiam consulis?
LE. Quid istuc?quando ita vis,di bene vortant,spondeo.
PH. Numquam ædepol cuiquam tam exspectatus filius
Natus,quàm est illud spondeo natum mihi.
ST. Di fortunabunt vestra consilia. PH. ita volo.
LE. Sed Stasime abi huc ad meam sororem,ad Calliclem.
Dic,hoc negotij quomodo actum est. ST. ibitur.
LE. Et gratulator meæ sorori. ST. scilicet.
C PH. I hàc Lesbonice mecum,vt coram nuptiis
Dies constituatur.eadem hæc confirmabimus.
LE. Tu istuc cura quod iussi,iam ego hîc ero,
De Calicli me vt conueniat. ST. quin tu i modó.
LE. De dote vt videat quid opus sit facto. ST. i modó.
LE. Neque enim illi damno vmquam esse patiar. ST. abi modó.
LE. Meam negligentiam. ST. i modó. LE. ô pater,
AEquum videtur quin quod peccarim. ST. i modó.
LE. Potissimum mihi id obsit? ST. i modó. LE. ô pater,
En vmquam aspiciam te? ST. i modò,i modo,i modó.
Tandem impetraui abiret.di vestram fidem,
D AEdepol re gesta pessumè,gestam probè,
Siquidem ager nobis saluus est.etsi admodum
In ambiguo est etiam nunc quid de hac re fuat.
Sed si alienatur,actum'st de collo meo.
Gestandus peregrè clypeus,galea,sarcina,
Effugiet ex vrbe,vbi erunt factæ nuptiæ,
Ibit istac aliquò in maximam malam crucem
Latrocinatum,aut in Asiam,aut in Ciliciam.
Ibo huc,quò mihi imperatum'st,etsi odi hanc domum
Postquàm exturbauit hic nos ex nostris ædibus.

E CVM CONSIDERO MEMINISSE VIDEOR FVISSE] cum cogito,videor meminisse ita esse, vt dicis me accepisse minas quadraginta à Callicle. QVID FACTVM EST EO?] quid de ea, pecunia factum est? EXVTVM] exspoliatum,id est, consumtum in vestibus, quibus spoliatus es. MYROPOLAE] qui vnguenta vendunt. CONFIT CITO QVAM SI TV] conficitur cito,subintellig. magis, quàm si formicis papauer obiicias. profert Nonius. SVMTVM EST] insumtum est. TOTIDEM VNA TRAHO] sex alteras minas duco. DEFRAVDAVI] [illegible] auerti. SERO ATQVE STVLTE, PRIVS QVOD CAVTVM OPORT.] serò atque stultè postquàm bona sua comedit & consumsit, à quo prius sibi cauere debuit, rationem subducit. hæc loquitur ad spectatores conuersus. RATIO QVIDEM HERCLE APPARET,] M. Tullius in Pison. quo loco Pisonem loquentem facit,è prouincia reuersum, *Quas rationes si cognoris,intelliges,neminem plus, quam mihi litteras profuisse,ita enim sunt perscripta.furè & litteratè, vt scribæ, ad ærarium, qui eas retulit,perscriptis rationibus.secum ipse caput sinistra manu perfricans,commurmuratus sit: ratio quidem hercle apparet,argentum verò οἴχεται.* Quod autem Budæus annotat.in Pandect.titul.de Offic.quæst.legit apud Ciceronem, *argentum decoctum οἴχεται*,pro, *argentum & doctum οἴχεται*:quod erat in libris vulgatis.neutrum recipiendum puto in contextum verborum, neque *decoctum*, neque *& doctum*, quamuis assentiatur Petrus Victor. Iam οἴχεται,seu *οἴχεται*,litteris Latinis

valet, periit, abiit, euanuit. Plato Thæt. Ἀλλὰ δοκεῖ ἃ συνεγενε τῷ τότε φαίας. Σω. δ' ἐγὼ μήτι, εἰ σύντομον τὸν ἐρῶ δεῖν λόγον ... μοὶ οἴχεται. A ACCEPIT MANCIPIO] ea lege accepit, vt venditor periculum euictionis præstaret, promisit se dominium in emtorem translaturum. Sed quid sit, accipere mancipio, ex eo quod est, dare mancipio, intelligere licet, de quo satis multa suprà. IN PORTA EST LOCVS] foris & sub dio ei est habitandum. vel vt alij, *mendicabit in porta trigemina.* vide in Captiuis, quando ædeis filius vendidit. NISI FORTE] quod fieri non potest. *in ventrem filio* autem, pro, *in ventrem filij.* MILLE DRACHVMARVM] id est, mille drachmæ. sic dictum autem *mille drachumarum*, id est, *drachmarum*, vt mille nummûm, mille hominum, & simil. de quo alibi. Sed cur non dixit *redditum*? spectauit id, quod intelligitur, non quibus verbis dicitur: & *reddite* positum est, proinde ac si dictum esset, mille drachmæ, non mille drachmarum. IMMO QVAS DEP. INQ.] id est, immò quas dependisti, idem dicito non quas spopondi, sed quas iam dependisti. EXACTVS ES] more Græcorum ἐπιτεχθῆς, quæ abs te exactæ sunt. QVEM TV AIEBAS] quem dicebas esse soluendo, quem dicebas esse ἀξιόχρεων. VT QVIDEM ILLVD P.] scis quo pacto illa pecunia perierit. DI DVINT] dij dent, tibi, subintell. MVTVVM MECVM FACIT] à me mutuò amatur. NEQVAM] improbum. NISI QVI BE.] nisi qui bene vult re, & beneuolentiam suam factis declarat. EGO QVOQVE VOLO ESSE] ostendit voluntatem esse inanem sine re, & factis. HAVD NOSCO TVVM] non agnosco tuos mores in ista oratione: putaui te antea esse virum prudentem & mihi amicum, nunc me in rebus meis aduersis, in tuis secundis abs te derideri video. NEQVE DIGNVM PVTO] neque te dignũ puto, qui deridearis. CVM VESTRIS] cum vestri ordinis & generis hominibus. B NON EST AEQVA FACTIO] vos estis potentes, diuites, & factiosi: nos inopes, tenues, humiles, & imbecilli. Itaque est insignis inter vestros & nostros fortunæ inæqualitas. SANVS MENTIS] sic suprà. FERENTARIVM ESSE AMICVM INVENT. INTELLIGO] Festus, *Ferentarij, auxiliatores in bello à ferendo auxilio dicti: vel quia fundis, & lapidibus pugnabant, quæ tela feruntur, non tenentur, ita appellat. Ferentarij leuis armaturæ pugnatores.* Nonius, *Ferentarij leuis armaturæ, quòd quoquo opus esset, auxilia ferrent ex cursu leui, armis grauibus non impediti.* Cato de re militari, *Inde partem equitatus, atque ferentarios prædatum misit.* Sallustius de bello Catil. *Postquam eò ventum est, vnde à ferentariis prælia committi possent, &c.* Varro lib. 6. De lingua Latina scribit ad hunc locum, *Nam illum tibi ferentarium, &c.* à ferendo, id est, inanem, ac sine fructu: aut quòd ferentarij equites hi dicti, qui eo modo habebant arma quæ ferrentur, vt iacularij. Huiuscemodi equites pictos vidi in AEsculapij æde vetere, & ferentarios adscriptos. Miratur Turnebus, vt & ego miror, quamobrem Varro ferentarium, hic interpretatur inanem, sine fructu, cùm videatur potius Plautus per *ferentarium* amicum significare, amicum ad auxilium ferendum promptum, paratum atque expeditum. Itaque putabam legendum apud Varronem, *non inanem, neque sine fructu.* SI HERCLE IRE INC. V.] si hercle abire inciperem, vetares. IN AETATE] interdum. Terent. ET STVLTE FABVLAR.] & stultè loqui. SI SIC NON LICEBIT] si mihi non licebit cum duobus oculis, quòd volo, dicere, cum vno dicã. ÆQVIPARABILEIS] æquas, æquales. IN AEDEM] in ædem sacram, vel in ædeis aliquas non sacras: sed in ædem sacram potius: nam in ædibus sacris epulabantur. ATQVE IBI OP.] & cum fortè ibi opulentus aliquis tibi iunctus fuerit, & in eodem lecto accubuerit. ILLI] illic. EDISNE] id est, edásne, ab ediam, dis, dit. sic suprà. EDIM] edam. AMBABVS MALIS] ambabus maxillis, plenis fau- C cibus. CERNITVR] pugnatur, dimicatur. NON TIBI DICAM DOLO] dicam apertè, quod sentio. dissimulanter, & astutè tecum non loquar. CENA HAEC ANNON.] cena hæc est instar annonæ. SINE SACR. HAERED.] sacra priuata pecuniam sequebantur, vt licet intelligere ex lege Ciceronis posita in lib. 2. De leg. *sacra priuata perpetua manento.* de qua, sic idem eodem libro infrà: De sacris autem, qui locus patet latiùs, hæc sit vna sententia, vt conseruentur semper, & deinceps familiis prodantur, & vt in lege posui, perpetua sint sacra. Hoc posito hæc iura pontificum auctoritates consecutæ sunt, ne morte patrisfamiliâs sacrorum memoria occideret, & vt iis essent adiuncta, ad quos eiusdem morte pecunia venerit. Hoc vno posito, quod est ad cognitionem disciplinæ satis, quibus implentur iurisconsultorum libri, &c. pag. 339 in marginis versu 39. Idem Plautus Captiuis, *sine sacris hereditatem sum adeptus effertissimam.* hæreditas autem sine sacris, lucrum sine vllo onere & sumtu. hæc sacra enim non sine impensa procurabantur: itaque iis astringebantur hæredes, & ad quos ex morte testatoris emolumentum aliquod peruenerat, vt verba Ciceronis suprà à nobis posita declarant. DEI DIVITES SVNT, &c.] hæc ad ea pertinent, quæ dixerat suprà Lesbonicus non esse suas, & Philtonis factiones, & opes æquiparabileis. NOS HOMVNC. SAL. A.] subintell. sumus. sumus vasculum salis, id est, sumus corpuscula animata nam corpora nostra sunt tanquam animarum vascula salillum animæ, dixit fortasse translatione sermonis facti à mensis pauperum, quæ sunt perquam tenues, & sine apparatu. Eis enim sal pro obsonio est. lege quæ notauimus ad illud Horatij Oda 16. lib. 2. *Viuitur paruo bene cui paternum Splendet in mensa tenui salinum, &c.* Licet etiam dicere Plautum eo spectasse animam corpori nostro esse pro sale, quemadmodum enim carnes pecudum, & D boum, quibus vescuntur homines, si diu seruentur sine sale, putrescunt, ita & corpora humana, efflata anima, vermeis contrahunt, & putore corrumpuntur. Non dissimulabo tamen me in quibusdam libris manuscriptis scriptum reperisse, *Tantillum animæ.* ÆQVE MENDICVS] hanc mortuorum æqualitatem facere cum suo more describit Lucianus in dialogis mortuorum, & maximè in eo qui inscribitur Ἀχιλλέως καὶ Ἀντιλόχου: & in Μενίππου καὶ Ἑρμοῦ. CENSETVR CENSV] legendum puto *censetur censu.* MIRVM NI TV ILLVC] cum stomachosa irrisione pronuntiandum: proinde ac si dicat: Tu verò illuc diuitias tecum ferre debeas. ITA SIS, VT NOMEN CLVET] ita fueris, vt nomen est, nempe mortuus. HIC] apud nos, seu in nostra familia. BENE VORTAT] bene eueniat. QVIN FABVLARE, &c.] cur non hæc dicis, dij bene vortant, id est, dij approbent, spondeo. VBI NIHIL ERAT D.] cum nihil erat opus spondere: spondebat nunc in hac re: vbi opus est, non spondet. GRAVITER CEC.] graui casu afflictus sum: valde prostrata est res mea familiaris. AGER SVB VRBE] ager suburbanus. DOTEM NIHIL MOROR] dotem negligo. dotem non curo. de dote nihil laboro. CERTVM EST] decretum est mihi, stat sententia. ABALIENARE] subintellig. decreuisti? seu cogitas? ARCANO] arcanè, secretè, in autem. SIRIS] fueris. OLIM] tunc. PROSCINDITVR] Virg. Georg. 2. *& terram validis proscinde iuuencis.* Lucret. 5. *& terram pressis proscindere aratris.* ACHERVNTIS OSTIVM] Orcianus. TVM VINVM PRIVSQVAM COACTVM EST] tum vuæ priusquam coactæ, & collectæ sunt, pendent iam putidæ. non solùm vinum ex vuis confectum, putorem contrahit, seu putescit, verùm etiam vuæ ipsæ adhuc pendentes putent, E antequam vindemia fiat. AT MIHI INFIDELIS NON EST] at ager mihi reddit, quod ei credo cum fœnore, neque fidem fallit, ... Horatius Oda 1. lib. 3. *Fundúsque non mendax.* Idem Oda 16. *& segetis, certa fides meæ.* TRIBVS T. &c.] ter tanto minus. ILLI] Lesbonico. ISTIC] in isto agro, quem mihi commemoras. VORTERIT] ceciderit, euenerit. VT AD INCIT. RED.] quo pacto ad extremam egestatem redactus est? Nonius profert hunc locum & præterea illum ex Pœnulo, *Profectò ad incitas lenonem rediget.* FVLGVRITAE] id est, fulgure seu fulmine tactæ. Varro lib. 4. De lingua Latina, *& fulguritum, quod fulmine ictum, vt Phaëton contrarius dic.* sic & Festus, *fulguritum id, quod fulmine ictum, qui locus statim fieri religiosus, quòd enim Deus sibi dicasse videretur.* sic denique Nonius, *Fulguritum dicitur fulgure tactum, & exustum.* ADTERNAE] ex duabus altera. ANGINA] Græcis συνάγχη dicitur. Lucilius lib. 30. *Insperatò abiit quem vna angina absstulit hora.* SCABRAE] scabie asperæ. Columel. lib. 7. De re rustica cap. 5. Oues frequentius, quàm vllum aliud animal infestantur scabie, quæ ferè nascitur, sicut noster commemorat poëta, *cum frigidus imber, Altius ad viuum persedit, & horrida cano Bruma gelu, &c.* TAM GLABRAE] tam læues. PATIENTISSIMVM] Syri natio nata seruituti. M. Tullius pro Flacco. Sed quòd patientissimos Syros dicit, non fortasse refert hoc ad laboris patientiam, sed ad impudicitiam & patientiam libidinis alienæ. SOLSTITIALI MORBO] morbo vnius diei. CAMPANI]

sio

A sic habent nostri libri veteres,& ita legit Nonius hunc locum proferens in voce *campans*,id est, campanus. Campanos porrò molles & impudicos, & libidinosos fuisse ob rerum omnium copiam constat. FORTVNATORVM MEMOR. INSVL.] fortunatas,seu fortunatorum insulas (*μακάρων νῆσους*,& *ὀλβίων νήσους* Græci appellant) pulcrè describit Horatius Od. 16 Epod. ibi, *Nos manet Oceanus circumagens*,&c.& Homer. *ὀδ. δ.*,& Strabo lib. 1. non lõgè à principio. Muretus variar. lect. lib 5. ET ILLI.] & illic. CVI OS SVBLINAT] quem decipat, suprà. QVI VIVAMVS] vnde viuamus. LICITVM SI VELLES] licitum est tibi esse diuiti,si voluisses rem tuam bene gerere, & continenter ac temperanter viuere. ESSES] locuples. CONSVLIS?] consultas? QVAM EST ILL. SP. N.] exspectati, DII FORTVNABVNT] fortunare & prosperare,& omnibus bonis augere. Plautus Trinummo, *Dij fortunabūt vestra consilia.* M. Tullius ad Curionem, *Tibi patrimonium dij fortunent.* EADEM] eadem operâ. NAM CERTVM EST S. D.] nam decreui nuptui non dare sororem meam sine dote. ILLI DAMNO] illi esse damnosam meam negligentiam. nam hic fit sermonis interruptio. ÆQVVM VIDETVR QVIN QVID P.] æquúmne videtur, id quod peccaui, mihi potissimum non obesse? proinde ac si dicat, æquum est non tibi, neque sorori, sed mihi potissimùm obesse: hic quoque sermo Lesbonici interrumpitur. EN VMQVAM] ecquando. Virgil. Tityro, *En vmquam patrios longo pòst tempore fineis Post aliquot*,&c. Melib. *en erit vmquam ille dies, mihi cùm liceat tua dicere facta.* RE GESTA P.] re familiari à Lesbonico ferè tota consumta & absumta. GESTVM PROBE] quod agrum arte seruaui, dum persuadeo Philtoni esse modis omnibus infelicem. FVAT] fiat, sit. GESTANDVS PEREGRE CLVP.] quia herus meus Lesbonicus ibit aliquo militatum. LATROCI-
B NATVM] prædatum, militatum.

CALLICLES senex, STASIMVS seruus.

QVomodo tu istuc Stasime dixti? nostrum herilem filium
Lesbonicum suam sororem despondisse? ST. hoc modò.
CA. Cui homini despondit? ST. Lysiteli Philtonis filio,
Sine dote. CA. sine dote ille illam in tantas diuitias dabit?
Non credibile dicis. ST. at tu ædepol nullus creduas.
Si hoc non credis, ego credidero. CA. quid? ST. me nihili pendere.
CA. Quamdudum istuc, aut vbi actum'st? ST. illico hîc ante ostium
Iam modò, inquit Prænestinus. CA. tanton' in re perdita,
C Quàm in re salua, Lesbonicus factus est frugalior?
ST. Atque equidem ipsus vltro venit Philto oratum filio.
CA. Flagitium quidem hercle fiet, nisi dos dabitur virgini.
Postremò ædepol ego istam rem ad me attinere intelligo.
Ibo ad meum castigatorem, atque ab eo consilium petam.
ST. Propemodum quid illic festinet sentio,& subolet mihi,
Vt agro euortat Lesbonicum, quando euertit ædibus.
O here Charmide, quàm absente te hîc tua res distrahitur tibi?
Vtinam te redisse saluum videam, vt inimicos tuos
Vlciscare! vt mihi, vt erga te fui,& sum referas gratiam!
Nimiùm difficile'st reperiri amicum ita, vt nomen cluet,
D Cui tuam cùm rem credideris, sine omni cura dormias.
Sed generum nostrum ire eccillum video cum affini suo.
Nescio quid non satis inter eos cónuenit. celeri gradu
Eunt vterque. ille reprehendit hunc priorem pallio.
Haud illi euscheme astiterunt. huc aliquantum abscessero.
Est lubido orationem audire duorum affinium.

NOSTRVM HERILEM FIL.] vel debet hic præscribi nomen Stasium,& legi sine interrogatione, vt intelligamus respondere Stasium, dixi, nostrum herilem filium Lesbonicum suam sororem despopondisse, hoc modo, inquam, dico, vel legendum *vestrum herilem filium*,&c. vel hoc totum accipiendum erit *οὕτως*, hoc pacto, dixistíne ita, nostrum herilem filium,&c. hæccine sunt tua verba, quæ mecum locutus es, nostrum herilem filium,&c. NVLLVS CREDVAS] ne credideris. IAM MODO, INQVIT, PRAENEST.] al. iam modò, vt loquitur Prænestinus. FLAGITIVM.] turpe, & pudendum facinus. AD MEVM CASTIGATOR.] ad Megaronidem. ILLIC] Callicles. loquitur secum seruus.
E SVBOLET MIHI] subodoror, tralatio est. VT AGRO EVORTAT] vt agri possessione deturbet Lesbonicum. DISTRAHITVR.] dissipatur. AMICVM ITA, VT NOMEN CLVET.] amicum re, amicum, qui respondeat nomini, & qui talis sit re, qualis est vis ipsius nominis, qui sit id, quod nomine significatur: sic suprà. GENERVM NOSTRVM] Lysitelem. CVM AFFINI.] cum Lesbonico. EVSCHEME] *εὐσχημόνως*, honestè, honesta specie, decoro gestu.

LYSITELES, LESBONICVS adolescentes. STASIMVS seruus.

STa illico: noli aduersari, neque te occultassis mihi.
LE. Potin' vt me ire, quò profectus sum, sinas? LY. si in rem tuam.

Lesbonice esse videatur, gloriæ aut famæ, sinam. A

LE. Quod est facillimum, facis. LY. quid id est? LE. amico iniuriam.

LY. Neque meum'st, neque facere didici. LE. indoctus quàm doctè facis?

Quid faceres, si quis docuisset te, vt sic odio esses mihi?

Qui bene cùm simulas facere mihi te, malè facis, malè consulis.

LE. Egóne? LE. tu næ. LY. quid malè facio? LE. quod ego nolo, id cùm facis.

LY. Tuæ rei bene consulere cupio. LE. tu mihi es melior, quàm egomet mihi?

Sat sapio, satis in rem quæ sint meam, ego conspicio mihi.

LY. An id est sapere, vt qui beneficium à beneuolente repudies?

LE. Nullum beneficium duco esse id, quod, cui facias, non placet. B

LY. Scio ego, & sentio ipse quid agam, neque à me officium migrat,

Nec tuis depellor dictis, quin rumori seruiam.

LE. Quid ais? LY. nam retineri nequeo, quin dicam ea, quæ promeres.

Itáne tandem maiores famam tradiderunt tibi tui,

Vt virtute eorum antè parta per flagitium perderes?

Atque honori posterorum tuorum vt vibex fieres?

Tibi patérque auósque facilem fecit & planam viam

Ad quærendum honorem: tu fecisti vt difficilis foret

Culpa maximè & desidia, tuísque stultis moribus

Præoptauisti, amorem tuum vti virtuti præponeres.

Nunc te hoc pacto credis posse obtegere errata? LE. ah non ita est. C

LY. Cape sis virtutem animo, & corde expelle desidiam tuo:

In foro operam amicis da, haud in lecto amicæ, vt solitus es.

Atque ego istum agrum tibi relinqui ob eam rem enixè expeto,

Vt tibi sit, qui te corrigere possit, ne omnino inopiam

Ciues obiectare possint tibi, quos tu inimicos habes.

LE. Omnia ego istæc, quæ tu dixisti, scio, vel exsignauero,

Vt rem patriam, & gloriam maiorum fœdarim meûm.

Sciebam vt esse me deceret, facere non quibam miser,

Ita vi Veneris vinctus, otio captus in fraudem incidi:

Et tibi nunc proinde ac merere, summas habeo gratias.

LY. At operam perire meam sic, & te hæc dicta spernere, D

Perpeti nequeo. simul me piget parum pudere te.

Et postremò nisi me auscultas, atque hoc, vt dico, facis,

Tute ponè te latebis facilè, ne inueniat te honor.

In occulto iacebis, cùm te maximè clarum voles.

Pernoui equidem Lesbonice peritum tuum ingenium admodum;

Scio te sponte non tuapte errasse, sed amorem tibi

Pectus obscurasse. atque ipse amoris teneo omneis vias.

Ita est amor, ballista vt iacitur. nihil sic scelere est, neque volat.

Atque is mores hominum moros & morosos efficit.

Minus placet, magis quod suadetur: quod dissuadetur, placet. E

Cùm inopia'st, cupias: quando eius copia'st, tum non velis,

Ille, qui aspellit, is compellit: ille, qui consuadet, vetat.

Insanum'st & malum, in hospitium deuorti ad Cupidinem:

Sed te moneo, hoc etiam atque etiam vt reputes, quid facere expetas.

Si istuc, vt conare, facis incendium tuum incendes genus.

Tum igitur tibi aqua erit, cupido, genus qui restinguas tuum.

Atque erit si nactus, proinde vt corde amantes sunt cati,

Ne scintillam quidem relinques, genus qui conglistcat tuum.

LE. Facilè est inuentu: datur ignis, tametsi ab inimicis petas

Sed

A Sed tu obiurgans me, à peccatis rapis deteriorem in viam.
Meam vis sororem tibi dem, suades sine dote. hoc non cónuenit,
Me, qui abusus sum tantam rem patriam, porrò in diuitiis
Esse, agrúmque habere: egere illam autem, vt me meritò oderit.
Numquam erit alienis grauis, qui suis se concinnat leuem.
LY. Sicut dixi faciam. nolo te iactari diutius.
Tanto meliu'st te sororis caussa egestatem exequi,
Atque eum agrum me habere, quàm te, tua qui toleres mœnia?
LE. Nolo ego mihi te tam prospicere, qui meam egestatem leues,
Sed vt inops infamis ne sim, ne mihi hanc famam differant,
Me germanam meam sororem in concubinatum tibi
B Sic sine dote dedisse magis, quàm in matrinium.
Quis me improbior perhibeatur esse? hæc famigeratio
Ted honestet, me autem collutulet, si sine dote duxeris.
Tibi sit emolumentum honoris: mihi quod obiectent, fiet.
LY. Quid? te dictatorem censes fore, si abs te agrum acceperim?
LE. Neque volo, neque postulo, neque censeo: verùm tamen,
Is est honos homini pudico, meminisse officium suum.
LY. Scio equidem. te animatus vt sis video, subolet, sentio.
Id agis, vt, vbi affinitatem inter nos nostram astrinxeris,
Atque eum agrum dederis, nec quicquam hîc tibi sit, qui vitam colas,
C Effugias ex vrbe inanis, profugus: patriam deseras,
Cognatos, affinitatem, amicos, factis nuptiis.
Mea operâ hinc proterritum te, meáque auaritia autument.
Id, me commissurum, vt patiar fieri, ne animum induxeris.
ST. Non enim possum quin exclamem: euge, euge Lysiteles,
Facilè palmam habes. hic victus: vicit tua comœdia.
Hic agit magis ex argumento, & versus meliores facit.
Etiam ob stultitiam tuam te tueris, multa abomina.
LE. Quid tibi interpellatio, aut in consilium huc accessio est?
ST. Eodem pacto quo huc accessi, abscessero. LE. i hàc mecum domum
Lysiteles, ibi de istis rebus plura fabulabimur.
LY. Nihil ego in occulto agere soleo. meus vt animus est, eloquar.]
D Si mihi tua soror, vt ego æquum censeo, ita nuptum datur,
Sine dote, neque tu hinc abiturus: quod meum erit, id erit tuum.
Sin aliter animatus es, bene, quod agas, eueniat tibi.
Ego amicus numquam tibi ero alio pacto. sic sententia est.
ST. Abiit hercle ille quidem. ecquid audis Lysiteles? ego te volo.
Hic quoque hinc abiit. Stasime restas solus, quid ego nunc agam,
Nisi vti sarcinam constringam, & clypeum ad dorsum accommodem.
Fulmentas iubeam suppingi soccis. non sisti potest,
Video caculam militarem me futurum: aut longius,
Aut aliquem ad regem in saginam heru' se coniecerit meus.
Credo ad summos bellatores acrem fugitorem fore:
E Et capturum spoliari ibi illum, qui meo hero aduersus venerit.
Egomet autem quom extemplò arcum mihi & pharetrã & sagittas sumsero,
Cassidem in caput: dormibo placidè in tabernaculo.
Ad forum ibo: nudius sextus cui talentum mutuum
Dedi, reposcam, vt habeam, mecum quod feram, viaticum.

STA ILLICO] Lesbonico persuadere non potest Lysiteles, vt suam sororem sibi vxorem det indotatam. OCCVLTASSIS] occultaueris. GLORIAE, AVT FAMAE.] cur non dixit, gloriam, aut famam? INDOCTVS QVAM DOCTE] tu quem nemo docuit malè facere, quàm doctè, & callidè malefacis? QVI BENE CVM SIMVLAS, &c.] ordo est, qui cum simulas te mihi bene facere, malefacis, &c. TV NAE] tu profectò οὐ ναί. QVO EGO NOLO ID CVM FACIS.] cùm id facis, quod ego nolo. TV MIHI ES MELIOR Q. EGOMET. M.] túne mihi persuadere conaberis

te esse mihi melioré,quàm me ipsum mihi? AN ID EST SAPERE,&c.] an id est sapere,vbi quis beneficium à beneuolo oblatum aspernatur?vt qui,id est,vbi quis. Lego autem *repudies*, non vt habent omnes libri, *repudies*. quam scripturam si quis magis probabit, difficilis eius erit explicatio,sic enim erit explicanda.an est hoc tibi sapere, vtpote,qui beneficium à beneuolo oblatum repudies? QVOD CVI F. N. PL.] quod ei,cui facias, non placet. NEQVE A ME OFF. M.] neque à me officium abscedit, seu discedit. NAM RETINERI NEQVEO, QVIN DICAM,&c.] profert Nonius in verbo *promereri*. PER FLAGITIVM.] per dedecus,& turpitudinē turpiter,& flagitiosé. QVI RVMORI S.] interdū enim rumori seruiēdum est. ATQ. HONORI POST. T. VT VIB. F.] secutus sum Camer. coniecturā,quam fecit ex antiquæ scripturæ vestigiis,quæ eadem etiam in nostris comparent.sententia autem horum verborum est, Atque vt honori posterorum tuorum *vibices*,nota,seu cruenta,& liuida esses? id est,vt honorem tuorum posterorum dedecorares, & suggillares? PRAEOPTAVISTI AMOREM T. VTI VIRT. PRAEPON.] maluisti amorem tuum virtuti præponere. IN FORO AMICIS OPER. DA.&c.] antithesis. inseruí,inquit, amicis tuis in foro, non amicæ in lecto. VT TIBI SIT, QVI TE CORRIG.] vt habeas saltem istum agrum reliquum, qui te ad bonam reducat frugem. VEL EXSIGNAVERO.] etiam obsignauero. VT REM PATRIAM, ET GLORIAM MAIORVM F. M.] quo pacto bona à patre accepta consumserim,& gloriam maiorum meorum inquinauerim.*fœdatum*,ad vtrumque pertinet, vel ad rem patrum,& ad gloriam maiorum:quamuis ad gloriam aptius quadret. VT ESSE ME DECERET.] qualem me esse deceret. OTIO CAPTVS] otio irretitus,& illaqueatus. SVMMAS HABEO GRATIAS] rarus sermo, habeo gratias:vsitatus est aliis scriptoribus probatis,& ipsi Plauto,habeo gratiam. TVTE PONE TE LATEBRIS] ipse tibi eris latebræ loco.vel tu tibi ipse obstabis,& officies,ne te honor inueniat:id est, ne vllo honore afficiaris. PERNOVI EQVIDEM LESBON. PERITVM] sic habent libri nostri veteres,atque vt ita legatur, & sententia, & versus postulat. PECTVS OBSCVRASSE.] mentis aciem præstinxisse. BALLISTA IST IACTVR] ballista hic ponitur pro telo,quod iacitur,aut mittitur:quæ propria est nominis significatio.Nam aliàs pro tormento,vnde mittitur,aut iacitur, vsurpatur. MOROS] stultos,μωρὸς. CVM INOPIA EST CVPIAS] cùm amatori non est fruendi copia, tum cupit: cùm suppetit copia,tum fastidit. INSANVM ST EI ET MALVM IN HOSPITIVM DEVORTI,&c.] ordo est,non est sani hominis,neque eius,qui malum vitare studet,diuorti in hospitium Cupidinis:vel deuorti ad Cupidinem,& hospitium sibi apud eum parare. SI ISTVC, VT CONARE, FACIS INCENDIVM,&c.] allegoria est: cuius hæc sententia est,si istue incendium facere pergis,vt cœpisti,atque instituisti,tuum genus incendio extingues, & delebis. *incendium* autem reposuimus,reiecta vulgata lectione,*iudicium*,nostros libros veteres,quamuis deprauatos, secuti, in quibus scriptum est *incidium*. Iam verò incendium facere,etiam M.Tullius dixit paradoxo,... Quòd si nulli codices me adiuuarent,tamen me ipsa ratio facile ad hanc coniecturam veluti manu duceret. Nam cùm sequatur, tuum incendes genus,hæc ipsa verba indicant,incendij mentionem antecessisse: alioqui ridicula horum verborum subiunctio. TVM IGITVR TIBI AQVA ERIT CVPIDO.] tunc igitur,nempe incendio excitato, Cupido, id est, libido erit tibi pro aqua.per quam genus tuum restinguas. ATQVE ERIS SI NACTV &c.] ac si nactus eris aquam illam, id est,cupidinem,quæ tibi sit aquæ loco,vt amantes sunt sollertes,& acuti,ne scintilla quidem reliqua tibi erit,vnde genus tuum exstinctum,deintegro suscites. CONGLISCAT] nihil muto,quod etiam libri nostri veteres hanc scripturam propemodùm præ se ferant.verumtamen,ne quid dissimulem,suboffendit me compositionis nouitas.*gliscere* enim, simplex,vsitatum bonis scriptoribus, & confirmant grammatici veteres: sed de compositis nullum verbum. FACILE ST INVENTV.] ignis inuentu facilis est:datur etiam,si quis ab inimicis petat. HOC NON CONVENIT,&c.] hoc non est æquum,me,qui tam multa bona à patre accepta consumserim,diuitem esse,illum egere.In diuitiis esse,sic dictum, vt in bonis esse. NVMQVAM ERIT ALIENIS GRAVIS Q. S.] præclare dictum, & bella antithesis, numquam, inquit,is,qui committit,vt suis leuis,& contemtus sit, grauitatem & pondus apud suos obtinebit. concinnat, id est, præbet,reddit,efficit. IACTARI.] ... in dubio esse, dubitatione æstuare. tralatio ab iis, qui in mari iactantur. vel à nauibus,quæ cum anchora,vel sine anchora fluctibus iactantur. TANTO MELIVS T TE SORORIS CAVSA] Itáne melius est,te sororis tuæ causa egestate laborare,quàm me subintell.& te meum agrum habere,quàm te,vnde tua mœnia,& sumtus quotidianos tolerare,ac sustinere possis? Nolo te tam mihi prouidere,quo me egestate leues,quàm vt ne in os infamis sim. DIFFERANT] dissipent,dispergant,subintell.homines. HAEC FAMIG. TED HONESTET,&c.] hæc fama dispersa,& dedita tibi,sic honorifica,& gloriosa,mihi probro,& dedecori.me collutulet,id est me dedecoret, & quasi loco inquinet. Nonius in verbo *collutulare*. TIBI SIT EMOLVMENTVM HON.] tibi quæratur honos, mihi probrum. QVID? TE DICTATOREM,&c.] hoc eò pertinet, quod Lesbonicus dixerat Lysitelem honorem esse apud homines consecuturum,si non accipiat agrum,se verò dedecus,& infamiam: Quid,inquit,at si agrum mihi dederis,te dictatorem consecuturum putas? HOMINI PVDICO.] id est, homini pudenti. TE ANIMATVS VT SIS VID.] video quo sis animo:video quomodo sis animatus. SVBOLET.] mihi. tralatio.supra. QVI VITAM COLAS.] vnde viuas. AVTVMENT.] dicant. subintell. homines. ID ME COMMISSVRVM VT PATIAR F.] ordo & sententia est,ne animum induxeris me commissurum,vt id patiar fieri,nempe te mea opera,meáque auaritia proterritum profugere. PALMAM HABES.] vicisti. HIC VICTVS] Lesbonicus victus est. VICIT TVA COMOEDIA.] ô Lysiteles.allegoria est à comœdis,qui de præstantia,& præmio inter se certant. HIC AGIT.] Lysiteles magis egit pro ratione argumenti. QVID TIBI INTERPELL.&c.] quamobrem nos interpellare, aut in consilium nostrum accedere non vocatus audes? MEVS VT ANIMVS EST.] ita vt ego sentio,eloquar: vel quod ego sentiam, eloquar. NEQVE TV HINC ABITVR.] etsi non hinc abiturus es inanis & profugus. ECQVID LYSITELES?] Stasimus Lysitelem abeuntem reuocat, sed frustrá. HIC QVOQVE] Lesbonicus. FVLMENTAS IVBEAM SVPPINGI SOCCIS.] & iubeam fulmentas,id est,fulcimenta, seu fulmenta subsui soccis,vt sint solidiores, & firmiores. profert Nonius, sed mendosé. NON SISTI POTEST] non potest retineri Lesbonicus,quin abeat exsulatum, aut militatum. CACVLAM] Festus, Cacula,seruus militis. Plautus, *video caculam*,&c. IN SAGENAM] sagena, vox Græca, genus retis, quod verriculum Latini appellant. sic autem legendum,non vt vulgò,*saginam*. quod & item aliis iampridem venit in mentem. ET CAPIVRVM SPOL. ILL.] & eum, qui hero meo in acie contra steterit, aut venerit, victorem abiturum. DORMIBO.] dormiam. NVDIVSSEXTVS CVI TALENTVM,&c.] ordo est,ab eo, qui nudiussextus, id est, seu ab hinc diebus, talentum mutuum dedi,reposcam.

MEGARONIDES, CALLICLES, senes duo.

VT mihi rem narras Callicles,nullo modo
Potest fieri prorsus,quin dos detur virgini.
CA. Namque hercle honestè fieri fermè non potest,
Vt eam perpetiar ire in matrimonium
Sine dote,cùm eius rem penes me habeam domi.
Parata dos domi'st. ME. nisi exspectare vis,

VT

A Vt eam sine dote frater nuptum collocet.
Pòst adeas tute Philtonem,& dotem dare
Te ei dicas facere id eius ob amicitiam patris.
Verùm hoc ego vereor,ne istæc pollicitatio
Te in crimen populo ponat,atque infamiam:
Non temerè dicant te benignum virgini:
Datam tibi dotem,ei quam dares,eius à patre.
Ex ea largitari te illi,neque ita vt sit data,in-
Columem te sistere illi,& detraxe autument.
Nunc si operiri vis aduentum Charmidis,
Perlongum'st,huic ducendi interea abscesserit.
B CA. Nam hercle omnia isthæc veniunt in mentem mihi.
ME. Vide si hoc vtibile magis,atque in rem deputas,
Vt adeam Lesbonicum,edoceam vt res se habet.
CA. Vt ego nunc adolescenti thesaurum indicem,
Indomito,pleno amoris,ac lasciuiæ?
Minimè,minimè hercle veró.nam certò scio
Locum quoque illum omnem,vbi situ'st,comederit.
Quem fodere metuo,sonitum ne ille exaudiat,
Neu ipsam rem indaget,dotem dare si dixerim.
ME. Quo pacto ergo agetur? CA. clàm dos depromi potest,
Dum occasio ei rei reperiatur,interim
C Ab amico aliquo alicunde argentum in dotem rogem
ME. Potin' est ab amico alicunde exorari? CA. potest.
ME. Gerræ.næ tu illud verbum actutum inueneris,
Mihi quidem hercle non est quod dem mutuum.
CA. Malim hercle vt verum dicas,quàm vt det mutuum.
ME. Sed vide consilium,si placet. CA. quid consili'st?
ME. Scitum,vt ego opinor,consilium inuéni. CA. quid est?
ME. Homo conducatur aliquis iam quantum pot'est,
Quasi sit peregrinus. CA. quid is scit facere postea?
ME. Is homo exornetur graphicè peregrinum modum:
Ignota facies,atque inusitata sit:
D Falsidicus,confidénsque. CA. quid tum postea?
ME. Quasi ad adolescentem à patre ex Seleucia
Veniat:salutem ei nunciet verbis patris:
Illum bene gerere rem,& valere & viuere,
Et eum rediturum actutum.ferat epistolas
Duas:eas nos consignemus,quasi sint à patre:
Det alteram illi,dicat alteram tibi
Dare sese velle. CA. perge porrò dicere.
ME. Séque aurum ferre virgini dotem à patre
Dicat,patrémque id iussisse aurum tibi dare.
Tenes iam? CA. propemodum,atque ausculto perlubens.
E ME. Tum tu igitur demum id adolescenti aurum dabis,
Vbi erit locata virgo in matrimonium.
CA. Scitè hercle sané. ME. hoc vbi thesaurum effoderis,
Suspicionem ab adolescente amoueris:
Censebit aurum esse à patre allatum tibi,
Tu de thesauro sumes. CA. satis scitè & probé.
Quamquam hoc me ætatis sycophantari pudet.
Sed epistolas quando obsignatas afferet,
Siquidem obsignatas attulerit epistolas,

Nónne arbitraris eum adolescentem annuli A
Paterni signum nouisse? ME. etiam tu taces?
Sexcentæ ad eam rem caussæ possunt colligi.
Eum, quem habuit, perdidit: alium pòst fecit nouum.
Iam si obsignatas non feret, dici hoc potest,
Apud portitorem eas resignatas sibi,
Inspectásque esse. in huiusmodi negotio
Diem sermone terere, segnities mera'st.
Quamuis sermones possunt longi texier.
Abi ad thesaurum iam confestim clanculum,
Seruos, ancillas amoue, atque audin'? CA. quid est?
ME. Vxorem quoque ipsam, hanc rem vt celes, face. B
CA. Nam pol tacere numquam quicquam'st quod queat.
ME. Quid nunc stas? quin te hinc amoues, & te moues?
Aperi, deprome inde auri ad hanc rem quod sat est.
Continuò operito denuó. sed clanculum,
Sicut præcepi. cunctos exturba ædibus.
CA. Ita faciam. ME. at enim nimis longo sermone vtimur.
Diem conficimus, quòd iam properato'st opus.
Nihil est de signo quod vereare, me vide.
Lepida est illa caussa, vt commemoraui, dicere,
Apud portitores esse inspectas: denique
Diei tempus non vides? quid illum putas C
Natura illa, atque ingenio? iamdudum ebriu'st.
Quiduis probari poterit: tum, quod maxumum est,
Afferre, non petere hic se dicet. CA. iam sat est.
ME. Ego sycophantam iam conduco de foro,
Epistolásque iam consignabo duas,
Eúmque huc adolescentem meditatum probè
Mittam. CA. eo ego igitur intrò ad officium meum.
Tu istuc age. ME. actum reddam.

FRATER] Lesbonicus. PHILTONEM] Lysitelis patrem. PATRIS.] Charmidis. TE IN CRIMEN POPVLO PONAT] tibi crimen & infamiam apud populum concilies & contrahat. sic dictum, te in crimen & infamiam ponat, vt illud Ciceronis, *pone me in gratiam.* NEQVE ITA VT SIT DATA, &c.] ne te, ita vt fuerit, tibi data à Charmide, dotem incolumen, & integram illi repræsentarem; sed contrà, de ea detraxisse, id est, demisse & deminuisse dicant. *incolumem* autem legendum, non *columen*, aut *columem*, quæ vox non est Latina. prima autem nominis syllaba ad vltimam syllabam versus superioris pertinet. ABCESSERIT.] subintell. voluntas, aut aliud quiddam te. VTIBILE.] ad vsum aptum. THESAVRVM] aurum reconditum. VBI SITV'ST] thesaurus. INDAGET.] inquirat. ARGENTVM IN DOT. R.] mutuum. GERRAE] nugæ. CLAM DOS DEP. P.] clàm dos ex thesauro depromi potest tempore opportuno, & occasione oblata, interim dum occasio fodiendi thesauri, & depromendæ dotis reperietur, ab amico aliquo pecuniam mutuam in dotem petam. NE TV ILLVD VERBVM.] *ne* affirmatiuè pro *ναί* accipi debet. næ tibi is, quem rogabis argentum mutuum, tibi continuò responderet sibi non esse, quod det mutuum. quamquam nonnulli sic accipiunt, *ne tu inueneris.* id est, verendum est, ne tu inueneris, &c. verendum est, ne is quem mutuam pecuniam rogabis, hoc tibi respondeat, Mihi quidem, &c. MALIM HERCLE, VT V. D.] malim hercle, vt omnes mihi negent, se argentum daturos mutuum, quàm vt quisquam det. QVANTVM POTE'ST] quamprimùm fieri potest. GRAPHICE] pulchrè, decenter, aptè, tamquam à pictore aliquo expressus. FALSIDICVS CONFIDENSQVE] nostri libri veteres non discrepant à vulgatis *falsidicus confidens*, in qua lectione versus claudicat. Nos addidimus copulam *que*. Camerarius edidit *falsidicum confidentem*: & ita se in libris suis veteribus reperisse testatur, quamquàm fatetur duriùs cum superioribus cohærere. AD ADOLESCENTEM] Lesbonicum. EI] adolescenti Lesbonico. EAS NOS CONSIG. QVASI SINT A P.] sed nònne Charmides annulum habebat aliis dissimilem, & adolescenti Lesbonico notum? quo posito, nónne si litteræ aliud signum, quàm patrium præ se ferrent, continuò Lesbonicus suspicari poterit litteras esse simulatas & falsas? huic dubitationi occuritur infrà, ibi: *Sed epistolas quando obsignatas*, &c. DARE] malim legi, *dari*. CENSEBIT] existimabit. SYCOPHANTARI] sycophantias struere. QVAMVIS SERM.] quantumuis longi sermones, &c. OPERITO] obruito, obtegito. SED CLANCVLVM.] ad thesaurum abito, & aurum depromito. QVID ILLVM PVTAS ILLA N.] proinde ac si dicat, non est ita callidus, & sollers, vt hæc minus accuratè exquirat. QVIDVIS PROBARI.] quidlibet, quantumuis incredibile, & absurdum ei persuadere ei poterit. HIC] qui quasi à patre missus, veniet pulchrè ornatus, & probè edoctus. AD OFFICIVM MEVM.] ad depromendum aurum.

CHARMIDES senex.

SAlsipotenti & multipotenti Iouis fratri, Neptuno & Nereo.
Lætus, lubens, laudes ago, & grateis gratiásque habeo, & fluctibus salsis,

Quos

A Quos penes mei potestas boni, misque foret, & meæ vitæ,
Quom suis me ex locis in patriam, vrbísque mœnia reducem faciunt:
Atque ego Neptune tibi ante alios deos gratias ago, atque habeo summas.
Nã te omnes te sæuúmque, seuerúmque, atque auidis moribus cõmemorãt;
Spurcificum, immanem, intolerandum, vesanum. contra opera expertus.
Nam pol placido te & clementi, meo vsque modo, vt volui vsus sum, haud alio.
Atque hanc tuam gloriam iam ante auribus acceperam, & nobileis apud homines,
Pauperibus te parcere solitum, diuiteis damnare atque domare.
Abi, laudo. scis ordine, vt æquum st,
B Tractare homines. hoc dis dignum st, semper mendicis modesti sint;
Fidus fuisti, infidum esse iterant. nam absque foret te, sat scio in alto
Distraxissent, disque tulissent satellites tui me miserum fœdè,
Bonáque omnia, ita vnà mecum passim ceruleos per campos.
Ita iam quasi canes, haud secus, circumstabant nauem turbines venti.
Imber, fluctúsque atque procellæ infensæ, frangere malum,
Ruere antennas, scindere vela, ni tua pax propitia foret præstò.
Apage me sis. deinde hinc certum st otio me dare. satis partum habeo.
Quibus ætumnis delectaui, filio dum diuitias quæro?
Sed quis hic est, qui in plateam ingreditur cum nouo ornatu, specieque
C Simul? pol quamquam domum cupio, opperiar hic, quam gerat rem.

SALISPOTENTI] maris potenti, maris domino, ἁλὸς κρατοῦντι patriæ redditus Charmides saluus, & incolumis, gratias agit Neptuno, & Nereo. Quòd autem editio nostra à vulgata, & Camerariana discrepat, quarum altera sic habet, *salsipotens & multipotenti Iouis fratri tibi Neree Neptune*: altera, *Salsipotenti & multipotenti Iouis fratri, & Neree Neptune*, coniectura ducti fecimus aliquantulum à libris nostris adiuti. BONI MISQVE FORET.] corruptus locus. quid si legamus, *hominísque foret*. quid si *nomnísque foret*. quid si, *honorúmque foret*. omnino coniectura cùm alibi, tum hic difficilis, & periculosa est. excogitet aliquid melius lector eruditus & sagax. SAEVVM.] χαλεπόν, iracundum, asperum. AVIDIS MORIBVS] auidum atque auarum. Horat. Oda 29. lib 3. *Ne Cypriæ, Tyriæq; merces Addant auaro diuitias mari.* SPVRCIFICVM] qui mare spurcum facias, cùm velis. spurca tempestas. CONTRA OPERA EXPERTVS.] contrà re, & vsu expertus sum placidum, & clementem, &c. MEO VSQVE MODO.] meo vsque arbitratu. HAVD ALIO] non alio sum te vsus, quàm clementi. AVRIBVS ACCEPERAM.] audiueram ET NOBILEIS APVD HOM.] & quidem apud claros viros hoc acceperam. al. mobileis. SEMPER MENDICIS M.] vt semper mendicis, &c. FIDVS FVISTI, INFIDVM ESSE IT.] fidus fuisti, cùm tamen te infidum esse dictitent. Virg. lib. 1. Georg. *Et quando infidum remis impellere marmor Conueniat.* Lucil. lib. 2. *Infidi maris insidias, virelsque dolúmque. Vt vitare velint.* ABSQVE FORET TE.] absque te foret: nisi tu obstitisses: nisi me seruasses. sic loquitur Terentius. IN ALTO.] in mari. DISQVE TVLISS.] & distulissent. Terentius, *differor doloribus.* Virg. lib 3. *At procul inde citæ metta in diuersa quadrigæ Distulerant.* SATELLI-
D TES] quinam sint hi satellites, mox dicet ipse. CERVLEOS PER CAMPOS] per cærula, vt loquuntur poetæ lepici. TVRBINES V.] iunxit speciem cum genere: turbo enim ventus est non quilibet, &c. FRANGERE M.] vt frangerẽt malum ἀντὶ θαυμαστικοῦ. vel separatim à superioribus, dic frangere malum, id est, frãgebant malum, &c. sed malo, priore modo. RVERE.] actiuè accipiendum. Virgil. *ruit omnia latè.* APAGE ME SIS] abduc me, si vis à mari: vel à tantis, & talibus periculis. DEINDE HINC] nostri libri habent, *dehinc.* QVIBVS AERVMNIS DELVCTAVI, &c.] quibus cum ærumnis deluctatus sum filium, dum diuitias paro? profert Nonius in verbo *eluctaui*, pro quo restituendum *deluctaui.* & pro *cum hisce, quibus*, siue *quibuscum*: quo modo hic fortasse legendum est. OPPERIAR HIC Q. R.] exspectabo hic, vt videam quam rem geras.

SYCOPHANTA, CHARMIDES senex.

HVic ego diei nomen Trinummo faciam: nam ego operam meam
Tribus nummis hodie locaui arteis nugatorias.
Aduenio ex Seleucia, Macedonia, Asia, atque Arabia,
E Quas ego neque oculis, neque pedibus vmquam vsurpaui meis.
Viden' egestas quid negotij dat homini misero mali?
Quid ego nunc subigor trium nummorum caussa, vt has epistolas
Dicam ab eo homine me accepisse, quem ego, qui sit homo, nescio?
Neque noui: neque natus, necne, is fuerit, id solidè scio.
CH. Pol hic quidem fungino genere est, capite se totum tegit:
Illurica facies videtur hominis, eo ornatu aduenit.
SY. Ille, qui me conduxit, vbi conduxit, abduxit domum.
Quæ voluit, mihi dixit: docuit, & præmonstrauit prius,

Quomodo quicque agerem. nunc adeò si quid ego addidero amplius A
Eo conductor melius de me nugas conciliauerit.
Vt ille me exornauit, ita sum ornatus. argentum hoc facit,
Ipse ornamenta à chorago hæc sumsit suo periculo.
Nunc ego si potero ornamentis hominem circumducere,
Dabo operam, vt me esse ipsum planè sycophantam sentiat.
CH. Quàm magis specto, minus placet mihi homini facies: mira sunt,
Ne illic homo'st aut dormitator, aut sector zonarius.
Loca contemplat, circumspectat sese, atque ædeis noscitat.
Credo ædepol, quò mox furatum veniat, speculatur loca
Magis. lubido'st obseruare quid agat, ei rei operam dabo.
SY. Has regiones demonstrauit mihi ille conductor meus. B
Apud illas ædeis sistendæ mihi sunt sycophantiæ.
Foreis pultabo. CH. ad nostras ædeis hic quidem habet rectam viam.
Hercle, opinor, mihi aduenienti hac noctu agitandæ sunt vigiliæ.
SY. Aperite hoc, aperite. heus ecquis foribus tutelam gerit?
CH. Quid adolescens quæris? quid vis? quid istas pultas? SY. heus senex,
Census coniuratori, si rectè rationem dedi.
Lesbonicum hîc adolescentem quæro in his regionibus,
Vbi habitet, & item alterum ad istanc capitis albitudinem;
Calliclem aiebat vocari, qui has mihi dedit epistolas.
CH. Meum natum hic quidem Lesbonicum quærit, & amicum meum,
Cui ego liberósque, bonáque commendaui, Calliclem. C
SY. Fac me, si scis, certiorem, hice homines vt habitent, pater.
CH. Quid eos quæris? aut quis es? aut vnde es? aut vnde aduenis?
SY. Multa simul rogitas, nescio quid expediam potissimúm.
Sin vnum quidquid singillatim & placidè percunctabere,
Et meum nomen, & mea facta, & itinera ego faxo scias.
CH. Faciam ita vt vis. agedum nomen tuum primùm memora mihi.
SY. Magnum facinus incipis sic petere. CH. quid ita? SY. quia, pater,
Si ante lucem ire occipias, à meo primo nomine
Concubium sit noctis, priusquàm ad postremum perueneris.
CH. Opus farto est, & viatico ad tuum nomen, vt tu prædicas.
SY. Est minusculum alterum, quasi vasculum vinarium. D
CH. Hic homo solidè sycophanta est. quid ais tu adolescens? SY. quid est?
CH. Eloquere. isti tibi quid homines debent, quos tu quæritas?
SY. Pater istius adolescens dedit has duas mihi epistolas
Lesbonici. CH. mihi est amicus. teneo hunc manifestarium.
Me sibi epistolas dedisse dicit. ludam hominem probé.
SY. Ita, vt occepi, si animum aduortas, dicam. CH. dabo operam tibi.
SY. Hanc me iussit Lesbonico suo nato dare epistolam,
Et item hanc alteram suo amico Callicli iussit dare.
CH. Mihi quoque ædepol quoniam hic nugatur, contrà nugari lubet.
Vbi ipse erat? SY. bene rem gerebat. CH. ergo vbi? SY. in Seleucia.
CH. Ab ipson' istas accepisti? SY. è manibus dedit mihi ipse in manus. E
CH. Qua facie est homo? SY. sesquipede quidem est quàm tu longior.
CH. Nouistin' hominem? SY. ridiculè rogitas, quo-cum vnà cibum
Capere soleo. CH. quod est ei nomen? SY. quod ædepol homini probo.
CH. Lubet audire. SY. illi ædepol, illi, illi, (væ misero mihi.)
CH. Quid est negotij? SY. deuoraui nomen imprudens modó.
CH. Non placet, qui amicos intra denteis conclusos habet.
SY. Atque etiam modò vorsabatur mihi in labris primoribus,
CH. Tempori huic hodie anteueni. SY. teneor manifestò miser.

A CH. Iámne commentus es nomen? SY. deûm hercle me atque hominum pudet.
CH. Vide homo vt nomen noueris. SY. tamquam me. istuc fieri solet,
Quod in manu teneas, atque oculis videas, id desideres.
Litteris recomminiscar. est principium nomini.
CH. Callicles? SY. non est. CH. Callippus? SY. non est. CH. Callidemides?
SY. Non est. CH. Callinus SY. non est. CH. Callimachus. SY. nihil agis.
Neque adeò ædepol floccifacio, quando egomet memini mei.
CH. At enim multi Lesbonici sunt hîc. nisi nomen patris
Dices, non monstrare possum istos homines, quos tu quæritas.
Quod ad exemplum est? coniectura si reperire possumus.
B Ad hoc exemplum est? an Chares? an Charmides? num Charmides?
SY. Hem, istic erit. qui istum di perdant. CH. dixi ego iam dudum tibi:
Te potius bene dicere æquum'st homini amico, quàm malé.
SY. Satin' intra labra atque denteis latuit vir minimi pretij?
CH. Ne malè loquare ei præsente amico. SY. quid ergo ille ignauissimus.
Mihi latitabat? CH. si appellasses, respondisset nomine.
Sed ipse vbi est? SY. pol illum reliqui ad Rhadamantem in Cecropia insula.
CH. Qui homo est me insipientior, qui ipse egomet, vbi sim, quæritem?
Sed nihil disconducit huic rei, quid ais? SY. quid? CH. hoc quod te rogo,
C Quos locos adisti? SY. nimium miris modis mirabileis.
CH. Lubet audire, nisi molestum'st. SY. quin discupio dicere.
Omnium primùm in Pontum aduecti ad Arabiam terram sumus.
CH. Ehò an etiam Arabia'st in Ponto? SY. est, non illæc, vbi tus gignitur,
Sed vbi absintium fit, atque culina gallinacea.
CH. Nimium graphicum hunc nugatorem. sed ego sum insipientior.
Qui egomet, vnde redeam, hunc rogitem, quæ ego sciam, atque hic nesciat:
Nisi quia lubet experiri, quò euasuru'st denique:
Quod est tibi nomen adolescens? SY. pax, id est nomen mihi.
Hoc quotidianum'st. CH. ædepol nomen nugatorium.
Quasi dicas, si quid crediderim tibi, pax, periisse illicó.
D Sed quid ais, quò inde isti porró? SY. si animum aduortas, eloquar.
Ad caput amnis, quod de cœlo exoritur: sub solio Iouis.
CH. Sub solio Iouis? SY. ita dico. CH. è cœlo? SY. atque medio quidem.
CH. Ehò an etiam in cœlum ascendisti? SY. imò horiola aduecti sumus,
Vsque aqua aduorsa per amnem. CH. ehò an etiam vidisti Iouem?
SY. Callicli isse ad villam aiebant seruis depromtum cibum.
Deinde porró. CH. deinde porró. nolo quicquam prædices.
SY. Ego hercle, si eris molestus. CH. nam pudicum neminem
Esse oportet, qui abs terra ad cœlum peruenerit.
SY. Dimittam vt te velle video. sed monstra hosce homines mihi.
E Hos ego quæro, quibus me oportet has deferre epistolas.
CH. Quid ais tu nunc? si fortè eum ipsum Charmidem conspexeris,
Illum, quem tibi istas dedisse commemoras epistolas,
Noucrisne hominem? SY. næ tu me ædepol arbitrare beluam.
Qui quidem non nouisse possim, qui cum ætatem exegerim.
An ille tam esset stultus, qui mihi mille nummûm crederet
Philippeûm, quod me aurum deferre iussit ad natum suum,
Atque ad amicum Calliclem, cui rem aiebat mandasse hic suam,
Mihi concrederet, nisi me ille & ego illum nossem approbe.

CH. Enimuerò ego nunc sycophantæ huic sycophantari volo, A
Si hunc possim illis mille nummis Philippeis circumducere,
Quos sibi me dedisse dixit. quem ego, qui sit homo, nescio:
Neque oculis ante hunc diem vmquam vidi, eíne aurum crederem?
Cui, si capitis res fiet, nummum numquam credam plumbeum.
Aggrediundu'st hic homo mihi astu. heus Pax te tribus verbis volo.
SY. Vel trecentis. CH. haben' tu id aurum, quod accepisti à Charmide?
SY. Atque etiam Philippeum, numeratum illius in mensa manu,
Mille nummos. CH. nempe ab ipso id accepisti Charmide?
SY. Mirum quin ab auo eius, aut proauo acciperem, qui sunt mortui.
CH. Adolescens cedò dum istuc aurum mihi. SY. quod ego aurum dem tibi.
CH. Quod à me te accepisse fassus. SY. abs te accepisse? CH. ita loquor. B
SY. Quis tu homo es? CH. qui mille nūmûm tibi dedi. ego sum Charmides.
SY. Neque ædepol tu is es, neque hodie is vmquam eris, auro huic quidem.
Abi sis nugator. nugari nugatori postulas.
CH. Charmides ego sum. SY. necquicquam hercle es. nam nihil auri fero.
Nimis argutè obrepsisti in eapse occasiuncula.
Postquàm ego me aurum ferre dixi, pòst tu factus Charmides.
Prius tu non eras, quàm auri feci mentionem. nihil agis.
Proin tu te itidem vt Charmidatus es, rursum recharmida.
CH. Quis ego sum igitur, siquidem is non sum, qui sum? SY. quid id ad me attinet?
Dum ille ne sis, quem ego esse nolo, sis mea caussa quid lubet. C
Prius non is eras, qui eras. nunc is factus, qui tum non eras.
CH. Age si quid agis. SY. quid ego agam? CH. aurum redde. SY. dormitas senex.
CH. Fassus Charmidem dedisse aurum tibi? SY. scriptum quidem.
CH. Properas, an non properas abire actutum ab his regionibus
Dormitator, priusquam ego hîc te iubeo mulcari malè?
SY. Quamobrem? CH. quia illum quem ementitus es, ego sum ipsus Charmides,
Quem tibi epistolas dedisse aiebas. SY. ehò quæso tu is es?
CH. Is enimuero sum. SY. ain' tandem, is ipsúsne es? CH. aio. SY. ipsus es?
CH. Ipsus, inquam, Charmides sum. SY. ergo ipsúsne es? CH. ipsissimus. D
Abi hinc, ab oculis. SY. enimuerò seriò, quoniam aduenis,
Vapulabis arbitratu meo, & nouorum ædilium.
CH. An etiam maledicis? SY. immò saluus quandoquidem aduenis,
Di te perdant, si te floccifacio, pòst, an periisses prius.
Ego ob hanc operam argentum accepi, te macto infortunio.
Sed enim tu qui sis, qui non sis, floccum non interduim.
Ibo ad illum, renuntiabo, qui mihi treis nummos dedit,
Vt sciat se perdidisse. ego abeo, malè viue & malè,
Quod di te omnes aduenientem peregrè, perdant Charmides.
CH. Postquam ille hinc abiit. pòst loquendi liberè
Videtur tempus venisse, atque occasio. E
Iamdudum meum ille pectus pungit aculeus,
Quid illi negotij fuerit ante ædeis meas.
Nam epistola illa mihi concenturiat metum
In corde, & illud mille nummûm quam rem agat.
Numquam ædepol temerè tinniit tintinabulum.
Nisi qui illud tractat au mouet, mutum tacet.
Sed quis hic est, qui huc in plateam cursuram incipit?
Lubet obseruare quid agat, huc concessero.

FACIAM]

A FACIAM}imponam.QVAS EGO NEQVE OCVLIS, NEQVE P.}quas ego neque vidi,neque vmquam adij. Etiam M.Tullius dixit,*vſurpare oculis*.QVI EGO}ego,redundat.QVEM EGO QVI SIT HOMO N.}qui qualis homo ſit, neſcio:vel quem ignoro , qualis homo ſit.SOLIDE}certò,*ὅλως*.FVNGINO GENERE EST}hoc ideo dicit,quod cauſiam, ſeu peraſum latum capite geſtaret,quo ſe totum tegebat. Fulgentius tamen aliter,vide Baptiſt. VBI CONDVXIT} ſtatim vt me conduxit.ADDVXIT}me.SI QVID EGO ADD. AMPL.} ſi quid ego addidero iis,quæ me docuit conductor meus,& ſi ea,quæ ab eo accepi,amplificauero, & expoliuero,tanto melius conductor meus mea opera , rem nugatoriam,cuius cauſa me conduxit, confecerit.ARGENTVM HOC FACIT}hoc facit pecunia:hæc eſt pecuniæ virtus.tantum valet pecunia.SVO PERICVLO}vt ſi pereant,ei pereant. ORNAMENT. H. CIRC.}ornamentis conductorem circumuenire.à conductore ornamenta per fallaciam auertere. MINVS PLACET}tanto minus placet.ILLIC}ille.MIRVM}mirum ni, affirmantis eſt. AVT DORMITATOR} alij dormitatorem accipiunt ſimpliciter pro homine ſomnolento , aut ſomniculoſo,quod qui tales ſunt,capite operto eſſe volunt:alij pro fallaci,qui dormitare ſe ſimulans,alterum decipere, & circumducere cogitat. aut ego,ſi locus emendatus eſt , dormitatorem poſitum eſſe puto, pro aluatore.SECTOR ZONARIVS} *βαλαντιοτόμος*,crumeniſeca,ſeu crumenarum ſector. In zonis pecuniam circumferebant veteres. Horat.*Poſt hæc ille catus,quantumuis ruſticus.ibit.Ibit eò,quo vis qui zonam perdidit,inquit*.CONTEMPLET} contemplatur.ſuprá. NOSCITAT}explorat,cognoſcere conatur. SISTENDAE}ſtatuendæ,figendæ. ECQ. FORIS. TVT. Q.}numquis eſt,qui foras tuetur?numquis eſt ianitor?CENSVS CVM IVRATORI}ego,qui cenſus ſum , cùm

B rationem dedi iuratori,id eſt,cenſori,ſi modò rectè dedi,tum rationem dedi. AD ISTAM CAPITIS ALB.} iſta ferè canitie præditum.Profert Nonius in voce *albitudo*.VT HABITENT}vbi habitent.PATER}ô pater.ſic infrà paullò poſt, *quia pater,ſi ante lucem*,&c.VNVMQVIDQVID}vnum quicque. CONCVBIVM SIT NOCTIS} Solis occaſum ſequitur veſper:veſperum prima fax,primam facem concubium noctis:deinde nox intempeſta.Lege Macrob.lib.1. Saturn. cap. 3.OPVS FARTO EST} eſt opus cibo,ſeu eſt opus corporis cibo referciri,& opus eſt viatico ad tuum nomen:id eſt,ſine cibo & viatico tuum nomen cognoſci non poteſt,ſi tantum ſpatij eſt à primo nomine ad vltimum.Ferctum ſeu fertum, genus libi eſt,quo vtebantur in ſacris,ex eo dictum,quod ſæpius ad ſacra ferebatur,vt vult Feſtus : ſed malim hîc legi, *farto*,ſeu farcto à farcio:vt per fartum intelligamus,id quo impletum eſt corpus, vt ſuprà Moſtell. *Fartum veſtis* , dixit, pro corpore,quo impletur,& quaſi farcitur veſtis.EST MINISCVLVM AL. Q.} alterum nomen eſt paruulum,tamquam vaſculum vinarium iocus.HIC HOMO}loquitur ſecum Charmides.SOLIDE}planè,certò,*ὅλως*.TENEO HVNC MANIFESTAR.}manifeſtè hunc deprehendi.SESQVIPEDE}pede & dimidio. ILLI ARDEPOL}hæret ſycophanta in nomine Charmidis commemorando. DEVORAVI}ſignificat id ſibi excidiſſe,cùm tamen modò memoria teneret.IN LABRIS PRIMORIBVS}id eſt,vt nos ſermone patrio dicimus,in ſumma lingua.TEMPORI HVIC HODIE}tempeſtiuè hunc anteuerti.LITTERIS RECOMM.}per litteras redibo in memoriam.C. EST PRINC. NOM.}nomen illius initium capit à littera.c.ISTIC ERIT}iſte erit.QVI ISTVM DII P.}ſic loquebantur veteres.AD RHADAMANTEM IN CECR.}apud Rhadamantum,hic locus nuſquam eſt.QVI HOMO}quis homo.DISCONDVCIT} obeſt,inutilis eſt.

C CVNILA GALLINACEA}Plinius lib. 20. cap. 16. *Eſt alia cunila gallinacea appellata à noſtris Græcis organum Heracleoticum. Prodeſt oculis addito ſale*,&c.Dioſc.lib.3.cap.32.PAX PERIISSE}pax,*παντελῶς*.prorſus,ſuprá. HORIOLA} nauicula piſcatoria.ſuprà Rud.*Salute horiæ,quæ mari fluct*.PER AMNEM}libri vulgati habent,*per anienem*. NAM PVDICVM N. ESSE OP.}alludit ad Ganymedem,quem fabulantur poëtæ à Ioue raptum eſſe.MILLE NVMMVM}id eſt,mille nummos.millies notauimus.QVOD ME AVRVM} quos nummos Philippeos ille me ad filium ſuum deferre iuſſit. MIHI COMCREDERET}mihi,inquam,aurum illud concrederet,niſi eſſemus inter nos noti?SYCOPHANTARI}ſuprá. CIRCVMDVCERE}ſuprà. QVEM EGO QVI SIT H. N.}ordo eſt,eſne homini aurum credere,qui qualis homo ſit,neſcio, quémque numquam his oculis vidi?SI CAPITIS RES SIET} ſi caput eius agatur,ſi ſummo in vitæ diſcrimine verſetur. NVMMVM N. EI CRED. PLVMB.}nummum numquam eius fidei credam plumbeum,eius ſalutis redimendæ gratia.ASTV}arte,fallacia.HEVS PAX}hoc enim nomine dixerat ſe ſycophanta appellari.TE TRIBVS VERB.}conuenire volo,ſubintell.IN MENSA}apud Trapezitam.MIRVM QVIN,&c.}ſtomachoſè, & vultuoſè pronuntiandum, proinde ac ſi dicat,à quo igitur,niſi ab eo ipſo?ánne ab eius auo,an proauo acciperem,qui iampridem mortui ſunt? CEDO DVM}da igitur.FASSVS}es.ſubintell.NEQVE HODIE IS VMQ. ERIS. H. Q.}neque hodie eris Charmides ad id quidem,vt hoc aurum accipias.ARGVTE}callidè,aſtutè.EAPSE}ea ipſa.FACTVS}ſubintell.es. PRIVS TV NON ERAS}prius quàm auri feciſſem mentionem,non eras Charmides. PROIN TE, VT CHARMID, ES} proinde vt

D Charmidis nomen induiſti & ſumſiſti,ita rurſum te iſto nomine ſpolia.verba ſunt à Plauto conficta.SIS MEA CAVSSA QVID LVBET}ſit,quod ad me attinet,quid libet.mea cauſa,*ἐμοῦ ἕνεκα*. FASSVS CHARMIDEM} nónne faſſus es Charmidem tibi aurum dediſſe?MVLCARI MALE?]verberari.QVI ILLVM, QVEM EM. ES]*illum*, redundat. IPSISSIMVS] *αὐτότατος*.Ariſtoph.Priſcianus profert libr.3.cap.de comparatiuo.DII TE PERDANT, SI TE FLOCCIF.&c.] ſic voluit dicere,dij me perdant,ſi vel pili æſtimo,póſtne pereas,aut periiſſes priùs.tanti mihi eſt,te iam antè periiſſe, & poſteriùs periturum.OB HANC OPERAM] vt has binas litteras ſimulatas deferrem,& ſycophantiam ſtruerem. ARGENTVM ACCEPI]tribus nummis conductus ſum.TE MACTO INF.]ſuprá.FLOCCVM NON INTERDVIM]pilum non interim dederim.ſic ſuprà Rud.*ciuas in,an exungare,cicum non interduim*. PVNGIT] ſtimulat,fodit. CONCENTVRIAT]colligit,congregat.dictum,inquit Nonius,à centuriis,quæ ad ſuffragia conueniebant.Plaut.Pſeud.*concenturio in corde ſycophantias*.& illud,*mille.n.quam rem agat,& ille mille nummûm quid valeant,ſeu quò ſpectent*.NVMQVAM POL TEMERE TINNIIT TINTINN.] allegoria eſt ; cuius hæc ſententia eſt : quemadmodum tintinnabulum non temerè, non ſine cauſa,non ſine motu alieno , & externo tinnire ſolet: & niſi quis tintinnabulum tractet,aut moueat,id mutum eſt,& tacet,neque tinnire, aut tintinnare vllo pacto poteſt:ita hic ſycophanta , non temerè ad ædeis meas venit , neque ſua ſponte litteras confectas attulit , ſed ab aliquo,qui meis rebus inſidietur, & mea bona inhiet , ſubornatus ſit , neceſſe eſt.tintinnabulum,æreum eſt inſtrumentum , à tintinnando appellatum. NISI QVI ILLVD TR.] ordo eſt. illud(tintinnabulum) mutum tacet,niſi quis illud tractat & mouet. CVRSVRAM INCEPIT] currere , ſeu curſum

E incipit.nomen *curſura*,ſic fictum à currendo.vt ſtatura à ſtando,mercatura à mercando,vectura,è vehendo , textura à texendo,cenſura à cenſendo,&c.

STASIMVS ſeruus. CHARMIDES, ſenex.

STaſime fac te properè celerem:recipe te ad dominum domum:
Ne ſubitò metus exoriatur ſcapulis ſtultitia tua.
Adde gradum,appropera,iamdudum factum'ſt,cùm abiſti domo.
Caue ſis tibi,ne bubuli in te cottabi crebri crepent,
Si aberis ab heri quæſtione.ne deſtiteris currere.

Ecce hominem te, Stasime, nihili. satin in thermopolio
Condalium es oblitus, postquàm thermopotasti gutturem?
Recipe te, & recurre petere re recenti. CH. huic, quisquis est,
Curculio'st exercitor. is hunc hominem cursuram docet,

ST. Quid? homo nihili, non pudet te? tribúsne te poteriis
Memoria esse oblitum? an verò, quia cum frugi hominibus
Ibi bibisti, qui ab alieno facilè cohiberent manus?
Theruchus fuit, Cerconicus, Crinnus, Cercobulus, Collabus,
Oculicrepidæ, cruricrepidæ, ferriteri, mastigiæ.
Inter eósne homines condalium te redipisci postulas,
Quorum eorum vnus surripuit currenti cursori solum?

CH. Ita me di ament, graphicum furem. ST. quid ego quod periit petam?
Nisi etiam laborem ad damnum apponam apothecam insuper?
Quin tu quod periit, periisse ducis? cape vorsoriam,
Recipe te ad herum. CH. non fugitiuu'st hic homo: commeminit domi.

ST. Atque vtinam veteres mores, veterésque parsimoniæ,
Potius maiori honori hîc essent, quàm mores mali.

CH. Dij immortales, basilica quidem facinora inceptat loqui.
Vetera quærit, vetera amare hunc morem maiorum scias.

ST. Nam nunc more nihil faciunt, quod licet, nisi quod lubet.
Ambitio iam more sancta'st, libera'st à legibus.
Scuta iacere, fugeréque hostis, more habet licentiam.
Petere honorem pro flagitio, more fit. CH. morem improbum.

ST. Strenuos præterire, more fit. CH. nequam quidem.

ST. Mores leges perduxerunt iam in potestatem suam.
Magis queis sunt obnoxiosi quàm parentes liberis.
Eæ miseræ etiam ad parietem sunt fixæ clauis ferreis,
Vbi malos mores affigi nimio fuerat æquius.

CH. Lubet adire atque appellare hunc. verùm ausculto perlubens.
Sed metuo, si compellabo, ne aliam rem occipiat loqui.

ST. Neque istis quicquam lege sanctum'st. leges mori seruiunt.
Mores autem rapere properant, quà sacrum, quà publicum.

CH. Hercle istis malam rem magnam moribus dignum'st dari.

ST. Nónne hoc publicè animum aduorti? nam id genus hominum hominibus
Vniuersis est aduorsum, atque omni populo malefacit.
Malè fidem seruando, illis quoque abrogant etiam fidem,
Qui nihili meriti. quippe ex eorum ingenio ingenium horum probant.
Hoc qui in mentem venerit mihi, reipsa modò commonitus sum.
Si quis mutuum quid dederit, fit pro proprio perditum.
Cùm repetas, inimicum amicum beneficio inuenis tuo.
Nam si exigere cupias, duarum rerum exoritur optio:
Vel illud, quod credideris, perdas: vel illum amicum amiseris.

CH. Meus est hic quidem Stasimus seruus. ST. nam ego talentum mutuum
Quod dederam, talento inimicum mihi emi, amicum vendidi.
Sed ego sum insipientior, qui rebus curem publicis
Potiusquam id, quod proxumun'st, meo tergo tutelam geram.
Eo domum. CH. heus tu sta illico, audi, heus tu. ST. non sto. CH. at ego te stare volo.

ST. Quid si egomet te velle nolo? CH. ha nimirùm Stasime sæuiter.

ST. Emere meliu'st, cui imperes. CH. pol ego emi, atque argentum
Sed si non dicto audiens mihi est, quid ago? ST. damnum malum.

CH. Bene mones, ita facere certum est. ST. nisi quidem es obnoxius.

CH. Si bonus est, obnoxius sum: sin secus est, faciam vti iubes.

ST. Quid id

A ST. Quid id ad me attinet, boníſne ſeruis tu vtare, an malis?
CH. Quia boni, malique in ea re pars tibi eſt. ST. partem alteram
Tibi permitto: illam alteram, ad me, quod boni eſt, apponito.
CH. Si eris meritus, fiet. ſed reſpice ad me huc, ego ſum Charmides.
ST. Hem, quis eſt, qui mentionem facit homo hominis optimi?
CH. Ipſe homo optimus. ST. mare, terra, cœlum, di veſtram fidem.
Satin' ego oculis planè video? éſtne ipſus, an non eſt? is eſt,
Certè is eſt, is eſt profectó. ô mi here exoptatiſſime
Salue. CH. ſalue Staſime. ST. ſaluum te. CH. ſcio & credo tibi.
Sed omitto alia: hoc mihi reſponde liberi quid agunt mei.
Quod reliqui hîc, filium atque filiam? ST. viuunt, valent.
B CH. Nempe vterque? ST. vterque. CH. di me ſaluum & ſeruatum volunt.
Cætera intus otioſè percunctabor quæ volo.
Eamus intrò, ſequere. ST. quò tu te agis? CH. quónam niſi domum?
ST. Hiccine nos habitare cenſes? CH. vbínam ergo alibi cenſeam?
ST. Iam. CH. quid iam? ST. non ſunt noſtræ ædes iſtæ. CH. quid ego ex te audio?
ST. Vendidit tuus natus ædeis. CH. perij. ST. præſentariis
Argenti minis numeratis. CH. quot? ST. quadraginta. CH. óccidi.
Qui eas emit? ST. Callicles, cui tuam rem commendaueras,
Is habitatum huc commigrauit, nóſque exturbauit forás.
CH. Vbi nunc filius meus habitat? ST. hîc, in hoc poſticulo.
C CH. Malè diſperij. ST. credidi ægrè tibi id vbi audiſſes fore.
CH. Ego miſer meis periculis ſum per maria maxima
Vectus capitali periculo, per prædones plurimos
Me ſeruaui: ſaluus redij: nunc hic diſperij miſer,
Propter eoſdem, quorum cauſſa fui hac ætate exercitus.
Adimit animam mihi ægritudo Staſime, tene me. ST. víſne aquam
Tibi petam? CH. res quom animam agebat, tum eſſe offuſam oportuit.

STASIME FAC TE} Staſimus domum rediens Charmidi hero fit obuiam: quo viſo, domum properat, vt Lesbonico eum aduenisse nuntiet, ne pater Lesbonicum opprimat imparatum. IAMDVDVM FACTVM EST CVM} iampridem abiſti domo. ſic loquitur ſuprà. NE BVBVLI IN TE COTTABI} cottabus, genus fuit ludicri conuiualis, de quo Athenæus lib. 11. & 15. & Suidas, quos legat, qui hac de re accuratè cognoſcere velit. ſatis habeat lector hoc loco, id, quod ad huius loci intelligentiam pertinet, quaſi per tranſennam didiciſſe, id, quod è poculo eiiciebatur, ſic debuiſſe emitti, vt ſonitum ederet: ſeu vt ait M. Tullius, ea de re, loquens Tuſc. 1. *reſonaret*. Facetè igitur & more ſuo Plautus hîc
D per cottabos, bubulos ſignificat, vel plagarum crepitus & ſonitus, qui tu redduntur, cùm ſerui corio bubulo cæduntur vel lora ipſa bubula, quib. cæduntur. SI ABERIS AB H. Q.} ſi aberis, tum, cùm te herus quæret. HOMINEM N.} hominem nequam. SATIN' CAND. OBL.} ſatiſne annulum tuum in thermopolio oblitus es, poſtquàm guttur potione calida demulſiſti. thermopolium taberna vbi dulces potiones venibant. *Thermopolare* verbum à Plauto fictum ex Græca & Latina voce conflatum. *guttur* autem maſculini & neutrius generis vſurparunt veteres, teſte Nonio. ſuprà Aulul. *Etiámne obturas inferiorem gutturem?* RE RECENTI} dum res recens eſt, annulum repete, ne ſi longo poſt interuallo repetas, abiuret tabernarius thermopola. RECIPE TE} ad thermopolium. HVIC QVISQVIS EST CVRCVL. EST EXERC.} hic, quiſquis eſt à Curculione aliquo vexatur, & mordetur, & incitatur ad curſum. QVID HOMO N.} obiurgat ſe ipſe Staſimus, quòd tribus poteriis, id eſt, tribus poculis exhauſtis, annulum ſuum oblitus ſit. MEMORIA ESSE OBLITVM} inſolens loquendi genus, & memoria eſſe lapſum. AN VERO QVIA CVM H.} an vero idcirco te condalium tuum recuperaturum ſperas, quia cum frugi hominibus, & abſtinentibus in thermopolio bibiſti, & non cum furacibus & nequam? THERVCHVS FVIT, &c.} nomina ſunt eorũ ſeruorum, quibus cum Staſimus potauit, à Plauto ficta, quorum ἐτυμὸν quærere, non operæpretium eſſe arbitror. OCVLICREPIDAE} quibus oculi pugnis contundi ſolent. FERRITERI} qui ferrum terunt, qui catenis ferreis vinciri ſolent. REDIPISCI} recuperare. QVORVM EORVM VNVS SVRR.} qui ſunt ita callidi furandi artifices, vt eorum vnus ſurripuerit curſori interea dum curreret ſolum, id eſt,
E ſoleam calcei? Mart. *Et mordere luto putre vetúſque ſolum*. Lucret. *Auia Pieridum peragro loca, nullius ante Trita ſolo*. quorum eorum, obſeruet hanc lectionem lector. QVID EGO QVOD PERIIT, PETAM} quamobrem ego id, quod periit, repetam? NISI ETIAM LABOREM AD D.} niſi fortè etiam laborem damno præterea addere debeam, quod non eſt faciendum. ſatis enim mihi eſſe debet, me annulum amiſiſſe. neque committere debeo, vt ad damnum labor, quo & defatigatio corporis accedat. vox *apothecam* quid hoc loco valeat, quæro. Alij legi volunt *hypothecam*. quod quadrare aptiùs videtur. CAPE VORSORIAM} muta velificationem, vela da retrorſum, vt loquitur Horat. tralatio à nautis, qui tempeſtate aduerſa coacti, velificationem mutare ſolent. ſic ſuprà Merc. *hac ſecundus ventus non eſt. cape modò vorſoriam.* ad quem locum quid ſit *vorſoria*, dictum eſt. COMMENINIT DOMI.} memor eſt domus. BASILICA} regia. VETERA AMARE H. M. M.} ſcire licet hunc nebulonem amare vetera, & morem maiorum. vel lege hoc modo, *vetera quærit vetera.* ſcire poſſis vel ſcire cuiuis licet, hunc ſeruum morem maiorum quærere. NAM NVNC MORE NIHIL F.} nam homines, qui hodiè viuunt more recepto & nouo, nihil faciunt, quod liceat, niſi etiam lubeat: vel nihil faciunt, quod liceat, ſed quod lubeat. SANCTA EST} tuta, & inuiolata facta eſt. SCVTA IACERE, &c.} ſcuta, & cætera arma abiicere, & hoſteis fugere, quod eſt ignauiæ, more recepto. LICENTIAM HABET PETERE HONO-

NEM PRO FLAGITIO} petere honorem ob flagitium, id est, ob turpem actum, & flagitiosa facta, in more positum est. STRENVOS PRAETERIRE} fortibus, & strenuis viris præteritis ignauos homines magistraribus ornare vsitatum est. præteriri dicuntur in comitiis, qui repulsam tulerunt. M. Tull. pro Muræna. NEQVAM QVIDEM} more malo quidem. MORES LEGES PERDVX.} mores legibus sunt superiores, mores plus possunt quàm leges. MAGIS QVEIS} quibus legibus mores sunt magis obnoxiosi, id est, dominantes, & imperiosi, quàm p.dib. obnoxiosi dicuntur à Plauto, qui alios sibi obnoxios habere volunt. EAE MISERAE ETIAM AD PARIET} cùm in tabulis primùm ligneis, deinde æreis initiò leges inscriberentur, eæ tabulæ clauis ferreis ad parietem aliquem in foro affigebantur, vt à quouis cognoscerentur. quod igitur leges clauis ferreis affigantur pariéti, vt omnibus notæ sint, id seruus per calumniam trahit longè in aliam partem, quasi legibus fiat iniuria, aut quasi per leges supplicio afficiantur innocentes. NEQVE ISTIS} qui hodie viuunt. PROPERANT} σπεύδουσι, student. QVA SACRVM, QVA PVBL.} hàc sacrum, illàc publicum. DIGNVM EST} æquum est, par est, ἄξιόν ἐστι. NONNE HOC PVBLICE ANIM.} nónne oportet hoc publicè animaduerti? Nónne hoc publica animaduersione coërceri debet? MALE FIDEM SERVANDO} dum malè fides seruatur. vel dum malè seruare fidem negligunt magistratus, fit vt etiam iis, qui sunt fidi, non credatur, fidis propter infidos non habetur fides: quippe ex eorum, qui non seruant fidem, ingenio, horum, qui sunt fideles, ingenium spectant & metiuntur. QVI NIHIL MER.} qui nihil meriti sunt, qui sunt casti & fideles. HOC QVI IN MENTEM VENERIT MIHI} si quis quærat, vnde hoc mihi in mentem venerit, &c. quidam legi volunt, *hoc qui in mentem veniret mihi*, &c. hac sententia, hoc vt mihi in menté veniret, à re ipsa commonitus sum. RE IPSA MODO COMM.} res ipsa me commonuit. OPTIO} electio. NAM EGO TALENTVM MVTVVM} ordo est, nam ego eo talento, quod talentum mutuum dederim, inimicum mihi emi, amicum vendidi. REBVS CVREM PVBLICIS} consulam rebus publicis, curam habeam rerum publicarum. AH NIM. STASIME SAEVITER} sæuiter, id est, sæuè. sic Nonius, atque hunc locum profert. SED SI NON DICTO} sed si seruus, quem ego emi, mihi non obtemperat, quid agere debeo? DAMNVM MALVM} damnum malum ei dabo, eum malè mulcabo. NISI QVIDEM ES OBNOXIVS} cum hac exceptione quidem, nisi seruus tuus sit alioquin bene de te meritus, nisique ei, ob alia eius rectè facta, multum debeas. SI BONVS EST} si bonus est seruus meus, obnoxius ei sum, id est, aliquid ei debeo, & habet me sibi suo beneficio deuinctum: sin secus est, sin malus est, faciam, vt iubes, id est, dabo ei magnum malum. mendosè autem legitur in omnibus libris vulgatis, *Sin bonus es, & sin secus es*: & suprà *audiens mihi es*. PARTEM ALTERAM T. P.} quod est mali, tibi relinquo, & tuæ potestati permitto. illam alteram partem, nempe id, quod boni est, mihi adiungito. VESTRAM FIDEM} imploro, posco. SALVVM TE} fuit addicturus Stasimus aduenisse gaudeo, vt vsitatum: sed Charmides dicentem interpellat, neque sermonem absoluere sinit, tanquam satis intelligens, quid fuerit dicturus. QVO TV TED AGIS?} quo tu te confers? quo te agis? d, interpositum est. PRAESENTARIIS} præsentibus. IN HOC POSTICVLO} suprà posticulum hoc recepit, cùm ædeis vendidit. CREDIDI AEGRE TIBI} credidi te id ægrè laturum, cùm audisses. PROPTER EOSDEM} propter filium, opera filij. EXERCITVS} fatigatus, vexatus. TENE ME} sic Antiphila apud Terentium Heautont. VISNE AQ. TIBI P.} quam tibi animam propemodum foras eiectam reuocem. RES CVM ANIMAM AGEBAT.} cùm res mea familiaris peribat, aquam ei obiectam esse oportuit. Libri nostri veteres habent, *effusam*, sed *offusam* magis probo.

CALLICLES, CHARMIDES, senes duo: STASIMVS seruus.

Qvid hoc hîc clamoris audio ante ædeis meas?
CH. O Callicles, ô Callicles, ô Callicles,
Qualin' amico mea commendaui bona?
CA. Probo, & fideli, & fido, & cum magna fide,
Et salue, & saluum te aduenisse gaudeo. D
CH. Omnia istæc tibi, si ita 'st vt prædicas.
Sed quis iste est tuus ornatus? CA. ego dicam tibi.
Thesaurum effodiebam intus, dotem, filiæ
Tuæ quæ daretur: sed intus narrabo tibi
Et hoc & alia. sequere. CH. Stasime. ST. hem. CH. strenuò
Curre in Piræeum, atque vnum curriculum face.
Videbis iam illic nauem, qua aduecti sumus.
Iubeto Sangarionem quæ imperauerim,
Curare vt efferantur, & tu ito simul.
Solutum 'st portitori iam portorium.
ST. Nihil est moræ? CH. nihil. ambula, actutum redi. E
ST. Illic sum, atque hîc sum. CA. sequere tu me hàc intró. CH. sequor.
ST. Hic meo hero amicus solus firmus restitit,
Neque demutauit animum de firma fide.
Quamquam labores multos ipse pertuli.
Sed hic vnus, vt ego suspicor, seruat fidem.
Ob rem laborem eum ego cepisse censeo.

QVALIN' AMICO} *ne* hic non seruit interrogationi, sed venustatis causa hîc positum est. nonnulli legendum putant, qualsnam amico. non desunt, quin, *Taline amico*, legi malint. OMNIA ISTAEC} omnia istæc tibi opto, vt salueas & saluus sis, si probus & fidus amicus es. SED QVIS ISTE EST TVVS} Charmides solus domi relictus, & omnibus domo exturbatus, vt thesaurum faciliùs effoderet, vestem scilicet posuerat, & lenonem ornatum sumserat.

THESAVRVM

A THESAVRVM EFFODIEBAM INTVS, DOTEM,&c.} effodiebam domi thesaurum κατὰ σιώπην, dotem, quæ dos filiæ tuæ daretur. STRENVO} strenuè, diligenter, celeriter. IN PIRAEEVM} Piræeus, Athenarum portus. VNVM CVRRICVL. FACE} vno cursu i in Piræeũ, continua cursum hinc vsque in Piræeum: sine vlla interruptione aut mora in Piræeum. VT EFFERANTVR} è naui domum. ITO SIMVL} venito simul. PORTORIVM} merces quæ portitori debetur. HIC} Callicles. hæc dicuntur à seruo εἰρωνικῶς, vt indicat Camerarius. HERO MEO} Charmidi. NEQVE DEMVTAVIT ANIMVM DE FIRMA FIDE} neque animo mutato de firma fide decessit. QVAMQVAM LABORES M.} versus non est integer in libris vulgatis, neque enim ex veteribus nostris redintegrare potui. Si liceret, sic ego, quod deest, supplerē: quamquam labores multos ipse pertuli. OB REM} ob causam, vel rei faciendæ causa.

LYSITELES adolescens.

HIC homo est omnium hominum præcipuis voluptatibus, gaudiisque
anteponendus.
Ita commoda, quæ cupio eueniunt. quod ago assequitur, subest,
B Subsequitur. ita gaudiis gaudium suppeditat.
Modò me Stasimus Lesbonici seruus conuenit. is
Mi dixit, suum herum peregrè huc aduenisse Charmidem.
Nunc mihi is properè conueniendus est, vt, quæ cum eius filio
Egi, ei rei fundus pater sit potior. eo. sed fores
Hæ sonitu suo mihi moram obiiciunt incommodè.

HIC EGO} id est, ego Lysiteles. nam se ipse demonstrat adolescens, & suam, lętitia elatus, felicitatem prædicat. QVOD AGO, ASSEQVITVR} quidquid ago, ex animi sententia mihi procedit, & sequitur me agentem. SVPPEDITAT} suppetit, succrescit, suggeritur. EI REI FVNDVS P. S. P.} id est, ei rei pater sit auctor potior. Pomp. Festus. *fundus*, inquit, *dicitur ager, quod planus sit, ad similitudinem fundi vasorum.* Fundus quoque dicitur populus esse rei quam alienat, hoc est auctor. SONITV SVO} crepitu suo.

C CHARMIDES, CALLICLES, senes duo. LYSITELES, LESBONICVS, adolescentes.

NEque fuit, neque erit, neque esse quēquā hominum in terra dū arbitror,
Cui fides, fidelitásque amicum erga æquiparet suum,
Nam exædificauisset me ex his ædibus, absque te foret.
CA. Si quid amicum erga benefeci, aut consului fideliter,
Non videor meruisse laudem, culpa caruisse arbitror.
Nam beneficium quod datur proprium homini, proprium sumserit:
Quod datum est vtendum, id repetendi copia'st, quando velis.
CH. Est ita, vt tu dicis. sed ego hoc nequeo mirari satis,
D Eum sororem despondisse suam in tam fortem familiam,
Lysiteli quidem Philtonis filio. LY. enim me nominat.
CH. Familiam optumam occupauit. LY. quid ego cesso hos colloqui?
Sed maneam etiam, opinor. namque hoc commodum orditur loqui.
CH. Vah. CA. quid est? CH. oblitus intus dudum tibi sum dicere:
Modò mihi aduenienti nugator quidam accessit obuiam,
Nimis pergraphicus sycophanta. is mille nummûm se aureûm
Meo datu tibi ferre, & nato Lesbonico aiebat meo,
Quem ego nec qui esset noram, neque eum antè vsquam conspexi prius.
Sed quid rides? CA. meo allegatu venit, quasi qui aurum mihi
Ferret abs te, quod darem tuæ natæ dotem vt filius
E Tuus, quando illi à me darem, esse allatum id abs te crederet.
Neu quis rem ipsam posset intelligere, & thesaurum tuum
Me esse penes, atque eum à me lege populi patrium posceret.
CH. Scitè ædepol. CA. Megaronides communis hoc meus & tuus
Beneuolens commentu'st. CH. quin collaudo consilium, & probo.
LY. Quid ego ineptus, dum sermonem vereor interrumpere,
Solus sto, nec, quod conatus sum agere, ago? homines colloquar.
CH. Quis hic est, qui huc ad nos incedit? LY. Charmidem socerum suum
Lysiteles salutat. CH. di dent tibi Lysiteles, quæ velis.
CA. Non ego sum salute dignus. LY. immò salue Callicles,

Hunc priorem æquum'st me habere.tunica propior pallio est. A
CH. Deos volo consilia vestra rectè vortere,
Filiam meam tibi desponsatam esse audio. LY. nisi tu ne vis.
CH. Immò haud nolo. LY. sponden' ergo tuam natam vxorem mihi?
CH. Spondeo,& mille auri Philippûm dotis. LY. dotem mihi moror.
CA. Si illa tibi placet,placenda dos quoque est,quam dat tibi.
CH. Postremò quod vis,non duces,nisi illud quod non vis,feres.
CA. Ius hic orat. LY. impetrabit te aduocato,atque arbitro.
Istac lege filiam tuam sponden' mihi vxorem dari?
CH. Spondeo. CA. & ego spondeo idem hoc. LY. ô saluete affines mei.
CH. Atque ædepol sunt res,quas propter tibi tamen succensui.
CA. Quid ego feci? CH. meum corrumpi quia perpessus filium. B
CA. Si id mea voluntate factum est,quòd mihi succenseas.
Sed sine me hoc abs te impetrare,quod volo. CH.quid id est? CA.scies.
Si quid stultè fecit:vt ea missa facias omnia.
Quid quassas caput? CA. cruciatur cor mihi,& metuo. CA. quidnam id est?
CH. Quom ille ita'st,vt esse nolo,id crucior.metuo si tibi
Denegem quod me oras,ne te leuiorem erga me putes.
Non grauabor.faciam ita vt vis. CA. probus es.eò,vt illum euocem.
CH. Miserum'st,malè promerita,vt merita si mihi vlcisci non licet.
CA. Aperite hoc,aperite properè,& Lesbonicum,si domi'st,foras
Euocate,ita subito:est properè quòd eum conuentum volo. C
LE. Quis homo tam tumultuoso sonitu me exciuit subitò foras?
CA. Beneuolens tuus,atque amicu'st. LE. satin' saluæ?dic mihi.
CA. Rectè tuum patrem rediisse saluom peregrè gaudeo.
LE. Quis id ait? CA. ego. LE. tun' vidisti? CA. & tute idem videas licet.
LE. O pater,pater mi,salue. CH. salue multùm nate mi.
LE. Si quid tibi pater laboris. CH. nihil euenit,ne time.
Bene re gesta saluus redeo.si tu modò frugi esse vis,
Hæc tibi pacta'st Callicli filia. LE. ego ducam pater,
Etiam si quam aliam iubebis. CH. quamquam tibi succensui.
CA. Miseria vna vni quidem homini'st affatim. CH. immò huic parum'st.
Nam si pro peccatis centum ducat vxores,parum'st. D
LE. At iam posthac temperabo. CH. dicis,si facias modò.
LY. Num quid caussæ est, quin vxorem cras domum ducam? CH. optimum'st,licet.
Tu in perendinum paratus sis vt ducas.Plaudite.

IN TERRA DVM} particula *dum*,pertinet ad copulationem negantem postremam *neque*,hoc modo,neque dum. CVI FIDES FIDELITASQ. &c.} cuius fides,& fidelitas erga amicum suum æqualis sit tuæ erga me fidei. EXAEDIFICAVISSET} eiecisset me filius. Sic autem dictum *exædificare ex ædibus*,vt *expectorare ex animo* [illegible], &c. SI QVID A. ERGA.&c.} si quid de amico bene meritus sim,aut si ei consilium fidele dedi, &c. Tale ferè illud Horat. Epist. ad Pison. *vitaui denique culpam,Non laudem merui.* NAM BENEF. QVOD D. PR. H.} id est, nam quod beneficium dederis alicui proprium,id est,vt fiat eius,cui datur,sitque perpetuum,& stabile,id ille proprium,& perpetuum sumserit,nō timens.ne à se repetatur. EVM SOROREM DESP. S. IN TAM FORTEM} Nonius hunc locum proferens, *in tam fortem familiam*,interpretatur,in tam diuitem & copiosam. ENIM ME N.} *enim* præpositum,notandum.sic suprá. FAMILIAM OPT. OCCVP.} profert & hunc locum Nonius in verbo *occupare*,& interpretatur,inuenit,tenet, possidet. HOS COLLOQVI} hos alloqui:vel cum his colloqui. SED MANEAM ETIAM OP.} sed satius est,me etiamnum manere, opinor.vel sic:Sed manere debeam etiamnum,opinor. COMMODVM} commodè,opportuné. MEO DATV} id est, à me datum sic dictum *meo datu*,vt meo concessu,meo rogatu,meo inuitatu.meo allegatu,& sexcenta similia. MEO ALLEGATV} à me allegatus. DOTEM} aurum,quod darem filiæ tuæ in dotem. A ME} de meo,de mea pecunia. CREDERET} sycophantæ,quem ei allegauerim,tanquā abs te missum,verbis & epistola adductus. ME ESSE PENES} penes me esse, in mea potestate esse. ATQ. ENIM A ME LEGE DOR. D. POSC.} atque eum thesaurum Lesbonicus à me posceret lege ciuitatis Athemensis,vt à patre defossum,& repositum. COMMENTV'ST} excogitauit. NON EGO SALVTE D.} hoc dicit Callicles indignè ferens, quòd non parte vna cum Charmide fuerit à Lysitele salutatus. sed admonendus est lector Nonium legere,*non ego sum dignus salutis.* vbi exempla colligit genitiui positi pro ablatiuo. HVNC PR. AEQ. ME HABERE} Charmides mihi debet esse prior, & antiquior, quippe qui sit mihi affinis, NISI TV NE VIS} ita est,vt dicis,nisi tu non vis,suprá Profert hunc locum Nonius. ET MILLE AVRI PHILIPPVM D.} & mille Philippos auri dotis nomine,seu in dotem. DOTEM NON MOR.} de dote non laboro:dotem non curo. PLACENDA DOS} E

mira locutio.

A mira locutio. nam nomen *placendus*,a,um,quod tanquam participium passiuum significationem habet passiuam, præter consuetudinem Latinè loquentium,à verbo absoluto *placeo*,nascitur. Docent enim Grammatici,in his Priscian.lib.8. nomina mobilia in dus,da,dum,à gerundiis facta,cùm passiuam habeant signicationem,rarò inueniri à verbis neutris absolutam significationem habentibus, vt sto, sedeo,surgo.Nemo enim dicit(inquit ille)standus, sedendus,surgẽdus. QVOD VIS NON D.&c.]filiam meam quam vis,vxorem non duces,nisi dotem feres.ET EGO SPONDEO IDEM H.]fil iam meam Lesbonico.QVAS PROPTER] propter quas. PERPESSVS] subintell.es. QVID CASSAS CAPVT?] gestus minantis, vt indicauimus comment.Horat.ad illum locũ epist.lib. *Deme supercilio nubẽ*. CRVCIATVR COR M.] animus mihi ardet iracundia,& dolore.ET METVO] quare metuat, mox dicet ipse. MISERVM EST MALE PROMER.&c.]miserum est malè merita ista vt sunt merita, vlcisci mihi non licere. EST PROPERE QVOD EVM C. V.] causa est,propter quam causam eum properè conuentum velim.SATIN' SALVAE]satisne res saluæ sunt?RECTE]saluæ sunt res. SI QVID TIBI PATER L.][illegible],vel est sermonis interruptio, erat enim addituras, tibi euenit in ista peregrinatione,mihi molestum est,verumtamen te saluũ venisse gaudeo. CALLICLI]Calliclis.MISERIA VNA, &c.]hoc dicit satis dari supplicij Lesbonicum ducenda vxore, eáque filij miseria patrem contentum esse debere, non esse ei succensere,esset enim miseriam miseriæ addere.quasi vxorem ducere miserum sit.TV IN P.]tu Lesbonice cura,paratus sis in diem ab hodierno die tertium ducere.

B

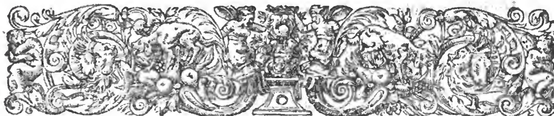

C TRVCVLENTVS.

DRAMATIS PERSONAE.

DINARCHVS	adolescens.
PHRONESIVM	meretrix.
GETA	seruus.
CALLICLES	senex.
ASTAPHIVM	ancilla.
STRATILAX	seruus.
STRATOPHANES	miles.
D STRABAX	adolescens rusticus.
ANCILLA	altera.

ARGVMENTVM.

RES vnam pereunt adolescentes mulierem:
Rure vnus,alter vrbe, peregrè tertius.
Vtque ista ingenti militem tangat bolo,
Clàm supposiuit sibi clandestino editum.
Vi magna seruus est ac trucibus moribus,
Lupæ ne rapiant domini parsimoniam.
Et is tamen mollitur.Miles aduenit,
E Natíque caussa dat propensa munera.
Tandem pater compressæ cognoscit omnia,
Vtque illam ducat,qui vitiarat,cónuenit:
Suúmque is repetit à meretrice subditum.

TRES ADOLESCENTES.] Strabax, Dinarchus, Stratophanes miles Babylonicus, VNAM] Phronesium. PEREVNT]perditè amant. VNVS] Strabax. ALTER] Dinarchus.VRBE] in vrbe.atque hoc modo fortasse legendum est.TERTIVS] miles.ISTA] Phronesium.INGENTI MIL. TANGAT BOLO] ingentem à milite prædam faciat. tralatio ducta à piscatoribus. bolus enim iactus est siue retis, siue cubi. significat & prædam a piscatore iacto reti captam. CLANDESTINO ED.] puerum. SERVVS] Stratilax. AC TRVC.]ex quo Truculentus dictus: & ab eodem fabula nomen traxit. LVPAE]meretrices.NATIQVE]quem pater putat esse suum.DAT] Phronesio.PROPENSA]impensa.PATER]Callicles.

PROLOGVS. A

ERPARVAM partem postulat Plautus loci
De vestris magnis,atque amœnis mœnibus,
Athenas quo sine Architectis conferat.
Quid?nunc daturin' estis,an non?annuunt.
Meditor equidem à vobis me ablaturum sine
Mora.Quid si de vestro quippiam orem?abnuunt.
En me hercle in vobis resident mores pristini,
Ad denegandum vt celeri lingua vt animi.
Sed hoc agamus,huc qua ventum est gratia.
Athenæ istæ sunto,ita vt hoc est proscenium. B
Tantisper dum transigimus hanc comœdiam.
Hic habitat mulier,nomine quæ est Phronesium,
Hæc huius sæcli mores in se possidet,
Numquam ab amatore suo postulat id quod datum est.
Sed relliquum dat operam,ne sit reliquum,
Poscendo,atque auferendo,vt mos est mulierum.
Nam omnes id faciunt,cùm se amari intelligunt.
Ea se peperisse puerum simulat militi,
Quo citius rem auferat ab eo,cum puluisculo.
Quid multa?ætas huic si superet mulieri,
Ad se cum anima eius habentiam auerrerit. C

ERPARVAM PART.] profert hos versus Rufinus apud Priscianum,vbi loquitur de iambéo versu. ATHENAS Q.] in quem locum transferat Athenas,sine Architectis. significat Plautus se petere à spectatoribus,vt putent rem geri Athenis.*sine architectis* autem legendum,atque ita edidit Camerar.non vt vulgò, *arcem pelit.* quin & Apuleius lib.4.Floridon in principio perspicuè legit *sine architectis*. MEDITOR EQ.] mihi persuasi equidem me à vobis impetraturum locum intra vetera mœnia in quem Athenas conferrem , &c. SED HOC A.] sed omittamus aliena,& id agamus,cuius gratia huc venimus. SED RELLIQVVM] sed quod ad reliquum attinet,dat operam, poscendo,atque auferendo, ne quid reliqui miles habeat. AVFERET REM AB EO CVM PVLVISCVLO] auferet omnia.SI SVPERET] si perduret, si superstit.AD SE CVM ANIMA,&c.] sic legendum esse existimo.*habentiam* autem interpretor *ὕπαρ, τὰ ὑπάρχοντα*, id quod habet miles.Scaliger fil.autem sic legi malebat,*Is cum anima ad eam habentiam omnem euerrerit*:hæc sententia , Is(miles)habentiam omnem à se ad eam transtulerit. Camerarius edidit : habentia,dicta est ab eo,quod est habere,inquit Nonius.Claudius lib.7.*animus eorum habentia inflatur*.

DINARCHVS adolescens. D

NOn omnis ætas ad perdiscendum sat est
Amanti,dum id perdiscat quot pereat modis,
Neque eam rationem eapse vmquam edocet Venus,
Quam penes amantum summa summarum redit,
Quot amans exemplis ludificetur,quot modis
Pereat,quótque exoretur exorabulis.
Quot illic blanditiæ, quot illic iracundiæ
Sunt?quótque pericla vianda?Di vostram fidem,hui
Quid peierandum est?etiam præter munera?
Promendum numina annua. is primus bolus'st.
Ob eam tris noctéis vtor. Interea loci E
Aut æra,aut vinum, aut oleum,aut triticum
Tentat,benignúsne, an bonæ frugi sies.
Quasi in piscinam,rete qui iaculum parat.
Quando abiit rete pessum, tum adducit sinum
Sin iecit rete,pisces ne effugiant,cauet.
Modò hîc,modò illic irretitos impedit
Pisces,vsque adeò donicum eduxit foras.
Itidem est amator. si id,quod oratur,dedit,

A Atque est benignus potius,quàm frugi bonæ,
Adduntur noctes.interim ille hamum vorat.
Si semel amoris poculum accepit merè,
Eáque intra pectus se penetrauit potio.
Extemplò & ipsus periit,& res,& fides.
Si iratum'st scortum fortè amatori suo,
Bis periit amator,ab re,atque ab animo simul.
Sin alter alteri potius'st itidem perit.
Si raras nocteis ducit,ab animo perit.
Sin increbrauit,ipsus gaudet,res perit.
Ita disciplina in ædibus est lenoniis.
B Priusquam vnum dederis,centum quæ poscat,parat.
Aut aurum periit,aut conscissa pallula est,
Aut emta ancilla,aut aliquod vasum argenteum,
Aut vasum aheneum aliquod,aut lectus dapsilis,
Aut armariola Græca,aut aliquid semper est
Quod pereat,debeátque amans scorto suo.
Atque hæc celamus nos damna vna industria,
Cùm rem fidémque nósque nosmet perdimus,
Ne quid parentes,neu cognati sentiant.
Quos cùm celamus,si faximus conscios.
Qui nostræ ætati tempestiuè temperent,
C Vt ne anteparta demus post partoribus,
Faxim,lenonum & scortorum vt plus est,minus
Et minus damnosorum hominum quàm nunc est,fiet.
Nam nunc lenonum & scortorum plus est ferè
Quàm olim muscarum est,cum caletur maximé.
Nam nusquam alibi si sunt circum argentarias
Scorti lenones quasi sedent quotidie.
Ea nimia est ratio,quippe qui certè scio,
Triplo plus scortorum esse iam,quàm ponderum,
Quos quidem quam ad rem dicam in argentariis
Referre habere,nisi pro tabulis,nescio,
D Vbi æra perscribantur vsuraria.
Accipiat illico expensa,neque censeat.
Postremo in magno populo, in multis hominibus,
Res placida atque otiosa, victis hostibus,
Amare oportet omneis,quid quod dent,habent.
Nam mihi hæc meretrix, quæ hic habet,Phronesium
Suum nomen omne ex pectore exmouit meo,
Nam me fuisse huic fateor summum atque intumum.
Quod amanteis multo pessimum est pecuniæ.
E Eadem postquam alium repperit,qui plus daret,
Damnosiorem,me exinde amouit loco,
Quem infestum,odiosum sibi esse memorabat,mala,
Babyloniensem militem.Is nunc dicitur
Venturus peregrè.eò nunc commenta est dolum,
Peperisse simulat sese,vt me extrudat foras,
Eum esse simulant militem puero patrem:
Atque vt cum solo pergræcetur milite,
Quid isti suppositum puerum opus pessimæ?
Mihi verba retur dare sese.an me censuit
Celare se potesse,grauida si foret?

Nam ego Lemno aduenio Athenas nudiustertius, A
Legatus hinc quò cum poplico imperio fui.
Sed hæc quis mulier est? Astaphium est ancillula,
Cum ea quoque etiam mihi fuit commercium.

NON OMNIS AETAS.] id est, multi modi sunt, quibus amans perire potest, quos per omnem vitæ suæ ætatem
non facilè perdiscat. Profert Varro lib.5. de ling. Lat. sed legit *ad perdiscendum est satis*. EAPSE] ea ipsa. QVAM PE-
NES AMANTVM SVMMA SVMMARVM.] id est, penes quam summa rerum amantum potestas est. quæ est domina
amantium prima, summa summarum, summa alias summas continens. Lucretius. Summa summarum, inquit Turne-
bus, lib.10. cap.199. cum rationibus multa nomina & capita in vnam summam rediguntur, ac sic multis factis omnia
tandem in vnum consumuntur. nam vt capita in summum, sic summæ in summam summæ rediguntur. apud Lucre-
tium, Summa summarum immensitatem vanam significat. EXORETVR] à puella, quam amat. EXORABILIS] nomen
fictum ab exorando, vt à conciliando conciliabulum, à tintinnando, tintinnabulum, à latendo latibulum, ab incitando, B
incitamentum, & simil. QVOTQVE PERICLA M.] sic malim legi ex vestigiis antiquæ scripturæ, quàm quomodo Ca-
merarius edidit, *pericla vianda*. quamquam aliorum cogitationes meis non antepono. ETIAM PRAETER MVNERA
PROM. N. ANN.] etiam præter munera annua, nummi promendi sunt. IS PRIMVS BOLV'ST.] is primus iactus est.
OB EAM] ob eos nummos. TREIS NOCTEIS VTOR.] tribus noctibus vtor. dat mihi treis nocteis Phronesium. BENI-
GNVSNE] liberalisne, largusue. QVASI IN PISC. RETE QVI IACVL.] sic legendum censet Adrian. Turneb. cui
assentior. *rete*, iaculum autem, vt docet ille lib.14. Aduers. cap.26. dicitur ad verriculum discrimen. nam iaculum iacitur,
fundaque etiam à Marone appellatur à fundendo, vel à fundo, vt & βόλος à Græcis dicitur, vt scribit Seruius, & rete, ia-
culum vocatur. Itaque idem Plautus in quadam comœdia, quæ non extat, piscatorem, iaculatorem appellauit, vt licet
ex his verbis intelligere, quæ refert Isidorus, *probus quidē antea iaculator erat*. Ausonius ad Theo. *Et iacula, & fundas &*
villica nomina Lini, Coláque, & insutos terrenis vermibus hamos. QVANDO ABIIT RETE PESS.] cùm rete in fundum a-
biit. TVM ADDVCIT SINVM] tum contrahit sinum, id est, laxitatem retis, vel ipsum rete laxum, & explicitum. SI
IECIT RETE, &c.] si pisceis in rete immisit, vel si rete pisceis cepit, cauet ne effugiant. quidam legi volunt, *si iniecit re-*
te. Alij *si intexit rete*. quod sic explicant, si in rete pisceis attraxit. MODO HIC, MODO ILLIC IRRET. IMP.] sic
edidit Camerarius, *dum huc, dum illuc rete eos impedit*, nulla satis probabili ratione, libri vulgati sic habent, *dum huc, dum*
illuc rete ore impedit, planè mendosé. Libri veteres non multo secus. Scaliger fil. *ex reti eos faciebat irretitos*, & pro, *dum*
illuc, legebat, *tum illic*, cetera retinebat. Nos sic edidimus, *Modò hîc, modò illic irretitos impedit*. sententia aperta, & nume- C
ris integris. VSQVE ADEO DON.] vsque eò donec eos è reti eduxit. SI SEMEL AMORIS] alia allegoria. AB RE
ATQ. AB ANIMO] quia & bona sua perdit, dum eam placare studet: & animi cruciatur, quandiu puella irata est. SI
RARAS NOCTEIS D.] si raro cum scorto cubat. si raras nocteis cum scorto exigit, seu traducit. SIN INCREBRAVIT.]
sin autem crebras nocteis à puella impetrauit. sic autem habent libri nostri veteres, & ita edidit Camerarius. quòd si in-
crebrare, à nomine crebro figuratur: ergo & increbresco, increbrui ab eodem ab increbresco dici debet, vt vulgus pu-
tat, & docti quidā, quod miror, probant. AVT AVRVM PERIIT.] hæ sunt προφάσεις, & causæ, quas profert puella, quare
numquam desinet poscere. PALLVLA] palla, honestæ mulieris vestimentum, inquit Nonius, hinc pallula. VASVM AR-
GENTEVM] vasum sic dixerunt veteres. LECTVS DAPSILIS.] lectus magnificus ac sumtuosus. NOS] amantes. CELA-
MVS] causam mox afferet. VNA INDVSTRIA.] vnica cura, & opera, singulari studio. SI FAXIMVS CONSC.] si fa-
ciamus, seu fecerimus conscii. QVI NOSTRAE AETATI TEMP. T.] qui nostros adolescenteis tempestiuè mode-
rentur, & prospiciant, vt ea, quæ sunt à nostris maioribus antè parta, liberis, & posteris nostris demus, qui ea non profun
dant, sed vel tueantur, vel etiam amplificent, atque augeant. FAXIM LENONVM, &c.] id est, hoc facto, lenonum &
scortorum damnosorum hominum minus sit, quemadmodum contrario facto plus est, quàm opus sit, sic suprá. DVM]
tunc. CVM CALETVR MAXIME] cum maximus est temporis calor. ÆSTIVO TEMPORE] nempe mense Quin-
ctili, & Sextili. CIRCVM ARGENTARIAS.] circum tabernas argentarias, seu argentariorum: qui sint argentarij, di-
ctum est alibi. EA NIMIA EST RATIO.] ea ratio, quam expolui, nimia est, id est, nimis firma, & valida est quidam D
legunt, *Ea vera est ratio*. sed nimis longè discedunt à scriptura recepta, & antiqua. PONDERVM] quibus vtuntur argen-
tarij, & trapezitæ. QVOS] lenones, & scorta. IN ARGENTARIIS.] in argentariis tabernis. REFERRE.] attinere, vtile es-
se. NISI PRO TABVLIS.] pro tabulis, in quas argentarij referebant accepti, & expensi rationes, & pecuniarum mu
tuò datarum vsuras. ACCIPIAT ILLICO EXP. NEQ. CENS.] accipiat illicò Phronesium, quæ sunt expensa, neque
censeat tamen se accepisse. SVVM NOMEN] prudentiam. EXMOVIT] amouit. PHRONESIVM, NAM PHRON.] versum
alienum, & aliunde mulcatum sustuli. QVOD AMANTEIS MVLTO] quod, nempe esse intimum meretrici, est multo
pessimum rei familiari, & pecuniæ eius, qui amat. Nam ita fit, vt pecuniam suam profundat rebus secundis, quibus in
amore fruitur obscæcatus. ALIVM] militem Babyloniensem Stratophanem. DAMNOSIOREM] alium damnosiorem.
Nam hæc duo coniunctè sunt intelligenda. Horat. epist. *quem damnosa Venus, quem preceps alea nudat*. QVEM.] militem.
INFESTVM] inimicum, infensum. omnino malim legi, *infensum*. MALA] ipsa Phronesium. ATQVE VT CVM SOLO,
&c.] ordo est, vt me extrudat foras, atque vt cum solo, &c. *pergraecetur*, autem, id est, delicias, & nequitias faciat molliter,
& voluptariè viuat. perpotet, & animo obsequatur. QVID ISTI SVPP. P.] quid opus est isti pessimæ puerum esse sup-
positum? LEGATVS HINC QVO] quò ex Lemno legatus sum, &c. QVIS MVLIER] quæ mulier.

ASTAPHIVM ancilla, DINARCHVS idem.

E

AD fores auscultate, atque asseruate ædeis,
Nequis aduentor grauior abeat, quàm aduenіat,
Neu qui manus attulerit sterileis intrò ad nos,
Grauidas foras exportet. Noui ego hominum mores,
Ita nunc adolescentes morati sunt. Quin ei
Vt simitu adueniunt ad scorta congerrones,
Consulta sunt consilia, quando intrò aduenerunt,
Vnus eorum aliquis osculum amicæ vsque aggerit,
Dum illi agunt quod agunt cæteri cleptæ furcantur, vel harpagant,

A Sin videant quempiam se asseruare, obludunt, dum custodem
Oblectent per ioculum & ludum: de nostro sæpè edunt, quod
Fartores faciunt. fit pol hoc, & pars spectatorum scitis,
Pol hæc vos me haud mentiri.
Ibi est ibus pugnæ & virtuti, de prædonibus prædam capere.
At nos rursum lepidè referimus gratiam furibus nostris.
Nam ipsi vident, cùm eorum aggerimus bona. Quin etiam vltrò ipsi aggerunt ad nos.

DI. Me illis quidem hæc verberat verbis. nam ego huic dona accongessi.

AS. Commemini. iam pol ego eum ipsum, si domi erit, mecum adducam,

DI. Heus mane dum Astaphium, prius quàm abis. AS. qui reuocat? DI. scies.
B Respice huc. AS. quis est? DI. vobis qui multa bona esse vult. AS. dato. si esse
Vis, faxo erunt. DI. respice huc modó. AS. Io enicas me miseram, quisquis es.

DI. Pessima mane,

AS. Optime odio es.
Dinarchúsne illic est? atque is est. it ad nos. DI. & tu fer contra manum, & pariter
Gradere. AS. tibi seruio, atque audiens sum imperij. DI. tute quid agis.

AS. Valeo, & validum teneo. peregrè cùm aduenis, cœna detur.

C DI. Benignè dicis. AS. at enim amabò sine me ire quò iussit ea.

DI. Sed quid ais? AS. quid vis? DI. istic quò iter inceptas, qui est? quem arcessis? AS. Archiuam
Obstetricem. DI. mala fœmina es. AS. solens sum. ea est disciplina.

DI. Manifestam mendacij mala te teneo. AS. quid iam amabo?

DI. Quia te adducturam huc dixeras cum ipsum, non eampse.
Nunc mulier facta est ex viro. mala es præstigiatrix.
Sed tandem loquere. qui is homo est Astaphium? vnúsne amator?

AS. Nimis otiosum arbitror hominem esse te. DI. quínam arbitrare?

AS. Quia tuo vestimento & cibo alienis rebus curas.

D DI. Vos me reddidistis otiosum. AS. quid iam amabo? DI. expedibo,
Rem perdidi. cum re meum negotium abstulistis.
Si rem seruassem, fuit vbi negotiosus essem

AS. An tute bene rem publicam, aut am oris alia lege
Habere se postulas, quin tu otiosus fias?

DI. Illa, haud ego, habuit publicum, peruorsè interpretaris.
Nam aduorsum legem à me, ob meam scripturam, pecudem accepit.

AS. Plerique idem, quod tu facis, faciunt, rei malè gerentes.
Vbi non est scriptura vnde dent, incusant publicanos.

DI. Malè vertit res pecuaria mihi, apud vos nunc vicissim
Volo habere aratiunculam pro copia hîc apud vos.

E AS. Non aruus hic, sed pascuus est ager. si arationes
Ambituris: qui arare solent, ad eos verò ire melius est.
Hunc nos habemus publicum, illi alij sunt publicani.

DI. Vtrosque percognoui vtrobidem. AS. istoc pol otiosus,
Cùm & illic & hic peruorsus es. Sed vtris cum rem esse mauis?
Procaciores estis vos, sed illi periuriosi.
Illis perit quicquid datur, neque ipsis apparet quicquam.
Vos saltem, si quid quæritis ebibitis & comestis.
Postremò illi sunt improbi, vos nequam & gloriosæ
Malæque. AS. quæ in nos illósque, ea omnia tibi dicis Dinarche,
Et nostram & illorum vicem. DI. quî istuc? AS. rationem dicam.

Quia qui alterum incusat, probri eum ipsum se intueri oportet. A
Tu à nobis sapiens nihil habes. nos nequam abs te habemus.
DI. O Astaphium, haud istoc modo solita es me antè appellare,
Sed blandè, cùm illuc, quod apud vos nunc est, apud me haberem.
AS. Dum viuit, hominem noueris: vbi mortuus est, quiescas.
Te, dum viuebas, noueram. DI. an me mortuum arbitrare?
AS. Quî potis es, amabo, planius? qui antehac amator summus
Habitus'st, istunc ad amicam meras querimonias referre?
DI. Vostra hercle factum iniuria, quæ properauistis olim
Rapere. otiosè oportuit, diu vt essem incolumis vobis.
AS. Amator similis'st oppidi hostilis. DI. quo argumento est? AS. quàm B
Primùm expugnari potis't amator, optimum est amicæ.
DI. Ego fateor. sed longè aliter est amicus, atque amator.
Certè hercle quàm veterrimus homini optimus est amicus,
Non hercle occiderunt mihi etiam, fundíque & ædeis.
AS. Cur obsecro ergo ante ostium pro ignoto, alienóque astas?
I intrò, haud alienus tu quidem es, nam ecastor neminem hodie
Mage amat corde atque animo suo, siquidem habes fundum atque ædeis.
DI. In melle sunt linguæ sitæ vestræ, atque orationes,
Lactéque: corda in felle sunt sita, atque acerbo aceto.
E linguis dicta dulcia datis, corde amare facitis
Amanteis, siquidem non dant. AS. Non didici fabulare. C
DI. Non isthæc mea benignitas docuit te fabulari,
Sed isti, qui cum Geniis suis belligerant, parcipromi.
Mala es, atque eadem, quæ soles, elecebra. AS. vt exspectatus
Peregrè aduenisti! nam obsecro, cupiebat te hera videre:
Quæ tandem te vnum ex omnibus amat. DI. euge, funde & ædeis,
Per tempus subuenistis. sed quid ais Astaphium? AS. quid vis?
DI. Estne intus nunc Phronesium? AS. tibi quidem intus est.
DI. Valétne? AS. immò ædepol melius credo fore, vbi te videbit.
DI. Hoc nobis vitium maximum est: cùm amamus, tum perimus,
Si illud, quod volumus, dicitur. palàm cum mentiuntur, D
Verum esse insciti credimus. næ vt in æstu mutuamur ira.
AS. Eia haud ita est res. DI. Ain' tu illã te me amare? AS. immò vnicè vnũ.
DI. Peperisse eam audiui. AS. ah obsecro tace Dinarche. DI. quid iam?
AS. Horresco misera, mentio quoties fit partionis.
Ita penè tibi fuit Phronesium. i intrò iam amabò,
Vise illam, atque opperire ibi. iam exibit. nam lauabit.
DI. Quid ais tu? quæ numquam fuit pregnans, quî părere potuit?
Nam equidem vterum illi numquam extumere sensi.
AS. Celabat metuebátque te illa, ne sibi persuaderes
Vt abortioni operam daret, puerúmque vt enecaret.
DI. Tum pol isti puero quis est pater? AS. Babyloniensis miles,
Cuius nunc ista aduentum exspectat. immò adeò, vt nuntiatum'st, E
Iam hîc affuturum aiunt eum. nondum aduenisse miror.
DI. Ibo igitur intró? AS. quippini? tam audacter, quàm domum ad te.
Nam tu ædepol noster es. etiam nunc Dinarche hæres tu?
DI. Quàm mox te recepisti? iam hîc eras. AS. propè est profectò quò sum.
DI. Redi verò actutum. ego interim te apud vos opperibor.

AVSCVLTATE] vulgò, *auscultato*. ASSERVATE] al. *asseruabis*. ADVENTOR] verbale nomen in or, à verbo aduenio. STERILEIS] inaneis. GRAVIDAS] plenas. EI] ij adolescentes. VT SIMITV ADVENIVNT] simul vt adueniunt: vel vt simul adueniunt. CONGERRONES] congerrones dicti à gerris, id est, nugis, & ineptiis. Asinar. *hic aderit credo, congerro meus*. Nonius in voce *gerræ*. sed legendum hîc fortasse *congerones*. Congerones dicti sunt à congerendo, qui aliena ad se congerant. Idem Nonius. CONSVLTA SVNT CONS.] capta, & inita iam eis sunt cõsilia. AGGERIT] quasi aggerendo

A aggerẽdo figit. DVM ILLI A. &c.] dũ ceteri illi clepræ, id est, fures agunt quod agunt, agunt id accuratè, cuius gratia venerũt. SE ASSERVARE] obseruate quid agant ipsi. CVSTODEM] à quo asseruatur. OBIECTENT] & ita ab attendẽdo, & asseruãdo auertãt. FARTORES.] nam de iis, quæ ad eos delata sunt, vt farcimina conficiant, nonnihil detrahũt, cóque vescuntur, neque id omne, quod acceperunt, inferciunt. VOS] vos, pars spectatorum. IBI EST IBVS.] cum putandi sibi de eo esse pugnandum, & ex eo virtutis famam consecuturos, si de nobis prædentur. *ibus*, pro *iis* antiquum, notat Nonius, & itẽ al[ij]. AGGERIMVS] accumulamus. ME ILLIS QVIDEM] ad me illa pertinet oratio. ACCONGESSI] ad hanc congessi. COMMEMINI.] memini, quem me arcessere iusseris. nempe Strabacem. heram alloquitur. QVI REVOCAT] quis reuocat? SI ESSE VIS F. ERVNT] si vis nobis bona esse erunt. ILLIC] ille. FER CONTRA M.] voluit dicere, *fer contra pedem*. PEREGRE CVM ADVENERIS C. D.] solebant, qui peregrè adueniebant, cenam dare. ISTIC, QVO ITER INCEPTAS.] iste, ad quẽ iter instituis, quis est? SOLENS SVM] soleo esse mala, non sum mala præter morem meum. NON EAMPSE] non eam ipsam. virum te dixeras adducturam, non feminam. PRAESTIGIATOR] præstigiatores à præstigiis dicti sunt. præstigium autem à verbo præstinguo, quod compositum est à præ, & stinguo, vt alibi admonuimus: idque probant complures viri doctissimi. QVIA TVO VESTIMENTO, &c.] profert Nonius in datiuis pro accusatiuo. ALIENIS REBVS CVRAS] sic supra. EXPEDIBO, REM PERDIDI] profert Nonius paullo aliter: nam addidit pronomen *ego*. CVM RE MEVM NEGOT. ABSTR.] sic suprà. AN TV BENE REMPVB. AVT. AM.] postulásne rempublicam, aut rem amoris se bene habere, alia lege, quàm vt otiosus fias? quasi dicat, neque

B respublica bene geri potest, neque amor bene tractari, nisi vterque, & is qui rempublicam gerit, & is qui amat, rebus suis neglectis, otiosè alter reipub. consultat, alter amori seruiat. ILLA, HAVD EGO] illa Phronesium. HABVIT PVBLICVM.] habuit publicum à se conductum. totus hic locus allegoria tectus est, quem mox explicabimus, ac declarabimus. NAM ADVERSVM LEGEM A ME, &c.] vt totus hic locus intelligatur, sciendum est, populi Romani vectigalia tria fuisse: vnum, quod ex agricultura capiebatur, quod decimæ nomine appellabatur. Nam agri publici aratoribus ea lege colendi dabantur, vt decimas populo Rom. penderent, itaque vectigales dicebãtur: & publicani, qui decimas redemerãt, decumarij propriè dicebãtur: alterũ, quod ex pecore; atque hoc scriptura dicebatur. Nã cùm siluæ essent populi Romani, qui in siluis publicis pecus pascebant, numerum pecoris apud publicanum, qui siluas illas redemerat, profitebantur: & contrà publicanus in codices eumdem numerum referebat, ne ab aratore pecuario fraudaretur, & in singula capita certam pecuniam pro pastione ab aratore exigebat. Atque hi agri scripturarij dicebantur, quod docet Festus in voce *scripturarius*, cuius verba adscribam, *Scripturarius ager publicus appellatur, in quo, vt pecora pascantur, certum æs pendit pastor, quia publicanus scribendo rationem conficit cum pastore*. Tertium vectigal ex nauigatione & ex mercibus, quæ exsportabantur & supportabantur, redibant: quod portorium appellatur. his cognitis, reliqua ferè sunt expedita & plana. NAM ADVERSVM LEGEM, &c.] id est, nam Phronesiũ aduersum legem à me dictã datam, ob meam scripturã. i. ob eam pecuniã, quam ei dedi, pecudẽ accepit, id est, alium amatorem admisit. Profert hunc locum Sosipater

C lib. 1. in voce *pecus*, & legit *cepit*, non vt habent omnes libri, *accepit*. VBI NON EST SCRIPTVRA VNDE DENT] vbi non est pecunia, vnde dent amicæ, accusant amicam. MALE VERTIT RES PECVARIA.] res pecuaria malè mihi euenit, volo nunc vicissim agrum conducere, quem arem apud vos pro facultatibus nostris. ARATIVNCVLVM.] agellum, quem arem. NON ARVVS SED PASCVVS.] hic ager non est aruus, non est ad arationem aptus, sed ad pastionem. AMBITVRES.] ambire vis. QVI ARARE SOLENT, &c.] ordo est, ad eos verò, qui arare solent, ire melius est. significat lenones, qui producunt pueros, & puellas: vel vt alij volunt, scorta mascula. VTROBIDEM.] in eodem vtroque loco. ISTOC POL OTIOSVS] ob istud pol otiosus es. quia & apud pueros catamitos, & apud nos versatus es. VTRIS CVM] cum vtris, cum meretricibúsne, an cum catamitis, seu lenonibus. PROCACIORES.] procacitas à procando, id est, poscendo, nominata est, inquit Festus. PERIVRIOSI] periuriosi, periuriis coopetti. QVAE IN NOS ILLOSQVE.] subintellige, dicis. ET NOSTRAM, ET ILLORVM VICEM] & nostra, & illorum vice. EVM IPSVM SE INTVERI OPORTEAT] se ipsum inspicere oporteat, careátne vitio & reprehensione. M. Tullius, *carere omni vitio debet, qui in alterum paratus est dicere*. TV A NOBIS SAPIENS.] tu, qui te sapientem profiteris, nihil habes à nobis: nos, quas nequam, & malas esse arguis, abs re habemus. ISTOC MODO.] tam ferociter & superbé. ILLVC] illud. QVI POTIS ES, AMABO.] obsecro te qui potes planus, id est, apertus mortuus esse? QVI ANTEHAC AMATOR SVMMVS] nónne argumento est maximo te mortuum esse, eum, qui antea

D summus amator habitus es, nempe largiendo, & profundendo, nunc ad amicam nihil præter querelas referre? OTIOSE OPORTVIT] oportuit vos otiosè & placidè prædari, & mihi mea bona auferre. NON HERCLE OCCIDERIM.] nondum mihi fundi, & ædes perierunt. AMAREFACITIS.] amarefacitis, vnico verbo scribendum, ab indicatiuo *amarefacio*, vt rarefacio, tabefacio, labefacio, candefacio. & similia. SI QVIDEM NON DENT.] Ios. Scaliger legebat, *si qui non danunt*: id est, si qui non dant. FABVLARE.] fabulari NON ISTHAEC MEA BENIGNITAS] mea benignitas, id est, liberalitas non docuit te ista loqui. QVI CVM GENIIS SVIS BELLIG.] qui ventri suo bellum indixerunt: qui Genios suos defraudant. ELECEBRA] sic restituit Ioseph. Scaliger. Elecebræ autem, vt docet Festus argentariæ meretrices, ab eliciendo argento dictæ. TIBI QVIDEM INTVS EST] Scaliger legit, *intus haud est*. EVGE FVNDE ET AEDES PER TEMPVS SVBV.] Euge funde & ædes, vobis habeo gratiam, quorum opera & beneficio redibo cum Phronesio in gratiam. Nam nisi mihi tempestiuè subuenissetis, numquam intromissus essem. NE VT IN AESTV MVTVAMVR IRA.] locus deprauatus, & in vulgatis, & in manuscript. codicibus. quid si sic legamus, *Nunc vt in æstu tumultuamur ira*. Libri vulgati habent, *Ne vt in æstu motuãtur ira*. Nostri veteres, *Ne vt mestu mutuamur ira*, quomodò ferè Camerarius edidit, *Ne vt in æstu mutuamur ira*. AIN' TV TE ME AMARE?] ain' tu me abs te amari? sed videtur legendum potius, *ain' tu me amari*? subintellig. à Phronesio. HORRESCO MISERA MENTIO QVOT. F. PART.] propter partus dolores, & mortis discrimen propinquum, quod inest in pariendo. Profert hunc locum Priscianus libr. 6. ITA PAENE TIBI FVIT.] ita pænè tibi periit Phronesium. OPPERIRE IBI.] opperire domi, dum exeat è balneo. EXIBIT] è balneo. BABYLONIENSIS MILES] non quòd Babyloniensis esset, sed quòd Babylone

E militasset. erat enim, vt credibile est, Græcus. QVIPPINI] quidni, vel quippe, etiam. DIN. HAERES TV?] proinde ac si dicat, quin intras Dinarche domum? etiam nunc hic moraris? QVAM MOX TE RECEPISTI?] quàm citò rediisti. mirum est te tam citò rediisse: nam iam hîc eras. hoc dicit Dinarchus cum Astaphio iocans, quasi illa inde redierit, quò missa est ab hera, cùm tamen se à foribus non commouerit. Itaque dissimulanter eam monet, vt eat, quò itura fuit. cui respondet illa etiam dissimulanter, tamquam iocandi non imperita. propè est profecta quò sum: proinde quasi dicat, non est mirum me tam citò rediisse, nam is, ad quem missa sum, & ad quem profecta sum, propè habitat. REDI ACTVTVM] nunc seriò loquitur Dinarchus, & extra iocum.

ACTVS SECVNDVS. A

ASTAPHIVM.

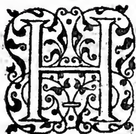

A ha ha. hercle quieui,quia introiuit odium,tandem sola sum.
Nunc quidem meo arbitratu loquar liberè quæ volam,& quæ lubebit.
Huic homini amanti mea hera apud nos dixit næniam de bonis:
Nam fundi & ædes obligatæ sunt ob amoris prandium.verùm B
Apud hunc mea hera consilia summa loquitur liberè,magísque
Adeò ei consiliarius hic amicus est,quàm auxiliarius.
Dum fuit,dedit.nunc nihil habet.quod habebat,nos habemus.
Iste nunc id habet,quod nos habuimus.humanum facinus factu est
Actutum fortunæ solent mutarier.varia vita est.
Nos diuitem eum meminimus,atque iste pauperes nos.
Verterunt sese memoriæ.stultus si qui id admiretur.
Si eget,necesse est nos patiatur ali.ita æquum factu est.
Piaculum est,misereri nos hominum rei malegerentum.
Bonis esse oportet dentibus lenam probam:arridere, C
Quisquis veniat,blandéque alloqui: malè corde consultare,
Bene loqui lingua. meretricem esse similem sentis condecet,
Quemquem hominem attigerit,profectò aut malum,aut damnum dari.
Numquam amatoris meretricem oportet caussam noscere,
Quin vbi nil det,pro infrequente eum mittat militia domum.
Nec vmquam quisquam probus erit amator,nisi qui rei inimicu'st suæ
Nugæ sunt,nisi quod modò cùm dederit,dare iam lubeat denuó.
Is amatur apud nos,qui quod dedit,id oblitu'st datum.
Dum habeat,dum amet:vbi nihil habeat,alium quæstum cœpiat.
AEquo animo ipse,si nihil habeat,aliis,qui habent,det locum. D
Probus est amator,qui relictis rebus rem perdit suam.
At nos malè agere predicant viri solere secum,
Nósque esse auaras.quæso numquid malè nos agimus tandem?
Nam ecastor numquam satis dedit suæ quisquam amicæ amator:
Neque pol satis accepimus,neque vlla satis poposcit.
Nam quando sterilis est amator à datis improbus est.
Si negat se habere quod det,soli pernoctandum'st.
Nec satis accipimus,satis cùm,quòd det, non habet.
Semper datores nouos oportet quærere,
Qui de thesauris integris demum danunt.
Velut hic agrestis est adolescens,qui hic habet, E
Nimis pol mortalis lepidus,nimísque probus dator.
Sed is clàm patre etiam hac nocte illanc illam maceriem
Per hortum transiliuit ad nos.eum volo conuenire.
Sed est huic vnus seruus violentissimus,
Qui vbi quamque nostrarum videt prope ædeis,hàc si aggredias,
Item vt de frumento anseres,clamore absterret,abigit.
Is item est agrestis. sed fores,quicquid est futurum,feriam,
Ecquis huic tutelam ianuæ gerit,ecquis intus exit?

A HERCLE QVIEVI] hercle quieta sum. tranquillo & soluto animo sum. notat quidam mirum esse militem per Herculem iurare. quod negat Gellius. ODIVM.] homo odiosus, Dinarchus. DIXIT NENIAM.] cantauit carmen leue atque inane, id est, sermonem habuit inanem, nulliúsque ponderis. OB AMORIS PRANDIVM.] ob amorem. MAGISQVE ADEO EI CONSILIARIVS] id est, magísque adeò eius consilio vtitur, seu eum in consilium adhibet, quàm ab eo auxilium petit, aut sperat. ISTE NVNC ID HABET] egestatem. ATQVE ISTE PAVPER. N.] meminit. VERTERVNT SESE MEMORIAE.] memoria nostra, & istius: nam nunc diuites sumus, iste pauper. Sed admonendus est lector, nostros libros veteres sic habere, *vertit sese rota vicissim.* REI MALE GERENTIVM] rem malè gerentium. hîc gerentium, loco nominis est. BONIS ESSE OPORTET DENTIBVS] quibus comedat amatores. MALE CORDE CONS.] malè animo cogitare, & insidiari amatoribus lingua blandiri. SENTIS.] spinæ. QVEMQVEM.] quemcumque. AVT MALVM.] vt cùm à sente pungitur, & cruentatur. DAMNVM.] vt cùm vestis laceratur. NVMQVAM AMATORIS MERETRICEM.] numquam debet meretrix audire amatorem causas afferentem, quare si non largiatur, non debeat eum eiicere ex edibus suis, & domum remittere, vt militem infrequentem rei militaris. Cornif. libr. 4. ad Herenn. *et illud praetereo, quòd te rei militari infrequentem tradidisti.* vel vt in aliis libris legitur, *quòd te tribuni infrequentem rei familiaris tradiderunt.* Constat autem iure ciuili sanctum fuisse, vt milites infrequentes infamiæ nota affecti, domum remitterentur, quos Græci vocant [illegible], ab iis differenteis, qui locum in acie non tenuerunt, aut ordinem, præsidiúmue reliquerunt, hoc est, [illegible] NISI QVI REI INIMICVS SVAE] nisi qui rem suã perdere paratus est. DARE IAM LVBEAT DENVO.] sic habent nostri libri veteres, & ita legendum *non lubeat.* DVM HABEAT, DVM AMET.] quandiu habeat, tandiu amet. sic autem legendum, non vt vulgò, *cum amet.* nam *tum* neque solet, neque potest respondere aduerbio *dum*, sed aduerbio *cùm.* sic enim loquuntur Latini, cum scribit M. Tullius, cùm M. Antonius sternit. *dum* autem aliud esse quàm *cùm*, vel pueris notum est. *dum* enim continuationem temporis significat: *cum* verò punctum temporis. vt dũ tum legis, ego interea ambulo. Ne quis autem miretur hoc loquendi genus, quo hîc Plautus vsus est, & contendat ab illo discrepare, *dum habeat, interea amet:* dico te nihil discrepare. Nam *dum*, quod secundo loco ponitur valet *interea*: atque ita Catullus loquitur. ALIVM QVAESTVM COEPIAT.] id est, aliam artem cedat, & auare desinet. quasi verò qui amant quæstum, & non iacturam, rei familiaris faciant. DET LOCVM] cedat. RELICTIS REBVS] neglectis rebus aliis omnibus. MALE AGERE.] genus loquendi à foro tractum. nam bene agere cum aliquo, est iudicio moderatiore, & æquiore cum aliquo ius suum experiri. contrà, malè agere, iudicio asperiore & iniquiore conflictari. AT VIRI, INQVIT,] dicunt nos esse in ipsos iniquiores & asperiores. queruntur amatores se duriter & asperè à nobis tractari. QVAESO, NVMQVID MALE NOS AGIMVS?] quidam libri habent, *quæso numquid malè nos capimus tandem?* alij nonnulli, *quæso numquid alienum capimus tandem?* QVI DE THESAVRIS INTEGRIS.] qui soli de thesauris integris dãt. QVI HIC HABET.] qui hîc habitat. HANC MACERIAM] maceria, est paries ex lapidibus sine calce constructus. Teret. Adelph.
C *iube hanc maceriam in horto dirui.* Sisenna hist. lib. 3 *post villarum macerias, at parietinas quinque cohortis in insidijs reliquit.* SERVVS VIOLENTISS. Stratilax. HAC SI AGGREDIAS] si quis, aut si qua hàc aggrediatur. quidam legunt, *hac si aggredias.* has autem, nempe ædeis. aggredio autem dixerũt veteres pro aggredior similiter. vt progredio pro progredior. Nonius. IS ITEM EST AGRESTIS] rusticus est Strabax, & agrestis.

STRATILAX seruus, ASTAPHIVM ancilla.

ST. QVis illic est, qui tam proteruè nostras ædeis arietat?
AS. Ego sum, respice ad me. ST. quid ego? nónne ego video? væ tibi,
Quid tibi ad hasce accessio est ædeis prope, aut pultatio est?
AS. Salue. ST. satis mihi est tuæ salutis. nihil moror, non salueo.
AEgrotare malim, quàm esse tua salute sanior.
D Id volo scire, quid debetur nostræ tibi domi? AS. comprime.
ST. Spero meam quidem hercle esse pudicam tu quæ solita es, comprimas.
Imprudens, per ridiculum, nunc vt rustico suadet stuprum.
AS. Iram dixi. ST. vt esse cœpisti: si dem, si est vna altera.
AS. Nimis hic quidem truculentus. ST. pergin' malè loqui mulier mihi?
AS. Ecquid tibi ego autem dico? ST. quia enim truculentum nominas.
Nunc adeò nisi abis actutum, ac dicis quid queras, citò
Iam hercle ego hîc te mulier quasi sus catulos, pedibus proteram.
AS. Rus merum hoc quidem est. ST. pudendúmne? tu verò clusinum pecus,
Aduenisti huc nos rentatum cum exornatis ossibus.
Quia tibi insuaso infecisti propudiosa pallulam.
An eo bella es tu, quia accepisti ar me aduenias. AS. nunc places,
E Cum me illi vel in mentiri dicis. ST. quid quod te rogo?
Mancupi vin quia accipias gesta tecum henos annuos?
AS. Dignis dant. ST. lauiniæ hic sunt, quas habes, victorias?
AS. Ne attigas me. ST. tangámne ego te? ita me amabit sarculum,
Vt ego me ruri hamaxari mauelim patalem bouem,
Cúmque eo ita noctem in stramentis pernoctare perpetim,
Quàm tuas centum cœnatas noctis mihi dono dari.
Rus tu mihi opprobras. vt nacta es hominem, quem pudeat probri.
Sed quid apud nostras negotij mulier est ædeis tibi?
Quid tu huc occursas, in vrbem quotiescumque aduenimus?

A
AS. Mulieres conuenire volo vostras. ST. quas tu mulieres
Mihi narras? vbi musca nulla fœminæ est in ædibus.
AS. Nullàne istic mulier habitat? ST. rus,inquam,abierunt, abi.
AS. Quid clamas insane? ST. abire hinc ni properas grandi gradu,
Iam ego istos fictos,compositos, crispos cincinnos tuos
Vnguentatos vsque ex cerebro exuellam. AS. quánam gratia?
ST. Quia adeò foreis nostras vnguentis vncta es ausa accedere,
Quiáque istas buccas tam bellè purpurissatas habes.
AS. Erubui mecastor misera,propter clamorem tuum.
ST. Itáne erubuisti?quasi verò corpori reliqueris
Tuo,potestatem coloris vlli capiendi,mala.
Buccas rubrica,cera omne corpus intinxti tibi, B
Pessumæ estis. AS. quid est quòd vobis pessumæ,ac cuia via?
ST. Scio ego plus,quàm me arbitrare scire. AS. quid id est obsecro,
Quod scias? ST. herilis noster filius apud vos Strabax
Vt pereat,vt eum illiciatis in malam fraudem,& præmium.
AS. Sanus si sis,videas,ne dixeris contumeliam.
Nemo hominum hîc perire solet apud nos.res perdunt suas.
Vbi perdidere res,abire hinc si volunt,tum illis licet.
Ego hunc noui adolescentem vestrum. ST. verón'?serión?
Quin maceria illa ait,in horto quæ est,quæ in nocteis singulas
Latere fit minor,qua iste ad vos damni permensu'st viam. C
AS. Non mirum est,vetusta maceria,lateres si veteres ruunt.
ST. Ain' tu,mala,lateres veteres ruere?numquam ædepol mihi
Quisquam homo mortalis posthac duarum rerum creduit,
Ni ista ego vestra hero maiori facta denarrauero.
AS. Estne ille violentus? ST. suam non enim ille meretriculis
Molliendis rem coegit, verùm parsimonia,
Duritiáque,quæ nunc ad vos iam exportatur,pessumæ,
Em tu es exungula.malè viuitis.egóne hæc mussitem?
Iam enim eccere ibo in forum,atque hæc facta narrabo seni,
Ne qua is istuc in segastro cogat examen mali. D
AS. Si ecastor hic homo sinapi victitet,non censeam
Tam esse tristem posse.at pol hero beneuolentus vt is est suo?
Verùm ego illum quamquam violentus est,spero,mutari potest
Blandimentis,ornamentis ceteris meretriciis.
Vidi equidem iumenta domita fieri,atque alias beluas.
Nunc ad heram reuidebo.sed eccum odium progreditur meum.
Tristis exit.haud conuenire etiam hîc velim Phronesium.

ARIETAT?} quasi ariete verberat?vel,vt aries cornu petit?Cic. lib. 1. de Diuinat. QVID TIBI AD HASCE ACCESSIO.] quid est,quare ad has ædeis accedis:aut has ædeis pulses?NIHIL MOROR} nihil moror tuam salutem, id est,nihili facio. COMPRIME.] linguam,intelligit seruus.sed ancilla iram,vt mox subiiciet. SPERO MEAM QVIDEM HERCLE.] aliter accipit seruus,quam dixerit ancilla,quasi fallatorem esse significarit:quod hic in illam reiicit,ac retorquet.flagitiosus iocus est. VT ESSE COEPISTI SI DEM} locus corruptus.quid si ita legamus? *vt esse cœpisti,cedam,si est vna altera*.id est,vt molesta & odiosa esse cœpisti, cedam tibi, si vna altera fœmina ad te accedat æquè odiosa. PVDENDVMNE] pudendúmne mihi est,quod sim rusticus? CLVSINVM PECVS.candidum, seu lutei coloris. QVIA TIBI INSVASO.] Festus,suasum,colos appellatur,qui fit ex stillicidio fumoso in vestimento albo. Plautus, *quia tibi suaso infecisti prop.pall.* quidam tamen legunt *insuaso*.nec desunt,qnin dicant,omnem colorem qui fiat inficiendo, suasum vocari, quòd quasi persuadetur in alium ex alio transire. Idem insuasum appellabant colorem similem luteo, qui fiebat ex fumoso stillicidio. PROPVDIOSA.] turpis,inhonesta,propudij plena.quid sit propudium, docet Festus,& nos suprà retulimus. AN EO BELLA ES TV, QVIA ACCEPISTI AR ME ADVEN.} quidam sic legunt, *an eò bella es tu,qui accepisti arma* (id est,ornamenta) *aduenienti*? Scaliger sic, *an eò bella es,quia accepisti? Ar me aduenias* autem,interpretatur *ad me aduenias*. ar enim dixerunt veteres,pro *ad*. NVNC PLACES, CVM ME ILLI,&c.] locus deprauatus, quem putabat sic restituendum Iosephus Iulij filius. Cùm te illius limen tueri dicis.vel sic,cùm melius limen te tueri dicis. MANCVPI VIN, QVIA ACCIPIAS,&c.} hic quoque locus deprauatus est in libris omnibus. Quid si sic legamus, *Mancupio quin accipias: gesta secum hos ahenos annulos*. siue *anulos*. Fortasse dum hæc loquitur, ostendit ei Stratilax grãdeis, & grãueis annulos æneos. IGNIS DANT] lego. *digni dantur: tibi* nẽpe. Sunt autẽ etiã hæc Straulacis verba, vt arbitror,potiùs quàm Astaphij, nisi accipiamus dicta esse ab ea *εἰρωνικῶς*. LAVINIAE HIC SVNT QVAS HAB. VICTORIAS.} locus obscurus, quem satius esse puto intactum relinquere, quàm diuinare,& nugari, cùm in eo E declarando,

A declarando, nihil mihi veniat in mentem, quod probem. Alij volunt alludi ad Lauiniam Latini filiam, quam Æneas, Turno superato, obtinuit, tamquam victoriæ præmium, quasi Plautus significet in ædibus meretriciis esse Lauinias, quas cupidè expetant amatores, quæque magno constent amatoribus. Alij dicũt significari in ædibus meretriciis amatores bona sua profundere, & patrimonium perdere, quasi fiat allusio ad illud, quod diximus suprà de iis, qui balneis rem suam perdunt, & elauant bonis. Alij Lauinias mulieres fuisse putant, quæ mundum muliebrem meretricibus locarent. Omnino hîc mihi hiscendi est nulla potestas, vt verbis Lucretianis vtar. NE ATTIGAS ME] ne me attingas. veteres dixisse tago, & attigo, contigo, pro tango, attingo, contingo, docent veteres Grammatici, in his Festus, & Marcellus. sic suprà in Epidico, *Ne attigas*: ad quem locum plura. ITA ME AMABIT SARCVLVM] iusiurandum rustico conueniens, quasi sarculum sit illi carissimum, & instar Dei. proinde enim habendum est, acsi dixisset, Ita me amabit Iupiter, vt ego me tamquam bouem petalum esse patentibus, & diuersis cornibus hamaxuri, id est, currum agere ac trahere, cúmque eo noctem in stramentis, id est, straminibus traducere malem perpetuò, quàm centum noctes saturâ tecum cubare. *cœnatas* autem *noctes* dicit, quia incœnati cum scorto cubant, iis fortasse friget Venus. Patentem bouem (inquit Festus) Plautus appellat, cuius cornua diuersa sunt, ac latè patent. Sic autem esse legendum admonuit me Scaliger fil. VT NACTA ES HOM. Q. P.] ironia est, proinde ac si dicat, nõ me pudet istius probri. QVID TV HVC OCCVRSAS?] quamobrem in has ædeis nostras nobis crebrò occurris quotiescumque in vrbem venimus? VBI MVSCA NVLLA FOEM. IN AEDIBVS.] id est, vbi nulla prorsus fœmina est, ne musca quidem. Per muscas, significantur molesti & odiosi homines, instar muscarum.
B CINCINNOS] cincinni, crines sunt vel natura, vel arte; vt calamistris intorti atque inflexi. EXVELLAM] euellam. sic esse legendum, non *expellam*, vidit Scaliger fil. PVRPVRISSATAS.] purpurisso infectas. purpurissum autem idem valet, quod rubrica, Latina vox. QVASI VERO CORPORI RELIQVERIS TVO, POTESTAT.] profert hæc Priscianus lib. 6. duobus locis, vbi notat, *vlls*, positum pro *vllius*. BVCCAS RVBRICA, CERA OMN. C.] rubrica quid sit autem, ceræ genus est, & pictura, qua veteres cera pingere solebant. Varro, *nam pictores & eiusdem generis, loculatas & magnas habent arculas, vbi discolores sunt cera*, &c. INTINXTI.] intinxisti, sic autem legendum esse, potiùs quàm *intinxis*, & suprà *rubrica*, non *rubrica*, Scaligero assensus sum. Et vero eius coniecturam, quod ad *intinxsti* attinet, nostri libri veteres confirmant, in quibus legitur *intinxisti*. QVID EST, QVOD VOBIS PESS. AC Q. V.] quid est, quamobrẽ vobis pessimæ habeamur, & cuius via, id est, qua ratione, seu quomodo? SANVS SI SIS, VIDEAS, NE DIXIS CONT.] cùm Scaliger filius sic legendum coniecisset, *sanus si sis vide, ne dixis contumeliam*: ego sic malui, *sanus si sis videas, ne dixis cont.* VERON'? SERION'.] veróne istuc ais? serióne loqueris? QVIN MACERIA ILLA AIT, &c.] immò paries iste rudis, qui est in horto, etiam si negas, affirmat tamẽ & clamat ita esse vt dico; qui in noctes singulas minuitur vno latere, per quem damnum vicini iniit. *Latere* autem ablatiuus est à nomine *later, ris*. Profert autem hunc locum Priscianus lib. 5. vetus est, hæc sunt intercludenda interpositionis nota, si hanc scripturam probamus. Nam Scaliger legit, *vetusta macerià*, vt sint ablatiui absolutè positi. Idque, cùm vetusta sit maceria. Sic autem legendum coniecit Scaliger filius, cùm vulgati omnes & veteres habeant, partim, *vetus est*, partim *vetu'st*. NVMQVAM AEDEPOL
C MIHI QVISQVAM H. M.] numquam mihi quicquam duarum rerum, id est, humanarum & diuinarum, crediderit, nisi, &c. Camerarius legit *suarum rerum*. DENARRAVERO] *de*, interdum in compositione auget, vt in deamare, desæuire, vt hîc. Horat. Sat. 3. lib. 2. in extremo, *Vnus vbi effugit matri denarrat*, &c. MOLLIENDIS] molliter tractandis, amplexandis, & osculandis. sed Scaliger vult legi, *molendis*, id est, subigendis. Horat. Sat. *Non alienas permolere vxores.* DVRITIAEQVE] duriter viuendo, & laboriosè, nõ molliter. EM TV ES EXVNGVLA] Scaliger legit, *emtu, nexu, gula*, sententia aperta, siue hæc referantur, ad ea quæ sequuntur, siue ad ea quæ antecedũt. significat enim amatores bona sua perdere apud meretrices, emtionibus, obligationibus, cõpotationibus, & epulis. MVSSITEM] taceam. ECERE] per ædem Cereris. vel lege *eccere*, id est, ecce. NE QVA IS ISTVC IN SEGASTRO C. EXAMEN M.] sic restituit idem Scaliger. nam vulgati & manuscripti libri mendosi sunt. sic enim habent illi, *Neque istuc in se gestis, ergo coget exanimem mori*, hi sic, *Neque istuc in se gestis, ergo coget exanimem mali*. sententia autem versus ita restituti non obscura est. hæc factâ (inquit) narrabo seni, ne qua. i. ne quavia, seu ne qua ratione, is (senex) istuc examẽ mali, id est, tantum malorũ aceruũ cogat, congerat in segestro, id est, in stragulo, seu integumẽto, seu stramento, quo lectus inuoluitur, ac tegitur. vel lege, *segestro*, quod pellem significat. In segestro vult intelligi senem dormire, vt parcè, & duriter viuentem. SINAPI VICTITET] quod lacrymas inuitus exprimit. Itaque suprà in Pseudol. *teritur sinapis scelerati cum illis, qui terunt, priusquam triuerint, oculi vt exstillent, facit.* NON CENSEAM] non putem. VERVM EGO ILLVM, &c.] verùm vt ego spero, ille mutari
D potest blanditia. ORNAMENTIS] instrumentis, appareat. *vnguentis*. AD HERAM REVIDEBO] sic loquebantur veteres, vt alibi indicauimus. ODIVM] homo mihi odiosus, atque inuisus. progreditur autem ex ædibus, egreditur, & foras prodit.

DINARCHVS adolescens. ASTAPHIVM ancilla.

I

Pisceis ego credo, qui, vsque dum viuunt, lauant
Minus diu lauare, quàm hæc lauat Phronesium:
Si proinde amentur mulieres, diu quàm lauant;
Omnes amantes balneatores fient.
AS. Non quis parumper durare; opperirier?
E DI. Quin hercle lassus iam sum durando miser.
Mihi quoque præ lassitudine opus est vt lauem.
Sed obsecro hercle Astaphium, i intrò, ac nuntia
Me adesse. tu i properè, & suade iam, vt satis lauerit.
AS. Licet. DI. audin' etiam? AS. quid vis? DI. di me perduint;
Qui te reuocaui. non tibi dicebam, i modò.
AS. Quid iam me reuocabas improbe, nihilique homo?
Quæ tibi mille passuum peperit moræ mora.
DI. Sed quid hæc hîc autem tamdiu ante ædeis stetit?
Nescio quem præstolata est. credo, militem.

Illud est. vide vt iam quasi volturij triduo. A
Prius prædiuinant, quo die esuri sient:
Illum inhiant omnes, ille est animus omnibus.
Me nihilo magis respiciet, vbi iste huc venerit,
Quàm si hinc ducentos annos fuerim mortuus.
Vt rei seruire suaue est! væ misero mihi,
Post factum plector, quia antè partum perdidi.
Verùm nunc si qua mihi obtigerit hæreditas
Magna, atque luculenta, nunc postquàm scio
Dulce atque amarum quid sit ex pecunia,
Ita ego illam ædepol seruam itaque parcè victitem,
Vt nulla faxim cis dies paucos siet. B
Ego istos, qui nunc me culpant, confutauerim.
Sed est vocis sat, sentio aperiri foreis,
Quæ obsorbent quicquid venit intra pessulos.

PISCEIS EGO, &c.] Varro lib. 8. De ling. Lat. pag. 166. NON QVIS] non potes. DVRARE] καρτερεῖν moram tolerare, ac perferre. VT SATIS LAVERIT] vt lauandi finem faciat, quasi satis lauerit. QVAE TIBI MILLE PASSVVM] quæ mora peperit tibi mille passuum moræ. mille passuum dictum, vt mille hominum, mille ouium, & similia alibi notata. PRAESTOLATA EST.] exspectat, seu exspectauit. QVASI VOLTVRII] testatur hoc, & Plinius lib. 10. cap. 6. de vulturibus, seu de vulturiis, his verbis, vmbricus haruspicũ in nostro æuo peritissimus parere tradit oua tria: vno ex iis reliqua oua, nidúmque lustrare, mox abiicere: triduo autem antè, ait biduo eos volare vbi cadauera futura sint. ILLVM MIHI] militem cupidè expetunt. OMNES] meretrix, & eius ancillæ. ILLE EST AN.] omnes in illo habẽt animum: omnes in illo viuunt. omnes eum vnicè amant. RESPICIET] Phronesium. HINC] abhinc. POST FACTVM PL.] si legamus, vt edidit Camer. & vt habent multa exempla *post factũ flector*, hoc significat, id est, post factũ sententiã muto. Sed Scaliger in voce *flector*, inesse mendũ suspicatur, & pro *flector* legendũ putat *flictor*. ego *plector* malim, vt hoc sentiat Dinarchus, se, postquã rem suam cõpotationibus & lustris perdidit, dare sui peccati pœnas, quia rem antè partam absumsit, & patrimonio naufragus est. omnino sic habent exempla quædam Venera. LVCVLENTA] sic apud Ciceronem, *patrimonium luculentum* NVNC POSTQVAM SCIO DVLCE, ET AM. Q.] nunc postquàm vsu didici, quæ dulcedo insit in pecunia. & eius vsu moderato, quæ amarities in pecuniæ profusione, & egestate, ita ego illam seruauero, &c. VT NVLLA FAX. CIS DIES PAVCOS SIET] vt intra paucos dies nulla mihi pecunia reliqua sit. iocus est παρὰ προσδοκίαν, & παρ' ὑπόνοιαν. expectabat enim auditor, vt planè contrarium subiiceret. cis dies paucos autem, id est, intra dies paucos. propediem: atque ita declarat Adr. Turneb. OBSORBENT:] obsorbere, est totum sorbere, tale est apud Terent in Eunuch. *obligurrire, patria obligurrierat bona*: quamquam legitur vulgò *abligurrierat*. Et apud Marc. Tull. *obbibere*, seu potius *obducere*. Tuscul. PESSVLOS] pessuli, quasi paruli pedes, quibus fores introrsum claudebantur. Terent. *Et simul alia circumspecto Satin' explorata sint. video esse. pessulum ostio obdo.* Idem Heaut. *Continuò hic se coniecit intrò, ego consequor. Anus foribus obdit pessulum: ad lanam redit.* C

PHRONESIVM meretrix. DINARCHVS idem.

NVm tibi nam, amabo, ianua est mordax mea, D
Quò introire metuas, mea voluptas? DI. ver vide,
Vt tota floret! vt olet! vt nitidè nitet!
PH. Quî tam infacetus, Lemno aduenjens, qui tuæ
Non des amicæ Dinarche suauium?
DI. Vah, vapulo hercle ego nunc, atque adeò malé.
PH. Quò te auertisti? DI. salua sis Phronesium.
PH. Salue. hîcne hodie cœnas, saluus cùm aduenis?
DI. Promisi. PH. vbi cœnabis tu? DI. vbi tu iusseris,
Hîc. PH. me lubente facies. DI. ædepol me magis.
Nempe tu eris hodie mecum mea Phronesium,
PH. Velim, si fieri possit. DI. cedò, soleas mihi, E
Properate: auferte mensam. PH. amabo, sanun' es?
DI. Non ædepol bibere possum iam, ita animo malè est.
PH. Mane, aliquid fiet. ne abi. DI. ah, aspersisti aquam.
Iam rediit animus, deme soleas, cedò
Vinum. PH. idem es æcastor, qui soles. sed dic mihi,
Benène ambulauisti? DI. huc quidem hercle ad te bene.
Quoniam tui videndi est copia. PH. complectere.
DI. Libens. ah hoc est mel melli dulci dulcius.
Hoc tuis fortunis Iupiter præstant meæ.

A Dane suauium. PH. immò vel decem. D. haud istoc pauper es.
Plus pollicere, tu, quàm ego à te postulo,
Vtinam à principio rei item parsissem meæ,
Vt nunc reparcis suauiis. PH. si quid tibi
Compendij facere possim, factum ædepol velim.
DI. Iam lauisti? PH. iam pol mihi quidem atque oculis meis.
Num tibi sordere videor? DI. non pol mihi quidem.
Verùm tempestas memini cum quondam fuit,
Cùm inter nos sorderemus vnus alteri.
Sed quod ego facinus audiui aduenicns tuum,
Quod tu hic me absente noui negotij gesseris?
B Cúmque bene prouenisti salua, gaudeo.
PH. Tibi mea consilia summa semper credidi.
Equidem nec peperi puerum, nec prægnas fui.
Verùm assimulaui me esse prægnatem.
DI. Quapropter ô mea vita? PH. propter militem
Babyloniensem, qui quasi vxorem sibi
Me habebat annum dum hîc fuit. DI. ego senseram.
Sed quid istuc? cui rei te assimulare retulit?
PH. Vt esset aliquis laqueus & redimiculum,
Reuersionem vt ad me faceret denuó.
Nunc huc remisit nuper ad me epistolam,
C Sese experturum quanti sese penderem.
Si, quod peperissem, id educarem & tollerem,
Bona sua me habiturum omnia. DI. ausculto lubens.
Quid denique agitis? PH. mater ancillas iubet,
Quoniam iam decimus mensis aduentat propè,
Aliam aliorsum ire, præmandare, & quærere
Puerum, aut puellam, qui supponantur mihi.
Quid multa verba facimus? tonstricem Suram
Nouisti nostram, quæ modò erga ædem hance habet.
DI. Noui. PH. hæc vna opera circumit per familias,
Puerum vestigat clanculum, ad me detulit.
D Datum sibi esse dixit. DI. ô merces malæ.
PH. Eum nunc non illa peperit, quæ peperit prior.
DI. Sed tu posterior. PH. omnem rem tenes.
Nunc, vt præmisit nuntium miles mihi,
Non multo pôst hic aderit. DI. nunc tu te interim
Quasi pro puerpera hîc procuras. PH. quippini?
Vbi sine labore res geri pulcrè potest,
Ad suum quemque æquum est quæstum esse callidum.
DI. Quid me futurum est, quando miles venerit?
Relictúsne abs te viuam? PH. vbi illud, quod volo
Habebo ab illo, facilè inuenero, quomodo
E Diuortium & discordiam inter nos parem.
Postidea ego tota tecum, mea voluptas, vsque ero
Assiduó. DI. immò hercle verò accubuo mauelim.
PH. Quin dis sacruficare hodie pro puero volo
Quinto die, quod fieri oportet. DI. censeô.
PH. Non audes aliquod dare mihi munusculum?
DI. Lucrum hercle videor facere mihi, voluptas mea,
Vbi quippiam me poscis. PH. at ego vbi abstuli.
DI. Iam faxo hîc aderit. seruolum huc mittam meum.

PH. Sic facito. DI. quicquid autem erit, boni consulas. A
PH. Ecastor munus te curaturum scio,
Vt, cuius me non pœniteat, mittas mihi.
DI. Num quippiam me vis aliud? PH. vt quando otium
Tibi sit, ad me reuisas tu. DI. valeas. PH. vale.
DI. Prò dî immortales, non amantis mulieris,
Sed sociæ, vnanimantis, fidentis fuit
Officium, facere quod modò hæc fecit mihi:
Suppositionem pueri quæ mihi credidit,
Germanæ quod sorori non credit soror.
Ostendit sese iam mihi medullitus,
Se mihi infidelem numquàm, se viua, fore. B
Egóne illam vt non amem? egóne illi vt non bene velim?
Me potius non amabo, quàm desit huic amo.
Ego isti non munus mittam? modò hoc ex loco
Iubebo ad istam quinque perferri minas.
Præterea obsonari duntaxat ad minam.
Multo illi potius bene erit, bene quæ vult mihi,
Quàm mihimet, omnia qui mihi facio mala.

NVM TIBI NAM AMABO} numquidnam tibi. VER VIDE} alloquitur se ipse, vel aliquem è spectatoribus, abeuntem à Phronesio. vide, inquit Phronesium, instar veris mulierem, quæ tota vernat, & floret. Horat. Oda lib. *Instar veris enim vultus vbi tuus Affulsit populo*, &c. VT NITIDE NITET} suprà. QVI TAM INFACETVS, &c.} quamobrem tam infacetus, id est, inuenustus, illepidus, & inurbanus es, vt Lemno adueniens, amicam tuam non osculeris? quidam legi volunt *inficetus*, & hic & in omnibus locis, vt apud Catullum, *O seclum insipiens & inficetum*. SALVVS CVM ADVENIS} admonuimus suprà morem fuisse veterum, vt qui peregrè adueniebant, cenam darent. CEDO SOLEAS MIHI} notauimus in comment. Horat. ad illum locum, *Et soleas poscit*, &c. Sat. 8. lib. 2. veteres non consueuisse vti calceis in triclinio, sed soleis, & præterea soleas ponere solitos, antequam accumberent, sic infrà. AVFERTE MENSAM} etiam hoc ex hoc intelligimus apud veteres, vbi è lectis surrexerant, in quibus accubuerant, mensas remouere solitos. Virgil. *Postquam exempta fames epulis mensæq; remotæ*. ANIMO MALE EST, A. F.} vnde tibi animus redeat. *Aspersisti aquam, reddidisti animum*. suprà. DEME SOLEAS} detrahe soleas, vt rursus accumbam. Terentius Heaut. *& soccos detrahunt*. CEDO VINVM} da vinum, vt bibam. HOC EST MEL.} hic complexus dulci melle dulcior est. HOC} quod ego Phronesium complexus teneo. DANE SVAVIVM} da suauium. *dane* imperatiui modi, à præsenti indicatiuo, dano, is, ex quo danunt, id est, dant. VT NVNC REPARCIS} id est, non parcis. Lucret. lib. 1. *Scilicet ex vlla facere id si parte reparcent, Occidet ad nihilum, nimiû fundens ardor. Omnia reparcunt facere*, id est, facerent. SI QVID TIBI COMPENDII FACERE} si quid tibi prodesse possum. VERVM TEMPESTAS MEMINI, &c.} verùm memini, cùm tempus aliquando fuit, quo tempore inter nos alter alteri, contemti essemus. CVMQVE BENE PROV. S. G.} & verò quod ex isto negotio salua discessisti, id est, quod salua peperisti, gaudeo. PRAEGNAS} Festus, grauida est, quæ iam grauatur conceptu: prægnas veluti occupata in generando: iuuenis propinqua partui, quòd eius partus sit incitatus. CVI REI TE ASSIMIL. RETVLIT} ad quam rem attinuit te istud assimulare? quò pertinet? ET REDIMICVLVM} malim legi. *& reticulum*, id est, paruum rete, nisi redimiculum hic idem significet, quod reticulum, quod non est absurdum. nam etiam reticulum significat & paruum rete, & ex similitudine retis, ornamentum muliebre. PRAETEREA, ET TOLLEREM} alendum curarem. Terent. Andr. *Quicquid peperisset, decreuerunt tollere*. SVPPONANTVR} subdantur, vnde suppositi, & subditi pueri. QVID MVLTA VERBA FACIMVS} integra locutio, & concisa, quid multa? TONSTRICEM} à masculino tonsor, fit tonstrix, assumto t, aliter ab expulsore mutato, s, in t. factum est expultrix à Cicerone lib. 5. Tusc. *O vita Philosophia dux, ô virtutis indagatrix, expultrixque vitiorum*. Ibidem, *Regiæ virgines, vt tonstriculæ tondebant barbam & capillos patris* profert Priscian. lib. 8 sed Carisius lib. 1. aliter sentiens, docet à tonsor, fieri tonstix, non tonstrix, à fossor, fossrix, à cursor, cursrix. quem refellit vsus probatorû scriptorum. ERGA AEDEM HANCE HABET} aduorsum hanc ædem habitat. indicat ædem sacram propinquam. O MERCES MALAE} fœminas esse malas significat. sic suprà. CALLIDVM} sollertem, astutum, catum. PAREM} gignam. POSTIDEA} postea. IMMO HERCLE VERO ACC. M.} iocus tractus ex verbis assideo, & accubo: quo significat se Phronesio accubare, quàm assidere malle. hinc argumentum sumi potest, assiduum dictum esse ab assidendo, non ab esse dando. QVIN DIIS SACRIF.} *ἀμφιδρόμια* dicebantur hæc sacra, quæ fiebant die quinto à puero nato, sic dicti, quòd cursum circû focum gestabatur puer. NON AVDES} id est, non potes, & vt vulgo loquitur, non sustines. AT EGO ABSTVLI} at ego lucrum facere mihi videor, cùm accepi. IAM FAXO HIC ADERIT} iam hîc aderit munus. ÆCASTOR M. TE CVRATVRVM SCIO} Æcastor scio te curaturum, vt munus ad me mittas non pœnitendum, id est, non contemnendum. AD ME R.} suprà. VNANIMANTIS} vnanimæ. FIDENTIS} mihi fidem habentis. FACERE, QVOD MODO H. F.} ordo est. facere, quod hæc fecit modò, non amantis mulieris, sed sociæ, &c. officium fuit. OSTENDIT SESE IAM M. M.} sic legendum, quod ex Nonio conieci, apud quem sic legitur hic locus in voce *medullitus*, ostendisse sciam, &c. Nam vt vulgò legitur, versus claudicat, *medullitus* autem, id est, à medullis penitus. SE VIVA} notandus locus. OBSONARI} obsonium parari.

PHRONESIVM meretrix.

PVero isti date mammam. vt miseræ matres, sollicitæque
Ex animo sunt, cruciantúrque! ædepol commentum male.
Cúmque eam rem in corde agito, nimio minus perhibemur

Malæ,

A Malæ,quàm ſumus ingenio.ego prima de me modò iſta dictito.
Quanta eſt cura in animo!quantum corde capio dolorem,
Doluſne occidat morte pueri!mater dicta quod ſum.eo magis
Studeo vitæ,quæ auſa ſum tantum clàm dolum aggrediri.
Lucri cauſſa auara probrum ſum executa:alienos dolores
Mihi ſuppoſiui,nullam rem oportet doloſè aggrediri,niſi
Aſtutè accuratéque exſequare!voſmet iam videtis,
Vt ornata incedo puerperio.ego nunc me eſſe ægram aſſimulo.
Malè quod mulier facere incepit,niſi id efficere perpetrat,
Id illi morbo,id illi ſenio eſt,ea illi miſeræ miſeria eſt.
Si benefacere incepit,eius eam citò odium percipit.
B Nimiſquàm paucæ ſunt defeſſæ,malè quæ facere occeperunt:
Nimiſquàm paucæ efficiunt,ſi quid occeperint benefacere,
Mulieri nimio malefacere leuius eſt onus,quàm bene.
Ego,quòd mala ſum,matris opera mala ſum,& meapte malitia,
Quæ me grauidam eſſe aſſimulaui militi Babylonio.
Eam nunc malitiam accuratam miles inueniat volo.
Iſte hic haud multo pòſt credo aderit. nunc prius præcaueo ſciens:
Eumque gero ornatum,vt ægra quaſi puerperio cubem.
Date mihi huc ſtactam,atque ignem in aram,vt venerem Lucinam meam.
Hic apponite,atque abite ab oculis.ô Pithecium,
Face vt accumbam.adiutare ſic decet puerperam.
C Soleas mihi date,pallium iniice in me huc Archilis,
Vbi eſt Aſtaphium?fer huc verbenam mihi tus,& bellaria:
Date aquam manibus.Nunc æcaſtor venerit miles velim.

PVERO ISTI DATE M.} vel hæc loquitur Phroneſium,ſimulans ſe eſſe pueri matrem , vel ſine ſimulatione puerum ſuppoſitum commendat ancillis, & iubet ei dari mammam.EX ANIMO}verè,& ſeriò.COMMENTVM}paſſiuè accipiendum,id eſt,confictum,excogitatum.IN CORDE AGITO.} cogito,ſuprá. NIMIO MIN.} multò minus. ſuprá.DICTITO}iterum atque iterum dico,itero.DOLVSNE OCC.}ne meus dolus mortuo fortè puero euaneſcat,atque ad nihilum recidat.AGGREDIRI}aggredi. ALIENOS D.}alienos partus *ἀλλοτρίας ὠδῖνας*. VOSMET IAM VIDET.}alloquitur ſpectatores.NISI ID EFFICERE P.}niſi id efficere pergit.ID ILLI M.&c. } id illi morbi inſtar, & ſenij eſt:id illi morbum,& ſenium importat,id eſt,tædio eſt.ſuprá.EIVS EAM CITO ODIVM PERC.}eius ea citò odio afficitur.PERCIPIT}occupat,corripit.NIMIS QVAM P.}valde paucæ. MVLIERI NIMIO M.&c. } mulieri multò faciliùs eſt malefacere,quàm bene.VT VENEREM}vt orem,vt venerer. LVCINAM MEAM}Iunonem Lucinam , ſuprá. HIC APPONITE } ſtactám & ignem. O PITHECIVM } nomen eſt ancillæ , ſic infrà , *Archilis* ,*&*
D *Aſtaphium*.

STRATOPHANES miles. PHRONESIVM meretrix.
ASTAPHIVM ancilla.

NE exſpectetis ſpectatores,meas pugnas dum prædicem,
Manibus,duellis,prædicare ſoleo,haud in ſermonibus.
Scio ego multos memorauiſſe milites mendacium.
Et Homeronidam & poſt illa mille memorari poteſt,
Qui & conuicti & condemnati falſis de pugnis ſient.
Non laudandus cui plus credit qui audit,quàm qui videt.
Non placet cùm illi plus laudant,qui audiunt,quàm qui vident.
E Pluris eſt oculatus teſtis vnus,quàm auriti decem.
Qui audiunt,audita dicunt:qui vident,planè ſciunt.
Non placet quem ſcurræ laudant,manipulares muſſitant.
Neque illi,quorum lingua gladiorum aciem præſtinguit domi.
Strenui nimio plus proſunt populo,quàm arguti & cati.
Facilè ſibi facunditatem virtus arguta inuenit.
Sine virtute argutum ciuem mihi habeam pro præfica,
Quæ alios collaudare abſenteis,ſeſe verò non poteſt.
Nunc ad amicam decimo menſe pòſt Athenas Atticas.

Viso,quam grauidam reliqui meo compressu,quid ea agat. A

PH. Vide quis loquitur? AS. iam propinquè miles,mea Phronesium,
Tibi ades Stratophanes.Nunc tibi opus'st,ægram vt te assimules. PH.tace.

ST. Peperit mulier,vt ego opinor. AS. vin' adeam hominem? PH. volo.

ST. Euge Astaphium eccam,it mihi aduorsum.salue æcastor Stratophanes,
Venire saluum. ST. scio.sed peperitne obsecro Phronesium?

AS. Peperit puerum nimium lepidum. ST. ecquid mihi simili'st? AS. rogas?
Quin vbi natu'st.iam machæram & clypeum poscebat sibi.

ST. Meus est.scio iam de argumentis.nimium quidem simili'st.papæ
Iam magnu'st?iámne electat legiones,quas spoliare velit?

AS. Here nudiusquintus natus quidem ille est. ST. quid tum postea? B
Inter tot dies quidem hercle iam actum aliquid oportuit.
Quid illi ex vtero exitio est.priusquàm poterat ire in prœlium?

AS. Consequere,atque illam salutà,& gratulàre illi. ST. sequor.

PH. Vbi illa obsecro est,quæ me hîc reliquit atque abstitit?

AS. Assum,adduco tibi exoptatum Stratophanem. PH. vbi is est obsecro?

ST. Mars pergrè aduenien salutat Nerienen vxorem suam.
Cùm tu rectè prouenisti,cumque es aucta liberis,
Gratulor,cùm mihi,tibíque magnum dedisti decus.

PH. Salue,qui me interfecisti penè vita & lumine,
Quíque vim magni doloris per voluptatem tuam
Condidisti in corpus,quo nunc etiam morbo misera sum. C

ST. Eia:haud ab re,mea voluptas,tibi obuênit istic labos:
Filium peperisti,qui ædeis spoliis opplebit tuas.

PH. Multo æcastor magis oppletis opu'st tritici granariis,
Ne,ille priusquam spolia capiat,hîc nos extinxit fames.

ST. Habe bonum animum. PH. sauium sis pete hinc à me,nequeo caput
Tollere,ita dolui,itaque ego nunc doleo.neque etiam queo
Pedibus mea sponte ambulare. ST. si planè ex medio mari
Sauium petere tuum iubeas,petere haud pigeat me,mel meum,
Id ita esse experta es,nuncque experiere,mea Phronesium,
Me te amare.adduxi ancillas tibi eccas,ex Suria duas.
Iis te dono.adduce huc tu istas.Sed istæ reginæ domi D
Suæ fuere ambæ.verùm patriam ego exscidi manu.
Iis te dono.pœnitétne te quod ancillas iam?

PH. Quin etiámne insuper adducas,quæ mihi comedint cibum?

ST. Hoc quidem hercle si ingratum est donum, cedò tu mihi istam puere,
Hem mea voluptas,attuli eccam pallam exoticam tibi
Tene tibi. PH. hoccíne mihi ob labores tantos tantillum dari?

ST. Perij hercle,iam mihi auro contrà constat filius,
* Etiámnum me vilipendit?ad id purpuram ex Sara tibi,
Attuli * Ponto amœnas,tene tibi voluptas mea.
Accipe.huc adduce hasce in conspectum vestitas Suras,
Ecquid amas me? PH. nihil æcastor, neque meres. ST. nihílne huic sat est? E

Ne mihi vnum verbum quidem dixit.viginti minis
Venire illæc posse credo dona,quæ ei dedi.
Vehementer nunc mihi est irata,sentio atque intelligo.
Verùm adibo.quid ais nunc tu?númne vis me,voluptas mea,
Quò vocatus sum,ire ad cœnam?mox ad te huc cubitum iuero.
Quid taces?planissumè ædepol perij.Ecquid illuc boni est?
Quis homo est,qui inducit pompam tantam?certu'st quò ferant,
Obseruare,huic credo fertur.Verùm iam scibo magis.

A NE EXSPECTETIS} ne fortè exspectetis. MANIBVS} factis fortibus, & virtute, seu lacertis. DVELLIS] in bellis. NON LAVDANDVS} vt historici & poetæ, quibus plus credimus nos, qui audiuimus, quàm qui viderunt. NON PLACET CVM ILLI PL.} non placet hoc mihi, cùm qui audiunt, aut legunt res ab historicis aut poetis scriptas, plus laudant, quàm qui rebus gerendis interfuerunt. PLVRIS EST OCVL. T.} pluris faciendus est testis vnus, qui rem gestam vidit, quàm decem, qui audierunt. Festus, *oculatum* posuit Plautus pro, *præsenti oculata die*. Idem, ipse pluris est oculatus testis vnus, quàm auriti decem, id est, qui se vidisse dicunt. sensus audiendi, omnium reliquorum sensuum est acerrimus. NON PLACET QVEM SCVRRAE LAVDANT M. M.} non placet is, qui ab vrbanis quidem tacetur, à militibus autem tacetur. MVSSITANT} tacent, non laudant. NEQVE ILLI QVORVM L. GL. AC.} neque illi mihi placent, quorum plus potest lingua domi, quàm gladij fortium virorum belli, & in castris. Rhetores, & demagogos, id est, blandos populi ductores ac rectores, seu concionatores significat. STRENVI} fortes, gnaui, vt milites & imperatores. ARGVTI, ET C.} vt rhetores, & concionatores. cati autem, id est, acuti, & solertes, σοφοί. FACILE SIBI FACVND. V. ARG.} facilè qui virtute præstat res à se fortiter, & præclarè gestas disertè eloqui, & prædicare potest. Turnebo autem assensus sum, qui *argutam* legendum censet, non vt vulgò, *arguta*: significat enim quod à Platone scriptum, & à M. Tull. relatum est, vnumquemque in eo satis esse disertum, quod sciret, & quod rectè facere posset. ARGVTVM} disertum. PRAEFICA} Varro lib. 6. Plautus in Trucul. *sine virtute argutum ciuem*, &c. *Præfica*, vt Aurelius scribit, mulier ob lucrum huc conducta, quæ ante domum mortui laudes eius caneret, &c. Nonius, Nænia, ineptum, & inconditum carmen, quod adducta pretio mulier, quæ præfica diceretur, iis, quibus propinqui non essent, mortuis exhiberet. Festus, præficæ dicuntur mulieres ad lamentandum mortuum conductæ, quæ dant cæteris modum plangendi, quasi in hoc ipsum præfectæ. Næuius. *Hæc quidem me hercle mulier, opinor, præfica est, quæ sic mortuum collaudat*. NVNC AD AMICAM DECIMO MENSE POST ATHENAS ATTICAS VISO,} ad amicam viso. sic suprá. COMPRESSV MEO,} Nonius, compressus, &c. MIHI ADVORSVM} venit mihi obuiam. ECQVID MIHI S.} numquid mihi similis est? QVID ILLI EX VTERO EXITIO EST?} quamobrem ille prius exit ex vtero, quàm in prœlium ire poterat? MARS PEREGRE ADVENIENS} Gellius lib. 13. 21. Plautus in Trucul. coniugem esse Nerienem Martis dicit, atque id sub persona militis in hoc versu, *Mars peregrè aduenient salutat Nerienem vxorem suam*. CVM TV RECTE PROVENISTI} cùm tu rectè processisti. suprá. CONDIDISTI} conieciſti. LABOS.} labor. suprá. MVLTO AECASTOR M. OPPL.} multo magis opus est, vt tritico oppleantur, seu oppleta sint granaria mea: EXSTINXIT} exstinxerit, suffocarit. MEA SP.} meis viribus, per me. SED ISTAE} quod nunc eas ancillas esse dico, reginæ olim domi fuerunt. EXSCIDI M.} exscidi ab exscindo, non excidi ab excido: vnde exscidium. POENITET, NE TE QVOD AN.} Donatus ad illum locum Terentij in Eunuch. *An pœnitebat flagitij*? INGRATVM EST} non placet. PVERE} puer. PALLAM EXOTICAM} pallam externam, ex longinquis terris aduectam, supra. sic autem restituit Scaliger, cùm hîc esset lacuna. AD ID PVRPVRAM EX SARA TIBI ATTVLI, &c.} sic quoque hunc locum Scaliger restituit. ex Sara autem, id est, ex Tyro. Tyrus enim Sarra dicta est à pisce Sar. Itaque Seruius ad illum Virgil. lib. 2. Georg. *Vt gemma bibat, & sarrano dormiat ostro*. notat per ostrum Tyrum significari à Virgilio purpuram Tyriam, & Sarranæ tibiæ dictæ sunt, vel Tyriæ, vel Africanæ: denique Probus ait Ennium dixisse Pœnos Sarra oriundos, id est, Tyro. HVC ADDVCE H. IN C. VEST. SVRAS} sic & hunc locum restituit Scaliger. Suras autem, id est, Syras. ECQVID AMAS ME?} numquid amas me? NEQVE MERES} neque mereris. NIHILNE HVIC SAT EST?} itáne est, vt nihil huic satis sit? nihilne huic mulieri satis esse potest? hæc loquitur miles ad spectatores conuersus. IVERO} venero. QVIS HOMO EST, QVI INDVCIT P. T.} vidit hîc miles Getam Dinarchi seruum ducentem ad Phronesium. SCIBO} sciam.

GETA seruus. PHRONESIVM meretrix.
STRATOPHANES miles.

ITe, ite hàc simul mulieri, damnigeruli foras gerones,
Bonorum hamaxagogæ. Satínne qui amat, nequit quin nihili
D Sit, neque improbis sese artibus exspoliet! Nam hoc qui sciam ne quis
Id quærat ex me, domi est qui facit improba facta amator,
Qui bona sua pro stercore habet. foras iubet ferri metuit
Publicios mundissimum yt. Puras sibi esse vult ædeis.
Domi quicquid habet verritur ἐξω quandoquidem ipsus perditum se it,
Secretò hercle equidem illum adiutabo, neque mea ille quidem
Opera vmquam hilo minus properè quàm potest, peribit.
Nam iam de hoc obsonio, de mina vna deminui
Modò quinque nummos, mihi detraxi partem Herculanam.
Nam hoc assimile est quasi de fluuio qui aquam deriuat sibi,
Nisi deriuetur, tamen omnis ea aqua abeat in mare.
E Nam hoc in mare abit, miseréque perit sine omni bona gratia. hæc
Cùm video fieri, suffuror, suppilo, de præda prædam
Capio. Meretricem ego item esse reor, mare vt es. quod des, deuorat, nec vmquam
Abundat. at hoc saltem seruatum tibi æstuat: eccum apparet. huic des
Quantumuis, nusquam appâret neque datori, neque acceptrici.
Velut meretrix meum herum miserum sua blanditia intulit in
Pauperiem, priuauit bonis, luce, honore atque amicis.
Attat eccam adest propinquè, credo audiisse hæc me loqui.

Pallida est, vt peperit puerum. alloquar quasi nesciam. A
Iubeo vos valere. PH. noster Geta, quid agis? vt vales?
GE. Valeo, & venio ad minus valentem, & melius qui valeat fero.
Herus meus, ocellus tuus, ad te ferre me hæc iussit tibi
Dona, quæ illos ferre vides, & has quinque argenti minas.
PH. Pol haud perit, quod illum tantum amo. GE. iussit orare vt hæc grata haberes tibi.
PH. Grata acceptáque æcastor habeo, iube auferri intró. i Cyame.
Ecquid auditis hæc, quæ imperata sunt? GE. ah, nolo, auferant:
Desiccari lubet. PH. impudens es mecastor. GE. tun' bona fide,
Túne ais impudentem me esse, quæ sis stabulum flagitij? B
PH. Dic amabo te, vbi est Dinarchus? GE. domi. PH. dic ob hæc dona quæ
Ad me miserit, me illum amare plurimùm omnium hominum
* Vníque honorem illi me habere omnium maximum:
Atque vt huc veniat, obsecra. GE. i licet. Sed quísnam illic homo est,
Qui ipsus se comest, oculis malis, tristis? animo hercle homo suo est miser,
Quisquis est. PH. dignus est mecastor ille. GE. quid est. PH. non nouisti, obsecro?
Qui illic apud me erat? huius pater pueri illic est, vsque ad ientaculum
Iussit ali. mansi, auscultaui, obseruaui. GE. quem pernimis
Noui? hominem nihili? illic quæso est? PH. illic est. GE. me intuetur gemens. C
Traxit ex intimo ventre suspirium. hoc vide. dentibus
Frendit. icit femur. númnam, obsecro, hariolus est? qui ipsus se verberat.
ST. Nunc ego meos animos violentos, meámque iram ex pectore
Iam promam. loquere, vnde es? cuius es? cur ausus inclementer
Mihi dicere? GE. lubido est. ST. istuccíne mihi respondes?
GE. Hoc. non ego te floccifacio. ST. quid tu? cur ausa es alium te
Dicere amare hominem? PH. lubitum est. ST. ain' tandem? istuc primum experiar.
Tun' tantilli doni caussa, olerum atque escarum, & poscarum,
Mœchum malacum, cincinnatum, vmbraticolam tympanotribam D
Amas? hominem non nauci? GE. quæso hercle, meo ne hero tu improbe *
Male dicere audes, fons vitij & periurij? ST. verbum vnum
Adde istoc, iam hercle ego te hîc hac offatim offutiam. GE. tange
Modó. iam ego te hîc agnum faciam, & medium distruncabo, si tu
Ad legionem bellator clues, at ego in culina clueo.
PH. Si æquum facias, aduentores meos non incuses, quorum mihi
Dona accepta, gratáque habeo, tuáque ingrata, quæ abs te accepi.
ST. Tum pol ego & donis priuatus sum, & perij. GE. plane istuc est.
Quid nunc ergo huic odio es? confessus busteus.
ST. Perij hercle hodie, nisi hunc à te abigo. GE. accede huc modò,
Adi huc modó. ST. etiam scelus viri minitare? quem ego E
Offatim iamiam concipilabo. Quid tibi huc ventio est?
Quid tibi hanc aditio est? quid tibi hanc notio est? inquam.
Amicam meam? moriere ocyus, si viam imbiteris.
GE. Quid? nam imbiterim? ST. fac quod iussi: mane, iam ego te hîc
Offatim offutiam. GE. óccidi. optimum est, captio est. istam
Machæram longiorem habes, quàm hæc est. sed verutum
Sine dum petere, siquidem belligerandum est tecum.
Ibo domum. Ego tecum bellator arbitrum æquum cœperim.
Sed ego cesso me hinc amoliri, ventre dum saluo licet?

A GERONES] gerones à gerendo dicti. HAMAXAGOGAE] qui vehiculis bona amantium, seu amatorum exportatis. SATINNE QVI AMAT, &c.] nonne perspicuè is, qui amat, nihili est, & malis artibus bona sua profundit & perdit. NAM HOC QVI SCIAM, &c.] ordo est, nam ne quis fortè id ex me quærat, quî hoc sciam, domi nostræ est amator, Dinarchus, qui facit res improbas. QVI BONA SVA PRO STERCORE HABET] qui bona sua nihil facit, & domi eiicit, vt stercus. alludit ad illud *ἐκβλητότερος τοῦ κόπρου*, id est, magis eiiciendus, quàm stercus. METVIT PVBL.] metuit ædileis. Festus, in voce *publicius* docet publicium olim à duobus publicis Malleolis L. & M. qui fuerunt ædiles curules, esse appellatum: quod enim ex pecunia, quam redegerant, pecuniis cõdemnatis, munierint. MVNDISSIMVM FIT] maxima domi fit mundities. VERRITVR FORAS] extra verritur, euerritur. trãlatio est. PERDITVM SE IT] it se perditum. Terent. in Andr. ADIVTABO] adiutabo, vt pereat. HILO MINVS] vel minima re minus, *hilum*, inquit Festus, putauit esse, quod grano fabæ adhæret, ex quo *nihil*, & *nihilum* apud Ciceronem lib. 1. Tuscul. *neque proficis hilum.* MIHI DETRAXI PARTEM HERCVL.] mihi demsi decimam. sed quomodo potuit decimam sibi demere, si ex mina quinque nummos duntaxat detraxit? mina enim centum drachmas continet. drachmã, & denarius Romanus idem ferè valent: at denarius quattuor nummos sestertios dignitate & pretio exæquat. Respondeo hîc nummum sestertium non esse accipiendum more Romano, sed nummum Græcorum consuetudine, qui duas drachmas valet. Ita nummus, quinquagesima pars est minæ: siquidem mina quinquaginta nummos cõtinet, & quinque nummi, decima. NAM HOC ASSIMILE EST, &c.] quemadmodum, inquit, de fluuio deriuant homines aquam in agros suos: nisi id faciant, nihilominus

B nus tota fluuij aqua in mare defluat: ita nisi ex iis muneribus, quæ mittit Dinarchus ad Phronesium, partem aliquã decerpam, ac deducam, tota ad eam peruenient. ordo autem & sententia est, hoc assimile est, vt qui aquam de fluuio deriuat sibi. IN MARE ABIT] ad meretricem Phronesium, quæ est rapax, & auara, maris instar. vt mox dicet. SVPPILO] Nonius, suppilare est inuolare, vel rapere, à pilorum raptu. vnde & compilare. Plautus, *Hac cùm video fieri, suffuror, suppilo,* &c. Ego suppilare puto esse furtim capere, aut rapere. AT HOC SALTEM SERVATVM TIBI AESTVAT ECCVM APP.] sic à Scaligero restitutus est & hic locus ex vestigiis antiquæ scripturæ, quæ talis est, *at hoc saltem seruatu bi est va mecum appâret.* LVCE] id est vita. nam qui rem suam perdidit, se quoque ipse perdidisse videtur. VT PEPERIT] postquam peperit. AD MINVS VAL.] ad te, quæ minus vales. ET MELIVS, QVI VAL. F.] & me fero, qui melius valeo, quàm tu. OCELLVS TVVS] tibi carissimus. ILLOS] conseruos meos. GRATA] accepta. CYAME] nomen serui à voce Græca *κύαμος*, id est, faba dicti. ECQVID AVDITIS HAEC Q.] numquid auditis, quæ vobis imperant? AH! NOLO, AVFERANT: DESICCARI LVBET] facetè seruus munera, quæ ad Phronesium attulit, non vult iam citò domum intrò ferri, sed quasi madida sint, soli exposita ante fores aliquantisper manere, vt desiccentur. Nonnulli tamen legunt hic, *defricari lubet.* IMPVDENS ES MECASTOR] secutus sum hîc libros vulgatos. nam & nostri libri veteres, & æditio Camerariana habent, *immò pudet me ecastor.* ILICET] sine dubio, faciendum est, seu faciam subint. suprá. ILLIC HOMO] ille homo. IPSVS SE COMEST.] id est, ipse suum cor edens, hominum vestigia vitans. OCVLIS MA-

C LIS] oculis peruersis & malignis. DIGNVS EST] qui miser sit. APVD ME] domi meæ. VSQVE AD IENTACVLVM] ientaculum, primus erat cibus apud Romanos, vt apud Græcos *ἀκράτισμα*, quem sequebatur apud illos prandiũ, deinde vesperna, postremò cena; apud Græcos *ἄριστον*, deinde *ἑσπέρισμα*, postremò *δεῖπνον*, quæritur igitur hîc Phronesium militem aluisse puerum vsque ad ientaculum duntaxat. QVEM PERNIMIS NOVI? &c. eúmne dicis, quem valde noui? hominem nequissimum? illéne, obsecro, est? DENTIBVS FRENDIT] Virgil. Æneid. 3. *dentibus infrendens gemitu*, lege Nonium in verbo *fremo.* ICIT FEMVR] percutit femur. profert Priscianus in verbo *icit.* gestus est indignantis & ægrè aliquid ferentis. notauimus in commentar. Horat. NVM OBSECRO NAM HARIOL.] númnam obsecro, hariolus est? hariolus, hic pro furioso accipitur, vt rectè notat Turnebus lib. 24. Aduers. cap. 17. solent autem furiosi se ipsi interdum malè mulcare & verberare. CVR AVSVS INCLEMENTER MIHI DICERE] cur ausus es mihi maledicere? HOC] hoc ipsum tibi respondeo. NON EGO TE FLOCC.] ne flocci quidem te facio *ὑπερβολικῶς* dictum. POSCARVM] posca, mustum aqua dilutum. MALACVM] mollem. CINCINNATVM] suprá. VMBRATICOLAM] in vmbra educatum, seu qui locis vmbrosis delectatur, vt mulieres, non sole, & puluere, vt viri strenui, fortes & militares. TYMPANOTRIBAM] mollem & effœminatum, eiuratum, quales erant Galli Cybeles sacerdotes, qui tympana ferebant & pulsabant. Virg. lib. 9. Æneid. *O verè Phrygiæ (neque enim Phryges) ite per alta Dindyma: vbi assuetis biforem dat tibia cantum. Tympana vos, buxúsque vocat berecynthia matris Idææ: sinite arma viris, & cedite ferro.* HOMINEM NON N.] hominem qui ne nauci quidem faciendus est. hyperbole. Mostel. *Qui homo timidus erit in rebus du-*

D *bijs, nauci non erit.* Profert vtrumque locum Priscian. lib. 6. TV IMPROBE, MALED. AVDES] vel improbe, accipiendum est, vt sit nomen vocandi casus, vel addenda copula, vt sit aduerbium, hoc modo, *improbè es maledicere.* HAC OFFATIM OFF.] hac (machæra.) ET MEDIVM D.] & te medium diuidam, ita vt ex corpore tuo trunci duo fiant. CLVES] nominaris, clares. ADVENTORES MEOS NON INC.] eos, qui ad me veniunt, non incuses. CONFOSSVS BVST.] tu tuo ipsius testimonio damnatus es. busteus iamiam bustò consecratus: pœnè mortuus, & iam ad bustũ deportandus. SCELVS VIRI] vir scelesté. CONCIPILABO] id est, corripiam. Festus, concipilauisti dictum à Næuio, pro corripuisti, & inuolauisti. QVID TIBI HVC VENTIO EST?] quamobrẽ huc venis? QVID TIBI HANC ADITIO EST?] quamobrem ad hanc adis? QVID T. H. NOTIO EST? INQVAM] quamobrem, inquã, hanc nosti? MORIERE OCYVS, SI VIAM IMBIT.] moriere quamprimùm, si viam inieris. imbiro, tis. compositum, ab *in* & *beto*, quod est eo. de quo alibi. sic autem emendatus est hic locus à Iosepho Scaligero Iulij filio cõiect. in Varronem. CAPTIO EST] fallacia est. SED VERVTVM SINE DVM PET.] sic legendum puto, pro eo quod est in vulgatis, *verio*: in manuscriptis, *verum*: quamquam non displicet, *veruitinam*: quod mauult Scaliger, qui etiam pro *dum*, *domo* legẽdum censet. suprà Bacchid. *Si tibi machæra est, & nobis veruina est domi.* AMOLIRI] amouere. VENTRE DVM SALVO] quem, nisi aufugio, miles machæra, perfossurus videtur.

E PHRONESIVM meretrix, STRATOPHANES miles.

DAte soleas, atque me intrò actutum ducite.
Nam mihi de vento miseræ condoluit caput.

ST. Quid mihi futurum est, cui duæ ancillæ docent,
Quibus te donaui? iámne abiisti? hem sic datur,
Quo pacto excludis quæso? potin' planius
Quàm exclusus nunc sum? pulcrè ludificor. sine.
Quantillo mihi opere nunc persuaderi potest,
Vt ego his suffringam talos totis ædibus?

Num quippiam auarum mutat mores mulierum? A
Postquàm filiolum peperit,animos sustulit:
Nunc,quasi mihi dicat,nec te iubeo,nec veto
Introire in ædis.At ego nolo,non eo.
Ego faxo dicat me in diebus pauculis
Crudum virum esse.sequere me hàc,verbum sat est.

DATE SOLEAS.] soleas poscit, simulans se malè habere. vtebantur enim soleis tum ægri, & minus bene valentes, tum cenaturi:vt suprà diximus. DOLENT] dolorem inurunt. POTIN' PLANIVS, QVAM EXCL. N. S.} potésne nic planiùs excludere,quàm nunc exclusus sum? SINE} sine,minãtis est. Terẽt. Eun. *sine modo, Mors me malim.* QVANTILLO MIHI OPERE,&c.] quàm facilè,seu quàm paruo negotio mihi persuaderi potest vt, &c. NVM QVIPPIAM AVARVM MVTAT.} locus non sincerus. Quid si sic legamus, *num quippiam auaros mutat mulierũ?* Quid si sic, Nũ quoppiam aurum mutat mores mulierum? quid si sic, Num quippiam amarum æquè est, vt mores mulierum? QVASI MIHI DICAT, NEC TE IVB.} quasi mihi ita dicat Phronesium, nec te iubeo introire in ædeis meas, nec veto. CRVDVM VIRVM ESSE.] virum acrem, iracundum, asperum, sæuum. *ὠμόν.* B

STRABAX rusticus adolescens, ASTAPHIVM ancilla.

RVs mane dudum hinc ire me iussit pater,
Vt bubus glandem prandio depromerem.
Pòst illuc veni,quàm aduenit,si dis placet,
Ad villam argentum meo qui debebat patri,
Qui oueis Tarentinas erat mercatus de patre.
Quærit patrem,dico esse in vrbe.interrogo C
Quid eum velit.homo crumenam sibi de collo detrahit.
Minas viginti mihi dat,accipio libens,
Condo in crumenam.ille abiit,ego perperas minas
Oueis in crumena hac propere in vrbem detuli.
Fuit ædepol Mars meo periratus patri.
Nam oues illius haud longè absunt à lupis.
Nunc ego istos mundulos vrbanos amasios
Hoc ictu exponam,atque omneis eiiciam foras.
Eradicare est certum cumprimis patrem:
Pòst id locorum matrem.nunc hodie efferam
Ad hanc argentum,quam mage amo,quàm matrem meam. D
Tat,ecquis est?nulla est?ecquis aperit hoc ostium?
AS. Quid istuc?alienus es,amabo,mi Strabax,
Qui non extemplò intres?ánne oportuit
Ita,te quidem,qui es familiaris? ST. ibitur,
Ne me morari censeas. AS. lepidè facis.

VT BVBVS GLANDEM PRANDIO DEPROMEREM.] vt glandem prandio boum depromerem. POST ILLVC VENI,&c.} rus veni, si diis placet, postquàm aduenit ad villam, ille, qui argentum patri meo debebat. id est, ille, qui pecuniam meo patri debebat, priùs ad villam aduenerat, quàm ego illuc venissem. TARENTINAS} oueis, & lanas Tarentinas laudauit antiquitas. Columel. lib. 7 cap. 2. & Plinius lib. 8. cap. 48. & Horat. lib. 2. Oda 8. *Dulce pellitis ouibus Galesi flumen.* Galesus enim Tarenti, & Calabriæ fluuius. EGO PERPERAS MINAS OVEIS} perperas, id est, stolidas, stultas: Minas, id est, lacte minutas, vel vt Varro interpretatur lib. 2. cap. 2. ventre glabro. MARS.} cui lupi sacri sunt: ex quo Martiales dicti sunt ab Horat. Oda lib. 2 & à Virg. Martius lupus. lib. 9. Ænei. *Quæsitum aut matri multis balatibus agnum, Martius à stabulis rapuit lupus.* MVNDVLOS.} deminutiuum est à nomine mundus, a, um. HOC ICTV EXPONAM.} hac pecunia ex ædibus Phronesij exigam, vel protternam. nullo enim grauiore ictu potest quisquam riualem suum extrudere, vel percellere & peruertere, quàm muneribus & pecunia. ERADICARE} perdere. Terentius Heauront. *Dij te eradicent Syre.* TAT.} lege Charisium lib. 2. De interiectione. ECQVIS EST?} nemóne est? ECQVIS APERIT HOC HOST.} nemóne hoc hostium aperit? ANNE OPORTVIT} ánnon oportuit te extemplò intrare, qui sis familiaris? CENSEAS.] putes. E

STRATILAX seruus, ASTAPHIVM ancilla.

MIrum videtur rure herilem filium
Strabacem non rediisse,nisi si clanculum
Collapsus est hìc in corruptelam suam.
AS. Iam pol ille me inclamabit,si aspexerit.
ST. Nimio minus sæuus iam sum Astaphium,quàm fui,

Iam

Iam non ſum truculentus,noli metuere.
Quid vis? AS. quid?tuam exſpecto truculentiam.
ST. Dic,impera mihi quid vis & quo vis modo.
Nouos omnes mores habeo,veteres perdidi.
A Vel amare poſſum,vel iam ſcortum ducere.
AS. Lepidè mecaſtor nuntias.ſed dic mihi,
Ain' paraſitum te poteſſe ducere?
AS. Intellexiſti lepidè quid ego dicerem.
ST. Heus tu,iam poſtquam in vrbem crebrò commeo,
Dicax ſum factus,iam ſum cauillator probus.
AS. Quid id eſt amabo?iſtæcce ridicularia,
B Cauillationes vis fortaſſe dicere.
ST. Ita,vt pauxillum differat à cauillulis.
AS. Sequere intrò me,amabo,mea voluptas. ST. tene hoc tibi,
Rabonem habeto,mecum vt hanc noctem ſies.
AS. Perij,rabonem?quam eſſe dicam hanc belluam?
Quin tu arrabonem dicis? ST. ar facio lucri,
Vt Præneſtinis conia,eſt ciconia.
AS. Sequere obſecro. ST. Strabacem hîc opperiar,modò
Si rure veniat. AS. is quidem apud nos eſt hîc Strabax,
Modò rure venit. ST. priúſne,quàm ad matrem ſuam?
Heu ædepol hominem nihili. AS. ánne autem vt ſoles?
C ST. Immò nihil dico. AS. i intrò amabo,cedò manum.
ST. Tene.in tabernam ducor deuerſoriam,
Vbi malè accipiar mea mihi pecunia.

CORRVPTELAM SVAM.] rem corruptricem. locum corruptorem, ἐνεργητικῶς. SCORTVM DVCERE.] ſcortum domum ducere,cum quo cubem. vſitatè autem dictum, ſcortum ducere,pro, puerum aut puellam libidinis cauſa domum ducere:quanquam ambiguum eſt,vt mox dicemus. PARASITVM] ſcortum, ſiue maſculinum, ſiue muliebre.ſcorta veteres paraſitos appellabant,ſuprá. ſed nónne ſatis apertè dixerat Stratilax ſcortum ducere, neque opus erat interpretatione verborum?dixerat ſanè,ſed tamen cùm ſcortum propriè corium,& pellem ſignificet, ex quo meretrices,ſcorta appellantur,quòd vt pelles ſubigantur,vt docet Feſtus,videbatur ambiguè eſſe dictum, ſcortum ducere,& pro,pellem,ſeu corium extendere,accipi poſſe.Ita res eguit interpretatione,quæ ambiguitatem omnem ſuſtulit. CAVILLATOR.] σκώπτης. RIDICVLARIA.] dicta ridicula. CAVILLATIONES] iocationes,ioca,ſeu iocos. dicta ſalſa & faceta.Cicero de Orat.2. RABONEM? QVEM ESSE D.] rabonem mihi dicis?quæ bellua eſt rabo? AR FACIO LVCRI] lucror ſyllabam *ar*,cum detracto *ar*, rabonem dico. VT PRAENESTINIS CONIA EST CICO-
D NIA] irridet Præneſtinos,qui vocabula decurtant. ANNE AVTEM VT SOLES?] an redis ad ingenium tuum, atque ad mores tuos truculentos?

DINARCHVS adoleſcens.

NEque natu'ſt,neque progignetur,neque poteſt reperirier.
Cui ego nunc dictum,aut factum melius,quàm Veneri velim.
Dij magni,vt ego lætus ſum,& lætitia differor,ita
Ad me magna nuntiauit Cyamus hodie gaudia,
Mea dona deamata,acceptáque habita eſſe apud Phroneſium.
Cùm hoc iam volupe'ſt,tum hoc nimio magnæ melliniæ mihi,
Militis odioſa,ingratáque habita.totus gaudeo,
Mea illa eſt.ſi repudiatur miles,mulier mecum erit.
E Saluus ſum,quia pereo:ſi non peream,planè inteream.
Nunc ſpeculabor quid ibi agatur,quis eat intrò,qui foras
Veniat:procul hinc obſeruabo miles quid fortunis fuat
Quia nihil habeo,vnum animus monuit me,omnia agam precariò.

CVI EGO NVNC DICTVM, AVT FACTVM M.] cui ego melius dicere,aut melius facere velim. ET LAETITIA DIFFEROR] & præ letitia non ſum apud me. Terentius, *differor doloribus*. DEAMATA.] valde amata & grata. HOC.] mea dona Phroneſio fuiſſe grata,& accepta. MAGNAE MELLINIAE] magnæ dulcedini, ſeu voluptati. MILITIS.] dona. SI NON PEREAM, PLANE INTEREAM] tale eſt illud Themiſt. *perieramus,niſi periiſſemus*.ſic autem reſtituimus ex antiqua ſcriptura, quam expreſſam & incorruptam in noſtris libris reperimus.Nã vulgata, quæ omnibus ferè exẽplis reperitur, *planè eſuriã*,& ea, quam habet editio Cameraria, *pane vicem*,

depranata est. QVID FACTVRVS EVIT] quid facturus sit, supra. secuti autem sumus libros vulgatos, à quibus nostri veteres nihil discrepant. nam æditio Cameraria habet, *quid fortunis fuat*. quod quid sibi velit, non video, nisi fortè erratum est operarum. nonnulli libri habent, non malè, *quid facturus siet*. QVIA NIHIL HABEO, VNVM ANIMVS MON. ME] libri vulgati sic habent, *quia nihil habeo vnum ammos monuit mihi*. planè mendosé. Nonnulli veteres sic, & ita edidit Camerarius. *q. n. h. vnum animos moui mihi*. Alij sic, *vnum animus monuit me*: quos secutus sum. A

ASTAPHIVM ancilla, DINARCHVS] adolescens.

LEpidè efficiam mea hera officium. vide intus modò vt tu tuum
Item efficias. ama id quod decet, rem tuam, istum exinani.
Nunc dum isti lubet, dum habet, tempus ei rei secunda.
Prome venustatem, amantiam, gaudia, copeis amores. B
* Ego interim hîc restitrix residebo, iste dum sic faciat
Domum ad te exagogam, nec quemquam interim istuc ad vos,
* Qui sit odio, intromittam, tu perge vt lubet. ludin' istos?
Qui est iste? DI. eia Astaphium, indica quî perit. AS. amabo, hiccíne tu
Eras? DI. molestúsne sum? AS. nunc magis, quàm fuisti. nam si qui haud
Nobis vsui est, nobis molestus. Sed obsecro da mi operam, vt
Narrem quæ volo. DI. nam quid est? AS. nam ea refert nnmmos est
Intus, & bolos qui dat. DI. quid? amator nouus quispiam?
AS. Integrum, & plenum adepta est thesaurum. DI. quis est? AS. eloquar.
Sed tu taceto. Nouistin' tun' hunc Strabacem? DI. quidni? C
AS. Solus summam habet hic apud nos. nunc is est fundus nobis.
Animo bono malè rem gerit. DI. perij hercle ego. AS. stultus es.
Qui facta, infecta facere verbis postules. Thetis quoque etiam
Lamentando lessum fecit filio. DI. Non ego nunc intrò
Ad vos mittar? AS. quidum quàm miles magis?
DI. Quia enim plus dedi. AS. enim es intromissus, cùm plus dabas.
Sine vicissim qui dant, ob id, quod dant, operis vtier.
Litteras didicisti: quando scis, sine alios discere.
DI. Discant, dum mihi argumentari liceat, ni oblitus siem,
Qui dedi. AS. interea magister, dum tu commentabere;
Volt interim illa itidem commentari. DI. quid? AS. rem accipere identidem. D
DI. Dedi equidem hodie ei quinque argenti deferri minas,
Præterea vnam in obsonatum. AS. idem istuc delatum scio.
De eo nunc bene sumus, tua virtute. DI. Illíne vt inimici mei.
Bona istic edant? mortuum hercle me, quàm vt id patiar, mauelim.
AS. Mauelim mihi inimicos inuidere, quàm me inimicis meis.
Nam inuidere alij bene esse, tibi malè esse, miseria est.
Qui inuident, egent: illi, quibus inuidetur, rem habent.
Stultus es. DI. quid est? AS. opperire. DI. quid iam? AS. quia pol.
DI. Non licet de obsonio saltem me participem fieri?
AS. Si volebas participare, auferres dimidium domum. E
Nam itidem vt Acherunti hic ratio accepti scribitur.
Intrò accipimus. quando acceptum est, non potest ferri foras.
Bene vale. DI. resiste. AS. amitte, sine. DI. amitto. intro. AS. ad te quidem.
DI. Immò istuc ad vos. AS. iri non potest. DI. nimiùm potest.
Experiri sine. AS. immò opperire. DI. meliu'st experirier.
AS. Dicam te adesse. DI. vbi est? AS. occupata est. DI. resiste. AS. abeo, frustra es. DI. redin'?
An non redis? AS. sed vocat me, quæ in me plus potest, quàm potes.
DI. Vno verbo eloquar, mittin' me intrò? AS. mendax es, abi.

Vnum

Vnum aiebas.tria iam dixti verba,atque mendacia.
A DI. Abiit intró.hinc iuit.ego vt hæc mihi patiar fieri?
Iam hercle ego tibi illecebra ludos faciam clamore in via,
Quæ aduorsum legem accepisti à plurimis pecuniam.
Iam hercle apud omneis magistratus faxo erit nomen tuum.
Posti deá ego in te manum iniiciam quadrupli,venefica,
Suppostrix puerûm.ego ædepol iam tua probra aperibo omnia.
Nihili me.perdidi omne,quod fuit.fio impudens.
Nec mihi adest ad illum pensi iam quos capiam calceos.
Sed quid ego hîc clamo?quid si me iubeat intromittier?
Conceptis me non facturum verbis iurem,si velit.
B Nugæ sunt.Si stimulos pugnis cædis,manibus plus dolet:
De nihilo nihili est irasci,quæ te non flocci facit.
Sed quid hoc est?prò di immortales,Calliclem video senem,
Alteram tonstricem huius,alteram ancillam suam,meus
Qui affinis fuit,ancillas duas constrictas ducere.
Pertimui,postquam vna cura cor meum mouit modò:
Timeo ne malefacta antiqua mea nunc inueniam omnia.

LEPIDE EFFICIAM MEA HERA] iussa à Phronesio ancilla Astaphium diligenter seruare, ne quis introeat, ne
Dinarchus quidem, propter Strabacem iuuenem rusticum,qui intromissus est,ne si Dinarchus eum offendat, ægrè
ferat,pollicetur se foris officio suo functurum:heram monet,vt item domi suo fungatur. EXINANI.] spolia,nuda.
TEMPVS EI REI SECVNDA.] tempus ei rei accommoda.alij libri habent *obsecunda*. nonnulli,*obsecundes*. AMAN-
C TIAM] sic Scaliger pro vulgata lectione *amanti tuam*. Amantia autem à participio amans,vt habentia ab habens. &
apud Lucret. repentia à repens,retinentia à retinens. COPEIS MORES] sic reposui pro illo vulgato,*compares*. quod
planè corruptum est. copeis autem, id est, copiosos. sed Scaliger *copen res* mauult. EGO INTERIM HIC RESTI-
TRIX RESIDEBO] locus hic mirè deprauatus est,in libris omnibus.nam libri vulgati habent, *ego interim restricis præ-
sidebo*: manuscripti, *restitricis præsidebo*: nonnulli,*retricis præsidebo*. Turnebus libr.11. Aduersar.cap 21 legit, *ego interim
hîc restitrix his præsidebo*. Ego sic potius edi malui, *Ego interim hîc restitrix residebo*, id est, *ego interim hîc resistens remanebo*.
restitrix autem verbale est à resisto, seu resto: quæ interdum idem valent,quod remaneo, & remoror. Sed Iosephus
Scaliger putat esse legendum potius, *Ego interim hîc rei triticeæ præsidebo*,quam coniecturam non video quàre quisquam
improbare debeat. EXAGOGAM] exportationem.faciat domum ad te exagogam autem,id est rem paternam domo
ad te exportet. LVDIN' ISTOS?] ludisne istos? quid non ludis istos?non celabo lectorem tamen in nostris libris scri-
ptum esse,*ludo istos*, amatores significat. INDICA, QVI PERIT.] hoc eò pertinet, quòd Astaphium quærens, quis
esset, qui veniret, aut qui pulsaret, indicarat Dinarchum vel digito, vel nutu, vel certè verbo.nam, *iste*, prouocabu-
lum est demonstratiuum. NVNC MAGIS Q.] nunc magis molestus es,quàm fuisti. NAM QVID EST?] quid-
nam est? NAM MEA REFERT, NVMMOS ESV INTVS, ET BOLOS QVI DAT.] mea enim refert, inquit A-
staphium,intus est,qui dat Phronesio nummos, & bolos.Alij aliter:sic ego hunc locum legendum puto. Nam vulgati,
& manuscripti mendosi sunt,quorum alij sic habent.*nam ea refert non musset,intùs bolos, quos dat.* Alij,*mea refert non mus:
D sed intus bolos,quos dat*.Turnebus lib.xj. Aduersariorum sic vult legi,*nam ea refert nummos,& intus bolos,quos dat*. ADE-
PTA EST]sic legendum potius,quàm vt vulgò,*adorta est*. SVMMAM HABET.] summum locum obtinet:principa-
tum obtinet. ANIMO BONO MALE R. G.] fortiter & strenuè perit. THETIS QVOQVE LAMENT. LESSVM
F. FILIO.] Thetis quoque,(inquit,eadem Astaphium,vel vt alij melius,Dinarchus) filium suũ Achillem plorauit,
sed frustra scilicet.quod autem ad vocem *lessum*,attinet, M.Tull.ad illud caput legis, quod est lib.2. de Legib. *Mulieres
genas ne carpunto,néue lessum funeris ergo habento*:hoc veteres interpretes.Sex.Ælius,L.Acilius non satis se intelligere di-
xerunt,sed suspicari vestimenti aliquod genus funebris.Ælius,lessum, quasi lugubrem eiulationem, vt vox ipsa signi-
ficat,quod eo magis iudieo verum esse,quia lex Solonis id ipsum vetat.quod autem ad Thetidis luctũ, quo Achillem
mortuum prosecuta est, operæpretium facturus videor,si,quæ Philostratus in heroicis ea de re scripsit,huc adscribã.Sic
igitur ille, θαύματα δέ φασι ξυμβῆναι ἐπὶ τῇ πύρᾳ τῇ ἡμέρᾳ εἰρημένῃ. Ἐκ γὰρ τοῦ κόλπου τοῦ μέλανος ἡ θάλασσα ἀνοιδήσασα, &c.
QVIDVM QVAM MILES M.] quamobrem tu magis intromittare,quàm miles? ENIM ES INTROM.] *enim*,præ-
positum.sic suprá. VTIER OPERIS] *operis*,numeri est multitudinis ablatiui casus à recto fœminino,*opera*. Sine, in-
quit,vicissim eos,qui dant,vt Strabacem,vti operis Phronesij.Nam qui dant Phronesio,eius operas conducunt.sine igi-
tur eos,qui dant,iis operis vti,quas redemerunt,& conduxerunt. LITTERAS DIDICISTI] fuisti apud magistram,
ex qua litteras didicisti? quoniam scis, sine & alios discere. DVM MIHI ARGVMENTARI] sic edidit Camerarius.
libri vulgati habent *commentari*.nostri veteres,*argentari* mendosé. VVLT INTERIM ILLA COMM. AST. QVID
E &c.] personis interpositis hic locus à Turnebo restitutus ac declaratus est, qui alioquin obscurus erat. QVI DEDI.]
libri vulgati habent,*quod dedi*. DEFERRI] deferendus. ἄγε πρὸς αὐτὴν οἴεσθαι. IN OBSONATVM] ad emendum
obsonium,ad obsonandum.obsonatus,tus,tui. BENE SVMVS] bene nobis est,suprá. TVA VIRTVTE] tua libe-
ralitate,tua beneficentia,seu tuo beneficio. MAVELIM MIHI INIM. INVID. QVAM, &c.] id est, mauelim mihi
bene esse,quam inimicis meis.inuident enim fortunatis,non miseris.Horat.*Inuidus alterius rebus macrescit opimis*.Aristo-
teles ἡ δὲ πενία φθόνον οὐκ ἔχει. OPPERIRE] exspecta dum Strabax animo suo obsecutus sit. PARTICIPARE] partem ca-
pere,participem fieri. NAM ITIDEM VT ACHERVNTI] vt Orcus nunquam quicquam eorum,quæ accepit, re-
scribit, id est, renumerat, seu reddit, sic neque meretrix. AMITTE] noli me retinere, ἄφες. introeo ad Phronesium.
AD TE QVIDEM.] ad te quidem intra, non ad nos. IRI NON POTEST] non potest quisquam introire. NI-
MIVM POTEST] immò verò valde potest introiri. SED VOCAT ME,&c.] domina. VNO VERBO ELOQVAR.]
vno verbo dicam. quidam legi volunt, *vnum verbum eloquar*. vulgati libri mendosè habent, *vno verbo eloquar* & præ-
terea hoc mendosum, quòd in eis non interponitur persona Dinarchi. VNVM AIEBAS.] vnũm verbum te locutu-
rum dicebas,tria iam dixisti,nempe mittin' me intró? sed non est dissimulandum in quibusdam libris veteribus scriptũ
esse,*sterilia dixisti verba*. HINC IVIT.] nonnulli libri vet.habent *irruit*,partim *inruit*. EGO VT HAEC M. PAT. F.]

cum indignatione pronuntiandum. Et est locutio non plena: egóne ita sum ignauus, vt hæc mihi patiar fieri? ILLECEBRA] tu quæ adolescenteis illicis. sed fortasse legendum, *elecebra*, vt suprá. SVPPOSTRIX PVERVM.] suppostrix, vt tonstrix, suprá. APERIBO.] aperiam. suprá. NIHILI ME] ô me nihili hominem. FIO IMPVDENS.] qui reposcam quod dedi. CONCEPTIS ME NON FACT. VERB.] si Phronesium: iubeat me intromitti, iurem verbis conceptis, si velit me non introiturum. quid sit *verbis conceptis iurare*, dictum est suprá. SI STIMVLOS PVGN. CAEDIS, M. PL. D.] tale est illud apud Terentium Phorm. *nam quæ inscitia est aduersus stimulum calces*? subintellig. iactare, id est, pugnare cũ potentiore? DE NIHILO NIHIL EST IRASCI.] inane est ei irasci, quæ te ne flocci quidem facit. TONSTRICEM HABET] tonstricem Phronesij puerum à Phronesio inuestigare iusserat, vt eum sibi illa supponeret. MEVS QVI AFFINIS FVIT.] qui mihi filiam suam desponderat, quam postea compressi. CONSTRICTAS.] vinctas. MALEFACTA.] vitia oblata virgini Calliclis filiæ. A

CALLICLES senex. ANCILLAE duæ.
DINARCHVS adolescens.

EGóne tibi maledicam, aut tibi adeò malè velim, vt animus meus'st? B
Propemodum expertæ estis, quàm ego sim mitis, tranquillúsque homo.
Rogitaui ego vos verberans pendenteis simul,
Commemini quo quicque pacto sitis confessæ, scio.
Hinc nunc volo scire eodem pacto si sine malo fateamini.
Quamquam vos colubrino ingenio ambæ estis. edico prius,
Ne duplices habeatis linguas, ne ego bilingueis vos necem.
Nisi si ad tintinnaculos voltis vos educi viros.
AN. Vis subegit verum fateri, ita lora lædunt brachia.
CA. At si verum mihi eritis fassæ, vinclis exsoluemini.
DI. Etiam nunc quid sit negotij, falsus, incertúsque sum,
Nisi quia timeo tamen ego: nec quid peccaui, scio. C
CA. Omnium primum diuersæ state. hem sic, istuc volo.
Néue inter vos significetis. ego ero paries, loquere tu.
AN. Quid loquar? CA. quid puero factum est, mea quem peperit filia,
Meo nepoti? capita rerum mihi expedite. AN. istæ dedi.
CA. Iam tace accepistin' puerum tu ab hac? AN. accepi. CA. tace,
Nihili moror præterea. satis est fassa. AN. infitias non eo.
CA. Iam liuorem tute scapulis istoc concinnas tuis.
Conueniunt adhuc vtriusque verba. DI. væ misero mihi,
Mea nunc facinora aperiuntur, clàm quæ speraui fore.
CA. Loquere tu, quis dare te huic puerum iussit? AN. hera maior mea.
CA. Quid tu? cur eum accepisti? AN. hera me rogauit minor, D
Puer vt afferretur, eàque vt celarentur omnia.
CA. Loquere tu. Quid eo fecisti puero? AN. ad meam heram detuli.
CA. Quid eo puero tua hera fecit? AN. heræ meæ extemplò dedit.
CA. Cui, malum, heræ? AN. Duæ sunt istæ. CA. caue tu nisi quod te rogo, nisi
Ea, quæ exquiro. AN. mater filiæ dono dedit, inquam.
CA. Plusquàm dudũ, inquã, loquere. AN. plus tu rogitas. CA. respõde ocyus.
Quid illa, cui donatus est? AN. supposiuit. CA. cui? AN. sibi
Pro filiolo. CA. pro filiolo? di obsecro vostram fidem,
Vt facilius alia, quàm illa, vnde est puerum alienum parit!
Hæc labore alieno puerum peperit sine doloribus.
Puer quidem beatus, matres duas habet, & auias duas. E
Iam metuo patres quot fuerint. vide sis facinus muliebre.
AN. Magis pol hæc malitia pertinet ad viros, quàm ad mulieres.
Vir illam, non mulier prægnantem fecit. CA. idem ego istuc scio.
Tu bona eis custos fuisti. AN. plus potest, qui plus valet.
Vir erat, plus valebat, vicit. quod petebat, abstulit.
CA. Et tibi quidem hercle idem attulit magnum malum.
AN. De istoc ipsa, etsi tu taceas, reapse experta intelligo.
CA. Numquam te facere hodie quiui, vt is, quis esset, diceres.

AN.

A AN. Tacui,at nunc non tacebo.quando adeſt,neceſſe eſt indicem.
DI. Lapideus ſum,commouere me miſer non audeo.
Res palàm omnis eſt.meo illic nunc fiunt capiti comitia.
Meum illuc facinus,mea ſtultitia eſt.timeo quàm mox nominer.
CA. Loquere,filiam meam quis integram ſtuprauerit.
AN. Video ego,te propter. CA. mala es.qui eſt? AN. patronus parieti.
DI. Neque viuus,neque mortuus ſum,neque quid nunc faciam,ſcio.
Neque vt hinc abeam,neque vt hunc adeam,ſcio.timore torpeo.
CA. Dicin',annon? AN. Dinarchus.cui illam prius deſponderas!
CA. Vbi is homo eſt,quem dicis? DI. aſſum Callicles,per tua obſecro
B Genua,vt tu iſtuc inſipienter factum,ſapienter feras,
Mihique ignoſcas,quòd animi impos vini vitio fecerim.
CA. Non places.in mutum culpam confers,quod nequit loqui.
Nam vinum ſi fabulari poſſet,ſe defenderet.
Non vinum hominibus moderari,ſed vino homines ſolent,
Qui quidem probi ſunt.verùm qui improbus eſt,aquam ſi bibit,
Siue adeò caret temeto,tamen ab ingenio eſt improbus.
DI. Scio equidem,quæ nolo,multa mihi audienda obnoxia.
Ego me tibi obnoxium eſſe fateor,culpæ compotem.
AN. Callicles,vide,quæſo,homini ne facias iniuriam.
Reus ſolutus cauſam dicit. *
C CA. Soluite iſtas.agite,abite,tu domum,& tu item domum,
Eloquere hæc heræ tuæ,puerum reddat,ſi quis eum petat.
Eamus tu in ius. DI. quid vis in ius me ire?tu es prætor mihi.
Verùm te obſecro.vt tuam natam des mihi vxorem,Callicles.
CA. Eundem pol te iudicaſſe quidem iſtam rem intelligo.
Nam haud manſiſti dum ego darem illam,tute ſumpſiſti tibi.
Nunc habeas vt nactus.verùm hoc ego te multabo bolo,
Sex talenta magna à dote demam pro iſta inſcitia.
DI. Bene agis mecum. CA. filium iſtinc tuum te meliu'ſt repetere.
Cæterùm vxorem quamprimùm poteſt,abduces ex ædibus.
Ego adeò iam illi remittam nuntium,affini meo,
Dicam vt aliam conditionem filio inueniat ſuo.
D DI. At ego ab hac puerum repoſcam,ne mox infitias eat.
Nihil eſt.nam ipſa hæc vltrò,vt factum eſt,fecit omnem rem palàm.
Sed nimiùm pol opportunè ecce ab ſeſe egreditur foras.
Ne illa ſtimulum longum habet,quæ vſque illinc cor pungit meum.

TRANQVILLVSQVE} leniſque. ROGITAVI EGO VOS VERB. PEND.} ſolebant domini ſeruos & ancillas pendenteis loris verberare,ſiue verum ab iis extorquere,ſiue pœnas de iis ſumere ob aliquod malefactum vellent. SINE MALO} ſine verberibus. COLVBRINO.} ſerpẽtino,vafro & callido. NE DVPLICEIS HAB. L.} ne quæ paullò antè faſſæ eſtis , nunc negatis. BILINGVEIS.} eandem rem modò aienteis, modò neganteis. AD TINTINNACVLOS.} id eſt,ad lorarios,ſeu carnifices.vel propter plagarum crepitum,verberúmque tinnitum ac ſonitum. vel quia qui damnati erant ſupplicio extremo,ſolebant tintinnabulum geſtare,ne quis ei appropinquans contaminaretur.Turnebus aduerſar.lib.11.cap.21.& lib.23.cap.10. VINCLIS EXSOLVEMINI.] noſtri libri veteres habent, *iunctis exſolu.* DIVERSAE.} altera hic,altera illic. SIGNIFICETIS.] nutu,aut nictu. EGO ERO PARIES} medius inter vos ſtabo. MEO NEPOTI} meo nepote. CAPITA RERVM} ſummas, τὰ κεφάλαια. ISTAE DEDI} iſti dedi tonſtrici.ſuprá.
E INFITIAS NON EO.} non infitior,non nego. IAM LIVOREM TVTE SCAP.} fatendo verum liuorem ſcapulis tuis deles. FACINORA} facta audacia , ſtuprum oblatum Calliclis filiæ. HERA MAIOR MEA.} vxor tua mater. HERA ME R. M.} Phroneſium.nam hera maior,erat Phroneſij mater. AD MEAM HERAM.} ad matrem Phroneſij heram maiorem. HERAE MEAE.} Phróneſio, heræ minori. CAVE TV NISI Q. TE R.&c.} caue tu quidquam loquare,niſi quod te rogo:caue loquare,niſi ea,quæ à te exquiro. PLVS QVAM DVD. INQVAM LOQ.} tu plus loqueris,inquam,quàm dudum locuta es,ſeu loquebaris. SVPPOSIVIT.} Phroneſiũ ſcilicet.ſuppoſiuit autem,id eſt,ſuppoſuit. VT FACILIS ALIA,&c.} legendum θαυμαστικῶς . hoc modo,quanto facilius falſa mater parit filium,quàm vera? HAEC} falſa mater,quæ partum ſibi ſuppoſuit. VIDE SIS.] vide ſi vis. ILLAM.] veram matrem filiam tuam. VIR ERAT.] Dinarchus. PLVS VALEBAT.] quàm ego,& filia tua. REAPSE EXPERTA.] re ipſa experta,quia vapulaui. NVNQVAM TE FACERE,&c.] id eſt,numquam facere potui,vt tu,qui eſſet is, qui filiam meam vitiauit,diceres. LAPIDEVS SVM.] immotus ſto,tamquam lapis obrigui,in lapidem verſus ſum. MEO ILLIC NVNC FIVNT CAPITI COMITIA.] de meo capite illic verba fiunt,& conſilium initur. INTEGRAM.] virginem intactam. VIDEO EGO TE PROPTER] eum video propter te,id eſt, prope te.Alij ſic, *Video ego eum qui*

stupravit filiam tuam. deinde volunt esse ὑποκρισιν ad Dinarchum: te propter, id est, tua opera & culpa Dinarche, subintell. vincta sum, vapulaui & vapulatura sum. Ego illo priore modo malo. MALA* QVI EST?] locus lacer, vt indicat asteriscus, nostri libri habent, *malefacta quis est?* vulgati, *mala facta quis est?* PATRONVS PARIETI] id est, qui videtur parietem tutari, ne labatur: ita ei adhæret, latitans. NEQVE VIVVS, NEQVE MORT.] semianimis, seu semimortuus sum. NEQVE VT HINC ABEAM] neque scio, quomodo hinc abeam, &c. PER TVA OBSECRO GENVA.] qui orabāt apud veteres, eorum, quos obsecrabāt, genua tangebāt. cuius moris innumerabilia sunt apud Homerum, Sophoclem, Euripidem, & aliorū exempla VT TV ISTVNC INSIPIENTER FACTVM SAP. FERAS.] ἀνοήτως *sapienter* autem, id est, moderatè, σωφρόνως. ANIMI IMPOS.] animi impotens, ἀκρατής. VINI VITIO] sic apud Terentium. HOMINIBVS MODERARI.] hominibus modum adhibere. SIVE CARET TEMETO.] siue vino non vtitur in potu. AB INGENIO EST IMPROBVS.] natura est improbus. OBNOXIA] id est, quibus obnoxius sum, & quæ meritò audiā. CVLPAE COMPOTEM.] culpæ affinem. ISTAS.] tonstricem ancillam Phronesij, & ancillam vxoris meæ. HERAE TVAE] Phronesio. IN IVS] ad prætorem. TV ES PRAETOR MIHI.] te prætoris loco mihi esse, & ius dicere volo. EVNDEM POL TE IVDICASSE, &c.] te eundem profectò istam rem iudicasse intelligo, id est, intelligo te iudicasse nō alium prætorem tibi adeundum esse, quàm me: vel intelligo te eundem de te ista sententiam tulisse, nempe filiam meam vxorem tibi habendam esse, cùm eam, quam tibi desponderam, ipse suasisti, neque exspectasti, dum illam tibi darem. VT NACTVS] es, subintellig. HOC TE MVLTABO BOLO.] hac te iactura multabo. MAGNA] Attica. DEMAM.] detraham. BENE AGIS MECVM] æquum & liberalem te erga me præbes. FILIVM TVVM] quem sibi supposuit Phronesiū. ABDVCES EX AEDIBVS] abduces ex ædibus nostris, & in tuas duces. AB HAC.] Phronesio. PVERVM] filium meum, quem ipsa sibi supposuit. VLTRO.] non rogata à quoquam, nullius rogatu, aut impulsu. AB SESE] domo sua. STIMVLVM LONGVM] aculeum, & mucronem longum, qui vsque ad me peruenit. VSQVE ILLVC.] vsque ab ædibus suis, vel vsque à corpore & ore suo.

A B

PHRONESIVM meretrix, DINARCHVS adolescens, ASTAPHIVM ancilla.

Blitea & lutea est meretrix, nisi quæ sapit in vino ad rem suam
Si alia membra vino madeant, cor sit saltem sobrium.
Nam mihi diuidia est, tonstricem meam sic mulcatam malè. C
Ea dixit, hunc Dinarchi puerum esse inuentum filium.
Vbi id audiuit? quanquam cum penes est mea omnis res & liberi.
Video. eccum qui manstutorem med adoptauit bonis.
DI. Mulier, assum. profectu'st. PH. quid agitur voluptas mea?
DI. Non voluptas. aufer nugas. nihil ego nunc de istac re ago.
PH. Scio mecastor, quid velis, & quid postules, & quid petas.
Me videre vis, & à me te amari, puerum petis.
DI. Di immortales, vt planiloqua est? paucis vt rem ipsam attigit.
PH. Scio equidem sponsam tibi esse, & filium ex sponsa tua. D
Et tibi vxorem ducendam iam esse, alibi iam animum tuum.
Vt me quasi pro derelicta sis habiturus. sed tamen.
Cogitato, mus pusillus quàm sit sapiens bestia,
AEtatem qui vni cubili nunquam committit suam:
Quia si vnum ostium obsideatur, aliud perfugium erit.
DI. Otium vbi erit, de istis rebus tum amplius tecum loquar.
Nunc puerum redde. PH. immò amabo vt hos dies aliquos sinas
Eū esse apud me. DI. Minimè? P. iā, amabo. DI. quid opu'st? P. è re mea est,
Triduum hoc saltem, dum aliquò miles circumducitur.
In eam rem, si quid habebo, tibi quoque etiam proderit.
Si auferes puerum, à milite omnis tum mihi spes animam efflauerit. E
DI. Factum cupio. nam te facere si velim, non est locus.
Nunc puero vtere & procura, quia vnde procures, habes.
PH. Multum amabo te ob istam rem mecastor. vbi domi metues malum,
Fugito huc ad me, saltem amicus mihi esto manubiarius.
DI. Bene vale Phronesium. PH. iam me tuum oculum non vocas?
DI. Id quoque interim furtatim nomen commemorabitur.
PH. Numquid vis? DI. facultas operæ vbi mihi erit ad te venero.
PH. Ille quidem hinc abiit, abscessit. dicere hîc quiduis licet.
Verum est verbum, quod memoratur: Vbi amici, esse ibidem opus.
Propter hunc sæpè etiam se hodie excludi vidit militem:
Quem ego ecastor mage amo, quàm me, dum id, quod cupio, inde aufero.
Quæ cùm multum abstulimus, haud multum apparet, quod datum est,

Ita

A Ita sunt gloriæ meretricum. AS. Aha tace. PH. quid obsecro es?
AS. Adest, pueri. PH. sine eum ipsum adire huc, sine, si is est modò.
Sine eum ipsum adire, vt cupit, ad me, dimittam, si venerit,
Næ istum ecastor hodie astutis confectum fallaciis.

BLITEA.] inutilis, à blito herbæ nullius vsus. Nonius, in voce *blitea*, vbi hunc locum profert. ET LVTEA.] luto vilior. VINO MADEANT.] vino sint vuida. suprà. SOBRIVM.] siccum. DIVIDIA EST.] dolet, dolorem affert. legendum fortasse est, *diuidia est*. MVLCATAM MALE] verberatam esse. suprà. EA DIXI HVNC DINARCHI P.] ordo est, ea dixit eum puerum, quem mihi supposui, Dinarchi esse inuentum filium. QVAMQVAM EVM PENES.] correctio est, quamquam, inquit Phronesium, omnes res meæ, & liberi, sint in Dinarchi potestate. QVI MANSTVTOREM ME ADOPTAVIT BONIS.] qui me elegit suorum bonorum custodem & defensorem. *manstutor*, quasi manu tutor, qui manu tuetur & tenet. Sic Turnebus Aduersariorum libro xj. cap. 21. sed cur non dixit *manstutricem*? vt significantius esset, & honorificentius: nam plus est mulieri parteis virileis dare, quàm muliebreis, & honorificentior appellatio virilis quàm muliebris. PROFECTV'ST.] non lusi operam, profeci aliquid. DE ISTAC B RE.] de amore. alibi. IAM ANIMVM TVVM.] repete esse [illegible] suprà. VT ME QVASI PRO DEREL.] scio quo pacto me quasi pro derelicta sis habiturus, sic Cicero loquitur in Bruto. MVS PVSILLVS.] Horat. *nascetur ridiculus mus*. Virgil. *sæpè, exiguus mus*. ÆTATEM QVI VNI CVBILI NVMQ. COMMIT. SVAM.] qui non semper in vno cubili habitat. QVIA SI VNVM OSTIVM OBSID.] quare non semper in vno cubili habitat? quia si vnum ostium obstruatur, nempe eius cubilis in quo habitat, non habet aliud, quò perfugere possit. QVID OPV'ST?] quid opus est eum esse apud te? ANIMAM EFFLAVERIT] perierit, suprà. ET PROCVRA.] puerum. QVIA VNDE PR. H.] nempe ex iis, quæ tibi largitus sum. VBI DOMI METVES MALVM.] iurgia, & liteis ab vxore. SALTEM AMICVS MIHI ESTO MANVB.] esto mihi saltem amicus, si non ex animo, at fructuosus, at manubiarum, & spoliorum collator Nonius, manubias à præda hoc distare veteres existimarunt. Ascon. lib. I. Accusat. Manubiæ sunt præda imperatoris pro portione de hostibus capta. IAM ME TVVM OSCVLVM NON VOCAS.] vt anteà solebas. FVTATVM.] futare, inquit Festus, arguere est, vnde & confutare. Sed Cato hoc pro sæpius fuisse posuit. FACVLTAS OPERAE VBI M. Z.] vbi mihi licebit per occupationes, ad te venero. vbi potero, ad te veniam. VBI AMICI ESSE IBIDEM OPVS] sic habent nostri libri veteres, quibuscum nonnulli vulgati consentiunt. sententia plana & perspicua: significat enim, vbi sunt amici, ibidem esse negotium, & molestiam: amicorum enim causa nos interdum laborare necesse est, aut ius amicitiæ violare, & fidem lædere ac perdere. Quòd si rationem acceptorum, & expensorum diligenter inire velimus, ratione subducta, sæpè reperiemus plus nos amicis expensum, quàm acceptum retulisse: & plus laboris, & molestiæ eorum causa suscepisse, quàm voluptatis, aut vtilitatis ab eis percepisse. Aliorum vulgatorum scripturam, *vbi amici, ibidem sunt opes*, neque id, quod sequitur, neque versus patitur. PROPTER HVNCE SAEPE ETIAM H.] ostendit, quid operis, & negotij susceperit ob amicitiam Dinarchi. Nam propter hunc Dinarchum, inquit, sæpè militem etiam hodie eieci foras. non dissimulabo hunc versum variè scriptum esse in libris antiquis. in aliis sic, *Propter hunc spes etiam hodie exaudiuit militem*. in aliis sic, *Propter hunc spes etiam se hodie in militem*. Deinde lacuna, in vulgatis autem sic, *Propter hunc spes etiam se hodie iam interit in militem*. Eadémque lectio etiam in vno manuscripto reperitur: in qua quidam aliquid inesse boni putant, eámque sic interpolant. Propter hunc spes cum suis donis interiit militi. *spes interiit* autem, sic dictum vt suprà, *spes animam efflauerit*. QVEM.] Dinarchum. alij *militem*, & interpretantur, *mage amo*, magis me amare simulo. DVM ID, QVOD CVPIO, INDE AVF.] referenda sunt hæc ad illa remotiora: Dinarchus se hodie excludi vidit propter militem, dum ab eo id, quod cupio, aufero. QVAE CVM MVLTVM ABST.] mutat numerum. sic autem locus explicandus: Tale est ingenium nostrum, *Quæ cùm multum*, &c. ADEST PVERI] subintellig. pater.

STRATOPHANES miles. ASTAPHIVM ancilla.
D PHRONESIVM meretrix. STRABAX adolescens rusticus.

MEo mihi more fero supplicium damnis ad amicam meam
Illud vt acceptum sit, prius quod perdidi, hoc addam insuper.
Sed quid? video heram, atque ancillam ante ædeis adeunda est hæc mihi.
Quid hîc vos agitis? PH. ne me appella. ST. nimium sæuis. PH. sic sine.
Potin' es vt mihi molestúsne sies? ST. quid Astaphylitium est?
AS. Meritò ecastor tibi succenset. PH. egon'? atque isti etiam parum
Male volo. ST. ego mea voluptas, si quid peccaui prius
* Supplicium ad te hanc minam fero auri, si mihi rides: spice.
PH. Manus vetat priusquam penes sese habeat, quicquam credere.
E Puero opu'st cibus, opus est matri autem, quæ puerum lauit.
Opus nutrici autem vtrem vt habeat veteris vini largiter,
Vt dies, noctéisque potet. opu'st igne, opus est carbonibus.
Fasciis opus est, puluinis, cunis, incunabulis.
Oleum opus est, farina puero opus est, opu'st totum diem.
Num quam hoc vno die efficiatur opus, quin opus semper siet,
* Non enim possunt militares pueri setanio educier.
ST. Respice ergo, accipe hoc, qui istuc exefficias opus. PH. cedò,
Quamquam parum est. ST. addam minã adhuc istic postea. P. parum est.
ST. Tuo arbitratu, quod iubebis, id dabitur. da nunc sauium.

PH. Mitte me,inquam,odiosus es. ST. nihil fit,non amor.teritur dies. A
Plus decem pondo amoris pauxillisper perdidi.
PH. Accipe hoc,atque auferto intró. ST. vbi amica mea est gentium?
Neque ruri,neque hîc operis quicquam facto,corrumpor situ.
Ita miser cubando in lecto hîc exspectando obdurui.
Sed eccam video.heus amica quid agis? ST. quis illic homo?
PH. Quem ego mecastor magis amo,quàm te. ST. quam me?quomodo?
PH. Hoc modo,vt molestus ne sies. ST. iam abis postquam aurum habes.
PH. Condidi intrò quod dedisti. ST. adest amica.te alloquor.
PH. At ego ad te ibam. ST. ad me?delicia. PH. hercle,verò serió.
ST. Quamquam ego tibi videor stultus.gaudere aliqui me volo.
* Ne quicquam es bella,malo tuo nisi simitu ego aliqui gaudeo. B
PH. Vin te amplectar,& sauium dem? ST. quiduis face.gaudeam.
PH. Meósne ante oculos ego illam patiar alios amplexarier?
Mortuum hercle me esse satius.Abstine hoc mulier manum.
Nisi si te mea manu bina in machæra vis & hunc mori.
ST. Nihil ὀνειρῶν satius est miles,si te amari postulas
Auro,haud ferro deterrere potes me amet Stratophanes.
ST. Qui,malùm,bella aut faceta es,quæ ames hominem istiusmodi?
PH. Venítne in mentem tibi quod verbum in cauea dixit histrio,
Omnes homines ad suum quæstum callent nec satis vident. C
ST. Hunccíne hominem te amplexari,tam horridum atque squalidum.
PH. Quamquam hic horridus est,quanquam hic squalidu'st,at est bellus mihi.
ST. Dedin' ego aurum? PH. mihi?dedisti filio cibaria.
ST. Nunc si hanc tecum esse speras,alia opu'st auri mina.
ST. In malam rem i,& magnam. ST. magno opere serua tibi viaticum.
Quid ista debet nisi tria? ST. quæ triá-nam? ST. vnguenta,noctẽ,sauiũ.
Par pari respondet.verùm nunc saltem si amas eam,
Tũ mihi nõnihil de tuis deliciis cõpasticis. S. abi,abi.cõsultã istuc mi homo
Caue faxit volnus tibi iam,cui sunt dentes ferrei. D
Vulgò ad se omneis intromittit.abstine istac tu manum.
STR.Iam hercle iam magno tu vapulas vir strenuus.
ST. Dedi ego huic aurũ. ST.at ego argẽtum. ST.at ego pallam & purpuram.
ST. At ego oueis,& lanam,& alia multa,quæ poscet,dabo.
Melius te minis certare mecum,quàm minaciis.
PH. Lepidus ecastor mortalis.Strabax mi,perge obsecro.
Stultus atque insanus damnis certant.nos saluæ sumus.
STRAT.Age prior tiro,da aliquid. ST. immò tu prior perde,& peri.
ST. Hem tibi talentum argenti,Philippicum est,tene tibi.
PH. Tanto melior.noster esto.sed de vestro viuito.
ST. Vbi est,quod tu das solue zonas. PH. prouocatur. ST. quid times? E
STR. Tu peregrinus:hîc habito:timeo meas:non ego ambulo.
Pecua ad hanc collo in crumena ego obligata defero.
ST. Quid dedi,vt distrinxi hominem. STR. immò ego verò qui dedi.
PH. I nunc intrò amabo,& tu ergo hàc mecum. ST. tu eris mecum quidem.
ST. Quid tu?quid ais?cum hoccine? MIL. ego posterior dedi.
PH. Tu dedisti,hic iam daturus est.istuc habeo,hoc expeto.
Verùm vtrique mos geratur,amborum ex sententia
ST. Fiat vt rem natam video,hoc accipiundum est quod datur.
STR. Meum quidem te lectulum certè occupare non sinam.
PH. Lepidè æcastor aucupaui, atque è mea sententia.
Meámque vt rem voluistis gestam,vestram rursus bene geram.
Verùm amabo,si quid animatus facere,faciam vt sciam.

A Veneris causa applaudite, eius hæc in tutela est fabula.
Spectatores bene valete, plaudite, atque exsurgite.

MEO MIHI MORE FERO SVPPL. D.] non est, inquit miles, mihi nouum quod facio, sed vsitatum, quod fero, sup-
plicium, ad amicam meam damnis, id est, quod eam placo damnis & detrimẽtis meæ rei familiaris. vulgati non-
nulli, & manuscripti libri, qui habent partim, *eo mihi amare*, partim, *eo mihi amore*, mendosi sunt. Ea lectio, quam secuti
sumus, ex antiquæ scripturæ vestigiis expressa est, & probabilem sententiam habet. NIMIVM SAEVVS] nimis sæuum
& asperum te præbes. Virg. lib. 6. *Næ sæus magna sacerdos*. SIC SINE] sine me meo modo, & arbitratu sæuire. POTIN' ES
VT M. M.] potésne, id est, non potes te continere, quin mihi molestiam non exhibeas? ASTAPHYLITTIVM] nomen
est bis deminutiuum ab Astaphio, Græcorum consuetudine. Nam ab Astaphio fit Astaphylium: deinde ab Astaphylio
Astaphylittium, blandiendi autem vim & locum obtinent nomina deminutiua. ATQVE ISTI ETIAM P. M. V.] e-
go verò isti non ita irata sum, vt meretur. SI MIHI RIDES: SPICE] sic emendat Adr. Turneb. lib. 11. cap. 21. Aduers. ni-
si quòd *spice* retinet, ego autem *spece* edendum curaui. neque video quo modo aliter legi possit. *speco* autem antiquum
verbum, id est, video, aspicio, cerno. Lege Festum in voce *spectio*, & *spectus*. Varro lib. 4. speculum à speciando, quòd ibi
speciant, id est, aspiciunt. LAVIT] lauat. Nam etiam veteribus vsitatum fuit lauo, is, it. in tertia inflexione. FASCIIS.]
B ad inuolucra pueri vincienda, & astringenda. INCVNABVLIS] cunarum instrumentis, & ornamentis. NON ENIM
P. M. P. SETANIO ED.] non enim possunt militum filij cepis viuere. setania cæpæ genus est. Plinius lib. 19. cap. 6. non-
nulli legunt *setanio*. setanius autem panis purus & cribro purgatus. Turneb. lib. Aduers. 11. cap. 20. *non enim possunt milita-
res pueri & à via educier*, & ita explicat. Canes non tantùm de domini culina & mensa pascuntur, sed etiam à via pascun-
tur. errantes enim quidquid reperiunt, vorant per vias: sed non item pueri militares. Camerarius edidit, *& auio educere*.
vnde quæ sententia trahi possit, non dispicio. vide, & qui legunt, vt alij, *educier*. EX EFFICIAS] perfectè efficias. PAV-
XILLISPER] per particulas. ita Nonius. sed versus videtur claudicare. FACTO] facio. DELICIA.] Nonius delicia, nu-
mero singulari, quod aut rarum est, aut singulare. Plautus, *mea voluptas, mea delicia*? GAVDERE ALIQVI] gaudere ali-
qua ratione, seu aliquo modo seu aliqua re. NEQVIQVAM ES B.] frustra bella es, nisi ego vna tecum aliquo pacto
gaudeo. *malo tuo*, dixit vrbanè, pro. *bono tuo*. GAVDEAM] id est, mihi placeat & iucundum sit. MORTVVM HERC. ME
ESSE S.] *esse*, nõ est in libris neque vulgatis, neque manuscriptis. quod desideratur, vt rectè coniecisse mihi videtur Adr.
Turneb. eod. lib. & eod. cap. Scaliger autem, *fit*. potiùs quàm, *esse*, recipiendum existimabat: hoc modo, *Mortuum hercle me
fit satius est*, &c. HOC] ab hoc viro. noli hunc virum amplexari, neque tangere. γλυκαίνειν, nugari, nugas agere. AVRO,
HAVD FERRO] Ennius, *Auro non ferro vitam cernimus vterque*. in amore plus aurum pollet, quàm ferrum. Quin etiam
in re militari aurum plus interdum potest, quàm ferrum: nõ longè exempla petãtur. plures vrbes expugnauit auro Phi-
C lippus, quàm ferro. itaque cùm dixisset ei quidam, castellum nescio, an esset inexpugnabile, quæsiuit ab eo, an non ad
id ascendere posset asinus auro onustus, significans nullum locum quantumuis munitum, auro non expugnari posse. M.
Tullius lib. 1. epist. ad Attic. *Atque in eo non auctoritate, neque gratia pugnax, sed quibus Philippus omnia castella expugnari pos-
se dicebat, in qua modò asellus onustus auro posset ascendere.* Horat. oda. 16. lib 3. *Aurum per medios ire satellites, Et perrumpere a-
mat saxa, potentius Ictu fulmineo concidit auguris Argiui domus ob lucrum Demersa exscidio. diffidit vrbium portas vir Mace-
do, & subruit æmulos Reges muneribus.* AMET STRATOPHANES] amet me Stratophanes, si se amari postulat, non ferro
timeat. QVI MALVM] malùm interiectio est, vt suprà. *qui* autem, id est, qua ratione, quam ob causam, seu quo pacto.
VENITNE IN M. &c.] an venit in mentem, &c. hoc est, vt vulgò loquimur, an non in mentem, &c. CALLENT, ET
SATIS VIDENT] callidi sunt, & satis sapiunt, satis videre, nihil videre, nullum videre, parum videre, plus videre, vsita-
ta bonis scriptoribus, pro satis sapere, seu satis oculatum esse, nihil sapere, seu cæcum esse, parum sapere, sed nõ admo-
dum perspicacem esse, plus sapere, seu oculatiorem esse, & intelligentiorem esse. *satis vident* autem edidimus, pro vulga-
to *fastidiunt*, quod est, mendosum. certa cõiectura ducti, cùm in nostris libris veteribus scriptum reperissemus, *satisduint*.
HVNCCINE HOM. TE A.] subintel. par est, aut decet te, aut simile quiddam. TAM HORRIDVM, ATQVE SQ.] hor-
rendus, & squalidus nitido opponuntur. AT EST BELLVS MIHI] quia vtilis scilicet. DEDIN' EGO AVRVM] nón-
ne ego aurum dedi. IN MALAM REM I, ET M.] suprà. SERVA TIBI VIAT.] noli omnem pecuniam tuam Phrone-
sio largiri, sed serua ex ea tibi viaticum in malam rem iturus. VNGVENTA] meretrices amatores suos post complexus
D & concubitum vnguentis perfundebant. PAR PARI RESP.] Phronesium. TV MIHI N. DE TVIS DEL. &c.] sic re-
stitui ex antiquæ scripturæ vestigiis. Ea autem talis est, *si amas clam tu mihi de tuis delictis*. al. *delicijs sum*, superfit. *Compas
dicis abaui consultaui istuc mi homo*. venit autem in mentem & Scaligero eadem coniectura, nisi quòd ille retinebat parti-
culam *clam*, ego ex ea facio *eam*. *Compasticis* autem, vox Græca est, à verbo κομπάζειν, quod valet, sibi nimium arrogare,
& de se intolerabiliter prædicare. Itaque delicias compasticas appellat, iactantias, & inanis gloriæ plenas. CAVE FA-
XIT VVLN. TIBI, &c.] sic edendum curaui, cùm in vulgatis, *faxis*, legeretur facere vulnus, pro inferre vulnus, bo-
nis scriptoribus vsitatum. CVI] Phronesio, immò mihi, qui habeo machæram pro dentibus. DENTES FER-
REI.] dentes solidi, & duri instar ferri. hoc dicit propter machæram. MAGNO] magna mercede, id est, magna
iactura. VAPVLAS] à Phronesio. multis enim nummis te feriit. MINIS] minis argenteis. STVLTVS ATQVE INSA-
NVS] stultus Strabax, insanus miles. TYRO] tu, qui nouitius amator es. VBI EST QVOD DONAS?] Strabacẽ alloqui-
tur. SOLVE ZONAS] in zonis nummos conditos circumferebant veteres, suprà. PROVOCATVR] prouocatur Strabax
à milite muneribus, in nos conferendis scilicet. HIC HABETO, T. M.] secutus sum libros vulgatos. nam nostri libri
veteres habent, *hic habito*: nunc deinde lacunulam, & ita edidit Camerarius. EGO NON AMBVLO] non ambolo hàc
& illàc, neque circumuagor, vt tu. pòst non ego ambulo. PECVA AD HANC COLLO, &c.] Priscianus lib. 6. sic profert
hunc versum, *pecua ad hanc collo neruina ego obligata defero*. ex quo legendum suspicor, *pecua ad hanc collo nebrina*, seu, *in
nebride*. nebris autem pellis est ceruina. seu hinulina: fortassis autem alludit rusticus ad prouerbium, νεβρίδα ἅπτειν, quod
E in ignauos, & liuidos dicitur. prætereà, hæc sunt referẽda ad illud superius, quod est in scena, *Rus mane*, &c. *Ego perperas,
minas Oueis in crumena hac in vrbem detuli*. QVI DEDI, D. H.] ego, qui dedi, distrinxi, & deuinxi Phronesium, ita vt mi-
hi debeat, & mihi satisfacere, necesse habeat. I NVNC INTRO, A.] Phronesium vtrumque domum intromittit & Stra-
bacem, & militem. TV ERIS MECVM] tu Phronesium, mecum cubabis. CVM HOCCINE] tam rustico & horrido?
TV DEDISTI] tu miles iam dedisti, hic Strabax iam daturus est. ISTVC H. HOC EXP.] istud, quod dedisti, habeo:
hoc, quod hic daturus est, expecto. FIAT, VT R. NATAM V.] fiat, vt video rem euenisse. LEPIDE AECASTOR AV-
CVP.] paronomasia in verbis occupare, & aucupare. *aucupaui* autem, id est, aucupata sum, prædata sum. profert hunc lo-
cum Nonius in verbo *aucupaui*. VERVM AMABO, SI QVID ANIMAT. F.] alloquitur Strabacem, qui prior lectum oc-
cuparat. verùm, inquit, si quid facere animatus es, id est, si quid facere in animo habes, iamiam facito: fac, si facis, noli
longus esse, sed matura. puto hanc cohortationem ad opus venereum pertinere. Meretrices enim nolunt tempus teri,
sed rem quamprimùm expediri, ac transigi. Operas enim pluribus locare solent, vt hæc, quæ duobus morem gerere
instituunt.

FINIS M. ACCII PLAVTI.

LOCI EX XLI.

AMISSIS PLAVTI COMOEDIIS, A GRAMMATICIS LATINIS CITATI.

ACARISTVDIVM. Suspicari, vt opinor, licet, esse ἀχαρὶ studium.

Quã ego tanta pauperaui per dolum pecunia.

ADDICTVS.

1 Sed enim Saturionem, & Addictum, & tertiã quandam, cuius nunc mihi nomen non suppetit, in pistrino eum scripsisse, Varro & plerique alij memoriæ tradiderunt.

2 Opus facere nimiò quàm dormire mauolo, veternum metuo.

AGRICVS.

1 M. Varro in libro de Comœdiis Plautinis primo actu verba hæc ponit: Nam nec Gemini Lenones, nec Condalium, nec Anus Plauti, nec bis compressa, nec Bœotica vnquam fuit, neque adeò Agricus, neque Commorientes, sed M. Acutici.

AMBROICVS.

1 Quasi lupus ab armis valeo, clunes infractos gero.

ANVS.

ARTAMON.

1 Nunc mihi licet quiduis loqui, nemo hic adest superstes.

ASTRABA.

1 Est autem astraba, vehiculum, παρὰ τὸ μὴ στρέφεσθαι, quo titulo & Plautus fabulam inscripsit, in qua mulieres in eiusmodi vehiculis inductæ.

2 Legerat ille, apludam veteres rusticos frumẽti furfurẽ dixisse: idque à Plauto in comœdia, si ea Plauti est, quæ Astraba inscripta est, positum esse.

3 Apludas frumenti furfures dicunt rustici veteres. hoc in antiquis inuenitur, quorũ in dubio est authoritas: quamquam & Plautus in Astraba fabula ita dixerit, cuius incertum est, an sit ea Comœdia, atque ideo versus eiusdem ponere supersedimus.

4 Sequere, adsequere, Polybadisce, meã spem cupio consequi. Sequor hercule quidem: nam libenter mea sperata consequor.

5 Axitiosæ annonã carã è vili concinnant vitis.

6 Quasi tellenon aut pilum Græcum reciproces plana via.

7 Cum incuriosum locaretur, terebratum quidem pertundis.

8 Dare pedibus protinam sese ab his regionibus.

BIS COMPRESSA

BOEOTIA.

1 Vt illũ dij perdãt, primus qui horas repperit,
Quique adeò primus statuit hic solarium,
Qui mihi comminuit misero articulatim diem.
Nam me puero vterus hic erat solarium
Multo omnium istorum optumum & verissimũ,
Vbi iste monebat esse, nisi cum nihil erat.
Nunc etiam quod est, non estur, nisi soli lubet.
Itaque adeò iam oppletum'st oppidum solariis,
Maior pars populi aridi reptant fame.

CÆCVS, SIVE PRAEDONES,

1 Spectaui ludos magnificè atque opulenter.

2 Plure altero tanto, quanto eius fundus est velim.

3 Peregrè est.

4 Velim te arbitrari factum. R. sedulũ est, submouentur hostes, remouentur lapides.

5 Nihil feci secus, quàm me decet.

6 Quis tu es, qui ducis me? Mu. Perij hercle, Afer est.

7 Nihil quicquam factũ nisi fabrè, nec quicquã positum sine luco auro, ebore, argento, purpura, picturis, spoliis, tum statuis.

8 Neque eam à me inuito vmquam abduces.

CALCEOLVS.

1 Molluscam nucem super eius dixit impendere tegulas.

CARBONARIA.

1 Secundum ipsam aram, aurum abscondidi.

2 Patibulum ferat per vrbem, deinde affigatur cruci.

3 Sic ego pernam, sumen, sue, spectile, callum, glandia.

CHRYSALVS.

1 Fortè ego vt in stega consederam.

CLITELLARIA.

1 Quid? tuam amicam times ne te manulea caiet?

COLAX.

1 Colacẽ esse Næui & Plauti veterem fabulã.

2 Batiolam auream, octo pondo habebat, accipere voluit.

COMMORIENTES.

1 Synapothnescontes Diphili Comœdia est, Eam Commorientes Plautus fecit fabulam.

2 Saliam in puteum præcipes.

CONDALIVM.

1 Tam crepusculo ferè vt adueniunt, lampadas accendite.

CORNICVLARIA.

1 Olunt ædes Arabicas. v. cod. Diomed. Recte olant ædes Arabicas.

2 Qui regi latrocinatus decẽ annos Demetrio.

3 Latrocinatus annos decem mercedem.

4 Pulcrum & luculentum hodie euenit præliũ.

5 Litaueram, Lauernam ni furis scelerascit manus.

6 Qui amant ancillam meã Sedulum oculitus.

7 Te obsecro Lyde pileum meum, mi sodalis, mea salubritas.

8 Millies aduentu, quem circumeunt ludentes. Quid cessamus ludos facere? Circus noster ecce adest.

DACHARIA. Sed emendari video, vt fiat Bacharia.

1 Quis est mortalis tanta fortuna affectus vmquam,
Quàm ego nunc sum? cuius hæc ventri portatur pompa?
Vel nunc, qui mihi in mari acipenser latuit antehac,
Cuius ego latus in latebras reddam meis dentibus & manibus.

DYSCOLVS.

1 Virgo sum, non didici verba nupta dicere.

FOENERATRICVS.

1 Quæ ego populabo properé. probé, v. prouè.

FRETVM.

1 Hoc illud est,
Quod arietini responsum magnis ludis dicitur.
Peribo, si non fecero: si faxo, vapulauero.

FRIVOLARIA.

1 Commodo dictitemus.

2 Is mihi erat bilis, aqua intercus, tussis, febris.

3 Vbi

3 Vbi totarij estis? en sunt. vbi accensi? ecce
4 Nauė agere oportet, quos agas, nō ductarier
5 Sequimini me hâc fultis legiones omnes Lauernæ
6 Superabóque omnes argutando præficas
7 Tunc papillæ primum sororiabant: illud volui dicere, fraterculabant.

FVGITIVI.

1 A grege specta, vide viuices quantas, iam inspexi quid essent.

GESTIO. Animaduerto emendari, vt fiat Restio.

1 Cerastribula, vt de lumbo obscœnabis.

HORTVLVS.

1 Præco ibi assit cum corona, cuique liceat veneat.

LENONES GEMINI.

1 Dolet hic puellus sese venum ducier.

LIPARGVS.

1 Nihil moror mihi fucum in aluo, apibus, qui peredit cibum.

MEDICVS.

1 In conspicilio asseruabam pallium
2 Parasito cum virgis caseum radi potest
3 Domi reliqui exoletam virginem.

MOECHVS.

NERVOLARIA.

1 Scobinam ego illam actutum adrasi
2 Prohibent quod mœnia alia vnde ego fungor in ea
3 Productè prodigum esse in amatorem addecet
4 Vinum sublestissimum
5 Insanum valde vterque deamat
6 Diobolares, schæniculæ, miraculæ
7 Scrantiæ, scrupedæ, scritabillæ, tantillæ
8 Non quasi vt hæc sunt hîc limaces, liuidæ
9 Strateæ, scrupedæ, stratiuolæ, sordidæ.

PATINA, SEV PATINARIA.

1 Nam quid illæ nunc diutius remorantur remeligenes?

PARASITVS PIGER.

1 Domum ire cœpit tramite dextra via
2 Migro hinc inde, bene potus primo crepusculo
3 Ambo magna laude lauti, postremò ambo sumus non nauci
4 Addite lopades, echinos, ostreas.

PHAGON.

1 Honos Syncerasto perit pernis gladio.

PHASMA.

1 Nec rectè si illi dixeris
2 Eadē præcipio super rebus nostris loqui te.

PLOTINVS.

1 Nam coloratam frōtem habet petilis labris.

SATVRIO.

1 Catulinam carnem esitauisse, hoc est, comedisse Romanos, Plautus in Saturione refert
2 Retrahi nequitur quoquò progressa est semel
3 Malè tibi euenisse video, glaber erat tamquam rien
4 Succenturia, centum require, qui te delectent domi.

SCEMATICVS.

1 Nam pater tuus numquam cum illa etiam limabit caput.

SITELITERGVM.

1 Mulieres vxorculauit, ego noui, scio exitiosam.

TRIGEMINI.

1 Ni fugissem, medium credo præmorsisset.

VACCIAS. De quo verbo dubito: nam addacuntur alicubi hæc ex Plauti Bacchide.

1 Effer nasiternam cum aqua foras.

VIDVLARIA.

1 Nescio quid seruos è myrteta prosiluit
2 Paupera hæc res est
3 Apposita est clasendix? at ego dicam signi quid sit
4 Animaduertite amabo, si vultis, vidulum hic apponite: ego seruabo quasi sequestro detis, neutri reddibo, donicum res diiudicata hæc erit
5 Inopiam, luctum, mœrorem, paupertatem, famem
6 Eiusdem Bacchę fecere nostram nauim Pentheum,
7 Nunc vt apud sequestrum, vidulum posiuimus
8 Nunc seruos argentum à patre expalpabitur
9 Malim moriri meos, quàm nunc mendicarier
Boni ministrantur, illum nunc irrident mali
10 Signum rectè comparebat, huius contendi anulum
11 Quid multa verba? plurimum luctauimus
12 Iube hunc insui culleo, atque in altum deportari, si vis annonam bonam
13 Ibi vt piscabar fuscina, ici vidulum.

LOCI ALII EX AMISSIS citati, non addito Comœdiæ nomine.

1 Agite nunc, subsidite omnes, quasi solent triarij
2 Illud enim extemplò acceptum, me negato & filium
3 Epeum, fumicum cocum
4 Ganuit odiosus omni toti familiæ
5 Licet vos abire curriculò
6 Is tibi tuis meritis crassus corius redditus est
7 Dij bene vortant, tene cruminam, minuerūt triginta minę.
8 NVLLAM REM citiorem apud homines esse, quàm famam reor
9 Stultus est aduersus ætatem & capitis canitudinem
10 Corruspare tua consilia in pectore
11 Nam modò mihi oculi cœcultant, éstne hic noster Hermio
12 Eiurauit militiam
13 Sic me subes cotidie, quasi fiber salicem
14 Herbam do, cùm ait Plautus significat, victū me fateor: quod est antiquę & pastoralis vitæ indicium
15 Iniit te numquam febris?
16 Neque muneralem legem, neque lenoniam, rogata fuerit nécne, flocci facio
17 Perfidiosè captus, eo ædepol neruo ceruices probat
18 Muriaticam video in vasis stagneis, naricam bonam & cauatám, & taguma quinas fartas conchas piscinarias
19 Non ego te noui naualis scriba columbari impudens
20 Occidamus, Plautus ponit, pro contrà cedamus
21 Putitium Plautus dixit pro stulto
22 Perediam & Bibesiam, Plautus finxit sua cōsuetudine, cùm intelligi voluit cupiditatem edendi & bibendi
23 Persicum portum Plautus cùm ait, mare Euboicū videtur significare, quòd in eo classis Persarū dicitur stetisse non procul à Thebis
24 Nihil deconciliare sibi, nisi qui Persicus sapis
25 Olim huic puello se Venum ducier — puto esse versum ex Lenonibus geminis supra.
26 Sacrum aut prophanum habeas, parui penditur
27 Vlcerosam, compeditam, subuerbustam, sordidam

28 Quia tibi suaso infecisti propudiosa pallulam.
29 Capulo proximos.
30 Glirium examina.
31 Nam coloratum frontem habet petilis.
32 Sed leno egredietur foras, hinc ex occulto sermonem satis sublegam.

Aulul.

33 Nec machæram audes dentes frendere.
34 Meam vxorem mittam catillatum.
35 Floccipendo quid rerum geras.
36 Argentum hinc facite.
37 Confossiorem te faciam soricina nænia.
38 Clandestinè, vt celetur consuetudo.

Extat in Bacchidib. sc. Meam ne

39 Fortasse te amare suspicauere.
40 Instare factum.
41 Inimicus esto, donicum ego reuenero.
42 Quia sciebam pistrinum in mundo fore.
43 Pedibus, aduerbialiter.
44 Corpus tuum virgis inscribam.
45 Numquam ad ciuitatem venio, nisi cum infertur pepulum.

Extat in Pseud. act. 1 sc. vltima. Si de damnosis.

46 Scelerare manus, pro polluere, Plautinus sermo, hodie non in vsu.
47 Ipsa sibi auis mortem creat.
48 Capularis senex.
49 Pro laruatote circumferam.
50 Paupera est mulier.
51 Si qua fortè cautio est, vbi cum hietare nondum in mentem venit.
52 Exite & ferte fustes priuos in manu.
53 In pellis periculum protenditur.
54 Cedite mihi.
55 Mecum habet pagus, morbus, æs.
56 Quid est hoc, rugat pallium, amictus nõ sum commodè.
57 Exi tu Daue, age.
Sparge, mundum, esse hocce vestibulum volo.
Venus Ventura est, nostra nolo hoc pulueret.
58 Termentum apud Plautum, detrimentum.
59 Vesperna apud Plautum, cœna intelligitur.

LOCI EX COMOEDIIS quæ extant citati, qui hodie in nostris Codicibus non inueniuntur.

AMPHITRVO.

1 Optimo iure infringatur aula cineris in caput.
2 Næ tu postules matellam vnam tibi aquæ infundi in caput.
3 Herus Amphitruo occupatus.
4 Laruatus ædepol hominem miserum medicum quæritat.
5 Tu certè aut laruatus es: aut ceritus.
6 Vno vt labore exsolnat ærumnas duas.
7 Cuisque me absente corpus vulgauit suum.
8 Animam comprime.
9 Nisi hoc ita factum est, perinde vt factum esse autumo, non caussam dico, verùm ne insimules probri.
10 Quasi aduenienti morbo medicati iuuerem.
11 Qui nequeas nostrorum vter sit Amphitruo decernere.
12 Prius ipse mecum etiam volo hîc meditari.
13 Manifestum hunc obtorto collo teneo furem.
14 Ibi scrobes effodito duplos sexagenos in dies.

ASINARIA.

1 Hic aderit credo congerro meus, & collusor meus.
2 Pelle crebris perniciis.
3 Qui etiam me miserum famosum facit suis flagitiis.

AVLVLARIA.

1 Nec noctu nec diu quietus vmquam eam, nunc dormiam
2 Homo ebriacus somno sanari solet
3 Quin mihi olera cruda ponunt, halec danũt
4 Vbi quamque pedem videbat, suppurabantur omnis
5 Ego ecfodiebam in die denos scrobes
6 Hic quidam peruicus custodem addidit
7 Pro illis crocotis strophiis, sumtu vxorio
8 Vt admemordi hominem
9 Plautus in Aulularia, Myrtam etiam fœminino genere dixit, & neutro.

CAPTIVI.

1 Pileum quem habuit, diripuit, eúmque ad cœlum tollit.

CVRCVLIO.

1 Auctionem facio parasiticam.

CASINA.

1 Perij, flacco habebit iam illic lumbos meos
2 Intro ad vxorem, sufferámq; meum tergum ob iniuriam.

CISTELLARIA.

1 Non quasi vt hæc sunt limaces liuidæ,
2 Qui nisi iteres, nimium is vægrandi gradu
3 Prohibet diuitiis maximis, dote altili atque optima
4 Et dolosi, idem conquinesce si isticce veto simul
5 Expurgabo hercle omnia ad raucam rauim
6 Quæ quasi carnificis angiporta purgitaris.
7 Pol accubituram mater magis sum exercitare, quàm à cursura sum tardiuscula
8 Illum amatorem tibi proprium futurũ in vita
9 Intro ad bonam meretricem, astare in via solum, prostibula sanè est
10 Malum aufer, bonum mihi opus est
11 Meminere officium suum
12 Potin' es tu homo facinus facere strenuum,
Aliorum est affatim qui faciant. sanè ego me
Volo fortem perhiberi virum
13 Tune igitur mea matercula?
14 Cum extortis talis, cum crocotillis crusculis
15 Germana mea sororcula
16 Siquidem impares pro copia, pro recula.
17 Datores bellissimi negotioli senecis vos soletis esse
18 Adhinnire equulam possim ego hanc, si detur sola soli.

EPIDICVS.

1 In latebras condas pectori penitissumé.

BACCHIDES.

1 Illa mea cognominis est
2 Ecquis euocat cum nasiterna & cum aqua istum impurissimum
3 Quæ sodalem atque me exercitos habet
4 Nam credo cuiuis excantare cor potest
5 Vincla, virgæ, molle sæuitudo mala sit peior.
6 Cor meum, spes mea, mel meum, suauitudo, cibus, gaudium
7 Limaces viri, qui atterant & consumant
8 Nec cum quoquam alio acciperes mercedem annuam
Nisi ab sese, nec cum quoquam limares caput
9 Quibus ingens in animo vtibile est modicũ, & sine vernilitate
10 Cupido te conficit, ánne amor?
11 Prænestinum opinio esse, ita erat gloriosus.

Seruius Eclog. viii. paullo aliter hunc locum profert ad vers. Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis. sic n. habet. Nam tu quidem cuiuis excantare cor facillè potes. & excantare magicis carminibus obligare exponit. non vt Nonius, excludere. Seru. iiii. Aeneid.

MOSTELLARIA.

1 Sine iuxta aram sedeam, & dabo meliora cõsilia.

MILES.

1 Siue animo obsequere mecum, atque onera te hilaritudine
2 Viden' oculis tu illam venaturam facere, atque aucupium auribus
3 Modicè sapis
4 Itáne nos nostrámque familiam habes exercitam?

MERCA-

MERCATOR.

1 Noctuque & diu vt viro subdolassis.

PSEVDOLVS.

1 Itur ad me
2 Pecus neutro & masculino
3 Ni carcerem effregeritis vestram domum.

POENVLVS.

1 Quæ est illa auis?

PERSA.

1 Theatrum lepidum cum decora schema.

RVDENS.

1 Quid murmurillas tecum,& te discrucias?
2 Quo in loco sis nescius,nescias pessumus.
3 Ollas abstollas.

STICHVS.

1 Publicitus.
2 Fami,in datiuo casu.

TRINVMMVS.

1 Fulmentas iubeam supponi foco.

TRVCVLENTVS.

1 Dum abeam quodam,& vbi nihil cœpiam.
2 Factus sum extimus à vobis.

ALII LOCI A VARIIS AVTORIBUS ex Plauti Comœdijs quæ non extant,citati.

1 Nonius,pauperauit.

ADDICTVS.

1 Gellius lib 3.cap.3
2 Anonymus Virgilij interpres lib.1.Georg. veternum.

AGRICVS.

1 Gellius,ibidem.

AMBROICVS.

1 Festus & Nonius,Clunes.

ANVS.

1 Gellius lib.3.cap.3.

ARTAMON.

1 Festus,Superstites. Helenius in 1. Epod. Horatij

ASTRABA.

1 Probus in vita Virgilij
2 Gellius lib.11 cap.7
3 Nonius,Apludas
4 Varro de LL.lib.5
5 Idem libro 6
6 Festus,Reciprocare
7 Nonius,Exterebrare
8 Idem,Protinam.

BIS COMPRESSA.

1 Gellius lib.3.cap.3.

BOEOTIA.

1 Idem eodem libro & capite.

CÆCVS SIVE PRAEDONES.

1 Charisius lib.2.Opulenter
2 Ibidem,Plure
3 ibidem,Peregrè
4 ibidem,Sedulum
5 ibidem,Secus
6 ibidem,Mu
7 ibidem,Fabre
8 ibidem,Inuito.

CALCEOLVS.

1 Macrob.lib.3.Sat.cap.18.

CARBONARIA.

1 Priscianus lib.10
2 Nonius,Patibulum
3 Festus,Spectile.

CHRYSALVS.

1 Ignotus Grammaticus ad Calcidium.

CLITELLARIA.

1 Fulgentius in expositione Virgilianæ continentiæ Caiatio. Caleta.

COLAX.

1 Terentius in prologo Eunuchi
2 Nonius,Batiola.

COMMORIENTES.

1 Terentius in prologo Adelphorum
2 Prisc.lib.6.

CONDALIVM.

1 Varro de LL.lib.6

CORNICVLARIA.

1 Diomedes lib.1.Oleo
2 Varro de LL.lib.6
3 Nonius,Latrocinari
4 Idem,Luculentum
5 Idem,Lauerna
6 Idem,Oculitus
7 Idem,Pileus
8 Varro de LL.

DACHARIA, VEL BACCHARIA.

1 Macrob.lib.4.Saturn.cap.16.

DYSCOLVS.

1 Festus,Nupta verba.

FOENERATRICIVS.

1 Diomedes lib.1.de impersonalibus.

FRETVM.

1 Gell.lib.3.cap.3.

ERIVOLARIA.

1 Char.lib.2.Commodò
2 Prisc.lib.6. Festus,Querquera
3 Varro de LL.6
4 Festus,Nauus
5 Idem,Sultis
6 Nonius,Præficæ
7 Festus,Sororiare

FVGITIVI.

1 Varro de LL.6.

GESTIO, VEL RESTIO.

1 Idem ibidem.

HORTVLVS.

1 Festus,Sub corona venire.

LENONES GEMINI.

1 Prisc.lib.6.Gell.lib.3.cap.3.

LIPARGVS.

1 Priscianus lib.10.

MEDICVS.

1 Nonius,Conspicilium
2 Idem,Caseum
3 Prisc.lib.10.

NERVOLARIA.

1 Varro de LL.lib.6
2 Festus,Mœnia
3 Idem,Prodigere
4 Idem,Sublesta
5 Nonius,Insanum
6 Varro de LL.lib.6
7 Idem ibidem
8 Idem ibidem
9 Gell.lib.3.cap.3.

PATINA.

1 Festus,Remeligenes.

PARASITVS PIGER.

1 Varro de LL.lib.6
2 Idem ibidem
3 Festus,Nauci
4 Nonius,Lopades.

PHAGON.

1 Varro de LL.lib.6.

PHASMA.

1 Festus,Nee
2 Idem,Super.

PLOTINV.

1 Nonius,Petilis.

SATVRIO.

1 Festus
2 Idem,Nequitum.
3 Rienes
4 Succenturiare.

SCEMATICVS.

1 Nonius,Limari.

SITELITERGVM.

1 Varro de L L.lib.6.

TRIGEMINI.

1 Gell.lib.7.cap.9.

VACCIAS.*

1 Ignotus grammaticus ad Calcidium.

VIDVLARIA.

1 Priscianus lib.4
2 Idem lib.5
3 Idem eodem libro
4 Idem lib.6.& 13.Nonius,Reddibo
5 Idem lib.6
6 Idem lib.7
7 Idem lib.10
8 Nonius,Expalpare
9 Idem,Mendicarier
10 Idem,Contendere
11 Idem,Deluctaui.vel Eluctaui
12 Ignotus gram.ad Calcidium
13 Nonius,Icit.

LOCI EX AMISSIS
citati,amisso Comœdiæ nomine.

1 Varro de LL.lib.4
2 Idem lib.6
3 Idem ibidem
4 Idem ibidem
5 Festus,Curriculo
6 Idem,Corius
7 Idem,Crumina
8 Idem,Citior
9 Idem,Canitudo
10 Idem,Corruspari
11 Idem,Cæcultant
12 Idem,Eiurauit
13 Idem,Fiber
14 Idem,Herbam do
15 Idem,Iniit
16 Idem,Muneralis lex
17 Idem,Neruum
18 Idem,Narica
19 Idem,Naualis scriba
20 Idem,Occidamus
21 Idem,Putiium
22 Idem,Peredia
23 Idem,Persicum
24 Idem ibidem
25 Idem,Puellus
26 Idem,Profanum
27 Idem,Subuerbusta
28 Idem,Suasum
29 Nonius,Capulum
30 Idem,Glis
31 Idem,Frons
Ex Aulul. 32 Idem,Legere
33 Idem,Frendere.
34 Ignotus gram.ad Calcidium
35 Idem ad eundem
36 Donatus in Phormionem
37 Idem in Eunuchum
38 Idem in Adelphos
39 Idem in Hecyram

Fulgentius in expositione sermonum antiquorum ad Grammaticũ Calcidiũ, aliàs, Claudium.

40 Idem in Andriam
41 Charisius lib.2.Donicum
42 Idem ibid In mundo esse
43 Idem ibid.Pedibus
44 Seruius in 1.Æneidos
45 Idem ibidem
46 Idem in 3
47 Idem in 6
48 Idem in 6.& 11
49 Idem in 6
50 Idem in 3.& 11
51 Diomedes lib.1
52 Helennius in lib.2.Serm.Sat.4
53 Idem in lib.1.Serm.Sat.6
54 Phocas
55 Macrob.lib.5.Sat.cap.19
56 Gellius lib.18.cap.12
57 Idem eodem in loco
58 Festus,Terminum
59 Idem,Vesperna.

VERBA EX COMOEDIIS
quæ extant citata,quæ hodie in nostris codicibus non inueniuntur.

AMPHITRVO.

1 Nonius,Aula
2 Idem,Matella
3 Idem,Occupatus
4 Idem,Laruatus
5 Idem ibidem
6 Idem,Nixum
7 Idem,Vulgauit
8 Idem,Anima
9 Idem,Autumo
10 Idem,Laruatus,& Aduenire
11 Idem,Decernere
12 Idem,Meditari
13 Idem,Furtum.
14 Idem,Scrobes.Seruius in 2 Georg.Item Prisc.lib.5.& 7.

ASINARIA.

1 Nonius,Gerræ
2 Idem,Perniciis
3 Idem,Famosus.

AVLVLARIA.

1 Nonius,Diu
2 Idem,Ebriacus
3 Idem Halec
4 Idem,Pedis
5 Idem,Scrobes
6 Idem,Peruico
7 Idem,Strophium
8 Gellius lib.7.cap.9
9 Porphyrio in libro 2. Carmin.Odam 38.

CAPTIVI.

1 Nonius,Pileum.

CVRCVLIO.

1 Ignotus gram.ad Calcidium.

CASINA.

1 Nonius,Deflaccare.
2 Idem,Sufferre.

CISTELLARIA.

1 Varro de LL.lib.6
2 Festus,Vægrandis
3 Nonius,Altilis
4 Idem,Conquiniscere
5 Idem,Rauis
6 Idem,Angiporta
7 Idem,Cursura
8 Idem,Proprium
9 Idem,Prostibula
10 Idem,Opus est illam rem
11 Idem,Accusatiuus pro genitiuo
12 Gellius lib.7.cap.10
13 Priscianus lib.3
14 Idem libro eodem,Festus,Crocotillum. Idem,Todi
15 Priscianus lib.3
16 Idem ibidem
17 Idem lib.3.& 6
18 Idem lib.3.

EPIDICVS.

1 Charisius lib.2.Penitissimè.

BACCHIDES.

1 Seruius in 6.Æneid.
2 Festus,Nasiterna
3 Nonius,Exercitum.Charisius lib.2. Atque

4 Idem,

4 Idem, Excantare
5 Idem, Sæuitudo
6 Idem, Suauitudo
7 Idem, Limari.
8 Idem ibidem
9 Idem, Modicum
10 Idem, Cupido: & Seruius 4. Æneid. ad verſ. turpíque cupidine captos.
11 Idem, Opino.

MOSTELLARIA.

1 Seruius 9. Æneid. ad verſ. Sacrata valle ſedebat. in eius libri initio.

MILES.

1 Nonius, Hilaritudo
2 Idem, Venatura
3 Idem, Modicè
4 Ignotus gram. ad Calcidium.

MERCATOR.

1 Nonius, Diu.

PSEVDOLVS.

1 Donatus in Andriam
2 Chariſius lib. 1.
3 Seruius in 1. Æneid.

POENVLVS.

1 Seruius in 8. Æneid.

PERSA.

1 Priſc. lib. 6.

RVDENS.

1 Nonius, Murmurillum
2 Idem, Neſeius. Gell. lib. 9. cap. 12.
3 Diomedes lib. 1.

STICHVS.

1 Chariſius lib. 1.
2 Idem ibidem.

TRINVMMVS.

1 Nonius, Fulmentum.

TRVCVLENTVS.

1 Nonius, Cœpere.
2 Priſcianus lib. 3.

IVSTI LIPSII ANTIQVAE LECTIONES, IN QVIBVS VARIA PLAVTI LOCA ILLVSTRANTVR, aut emendantur.

EX ASINARIA.

Scena, Siccine hoc fit. pagina huius libri 65. E

Sordido vitam oblectabas pane, in pannis inopia.

Lego vnita voce, *inpannus, inopia.* Inpannem vocat, qui caret pannis: Inopiam, antiquè pro inopem. Ita poëta vetus apud Nonium, de pannibus dixit, non vt Nonius ſomniat diuiſim, de pannibus, pro pannis.

Scena, Vbi ego nunc. pag. 73 C

Placidè ergo vnumquidque rogita, vt acquieſcam.

Vaticani, *vnumquidque derogita.* voce cõpoſita, vt deiuuare apud Plautum, demorare apud alium neſcio quem poëtã.

Scena, Vbi ego nunc. pag. 72 C

Nam ſi huic occaſioni tempus ſeſe ſubterduxerit.
Numquam edepol quadrigis albis indipiſcet poſtea.

Hæreo in his quadrigis albis. Nã eas honoris tantùm inſigne fuiſſe ſcio, atque ita Platonem à Dionyſio Tyranno quadrigis albis exceptum in Plinio legimus; & in altero poëta, *equis præcurreret albis.* At hîc aliquid de celeritate ſententia poſtulat. In Roueriano codice margini aſcriptũ erat, *quadrigis argis.* In Lãgij noſtri, *quadrigis albis.* Mihi ſuſpicio eſt ne ſcribendũ ſit, *quadrigis ſi abis.* vt fefellerit ſcriptores cõfuſa ſcriptura, *quadrigis ſabis.* quadrigis abire, curriculo fugere, & ſimilia, valẽt prouerbiali ſermone, numero & celeriter abire, fugere. Plautus Pœnulo, *Niſi ego illũ iubeo quadrigis curſim ad carnificẽ rapi.* Aulul. *Quod herus iubeat, citis quadrigis citius properet perſequi.* Amph. *Quadrigas ſi nunc inſcendas Iouis numquam effugies infortuniũ.* De hoc ita iudico, ſic tamen vt legis Valeriæ beneficium non tollam, & à me ad populum prouocari permittam.

Scena, Quid hoc eſt negotij. pag. 77 E

Iam nunc ſecunda mihi facis, ſcribam huic te capitulo hodie factorum ſatis pro iniuria.

Fortè legendum, *ſecundas mihi facis.* Secundas facere, aut ſecũdas agere, quid ſit, docet Seneca III. de Ira, *Optimum iudicauit, quidquid dixiſſet ſequi, & ſecundas agere. Non tulit Cœlius aſſentientem,* &c. Tractũ à comœdis primis & ſecundis.

Scena, Cur me retentas. pag. 87 E

Hirundinem, monedulam, paſſerculum, putillum.

Optimus ille Vaticanus, *Monerulam.* quam ſcripturam ſolicitare mihi ſanè religio ſit. Nam antiquos ſcilicet R. pro D. vſitaſſe, Aruocatos, Arfines, Arfari. vt Priſc. adnotat.

Eadem Scena, pag. 88 B

Quem te autem nominem Deum? LE. *fortunatam atque obſequelam.*

Vatic. *atque obſequentem.* Eleganter: ſeruus vocari ſe fortunam vult, & quidem quia obſequebatur amori & voluntati heri ſui, cognomento Obſequentem. Colebatur autẽ Romæ fortuna Obſequens: eóque alluſum eſt.

ibidem C.

Dabuntur, animo ſit bono, facilè exoptata obtingent.

In verbo notiſſimo non temerarium eſt quod variant libri. Optimus Vaticanus, *face, exoptata,* alius, *facie exoptata,* Equidem pignus in omnes fortunas meas dederim, Plautum ſcripſiſſe, *faciem exoptata obt.* antiquè, pro, faciam. Veteres faciem, dicem, pro faciam, dicam, ſcripſiſſe auctor Quinct. lib. 1.

Scena, Ain' tu. pag. 98 A

Quid fateare? DE. *me ex amore huius corruptum eſſe oppidò.*

Vatic. optimus, *correptum eſſe.*

Aſinaria, cùm anus moroſa & difficilis egenum amatorem expuliſſet, amica diſcendetem illum Lacinia retineret, ſic legimus,

PH. *Quo nũc abis? quin tu hîc manes?* AR. *mox ſi voles manebo.*

Deprauatẽ. Nam adoleſcentem aliquid de nocte dixiſſe patet ſtatim ex ſequẽti verſu quem Libanus ſubiecit, *Audin' tu hunc opera vt largus eſt nocturna?* Itaq; citra controuerſiam Plautus ſcriptũ reliquit, *Nox ſi voles manebo.* Nox ἀρχαϊκῶς, pro noctu. cuius vocis inſolentia loco fuit deprauando. veteres ita locutos diſcimus ex A. Gellij indice lib. IIX. Noctiũ cap. 1. *Heſterna noctu rectè an cum vitio dicatur: itemq; quòd X. viri in XII tabulis Nox pro Noctu dixerunt.* Caput autẽ ipſum quo id pluribus docuit A. Gellius, etſi vna cum libro periit: tamẽ verba ex XII. quæ ille in mente habuit, repperi apud Macrobiũ, qui eiuſmodi multa vtenda ab A. Gellio ſumſit, ſi fatetur, furatus eſt, ſi negat. lib. 1. Sat. *Si nox furtum factum eſſit, ſi im alis occiſit, iure caſus eſto.* Addã ex eadem ſcena aliud.

Argenti viginti minæ me modò ad mortem appulerunt, quas hodie adoleſcens diabolus ipſi ſe daturum dixit.

Reſtituendum hîc aio nimium elegans genus dicendi, quod imperiti nebulones furcis eiecerant. *quas h. a. diabolus ipſi daturus dixit.* Ita enim ſine vlla litura Vaticani libri & codex Langij noſtri, *daturas dixit,* litterâ vna diſcrepãs ab illis. Eſt autem purus putus Helleniſmus, notus iis qui primoribus labris litteras Græcas guſtarunt.

EX CVRCVLIONE.

Scena 1. pag. 287 A

PA. *Nempe huic lenoni qui hic habitat?* PH. *rectè tenes.*
PA. *Nimis formido ne excedat.* PH. *odioſus es.*

Scribo, *formido ne excidat.* Cùm herus diceret, rectè tenes: seruus ludificans in verbo tenendi, nimirum, inquit, metuo ne elabatur.

Scena, Date viam. pag. 200. C.

Video tuum sodalem, argenti rogo vti faciat copiam,
Scires velle gratiam tuam noluit frustrarier.

lego, *Scire velle gratia tua, noluit fr.* id est, scires facilè eum tua caussa velle, sed non posse. vide sequentia.

---iacit volturios quattuor.
Talos arripio, inuoco almam meam nutricem. Herculem
Iacto basilicum, propino magnum poculum.

Quis iste Hercules Basilicus? an vt Turnebus censet, talorum species in qua Hercules sculptus siue pictus cultu regio? Logi. Nam quis Herculem vnquam vt regem pinxit? & non potius cum claua & pelle leonina? Arbitror ipse vitiatum ab interpunctione locum esse, & sic disting. *almā meam nutricem Herculem: iacto basilicum.* Cū enim in more esset vt qui talis luderent, deū aliquem propitium inuocarēt, vt exempli caussa milites Martem, amatores Venerē, aut pro Venere amicā: Plautus egregiè in Parasito τὸ πρέπον seruans, facit ab eo Herculem inuocari ab hac caussa. veteribus cū decumas Herculi pollucerent, epulū publicè præbere solēne fuit. Ad id epulū imprimis parasitos aduocari tamquam peculiares eius Dei seruos leges Græciæ sanxerāt. Athen. lib. 6. τὸ τοῦ παρασίτου ὄνομα νῦν μὲν ἄδοξόν ἐστι, παρὰ δὲ τοῖς ἀρχαίοις εὑρίσκομεν τὸ παράσιτον ἱερόν τι χρῆμα καὶ τῷ συνθοίνῳ παρόμοιον. Ἐν Κυνοσάργει μὲν οὖν ἐν τῷ Ἡρακλείῳ στήλη τίς ἐστιν ἐν ᾗ ψήφισμα μὲν Ἀλκιβιάδου, λέγεται τ' ἐν αὐτῷ περὶ τῆς παρασιτείας οὕτως· τὰ δὲ ἐπιμήνια θυέτω ὁ ἱερεὺς μετὰ τῶν παρασίτων. Simile apud Rom. obtinuisse ex Possidonij verbis apud Ath. & ex Plutarchi Crasso licet colligere. Itaq; cum plerumque vsu veniret, vt parasiti in templo Herculis ex eius decimis pulcrè acciperentur: quis non fateatur ab homine parco, & vni ventri dedito rectè & facetè Herculem inuocatū, cū cognomento nutricis, quod ab eo sæpe nutriretur? Tātū est de Hercule nutrice. Sed quis Basilicus iactus? me iudice idem qui Venerius. Cum enim Græci magistrū vulgò βασιλέα dicerēt: quid caussæ est, quin iactū illū propriū regi creādo, Basilicū rectè vocarit? Quod alij Herculē basilicū cōiūctim accipiūt, Latiuæ vt loquor, germanæ nugæ. Quis volturius iactus? idē cū Cane. quod enim is iactus (qui fiebat cū quattuor tali pari situ in dorsum subsilirēt) infelix esset & rapax, videtur ei nomina quædā infausta & mali ominis indidisse animaliū rapaciū, vt canis, vulturis.

EX CASSINA.

Pag. 228. C. Scena, Sequimini.

Nam peculi probam nihil habere addecet.
Clam viro: & quod habet partum, ei haud commodi est.

lego & distinguo, *& quod habet. partum ei haud commodè est.*

Scena, Non mihi licere. pag. 225. c.

Ita te aggerunda ceruum aqua faciam probè,

lego, *cernuum.*

Scena, Face Chaline. pag. 235. C.

C L. *Tace Chaline.* C H. *comprime istum.* C L. *imo istum.*

Mancus ab aliquot verbis est versus, idq; numeri clamāt. Censeri enim in trochaicis debet. Vaticani habent, *imò istū qui dicit dare.* Lego, *qui didicit dare.* Liberior paullo iocus est, vt solet Plautus. Cū alter seruus dixisset, cōprime istū, ne obloquatur videlicet: alter id inimicè conuertens, imò hunc, inquit, potius qui solitus est à puero dare: dandi verbū inter Priapeia est, conuenítq; propriè in mulieres cùm dant illud quod *Dent licet assiduè, nil tamen inde perit.*

Hîc etiam de viro qui muliebre officium functus.

Credo hercle hodie deuorabit fortes, si attigerit.

Scribo, *deuorabit.*

Scena, Stultitia magna. pag. 245. C.

Non matronarum est officium sed meretricum.

vt versus constet, legend. *matronarum o. e. s. meretricium*, vt cuntatium hominum antiqui.

Scena, Nulla sum. pag. 247. B.

---quid est nisi hac meraclo
Se vspiam percussit flore Libyco.

Quid iste flos Libycus? siculæ gerræ. haud dubiè scrib. *Flore Liberi.* Totidem pænè verbis Ennius apud Fulgentium, *Hac anus se sauciauit flore Liberi.* Meraclo, valor, meraculo, nisi placet legi *meraco.*

-- Neque se tuam neque se suam.
Neque viri vitam sinet in crastinam protolli.

Scribe, *Sinere in.*

Pag. 247. B.

In lepida illa fabula quam Casinam Plautus inscripsit, cum mulierculæ mirum in modum libidinosum senem ludos facerent: hæc in omnibus libris legimus,

Nam nisi ex te scio quicquid hoc sit certo, iam tibi istuc
Cerebrum dispercutiā execrata, ludibrio pessima adhuc quæ me habuisti.

Nec tamen dubito quin pro illo *Execrata,* Plautus scripserit *Excetra tu*, id est, vipera, maledicto me herclè satis conuenienti in malas illas merces. vsus eodem est in Pseudolo, *En excetra tu, quæ tibi habes tot amicos tā probè oleo onustos.* quamquam & ibi plerique omnes libri, *Execrato*, aut *Execrata*, corruptè referant.

Scena sequenti. pag. 250. B.

---nunc quidem gladium ancilla.
intus Casinam habere ait me atque te interimat.

Omnes planè libri, *qui me atque te inuitet:* idque immutare sane religio sit, opinor inuitare eum dixisse pro isto, vitā tollere, vt poëta vetus apud Cicer. euitare, *Hæc omnia vidi inflammari, Priamo vi vitam euitari.*

Scena cuius initium, Si sapitis. pag. 252. C.

Sed eccum egrediuntur cum corona & lampade.
Meus socerus, compar, commaritus. villicus,

Apage illud, Socerus. Nā Olympio seni illi seruus profectò, non socer. Nisi animi fallor, *meus socienus.* scriptum ἀρχαϊκῶς fuit. Socienus valet socius. Plautus Amphitr. *Nā Amphitruonis socienum me esse volui dicere.* Aulula. *ibo intrò atque illi socienno tuo iam interstringam gulam.* Iuuat vehemēter coniecturam meā Rouerij liber, qui *socius* refert glossema quasi illius. Et sanè locum lepidè dixerit, viri & comparem & commaritum. Quippe ambiebat ille senex, (ita fabulæ argumentum est) cupidus & attentus ad rem faciendam, in famula diuidunda pro socio Olympioni esse, & agrum illum cōmuni impendio arare. Nec repugnabat sanè homo benignus, & minimè asper Olympio, nisi argutæ mulierculæ suppositicia Casina illorum omnia turbantes, vetulum illum hircum serò docuissent quàm verè ab Ennio scriptū esset, *Stultu'st qui cupida cupiēs cupienter cupit.*

Scena, Sensim superattolle pag. 256. B.

quid est? O L. *pectus mihi agit nunc hac cubito.*

suspicor ἀρχαϊκῶς Plautum scripsisse, *mihi tagit*, pro tangit. & paullò post, qui bellè hanc tracto non tagit.

Scena, Neque quò fugiam. pag. 254. B.

Ita nunc pudeo, atque ita nunc paueo, atque ita irridiculum sumus amabo. lego, *irridiculo sumus ambo.* de se loquitur seruus, & de sene,

Vbi intrò hanc nouam deduxisti.

Vaticani, *Vbi intus h. n. deduxi.* rectè.

senex ad te decumbem.

Idem *abs te dec.* fortè, *sine abs te.* verba Olympionis ad falsam Casinam.

Respecto identidem ne semel. Vatic. *ne senex.*

---Forem abdo, ne senex me opprimat.

scribend. *Forem obdo.*

---age aucter.
quam debuisti, inde volo memorare quid est factum?

vetus Rouerij, *Quomodo te habuisti,* Vaticani, vt vulg. nisi quòd *nicle*, pro *inde.* lego, *quando habuisti hinc te volo.* scriptum enim fuit, quando abuisti. habere propriè vsurpauit vt Græci interdum τὸ ἔχειν, & vt Petronius respondens argutæ epistolæ scortilli illius, *paralysim tamen cauere iubes: tanquam maior fieri possit, quæ abstulit mihi, per quod etiam te habere potui.*

* *Adherat maxumum.* *

lego, *Ah, erat.*

Sed cùm cogito non habuit gladium; nam & esse frigidus eloquere.

Ex Vatic. scribo, *nam esset frigidus.* M V. *eloquere,*
S E R. *At pudet.* M V. *num radix fuit?*
Vatic. M V. *memini, radix fuit.*

Nimis tu quidem hercle immerito meo mihi hæc fecisti.

addendæ voces duæ à Vatic. *hercle audax es: immerito.*

Volo vt obuertam cubiti sim.

Totum locū ex vestigiis Rouerij libri lego, *tolle vt obuer-*

tiam cubitissim: verbum nullum mutit. Surgo vt ineam, atque illi. impingo sauiū. MV. *perlepidè narras.* O L. *illa quasi senis,* &c *Continuò astanti pectus mihi pedibus percutit.* supplēdus versus auctorib. Vatica. *Continuò in genua astanti.* Schema illud libidinis tangit te, Lucianus in Asino.

Scena, Maximo ego. pag. 258. E

Vbi tu es qui colere mores Massilienses postulas?
Athenæus de Massiliensibus, ἀσχημονοῦσι δ' οὖν διὰ τὴν ἐν ταῖς ψυχαῖς μαλακίαν, τρυφὴν διὰ γυναικοπαθοῦντες. ὅθεν καὶ παροιμία παραπλεύσειας εἰς Μασσαλίαν.

Nunc tu si vis me proba est occasio
Perisse hercle. age accede huc.
Vatic. *Nunc tu sine his subiectare me,* Restituo, *sine os sublectare me. proba est occasio. peristi hercle.* Sublectare os, est ludos, aliquem & iocum facere. germanissima Plauti phrasis. Milite, *vt ludo?* MI. *quid ego vt sublecto os?*

EX EPIDICO. pag. 286 A

Falsò est Epidici initio in libris,
Corpulentior videre atque agilior. TH. *huic gratia.*
eámque scripturam nō solùm sententia repudiat, sed pænè dicam natura rerum. Quî enim conuenit, vt vnus aliquis corpulentior fiat simul & agilior? immò tardior potius. Citra controuersiam igitur rectè vet. Rouer. *atque habitior.* Et hunc locum, vt opinio mea fert, in mente Verrius Flaccus habebat, in cuius mutilata epitome legimus, *habitior, pinguior.* A. Gellius etiam amans Plautinæ dictionis Noctium IV. *Censores equitem eius vberrimum atque habitissimum viderunt.*

EX BACCHIDIBVS.

Scena, Amiciorem nunc. pag. 337. D

Sed satin' ego animum mente sincera gero?
Qui ad hunc modum hic, hæc quæ futura fabuler?
Non dubitarim legere, *Satin' ego animi mentem sinceram.* Mens animi, vt Catullus, *Mens animi tantis fluctuat ipsa malis.* & Plautus Cistell. *Nullam mentem animi habeo: vbi sum, ibi non sum.*

Scena, II.

Fiam vt ego opinor Hercules tu autem Linus.
Vaticani disertim, *Eia! nunc esse ego opinor Hercules, tu autem Linus.*

EX MOSTELLARIA.

pag. 404. C

P H. *non potes tu cogere me vt tibi malè non dicas.*
In duobus Vaticanis hæc interseruntur, *Nouit herus me.* S E. *suam pol culcitellā oportet.* P H. *si sobrius sis malè nō dicas.* quæ Germana Plauti verba esse ne Carneades quidem ille dubitauerit, qui dubitare in omnibus solet. Nimirum cùm Phaniscus dixisset notum se esse suo hero, alter seruus id verbi in nequiorem sententiam detorquens, Mirū, inquit, ni cultellam suam nouerit. Sic enim contumeliosè vocat eum quem intelligi vult hero officium noctu præstitisse, & pro culcita fuisse in quam incumberet. Quomodo & Dolabella Cæsarem, qui delicium Nicomedis audiebat spondam interiorem regiæ lecticæ ab eadē caussa dixit.

EX MENECHMIS.

Scena, Ni mala. pag. 421. A

ME. *ecquid tu de odore possis siquid fortè olfeceris facere coniecturam? captum sit collegium augurum.*
corruptum esse arbitror, & persona insita legendum, *facere coniecturam?* P E. *captum sit collegium aug.* M E. *Agedum.* Rogāti enim marito, ecquid diuinare de odore posset? præclarus ille augur, Egóne, inquit, non ipsum collegium augurum melius coniecturam fecerit.
Sequentem etiam versum,
Agedum odorare hanc quam ego habeo pallam, quid olet? abstines? potius est scribi, *quid olere abstines?*

Scena, Nulla est voluptas. pag. 426. C

Ego autem homo iracundus animi perditi.
Emendo, *animi perciti.*

Scena sequenti. pag. 427. E.

Adolescens quibus hic pretijs porci veneunt
Sacres sinceri numos eos à me accipe.
distinguo & lego ex vestigiis librorū, *Sacres sinceri?* C Y. *nummo.* M E. *eum à me a.* Approbat Plautus ipse infrà, *Audin' Menæchme? si me consulas, Nummum illum quem mihi dudum pollicitus dare. iubeas si sapias porculum afferri tibi.*

Ibidem. 428. A

Pro sanè loqueris, cum me appelles nomine.
scribo, *pro sano loqueris:* eleganter, vt Cæsar de bello Gallico, v. *Nihil cùm se absente pro sano facturum ratus, qui præsentis imperium contemsisset.* sed hæc leuiora, ille locus insignis & quasi notæ Opimianæ, Scena eadem.
M E. *Iámne ille abiuit? adepol haud mendacia*
Tua verba. M E S. *exterior esse obseruato modo.*
quem non inuitis musis quà distinxi, quà correxi, *tua verba experior esse.* M E S. *obseruato modo.*

Scena, Potin' vt quiescas. pag. 434. C

Potin' vt quiescas si ego tibi hanc hodie probé.
quidam libri, *sic ego tibi.* alij, *sed ego.* scriptum fuit *sid ego.* more antiquo, addito D

Ibidem, E

Fecisti funus absenti me prandio
Cur ausus facere, cui ego æque ac hæres hæream?
Multarum litterarum vir Iunius noster, *æquè ac Ereshæreā,* leg. censuit. Erem interpretatur Erinaciam. Sed meo animo Vaticana lectione nihil verius, *æquè ac hæres eram.* Nā funeri iusta vt fiant, hæredis curatio est. Huc respiciens parasitus, cui de cōsumto prandio ægriùs erat, quàm olim Achilli de Patroclo interfecto: hem, inquit, vappa hominis, cur ausus tu sepelire hoc prandium & illi iusta facere, cùm ego legitimus hæres nullus adfuerim? de prādio autem siue cena, vt de hereditate quapiam (siqui exempla requirit) loquitur idem Plautus Curculione, Sticho, & Trinummo.

Scena, Vt hoc vtimur. pag. 438.

Vt hoc vtimur maximè more morum
Molestóque multum, atque vti quique, &c.
emendo, *more moro molestóque.* Plaut. Milite, *ego stulta atque mora multum quæ cum isto fabulem.* vbi itidem titubant libri, & plerique, *moror multum,* vitiosè referunt.

Scena, Vt ætas mea. pag. 445. A

Reliquere, vt ætas mala merx est, ergo. scribendum, *merx est tergo.*

EX MILITE.

Scena, Mihi ad enarrandum. pag. 466. B

Hoc oppidum Ephesus'st, idem est miles meus herus.
fortè leg. *inde est miles,* vt significet eum Ephesium esse.
Vbi sumus prouecti in altum, id quod volunt, capiunt prædones nauim.
videtur vox abesse, legendúmque *id quod di volunt.* Sic enim in rebus subitis loqui solent.

Scena, Nisi hercle, pag. 469. C

Domi habet ortum & condimenta ad omnes mores maleficos.
Mirè variant libri. E Vatic. vnus, *omnes molis milificos:* alter, *omne olus milificos.* Aldi editio, molis melifica. latet ἄ-τυλον vlcus.

---*Feriens femur.*
Dextrum ita vehementer quod acta ægrè suppetit.
puto verum, *quod tactu ægrè.* pro tactui. vnus tamen Vatican. *quod ictu.*
Curre in obsidium perduellis, nostris præsidium para.
libri mei consentiunt cum Camerarij, *cor in obsidium.* Ex quo vir ille doctissimus & qui primus ad Plautum iuuandum signum sustulit, legit, *Coge in.* Ego antiquam scripturam reponendam putem, *Corre in* pro curre.

Scena, Nisi hercle. pag. 469. E

Tibi ego dico, aneuritatus ne sis, heus te alloquor.
Monstrum verbi, quod consensu damnant libri veteres, qui habēt, *Tibi ego dico anheriatus.* ex quo colligebat Turnebus, *an hers ius nescis?* Ego puto ἀρχαϊσμὸν in scriptura fuisse, legendúmque, *au? heriatus ne sis.* Au, interiectio, vt litteratores nostri loquūntur, excitantis. Heriatus, interpretor, feriatus, prisca ratione scribendi H. ἀντὶ τοῦ F. & cōtrà, folus, fostis, fostia, pro holus, hostis, Quinctilianus notat: Fircus, pro Hircus, Varro: Felena, pro Helena, Priscianus. vide & Dionysium Halicarnasseum lib. 1. Iam è contrà H. pro F. apud Festum Horda bos, Hordicidia feriæ, quæ aliis forda bos, à ferendo: & Hanula, id est, parua de-

lubra, pro fanula faciunt & libri. Nam infrà eadem fabula Plauti, vbi vulgò,

Neque equidem heminas octo expromsi in vrceum.

Vaticani, *feminas*, disertim. veteres vulgati, *fœminas*.

Scena, Inde ignem, pag. 479 D

Nisi voluntate ibis, rapiam te domum. P H. ostium hoc mihi Domicilium est, Athenis domus ac herus.

Libri vet. *hostium hoc mihi*. littera inserta egregiè emendari puto, hosticum hoc, id est, peregrinum. Nam hostis antiquitus, qui nunc peregrinus. Callida igitur illa mulier, cum seruus eam vi conaretur domum abstrahere, dissimulans se eam esse: mi homo, inquit, vide ne erres, equidem hîc non habito: sed hoc Periplectomeni hospitio tantum vtor vt peregrina, Athenis est vera domus. res clara ex fabulæ argumento.

Scena, Nisi quidem ego. pag. 474 E

Dum ego in tegulis sum, illac hæc se hospitio edit foras.

legerim, *illac se hospitio dedit foras*. S C E. *quidum?* P A. *quia ludo luto*. rectè Vatican. *quia luto iam*. Iocus fuit in vicina pronuntiatione litterarum D. & T. vt & apud Cicer. 2. de Orat.

Scena, Præcepta facito. pag. 478 B

---ne tu hercle obsecro opinor
Resipisce, si ad herum hæc res peruenerit. peribis pulchrè.

Aliquot verbis auctior alter Vatic. *Ne tu hercle opinor magnum malum obsecro reperies, si ad herum h. r. p. peristi pulchrè.*

Scena, Satin' abiit. pag. 481 E

Transpositi versus videntur, & hoc ordine legendi,

Ita sum coactus Periplectomene vt nesciam
Vtrum me postulare prius tecum æquum siet,
An me expurgare hîc tibi videatur æquius,
Nisi isthæc non est hæc.

Ibidem,

Licétne. P E. *inquire iubeo & placidè noscita.*

Ex Cassinati colligitur. P E. *quin te iubeo: at,*
Nam è summo puteo similior numquam potest.

In eodem rectissimè, *Nam ex vno puteo.*

Nunc demum me insipientem factum esse arbitror. scribo ex Vatic. à me insipienter.

pag. 483 B

Est verò quod semper iudicaui. corruptè in Milite legitur colloquio

Sceledri & Periplectomeni extremo.
Frequens senatus poterit nunc haberier.
Ibo intrò, ne dum absum illis fortitò fuam.

quam enim sententiam idoneam habet illud *fortitò esse*? Comprobant iudicium meum libri: è quibus Vaticanus alter, *ne dum absum multi fortuitò fuam*, alter, *multi fortuita*. E quorum vestigiis confirmo scribendum, *ne dum absum multæ fortuitò fuam*. vel potius, *multai*. venusta sententia. Nã cùm lepidus ille senex de concessu congerronum suorum qui concilium habebat mulieris liberandæ, tamquam de senatu magnificè locutus esset: in eodem nunc ludens & simul veterem ad morem respiciẽs addit, se quoque tamquam vnum aliquem senatorem in curiam iturũ, ne fortè absenti multa imponatur. Moribus enim Rom. senatori qui die senatus non adesset multam dici solere, consulémque ius habuisse pignoris capiendi vel ex vno Cicerone nota res est, de Orat. 3. de Legib. 2. & Phil. 1.

Scena, Cohibere intra. pag. 485 B

Quod in Milite constanter omnibus libris scribitur;

Nam bonum consilium surripitur sæpissimè,
Si minus cum cura, aut catalogo loquendi lectum, id est, id sincerum esse non ipsi fidei crediderim. Nam cui Alciatus probabit catalogum ordinẽ loquendi esse: aut nescio quis Veronensis, enumerationem sermonis? Quin potius diuisim scribendum cẽseam, *aut cato loco*. Catus locus quem præcedentibus versibus tutum locum nominauit, id est, remotum ab arbitris. Siue etiam, *aut catè locus loquendi lectus'st*. locos pro locus, & id sanè perplacet.

Eadem Scena, pag. 486 D

O lepidum senem si quas memoras virtutes habet.

Non temerè est quod in noto verbo titubant omnes libri. Rouer. *Lepidum semisenem*: Alter Vatica. *semisenem*: alter proximè verum, *semiscem*. Nam ego paratus sum pignus in omnes fortunas meas dare, Plautum scripsisse, *O lepidũ senicem*. senicem pro senem, ἀρχαϊκῶς. Ita enim inflexisse antiquos Priscianus disertè trãdit, prolato eiusdem Plauti exemplo, *Datores bellissimi negotioli senices soletis esse.*

Scena, Cohibere intra. pag. 486 D.

Cedò tres mihi homines aurichalco contrà cum istis moribus. probaris lectionem putes absque libris esset. Vatica. alter, *contrà lientim istis*. vt appareat à vulgata abesse vocẽ. Fortè leg. *contrà émsim istis*; siue emisim. Nam emere auro contrà vt apud Varronem, *vbi poma veneunt contrà auro*. Ita enim eum locum, Delicium illud Musarum Scaliger diuinitus emendauit. Nisi placet *contrà mutim istis*, id est, mutem. Sicut edim pro edam.

Tum ad saltandum non cinædus magis aptus est quam ego.

Supposita lectio. Vaticani, cinædus malacus æquè. optimè. idque approbat vetus codex Nonij in Cinædus.

Ibidem, pag. 487 B

Cur nos vis? nam procreare liberos lepidissimum est.

Aliquot veteres, *Lepidus senus*, lego, *lepidum'st onus.*

Nam bona vxor, si ea quidem deducta est vsquam gentium.

Lego, *educta est*. *Bona mea inhiant, certatim dona mittunt, & munera.* E Vaticanis germana lectio eruitur, *certatim nutricant & munerant*, bonos hercle vt malos descripsit mores. Vaticani, *Bonus bene vt.* rectè.

Eadem Scena, pag. 489 B

Lautam vis, an quæ nondum sit lauta?

Ambigi de sententia video. Opinor ipse per lautam, intelligi fœminam, quæ muliebris patientiæ legem iam acceperit: per illautam, virginem, & quæ iugum nondum tulerit. Nã moribus Rom. virgines à lauationibus & balneis publicis arcebantur: sicut & pueri ante pubertatem. Inde Iuuenalis, *Nec pueri credunt nisi qui nondum ære lauantur.*

Quasiq; hoc annulum amico suæ ancillæ dederit.

Repugnant huic scripturæ libri Vaticani duo, *hunc annulum famæ suæ ancillæ*. Cassinas, *fame se.*

Tu diuina. *Memineris ne Philocomasium nomines.*

P L. *quam nominem?*

P A. *dicam iam.* P L. *nẽpe eandem quæ dudũ c. e.* Vatic. vnus. P A. *dicam.* P L. *nempe.* alter, *Glycerim*. idque verum puto, aut certè, *Glyceram*. Argumento est Argumentum fabulæ. simulabatur enim aduenisse Athenis Germana soror Philocomasij, cui Glycere nomen esset: Eam Pleusidippes iubetur ad nauim accessere. suprà, *Quis igitur vocare?* P H. *Glycere nomen est.* Frequens, porro in libris error D. pro C L. vt Dinia pro Clinia, & similia.

Scena, Iámne est, pag. 501 B

Iámne est ante ædes circus, vbi sunt ludificandi mihi?

Non displicet alterius Vatican. lectio, *ante ædes hircus qui est ludificandus mihi*, senes per contumeliam hircos vocabant, vt Menæchmis, *post autem illic hircus alius qui sæpè ætate in sua perdidit ciuem innocentem falso testimonio.*

Priúsne quàm illam oculis tuis? P Y. *ideo id quod credo tibi; Cùm hæc locutus, illa autem absens adigit me vt amem hercle hanc quidem.*

P A. *Nihil tu amassis, mihi hæc desponsa est.* Fœdè acceptus locus. Vaticani habent, *Cùm hæc elocutam illam autem absentem subigit me vt.* putarim legendum & distinguendum. P Y. *Video, idque credo tibi: eccum hæc elocutam.* P A. *illam autem absentem?* P Y. *subigit me vt.* Decorum videlicet in libidinoso Milite seruans, Plautus facit eum ad conspectũ ancillulæ statim adhinnire: quem reprehendens quasi Palestrio, minimè gentiũ, inquit, túne vt huic te des priusquam illam absentem videris?

Aut facturum, aut non facturum: quid illam miseram & amicã crucias? Optimè Vatic. illam miseram animi crucias.

Atque adeò audin' tu, dicito doctè & cordatè M I. *cura aliud.* Libri veteres. M I. *vt cor ei saliat.* idque Germanum. Alludit enim ancilla ad id quod seruus dixerat, *Cordatè*: in amore autem vehementi cor subsilire solet. Lucianus de Syria dea. ὡς δὲ ἡ μητρυιὴ ἀπίκετο, τέως τε χροιὴν ἀπολέσε, καὶ ἰσθμὸν ἐξέχεε, καὶ τρόμον εἶχε, καὶ ἡ καρδίη αὐτῷ ἀνήλλετο. [illegible]

Scena, Quantas res. pag. 495. C

Si falsa dixeris loris excruciabere. Ita edidit Camerarius contra libros, qui *noctu extructabere*. referunt. fortè, *ocyus excruc.* Vide, *bacchabatur aula, quassabant cadi*. puto leg. *bacchabatur aula*. facili errore, i. pro l. Turnebus legit, *Hama*. vas aquarium, inquit: vt Iuuenal. *dispositis prædiues hamis.*

Scena, Rem omnem, pag. 497. B

Postquam

Postquam admisere aures mea tua morem orationis.
Vatic. vnus, *postquam adhiberem*, alter, *adhibere*. puto rectum, *adhibêre*. bibere sermonem alicuius, frequens tralatio Plauto. *Quas me iussisti adducere, & quo ornatu.* A C. *hem noster.* P A. *esto. Palæstrio Acroteleutium salutat.* vitiosa distinctio. scribe, *hem, noster esto.* PA. *Palæstrio.* AC. *Noster esto*, familiaris locutio alterius laudandi; vel confirmandi. Trucul. *tanto melior, noster esto, seu de tuo viuito.* Bacchid. *puero sic dicit pater noster esto, dum te poteris defensare iniuria.* Virg. II. *Noster eris, mihiq; hac edissere vera roganti.*

---ni ludificata lepidè

ero, culpam omnem in me imponito. Laudat hunc locum Nonius in ludificata sed turpiter corrupta scriptura. *ludificata ero hominem*, pro, ludificata lepidè ero, culpam omnem in me imponito. Emendandum vero, *ludificata ero*, pro ludificauero. Plaut. *Ni ludificata lepide ero*, &c.

Quid tibi ego mittam muneris? A C. *dátne ab se mulier operam?* rectius Vaticani, & vetus editio, *désine alia mulieri operam.* id est, ne cum alia muliere delicias facias. Apposite enim ita optat illa quæ seni huic ad lectum & pro concubina erat.

Scena, Voluptas est, pag. 500 A

Quid ea? ingenua? an festuca facta? id est, Reueráne ingenua est? an per festucam ingenua facta? id est, liberta. Nam qui per vindictam manumittebantur, ij festuca imponi solet. Allusit A. Gellius libr. 20. *Conferens vim illã ciuilem & festucariam cum vi bellica & cruenta.*

Scena, Quid mihi, pag. 505 E

Qui consectare æquè marésque & fœminas. vetus Rouerij, *consectaréque marésque fœminas.* similis scriptura in Aldi. Repono elegantem phrasim, *consectare, quà mares, quà fœminas.* quomodo frequenter Liuius, & Cicero ad Atticũ.

Scena, Sequimini, pag. 507 A

Vos modò porrò vt accepistis, date operam amicabilem.
Ex Vaticanis scribo, *operam adiutabilem.*

Abierim cupiens istius summæ nuptiarum ordinis. Inepta lectio quà de verbis, quà de sensu. Emendandum iudico, *cupiens istius, summè nuptiarum ordium.* ἀρχαισμὸς, Ordium pro Exordium, quæ vox reperitur etiam in Lucretij.

Scena, Hera eccum, pag. 510 A

--. MI. *cum ipso pol sum secuta.*

Placidè ipsa vt libitum est mihi, otiosè, meo arbitratu. sententiam insistens emendo, *pol sum locuta.* Ancilla enim pulchrè os sublectans glorioso militi, audiente illo vt magnum beneficium prædicat, quod hominis tam pulchri conueniendi copia fuerit.

Ergo iste meus me macerat, quod illi fastidiosum est. lib. Vatican. *ille fastidiosus est* rectè.

Dum te obtuetur, interim lingua atque oculi perierunt.
Supposita lectio. Nam veteres omnes, *linguam oculi præciderunt.* Eleganter. Nam in amore, cùm oculi cupidè quod amant, intuentur, non solum mens, sed etiam lingua obmutescit. Ita fit vt quasi præcipi & præcîdi verba ab aspectu videantur.

EX PSEVDOLO.

Scena, Si ex te tacente, pag. 551 D

Compressiones artè amantum corporum.
Optimè Vaticani, *amantum comparum.* lege etiam *arta*, non *artè.* Compares propriè sunt σύζυγοι, vsurpatur in amore de duobus qui inter se amãt. Horatius, *Necdum munia comparis Æquare.* Catulus, *Nec tantum niueo gauisa est vlla columbo Compar.*

Scena, Pseudole nnn audis, pag. 557 E

Non est iustus quisquam amator nisi qui perpetuat data. Itẽ Vatic. *Non est vsui quisque.* perspicuè rectum.

Quid ais quantum terra tegit hominum periurissime?
Alij, Terram tegit, ego emẽdo, *quantum in terra degit.* littera immutata, & syllaba à fine prioris vocis retracta.

Sicut hac est præstituta numerando argẽto dies. Libri veteres, *præstituta summe argento dies.* lego, *summa argento*, id est, suprema. In Persa. Hæc dies summa hodie est, mea amica sit ne libera. Trochaicus autem versus non difficulter sustentabitur, vocali non elisa, nequem numeri moueant.

Scena, Pseudole non, pag. 558. B

Pseudole arcesse hostias.

Victumas, lanios, vt ego huic sacrufice summo Ioui.

B A. Nolo *victumas, agninis me extis placari volo.*

Libri omnes antiqui, *Nolo victumas, at minimis me.* scribendum iudico, *At minis me extis*, vel etiam *At minimis*, voce deducta à Mina. Nimium eleganti sententia & ad lenonis mores accommodata. Nam cùm amator propter seruatã, vt putabat, amicam, facere victumam lenoni vellet, vt Deo & auctori fortunarum suarum: ille qui aliud spectaret, negat se victumas & inania honorum morari, sed minas & argentũ velle. Hæc porrò verba, *At minimis* (nam in ambigua pronuntiatione iocus fit,) leno ita extulit, vt adolescens minimè malus intellexerit eum, *Agninis*, dixisse. Ergo subiicit, *Quid stas? arcesse agnos. audin' quid ait, Iupiter?* Hoc nisi certum est, nolo mihi posthac quisquam duarum rerum quidquam creduat, vt ille ait.

Pag. 561. A

Puto in vitio esse versum illum è Pseudoli scena, Postquam illic.

Quid nunc acturus? postquam herili filio

Largitus dictis dapsilis, vbi sunt ea? & rectè sic corrigi, *Largitus dict' es dapsilia.* Dicta dapsilia, id est, munifica & larga. Ortus error fuit ex vocibus imperitè confusis.

Scena, Si de damnosis, pag. 563 A

--. CA. *meritò esse iratum arbitror,*

Cùm apud te parum stet fides. Scribo, *parũ stet fides.* antiquè. aut certè, *fide* pro *fidei*, vt apud Lucretium, *Aut alia cuius desiderium insideat re.*

Scena, Hi loci sunt, pag. 567 E

Vt ego oculis rationem capio, quam mihi ita dixit herus. Legerim, *nam mihi ita.*

Hostis viuos rapere soleo ex acie, ex hoc nomen mihi est.

S P. *Pol te multo magis opinor vasa ahenea ex ædibus.*

Placet Vaticani alterius lectio, *Pol tu viuos? magis opinor.*

Scena, Di immortales, pag. 568 D

Nam ipsa opportunitas non potuit opportunius

Aduenire, quàm hac cauata est mihi opportunè epistola. Cauare epistolam, non Plauti elegantiam olet, sed sordes & rus merum. Emendarũ ipse, *quàm hac allata.* Vitij caussa fuit, quòd repetita ex priori dictione littera scriptum fuit, *callata.*

Scena, Dulcia atque, pag. 570 A

Dic vtrum spémne an salutem te salutem Pseudole?
Veteres libri consensu, *spémne an matrem te.*

Sed istic seruus ex Carysto qui aduenit, quĩ sapit?
C H. *Vsque à cunabulis.* P S. *manuclatam tunicam habere hominem decet.* Turnebus libr. 20. magno consensu totius caueæ, vt ait emendat, *Hircum ab alijs.* A quo tamen vnus spectator dissentio. Nam ad eam sententiam quam effici homo doctissimus vult, sequens responsio Pseudoli hilũ non facit. Veteres Cunas & Cunabula inter obscænos intellectus habuisse videntur, fortasse quia alluditur ad Cunnum. Plautus infrà de Cinædo, *Quid ain? túne etiam cubitare solitus es in cunis puer?* Puto igitur istuc Charinum alludere, nec aliud dicere, quàm seruum illum postremis partibus sapere, illis quibus peculium solet facere. Docere id liquidò sequens responsum Pseudoli de manuleata tunica videtur. Nam pueri meritorij siue cinædi, vt internosci possent tunicas cum manicis more mulierũ gestabant, non aliter quàm meretrices togas. Scipio Africanus in Sulpitium, *Qui in conuiuijs cum amatore cum cheirodota tunica accubuerit: eúmne quisquam dubitet quin fecerit quod cinædi solent?* Plautus Pœnulo, *Quis hic est cum tunicis longis quasi puer cauponius?*

Scena, Forum coquinum, pag. 573 B

Nam ego cicilendrum quando in patina scindidi. vnus Vatic. *in patinas indidi.*

pag. 574 A

Plauti Pseudolo locorum diuũm cum Græcis cõparatio. Quod Plautus sanè quàm lepidè scripsit Pseudolo in persona gloriosi illius coqui scena, Forum coquinum,

Nam ego ita conuiuis cœnam conditam dabo
Hodie, atque ita suauitate condiam,
Vt quisque quidque conditum gustauerit
Ipsos sibi faciam vt digitos prærodat suos.

Idem planissime alter coquus de se prædicat apud Alexidem,

Θαυμαστὸν ἐμὸν ἕψημα πάνυ, πολλοὺς δ' ἐγὼ
Καὶ παρεχθῶσι. σεσηρότας τοὺς δακτύλους
Χαίρω γε χαίρων.

Sicut & illud quod apud Philemonem comicum coquus gloriatur diuina se quædam & ad immortalitatem vnica condimenta reppetisse,

[illegible]
[illegible]
[illegible]

Scena, Minus malum, pag. 577 D

Sed vt occœpisti perge operã experirier. lego, *opera experirier.*

Scena, Malus & nequam, pag. 581 C

H A. *Tun' is es?* S I. *chlamydate caue sis tibi à curio infortunio.*

Atque in hunc intende digitum, hic leno est.

Quod istud Curium infortunium? an à cura ductum? vt Agnus Curio, in Aulularia. an potius est legi, *Curtio infortunio?* Nam Curtium scimus cùm Romæ terra hiasset, & postulionem Di manes vellent, immisso equo præcipitasse in foueam. Itaque cùm vulgò vtamur, In foueam decidere, pro, decipi, induci: fortè an Plautus idem per ambages indicans, Curtium infortunium dixit, id est, caue ne Curtij exemplo in foueã præcipitere. Plautus idem Persa, *Vide sis ego illo doctus leno pœnè in foueam decidi*, & alibi:

Scena, Quid hoc? pag. 585 A

Pergitin' pergere? ah sausendum mihi
Hodie est. magnum hoc vitium vino est.

Præclarè vet. Rouerij, *ah sedendũ mihi.* Cùm enim pulchrè madidus Pseudolus introducatur, nec vini vim pedes sustinerent, quis non videt sedendi verbum huic sententiæ esse?

Profectò adepol ego nunc probè habeo madulsam.

Festi epitome, *Madulsa ebrius, à Græco μαδᾶν deductum, vel quia sit madidus vino.* Si hoc rectè Festus, quis hærebit quin recta mea correctio sit, *probè habeo madulsa?* Probè habeo, id est, pulchrè mihi est. Vel etiam, *Abeo madulsa.*

Ita victu excurato, ita mundicijs digni ah,
Itáque in loco festiuo sumus festiuè accepti.

Lego, *dignè ah.* Nam hoc hominis ebrij ebriosa oratio dicit, dignè se & festiuè acceptos.

Itaque dum enitor, pax, iam pœnè inquinaui palliũ, nimiæ tum
Voluptati adepol fui ob casum.

Alter Vatic. *pallium temeto. Voluptati:* quam lectionem repudiandam non arbitror.

EX POENVLO. pag. 591 B

Pœnulo Plauti quædam delibata.

In Prologo.

Neu dissignator præter os obambulet.

Dissignator & Dissignare semper in opt. Vaticano, à quo stant lapides.

Scena, Negotij sibi. pag. 595 E

A G. *I in malam crucem.* M I. *ibi sum equidem.*

Lego, *inibi sum equidem.*

Paucis verbis rem diuinam facito, atque audin' respice.
Respexit, idem pol Venerem credo facturam tibi.

Magis placet Rou. lectio, *atque audin'? respice.* A D. *Respexi.* A G. *idem pol.* Lusit amator in Respiciendi verbo, quod interdum opem ferre significat, ex quo Romanis Fortuna respiciens.

Scena, III. pag. 601 B

Quid mihi nunc es auctor Milphio? M I. *vt me verberes,*
Atque auctionem facias. nam impunissimè
Tibi quidem hercle vendere hasce ædis licet.

A G. *Quid iam?* M I. *maiorem parte minore habitas mea.*

Lego, *maiorem partem in ore habitas meo.* qua coniectura nihil certius vnquam cortina Phœbi protulit. Cùm enim seruus frequenter ab immodesto illo amatore vapulans, per indignationẽ dixisset, Vende tãdẽ has ædes tuas: demiratus insolentiã dictionis. Quî tandẽ adolescẽs ædes? inquit. Nam, respõdet seruus, ego tibi pro ædibus sum, in cuius ore pugni tui magnam partem sic versantur, vt habitare in eo videaris. Notum autem est, Habitandi verbũ ita transferri, vt quibus in rebus quis frequens & multus est, in iis habitare dicatur. Nec me fugit Solem illum Galliæ Turnebum legere, *maiorem patrem minore habitas mea*, sed (quod manes eius me condonent) ram illepida & tam diuersa à Plauti mente sententia, vt credam id Turnebum ipsum. Dicis caussa potius, quàm quia reuera ita sentiret scripsisse.

Scena, Quid nunc. pag. 602 E

Fundásque, eo præsternebam folia farfari.

Vaticani, *Farfers*, rectè. Pertinuit ad hunc locum adnotatio Festi, *Farferum virgulti genus.* Sic lego, malè vulgò, *Farsenum*, vel, *Frasenum.*

Scena, Ita me Di. pag 604 B

Nisi cum pedicis condidicistis sic ocrassari gradu.

Scribo distracta voce, *si hoc grassari.* idque perspicuè verũ.

Scena, Iam tenes. pag. 606 C

Di te perdant. M I. *vos quidem hercle commendo, quom quiqui tamen*
Et bene & benignè facitis quom hero amanti, &c.

Præeunt ad veram scripturã Vaticani, in quis est, *quidem hercle quo meo quiqui.* Lego, *hercle com eo. quiqui tamen.* Alterum illud *quom*, inculcatum perperam est ex versu sequenti. Cùm aduocati Milphioni malè precarentur. Di te perdant: ille paratus referũdæ gratiæ, Imò hercle, inquit, Di vos perdant cum eo. lenonem digito designabat.

Scena, Age tu. pag. 612 E

Quando id quo ire operam dedimus, impetrauimus.

Omnino leg. *id quoi rei operam.*

Scena, Satis spectatum est. pag. 614 A

S Y. *Malus es.* M I. *malus sum.* S Y. *malè mihi est.* M I. *memorandum esse aliter decet.*

Quid est quod malè sit, cui id omne est quod odis quod ames affatim?

Emendandum puto, *memoradum, esse aliter decet.* id est, memora, vt, iteradum. Cicer. ad Att. *Iteradum eadem ista mihi.* Sequenti etiam versu magis placeat legi, *Quid est quod malè sit cui domi est, quid edis quod ames?* Habebat enim Sincerastus apud lenonem.

Scena, Ain' tu. pag. 618 E

Siquidem Antidamarchi quæris adoptatitium.

Quomodo Antidamarchi? Nam statim pòst Antidamæ se adoptatitium nominat. Arbitror coaluisse duas voces, scribendúmque, *Antidamæ Demarchi.* Antidamas Demarchi, more Græco, filius videlicet. Res clara ex his versibus, *Hic me Antidamas hospes tuus Emit me*, & *is me sibi adoptauit filium. Demarcho item ipsa fuit adoptatitius.* Ad versum porrò quod attinet, ne iusio longior sit, iuuandus elisionibus erit.

Scena, Fuit hodie. pag. 623 A

---neque contemsi eius opus hodie.

Scribo, *eius opes.*

Mea fiducia hercle aruspex, patruelis, promisit scio
Libertatem.

Verior lectio, *patruelibus promisit.* ex argumento fabulæ.

Scena, Si ego minam. pag. 625 C

Vbi nec leno, nec ille redeunt, nec quod eram, quidquã datur.

Emendo, *nec illo redeunt, nec quod edam.*

pag. 626 C

Rapiamus in ius. Pos. *minimè.* A G. *quapropter?* Pos. *quia*
Iniuriarum multo induci satius est.

Cùm perspicuè legẽdum sit, *Iniuriarum multam dici satius.* Vtriusque coniecturæ meæ cùm ante biennium Carolum Langium, virum quo nihil Sol ille doctius vidit aut melius, arbitrum fecissem, sic eam comprobauit, vt pronuntiaret meritò iisipsis imperitiæ multam dictũ iri qui istud de multa non probarent.

EX PERSA. pag. 635 C

Plauti Persa transpositos versus videri.

Fugit ratio librarios in collocandis versibus istis Plauti, Scena, Ioui opulento.

Quod ego non magis somniabam, neque opinabar, neque censibam.
Nam herus meus me Eretriam misit, domitos boues vti mercarer.
Eam fore mihi occasionem, ea nunc quasi decidit de cælo.
Dedit argentum, nam ibi mercatum, &c.

Neque dubium apud sanos & sobrios homines erit quin hoc ordine disponendi sint, *Quod ego non magis s. n. o. n. c. Eam fore mihi. o. e. n. q. d. d. c. Nam herus meus. m. E. m. d. b. v. m. Dedit argentum.*

pag. 645 B

--D O. *Vbi tu nata es?* V I R. *vt mihi*
Mater dixit, in culina, in angulo ad læuam manum. quod leui emendatione est eruere, si legas, *Inquilina, in angulo.* Nam

cùm

cùm virgo ea quæ venum ibat, libera esset Athenis nata, seruitus autem in hoc modo simularetur vt irrita venditione circumduci leno posset: illa iam producta callidè cauet ne suapte confessione inductior, néue consensisse in seruitutem sui videatur, & ad interrogata lenonis sic respondet, vt partim eorum scitè declinet, partim ambiguè eludat. Elusit hic cùm interroganti vbi nata esse responderet, quod res erat, inquilinam se, & ciuem Atticam: sed id ita perplexè pronuntiasse putanda est, vt ille bardus intellexerit *In culina*. Itaque Toxilus statim subiicit, *Tactus est leno, qui rogarat, vbi nata esset, diceret: lepidè lusit.* Hæc tam liquida verita est, vt qui facetias & salem huius dictionis nondum videat, illi homini animum pro sale datum arbitrari possimus.

EX RVDENTE. pag 667 B

Non ego sum pollucta pago potin' vt me abstineas manum?

Et rectè quidem esse ocellus Galliæ Turnebus censuit, qui polluctam, pago interpretatur communem & expositam & pago, inquit, in Polluсto Herculis omnia exponebantur obuiis. Duriusculè, vt mihi videtur, & potius vx duabus litteris mutantibus legerim, *Non ego sum pollucta, apage potin'*. Sic idem Plautus in re simili. Pura sum, comperce amabo me adtractare Agorastocles.

EX STICHO. pag 705 C

Scena, Quisnam obsecro, &c.

Quid ego, cui misero medullam ventris percepit fames. Lego, *perrepit fames.*

--age tu ocius.

Pinge, humum consperge ante adis. scribo, *Tinge humum.* Horatius, *Vino tinget pauimentum superbo.*

Alij pisces depurgate quos piscator attulit.

Fortè, *piscato retuli.* Loquitur enim puer ipse qui à piscatu cum piscibus redierat.

EX TRINVMMO. pag. 731 C

Plautus Trinummo emendatus.

Scena, Minus quindecim.

Decedam ego illi de via, de semita,
De honore populi, verùm quod ad ventrem attinet
Non herclè hoc longè nisi me pugnis vicerit.

Labor vt ex Roueriano libro, qui, *hoc ongue*. habet, legã, *hoc vngue.* παροιμιῶδης enim sermo est, trãuersum vnguem alicui non cedere. Nec mouet me quod item Mostellaria legitur, *Quid est? igitur abeamus hinc nos.* TR. *non hoc longè Delphium.* Nam & illic emendandum censeo, *hoc vngue.* Corrumpendo loco fuit antiqua scriptura, *onge.*

Cæna hac annona est sine sacris hereditas.

Error inoleuit ex confusis vocibus. Scribo, *Cæna hac an nõ est?* ἐἰρωνικῶς ἐρωτᾷ. Hereditas sine sacris est, cùm heres non adsciscitur in sacra & gentem. Cùm ea hereditate ludens seruus cœnam comparat. Vt item Captiueis, *Sine sacris hereditatem sum aptus effertissimam.*

Scena, Huic ego diei. pag. 742 C

Si ante lucem iee occipias à meo primo nomine
Concubium sit noctu priusquam ad postremum perueneris.

CH. *Opus facto est, & viatico ad tuum nomen, vt tu prædicas.*

Absurdè verò: quid enim est illud, *Opus facto*? Sed gloriari liceat: egregiè emendaui, *Opus face est.* Nimirum cùm Sycophanta ridiculè dixisset, tam longum suum nomen esse, vt ab aurora ad concubiam noctem si ambules, vix ad finem perueneris: subiicit senex, Si ita est, inquit, opus profectò erit face & viatico ad tuum nomen, vt in tam longo itinere & victus suppetat, & in tenebris lumẽ. Caussa vulgati erroris in concisa scriptura fuit, *Opus fac' est.* Nisi quis tamen scribendum putet, *Opus facla est.* pro, Facula, vt Pocla, Spectacla, Poplus, & talia sexcenta. Huius postremi loci perspicua veritas est: qui ambigit, illi nihil caussæ est quin facem etiam in meridie accendamus.

EX TRVCVLENTO. pag. 752 A

Plauti Truculento antiqua vox, & alio versu
vetus scribendi ratio reposita.

Antiquitatis in Plauto vestigia multa superant, plura per exscriptorum imperitiam mutarunt. Habuit enim prisca illa & horridula ætas vt verba quædam propria, ita & scribendi peculiarem modum, quæ in libris antiquis & reconditis sincerè inuenta, quidni tanquam vetusta signa aut nummos miremur? Vtriusque rei, & quomodo in eo peccatum sit, exemplum è Truculento promam. Ac verbum quidem antiquæ notæ statim per iniuriam deiectum est, illo versu.

Athenas quo sine arrbitectis conferam.

Nam duo Vaticani disertè, *sine arusplets conferant*, tertius autem *arusspetis*, suprà tamen eadem manu, L. addito vt fieret Aerusspletis. De quo ignoto sanè verbo nihil vltrà habeo dicere, quàm illis testibus probũ videri antiquũ. Iam de scriptura, quod eadem fabula scena 1. legitur,

Aut vasum aheneum aliquod aut lectus dapsilis.

adulterinum id esse item conuincunt libri. Nam duo Vaticani optimi, *lectus lapsilis*, disertè habent: tertius, *lepsilis*, littera modo immutata. Prior illa pura puta Plauti scriptura est, valétque *Dapsilis*. L. videlicet pro d. & t. loco s. Ita enim litteras commutabant. Hinc Dingua, Cadamitas, Dacrimæ, pro Lingua, &c. Priscianus obseruat: Præsilium pro Præsidio Victorinus: Cassilam pro Cassida Festus. Quin & Gallinam Melicam pro Medica Varro scripsit. t. autem pro s. poni docet Ennij illud *Adgretus fari*, id est, aggressus. & veteris poetæ apud Nonium, *Aeres terta nitet galea*, pro *tersa*.

pagina 752 D

Plauti Truculentus emendata.

In prologo, *De vestris magnis atque amœnis mœnibus.* Vaticani. *De mœris magnis.* Lego, *De mœris.* antiquè, vt *Cœrare*, pro Curare, *Mœnera*, & similia.

Scena, Non omnis ætas, pag. 752 D

Quid peierandum est etiam præter munera.

Alter Vatic. *perietandum.* optimus ille, *perierandũ*. rectè. & eam eius verbi perpetuam scripturam esse debere censeo: quando & Periuria dicimus, non peiuria.

Qui nostra atati tempestiuo temperent.

Veteres, *Temperint* vt Edint, & talia.

Triplo plus scortorum esse eam quàm ponderum.

Vaticani tres, *Eriplus scortorum.* Fortè legendum, *AEs plus scortorum esse iam* quasi dicat, argẽtarias sic obsideri à scortis, vt æs iam minus ponderum habeat quàm eiusmodi nebulonum. Nisi placet, *Triplum scortorum.*

Scena, Ad fores, pag. 755 C

Quia te adducturum huc dixeras eum ipsum.

Vati. *adduciturum.* antiqua ratione, vt Atteritum.

Nimis otiosum hominem arbitror esse te. DI. *quinam arbitrare?*

Iidem, *quia nam arbitr.* Rectè, vt Virgil. *Heu quianam tanti cinxerunt æquora nimbi?*

Nam aduorsum legẽ à me ob meam scripturã pecudem accepit.
AST. *plerique idem quod tu facis faciunt rei malè gerentes.*

Roueiij liber, *pecudem accepit AEtáque.* AST. *idem quod.* Probo vehementer, Æra vocabant multam pecuniariam quam portitores aut scripturarij imponerent. Varro apud Nonium, *AEs defraudasse cauponem, cauponam luto oblenisse, tum portitores æra indixe.* Ita lego, Indixe, pro Indixisse.

--si arationes

Ambiuris, qui arare solent ad eos verò ire melius est.

Libri non erubescunt, iisque Romana simplicitate hic liberam sententiam exprimunt. *qui arari solent ad pueros ire.* Intelligit de cinædis, qui arari metaphoricῶs dicuntur. Vnde Lucretio telum Priapi, Vomer, & Virgilio pars illa in fœminis, Sulci.

Qui alterum incusat probri, eum ipsum se intueri oportet.

Vaticani, *probri, sumsit intueri.* Nimirum Plautina scriptura fuit, *eumpsed intueri*, vel, *eum sed*, D. addito.

In melle sunt linguæ vestra atque orationes.

Alter Vatic. *In medie sunt.* alter, *In medio.* Suspicari quis possit de antiqua scriptura, *In medde.* id est, *melle.* D. pro L. vt Dacrumæ, Vdysses, Dapsilis, Cadamitas.

Pag. 759 D

Plauti Truculentus restituta.

Vidistne quisquam pictum aut fictum aliquid amœnius colloquio illo serui rustici cum lepida ancilla? In quo vtriusque ingenium ita disertim Plautus expressit, vt in illo nil nisi sordes & rus merum: in hac Venerem & lepôres videaris agnoscere. Cui pro parte emendando hoc caput sacrum esto.

Pag. 763 A

Truculentus Plauti correctus, & versibus duobus aucta.

Truculentus Plauti quid aliud quàm Hippolytus est? Ita

miserè elegantissima fabula admutilata, lacerata, distracta fuit: vt vix Æsculapius cum parente suo illi persanãdæ sint. E qua aliquot malè acceptis membris, hoc loco mederi conabor.

Pag. 766 A Scena, Ne exspectetis.

---iam propinquè miles mea Phronesium

Tibi adest Stratophanes: nunc tibi opus est ægra vt te assimules. P H. *tace.*

S T. *Peperit mulier, vt ego opinor.*

Ingẽs hîc lacuna, & Vaticani duobus versibus auctiores, sic conceptis. P H. *tace cui adhuc ego tu malam eam emonet vuri à me mattio vincere est, repperit mulier.* Hercules, tuam fidem! monstra verborum: quæ tamen, nisi animi fallor, non inuito Phœbo diuinantes sic correximus. *Tace. quid adhuc egeo tui, malum, ammonitricis? an me maleficio vincere est?* S T. *Peperit mulier.* Cùm enim propinquaret iam miles, sedula ancilla dominam officij monuit, vt callidè & appositè simularet ægram puerperam: at illa quasi indignata admoneri, vt quæ sua sponte nimirum mala esset & astuta, Tace, inquit. &c. Scriptũ autem videtur fuisse *Ammonitricis* & *Malificio* pro Admonitricis, Maleficio. Hæc probabo fortasse doctis: alij quid probent, quid non probent, ciccum, vt comicus ait, non interduim.

Pag. 767 C

Truculentus percursa.

Scena, Ite ite.

Bonorum hamaxagoga. Satinne qui amat, &c.

Ex libris scrib. *Bonorum exagoga.*

Qui bona sua pro stercore habet, foras iubet ferri, metuis
Publicos mundissimum sit.

Lego, *mundissimus'st.* Ludens ait amatorem metuere Ædiles quibus cura viarum & publicæ munditiei erat, ideóque mundissimum suis in rebus esse.

*Abundat. at hoc saltem seruat * vbi ea est apparet. huic des*
Quantumuis, nusquam apparet.

Vatic. *saltem seruat mecum illi subest apparet.* cuius vestigia vnà cum sententia secutus emẽdo, *at hoc saltem seruat mare, quod illi subest apparet huic des.* Mulierem meretricem mari comparat, magis etiam voracem esse adductis dein caussis ostendit.

Iubeo vos valere. P H. *noster Geta.*

Vaticani, *vos saluere.* Paullò antè,

Velut meretrix meum herum miserum sua blanditia intulit
In pauperiem.

Scribo, *Impulit in paup.*

Adde istoc iam hercle ego te hic hac offatim offutiam.

Lego, *offatim confuciam.* siue, conficiam, V. pro I.

Si tu ad legionem bellator clues, at ego in culina clueo.

Veteres, *in culina aue*, alij, *aues.* Rouerij cod. *ares.* & id germanissimum arbitror. Ares Græcè Mars.

Scena, Mirum videtur. pag. 771 A

Lepidè mecastor nuncias. sed dic mihi,
Habentl? S T. *Parasitum te fortasse dicere.*
A S T. *Intellexisti lepidè quid ego dicerem.*

Puto corrig. *Habén'?* S T. *περὶ σίτου te fortasse.* Amat enim Plautus in hac fabula abuti Græcas voces. Sententia quidem concinna est. Meretricula principiò de obsonio solicita, sine quo friget Venus, Habén'? inquit: ille autem rusticellus vt catum se & facetum faceret, occupans respondere: Intellego, inquit, de cibo quæris: ego verò ad eam rem habeo.

Scena, Egóne tibi. pag. 774 B

Pro filiolo. C A. *pro filiolo.* D I. *di obsecro vostram fidem.*

Error omnium librorum. Lege, sub persona Callicli. *pro filiolo? dij obsecro vostr.*

Pag. 775 C

Plauti Truculentus dimidiato versu augetur.

Truculento cùm senex duas ancillas in vinclis haberet, vt certum exquireret de stupro oblato filiæ in omnibus libris mutilati versus hi leguntur.

Scena, Blitea. Pag. 776 C

D I. *Mulier assum profectu'st.* P H. *quid agitur voluptas mea?*

Lego & interpungo, *assum.* P H. *profectò is est: quid agitur?*

Id quoque interim futatim nomen commemorabitur?

Scribo, *furatim*, siue *furtim*, ex sententia.

Pag. 777. D

Plauti Truculentus correcta.

Scena, Meo mihi more.

Eo mihi amare, fero supplicium damnis ad amicam meam.

Ex Rouer. colligebam, *Eu mihi amari, f. s. iam bis ad amicã.*

P H. *At ego ad te ibam.* S T. *ad me delicia herclè verò serio.*

Insita persona lego, *ad me delicia?* P H. *Herclè verò serio*

S T R. *Quanquam.* Paullò superius.

Supplicium ad te hanc minam fero auri, si mihi ridespice:

Turneb. diuisim, *rides spice.* fortè leg. *sed me redespice.* antiquè D. interposita pro Respice, vt Antidhac, Medecum, Postidea, &c. pro Antehac, Mecum, Postea. Sanè paullò pòst miles iterum ad illã auersam, *Respice ergo, accipe hoc.*

Quamquam hic horridus est, quamquam hic squallidus'st, at est
bellus mihi.

Vaticani auctiores, *Q. hic qualis est, quam hic horridus citus bellum mihi.* In Aldi editione, *citus bellum init.* Veram lectionem facile est, eruere, *Q. S. squalis e. quamquam h. h. scitus, bellus'st mihi.*

INDEX

INDEX VOCVM, ELOCVTIONVMQVE QVAE SVNT IN CONTEXTV M. ACCII PLAVTI, AMPLISSIMVS, & locupletissimus.

in *Alea*

B

C

D

dare

F

fames

G

H

habeo

INDEX.

libertas

M

offerum ente

peccassis

Q

\# Senes sexaginta annos nati amare lege prohibentur : pag. 547. D.

ſuccidaneum

Z

Finis indicis Plautini contextus.

INDEX RERVM ET VERBORVM NOTATV ET SCITV DIGNIORVM, QVÆ SVNT IN LAMBINI COMMENTARIIS IN omnes M. Acc. Plauti, quæ extant, comœdias.

B

bifulca

D

dos

inconsultus

L

M

N

nassa

potestur

Q

R

S

T

Finis Indicis Lambini Commentariorum in Plautum.

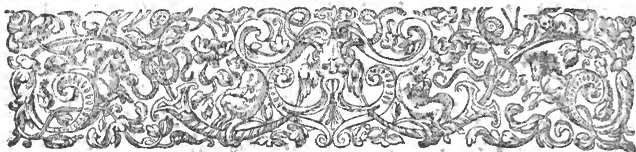

IN DIONYSII LAMBINI OBITVM.

TVRBATAE Hippolytum cùm distraxêre quadrigæ
Ad superos fertur reuocasse Coronide natus
Discerptum iuuenem, votis precibúsque Dianæ.
Tum pater ætherias aliquem indignatus ad auras
Mortalem ex vmbris post funera posse reuerti
Artémque, auctorémque simul tantæ obruit artis.
Te simili absumptum fato, Lambine, ciemus
Ne quicquam & Phœbi absentem lugemus alumnum.
Nam dum principibus linguæ Graiæ atque Latinæ,
Obductisque situ informi cariéque sepultis,
Restituis lucem, lucem manus inuida Parcæ
Eripuit, mersitque Erebi pallentibus vndis.
De morte insignem tamen egit vterque triumphum:
Auxit enim numerum diuorum Epidaurius Heros:
Et tu concilia auxisti cœtúsque piorum,
Lambine, ac studiis decus immortale parasti,
Angustæ linquens fallacia commoda vitæ
AEternum vt viuas, chartis immortuus, æuum

I. PASSERATIVS ELOQVENTIAE PROFESSOR
ET INTERPRES REGIVS.

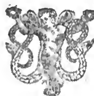

Claudij Alberij Triūcurianj.